קובץ
שלשלת האור

היכל רביעי

שער שני

תורת חיים

על ספר

בראשית

מאת

כ״ק אדמו״ר הרב הגאון הגדול החסיד והעניו אור עולם
מופת הדור איש אלקים קדוש וטהור כ״ק שם תפארתו

מוהר״ר **דובער** נבג״מ זי״ע

– אדמו״ר האמצעי –

הוצאה ששית

נסדר מחדש באותיות מרובעות עם תיקונים והוספות

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע״י חיים תשס״ט

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושלש לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות גדולות
צדי״ק שנה לכ״ק אדמו״ר שליט״א

מפתח כללי

פתח דבר מכ"ק אדמו"ר שליט"א (להוצאת שנגהאי) III
הגהות מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע III
הקדמת המו"ל להוצאה הששית IV
מפתח המאמרים VI
הקדמת הרה"צ וכו' מנחם נחום (בנו של אדמו"ר האמצעי) להוצאה השני' VIII

ספר תורת חיים

חלק ראשון (בראשית – חיי שרה) ..... א–קמא
חלק שני (תולדות – ויחי) ..... קמב–רמט

הוספות

מראי מקומות ..... רנ
מפתח ענינים, פסוקים ומחז"ל 636
אגרות כ"ק אדהאמ"צ ע"ד הדפסת הספר 688
אגרות המו"ל (דהוצאת ווארשא תרכ"ו) ע"ד הדפסת הספר ..... שמה
הקדמת המו"ל להוצאה הרביעית והחמישית ..... שמו
רשימה קצרה ע"ד הספר 692
רשימת הדפוסים ..... שמח
פאקסימיליות 696

TORAS CHAIM

Published and Copyrighted by

"KEHOT" PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway, Brooklyn, N.Y. 11213

Tel. (718) 493-9250 • 778-0226

Printed in the U.S.A.

5753 • 1993

ISBN 0-8266-5588-2

נדפס בדפוס שמחה ובנו גרשון גלוקאָוו
Bookmart Press, Inc, N Bergen, N.J 07047

נסדר בדפוס „עמפייער פרעסס", ע"י מרדכי ליב בן פינא ויוסף יצחק בן ברכה
Empire Press, 550 Empire Blvd. • Brooklyn, N Y 11225 • (718) 756-1473 • Fax (718) 604-7633

ב"ה

פתח דבר

מכ"ק אדמו"ר שליט"א

— להוצאת תש"ו —

בפקודת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הננו מו"ל בזה, ע"י מחלקת „קהת" (קרני הוד תורה) אשר בשנגהאי, את הספר תורת חיים, אשר לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע.

הספר תורת חיים נדפס בקאפוסט (תקפ"ו. רק עד סו"פ חיי שרה) ופעם שני' בווארשא (תרכ"ו על כל ספר בראשית) והוצאה זו היא פוטוגרפיא מהוצאת ווארשא.

הגהות הבאות למטה העתקתי מגכתי"ק כ"ק אדמו"ר נ"ע על גליון ספר „תורת חיים" שלו.

מנחם שניאורסאהן

עש"ק כ' בחדש מנ"א, ה'תש"ו

ב"ה

הגהות שהעתקתי מגכתי"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע על גליון ה„תורת חיים" שלו*

ד"ה אלה תולדות נח (מ"ז ע"ב) ספ"ד — שורה כל חכם לב: „ע' בפה"מ בענין אמ"ר יער"ש".

— שם רס"ז (מ"ז ע"ד) שורה כנ"ל: „דחר"ג" נתקן „דחר"ב".

— ד"ה לך לך אמצע ס"ג (פ, ע"ב) שורה בטול „לאין בכלל עולם" נתקן „נר' בכל".

— ד"ה והנה אנחנו מאלמים סוף פי"ד שורה למטה (ע, ע"א) „כ"א ע"י שיעלה תחלה הנמוך לגבוה מלמטה למעלה".

על כ"ז העביר קולמוס וכן על הרשום בשולי הגליון „מגוכ"י — התיבות", ונרשם מן הצד „מן המשפיע אל המקבל אם לא בהקדם תחלה הביטל וההשתחואה מלמטלמ"ע** ושניהם כאחד באים כנ"ל ושניהם ענין אחד הוא ממש בלתי מתחלק לב' ענינים כלל": וכך הוא.

---

*) בהוצאה זו תוקנו בפנים.

**) בכמה כת"י נמצא כאן: שכל השתחואה בבחי' ביטול גדול מלמטה למעלה גורם הוא ענין ההשתחואה מלמעלה למטה: ושניהם.

הקדמת המו"ל

(להוצאה ששית)

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הדפסת ספרי חסידות באותיות מרובעות[1], מדפיסים אנו בזה בהוצאה חדשה ומתוקנת את הספר „תורת חיים" על ספר בראשית לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע.

הספר נסדר מחדש באותיות מרובעות, ע"פ תבנית ההוצאה האחרונה (ווארשא תרכ"ו, וצילומים ממנה).

בהוצאה זו הוספנו:

א) תיקוני טעויות[2], שינויי נוסחאות והשמטות, ע"פ השוואה לגוף כת"י קודש[3] אדמו"ר האמצעי, וכתבי יד מעתיקים. צויינו במראי המקומות שבסוף הספר.

ב) מראי מקומות, שנדפסו בסוף הספר (ובפנים הספר צויינו מספרים בכל המקומות שבאו עליהם מ"מ)[4]. כל דף (שכולל ד' טורים) יש לו מספר משלו.

ג) מפתח ענינים, פסוקים ומחז"ל וכו'[5].

ד) אגרות כ"ק אדמו"ר האמצעי ואגרות המוציאים לאור דהוצאת ווארשא ע"ד הדפסת הספר[6].

ה) רשימה קצרה ע"ד הספר.

ו) פאקסימיליות מכתבי יד קודש רבותינו נשיאנו, ועוד.

כל הנ"ל נערך ע"י הרה"ת ר' אלכסנדר זיסקינד שי' פיקארסקי.

* * *

ויהי רצון מהשי"ת, אשר זכות הדפסת ספר זה תורת חיים, חיים הם למוציאיהם בפה ולכל בשרו מרפא[7], שהוא שלב נוסף בהפצת המעיינות חוצה, תזרז עוד יותר את רפואתו השלימה והקרובה של כ"ק אדמו"ר שליט"א בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו הקדושים, תיכף ומיד ממש, ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות ונעימות.

ובעמדינו בחודש אדר החדש אשר נהפך להם . . לשמחה . . ליום טוב[8] כן יהי' לנו ובפרט דבריא מזלי'[9]: דתקיף מזלי'[10] ונסמוך גאולה לגאולה[11]. ומשנת הצדי"ק דאורך ימים אשביעהו וראהו בישועתי נכנוס לשנת הצ"א דמזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים[12] באופן דטוב להודות לה' אשר צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה וינהיג את כולנו, שלוחיו, תלמידיו, חסידיו וכלל ישראל, מתוך בריאות, הרחבה ונחת, קוממיות לארצנו ונלמוד תורה מפיו של משיח צדקנו ומלך ביפיו תחזינה עיניך[13].

מערכת „אוצר החסידים"

כ"ה אדר ה'תשנ"ג (הי' תהא שנת נפלאות גדולות)
צדי"ק שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, נ.י.

---

1) ראה ספר השיחות תשמ"ט ע' 431.
2) כן הוכנסו בפנים הספר הגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שנדפסו בהוצאות הקודמות (וגם בהוצאה זו לעיל ע' III).
3) כי רק חלק קטן מגוכת"ק אדמו"ר האמצעי הגיע לידינו. וראה בפרטיות בהנסמן להלן בהמ"מ בריש כל מאמר.
4) במ"מ אלה נכללו גם (חלק) מהערות והציונים שנערכו ע"י הרה"ח והרה"ת מהרי"ל שי' גראנער ונדפסו בהוצאות הקודמות.
בהוצאות הקודמות הוסיפו המו"ל מ"מ בפנים הספר בסוגריים, והשארנום במקומם גם בהוצאה זו, אלא שהדפסנום באותיות קטנות, והוספנו ציוני הדפים והפסוקים שלא צוינו שם.
5) נערך ע"י הרה"ת ר' מיכאל חנוך שי' גאלאמב.
6) המכתבים נעתקו כאן מקונטרס המילואים לס' אגרות קודש שלו סימן ג' וסימן ד', ומקובץ אהלי שם (כפר חב"ד תשנ"ב) גליון ז (ע' עג).
7) משלי ד, כב. ערובין נד, א.
8) אסתר ט, כב.
9) תענית כט, ב.
10) גי' הרא"ש שם.
11) מגילה ו, סע"ב ובפרש"י.
12) סוף תמיד.
13) ישעי' לג, יז.

קובץ
שלשלת האור

היכל רביעי — שער שני

תורת חיים

חיים הם למוצאיהם בפה פום ממלל רברבן הוא ניהו כבוד מרן אדמו״ר הגאון האמיתי אספקלרי׳ המאירה נ״י ע״ה פ״ה נזר ישראל ותפארתו מרנא ורבנא **שניאור זלמן** נבג״מ זי״ע. אמנם מפני שנאמרו בלשון קצר קם בנו אחריו הוא ניהו כבוד מרן אדמו״ר בוצינא דנהורא קדישא חסידא ופרישא נ״י ע״ה פ״ה מוהר״ר **דובער** נבג״מ זי״ע. למען להשאיר שארית בארץ הרחיבם בתוס׳ ביאורים מיוסדים בהררי קדש למען הבינם בלשון לימודים לכל חד לפום שיעורי׳ דילי׳. וכל הבאים בשערי אור החיים ימצאו מרגוע לנפשם בכל עת מצוא להם יערב להם דברי סופרים לראות בחיי עולם.

והוא חלק ראשון מספר בראשית

אשר הובא פעם ראשונה לביה״ד עוד בחיים חיותו של כ״ק אדמו״ר נ״ע. ומחמת שהראשוני׳ ספו ותמו הובא עתה פעם שני׳ לביה״ד ע״פ פקודת הרב המפורסם י״א כו׳ מוה׳ **מנחם נחום** נ״י בן לאותו צדיק מרן אדמו״ר מרנא **דובער** נבג״מ זי״ע.

הוצאה ששית

נסדר מחדש באותיות מרובעות עם תיקונים והוספות

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושלש לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות גדולות
צדי״ק שנה לכ״ק אדמו״ר שליט״א

מפתח המאמרים

חלק ראשון

דף ע׳

בראשית

בראשית ברא כו׳ יהי רקיע בתוך המים ..... א, א
בראשית ברא אלקים ..... ז, א
וייצר ה׳ אלקים ..... יח, ד
והנחש הי׳ ערום ..... ל, א
ותלד עדה את יבל ..... לג, ד

נח

אלה תולדות נח ..... מו, א
אלה תולדות נח ..... נח, ד
ויהי כל הארץ שפה אחת ..... סג, ג

לך לך

ויאמר גו׳ לך לך ..... פ, א
ויראו אותה שרי פרעה ..... צא, א
בעצם היום הזה ..... צג, ב

וירא

ויאמר ה׳ גו׳ ארדה נא ..... צז, א
ויאמר ה׳ גו׳ ארדה נא ..... קח, ד

חיי שרה

ויהיו חיי שרה ..... קכא, א
והנערה טובת מראה מאד ..... קכז, ד
והאיש משתאה לה ..... קלז, ד

חלק שני

דף ע׳

תולדות

ואלה תולדות יצחק — תקפ״ה ..... קמב, א
ויתן לך האלקים — תקפ״ה ..... קמט, א

ויצא

וידר יעקב נדר ..... קסג, א
ורחל היתה יפ״ת ויפ״מ — יו״ד כסלו תקפ״ד ..... קסח, ג
וישכם לבן בבקר — תקפ״ה ..... קעה, ד

וישלח

וישלח יעקב מלאכים — תקפ״ג ..... קפ, ג
ויקח מן הבא בידו — תקפ״ה ..... קפח, א

וישב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו ..... קצח, א
והנה אנחנו מאלמים אלומים ..... רד, ג

מקץ

ויהי מקץ שנתיים ימים — תקפ״א ..... ריב, ג
ויהי מקץ שנתיים ימים — תקפ״ו ..... רטו, ב

ויגש

ויגש אליו יהודה ..... רל, א

ויחי

אסרי לגפן עירה — תקס״ד ..... רלו, א
ביאור על הנ״ל — תקס״ד ..... רלח, ב
חכלילי עינים — תקפ״ו ..... רלט, ד
בן פורת יוסף ..... רמב, ד

הקדמה

חסדי ה׳ אזכיר כעל כל אשר גמלנו ה׳ כרחמיו וכרוב חסדיו ורב טוב לבית ישראל לשום לנו שארית בארץ כתבי הקודש שהשאיר אחריו ברכה כ״ק אאמו״ר ז״ל. אשר בעודנו בחיים בתבל הופיע אור תורתו. הארץ האירה מכבודו. כאשר הואיל באר התורה שניתנה למורשה וממקום קדוש יהלכו מאת כ״ק אאזמו״ר ז״ל נבג״מ זי״ע. גלי׳ לדרעי׳ ונפל נהורא כאשר חשף זרוע קדשו לתמם שתי חזיונות אשר חזה כ״ק אאזמו״ר ז״ל בנועם ה׳. הכי קרא שמו שני אור. ותורת אמת היתה בפיו בשתי פנים. הא׳ אשר דרש ברבים כאשר הוכיח במישור לענוי ארץ. שמה לא רבים יחכמו להבין עסקי פליאות חכמה לדעת בדברים העומדים ברומו ש״ע אשר הי׳ רצוף בתוך דבריו הקדושים. והוסיף שנית ידו לפני יח״ס מבנ״ע והמה מועטים לבאר דבריו יסודתם בהררי קודש בנוים ומיוסדים על אדני פז חכמת האמת. וא״א מו״ר ז״ל לקח את עצי החיים והיו לאחדים בידו. והי׳ לנו לעינים ולימד דעת את העם ואיזן וחיקר ועשה אזנים לתורת אמת של אאזמו״ר ז״ל. וכת׳ לו את משנה התורה מזוקק שבעתיים כאור שבעת הימים כאשר כתב אאמו״ר ז״ל בהקדמתו לס׳ באוה״ז וז״ל שם. כי ידוע לכל באי שער תורתו של אאמו״ר ז״ל שבכל הכתבים שלו שבידי אין דבר נוסף מעצמי כ״א במה שבא באיזו מקומות לפרש ולבאר בתוס׳ ביאור במקום שקיצר בלשונו הק׳ וגם זה נלקח מדברי אור תורתו המבוארים בתוספות במקומות אחרים כמארז״ל ד״ת עניים במקום א׳ ועשירים במקום אחר כו׳ עכ״ל. ולכו חזו פעולת איש צדיק איש אלקים קדוש אאמו״ר ז״ל אשר הפליא לתת עצות בלבבות דורשי ה׳. להעיר את לבבם ואת נפשם כס׳ שעה״ת וד״ח וכה״ג והגדיל תושי׳ בחיבוריו היקרים כספרי שער היחוה״א ואמ״ב וכה״ג וביחוד חיבור היקר על התורה וקרא שמו **תורת חיים** חיים הם למוצאיהם אשר כל יקר לא ראתה עינינו בו עד כה חרות על לוח בבדי׳ ועופרת כ״א עד אחר פ׳ ח״ש. ואמנם בכי״ק השאיר לנו ביאור על כל חמשה חומ״ת אשר איותה נפשו עוד בחיים חיותו להביאם לביה״ד למען צדקו להגדיל תורה ולהאדיר שיפוצו מעינות תהום רבה של אאזמו״ר ז״ל חוצה. וזהו ממש לשונו הט׳ בהקדמה שני׳ לשו״ע של אאזמו״ר ז״ל וכן הוא בהקדמ׳ ראשונה שמאוד הי׳ נכסף ומשתוקק לזכות את ישראל כו׳ ומה גם בפנימי׳ התו׳ לכל לבבות דורשי ה׳ מנקודת לבבם ונפשם. וביחוד כי אספר מעשי יה ונפלאותיו אשר הראנו בעת אשר כ״ק אאמו״ר ז״ל רוחו ונשמתו אליו יאסוף גויעה ואסיפה קאמרינן ורוחו ונשמתו שבו אל בית אביהן ובטרם הלקחו מאתנו בעינינו ראינו כי אפסו ותמו כחותיו הטבעים לגמרי בהתפשטות הגשמי׳ והתגברות כח השכלי יוצא מפיו ולכולם בשמות יקרא שיעמדו לפניו והחל לדרוש דברים עתיקים ונפלאים לא ברוחו כ״א ברוח ה׳ אשר דיבר בו ודבריו שמענו מתוך האש שלהבת יה המתלקחת מתוך הקרח הנורא אשר יצא מפיו כי אפס ממנו חום הטבעי לגמרי וקול דממה דקה ישמע. ודרש כשעה ויותר עד שהגיע לפסוק כי עמך מקו״ח חיי החיים לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים עד דאשתככו מילוי ונפשו שבה למקומה בגנזי מרומים. ואותי צוה בעת ההיא לאמור הנך רואה כי באה שמשי שלא בעונתה כי לא השיגו את ימי שני חיי אבותי הנה עתה שמש ששקעה בעבורי תזרח כאשר תתחזק והיית לאיש להוציא לאור ס׳ היקר וכתבי הקודש על כל התורה **תורת חיים** חיים הם למוצאיהם לזכות אותי וזכות הרבים יהי׳ תלוי בי שיאיר אור נשמתי בג״ע ולהיות דובב שפתי ישנים מכל לבבות דורשי ה׳ להמציא להם בכל עת מצוא אור תורת אבא מארי זי״ע. ואם עד כה לא הי׳ באפשרי לקיים מצות כ״א מסיבות מתהפכי׳ אשר דלדלו כחי ומעמדי ומאת ה׳ היתה זאת כי לכל זמן ועת לכל חפץ. אמנם רוחי תפעם בקרבי מתי אשלם את נדרי אשר נדרתי לפני ה׳ לאבא מארי ז״ל בעת רוחו ונשמתו אליו יאסוף וידעתי כי אלקים מצא את עוני וכי כל הרפתקאות דעדו עלי בנפשות רבות ר״ל הן מאותן שלשים ושש שנה שלא קיימתי מצות כ״א ואם לא עכשיו אימתי. והנני משים אשם בנפשי ואשאל מאבותי הק׳ סליחה ומחילה וכפרה על העבר ואמרתי יעבור עלי מה ואחל להדפיס ולחלק ביעקב ולהפיץ בישראל כ״ק אבותי הק׳ אשר הי׳ כטל לישראל למען להיות לי לנחלת אבות לבנים ולמלאות רצון צדיק כי משונה נחלה זו מכל הנחלות כאן כו׳ שיאיר אור נשמתם בג״ע ע״י דבריהם הק׳ כמבואר כ״ז בהקדמת ס׳ ביאוה״ז ע״ש. ואחרי כל העמל לקבץ כל הכתבים על יד על יד מנחם יצא לעבודת הקודש. וראיתי כי כבד ממני הדבר כי זקנתי ושבתי בל אוכל לצאת ולבוא. מסרתי אותם ליד בני המופל׳ מו״ה **שניאור** שי׳ והוא נשתתף בזה עם נ״ד המופ׳ מוה׳ **רפאל מרדכי** נ״י ומיני׳ ומיני׳ תסתיים הדבר וה׳ יהי׳ בעוזרם להוציא הדבר היקר הזה מכאה״פ. ובטוח אני בחבלי עבותת אה״ר ואה״ע הנטוע ומושרש בלב כל אנ״ש אשר הכירו וידעו את כבודו ואת גדלו של אאמו״ר ז״ל כי לא יעזבוני ולא יטשוני ויהיו לי לעזר מעיר ועיר להוציא לאור תעלומת לבבי בהקדם גודל תשוקתי לקבוע דירתי באה״ק על התו״ע אכי״ר. וזכות אבותי מסייעתם וצדקתם תעמוד לעד. והאמת אגיד כי רצוני הי׳ בתחלה לבקש הסכמות מגאוני זמנינו אך אחרי שובי נחמתי מבלי להטריח בזה לגדולי ישראל וחכמיהם אחרי רואי כי בעשרה ספרי דבי רב אאמו״ר ז״ל אשר נדפסו בחייו ויצא טבעם בעולם בלתי שום הסכמה גם אנכי בעקבי ובדרכי אבותי אלך. ואם על חשש השגת גבול לא נחשדו ישראל ע״ז לפרוץ גדר גדול שגדרו בזה גדולי הראשונים ומה גם ספרי דבי רב אבותי הק׳ אשר הנחילנו מי יערב לבו לגשת להכניס ראשו בזה ומי לא ידע כי יכול כל אדם לאסור הנאת ספרו על אחרים ולשומע יונעם כו׳. כ״ד המדבר לכבוד אכסני׳ של תורה ועוז חיבת הקודש. נאחז בסבך אהבת אנ״ש אוהבי דברי׳ יקרים ומתוקים מדבש ונופת צופים:

יום ג׳ שהוכפל בו בכי טוב ער״ח שבט שנת **בא יבוא גואל צדק במהרה בימינו**

מנחם נחום באאמו״ר מרנא ורבנא **דובער** נבג״מ זיע״א

בראשית

בראי כו׳. יהי רקיע בתוך המים כו׳. כתי׳[2] חכמות בחוץ תרונה בחי׳ ח״ע דאתמשך בח״ת[3] לברר ברורי דעה״ד כו׳ שזה נק׳ מ״ע וזה נק׳ מ״ת כו׳ וד״ל. ויש להקדים תחלה במ״ש בראשית ברא בשביל התורה שנק׳ ראשית[4] כו׳. והנה לכאורה יובן מזה דבחכמה דתורה ברא כי ראשית הוא בחי׳ חכמה[5] ובתורה נאמר ה׳ קנני ראשית דרכו[6]. ומ״ש בראשית בחוכמת[7] וכן א׳ בראשית נמי מאמר הוא[8] היינו בחינת ח״ת כמו הוי״ה בחכמה יסד ארץ כולם בחכמה עשית[9]. והיינו בראשית במאמר דבראשית וכמ״ש והלא במאמר א׳ יכול להבראות[10] והוא בחינת חכמה שבדבור די׳ מאמרות שנק׳ חכמה בסוף ששרשה בחכמה בראש[11] שהוא מקור החכמה שבדבור. והנה מל׳ הזהר אסתכל באורייתא[12] וברא עלמא. וכן איתא במדרש ואהיה אצלו אמון[13] כאומן שרואה בלוח שמצויר שם אופן הבנין כך ויאמר אלקים יהי[14] כו׳ ראה ד״ז בתורה וכמ״ש אסתכל באוריי׳ כו׳ וכן כל מאמר ומאמר בפרט ולזה בחכמה שבתורה נברא הכל כי גם מאמר דבראשית שכולל יו״ד מאמרות[15] בלוח דתורה נאמר ומ״ש הוי״ה בחכמה יסד ארץ כולם בחכמה עשית שהוא מאמר דבראשית בחוכמתא כו׳ אבל האמת יורה דרכו שלא בחכמה שבתורה עצמו ברא את הכל אלא בחכמה מיוחדת שנמשך רק לבריאת[16] העולמות שזהו שכתוב כולם בחכמה עשית. ופי׳ הפשוט דבראשית נמי מאמר הוא. הוא מאמר פתוח[17]. ומ״ש בשביל התורה היינו בשבילה ובעבורה בלבד[18] ברא כו׳ דהיינו עיקר תחלת המחשבה דחכמה בראש וסוף המכוון דח״ת במע״ב היה רק בשביל התורה שבשביל זה עשה וברא את הכל בחכמה כו׳ ומ״ש חכמות בחוץ תרונה ח״ע וח״ת הכל בחכמה שבתורה נא׳. וא״כ יובן מכ״ז שג׳ מדריגות יש כאן ח״ע וח״ת דתורה שקדמה לעולם[19] ובחי׳ חכמה דמע״ב וסדר ההשתלשלות היינו מח״ע לח״ת דתורה ומח״ת דתורה נמשך חכמה ממע״ב וכמ״ש ואהיה אצלו אמון כנ״ל. ובאמת שתים שהן ארבע ח״ע דתורה מקור לחכמה בראש דמע״ב וח״ת דתורה מקור לחכמה שבדבור שביו״ד מאמרות ואפשר גם חכמה שבראש דמע״ב נמשך מח״ת דתורה כמ״ש בשביל התורה כו׳:

(ב) **והנה** להבין כ״ז יש להקדים ענין הידוע בפי׳ יהי רקיע[20] בתוך המים כו׳. שמעל לרקיע נקרא ח״ע מ״ת שמתחת לרקיע נק׳ ח״ת. ויש להבין מהו שנק׳ החכמה בשם מים ומהו ההפרש בין מ״ע למ״ת אחר ההבדלה דרקיע דהנה באמת בחי׳ חכמה שבא״ס עצמו ה״ז ודאי בחי׳ אור א״ס ממש וכמ״ש לתבונתו אין מספר[21] לתבונתו אין חקר[22] כו׳ ולפ״ז מ״ש ואהיה אצלו כו׳ שזהו חכמה דתורה הוא רק[23] חלק קטן מעצמות חכמתו ית׳ שהוא בבחי׳ עצמות הא״ס ממש רק שחכמה שבתורה מתאחדת ומתקשרת בעצמות חכמתו כו׳ והיו לאחדים ממש כמו עד״מ חכמת שלמה כתי׳ ויחכם מכל אדם[24] שזהו עצמות כח חכמתו ומ״ש וידבר ג׳ אלפים משל[25] זהו רק בחי׳ התפשטות׳ מכח עצמות חכמתו כו׳ וכך התורה נק׳ משל הקדמוני[26] כו׳ וזהו פי׳ הפשוט דאורייתא מח״ע נפקת[27] דפי׳ ח״ע בכלל היינו בחי׳ חכמתו העצמי׳ כנ״ל ממש ואורייתא מח״ע זאת נפקת בבחי׳ נובלות חכמה של מעלה[28] כו׳. וזהו ההפרש בין אור ומים שבחי׳ ח״ע בעצמות נקרא אור המאיר כאור המאיר מן עצמות המאור כך ח״ע שבעצמות בבחי׳ אור דא״ס עצמו אבל כאשר בא בבחי׳ המשכה חוץ מן העצמות ונק׳ בשם מים כמו הבאר והמעיין הנובע ונמשך כו׳ ונק׳ ים החכמה כו׳ וכמו בחי׳ ים הקדמוני דתש״מ כו׳. ובזה יש חילוק בין בחי׳ מ״ע למ״ת והענין הוא כמו שהמים הן בחי׳ היולי שמים אין להם גוון[29] עצמי כלל ע״כ מי המקוה מטהר[30] את הטמא כו׳ והיינו שמצמיח כל מיני חכמה כטבע המים שמצמיח כך בחי׳ ים החכמה הקדומה הוא בחי׳ היולי ומקור לכל בחי׳ גלוי חכמה והוא הנק׳ מ״ע. ואמנם מה שכבר נמשך למטה בחי׳ חכמה בגילוי מציאות כחכמת שלמה וכה״ג ונק׳ ח״ת ונק׳ מ״ת שתחת לרקיע המבדיל כו׳ וכמו בחי׳ חכמה דמע״ב שבחכמה עשית אע״פ שיש בזה חילוקי מדרגות רבות דודאי בחי׳ חכמה הכללי במע״ב הוא המאמר דבראשית אע״פ שנק׳ גם הוא מאמר פתוח בגלוי מאין ליש כמו כל פרטי היו״ד מאמרות שבכ״א יש חכמה ושכל בפרט ויורד ומשתלשל מעולם לעולם עד עולם העשיה בהטבעת הד׳ יסודות ודצח״מ שע״ז א׳ כולם בחכמה עשית שהוא חכמה דמל׳ דעשיה כהתהוות הגלגלי׳ וד׳ יסודות ארמ״ע כו׳ וזהו כמשל שכל קטן המצומצם בעשי׳ ופעולת אומן כו׳ ונקרא שכל שבעשיה לבד כידוע. ואמנם שכל וחכמה שבדבר משפט מדות הנהגות המלוכה עמוק עמוק הוא הרבה יותר והנה חכמת שלמה שהיה חכם גם בהתנהגות[31] מלוכה ודאי כלא חשיב לגבי עצם חכמתו שהיה חכם בחכמות עמוקות ורמות ומ״מ לפי״ע עצם חכמתו הרבה כן רבה ויגדל ערך חכמת הנהגת המלוכה ואם לא היה חכם כ״כ בעצם לא היה חכם כ״כ במלכותו ועכ״פ יש קשר וחבור חכמה מצמצום זו עם עצם חכמתו ונמצא יש כאן ג׳ צמצומים א׳ לחכמה שבעשיה ולמעלה הימנה לחכמה שבמדת המלוכה[32] ולמעלה מזה חכמה דבריאה שמתפשט במוחין להשפיע שכל כמו וידבר שלשת אלפים[33] כו׳ וד״ל:

(ג) **ויובן** מכ״ז דרך כלל ההפרש בין מ״ת למ״ע וח״ת לח״ע כמו ההפרש שבין חכמה שמתפשט בגלוי מציאות למטה בכלל ובפרט לגבי בחי׳ היולי דכל חכמה במקורה כמו שהיא שזהו כחכמת שלמה בעצם טרם שמדבר דברי חכמה אך בחי׳ כח חכמתו העצמית הנ״ל למעלה עדיין מהיות מקור היולי למציאות שכל ונק׳ אור ולא מים כנ״ל וד״ל. וז״ש במדרש

דקודם שנברא העולם[34] היה מים במים כו' פי' קודם שא' יהי רקיע בתוך המים להבדיל לא היה הבדלה כלל בין מ"ע למ"ת אלא היו מעורבים יחד כו' ויובן זה ע"פ הנ"ל בב' מיני חכמות ח"ע וח"ת שקודם בריא'[35] העולמות הי' בחי' ח"ת כלולה בח"ע ים החכמה הקדומה הנ"ל ולא היה יכול להיות צמצום דח"ת למע"ב במהות בפ"ע מפני התכללותה במ"ע שזהו ענין עירוב מים במים מ"ע ומ"ת יחד כו' עד שא' יהי רקיע להבדיל בין ח"ע לח"ת אבל מ"מ יהי אור קאי על אור דתורה וכאשר נעשה ההבדלה דרקיע ירד בחי' ח"ת שנק' מ"ת עד למטה מטה בהתלבשות צמצומים גדולים עד שכולם בחכמה עשית גם טבע ד' יסודות וגם ז' ארצות שמתחת לארץ[36] ואת זלע"ז עשה[37] כו' והן הנק' מ"ת בוכין[38] אנן בעינן למהוי קדם מלכא מפני שנפלו מאוד למטה בק"נ וג' קליפות הטמאות כו' לזאת בוכין לעלות לשרשם במ"ע כמו שהיו מים במים וד"ל:

(ד) **אך** הנה לפי זה יש להבין מ"ש חכמות בחוץ תרונה דח"ע נמשך בח"ת אחר שנעש' הבדלה ביניהם. הענין הוא דבאמת עיקר ענין מ"ע ומ"ת ח"ע וח"ת הן ב' הפכים ממש להיות שהחכמה נחלקת לב' מדריגות א' בבחי' אין שזהו נק' כח מה בלי מהות[39] והב' בהיפוך מזה והוא שיהיה בבחי' יש ומהות כפי' הב' במה לשון מהות[39] וכמ"ש והחכמה מאין תמצא[40]. תמצא בבחי' יש במציאות ושרשה באין ומה כו' והן ב' הפכים בתכלית כי מבחי' כח מה דחכמה א"א שיתהווה איזה יש ודבר מה במציאות וכן בענין מ"ע שהמים הוא בחי' היולי כו' ומבחי' כח החכמה שבא במהות אדרבה יתהווה ממנה כל מציאות יש ודבר מה[41] דוק' בחכמה וכן הוי"ה בחכמה יסד ארץ בראשית ברא בחוכמתא וזה מבחי' ח"ת מאין תמצא בבחי' יש דוקא ולזאת יש ירידה והשתלשלות בחכמה זו שתמצא מאין במהות להוות כל בחי' יש מאין עד שיתהוה כל בחי' יש נפרד לגמרי באת זה לעומת זה שאין בו בחי' הביטול לאין אלקי כלל מאחר שאמר כולם בחכמה עשית כו' וזהו רק מבחינת יש דחכמה כו':

(ה) **אך** הנה אנו רואים בחי' ביטול היש לאין בכל הברואים שזהו היפוך הבריאה מאין ליש גמור וכמו וכל צבא השמים לך משתחוים[42] ואומרים שירה וגם ע' שרים שלמטה אומרים שירה. וגם בהיכלות הק"נ שלמטה יש ביטול לאין אלקי וכמ"ש בלעם לא אוכל לעבור[43] כו' וגם כל גוים יראים את האלקים וכמ"ש מי לא ייראך[44] מלך הגוים וכמ"ש מלך אלקים[45] על גוים כו'. וגם האדם בכלל אע"פ שהוא בעל בחירה ויוכל להיות נפרד גמור לחטוא ולמרוד כו' מ"מ יש בו בחי' הביטול לאין האלקי להיות לבו נשבר בתשובה שלמה לפרקי' כידוע. הענין הוא לפי שבחי' אין דכח מה דחכמה מאיר בחכמה שהוא בחי' יש מאחר שמאין תמצא א"א לומר שנעשה על ידי הרקיע המבדיל הפסק יש גמור להיות מהיפוך להיפוך לעולם אלא לפי שאם לא היה רקיע המבדיל בין מ"ע כו' היה בחי' חכמה דמה ואין הכל בבחי' העלם העצמות ומה שיש בכח חכמה לירד להוות כל יש היפוך האין דחכ' היה נכלל לגמרי ולא הי' המציאו' בריא'[46] יש מאין כלל אך ע"י הרקיע הוא שהפריד בחי' יש דחכמ' להיות במציאות בפ"ע כנ"ל אבל מ"מ אור דח"ע בוקע ועובר לח"ת כו' שהרי מאין תמצא תמיד כו'. וזהו הטעם שעכ"פ ימצא בחי' כח מ"ה דח"ע גם בח"ת שמהווה כל הברואי' יש מאין כמ"ש כולם בחכמה עשית שיהיה בהם בחי' ביטול היש לאין מראש כל מדריגות בעולמות העליונים עד סוף כל המדריגות עד היכלות דק"נ כנ"ל שכ"ז רק מבחי' אור דחכמה עלאה בח"ת גם לאחר שהבדיל הרקיע ביניה'. וזהו חכמו' בחוץ תרונה כו' ח"ע שנמשך בח"ת כו' וד"ל.

(ו) **ועד"ז** יובן ממש ענין חכמות בחוץ כו' ועל ב' מדריגות דח"ע וח"ת שבתורה כנ"ל. דהנה אורייתא מח"ע נפקא מחכמתו העצמי' כנ"ל שנק' ים הקדמוני כו' וכלולה בעצמו' מבחי' האין אמיתי דחכמה שבעצמות הא"ס כנ"ל וירדה למטה להיות בחכמה אתברירו'[47] כו' עד שנתלבשה בעניני' גשמיים דצ"ח דנוגה כו' ובאותיות גשמיים שנק' ח"ת כו' הנה ודאי ע"ז אמר יהי רקיע בתוך המים כו' שע"י הבדלה זאת יצא בחי' ח"ת דתורה במהות בפ"ע להיות בחכמה אתברירו רפ"ח[48] כו' שזהו כמו בחי' ירידת אור החכמה להוות בריאה יש מאין שנק' ח"ת דמע"ב. אך הנה הבדלה זו אין זה[49] הפסק גמור דאל"כ לא היה בחי' הברור דרפ"ח כו' שיעלו למעלה וגם אנו רואים שמתגלי מעצמות ח"ע דתורה גם בעולמות כמו בג"ע העליון והיינו לפי שח"ע מאיר בח"ת כמ"ש מוחא עלאה דאתמשך במוחא תתאה[50] גם אחר ההבדלה כנ"ל וקאי זה גם על ב' מיני חכמה שבתורה שע"ז אמר ג"כ והחכמה מאין תמצא דהיינו מח"ע העצמי כנ"ל וד"ל:

(ז) **והנה** להבין זה בתוס' ביאור יש להקדים תחלה שרש ענין ההפרש בין חכמה שבמע"ב לחכמה שבתורה לברר בירורים דעה"ד דנגה שא' ע"ז בשביל התורה כנ"ל דהנה א' במדרש ע"פ אדם לעמל יולד[51] איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כו'. ויש להבין מהו לעמל שיחה ומהו עמל תורה הנה דבר הוי' שבא ביו"ד מאמרות כמו ויהי אור יהי רקיע כו' נק' שיחה בעלמא שהרי אין בהם ד"ת כלל רק שצוה לעשות כך וכך כאדם שמצווה לביתו להיות כך וכך כו' רק עכ"ז אור דתורה מאיר במאמרות אלו שהרי ע"פ חכמה שבתורה א' כל מאמר פרטי וכידוע די' הדברות הן שרשים ליו"ד מאמרות[52] בכלל ובפרט כמ"ש הוי' קנני ראשית דרכו והגם שבודאי יש חכמה ושכל במאמרות אלו אבל הוא רק בחי' צמצום חכמה אלקי' שמתלבש בדבור ומעשה כשכל שמלובש בעשי' או דבור חיצוני שאדם מדבר כו'. וכמ"ש בזוהר לאו אורחא דמלכא[53] לאשתעי מילין דהדיוטא ששיחה זו נק' מילין דהדיוטו' ונק' וי"ו ימי המעשה כימי החול שאדם עוסק במלאכתו שע"ז נא' אדם לעמל יולד לעמל מלאכה בפו"מ כך ויהי אור כו' ולזה נק' עמל שיחה לבד וכמו שיחת ת"ח צ"ל[54] שגם בשיחתו יש חכמה עמוקה כו' וד"ל. אבל עמל תורה היינו בדברי חכמה שאין זה בשביל מלאכה ושיחה בעלמא רק כשמדבר חכמתו מתגלה בדברי חכמה שמדבר לעצמו וכמו (מ"א ה, יב) וידבר שלשת אלפים[55] כו' וכה"ג וד"ל. אך מה שנק' עמל תורה מה שייך עמל ויגיעה בזה. הענין הוא כידוע שיש בהכמה ב' מיני מדריגות הא' החכמה

בעצמה כמו שהיא לעצמה והב׳ מה שיוכל לתקן דבר מה בחכמתו וחכמתו עמדה לו לפרנס שיוכל לתקן זהו הנק׳ עמל ויגיעה שבחכמ׳ שמייגע בחכמתו איך לתקן דבר מה המקולקל זהו ירידת כח מה מחכמה העצמי ע״כ נקרא עמל תורה כמ״ש אשרי מי שעמלו בתורה[1] כו׳ דהיינו שמייגע עצמו בתורה לברר וללבן כל דבר הקשה לתרץ הכל שהי׳ מעורב ומבולבל תחלה ברוב קושיות ומתרץ הכל עד שבא על אמתות הדברים נקר׳ עמל ויגיעה וזה העמל שמברר ומתקן הכל בזה ניכר כח חכמתו העצמי דוקא שכל שאינו חכם כ״כ לא יוכל לתקן ולתרץ כל קושיא כו׳. וכן בדבר המקולקל ביותר שא״א לתקן כח[2] החכם שישכיל על ד״ז איך לתקן זהו הנק׳ עמל ויגיעה דחכמה שבזה מתגלה כל עיקר כח חכמתו בדברי חכמה שלמד והשכיל לעצמו כו׳ וכמו בפרנסה שהחכ׳ תחי׳ בעלי״[3] היינו במה שמוציא טרף לנפשו בחכמתו דוקא הגם שירידה עצומה היא אבל בזה ניכר חכמתו דוקא. וכך יובן במ״ש אשר ברא אלקים לעשות ואמרו בפי׳ לעשות לתקן[4] כו׳ שזהו מה שבחכמה שבתורה אתברירו כו׳ רפ״ח כו׳ שנפלו בסדר השתלשלות שהוא בחי׳ התיקון לתוהו כידוע זהו הנקרא עמל תורה שבא לתקן במע״ב אשר כבר ברא אלקים כו׳ וד״ל:

(ח) **ויובן** כ״ז עד״מ מלך שגוזר ואומר דבר מלכות לעשות כך וכך ואין ידוע לחכמתו שום טעם בזה כלל מדוע יגזור כך וכך ולא כך וכך ונדמה להם רק שזה שיחת דברים בעלמא בלא טעם ודעת כלל אך המלך בעצמו יודע טעמו ושכלו בכל אשר יצוה ויגזור אומר לעשות כו׳ והנה ודאי הגם שגנוז טעם ושכל המלך בגזירתו וחכמה זהו מצד קוטן ערכם אבל לגבי חכמת המלך בעצם קטן הוא מאד כשכל שמלובש בעשי׳ ודבור חיצוני באדם שנעלם מזולתו הקטן הימנו וזה נמשל לחכמה שבמע״ב כמו במאמר יהי רקיע תדשא הארץ כנ״ל שנק׳ עמל שיחה בעלמא אבל הנה ודאי גם זה השכל הקטן שגנוז ונעלם בדברים אשר יגזור המלך ויצוה לעשות כך שנק׳ שכל שבעשי׳ לבד הנה יש לו שרש ומקור מוצא שמשם נמשך שיחייב באופן המעשה כך ולא כך הוא החכמה שבעצם שמשם נמשך מקור לשכל זה המצומצם באופן המעש׳ כנ״ל שנק׳ חכמה שבראש וח״ע והוא מקור מוצא שכל שבכל מאמר בפרט ובכלל הוא מקור לחכ׳ הכללית שנמצא בדבור ומעשה דמע״ב כנ״ל דהא בהא תליא דלפי״ע גדולת חכמתו בעצם כן יעשה לו דבר בהשכל בכל אשר יגזור אומר לעשות כו׳ אך כ״ז רק לחכמה ששייך למע״ב בלבד ובמלך הוא מה ששייך לגזירות שגוזר לעשות אבל בעצם חכמת המלך כמו שהוא לעצמו ודאי מובדל בערך גם מבחי׳ המקור למציאות שכל וחכמה שבדיבוריו ומעשיו כו׳ כי ה״ז פנימי׳ חכמת למודיו בעצם שלא שייך לשום ענין מעשה ודבור חיצוני לזולתו כלל. אך כאשר יצטרך לשפוט דבר מה כמ״ש מלך במשפט יעמיד ארץ[5] לגזור עונש או חסד אזי יפסוק הדין ע״פ למוד חכמות העצמי דוקא כו׳ וכן כאשר יצטרך לתקן דבר מה שכבר עשה ע״פ שכל וטעם אך שצריך תיקון דהיינו לתקן הדבר באופן טוב יותר הרי ודאי צריך לברר לתקן תחלה לבחי׳ השכל שהוא מלובש בדבר מעשה זו להיות באופן אחר הטוב יותר כו׳. והדוגמא מזה יובן בחכ׳ שבתורה שנקרא לימוד חכמ׳ העצמי שמשם נמשך המשפט במדות חו״ג בעולמות כמ״ש מלך במשפט במשפט התורה[6] דוקא וכן השופט כל הארץ[7] הכל במשפט מדות שבתורה דוקא. והוא כל אשר חפץ[8] הוי׳ עפ״י התורה עשה בשמים ובארץ שכבר ברא ועשה בחכמה כו׳. וכמאמר ג׳ שעות יושב ועוסק בתורה[9] וג״ש יושב ודן וג״ש יושב וזן כו׳. וכן מ״ש אשר ברא אלקים לעשות לתקן היינו במה שכבר ברא אלקים ונפל בשבירה כו׳ וצריך תיקון דהיינו להעלות לרפ״ח כו׳ לברר לעה״ד טו״ר במה שכבר ברא אלקים בחכ׳ ע״י בירור ותיקון באותה החכ׳ שבמע״ב כו׳. וזהו כמשל החכ׳ שמשכיל על דבר מה לתקן שבזה ניכר כח למודו בחכ׳ לעצמו כנ״ל וזהו הנק׳ עמל תורה כנ״ל וד״ל:

(ט) **ונמצא** שעמל תורה מלובש בעמל שיחה דמע״ב לברר ולתקן כמ״ש לעשות לתקן כנ״ל וזהו יוצר הרים[10] חו״ב. ובורא רוח בחי׳ המדות והכל בחו״ב ומדות שבתורה ומגיד לאדם שלעמל יולד בעמל תורה שמלובש בעמל שיחה וזהו מה שיחו[10] כו׳. ובכ״ז יובן מ״ש איני יודע אם לעמל תורה כו׳ דשניהם אמת דאדם דאצי׳ הוא שם מ״הי״ דחכ׳ שיולד לעמל מלאכה הן מע״ב שבחכמה עשה הכל נק׳ עמל שיחה ואמנם הרי א׳ לעשות לתקן העמל זה היינו עמל תורה וד״ל. ומעתה יובן ההפרש בין חכמה שבמע״ב לחכ׳ שבתורה לברר ברורים דרפ״ח כו׳. דהנה לכאורה אין זה מובן כלל דחכמה שבתורה שקדמה לעולם וכמ״ש ואהי׳ אצלו כו׳ דמבואר למע׳ שנבדל בערך גם מהיות מקור לבחי׳ השתלשלות העולמות דבחכמ׳ עשית דבחי׳ חכמה זו גם מקור שרשה בחכ׳ בראש אין זה רק מה ששייך לבריאות העולמות בלבד כנ״ל ואיך א׳ שבחכ׳ שבתורה אתברירו רפ״ח כו׳ והלא הברורים המה בעולמות דבי״ע בנוגה שכבר נתהוה מאין ליש מבחי׳ ח״ת דמע״ב כו׳. אך הענין הוא לפי שיש הפרש גדול בין ח״ת דמע״ב לחכמ׳ שבתורה שנק׳ עמל תורה והוא כנ״ל בפי׳ לעשות לתקן כו׳ להיות שכל עיקר התורה הוא רק להבדיל בין טמא לטהור[12] כו׳ בשס״ה ל״ת[13] ולאהפכא חשוכא לנהוראי[14] כו׳ והוא בירור הרע דק״נ שנפל בשבה״כ למטה ביותר שצריכי׳ תיקון להעלותם ועיקר עלייתם היינו ע״י בירור הרע בשס״ה ל״ת מעשה הטוב ברמ״ח מ״ע[15] שהן הכל בצומח וחי כו׳ שנתגשם בק״נ ובירור זה הכל בחכ׳ דוקא שהוא שם מ״ה שמברר לב״ן[16] כו׳ כידוע ואמנם הכח והעוז הזה לשם מ״ה דתורה הנגלית לנו במצות לברר לעה״ד ולתקנו כו׳ זהו הכל מכח עליון דח״ע דתורה דאורייתא נפקת משם וכמ״ש תנו עוז לאלקים[17] ואין עוז אלא תורה[18] כמ״ש הוי״ה עוז לעמו יתן כו׳ וכתיב חגרה בעוז מתניהי[19] כידוע והיינו עוז דתורה שלמעלה שמתאחדת בעצמות חכמתו ממש וכמ״ש ואהיה אצלו ממש כו׳. וע״ד הנ״ל במשל גזירות המלך שהחכמה שבצווי זה נלקחה מעצמות חכמתו והיינו עצמות חכמתו שבתורה שהיא ראשית חכמתו לעצמו כו׳ ופי׳ אורייתא מח״ע זו נפקת ויוצאת לחוץ[20] דוקא היינו שח״ע דתורה של מעלה יצא למטה לח״ת דתורה הנגלית לנו שממנו בא כח ועוז לתקן לעה״ד כו׳ והיינו לברר לח״ת שבמע״ב שמלובשת בעה״ד טו״ר

כו׳ וכנ״ל בפי׳ לעשות לתקן כו׳ וכמשל מי שחכמתו עמדה לו לתקן[21] טעות וקושיא כו׳. וכנ״ל שבזה דוקא ניכר עוז וכח חכמתו לימודו לעצמו וד״ל. והן הנה הלכות דתשבע״פ דוקא ששרשן בח״ע שבתורה שלמעלה ויצאו למטה בח״ת דמע״ב לברר ולהפוך כו׳ וד״ל שנק׳ עמל תורה כנ״ל ופי׳ תורה עצמה היינו בח״ע שבעצמו ועמל תורה היינו מה שבא כח ועוז בחכמה שבתשבע״פ לברר ולתקן כו׳ ונעוץ תחלתן בסופן דוקא שלזה כל עיקר ח״ע דתורה של מעלה שירדה למטה בח״ת דתורה הנגלית לנו כו׳. וז״ש ואהיה אצלו אמון אומנא במי שתורתו אומנתו כו׳ אעפ״י שקדמה לעולם היא הנותנת כח ועוז כשבאה בהתלבשות בח״ת דתורה לברר עה״ד והכל א׳ ממש ולא כדלעיל שגם בח״ע וח״ת דתורה יש רקיע מפסיק כו׳ דאין שייך רקיע להבדיל רק בח״ע וח״ת שבמע״ב מטעם הנ״ל אבל מי שמתחכם לתקן דבר אעפ״י שמשפיל א״ע ביותר אבל אין זה שפלות וירידה כלל אלא אדרבה זהו עיקר כח חכמתו בעצם שבא לידי גילוי בתקפו יותר משיתחכם במושכלות עמוקות לעצמו כענין (קהלת ז, יב) החכמ׳ תחי׳ בעלי׳ כנ״ל וד״ל. וזהו הטעם (שבת יא, א) דמי שתורתו אומנתו[22] פטור מן התפלה דהתפלה בחי׳ העלאה לגרום המשכת זהו רק בחי׳ המשכת ח״ע בח״ת לפי אופן ההעלאה בלבד כתלמיד המחכים את רבו[23] בשאלותיו שלפי אופן השאלה כך יתחכם להשיבו כו׳ אבל בחי׳ התיקון דשם מ״ה לברר ב״ן מלמעל׳ למטה מבלי העלאת מ״ן מזה[24] הרבה שהוא מתקן לפי עצם כח חכמתו ממש כמו שהוא וד״ל:

(י) **ובכ״ז** יובן מה שנתנה התורה כולה ע״י משה דוקא וכמ״ש (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה כו׳. ולא ע״י אחר זולתו. ואם משום שהי׳ כלי מוכן לזה מצד החכמה הרי א׳ (דניאל ב, כא) יהיב חכמתא[25] לחכימין דכל מי שיש בו חכמה נותן בו חכמה וכתי׳ (שמות לא, ו) ובלב כל חכם[26] לב נתתי חכמ׳ כו׳ וכן לשלמה נתן חכמה אבל לא ניתנה התורה רק ע״י משה דוקא הענין הוא משום שנא׳ במשה (שם ב, י) כי מן המים[27] משיתיהו מבחי׳ מ״ע דח״ע שהיא כלולה בעצמותו ממש כנ״ל ובהיות שהתורה ירדה למטה לברר לעה״ד כיו״ד הדברות בכללו׳ המ״ע ול״ת וזהו בחי׳ כח הביטול היש לאין בפו״מ[28] כו׳ ע״י בחי׳ ח״ת שבתורה כנ״ל ואין עוז זה רק מכחה של ח״ע דתש״מ דוקא שתאיר מלמעלה למטה בח״ת כנ״ל ע״כ א״א להיות זה כ״א ע״י משה דוקא שנשמתו נלקחה מבחי׳ מ״ע דח״ע וכמ״ש ותרא אותו כי טוב[29] הוא מעה״ח שכולו טוב למעלה מעה״ד טו״ר לגמרי ע״כ יש ביכולתו להמשיך גם בחכמה שבבירורים דעה״ד טו״ר לברר לתקן כו׳ וזהו הכח והעוז שיש לכנ״י בכל דור ודור לתקן ולברר עה״ד בסו״מ וע״ט כו׳ הכל ע״י משה דוקא כמ״ש תורה צוה לנו משה שהיא תושבע״פ שנקרא עוז כו׳ כנ״ל. ולא ע״י אחר זולתו. הגם שנא׳ ובלב כל חכם לב נתתי חכמה אין זה רק לפי מדריגתו יש בו מח״ע לעצמו לתקן נפשו אבל שיומשך לכנ״י בכל דור ודור לברר לעה״ד ע״פ התורה הנגלית לנו אינו אלא ע״י משה דוקא וז״ש בזוהר דאתפשטותא דמשה בכל דרא[30] כו׳ וכמ״ש בכמה דוכתי משה שפיר קאמרת[31] כו׳ שהלכה זו ברורה כהלכה למשה מסיני שניתן לו הכח ועוז לברר וללבן כו׳. והוא במה שהכה משה את הסלע במטה פעמים כו׳ שבזה הביא והמשיך מח״ע לת״ת לתקן ולברר הכל ע״י הלכות דתורה שבע״פ כידוע וזהו כמו ענין מי שתורתו אומנתו כו׳ והיינו מי שמתקן בעצמו יכול לתקן לזולתו כענין קשוט עצמך[32] כו׳ ולכך משה תיקן לישראל כו׳ וכמ״ש במ״א:

(יא) **והנה** בזמן מ״ת היה חבור וקשר בין מ״ע ומ״ת דח״ע וח״ת כנ״ל שהרי נאמר (שם יט, כ) וירד הוי׳ על הר סיני שירד מעצמות ח״ע וידבר אלקי׳[33] כו׳ מי שאנכי[34] כו׳ והוא בחי׳ הארת ח״ע בח״ת שהרי אנכי ולא יהיה לך[35] שרש מ״ע ול״ת וכללות יו״ד הדברות רק בסו״מ וע״ט בכלל כבד[36] כו׳ זכור כו׳ לא תרצח כו׳ כידוע והוא בחי׳ ח״ת שבא לברר לעה״ד טו״ר דבחכמה אתברירו כנ״ל ונמצא היה חבור למ״ע עם מ״ת שהרי נאמר וירד הוי׳ על הר סיני שירד אור ח״ע בח״ת כדי לברר כנ״ל וז״ש בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית דחכמה שבראשית ברא כו׳ בחי׳ ח״ת דמע״ב לא היה רק בשביל בחי׳ בירור דחכמ׳ שבתורה וכמאמר (שבת פח, א) תנאי היה להקב״ה[37] בששת ימ״ב אם יקבלו ישראל את התורה מוטב וא״ל אחזיר אתכם לתוהו כו׳ וכן (ירמי׳ לג, כה) אם לא בריתי[38] יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי כו׳ ובמצות ת״ת לבד א׳ (ישעי׳ נא, טז) ואשים דברי בפיך כו׳ וזהו בשביל התורה בעבורה ולא שבחכמ׳ שבתורה עצמה אע״פ שנאמר ואהיה אצלו אמון כאומן שרואה בלוח כו׳ היינו ג״כ בשביל בחי׳ הבירורים דרפ״ח כו׳ לפי אופן הרצון העליון בבירורים דרפ״ח בעה״ד בתו״מ כך ברא ויצר כל העולמות וזהו דאסתכל באורייתא וברא עלמא וכמ״ש (משלי ח, כב) ה׳ קנני ראשית דרכו כנ״ל והן יו״ד הדברות שאחר יו״ד מאמרות. אך עדיין י״ל איך היה חבור מ״ע ומ״ת בזמן מ״ת אחר שהיה רקיע בין מים למים ועוד דמהו המעל׳ שירד אור ח״ע למטה בח״ת אחר הבדלת הרקיע דודאי קודם הבריאה היה יותר נעלה שהרי מ״ת היו כלולים במ״ע וזהו נקרא עליות התחתון לגבי העליון שיש עלי׳ למ״ת כ״כ וגם מ״ע לא ירדו מעצם מעלתם כ״כ למטה כלל אבל בירידת מ״ע למטה ירדו ממדריגותם וגם זאת רק בחי׳ חיצונים שלהם לבד ומ״ת הן בתחתית המדריגה כמו שהן למטה כמשל העליון שיורד לגבי התחתון ונמצא יש יתרון מעלה ביחוד מ״ע ומ״ת קודם הבריאה מזמן יחודם במ״ת בב׳ דברים א׳ שמ״ת עלו בהתכללות למעלה במ״ע ובמ״ת ירדו למ״ת והב׳ שקודם הבריאה לא ירדו מ״ע מפנימית מדריגותם כמו שהן למעלה כלל ובמ״ת ירדו להאיר בח״ת נובלות חכמ׳ של מעלה כנ״ל להתלבש בבירורים דק״נ כו׳ שנק׳ עמל תורה ולא תורה עצמה כנ״ל וד״ל:

(יב) **אך** הנה הגם שלכאורה היחוד דתחתון בעלותו[39] ודאי יותר גבוה מיחוד דירידת עליון לתחתון כנ״ל. אבל כאן אין האמת כן דאל״כ מה זה שאנו מוצאים מעלה יתירה במ״ת יותר מקודם הבריאה עד שא׳ תנאי היה כו׳ כנ״ל ולא בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית כנ״ל דלפי הנ״ל היה יחוד מ״ע ומ״ת קודם הבריאה יותר נעלה. אך הענין הוא דהגם שבאמת ירידה גדולה היא לבחי׳ ח״ע בח״ת ליתן כח ועוז לברר ברורים כו׳ אבל ירידה זו צורך עלייה היינו להיות

תוס׳ אור בפנימיות ח״ע במקור חוצבה בעצמות יותר מגופה של אור ח״ע שהיה קודם ירידתה. והטעם הוא כי כח הבירור הזה אע״פ שנמשך מח״ע בח״ת כנ״ל אבל שרשה הוא במקור ח״ע יותר מגוף ח״ע דכתיב והחכמה מאין תמצא וכנ״ל במי שחכמתו עמדה לתקן דבר מה כמו לתרץ קושיא וטעות כנ״ל שכל שהוא חכם גדול יותר בעצם נמצא כח חכמתו יש ביכולתו יותר להשפיל עצמו למטה מטה ביותר לתקן הטעות והקלקולי׳ ולהסיר כל מכשול רק בעיון ודקדוק גדול שלא יוכל זה זולתו שאינו חכם כ״כ שאין מבחין בין טו״ר לברר כ״כ ולא לתקן הטעות כו׳ ונמצא שכח זה לתקן הוא בא ממקור פנימי׳ יותר ממקור השכל להשכיל מושכלות כמו שהוא טרם ירידתו לתקן כו׳ ועוד ראייה ממה שבמעשה נתבררה אמיתות השכל ממקורו יותר מכמו שנמצא נביעתו ממקורו בתחלה שהרי אין חכם כבעל הנסיון[1] בפו״מ נתברר במה שלא נתברר במושכל עצמו כו׳ והכל ענין א׳ וד״ל:

(יג) **והנה** זהו שאמר יהיב חכמתא לחכימין וכן ובלב כל חכם לב נתתי חכמה וכה״ג דלחכימין וכן חכם לב דוקא הוא נותן חכמה דהיינו כפי ערך עבודתו וחכמתו לברר ברורים לתקן המקולקל והוא להפך יש לאין חשך לאור כו׳ כך לפי״ע ממש נותנין לו ח״ע בתוס׳ ברכה לעצמו. וא״כ מזה מוכרח דשרש ומקור התיקון והבירור הזה מגיע למעלה ממקור חכמתו הקודם מאחר שתלוי תוס׳ אור דחכמתו עצמותה רק בעבודה ותיקון שיתקן לדבר זה בחכמתו דאל״כ האיך תולה העיקר בטפל אלא ודאי שעבודה ותיקון זה בא רק מכח ומקור העליון יותר ממקור עצם שכלו וד״ל. ולפי״ז יובן שירידת ח״ע בח״ת לברר בירורים לצורך עלי׳ עצמו׳ ח״ע ומטעם הנ״ל הרי בח״ע דתורה שירדה למטה בבחי׳ נובלות שזהו לשבח קאמר דנובלות הללו שמבררים יש בהן כח ועוז ממקור פנימי ועליון יותר מגופה של מקור חכמה של מעלה דתורה ונמצא דעמל תורה למעלה מגופה של תורה של מעלה וזהו שהיה תנאי עם ששת ימ״ב כו׳ משום דברור דעה״ד שעל ידי התורה שלמט׳ הוא העיקר שבשביל זה ברא ביו״ד מאמרות ולזה ירד אור ח״ע בח״ת לפי שהיא צורך עלייה להיות למעלה גם מיחוד עליון דמים במים שהיה קודם הבריאה דאין זה רק התכללות מ״ת במ״ע ולא למעלה ממקור דח״ע דמ״ע אבל בחי׳ ירידת העליון דח״ע דמ״ת לברר מגיע למעלה ממקור דח״ע מ״ע עצמה מטעם הנ״ל. ומתורץ הקושיא הנ״ל במה שמצינו מעלת מ״ת ביותר מיחוד דמ״ע ומ״ת שקודם הבריאה וגם יתורץ מה שהיה חבור מ״ע ומ״ת במ״ת אע״פ שלא נתבטל רקיע המבדיל כלל כי הגם בשביל ירידה ח״ע בח״ת לברר צריך הבדלת הרקיע משום דירידה זו ממקומו העצמי לבא למטה מטה מקור המתברר שהוא בעולמות שנבראו יש מאין שנעשו מח״ת אחר הבדלת הרקיע צריך לצמצם ולהעלים כל בחי׳ חכמת עצמותו להתלבש באופן צמצום כלי המתברר כמו המתקן בכלי אומנות שצריך להתלבש בכלי אומנתו כו׳ וזהו שצריך לרקיע להבדיל דוקא ומה שהיה חבור למ״ע ומ״ת בזמן מ״ת היינו שנתחבר כח הברור שבח״ת בדבור ביו״ד הדברות שבשרשו ומקורו שלמעלה מבחי׳ ח״ע דמ״ע כי נעוץ[2] סופן בתחלתן דסוף מעשה עלה במחשבה[3] תחלה קודם ולא כחבור מ״ע ומ״ת קודם הבריאה בלי רקיע מבדיל אלא אדרבה מ״ת כמו שהן בדבור ומעשה כשא׳ נעשה ונשמע[4] עלו למעלה גם ממ״ע שמעל לרקיע מטעם הנ״ל וכמו לע״ל שיצאו מ״ח כו׳ אל הים הקדמוני[5] אע״פ שרקיע מבדיל כי אין הבדלה זו רק בין מ״ע ומ״ת בשעת ירידת וצמצום דח״ע בח״ת לברר אבל שרש כח זה הבירור נעוץ בעצמות המקור דח״ע ממש וד״ל:

(יד) **ואחר** כל זה יובן בתוס׳ ביאור ענין חכמות בחוץ תרונה ח״ע דאתמשך בח״ת כנ״ל. דהנה לכאור׳ משמעות הפשוט דחכמות בחוץ ב׳ החכמות דח״ת וח״ע שניהם יחדיו בחוץ תרונה. וזה פלא לכאורה דודאי בח״ע שהיה למעלה וירדה למטה בח״ת לברר כנ״ל שייך ל׳ ירידה מפנים לחוץ שיורד ממקום הגבוה לעולם הנפרד כו׳ אבל בחי׳ ח״ת כבר הוא בעולם הנפרד יש מאין כו׳ שהרי א׳ כולם בחכמה עשית כידוע ואיך שייך בה ל׳ ירידה ויציאה לחוץ והל״ל חכמה בחוץ ולא חכמות ב׳ חכמות. אך הענין הוא דלא קאי בח״ת שבמע״ב שהבדיל הרקיע וכבר יצאה למטה עד שכולם בחכמה עשית כנ״ל אלא קאי על בחי׳ ח״ת שבתורה שבא לברר לעה״ד כו׳ שזה הבירור שבחכמה שרשו בפנימית ח״ע יותר כנ״ל ומשם דוקא ירד למטה לברר כנ״ל. וראייה לזה שהרי אמר ואהיה אצלו אמון אומנא כו׳ שזה היה קודם הבריאה היה התורה אצלו אמון כמו כלי אומנת שהוא כח הבירור הנ״ל למעלה משום דבסוף מעשה עלה במחשבה תחלה אך שירד למטה במקום המתברר ונקרא בשם ח״ת ע״ש הברור שלמטה אבל שרשו דוקא בפנימית ח״ע כנ״ל. וא״כ שייך ענין הירידה גם בח״ת שבתורה שבאה למטה לברר מצד שירדה מלמעלה למטה דוקא וד״ל. ושרש הענין הוא דבח״ע יש ב׳ מדריגות פנימיות וחיצוניות והיינו מ״ה וב״ן שבחכמה עצמה בחי׳ כח מה שבה הוא בחי׳ הפנימית ובחי׳ ב״ן דמה הוא בחיצוני׳ ושרשו יותר מפנימית דמ״ה והענין הוא דמה שישכיל כל שכל עמוק בא מבחי׳ אין ליש וכמ״ש והחכמה מאין כו׳ זהו בחי׳ אין דחכמה שנקר׳ כח מה. ומה שנמצאת בבחי׳ יש נקרא ב״ן דמה. אך בבחי׳ יש דחכמה דוקא יש כח התיקון והברור לברר דבר זה ולתקנו כמו לתרץ הטעות כו׳ שזהו כח ירידת השכל דוקא שיורד למטה מטה ביותר עד למקום הטעות להשכיל עליו לתקנו כו׳. ויש בזה הכח ממקור החכמה יותר מגופו של אור החכמה כשבא מבחי׳ אין שנק׳ מה דחכמה כו׳. וזהו הכלל בכ״מ שבבחי׳ החיצוני׳[6] שבו יש יתרון מעלה מבחי׳ הפנימי׳ מזה הטעם דוקא כידוע וד״ל:

(טו) **ובזה** ידוע ענין ירידת ח״ע בח״ת כנ״ל. שזהו מבחי׳ חיצוני׳ דח״ע דוקא שנק׳ בחי׳ יש דחכמה שבו כח הירידה למטה דוקא ומזה יש כח בח״ת שבתורה לברר ולתקן כו׳ וכמ״ש (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלקי׳[7] כו׳. ובזה יתורץ מה שנקרא ירידה זאת גם בח״ע הגם שאין ירידה זאת רק מבחי׳ החיצוני׳ שבה שהיא בחי׳ ב״ן דמ״ה. ובכלל נקרא נובלות חכמה של מעלה לפי שחיצוני׳ שבה למעלה מפנימית שבה וזה היה במ״ת שירד ה׳ על הר סיני שנמשך בחי׳ חיצונית דח״ע בגלוי הדבור בברור דעה״ד אנכי ולא יהיה לך שרש מ״ע

ול"ת כו' שזה ירידת כח הבירור שבמעלה בשרשו מפנימית ח"ע מטעם הנ"ל וכמו הנ"ל בטעם שניתנה התורה ע"י משה דוקא להיות שרשו במ"ע כי מן המים כו' ומשם נמשך הכח ועוז לברור דח"ת כמ"ש תורה צוה לנו משה דוקא וכמ"ש מה שמו ומה שם בנו[9] בחי' ב"ן דמ"ה דוקא לז"א תנו עוז לאלקים דוקא בחי' ב"ן ששרשו בב"ן דמ"ה שלמעלה ממ"ה עצמו כנ"ל. וזהו חכמות ב' חכמות היינו ח"ע וח"ת שהוא בחי' ב"ן דח"ע שהוא שרש ומקור לח"ת שניהם ירדו לחוץ לק"נ לברר ונמצא ירידה זו לב' החכמות יחד דשניהם א' ממש ונמצא יש כאן ד' מדריגות פנימית וחיצוני' בח"ע ופנימית וחיצונית בח"ת וחיצונית דח"ע דתורה למעלה מפנימית ח"ע וכך חיצונית דח"ת הבא בגלוי המעשה בהלכות ודינין למעלה מפנימית שבה שהוא תושב"כ שנקרא מ"ה וז"ש תורה צוה לנו בתושבע"פ דוקא וכמ"ש ומה שם בנו כו'. וזהו ערבים עלי ד"ס[9] כו' וכידוע בענין א"ח עט"ב[10] כו'. אבל ח"ת דמע"ב גם בשרשה בחכמ' שבראש במוח הח"ע הכל רק מבחי' הצמצום שבשם אלקים שבא בבחי' השתלשלות שזהו כמחשבה ושכל שבצרכי ביתו שנק' עמל שיחה כנ"ל רק שבו מלובש כח הבירור חכמות דח"ע וח"ת וכמ"ש בראשית בשביל התורה שבעבורה דוקא היינו ח"ת דתושבע"פ שיהיה בירור עה"ד כנ"ל ברא הכל בראשית בחוכמתא דבראשית נמי מאמר הוא כנ"ל וד"ל. וענין הרקיע המבדיל אינו רק בין חכמה בראש וסוף דמע"ב אבל בענין חכמה דתורה אע"פ שמצמצם א"ע לברר כנ"ל אין זה צמצום אמיתי מצד העצם אדרבה זהו עיקר גלוי כח עצם חכמתו רק שבא דרך ירידה עצומה לתקן דבר כו' כנ"ל וד"ל:

(טז)[11] **ומעתה** יש להבין מ"ש בחוץ תרונה רינה זאת מה היא ומהו בחוץ דוקא. והנה מבואר למעלה דכל עיקר ירידת ב' חכמות ח"ע וח"ת דתורה למטה הוא לברר לעה"ד דק"נ שזהו נקרא חוץ כמו אמצאך בחוץ אשקך[12] כו' שהן עולמות הנפרדים שאחר מסך המבדיל כו' עד עולם העשיה שבדצח"מ שבו מעורב טו"ר והיינו בחי' הבירורים דנוג' דעשי' בקיום התו"מ בסו"מ בפו"מ וע"ט בדברים גשמיים ע"י הצדיקים שהן כנ"י שנא' ועמך כולם צדיקים בתו"מ שגם פושעי ישראל[13] כו' ואע"פ שזהו בחי' ירידה גדולה ממקום ומדריגה עליונה דח"ע וח"ת כמו שהן במקומן אבל ירידה זאת צורך עליה הוא שיתעלו ב' חכמות הללו למקור פנימית ועצמי' דח"ע בעילוי אחר עילוי למעלה מעלה הרבה ממקור שרשן כמו שהיו טרם ירידתן למטה כנ"ל. וזהו ענין תרונה ברינה ושיר בחוץ דוקא שזהו לאחר שלימות הבירורים דק"נ שע"י ב' חכמות הללו יתעלו ברינה ושיר דוקא דכל רינה ושיר היינו כשצריך לעלות למעלה מעלה עולה ע"י השיר[14] ורינה דוקא כשיר על הקרבן שהלוים אומרים שיר[15] לפי שהקרבן הוא בחי' ההעלאה מלמטה למעלה להיות לריח ניחוח להוי' דאצי' ה"ז עולה ע"י השיר שהלוים אומרים שבשיר זה עולה הקרבן עד רום המעלות לריח ניחוח כו'. והטעם לזה שכל ההעלאה אינו אלא ע"י שיר ורינה דוקא הנה יובן במה שאנו רואים בעיקר ענין הרינה למטה שהוא בדבר המתחדש מרע לטוב ומשפלות לגבוה וכה"ג וכהצלה מן הסכנה משום שהיה תחלה מאד בספק אם יחודש הדבר לטוב ולברכה אם יבא הרינה ממילא כמו שידוע בענין (שם קכו, ו) הלוך ילך ובכה[16] נושא משך הזרע שהזורע בספק גדול פן לא תצלח זריעתו כלל וירקב או יכלה ע"י שדפון או סבות אחרות ילך ובכה נושא הזרע בשעה שזורע כאילו זורע לאבוד אך כאשר תצליח ויצמחו כל זריעותיו לטוב ולברכה ימצא בזריעתו להיות מאה פעמים כמוהו וכמו ויזרע יצחק בארץ[17] כו' למצוא מקב א' כמה כורים[18] אז אמר בא יבא ברינה[19] נושא אלומותיו כו' שבבואו מן השדה בערב לאחר הקצירה שיקצור אלמותיו יאסף ויביא אותם ברינה לביתם כי שמח מאד על הצלחת זריעתו שלא היה משער בעצמו כלל אדרבא היה נבוך והלוך ילך ובכה כו' וא"כ הרי עיקר הרינה בא מן ההתחדשות הדבר מהיפוך להיפוך דוקא וזה ע"י יגיעה רבה דוקא שהוא פיזור חיות נפשו באין נודע לו אם יצליח או לא כו'. וכן העוסק במו"מ שמפזר כל הונו שהוא פיזור חיות נפשו וביגיעה רבה עד מיצוי הנפש ואינו יודע אם יצליח וחושש שיפסיד הכל גם הקרן עד שיאמר נואש כו' וכשירויח הרבה יותר מן הקרן אז ירון מטוב לב ממה שנהפך לברכה וא"כ ה"ז רק מדבר שהי' נבוך ונתחדש לטוב והיה לו יגיעה רבה וכך הוא בענין המלחמה שישים נפשו בכפו ואינו יודע אם ינצח או ינוצח והוא בעצמו בהפקרות לומר נואש לנפשו שחייו תלוים מנגד בכל רגע. אם אח"כ ינצח ויקח שלל רב יבא ברינה ושיר כו'. כידוע בענין התרועה בקול רינה ובתופים ובמחולות שיוצאי' אנשי המלחמה אחר שנצחו את אויביהם ולקחו שלל רב כו'. וזהו רק שהיו מוסרים נפשם והצליחו ע"כ יבאו ברינה כו'. וכן היוצא מן הסכנה או כשהי' נידון להרג או חולי ונתרפא או נעשה לו נס גדול בים או שאר נסים שרואה אדם בעצמו זהו התחדשות' מרע לטוב שלא היה יודע בתחילה יפול בו ל' רינה דוקא. וז"ש בזוהר דשמח' בצפרא[20] דוקא[21] אבל רינה הוא לערב דוקא כשעבר כל היום ואינו יודע למה הוא נושא את נפשו ויגיע כפיו בעמלו שיעמול כל היום רק לערב כאשר ראה ברכה שנתברך במעשה ידיו כל היום אם בשדה או בבית אז יתכן בחי' הרינה שירון על אשר יגיעתו לא לריק ח"ו זהו רינה ברמשא לעת ערב דוקא כעובד בשדה כל היום שבא יבא ברינה נושא אלומותיו מן השדה לערב וד"ל:

(יז) **ועדכ"ז** יובן למעלה ענין הרינה שהוא רק בהתחדשות טוב הדבר שהיה בו ספק ודאגה תחלה כשיצליח ויעשה פרי זהו סיבת הרינה כו'. והענין הוא למעלה בירידת אור דח"ע וח"ת דתורה שהיו למעלה וירדו למטה כ"כ בהתלבשות בתומ"צ לברר לק"נ שמעורב טו"ר שע"ז אמר ילך ובכה נושא משך הזרע מפני שנמשל לזריעה בארץ כמו זורע צדקות[22] כו' שאור זרוע לצדי"ע לבא למטה בענין גשמי כו' ואינו ידוע אם יוצלח לברר לעה"ד לאהפכא חשוכא לנהורא כו' בסו"מ וע"ט ע"י צדיק אם לא אך לאחר שיצליח אור הזרוע דח"ע וח"ת במעשה המצות למטה לברר ולתקן עה"ד טו"ר כו' ה"ז כמו הקצירה שתצלח להיות בתוס' מרובה על העיקר ק' פעמים כו' כקב הזרוע שמוציא כמה כורים כו' אז אמר בא יבא ברנה דוקא נושא

אלומותיו מפני שהיה בו ספק והיה בו יגיעה רבה וכנ"ל. וכך הוא ענין עמל תורה שמברר בירורים דק"נ שעמל זה ביגיעה ולא נודע מה יהא בסופו ע"כ כשברר הכל ויהי' ברכה מרובה על עיקר אור הזרוע בא יבא ברנה וכמשלי' הנ"ל בעוסק במו"מ כשירויח הרבה או כשיבא במלחמה או בהצלה מ"ן כו' שנופל אז בזה ל' רינה. וזהו ההפרש בין שמחה לרנה דהרנה הוא ברמשא לערב דוקא והוא בענין העבודה ועמל תורה כל היום בחסד אל שנמשך בתומ"צ כל היום כו' כשנשלם לערב אז כתיב ותקם בעוד לילה' פי' בעוד שהתחיל הלילה תיכף אחר כלות אור היום ותתן טרפי' ממה שנתברר כל היום כו' וד"ל:

(יח) **ונמצא** מובן מכל הנ"ל דעיקר ענין השיר והרינה הוא בבחי' העלאות מ"ן הדבר שלמטה ועולה למעלה בהצלחה עולה ברנה ושיר וכמו שיר על המים בשמחת בית השואבה שהיו נושאים את מי השילוח לעז"נ[2] בט"ו מעלות כו' ועל כל מעלה היו אומרים שיר כו' (סוכה נא, ב) ט"ו מעלות היו ט"ו עליות והן הנק' ט"ו יסודות[3] שזהו עליות התחתון לעליון בכל פרט כענין ט"ו וו"ן[3] דאמת ויציב כו'. וזהו שיר השירים[4] אשר לשלמה שיר על כל השירים בחי' שיר פשוט[5] לפי שהשיר הוא לענין עלי' מיוחדת כפי מדריגתו כך הוא השיר וידוע דיש עלי' על עלי' כמו שעולה מן הדבור אל המחשבה ומן המחשבה אל השכל או למעלה מן השכל שהוא הרצון וגם הרצון ותענוג עולה למעלה הימנו כו'. וזהו ענין שיר פשוט שיר כפול כו' שיר פשוט הוא בעלית הכתר גם הוא שהרי א' דגם אור צח[6] כו' ועולה בשיר פשוט לגבי עילת העילות כו' ושיר כפול הוא עלי' דחו"ב לכתר ושיר משולש הוא עלי' חג"ת בחב"ד ושיר מרובע[5] הוא עלי' המל' כמ"ש במ"א וד"ל. וכך הוא רינה דאורייתא[7] בשיר ונגון שבטעמים כמו זרקא כו' וכמו ויהי שירו' כנ"ל שהוא בבחי' שיר פשוט ושיר כפול דהתענוג הפשוט בניגונים הללו נקרא שיר פשוט שלמעלה מן החכמה עלאה שבאותיות התורה והמה באים באופנים מיוחדים כידוע כנ"ל שהיא בחו"ב שבהעלם ויש בו ג"כ בחי' חו"ג והכל בהעלם שלמעלה בגילוי ח"ע דאורייתא שהרי אין דרש בא מהם בתושבע"פ כלל[8]. וזהו חכמות בחוץ תרונה ברינה ושיר דוקא ובחוץ דוקא לפי שיצאו מלמעלה למטה לברר בירורי נוגה וכאשר עולין למעלה מעלה אחר תשלום ברורי דרפ"ח שבעה"ד טו"ר כנ"ל. וזהו בחוץ תרונה ברינה ושיר רינה זאת היא העולה מלמטה למעלה מעלה עד אין שיעור כנ"ל והיינו עד בחי' מדריגה שלמעלה משרש מקור חוצבה בעצמות אא"ס ב"ה כנ"ל וד"ל.

(יט) **והנה** יובן עוד מכל הנ"ל בענין הרינה שלבד ענין התוס' הריוח והברכ' בעבודתו שזהו העילוי היותר נעלה בפועל ידיו לבד. אבל עוד ניתוסף מעלה יתירה בעצם מהותו ע"י עבודה זו שהצליח לו אשר לו היה בו קודם העבודה והתיקון. וראיה לד"ז הוא מ"ש והחכמה תחיה בעליה' פי' בעליה דחכמה תחיה אותה החכמה שירדה למטה בברור ותיקון עבודה דוקא ואין הכוונה במ"ש והחכמה תחיה חכמתו בעצם כמו שהיא אלא מה שחכמתו עמדה לו בעבודתו ותיקון דבר מה כמו בעסק מו"מ או זריע' בשדה שהצליח לו ועשה פרי תבואה בהרבה ריוח וברכה יתירה הרי לבד ברכה זו בשדה או בביתו ובמו"מ ועסק נתברך בעצם כח חכמתו והוא שתחיה בעליה דחכמה דחיים זו קאי בגשמיות וברוחניות דהיינו שנעלה עצם כח חכמתו שנק' בעליה דחכמה ביתר הרבה מכפי מדתו שהיה לו שיעור קצוב בחכמתו. אך כאשר חכמתו עמדה לו בטרף מזונו במו"מ או בעבודה בשדה או שהצליח בד"א בחכמתו נוסף על זה במעלה יתירה בעלוי גדול בעצם נפשו וז"ש תחיה בעליה ממש והטעם הוא לפי שכח זה הברור והתיקון שירד בחכמתו למצוא טרף מזונו או שאר תיקון הנה הוא בא מלמעלה ממקור חוצב כח חכמתו בעצם שנמצא מאין כו' ע"כ ניתוסף בו עי"ז דוקא מעלה יתירה וד"ל. וכמ"ש במ"א במשל בן מלך[9] שהי' כלי מוכן בכל חכמה ולימוד כל החכמו' ואח"כ שלחו למרחקים שיראה איזה חכמה בענין פרנסתו בכלי אומנות וכה"ג שעי"ז יקנה שלימות נפשו יותר כאשר א"צ לקבל משום אדם כי יכול לפרנס א"ע בחכמתו וחכמתו עמדה לו בזה עד שתחי' בעלי' דחכמ' והיינו מה שנמצא עי"ז שלימות בעצם כל חכמתו כו' וד"ל. ונמצא מובן ממשל זה דכנ"י נק' בנים ועלו במח' העצמי. אך ירדו למטה בגופים שיבררו ויתקנו דבר בחכמה שבנפשם ע"י תומ"צ בפו"מ דוקא. ובזה יתעלו בשרשם יותר כנ"ל. וכך הוא בענין ירידת ח"ע בח"ת שבתור' שחכמ' זו לתקן ולברר תעלה למעל' בעילוי אחר עילוי שלמעלה מעצם כח ח"ע עצמה. וזהו תרונה כו' וד"ל:

(כ) **ונמצא** מובן מכל הנ"ל שיש ג' מדריגות באופן יחוד וחבור מ"ע ומ"ת יחד א' קודם הבריאה שהיה מים במים שהיה מ"ת כלולים במ"ע כנ"ל. שזהו הכל בבחי' עליות למעלה שהרי מ"ת לא היו בירידה והגשמה כלל וגם מ"ע לא ירדו למטה כלל והב' יחוד וחבור מ"ע ומ"ת בבחי' הירידה למטה כנ"ל בפי' חכמות בחוץ כנ"ל וזה היה במ"ת שנמשך ח"ע בח"ת כדי לברר ולתקן כו' שניתן כח ועוז מח"ע לח"ת זהו יתרון מעלה מיחוד מ"ע ומ"ת שקודם הבריא' מטעם כל הנ"ל וד"ל. והג' בחי' יחוד זה עצמו דמ"ע ומ"ת וירידתם למטה כאשר הן עולין למעל' בתשלום הברורים דרפ"ח שעולים למעלה הרבה ממקור דח"ע העצמי מטעם הנ"ל. וזהו יותר נעלה מיחוד שלהם במ"ת כדי לברר ולתקן כו' מאחר דירידה זו צורך עליה היא כנ"ל שע"ז א' תרונה בשיר להיותם עולין בתכלית העילוי כנ"ל וד"ל:

(כא) **והנה** מעתה י"ל מ"ש תרונה ל' עתיד שתרונה לעתיד ולא עתה והיינו באלף הז' שיהי' אז עליות העולמות בכלל. ולכאורה לפי כל הנ"ל אדרבא עכשיו דוקא תרונה ב' חכמות הנ"ל שעולין הברורים דרפ"ח כו' בכל דור ודור למעלה על ידי עסק התומ"צ בפו"מ כו' וד"ל. אך הנה מבואר למעלה בפי' חכמות בחוץ שזהו ירידה מגבוה לנמוך מח"ע לח"ת וירידה זו צורך עליה היא והיינו דכל וא"ו[10] אלפי שנין דהוי עלמא אשר שרשן בו"ק העליונים והן וי"ו ימ"ב[11] יהי אור אלף שנה הראשונה דבחי' חסד[11] לעליון דאצי' כו'. ויהי רקיע

באלף שנה הב׳ מבחי׳ הגבורה כו׳ ובכ״א מהם ירד בחי׳ ח״ע בח״ת לברר ברורי נוגה כו׳ רק שבאלף הג׳ שהוא בחי׳ ח״ת היה מ״ת שאז היה עיקר שלימות יחוד זה לתקן עה״ד בתומ״צ שקיבלו כנ״י כו׳. משא״כ באלף הראשון והשני לא היה רק להעלו׳ ולברר ניצוצי הקדושה שנפלו באוה״ע על ידי חנוך ומשותלח ונח עד לאברהם שהאבות הן המרכבה[13] והשבטים עד מ״ת כו׳ ודרך פרט בכל דור ודור נמשך הארה פרטית בכל אלף שנה דוי״ו אלפי שנין כו׳ בשביל ברור פרטי בעה״ד טו״ר כו׳ ע״י ב׳ חכמות הנ״ל שבחוץ ירדו לברר כנ״ל. והיינו ע״י מעשה הצדיקי׳ בתומ״צ וע״י תשובה דבע״ת שכ״ז דרך ירידה בא. אך לא נשלם עדיין שלימות הברורים דרפ״ח עד תשלום הכל בסוף אלף הששי בימות המשיח עד אלף הז׳ שנק׳ חד חרוב[14] כו׳ שאז עולין כל הברורים למעלה מעלה במקור דח״ע למעלה משרש ח״ע עצמית שמתייחדים בתכלית היחוד בעצמות כו׳ וכנ״ל באריכות. שזהו פי׳ תרונה שלמעל׳ הרבה מיחוד מים במים שקודם הבריאה שנאמר ורוח אלקים מרחפת[15] ע״פ המים כו׳ וד״ל:

(כב) **וזהו** שאמר במדרש[16] דלעתיד יעשה הקב״ה כנפים לצדיקים ויהיו שטין ע״פ המים. והכוונה ע״פ המים מ״ע שנאמר ורוח אלקים מרחפת ע״פ המים והיינו שגם לאחר עליות דח״ע למעלה במקורם בתחל׳ גם אז יהיו נשמות הצדיקים שטין ע״פ המים כו׳ שהוא למעלה מעלי׳ הב׳ דב׳ חכמות הנ״ל דלעתיד כנ״ל וד״ל. ותחלה י״ל מהו ענין שטין ע״פ המים כו׳. דהנה ידוע בשרש הנשמות שעלו במח׳[17] היינו שעלו במח׳ העצמית שבפנימית עצמותו ממש כו׳ והוא בפנימית מקור דח״ע טרם שנמשך להיות נק׳ בשם ח״ע כמו בבחי׳ מ״ע כו׳ כי הוא למעלה גם מבחי׳ רצון העצמי וכ״ש למעלה מן החכמה שנק׳ טעם לרצון. דהנה כמו ביו״ד מאמרות בגלוי יש רצון וחכמה עד דבור כו׳. כמאמר דבראשית ות״י בחוכמתא ות״א בקדמין ברצונו כמ״ש כד סליק ברעותיה למברי עלמא[18] כו׳ כך הוא ממש ברצון וחכמה כו׳. שבהעלם העצמות ממש כמו כאשר עלה ברצונו להאציל[19] הרי רצון זה בהעלם עצמותו. ויש לו מקור שמשם נתעורר ברצון זה להאציל ונק׳ כשב״כ שבעצמות וכן בחי׳ חכמה שבכתר הוא הטעם כמוס לרצון כו׳ עד המדות ודבור שהוא בחי׳ גלוי המח׳ אנא אמלוך[20] שעלה הכל בעצמותו ונק׳ מל׳[21] דא״ס[22] כידוע. והנה מאחר שא׳ במי נמלך בנשמתן ש״צ[23] הרי נמלך זה הוא הישוב אם ירצה להאציל ולברוא כו׳ בנשמתן של צדיקים הנה בהכרח שכבר קדמו נשמות קודם התעוררות הרצון והיינו בפנימית עצמית הרצון ממש. שמזה יובן דגם אורייתא דמח״ע נפקת[24] שרשה ג״כ בעצמות ממש כי ג׳ קשרים הן[25] ס״ר נש״י מתקשראן בס״ר אותיות התורה[26] כידוע וא״כ הכל א׳ ממש רק שהתור׳ ירדה למטה לברר כו׳. וז״ש ואהיה אצלו אמון[27] כו׳. שזהו ענין יציאתה מן ההעלם העצמית לחוץ להיות כל אופן ההשתלשלות דאבי״ע דגם מה שעלה ברצונו להאציל הוא בא מכח ח״ע שבתורה שקדמה בהעלם העצמית כו׳. וזהו ג״כ ענין עליות דב׳ חכמות הנ״ל לעצמות ח״ע דתורה אך גם לאחר עליות דח״ע לעצמו ממש גם כשיגיעו לעצם שרש נש״י יהיה נש״י גם אז שטין ע״פ המים עליונים דח״ע לאחר עליה שלהם להיותם למעל׳ גם מבחי׳ שרש ומקור דח״ע דמ״ע לאחר עליה כו׳ וד״ל:

(כג) **וזהו** שרמז ר״ע במה שאמר כשתגיעו לאבני שיש טהור[28] פי׳ אבן א׳ ב״ן[29] דהיינו בחי׳ ב״ן דמה דחכמה לאחר שבחכמה אתברירו שנק׳ אבן שיש טהור כמו מי יתן טהור מטמא[30] כו׳ ונדמה לעיין שאינו אבן רק מים פשוטים מעוצם ההזדככות באבנים שחקו מים[31] וכהכאת הצור והי׳ למים כמ״ש ויך את הסלע במטהו[32] כו׳. שזהו כח הבירור והוא הפלפול[33] דחכמה כידוע ורמז להם שלא יאמרו מים להיותו אחר הבירור למעלה מבחי׳ מים כנ״ל. וגם לא יאמרו ב״פ מים[34] שלא יצא לחלק בין מ״ע למ״ת כי מתאחדים ביחד בעלותו למעלה כנ״ל וד״ל. וזהו שטין ע״פ המים פי׳ כעוף ששט על המים ולא כדגים שבים ששטין בו אבל מובלעים המה בתוך המים ואין יניקתם רק מן המים כו׳. דהנה גם עתה יש נשמות גבוהות שנק׳ נוני ימא רבא[35] גם בים הקדמוני ששטין כל הים מראשו לסופו בפעם א׳ והיינו שטין בכח השגתם הנעלה בכל עמקי החכמה שבכל התורה כולה שהוא ים הקדמוני מראשו לסופו בשיטה א׳. וכמ״ש בזוהר על ר״ה סבא[36] ששט ימא רבא ברגע א׳ כו׳ וכך נשמות היותר נעלה שנק׳ לויתן והיינו כנ״ל בכלל ששט בסנפיריו ועוש׳ תלמים בים[37] כי שט בכל הים ברגע א׳[37] אבל כ״ז שנק׳ נוני ימא רבא הרי הם מובלעים בים החכמה הקדומה בתוך תוכו וכל יניקת חיותם שם הוא. אך לעתיד יתעלו הנשמות הללו במדריגה היותר עליונה היינו בשרש הראשון שבעצמו׳ א״ס ממש דלתבונתו אין מספר[38] ולא שייך שם בחי׳ וענין ים ומים כלל כי נבדל בערך מבחי׳ מ״ע דח״ע כי מדריגתם הוא במח׳ העצמי׳ ממש ע״כ א׳ שהן שטין אז ע״פ המים מלמעלה כעוף הפורח ושט ע״פ מים בשיט׳ א׳ ולא שמובלע במים כדגת הים כו׳. והיינו למעלה ממדריגת לויתן שהרי יעשה לצדיקים סעודה[39] מן הלויתן ושור הבר. וענין זה ששטין ע״פ המים מלמעל׳ היינו שהו׳ בבחי׳ אור מקיף מלמעל׳ שמקיף וסובב הכל כא׳ מפני שהוא למעלה מהגבלת דבר מה באו״כ כלל עד״מ הידוע בענין השכלת שכל דמי שהוא גדול ושכלו עמוק יותר מן דבר המושכל ומושג בכלי שכלו הרי אז כח שכלו העצמי שט ע״ג המושכל בבחי׳ מקיף למעלה בסקירה א׳ מצד קוטן וצמצום המושכל לגבי גדולת כח שכלו שגדול הרבה מזה המושכל (בל״א ער נעמט דעם קליין שכל ארום תיכף אין איין בליץ) וכל שאינו חכם אינו תופסו להקיפו בשיטה א׳ אבל מעט מעט לחלקים בערך ב׳ וג׳ שיטות כו׳. אבל מי ששכלו קטן הרבה מגוף של דבר המושכל שמושכל זה עמוק מכח שכלו הרבה הרי כח שכלו מובלע ונכלל באותו עומק השכל כו׳ רק שיכול להלוך מראשו לסופו כו׳. וזהו משל לדגים שבים שמובלעים בו ושטין בו מראשו לסופו כנ״ל ולא ע״פ המים וד״ל:

(כד) **והנה** מ״ש שהנשמות של הצדיקים שטין ע״פ המים מזה יובן דלעתיד יהיה עוד מדריגה שלמעל׳ מן עוה״ב וכמ״ש ביום השלישי יקימנו[40] ונחי׳ לפניו ממש. דהנה העוה״ב נק׳ עדן אשר עין לא ראתה יעשה למחכה לו[41] כו׳ והוא בחי׳ העדן עילאה שנברא ביו״ד דח״ע שלמעלה מבחי׳

מ״ע דבינה עלאה דכמו שלמטה הרי בחי׳ חו״ב בי״ה׳ יו״ד צמצום כנקודה ו״ה בהתפשטו׳ והוא מעיין ונהר כי החכמה בבחי׳ מעיין ובינה בבחי׳ נהר כידוע בענין המקוה דאך מעיין ובור[2] כו׳ שהן ד׳ יודי״ן דמ׳ סאה כו׳. וכך הוא למעלה מעלה בבחי׳ העצמות ממש דעוה״ב נברא ביו״ד[3] דחכמה שבעצמות ע״כ א׳ בעוה״ב להנחיל אוהבי יש[3] שהוא בחי׳ בינה שנק׳ נהר בהתפשטו׳ השגה לאורך ורוחב כו׳ ולמעלה מעל׳ היינו בחי׳ בינה שבמל׳ דא״ס שזהו כמו נהנין מזיו השכינה[4] למטה בג״ע העליון דבריאה כך נהנין נשמות העליוני׳ שבעצמות מבחי׳ זיו השכינה העליונה שהיא בחי׳ מל׳ דא״ס כו׳. אך למעלה מחיי העוה״ב הוא למעלה גם מיו״ד דחכ׳ שבעצמו׳ שהיו״ד זה כמו מעיין שנובע ונמשך לנהר דבחי׳ יש דבינה. אבל בפנימית ועצמות דחכמה שבעצמות כמו שהו׳ כלול בעצמותו ממש הרי הוא למעל׳ מבחי׳ השפעה דאין ליש והוא למעלה מבחי׳ מים בכלל שלא יתכן בו לומר ענין מעיין ונהר או ים הקדמוני עדיין כנ״ל והוא ענין אור מים רקיע[5]. ויש מדריג׳ עליונה שלמעלה גם מבחי׳ אור והוא הנק׳ אויר קדמון[6] כו׳ ומשם נמשך דרך ירידה והתלבשות ונק׳ רוח וז״ש ורוח אלקים מרחפת[7] ע״פ המים. אמנם זהו הבא לכלל בחי׳ המשכה ע״פ המים כדי שיוכל להיות הבירורים שברוח אלקים דוקא. אבל מ״ש שהן שטין ע״פ המים למעל׳ גם מבחי׳ רוח אלקים שמרחפת ע״פ המים הוא בבחי׳ מדריגה שלמעל׳ גם ממקור הבירורי׳ שבח״ע כנ״ל. וע״כ ממילא מובן שהוא למעלה מבחי׳ חיי העוה״ב שנברא ביו״ד דח״ע שנק׳ מ״ע כו׳ שהרי העוה״ב הוא רק קבלת שכר על המצות בפו״מ בסו״מ כו׳ כל וא״ו אלפי שנין. שזהו בחי׳ הבירורים דרפ״ח כו׳ שבח״ע אתברירו ע״י ירידה דח״ע בח״ת כמ״ש חכמות בחוץ כנ״ל. אך עליה דנשמות אלה יהיה אחר קבלת שכר שלהם ע״י הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ שהיו בוי״ו אלפי שנין שאז הוא למעל׳ מבחי׳ הבירורי׳ לגמרי וע״כ אין התורה נק׳ בשם המים כלל כנ״ל. וזהו ונחי׳ לפניו ממש אחר שיחיינו מיומים בקיבול שכר דעוה״ב ע״י הבירורים דמצות שהי׳ בכל זמן דו׳ אלפי שנין. וז״ש שהן שטין ע״פ המים בבחי׳ מקיף הגבה למעל׳ מהיות גם מקור לברורים דח״ע שנק׳ מ״ע ומ״ת כו׳ שהן רק שטין בשיטה א׳ מלמעלה על מ״ע שנתעלו אז וד״ל:

(כה) **אך** עדיין י״ל דא״כ מה שייכות יש להם לשוט ע״פ המים דמ״ע דתורה אחר שהן אז במדריג׳ עליונה שלמעלה מבחי׳ מים דתורה כלל כנ״ל. הענין הוא כידוע דאורייתא סתום וגליא[8] וקוב״ה סתום וגליא וכנ״י סתום וגליא והיינו בחי׳ העלם העצמו׳ ממש כמו שהוא מתלבש בבחי׳ סתום דאורייתא שהוא בחי׳ פנימית סודות התורה כמו שהן בשרשן למעלה בהעלם עצמות א״ס ממש. וזהו כבוד אלקים[9] הסתר דבר וכמ״ש הנסתרות להוי״ה אלהינו[10] כו׳ ונשמות ישראל דלעתיד יבאו לעצם שרשן שעלו במח׳ העצמית שהוא בחי׳ סתום יהיו מקושרי׳ שם בפנימית התורה שהוא בסדכ״ס שבעצמותו. וזהו ונחיה לפניו ממש שלמעלה מחיי העוה״ב שבא האור הנעלם לגלוי אור השגה לקיבול שכר על העבודה כו׳ וצדיקים דלעתיד ישיגו בפנימית התורה שמתייחד בפנימית ועצמות ממש וע״כ הוא למעלה מבחי׳ מ״ע דתורה שבא לכלל גילוי וירידה למטה בתו״מ ע״י משה שנאמר בו כי מן המים משיתיהו[11] ממ״ע הנ״ל. אך מ״מ יש קצת חבור וקשר לגלוי שבתורה שבא בבחי׳ הברורים לבחי׳ סתום שבה שהוא פנימית התורה רק שהנסתר בא בבחי׳ מקיף בהעלם מלמעלה וזהו שהן שטין ע״פ המים דאורייתא שיקיפו בבחי׳ מקיף בשיטה א׳ בבחי׳ הסתום דאורייתא כל בחי׳ ח״ע דתורה הנגלית לנו וקאי לאחר עילוי שלה ע״י תשלום הבירורים דוי״ו אלפי שנין כנ״ל שאז יוכל להיות ייחוד וחבור דסתום בגילוי משא״כ עכשיו אמר הנסתרות להוי׳ כו׳ שמפורדין זמ״ז לגמרי. וזהו יחיינו מיומים בעוה״ב ע״י הבירורים שע״י בחי׳ הנגלה שבתורה דוקא כמ״ש הנגלות לנו ולבנינו לשמורי[12] כו׳. ועי״ז ונחיה לפניו ממש שלמעלה מזה והוא בפנימית התורה. אבל היינו הן שטין ע״פ המים עליוני׳ אחר עליה שיורדי׳ להתייחד בתורה הנגלית עכ״פ בבחי׳ מקיף שהמקיף שורה על הפנימית רק ששט בשיטה. והוא הרוח אלקים מרחפת רפ״ח כו׳:

(כו) **ומעתה** יש להבין לשון המדרש הנ״ל[13] דלעתיד יעשה ה׳ כנפיים לצדיקים ככנפי נשרים ויהיו שטין ע״פ המים שנאמר וקווי ה׳ יחליפו כח[14] יעלו אבר כנשרים. דהנה נשמות הצדיקים ירדו למטה בגופים כל וי״ו אלפי שנין דהוי עלמא והגם שהיה להם מס״נ ואהוי״ר במוחין דגדלו׳ וקיימו כל התו״מ בשלימו׳. אך מ״מ מצד התלבשות נשמות הללו בגופים ובקיום תו״מ בגשמיות דנוגה שבבחי׳ ירידה גדולה כמו בהשגה מוגבלת שבגוף חומרי וברצון העליון דמ״ע שמלובש בדברים גשמיים בטלית מצמר כו׳ ואיך יתעלו למעלה מעלה כ״כ עד שיהיו שטין ע״פ המים עליונים לאחר עליה שלהם כנ״ל. ובאמת עיקר כח עלייתם כ״כ למעל׳ אינו רק ע״י תו״מ ותפלה באוי״ר בעוה״ז דוקא שבהן וע״י דוקא נשלם בחי׳ הברורים דרפ״ח כו׳ שבח״ת וח״ע. הנה לז״א שיעשה להם כנפיים שע״י יוכלו להתעלות למעלה מעלה כ״כ להיות שטין ע״פ המ״ע כו׳. והוא מ״ש וקווי ה׳ שהן נשמות הצדיקים יחליפו כח כו׳. לפי שאין בכחם הראשון לעלות למעלה בכל קוי[15] רק ע״י שיחליפו כח והוא שיעלו אבר כו׳ שיעשה לנשמות הללו כנפי נשרים דוקא: **וי״ל** מהו ענין הכנפיים הללו וכנפי נשרים דוקא. והנה ידוע בענין הכנפיים שהעוף פורח בהן הגם שהכנפיים מנוצות גשמיים נבדלים מעצם הגוף שלו והן כמו לבוש חיצוני לבד מ״מ יש בו תועלת גדול והיינו שבהן וע״י יהיה הגבהת העוף באויר שיפרח בהן למעלה וישוט ע״פ הארץ בכל שטח הארץ במהירו׳. ועוד יש תועלת שני בכנפיים שהן למגן ולמחסה לאפרוחים שלו שנכנסים תחתיהם ופורש כנפיו עליהם[16] לקבלם תחתיו כידוע. וכך הוא הנמשל למעל׳ בכנפיים דמלאכים עליונים שנאמר בשתים יעופף[17] בבחי׳ עליה והגבהה למעלה ובהילוך במהירות כנ״ל שהוא בחי׳ אוי״ר שנק׳ רו״ש שמגביהין אותו למעלה הרבה ממדריג׳ שלו שבא לפי״ע השגתו שזהו גוף העוף עד״מ והגדפיים שיעופף הרי מגביה לו ואע״פ שהוא לבוש חיצוני לבד. וכך יובן בדרך משל בענין כנפי השכינה שיש בהם תועלת בבחי׳ עלית המל׳ בכלל כו׳ וד״ל. אך הכנפיים עצמן שהן מנוצות גשמיים המשל בזה הוא לענין בירורי דנוגה והן

כמו נשמו׳ הגרי׳[17] שעולין ניצוצי דקדושה מע׳ שרים דנוגה שנכנסין תחת כנפי השכינה[17] לבד. פי׳ לענין תועלת השני שבכנפיים שהוא להגן על הנכנסי׳ תחתיה׳ שהן נשמו׳ הגרי׳ וכה״ג. וכך הוא גם בנשמות שנק׳ בנים[18] כשהן בבחי׳ הקטנות ונק׳ אפרוחים כידוע בענין קן צפור כו׳ שנכנסים תחת כנפי השכינה להגן עליהם כמו ופרוס עלינו[19] כו׳ דאימא דרביעה כו׳[20]:

(כז) **ולהבין** כ״ז הנה לכאורה אין זה מובן כלל דנשמות הצדיקים שיעשה להם כנפיים כו׳. שהרי נשמות[21] הן בשרשן בבחי׳ פני אדם שבמרכבה שלמעלה הרבה מבחי׳ פני נשר כו׳ ושרש שרשן בבחי׳ אדם העליון[21] שעל הכסא כידוע. וכמ״ש כי נר ה׳ נשמת אדם[22] דבצלם אלקים[23] עשה את האדם. כמ״ש נעשה אדם בצלמנו[23] כו׳. ואיך ירדו להיות במדריגת מלאכים בבחי׳ פני נשר[24] שהרי יעשה להם כנפי נשרים כו׳. אך באמת מ״ש שיעשה להם כנפיים שזהו למעליותא שהוסיף כח גדול על עצם בחי׳ מדריגת אדם מה שאין בכח אדם להגיע לשם רק מחמת שיעשה להם כנפיים לשוט בהם כו׳. והענין הוא שכנפיים הללו שיעשה לנשמות גבוה יותר מבחי׳ פני אדם בשרשו ומכ״ש מן המלאכים כו׳ כי הן נעשים מבחי׳ הברורים דרפ״ח ניצוצין שנפלו בק״נ ע״י תשובה ומע״ט בעוה״ז דוקא שע״כ גזרו אומר דיפה שעה א׳[25] בתשובה ומע״ט בעוה״ז מכל חיי העוה״ב כו׳. וכנ״ל דמה ששטין ע״פ המים עליונים לעתיד הוא גבוה מיו״ד שנברא בו העוה״ב. וכמ״ש ונחיה לפניו ממש כו׳ כנ״ל באריכות וד״ל:

(כח) **וביאור** טעם הדברים. הנה י״ל תחלה מ״ש כנפי נשרים דוקא ולא כנפי עוף אחר זולתו. להיות ידוע שהנשר רחמיו[26] יותר על בניו מכל העופות זולתו. כמ״ש כנשר יעיר קנו[26] כו׳. והנה כתיב דרך הנשר בשמים[27] דמשמע שעיקר דרכו והילוכו הוא לעלות למעלה מעלה בגובה השמים ביותר ושם משכנו דוקא כידוע ולז״א ואשא אתכם על כנפי נשרי[28] ואביא אתכם אלי ממש. שזהו בחי׳ העליה בגובה ביותר מפני שהוא נושא אותם כמו על כנפי נשרים וכן מ״ש ישאהו[29] על אברתו כו׳ ולפעמים א׳ כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף דמשמע שעושה קנו למטה דוקא ועל גוזליו ירחף שמשפיל כנפיו למטה להגין על גוזליו כו׳. וזהו היפוך העליה דדרך הנשר בשמים כו׳. אך שניהם אמת ויובן זה בהקדים מ״ש ופני נשר לארבעתן[29] דמשמע שכאו״א מן המרכבה כלול מפני נשר ומ״ש ודמות אדם להנה[30] שכלול כ״א מדמות אדם יתכן דאדם כולל הכל. ואין זה מובן לכאורה דלמה פני נשר מובדל בערך יותר מפני אריה ופני שור להיותו כ״א כלול מפני נשר כו׳. אך הנה הטעם ידויק להיות דפני אריה להימין שרשו בקו הימין חח״ן ופני שור מהשמאל שרשו בקו השמאל בג״ה ופני נשר שרשו בקו האמצעי דת״י כו׳ ות״ת[31] הוא בחי׳ הרחמים[32] ששרשו ברחמים העליונים דכתר שנק׳ רחמים פשוטים כו׳ בלתי מוגבלים כלל והוא מדתו של יעקב נחלה בלי מצרים[33] שהוא הנק׳ בריח התיכון[34] שמבריח עד קצה העליון דפנימית הכתר וז״ש דרך הנשר בשמים דוקא שבחי׳ הרחמים עולה למעלה בעצמות ממש שהוא בחי׳ רחמים הפשוטים שבעצמות א״ס ב״ה. וזהו מ״ש ואשא אתכם על כנפי נשרים דוקא ואביא אתכם אלי ממש וד״ל. ובאור הענין הנה ידוע דעיקר בחי׳ מדה״ר הוא לפ״ע השפלות[35] שלמטה הוא שמעורר רחמים מלמטה ולפ״ע הרוממות שלמעלה כך מתעורר רח״ר למעלה ונמשך למטה דנמצא שמהות מדה״ר כלול מב׳ דברים ההעלאה והמשכה. דהתעוררו׳ רחמים למטה היינו בחי׳ העלאה שבזה תעלה הנפש ביותר מכל המעלות שבה כמו העני ואביון בצר לו ביותר יעורר רחמים ע״ע כתפלה לעני כי יעטוף רוחו עליו ולפני ה׳ ישפוך שיחו ויקונן[36] כו׳. וכן הבע״ת שצר לו בנפשו ביותר על עוצם ריחוקו מה׳ שמן המיצר לב יקרא וישוב אל ה׳ וירחמהו[37] מלמעלה. וכמו ומודה ועוזב ירוחם[38] כשמתוודה בשפלות עצומה ואמר חטאתי עויתי כו׳ וכמו תעבנו כו׳ שבזה מעורר רחמים מלמטה על נפשו. והתעוררות זו למטה מעורר רח״ר העליונים שיומשך מלמעלה למטה על נפשו כמו ישוב ירחמנו[39] כו׳ ולפ״ע הרוממות כן יומשך רחמים העליונים ביותר. כמו שאנו רואי׳ שכל אדם לפי״ע רום גדלו ביותר יתעורר ברחמי׳ ביותר כי המלך המרומם יותר ירחם על עני ונדכה מן השר כו׳ ע״כ שגדול יותר יותר ירבה רחמים על השפל ונמצא שתכלית השפלות יעורר תכלית הרח״ר מלמטה ותכלית הרוממות מעורר תכלית רח״ר מלמעלה. וזהו אלקי עולם[40] ברחמיך הרבים רחם עלינו וקאי אדסמיך ליה המלך המרומם[40] לבדו כו׳ דהיא הנותנת שמצד עצם הרוממות ע״כ ברחמיך הרבים רחם עלינו כאשר אנחנו בתכלית השפלות דהא בהא תליא לפ״ע דוקא כנ״ל וכמו מחיה מתים שהוא תכלית השפלות ברח״ר[41] דוקא מעומק הרוממו׳ דעומק רום נמשך דוקא לעומק תחת[42]. וכמ״ש את מי אשכון את דכא[43] ושפל רוח כו׳ אל מי אביט אל עני[44] ונכה רוח כו׳ וכן כי רם ה׳ ושפל יראה[45] דמשום שרם ה׳ ע״כ שפל יראה דוקא ומטעם הנ״ל וד״ל. וזהו שבחי׳ מדה״ר נק׳ בריח התיכון שמבריח לקצה העליון שהוא לעורר רח״ר העליונים שנק׳ רחמים פשוטים שבאין מצד עצמות הרוממות דאא״ס שבפנימית כ״ע כנ״ל. וזהו בקצה העליון והתעוררות הרחמים מלמטה מצד עוצם השפלות כנ״ל נק׳ קצה התחתון. וזהו שמבריח מקצה התחתון לקצה העליון שמתאחדים כא׳ משום דהא בהא תליא לפ״ע א׳ כנ״ל וד״ל:

(כט) **ובזה** יובן ענין שני הפסוקים הנז׳ בנשר הם כסותרים זא״ז ונראים כב׳ הפכים ממש. ובאמת הכל אחד והא בהא תליא דעומק רום יורד דוקא לעומק תחת כנ״ל. דהנה הנשר שהוא רחמני על בניו עושה בכנפיו ב׳ דברים שהן ב׳ הפכים ממש הא׳ מה שדרך הנשר בשמים והוא שמצד עוצם רחמנותו על בניו ישא גוזליו על אברתו מלמעלה דוקא ועולה ומגביה עצמו בגובה השמים כמו אם תגביה כנשר[46] כו׳ וצריך להגביה כנפיו להיות פרושות כלפי מעלה דוקא כידוע שהנשר בפריחתו הגבה למעלה יפרוש כנפיו למעלה כמו וידינו פרושות כנשרי שמים[47] כו׳. ולפעמים הוא בהיפוך שיורד למטה בהשפלת כנפיו להיות למגן על גוזליו למטה להכניסם תחת כנפיו וזהו כנשר יעיר קנו ברחמיו הטבעיים וישפיל כנפיו לרחף על גוזליו לחופף עליהם. והענין ידוע שכאשר הנשר ירא מן החץ שלא יכו לגוזליו ישאם על אברתו למעלה והוא שפורח ועולה בגובה

השמים וגוזליו על כנפיו הפרושות למעלה שלא יגיע להם החץ ויקבל בעצמו החץ מצד עוצם רחמנותו. ואם צריך לשמר' מחום השמש או גשמים או מן המזיקים כנחש וכה"ג על גוזליו ירחף לפרוש כנפיו עליהם בהשפלת כנפיו להגן עליהם ויקבל ע"ע חום השמש או שטף הגשם ויעמוד לנגד כל מזיק כו'. ונמצא יש ב' הפכי' בכנפיו והכל רק מצד טבע הרחמנות בלבד אם בדרך העלאה למעלה שישאם על אברתו להצילם מן החץ. אם בדרך ירידה והשפלה למטה לשומרם מכל פגע רע למטה כו'. והן ב' הפכים שבכנפי הנשר בהעלאה בתכלית למעלה כדרך הנשר בשמים כנ"ל ובהשפלה בתכלית כנשר יעיר קנו כו' והכל אחד שכ"ז רק מצד טבע הרחמנות. והיינו לפי הנ"ל שיש בטבע רחמנות לעלות למעל' ביותר ויורד למטה ביותר דלפ"ע השפלות נמשך למטה יותר ברחמים והיינו כמו על גוזליו הקטני' ירחף להשפיל כנפיו עליהם למטה כו' ולפי"ע הרוממות יהיה נמשך ומתעורר מלמעלה יותר זהו כמו דרך הנשר בשמים שישאם על אברתו למעלה מעלה והכל אחד ממש והא בהא תליא והיו לאחדים כנ"ל וד"ל:

(ל) **והדוגמא** מכ"ז יובן ג"כ בכנ"י שנק' בנים כמ"ש בנים אתם לה'[1] כו' שרחמנותו עליהם כרחם אב ע"ב[2]. כמו הבן יקיר לי אפרים[3] כו' המו מעי לו רחם ארחמנו כו'. והנה רחמנות זאת היינו כמו רחמנות הנשר על בניו כמ"ש ימצאהו בארץ מדבר[4] כו' עד ישאהו על אברתו וכן מ"ש ואשא אתכם על כנפי נשרים דוקא. והענין הוא כנ"ל שיש בכנפי נשרים ב' הפכים א' שמגביה עצמו בכנפיים בגובה השמים כדרך הנשר בשמים כו'. וכדוגמא זאת בבחי' רח"ר העליונים שבעצמות הוא שמתעורר לעלות לנש"י מעלה מעלה עד בחי' עצמותו ממש וכמ"ש ואביא אתכם אלי ממש. שזהו ההעלאה בתכלית עד בחי' ועצמות אא"ס ששמים ושמי השמים לא יכלכלוך[5] כו'. וזהו מצד הרח"ר דוקא הוא שישמרם מכל קטרוג העולם כחץ יעוף יומם[6] כו'. וע"כ ישאם על אברתו ברוממות העצמות שלא יגיע שם שום קטרוג. וזהו ואשא אתכם על כנפי נשרים כו' וכן בהיפוך בדרך ירידה והשפלה שהוא המשכת רח"ר העליונים הפשוטי' שבעצמות למטה מטה באשר הם שם בתחתית המדריגה בצרות נגלות כו'. וזהו על גוזליו ירחף להכניסם תחת כנפיו וכמו ופרוס עלינו סכת שלומך והסר שטן מלפנינו כו' ובצל כנפיך תסתירנו ששומר לכנ"י מכל פגע רע דגבורות קשות דכל שטן כו' וד"ל:

(לא) **והיינו** והאם רובצת[7] על האפרוחי' בגלותא כו' דאימא רביע על בנין ופרסת גדפהא כו'. שזהו הנק' גדפי השכינה ששומר את ישראל בכל צרתם וכו'. והרי יש בחי' ירידה ועליה בכנפי נשרים או שעולה לנש"י הגבה למעלה או שיורד למטה מטה ביותר והכל אחד ממש והא בהא תליא מטעם הנ"ל בבחי' הרחמי' שנק' בריח התיכון שמבריח מקצה התחתון לקצה העליון כו' והוא בחי' קו האמצעי שעולה למעלה ביותר ויורד למטה ביותר. וזהו עומק רום ועומק תחת שהן לפי"ע א' ממש שלפי"ע השפלות ערך המשכת הרחמים מן הרוממות כו' דרם הוי"ה ושפל יראה דוקא. וע"כ יש ב' הפכים בכל מיני רחמים הללו דישאהו על אברתו למעלה יותר ועל גוזליו ירחף לשומרם למטה ביותר אע"פ שזה מגוף[8] היותר עליון אך הוא עצמו שיורד למטה להיות בבחי' מקיף היותר חיצוני כענני[9] כבוד שקבלו האבני[10] כו' וכה"ג וד"ל. וזהו ופני נשר לארבעתן שיש בחי' פני נשר בכ"א מן המרכבה לפי שעיקר העליה היותר עליון שהוא עד בחי' הכתר אינו אלא ע"י בחי' הרחמים שבבחי' קו האמצעי שהיא העולה עד פנימית הכתר שלמעלה מהתחלקות הקוין דחח"ן כו' וכנ"ל דמבריח לקצה העליון. וע"כ גם ב' הקוין דימין ושמאל עולים גם הם דרך קו האמצעי דוקא והיינו בחי' פני נשר שיש בכ"א גם בפני אריה מהימין ופני שור מהשמאל שא"א להם לעלות בכח עצמם באהבה או ביראה לפנימי' הכתר כ"א ע"י רחמים דוקא לפי שיש בו כח עליון דוקא דבחי' רח"ר העליונים כו' כנ"ל. והיינו ב' מיני רחמים דעומק רום ועומק תחת כו' שעולה למעלה ביותר ויורד למטה ביותר משא"כ בב' הקוין כו' וד"ל:

(לב) **וזהו** ענין שיעשה לנשמות הצדיקים כנפים ככנפי נשרים דוקא שבבחי' כנפי נשרים שהוא מדה"ר יעלו למעלה מעלה ברח"ר הפשוטים שבעצמות ממש וכמ"ש ואשא אתכם כו' ואביא אתכם אלי ממש וכמ"ש ונחיה לפניו ממש שלמעלה מן העוה"ב כנ"ל. שז"ש שהן שטין ע"פ המ"ע בבחי' מקיף והוא בחי' פנימית התורה ששט ע"ג בחי' גליא כו' כנ"ל. אך הנה ענין זה רק מצד בחי' הברורים דרפ"ח כו' שבכל ו' אלפי שנין כו' שהיה מברר עה"ד טו"ר שהוא ק"נ שבתחתית המדריגה בשפלות עצומה למטה מטה ביותר הוא שעולה למעלה מעלה ביותר דעומק תחת הוא שעולה לעומק רום ועומק רום הוא שנמשך לעומק תחת דוקא כנ"ל דהא בהא תליא והיו לאחדים ממש וכמו מחיה מתים דוקא ברח"ר לפי שז' מלכין קדמאין שמתו הן רפ"ח ניצוצין שנפלו בק"נ בתכלית השפלות ביותר ע"כ ע"ז דוקא יומשך ויעורר מדה"ר העליוני' הפשוטים שבעצמות ממש כנ"ל וד"ל:

(לג) **ובכ"ז** יתורץ הקושיא דלעיל דאיך יעשה כנפי נשרים לנשמות שהן בבחי' פני אדם ששרשן באדם העליון כו' שהוא למעלה הרבה מבחי' פני נשר שבמרכבה כידוע. דהנה בחי' פני אדם שבנשמות היינו כמו שהן למעלה דוקא שבצלם אלקים כו' ונק' נר ה'[11] כו' כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים[12]. אבל ע"י ירידת הנשמה שנק' אדם בחומר גופני בעוה"ז דוקא ומקיים תו"מ בדברים גשמיים דנוגה דעשיה לברר עה"ד טו"ר יש בזה כח גדול יותר מעצם כח האדם שהוא הנשמה במקור חוצבה בצלם אלקים עד שתעלה הנשמה למעלה מעלה הרבה ממקור חוצבה בשם הוי"ה דאדם דאצילות והיינו אל פנימית ועצמות אא"ס שבפנימיות הכתר שלמעלה מבחי' אדם דאצילות כמ"ש כי לא אדם הוא[13] כו'. וכמאמר לאו מכל אינון מדות[14] כלל כו' מה שאין בכח אדם להגיע שם כלל רק מצד הברורים דרפ"ח כו' שבירר אדם שהן נשמות הצדיקים בתו"מ ותשובה בעוה"ז דוקא מטעם הנ"ל. וזהו שיעשה להם כנפי נשרים מן כח הברורים שבירר לעה"ד טו"ר בעוה"ז דוקא והוא שעולין למעלה מעלה ביותר כנ"ל. וז"ש וקוי ה' יחליפו כח[15]

גדול יותר מכחם העצמי והוא שיעלו אבר כנשרים וד"ל:

(לד) **אמנם** הנה עדיין אין כ"ז מתיישב לנכון שהרי כל עיקר הענין ברחמנות דנשר על גוזליו היינו מה שישאם על אברתו מלמעלה או שיכניסם תחת כנפיו מלמטה כנ"ל. וא"כ מה זה שהוצרך לעשות לנשמות כנפיים כו' הלא הנשמות הן הנק' בנים והן כמו האפרוחים דאימא עלאה רביע' על בנין ופרסת גדפהא כנ"ל או ישאהו על אברתו שאז הן מלמעלה כמ"ש ואשא אתכם על כנפי נשרים. ויהיה איך שיהיה מה צריך לעשות להם כנפיים ככנפי נשרים עצמן שזה אינו שייך לענין הרחמנות דנשר על בניו כלל כו'. אך הנה יש להקדים תחלה ענין המאמר דיפה שעה א'[16] בתשובה ומע"ט כו' דיש להבין לפי כל הנ"ל שעיקר ענין הברורים היינו עליית רפ"ח נצוצי' שנפלו בשבירה בעה"ד כו' והברור הוא ע"י תו"מ בפו"מ בדברים גשמיים דק"נ כנ"ל. וא"כ למה הזכיר ענין התשובה עם המע"ט דודאי במע"ט לבד בעוה"ז יעלו הנשמות למעלה מעלה מטעם הנ"ל. עוד י"ל למה נאמר דמע"ט בעוה"ז יותר גדול מחיי עוה"ב כמ"ש ונחיה לפניו מאחר שעוה"ב הוא רק קבול שכר על המצות בפו"מ ואיך המצות עצמן גדול מקבול שכר שלה כו':

(לה) **והנה** יובן ע"פ ביאור ענין כנפי השכינה הנ"ל שהוא דוקא מההעלאה ניצוצי הקדושה מע' שרים דנוגה שנכנסים תחת כנפי השכינה כו' דמבואר למעלה שיש ב' תועלות בכנפים א' לפרוח ולפרוש כנפיו והב' להגן על הנכנסי' תחתיהם כו'. וזהו ההפרש בין נש"י לנשמת הגר שבאו לחסות תחת כנפי השכינה דהגם שהנשמות הן ג"כ רק תחת כנפי השכינה וכמ"ש דאימא רביע' על בנין כו'. אבל הן נק' בנים והיינו כמו האפרוחים דהרחמנו' דנשר על גוזליו בטבעו העצמי ביותר ע"כ מתכסים תחת כנפיו להיות שהמה הבנים וטבע האב לרחם כו'. אבל אותם שאינם בנים אע"פ שמגין עליהם אין ערך זה לגבי רחמנות העצמי כו' וכך בכנ"י נאמר הבן יקיר לי אפרים כו' המו מעי לו רחם ארחמנו כו'. וזהו כנשר יעיר כו' כן ישאהו על אברתו:

(לו) **ויובן** מזה גם בענין התשובה שהתשובה בנפש החוטאת זהו ממש כנשמת הגר שעלה מנש"ט לקדושה מאחר שהיה מושקע ברע גמור ויצא מן הרע דק"נ לטוב. אך אינו דומה לנשמה שהיא טהורה בעצם ולא באה לכלל טומאה נק' בנים שהן נשמות הצדיקים בתו"מ כו' שיפול בהן הרחמנות בעצם כנ"ל. שזהו ענין הרחמנות הנשר על גוזליו ירחף וישאהו על אברתו כו'. אך באמת יש מקום שיפול בחי' הרחמנות ביותר על בע"ת מצדיקים. והוא מצד שפלות העצומה מה שנדח ונתרחק ונפל בשאול תחתית דעומק רע כו' וכאשר ישוב אל ה' בבכי וצעקה במרירות ושפלות עצומה יותר מאביון שצועק על העדר חיי נפשו כו' שאז ודאי מעורר רח"ר העליונים ביותר מעומק רום כנ"ל בפי' מחיה מתים ברחמים רבים כו' ואין מתים יותר מאותן שנפלו בעומק רע דג' קה"ט שנק' מות ברוחני' כמ"ש כי לא אחפוץ במו' המת המת מעיקרו[17] כו'. וכן שובו ולמה תמותו[18] כו' והן ג' קה"ט לגמרי בעבירות חמורות כידוע דרשעים בלא תשובה בחייהם קרויים מתים[19] וע"י התשובה זהו כתחה"מ ממש שהוא ברח"ר דוקא מטעם הנ"ל דכל שהשפלות יותר הרחמים מתעורר למעלה מעלה ביותר כו'. ונמצא יש יתרון מעלה בזה בבע"ת ונשמות הגרים שבאין מעוצם השפלות דע' שרים כו' מנשמות הצדיקים. אך מ"מ עצם טבע הרחמנות יותר בנשמות הצדיקים שנק' אפרוחים כו'. והנה מ"ש על גוזליו ירחף כו' קאי בנש"י דוקא בהיותם בבחי' הקטנות דוקא עדיין כמו בזמן יצ"מ דכתיב ואראך מתבוססת בדמיך[20] כו' שהוא[21] נש"י בקטנות המוחין ומדות דאוי"ר. וכמ"ש ולא שמעו מקוצר רוח[22] כו' רק בבחי' אמונה פשוטה לבד שכללות המוחין ואהוי"ר הכל בהעלם מאוד. וגם אח"כ כשקבלו את התורה ועל כל דבור[23] כו' עדיין כל עבודתם בתו"מ ואוי"ר הכל בבחי' הקטנות מאד. וזהו ממש עד"מ מן הנשר שהוא רחמני על גוזליו דוקא כשהן קטנים ביותר ואין להם כנפים כלל לפרוח ולא לשמור עצמן שאז על גוזליו ירחף לשמרם וישאם על אברתו. אבל כאשר יגדלו ויש להם כנפים גדולים ככנפי הנשר עצמו שאז וודאי הם עצמן יוכלו לפרוח בגובה השמים למעלה וישמרו א"ע בכנפיהם וא"צ שמירה לחסות עליהם בכנפי אמם שאין האם רובצת רק על האפרוחים הקטנים ביותר. ואז אין רחמנות הנשר עליהם כ"כ כי אין הפרש כלל בינו וביניהם שהן בדומה לו ממש. ע"כ לא יתעורר ברחמים עליהם להיות מרחף עליהם או לשאם על אברתו כי א"צ לשמירה שלו מאחר שהן כמוהו ממש בגדלות הכנפים כו'. והנמשל מובן מזה בכנ"י שנק' בנים קטנים כאפרוחי' בכל אשר קבלו תו"מ הכל הוא בבחי' הקטנות ביותר וצריכים שמירה עליהם בבחי' מקיף דאימא דרביע' על בנין כו'. כמ"ש כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף וכן ישאהו על אברתו כו' למעלה כו'. והענין הוא דמשום דכל התו"מ ואוי"ר הכל בא בהתלבשות בנוגה דעשיה שזהו בבחי' הקטנות מאד אבל לע"ל יגדלו נש"י כמ"ש הגדיל הוי"ה לעשות עם אלה[24] כו' והוא שאהוי"ר שלהם נק' גדפין יגדלו ככנפי הנשר שעליה וירידה שלהם הוא הגבה למעלה ביותר וברידה למטה יותר כו'. שזהו בבחי' הרחמים דוקא וכמ"ש וברחמים גדולים (דוקא) אקבצך[25] כו' עד שיהיה בדומה לאביהם שבשמים בבחי' הגדלות דמוחין כמ"ש ונגלה כבוד הוי"ה[26] כו' כי כולם ידעו אותי[27] כו' ואז א"צ שמירה כלל מלמעלה להיות על גוזליו ירחף כו' כמשל האפרוחים של הנשר שגדלו כל צרכן שא"צ להתעורר ברחמים כו' לפי שהן כמוהו כך אדם אדמה לעליון[28]. וכמ"ש מה שמו ומה שם בנו[29] כו' וד"ל:

(לז) **אך** הנה במשיח דכתיב ישכיל עבדי[30] כו' וגבוה מאד למעלה מבחי' אדם[31]. הענין הוא דודאי לאחר תשלום הברורי' דרפ"ח יגדלו האפרוחים שהן נש"י שנק' בנים בגדלות המוחין ואהוי"ר כו' כנ"ל באופן שלא יצטרך לשאת אותם על אברתו. אבל עיקר גידול הכנפיים הללו אינו בא מן הברורים דרפ"ח שבתו"מ לבד אלא בצירוף התשובה עמהם דוקא כנ"ל דיפה שעה אחת בתשובה ומע"ט יחד דוקא ובעוה"ז דוקא לפי שהתשובה באה מקה"ט לגמרי שהוא למטה יותר יש בכח' לעלות למעלה מעלה יותר מעלי' דבירור עה"ד טו"ר שע"י תו"מ. וכידוע דבמקום שבע"ת עומדים[32] כו' וע"כ אם[33] אנו עושין תשובה

נגאלין ומשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא[34] דצדיקים הן בחי' גדלות דאדם במוח ואוי"ר מחמת הבירורים דוקא כו'. וע"י צירוף התשובה דוקא יגדלו כנפיהם ברו"ש ככנפי הנשר עצמו. וזהו שיהיו שטין על פני המים עליונים דח"ע למעלה מחיי העוה"ב אע"פ שהוא קבול שכר המצות. אך המצוה עצמה שנלקחה מק"נ גדול משכר שלה אחר תשלום הברור כו' וד"ל ודוקא ע"י תשובה עם מע"ט שעולים למעלה יותר והוא שיעשה לנשמות כנפי נשרים שיוכלו לשוט בכח עצמם. שזהו יותר נעלה ממה שהיה במ"ת שישאהו על אברתו כשהן בבחי' הקטנות מאד אע"פ שא' ואביא אתכם אלי ממש אין זה מכח עצמם כלל משא"כ כששטין מכח עצמן וד"ל. ובזה יתו' כל הקושי' דלעיל וד"ל:

(א) **בראשית**[1] ברא אלקים כו'. הנה ב' דבראשית בי"ת רבתי[2] שהוא מורה על בחי' התיקון דחכמה[3] דתורה. כמ"ש בחכמה יבנה בית (משלי כד, ג) דהיינו חכמה דתורה דוקא כידוע במ"ש ואהיה אצלו אמון (שם ח, ו) אמון מופלא כו' (ריש ב"ר)[4] אומנא[5] כמו שאומר לאומן לבנות והאומן בונה עפ"י החכמה שבעצמותו כך ע"פ החכמה שבתורה נבנה בנין כל העולמות. וזהו בחכ' דוקא יבנה בית. שבנין העולמות הי' בחכ' שבתורה וכמ"ש ז"ל (שם) בראשית בשביל התורה[6] שנקרא ראשית כמ"ש (משלי ח, כב) ה' קנני ראשית דרכו וז"ש (ירמי' לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי דהיינו שכל הי' מאמרות שכלולים במא' דבראשית[7] הי' רק בשביל ברית דתו"מ שיקבלו ישראל במ"ת דוקא וכמארז"ל (שבת פח ע"א) מלמד שהתנה הקב"ה עם מע"ב אם ישראל מקיימין[8] את התורה כו' וא"ל אחזיר אתכם לתהו ובהו וזהו שתירגם ירושלמי בראשית ברא בחוכמת[9] ברא כמ"ש כולם בחכמה עשית (תהלים קד, כד) והיינו בח"ע דאורייתא מח"ע נפקא[10]. וכמ"ש בזהר דאסתכל באורייתא וברא עלמא[11] כו'. וזהו כללות ענין בי"ת רבתי דבראשי' והגם שנאמר (שם פט, ג) כי אמרתי עולם חסד יבנה שבנין כל העולמות הי' רק בבחי' החסד אך זה החסד נמשך עפ"י החכמה שבתורה הקדומה שקדמה לעולם אלפיים שנה[12] וז"ש (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה שזהו חכמה דמע"ב שע"ז א' בראשית ברא כו' וידוע דבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה לב, א) שנק' מאמר פתוח (שבת קד, א)[13] שזהו כשהחכמה מאין תמצא[14] מן ההעלם לגלוי כו' דפתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה[15] בחי' חסד דחכמה דתורה הקדומה. והנה כמו שהי' בתחלת הבריאה בחידוש מע"ב עפ"י החכמה דתורה דוקא כנ"ל כך הוא בכל יום ויום שהרי מחדש בטובו בכל יום[16] ויום מע"ב מאין ליש כמו שהי' בתחלת בריאת העולם ממש כי דבר אלקינו יקום לעולם[17] כידוע. א"כ גם בכל יום נמשך מקור ושרש להתהות כל העולמות מבחי' החכמה שבתורה הקדומה כנ"ל. כמ"ש בראשית בחוכמתא כו' שמלובשת בתורה הנגלית לנו דהיינו בבי"ת דבראשית כו' שע"ז א' בחכמה יבנה בית כנ"ל. וראיה לזה הוא ממארז"ל שא' (ע"ז ג, ב) יב"ש הוי היום[18] ג' שעות ראשונות יושב ועוסק בתורה ג"ש השניים יושב ודן את כל העולם ג"ש השלישית יושב וזן את כל העולם כו' הרי מה שזן ומפרנס בחסד אל כל היום[19] כל הברואים העליונים והתחתונים זהו רק ע"פ אופן משפט דח"ע דתורה שעוסק בג"ש הראשונות שעפ"ז יושב ודן במדות שבתורה כו' וד"ל. וכמו שא' (בראשית טו, טז) כי לא שלם עון האמורי עד הנה כו' שדקדק עליהם במשפט התורה וכה"ג בדין ומשפט דחכמה ומדות שבתורה מתנהגים כל העולמות וכמ"ש (משלי כט, ד) מלך במשפט[20] יעמיד ארץ במשפט שבתורה ונק' השופט כל הארץ כו' (בראשית יח, כה). וכמו שהנהגות העולמות עפ"י החכמה ומדות דתורה כך הוא בעיקר התהוות מציאותם וקיומם בתמידות מאין ליש שא' כולם בחכמה עשית היינו בחכמה שבתורה דוקא הוא שמחדש בכל יום מע"ב כידוע. והנה באמת מ"ש ז"ל בראשית בשביל התורה כו' אין הפי' שבחכמה שבתורה עצמה ברא אלא בשביל התורה דהיינו בעבור'[21] וכמו שא' (נב"ר שם) בשביל ישראל[22] שנק' ראשית תבואתה (ירמי' ב, ג) שהוא בעבור ישראל כו':

(ב) **אך** הנה מ"ש ואהיה אצלו אמון אומנא היינו כמו שהאומן בונה עפ"י חכמה שחכמה זאת שבבנין נלקח מכח החכ' העצמית שלמד והשכיל כבר כו' וגם כאן בחי' חכמה זו שבמע"ב נלקחת מכח החכ' שבתורה הקדומה שהוא בית דבראשי' כו' שעי"ז[23] א' בחכמה יבנה בית כנ"ל. לפי שחכמה זו שבמע"ב באה בבחי' צמצום גדול כמו השכל שבעשי' שקטן הוא מאוד לגבי עומק החכמה כמו שהיא במושכלות עמוקות ואף מע"ב נקרא בשם עשי' כמ"ש כולם בחכמה עשית וכמ"ש (ישעי' מח, יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וארז"ל נטה יד ימינו[24] וברא את השמים ונטה יד שמאלו וברא את הארץ כו' ועכ"ז נקרא חכ' זו ע"ש החכ' שבתורה לפי שמח"ע דתורה הקדומה נלקחה כמ"ש ואהיה אצלו אמון כו' וכן בחכ' יבנה בית וכה"ג וזהו שבראשית מאמר הוא שנמשך מח"ע דתורה ונק' חכמה בסוף שבדבור בי' מאמרו' שנמשך מחכ' שבראש כידוע. אך עכ"ז אין לחכ' זו ערך כלל לגבי עצם החכ' שבתורה שהיא עצמות חכמתו ית' שלתבונתו אין מספר[25] כלל והוא שנתלבש במ"ת בי' הדברות שהן דברי חכמ' שנמשך מעצמות כח חכמתו ממש אבל הי"מ נק' שיחה ודיבור שאינו ד"ת רק לבנין העולמות לבד (וכמ"ש במ"א בענין עמל תורה ועמל שיחה[26]) שנק' מילי' דהדיוטא ועכ"ז יש בהן קצת הארת אור החכמה דתורה שזהו כמשל חכם גדול המצוה לאומן לבנות בנין שלפ"ע כח עצמות חכמתו כן יהיה חכ' גדולה במעשה הבנין ג"כ ונק' נובלות חכמתו שבאה בעשיה (כענין שיחת ת"ח צריכין לימוד כו') (סוכה כא, ב)[27] אך עדיין אינו מובן מ"ש בשביל התורה דמשמע רק בעבורה כנ"ל שכל זה אינו רק חלק קטן שנמשך מעצמו' כח החכ' שבתור' אלא הכוונה בשביל התורה כדי שיומשך בחי' כח הח"ע דתורה עצמה דהיינו במ"ת בי' הדברות לישראל שנק' ג"כ ראשית כנ"ל וז"ש (משלי ח, כב) ה' קנני ראשית דרכו בי"מ בשביל י' הדברות שהן היו עיקר והמכוון שבעבורם נמשך בחי' חכ' דמע"ב מחכ' דתור' הקדומה כו' וכענין שהתנה הקב"ה כו' כנ"ל (וכידוע בזוהר די' הדברות הן בחי' הפנימית והמקור די"מ[28] ורשב"י הי' יודע בפרט[29] כל מאמר מי"מ בחי' הפנימית דדיבור שבי' הדברות שמלובש בו וכללותם הוא בי"ת דבראשית כו'):

(ג) **והנה** שרש הענין מ"ש בשביל התורה שנק' ראשית ובשביל ישראל שנקרא[30] ראשית. מפני ששניהם כלולים בב' רבתי דבראשית כי שניהם ענין א' הוא. והוא בחי' עולם התיקון דשם מ"ה דחכ' דתו"מ שבא אחר בחי' עולם התוהו לתקן ולברר לז' מדות דבחי' התוהו (וכמ"ש אשר ברא אלקים לעשות לתקן[31] כו'). והוא מ"ש ואהיה אצלו אמון כו' כמו מי שבחכמתו הגדולה יכול לתקן דבר מה בכלי אומנתו (שנק' תורתו אומנתו[32] כו'). (וזהו פי' דבראשית כפשוטו שהוא סמוך[33] לתיבה שלאחריה כמו (ירמי' כו, א) בראשי' ממלכות[34] כו' (שם כז, א) ראשית ממלכת[35] (דברים יח, ד) ראשית דגנך וכה"ג דהיינו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובוהו כו' וחשך ויאמר אלקים יהי אור[36] כו' והיינו כמו בראשית ברא[37] אלקים כו' (עיין בפרש"י)[38] והכוונה בזה שבתחלת הבריאה הי' הכל בבחי' עולם התוהו שקדם לבחי' התיקון וז"ש והארץ היתה תהו כו' עד ויאמר אלקים יהי אור שהוא אור קדמאה[39] שהוא בחי' אור דח"ע דתורה הקדומה כנ"ל שהוא שרש בחי' התיקון דשם מ"ה כו' שמתקן לבחי' ב"ן דתוהו שע"ז א' והארץ היתה כו' וזהו מ"ש בראשית בשביל התורה ובשביל ישראל כו' כלו' בראשית בריאת שמים וארץ היתה הארץ תוהו כו' ויאמר אלקים יהי אור להאיר את בחי' התוהו וחושך כו' והוא אור דתו"מ שזהו בשביל התורה וישראל כו' (שזהו כמו שהכוונה בבריאת החומר בשביל הצורה כחומר גוף האדם שנברא וגם נצטייר כפי אופן הצורה הרוחניות שיומשך בו שהיא נפש השכליית שנקר' צור' לגבי נפש הטבעיי' כמשי"ת). ואמנם לפי הנ"ל דבראשית ברא בחכמ' שבתורה הקדומה ברא שנמשך קצת הארה מעצם כח הח"ע דתורה כאומן הבונה עפ"י שלימות עצם כח שכלו ותבונתו כך ה' בחכמה יסד ארץ[40] כונן שמים בתבונה וכמו בחכ' יבנה בית כנ"ל א"כ תיבת בראשית אינו סמוך לתיבה שלאחריו אלא ענין נפרד הוא כאלו אמר בראשית דחכ' ברא את הכל כו' ולא בתחלת הבריאה דשמים כו' וכן לפי תי"ר[41] בחוכמת' ברא שהוא חכ' דמע"ב תיבת בראשית נפרד הוא ואינו סמוך כו' ומבואר למעלה דב' הפי' אמת וענין א' דחכמ' דמע"ב נלקחה מכח דח"ע דתורה. וגם זה נמשך בשביל עצמו[42] דכח ח"ע דתורה בי' הדברות לישראל כמ"ש התנה הקב"ה[43] כו' ושניהם עולים לענין א' דבבחי' החכמה דתורה ברא כדי שיהא גילוי אור דתורה עצמה כו' ושניהם מורי' ענין נפרד בתיבת בראשית כו'. וכן לפי' ת"א בקדמין ברא היינו שבתחלה ברא השמים וארץ שבא להורות שאלו תחלה נבראו והיינו פי' בקדמין (בל"א צום ערשטין כו') וא"כ תיב' זו דבראשית נפרד לעצמו לומר שבראשי' הכל וקודם לכל הברואים ברא את השמים כו' אך א"כ הל"ל בראשונה ברא את אלו ועוד הרי המים קדמו לארץ שהרי אמר ורוח אלקים מרחפת[44] על פני המים כו' (עיין בפרש"י) שהכריע שאין המקרא בא להורות שאלו קדמו רק בא לומר שבתחלת בריאת שמים כו' היתה הארץ כו' ובאמת יתכן יותר הפי' שאלו קדמו כו' כי יש לפרש בפי' דת"א בקדמין ברא כו' כלו' מכבר ומקדם ברא את השמים והארץ וכל צבאם דהיינו בבחי' ההעלם דרצון ומחשבה הקדומה טרם שבאו מע"ב לידי גילוי בדיבור בי"מ כו' כמו ויטע ה' גן[45] בעדן מקדם וכמו (ישעיה מו, י) מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשה[46] וכמו (מיכה ז, כ) אשר נשבעת כו' מימי קדם שנק' קדם למע"ב (כמו שהמזרח נק' קדם[47] להיות שהוא קודם לשלאחריו מפני שזריחת השמש בא תחלה במזרח[48] וז"ש בקדמין ברא מימי קדם דהיינו בבחי' התוהו שקדם לבחי' התיקון שהוא מקדם לחכמה כי הרצון והמח' שבהעלם הוא למעלה מבחי' החכ' כמ"ש (איוב כח, יב) והחכ' מאין[49] תמצא מבחי' ההעלם דאין דכתר וע"כ נקר' החכ' אור וכמ"ש יהי אור ויהי אור[50] שהוא האור הבא מבחי' ההעלם דחושך דישת חשך סתרו (תהלים יח, יב) כידוע שנק' אויר קדמון כו'. ולפ"ז מתורץ הקושיא דאם הפי' שאלו קדמו דהיינו שקדמו במח' ורצון בהעלם ואח"כ נתגלו מן ההעל' דא"כ הרי המים קדמו לארץ דבאמת גם המים קדמו לארץ כמו ורוח אלקים מרחפת ע"פ המים שהן בחי' ח"ע דבחי' התוהו כמ"ש תחלה והארץ היתה תוהו כו' עד שא' יהי רקיע בתוך המים כו' עד ויקרא אלקים לרקיע שמים[51] כו' אחר שהבדיל בין האור ובין החושך ביום הא' דקאי הכל בבחי' התיקון דחכמ' דתורה שנקרא אור ומים ורקיע כידוע בפי' אמ"ר[52] כו' וד"ל. ונמצא דפי' ת"א חולק על המא' דבראשית בשביל התורה שנק' ראשית שהו' ראשית חכמה דוקא וכן חולק על פי' תי"ר[41] דבחוכמת' ברא שכל זה מורה שתיבת בראשי' נפרד ואינו סמוך כנ"ל ולפי ת"א בקדמין הרי הוא למעלה מן החכ' דבראשית שהוא העלם הרצון והמח' כנ"ל וכפי פשט הענין במ"ש בקדמין ברא היינו שאלו תחלה וקודם נבראו להבאים אחריהם כו'. וגם יקשה לפי ת"א מה ענין בי"ת דבראשית שהוא בבחי' החכמה דתורה בבחי' התיקון דוקא וכמ"ש בחכמה יבנה בית וה' בחכמה יסד ארץ כולם בחכמה עשית וכה"ג ות"א שמפרש לתיבת בראשית בקדמין זהו דוקא ברצון שלמעלה מן החכמה עדיין כנ"ל. אמנם באמת יש לפרש במ"ש בקדמין בבחי' החכ' הקדומה דתורה שקדמה לעולם[53] שז"ש ואהי' אצלו אמון מכבר ומקדמת דנא וע"כ נקרא התורה משל הקדמוני[54] (ש"א כד, יג) וכן ימי קדם (מיכה ז, כ) וכמו ומקדם אשר לא נעשה והוא בחי' ההעלם דרצון וחכמ' הקדומה טרם שבאה לגילוי עדיין עד"מ הרוצה לבנות בנין גדול בכל פרטי אופניו שתחלה עולה כללות כל הבנין מראשו לסופו בבת א' ואח"כ נתחלק ובא בגילוי רצון ושכל בכללות ופרטיות. וז"ש בקדמין שכבר עלה ברצונו וחכ' הקדומה רק שבא אח"כ לגילוי בי"מ. ואמנם שרש וטעם לציור אופני הבנין שמתגלה אח"כ כבר הוקדם בכח החכ' הקדומה כמו (תהלים קמח, ה) כי הוא צוה ונבראו וכן מ"ש שאמר והיה העולם כו' ואח"כ אומר ועושה[55] וזהו בשביל התורה הקדומה שנק' ראשית דרכו וישראל שנק' ראשית שזהו הי' תכלית הכוונה בחכמה ותורה הקדומה וז"ש בחכ' יבנה בחכ' ורצון הקדום וכן ה' בחכ' כו' ותיבת בראשית נפרד הוא ואינו סמוך לפי ת"א כמו לפי תי"ר ואינו חולק כלל (וגם אם בראשית סמוך הכוונה בתחלת הרצון והמח' שכבר היה בריאת שמים כו' הוא בשביל תו"מ שהוא בחי' התיקון כמו שמסיים אחר כלות מע"ב וירא כו' ויכולו[56] כו' אשר ברא אלקים לעשות לתקן שכל מה שברא אלקים אינו רק לתקן כו')

ונמצא דת"א ותי"ר ודרשות רז"ל על תיבת בראשית הכל עולה לסגנון וכוונה א' וד"ל:

(ד) **והנה** עם כל הנ"ל יובן מה שא' ר' יצחק[1] לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם כו' שהיא מצוה ראשונה שבתורה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום דכח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא, ו) שאם יאמרו הגוים[2] לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות הם אומרים להם כל הארץ של ה' היא שנא' בראשית ברא כו' (עיין בפרש"י) ולכאורה מה ענין כיבוש ז' אומות דא"י לענין כח מעשיו דמע"ב שצריך להוכיח מזה שהכל ברא ה' ע"כ ברצונו נטלה מהם ונתנה לישראל הלא עד שבאו בנ"י לא"י כתיב (דברים לב, ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו כו' יצב גבולות עמים כו' שכל האומות ניתן להם כל הארץ כמ"ש ומאלה נפרדו הגוים[3] בארץ אחר המבול ולישראל נתן א"י ושלהם לקחו כי חלק ה' עמו[4] יעקב חבל נחלתו היינו בא"י דוקא. אך הענין הוא משום דכל עיקר כח מעשיו דהיינו בחי' החכ' דמע"ב שהוא מא' דבראשית הי' בשביל התורה וישראל שנק' ראשית כנ"ל והיינו כאשר יבואו בנ"י לא"י ויקיימו את התו"מ בארץ דוקא[5] וזהו הי' עיקר הכוונה שבח"ע הקדומה שנא' ואהיה אצלו אמון כו' כנ"ל כי סוף מעשה דוקא הוא שעלה במחשבה תחילה[6] כמא' שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתוני'[7] כו'. והגם שבמ"ת קיבלו י' הדברות באמרם נעשה ונשמע[8] (וכנ"ל דעיקר הכוונה הי' בשביל גילוי אור דח"ע דתורה עצמה כו') אבל עדיין לא בא לידי קיום המעשה בפ"מ רק בא"י דוקא שרוב המצות שבתורה תלוים בא"י[9] דוקא ולזה היה כל עיקר המכוון שבח"ע הקדומה לפי שז' אומות[10] שבא"י שרשם הי' מבחי' ז"מ דתוהו[11] (שהן הנפילים בני הענק[12] שנק' ארץ רפאים[13] כו' וכמ"ש וכל העם אשר ראינו[14] בתוכה אנשי מדות כו') שנפלו שם בחי' רפ"ח ניצוצים[15] ברע גמור דז' מדות הרעות דק"נ כידוע ושרש ישראל עלה במח'[16] הקדומה שהוא בחי' חכמה הקדומה דתורה הוא בחי' שם מ"ה דתיקון שמתקן ומברר לז' מדות דתוהו (והוא מלך השמיני הדר[17] כו') ע"כ בביאת בנ"י בא"י בקיום התו"מ בשם מ"ה דחכ' זהו שלימות התיקון לבחי' ב"ן דתוהו וזהו שארז"ל התנה הקב"ה כו' שזהו כשיקיימו התו"מ בא"י ולא בקבלת התו"מ לבד במ"ת שלא בא לידי מעשה עדיין. וזהו שאר"י שלא היה צריך להתחיל התורה רק מהחדש הזה כו' לפי שעיקר התורה הן המצות בציור אדם כמו שהוא למעלה כמו (ש"ב ז, יט) וזאת תורת האדם[18] אך משום דכח מעשיו הגיד לעמו ישראל דוקא לתת להם א"י מפני שצריך לתקן ולברר בחכמה דתו"מ בא"י כמ"ש אשר ברא אלקים לעשות לתקן וע"כ פתח בבראשית שהי' רק בשביל התורה וישראל דסוף מעשה עבמ"ת כנ"ל. ולזאת כשיאמרו הגוים[19] לסטים אתם כו' שאין זה חלקם ונחלתם כי ז' אומות הללו באו משרשם בז"מ דתוהו (שמלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך לבנ"י כו') (בראשית לו, לא) אומרים להם שזה כבר עלה בתחלת כח מעשיו ברצונו וחכמתו הקדומה שניטל מהם ויותן לישראל וכמ"ש (תהלים קלו, כא. כב) ונתן ארצם לנחלה נחלה לישראל עבדו[20] וכמ"ש בדרוש דתורה צוה[21] לנו משה מורשה שנק' א"י ירושה[22] כו' (ומטעם זה נק' כל ס' בראשית בשם ספר הישר[23] להיותו בחי' מקור ושרש לבחי' התיקון דחכ' דתו"מ שבספרים האחרים בענין המצות והוא מה שפתח בבראש' ומסיים בסיפור דתולדות האבות ומעשיהם עד שבאו למצרים כמ"ש במ"א) ובזה יובן ג"כ כללות המכוון במא' הזהר בהקדמתו שא' בריש הורמנא דמלכא[24] גליף גליפו בטהירו עילאה פי' בריש טרם שעלה ברצונו הפשוט שנק' הורמנא ורשות להיות בחי' מקור לרצון וחכ' דמע"ב גליף גליפו חקיקה לחקיקה בטה"ע דהיינו בחי' חקיקת האותיות דתורה הקדומה שהוא מקור פנימי לחקיקת האותיות דס"ר נש"י שעלו במח' הקדומה וכמ"ש (איוב כח, כז) אז ראה ויספרה כו' דס"ר נש"י מתקשרים בס"ר אותיות התורה[25] בבחי' סתים וגליא וזהו בראשית בשביל התו' וישראל כו' ומשם נמשך מקור ושרש לרצון וחכמה דמע"ב שזהו ענין מה ששיער בעצמו בכח[26] מה שעתיד להיות בפועל שהוא בחי' העלם הרצון המוחלט שכפי האופן שבכח והעלם כך בא לידי גלוי כמשל הנ"ל שרוצה לבנות בנין שתחלה עלה במח' ורצון בכח והעלם בעצמו ממש כו'. ואמנם שרש בחי' החכמה והטעם לאופן מעשה הבנין למה הוא בציור כזה דוקא בכל העולמות דאבי"ע כו' הרי בהכרח שעלה זה גם קודם ששיער בכח מה שיהי' בפועל והוא בחי' חכמה הקדומה דתורה כמ"ש ואהיה אצלו אמון אצלו ממש היה אמון לצייר אופן המעשה איך שיעלה בהעלם ובכח ברצון ומח' ששיער בעצמו כו'. וז"ש גליף גליפו מקור למקור לחקיקת האותיות ששיער בעצמו כו' והוא בי"ת דבראשית כנ"ל שע"ז אמר בחכמה יבנה כו' עד שכל זה הציור הוא רק לפי אופן הנצרך לבחי' התיקון דשם מ"ה דתו"מ וכמ"ש במ"א בענין ג' דברים סופר[27] וספר וסיפור כו' וזהו כמו פי' ת"א בקדמין ברא כו' שהוא בחי' מאמר סתום[28] בהעלם רצון העצמות ממש קודם שעלה בגילוי ברצונו כו' ולתי"ר בחוכמתא כו' נק' בראשית מאמר פתוח[29] ושניהם אמת משום דמן העלם החכמה דתורה הקדומה יוצא לגילוי בבי"ת דבראשית כמ"ש (משלי א, כ) חכמות בחוץ ח"ע דאתמשך בח"ת[30] כו' וד"ל:

(ה) **(אך** לפי[31] הפשוט דת"א בקדמין ברא ששמים וארץ קדמו בבריאה. יקשה עליו ממה שגם המים נבראו תחלה כו'. הענין הוא דקדימה זאת היינו במח' שקדמה לדבור שכל הברואים נבראו בדבור די"מ כמו גם באור נאמר ויאמר אלקים יהי אור כו' (ומ"ש יהי רקיע כו' זה שעשה את הרקיע מאש ומים יחד ע"כ קרא אותו שמים[32] אבל השמים עצמן נבראו קודם והוא במא' דבראשית דחכ' שקדם לדבור) והיינו לפי שהשמים והארץ הן בחי' כללות כל העולם וכל אשר בו דהשמים כולל כל מיני השפע הבאה מלמעלה למטה מרוחניות לגשמיות והארץ היא כללות כלי בחי' הקבלה שתוליד ותצמיח הכל כמ"ש (הושע ב, כג) אענה את השמים והם יענו את הארץ[33] ע"כ א' את השמים[34] הטפל לבחי' המשפיע ואת הארץ הטפל לארץ שכללותם יחד עלו וקדמו במחשבה קודם שבא בגילוי לדיבור וזהו בראשית ברא אלקים שהוא בחי' בינה שנקרא אלהים[35] עילאה והוא בחי' המח' שבמוח בינה והיינו בחי' המדות ודיבור שכלולים בבינה בשם אלקים שנק' שמים וארץ שמים אש ומים והממוצע כו'

ואח"כ יצא מן העלם המח' לגילוי בדבור כו' נקרא דיבור שבמח'. וידוע הפלוגתא בגמ' (חגיגה יב, א) שי"א דשמים נבראו תחילה[36] כמ"ש את השמים ואח"כ ואת הארץ. וי"א שהארץ נבראת תחלה כמ"ש בסוף אלה תולדות השמים[37] והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים. וי"א שמים וארץ כא' נבראו שנאמר (ישע' מח, יג) קורא אני אליהם יעמדו יחדיו. ג' דיעות הללו כולם אמת דהכל הי' במח' בהעלם שתחלה עלה במח' השמים שהוא בחי' המשפיע ואח"כ הארץ בחי' המקבל ולפי שסוף מעשה דארץ שממנה הכל עבמ"ת ע"כ י"א דארץ קדמ' לשמים במח' תחלה וכמ"ש ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים בגמר המעשה דוקא שעבמ"ת וי"א שכאחד נבראו כו' מבלי שימצא ראש וסוף משפיע ומקבל והוא קודם שעלה במח' בפרטות לברוא העולם ששם עלו שניהם יחד מבלי קדימה זע"ז כלל כמ"ש בקדמין ברא לפי פי' הנ"ל דקאי על בחי' קדמות הרצון הנעלם שבעצמות ממש ששם משפיע ומקבל שניהם יעמדו יחדיו ממש וא"כ מ"ש בת"א בקדמין ברא שקדמו ממש במח' יתורץ גם בריאת המים שלא הוצרך לבא בדיבור לומר יהי מים כו' לפי שהמים העליונים הללו הוא שקדמו במחשבה לשמים וארץ שבאו אח"כ בגילוי מן ההעלם כי כמו שאנו רואים בגילוי הרי היה כן בהעלם והוא מ"ש יהי רקיע בתוך המים שהן מ"ע הנ"ל שרוח אלקים היה מרחפת על פני המים ויבדל[38] כו' הרי מ"ע מעל לרקיע ומ"ת נקוו לארץ והארץ מקבלת מהם כו' עד שאמר יקוו[38] המים כו' ותראה היבשה שאז נאמר לרוקע[39] הארץ על המים[40]. אך לפי ת"א בקדמין שאלו קדמו הל"ל בראשונה כו' (אמנם[40] מפני שקדמו במח' לא נקרא ראשון אלא קדמון כידוע וד"ל):

(ו) **ומעתה** יש להבין מ"ש בראשית ברא אלקים דמשמע שעיקר הבריאה הי' בשם אלקים דוקא וכמ"ש רז"ל בתחלה עלה במח'[41] לברוא במדה"ד שהוא שם אלקים[42] כידוע שהוא בחי' בינה כידוע וכמ"ש בזוהר דאבא אמר ואימא[43] כו' כמו עד"מ המצווה לאומן לבנות שהאומן הוא הבונה כו' וז"ש בחכמה יבנה בית כו' וכן מ"ש כולם בחכמה עשית בבינה[44] דוקא כו'. וידוע שזהו כמו שבאדם למטה שנקודת החכמה נקרא אין[45] כמ"ש והחכמה מאין תמצא ובחי' נקודה זאת דחכמה מתפשטת מאין ליש בשכל והשגה ומח' בבינה[45]. והיינו בראשית דחכ' ברא אלקים בבחי' מח' דבינה ומבחי' בינה נמשכו ונולדו המדות חג"ת כו' והן כללות ו' ימי בראשית שהן בחי' ו' מדות[46] דחג"ת כו' שיצאו מן ההעלם לגילוי מבחי' בינה שהוא בחי' אלקים וזהו שא' אח"כ ויאמר אלקים יהי אור שזהו ביום הא' שהוא בחי' החסד שנקרא אור[47] וע"כ נאמר בו בחי' טוב וירא אלקים את האור[48] כי טוב שהחסד וטוב ענין א'[49] הוא כמ"ש אך טוב וחסד[50] כו' וכן כי טוב חסדך מחיים[51] וכה"ג. ויום הב' הוא בבחי' הגבורה כמ"ש ויאמר אלקי' יהי רקיע כו'. ויום הג' הוא בבחי' מדת הת"ת שכלול מחו"ג[52] והוא במ"ש יהי מאורות ברקיע השמים[53] כו' עד יום הו' דוימ"ב שהוא בבחי' היסוד. ויום השבת הוא בחי' המל' כו'. ונקראו ששת ימי בראשית דוקא לפי ששרש המדות הללו הוא בבחי' החכמה שנק' ראשית[54] והוא מאמר דבראשית כמאמר רז"ל דבמאמר א' יכול להבראות[55] אלא שנחלק לי"מ כו'. ובחי' ו' מדות הללו שבוימ"ב הן בחי' מקורים כלליים לכל שיתא אלפי שנין דהוה עלמא עד אלף הז' שנקרא יום השבת בכלל כידוע במ"ש בזוהר ע"פ כי ששת ימים עשה ה'[56] כו' ולא א' בששת כו' משום דו' ימים אלו הן מקוריים לכל אשר עשה כו'. וכמ"ש כי אלף שנים[57] בעיניך כיום אתמול כו' שהן ו' יומין עילאין דאצילות שמסתעף מכל יום אלף שנה בזמן ומקום כו'. ולפ"ז מאמר יהי אור ביום הא' מקור כללי לאלף שנה הראשונים שהיו בבחי' החסד וכמו שא' דגם דורו של אנוש[58] היו ניזונין בחסדו כו'. ויום הב' במאמר יהי רקיע הוא מקור לאלף שנה השניים שהיו בבחי' הדין שבו הי' המבול וא' וינחם ה'[59] כו'. ויום הג' שהוא בבחי' הת"ת שכלול מחו"ג מקור לאלף השלישי שבו הי' מ"ת[60] שכלולה מחו"ג ובסופו הי' בנין בהמ"ק דשלמה כו'. וביום הד' הוא בבחי' נצח שהוא ענף של החסדי[61] מקור לאלף הד' שהי' בו רוב טובה בב"ר וב"ש עד חורבן ב"ר ובית שני בתתכ"ח[62] כו' ואלף הה' בהוד שרובו גבורות[63] כו' עד אלף הששי שבבחי' יסוד כו'. והנה בחי' המדות דוימ"ב היו בבחי' ההתחלקות[64] זה מזה דכל יום ויום הי' מיוחד במדרגתו במלאכתו ופעולת ה' שהי' בו וכמ"ש בזוהר דכל יומא ויומא בעבידתי'[65] כו'. ולא הי' חיבור וקשר והתכללות מיום ליום חבירו כמו מחסד לדין ומדין לחסד. וראייה לזה ממה שאנו רואים שביום הא' הי' רק בבחי' החסד במא' יהי אור שהוא בחי' החסד שבחכ' וגם במה שהי' בו ההבדלה בין האור ובין החושך גם זה רק מצד בחי' החסד שהוא המביא להיות גילוי האור שנק' טוב[66] כמ"ש וירא אלקים את האור כי טוב ע"כ ויבדל אלקי' בין האור כו' וכמארז"ל שהיו אור וחושך[67] משתמשין בערבוביא עד שחלק והבדיל ביניהן ויקרא אלקים לאור יום כו' (לפי שהחושך הוא בחי' ההעלם[68] והצמצום להסתיר ולהעלים האור דחכמה וחסד הוא בחי' גילוי מן ההעלם[68] והסתר ע"כ א' בו כי טוב שאין בו בחי' דין וצמצום כלל ומטעם זה יש יתרון באור מן החושך כו' וכמ"ש במ"א) וביום הב' הי' הכל בבחי' הדין והצמצום דבחי' הגבורות במא' יהי רקיע כו' שהוא להעלים ולהסתיר ולעשות הבדלה בין מ"ע ומ"ת שבתחל' קודם שעשה את הרקיע להבדיל כו' היו מ"ע ומ"ת כלולי' יחד ומה שנבדלו מ"ת זה הי' בשביל שיוכל להיות צמצום שפע האלקית בבחינת ח"ת כמ"ש במ"א (בדרוש דחכמות בחוץ[69] כו') וביום הג' שהי' בו התכללות דחו"ג כנ"ל גם זה הרי הי' במדה ושיעור כו' וכן עד"ז כל מדה ומדה דו' מדות דוימ"ב הללו כמו[70] שנראה מבחי' הסתעפות שלהם בו' אלפין שנין[71] כו' דאלף שנה הא' הי' הכל בבחי' החסד כנ"ל ובאלף הב' הי' הכל בבחי' הדין כו' וד"ל. אך יש דיעה להיפך שכל ו' מדות הללו דוימ"ב היו כלולים זה מזה[72] דוקא וכמ"ש יום ליום יביע אומר[73] כו' וכמו שנראה בו' אלפים שנים שהי' בחסד דאלף הא' גם מבחי' הדין ובגבורה דאלף הב' גם מבחי' החסד כו'. והנה ב' דיעות הללו שניהם אמת דהיינו ב' מדריגות דבחי' התוהו ובחי' התיקון. דבחינת המדות דתוהו הרי הן בהתחלקות ופירוד זה מזה דוקא כמ"ש בז"מ וימלוך וימת[74] כו' שהן זת"ז[75] כו' ובחי' המדות דתיקון הן בבחי' ההתכללות זע"ז דוקא כידוע בענין שם מ"ה דתיקון

שהוא בבחי' היושר כו' (וזהו ענין כללות המחלוקת שבין ת"א לתי"ר שלפי ת"א בקדמין ברא היינו בבחי' המדות דתוהו שנק' ימי קדם בכלל שהן מדות שברצון הקדום שלמעלה מן החכמה שהן בהתחלקות זה מזה דוקא והוא בי"ת רבתי בחי' בינה שבכתרי והוא בחי' ס"ג דתוהו[2] שע"ז א' ויאמר אלקים כו' כנ"ל. ולפי תי"ר בחוכמתא שהוא בחכמ' דתורה שהוא בבחי' המדות דתיקון הן בבחי' ההתכללות זע"ז דוקא והוא בי"ת דבראשית כנ"ל. ושניהם אמת. דלאחר בחי' המדות[3] שבבחי' ס"ג נמשך בחי' שם מ"ה דחכמה דתיקון לברר ולתקן למדות דתוהו כמשי"ת וד"ל):

(ז) **ומעתה** יש להבין[4] בשרש ענין ההפרש שבין בחי' התוהו לבחי' התיקון למעלה. ואיך שבחי' התיקון בא לתקן ולברר לבחי' התוהו כנ"ל (שהוא כמו הצורה לחומר כנ"ל). דהנה ידוע בע"ח שבחי' האורות דתוהו היו בבחי' נקודות שהוא בבחי' הכתרי[5] והיו אורות תקיפי[6] וחזקים מאוד להיות שהי' האור בריבוי והכלי במיעוט[7] שהן רק התחלקות הי"ס בי' כלים כו' (ובחי' העקודים היו כל הע"ס עקוד בכלי א'[8] כו') ע"כ הי' בחי' השבירה בנקודות דתוהו בבחי' שם ס"ג[9] לפי שלא יכלו הכלים לסבול את האור ע"כ נפלו ונשברו כו' וכן[10] ז"מ קדמאין שנא' בכאו"א וימלוך וימת[11] כו'. ואח"כ נעשה בחי' התיקון שהוא שם מ"ה שהוא ע"י בחי' מיעוט האור וריבוי הכלים[12] שעי"ז נתקיים האורות בכלים. והוא מצד ענין ההתכללות דקוין ימין ושמאל ואמצע שכל א' וא' מתכלל מזולתו בכמה ריבוי אופנים שונים שמזה מתהווה ריבוי הכלים מחמת שהאור בא בריבוי חלקים קטנים בהתכללות זה מזה שעי"ז מתרחבים[13] הכלים ממילא וזהו עיקר בחי' התיקון דשם מ"ה דחכ' שבא לתקן למדות דתוהו שבאו בבחי' התחלקות ופירוד דוקא זת"ז כנ"ל. והוא בחי' שם מ"ה דאדם גי' מ"ה[14] שמברר לב"ן דתוהו כידוע והוא ענין החכמה דתורה שהוא עיקר בחי' התיקון דשם מ"ה כמ"ש וזאת תורת האדם[15] דוקא שכל התורה כולה הוא רק לאכללא שמאלא בימינא[16] וימינא בשמאלא כו' (שזהו ענין בי"ת דבראשית דבחכמה דתורה יבנה כו' לת"י וגם לת"א בקדמין היינו בחכמה הקדומה כנ"ל). והנה להבין ביאור ענין זה יש להקדים תחלה בענין המאמר שאמרו לעולם יהא אדם רך כקנה[17] ולא יהא קשה כארז שבזה יובן כללות ההפרש בין בחי' מדות דתוהו שנק' קשה כארז ובין מדות דתיקון דחכמה שנק' רך כקנה. שכמו שהארז הוא קשה מאוד ולא יזיזו אותו כל הרוחות הקשות ממקומו כך הן בחי' המדות דתוהו שהן קשים כארז בלי יזוזו ממקומם להיפוכם כלל וכלל. וכמו שהקנה הוא רך מאוד שיניע[18] ויזוז ממקומו לכל רוח ורוח שיטנו מן הקצה לקצה כך הן בחי' המדות דבחי' התיקון דחכמה שינועו ויזוזו ממקומם לגמרי ממדה זו להיפוכו מן הקצה לקצה עפ"י רוח השכל וחכמה שבמוח וד"ל:

(ח) **ולהבין** ענין זה בפרטות. הנה אנו רואים כל זה בנפש האדם שהוא כלול מחומר וצורה שנק' אדם ובהמה מ"ה וב"ן[19] כמ"ש (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע[20] כו' כידוע שהוא נפש השכלית ונפש הטבעית. והנה ידוע במדות שבאדם בנפש הטבעית היינו התפעלות המדות בלב שהן נולדים מן השכל והתבוננות[21] דוקא שנק' מדות שבשכל (שהן ז"ת דאימא[22]) עד שאין עיקר מציאותם ותולדותם בלב בא רק מן השכל והטעם שבמוח הבינה דוקא לפי אופן ההתבוננות בכלי השכל במוחו כו'. וכמו שנראה לעין שגם במדות הטבעיים שנטבע האדם בטבע בתולדתו מבטן לאהוב דבר הטוב ולמאוס ולברוח מן דבר הרע ומזיק שזהו ג"כ תלוי ע"פ השכל ודעת שבמוחו דוקא. שכאש' יתבונן במוח בדב' הטוב ונאהב איכות טובו בעומק יותר. יותר יתפעל בלבו באהבה להתמשך אחריו בתאוה וחמדה יתירה וכל שיעמיק מחשבתו ביותר בטוב ההתבוננות בהפלגת דבר הטוב ההוא יולד מיד התפעלות הלב באהבה ותשוקה יתירה אבל כשאינו מעמיק מחשבתו ולא יתבונן כ"כ במהות ואיכות הדבר הטוב והנאהב הזה לא יתפעל בלבו באהבה ותשוקה כ"כ רק בקרירות וחיצוניות מאד. עד שיכול להיות שכאשר יסיח דעתו ומחשבתו לגמרי מדבר זה לא יתפעל בלבו כלל לדבר זה אף שרואה אותו מקרוב לא יומשך לבו כלל אחריו. כמו גם כשילך אדם סמוך לאוצר נחמד או שאר דבר תאוה לעיני' ונחמד בלב. שלב הטבעי נמשך ומתפעל בטבעו מזה אם לא יתן את דעתו ומחשבתו ע"ז כלל לא יתפעל בלבו כלל לדבר הזה באהב'. וכן בענין היראה הטבעי' שטבע האדם בתולדתו ליראה מדבר הרע ומזיק לנפשו ולמאוס בו ביותר כל שיעמיק מחשבתו ודעתו בטוב ההתבוננות בהפלגת הדבר שירא ממנו באיכות ומהות הרע בהפלגתו ביותר יותר יולד ההתפעלו' היראה ופחד בלבו עד שיגיע לעומק לבו ביותר. אבל להיפוך כל שאינו מעמיק מחשבתו ובינתו[23] בדבר הנורא לא יומשך לבו להתפעל ביראה כ"כ ולא יפחד כ"כ עד שיכול לדחותו מלבו לגמרי ואם יסיח דעתו ויבטלנו במחשבתו לגמרי יכול להיות שהגם שעומד מקרוב לאריה ולסטים וכה"ג לא יפחד כלל וכן ביראה ואהבה שאינם בטו"ר הטבעיים (שהן מוטבעי' בתינוק קטן וגם בבהמה לאהוב הטוב ולמאוס ברע במאכל ולאהוב כסף וזהב ולברוח מן האש והנחש וכה"ג) כמו במדות הגדולים יותר כאהבת העושר והכבוד ויראת העניו' ודלות ושפלות שהוא הריוח או ההפסד בעסק מו"מ וכה"ג במדת הרחמניות והאכזריו' קמצנות או פזרנות. כי להתחסד עם הבריות או לרחם או הקימוץ שכליו רעים או הפיזור שכליו טובים גם מדות אלה מוטבעים בנפש האדם בתולדתו מבטן בריבוי אופנים שונים בכאו"א שאין א' דומה לחבירו[24] (שגם בעופות וחיות יש מדות אלה רחמני כנשר ואכזרי כעורב[25] כו' וטורפי' ומזיקים וטובי' כחסידה שעושה חסידות כו') (חולין סג, א). עכ"ז תלויים הם ע"פ אופן ההתבוננות וההשגה כל שמשיג ומתבונן בהעמקת דעתו ומחשבתו ביותר איך שהעושר והכבוד טוב לנפשו כך יתפעל בלבו יותר לרדוף אחריהם באהבה ותשוקה גדולה ביותר וכל שאינו מעמיק בזה לא יומשך ויתפעל לבו כ"כ עד שבמיעוט המחשב' והתבוננות לגמרי מזה לא יתפעל באהבה ותשוקה כלל אעפ"י שזהו כטבע בנפשו מתולדתו לאהוב עושר וכבוד כו' אבל אינו מתעורר בזה כלל רק ע"י התעוררות השכל

והתבוננו׳ בזה דוקא. וכן להיפוכו במדת היראׁ׳ ופחד מן העניות והפסד והיזק כל שיעמיק שכלו יותר. יתפעל יותר בפחד ויראה. ובמיעוט התבוננות בזה לא יתפעל וידאג כלל. אעפ״י שטבעיות הוא לירא מן הדלות שיחסר לחמו כו׳. וכן במדות קמצנות ופזרנות או חסד או דין עם הבריות הכל הוא לפי אופן שיעור של השכל ומח׳. לפי יושר דעתו יחייב וינהוג במדות אלה. אעפ״י שלא יהפוך השכל הטבע שלו מן הקימוץ אל הפיזור וכן מן האכזריות לרחמנות. עכ״ז לא יתפעלו המדות בלב רק עפ״י אופן הוראת והתעוררות השכל דוקא כידוע וד״ל. (וכך הוא בעבודה שבלב במדות אוי״ר טבעיים שנולדים רק מן השכל והתבוננות לפ״ע העמקת הדעת וההשגה האלקית במוח בינתו ודעתו. כי כמו שבמדות טבעיים דנפש הבהמית לאהוב הטוב הגשמי ולברוח מן הרע הגשמי כנ״ל. כך בטבע תולדות הנשמ׳ האלקי׳ לאהוב החיים והטוב שהוא קרבת אלקים כמ״ש העדותי כו׳ החיים והמות כו׳ ובחרת בחיים[26] כו׳ ולברוח מן הרע המזיק לנפשו האלקית כמות ממש כו׳. ועכ״ז אם אינו מעמיק דעתו ומחשבתו בהשגה במוחו איכות החיים והטוב בהתבוננות גדולות[27] ה׳ בהפלגתו לא יתפעל בלבו באהבת אלקי׳ כ״כ ואם יסיח דעתו לגמרי לא יתפעל כלל וכלל כנ״ל. וכן בענין היראה ופחד אלקי׳ כל שיעמיק מחשבתו ודעתו יותר בדבר הרע המנגד לקדושה האלקי׳ ויתן לבו ליראה זו אז יפחד מן הרע ביותר וכשאינו נותן דעתו לזה אין פחד אלקי׳ בלבו כלל כו׳. וכמו״כ במדות דאוי״ר שלענין מעשה בפו״מ בסו״מ וע״ט ממילא תלויים בזה אעפ״י שכבר מוטבעים בנפשו האלקי׳ להיות בורח מן הרע ואוהב הטוב. שהרי גם ע״ה וקטן חסירי דעת. המה סו״מ וע״ט כל ימיהם לפי שזהו כמו טבע בנפשם כידוע. וכמו״כ גם בבחי׳ גדלות המדות דאוי״ר האלקי׳ הטבעים תלוים לפי שיעור גדלות ההשגה וההתבוננות באלקי׳ חיים כמ״ש לפי שכלו יהולל איש (משלי יב, ח) שגדלות המדות תלויים בגדלות השכל דוקא כמשי״ת):

(ט) **והנה** לפי כל זה יובן עכ״פ לכאו׳ שכל עיקר השיעור של התפעלות המדות שבלב הוא רק עפ״י שיעור ההתבוננו׳ שבמוח לבד לא יוסיף ולא יגרע הכל לפי פרט אופן הטעם שבמוחו דוקא כך יולד בלבו ההתפעלו׳ מטו״ר ואוי״ר בקטנות ובגדלות כנ״ל. כי גם במדות שבין אדם לחבירו אנו רואים באהבה או שנאה חסד או דין טו״ר הכל תלוי בטעם ושכל שיש לו בזה כמו שיעור ערך של האהבה לחבירו תלוי׳ בשיעור ערך של הטעם בטובות וחסדים שעשה עמו שזהו קטנות המדה בבחי׳ מעשה וכן לפ״ע הטעם שיש לו בטוב המדות ומעשים או טוב השכל שבחבירו כמו ברבו שלמדו חכמה ומדות שלפ״ע זה יש לו אהבה רבה אליו בגדלות המדה כו׳ וכן להיפוך במי שעשה לו רעה או ששנאו[28] הוא בעיניו מצד מעשיו ומדותיו או קוטן דעתו כן ערך ושיעור השנאה אליו. וכמ״כ במדת דחסד ודין עם חברו במעשה הכל לפי ערך ושיעור השכל וטעם שיש בזה וכל שיעמיק דעתו יותר באיכות ומהות טו״ר שבחבירו כן יהי׳ ערך ושיעור התפשטות ההתפעלות טו״ר בלבו אליו כנ״ל אם רב או מעט כו׳ שכל שיעמיק יותר בטובו׳ זולתו כן יתפשט וירבה התפעלות האהבה וכן להיפך כשיעמיק ברעות זולתו יתפשט וירבה יותר התפעלות השנאה וכשאינו מעמיק כלל יתמעט יותר האהבה או השנאה כנ״ל וד״ל. (וכמו שבשיעור התפשטות התפעלות המדות הטבעיים תלויים לפ״ע שיעור התפשטות העמקת של השכל שבמוח כך גם בעצם מציאותם ומהותם בגדלות וקטנו׳ תלוי לפ״ע שיעו׳ גדלות או קטנות השכל שבמוח דוקא. וכידוע בענין מ״ש לפי שכלו יהולל איש[29] שגידול המדות תלוי בגידול השכל דוקא אם רב או מעט בעצם שהרי הקטן שדעתו קטן כמאמר קטן אין לו מחשבה (חולין יב, ב)[30] ולאו ב״ד[31] הם גם מדותיו קטנים מאד בבחי׳ הקטנות בענינם ודברים קטנים וגם בעצם מהותם אין להם חוזק מפני קטנות המוחי׳ שלו וכאשר יגדל מעט מעט בשנים יגדל כח שכלו במוחו כן יגדלו עצם המדות גם בטו״ר הטבעיים הנ״ל מצד שיוכל להבחין יותר בין טו״ר דהיינו שיגדל עצם המדות דטו״ר לפ״ע גידול השכל שמבחין יותר בטו״ר גשמיים עד שגם במדות דגדלות הנ״ל תלוי ערך גידולם לפ״ע גידול השכל השייך למדות כמו (גיטין נט, א) הפעוטות מקחן מקח[32] כו׳ שהן בני ו׳ שנה מפני שנגדל בהם כח השכל ששייך למדות הטבעיים וכן בהנהגות המדות בחסד ודין רחמנות ואכזריות קמצנות ופזרנות וכה״ג במדות עם חבירו המה מתגדלים בעצם לפ״ע גדול השכל דוקא עד שנגדל כל צרכו בהיותו בן כ׳ שמדותיו מתגדלים בשלימות מצד גידול המוחין בשלימותם כו׳. עד שהמוח שליט על המדות הטבעיים להנהיגם היפך טבעם מן הקצה לקצה ממש (כמשי״ת)[33]. אך הנה עכ״ז א״א לומר כלל מפני זה שכל עיקר התהוות מציאות ומהות המדות דאוי״ר וענפיהן הפרטים נתהוו ונולדו ונמצאו רק מן השכל והתבוננות[34] כנ״ל באופן שבלתי סיבת ענין ההתבוננות במוח לא הי׳ מציאות ומהות מדות בהתפעלות הלב כלל. שהרי אנו רואים שאין הענין כן. כי הרי המדות הטבעיים שבלב כבר ישנם במציאות׳ ומהותם כמו שהמה מוטבעים בנפש האדם בתולדתו כנ״ל גם קודם שישכיל ויתבונן בדבר מה שהרי המדות הטבעיות בטו״ר בחסד ודין רחמניות ואכזריות וכה״ג. כבר כח המדות האלה המה מוטבעי׳ בלב האדם בתולדתו (וגם כי יזקין בשנים לא יסיר כלל מהם עד שלא יוכל להפוך לבבו לשנות מכפי טבע מדותיו שנולד עמהם בבטן מחסד לדין או להיפוך מפני שלא יוכל להפוך את טבע המדות ממציאותם ומהותם כלל כמשי״ת). וא״כ איך נוכל לומר שהמדות נקראי׳ בשם נולדי׳ מן השכל שבמוח אחר שכבר נתהוו ונמצאו בתולדה כו׳ וד״ל:

(י) **והנה** לכאורה אנו מוצאי׳ היפוך זה בכמה מקומות שהמדות שבלב נק׳ נולדים ממש מן השכל שבמוח אעפ״י שכבר המה מוטבעי׳ בנפש האדם בתולדה כנ״ל והוא מה שהמדות נק׳ בנים שנולדים מאב ואם[35] שהן חכמ׳ ובינה דבינה נק׳ אם הבני׳[36] כידוע. והיינו שהמדו׳ אוי״ר הן היו בהעלם תחלה בשכל והשגה שבמוח הבינה שנק׳ עיבור ואח״כ נולדים ויוצאים לגילוי מן ההעלם בהתפעלות המדות בלב וכמו שאנו רואים שיש התפעלות אהבה או יראה גם בשכל שבמוח כאשר ישכיל ויתבונן בדבר הטוב לנפשו יתפעל בשכלו באהבה לדבר זה שזהו ההתפעלות בכלי המוח דוקא טרם שבא להתפעלות

הלב עדיין וכן במדת היראה ופחד מדבר רע יתפעל במוח תחלה בפחד ויראה מצד הטעם ושכל שמתבונן בו ולפ"ע העמקת שכלו ודעתו כן יהיו התפעלות המדות אוי"ר שבשכל (וכמו"כ בעבודת ה' נק' דו"ר שכליים כידוע) ונק' מדות שבשכל שמתפעלים בשכל לאוי"ר אלא שנק' התפעלות שכליות ונמשכים ממדות שבשכל וחכמה מצד עצמו כמו שכל שמחייב לחסד או שכל שמחייב לדין שהוא משפט השכל במדות שבו שאין בהם התפעלות גם בשכל עדיין (ונק' ז"ת דבינה ומקבלים מז"ת דחכמה כמו ב"ש אוסרים וב"ה מתירים[2] שזה שכלו בעצם מטה כלפי חסד וזה שכלו נוטה לדין[3] בעצם כמ"ש במ"א) ואחר התפעלות המדות במוח נולדים ויוצאים ללב שזהו הנק' לידה וא"כ הרי התהוות מציאות עצם המדות שבלב הנולדים רק מן השכל שאם לא התפעלות המדות באוי"ר בשכל לא היה התפעלות המדות בלב כלל. אבל האמת אינו כן שאין שם תולדה נקרא רק כשלא הי' הדבר הנולד במציאותו תחלה כלל רק נולד מציאותו שהוא חידוש התהוות מאין ליש כמו שהחכ' מאין תמצא נק' נולד שנתהווה מציאת החכ' מאין ממש שלא הי' תחילה מציאות חכמ' כלל ונתהווה מציאותו בעצם מחדש ממש כמו שאנו רואים בנביעת אור החכמה שהוא הברקת אור השכל וסברא חדשה שנק' התחכמות מכח המשכיל ההיולי שקוד' שהשכיל בכח המשכיל לשכל וסברא חדשה זו לא הי' מציאות שכל וסברא זו כלל וגם בשעה שנובע מכח המשכיל אינו רק כמו ברק המבריק[4] (בל"א עס בליצט)[5] שנק' בריקות אור ההשכלה מכח המשכיל שזהו החכ' מאין כו' וכאשר נמשך ונתהוה ההשכלה הזאת החדשה נק' נולד יש מאין שז"ש והחכ' מאין תמצא[6] בבחי' יש כו' (וכן גם מחכ' לבינה נק' מאין ליש[7] כידוע). לפי שגם לאחר בריקה זו שנק' נקודת ההשכלה היא עדיין בלתי התפשטות בהשגה והבנה כלל וכאשר נתהווה התפשטות השגת השכל שנק' סברא זהו כמו התהוות מציאה חדשה יש מאין כמו שהחכ' עצמה מאין כו'. אבל תולדות המדות מן השכל שבמוח בינה אין זה נק' תולדה חדשה מאין ליש רק מיש ליש שהרי כבר היו מציאות המדות הללו דאוי"ר בשכל והשגה דבינ' כנ"ל רק שיצאו מן ההעלם לגילוי לבד בלב ואין כל חדש כלל בעיקר מהות מציאותם כי אותה התפעלות האהבה שהי' במוח בשכלו יצא' לגילוי בלב בהתפעלו' אהב' בלב וכן מדת היראה שבמוח יצאה לגילוי בלב שאין כאן רק בחי' ההתגלות של המדות בלבד בלב ולא חידוש בעיקר מציאותם כלל. אך עכ"ז נק' לידה כלידת הולד מבטן אמו שהגם שהולד הי' כבר מציאותו בבטן בהעלם ויצא לגילוי לבד כו' שזהו ג"כ נק' לידה אעפ"י שאין חידוש בעיקר התהוות מציאותו. וכך הוא בבחי' בינה שנק' אם הבנים שהמדות נולדים מן השכל בבחי' הגילוי מן ההעלם עכ"פ שנק' בשם תולדה עכ"פ אך אין זה תולדה חדשה בעיק' המציאות. ובאמ' אין עיקר מציאות ומהות המדות נולדים מן השכל כלל אפי' בדרך העלם וגילוי כי עיקר מהות ומציאות המדות דאוי"ר וענפיהן כבר הם במציאותם ומהותם בלב אדם מתולדתו בתמידות. ומה שבהתפעלות המדות בשכל יתפעלו המדות שבלב אין זה שיוצא התפעלות האהבה שבשכל לגילוי בלב שהרי מדות שבשכל הן מהות בפ"ע ומדות שבלב הן מהות בפ"ע בבחי' הטבעיות ואין זה רק שבחי' התפעלות מדות שבשכל יוצאים לגילוי לעורר בלב מדות הטבעיים באוי"ר טבעיים ואין כאן רק בחי' התעוררות בלבד שהתבוננות שבמוח בהתפעלות אוי"ר שבמוח תעורר למדות הטבעיים שבלב שיצאו לידי גילוי בלב כפי אופן של התפעלות המוח באוי"ר שבמוח ולא שגופי המדות שבלב נולדו ונמצאו מן השכל שבמוח אף לא בדרך העלם וגילוי כי לא היו המדות הטבעיים (שכבר הם מוטבעים בלב) במוח אפי' בהעלם כי משכנם בלב תמיד רק שהמדות שבמוח יצאו לגילוי בלב לעשות התעוררות בהם וזהו שמיד שיתפעל באהבה במוח מיד יתפעל באותה האהבה בלב (ומה שנק' המדות בשם תולדה מבינה עכ"פ מן ההעלם לגילוי כולד מבטן זהו קאי במדות שבשכל דוקא). אך הנה לפ"ז עדיין יש להבין מאחר שמהות ועצם של המדות שבלב אינם נמצאים כלל במוח אפי' בהעלם רק שמתעוררים מהתפעלות המדות שבמוח כנ"ל מהיכן יש חיבור וקשר זה למוח עם הלב עד שלפ"ע שיעור השכל והתבוננות באופן התפעלות שבמוח דוקא כן יהי באותו אופן דוקא שיעור התפעלות הלב במדות הטבעיים שמוטבעים בו מתולדתו כו'. מי חברם זע"ז כ"כ הלא מהות השכל שבמוח ומהות המדות שבלב הן נפרדים זה מזה לגמרי עד שלא יתכן לומר שיתפעל הלב מחמת התפעלות המוח כלל מאחר שהן ב' דברים נפרדים לגמרי במהותם ואיכותם כידוע. ואין לומר שנדמה אותם לתולדות השכל מלמעלה מן השכל. שגם טרם שיתהווה השכל מכח השכל הרי יש יחוס לשכל עם כח השכל שהן בבחי' מהות ועצם שכלי עכ"פ. כי גם בטרם שנולדה ונתהווה השגת השכל וסברא מכח המשכיל. הגם שהי' רק כמו ברק בעלמא בבחי' נקודה דחכ' שמאין כו'. הרי גם זה נק' כח שכלי עכ"פ אלא שהוא עדיין בבחי' ההעלם וכח ההיולי כו' שיתכן לומר שיוליד שכל וסברא דוקא אבל מהות השכל עם מהות המדות שבלב אין להם ערך ויחוס זע"ז כלל ואיך יתכן לומר שיתחברו באופן שיהי' התהוות התפעלות המדות בלב מהתפעלות השכל דוקא עד שנרא' כאילו נמצאים ונתהוים מן השכל שבמוח בדרך תולד' כמו התהוו' השכל מכח המשכיל המולידו (ואף שגם שאין השכל שבמוח רק מעורר להתפעלות המדות שבלב כנ"ל. גם זה יפלא מהיכן יש קשר וחיבור זה לשכל עם המדות שבלב מאחר שגם מדות אוי"ר שבמוח נבדלי' הם בערך ממהות מדות שבלב ומי חיבר התפעלות השכל עם התפעלות הלב שאין להם יחוס וערך זע"ז כלל):

(יא) **אך** הנה אם הי' באמת התהוות המדות מן השכל שבמוח בדרך תולדה היה ראוי להקשות כן. ועוד קשה יותר הלא כח המוליד אינו מוליד אלא דבר שבדומה למהותו ולא יוליד מהות אחר כו' כמו כח המשכיל שבנפש שיוליד שכליים אבל איך יולד[8] השכל למדות שבלב שאינה[9] ממהות שכל כלל (אבל מה שמתפעל השכל באוי"ר זהו ממהות השכל שנקרא התפעלות שכליות עכ"פ בדומה לו כו') (וגם מה שיש ביכולת השכל שבמוח בהתפעלות שבו באוי"ר לעורר התפעלות מדות שבלב כפי שיעור השכל דוקא אין זה מובן כלל מאחר שאין המדות שבלב ממהות שכל כלל וכלל כו') אלא צריך לומר דודאי

יש שרש מיוחד להתהוות מציאות ומהות המדות הטבעיים שבלב בנפש הטבעית עצמו כשנולדה בבטן שאז נטבעו ונתהוו גם המדות הטבעיי׳ כמדת אוי״ר טבעיי׳ ורחמנות ואכזריות וכה״ג. ואמנם זהו הנקר׳ חומר טבעי היולי שמוכן לקבל כל צורה שציירו בו כמו החומר הפשוט שמקבל בתוכו כל ציור שיציירו בו עד שיהיה באופן הצורה דוקא ולא יוכל להשתנות כלל מכפי אופן הצורה שנצטייר בו אע״פ שהוא נגד טבע מהותו העצמי לפי שיש בכח הצורה התגברות על החומר הפשוט העצמי לצייר בו כפי עצם כח הצורה דוקא. וכמו שאנו רואים בחוש בנפש האדם שכלול מחומר וצורה שנפש הטבעית בתולדת׳ בבטן הוא כמו החומר ההיולי וכשנולד נמשך בה מכח הנפש השכלית שהוא כח השכל והחכמה (שנק׳ נפש המדברת כו׳ שכלולה גם ממדות ומו״ד כו׳) מעט מעט כשגדל בשנים שנק׳ צורה שנצטייר בחומר המדות הטבעיים וגובר בהם כח הצורה הזאת להיות מתנהגים באופן הציור של כח השכל דוקא כאלו נולדו ונתהוו בטבע תולדה מכח השכל עד שלא יכול להשתנות כלל מכפי הציור הזה (ונקרא טבע שני כידוע). וכמו שאנו רואים בילד קטן שכפי שילמדו אותו וירגילו בו את טבע מדותיו שיתנהגו ע״פ שכל ודעת מעט מעט מדי יום ויום ע״י האומן את היונק כו׳ כן יוטבע בנפשו הצורה הזאת כל ימיו וכמ״ש (משלי כב, ו) חנוך לנער[9] ע״פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה שהחינוך ורגילות לנער שיתנהג במדותיו הטבעיים ע״פ שכל וטעם הוא בילדותו מצד שהוא כחומר פשוט והיולי אז דוקא לקבל כל צורה שיציירו בו עד שגם כי יזקין בשנים ויתוסף כח החכמה לא יסור מדרכי מדותיו שנעשה בו כמו טבע שני בילדותו (משא״כ שפע שכל שבמוח שנמשך במדות הטבעיים לאחר גידולו בשנים אין בו כח לצייר הצורה לגבור על המדות הטבעיי׳ כ״כ כמו שאמר הלומד תורה לילד[10] למה הוא דומה כו׳) שמובן מזה עכ״פ שיש כח התגברות לצורה על החומר הטבעי לעשות בו כמו טבע שני להיות עושה היפך טבעו. ועכ״ז א״א לומר שנשתנה ונהפך הטבעיות לגמרי מכל וכל כי ודאי עצם מציאות הטבעיות נשארה במהותה כמו שהיה ממש בלי שינוי כלל כמו איש טוב בעצם וחסדן ורחמן בתולדתו איך יתכן לומר שיהופך לאכזרי בטבעו ע״פ כח הצורה השכלית שיחייב לעשות אכזריות. או מן הפיזור אל הקימוץ. וכן להיפוך מאכזריות אל רחמנות כו׳ ומקימוץ לפיזור כו׳ (ומאהבה טבעית למאכל בטעם שבו שאוהב מרירות וחמיצות יהופך לשנוא החמיצות ולאהוב טעם אחר יכול להיות ע״פ הרגילות שנעשה טבע שני[11] כו׳). אך זה יכול להיות שיהיה כח התגברות לצורה השכלית להנהיג בחומר המדות הטבעיי׳ כרצונו והוא לפי שיש כח ושרש חזק לכח השכל בעצם הנפש שנקרא נפש השכלי׳ לשלוט על המדות הטבעיי׳ כרצונו והוא מה שאנו רואים שהמוח שליט על הלב[12] להטותו מן הקצה לקצה לעשות הפך טבעו ממש כמו מקמוץ לפזור ומדין לחסד ומשנאה לאהבה. וכן להיפך מאהבה לשנאה ומחסד לדין כו׳. וזהו הטעם שאנו רואים שהתפעלות המדות שבלב שיעורם הוא לפ״ע שיעור השכל דוקא כנ״ל. אמנם זהו בא רק בדרך הנהגה וממשלה שהשכל שבמוח בא ונמשך במדות שבלב (שכבר הם במציאות) ומאיר בהם לצייר אותם ולהנהיגם לפי אופן שיעור התפעלות השכל לא פחות ולא יותר (גם[13] להטותם נגד טבעם כנ״ל) וגם בעצם מציאותם יעשה הצורה השכלית בהם כטבע שני שלא יסור מזה גם כי יזקין כו׳ כנ״ל אע״פ שלא נהפכו בעיקר מהותם הטבעי בתולדתם מבטן כו׳. (וזהו הטעם שגידול עצם המדות הטבעיי׳ תלוי בגידול השכל דוקא כנ״ל כמ״ש לפי שכלו (דוקא) יהולל איש כו׳) לפי שגם שכבר נולד עיקר מציאת המדות הטבעיים בנפש הטבעי׳ בתולדה בבטן אבל גידולם והתפשטותם מן הקטנות תלוי בגידול השכל לפ״ע שהקטן ששכלו קטן מדותיו הטבעי׳ בקטנות כו׳ כנ״ל לפי שגידול החומר גדל כא׳ עם גידול הצורה כמו עץ השדה שגדל העץ בחומרו וצורתו כא׳ וכמו הבהמות וחיות שגידול נפשם עם גידול חומר גופם כא׳ בא שהעגל הקטן נפשו קטן מנפש השור כו׳. וכן האדם נפשו וגופו בגידול א׳ באים וכמו״כ בחומר וצורה דנה״ב עם נפש השכלית. וזהו האות שהצורה תמשול בחומר אחר גידולו מאחר שגידול החומר תלוי בגידול הצורה (ובמ״א מבואר להיפוך שגידול הצורה שהוא האור תלוי בגידול החומר דוקא שהוא הכלי שבנין הכלים קודם לבנין האורות[14] וראי׳ מחומר הולד שקדם להיו׳ ואח״כ מתפשט בו הצורה כו׳). וע״כ כל שיגדל החומר בכלי המוח יגדל לפ״ע הצורה השכלית כו׳. והוא לפי שבאמת שורש החומר יותר עליון וחזק משרש הצורה אע״פ שמושל על החומר כמשי״ת וד״ל:

(יב) **והנה** להבין איך הוא אופן שליטת וממשלת המוח על המדות שבלב אע״פ שהן ב׳ דברים נפרדים שאין להם יחוס וערך השתוות זע״ז כלל כנ״ל. הנה יובן ע״ד דמיון שיצייר אדם במחשבתו איך לבנות ולעשות איזה דבר מה או לצייר מעשה הכתב באותיות ותמונות שונות שאע״פ שיכול לעשות בידיו ולכתוב ולצייר תמונת האותיות באופן אחר היפוך הציור שבמחשבה ושכל עכ״ז המחשבה והשכל שולט בידיו לעשות כרצון השכל והמחשבה דוקא לא יוסיף ולא יגרע וכמו״כ ציור אותיות שבמחשבה ושכל שבא ונמשך אל הדיבור שהדיבור נקרא חומר והציור שבמחשבה שולט בחומר הבל הדיבור שיצוייר כצורת אותיות המחשבה בלי תוס׳ ובלי מגרעת כלל אע״פ שיכול לדבר בהיפוך מציור אותיות המחשבה והשכל וכה״ג לפי שהדיבור כחומר ביד היוצר לגבי המחשבה לצייר בו מה שירצה אע״פ שיש שרש למציאות הבל אותיות הדבור מהבל הלב במהות בפ״ע. אך זהו ענין ממשלה ושליטה שהמחשב׳ שולטת ומנהיג׳ לדיבור וזהו כמו שמצוה אדם גדול לקטן שיעש׳ כך ולא כך הגם שיכול הקטן לשנות ולעשות בהיפוך כי הוא נבדל ומרוחק ממנו במהות דבר בפ״ע עכ״ז הוא שומר הצווי ומצמצם א״ע לעשות הדבר רק כפי אופן הצווי עליו בלי תוס׳ ומגרעת כלל כו׳. וכך הוא ענין שליטת השכל שבמוח שמאיר ובא בלב להנהיג ולצייר אופן התפעלות המדות הטבעיים שיהי׳ אופן התפשטות שלהם והתגלות׳ רק כפי אופן שיעור התפעלות המדות שבמוח כך ולא כך אע״פ שמצד עצם מהות המדות הטבעיים יכולים להתפעל כפי טבעם היפך הסכם השכל והתפעלותו אבל השכל יחייב וגוזר עליהם שיתפעלו ויתפשטו

באופן כך וכך דוקא כפי אופן התפעלות של השכל דוקא בלי תוס׳ ומגרעת כלל. שזהו ממש כאדם שמנהיג לזולתו שילך לכאן או לכאן למקום ודרך שהוא רוצה לילך לשם יוליכנו כו׳ וד״ל:

(יג) **אך** עדיין אין זה מובן דא״כ אין כאן רצון והסכם המדות הטבעיות כלל מצד עצם מהותם רק על פי ציווי וגזירת השכל הן עושים היפך טבעם. ובאמת הרי הן מתפעלים ומתעוררים בכח עצמם מחמת התעוררות התפעלות השכל שמעוררים׳ כנ״ל. ומאחר שאין להם יחוס וערך זע״ז מי חברם יחד עד שיתעוררו המדות הטבעיי׳ מהתעוררות השכל אחר שנבדלים הם לגמרי מערך השכל כנ״ל. ואמנם הענין הוא כמו שהצורה בחומר עושה הציור בגוף עצם החומר ואין הצורה עצמה מהות בפ״ע כלל שהרי עצם הדבר מצוייר בציור ההוא כך השכל עושה הציור בגוף חומר עצם המדות שתתפשט ותתצייר באופן כזה דוקא ולא באופן אחר. והיינו שהשכל הוא העושה לבושים למדות שהמדה תתלבש ותתגלה בציור אופן פרטי בדבר מה כך וכך דוקא ובדבר הזה דוקא באופן ושיעור הטעם והשכל דוקא. כמו כשיחייב ויגזור אור השכל שיאהוב דבר פלוני מיד תתפשט ותתלבש האהבה בדבר זה דוקא ולא תוכל לפשוט א״ע מאהבת הדבר ההוא שנתלבשה ונתפשטה ונמשכה בו כ״א ע״פ הסרת והיסח הדעת והשכל דוקא ויחזיר[2] השכל וימשיך למדה זו בדבר אחר. וגם אופן ההתלבשות של האהבה או היראה הוא באופן פרטי כך ולא כך כו׳. כמו במדות שבין אדם לחבירו יחייב השכל והטעם שיאהוב איש פ׳ מאיזה טעם ושכל שיחשוב בו לטוב אם מצד טוב מדותיו או טוב שכלו. הרי האהבה שמתפשט׳ בלב לאיש הזה מצד טוב מדותיו הוא לבוש שהלביש השכל למהות המדה דאהבה בדבר זה שיאהוב לחבירו באופן זה דוקא מצד טוב מדותיו וכמו לאיש שעש׳ לו טובו׳ רבות וכה״ג יש גם בזה אופנים פרטים כו׳ ואין לבוש זה דומה ללבוש שתתלבש האהבה בלב לאיש מצד טוב שכלו לפי שיעור וטעם שבשכל שחייב וגזר על המדה כמו לרבו שלמדו חכמה ומדות טובות שהוא לבוש המדה והתגלות שלה באופן אחר. וגם בזה יש פרטי אופנים רבים לפי אופן שיעור השכל כי בודאי יש הפרש בין האהבה שמצד טוב מדותיו לאהבה שמצד טוב חכמתו. ועד״ז יש מיני לבושים והתגלות והתפשטות במדות שבלב לתענוגים וחמדת עוה״ז בדברים הטבעיי׳ כמו בעושר וכבוד ותאות המאכל ומשגל כו׳ שהכל הוא בא באופן פרטי דוקא כך ולא כך ע״פ שיעור השכל שהוא העושה הציור והלבוש במדות לפי אופן ההתבוננות במוח המעורר למדות שבלב אם לדבר זה או לדבר אחר ויצייר אותו האופן בפרטות בשכל איך יטה את הלב לדבר מה וכפי אופן ההתבוננות כך הוא מטה את הלב דוקא באותו אופן לבוש פרטי שיש לו טעם ושכל במוחו. וא״כ הרי מובן עכ״פ שאור השכל שהאיר בלב לעוררם לדבר מה הוא רק שעושה בחי׳ לבושים למדות שבלב שמורה מקום שתתלבש ותתפשט המדה בדבר מה לפי הוראת וציור השכל דוקא וד״ל. ונמצא שהתפשטות והתפעלות המדות שבלב הוא מצד כח עצמם דוקא. אך באיזה דבר ובאיזה אופן יהי׳ המשכת והתפשטות המדות זהו ע״פ השכל שמורה ציור הגילוי באופן הפרטי בדבר מה איך יהי׳ אופני ההתלבשות שלהם כנ״ל:

(יד) **אך** עדיין גם זה אינו מובן מאחר שמהות המדות רחוקים בערך נבדל מן מהות השכל כנ״ל מהיכן יבא כח זה בשכל לעשות גם לבושים למדות שבלב שיתלבשו ויתפשטו בדבר פרטי זה ובאופן פרטי כפי אופן הוראת השכל דוקא. ואמנם הנה שרש הענין הוא דהמדות המוטבעים בלב מוכנים ועומדים להתמשך לכל דבר הנאהב או להיפך לשנוא ולברוח ולירא מדבר הרע וזה כבר יש בכח ובהעלם בלב וע״כ א״צ רק שיהיה להם הוראת מקום מי שיורה להם באיזה מקום להתפשט שם אז מיד יומשך הלב בהתפשטות והתלבשות באותו המקום מצד עצמו והן גידי המוח (שנק׳ נערוי״ן) שמתפשטים בדקות והעלם מן ל״ב חדרים שבמוח[3] אל הלב שעל ידן יתעוררו מיד כח טבע המדות שבלב מצד עצמן להתמשך ולהתפעל בדבר פרטי שהוא ע״פ הוראת השכל שבמוח דוקא (כמו שיש גידי המוח המתפשטים גם בחיצוניות האברים ברגל ויד להניע כל תנועה פרטית כמו לכתוב ולצייר כפי אופן הרצון בשכל שבמוח דוקא לא יוסיף ולא יגרע כנ״ל. אע״פ שהתנועה שביד ישנה כבר במציאות מכח עצמה וכח השכל שבמוח נבדל בערך מעשי׳ ותנועה גשמי׳ כו׳ ומ״מ מחמת גידי המוח שביד ורגל מתעוררים מיד לפעול פעולתם באופנים פרטים כפי הציור שבשכל במוח אע״פ שגידי המוח הן נבדלים בערך במציאות ומהות בפ״ע ואין להם יחוס והשתוות עם כח התנועה עצמה כלל וכלל כו׳[4]. וא״כ אין זה רק כדמיון השליח שבא ממקום רחוק ומודיע לאיש רעהו שיש אוצר טוב במקום פלוני או מסחור טוב שירויח בזה הון רב שמיד יעשה התעוררות בלב האיש ההוא ויתפעל לבו ויומשך לדבר זה מצד הפלגת הטוב הזה שהודיעו השליח הכל לפי אופן פרטי הידיעה הזאת דוקא ובודאי השליח איש נבדל במהות בפ״ע. וא״א לומר שמכחו ממש נמשך ונולד בלבו של זה התאוה וחמדה לדבר הטוב הזה בעיקר מציאות׳ שהרי אין כאן רק ידיעה בעלמא בדבור נבדל מפי השליח וכח התפעלות התאוה לדבר הטוב כבר ישנה במציאותה ומהותה בטבעה בלב אך ורק מה שתתפשט ותומשך התפעלות זו מן ההעלם לגילוי בלב לדבר הטוב דמו״מ או אוצר והון יקר זה בא סיבתו לבד מחמת הידיעה שהודיעו השליח ואלו לא הודיעו כלל ולא ידע מזה לא הי׳ מציאות התפעלות בגילוי זה בלב כלל נמצא שאין ידיעה זו שהודיעו השליח רק כמו שמורה מקום לחבירו שיש שם אוצר נחמד שמעורר בלבו התאוה שאינו אלא מורה מקום ללבו היכן תתפשט ותומשך כו׳. וכן במדת היראה כמו שמורה לו איזה מקום ששם יש ליסטים שיוזק בנפשו וממונו שמורה מקום ללבו ששם תתפשט ותתלבש ביראה כו׳. כך ידיעה הזאת של השליח אינו אלא כמו שמראה מקום ללבו של זה היכן תתפשט ותתלבש ותצא מן ההעלם לגילוי באותו הדבר הטוב אבל מה שתתפשט שם זהו מכח המדות בעצמם דוקא כנ״ל. וא״כ א״א לומר שידיעה זאת הולידה לעצם ההתפעלות הזאת בעיקר התהוות מציאותה ועכ״ז עיקר הסיבה להתפעלות אוי״ר זו בא מחמת הידיעה הזאת דוקא. ולפי אופני פרטי הידיעה דוקא כך יהי׳ אופני פרטי

התפעלות האהבה או היראה בלבושים פרטים בהתפשטות המדות לדבר הנאהב או דבר הנורא כו' וד"ל. וכך הוא ענין שלוחי האור מהארת כח השכל הבאים ונמשכים מן המוח ללב ע"י גידים הדקי' כנ"ל שהן כאיש שליח נבדל במהות בפ"ע רק שמודיע לחבירו מדבר הטוב כנ"ל. כך הוא ענין הפלגת ידיעת הטוב שבדבר מה שמודיע השכל למדות שבלב שיתפשטו שם ע"י גידי' הנ"ל. שאינו אלא כמו שמורה מקום להיכן יתפשטו המדות שבלב ע"פ הוראת ידיעה זו מן השכל שבמוח דוקא שדבר זה ראוי לאהוב ובאופן כך וכך ולא באופן אחר היפוכו כנ"ל בענין הלבושים שעושה השכל למדות שיתלבשו בדבר מה באופנים פרטים. ואין זה רק כמו שיגזור איש על רעהו שילך כך ולא כך כנ"ל. (וכמו שיגזור המוח על תנועות היד ורגל והן נשמעים מיד לרצונו בלי נטיי' ימין ושמאל ע"י גידי המוח שמתפשטים שם כו'):

(טו) **ונמצא** מובן שאע"פ שהשכל והמדות נפרדים הן במהותם בלתי יש יחוס וערך ביניהם כלל מ"מ מתאחד השכל במדות והמדות שבלב נגררים ונמשכים אחר הוראת ציור השכל בלי נטיית ימין ושמאל כלל. הגם שיוכלו לעשות כפי טבעם היפוך הסכם השכל. ואמנם הוראת השכל במדות שבלב בא בדרך נבדל מהם לגמרי רק כדמיון ידיעה לבד שמודיע ומורה להם מקום להיכן יתפשטו כדמיון הודעת השליח כנ"ל ולא שיש חבור וקשר למדות עם השכל שנוכל לומר שהשכל מוליד את המדות שבלב כו'. והדמיון היותר אמיתי הוא שנק' שהשכל הוא בחי' מעבר למדות שבלב שע"י דוקא יתפשטו לכל מקום שיחייב השכל שבמוח וכל מה שיתפשטו המדות לכל דבר מה היינו רק ע"י העברת כח השכל שבמוח שהוא דוקא המעביר ומוליך אותם לכל מקום שיחפוץ יטה את הלב (כחומר ביד היוצר) שלכל צורה שיחפוץ יצייר הכל מגוף החומר עצמו כנ"ל במשל המח' בדבור שכפי רצון המח' והשכל כך יצייר אופן צרופי אותיות הדבור בלי תוס' ומגרעת כלל אע"פ שמהות הבל קול הדבור נבדל ומרוחק מן מהות השכל ומח' שבמוח כו'. (אך עדיין אינו מובן מאין יש כח לשכל שבמוח להיות שליט על הלב להטותו לכל ציור ואופן שירצה ויסכים השכל שלא יעשה היפוכו כלל מאחר שנבדל השכל בריחוק הערך כנ"ל). והגם שיש ממוצעים שנק' שלוחים כעורקים וגידים שבמוח שמתפשטים בלב וכמו"כ מאותיות המח' בא ע"י גידים דקים בהבל הלב דרך הגרון שעי"ז יכריח לדבור לדבר ברצון המח' כו' היא גופא קשיא מאין יש כח זה לממוצעים הללו לשלוט במדות שבלב כו'. אך שרש הענין הוא דעיקר מהות המדות הטבעיי' בלב הוא בחי' חי שבמדבר שנק' נה"ב כמדות דבהמה ממש ובחי' כח השכל שבמוח הוא בחי' אדם בחי' מדבר שנק' נפש המדברת רוח ממללא[9] כידוע. ע"כ יש כח השליטה וממשלה לכח השכל שבמוח ע"י הגידים במדות שבלב להטותם לכל אשר יחפוץ כו' כמו שיש שליטה וממשלה לאדם על הבהמה להטותה לכל אשר ירצה שזהו בא בכח טבע האדם להיות מושל ורודה על הבהמה כו', כך הוא ענין ממשלת כח השכל שבמוח על המדות הטבעיי' שבלב. אך זהו בזקן דוקא (כמשי"ת):

(טז) **והנה** אע"פ שמבואר ומובן מכל הנ"ל שהשכל שבמוח שליט ומושל עכ"פ על המדות שבלב. ואמנם אין זה רק בדרך הוראה בעלמא שמודיע ומראה מקום למדות כו'. אבל המדות הטבעיי' נכנעים הן לגבי השכל שבמוח. עכ"ז באמת כח המדות הטבעיים חזק הרבה יותר מכח השכל[9] בעצם מציאותם. והוא לפי ששרש האמיתי להתהוות עיקר עצם מציאותם הוא למעלה הרבה משרש כח השכל שבמוח. (כנ"ל דשרש התהוות החומר גבוה משרש התהוות הצורה ע"כ קדם החומר לצורה בולד בבטן אמו כו'). והיינו בבחי' יחידה שבנפש עצמה שלמעלה ממקור של כח השכל שבנפש שנק' נפש השכלית וע"כ אין כח שליטת השכל על המדות שבלב רק בדרך מעבר בעלמא שהמדות עוברים ע"י השכל להיות רק התפשטות והתגלות שלהם בלבד ע"פ הוראת השכל כנ"ל. אבל לא שיש כח בשכל להפוך עצם טבע המדות כלל וכלל. כי עצם המדות כמו שהן בשרשם בבחי' עצמיות הנפש ממש חזקים ותקיפים הן הרבה יותר גם מכח השכל בשרשו בעצם הנפש. (וכמשי"ת שזהו ענין המאמר דז"א בעתיקא עצמו אחיד[7] כו' למעלה גם מבחי' מו"ס שהוא נק' מקור השכל שאינו אלא בבחי' חכ' שבכתר דא"א כו' וד"ל). ומזה הטעם אנו רואים להיפוך גמור מענין הנ"ל בשליטת המוח על הלב שהרי גם אחר שיורה השכל שבמוח למדות הטבעיי' שיתפשטו ויתפעלו כפי אופן הטעם שבמוח לבד. הנה בהתגברות התפעלות המדות שבלב יבאו לכלל התפעלות גדולה ויתירה הרבה יותר מכפי כח התפעלות שבמוח דהיינו שיתפעלו בלא טעם ודעת כלל רק התפעלות עצמות המדות שבלב כמו שהמה מוטבעים בלב עד שלא יש ביכולת כלי השכל לעצור ולבטל להתפעלות הלב כלל וכלל מפני שגוברים ביותר על כח השכל שבמוח להיותם תקיפי' וחזקים בעצם הרבה יותר מכח השכל כנ"ל. (וכמו שאנו רואים בחוש בכל תאוה וחמדה שבלב הטבעית הגם שתחלתה הי' מעמקות המחשבה והשכל באיכות הדבר הטוב הנאהב והנחמד מ"מ כאשר נמשך לבו בזה בהתפעלו' התשוקה בלב יתגבר ביותר הרבה מכח הטעם ושכל שהי' לו בזה עד שיכול לבא לידי חולת אהבה כמו (סנהד' עה, א) מעשה בא' שהעל' בלבו כו' ולא יש כח בשכל לקרר ולבטל את האה"ר הזאת כלל. וכן במדת היראה ופחד יבא להתפעלות הפחד בלבו הרבה יותר מציור אופן השכל וטעם שיש לו בזה. וכך הוא בשנאה וכעס ורוגז שיגברו בלב הרבה יותר ממדת ושיעור השכל ולא עוד אלא שגוברים ומושלים על כח השכל להטותו לכל אשר ירצו המדות הטבעיים עד שגם כח השכל שבמוח ינטה אחר הלב להשכיל שכל וטעם רק כפי הרצון ותשוקה הגדולה שבלב. וראיה לזה מן השחד שיעור[9] כו' וד"ל. (וע"כ לא היו יושבים בסנהדרין רק זקנים[9] דוקא שכבר נחלש בהם כח המדות הטבעיים ולא יש כח בהם לגבור על כח השכל להטותו מן האמת אלא אדרבה כח השכל גובר עליהם כו' (כמשי"ת)[11]. (וגם בעבודה האלקי' אנו רואים שתחלה לא יהי' התפעלות האהבה האלקית רק לפ"ע ההשגה וההתבוננו' באלקות לבד כפי אותו השיעור ישער ויצייר בלב התפעלו' האהבה מורגשת בתשוקה בלב בשר הטבעים. כמ"ש ואהבת[12] את ה' א' בכל לבבך

בשני יצריך כו׳. ואמנם אח״כ תתגבר האהבה הטבעי׳ בלב בשר ברבוי ותוקף גדול הרבה יותר מכפי הטעם והשגה שממנה נולדה האהבה בתחלה עד שלא יוכל לעצור רוחו ולבו להיותה בלתי מוגבלת כלל בשכל וטעם והוא הנק׳ אה״ר הטבעי׳ שלמעלה מן השכל שהוא בחי׳ מדות טבעיו׳ דבחי׳ בהמה שלמטה מן הדעת׳ ושרשה למעלה מן הדעת. כמ״ש דוד[2] (תהלים עג, כב) ואני כו׳ בהמות הייתי עמך כו׳ וכמשי״ת). עוד ראייה לזה שמדות הטבעיי׳ יש להם שרש חזק בעצמות הנפש יותר מן כח השכל ממה שאנו רואים שאם יגבר האהבה הטבעיי׳ באדם לדבר מה שחושק אליו אע״פ שהוא נגד הסכם השכל והיפוכו ממש לא יוכל השכל לעמוד על כח התאוה הזאת כי כח המדה הטבעית כמו שהיא בתולדה בבטן חזק יותר מכח השכל כמו אם יתאוה אדם למאכל שאוהב בטבעו בהיותו רעב אע״פ שיודע בשכלו שזהו דבר המזיק לנפשו לא יוכל לעמוד על נפשו בכח שכלו המושל על מדותיו שבלב כלל וא״א לו להפוך מדה הטבעי׳. ומה שכח השכל מושל על הטבעי׳ אינו אלא כמו שמושל על הבהמה ברסן כך לבו ברשותו לעצור. אבל אם תתגבר המדה הטבעי׳ כמו שהיא בעצם לא יועיל ממשלת כח השכל כי המדה חזקה הרבה ממנו כמו שטבע הבהמה חזקה הרבה מן האדם כו׳. (וע״כ אמרו איזהו גבור[3] הכובש את יצרו שנק׳ גבורה גדולה במה שמגביר כח השכל האלקי שבנשמתו על תאותו הגופנית שהוא בבחי׳ בהמה שחזקה הרבה מן האדם וכמאמר (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה[4] אא״כ נכנס בו רוח שטות כבהמה ממש כו׳) ואף ע״פ שיש כח חזק לשכל למשול על המדות כמו שנראה לעין שהמוח שליט על הלב כנ״ל. הנה גם זה הכח ניתן מכח עצמות הנפש שיגביר כח הצור׳ על החומר כנ״ל. אמנם אין זה רק להנהיגם לבד ולא שיוכל לשלוט בעצם כחם כשיגברו[5] לפרקים ביותר לפי שעצם כחם חזק יותר בעצמות הנפש יותר מחיזוק כח השכל בעצמות הנפש והיינו בבחי׳ יחידה שבנפש שלמעלה מבחי׳ החכמ׳ שבה שנק׳ נפש השכלית כנ״ל וד״ל:

(יז) **והמופת** לזה הוא מה שאנו רואים בהפרש שבין תינוק לזקן להיות שאנו רואים שהתינוק הקטן מדותיו הטבעיים חזקים ביותר שא״א לזוז אותו מדבר שמתאווה בלבו כמו הבהמה וחיה שמדות שלהם חזקי׳ ביותר כו׳. והוא מצד שזה מקרוב נולד ובא מתולדתו בבטן בטבע שנטבע בנפשו בחומר מדותיו בדמו ובשרו בחיזוק ותוקף גדול וכח השכל שבמוחו שהיא הצורה עדיין היא בבחי׳ קטנות מאד ובחלישות גדולה ע״כ מב׳ סיבות אלה לא יוכלו לעצור רצון תאותו לדבר מה אף שידע התינוק בדעתו הקטן למאוס ברע המזיק לנפשו ויודיעו וישכילו אותו בזה. עכ״ז אין כח בנפש השכלית שבו לגבור על מדותיו הטבעיים כלל ע״כ המדות שבלבו הן כמו שמוטבעים בעצם הנפש ומתנהגים שלא על פי שכל ודעת כלל רק כמו שהן בעצם הנפש ממש שחזקי׳ הן הרבה יותר מכח השכל גם כמו שהוא בעצם הנפש כנ״ל. ולזאת לא יוכל אדם לבטל ולהחליש ולהכניע למדות התינוק. (וכן באדם גדול בשנים כשיתגברו לפרקי׳ כנ״ל). אבל אדם גדול בדעתו אף שיתאוה דבר מה כפי טבע לבבו יוכל להכניע ולהחליש המדה מיד שישכילוהו בסברות וטעמי׳ שזה הדבר מזיק ורע לו יתחרט בלבו ויבטל התאוה שבלבו לגמרי מכל וכל כו׳. וא״כ הרי מצד גדלות כח השכל שבגדול יוכל להכניע למדותיו. ועוד שמדותיו יותר נכנעי׳ אל כח השכל שמיד יתחלשו ויכנעו מצד הוראת כח השכל עד שהמוח שליט על לבו תמיד כנ״ל. משא״כ בתינוק ובהמ׳ שמדות שלהם חזקים ותקיפים יותר מטעם הנ״ל. ואמנם א״א לומר שמדות שבגדול בשנים חלושים בעצם מציאותם יותר ממדות התינוק שהרי מדותיו הטבעיי׳ כבר נטבעו בנפשו מתולדתו. (ואדרבה תקיפי׳ יותר שלא ישתנו ויוחלפו מדבר להיפוכו). משא״כ בתינוק שהגם שמדותיו קשים וחזקי׳ אבל יכול להחליף ולשנות רצונו להיפוכו ע״י פיתוי בנקל מצד שאינם תקיפים בעצם כנ״ל מצד הקטנו׳ בנפש עד שיגדל וגדלו המדות הטבעיים יותר ולא יחליף מהן ללאו כו׳. (ולא מצד גדלות הדעת וקטנות הדעת שבמדות ימצא הפרש זה בין קטן לגדול אלא מצד עצם המדות בקטנות וגדלות). אך הטעם הוא לפי שבגדול בשנים נגדל כח דעתו ושכלו יותר ע״כ מדותיו הטבעיים נכנעים ומתחלשים מיד להטותם מדבר להיפוכו מחמת תוקף הדעת ושכל שישכיל. שזהו דבר הרע ומזיק לו וכל שיגדל יותר בשנים יתחזק כח השכל יותר לשלוט על המדות הטבעיי׳ כמו שאנו רואים שבזקנים המוח שליט על הלב יותר מבנערים מצד שדעת זקנים נתיישבת בהן בחוזק יותר. אבל לא מצד חלישות המדות הטבעיות בזקנים יות׳ מבנערים שהרי שרש עצם מהות המדות הטבעיים גם בזקנים תקיפים וחזקים יותר בעצם מציאותם בעצמות הנפש יותר כנ״ל. (אף על פי שנחלש כח הדם הוא הנפש הטבעי׳ בזקנים יותר. אבל מצד גידול המדות הטבעיים ביותר בזקנים הן קשים ותקיפי׳ יותר כמו הארז הקשה ביותר כשיגדל זמן רב ביותר משא״כ הקנה הרך ואילן קטן כו׳). ובכל זה יובן באדם שכלול מחומר וצורה שהוא נה״א ונה״ב. (שהוא בחי׳ מ״ה וב״ן שהוא בחי׳ תיקון ותוהו כמשי״ת). שמדות הטבעיים נכנעים מיד לשכל והשגה האלקית שבנה״א שנק׳ אדם שהוא ענין מ״ה שהמוח שליט על הלב כנ״ל. וכל שיגדל כח השכל והשגה האלקית יותר יותר מתחלשים טבע המדות שבגופו. וכמאמר תוקפא דנפשא חולשא דגופא[6] כו׳. ועכ״ז שרש עצם המדות הטבעיות גבוה יותר בעצמות הנפש שלמעלה מן הצורה דבחי׳ אדם והוא התפעלות המדות באה״ר שלמעלה מן הדעת שהן תקיפי׳ וחזקים הרבה יותר מן השכל וחכמה כנ״ל. כמו שמדות הבהמה חזקים מאד כו׳. וז״ש אדם ובהמה תושיע ה׳[7]. ויש מעלה יתירה בבחי׳ מדות דבהמה יותר ממדות שכליי׳ דאדם. וכמ״ש ואני כו׳ בהמות כו׳ עד שמעלה לנפש אדם. וראיי׳ מן הקרבנות ומאכל הבשר[8] בהמה שמחי׳ ומוסיף כח השכלי כו׳ כמ״ש במ״א. וזהו מצד שרש הבהמה שלמעלה מאדם וע״כ קדמו הבהמות וחיות לאדם בי״מי[9] דמע״ב כו׳. ועכ״ז בחי׳ מ״ה דחכ׳ דאדם מברר לב״ן[10] דבחי׳ בהמה וכמו שהמוח שליט על הלב כמו הצורה בחומר כנ״ל. ואמנם אחר הבירור יש כח בנה״ב להעלות לנה״א מצד שרש׳ שלמעלה מבחי׳ מ״ה דאדם שגבוה יותר מן השכל והוא בחי׳

ב"ן ששרשו בס"ג[13] (כמשי"ת):

(יח) **והנה** עפ"י כ"ז יובן ג"כ למעלה בבחי' אדם העליון דאצילות שכלול מב' מדרגות דמ"ה וב"ן כדוגמת האדם למטה. והיינו בחי' המדות דב"ן שיורד למטה להחיות כל העולמו' מאין ליש כמו דמיון החיות של נה"ט בחיות גשמי בגוף האדם למטה כמאמר (ברכות י, א) מה הקב"ה ממלא כו' כך הנשמ' מלאה כל הגוף. ונק' ממלא כ"ע והוא בחי' שם ב"ן שבמל' שמקבל ממדות דקטנות דז"א כידוע וכמ"ש ואתה מחיה את כולם[13] כו'. ומדרגה הב' הוא בחי' המדות עליונות דאדם דאצילות שמקבלים מן המוחי' עליוני' דאו"א שהוא בחי' מ"ה דאדם כמו שבאדם למטה המוח שליט על הלב כנ"ל שמוחי' דחו"ב דאצילות מאירים במדות שבלב האדם העליון להנהיגם (כצורה בחומר כו' כנ"ל). ואמנם נבדל בערך ממדות דקטנות דבחי' ב"ן וא"א לומר שנולדו מן המוחי' דחו"ב אלא שהמוחי' שבאדם העליון הן באים במדות שבלב להורות מקום להיכן יתפשטו כו' בדרך מעבר ולבוש כנ"ל באורך. אך שולטים במדו' שבלב לחסד או דין כפי הוראת המוחי' דחו"ב שבמדות דגדלות ז"א דבחי' מ"ה דאדם כמו וינחם ה' כו' ויתעצב אל לבו[14] כו' לפי שרבה רעת האדם[15]. ולהיפוך בבחי' החסד ויאמר ה' אל לבו[16] לא אוסיף כו' להכות כו'. ואמנם מבואר למעלה ששרש האמיתי לעצם המדות הטבעיות דבחי' ב"ן גבוה יותר גם מבחי' מקור השכל כו'. וע"כ הן תקיפי' וחזקי' יותר מכח השכל בהתגברות כחם העצמי לעמוד לנגד הסכם השכל (וגם להטותו להפוכו כנ"ל) וגם למעלה יובן מזה ששרש מדות דקטנות דבחי' ב"ן דז"א שרשם גבוה ועליון יותר גם משרש המוחי' דחו"ב דאצילות ששרש התהוות המוחי' דאו"א הוא רק מבחי' מזלות דא"א ונוצר ונקה[17] כו' שהן נמשכים רק ממותרי מו"ס דא"א שאינו רק בחי' צומח שבחכ' כו'. (שזהו כמו צמיחת כח השכל מכח המשכיל דנפש השכלית למטה באדם). אבל שרש המדות הטבעי' דבחי' ב"ן הוא בבחי' עתיקא עצמו שהוא למעל' גם מג"ר דא"א כידוע דחסד דע"י מלובש בגלגלתא דא"א[18] וגבו' דע"י בח"ס כו'. וזהו שא' דז"א בע"י עצמו אחיד דהיינו למעל' משרש או"א שאינו רק מבחי' מזלות דא"א כו'. ומזה הטעם אנו רואים באדם למטה דהגם שהמוח שליט על הלב אין זה רק בהנהגה בעלמא. אבל עצם המדו' הטבעיי' שרשם גבוה הרבה יותר משרש כח השכל מטעם הנ"ל. (וזהו שבחי' ב"ן גבוה ממ"ה בשרשו והוא מה שהחומר שרשו עליון יותר משרש הצורה אף עפ"י שנק' אדם בחי' מדבר שיש בו שלימות דבחי' מ"ה וע"כ רודה ומושל על הבהמה. עכ"ז יש יתרון לבחי' ב"ן דבהמה למעל' מבחי' אדם וכמ"ש כי לא אדם הוא[19] כו'. וכמ"ש במ"א וד"ל).

(יט) **והנה** אחר כל זה יובן ג"כ בשרש ענין ההפרש בין בחי' התוהו לבחי' התיקון כנ"ל. שמבואר בע"ח דבחי' אורות דתוהו[20] הן אורות תקיפים וחזקים ביותר ע"כ לא יוכלו הכלי' לסבול האור ונשברו ונפלו כו' והוא מצד רבוי האור ומיעוט הכלי כו'. אבל בחי' התיקון בא במיעוט האור ורבוי הכלים כו' ובבחי' התכללות זע"ז דוקא. אבל בחי' אורות דתוהו הן בבחי' ההתחלקות והפירוד זה מזה כל א' מובדל מזולתו מן הקצה לקצה כו' שלא יוכלו להתכלל זע"ז כלל דהא בהא תליא שמצד תוקף האורות שלהם א"א שיתכללו משא"כ בבחי' התיקון כו'. ולהבין ביאור זה הנה יובן ע"פ כל הנ"ל בהפרש שבין עצם מדות הטבעיים שבלב ששרשם הוא בעצמות הנפש יותר ע"כ הן תקיפים וחזקים ביותר מכח השכל שבנפש ובין כח השכל ששליט על המדות עד שהן נכנעים ומתחלשים מחמת כח השכל כו'. שזהו כללות ענין ההפרש בין מדות ואורות דתוהו למדות דתיקון כו'. דהנה אנו רואים במדות הטבעיים להיותם בבחי' עצמות הנפש ממש שמפני זה הן תקיפים וחזקים ביותר ע"כ אנו מוצאים בהן בחי' הפירוד וההתחלקות זה מזה בתכלית מן הקצה לקצה ממש עד שא"א שיתחברו ב' הפכים שבהם כחסד ודין לעולם כו'. וכמו שאנו רואים בטבע המדות שבלב כאהבה ושנאה חסד ודין שכאשר יתגבר בלב בחי' עצמיות המדה הטבעית דאהבה וחסד וטוב ורחמים כמו שהוא מוטבע בעצם הנפש שהוא רחמני וחסדן וטוב בעצם א"א שיהופך ממדה זו להיפוכו שהוא מדת הדין והרוגז ואכזריות כלל שלא יסבול היפוכו כלל. וכן להיפוך במדת השנאה וכעס ודין ואכזריות בעצם לא יסבול היפוכו בחי' החסד ורחמים כלל כי כל מדה מפורדת בטבעה מזולתה ההפכית בתכלית עד שאין שום חלק ותערובות והתכללות דמדה"ד בחסד עד שכולו חסד וטוב ולא ממדת החסד בדין עד שכולו דין. ואין רחמים וחסד בדין כלל וכלל כו'. וגם באיש א' שלפעמים הוא בחסד וטוב אז לא יוכל לבא בכעס ודין ורוגז כלל ובשעה שהוא בבחי' הדין ורוגז אז לא יוכל להיות בחסד ורחמים כלל כי לא ישכנו ב' הפכים דחו"ג בלב במדות הטבעיי' וכמו שאנו רואים בתינוק שמדותיו הטבעיי' הן בעצם כחם כמו שהן בנפש שאין בו כח השכל לשלוט עליהם כנ"ל. ע"כ כשיאהוב ויחשוק איזה דבר מה לא יוכלו לפתותו לשנוא אותו הדבר כי לא יוכל לסבול דבר המנגד לרצונו כלל וכלל. ולהיפוך כששונא דבר מה לא יוכל להטות לבו לאהוב הדבר מפני שלא יוכל לסבול המנגד לרצונו בכל מדה ממדותיו הטבעיים אשר יתפעל בהם כי המדות הן בבחי' קו א' לבד או כולו דין או כולו חסד. ובקצפו לא ירחם כלל ובחסדו לא ירגז כלל כי א"א שיבא במדות הטבעיים בחי' החבור וההתכללות זה מזה כלל וכלל. וכל זה הוא בא מסיבת תוקף וחוזק המדות הטבעיים להיותם בבחי' עצמיות בעצם הנפש ממש כמו עצם כח החסד וטוב עם עצם כח הדין ורוגז. שא"א שיתחברו יחד ובשעה שיאיר כח זה לא יאיר זה כלל כי רחוקים ומובדלים הן זה מזה בתכלית ולא יוכלו להתכלל יחד לעולם. (כמו שא"א שיהפך לאהוב לשונא ולשנוא את האוהב במדות הטבעיי' רק ע"פ שליטת השכל והטעם על המדות שבלב כמשי"ת). וזהו כמו דמיון האש והמים שכמו שהן פשוטים בעצם מהותם א"א לעולם שיתחברו[21] אש ומים שהמים מכבים האש והאש ילחך המים ויתייבשו כי כל אחד גובר על מנגדו לפי שלא יוכל לסבול אותו כלל מצד תקיפות וחוזק כל א' וא' כמו שהוא בעצם. אבל כאשר יחלש כח כאו"א והוא כאשר יוציאו חלקי ההרכבה שבכאו"א מהיפוכו אז יתכללו יחד במקום אחד כו'. כמו המזיגה[22]

והרכבה דיסוד האש שמורכב בעץ עם המזיגה והרכבה דיסוד המים שבעץ שהוא הלחלוחית והיובש שמורכבים יחד בעץ הרי אנו רואים שמתכללים יחד והיו למהות א׳ בעץ ממש ואף שידליקו העץ באש וישרף מכח היובש שבו שהוא מיסוד האש. הרי יוצא ע״י העשן שבו גם הלחלוחית דיסוד המים שבו ומתקיים זמן מה בהדלקתו שנמצא יש חבור והתכללות דמזיגות הפכיי׳ דאש ומים יחד כו׳. וצריך לומר משום דיסודות הפכיי׳ הללו דיסוד המים ואש שבעץ להיות שאינם מעצם הפשוט דמים ואש רק מזיגה שלהם לבד ע״כ יוכלו להכלל יחד. אבל עצם הפשוט דאש ומים א״א שיתכללו יחד. ובאמת צריך לומר בהכרח שגם האש ומים עצמן יש בהן התכללות בכל א׳ מהיפוכו׳ והוא שיש מחלק המים באש וחלקי האש במים כמ״ש בס״י הוציא אש ממים[2] ומים מאש (כידוע בס׳ הטבע). ע״כ יכול להיות התכללות במזיגות והרכבות שיוצא מהם להיות במהות א׳ כמו היובש וחום עם הלחלוחית שבעץ שמורכב משניהם יחד. כי חלק חום האש אשר ביובש שבעץ יש בו ג״כ מחלק המים שבלחלוחית וכן בלחלוחית שבעץ יש מחום האש שביובש כו׳. ולכך מתכלל כא׳ עם יסודו ושרשו כמו מזיגת הצנון עם הדבש במרקחת[3] שהחריפות שהי׳ בדבש בהעלם יצא לגילוי במזיגה ומתכלל יחד עם מזיגה של מתיקות שבצנון שהי׳ בהעלם ויצא לגילוי שאם לא הי׳ חריפו׳ בדבש ומתיקה בצנון בהעלם עכ״פ לא הי׳ גם המזיגה שלהם מתכללים יחד עד שנעשה טעם א׳ במרקחת כלול מב׳ הפכים דמתיקות וחריפות יחד שנק׳ עריבות כו׳ וד״ל. (ועכ״ז אעפ״י שיש במים מאש ובאש ממים נק׳ פשוטים בלתי מורכבים שא״א שיתכללו כי מה שיש באש ממים הוא בהעלם גדול מאד ולא נחשב במציאות כלל ואדרבה גם המים שבאש נק׳ (יומא כא, ב) אש שותה[4] כו׳. וכן אש שבמי׳ כברקים[5] למטר שהן עיקר התהוות המטר כו׳). (ובס״י א׳ טרף אש ומים[6] ובללן יחד כו׳. משמע דגם בעצם הפשוט דאש ומים יכול להיות התכללות. וכמו השמים שכלולים ומורכבים מאש ומים[7] כו׳):

(כ) **והדוגמא** מזה יובן ג״כ במדות הטבעיי׳ שבלב כמו שהן בתקפם בעצם הנפש בבחי׳ עצם פשוט בלתי אפשר שיתחברו זע״ז במקום א׳ כנ״ל כמו האהב׳ ושנאה יחד או חו״ג יחד כו׳. רק[8] כאשר יתחלקו המדו׳ כל מדה שכלולה מהיפוכה כמו החסד שבדין והדין שבחסד כמשל המזיגה דמים ואש שבעץ או כמשל המזיגה דחריפות ומתיקות שבמרקחת כו׳ אז יוכללו יחד כנ״ל). אבל בגדול בן דעת שמדותיו מתנהגים עפ״י השכל ודעת שהמוח שליט על הלב להטות׳ מן הקצה לקצה כנ״ל. הנה מחמת שליטת השכל במדות מתחלשי׳ מעצם תקפם והן נכנעים שיסבול כל מדה היפוכה דוקא עד שיוכללו במזג שוה (כי ע״פ השכל ימצא צד חסד בדין שמזה הטעם ראוי לחסד וכן בדין ימצא טעם לחסד עד שיומזגו במזג השוה בהתכללות א׳). ונמצא יש כאן ב׳ טעמים א׳ מצד שהשכל שליט על המדות שבלב בגדול כמו שאנו רואי׳ שלבו ברשותו אף שיאהוב ויחשוק בדבר מה בתאוה טבעית שיבטלנו אם הוא נגד השכל וכן יטה הלב משנאה לאהב׳ ולהיפוך מאהבה לשנאה. וכן כל מה שיתאוה בלבו יהפוך השכל מטוב לרע ומרע לטוב. וכן במדות דחסד ודין הכל כפי השכל לעשות נגד טבעו כאילו שוין אצלו ב׳ הפכים דחו״ג. וע״כ ע״י השכל יוכלו להתחבר ג״כ ב׳ הפכי׳ במדו׳ הטבעיים במקום א׳. וטעם הב׳ לפי שהשכל בא בטעמי׳ וסברות רבות בכמה אופני׳ שונים עד שיכול השכל לחייב דבר א׳ שיהי׳ בו ב׳ הפכים ממש כמו שיחייב השכל האהב׳ וחסד מטעם זה ומאותו הטעם עצמו ימצא השכל שנאה ודין ויסבול ב׳ ההפכים יחד ואינם סותרים זא״ז כלל. כי יש מקום בשכל מחסד לדין ומדין לחסד. וכן לאהוב דבר מה מטעם זה ובאותו טעם עצמו יש סברא שישנא וירחיק מדבר זה דהיינו באופן כך יאהוב ויקרב ובאופן זולת זה ירחיק וישנא כו׳. וכן בחסד ודין והוא המיצוע והמזיגה שעוש׳ השכל מב׳ הפכים לפי שמחלק השכל כל מדה ומדה עד שנמצא בה מהיפוכו המנגד כו׳. והוא ענין א׳ עם טעם החלישות של המדות לגבי השכל לפי שמתחלשים מעצם תקפם מחמת השכל עד שמתמזגים דבר עם היפוכו כנ״ל וד״ל:

(כא) **ויובן** כל זה בדוגמא ממה שמצינו במארז״ל (שבת פח, ב) בענין השמחים ביסורים[9] שומעי׳ חרפתם ואינם משיבים עליהם או׳ ואוהביו כצאת השמש בגבורתו[10]. ויש להפליא בזה איך יוכל להיות ב׳ הפכים כאלה שמחה ויסורים כא׳ בלב אחד. שבודאי אין הכוונה במה שא׳ שמחים ביסורים שיהי׳ רק שמחה עד שלא יהיו לו ליסורים כלל כי א״א שיהפך הטבע לעשות מיסורי׳ שמחה ועונג (ואף על פי שמברכים על הרעה[11] כמו על הטובה היינו שמקבל באהבה ונותן ברכה ע״ז. אבל יסורים וצער הן אלא שמקבל וסובל׳ ברצון כו׳). אלא מחמת כח האמונה ודעת אלקים שיש ביסורים טובה בהעלם וכח השכל שולט במדת הטבעי׳ עד שיהי׳ מקבל היסורים בשמחה דהיינו שיהיו לו היסורים כשמחה ממש והוא ענין התחברות ב׳ הפכי׳ צער ושמחה יחד מצד כח השכל שמוצא ביסורים שמחה שהוא טובה לנפשו כי יש חסד בכח הדין שהוא חלישות המדו׳ הטבעיי׳ מחמת שליטת כח השכל. וכן שומע חרפתו וסובל שמצד כח השכל ואמונ׳ האלקי׳ מקבל החרפה באהבה ורצון. וכמ״ש דוד (ש״ב טז, י) כי ה׳ אמר לו קלל את דוד כו׳. כי יש בזה טובה גדולה לנפשו עד ששוה אצלו החרפה עם השבח כאילו שבחו. ונמצא יש כאן חיבור והתכללות ב׳ הפכים יחד חרפה ושבח שהחרפה מקבל ברצון כמו השבח וכן היסורים כשמחה כו׳. כי עפ״י כח שליטת השכל מתנהג במדותיו בבחי׳ ההשתוות להשוות היסורים כשמחה וחרפה כשבח כו׳ וד״ל. וכן מי שיכול לקבל העוני והדוחק במזון להסתפק בתכלית הצמצום ושמח בחלקו כמו שהי׳ לו הון רב אעפ״י שהוא נגד הטבע אבל ע״י השכל ישתווה אצלו העוני כעושר ממש כו׳. וזהו מחמת שיש בכח השכל להטות המדות מן הקצה לקצה כמו מתכלית האהבה לתכלית השנאה ומתכלית שנאה לאהבה מצד הטעם ודעת שיש בזה שמחליש כח הטבע שבמדות שלא יהיו בתקפם כו׳. וכללות הענין הזה הוא נכלל במא׳ שא׳ לעולם יהא אדם רך כקנה[12] ולא יהי׳ קשה כארז. פי׳ רך כקנה שמדותיו הטבעיים יהיו רכים וחלושים ע״פ שליטת כח השכל להטותן לכל צד מן הקצה

לקצה כמו לקבל היסורים כשמחה והחרפה כשבח ועוני כעושר וכה"ג ויהי' לבו ברשותו תמיד להתהפך בכל הדברים מצד השכל לסבול ההיפוך מטבעו כמו מתכלית הדין לתכלית החסד כו'. משא"כ קשה כארז הוא היפוך זה ממש. כמו הארז שהוא קשה מאד ולא יזיזו אותו כל הרוחות שבעולם אפי' במקצת כך מדותיו קשים וחזקים ביותר שבהתעוררות המדה הגופנית לא תזוז ממקומה אפי' במקצת ולא יוכל לסבול המנגד שלה כלל אף בכל שהוא כמו שלא יוכל לסבול החרפה והיסורים כלל בשום צד כי לא יוכל לשלוט בלבו לקבל היסורים כשמחה והחרפה כשבח כלל אדרבה יבעט ויקצף ביותר כו'. וזהו מצד שמדותיו בקו א' לבד ושולטים על השכל כו' ע"כ לא ימצא באיש כזה שקשה כארז במדותיו ענין ההתחברות דב' הפכים כחסד ודין או כולו חסד או כולו דין מאחר שלא יתחלשו המדות אצלו מכח השכל כלל אלא כל מדה בתקפה בלי יהופך ויכנע למנגדה כלל ע"כ א"א לו להתהפך מדבר להיפוכו כלל. ולזאת בשעת כעסו וקצפו לא יחוס ויחמול כלל ובעת חסדו וטובו אין רוגז ודין כלל כו'. וכן מאהבה לא יהופך לשנאה ולא משנאה לאהבה כו'. וזהו שיש בנ"א שעברתם שמורה לנצח[13] ולא יוכל למחול למי שפשע כנגדו כלל וכלל שלא יוכל להיות מעביר על מדותיו כלל מפני שהוא קשה כארז. אבל מי שרך כקנה מיד יעבור על מדותיו וימחול ויסלח למי שפשע נגדו ונוח לרצות מיד מטעם שליטת השכל על המדות שמתחלשים לסבול היפוך טבעו כנ"ל וד"ל. (וזהו עיקר ההפרש בין בחי' מדות דתוהו לבחי' המדות דתקון כמשי"ת). והוא מה שרמזו (תענית כה, ב) במעשה דר"א הגדול שלא נענה בתפלתו ור"ע תלמידו נענה לא מפני שזה גדול מזה אלא מפני שזה מעביר על מדותיו כו'. ששרש נשמת ר"ע היא מבחי' התקון יותר מר"א כי כל התושבע"פ דמשנה ותלמוד מר"ע הי' לה' תלמידיו ר"י ור"ש[14] כו'. דכולהו סתימת' אליבא דר"ע כו' (סנהדרין פו, א)[15] והתורה היא מבחי' התיקון כמשי"ת. וע"כ הי' מעביר על מדותיו שזהו סי' לבחי' מדות דתיקון שהיא החכמה שבמוח ששליט על הלב כו' כנ"ל וד"ל:

(כב) **והנה** הנמשל מכל הנ"ל יובן ג"כ למעלה בהיות ידוע בבחי' אדם העליון דאצילות שהוא בבחי' התקון דשם מ"ה כו'. והוא בא בבחי' מיעוט האור ברבוי הכלים שהוא בחי' פרצוף אדם. אבל בחי' התוהו שקדם לבחי' התקון הוא בבחי' שם ס"ג דבחי' נקודים כו' שהאור בריבוי והכלי במיעוט. דהיינו שאין במדות רק כמו שהן בעצם בלתי מתחלק לחלקים כלל כנ"ל במדות העצמיים שלא יוכל השכל לשלוט בהם כלל אדרבה הן גוברים על השכל להיות שהן בעצמות הנפש יותר. וכך הוא בבחי' מדות דתוהו שהן בבחי' העצמות דאור הכתר (שנק' ימי קדם[16] מקדם לחכמ') שהן אורות תקיפי' וחזקי' ביותר. (כענין קשה כארז) ומסיבת זה לא הי' בהן בחי' היחוד וההתכללות כלל. אלא אדרבה כל מדה לא תוכל לסבול היפוכה המנגדה כלל. (כמו אש ומים כמו שהן בעצם כנ"ל). וכעצם מדות החסד שאין בו דין כלל ועצם מדה"ד שאין בו רחמים וחסד כלל. וזהו מצד עוצם תקיפות וחוזק של המדות להיותם בבחי' נקודות דכתר שהוא בחי' העצמיו' שלהם. וגם זהו בחי' הישות ושלימות שבכל מדה ומדה וכמו ב' מלכים שא"א שישתמשו בכתר א'[17] מפני ישות של כל א' שלא יסבול זולתו כלל כו'. וזהו בחי' ס"ג אותיות ג"ס[18] כו' כידוע שהשבירה הי' בבחי' ס"ג[19] במדות דז"מ שנאמר בהן וימלוך וימת וכל מלוכה היא בתוקף גדול וישות וגסות שאין דבר זולתו שישלים אותו. ע"כ לא יתחבר עם דבר זולתו כמו שנראה במדות המל' שלא יסבול דבר זולתו רק לבדו ימלוך וישלוט ולזאת א' וימלוך כלו' אנא אמלוך[20] לבדו בלי שיתוף וחיבור ממדה מזולתו כלל. וע"כ בשעה שמלך זה לא מלך זה וכמ"ש וימלוך תחתיו[21] כו'. (וזהו הנק' רבוי האור שהוא תוקף האור וחזקו ביותר וישות שלו והכלי במעוט לפי שלא באה המדה בהתחלקות כלל. ע"כ נפלו הכלים שהן האותיות בבחי' פיזור[22] למטה כמ"ש במ"א. כמו עד"מ מתוקף אור עומק השכל בכלי המוח הקטן שלא יוכל הכלי לסבול ויתבלבלו האותיו' ויתפזרו ונעשים צרופים אחרים לגמרי כמו החלומות כו'). (וז"ש עד דלא הוה מתקלא[23] שהוא בחי' התיקון דשם מ"ה דא"ק כו' לא הוו משגחי' אפין באפין כו' ונק' ענפי' מתפרדי' כו' וכמ"ש ומשם יפרד[24] כו'). אך אח"כ בא בחי' התיקון דשם מ"ה דאדם שנק' יושר שבא בבחי' ההתכללות דקוין בב' הפכים דחו"ג מצד שבא כל מדה ברבוי התחלקות מי' לי' כו' ברבוי הכלים ומעוט האור שמזה דוקא בא בחי' רבוי ההתכללות מכל ההפכים בכמה אופנים שונים כנ"ל. במשל רבוי מזיגות והרכבות דאש ומים שמתכללים יחד כמו גבורה שבחסד עם חסד שבגבורה כו'. והוא ע"פ שליטת כח החכ' שהוא שרש התיקון שכל מדה יוכלל עם היפוכה דוקא כמדת החסד יוכלל מכח הדין והדין מן החסד ע"כ יוכלו להתכלל מחסד ודין כא' ממש מצד שכל וטעם א' שיחייב החסד הוא עצמו יחייב הדין ושניהם ישכנו כא' באופן כך יהי' החסד ובאופן כך יהי' הדין שנק' מיצוע כנ"ל. ואינם סותרי' זא"ז כלל כנ"ל בענין השמחי' ביסורים כו'. וכמו שאנו מוצאי' בבחי' המדות דמע"ב שתחלה היו בבחי' המדות דתוהו שאין שליטה לדין בחסד ולא לחסד בדין כלל ואח"כ נעשה בבחי' התיקון שהוא בחי' ההתכללות מחו"ג כא' והוא בזמן המבול (שהי' באלף הב'[25] שהוא בבחי' הגבורה כנ"ל) שא' ויראה[26] כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום וינחם ה'[26] כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו ויאמר ה'[26] אמחה את האדם כו' עד רמש כו' כי נחמתי כי עשיתם. וזהו תוקף כח מדת הדין ביותר עד שגם רמש ועוף כו' כי נחם אשר בראם. ואע"פ שבתחלת וסוף מע"ב ביום הו' א' ויראה אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד[27]. שהוטב מאד בעיניו כל הברואי' והאדם בפרט יותר מכולם. זה הי' מבחי' עוצם כח ואור החסד שאין בו בחי' דין כלל וכלל רק טוב וחסד. (ובפרט ביום הו' שכלול מהכל מכל אשר עשה כו' שנעוץ בתחלה ביום הא' כמ"ש על האור[28] כי טוב)[29]. ואמנם זהו הי' מצד האדם שנברא בצלם אלקים[30] שהשלים הכל. והוא בחי' התיקון שאחר בחי' התוהו דימים הקודמים שכל יום בא בהתחלקות מחבירו שבהמות וחיות הן בבחי' התוהו. וא"כ אין ראייה ממ"ש ביום הו' והנה טוב מאד. אך זהו בכללות

דוימ"ב שיום הו' הוא בחי' יסוד כו'. אבל בפרטות יום הב' הי' בזמן המבול כנ"ל שהוא בחי' גבו'). והנה כאשר הקריב נח הקרבן כתיב וירח ה'[1] את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמ' בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כו' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר כו'. הנה אנו רואים שבתחלה היו המדות העליונות בבחי' עצמיות בבחי' נקודת דכתר כנ"ל שאין דין בחסד כלל אפי' בתערובות ואין חסד בדין כלל. כשאמר אמחה את האדם מטעם שיצרו רע ביותר ואין מרחמין בדין[2] כלל אף על החיות ובהמות ורמש ועוף כו'. להיות שכל א' וא' בתוקף וחוזק גדול שלא יסבול המנגד כלל. לפי שהן כמו בעצמות אור המאציל כנ"ל. אך אח"כ ע"י נח איש צדיק עליון שהוא בחי' התיקון דקו האמצעי דת"י כו' כשהקריב קרבנו נמשך בחי' התיקון בשם הוי"ה להיות בחי' ההתכללות במדות דאצילות ממדה להיפוכה דוקא כנ"ל להיות שמתנהגי' ע"פ החכמה דשם מ"ה להיות מתהפכים מן הקצה לקצה ע"פ אופן שליטת המוחי' דאו"א דאצילות עד שיוכללו ב' הפכים כא' ממש. שזהו ענין מיעוט האור ורבוי הכלים כנ"ל. והיינו שאנו רואים במ"ש ויאמר אל לבו שהן בחי' המדות דז"א דאצילות לא אוסיף כו' מטעם שיצר לב האדם רע מנעוריו כו'. וא"כ למה יקולל האדמה בעבור האדם ע"כ עוד כל ימי הארץ כו'. זהו פשוטו שמצא זכות וחסד לקיום הארץ שלא תקולל בעבור רעת האדם כו'. ואמנם הרי מטעם זה עצמו[3] שרבה רעת האדם בארץ וכל יצר כו' שפט לדין למחוק כל היקום עד רמש ועוף כו'. הרי אנו רואים שמטעם וסברא א' שהוא מה שיצר לב האדם רע כו' נתהפך מדין לזכות ואמר דאין לשפוט לקלל האדמה בעבור האדם. ועכ"ז האדם נתקלל וכמ"ש בתחלה לא ידון רוחי באדם כו' והיו ימיו ק"כ שנה[4] כו'. (וגם זה נהפך לחסד וזכות ע"י קרבן נח[5] שהרי גם בדורות שאחר המבול מנח עד האבות ושבטים האריכו ימיהם הרבה יותר מק"כ שנה כמבואר בתולדותיהם ששם בן נח חי ת"ר שנה[6] ובנו ארפכשד חי ד' מאות ול"ח שנה[6]. וכן בנו שלח חי תל"ג[6] שנה כו' רק שנתמעט מעט מעט עד ימי תרח היו רק ר"ה שנה[7]. וימי אברהם קע"ה[8] שנה. וימי יצחק ק"פ שנה[8]. ויעקב חי רק קמ"ז[8] שנים כו'). (ומשה חי ק"כ[9] שנים לבד וזה יפלא מאד דמי גדול בנביאים ממשה שדבר ה' בו פא"פ כו' ולא חי רק ק"כ שנה. ואיך אמר לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם (גי' משה) כדאי' במדרש רבה פ' בראשית[10] ארחב"פ אפי' נח שנשתייר מהם לא שהי' כדאי אלא בשביל משה שיצא ממנו שנאמר (בראשית ו, ג) בשגם הוא משה חושבנא דדין כחושבנא דדין רבנן אמרי מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה ומשה חי מאה ועשרים שנה ע"כ). ומוכרח לומר שנהפך מדה זו מדין לחסד. ואמנם ההפרש הוא בין בחי' הפנימית לחצוניות דבבחי' התיקון דאדם דשם מ"ה דמשה בפנימיות דתורה נעשה כל בחי' יח"ע למעלה שעי"ז דוקא ידון רוחי באדם ולעולם דוקא שהוא מ"ש במשיח (תהלים כא, ה) חיים שאל[11] ממך נתת לו בבחי' נצחיות דאא"ס. אבל בחצוניות למטה עכשיו נתמעט האור והיו ימי משה ק"כ שנה לבד דהיינו חסד בפנימיות ודין בחצוניות ולדורות שמנח עד האבות הי' החסד בחצוניו' והדין דלא ידון רוחי כו' בפנימיות ומשה הוא משיח[12] דמשה היינו מה שמו ומה שם בנו (משלי ל, ד)[13] כידוע רק מצד שלא נשלם הבירור דעה"ד עדיין למטה להיות כמו למעלה ע"כ לא האיר בו בחצוניות כמו בפנימיות. (וז"ש בשגם הוא בשר כו'). עד משיח שיהי' בו בחצוניות כמו בפנימיות ממש וגם גילוי שכינה הי' בב"ד דשם ועבר[14] כו' עד האבות שהי' דבר ה' עמהם פב"פ כו'. א"כ מוכרח לומר שנהפך מדה זאת דבחי' הדין וגבורה שהי' בתוקף גדול לחסד ע"י קרבן נח[15] כנ"ל וד"ל. כמ"ש במ"א וד"ל:

(כג) **והנה** עכ"פ אנו רואים שעפ"י בחי' אור החכ' דבחי' התקון יכול להיות שמטעם ושכל וסבר' אחת יש בו לזכות ולחוב בדבר א' ואינם סותרים זא"ז כלל. שהרי כאן אנו רואים שמטעם ושכל א' שהוא מ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו באו ב' הפכים בנושא א' שהוא החסד וזכות לארץ שלא תקולל עוד בעבור האדם ועוד כל ימי הארץ כו'. שמטעם זה עצמו הי' בחי' הדין לאדם שלא ידון רוחי באדם בשגם הוא בשר והיו ימיו ק"כ שנה לבד הרי חסד ודין כא'. (וגם לאדם נהפך זה הטעם עצמו לזכות שאין לדון אותו לכף חוב כ"כ על רעתו כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא יוכל לכובשו כו'). וכל זה הוא מצד שזה הי' בבחי' המדות דתקון שאין המדות בתקפם כ"כ להיות שמתנהגי' עפ"י הוראת החכמ' שיהי' כאו"א כלול עם מנגדו דוקא (כמשל הנ"ל בענין מזיג' דאש ומים כו' והמוח שליט כו'). וזהו שא' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו דכל זה מורה על בחי' התיקון דוקא. שבכל א' מאלה יש בחי' ההתכללות מדבר והיפוכו חסד ודין יחד כמו הזריעה וקצירה שהזריעה נרקבת ונפסדת בכח הדין והקצירה בהתפשטות הצמיחה הרי הוא מבחי' החסדי' דוקא כמו וקצרו לפי חסד[16]. וכמו הלך ילך ובכה[17] נושא משך הזרע בא יבא ברנה כו' וד"ל. (ולמעלה היינו בחי' העלאת מ"ן מבחי' הגבורות והמשכת מ"ד דמטר מבחי' החסד שמתכללים כא' דוקא שע"י העלאה דוקא נמשך כל המשכה כו' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח[18] כו'. א"כ יש כאן התכללות דחו"ג יחד דוקא וד"ל[19]. והיינו מ"ש אח"כ קור וחום שהן חו"ג כידוע וקיץ וחורף שזהו ג"כ בחי' חו"ג והוא עצמו ענין דקור וחום שהקור בחורף והחום בקיץ אלא שנחלף בענין החו"ג בחילוף מזה לזה בתבואות השדה דע"י חום דקיץ מן השמש יצמח דכל חום מוליד[20] דוקא ויקצר ובחורף זמן הזריעה עד ניסן[21]. זמן הקציר עד סוף תשרי שנק' חג האסיף[22] כידוע וד"ל. ויום ולילה הן ב' הפכים דחו"ג[23] חסד אל כל היום[24] דוקא ובלילה הוא בחי' הדין[25] כידוע ומתכללים כא'. כמ"ש ויהי ערב כו' יום א'[26] דאין חסד דיום בלתי הצמצום דחושך הלילה תחלה כו'. וכברייתו ש"ע ברישא חשוכא[27] כו' וכל אלה לא ישבותו מפני שיחודם תמידי בלי הפסק כלל וכלל מטעם בחי' ההתכללו' דחו"ג שבבחי' התקון הוא נצחי ומתקיים לצורך שפע העולמו' תמיד ע"כ א' לא ישבותו שאין בהן נפילה והפסק כמו במדות דתוהו שהן בבחי' הפירוד והתחלקות כנ"ל וד"ל. (אך הנה מבואר

למעלה על תיבת בראשית בבי"ת רבתי שבו שמורה דוקא על בחי' התקון שהרי הוא בשביל התורה שנק' ראשית וישראל שנק' ראשית כו'. שהוא הכל בבחי' התקון דחכמה דוקא (כמשי"ת). ואיך יתכן לומר שבזמן המבול דכתיב וינחם ה' כו' ויתעצב אל לבו כו' זה הי' מבחי' המדות דתוהו שאין שליטה לחסד בדין כלל כנ"ל. אך הענין הוא כמבואר למעלה שיש ב' דיעות בוימ"ב[28] אם כל יום בעבודתו מובדל מיום חבירו או שכלול כ"א מזולתו דוקא. וכמ"ש יום ליום יביע אומר[29] כו'. ושניהם אמת דמדות דתוהו הן בבחי' ההתחלקות זה מזה ומדות דתיקון הן בבחי' ההתכללות. וזהו המחלוקת שבין ת"א ות"י בתיבת בראשית שלפי ת"י בחוכ' היינו בבחי' התיקון דחכמה דתורה שהוא בבחי' ההתכללות. ולפי ת"א בקדמין היינו בבחי' הכתר דרצון העצמי שבמדות דתוהו ושניהם אמת דתחלה הי' בבחי' הכתר דרצון שלמעלה מן החכ' ואח"כ נמשך בחי' התיקון דחכ' דתורה. והיינו שהיו וימ"ב מובדלים זה מזה וגם הי' בהן אח"כ בחי' ההתכללות דתיקון כו'. וזה הי' ענין מ"ש באור כי טוב כו' וביום הו' והנה טוב מאד שהוא בחי' התיקון שאחר בחי' התוהו כו' אך שזה נשלם ובא למטה בגילוי ע"י קרבן נח שהוא בחי' יסוד אבא שביסוד ז"א[30] כנ"ל. ותחלה הי' בבחי' החסד דתוהו שהוא באלף הא' ע"כ גם בחטא עה"ד דאדה"ר לא הי' בו דין כלל. וביום הב' שהוא מדת הדין דתוהו באלף הב' הי' כולו דין כמ"ש אמחה כו' כנ"ל. ואח"כ ע"י נח נעשה בחי' התיקון שהוא בחי' ההתכללות ומזיגה דחו"ג בארץ וגם באדם כנ"ל והוא בי"ת דבראשית בחוכמתא לת"י[31] (ובאמת גם לת"א בקדמין ברא היינו בבחי' חכמה הקדומה דתורה שנק' משל הקדמוני[32] שהוא השורש ומקור הראשון לבחי' התקון דשם מ"ה כנ"ל וכמשי"ת וד"ל):

(כד) **והנה** להבין שרש בחי' התקון דשם מ"ה דחכמה שהוא בחי' התכללות המדות עליונות דאצילו' במע"ב זע"ז בתכלית כנ"ל. הנה בחי' פנימיות ומקור לבחי' התקון דמדות עליונות דאדם העליון דאצי' הוא בבחי' חכמ' שבתורה דוקא דכתיב בה מימינו אש דת[33] כו' שכלולה מחו"ג דימין ושמאל. (והוא קול[34] ה' בהדר[35] שכלול מקול ה' על המים[34] דחסד וקול ה' בכח[34] דגבורה כו' שזהו בחי' הת"ת[36]. והנה לכאורה יובן מזה שעיקר התורה הוא בבחי' המדות[37] בהתכללות שהוא בבחי' הת"ת[38]. ובאמת שרש התורה מח"ע כמ"ש בזוהר דאורייתא מח"ע נפקת[39] ובבחי' ח"ע הרי הוא עדיין למעלה מבחי' התחלקות המדות כי עיקר התחלקות המדות הוא בבינה שהוא בחי' גילוי ההשגה. והטעם ששם יש התחלקות המדות בשכל והשגה שנק' מדות שבשכל (והן ז"ת דבינה) שיש שכל וטעם שיחייב לזכות ולחסד ויש שכל שיחייב ויגזור לדין והן ב' הפכים בתכלית כמו במדות חו"ג שבלב ממש כי זה שיחייב שכלו לזכות לא יוכל לסבול כלל לזה שאו' לדין ויסתור לגמרי טעמו וסברתו ולא יוכל להפוך דעתו ושכלו לצד המנגדו לעולם והן מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור[40] שהן מדות שבתורה טמא טהור חייב זכאי כשר פסול אסור מותר כו'. שמובדלים זה מזה דוקא ואין להם חבור כלל. כמו ב"ש אוסרים או מטמאים. וב"ה[41] מתירים או מטהרים שנבדלים זה מזה ולא יתחברו כלל לעולם וטעם מספר מ"ט פנים דוקא הוא לנגד ז' המדות שבבינה[42] שכל א' כלול מז' שהן מ"ט ש"ב כידוע. וכמו שיש מ"ט פנים לטמא שזהו חיוב המדה של דין שבשכל וטעם דבינה שנק' (מ"ס פט"ז, ב) פנים מסבירות[43] כידוע. כך יש ממש מ"ט פנים לטהור שהוא מבחי' המדה דחסד שבבינה כו'. א"כ עכ"פ באי' הן בבחי' ההתחלקות זה מזה דוקא. וכמ"ש בעיקר שם תורה לשון הוראה כמו יורו משפטיך[44] כו'. והוא מ"ש להבדיל בין הטמא[45] ובין הטהור להבדיל ביניהן דוקא. ואם עיקר שרש התורה הוא בבחי' ח"ע שלמעלה מהתפשטות דחכמה בבינה בשכל והשגה כידוע דהחכמה נק' אין ובינה נק' יש[46] שמשיג בהשגה וטעם כו'. ה"ז למעלה מהתחלקות המדות שבבינה עדיין ואין שם הבדלה זו שבין טמא לטהור כמט"פ טמא ומט"פ טהור כו'. ולמה עיקר בחי' התיקון שהוא התכללות המדות דוקא הוא בתורה שלא יתכן לכאורה מב' טעמים. אם שרש התורה במדות שבבינה כנ"ל ה"ז בחי' התחלקות דוקא ולא התכללות כנ"ל. ואם שרש התורה בח"ע שלמעלה מבינה הרי אין שם מקור להתחלקות המדות עדיין ואיך א' (ויקרא יא, מז) להבדיל כו' או (דברים לג, ב) מימינו אש דת כו' וכה"ג וד"ל. אך הנה באמת מ"ש בזוהר דאורייתא מח"ע נפק' היינו ששרשה העצמית הוא בח"ע דוקא שלמעלה מבינה כנ"ל. אך מח"ע זו נפקת ויוצאת להתלבש במדות דבינה[47] שבאים למטה במדות דחו"ג ממש שהן מט"פ טמא ומט"פ טהור כנ"ל. וכה"ג במדות דאו"ה[48] חייב זכאי כו'. אמנם היא הנותנת דמשום דשרש התורה בח"ע עצמה הוא שגורם בירידתה למטה במדות לעשות בחי' ההתכללות זע"ז דוקא ואחר ההתכללות דוקא יבא ענין ההתחלקות להבדיל בין טמא לטהור וכה"ג וכנ"ל וד"ל:

(כה) **ולהבין** זה הנה יש להקדים תחלה ששרש התורה הוא בבחי' ח"ע היינו בבחי' חכמה הקדומה דוקא שנק' חכמה ברורה שכבר נבררת וכמ"ש (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה כו'. ע"כ אמר (שם, ו) אל תוסף[49] כו' שלא לסור ימין ושמאל כי שרשה בבחי' קו האמצעי שנקרא קו המשקולת[50] ונק' מתקלא בזהר[51] שמכריע לימין או לשמאל במדה ברורה וצרופה כו'. כמו קו המשקולת שמכריע במדה נכונה כו'. ויובן זה ממה שמצינו בחכמה שבתורה שמטעם ושכל א' ממש שיחייב לחסד וזכות עכ"ז הרי זה השכל וטעם עצמו יכול לחייב לדין. וכן מטמא לטהור ומטהור לטמא כמו ר"מ (ערובין יג, ב) שלא יכלו חבירו[52] לעמוד על סוף דעתו או' על טהור טמא ומראה פנים כו' שהוא בחי' פנים מסבירות בשכל וטעם שבבינה ולהיפוך או' על טמא טהור ומראה פנים בטוב טעם כו'. ולכאורה זהו כדבר פלא מאחר שמט"פ טמא וטהור מחולקים ומובדלים הן בז' מדות דבינה כנ"ל כמו ב"ש אוסרים כו'. א"כ איך יהופך מטהור לטמא ומטמא לטהור בשכל וטעם אחד דמשמע מה שמראה לו פנים הוא מאותו הטעם עצמו שיחייב לטמא הוא עצמו מראה פנים להיפוך לטהר וע"כ לא יוכלו לעמוד על סוף דעתו איך הוא סוף דעתו בפסק הלכה למעשה כו'. אך הנה שרש הענין הוא

משום דשרש הח"ע דתורה הוא למעלה מהתחלקות המדות לגמרי ששם יש פנים א' לטמא וטהור להיות מטמא טהור ומטהור טמא (וכמו קו המשקולת שיכול לעשות הטיי' מימין לשמאל ומשמאל לימין כו'[1]. וע"כ בירידתו למטה יכול להראות פנים על טמא טהור ועל טהור טמא משכל וסבר' אחת היפוך ההתחלקות דמדות טמא וטהור שבבינה כנ"ל. ואחר בחי' ההתכללות הזאת מטמא לטהור כו' יבא דוקא בחי' ההתחלקות להבדיל בין טמא לטהור באופן ברור בלי נטיי' לימין ושמאל כמו שהוא בשרש החכ' דתורה וזהו שנק' חכמ' ברורה וד"ל:

(כו) **וביאור** הענין הנה יש להקדים תחלה שיש בחכמה ב' מדרגות א' בחי' כתר שבחכ' או חכמה שבחכמה שזהו טרם שבא להתחלקות המדות שבחכ' אלא עכ"ז משם דוקא עיקר ושרש להתחלקות המדות דחכמה עצמה וכידוע בענין ו"ק דחכמה[2] שזהו עצם כח השכל להשכיל כל שכל וטעם בגילוי מאין ליש בבינה להיות מט"פ טמא וטהור שנק' ז"ת דבינה כנ"ל. כמו ב"ש אוסרים וב"ה מתירים שזהו מצד ששרש עצמם[3] כח החכמה שבב"ש מטה כלפי דין ע"כ אוסרים אף כי אין עדיין שכל וטעם בגילוי הנק' פנים מסבירות כנ"ל אלא כך כח שכלם נוטה לדין מצד שרש נשמתם מבחי' גבורה שבחכ' וממילא יבא לכלל השגה וטעם לדבר בבינה. וכן ב"ה מתירים או מטהרים לפי ששרש עצם כח שכלם מטה כלפי חסד למע' מטעם והשגה מפני ששרשם בחסד שבחכמה כו'. (וראייה לזה שלא יוכלו לחזור מדבריהם גם אם יסתרו דעתם בסברות וקושיות ולא ידעו מה להשיב במקומם עומדי' כמו שהקשו לרב וכי מה בין זה לעגל כו' ושתיק כו') (ביצה ו, א).[4] ולפ"ז הרי יובן שכח השכל המשכיל כל שכל לחסד הוא מובדל בתכלית משכל המטה כלפי דין עד שהן כמו ב' קצוות רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה ממש. וכמ"ש במ"א ע"פ ותורת חסד[5] על לשונה שיש תורה של חסד ותורה של דין שזהו ב' הפכים בתכלית שמי ששרש נשמתו מחסד דח"ס מקור השכל כל עיקר עיונו בעומק אחר עומק רק למצוא שכליים וסברות רבות רק לחסד וזכות עד שיורד למטה מטה כ"כ להצדיק גם את הרשע ולטהר גם את הטמא ולהתיר את האסור כו'. ומי ששרש נשמתו מבחי' הדין דח"ס שבתורה עיקר כח עיונו בעומק גדול בהפוך רק להמציא שכליים וסברות לדין וחוב עד שיכול להרשיע גם את הצדיק ולטמא גם את הטהור כו'. וא"כ מאחר שמתרחקים ב' קווין אלה כ"כ מהיכן יהי' פסק ההלכה לאמיתתו להבדיל בין טמא לטהור ובין צדיק לרשע כו'. הענין הוא משום שיש מדרגה בחכמה שלמעלה ממקור השפע להשכיל לחו"ג והוא בחי' כתר שבחכמה (שנק' קו המשקולת או מתקלא כנ"ל[6] שיש בכחו לעשות בחי' ההתכללות בין ב' הפכים כאלה להכריע מחסד לדין ומדין לחסד לפי שהוא למעלה משניהם אחר שאין שם מקור להתחלקות ב' נטיות דכח השכל לחו"ג הנ"ל. ואמנם עכ"ז הרי צ"ל הכרעה עכ"פ בין ב' הפכים כאלה שזה מטמא את הטהור וזה מטהר את הטמא כו' הרי מובן שזהו בא ממקור הראשון דחכ' לעשות הבדלה ביניהן ע"פ מדה קצובה אחר המזיגה והתכללות מבין ב' הפכים כאלה דוקא שזהו תכלית הברור דחכ' במקורה כמו שכבר הוברר בבחי' חכמה הקדומה הנק' מתקלא כמו קו המשקולת ונק' מא' קו המדה[7] כו'. וז"ש כל אמרות אלוה צרופה כו' שנקרא חכמה ברורה וצרופה מכבר וזהו דאורייתא מח"ע נפק' ששרשה העצמית בחכמ' הקדומה קודם שנמשך בחו"ב ומדות ומשם נפקת ויוצאת לחכ' מאין ליש במדות דחכ' תחלה שהוא התחלקות דו"ק דחכ' להטות שכלו כלפי חו"ג ומשם לבינה להתפשט בטעם והשגה כנ"ל שנק' מט"פ טמא וטהור לעשות בהם ההתכללות תחלה שזהו כל התורה לאכללא[8] שמאלא בימינא וימינא בשמאלא וזהו שהתורה בבחי' ת"ת כנ"ל. ואמנם בהתכללות זו עצמה נעשה ההבדל' במדה ברורה שכבר הוברר בכח ומקור הראשון דחכמה שבכתר ונמצא דשניהם אמת דעיקר התורה הוא בבחי' ההתכללות דמדות שזה בא דוקא מכח הח"ע שיצאה משם ובהתכללות זו עצמה יש הבדלה דוקא כמ"ש להבדיל בין הטמא ובין הטהור לפי שהכל במד' בא הכרעה זו במקור ההתחלקות דו"ק דחכמה כנ"ל. וכמו שאנו מוצאים בכל שכל וסברא א' ממש שמוצאים שיחייב לחסד יחייב גם להיפוכו לדין. וכמו בדיני טומאה וטהרה שמאותה סברא שבא לטהר הוא עצמו יגזור לטמא כי בנקל מתהפך לטמא את הטהור ולטהר את הטמא. וכמו ר"מ שהיה אומר על טהור טמא ומראה לו פנים כנ"ל. שזה א"א להיות ע"פ התחלקות המדות דחו"ד[9] שכל א' מובדל מהיפוכו בתכלית כנ"ל בענין ב"ש אוסרים כו' אלא זה בא מכח העליון שלמעלה מהתחלקות המדות כנ"ל שממנו יבא בחי' ההתכללות לאכללא כו'. וגם ההבדלה להלכה למעשה שזהו שלימות הבירור דחכ' כמו כל שאינו יודע לעיין בב' הקצוות הרחוקים (וכמו ומי כהחכם ומי יודע פשר)[10] דחו"ד בשוה לא יבורר האמת לתכליתו וכמו ומי כהחכם יודע פשר כו'. וזהו שהתורה נקרא אמת[11] דוקא שהוא קו האמצעי דבחי' התיקון שכלול מב' הקוין דימין ושמאל במזג ומדה ברורה שלא להוסיף ולגרוע כלל כמ"ש אל תוסף כו' ואע"פ שכל התורה הוא לאכללא שמאלא כו' אבל זה עצמו בא במדה שהוא ההבדלה כנ"ל וד"ל:

(כז) **והנה** אחר כל זה יובן היטב איך שהתורה היא בחי' פנימי' ועיקר ומקור לבחי' התיקון דהתכללות המדות עליונות דאצי' במע"ב כנ"ל להיות שהגם שהתורה עיקרה ג"כ רק בהתכללות המדות דמט"פ כו'. אבל שרש ומקור לבחי' התכללות זו באופן ברור וקצוב במדה נכונה למה יהיה אופן ההתכללו' כך ולא כך. זהו בא מכח העליון דח"ע הקדומה דוקא שנק' חכמה ברורה מכבר (וכמ"ש ואהיה אצלו אמון[12] מכבר כו'. ועד"מ הנ"ל במי שבונה בנין שכל אופן ציורו בא תחלה במקור הראשון דחכמה שיהי' הציור באופן כך וכך דוקא כו'). וכן א' אז ראה ויספרה[13] כו' אז מקדמת דנא[14] כו' דהיינו בשם מ"ה דח"ע הקדומה וכמו שאמר בג' דברים[15] כו' בסופר וספר כו' (שזהו השרש דבחי' מתקלא כמ"ש (ישעי' לג, יח) איה סופר[16] איה שוקל כו' כמ"ש במ"א) לפי אופן הבירור שכבר הוברר בח"ע הקדומה דתורה כך נמשך בחי' התקון דחכמה במדות שבמע"ב להיות המוח שליט על הלב להפוך מחסד לדין

ומדין לחסד ולעשות התכללות והבדלה במדה קצובה ע"פ המדה דח"ע הקדומה כמו משכל וטעם א' דיצר לב האדם רע כו' נהפך לב' מדות דחו"ד[9] כא' באופן ברור כך בחסד וכך בדין (כמו שמבואר למעלה בענין שליטת המוח על הלב שיחייב לאהוב השנאוי ולשנוא האהוב וכמ"כ להתחסד עם החייב ולענוש לזכאי אבל הכל ע"פ הנאות לפי אופן מקור החכ' כמו שהוא במדות שבתורה כו'). וראייה לזה ממה שבכל יום מחדש מע"ב הרי א' דג"ש יושב ועוסק בתורה[17]. וע"פ בחי' הח"ע דתורה בשרש התקון בהתכללות המדות שבבינה כנ"ל כן הוא יושב ודן את כל העולם ויושב וזן כו' כנ"ל וד"ל. וכך הוא למע' באופן התכללות דמדות דאצילו' ע"י חו"ב דאצילות שהי' בוימ"ב היה הכל ע"פ שרש התקון דח"ע דתורה שע"פ אופן זה דוקא היה בהם התכללות והתחלקות כנ"ל. (ולפ"ז ת"א בקדמין ברא היינו בח"ע הקדומה שרש התקון דחכמה במע"ב ות"י בחוכמתא הוא ענין גילוי העלם זה באור החכמה במדות להיות בהתכללות המדות כמו אופן התכללות מדות דתורה כנ"ל: וזהו בראשית בי"ת רבתי ובשביל ישראל ותורה שהיא שרש התקון דחכמה שבזה הוא עיקר קיום כל שפע העולמות שמקבלים מבחי' מדות דאדם העליון דאצי'. ושני הפי' עולים כא' ואין בהם מחלוקת כלל כנ"ל וד"ל[18]:

(כח) **ובכל** הנ"ל יובן מה שאמר בראשית בשביל התורה שנק' ראשית ובשביל ישראל שנק' ראשית. מה ענין ישראל לתורה שיכללו יחד בכוונה שבתיבת בראשית דוקא כו'. אך הנה מבואר למעלה שהתורה היא שרש ומקור לבחי' התקון שהוא להיות ההתכללות במדה[19] ברורה כו'. ושרש ישראל למעלה ג"כ שעלו במחשבה הקדומה[20] הנ"ל הנה גם הם ירדו למטה להיות בבחי' התקון בהתכללות דמדות שהוא בחי' הת"ת כמו במדות שבתורה כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר[21] בך דוקא אתפאר בבחי' פאר ותפארת דמדות דתורה כמו בשעת מ"ת שהיו ישראל דוקא בחי' כלי קיבול לקבל את התורה באור פנים העליונים דח"ע שירדה במדות (דכמו דאורייתא מח"ע נפק' ויצאה להתלבש במדות להיות בבחי' התקון כנ"ל כך ישראל עלו במח' דח"ע הקדומה וירדו למטה מאו"א לבחי' ז"א שנק' ישראל דלעילא משום דג' קשרים·הן[22] ישראל ואורייתא וקודב"ה כידוע וס"ר נש"י שרשם בו"ק דז"א[23] בבחי' התקון שהוא ההתכללות ע"כ א' ויחן שם ישראל[24] כו' וכן ברכנו כולנו כא'[24] דוקא כידוע[25]. ולזה א' בראשית בשביל התורה שבח"ע הקדומה הנ"ל. שע"ז אמר ה' קנני ראשית דרכו[26] להיות מקור לאופן הציור דאבי"ע כמ"ש ואהיה אצלו אמון כנ"ל. וזהו בחי' המשפיע ואין משפיע בלא מקבל ע"כ א' ובשביל ישראל שנקרא ראשית שהן בחי' כלי קיבול לתו"מ שזה עיקר הכוונה שבתחלה בעצמות המאציל וא"כ תורה וישראל הן דבר א' כצורה וחומר שהחומר מוכן לקבל הצורה כו' ושניהם מקור למע"ב כמאמר התנ' הקב"ה[27] כו' כנ"ל. וכל זה מצד ששרש נש"י הוא בבחי' התקון דשם מ"ה (בין באורות בין בכלים בפנימית וחיצוניות כמ"ש ה' אלקיו עמו[28] ששם אלקים שהוא הכלי הוא כמו האור דהוי"ה שבזה עיקר יתרון מעלת דשם הוי"ה דבחי' ת"ת שע"כ אמר מי כמוך באלים הוי"ה (כמשי"ת בפ' לך לך)[29] ולזאת יכלו לקבל התו"מ גם בגופים שלהם במעשה גשמי' שהוא חיצונית אדם ברמ"ח מ"ע כמו בפנימי' דאדם בשם הוי"ה כו') שהוא בחי' אדם וכמאמר (ב"מ קיד, ב) אתם קרויי' אדם[30] כו' וידוע דשם מ"ה דאדם מברר לבחי' ב"ן[31] שהוא בחי' ברור דז"מ דתוהו שנפלו למטה שמהן נסתעפו ע"ס דנוגה דעשי' ולזאת ניתנה התורה לישראל דוקא כדי שבנשמתם שהוא מבחי' התקון דשם מ"ה דחכמה דתורה יוכלו לברר לעה"ד טו"ר שבבחי' ב"ן דנוגה שהוא שרש הנה"ב ואע"פ שהנשמה עצמה א"צ תקון[32] להיותה מעולם התקון כנ"ל. אך לא ירדה למטה לקבל תו"מ רק כדי לברר ע"י תו"מ לבחי' נוגה שהוא הנה"ב ששרשה מז"מ דתוהו שזהו עיקר ענין התקון דשם מ"ה רק לברר לבחי' ב"ן דתוהו ולכך אמר בשביל התורה וישראל שנק' ראשית דח"ע שבמדות דבחי' התקון שיבררו לבחי' ב"ן דנוגה וד"ל.

(כט) **ולהבין** שרש ענין בחי' ב"ן דק"נ ששרשם בז"מ דתוהו. הנה יש להקדי' תחלה בשרש ענין השבירה שהי' בבחי' ס"ג[33] דוקא דס"ג אותיות ג"ס[34] כמו כולו סג (תהלים נג, ד) שהוא בחי' הגסות והישות כידוע. ולכאורה יפלא האיך יהיה הנפילה ממקום ומדריגה עליונה כזו שבמדות דתוהו להיות בבחי' הגסות ופירוד כמו הע"ש דנוגה דעשיה שמהם נמשך הנה"ב כו'. אך הנה מבואר למעלה בשרש בחי' התוהו והתקון שזהו כענין המאמר (תענית כ, א) לעולם יהא אדם רך כקנה[35] כו' שמדות הטבעיים בעצמיות שלהם הן גבוהים משרש דחו"ב להיותם בעצמיות הנפש ממש ע"כ הן תקיפים וחזקים ביותר מכח ומקור השכל שבנפש כמ"ש למעלה (שזהו ענין המאמר דז"א בע"י עצמו אחיד[36] כו' למעלה מח"ס מקור השכל דחו"ב כו') וא"כ הרי יובן מזה למעלה בשרש בחי' ז"מ דתוהו כמו שהי' קודם השבירה שהיו יותר קרובים בבחי' עצמות המאציל למעלה מאורות דחו"ב גם בשרשם בח"ס כו'. ואמנם סיבת נפילתם היה רק מצד תוקף האור ביותר שהוא בחי' מלוכה כמלך שהוא תקיף וחזק ביותר כו' כנ"ל. והנה ענין תוקף האור הזה הוא ג"כ ענין הישות שזהו עוצם בחי' ההרגשה בעצמו ביותר ג"כ בבחי' הטוב והמעלה שבו אע"פ שהוא אמת אמנם זהו נראה ובולט וניכר ביותר לבחי' יש ודבר גדול בעצמו שזהו מצד הרגשת עצמו מאד עד שלא יוכל לסבול שום דבר מעלה ושבח זולתו כו'. וזהו היפך בחי' הביטול דהיינו ענין העדר ההרגשה בעצמו לגמרי הגם שעושה כל הטוב ושלם בכל המעלות טובות אינו מרגיש כל זה בעצמו כלל להיותו בבחי' הבטול דבחי' אין היפך בחי' היש וכמו שאמ' (סנהדרין פח, ב) על רב עולא ב"א[37] דגריס באוריית' תדיר ולא מחזיק טיבות' לנפשי' כו'. וע"כ הוא רואה לכל אדם טוב ממנו ונפשו כעפר לכל[38] כו'. ואמנם יש מעלה בבחי' התפשטות דבחי' יש מורגש הנ"ל מצד שהוא בא מצד התוקף וחוזק ביותר וענין הביטול וההכנעה שהוא בבחי' אין (כמו שאמר לשארית כו' מי שמשים עצמו כאילו אינו במציאות[39]) זהו בא מצד בחי' החלישות ורכות הטבע היפוך הקושי והתוקף כמו אדם שרך כקנה מצד החלישות וקשה כארז הוא עוצם התוקף והוא ענין ההרגשה

החזקה בעצמו דהא בהא תליא שמבחי' התוקף וחוזק בא ענין ההרגשה הגדולה הנ"ל והתפשטות יתירה כו' ומבחי' הרכות וחלישות בא בחי' הביטול שהוא בלתי מורגש בעצמו כלל וכלל כנ"ל. ושני הענינים קרובים לענין א' שהתוקף עם ההרגש ענין א' הוא ממש והרכות וחלישות עם ענין הביטול ענין א' הוא ממש וכמו שהתוקף עם החלישות הן ב' הפכים ממש כך בחי' היש המורגש עם בחי' הביטול דאין הן ב' הפכים ממש ובדוגמא זאת יובן עיקר ההפרש בין מדות דתוהו שהוא בבחי' התוקף כמו בחי' המלוכה שזהו ג"כ ענין הישות המורגש ובולט בהתפשטות גדולה (כמו אנא אמלוך[1] בלי יסבול דבר זולתו כלל כו') להיותו בבחי' התוקף מצד האמת שהמדות הללו הן בבחי' עצמות הכתר וכמ"ש (בראשית לו, ב) וימלוך כו' ובבחי' מדות דתיקון הוא להיפוך מזה ממש והוא בחי' הביטול לבטל א"ע בקל מכל וכל נגד כל מנגד לסבול היפוכו בהיותו בבחי' אין והוא בא מבחי' הרכות וחלישות כמו רך כקנה להניעו לכל רוח כו'. וזהו הטעם שבחי' התוהו עיקרו בבחי' ס"ג ובחי' התיקון הוא בבחי' מ"ה דלשון ס"ג הוא אותיות גס שהוא בחי' הגסות שמסתעף מצד הישות המורגש ביותר כמו ענין הגסות והתנשאות דמלך ושר גדול וכה"ג איש קשה כארז (כמשי"ת) ובחי' התיקון הוא בבחי' שם מ"ה כלו' מה הוא נחשב שזהו בחי' הביטול לאין שהוא כאילו אינו במציאות ומהות כלל ואינו תופס מקום כלל מצד שאינו מורגש בעצמו לכלום כנ"ל דמפני זה נפשו כעפר לכל להתהפך למנגד לו כו' שהוא בא מבחי' החלישות כנ"ל וד"ל:

(ל) **ואמנם** הנה ידוע דאע"פ שבחי' אורות דתוהו הוא בבחי' יש מורגש כנ"ל. מ"מ הוא למעלה מבחי' מ"ה דתיקון כמו שהי' קודם השבירה שהי' בבחי' תוקף האור בקדושה העליונה בגבורות העליונות ליכלל בעצמות המאציל להיותם בבחי' עצמיות כנ"ל. וכמו ענין הדביקות האלקית והתלהבו' התענוג ברשפי אש במורגש באה"ר בתענוגי' ברצון העצמי כו' שהגם שמורגש ובולט יותר ובהתנשאות והגבהת הלב מעונג האלקי המורגש הזה אדרבה זהו מצד עוצם תוקף האור כו'. וכן בנשמות הגבוהות במעלת רזין וסודות התורה שהיו מתנשאים בעצמן כמו רשב"י שאמר אנא סימנא בעלמא[2] כו' שהוא בחי' התנשאות האלקי ממש רק שמפני שיש אחיזה לגסות דקליפה בזה כמשי"ת יכול השטן ליתן בזה עין רעה כמו קנאת הנחה"ק בגילוי יש מורגש דעונג האלקי באדם וחוה[3] כו'. (וכמ"כ היה במ"ת מצד שהי' אור הקדושה בגילוי יש מורגש בקולות וברקים כו' נתקנא השטן[4] והחטיאם בעגל כו'. אבל לע"ל בעוה"ב נאמר (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש[5] האמיתי במורגש דוקא ולא יסתעף מזה אחיזה לקליפות כלל כי יבוער הרע כו' וכמ"ש במ"א). ואמנם כאשר ירדו ונפלו מז"מ דתוהו למטה בשבה"כ למטה נסתעפו מהן התהוות הגסות דק"נ שהוא בבחי' יש נפרד ממש שנק' גסות ממש וכמו הנפילים שהיו בארץ[6] שנפלו מבחי' התוהו שנק' גבורים[6] אשר מעולם אנשי השם כו' מבחי' שם ס"ג שנהפך להיות בבחי' גס ממש כו'. והן הרפאים בני ענק[7] שהיו בא"י שנא' וכל העם[8] אשר ראינו בתוכה אנשי מדות מדות גדולות דבחי' ז"מ דתוהו[9] שנפלו למטה מטה בז' אומות הללו כו' (וע"כ א' המרגלים כי חזק הוא ממנו[10] משום דישראל בבחי' שם מ"ה דתקון שהמדות בחלישות וביטול ולא היה בהם כח לעמוד לנגד בחי' מדות דתוהו להכניעם מפני שהן תקיפים וחזקים יותר כנ"ל וכמ"ש במ"א בענין פ' מרגלים)[10]. וזה נראה לעין באנשי מדות דבחי' התוהו כשנפל למטה בקליפות מן האנשים שנקראו בשם עזי פנים ששתלן בכל דורי[11] ודור שנק' חציפי דרא או תקיפי דרא[12] כמ"ש בזוהר שענין החוצפ' נקרא' מלכותא בלא תגא[13] בלא כתר כו' שהוא רק התנשאות וגסות הרוח בחי' תוקף וחוזק גדול בלא טעם כלל רק עזות קשה ביותר כמו עמלק שיצא ללחום בישראל[14] כו' כי הוא הי' משרש המדות דתוהו בלע[15] כו' שנפל למטה וכמו"כ כל חוצפ' והתנשאות בכל אנשי מדות דתוהו שאין זה רק לעוצם התקיפות והחוזק שיש בהן מצד שרשם למע' במדות דתוהו ע"כ מדות שלהן קשים וחזקים ביותר ואין כח השכל וטעם יכול להכניע לבבם הקשה כארז אע"פ שיודע היטב ערכו הפחות ביותר יכול להעיז לשר וגדול כו' כידוע. וכמו שא' בזוהר שלע"ל קודם ימות המשיח החוצפ' יסגא[16] שעיקר הקליפ' יהיה רק בגסות הרוח דחוצפ' בבחי' יש נפרד (גם בפני הדור שהן החכמים יהיו כפני הכלב[17] בגסות היפוך בחי' הביטול דאין דחכמה שבתורה שאינו שורה רק בבחי' מה וביטול הנ"ל דוקא. וראי' לזה ממה שא' שאין התורה מתקיימת[18] רק במי שממית עצמו עלי' וכתיב לא בים היא כו' לא תמצא בגסי הרוח[19] כו') אבל בחי' התקון שהוא בשם מ"ה הוא להיפוך זה ממש מאחר שהוא בבחי' העדר הרגשת עצמו מכל וכל כאילו אינו במציאות כלל זהו הפוך החוצפ' והגסות דהיינו היפך התקיפות וחוזק לעמוד בדעתו ומדותיו שאין בו התוקף לעמוד בדבר מה כלל כי מיד יטהו להיפוכו המנגדו כמו קנה הרך שיטהו הרוח לכל צד כו' להיותו בבחי' מה דחכמה שבבחי' אין שמהפך למדות מהקצה להקצה כנ"ל. ע"כ הן בבחי' החלישות ורכות ואין בהן תוקף כלל ולזאת יוכלו להתכלל זע"ז דבר בהיפוכו כו' שזהו עיקר בחי' התיקון דבחי' מ"ה שהוא ההתכללות במדות מצד בחי' הביטול דמ"ה כו'. וע"כ זה שמבחי' התקון דבחי' מ"ה הוא רך כקנה ונפשו כעפר לכל כאסקופה הנדרסת[20] לכל לעוצם העדר הרגשת עצמו שהוא כאילו אינו כו'. וכמו במשה שהיה עניו מכל האדם[21] כו' ע"כ ניתנה התורה על ידו שהיא בבחי' התקון דשם מ"ה דח"ע שמברר לבחי' ב"ן שהוא בחי' ס"ג דתוהו בחי' יש המורגש שנפל בז' מדות רעות דק"נ כו'. לפי שיש כח ועוז בביטול דאין דחכמה דתורה לעשות ביטול הגסות דיש לאין האלקי כו'. וזהו שאמ' בראשית בשביל התורה וישראל ששניהם בבחי' שם מ"ה דתקון כנ"ל שיש בכחו להפוך לגסות ויש הנפרד דק"נ בסו"מ וע"ט לאכפייא ולאהפכא חשוכא לנהורא כו' אף על פי שבשרש הגסות דק"נ הן מדות חזקים יותר כו' וד"ל:

(לא) **וזהו** שאמר אדם ובהמה תושיע ה'[22]. שזהו בחי' מ"ה וב"ן שבחי' מ"ה דאדם גי' מ"ה[23] מברר לבחי' ב"ן גי' בהמה[24] שהוא ענין הנ"ל בתקון ותוהו דהנה ידוע בשרש בחי'

נה"א ונה"ב שנה"א שרשה בבחי' שם מ"ה דוקא שהיא בצלם אדם העליון כו'. וע"כ יש בכח החכמה שבנשמה להיות שליט על הלב להכניע' בכל דבר לעשות נגד טבעו דוקא אבל נה"ב שרשה מבחי' התוהו שנפל בשבה"כ כנ"ל ע"כ מדותי' קשים כארז ובחוצפ' וגסות בלי יתהפך ויזוז ממעמדו מכל דבר כענין תקיפי דרא הנ"ל ע"כ נק' נפש הבהמית שהיא כבהמה ממש וכמו שא' אין אדם כו' אא"כ נכנס בו רוח שטות[25] כבהמה שלא תמשול ברוחה כו'. ועכ"ז שרש הבהמה למעלה מאדם וכידוע בענין בחי' בהמה רבה שהוא בחי' ב"ן דתוהו[26] שלפני האצילות וע"כ נבראו בהמות וחיות קודם בריאת האדם בוימ"ב לפי שלמעלה ג"כ קדם בחי' התוהו לתקון דאדם וכמ"ש ואלה המלכים כו' לפני מלך כו' ומטעם הנ"ל שמדות דתוהו קרובים יותר לבחי' העצמות כו' (וע"כ א' דוד ואני כו' בהמות[27] הייתי עמך במדות אוי"ר הטבעיים ששרשם למעלה מן הדעת דאדם שמטעם זה יש כח בנה"ב להעלות לנה"א ע"י תשובה בלב נשבר כו' וראי' מביטוש הגוף[28] דוקא בבני חיי ומזוני שעי"ז סליק נהורא דנשמ' וכן מה שבהמה תכפר[29] על נפש האדם ומה שבשר בהמה יחזק לכח החכמה[29] כו' כנ"ל). אך לאחר שנפלו וירדו למטה בגסות דק"נ בבחי' יש נפרד כנ"ל אזי האדם גבוה מן הבהמה שבכח מ"ה דנשמה האלקי' בבחי' הביטול לאין האלקי הוא מברר ומהפך לבחי' גסות ויש דנה"ב להיות בבחי' הביטול מיש לאין וכמו בק"ש ואהבת בכל לבבך בב' יצריך[30] גם ביצה"ר כו' וזהו (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע כו' אדם דהיינו הנשמה האלקי' מתקן ומברר לנה"ב שנק' בהמה ולזה ירדה הנשמה בגוף כי הנשמה עצמה א"צ תיקון שכבר נתקנה להיות שרשה מבחי' התיקון דאדם העליון כנ"ל (אך א"כ למה אמר אדם ובהמה תושיע דמשמע שיושיע גם לבהמה כו'. הענין הוא משום דלאחר הבירור שמברר מ"ה דאדם לבהמה (כמו (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב[31] כו') הרי עולה בחי' ב"ן דבהמה לשרשה בבחי' ס"ג[32] דתוהו שלמעלה מבחי' מ"ה (כמשי"ת בסמוך) ולזה צריך שיושיע גם לבהמה להעלות לאדם ושניהם צריכים עזר וישועה שיבררו ויעלו זא"ז וד"ל[33].

(לב) **ומעתה** יש להבין עדיין למה הי' השבירה בבחי' ס"ג שהוא בבחי' המדות דז"מ דתוהו לפי שהיו בבחי' רבוי האור ומיעוט הכלי שזהו בחי' התקיפות וחוזק ביותר כנ"ל דא"כ יותר הי' ראוי להיות השבירה בבחי' עקודים שלפני בחי' נקודים דתוהו שהוא ענין התכללות די"ס עקודים בכלי א'[34] שזהו ריבוי האורות יותר מאחר שאינו רק בכלי א' לבד ובחי' נקודים דתוהו הן עכ"פ באי' בהתחלקות בי' כלים שהוא מיעוט האור יותר ומאחר שעיקר הטעם בסיבת השבירה הוא מצד רבוי האור ביותר שלא יכלו הכלים לסבול האור וע"כ נפלו כו' א"כ מצד הסברא היה ראוי יותר להיות השבירה בעקודים יותר מבנקודים שלא יכול כלי א' לסבול האור יותר כו' (ואם מצד בחי' ההתכללות דע"ס בעקודים הרי אין זה כמו התכללות דתיקון שבא מחמת מיעוט האור ברבוי כלים[35]. והנה לתרץ קושיא זאת יש להקדים תחלה להבין בתוס' ביאור ענין הנ"ל בבירור שמברר מ"ה לב"ן שמבואר בע"ח[36] דלאחר הבירור דבחי' ב"ן[36] דתוהו עכשיו ע"י שם מ"ה דתיקון אז יתעלה בחי' ב"ן לשרשו להיות בבחי' ס"ג[36] דתוהו שהוא הי' למעלה מבחי' מ"ה דתיקון קודם השבירה כמ"ש לפני מלך מלך כו'. ולפ"ז יהי' בחי' המקבל דעכשיו שהוא בחי' ב"ן למעלה משם מ"ה המשפיע לאחר שלימות הבירורי' דעכשיו לרפ"ח ניצוצין[37] דתוהו שבבחי' ב"ן ע"י תו"מ דתיקון וז"ש א"ח עט"ב[38] וכן (ישעי' מג, יט) הנני עושה חדשה[39] כו' (ירמי' לא, כא) נקבה תסובב גבר שהוא בחי' ב"ן שיהי' עטרת לבעלה בחי' שם מ"ה כו' וד"ל:

(לג) **והנה** באמת יש להבין בזה דאיך אפשר להיות שיהי' בחי' ב"ן למעלה מבחי' מ"ה מאחר שעיקר ענין הבירור דשם מ"ה לב"ן היינו מה שכח השכל שבמוח שליט על המדות שבלב כנ"ל וא"כ איך יעלו למעלה מכח החכמה המברר ומתקן אותם להיות בבחי' ההתכללות שהוא החלישות היפוך התקיפות והחוזק כנ"ל. וזה א"א לומר שלאחר בחי' התקון הזה דשם מ"ה שיעלו המדות הטבעיים לשרשם בבחי' ס"ג שלמעלה מבחי' מ"ה דחכמה דהיינו שיחזרו המדות הללו להיות בבחי' התקיפות והחוזק היפוך בחי' הביטול דחכמה והוא שיעלו לבחי' ס"ג אותיות גס בבחי' יש מורגש מצד עוצם התוקף כו' כנ"ל. דא"כ הדרא קושיא לדוכתא דמה הועיל בחי' התקון דחכ' להיות בחי' התכללות המדות מצד החלישות שהוא ענין הביטול להיות רך כקנה כנ"ל אחר שחזרו המדות הטבעיים אח"כ למקומם ושרשם בבחי' עצמיות שלהם שהוא עוצם התקיפו' והחוזק שאז לא יוכלו לסבול זא"ז והיו בבחי' יש מורגש כל א' בפ"ע דוקא כנ"ל הרי בהכרח שיהיה בהם ענין הנפילה וירידה למטה מאד שהוא בחי' הגסות דיש נפרד כנ"ל כמו שהי' השבירה מטעם זה תחלה וא"כ לא הועיל בחי' התקון דחכמה כלום בהם וד"ל. (ויובן זה ע"ד דוגמא גם למטה בעבודה שבלב בתפלה שנתפעל במדות שבלב מצד ההתבוננות לבד שכח השכל והשגה האלקית מאיר במדות דאוי"ר שבלב להיות בבחי' הביטול דאין דוקא הנ"ל שהוא כענין המוח ששליט על הלב. ואמנם לאחר שיתגברו התפעלות המדות שבלב בבחי' עצמיות שלהם יעלו למעלה מכח השכל להיות בבחי' התקיפות שהוא בבחי' יש מורגש ביותר כנ"ל שמזה יכול לפול הנופל אחר התפלה להיות בבחי' יש גמור שהיא הגסות והתפשטות יתירה עד שיהי' בבחי' יש נפרד רק בהרגשת עצמו לבד כו' או התלהבות אש זרה לכעוס ולקצוף על פוגע בו מפני שלא יסבול חוץ מעצמו ויהי' קשה כארז בעזות המדות שנק' חוצפ' כנ"ל. וא"כ מה הועיל בחי' התיקון דחכ' שבמוח להחליש כח המדות הטבעיי' להיות רך כקנה בבחי' הביטול הנ"ל וכמ"כ יהי' במילי דעלמא שיהי' תקיף במדותיו קשה כארז שיעמוד בגסות וחוצפ' כו' עד שלא יהי' בו ביטול ופחד אלקים בלבו כלל וע"כ יומשך אחר תאוות גופניות ביותר מפני שאין לבו ברשותו כלל כמדות דבהמה ממש) (וכמו הנפילים היו בארץ כו') והנה לתרץ קושיא זאת מוכרח לומר דהגם שכאשר יחזרו המדות הטבעיי' לעצם מציאותם שהוא בתקיפות וחוזק גדול בבחי' ס"ג דתוהו מ"מ יהיו אז ג"כ בבחי' ההתכללות וחיבור זע"ז כל א' בהיפוכו דוקא כמו שהיו בבחי' התקון דחכ' ממש

אלא ההפרש הוא שהתכללות שלהם שע"י בחי' התקון דחכמ' בחי' מ"ה הן באים בבחי' הביטול שהוא החלישות היפוך התקיפות מחמת כח שליטת החכמה בחי' מ"ה כנ"ל אבל כאשר הן עולים לבחי' ס"ג דתוהו יהי' סיבת התכללות שלהם שלא ע"י החכמה דבחי' מ"ה אחר שיחזרו לעצם מציאותם בבחי' ס"ג שלמעלה מבחי' מ"ה והוא לעוצם התקיפות שלהם דוקא ועכ"ז כמו שהן בתקיפות וחוזק יהי' בהן בחי' ההתכללות זע"ז דוקא. ואעפ"י שלכאורה זהו דבר שא"א אחר שהן בתקיפות שהוא בחי' הישות כאו"א בפ"ע דוקא שלא יסבול הפוכו כלל כנ"ל אך סיבת ההתכללות וביטולם זה לזה יבא מטעם אחר והוא מצד הארת אור העליון ונעלם[1] מהם הרבה שמחמת זה יבאו לבחי' ההתכללות דוקא. והענין הוא כמבואר למעל' דבחי' המדות דתוהו גם כשהן בתקפם קרובים הן יותר לעצמות אור המאציל להיותם בבחי' עצמות אור הכתר שהוא בחי' נקודים שהוא עצמות הרצון והתענוג כמו התפעלות אה"ר בתענוגים כו' וגם מדות שבלב הטבעיי' כשעולים בשרשם הוא בעצמות המדות שברצון ותענוג העצמי שזהו בעצמות הנפש ממש (שז"ש דז"א בע"י עצמו אחיד כו' כנ"ל) ולפ"ז הרי יאיר עצמות אא"ס ממש במדות דתוהו בקירוב וגילוי אור גדול ביותר שמפני זה הן מתכללים ובטלים ממציאותם ליכלל בעצמות א"ס ממש וע"כ יהיה בהם ג"כ בחי' ההתכללות מב' הפכים כמו שהי' בהן התכללות זו ע"י בחי' ביטול דחכ' דתיקון הגם שהן תקיפים וחזקים והרבה יותר מביטול זה דע"י החכמה כו' (כמשי"ת) ואע"פ שמחמת ריבוי האור שהוא התקיפות וחוזק דאורות דתוהו הי' סיבת השבירה לפי שלא יכלו הכלים לסבול האור כו' אבל בעליות העולמות אחר שלימות הברורים דרפ"ח כו' דתוהו שיעלו למעלה מבחי' מ"ה כנ"ל אז יתקרבו יותר בעילוי גדול לעצמות אור א"ס שיאיר מעצמות אא"ס ממש בהן בתו' אור גדול ביותר שמחמת זה יהיה בהן בחי' ההתכללו' זע"ז גם בהיותם בתקפם וחזקם הרבה יותר מעל ידי התיקון דחכמה כו' וד"ל:

(לד) **אך** הנה להבין אפשרות דבר זה שהוא כמו דבר והיפוכו בנושא א' ממש והוא שיהיו בחי' המדות דתוהו בתקפם וחזקם ממש ועכ"ז יהיו בבחי' ההתכללות זע"ז מצד גילוי אור עצמות דא"ס כו' שזהו ב' הפכים דתקיפות ובטול כא' כו'. ואיך אפשר להיות זה. אמנם הנה יובן זה מענין טעם ההתכללות שבבחי' התיקון ע"י שם מ"ה דחכמה. דהנה מבואר למעלה דשרש ועיקר הטעם לסיבת בחי' ההתכללות דמדות בבחי' התיקון הוא ע"י שליטת כח החכמה שבמוח ששליט על הלב להטותם מן הקצה לקצה כו'. והנה באמת אין זה בא מצד עצם מציאת כח השכל וחכמה שבמוח מצד עצמו שגובר על כח המדות הטבעיי' שבלב שהרי שרש המדות הטבעיי' חזק הרבה יותר מכח השכל כי המדות בעצם מציאותם הוא למעלה הרבה מצד שרשם בעצמות יותר משרש כח השכל כנ"ל וא"כ מאיזה סיבה יכול להיות כח התגברות השכל להיות שליט על המדות להפכם כו'. אלא הענין הוא שאין זה מצד כח וגבורת השכל מצד עצמו כלל רק מצד שיש בחכ' בחי' הבטול לאין מבחי' שם מ"ה וע"כ נקרא בשם חכמה כח מ"ה[2] כידוע וכמ"ש והחכמה מאין תמצא[3] שהחכ' היא בבחי' אין ומה כו' ואמנם גם זה שיש בחכמה מבחי' אין ומה בבחי' הבטול זה בא מחמת שבחכמה מאיר מבחי' אין האמיתי שהוא עצמות אא"ס שמאיר בחכמה בגילוי יותר וכידוע שאין אא"ס שורה רק בחכמה[4] ולא בבינה וכמ"ש בע"ח דבחכמה[5] דוקא מאיר הארת אא"ס בקירוב ובבינה מאיר בריחוק מקום כו' לפי שבחי' בינה היא ענין ההשגה ותפיסה בדבר מה שהוא בחי' יש ובאור א"ס עצמו א' דלמת"ב כלל[6] כו' רק בחכמה להיותה בבחי' נקודה בלתי התפשטות עדיין בהשגה ותפיס' כידוע ע"כ ישכון בה אור א"ס בקירוב יותר כו'. וזהו הטעם שהחכמה היא בבחי' בטול דאין ומה ונקרא כח מה כמו מה פשפשת[7] כו' שהוא בחי' הבטול במציאות כמו (שמות טז, ז. ח) ונחנו מה[8] כו' מצד גילוי אא"ס בחכמה (וגם מה שגילוי אא"ס בחכמה היינו מצד בחי' הבטול שיש בחכמה והא בהא תליא להיות שבחי' הכלי בית קבול לגילוי אור א"ס שהוא בחי' אין האמיתי אינו רק בדבר שהוא בבחי' הבטול בהעדר התפשטות לגמרי כמו משה שהיה עניו מכל האדם הי' בו גלוי אא"ס תמיד וכן בחכמה שבתורה דכתיב בה (משלי ח, ל) ואהיה אצלו כו' וכן (שם, כב) ה' קנני ראשית דרכו וכן במ"ת הי' גילוי אא"ס בחכמה בבחי' הפנימית. וכמו"כ כל מעשה בראשית שהן בחיצוניות הוא ג"כ בחכמה דוקא כמ"ש בראשית ברא כו' (תהלים קד, כד) כולם בחכמה עשית (משלי ג, יט) ה' בחכמה כו' שא"א להיות התהוות מאין ליש כ"א ע"י החכמה דוקא להיותה בבחי' בטול היש לאין שזהו כלי לגילוי אא"ס שהוא מקור כל החיים כו') וע"כ אנו מוצאים שבהגלות נגלות האור דא"ס בחכמה שהיא נקודה דיו"ד יותר מכפי המדה יהי' בטול במציאות לגמרי בעולמות מכל וכל כמו שא' (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו קטנה[9] שהוא יו"ד דחכמה ביניהן ביתר ממדתו ושרפן שנתבטלו ממציאותם לגמרי. וכך הי' במ"ת בנש"י שעכ"ד יצתה נשמתן (שבת פח, ב)[10] מחמת גילוי א"ס בפנימית דחכמה שבתורה כו'. ומזה הטעם עצמו יובן טעם ענין ההתכללות שבמדות גם בב' הפכים דחו"ג שהן כאש ומים מצד גילוי אא"ס שבחכמה שהוא בבחי' הבטול דמ"ה ע"כ יוכללו ב' הפכים דחו"ג כא' מפני שנתבטלו ממציאותם לגמרי ונעשו מיש אין שאז יתחברו ב' הפכים ג"כ כמו שאנו מוצאים בענין עושה שלום במרומיו[11] שהן מיכאל וגבריאל שהן ב' הפכים בתכלית כשר של אש ושר של מים ואין מכבים זא"ז כלל מצד תוס' גילוי האור האלקי שנעלה משרש שניהם ביותר מכפי המדה המצומצמת בהם אז יתבטלו כאו"א ממקומו ומעמדו לגמרי ויתחברו ויתכללו כא' ממש. וכמו המרכבה העליונה שנושאי' את הכסא יחד בהתכללות כמו וקרא זא"ז[12] כו' מצד גילוי אא"ס שבמל' דאצילות שעל הכסא כו' (וכן במ"ת א' ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש א' בהתכללות מכמה הפכים כא') וכידוע המשל בזה מב' שרים גדולים שהן מפורדים ומחולקים זה מזה בתכלית כשיבאו לפני המלך שמרומם ונעלה משניה' יתבטלו ויתכללו בשלום ואחדות לפי שנתבטל כל א' ממציאותו וכל בטול היש גורם האחדות וחבור דב' הפכים. וכמו משל ב' תלמידים שמחולקים ומנצחים זא"ז בשכל וסברא

זה אוסר וזה מתיר כשיבואו לפני רבם ששכלו למעלה מכלי שכלם יתבטלו ויוכללו כא׳ מטעם הנ״ל וד״ל:

(לה) **וכך** יובן בעיקר הטעם דבחי׳ ההתכללות דמדות חו״ג על ידי שם מ״ה דחכ׳ שהוא מצד ביטול המציאו׳ שבמדות שבא ע״י הארת אור א״ס בבחי׳ מ״ה דחכמ׳ דוקא מטעם שהחכ׳ היא בבחי׳ ביטול היש לאין כנ״ל. ובזה עיקר יתרון מעלת שם מ״ה דתיקון על בחי׳ ס״ג מה שיש בכחו לעשות ביטול הישות דמדות שיתבטלו ממציאותם הראשון ויוכללו יחד ב׳ הפכים. הגם שהן בשרשם תקיפים וחזקים יותר משרש כח החכ׳ כנ״ל עכ״ז הרי יתגבר עליהן בחי׳ הביטול דמ״ה דחכ׳ להחליש כחם החזק ולעשות בהן בחי׳ מיעוט האור והוא ע״י בחי׳ ביטול במציאות שנעשה בהן עד שיוכללו ב׳ הפכים ויתקיימו יחד. ואמנם כל זה אינו בא מצד עצם כח החכמ׳ רק מצד גילוי אא״ס שבחכמה דוקא כנ״ל וד״ל:

(לו) **והנה** לכאורה יובן עד״ז ממש בסיבת ענין ההתכללות שבבחי׳ מדות דתוהו גם כשהן בתקיפות וחוזק גדול כשעולים בשרשם בבחי׳ ס״ג כנ״ל דהיינו מצד בחי׳ הביטול במציאות שלהם לגבי בחי׳ גילוי אור העצמות דא״ס ממש שמאיר בהם בהתקרבותם יותר בעצמו׳ אור המאציל כו׳ ע״כ הגם שהן תקיפי׳ וחזקי׳ ומובדלי׳ זה מזה בתכלית יתכללו ויתחברו כא׳ ממש כנ״ל בטעם התכללות דמדות ע״י בחי׳ הביטול דשם מ״ה דחכמ׳ כו׳. וא״כ לכאורה טעם א׳ להתכללות דתקון עם התכללות דתוהו והוא מה שגורם להיות בהם בחי׳ הביטול במציאות רק שבהתכללות דתקון בא מצד הארת אור א״ס שבחכמה שהיא בבחי׳ הביטול ובהתכללות דמדות דתוהו בא מצד גילוי אא״ס עצמו כנ״ל וזהו עיקר ההפרש ביניהן. וא״כ לפ״ז ראוי להיות בחי׳ הביטול במציאות במדות דתוהו הרבה יותר מהתכללות דתקון. ובאמת אינו כן שהרי המדות דתוהו הן נשארים במהותם בתקפם וחזקם גם בהיותם בהתכללו׳ זע״ז מצד גילוי אא״ס כנ״ל. וא״כ הדרא קושיא הנ״ל לדוכתי׳ איך אפשר להיות דבר והיפוכו כא׳ ביטול במציאות עם התקיפות וחוזק כו׳ כנ״ל וד״ל:

(לז) **אך** הנה שרש הענין יובן בכללות שבודאי יש הפרש גדול בין התכללות דתקון להתכללות דתוהו מב׳ טעמים. הא׳ מה שבהתכללות דתקון בא סיבת התכללותם רק ע״י הארת אור א״ס שבחכמ׳ ובהתכללו׳ דתוהו בא מצד גילוי אור א״ס עצמו שבודאי הרי כמו שאין ערך כלל לבחי׳ הביטול דחכמ׳ מצד צמצום אור א״ס שבחכמה לגבי גילוי אור העצמות דא״ס שבמדות דתוהו כך לפ״ע זה אין ערך ודמיון כלל לבחי׳ הביטול במציאות דמדות דתקון שבא ע״י ביטול דחכמה לבד לגבי ביטול העצמיות שבמדות דתוהו שבא מצד גילוי עצמות אא״ס ממש שהוא בחי׳ הביטול מכל וכל. וטעם הב׳ הוא מה שעכ״ז יהיו המדות דתוהו במציאות תקפם ויהיו בבחי׳ הבטול מכל וכל שהגם שהוא דבר והיפוכו לכאורה לא יהי׳ זה ב׳ הפכים כלל מטעם שית׳ הנה זה עיקר יתרון מעלת ההתכללות דמדות דתוהו על התכללות מדות דתקון והוא מטעם שיהיה בהן גילוי עצמות דאא״ס וב׳ הטעמים עולי׳ לענין א׳ (ועכ״ז יש מעלה יתירה במדות דתקון שהוא בבחי׳ אדם יותר גם מבחי׳ התכללות דמדות דתוהו שבא מצד גילוי עצמות אור א״ס וזהו בראשית ברא בחוכמתא שהוא בחכמ׳ דתורה דוקא שהוא שרש התקון כנ״ל שמזה דוקא יבא העוה״ב שהוא גילוי היש האמיתי כמשי״ת). והנה להבין זה יש להקדים תחלה ענין א׳ בכללות שרש היחוד העליון בע״ס דאצי׳ בפסוק דשמע ישראל כו׳ ה׳ אחד[13]. והוא להבין ביאור המא׳ דאנת הוא חד[14] ולא בחושבן דהיינו ולא בחושבן י״ס דע״ס הרי באים בבחי׳ המספר עשר ולא תשע ולא י״א[15] כו׳. ובעצמות אא״ס ממש שהוא בחי׳ אור פשוט בתכלית הפשיטות לא יתכן לומר בחי׳ מספר כלל ע״כ אמר אנת ממש הוא חד ולא בבחי׳ היחוד שבא במספר וחושבן דע״ס אלא הוא בבחי׳ אחדות הפשוטה בתכלית ועכ״ז א׳ אח״ז אנת הוא חכים ולא בחכ׳ ידיעא כו׳ הרי שמונה והולך מספר ע״ס עכ״פ אלא שאינו במציאות דבר מה כמא׳ ע״ס בלי מה בלי מהות[16] וז״ש ולא בחכמה ידיע׳ כו׳ (כמשי״ת בפ׳ נח באריכות[17]). והענין הוא כידוע בדרך כלל שהע״ס דאצילות נאצלו בבחי׳ גילוי האור מן ההעלם על ידי בחי׳ הקו״ח שנמשך מעצמות הא״ס אחר בחי׳ הצמצום הראשון (שנק׳ מקום פנוי וחלל ריקן כו׳ כמ״ש בע״ח[18]) ואם לא בחי׳ הצמצום והעלם העצמות הזה לא היה נאצל ע״ס אורות בכלים כלל לפי שהי׳ הכל בבחי׳ א״ס ממש. וכמארז״ל (פר״א פ׳ ג) דקודם שנברא העולם[19] (וכן קודם שנאצל[20] עולם האצי׳) הי׳ הוא ושמו בלבד שזהו בחי׳ גלוי האור דעצמות א״ס שנק׳ שמו ממש שהוא שמו הגדול כו׳ הי׳ ג״כ בבחי׳ א״ס בבחי׳ אחדות הפשוטה בתכלית שזהו היחוד שמצד עצמותו ממש שנק׳ יחיד וזהו שהי׳ הוא ושמו בלבד. ולפ״ז יובן עכ״פ שעצמות אא״ס ממש הוא למעלה גם מהיות בחי׳ מקור להשתלשלות דע״ס שבא במספר יו״ד כו׳ שהרי אין עיקר שרש ומקור הראשון להיות מציאות אורות דע״ס הנאצלים רק מבחי׳ הקו״ח שבא אחר צמצום הראשון הנ״ל שהוא האור הבא בגילוי אחר ההעלם וצמצום דעצמות א״ס ב״ה א״כ לפ״ז בעצמות אא״ס שלפני הצמצום הראשון לא הי׳ עדיין גם מקור ושרש לשרש התהוות מציאות אורות דע״ס דאצילות וז״ש ולא בחושבן י״ס כלל וכמו שמסיים ולאו מכל אינון מדות כלל כו׳. אך הנה עכ״ז א׳ אח״כ חכים ולא בחכמה ידיעא כו׳ דמשמע שיש ע״ס בבחי׳ ההעלם עכ״פ שהוא שרש ומקור לגילוי הע״ס דאצילות כמו אור החכמה שנאצל בגילוי שיש לו מקור בבחי׳ העלם ונק׳ תעלומות חכמה[21] והוא בבחי׳ חכמה הקדומה שנק׳ חכים ולא בחכמ׳ ידיעא כו׳ וכן מבין ולא בבינה ידיעא כו׳ וכה״ג בכל הע״ס ע״ד שאמ׳ ולאו מכל אינון מדות כלל דמשמע אפילו בהעלם כמ״ש ברישא ולא בחושבן י״ס כלל והענין הוא כידוע שיש ע״ס בהעלם העצמות שנק׳ ע״ס הגנוזות בעצמות המאציל כמ״ש בפרדס[22] וכך הוא מובן בל׳ הזוהר שאמר בריש הורמנא כו׳ גליף גליפו[23] בטה״ע כו׳ שזהו מה ששיער בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפועל שזהו מבחי׳ ההעל׳ לגלוי כמ״ש בכתבי האר״י ז״ל ג״כ וזהו כמשל הבונה בנין שכל מה שבא בגילוי רצון ושכל ומדות כו׳ הכל היה תחלה בהעלם העצמות. וע״כ נק׳ ע״ס הללו ע״ס בלי מה בלי מהות כו׳ שעדיין אינם

ניכרים במהות ומציאות דבר מה שז"ש ולא בחכמה ידיעא שזהו בחי' החכמה שבהעלם העצמות דא"ס שנק' חכמה הקדומה שע"ז א' ולתבונתו אין מספר[1]. וכן חסד דא"ס שבבחי' העלם העצמות עד גם בחי' מל' שבהעלם העצמות וכמו משל העלם של גילוי כחות הנפש שבאי' בגילוי באדם כהעלם של גילוי אור השכל שבכלי המוח שנק' מקור השכל שבא בגילוי וכן מקור החסד ושאר המדות (כמשי"ת בפ' נח באריכות[2]). ועכ"ז הן במספר י' כח"ב ומדות כו' אלא שהן בבחי' ההתכללות זע"ז בתכלית בלתי ניכר במציאות כל מדה בפ"ע כלל כמו שעלה בעצמות נפש האדם לבנות בנין שהרצון והשכל ומדות שבו בהעלם עצמותו הכל כא' ממש וכמו שאדם מרגיש א"ע מרצון שבמוח עד כח התנועה שברגל כא' ממש שזה בא מצד הארת עצמות הנפש שלמעלה גם מבחי' העלם דרצון ושכל כו' ע"כ כולל ראש וסוף כא' כו'. ולמעלה יובן ג"כ שזהו בחי' העקודים שעקודים כל הע"ס כא' בכלי א' בתכלית ההתכללות משא"כ בחי' נקודים שמתחלקים ליו"ד כלים כל אור בכלי בפ"ע כמו העלם החכמה שמאיר בגילוי או"כ דחכמה כו'. וז"ש חכים אך לא בחכ' ידיעא שהוא בחי' העלם מקור דחכמה בפרט כו'. וכך הוא בכל ספי' ומדה בפרט וד"ל:

(לח) **ומעתה** יובן ההפרש בין התכללות דע"ס דתיקון שמצד גילוי אא"ס בחכמה שאין לו ערך כלל לגבי התכללות דע"ס דתוהו שהוא בחי' נקודים שהן ע"ס שבבחי' ההעלם שבאי' לידי גילוי בע"ס דאצילות ע"י הקו"ח שעובר באצי' כו' שבחי' התכללות דהעלם דע"ס היינו שיהיו כמו בחי' ע"ס דעקודים שלא יתחלקו בי' כלים אלא יתכללו כא' בתכלית. וזהו רק מצד גילוי אא"ס עצמו שמאיר בכולם בשוה מראש לסוף מכתר עד המל' ואז יוכללו גם ב' הפכים כא' ממש כמו שמרגיש אדם א"ע בבת א' מראש לרגל כן ירגיש גם ב' הפכים כא'. לפי שעצם הנפש מובדל בערך מכולם כנ"ל כך בחי' עצמות אא"ס להיות מושלל ומובדל גם מהיות מקור למקור לע"ס גם להיות ע"ס בבחי' ההעלם. וכמ"ש ולאו מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם וכן ולא בחושבן י"ס כלל כנ"ל. ע"כ שוה ומשוה ראש וסוף שבהן וב' הפכים שבהן כו'. וא"כ הגם שהע"ס הללו דבחי' התוהו הן בעצם מציאותם כל א' בתקפו כחכ' וחסד בהעלם שהן מקוריים לע"ס הבאים בגילוי בבחי' כתר דכל ספי' בפרט בהתחלקות לי' כו'. אך כשבאים ועולים למעלה בעצמות המאציל ממש מתכללים כא' ממש והוא מצד תכלית הבטול עד שאינם במציאות ע"ס כלל אפי' בבחי' ההעלם ונק' ע"ס בלי מה בלי מהות כלל. משא"כ בחי' התכללות שבאה מצד גילוי אא"ס בחכ' שיש ע"ס מובדלים בכלים במציאות כל א' בפ"ע רק שהן מתאחדים יחד מצד תוס' גילוי אא"ס בחכמה שעושה בהם ביטול היש עד שיוכללו גם ב' הפכים כנ"ל ואינו נק' רק בטול היש כו'. אבל בחי' הבטול שבע"ס שבהעלם דתוהו הנ"ל שהוא בא מצד עצמות אא"ס ממש להיותו מושלל לגמרי מעיקר ומקור התהוות מציאותם כנ"ל. הוא בחי' ביטול אמיתי בתכלית מכל וכל עד שנק' בלי מה כו'. (וכמו[3] שלהבת הקשורה בגחלת שכלולה שם בתכלית ולא ניכר במציאו' כלל. וכמ"כ ההתכללות העלם כחות הנפש בעצמות הנפש כאשר מאירה בכולן שוה ממש כנ"ל וד"ל:

(לט) **ומטעם** זה הרי יובן דהגם שיהי' עליי' לבחי' המדות דתוהו כאשר יבורר בחי' ב"ן ויעלה בבחי' ס"ג שיבאו המדות לעצם התקיפות שלהם כנ"ל. עכ"ז יהיה בהם דוקא בחי' ההתכללות כנ"ל מצד שיעלו ויתקרבו יותר לעצמות אא"ס ממש שלמעלה מעיקר מציאותם (ויהיו כמו בחי' עקודים הנ"ל) אז ממילא יתכללו ויתחברו בתכלית כי גם כמו שהן בתקיפות עצם מציאותם יבא בהן בחי' הבטול האמיתי מכל וכל מטעם הנ"ל. (משא"כ[4] בחי' התכללות דתיקון צריכי' המדות לבא בבחי' מיעוט האור שהוא החלישות עד שיתכללו שנק' בטול היש לאין כנ"ל. אבל בבחי' ההתכללות דלעתיד במדו' דתוהו בעליות העולמות גם בעודנם כמו שהן בעצם מציאותם בהעלם העצמות יתכללו יחד כי יהי' סיבת התכללותם מצד עצמות אא"ס ממש שמזה יבא בטול האמיתי בבחי' אין המוחלט כו' כידוע וד"ל. (ואין זה דבר והפוכו תקיפות ובטול לפי שאין זה בטול היש עד שיהי' התקיפות וישות הפוכו אלא הוא בטול העצמי בבחי' אין העצמי שנק' אין המוחלט שכל בחי' יש אינו תופס מקום כלל וכלל גם כמו שהוא בלא בטול היש שהרי קמי' עצמות המאציל כלא ממש חשיב כו') וכמו גם עכשיו שע"ס דתוהו הן בבחי' מקור לגילוי בבחי' יש דבחי' הכתר דכל ספי' הרי קמי' העצמות כלא ממש חשיב דהיינו כאילו אינם במציאות כלל וכאילו לא נאצלו ונתהוו מעולם כלל כו' (וכמשי"ת וד"ל). ובכל זה יובן ביתרון מעלת התכללות דתוהו על ההתכללות[5] דתיקון מב' טעמי' הנ"ל שהן א' כו' וד"ל:

(מ) **ובכל** זה יתורץ הקושיא הנ"ל למה לא היתה השבירה בעקודים ששם ריבוי האור יותר מאחר שהן בכלי א' לבד שלא יכול לסבול האור יותר כו'. אך הענין הוא לפי שע"ס דעקודים הן בתכלית ההתכללות וביטול במציאות לגמרי מצד הארת עצמות אור א"ס ממש דלאו מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם כנ"ל. ע"כ לא היתה בהן השבירה הגם שהן ברבוי האור ומיעוט הכלי ביותר וכהתכללו' עצם כחות הנפש בנפש עצמה כנ"ל. אלא דוקא בבחי' הנקודים שלמטה מהן שהן י"ס דתוהו שבאים בהתחלקות לי' כלים להיותם רחוקים יותר מן עצמות המאציל כשבאים להאיר מן ההעלם לגילוי דע"ס דאצי' כו' שאין בהן בחי' ההתכללות כ"כ אלא אדרבה כל א' בפ"ע דוקא בכלי שלו שם הי' השבירה שלא יכול הכלי לסבול האור כו'. אך בעליית העולמות שיעלו בחי' נקודים דתוהו למעלה יותר בקירוב אל העצמות (כמו בחי' עקודים כנ"ל) יחזור ויהיה בהם בחי' ההתכללות בתכלית מצד בחי' גילוי עצמות אור הא"ס שבהן כנ"ל (שהוא מה שכוללם יחד מראש לסוף כו'[6] לפי שבעצמות אא"ס ממש אין שם אפי' מקור למקור לע"ס אפי' בהעלם כנ"ל וד"ל:

(מא) **אך** עדיין יש להבין דא"כ הי' ראוי להיות השבירה בהתחלקות דע"ס דאצילות ברבוי הכלים ביותר דהגם שהוא מיעוט האור אבל זהו רבוי התחלקו' ביותר מצד רבוי הכלים מכלים שונים פנימי אמצעי חיצון רת"ס שזהו

ציור אדם חיצוני כידוע שזה בא מצד מיעוט האור בכלים רבים שהוא רחוק הרבה יותר מאור א"ס שבבחי' נקודים כידוע. וא"כ למה הי' בהיפוך שעיקר ההתכללות דבחי' התקון הי' בבחי' ברודי' שהוא בחי' אדם באו"כ ברמ"ח איברים כו'. אמנם הענין הוא כמ"ש במ"א שעיקר[8] בחי' התכללות דתקון שבבחי' אדם הוא מה שאין לכל א' שלימות בלא זולתו כלל. וכאו"א מקבל ומשפיע כו' ראש מקבל מסוף כו' ובין אמצעות כולם דוקא נק' אדם. וזהו דוקא בחיצוניות דאדם ברמ"ח אברים שהן כלים החיצוני' שמתכללי' יותר מהתכללו' האורות כשכל ומדות וכל כחות הפרטיים כו'. וזהו התכללות אמיתי' יותר גם מהתכללו' דעקודים הנ"ל דכל א' יש לו שלימות בלא זולתו רק שמתכללים כא' ממש. וזהו אדם אדמה לעליון[9] ממש שהוא עצמות א"ס ממש כמו שהוא למעלה גם מבחי' האור דא"ס שמאיר בשוה לע"ס דעקודים כי אינו רק מחבר ראש וסוף שנמצא שיש מציאות ראש וסוף כמו הכלל אל הפרט שנק' מח' כללית כמו מח' כללית לבנות בנין כידוע שמקיף לאבי"ע בשוה וכמשל הרגשה כללי' שמרגיש מראש לרגל כא' כנ"ל. אבל בהתכללות דאדם מצד שאין שלימות לא' בלא זולתו הרי אין כאן ראש וסוף כלל שזהו כמו שהוא בעצמות א"ס ממש שנק' שלימותא דכולא[10] שאין דבר משלים אותו אלא הוא משלים את הכל והוא מה שנמצא השלימות באדם מצד שלא ימצא בו ראש וסוף כלל שדומה בזה לשלימות העליון כו' שהו בחי' יש האמיתי שלמעלה גם מבחי' האין העצמי שמתכללים בו הע"ס דעקודים ונקודים כו'. וכידוע בענין אל דעות ה'[11] ב' דיעות שלמעלה[12] למטה מיש לאין מיש האמיתי לאין כמו דקמיה כלא ממש חשיב כנ"ל בהתכללות דע"ס שבהעלם כו'. ומלמטה[13] למעלה הוא מאין ליש שזהו בבחי' התקון דחכמה שמאין ליש תמצא באו"כ בציור אדם וסובל ב' הדיעות יחד כו'. ואמנם בחי' ביטול היש לאין דחכ' דאדם בחיצוניות אעפ"י שאינו רק התאחדות מפורדי' לבד הוא יותר עליון הרבה מהתכללות וביטול דע"ס שבהעלם דעקודים ונקודים ומטעם הנ"ל דאדם אדמה לעליון ממש כמו שהוא בעצמו טרם ששיער בעצמו בכח כו' להיות כלל לפרט כו'. ובזה יתורץ הקושיא דרבוי הכלים דאדם דוקא הוא עיקר ההתכללות האמיתי' בדומה לעליון ממש כנ"ל וד"ל. ובזה יובן בטעם דבראשית בשביל התורה וישראל שנק' אדם. כמ"ש וזאת תורת האדם[14] שדומה לעליון ממש שנק' שלימותא דכולא כו'. והוא הטעם שמן התו"מ בעוה"ז דוקא בבחי' התיקון דאדם ברמ"ח מ"ע[15] בחיצוניות האברי' דמלכא למעל' כידוע מזה דוקא יבא העוה"ב[16] שהוא גילוי עצמות הא"ס ממש שנק' עדן שעשועי המלך בעצמו[17] וכמ"ש (משלי ח, ל) ואהיה שעשועים כו'. והעה"ב שאחר תח"ה הוא למעלה מתח"ה שאינו רק בחי' הברו' דתוהו שנפלו ומתו כו'. שזהו ענין ממית ומחי' כו' וד"ל:

(מב) **וזהו** בראשית ברא כו' והארץ היתה תהו כו'. ונתקנה ע"י החכ' דבראשית שהיא התורה וישראל דוק'.

וזהו פי' שמע ישראל דוקא שהוא בחי' אדם בתו"מ הוי"ה אחד ביחוד דע"ס דאצילות בכלים דוקא שדומה לעליון ממש שזהו מ"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בבחי' כלל ופרט כנ"ל וד"ל. ובזה יובן המדרש אמון פדגוג[18] שמגדל התינוק מן הקטנות לגדלות דבחי' אדם דתורה אמון מוצנע[19] דחכ' הקדומה כו' וד"ל:

(א) **וייצר** ה' אלקים[1] את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים כו'. ויש להבין מ"ש וייצר בשני יודי"ן דוקא. ומ"ש ה' אלקים ב' שמות הללו יחד שלא אמר כן בכל הברואים רק שם אלקים לבדו כמו ויאמר אלקים יהי אור[2] יהי רקיע[3] כו'. (רק בג"ע אמר ויטע ה' אלקים[3] כו'. ובגמר מע"ב דכתי' ביום עשות ה' אלקים[3] כו'). (אך במעשה האדם שאמר נעשה אדם הזכיר שם אלקים לבדו כמ"ש ביום הו' ויאמר[4] אלקים נעשה אדם בצלמנו כו' וכן ויברא[4] אלקים את האדם כו' וביצירה אמר וייצר ה' אלקים כו'. והלא אמר (ישעיה מג, ז) בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וכמו שאו' בראת יצרת נפחת ביי[5] כו' ולמה נבדל בחי' היצירה דוקא להזכיר בו ב' שמות דהוי"ה אלקים וגם מ"ש בעשיה ובריאה בצלמו ולא אמר כן ביצירה כו'). אך הענין הוא בקצרה לפי ששרש בחי' אדם הוא בשם מ"ה[6] במלוי אלפין דוקא כידוע (שהוא בחינת ז"א[7]) ובאות האלף יש ב' יודי"ן[8]. יו"ד העליון ע"ג הקו האמצעי שהוא יו"ד דחכ' ויו"ד תחת הקו שהוא בחי' ח"ת דבחי' המל' שכלולים יחד משום דנתב"ס וסב"ת[9] דוקא (כמשי"ת) והן ב' שמות דה' אלקים כידוע ע"כ אמר וייצר בב' יודי"ן וב' שמות דה' אלקים כו'. ובבחי' יצירה דוקא שהוא בבחי' שם מ"ה דאדם כידוע:

(ב) **ולהבין** ביאור כ"ז הנה יש להקדים תחלה ענין א' נפלא מה שאנו רואים שנשתנ' בריאת האדם בגופו ונפשו משאר כל הברואים. דהנה ידוע שכל מע"ב הן בג' חלוקים דצומח וחי ומדבר. והנה ידוע שיש בכל מציאות חומר וצורה[10] שנק' גוף ונפש ואנו רואים שכל הברואים דמע"ב בחלק הצומח וגם חלק החי יצאו גופם עם נפשם כאחד ממש דהיינו בבריאה אחת ממש וממאמר אחד האלקי וכמארז"ל (חולין ס, א) בצביונן נבראו ובקומתן ובדעתן כו'. שזהו בחי' החומר וצורה שלהן כא' נבראו כו'. כי הנה גם החומר והגוף של כל בריאה נברא ע"פ מאמר האלקי דוקא. כמ"ש והארץ היתה תהו כו' עד ויאמר אלקים תדשא[11] הארץ דשא עשב מזריע זרע כו'. ופרש"י תתמל' ותתכסה לבוש[12] כו' שיצא חומר העשב מן הארץ להיות עשב מזריע זרע כו' ע"פ כח האלקי שבמאמר זה דתדשא הארץ דוקא עם בחי' הצורה הרוחניות שבו מכח הצומח שבארץ יחד יצאו. וכן עץ עושה פרי[13] יצא חומרו וצורתו כא' מן הארץ. כמ"ש ותוצא הארץ דשא עשב כו'. ועץ עושה פרי למינו כו'. וכמ"ש (קהלת ג, כ) הכל היה מן העפר ולכך גם עכשיו אם בירך על פרי האילן בפה"א יצא (ברכות מ, א) דמארעא קא רבו משרשיו היונקים בארץ לפי שבתחלת הויית האילן הוא שיצא מן הארץ במע"ב כמו שהוא בצביונו ותוארו עכשיו ע"פ מא' זה דתדשא כו' שמלובש גם עכשיו בכח הארץ. אך שבמע"ב יצא עץ עושה פרי מן הארץ מעצמו ע"פ מא' זה כי דבר אלקינו יקום לעולם[14] (שתוציא הארץ גם עכשיו כו').

(ע"י יניק' מכח הצומח שבארץ כו') (וכ"ה בבחי' התהוות הנבראים העליוני' הרוחניים כמלאכים עליונים שהן בבחי' צומח וחי שיש מלאכי' שנק' עשב כמ"ש בזהר ע"פ (תהלים קד, יד) מצמיח חציר לבהמה' כו' שיוצאים מארץ עלאה. וכן מלאכים שנק' עץ עושה פרי שנק' (תהלים צו, יב) עצי היער[2] כו'. וכן יש מלאכים שנק' בשם חיות ובהמות[3] כמו פני אריה[4] ופני שור ופני נשר כו'. וכמארז"ל ועוף זה מיכאל[5] כו' כולם נבראו מארץ עלאה מאין ליש ממש כידוע). וא"כ[6] הרי המלאכים ג"כ נבראו בחומר וצורה כאחד ממאמר אחד כמו במאמרות דצומח וחי גשמיי' דמע"ב ממש. ולכך גופם וחומרם קרוב בערך ויחוס אל הצורה כמשי"ת[6] וכ"ה[7] בענין המאמר דישרצו המים שרץ נפש חיה[8] כו' ששרצו המים דגים חיים בגוף ונפש חיה בחומר וצורה כמו שהן עתה ממש וכן במא' דתוצא הארץ נפש חיה[9] בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה כו'. הרי הארץ הוציאה את גופי הבע"ח עם בחי' החיות הרוחניות שבהם כא' ממש כמו שהן עתה בצביונן ובקומתן כו'. כמו הארי והדוב והשור והכשב יצאו מן הארץ חיים בגופים שלמי' בצורתם[10] ותוארם כמו שהן עתה שבאים בתולדה ומתגדלים מן הקטנו' ובמע"ב יצאו כמו שהן אחר שלמות גדולם בכמותם ואיכותם ממש כמו שהן עתה. וכן האילנות והעשבים יצאו בגדולם בשלימות ולא ע"י צמיחה מן הקטנות אל הגדלות לפי שבמאמר האלקי נבראו יש מאין כידוע. והנה ודאי אנו רואים עכשיו שאין בכח הצומח שבארץ להוציא אילני פירות ועשב מזריע כו' כמו שהן בשלמותן בבת אחת. וכן אין בטבע המים כלל לשרוץ ולהוליד מכח טבע עצמם את התהוות הדגים חיים בגופים שלמים כו'. וכ"ש שאין בכח הארץ להוציא גוף הארי ודוב ושור ושאר בע"ח כמו שהוא כו'. אך במע"ב היה הכל ע"פ כח מאמר ה' שאמר תדשא הארץ כו'. וישרצו המים כו'. ותוצא הארץ נפש חיה כו'. ודבר אלקינו יקום לעול' שתוצי' הארץ כל חלקי הצומח והחי כמ"ש הכל היה מן העפר כו' וד"ל. (ומ"ש דאין לך עשב מלמטה[11] שאין לו מזל כו' זהו שפע דרוחניות דמזלות בארץ להוציא כח הארץ מן ההעלם לגילוי לבד. כמ"ש במ"א ויתבאר בסמוך בענין שמים וארץ[12] כו'):

(ג) **והנה** עכ"פ אנו רואים במע"ב שיצא מן הארץ כל חלקי הצומח והחי גם חומרם וגופם עם חיות נפשם כא' נבראו ע"פ מא' האלקי וכמ"ש (תלי' קמח, ה) כי הוא צוה ונבראו כו' כנ"ל. וכמו תוצא הארץ נפש חיה שיצא גופו של החי עם הצורה וחיות נפשו כאחד ממש א"כ בהכרח לומר לפ"ז שבודאי גופם וחומרם קרוב בערך ויחוס אחד עם נפשם וצורתם הרוחני דהיינו שבחי' החומר וצורה שלהם משתוים עכ"פ בערך ויחוס א' אע"פ שזה גופני וזה רוחני. אמנם הרי המה מתחברים ומתאחדים ומשתתפים יחד לצאת בגדר וסוג כמו בריא' אחת ממש ממאמר אחד דתוצא הארץ נפש חיה וכה"ג מאחר שבצביונן ובקומתן נבראו כו' כנ"ל. (וכמו"כ במלאכי' עליונים שהן ג"כ בבחי' צומח וחי כנ"ל בבחי' אריה ושור ונשר כו' שבמרכבה עליונ' גם הן בחי' חומר וצורה שלהם קרובי' בערך א'. ע"כ יצאו ממאמר אחד כמו תוצא הארץ עלאה נפש חיה כו'):

(ד)[13] **אך** הנה בריאת האדם בגופו ונפשו שנק' חומר וצורה משונה הוא מכל הברואים דצומח וחי הנ"ל. דהנה בבריאת האדם אמר וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ואח"כ ויפח באפיו נ"ח כו' הרי חומר גופו[14] נעשה תחלה מן העפר שכבר היה במציאות (והוא העפר שבקרקע המשכן העליון כידוע) דהיינו שלקח עפר ממקו' המזבח (רמב"ם פ"ב מה' ב"ה מפר"א)[15] ועשאו גולם כמארז"ל (סנהדרין לח, ב) שעה ראשונה הוצבר עפרו[16] שעה ב' נעשה גולם כו'. כמ"ש (תהלים קלט, טז) גלמי ראו עיניך ותשת עלי כפכה כו' (שם, ה) וז"ש וייצר את האדם עפר כו' שעשה צורה בחומר עפר זה בגולם בצורת אדם. אבל לפ"ז הרי עכ"פ גופו של אדה"ר לא נברא ע"י מאמר האלקי עם נפשו כשאר כל הברואים שהרי לא יצא חומר גופו מן הארץ בדרך בריאה ע"פ כח מאמר אלקי אלא רק צבר עפרו בעשיה בעלמא ועשה בו צורה גשמית שלא ע"י מאמר כלל וכלל. (שאע"פ שנק' מעשה ידיו של ה' ויציר כפיו ממש. כמ"ש ותשת עלי כפכה כו'. גם כל מע"ב נק' מעשה ידיו ונבראו ע"י מאמר ודבור דוקא כנ"ל. ומ"ש נעשה אדם[17] בבחי' עשיה ונז' ל' אמירה כמ"ש ויאמר אלקים נעשה כו'. פשוטו מורה שלא ע"י מאמר זה נעשה אלא כמ"ש צבר עפרו ועשאו גולם תחלה בלי מאמר כלל וז"ש וייצר כו' כנ"ל). וא"כ לפ"ז הרי היה גופו של אדה"ר למטה הרבה במדרגה מכל גופות הברואים דבע"ח שיצאו ע"י מאמר ה' דוקא ואפי' הצומח דעשב יצא ונברא ע"פ מאמר דתדשא כו' כנ"ל שבצביונ' נבראו כו'. וגופו של אדם אינו רק עפר גשמי רק שעשאו גולם לבד. (ומ"ש וייצר ה' אלקים את האדם עפר היינו מה שעשאו גולם לבד ואח"כ ויפח כו'). אך[18] הנה מצד נשמת האדם הרי הוא במעלה עליונה מכל הברואים שהרי אמר אח"כ ויפח באפיו נ"ח. ומאן דנפח מתוכי' נפח[19] שהוא נשמתא דפרחא מחי העולמי'[20] מבחי' חיי החיים דעצמות א"ס ממש שנק' (משלי כ, כז) נר הוי"ה ממש וע"ז אמר ויברא אלקים את האדם בצלמו כו'. משא"כ חיות כל בשר אינו רק מהבל המאמר העליון לבד כו'. ומטעם זה שהנשמה שבאדם חלק אלוה ממש[21] ובצלם אלקים ממש ע"כ ניתן לו הממשלה[22] על כל חיות ובהמות הארץ. וכן כל אשר יקרא לו האדם[23] נפש חיה הוא שמו לפי שהכל כלולים וטפלים אליו מטעם שנק' אדם אדמה לעליון[24] ממש כו'. והנה באמת זהו פלא גדול מאחר שנמצא מציאות האדם נבחר מכל המציאות מצד נשמתו למה גופו בתכלית הפחיתות והשפלות במדרגה יותר מכל גופי הנמצאים גם מן העשב הצומח דגם הוא נברא ע"פ מאמר ה' כנ"ל וגוף האדם עפר דומם. וגם זה לא היה כסדר הבריאה של כל הברואים שנבראו גופם עם נפשם כא' ובאדם הרי גופו נעשה כגולם תחלה ואח"כ נזרקה בו הנשמה האלקית כמ"ש ויפח באפיו נ"ח כו'. וזהו שמסיים ויהי האד' לנפש חיה שממיל' נעשה האד' לנפש חיה בגוף וחומר אחר שנפח באפיו ולא ע"י מא' כלל. וז"ש אחור וקדם צרתני[25] כו' ואחז"ל (ברכות סא, א) אחור למע"ב (דאפי' יתוש קדמו[26] שהאדם נברא ביום הוי"ו[27] וגם אחור במעלה מצד גופו מעפר יסודו שאפי' יתוש נברא גופו עם נפשו כאחד כו'[28]. וקדם למע"ב הוא מצד הנשמה שנפח באפיו שהוא למעלה וקדם למע"ב להיותה בצלם אלקים ממש)[28].

(ומ"ש צרתני בבחי' יצירה דוקא קאי על הנשמה שיצרה בצלם אלקים מקדם למע"ב[29] וגם יצירה כזאת עשה בחומר הגופני שהוא הגולם דעפר שעשאו בצורת אדם שהיא הנשמה. וז"ש אחור וקדם צרתני וזהו פלא גדול איך יוכל להיות קשר וחבור לצורה דנשמה האלקית בחומר העפר להיות בבריאה אחת ממש כשאר הברואי' דכל בע"ח בחומר וצור' כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה כו':

(ה) **אך** הנה שרש הענין לכל הנ"ל יובן ע"פ הקדמה ידועה בשרש ענין הד'[30] יסודות[31] דארמ"ע וכן ד' חלקים דצח"מ[32] שהן לנגד ד' אותיות דשם הוי"ה יו"ד דחכ' בבחי' מדבר ה"א בינה בבחי' חי וי"ו מדות בבחי' צומח ה"א אחרונה בחי' המל' בחי' דבור הוא בבחי' הדומם. וכ"ה בסדר דד' יסודות ארמ"ע. אש בבחי' מדבר כמ"ש יהי אור דחכמה[33] והוא נשמת אדם שהוא בבחי' אש וניצוץ כו'. ורוח בחי' בינה ה"א עלאה. ומים בבחי' וי"ו בחי' המדות. ועפר בבחי' ה"א תתאה בחי' המל' כידוע. ולפ"ז הרי שרש נשמת האדם הוא בבחי' היו"ד דשם הוי"ה שהוא בחי' החכמה בחי' מדבר וגופו שמעפר בחי' דומם שרשו בה"א אחרונה דשם הוי"ה שהוא בבחי' דומם כנ"ל. ומפני שנעוץ תחלתן בסופן דוקא ולא באמצען כידוע. ע"כ נתלבשה הנשמה דאדם בעפר הדומם דוקא. לפי שהנשמ' נק' נר ה'[34] בבחי' אור ואש. דהיינו בבחי' יו"ד דחכמה (ומ"ש ויפח באפיו כו' כמפוח האש שיוציא שלהבת והוא בחי' רוח ואש כלולים יחד). ע"כ ירדה למטה במדרגה היותר שפלה שהוא הגולם דעפר להיות בו לאור וחיות ממש. וכמ"ש ויפח באפיו נ"ח ויהי האדם לנ"ח ולא נברא גופו ונשמתו כא' כשאר כל הברואים לפי שאין ערך וקרוב כלל לדומם העפר עם בחי' החכמה בחי' מדבר שיוכלו לצאת כאחד במאמר אחד ומה גם שהנשמה מצד עצם מהותה היא למעלה מן בחי' המאמר שהוא הדבור כנ"ל בפי' וקדם כמ"ש ויפח כו' והגוף שהוא הדומם למטה הרבה מן המאמר ועכ"ז נתחברו יחד אך לא בדרך סדר בריאת חומר וצורה כא' אלא תחלה יצר הגולם דעפר בציור אדם ואח"כ ויפח באפיו נ"ח שהוא בחי' היו"ד דשם הוי"ה ונתחברו כא' מראש כל דרגין בסוף כל דרגין משום דנעוץ תב"ס דוקא שנמצא היה התחברות זאת בדרך דלוג הערך מגבוה לנמוך שהוא בא רק בדרך התלבשות לבד והוא מה שנזרקה ונתלבשה הנשמה בעפר חומרי זה כו' והיו לאחדים ממש כהתהוות חומר וצורה מתחלת ההוייה כשאר בע"ח והוא מפני שיש קשר ואחיזה לבחי' הדומם דוק' בראש דחכמה דוקא והוא י' בה"א תתאה (כמשי"ת). אבל[35] הנה שרש התהוות כל הברואים דצומח וחי דמע"ב הוא מבחי' ה"א וי"ו דשם הוי"ה כנ"ל. דוי"ו דשם הוי"ה הוא בבחי' מדות בבחי' צומח וה"א ראשונה[36] בבחי' חי. וכמו שב' אותיות הללו המה קרובים זא"ז בערך שהוא בינה ומדות שבאים כסדרן מה"א דבינה נמשך התהוות המדות דבחי' וי"ו ותחלה היה הוי"ו כלול בה"א שהוא ענין רגל הקצר שבה"א שנק' פסיע' לבר[37] כו' שזהו המדות כאשר הן כלולים בשכל ואח"כ יוצאים לידי גילוי מן ההעלם כמ"ש במ"א. (והיינו ענין צומח שבחי כי המדות בבחי' צומח ובינה בבחי' החי ומדות שבבינה נק' צומח שבחי כו'). וכמו"כ הוא ממש ענין התהוות דצומח וחי גשמיי' שנתהוו מב' אותיות הללו דה"א וי"ו זה שהן כל הברואי' דצומח וחי שבמע"ב שהן נבראו כא' בגוף ונפש שלהם כנ"ל. והיינו בחי' צומח וחי בפרט בכל בריא' דבע"ח הגוף של בע"ח הוא בבחי' צומח (רק שנק' צומח שבחי) שהרי הגוף תחלתו קטן וצומח ונעשה גדול כעגל שנעשה שור כצומח דאילן ועשב. וגם נפשו וחיותו גדל עם הגוף כא' כי הצורה קרוב' לחומר בערך ומתיחס עם הצומח דגופו לפי שנבראו ממאמר אחד כאחד ממש כנ"ל. והוא מצד שרשם בב' אותיות דה"א וי"ו דשם הוי"ה שהן ג"כ בחי' חי וצומח העליונים כנ"ל שמתיחסים בערך וכנ"ל בצומח שבחי שהן המדות בחי דבינה כו' וד"ל. משא"כ התהוות יצירת האדם בנפשו וגופו הרי נשמתו מרומם מאד בדלוג הערך מחומר גופו שהוא ריחוק ערך המדבר שהוא בחי' יו"ד דחכמה על ערך הדומם שהוא בחי' ה"א תתאה דדבור כו' כנ"ל. ע"כ לא נבראו כא' במאמר אחד כי אין להם חבור ויחוס זע"ז כלל להבראות בדרך בריאה ממאמר אחד כשאר בע"ח אלא תחלה עשה לגולם גופו מעפר הדומם ואח"כ ויפח באפיו כו' שבאה הנשמה דבחי' יו"ד דחכמה בעפר דומם זה בבחי' התלבשות לבד. אך מה שיש להם קשר וחבור זע"ז כחומר וצורה ממש אע"פ שלא נבראו ע"י מאמר כלל. (הנשמה מצד יתרון מעלתה בנקודה די' דחכמה שלמעלה גם מבחי' בינה כו'. והגוף מצד שנמוך הוא מן המאמר דדבור כנ"ל). הנה זהו מטעם שנתב"ס בסופן דוקא שמצד יתרון מעלת אור הנשמה שביו"ד דשם הוי"ה אין לה מקום לשכון כ"א למטה בסוף כל המדרגות דוקא שהוא בחי' הדומם דעפר (וכמשי"ת ב"ה[38]) וד"ל:

(ו)[39] **והנה** להבין כ"ז בתוס' ביאור. וגם יש להבין לכאורה דזה הטעם עצמו דיש יחוס לצומח עם החי כנ"ל כך יש יחוס לצומח וחי במדבר שגם בו יש צומח וחי אלא שנק' צומח וחי שבמדבר. וא"כ למה לא נמשך אור הנשמה בצומח רק דוקא בדומם שאינו מערכו כלל כו'. אך הנה ידוע בסדר ד' חלקי דצח"מ שבחי' הדומם הוא היותר אחרון במעוט וצמצום החיות שגם הצמיחה ורבוי אין בו כלל כאבנים ועפר רק הוא כהווייתו בחי' דומם לבד. ובחלק הצומח יש יותר חיות מאחר שיש בו הצמיחה ורבוי ההתפשטות כעשב ותבואות כו'. והבע"ח יש בו נוסף על הצמיחה מבחי' רוח החיות דגדר החי הרוחני שמובדל במעלה מגשם הצו"ד וכלול מצו"ד ג"כ. והמדבר נוסף בו מכח השכל שנק' נפש המדברת וכלול בו דצ"ח כידוע. וחי שבמדבר גדול במעל' מחי סתם. וצומח שבחי גדול במעלה מצומח סתם עד שגם דומם וצומח שבמדבר גדול מצו"ד שבחי כעצמות וצפרנים ושערות דאדם כו'. והנה אנו רואי' שיש קשר וחבור לצומח עם החי דאע"פ שאין בצומח דאילן ועשב וכה"ג מגדר וסוג דחי הרוחני כלל מ"מ מאח' שאנו רואים שיש בבחי' החי מבחי' הצמיחה והתפשטות כצומח ממש הרי בהכרח מזה לומר שיש להן קשר וחבור זע"ז כאלו הן מהות אחד ממש אך שזה חומר וזה צורה. והוא מה שאנו רואים שיש גם בנפש החי גדול וצמיחה כצומח ממש שהרי עגל הקטן נעשה גדול ואין גידול זה

באיברי גופו לבד אלא גדול הזה עיקרו ברוחניות חיות נפשו וממילא מתגדלים איבריו כי יש בנפשות החי בחי׳ קטנות וגדלות (כמו שיש באדם קטנות וגדלות רק שבאד׳ נק׳ צומח שבחי שבמדבר) כאילן קטן שצומח ונעשה גדול. והנה׳ יש בכל חלקי דצח״מ גדלות וקטנות במינם דהיינו שבמין זה לא יהיו גדולים יותר גם אחר שלימות גדילתו כמו במיני החי יש חיות קטנות במינם לאחר שלימות גדלותם כחתול וכלב ושועל. ויש חיות גדולות במינם כמו הפיל והדוב והארי וכה״ג בבהמות יש קטנים בטבע גידולם כמו הכבש וגדי. ויש גדולות כפרה ושור וסוס וגמל וכה״ג בעופות יש קטנים וגדולים במינם כתורים ובני יונה ובת היענה כו׳. וכ״ה גם במיני הדומם באבנים יש אבן גדול וקטן ומיני מתכות שונים במינים חלוקים. וכמו[2] במיני הצומח יש אילן גדול וקטן. כך יש הר גדול והר קטן (רק שהדומם מתחלת הווייתו קטן או גדול כאבן קטן וגדול וההרים יגדלו מן הקטנות להיותם בחי׳ צומח שבדומם[3]. כמ״ש במ״א ע״פ (עמוס ד, יג) כי הנה יוצר הרים כו׳). וכך גם במיני[4] אדם בחי׳ מדבר גם לאחר שלימות גידולם יש קטנים וגדולים. אך אין ההפרש רב בין אנשים גדולים בקומה לקטנים רק באמה אחת או שתים על פי הרוב שאין גבוה בקומה יותר מד׳ אמות ולא פחות מב׳ אמות. (לבד בני הענק שהן הנפילים[5] כו׳ שיצאו במקצת מגדר האנושי להיותם הנולדים מבני האלקים שבאו אל בנות האדם[5] וילדו להם כו׳). והטעם הוא משום דבחי׳ צומח שבמדבר נבדל מצומח דחי דצומח דחי מתיחס לצומח דעשב ואילן שחלוקים במיניהם בתכלית גידולם שזה קטן בטבע כאילן קטן שלא יגדל עוד או פרי קטן וגדול. וכך קטנות הכבש לגבי השור והחתול לגבי הארי כו׳. משא״כ צומח דמדבר אע״פ שתינוק קטן נעשה גדול כעגל שנעשה שור אבל בתכלית גידולו הכל שוין ואין הפרש גדול ביניהן כנ״ל להיותו למעלה הרבה מבחי׳ צומח ואינו משתתף ומתיחס כ״כ עם הצומח כמו החי שמתיחס עם הצומח מפני שהחי קרוב בערך יותר ומתיחס אל הצומח להתדמות אליו בכל עניניו גם במיני גידולם (מטעם הנ״ל ששרש הצומח וחי בה״א ווי״ו דהוי״ה כו׳). אבל המדבר אין לו חבור וקירוב אל הצומח כ״כ. (רק מה שנתגדל מן הקטנו׳ וגם זה מצד התולדה כי גם בבטן גדל מן הקטנות כשאר בע״ח. אבל אל החי יש לו חבור וקירוב הערך יותר מפני שסמוך אליו במדריגה יותר והוא בחי׳ חי שבמדבר עד אשר גם הנפש דאדם שהוא נפש השכלי׳ יש בה בחי׳ הצמיח׳ מקטנות לגדלות לפ״ע צמיחות גופו מקטנו׳ לגדלו׳ ע״ד צמיחת החי דעגל שנעשה שור). שהרי תינוק שכלו קטן והולך וגדל גם במדותיו ובגידולו יגדל שכלו ומדותיו וצמיחה זאת בנפש השכלית לכאורה הוא דומה לצמיחת אילן שיגדל מן הקטנות שיש אילן קטן וגדול. וכמ״ש (דברי׳ כ, יט) כי האדם עץ השדה כו׳. וכך יש אדם גדול בחכ׳ שנתגדל ביותר כחכמת שלמה וכה״ג. ויש אדם קטן מאד בחכמה כשוטה בקטנות הדעת ביותר שלא יגדל עוד לעולם כמו שלא יגדל הכבש להיות כשור וכפרי קטן כו׳. שנק׳ מינים חלוקים בטבע הבריאה שזה האדם שיגדל בחכ׳ עד שלימות הגדלתו זהו מצד מין טבע שכלו עד שזה נק׳ חכם גדול במינו בטבע להיות במין אדם גדול כמינים הגדולים בבריאה בחלק החי כשור וגמל כו׳. ולא מצד שנתגדל מן הקטנות לבד וזה מין האדם קטן בטבע גדולו כקטן השכל בטבעו שלא יגדל עוד. ואם היה תלוי בסבת הגדל׳ מן הקטנות היה גם הטפש חכם לאחר שיגדל ויזקין בשנים ואדרבה זקני ע״ה כו׳ (קינין פ״ג, ו). אך א״כ שבבחי׳ הצורה דנפש השכלית הם במינים חלוקי׳ בטבעם אדם גדול וקטן כנ״ל. לפ״ז היה ראוי להיות שגם החומר של אדם יהיה במינים חלוקים בטבע גידול׳ בקטנות וגדלות שהאדם הגדול בחכמה יגדל גופו יותר והקטן בחכמ׳ יהיה גופו קטן מאד ואנו רואים שבגופות קומתן בנ״א כמעט שוה ואין בזה מיני׳ חלוקי׳ כו׳ כנ״ל. אך הרי מזה ראייה גמורה שנפש האדם נבדלת בערך הרבה מגופו כערך המדבר על הדומם כנ״ל עד שאין גידול השכל מכריח גידול הגוף כלל להיות שגופו יסודו מעפר כו׳. ובחלק הדומם אין מינים חלוקים כ״כ כמו בצומח (כי[6] אין הפרש כ״כ באבנים בין גדול לקטן ע״פ הרוב וכן בהרים גבוהים וקטנים משא״כ צומח דאילן כו׳. והנשמה נתלבשה בדומם דגוף משום דנתב״ס ולא בקרוב הערך כצומח וחי וע״כ בנפש אדם יש בה קטנות וגדלות במינים חלוקים כנ״ל. והוא מ״ש כי האדם דוקא שהוא הנפש כעץ השדה. אבל לא גופו אע״פ שתינוק קטן הולך וגדל. אבל אין בזה מינים חלוקים משא״כ צומח דחי נפשו וגופו כאחד ממש במינים חלוקים

כנ״ל מפני שקרובים זע״ז בערך יותר כנ״ל הטעם וד״ל:

(ז)[7] **והנה** דרך כלל יובן מכל זה עכ״פ שבבע״ח יש בחי׳ התכללות מצומח וחי בקירוב הערך יותר. דהיינו שגופו בחי׳ צומח כצומח דעשב ואילן שהרי נולד קטן ונעשה גדול. ונפש החי גדל והולך עם גופו כאחד למיניהם כחיות ובהמות קטנות וגדלות כנ״ל. (וכ״ה בפני אריה ושור העליון כנ״ל. בפי׳ תוצא הארץ ארץ עלאה כו׳). אבל גופו של אדם אע״פ שהוא עתה בגדר חי אינו ביחוס וקירוב הערך כ״כ עם נפשו אשר ע״כ אין צומח שבנפש השכלית מתיחס עם צומח דגופו כנ״ל וד״ל:

(ח) **ומזה** יובן במע״ב להיות שעכשיו גם האדם נולד קטן ונעשה גדול. וכן החיות ובהמות מצד התולדה מבטן עד שנתגדלו למיניהם כו׳. אבל במע״ב הרי אמרו שבצביונן וקומתן נבראו שיצאו החיות ובהמות מן הארץ גופם ונפשם כאחד כמו שהן לאחר שלימות גדילותם* ממאמר א״* דתוצא הארץ נפש חיה למינה כו׳. הרי גופם בערך אחד ממש עם נפשם אע״פ שהן ב׳ מדרגות. אבל הן סמוכים וקרובים זע״ז בקירוב הערך מאד מאחר שנתחברו יחד להיות שתיהן עולים יחד בגדר בריאה אחת בבת אחת ממש כו׳. וע״כ גם עתה יוצאים בתולדה שניהם כאחד בצמיחה אחת למיניהם כו׳ כנ״ל. אבל בחי׳ מדבר דאדם שהוא נפש השכלית רחוק בדלוג הערך הרבה מגופו אף מבחי׳ צומח דגופו כנ״ל. שהוא בחי׳ חי עתה שבא מתולדה דאב ואם שהוא בבחי׳ צומח וחי כו׳. ע״כ במע״ב לא היה יכול להיות שיצא בריאת אדם נפשו עם גופו כאחד כשאר בע״ח אף אם היה גופו בגדר חי. וכ״ש שהיה גוף האדם מבחי׳ הדומם דעפר שלא בדרך תולדה כלל. רק

גולם עפר בעלמא שלא נעשה ע"פ מאמר כלל כנ"ל. אלא אחר שעשה ה' לגולמו וצייר בו צורת אדם נזרקה בו נשמתו בדרך התלבשות לבד. והוא מ"ש ויפח באפיו נ"ח ויהי האדם לנ"ח ותרגומו לרוח ממללא[9] כו'. והוא מטעם הנ"ל בשרש הנשמה דאדם שהוא ביו"ד דשם הוי"ה בסדר ד' חלקי דצח"מ ובחי' הדומם הוא בה"א תתאה ונעוץ תב"ס דוקא. ולזאת כאשר נעשה הגוף מן הדומם מיד נפח באפיו נ"ח שהוא היו"ד דחכמ' מפני שנתב"ס וסב"ת (כמשי"ת). וכמו[10] בתחה"מ[11] דלעתיד שיומשך כל נשמה בגופה וכמו שאו' ואתה עתיד להחזירה ביי[12] לע"ל כו'[10]. (וגם עתה ביצירת הגוף בבטן ממ"ד ומ"ן דאב ואם שבא בבחי' חצוניות[13] בגדר בע"ח. עכ"ז בדרך התלבשות נזרקה בו נשמה כמאמר (נדה פ"ג) ג' שותפין[14] כו'. שלזה או' אתה נפחת ביי[15] גם עכשיו. אבל גופו של אדה"ר שנעשה מן העפר ממש לא הי' בו בחי' צומח כלל אלא תחלתו דומם. וע"כ לא נתגדל מן הקטנות כאדם דעכשיו אלא היה בשלמות קומתו מיד ולא שנתגדל מעט מעט. ואע"פ שגם החיות ובהמות יצאו בקומתן במע"ב. אבל יש בהן בחי' צומח בגופם ונפשם למיניהם. אבל האדם לא היה בגופו בחי' צומח כלל. ולכן אין עתה ג"כ באדם מינים חלוקים כנ"ל). משא"כ שאר כל הברואים דבע"ח שהן בהתכללות מצומח וחי בקרוב הערך יכלו לצאת כאחד ממאמר אחד כנ"ל. לפי ששרשם בוי"ו וה"א עילאה דשם הוי"ה שמתיחסים זע"ז כנ"ל וד"ל:

(ט) **וכמו"כ**[16] יובן למעלה בבחי' אדם דאצי' שבחי' ה"א תתאה היא בחי' דומם דאצי' ובו נתלבש מבחי' יו"ד דחכמה שהוא בחי' נשמה דאדם דאצי' (מטעם[16] דנתב"ס כנ"ל). (אבל בחי' בהמות וחיות שהוא בחי' ב"ן[17] דתהו שלפני האצי' זהו כמו חיות ובהמות וצומח דמע"ב הנ"ל. שהן בבחי' ה"א וי"ו שקרובים זא"ז בערך וכמו אריה ושור דמרכבה כו'). אך[18] הנה עדיין יש להבין היא גופא מאיזה טעם נעשה גופו של אדה"ר מבחי' הדומם דעפר שאין בו מאמר כלל שהיא המדרגה היותר תחתונה שבכל הברואים כנ"ל. אמנם הענין הוא כידוע שאע"פ שהאדם נברא באחרונה מכל הברואים כמא' דאפי' יתוש קדמו כו'. אבל הוא תכלית שלימות הבריאה[19] של כל הנבראים שקדמו לו במע"ב עד שע"י דוקא יתעלו ויתקנו כולם. וכמ"ש לעשות לתקן[20] ותקונם ע"י האדם דוקא. וכמ"ש (ישעי' מג, ז) לכבודי בראתיו יצרתיו[21] לכבודי דוקא דהיינו גם כל השתלשלות העולמות העליונים מאין ליש בג' עולמות דבי"ע[21] מריש כל דרגין עד סופא דכל דרגין מאין ליש הוא בשביל בריאת האדם שע"י יתעלו כל הניצוצות דתהו שנפלו למטה בג' עולמות שכל ירידה זו לצורך עלייה היא להיות בבחי' בטול היש לאין להתייחד במקורן ושרשן ביח"ע[22] כו' הכל הוא ע"י האדם דוקא שהוא בשם מ"ה דחכמה שמברר לב"ן[23] כו'. וז"ש לכבודי בראתיו כו'. ואפי' כל יח"ע שבע"ס דאצי' באו"כ מריש כל דרגין דאצי' עד סוף האצי' הכל ע"י האדם. כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה[24] כו' שע"י עבודתו בג"ע דבריאה היה מוסיף אורות באצי'. וז"ש לכבודי ממש בראתיו כו'. לפי שנק' אדם אדמה לעליון ממש שהוא עצמות המאציל. כמ"ש בצלמו כו' וד"ל[25]:

(י) **וזהו** שאנו רואים שכל חלקי השפע דדצ"ח שירד כ"כ מלמעל' למטה שיהיו כולן מתעלין ע"י האדם דוקא כי כולם נטפלים אליו רק לצרכיו כמו לחם לאכול ובגד ללבוש[26]. שזהו חלק הצומח וכן חלק החי ניתן הכל לאדם והוא המושל על הכל וכמ"ש וירדו[27] כו' לפי שכל בחי' צו"ח נכללים באדם לצרכו. וכמ"ש (ברכות ו, ב) כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה כו'. לפי שע"י יתעלו הכל כו' והוא מפני שהאדם כולל כולם. וראי' ממ"ש ויקרא האדם שמות[28] לכל הבהמה כו' וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. וכ"ה גם בכל העולמות שע"י האדם יתעלו כל הנצוצות מעולם הפירוד לעולם היחוד עד עצמות אא"ס ממש. וז"ש לכבודי בראתיו לכבודי ממש שהוא כבוד הוי"ה שבעצמות המאציל כו' וד"ל:

(יא) **וכ"ז** הוא רק מצד שרש נשמתו שביו"ד דחכמה כנ"ל בענין ויפח באפיו נ"ח כו'. ולזה הטעם יובן ג"כ שזהו עצמו הטע' לזה שגופו של אדה"ר נעשה מן הדומם דעפר בחי' היותר אחרונה שבכל הברואים דוקא. דהיינו כדי שיתעלו הכל על ידו גם היותר שפל במדרגה מהכל. (אע"פ שמצד נשמתו כולל הכל גם לדומם מ"מ אם לא היה גופו מדומם עצמו לא היה מעלה את הכל). כי הנה ידוע כאשר מעלין לדבר השפל ביותר ממילא מתעלה כל מה שעליון הימנו עד רום המעלות כו' וד"ל:

(יב)[29] **ויובן** זה עד"מ הכלי שמגביהין בו המשא (שנק' ליבער)[30] אם ישימו אותו תחת היותר תחתון שבדבר המשא אזי יגבה כל מה שעליון הימנו כמו כותל גבוה בקומה שבבית שצריך להגביהו ע"י כלי הגבהה הנ"ל ודאי צריך ליתן אותו תחת הקורה התחתונ'[31] ביותר שמונחת בארץ ממש. ואז ממילא יוגבה כל הקורות ועצים העליונים ממנו המונחים זע"ז עד העליון מכולם. אבל אם היה נותן כלי הגבהה בחצי הכותל היה חלק התחתון נשאר למטה עומד בארץ שאין העליון מעלה לתחתון אבל התחתון מעלה ומגביה לעליון כי כאשר הוגבה התחתון ממילא הוגבה העליון שעליו. ונמצא דוקא בהעלאת התחתון תלוי העלאת העליון. (והוא[32] לפי שהעליון מונח על התחתון וחלקי העצים שבכותל מחולקים שבהעלאת העליון לא יעלה התחתון אלא דוקא בהעלאת התחתון יוגבהו כולם לפי שכל הגבהה והעלאה הוא מלמטה למעלה ע"כ העלאת התחתון ביותר שאין עוד למטה הימנו בו תלוי העלאת העליון שאין למעלה הימנו. (וכמו בחומר וצורה בתקון החומר ותקון[33] הצורה שהעין תראה בתקון חומר העין שהשפל יעלה לעליון. וכן הביטוש לגוף[34] יעלה לנשמה דסליק נהוריה כו'. והיא התשובה שקודם למע"ט להאיר לנשמה האלקית כו'. ועד"מ כשמעלים לאדם מגביהים גופו תחל' או אדם שיעלה מעצמו ותחלת עלייתו בהילוך ברגל שמוליך ומגביה הראש ממילא לפי שכ"ז הוא בהעלאה מלמטה למעלה. אבל מלמעל' למטה נהפוך הוא שהעליון הוא המגביה ומעלה לתחתון מפני שהתחתון נכלל הוא בעליון כמו בהאיר הנשמה יתוקן הגוף. ובתקון הראש יתוקן ויעלה אחריו כל האברים. וכמו הראשים בעם שיעלו אחריהם כל העם כמלך על עם כו'. וכמו בהמשכה שנמשך ויורד

מעליון לתחתון כמו משכל שבמוח ללב כו׳ ולא מלב למוח כו׳. ועכ״ז יכול להיות שע״י עלייה ותקון דמעשה יעלה למדות ומוחין כו׳. וראייה מעליית העולמות שהוא מתחתון לעליון מעשייה ליציר׳ ומיצירה לבריאה כו׳ להיותו בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה שהוא ההפוך מבחי׳ או״י שמלמעלה למטה כו׳ וד״ל[1]:

(יג)[2] **והנה** הנמשל מכל זה יובן הטעם בבריאות גופו של אדה״ר מן הדומם דעפר היותר שפל מכל המדריגות דצומח וחי. כדי שע״י העלאת הדומם דגופו יתעלה הכל היינו כל חלקי הצומח וחי העליונים ממנו כמובן ממשל כלל הנ״ל שע״י העלאת התחתון מכולם יהיה העלאת כל העליוני׳ ממנו כו׳. ולזאת היה רצון ה׳ שיתלבש אור נשמת אדם בבחי׳ דומם העפר שע״י העלאת הדומם יתעלו הכל גם בעולמות העליונים כמלאכים שנק׳ בשם בהמות וחיות וחציר כו׳ שהן בחי׳ צו״ח העליונים עד שגם העליון מהכל שאין למעלה הימנו שהוא בחי׳ האדם דחכמה עצמה כו׳. אך א״כ למה לאדם דוקא השפל בגוף דדומם ולא לחיות ובהמות אם עיקר הטעם הוא מצד השפלת המדרגה דדומם כו׳. אבל האמת הוא דעיקר הענין דתקון וברור של כל העולמות הוא מצד נשמת האדם דוק׳ דכתיב ביה ולכבודי בראתיו כו׳ שע״י יתעלה הכל להיות תכלית שלימות כל הברואים כנ״ל. לפי ששרשו ביו״ד דחכמה הכולל הכל ובחכמה דוקא אתברירו[3] הכל וכתיב נר הוי״ה כו׳ כמ״ש ויפח באפיו כו׳ שע״כ על ידו יתעלו הכל עד בחי׳ העצמות דא״ס ממש כנ״ל. ומזה הטעם עצמו הוא שהושפל בגוף דדומם שאין למטה הימנו כדי שמהיותר תחתון יתעלה כל העליונים ממילא אבל ע״י הנשמה דאדם דוקא משום דנתב״ס כנ״ל. ונמצא ב׳ סבות יש כאן לבירור והעלאת כל העולמות ע״י האדם. א׳ מצד נשמתו שהעליון מהכל יכול הכל להתעלות ע״י. והב׳ מצד גופו היותר תחתון מהכל כו׳ ושניהם כאחד טובים משום דנתב״ס וסב״ת (כמשי״ת). והן ב׳ מדריגות שבאו״י ואו״ח שבהעלאה ותקון צריך להיות משניה׳. וע״כ נשמת האדם דוקא הוא שהושפל בדומם ולא בריאה זולתו וד״ל. (וכמו״כ יובן למעלה בעולם האצי׳ שבחי׳ ה״א תתאה בחי׳ דומם ונק׳ עפר אשר בקרקע המשכן דאצי׳ נתלבש בה מיו״ד דחכמה דנתב״ס כדי שיתעלו כל העליונים שלמעלה מבחי׳ דומם דאצי׳ והן כל מדרגות העליונות דאצי׳ שהן בבחי׳ צומח וחי דאצי׳ והן אותיות וי״ו ה״א מדות ובינה דאצי׳ כו׳ שהן בבחי׳ צו״ח כנ״ל וד״ל). ומטעם שנשמת אדם דאצי׳ הוא ביו״ד דחכמ׳ עלאה שבעצמות המאציל כנ״ל וד״ל:

(יד)[4] **אך** הנה עדיין יש להבין בגוף הענין בטעם חבור וקשר דבחי׳ מדבר מדרגה היותר עליונה עם בחי׳ הדומם דעפר שהוא היותר אחרון איך יוכל להיות שיתאחדו ויתחברו כ״כ להיות כמהות א׳ כשאר בע״ח בבחי׳ חומר וצורה כו׳ מאחר שרחוקי׳ זה מזה בערך הרבה. והלא גם בבחי׳ צומח שהוא עליון יותר מן הדומם אין בחי׳ מדבר דאדם מתלבש בו רק החי להיותו קרוב אליו בערך כנ״ל. ואיך יבא בחי׳ המדבר בהתלבשות בדומם כו׳ אף בדרך התלבשות וזריקה כמו ענין הנפיחה באפיו כו׳. וא״א לבחי׳ מדבר לבוא בהתלבשות כ״א בסמוך וקרוב אליו שהוא בחי׳ החי (כעכשיו שנמשכה הנשמה בגוף בבטן שהוא בבחי׳ חי כו׳). אלא צ״ל שיש מקור ושרש לבחי׳ הדומם שהוא משתווה בערך ויחוס אחד עם בחי׳ המדבר דוקא שלמעלה מן החי ע״כ בא אור הנשמה בגוף הדומם דוקא וזה פלא גדול. ואם מצד שנעוץ תב״ס וסב״ת כנ״ל היא גופא יש להבין טעמו של דבר זה למה נעוץ תב״ס דוקא ולא באמצע כו׳. אמנם הנה ידוע בטעם קריאת שם דומם ע״ש בחי׳ השתיקה כמו (תהלים לז, ז) דום לה׳ (שם לט, ג) נאלמתי דומיה וכה״ג וזהו ענין העדר ההתפשטות בתכלית כי הדומם אין לו התפשטות כלל וכלל בצמיחה ורבוי רק הוא כהוייתו לבד ולא יבא לכלל רבוי והתפשטות לעולם כו׳. והנה בחי׳ יו״ד דחכמה הוא ג״כ בבחי׳ דומם בהעדר ההתפשטות לגמרי. וכידוע בענין בחי׳ כח מה דחכ׳[5] שהוא בבחי׳ ביטול בעצם בבחי׳ האין בעצם שהוא בהעדר ההתפשטות לגמרי והוא בחי׳ נקודה די׳ שאין לה התפשטות כלל כמ״ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין[6] כו׳ בבחי׳ אין והעלם ממש והוא העלם אור השכל טרם שבא לכלל גלוי מאין ליש שלא בא עדיין לבחי׳ משפיע[7] לבינה שאע״פ שחו״ב נק׳ תרין ריעין[8] דלא מתפרשין שמאור החכמה נמשך לבינה שהיא התפשטות ההשגה לאורך ורוחב כו׳ זהו באות יו״ד דחכמה שזהו בחי׳ יש דחכ׳ שמקיף[9] התחתון דיו״ד נמשך לבינה והוא כמו הברקת אור השכל שנק׳ התחכמות והבנה שבאה לכלל השגה ותפיסה ממש כידוע בענין הבן בחכמה וחכם בבינה[10] כו׳. אבל בחי׳ נקודה די׳ אינה אלא בחי׳ צמצום והעלם דחכמה כמו שהיא בבחי׳ האין ממש וא״א שיבא לבחי׳ התפשטות בבינה (והוא ענין שמן דחכמה צף ע״ג יין[11] דבינה ואין להם חבור כלל לענין טומאה כו׳) (שבת ה, ב) וזהו הנקרא שכל הנעלם מכ״ר[12] שנק׳ ח״ס או פלאות חכמה[13] כו׳. ע״כ א״א שיבוא בחי׳ נקודה דחכ׳ בהתלבשות רק בבחי׳ הדומם דוקא שהוא האחרון יותר שאין מאיר בו מבחי׳ השגה דבינה ומדות כו׳. להיותו גם הוא מבחי׳ העדר ההתפשטות לגמרי שלזה נק׳ דומם ל׳ שתיקה כנ״ל. אבל בחי׳ המדות והשכל שהן בבחי׳ צמיחה והתפשטות לא יכול נקודה דחכמה בחי׳ האין בעצם להתלבש שם כלל. וזהו הטעם שנעוץ תב״ס דוקא שהוא הדומם ולא באמצען שהן בחי׳ הצומח וחי דמדות ובינה כו׳ וד״ל. (ואע״פ[14] שבמע״ב אמר בראשית ברא בחוכמתא[15] וכמ״ש כולם בחכמה עשית (תהלים קד, כד) דאבא אמר לאימא[16] כו׳ שנתפשט עד בחי׳ אותיות הדבור די׳ מאמרות להיות כל חלקי דצ״ח כו׳. זהו מבחי׳ היש דחכ׳ דבראשית נמי מאמר הוא[17] שנק׳ תרין ריעין כו׳. אבל בחי׳ אין דחכמה לא בא בהתלבשו׳ במע״ב רק בבריאת אדם בעפר גופו שנאמר ויפח באפיו כו׳[14]. ולזה הטעם ע״י האדם דוקא נתעלה כל מע״ב כנ״ל וכמו עליית העולמות עכשיו בכל שבת[18] לבחי׳ אין דחכמה כידוע וד״ל:

(טו)[19] **ויובן** זה בעבודת ה׳ כמ״ש במ״א ע״פ (איוב כח, כח) הן יראת ה׳[20] היא חכמה דיראה תתאה בחי׳ ביטול כדומם כמו נאלמתי דומיה כתפלת י״ח בלחש אין מלה בלשוני[21] שהוא בטול היש בתכלית שרשו מגיע בבחי׳ בטול דאין בעצם

דפנימית ח"ע שהוא נקודה די' דחכמה הנ"ל. וכמ"ש בר"מ בענין דחילו ורחימו[22] רחימו דחילו דיר"ת שרשו ביר"ע. וז"ש הן יראת ה' כו' משום דנתב"ס דוקא וכמ"ש (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל כו' האלקים ירא כו' כי זה כל האדם דח"ע כו'. וכן אמר (ש"ב כג, א) ואלה דברי דוד האחרונים כו' דבחי' משיח הקים על[23] כו' וז"ש (משלי יב, ד) אשת חיל עטרת בעלה ואמר (תהלים קיח, כב) אבן מאסו כו'. ובכל זה הרי יובן הטעם איך שיכול להיות חבור וקשר לנשמת אדה"ר מהיותר עליון בגוף הדומם היותר אחרון והיו לאחדים ממש כחומר וצורה מטעם הנ"ל שא"א שיבא בחי' נקודה די' דחכמה בצו"ח כלל אלא דוקא בבחי' הדומם שהוא דוקא בחי' כלי לאור דכח מה דבחי' בטול דאין בעצם כנ"ל (כמ"ש ונחנו מה. מה בעצם[24] כו' וד"ל).

(טז) **והנה** עדיין אין זה מובן שהרי במע"ב היה ג"כ הכל מן העפר בחי' דומם כמ"ש תוצא הארץ דוקא וא"כ היה בזה ודאי מבחי' אין דחכמה הנ"ל. ולמה באדם בגופו דוקא היה בחי' התלבשות זו דנקודה די' דחכמ' יותר מבכל מע"ב. אך הענין הוא דאע"פ דמטעם דנתב"ס דוקא ע"כ הכל היה במע"ב מן העפר דארץ דוקא. אבל הרי נמשך לארץ ע"י בחי' הדבור דמאמר תוצא הארץ וכה"ג שבדבור זה אינו רק מבחי' שפע דחכמה בבינה ומדות שהוא מ"ש ויאמר אלקים כו'. ולא היה העפר דארץ כלי לאור בגדר בריאה כחומר לצורה כעפר גופו של אדה"ר רק שהארץ עשתה רצון קונה כמאמר למה נק' שמה ארץ שרצתה[25] כו'. אבל עפר המובחר דאדה"ר היה בעצמו ומהותו בחי' כלי ממש לרוח ונשמת החיים שנפח באפיו כו'. שזה ודאי מצד שאין כלי לבחי' נקודה דאין דחכמה רק בסוף הכל משום דנתב"ס ממש. וע"כ מזה הטעם הי' ביכולת אדה"ר להעלות לכל מע"ב כנ"ל וד"ל:

(יז)[26] **והנה** להבין שרש כל הדברים הנ"ל בתוס' ביאור. הנה יש להקדים באור הפסוק מ"ש (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. דהנה ידוע בענין שמים וארץ שהן בבחי' רוחניות וגשמיות דהיינו בבחי' משפיע ומקבל שהמשפיע בכל מקום הוא בבחי' הרוחניות והמקבל הוא בבחי' הגשמיות והגשמיות מקבל מן הרוחניות שזהו כמו בחי' צומח ודומם בכלל. וביאור הענין הנה אנו רואים בחוש שכל שפע ברכת פרי הארץ וכל אשר בה הכל נמשך מן השמים דוקא. והוא מגלגל המזלות שהמזלו' קבועים ברקיע[27] הנק' שמים. ומהם נמשך כל שפע רוחני בארץ הגשמי וכמ"ש (הושע ב, כג) אענה את השמים[28] והם יענו את הארץ ועניה זו לשון שפע[29] הוא כידוע. וכמו (דברים לג, יד) וממגד תבואות שמש[30] וממגד כו'. הרי נשפע רוחניות כח השפע שבתבואות הארץ שצומחי' מן הארץ ע"י חום השמש. אע"פ שע"י זריעה בארץ נמשך מכח הצומח שבארץ להצמיח הכל כמ"ש הכל היה מן העפר[31] דוקא. אבל זה גופא שיצמח מן הארץ זה בא מכח העליון רוחני דמזלות שברקיע דוקא וכמאמר אין לך עשב מלמטה[32] שאין לו מזל מלמעלה שמכה אותו ואומר כו'. לפי שהכו"מ שברקיע הן כחות רוחניים ויש בהם דוקא כח המגדל ומצמיח לעשות רבוי תבואות וכל פרי הארץ בכל חלקי דצח"מ גם בחלק המדבר כמ"ש (שבת קנו, א) מזל מחכים ובארץ מגדלת חכמים[33] וטפשים כו'. והן שנוי טבעי דצח"מ וגידולם ורבויים הכל משינוי סבובי גלגלים על אקלימי הארץ כידוע. ונמצא יובן מזה שכדור הארץ (הגם שהוא רק כגרגיר חרדל[34] לגבי כדור השמים כל שפע רוחניות דשמים נמשך בה. וכמ"ש בסדור ע"פ (תהלים עד, יז) אתה הצבת[35] כל גבולות ארץ) הוא בחי' מקבל והוא בחי' דומם גשמי והשמים הוא בחי' משפיע רוחני כערך בחי' הצומח על הדומם שהצומח יש בו איזה רוחניות להיותו גדול וצומח בהתפשטות וריבוי מאין ליש כו'. וזהו ענין שמים וארץ הגשמיים. ומזה יובן עכ"פ גם בשמים וארץ העליונים ובכל משפיע ומקבל העליונים שבחי' המקבל הוא בחי' דומם כארץ והמשפיע הוא בחי' צומח להגדיל ולהוליד (וכגשמים שמצמיחים בארץ כמ"ש (ישעיה נה, י) והרוה את הארץ[36] והולידה והצמיחה לפי שטבע המים להצמיח כו'. וכמו"כ בחי' מ"ד דדכורא שבכחו להצמיח ולהוליד ולד אע"פ שהאשה תוליד כמ"ש אשה כי תזריע וילדה[37] כמו כח הצומח שבארץ שיש בכחו להצמיח כו'. מ"מ א"א לה להוליד מעצמה כ"א ע"י בחי' מ"ד דדכורא דוקא ואינה רק כמו בחי' דומם לקבל שפע המ"ד כענין (סנהדרין עד, ב) אסתר קרקע עולם[38] היתה כו'). וכך[39] יובן למעלה בכללות בחי' משפיע ומקבל שנק' שמים וארץ העליונים הרוחני' בחי' דכר ונוק' בכלל שזהו בחי' זו"נ בכלל שבחי' המדות דז"א נק' שמים[40] עלאה שכלול מאש ומים כו' הוא בחי' משפיע הרוחניות לבחי' המל' דאצי' שנק' ארץ[41] עלאה שנק' בחי' דומם והן בחי' אותיות הדבור[42] שהן בחי' דומם שהרי אין באותיות הדבור שום צמיחה ורבוי כלל וכלל רק הן כהווייתן לבד כדומם כי הרי לא ניתוסף ונתרבה מאות א' ג' וד' אותיות אלא כל אות ואות כמו שהוא נשאר בהווייתו ואין בו ריבוי והתפשטות כלל וע"כ נקרא האותיות אבנים כמו ה' אבנים[43] כו' (דהגם שיש באותיות הדבור הארת אור השכל והמדות דאוי"ר כו'. אבל מקבלים השפע הזאת כמו שנשפע בהן מן המוח והלב והן עצמן בחי' דומם לקבל לבד כו' בלי יתוספו מצד עצמו ולפעמים נקרא הדבור משפיע לגבי המקבל מן הדבור כתלמיד שמקבל מדבור הרב מ"מ אין בזה הדבור תוס' וגרעון כלל כידוע בענין המל' למעלה דמה שמקבלת ממדות דז"א משפיע לעולמות כו'. וזהו אמת ואמונה כל זאת[44] כו'). אבל בחי' המדות ומוחין שבמדות דז"א דאצי' נקרא בחי' צומח שמגדל ומרבה כו'. והוא מה שאנו רואים שיש במדות שבלב בחי' צמיחה והתפשטות ורבוי מקטנות לגדלות שהרי התינוק הקטן מדותיו בקטנות ביותר וכשיגדל יגדלו מדותיו עמו כפי ערך גדלות השכל שלו. וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש[45] כדמיון עץ קטן שיגדל מעט מעט והיה לאילן גדול וכמ"ש (דברים כ, יט) כי האדם עץ השדה כו' (וכמ"ש במ"א בענין עץ ארז ואזוב[46] שהאזוב תכלית קטנות הצמיחה והארז תכלית גדלות הצמיחה שבמדות וכמ"ש (מ"א ה, יג) וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר כו' וד"ל):

(יח)[47] **והנה** מעתה יש להבין במ"ש ה' בחכמה יסד ארץ כו'. מאחר שמבואר למעלה בבחי' שמים וארץ

שלמעלה הן בבחי' זו"נ מדות ודבור שהן בחי' צומח ודומם איך אמר דארץ בחי' הדומם מקבל מבחי' החכמה דוקא ומשם יסודו כמ"ש בחכמה יסד ארץ ושמים שהוא בבחי' צומח דמדות הרוחני' יותר כנ"ל אמר כונן שמים בתבונה לבד שהיא למטה מן החכ' כידוע בתבונה שהיא חצוניות דבינה' שמקבל מן החכמ' כו'. והיה ראוי להיות בהפוך ממש שבחי' הדומם דארץ יקבל מתבונה שהיא בחי' מקבל דחכמה ושמים שהן בחי' צומח דמדות שהן עליונים יותר יקבלו מבחי' החכמה שהוא מבחי' מדבר ואיך אמר להיפוך דבחכ' דוקא יסד ארץ וכונן שמים העליוני' בתבונה כו' ולמה הזכיר למקבל תחלה למשפיע כו' וד"ל:

(יט) **אך** הנה הענין הוא מטעם הנ"ל בענין שרש הדצח"מ שהוא בד' אותיות דשם הוי"ה ובחי' הצומח וחי הן באותיות וא"ו ה"א דהוי"ה שהן בחי' צו"ח העליונים שקרובים בערך זע"ז ומתיחסים יחד והיינו בחי' המדות שמקבלים ונמשכים מבחי' בינה שהמדות בבחי' צומח כנ"ל ובינה בבחי' החי ומבינה נמשך יסוד המדות כמו שמן הה"א עלאה נעשה וא"ו שאחריו (וכנ"ל ברגל הקצר שבה"א כו'). וז"ש כונן שמים שהן המדות דז"א כנ"ל בתבונה דוקא שהוא בחי' נה"י דאימא שנמשך במדות להגדילם מעט מעט וע"ז יסוד חיות המדות וקיומם כו'. וביאור[2] הענין הנה ידוע בנפש האדם בב' אופנים. א' במה שאנו רואים תולדות התפעלות המדות הבאים בגלוי מהעלמם בשכל והשגה שבמוח שמן ההתבוננות שבמוח ההשגה דוקא יולד ויומשך התפעלות המדות אוי"ר וכה"ג. וע"כ נק' בינה אם הבנים (תהלים קיג, ט)[3] כמו (משלי ב, ג) אם לבינה תקרא[4] כו' מתחלה[5] היו המדות בבחי' עבור באימא כו' ולאחר תולדות המדות נקר' אם המגדלת מקטנות לגדלות כו' כיניקת הולד מחלב אמו שנתגדל ע"ז ונקרא מוחין דיניקה וכן יש עוד גדלות דמדות כאשר יגדל התינוק עוד שמדותיו גדולים יותר מצד גדלות שכלו (כמשי"ת). וכמו אהבה התלויה בדבר[6] שהגם שבטלה טעם האהבה מ"מ מאיר מאור הטעם הזה שלא לבטל האהבה רק שמאיר בהעלם עד שיכול לעורר את האהבה בבחי' התפשטות ורבוי גדול. וזהו שהמדות בבחי' צומח לפעמים הן בבחי' הקטנות והצמצום מאד כמו שנולדים מן השכל ויכולים לבא להתפשטות ורבוי גדול כאה"ר ויראה גדולה או רחמים גדולים. וגידול ורבוי זה אינו אלא לפ"ע כח ההשגה דבינה שבמוח שמאיר ונמשך במדות להגדילם ולהצמיחם מקטנות לגדלות עד"מ המתבונן בהון אוצר גדול ודבר נחמד ויקר ביותר לפ"ע ההתבוננות כן יצמח רבוי התפשטות האהבה והחמדה בלב. וכן ביראה מן הלסטים וכל דבר המזיק ורע לפ"ע רוב ההתבוננות בעומק ורוחב כן יהיה התפעלות היראה וז"ש לפי שכלו יהולל איש שהן המדות שצומחים לפ"ע השכל וההתבוננות שנק' אם המגדלת ומצמחת אותם כו' וד"ל:

(כ) **והאופן** הב' הוא במה שאנו רואים הצמיחה והגידול במדות לפ"ע גידול בתינוק קטן. שלפ"ע קטנות שכלו כ"ה קטנות מדותיו דהיינו שמתפעל לבו בדברים קטנים מאד מצד קטנו' שכלו שאינו משיג ומתבונן רק בקטנות העניני'. וכשיגדל כח שכלו בעצם יותר מתפעל בלבו מן השכל שבמוחו בדברים גדולים יותר שהן מדות גדולות יותר עד שיזקין ויגדל שכלו יותר יגדלו המדות יותר. וז"ש לפי שכלו יהולל איש שהן המדות שיצמחו מן הקטנות לגדלות ביותר לפ"ע גידול שכלו דוקא. ושניהם כא' גדילים יחד. וכמו ההפרש בין קטן לגדול בקומת גופם שכאשר יגדלו שכלו ומדותיו יגדל גופו. וזהו שנק' צומח שבחי כמו שבהגדלת נפש החי עצמו יגדל גופו עמו יחד כו' כ"ה גידול המדות לפ"ע גידול השכל. שהמדות הן בבחי' צומח בקטנות וגדלות. והשכל הוא בבחי' חי. וגידול השכל שמחמתו נתגדלו המדות עמו נק' צומח שבחי כו'. וזהו' ענין ה"א וא"ו שהוי"ו הן המדות בחי' צומח שהיו בעבור בה"א דבינה ואחר כך מגדלת המדות והוא בב' אופנים הנ"ל. אלא שגידול התינוק בשכל ומדות יחד נק' גידול בעצם כידוע בענין (תהלים לט, ז) אך בצלם[7] יתהלך איש כו'. ואופן הא' בתולדות המדות בלב מן השכל נק' גידול לפי שעה כו'. אך כ"ז נקרא צומח דמדו' שבחי דבינה כו'. (ויש עוד בחי' גדלות דאבא שזהו בחי' המדות שבחכ' בשכל מטה כלפי חסד בעצם מצד המשכת החכ' מאין דכתר ויש עוד מדות גדולות יותר ברצון ותענוג שלמעלה מן החכ' עד מדות דיחיד' שנק' ארז כו'). ונמצא עכ"פי שעיקר החיות של המדות וגידולם וקיומם הוא מבחי' ההשגה וההתבוננות דבינה שמתפשט במדות להגדילם ולקיימם והוא שנק' תבונה שהוא בחי' מל' דאימא כו'. וז"ש כונן שמים שהן המדות בתבונה דוקא וד"ל. וכך יובן למעלה בשמים העליונים שזהו בחי' מדות דז"א דאצי' כנ"ל שהן בבחי' צומח בקטנות וגדלות ע"ד הנ"ל במדות שנולדים מבינה כו' שקיומם ויסודם וגידולם מן הקטנות הוא מבחי' בינה עלאה דאצי' כמ"ש למעלה בענין לפי שכלו יהולל איש עליון[8] כו'. וע"ז אמר כונן שמים העליונים כו' וד"ל:

(כא) **וזהו** ענין ה"א וא"ו דאצי' שקרובים זע"ז בערך וגדילים[9] יחד כמו ענין צומח שבחי כנ"ל עד שמתיחס אל צומח סתם כמ"ש כי האדם עץ השדה כו'. ובינה עילאה נק' אלקים חיים[10] כו' בחי' חי וכמו גידול עץ השדה מקטנו' לגדלות כנ"ל בענין עץ ארז ואזוב כו' כך האדם שהן המדות גם בהיותם בבחי' צומח שבחי שהוא בבחי' בינה המגדלת אותם כנ"ל וד"ל:

(כב)[11] **ומעתה** יש להבין מ"ש ה' בחכ' יסד ארץ. דלכאורה היה צריך להיות להיפוך דארץ בחי' דומם יהיה יסודה מן בינה שלמטה מן החכ' ושמים שהן בחי' צומח יקבלו מן החכ' כנ"ל. אך לפי הנ"ל בטעם כונן שמים בתבונה שזהו בבחי' מדות שיסודם מבינה ותבונה דוקא. הנה מ"ש בחכ' יסד ארץ דוקא ולא שמים. זהו מצד שבחי' החכ' הוא למעלה הרבה גם מבחי' החי דבינה מקור המדות וכנ"ל בבחי' נקודה דחכ' כמו שהיא בבחי' האין היא למעלה מבחי' התפשטו' בהשגה דבינה (כשמן צף ע"ג יין כו'). א"כ ה"ז למעלה גם מהיות מקור למקור להיות התהוות המדות דהתהוות התפעלות המדות אינן אלא בבינה שנק' אם הבנים כנ"ל. ומאחר שנקוד' זו דחכ' א"א לבא בהשגה דבינה מהיכן יבא משם שרש להתהוות המדות שהן רק בחי' צומח שבחי דבינה והחכ' הוא בבחי' מדבר שלמעלה מן החי. וכ"ש שהוא נבדל בערך מבחי' הצומח

דמדות (ומה שיש מדות גם בחכ' כנ"ל וגם ברצון ותענוג כנ"ל זהו בבחי' ז"ת דחכ' שמתלבש בבינה אבל בחי' ג"ר דחכ' הוא בחי' נקודה דחכ' שלמעלה מנקודה דחכ' בבינה להוליד מדות. וכן בג"ר דרצון ותענוג למעלה ממדות שבהן כו' וד"ל:

(כג) **ובאמת** מ"ש על הארז אשר בלבנון שהן תכלית גדלות הצמיחה שבמדות. זהו בפנימיות דבחי' יחידה ממש שלמעלה מן המדות שברצון ותענוג כו'. וזהו ג"כ בבחי' צומח עכ"פ אלא שהוא למעלה גם מצומח שברצון וחו"ב שהרי הוא בבחי' עצמות הנפש ממש שאינו בא בדרך תולדה כלל. ע"כ הוא למעלה מהתהוות הרצון וחכ' וע"כ זהו צומח שבדומם העצמי. וכמ"ש במ"א ע"פ (ש"ה א, יז) קורות בתינו ארזים[14] שהדומם העצמי למעלה גם מן הצומח דארזים שהן מדות שברצון כו'. וע"כ הכל היה מן העפר דוקא משום דמלמעלה למטה נהפוך הוא שהדומם למעלה מן הצומח להיותו למעלה מבחי' התפשטות רצון כו' וצומח למעלה מן החי כו') וד"ל:

(כד)[15] **וזהו** הטעם שאמר דבחכ' יסד ארץ דוקא משום דנבדל לגמרי מבחי' צומח דמדו' שהן השמים כנ"ל. הוא עצמו הטעם שבחכ' יסד ארץ דוקא שהוא בחי' הדומם והוא בחי' אותיות הדבור שנק' אבנים כנ"ל שלמטה מן הצומח דמדות דמשום שהחכ' מרומם במעלה נבדלת גם מן החי וצומח דבינה ומדות כנ"ל. ע"כ א"א לה לבא למטה בהתלבשות כ"א ביותר תחתון במדרגה שהוא בחי' הדומם שבדבור. (ומטעם הנ"ל בכח מה דחכמה שהוא בחי' בטול עצמו בהעדר ההתפשטות כמו בחי' הדומם ממש כו') משום דנתב"ס דוקא. וז"ש ה' בחכ' שבהוי"ה דחכ' שלמעלה מהתלבשות בבינה ומדות הוא שיסד ארץ דוקא ולא שמים וד"ל. וכידוע דאבא יסד ברתא[16] שהוא הדבור וזהו יסד ארץ והיינו מצרף לחכמה[17] שצירופי אותיות של הדבור נעשים מאליהם מבחי' קדמות השכל שהיא נקודה דאין דחכמה הבלתי מתלבש בשכל והשגה דבינה כו'. (ואע"פ שמבואר למעלה דנקודת אין דחכ' לא הי' בדבור דמע"ב. זהו באותיות עצמן ששרשן מאותיות מח' דבינה לבד אבל שרש יסוד הצירופים שבהן הוא בא מלמעלה מבינה. וזהו בחי' היסוד הוא בארץ דוקא כמ"ש תוצא הארץ דמה שהוציאה הארץ הוא מכח אין דחכמה כו') שלמעלה מאור החכ' בבינה דאבא אמר לאימא כו'. רק בבחי' או"ח עולה בשבת לבחי' אין דחכ' כידוע)[18]. וכמ"ש במ"א על ענין המחלוקת (חגיגה יב, א) אם שמים קדמו לארץ או ארץ קדמוי לשמים דמ"ד שמים קדמו לארץ כמ"ש בראשית ברא אלקים[19] את השמים ואח"כ ואת הארץ. זהו בבחי' אי"י דחכ' מאיר בבינה שמולידים המדות שנקרא שמים תחלה לארץ שהוא בחי' מקבל והוא ענין הנ"ל דצומח דמדות שבחי הוא נקר' משפיע לגדל כו' וארץ בחי' דומם לקבל השפע לבד כו'. ומ"ד ארץ קדמה לשמים כמ"ש ביום עשות ה' אלקים[20] ארץ ואח"כ שמים. זהו בבחי' או"ח דוקא שסוף מעשה עבמ"ת[21] משום דנתב"ס דוקא כנ"ל. זהו העולה בבחי' אין דחכ' שאינו מאיר בבינה כלל שהוא קודם לבינה ומדות שנק' צו"ח כו'. וז"ש ביום עשות ה' אלקים תב"ס כו' וד"ל:

(כה)[23] **ובזה** יתורץ יותר מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ כו'. דאע"פ שאנו רואים שהשמים הן בבחי' משפיע לארץ זהו מצד בחי' אי"י דשמים שהן המדות דבינה משפיעים לדבור שנקרא ארץ כנ"ל. וז"ש כונן שמים בתבונה שמקבל מחכ' במע"ב כמו שאמר דאבא אמר לאימא וכמ"ש כולם בחכ' עשית בבינה כו'. אבל מצד בחי' או"ח דסופן בתחילתן עולה לבחי' אין דחכ' שאינו מאיר[24] בבינה ומדות כנ"ל. זהו שא' בחכמ' יסד ארץ והוא כמ"ד דארץ קדמה לשמים ומשום דסוף מעשה עבמ"ת כו'. וע"כ הזכיר תחלה למקבל דבחי' ארץ שבחכמה יסד ארץ קודם לשמים בתבונה (רק מ"ש בחכ' יסד ארץ זהו נתב"ס וסב"ת הוא ענין ארץ קדמה כו' והכל אחד. רק זה מלמעלה למטה וזה מלמטה למעלה כו'). ומ"ד שמים וארץ כאחד נבראו שנא' (ישעיה מח, יג) קורא אני אליהם[25] יעמדו יחדו. זהו מצד בחי' העצמות ממש שלמעלה מבחי' משפיע ומקבל דאו"י ואו"ח ששניהם כאחד יחדיו יעמדו כו' כמ"ש במ"א. וז"ש בראשית ברא אלקים את השמים כו'. פי' שמים וארץ יחד דהיינו ר"ת דאת השמים ואת הארץ א"ה ו"ה[26] כו' גי' טוב[27] וכמ"ש (ירמי' כג, כד) את השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה אחת וכתרגום (ד"ה א כט, יא) כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא[28] כו'. והוא מ"ש רבב"ח (ב"ב עד, א) דאחוו לי' היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי כו' וד"ל:

(כו)[29] **ובכל** הנ"ל יובן בתוס' ביאור יותר בטעם שרש הענין הנ"ל במה שהאדם נברא גופו מבחי' הדומם (שלמעלה הוא בחי' ה"א תתאה) ונשמתו מבחי' יו"ד דחכ' כו'. משום דבחי' יו"ד דחכ' זה אע"פ שא"א שיבא בגילוי מאין ליש בבינה ומדות כנ"ל שהן ה"א עלאה וא"ו[30] מ"מ בבחי' ה"א תתאה שהוא בחי' הדומם הוא בא בגלוי דוקא משום דנתב"ס ומטעם הנ"ל במ"ש ה' בחכמה יסד ארץ דוקא ולא שמים כו' וד"ל. (וזהו[31] אלה תולדות[32] השמים והארץ בהבראם (ב"ר פ"ב ב) בה"א בראם בה"א תתאה כמאמר (מנחות כט, ב) בה"א נברא העוה"ז ואע"פ שנא' כולם בחכ' עשית אין זה בחי' החכמה שמאיר בבינה אלא הוא בחי' נקודה דאין דחכ' שבא רק בגלוי בבחי' ה"א תתאה דוקא משום דנתב"ס יו"ד בה"א תתאה. וז"ש כולם בחכ' עשית שזהו כמ"ש ה' בחכ' יסד ארץ דוקא (ולא כדלעיל עשית בבינה) ולהיות כן הוצרך להיות שכדי שישכון אור יו"ד דחכ' דשם הוי"ה למטה שיהיה גוף האדם מתחלת הווייתו בבחי' דומם לבד ואז ויפח באפיו נ"ח ואם היה בחי' צו"ח לא היה שורה בו בחי' יו"ד דחכ' מטעם הנ"ל דנקודה דאין דחכ' א"א להתלבש בבינה ומדות שהן צו"ח כו'. משא"כ בשאר בע"ח שהחי בבחי' ה"א עלאה דבינה הי' גופם מבחי' צומח שיש לו יחוס וערך עם החי שהוא הוא"ו שאחר הה"א וע"כ יצאו גופות הבע"ח מתחילתם בבחי' צומח. וכמ"ש תוצא הארץ נפש חיה שיצא גופו עם נפשו כא' בבחי' צמיחה מן הארץ כצומח השדה כו' מאחר שא' תוצא הארץ (ואע"פ שבמע"ב לא נתגדלו מן הקטנות כצומח ממש מאחר שבצביונן ממש נבראו ומ"מ הן בבחי' צומח כעכשיו שהן נולדים קטנים מאוד ומתגדלים כו' רק שהוא צומח שבחי כנ"ל)

משא"כ האדם שתחלתו דומם ולא היה בו בחי' צומח כלל שגם לאחר בריאתו לא נתגדל מן הקטנות כאדם דעכשיו שנולד קטן ונעשה גדול שהרי ידוע דאה"ר שנק' יציר כפיו של הקב"ה הרי נוצר ונעשה בקומתו כמו שהוא כו'. (משא"כ עכשיו שהאדם נולד בבטן ממ"ד ומ"ן מאב ואם שהוא בבחי' צומח ודוקא בבחי' צומח שבחי שהרי מתהווה בשר מן האודם[2] וגדל בט"ח כו') אבל אדה"ר היה גופו רק מעפר שאין בו בחי' צומח כלל. וזהו מטעם שא"א שישכון אור העליון דנקודה די' דחכ' הנ"ל כ"א ביותר תחתון שהוא הדומם דעפר ממש שאין למטה הימנו משום דנתב"ס דוקא וד"ל:

(כז)[3] **ובכ"ז** יובן מ"ש וייצר ה' אלקים כו' בב' יודי"ן. ומה שהזכיר כאן דוקא ב' שמות דהוי"ה אלקים כו' שלא אמר כן בכל הברואים רק ויאמר אלקים לבד כנ"ל. דהנה מבואר למעלה בשרש נשמת האדם שהוא ביו"ד דחכמה (שכולל גם בחי' פנימית הכתר שבקש"י) וגופו מבחי' הדומם שהוא בה"א תתאה משום דנתב"ס דוקא. וזהו ענין ב' שמות דהוי"ה אלקים יחד שם הוי"ה ביו"ד דחכ' תחלת הכל ושם אלקים בבחי' ה"א תתאה סופא דכל דרגין שנתחברו יחד תחלה וסוף יחדיו יודבקו. ולהיות כי בחי' החכ' שבמדבר רחוק מאד מערך בחי' הדומם ע"כ א"א היה שיתחברו יחד בנקל כ"כ כ"א ע"י חבור דב' שמות הללו דהוי"ה אלקים תחלה. וזהו וייצר ה' אלקים כו'. משא"כ שאר כל הברואים שהן בבחי' צו"ח שהוא ה"א עילאה וי"ו שקרובים זע"ז יותר ובנקל להתחבר יחד לא נזכר ב' שמות דה' אלקים יחד (רק שם אלקים שהוא אלקים עילאה דבינה כו'). וזהו ג"כ מ"ש וייצר בב' יודי"ן דוקא שהן ב' יודי"ן אשר באות הא' א' יו"ד העליון שע"ג קו האמצעי שבו שהוא בחי' נקודה דח"ע הנ"ל מצד נשמתו כו'. ויו"ד הב' שתחת הקו הוא בחי' המל' שהוא בבחי' הדומם כו' שנתחבר תחלה בסוף. וזהו עיקר ענין בחי' האדם שהוא בבחי' שם מ"ה במלוי אלפי"ן[4] דוקא כידוע שמחובר בו תחלה וסוף יחד. והן הב' יודי"ן שמחוברין בקו האלכסוני שבו כו'. והן ב' שמות דהוי"ה אלקים יחד. וז"ש וייצר ה' אלקים את האדם דוקא וד"ל:

(כח)[5] **והנה** עדיין אין מתיישב לנכון ענין וייצר ה' אלקים כו'. למה בבחי' יצירה דוקא אמר הוי"ה אלקים ולא אמר כן בבריאה ועשייה כמ"ש ויברא אלקים את האדם כו' הלא אמר בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כו' וכנ"ל. וגם פשט הכתוב אינו מתיישב במ"ש וייצר ה' אלקים את האדם עפר כו'. דמשמע על מה שיצרו מן העפר הוא שאמר ב' שמות הללו ואח"כ ויפח באפיו נ"ח כו'. ולפי הנ"ל עיקר טעם דב' שמות הללו וב' היודי"ן דוייצר הוא מצד חבור נשמתו בגופו יחד כו'. ואיך יתכן על יצירה בעפר שהוא מה שעשאו גולם שיאמר בזה וייצר ה' אלקים כו'. וכן מ"ש ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים דקאי ג"כ על ציור גופו וגם על נשמתו שהיא נבראת בצלם אלקים ממש כו'. וא"כ מהו שחזר וכפל הדבר לומר וייצר ה' אלקים כו' אחר שכבר אמר שברא את האדם בצלמו כו' ולמה לא אמר ביצירה בצלמו כו'. וצ"ל שיש ב' מיני אדם[6] א' בחי' אדם דבריאה והוא מ"ש ויברא אלקים את האדם בצלמו כו'. והב' בחי' אדם דיצירה והוא מ"ש וייצר כו' וכמ"ש (משלי ל, ד) מה שמו ומה שם בנו. מה גי' אדם[7] כו' כידוע. וזהו שאמרו (ב"ב נח, א) שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדה"ר[8] שהוא בחי' ת"ת דז"א מעין בחי' הת"ת דא"א כו' (כמשי"ת). ובכלל הן ב' מדרגות דחכ' ח"ע דשם ע"ב במלוי יודי"ן[9] ובחי' ח"ת דז"א שהוא שם מ"ה במלוי אלפין דיצי' (וז"ש מה שמו כו' וד"ל): (ועוד בחי' אדם דעשיה[10] כמ"ש נעשה אדם כו' וכמ"ש בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כו'). והנהיי להבין כ"ז יש להקדים תחלה להבין בתוס' ביאור יותר בענין הנ"ל במה שבתחלה יצר גוף האדם גולם עפר בלא נפש עדיין ואח"כ ויפח באפיו נ"ח נפש השכלית המדברת כמ"ש לנפש חיה לרוח ממללא משא"כ שאר כל הברואים יצאו גופם עם נפשם כאחד ממאמר אחד ממש כנ"ל. אך הנה תחלה יש להבין בפרטיות יותר בענין ד' מדרגות דצח"מ הנ"ל להיות שכמו שהן ד' מדרגות חלוקות זו למעלה מזו בגשמיות כנ"ל כך יובן ד' מדרגות דצח"מ ברוחניות בנפש האדם להיות מבואר למעלה שבחי' אותיות הדבור נקר' אבנים שהוא בחי' הדומם שאין בהם גידול וצמיחה ורבוי התפשטות כלל רק כמו שהאותיות יוצאים במבטא בה' מוצאות הפה הן תמיד באופן מציאות אחד לא יוסיף ולא יגרע כלל כאבן הדומם ממש. ועוד זאת דומין לאבן הדומם במה שהחיות באותיות מצומצם מאד באין היכר בהן אור החיות כלל וכלל רק הבל בעלמא באחה"ע מהגרון[11] דגופי אותיות הללו הן בלא חיות כלל. וגם ההבל שבהן מצומצם מאד ויוצא מהבל הלב בגרון בצמצום גדול וכן גיכ"ק מהחיך[12] וכה"ג אלא הן רק כמו בחי' כלי גולמא בעלמא לקבל בתוכו כל מה שיוצא מן הלב והמוח כו'. (כמו הכלי שמקבלים[13] בתוכו כמה מיני משקים גם הפכיים כי אין הכלי מתיחסת כלל אל המשקה רק שהוא בית קבול לקבל הכל כו'). אבל בחי' המדות שבלב הוא בחי' צומח שהרי יש בהן חיות רב יותר והוא מה שאנו רואים בבחי' התפעלות המדות שבלב כאוי"ר ונצוח וכעס והתפארות וכה"ג שהוא בא באור וחיות רב ביותר (ואע"פ שגם בדבור יש חיות רב עד שפועלי' בלב זולתו. זהו בדברים היוצאי' מן הלב דוקא שזהו אור וחיות התפעלות המדות). והרי המדות הן בבחי' צומח ממש כמו שאנו רואים בחוש כי התחלת התפעלות המדה היא בקטנות מאד והולכת ומתפשטת ברבוי וגדלות מאד כמו מדת האהבה ותשוקה לאיזה דבר נחמד שהתחלת התפעלות האהבה קטנה ביותר[14]. ואח"כ כל שהוא נמשך בקטנות וכל[15] שהוא נמשך לבו בהרהור ביותר אחר אותו הדבר הנאהב הרי הולכת ומתגברת התפעלות התלהבות האהבה עד שתגדל ותתרחב ביותר (עד שיגיע לחולת אהבה כו'). ותהיה עזה וחזקה ביותר כמו ארז הקשה שלא יזיזוהו ממקומו כלל ובתחלת התפעלות האהבה היא בבחי' הקטנות כקנה רך שיזיזוהו ממקומו. וכך היה נזוז האהבה ומתבטלת מיד רק שנתפשטה ונתגלה[16] ביותר עד שנעשה קשה וחזק כארז כו'. וזהו הנק' גדלות המדה בבחי' התפשטות שלהם לבד דהיינו רק התפשטותם מן העצם ולא בעצם מהותם. וכמו"כ יש בחי' גדלות המדות בעצמם[17] ומהותם ממש כמו שאנו רואים בתינוק

קטן שמדותיו קטנים בעצם וחלשים מאד בעצם מהותם שהרי התפעלות אהבתו רק בענינים קטנים מאד ואע"פ שתתפשט ותתלהב האהבה ותשוקה לדבר מה שחומדו קטנה היא וחלושה מאד בעצם מהותה שהרי תומ"י יופסק אור התפעלות אהבה שלו ואין לה תוקף כלל וכלל ואין התפשטות זו נק' רבוי וצמיחה כלל מפני שבעצם מדותיו הוא בבחי' הקטנות אבל כשיגדל כח שכלו שיגדלו מדותיו עמו כנ"ל בפי' לפי שכלו יהולל איש הרי נעשו מדותיו גדולים וחזקים בעצם מהותם וגם בהתפשטות שלהם שהגם שתחלתם בבחי' התפעלות בקטנות הולכים ומתחזקים ביותר כנ"ל. וע"כ[18] עכ"פ ה"ז בבחי' צומח ממש כעץ השדה ממש שהעץ יצמח ויגדל מן הקטנות והולך ומתחזק כל שיגדל יותר כו'. (ומבואר למעלה שיש עצים ואילנות קטנים וגדולים בעצם מהותם לאחר שלימות גידולם כו'[19]. וכ"ה במדות דאדם אין אחד דומה לחבירו במדותיו בעצם מהותם כו'. ויש אנשי מדות גדולים בעצם ואנשי[20] מדות קטנים בעצם כמ"ש (במדבר יג, לב) וכל העם אשר כו' אנשי מדות (ואם כי פשוטו אנשים בעלי קומה במדות גדולות הכל אחד דהא בהא תליא שזהו בחי' צומח שבחי כנ"ל):

(כט)[21] **והנה** מאחר שנתבאר שהמדות הן בבחי' צמיחה ממש כעץ השדה. הנה יובן מזה שהן דומין לעץ השדה ממש שהעץ הרי יניקתו בארץ שמשם יצמח ושרש צמיחתו טמון וצפון ונעלם בשרשיו שבארץ ומובלע שם בהעלם גדול ואח"כ יוצא לידי גילוי בצמיחותו. וכידוע ששרש שרשי יניקותיו מובלעים בארץ בהעלם ומשם יוצא לידי גלוי בצמיחה מעט מעט. וכ"ה במדות האדם ממש שעיקר סבת צמיחתם מקטנות לגדלות ביותר כנ"ל הוא צומח מן המוחין דוקא בין בעצם מהותן בין בהתפשטות שלהם כנ"ל. דהיינו ששרשי יניקות חיותם הוא מובלע וצפון ונעלם בשכל שבמוח תחלה ומשם יוצאים לידי גלוי בבחי' צמיחה והתפשטות ורבוי כנ"ל בהתפעלו' הנגלה הולכ' ומתרחבת כו'. וכידוע שכל התפעלות המדות שבלב הן כלולים תחלה בשכל שבמוח ונעלמים שם ואח"כ נולדים ויוצאים לחוץ במהות בפ"ע (כולד הנולד מבטן אמו שתחלה היה כלול במעי אמו וצומח שם מעט מעט בט' חדשים. אך הוא שם בהתכללות בבטן אמו ואוכל ממה שאמו אוכלת כו' (נדה פ"ג)[22]. ואח"כ הגם שנולד צריך לאמו ליניקת חלב עד שיגדל בשנים ונק' עבור יניק' מוחין כמשי"ת). ומובן עכ"פ ממשל זה דעץ השדה שגם אחר שנולדו המדות מן השכל כל סבת צמיחתם מקטנות לגדלות הוא מיניקת השרשים דמדות בהעלם השכל שבמוח דוקא כמו ששרשי האילן יונקים בארץ בהבלעה בהעלם ומשם סבת צמיחת' בגלוי מן העלם השרשים כנ"ל וד"ל:

(ל)[23] **ולהבין** זה בתו' ביאור. הנה אנו רואים בחוש שבהשגה בהתבוננות עצמה יש התפעלות האהבה כלולה בתוך השכל רק שהיא בהעלם שם בלי ניכרת במהות התפעלות מדת האהבה כלל עדיין מצד התגברות אור השכל המושג. ואח"כ יוצאת לגלוי בלב במהות התפעלות אהבה ממש במהות ומציאות נבדל[24] בפ"ע והרי עיקר שרש יניקתה הוא בשכל שמחמתו נתפעל באהבה ומשם סבת צמיחתה והתפשטותה בכל עת. וידוע שהשכל נק' חי וכמו אם הבנים. וכמ"ש בחוה כי היא היתה אם כל חי[25] כו' (דאדם וחוה הן חו"ב[26] או"א המולידים המדות שנק' בנים כו'). וזהו ממש כמו צומח שבחי הגשמי שהצומח נכלל בחי כמו צמיחות החי[27] ובהמה ואדם בגופו מקטנות לגדלות כאילן ועשב דמה שהן גדלין מעט מעט הרי צמיחה זאת כלולה בעצם נפש החי ואינו ניכר כלל וכלל. וכ"ה בחי' צומח דמדות אוי"ר שכלולי' בשכל שבמוח שנק' צומח שבחי רק שבעודם כלולים בשכל הם בבחי' עבור תחלה וגידולם שם כגידול הולד בבטן אמו דכלול באמו ואינו נחשב לבחי'[28] בפ"ע רק כמו ירך אמו[29] ואוכל ממה שאמו אוכלת. וגם מה שצומח בבטן אמו הוא בא מכחה של אם המגדלת הולד בבטנה מידי יום וחדש דצמיחה זו ודאי מכח האם. ואמנם הוא בבחי' ההעלם כלול בנפש האם ע"י המאכלים שאוכלת כו' שעי"ז נזון הולד וצומח מזה מעט מעט עד תשלום גידולו בט"ח כצמיחת הפרי באילן ממש כידוע. אך שגידול הולד בבטן נק' צומח שבחי בהתכללות בהעלם וכמו"כ גידול התפעלות האהבה בתוך השכל כנ"ל. ואח"כ יוצאים לחוץ בלב זהו כתולדת הולד שהגם שיוצא לאויר והוא בחי'[30] בפ"ע וצמיחתו באה מצד עצמו מ"מ עיקר סבת צמיחתו וקיומו הוא מיניקת חלב משדי אמו שהוא לו כמזון ממש וצומח מזה יותר מצמיחתו בבטן כי בכ"ד חדש יגדל יותר מערך גידולו בט"ח שבבטן כו'. וגם אחר תשלום ימי היניקה צריך הוא לאמו תמיד ונק' (סוכה כח, א) קטן שצריך לאמו עד היותו בן ו' שנה כידוע (ס"פ אע"פ)[31]. והדוגמ'[32] מכ"ז יובן ברוחניות במדות שנולדים מן השכל שבהיותם כלולים בשכל באוי"ר שבשכל עצמו כנ"ל נק' בחי' עבור וכל שנתעכבו שם יותר. יותר הן באים לבחי' הגידול בהעלם עכ"פ שהוא תלת גו תלת[33] כמ"ש במ"א (שלא נגלה שם רק בחי' נה"י שבמדות לבד והוא נק' (קדושין מ, א) מחשבה טובה שמצטרפת למעשה כמו ההודאה וההסכם שבשכל וטעם בקבלת עמ"ש להיות סור מרע כל היום וכה"ג). (וכידוע דבינה עד הוד אתפשטות[34] כו'). וגם בתולדות המדות דאוי"ר בהתפעלות בלב צריכים לאמם הוא בחי' בינה והוא בחי' היניקה ממש[35] שמתגדלים חומר המדות[36] להיות מוכנים לקבל צורת השכל והמוחין בגידולו אח"כ כמ"ש במ"א. והמדרגה הג' הוא בחי' ימי הגדלות דבחי' ימי היניקה נק' קטנות והעלם עדיין בענין המוחין שבמדות רק שהמדות עצמן נתגדלו מעט לאהוב את הטוב ולשנוא הרע כמו (ישע' ז, טז) בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב כו' ולאחר ג' וד' שנים יתגדלו המוחין שבמדותיו להכיר בטוב טעם ודעת יותר לבחור ולהבדיל בין טו"ר. וז"ש לפי שכלו יהולל איש בילדותו נק' נער עד י"ג שנה דהגם שהפעוטות מקחן מקח כו' (גיטין נט, א)[37] והוא כבן ו' שנה עכ"ז גם שכלו ודעתו בקטנות ענינים וכשיגדל יותר בשכלו יתפעל מדברים גדולים יותר ויכיר וידע יותר בין טו"ר ומדותיו חזקים יותר שלא יהופך מהן ללאו כו'. והוא בהיותו בן י"ג שנה דוקא שהוא בר עונשין[38] וקודם לזה אינו בר עונשין כלל לפי שאין מדותיו חזקים כ"כ מצד קטנות דעתו שלא נתפשט במדותיו וכמו שאמרו (גיטין כב, ב)[39] בקטנים[40] דלאו בני דיעה כו'. ואמרו (חולין יב, ב) דקטן אין לו מחשבה[41].

וכמ"ש במ"א. ונמצא מובן מזה עכ"פ שצמיחות המדות עם השכל בג' מדרגות דעבור יניקה ומוחין דגדלות הכל מאם דבינה המגדלת כו'. וע"כ נק' צומח שבחי דוקא בכלל רק שנחלק לג' מדרגות דעי"מ כו' וד"ל:

(לא)[1] **והנה** הנמשל מכל הנ"ל בענין אותיות הדבור שנק' דומם ובבחי' צומח דמדות ושכל שבאדם שהן כמו ג' מדר' דדומם וצומח וחי הגשמיי' והצומח הוא כמו צומח שבחי כ"ה צומח דמדות בשכל כנ"ל. הנה כ"ז יובן בנמשל למעלה בבחי' דצח"מ העליון דעולם האצי' שגם הוא כלול מדצח"מ[2] כידוע. והנה בחי' דומם דאצי' הוא בחי' אותיות הדבור העליון כמ"ש למעלה שנק' בס"י בשם אבנים כמ"ש ה' אבנים בונים ק"ך בתים[3] שהן ק"ך צירופים כו' והן צירופי אותיות האלקיים שבהן נבראו כל העולמות מאין ליש ממש כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו[4] כו'. והן הי' מאמרות בכלל ובפרט וכמו בחי' הדומם למטה שמצומצם בו האור וחיות מאד ואין בו צמיחה ורבוי כלל וכלל כ"ה באותיות העליונים האור וחיות האלקי שבהן מצומצם מאד כאותיות דבור האדם כנ"ל ואין בהן צמיחה וריבוי כלל. וכמו מאמר יהי אור יהי רקיע[5] אותיות הללו דיהי אור ויהי רקיע וכה"ג הן בהווייתן עומדין מו' ימי בראשית כאשר נברא בהן האור והרקיע מאין ליש בלי תוס' וגרעון כלל (וע"כ גם האור ורקיע וכה"ג אין בהם שנוי כלל בעצם מהותם בלי תוס' וגרעון וכמו"כ בשאר הברואים דבע"ח וצומח דעשב ותבואות השדה ממאמר דתוצא הארץ ותדשא הארץ[6] שכל א' למינהו מתהווה מאין האלקי דמא' אלה[7] בלי שנוי בתוס'[7] ומה שנתוסף בכל עת צמיחת תבואה מכח הצומח כו'. וכן תולדות נפש החי ומדבר הכל מאותיות וצירופים העליונים כו'. אבל הן בעצמם בחי' דומם לבד לגבי אורות העליונים דאצי'. וכ"ה בכל צירופי האותיות העליונים שנתחלקו לרבוא רבבות צירופים. כמ"ש בס"י המליך אות ה"א[8] כו' עד מכאן ואילך צא וחשוב[9] כו'. הכל הוא בבחי' דומם לבד רק שנתרבו חלקיהם בפרטות יות' כמו מן המילוי דיו"ד ואלף ומילוי דמילוי וכה"ג). אך[10] מה שאנו רואים שנוי אור השפע האלקי' וחדושו שמחדש בכל יום מע"ב ולהפוך מצירוף לצירוף כמו שאמר רחב"ד (תענית כה, א) מי שאמר לשמן[11] וידליק יאמר לחומץ וידליק הרי היפך צירוף האותיות דשמן לחומץ כו' וכה"ג כל הניסי' שהן הפוך הטבע. זהו שנוי הצירופים מדין לחסד בכמה אופנים שונים וכמו (ברכות נה, א) יודע היה בצלאל לצרף האותיות שנבראו בהן כו' שהצדיק מושל בכל הצירופי' לשנותם כו'. וגם בכל יום מתחדשים הצירופים העליונים להיות תוס' אור חדש בכל עולם לפי ערכו מג"ע העליון עד עולם השפל כו'. והוא ע"פ דבר מלך שלטון[12] להוסי' אור או לגרוע להשפיל ולהרים בכל מדרגות העולמות העליונים ותחתונים עד צבא המרום במרום והארץ וכל אשר בה. כמ"ש (תהלים קלה, ו) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בשינויים גדולים בכל יום וכמארז"ל (ע"ז ג, ב) ג"ש שניות יושב ודן כו'. ואף על פי שנא' (ישעיה נה, יא) דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כו'. עכ"ז יכול הוא ית' להפוך הצירוף ודבור מרע לטוב ולהפוך כו'. הענין[13] שזה האור וחיות המתחדש בצירופי אותיות העליוני' הוא בא ונמשך ממדות שבלב האדם העליון כו' כמשל המדו' שבלב האדם שמאירי' בדבורו להוסיף אור וחיות לחסד או להפוך לדין כו'. אבל האותיות של הדבור מצד עצמן הן בחי' דומם ואין בהם צמיחה כו'). ובאמת[14] בחי' דומם שבאצי' הוא למעלה מבחי' מדבר שבבריאה כידוע בהשתלשלות דע"ס דמל' דאצי' נעשה עתיק לבריאה[15] וכן פני אדם דבריאה מקבל ממל' דבריאה וכמו ויפח באפיו נ"ח שמהבל זה נתהווה נשמה שלימה דאדה"ר וכמשל דבור המשפיע שנעשה שכל במקבל וע"כ הגם שנקרא דומם באצי' נק' מקור חיות כל העולמות ממש). וכ"ז הוא בחי' מל' דאצי' שנחשב בבחי' דומם בד' מדרגות דצח"מ דאצי'. אבל הנה בחי' המדות דאצי' הוא בחי' צומח דאצי' שיש בהן אור וחיות רב יותר כנ"ל. וכמו המדות באדם למטה שיש בהן צמיחה מקטנות לגדלות בין בהתפשטות שלהם מן השכל שבבינה אם הבנים כנ"ל בין בעצם מהותם כמו לפי שכלו יהולל איש כנ"ל בבחי' שלשה מדרגות דעי"מ הנ"ל. שתחלה היו המדות עליונות דאצי' כלולים בבחי' עבור באימא עלאה (כרגל הקצר שבה"א[16] שנק' פסיעה לבר כנ"ל). ואח"כ נולדים ויוצאים לחוץ בבחי' לידה. ואח"כ הן בבחי' יניקה בגדלות כו'. וזהו כמו בחי' צומח שבחי כנ"ל במדות שבשכל כו'. וכידוע דבחי' בינה עלאה נקר' אלקים חיים[17] וחכ' דאצי' ג"כ בבחי' חי כמו (קהלת ז, יב) החכמה תחי' כו' רק שהחכמה הוא בחי' חי בעצם ובינה שמקבל מחכ' נק' חיים בהתפשטות החיות או חיה[18] כמ"ש בחוה כי היא היתה אם כל חי וכמו תוצא הארץ נפש חיה כו' שזהו בחי' צומח שבחי כך הוא בחי' צומח דמדות דאצי' מבחי' חי דבינה מן ההעלם לגלוי ממש ובתחלה היו המדות כלולים בהעלם בבטן אימא כו' כנ"ל באו"ר הכלולים בשכל כו' וד"ל:

(לב) **ונמצא** מובן עכ"פ מכל הנ"ל בדצח"מ הגשמיים והרוחניי' שבנפש האדם התחתון והאדם העליון שהצו"ח המה קרובים וסמוכים זע"ז ומתיחסים כא' עד שהם באים כא' בהתחברו' אמיתית בערך וקירוב זע"ז והן' הצומח נבדל כ"כ מן החי מאחר שיכול ליכלול בו ממש ואח"כ יוצא לחוץ וגם ביציאתו לחוץ גם אז עדיין דבוק וקשור בחי כנ"ל במדות שצומחים מן השכל שלפ"ע שכלו ממש יצמחו וגם מאחר שכלולים ומתאחדים בשכל בבחי' עבור ודאי שיש לזה חבור וקשר אחד בעצם. והראייה ממה שגם אחר שהן נולדים ויוצאים לחוץ במציאות בפ"ע עדיין אחוזים וקשורים וצריכים לקבל שפע קיומם מן השכל שהוא בחי' החי להיות מזה עיקר חיותם וקיומם וגידולם תמיד כו'. וא"כ הרי מובן מכ"ז שאין הצומח והחי נבדלים גם מצד עצם מהותם אלא מתדבקים יחד זע"ז מצד שקרובים זע"ז ביחוס וערך אחד (ולזה לפי שכלו דוקא יהולל איש שהן ג' מדרגות דעי"מ הנ"ל) ונבראים[20] ממה שיש ממוצע בין הצומח והחי שהן אדני השדה[21] שהן בחי' חי וצומחים מן הארץ כמ"ש בע"ח. אך גם בין הדומם והצומח יש ממוצע והן האלמוגים[22] אלא שנק' צומח שבדומם ואדני השדה נק' צומח שבחי שהוא חי שבצומח כמו הקוף[22] שנק' ממוצע בין החי ומדבר שנק' מדבר שבחי שהוא חי שבמדבר כו' וד"ל)[23]:

(לג) **והנה** עם כל הנ"ל יובן בתוס' ביאור יותר בטעם הענין

הנ"ל מה שהבהמות וחיות יצאו במע"ב גופם עם נפשם כאחד ממא' אחד דתוצא הארץ נפש חיה כנ"ל. דהנה שרש גוף ונפש דבחי' החי הגוף הוא בחי' צומח ונפשם הוא בחי' החי והצומח מתיחס בערך אחד וסמוך אל החי עד אשר מטעם זה בחי' הצומח נכלל בחי כנ"ל במדות שכלולים בשכל וצומחים משם כו' ונק' צומח שבחי שמתאחד עמו ממש ע"כ יוצאים וצומחים מן הארץ כאחד ממש להיות[24] סמוכים ומתאחדים כאחד בשרשם ברוחני' דצו"ח עד רום המעלו' (וכמו גם במלאכי' שנק' אריה ושור שיצאו גופם ונפשם כאחד מארץ עלאה כנ"ל) עד גם באצי' כצו"ח דאצי' שהן מדות מבינה דאצי' שצומחים ומתגדלים כאחד כנ"ל. אבל בחי' הדומם הוא בריחוק הערך מאד ממהות החי יותר מן הצומח (שהרי צומח נכלל בחי במה שהחי יצמח כעשב השדה אבל הדומם אינו נכלל[25] כ"כ כמו הצומח ואע"פ שיש בחי' דומם גם בחי כעצמות וצפרנים הרי גם הם מתגדלים וצומחים כו'. וע"כ אין החי יכול להתלבש בדומם להיות לו צורה לחומר ממש שהרי לא יצא השור במע"ב גוף דומם כעפר ואבן עם נפש רק בחי' צומח דוקא כנ"ל) לפי שהחי ערכו רחוק מן הדומם (וגם חלק הדומם שבו הוא בחי' צומח והוא צומח שבחי דוקא כנ"ל) וכמו שא"א שיתלבש השכל בחי' החי הרוחני באותיות הדבור שנק' דומם ברוחניות להיות בבחי' חיות ואור ממש כערך יחוס החי דשכל עם הצומח שהן המדות שהשכל עם המדות הם בקירוב ויחוס אחד ממש כנ"ל. אבל עצם מהות האותיות דדבור אין להם ערך ויחוס כלל אל השכל שנק' חי ברוחניות הנפש כי הרי הן מהות דומם בפ"ע לגמרי בלתי יש להם חבור ויחוס בעצם אל השכל כלל (ומה שהשכל יוצא ע"י אותיות וצירופים זה בא בדרך התלבשות לבד שלא בערך וסוג אחד כלל וכהתלבשות נפש האדם בעפר הדומם שנאמר ויפח באפיו נ"ח ויהי האדם לנפש חיה ות"א לרוח ממללא נפש המדברת כו' כמשי"ת) ולא כמו המדות שבלב שמתפעלים מן השכל שבמוח כנ"ל שמתיחסים אל השכל בערך וסוג אחד ממש. וע"כ גדילים כאחד ממש כנ"ל בענין לפי שכלו כו' עד שהתפעלות המדה שבלב יחוייב להיות ע"פ השכל. לפי אופן זה השכל דוקא כך יוליד התפעלות המדה אם בקטנות או בגדלות שמשכל קטן הערך יוליד התפעלות אהבה בקטנות הערך ומשכל גדול יותר יוליד ויחייב התפעלות אהבה בגדלות יותר. וכן משכל מטה כלפי חסד לא יולד מדת הדין ומשכל מטה כלפי דין לא יחוייב מדת החסד כו' עד שלפ"ע אופני השגת השכל בחסד ודין וממוצע כו' כך ממש יהיה אופני התפעלות ותולדות המדות חג"ת שבלב שנסתעפו מן השכל כידוע עד שנמצא יש יחוס וערך אחד ביניהם ממש מאחר שיחייב ויכריח השכל להיות התהוות מציאו' אוי"ר כזאת דוקא לפי אופן אותו השכל דוקא והוא להיותם קרובים וסמוכים זע"ז בגדר וסוג אחד כנ"ל בשרש בחי' הצומח והחי כו' משא"כ בחי' אותיות הדבור יש להם מציאות ומהות בפ"ע מה' מוצאות הפה גם בלא שכל (ומדות שבלב) כלל. והן בלתי מתיחסים אל השכל עד שיחוייב לומר שמזה השכל יולד התהוות אותיות הללו וזה השכל יוליד אותיות אחרים כי אותו השכל המוליד אהבה או מטה כלפי חסד מתלבש באותיות המצטרפים מה' מוצאות כמו אותו השכל שמוליד יראה או מדת הדין הכל באותיות דה' מוצאות וכמו אותיות דאחה"ע מהגרון מתלבשים בהם כמה מיני שכלים הגם שהן הפכיים מחו"ג אותיות אחת להם (וכן ממדות שבלב חג"ת מתלבשים באותיות הללו והאותיות א' הן). ואע"פ שגם האותיות מתהווים לפי אופן השכל דוקא שזהו לפי אופן אותיות המחשבה אם של אהבה או יראה כו' חו"ג כידוע. זהו רק באופן הצירופים לבד ולא שעיקר מציאותם מתהווה מן השכל (או המדות) כי האותיות הן מהות בפ"ע בחי' הבל קול בעלמא שיוצא מה' מוצאות כו'. (ואף על פי שיש ב'[26] מדריגות דחג"ת גם באותיות כמו אותיות שעטנז גץ בדק חיה[27] כו' מ"מ הרי מצטרפים יחד להיות[28] כלים לכמה מיני שכליים ומדות הפכיים לסבול כולן בשוה כו'). (רק מה שנק' רוח ממללא נפש המדברת שזהו באותיות הרוחניים שבנפש עצמה הוא בחי' כלי לבחי' המדבר ממש שלמעלה גם מבחי' החי וכמשי"ת בסמוך) וה"ז כמשל הכלי שמקבלת בתוכה כמה מיני משקים הפכיים כמו יין ושמן וחלב וכל שאין הכלי מתייחסת בערך אחד עם המשקה שבתוכה רק שהכלי היא בית קבול להכיל מה שבתוכה יהיה מה שיהיה אם משקה או אוכל וכסף וכה"ג והכלי אחת היא כו'. וכך הן האותיות הגם שהם מקבלים בתוכם אור השכל והמדות אבל אינם מתייחסים כלל בעצם לאור השכל (ומדות) שלא מן השכל נולד עיקר מציאותם רק שמתלבש בהם השכל לבד (אע"פ שמבואר במ"א שכל שכל הנולד ממקורו מתהווה עמו אותיות[29] כפי אופן אותו השכל במחשבה שיחשב וממילא ידבר כך בדבור היינו רק לעשות אופן הצירופים שבדבור כנ"ל. ומשום דאבא יסד ברתא כנ"ל וכמשי"ת) אבל גופי האותיות הן בחי' דומם (ועכ"ז מתיחס הדבור דאותיות עצמן עם המדות שבלב משום שיוצאים מהבל הלב שהרי דברים שיוצאים מן הלב כו' שהתפעלות האהבה מתלבשת באותיות הדומם להיות פועל בלב זולתו שמזה נראה שיש ביניהן קירוב וערך. והיינו מצד קול הדבור ולא מצד האותיות עצמן שאין בהם מצד עצמן צמיחה והתפשטו' כלל. ומה שירבה הדבור ע"י ההתלהבות שבלב או בהתגברות השכל זהו רק ענין רבוי הכלים או מעוט הכלים כמו שעד"מ לשטף מים רבים צריכים כלים רבים יותר לקבלם אבל אינם מתיחסים כלל עם עיקר השכל והמדות כו' וד"ל):

(לד) **והנה** עכ"פ הרי מובן מזה שבחי' הדומם באותיות הדבור אינו מתיחס כלל עם השכל לפי שרחוקים זה מזה בערך כערך ריחוק הדומם הגשמי מן ערך החי ממש. ובזה יובן הטעם במה שגוף האדם שהיה בחי' דומם עפר ממש שלא נתלבש בו בתחלה מבחי' נפש החי כשאר בהמות וחיות לצאת עם הנפש חי כאחד כמו שהי' ביציאת[30] הבע"ח אלא נפח באפיו נ"ח דוקא שהוא בחי' מדבר דוקא לפי שא"א שישתתף ויתחבר בדומם מבחי' החי מפני שהדומם שפל מאד בערך וסוג גשמי מאוד והוא רחוק מאוד בריחוק הערך ביותר לגבי בחי' החי עד שא"א שיתחבר ויתלבש בו להיות בו בחי' צורה לחומר כלל כנ"ל. משא"כ בחי' צומח דגוף הבהמות

וחיות שקרובים בערך יותר אל בחי' נפש החי ע"כ יצאו כאחד ממא' דתוצא הארץ נפש חיה כמאמר בצביונן נבראו' כו' כנ"ל וד"ל:

(לה) **וע"כ** יובן ג"כ הטעם מה שלא יצא גוף האדם הדומם עם נפשו כאחד כמו בשאר בע"ח אלא תחלה נעשה גופו גולם דומם בלא נפש כלל אך אח"כ נתלבשה ונזרקה בו הנשמה האלקית. כי א"א שיתחבר נפש החי עם הדומם כא' מטעם הנ"ל. ואע"פ שנתלבש בגוף האדם נפש אדם שהוא בחי' מדבר שלמעלה מבחי' החי כמ"ש ויפח באפיו נ"ח זה היה דרך זריקה והתלבשו' שהרי לא באה דרך בריאה לצאת כא' בחומר וצורה כשאר בע"ח וד"ל. אך[2] הנה באמת לכאורה זהו דבר פלא ביותר דגם אם הי' דרך התלבשות וזריקה כמ"ש ויפח באפיו נ"ח איך יכול נפש אדם בחי' מדבר להתלבש בדומם להיות בו כצורה לחומר ממש שהרי א' אח"כ ויהי האדם לנפש חיה ממש כשאר בע"ח שנא' בו תוצא הארץ נפש חיה כו'. ואם נפש החי לא יכלה להתלבש ולהתחבר בדומם מפני ריחוק הערך ואיך יתחבר בו בחי' מדבר דנפש אדם שלמעלה מבחי' נפש החי כו'. אך הענין הוא משום דאדרב' היא הנותנת לפי שבחי' מדבר דנפש האדם למעל' מנפש החי ע"כ ביכולתו להתלבש גם בדומ' הגשמי משא"כ נפש החי שלמטה ממנה א"א לה לבא בדומם[3] גם בדרך השפל' וזריק' והתלבשות אלא דוקא בצומח שהוא רוחני יותר מן הדומם וכידוע הכלל בכ"מ שכל הגבוה[4] גבוה יותר. יותר יכולתו להשפיל א"ע בנמוך. וכל שאינו גבוה כ"כ לא יוכל להשפיל א"ע כ"כ. (ומטעם שנתב"ס וסב"ת דוקא וכנ"ל באריכות). ולזה ממילא מובן שנפש אדם יכול לבא בהתלבשות בדומם להיותו למטה ביותר ע"כ א"א שיבא בו בהתלבשו' רק מבחי' ומדרגה העליונה ביותר דוקא שהוא בחי' נפש אדם המדברת הגבוה מכולם אבל בצומח שלמעלה מן הדומם ואינו למטה במדרגה כ"כ לא יבא בו נפש אדם כ"א נפש החי שאינו גבוה כ"כ ע"כ יבא בצומח ויצא עמו כאחד בבחי' חומר וצורה ביחוס וקירוב הערך כנ"ל הטעם. ואמנם בדומם דוקא הוא שבא שם נפש אדם הגבוה מכולן אך לא היה בדרך בריאה בחומר וצורה כ"א בבע"ח מפני שאין להדומם ערך ויחוס כלל אל בחי' המדבר לצאת כאחד ורק בדרך התלבשות בזריקה באה נפש האדם בגופו הדומם ולא יצאה עמו כאחד אלא אח"כ נתלבשה בו כנ"ל. (שזה לא היה יכול להיות בנפש החי גם בדרך התלבשות מטעם הנ"ל. אמנם מ"ש ויהי האדם לנפש חיה כשאר בע"ח ממש איך נעשה הדומם כלי לנשמה בבחי' מדבר בבחי' או"כ הנה זהו מצד שנתב"ס דוקא והוא כמו אותיות הדבור דהגם שלמטה הן בבחי' דומם לגבי הצומח דמדות וחי דשכל עד שאינו מתיחס כלל עמהם כנ"ל אבל מצד שרשן הוא בבחי' מדבר ממש שנק' רוח ממללא נפש המדברת כו'. וא"כ הרי יש ערך ויחוס לכלי הדומם דדבור עם בחי' עצמות הנפש השכלית ממש שע"ש זה נק' נפש המדברת כו'. וע"כ זהו הטעם שנעשה הדומם דוקא כלי לנ"ח ולא הצומח וחי כו' וד"ל). (ואע"פ שמבואר למעלה שאין השכל מוליד אותיות כו' זהו שכל דבינה אבל שרש האותיות בכח המשכיל עצמו שנק' רוח ממללא. וז"ש ויהי האדם דוקא לנפש חיה דחכ' כו' ע"י גופו הדומם דוקא משום דנתב"ס דוקא כו' וד"ל).

(לו) **אך** הנה עדיין יש להבין בטעם ושרש הענין למה נעשה גוף האדם תחלה מבחי' הדומם ואח"כ נתלבשה בו הנשמה ולא יצאו גופו עם נשמתו כאחד ע"י מאמר ה' כשאר הברואים כו'. והנה יש להקדים תחלה ענין ההפרש בכלל בין נשמות למלאכים שהנשמות הן בבחי' אדם בצלם אלקים ממש (וע"כ אמר (בראשית ט, ה. ו) את דמכם לנפשותיכם אדרש כו' כי בצלם כו'). והמלאכים נק' בשם בהמות וחיות כמו פני אריה[5] ופני שור שבמרכבה (אע"פ שנא' ודמות פניהם פני אדם כו'. היינו בחי' אנפי זוטרי[6] כמ"ש במ"א) והן נבראו בגוף ונפש כאחד ממא' תוצא הארץ נפש חיה כחיות ובהמות שלמטה מארץ עלאה שהוא בחי' דומם שבאצי' כמ"ש בזוהר ויש מלאכים שנק' בשם עופות כפני נשר וכן בדברי רז"ל ע"פ ועוף יעופף עוף זה מיכאל[7] כו'. וכן בזוהר עמ"ש והעוף ירב בארץ[8] כו' כידוע. וכן יש מלאכים עליונים שנק' חצירי והוא ממאמר תדשא הארץ עלאה דשא עשב כו' ועץ עושה פרי כו'. והנה ידוע שיש בכל מלאך חומר וצורה[9] לפי שיצאו ממאמר אחד גופו עם נפשו כאחד כמו בע"ח הגשמיים במע"ב שבצביונם נבראו כו'. אמנם בחי' החומר שלהם אינו נבדל בריחוק הערך מנפשו וצורתו כ"כ כריחוק ערך גוף האדם הגשמי לגבי נשמתו אלא אדרבה גופות המלאכים הוא בבחי' הדקות והרוחניות מאד עד שהוא קרוב בערך וסוג אחד עם רוחניות הצורה שבו. לפי שהחומר שלו הוא מעין הצורה[10] ממש. (כמו מהתעבות האור נעשה כלי[11]. והראי' ממה שאנו רואים בצבא השמים התחתונים כמו הגלגלים שחומרם קרוב בערך אל הצורה[12] שמיד שנפש הגלגל אומר שירה מסבב הגלגל ומשתחוה[13] והוא השתחואה גשמית לגבי השתחוא' רוחנית של הצורה. וכשמש בגבעון דום (יהושע י, יב)[15] כידוע (ולא כערך השתחואה גשמית באדם בהרכנת והשפלת ראשו ע"פ הודאה שבשכל הרוחני שכלי הראש ומוחו גשמי ורחוק בערך מאור השכל הרוחני שבמוחו וגם הראיה הרוחנית שבכלי העין נבדלת בערך מחומר כלי העין. וכן שאר כחות האברים חיצונים ופנימיים נבדלים הרבה בערך מגשמיות הגוף. (אך בבע"ח קרובים בערך כנ"ל בבחי' הצו"ח וכ"ה במלאכים בבחי' זו ברוחניות כו' מאחר שנק' בהמות וחיות כו'). וכמ"ש הרמב"ן בפי' הפסוק עשה מלאכיו רוחות[16] משרתיו אש להט שאין זה ב' מדרגות בב' כתות מלאכים א' של רוח וא' של אש אלא כל המלאכים כלולים מחומר וצורה. ובחי' החומר שלהם מורכב מאש ורוח. (וכמו הנשמה שניצוץ האלקי הוא בבחי' האש ויש[17] רוח האדם הרי מורכב' אש ורוח יחד שהן נשמה ורוח כו'). וכך המלאכים הצורה שלהם בבחי' רוח כמו כי[18] רוח החיה באופנים (יחזקאל א, כ) על אשר יהיה שם הרוח כו' וחומר שלהם מאש מורכב ורוחי[19] וז"ש עשה מלאכיו רוחות כו'. וכמו השרפים יש בהן מבחי' האש יותר והחיות מבחי' רוח יותר כו'. וכן בד' מחנות[20] מחנה מיכאל בבחי' החסד ומחנה גבריאל בבחי' הגבורה יש מחנה[21] אופני הרכבת חומרם

באש ורוח ויהיה איך שיהיה עכ"פ החומר שלהם מעין הצורה בבחי' הרוחניות והדקות באופן התכללות מחו"ג בלי הרחק רב כ"כ ביניה' והטעם הוא משום דהן בבחי' צו"ח שקרובים בערך זע"ז כנ"ל. משא"כ האדם בגופו היינו בחי' מדבר בדומם. ע"כ גוף האדם (גם עכשיו שבא בדרך תולדה מאו"א) גשמי יותר בערך מגופות המלאכים. אמנם[22] היא גופא יש להבין דהלא היה מהראוי להיות נשמת האדם חומר מעין הצורה שהוא הנשמה גבוה יותר מגוף המלאכים שלמטה מבחי' אדם כנ"ל או שגם למלאכים יהיה חומר גס כגופות בנ"א כו'. אך הענין הוא דאדרבה היא הנותנת משום דנשמת האדם גבוה יותר ע"כ הושפל בגוף גשמי יותר מפני שיש ביכולתו להפוך גם הגוף החומרי ביותר להיות בו ג"כ בטול היש לאין כמו שאנו רואים בבע"ת אמיתית[23] שנהפך הרע עצמו לטוב כו'. אבל למלאכים לא ניתן גופות גשמיים לפי שאם היו גופות שלהם גשמיים כגשמיות גופות בנ"א לא היה ביכולת אור נפשם הרוחני להפוך חומר הגס הגופני שלהם להיות בבטול היש לאין כלל ואדרבה היה נמשך אור רוחניות נפשם אחרי התמשכות גופם הגס להפרד מאלקות בתאוה חומרית וגשמיות. וראייה מן הנפילים אשר היו בארץ שהן בני האלקים[24] ממש אשר באו אל בנות האדם כו' לפי שירדו למטה בגופים חומריי' כגופות בנ"א שנתגשמו מאד עד שלא היה ביכולת אור נפשם האלקית להפוך כלל לגסות וחומריות הגוף הפוך המלאכים עליונים דעכשיו שהם גם בחומר שלהם בתכלית הבטול לאלקות בתמידות כו'. והוא מצד שאין אור נפשם ממדרגה גבוה כ"כ כנפש האדם שהיא חלק הוי"ה ממש כמ"ש (משלי כ, כז) נר הוי"ה נשמת אדם. ושרש נפש המלאכים הוא מבחי' החי שלמטה מבחי' מדבר. ולכך חומר המלאכים דק ורוחני דוקא כדי שיוכלו להפוך חומרם אל צורת נפשם יחד. אבל האדם ששרשו גבוה יותר שהוא בחי' מדבר לזאת ירדה בגוף חומרי יותר מפני שביכולתה להפוך אותו מטעם הנ"ל שכל הגבוה יותר כו'. וזהו הטעם באמת שחומר גופו של אדם היה מבחי' הדומם עפר הגשמי ואח"כ נתלבשה בו הנשמה בחי' מדבר כמ"ש ויפח באפיו כו' וד"ל.

(לז)[25] **ולהבין** שרש הדברים הנה ידוע שתכלית בריאות[26] העולמות היה רק בשביל שיהי' לו דירה בתחתונים[27] דוקא. והוא ע"י בחי' בטול היש לאין ע"י נשמת האדם דוקא כמ"ש (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כו' בגין דישתמודעון ליה[28]. ודוקא ע"י הצדיקי' בתו"מ וכמ"ש (שם מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר (וכמארז"ל (כתובות ה, א) גדולים מעשה צדיקים[29] ממעשה שמים וארץ כו' לפי שמעשה שמים וארץ הוא מיש לאין[30] ומעשה צדיקים הוא[30] בחי' בטול היש לאין כו' כידוע). וז"ש אשר ברא אלקים לעשות לתקן[31] כו'. שע"י האדם דוקא נתברר ונתקן כל מה שצריך לתקן במה שע"י האדם נעשה בחי' בטול היש לאין בכל העולמות עד רום המעלות. והטעם שע"י האדם דוקא לפי שהוא בצלם אלקים[32] כו' שהוא שם מ"ה[33] דחכ' ובחכ' דוקא אתברירו[34] כל רפ"ח נצוצין[35] שנפלו בשבה"כ כו'. להיות ידוע שהשבירה היתה בבחי' ז"ת דבינה דבחי' ס"ג[36] דנקודים והיה זה מצד רבוי האור ביותר שלא היה הכלי יכול לסבול האור כי רב הוא. וע"כ נסתלק האור ונפל למטה ונשבר כו'. וע"כ עיקר בחי' התקון הוא להיות מעוט האור ורבוי הכלים שמפני זה יהיה ענין התיישבות האורות בכלי' דוקא. שזהו בחי' היחוד והתכללות האורות בכלים מכלים שונים. וזהו דוקא ע"י שם מ"ה דחכ' שהוא בחי' האדם שע"י נעשה בטול היש לאין שהוא עיקר בחי' התקון דשם מ"ה שע"י יהיה בחי' היחוד והתכללות היפך בחי' התהו שהיו בבחי' ענפין מתפרדין זת"ז. וע"כ אמר בהן וימלך כו' וימת[37] כו' כידוע. ובאור[38] הדברים הנה יש להקדים תחלה שרש ענין בחי' אור וכלי[39] מהו איך שהכלי הוא בחי' הגבלת האור כו'. דהנה ידוע דרך כלל שהאור הוא בחי' אין האלקי והכלי הוא בחי' יש והמה ב' הפכים ממש ועכ"ז מתחבר האור בכלי כו'. והענין הוא דענין ובחי' האור הוא בחי' גלוי והתפשטות ההארה האלקית שמאיר ומתפשט מאור עצמות המאציל (ע"ד הנא' במשה וזקנים (במדבר יא, כה. כו) ויאצל מן הרוח כו' ותנח עליהם הרוח שזה היה רוחו של משה ממש רק שהופרש ונאצל מרוחו על הזקנים שהיו במדרגתו[40] ממש כו'. וכך אורות הנאצלים מאור עצמות המאציל שזהו כמו שלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י)[41]. וע"כ ע"ס דאצי' הן בבחי' אין דאא"ס ממש דהיינו שהן בבחי' בטול תמידי ליכלל בעצמות המאציל. ולזה אמר ע"ס בלי מה בלי מהות[42] כלל. משום דאיהו וחיוהי שהן האורות דע"ס חד[43] ממש. (ועד"מ מכחות הנפש כמו כח השכל אע"פ שמאיר ונמשך מן הנפש בכלי המוח. מ"מ עולה ונכלל תמיד בעצם כח המשכיל שבנפש ההיולי שאינו נק' במציאות חכמה עדיין אף להיות משכיל ומוליד שכל וסברא כו' רק מצד התלבשות האור הזה בכלי המוח אז נק' שכל וחכמה והוא גם מה שנק' בתואר חכם להתחכם בכל שכל וחכמה. ונמצא מה שנק' חכמה בה"א[44] שהוא בשם מציאות חכמה זהו מצד בחי' הכלי דחכמה שבו נאחז האור והוא בחי' היש של האור במה שנראה ונגלה במציאות שכל עכ"פ והוא המגביל את האור לפי אופן כלי השכל במה שהוא מתחכם כו' שעושה את האור במציאות יש. אבל מצד בחי' האור דחכ' עצמו הרי הוא בבחי' אין ההיולי כמו כח המשכיל שבעצם הנפש כו'. וכ"ה בבחי' אור הבינה וכן בשאר המדו' כחסד וגבורה כו'. דמה שנראה וניכר במציאו' דבר מה בבחי' יש זהו מצד הכלים שהוא בחי' היש המגביל את האור להיות בבחי' מציאות חו"ג כו' אבל בחי' האורות נכללים בעצמות ולא נק' בשם מציאות דבר מה עדיין כו'. וכמו"כ באורות עליונים דע"ס דאצי' וכמו חכים ומבין[45] כו' שמצד האורות אמר חכים ולא[45] בחכ' ידיעא כלל. אבל מצד בחי' הכלי שנק' חכמה במציאות יש זהו שאמר חכמה מוחא[45] כו' כידוע. וא"כ הרי מובן עכ"פ מזה שהאורות והכלים הם ב' הפכים ממש מן הקצה לקצה כו' כמו מנגדיים דאש ומים. שהאורות המה בבחי' בטול בבחי' אין ליכלל בעצמות והכלים הן בבחי' יש נפרד במהות נבדל בפ"ע דוקא הפוך בחי' הבטול וההסתלקות כו'. ולזה נק' ע"ס בלי מה כו' כנ"ל. וא"כ לכאורה לא יובן איך יכול להיות שיחובר ויתאחד האורות בכלים מאחר שהן ב' הפכים ממש כאש ומים שהאש[46] עולה

למעלה והמים יורדים[י] כו'. אלא צ"ל בהכרח שע"י בחי' התכללות שיש באו"כ שכל א' כלול מהפוכו דוקא ע"י זה הם מתחברים יחד. דהיינו שהכלי נעשה בבחי' בטול היש לאין כטבע האור הפוך טבע הכלי והוא מה שנכללת ומתבטלת באור והאור נמשך ויורד מאין ליש להתאחד ולהתאחז בכלי הפוך טבעו לעלות למעלה כו'. שזהו הנק' התכללות שכל א' וא' כלול מהפוכו דוקא ע"י זה הם מתחברים שהאור נאחז ומתיישב בכלי דוקא. (וכמו אור הנר בכלי השמן דהאור נמשך בפתילה ע"י השמן והשמן ופתילה נכלל באור שזהו הגורם אחיזת האור בנר. וזהו שהאור דנר עולה ויורד תמיד ומתקיים זמן רב כו'. אבל בלא שמן האור קופץ ומסתלק כטבעו לעלות במקורו כו' רק ע"י הפתילה שנכללת בו נמשך ויורד להאיר בשמן ופתילה כו'):

(לח)[2] **ובאור** הענין ידוע כמו בבחי' התכללות דחו"ג ב' הפכים. כמ"ש לאכללא שמאלא בימינא[3] וימינא בשמאלא. שזהו התכללות דאש ומים כמ"ש בס"י טרף אש ומים[4] ובללן זה בזה שא"א שיתחברו כא' מזיג' והרכב' שלהם לפי[5] שכלול כל א' מזולתו ההפכי והוא מה שהוציא מים מאש[6] ואש ממים כו' כידוע. וכ"ה בענין בחי' ההתכללות דאו"כ כל א' כלול הוא מבחי' מדרגת זולתו ההפכי דוקא והוא מה שהכלי שמצד טבעה הוא בבחי' יש נעשה בבחי' בטול היש לאין. שזהו מדרגת האור שטבעו לעלות ולהיות בבחי' אין והאור שטבעו לעלות יהיה בבחי' מדרגת הכלי הפוכו שיורד ונמשך למטה להאיר בו[7] מפני שיש באור מבחי' הירידה למטה ובכלי מבחי' ההעלאה כמו שיש במים אש ובאש מים כו'. ועי"ז מתאחדים האו"כ יחד כמו כל ב' הפכים שאינם מתאחדים יחד כ"א באופן שכל אחד יתפוס ויתלבש במדרגת המנגדו דוקא כו' וד"ל:

(לט) **וזהו** כמו האור והפתילה הנ"ל שאם הפתילה קיימת לגמרי ואינה כלה ונשרפת באש הדולק יקפוץ האור ואינו נאחז בה כלל. אבל בבטולה והתכללותה באש ע"ז נמשך האור למטה ונאחז בפתילה כו'. וכ"ה ברקבון הזרע[7] בארץ שנתבטל ישות שלה באין דכח הצומח שבארץ ועי"ז נמשך אין הרוחני דכח הצומח בה להצמיחה מאין ליש בתוס' רב. וכן בזרע הנקלט שנסרחי[8] ונתבטל מזה דוקא יומשך כח המוליד בטפה זו להוליד ולד שלם כו'. וכה"ג בכל יחוד עו"ע משפיע ומקבל. שזהו כמו או"כ וד"ל:

(מ)[9] **אך** הנה מובן מזה עכ"פ שבטול היש לאין דכלי והמשכת אין ליש דאור כאשר הם מתכללי' ומתמזגים במזיגה נכונה דהיינו במדה קצובה לפי הראוי להיות אזי האור מתיישב בכלי ומתקיים בה. אבל אם לא נעשה התכללות זאת במדה נכונה אין זה דבר המתקיים. וזהו עיקר בחי' התקון שהוא ההתכללות כנ"ל שתהא במדה נכונה. (והוא ע"י קו המדה הנק' מתקלא או משחתא[10] כידוע). ויש בזה כמה מדרגות א' כאשר בחי' בטול דאין דאור יותר מכפי המדה אזי אינו נמשך האור מאין ליש להתיישב בכלי אע"פ שיש בכלי התכללות בבחי' בטל היש לאין אינו מועיל להיות התיישבות והמשכת האור בכלי וממילא יסתלק האור למעלה. וכמו שהיה בבחי' אורות דתהו שהאור היה בבחי' האין והבטול ביותר ליכלל בעצמות ולא היה הכלי מכילו להתיישב בו לפי שלא היה בכלי בחי' בטול היש לאין כ"כ לפ"ע דבחי' האין דאור כידוע שבחי' הכלים דתהו היו בבחי' ב"ן[11] שהוא בבחי' יש יותר מכפי המדה שצריך להיות לבחי' האורות דתהו (ובמ"א מבואר להיפוך שהיה האור דתהו בבחי' יש[12] ביותר ע"כ לא יכול הכלי להכילו כו'. ודוגמא לדבר היה בלוחות ראשונות[13] שנשברו מפני שהיו בתוקף גלוי האור בבחי' יש ביותר ע"כ נפל בזה קנאת נחה"ק[13] ונפלו בחטא העגל אח"כ כו'). וזהו כמשל תלמיד היושב לפני רבו שכאשר צריך לקבל אור שכל גבוה ביותר צריך לבוא לבחי' בטול היש ביותר משא"כ כשאין צריך לקבל רק שכל קטן שאינו גבוה כ"כ א"צ לבא לבחי' בטול היש כ"כ מפני שצ"ל בטול היש לפ"ע האין דאור המשפיע כו'. ולזאת הנשמות בג"ע ילכו מחיל אל חיל כו' (תהלים פד, ח)[14] כל שצריכי' לעלות למדרגה גבוה יותר יותר באים לבחי' בטול העצמות עד שבטול היש בג"ע התחתון כיש גמור יחשב בעלותם לג"ע העליון. וכמו המתבטל לפני שר הצבא שבעלותו לפני המלך בעצמו יבא לבטול גדול יותר עד שבחי' הבטול הראשון כיש יחשב לפ"ע רוממות המלך על הש"צ. וכן לפ"ע זה העולה והולך משר הקטן לשר הגדול ממנו כו' וד"ל. והב'[15] הוא להפוך כאשר בחי' היש דכלי הוא בבטול יותר מכפי ערך האין דאור ג"כ האור מסתלק כמו כליון הפתילה באור ביותר שהאור קופץ ומסתלק כו'. (וכמו חנוך ואליהו[16] שעלו בגופם למעלה מצד עוצם בחי' הבטול דיש שבגופם יותר על ערך האין דנשמתם כמ"ש (בראשית ה, כד) ויתהלך חנוך כו' ואיננו כו'. ובמשה[17] היה להיפוך שהיתה נשמתו בבחי' מה ואין יותר. והיה בגופו בבחי' בטול לפ"ע לקבלת האור בבחי' יש דוקא שהרי היה קיים בגופו למטה והיה מדבר עמו פא"פ כאשר ידבר[18] כו'. וכן יהיה במשיח[17] שיתיישב בו האור העליון ביותר בבחי' יש לפי שבחי' בטול היש יהי' לפ"ע האין ממש). והפוך זה ממש הוא כאשר יש תרתי לגריעותא שהכלי אין בה בחי' בטול היש כלל וכלל. וגם האור הוא היורד ונמשך למטה מאין ליש ביותר שמאמצעות שניהם יבא סבת ירידת האור העליון שיהי' נמשך עד למטה מטה ביותר גם בבחי' הגסות דקליפה. וכמו הנפילים שהיו בארץ שהיה שרש נשמתם מבחי' פסולת השפע מ"ד[19] כו'. ונתלבשו בגופים גשמיים שמאמצעות שניהם ירדו למטה מאד. וכן ענין מותרו' השפע לע"ש דנוגה מז"מ דתהו כמו שהן למטה כו'. (וכמ"ש במ"א בענין שדים ומזיקים שנבראו בע"ש בה"ש[20] כו'). וכ"ז במדה שצ"ל באו"כ בטבע עצמם וכמו"כ הוא במה שמתכללים זה מזה. דהיינו מה שיש באור מבחי' הכלי להיות נמשך מאין ליש כטבע הכלי שיהיה במדה ושעור. לא יותר מכפי ערך בטול היש דכלי שיש בה ממדרגת האור וכן בכלי עצמה לבד שיש בה שעור ומדה בטבע עצמותה בבחי' היש. הנה גם מה שיש בה מבחי' האור בבטול היש לאין בהתכללות באור ג"כ יש בזה שעור ומדה לא יותר מכפי ערך האין דאור ולא יותר מבחי' ירידת האור מאין ליש כו' עד שאין בחי' היש דכלי וגם בטול היש דכלי רק לפ"ע בחי' האין דאור ויריד' האור מאין ליש

כו׳ הכל במדה ומזיגה נכונה באופן שיהיה בחי׳ השפעת האור בכלי מאין ליש במדה ממוזגת מאין ליש יחדיו ישכונו. שזהו עיקר בחי׳ התקון דשם מ״ה שהאו״כ כלולים זע״ז לפ״ע דוקא ע״כ מתייחדים והיו לאחדים ממש וד״ל. (ודוגמא[21] לענין זה הוא מה שאנו רואים שהתורה היא בבחי׳ התקון דשם מ״ה דחכ׳ כידוע דאורייתא מח״ע נפקת[22] ובחכ׳ דוקא אתברירו כו׳. וזהו שכל התו׳ היא רק לאכללא[23] שמאלא בימינא וימינא בשמאלא כו׳. להיות שהתורה היא בקו האמצעי דבחי׳ ת״ת[24]. כמ״ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו[25] כלול מחו״ג יחד. ולכך ניתנה באש שחורה ע״ג אש לבנה[26] דוקא כידוע. והענין הוא במה שאנו רואים בכל המצות[27] שיש כמה מהן שהן בבחי׳ העלאה[27] מלמטה למעלה בבחי׳ בטול היש לאין כמצות הקרבנות ותרומות ומעשרות וצדקה וגמ״ח ושארי מצות כציצית ותפלין וכה״ג הן בבחי׳ המשכות[27] אלקות מלמעלה למטה להיות גילוי שם הוי״ה מן ההעלם שזהו מאין ליש כו׳. ודרך כלל הן רמ״ח מ״ע ושס״ה ל״ת שהן בחי׳ חו״ג[28]. אבל כ״ז נעשה במדה ושעור בדקדוק גדול גם בכל מצוה ומצוה דרמ״ח מ״ע שהן בבחי׳ ה״ח[29] בכלל הרי נק׳ נר מצוה בבחי׳ או״כ שצ״ל בבחי׳ התכללות נכונה באופן המשכת אור הוי״ה מאין ליש ובבחי׳ הכלי בבטול היש לאין ממוזג בשעור ומדה דוקא. ולזה כל המצות הן במדה בלי תוס׳ וגרעון. כמ״ש במ״א ע״פ (ישעי׳ לג, יח) איה ספר[30] איה שקל כו׳. וכן בל״ת בבחי׳ ה״ג[29] כו׳ מפני שזהו עיקר בחי׳ התקון דחכ׳ דתורה שיהיה התכללות מימין ושמאל דחו״ג הכל במדה ושעור נכון ע״פ מאמר קו המדה. ולזה הזהיר (משלי ל, ו) אל תוסף כו׳ כידוע. משום דבחכמה דשם מ״ה דתקון אתברירו שהוא ההתכללות במדה דוקא וד״ל. ועוד דוגמא לזה הענין הוא ענין מה שאמר במלאכי׳ (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב שהרצוא הוא בחי׳ ההעלאה ובטול היש לאין ליכלל ולידבק במקורו והשוב הוא להיפוך ממש בחי׳ ההמשכה וירידה מאין ליש ממש ואנו רואים שבכל מלאך כלול רו״ש יחד במדה ושעור דוקא. כמ״ש והחיות רו״ש דמשמע שרו״ש תמיד כאור הנר שעולה ויורד תמיד כו׳. (וכנשימה באדם שיוצא וחוזר ונכנס וע״ז מתקיים דוקא). וכמו מראה הבזק שהוא להב היוצא בין החרסים כו׳ (חגיגה יג, ב) דהיינו שאין השוב רק לפ״ע הרצוא לבד ולא יותר ואין הרצוא רק לפ״ע השוב לבד ולא יותר (וגם מה שיש התכללות ברצוא מבחי׳ שוב ובשוב מבחי׳ הרצוא ג״כ הוא בשעור ומדה דוקא כנ״ל[31]. וכ״ה בבחי׳ התקון דחכ׳ דתורה הנ״ל וד״ל:

(מא)[32] **והענין** יובן בעבודת ה׳ בבחי׳ אוי״ר שנק׳ רו״ש כידוע. ודרך כלל הוא ב׳ מדרגות דתפלה ותורה שהתפלה עיקרה בבחי׳ רצוא והתורה עיקרה בבחי׳ שוב[33] וכידוע בענין האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו (יבמות קט, ב).[34] דהיינו רק בחי׳ שוב בלא רצוא דתפלה וכמו״כ להיפך בחי׳ רצוא דתפלה לבד בלא תורה כלל אלא צריך שיהיו שניהם יחד דוקא ובמדה ושעור ושיהיו כאו״א כלול מזולתו ההפכי ג״כ במדה ושעור. והוא שיהיה בתפלה בחי׳ המשכת אלקות בקבלת עומ״ש. ובת״ת צ״ל ג״כ בבחי׳ היראה שהוא בטול היש לאין והכל לפ״ע כנ״ל. וכן באוי״ר שהן רו״ש ב׳ הפכים צ״ל התכללות משניהם במדה ושיעור כידוע. בענין התכללות דיראה ופחד יצחק באהבה דאברהם. כמו (תהלים ב, יא) וגילו ברעדה (ברכו׳ ל, ב) במקום גילה[35] שם תהא רעדה וכמ״ש במ״א וד״ל:

(מב) **וכ״ז** לפי שכל עיקר הכוונה בהשתלשלות העולמות הוא בשביל בחי׳ התקון שהוא ההתכללות דחו״ג באו״כ בשעור ומדה בכדי שיוכל הכלי להכיל האור דוקא ולא יסתלק כנ״ל. וזהו שאנו מוצאים במלאכים עליונים שיש בהן ג״כ בחי׳ עבודה זאת דבחי׳ התקון בבחי׳ ההתכללות דאין ויש דאו״כ הנ״ל והוא מ״ש בהם (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב בחי׳ בטול היש לאין זהו בחי׳ הרצוא שלהם ובחי׳ המשכת אלקות מאין ליש עליהם זהו בחי׳ השוב וכמו (שם א, כד. כה) בעמדם תרפינה כנפיהם[36] כו׳. (והיינו בשיר שלהם שהוא בבחי׳ רו״ש דוקא כידוע). וזהו לפי שהמלאכים הגם שהן בבחי׳ בהמות וחיות כפני אריה ופני שור כו׳. שהוא בבחי׳ התהו שקדם לבחי׳ התקון דבחי׳ אדם. אבל הרי יצאו מארץ עלאה כמ״ש תוצא הארץ נפש חיה[37] כנ״ל. והארץ הרי היא בבחי׳ התקון דחכ׳ כמ״ש ה׳ בחכמה יסד ארץ[38]. (כנ״ל באריכות וע״כ אנו מוצאים שיש בהם בחי׳ ההתכללות כ״א מזולתו ההפכי דוקא. וכמ״ש בזוהר דכלילן דא בדאי[39] ושליבן דא בדא כו׳. וכמ״ש (ישעי׳ ו, ג) וקרא זא״ז כו׳ ות״י ומקבלין[40] דין מן דין כו׳. שהרי ד׳ חיות שבמרכבה מתחברים יחד להיות נושאות את הכסא כו׳ וכמ״ש במ״א). והיינו לפי ששרש התהוות המלאכים מארץ עלאה שהוא בחי׳ המל׳ מבחי׳ או״כ שבמל׳ שהוא בחי׳ אין. ויש בהתכללות זע״ז במדה ושעור כנ״ל. וע״כ נתהוו המלאכים ג״כ בבחי׳ או״כ דוקא האור הוא בבחי׳ הנפש והצורה שלהם שהוא בבחי׳ האין והבטול לאלקות תמיד מצד שרשם בבחי׳ האור שבמל׳ (כמיכאל באהבה פני אריה אל הימין ששרשם באור המל׳ דחסד כו׳). ובחי׳ גופם וחומר שלהם הוא בבחי׳ יש נפרד מצד שרשו בבחי׳ היש דכלים שבמל׳. אך גם בחי׳ הכלי הוא בבטול היש עכ״פ לפ״ע האין דאור כו׳ כמו שהוא באו״כ דמל׳ מקור חוצבם וע״כ חומר המלאכים דק ורוחני מעין הצורה דוקא. (והוא מהבל רוח פיו ית׳ שעולה ויורד בבחי׳ רו״ש. וזהו והחיות רו״ש בכללות כו׳). וע״כ כל עבודת המלאכים בשיר הוא בבחי׳ רו״ש להיות גם גופם וחומרם בבחי׳ בטול היש לאין בסבוב והשתחואה כו׳ ע״י אור נפשם ורוחם שהוא בבחי׳ האין האלקי מצד שרשו באין האמיתי דבחי׳ המל׳. ולזה נק׳ בני האלקים שיש בכחי׳ לעשות גם בגופם בחי׳ בטול היש לאין. וזה בא בחלוק מדרגות רבות בכל עולם לפ״ע גלוי אור האלקי שהוא בבחי׳ המל׳ המאיר בכל ג׳ עולמות דבי״ע והכל בשעור קצוב באור בין בכלי אין ויש כנ״ל לפי אופן הראוי שיהיה קיום האור בכלי כנ״ל. (וראייה לזה ממה שאמרו (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו[42] קטנה ביניהם (ביתר מכפי המדה) ושרפן (שנתבטלו[43] לגמרי. וכה״ג גם בצמצומים האחרונים ביותר עד ע״ש דנוגה דעשיה וראייה ממחנה סנחרב[44] כו׳. (וכמ״ש[43] במ״א והוא צמצום דקו המדה בשם אלקים עד שיוכל להיות יש נפרד גמור וגם זה במדה כו׳). וזהו עיקר בחי׳ התקון כנ״ל גם במלאכים ועולמות התחתונים להיות שרשם

מבחי׳ או״כ דמל׳ (עד הגלגלים שמסבבים בבטול היש במד׳ לפ״ע קבלתם מחצוני׳ הכלים דמל׳ דמל׳ דעשייה כו׳). ואמנם במלאכים החומר הוא מעין הצורה דוקא בקירוב הערך כמו שהכלי הוא מעין האור למעלה בשרשו. והיינו בחי׳ צומח וחי כנ״ל וד״ל:

(מג)[1] **אך** הנה א״כ יש להבין מהו ההפרש בין נשמות למלאכי׳ שהנשמות הן בבחי׳ אדם בצלם אלקים ולא המלאכי׳ שהן רק בבחי׳ החי שלמטה מבחי׳ מדבר כנ״ל מאחר שמבואר למעלה דגם במלאכים הוא בבחי׳ התקון שהוא בחי׳ התכללות דאין ויש באו״כ במדה ושעור בבחי׳ רו״ש מצד שרשם באו״כ דמל׳ כנ״ל שזהו ג״כ ענין שם מ״ה דאדם כידוע וגם למה ניתן לאדם גוף גשמי יותר מן הגופים דמלאכים הלא היה ראוי להיות להיפוך לפי הנ״ל דכל שהאור עליון יותר צ״ל הכלי בבחי׳ בטול היש לאין יותר כו׳. אמנם הנה עיקר ההפרש בין נשמות למלאכים אע״פ שגם המלאכים[2] כלולים מאו״כ דבחי׳ המל׳ שנק׳ ארץ עלאה כנ״ל. אבל אין עיקר שרשם רק מבחי׳ חצונית הכלים[2] דמל׳ בלבד. ואף שיש בהם מבחי׳ האור ג״כ שזהו ענין הבטול שלהם כנ״ל. אך זהו רק מבחי׳ חצוניות האור המאיר בחצוניות הכלים. (כחיצוניות החיות דנפש בחיצוניות האברים) (שהוא בחי׳ צומח וחי שבאדם ולא פנימית האדם שבפנימית הכלים. וז״ש (יחזקאל א, י) ודמות פניהם פני אדם בבחי׳ דמות לבד כו׳). אבל שרש הנשמות הוא מבחי׳ פנימית הכלים[3] שהוא בבחי׳ פנימית אדם העליון דאצי׳ (כידוע שהנשמות נולדו מיח״ע דזו״נ ואו״א וכמו (ישעי׳ סג, טז) כי אתה אבינו[4] כו׳. כטפה במוח האב שמוליד בדמותו כצלמו בבחי׳ עצמות ממש. כמ״ש (משלי ל, ד) מה שמו ומה שם בנו כו׳. וגם באדה״ר דכתי׳ ויפח באפיו נ״ח[5] נשמ׳ זו היא מבחי׳ פנימיו׳ הכלים שהוא בחי׳ אדם ממש אדמה לעליון[6] כו׳. משא״כ המלאכים שהגם שהם באים ג״כ מרוח פיו ית׳ כמ״ש (תהלים לג, ו) וברוח פיו כל צבאם[7]. זהו רק הבל חיצוני שבאותיות הדבור שנמשך מחיצוניות הבל הלב כו׳. (וכמ״ש[8] במ״א). וע״כ ע״י האדם דוקא הוא עיקר בחי׳ התקון דשם מ״ה העליון וכמ״ש בו ולכבודי בראתיו כו׳. וע״כ אין לבחי׳ התכללות דרו״ש דמלאכים ערך כלל לבחי׳ התכללות דתקון דשם מ״ה דאדם ע״י תו״מ ואוי״ר שלהם כנ״ל. דאע״פ שגם במלאכי׳ יש בחי׳ התכללות דאין ויש דאו״כ לפ״ע דוקא. היינו רק כמו שהם בשרשם בבחי׳ חצוניות דאו״כ שבמל׳ שאינו בבחי׳ מדבר דאדם עצמו כלל (רק בחי׳ החי שבמדבר לבד). אבל שרש הנשמות הוא בבחי׳ פנימית הכלים העצמיים שכלולים באורות הפנימיים ועצמיות דכללות בחי׳ אדם העליון שהוא בחי׳ מדבר. ע״כ להם ניתנה התורה דוקא. לברר לעה״ד טו״ר ולתקן ולהעלו׳ כל העולמות ומלאכים עליונים בבחי׳ שם מ״ה דחכמה דאדם שהוא שרש בחי׳ התקון במא׳ דקו המדה שבכל ההשתלשלות עד רום המעלות וכידוע שזהו עיקר יתרון מעלת עולם התקון על עולם התהו שהיה שם השבירה שמברר ומתקן לרפ״ח ניצוצות במדה ושעור שנק׳ מתקלא וכמא׳ עד דלא הוה מתקלא כו׳. (כמשי״ת). ובזה[9] יתורץ גם הקושיא השניה הנ״ל למה ניתן לאדם גוף גשמי יותר מן הגופים דמלאכים. שהיה ראוי להיות להיפוך כו׳ להיות שנפש האדם מלובש בגופו ג״כ בבחי׳ או״כ שנק׳ חומר וצורה שהוא בחי׳ אין ויש כנ״ל במלאכים אך הנשמה דאדם הוא בבחי׳ אין דחכ׳ עלאה שע״ז אמר (איוב כח, יב) והחכמה מאין כו׳. (ששרשו הראשון הוא בחי׳ פנימיות אבא דאצי׳ כמ״ש כי אתה אבינו כו׳) הוא למעלה הרבה מבחי׳ נפש וצורה דמלאכים כו׳. והוא בחי׳ בטול בעצם שנק׳ אין בעצם שיש בכל ניצוץ האלקי שאין זה במלאכים שגם בנפשם הרוחני אינו רק בחי׳ בטול היש גם מצד שרשו באור דמל׳ שהוא רק בחיצוניות הבא לכלל שפע ואינו עצמיות דבחי׳ אדם כנ״ל. וע״כ לאדם דוקא ניתן גוף גשמי יותר מבחי׳ גשמי׳ דד״י ארמ״ע. לפי שזהו הכלל בכ״מ שכל אור היותר עליון[10] בשרשו למעלה דהיינו שקרוב יותר לבחי׳ אין העצמות דא״ס (שהוא בפנימיות הכלי׳ דחו״ב וזו״נ כנ״ל) יותר יוכל לבא למטה מטה גם בבחי׳ הכלי היותר גס ויש נפרד להפכו לבחי׳ אין וכל אור שאינו עליון בשרשו בבחי׳ האין האלקי כ״כ לא יוכל להפוך מיש לאין רק דבר שאינו בבחי׳ יש נפרד כ״כ ולא יש נפרד לגמרי. ויובן זה עד״מ לפני מלך מרומם ביותר יפול גם איש הגיא וגס הרוח ביותר ויבוטל ממציאותו. משא״כ לפני שר שאינו מרומם כ״כ לא יפול מגסותו וגיאותו כ״כ. אבל מי שאינו בגאות וגסות כ״כ יפול מגסותו וגיאותו גם לפני שר שאינו מרומם כ״כ כו׳. וכ״ה הנמשל בנפש האדם מצד שרשה למעלה בבחי׳ אין ובטול ביותר להיותה קרובה יותר לעצמות א״ס ב״ה בבחי׳ חכמה כח מה[11] בעצם ע״כ ניתן לה גוף גס וחומרי ויש ביותר מפני שיש בכח דאין כזה בנשמה האלקית להפוך ולבטל גם לנה״ט החומרית. (וכמ״ש במ״א בענין ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך[13] כו׳. דבמקום שפל כזה בנש״ט דמצרים היה צריך שיבוא מעצמות אור העליון כו׳. שגם נש״ט נתבטלו ממציאותם כו׳. וכמו״כ בענין המופתים שע״י משה דוקא להכניע לפרעה גסות היותר קשה. ולכך אמר (שמות ו, כז) הם המדברי׳ אל פרעה כו׳. הוא משה[14] דוק׳ שהיה כח מה דבחי׳ אין דנשמת משה במדרגה גבוה כ״כ לעשות מיש וגסות דפרעה בטול לאין ולא ע״י זולתו שאינו בבחי׳ מה ואין כ״כ כו׳). אבל המלאכים שהן מחיצונית הכלים דמל׳ כנ״ל שאינם בבחי׳ האין העצמי דאלקות כ״כ אין ביכולתם רק להפוך לגוף רוחני דאש ורוח הרוחניים שהוא החומר שלהם כנ״ל אבל לא לגוף גס וחומרי כגוף האדם כו׳. וע״כ אם היה למלאכי׳ גופים חומריים כגוף האדם לא היה גם נפשם בבחי׳ אין ובטול לאלקות כי היה נפשם נמשך אחר גופם מצד גסות ויש דגוף החומרי שהיה גובר על בחי׳ אין דנפשם ומורידו וממשיכו למטה בחומריו׳. כמו שמצינו בנפילים כו׳ כנ״ל שנפלו למטה לגמרי. משא״כ נשמת האדם מצד שרשה באין דעצמות אלקות בבחי׳ פנימית דח״ע כו׳ (שהוא פנימית הכלים דאור אבא כטפה במוח האב כנ״ל). ע״כ יש ביכולתה להפוך גם הגסות החומרי דגוף להיות גם הוא בחי׳ הבטול ממש לאין. כמו שמצינו בנביאים וצ״ג שהיה אור נשמתם גובר על גופם לזככם בתכלית כו׳. ולפ״ע גם בכל ניצוץ קטן מישראל שאומ׳ נשמה שנתת בי[15] טהורה היא מבחי׳ טה״ע שלפני הצמצום דקו״ח כו׳ וד״ל. וז״ש בע״ח דהנשמה עצמה א״צ תקון[16]. לפי ששרשה בפנימיות

הכלים דתקון דחכ׳ כנ״ל ולא ירדה רק לברר לעה״ד טו״ר שבגוף החומרי לפי שיש ביכולתה לתקן שאין כח זה במלאכים כלל. ע״כ לא ניתן להם גופות רק בדקות ורוחניות כפי שיוכל האור דנפשם לעשות בטול היש כו׳ מצד שאין שרשם רק בבחי׳ החי שלמטה מבחי׳ מדבר דאדם כנ״ל. (וזהו שבקשו המלאכים לבחי׳ הוד דתורה (שבת פח, ב) כמ״ש (תהלי׳ ח, ב) תנה הודך[17] על השמים והשיב להם גזל כו׳ רציחה יש ביניכם כו׳. והכוונה שעיקר התורה ניתן לברר לעה״ד טו״ר ואין זה ביכולת המלאכי׳ כלל רק בנשמות מטעם הנ״ל וד״ל[18]:

(מד)[19] **אך** הנה עדיין אין זה מובן למה אין באדם חומר מעין הצורה לפי כלל הנ״ל במשל תלמיד לפני רבו שכל שהאור עליון יותר צ״ל בחי׳ בטול היש ביותר. ועוד דלפי הנ״ל בבחי׳ התהו והתקון הרי אורות דתהו היו בבחי׳ אין ובטול ביותר והכלי היה בבחי׳ יש שלא לפ״ע האין וע״כ ירדה ונפלה כו׳. וא״כ חיות ובהמות ששרשם בבחי׳ התהו צ״ל הכלי בבחי׳ בטול היש לפ״ע האין ביותר יותר מהאדם שהוא מבחי׳ התקון דשם מ״ה ששרשו עליון יותר בבחי׳ האין דעצמות הרי צ״ל בו כלי שיהיה בו בטול היש לאין יותר לפ״ע האין שלו יותר ממלאכי׳ ונהפוך הוא שכלי האדם גס ביותר רק שנהפך גם הוא לאין ואין לו ערך כלל לבטול הכלי דגופים דמלאכים כו׳. אך הנה מבואר במ״א בענין לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהיה קשה כארז (תענית כ, א)[20] שעיקר ההפרש בין המדות דתהו לתקון שהאורות דתהו תקיפים וחזקים ביותר שזהו בחי׳ הישות באור דוקא כנ״ל כמו אה״ר הטבעית ברשפי אש חזק מאד בבליטה גדולה והרגשה חזקה שא״א לעמוד על נפשו ולבטלו להפוכו כלל וכלל. וע״כ נק׳ בשם בחי׳ גבו׳ דב״ן ובבחי׳ נקודות כו׳ (דלא כדלעיל) ולפ״ע זה היה בחי׳ הכלים שהוא במה שנתלבשה המדה במעוט שלא יכיל האור. (וכמו[21] לוחות ראשונות שנתנו בקולות וברקים כו׳. ולא יכלו נש״י לקבל מפני מעוט הכלי כו׳ ונפלו בחטא העגל אח״כ. ואמנם בחי׳ התקון הוא בחי׳ האין ומה בעצם תכלית הבטול והעדר ההרגשה עד שיוכל לבא ברבוי התכללות הכלים דוקא שהוא דבר והפוכו כמו רך כקנה והפוכו הפוך קשה כארז דתהו. וזהו ענין המתקלא דתקון הנ״ל שנמדד באו״כ להיות כלול כ״א מהפוכו במדה ושעור שיהיה מאין יש ומיש אין הכל במדה דוקא שאין זה רק ע״פ בחי׳ שם מ״ה שהוא בבחי׳ האין ממש שיכול לעשות מיש גמור בחי׳ אין ממש ומבחי׳ אין ממש לבחי׳ יש ולא יהיה יש נפרד כלל. וכמו בע״ת שהוא יש נפרד לגמרי ונעשה בבחי׳ אין ממש. (וזהו להפוך גם לקשה כארז דמדות דתהו שנק׳ אורות תקיפין לבא לבחי׳ בטול במס״נ ממש). ובצ״ג לזכך הגוף שיאיר בו מאין ממש בבחי׳ יש גמור כחנוך ואליהו ואינו יש נפרד כלל וכמשיח ומשה כנ״ל. וכ״ז מצד בחי׳ האין האמיתי דעצמות שבשם מ״ה דוקא. וזהו עיקר ההפרש בין בחי׳ התהו והתקון ולכך בבחי׳ העלאת מ״ן לבחי׳ התהו הוא בבחי׳ יש ג״כ כמו שהוא בבחי׳ התהו. (וכמ״ש במ״א במנחת יעקב לעשו[22] כו׳ וכהתפעלות המלאכים ברעש גדול כו׳. ששרשם בבחי׳ התהו בבחי׳ חיות ובהמות והוא כל ענין התפלה בסדר דיוצר אור לפני ק״ש[23]. אבל בחי׳ העלאת מ״ן לבחי׳ התקון הוא בהפוך מזה דהיינו רק בחי׳ הבטול כמו השפלות ולב נשבר. וכמו בתפלת י״ח בלחש[24] דוקא. וכמ״ש (מ״א יט, יב) ואחר הרעש אש כו׳ עד קול דממה דקה. משום דתמן קאתי מלכא (ברכות נח, א)[25] כמו לפני המלך צ״ל רק בבטול פנימי דוקא. ולא בהתפעלות ורעש כו׳ משום דרוח אייתי רוח[26] כו׳ ולפי אופן האור הנמשך צ״ל אופן ההעלאה כו׳. וזהו ההפרש בין רו״ש דמלאכים דבטול היש שלהם בכלי ברעש לפי אופן האור שהוא בא בבחי׳ גלוי במורגש כו׳ (ודלא כדלעיל שהמלאכים בבחי׳ התקון. ואע״פ שמתכללים יחד זהו מצד הארת שם מ״ה עליהם. כמו (איוב כה, ב) עשה שלום במרומיו[27] כו׳ כידוע). וזהו הטעם שניתן לאדם שהוא בשם מ״ה עצמו גוף גם שיכול להביאו לבחי׳ אין ממש שאין זה במלאכים שאו״כ שלהם בבחי׳ יש הפוך בחי׳ התקון. וע״כ היו הנפילים כו׳ וד״ל. והוא לפי שאין בכח לברר לבחי׳ יש דתהו רק בחי׳ שם מ״ה דאדם. כמ״ש אדם כי יקריב[28] כו׳ מן הבהמה כו׳. והוא ג״כ ענין ההתכללות אמיתית דאו״כ בכלל מראש לסוף. ובפרט שאינו אלא בשם מ״ה דאדם ע״כ על ידו דוקא נעשה בחי׳ קו המדה למדוד שעור וערך בדבר והפוכו שלא יגבור האחד על זולתו בהעלאה מיש לאין ובהמשכה מאין ליש בין באורות בין בכלים כנ״ל וד״ל). ונמצא[29] מובן עכ״פ מכל הנ״ל בהפרש שבין המלאכים ונשמות שהתהוות גוף ונפש דמלאכים יצאו כאחד ממקור חוצבם ממאמר אחד דתוצא הארץ עלאה כו׳. בבחי׳ המל׳ מבחי׳ חצוניות הכלים דאותיות הדבור והוא הבל החיצוני המלובש בדבור זה דתוצא הארץ. וכן אמר וברוח פיו כל צבאם וצורה וחומר שבדבור העליון הוא המקור לצורה וחומר דמלאכים. דהיינו גופם נמשך מחומר הבל הדבור ונפשם הרוחנית מרוחנית דרוח הבל הדבור והן קרובים זע״ז בערך ויחוס אחד כצומח וחי שקרובים זע״ז כנ״ל באריכות. וכמ״כ יובן בשרשם באצי׳ בבחי׳ צומח וחי דאצי׳ (שנק׳ בזוהר חיון עלאין[30] כו׳). והן בחי׳ מדות דאצי׳ שכלולים הם ומתאחדים עם בינה (וגם האבות כאשר נק׳ בשם מרכבה למדות חג״ת דאצי׳ שכלולים בבינה דאצי׳ כו׳). אבל האדם לא נברא גופו עם נפשו כאחד אלא גופו מן הדומם. ולא נתלבש בו נפש החי אלא בחי׳ מדבר דוקא. ובאמת יש להבין איך יוכל הדומם להיות חומר לצורה דחכ׳ בחי׳ מדבר שלמעלה מן החי אם גם החי א״א לבא בדומם רק בצומח שסמוך וקרוב אליו כ״ש בחי׳ מדבר כו׳. אך הנה יש להקדים תחלה בשרש האותיות שנק׳ דומם כנ״ל בהיות שבאמת אין האותיות באים בבחי׳ ההשתלשלות עו״ע כהשתלשלות המדות מן השכל שנולדים בבחי׳ המשכה דעו״ע דידוע בכל עו״ע שהעלול קרוב הוא בערך אל העילה ומתייחס עמו עד שיחייב חיוב והכרח שיוציא העילה העלול הזה דוקא כהתהוות המדות אוי״ר מן השכל מפני שכלולים אוי״ר בשכל תחלה כנ״ל. אבל האותיות לא נתהוו כלל מן השכל ולא מן המדות עד שלא יחויב כלל שיולדו אותיות מן האוי״ר או השכל ואע״פ שאנו רואים שמיד שיתפעל בלב אוי״ר יתהוו אותיות וצירופים במחשבה ודבור כאופן האוי״ר וכן בהמצאת שכל יתהוו צירופים באותיות המחשבה. הנה אותיות

אלה אינם רק כלים להכיל ולהלביש בלבד לאור המדות דאוי"ר או אל השכל. אבל עיקר מציאות' ומהותם נתהווה מלמעלה מן השכל. ובאורי הדברים הנה ידוע דשרש האותיות הן קבועים בנפש[2] עצמה ברוחניות ושם הן עיקר מציאותן ומהותן שהרי נק' נפש המדברת רוח ממללא[3]. כמו ששאר כחות הנפש נמשכים מן הנפש וכלולים בעצמותה. כמו כח השכל שבנפש שנק' נפש השכלית כך אותיות רוחניות הקבועים בה שע"ש זה נק' רוח ממללא (והן כ"ב תנועות שבנפש הרוחניתי[4] רק שבה' מוצאות הפה ירדו בדרך התלבשות לבד לצאת במבטא גשמית בהבל קול גשמי כאחה"ע מהגרון גיכ"ק מהחיך כו'. ונק' כלים פנימיים ועצמיים להכיל ולהגביל לעצמות הנפש. משא"כ אותיות השכל והמדות שאינן רק לבושים לבד שבהן יתלבש השכל או המדות כמ"ש במ"א בענין מילדות העבריות[5] כו' דע"י האותיות העצמיי' יאיר אור עצם הנפש מבחי' ההעל' לגלוי וע"י אותיות השכל אין עצם השכל מאיר. (שהרי לא קאים אינש אדעתא דרבי' כו' (ע"ז ה, ב)[6] כי מה שהאותיות הן כלים להכיל אור השכל אין זה מצד שהאותיות יש להם שייכות וחבור להשכל עצמו כחומר לצורה שא"כ לא היה מציאות אותיות מתחלה בלא שכל וחכ' ואנו רואים שאין התהוות האותיות מתחלה מן השכל שכבר נמצא מציאות' בנפש המדברת שנק' רוח ממללא וא"כ א"א לומר שהשכל יחייב ויכריח להיות התהוות אותיות לבחי' כלים אלו כי השכל מהות מציאות בפ"ע והאותיו' מציאות בפ"ע ואינן מסוג השכל כלל. (אע"ג דאבא יסד ברתא דמצרף לחכמה[7] וראיי' מן התינוק שאינו יכול לדבר. זהו רק בסדר הצירופים לבד כמו בהמות וחיות שאינן נק' נפש חיה רוח ממללא כך תינוק קודם שיכול לדבר אע"פ שנפשו נפש אדם בחי' מדבר כי עדיין לא נגדלה הנפש בשלימות גידולה בחכ' כו'. ואין זה תלוי בשכל והשגה שמלובש באותיות. דא"כ הרי יש לאותיו' ערך וסוג אחד עם השכל אלא בבחי' גדלות השכל שנק' נפש השכלית שהוא נפש המדברת דוקא וד"ל[8]:

(מה) **אבל** שרש עצם מציאות האותיות הן קבועים בנפש עצמה ואין להם שייכות עם מהות שכל כלל. ורא"ה חזקה לזה הוא ממה שאנו רואים שיש מדות בשכל וחכמה עצמה והן חו"ג כמו שיש שכל המטה כלפי חסד ויש שכל המטה כלפי דין שהן ב' הפכים ומנגדים ממש. וידוע שא"א שיבא בהתגלות איזה שכל וסברא בהשגה גמורה כ"א ע"י צירופי אותיות המגבילו ומכילו בכל פרטי חלקיו ואופניו. ואם היו האותיות שייכים לשכל כחומר לצורה ודאי היה מוכרח שיהיו צירופי אותיות לשכל של חסד מיוחדים אליו לפי אופניו דוקא ולשכל של דין צריך שיבא בצירופי אותיות אחרים שהן מורים על שכל של דין בכל פרטי אופניו וא"כ היה מהראוי שיהיה אותיות מיוחדים ומחולקים לשכל של חו"ג לזה בפ"ע ולזה בפ"ע ואם שבודאי יש חילוק בין צירופי אותיות של חכמה ושכל של חסד לצירופי אותיות של שכל של דין אבל הרי אין זה שנוי רק באופן הצירופים לבד דהיינו רק בסדר הצירופים מכ"ב אותיות דה' מוצאות במוקדם ומאוחר אבל האותיות עצמן אחת הן ממש שאותיות הללו שהן כלים להכיל אור שכל של חסד הן עצמם כלים וצירופי' לאור שכל של דין רק שהשנוי הוא באופן סדר הצירופים לבד כמו אף בתיבה אחת ישונה מצד הצירוף כמוקדם ומאוחר מאות זה לאות שני גוף השכל מחסד לדין ומדין לחסד אבל לא מצד גופי האותיות עצמן כמו תיבת נגע בשנוי הסדר בהקדמת הע"ן לנו"ן יהיה תיבת ענגי וכן מתיבת פשע שפעי[9] שהכל הוא באותיות וא"כ שהאותיות מצד עצמן יכולים להכיל ב' הפכים דחו"ג דחכ' מזה יש הוראה גמורה שאין האותיות שייכים למהות השכל כחומר לצורה עד שיחוייב מזה לומר שמשכל זה יתהוו אותיות אלו ומשכל אחר יתהוו אותיות אחרים אלא אותיות שהן כלים לזה הן עצמן כלים לזה שכנגדו רק שהשנוי הוא בצרופיהן כידוע (ואמנם שנוי צירופי האותיות תלוי בכח המשכיל שבנפש שנק' נפש השכלית נפש המדברת רוח ממללא גם בכ"ב אותיות הרוחניים הקבועי' בנפש וגם זה לשנות הצירופים בלבד. אבל גופי האותיות הן בבחי' העצמות דנפש שלמעלה גם מבחי' חכ' שבנפש. וכמ"ש במ"א שהאותיות עצמם בבחי' פנימיות הכתר[10] כו'):

(מו) **וראייה** גדולה יותר ממה שאנו מוצאים גם באותיות הרוחניים שבנפש שהן בג' מדרגות דחג"ת שעטנז גץ ובדק חיה כו' דהיינו שיש אותיות המורים על בחי' החסד דוקא שע"י יומשך רק חסד ולא דין ויש אותיות הקבועים בנפש שהן מורים רק על דין ולא חסד ויש שהן ממוצעים מחו"ג כו' (שהוא אות רוחני המורה על נטיות ותנועת עצמות הרצון שבנפש ההיולית כו' שבאופן זה תתגלה מן הנפש בעצמ' דוקא כו') ועכ"ז כאשר אותיות הללו בעצמן כשבאים במבטא גשמית להיות כלים לאור השכל שבמוח אין הכרח כלל שאותו האות שטבעו ומהותו בנפש הרוחני' בבחי' החסד יהיה בחי' כלי לשכל של חסד דוקא ואות שטבעו ומהותו בנפש ברוחניו' בבחי' דין יהיה כלי לשכל של דין דוקא אלא אדרבה יחליפו עצמן שיהיה אות של חסד בחי' כלי לשכל של דין וכן להיפוך כו'. ומזה ודאי הוראה גמור' שאין בחי' חו"ג דאותיות הרוחניי' שבנפש מערך וסוג אחד עם בחי' חו"ג דשכל כלל עד שיכריח ויחייב חו"ג דשכל להיות בחו"ג דאותיות דוקא לפי שהאותיות מהות נבדל בערך ממהות שכל להיותן במהות בפ"ע רק בסדר צירופיהן הוא שבא אור השכל בהתלבשות לבד ע"כ הוא עצמו הטעם שאותן האותיות שהיו כלים לאור שכל המטה כלפי חסד הם עצמם נעשו בחי' כלים וצירופים לבחי' דין וגבו' שבחכ' כו' רק השנוי הוא בסדר הצירופים לבד כנ"ל וד"ל:

(מז)[11] **אבל** הנה המשכת והשפעת השכל במדות אע"פ שהמדות ג"כ מהות אחר שאינו מהות שכל ובא השכל במדות בהתלבשות ממהות למהות אבל הרי אנו רואים בחוש שאין התפעלות המדות רק מהתפעלות השכל לפי אופן בחי' חו"ג שבשכל דוקא ולא כאותיות עם השכל (גם עם המדות שהרי אותן האותיות שהן כלים לחסד ואהבה שבלב הן עצמן כלים לדין ורוגז שבלב כו') אלא אדרב' המדו' מתייחסי' עם השכל שבמוח עד שיחוייב להיות משכל זה של חסד להיות חסד בלב ולא דין בשום אופן ומשכל של דין א"א להיות כ"א התפעלות דין בלב. וא"א שיתפעל בלב בהפך מכפי שהוא בשכל

עד שחו"ג דמדות הן רק ע"פ חו"ג בלי נטיה כלל כי ודאי א"א שיתהווה מדת החסד בלב משכל שמטה כלפי דין וכן להיפוך וכמו"כ בהתפעלות אוי"ר חדוה ומרירו שהוא רק ע"פ אופן התפעלות השכל כידוע וזו הוראה גמורה על היות המדות מסוג וערך אחד עם השכל לפי שמדות הללו כלולים היו תחלה בשכל ואין זה רק גלוי מן ההעלם[13] שנק' יש מיש כמ"ש במ"א וע"כ לא יוחלף ולא ישתנה כלל מחו"ג דשכל בחו"ג דמדות (וראייה יותר לזה מגידול השכל עם גידול המדות כא' ממש כמ"ש לפי שכלו יהולל איש כנ"ל באריכות) ואותיות הדבור אחד הוא בגדול וקטן וגם יכול לדבר דברי דין הגם שבלבו ודעתו חסד אע"פ ששכלו[14] נוטה לדין זהו בדרך כפיה והכרח וע"פ הרוב המוח שליט על הלב כו' וד"ל:

(מח) **ואע"פ** שיש התכללות דחו"ג שבחי' אור הגבו' מאיר בכלי החסד (כמו שברוגז רחמים יזכור[15] וכן להיפוך בחסד יעשה דין כיוסף עם אחיו[16] או כיסורים של אהבה לצדיקים (ברכות ה, א)[17] וכמשלם לשונאיו[18] כו' שמשכל של חסד נעשה דין לצדיקים ומשכל של דין נעשה חסד לרשעים כו' ה"ז בחי' התכללות דחו"ג שבשכל שנק' גבו' שבחסד וחסד שבגבור' שזה בא גם במדות לפי אופן חו"ג דשכל בהתכללותן אז בהתפעלות המדות ג"כ כמוהו (ומה שאו' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך[19] כו'. שזהו שלא כמו בשכל הנוטה כלפי דין היינו מצד הר"ר דרצון הפשוט דוקא שלמעלה מן השכל כו'). וא"כ הרי מובן עכ"פ מכ"ז ההפרש בין אותיות למדות שהמדות באים מן השכל בדרך השתלשלות עו"ע כחומר וצורה שהן בינה ומדות כמו צומח וחי שקרובים בערך כנ"ל. אבל האותיות הגם שמלבישים למדות ושכל אין זה בדרך השתלשלות עו"ע כלל בבחי' חומר וצורה במדות[20] עם השכל שהרי אותיות א' הן לבחי' חו"ג דחו"ב ומדות כנ"ל. ויובן מזה גם בבחי' הדומם שהן בחי' האותיות ששרש מציאותם הוא למעל' מבינ' ומדות שהן צו"ח לבד כו'. אלא שרש הדומם דאותיות הוא בבחי' העצמות ממש כנ"ל באותיות שבנפש עצמה כו' וד"ל:

(מט)[21] **ובכ"ז** יובן בתוס' ביאור בטעם ענין הנ"ל במה שבהמות וחיו' יצאו גופם ונפשם כא'. וכ"ה המלאכי' שנק' בהמות וחיות להיות שהן בבחי' צומח וחי שזהו בחי' הצמיחה דמדות מן השכל שנק' חי כנ"ל שהוא בא בבחי' השתלשלות עו"ע שהרי חו"ג דשכל יכריח ויחייב חו"ג דמדות כנ"ל (וכגידול המדות עם השכל כנ"ל) אבל בחי' הדומם אע"פ שלמטה הוא ביותר גם מן הצומח ורחוק הוא מערך החי וכ"ש מבחי' המדבר מ"מ נתלבש בגוף האדם הדומם מבחי' מדבר דוקא שלמעלה מן החי משום דשרש הדומם בעצמות כאותיות שנק' דומם ששרשם בעצמות הנפש רק שהושפל למטה ביותר שכל הגבוה יותר יותר יושפל למטה משום דנתב"ס וסב"ת כו'. ועכ"ז לא יצא גוף האדם עם נפשו כא' כבהמות וחיות שהן בצו"ח שקרובים זע"ז משא"כ הדומם שרחוק בערך מאד מן בחי' המדבר רק שנתלבש בו הנשמה אח"כ והיה בו לנ"ח בחומר וצורה מצד שרש הדומם בעצמות הנפש שנק' נפש המדברת רוח ממללא. וז"ש אחר ויפח באפיו נ"ח ויהי האדם לנ"ח רוח[22] ממללא וד"ל:

(נ)[23] **והנה** אחר כל הנ"ל יובן בתוס' באור מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ[24] כונן שמים בתבונה. ואיך יתורץ הקושיא הנ"ל דהל"ל בשמים שיסדם בחכ' וכונן ארץ בתבונה כו'. דהנה באמת השמים שרש יסודם מבחי' תבונה ובינה והארץ יסודה מבחי' חכמה שלמעלה מבינה כידוע. והענין הוא כמ"ש למעלה דשמים וארץ הרוחניים למעלה הוא בחי' מדות ודבור שאותיות הדבור בחי' דומם כארץ ומקבלים השפע מבחי' המדות שבלב שהן בבחי' צומח מקטנות לגדלות משא"כ האותיות שאין בהם צמיחה ורבוי כלל כנ"ל באריכות. וידוע דאע"פ שהמדות נק' משפיעים לדבור הן עצמן בחי' מקבלים אור חיותם וקיומם מן השכל המושג הנק' תבונה שהוא בחי' חצונית בינה[25] כאשר בא באותיות המח' שנק' מחשבת שכל שמזה עיקר התפעלו' המדו' אוי"ר והוא אותיות תבונה בן ובת[26] שהן אוי"ר ומוחין שלהם נקרא תבונה והוא מה שנמשך ונולד מן השכל אוי"ר בשכל עצמו אבל גוף ענין ההתבוננות הוא בחי' בינה עצמה כידוע. וז"ש כונן שמים אש ומים[27] והשי"ן ממוצע דהיינו חג"ת בתבונה דוקא (והיינו צו"ח כנ"ל) אבל בחכ' יסד ארץ שהוא הדומם דבחי' הדבור הוא מן נקודה דחכ' שאינו מתפשט אפי' בהשגה דבינה עצמה (כנ"ל באורך) והוא משום דאבא דוקא יסד ברתא שהוא צירופי אותיות הדבור. וז"ש יסד ארץ. וכנראה בחוש שצירופי אותיות הדבור אינם באים ע"י השגה דבינה רק ע"י נקודה דחכ' שלמעלה מן ההשגה כי הרי אינו מכוין איך לצרף האותיות כו' והוא משום דנתב"ס דוקא (והוא מ"ש ויהי האדם לנ"ח לרוח ממללא שנק' נפש המדברת כו'). אך[28] הנה עדיין יש להבין באור ד"ז דהלא לכאורה אנו מוצאים סתירה גמורה לזה בהיפוך ממש. והוא מ"ש בזוהר בכמה דוכתי דבן מסט' דאבא[29] קאתי (כמו זכר חסדו דזכר רובו חסד[30] מחסדים דאבא כו') ובת מסט' דאימא[30] כמ"ש (יחזקאל טז, מד) (כאמה בתה[31] דאימא אוזיפא מנהא לברתא[32] שהן ה"ג[33] מנצפ"ך[34] דאימא כו'). ומ"ש[35] (בראשי' כ, יב) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי כו'. זהו משום דאבא יסד ברתא היפוך זה):

(נא) **אך** הנה ידוע דחו"ב נק' אב ואם[36]. ועד"מ ולד הנולד מאב ואם גשמיים דטפת מ"ד דאב הוא עיקר המוליד את הולד והיינו שכוללת כל איברי הולד מראשו לסופו בכללותו ובבחי' כח והעלם ההיולי עדיין ע"כ עדיין הוא בלי התחלקות איברים כלל לפי שאין בטפה רק בחי' כח וחיות הרוחני של כל האברים בהעלם ודקות גדול (כמו פרי התפוח שנראה בגרעין[37] ע"י הבטה בכלי כו') וכולל כל פרטי חלקי נפשו וגופו שעתיד ליגדל בבטן בט"ח ולא שיש מציאות איברי גופו ממש בטפה לא מניה[38] כו' רק בשהיית הולד בבטן אמו ט"ח הוא שנתפשט ונתגדל הולד בבנין גופו ברמ"ח איברים בפרצוף אדם בהתחלקות ימין ושמאל ואמצע וראש ורגל כו' שהוא ציור אדם בג' מדרגות בכלל חב"ד חג"ת נה"י כו' שכ"ז היה כלול בהעלם הרוחניות בטפה בלי התחלקו' כלל וגדול זה בציור כזה הוא בא בכח מ"נ דאם שהיא המגדלת הוולד ומציירו בציור אדם בט"ח בעבור כידוע (וכמ"ש בזהר ע"פ (במדבר כג, ט) כי מראש צרים[39] כו' דמסט' דאימא אתמתח כו') ולכך נק' (תהלי'

קיג, ט) אם הבנים ל' אומנת כו' וגם אחר תולדת הולד מגדלתו בחלב שיונק משדי אמו עד שגם אחר היניקה צריך לאמו כו' עד היותו בן ו' שנים כו' (וכנ"ל באריכות) והדוגמאי מכ"ז יובן ג"כ למעלה בבחי' תולדות המדות מבחי' בינה עלאה דמ"ש בן מסט' דאימא[2] קאתי היינו מפני שעיקר שרש התהוות מציאותו הוא מבחי' נקודה דחכ' שנק' יו"ד שזהו כמשל טפה דאב שהוא עיקר המוליד הוולד כנ"ל וכ"ה במקור הראשון של התהוות המדות שהוא מבחי' טפת יסוד אבא כו' ומשם מקור תולדות הנשמו' כידוע כענין כי אתה אבינו[3] לפי שכנ"י נק' בנים כמ"ש (דברים יד, א) בנים אתם לה' כו' עד שכל ניצוץ בפרט מישראל יכול לומר אבינו כו' משום דשרש הבן מסט' דאבא דוקא קאתי כנ"ל בטפה דאב כו' וד"ל:

(נב) **אך** הנה בבחי' נקוד' די' דחכ' עדיין אין שם בחי' התפשטו' וציור המדות רק בכללות לבד בלי התחלקו' ימין ושמאל כו' לגמרי רק הוא בחי' מקורם הרוחני בכללות לבד בהעל' ודקות גדול מאד כו' עד"מ בטפה שכוללת כל אברי הולד כו' (כמ"ש במ"א בענין תשב"כ ותושבע"פ[4] כו') אבל עיקר התפשטו' בנין המדות בהתחלקות ימין ושמאל כו' וראש וסוף ובנין הכלים פנימיי' ואמצעי' וחיצוני' שהוא בחי' פרצוף אדם במוחין חב"ד כו' הכל הוא ע"י בחי' אימא דוקא שזהו בבחי' השגה דבינה כו' וגם אח"כ בגידול ויניקה דמוחין[5] כידוע בענין (דברים כב, ו) והאם רובצת על האפרחים כו' ונמצא שגידול המדות ע"י האם דבינה בעבור יניקה ומוחין כו'. זהו כמו חבור הצומח וחי שקרובים זע"ז בערך כנ"ל כ"ה צמיחות וגידול המדות ע"י שכל שנק' חי כנ"ל וד"ל. וז"ש כונן שמים דוקא בתבונה שבחי' המדות נק' שמים כנ"ל והם מתכוננים בעי"מ ומתגדלים ע"י תבונה דוקא שהוא שפע דהשג' השכל במדו' שעי"ז מתכוננ' ומתקיימי' להיות בבנין קיים בציור והתחלקות פרצוף אדם בפנימיות וחיצוניות כנ"ל. אבל בשרש ומקור המוליד המדות שהוא בטפת אבא שהוא נקודה די' דחכ' הרי אינם שם רק בבחי' ההעלם ובכח ובכללות ותמצית עדיין כנ"ל. ולא שייך לומר ע"ז ל' כונן וד"ל:

(נג)[6] **אך** עדיין יש להבין מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ משום דאבא יסד ברתא כנ"ל הלא א' כאמה בתה דבת מסט' דאימא קאתי כו'. ועוד דהלא גם מ"ש כונן שמים בתבונה כולל בן ובת כאותיות תבונה כו'. אמנם הנה באמת מ"ש כאמה בתה היינו רק לענין סדר צירופי אותיות של הדבור שנק' בת ששרש סדר זה ניתן למל' שהוא הדבור מה"ג מנצפ"ך דאימא דוקא כנ"ל שהן ה"ג המחלקות ומפרידות בה' מוצאות ומתכללים יחד באופן אחד כמו שמתחלקים אותיות המח' שהוא בחי' מל' דתבונה שע"י אופן ההשגה הנגלית באותיות המחשבה בצרופים שבה כך ממש יבא בדבור באופן צירופי אותיות הדבור וז"ש דאימא אוזיפ' כו' ששאלה ה"ג שלה לברתה שהוא אותיות הדבור לחלק' ג"כ באותו אופן שמתחלקים אותיות המחשבה כידוע בענין מאמר סתום ומאמר פתוח כו' (שבת קד, א)[7] שנק' ים ויבשה עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגלייא[8] שהם ב' ההי"ן דשם הוי"ה ה"א עילאה וה"א תתאה בינה ומל' והיינו כאמה בתה כו'. וז"ש דבת מסט' דאימא כו' שהדבור נמשך לפי אופן ההשגה דבינה כנ"ל אבל גופי האותיות עצמן ומהותן ממש הנה לא נתהוו עיקר מציאותן מבחי' בינה כלל (וגם לא מבחי' חכ' וכ"ש שאין בהם גידול וצמיחה מן חו"ב ולא כמו שבינה מגדלת המדות לפי שנק' או"א מולידים את המדות ותחלה היו המדות כלולים בעבור באימא שהוא רגל הקצר דה"א עלאה דאושיט פסיע' לבר כו') אלא שרש התהוות גופי האותיו' הוא מלמעלה מחו"ב לגמרי וכנ"ל דשרש האותיות דדבור הוא בבחי' העצמות ממש (שהן אותיות הקבועים בנפש עצמה כנ"ל) שלמעלה גם ממקור החכ' כי מ"ש והחכמה מאין תמצא הרי עכ"פ נמצאת מכח המשכיל שבנפש מאין ליש רק שהוא שלא בבחי' השתלשלות עו"ע שנק' יש מיש כמדות שנולדים מן השכל אבל האותיות הן בבחי' עצמיות הנפשי שלא שייך לומר בהן ענין התהוות מאין ליש כהתהוות החכ' (ואפי' התהוות רצון ותענוג בא מן עצם הנפש בדרך השפעה והמשכה ע"י אותיות מהעלם לגילוי מציאות רצון ותענוג כו' משא"כ אותיות העצמיים שהן מעצמות הנפש ממש וז"ש לנפש חיה לרוח ממללא בעצם מצד עצמות הנפש (רק ענין הצירוף גם באותיות הרוחניים שבנפש הוא ע"י החכ' העצמי' שנק' נפש השכלי בעצם כמו שצירופי האותיות נעשים במבטא הגשמי' ע"י החכ' שמצרף לאותיות דאבא יסד ברתא כו') רק למטה נעשים האותיות בחי' כלים להלביש את המדות והשכל והשגה אע"פ שהן בכמה הפכים דחו"ג אינו מכריח לאותיות שילביש בבחי' חו"ג שבהן כנ"ל מצד שאין להם שייכות כלל עם השכל ומדות כנ"ל). והנה יהיה איך שיהיה עכ"פ הרי מקור א' להתהוות החכמה והאותיות מעצמות הנפש ממש שכמו שהחכ' נמשכת מעצמות מאין ליש כך האותיות נמשכו לבא במציאות אותיות (והאותיות קודמין לבא בנפש התינוק הנולד בטרם שיומשך החכ' לצרף כו') וע"כ גם בירידת האותיו' בה' מוצאות למטה מן השכל ומדות אז מאיר אור החכ' בהן לעשות בהן כח הצירוף שמצטרפים ממילא מאליהם ולהיות יוצאים בצירופי' שונים מעצמם כמו שהוא בעצמות הנפש שנק' רוח ממללא באותיות הרוחניות שבנפש כנ"ל ששם ג"כ בחי' הצירוף הוא מן החכ' שבעצם כו' שמצד זה נק' רוח ממללא נפש המדבר' לפי שהוא בבחי' מדבר דחכ' כו' וד"ל:

(נד) **ומזה** הטעם אמר בבחי' הדבור גם כשנק' בת אבל היא נק' בת אבי דוקא ולא בת אמי שזהו מצד שרשה הראשון שהוא בחכ' שנק' מדבר וכן אמר ובמות אביה ואמה[9] לקחה מרדכי לו לבת) וז"ש (מדר' ש"ה ספ"ג) לא זז מחבבה[10] עד שקרא' בתי ואח"כ אמי ואח"כ אחותי דתחלה עליית המל' באור אבא מחמת הצירופים שבה דאבא יסד ברתא ואח"כ עלייתה באור אימא ממש קורא' אמי ואח"כ אחותי בבחי' מקור אחד לחכ' ואותיות וכמ"ש וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי כו' (כמ"ש בזהר[11] ומבואר במ"א באריכות) וז"ש ה' בחכ' יסד ארץ דוקא שזהו בחי' המל' שנק' ארץ עלאה שהוא בחי' הדומם דאצי' בחי' האותיות מצד עצמן ששרשן אחד עם שרש החכ' במקורה העצמית שמאין ממש תמצא (כמו נפש המדברת כנ"ל). ע"כ גם למטה בחכמה יסד ארץ שיסוד הארץ וקיומה הוא בחכ' דוקא ולא בתבונה שהוא בבחי' החי שלמטה

מן המדבר אבל כונן שמים שהוא בחי' צומח דמדות בתבונה דוקא שהוא בבחי' החי מטעם הנ"ל וד"ל. (ובזה יובן יותר טעם המחלוק' אם שמים קדמו[13] לארץ כו' דמ"ש ברא' ברא בחוכמתא[14] כו' זהו שמים בחי' המדו' שקדמו לדבור שנק' ארץ וכמ"ש כונן שמים בתבונ' שהוא שם אלקי' עלאה דבינה כו' אבל מ"ד ארץ קדמה לשמים זהו מצד ששרש הדומם בבחי' חכ' דמדבר כמ"ש בחכ' יסד ארץ והחכ' קדמה לבינה ע"כ ארץ קדמה לשמים כו'. וכמ"ש ביום עשות ה' א'[15] ארץ ושמים דשם הוי"ה ברא את הארץ דוקא כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ ואלקים ברא שמים כו'. ומ"ד שמים וארץ כאחד נבראו כמ"ש בראשית ברא כו' השמים וארץ כאחד ממש זהו מצד מקור ושרש הראשון ששוה שם ראש וסוף דחכ' ודבור שהוא מלמעלה[16] גם מבחי' מדבר דאדם כמו כי לא אדם הוא כו' (ש"א טו, כט) שהוא למע' מבחי' משפיע ומקבל כידוע וד"ל):

(נה)[17] **וזהו** וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה כו'. דהנה מבואר למעלה בשורש הדומם שהוא במקור החכ' וע"כ בדומם דוקא הוא שנתלבשה הנשמה דאדה"ר שהוא בחי' החכ' וכנ"ל בענין בחכ' יסד ארץ כו' משא"כ בצומח דמדות שנק' שמים שרשם בתבונה ובינה כו'. וזהו וייצר ב' יודי"ן יו"ד העליון הוא בחי' נקודה דחכ' עלאה שמתאחד בבחי' הדומם בחי' אותיות הדבור שהוא יו"ד התחתון דאות האלף בחי' ח"ת דמל' ואות האלף שבאדם הוא בחי' שם מ"ה במלוי אלפי"ן[18] כידוע. וע"כ ביצירת האדם עפר מן האדמה דוקא אמר וייצר בב' יודי"ן והזכיר ב' שמות דה' אלקים שהוא ח"ע וח"ת שזהו התחברות החכ' במל' כמ"ש (משלי א, כ) חכמות בחוץ[19] ח"ע דאתמשך בח"ת כו' וד"ל:

(נו) **אך** הנה עדיין יש להבין למה בבחי' יצירה דוקא אמר וייצר בב' יודי"ן דח"ע וח"ת וב' שמות דה' אלקים ולא בבריאה כו'. ואיך יתכן על היצירה בעפר דומם קודם שנפח בו נ"ח שיאמר בזה ב' שמות הללו דוקא. ומהו שכפל הדבר ביצירה אחר שכבר אמר ויברא אלקים את האדם בצלמו[20] כו'. אך הנה כתיב ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו[21] הרי יש ג' מדרגות בי"ע כמו שאו' בראת יצרת נפחת ביי[22] כו'. והן ג' מיני אדם[23] דבריאה (שנק' א"ק ובל' הזהר אדם קדמאה)[24] (ואדם דיצירה שהוא ע"י וא"א בכלל) ואדם דעשיה (בחי' ז"א ומל') (וכמ"ש במ"א בענין ג' מדרגות דאדם[25] פנימי ואמצעי וחצוני דפנימי הוא כמו הנשמה עצמה בלא גוף כלל ואמצעי הוא האור שנתחבר מן הנשמה בגוף וחצוני הוא חיצוניות האברים כאשר כבר נתלבשה הנשמה בגוף כו'). ודרך כלל הן רק ב' מיני אדם דאדם נק' מ"ה וכתיב (משלי ל, ד) מה שמו ומה שם בנו כו'. פי' מה שמו הוא בחי' מ"ה בעצם שנקרא ח"ע בחי' אור אבא דאצי' וגם נק' אדה"ר והוא אדם קדמאה[26] שנק' אדם דבריאה ומה שם בנו הוא בחי' אדם בתרא[26] בחי' אדם דיצי' שהוא בחי' ז"א והוא בחי' ח"ת[27] דיעקב שע"ז אמרו (ב"ב נח, א) שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר כו'. וזהו ג"כ ענין שם ע"ב במלוי יודי"ן[28] דח"ע ושם מ"ה במלוי אלפי"ן דז"א כו' והוא בבחי' יצירה כידוע. אך[29] מ"ש וייצר כו' דקאי על גוף האדם שיש בו נשמת אדם כמ"ש וייצר את האדם ואח"כ ויפח באפיו כו'. הנה זה יתפרש בג' אופנים דבי"ע כו' ויובן זה בנפש האדם כידוע שיש ב' מיני חכ' א' חכמה שלמעלה מן הרצון לגמרי והוא בעצמו' הנפש ממש שמשם נמשך להיות עיקר נקודת עצם הרצון אם כך או להיפוך לחסד או לדין (כמו שאו' יה"ר מלפניך[30] כו') הרי יש גם שם בחי' המדות חו"ג עכ"פ. ואמנם הן להיות התפעלות עצם הרצון לחסד או לדין או לממוצע כו' (כמו במבול דכתיב וירא א'[31] כי רבה רעת כו' ואח"כ אמר עוד כל ימי הארץ[32] כו'). ובהכרח שיש למדות אלה שרש בחכמה וטעם למה יולד נקודת הרצון כך ולא כך כו'. וזה הכל בעצמות עדיין שלא נגלה התפשטות נקודת הרצון ונק' זה רצון וחכ' הקדומה שכבר הוא מוחלט בהעלם העצמות (והוא בחי' א"ק שנק' אדם דבריאה ברצון וחכמה ומדות והכל בהעלם העצמות עדיין כמו רצון המוחלט בעצמו לבנות בנין ועדיין לא בא בגילוי כלל שיש בזה מדות דחו"ג כך ולא כך שנמשך ונתחלק מן החכ' כו'. וזהו הנק' אדם דבריאה בכללות כו'. ואמנם לאחר שנגלה הרצון כך ולא כך שיולד טעם לרצון אע"פ שנק' טעם כמוס לגבי שכל וטעם הגלוי ממש מ"מ נק' גילוי לגבי העלם החכמה הקדומה בעצמות בעל הרצון הנ"ל. והוא המדות שברצון זה שנתחלקו מחכ' וטעם לרצון זה הבא בגילוי כו'. וזהו בחי' רצון וחכ' ומדות דא"א שנק' אדם דיצי' שבא בבחי' גילוי מן ההעלם דעצמות הרצון הקדום וחכ' הקדומה הנ"ל) מאחר שכבר יש בחי' רצון בעצם בגלוי עכ"פ רק שמתחלק ע"פ חכ' (וטעם שנק'[33] טעם כמוס בחי' ח"ס דא"א כך ולא כך כו' שהן בחי' המדות שבו כו') ואח"כ בא הרצון הנגלה בשכל וטעם גלוי ממש שהוא בחי' חו"ב להוליד מדות ע"פ השכל שזה נק' רצון מורכב בחו"ב כו'. וע"ז א' והחכ' מאין תמצא להוליד המדות כו'. (וזהו בחי' ז"א שנק' אדם דעשיה להיותו בא בבחי' או"כ ממש כידוע וד"ל):

(נז) **ולפ"ז** יתפרש מ"ש מה שמו ומה שם בנו בב' אופנים. א' בא"ק וא"א שהן ב' מיני אדם אדם דבריאה ואדם דיצירה כנ"ל. והב' בא"א וז"א שנק' ג"כ העלם וגלוי דח"ע וח"ת[34] בריאה ויצי' (ואדם דעשיה הוא בחי' המל'). וכן מ"ש דשופריה דיעקב שהוא בחי' ז"א מעין שופריה דאדה"ר שהוא בחי' א"א או שגם ת"ת דא"א מעין שופרי' דבחי' א"ק[35] מטעם הנ"ל וד"ל ובדרך פרט יותר בחי' אור אבא נק' אדה"ר או א"ק. וז"ש מה שמו מה בעצם ונק' ח"ע בכלל מה שמו הוא בחי' ז"א כמ"ש דבן מסט' דאבא קאתי שנק' ח"ת שבמדות כו' כנ"ל וד"ל כנ"ל[36] בענין שרש הראשון של המדות טפת יסוד דאבא כו' שהוא בכח והעל' ואח"כ נצטייר בבחי' עבור ט"ח כו'. וזהו ומה שם בנו שהוא ענין שופרי' דיעקב מעין שופריה דאדה"ר[37] כי כח המוליד בדומה לו כו'. וכך יובן גם בבחי' א"ק וא"א בכללות יותר בבחי' המדות שברצון וחכ' הנעלם הוא בדומה למקורם ברצון וחכ' ומדות שנק' רצון הקדום או רצון המוחלט ופשוט כו')[38] ולפ"ז יובן גם כאן במ"ש וייצר ה' אלקים כו' בב' אופנים א' בבחי' א"ק וא"א שנק' א"א אדם דיצי' בבחי' גילוי מן העלם העצמות כנ"ל. וזהו צורה הראשונה שנק' צורה עצמית עכ"פ והוא עצם הרצון כו'. וזהו יו"ד הא' דוייצר כו'.

והב׳ יצירה שניה דא״א בז״א שנק׳ ג״כ העלם וגילוי כנ״ל. אך זהו כצורה שניה שנצטיירה מצורה העצמית כו׳. וזהו יו״ד הב׳ דוייצר כו׳. והן ג״כ ענין ב׳ שמות דהוי״ה אלקים כידוע והוא ענין ב׳ יודי״ן עליון ותחתון שבאים להתחבר באות הא׳ שזהו שם מ״ה במלוי אלפי״ן כו׳ וד״ל:

(נח) **וזהו** שבבחי׳ יצירה דוקא הזכיר ב׳ שמות דה׳ אלקים וב׳ יודי״ן כו׳. לפי שבחי׳ היצירה כולל צורת הא׳ העצמי׳ וצורה השניה להתלבש ולהצטייר בגוף שהוא בחי׳ הממוצע עכ״פ לחבר עליון בתחתון מבחי׳ א״ק אדם דבריאה בז״א שנקר׳ אדם דעשייה שאין זה בכח לחבר רק בבחי׳ הצורה דהיינו שם מ״ה במלוי אלף (והוא בחי׳ אדם אמצעי הנ״ל) וד״ל. וזהו וייצר כו׳ את האדם העליון דבריאה עפר מן האדמה שיבא להצטייר בבחי׳ הדומם דעפר הוא ע״י ב׳ שמות דהוי״ה אלקים דוקא ולכך לא הזכיר ב׳ שמות אלו בבריאה ועשיה רק ביצירה והוצרך לכפול הדבר במ״ש וייצר בב׳ יודי״ן וב׳ שמות לפי שזהו גמר הבריאה בשלמות אע״פ שכבר ברא את האדם בצלמו ממש בבחי׳ צורה העצמית כו׳. וז״ש אח״כ ויפח באפיו נ״ח שנתחברה הנשמה דאדם דבריאה בדומם דעשיה ויהי האדם לנ״ח בשלימות העליון דאדם העליון בחי׳ א״ק והוא לרוח ממללא כנ״ל בשרש בחי׳ הדומם בעצמות ממש וד״ל. (וז״ש בע״ח דאדה״ר קודם החטא׳ היה ראשו בעולם הבריאה וגופו בעולם היצירה ורגליו בעולם העשיה כו׳ ועד״ז היה בבחי׳ בי״ע שבאצי׳ ובכללות יותר כנ״ל וד״ל). ובדרך כלל יתפרש[2] וייצר את האדם כו׳ ויפח באפיו נ״ח כו׳ גם בבחי׳ א״ק עצמו שנמשך בו ממל׳ דא״ס שלפני הצמצום דקו״ח שנק׳ נשמתא דפרח׳ מחי העולמים[3] כו׳ שכלול גם הוא מג׳ מדרגות דבי״ע שז״ש בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כו׳. וכמ״ש במ״א בענין וכל קומה לפניך לבד[4] תשתחווה שהוא כל קומת א״ק[5] מראשו לרגלי א״ק שמסתיימים בעשיה כו׳ וד״ל:

(א) **והנחש** היה ערום[1] מכל חית השדה כו׳ ויאמר אל האשה כו׳ עד ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע ותרא האשה כי טוב העץ למאכל כו׳ ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם וכו׳ עד סוף הפרשה ויאמר ה׳ אלקים הן האדם הי׳ כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם וישלחהו ה׳ אלקים מג״ע לעבוד את האדמה אשר לקח משם כו׳. והנה הדקדוקים בסיפור מעשה זו רבו מאד כי אין להענין הזה הבנה ע״ד הפשט כלל. והיותר קשה הוא מה שהנחש היה יודע מענין זה שכאשר יאכלו מעה״ד טו״ר ודאי יפקחו עיניהם ויהיו כאלקים ממש יודעי טו״ר. וראי׳ שנודע לו וכיון אל אמתות דבר זה ממה שמוכיח סוף הפ׳ שכדבריו כן אמר ה׳ הן האדם הי׳ כאחד ממנו לדעת כו׳. וכמ״ש בפי׳ ותפקחנה עיני שניהם כו׳. וזה דבר פלא ביותר מאין הי׳ יודע הנחש דבר זה ומן האדם ואשתו נעלם דבר זה דהגם שקבלו ציווי ה׳ שלא לאכול מעה״ד טו״ר הרי שמע טעמו של דבר כי ביום אכלך ממנו[2] מות תמות ולא נודע לו טעם זה שיפקחו עיניו ולפי הפשט הרי הנחש כיון אל הטעם האמתי שלא יהיה האדם כאלקים יודע טו״ר כמשמעות סוף הפ׳ שאמר ה׳ הן האדם היה כאחד ממנו כו׳. ועתה פן ישלח ידו כו׳ ואם מן האדם נעלם דבר זה איך נגלה להנחש. ואם מפני שהי׳ ערום ביותר. זה לא יחייב שידע סוד ה׳ בעה״ד טו״ר שנטע בתוך הגן שהאוכלו יהיה כאלקים כו׳. ועוד י״ל בעיקר הטעם למה צוה ה׳ שלא יאכל מעה״ד פן יפקחו עיניו כו׳ מאחר שיהיה האדם במדרגות אלקים לידע טו״ר למה לא ירצה ה׳ בזה ואדרבה מהראוי שיצונו לאכול מעה״ד כדי שיפקחו עיניו ויהי׳ כאלקים שהרי חפץ חסד הוא וטוב ה׳ לכל[3] כמו עד״מ שמטבע הטוב להטיב[4] לזולתו ובפרט להטיב לאדם שברא בצלמו כו׳ ומהו זה שאמר הן האדם הי׳ כאחד ממנו דמשמע שזה אינו לטובת האדם כלל אדרבא לרעתו כמ״ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות שגם טעם זה אמת כידוע:

(ב) **אך** הנה תחלה י״ל בענין מה שאמר הן האדם הי׳ כאחד ממנו לדעת טו״ר. וכן מה שאמר הנחש בתחל׳ והייתם כאלקי׳ יודעי טו״ר. ענין ידיע׳ זאת מה היא דלכאורה משמע כפשוטו שהאלקי׳ יודע טו״ר בידיעה גמורה כמו ידיעת האדם בטו״ר כו׳. ובאמת א״א לומר כן שהרי נא׳ באלקי׳ (חבקוק א, יג) טהור עינים מראות ברע[5] וכן לא יגורך רע[6] כו׳. וכמ״כ יש להפליא על מ״ש (דניאל ב, כב) ידע מה בחשוכ׳ ונהורא עמה שרא כו׳ ידיעה זאת איך היא כו׳. אמנם הנה הענין דרך קצרה שעה״ד טו״ר אם לא היה אוכלו אדם רק מה שיש בו מבחי׳ ידיעה עליונה דאלקים שיודע טו״ר לא היה נמשך בחי׳ רע כלל וכלל רק כאשר אכלו אדם דוקא נמשך בו[7] בחי׳ רע ממש והגם[7] שנפקחו עיניו והיה כאלקים יודע טו״ר אין זה דומה כלל למה שאלקי׳ יודע טו״ר דמה שאלקים יודע טו״ר הרי הטוב מובדל מן הרע לגמרי ואין כאן תערובת טו״ר כלל ע״כ אין לרע יניקה מן הטוב כלל רק הוא מהות בפ״ע משא״כ כשאכל אדם מעה״ד טו״ר וידע טו״ר הרי נתערב הרע בטוב ומקבל הרע יניק׳ מן הטוב וממילא גרם מותא לכל עלמא. וזה עיקר טעם וסוד ה׳ בציווי שלו לאדם שלא יאכל מעה״ד טו״ר כי ביום אכלך ממנו[2] מות תמות שזה אמת ומה שיפקחו עיניו ויהיה כאלקים אין זה טובה לגבי האדם כלל אלא רע׳ גמורה. ובזה מתורץ הקושי׳ הב׳ וממילא יתורץ הקושי׳ הא׳. אך להבין זה יש להקדים תחלה בענין ידיעת טו״ר שאין ידיעת אלקים טו״ר כידיעת האדם טו״ר שידיעת אלקים טו״ר הוא בבחי׳ או״מ וידיעת אדם טו״ר הוא בבחי׳ או״פ. ולזה הטעם בידיעת אלקים טו״ר הטוב מובדל מן הרע ובידיעת האדם טו״ר מעורבים טו״ר כנ״ל זהו תוכן הענין בקצרה:

(ג) **ולהבין** ביאור זה יש להקדים ענין ההפרש בין בחי׳ מקיף לפנימי בכ״מ. ומזה יובן ג״כ ענין ההפרש בין מקיף לפנימי שבענין ידיעה זאת דטו״ר בין ידיעת אלקי׳ לידיעת האדם. דהנה ידוע עיקר ההפרש בין בחי׳ או״מ לא״פ שהפנימי מוגבל בכלי ובכלים יש בחי׳ תערובות והתכללות (כי ענין הכלי הוא תפיסת הדבר במורגש כמו אור השכל בכלי המוח שנתפס במהות שכל לפי כלי המוח המכיל ומשיג וידוע

שיש, טו"ר גם בשכל כמו מחשבה טובה ומחשבה רעה וכמו ששכל ומחשב' טובה נתפס במורגש בכלי המוח באותו האופן באה תפיסת המח' רעה במוח והרי יש ביניהם בחי' התכללות בכלי המוח כמו שיש בחי' חו"ג בכלי המוח[8] שכל לזכות ולחסד ושכל לחוב ולדין שזהו כמו מחשבה לטובה ומחשב' לרעה שבוודאי יש בחי' התכללות חו"ג חסד מדין ודין מחסד מאחר שיוצאים שניהם מכלי א' שהוא המוח. וכנרא' בחוש שיוכל להפוך מח' רעה לטובה כמו וינחם על הרעה' כו' וכמ"כ בבחי' חו"ג שבלב יש בחי' התכללות זמ"ז מאחר שבכלי א' הן והדבר בא במורגש שהוא בכלי שנתפס בו (וגם בכלים מחולקים יש בחי' התכללו' זמ"ז כידוע שיש קשר וחבור לכל אבר עם זולתו עד שירפא לאבר זה ברפואת אבר זולתו וגם לראש ורגל[9] יש חיבור כידוע מפני שבבחי' הכלים יש התכללות ותערובות גם מב' הפכים כמו חו"ג או טו"ר וכה"ג וד"ל):

(ד) **ובזה** יובן ג"כ ענין ידיעת טו"ר באדם כמו ידיעה שלו במח' שבמוחו את הטוב ואת הרע ומכ"ש בהתפשטות ידיעה זאת מן המוח אל הלב שהוא בבחי' הגבלת האור בכלי שבא הענין של הידיעה בעצמותו ממש בבחי' מורגש בכלי המוח או הלב הרי כשהאדם יודע מטו"ר אזי יתערבו טו"ר והיו לאחדים ממש ומקבל הרע יניק' מן הטוב והטוב מן הרע כמו תערוב' פסולת ונקי יחד (שהרי באות' המחשב' שיודע את הטוב יודע את הרע[10]. וזהו מפני שידיעה זאת באה אצלו במורגש ממש דהיינו כמו והאדם ידע[11] כו'. שזהו מפני ענין כלי הרגשת התאוה דהיינו שכבר נתאוה תאוה זאת ע"כ ידיעתו בה באה במורגש ההתפעלו' וכמ"כ ידיעת הכבוד או הממון ידיעה זאת באה בהתפעלו' מורגשת (בל"א ער דער הערט דיא זאך זייער) לפי שיש בלבו הרגשת תאות הכבוד והממון ע"כ מורגשת ידיעתו בהן ואינ' כידיעת התינוק בממון וכבוד שאין בלבו ומוחו הרגשת תאות הממון והכבוד לא מיני' ולא דוגמתו והגם שהתינוק יודע לומר בפיו ענין הממון והכבוד וכה"ג לא נק' זה ענין ידיעה כלל. וכן מ"ש (במדבר לא, יז) וכל אשה יודעת איש למשכב זכר כו'. מפני שכבר הוכן כלי התאוה ע"כ ידיעה זאת באה במורגש משא"כ כשאין עדיין כלי התאוה אין הידיעה רק מרחוק בלי הרכבת ותפיסת הידיעה בעצמו במורגש כלל כו'. וכך באדם ואשתו לאחר שאכלו מעה"ד כתי' וידעו כי ערומים הם[12] דמשמע שמתחלה לא היו מרגישים בעצמן שהן ערומים וגם שהיו רואים א"ע ערומים לא היו מרגישים ויודעי' דבר זה שהערום הוא דבר בושת כמו התינוק שאין בו עדיין ידיעת הבושה בערום ילך ערום ולא יתבייש כלל. וכן בענין ידיעת התאוה להיות שהתאוה בידיעה מורגשת כנ"ל יש בה בושה כנרא' בחוש בכל תינוק ותינוקו' כשיגדלו ויודעין משכב זכר ונקבה בידיעה מורגשת מצד שכבר הוכן כלי התאוה אזי מתביישין מאד בענין הזיוג גם מלדבר בו ומכ"ש בגלוי ערוה כו' וכאשר עדיין אין יודעין כלל מתאות הזיוג ילכו ערומים בגלוי ערוה יחדיו ולא יתבוששו כלל. וכך נאמר באדם ואשתו ויהיו שניהם ערומים[13] כו' ולא יתבוששו בגילוי ערוה כלל. והגם שהיו מתייחדים ומזדווגים לא היה בזה ענין בושה כלל. והגם' שהי' אצלם כלי התאוה ואם לאו לא היו מולידים אבל לא הי' זה בבחי' הרגשת התאוה רק כמו רעבון המאכל כאשר יתאו' אדם שהגם שנפשו מתאוה אין בזה בושה כלל וכלל כו'. וגם שלכאורה תאות אכילה ותאות המשגל בענין א' הם מ"מ יש הפרש גדול שהמאכל הוא רק לשובע נפשו ולא למלאות תאותו משא"כ המשגל ובאדה"ר היה הזיוג כמו ענין אכילה ושתי' וכה"ג (וגם בענין המאכל לא הי' בתאוה מורגשת בהתפעלות יתירה כרעבון בתענית רק שהי' אוכל כמו שאדם עושה צווי המלך רק כאשר ראתה כי נחמד העץ כו' וכי תאוה הוא[14] כו' אזי נמשך בהם תאוה מורגשת להרגיש א"ע ביותר שהוא למלאות תאותו וכה"ג משא"כ קודם החטא כתיב ולא יתבוששו בזיוג כי היו עושין הדבר רק ע"פ צווי ה' להוליד בני' בלבד ולא למלאו' תאוות' וגם כלי תאוות' בזה לא היה ככלי תאו' דעכשיו שלאח' עה"ד כו' וד"ל). אבל בחי' ידיעת אלקים טו"ר הוא בבחי' מקיף שבלתי מוגבל בכלי כלל ע"כ אין לטו"ר תערובות כלל אלא כל א' בפ"ע הוא כנ"ל. והענין הוא דאין הידיע' אלקי' כמו ענין ידיע' במורגש כידיעת אדם אלא כמו שאדם יודע דבר מה במחשבתו שאין בידיע' זו רק בחי' מקיף שמקיף אל אותו הדבר במחשבתו ולא שמתלבשת המחשבה במהות אותו הדבר להיות מתפעל מידיע' זאת כידיעת אדם הנ"ל (בל"א ער הערט דאס ניט). (וכמ"ש במ"א בענין ידיעה ובחירה[15] כו'. ובענין דעת עליון ודעת תחתון[16] כמו וירא און ולא יתבונן[17] כו'). וכך למעלה מ"ש כאלקי' יודעי טו"ר ידיעה זאת בבחי' מקיף מרחוק וכמ"ש מפי עליון לא תצא[18] הרעות והטוב וכמארז"ל (פ"ב דנדה) ואילו צדיק ורשע[19] לא קאמ' פי' לא קאמר בבחי' דבור שאינו נתפס בבחי' גלוי במורגש שא"כ היתה הידיע' מכרחת הבחירה כו' אלא צדיק ורשע שהוא טו"ר לא קאמר בדבור וכמ"ש מפי עליון (בבחי' הדבור) לא תצא כו'. וכן אמרו אין רע יורד מלמעלה[20] כו'. אך במחשבה יודע את הטו"ר וצדיק ורשע ומחשבה זאת הוא בחי' ידיעה בלתי מורגשת בכלי כמחשבת טו"ר באדם בהתפעלו' כנ"ל. רק בבחי' מקיף מרחוק כמחשבת אדם על דבר שאין לו שייכות וערך אל עצמותו כלל כו'. וע"כ אין הידיע' מכרחת הבחיר' כלל (כי א"א לומר ידיעת הנבראים הוא בידיע' עצמו כמו באדם מאחר שהנבראים נבדלי' בערך כו' כמ"ש במ"א בענין דעת עליון[21] כו') וכמ"ש במ"א וד"ל. ובהיות כן הרי אין התכללות בטו"ר כלל אלא הרע בפ"ע כמו שהוא והטוב בפ"ע בתכלית ההבדלה בידיע' זאת והגם שנא' (ישע' מה, ז) ובורא רע אין הבריאה בבחי' המשכה בגלוי א"פ כידיעת אדם וכה"ג רק בבחי' מקיף מרחוק כמו ענין הלבונה[22] שבי"א סממני הקטרת שמחיה לקליפות בבחי' מקיף מרחוק בלבד. וכן יש דיחוי לחיצונים מבחי' מקיף כמ"ש בע"ח שאין החיצוני'[23] יכולים להסתכל במקיף וכמו התכלת שמסמא עיני חיצונים[24] וע"כ מעמד הקליפות בין הפנימי למקיף[25] כו'. ועכ"פ מבחי' מקיף אין יניקה לרע מן הטוב כלל וכלל וכן הטוב מובדל הימנו בתכלית ואין לו תערובות ברע כלל משא"כ בידיעת אדם לטו"ר בידיעה מורגשת בבחי' או"פ מוגבל בכלי ע"כ אם האדם יודע מטו"ר הוא ענין המזיק לנפשו להיות תערובות טו"ר כי הרע מקבל הימנו

בבחי׳ או״פ ומתערב בטוב וכן הטוב מתערב ברע ואינו טוב בתכלית הבירור כמו שהוא בעצם כמו תערובת סיגים בכסף שהתערובו׳ עושה לנקי שיהיה גם הוא בערך הסיג ובסיג יש נקי כי מעורב הכל כו׳. ולמעלה יובן מזה שע״י חטא אדה״ר בעה״ד טו״ר נעשה תערובות טו״ר בכל העולמות ע״כ צוה׳ ה׳ שלא לאכול מעה״ד שלא יגרום מות כי הרע שרש המות כמ״ש ראה נתתי לפניך[2] כו׳ החיי׳ ואת הטוב ואת המות ואת הרע כמו רגלי׳ יורדות מות[3] כו׳ וד״ל. ובכ״ז מתורץ הקושי׳ הב׳ דלעיל למה לא צוה לו לאכול מעה״ד כו׳ כדי שיפקחו ויהי׳ גם הוא כאלקים יודעי כו׳ שהרי חפץ חסד הוא כו׳. כי באמת אילו הי׳ ידיעת אדם טו״ר כמו ידיעת אלקי׳ ממש שהוא בבחי׳ מקיף כנ״ל היה זה נחשב לבחי׳ חסד וטובה לאדם אבל נהפוך הוא שהאדם אם הוא ידע מעה״ד טו״ר יהי׳ מזיק לו מטעם שידיעתו בבחי׳ או״פ שמזה נעשה תערובות טו״ר אדרבה זהו חסד וחמלת ה׳ על האדם במה שהזהירו על נפשו שלא יאכל מעה״ד כלל כדי שיהי׳ בחי׳ הטוב מובדל לגמרי מן הרע ולא יהי׳ נמשך המות כלל כי אין לו תערובו׳ ברע כלל משא״כ ידיעת אלקים טו״ר שאין לרע יניקה מן הטוב כלל ואינו מזיק כלום וד״ל:

(ה) **וזהו** שאמר הן האדם הי׳ כאחד ממנו[4] לדעה[5] טו״ר. פי׳ הן גם האדם שהוא בבחי׳ או״פ בכלי הי׳ כאחד ממנו בבחי׳ דעת טו״ר שבבחי׳ מקיף וזאת ריעותא גדול׳ לכל העולמות מטעם הנ״ל. ואין הכוונה במ״ש כאחד ממנו רק בענין ידיעת טו״ר בלבד אבל לא כאחד ממנו ממש שהוא בבחי׳ מקיף אלא אדרבה בבחי׳ או״פ. וז״ש הן האדם שהוא בבחי׳ א״פ הי׳ כאחד ממנו שבבחי׳ מקיף ולו הדבר מזיק שיתערב ברע כו׳. ולזה הטעם לא רצה ה׳ שיטעום האדם מעה״ד טו״ר כלל כדי שלא ידע ממציאות הרע כלל כנ״ל וד״ל. והנה לאחר שאכל אדם וטעם מעה״ד טו״ר ונתערב ברע אז חשש ה׳ ואמר ועתה פן ישלח ידו[6] ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם. ויש להבין לכאורה מהו חששא זו דהלא עץ החיים הוא למעלה מבחי׳ טו״ר לגמרי ולא יזיק לאדם כלום כמו עה״ד כו׳. ומה שיחי׳ לעולם לכאורה זהו מעלה טובה ואדרבה זהו תיקון הדבר לתקן את אשר עיוות בעה״ד טו״ר שגרם מות כו׳ וכשיאכל מעה״ח יחזור ויחי׳ חיי עולם כו׳. אך הענין הוא דאם לא היה האדם אוכל מעה״ד הי׳ מעלה טובה ויתירה מה שיאכל מעה״ח אך כאשר אכל מעה״ד ונתערב ברע בבחי׳ ידיעה דא״פ כנ״ל ע״כ אם יאכל גם מעה״ח וחי לעולם יהי׳ גם להרע קיום וחיות לעולם דהנה שרש ענין עץ החיים הוא בבחי׳ מקיף דחכמה שלמעלה מבחי׳ המשכת החכמה בהתחלקות המדות שבלב וכמ״ש בע״ח דעה״ד טו״ר מתחיל מהחזה[7] ולמטה אבל עה״ח הוא במדות שלמעל׳ מן מדות הלב. וע״כ נא׳ ימותו ולא בחכמה[8] שאין שם הסתעפות מיתה כלל מפני שעץ החיים הוא למעלה משרש התחלת עה״ד טו״ר כו׳. ושם נאמר אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך[9] מה תעשה לו דצדקת הוא בבחי׳ הטוב ורבוי פשעי׳ הוא בבחי׳ הרע כו׳. ואין הטוב נותן לו תוס׳ אור ולא הרע עושה לו פגם וגרעון אור כלל. וז״ש אם צדקת מה תתן לו ורבוי פשעיך מה תעשה לו להיות שהיא למעלה מעלה מבחי׳ התחלקות המדות שבלב שמשם לא יוכל להיות בחי׳ ידיעה מורגשת להתפעל מן הטוב והרע רק בבחי׳ מקיף בלבד יודע את הטוב ורע כנ״ל בידיעה אלקית כו׳. וע״כ יכול לסבול את הרע ומאריך אף לרשעים[10] ולצדיקים בשוה כו׳. אך זה לכאורה גורם קיום נצחי להרע שאין לו אבוד וכליון מאחר שאינו תופס מקום להתפעל ממנו כמ״ש ורבוי פשעיך מה תעשה לו כו׳. אבל הענין הוא דאין לרע יניקה מן הטוב כלל בבחי׳ מקיף זה כנ״ל וכתיב קץ שם לחשך[11] הרי יש לרע שיעור ומדה לחיותו וקיומו ע״פ מאמר קו המדה[12] וככלות קיצם הי׳ הרע כלה ממילא מאחר שאין לו תערובות בטוב כלל והוא דבר בפ״ע כנ״ל אך הנה כאשר אכל אדם מעה״ד ונתערב הרע בטוב כנ״ל אז כאשר יאכל אח״כ מעה״ח וחי לעולם מטעם הנ״ל הרי גם בחי׳ עץ החיים בא ונמשך באדם בבחי׳ או״פ כמו עה״ד ממש ובאכילת עה״ד נתערב באדם הרע בטוב אז בהכרח שגם בחי׳ אכיל׳ דעה״ח יבא בחלק הרע שבו ג״כ וא״כ יהי׳ להרע ג״כ קיום וחיות נצחי וחי לעולם בלי איבוד וכליון כלל. והגם שנאמר גבי עה״ח (איוב לה, ו) ורבוי פשעיך מה תעשה לו היינו כמו שהוא בבחי׳ מקיף דחכמ׳ משא״כ כשבא בתוך האדם שהוא בבחי׳ או״פ הרי יקבל גם הרע יניקה בבחי׳ או״פ באכילה זאת שיאכל מעה״ח וגם הרע יחי׳ חיי עולם כמוהו. וזהו היפוך רצון המאציל שרצה שיהיה איבוד וכליון לרע שבעה״ד אשר אכל אדם בבחי׳ או״פ שנמשך ממנו המות (אבל בלא אכילת אדם עה״ד לא הי׳ צריך הרע ביעור מפני שלא היו נמשך הרע במורגש כ״כ להיות ממנו הסתעפות המות רק הי׳ כלה כשבא קצו כנ״ל וד״ל). וכמ״ש לעתיד בלע המות לנצח[13] ואת רוח הטומאה אעביר[14] כו׳. וזהו לימות המשיח דוקא שיבוררו כל בחי׳ גבורות קשות שנמשכו בסיבת אכילת אדם מעה״ד כידוע שזהו כל עיקר כל התורה כולה לברר לעה״ד טו״ר כמו כל חלב וכל דם לא תאכלו ולא תלבש שעטנז[15] וכה״ג כי בחכמה איתברירו[16] דוקא. והגם שנאמר ורבוי פשעיך כו׳ היינו בבחי׳ עה״ח עצמו קודם שאכלו אדם לאחר שטעם מעה״ד ולא כאשר יאכל מעה״ח לאחר שטעם מעה״ד שאז אדרב׳ רצון המאציל לבער הרע מכל וכל וכמ״ש ראה נתתי כו׳ ובחרת בחיים[17] וכידוע כל עיקר ענין סו״מ וע״ט שע״י המצות שהוא רק לתקן לחטא אדה״ר בעה״ד טו״ר משא״כ בלא אכילת עה״ד הרי נאמר אם צדקת מה תתן לו ברמ״ח מ״ע ורבוי פשעיך בשס״ה ל״ת מה תעשה לו כנ״ל בשרש ענין עץ החיים כו׳ וד״ל. וזהו שאמר ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעה״ח ואכל וחי לעול׳. פי׳ ועתה דוקא לאחר שאכל מעה״ד ונתערב הרע בטוב אז יש חששא פן יאכל מעה״ח ויהיה גם להרע חיות עולם דהיינו שהרע כמו שהוא בלי תיקון ובירור כלל וכלל יחיה גם הוא חיי עולם. ובזה מתורץ הקושיא דלעיל דלכאורה היה אכילת עה״ח תיקון לאכילת עה״ד להעביר המות כו׳. דבאמת שהגם שהי׳ מעביר המות והי׳ חי לעולם אבל גם הרע הי׳ חי לעולם בלי תיקון ובירור כלל וזה מזיק לאדם יותר ויהי׳ רעתו בזה

יותר מטובה זו שיחי׳ לעולם וד״ל:

(ו) **ולהבין** כל ענין זה בתוס׳ ביאור. הנה אנו מוצאין כל תוכן ענין זה בזהר בדרך קצרה והוא גבי עובדא דר׳ אחא[18] מכפר טרשא שהיתה מגפה בעיר ועשה כמו מעשה הקטורת וכיפר על המקום הזה ותעצר המגפה כו׳ ואמרו שם שלא יפה עשה בזה דהגם שבודאי נתכפר ע״י עובדא זאת ותעצר המגפה כו׳ אבל מ״מ עלמא בחיובא אשתכח כו׳ ע״ש. והענין הוא להיות ידוע כי הטעם שהקטר׳ עוצרת המגפה כמו באהרן ע״י המחתה שעמד בין המתים ובין החיים[19] ותעצר המגפה היינו לפי שבקטר׳ יש העלאת ניצוצו׳ דתהו שנפלו בי״א ארורים[20] דקליפ׳ שנפלו בסיבת חטא עה״ד טו״ר שבא נחש על חוה[21] כו׳ שהמות נמשך משם כמ״ש רגלי׳ יורדו׳ מות ונק׳ ארור כמ״ש החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כו׳. אך בהעלאת הקטר׳ יתהפך מארור לברוך[22] ומרע לטוב דהיינו שהרע עצמו נעשה טוב שנק׳ סם חיים היפוך סם המות כמ״ש במ״א. וז״ש (דברים לג, י) ישימו קטור׳ באפך להמתיק הדין הקשה בשרשו ממות לחיים ע״כ בקטרת דוקא תעצר המגפה כו׳. אך מ״מ אע״פ שיש ביכולת הקטרת להפוך ממות לחיים זהו מצד שניתקן עה״ד בעה״ח ע״ד הנ״ל באכילת אדם עה״ח לאחר שאכל מעה״ד שגם הרע יחי׳ ולא ימות ולא שניתקן הרע עצמו למטה שהרי מ״מ הרע עצמו נשאר באותו העון אשר עשו אנשי העיר ולא עשו תשובה ונתערב הרע בטוב ועלמא בחיובא דעה״ד אשתכח רק שע״י הקטורת יש המשכה מחיי עולם דעה״ח לעצור את המות כמו ויורהו ה׳ עץ[23] וישלך אל המים וימתקו המים דידוע דמים המרים האלה הן בחי׳ גבורו׳ הקשות די״א ארורים כמו מים המרים המאררים[24] דסוטה דצבת׳ בטנה כו׳. וע״י השלכת עץ מבחי׳ עה״ח שהוא למעלה מעה״ד טו״ר ששם אין שרש לרע די״א ארורים כלל ע״כ ע״י דוקא נמתקים מים המרים ונעשים גם הם מתוקים כו׳ אבל לא שעצם המים הללו נתהפכו למתיקות כו׳. משא״כ לעתיד דכתיב (זכרי׳ יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר הרי יבוער כל הרע ולא ישאר ממנו כלום כי כולו יהופך לטוב והנשאר שלא יהופך לקדושה יבוער לגמרי והוא ע״י הבירורים דעכשיו בתו״מ לאהפכא חשוכא[25] וכו׳ ומרירו למיתקא עד שהזדונות עצמן נעשו זכיות[26] כו׳ ולא יהיה עלמא בחיובא כלל וכלל. וכך היה צריך לעשות בעיר זו שיעשו תשובה ויבוער הרע ולא ישתכח עלמא בחיוב׳ כו׳. אבל ע״י הקטרת בלא תשובה הגם שנעצר׳ המגפה בעיר לא יפה עשה כי הרי עלמא בחיובא אשתכח ויש לו קיום נצחי ע״ד הנ״ל בענין וחי לעולם שיהי׳ גם להרע קיום נצחי הגם שהיה מעביר המות והי׳ חי לעולם אבל יצא שכרו בהפסדו במה שהי׳ גם הרע חי לעולם שזהו נגד רצון המאציל מטעם הנ״ל. (אך א״כ למה עשה אהרן במעשה הקטרת לעצור את המגפה כו׳. אך זה היה ע״פ צווי ה׳ לעשות כתורה[27] שבחכמה אתברירו לגמרי כמו בירורי׳ דעכשיו לעה״ד טו״ר ע״י המצות כנ״ל וד״ל):

(ז) **וישלחהו** ה׳ אלקים[28] מג״ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם כו׳. הנה כדי לתקן חשש זה דפן ישלח ידו ולקח גם מעה״ח מטעם הנ״ל שלחו ויגרשו מג״ע אל האדמה אשר לוקח משם לעבוד אותה. וזה פלא לכאורה דבשלמ׳ מה ששלחו וגירשו מג״ע שפיר עבד כדי שלא ישלח ידו ולקח גם מעה״ח כו׳. אך מה שצווהו לעבוד את האדמה לאיזה טעם הוא. ואם מפני שהאדמה צריכה תיקון והאדם לוקח מן האדמה ע״כ צריך לעבוד את האדמה אשר לוקח משם. א״כ למה בתחילה הכניסו לג״ע לעבדה כו׳ ולא צוהו לעבוד את האדמה כו׳. אך הענין הוא דעבודת האדמה הוא ענין ובחי׳ הבירורים דרפ״ח ניצוצות[29] שנפלו בקליפות לבררם ולתקנם דהיינו לברר ולהפריד הטוב מן הרע כ״כ עד שיתוקן לגמרי החטא דעה״ד טו״ר שנתערב הרע בטוב כנ״ל. וזהו שנמשל לעבודת האדמה בגשמיות שהאדמה היא עפר קשה וצריכה תיקון בחרישה ואח״כ זריעה וכל ענין ל״ט מלאכות שבהם נשלם תיקון המאכל הצומח מן הארץ שכולם הוא רק ענין בירור ופירוד הפסולת רע מן הטוב. כמו החרישה דמרפ׳ ארעא[30] להפריד את עפר הקשה ולפררו שיתוקן לצמיחה. וגם הזריעה הוא ענין בירור להיות רקבון הפסולת בארץ והרוחניות יצמיח צמח חדש. וגם אחר הצמיחה הנה הקוצר והמעמר והדש וכה״ג כולן רק עניני בירור עד שהחטה ראוי׳ למאכל. וגם החטה צריכה טחינה וריקוד ואח״כ לישה ואפי׳ כמבואר בסידורא דפת[31] שהן ג׳ עניני בירור ותיקון. (אבל[32] בלא עבודת האדמה בל״ט מלאכות לא היה מציאת פת כלל משא״כ לעתיד הרי תוצא הארץ גלוסקאות וכלי מילת[33] שהוא לחם לאכול ובגד ללבוש בלי תיקון ובירור מתחיל׳ כלל כי יצאו מן הארץ מתוקנים כל צרכן והיינו לאחר שהארץ תבא לבחי׳ תיקון שא״צ עבודה כלל וכלל אזי תוציא גלוסקאות כו׳. משא״כ עכשיו צריך לעבוד את האדמה:

(ח) **ושרש** הדברי׳ הוא דאדם ואדמה הוא בחי׳ מ״ה[34] וב״ן ועכשיו מברר מ״ה לב״ן[35] והוא האדם גי׳ מ״ה שבחכ׳ אתברירו כמשי״ת אבל לעתיד יבורר בחי׳ ב״ן שהוא הארץ ע״כ לא תצטרך לעבודת אדם כלל כו׳[32]) וגם באכילת הפת הרי מתברר ממנו הטוב ומתפלל בכח זה המאכל באוי״ר ומוסר נפשו באחד נכלל[36] ועולה גם בחי׳ ניצוץ הטוב הזה שבמאכל באחד כו׳ ונמצא נברר ונפרד הטוב מן הרע שנפל בנוגה שהן דצ״ח גשמיי[37] ע״י תערובות עה״ד טו״ר הנ״ל וניתקן חטא אדה״ר שנתערב טו״ר כו׳. וזהו שאמר יעקב אם יהיה אלקים עמדי כו׳ ונתן ליי[38] לחם לאכול ובגד ללבוש שהוא בחי׳ הבירורי׳ דעה״ד טו״ר במאכל ומלבוש כי יעקב יו״ד עקב[39] שבחכ׳ אתברירו וזהו שהאדם צריך לעבוד את האדמה כי אדם גי׳ מ״ה דחכמה כי הנה עיקר ההבדלה בין טוב לרע הוא ע״י החכמ׳ דוקא וכידוע שכל מי שיש בו חכמה יותר. יותר יוכל להבחין ולדקדק ולברר כל סיג ופסולת. וע״כ הסכימו רוב המקובלים הראשונים לדעת החייט שהחכ׳ הוא בחי׳ דין[40] והגם שהחסד ענף החכמ׳[41] ואבא מקור החסדים[42] כו׳ מ״מ יש בה מבחי׳ הדין והגבורות דוקא (והוא בחי׳ ה״ג שבחסד מקור כל הברורים כמ״ש בזהר ע״פ הזה עליהם מי חטאת שיורי׳ דטלא דבדולחא דגוונא סומקא אתחזי בי׳[43] כו׳ כמ״ש במ״א) וראייה

ברורה לדבר זה הוא מ"ש (תהלים צד, יב) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ופי' יה הוא בחי' חו"בי דוקא מפני שהיסורים למרק העון כדי לתקן הנפש הוא בא ונמשך מבחי' החכ' דוקא וכמ"ש דוד לשלמה על אודות יואב בן צרויה (מ"א ב, ו) ועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלום שאול (וכן מקרא מפורש (ש"ב יד, יד) וחשב מחשבות לבלתי ידח כו') וכן גבי שמעי אמר לו (מ"א ב, ט) אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו כו'. ובודאי לא לנקום הימנו רצה דוד רק לתקן נפשו וזה אינו אלא בחכמה דוקא מטעם הנ"ל ע"כ אמר לו כי איש חכם אתה כו' וד"ל. וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו יה דחכמה כי בחכמה אתברירו והוא עיקר כל התורה דאוריי' מחכמ' עילא' נפק'[2] לברר ולתקן כמ"ש להבדיל בין הטמא[3] ובין הטהור כו' וד"ל. והנה הגם שבחכ' אתברירו מ"מ בהכרח שלא יתברר הרע מכל וכל אלא צריך שישאר בחי' הפסולת היותר גס שא"א להתברר גם ע"י החכמה וכמו מצרף לכסף[4] כך מצרף לחכ'[5] והכסף המתברר במצרף בהכרח שישאר פסול' גס הנק' סיג גם לאחר תכלית הבירור. וכך גם ע"י היסורי' הממרקי' ע"פ החכמ' א"א שיבוער כל הרע לגמרי אלא בהכרח שישאר פסול' וזוהמא שאין לה בירור עוד ואין לה תקנה רק לזורקה חוץ והוא כמו משל העלוקה[6] שהיא מושכת פסולת הדם דוקא כידוע לרופאים וע"י זה נתברר הנקי והטוב שבדם בהסיר ממנו כל פסולת אך הרי גם בפסולת זאת יש קצת חיות גם מן הטוב אמנם בהכרח שיצא לחוץ והוא בעלוקה זאת שמושכת אותו וכאשר תתמלא ממנו נופלת ומתה כו'. וכך מ"ש (משלי ל, טו) לעלוק' ב' בנות הב הב שהוא אש הגיהנם' שהוא מושך פסולת הרע שמן העון ואו' הב הב כו' וזה חלקו וגורלו ואח"כ יפול וימות כו' (וכמו לעתיד דכתי' ואת רוח הטומא' אעביר כו' אעביר לגמרי וכמארז"ל (סוכה נב, א) לעתיד הקב"ה ישחוט ליצה"ר כו' וכמ"כ מ"ש (איוב כ, טו) חיל בלע ויקיאנו כו' (ירמי' נא, מד) והוצאתי את בלעו מפיו כו'):

(ט) **ודוגמ'** לכל זה הוא ענין שעיר המשתל' לעזאזל[7] שהיו שולחי' חלק הפסולת מן העונו' לסט' אחר' שזה חלקו וגורלו וכמ"ש ונשא השעי' עליו[8] את כל עונותם כו' הגם שכבר נתכפר להם בעבוד' די"כ מ"מ בהכרח שישאר חלק הפסולת שאין לו תיקון וכפרה רק לשולחו ולזורקו לחוץ שהוא לסט"א שיתנו לו חלקו כו' וד"ל. וזהו וישלחהו ה' אלקי' מג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם כי הנה ע"י חטאו בעה"ד טו"ר נתערב רע בטוב כנ"ל וע"כ קלל את האדמ' ואמר ארור' האדמ' בעבורך[9] בעצבון תאכלנה כו' (משום שעיקר השביר' הי' בבחי' ב"ן שהוא ארץ אדום[10] בחי' גבורות[11] קשות כו' דהנה זה פלא לכאורה דאם אדם חטא האדמה מה חטאה שארר את האדמה בעבור האדם כו'. אך משום שהאדם נוצר מן האדמה וכמ"ש ויברא ה' אלקים כו' עפר מן האדמה[12] וז"ש וישלחהו כו' לעבד את האדמה אשר לוקח משם ואותו עפר שנברא ממנו גופו של אדה"ר היה בבחי' קדושה העליונה בלי תערובת פסולת דרע דנוגה כלל וכלל שהרי אמרו דעפר זה היה מבחי' עפר שבקרקע המשכן[13] שתחת המזבח באי' שהי' כולו קדוש קודם החטא דעה"ד כו' כמו שאמרו עקבו[14] של אדה"ר מכהה גלגל החמה כו' כי חומר הגוף נברא מבחי' עפר העליון דהיינו בחי' ב"ן דתהו כמו שהוא קודם השבירה ואחר החטא נתערב טו"ר ע"כ ארר את האדמה אשר לוקח האדם משם ודוגמא לדבר זה יסורים ממרקים[15] לגוף ועי"ז הרי תתעלה הנפש כמ"ש במ"א וכך ארור' האדמה בעבורך כו') כי יש לקליפ' יניק' מן האדמה ע"כ בעצבון תאכלנה כו' בבחי' הבירורים דעבודת האדמה בחרישה וזריעה כו' וזה הדבר היה עונש גדול לאדה"ר שישפיל א"ע כ"כ לברר ולתקן את האדמה אשר לוקח משם. אך לכאורה מהו העונש כ"כ שהרי גם בג"ע הי' עובד אדמה והוא בעבוד' הגן כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמר'[16] כו'. וגם לתרץ הקושיא דלעיל למה הכניסו לג"ע בתחלה ולא צוהו לעבוד את האדמה כו'. ועוד יש להבין בעיקר ענין זה החטא דעה"ד שהרי כל עיקר התורה הוא לברר ברורים דנגה[17] כידוע ואם לא היה אדם אוכל מעה"ד טו"ר ולא היה עובד את האדמה להשפיל א"ע[18] לברר בירורי' דנגה הרי לא הי' תיקון כלל לניצוצי' שנפלו מעולם התהו ולא היתה נתינת התורה כלל וא"כ לטובה גדולה היתה סיבת אכילת אדם לעה"ד כדי לתקן ולברר לנצוצות שנפלו כו'. אמנם הענין הוא דאם לא היה חוטא בעה"ד היה אופן ודרך לבחי' בירורי הניצוצות שנפלו שלא בדרך יריד' והשפלה למטה מטה כעבודת האדמה הנ"ל. (וגם לא באופן הנ"ל לעתיד שתוצא הארץ גלוסקאות כו' שעכ"פ מן הארץ יוצא בבחי' בירור ונק' לחם מן הארץ כו' משא"כ קודם חטא עה"ד שלא היה רע מעורב בטוב כלל הי' הלחם כמו לחם מן השמים דמן וכה"ג בכל עניני העולם כו' מטעם שית' ב"ה) והוא מ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה כו' דהנה עיקר ענין עבודת הקודש בג"ע היה רק להמשיך בחי' תוספת אור למעלה מעלה עד רום המעלות עד שיהיה בחי' תוס' אור גם בג"ע דבריאה ואז מצד בחי' תוקף גילוי האור היותר נעלה הבא ומאיר מבחי' עצמות המאציל למטה ממילא יבוררו כל הניצוצות דתהו שנפלו למטה מטה בקליפות ועולין כולן ונכללים בגילוי אור זה עד"מ כמו ביטול הנר בפני האבוק' הרי כל שהאבוק' יותר גדולה אזי יש בכח' יותר להיות כל אור וניצוץ קטן העומד מרחוק אליה נמשך והולך ונכלל בה כידוע בנסיון בשלהבת גדולה שניצוצות אש הרחוקים יוכללו בה לפי ערך רבוי השלהבת אם מעט אם רב (וכמ"ש במ"א באברהם שנק' אב המון גוים[19] שהן ריבוי גרים שנתגיירו מאוה"ע[20] הגם שהיו רחוקי' ממנו הרבה נתעוררו להתגייר כי תומשך ניצוץ הקדוש' אחרי מקורו הגדול שהוא אור עליון האלקי שבנשמת אברהם כו' וד"ל). ודוגמא לדבר זה מצינו בשלמה המלך[21] ע"ד הפשוט לפי ששלמה המלך חכם גדול הי' ע"כ כל חכמי הגוים וכל המלכים ואוה"ע[22] נתבטלו ממציאותם ונכנעו תחתיו לשלוח לו דורן ומנחה כעבדים וגם ליתן מסים והכל בלא מלחמ' כלל רק מצד בחי' הביטול הגדול שלהם שנתבטלו לשמוע חכמת שלמה ועוצם גדולתו כו' וכמו מלכת שבא[23] שנתעוררה מעצמ' לילך דרך רב כ"כ במנח' ודורן רק לשמוע חכמתו בלבד כו' כמבואר בכתובי' ונמצ' שכל ניצוח מלחמ' דוד לא הועיל כ"כ כמו גדולת חכמת שלמה שפעל והועיל

הכנעת כל הגוים בתכלית הביטול כעבדים בלא מלחמה כלל רק מצד תוקף גילוי אור חכמת שלמה שהאיר עליהם עד שנתבטלו מעצמם כו' ונעשו כעבדים ממש אשר אין זה ביכולת שום מלחמה וניצוח כלל וד"ל:

(י) **והנה** שרש בחי' ביטול זה דאוה"ע[25] לגבי שלמה היה זה מצד שרשו למעלה בבחי' מל' דאצי' שהיה בה בחי' תוקף גילוי אור החכמה מהארת ח"ע כמ"ש וישב שלמה[26] על כסא ה' ממש שהוא בחי' ח"ת דמל'[26] כמאמר דהוה קיימא סיהרא באשלמותא[27] פי' בחי' מל' שנק' סיהרא היה בימי שלמה בשלימו' פרצופה במוחין דחב"ד כו'. והוא שרש בחינת חכמת שלמה למעלה כמ"ש ותרב חכמת שלמה[28] כו'. וע"כ כל בחי' שרש חכמה דקליפ' נתבטלו לפניו כמו חכמת כל בני קדם וחכמת מצרים כו'. וכמ"ש בלק"ת בענין שתי נשים זונו'[29] שבאו אל המלך שלמה שהם בחי' חו"ב דנוגה והן עמון ומואב[30] כו' שנכללו ונתקנו ע"י חכמת שלמה לאחר שנראה לו ה' בחלום ואמר לו הנה נתתי לך לב חכם[31] כו' כתיב אז תבואנה ב' נשים זונות אז דוקא[32] וד"ל. וכל זה רק מצד בחי' תוקף גילוי אור א"ס בח"ע הנמשך בח"ת שבשלמה שישב על כסא ה' כו' כמ"ש ויתן ה' חכמה לשלמה כו' ויחכם מכל האדם[33] מאיתן האזרחי כו' ע"כ ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת כו' והיה מושל[34] בכל הממלכות כו' מגישים מנחה ועובדים את שלמה כו' וד"ל. אך כל ענין בחי' ביטול הזה דאוה"ע[35] לגבי שלמה אינו רק דוגמא ואפס קצה הארה בעלמא ממה שיהיה לעתיד בימי משיח דכתיב ונהרו אליו כל הגוים[36] כו' (צפני' ג, ט) כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה כו' כמ"ש ויצא חוטר מגזע ישי כו' אליו גוים ידרשו[37] כו' וכן והיו מלכים אומניך כו' אפים ארץ ישתחוו לך[38] כו'. וכה"ג להיות שיהיה הגלוי אור בימי משיח מבחי' פנימית ועצמות המאציל והארה חיצונית מזה האיר בימי שלמה[39] בענין הכנעת העמים בחיצוניות בלבד כי הגם ששמעו חכמת שלמה הרי לא נתגיירו כו' כי לא נתברר בחי' עה"ד טו"ר עדיין גם בישראל רק בשעה שעמדו בה"ס שפסקה זוהמתן[40] לגמרי כמו שיהיה לעתיד דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר כו' לגמרי. וז"ש והיו מלכים אומנייך כו' ועמדו זרים ורעו צאנכם[41] כו' וכה"ג. אך קודם חטא עה"ד היו ממש כמו לעתיד ויותר נעלה במדרגה מזה דהגם שלעתיד נאמר ונגלה כבוד ה'[42] וראו כל בשר כו' זהו מצד בחי' תוקף גילוי האור האלקי על כל בשר עד שיבואו במערות צורים[43] מפני פחד ה' כו' אבל לא מצד הזדככות חומר גופם כ"כ אע"פ שנאמר כולם ידעו אותי[44] כו' משא"כ קודם החטא דעה"ד היה בחי' הזדככות העולם בתכלית מושלל מכל תערובת סיג (וכמו חמורו של רפב"י[45] שהיה מבהמות בהררי אלף[46] שקודם החטא שלא אכל שאינו מעושר כו' וכמ"ש במ"א ע"כ אנו כחמורים ולא כחמורו של רפב"י[47] בבחי' הזדככות חומר הגוף אחר שלא הרגיש בזה שאינו מעושר[48] ואפשר לא יהיה הזדככות כ"כ[49] לימות המשיח) וכמו אדה"ר ואשתו שהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו כלל כי לא היו בבחי' תאוה חומריות כלל להתבושש זה מזה וזיוגם הי' כמו זיוג נשמות דכר ונוק' בג"ע וכה"ג והגם שאדם נברא גופו מן האדמה הגשמי' אבל גם גופו היה קדוש לגמרי כי עפר גופו היה מעפר שבא"י במקום המזבח[50] כנודע אך מצד בחי' נפילת רפ"ח ניצוצות דתהו שנפלו למטה זה היה צריך בירור ותיקון עדיין וזה היה עבודת האדם בג"ע כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה כו' לברר כל הניצוצות שנפלו בעולם הבריאה כו' וענין עבודה זאת היה רק להמשיך בחי' תוס' אור המאציל ע"י בחי' יחודי' עליונים שהיה עושה בג"ע ואז נתעלו כל הניצוצות כביטול הנר בפני האבוקה ע"ד שהי' בימי שלמה בחיצוניות ולעתיד בבחי' הפנימי' ועד"ז יהיה בחי' העבודה גם לימות המשיח שלא יבוטלו תו"מ רק שלא יהיה בדרך בירור להפוך רע לטוב כעכשיו מאחר שיהיה לאחר הבירור כו' רק בחי' המשכות תוס' אור מלמעלה ע"י יחודים עליונים כו'. וכך היה עבודת האדם בג"ע במדרגה יותר עליונה מטעם הנ"ל (ובמ"א מבואר בענין אד"ם אדם דוד משיח[51] שנאמר בו במשיח וגבה מאד הוא למעלה מאדם[52]. אך זהו מצד כי נשלח אל האדמה שלוקח משם בעבודת הבירורים אבל לא מאדם שקודם החטא כשהיה בג"ע למעלה מבחי' הברורים דעה"ד כו'). ובכ"ז יובן איך שהיה עונש גדול לאדם מה שגירשו מעבוד' הג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם כמו מאיגרא רמא[53] כו' כי בירור דעה"ד טו"ר הוא תכלי' השפלו' והירידה ועבודתו בג"ע הי' בתכלית העילוי כנ"ל. וגם בכ"ז מתורץ גם הקושיא הב' דלעיל למה לא צוהו בתחלה על עבודת האדמה כו' כי הרי היה דרך ואופן יותר נעלה להיות בירור הניצוצות דתהו והוא ע"י עבודת הג"ע כנ"ל וד"ל. (ומלבד זה הנה מבואר למעלה בענין הבירור שבחכמה דהגם שנתברר גם כל סיג היותר דק כו' מ"מ בהכרח שישאר איזה פסול' שא"א לברר וצריך לזורקו חוץ כמשל העלוקה כו' וכמו שעיר המשתלח וכן לעתיד בהכרח שישחוט ליצה"ר כו' כנ"ל באריכות אבל ע"י בחי' תוס' אור מלמעלה בג"ע כ"כ עד שיתעלה הכל מטעם הנ"ל הרי הכל יבורר ולא ישאר פסול' כלל וכלל[54]. וגם לימות המשיח שיבורר הכל כמ"ש ואת רוח הטומא' אעביר לגמרי וכמו שאמרו שישחוט כו' הרי יוציאו כל חלקי הטוב והרע ימות לגמרי כנ"ל א"כ גם לעתיד לא יהיה בחי' פסולת כלל וכלל כמו קודם החטא דעה"ד כו'. מ"מ יש הפרש בזה דודאי אינו דומה מי שלא נטמא מעולם למי שנטמא ונטהר דמי שלא בא לכלל טומאה מבטן אמו נק' קדוש כידוע ומי שנטמא ונטהר נק' טהור[55] ולא קדוש כידו' (וכמ"ש במ"א בענין (ישעי' נד, יב) כדכד שמשותיך כו' (ב"ב עה, א) ב' אבנים דשהם וישפה שזה בחי' או"י מתחלת הבריאה וזה נק' או"ח[56] לאחר שיזדכך כו'. וכך הוא ההפרש בין אדם בג"ע קודם החטא לבירו' של ימות המשיח הגם שהוא תכלי' הבירור ע"כ נא' מאד היפוך אותיות אדם כו') והגם שיהי' לחם לאכול ובגד ללבוש בלא בירורי' אלא כמו גלוסקאות יוצאים מן הארץ כו' הרי מ"מ נק' לחם מן הארץ שהוא למטה במדריג' מלחם מן השמים דמן כנ"ל הגם שבשניהם אין כאן פסול' מעה"ד טו"ר כלל וכלל. (אבל במ"א מבואר דלחם מן הארץ הוא בחי' בירור דארץ בחי' ח"ת[57] שיהיה למעלה מבחי' לחם מן השמים דח"ע וגם מאד למעלה מאדם משום דכתיב (משלי יב, ד) א"ח עט"ב למעלה

משם מ"ה אחר הבירור כו' היינו למעלה מאדם המברר כו'. אבל לא מאדם שקודם החטא שהוא בבחי' קדוש שלמעלה מטהור כו' והגם שיש הרבה ענינים בבירורים דמעשה המצות שנק' קדוש כמ"ש (ויקרא יט, ב) קדושים תהיו כו' (שם כ, כו) והייתם לי קדושים[1] אבל לא כקדושתו העצמי' כמ"ש (ש"א ב, ב) אין קדוש כה' ואמר בזהר ישראל קדישין[2] ואורייתא קדישא אבל אין קדוש כה' כו'). ובכל זה יתורץ ג"כ קושיא הג' דלעיל בעיקר החטא דעה"ד כו' שהי' טובה מזה להיות מ"ת לברר ע"י תו"מ כל הניצוצין שנפלו כו' דע"י תו"מ גם עד ימות המשיח אין ערך לבירור זה לגבי בחי' הבירור שהיה ע"י עבודת האדם בג"ע מטעם הנ"ל וד"ל:

(יא) **ואחר** כל הנ"ל יתורץ הקושי' דלעיל מאין הי' הנחש יודע דבר זה שבאכלם מעה"ד יפקחו עיניהם ויהיו כאלקים יודעי טו"ר כו' והאדם לא ידע מזה כלום. איך נעלם זה מן האדם והנחש ידע מזה כו'. דהנה מבואר למעלה בענין ידיעת אלקים טו"ר שהוא בבחי' מקיף עכ"פ כו'. אבל האדם לא ידע בעה"ד טו"ר גם בבחי' מקיף מרחוק קודם שאכל מעה"ד דהיינו שלא ידע ממציאות רע כלל וכלל גם בידיעה מרחוק לפי שהי' כולו קדוש למעל' מעלה מבחי' טו"ר כלל כנ"ל. רק באכלו מעה"ד נפקחו עיניו לידע טו"ר בידיעה מורגשת ולא כידיעה אלקי' כנ"ל הטעם באריכות. וזהו מפני שהאדם גם גופו מן האדמ' הוא למעלה מבחי' עה"ד טו"ר כו' אך הנה הנחש שרשו מבחי' עה"ד טו"ר דוקא להיו' ידוע דנחש הוא בחי' גבורו' חיצונו' הנופלות מבחי' אחוריי' דגבורו' עליונו' דבחי' הקטנו' דיסוד ז"א כו'. (וכמ"ש במ"א בענין (במדבר כא, ט) ויעש משה נחש נחשת כו'. ובענין (שבת קמו, א) בא נחש[3] על חוה כו'). שזהו בבחי' עה"ד טו"ר דוקא. ע"כ ידע הנחש ממציאות הרע בידיעה מורגשת דוקא היפוך האדם שהי' מופשט ומושלל לגמרי מידיעה זאת. וזה אשר ראה והשיג הנחש באדם ואשתו איך שהן למעלה ממציאו' עה"ד לגמרי ונתקנא בהם[4] וחשק מאד שידעו מעה"ד כמוהו. (וכמ"ש בלק"ת שהנחש היה מסית לאדם[5] שיראה ויביט בהיכלות הקליפות להשיג בשורש מציאותן ולידע אחריתן כו'. וע"י הבטה זאת הגם שלא הי' רק הבטה והסתכלות מרחוק נמשך נפשו קצת אח"ז. וזה הי' סיבה ששמע לקול אשתו בשבחי' שלה לעה"ד באמרה כי טוב העץ למאכל[6] כו'). וזהו הטעם שהאדם לא ידע מעה"ד כלל והנחש היה יודע ממנו היטב:

(יב) **אך** עיקר הענין יש להבין מה זה שרצה הנחש מאד שיאכל אדם מעה"ד עד שהלך בערמה כ"כ לפתות את האש'. והלא מבואר למעלה דעבוד' האדם בג"ע כשלא הי' אוכל מעה"ד היה בירור כל הניצוצות מן הקליפות לגמרי יותר גם מבירור דלימות המשיח. וא"כ הרי הי' עילוי גם להנחש ששרשו מעה"ד שבא מצד השבירה כו'. ואדרב' כשיאכל אדם מעה"ד וימשיך תוס' יניקה לרע לא יהי' לו לנחש עליי' ותיקון גם לימות המשיח רק בהרחקה והעברה דוקא וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר כו'. אך תחילה יש להקדים ענין א' והוא כאשר שמע הנחש צווי ה' לאדם שלא יאכל מעה"ד וביום אכלו מות יומת חרה לו מאד על דבר זה על אשר נשמרים ממנו כ"כ. ויש בדבר זה משל עמוק כמו שידוע בעניני המלחמה של המלכים שעושין עיר מצור בחומה[7] וחיל סביב בכמה עניני' של חפירו' מתחת לחומה ומגדלו' רבות. ויש בזה שכל וחכמה עמוק' וכל זה לנגד השונא שלא יבא בעיר ואיך שיוכלו להבריחו כו'. אך האומני' העוסקים בזה נעלם מהם כל הפרטים למה עושין כך. אבל השונא יודע היטב מכל פרט ופרט שבמלאכ' החוזק הזה שהוא רק להנצל ולהשמר ממנו בכל מיני אופנים שונים ואותן האופני' של השמירה מבין דוקא השונא מפני ידיעתו וחכמתו איך להזיק את העיר בביאתו שם בתחבולות שונות כו' שלזה נעשו אופני השמירה דוקא וד"ל. והנמשל מובן מטעם[8] שהנחש דווקא ידע בטוב ענין השמירה שנשמרים ממנו וע"כ נצטווה שלא לאכול מעה"ד כו' כי הוא בחי' המנגד כו' ולזה נתחכם בערמה כו' וד"ל. וע"כ הנחש ידע סוד עה"ד ולא האדם כו' כי שרש הנחש בעה"ד טו"ר מבחי' הרע שבו במורגש דוקא וכאשר הזהירו ה' לאדם שישמור א"ע מעה"ד כ"כ חרה לו מאד כי הבין והשיג הכוונה בזה כדי שלא יתער' הרע בטוב כלל וכלל וכאשר ירחיקו את הרע כ"כ שלא יהיה לו צד קירוב כלל וכלל אל הטוב בזה יחרה לו ביותר. (כמו עד"מ כאשר ירחיקו ויגרשו את השונא תגבר שנאתו יותר כעובדא דקמצא ובר קמצא (גיטין נה, ב) וכן בדיחוי בשתי ידים יגרמו שיצא לתרבות רעה לגמרי כמו אלישע לגחזי[9] וכן (חגיגה טו, א) באלישע אחר ששמע חוץ מאחר יצא לתרבו'[10] כו'. וכך כאשר שמע הנחש שהרצון להרחיקו מן הטוב האלקי לגמרי אשר מזה הטעם נשמרי' ממנו כ"כ וצוה שלא יאכלו שלא ידעו ממציאות רע כלל וכלל. לזאת חרה לו ביותר ועשה בערמה להכשיל לאדם שיתקרב אל הרע יותר ויהיה גם הוא בחלקו וגורלו כו' וד"ל):

(יג) **אך** עדיין יש להבין היא גופא למה חרה לו כ"כ אם מפני שהשיג שרשו שהוא בכליון המות והוא מה ששמע שהזהיר ביום אכלך ממנו מות תמות הלא כבר ידע מזה אלא בהכרח לומר שזהו הטעם שבהיות שרצה שיהי' לו תיקון וא"א שיהי' לו תיקון כ"א ע"י שיאכל אדם מעה"ד ויתערב רע בטוב כו' ע"כ חרה לו על אזהרה זאת. ובאמ' לולי האזהרה לשמור כ"כ עד שאמ' מות תמות לא הי' הנחש מסית כ"כ לאדם וראי' מן העבר שלא הסית רק אחר שהזהירם לשמור א"ע כ"כ ע"ז חרה לו והוא אשר הזהירו שלא ירגיש וידע ממציאות הרע כלל. וע"כ נתן הנחש עצות בנפשו דמוטב לפניו יותר שיאכל אדם מעה"ד להיו' תערובו' טו"ר ויקבל הוא יניקה כל הימי' משלא יאכל מעה"ד כלל. דהגם שמבואר למעלה שיבוררו כל הניצוצו' דתוהו ע"י תו"מ עד ימות המשיח דכתי' ואת רוח הטומאה אעביר כו'. וכמ"ש עת אשר שלטי' האדם באדם לרע לו לפי שיבורר ממנו הכל וכמשל העלוקה כנ"ל. וא"כ הרי כשיאכל אדם מעה"ד בזאת תהא מפלתו ואבדון שלו לגמרי לעתיד והוא רצה שיהי' לו תיקון ולא ילך למיתה (כשעיר לעזאזל כו') וכעשו שאמר (בראשית כה, לב) הנה אנכי הולך למות כו'. אך זה טוב יותר לפניו מאופן הראשון שהוא ע"י עבודת האדם בג"ע ולא ידע מעה"ד כלל. שאז ממילא כל ניצוצות קדושים

נכללים ועולין למעלה כמו ביטול הנר בפני האבוקה כנ"ל עד שגם ניצוצות קדושים שנפלו בנחש זה יעלו ג"כ ויוכללו בקדושה וישאר חסר וריקן מכל טוב עד שלא יהיה לו מציאות חיות מן הקדוש' כלל וכלל שזה רע לו יות' ממה שכתו' אשר שליט האדם באדם לרע לו דרע לו שלאח' תשלו' הברורים מ"מ נשאר בו קצת מאור הקדושה באותו הפסול' שבו שלא יוכל להתברר הנק' תמצית כו' גם שסופו למות כו'. אבל כאש' ע"י גילוי אור מלמעל' יוציאו ממנו כל הטוב לא ישאר בו כלום. כמ"ש (תהלים סח, ג) כהמס דונג[12] כו' יאבדו כו' ואין לו קיום במציאו' כלל כי בהפרד הטוב מן הרע לגמרי אין לו קיום כלל. ע"כ בחר יותר בקיו' מציאותו כל שיתא אלפי שני דהוי עלמא[13] בתוס' יניקה ע"י תערובת טוב ורע הגם שסופו ילך לאיבוד בימות המשיח. וכל זה מפני ששמע צווי ה' לאדם בתכלי' ההרחק' ממנו שע"ז חרה לו ביותר כנ"ל והתחיל לעסוק בערמומי' לפתות את האש' שתאכל מעה"ד ותתן גם לאיש' עמה כו' וד"ל:

(יד) **וזהו** והנחש היה ערו' מכל חית השדה כו' עד ויאמר אל האשה לא מות תמותון כי יודע אלקים וכו'.

דהנה הגם שהנחש כוונתו היה בערמומית רק כדי לפתות את האשה שתאכל ע"כ הפליג בערמומית דמפני שיודע אלקים שע"ז יפקחו עיניכם והיית' כאלקי' כו'. אבל לא שקר הגיד שהרי כדבריו כן הוא שמפני זה לא רצה ה' שיאכל. וכמ"ש ה' הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טו"ר כו'. וא"כ למה נק' ערמומית מאחר שאמת אמר ולא אמר שקר כלל וכל ערמומית ומרמה הוא דבר שקר וכזב כידוע. אך הענין הוא דהגם שבעצם הענין הגיד דבר אמת כמו שהוא דהיינו שבאכלם מעה"ד יפקחו עיניהם לדעת טו"ר כמ"ש הן האדם כו'. אך זהו מרמה וערמה שלו שתלה טעם הצווי והאזהרה שלא יאכל מעה"ד רק מפני שיהי' כאלקים יודעי טו"ר. וזה דבר מרמה שהרי אם הי' האמת שבאכלו מעה"ד יהי' בידיעת טו"ר כידיעת אלקים טו"ר הרי היה זה מעלה טובה שהרי ידיעה אלקית הוא בבחי' מקיף מרחוק וכו' שאין לרע תערובת בטוב כלל וכלל כנ"ל באריכו'. וא"כ איך אמר ה' בטע' האזהרה כי ביום אכלך ממנו מות תמות ודבר זה הכחיש הנחש באמרו אל האשה לא מות תמותון רק כי יודע אלקים כו'. וזהו דבר שקר ג"כ דהני תרי טעמי סתרי אהדדי דאם יהיו כאלקי' יודע טו"ר לא מות ימות ואם מות ימות ודאי אינו כאלקים יודע טו"ר כו' לפי שהמות שרשו ברע במורגש כמ"ש (תהלים לד, כב) תמותת רשע רע[14] כו' וכן לרע לו וכו' וכה"ג. אבל ידיעת אלקים טו"ר אין לרע יניקה כלל מן הטוב ואין המות נמשך כלל כי אין לו שרש למעלה כמו שאמרו אין רע יורד מלמעל'[15] וכן (איכה ג, לח) מפי עליון לא תצא כו' כנ"ל. ואם מות ימות אין זה רק כאשר יודע הרע במורגש בבחי' או"פ כידיעת האדם דווקא כנ"ל באריכות וד"ל. ואם כן שקר אמר בטעם דאזהרה רק בא בערמה ומרמה כדי לפתות' בלבד אבל גם הוא יודע אמיתי' הטע' שלא[16] ימותו לפי שידיעת האד' בטו"ר יזיק לו עד שיומשך המות מצד עוצם תערוב' טו"ר כנ"ל באריכות. ומה שאמר אל האשה לא מות תמותון שקר אמר בדרך מרמה כדי לפתות' ותלה עיקר הטעם כדי שלא יפקחו עיניכם כו'. אע"פ שיודע גם הוא שלא יהיו כאלקי' ממש לידע טו"ר בבחי' מקיף. אך זה אמת שידעו טו"ר עכ"פ ע"כ הי' לו חיזוק לאמת דבריו שיהיו בדוגמא לאלקים לידע טו"ר לתלות טעם האזהרה בזה ולא מטעם שימותו. ומ"ש הן האדם הי' כאחד ממנו לא כאחד ממנו ממש רק בענין ידיעת טו"ר אבל לא כידיעה האלקית בבחי' מקיף אלא בבחי' או"פ שזה מזיק לנפש האדם ביותר מטעם הנ"ל. ונמצא שהנחש גם בעצם הענין אמר שקר בזה שאמר והייתם כאלקי' ממש רק אמר זה במרמה וערמה וגם הוא ידע האמת רק בא במרמה מפני שבחר יותר בתערובת טו"ר מטעם הנ"ל וד"ל:

(א) **ותלד** עדה[1] את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב.

ויש לדקדק למה באבי יושב אהל ומקנה שמו יבל בקמץ תחת היו"ד ואבי כל תפש כו' שמו יובל במלאפום ומה שייכות יש לזה עם זה ומה ענין קריאת שמות כאלה לפי אופן עבודתם ומעשיהם כאלה דוקא כו'. והנה יש להקדים תחלה בענין אבי כל תפש כנור ועוגב שזהו מקור כל בעלי השיר העליונים כמו הללוהו בנבל וכנור הללוהו במנים ועוגב[2] כו'. שהן י' מיני כלי זמר[3] נגד ע"ס כו' שעיקר שירה בכלי ולמ"ד (ערכין יא, א) עיקר שירה בפה[4] זהו ענין השירה שהמלאכים העליונים או' בפה בכל יום. כמ"ש הללוהו כל מלאכיו[5] כו'. שכל הברואים העליוני' ותחתוני' או' שירה[6] בכל יום כידוע. ויש להבין תחלה שרש ענין השיר הזה מהו. להיות ידוע שכל המלאכים וברואים העליונים והתחתונים נבראו מאין ליש מבחי' הדבור העליון בבחי' צירופי האותיות האלקיים שנמשך מלמעלה בתמידות להחיותם. וכמ"ש (נחמי' ט, ו) ואתה מחיה את כלם[7] ואתה א"ת דכ"ב אותיות הדבור העליון וה' מוצאות הפה הכוללם יחד כו'. וכמ"ש (תהלים לג, ו) בדבר ה' כו' וברוח פיו כל צבאם וכאשר צריכים לקבל אור ושפע האלקית מחדש בכל יום כמא' ובטובו מחדש בכל יום מע"ב[8] אז בהכרח שיהיה בחי' העלאה ובטול במציאות בכל א' מיש לאין האלקי שיעלה לשרש ומקור חוצבו בכח האלקי המהווה אותו להכלל ולידבק שם ואז יחזור ויחודש אור ושפע האלקי להחיותו באור וחיות חדש מאין ליש. והיינו ענין השירה של כתות המלאכים העליונים שאו' בכל יום כאו"א לפי שרשו ומדרגתו במקור חוצבו כ"ה ענין השירה שלו בהשגה מיוחדת ובאוי"ר מצומצם רק לפי מדרגתו לבד. לפי שהשיר הזה הוא בחי' ההעלאה ובטול במציאות של כאו"א בשרשו וכל בחי' העלאה מתחתון לעליון א"א להיות כ"א ע"י בחי' הבטולי[9] במציאות של התחתון בבטול היש לאין בתכלית שזהו ע"י השיר דוקא. וגם הנשמות שעולים והולכים ממדרגה למדרגה עליונה יותר כמו מגעה"ת לגעה"ע צריכים לבוא תחלה לבחי' בטול במציאות ממהותם הראשון (כמו נהר די נור (דניאל ז, י)[10] המפסיק שטובלים בו הנשמות). שזהו ג"כ ע"י השיר כמו כל הנשמה תהלל יה[11] וקדושים בכל יום[12] יהללוך סלה. וכה"ג וכמו שאו' משובח ומפואר בלשון חסידיו שהן הנשמות ועבדיו הן המלאכים[13] כידוע:

(ב) **והנה** הטעם לבחי׳ בטול במציאות זה שבהעלאת המלאכים ונשמות למעלה. היינו לפי שאין ערוך כלל בין התחתון לעליון. דהיינו בין הנברא בע״ג ותכלית עם הבורא ית׳ שהוא הכח האלקי המהווה אותו שהוא בלתי בע״ג כו׳. וע״כ כאשר צריך הנברא לעלות למעלה במקור חוצבו בכח האלקי המהווה אותו מאין ליש צריך לצאת תחלה ממהותו הראשון לגמרי בבחי׳ בטול היש לגמרי מכל וכל ואז יוכל לעלות וליכלל ולידבק בשרשו העליון האלקי שמשם נחצב ונתהווה מאין ליש. אבל אם הוא עדיין בבחי׳ הישות שלו הנפרד בלי בטול ממציאותו כלל א״א לו לעלות כלל. (וכמו גם הגלגלים כשמש וירח שאו׳ שירה בכל יום. כמ״ש הללוהו כל צבאיו׳ הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור הללוהו שמי השמים והמים כו׳. והיינו בחי׳ הבטול דצורה שמופשט ועולה מן החומר שלו כנפש גלגל השמש שאומר שירה בהשתחוא׳ רוחנית וממילא יסובב החומ׳ שלו בהשתחוא׳ גשמית וכמ״ש במ״א בענין שמש בגבעון דום[2] (יהושע י׳, יב) שפסק לומר שירה וממילא עמד חומר השמש כו׳). ושרש הענין הוא לפי שא״א להיות המשכה מלמעלה מחדש מאין כ״א בבחי׳ בטול היש הראשון לאין תחלה וכמו שאנו רואים בכל צמיחה מכח הצומח שבארץ. שזהו הנמשך מאין הרוחני להיות צומח הגשם דחטה שא״א כ״א ברקבון הגרעין[3] הנזרע בארץ והיה לאין ממש. דהיינו אחר שנפסד צורתו הרוחני ועלה ונכלל באין הרוחני דכח הצומח וחומר של החטה והי׳ לעפר ממש אז יומשך מן כח הצומח המשכה חדשה להצמיח בחטה בריאה חדשה שהן גרעינים הרבה מאין הרוחני ליש אבל אם לא היה הגרעין הנזרע נרקב ולא היה מופשט מישות שלו לגמרי לא היה נמשך ושוכן בו האין הרוחני של כח הצומח ולא יצמח ממנו כלום לפי שא״א להיות התהוות חדשה זו כ״א בבטול המהות דיש הראשון שזהו הכלל בכל מקום שא״א להיות התהוות יש מיש׳ כו׳. (וכמו״כ בהתהוות הוולד בריאה חדשה מאין בטפה הגשמית א״א כ״א בהפסד וסרחון הגשם של הטפה[5] תחלה אז רוחניות שלה נקלט ברחם הנוק׳ כקליטת החטה בארץ לאחר ג׳ ימים כו׳) לפי שחטה זו בא׳ מכח הצומח מכבר מאין ליש צריך שיבוטל כח מציאותה ומהותה הראשון מיש לאין אז תקבל אור וחיות חדש מאין כו׳. וכדוגמא זו שאנו רואים בכל אור ושפע העליונה שבא מלמעלה לחדש הבריא׳ מאין ליש צריך שיהי׳ תחלה בחי׳ בטול מהות הראשון כמו במלאכים דכתיב (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב. שע״י הרצוא בהסתלקות ובטול יחזור ויומשך להם אור חדש. שזהו ענין השירה שאו׳ המלאכים בכל יום כנ״ל:

(ג) **וכ״ה** גם למטה בנשמות בגופים גשמיים שכאשר יהי׳ תחלה בנפשו בטול המציאו׳ אז יאיר אור האלקי בנפשו באור וחיות חדש בהשגה עליונה יותר מן הראשונה ובהתפעלות אוי״ר יותר עמוק מן הראשונה כאשר׳ צריך לעלות בעלוי המדרגה יותר להעלות נפשו באור החיים בהשגה והתפעלו׳ עליונה ביותר אז בהכרח שצ״ל בחי׳ בטול היש בנפשו מכל מה שהשיג והתפעל בתחלה עד שנראה לו שלא השיג כלום כענין מה פשפשת׳ כו׳ והוא השפלות העצום בנפשו שלא הגיע עדיין לכלל השגה בדבר מה מעולם וכל זמן שמלא מוחו ולבו בהרגשות יש ודבר מה מעבודתו במוח ולב הראשונה לא יוכל לבא ולעלות למדרגת הדבקות במדרגה עליונה יותר וכנשמות בגעה״ת כשעולים לגעה״ע מתבטלים תחלה מכל מה שהשיגו בגעה״ת כאלו לא היו מעולם במציאות וא״ל לא יוכלו לעלות למעלה עליונה דגעה״ע. (וראייה מר״ז (ב״מ פה, א) שהתענה מאה תעניות שישכח תלמוד בבלי כדי שיוכל לקבל הת״י[6] שלמעלה ממנו כו׳ וכה״ג). ועד״ז כשעולים הנשמות מגעה״ע למעלה באצי׳ שזהו לאשתאבא בגופא דמלכאי׳ וכענין (מנחות קי, א) מיכאל מקריב נשמות[7] ע״ג מזבח העליון דאצי׳ כו׳ מתבטלים ממציאות ההשגה העליונה דגעה״ע לגמרי כו׳. ועד״ז בכל עלייה עוד למעלה למדרגה העליונה יותר צ״ל בטול היש לאין גם בזאת (כמו בטול הגרעין בארץ כנ״ל. לפי שא״א להיות התהוות חדשה מיש ליש כ״א בבטול היש לאין תחלה כנ״ל).

(ד) **וזהו** ענין העמודי[11] שבין געה״ת לגעה״ע שבו עולים הנשמות לגעה״ע מדי שבת וחדש[12] כמ״ש בס׳ הבהיר. דהיינו שתחלה נכללים ומתבטלים ממציאותם ומהותם הראשון בעמוד זה ועי״ז עולים בעמוד זה לגעה״ע ובהגיעם לגעה״ע ממש אז מתבטלים בטול שני שהוא הבטול האמיתי ומה שהיה בהם הבטול בעלייתם זהו רק בטול היש לבד משא״כ בטול זה שבבואם לגעה״ע הוא בטול בעצם בבחי׳ האין ממש (כהעלאה והתכללות דרוחניות החטה ברוחניות דכח הצומח אחר הרקבון) וכמו בעבוד׳ שבלב בתפלה שאחר המרירות בלב נשבר להשפיל א״ע בשמאל דוחה מי אנכי כו׳ זהו בטול היש וגסות המהות הראשון לבד כענין (תהלים כד, ג. ד) מי יעלה בהר ה׳ כו׳ נקי כפים ובר לבב כו׳. וכמו ענין כובד ראש בלב נשבר שלפני התפלה[13]. (וגם בבטול הצורה הרוחנית שהוא בעלייה בשיר ורינה דפסד״ז קודם שיתפלל שאין עלייה בלא שיר כנ״ל). (וזהו כמרירות הרוחנית דנשמה על שנתרחקה מאור פני אלקים לומר מתי אבא ואראה[14] פני אלקים כו׳). ואח״כ בתפלת י״ח הוא בטול המציאות בבחי׳ מה ואין האלקי ממש (והן ההשתחואו׳ שבתפלת י״ח כידוע). וכ״ה גם בכל אור ושפע גשמי כחסד דפרנסה שא״א להיות המשכה זו מלמעלה כ״א בבטול היש וגסות דאדם תחלה שלא ידמה לומר כחי ועוצם ידי[15] בחכ׳ ותחבולות שלו. רק אדרבה יבא לבחי׳ בטול גדול בנפשו לומר נואש ביגיעו כענין (תהלים קכו, ו) הלך ילך ובכה[16] נשא משך הזרע כו׳. ואח״כ יאיר לו אור החסד והצלחה למצוא לו ריוח כו׳. כענין (בראשית ג, יט) בזעת אפך תאכל לחם כי בנפשו יביא לחמו עד מצוי הנפש ממש (כרקבון הגרעין בארץ בבטול היש לאין לגמרי כנ״ל). וכ״ה בהשגת החכ׳ בלמוד התורה שאמרו (שבת פג, ב) אין התורה מתקיימת[17] אלא במי שממית עצמו עליה כמ״ש (במדבר יט, יד) אדם כי ימות באהל כו׳. ולא מעבר לים[18] הוא במי שמרחיב דעתו כים (עירובין נה, א) ולא בשמים היא[19] לא תמצא בגסי הרוח כו׳. וכל מי שיש בו בטול העצמות בשפלות יותר יותר ישיג לעומק החכ׳ בלימודו כענין ונפשי כעפר לכל תהיה אז פתח לבי[20] בתורתך כו׳. וכמ״ש (דניאל ב, כא) יהב חכמתא לחכימין דוקא שזהו מי שיש בו יותר ענין השפלות בהעדר

הרגשת עצמו במעלת החכמה שנק' כח מה מה פשפשת. וז"ש (שמו' לא, ו) ובלב כל חכם לב דוקא נתתי חכמה כידוע שיש בכל זה ג"כ ב' מדרגו' הבטול הנ"ל. הא' בטול הגסות ויש הנפרד והב' בטול העצמי במה הרוחני העצמי בהגיעו למדרג' העליונה כמו שא' (שמות טז, ז. ח) ונחנו מה[21] מה בעצם (כרב עולא בר אבא (סנהדרין פח, ב)[22] דגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה כו'):

(ה) **ויובן** כ"ז עד"מ הידוע כאשר נקרא אדם אל המלך מתבטל מהתפשטות ישותו מפני קטנות ערכו לגבי רוממות המלך שנבדל הרבה בערך המעלה ממנו ובטול זה קודם שנכנס להיכל המלך פנימה אך בכניסתו בהיכל המלך שרואה את המלך בעיניו מתבטל בטול עצמי מצד רוממות עצמות המלך שתפיל אימתו עליו בהיותו מקרוב אליו (כי מה שנתבטל מעצמותו תחלה היה רק ע"י התבוננות בשכל ומחשבה משפלות ערכו ומגדולת המלך ומאשר צריך לבא לפני המלך. ועדיין לא הובא לפניו שאינו דומה שמיעה בהשגה מרחוק לראיה[23] מקרוב כידוע). וזהו ההפרש בין בטול היש לבטול בעצם כו'. ויש בזה בחי' ממוצע והוא בין כשעומד בחוץ ואינו עולה בסולם לעלות להיכל המלך רק שמוכן לעלות (כמו באסתר שעמד' בחצר בית המלך הפנימית[24] משא"כ בחצר החיצונה שזהו קודם ב"ש ופסוד"ז[25] כידוע) ובין כשעולה במדרגת הסולם לפני הפתח של ההיכל שכבר הופשט מגסותו ונטרד רק באימת רוממות המלך בכניסתו לפניו ומפני שמוכן בנפשו לבוא ולעמוד לפניו מיד הרי יש בזה גם מבחי' בטול הב' כשעומד לפניו ממש. וזהו ענין עלית המלאכים בשיר כמו מזמורים דפסד"ז שצ"ל קודם התפלה שהולך ועולה שנפשט יותר ממהותו הראשון ומתקרב יותר אל האור האלקי. אך בכניסתו ממש אין זה הבטול רק מראיתו פני מלך שמתבטל לגמרי ממש למעלה מהתבוננות והשגה באיכות רוממות המלך כי אינו דומה שמיעה לראיה. וכ"ה הבטול דנשמות ומלאכים בהתקרב' לאור האלקי ממש שנתבטלו ממהותם הראשון לגמרי ונכללו במהות האור האלקי ממש כמלאכים שנכללים בכל יום ברוח פיו ית' ונק' חציר[26] כמ"ש בזהר דבהמה רבה רבנע'[27] כו' ושתת לון בגמיע' חדא או כנשמות שנשתאבו בגופא דמלכא כמ"ש להשתחות לפני ה'[28] ממש. וזהו בתפלת י"ח שנכנסו בהיכל המלך פנימי[29] שא' אדני שפתי תפתח כי אין מלה בלשוני[30] כי נתבטל כאבן דומם ממש ואז מקבל אור האלקי מחדש בתוכו וכן בהשתחואה דעולי רגל בעזרה[31] שיראו את פני ה' ממש וכ"ה בח"י ברכות דתפלה שישא ברכה ושפע חדשה כשכורע בברוך וזוקף בשם[32] כו'. וכך יובן ב' מיני בטול הנ"ל (והממוצע כשהולך ועולה להכנס[33]) כמו שעולים בעמוד וכאסתר שעמדה בחצר בית המלך הפנימי נכח פתח הבית כמו בסמיכות גאולה לתפלה[34] שנק' (ברכות ח, א)[35] (שעור[36] ב' פתחים כמ"ש במ"א) שיש ג"כ בהשגת החכ' כשצריך לבא להשגה עליונה יותר מן הראשונה כנ"ל שבהכרח יבא תחלה לבחי' בטול לגמרי מהשגה הראשונה כענין שמבואר במ"א ע"פ והאיש משתאה לה מחריש כו' (בפ' חיי שרה)[37] שהוא כענין שאמרו בגמ' אשתומם כשעה חדא[38] כו' כאשר הקשו לו קושיא וצריך לתרץ בשכל והשגה עמוקה יותר מתבטל מסברתו והשגתו הראשונה לגמרי עד שנעשה בחי' השתוממות בכלי מוחו כרגע אחת אזי יכול לעמוד על עומק ההשגה העליונה יותר וכן בעלייה מהשגה זו העליונה להשגה יותר עמוקה ועליונה מזו כו' כענין עליית הנשמות שילכו מחיל אל חיל כו' כנ"ל ויש כאן ב' בטול הנ"ל. א' הפשטתו מן הראשונה והב' בהגיעו לכח המשכיל שכל והשגה העליונה יותר שזהו משתאה מחריש כו' והן ב' מדרגות דחכ' א' כאשר נמשכה מאין ליש בהשגה מצומצמת והב' כמו שהיא בבחי' אין ומה בבחי' מקור המוליד השכל והשגה זו לפי שהחכ' גם היא תמצא מאין ליש כמו התהוות הגשם דחטה מכח הצומח כנ"ל. וע"כ בשביל המשכת אור שכל חדש ועמוק יותר מכח המשכיל ההיולי צ"ל בטול המהות בהשגה שכל שכבר נמשך מאין דחכ' ליש בבטול היש לאין כמו קשה ההבנה שמתבטל מהשגתו הראשונה בהתבטל כלי המוח עד שאינו משיג כלום וכאשתומם שעה אחת אז יומשך מכח המשכיל חדשות כו' כענין שתיקה שהוא סייג לחכמה[39] והשתיקה הוא הבטול הב' הנ"ל אחר שהופשט מהשגה הראשונה כמ"ש במ"א וד"ל. (שהשתיקה למעלה מעלייה דשיר שיש מי שבטל ע"כ מזמר ומשורר בשבח הבורא איך שהוא קדוש ומובדל בערך ממנו כשאו' קדוש ה' ושואלים איה מקום כבודו[40] כו' וכן קדושים בכ"י יהללוך סלה בלי שעור[41] לפי שעולים בעילוי אחר עילוי כמו משובח ומפואר עדי עד[42] כו' כמו שעולים בסולם ועדיין לא הגיעו מקרוב לאור העצמו' באמתת אורו אלא מרחוק ה' נראה להם[43] משא"כ כשבאים מקרוב יתבטלו לגמרי ולא יוכלו להלל ולשבח כלל וכמו (יחזקאל א, כד. כה) בעמדם תרפינה[44] כו'. וכך יהי' גם בעוה"ב שילכו מחיל כו' עד שיגיעו למהו"ע ית' ממש בבחי' ראי' מקרוב שיתבטלו כנר בפני האבוק' ונק' (תמיד פ"ז, מ"ד) מנוחה לח"ע כו' ולא יהיה עלייה כלל[45]. ובכל זה יובן מה שרמזו במשנה במס' שבת כל בעלי השיר[46] יוצאי' בשיר ונמשכים בשיר פי' בעלי השיר שהן כמו טבעת עגולה סביב לצואר החיה והבהמה שנמשכת בה כך ענין השיר ונגינה שהוא עגול בלי ימצא בו ראש וסוף כמ"ש במ"א (בפ' וזאת הברכה ע"פ ויהי בישרון מלך[47] כו') והן כתות המלאכים העליוני' שנק' בהמות וחיות דמרכבה יוצאים בשיר שהוא בחי' ההעלאה שעולים למעלה ממדרגה למדרגה עליונה יותר עד שנכללים במקור חוצבם שיוצאים ממהותם הראשון בבטול השגה הראשונה שנק' יציאה ממקומו הראשון כו' יוצאים בשיר שלהם כי אין עלייה מתחתון לעליון רק ע"י העלאה בשיר כנ"ל ונמשכים בשיר שאחר בטול היש ממדרגה הראשונה נמשכים לעלות במדרגה העליונה להיות יכולים לקבל מאור פני אלקים שלמעלה מכלי השגתו זהו ג"כ ע"י השיר והוא בחי' הבטול הב' הנ"ל (והן ב' מיני בטול הנ"ל והיינו ב' מיני שיר שיר פשוט ושיר כפול[48] כו'). וכך יש בעליית אור דתורה בשיר כמו (מ"א ה, יב) ויהי שירו[49] רננה דאורייתא זרקא כו' וכתיב ובלילה שירה עמי בה"א[50] כמ"ש דוד (תהלים קיט, נד) זמירות היו לי חוקיך כו' וכתיב (ישעי' כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו כו' וכן למען יזמרך כבוד אזמרה לך בכנור[51] וכה"ג מ"ש (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה (כמשי"ת).

(ו) **והנה** להבין שרש כל הנ"ל בתוס' ביאור יש להקדים

ענין אחד הידוע בפסוק (ש"א ב, ג) כי אל דעות ה'[1] כו' ב' דעות ד"ע וד"ת כו' וכמ"ש כי שמש ומגן[2] הוי"ה אלקים והכל ענין אחד דכל בריאות[3] העולמות היה ע"י בחי' צמצום הראשון בבחי' העלם והסתר האור דעצמות כמו נרתק השמש שמעלים ומסתיר על עצם אור השמש ועכ"ז זהו עצמו הסבה[4] להתפשטות האור והזיו המאיר לארץ ולדרים (שנק' ליכטיקייט) וכמו"כ שם אלקים נרתק לשם הוי"ה כשמש ומגן וע"י צמצום הזה הוא שמאיר אור וזיו המתפשט בעולמות להחיותם מאין ליש נפרד בע"ג לפי שאין ערוך כלל להיות מציאות בע"ג מבלתי בע"ג שהוא עצם האור דא"ס שנק' בשם שמש אלא ע"י העלם אור העצמו' דוקא שנק' הארה דהארה כמו שמאיר ע"י מסך שבא האור בשנוי המהות וכמ"ש (תהלים לו, י) כי עמך[5] מקור[6] באורך נראה אור כו'. וז"ש ז"ל (שבת עז, ב) כברייתו של עולם[7] ברישא חשוכא שהוא הצמצום דשם אלקים והדר נהורא בחי' הארה דהארה שזהו אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכל העולמות העליונים הרוחניים שהרי כל מע"ב נבראו ע"י שם אלקים דוקא כמ"ש בראשית ברא א' ויאמר אלקים יהי אור תדשא הארץ[8] כו'. וזהו שא' בזוהר דאתוון אתגליפו[9] כחקיקת האותיות בדבר נבדל כאותיות החותם הנחקקים בשעוה וכה"ג כך אותיות הי"מ שיצאו להאיר לחוץ להיות מהם התהוות הנבראים מאין ליש ממש שנק' כח הפועל בנפעל כמו (תהלי' סח, יח) אדני בם[10] ממש כו'. וזהו בחי' ד"ת שנק' מאין האלקי דהיינו זיו דשם אלקים והארה דהארה הנ"ל ליש שלא נראה לנבראים בהשגה בגלוי כ"א מרחוק בהעלם ואין כו' אבל ד"ע[11] הוא כמו שמאיר מאור העצמות ממש שלא ע"י צמצום דשם אלקים שנק' מיש לאין מיש האמיתי לאין שהארה זו נכללת בעצם אור העצמות וכלא חשיבא[11] כו' כמ"ש במ"א והוא שיתגלה לע"ל בעוה"ב שיוציא חמה מנרתקה[12] שהוא שם הוי"ה משם אלקים המצמצם וכמ"ש (ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר כו' (כמשי"ת) וע"כ מאחר שבבחי' ירידת האור ושפע מאלקים חיים לעולמות ע"י צמצום בא בשנוי המהות (בהתלבשות כח הרוחני כצמיחת החטה שיורד מן הרוחני אל הגשם שהן ב' הפכים שהוא ע"י צמצום והוא ע"י ממוצע שגשמיות שברוחניות נעשה רוחניות בגשמיות שהוא מה שמצמיח החטה הגשמית כמו ירידת החיות הרוחניו' שבנפש עצמה שמחיה לגשם הגוף בדם הוא הנפש שיש בזה בחי' ממוצע[13] ג"כ והוא מה שמתצמצם מהות הרוחני בעצם להיות מקור לחיות הגשמי שבדם שהוא הדפק שבלב ודפק שבדם כמ"ש במ"א בפי' אדם א' דם[14] כו' וזהו כתנוע' הרוחני' שכלול בעצם החי שמניע דבר בפועל כו') וכ"ה אור השמש העצמי שנשתנה בשנוי המהות ע"י הנרתק כו' וכך גם בעלייה מתחתון לעליון צ"ל תחל' בטול היש לאין (כרקבון החטה תחל' שנכללת באין הרוחני דכח הצומח מאחר שנמשכה משם מאין ליש כו') וזהו עיקר הטעם לכל הנ"ל בהעלאת המלאכים בשיר בבטול היש לאין בתחלה דוקא כדי שיחזור ויומשך להם אור וחיות חדש מאין האלקי ליש כנ"ל וד"ל. כי אותו צירוף אותיות שנמשך בהן שמזה חיותם וקיומם מאין ליש צ"ל בהעלאה והתכללות למעלה במקור חוצבו באלקים חיים שמחיה הכל מאין ליש כנ"ל

ואז יוחזר המשכת אור וחיות בצירוף אותיות חדשים כו' (וכמ"כ בהתחלקות הזמן לשנים וחדשי' וימים ושעות שצירופים הראשוני' עולים ומסתלקים למעלה אז חוזר ונמשך צירוף חדש[15] בכלל בר"ה ובפרט ביו"כ וכל יום וכל שעה כמ"ש במ"א שהוא כמו בחי' רו"ש של הנבראים כו' וכמ"כ בהפוך הטבע כמ"ש רחב"ד מי שאמר לשמן וידליק[16] הוא יאמר לחומץ וידליק שצריך שיסולק המא' דאותיות צירוף ההטבעה לשמן ויאמר צירוף זה לחומץ וידליק וכה"ג בכל הנסים שהן הפוך הטבע לפי שכל בריאה מאין ליש בחדוש השפעתה ממקורה צ"ל הסתלקות ובטול היש לאין כרו"ש דמלאכים וכנ"ל. וכך גם בשפע פרנסה בחסד גשמי כנ"ל וכן בנשמה בתפלה כנ"ל וגם בנשמות הגבוהים כנביאים היו צריכים להיות בבחי' בטול היש לגמרי תחלה שהוא הפשטת הגשמי בהסתלקו' חושים הגשמיים לפ"ע הזדככות חומרם[17] במס"נ היה לערך גלוי האור האלקית עליהם בנבואתם וכמ"ש (הושע יב, יא) וביד הנביאים אדמה[18] כו' לפי שנמשך מבחי' מראה דמות כבוד ה' בשנוי המהות כמ"ש במראה[19] כו' (אע"פ שזהו למעלה מאור האלקי שמאיר במלאכים שהוא רק מחיצוניות האותיות דשם אלקים והנבואה בשם הוי"ה מ"מ נק' דמות הוי"ה כו'[20] שכל הנביאים נתנבאו בכה[21] אמר ה' בכף הדמיון כו' שנקרא מחזה[22] כידוע אבל נבואה דמשה[23] היה פא"פ כאשר ידבר איש אל רעהו[24] שלא היה צריך לבטול[25] והפשטת החומר כלל כענין שכינה מדברת מתוך גרונו של משה[26] כמ"ש (דברים לד, י) ולא קם עוד נביא[27] בישראל כמשה אשר ידעו ה' פא"פ כו' בלי בטול במציאות כלל וכך יהיה לע"ל בעוה"ב וגם בימות המשיח שישפוך ה' רוחו על כל בשר (יואל ג, א) ונבאו בניכם ובנותיכם כו' (ישעי' מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה דבר שזהו פנימיו' האור דעצמו' שם הוי"ה שיאיר בדבור העליון שלא ע"י צמצום שזהו בחי' ד"ע כנ"ל. וכמ"ש (שם יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה' ממש וכן אמר (ירמיה לא, לג) כלם ידעו אותי ממש וכה"ג וע"כ כל בשר יראו כבוד ה' עצמו שלא ראו הנביאים עכשיו כענין ראתה שפחה על הים[28] מה שלא ראה יחזקאל הנביא לפי שלא יצטרך להיות בטול היש לאין מאחר שהאור יאיר שלא ע"י מסך מבדיל ששם גם חשך לא יחשיך[29] וגם בחשך יאיר כמו באור שגם הטבע עצמה אינה בבחי' נפרד כלל שיצטרך להיות בטול היש לאין דלא כעכשיו שהטבע באה ע"י צמצום והסתר אור האלקי דאלהים גי' הטבע[30] ע"כ א"א להיות שנוי הטבע כ"א בחילוף הצירופי' דאותיות וזהו הנסים שבהפוך הטבע שנקרא פלא מבחי' עלמא דאתכסיא דמח' שמאיר בדבור בשנוי כו' אבל כמו הנסים שבטבע עצמה כנס דאחשורוש עם אסתר שגם הטבע עצמה אינה בחי' נפרד כלל אלא כמו שהוא בבחי' יש מאיר בה מאור העצמות דא"ס שנק' יש האמיתי בבחי' ד"ע הנ"ל וד"ל:

(ז) **ולמעלה** גם מזו הוא העוה"ב ותחה"מ שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אהבי יש[31] האמיתי כמו שהן בבחי' יש ממש בלי בטול היש כלל וכלל שזהו מיש העליון ליש גמור בלי אמצעי כלל והוא העדן הנעלם שיבא בבחי' יש מורגש בצדיקים יושבים כו' ונהנים[32] כו' שבא להם האור דעצמות

א"ס ב"ה בבחי' חיות מורגש בגופים טהורים (כנשמת אדה"ר דפרחא מח"ע[33] בגוף טהור וכה"ג) וחיים חיי עולם מחי החיים[34] בלא או"פ[35] כלל וכ"ה תח"ה שיחיו הגופים מחיי החיים מטל העליון[34] (כדמיון העצמות שהחיה יחזקאל[36] שהרוח האלקי בא בעצמות היבשות כו') שזהו בבחי' יש מיש מעליון לתחתון כמו שהיתה נבואת משה פא"פ בלי בטול במציאות כלל כנ"ל וד"ל:

(ח) **וזהו** שיהיה ג"כ לע"ל מלמטה למעלה התהוות יש מיש[37] בלי אמצעי בשנוי המהות כעכשיו בצמיחה מן הרוחני דכח הצומח לגשם כנ"ל שהרי אמרו (שבת ל, ב) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות[38] כו' שזהו התהוות יש מיש שלא ע"י אמצעי בזריעה בביטול היש כו' (ודוגמא כזאת כבר היה במע"ב קודם חטא עה"ד שאמר תוצא[39] הארץ נפש חיה (חולין ס, א) שבצביונן וקומתן נבראו שיצאו שור ואריה כמו שהן בקומתן מן הארץ (אע"פ שהיה ע"י שם אלקים כנ"ל):

(ט) **ועם** כ"ז לא יהיה רק ע"י תו"מ דעכשיו דוקא בבטול היש לאין לאהפכא חשוכא לנהורא כו' שע"י יהיה הפוך חשך דצמצום הראשון לאור לפי שיתגלה ע"ז דוקא מאור העצמות דא"ס שלפני הצמצום דקמיה גם חשך העליון לא כו' כנ"ל שיוציא חמה מנרתקה לע"ל. והיינו לפי שהתו"מ בשרשן הן מפנימיות ועצמות דא"ס בלי שנוי המהות ע"י צמצום כלל וע"כ בכחם להפוך חשך לאור למטה בבטול היש לאין במעשה הצדיקים שלכך אמרו (כתובות ה, א) גדולים מעשה צדיקים[40] (שמבטלים מיש לאין) יותר ממעשה שמים וארץ שאינו רק מאין ליש ע"י צמצום כנ"ל ובטול היש לאין שלהם דוקא מגיע למעלה מן הצמצו' כנ"ל שזהו רק באמצעות התו"מ דוקא מצד שרשם בעצמיות ממש כו' שאין זה גם במס"נ האמיתי בנשמות הגבוהות כנביאים כנ"ל. וזהו יתרון מעלת מס"נ על התו"מ יותר ממס"נ באה"ר[41] בכללות[42] הנפש כמ"ש במ"א בענין נס דחנוכה ופורים[43] שהיה להם מס"נ[44] על התו"מ וכו'[45] הרוגי מלוכה[44] כו' וד"ל. וכמ"כ ע"י החדושים שבהלכות[46] לתרץ הקושיא שזהו הפוך החשך לאור שנק' חדוש גמור מיש ליש מלמטה למעלה כמו דוגמא דניסים שבטבע[46] עצמה כמ"ש במ"א ע"פ (תהלים ק, א) הריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה[47] כו' שמגיע באור העצמות ממש שיאיר מלמעלה למטה מיש ליש שלא ע"י צמצום בלי שנוי המהות כלל כמו בעוה"ב שהוא העדן דעין לא ראתה[48] רק יעשה למחכה לו ואמר בזהר למאן דדייקי[49] במילי דחכ' שנק' עמל תורה שהוא הפלפול[50] דוקא כמ"ש במ"א. וזהו שנק' רבקה טובת מראה בעצם מלמטה למעלה בתולה ואיש לא ידעה[51] כמו הצמיחה מכח הארץ עצמה מרוחניות לגשמיות כמו שהוא בלי ממוצע כלל כמ"ש (מיכה ה, ו) והיה שארית יעקב כו' אשר לא יקוה[52] לאיש כו' והוא בחי' מל'[53] שיעלו להשפיע לים הקדמוני דח"ע הקדומה וע"כ היה עיקר הסימן לאליעזר באמ' שתה אדני כו' גם לגמליך אשאב[51] ממ"ע דכד זה כ"ד ספרים[54] כו' שזהו חבור דמ"ע במ"ת דנגה בלי שנוי המהות כמו שיהיה לע"ל שיראו כל בשר ויהפוך אל עמים שפה[55] כו' מטעם הנ"ל. וזהו מצד שרש דתו"מ למעלה בבחי' פנימיות ועצמיות שהגם שבאו התו"מ בלבושים דנגה בעה"ד אין זה הסתר כלל אדרבה מזה הלבוש דאור תורה שבחכ' דאורייתא דוקא אתברירו[56] רפ"ח כו' בסומ"ר כו' יראו אור העצמות דוקא כמ"ש באורך נראה אור[57] עצמותך והיינו באורך העצמי שכלול במאור עצמו שהן אור דתו"מ שבאו למטה ונהפך על ידם חשך לאור כנ"ל ע"ז דוקא נראה אנחנו דוקא שהן צדיקים בתו"מ אור עצמותך שלא היה כזה בכל הנביאים מטעם הנ"ל וד"ל:

(י) **(ואע"פ** שמבואר למעלה דבטול היש לאין אינו מגיע רק בהארה דהארה שנמשך מאין ליש לבד זהו בבטול היש לאין דמלאכים שעולים למקור חוצבם לבד כנ"ל) אבל בטול זה שע"י הצדיקים ביש דנגה ששרשה בחשך העליון ע"י אמצעות התו"מ ששרש' באור העצמות דקמי' כחשיכה כו' מגיע בעצמות דאא"ס כי נעוץ תב"ס[58] דוקא (כמ"ש שם בפסוק והנערה טובת מראה[59] כו'[60] וזהו הלכה אותיות הכלה[61] שבאה מהפוך החשך דנגה כמו שהוא למעלה באור העצמות רק שהוא עולה בבחי' או"ח והיינו עבודת הצדיקים בבטול היש לאין בקבלת עמ"ש באוי"ר שע"פ תו"מ שלמעלה הרבה מבחי' בטול היש דמלאכי' וכמ"ש במ"א בענין להודיע לבנ"א גבורותיו[62] וכבוד הדר מלכותו כו' בלי צמצום דשם אלקים ונק' עובדי אלקים לתקן לשם אלקים להאיר בו מפנימית דשם הוי"ה כמ"ש ליעקב (בראשית לב, כט) כי שרית עם אלקים[63] שזהו כל התורה ביחוד דשם הוי"ה ואלקים כמ"ש (דברים ד, לה. לט) כי הוי"ה הוא האלקים[64] כולא חד שאינו מסתיר כלל מצד הפוך חשך לאור שזהו ע"י בטול היש דוקא וד"ל[65]:

(יא) **והנה** עם כל הנ"ל בענין שיר המלאכים יובן הטעם שתקנו אנשי כנה"ג לומר פסד"ז[66] לפני התפלה כמו שאמרו (ע"ז ז, ב) לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל והשבחים שבפסד"ז הוא מה שהמלאכים וכל צבא השמים אומרים שירה בכל יום כנ"ל ולכאורה מה שייכות יש לזה עם התפלה דוקא. אך הנה ידוע שהתפלה במקום קרבן ממש כמו שאמרו (ברכות כו, ב) דהתפלות כנגד תמידים[67] תקנום ותפלה של שחר נגד תמיד של שחר כו' וידוע שהלוים היו אומרים שירה על הקרבן[68] כשהיו הכהנים מקריבים תמיד של שחר וכה"ג ולזאת תקנו ג"כ שיאמרו השיר דפסד"ז קודם התפלה שהיא במקום קרבן תמיד ש"ש כשיר שהיו אומרים על תמיד של שחר כו' אך הנה ארז"ל (שם לה, א) ע"פ (שופטים ט, יג) החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים אם אנשים משמח אלקים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין והוא היין שהיו מנסכים ע"ג המזבח כשהיו מקריבים הקרבן כידוע ובאמת יש להבין דלכאורה עיקר שיר הלוים היה על הקרבת הקרבן להיות לריח ניחוח לה' שע"י השיר יהיה הקרבן לריח ניחוח דוקא וא"כ למה צריך שיאמרו השיר על היין דוקא הלא יין שמנסכין ע"ג המזבח הוא דבר מצוה בפ"ע ששייך להעלאה דקרבן וכמ"ש (במדבר כט, ו) ונסכיהם כמשפטם כו' כשתיית יין אחר המאכל ע"כ כל המקריב זבח בלא נסכים[69] כאלו לא הקריב כלום כמו שאין אכילה בלא שתיית יין כו' כמו (ש"ה ה, א) אכלו ריעים שתו כו' דדברה תורה כלשון בנ"א[70] מאחר שהקרבן

נק' לחם כמ"ש לחמי לאשי[1] כו'. אמנם הנה מבואר למעלה בעיקר ענין השיר שהוא בחי' ההעלא' בבטול היש במהות הראשון ליכלל ולעלות באור האלקי כו'. והנה ידוע בכללות ענין העלאת הקרבן בהמה על המזבח להיות לריח ניחוח להוי"ה[2] כו' שזהו בחי' העלאת רפ"ח ניצוצין[3] דתהו שנפלו בשבה"כ בנגה דעשייה בבהמות ששרשן בפני שור[4] העליון וכאשר ישרפו הקרבן באש ויקטירו החלב ודם יעלה ויגיע לשרשו במקור חוצבו בפני שור ומשם יעלה לשרשו בבחי' ב"ן דתהו שלמעלה מבחי' מ"ה דתקון דשם הוי"ה ע"כ יהיה לריח ניחוח לשם הוי"ה דאדם העליון כמו שיאכל אדם התחתון בשר בהמה שיתחזקו המוחין ומדות בתוס' אור וחיות מצד שרש החי דבהמה בבחי' התהו למעלה מאדם דתקון ואע"פ שע"י אכילת אדם מתברר כמ"ש אדם כי יקריב[5] כו' מן הבהמה דמ"ה מברר לב"ן כו' כמבואר במ"א באריכות וא"כ לפ"ז הרי מובן עכ"פ שצריך להיות בהעלאה זאת דקרבן בהמה גשמית ע"ג המזבח ענין ההפוך ממהות למהות דהיינו שיהופך מגשם החי דבשר בהמה ויעלה להיות בבחי' הרוחניות האלקי ממדרגה למדרגה מעולם לעולם עד שיהיה נכלל בבחי' הקדושה האלקית דבחי' האצי' להיות לריח ניחוח לשם הוי"ה דאצילות (כמו שצ"ל הפוך המהות דגשם הבשר בהמה באכילת אדם התחתון שיהיה במהות השכל הרוחני שבמוח כמ"ש לחמי לאשי כו' וא' בזהר ג' שליטין[6] לעילא מוחא כו' וכמ"ש ז"ל (מנחות יז, א) האכל יאכל ב' אכילות[7] אכילת אדם ואכילת מזבח כו' כידוע) וע"כ בהכרח ג"כ שצ"ל בהעלאת הקרבנות בחי' בטול היש לאין במהות הראשון (וגם בחי' בטול הב' הנ"ל בעלותו למעלה ממש לריח ניחוח כו') שזה א"א להיות כ"א ע"י השיר דוקא כנ"ל לפי שהשיר הוא המעלה מתחתון לעליון כהעלאה דמלאכים (שנק' בהמות וחיות והוא מ"ש בעלי השיר יוצאים בשיר כנ"ל) וזהו הטעם שהלוים היו אומרים השיר על הקרבן דוקא כי הלוים הם מבחי' הגבו' עליונות דבינה עלאה דאצי' כמ"ש בזהר ע"פ (במדבר יח, כג) ועבד הלוי הוא[8] כו' וכל העלאה מתחתון לעליון הוא ע"י בחי' גבו' והיינו בשיר שלהם דוקא בהתפעלות רשפי אש העולה למעלה כו' כדי שע"י זה יוכל להיות בחי' העלאה דקרבן ע"ג המזבח באש ש"מ ממטה למעלה בעילוי אחר עילוי ובירור אחר בירור עד שיעלה למעלה באצי' ממש להיות לריח ניחוח כו' ובלעדי השיר של הלוים לא היה יכול להיות עלייה כזאת ממהות למהות עד רום המעלות כ"כ מטעם הנ"ל וד"ל (וכמו"כ עכשיו בתפלה שהיא במקום קרבן התמיד כנ"ל צ"ל העלאה זו ע"י השיר דוקא והוא ענין פסד"ז שתקנו אכה"ג קודם התפלה כנ"ל וכידוע שבתפלה עולה הנה"ט כקרבן ע"ג המזבח באש ש"מ כו' וע"כ צ"ל תחלה השיר בפסד"ז שהוא כמו השיר דמלאכים למעלה שע"י זה יוכל להיות העלאת התפלה שנקרא קרבן בהמה לעלות למעלה לריח ניחוח כו' וד"ל (וכמ"ש במ"א שכל בחי' שהיה בספק יאוש בנפילתו ועלה בהצלחה יתכן בו הרינה והשיר כמו בא יבא ברנה[9] נשא אלמותיו כשהצליחה עבודתו בזריעה וקצירה וכך בנפילת רפ"ח כו' בנגה כאשר עולים למעלה יעלו ברינה וזמרה שהוא השיר שעולה התחתון לעליון ובשיר הזה הוא שמתבטל ממהותו הראשון ועולה למקור חוצבו[10] וזהו כללות ענין פסד"ז[11] ג"כ שהוא להאיר את החשך דק"נ וכמ"ש במ"א שזהו ענין ההלל שפירושו ג"כ לשון הבהקה כמו (איוב כט, ג) בהלו נרו[12] כו' וזהו יהללו שם הוי"ה[13] שיהי' בהעלאה זו יתרון אור לשם הוי"ה מצד יתרון אור שבא מהפוך החשך לאור כו' וד"ל. והיינו ענין י' מיני כלי זמר דהללו אל בקדשו[14] כו' שהוא לנגד י"ס דשם הוי"ה כחב"ד ומדות כו' והללוהו בתקע שופר זהו בחי' שיר פשוט דכתר[15] ונבל וכנור שיר כפול דחו"ב[16] כו' וכ"ה בשיר ורינה[17] של תורה בבחי' הפנימית ועצמות דתענוג וח"ע הקדומה כמו בנגינות וטעמים שבתושב"כ שנקרא שיר ורננה דאורייתא[18] כידוע וכתיב (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה[19] שזהו בירידת אור דח"ע בח"ת להפוך חשך דק"נ לאור כמו החדושים דתשבע"פ כנ"ל שזהו שיר ורינה שעולה מלמטה למעלה וז"ש[20] (תהלים מב, ט) ובלילה שירה עמי[21] שיר דנוק' שהוא בלילה דוקא (כמ"ש[22] (ויק"ר) אין רינה של תורה[23] אלא בלילה) בבחי' בטול היש לאין ביתרון האור מן החשך כו' שעולה למעלה להוסיף אור בח"ע הקדומה וע"ז אמר חכמות בחוץ דוקא תרונה ברינה שעולה מלמטה למעלה כמו בא יבא ברנה כו' והוא מ"ש (ישעיה כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו כו' ויש בזה ג"כ בחי' שיר פשוט ושיר כפול כו' אך כ"ז הוא בבחי' הפוך חשך העליון לאור שהוא מצד שרשו בפנימית ועצמות ממש שלמעלה מבטול היש לאין דשיר המלאכים כנ"ל וד"ל[24]:

(יב) **והנה** מעתה יש להבין מארז"ל שאין אומרים שירה אלא על היין דוקא מהו ענין השיר ליין הלא עיקר השיר הוא על העלאת הקרבן דוקא כנ"ל. אך הנה מבואר למעלה בפי' כי שמש ומגן ה' אלהים דשם אלקים הוא המסתיר על שם הוי"ה ולזאת יכול להיות בחי' ההמשכ' מאין ליש שהוא התהוות הנברא בע"ג בבחי' יש נפרד עד שברבוי הצמצומים דאותיות משם אלקים יכול להיות התהוות יש נפרד גמור כמו נפש הבהמה הגשמי' בנגה דעשייה ונה"ט באדם שהוא מלא תאוות רעות וגבו' קשות דרע גמור ואמנם בקרבן הבהמה ע"ג המזבח שעולה למעלה באש ש"מ בבירור אחר בירור כנ"ל עד שעולה לריח ניחוח להוי"ה דאדם העליון דאצי' (כמו שבבירור המאכל דבשר שאוכל האדם ישוב רוח האדם לגופו כריח המשיב הנפש כו') אז עי"ז מתגלה האור דשם הוי"ה דחכ' ומדות דאדם העליון בשם אלקים בבחי' תוס' אור וחיות ואין שם אלקים מסתיר אורו כלל ונמתק כל דין ורגז דשם אלקים ומתהפך לחסד וטוב כמו שאמר בקרבן נח (בראשית ח, כא) וירח ה' את ריח הניחח ויאמר כו' לא אוסיף כו' (כי שרש המאכל בחכ' דא' דאדם שממתיק כל דין וצמצום וממשיך כל שפע וברכה ביתר מכפי המדה והוא מצד יתרון האור דחכ' דתקון שבא מן החשך דתהו שהוא בחי' ב"ן דבהמה ששרשו בס"ג[25] שלמעלה משם מ"ה דחכ' והוא בחי' הרצון והתענוג העצמי שלמעלה מן החכ' שזהו בחי' הריח וטעם שבמאכל):

(יג) **וזהו** שרש ענין הקרבנות שנק' לחמי לאשי בחי'

ריח ניחוח כו׳. ואמנם אחר ההעלאה ובירור המאכל דקרבן שעולה לריח ניחוח לשם הוי״ה בבחי׳ הארת הרצון והתענוג דעצמות (בחי׳ רעוא דכ״ר[23]) צריך להיות ניסוך היין דוקא ואין זבח בלא נסכים[24] כידוע. וענין היין הוא שישמח הלב כמ״ש (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש ומוציא כל סוד והעלם לגלוי שזהו עיקר המתקת הדינין כמו כאשר טוב לב המלך ביין[25] יוציא לחירות כל החייבים ויקבל לרצון טוב גם לשונא ועובר על רצונו להיטיב לו כל טוב. והוא מצד שיש ביין תגבורת החסד והטוב שמצד השמחה שביין והשמחה הוא מקור לכל החסד וטוב שברצון הטוב שיבא מן ההעלם לגילוי אור ביתר מכפי המדה הרבה גם מכמו שיש בטבע הטוב להיטיב וגם להפוך כל דין ורגז לחסד וטוב יותר מן המאכל שאין בו שמחה רק עונג וטעם שמטיב הרצון שאין בזה למעלה מן המדה כ״כ אבל ע״י השמחה שביין טבעו לפרוץ גדרו למעלה מן המדה של הטוב שברצון וענג כו׳ (וכמ״ש במ״א שהשמחה למעלה גם מן הענג[26] כו׳) והוא הטעם שהיין המשמח מביא וממשיך כל בחי׳ ההעלם לגלוי כמו שאמרו (סנהדרין לח, א) נכנס יין יצא סוד דיין גי׳ סו״ד[27]. והיינו כמו שאנו רואים בשמחת הלב ביין יוציא כל הנעלם בנפשו לגילוי כמו הסוד הנעלם שבחכ׳ שלא היה יכול לבא לגילוי בדבור כלל יתגלה ביותר מן המדה בהעלם מקור החכמה כענין (שם) אגברו חמרא אדרדקי כו׳ ויין ישן לזקנים[28] שיוציא גם הסוד בזקן שקנה חכ׳ ממקור[29] (שנק׳ ח״ס וכמו רזא דרזין שנק׳ חכם הרזים[30] כמ״ש במ״א) וגם בחי׳ ההעלם ומקור דכל רצון ותענוג הטוב הגנוז בעצם הנפש ממש יבא לגלוי לעשות הפוך טבעו כמו מקמצנות לפזרנות ליתן כל אשר לו כו׳ שאין כח זה כלל בכל ענג המורכב בדבר מה בחכ׳ ומדות כו׳ לפי שהשמחה היא פתיחת כח עצם הנפש ונק׳ שמחת הנפש עצמה[31] (כמ״ש במ״א) ויובן זה גם למעלה ביין המשמח שנכנס יין כמו בניסוך ע״ג המזבח יוצא בחי׳ סוד הוי״ה מן ההעלם לגלוי והוא כל בחי׳ ההעלם שברצון וח״ע שהיה מוסתר ונעלם בתכלית בשם אלקים המסתיר על שם הוי״ה (כי שרש שם אלקים המסתיר על שם הוי״ה דחכ׳ ומדות ורצון ותענוג הוא למעלה מגילוי אור דשם הוי״ה כי הוא בבחי׳ הכתר שבכתר שלמעלה גם מחכ׳ שבכתר שנק׳ סדכ״ס כו׳ כמו (שמות כ, יח) ומשה נגש אל הערפל[32] אשר שם האלקים שהוא בחי׳ חשמל העליון שישת חשך סתרו[33] כו׳ שא״א לבא לגלוי אור דחכ׳ כלל וכידוע בענין ז״פ הוי״ה הוא האלקים[34] במוצאי יו״כ שזהו עלייה דשם הוי״ה דחכ׳ בשם אלקים דכתר וכמ״ש במ״א וד״ל):

(יד) **וזהו** הטעם נכנס יין יצא סוד. דשם הוי״ה המוסתר בשם אלקים דוקא כי שם אלקים הוא בחי׳ ההסתר והכסוי דשם הוי״ה דחכ׳ כמ״ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא[35] מאין דכתר ואי זה מקום בינה כלומר מאין הוא מקור הנעלם דחכ׳ ומאין תמצא מציאותה וכן אי זה מקום בינה וע״ז השיב אלקים הבין דרכה[36] שם אלקים דכתר שבבחי׳ ההעלם דאין הוא הבין דרכה דחכ׳ והוא ידע מקומה[36] דבינה שהוא תשב״כ ושבע״פ[37] והן ב׳ מזלות דנוצר ונקה[38] וכמאמר הכל תלוי במזל אפי׳ ס״ת שבהיכל[39] כו׳. ושרש היין שהוא גי׳ סוד הוא בבחי׳ אלקים עלאה פנימית בינה ששרשו למעלה מן החכ׳ והוא סוד ה׳ שברזין דאורייתא שנק׳ חמרא דמנטר[40] יין המשומר מוימ״ב[41] כידוע וע״כ כשנכנס יין יצא סוד ה׳ מן ההעלם דח״ס כמו במשיח דכתיב ביה ישכיל עבדי (ישעיה נב, יג)[42] ונק׳ (שם ט, ה) פלא יועץ[43]. והן טעמי מצות שיתגלו לע״ל שנק׳ (ע״ז לה, א) יינה של תורה[44] (כמשי״ת) וזהו שנק׳ יין המשמח אלקים דוקא כמ״ש הגפן (שופטים ט, ג) החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים דהיינו לבחי׳ שם אלקים המסתיר על שם הוי״ה (ושרשו למעלה משם הוי״ה והיינו שם ב״ן דמל׳[45] פה תשבע״פ קרינן לה[46] שנאמר בה (משלי יב, ד) אשת חיל עטרת בעלה משום דבינה יתירה ניתנה באשה (נדה מה, ב)[47] וכמ״ש (משלי כה, ב) כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר ומבחי׳ ההעלם דשם אלקים דכתר הוא שבא לגילוי בתשבע״פ בחי׳ המל׳ בגלוי פרטי הרצה״ע שבמצות המלך וע״כ אמרו (ביצה כח, ב) מתניתין מלכתא[48] כמלך שגוזר כו׳ כמ״ש במ״א לפי שנתב״ס וסב״ת דוקא וד״ל) דהנה כאשר מקריבים הבהמה ע״ג המזבח העליון שעולה לשרשו בבחי׳ ב״ן דתהו שעי״ז נתוסף האור בבחי׳ ריח ניחוח לשם הוי״ה דתקון אזי מנסכין היין ע״ג המזבח שהיין ישמח גם לשם אלקים שיומתק גם הוא ויתגלה מבחי׳ ההעלם להיות גילוי סוד ה׳ המוסתר בו) שבזה יתרון האור הרבה מגילוי אור דשם הוי״ה שע״י העלאת הקרבן דבהמה שנק׳ מאכל שאינו אלא בבחי׳ החכ׳ שמאין תמצא ליש שיאיר בתוס׳ אור לבד כנ״ל אבל ע״י ניסוך היין המשמח הרי משמח לשם אלקים המסתיר על שם הוי״ה שיאיר מבחי׳ ההעלם שבו שזהו מבחי׳ ההעלם דעצמות אור הכתר שלמעלה ממקור החכ׳ כנ״ל במ״ש אלקים הבין דרכה כו׳ וע״כ נק׳ יין משמח אלקים דוקא כנ״ל וד״ל):

(טו) **וזהו** ענין ניסוך היין ע״ג המזבח מיד בהקרבת הקרבן והשיר דלוים הוא על היין דוקא לפי שע״י השיר עולה הקרבן למעלה וממשיך תוס׳ אור בשם הוי״ה שיאיר מן ההעלם דשם אלקים שהיה מוסתר בו וע״כ א״א שירה אלא על היין דוקא דהגם שע״י השיר יעלה הקרבן למעלה שזהו העלאה דבירורים דרפ״ח שנפלו למטה שיעלו למעלה להתהפך ממהות למהות כנ״ל ואמנם בלא יין המשמח לא נמשך בחי׳ גלוי ההעלם דשם הוי״ה שבשם אלקים המסתירו כו׳ (אע״פ שנעשה לריח ניחוח להוי״ה באכילת הקרבן הרי זהו תוס׳ אור רק בשם הוי״ה דחכ׳ כמו שמאין דכתר תמצא ביתרון אור רב מכפי המדה הראשונה (וכדוגמ׳ שא׳ אכתי לא אכילנא בשרא דתוראי[49] כו׳[50] וזהו רק מטעם וריח המאכל דקרבן בהמה מטעם הנ״ל אבל גילוי ההעלם דעצמות אור הכתר שבשם אלקים העליון כנ״ל שיאיר הוא עצמו מהעלם שלו זהו דוקא ע״י יין המשמח שיוצא גם סוד הנעלם ביותר כנ״ל וד״ל) וע״כ גם השירה א״א רק על היין דוקא לפי שהגם שיכול להיות בחי׳ העלאה דקרבן למעלה כנ״ל ע״י השיר אך זהו רק בחי׳ העלאה למעלה בלבד והגם שנעשה ריח ניחוח לה׳ אין זה רק למעלה בשם הוי״ה עצמו בבחי׳ האצי׳ אבל כדי להיות בחי׳ ההמשכה שאחר

העלאה זו דקרבן למטה כמו לכפר על נפש האדם להמתיק כל הדינים הקשים ולהביא שפע רב טוב מרוחניות לגשמיות ממש אין זה אלא כשאו׳ השירה על היין המשמח דוקא לפי שהיין המשמח הוא המביא לידי גילוי מן ההעלם דאלקים העליון דכתר עד המל׳ בחי׳ ב״ן המסתיר שיאיר לגלוי למטה בג׳ עולמות דבי״ע כו׳. ונמצא מובן דמלבד יתרון המעלה ביין המשמח שממנו מקור כל רצון הטוב להטיב ביתר הרבה ממדת הטוב וחסד שבענג ורצון דחכ׳ שבא מצד הריח וטעם דמאכל הקרבן כנ״ל ולהמתיק כל דין קשה יותר מן המאכל כנ״ל הנה גם מה שיכול להיות המשכת הרצון הטוב וחסד לכפרת העון ע״י מאכל הקרבן ע״י העלאה דשיר כנ״ל ג״ז אינו אלא ע״י היין דוקא ובלא יין אין השיר מועיל לענין המשכה זו אע״פ שעלה למעלה כו׳ (וכ״ז לפי שיש שרש לאלקים המסתיר לשם הוי״ה בפנימית הכתר למעלה משם הוי״ה ע״כ יש בכלל מאתים מנה׳ וכאשר יומתק שם אלקים העליון הזה ע״י יין דפנימית בינה שמגלה כל העלם ביותר ממילא יהיה בחי׳ ההמשכה מריח ניחוח להוי״ה דקרבן מהעלם לגלוי למטה וד״ל):

(טז) **אך** עכ״ז כמו ששם אלקים זה הוא למטה משם הוי״ה שהוא בחי׳ הצמצום וההסתר ממש להעלים ולהסתיר אור העצמות דשם הוי״ה כנרתק לשמש כמ״ש כי שמש ומגן הוי״ה אלקים והוא בחי׳ שם ב״ן שמקבל משם מ״ה אזי נהפוך הוא שעיקר המתקת הדינין שנאחזים בשם אלקים זה בחי׳ שם ב״ן הוא ע״י השמחה שבשם הוי״ה בחי׳ שם מ״ה ע״י היין המשמח הלב שהוא בחי׳ מדות עליונות דז״א כמ״ש ויין ישמח לבב אנוש כו׳ ואז נמשך משמחה דהוי״ה לשם אלקים בחי׳ ב״ן להמתיקו שזהו בחי׳ השמחה ותענוג שנמשך למקבל משמחת המשפיע דוקא וכמו שאמרו (קדושין לד, ב) אשה בעלה משמחה בעלה דוקא לפי שאינה מקבלת שמחה וענג מאיש אחר זולת בעלה רק כאשר ישמחנה בעלה דוקא מטעם רוחא דשביק בגוה[2] כענין משמח חו״כ[3] (כמ״ש במ״א) וכך למעלה שמחה דנוק׳ בחי׳ שם ב״ן אינו רק שמחה דשם הוי״ה שהוא גילוי סוד דשם הוי״ה בשם אלקים ג״כ שיאיר אור דהוי״ה באותיות דאלקים בתוס׳ אור מן ההעלם ע״י השמחה שמגלה ההעלם גם להאיר בצמצום דשם אלקים ולא יסתיר כלל (וכמו לע״ל שיגלה כבוד הוי״ה בשם האלקים בלי העלם וצמצום כלל ע״כ יראו כ״בי כו׳ וגם במראה דנביאים הכל הוא בשם הוי״ה שמתגלה בשם אלקים דוקא שהוא הנק׳ (יחזקאל א, כח) מראה דמות כבוד הוי״ה[5] כו׳ ונק׳ (במדבר כד, ד) מחזה שדי ודל״[6]:

(יז) **וזהו** שאמרו מכאן שא״א שירה אלא על היין דוקא משום דיין המשמח מביא גלוי ההעלם דשם הוי״ה המוסתר בשם אלקים לשמח גם לשם אלקים וזהו המשמח אלקים ואנשים לבחי׳ שם מ״ה וב״ן דהוי״ה אלקים כנ״ל (ולפי הנ״ל דאלקים זה למעלה משם הוי״ה ע״כ מקדים אלקים לאנשים שהן מדות וחו״ב אבל כמו שאלקים הוא שם ב״ן שמקבל משם מ״ה ה״ל להקדים אנשים לאלקים. ועוד יש להבין בעיקר כוונת הענין דאין כ״ז מתישב בעיקר המאמר הזה דלא תירץ כלום לכאורה על מה שהקשה אם אנשים משמח כמ״ש ויין ישמח כו׳ אלקים במה משמח דיין לא שייך להיות משמח לאלקים רק לאדם ומה זו תשובה מכאן שא״א שירה אלא על היין דמשמע שמחמת השיר שעל היין דוקא משמח היין לאלקים ג״כ ומה שייכות ליין עם השיר שעי״ז ישמח היין לאלקים כו׳. אך הענין הוא באמת עיקר השיר הוא בבחי׳ התענוג שבמקבל אל המשפיע שמתפעל באה״ר בתענוג נפלא אל המשפיע ובזה יכול לעלות ולהתפשט ממהות הראשון לצאת מגדר הגבלת הכלי שלו וזהו שהשיר הוא בשבח והלל לגבי מקורו לפי השגתו וע״י זה יומשך בכל מהותו ברצון ומדות להכלל במקורו. וכ״ה שיר המלאכים לגבי מקורם האלקי בשבח והלל לשם הוי״ה כמו יהללו את שם הוי״ה׳ דוקא והיינו בחי׳ העלאה דאלקים בחי׳ כח האלקי המצומצם באו״כ שלהם לשם הוי״ה ובמה בהלל ושבח זה שמשבחים ומהללים לשם הוי״ה דוקא ונמצא שהעלאת התחתון לעליון הוא ע״י השיר דבחי׳ אלקים להוי״ה בכללות ג״כ והוא ענין עליית המל׳ שנק׳ אלהים[9] בכלל להכלל בשם הוי״ה כמ״ש בזהר ע״פ (תהלים פג, ב) אלקי׳ אל דמי לך׳ דאלקים בחי׳ נה״ת קארי תדיר לנהורא עלאה שהוא שם הוי״ה וכמ״ש (שם ל, יג) למען יזמרך כבודי[10] התחתון לכבוד העליון ולא ידם דלא שכיך לעלמין כמ״ש במ״א וכן המלאכים שנק׳ בני האלקים[11] מהללים לשם הוי״ה בפרט ונמצא דעיקר ענין השיר לאלקים הוא שעולה בשיר זה לשם הוי״ה וע״כ אמר דגם יין המשמח משמח לאלקים והוא כשאו׳ שירה על היין דוקא לפי שבשמחה שביין יצא בחי׳ ההעלם וסוד לגלוי והוא בחי׳ ההעלם ומקור התענוג שבשיר יוצא לגלוי ואז מעורר לבחי׳ ההעלם ומקור התענוג שבשם הוי״ה שהן במדות וחכ׳ שנק׳ סוד הוי״ה וז״ש משמח אלקים ואנשים וד״ל[12]:

(יח) **וזהו** עיקר הטעם למה שתיקנו אכה״ג לומר פסד״ז שהוא השיר והשבח לשם הוי״ה דאצי׳ שעולה מבחי׳ אלקי׳ כדי שיומשך ע״ז משם הוי״ה ממקור התענוג ורצון הפשוט בחכ׳ ומדות בח״י ברכות דתפלה ב״א[13] באי״ כו׳ (כמ״ש במ״א בענין הלל וברכה והודאה[14] כו׳) והנה מבואר למעלה שיש יתרון מעלה ביין המשמח יותר מן המאכל דיתרון תוס׳ אור בשם הוי״ה באמצעות הקרבן אינו אלא בחכ׳ ומדות שמאין תמצא בצמצום דמזל ונוצר כו׳ אבל ע״י ניסוך היין מעורר סוד הוי״ה מבחי׳ ההעלם דעצמות אור הכתר שלמעלה ממקור החכ׳ והוא מקור כל רצון הטוב ביתר הרבה ממדת הטוב בענג ורצון דחכ׳ שבא מצד המאכל בריח וטעם שבו כו׳ וע״כ גם השיר שעל הקרבן שהוא התעוררות התענוג דחכ׳ ומדות אינו אלא ע״י היין המשמח שעי״ז יומשך גם הרצון הטוב שבחכ׳ ומדות למטה להמתיק כל דין קשה וזהו יתרון השיר שע״י היין המשמח יותר מן השיר שמצד התענוג עצמו (וכמ״ש במ״א ע״פ ויין ישמח כו׳ להצהיל פנים[15] כו׳). ובזה יובן יתרון מעלת התורה על התפלה שהתפלה נק׳ קרבן בהמה בהעלאה דנה״ט כו׳ הגם שנק׳ ריח ניחח להוי״ה להמשיך ממקור הרצון והתענוג שבשם הוי״ה בחכ׳ ומדות בח״י ברכות והוא ע״י השיר דפסד״ז שאו׳ הללויה להלל לשם הוי״ה כשיר על הקרבן כנ״ל אך בעסק התורה שנק׳

יין המשמח אלקים ואנשים הוא שמעורר כל בחי' ההעלם דמקיף דרצון ותענוג וחכ' שנק' סוד הוי"ה שלמעלה מאור דרצון ותענוג שנמשך בח"י ברכות בשם הוי"ה שנק' חיי שעה[16] לבד וע"כ בעסק התורה נמתק כל דין קשה ביותר כמו ברבה כו' דלא פסק פומיה כו' (ב"מ פו, א) וכמ"ש (דברים ל, כ) כי היא חייך ואורך ימיך[17] כו' חיי עולם[16] ואין קטרוג יכול לעלות במקום תורה שהרי עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה כידוע (בסוטה כא, א)[18] ומבואר במ"א (בענין יעקב משמש במרום[19] כו'). אך באמת גם התורה נק' לחם כמ"ש (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי[20] שהן ב' מיני לחם תשב"כ ושבע"פ לחם מן השמים ולחם מן הארץ והוא שתי הלחם[21] דשבועות וכתיב (תהלים מ, ט) ותורתך בתוך מעי וכן (שם קיט, נ) כי אמרתך חיתני כו' אך לחמה של תורה למעלה הרבה מלחם דקרבנות להיותה בבחי' פנימי' ועצמות דאור הח"ע הקדומה כנ"ל רק שירדה למטה לתקן לעה"ד טו"ר כו' וגם במאכל דלחם דתורה אמר (דברים ח, ג) כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' כו' והוא בבחי' הדבור והקריאה בפה באותיות התורה שבכתב שנק' מוצא פי ה' כו' והיא הקריאה בנגינות וטעמים שנק' שיר ורננה דאורייתא[22] והוא בחי' פנימית הענג בבחי' מקיף דתענוג דח"ע דתורה שלא יוכל לבא באו"כ (כשיר שהוא עגול כו' וכמו שיר התחתון דמלאכים שהוא התענוג שבבחי' מקיף בעגול כו') כמו (משלי ח, ל) ואהיה אצלו (אצלו ממש) שעשועים כו' וע"י השיר הזה עולה הלחם דתורה להיות ממנו אור וחיות לאדם העליון דאצי' הרבה יותר מריח והטעם שבמאכל הקרבן דבהמה בתפלה כו'. אמנם בזה יש יתרון מעלה בתשבע"פ מל' קרינן לה אע"פ שמקבל מתושב"כ כשם אלקים משם הוי"ה בחי' ב"ן שמקבל ממ"ה כו' שנק' יין המשמח והוא כשהתורה נק' יין כי בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש והוא בחי' פנימית בינה בסודות וטעמים כמו יין המשומר כו' שלמעלה מן הח"ע דתשב"כ כו' כמ"ש (משלי יב, ד) א"ח עטרת בעלה (ירמיה לא, כא) נקבה תסובב גבר (והוא בחי' אלקים שלמעלה משם הוי"ה כמ"ש (משלי כה, ב) כבוד אלקים הסתר דבר כנ"ל) וזהו ובלילה דוקא שירה עמי שיר דנוק'[23] שעולה למעלה משירות דתשב"כ כמ"ש מכנף הארץ כו' (והוא מ"ש חכמות בחוץ דק"נ בהיפוך החשך לאור בלילה שתתן טרף רפ"ח[24] כו' תרונה ברינה ושיר להוסיף אור בח"ע לפי שנכנס יין יצא סוד הוי"ה דתשב"כ המוסתר בשם אלקים שבתשבע"פ ממקור התענוג הנעלם שלמעלה מענג שברצון וחכ' ומדות דשם הוי"ה שבתשב"כ כנ"ל ודל"ל) והוא ניסוך היין בשיתין[25] דמזבח לתהום להעלות למ"ת[26] שנק' מי בוכים[27] כענין ויין למרי נפש (משלי לא, ו) כמ"ש במ"א[26] לחברם במ"ע שז"ש חכמות בחוץ כו' (ולמעלה מזה היה ניסוך המים בחג[28] כמ"ש (ישעיה יב, ג) ושאבתם מים בששון כו' כמ"ש (יואל ד, יח) ומעיין מבית ה' יצא כו' שהיו מעלין מי השילוח בשיר[29] שזהו כמו לע"ל בעוה"ב למעלה גם מסודות התורה שנק' יין וד"ל) והוא התשובה שקדמה לתורה[30] וזהו ענין ריח הקטרת[31] כמ"ש במ"א:

(יט) **והנה** מעתה יש להבין מה שמצינו בענין השיר שיש בו ד' מדרגות שיר פשוט ושיר כפול ושיר משולש ושיר מרובע[32] (וכללותן הן ה' מדרגות כי שיר פשוט הוא כולל לד' מדרגות דשיר כפול ומשולש ומרובע (כמשי"ת)[33] כמבואר בזהר וס' הקבלה. (שזהו הנרמז במ"ש שיר השירים אשר לשלמה[34] כו' שיר פשוט שכולל השירים הללו דשיר כפול ומשולש ומרובע) ובאור הענין יובן ע"ד שמצינו בזהר בענין הגוונין שנראה בעמוד[35] העומד בגעה"ת שעולים בו הנשמות[36] לג"ע העליון מידי שבת וחדש כנ"ל שבו באים בבחי' הבטול ממהו' הראשון כנ"ל שנראים בעמוד זה ג' גוונין חיור וסומק וירוק (כמראה הקשת[37] שנראים בו בגלוי ג' גוונין הללו והן ג' מדרגות דזהב וכסף ונחשת כידוע וכמו בשושנה שיש בה ג' גוונין[38] הללו בגילוי אבל בחי' אור פשוט כאור השמש עצמו אין שם גוון ניכר כלל אע"פ שכלולים בו ג' גוונין הללו כו') והנה מבואר שם שלפעמים לא נראה בעמוד זה רק גוון אחד חיוור או סומק ולפעמים נגלו בו הג' גוונין ולפעמים ד' גוונין ולפעמים אין בו גוון מיוחד רק כמו גוון פשוט שהוא לנגד בחי' שיר פשוט ושיר כפול שכלול מב' גוונין דחיור וסומק ושיר משולש מג' גוונין הנ"ל ושיר מרובע מגילוי ד' גוונין. ולהבין כ"ז הנה מבואר למעלה שבשיר הן עולין בבחי' הבטול במציאות והנה יש בענין הבטול מיש לאין כנ"ל כמה מדרגות שונות. ולמעלה על כולם הכוללם יחד הוא בחי' בטול הפשוט (שהוא ע"י בחי' שיר פשוט). וענין בטול זה שהוא פשוט היינו שהוא בחי' בטול עצמי בעצם הנפש בלתי מורכב בדבר מה כלל לא ברצון ולא בשכל. שאם הבטול ברצון או מצד שכל וטעם ה"ז נקרא בטול מורכב בדבר מה עכ"פ אבל כאשר הבטול בעצמות ממש נק' פשוט שאינו בא בהרכבה ובהתפשטות עדיין בדבר מה כלל אלא שהוא מקור היולי לכל מיני בטול שמסתעפים ממנו בבטול הרצון ושכל ומדות וכה"ג כו' והוא כמו נקודה די' שאין בו התפשטות כלל רק מצומצם כנקודה אחת לבד (שזהו בבחי' פנימית הכתר או באין דחכמה שלמעלה מן השכל והשגה דחו"ב ולמעלה מן התפעלות בטול מורגש שבמדות אוי"ר כו') וזהו כמו דמיון הבא לפני המלך פתאום בלתי הכנה בנפשו שמתבטל לגמרי מכל מציאותו מכל וכל ונופל בהשתחוואה לארץ כאבן דומם לבל ירגיש א"ע כלל לבחי' מהות ומציאות דבר מה (גם לא ירגיש במה שהוא בטל) כי נופל עליו אימת מלך פתאום ונעשה בטול הגדול הזה בנפשו ממילא עד שנעשה בהעדר הרגשת עצמו לגמרי להיות כאבן דומם בלי יוכל לדבר מאומה כי נתבלבל ממעמדו כו' (שזהו בטול הב' הנ"ל וכהשתחוואה בתפלת י"ח שאו' אדני שפתי תפתח[39] כו' וכה"ג בבוא כ"ב להשתחות לפני ה'[40] ממש שעולים מבריאה לאצי'. ועכ"ז יכול להיות בטול פשוט כזה גם בתחלת העלייה שמתבטל בטול עצמי למעלה מן הטעם כמו במ"ת שא' נעשה[41] למעלה מן הטעם וכמו בחי' ההשתחוואה של עולי רגל בעזרה[42] אפי' הע"ה כו') שעכ"פ כ"ז הבטול נק' בטול היש לאין שיש מי שבטל רק שמתבטל מכל העצמות שלו (אבל במשה ואהרן שא'

(שמות טז, ז. ח) ונחנו מה[1]. מה בעצם למעלה מבטול היש כו׳) ובזה הבטול הפשוט זהו כנקודה די׳ דחכ׳ שהוא בבחי׳ אין למעלה מהתפשטות בהשגה וטעם שהוא בעצם הנפש ממש שאין בזה גוון מיוחד עדיין רק הוא מקור היולי לכל בטול שמורכב בדבר מה כו׳ וד״ל:

(כ) **וכ״ה** ענין השיר שע״י נעשה בחי׳ הבטול הפשוט הזה והוא הנק׳ שיר פשוט שהוא בחי׳ התפעלות התענוג בעצם הנפש בבחי׳ מקיף דיחידה שהוא בכלות העצם הנפש בלתי מורכב עדיין בשכל והשגה וטעם כלל. וע״כ נק׳ שיר פשוט כמו בקול פשוט שאינו מורכב בפרטי אופנים שונים בתנועות מורכבות כקול פשוט היוצא מנקודת הלב פתאום למעלה מן השכל וכוונה במוח כלל כו׳ והוא השיר במקיף דנגון בקול פשוט שהוא כנקודה די׳ שאין בו גוון מיוחד בתנועות מיוחדות לא חיור ולא סומק אלא הוא פשוט ועצמי מעצמות הנפש וכולל כל השירים המורכבים בשכל ומדות כו׳ וד״ל. והנה המדרגה הב׳ בחי׳ הבטול שיש בו הרכבה מצד איזה ענין וטעם והשגה בכלי המוח למה הוא מתבטל זהו הבטול שמצד השכל והשגה שמתפשט לב׳ קוין שהן חו״ג הא׳ הבטול מטעם היראה מרוממות המלך או השר הגדול שהוא לפ״ע הרוממות כך ערך הכנת הבטול במציאות לפניו או לפני החכם הגדול או רבו שלמדו חכמה או אביו מצד חיוב כבוד ומורא אב וכה״ג שזהו מצד אימת רבו ואביו או אימת מלך ושר שמתבונן בשעה זו שעומד לפניו שיש עכ״פ השגת שכל וטעם בבטול זה. ואז אינו נק׳ בטול פשוט ועצמי בעצם הנפש אלא בא מכח התפשטות השכל והטעם בדבר. וכל שכל וטעם מתפשט ומתחלק לב׳ מדות חו״ג שהוא היראה והאהבה. שכמו שמתבטל מצד היראה מרוממות המלך וכה״ג כך יתבטל לפניו מצד הטוב וחסד הגדול שמתפשט אליו מגדולת חסד המלך אליו וקרבתו אותו שמזה נולדה האהבה וכן באביו שהוא מטיב חסדו עמו במזון ולבוש וקרבת השגחתו אליו מיום הולדו כאב את בן ירצה[2] כו׳ יבוטל בבואו לפניו מצד האהבה שנולדה בלבו אליו עבור רב חסדו וכן ברבו שלמדו חכ׳ ומדות טובות או חבירו שעשה עמדו חסד וטוב יש לו ג״כ בטול לפניו לפ״ע הטוב ההוא כו׳ (וגם לפ״ע החשיבות במעלות ומדות טובות האיש לרבים זולתו כעשיר נכבד וכה״ג) ונמצא שבהשגה וטעם יש ב׳ אופני הבטול דאו״ר וכמו שנראה לעין שגם באוהבי המלך המקורבים עמו מאד יש בהם בחי׳ בטול גדול מאד כשיושבים לפניו אע״פ שמחמת קרבתם אין עליהם אימת מלך כ״כ אך הבטול שלהם הוא מצד האהבה דוקא כמו בבטול שיש בבן לפני אביו ורבו וכה״ג כנ״ל וד״ל:

(כא) **וכך** יובן למעלה בבטול הנשמה האלקית לפני הוי״ה בעמדה לפניו בתפלה שבאה מצד ההשגה וההתבוננות בגדלות רוממות אלקות שמצד התבוננות השגת הרוממות יותר יתפעל בבטול מציאותו ביראה ופחד דאלקים כבטול המלאכים ביראה במרכבה כמו פני שור מהשמאל וכן מחנה גבריאל[3] כו׳. וכאשר יתבונן ברוב חסדי ה׳ ורב טובו עמו. ואיך שהתפשטות רב חסדו לכל העולמות שמזה נולדה האהבה יש בזה בחי׳ הבטול שמצד האהבה דוקא וכאברהם שנק׳ (ישעי׳ מא, ח) אברהם אוהבי רחימא דמלכא[4] שהיה בו בחי׳ הבטול במציאות ממש מצד האהבה וגדולת חסד ה׳ כו׳ וכפני אריה אל הימין כו׳ וכמחנה מיכאל[5] כו׳ ועד״ז היה פחד יצחק מצד השגת הרוממות כנ״ל וד״ל. וזהו ב׳ מיני בטול ההפכיים דחו״ג כב׳ מיני גוונין דחיור וסומק כידוע והיינו ע״י ב׳ מיני שיר דחו״ג שנולדים מן השכל והשגה וטעם דוקא שנק׳ שיר כפול שכפול מב׳ מדרגות דאו״ר כנ״ל דהיינו התפעלות התענוג שמורכב בשכל והשגה בגדולת ה׳ ברוממות עצמותו עד אין שיעור למעלה ובחסדיו היורדים למטה שלגדולתו אין חקר יש בזה ב׳ תולדות דחו״ג שבשיר הא׳ הענג שבחסדים שהוא האהבה כענג בחדוה ושמחה אלקית מצד ימין מקרבת באה״ר דאברהם כנ״ל. ולפי אופן זה הוא בחי׳ השיר שלו כשיר המלאכים שבבחי׳ החסדים דקו הימין כנ״ל שהוא קול חדוה ותענוג שבאהבה או בחי׳ התענוג שבשיר שהוא בבחי׳ הגבו׳ והוא כמו התפעלות המרירות מצד הריחוק שנתרחק מאור פני אלהים חיים שיעלה בקול ונגון של מרירות ושפלות והוא בחי׳ היראה מרחוק בשפלות דשמאל דוחה[6] א״ע כו׳ כידוע וזהו ענין שיר כפול דחו״ג וד״ל:

(כב) **והנה** המדרגה הג׳ הוא בחי׳ הבטול שיש בו התכללות מאוי״ר יחד שזהו התכללות מחו״ג שהן ב׳ גוונין דחיור וסומק אבל בב׳ מיני בטול דנשמות הנ״ל בעלותם בעמוד הרי אין בו אלא גוון אחד או חיור או סומק כנ״ל. ובאור זה יובן ע״פ הידוע במאמר וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה[7] דהיינו שלא תהא הגילה בפ״ע והרעדה בפ״ע אלא במקום גילה עצמה שם תהא הרעדה ג״כ. וזהו דבר והיפוכו שלכאורה א״א להיות כלל. אך הענין הוא דבאמת אנו רואים שהאהבה כלולה גם מן היראה והיראה כלולה מן האהבה כמו שמצינו באברהם אוהבי שהיה בו היראה ופחד דיצחק שהרי אמר לו עתה ידעתי כי ירא א׳ אתה ולא חשכ׳ את בנך את יחידך ממני[8] ולמה לא אמר כי אוהב ה׳ אתה שבודאי עבור תוקף האהב׳ שבלבו לה׳ לא חשך בנו יחידו עד שביטל אהבת בנו יחידו מפני אהבת ה׳. אלא שעיקר שלימות האהבה ניכרת במה שיירא מאד לעבור רצון ה׳ הגם שזהו נגד כל חיותו ממש כשחיטת בנו יחידו לקיים רצונו שמצד שחפץ מאד בקרבת אהבת ה׳ לא ימנע מעשות רצונו להיות לו לנח״ר וימשול ברוחו לעבור גם על טבע רחמי האב על הבן. וזהו רק מפני היראה שירא מאד את ה׳ שלא ימנע ממנו עוז אהבתו וקרבתו ע״כ ירא למרוד בו להיות לנגד רצונו אפי׳ כמל׳ נימא וגם לעמוד בכל הנסיונות שנמצא יראה זו רק מצד האהבה באה שלא ירחק מקירובו ודביקותו בה׳ וזהו יראה הכלול׳ באהבה דוקא וע״כ א״ל עתה ידעתי תוקף אהבתך כי ירא אלקים אתה שמפני היראה הגדולה שלא לזוז מקרבת ה׳ ואהבתו לא חשכת גם בנך יחידך ממני וכה״ג יש גם בטבע כל בן לאב שישליך נפשו מנגד ויסבול כל היסורים לקיים רצון אביו רק מפני היראה שיירא פן יפרוש ויפרוד מאהבת אביו וקשה עליו פרידת ותרעומות אביו יותר מכל חיי נפשו ע״כ תפול עליו יראה

גדולה ממנו שלא יהיה לו למורת רוח בעברו רצונו עד שגם שהארת פניו יסיר מאתו שאז טוב לו המות מחיים וז"ש בזהר דאהבה דלא אתכלילא מתרין סטריין אינה אהבה שלימה והיא היראה שכלולה באהבה שבאה רק מצד תוקף האהבה ביותר כנ"ל שמזה ניכר שלימותה ותקפה ביותר (וכמ"ש במ"א שזהו כמו קשר ש"קי בב' קשירות זע"ז דוקא כענין התוכף תכיפה אחת[11] אינה חבור[12] שהוא לשלול מה שהוא להפך ולנגד הקירוב דאהבה שהוא היראה הגדולה שלא ימנע מאתו קרבת ה' ואור פניו בעשותו ע"כ נגד רצונו בלא[13] נסיון בדבר מה המנגד לקירוב האהבה לא יוכר שלימות תוקף האהבה והוא מה שניסה ה' לאברהם ע"ד שלימות אהבתו שא' כי ירא א' אתה כנ"ל. וכ"ה כל הנסיונות כמ"ש כי מנסה כו' אלהיכם הישכם אוהבים את ה' בכל לבבכם כו' (דברים יג, ד)[14] וכך נמצא בכאו"א מישראל באהבתו לה' שבתוך האהבה זו כלול מן היראה ופחד אלקים שירא פן ינתק ויפרד מקרבת ה' ויחודו והוא רק מחמת האהבה לפ"ע כך ידאג ויפחד מן המנגד לזה וזהו קשר הב' דיראה שכלול באהבה שהוא עיקר הקיום קשר הדביקות בלי יפרד לעולם. וכידוע בענין בכיא תקיעא בלבי[15] מסטרא דא שיירא מן הריחוק שנתרחק או יתרחק ע"כ יבכה וחדוה מסט' דא[15] בקרבתו באהבת ה' ויחודו והא בהא תליא כמו משקל אחד ישקול עוז האהבה עם היראה מן המנגד לאהבה עד"מ בחפץ יקר שנפשו תכלה אליו אינו ניכר עוז חמדתו כ"א בהפוכו דוקא והוא במה ששומרו שלא יאבד או שדואג בלבו ביותר על אבודו וכמו"כ גם אהבת האוהב לא תוכר אלא בהפוכו ביום צרת אוהבו להיותו המנגד לאהבתו שחפץ בטובתו מאד ויגיל בזה כן לפ"ע יצר לו בצרתו כו' וכ"ה הכלל בכל דבר מה שאין שלימותו ניכרת כ"א במניעת דבר המנגדו שזהו הנק' שלילא לשלול מה שהוא הפוכו בתכלית ביותר (כשלילת תואר הגשם מן הרוחני ביותר שאז יגיע לעצם הרוחניות וכן בסומ"ר ביראה ניכר יותר שלימות הטוב דאהבה כו' שהן שס"ה ל"ת שנמנע מצד היראה שהיא רק מצד האהבה שחפץ מאד בקרבת אלקים במצותיו וע"כ אינו רוצה להפרד כלל בדבר מה שנגד רצונו כמו שאינו רוצה למות ויירא מאד מן המות לפי שחפץ בחיים וכן ישנא מאד דבר הרע ומזיק לנפשו רק מצד אהבת הטוב לנפשו ומשקל אחד להם ממש כידוע שזהו הנק' גבו' שבחסד שהוא קו השמאל הכלול בקו הימין שהוא עיקר תוקף החסד ושלימותו דוקא כנ"ל וד"ל). וזהו שא' וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה דהיינו במקום גילה וחדוה באהבה וקירוב ודביקות בהשגת גדולת ה' ושבחיו שם תהא הרעדה והיראה הכלולה באהבה זו שבאה מצד האהבה שלא ירצה להפרד מיחודו ית' להיות לנגד רצונו שלא ימנע הארת פניו ויסתלק מאור נשמתו כו' שבזה יש יראה ופחד ואימה גדולה יותר מיראת הרוממות שמצד עוצם גדולתו או יראת העונש שיגיע לו בעברו מצות המלך לפי שרעה זו בהעדר הקירוב והסתלקות רצון ואהבת בוראו ממנו יותר קשה לו מכל העונשים המזיקים לנפשו כי פירוד זה מאלקים חיים יראה[16] לו יותר נוגע[16] לחיי נפשו יותר מצד תוקף האהבה וההתקשרות שבנפשו להדבק בה' ע"כ קשה עליו הריחוק ביותר וירא מזה יותר וא"כ הרי יש רעדה ואימה יתירה במקום גילה בקירוב יותר מיראה שמרחוק מצד עוצם הרוממות או פחד העונש העצום וכה"ג. ובזה יש יתרון מעלה לעובד מאהבה שכלולה עם היראה כנ"ל יותר מעובד ביראה לבדה כו' וד"ל:

(כג) **אך** עכ"ז הרי אמר עבדו את ה' ביראה דמשמע ביראה לבדה ואח"כ אמר וגילו ברעד[17] כו'. והענין הוא דודאי א"א לומר ביראה לבדה בלא אהבה כלל. שהרי אמר עבדו את ה' בשמחה[18] באו לפניו ברננה ואין שמחה ורננה רק בעובד מאהבה בקירוב ודביקות עצומה שבזה יש שמחה ורננה מרוב התענוג שמתענג על ה' באה"ר כידוע אלא צ"ל דשניהם אמת שצ"ל העבודה ביראה' וגם בשמחה כמו שמחה של מצוה ששמח ומתענג על נח"ר שעשה לקונו במצוה זו כעבודת האוהב הנאמן לאדוניו כו'. ואמנם מ"ש עבדו את ה' ביראה היינו בקבלת מ"ש באימה ויראה פשוטה מצד יראת הרוממות בהשגת רוממו' דאא"ס ב"ה איך שהוא קדוש ומובדל בערך מכל ההשתלשלות דאבי"ע כו'. שזהו בבחי' שמחה[19] מרחוק שנופל עליו אימה ויראה לעמוד מרחוק בבחי' שפלות עצומה כמו (שמות כ, טו) וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו'. וכן באמצעות התגלות אלקות באותות ומופתים נוראים כמו בקי"ס שאמר (שם יד, לא) וירא ישראל כו' וייראו כו'. ועכ"ז כמו שיש יראה כלולה באהבה ושמחה מקרוב כנ"ל. כך יש אהבה כלולה ביראה' ופחד שמצד הרוממות כי הרי בהשגת הרוממו' בשבחים הנפלאי' כמו מפלאות ה' במע"ב ובכל פרטי ההשתלשלו' שהוא רק מהארה דהארה מזיו כבוד ה' והשגחתו הפרטית בכל אשר עשה וברא כו'. בזה יש אהבה ותשוקה שתכסוף נפשו לעלות למעלה להדבק ולהכלל במקור כל החיים העליונים בהתלהבות רשפי אש ולא להיות נשאר למטה בעולם הנפרד וכל שיגדל יותר השגת הרוממות יותר תכסוף נפשו לעלות ולצאת מחומר חשכת גופו בעוה"ז הגשמי כו' וזו היא האהבה הכלולה ביראה ופחד אלקים שמצד הרוממות רק שהיא ג"כ מרחוק שרוצה להתקרב כרואה רוממות המלך שתכסוף נפשו להתקרב לפניו ולדבר עמו בקירוב והארת פנים וכל שיגדל יותר רוממות המלך יותר יחשוק להסתכל ביקר תפארתו מקרוב שנק' בחי' רצוא והוא שנק' שלהובין דרחימות'[20] שהיא מרחוק דוקא כידוע וד"ל. וכמו שאין שלימות האהבה בקירוב ניכר רק מהיפוכו כשירא להפרד ולהתרחק כנ"ל. כך אין שלימות היראה ופחד אלקים שמצד השגת הרוממו' ניכר אלא מהיפוכו הכלול בו. שהוא מה שחפצו ותשוקתו להיות עומד מקרוב וזהו וגילו ברעדה ע"ד הפשוט שיהיה גילה וחדוה ביראה ורעדה שמרחוק שהוא השמחה וגילה להתקרב לאור פני אלקים כמו (תהלים מב, ג) צמאה נפשי כו' מתי אבא ואראה פני אלקים וכה"ג. וזהו שמפרש לרישא עבדו את ה' ביראה שיהיה עם גילה וחדוה שכלולה ביראה זאת (ומ"ש עבדו את ה' בשמחה זו היא העבוד' מאהבה שמצד הקירוב שכלולה ג"כ מיראה כנ"ל והוא שאמר במקום גילה ושמחה כמו שמחה ש"מ שם תהא רעדה (והוא הפוך פי' הפשוט דגילו ברעדה

שהוא במקום רעדה יהיה גילה ורז"ל מפרשים שהגילה יהיה עם רעדה שז"ש במקום גילה שם תהא רעדה ולא אמר בהפוך במקום רעדה תהיה גילה לפי שכבר נא' עבדו את ה' בשמחה) שע"ז א' וגילו ברעדה במקום גילה ושמחה זו תהיה רעדה אבל במקו' רעדה שם תהא גילה וז"ש וגילו ברעדה כפשוטו וד"ל):

(כד) **ויובן** כל זה ע"ד דמיון מן השרים הגדולים היושבים במשתה וסעודה עם המלך שצריכים לשמוח עמו יחד והמלך מראה לכולם פנים שוחקות וימין מקרבת ברוב עוז וחבה יתירה כדי שישמחו עמו בשמחתו. והנה יש בשרים היושבים לפניו ב' כתות. אחת רואי פני המלך תמיד בכל יום המקורבים אליו שהן אוהביו הנאמנים שמקרבם בימין באה"ר נגלית תמיד וממילא גם הם עמו בקרבת עוז האהבה הגדולה כרעים ואחים בלי בטול ויראה כ"כ כשאר השרים ועבדים ועכ"ז יש בהם בחי' הבטול במציאות תמיד בעמדם לפניו. אך שזהו הבטול שמצד האהבה כנ"ל שבא בגילוי ויראת הרוממו' שלו יש בלבם בהעלם תמיד כו' וע"כ גם בשעה שיושבים עמדו במשתה ושמח' ששמחים עמו בגילוי עוז האהבה בקירוב גדול יותר גם אז יש בהם בחי' הבטול והאימה מרוממות גדולתו בתוך תוכם אלא שהוא בהעלם צפון וטמון בפנימית לבבם ולא נגלה מבחוץ בחיצוניות כלל רק אדרבה בחיצונית מראין לפניו אהבה ושמחה בקירוב בלי יראה ופחד כ"כ מרוממותו וגם לא יקלו ראש עמדו כאחד הריעים האהובים שהרי יש בזה בטול שמצד האהבה לבד כנ"ל וגם יראת הרוממות שלו גנוז בהעלם בלבם גם בכל עת שמחת לבו שמרא' פנים שוחקות ואנפהא דמלכא נהירין יש בהעלם אמתת רוממות גדולתו וכח הדין הנורא שבו כו'. ונמצא שאע"פ ששמחים עמו באהבה וקירוב יש בזה בחי' הבטול בבחי' האהבה בגילוי והבטול שביראה מרוממות גדולתו בהעלם וכלולים ב' מיני בטול הללו כאחד בעת שמחתם עמו במשתה בסעודה כו' וד"ל. הנה' כת הב' הן השרים הבלתי מקורבים עם המלך רק מרחוק יעבדו עבודת המלך לכל אשר יצא תפקידו על המדינה וכל חילו וכל אשר יגזור אומר השרים הן הראשים לקיים פקודתו (וכמו שרי הוועד הנק' סענאט אשר כל דבר מלכות נחתך על ידם וכן שרי הצבא הגדולים וכה"ג). הרי יש בהם אימת מלך מעוצם רוממותו בתמידות בבטול עצום ונורא שמצד היראה הגדולה לפ"ע עוצם הרוממות כו' ועומדים מרחוק ולא מקרוב כרואי פני המלך כו' ועכ"ז יש בהעלם בלבם בחי' האהב' והקירוב בכל עוז למלך לעשות נח"ר לפניו שימצאו חן וחסד באהבה בימין מקרבת שזהו כל ישעם וכל חפצם בעבודתם התמה במס"נ כו'. ולזאת כאשר יושבים אתו במשתה ושמחה לשמח לבב המלך ודאי גם הם רוצים לעשות לו נח"ר זה לשמוח עמו ושמחי' אתו אבל שמחה זו א"א להיות אצלם בגלוי בקירוב האהב' כי יגבר עליהם אימת מלך עד שארכבותיהם דא לדא נקשן[2] כו' רק השמחה והאהבה בהעלם בלבם ומראים עוז לבבם הנאמן באהבה בבחי' בטול גדול שבבחי' היראה בגלוי והבטול שבבחי' האהבה בהעלם כענין במקום גילה שם תהא רעדה שהרעדה מבחוץ וגילה מבפנים. ובכת הא' המקורבים הנ"ל הוא להיפוך שהגילה מבחוץ והרעדה מבפנים בהעלם וד"ל:

(כה) **וכך** יובן בענין ב' מדרגות הבטול דאוי"ר דאברהם ויצחק הנ"ל שהיראה הכלולה באהבה דאברהם היינו בגילוי מבחוץ מעוצם הקירוב והדביקות ברוב עוז מתיקות ידידות והתקשרות העמוקה כו' (שנק' קלעפ) כאהבה הנמשכת כמים שטבע המים לדבק[3] כו' (כמ"ש במ"א במ"ש (בראשית יב, ט) הלוך ונסוע[4] כו') כרואי פני המלך המקורבים הנ"ל. ואמנם תוכו רצוף יראה ופחד שמצד הרוממות והגדולה בהעלם (לפי שכל הקרוב קרוב יותר יותר יכיר עוצם הרוממו' ויראה ואימת מלך יותר מצד הקירוב יותר מן הרחוק כענין (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה מאד[5] שמדקדק עם הצדיקי' המקורבים ביותר עד כחוט השערה וכמו בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו (איוב טו, טו) וכמו (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש בבני אהרן לפי שהיו קרובים יותר נענשו בחטא קל כשתויי יין[6] וכה"ג גם בחטא מריבה דמשה ואהרן[7] שבחטא קל כזה נענש משה שלא יכנס לא"י וכה"ג) כידוע דכל הקרוב קמיה יותר כלא חשיב בעיניו וע"כ היה אברהם רחימא דמלכא עפר ואפר בעיניו[8] יותר וכן משה היה עניו ושפל מכל האדם[9] כו' (וכמו שאמרו בגמ' בהפרש שבין ישעיה[10] שהוא כבן כרך שרואה את המלך תמיד והיה בו בטול יותר בפנימית מיחזקאל שדומה לבן כפר[11] כו'. וכן באליהו שהיה בבטול תמידי כמלאך ה' שרוח ה' נשאו[12] לפי שהיה בקירוב יותר כמ"ש (מ"א יח, טו) אשר עמדתי לפניו ממש כו' שלא היה כן באלישע תלמידו וכה"ג) וזהו כענין שאו' וכל הלבבות ייראוך[13] וכל קרב וכליות יזמרו כו' הרי היראה בלב בפנימית בהעלם והזמרה וחדוה ושמחה באהבה וקירוב מבחוץ בכליות כענין במקום גילה מבחוץ שם תהא רעדה מבפנים כנ"ל וד"ל. ונמצא שהבטול מצד האהב' בגילוי והיראה ופחד שמצד הרוממות בהעלם. אבל ביצחק היה להפוך שהיראה ופחד עד שארכבותיו דא לדא כו' היה בגלוי מבחוץ מצד עוצם הרוממות ותוכו ופנימיותו רצוף אהבה וקירוב בדביקות והתקשרות בעוז ידידות כענין כת הב' הנ"ל ששמחים בהעלם ויראים בגלוי וכנ"ל בענין האהבה כרשפי אש התשוקה מרחוק שכלולה ביראה ופחד שמצד הרוממות דוקא וכך היה בפחד יצחק בחי' ההתלהבות ברשפי אש התשוק' לעלות ולהכלל בעצמות כמו טבע האש לעלות שהוא בחי' גבו' שיש בהן מעלה יתירה על החסדי' כמעלת הזהב על הכסף משום דבחי' או"ח דגבו' חוזר לקדמותו ממש כמ"ש במ"א ע"פ הסבי עיניך כו' דמוקדין ליה[14] בשלהובי דרחימותא כו' ונמצא שהבטול דיראה בגלוי והבטול דאהבה בקירוב והעלם כו' וד"ל. (ולפ"ז פי' דכל הלבבות ייראוך בגילוי וקרב וכליות יזמרו בהעל') (לכך הוא בהתכללו' דרצוא ושוב שהרצוא באהבה דאברהם היה בבחי' חסד כמים הנמשכים וכלול בזה בחי' השוב שהוא השפלו' דעפר ואפר ויראת הריחוק שבאה מצד הקירוב כנ"ל והשוב בהעלם והרצוא בגילוי וביצחק היה הרו"ש בהפוך שהרצוא בהתלבשות כנ"ל בהעלם והשוב דיראה ופחד בגילוי וד"ל):

(כה)[1] **והנה** עכ"פ מובן מכל זה שיש ג' מיני בטול (לבד בטול הפשוט הנ"ל שאין בו גוון כלל) והן ג' מיני

גוונין הנראין בעמוד שבג"ע כנ"ל הא' בטול שבא מצד האהבה לבד בגלוי גמור והוא מראה וגוון הלובן שנגלה בעמוד שמורה על בחי' החסד כידוע והבטול הב' בחי' הבטול שבא מצד היראה לבד בגלוי והוא מראה וגוון דאדום שנגלה בעמוד זה שמורה על בחי' הגבו' והיינו שלפעמים עולים הנשמות בעמוד זה מגעה"ת לג"ע העליון ומתבטלים בו בבחי' הבטול שבבחי' האהבה אז נגלה בו רק מראה לבן וכאשר הנשמו' עולים בבטול היראה אז נגלה בו מראה האדום כו'. ואלה השינויים מה שלפעמים עולים בבטול בבחי' אהבה וקרוב ולפעמים בבטול ביראה זה תלוי לפי אופן ההשגות דנשמות בחו"ב שלהם ע"י בחי' הדעת הנוטה לפעמים להתפעלות האהבה או להתפעלות היראה כנ"ל וד"ל. והמדרגה הג' הוא בטול הכולל לב' מיני אוי"ר הנ"ל יחד והוא מראה וגוון הירוק שכולל לב' מיני גוונין דלבן ואדום דהיינו שהוא בחי' הבטול הכלול מאמצעות שניהם יחד אלא שלפעמים בחי' הבטול דאהבה נגלה בגלוי והוא בחי' החסד שהוא מראה לבן ובחי' הבטול שביראה שזהו בחי' הגבו' יש בו בהעלם כאהבה דאברהם בגילוי שיש בו בהעלם מיראה ופחד דיצחק וכשמחת רואי פני המלך באהבה בגילוי ותוכו רצוף יראה ופחד כנ"ל שזהו שא' במקום גילה שם תהא רעדה בפנים וכמו וכל הלבבות ייראוך כו' ולפעמים בהיפוך שבחי' הבטול דיראה נגלה בו בגלוי כפחד יצחק ובטול דאהב' בהעלם שהגבו' בגלוי והחסד בהעלם והוא מראה האדום בגלוי והלובן בהעלם כו' וכ"ה ענין מראה הירוק[15] שהוא מראה מיוחד בפ"ע ואינו דומה לא ללבן ולא לאדום רק לפעמים נוטה מראהו למראה האדמומית בגלוי כמו מראה הזהב[16] או חלמון ביצה שנוטים למראה האדמומית יותר כידוע ומבואר בש"ע ופוסקי' בהל' נדה[17] (שזהו ירוק ככרתי שהוא מראה גע"ל ולא בלוי"א[18] לפי שכלול מאש ומים יחד כמראה התכלת שדומה ליס[19] וים דומה לרקיע שהוא ירוק כו') שזהו בחי' הגבו'. ואמנם ממוזג הוא גם ממראה הלובן בהעלם כו' ולפעמים מראה הירוק נוטה יותר לבחי' הלובן דחסד[20] כענין שא' (מגילה יג, א) אסתר ירקרוקית היתה כו' והרי אמרו דחוט של חסד היה משוך עליה כו' וכן מ"ש ע"פ וירק את חניכיו[21] שהוריקן בזהב והזהב נוטה לאדמומית וע"כ נק' ירוק זהו שלפעמים נוטה לאדמומית יותר ולפעמים נוטה לחסד דלובן כאסתר ירקרוקית היתה וכמ"ש בזהר בענין זהב וכסף ונחשת שגם הזהב כלול מבחי' החסדי' ולפעמים החסד שבו בגילוי והגבו'[22] בהעלם ולפעמים להיפוך וזהו עיקר בחי' מראה הנחשת שנוטה לאדמומי' וללובן שכלול מזהב וכסף[23] בחלוף לפרקים כמראה הירוק כנ"ל וד"ל. וזהו מראה הג' שנעשה בעמוד שהוא הירוק שהוא גוון מיוחד בפ"ע אלא שכלול מלובן ואודם בב' אופנים כנ"ל כך לפעמים בגילוי הוא בבטול דיראה ובטול דאהבה בהעלם ולפעמים בגילוי הוא בבטול דאהבה והבטול דיראה בו בהעלם שאע"פ שהן ב' אופנים וא"כ ה"ז ב' שהן ד' דהיינו ב' מדרגו' דאוי"ר פשוטים וב' אופנים בהתכללותם זע"ז יחד שאחד מהם בגילוי וא' בהעלם מ"מ הרי בגילוי לא בא רק א' מאופני ההתכללות דאוי"ר או אהבה או יראה. וזהו מראה הירוק שלפעמים גילוי שלו בבחי' החסד כאסתר שירקרוקית היתה והית' נושאת חן וחסד ולפעמים גילוי שלו בבחי' הגבור' כזהב שנוטה לאדמומית וא"כ בגילוי עכ"פ אין כאן רק ג' מראות לבד שהן חיור וסומק וירוק הגם שבירוק יש ב' אופני הגלוי דחו"ג אבל אין מתגלה מב' האופנים יחד רק או זה או זה ע"כ לא נק' ד' גוונין בגילוי וזהו כמראה הקשת שיש בו ב' גוונין דלבן ואדום בגילוי שהוא כאוי"ר פשוטים בלתי הרכבה והתכללות כל א' מהפוכו כלל וגוון הג' מראה הירוק שבא בשנוי לפעמים כך ולפעמים כך כנ"ל אבל הוא רק בגילוי גוון מיוחד באופן א' מהתכללות דאוי"ר כנ"ל. וכן כמו מראה הנחשת שכלול מב' גוונין דזהב וכסף בחילוף מהעלם לגילוי בב' אופני ההתכללות דאוי"ר שנק' חו"ג לפעמים כך ולפעמים כך כנ"ל וד"ל. (ויש ג' מראות הכלולים בירוק גע"ל ובלוי"א וגרי"ן מראה גע"ל נוטה יותר ללבן מן האודם ומראה בלוי"א נוטה יותר לאודם כמראה התכלת ורקיע דהאי שחור אדום הוא[24] כו' וגרי"ן כלול בהעלם מלבן ואדום ואינו נוטה לא ללובן ולא לאודם וכך יש במראה הנחשת נחשת קלל (שנק' מע"ס) שנוטה יותר ללבן. ונחשת אדום (שנק' קופער) שנוטה יותר לאדום ומראות ממוצעות מב' אלה שאינו לא לבן ולא אדום כלל כו') ודוגמא לזה הוא כמו יסוד הרוח שכלול מאש ומים[25] יחד שיש בו הרכבות דאש ומים כמו שהן כלולים זמ"ז דהיינו כמו שהאש כלול במים (כאהבה דאברהם כנ"ל) וכמו שהמים כלולים באש (כיראה דיצחק) והרוח מדרגה בפ"ע אלא שלפעמים יסוד האש בו בגילוי (כמו כשעלה למעלה או כעץ יבש יותר שכלה ונשרף באש כו') ויסוד המים בו בהעלם ולפעמים יסוד המים בו בגילוי (כעץ לח או כרוח היורד למטה) ויסוד האש בו בהעלם וזהו בחי' רו"ש שברוח החיים שבלב שכלול מעלייה ויריד' דאוי"ר כנ"ל. וכן ברוח הבל הדבור שכלול מיסוד המים ולחלוחית ויסוד האש[26] ויבשות ע"כ לפעמים קולו צלול יותר ולפעמים נחר גרונו כו' וכן בקול ממוזג מחדוה ומרירות יחד (שנק' קול ערב כידוע) שמורכב מחו"ג דאוי"ר הנ"ל גם הוא מדרגה בפ"ע שכלול מחו"ג בב' אופני ההתכללות שלהם כנ"ל. אך בגילוי אינו בא רק באופן אחד בלבד דהיינו לפעמים החדוה ושמחה באהבה ורוממות הלב כו' ניכר ונגלה בתנועת הקול בניגון ושיר ובחי' המרירות ועוצב ושפלות ויראה שבו בהעלם ולפעמים בהפוך בגילוי ניכר ונגלה המרירות והשפלות יראה ובתוכו רצוף בהעלם בחי' חדוה ושמחה ואהבה כנ"ל באוי"ר שבלב כו'. ועכ"פ הן ב' מיני קול ושניהם באים בבחי' ההתכללות דאוי"ר שנק' חו"ג ולא שבאים בגילוי יחד א"כ יש ג' מיני קול בגילוי קול חדוה לבד וקול מרירות לבד וקול הג' הממוזג ומורכב משניהם כאחד מב' אופנים הנ"ל וד"ל:

(כו) **וזהו** שנק' שיר משולש שזהו מדרגה הג' בשיר דהיינו ב' מיני תענוג שבאוי"ר כלולים בו והוא כשיש בשיר שמן ההשגה התכללות מחדוה ומרירו' יחד האחד מהן בהעלם ואחד בגילוי שיש עכ"פ ג' גוונין בגילוי ע"כ נק' משולש דהיינו ב' מדרגות דאוי"ר כמו שהן. והג' מה שאחד בהעלם

וא׳ בגילוי הכלול משניהם שהוא כמו מראה הירוק כנ״ל משא״כ שיר כפול היינו רק גוון אחד מחסד או מגבורה לבד דהיינו או שיר של אהבה או שיר של מרירות שהוא או לבן לבד או אדום לבד. ואמנם בבחי׳ שיר משולש יש ג׳ מיני גוונין בגילוי תמיד (רק שבא בשינוי בב׳ אופנים דהתכללות דאוי״ר כנ״ל). וזהו בחי׳ הת״ת[1] בכלל שהוא מדת יעקב[2] שהיה כלול מאוי״ר דאברהם ויצחק כמ״ש אלקי אבי אלקי אברהם[3] ופחד יצחק היה לי כו׳ שהוא מדת הרחמים[2] שכלול מחו״ג[4] כי הרחמי׳ הוא מצד שנתרחק בריחוק והשפלות דשמאל דוחה כנ״ל הוא שמעורר רחמים ע״ע ויש בו מצד האהבה וקירוב שמפני חפצו בקירוב מאד יתמרמר בלבו נמצא מרירות זו כלולה מאוי״ר יחד אלא שלפעמים האהבה בגילוי והיראה ושפלות בהעלם ולפעמים להיפוך כמראה הירוק הנ״ל וקול הממוזג מחדוה ומרירו׳ כנ״ל (וכמו בטעם חריפות ומתיקות[5] שמתערבים יחד שהממוזג משניהם טעם מיוחד שערב לנפש מאד (שנק׳ קוויקונג) שהוא טעם קיוהא שיש בו ג״כ מב׳ אופני ההתכללות דחו״ג לפעמים טעם החריפות בגילוי והמתיקות בהעלם ולפעמים להפך כנ״ל כקול מזוג כו׳) וכמו״כ בעירוב הגוונין שיש בו מציור גוונין חלוקים לגמרי ולבן ואדום יחד כגוון הממוצע משניהם שנוטה ללבן בגילוי ולאודם בהעלם ולפעמים להפך שהוא מראה הירוק כנ״ל. וכאשר יש ג׳ גוונין אלה לבן ואדום וירוק יחד מעורב בציור נכון זהו עיקר היופי והתפארת[6] כו׳ כידוע שהתפארת כלול מכל הגוונין יחד (וכ״ה בבחי׳ דעת שלישי המכריע (כמשי״ת)[7] ודי״ל:

(כז) **ומעתה** יש להבין בבחי׳ ומדרגה הד׳ שהוא מראה וגוון ד׳ שבעמוד שכולל ד׳ גוונין בגילוי והוא בחי׳ שיר מרובע שהוא השיר שיש בו בגילוי מד׳ מדרגות יחד כו׳ להיות מבואר למעלה בענין מראה וגוון הירוק שישנו בב׳ אופנים א׳ כשנוטה לאדמימות והלובן בו בהעלם והב׳ להפך (וכן בקול המזוג מחדוה ומרירות ישנו בב׳ אופנים אלו כנ״ל. וכן בטעם הכלול ממתיקות וחריפות כנ״ל). וא״כ הרי יש עכ״פ ד׳ מיני גוונין א׳ גוון לבן לבד והב׳ גוון אדום לבד והג׳ גוון שנוטה ללבן בגילוי וגוון האודם בו בהעלם והד׳ גוון שנוטה לאדום וגוון הלבן בו בהעלם (וכן בקול הממוזג מחדוה ומרירו׳ כנ״ל. יש ד׳ מיני קול קול חדוה לבד וקול עצב לבד וקול שבגילוי בחדוה ובהעלם בעוצב וקול שבגילוי בעוצב ובהעלם בחדוה. וכן בטעם יש ד׳ מיני טעמים עד״ז בגילוי כ״א מהות ומדרגה בפ״ע כו׳). והנה כאשר הד׳ מראות האלה באים בגילוי כאו״א בפ״ע יש כאן ד׳ מדרגות בד׳ גוונין חלוקים. וזהו מדרגה הד׳ שנגלה בעמוד שיש בו ד׳ גוונין הללו בגילוי דהיינו אחד בהעלם ואחד בגילוי שבאים בב׳ אופנים כנ״ל וב׳ גוונין הפשוטים דלבן ואדום וא״כ בהכרח שיהיה מדרגה זו הד׳ כלולה מד׳ גוונין הללו בגילוי במהות ומדרגה בפ״ע (כמו שמראה הירוק גוון מיוחד שכלול ג׳ גוונין בגילוי כנ״ל):

(כח) **ויובן** זה בהקדים תחלה כל ענין הג׳ מדרגות הנ״ל בג׳ מיני גוונין דחג״ת באופן אחר והוא בבחי׳ התכללות דחו״ג שנק׳ חסד ודין ומדת הרחמים שממוצעת מבין שניהם כידוע שבחי׳ התכללות דדין שבחסד נק׳ גבורה שבחסד ובחי׳ התכללות שכלול חסד בדין נק׳ חסד שבגבורה[8] והיינו ג״כ ע״ד הנ״ל שבהתכללות דגבו׳ בחסד החסד בא בגילוי והגבורה שהוא דין מלובש בו בהעלם ולהפך בהתכללות דחסד בגבו׳ הגבו׳ שהוא מדת הדין באה בגלוי ומדת החסד שהוא כלול בו הוא מלובש בו בהעלם. ובאור זה ידוע שדמיון התכללות דגבו׳ בחסד שהחסד בגלוי והדין בהעלם זהו כאשר כח הדין מתלבש במעשה החסד דוקא כמו שלוות הרשעים בעוה״ז כדור אנוש עובדי כו״מ היו נזונין בחסדו כו׳ (פסחים קיח, א)[9] בכל הון ועושר וגדולה וכל שפע רב חסד הטוב הגשמי בעוה״ז כדי לטורדם מעוה״ב כמ״ש (דברים ז, י) ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו בזה בעוה״ב וכן (משלי כה, כא. כב) אם רעב שונאך[10] האכילהו לחם שזהו חסד בפועל אבל הדין קשה מלובש בחסד זה שז״ש כי גחלים אתה חותה[10] על ראשו כו׳ וכמו״כ לפעמים יפעול כח הדין הקשה ע״י התלבשות בחסד בגשמים מרובים ביותר שנראים כחסד וברכה כגשמי ברכה[11] אבל הם פועלים דין קשה כשהם ביתר מכפי המדה או בעת שאינו צריך ויהי׳ להיפוך שיאבד כל הזריעה או הצמיחה עד כלה כו׳ וכדוגמא שהיו מי המבול שארובות השמים נפתחו ומעיינות תהום נבקעו[12] בו שבתחלה היה נראה כחסד[13] גדול לרוות הארץ אך הרבוי והשטף הגדול במשך זמן רב נעשה מהם דין קשה מאד למחות את כל היקום כו׳ וכן יש עוד דין קשה שיתלבש בחסד עליון ורוחני יותר (כקרבת המלך לאיש החוטא ביתר ממדתו עד שיתבטל ממציאותו כקרבת אחשורוש להמן[14] במשתה עם אסתר המלכה שלא יכול לעמוד שם ונתפס ברעה אשר נפל על מטת אסתר לבקש על נפשו והמלך אמר הגם לכבוש את המלכה[15] כו׳) וכמו שידוע (בסנהדרין צה, ב) בענין מפלת מחנה סנחרב[16] לפי שהשמיע ה׳ את הוד קולו ששמעו השיר של מלאכים ונגלה להם מהוד קול ה׳ בג״ע שאע״פ שזה היה גלוי האור האלקי שלמעלה מערכם השפל. אך זה החסד הוא שעש׳ הדין הקשה בהם שנשרפו[17] ונאבדו כו׳ הרי בחינת הדין בהעלם והחסד בגילוי (גם עד״ז היה בי׳ מכות במצרים ובאותות ומופתים הנוראים שאמר (שמות יב, יב) ועברתי בארץ מצרי׳ כו׳ ובכל אלהי מצרים כו׳ שהיה ע״פ התגלות אור דשם הוי״ה ביתר מכפי המדה וצמצו׳ דשם אלקים[18] כו׳ וכמ״ש במ״א במ״ש (שם ז, ה) וידעו מצרים כי אני הוי״ה[19] כו׳ וכן אמר יתרו (שם יח, יא) עתה ידעתי כי גדול הוי״ה כו׳ מפני שפרעה אמר (שם ה, ב) לא ידעתי את הוי״ה[20] רק בחי׳ אלקים כו׳ וכן בקי״ס אמר (שם יד, כד) וישקף ה׳ אל מחנה מצרים כו׳) (וגם במלאכים יש עונש עד״ז כמו (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו קטנה[21] ביניה׳ (שהוא ביתר מכפי המדה וצמצום בצירופי אותיות אלקים שמזה מציאות התהוותם מאין ליש) ושרפם (שנתבטלו ממציאות׳ לגמרי[22]) ועד״ז יש גם בנשמות הגבוהות אלא שאין זה עונש אלא עלייה גדולה כענין מיכאל כ״ר[23] מקריב נשמות[24] ע״ג מזבח העליון דאצי׳ שנכללים לאשתאבא בגופא דמלכא[25] כו׳ וכן כענין מיתת נשיקה ע״פ ה׳[26] וכב״ע הציץ ומת כו׳ (חגיגה יד, ב)[27] וכג׳ שנסתלקו באד״ר[28] וכה״ג ויש שעולים עד״ז כדי שיפלו בדרך עונש וכמו בבני אהרן בקרבתם לפני ה׳[29] ממש ביותר ממדתם

ונשרפו באש ה׳ ואמר עליהם (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש וכמו שא׳ (במדבר יז, כח) כל הקרב הקרב אל משכן ה׳ כו׳ וכמו (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה מאד[30] שמדקדק עליהם יותר עד כחוט השערה להיות החטא הקל שלהם כחטא גמור וזהו רק מפני שעלו יותר שנעשה מהחסד של הקירוב דין ועונש יותר וכה״ג נק׳ ג״כ גבו׳ שבחסד וכמו״כ מלמעלה למטה בהתגלות אור פני מלך בחסד וימין מקרבת בפנים שוחקות שגנוז ונעלם מזה מכח הדין הקשה שמצד רוממות המלך (וכנ״ל שגם במשתה המלך יש אימת מלך רק שהוא בהעלם) וכך יש בגילוי אור האלקי לנשמות הגבוהות שיקרבום בימין ובזה נעלה[31] הדין הקשה להפילם כמו לירבעם[32] ואחאב[33] שנגלה להם ברב חסד וטוב והצליחו ביותר ולא עמדו בקירוב זה כי מפני הגסות יצאו לתרבות רעה וכך בגשמיות השפע ברב טוב לבנ״י בא״י בכסף וזהב ובתים מלאים כל טוב וכל טוב דעוה״ז השפיע להם ועי״ז זהב עשו לבעל[34] ועבדו אלקי העמים שבתוכם והיה חסד זה כדי להרחיקם כמו וישמן ישרון ויבעט כו׳ (דברי׳ לב, טו) וכמו שא׳ אליהו (מ״א יח, לז) ואתה הסבות את לבם אחורנית כו׳ (וכמו (ישעי׳ סג, יז) למה תתענו ה׳ מדרכיך כו׳ שהוא ע״י רבוי השפע גשמי ביתר מכפי צדקתם שירום לבם ויתעו בדרך כו׳. וכך יש בפרט בכל דור שישלם רב טוב וחסד גשמי עבור מעט הטוב שעשו כדי להבדילם מרב טוב הצפון למעלה בג״ע ועוה״ב (וכן יש ברוחניות השפע בחסד ושמחה האלקית בענג ושמחה ואה״ר בימין מקרבת בתפלה שיצליח אדם ויעלה למעל׳ ביתר ממדתו אע״פ שאינו ראוי לכך כי יש בו תערובות שקר וגסות הרבה כו׳ רק שיפול ע״ז ממילא כשלא יכול לקום ולעמוד במקום האמת כענין מי יעלה[35] בהר ה׳ כו׳ נקי כפים ובר לבב בתכלית בלי שום תערובות רע וגסות אשר[35] לא נשא לשוא נפשי כו׳ וכשלא יכול לעלות עוד יפול ממילא כעולה בהר גבוה כשאינו יכול לעלות ירד ויפול למטה[36] (כמרגלים שמאסו בארץ חמדה[37] ונפלו למטה וכה״ג) וכמו שהיה בכמה נשמו׳ גבוהות כירבעם שהיה במדרגה אחת עם אחיה[38] ונטרד מן העולם מחמת גסות הרוח שהיה בו. וכן יוחנן כה״ג נעשה צדוקי (ברכו׳ כט, א) וכאלישע אחר (חגיגה יד, ב) שנכנס לפרדס ויצא לת״ר[39] כי טינא היתה בלבו (שם טו, ב) וכה״ג) וכן יש בכמה בנ״א שהיו יראי ה׳ ועובדים בעבודה רבה מנעוריהם בהתלהבו׳ בתפלה ובעסק המצות ומתקלקלים ונופלים בתאות וקלות או ביין ושכר ותענוגי עוה״ז וכבוד וקנאה כו׳ שנדחו מלמעלה (כמ״ש (שמות כ, כג) ולא תעלה במעלות כו׳). וכ״ז הוא בחי׳ התכללות דגבו׳ והוא דין בחסד שנפעל הדין על לבוש החסד דוקא כנ״ל וכמו״כ יש להפך בבחי׳ התכללות דחסד בדין שנק׳ חסד שבגבו׳ כידוע ובאור זה כידוע שזהו כאשר מדת החסד מתלבש במדת הדין ופועל פעולתו ע״י הדין דוקא וכמו שאנו רואים בתוכחת מוסר האב לבנו שמוכיחו בדברי׳ קשים ביותר לבזותו בתכלית שלא היה מדבר קשה ובבוז כזה גם לשונאו עד שיבוא לכלל הכאה ברצועה לייסר את בנו בדין קשה מאד והכל רק כדי שישמע אליו לילך בדרך הישר וטוב בעיני אלקים ואדם ויעזוב דרך הרשע כו׳ שהרי הדין הקשה הנראה בגילוי גמור שהוא עונש ההכאה וכל היסורים שעושה לו בהעדר המזון והלבוש וכה״ג. ואמנם בחי׳ החסד כלול בו ומלובש בהעלם שהוא רוב האהב׳ שאהב לבנו יוצא חלציו שחפץ בהצדקו שיהיה צדיק וכשר וילך בדרך הישר שזהו רק מצד החסד האמיתי שחפץ לעשות לו בהדריכו לטוב ע״כ יבא לידי הכאה ודין קשה כ״כ וכל שמגלה יותר הדין והעונש יותר ניכר בזה עוצם האה״ר וחסד הפנימית שמלובש בזה וכענין הקללות שבתוכחה[40] שהרב׳ לקלל קללות רבות כאלה וכולם נעשו בפ״מ ובכל אלה זהו רק כאשר ייסר איש את בנו כו׳ כי בנים אתם לה׳ (דברי׳ יד, א) ובתוך עונש ודין קשה זה מלובש רוב עוז האה״ר האלקית (וכמ״ש במ״א ע״פ (ירמי׳ לא, יב) והפכתי אבלם לששון[41] שט״ב יהיה יו״ט לפי שבו נולד משיח[42] הגואל ויהפך ליו״ט כי יתגלה בו מה שהיה בו בהעלם מבחי׳ האה״ר שמלובש בחרון אפו ששלח ידו במקדשו וזהו שט״ב הוא באותו יום שהוא יום א׳ דפסח[43]) וכמו כי אשר יאהב ה׳ יוכיח (משלי ג, יב)[44] וכיסורי הצדיקים בעוה״ז להרבות שכרן בעוה״ב ונק׳ יסורים של אהבה[45] כידוע או למרק העון וליפרע מהן בעוה״ז מעט מעט וכיסורי הגליות בשעבוד קשה בטרדת פרנסה לפוטרם מגיהנם[46] וכה״ג יש בכל אדם בכל פרטי עניניו ברוחניות ובגשמיות שלפעמים משפילים אותו בשפלות בשמאל דוחה בירידת המדרגה כדי להעלותו אח״כ (וכנהר די נור לפני עלייה בג״ע[47]) וכמצוי הנפש בפרנסה ביגיעה ודוחק ויסורים קשים בבני וחיי צער וכה״ג כדי שיקבל החסד ורב שפע אח״כ וכן בהצלחת התורה ומע״ט ותפלה ותשובה אמיתית שבאים ע״י יסורים בלב נשבר ונדכא כמו (תהלים צ, ג) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו כו׳ שזהו ירידה בשביל עלייה כו׳ וד״ל:

(כט) (ובמ״א מבואר להפך[48] שגבו׳ שבחסד זהו הדין והצמצום שעי״ז נעשה החסד בשפע החסד דגשמי ברכה שבאים בצמצום והתחלקות טפין טפין כדי שירוה הארץ כו׳ וכן המזונות בגבו׳ שבחסד כענין מכלכל חיים בחסד[49] וכן תח״ה כו׳ שנז׳ באתה גבורי[49] באים במדה כפי הכלי של המקבל לבד כמשל הרב המשפיע בצמצום לקצר כדי שיוכל להתקבל במקבל וכ״ה ענין כל דין שנעשה בשביל חסד שהחיצוניות דין ופנימית המכוון חסד הוא שזהו עיקר תגבורת החסד והן כל ענינים הנ״ל ביסורי האב לבנו וביסורי הצדיקים וכה״ג ובחי׳ חסד שבגבו׳ זהו כאשר הדין נעשה ע״י החסד כנ״ל במשלם לשונאיו וכה״ג כי חסד שבגבו׳ העיקר הוא גבו׳ ודין והחסד שבו רק בשביל הדין ע״כ נק׳ חסד שבגבו׳ וכן להיפוך גבו׳ שבחסד העיקר הוא מדת החסד והגבו׳ ודין שבו הוא רק בשביל לפעול החסד שזהו כגבו׳ גשמית[50] וכמזונות בצמצום וכיסורי האב לבנו ולצדיקי׳ כנ״ל והכל ענין וכוונה אחת עם הנ״ל רק שינוי הלשון יש בזה) וכמו״כ מבואר במ״א בענין ולשון אחר שהתכללות הנ״ל בגבו׳ שבחסד וחסד שבגבו׳ זהו ענין ב״פ דק״ש[51] שהוא ב׳ מדרגות הפכיים דאור החסד בכלי הגבו׳ בשם מ״ב דואהבת ואור הגבו׳ בכלי החסד בפ׳ והיה בשם ע״ב[51]. והנה מדת הת״ת הוא בחי׳ הממוצע בין ב׳ מיני התכללות דחו״ג הנ״ל והוא כמו מדת הרחמים דיעקב שהרי אין מציאות רחמים נופלים רק אחר מדה״ד לומר שאע״פ שיחויב ע״פ הדין מ״מ יפטר

מעונש מצד הרחמים שזהו תגבורת החסד על הדין וא"כ יש במדה זו התכללות מאמצעות ב' ההפכים דחסד ודין כמו ברגז רחמים תזכורי כו' ואע"פ שאין מרחמים בדין[2] מ"מ יהפך מכעס לרחמים וא"כ יש בכח הרחמים יותר מן הדין וגם יותר מן החסד כי אע"פ שנחלש כח החסד מצד מדה"ד המנגדו מ"מ גובר הרחמים ועכ"ז יש ברחמים מצוע (כמו הרפואה שהיא מצד הרחמים כמ"ש (הושע ו, א) כי הוא טרף וירפאנו[3] טרף במדה"ד וירפאנו ברחמים וכה"ג) שלפעמים יגבר כח הדין מן העונות ביותר עד שלא יועיל המתקת הרחמים וא"כ ודאי שיש ברחמים מיצוע מחו"ג (וכמו בקרבן נח דכתיב וירח כו' ויאמ' כו' לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אסף עוד להכות כו' עוד כל ימי הארץ כו' (בראשית ח, כא-ב) שזהו חסד ורחמים לפנים משוה"ד לפי שמצא זכות לאדם כי יצר כו' וגם היושר שלא יקלל האדמה בעבור עון האדם וזהו שנוי ממדה"ד שעשה למחות את האדם ולהשחית את הארץ ועכ"ז תפס גם למדה"ר לומר לא ידון רוחי באדם כו' והיו ימיו מאה ועשרים שנה[4] לבד כו' שזהו בחי' המצוע בין חסד ודין והוא מצד התכללות[5] דגבו' שבחסד עם חסד שבגבו' כאשר השכל והדעת מחלק כ"א לי"ס ע"כ יוכלו לבא לבחי' מזיגה והכרעה דבחי' הת"ת שזהו עיקר בחי' התקון[5] אחר התהו כמ"ש במ"א) וזהו ענין מדה הג' דבחי' ת"ת שמכריע[6] בין חסד ודין היינו שלוקח מיצוע מהתכללות דשניהם ונעשה מאופן הכלול מבין שניהם כמו דעה שלישית כאשר דיין א' מזכה לגמרי והשני מחייב לגמרי ואז השלישי מכריע בין המחייב והמזכה שתופס דרך שאינו כדברי זה ולא כדברי זה לא לזכות לגמרי ולא לחוב לגמרי רק שיהיה בו מחסד במקצתו ומן הדין במקצתו וא"כ כולל הוא ב' הדעות יחד ונק' דעה הג' בפ"ע (וזהו לפי שהחסד והדין נתכלל כ"א מהפוכו ע"כ יכול לבוא להכרעה בדעה שלישית שישוו בה ב' ההפכים כנ"ל וכמו מדת הרחמים כנ"ל). וזהו לפי שמוצא הסברא ושכל שנוטה לזכות וחסד באופן זה ודין וחוב באופן זה (כמו כי יצר וכו' ע"כ יצא מזה ממוצע כנ"ל) וכה"ג במדות עליונות דחו"ג דאצי' יש בחי' המכריע שהוא בחי' הת"ת שהוא בשם הוי"ה[7] דוקא כידוע. וזהו שרש התורה במדות[8] שבה שהוא בבחי' הת"ת דוקא שכלול מחו"ג כמו כל ד"ת דמ"ע ול"ת שכלול החסד מן הדין והדין מן החסד ונק' משפט צדק כמאזנים השוקלים בצדק נקרא (דברים טז, יח. לו) מאזני צדק כו' וכמ"ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת כו' (והן ו' מדות דחייב זכאי כשר פסול טו"ט כו' בו' סדרי משנה) וזהו שארז"ל (ברכות נח, א) והתפארת זו מ"תי וכחתן יכהן פאר כו' (ישעי' סא, י) והיינו הטעם שהתפלין נק' פאר (ברכות טז, ב) כמ"ש (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך כו' כידוע לפי שהן ד' פרשיות דהיינו חו"ג דשמע והיה אם שמוע שנתחלקו ע"י הדעת מחו"ב[9] דקדש והיה כי יביאך (כידוע ומבואר במ"א):

(ל) **וזהו** ויקם עדות ביעקב[11] דוקא שהיא בחי' הת"ת ותורה שם בישראל כו' שזהו הטעם שהתורה נק' אמת[12] שהוא קו האמצעי[13] דת"י שכלול מב' הקוין דחו"ג שהוא בחי' יעקב כידוע וד"ל וזהו ענין שיר משולש שהוא הת"ת שכולל ב' ההפכים דחו"ג וכמו התענוג שבקול השיר הממוזג מאמצעות ב' ההפכים דחדוה ומרירו' יחד כנ"ל. וכן הגוון הירוק שכלול מב' ההפכים דלבן ואדום רק שאחד מהם בהעלם כנ"ל בענין גבו' שבחסד וחסד שבגבו' כו' וד"ל. אך הנה המדרגה הד' שהוא שיר מרובע שכולל לד' מדרגות דהיינו חו"ג ות"ת המכריע שהן ג' והן ד' כי הרי יש ב' מדרגות דחו"ג ההפכיים בעצם וב' מיני התכללות דחסד שבגבו' וגבו' שבחסד הנ"ל הרי יש כאן ד' מדרגות רק שבת"ת המכריע או הרחמים אין בגילוי רק אופן אחד מב' מיני התכללות דחו"ג שהוא כדיעה הג' המכרעת שנק' מצוע אבל כאשר כל ב' מיני התכללות דחו"ג באים בגילוי הרי יש כאן ד' מדרגות בגילוי. ויובן זה ע"ד דוגמא כאשר ג' הדיינים המזכה והמחיב והמכריע שהן ג' דעות מחולקות הושוו לפסוק הדין באופן ודעה אחת שאינה כדברי כולם ומאחר שהושוו בה ג' הדעות יחד בהכרח שנמצא בדיעה זו כדברי כל הג' דעות וא"כ ודאי בהכרח שנמצא שדעה[14] זו הד' מג' דעות שהוא דעת המזכה והמחייב וגם בדעת המכריע והרי דעה זו ואופן זה שהושוו בה ג' הדעות אינה כדעת המכריע ממש אלא באופן אחר מיוחד בפ"ע א"כ בהכרח שיש בה ד' דעות מאחר שסובלת ג' הדעות והיא עצמה דעה בפ"ע משונה מכולם הרי יש כאן ד' דעות (וכנ"ל בדעת המכריע שנק' דעת שלישית מטעם שכולל בעצמו ב' הדעות דחו"ג והוא עצמו דעה בפ"ע לא כזה ולא כזה וכנ"ל וד"ל):

(לא) **ובזה** יובן קצת דמיון לענין שיר מרובע הנ"ל שהוא בחי' התכללות מד' מדרגות בגילוי הנעשה משיר כפול דחו"ג עצמו הנ"ל ומשיר משולש שכולל לשיר כפול והיינו ע"י גילוי ב' מיני ההתכללות דגבו' שבחסד וחסד שבגבו' כנ"ל. והענין הוא דכאשר החסד כלול בגבו' בהעלם ונק' חסד שבגבו' וכן הגבו' כלול בחסד בהעלם ונק' גבו' שבחסד (ע"ד הנ"ל בהתכללות דאוי"ר דאברהם ויצחק או כמשל ב' כתות השרים[15] השמחים עם המלך במשתה) הרי יש כאן ב' מיני דעות חלוקים בחילוף מהתחלקות דחו"ג בעצמו וא"כ בהגלות נגלות ב' מיני התחלקו' הללו דחו"ג בעצמן וב' מיני ההתכללות דחסד שבגבו' וגבו' שבחסד הרי יש כאן ד' מדרגות חלוקות. וזהו שנק' שיר מרובע שהוא ד' מדרגו' חלוקו' בד' מיני תענוג שבשיר ב' מיני תענוג בחו"ג דאו"י עצמן שנק' שיר כפול ושתים שהן ד' בהתגלו' ב' מיני התכללות בשיר בחסד שבגבו' וגבו' שבחסד כו' משא"כ בשיר משולש שהוא בבחי' הת"ת כמו דעה שלישי' המכריע שיכריע באופן א' מב' מיני התכללות דחו"ג לפעמים יכריע כך ולפעמים כך דהיינו לפעמים יהי' באופן שהחסד בהעלם והגבו' בגילוי או להפוך שהגבו' בהעלם בחסד והחסד בגילוי כדמיון מראה ירוק הנ"ל שלפעמים נוטה לאדמימות בגילוי וללובן בהעלם ולפעמים להיפוך או כקול הממוזג מחדוה ומרירות שלפעמים המרירות ועוצב בהעלם והשמחה וחדוה בגלוי ולפעמים להיפוך וכן בטעמים דמרירות ומתיקות כו' א"כ אין כאן בגילוי לעולם רק ג' מדרגות לבד אבל בהגלות נגלות ב' המדרגות דהעלם הגבו' שבחסד והעלם

חסד שבגבו' ויוכללו יחד (כמו שנכללין ב' המדרגות דחו"ג בדעת המכריע) הרי כאן בגילוי ד' מדרגות דחו"ג בצירוף התכללות דהעלם שבכ"א שהן ב' שהן ד' כנ"ל והיינו כמו דעה הד' הנ"ל שכוללת לג' הדעות והיא דעה בפ"ע כו' כך ענין המדרגה הד' הזאת שהיא כוללת לג' מדרגות דשיר כפול ושיר משולש והוא עצמו מדרגה בפ"ע שהיא הנכללת מב' המדרגות דגבו' שבחסד וחסד שבגבו' לשניהם יחד בגילוי (וכוללת גם לחו"ג עצמן שבדעת הג' המכריע שזהו שיר משולש שהן ג' דעות ובפרטן הן ד' והן ב' דעות שבמכריע לפעמים כך ולפעמים כך שבאו שניהם יחד בדעה זו הד' (וא"א לחלק לדעה הג' לדעה בפ"ע שיהיה ה' מדרגו' אחר שהכרעה זו באה מאחד מאופני התכללות דחו"ג וד"ל):

(לב) **וזהו** ד' גווניו הנראין בגילוי בעמוד והוא התגלות דלובן ואדום עצמן. והג' מראה הירוק שיש בו מא' מאופני התכללות דלבן ואדום כנ"ל. והד' המגלה התכללות דד' מיני גוונין הכל בגילוי כאחד כו'. וכן בקול השיר כאשר בא מד' מדרגות דחדוה ועוצב הכל בגילוי כנ"ל כמו שבעירוב הגוונין הכל בא בגילוי. וכן בטעמים יש ד' מיני טעמים חלוקים ממרירות ומתיקות יחד והכל בגילוי במורגש ע"ד הנ"ל וד"ל. וכמו במראות היריעות דמשכן[15] שהיה תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. וידוע (ביומא עא, ב) דשש הוא הפשתן הלבן שהוא מראה החסד[17] הפשוט ותולעת שני הוא האדום בבחי' גבו'[18] פשוטה והארגמן כלול מלובן ואדום (כמו מראה הירוק) שאחד מהן בהעלם והתכלת הוא המראה הד' שכלולה גם מארגמן (והוא בחי' המל'[19] שכוללת כל ההפכים דחו"ג עצמן וב' הפכים דהתכללות שלהם הכל יחד בגילוי[20]. וזהו שאמ' בזהר דכד אינון ג' אינון ד'[21] כו' וההתכללות מג' מדרגות זהו בבחי' הת"ת שנק' שיר משולש כנ"ל וכאשר נמשך במל' אינון ד' שהוא בחי' שיר מרובע שכלול מד' מדרגות בגילוי כנ"ל כי בבחי' החו"ג שבת"ת אחד מהם בהעלם ובמל' ב' ההפכים בגילוי כמ"ש (ברכות ל, ב) במקום גילה (עצמה) שם (דוקא) תהא רעדה ג"כ בגילוי (ולא כלבבות ייראוך וקרב וכליות יזמרו[22] שאין הרעדה במקום גילה עצמה כי היראה מבפנים בלב והזמרה בחוץ או להפוך אבל במקום גילה בלב שם דוקא תהא רעדה ב' הפכים במקום אחד בגילוי (כמו[23] בכיא מסטרא דא[24] בלב וחדוה מסטרא דא בלב שכלול ב' הפכים במקום אחד בלב בגילוי וזהו כמו שאנו רואים באו"נ[25] שלא ראהו זמן רב או שהיה בסכנה וניצול שישקו איש את רעהו ויבכו בראותם זע"ז הרי נק' שמחה של בכיה או בכיה של שמחה שכלולים שמחה ובכיה כאחד כו' וכך יוכל להיות ב' מיני בטול דיראה ואהבה בלב בגילוי כאחד כמו המרקד לפני המלך שיש בלבו שמחה ויראת מלך כאחד (כמו בדוד (ש"ב ו, טז) שהיה מפזז ומכרכר בכל עוז[26] ואמר (שם ו, כא) ושחקתי לפני ה' והרי היה מרכבה לבחי' המל'[27] שהוא בחי' היראה בתכלית הבטול והיה מרקד בשחוק עד שהיה נגלה כאחד הריקים מצד שפלות עצומה כמ"ש (שם ו, כב) ונקלותי עוד מזאת[28] והייתי שפל בעיני דאדרבה מצד עוצם השפלות בבטול במציאו' בתכלית מרוממות השי"ת היה משחק כו' לפי שאינו תופס מקום כלל וכלל הגם שהיה מלך על ישראל בהתנשאות שזהו ב' הפכים כאחד[29] (וכה"ג בשמחת בית השואבה שהיה הלל הזקן חסיד ועניו אומר (סוכה נג, א) אם אני כאן הכל כאן[30] ואם אין אני כאן מי כאן כו' שזהו התנשאות שמצד השפלות דוקא משום דבחי' המל' לית לה מגרמה כלום[31] שהיא כנקודה אחת והכל בא לגילוי במל' ע"כ אמר אם אני שהוא המל' כאן הכל כאן מכל האורות העליונים ואם אין אני כו' מי כאן דכולא קמיה כלא חשיבי (דניאל ד, לב)[32] דאפי' אור צח כו' אוכם הוא[33] לגבי עה"ע שהוא אור החכ' שמאין תמצא ואפי' אור הכתר[34] שזהו אין אותיות אני[35] כו') וזהו הטעם שיכול להיות ב' הפכים דחו"ג בגילוי במל' דוקא שנק' שיר מרובע וגם כל העלם בא לגילוי דהעלם וגילוי זהו בחי' אין ויש (או"כ) ב' הפכים שיש במל' כאחד שהמל' נקודה אחת בבחי' אין דכתר והרי הוא בבחי' גילוי דאותיות בבחי' יש וע"כ כל התהוות מאין ליש במל' וכל בטול היש לאין ג"כ במל' ב' הפכים כאחד לפי שהמל' שרשה בכתר שנק' אין ואני כו' וזהו שהיה דוד בחי' מל' בב' הפכים דהתנשאות יש ובטול היש לאין בתכלית כאחד שאין זה בשאר הספירות כחכ' ומדות כמ"ש במ"א וד"ל (וז"ש (תהלי' ב, יא) עבדו את ה' ביראה וגם (שם ק, ב) עבדו את ה' בשמחה דקאי הכל במל' שהיא בבחי' היראה ובבחי' שמחה ב' הפכים כאחד כמו במקום גילה שם תהא רעדה כו' כנ"ל (ע' בזהר ר"פ אחרי[36] ובמק"מ שם) (ובזהר א' ב'[37] ובמק"מ שם) וזהו מראה התכלת שהוא המל' שכוללת כל הגוונין בגילוי (וזהו (מנחות מג, ב) שהתכלת דומה לים[38] וים דומה לרקיע שהוא בינה ומל' וע' בפרדס בשער הגוונין[39] ואין התכלת מראה הירוק כמוריקא אלא בלוי"א שהוא בחי' גבו' שבמל') ובאמת גם בבחי' הת"ת יש ב' הפכים דחו"ג בגילוי[40] או אין ויש כאחד כי הת"ת עולה ג"כ עד הכתר[41] ונק' בריח התיכון שמבריח מקצה[42] העליון דכתר עד המל' כו' רק שהכתר הוא אין בהעלם ובת"ת אין זה בגלוי[40] שע"כ יסבול ב' הפכים דחו"ג ואין ויש (שהיא או"כ) ורא"ה ממה שהקו האמצעי כולל ב' הקוין בגילוי ממ"ש יעקב (בראשית לא, מב) אלקי אבי אברהם[43] ופחד יצחק היה לי הרי אוי"ר דאברהם[44] היה בו בגילוי שהרי אמר היה לי ממש וכן ממ"ש יעקב (שם כח, כא) והיה הוי"ה לי לאלקים דהוי"ה ואלקים זהו או"כ אין ויש הכל אחד דאין הכלי מסתיר האור כלל כמ"ש (במדבר כג, כא) ה' אלקיו עמו[45] כולא חד וכמ"ש במ"א שזהו מ"ש (שמות טו, יא) מי כמכה באלים הוי"ה כו' וזהו כמו שיוכל להיות התגלות מלמעלה מן הטבע בטבע עצמה כמו (ברכות נד, א) הרואה מקום שנעשה בו נס[46] (מברך בא"י שעשה לי נס במקום הזה[47]) בהפוך הטבע ואין הטבע מסתיר כלל וכמו (מגילה י, ב) מקום ארון אינו מן המדה[48] שהיה נתפס במקום והוא עצמו אינו מן המדה לפי שהארון הוא בבחי' ת"ת ומל'[49] כמ"ש במ"א בענין וי"ו דוהנוראי[50] שזהו בחי' הקו"ח שרש קו האמצעי בכלל שיכול להחליף אור החסד בכלי הגבו' ואור הגבו' בכלי החסד שזהו ענין לאכללא שמאלא בימינא[51] וימינא בשמאלא שהן ב' הקוין דחח"נ ובג"ה שמתכללים ע"י הקו האמצעי לפי ששרשו בפנימי' הכתר שהוא למעלה מהתחלקות הקוין ע"כ יסבול ב' הפכים כו' וזהו ג"כ שרש התורה שהיא בקו האמצעי ולכך

נק׳ ס׳ הישרי׳ שכולל ב׳ הקוין שזהו כל התורה לאכללא שמאלא כו׳ כמ״ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת כו׳ דהיינו כל ההפכים דחו״ג בגילוי במקום אחד וכגילוי הגוונין ביופי המראה אדום ולבן וכל מיני התכללותם זע״ז הכל בגילוי שזהו עיקר היופי כו׳ וזהו (ברכו׳ נח, א) והתפארת זה מ״ת[2] וזהו ויקם עדות ביעקב דוקא כנ״ל והיינו הטעם דשם הוי״ה הוא בבחי׳ הת״ת דוקא שיש י״ב צרופים בד׳ אותיות דשם הוי״ה[3] שהן י״ב ג״א[4] והן יב״ש דמל׳ שנק׳ צבאות הוי״ה[5] שכל אחד כלול מג׳ והוא ד״פ ג׳ (שזהו בחי׳ שיר מרובע כנ״ל) וע״כ אמר (ישעי׳ סג, יז) למה תתענו כו׳ שוב למען עבדיך שבטי נחלתך ולא הזכיר רק אוי״ר דאברהם ויצחק ולא בחי׳ יעקב שהוא בחי׳ הת״ת[6] שהוא שם הוי״ה בי״ב צירופים שבשבטי יה כמ״ש ששם עלו שבטים[7] כו׳ (וכמ״ש בפ׳ חיי שרה[8] ע״פ והנערה כו׳ בענין רבקה של ג׳ ג׳ וד׳ בקר באופן אחר וד״ל):

(לג) **וזהו** השמיעני את קולך[9] כי קולך ערב קול הממוזג מכל מיני קולות הפכיים בגילוי והוא קלא דאורייתא דוקא שנק׳ קול יעקב שהוא בחי׳ שיר מרובע שכולל כל מיני קולות יחד (ושרשו בשיר פשוט דבחי׳ הכתר שנק׳ שיר השירים[10] כו׳ וכמ״ש ובלילה שירה עמי[11] שכלול בשירו כו׳) ומראך נאוה שהוא מראה הכולל כל מיני גוונין בגילוי (כמ״ש ברבקה טובת מראה מאד[12] בלי גבול כו׳ שזהו רבוי התחלקות האורות בכלים שבמעשה המצות שנק׳ יפ״ת ויפ״מ[13] שכלולים במראה אחת שהוא בחי׳ המקיף דכתר לפי שנתב״ס דוקא כמ״ש שם[14]) ועכ״ז עיקר ענין שיר מרובע הוא במל׳ דוקא וכידוע בספרי הקבלה[15] דשיר פשוט הוא בבחי׳ הכתר ושיר כפול הוא בבחי׳ חו״ב ושיר משולש הוא בחי׳ חג״ת ושיר מרובע הוא בחי׳ נהי״מ שזהו כלל דע״ס דאצילות וד״ל:

(לד) **וזהו** שרמז במ״ש הללוהו בתקע שופר[16] שהוא בחי׳ קול פשוט בבחי׳ שיר פשוט הנ״ל והללוהו בנבל וכנור ותוף ומחול הוא שיר כפול דחו״ב שנחלק לחו״ג והן בחי׳ חסד שבתענוג שהוא נעימות ומתיקות דנבל וכנור בקול דק וערב מאד כו׳ והללוהו בתוף ומחול בבחי׳ גבו׳ בקול רם והתנשאות הקול מלמטה למעלה כמו השמחה בתופים ומחולות כשמנצחים המלחמה ובמפלת האויב כמרים שיצתה בתוף[17] כו׳ בגלוי השמחה ושחוק כו׳ והללוהו במנים ועוגב[18] זהו בחי׳ שיר משולש הנ״ל שכלול מחו״ג דשיר כפול דנבל וכנור ותוף כו׳ וצלצלי שמע וצלצלי תרועה[19] הוא בבחי׳ שיר מרובע דמל׳ להשמיע כל מיני קול יחד הכל בגילוי אלא שמתכלל מחו״ג וממוצע וזהו כללות דע״ס דאצי׳ (וכמשי״ת) וד״ל:

(לה) **והנה** להבין ענין שיר מרובע הנ״ל בתוס׳ באור לאמתתו יותר. הנה יש להקדי׳ ענין א׳ והוא במ״ש (זכריה ב, ט) כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם. ויש להבין דלמה דימה ענין הפיזור הזה דישראל בארץ לד׳ רוחות השמים[20] או ד׳ רוחות העולם שהן מזרח ומערב וצפון ודרום שהן ד׳ סטרי עלמא[21] (והוא דלי״ת רבתי דאחד[22] שהמל׳ מלבשת לד׳ מדרגות תנה״י דז״א כו׳ והוא בחי׳ שיר מרובע הנ״ל כמשי״ת) ועוד מהו שאמר כארבע רוחות כו׳ כמו ד׳ רוחות ולא אמר בארבע רוחות כפשוטו שנתפזרו בד׳ קצוות הארץ ממש כו׳. אך הנה פי׳ רוחות השמים או רוחות העולם כפשוטו זהו הקצוות דד׳ סטרין צד המזרח נק׳ רוח מזרח וצד הדרום נק׳ רוח דרום אך מה שנק׳ הקצוות והצדדים בשם רוח שהוא רוח ממש הנושב בארץ לפי שד׳ רוחות העולם הן בד׳ מדרגות דרוח ממש שהוא הרוח המנשב מקצה המזרח נק׳ רוח מזרחית רוח קדים ורוח המנשב מצד הדרום נק׳ רוח דרומית כו׳ וכן רוח צפון ורוח מערב וכאו״א יש לו טבע מיוחדת[23] בפ״ע ואינם דומים זה לזה ועליהם יסוד החיות וקיום העולם שהן הברואים שבארץ וכל אשר בה וזהו שדימה פיזור ישראל כמו ד׳ רוחות ולא אמר בארבע כו׳ לפי שעיקר הכוונה על הרוחות המנשבות בעולם מד׳ הקצוות שע״ז ארז״ל (תענית ג, ב) כשם שא״א לעולם[24] בלי רוחות כך א״א לעולם בלי ישראל דכמו שאין קיום לעולם בלא התכללות הד׳ רוחות דמזרח ומערב וצפון ודרום כך א״א לעולם בלי ישראל ששרשם בבחי׳ המל׳ שכוללת ד׳ הרוחו׳ הללו למעלה כו׳ וד״ל:

(לו) **ובאור** הענין הנה מה שאמרו שא״א לעולם בלא רוחות היינו ע״י בחי׳ התכללות הרוחות זע״ז דוקא שבזה יש שינוים רבים מאד כו׳. כי הנה ידוע בספרי הטבע[25] שהרוחות הן מחולקין בטבען בדרך כלל בענין ד׳ מדרגות דחם ויבש וקר ולח שהן ב׳ הפכים דחו״ג שהן ב׳ מדרגות דרוח דרום ורוח צפון המנגדיים ורוח מזרח חם ולח ורוח מערב קר ויבש ואמנם אעפ״כ יש התכללות מרוח צפון ברוח דרום ומדרום בצפון דהגם שרוח דרום חם מאד ויבש הרי כל צמיחה וגידול דצח״מ יש יותר בדרום מבצפון וגם חום השמש מגדל בדרום[26] דוקא כמ״ש (קהלת א, ו) הולך אל דרום[27] וסובב אל צפון כו׳ לפי שכל חום מוליד[28] ומצמיח לפי שיש בו בחי׳ ההתפשטות יותר ובלתי חום לא יוליד ולא יצמיח כלום (רק כשממוזג מן הלחלוחית ולא חם ויבש לגמרי כארץ המדבר) ורוח צפון להיותו קר ולח יש בו הכיוץ הגדול כקרירות הגדולה שהוא מניע׳ השפע והתולדה כו׳. וע״כ עיקר ישוב הארץ בדרום[29] יותר מן הצפון ולזאת נחשב צד הדרום בבחי׳ החסד וצד צפון בבחי׳ גבו׳[30] שהוא הצמצום כידוע. ואע״פ שהחום בבחי׳ הגבו׳ כרשפי אש שלהבת העולה כו׳ והקור הוא בבחי׳ החסד כמים אבל נכלל דבר בהיפוכו דוקא וכן רוח מזרחית חם ולח ורוח מערבית קר ויבש נכללים זע״ז והוא מצד עירוב הרוחות יחד שמתערבים ומתכללים ומתמזגים יחד בכמה מיני אופנים שונים כרוח צפון ברוח דרום ורוח מזרח ברוח מערב וד׳ הרוחות יתכללו כולם כאחד והיו לרוח אחד ממש כמו שנראה לעין שלפעמים מנשב רוח הצפון בצד הדרום ולנגדו ינשב רוח הדרום ויתכללו זע״ז יחד עד שיהיו לרוח אחד שכלול משניהם הגם שהם ב׳ הפכים וכן מרוח מזרח למערב ומרוח מערב למזרח יתכללו כאחד וכן יתכללו לפעמים רוח דרום עם רוח מזרח לבד וכן רוח צפון עם רוח מזרח ורוח מערב עם רוח צפון או רוח דרום וכך יוכל להיות שנוי אופני המזיגות והתכללות של הרוחות עד שיוכללו כל הד׳ רוחות יחד (כידוע ברוחות שבים לעוברי ארחות ימים בכל פרטי אופני התכללות הרוחות שמשתנים בכל עת ורגע כו׳) ולזאת יוכל להיות

מדרגה הא׳ במנגדו ההפכי דוקא כמו מציאות הזהב שהוא בדרום שהוא ארץ החוילה שהיא בקצה הדרום ששם הזהב והבדולח[31] (מצד חום האויר ביבישות שמהפך העפר לקושי דומם הזהב שבו מעוט הרוח והאויר בתכלית כידוע בס׳ הטבע[32]) וכתיב מצפון זהב יאתה[33] כו׳) וכן כל השפע הרוחניות נמשך בבחי׳ הגבו׳ שבצפון כשפע המזונות שאמרו שולחן בצפון[34] וכל זה מצד בחי׳ התכללות דחסד בגבו׳ וגבו׳ בחסד כנ״ל דיש בגבו׳ בהעלם מבחי׳ החסד ובחסד יש מבחי׳ הגבו׳ בהעלם כו׳ כך בחי׳ חו״ג דדרום וצפון מתכלל זע״ז שבדרום שהוא בחי׳ החסד יש בו מבחי׳ הגבו׳ שהוא החום והיובש כנ״ל ובצפון שהוא בבחי׳ הגבו׳ יש מבחי׳ החסד שהוא השפע רוחניות בגשמיות כו׳ להיותו בבחי׳ קרירות דמים שהן בבחי׳ החסדים וכמו״כ מתכללים רוח מזרח ורוח מערב (שהוא בחי׳ ת״ת ומל׳[35] וברוח מזרח יש מהתכללות דחו״ג דצו״ד כענין ההכרעה שבת״ת והוא בבחי׳ שיר משולש הנ״ל ובמערב שהוא בחי׳ המל׳ מתכללים הכל והן ד׳ מיני התכללות שבד׳ רוחות דרום בצפון וצפון בדרום ומזרח במערב ומערב במזרח שהן י״ב מיני התכללות בפרט שהוא נגד י״ב צירופים דשם הוי״ה כמו שהוא למעלה בד׳ חיות דמרכבה ובד׳ דגלים דיב״ש למטה שזהו בבחי׳ שיר מרובע הנ״ל ומעלה ומטה לא נחשבו כאן בהיותם בבחי׳ משפיע מלמעלה למטה וד׳ רוחות העולם הן בבחי׳ המל׳ שהוא ד׳ רבתי כו׳ רק שמשם הוא מקור ההתכללות וד׳ רוחות העולם (כמשי״ת):

(לו) **והנה** מה שיש שינוי האופנים שונים באופני ההתכללות בד׳ רוחות העולם כמו ברוח צו״ד שמתכללים לפעמים מנשבים באופן כך ולפעמים מנשבים באופן אחר ואין כל עת שוה באופן ההתכללות של הרוחות המנשבות בעולם ומכ״ש בהתכללות הכללים שמתכללי׳ מד׳ רוחות יחד שא״א להשיג מאיזה טעם וסבה יש שינויים האלה ומי הוא המעורר את הרוחות לנשב לפעמים באופן כך או כך וא״כ בודאי בהכרח לומר שיש בחי׳ מקור כללי שהוא למעלה מכל הרוחות שהוא המנהיג לכולם באיזה אופן יוכללו זע״ז בכל עת וזמן לפי הנצרך לעולם באופן גידול וצמיחה וחיות כל חי שאין קיום לעולם בלא רוחות המנשבות (ולפי אופן מזיגת הרוחות באותו אקלים כך יהיה אופן קיום חיות כל חלקי דצח״מ שבאותו אקלים או מקום בפרט באויר הממוזג מקור וחום ולחות ויבשות) וגם רוח יחידי שמנשב מצד אחד מן המזרח או מערב וצפון ודרום גם הוא יתכלל ברוח שכנגדו באופן פרטי ע״פ השגחה האלקית ממקור הרוחות העליונים הרוחניים וכמו הרוח שלפני ירידת הגשמים שמעלה הנשיאים ברוח ויורידו גשמים בזה יש ג״כ שינויי אופנים שונים באיזה מקום ואיזה זמן ישיב הרוח ויוריד הגשם כמו שאו׳ משיב הרוח ומוריד הגשם[36] (וזהו (תענית ג, ב) זיקא דקמי מטרא להוריד המטר מן העננים ויש זיקא דבתר מיטרא[37] להעלות האידים מן הארץ כי יש ברוח עלייה וירידה כמו שע״י הרוח בים מתרוממים גלי הים ונשקטים ע״י הרוח כמ״ש (תהלים פט, ו) בשוא גליו כו׳ (כמשי״ת) וכמו״כ בד׳ רוחות העולם הרוחני העליון שיש מקור כללי להנהיג לכולם ולעשות בהם ההתכללות באופנים רבים ושונים (כמשי״ת) וכמו בתחה״מ שיחיו ע״י הרוח האלקי אמר (יחזקאל לז, ט) מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים כו׳) וזהו שאמר כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם ולא אמר בארבע רוחות כו׳ שלזה ארז״ל כשם שא״א לעולם בלא רוחות כו׳ הכוונה בזה לרמז על שרש הכללי לכל הד׳ רוחות שמנהיג לכולם ועושה בהם סדר ואופן ההתכללות זע״ז ומד׳ הרוחות יחד כנ״ל שזהו בשם הוי״ה שלמעלה מהתחלקות השפע בבחי׳ מקום וזמן והוא המקור הראשון שמשם נמצא כללות הרוחות שבד׳ סטרי עלמא שנמשך מלמעלה מבחי׳ עולם וכמאמר (ברכות יג, ב) שתמליכהו בשמים ובארץ[38] ובד׳ רוחות העולם שהוא הכוונה בדלי״ת רבתי דאחד כו׳ והוא המנהיג בסדר התכללות הרוחות באופנים רבים (שזהו אח דאחדי[39] ז׳ רקיעים וארץ שהוא החי״ת והאלף אלופו ש״ע כו׳) וידוע דשרש נש״י הוא בשם הוי״ה דוקא כמו הוי״ה אלקינו[40] כו׳ כי (משלי כ, כז) נר הוי״ה נשמת אדם[41] וע״כ אמר כי כארבע רוחות השמים שמקבלים ממקור הכוללם יחד בבחי׳ שם הוי״ה הרי גם בנ״י בשרשם בחי׳ מקור כולל לכל העולם ע״כ כשם שא״א לעולם בלא רוחות כו׳ וע״כ אמר כי כארבע רוחות כו׳ וד״ל (והוא עצמו הטעם שפיזרן בד׳ רוחות העולם לפי שבהם תלוי אופן סדר התכללות כל הד׳ רוחות כפי שרשם למעלה בי״ב צירופים דשם הוי״ה כנ״ל וד״ל):

(לח) **ובכ״ז** יובן בתוס׳ באור ענין שיר מרובע שזהו בחי׳ התכללות בד׳ מדרגות בד׳ מיני התכללות שבד׳ רוחות העולם שנכללו יחד בהתכללות אחת כאשר יוכללו כל הד׳ רוחות יחד כנ״ל וד״ל. אך הנה יש להקדים עוד ענין אחד והוא מ״ש בהליכת השמש הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח כו׳ (קהלת א, ו) דלכאורה אין זה מובן שמתחיל בהילוך השמש ומסיים בסיבוב הרוח כו׳ ומה שייכות יש להילוך השמש לדרום דוקא. וגם מ״ש וסובב אל צפון הרי אין השמש מסבב לצפון כלל רק בדרום וקצה המערב בקיץ כו׳. אמנם הנה יש להקדים עוד ענין אחד בהתכללות ד׳ רוחות העולם שאנו רואים שלפעמים יהיה התכללות הרוחות שלא בסדר והדרגה כלל זע״ז אלא בבחי׳ בלבול ותערובת גדולה והוא ע״י סבת רוח סערה שהרוח סוער בתוקף גדול מאד שמבלבל כל הרוחות שינשבו בלי סדר הצריך כמו רוח סערה שבים שיתגבר לבלבל הרוחות דצו״ד ומזרח ומערב בלי סדר והדרגה עד שמבלבל לגלי הים להעלותם ביותר ולהורידם לפעמים מתגבר מרוח מזרח למערב ומיד מתגבר רוח מערב לנגדו וכן מצו״ד באופן שלא יוכלו הספינות להלוך על הים כלל ויעמדו או יפלו וישברו כשרוח אחד גובר ביותר כידוע ליורדי הים באניות שא״א להם לילך כ״א ע״פ סדר נכון בהילוך הרוחות ברוח ממוזג בשוה מד׳ הרוחות או ע״י רוח מיוחד שילך בנחת כו׳ וכמ״ש בזהר פ׳ בשלח כד סליק ימא[42] גלגלוהי כו׳ דרוח זעפא אשתכח כל ארבין קיימין לא סלקין ולא נחתין וכל נוני ימא מתבדרין לכל סטר כו׳. והדוגמא מזה למעלה היינו בבחי׳ רוחות העליונות דאצי׳ שהן מקור

ושרש לד' רוחות העולם הגשמי שבים וארץ למטה כידוע בענין הנה מקום אתי כו' (שמות לג, כא)[1] שבחי' מקום הוא הכולל ו"ק מעלה ומטה מזרח ומערב צו"ד ובחי' שרש ומקור הראשון למקום גשמי נמשך מבחי' מקום העליון שהן ו"ק העליונים שבשם הוי"ה שלמעלה מהמשכת המקום בפועל מאין ליש ממש וע"כ ארז"ל (מד"ת פ"צ, י) הוא מקומו של עולם[2] ואין העולם מקומו שמקום דעולם הנברא מאין ליש בטל וכלא ממש חשיב לגבי ו"ק העליונים שנק' מקום למעלה וז"ש הנה מקום אתי כו' וע"כ נא' (יחזקאל ג, יב) ברוך כבוד הוי"ה ממקומו דוקא וזהו ברוך המקום[3] כו' ומפני שמקומו העליון הוא מקור למקום הנברא שנק' עולם נק' מקומו ש"ע אע"פ שאין העולם מקומו שנבדל בערך מהם דאין ערוך לך כו' כי התהוות העולם הוא רק מהארה דהארה[4] אלקית המצומצם בשם אלקים כידוע וזהו כוונת היחוד בק"ש באמרו ה' אחד אח דלי"ת[5] שהא' הוא אלופו ש"ע שיומשך מו"ק דאצי' בעולם הבריאה והן אח ז' רקיעים והארץ ובחי' מעלה ומטה וד' רוחות העולם וזהו שארז"ל (ברכות יג, ב) שיאריך בדלית של אחד[6] כדי להמליכו בשמים וארץ וד' רוחות העולם (כמ"ש במ"א באריכות) וז"ש (דה"א כט, יא) לך ה' הגדולה כו'. והנה מה שלמטה יכול להיות עירוב ובלבול הרוחות זהו מצד שנמשך ברוחות העולם רוח העליון ביותר שלמעלה מהתחלקות ד' הרוחות ע"כ יבאו בבחי' בטול גדול עד שלא יוכלו לילך בסדר והדרגה באופן התכללותם זע"ז כו'. והיינו מפני שלמעלה ג"כ יש הארת אור המקיף העליון דו"ק דאצי' שלמעלה הרבה משרש התחלקות הו"ק שהן ו' מדות דחג"ת כו'. ואע"פ שיש בהם בחי' ההתכללות בסדר נכון כמו ההתכללות בחסד שבגבו' וגבו' שבחסד באופן מיוחד ובהתכללות כולם כאחד בסדר הנכון כפי שנמשך ממקור המדות דו"ק מבחי' בינה כו' אך מחמת אור המקיף שלמעלה ממקורם מתבטלים ממציאותם אופן סדרם וכל אחד אינו על מקומו או שעומד בלי הילוך כלל וזהו ענין הרוחות שבים העליון שמתבלבלים וכל ארבין קיימין ונוני ימא' עלאה שהן הנשמות דאצי' מתבטלים ממציאותם ולא יוכלו לקבל סדר הילוכם ומתבדרין לכל סטר ממזרח למערב ומדרום לצפון שנמצא בלבול ותערובות בכאו"א שאינו מוצא מקומו ושרשו ומי שמקומו ושרשו בחסד שבצד דרום הולך אל צפון כו'. כדמיון בלבול הרוחות הגשמיים שבים הגשמי למטה כו' וכ"ז לפי שגם במקורם דרוחות הים העליון במדות דאצי' נמשך מבחי' המקיף דכתר שלמעלה ממקור המדות שמקבלים מחו"ב ע"כ יתבלבל סדרם ויכול אור החסד להאיר בכלי הגבו' שיוחלף כל או"א ממקומו כו' עד דאתא ההוא דברא בימא דידע לאשלמ' רוחא דזעפא כו' שזהו בחי' יסוד אבא שמקבל מיסוד דע"י שיוכל להמתיק הגבו' דמקיף זה דמדות ולהשקיט הרוח סערה כו' עד שיכול להיות סדר נכון בהילוך הרוחות העליונים דים העליון בהתכללות זע"ז כפי שנמשך במוחין דמדות עליונות כו' (כמ"ש בבאורי הזהר[7] באריכות ע"ש) וכך יהיה למטה שיאיר אור ממוזג במקור הרוחות שיתכללו כסדרן כו' וד"ל:

(לט) **ומעתה** יובן ג"כ בענין הליכת השמש שא' הולך אל דרום וסובב אל צפון כו'. דהנה ידוע בשרש השמש למעלה שהוא בבחי' המדות דאצי' שהוא שם הוי"ה דז"א כמ"ש (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן הוי"ה אלקים[8] כי אלקים כמו נרתק לשמש שהוא שם הוי"ה כמ"ש בזהר בכמה דוכתי ויש במדות דאצי' מהארת המקיף העליון שלמעלה ממקורם כחו"ב כנ"ל וזהו השמים מספרי'[9] שהן המקיפין דמדות בכתר וחכ' וכלולים יחד כאש ומים יחד כו' ונמשך משם בחי' התכללות גם במדות דז"א וזהו יום ליום מחסד לגבו' יביע אמ"ר אש מים רוחי[10] התכללות דמקיף כו' וכן במל' שנק' לילה[11] יהי' התכללות זאת שהן ד' רוחות העולם דד' רבתי כו' אך כ"ז אינו נמשך רק בבחי' מקיף בהעלם ומן ההעלם יצא קצת גילוי אור להיות בהם בחי' התכללות וז"ש אין אמר ואין דברים בגלוי בלי נשמע קולם בכל הארץ יצא קום[12] לבד שהוא בחי' קו המדה דחכ' שנמשך גם במדות דמל' שנק' כל הארץ וכידוע דהשמים הוא המקיפים לארץ בבחי' משפיע בהעלם והארץ בחי' מקבל מרוחניות לגשמיות כמ"ש (הושע ב, כג) אענה את השמים[13] והם יענו את הארץ (כי הארץ רק כגרגיר חרדל[14] לגבי גלגלי השמים כידוע) ועכ"ז מד' רוחות השמים נמשך השפע הרוחניות בד' רוחות הארץ בבחי' התכללות המדות דחו"ג כו' שבשמים הוא שבא מן ההעלם לגילוי בד' רוחות הארץ וזהו בכל הארץ יצא קום כו' (וזהו שתמליכהו בשמים ובארץ מלמעלה למטה מסובב לממלא מהוי"ה לאלקים שזהו אחד בד' רבתי שנק' ד' רוחות העולם כידוע) אך עיקר גלוי זה שבא מהעלם המקיפים דמדות עליונות שנק' שמים הוא בא ע"י הילוך השמש דוקא שהולך אל דרום וסובב אל צפון שמסבב לד' רוחות השמים כו' והיינו מ"ש לשמש שם אהל בם[15] לשמש דוקא כו' והענין הוא כידוע בענין השמש הגשמי שכלול מחומר וצורה שהנפש הרוחניות שלו שמשיג השגת כח האלקי המהווה אותו מאין ליש הוא שאו' שירה בבחי' בטול גדול כמ"ש וצבא השמים לך משתחוים[16] ובחי' השתחואה זו רוחנית היא בצורה שבו וזהו הנק' הילוך רוחני כו' וממילא חומר השמש הוא המהלך וסובב בהילוכו בהילוך והשתחואה גשמית וכ"ה בכל הילוך הגלגלים הגשמיים כמו בהילוך וסבוב האופנים העליונים הרוחניים וכמ"ש במ"א בענין שמש בגבעון דום[17] שפסק לומר שירה ע"כ עמד גם החומר שלו כו' וזהו הולך אל דרום כו' מפני שלפי אופן התגלות אור האלקי בצורת השמש בכח ההשגה האלקי' שבו כך יהיה אופן בחי' הבטול שלו בשירה שאומר כמ"ש הללוהו שמש וירחי[18] כו' וכן השמים מספרים כו' וע"פ אופן הבטול הרוחני בצורה שלו כך יהיה אופן הילוך וסבוב החומר שלו בהשתחואה גשמית בתמידות בלי הפסק כלל וזהו הולך אל דרום תחלה כו'. כי הנה מבואר למעלה בד' מיני בטול שהן ד' מיני שיר שיר פשוט שיר כפול כו' ושיר פשוט הוא בחי' בטול הפשוט שלמעלה מן ההשגה וטעם לגמרי רק בטול כל העצמות עד שהוא כאבן דומם בלי התפשטות כלל כו' וכ"ה בטול הפשוט דשמש בנפש שלו שלמעלה מכח ההשגה שלו

בבטול העצמות שזה בא מבחי' אור מקיף דכתר שלמעלה ממקור חוצבו כו' אז לא יוכל לומר שירה כלל באיזה השגה ועומד לגמרי כענין שמש בגבעון דום מפני גילוי עצמות אלקות כו' שנעשה כדומם בהעדר התפשטות השגה כו'. ואמנם אחר זה נמשך בו ההשגה האלקית בנפש גלגל השמש ויאמר שירה בהילוך וסבוב בהשתחואה רוחניות וגשמיות אז נאמר הולך אל דרום כו' שתחלת ההילוך שלו בדרום דוקא לפי שתחלת גילוי האור האלקי בנפשו בא בבחי' השגה באלקות שיתפעל באהבה שהוא בחי' החסד כי ראשית גלוי האור במדת החסד דוקא כמ"ש יומם יצוה ה' חסדו[20] וכן חסד אל כל היום[20] והוא שמאיר בשמש שמאי' ביום ע"כ מיד בתחלת הילוכו בארץ הולך אל דרום שהוא בסט' דחסד ברוחות השמים ויש בו מהתכללות הגבו' בצפון כנ"ל דזהו גבו' שבחסד כו' כנ"ל בהתכללות דיראה באהבה כו' ויש בהילוך זה של השמש מכמה הפכים דחג"ת וכענין הנ"ל בשיר כפול ושיר משולש אך הגילוי שלו בחסד דדרום שהוא בחי' הבטול באהבה ותשוקה והכל הוא ע"פ הרוח של השמש שהוא בחי' הצורה הרוחנית שלו לפי אופן השגתו כנ"ל. וזהו סובב סובב הולך הרוח שעיקר הסובב וההולך הוא הרוח של השמש שממילא יסובב וילך גוף חומר השמש כנ"ל וזהו שאנו רואים שיצא השמש במזרח ויסבב מעט מקצה המזרח והולך אל דרום ויסבב לקצה המערב מעט או רב כפי שנוי הליכתו בקיץ וחורף כידוע הכל הוא ע"פ סדר אופן הבטול שלו בבחי' המדות דחג"ת בשנוי אופן התכללות' זע"ז כמו בגבו' שבחסד בדרום עם חסד שבגבו' בצפון (וזהו וסובב אל צפון ששם הוא בהתכללות בחסד שבגבו' עם גבו' שבחסד סובב סובב הולך הרוח סתם שזהו הכולל כלל הד' רוחות יחד כנ"ל וד"ל) וכן בהילוכו במזרח ומערב הכל הוא בבחי' התכללות דנשיבת הרוחות בד' רוחות העולם שבא בגילוי ממש בארץ וד"ל (אך עדיין אינו מובן מ"ש וסובב אל צפון אחר שאין השמש הולך בצפון[21] כנ"ל ומה שחוזר וכופל סובב סובב הולך הרוח כו'. הענין הוא כידוע שהשמש שנשקע במערב הולך ברקיע מתחת לארץ ומאיר על ארץ שמתחת רגלינו (שנק' ארץ החדשה והיא אמעריקא[22]) ויום שלנו אצלם לילה יחשב ויום שלהם לילה יחשב אצלינו ונמצא שהשמש שבוקע לארץ מתחת מן המערב אחר שקיעתה אצלינו במערב הולך שם השמש בצד צפון שהוא נחשב אצלם דרום וכל תוקף חום השמש שם בצפון כמו בדרום שלנו וע"כ שם נמצא הזהב הטוב שנק' זהב אופיר[23] כידוע (ואפשר זהו שאמר על נהר פישון[24] שסובב כל ארץ החוילה וזהב הארץ ההיא טוב כו') וזהו סובב אל צפון ממש ששם מגיע לתחלתו במזרח בסבובו כל ההיקף דד' רוחות שע"כ נק' סובב וביציאתו אלינו במזרח והולך אל דרום נק' הילוך כו'. וזהו סובב סובב הולך הרוח סתם שזהו בחי' רוח המקיף של השמש שמקיפו ומסבבו בהילוך זה ממזרח לדרום ומדרום למערב ולצפון שהוא הכולל סבוב כל הד' רוחות מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה וע"כ נק' רוח סתם להיותו בחי' מקור כל הרוחות כנ"ל בענין התכללות הכללי' בד' רוחות העולם ברוחות גשמיים שמנשבים בארץ ששרשם הוא בד' רוחות השמים המשפיעים הרוחניות אל ד"י שבארץ ע"י הילוך השמש דוקא שסובב והולך בכל ד' רוחות השמים כמ"ש סובב סובב הולך הרוח שהוא רוח המקיף דשמש (כמשי"ת) וד"ל[25]:

(מ) **וזהו** לשמש שם אהל בהם. כי הנה כמו שמבואר למעלה בהילוך וסבוב השמש הגשמי בהיקף ד' רוחות השמים שעל ידו יהיה השפע הנמשך מן השמים לארץ בהתכללות הד' רוחות כו' וא"כ שרש רוח השמש בבחי' מקיף לכל ד' רוחות השמים מאחר שמקיף וסובב לכל ד' רוחות השמים שהוא היקף העיגול דשמים מקצה העליון לתחתון עד שחוזר לעליונו של עיגול במזרח (אע"פ שאין במקיף של עגולי השמים מעלה ומטה ממש מ"מ יש בחי' מעלה ומטה למ"ד (פסחים צד, ב) גלגל קבוע ומזלות חוזרים כו') וכמ"ש (קהלת א, ה) וזרח השמש (במזרח) ובא השמש (במערב) ואל מקומו שואף זורח כו' (כמ"ש בזהר[26]) כמ"ש מקצה השמים מוצאו[27] ותקופתו על קצותם כו' שזהו בבחי' מקיף דמדות שבשמים שמשפיע לארץ כו' וכ"ה למעלה בשמים העליונים שהן בחי' מקיף דו"ק העליונים דאצי' כנ"ל שבכל הארץ יצא קום שמאירים בהעלם גם בכל הו"ק הגשמיים שבעולם שנק' מקום בגשמיות מעלה ומטה מזרח ומערב צו"ד שהן ד' רוחות השמים גשמיים שמאירים לארץ בהעלם (כקו האלכסוני שנמשך מעגול השמי' הגדול לארץ[28] שהיא רק כגרגיר חרדל כמ"ש במ"א וכמ"ש והם יענו את הארץ להביא השפע מן המזלות הרוחניים לגידול הדצח"מ וד"י הגשמיים שבארץ ע"י סבוב המזלות והשמש והירח כו') וזהו יצא קום לבד ובקצ' תבל בכדור הארץ למטה ששם הוא קצה התחתון של עגול השמים כו' וכנ"ל בפי' ברוך המקום כו' לשמש שם אהל בהם פי' גם להילוך השמש בכל היקף העיגול דשמים בד' רוחות שלו שם אהל בהם כי יש גם בשמש ברוח הסובבו ומקיפו מקצה השמים עד קצהו מבחי' המקיף דמדות דשמים ששם אהל במקיף זה כמו אהל שמכס' על האדם ומקיפו מכל צד כך רוח השמש בבחי' ההילוך שלו מאיר מבחי' אור מקיף שנק' אהל העליון שלמעלה מהתחלקות הו"ק כו' שהוא למעלה מבחי' השגה דצורה שלו שמחמתו יולד בשמש בחי' בטול פשוט שהוא בחי' שיר פשוט שאינו בא באופן גוון ומראה במדות דחו"ג כלל אך מחמתו יומשך ממילא בחי' הבטול והשיר שלו בהילוכו וסבובו בכמה אופנים שונים בבחי' התכללות דחו"ג כמו הולך אל דרום כו' בבחי' הבטול שבאהבה שכלול מיראה כו' אבל בחי' המקיף עצמו ששורה על השמש (שז"ש סובב סובב הולך הרוח סתם כנ"ל) הוא נבדל בערך מהיות גם מקור להתחלקות דמדות דחו"ג הללו (וע"כ כאשר נמשך משם בד' רוחות נתבלבל סדר הילוכם לגמרי כנ"ל) ורק הארה בעלמא מאיר מן ההעלם דמקיף זה לגלוי בשמש שמכח זה הוא שבא לכלל סבוב והילוך זה בד' רוחות השמים וכנ"ל במ"ש בכל הארץ יצא קום כו' וזהו לשמש העליון שהוא בחי' ו"ק העליונים שבשם הוי"ה

שנק׳ שמשא שם אהל ומקיף בהם במקיף דשמים העליונים שבכל הארץ יצא קום להיות מקור למקור לו״ק שלמטה בשמים וארץ התחתונים וזהו והוא כחתן יוצא מחפתו שיוצא מהעלם דא״מ שלו ישיש כגבור כו׳ שיוצא ממזרח השמים והולך אל דרום וסובב אל צפון כנ״ל וזהו מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם דהיינו לפי שגם בו יש המקיף הזה בבחי׳ מקיף דשמים העליונים ע״כ סובב סובב הולך הרוח דשמש מקצה השמים עד קצהו בבחי׳ התכללות של כל ד׳ רוחות השמים שעל ידו יומשך בארץ דוקא לפי ששם הוי״ה שנק׳ שמש הוא עיקר המשפיע במל׳ שנק׳ ארץ[1] כמ״ש והוא כחתן יוצא מחפתו[2] כו׳ (כמ״ש בזהר ומבואר בבאורי פי׳ המלות[3] דהשמים מספרים כו׳) (וכנ״ל במ״ש עד דאתא ההוא דברא כו׳) וד״ל:

(מא) **(וזהו** שאמר כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם ולא אמר בארבע כו׳ וגם אמר כד׳ רוחות השמים דוקא ולא אמר כד׳ רוחות הארץ כו׳ לפי ששרש ישראל הוא בבחי׳ ו״ק העליונים דמדות עליונות דאצי׳ שהוא במקיף דשם הוי״ה כמו שהוא בבחי׳ הכתר (דת״ת עולה עד הכתר כנ״ל) כמ״ש בזהר[4] ע״פ (שמות יז, ז) היש ה׳ בקרבנו אם אין דכתר (משום דבריח התיכון מבריח כו׳) וכמא׳ ישראל עלו במחשבה[5] כידוע וזהו בחי׳ מקיף דד׳ רוחות השמים שכוללם יחד לפי שהוא למעלה מהתחלקות דחו״ג כו׳ כנ״ל. וזהו כארבע רוחות השמים דוקא פרשתי אתכם כדי שבפיזורם בד׳ רוחות העולם יהיה ממילא מקור ההתכללות דד׳ רוחות הארץ המנשבות בעולם כמו ע״י הילוך וסבוב השמש בד׳ רוחות השמים כנ״ל לפי ששרש נש״י בשם הוי״ה בבחי׳ הפנימיות ועצמות שהוא בחי׳ המקיף שזהו לשמש שם אוהל בהם כנ״ל שהוא בחי׳ סובב כ״ע כנ״ל במ״ש כי שמש ומגן הוי״ה אלקים כו׳ וד״ל. וזהו שאמרו כשם שא״א לעולם בלא רוחות כך א״א לעולם בלא ישראל מפני ששרשם במקור ההתכללות דרוחות העליונים בו״ק דאצי׳ (ואע״פ שישראל מונין ללבנה כידוע (בסוכ׳ כט, א) זהו לפי שמקבלים משם הוי״ה להשפיע במל׳ שזהו יחוד קודב״ה ושכינתיה שע״י התו״מ כי שרש התו״מ ג״כ בשם הוי״ה שנק׳ שמשא והן המדות עליונות בבחי׳ מקיפים דכתר וחכ׳ שנק׳ תורת הוי״ה מצות הוי״ה בבחי׳ פנימיות ועצמות דשם הוי״ה וע״כ אמר (ירמי׳ לג, כה) אם לא בריתי כו׳ חקות שמים וארץ לא שמתי וכידוע בפי׳ בראשית כו׳ בשביל התורה שנק׳ ראשית ובשביל ישראל[6] שנק׳ ראשית דג׳ קשרים הן[7] ישראל מתקשרן באוריי׳ כו׳ וד״ל[8]. ועם כ״ז יובן יותר ענין שיר מרובע הנ״ל דהיינו בחי׳ התכללות מכל הד׳ מדרגות דד׳ מיני בטול שיש בשיר כפול דחו״ג ובשיר משולש דת״ת המכריע כנ״ל והוא בחי׳ שיר פשוט הנ״ל בבטול כל העצמות שממנו יבא ממילא כל מיני התכללות בגילוי שזהו שיר מרובע שבא הכל בגילוי דוקא שזהו כמו בחי׳ מקיף דד׳ רוחות השמים הנ״ל שכולל כל פרטי התכללותם וכסבוב רוח השמש בכולם כנ״ל וד״ל):

(מב) **ואחר** כל הנ״ל יובן מ״ש ותלד עדה את יבל[9] הוא היה אבי יושב אהל ומקנה ושם אחיו יובל[9] כו׳. דהנה ע״פ דקדוק לה״ק יש הפרש בין יבל בקמץ תחת היו״ד ובין יובל בחולם על היו״ד ובין יובל במלאפום וכאן אמר יבל בקמץ ויובל במלאפום כו׳ דיובל בחולם הוא בחי׳ האמצעי בין יבל בקמץ ובין יובל במלאפום. הענין הוא דפי׳ יובל בחולם זהו המנהיג בפועל והכל מתנהג על ידו ופי׳ יובל במלאפום זהו מי שמתנהג ויובל ע״פ העליון ממנו שמנהיגו ענין נפעל כידוע ופי׳ יבל בקמץ ובלא וי״ו זהו ענין שם העצם כמו שהוא שעדיין אינו מנהיג בפועל אלא שממנו נמשך מקור ההנהגה בפועל ע״כ נקוד קמץ תחת היו״ד ובלא וי״ו שהו״ו מורה על בחי׳ ההמשכ׳ והנהגה בפועל. וידוע שהקמץ בכתר ופתח בחכמה[10] וגם החולם שהוא בכתר[11] זהו כתר דחכ׳ שבא לגילוי מן ההעלם עכ״פ משא״כ הקמץ שהוא בסתימות והעלם לגמרי רק שממנו יהיה מקור להמשכת ההעלם דחכ׳ לגילוי וזהו עיקר ההפרש בין יבל בקמץ ליובל בחולם ובוי״ו ובין יובל במלאפום שזהו כאשר נמשך כבר מאין דחכ׳ שהוא היו״ד ליש כו׳ וע״כ נקוד במלאפום שהוא ענין נפעל שהוא גילוי ההנהגה והמשכה שמתנהג מעליון הימנו דהיינו מחכ׳ לבינה ומדות וא״כ יובל בחולם הוא בחי׳ הממוצע בין יבל בקמץ שהוא הסתימות וההעלם לגמרי שבפנימית הכתר ובין יובל במלאפום שהוא המתגלה ונמשך מן ההעלם כו׳ וכאן לא הזכיר רק יבל בקמץ ויובל במלאפום ולא הזכיר יובל בחולם אלא יובל במלאפום כו׳ (וזהו כמ״ש במ״א בענין ג׳ קוצין שביו״ד[12] קוץ העליון הוא בחי׳ כתר שבכתר שלמעלה עדיין ממקור המשכה שהוא היו״ד דא״כ[13] שהוא נקודה דיו״ד שזהו כמו החולם שעל הוי״ו דיובל הנ״ל וקוץ התחתון ביו״ד שהוא פונה לגבי הה״א שזהו הגילוי של המשכה מאין דנקודה דחכ׳ ליש בהשגה דבינה ומדות כו׳ כענין הבן בחכ׳ וחכם בבינה[14] וזהו ג״כ יובל במלאפום כו׳) וגם פי׳ יבל לשון בלילה ותערובות כמו (שפטים יט, כא) ויבל לחמורים כו׳ והוא מל׳ בלול כמו בקריאת שם בבל כי שם בלל[15] כו׳. וזהו שם יבל בקמץ ע״ש העצם כנ״ל ששם כלולים בהעלם וסתימות כל המדרגו׳ שעתיד לבא בגילוי למל׳ בהעלם מחכ׳ לבינה ומדות ברבוי אופנים שונים הכל כלול שם בתערובות הכל כאחד מפני שהוא למעלה מהיות גם מקור להשפיע בגילוי כו׳ ויובל במלאפום זהו כאשר כבר נמשך מאין ליש בבינה שמתכללים המדות דחג״ת ומתערבים יחד באופנים שונים שזה נק׳ בלילה ותערובות אבל הוא בגילוי כגילוי כל הגוונים יחד וכהתכללות ד׳ רוחות זע״ז בגילוי אבל יובל בחולם הוא מי שעושה הבלילה ותערובות באופן ההתכללות שהוא מקור המנהיג בפועל כנ״ל והוא בחי׳ נקודה דיו״ד דחכ׳ כנ״ל. וזהו כענין בלילה ותערובות שנק׳ התכללו׳ כסדר דוקא אבל יש בזה ענין בלבול ותערובות שמתבלבלים שלא כסדר כנ״ל בענין בלבול הרוחות ע״י רוח סערה כו׳ זה בא מלמעלה מן כח המקור המנהיג כסדר דוקא והוא בבחי׳ עצמות אור הכתר שנק׳ יבל בקמץ ע״ש הבלבול שהוא הפוך הסדר לפי שהוא למעלה ממקור מציאות המדות כו׳ והכל עולה לענין אחד:

(מג) **ויובן** כל זה ע״פ כל הנ״ל בענין התכללות הרוחות המנשבות בעולם ובענין הילוך השמש בד׳ רוחות העולם כמ״ש הולך אל דרום כו׳ דהנה מבואר למעלה בענין

הרוחות המנשבות בעולם שיש בהם סדר והנהגה באופן הילוכם והתכללותם זע"ז כמו מרוח מזרח ורוח דרום יתכללו יחד באופן מיוחד וכן מרוח צפון ומערב או צו"ד שהן ב' הפכים יתכללו יחד כמו שמתכללי' בחום וקור ולח ויבש כנ"ל. ויש בזה רבוי אופני' בהתכללותם עד שיוכלו להתכלל מכל הד' רוחות יחד כו' ואין כל עת וזמן שוה בזה שלפעמים יתכללו באופן זה ולפעמים באופן אחר וא"כ ודאי מוכרח לומר שיש לסדר והנהגה זו בכל פרטי אופני התכללותם בכל עת באופן מיוחד מקור ושרש למעלה מהם שהוא העושה ומנהיג בהם כל אופני התכללות אלה לפעמים כך ולפעמים באופן אחר כענין שאו' משיב הרוח[15] כו' והוא בחי' מקור הכולל כל התכללות הרוחות שהן בבחי' התכללות המדות דחו"ג כו' כמו התכללות גבו' שבחסד וחסד שבגבורה וכה"ג שנמשך מד' רוחות השמים מרוחניות לגשמיות כנ"ל וזהו ענין הנ"ל בהפרש שבין יובל בחולם ליובל במלאפום שההנהג' שכבר נהוג ונמשך בגילוי באופני[16] התכללו' הרוחות זהו שנק' יובל במלאפום ל' נפעל המתנהג ע"פ העליון ממנו כו' ומקור ושרש הרוחות העושה בהם סדר בהתכללות זו זהו שנק' יובל בחולם שהוא המנהיג בפועל כנ"ל וד"ל. וכ"ה בענין הליכת השמש בד' רוחות השמים כמ"ש הולך אל דרום כו' דמה שאנו רואים הילוך השמש בסדר נכון באופן התכללות ממזרח לדרום ומדרום לצפון וכמ"ש וסובב אל צפון זהו בחי' גילוי אור ההמשכ' ממקור המנהיג את השמש שזהו יובל במלאפום שהוא השמש שהולך ומתנהג באופן מיוחד בהתכללות ד' רוחות השמים שזהו בחי' הארת והמשכת החכ' בבינה ומדות דחו"ג (כענין קוץ התחתון דיו"ד כנ"ל) אבל בחי' אור המקיף דשמש שנק' רוח השמש שמקיפו ומסבבו ומנהיגו בד' רוחות כסדר הזה זהו מקור המנהיג בפועל שנק' יובל בחול"ם כנ"ל וזהו סובב סובב הולך הרוח שהוא רוח המקיף שלמעלה מהתחלקות המדות דחו"ג כו' שהוא המקיף וסובב עם השמש להוליכו בסדר זה שהולך אל דרום כו' כנ"ל (שהוא נקודה די' עצמה כנ"ל) אבל יבל בקמץ הוא למעלה גם ממקור זה להנהיג הילוך השמש או להילוך הרוחות באופני ההתכללות כו' (והיינו בחי' קוצו של יו"ד שהוא בחי' כתר שבכתר כנ"ל) וזהו ג"כ פי' יובל בחי' בלילה ותערובות כמו ויבל לחמורי' וכן כי שם בלל כו' שבמקור המקיף ומנהיג הילוך השמש או הילוך והתכללות הרוחות הרי הוא העושה סדר באופן ההתכללות שזהו שנק' בלילה ותערובת שבאה באופן מיוחד כפי הצריך דוקא כמו העיסה בתערובת המזיגה הנכונה בכמה דברי' הפכיים שמערבם יחד דוקא. ואמנם הכל במדה ושעור באופן שיכללו זע"ז דוקא (כמו שא' בס"י אש ומים[17] ובללן יחד כו'[18] כמו השמים שכלולים מאש ומים יחד[19] זהו מזיגה בתערובות ע"פ המדה באופן שכ"א יוכלל בזולתו וכמו"כ בבחי' המזיגה והתכללו' הרוחות דחו"ג באופן מתוקן בסדר נכון ע"פ מקור ושרש המנהיגם שהוא יו"ד דחכ' שנמשך בבינה בשכל וטעם שיש לכל מדה שעור ע"פ השכל ויש בו הפוכו כמו מחסד שבגבו' בגבו' שבחסד ע"פ קו המדה שמודד כל דבר כו' וכמו"כ בחי' ת"ת המכריע בין חו"ג כנ"ל שזהו ענין התקון דקו המדה כו' והוא שנק' יובל במלאפום שנמשך מיו"ד דיובל כנ"ל אבל יבל בקמץ הוא קודם שנעשה סדר בהתכללות ממקורם רק בהיותם כלולים בעצם עדיין ששם הכל כלולים כאחד בלי סדר כלל וכלל כמו שרש המדות דחו"ג לכל פרטי אופניהם הכלולים זע"ז כמו שהם כלולים בעצם רצון הפשוט ותענוג הפשוט שבלתי מסודרים כלל באופן התכללות זו אלא כלולים המה בתכלית היחוד בלי ניכר מהות מדה בפ"ע כלל וזהו כענין בלבול בתערובות שנעשה ברוחות ע"י רוח סערה שנתבלבלו ויוכללו דבר בהפוכו מצד שכל אחד אינו במציאותו כלל ע"כ לא יוכללו בסדר כלל אדרבה הפך הסדר כמו שיכול החסד להיות בבחי' דין ודין בבחי' החסד כנ"ל דכל נוני ימין מתבדרין לכל סטר שמי ששרשו בחסד בדרום ילך לצפון כו'. וזהו פי' יבל ל' בלבול כמו כי שם בלל כו' שבלבל לשונם כו' (וכמו בחי' העקודים שעקודים כולם כאחד בכלי א'[20] וכה"ג) וע"כ משם נמשך הבלבול בסדר הילוך הרוחות וגם בהילוך השמש שיעמוד לגמרי כנ"ל וד"ל. (ועכ"ז הרי אמר שם בזהר עד דאתא ההוא דברא בימא דידע לאשלמא רוחא דזעפא כו' (וכמשי"ת)[22]:

(מד) **והנה** ע"ד הנ"ל בג' מדרגות דיבל ויובל בחולם ומלאפום שהוא בא בסדר הנהגות התכללות הרוחו' ובסדר הילוך השמש כנ"ל כך יובן כ"ז בענין שיר פשוט ושיר כפול ושיר משולש כו' הנ"ל. דהנה מבואר למעלה בשרש כללות ענין השיר שהוא בחי' התענוג שברצון שמורכב בשכל וטעם שיש בו נטי' לחו"ג שהוא כמו קול חדוה וקול מרירות כו' ולפי אופן העונג שבהשג' של המלאך כ"ה אופן השיר שלו והוא שנוי אופני המדרגות שיש בבטול היש לאין בעליית המלאכים ונשמות בעמוד שבג"ע כנ"ל אם בבטול שבאהבה הוא ע"פ השיר שבעונג המורכב בשכל הנוטה לאהבה ואם בבטול שביראה שהוא ע"פ השיר שבעונג המורכב בשכל שמוליד יראה כו' ולפעמים יש התכללות מבטול דאהבה ביראה ויראה באהבה כנ"ל באברהם ויצחק וכה"ג שזהו בא ג"כ מהתכללות דחו"ג שבהשגה בשכל בעונג מורכב כזה והוא הנק' שיר כפול שזהו התגלות העונג בחכ' ומחכ' נמשך לבינה בהשגה וטעם שינטה בהתחלקות דחו"ג כחדוה ומרירות ואוי"ר ובחי' ההתכללות שלהם ע"כ נק' שיר כפול שזהו רק ההמשכה הבאה בהתחלקו' דחו"ג לפי שבאה בשכל והשגה שמורכב מב' מיני השגות שיחייבו ההתפעלות דב' מדרגות דחו"ג באוי"ר או כחדוה ומרירות וגם בבחי' ההתכללות שלהם אבל עדיין לא בא בגילוי ממש כ"א במהות בפ"ע וגם באופן התכללותם זע"ז וזהו רק כמו המקור המנהיג בפועל שנק' יובל בחולם כנ"ל במקור המנהיג לסדר הליכות הרוחות והתכללותם כו' כך בחי' שרש ומקור כללי להתחלקות והנהגת הבטול בשיר מיוחד ובאופני ההתכללות דחו"ג זה נק' שיר כפול מפני שכולל להתחלקות דחו"ג והתכללותם בשיר זה שהוא כפול בעונג שבהשגת השכל דבינה שמקבל מחכ' ועדיין הוא בהעלם (כמו נקוד' דיו"ד שיש בכחו להשפיע לבינה מן ההעלם לגילוי[23] וזהו יובל בחולם והוא בחי' פנימית בינה קודם שיולדו המדות דחו"ג בגילוי ממש שנק' יובלא עילאה כמו (שמות יט, ג) במשך היובל כו' שהוא כח המנהיג

לכל הנהגה שתהיה ממנו בפועל דהיינו שממנו יהיה שרש ומקור להנהגת והרכבת הקולות דשיר בכמה אופנים שונים אבל עדיין הוא בכח ולא בפועל ממש אך כאשר נמשך מן ההעלם לגילוי מהשגת השכל למדות דחו"ג להיות כמה מיני קולות שיר בכמה מיני בטול הכלולים מאוי"ר בגילוי שזהו שיר משולש ושיר מרובע זהו יובל במלאפום שהוא ההנהגה והמשכה שנמשכת בפועל (כמו הילוך וסבוב השמש כסדר בפועל ממש כמ"ש סובב סובב הולך הרוח אע"פ שזהו מקור המנהיגו אבל הוא מנהיגו בפ"מ וכן ברוחות המנשבות כסדר כו'[1] והוא בחי' קו המדה דבחי' התקון שעושה סדר נכון במזיגה והתכללות דחו"ג שבכל הקוין למדוד כל או"כ דוקא הכל במדה ושעור שהוא בלילה ותערובות בסדר נכון ומדוקדק דוקא כמו טרף אש ומים[2] ובללן זה בזה כנ"ל וכה"ג וכמו (ישעי' מ, יב) מי מדד בשעלו מים[3] שזהו עד"מ המזיגה מטעמים חריפים עם מתוקים במדה וכמו המזיגה ברפואות מדבר חם וקר חריף ורך הכל במדה שהוא כמו ההכרעה שבבחי' הת"ת שהוא קו האמצעי דיעקב כנ"ל ובכלל זהו בחי' הקו"ח שהוא הנק' קו המדה שרש התקון בכלל שמודד כל או"פ בכלי ויכול לאכללא שמאלא בימינ' כמו להחליף אור החסד בכלי הגבו' כו' שזהו בחי' ההתכללות דגבו' שבחסד עם חסד שבגבו' וכה"ג הכל במדה ושעור ובגילוי דוקא ולא בהעלם וזהו בב' דברים א' באורות והב' בכלים המגבילים האור שהוא עיקר בחי' התקון שנק' ברודים[4] כו' והיינו שיר מרובע כהתגלות כל הד' מדרגות דחו"ג והתכללותם זע"ז שנק' שטח כמרובע כידוע בענין נקודה קו שטח[5] בכלל שמן הנקודה נמשך הקו ומן הקו נעשה השטח כו' כך מבחי' נקוד' דחכ' שבהעלם ביובל בחולם נעשה ונמשך יובל במלאפום שהוא בחי' הקו העושה השטח שהוא האור והכלי דהיינו מדידת האו"כ בשעור בגלוי דוקא שהוא שיר משולש ושיר מרובע כנ"ל (ולמעלה היינו בחי' נקודה שלפני הקו"ח שזהו כמו ששיער בעצמו בכח[6] מה שעתיד להיות בפועל דהיינו ע"ס הגנוזות בעצמות שעתיד לבא בגלוי בקו"ח באו"כ ממש והוא מ"ש בריש כו' גליף גליפו[7] בטה"ע כו' והגלוי של ההעלם דנקודה זו הוא שנמשך בקו"ח המודד כל מדידה דאו"כ בגילוי שהוא בחי' שיר משולש ושיר מרובע שזהו בבחי' ת"ת ומל' שנק' שטח כו' וד"ל). אבל בחי' שיר פשוט הוא למעלה משיר כפול דחו"ב שזהו נקודה וקו כנ"ל כי השיר הזה הנק' שיר פשוט הוא בחי' התענוג העצמי שבעצמות הנפש ממש שלמעלה מן השכל וגם למעלה מן התפעלות הרצון אלא הוא בבחי' עצמות ממש שכל עצמות הנפש נתפעל ונזוז ממקומו שנק' שמחת הנפש עצמי כמו בשיר' הים שהיה בבטול והזזת כל עצמות נשמתם ממש ע"כ אמרו אשירה לה'[8] כי גאה גאה זה אלי ואנוהו[9] לנוכח ממש כו' (שזהו מבחי' מקיף דיחידה שלמעלה ממקיף דחיה הבא בגילוי כמו בהרכבת התענוג בשכל ומדות כנ"ל) וע"כ הקול שבשיר זה הוא פשוט בתכלית מבלי ימצא בו התחלקות מדרגו' דחו"ג כלל כחדוה ומרירות וכה"ג וגם הוא למעלה מהיות מקור להתחלקות החו"ג לקולות השיר שמורכב מעונג שבהשג' כנ"ל אחר שהוא בחי' בטול כל העצמות ממש ולזאת כל התחלקות המדרגות שבאו אח"כ מהעל' לגילוי כלולים שם בבטול המציאות לגמרי (ולמעלה זהו ע"ס שבעצמות א"ס ממש שנק' שעשועי המלך בעצמו[9] ממש שנק' חד ולא בחושבן[10] ונק' ע"ס בלימה בלי מהות כלל[11] וכמ"ש לאו דאית לך צדק ידיעא[10] כו' עד ולאו מכל אינון מדות כלל אפילו בהעלם שזהו למעלה הרבה ממה ששיער בעצמו בכח כו') ועכ"ז מבחי' שיר פשוט שע"ז אמר שיר השירים[12] אשר לשלמה מאחר שנק' שיר על כל השירים[13] דשיר כפול ושיר משולש ומרובע הנ"ל א"כ ודאי שממנו נמצא המקור ושרש להיות ממנו התגלות הנהגות השירים שהוא נקודה דחכ' הנ"ל אבל נק' מקור עצמי שממנו נמצא ונמשך מקור להנהגה והתכללות דשירים וכמו כי עמך מקור חיים[14] כו' אבל הוא עצמו אינו בגדר זה כלל כו' וד"ל. וזהו בחי' יבל בקמץ כנ"ל שהוא בחי' אור המקיף דעצמות המאציל שלמעלה מהתחלקות המדות לגמרי גם מהיות מקור להם כנ"ל (דהיינו גם למעלה מבחי' נקודה כנ"ל) רק שעכ"ז ממנו נמשך בחי' נקודה דיובל בחולם וקו דיובל במלאפום שהם המקוריים להנהגת והתכללות המדות דחו"ג מחו"ב כסדר דוקא כנ"ל בבחי' שיר פשוט אע"פ שהוא עצמו אינו בגדר זה כלל כו' וד"ל:

(מה) **וזהו** שנק' יבל ל' בלילה ותערובות בב' אופנים הפכיים כנ"ל א' ענין בלבול ותערובות שלא כסדר כמו כי שם בלל כו' והוא מצד שהוא נבדל ומרומם בערך לגמרי מבחי' התחלקות המדות כנ"ל ע"כ בבא הארה והמשכה ממנו למטה יתבטלו במציאות לגמרי עד שיתבלבלו מסדר מעמדם מבלי ימצא בכאו"א מקומו ושרשו אלא מתחלפים גם ב' הפכים כמו ממזרח למערב ומדרום לצפון כו' כנ"ל בענין רוח סערה בים העליון דארבין קיימין כו' (וכשמש בגבעון דום כו' (יהושע י, יב) וכמו קי"ס שהוליך ברוח קדים עזה[15] מקדמונו ש"ע[16] ונעשה מהעלם דים יבשה כידוע במ"ש הים ראה וינוס[17] כו' וכה"ג) ואופן הב' להיפוך בפי' יבל שממנו נמצא מקור ההנהגה כסדר דוקא שזהו ענין קו המדה שמערב ומבלבל בסדר נכון כמו טרף אש ומים ובללן יחד כנ"ל שזהו יובל ויובל במלאפום שנמשך מבחי' יבל דוקא כנ"ל שממנו נמצא שרש התקון דקו המדה בבלילה ותערובות דאורות בכלים הפוך הבלבול כו' (והוא מ"ש דאתא ההוא דברא בימא דידע לאשלמא רוחא דזעפא שזהו המלך הח'[18] שנמשך משם מ"ה דעצמות לתקן לז"מ דתהו כמש"ת) וד"ל:

(מו) **וזהו** ותלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה ושם אחיו יובל כו'. דהנה מובן מכל הנ"ל ההפרש בדרך כלל בין יבל ליובל שהוא ההפרש בין האור המקיף העליון שממנו נמשך כל בחי' מקיף כמו שיר פשוט שמזה יהיה ממילא כל המשכת הבטול בשיר כפול ושיר משולש ומרובע וכענין הילוך השמש בד' רוחות השמים ונשיבת הרוחות כו' שכל אלה הוא בחי' או"פ כו' וזהו בחי' יבל בקמץ ובחי' יובל במלאפום הוא מקור כל או"פ שמודד וממשיך כל אור בהתחלקות והתכללות בכלים שונים בכמה רבוי אופנים שונים בשיר משולש ומרובע בבחי' ההתכללות דחג"ת שהוא כללות ענין

התקון דקו המדה כנ"ל:

(מז) **וזהו** ותלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה פי' אהל הוא בחי' אור המקיף המכסה על האדם והוא יושב תחתיו כנ"ל במ"ש לשמש שם אהל בהם[19] כו' והוא בחי' המקיפין דתו"מ שנק' יושב אוהל כמ"ש ביעקב איש תם שהיה יושב אהלים[20] (כפי פי' הפשוט שכל רועה צאן היה יושב אהלים לפי שצריך לרעות הצאן[21] במקום מרעה טוב יושב כאן חדש ימים וקובע דירתו באהל וילך למקום אחר לרעו' צאנו ויושב שם באהל חדש אחד כפירש"י[21] וע"כ כל רועה צאן ובקר דוקא היה יושב אוהל וזהו ישב אהל ומקנה דהא בהא תליא כמשי"ת). והנה יש להקדים תחלה ענין אחד הידוע שיש ב' מיני התכללות[22] בדבר מהפוכו אחד מצד בחי' הבטול בעצמיות שאינו ניכר במציאות כלל וכלל והוא מצד הארת אור העצמות דא"ס ב"ה דלאו מכל אינון מדות כלל כנ"ל ונק' ע"ס בלימה וע"כ מתכללים דבר והפוכו (כמו (איוב כה, ב) עשה שלום במרומיו[23] כמו אש ומים ואין מכבין זא"ז מצד בטולם במציאותם לגמרי לגבי אור האלקי הנבדל בערך לגמרי כו' וכמו בשרים גדולים מנגדיים בתכלית כשבאים לפני המלך יתכללו יחד ואינם ב' הפכים כלל וכן ב' תלמידים הפכיים בבואם לפני רבם כו' וכה"ג) וזהו מלך שהשלום שלו[24] כו' והוא בחי' התכללות דע"ס שבכתר ששם גלוי עצמות א"ס שנק' ע"ס הגנוזות בעצמות המאציל בדרך כלל כנ"ל ומשם נמשך שרש התו"מ שהן בבחי' מקיף דאור העצמות אע"פ שמתחלק אור דתו"מ בחילוק מדרגות דע"ס בחכ' ומדות דחו"ג וברבוי הכלים שהן המצו' כמ"ש (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור כו' מ"מ שרשן בעצם הוא מבחי' המקיפין דפנימית הכתר שזהו בחי' פנימיות ועצמיות דתענוג הפשוט ופנימיות רצה"ע שנק' מצותיו ממש כידוע (כמו הקב"ה מניח תפילין[25] בד"פ ע"ג הראש וכתיב בהו ומי כעמך ישראל[26] כו' שזהו כמו המקיף דד' מוחין באדם שמניח תפלין דכתיב בהו (דברים כח, י) כי שם הוי"ה נקרא עליך ונק' (יחזקאל כד, יז) פאר[27] וכן ציצית או"מ כללי בהמשכת ל"ב חוטין כמו (דניאל ז, ט) לבושה כתלג חור וכה"ג וכמו במצות שלנו שע"ז אמר (ש"ה ב, יד) ומראך נאוה במראה דאו"מ דוקא כמו מראה הגוונין שש משזר וארגמן כו' שהיה ביריעות שהגם שכ"א חלק מדרגה בפ"ע מ"מ כלולים זע"ז בתכלית ביריעות שהן בחי' מקיפין בהתכללות אוי"ר במח' ושכל ורצון ותענוג העצמי כנ"ל כו' וכן קולך ערב כו' (שם) קול דתורה דוקא דאע"פ שכלול משיר משולש ומרובע כנגינות וטעמי תורה זרקא מקף[28] כו' בחי' שיר פשוט וכפול ומשולש מ"מ הכל בבחי' מקיף דשיר פשוט בתענוג העצמי כמ"ש (מ"א ה, יב) ויהי שירו ונק' שיר השירים אשר לשלמה מלך שהשלום שלו[29] מטעם הנ"ל[30] ואע"פ שגם התו"מ הן בבחי' התכללות דחו"ג במ"ע ול"ת בציור אדם דוקא בשם מ"ה דתקון וכמ"ש (ש"ב ז, יט) וזאת תורת האדם[31] כו' מ"מ עיקר שרשם הוא במקיף דכתר שנק' תר"ך עמודי אור[32] (וכמו תרי"ג ארחין דגלגלתא[33] כו') וזהו שנק' יעקב יושב אהלים אהל דתורה שבכתב ובע"פ[34] שהוא בחי' מקיף העליון ששם כלולים הע"ס גם באו"כ בתכלית הבטול (והוא לפי שהתו"מ נמשך מעצמות א"ס ב"ה ממש כמו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה עצמו שמענום (מכות כד, א)[35] אע"פ שהן כללות התחלקות דחו"ג דמ"ע ול"ת מ"מ הן בתכלית היחוד כי בדבור אחד נאמרו[36] וכן אמר מימינו אש דת למו שכלול מחו"ג[37] וכן (תהלים כט, ג. ז) קול ה' על המים קול ה' חצב להבות אש באש שחורה ע"ג אש לבנה[38] וכה"ג וכ"ז מפני שנק' מצותי ממש כמו (תהלים קיט, צו) רחבה מצותך מאד[39] בבחי' א"ס ממש כמ"ש במ"א):

(מח) **וזהו** בחי' יבל בקמץ שהוא היה אבי יושב אהל ומקנה פי' כי יושב אהל ורועה צאן ענין אחד להם דהא בהא תליא כפירש"י וגם למעלה כן הוא דאבי יושב אהל היינו מקור כל המקיפים שממשיך כל או"מ הנק' אוהל כמקיפים דתו"מ שהמשיך יעקב כמ"ש (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב (תהלים עח, ה) ויקם עדות ביעקב כו' כי שרש יעקב בקו האמצעי[40] שעולה בפנימית הכתר[41] וע"כ היה יעקב רועה צאן כמו למעלה שהנשמות[42] נק' צאן והן נש"[43] דכתיב (יחזקאל לד, לא) צאן מרעיתי כו' שעלו במח'[42] ויצאו למטה ע"י יעקב שעשה בתחבולות בצאן לבן העליון במקלות אשר פצל ברהטים כו' ליחם הצאן[44] לעשות בהם רבוי התולדה שזהו רק ע"י ההמשכה מגוונין הכלולים באו"מ דתו"מ העליונים כמ"ש בזהר[45] בעובדא זו דמקלות שפיצל כו' שזה כמקיפין דד' מוחין דתפלין[45] כו' וזהו שהיה יעקב יושב אהלים דתשב"כ ושבע"פ רועה צאן כרועה צאן בגשמיות שזן ומפרנס אותם במרעה טובה ובהשקאת מים ועושה בהם רבוי התולדה כך למעלה הן נש"י שנק' צאני כו' שמקבלים מאור התו"מ ע"י הרועה בכל דור ודור כמ"ש במ"א ע"פ (ש"ה א, ח) צאי לך בעקבי הצאן[46] ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים שהן ז' רועים[47] שנק' יושבי אהלים דתו"מ כו' וע"כ יעקב דוקא היה רועה צאן למטה כמו למעלה ממש ברוחניות להמשיך או"מ באו"פ ברבוי התולדה (אבל איש אחר שהיה רועה צאן לא הי' ממשיך כלום רק מחמת בחי' מקור הכללי שזהו בחי' יבל שהי' אבי יושב אהל כמשי"ת) כמ"ש בראשית בשביל התורה[48] שנק' ראשית בחי' משפיע ובשביל ישראל[48] שנק' ראשית בחי' מקבל מאור דתורה כו' דג' קשרים הן[49] ישראל מתקשראן באורייתא דס"ר נש"י מקבלים חיותם מס"ר אותיות התור'[50] כידוע. וזהו יבל אבי ישב אהל ומקנ' מקור הממשיך כל המקיפים שנק' אהל והוא אהל המקיף דתו"מ ומקנה הן נשמות שנק' צאן ובקר הן המלאכים כפני שור כו' שכולם מקבלים מיושב אהל דמקיף העליון שנמשך באמצעות המקור הכללי שלהם שהוא יבל בקמץ דוקא שמשם מקור כל המשכת המקיפי' מטעם הנ"ל ודל":

(מט) **ושם** אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב כו'. הנה זהו בחי' ההתכללות הב'[51] בדבר והפוכו כהתכללות דחו"ג וממוצע דת"ת שבא מצד שכל אחד כלול מזולתו ההפכי כחסד שכלול מגבו' וגבו' כלול מחסד כו' כמ"ש בס"י הוציא אש ממים[52] ומים מאש כו' וכה"ג יש רבוי התחלקות דכל ספי' לי' וי' לי' כו' ע"כ יכול להיות רבוי ההתכללות דוקא מכל ההפכים עד אין שיעור כמ"ש (בראשית ל, מג) ויפרץ האיש מאד כו' (וכמ"ש בס"י שבו"ק יש ו' אלפים רבבות ספי'[53] ונק'

שעור קומה של יוצר בראשית[1] וזהו (תהלים קמז, ה) ורב כח[2] כו׳ כמ״ש במ״א) ובכלל זהו בחי׳ קו המדה דקו״ח שמודד כל או״כ בגילוי או״פ דוקא ששרשו בשם מ״ה דא״ק מקור התקון והוא שנק׳ יובל במלאפום דוקא שהוא העושה הבלילה ותערובות בסדר ומדה דוקא שהוא בחי׳ אדם ולפי שיש ביחוד והתכללות זו בחי׳ הבטול דשם מ״ה ברבוי גדול לאין שעור נק׳ אדם אדמה לעליון[3] ממש שהוא מקור כל המקיפין שנק׳ שלמותא דכולא[4] וזהו ושם אחיו יובל שהוא אחיו דיבל בקמץ וכידוע דשרש הכלים במקיפי[5] דוקא ולא יובל בחולם אע״פ שהוא נקודה דחכ׳ מאחר שהוא בבחי׳ ההעלם ואין עדיין שלא נמשך ממנו בגילוי באו״כ ממש כנ״ל וזהו יתרון מעלה דבינה שבחכ׳ על נקודה דחכ׳ עצמה כידוע בענין קוץ התחתון דיו״ד שזהו מ״ש הבן בחכ׳[6] כו׳ שנק׳ נבון שלמעל׳ מחכ׳ כנ״ל[7]. ולזה לא אמר יובל בחולם אלא יובל במלאפום שהוא אחיו דיבל ממש כי מקור אחד להם דאדם אדמה לעליון כו׳ וד״ל:

(ג) **וזהו** שהיה אבי כל תפש כנור ועוגב. כי הנה בחי׳ התכללות דחו״ג שבא בגילוי או״פ בבחי׳ חצוניות הכלי׳ זהו כל שרש המשכות העולמות דאבי״ע כמ״ש בראשית ברא אלקים אבא אמר לאימא[8] שנק׳ אומנא כו׳ שזהו שרש בחי׳ התכללות המדות דחו״ג שבוימ״ב כידוע והוא בחי׳ שיר כפול ושיר משולש ומרובע שבא בציור גוונין בגילוי וזהו כנור ועוגב בכלל דכנור הוא הכלול מחו״ג בעונג שבבינה כנ״ל שנק׳ שיר כפול בכלל ועוגב הוא בחי׳ שיר משולש דת״ת כנ״ל בפי׳ הללוהו בנבל וכנור ובמנים ועוגב ובחי׳ יובל היה אבי כל תפש כנור ועוגב שהן הרכבות הקולות הממוזגות בבחי׳ רו״ש בבטול דאוי״ר ורחמים כו׳ כמו קול דתפלה שעולה ברו״ש וכשיר המלאכים ברו״ש וכה״ג בהתכללות דרוחות המנשבות והילוך השמש הגם שנק׳ משפיע הרי מביא הכל לגילוי אור בהתכללות דצח״מ וארמ״ע בארץ כנ״ל. (וזהו וזרח השמש שהוא הרוח המקיף סובב סובב הולך הרוח כו׳ ואח״ז אמר כל הנחלים כו׳ שם הם שבים ללכת[9] כמו אל מקומו שואף כו׳) וצלה גם היא ילדה[10] את תובל קין כו׳ כי כל הנ״ל הוא בנשמה האלקית שנק׳ נר הוי״ה[11] שמקבלים מאו״מ דתו״מ ויבל ויובל כו׳ כי למך בא מקין[12] שנולד קודם החטא דעה״ד שאמר׳ חוה קניתי איש את הוי״ה ממש כפרש״י[13] אני ואישי לבדו ברא. אבל בזה גם אנחנו שותפי׳ עמו שעלו למטה שנים וירדו ארבעה (סנהדרין לח, ב) אמנם הנה״ב שרשה מבחי׳ נגה דעשי׳ ששרשה הראשון בחושך וצמצום הראשון שלפני הקו״ח שנק׳ מק״פ כו׳ וזהו וצלה צל המסתיר לעצמות כו׳ ילדה גם היא שזהו התולד׳ דפסולת הגבו׳ העליונות שנעשים למטה גבו׳ קשות דק״נ וזהו תובל קין שהיה אבי כל חרש נחשת וברזל שהן כלי אומנות לרציחה כמו ועל חרבך תחיה (בראשית כז, מ) ונהפך לקדושה ע״י תשובה ומע״ט שנהפך החשך לאור ורע לטוב שגדול יותר מצ״ג בבירור דיבל ויובל בכתר וחכ׳ דתו״מ ותשוב׳ בנה״א כו׳ שהוא מלך הח׳ הדר[14] כו׳ וזהו ואחות תובל קין נעמה[15] בינה[16] דק״נ שכן היתה שם אשתו של נח[17] יסוד אבא[18] שרש התקון (כמשי״ת בפ׳ נח):

פרשת נח

(א) **אלה תולדות נח**[1] **נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח.** וידוע הדקדוקים בזה מ״ש נח נח בכפל והל״ל אלה תולדות נח איש צדיק כו׳. וגם מ״ש עוד את האלקים התהלך נח מהו שהוסיף בזה על אשר כבר אמר שהיה נח איש צדיק תמים כו׳. והנה בס׳ לק״ת[2] מבואר כללות ענין כניסת נח לתיבה דנח איש צדיק תמים הוא בחי׳ יסוד אבא שמלובש ביסוד אימא[3] והיינו את האלקים התהלך כו׳[4] בבחי׳ פנימית בינה[5] שנק׳ אלקי׳ עילאה. וזהו ענין כניסת נח איש צדיק לתיבה שהוא בפנימית בינה שנק׳ עולם החירות[6] כמו לעתיד לבא דכתיב (ישע׳ יא, ו) לא ירעו ולא ישחיתו כו׳ וכן וגר זאב עם כבש[7] כו׳ ופרה ודוב[8] תרעינה יחדיו כו׳ וכן ואריה כבקר[9] יאכל תבן וכה״ג וכך היה בחיות ובהמות שנכנסו לתיבת נח שהיה בכולם בחי׳ בטול גדול ולא היו האריה ודוב טורפים ומזיקים[10] כלל כי היתה תיבת נח בבחי׳ ומדריגה העליונה דעולם החירות דפנימית בינה כמו בעוה״ב כו׳ (וע״כ היו אסורים בתשמיש כמו יו״כ[11] שהוא מעין העוה״ב[11] כידוע ע״ש[12] וג׳ בני נח ג׳ קווין דחג״ת[13] כו׳):

(ב) **והנה** להבין כל זה יש להקדים ענין א׳ הידוע בכתבי האר״י ז״ל דשרש עה״ד מתחיל מצד גילוי החו״ג[14] דאימא בז״א אבל בעודנם החו״ג סתומים ביסוד דאימא מהארת יסוד אבא שהוא מלובש ביסוד אימא אין שם שורש להיות הסתעפות דעה״ד טו״ר ושם נק׳ עץ החיים פי׳ עץ הוא בחי׳ יסוד אבא שנק׳ עץ החיים[15] העליונים שאין שם צד אחיזה למות כלל כמ״ש (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה כו׳ (שלא היה שבירה רק במדות[16] שמקבלים מחצוניות דבינה מז״ת שבה המתגלים למטה שהוא בחי׳ שם ס״ג[17] ולא בשם ע״ב דחכ׳) עץ[18] החיים הזה נטוע בתוך הגן פי׳ בפנימית ותוך דיסוד אימא שנק׳ גן העליון[19] ששם עדיין סתומים ונעלמים גם החו״ג דבינה מצד בחי׳ המשכת אור אבא שהוא סתום ונעלם בבינה ביחוד פנימית דאו״א כידוע וע״כ אין שום אחיזה כלל לעה״ד גם בבינה בפנימית שבה כו׳ (כענין שבת ויו״ט שזהו בחי׳ קדש דאבא שמלובש באימא שהוא[20] מקרא קדש דיו״ט) אבל ביחוד וזיוג חיצוני דאו״א שנמשך בגלוי לז״א שם יש שרש לעה״ד טו״ר מז״ת דבינה שמלובשים בז״א (וגם זה דוקא בגילוי החו״ג דז״א למטה מהחזה ששם מקבלת המל׳ ולא בשליש העליון דת״ת כו׳) וביאור כל זה הנה תחלה יש להבין מהו הפרש בין בחי׳ פנימית בינה לחיצונית בינה בדרך כלל להיות ידוע שיש ב׳ מדרגות בחכ׳ פנימית וחיצוניו׳ בחי׳ פנימי׳ דחכ׳ שנק׳ אור אבא זהו בחי׳ אין דחכ׳

כמו שהוא בבחי' נקודה עדיין בהעדר ההתפשטות למטה וזהו כח מ"ה דחכ'[21] כענין מה פשפשת[22] כו' שהיא למעלה מהיות מקור משפיע להשגה דבינה וכמ"ש (איוב כח, יב) והחכ' מאין תמצא מאין ממש כו' ובחי' חיצוניות החכ' זהו כאשר נמשכה החכ' בהתפשטות מאין להיות מקור להשגה והבנה דבינה כמעיין הנובע בהעלם ובא לידי גילוי בנהר שנמשך ממנו בתמידות כמו הברקת אור המושכל שיוצא מהעלמו בכח המשכיל לגילוי ונמשך בהתפשטות בהשגה והבנה ממש (וזהו ענין תמונת אות היו"ד[23] דחכ' שיש בו קוץ התחתון שממנו נמשך להתפשטות דה"א בבחי' השגה דבינה[23] כידוע) וזהו שנק' או"א תרין ריעין דלא מתפרשין[24] לעלמין דזיווגייהו תדיר[25] לצורך העולמות כידוע שזהו בחי' שפע חיצוניות דחצוניו' החכ' כאשר נמשך להיות התפשטות השגה והבנה דבינה תמיד שזהו מאין דחכ' ליש דבינה[26] שנק' אין לגבי יש דהשגה כו' וכמו במע"ב דכתיב בראשית ברא אלקים[27] שזהו בראשית החכ' שנק' אבא ברא אלקים בחי' בינה דאבא א' לאימא כו' כמ"ש בזוהר[28] שזהו היחוד חיצוני דאו"א לצורך בנין העולמות שהוא מבחי' המדות דבינה שנק' ז"ת דאימא[29] שהן הנק' מדות שבשכל והשגה שמחמת השגת והבנ' השכל יחייב לחסד או לדין או לממוצע בשכל עצמו ומשם נמשך התהוות תולדות המדות ממש שנק' מדות שבלב בחו"ג ממש כמו שנראה לעין שמחמת השגת השכל במוח דבינה שיחייב החסד או האהבה מיד יולד ההתפעלו' דאהבה או חסד בלב בגילוי ממש כפי האופן שנתפעל בהשגת השכל דבינה וכן במדת הדין ומדת הת"ת הממוצע וענפיהן נו"ה כו' ובחי' פרטי התכללותם זע"ז כו' והיינו בחי' המדות דוימ"ב שנמשך בגילוי באצי' מז"ת דאימא שנק' אלקי' והן ל"ב ויאמר אלקי'[30] שנמשכו במוחין דז"א שנק' ל"ב שבילין ומשם נמשך ללב שמטעם זה נק' לב[31] כמ"ש במ"א וד"ל:

(ג) **וכמו** שאנו רואים בעבודה שבלב ומוח בתפלה שרשפי אש האהבה הנולדה בלב אינה באה כ"א כאשר ההשגה באלקות היא בהרחבה והתפשטות דוקא דהיינו שהשכל והשגה זו שמשיג בגדלות ה' ונפלאותיו היא בטוב טעם ודעת שמשיגה בכי טוב עד שנתפסת בכלי מוחו והיינו כאשר הדבר שמשיג בא בבחי' הסבר בטעם הדברים על בוריין לאורך ורוחב ולא בדרך קיצור לבד שאם לא יתפוס במוחו רק הקיצור בהעברה בעלמא לא יתפעל כלום רק כשמעמיק דעתו בהשגה זו בהרחבה והתפשטות ובטוב טעם עד שמבין ומשיג היטב אז יוליד בלבו מזה התפעלות האהבה או היראה בגילוי בהתפשטות והרחבה ג"כ וכמו במילי דעלמא שלא יתפעל בלבו לאהוב איזה דבר מה כ"א כאשר יתבונן בו בטוב ההשגה איך הוא ומה הוא עד שיעמוד על אמתית טובו ומעלתו בהעמקת דעתו אז יתפעל לבו ויומשך אחר הדבר ההוא לאהוב אותו וכן ביראה מדבר מה אינו אלא כשיתבונן בו בהשגה והבנה טובה ואם לא לא יתפעל כלום שהרי יכול להיו' שיעמוד אדם אצל אוצר נחמד ולא יתפעל לחמוד אותו אם לא ישים לבו ודעתו להתבונן בו באיכות ומהות טובו כלל וכן לא יתפעל ביראה כמו מרוממות שר ומלך או מדבר המזיק כלסטים וכה"ג אם לא יתבונן באיכות הגדולה או הרעה שבו וכך לא יתפעל אדם באוי"ר בקירוב לה' כ"א בהתבוננות טובה באיכות ומהות רב טוב האלקי וכן ביראה מהפוכו בריחוקו שיזיק לנפשו או באיכות רוממות הגדולה כו'. וזהו ענין תולדות המדות דאוי"ר וענפיהן מבחי' חיצוניות בינה שהוא בחי' ההסבר בהשגה והבנה ותפיסה שמבין ומשיג השכל והטעם בטוב עד שנתפס הדבר במוחו (שזהו הטעם שנק' השגה כמו שמשיג ותופס דבר ביד ממש כו') אבל בחי' פנימית בינה הוא בחי' תמצית וקיצור העולה מכל ההשגה שבאה בהסבר באורך ורוחב שנק' עומק המושג דהיינו למעלה מבחי' הבנת והשגת השכל בהסבר דברים אלא הוא בחי' התמצית והעומק של כל האריכות כמו שהוא בעצם שלא יוכל לבא בהשגה בהסבר כלל (וזהו היפוך הקיצור מן האריכות שבהסבר כשאינו מעמיק דעתו כלל כנ"ל שאינו תופס השכל ג"כ בהשגה והבנה כלל אבל קיצור זה היינו התמצי' ההיולי שבבחי' עומק של המושג כמו שהוא שא"צ הסבר כלל רק כאשר צריך להביא בהסבר בהשגה והבנה זהו בחי' שפלות וירידה גדולה שבא לכלל התפשטות מן עצם נקודת השכל המושג כמו הרב שמשפיע איזה שכל וסברא לתלמידו שכדי שיוכל להבינה ולהשיגה היטב צריך להאריך לו בריבוי הסבר דברים להטעים[32] השכל ההוא שיבין אותו על בוריו אבל לעצמו א"צ להסבר זה כלל כי ידע עומק ותמצית הסברא בסקירה א' כמו שהוא בעצם רק כשבא להשפיע לתלמידו הוא שבא להתרחבות בהסבר רב וזהו שנק' עומק המושג שנק' פנימית בינה) והוא עומק העיון אחר שבא בהשגה והבנה על בוריו הוא בא לעומק השכל והסברא כמו שהוא בתמציתו הוא למעלה גם מן העיון עצמו הגם שמבין ומשיג בטוב על בוריו בכל פרטי אופניו יכול להיות שלא בא לעומקו ותמציתו ממש כו' (ובמ"א מבואר שבחי' העיון הטוב על בוריו נק' פנימית בינה שנק' מקו' המתברר[33] שמתברר בזה אמתות נקודת השכל כמו שהוא בא מכח החכ' כו' ובאמת הכל א' שע"י העיון הטוב לתכליתו יבא ממילא לבחי' עומק ותמצית המושג שזהו בירור הנברר מכל ההשגה והוא מברר לנקודה דחכ' כמשי"ת). והנה כל זה שנק' עומק בינה או פנימית בינה זהו שנק' עומק המושג לבד שהוא הנק' אין של היש דהשגה בלבד דהיינו בחי' התמצית והקיצור העולה בעיקר המכוון בהשגת השכל אבל כל זה עדיין בבחי' אין של היש דהשגה שנחשב בבחי' יש גם הוא כי בחי' בינה בכלל נק' יש כידוע. ועכ"ז מאחר שזהו העומק ותמצית המושג שלמעלה מגילוי ההשגה הרי הוא למעלה מהיות מקור לתולדות המדות דחו"ג אפי' במדות שבשכל עצמו כי התולדות של המדות שבשכל והשגה אינם אלא רק מצד ההשגה והבנת השכל שזהו טעמו של דבר שמזה יחייב לזכות או לחוב לחסד או לדין וכן להיתר או לאיסור (כמו מ"ט דר' פלוני כו' ונגד ז' מדות[34] דבינה יש מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא שהטעם שבשכל נק' פנים פנים מסבירות[34] כו') אבל קודם שבא לבחי' גילוי השגת השכל בטעם והסבר אין ידוע עדיין מה יחייב אם לחסד או לדין (כמו בפלפול בעומק הסברא והשכל לא ידעו עדיין פסק ההלכה אם לאיסור או להיתר לפי שיש פנים לכאן

ולכאן כמו׳ (עירובין יג, ב) ר״מ שהיה אומר[2] על טהור טמא ומראה לו פנים וכן להיפוך כו׳) וזהו שנק׳ ג״ר דבינה שלמעלה מז״ת שבה המולידים המדות והוא בחי׳ ע״ב דס״ג כמ״ש וחכם בבינה[3] כידוע שנק׳ אין של היש דבינה כו׳[1] (והוא הנק׳ ג״כ מקיף דבינה שבו כלולים כל התהוות המדות שבשכל בהעלם עכ״פ דהיינו שיש בו מקור להתפעלות האהבה או החסד בשכל עצמו או להיפוך לדין ולחוב או ליראה רק שהוא בהעלם גדול בהתכללות בתוך עומק השכל עצמו ע״כ יכול להיות מראה פנים מסבירות ג״כ מחסד לדין ומטהור לטמא ולהיפוך כו׳ משא״כ בגילוי השכל בהשגה בטעם גלוי שיחייב החסד או הדין לא יהופך מזה לזה כלל כמו שלא יוכל הדיין שדעתו נוטה לזכות להפוך דעתו לחוב שזהו כאשר כבר נתפעל בשכל בטעם מסביר וגלוי לחסד או שנתפעל בשכל לחוב ודין ונק׳ התפעלות המדות שבשכל שהוא חיצונית בינה שבא באו״פ כו׳ כנ״ל אבל בעומק תמצית השכל קודם שבא בגילוי בהשגה וטעם שם כלולים ב׳ מיני התפעלות דחו״ג שבשכל כא׳ בלי היכר התחלקות כלל. וזהו ההפרש בכלל בין חו״ג הסתומים ונעלמים בפנימית בינה שנק׳ מאמר סתום[4] לבחי׳ חו״ג המגולים בחיצוניות דבינה שמזה נמשך למדות שבלב כנ״ל שנק׳ מאמר פתוח[4] כמדות דמע״ב שנמשך מחיצוניות דבינה שמקבל מחיצוניות דחכ׳ כנ״ל וד״ל). ואע״פ שאנו רואים בחוש שיש בחי׳ התפעלות גם בעומק ותמצית המכוון הפנימית שבשכל שנק׳ עומק המושג כנ״ל אין זה התפעלות המדות דחו״ג שבשכל אלא זהו התפעלות השכל מצד עצמו שהוא בחי׳ העונג והטעם ערב שיש בעומק שכל זה כו׳ וד״ל:

(ד) **ונמצא** שיש ג׳ מיני התפעלו׳ העונג בשכל דבינה. א׳ ברוחניות ותמצית שבו שנק׳ אין של היש והוא עומק המושג כנ״ל. והב׳ התפעלות העונג בחו״ג דאוי״ר הנעלמים וכלולים בו כנ״ל. והג׳ העונג בגילוי השכל שמחייב המדות דחו״ג בטעם והשגה ממש שנק׳ ז״ת דבינה החיצונות המגולים. ויש עוד ב׳ מיני התפעלות המדות למטה מזה. הא׳ במוחי׳ דז״א שהוא קיצור הטעם והשכל שמחמתו יולד האהבה בלב כי כל השגת השכל שבמוח בינה הכל באריכות והסבר ובחיצוניות יותר מבפנימיות כנ״ל אבל כשנעשה מזה תולדות המדות בלב נתקצר האריכות ולא נגלה רק מה שצריך לאופן המדה (שנק׳ בכן) (כמשי״ת). והב׳ במדות שנולדים בלב מן המוח שיש בהם התפעלו׳ אותו העונג בהעלם שהיה בפנימיות בינה ובחיצוניות ההשגה רק שמורגש באופן התפעלות המדה דאוי״ר בלב וגם זה לא נגלה רק בחזה הלב בהבל החיצון ששם מורגש התפעלות האוי״ר יותר ולא בפנימית הבל הלב (שזהו ההפרש בין שליש עליון דת״ת דז״א ששם עדיין החו״ג דז״א מכוסים ובין ב״ש התחתונים שנמשכי׳ לדבור מחזה הבל הלב החיצון בקול גשמי כידוע וד״ל. וכן מ״ש[5] במ״א בענין ג׳ מדרגות דמושכל מורגש מוטבע[4] שבמדו׳ הלב ושליש העליון דת״ת הוא בחי׳ המושכל דחב״ד שבמדות הכלולים בת״ת שלמעלה מגילוי במורגש בקול ודיבור עדיין ונק׳ אמ״ר[7] פנימיים וכו׳). אך הנה עדיין אין כל זה מובן דלכאורה אנו רואים שעיקר גילוי העונג והטעם הוא בא בגילוי ההשגה דבינה כשמשיגה בטוב טעם ודעת עד שנתפס אצלו בכלי המוח ממש ולא כאשר אינו משיגה בטוב רק ברוחניות ותמצית שבה לבד אינו טועם טעם ועונג כ״כ וכנראה בחוש שגם בתינוק שמטעימים לו דבר שכל עד שיוכל להשיג בטוב אז יתפעל בעונג גדול וכמ״כ בשכל הגדול כל שמשיג בטוב טעם יותר יותר יתענג וא״כ בחיצוניות דהשגה דבינה יש יותר עונג מבפנימיות שבה היפוך הנ״ל. ועוד זאת אנו רואים שבקיצו׳ ההשגה שבמוח הבא להוליד המדה בלב (שנק׳ בכן) שם מורגש יותר העונג והשמחה שהיה לו בהשגת השכל שנק׳ התבוננו׳ בהסבר באריכו׳ כמו הקיצור העולה מהתבוננו׳ באיכות הדבר הטוב שיוליד התשוק׳ בלב אליו כו׳ ובהולד המדות בלב כאהבה רוחנית שבלב יתפעל בהתלהבות יותר וכשבא עוד במורגש יותר כמו בהבל בשר הלב שממנו נעשה הקול יותר מורגש העונג והשמחה עד שיכול להיות ריבוי התפעלות העונג והשמחה משרש הטעם שבשכל הרוחני שהיה תחלה במוח בינה (וראייה לזה מן השיר שהוא הניגון שיוצא מהבל החיצון שבלב דוקא שיש בו עונג ושמחה מורגש ביותר בהתפעלות עצמיות הנפש כו׳) וכנ״ל שבחו״ג המגולים בחזה הלב יותר מורגש העונג וההתפעלות מפנימית החו״ג המכוסים במוח כו׳ וגם בחי׳ אין דחכ׳ בבחי׳ ראיה שלמעל׳ מכל בחי׳ פנימית ההשגה דבינה בעומק המושג הנ״ל עיקר גילוי שלו הוא בחזה הלב במורגש שנק׳ יסוד ז״א כמ״ש בעין השכל דבלבא אתחזי כולא[8] כו׳ וכמו ולבי ראה הרבה חכ׳[9] כו׳ ובלב כל חכם לב[9] דוקא נתתי חכ׳[10] כמ״ש במ״א וגם פנימית העונג ורצון[12] שבעצמות הנפש ממש שלמעלה גם מאין דחכ׳ מורגש יותר בהבל הלב החיצון שהוא הנק׳ שיר פשוט שיוצא מהבל הלב כו׳ וד״ל:

(ה) **אך** הנה כל זה יובן בהקדים הידוע שיש ב׳ מיני עונג והן ב׳ מיני טעם שהטעם הוא בב׳ אופנים. א׳ בעונג ממש שנק׳ טעם כמו טעמו וראו[1] כו׳ וכחיך אוכל יטעום[1] כו׳ שזהו כמו טעם המתיקות שמרגיש עונג המורגש הגם שזהו ברוחניות החיות של המאכל שהוא הטעם שבו כידוע מ״מ נק׳ טעם מורגש בעונג מורגש. והעונג הב׳ הוא הנק׳ עונג הנעלם הפשוט הבלתי מורגש כלל בגילוי וזהו ההפרש בכלל בין העונג שבחכ׳ שנק׳ אין שבו העונג בהעלם ובין בינה בכלל שנק׳ יש גם בחי׳ הפנימית שבה ע״כ העונג שבה ג״כ בבחי׳ יש מורגש בפנימית וחיצוניות שבה שהוא טעם השכל והיינו מה[1] שמשיג השכל המושג בטוב טעם יותר יתפעל בעונג יותר כנ״ל וכמו טוב טעם[1] ודעת למדני כו׳. וזהו עיקר עיון דבינה לעמוד על טוב טעמו של דבר כנ״ל. וב׳ טעמים אלה טעם השכל המושג בטוב ונתפס ביותר וטעם הרוחני כטעם מתיקות הגשמי כך טעם מתיקות הרוחניות של השכל שהוא עומק המושג אין של היש הכל נק׳ טעם ועונג מורגש ושניהם נק׳ התפעלות השכל שמצד עצמו שלמעלה מהתפעלו׳ דחו״ג הכלולים בו כנ״ל רק שזהו בפנימיות דעומק המושג וזה בחיצוניות בטעם דהשגת והבנת השכל שמטעימו

כל חכם לב: ע׳ בפה״מ בענין אמ״ר יער״ש״ [הגהת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע].

בטוב (כמו מ"ט דר"פ[15] כו') וכנשמות נהנין מזיו בג"ע שמרגישים העונג האלקי בהשגות האורות עליונים שמאיר בנשמתם בהשגה ממש ויש בזה עונג וטעם הרוחני מעומק המושג כמו מתיקות התורה בהשגות הסודות ורזין דאורייתא כו' וכמ"כ בהשגה אלקית המצומצמת בנשמה בגוף כשמתבונן בק"ש באחדות ה' איך שמהווה כל העולמות מאין ליש בב' מדרגות דממלא וסובב שנק' הוי"ה ואלקים[16] כידוע הרי יש בזה ב' אופני התפעלו' העונג ושמחה בהתבוננות זאת א' מצד טוב טעם השגה והבנת השכל עד שנתאמת מאד הדבר מצד השכל נק' טעם שבשכל והב' מצד עומק ותמצית הדבר המושג בזה שהוא עצם התהוות מאין ליש כמו שהוא ממש שיתפעל בעונג וטעם רוחני כמתיקות טעם הרוחני שבמאכל כו' ובאמת גדול יותר טעם ועונג הגשמי בהשגת והבנת השכל בכי טוב יותר מטעם ועונג הרוחני מתמצית השכל הרוחני אע"פ שהתמצית הוא למעלה מן ההשגה והתפיסה ואיך העונג שמצד סברת השכל יהיה למעלה מעצם עונג ותמצית דבחי' האין בהשגה שא"צ הסבר כלל כנ"ל. הענין הוא דהיא הנותנת דמשום שבא בהגשמת הבנה ותפיסת השכל ע"כ מורגש שם העונג בהרחב' גדולה יותר עד שיתפשט הרבה יותר מעצם העונג שמצד השכל והשגה זו והוא לפי שמתלבש בזה מעונג הנעלם שבעצמות שלמעלה ממקור השכל שבלתי מורגש גם ברצון וחכ' כנ"ל וכידוע דעיקר התגלות ע"י בבינה[17] בחיצוניות דבינה דוקא כמו בשיר הלוים שא' ועבד הלוי הוא דא הוא ע"י[18] כמ"ש במ"א (וכמשי"ת) לפי שזהו הכלל שבחיצוניות[19] יותר שם יורד אור המקיף דכתר להתלבש ם יותר מבפנימיות הרוחניות וע"כ כל המקיפים בחיצוניות בינה כו' ששם מתרחב אור העצמות ביותר כמו (יחזקאל לב, יד) ונהרותם כשמן אוליך כו' ונק' נהרי אפרסמנא דכיא[20] והן ת' עלמין דכסופי'[21] דנהרין לעוה"ב שנק' יש גמור שעונג הנעלם בא במורגש ממש כו' וד"ל וא"כ זהו בירידה והגשמה יותר שהוא בחו"ג המגולים דהשגה דבינה. וראייה לזה ממ"ש[22] (נחמי' ח, יב) כי הבינו בדברי' אשר הודיעו להם וכן שמע ישראל לשון הבנה[23] אע"פ ששמיעה דבינה[24] מרחוק כמו מרחוק ה' נראה לי[25] בזה דוקא מתלבש מעונג העצמות (ואע"פ שהעיון הוא רק לעמוד על אמתות העומק המושג איך הוא ומה הוא כו' ושם א' מה פשפשת כו' אבל בעיון דבינה מתברר יותר אמתית עומק המושג שנק' אין ותמצית כמו שע"י המשל יתברר יותר אמתות אור נקודת השכל לפי שהוא בהגשמה וכמצרף לכסף שמתברר הנקי מן הפסולת יותר ואמנם יש בזה הבירור פסולת הנבדל יותר מכמו שהיה תחלה וזהו טעם לשרש עה"ד בז"ת דבינה שהוא חו"ג המגולים ולמטה יותר (כמשי"ת) וע"כ נק' ז"ת דבינה שהן מדות שבשכל שנברר ע"י העיון דבינה מקום המתברר שמברר גם לנקודה דחכ' שנק' אמת כמשי"ת משא"כ התמצית ועומק המושג שלפני העיון אינו ברור כלל) וממילא מובן לפ"ז שבירידת האור דשכל בהגשמה יותר והוא במוחין המצומצמים במדות שבלב (שנק' בכן) שהוא אחר שנתקצר ההסבר כנ"ל שם יותר יורגש העונג מהעונג שמצד הבנה והסבר השכל והעונג שבתמציתו וכמו בהתבוננו' דמאין ליש בממלא כ"ע אחר קיצור ההסבר שעולה המכוון שבורא העולם מאין שיתפעל מזה מאד דא"כ לו יאתה הביטול במציאות מאחר דהוא עיקרא ושרשא כו'[26] זהו התפעלות העצמות שלמעלה מעצם ההשגה הזאת בפנימית וחיצוניות דבינה כו' ואעפ"י שהתפעלות זו נפרדת מעצם ההשגה ויכול להיות בה תערובת טו"ר אבל בזה מתברר יותר אמתות האור האלקי שבהשגה זו מטע' הנ"ל וכ"ש וק"ו בחו"ג דאוי"ר זו שבאה בהרגשה גשמית בלב בשר הלב בקול דהבל החיצון כמו בשיר וניגון כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי[27] שם מתברר יותר אמתות אור העצמות שבבינה ושם מלובש יותר מעונג העצמות שבפנימי' בינה וגם פנימית העונג שברצון וחכ' וכמו שיר פשוט ושיר כפול ומשולש בקול הניגון גשמי כנ"ל ונמצא שה' מדרגות התפעלות העונג הנ"ל בבינה עם מדות שבלב בשר שנק' חו"ג מגולים בחזה הלב ששם מתחיל שרש לעה"ד כו' זהו ה' ירידות והתלבשות במקיף דכתר עד שבא בחיצוניות האחרון בגילוי הרבה יותר ששם בירור האחרון יותר וד"ל (וא"כ יובן שיש בירידות הללו מעלה וחסרון המעלה מצד ירידת המקיף העליון יותר שבא בהגשמה וחיצוניות ביותר וגם מה שנתברר בירור אמיתי בחיצוניות היותר אחרון כמו אין חכם כבעל הניסיון[28] כידוע אך החסרון הוא במה שימצא בבירורי' אלה פסולת יותר עד שבבירור היותר אחרון שבא בהרגשה יותר שם הוא הפסולת הגס מכולם (כמשי"ת) ובכל זה יתורץ כל הקושיות הנ"ל בה' מדרגות בבינה מדות המגולים כו' וד"ל):

(ו) **והנה** מבואר למעלה דגם בבחי' החכ' שהוא בחי' המשפיע לבינה כידוע יש בה ב' מדרגות פנימי' וחיצונית ובחי' החיצוניות שבחכ' הוא שמשפיע לבינה שזהו מאין ליש ממש כנ"ל והוא מה שמן נקודה דחכ' באה בהתפשטות והמשכה (בקוץ התחתון דיו"ד כנ"ל) ובחי' המקבל שפע זו הוא בחי' השגת והבנת השכל שנק' חיצוניות בינה כנ"ל וזהו זיווג ויחוד דחו"ב[29] בחיצוניות כמו במע"ב וכה"ג כנ"ל וביאור זה ידוע שבחי' החכמ' הוא בחי' המשפיע שזהו כמו אור השכל כשמבריק שנק' בשם התחכמות שהוא כח ההבנה שממציא שכל חדש וכח הממציאה מאין שהוא העלם דכח המשכיל ההיולי שנובע ממנו כל שפע שכליי' חדשים והוא לפ"ע כח החכ' בכל אדם אם בקטנות או בגדלות ובחי' החיצוניות שבו הוא הברקת השכל שבאה בגילוי כשמחדש דבר חכ' רק שהוא בבחי' קיצור ותמצית בהעלם כנקודה א' ובאה מיד לבחי' התפשטות בהשגה והסבר להבינה לזולתו ובחי' המקבל הוא בחי' כח הבינה שזהו כח התפיסה וההשגה שיוכל לקלוט ולקבל היטב כל שפע אור חדש דחכ' שבאה מאין ממקור החכ' שזהו שנק' אימא בחי' נוק' שקולט ומקבל מה שנמשך בגילוי כמו הלומד דבר חכ' הכתובה בספר או שומע מרבו שכל חדש שקולט היטב ומבין הדבר על בוריו להסבירו לזולתו (כמו שא' ד' מדות בתלמידי'[30] יש קולט השמרי' כו' ויש קולט התמצית והפנימי' כו') ואמנם בחי'

פנימי' דחכ' שהיא למעלה מהיות בחי' מקור משפיע לבינה בהשגה כנ"ל זהו כמו מי שנופל במוח החכ' שבו איזה דבר חידוש בהשכלת מושכל חדש אך שאינו בא בגילוי עדיין גם לעצמו רק כמו ברק המבריק שחולף ועובר על המוחי' ולא יתיישב במוחו עדיין (שנק' עש בליצט או עש שוועבט איבערין מוח כו') וע"כ אינו יכול לבא על גילוי אור זה להביאו בהשגת שכלו גם לעצמו ומכ"ש שלא יוכל לגלותו לזולתו כו' וזהו בחי' אין דחכ' כמו שהיא בהעלם כנקודה א' בבחי' העדר ההתפשטות עדיין ואמנם זהו בחי' עצם אור פנימי' השפע דחכ' כמו שהיא במקורה (כמו המעיין' סתום טרם שנובע בגילוי טפין טפין בנהר כמ"ש במ"א) שהוא בבחי' מקור כח המשכיל ההיולי ששם הוא בחי' העונג הנעלם הפשוט הנ"ל שנק' אין ממש (וכמו בשבת שעולה בבחי' אין דחכ' כמו שהוא בכתר שנק' ע"י וא"א והוא בחי' ח"ס כידוע) אך עכ"ז יש יחוד פנימי דאו"א כנ"ל כמו בשבת ויו"ט בב' אופנים כמשי"ת שזהו יחוד דפנימי' בינה שהוא בחי' עומק המושג הנ"ל שנק' אין של היש דהשגה כו' שמתייחד ומקבל לבחי' פנימי דאור החכ' שנק' פנימית אור אבא כו'. ולכאורה איך יוכל להיות יחוד פנימי זה מאחר שבחי' אין דחכ' אינו בגדר שפע בגילוי והתפשטות להיות מקור להשגה כלל כנ"ל ואיך יגיע לו בחי' עומק המושג דבינה שהוא עכ"פ בגדר השגה ונק' יש גם הוא כנ"ל כו'. אך הנה יובן דבר זה עפ"י הידוע ששרש החכ' הוא בבחי' ראי'[2] מקרוב כמו איזהו חכם הרואה את הנולד[3] שרואה בעין שכלו את הנולד להיו' שהגם שהעתיד להיות הוא נעלם מן ההשגה דשכל אבל בבחי' אין דחכ' יראה את הדבר הנעלם כמו שרואה בעין הגשמי למרחוק כך רואה בראית עין השכל כו'. (וכמו הערמומית שבהעלם גדול מן ההשגה יוכל החכם לראות בעין שכלו בבחי' ראי' שרואה הנעלם כמו שרואי' לאור הנר כו' וע"כ נק' חכמי ישראל עיני הקהל[4] כו' לפי שהחכ' נק' אור[5] המאיר גם בחושך כו') וע"כ א' (ב"ב יב, א) דחכם עדיף מנביא[6] כידוע אבל בחי' בינה בהשגה ותפיסת השכל הוא בבחי' שמיעה מרחוק כמו השומע ומבין איזה דבר מה שהגם שמבין הדבר על בוריו אין זה כמו הראי' במהות הדבר עצמו כמו שהוא כמו שאמ' שאינו דומה שמיעה לראי'[7] דאעפ"י שיכוין בהשגה כמו שהדבר הוא בעצם ממש מ"מ הרי מרחוק נראה לו בהשגת שכל לבד ולא מהות הדבר כמו שהוא וזהו שנק' ידיעת המציאות ולא ראית והכרת המהות כו' וכמו שמבין ומשיג מה שמספרי' בשבח גדולת המלך בכי טוב ויכוין לאמתתו עכ"ז אינו דומה לראי' כשרואה במהות המלך וכך הוא בעיון השגת השכל ביח"ע ויח"ת הגם שמבינו על בוריו זהו רק בהשגה לבד שאינו מגיע רק למציאות הדבר דהיינו שנתאמת אצלו מציאות אלקות בהשגה ותפיסה שנק' שמיעה מרחוק כמו שמע ישראל וכמו שמעתי שמעך יראתי[8] וכשבחות שבס' תהלים כמספר בגדולת המלך שאינו דומה לראי' במהות ועצמות שלא יוכל לבא בהשגת שכל כלל גם בעומק העיון שמשיג הדבר על בוריו וזה ההפרש יש גם בראי' דחכ' הגם שרואה בעין השכל כמ"ש בר"מי בעין השכל דבלבא אתחזי כו' אין זה כראי' המהות דאלקות בנביאי'[9] (כמ"ש במ"א). ויובן ההפרש בין השגת המציאות בבחי' שמיעה דבינה להכרת המהות בחכ' שהוא בבחי' ראי' מענין הידיעה בדרך שלילה כידוע שאין ידיעה זו שבדרך שלילה רק כמו ידיעת המציאות ולא ידיעת המהות כו' והיינו כמו שידוע בענין ידיעת מהות הרוחניות שא"א לאדם להכיר ולראות במהות ועצם בחי' הרוחניו' כמו שהוא כ"א כשיכול להפשיט הרוחניות מן הגשם לבד והוא מה שיודע שאין ברוחניות מכל תואר הגשם וכל מה שיוכל בכח שכלו להפשיט יותר הרוחני מכל תוארי ההגשמה בזה יודע לו יותר ממהות ואופן הרוחניות לאמתתו יותר וזהו שנק' ידיעה שבדרך שלילה לבד שהוא שלילת הרוחני מן הגשם ועכ"ז אין זה רק ידיעת המציאות לבד שהוא מה שע"י השלילה לרוחני מכל תוארי הגשם נתאמת אצלו יותר ענין מציאת הרוחניות והוא מה שיש מציאת הרוחניות בעולם אבל לא שיודע ומכיר במהות הרוחני כמו שהוא כי א"א לידע מהות הרוחני ממש בהשגת השכל מאחר שהרוחניות אינו בגדר השגה ותפיסת השכל כמו שא"א לומר שימשש הרוחני בידו וכה"ג אך עכ"ז בהפשטה זו שמפשיט בתכלית כל תואר גשם מן הרוחני יוכל לעמוד על ידיעת מהות הרוחני קצת כי זהו עיקר מהות הרוחני במה שהוא מושלל מכל תואר גשמי כו' וכמ"כ לא יגיע לראי' המהות בחכ' ע"י השגת השכל שהוא כמו ערך הגשם לגבי הרוחני כ"א בהפשטת השגה[10] כשיבא לעומק המושג שלמעלה מן ההשגה שנק' תמצית ורוחניות ההשגה שמושלל מכל השגה בביטול היש דהשגה כענין מה פשפשת כו' אעפ"י שאינו רק אין של היש דהשגה לבד מ"מ זהו כידיעת המציאו' דרוחניו' לאמתתו יותר כך יודע לו בביטול ההשגה אמתו' מציאות הרוחניות דאור האלקי כמו שהוא עד שהוא קרוב בערך לראית המהות ויוכל להיות כלי עי"ז לקבל בחי' נקודת החכ' שבבחי' ראי' מקרוב למהות ועצמות כמו הרואה בעין השכל כנ"ל:

(ז) **ובזה** יובן קצת מה שיוכל להיות יחוד פנימי דחו"ב דהיינו בחי' ראי' דחכ' שהוא מצד מהות ועצמות אלקות יתייחד בפנימי' בינה שהוא בביטול ההשגה שכלית רק בעומק ותמצית הרוחנית שבו כי בחי' אין זה דתמצית ההשגה יוכל להיות כלי קיבול לקבל בחי' האין העצמי דנקודת פנימי' חכ' אעפ"י שא"א לבא בהשגה שכלית כלל וכמו טעמו וראו כי טוב ה' הרי טעם ועונג זה הוא בחי' עונג הנעלם העצמי שבראי' דחכ' מקרוב לאסתכלא כו' ואין זה רק כמו שמופשט בתכלית בכלי המוח דבינה מכל גשם דהשגה שכלי' רק בחי' עומקו ותמציתו לבד שהוא כלי לקבל אור העונג הנעלם שבעצמות שמצד מהות ועצמות אלקות שלא נתפס בהשגה כלל כמא' לית מח' תפיסא בך כלל[11] וכמו הפשטת הגשם מן הרוחני בתכלית שיבא לידיעת מהות הרוחני ממילא כנ"ל ודל"ל שזהו[12] כמשל ביטול היש לאין דגרעין בארץ בתכלית אז נמשך בו מאין הרוחני דכח הצומח וכמו חיות רוחניות הדם הוא הנפש הטבעי' שנק' רוחניות שבגשמיות אין של

היש ימשיך לחיות הרוחניות דעצמות הנפש וזהו אדם א׳ דם[14] כמ״ש במ״א[13]:

(ח) **וזהו** ההפרש בין משה לנביאים[15] שביד הנביאים אדמה[16] כו׳ שלפ״ע הפשטת גשמיות שלהם כהשגה בביטול היש לאין כך יומשך בנשמתם מבחי׳ אין האלקי דעצמות בראי׳ המהות כו׳ וזהו במראה אליו אתודע בחלום[17] כו׳ אבל משה נבואתו היה בזה הדבר[18] לנוכח בבחי׳ נקודה דאין העצמי שהוא[19] אמתת מהו״ע א״ס ב״ה כמו אמתך אלקי[20] כו׳ וע״כ נק׳ החכ׳ אמת להיותו בבחי׳ ראי׳ אמיתי׳ דמהו״ע ית׳ כמו שהוא כו׳ כמו הרואה את המלך שרואה אמתות מהותו בלי נטיי׳ ימין ושמאל משא״כ בהשגה שכלי׳ שמשיג בשבחו לא יוכל לבא לאמתו׳ מהותו כ״א במציאותו (וכמו השגת חכמי הקבלה כרשב״י ור״ע ור״א וכה״ג אעפ״י שהשיגו בע״ס דאצי׳ ולמעלה מעלה בטה״ע כו׳ כל זה הוא רק השגת המציאות אעפ״י[21] שהי׳ בראי׳ עין השכל כמו אסתכלנא ברזא דחכ׳[22] כו׳ (וכהאר״י[21] ז״ל שהשיג בחלום ברגע א׳[23] אור החכ׳ שהי׳ צריך לכתוב זמן רב) משא״כ נבואת הנביאי׳ הי׳ בראי׳ המהות כמ״ש ישעי׳ (ישעי׳ ו, א) ואראה את ה׳ יושב וכה״ג רק שהי׳ לפ״ע הזדככות ביטול היש לאין כנ״ל):

(ט) **וזהו** יחוד פנימי דאו״א ויש בזה ב׳ אופנים א׳ בשבת שבינה עולה בחכ׳ וכמו הבן בחכ׳ וביו״ט נה״י דאבא מלובש באימא ונק׳ מקרא קדש וכמו וחכם בבינה שזהו הארת האין דחכ׳ בעומק המושג דבינה וכמו שנראה לעין שאחר הפשטת הגשם מן השגת שכל ויבא לתמצית הכוונה הרוחניות כנ״ל אזי יגיע לבחי׳ ראי׳ עין השכל כמו טעמו וראו כו׳ שהוא טעם ועונג הנעלם שבעצמות מצד עצמות ומהות א״ס ב״ה כמו שהוא למעלה מההשגה לגמרי (ויש בירידת אין דחכ׳ ג״כ ד׳[24] מדרגות עד התגלות חו״ג שבלב בשר כנ״ל בבינה והוא הא׳ בראי׳ עין החכ׳ שבזה עונג העצמי בתמצית דבינה (שהוא שער הנ׳ ונק׳ שביל׳ דקיק דבי׳ עייל[25] אבא לאימא כו׳ וכמ״ש במ״א ע״פ ולא ידע איש[26] כו׳) והב׳ בחו״ג המכוסים ביסוד אימא כך הוא בחו״ג בביטול העצמי דאין דחכ׳ והג׳ ביטול עצמי זה שבא במורגש בהשגה דבינה שמוסתר בזה נקוד׳ העצמי׳ דאין דחכ׳ שלמעלה גם מעומק המושג והוא שיר כפול דחו״ב והד׳ בחו״ג שנולדי׳ בלב שזהו יסוד אבא ביסוד ז״א שיש שם דוקא ראי׳ עין החכ׳ כמ״ש בעין השכל דבלבא אתחזא[27] וכמו ולבי ראה[28] כו׳ וההי׳ נקודת הרצון ותענוג הנעלם הפשוט העצמי ממש שבנקודת הלב שמלובש בחזה הלב בנקודה דחכ׳ שבבחי׳ ראי׳ דוקא וכמו שהי׳ בדוגמא זו במ״ת שהיו רואי׳[29] כו׳ ועכ״ד פרחה[30] כו׳ בבחי׳ פב״פ ממש כו׳ וכמו שיר פשוט שיוצא מהבל הלב החיצון שהוא למעלה מעונג הפשוט שבראי׳ דחכ׳ במקורה מטעם הנ״ל בענין הבירורים דבינה בה׳ מדרגות עד המדות שבלב כו׳ וזהו ממעמקי׳[31] למעלה מעומק דחו״ב שבלב כמ״ש במ״א:

(י) **והנה** אחר כל הנ״ל יובן ענין הנ״ל בכללות ענין תיבת נח איש צדיק כו׳ שהוא כמו בחי׳ פנימי׳ היחוד דיסוד דאו״א שגם בחי׳ החו״ג דאימא הן סתומי׳ ונעלמי׳ שאין שם שרש אחיזה ויניקה לעה״ד טוב ורע כלל ונק׳ עץ החיים שבתוך הגן כו׳ כנ״ל שזהו כמבואר למעלה בענין יחוד דאין דנקודת חכ׳ העצמי׳ שמלובש בפנימי׳ דבינה שהוא כמו ענין עומק המושג כנ״ל שעונג הנעלם דעצמות הפשוט שבנקודה דאין דחכ׳ אינו בא במורגש ביש דהשגת שכל דבינה אלא הוא סתום ונעלם בהעלם דאין דבינה (כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא[32] ואי זה מקום בינה) אך הנה כמו שמבואר למעלה בה׳ מדרגות התפעלו׳ שבבינה שיש מעלה בירידת המדרגה בהשגה והסבר בהגשמה יותר מתמצית ורוחניות דעומק המושג בב׳ דברים א׳ שמתרחב בה מעונג העצמו׳ כנשמות שנהנין כו׳ וכעוה״ב כו׳. והב׳ מצד הבירור שמתברר שם יותר כמו בעיון דבינה לעמוד על אמיתי׳ הדבר שמברר לתמצית דעומק המושג יותר כו׳ כך הוא בירידה דנקודת אין דחכ׳ שהוא תמצית ופנימי׳ דעצם הדבר כמו שהוא באמתות מהו״ע שלזה נק׳ החכ׳ אמת כנ״ל שלמעלה הרבה מתמצית דעומק המושג כו׳ מתברר יותר לאמיתתו בבואו בהגשמה יותר כמו בעיון דבינה ובהשגה והסבר החיצוניות שנק׳ טעם השכל יותר ממה שהוא ברוחניו׳ דתמצית השכל אעפ״י שנקוד׳ דחכ׳ כבר ברור בתכלית כראי׳ במהות כנ״ל (וכמו החכם האמיתי שאו׳ דבר חכ׳ שהיא ברורה מכבר בתכלית שאין בה תערובת פסולת כלל ובלא נטי׳ לימין ושמאל שמפני זה נק׳ החכ׳ אמת שמכוין לאמיתו של דבר כמו שהוא משא״כ מי שאינו חכם שידבר איזה דבר שכל ינטה בדרך עקלתון מן הנקודה האמיתי׳ שבו ויהי׳ ממילא דבר שטות או טעות ושקר להחליף טוב ברע כו׳ וכמו השוטה שידבר גם הוא איזה שכל וסברא אך שיטה מדרך האמת ויהיו דבריו דברי שטות ולא דבר חכ׳ כלל וכן במי שמדבר רבוי דברי׳ ביותר בהכרח שינטה מנקודה האמיתי׳ כו׳) עכ״ז כאשר נקודה האמיתי׳ דחכ׳ באה למטה יותר בהגשמה כמו בהשגה והסבר הדבר להטעים הענין בטעם השכל (כמו מ״ט כו׳) שנק׳ טעמו של דבר כנ״ל וכ״ש בעיון דבינה להתבונן ולעיין היטב לעמוד על הדבר איך הוא כו׳ שזהו לבררו בעיון השכל היטב הדק כמו הפלפול שמקשה קושיות כו׳ וכה״ג אז נתברר יותר אמיתי׳ הנקודה דחכ׳ וגם מתרחב בה מעונג הנעלם הרבה יותר משיש עונג העצמות בעצם נקודה זו מטעם הנ״ל במקיף דכתר בחיצוניות בינה דוקא וכ״ש בירידת עוד הנקודה דאין זה בחו״ג דאוי״ר המגולים שבא במדות אחר קיצור ההשגה דבינה (שהוא בחזה הלב) שם יותר מתברר נקודה דחכ׳ לעומק׳ יותר וכמו ולבי ראה הרבה חכ׳ כו׳ (וכמ״ש במ״א שזהו יתרון מעלת יסוד אבא[33] דאור אימא מסתיים בחזה דז״א ויסוד אבא מאיר ביסוד ז״א) ונק׳ עומק החכ׳ שבלב (וכמו שהלב מבין[34] בבינה לעומקה יותר ונק׳ עומק בינה שבלב כך הלב רואה[34] ראי׳ עין השכל דנקודת חכ׳ יותר לעומק׳ ממקורו הראשון) מטעם הנ״ל ומתגלה בלב דוקא מעונג הנעלם שבחכ׳ יותר והוא שיר פשוט ושיר כפול דחו״ב שבא בהבל החיצון דלב בקול גשמי שבו יותר עומק הכונה שבמוח בינה הנק׳

תמצית השכל ועומק הנקודה דחכ׳ כמו שהוא בעצם הדבר כמו בראית העין או לכוין לנקודת האמת יותר מכמו שהי׳ תחילה בנקודת חכ׳ שבאה מאין כו׳ והואי מ״ם דממעמקי׳[2] מקיף דכתר דחו״ב כו׳) אך עכ״ז יש יתרון מעלה ביחוד פנימי׳ דחו״ב כמו שהן בהעלם וסתימות גם בחו״ג שלהם כנ״ל במה שאין שם שום תערובת זר ופסולת כלל כי שם הוא בחי׳ הפנימית ותמצית דחו״ב ואין שם צד אחיזה ושרש לעה״ד טו״ר כלל כנ״ל שנק׳ עץ החיים כו׳ וכמו שרש החכ׳ דתורה שהיא בפנימי׳ אבא[3] שנק׳ חכ׳ ברורה[4] שכבר הוברר שאין בה נטי׳ לחוץ להיות׳ כמו שהוא בעצמיות ופנימי׳ שנק׳ תמצית דחכ׳ וע״כ נק׳ אמת כמו תתן אמת ליעקב[5] כו׳ ונק׳ עה״ח שמתייחדת בפנימי׳ בינה בתשבע״פ שנק׳ הלכה למשה מסיני כמ״ש (דברי׳ לג, ד) תורה צוה לנו משה כו׳ שגם המדות שבה ברורי׳ בתכלית שהן ו״ק דמשנה כשר פסול טמא וטהור כו׳ וכמ״ש (משלי ל, ה. ו) כל אמרת אלוה צרופה כו׳ אל תוסף[6] כו׳ ועכ״ז מתברר יותר נקודת אמת זו בפלפול וטעמים וסברות כו׳ שהוא העיון בהשגות בחיצוניות כו׳ כתלמוד בבלי כידוע וע״כ א׳ בינה יתירה ניתנה[7] כו׳ (וגם העדן דעוה״ב הוא יעשה למחכה[8] לו במי שמדייק מילין דחכ׳ (כמ״ש במ״א) וכמו שאין חכם כבעל הנסיון[9] כו׳ וכה״ג) אבל בהגיע נקוד׳ דחכ׳ באורך ורוחב דהשגה ברבוי ההסבר יוכל להתערב זר ופסולת כטעות ושקר כמו לומר על טהור טמא כי ינטה שם מנקודת האמת דחכ׳ שהוא התמצית והפנימית דעצם הדבר ממש (וגם התמצית של ההשגה שהוא עיקר המכוון לא יוכל לכוין ברבוי דברים עד שיוכל להיות תופס ההיפוך ממנו כתלמיד שקולט השמרים ונק׳ מים הרעים כו׳ וזהו מחמת רבוי ההסבר בטעמי׳ וסברות כו׳) אבל המעלה בזה הוא לאחר הבירור שבעיון הפלפול שיברר היטב מכל סיג ופסולת ויהי׳ עי״ז חידוש ההלכה בבירור יותר מכמו שהי׳ בחכ׳ מקודם ובתוס׳ מרובה על העיקר והן כל דקדוקי סופרים דתשבע״פ שהוא שלימות דחכ׳ דתשב״כ וכמ״ש במ״א שז״ש א״ח עט״ב[10] כו׳ לפי שנתב״ס דוקא ועיקר השלימות יותר ביריד׳ עוד לסוף מעשה דוקא כמ״ש (קהלת יב, יג) סוף דבר כו׳ האלקי׳ ירא כו׳ וכתיב (תהלי׳ קיא, י) ראשית חכמה יראת ה׳ שכל טוב לכל עושיהם (ברכות יז, א) ולא ללומדיה׳[11] כי לא המדרש עיקר אלא המעשה[12] שהוא בירור האחרון יותר כשבא לידי מעשה בפו״מ בסו״מ וע״ט לברר ולתקן לעה״ד טו״ר לז׳ מדות דק״נ שמקבלים מפסולת המדות דקדושה שנפלו בשבה״כ כידוע:

(יא) **וזהו** שא׳ על חכ׳ דתורה אז ראה ויספרה[13] בספ״ר וספור דהיינו יחוד פנימי דחו״ב כנ״ל הכינה וגם חקרה במו״ד באותיות דתושב״כ ותשבע״פ. אך אין שלימות בירור זה אלא בסוף מעשה דוקא וז״ש ויאמר לאדם[13] הן יראת ה׳ היא חכ׳ וסומ״ר בינה וד״ל. (וכנ״ל דעיקר שלימות דחכ׳ בראש בראי׳ עין השכל בחז׳ הלב כמו ולבי ראה כו׳ וכמו שיר פשוט ושיר כפול כו׳ שבהבל קול השיר בפה והיינו למוצאיהם בפה[13] וזהו קול ודבור דד״ת וכנגינות וטעמים שנק׳ שיר פשוט וכפול בפנימי׳ דחו״ב וכשיר הלוים (אבל קול תורה[14] הוא קולו של משה שבפנימי׳ אבא כמ״ש במ״א) ושיר המלאכים בחיצוניות דבינה כשיר משולש ומרובע בהתכללות דאוי״ר (כמ״ש בפ׳ בראשית ע״פ ושם אחיו יובל[15] כו׳) וכן קול תפלה (כמשי״ת):

(יב) **וכך** יובן כל זה בענין העבודה שבלב ומוח בבינה ורעותא דלבא בתפלה לכל טועם טעם ועונג האלקי בהשגת אלקות ביח״ע ויח״ת בסובב וממלא וכה״ג בכל פרטי ההתבוננות דע״ס דאצילות במאציל כו׳ בעיון טוב לעמוד על אמיתי׳ היחוד עליון איך הוא כו׳ עפ״י הבנת השכל בטוב טעם ודעת לקרב אל השכל במשלי׳ מחיות הנפש בגוף או מאותיות הדבור והמח׳ וכל כחות הנפש כרצון וחכ׳ ומדות וכה״ג כידוע שמחמת רוב ההסבר דוקא עד שנתפס בכלי מוחו היטב יתענג בנפשו יותר ויוליד בגילוי התפעלות ההתלהבות והדביקות באלקות ברשפי אש התשוקה מורגשת בלב בשר דוקא כמו צמאה לך נפשי[16] כו׳ לבי ובשרי ירננו אל אל חי[17] וכה״ג שזהו נק׳ דו״ר שכליים שהן חו״ג דבינה המגולי׳ במדות בלב כו׳ אע״פ ששם יש אחיזה למדות דנה״ט ששרשם מק״נ בתערובות פסולת כמו להיות בהרגשת עצמו בהתפעלות זו בגסות והתנשאו׳ הלב או ליפול באהבות זרות אחר זמן מה (כמשי״ת) כי אין לבבו נאמן בנקודת האמת להיות[18] רק לה׳ לבדו מצד שמרחוק ה׳ נראה לו[18] בהשגת שכל ובהרגשת לב בשר כו׳ משא״כ בפנימי׳ דבינה בעומק המושג למעלה מן ההשגה ובפנימית דחכ׳ בביטול עצמי כראי׳ מקרוב שגם באוי״ר הכלולי׳ שם הן בתכלית הבירור שאין שם אחיזה לפסולת דמדות הרעות דנה״ט כלל כנ״ל עכ״ז לאחר הבירור דנה״ט בחו״ב שבמדו׳ דקדוש׳ בתכלית מכל סיג ופסולת ושום תערובות זר לא ימצא גם במוח ולב הגשמי ונק׳ בר לבבי[19] כו׳ כמו בהאר׳ דחו״ב בהבל לב החיצון דוקא בלבי ובשרי ירננו שהוא קול תפלה ופסד״ז וכה״ג בעומק דחו״ב כנ״ל אז יש שלימות יותר בזה הרבה יותר מבחי׳ הביטול העצמי דחו״ב בחו״ג המכוסים דשם וכ״ש בסוף מעשה בביעור הרע וע״ט בפ״מ באוי״ר למעשה דוקא כל היום אחר התפלה יש בזה הבירור האחרון שלימות יותר כנ״ל במ״ש ויאמר לאדם דוקא הן כו׳ וכמאמר תכלית חכ׳ תשובה ומע״ט[20] כו׳ שהוא תכלית השלימות דמקור הראשון דנש״י שביחוד פנימי דאו״א כידוע לפי שנתב״ס דוקא וזהו ירידת הנשמה בגוף לצורך עלי׳ יותר משרשה באור זרוע לצ״ע כידוע וד״ל:

(יג) **והנה** עיקר ההפרש בין בחי׳ חו״ג הסתומי׳ ונעלמי׳ בפנימי׳ בינה שאין שם שרש למדות הרעות דנה״ט כלל כנ״ל וכ״ש בנקודה דפנימי׳ החכ׳ שמלובש ביסוד אימא כו׳ כנ״ל ובין בחי׳ חו״ג המגולים בשכל והשגה שנולדים מן ההשגה במדות שבלב שיש מהן אחיזה למדות הרעות דנה״ט דנוגה כו׳ אינו אלא בדבר א׳ שהוא עיקר הסיבה לב׳ מיני התפעלות המדות הללו שבבחי׳ אוי״ר הסתומי׳ בפנימי׳ בינה אין בהם בחי׳ פירוד כלל וכלל מגוף עצם הדבר שהוא התפעלות השכל מצד עצמו דוקא כמו שאנו רואי׳ בכל מי שטועם טעם ועונג הרוחני בתמצית המכוון העולה מכל אורך ההסבר בהתבוננו׳ ביח״ע ויח״ת וכה״ג שהוא יחוד והתכללו׳ דע״ס בעצמו׳ המאציל דאיהו וחיוהי חד[21] כו׳ וכה״ג ביח״ת בביטול והתכללות

היש דנבראים בעצמות אלקות המהווה אותם תמיד מאין כו׳ איך שהוא לאמיתתו ממש הרי יתפעל בעונג ושמחה מצד זה הדבר בעצמו שהוא בחי׳ עצמות אלקות ממש שא״א לבא בהשגה וטעם השכל איך שהוא מהווה ומאציל כו׳ ואין כאן התפעלות אהבה או יראה עדיין במהות בפ״ע אלא גם התפעלות אוי״ר כלולים בהתפעלות עצם הדבר הזה ואינם נרגשי׳ במציאות בפ״ע כי אוי״ר בהרגשה במציאות בפ״ע לא יתכן אלא כאשר הוא נפרד מעצם הדבר האהוב שיתכן לומר שהן ב׳ דברים נפרדים והוא אוהב אותו הדבר ומשתוקק אליו כמו שמשתוקק הא׳ אל רעהו הנפרד ממנו וחפץ להתדבק בו כו׳ שזה לא שייך אלא בהתבוננות שבאה בהשגת שכל וטעם איך שהוא ית׳ מהווה מאין כו׳ ואח״כ נעשה קיצור מן ההסבר שהוא רק מאחר שהוא העיקר ומקור המהווה ומחי׳ הכל מזה יולד האהבה והתשוקה אליו הרי שיצא מן ההשגה לגילוי אהבה זו שהוא יש מי שאוהב והרי הוא נפרד מעצם הדבר שהוא תמצית ההשגה בעצמות אלקות המהווה כנ״ל רק שמשתוקק אליו לאהבה אותו ולדבקה בו כו׳ ויש שיעור והפסק להתפעלות אהבה ותשוקה זו כאשר יכלה כח הטעם והשכל שמחמתו נתפעל ומאחר שהוא נפרד ויש מי שאוהב ומרגיש בעצמו אהבה זו כו׳ ועכ״ז יש מצוה ורצה״ע באהבה זו הגם שהיא נפרדת מן העצם ותופסק לאחר זמן מה והוא מצות ואהבת לשון ציווי לאהוב את הוי״ה אלקיך[22] שהוא מה שהתבונן ביח״ע דשמע ישראל[23] כו׳ הוי״ה אחד כו׳ אבל התפעלו׳ אוי״ר שבפנימית בינה בשמע ישראל זה עצמו שהוא ההתפעלות אלקות מצד העצם בבחי׳ תמצית ועומק המושג כנ״ל וכ״ש וק״ו בבחי׳ ראי׳ דעין השכל דחכ׳ שהוא בבחי׳ ביטול עצמי שמתאחד בעצם הדבר ממש כמו שהוא למעלה מן ההשגה לגמרי ואינו מרגיש עצמותו כלל כעומד לפני המלך ממש הרי הגם שיש בו אוי״ר א״א לומר בהם שהן בבחי׳ נפרד מן העצם כלל לומר בו ב׳ דברים שיש מי שאוהב כו׳ אלא האוי״ר הללו מתאחדי׳ בתכלית בביטול העצמי זה שמצד עצמות אלקות ממש ואינו מרגיש באוי״ר זו כלל כמו המתבטל לפני המלך הגם שתכלה נפשו ברשפי אש האהבה בהסתכלו באור פני מלך אינו מרגיש התפעלות זו כלל כי הוא בתכלית הביטול מעצמותו לגמרי מכל וכל רק נכלל בעצמות המלך מצד עצם הדבר בלבד כו׳ רק כשהולך ומתרחק ממנו שיהי׳ בבחי׳ נפרד אז יתכן שיתפעל אליו באהבה שנק׳ יש מי שאוהב כו׳ ויש טעם לאהבה זו בשכל והשגה ומרגיש עצמו באהבה זאת ומה טעם יש בה ותופסק מיד בכלות ההשגה אעפ״י שמתאחד מאד בהשגה זו אין זה מצד עצם הדבר שהוא כרואה פני המלך כנ״ל בענין שמיעה דבינה שאינו דומה לראי׳ דחכ׳ כו׳ וד״ל:

(יד) **וזהו** בחי׳ חו״ג המכוסי׳ ביסוד אימא בהתקשרות בעצם המושכל מצד עצמו שאז האהבה בלי הפסק והכרחי׳ היא ממילא ולא ירגיש בה כלל וזהו פי׳ הב׳ דואהבת לשון ממילא ולא לשון ציווי[24] ונק׳ היכל אהבה שמתאחד בחו״ב כו׳ (כמ״ש במ״א) (ודוגמא לבחי׳ אוי״ר זו הכלולים בפנימי׳ דחו״ב כנ״ל אנו רואים במצות ת״ת גם עכשיו שצריך להיות באוי״ר כמו שהי׳ במ״ת כמו שאמר מה להלן באימה[25] ויראה ורתת כו׳ ואעפ״י שבמ״ת הי׳ גילוי עצמות אלקות בראי׳ מקרוב בבחי׳ פב״פ ממש כמ״ש וכל העם רואי׳[26] כו׳ משא״כ עכשיו שגם בדביקות בהתלהבות בק״ש ותפלה מרחוק ה׳ נראה בשכל והשגה לבד מ״מ אוי״ר דת״ת נבדל בערך מאוי״ר דק״ש ותפלה מפני שעיקר מצות ת״ת אינו רק כמדבר דבר ה׳ בבחי׳ ביטול עצמי מכל וכל כמו תען לשוני אמרתך[27] כו׳ שאינו מרגיש א״ע כלל וכלל ע״כ גם אוי״ר שיש בזה הן בבחי׳ עצמיות מצד עצם הדבר ממש כנ״ל כעומד בראי׳ מקרוב למלך כו׳ משום דאורייתא מח״ע נפקת[28] כו׳ ואורייתא וקודב״ה כולא חד[29] ממש ע״כ מצות ת״ת בתמידות[30] בלי הפסק כלל וממילא האוי״ר תמידים בלי שינוי והפסק כנ״ל ובלי הרגשה כלל וכמו ר״ע[31] שהי׳ שונה[32] ואש מלהטת סביבו כו׳ אש דתורה והוא רשפי אש העונג העצמות שבחכ׳ שהי׳ במ״ת שעכ״ד פרחה כו׳ וכן ביראה ורתת תמידי ועצמי כמו ר״י (נדה יג, א) דאימתא דמארי׳ עלי׳[33] כו׳[34] (וכענין שא׳ המגיד אני המשנה[35] המדברת בפיך כו׳) שאין צד אחיזה ושרש לעה״ד שם כלל וע״כ ישראל במ״ת פסק׳ מהן זוהמא[36] של נחה״ק ולא הי׳ המות שולט בהן לולי חטא העגל כידוע וגם עכשיו בעוסק בתורה לשמה אין מ״ה יכול ליקרב אליו כרבה ב״נ[37] כו׳ וראי׳ עוד ממה שאין ד״ת מקבלים טומאה כלל דאפי׳ בע״ק מותר בד״ת[38] ואין אור הגיהנם שולט בת״ח[39] כמ״ש במ״א וד״ל. לפי שהתורה היא בבחי׳ עה״ח שהוא פנימי׳ דאבא כו׳ כנ״ל שלמעלה מעה״ד לגמרי כידוע משא״כ באוי״ר דתפלה כנ״ל וד״ל:

(טו) **(וזהו** יתרון מעלת קול תורה כמ״ש כי קולך ערב[40] קלא דאורייתא כו׳ וכן אשר יקראוהו באמתי[41] דתורה דוקא) ואמנם אנו מוצאים שגם באוי״ר שאינן בתורה הן בבחי׳ ביטול תמידי בלי שינוי והפסק כמו האבות שהן המרכבה[42] באוי״ר תמידי׳ כאהבה דאברהם אוהבי רחימא דמלכא[43] הי׳ בתמידות כמרכב׳ ממש כמ״ש התהלך לפני[44] ממש בתמידו׳ ממש[44] וכן בפחד יצחק[45] אעפ״י שא׳ ושמי הוי״ה דתו״מ לא נודעתי להם[46] כו׳ כי שרשם ביחוד פנימי דחו״ב דאצילות כידוע שמשם שרש נש״י כו׳ ועכ״ז יצא ישמעאל[47] חסד דק״נ מאברהם חסד ואהבה דקדושה ומפחד יצחק יצא עשו[47] גבורה דק״נ רק יעקב שהוא קו האמצעי דתורה[48] לא היה בו נטי׳ לק״נ וזהו יעקב משמש במרום[49] אבל בבחי׳ מרכבה דמלאכי׳ כשרפים וחיות אוי״ר שלהם נפרד מן עצם אלקות ולזה יש בהם אחיזה לחו״ג דנוגה כמו גבורות קשות שמקבלים מקו השמאל דפני שור כו׳ (משא״כ באוי״ר דתורה כמ״ש על יונתן בן עוזיאל שכל עוף הפורח[50] עליו בעסקו בתורה נשרף שהוא עוף דשרפי׳ כו׳ שנתבטל במציאות באש דתור׳ מטעם הנ״ל). וזהו הטעם שהי׳ שבירה בז״מ דתוהו שהן בבחי׳ בהמות וחיות כו׳ ויש מדרגות הביטול העצמי דחכ׳ דתור׳ גם למטה ביותר כמו באופנים שנק׳ אופני הקדש בלא וי״ו[51] שזהו בחי׳ קדש העליון דחכ׳[52] דוקא למעלה מהשרפים שאומרים קדוש בוי״ו וע״כ האופני׳ מתנשאים לעומת השרפים ואו׳ ברוך[53] כמ״ש במ״א וזהו מצד דהאוי״ר של האופני׳ הוא בבחי׳ המעש׳ בלבד שהוא הסבוב והשתחוא׳ גשמי׳ בחומר שלהם שהוא בתמידות בלי הפסק כלל כמ״ש וצבא השמים[54] לך

משתחוים כו׳ להיותו למעלה מן ההשג׳ דשרפי׳ כידוע לפי שנתב״ס דוקא ואימא מקננא בכורסייא׳ בשרפים דבריאה וחיות ביצירה ואופן בעשי׳ כו׳ ובסוף מעשה דוקא שם הוא מבחי׳ המקיף דכתר (שלזה אופני הקדש הן בבחי׳ עיגולים[2] כו׳ כמ״ש במ״א) וכנ״ל דבאוי״ר שבא למעשה דוקא שם הוא שלימות דחכ׳ יותר ממקורה באין דכתר כו׳ (וכמשי״ת):

(טז) **והנה** מבואר למעלה שבחי׳ הבירורים שבחיצוניות בינה שנמשך בז׳ מדות שבלב בשר דוקא שם דוקא הוא שלימות דחו״ב בראיה ושמיעה כו׳ שנק׳ עומק דחו״ב שלא היה כן במקור דחו״ב עצמן והיינו כשהלב רואה ראית עין השכל ולב מבין בבינה כו׳ באוי״ר טבעיי׳ דנה״ט דוקא וכמו השיר שיוצא מהבל הלב החיצון כמו לבי ובשרי ירננו כו׳ כשיר המלאכים וצבא השמים כאופנים וחיות הקדש שלא יסבו בלכתן[3] כו׳ (ושיר הלוים[4] הרי היה בפה בלב בשר ושרשם היה בפנימית בינה שיצא לגילוי בשמחה שעל ניסוך היין שאין אומרים שירה אלא על היין דוקא כמארז״ל ביין המשמח אלקים ואנשים (כמ״ש למעלה בפ׳ בראשית באריכות[5]) ושיר ורננה דתורה הוא בפנימית אור אבא שנק׳ קולו של משה כנ״ל ג״כ הרי בא בקול גשמי כו׳). ומזה הטעם תקנו אכה״ג לומר פסד״ז[6] לפני ק״ש ותפלה להמשיך עלינו עמ״ש באוי״ר דמלאכים וצבא השמים שאומרים שירה בכל יום כמו הללו את ה׳[7] מן השמים כו׳ הללוהו כל מלאכיו[7] הללוהו כל צבאיו כו׳ וכן ביוצר אור מה שמשבחים ומפארים ואומרים קדוש וברוך כו׳ כ״ז רק שיהיה גם בנש״י בגופים בירור זה האחרון יותר באוי״ר טבעית דנה״ט ועי״ז יהיה שלימות יותר בנה״א במס״נ בק״ש בשרשה כו׳ והעיקר באמת ויציב שנק׳ היכל הרצון[8] ששם יורד המקיף דכתר בסוף מעשה דוקא והוא באוי״ר שלענין מעשה בפ״מ דוקא והוא באמרו ומתוקן ומקובל וטוב ויפה הדבר הזה לשמור ולעשות והיינו שאו׳ בברכת אה״ע ותן בלבנו בינה כו׳ לשמור ולעשות ולקיים כו׳ וכן ויחד לבבנו לאוי״ר כל זה לבחי׳ מעשה דוקא והוא עמ״ש בעול מצוות שלמעלה מעמ״ש דמלאכים שנתב״ס דוקא שנק׳ סוף דבר כו׳ כי זה כל האדם כנ״ל וד״ל. (כי התורה נק׳ אמת כנ״ל ואמת כלול מג׳ מדרגות דראש תוך סוף[9] ואין עיקר האמת אלא בסוף מעשה[10] דוקא ולא כשהוא במוח ולב בלבד כמו באוי״ר שכליים בק״ש כמ״ש במ״א):

(יז) **ואמנם** כל זה דוקא כאשר הוא[11] בבחי׳ הבירורים במוח ולב בשר בתכלית כענין מי יעלה בהר ה׳ כו׳ ובר לבב[12] כו׳ שאין בו שום תערובת זר כלל רק לה׳ לבדו שנק׳ לב אחד[13] כו׳ שהוא ענין הבירור והזדככות הלב מכל רצון זר שז״ש אשר לא נשא[12] לשוא נפשי לשוא ושקר שהן רצונות זרות גופניות שקשורה נפשו ולבו אחריהן בשלימות הרע שבו בלי תיקון ותשובה לטהר לבו כלל רק בשעה שמתפלל יטעה בנפשו בשוא ושקר כי הרי אמר שפת אמת תכון לעד[14] ועד ארגיעה לשון שקר דזהו עיקר ההפרש בין שפת אמת לשפת שקר דשפת אמת תכון לעד שלא יטה לבבו לשום רצון זר כל היום לדבר המנגד לה׳ ותורתו בלתי לה׳ לבדו ולא יסיר לבו לעולם גם בטרדתו בחיי גופו בפרנס׳ וגם כי ילך במקום טומאה לא יתלכלך אף בהרהור בעלמא כי יראת אלקי׳ נשאר בלבו דזהו עיקר אמת שהוא בסוף מעשה דוקא ע״כ נק׳ לב אחד ולא ב׳ לבבות משא״כ שפת שקר שהגם שבעת התפלה יכוין לבו לה׳ ויתפעל באוי״ר במעט רגע יבוטל והיה להיפוך שילך בשרירות לבו רק רע כל היום שזהו מצד שלא טהר לבבו עדיין מכל רע ועודנו בטומאתו גם בעת התפלה והוא לפי שהיה תערובת רע ושקר גם בעבודתו זו באוי״ר בתפלה ע״כ אין לו קיום כלל כי שקר אין לו רגלים[15] בסוף מעשה ע״כ קושטא קאי שקרא לא קאי[16] כו׳ (שבת קד, א) וזהו שנק׳ ב׳ לבבות הפכיים מטוב לרע שע״ז א׳ (ישעיה כח, כ) כי קצר המצע[17] מהשתרע מהשתרר עליו ב׳ רעים[17] וכמו שאמ׳ אליהו (מ״א יח, כא) עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי׳ אם ה׳ הוא האלקים (באמת)[18] לכו אחריו כל היום בלי נטייה לרצון זר בלעדו כלל כענין מי לי בשמים[19] כו׳. אך א״כ יש להבין דלפ״ז גם ב׳ לבבות אין כאן כי הרי גם בעבודה שבלב בתפלה היה שוא ושקר[20] ממש אחר שמיד יהפך לרע כו׳. הענין הוא דהיה בלבו תערובת טו״ר יחד שזהו מבחי׳ חטא עה״ד טו״ר שנתערבו יחד ולא רע לבדו ע״כ יצא הרע בגילוי מיד אחר התפלה כו׳ וענין התערובת הזה היינו שמצד בחי׳ הטוב שבנפשו יתעורר באמת לעבודת ה׳ אך מעורב בזה רע ופסולת ושקר הרבה עד שאין לבבו נאמן כלל אח״כ כנ״ל:

(יח) **והענין** הוא כידוע ומבואר במ״א שעיקר ענין חטא עה״ד טו״ר היה רק בחי׳ הרגשת עצמו שהרגיש בתאות עצמו ביותר כמ״ש לו מי הגיד לך[21] כי עירום אתה כו׳ (כמ״ש בפ׳ והנחש היה ערום[22] כו׳ באורך). וגם כאן בעבודה שבלב הגם שיכול להיות לפי שעה בהתפעלות התלהבות לב בשר כאילו הוא אמת ולא שקר כי זהו מצד בחי׳ הטוב שבו שמתעורר בתשובה לפרקים אבל מיד מתערב בזה הרגשת עצמו שזהו מה שיחפוץ בהתפעלות זו להיות יש ודבר מה ולהיות נכבד בחשיבות המעלה במה שהגיע למדרגת עובד באהבה ודביקות עד שיחם לבבו כו׳ שנק׳ התגלות לבו לבד כמו איש הצבוע שמתגלה לאדם כשר וטוב לפני הכל וזה כל חיותו שיוחשב לטוב וכשר ואין תוכו כברו כלל כי בפנימית לבו רחוק הוא מה׳ ויוכל לעשות נגד רצון ה׳ בקלות גדולה כידוע שע״ז א׳ (ישעי׳ כט, יג) יען כי נגש העם הזה בפיו ושפתיו[23] כבדוני בשבח והתבוננות בהשגת אלקות כאילו גם לבו בבחי׳ בטול לאלקות ובאמת לבו רחק ממני לגמרי כו׳ וזהו מצד תערובת שקר בנפשו ולבו בהתפעלות והתבוננות זו שאין הכוונה בלבו ומוחו בבחי׳ ביטול לאלקות כלל ליזוז ממקומו והתקשרותו בגופו כלל רק שיבא לכלל מדרגת עובד באהבה ויטיב לבו רק בזה בלבד וכמ״ש (משלי יח, ב) לא יחפוץ כסיל בתבונה כ״א בהתגלות לבו[24] בלבד בהתפעלות והתבוננות שלו דהיינו שאין עיקר כוונת לבו בבחי׳ הביטול לאלקות שבהשגה ואהבה הזאת רק שיחפוץ בהתגלות לבו לבד באהבה והשגה זו מצד הרגשת עצמו בזה בלבד ועיקר אמיתית אור וחיות האלקי שבאהבה והשגה אינו רק בחי׳ הביטול לאלקות שבאהבה והשגה ולא האהבה וההשג׳

מצד עצמ׳ שנעשה בזה יש ודבר מה היפך הביטול וד״ל. (ואע״פ שהרגשה זו אינו רע גמור כלל רק שכוונתו לעצמו אע״פ שזהו גסו׳ להגביה לבו מ״מ בעבוד׳ האלקי׳ הוא עכ״פ מ״מ מאחר שאין בזה בחי׳ ביטול מצד אלקות ע״כ יהפך לרע גמור אחר זמן מה וכמו שמצינו בערב רב שעלו עם משה[25] שלא היה לבם שלם מצד אלקות רק מצד הגסות ותערובת עצמם שיש בזה ע״כ במעט ריחוק ודחיה נדחו ונפרדו לגמרי וכמו גם עכשיו כמו כל חסד דעבדי׳ לגרמייהו[26] כו׳ וכה״ג וכך הוא בפסולת ורע דנשמות שיש נשמות גבוהות שנפלו למטה רק במעט ריחוק והוא מצד בחי׳ הגסות ויש ולגרמיה שהוא העיקר בהם וכגסו׳ הרוח של ירבע׳[27] שטרדתו כו׳ (סנהדרין קא, ב) ודואג ואחיתופל[28] וכה״ג אע״פ שהיו גדולים בחכ׳ שבתורה[29] כמו ירבעם (שם קג, ב) שהי׳ דורש ק״ג פנים בתו״כ ודואג היה אביר הרועים[30] כו׳ וא׳ (חגיגה טו, ב) ג׳[31] מאות בעיי בעו דו״א[32] במגדל כו׳. אך כל זה היה גילוי פנים בתורה שלא כהלכה דלא הוי מסקי שמעתא אליבא דהלכתא[32] כו׳ מצד תערובת רע שבנפשם בגסות ויש היפוך הביטול דאין ומה האלקי כו׳ ואע״פ ששרש התורה בבחי׳ עה״ח שלמעלה מעה״ד כמ״ש עץ חיים היא[33] והוא בבחי׳ פנימית יסוד אבא כו׳ אך עכ״ז מאחר שירדה בעה״ד בנוגה דעשיה בנשמות בגופי׳ שמעורבים ברע יכול להתהפך מטוב לרע ומאמת לשקר כמאמר למשמאילים בה[34] סמא דמותא ממש לעוסקים שלא לשמה ולעוסקי׳ לשמה שהוא למיימינים בה[34] סמא דחיי וכמו שמצינו בדורות הראשונים וגם באחרונים שגדולי תורה נפלו למטה בשאול תחתית כאלישע אחר (חגיגה טו, א) וכה״ג (והגם שאין ד״ת מקבלים טומאה זהו מצד עוצם אור דתורה אבל למי שאינו ראוי לה נהפך לסם המות כו׳) וכמו שא׳ לא בשמים[35] היא לא תמצאנ׳ במי שמגביה כו׳ ולא מעבר[36] כו׳ במי שמרחיב דעתו עליה כים[35] כו׳ שזהו הרגשת עצמו ליש ודבר בחכמת התורה לעשות לו עטרה להתגדל ולא לש״ש כלל וכ״ש בעובר על ד״ת שע״ז א׳ ולרשע אמר אלקים מה[37] לך כו׳ ואע״פ שאוהב את התורה ושוקד בה יום ולילה והיא חיותו ממש עכ״ז יכול להיות ברע גמור כי אינו אוהב רק לבוש דפשט החכ׳ לבד בפלפול טוב שמחדש בה שיחי׳ נפשו בזה ולא בבחי׳ אלקות שבתורה כלל וכלל ע״כ עושה בה עטרה לעצמו כו׳ ונהפך לסמא דמותא כו׳. וזהו שהתורה חוגרת שק[38] דנוגה כו׳ ואע״פ שא׳ אם אין יראה אין חכמה כלל וכדורות המשנה והגמ׳ שהיה כל עסק תורתם באו״ר שלימה כר״י דאימתא כו׳ ורבא יתיב באימתא[39] כו׳ וא׳ מה להלן באימה כו׳ (כנ״ל) וזהו וכל ת״ח שלא היה בו יראת שמים[40] כו׳ זהו בבחי׳ הבירור שבעה״ד למיימינים בה שהוא בבחי׳ הביטול בתכלית לאור א״ס שבחכ׳ דתורה וכרחב״ת שמסר נפשו על התור׳[41] וכב״ע שחשקה נפשו בתורה[42] באש התשוק׳ באהבתה ישגה תמיד[43] בבחי׳ ביטול והתכללות ממש באור האלקי שבתורה שהיה לו לחיים עצמיי׳ בנשמתו כדגים שבים כו׳ עד שאדרבה כל החכ׳ שלהם לא היה רק מצד היראה והביטול מפני רצון העליון איך לעשותו ע״כ דקדקו ברוב עיון ובדרשות וגזרו בחומרות וסייגים כגזרת י״ח דבר[44] וכה״ג זהו[45] רק מצד אימה יתירה כמ״ש (ישעי׳ לג, יח) לבך יהגה אימה איה סופר כו׳ שסופרים כל אותיות שבתורה[46] ודורשים על כל קוץ כו׳ (כמ״ש במ״א) ונמצא שגם בתורה שהיא בבחי׳ עה״ח מצד ירידת׳ בעה״ד כו׳ יכול להיות בעוסקי׳ בה[47] שלא לשמה לבוש שק דק״נ שיהופך מחיים למות ומטוב לרע וכל זה רק מצד בחי׳ הרגשת עצמו בזה במקצת תערובות גסות בבחי׳ יש ודבר מה שנעשה נפרד מבחי׳ אלקות שבתורה ולהיפך בחי׳ הבירור שבזה הוא רק ע״י בחי׳ הבטול לאלקו׳ שבתור׳ ביותר כמו ונפשי כעפר כו׳[48] פתח לבי כו׳ ואין התורה מתקיימת[49] אלא במי שממי׳ עצמו לבחי׳ עצמו שהוא הרגש׳ עצמו לתפו׳[50] לעטרה להתגדל וכמ״ש[51] ובלב כל חכם לב[55] דוק׳ נתתי חכ׳ במי שיש בו ביטול הישות בלב שנק׳ חכם לב כו׳ וכן יהב חכמתא לחכימין[56] דוקא כמ״ש במ״א והוא שא׳ ראשית חכ׳ יראת ה׳[55] כו׳ שאם אין יראה אין חכמה כנ״ל (שהוא יחוד ת״ת ומל׳ בזמן בהמק״ד ובגלות האחרון נפרדו וע״כ יכול להיות שיהיה חכם בלא יראה[57] כלל ולהיפוך כו׳ ויוכל לכוין לאמתות הדין יותר וכן יש יראה בלא חכ׳ כלל כמ״ש במ״א ולא כענין ולא ע״ה חסיד[58] שזה היה בזמן בהמק״ד):

(יט) **ובכל**[59] זה יובן ג״כ בעבודה שבלב ומוח בתפלה שעיקר סבת הנפילה ברע מעט מעט הוא מחמת תערובת רע בעבודתו בגסות ויש שאין בהשגתו בחי׳ ביטול לאלקות כלל רק יחי׳ נפשו ויטיב לבו מגוף פשט ההסבר שבהשגה ואע״פ שנק׳ התפעלות השכל מצד עצמו בלי פירוד כלל אבל הוא התפעלות גשמיות השכל כמו שהוא בלבוש דנוגה בעה״ד בפשט התורה בנגלה כו׳ ונפשו מעורב בגסו׳ ויש היפוך הביטול לאלקות ע״כ נהפך למות לנפשו שיפול בקלות ראש כו׳ לפי שדעתו רחבה ולבו גס בו לומר רזי ליי[60] כו׳ (וזהו היפוך גמור מהתפעלות השכל מצד עצמו בטוב שבקדושה האלקית בבחי׳ עוצם הביטול והעדר הרגשת עצמו שאין מי שמשיג ומרגיש גם מה שבטל כו׳ שזהו בפנימית בינה שגם החו״ג סתומים שם כנ״ל וד״ל). וכן בקיצור ההשגה במדות שבלב כנ״ל[61] שיתפעל במורגש באוי״ר העיקר הוא רק בהתגלות לבו בגסות והתנשאות שיהיה צדיק בנפשו ואין בזה בחי׳ ביטול לאלקות כלל כנ״ל עד שיהופך לרע גמור כנ״ל והפך מזה הוא בחי׳ בר לבב אשר לא[62] נשא לשוא נפשו כלל וטהר לבבו בתכלית כנ״ל עד שהוא כמו לב אחד ולא ב׳ לבבות כנ״ל ובפרט בקבלת עמ״ש למעשה בסו״מ כו׳ שזה כל האדם ודוקא במורגש בלב בשר כמו לבי ובשרי ירננו כו׳ וד״ל:

(כ) **ונמצא** מובן מכל הנ״ל עכ״פ בכללות ענין עיקר ההפרש בין פנימית דחו״ב שאין שם אחיזה לרע דנוגה כלל כי שם הוא למעלה מהסתעפות לעה״ד טו״ר כלל לפי שגם בחי׳ החו״ג דבינה סתומים ונעלמים בבחי׳ האין דחכ׳ כנ״ל ובין בחי׳ חיצוניות דבינה שמשם שרש לעה״ד כו׳ בהתגלות דחו״ג למטה (במדות שבלב מהחזה ולמטה כו׳) שהוא בהתגלות המדות במורגש שיש בזה תערובת עצמו ביש וגסות בלי ביטול לאין האלקי כלל ואע״פ שהרגשה זו אינה בבחי׳ רע כלל מ״מ[63] יסתעף מזה הרע דמדו׳ דנוגה משא״כ בחו״ג הסתומים בפנימית דחו״ב שאין שרש מזה

לרע דנוגה כלל וכלל כנ"ל וכך הוא למעלה בד' מדרגות דד' עולמות דאבי"ע שהוא ד' אותיות' דשם הוי"ה יו"ד באצילות ה"א בבריאה כו' דבחי' נוגה יש באצילות[2] ג"כ אבל אין בו שום תערובת רע כלל דאין רע יורד מלמעלה[3] כו'. ועכ"ז נק' נוגה דאצילות בבחי' קליפה לפרי והוא רק כמו בחי' ההרגשה שמרגיש א"ע שהגם שהוא בבחי' ביטול לאלקות מרגיש בעצמו גם בחי' ביטול זה בבחי' יש שיש מי שבטל כו' כמ"ש במ"א שז"ש במלכה בחירק בחי' מל'[4] דנוגה שילדה גם היא כו' עד שגם ופילגשו ושמה ראומה ראו מה[5] שנראה ליש גם בחי' מה בביטול שלו לאין כו' ראו שאני בטל כו' וזהו כמו שא' ששטן ופנינה לש"ש נתכוונו[6] כמ"ש ויבא גם השטן בתוכם[7] בצירוף עם בני האלקים שמתיצבים על שם הוי"ה דאצילות כו' שכוונתו לש"ש ממש בלי שום תערובת כלל כי בבחי' האצילות גם בחי' הקליפה דנוגה שהוא ההרגשה בעצמו בבחי' ביטול לקדושה האלקית אך בירידת המדריגה עוד למטה מן האצילות בעולם הבריאה שם יש בו תערובת רע מעט והוא מ"ש בע"ח דנוגה דבריאה רובו טוב[8] ומיעוטו רע שזהו מה שמסתעף מבחי' הרגשת עצמו להיות בבחי' יש וגסות מעט בבחי' פירוד מאלקות וכמו הרגשת עצמו בהשגת שכל שהתפעלותו ממה שמשיג דבר מה שהשגה זו בחי' נפרד מאין דחו"ב היפוך הביטול דמ"ה דחו"ב הנ"ל וע"כ יש בו מבחי' הרע ממש שהוא גסות הרוח שמביא לפר"ע הגם שעדיין רובו טוב בביטול לאלקות והוא מה שא' דנתן עיניו במקדש והחריבו[9] וכן בקנאה דנחה"ק[10] דוקא[11] זו רע ממש הוא כו' וד"ל ובירידת המדריגה עוד בעולם היצירה ששם בחי' ההשגה דבינה בקיצור והסתלקות רק המדות דחו"ג המגולים ביותר ע"כ נוגה דיצירה חצי' טוב וחצי' רע והוא בחי' הרע שבאהבות רעות שמסתעף ממה שעיקר כוונתו באהבה זו בתערובת יש ולגרמיה לעצמו בהגבהת ובהתנשאות הלב כענין הנ"ל במ"ש לא יחפוץ כו' כ"א בהתגלות לבו כו'. וזהו שהשטן המקטרג ומעורר הדין להיות מזה רצועה לאלקאה[12] כו' שבא מכח תערובת הרע שבמדות דחו"ג כו' ובירידה עוד בעולם העשיה שגם המדות שם מצומצם בבחי' העשיה זהו בחי' קליפה דרע שרובו רע ורק מעוטו טוב וכמו שאין בלבו רק תערובת עצמו בלבד בלי ביטול לאלקות כלל כמו שערב רב עלו כו' וכמו אמרו אחיכם כו' למען[13] שמי יכבד ה' וכעוסקים של"ש רק להתגדל ולקנות שם כו' וכה"ג (וכגסות דירבעם כו' כנ"ל) והוא ק"נ דעשיה שרובו גבורות קשות רצועה לאלקאה ממש שהוא ליסר האדם ברע שבו כמ"ש תיסרך רעתך[14] ונק' מה[14] כו' ונמצא ששרש שרשו דשטן שהוא היצה"ר ומ"ה[15] באצילו' הוא רק בבחי' הרגשת עצמו בקדושה האלקית שנק' בליטה שבולט ישותו במה שמשיג ובטל לאלקות ובבי"ע משתלשל מזה גסות ויש הנפרד מאלקות לגמרי כענין האפיקורסין[16] שיודעים את רבונם ומכוונין למרוד בו[17] כו' ושרש המרד הזה הוא רק מהרגשת עצמו בהשגה האלקי' בנוגה דבריאה וכאלישע[18] אחר וכה"ג כנ"ל וד"ל ועכ"ז בבחי' הבירור דעה"ד בחיצוניות דחו"ג דבינה כנ"ל יש יתרון מעלה מבחי' פנימית דחו"ב שמתברר לאמתות האין דחו"ב יותר מכמו שהיה במקורם כשנק' עה"ח וכנ"ל בענין עומק דחו"ב בלב בשר דוקא וכה"ג וד"ל (ובחי' העוה"ב שא' להנחיל אוהבי ישי[19] במורגש דוקא כנ"ל וד"ל):

(כא) **והנה** יובן כל זה במה שאנו רואים בעבודה שבלב ומוח בתפלה בבחי' התגלות התפעלו' המדות דאוי"ר מחמת ההשגה והתבוננות בטוב טעם ודעת אלקי' בעונג וחדוה ושמחה עד שבא לבחי' התלהבות רשפי אש התשוקה מורגשת בלב כענין צמאה לך נפשי[20] כו' וכמו חלב ודשן תשבע נפשי[21] כו' שמתענג בנפשו ולבו בלב בשר בהתלהבות אמיתי' מצד אלקות ממש אעפ"י שההתלהבות עצמה בהשגה זו הוא רק בבחי' הקדושה האלקי' לה' לבדו עכ"ז מצד שהיא באה במורגש ובליטה יתירה בבחי' יש ודבר מה הרי יוכל להשתלשל מזה בחי' גסות הרוח ממש והגם שגסות זו הוא בסט' דקדושה עדיין כמו ויגבה לבו בדרכי ה'[22] כו' לומר בנפשו הלא דבר הוא שהוא הגיע לקרב' אלקי' במעלה יתירה לאמיתתו יותר מזולתו עד שנחשב צדיק בנפשו להיות בהתנשאות הלב ממש ויוצא מזה הכעס וקפידא על המונעו ופוגם בכבודו ומלעיג עליו וכ"ש שיקצוף ביותר על העושה רע שמקנא קנאת ה' כו' ולו ראוי קנאה זאת מפני שמחזיק עצמו לירא אלקים באמת בבחי' יש ודבר שכל זה בא לו מצד הרגשת ההתלהבות ודביקות שלו בעצמו בבליטה יתירה בעת התפלה אך כ"ז[23] שעדיין עוסק בעבודה בתפלה בהתלהבות ודביקות זו רק שהוא בהרגשת עצמו בגילוי ובליטה יתירה בישות וגסות זהו רק בחי' גסות של ההתלהבות עצמה שהוא עדיין הכל בבחי' קדושה האלקית (שזהו ענין נוגה דאצילות שאין בו רע כלל וכלל רק במה שנראה לבחי' יש ודבר מה (כמו מראה הקשת שבענן שבולט שם האור יותר מצד גסות הענן שמפני זה נק' נוגה כמ"ש כמראה הקשת[24] כו' כן מראה הנוגה כו' כי נוגה לשון הוגה[24] ענין בליטה כידוע) וזהו מצד גילוי האורות דחו"ג בחסדים מגולים למטה מהחזה כו' כנ"ל) אבל לאחר שנפסק ההתלהבות ולא נשאר רק רושם בעלמא אחר התפלה עד שבא לכלל כעס על המנגד לו או על עושה הרע כו' שנק' גבורות קשות שמסתעפי' מעבודה שבלב בתפלה שיש מזה שהוא בבחי' הקדושה ממש כמו כעס הצדיקי' גמורי' ות"ח על הרשעים שנק' חויא דרבנן[25] כו' ומסתעף מזה גבורות קשות שבא מצד הגסות והתנשאות הלב שהי' בתערובות בהתלהבות האלקי' גם בעת התפלה רק שהי' בהעלם כי זהו שהי' במורגש בהגבהת הלב גם בעבודת ה' ויצא אח"כ בבחי' פסולת שהוא כמו גסות הרוח ממש מצד ישות וגסות עצמו שהוא בבחי' נפרד מאלקות וזהו דמיון לבחי' ק"נ דבריאה שרובו טוב ומיעוטו רע פי' שהעיקר הוא בחי' ההתלהבות האלקית עצמה שבתפלה שהי' רק מצד התגלות אור האלקי במורגש ביותר אך מצד מיעוט תערובת דהתנשאות והגבהת הלב שיש בזה יצא בבחי' פסולת והוא מיעוט הרע שיוכל להיות בהתנשאות ממש ובכעס ודין שלא לש"ש (וכן יפול בתאות אהבת[26] עצמו בהיתר

וכקדושה יתירה נדמה לו והוא רק התלהבות אש זרה דגופני רק שמוטעה בנפשו מאד כידוע ואינו רע גמור עדיין שלא יבא לכלל עושה רע בפ"מ רק במיעוט שבטל ברוב כמו הקנאה ותאות היתר וכבוד וכה"ג) וזהו ק"נ דבריאה ששייך בו קנאה בקדושה כקנאת נחש בגילוי אלקות באדם וחוה שהי' במורגש ביותר (וכך הי' קנאת השטן במ"ת[27] שהי' גילוי אלקות במורגש והחטיאם בחטא העגל כו' וכמו נתן עיניו כו' שהקנאה באה מצד קירובו לקדושה כו') כבינונים שזו"ז שופטן[28] אך בנפילת המדריגה עוד הוא שיסתעף מזה בחי' רע גמור והוא אש זרה דתאות רעות וכמו ק"נ דיצירה שחצי' טוב כו' שלפעמים יש בו התפעלות לטוב ולפעמי' לרע ממש שהן מדות רעות דק"נ רק שמתהפך וזה בא מצד הפסולת הגס יותר והוא במה שגם בעבודה שבלב בתפלה לא הי' העיקר רק בבחי' הנאת עצמו שיהי' יש ודבר מה כו' שנק' לגרמי' רק שהי' בזה הכוונה הטובה ג"כ לה' בביטול עצמו שנק' תערובות מחצה טוב ומחצה רע וזהו בנוגה דיצי' שנק' להט החרב המתהפכת[29] לפעמים לטוב כו' וכן ע"ש דנוגה[30] דיצירה לפעמים בביטול ולפעמי' בגסות שאומר לי יאורי[31] כו' וכשרו של עשו למעלה שנאבק עם יעקב כו' ואו' שירה[32] כמו (תהלים קיז, א) הללו את ה'[33] כל גוים הבו לה' משפחות כו'[34] רק לפרקי' רחוקי' נמצאו במרד ופר"ע כו' אך בירידת המדריגה עוד בק"נ דעשי' שם רובו רע כו':

(כב) **והענין** הוא כמו הנופל ברע גמור בפר"ע ממש לילך בשרירות לבו בגאוה וחוצפ' בלי שום הרהור תשובה לפי שגם בעבודתו בתפלה רובו רע שלבו רחוק מה' ורק בפיו ושפתיו יכבד מן השפה ולחוץ וגם זה למען יכבד בעיני הבריות כמו למען שמי יכבד כו' לקנות שם להתייהר וכה"ג ועכ"ז לפרקי' יהרהר בתשובה ויכנע לבו ויפול פחד אלקי' בלבו כו' ויש בזה חלוקי אופני' שונים בתערובות טו"ר שיש בזה שיש שבחי' הטוב שבו עכ"פ בחיצוניות אמת כמו כי פנו אלי[35] עורף ולא פנים שעכ"פ בבחי' חיצוניות ואחוריים לצאת י"ח עובד אלקי' בתו"מ ותפלה וצדקה וכה"ג רק שאין תוכו כברו שעיקר תוכו ופנימיותו בעניני גופו ותענוגי עוה"ז וז"ש (ישע' כט, יג) בפיו ושפתיו[36] כו' מצות אנשים מלומדה מצד טבע יהדותו כו' וזהו שמיעוטו טוב[37] וגרוע מזה שגם מה שיעשה טוב קצת מעורב ברע ואינו אמת כלל כנ"ל ועכ"ז יש בו הרהור תשובה באמת לפרקים (וכך הוא בעוסקים בתו"מ כנ"ל שיש אוהבי' תו"מ בדרך טבע תולדה כו' ויש שהעיקר להתגדל ולהתפרנס כו') וכך הוא למעלה שהן ע"ש דנוגה דעשי' שרובו רע כו' שיודעים את[38] רבונם ומכוונים למרוד בו[38] ומורדים בפר"ע בהתנשאות וחוצפ' כמו אם תגביה כנשר[39] כו' ולפרקי' יהיו בבחי' ביטול והכנעה לאלקות ותפול אימת' כו' ונמצא דשרש הראשון ליצה"ר ומ"ה דרע דק"נ דעשי' בבחי' האצילות הוא רק הרגשת יש ודבר מה כישות דהתלהבות האלקית שכולו טוב בבחי' הקדושה האלקי' לה' לבדו רק שהוא במורגש ברעש בבליטה יתירה שזהו רק גילוי הגסות וישות בקדושה זו (בל"א עש איז זייער בולט אן גיזעהען פאר אזאך שנק' אן שטעל) עד שיחזיק עצמו במעלה וחשיבות גדולה שאין בזולתו כו' אך אין בזה שום רע כלל רק שמחזיק טיבותא לנפשו בעבודתו ודרכיו זכים בעיניו מאד כו' רק בירידתו למטה יותר מסתעף מזה תערובת רע שהוא גסות הרוח ממש שנק' פירוד מאלקות עד שרובו רע בעשי' כנ"ל וכל זה אינו בא רק באמצעות ההתגלות דז' מדות דבינה במדות שבלב שנק' חו"ג המגולים שיש שם שרש למדות דק"נ בחי' תערובת דעה"ד טו"ר כמו אוי"ר המורגשים שבא מן ההשגה החיצוניות שיש מי שמשיג ויש מי שאוהב כו' ע"כ יוכל לימשך הגסות והפירוד ממש מזה כנ"ל אבל בבחי' החו"ג הסתומי' בפנימית בינה שמתאחדי' עם עצמות אלקות שבפנימית ההשגה שנק' עומק המושג שנכלל באין דנקודת חכ' בבחי' ראי' מקרוב שם אין שרש כלל להיות הגסות וישות בהרגשת עצמו כי הוא בבחי' ביטול עצמי מצד עצמות אלקות עד שאינו מרגיש גם הביטול כלל וכלל וכמ"ש משה ונחנו מה[40] מה בעצם ששם שורה אור א"ס שהוא פנימי' אבא בפנימי' אימא (בשער הנ') וע"כ הגם שהיה משה בגוף גשמי לא הי' נרא' בבחי' יש נפרד כלל כמ"ש פא"פי[41] אדבר בו כו' וכתיב אשר ידעו ה'[41] פא"פ כאשר ידבר איש[42] כו' בלא ביטול הגשמי[43] משא"כ שאר הנביאים שהי' בהם הפשטת חושי גופם[44] עד שנגלה להם הנבואה (וכן אברהם אמר ואנכי עפר ואפר[45] ממש גם בהיותו בגדולה ועושר וכל טוב העוה"ז לפי שהיו האבות מרכבה כו' ועכ"ז יצא מהם ישמעאל ועשו פסולת החו"ג דקדושה רק יעקב איש תם שהי' שרשו בפנימית החכמה ופנימית הכתר כידוע דמשה מלגיו בבחי' הדעת ויעקב מלבר[46] בבחי' הת"ת דהיינו דת"י שעולה לפנימית הכתר) אך שהטעימן לאבות מעין העוה"ב[47] שיהי' גילוי עצמות אלקות במורגש בגופי' ובחיו' גשמי וכמ"ש ונחי' לפניו[48] ואין בזה שום התחלקות ופירוד כלל כמ"ש להנחיל אוהבי ישי[49] (וכה"ג א' ויחזו את האלקי'[50] ויאכלו וישתו[51] כו' וכסעודה דשבת שנק' סעודה דע"י[52] כסעודת לויתן[53] כו') וגם מעין זה היה בדוד המלך שהי' מפזז ומכרכר[54] כו' בהגשמת היש והי' בזה תכלית הביטול וכמ"ש ונקלותי[54] כו' והייתי שפל כו' והגם שהי' מלך ישראל בהתנשאות היש היה בהתנשאו' זו תכלית השפלות וא' כי עני ואביון אני[55] כו' וכה"ג ובזה יובן ג"כ מה שלכאורה נראה ליש ודבר מה שדוד משבח א"ע בכל דבריו בס' תהלים שלבבו טוב ונאמן ואוהב תו"מ בכל לבו כו' כמו צמאה לך נפשי כמה לך בשרי כו' ובאשרי תמימי[56] דרך[57] כו' כל דבריו הם איך שאוהב התו"מ כמו מה אהבתי תורתך[58] כו' לפי שהוא בבחי' מל'[59] עלמא דאתגליא בחי' יש ואין זה בחי' יש נפרד כלל כמו משיח[60] ב"ד שנא' בו וגבה מאד[61] ויהי' בתכלית הביטול כמשה שהי' עניו מכל האדם[62] כו' וע"כ א' שלח נא[63] כו' אף שהי' בשליחות זו מצוה רבה לגאול לישראל וליתן להם תורה ומצות כו' וד"ל:

(כג) **והנה** מבואר למעלה שבבחי' הבירורי' דחיצוניו' בינה במדות המגולי' בלב בשר יש יתרון מעלה הרבה מבחי' פנימית דחו"ב כמו שהן במקורם מטעם שכל

שיורד האור למטה יותר שם בא לבחי' הבירור לאמיתתו יותר לפי שנתב"ס דוקא כו' וע"כ בחיצוניו' בינה בהשגה הנגלית מתברר יותר בחי' האין דחכמה וכ"ש בירידה עוד במדות דחו"ג בקול ודבור כשיר וניגון כו' כנ"ל. ובזה יובן הטעם מה שתיקנו אכה"ג לומר פסד"ז[1] ושתים לפני ק"ש ותפלת י"ח[2] דלכאורה הרי בפסד"ז וב' ברכות לפני ק"ש הוא בבחי' חו"ג המגולים בלב ע"י ההשגה הנגלית בחיצוניות בינה ששם יש שרש לעה"ד כו' כנ"ל וביי"ח[3] הרי הוא בבחי' ההעלם דפנימי' חו"ב וע"כ התפלה בלחש ונק' צלותא דבלחש[4] דוקא וכל המשמיע קולו בתפלתו[5] ה"ז מקטני אמנה כידוע וא"כ איך אמרו דלעולם יסדר אדם[6] שבחו של מקום בפסד"ז דוקא ואח"כ יתפלל דמשמע שא"א לתפלה בלחש אם לא בהקדים פסד"ז שהוא בקול רם דווקא ואיך תלה העיקר בטפל לפי כל הנ"ל אלא ודאי שזהו מפני שיש יתרון מעלה בשבחים דפסד"ז בקול רם יותר מתפלה שבלחש והוא בהיות הקול רם דפסד"ז בא בבחי' הבירור בתכלית כמו עומק דחו"ב שבלב בשר דוקא כנ"ל ע"כ גזר אומר דא"א לתפלה בלחש בלא הקדם פסד"ז תחלה. אך א"כ למה התפלה בלחש דוקא אם קול רם יותר עליון בשרשו בהיותו בבחי' הבירור. והנה יש עוד להבין בענין התפלה דמלבד שהיא בלחש ובחשאי בדבור הנה צריך שיעמוד בתפלה בבחי' ביטול בתכלית דהיינו מעומד דוקא בב' רגליו יחדיו[7] ידובקו בלי תנועה נרגשת כלל וכלל כעומד לפני המלך וידיו מונחים על לבבו[8] בלי תנועה כמו רבא פכר ידי' ומצלי[9] כו' שכל זה מראה ענין הביטול במציאות ממש שהוא באימה ויראה גדולה ביות' עד שהוא כאבן דומ' עד שלא יוכל להניע ידו ורגלו כו' ובאמת הלא לא[10] כל אדם יכול להגיע למדרגת אימה ויראה גדולה כזו בבחי' הפנימי' שבנפשו להיות כאבן דומם בלי מציאות חיות כלל וכלל רק הצדיקים הגדולי' ביותר ועכ"ז הרי ע"פ הדין ודת התורה במצות תפלה שיהי' כל אדם עומד בביטול כזה בחיצוניות עכ"פ שצריך[11] להראות זה בביטול חיצוני כמו שהי' עומד לפני המלך בחרדה ואימה יתירה אעפ"י שאין בפנימי' שבו במוחו ולבו בחי' ביטול פנימי כ"כ מ"מ צריך להראות הביטול בחיצוניות שיראה כאלו הוא בטל בפנימי' כאבן דומם בלי תנועה נרגשת וזה פליאה גדולה דלאיזה טעם יחוייב זה הביטול בחיצוניות להראות שעומד בלי תנועה וכמו רבא דפכר ידיה אם אין בפנימי' לבו ונפשו ביטול פנימי שהרי יוכל כל אדם להראות בטול כזה בחיצוניות גם לפני שר וגדול ובפנימיות הוא להיפוך מבחי' הביטול במחשבתו ורצונו כו' וא"כ ה"ז כשקר יחשב ועכ"ז מצוה ודין תפלה כך הוא דוקא. וצריך[12] לומר שיש יתרון מעלה בביטול חיצוני זה בי"ח[13] בעמיד' בלי תנועה וכריעה והשתחווא' גשמי' שמרכין ראשו וכופף קומתו כו' יותר מבחי' ביטול הפנימי שבלב ומוח ורצון הפנימי כו' וזהו מצד שיש שרש ומקור לבחי' החיצוניות יותר מבחי' הפנימית וזהו הכלל בכל מקום לפי שבחי' המקיף דיחידה[14] יורד בחיצוניות היותר אחרון דוקא כנ"ל בענין חיצוניות ופנימיות דבינה ומדות כו' וד"ל:

(כד) **אך** א"כ עדיין אינו מובן מה שהדבור בחשאי בתפלה דאם הביטול בחיצוניות יותר גדול מן הביטול הפנימי דשכל ורצון ומדות גם בדבור צריך להיות בחיצוניות שבו דוקא שהוא בקול רם ולא בחשאי שיש יתרון מעלה בחיצוניות דקול רם יותר מביטול דפנימי' הדבור בחשאי מטעם כלל הנ"ל ואיך אמר דיסדר שבחו ש"מ בקול רם ואח"כ יתפלל בלחש דוקא כו'. אך הנה יש להקדי' שרש ענין הדבור בב' מדרגות שבו פנימית וחיצוניות שזהו בחשאי או בקול רם דהנה ידוע שיש בדבור חומר וצורה[15] בחי' החומר שבו היינו בחי' גופי חומר האותיות שיוצאי' בהבל קול הגרון שיוצא מהבל הלב החיצון שמורכב מאמ"ר[16] גשמיי' כמו אחה"ע מהגרון[17] וגיכ"ק מהחי"ך כו' ובחי' הצורה של הדבור הוא בחי' רוחניות שלו שמאיר באותיות הדיבור והוא כמו השכל שבמוח שנמשך בצירופי אותיות הדיבור כאשר מצטרפי' מה' מוצאות הפה לפי אופן המח' והשכל דוקא כידוע או אור המדות שבלב שמאירים באותיו' הדיבור כידוע ונק' נפש המדברת נפש השכלית כידוע שזהו בבחי' צורה שבדיבור הרוחני ששרשו מבחי' מוח החכ' דוקא כידוע דאבא יסד ברתא[18] כו' כמו שרואים שא"א לצרף האותיות בה' מוצאות כ"א עפ"י מקור השכל שממנו נמצא מציאות הדיבור הרוחני דאדם שנק' רוח ממללא[19] נפש המדברת שזהו עיקר בחי' אדם שנק' מדבר כידוע וע"כ התינוק קודם שיאיר בו אור מקור השכל לא יוכל לצרף אותיות הדיבור כו' וזהו מצרף לחכ'[20] מצרף דאותיות בחכ' דוקא אך שרש גופי האותיות שהוא בהבל החיצון שבקול היוצא מהגרון הוא למעלה מן החכ' שבמוח הגם שנמשך בהבל החיצון שבלב כי שרשם הוא בפנימי' ועצמות הנפש שנק' פנימית הכתר (ולמעלה גם מן הרצון ותענוג המתגלה בדיבור שאינו רק עפ"י הארת השכל בדיבור ונק' עונג מורכב בשכל כו' אבל עונג שבהבל הקול בחומר הדיבור שם הוא מבחי' עונג העצמות שבנפש עצמה כמו שיר וניגון שנק' שיר פשוט כנ"ל וד"ל) וכידוע ומבואר בלק"א שיש כ"ב אותיות[21] קבועי' בנפש עצמה דוקא והן כ"ב אותיות שיוצאים במורגש בכלי המבטא בה' מוצאות הפה שזהו שהתינוק אין יכול לומר אותיות כאבא ואימא בלא צירוף ומי הוא המצרפן אם אין בו מח' ושכל כלל אלא ממילא נעשה הצירופי' בכלי המבטא מאותיות העצמיי' שבנפש שזהו למעלה הרבה מצירופי האותיות שעפ"י השכל ומח' הנ"ל כמ"ש במ"א[22] וד"ל וא"כ הרי מובן מזה עכ"פ שיש שרש ומקור לחיצוניות הדיבור יותר מפנימי' שלו שהוא בכתר[23] שלמעלה מן החכ' כנ"ל וד"ל:

(כה) **וזהו** הטעם שאנו רואים שיש יתרון מעלה בקול רם שבדיבור בפסד"ז יותר מפנימית הדבור בחשאי בי"ח[13] כנ"ל שזהו הטעם שצריך לומר פסד"ז קודם התפלה בלחש[24] כו'. דהנה ידוע שגם בבחי' צורה שבדיבור יש ב' מדרגות פנימיות וחיצוניות והוא דמה שיש בדיבור הבנת השכל מצירופי' דאותיות המחשבה זהו רק בחי' חיצוניות השכל שבחיצוניות בינה שנק' הסבר כנ"ל (וכן מחיצוניות המדות חו"ג שבלב כו') שכל שמבין השכל בטוב טעם בהסבר יותר יותר יאריך

בדבור ברבוי התחלקות הצירופים שנמשך מרבוי התחלקות צירופי אותיות דמח׳ דהיינו מבחי׳ ה״ג דאימא דאוזיפת מנהא לברתא[25] כידוע ונק׳ מאמר פתוח[26] מח׳ שבדיבור אך מדרגה הב׳ בדבור הוא פנימית השכל שנק׳ עומק המושג כנ״ל שהוא עומק העיון בכח תמצית השכל שעדיין לא יוכל לבוא בצירופי אותיות הדיבור כמו הטרוד בלימודו בעיון גדול שמעמיק לעומק תמצית השכל שאז הדיבור יבא ממילא בלי בחירה והוא הדיבור שבחשאי דמרחשין שפוותיה[27] ונגרר אחר עומק המושג מבלי ירגיש בו כלל (וכמ״ש במ״א שזהו בדיבור דד״ת שהוא בביטול גדול כמו שעונה אחר הקורא כמו תען לשוני[28] כו׳ לפי שאו׳ דבר ה׳ וכמ״ש ואשים דברי בפיך[29] ואינו דיבור של עצמו כלל וזהו ענין איתמר איתמר ממילא[30] כו׳):

(כו) **וזהו** שרש הדיבור הפנימי כמו שהוא בפנימית בינה וזהו בחי׳ דיבור שבמח׳ שכלול במח׳ דבינה בפנימי׳ שבה שא״א להביא כלל בגילוי הדבור דהגם שיאריך בדיבור בהסבר השכל והסברא לא יבא על עומק המושג שהוא התמצית כמו שא׳ דלא קאים אינש[31] אדעתיה דרביה בפנימי׳ הכוונה שבשכל ששמע מדבורו כו׳ וד״ל ועכ״ז יש יתרון מעלה בחיצוניות הדיבור שמסביר השכל יותר מפנימית שבו כי אנו רואים שיבא על שכל חדש יותר ועמוק יותר בלי הכנת כח השכל לזה כלל אשר לא היה בכלי שכלו להשיגו רק מחמת רבוי הדיבור ובו יתברר יותר אמיתי׳ השכל לעומקו יותר מבתחלה בעומק המושג שהיה לו כנ״ל בעומק בינה שבלב כו׳ לפי שיש כח ושרש בחיצוניות יותר מבפנימית מטעם כלל הנ״ל ואף גם מפנימי׳ הדיבור יותר שהוא מה שבא לכלל שתיקה כמו אשתומם כשעה חדא[32] לפי שעולה בכח המשכיל כל שכל מן ההעלם לגילוי בבינה שזהו בבחי׳ ח״ס שע״ז א׳ סייג לחכ׳ שתיקה[33] כמ״ש במ״א שזהו ענין מלה בסלע[34] כו׳ עכ״ז באריכות הדבור ימצא מן העלם כח המשכיל יותר מן השתיקה מטעם זה וד״ל אך כל זה הוא רק בשרש הדבור בחכ׳ שיעלה למקור החכ׳ בבחי׳ פנימית דחו״ב שאין זה רק מצד הצורה[35] שבדיבור נפש המדברת דברי שכל (והחיצוניות שבו יותר עליון מן הפנימיות) אבל חומר אותיות הדיבור[35] בהבל קול החיצון ששרשו בעצמות אור המקיף דכתר כנ״ל הוא למעלה ג״כ מפנימית הדבור שבחשאי (וגם בשתיקה כו׳) להיותו למעלה גם ממקור השכל כי מקור השכל שממנו שרש הדיבור בפנימית וחיצוניות הנ״ל אינו רק בבחי׳ צומח לבד מעצמות דאור הכתר ונק׳ צומח שבדומם כמו האילן שצומח מן הארץ וכשערה הצומחת מן הראש כו׳ כמ״ש במ״א שאינו רק בחי׳ התפשטות העצם אבל בחי׳ העצמות דכתר נק׳ דומם שלמעלה מצומח שבו כו׳ שהוא למעלה מבחי׳ אדם הנק׳ רוח ממללא כלל (וע״כ סייג לחכ׳ במקורה ג״כ מן השתיקה לגמרי[36] וידוע דנתב״ס דוקא והיינו בחי׳ אותיות העצמיים שבנפש עצמה שמלובשים בכלי אותיות המבטא שזהו חומר הדבור בהבל החיצון שבקול הגשמי דוקא כנ״ל וד״ל:

(כז) **וזהו** הטעם שאנו רואים יתרון מעלה בקול החיצון שבדבור יותר מכל פנימית שבו והוא מה שהקול מעורר הכוונה[37] שזהו קול פשוט שבהבל הדבור החיצוני שע״ז מתעורר הכוונה הפנימי׳ שהוא מקור השכל כו׳ כמו שאנו רואים בחוש שכאשר ידבר האדם בקול רם יוכל לעורר כוונה פנימית שבהשגת השכל יותר מעומק כח שכלו בעצם (וראי׳ לזה מאשר אנו רואים במתווכחים בדבר חכ׳ שכאשר יעמוד על תמצית הרצון[38] וכ״ש בבחי׳ נקודת אין דחכ׳ כו׳ שלא יכול לפרש בדבור יצא הדיבור מלבו בקול רם וכן בדבר שנוגע לחיי נפשו שיטעון בזכות עצמו ירים קולו בדבורו בלי בחירה כלל וכן כשמדבר התנצלות ע״ע לפני השר שימצא חן בעיניו וכה״ג ולא עוד אלא שע״י הקול פשוט שבדבור בקול שיר וזמרה יעורר גם הכוונה הפנימי׳ שברצון ותענוג בנקודה האמיתית שבעצמות הנפש כו׳ וכמו שיעורר בקול שיר לב זולתו שיטה רצונו אליו באה״ר בתענוגים כו׳ וד״ל וא״כ בהכרח לומר שיש שורש ומקור להבל קול החיצון שבדיבור בעצמו שנק׳ חומר הדיבור במעלה ומדריגה עליונה יותר משרש ומקור השכל והרצון ותענוג הנמשך בחכ׳ ע״כ יכול לעורר הכוונה שבמוח ולב מן העצמות כו׳) וזהו ענין פסד״ז דהגם שכל פסד״ז אינו רק בשבח ותהלה שבא בהשגת שכל איך שבורא הכל וכל הברואים אומרים שירה כו׳ אבל בקול שיר וזמרה שבהבל קול החיצון הזה הוא שבכחו לעורר הכוונה הפנימי׳ שבמוח ולב כנ״ל וע״כ עי״ז דוקא יכול לכוין הכוונה הפנימית בי״ח[13] שהוא למעלה יותר מכוונה פנימית דק״ש שלזה א׳ יסדר שבחו ש״מ ואח״כ יתפלל כנ״ל דהנה בק״ש העיקר הוא בבחי׳ יח״ע[39] דאו״א שנק׳ יחוד פנימי כמו שהן בעצמות ממש שלמעלה מהתפשטות דבינה במדות והוא מה שא׳ שמע ישראל שמע שמיעה בבינה[40] להבין ולהשיג בתמצית המושג ביח״ע דהוי״ה אחד כו׳ ובבחי׳ נקודה דאין דחכ׳ כמו שהוא באמתתו מצד עצמו במקור כח החכ׳ כו׳ כנ״ל. וזהו שנעשה ע״י ב׳ ברכות דשתים לפניה א׳ ברכת יוצר שמדבר בביטול המלאכי׳ דבריאה ויצירה כשרפים וחיות שמשבחים ומפארים ואומרים קדוש וברוך כו׳ ע״י ההשגה הנגלית דאימא מקננא[41] כו׳ ועי״ז קול זה מעורר הכוונה הפנימית בק״ש ביח״ע דפנימית בינה בפנימית חכ׳ בא׳ שמע כו׳ וע״י קול החיצון שבברכת אה״ע שמדבר בנשמות בשרשם בפנימי׳ דאו״א שיומשך על ידם יח״ע דתו״מ וכמ״ש ותן בלבנו בינה כו׳ לשמור ולעשות דוקא וזהו שנעשה ע״ז יח״ע דתו״מ בק״ש במצות ת״ת ודברת בם וקשרתם כו׳ אח״כ[42] ואהבת שהוא ענין צווי ע״י המשכת אוי״ר דמלאכים וענין ממילא כפי שרש נש״י בפנימית דאו״א וכמו שמסיים הבוחר בעמו ישראל באהבה כו׳ (וענין הדבור דד״ת נק׳ דיבור פנימי ששרשו בפנימית דחו״ב דתורה ודבור חיצוני בקול רם שזהו מצות עיון דתו״מ וקריאה[43] כי על כל מוצא פי ה׳[44] יחיה האדם כו׳) עד אמת ויציב שהוא היכל הרצון[45] דכתר למעשה דמצות בפ״מ דנתב״ס דוקא כנ״ל וד״ל:

(כח) **אך** הנה כל זה הוא בבחי׳ הדבור עכ״פ ששרשו בפנימית דחכ׳ (שנק׳ ח״ס) בחי׳ צומח שבדומם העצמי כנ״ל שנק׳ אדם בכלל (והוא אדם[46] פנימי בפנימית דחו״ב

בתו"מ ביח"ע פנימית דאו"א בק"ש שנעשה ע"י שתים לפניה כנ"ל[1] אבל בחי' ומדרגה די"ח[2] בחשאי הוא למעלה הרבה גם מיחוד פנימי' דחו"ב שבק"ש (שאע"פ שהתפל' מדרבנן[3] שהרי היא בח"י חוליות[4] שכולל כל קומת האדם שמחבר מוח שבראש לרגל שהוא בבחי' המקיף דיחידה בחי' מ' דצלם[5] כו') (כידוע דעיקר התפלה הוא להמשיך ר"ר העליוני' מבחי' רעוא דכ"ר שבעצמו' הכתר שלמעלה ממשפט התורה[6] דהגם שאינו ראוי ע"פ החכ' ורצון שבתורה לפרנסה ורפואה וכה"ג מ"מ יהי רצון חדש מרעוא דכ"ר כו'). וזהו שרש ענין י"ח[7] שהוא בבחי' הביטול העצמי שבבחי' דומם העצמי שלמעלה מהתפשטות דחו"ב אפי' במקוד השכל וע"כ א' אד' שפתי[8] תפתח כו' שאין מלה בלשוני[8] כלל אפי' בחשאי רק אתה שפתי תפתח כו' להיותו בביטול כל עצמות הנפש ממש (כי הרי ענין הדבור בלחש מצד עצמו כמו המרחש בשפתיו בטרדת עומק העיון זהו שעולה לשרשו בכח המשכיל מקור החכ' שנק' אדם אבל בי"ח[9] כל בחי' הדיבור דאדם בטל לגמרי בביטול העצמות ומה שמדבר בחשאי זהו ממילא בלתי כח עצמו כלל רק אתה שפתי תפתח[10] כו' וכמו בחנה שהיה שפתיה נעות[11] ממילא מצד בחי' המקיף דיחידה שבנקודת פנימית הלב כמו צעק לבם[12] בצעקה הפנימי' כו' כי נעשה בבחי' דומם לגמרי כמו שא' בזהר דקול דממה דקה דא צלותא דבחשאי דתמן קאתי מלכא[13] כו' כמו שא' שיכנס[14] שיעור שני פתחי' כו' כאסתר שנפלה לפני רגליו[15] כו') והוא מצד עוצם שפלות ומרירות הנפש עד שאין בה התפשטות כלל ונעשית כנקודה א' כמו שהיא בעצם הנפש שלמעלה מן השכל וגם למעלה מן הרצון והתענוג כמשתחוה לארץ לפני המלך שנתבטל מכל חושים הפנימיים וחיצונים כו' וכה"ג (וע"כ יש בכח התפלה להמשיך מעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מן התו"מ כנ"ל) וזה נעשה ע"י קול החיצון יותר שבפסד"ז שמדבר בשיר דמלאכים דעשיה וצבא השמים שלמטה מן השרפים וחיות דבריאה ויצירה דזהו הכלל בכ"מ דנעוץ תב"ס בחיצוניות היותר מהכל שבזה יומשך מבחי' העצמות דא"ס שלמעלה מע"ס דאדם פנימי' דתו"מ שבתפלה דתמן קאתי מלכא עצמו דנק' חד ולא בחושבן[16] י"ס ולאו מכל אינון מדות[16] דאדם כלל וד"ל:

(כט) **וזהו** שא' שיסדר שבחו ש"מ ואח"כ יתפלל דתפלה בפסד"ז תליא דוקא וק"ש בשתים לפניה משום דעיקר ק"ש ביחודא עילאה דאו"א ומדות בא"ח דלי"ת[17] דאחד להמליכו בו"ק מעלה ומטה[17] כו' כידוע וזהו ע"י העלאת מ"ן דאוי"ר דמלאכים דבריאה ויצירה בשכל ומדות בחיצוניו' הקול שבדבור כנ"ל אבל התפלה שרשה בעצמות המאציל ממש שלמע' מבחי' אדם מדבר ע"כ לא יגיע לו העלאת מ"ן דדבור אדם כלל גם לא ברצון ותענוג רק בבחי' ביטול העצמות ממש שנק' דומם ממש כנ"ל (וכדוגמא שא' בקי"ס ואתם תחרישון[18] לגמרי לא תתעוררו מידי לפי שהיה שם גילוי אור העצמות כידוע) וזהו ענין אד' שפתי כו' ששם הוא בחי' הביטול העצמי ממש שאין שם בחי' דבור כלל רק כריעות והשתחוואות הגוף דוקא ולא יגיע לשם ביטול הנשמה במוח ולב אפי' בעומק דחו"ב ורצון ותענוג כו' וע"כ[19] הביטול בי"ח[9] הוא בחיצוניות הגוף דוקא (כמשי"ת). אך עדיין יש להבין דמטעם זה לכאו' סידור שבחים בפסד"ז הוא להיפוך מביטול די"ח[2] שהרי השבח בא בהשגת השכל כו' ובעצמות א"ס לית מח' תפיסא בי'[20] וע"כ נק' נורא תהלות[21] כו' ואיך משבחים ש"מ בפסד"ז יוכל לבא למדרגת התפלה דוקא. הענין הוא ידוע ומבואר במ"א בענין הלל וברכה והודאה[22] שהשבחי' הללו לשם הוי"ה דוקא דהיינו לרומם לשם הוי"ה שהן ע"ס בכלל לגבי העצמות דלאו מכל אינון מדות כלל שלמעלה מבחי' אדם כמו עד"מ בשבחים שמשבחים למלך ב"ו ברוב חסדיו וברוב חכמתו וכה"ג שזה השבח מרומם לבחי' העצמות שלו דהחכ' וחסד שבו כלא חשיבא וע"כ נק' הלל מלשון בהלו נרו[23] שמוסיף אור בשם הוי"ה בע"ס דאצילות וכענין לך ה' הגדולה[24] כו' וע"כ ע"ז דוקא נמשך תוס' ברכה בשם הוי"ה בי"ח[9] ביתר מכפי המדה דחכ' דתורה כנ"ל. וע"כ יסדר אדם שבחו ש"מ דוקא בתחל' ואח"כ יתפלל בהמשכת הברכות די"ח[2]. וזהו דוקא בשיר ושבח דמלאכים דעשיה שהוא בבטול בחיצוניות ההשתחואה שלמטה מן השכל ששרשו למעלה מן השכל וההשגה דמלאכי' דבריא' ויצירה כו' וכמו הללו את ה'[25] מן השמים כו' הללו כו' מן הארץ כו'[25] כי נשגב שמו לבדו[25] כו' ובשיר בהבל החיצון יותר מאוי"ר דשרפים כו' משום דנתב"ס דוקא וע"כ קול זה מעורר הכוונה היותר עליון שהוא בחי' עצמות התענוג והרצון הפשוט שבעצמות המאציל בי"ח[9] כנ"ל שלמעלה מכוונה פנימית דחו"ב דק"ש וד"ל:

(ל) **אך** הנה לפי"ז עדיין אינו מובן למה התפל' בלחש ובחשאי. דלכאורה הי' ראוי שיהיה בקול רם דוקא בחיצוניו' הבל הלב שקול זה מעורר הכוונה היותר עליון שהוא בעצמות התענוג ורצון העליון הפשוט כנ"ל בקול דשיר דפסד"ז ואיך א' דמפסוקי דזמרה בקול רם יבא לבחי' הבטול די"ח[2] בלחש שאינו אלא בחי' הבטול דחכמה בחי' מדבר כו'. אמנם הענין הוא כמבואר למעלה שיש בדבור ב' מדרגות חומר וצורה וחומר הדבור הוא גוף הבל האותיות קול החיצון שבדבור שיוצא מהבל הלב הגשמי דנה"ט החומרי' שמורכב מאמ"ר וד"י גשמיים וצורה של הדבור שהוא החכמה שבדבור הוא בבחי' אדם הפנימי שנק' נפש השכלית נפש המדברת. ואמנם ידוע שיש שרש מקור[26] לנה"ט החומרי' למעלה מנפש השכלית דאדם (וראי' מאדה"ר כשנמשך נשמתו בגופו דוקא בחצונית דאדם נשלם שלימות דנשמת אדם הפנימי דפרחא מחי העולמים[27] כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים[28] שאז נא' בצלם אלקים עשה[29] כו') והיינו בבחי' מקיף דיחידה שלמעלה מנר"נ דאדם (והוא בחי' מקיפים דתוהו בחי' עיגולים שלפני בחי' יושר דאדם[30] והן עיגולים דגלגלים וצבא השמים ששרשם במקיפי' דתוהו שלפני פני אדם שבמדבר[30] כו' וד"ל כנ"ל בענין אופני הקדש[31] בלא וי"ו כו') ולזאת ע"י שיר המלאכים דעשי' בפסד"ז בחיצוניות דהבל הלב יעלה למעלה מבחי' המוחי' דחו"ב ורצון ותענוג שבהם ולכך אין מלה בלשוני בי"ח[9] שבטלו הכחו' כו' של הדבור אפי' בחשאי כי עולה למעלה גם משרש ומקור החכמ' שלא יגיע לעצמות התענוג כנ"ל. אמנם גם בבחי' קול הפשוט דשיר המלאכי' דעשי' כמו בקול הבל

החיצון דנה"ט ג"כ לא יגיע לשם כמ"ש שפתי תפתח כו' שגם אותיות הבל החיצון בקול פשוט ששרשם באותיות של העצמות כנ"ל אין בו כי הוא בבחי' דומם ממש בבטול כל העצמות וממילא נכלל בזה בטול דנשמה בדבור הרוחני כו' לפי שאין קול רם זה מעורר רק לכוונה הפנימי' דרצון ותענוג העצמי שיומשך בבחי' יש מרעווא דכ"ר בי"חי אבל בי"חי עצמה דתמן קאתי מלכא מבחי' מהו"ע א"ס[32] ב"ה בעל הרצון והתענוג הפשוט כו' אינו מתגלה רק בבחי' הבטול מכל העצמות שהיא השתיקה כדומם ממש כמו ואתם תחרישון לא תתעורו מידי אפי'[33] בקול פשוט ועצמי שגם הוא נק' יש מי שמתענג כו' ולכך התפל' אינה בקול רם אפי' בבטול דנה"ט בחיצוניות ששרשה במקיף דכתר רק אד' שפתי תפתח כו'. אך בביטול חיצוני דכריעות והשתחואות הגוף שהוא הכלי החיצון יותר שם דוקא מתגלה בש"ע מבעל הרצון והתענוג הפשוט ואין פסוקי דזמרה בקול רם רק הכנה לזה להמשיך מרדכ"ר בי"חי ע"י בטול חצוני זה דוקא (וע"י השפלות העצומה במרירות עד שאין בו כח להרים קול לגמרי לפי שאינו שורה בבחי' יש כלל כו'):

(לא) **אך** עדיין אין זה מובן דאיך יהי' השיר בפסד"ז בקול רם דוקא הכנה לי"ח[34] שהעיקר הוא בבטול העצמות לגמרי. אמנם הענין הוא דכמו שבבחי' אדם בנפש השכלית יש פנימי' וחיצוני' בשכל ומדות ודבור כנ"ל והחצוני' שרשו למעל' יותר מן הפנימית כנ"ל כך הוא גם בנה"ט בגוף יש בה פנימיות וחיצוניות חומר וצורת הגוף בציור איברים בלא חיות והחיות שבו שהוא אין ויש ושרש החומר גבוה מן שרש הצורה (כידוע שגם בכל דצ"ח שרש החומר של העשב או האבן שנק' יש גבוה יותר מן שרש הצור'[35] הרוחנית שהוא חיות המצומצם שבו דהאור וחיות זה שרשו בבחי' ממלא[35] שהוא בחי' החכ' דמע"ב ושרש החומר מבחי' סובב[35] שנק' מקיף הכללי כמ"ש במ"א) וכמ"כ בנה"ט בתולדתו אף על פי שבתחלת התהוותו הצור' והחיות קודם לחומר האיברי' זהו דבנין האורות קודם לבנין הכלים[36] מ"מ שרש החומר למעלה קודם לשרש הצורה וכמו שרואים שע"י תיקון החומר יתוקן הצורה כעין לראות ומוח להשכיל כו' שגידול הצורה והחיות תלוי בגידול החומר כעץ קטן וגדול שיצמח החומר וממיל' יצמח הצורה וראייה מתח"ה שלא יומשך האור האלקי רק בתיקון החומר (שבנין הכלים קודם[37] לבנין האורות היפוך התולדה דעכשיו לפי שלע"ל יהיה יש מיש כארץ שתוציא גלוסקאות[38] וכאשה שתלד בכל יום[39] לפי שמלמעלה למטה יהיה מיש ליש ולא מאין לישי[40] כעכשיו (כמ"ש במ"א) וכמשי"ת). וכך הוא ג"כ בבחי' חומר וצורה דנה"ט אעפ"י שהחומר כלי לאור וחיות הצורה כביטול האיברי' שנשמעים לרצונו בתנועת הרגל והיד ובכל התנועות שבחי שהחיות יניע החומר מ"מ למעלה שרש ומקור החומר הוא בבחי' מקיף וקודם לאו"פ שהוא שרש הצורה כו':

(לב) **וא"כ** הרי יובן ג"כ גם באותיות העצמיים הקבועים בנפש שלמעלה מאותיות הדבור דאדם כנ"ל אע"פ שהן בבחי' גילוי חיות עצם הנפש ונק' כ"ב תנועות הנפש (כמ"ש בלק"א[41]) מ"מ הנפש עצמ' נק' מקיף לאו"פ והוא מקור החומר של הגוף הגשמי שהוא למעלה מכל האור וחיות שבו כו' וע"כ בחי' הביטול החיצוני דגוף בי"חי בכריעה בראש ושדרה למעלה יותר מביטול הפנימי שבאור וחיות שבו גם ברצון כו' (וכן בביטול חומר הגלגל דשמש וכה"ג בסיבובן יותר גבוה מביטול הצורה שבו שאו' שירה מטעם כלל הנ"ל) לפי שבחיצוניות היותר מכולם שם שורה בחי' המקיף העליון יותר כנ"ל. וא"כ הרי מובן דהשיר דמלאכים דעשי' בפסד"ז הגם שהוא למעלה מן הדעת דאדם ובקול האותיות בהבל החיצון דנה"ט מ"מ בהשתחואות החומר שלהם יותר עליון מביטול הפנימי' וכך הוא בהשתחואות די"ח[2] וכמו בעולי רגל[42] שהוא יותר עליון מביטול הפנימי באור וחיות שבו כו' ברצון ושכל ומדות וכמשתחוה לפני מלך שבזה מושך כל עצמו ממש ונכלל בזה ממילא ביטול האור וחיות וביטול הרצון ומדות משא"כ כשאינו משתחוה בגופו לארץ אע"פ שיהי' בטל בתכלית ברצונו ודעתו ומדותיו אינו ביטול אמיתי כו' מטעם הנ"ל שביטול החומר גבוה מבטול הצורה מצד שרשו בבחי' מקיף העצמות כו' ולזאת אין הביטול דשיר בפסד"ז בנה"ט גם בקול הפשוט בהבל הלב רק הכנה לביטול החומר דגוף בכריעה והשתחואה די"ח[2] דביטול זה שע"י השיר הוא בבחי' הרוחניות שבו וגם הוא נק' יש בי"חי שמתגלה מאמיתי' בחי' מקיף הכללי העליון כנ"ל שלא יגיע אליו רק בביטול החומר דוקא בכריעה גשמי (וגם ברוחניות צריך להיות ביטול עצמי שהוא השפלות ונמיכות רוח בתכלית היפך השיר דצורה בפסד"ז כמו המשתחווה בשפלות עצומה שנעשה מיש דחומר אין בב' אופנים בשפלות הרוח ובהשתחואה ונפילת הקומה לארץ וכמ"ש אני מרום וקדוש (את מי)[43] אשכון את דכא ושפל רוח דוקא וכמ"ש אברהם ואנכי עפר ואפר[44] ממש כו') ונמצא שגם בחי' היש דצורה הרוחני דשיר נעשה בבחי' ביטול בי"חי בשפלות הרוח עד שאינו יכול להרים קול כלל וזהו שצריך להיות הרמת קול בפסד"ז ויהי' בטול היש דצורה בי"חי ממילא ע"י ביטול החומר דגוף (ומה שנק' הכנה היינו לפי שבשיר זה מתברר אמיתי' הביטול דצורה וחומר הגוף להיות כלי לאו"מ דכתר בי"חי כמו שע"י עומק דחו"ב בהתפעלות הלב בשר בשתים לפני ק"ש מתברר יותר אמיתי' הביטול ביח"ע דפנימי' או"א בק"ש כנ"ל וד"ל):

(לג) **והנה** בכל הנ"ל יובן עכ"פ בטעם ענין הביטול חיצוני בי"חי דוקא כמו רבא דפכר ידי' ומצלי כו' ומעומד דוקא משא"כ במצות ק"ש יושבי' וקורי' ומוטי'[45] כו' אע"פ שהתפלה היא דרבנן[46] וק"ש דאורייתא[47] לפי ששרש התפלה הוא בהמשכת רעוא דכ"ר מבחי' מקור המקיפים שלמעלה מבחי' אדם (אפי' מבחי' אדם הפנימי דתו"מ כנ"ל) שאינו נמשך ושורה רק על ביטול היש החיצוני דבנין קומת הגוף בכריעה והשתחואה גשמית וע"י שפלות ונמיכות הרוח במרירו' הנפש ביותר שזה מגיע בעצמיות או"מ בעצמיות אור הכתר להמשיך רצון חדש למעלה מן החכ' דתורה כנ"ל משא"כ בק"ש שאינו אלא ביחוד הפנימי דחו"ב ומדות שהוא בחי' נר"נ דאדם שגם בחי' המקיף דתענוג ורצון אינו רק בבחי' גילוי אור שבא במורכב בחכ' ומדות דאדם פנימי וחיצוני שהן ב' מדרגות

דתו"מ דתורה אור הוא בבחי' החכמה ומדות אדם פנימי והמצות שנק' רמ"ח אברים דמלכא[1] הן בחי' אדם חיצוני. אך עכ"ז הרי העיקר הוא ביטול הרצון שבכל מצוה בקבלת עמ"ש באוי"ר שנק' ביטול פנימי ג"כ אבל התפלה היא רק ביטול חיצוני דחומר כל הגוף בכלל מראש לרגל בלי הרגשת אור וחיות בבחי' דומם ממש שלמעל' גם מביטול הרצון דנה"ט כי ממילא יהיה ביטול הרצון בקבלת עמ"ש כמו המשתחווה בגופו לפני המלך שנכלל בזה כל מה שיהי' עובדו בעול מלכות בכל לב ונפש בביטול הרצון מפני שבהשתחואה זו מסר כל עצמו ומהותו ממש יותר ממס"נ ברוחניות במוח ולב בפנימי' וקבלת עמ"ש בתו"מ באוי"ר בק"ש וד"ל. וע"כ עיקר הדין בתפלה הוא להראות הביטול והכנעה בחיצוניות האיברים בראש ושדרה שכופף קומתו לארץ ואעפ"י שאין בו ביטול פנימי בהתפעלו' במוח ולב ככוונ' הלב והמוח בק"ש הנ"ל. וראי' ממ"ש ר"ח[2] מחזיקנא טיבותא לרישא דמנפשי' כרע[3] במודי' אעפ"י שלא הי' מכוין כלל ומאן דכרע במודי' בכריעה גשמי בשדרה יקום בתח"ה[4] ואם לאו אינו קם בתח"ה כידוע. וזהו כמו דבר פלא לכאורה איך יהי' מעלה ומדריגה גבוה כתח"ה שהוא מבחי' המקיף העליון דעצמות התענוג הפשוט דא"ס שנק' טלא דנטיף מע"י[5] כו' כידוע ע"י הכנעה גשמי' בכריעת הראש והשדרה במודים כו'. וגם יש להבין דאם מעלת התפלה גבוה כ"כ יותר מיחוד עליון דק"ש למה התפלה דרבנן וק"ש דאורייתא וכמו שא' במי שהי' מאריך בתפלה ביותר דמניח חיי עולם דתורה ועוסק בחיי שעה[6] כו' וגם הלא א' דמי שתו"א פטור מן התפלה[7] לגמרי כרשב"י[8] וחבריו[9]. הרי מובן מזה עכ"פ ששרש התו"מ יותר גבוה מן התפלה וע"כ התפלה דרבנן (דאבות תקנום כנגד תמידי'[11] כידוע):

(לד) **אך** הנה ידוע בשרש התפלה בח"י ברכות שהן לנגד ח"י חוליות[12] השדרה שהן מעמידי' כל בנין הגוף מראש לרגל כאחד ומאחר שהחוליות הן המקשרי' ומחברי' כל סדר מעמד הבנין דאדם בהכרח לומר שהם במעלה ומדריגה גבוה מכל בנין הגוף באו"כ בראש תוך סוף פנימי' וחיצוניות דחיצוניות[13] כעור ובשר וגידי' ועצמות כו'. והיינו מבחי' אור המקיף העליון ביותר שמעמיד ומקיים לכל פרטי האורו' וכלים שבציור קומת אדם מראשו לרגלו כאחד (כמו מה שנמשך מאור עצמות הנפש המשכה כללית שמרגיש א"ע מראש לרגל[14] גם לרצון שבהעלם במוח עד תנועת חיות הרגל בלי התחלקות כלל כמ"ש במ"א) וכך הוא ענין ההפרש בין תפלה לתו"מ שהתו"מ באוי"ר ורצון ותענוג בפנימי' וחיצוני' באו"כ זהו בחי' אדם בציור קומה מראש לרגל כנ"ל דמצות ת"ת במוח שבראש הכולל כל חיות האברי' והמצות הן בחי' האיברי' בפרט וכמו שהאיברי' כולם נשמעי' לרצון וחכ' שבמוח כך כל המצות הן בחי' כלים לאור רצה"ע שבחכ' בראש דתורה אור כנ"ל אך התפלה בח"י ברכות הוא כמו ח"י חוליות השדרה שמעמיד כל בנין הגוף דאדם והכל הולך אחר המעמיד[15] והמקיים כו' כך התפלה הוא המעמיד והמקיים לכללות ההמשכו' דאור תו"מ מראש לרגל להיותו בבחי' מקיף הכללי דנר"נ דאדם ששורה על בחי' החיצוניו' ביותר וכמו שרואי' בחוש שבלעדי התפלה אין קיום והעמדה כלל לאוי"ר שבתו"מ כל היום וגם להרהור תשובה בסומ"ר שהן שס"ה גידי' כו' (וזהו בחי' מ"ם דצלם אדם שלמעלה גם מבחי' צ"ל דמקיף דנר"נ כו'):

(לה) **וזהו** הטעם שהעיקר בתפלה הוא בחי' הביטול והכנעה החיצוניות בהשתחוואות הגוף מראשו לרגלו כמו שאו' וכל קומה לפניך תשתחוה[16] כו' שזהו בחי' הביטול דכל קומת אדם בע"ס או"כ לגבי עצמות א"ס ב"ה כו' שלמעלה מבחי' ע"ס דאדם וזהו שצריך שיכרע עד שיתפקקו כל החוליו'[17] שבשדרה שיוסתר הבנין דקומת אדם ואח"כ זוקף בשם[18] להמשיך תוס' אור בחכ' ומדות בח"י ברכות מעצמות התענוג ורצון הפשוט שנק' רדכ"ר כנ"ל וע"כ אין התפלה בכלל המצות דתורה[19] שנק' רמ"ח איברים מאחר שהוא בבחי' מעמיד ומקיים לכולם מצד בחי' הביטול בעצמות ממש שנק' דומם כנ"ל שעי"ז יהיה קיום לתו"מ שנק' אדם פנימי ואדם חיצוני כנ"ל וד"ל. (וזהו שהי' אבא בנימין מצטער שתהא תפלתו סמוכה למטתו[20] שלא הי' קובע לימודו בתורה קודם התפלה אלא מיד שיקום מן השינה מתפלל להיות מעמיד ומקיים ממקור המקיפי' ונר"נ דאד' בתו"מ ואוי"ר מטעם הנ"ל. והוא לפי שהתפלה נק' סולם[21] מוצב ארצה[22] וראשו מגיע השמימה במקור המקיפי' שיש בכחו לחבר התחלה עם הסוף כמו עמודי התוך שמחבר הגג עם הרצפה[23] שע"ז יסוד הבנין מראשו לסופו כידוע וד"ל). אך עכ"ז נק' התפלה חיי שעה וע"כ היא מדרבנן והתורה נק' חיי עולם כי באמת שרש התו"מ הוא בפנימי' מהו"ע ית' ממש מאחר שהן נק' פנימי' רצונו וחכמתו העצמי' ממש וע"כ נק' התורה אמת[24] שהוא אמתות אור העצמות דא"ס ממש אעפ"י שנמשך באו"כ בחכ' ומדות ורמ"ח איברי' שנק' אדם כמ"ש וזאת תורת האדם[25] כו' אבל זהו בחי' פנימית ועצמות המאציל שלמעלה מע"ס דאבי"ע וכמ"ש בראשית בשביל התורה[26] שנק' ראשית כו' וכתיב אם לא בריתי כו' חוקות[27] שמים וארץ לא שמתי וכן ואשים דברי בפיך כו' לנטוע שמים[28] כו' שהתו"מ קדמו לעול'[29] והן מקור הפנימי לכל ההשתלשלות דאבי"ע שנמשך ע"י החכ' ומדות דתורה דוקא כמא' יושב ודן כו' ואח"כ יושב וזן[30] את כל העול' כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ[31] במשפט התורה כידוע במ"ש אדם נידון בכל יום וגם בר"ה[32] בכלל הכל ע"י משפט דחכ' דתורה לפי שהוא מקור הראשון דחכ' ורצון דמע"ב כמ"ש תנאי התנ'[33] כו' כידוע וד"ל. וע"כ נק' התורה[34] חיי עולם מקור החיים העליונים דעולמות העליונים ותחתונים (ונק' עץ חיים אילנא דחיי כמ"ש בזוהר[34] וגם פי' חיי עולם מבחי' עולם דא"ס שהוא נצחי והוא חיי העוה"ב שבא ע"י תו"מ דוקא) אבל התפלה נק' חיי שעה להיות שעיקר הכוונה בביטול העצמות בתפלה רק להמשיך חיי שעה לבד כמו רפאנו ברך עלינו שהן מזונות גשמיי' ורפואה שהן חיי העוה"ז הגופניי' שנברא מאין ליש בצמצום וגבול שיש לו קץ בזמן ומקום כו' ואע"פ שההמשכה הזאת באה ממקור המקיפי' שהן ר"ר העליונים מרעווא דכל רעווין כנ"ל שלמעלה מן החכ' דתורה כנ"ל אבל המשכה זו באה רק בגשמיות בצרכי חיי גופו הגשמיי' וע"כ נקרא חיי שעה

לבד שחיי הגוף חולף כו׳ אבל התורה נק׳ חיי עולם שהוא חיי הנשמ׳ שנק׳ אדם שהיא בצלם אלקי׳ כו׳ כמו כי הוא חייך[35] כו׳ וכן כי אמרתך חייתני[36] וכה״ג. וזהו שא׳ למי שהאריך בתפלה מאד שמניח חיי עולם דתורה ועוסק בחיי שעה לבד וד״ל:

(לו) **ואמנם** אעפ״כ מעלת התפלה בשרשה גבוה יותר גם מבחי׳ פנימי׳ ועצמות דרצה״ע שבתו״מ שנק׳ אדם פנימי מאחר שהתפלה נק׳ מעמיד ומקיי׳ לבנין התו״מ דאדם כנ״ל ואעפ״י שהמשכה הזאת דח״י ברכות דתפל׳[37] הוא רק חיי שעה לבד כרפאנו וברך עלינו וכה״ג מ״מ הרי נק׳ בחי׳ מעמיד ומקיים גם לחיי עולם דתו״מ כנ״ל הטעם וא״כ לכאורה אינו מובן למה נק׳ התפלה חיי שעה לבד כו׳. אך הנה באמת אעפ״י שגם חיי שעה כמזונות ורפואה נמשך ע״י התו״מ דוקא מאחר שהתור׳ בחי׳ מקור הראשון לחיי עולמו׳ כנ״ל שהרי גם התורה נק׳ מעמיד ומקיים לכל בנין העולמות כמ״ש אם לא בריתי כו׳ וכן לנטוע שמים וליסוד ארץ וא׳ דאין העולם מתקיים[38] אלא בהבל תשב״ר דוקא וכה״ג וא״כ מה צורך לענין התפלה להמשכת השפעה הגשמית כמזונות ורפואה וכה״ג. אך צריך לומר דבקשת התפלה בחיי שעה היא למעלה הרבה מהמשכת השפע׳ הגשמי׳ שע״י התו״מ שהרי ע״י תו״מ לא נמשך השפע׳ הגשמי׳ רק במדה ושיעור המדה[39] עפ״י הרצון וחכ׳ שבתורה שנעשה מקור לעולמות כמו אם בחוקותי תלכו כו׳ ונתתי גשמיכם בעתם[40] ואם לאו יהי׳ להיפוך כמ״ש את הברכה אשר תשמעון[41] כו׳ אבל בקשת התפלה להמשיך מרדכ״ר ר״ר להיות החסד בגשמיות לפנים משור׳ הדין דתורה כנ״ל וא״כ צ״ל ההמשכה זאת הגם שהיא בחיי שעה ממקור גבוה יותר גם מהחכ׳ ורצון דתו״מ והוא מבחי׳ מקור כל המקיפי׳ העליונים כנ״ל שז״ש בתפלה שנק׳ סולם וראשו מגיע השמימה כנ״ל שאין זה בכח המקור דחכ׳ דתורה במע״ב. והענין הוא לפי שכל השתלשלו׳ העולמות ברוחניות וגשמיות אינו נמשך ובא רק ע״י צמצום הראשון בקו המדה שנק׳ קו״ח כו׳ כידוע שזהו שנמשך ע״י החכ׳ מאין ליש במע״ב מחכ׳ דתו׳ הקדומה והן כל הצירופי׳ די׳ מאמרות דמע״ב שכולם בחכ׳ עשית[42] עד צמצום האחרון יותר בדצח״מ דעשי׳ שע״ז יתכן לומר שהתורה מקור הראשון לכולם אף בשפע האחרון כפרנסה ורפואה וכה״ג וכמ״ש ג״ש יושב ועוסק בתורה[43] ואח״כ יושב ודן עפ״י המדות דתור׳ ויושב וזן כו׳:

(לז) **וזהו** שאדם נידון בכל יום הכל במד׳ לפי משפט התורה דוקא אבל הבקשה בתפלה להמשיך חיי שעה ביתר מכפי המדה דתורה כנ״ל זהו בהכרח למעלה ממקור הראשון דחכמה דתורה (שזהו[44] כתפלת חזקי׳ שהוסיפו לו ט״ו שנים וכה״ג) עכ״ז[44] לשנות הצירופי׳ דמע״ב שכבר נמשכו במע״ב כמו הרפוא׳ לחולה המסוכן שזהו כתפלת חזקי׳ שהוסיפו לו ט״ו שנים[45] וכה״ג לפקוד העקרות כמו ויעתר יצחק לה׳[46] כו׳ וכתפלת חנה[47] וכה״ג אם כן בהכרח שא״א להיות המשכה כזו עפ״י סדר ההשתלשלות דחכ׳ ומדות שנמשך ע״י צמצום מאין ליש שלא יוכל להיות חילוף הצירופי׳ מדין לחסד וכה״ג אלא שצריך להיות המשכה זו מלמעלה מן ההשתלשלות דאין ליש כמו שא׳ רחב״ד מי שאמר לשמן וידליק[48] כו׳ שמהפך הצירוף דשמן לחומץ וכך הי׳ רחב״ד מתפלל על חולה המסוכן[49] שיחי׳ שזהו א״א כ״א ממקור המקיפי׳ העליונים שהוא בחי׳ סובב הכללי המקיף לד׳ עולמות דאבי״ע בשוה עד[50] שמעלה ומטה שוין שאינו בא ונמשך ע״י צמצום דקו״ח אלא כמו שהוא למעלה נמשך למטה דשם שוין רוחניות וגשמיות אצילות ועשי׳ ע״כ יהופך מצירוף לצירוף (כמו בקי״ס שהפך ים ליבשה כידוע) וזהו עיקר התפל׳ שמחבר ראש וסוף כא׳ ממש וכמו שיהי׳ לע״ל בעוה״ב שיהי׳ התגלו׳ עצמות א״ס למטה כמו למעלה ממש שזהו למעלה מסדר ההשתלשלות שנמשך מאין ליש אלא הוא כמו בחי׳ ד״ע שנמשך מבחי׳ יש האמיתי כמו שהוא גם למטה ביש גמור בלי ממוצע כלל כמו להנחיל אוהבי יש[51] במורגש מעדן הנעלם שבעצמות א״ס ממש (משא״כ עכשיו נמשך ע״י צמצום והסתר העצמות בשם אלקי׳ שנק׳ מאין ליש צ״ל בטול היש לאין כגרעין בארץ וכולד הנולד מטפה שנקלטת כו׳ כנ״ל) וכמו בתח״ה כעצמות שהחי׳ יחזקאל[52] שרוח האלקי עצמו כמו שהוא בעצמות א״ס יומשך בעצמות היבשות ויחיו חיי עולם הרי בחי׳ יש נפרד בגוף יקבל מיש האמיתי שלא ע״י אמצעי כלל וע״כ לא יצטרך להיות ביטול היש לאין כלל כי הרי יחיו מחיי החיים בגופי׳ כמו שהן בבחי׳ יש גמור כמו בחיות גשמי דעכשיו בדם הוא הנפש החיונית המורגש׳ שנמשך ע״י המאכל כו׳ רק עכשיו נמשך הרוחניות בגשמיות ע״י אמצעי שזהו מבחי׳ גשמיות שברוחניו׳ נעש׳ רוחניו׳ בגשמיות בדם הוא הנפש שבא מחיים הרוחניים בשינוי המהות להיות חיי בשר וכמ״כ מכח הצומח הרוחני להיות צמיחה בגשמיות כו׳ אבל בתח״ה יומשך מחיי החיים[53] בעצם הגשמי בלי שינוי המהות כלל כמ״ש כי טל אורות טלך[54] טל שיחיו בו המתי׳ (שהוא טלא דנטיף מע״י עצמו כמו שהוא ולא כטל שנמשך על המן[55] שנתגשם ודכו במדוכה[56] והיה למזון גשמי עכ״פ רק שלא היה בו פסולת[57] כלל ונק׳ מזונא דחכמ׳[58] כו׳ ולא[59] כלחם הפנים[60] כו׳ וסעודה דשבת שנק׳ סעודתא דע״י[61] או סעודה דלויתן[62] וכה״ג שהרי העוה״ב אין בו אכילה[63] ושתיה כלל אפי׳ באכילה רוחניו׳ רק חיותם מאור האלקי עצמו וכמו משה בהר שלא אכל לחם[64] כלל כי שרשו מעה״ח[65] בפנימית ע״י כו׳ משא״כ באצילי בנ״י שאמר ויחזו את האלקי׳ ויאכלו[66] כו׳ כמו ישבעו ויתענגו[67] כו׳) וזהו כמו שהיה בגילוי אלקות במשה גם בגופו כמו בנשמתו בלי שינוי המהות כלל כמאמר שכינה מדברת מתוך גרונו[68] כו׳ ולא כשאר הנביאים שהי׳ בהם ביטול היש בגופם עכ״פ ובמשה א׳ כאשר ידבר איש אל רעהו פא״פי[69] בלי בטול גם בגופו כלל (וגם בחנוך ואליהו הגם שהיו בגופים ועלו למעלה[70] הרי היה בהם בחי׳ הביטול והתכללות כמ״ש ויתהלך חנוך כו׳ ואיננו[71] כי לקח אותו אלהים ולא היה יכול להיו׳ בגופו למטה ביש גמור כו׳). וזהו הטעם שבתפלה צריך להיות הביטול בחיצוניות הגוף בכריעת הראש ושדרה שהוא בחי׳ הכלי להיות בו השראת אור המקיף שהוא טל העליון שיחי׳ המתים שלמעלה מן החכמה דעכשיו בחי׳ החכמה מחיה הכל מאין ליש בשינוי המהות אבל לע״ל יהיה עיקר המחיה מבחי׳ המקיף דכתר שזהו מיש ליש מיש האמיתי ליש גמור וע״כ גם

המתים יחיו רק שישאר בחי' הכלי היותר חיצון כעצם א' בשדרה[1] וע"כ מאן דלא כרע במודים בי"ח[2] לא יקום בתח"ה כי אין כלי המחזיק אור הזה אף עפ"י שהנשמה בבחי' ביטול פנימי אין זה הכלי לתח"ה שיאיר מלמעלה מן החכ' והנשמה לא יגיע רק לשרשה בחכמה וע"כ א' ר"ח מחזיקנא כו' דמנפשי' כרע גם בלא ביטול פנימי כלל כי הביטול בכלי חיצוני שרשו במקיף דכתר כנ"ל וד"ל:

(לח) **אך** עכ"ז צריך להיות בחי' הביטול עכ"פ בחיצוניות הגוף אפי' בנשמות הגבוהות מאד כמו משה אעפ"י שנבואתו הי' פא"פ בלי ביטול הגוף כלל כנ"ל עכ"ז כשהי' צריך להתפלל היה בביטול החיצוני בהשתחוואה ונפילת הקומה לארץ כמ"ש ואתנפל לפני ה'[3] מ' יום כו'. וכמו וימהר משה ויקד ארצה וישתחו[4] לפי שנבואתו הי' בשרשו בפנימי' ע"י כנ"ל בחכ' ומדות רק שהי' בפנימי' דאבא שהוא פנימי' ע"י[5] אבל בתפלה הי' צריך להמשיך מי"ג מדה"ר דפנימי' הכתר ממקור כל המקיפים העליונים כנ"ל ע"כ הי' צריך לבא בבחי' ביטול בהשתחוואה חיצוניות עכ"פ שזהו מצד יתרון שרש התפלה על התו"מ כנ"ל והוא מפני שצריך להיות המשכה זו דתפלה ממקורא דכולא בחי' יש האמיתי בלי צמצום כלל ונמשך למטה בבחי' יש גמור כחיי שעה דח"י ברכות שהן למעלה מן החכמה דתורה כנ"ל וכן בהמשכת י"ג מדה"ר אמר וימהר משה ויקד ארצה וישתחו בגופו דוקא וכן מה שהתנפל מ' יום לפעול מחילת[6] העון דישראל בפ"מ כו' שאין ביטול פנימי דרצון ותענוג בחכ' ומדות דתורה מגיע לשם מטעם הנ"ל. אמנם מה שצריך להיות ביטול הגוף כמו בכריעה והשתחוואה בתפלה זהו עכשיו שהתפלה נק' סולם כו' ששייך ענין עלי' מלמטה למעלה מעלה צריך שיהי' ביטול היש לקבל מיש האמיתי אבל בעוה"ב גם היש דגוף כמו שהוא לא יהי' בבחי' ביטול כי יקבל כמו שהוא מחיי החיים כתח"ה כנ"ל והוא לפי שעצמות אא"ס יהי' למטה ממש כמו שהוא למעלה בלי צמצומי' והשתלשלות דחכמה ומדות וע"כ רוחניות וגשמיות שוין כנ"ל וא"כ לא שייך אז ענין העליי' מלמטה למעלה שבתפלה כעולה בסולם להמשיך המקיפים כו' מאחר שנמצא למטה כמו למעל' בעצמותו וגם בחי' כלי המחזיק לבחי' המקיף העליון הוא בתכלית הבירור מעה"ד כגופי' שיחיו בתח"ה שגם בהיותם בבחי' יש גמור אינו בחי' יש נפרד כלל וכלל ע"כ לא יצטרך אז לבחי' הביטול גם בחיצוניות כתפלה דעכשיו כדי להמשיך המקיף ויש גם עכשיו כדוגמא זו במי שתו"א שפטור מן התפלה כר"ש בן יוחאי וחביריו[7] והוא מפני דמי שתו"א נתברר גם חיצוניו' הכלים דאדם שזהו עיקר השלימות דאדם שלימות דהמשכו' המקיפים למטה בגלוי כמו למעלה ממש ונק' אדם אדמ' לעליון[8] ממש שיש בזה יתרון מעלה גם מן התפלה שאינ' אלא ביטול חיצוני בחיצוניות דאדם אבל מי שתו"א יש בו ההתכללות האמיתי' בבחי' חיצוניות הכלי' בבחי' יש אמיתי בלי ביטול כלל בדומה לעליון שהוא עצמות אא"ס ממש שנק' שלימותא דכולא[9] שלמעלה גם מבחי' מקיף הכללי הנ"ל וע"כ כל המקיפי' באים בו בבחי' גילוי וא"צ ביטול היש כלל כחיי העוה"ב כנ"ל וכמשה שהי' תו"א בתכלית השלימות דאדם כמו במשיח שא' בו וגבה מאד[12] כו' וא"כ ממילא יש בכלל מאתים מנה[13] שכל המשכות המקיפי' בחיי שעה בתפלה נכלל בהמשכות אור העצמות דא"ס בשלימות דאדם דתו"מ כמו שהן בעצמותו ממש שמפני זה נק' חיי עולם הא"ס עצמו כו' כנ"ל וד"ל:

(לט) **וזהו** ענין תפלה למשה[14] איש האלקי' (כמו מנין שהקב"ה מתפלל[14] מאי מצלי כו' יה"ר מלפני שיגולו רחמי כו' כך משה נק' איש האלקי' שהוא בחי' ז"א[15] והתפלה הזאת למעלה מן מוחי' דחו"ב דתורה וז"ש יה"ר מלפני כו') מעון אתה כו' אותיות נועם[16] שהוא פנימי' התענוג העצמות שנק' שעשועי המלך בעצמו[17] בטרם הרי' יולדו[18] כו' שהן מקיפים ופנימי' דע"ס דאו"א וזו"נ וזהו מעולם הא"ס עצמו כמו שהוא ועד עולם הנצחי דעוה"ב כי ישראל עלו במח'[19] הקדומה בפנימי' ועצמות דא"ס עצמו תשב אנוש[18] אותיות שבת[20] שעולים כל הבירורים דרפ"ח ע"י תשובה כו' שהוא שלימות דאדם להיות בדומה לעליון ממש בעוה"ב כנ"ל (וזהו שאו' בשכמל"ו ביו"כ[21] שהוא מעין העוה"ב[22] בקול רם[21] דוקא כשמע ישראל[23] כו' להיות בבחי' יש דוקא מצד עליית המל' בפנימי' הכתר ועכשיו אומ' בשכמל"ו בק"ש בחשאי[24] בביטול פנימי דחכ' שבדבור במקורה בח"ע כנ"ל וכן גם תפלה בלחש דוקא בביטול חיצוני משא"כ בעוה"ב נק' קול גדול וזהו קול כלה[25] כו'):

(מ) **והנה** עכ"פ מובן מכל הנ"ל בענין עמידה דש"ע בביטול חיצוני וכן בהשתחוואה גשמי' בכורע בברוך ומה שמדבר בלחש בחשאי כו' דאעפ"י שביטול חיצוני זה אינו אלא כמו בחי' כלי חיצוני לבחי' הביטול הפנימי שבמוח ולב (שנק' השתחוואה רוחנית כמו בבטול הצורה דגלגל השמש שממילא משתחוה בסיבוב והילוך שלו הגשמי כו') מ"מ שרש ביטול זה הוא[26] למעלה מביטול הפנימי דחו"ב ומדות כי שרשו בבחי' מקיף דיחידה (שהוא מ"ם דצלם שבו יתהלך איש כל היום באוי"ר בתו"מ כו' כנ"ל) הנה אנו מוצאי' בדוגמא כזאת גם בק"ש שהוא ביחוד פנימי דאו"א כנ"ל והוא במצות התפילין שבראש ויד עד שכל הקורא ק"ש בלא תפילין[27] כאלו מעיד עדות שקר בעצמו כו'. ולכאורה זהו פלא גדול דודאי מצות אוי"ר שבק"ש בביטול פנימי דמוחין דחו"ב דשמע כו' הוא יותר נעלה מבחי' התפילין שבראש אעפ"י שבפ' קדש והי' כו' מלובש בהן בחי' מוחי' דחו"ב[28] בחי' ח"ע בפ' קדש כו' ושמע והא"ש הן בחי' חו"ג[28] שמסתעפי' מב' מוחי' דחו"ב כידוע שכל זה אינו בא רק בהלבשה חיצונית בקלף גשמי דפרשיות המונחי' בבתים גשמיי' ואיך יאמר שהקורא ק"ש באוי"ר בפנימי' היחוד דחו"ב בלא תפילין בראשו שזהו כמעיד עדות שקר בעצמו[29] במ"ש שמע ואהבת כו' ואם מפני שבמצות תפילין הגם שהן בלבוש גשמי מ"מ הן בחי' כלים ממש להשראת אור א"ס שבחו"ב וחו"ג כו' א"כ הי' מהראוי שיפטור ממצות אוי"ר בקבלת עמ"ש בשמע והי' א"ש בהתגלות בלב אם מניח תפילי' בראשו וזרועו אחר שכבר הוכן בחי' כלים לזה שהן ד"פ דתפילין ובאמת מצות ק"ש ואוי"ר שבה[30] מצוה בפ"ע

היא ואינו יוצא י"ח במצות תפילין לבדן אע"פ שאינו מסיח דעתו מהם כלל כו'. וגם זה אמת דהקורא ק"ש בלא תפילין אע"פ שיצא י"ח מצות ק"ש דאורייתא מ"מ נק' עדות שקר כנ"ל ולא עוד אלא דקרקפתא דלא מנח תפילין[31] נק' פושעי ישראל בגופן ולא ניתן למחילה עולמי' כידוע:

(מא) **אך** הנה הענין יובן ע"ד הנ"ל בביטול חיצוני דש"ע דהגם שהוא בחיצוניו' הגוף הגשמי הוא בחי' כלי לאור המקיף העליון ביותר שמזה יקום בתח"ה כו'. וכך הוא בענין הד"פ דתפילין שבראש דאעפ"י שהן כתובי' על קלף גשמי אדרבה היא הנותנת ששורה בהן מבחי' אור המקיפי' דד' מוחי' דחו"ב וחו"ג לפי שזהו הכלל בכ"מ שהמקיף העליון[32] ביותר אינו שורה כ"א בהלבשה היותר חיצוניות דוקא (וכמו גם בי' הדברות הכתובי' בלוחות היו למעלה במדרגה מבחי' הדבור די' הדברות שמפי הגבורה[33] שמענו[34] כמ"ש חרות על הלוחות[35] כו' כמ"ש במ"א משום דאותיות הכתב שרשו למעלה מאותיות הדיבור) כמו בפ' קדש הכתובה על קלף גשמי יש בה בהעלם והסתר מבחי' או"מ דח"ע שנק' חכים ולא בחכ' ידיעא[36] וכן בפ' והי' מבחי' מקיף דבינה עילאה כו' וכך בפ' שמע והי' א"ש יותר עליונים מקריאה בפה בק"ש כו' ועכ"ז מצוה דאורייתא לקרות ק"ש בפ' דשמע והי' א"ש בבחי' ביטול פנימי להיות היח"ע הפנימי דחו"ב במוחי' שבראש בגילוי דאו"פ ולא יצא י"ח בהנחת התפילין שבראש אע"פ שהוא בחי' מקיפים דחו"ב וע"כ התפילין הן בבחי' בליטה ע"ג הראש שנק' גלגלתא דחפיא על המוחי'[37] כו' לפי ששם המקיף בהסתר גדול בהלבשה הזאת דקלף התפילין להיותם גבוהי' הרבה מאד עד שא"א שיבואו בגילוי או"פ בהשגה באו"כ בחו"ב שבראש אף לא בעומק דחו"ב בלב בראי' ושמיעה שאינו רק בבחי' נר"נ דאדם והמקיפים דתפילי' שבראש למעלה מבחי' נר"נ דאדם (וכמו אך בצלם יתהלך איש[38] מ"ם דצלם במקיף דתפילין יתהלך בתפילין בבחי' מקיף לשמירה כל היום וכמ"ש וראו כל עמי הארץ[39] כי שם הוי' נק' עליך בבחי' מקיף שהן תפילין שבראש ויראו ממך כי החיצונים בורחי' מן המקיף כידוע בענין תכלת שבציצית שמסמא עיני החיצונים[40] דק"נ שלא יוכלו להסתכל במקיף כו') ולזאת אינו נפטר בזה ממצות אוי"ר שנולדי' מחו"ב הבאי' בגילוי באו"פ במוח ולב כי בחי' ההתגלות דאוי"ר במצות ואהבת הוא שרש ויסוד לכל המצות הנעשי' באוי"ר שיהי' ע"ז בחי' יח"ע דקודב"ה ושכינתי' שא"א להיות זה מבחי' המקיף דמוחי' דחו"ב שבתפילין שבראש שהוא בבחי' ההעלם ובהסתר גדול רק עכ"ז גם מצות אוי"ר שבק"ש א"א להיות בלא תפילין כי בחי' האו"פ מקבל מאו"מ דתפילין וע"כ הקורא ק"ש בלא תפילין נק' עדות שקר[41] כי אין קיום והעמדה לאוי"ר זו בלא בחי' המקיף דתפילין שבראש (ופי' הפשוט דעדות שקר זה היינו שאו' בק"ש וקשרתם כו' ואין תפילין בראשו דמזה משמע להיפוך דמצות אוי"ר בק"ש ביחוד פנימי דחו"ב זהו העיקר) ואמנם כשאין תפילין בראשו הרי אינו מקיים ואינו מביא הדבר במעשה שיהי' לטוטפת כו' זהו נק' עדות שקר בנפשו שאין האוי"ר ביחוד העליון דק"ש אמת אם אינו מתקיים בסוף מעשה דוקא כי נתב"ס דוקא והמעשה עיקר. וכמאמר הוקשה כל התורה לתפילין[42] כו' שיומשך גילוי אלקות במעשה דוקא שזהו כמו מה שבאה פ' שמע באותיות הכתב בקלף בהנחה ע"ג הראש דוקא שמאמת לאמת דמצות ק"ש בפה כו' והכל ענין א' שאין בחי' המקיף שורה רק במעשה בחיצוניות כמו בקלף גשמי ולא ברוחניות באהבה שבלב ומוח מטעם הנ"ל וד"ל (אבל בהנחת תפילין בלא ק"ש אינו נק' עדות שקר כי יש בכלל מאתים מנה שהאו"פ נכלל באו"מ שמצות[43] ק"ש באוי"ר בגילוי מצוה בפ"ע ואעפ"כ אם עוסק במצוה כמו בהכנס' כלה שפטור מק"ש פטור גם מתפילין[44]) ועכ"פ מובן מכל זה דהגם שהתפילין הן בחי' לבוש גשמי הוא בחי' כלי לאו"מ דחו"ב שלא יוכל לבא בגילוי גם בפנימי' דחו"ב כנ"ל וזהו כדוגמא הנ"ל בביטול חיצוני דעמידה וכריע' בש"ע דהגם שאינו רק בחי' כלי חיצוני לביטול הפנימי דחו"ב מ"מ שרשו במעלה גבוה מביטול הפנימי דחו"ב כראי' ושמיעה כו' והיינו בבחי' המקיף דכתר שמקיף לקומת אדם מראשו לרגלו כאחד שאינו שורה רק בבחי' כלי הביטול החיצוני בקומת האדם כעמידה ברגל וכריעה בראש ושדר' ולא בביטול הפנימי דמוח ולב כמו במקיף דמוחי' שבתפילין שאינו שורה רק ע"ג הקלף גשמי בהנחה גשמי' על גבי הראש כנ"ל וד"ל:

(מב) **אך** הנה עדיין יש להבין דלפי כל הנ"ל בשרש ענין העמידה דש"ע שהוא להמשיך לבחי' המקיפי' דכתר שלמע' גם מחו"ב ומדות דתו"מ א"כ איך שייך לומר שיהי' בחי' השפעה והמשכה בתפלה[45] בח"י ברכות שזה א"א כ"א ע"י בחי' יחוד עליון דשם הוי"ה באלקי' וכמו שאו' ברוך אתה הוי"ה כו' מאחר שבבחי' המקיף העליון הוא למעלה מבחי' גילוי האור בחכ' ומדות דאדם שנק' סדכ"ס דלמת"ב כלל כו' אפי' מח' דחו"ב בפנימיותם רק בק"ש שהוא בבחי' היחוד דאו"א אעפ"י שהוא ביחוד פנימי בעצמות' מ"מ יש בחי' יחוד דמשפיע ומקבל עכ"פ ובא לידי גילוי מן ההעלם כמו בחו"ב ומדות דתו"מ כמ"ש ואהבת ודברת בם כו' שהוא שם הוי"ה בכלל די"ה הוא נק' נסתרות[46] לה' אלקינו ביחוד פנימי דחו"ב ו"ה היינו והנגלות[46] לנו ולבנינו כו' לעשות[47] כו' וכן בשפע גשמי' א' ג"כ יושב ודן כו' ויושב וזן כו' אבל בי"ח הוא בבחי' המקיף דכתר שלא נגלה אפי' בעומק דחו"ב לא שייך ענין יחוד וברכה והשפעה כו'. אמנם הענין הוא שבאמת גם בבחי' המקיף דאור הכתר שייך ענין היחוד והברכה והשפעה רק שבחי' השפעה הזאת נק' המשכה נעלמת ומסותרת בבחי' מקור השפע ומן ההעלם הזה יוצא לגילוי ממש שהרי ח"י ברכות דתפלה[48] באי' בהמשכה ושפע גשמי' שהן חיי שעה כמזונות ורפואה וכה"ג בבחי' יש גמור כו':

(מג) **והענין** הוא כידוע דגם בחי' המקיף דכתר נק' בשם אור עכ"פ רק שנק' אור מקיף וכל אור הוא המאיר עכ"פ שמשמעו ענין גילוי רק שאור דמקיף אינו בא בגילוי גמור באו"כ כחו"ב ומדות כו' אבל הוא בחי' מקור השפע הנמשך לגילוי ויוכל לבא למטה דוקא שלא ע"י אמצעות

החכ׳ ומדות והוא בלבוש וכלי החיצוני ביותר כנ״ל. וביאור זה ידוע ממה שאנו רואים בנפש האדם דמה שבא בגילוי במוח ולב ומעשה נק׳ או״פ המוגבל בכלי ומה שלא יוכל לבא בגילוי במוח ולב נק׳ או״מ שמקיף בהעלם ע״ג האדם מראשו לרגלו כא׳ והוא שנק׳ מזלא כמו חבירי דניאלי דהגם שלא ראו המראה חרדה גדולה נפלה עליהם משום דמזלייהו חזוי הרי פעל בחי׳ המקיף הזה שנק׳ מזל שנחרדו בפ״מ. וכן ענין הרהור תשובה פתאום שיפעול בגילוי במוח ולב רק שאינו בא בגילוי גמור במוח ולב בשכל ומדות כו׳. וכן גם במקיף דיחידה[2] שמובדל לגמרי גם מהיות מקור משפיע בהעלם מ״מ נק׳ אור המאיר על האדם רק שמקיפו מרחוק והוא בד״א שלו[2] שנק׳ מקומו של אדם כידוע. וראי׳ לזה ממה שאנו רואי׳ שאור המקיף דיחידה ילך עם האדם בכל אשר יפנה ילך הארת אור המקיף שבנפשו עמו בין ברוחניות כמו בשכל ומדות ובין בגשמיות בהילוך גופו כמ״ש אך בצלם יתהלך איש ופי׳ צלם ידוע שמ״ם דצלם הוא בחי׳ המקיף דיחידה ששורה על נפשו בכל מקום שעומד וילך עם האדם בכל אשר יתהלך לשמור אותו וכ״ש צל דצלם בחי׳ המקיף דחי׳ שחופף עליו ממש וזהו אך בצלם דוקא יתהלך איש לפי שהמקיפים דנר״נ דאדם הן מקוריים לכל אשר ילך בין ברוחניות ובין בגשמיו׳ הוא[3] שמוליכו רק שהוא בהעלם ומקיף סביבות ראשו ורגלו כו׳ וכמו מקיף דשמש כשמוליכו כמ״ש סובב סובב הולך הרוח כו׳ (קהלת א, ו) (וכמשל הזורק אבן שהמקיף מכח הנזרק מוליך לאבן באויר עד שיפול כו׳ וכך הוא בכוכבי לכת כידוע) וא״כ שייך עכ״פ ענין הילוך באור המקיף עם האדם ויובן מזה ששייך בו ג״כ ענין השפע וההמשכה למטה בגשמיו׳ בח״י ברכות דתפלה[4] דנמשך מרדכ״ר ממקור המקיפים שהן ר״ר העליונים למטה ממש וכמ״ש ברוך אתה ה׳ רופא חולי כו׳ מברך השנים לפרנסה גשמי׳ ביתר מכפי המדה דאו״פ דחכ׳ ומדות דאצילות בבי״ע כנ״ל וזהו בהכרח ע״י בחי׳ יחוד עליון שבכתר עצמו מהארת עצמות אור א״ס שע״ז אמר ברוך אתה ממש כו׳ רק שנק׳ המשכה נעלמת שבא׳ מבחי׳ ההעלם דמקיף העליון שלמעלה מן ההשתלשלות (וכמו שעשה נסים שלמעלה מן הטבע וכן יש הצלחה אלקי׳ בעושר וגדולה ונשיאת חן וחסד למעלה מן הכלי בלתי מוגבל כלל ונק׳ ברכת ה׳ היא[5] תעשיר כעושר דשלמה וכהצלחת יוסף והאבות וכה״ג) וזהו ענין היחוד בי״ח[6] להמשיך המקיפים העליונים וכמו המקיף דתפילין הנ״ל ששייך בהם ענין המשכה ממש שיבואו לגילוי רק שאין זה ע״י העלאה בביטול פנימי דחו״ב ומדות דאוי״ר כמו בק״ש רק ע״י ביטול חיצוני דוקא מטעם הנ״ל וד״ל:

(מד) **וזהו** אלה תולדות נח[7] נח איש צדיק תמים הי׳ בדורותיו כו׳ דהנה הזכיר כאן ג״פ נח אלה תולדות נח נח איש צדיק כו׳ את האלהים התהלך נח. ויובן זה ע״פ כל הנ״ל בהפרש שבין חו״ג הסתומים ונעלמים ביסוד או״א שהוא בפנימיות היחוד דאו״א בעצמותם שאין שם שרש ומקור לעה״ד טו״ר כלל ונק׳ עץ החיים בתוך הגן כו׳ כנ״ל בבחי׳ יחוד פנימי דחו״ב בק״ש כו׳ ובין חו״ג המגולים בבחי׳ חיצוניות דבינה בז׳ מדות שבהשגת השכל שנמשך ונולד בגילוי בלב בשר שיש מזה שרש ואחיזה לעה״ד טו״ר כו׳. ואמנם מבואר למעלה שיש מעלה יתירה בחיצוניות דבינה ומדות על הפנימיות דחו״ב אחר שמתברר מהם מעה״ד טו״ר בתכלית כנ״ל שזהו כענין ראית עין החכ׳ בלב בינה לבא הלב מבין[8] כו׳ שנק׳ עומק דחו״ב כו׳[9] שבאוי״ר המגולים בלב בשר דוקא כמו בשיר וניגון כו׳ שעי״ז יוכל להיות בירור אמיתי יותר במעלה ומדריגה יתירה ביחוד פנימי דחו״ב יותר מכמו שהן במקורם בכתר (שהן ב׳ מזלות דנוצר ונקה[9] כמאמר הכל תלוי במזל[10] אפי׳ ס״ת שבהיכל כידוע) וזהו שהקדים תחלה לומר אלה תולדות נח וקאי אדסמיך לי׳ שא׳ ונח מצא חן בעיני ה׳[11] שזהו בחי׳ אור המקיף היותר עליון שמאיר בהעלם על נח איש צדיק עליון שהוא בחי׳ יסוד אבא[12] כו׳ שהוא גילוי אור שפע דנקודת החכ׳ כמו שהיא בבחי׳ אין דכתר כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא[13] ומן ההעלם יצא לגילוי ליתן כח ועוז לתולדות דנח זה והוא מה שיוצאי׳ ונולדים המדות מהעלם דחכ׳ מאין ליש והן ג׳ גווני קשת[14] שנראי׳ בגילוי מהעלם דיסוד אבא באימא וכמ״ש בסמוך ויולד נח ג׳ בנים[14] כו׳ שהן ג׳ קוין דאצילות בגילוי שם קו הימין כו׳ שהוא בחי׳ חג״ת בכלל וזהו שנק׳ אלה תולדות אלה גי׳ ל״ו[15] שהן התכללות הו׳ מדות שכל מדה כלול מו׳ באבא ומתחלקי׳ יותר בבינה שהן המדות שבהשגה עד המדות שבלב כנ״ל וכל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים[16] כידוע וגם כאן א׳ אלה תולדות נח שבאים בבחי׳ בירור בתכלית מתערובת דעה״ד טו״ר כענין התבררות דאוי״ר המגולים במוח בינה ולב בשר כדי לברר הישות וגסות דק״נ שנדבק בהם לגמרי ונק׳ בר לבב[17] כו׳ כנ״ל בענין פסד״ז ושתי׳ לפני ק״ש כו׳ וד״ל:

(מה) **וזהו** אלה פסל את הראשונים כי דורו׳ שעד נח היו בבחי׳ המדות דתוהו שנפלו בשבה״כ וכמו הנפילים היו בארץ כו׳ הגבורים אשר מעולם[18] כו׳ שהן מעולם התוהו ונפלו למטה בבחי׳ פסולת הגבורות קשות ברע גמור מחמת חטא אדה״ר בעה״ד כידוע. ואמנם נח איש צדיק הי׳ בדורותיו שהי׳ בבחי׳ הבירור דעה״ח שכולו טוב ואין שם שרש אחיזה לרע כלל ע״כ א׳ אלה תולדות נח[19] שגם חו״ג המגולים נבררו בתכלית כנ״ל וממילא פסל את הראשוני׳ שנאבדו במבול כי הי׳ מבחי׳ פנימית יסוד אבא שביסוד ז״א[19] וז״ש לו כי אותך ראיתי צדיק[20] לפני בדור הזה[21] וזהו שא׳ אלה תולדות נח תולדותיהם של צדיקים מע״ט[22] שהן הבירורי׳ דעה״ד וד״ל ואח״כ מפרש נח איש צדיק תמים כו׳ שזהו כמו שהי׳ נח בתחלה ביחוד הפנימי׳ דחו״ב בבחי׳ ראי׳ דנקודת החכ׳ ותמצית ההשגה דבינה ששם בחי׳ חו״ג סתומים ונעלמים בבינה בפנימית יסוד אימא כו׳ ע״כ הי׳ צדיק תמים בבחי׳ השלימות מצד העצם שזהו בחי׳ עץ החיים כו׳ שאין שרש משם לעה״ד כו׳ וזהו שכפל הדברים בתחלה בתולדות דנח שהן המדות דקדושה שיצאו בבירור בתכלית ואח״כ מפרש הטעם כי נח איש צדיק תמים הי׳ כו׳ (וכך הוא בנש״י בכל

דור ששרשם בבחי' אור הזרוע לצ"ע וכמ"ש ועמך כולם צדיקי'[23] כידוע שתולדותיהם של צדיקים מע"ט בבירור דעה"ד כו' וד"ל[24] ואח"כ א' עוד את האלקי' התהלך נח ולכאורה זהו מיותר שכבר א' נח איש צדיק כו'. אך מ"ש נח איש צדיק כו' זהו מצד עצם הטוב דמשפיע שהוא בחי' יסוד אבא בחי' נקודה דחכ' ואח"כ אמר דאת האלקי' התהלך נח דהיינו בהתלבשות יסוד אבא ביסוד אימא שנק' אלקי'[25] בבחי' פנימית בינה שהוא יחוד הפנימי דאו"א כמו בק"ש שאומר הוי"ה אלקינו[26] כו' וזהו את האלקי' דוקא בפנימית בינה שלמעלה מן המדות דחו"ג המגולים שם התהלך נח ביחוד תמידי שנק' תרדל"מ[27] כו' וזהו התהלך בתמידו' וכמו ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו[28] כו'. וזהו יתרון מעלה בנח שהי' תולדו' מיחוד דחכ' בבינ' בבחי' התיקון כמ"ש ויולד נח כו' ומאלה נפצה כל הארץ[29] אחר המבול כו'. ובאמת מ"ש את האלקים התהלך נח מוסיף הוא על ענין הקדום שהי' בבחי' יחוד פנימי דבינה אלא שעלה למעלה יותר והוא בבחי' המקיף דכתר שלמעלה מיחוד דחו"ב כנ"ל שנק' אלקים עילאה כידוע בענין כי הוי"ה הוא האלקים[30] דכתר וכמו ומשה נגש[31] כו' אשר שם האלקים כו' והיינו בחי' מ"ם דצלם כמ"ש אך בצלם יתהלך איש וכך התהלך נח בשם אלקי' בסדכ"ס כו' כמו ענין התפלה בלחש הנ"ל שלמעלה מיחוד הפנימי דחו"ב שבק"ש כנ"ל וד"ל:

(מו) **והנה** אחר כל הנ"ל בענין שרש נח איש צדיק כו' שהוא בחי' פנימי' יסוד אבא שמתייחד בפנימית בינה שז"ש את האלקים התהלך נח פי' האלקים לבד שהוא פנימית בינה כנ"ל. בזה יובן ג"כ כללות ענין תיבת נח שצוה ה' שיכנס בתיבה עם ג' בניו כמ"ש עשה לך תיבת עצי גופר[32] כו'. ומבואר בס' לק"ת בשרש תיבת נח[33] שהוא בבחי' פנימית דבינה שנק' עלמא דאתכסיא שסתומה בהעלם גדול ולא יומשך משם בחי' הגילוי דמדות כמו מ"ם סתומה שנק' מאמר סתום[34] ונח איש צדיק תמים שהוא בחי' יסוד אבא שהוא בחי' נקודה דחכ' נכנס לתוך התיבה ומתעלם בה לגמרי וכמ"ש ויסגו' ה' בעדו[35] כו' כענין נקודה בהיכלא[36] כידוע (וכס"ת בהיכל וזהו ג"כ תושב"כ ותושבע"פ כידוע) ולכאורה זהו סתירה למה שא' בתחלה אלה תולדות נח שזהו בחי' המשכת המדות דחג"ת שנולדים מחיצוניות בינה דוקא כנ"ל. אך הענין הוא דבאמת הא בהא תליא דלפי שנח[37] איש צדיק נכנס בתיבה זו שהיא בבחי' מקיף דבינה בפנימית שבה ונתעכב בה שנה שלימה[38] שנת המבול ע"ז היה אח"כ בחי' רבוי התולדות[37] דנח מג' בניו שמהם נפצה כל הארץ כו' (וזהו בדוגמא אשה שמתעברת ונתעלם הולד בבטנה ט' חדשים שעכוב זה שהיה הולד בהעלם במעי אמו הוא שגורם תולדתו וגידולו[39] ימים רבים ואשר יסתעף ויולד ממנו כמה דורות כמ"ש במ"א. וכך היו כלולים כל המדות דז"א בפנימית בינה בבחי' המקיף שבה קודם שיצאו בתולדה בגלוי וזהו ענין מ"ם סתומה כמשי"ת) (ומ"ש אלה תולדות נח שהן ג' בניו שכבר נולדו קודם שנכנס לתיבה זהו התולדו' של המדות בעצם שהן רק חג"ת שנולדו ביחוד פנימי דחו"ב והוא מפני שנח איש צדיק היה מכבר והיה מייחד יחוד עליון דאו"א כמ"ש את האלקים התהלך נח דמשמעו לשון עבר שכבר התהלך קודם המבול אך בשביל רבוי התולדה מן המדות שנמשך מג' בניו זה היה ע"י כניסתו בתיבה דוקא):

(מז) **והנה** להבין כל זה[40] יש להקדים ענין א' בכללות ענין תיבת נח באופן מלאכתה ובנינה. דבאמת יש להפלא מאד על מעשה בנין התיבה שהיתה משונה מכל בנין הספינות הנעשים לשוט בהם במים והוא במה שהיתה התיבה מרובעת בשטח ארכה ורחבה כמ"ש ג' מאות אמה[41] אורך התיבה נ' אמה רחבה למ"ד אמה קומתה הרי היה רוחב זה דנ' אמה בב' ראשיה מכל צד דימין ושמאל כמו באמצעה שהוא שטח מרובע ארכו ג' מאות ורחבו נ' אמה כמו שטח מרובע דבית והיכל ומצופה בגג משופע כמ"ש ואל אמה תכלנה מלמעלה[42] ופתח התיבה בצדה תשים כו' וזהו פלא גדול דלמה היתה מרובעת דוקא שלא כדרך העולם העושים ספינות לשוט בהם בים שמוכרחים לעשותם ארוכים וחדודים בב' ראשי הספינה כי היא נעשית בעיגול מלמטה וקצרה בסופה עד שב' ראשיה מחודדים כדי שיוכלו לשוט בהם היטב ע"י המשוטים כידוע ואם היו עושים הספינה מרובעת בשטח לא היתה שטה במים כלל כי שטח המרובע יושב ע"פ המים ולא יושקע ובקל ברוחות מועטים תתהפך במים מיד כידוע וא"כ למה עשה נח התיבה מרובעת ואיך היתה שטה ע"פ המים כו':

(מח) **אך** הענין הוא דבתיבת נח לא היתה הכוונה לשוט בה כמו בים שהספינה הולכת במהירו' עם הרוחות דוקא (שא"כ היה צריך שתהיה עגולה וקצרה למטה והיה צריך למלחים רבים שישוטו בה במשוטים ולתורן הספינה שינהיג בה הספן שנק' רב החובל[43] כידוע ובתיבת נח לא היה רק נח וג' בניו ולא היו שם אנשים זולתם שיהיו מלחים וגם לא היה תורן בתיבה להנהיגה ע"י ספן כו') כי לא היו רוחות מנשבות על המים רק ע"י רבוי הגשמים עלו המים למעלה בגובה ממילא (ולא היו נשיאות גלים ע"י הרוחו' שאז היתה התיבה נהפכת מיד מאחר שלא היה בה מושיטים וגם לא תורן וספן כו') רק הכוונה היתה שתרום התיבה מן הארץ מיד שיגברו המים ותהיה יושבת ע"פ המים מלמעלה בלבד כמ"ש וירבו המים[44] וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ ויגברו המים[44] כו' ותלך התיבה ע"פ המים (רק י"א אמה היתה משוקעת במים[45] מפני המשא שהיה בה אבל היתה יושבת ע"פ המים בשלום ושלוה וגם הילוכה היה בנחת ולא ע"י משוטים וע"י הרוח אלא הלכה מעצמה עם הילוך המים):

(מט) **אך** הענין הוא לפי ששרש תיבת נח הוא בבחי' פנימית בינה עילאה שנק' עלמא דאתכסיא בבחי' ההעלם והסתימות מכל צד כמו העלם המח' שאינה באה בגילוי אותיות הדבור כלל שנק' מאמר סתום כמ"ש בזהר דאית מח' ואית מח'[46] דמח' סתומה נק' מאמר סתום[47] ומח' הבאה בגילוי בדבור נק' מאמר פתוח[47] כי' מאמרות דמע"ב דכתיב ויאמר[48]

אלקים בדבור שבא מן המח׳ בגילוי והוא מפני שנמשך מח׳ זו מחיצוניות דבינה מבחי׳ מל׳ דתבונה שנק׳ לאהי שאותיות מח׳ זו באים לגילוי באותיות הדבור והיינו לפי שהיחוד דחו״ב במע״ב היה בחיצוניות דחכ׳ שנמשך לחיצוניות בינה כו׳ והוא ענין מ״ם סתומה[2] שסתומה מכל צד בשטח מרובע מכל צד וע״כ היתה התיבה דנח יושבת ע״פ המים כי היתה מרובע׳ דוקא לפי שכל ישיבה הוא במרובע דוקא ולא בקצר ומשופע ולזאת היתה התיבה מהלכת ע״פ המים מלמעלה והיתה סתומה מכל צד (ולא כאניות שבים שפתוחי׳ מלמעלה ומשוקעי׳ הרבה במים והולכים ע״פ הרוח ע״י הספן המנהיגם כנ״ל):

(נ) **וענין** מ״ם סתומה מבואר במ״א במ״ם סתומה בפסוק דלמרבה המשרה[3] דקאי על משיח כו׳. דמ״ם זו סתומה היא באמצע התיבה כי הנה במ״ם סתומה שהוא מרובע גמור מכל צד יש למ״ם זה קביעות ישיבה מכל צד משא״כ שאר האותיות זולתה שהן עגולים תחתיהן או מצדיהן ואינן מרובעות לא יוכלו להתיישב למטה כי דבר עגול אינו מתיישב רק המרובע כגון ה׳ וג׳ וגם הד׳ שיש בו אורך ורוחב אינו מתיישב כי אין בו שטח למטה וגם אות הב׳ ופ׳ שיש להם שטח למטה פתוח הוא מן הצד ואין לו ישיבה שם וגם נכנס דבר מה בתוכו ולא נק׳ סתום לגמרי וכ״ש אותיות הקו״ף ורי״ש ושי״ן שיש להם רגל א׳ למטה מחודדת שא״א להם לישב למטה כלל (והוא מה שרמזו דשקר[4] אין לו רגלים[5] רק חד כרעא[4] ע״כ אינו יכול לעמוד והן ג׳ אותיות דשי״ן וקו״ף ורי״ש כו׳) וכמו כן כ״ף כפופה וטי״ת עגולים הם תחתיהן ואינם מתיישבים למטה וגם מ״ם פתוחה פתוחה למטה אע״פ שמתיישב למטה[6] אך מ״ם סתומה יש בה ב׳ דברים הללו שהיא סתומה מכל צד וגם מתיישב מכל צד שבה לפי שמרובעת היא מכל צדדים ע״כ יש בה קביעות ישיבה למטה מכל צדדים כידוע. ואמנם הנה אות הסמ״ך גם הוא סתום מכל צד כמ״ם סתומה אבל הוא עגול מכל צד ואין לו התיישבות מכל צד כי כל דבר עגול ככדור בלתי מתיישב למטה כלל ומ״מ ב׳ אותיות הללו מ״ם סתומה וסמ״ך סתומה נבדלים מכל האותיות זולתם במה שהן סתומים מכל צד עכ״פ משא״כ שאר האותיות שבכולן יש בהם פתיחה מאיזה צד. וידוע הכלל בכל מקום שענין הסתימות[7] מורה על בחי׳ אור המקיף שסתום ונעלם הוא למעלה ואין בו פתיחה שהוא ההתגלות לחוץ והיינו ב׳ אותיות הללו דמ״ם סתומה וסמ״ך שהן בבחי׳ מקיפי׳ דוקא ע״כ הן סתומים מכל צדדים משא״כ שאר האותיות שהן בבחי׳ אור פנימי ע״כ הן פתוחים מן הצד או למטה כאות הב׳ שפתוח מן הצד וכן הפ״א והחי״ת פתוח למטה וכן התי״ו וגם כף כפופה[8] וטי״ת פתוח למעלה וכה״ג (וגם אות א׳ שהוא בכתר[9] פתוח ומפולש הוא) וכידוע שהאותיות מורים[10] על בחי׳ ההמשכה אלקית ובאופן ההמשכה זהו הורא׳ ציור האות ותמונתו בעצם וקריאת שמו ע״ש העצם דוקא וכמ״ש במ״א[10] ולזאת לא יחליפו פעולתם כלל כי כל אות פועל פעולתו המיוחדת אליו לפי עצם מהותו שע״פ אותו הדבר כמו שהוא בעצם מקורו כך יהיה אופן ציור המשכתו וכח פעולתו בלי שינוי כלל וכלל כו׳:

(נא) **וידוע** שיש באותיות ב׳ דברים תוכו ופנימיותו וחיצוניות שבו והן היריכות שהן המשכות ציור הקוין שבכל אות בדיו ותוכו׳ שבו הוא החלל לבן הפנוי שבא במוגבל בין ציור הקוין שבו מצדדים וכמו שא׳ חק תוכות או חק יריכות[11] שיש ב׳ מיני כתיבה א׳ שחוקק התוכות והיריכות נשאר ממילא או שחוקק היריכות והתוכות נשאר ממילא וכללות ענינם הוא בחי׳ או״פ בכלי המגבילו עכ״פ כו׳ (ובי׳ הדברות הכתובים באצבע אלקים חרות על הלוחות[12] היה בחקיקת היריכות והתוך נשאר מאיליו שזהו כמו הכתיבה שכותב ומושך היריכות וע״כ א׳ שמ״ם סתומה וסמ״ך שבלוחו׳[13] בנס היו עומדים) וא״כ באותיות דמ״ם סתומה וסמ״ך שתוכיות שלהם מוקף מכל צד ה״ז בהכרח מבחי׳ או״מ שמקיף מכל צד ותוכו סתום מכל צד ואע״פ שאין במקיף בחי׳ כלי מגביל מ״מ יש בו בחי׳ המגביל בהיקף (כחומה המקפת לעיר מכל צד שיש בהיקף זה גבול ג״כ כידוע) ואמנם ההפרש בין מ״ם סתומה לסמ״ך הוא שבחי׳ המקיף דאות הסמ״ך הוא בעיגול מכל צדדיו ואין לו התיישבות למטה כלל כנ״ל ובחי׳ המקיף דמ״ם סתומה הוא בחי׳ מקיף ברבוע מכל צד כנ״ל והן ב׳ מיני מקיפי׳ מקיף דכתר שהוא בבחי׳ עיגול מכל צד (ונק׳ מקיף דאו״ח כמו ישת חשך סתרו[14] שמסתיר א״ע בו ולא יוכל לבא לידי גילוי למטה כלל דהיינו שלא יוכלו המקבלי׳ לקבל ממנו כלום אפי׳ בדרך מקיף כו׳ וכמו ורוח אלקים מרחפת[15] ע״פ המים שהוא בבחי׳ מקיף הנעלם וסתום למעלה ואעפ״י שיורד למטה אינו מתיישב כלל רק בנגיעה בעלמא וגם זה נוגע ואינו נוגע[16] שנק׳ מטי ולא מטי[17] כידוע. וזהו מרחפת ע״פ המים מלמעלה בלבד כמ״ש במ״א ודל״ל) אבל מקיף דמ״ם סתומה הוא בחי׳ מקיף דבינה שנק׳ מקיף דאימא שהוא בחי׳ מקיף השורה על התחתונים שמתיישב עכ״פ עליהם אעפ״י שסתום ונעלם מן ההשגה לגמרי כמ״ם סתומה שמתיישב׳ למטה מכל צד כנ״ל אעפ״י שסתומה מכל צד כו׳ וכמו והאם רובצת על האפרוחים[18] שנוגעת ומתיישבת על האפרוחי׳ ומגינה עליהם ממש וכן על גוזליו ירחף[19] בדבוק לשומר׳ ודל״ל (וזהו ענין הב׳ מקיפים דחי׳ יחידה והן למ״ד ומ״ם דצלם כו׳ ולהיפוך מכפי הנ״ל דצל דצלם הוא מקיף הנעלם לגמרי כעיגול דסמ״ך שאין לו התיישבות למטה ומ״ם דצלם הוא מקיף דבינה המתיישב כו׳) וזהו מ״ש בזוהר ע״פ אפריון עשה לו המלך כו׳ בענין אפרסמון[20] דסמ״ך ומ״ם דאפרסמון זהו ב׳ מקיפי׳ הנ״ל דהסמ״ך הוא עיגול המקיף שבלתי מתיישב למט׳ (כמגדל הפורח באויר[21] כו׳):

וביאור הדברים[22] ידוע שבחי׳ ההסתר שמסתיר את העצמות נק׳ חשמל העליון כמו ביו״כ שא׳ כי בענן אראה על הכפרת[23] שמוסתר אור העצמות בענן זה כמו הנה אנכי בא אליך בעב הענן[24] והוא מ״ש ישת חושך סתרו ונק׳ סתר

עליון כמו יצפנני בסכו בסתר אהלו[25] כו׳ וזהו ומשה נגש אל הערפל[26] אשר שם האלקי׳ כו׳ ונק׳ סדכ״ס דלמת״ב[27] כלל ולע״ל בעוה״ב יתגלה מהעלמו כמא׳ שיוציא חמה מנרתקה[28] שהוא שם אלקים המסתיר על העצמות ואז נא׳ ולא יכנף עוד מוריך[29] כו׳ וזהו שם אהי׳ אנא זמין לאתגלאה[30] מבחי׳ אור העצמו׳ דא״ס ממש כו׳. ואמנם בחי׳ מקיף דמ״ם סתומה הוא המתיישב למטה על המקבלים כמו והאם רובצת על האפרוחי׳ דרביעא על בנין וכענין ופרוס עלינו[31] סוכת שלומך כו׳ וכמ״ש יושב בסתר עליון[32] בצל שדי יתלונן כו׳ מחסי[32] כו׳ וכעני כבוד שהיו במדבר וכך הוא ענין סכך הסכות שהסכות לצל[33] ומגן ומחסה כמ״ש כי בסכות הושבתי[34] כו׳ שנק׳ מקיפי׳ דאימא[35] כידוע ומבואר במ״א. ואמנם זהו מבחי׳ החיצוניות דבינה דוקא שנק׳ חשמל[36] התחתון שמקיף ומלביש למדות דזו״נ כו׳ כאפרוחי׳ קטנים שנכנסי׳ תחת כנפי האם לשומרם ולגדלם כו׳ ואמנם בחי׳ מקיף דמ״ם סתומה שסתום מכל צד זהו בבחי׳ פנימי׳ דבינה דוקא כתיבת נח שהיו כל החיות ובהמות והאדם סתומי׳ ונעלמים בה מכל צד כו׳ שזהו כמו עבור הולד בבטן האם שכלול במעי אמו ואינו נחשב למהות בפ״ע כלל דעובר ירך אמו[37] הוא ואוכל מה שאמו אוכלת[38] כו׳ (וכמו הרגל הקצר שבתוך הה״א דאושיט פסיעה לבר כו׳ כמ״ש בזוהר ע״פ ומגבעות[39] אשורנו כו׳) והוא הנק׳ יובלא עולם החירות[40] שאין שם שרש יניקה לחיצוני׳ כלל וע״כ א׳ לא ירעו ולא ישחיתו[41] כו׳ וכמו וגר זאב עם כבש ופרה ודוב[42] תרעינה יחדיו כו׳ כמו שהי׳ בתיבת נח כנ״ל וד״ל:

(נב) **ולהבין** ביאור הענין הנה יש להקדי׳ מה שמבואר למעלה בהפרש שבין בחי׳ פנימי׳ לבחי׳ חיצוניות דבינה דפנימיות בינה הוא בחי׳ האין של ההשגה שנק׳ עומק המושג שלמעלה עדיין מבחי׳ ההשגה וההבנה בהסבר וטעם השכל׳ ובחי׳ חיצוניות דבינה זהו כאשר בא השכל בהשגה וטעם בהסבר שזהו שנק׳ בינה יש מיש שההשגה היא בבחי׳ יש ודבר מה כו׳ אבל בבחי׳ פנימי׳ דבינה הרי הוא בבחי׳ אין כענין מה פשפשת מה ידעת[43] כו׳. וזהו ב׳ מדרגות שבבינה שהן ב׳ הפכים אין ויש וזהו בחי׳ אלקים אותיות מי אלה[44] כמו מי ברא אלה[45] דיש מי דקיימ׳ לשאלה[46] כמו מי הוא זה מלך[47] כו׳ והוא בחי׳ חיצוניות דבינה שבהשגת השכל דקיימא לשאלה כמו בעומד מקרוב שנודע מציאותו שיתכן עליו השאלה מי הוא זה כו׳ אבל פנימי׳ בינה שנק׳ אין של היש נק׳ מי דלא קיימא לשאלה[48] כו׳ וכמו והחכמ׳ מאין תמצא[49] ואי זה מקום בינה שלא נודע מציאותה כלל כו׳. וכמו״כ יובן בענין מי ברא אלה שהן המדות שנק׳ אלה גי׳ ל״ו ו׳ פעמי׳ ו׳ כו׳ שנולדי׳ מבינה שנק׳ אם הבנים[50] כידוע וזהו מי דבינה ברא אלה מאין ליש במציאות ומהות יש גמור זהו בבחי׳ חיצוניו׳ דבינה שהוא בחי׳ ז״ת שבה שזהו מה שיחייב השכל לחסד או לדין בגילוי כו׳. ואמנם בבחי׳ פנימי׳ דבינה שנק׳ מי דלא קיימא לשאלה כנ״ל מ״ש מי ברא אלה לשון תמי׳ ופלא הוא כלומר מי ברא אלה שלא נודע מי שברא לאלה המדות כו׳ והוא לפי שבפנימי׳ בינה עדיין כל המדות סתומים ונעלמי׳ בלתי ניכרים במציאות ומהות מדה כלל כנ״ל בענין עומק ההשגה שהוא בבחי׳ אין של היש כלולים שם כל מיני התפעלות והמשכו׳ המדות דאוי״ר בהתכללות במקורם בלי היכר במציאות בפ״ע כלל:

(נג) **וזהו** ענין מ״ם סתומה שבלמרבה המשרה כו׳ דשם כלולים וסתומי׳ כל התחלקות המדות טרם שיוצאי׳ לגילוי בתולדה מאין ליש ממש בהתכללות אמיתית מכל ההפכים שבהם וזהו מקיף הפנימי דפנימית בינה שנק׳ אם הבנים שכוללת כל התולדות של המדות בתוכה בהעלם וסתימות עדיין וע״כ מתכללים בה כל ההפכים יחדיו להיותו מקור כללי הכוללם יחד כולד הכלול בבטן אמו (וכרגל הקצר שבה״א כנ״ל) ודוגמא לדבר זה הי׳ במ״ת שהיו ס״ר נשמות[51] וכל א׳ הי׳ לו שכל והשגה מיוחדת בפ״ע והיינו ס״ר דיעות[52] שכל א׳ יש לו מקור יוצא בבחי׳ בינה עילאה שנק׳ אם הבנים פי׳ מקור כל ההשגות דנשמות דישראל שעלו במח׳[53] סתימאה דגם שכמו שיצאו בתולדה מאין ליש ודאי כל א׳ השגתו במדרגה מיוחדת בפ״ע מובדלת מזולתו כי יש שכל שמדרגתו בבחי׳ החסד כנשמת אברהם[54] ויש שכל שמדרגתו בבחי׳ הדין כנשמת יצחק[55] וגם יש בכל א׳ כמה מדרגות חלוקים רבים כמ״ש תוכן לבות ה׳[56] תוכן רוחות ה׳[57] שיש לכל רוח ונשמה השגה מיוחדת[58] וכמחנה מיכאל שעבודתם באהבה יש בו ק״פ אלפי׳[59] מדרגות פרטיים וכך בדגל מחנה ראובן תימנה[60] כו׳ וכן במחנה גבריאל כו׳ עכ״ז זהו כאשר יצאו בגילוי ממקורם כאפרוחים רבים שנולדו מאם הבנים כך א׳ בנים אתם לה׳[61] כו׳ אבל כמו שהן במקורם בבטן אם הבנים כולם כלולים ומתאחדים יחד כאיש א׳ ממש וזה הי׳ במ״ת דכתיב ויחן שם ישראל[62] נגד ההר ישראל כמו איש אחד וכמו שאו׳ ברכנו אבינו כולנו כא׳[63] לפי שהי׳ מדרגת בנ״י אז בבחי׳ פנימי׳ בינה שלמעלה מן ההשגה החיצונית כמו עומק המושג הנ״ל שנק׳ אין של היש שאין שם בחי׳ התחלקות ופירוד כלל לפי שנתבטלו ממציאות יש ודבר מה כאילו אינם במציאות ומהות כלל כמ״ש וכל העם רואים את הקולות רואי׳ את הנשמע[64] שהיה בחי׳ שמיעה דבינה[65] בבחי׳ ראי׳ מקרוב ושומעים את הנראה[66] דראיה דחכמה[67] נכללה ביחוד בשמיעה דבינה כו׳ כמאמר הבן בחכ׳ וחכם בבינה[68] שזהו בחי׳ התכללות דחו״ב ביחוד פנימי בעצמותם (שהוא בשער הנ׳ דבינה כמ״ש במ״א ע״פ ולא ידע איש את קבורתו[69] לעליונים נדמה להם שהוא למטה כו׳ וד״ל):

(נד) **וכך** הוא ענין מ״ם סתומה דלמרבה המשרה בימות המשיח שיהיו כללות נש״י כלולים כא׳ כמו שהמה במקורם הכללי בפנימי׳ בינה שנק׳ אם הבנים כו׳ וזהו בחי׳ מקיף דפנימי׳ בינה שהוא מ״ם סתומה דוקא כנ״ל (וכמו רגל הקצר בה״א שהוא וי״ו ואושיט פסיעה לבר שהוא בחי׳ המל׳ הכלולה בכל מדה שהיא בהעלם עדיין שאין המדות בעצם רק ו׳[70] שכל א׳ כלול מו׳ לבד שז״ש אלה תולדות וכן מי ברא אלה ל״ו לבד וכמ״ש כי הוא עשנו ולו אנחנו[71] כו׳) שזהו בהיות המדות כלולים בפנימיות דחו״ב עדיין אבל ביציאת׳ בתולדה

בגילוי מן השגת השכל החיצוניות דבינה יש בחי' מל' בכל מדה שהן מ"ט ימי הספירה כידוע ושם יש התחלקות ופירוד בין זה לזה שאין שכל זה דומה לחבירו שיש שכל מתפעל כך[1] ויש שכל מתפעל כך כו' כז' מדות דתוהו שהן זת"[2] ענפים מתפרדי'[3] להיותם בבחי' יש כל א' בפ"ע דוקא וע"כ היה השבירה בז"מ דתוהו למטה להיות בחי' יש נפרד לגמרי כידוע. ואמנם בחי' הבירור דז"מ דתוהו שיהיו מתחברים ומתכללים יחד ע"י שם מ"ה דחכ' דבחכ' אתברירו[4] כידוע וזה היה במ"ת כשאמרו כל אשר דבר ה' נעשה[5] שכולם נתבטלו ממציאותם רק לה' לבדו לבטל רצונם מפני רצונו בתו"מ שבזה נתאחדו כולם כא' בלב אחד לאביהם שבשמים[6] כאיש א' ממש אעפ"י שהיו ס"ר דיעות שונות בכל א' השגה מיוחדת אבל נשתתפו יחד לרצון העליון שבתו"מ שזהו בחי' שם מ"ה דחכ' שעושה ביטול היש לאין וכמו שם מ"ה מלגיו[7] דאיהו ארח כל האצילות כו'. (אך זהו מצד שם מ"ה דאדם פנימי וחיצוני דתו"מ שכללות נש"י גם עכשיו מתכללי' כא' בביטול רצון א' אעפ"י שזה עובד מאהבה וזה מיראה כמו במחנה שכינה שמשתתפי' יחד כל ההפכי' כו' שזהו ההתכללות גם באו"פ בכלי כמו התכללות האיברים דאדם זע"ז מראש לרגל כא' אבל יש התכללות מכל ההפכים מצד בחי' המקיף דוקא כמו מקיף דבינה שנק' אם הבנים שיש שם בחי' התכללות המדות שנחלקים לת"ר אלף[8] בנש"י להיות כא' ממש):

(נה) **אך** יש בזה ב' אופנים. א' במקיף דפנימית בינה שהוא מ"ם סתומה שזהו כמו שהמדות כלולים בהעלם וסתומות במקורם בבינה קודם שיוצאים לגילוי עדיין כנ"ל. והב' בחי' מקיף חיצוני דחיצונית בינה שז"ש והאם רובצת על האפרוחי' אימא דרביעא על בנין דהיינו לאחר שנולדו המדות בגילוי בחילוקי מדרגות הפכיים רבים עכ"ז מתכללים ומתאחדים כא' תחת כנפי השכינה שהוא מקיף דבינה אם הבנים שרובצת על האפרוחי' כשהם קטנים שכולם נכנסים יחד לחסות תחת כנפי אמם והיא מגנת בכנפי' עליהם והן שם בתכלית האחדות כו'. וזהו כנשר יעיר קנו על גוזליו[9] ירחף כו' דהיינו לשמירה מן החום והחץ וכך הי' ביצ"מ דכתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים[10] כו' ישאהו על אברתו[11] ובמ"ת על גוזליו ירחף כמו שכפה עליהם ההר כגיגית[11] כו' וע"כ היו ס"ר דיעות שכבר נולדו מאין ליש בבחי' התכללות כאיש א' במ"ת וכך הוא בכל דור דאימא רביעא על בנין כמ"ש ופרוס עלינו[12] סכת שלומך כו' להגין מן החיצונים (ושם כולם כלולים ביחוד גמור) ומבואר במ"א ששרש זה המקיף החיצוני דחיצונית בינה נק' חשמל התחתון שמלביש לזו"נ[13] עד מתחת רגליהם כו' וזהו המברך את עמו ישראל בשלום[14] אותיות מלבוש[15] כו' ושרשו בחשמל העליון שהוא בחי' אות הסמ"ך העגול שאין לו התיישבות למטה כלל שז"ש ישת חושך סתרו דהיינו בצל המקיף דפנימי' הכתר שנק' סדכ"ס כו' ומשם נמשך בחי' מקיף זה החיצוני דחיצוניות בינה להגן על האפרוחים כו' שהן נש"י בכל דור כמו ביו"כ שא' כי בענן אראה והוא ענן הקטורת שמסתיר א"ע וממנו דוקא נמשך המקיפים דסכות[16] שהוא צלא דמהימנותא[17] בחי' המקיפים החיצונים דאימא דרביע' כו' וכמו ופרוס עלינו כנ"ל וכמו ה'[18] צלך כו' וכן במקיף החיצוני דתו"מ א' ואשים דברי בפיך[19] ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים כו' וזהו מקיף יותר עליון גם ממקיף הפנימי דבינה שהוא מ"ם סתומ' שאינו רק מצד מקורם הכללי דבינה עצמה שנק' אם הבנים אבל מקיף זה שנק' כנפי השכינה שגם הגרים[20] מתכנסי' שם שהן ניצוצות דקדושה[21] שנתפזרו בע"ש דנוגה ונק' כנפי נשרים שרשן במקיף דאור העצמות כמ"ש ואביא אתכם אלי[22] ממש כו':

(נו) **וכידוע** בענין אהיה אשר אהיה אנא זמין לאתגלאה[23] מן המקיף החיצוני להגן בימות המשיח שיצא מהעלמו לגילוי (והוא מ"ם דלמרב' המשרה שיבא לגילוי כי שררה הוא בחי' גילוי המל' בחי' יש דוקא כמשי"ת) אשר אהי' בעוה"ב[24] שיתגלה מהעלם דחשמל העליון וכמ"ש ולא יכנף עוד כו' והיינו לבושי' דתו"מ בנוגה דעשי' דעכשיו שנק' לבושי דכיא[25] שיתבררו לע"ל שזהו כנפי השכינה דחשמל התחתון[26] דבינה כמ"ש במ"א וזהו ענין מ"ם דלמרבה המשרה כו' דקאי במשיח שזהו בבחי' מקיף פנימי דפנימי' בינה ששם הוא למעלה מבחי' גילוי המדות דחו"ג שאין משם שרש לעה"ד טו"ר ולזאת יהי' בחי' ביטול גדול גם בבהמות וחיות שלא יהיו מזיקי' וטורפי' כמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו כו' וכן וגר זאב עם כבש כו' ופרה ודוב תרעינה יחדיו כו' שבמשיח נא' בני אתה[27] אני היום ילדתיך שהגאולה נק' לידה[28] שיוצא מן ההעלם דמ"ם סתומה וזהו שם אהי' אנא זמין כו' לאולדא[29] כו' ולפי שהיה היחוד וההתכללות בבחי' ההעל' וסתימו' דפנימי' בינה שכלולים שם כל ההפכים בתכלית היחוד כנ"ל ע"כ א' למרבה המשרה ענין שררה ומל' שזהו בחי' התגלות דכל מדה בבחי' יש דוקא שהוא כאשר המדות כלולים כאו"א מז' דוקא שכל מדה כלולה גם מבחי' המל' שזהו כמו מ"ט ימי הספירה שהן במ"ט שערי בינה[30] ששם הוא התחלקות המדות עפ"י גילוי השכל בבחי' ה"ג מנצפ"ך דאימא[31] שהיא מקור להתחלקות אותיות המחשבה בחי' מל' דתבונה ועפ"י פרטי התחלקות המחשבה כך יהיה אופן פרטי התחלקות המדות ואופן יחודם זע"ז כמו שאנו רואים בחוש שלפי אופן העמקת המחשבה כך יהי' אופן התפעלות המדות כך או כך לפעמים בבחי' החסד ולפעמים בבחי' הגבורה והתכללות מחו"ג יחד הכל הוא כפי אופן גילוי המח' דוקא שנק' מ"ם פתוח' מאמר פתוח[32] שיוצא בתולדה מן ההעלם דמ"ם סתומה ומפני שנמשכים המדות לגילוי הדבור מן המח' נק' מרבה המשר' דאימא אוזיפת מנהא לברתא[33] שהן ה"ג מנצפ"ך כו' ומ"ם זה דמרבה ענין מפעיל שפועל לצאת לגילוי יש דוקא שאז נתחלקו המדות לאין שיעור וז"ש הגדיל ה' לעשות עם אלה[34] כמו עד יעבור עמך אותיות עיבור[35] עם זו קנית בעוה"ב משום דמרבה המשרה לאין שיעור מן הסתימות דמ"ם סתומ' לגילוי כמו שיצאו בני נח מן התיבה ונפרצו לרוב ע"פ האדמה וכמ"ש ומאלה נפצה כל הארץ[36] כו' וע"כ לשלום אין קץ דהא בהא תליא דמפני שהי' תחלה בבחי' היחוד וההתכללות בפנימי' בינה בהעלם ע"כ גם לאחר הגילוי בלידה יש שלום ואחדות בכל ההפכים לאין שיעור כלל והוא ע"י בחי' שם מ"ה שעושה בחי' הביטול דיש לאין שהוא מקיף הב' דבינה

בחיצוניות שנק׳ סוכת שלום כמו ופרוס עלינו סכת שלומך כו׳ כאימא דרביע׳ על בנין כמ״ש והאם רובצת על האפרוחים כו׳ כמו שהי׳ במ״ת כנ״ל וד״ל:

(נז) **ונמצא** דפנימי׳ בינה שיש בה מבחי׳ מ״ה דחכ׳ שנק׳ נקוד׳ בהיכלא כנ״ל הוא העושה השלום ואחדות גם לאחר שנפרדו המדות ונולדו בבחי׳ יש להיות בחי׳ ביטול היש. וזהו כללות ענין תיבת נח שהוא בחי׳ צ״ע דחכמ׳ שהי׳ גנוז ונעלם בפנימי׳ דבינה כמ״ש את האלקים התהלך נח[37] כו׳ וע״כ נכנס לתיבה שהיא כמו מ״ם סתומה מרובע ומוקף מכל צד בסתימו׳ והעלם והוא מקיף הפנימי דבינה אם הבנים כמו שהם במקורם וע״כ הי׳ ההתכללות ואחדות בביטול גדול גם בבהמו׳ וחיות שהיו בתיבה כמו לע״ל בימות המשיח וזה הי׳ הכנה לענין הביטול דיש גם בתולדה ויציאה מן ההעלם דתיבה בבחי׳ שם מ״ה דתיקון בהתכללות ואחדות כמ״ש ויהי כל הארץ שפה אחת[38] ודברים אחדים כו׳ עד דור הפלגה וד״ל. ובכל זה יובן ג״כ מה שהי׳ בתיבת נח ג׳ מדורים[39] תחתיים שניים ושלישים כו׳ ונתעכבו בה שנה שלימה[39] שזהו כמו בחי׳ העיבור דולד במעי אמו שהן ט׳ ירחי לידה[40] שעולה בכל ג״ח למעלה[41] וכמו מי יתנני כירחי קדם[42] כו׳ וכמ״ש אל בית אמי אל חדר הורתי[43] כו׳ כמו שמלמדים לולד כל התורה[44] בבחי׳ מקיף ובסבת העכוב דעיבור זה בבחי׳ הביטול והתכללות בבחי׳ פנימי׳ בינה הי׳ הכנה לענין התולדה שיצאו מן התיבה בבחי׳ הבירור והתיקון לתקן לחטא דעה״ד טוב ורע שבעבור זה נתקללה הארץ כי נטמאה ומלאה הארץ חמס כו׳ כמ״ש זה ינחמנו[45] כו׳ וד״ל:

(נח) **וזהו** שהיתה הספינה מרובעת ולא עגולה כשאר הספינות לפי שלא היה הכוונה שתהיה שטה במים אלא רק שתהיה יושבת ע״פ המים וכל ישיבה א״א כ״א במרובע דוקא כנ״ל שהוא בחי׳ מ״ם סתומה הנ״ל. וגם לא היה צריך נח למלחים ותורן וספן כי לא היה הילוך התיבה ע״פ הרוחות המנשבות כהילוך הספינות בים אלא הלכה מעצמה בנחת ושלום בלא רוחות כלל כמ״ש ותלך התיבה ע״פ המים[46] כו׳. ושרש הענין הוא לפי שמי המבול שרשם למעלה מן הים כי הרי היו מי המבול מן המים שמעל השמים כמ״ש וארובות השמים נפתחו[47] כו׳ ומים שמעל השמים נק׳ מים העליונים הרוחניים כמו מן המים משתיהו[48] כו׳ שלא ירדו למטה בתערובות דטו״ר אחר ההבדלה שהיה בין מים עליונים למים תחתונים ע״י הרקיע כמ״ש יהי רקיע בתוך המים[49] ויהי מבדיל כו׳ ומים תחתונים שירדו למטה נתערב בהם טו״ר אחר חטא עה״ד ולזאת ירד הגשם דמי המבול מבחי׳ מ״ע הללו כדי לטהר את הארץ מטומאתה כטובל במקוה[50] כמ״ש במ״א באורך וגם מ״ש נבקעו כל מעיינות תהום רבה[51] מלמטה למעלה זהו ג״כ בבחי׳ הבירור ותיקון דמ״ת שעולים בבחי׳ יחוד והתכללו׳ כמו שהיה תחלה קודם הבדלת הרקיע דכתיב ורוח אלקים מרחפת[52] על פני המים כו׳ כמ״ש בדרוש דיהי רקיע[53] בתוך המים כו׳ באריכות ומפני שהיה יחוד דמ״ע ומ״ת בזמן המבול כמו שהיה מתחלה מים במים[54] כו׳ ע״כ לא היה הילוך התיבה ע״י הרוחות כי הרוחות הן בבחי׳ מ״ת שהן הימים שמעורבים טו״ר עם הארץ יחד כו׳ וזהו וישאו המים את התיבה[55] ותרם מעל הארץ שהוגבהה למעלה משרש הארץ והוא בפנימית בינה שנק׳ עלמא דאתכסיא ממש כמ״ם סתומה הנ״ל וע״כ ותלך התיבה על פני המים כו׳ (כמו ורוח אלקים מרחפת על פני המים שהוא רוחו של משיח[56] כו׳) ותנח התיבה בחדש הז׳ שהוא חדש תשרי על הרי אררט שזהו בר״ה[57] כמ״ש במ״א וד״ל:

(א) **אלה תולדות נח׳ נח איש צדיק כו׳.** כתיב כי כאשר[1] נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך כו׳. ויש להבין למה נק׳ מי המבול בשם מי נח דוקא וגם מה שייכות יש למי המבול לענין הקצף והרוגז שתלה זה בזה דכמו שנשבע מעבור מי נח כך נשבע מקצף עליך כו׳. אך הנה כתיב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה[2] ונהרות לא ישטפוה כו׳. דהנה ארז״ל דא״א ע״ה ביקש שיהיו בניו בעול שיעבוד מלכות[3] לפוטר׳ בזה מדין גיהנם כו׳ ואין הפי׳ בשיעבוד מלכיות בעול המסים ואימת מלך ושרים שהרי בימי דוד ושלמה ושאר המלכים[4] היה עול המסים הרבה יותר ואימת מלך ושרים יותר רק הוא הכוונה על טרדת הפרנסה[5] בעול קשה בלחץ ודחק ובעבודה קשה בכל כלי המוח והלב עד מיצוי הנפש ממש כמו בנפשו יביא לחמו׳ שמשתעבדי׳ כל כחות נפשו במחשבות טורדות ועמוקות נוגעים עד הנפש שמבלבלי׳ המוח והלב לגמרי מכל וכל עד שניזוז מדעתו ומקומו כו׳ כידוע (כמו יורדי הים באניות[6] כו׳ שיעלו שמים ירדו תהומות יחוגו וינועו כו׳ עד וכל חכמתם תתבלע כו׳ כמ״ש במ״א). והנה על זה אמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה כו׳ שטרדות הפרנס׳ המבלבלים לנקודת הלב והמוח נק׳ מים רבים כמו עד״מ הנטבע במי הים או נהר גדול וכמ״ש כי באו מים עד נפשי כמו שאמר דוד אל תשטפני שבולת מים[7] כו׳ ועכ״ז א׳ מים רבים הללו לא יוכלו לכבות את האהבה דהיינו שלא יוכלו לבטל ולעקור את נקודת אור האהבה העצמית והטבעית שבכאו״א מישראל שנק׳ אהבה המוסתר׳ בנקודת פנימית העלם הלב כידוע שמכחה יוכל לבא בנסיון למס״נ על קדה״ש ולתשובה אמיתית מקרב ולב עמוק עד כלות הנפש ממש כראב״ד שיצא׳ נשמתו בבכי[11] כו׳ וכמו בעי״ת שכאו״א עושה תשובה[12] שלימה מקירות לבו ובוכה במר נפשו כו׳ לפי שאהבה רבה זו היא כמו טבעית ממש בנפשותינו מצד שרש מחצב הנשמות כי חלק אלוה[13] הוא מבחי׳ מהו״ע אלקות כמו כי נר הוי״ה (ממש) נשמת אדם[14] וטבע האש לעלות[15] וליכלל למעלה במקור חוצבה כשלהבת העולה מאליה וכמ״ש בסמוך לזה רשפיה רשפי אש[16] שלהבת יה ממש וקאי על אה״ר זו שהיא כרשפי אש שלהבת יה דוקא ולהיותה בחי׳ שלהבת יה ע״כ מים רבים לא יוכלו לכבותה כלל דאע״פ שיש בטבע המים לכבות את האש אבל יש אש שאין המים מכבים[17] אותו כלל והוא הנק׳ שלהבת יה דוקא שהוא אור הנשמה האלקי׳ שנק׳ ניצוץ כניצוץ מן השלהב׳ כי כאשר מתלהבת בלהב אש התשוקה ודביקות ברשפי אש האלקית שנק׳ שלהובין דרחימותא[18] אז אין מים רבים שהוא המשכת כל לבו ומוחו בעומק

טרדות הפרנסה מכבים אותה כלל (לפי שאין המים מכבים רק לאש גשמי כחום אש הטבעי שמקרר ומכבה אותו המים המנגדו) וכך נראה בחוש שהתפעלות רשפי אש מחום הטבעי בלב בשר לבד בלי התפעלות הנשמה באלקים חיים בשלהב' יה בקל ובמהרה תכבה גם במעט מים רעים של המשכת הבלי עוה"ז אבל אש האלקי שנק' שלהבת יה בהתפעלות הנשמה האלקית לא תכבה מכל מים כו' אדרבה נק' אש שותה[1] ששותה ולוחכת המים כאש ה' שנפל על המים שיצק אליהו[2] כו' וכמאמר ו' אשות הז[3] יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה ואינה אוכל' ויש אש אוכלת אש ושותה מים הוא אש ה' שבנשמה ששורפת ומכלה לחום הטבעי ג"כ כמו ע"י התפעלות אלקות שבנשמה בלב בשר בחום הטבעי כמו לבי ובשרי[4] כו' וכן צמאה לך נפשי[4] כו' (ומ"ש בר"מ הוציאוה בגלותא ותשרף בשלהובי טיהרא[5] שהן בגבורות קשות דחום התאות רעות דק"נ זהו כאשר אין אור ה' מאיר בנשמות ישראל ואין כח באש וניצוץ האלקי לשרוף ולכלות התאוה רעה כו' וראייה ממ"ש מים רבים לא יוכלו לכבו' אף בגלותא כו') וזהו מים רבים לא יוכלו לכבות כו' דהיינו שלא תחשך אור הנשמה האלקית ולא יכבה אורה כלל ממים רבים דטרדות הפרנסה בכל ימי חיי הבלה בעוה"ז ואין בה שינוי כלל מכמו שהיה התקשרות אור הנשמה האלקית קודם התלבשותה בגוף החומרי שהיתה צרורה ודבוקה למעלה במקור חוצבה באלקים חיים בתמידות ברוב עוז ידידות ומתיקות[6] באה"ר ודביקות נפלאה ליהנות ולחזות בנועם ה'[7] בצרור החיים את ה'[8] ממש בג"ע העליון או בג"ע התחתון בלי שום פירוד כניצוץ הנמשך אחר השלהבת כו' כך גם אחר שהיא מתלבשת בעוה"ז בחומר הגופני ובחבלי טרדין דמים רבים כו' לא יכבה נרה ולא תכבה האהבה והדביקות האלקי' שיש בה כמו שהיתה דבוקה למעלה בלי שינוי כלל כו' (וראייה מן צדיקים ובע"ת אמיתי' שגם אחרי הוטמאה הנפש החוטאת בכל לכלוך ומיאוס לא יכבה נרה[9] ויכולה לעלות וליטהר וליכלל בקדושה העליונה כמו שהיתה בתחלה ממש וכמ"ש וחשב מחשבות לבלתי ידח[10] ממנו נדח וכתיב ובאו האובדים כו' והנדחים כו' והשתחוו לה'[11] כו' וכמ"ש במ"א ע"פ אני ה' לא שניתי[12] ואתם ב"י לא כליתם דהא בהא תליא משום דנר הוי"ה ממש נשמת אדם וכמ"ש כי חלק הוי"ה עמו[13] יעקב חבל נחלתו ע"כ כמו שאני הוי"ה לא שניתי כך אתם ב"י לא כליתם[12] שלא יכלה כח ואור נשמתם האלקי' כו') והנה מלבד שאין בכח המ"ר הנ"ל לכבות את אור האהבה רבה המוסתר' הנ"ל אלא אדרבה ע"י התלבשות וירידת הנשמה האלקי' בעוה"ז והיא נטרד' מאד בבחי' מ"ר הנ"ל ע"ז דוקא הרי תוכל הנשמה לעלות ולהגיע למעלה במדרגה העליונה וגבוה הרבה יותר אחר צאתה מעוה"ז דהיינו למעלה הרבה ממדרגתה הראשונה כשהית' צרורה בצרור החיים בג"ע העליון או ג"ע התחתון לפי שירידה זאת ודאי לצורך עלייה גדולה היא וכמ"ש ימי שנותינו בהם שבעים שנה[14] דימים ניתן לאדם שהוא הנשמה בגוף בעוה"ז בהיכלות דנוגה שתהיה לה עלייה גדולה ע"ז כו' וד"ל:

(ב) **ויובן** זה מענין מי המבול שע"ז א' כאשר נשבעתי מעבור מי נח כו'. ויש להבין תחלה למה קורא למי המבול בשם מי נח ולא מי המבול כשמם. אך הנה פי' נח יתפרש לשון נייחא[15] ומנוחה[16] שהרי שרש הדבר בענין תיבת מנוחה הוא אותיות נח[17] וכמו תרגום וישבות ונח[18] כו'. וכמ"ש בזוהר בעיקר ענין השבת שנק' נייחא דרוחא[19] ונייחא דנשמתא כו'. ויש ב' מיני מנוחה[20] בכלל א' נייחא עילאה ונייחא תתאה ונק' שבת עילאה ושבת תתאה[21] וכמ"ש בזוהר בכמה מקומות וע"כ אמר כאן ב"פ נח נח ב' מיני נייחא הנ"ל ובחי' נייחא עילאה דבחי' שבת עילאה הוא אלף הז' שנק' יום שכולו שבת[22] כו' ונק' מנוחה לחיי העולמי'[22] שהוא בחי' מנוחה העצמית משא"כ נייחא תתאה שבת תתאה היא המנוחה מן המלאכה בלבד כמש"ת:

(ג) **והנה** להבין איך יש שייכות לומר ולפרש לענין מי נח דמי המבול שהוא כמו נייחא דרוחא דשבת כו' שלזה קורא אותם מי נח דוקא. הנה תחלה יש להבין בעיקר ענין מי המבול לאיזה טעם ותועלת היו דהנה באמת יפלא מאד לאיזה טעם היה העונש למחות כל היקום במי המבול דוקא הלא היה בכח ויכולת ה' להשחי' ולהאביד כל בשר ברגע א' בדבר או ברעב וכה"ג בכמה דרכי המות והכליון ולמה דוקא העבירם מע"פ האדמה במי המבול דוקא. ועוד שלא היה מן הראוי ומן הדין להשחית רק לאותן האנשים החטאים בנפשותם ברעתם הרבה בגזל וחמס וזנות בלבד ולמה נמח כל היקום גם בהמות וחיות כו' ולמה הוצרך לגשם ולשטף גדול וברעש גדול ובמשך זמן רב כ"כ עד שגברו המים ט"ו אמה למעלה מההרים[23] כו'. אך הנה באמת לא היה עיקר הכוונה במי המבול רק לטהר את הארץ[24] מטומאת' לפי שבכל עוונות וחטאים דבנ"א על הארץ בזאת נטמאת הארץ[25] מאד כמ"ש ותשחת הארץ כו' ותמלא הארץ חמס[26] כו' ובאדה"ר כשחטא בעה"ד קלל את האדמה כמ"ש לו ארורה האדמה בעבורך[27] כו' וקוץ ודרדר תצמיח לך[28] כו' וגם בחטא דור המבול נטמאת הארץ ונתקלקלה ביותר עד שקלל את האדמה וארורה ה' וראייה מסוף הענין בקרבן נח דכתיב וירח ה'[29] כו' ויאמר לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כו' משמע שקללה וארורה בתחלה לפי שמלאה הארץ חמס וזימה ותטמא הארץ מאד (וכמ"ש בא"י ולא תטמאו את הארץ[30] כו' כמ"ש במ"א) ומאחר שהארץ נטמאת ע"י חטא אנשי דור המבול הוצרך לטהר את הארץ מטומאת' דהיינו שיצא רוח הטומאה מן הארץ מאשר המשיכו בה חמס וגזל וזימה כו' ולע"ל כתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ[31] שיעביר לרוח הטומאה בעצמו שלא ע"י טהרה כי יעבירנו לגמרי לפי שיהיה גלוי אור אלקות בעוה"ז השפל וכמ"ש ומלאה הארץ דיעה את ה'[32] כו' עד שמחמת עוצם גילוי אור הקדושה האלקית ממילא יתעבר ויתבטל הרע כו' וכמו כהמס דונג[33] כו' ולכך יהיה הזדככות החומר בתכלית בכל האדם ובכל הברואים גם המזיקים וטורפים לא ירעו ולא ישחיתו[34] כו' כידוע במ"ש ויראוך כל המעשים[35] כו' אך בזמן נח הוצרך ה' לטהר את הארץ מטומאתה ע"י מי המבול שעי"ז יבוער הרע שנמשך בארץ וזהו כמו איש הנטמא בטומאת מת[36] וכה"ג

שיטבול במי המקוה של מ׳ סאה ויטהר מטומאתו לפי שמי המקוה ממעיין הנובע[37] נק׳ מים טהורים שיכולים לטהר את הטמא הטובל בהן כמ״ש אך מעיין ובור[38] כו׳ ואם ליחיד הטמא צריך מ׳ סאה מים טהורים לטהרתו א״כ לכל הארץ צריך להיות מים רבים מאוד שתטבול הארץ ותכסה בהן כולה גם כל ההרים הגבוהים שעל הארץ כו׳ וזה היה ענין מי המבול בכלל לטבול את הארץ במים טהורי׳ הללו לטהר אותה מטומאתה וע״כ ממילא נמח כל היקום אשר בארץ:

(ד) **ואמנם** הפשט מורה שעיקר הכוונה היה למחות היקום כמ״ש לו קץ כל בשר[39] בא לפני כו׳ וגם בתחלה אמר ה׳ אמחה את האדם[39] אשר בראתי כו׳ עד רמש כו׳ כי נחמתי כי עשיתם (ואמנם מה שמחה כל היקום זהו עצמו רק לטהר את הארץ מכל שקץ דכל חי אחר אשר השחית כל בשר את דרכו על הארץ כו׳) ונמצא שמי המבול ממעיינות ותהום וארבות השמים[40] זה היה כמו מים טהורים ממש שמטהרי׳ את הטומאה כענין וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתי[41] אתכם כו׳ וכמשי״ת וד״ל:

(ה) **אך** עדיין יש להבין מהו שרש ענין טהרת מי המבול ומאין יש כח בהן לטהר את הארץ מטומאתה ולמה קורא אותן בשם מי נח לשון נייחא כו׳. והנה ענין שיעבוד מלכיות הנ״ל שזהו ענין טרדות הפרנסה הוא שנק׳ בשם מי נח שביכולתם לטהר את הנפש מטומאתה ולא עוד אלא שתוכל לעלות עי״ז למעלה מעלה ממקור חוצב׳ הראשון ליכלל ולדבק בה׳ אחד ממש וכדאי הן יסורין ולחץ דטרדות הפרנסה שנק׳ מים רבים כדי שתעלה עי״ז בעלייה גדולה כזאת כו׳ והיינו ע״י בחי׳ המרירות והשפלות והכנעה עצומה וגם בלבול ופיזור הנפש ביותר עד שיגיע עד הנפש מדוחק ולחץ עול שיעבוד הפרנסה הרי זהו עצמו ענין הטהרה שמטהרת ומזככת את הנפש להעלות׳ בעילוי גדול באמת אשר לא היתה מגעת מצד כח עצמה רק למקור חוצבה בתחלה לבד כו׳. ודוגמ׳ לדבר זה יובן מענין טבילת הנשמה בנהר דינור[42] לצערה בצער ועינוי גדול כ״כ כדי שתזכך ותטהר עי״ז ותוכל לעלות לג״ע לקבל אור וזיו האלקי ובלתי טבילה זו א״א לה לעלות וכדאי יסורים גדולים כאלה שתסבול הנפש כדי שתוכל לבא למדרגת קבלת גילוי זיו השכינה בג״ע ולפום צערא אגרא[43] כו׳ (וכמו שא׳ באחר מוטב דלדייניה וליתי לעלמא דאתי[44] כו׳) וכמו כן כדאי יסורים קשים דעול שיעבוד פרנסה כדי שתעלה עי״ז במעל׳ ומדריגה גבוה יותר ממקור חוצבה ולזה ירדה הנשמה בעוה״ז דירידה זו לצורך עלייה היא כנ״ל וד״ל:

(ו) **וזהו** הטעם שביקש א״א ע״ה שיהיה שיעבוד מלכיות במקום עונש הגיהנם לפי שעונש הגיהנם אינו מזכך ומטהר רק לנפש החוטאת שתוכל לעלות למקור חוצבה בג״ע שהיה שם בתחלה כו׳ וע״כ היה בקשתו להיות עול טרדות פרנסה שעי״ז יהיה עליית הנשמות למדריגה העליונה ביותר ממקום חוצבם הראשון שהיה להם קודם בואם לעוה״ז מטעם הנ״ל דמי נח שנק׳ מים רבים הן הנק׳ מים טהורים כמו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתי אתכם כו׳ שהיא טהרה גדולה הרבה יותר מטהרת אש הגיהנם להיות שהמים הללו באים ממקום גבוה מאוד נעלה (כמשי״ת) וכטהרת הארץ ממי נח כנ״ל וכמשי״ת וכמו המים הטהורים ונקיים ביותר שמרחצים ומזככים ומנקי׳ כל פסולת ולכלוך קשה כו׳ כענין (ישעי׳ ד, ד) אם רחץ ה׳ את צואת כו׳ א״ת אם[45] אלא אם תבא האם ותקנח[46] כו׳ שהוא מבחי׳ בינה עילאה כו׳ ולזה נק׳ מי נח לשון נייחא דרוחא להעלותה במעלה עליונה ביותר כמשי״ת ב״ה וד״ל:

(ז) **אך** לכאורה יש להבין בגוף הענין למה נק׳ טרדות הפרנסה עונש יסורים קשים כ״כ רק לטהר את הנפש הלא מימי קדם היה אדם צריך לעבוד עבודה בשדה ובבית לטרף מזונו כמו שא׳ לאדם הראשון בזעת אפיך תאכל לחם[47] וגם בזמן בהמק״ד היתה עבודתם בשדות וכרמים ובמקנה צאן ובקר כו׳ ואם הכוונה בשעבוד גליות בעול מסים כו׳ הלא בימי מלכי ישראל היו נותנים המעשר[48] מנכסיהם כו׳. אך הענין הוא דבאמת הפרש גדול הוא בין הפרנסה שהיה לישראל בהיותם על אדמתם בא״י לזמן הגלות בח״ל דבזמן הבית היה איש תחת גפנו[49] כו׳ שזה כל עיקר שבחה של ארץ ישראל שהיתה נק׳ ארץ זבת חלב ודבש[50] פי׳ זבת מעצמה כל טוב פרי הארץ בלי הצטרכו׳ לזה שום יגיעה וטרדא בפיזור הנפש כלל ולא היה שום בלבול ועמל במוח ולב עד שהיו פנוים מכל טרדא לעבודת ה׳ וגם היה בטחונם חזק בה׳ הנותן שפע וברכה בארץ כי היא ארץ אשר ה׳ דורש אותה[51] כו׳ (בלי מסך מפסיק כלל מן הרוחניות האלקי׳ אל הגשמיות רק בחי׳ פרוכתא קלישתא[52] כמ״ש בזוהר כמו ע״ד שהיה ברכת ה׳ מרובה במעש׳ האבו׳ מפני שהטעימן מעין העוה״ב[53] כמ״ש במ״א) לפי שלא היה השפע הולך בא״י ע״י אמצעות דמזלות כארץ העכו״ם[54] שבח״ל שחלק ה׳ אותם[55] כו׳ אבל ענין הגלות מן הארץ והוא מה שנתפזרו ישראל בארץ העכו״ם שצריך לבא עליהם השפע ע״י ע״ש דנוגה דעשיה שהן המזלות[56] שמקבלים מחיצוניות שמרי האופנים[57] וזהו ענין סבת הטרדא הגדולה בעומק הלב ומוח שצריך כל אחד ואחד להטריד כל מוחו ולבו בעול לחץ ודוחק גדול עד שימצא טרף מזונו מפני שבא השפע בהתלבשות דלבוש שק דנוגה כו׳ שזהו הנק׳ שיעבוד גליות דע״ש דנוגה כו׳ (והוא עיקר ענין גלות השכינה בע״ש[58] בח״ל בזמן הגלות דוקא כמ״ש במ״א) וזהו שיעבוד הנשמה האלקי׳ להתעסק בצרכי הגוף הגשמיים לחם לאכול כו׳ בפיזור הנפש מאד שנק׳ מ״ר כנ״ל וד״ל:

(ח) **ואמנם** הנה הטעם שע״י צער טרדות הפרנסה במיצוי הנפש שנק׳ מ״ר הוא שתוכל הנשמה לעלות למעלה יותר ממדריגתה הראשונה שהיתה בג״ע צרורה בצרור החיים כו׳ הנה זהו מצד יתרון האור מן החושך דוקא כידוע בטעם שאמרו דיפה שעה א׳[59] בתשובה ומע״ט בעוה״ז מכל חיי העוה״ב לפי שיש יתרון האור מן החושך כשנהפך לאור הרבה יותר מגופו של אור לפי ששרש החושך למעלה הוא גבוה הרבה מבחי׳ האור (כמשי״ת). וזהו ג״כ הטעם שבע״ת גדולים מצ״ג עד שבמקום שבע״ת עומדי׳[60] אין צ״ג יכולים לעמוד שם וכך הוא גם כאן בענין טרדות הפרנסה שנק׳ מ״ר להיות

ידוע דע"ש דעשי' מתלבשי' במזלות והמזלות מקבלים מחיצונית שמרי האופני' וכך גבוה מעל גבוה[1] כו' ועל ידם נמשך שפע דצח"ם הגשמיים עד שא' שאין לך עשב[2] מלמט' שאין לו מזל כו' וכן מזל מחכים ומזל מעשיר[3] כו'. ואמנם כל מקור שפע דע"ש[4] שמקבלי' מן האופנים הוא רק בחי' אחוריים וחיצוניו' דמל' דמל' דעשי' (וכמו ששחק ר"ע[5] כשראה כרך גדול של רומי מלא תענוגי עוה"ז וא' אם לעוברי רצונו[5] כך כו' לפי שאין זה ערך כלל וכלל לגבי פנימי' האור ושפע האלקי' שבג"ע הארץ כו') דהיינו רק ממ"ח צרופי' האחרונים דשם אלקי'[4] והוא מ"ש מלך אלקים על גוים[6] כידוע לפי שמלכותו ית' בכל משלה וכמ"ש מלכותך מלכות כ"ע[6] שמתפשט הארה וזיו כבוד מל' בכל העולמות ומאור וזיו זה הוא מקור התהוותם מאין ליש וגם זיו ואור זה הוא בבחי' בלי גבול ואין בו שינוי כלל מקודם שנברא העולם לאחר שנברא העולם כו'. ואמנם גם בחי' אור וזיו זה המחי' כל העולמות אינו אלא הארה בעלמא מעצמות אור א"ס ב"ה שאינו רק ה"א אחרונה דשם הוי"ה דאצילות כמאמר בהבראם בה"א בראם[7] והן ה' מוצאות כו' כמ"ש בס"י וקבען בפה[8] כו' שהן כ"ב אותיות וצרופיהן שבדבר ה' ורוח פיו כו' וכמו שאותיות הדבור אינם רק בחי' דומם וכלא חשיבי ממש לגבי אותיות המח' והמדות והשכל כו' וכאשר ישכיל אדם ויתבונן בזה בעומק דעתו איך וכמה שרחוק ערך מקור השפעת כל חיי העוה"ז לגבי אות א' מדבור ומח' העליונה שכל מקור חיי העוה"ז שהן המזלות הוא רק פסולת וחיצוניות הבא בהשתלשלות וצמצומי' רבים מצירופי אותיות האחרונים ביותר שאין להם ערך כלל לגבי עצמות מדת מלכותו ית' ויתבונן היטב איך שחיי נפשו קשורים ומלובשים בגסות וחושך דק"נ שהן המזלות ששם הוא הסתר אלקות בתכלית כמ"ש אלביש שמים קדרות ושקי[9] כו' שנק' לבוש שק המסתיר ביותר וכל נפשו ולבו כל הימים נמשך אחרי חיי העוה"ז הגשמיים הנה ודאי יתמרר נפשו ביותר על עזבו את ה' מקור כל החיים העליוני' לילך אחר ההבל כמ"ש הן גוים כו' וכשחק מאזני'[10] וכתיב אותי עזבו מקור מ"חי[11] לחצוב להם בארות בארת נשברי' אשר לא יכילו כו' שהן הע"ש[11] דנוגה שבאמת לא כאלה חלק יעקב[12] כי חלק ה' עמו כו' ואין מזל לישראל[13] כו' כידוע שמזה הטעם גזרו אומר דישראל שבח"ל נק' עובדי עכו"ם בטהרה[14] כו' שבח"ל דוקא מטע' שחלק ה' אותם לכל העמי' כו' וכאשר ישראל ממשיכי' כל נפשם בהתלבשות דלבוש שק דטבע לרדוף אחר הפרנסה בטרדות הנפש כנ"ל זהו ממש כעובד עכו"ם שמשתחוה לאבן כו' מאחר שעושה מהטפל עיקר שהרי אינם רק כגרזן ביד החוצב בו[15] כידוע ולזאת יתעוררו מאד לצאת מן החושך הגס הזה בגודל רשפי אש התשוקה הנפלאה ע"י המרירות העצומה (כענין המבואר במ"א בגלות מצרים שנא' וימררו את חייהם[16] דכנ"י למעלה כו' בעבודה קשה כו' שהוא עכשיו שיעבוד ולחץ הפרנסה כידוע) מצד גודל עוצם הריחוק מה' בירידת הנפש בחושך גדול כ"כ כו' וע"ז דוקא תוכל הנפש לעלות ולבא לדבק בה' אחד ממש שלמעלה גם מזיו ואור דבחי' המל' מקור מחצב הנשמה כו' כי מצד תשוקת הנשמה ברשפי אש האהבה שבא מצד הריחוק העצום (שזהו כמו חולת אהבה כמ"ש סמכוני כו' כי חולת אהבה אני[17] בגלותא דוקא שהוא אש שחורה[18] כו') הרי ודאי יבא לה יתרון האור מן החשך הזה מב' טעמים א' מפני שכאשר תחשוק הנשמה לצאת מן החשך הגס הרי באה תשוקה זאת בתגבורת גדולה ביותר הרבה מכמו שהיה לה תשוקה מצד כח עצמה בהשגות והתבוננות בסובב כ"ע וממלא כ"ע כו' וע"כ עיקר התשוקה הזאת אינה אלא לדבקה במהו"ע ית' דוקא ולא תחשוק לא בגעה"ע[19] וגעה"ת וגם לא בבחי' אור וזיו השכינה שהוא בחי' המל' וגם לא בבחי' סובב כ"ע כו' אלא דוקא לדבק במהו"ע ית' ממש כמו מי לי בשמים[19] ועמך לא חפצתי כו' שזהו ענין לאשתאבא בגופא דמלכא[20] ממש דהיינו להדבק ולהכלל במהו"ע דאור א"ס ב"ה ממש שנק' גופא דמלכא ולא בבחי' זיו ואור התפשטות שלו באבי"ע וכמאמר אליו ולא למדותיו[21] כו' (וזהו הנק' בחי' או"ח שחוזר לקדמותו[22] ממש שהוא בעצמות א"ס ממש שאין כח זה בבחי' או"י וכמ"ש במ"א בענין מן המצר קראתי[23] כו' וכענין ופרעה הקריב לבם[24] כו' וזהו בצר לך ומצאוך כו' ושבת[25] עד ה' אלקיך ושמעת בקלו שמצד המצר מן הריחוק העצום נפתח נקודת הלב בתשובה שלימה בכל לב ונפש למהו"ע ית' דוקא וזהו הטעם לכל יסורי' ולחץ שישראל סובלים בגלות רק למען יפתח נקודת הלב לה' לבדו וכמ"ש כי מנסה ה' אתכם לדעת הישכ' אוהבי' את ה' בכל לבבכם[26] כו' וכמ"ש במ"א) וזהו ג"כ הטעם שא' דיפה שעה א' בתשובה כו' ובמקום שבע"ת עומדי' כו' וכמ"ש בזוהר דבע"ת משכי' לי' לקודב"ה[27] בחילא יתיר כו' דהיינו מטעם התגברות כח התשוקה לצאת מן החושך דקליפה שיגבר כחו ביותר מכח האהבה ותשוקה דצ"ג בדביקות שלהם שלא יעלו רק למקור מחצב נשמת' כנ"ל משא"כ בבע"ת דמשכי לי' בחילא יתיר עולים למעלה מעלה ממש לאשתאבא בגופא דמלכא ממש וזהו ענין יתרון האור שבא ע"י היציאה מן החושך דוקא יותר מן האור דצ"ג באו"ר ותו"מ וכמו שבכ' ר' על בע"ת אמיתי ראב"ר וא' יש קונה עולמו[28] בשעה א' וזהו שא' טוב זה מלאך חיים טוב מאד[29] זה מ"ה שזהו כאשר נהפך המות לחיים ע"י תשובה שלימה דוקא שאז הקטיגור עצמו נעשה סניגור[30] ומקללה נהפך לברכה[31] שהוא הרבה יותר עליון מן הברכה וחיים עצמו כו' וד"ל:

(ט) **וביאור** הענין למה נק' מ"ה טוב מאד איך המות והרע נק' טוב מאד בלי גבול הרבה יותר מן הטוב דמלאך חיים כו' הנה זהו ענין טעם הב' בענין ופי' יתרון האור מן החושך דוקא דהנה מה שמבואר למעלה בפי' יתרון האור מן החושך אינו עולה יפה כפי פשוטו שהרי משמעות פשט המקרא שיש יתרון האור מן גוף החושך עצמו דוקא ולפי הנ"ל אין החושך הגס דק"נ רק גרם בעלמא שע"י שנתרחק האדם בחושך זה הגס לזאת תגדל נפשו בכח גדול לצאת ממנו כו' וע"כ יבא לתשוקה גדולה יותר לעלות במהו"ע ממש שנק' אור גדול יותר מאה"ר דצ"ג. ואמנם אין זה יתרון האור מן החושך עצמו אדרבה מחמת היציאה מן החושך כו' אבל הפי' הב' ביתרון האור מן החושך לא שיש

יתרון לאור על החושך אלא להיפוך שיש יתרון האור בחושך עצמו יותר מן האור והיינו כאשר נהפך החושך עצמו לאור כו' כמ"ש בזוהר בכמה דוכתי שזהו תכלית התו"מ והעיקר בתשובה שהוא לאהפכא חשוכא לנהור[32] ומרירו למתיקא ומאן דלא מהפך חשוכא כו' והענין הוא כאשר נהפך הרע גמור דנה"ט דק"נ משכא דחויא[33] ששרשו בנחה"ק ממש שנק' מ"ה ממש וכמ"ש ראה נתתי לפניך[34] היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כו' וכד אתכפיא סט"א בתשובה שלימה לאהפכא חשוכא דקליפה מרע לטוב הרי זהו עולה למעלה ג"כ להיות בחי' היפוך חושך והעלם העליון לבא לידי גילוי אור שהוא למעלה הרבה מן האור עצמו (כמשי"ת) וזהו שנק' מ"ה טוב מאד כשנהפך ממות ורע עצמו לטוב שהוא הרבה עליון יותר מן הטוב בעצם כמו שיש יתרון האור מן החושך העליון כשנהפך לאור הרבה יותר מן האור עצמו כו' וד"ל:

(י) **ולהבין** טעם ושרש הדברים הנה ידוע ששרש נה"ב גבוה הרבה יותר למעלה משרש נה"א לפי ששרש הנה"ב הוא מבחי' ז' מלכין קדמאין דתוהו[35] שקדם לבחי' התיקון[36] וכמ"ש ואלה המלכי'[37] כו' לפני מלך מלך לבנ"י כו' ואעפ"י שבשבה"כ נפלו רפ"ח ניצוצין[38] מבחי' ז' מלכין שנאמר בהן וימלך וימת[39] דמאן דנפל מדרגי'[40] איקרי' מיתה כו' עד שנתהוו היכלות דק"נ למטה מטה ביותר שנק' חושך גמור מ"מ הרי בשרשם כמו שהיו קודם השבירה הן במעלה ומדריגה עליונה הרבה יותר מבחי' התיקון דשם מ"ה כו' להיותם בבחי' גבורות עליונות דבחי' ב"ן כו' (והוא בבחי' הכתרים שהן י' נקודות[41] דבחי' נקודי' כידוע ומבואר במ"א) וידוע דשרש נה"א הוא מבחי' שם מ"ה[42] דתיקון שלמטה מבחי' האורות דתוהו שקדם לבחי' התיקון (שנק' אורות תקיפי'[43] וחזקי' ביותר כו') ולזה הטעם אנו רואים שגם בירידות ונפילות הניצוצות דתוהו למטה מטה כמו הבהמות וחיות דהיינו נה"ב שבאדם יש לה תגבורת וכח גדול ביותר להתגבר על הנה"א להורידה מקדושתה ולהחטיאה בכל טומאה כמאמ' יצרו של אדם[44] מתגבר עליו בכל יום ואלמלא ה' עוזרו לא יכול לו כו' לפי ששרשה מז' מלכי' דתוהו שהן אורות תקיפים וחזקים הרבה יותר מבחי' אורות דתיקון כו' שהרי נאמר בהן לשון מלוכה כמ"ש וימלך בלע[45] כו' וכל מלוכה היא בבחי' תוקף דכח גדול ובהתנשאות יתירה כו' (וכמו שיש כח חזק לבהמות וחיות על האדם כו') ובחי' גבורות היותר קשות שנפלו מז"מ הן הן חיות המזיקי' וטורפים כו' (ובבנ"א הן העזי פנים ביותר וגזלנים כו') והנה גם מזה הטעם אנו רואים שהאדם מקבל שפע חיותו מן הצומח דתבואה ומן החי כבשר בהמה ובלעדם לא יחי' ויתקיים הרי הצו"ח הן משפיעי' חיות להאדם ואין לו שלימות זולתם והצו"ח א"צ לקבל שפע מאדם (ואעפ"י שניתן לאדם כל החי והצומח לאכול לפי שהוא למעלה מהם ויכול להעלותם להיותו בבחי' אדם בצלם אלקי' אבל גם זה אמת דהצו"ח מחי' אותו וכמאמר עד דלא אכילנא[46] בשרא דתורא כו' לפי שבשרש הדצח"ם למעלה הצו"ח גבוהים מבחי' מדבר כו') שהרי הצו"ח יוכלו להתקיים בלעדי האדם והאדם לא יתקיים בלא אכילת צו"ח אלא צריך לומר מפני ששרש האדם מבחי' התיקון ושרש הבהמות מבחי' התוהו שקדם לתיקון שהן אורות חזקי' ותקיפי' יותר כנ"ל וזהו ג"כ הטעם שקרבן בהמה מכפר על נפש האדם החוטאת אעפ"י שהאדם מקריב מן הבהמה כו' וזהו ג"כ הטעם שהקרבנות נק' ריח ניחוח להוי"ה[47] דשם מ"ה דתיקון שהוא תוס' אורות ומוחי' לאדם דאצי' וזהו כל עיקר ענין הבירורים דרפ"ח דמעשה המצות בדצח"מ גשמיי' אעפ"י דבחכמ' דשם מ"ה אתברירו[48] אבל שרשם למעלה מן שם מ"ה המברר והוא בבחי' התוהו שקדם לתיקון כו'. וראי' לזה ממע"ב שנאמר אחור וקדם צרתני אחור למע"ב[49] הוא מא' נעשה אדם[50] שהוא אחרון למע"ב והבהמות וחיות קדמו לו כמאמר תוצא הארץ נפש חי'[50] וכמא' דאפי' יתוש קדמך[51] כו' (אעפ"י שקדם הוא למע"ב מצד נשמתו שלמעלה מכל המא' דמע"ב והוא במח' הפנימי' ועצמי' כו') וזהו טעם ירידת הנשמה בגוף לצורך עלי' דוקא למעלה ממקור חוצבה בתחלה והיינו ע"י התלבשות הנשמה בנה"ב דוקא ששרשה מבחי' התוהו שלמעלה משרש הנשמ' שהיא בבחי' התיקון ע"ז דוקא מתעלית לבחי' התוהו כמו שהיה קודם השבירה שהוא למעלה הרבה מבחי' שם מ"ה דתיקון ונתוסף כח ואור גדול בנשמה (כמאכל דצו"ח שמחי' לאדם וכקרבן בהמה לריח ניחוח כנ"ל) וא"כ עליי' גדולה זו לנשמה למעלה ממקורה בבחי' התיקון הוא ע"י התלבשותה בנה"ב ובעניני עוה"ז בטרדת הפרנסה ביותר שנק' מ"ר כנ"ל ע"ז תתעלה למעלה משרשה כו' ואעפ"י שהנשמה מצד עצמה א"צ תקון[52] כי הרי נלקחה מעולם התיקון ולא ירדה רק לברר ולתקן ללבושי נוגה שהוא נה"ב גם זה אמת כמ"ש אדם כי יקריב[53] כו' מן הבהמה כנ"ל דמ"ה דאדם מברר לב"ן[54] דתוהו אבל לאחר הבירור ותיקון דאדם לבהמה מעלה לאדם למעלה משרשו בבחי' התוהו שלמעלה מתיקון כנ"ל:

(יא) **אך** הנה זהו דוקא כאשר נהפך החושך ורע דק"נ לאור כמו ע"י המרירות מן הריחוק שע"י מ"ר הנ"ל שזהו עצמו ענין התשובה האמיתית שנהפך הרע עצמו לטוב בתשובה דראב"ד הנ"ל אז יש יתרון האור הנעשה מבחי' החושך דקליפה כאשר עולים רפ"ח ניצוצי' לשרשם ע"ז בבחי' התוהו שנק' חושך סתרו[55] שהוא בחי' העלם אור העליון שנהפך ג"כ לגילוי אור והוא אור גדול הרבה יותר מגוף האור שנמשך ומתהוו' אחר בחי' ההעלם וחושך העליון כמ"ש והארץ היתה תהו[56] כו' ויאמר א' יהי אור[56] כו' כידוע אבל בלא תשובה אמיתי' שלא נהפך כלל החושך לאור הרי אדרבה נשאר' הנשמה למטה בלבוש שק דק"נ שנק' חושך גמור כנ"ל אך ע"י תשובה דאתכפי' סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא למטה ע"ז תעלה הנשמה למעלה ממקור חוצבה בבחי' האור דתיקון מטעם יתרון האור מן החושך העליון שלפני האור דחכ' דבחי' התיקון וכנ"ל א"כ עליי' גדולה היא לנשמה שתעלה למעלה גם מבחי' זיו השכינה שבג"ע וגם למעלה מחיי העוה"ב שאינו ג"כ רק בחי' זיו ואור אחד הנמשך מהעלם אור העצמות דא"ס ב"ה ולזה א' דיפה שעה א' בתשובה בעוה"ז מכל חיי

העוה"ב וזהו ג"כ הטעם שבע"ת גדולים מצ"ג כנ"ל (וגם מלכא משיחא אתא לאתבאי צ"ג בתשובה להעלותם למעלה משרשם בבחי' התוהו שקדם לתיקון וזהו שמשה לא זכה לתשובה רק קודם מותו[2] כו'[3]. ובזה יובן יותר ענין הנ"ל טוב מאד זה מ"ה כאשר נהפך המות לחיים שזהו היפוך החושך ורע דקליפה לאור שיש בזה יתרון לאור הרבה יותר מן האור שהוא מ"ח[4] כנ"ל וד"ל:

(יב) **אך** מעתה יש להבין למה אמר מ"ר לא יוכלו לכבות[5] כו' אחר שיש יתרון אור מן החושך שהן מ"ר דטרדות הפרנסה כאשר נהפך לאור כנ"ל א"כ ודאי שיש בכחם החזק לכבות את אור האהבה שבנשמה כאשר לא נהפך החושך לאור כאשר אינו עושה תשובה ואינו בא למרירות כלל מאשר נתרחק כו' וכנ"ל בשרש דנה"ב שחזקה הרבה יותר מנה"א וראיי' ממה שיצרו מתגבר עליו בכל יום כו' לפי ששרשה בבחי' התוהו כו'. אלא צריך לומר שיש יתרון מעלה לאה"ר הטבעי' המוסתרת שבנשמה הרבה יותר גם מבחי' התוהו שקדם לתיקון כו' והוא בעצמו' אא"ס ממש שלפני הצמצו' הראשון דקו"ח שהוא למעלה מבחי' העלם וגילוי חושך ואור דשם נא' גם חושך לא יחשיך ממך[6] כו' דאין בחי' העלם וגילוי שייך רק בבחי' השפעה והמשכה בבחי' ההשתלשלות שישת חושך סתרו תחלה כו' וכמאמר כברייתו ש"ע ברישא חשוכא[7] והדר נהורא כו' אבל למעלה ממקו' ההשתלשלות העלם וגילוי שוין ממש כו' והוא מ"ש כי חלק ה' עמו[8] כו' ממהו"ע ית' ממש וע"כ גם מ"ר דבחי' התוהו לא יוכלו לכבות את האה"ר הזאת הטבעי' שיש בכאו"א בניצוץ קטן מישראל למס"נ על קדה"ש כידוע והוא ענין הרמת התיבה ע"פ המ"ר כמ"ש ותרם כו' ותלך ע"פ המים[9] כו' רק שע"י המ"ר נתעלה הנשמה למעלה ממקור חוצבה באור התיקון לפי שבהיפוך חושך לאור יש יתרון האור מן החושך דתוהו להאיר תוס' אור בשם הוי"ה דתיקון כו'. ולזה הטעם הוא שקורא למי המבול בשם מי נח[10] דוקא לשון נייחא שזהו נייחא דרוחא כנ"ל דהנה שרש מי המבול הי' מבחי' התוהו שנק' מים עליונים וכמ"ש וארובות השמים נפתחוי' כו' והן מבחי' גבורות עליונות דבחי' התוהו שיש בכחו החזק לטהר את הארץ מרוח הטומאה שנמשך בה כאדם שטובל במקוה כנ"ל וכך הוא ענין מ"ר דטרדות הפרנסה בעניני' גשמיים דעוה"ז ששרשן מבחי' התוהו יש בכחן לטהר את הנה"ב החומריות לאהפכא חשוכא לנהורא כו' ע"י התשובה האמיתי' שתתברר ותעלה לשרשה הראשון בבחי' ס"ג דתוהו שלמעלה משם מ"ה[11] דתיקון כו' ולזאת נק' מי נח נייחא דרוחא שמעלה את הנשמה במעלה ומדרגה עליונה ביותר מטעם הנ"ל ביתרון האור מן החושך העליון וד"ל. וזהו שא' מים רבי' לא יוכלו לכבות את האהבה שזהו רבותא גדולה שהגם ששרש מ"ר הללו הוא בבחי' התוהו שקדם לעולם התיקון שהוא שרש הנשמה האלקי' כנ"ל עכ"ז לא יוכלו לכבות את האהבה להשאר בחושך הגס דק"נ אלא אדרבה אתהפכא חשוכא לנהורא כו' מכח אה"ר זאת ואמנם לא לבד שלא יוכלו מ"ר הללו לכבות את האה"ר אלא שע"י בירור והעלא' דמ"ר הללו שמטהרי' את נה"ב החומרי' תעלה לנשמה למעלה ממקורה בבחי' התיקון מצד יתרון האור שבא מהיפוך החושך לאור עד שנק' בשם נייחא דרוחא כו' וכמאמר בכל לבבך בשני יצריך[13] וטוב מאד דוקא וכמ"ש טוב מאד זה מ"ה ויצה"ר כנ"ל וד"ל:

(יג) **וזהו** שא' במי המבול ויגברו המים מאד מאד[14] כו' ט"ו אמה מלמעלה גברו המים[15] כו'. דהנה ענין התגברות הזאת היינו שגברו בכח שרשם הראשון שהן מבחי' גבורות עליונות דתוהו כמו שיש כח גדול וחזק למטה לנה"ב להתגבר על נה"א מצד שרשה בבחי' התוהו שהן אורות תקיפים וחזקים מאד וכמ"ש וימלוך כו' בבחי' מלוכה והתנשאות גדולה וחזקה ביותר וע"כ גברו המים הללו על כל הארץ לכסות גם כל ההרים הגבוהים מאד (שזהו בחי' צומח שבדומם[16] והוא בחי' המדות[17] שבמל' שנק' ארץ[18] כו'[19] וכמו שהי' קודם הבריאה שהארץ היתה מובלעת במים העליונים דכתיב והארץ היתה תהו כו' ורוח אלקי' מרחפת[20] ע"פ המים עד שא' יקוו המים[20] כו' ותראה היבשה כו' והיה חבור מ"ע ומ"ת יחד וגם כאן נתחברו מ"ת דמעיינות תה"ר עם מ"ע דארבות השמי' וע"כ היתי' תיבת נח ע"פ המים כדוגמא דלע"ל ממש וז"ש בשנת ת"ר לחיי נח כו' וכמ"ש בזוהר (ומבואר בס' ש"ת[21]) אך ע"י התגברות גדולה הזאת דוקא נטהרה הארץ מטומאתה (כענין וזרקתי עליכם מים טהורים כו' כנ"ל) ועי"ז הורמה תיבת נח ביותר וכמ"כ בהתגברות מ"ר דטרדות הפרנסה על האדם מתעלה הנפש למעלה בעילוי המדרגה ביותר ע"י טהרת הנה"ב במ"ר הללו ששרשן מבחי' התוהו מצד יתרון האור מן החושך דוקא כנ"ל וזהו ענין הרמת התיבה ביותר כל שגברו המים יותר כמ"ש ותרם התיבה[22] כו' ותנח התב' בחדש הז'[23] על הרי אררט כו' שזהו ענין עליית הנשמה בשרשה למעלה מעלה הרבה יותר ממקורה הראשון מטעם הנ"ל (וגם ידוע שהתפלה נק' תיבה שעולה למעלה כמ"ש בלק"א[24] כו') וזהו שקורא למי נח בשם נייחא דרוחא לפי שהנה"א תבוא לבחי' יתרון אור הרבה ממדרגה הראשונה ע"י מ"ר הללו מטעם הנ"ל (וכמו טעם הקרבן לריח ניחוח כו' וד"ל):

(יד) **ומעתה** הנה יש להבין מהו ענין נייחא דרוחא זה שמן מי נח וענין השבת שהוא ענין מנוחה ממש וכתרגום וישבות ונח כו' כנ"ל והנה תחלה יש להקדי' בשרש ענין השבת ומה הם הב' מדרגות דשבת עילאה ושבת תתאה הנ"ל בהיות ידוע בענין ובחי' ו' ימי המעשה למעלה שזהו ענין ובחי' ירידת והמשכת אור ושפע האלקי' מאצילות לבי"ע למטה מטה עד עוה"ז השפל להחיות מאין ליש ע"י בחי' אותיות הדבור די' מאמרות וצרופיהן שזהו מבחי' מלכותו ית' כידוע וכמו שידוע שמחדש בכל יום מע"ב לאין ליש כמו מאמר יהי אור יהי רקיע בכל יום יורד ונמשך מלמעלה למטה ובכלל נחלקו לו' ימי המעשה ביום הא' מאמר יהי אור ביום הב' מאמר יהי רקיע כו' שהן ו' מדות חג"ת כו' ולכך נק' ו' ימי המעשה דוקא כמו עד"מ העושה מלאכה ועבודה שכחו מתפשט ממנו למטה בדבר הפעולה הזאת שפועל ועושה

כי כח הפועל נמשך בפעולתו וכאשר שובת ונח ממלאכתו חוזר כחו שנתפשט בפעולתו אל כח העצמות ונק' נייחא כו' וכך הוא במע"ב שנקראים מעשה ידיו של הקב"ה בכל ו' ימי המעשה כנ"ל שזהו כח הפועל האלקי בעולמות דבי"ע וכאשר שובת ונח בשבת הרי חוזר פנימי' כח אלקי שבעולמות אל העצמות דא"ס ב"ה שבאצילות ונק' נייחא דרוחא כמ"ש וישבות ביום הז' ותרגומו ונח לשון נייחא כו' (אך א"כ היו כל העולמות בטלים במקור חוצבם במקור כל החיים העליונים כו' והענין ידוע שעליי' זאת היא בבחי' הפנימי'[25] לבד ולא בבחי' החיצוניות וע"כ מוריד גשמי' ומצמיח תבואות בשבת כמו בחול וכן כל ההשתלשלות דעולמות הרוחניים כו' וזהו ענין עליית העולמות בשבת מעשי' ליצירה ומיצר' לבריאה ומבריאה לאצילות וכן עד רום המעלות בעצמות א"ס ב"ה ממש והכל בבחי' הפנימי' כו' ולע"ל יהי' עליות העולמות גם בחצוניות כמ"ש במ"א בענין השביעית[26] כו') והנה עליות העולמות בבחי' או"ח כנ"ל זהו בכל עולם ועולם לפי ערכו ומדרגתו דוקא יש בו בחי' נייחא דרוחא שנק' בחי' או"ח אל העצמות (וכמו ג' עולמות בי"ע שהן בבחי' נר"נ[27] נפש בעשי' נק' נייחא דנפשא וביצירה נק' נייחא דרוחא ובבריאה נק' נייחא דנשמתא כו' עד"מ השובת ממלאכתו שינוח כח התנועה שבבחי' נפש ומדות שבלבו שהוא בבחי' רוח וגם השכל שבמוח שהוא בבחי' נשמה וכן גם הרצון והתענוג שלמעלה מן השכל כו') וכמ"כ יובן שיש בחי' שבת בכל עולם ועולם לפי ערכו עד רום המעלו' וז"ש עולת שבת בשבתו[28] כו' וד"ל:

(טו) **והנה** ידוע שבתפלה וק"ש שבכל יום ויום יש בה מעין האור דשבת[29] והוא בחי' או"ח הנ"ל להיות שהתפלה נק' סולם מוצב ארצה[30] וראשו כו' שע"י התפלה עולה למעלה בשער השמים כל העלאות ובירור דרפ"ח כו' שזהו ע"י ענין טרדות הפרנסה שנק' מ"ר שעסק בכל נפשו ולבו ה"ז מעלין את הנפש ג"כ בבחי' העלאה למעלה עד שגורמים להיות בחי' נייחא דרוחא למעלה באצילות בתוס' אור גדול מן הראשון כנ"ל בענין ותלך התיבה כו' והוא ע"י התפלה דוקא מטעם שנק' סולם שבה עולים הכל כנ"ל וע"כ יש בתפלה מבחי' השבת שהוא בבחי' או"ח בפרט מאותו יום ונכללים כל התפלו' דו' ימי החול בשבת וד"ל אך הנה בחי' נייחא דרוחא הנ"ל בבחי' השבת אינו נק' רק בשם בחי' שבת תתאה לבד ולא שבת עילאה להיות ידוע שהשבית' מן המלאכה לבד הוא שנק' שבת תתאה כמו בליל שבת שכל אשר עשה בו' ימי המעשה עולה למעלה לפי שנק' שביתה מן המלאכה שהוא בבחי' או"ח בהעלאת הבירורים דרפ"ח כו' אבל בחי' שבת עילאה אינו ענין שביתה מן המלאכה כלל שהרי נק' יום שכולו שבת[31] כו' שהוא בחי' מנוחה העצמי' והוא לע"ל באלף הז' שנק' מנוחה לחיי העולמים שלמעלה מבחי' הבירורים דרפ"ח כו' כי אז כבר נברר הכל ולא יצטרך לברר לעה"ד וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ כו' (וכמ"ש בר"מ דאילנא דטו"ר יתעבר מעלמא[32] כו' וע"כ נאמר לע"ל בלע המות לנצח[33] כו' כידוע) והאות לזה הוא מה שנק' חיי עולם שלא יהי' עוד ירידות והמשכות למטה כמו עכשיו שאחר השבת נמשך ו' ימי החול כו' לפי שיהי' גילוי אא"ס עצמו למטה כמו שהוא ית' למעלה ממש (וע"כ לא יהי' עליות וירידות אז כלל שאין עלייה וירידה שייך רק בבחי' הקו"ח[34] שנמשך מעליון לתחתון כו' כידוע) וא"כ לא יהי' נק' שבת דאלף הז' בשם נייחא דרוחא ע"ש השביתה כשבת דעכשיו אלא מצד בחי' מנוחה העצמית שבעצמות א"ס ב"ה ממש וזהו שנק' יום שכולו שבת שמאיר קצת הארה בעלמא ממנו גם בכל שבת[35] דעכשיו ביום השבת (וכמ"ש במ"א בבאור ענין אלמלא שמרו בנ"י ב' שבתות[36] כהלכתן שהוא מעלי שבתא ושבת דיומא שנא' וקראת לשבת עונג[37] משבת עילאה הנ"ל וד"ל):

(טז) **וזהו** כי כאשר נשבעתי[38] מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך. דהנה מבואר למעלה בענין מי נח שנק' נייחא דרוחא שמעלין לנפש כו' וזהו בחי' העלאות הברורי' דרפ"ח שנפלו בנוגה כו' כעליות ו' ימי המעשה בשבת בבחי' או"ח שנק' שבת תתאה כנ"ל אבל לע"ל הנה יבוער רוח הטומאה מן הארץ מצד עוצם בחי' גילוי אור העצמות דא"ס ב"ה וכמ"ש ונגלה כבוד הוי"ה[39] וראו כ"ב כו' וכתיב ומלאה הארץ דיעה[40] את ה' כו' וע"כ א' ואת רוח הטומאה אעביר (בעצמי) כו' ולא יצטרך אז לטהר את הארץ ע"י מ"ר דבחי' מ"ע דבחי' התוהו שנק' מי נח כי יהיה בחי' נייחא דרוחא שמצד העצמות בבחי' גילוי אור עצמותו ממש למטה כמו למעל' ממש וזהו כאשר נשבעתי מעבו' מי נח עוד על הארץ לטהרת הארץ כו' כמו"כ נשבעתי מקצוף עליך כו' שיתבטלו ג"כ בחי' שיעבוד מלכיות הנק' מ"ר שהן טרדות הפרנסה שמעלי' ומטהרים לנפש כנ"ל ואעפ"י שע"ז תתעלה הנשמה למעלה ממדרגתה והוא כמו בחי' אהבת בכל מאדך בלי גבול ממש שא"א שתגיע הנפש במדרגת שרשה שאינו אלא בכל נפשך כו' כידוע אבל יש בחי' אה"ר וגדולה שלמעלה גם מבחי' אהבה זו דכל מאדך והוא בחי' אה"ר העליונה הבאה מלמעלה למטה על נפש האדם מצד עצמו' אלקות ממש שלא ע"י אתעדל"ת כלל וכלל שהוא גבוה הרבה מאה"ר זו שבאה מלמטה למעלה ע"י בחי' מ"ר הנ"ל הגם שהיא ג"כ בלי גבול כאהבת בכל מאדך אבל אין לה ערך כלל לגבי אה"ר דמשפיע אל המקבל מלמעל' למטה שז"ש וימינו תחבקני[41] שזהו בבחי' א"ס ממש שאין אתעדל"ת שמצד המקבל יוכל להגיע לשם כלל כמו אה"ר אהבתנו אה"ע[42] כו' שזאת האהבה היא בבחי' מקיף על הנשמה מראשה לרגלה וכמ"ש (ש"ה ח, ג) וימינו תחבקני כאדם שחובק את בנו לבלתי יפרד ממנו לעולם וד"ל וזהו כי ההרים ימושו[43] כו' וחסדי מאתך לא ימוש כו' פי' הרים הן האבות[44] שבאים בבחי' העלאה בהתפעלות התשוקה האלקית בסדר ומדרגות ע"פ השגת אלקות בכאו"א לפום שיעורא דיליה וכללותם הן האבות שנק' הרים כמ"ש שמעו הרים[45] כו' ויש מדות שלמעלה מן השכל והוא ברצון ותענוג וגם למעלה מן הרצון כו' וכל ההרים ימושו (וכמ"ד תמה זכות אבות[46]) והיינו גם מדות שבאים ע"י התגברות דמ"ר הנ"ל שמעלין לנפש וכמ"ש ויגברו המים כו' ויכסו כל ההרים שנתבטל גם המדות שבשכל

ולמעלה מן השכל ט״ו אמה כו׳ גם אהבה זאת דע״י מ״ר שנק׳ אהבת בכל מאדך יהיה לה ביטול אבל חסדי מאתך כו׳ פי׳ חסדי בחי׳ חסד ואה״ר דעצמות אור א״ס ב״ה הבאה מלמעלה למטה זה אין לו ביטול לעולם מצד שעצמות המאציל הוא נצחי ואין לו הפסק וכך מדותיו אין להם ביטול והפסק לעולם ולע״ל יתגלה אור אה״ר זאת שבאה מלמעלה למטה בלי אתדל״ת כלל שנק׳ חסדי ממש וגם בזמן נח הי׳ מאיר מאור אהבה וחסד זה כמ״ש ונח מצא חז׳ כו׳ והוא מ״ש ותלך התיבה כו׳ ויסגור ה׳ בעדו׳ הוא בחי׳ מקיף דחסד העצמות ממש הנ״ל וד״ל:

(יז) **וזהו** אלה תולדות נח נח איש צדיק כו׳. ב׳ פעמים נח הללו היינו ב׳ מיני נייחא דרוחא הנ״ל בחי׳ שבת תתאה ושבת עילא׳ וכתרגום וישבות ונח כו׳ ונייחא דרוחא דשבת תתאה הוא ענין השביתה מן המלאכה ולמעלה היינו בחי׳ הבירורים דרפ״ח כו׳ ולמטה זהו בחי׳ העלאת הנה״ב ע״י מ״ר שנק׳ מי נח נייחא דרוחא מצד יתרון האור מן החשך דוקא ע״י תשובה אמתית ומרירות שמחמת הריחוק דטרדות הפרנסה כנ״ל עד שיגיע לאהבה דכל מאדך בלי גבול כנ״ל שלמעלה מאהבה דכל נפשך לפי ערך מקור חוצבה כו׳. ונח הב׳ הוא בחי׳ שבת עילא׳ ונק׳ נייחא דרוחא שלא מצד השביתה מן המלאכה אלא בבחי׳ מנוחה לחיי העולמים בבחי׳ מנוחה עצמית שזהו למעלה מן הברורים והעלאות דמ״ר כו׳ ואין אתדל״ת גם באה״ר דכל מאדך מגיע לשם כלל רק אה״ר הבאה מלמעלה למטה מצד עצמות המשפיע שהוא עצמות החסד דא״ס ב״ה כמ״ש וחסדי מאתך כו׳ כנ״ל זהו ענין נח הב׳ שא׳ נח איש צדיק תמים כו׳ שהוא בחי׳ צדיק עליון שנק׳ איש צדיק תמים כו׳ (אבל נח הא׳ שהוא בחי׳ התקשרות דמקבל במשפיע נק׳ צדיק תחתון) והוא בחי׳ פנימית יסוד אבא שמלובש ביסוד אימא[2] שהוא תיבת נח[2] וז״ש את האלקים התהלך נח[3] שזהו ירידת אור דצ״ע בצ״ת תמיד כמ״ש במ״א. ומ״ש אלה תולדות נח כו׳ הן ג׳ מיני אהבות דכל לבבך בשני יצריך דוקא וכל נפשך וכל מאדך שבאים מלמטה למעלה בבחי׳ התקשרות דמקבל למשפיע שנק׳ צ״ת שהוא נח הא׳ נייחא דרוחא ממש כנ״ל והן ג׳ מדרגות דאבות חג״ת[4] כו׳ שנק׳ הרים כנ״ל ושרשם ג׳ גווני קשת דיסוד אבא וזהו ויולד נח כו׳ ואח״כ א׳ דתולדות נח הללו באים גם הן רק מאור אה״ר העליונה דמשפיע במקבל שנק׳ צ״ע וכמ״ש ונח מצא חן אותיות נח[5] שהוא בחי׳ חסדים הנ״ל שיתגלו לע״ל וז״ש נח איש צדיק תמים היה בבחי׳ העלם דעצמות שנק׳ דורותיו כמו קורא הדורות מראש[6] ובא לידי גילוי מן ההעלם בכל דור ודור כמ״ש אור זרוע לצדיק[7] כו׳ כמ״ש וימינו כו׳ כנ״ל וכן א׳ כי צדיק ה׳ צדקות אהב[8] וז״ש את האלקים שהוא בחי׳ המל׳ או בינה[9] אלקים עילאה התהלך נח לשון עבר ולשון הוה שמתהלך בתמידות לחבר ולקשר לכנ״י למעלה וד״ל:

(יח) **ובכל** זה יובן בתוס׳ ביאור ענין מ״ש מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה. דהנה מבואר למעל׳ ביתרון מעלת בחי׳ ומדרגה דאורות דתוהו על בחי׳ אורות דתיקון שהן בחי׳ המ״ר דטרדות הפרנסה שמצד זה ודאי היה בכחם לכבות את אור האהבה שבנשמה שמצד שרשה בבחי׳ התיקון כו׳ וכנ״ל במ״ש כי ההרים ימושו דגם מדות שברצון ושכל מתבטלים בטרדות דמ״ר כו׳ (וכמ״ש יורדי הים[10] כו׳ יחוגו וינועו כו׳ עד כל אוכל דחכ׳ תתעב כו׳) אך מה שמ״ר הללו לא יוכלו לכבות כו׳ זהו מצד שתעלה הנשמה לבחי׳ אה״ר דכל מאדך שהיא אה״ר הטבעי׳ ועצמות שעולה מאליה לפי שחלק אלוה ממש היא וכנ״ל ששרשה מגעת בעצמות א״ס ב״ה שלמעלה מבחי׳ התוהו ותיקון שנק׳ חושך ואור כו׳ וע״כ אין בכח דמ״ר לכבותה כלל ואמנם מבואר למעל׳ דגם אה״ר זו דכל מאדך מתבטלת ממציאותה להיותה באה מלמטה למעלה מצד בחי׳ התקשרות דמקבל במשפיע (שנק׳ נייחא דרוחא שבא מבחי׳ הברורים והעלאות דמ״ר כנ״ל שנק׳ צ״ת) עכ״ז מעוררת לבחי׳ אה״ר וחסד העצמי דעצמות המאציל שנק׳ חסדים שבאה מצד עצמות המאציל שאין אתדל״ת מגיע לשם כלל דהא בהא תליא אע״פ שאין ערך כלל למקבל דכנ״י לגבי המשפיע מ״מ בחי׳ התקשרות עצמיות דמקבל מעוררת לבחי׳ התקשרות עצמיות דמשפיע ולזאת א׳ דמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה דכנ״י מצד אה״ר העליונה דבחי׳ חסדים הנ״ל וד״ל:

(יט) **ונהרות** לא ישטפוה. פי׳ מים רבים הן מים המכונסים ממקוה המים כמו מי הים שנא׳ ולמקוה המים[11] כו׳ שעומדים במקום א׳ בלתי מתפשטים והולכים כו׳ אבל הן עולים למעלה בתגברות גדולה כגלי הים ונהרות הן המתפשטי׳ והולכים דניידי ואזלי ממקורם מים מחודשים בכל רגע והילוך הנהר בשטף גדול בהתגברות גדולה מצד חידושו ממקורם ממעיינות כמ״ש השולח מעיינות בנחלים[12] וע״כ יש בכח גדול דשטף הנהרות לשטוף בתים ואבנים גדולות כו׳ והדוגמא הזה הוא בענין טרדות הפרנסה שנק׳ מ״ר כנ״ל כאשר הנפש מתקשרת בטרדות רבות ועמוקות כעומק הים ועולה ומתגבר על נפשו בבחי׳ פיזור הנפש עולה ויורד יעלו שמים ירדו תהומות[13] כו׳ בלי מנוח לנפשו כלל כנ״ל שנק׳ בלבול המוח והלב לגמרי כו׳ וענין נהרות הוא התגברות עומק המחשבה והתחכמות יתירה בחידוש העיון ממקור השכל הנובע למצוא תחבולות לטרף נפשו בפרנס׳ בלי תנוח מחשבתו אפי׳ רגע והולכת ומתגברת ומשוטטת במרוצה בתמידות בלי הפסק כלל וכל רגע מתחדשי׳ מחשבות חדשות כמי הנהר שנובעים ממקורן ניידי ואזלי בשטף גדול והן מים המחודשים כל רגע כו׳ ומחמת רוב התגברות הילוך המחשבה שנק׳ נהר יש בכחו הגדול לשטוף ולהעביר לכח האהבה רבה מעיקרה ושרשה שתתבטל ממציאותה וע״ז א׳ שגם נהרות לא ישטפוה וד״ל (וכמו שנראה בחוש ברבוי המ״ז בעניני הפרנסה שמתגברים ומתחדשים גם בעת התפלה בשטף גדול ועכ״ז לא ישטפוה לאה״ר העצמי׳ וטבעית כלל וכלל מטעם הנ״ל וד״ל):

(כ)[14] **אם** יתן איש[15] את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו פי׳ אם יתן איש זהו הקדב״ה[16] שנק׳ איש כמו ה׳[16]

איש מלחמה כו׳ וכידוע דכנ״י נק׳ אשה יראת ה׳[17] כו׳ והקב״ה נק׳ איש[18] בחי׳ משפיע לכנ״י וע״ז א׳ אם יתן איש זה כל הון ביתו שהוא ענין הון יקר ונעים דחכ׳ דתורה שנק׳ הון ביתו כו׳. וביאור הענין הנה ידוע ששרש החכ׳ שבתורה היא בבחי׳ ח״ע שבעצמות א״ס ב״ה דלתבונתו אין מספר[19] כלל ונק׳ חכ׳ ש״מ שנק׳ חכים ולא בחכ׳ ידיעא[20] כלל כו׳ וזהו שא׳ דאורייתא מח״ע נפקת[21] שיצאה מהעלם פנימית ועצמות דח״ע ולזה נק׳ משל הקדמוני[22] או ים הקדמוני[23] בבחי׳ קדמונו ש״ע[24] כו׳ כידוע וזהו ובדעת חדרים ימלאון[25] שהן חדרים דח״ע שנמשך למטה מן ההעלם לגילוי שהן המדות שבח״ע שנמשך בתורה להבדיל בין טמא לטהור כו׳ והן ששה סדרים דתשבע״פ כשר פסול כו׳ שהן ס׳ מסכתות[26] בפרט וגם בסדרים דתשב״כ הן ג״ן סדרים[27] (והן נ״ד סדרים[28]) וז״ש ונהר יוצא מעדן[29] להשקות את הגן פי׳ עדן הוא בחי׳ פנימית דח״ע הנ״ל שהוא מקור ושרש דחכ׳ שבתורה והוא העדן שהוא העוה״ב שנאמר בו עין לא ראתה[30] כו׳ ועדן זה נק׳ עדן סתימאה שהוא בחי׳ פנימית טעמי תורה ונמשך מן ההעלם והסתימות שלו לגילוי וז״ש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן שהן ג״ן סדרים דאורייתא כו׳ והוא ג״כ כפשוטו לג״ע העליון וג״ע התחתון וכמ״ש ויטע ה׳ גן בעדן מקדם[31] כו׳ שמאיר שם לנשמות אפס קצה הארה הזאת מעדן עילאה לג״ע והוא ענין זיו השכינה שנהנין הנשמות בכל שבת וחדש כו׳ וזהו להשקות את הגן וכמ״ש במ״א ע״פ היושבת בגנים[32] כו׳ וד״ל:

(כא)[33] **והנה** בחי׳ ההארה והמשכה הזאת מעדן העליון לג״ע לג״ן סדרים ומשם לתשבע״פ הרי הן באים רק לפרש ולבאר את כל המצות הוא שנק׳ הון ביתו ונק׳ הון יקר ונעים כו׳ לפי שכל המצות הן כלים מכלים שונים לגילוי אור יקר העליון בבחי׳ פנימית התענוג והשעשועי׳ עד״מ הון יקר שבבית שהוא טמון ונעלם וזהו מה רב טובך[34] אשר צפנת ליראיך כו׳ כאוצרות מלכים כו׳ ושרש ומקור כל הון יקר הזה שבמצות למעלה שנק׳ הון ביתו הוא בבחי׳ פנימית דח״ע שהוא ראשית גילוי אור השעשועים העליונים וכמ״ש ואהיה אצלו אמון כו׳ שעשועים[35] כו׳ וכמו במ״ת שנמשך פנימית דח״ע באור פנימי׳ התענוג כמו שאו׳ באור פניך ממש נתת לנו[36] כו׳ והוא מ״ש אם יתן איש את כל הון ביתו כמו במ״ת שנתן לישראל התורה שהיא מקור כל הון ביתו (שבמ״ת נדמה להם כזקן[37] במלחמתה של תורה ובים נדמה להם כבחור[37] במלחמה כמ״ש ה׳ איש מלחמה כידוע) ואמנם ידוע שגם בחי׳ החכ׳ אע״פ שהיא פנימית דח״ע כנ״ל אין לה ערך לגבי מהו״ע ית׳ ממש שלמעלה גם מחכ׳ דתורה הקדומה שאינה רק גילוי אור בעלמא מבחי׳ שעשועי המלך בעצמותו[38] ממש וכמו ואני תורתך שעשעתי[39] כו׳ ולכך א׳ איש שהחכ׳ נמשך ע״י בחי׳ הצמצום וגבור׳ מעצמות המאציל כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא[40] בבחי׳ דילוג הערך (וראי׳ שמתחלקים לחלקי׳ בריבוי כלים מכלים שונים ע״י בחי׳ שערות שהוא מ״ש קווצותיו תלתלים[41] כו׳). בוז[42] יבוזו לו באהבה כלו׳ בחילוף האהבה שכל הון ביתו אין ערך להם לאהבה רבה שבאה מלמעלה מצד העצמות ממש שזהו מ״ש וחסדי מאתך כו׳ וכמו שאו׳ הבוחר בעמו ישראל באהב׳[43] העצמי׳ שמצד שעשועי׳ העצמיי׳ שלמעלה ממקור התורה הנק׳ הון ביתו ואה״ר זאת באה מלמעלה למטה ע״י האה״ר העצמית דכנ״י שעולה מאליה בבחי׳ התקשרות עצמית דכל מאדך שלא יחפוץ לכל הון ביתו הנמשך לג״ע ועוה״ב רק במהו״ע ית׳ ממש וכמו מי לי בשמים[44] כו׳ דזהו עיקר ענין אה״ר העצמית שאין התשוקה רק לו לבדו לאשתאבא בגופא דמלכא[45] ממש שאין ההארה שנמשך בכל הון ביתו בג״ע ע״י החכ׳ דתו״מ לרבבות מדרגות ערוך כלל לגבי מהו״ע ממש ואינו נחשב רק זיו בעלמא וא״כ בוז יבוזו לו כל הון ביתו לגבי אור האה״ר העצמית שלו שמצד עצמו ממש וראייה לזה ממ״ר דשיעבוד הגליות לא יכבו לאה״ר זו להיותה למעלה ממקור התו״מ וזהו דקאי אדסמיך ליה מ״ר לא יוכלו לכבות את האהבה העצמית גם אם יתן איש את כל הון ביתו לא יחליפו אל האהב׳ כו׳ והיא שעומדת לעד גם בהיות כנ״י בריחוק והסתר פנים ע״י העוונות המבדילים כו׳ לפי שאה״ר זו למעלה מהון ביתו שבמ״ת וד״ל:

(כב)[46] **והנה** כל בחי׳ הון ביתו הנ״ל שאינו רק בחי׳ זיו ואור בעלמא לגבי מהו״ע א״ס ב״ה ממש כנ״ל זהו דוקא בבחי׳ פנימית דח״ע דתורה שהוא בחי׳ פירוש וביאור למצות מעשיות ולמעלה נק׳ טעמי מצות או טעמי תורה כמו טוב טעם ודעת למדני[47] שיתגלו לע״ל כמ״ש ע״פ ישקני מנשיקות פיהו[48] כו׳ שזהו בבחי׳ פנימית דח״ע שנק׳ ח״ס. אבל הנה גוף מעשה המצות עצמ׳ כמו מצות תפילין וציצית ומצות סוכה ולולב וכה״ג מצות הצדק׳ בפ״מ שנק׳ מעשה הצדק׳ שכוללת כל המצות כמ״ש וצדקה תהיה לנו[49] כי נשמור כו׳ הרי הן בחי׳ פנימית רצון העליון שהוא פנימית התענוג והשעשועים העצמיים ממש שלמעלה גם מבחי׳ פנימית ח״ע כמו הגלגלתא שלמעלה ממוח החכ׳ שבה שהרצון נק׳ עטרה ע״ג הראש כמ״ש כצנה רצון תעטרנו[50] והן בחי׳ רצה״ע שבמצות כאשר באים לפ״מ דוקא ששרשם ברצון העצמות ממש שא״א שיגיע לזה גם פנימית ח״ע שאינו אלא טעם כמוס לרצה״ע ואמתות ועצמות הרצון הוא למעלה מן הטעם לגמרי אפי׳ מטעם כמוס כו׳ ונמצא גופי מעשה המצות הן למעלה מטעמי וסודות המצות גם בשרשן למעלה בבחי׳ ח״ס כו׳ ובזה יש יתרון מעלה למצות על התורה שהתורה אין עיקר שרשה רק מח״ע שנק׳ חש״מ אבל המצות הן בעצמות בעל הרצון שאין טעם וחכ׳ לרצון העצמי כלל כו׳ (ולכך גם מה שנמנו וגמרו דתלמוד גדול[51] אינו אלא משום דהתלמוד מביא לידי מעשה וזיל בתר טעמא כו׳ וכמ״ש סוף דבר כו׳ את האלקים כו׳ ומצותיו[52] שמור כי זה כל האדם דנעוץ תב״ס וסב״ת דוקא וכן מ״ש ראשית חכ׳[53] יראת ה׳ שכל טוב לכל עושיה׳ ולא[54] ללומדיה׳ כי לא המדר׳ הוא העיקר כו׳[55]) ומה שהמצות באו בהתלבשות גשמיות בדצ״ח הגשמיים כצמר דציצית וקלף דתפילין וכה״ג אדרבה זהו הוראה גדולה על היות שרשו[56] למעלה הרבה גם מן החכ׳ עילאה ע״כ הוצרכו לבא למטה בלבוש גשמי דוקא לפי שכל הגבוה יותר[57] א״א לבא למטה

כ״א בלבוש גשמי ביותר ועד״מ הידוע מן הרמז שאור שכל עמוק ביותר שא״א להביאו בדבור כלל הרי יוכל להביאו ברמז באצבעו בתנועה הגשמית כמו מחוי ליה במחוגי כו׳ עד שיבין מרמז זה כל עומק השכל ע״י תנועה גשמית לפי שהיא הנותנת משום דכל שכל הגבוה יותר א״א לבא בדבור הרוחני כ״א בתנועה הגשמית[2] ברמז (או במשל וחידה וכה״ג כמ״ש במ״א) (או כמשל הבהקת אור אבן טוב איננו ניכר כ״א בחקיקתו בשעוה[3] או כאור הנר שבלילה הוא מאיר יותר מביום דשרגא בטיהרא מאי אהני[4] וכה״ג כמ״ש במ״א) וכך הוא ממש בכל המצות מעשיות לפי שבשרשן הן בפנימית אור הכתר (שלזה נק׳ תר״ך עמודי אור[5] כו׳) שהוא פנימית רצה״ע ממש שלמעלה מן החכ׳ ע״כ ירדו למטה להתלבש בדברים גשמיים דוקא ולא בענינים רוחניים ובלא טעם וכוונה כמ״ד דמצות א״צ כוונה[6] לפי שהכוונה היא בחכ׳ שלמטה מעצם הרצון שאין טעם לרצון כלל[7] כנ״ל (וזהו עיקר מעלת משיח בן דוד שנאמר בו וגבה מאוד[8] והוא בחי׳ כתר ש״ט שעולה למעלה גם מכתר תורה[9] והוא כמ״ש ואלה דברי דוד האחרונים דוקא נאם הגבר[10] הוקם על כו׳) וכל זה לפי שנתב״ס דוקא דסוף מעשה עבמ״ת ולכך א׳ דתכלית חכמ׳ תשובה ומע״ט[11] כו׳ (ומה שנק׳ החכ׳ דתורה הון ביתו דקאי גם על המצות כנ״ל זהו בפי׳ וטעמים של המצות לבד שבטעמי מצות אלה נק׳ כלים לגילוי אור וסוד וטעם ה׳ כמו הלא הוא כמוס עמדי[12] חתום באוצרותי כו׳ אבל גוף מעשה המצות עצמן למעלה מהון ביתו מטעם הנ״ל) ונמצא מובן דגוף מעשה המצות שרשן א׳ עם האה״ר העצמי׳ שבבחי׳ העצמו׳ ממש שע״ז אמר אם יתן איש את כל כו׳ באהבה בוז יבוזו לו שזהו דוקא הון ביתו דחכ׳ שבתורה אבל המצות עצמן מגיעים בבעל הרצון בעצמות ממש (ובאמת קאי גם על גוף המצוה שנק׳ הון ביתו שמזה נמשך חיי העוה״ב אך תשובה ומע״ט בעוה״ז יפה מכל חיי העוה״ב כו׳ שהרי אה״ר העצמית היא למעלה גם מן המצות כמו ע״י תשובה האמיתית או בצ״ג שהיו בחי׳ מרכבה כאבות[13] אברהם אוהבי רחימא דמלכא[14] כו׳ ובאמת עיקר אה״ר העצמית הנ״ל הרי היא קיימת ועומדת גם אם אין ישראל עושים רש״מ במצות אע״פ שנק׳ פנימית רצונו כי גם פנימית רצון זה אין לו ערך לגבי פנימית ועצמות בעל הרצון כו׳ וראייה מסליחת העוונות לעוברי רצונו ע״י י״ג מדה״ר ביו״כ ע״י שזדונות נעשו כזכיות[15] ממש כו׳ וד״ל):

(כג)[16] **וזהו** שבק״ש א׳ והיו הדברים האלה[17] כו׳ אחר ואהבת בכל כו׳ ובכל מאדך דוקא לפי שאה״ר דכל מאדך בלי גבול אין לה כלי להכילה בין מצד בחי׳ הכלי דמקבל שלמעלה מכלי הגבלת המוח והלב וכ״ש שא״א שידבק באה״ר בעצמותו ממש שלמעלה מן החכ׳ וגם למעלה מן העוה״ב כו׳ כנ״ל וע״כ הוא אומר עצה לזה והיו הדברי׳ האלה אשר אנכי מצוך היום דוקא על לבבך כו׳ פי׳ אנכי מי שאנכי[18] מצוך היום שהוא בקיום פנימי׳ רצה״ע דמצות אשר אנכי מצוך היום דוקא בעוה״ז שיפה מכל חיי העוה״ב כו׳ שזהו יותר גדול גם מאה״ר דכל מאדך לפי שבזה מתקשר׳ הנשמה במהו״ע ית׳ מטעם הנ״ל דנעוץ תב״ס כו׳ וד״ל (ואע״פ שמה שאמר והיו הדברים כו׳ מדבר במצות ת״ת שהוא מ״ש ודברת בם כו׳ ומצות ת״ת שרשה רק בחכ׳ דאורייתא מח״ע נפק׳ כנ״ל שאינ׳ רק בחי׳ זיו ואור בעלמא כמ״ש ותורה אור[19] כו׳ הענין הוא דדבור דד״ת הוא רק לדבר גילוי פנימי׳ רצה״ע שבמעשה המצות שהוא מקור כללי לכל מעשה המצות וע״כ א׳ דת״ת כנגד כולן[20] ותלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה דוקא וזיל בתר טעמא כנ״ל אבל מה שנק׳ זיו ואור לבד הוא בחי׳ טעמי המצות שבח״ע שנק׳ נסתרות לה׳ אלקינו[21] כו׳ משא״כ בחי׳ הנגלה שבתורה שאינו אלא לעשות המצוה דוקא זהו מ״ש אשר אנכי מצוך היום בדבור דד״ת שהוא למעלה הרבה מח״ע משום דנתב״ס כנ״ל בגוף המצוה שהן פנימית רצה״ע ומצות ת״ת שכוללם הוא ודאי יותר עליון מכל טעמי המצות שבח״ע וז״ש והיו הדברים האלה דמצות דאנכי ושננתם כו׳ ודברת בם ואחר כך וקשרתם[22] כו׳ שהוא בחי׳ המעשה כידוע שאם אין מצות ת״ת אין מעשה דאם אין חכ׳ דתורה הנגלית אין יראה[23] דמעשה שז״ש דתלמוד מביא לידי מעשה וכמ״ש והנגלות לנו ולבנינו[24] כו׳ לעשות דוקא והלמד שלא על מנת לעשות[25] כו׳ ונמצא שבחי׳ הנגלה שבתורה בחיצוניות למעלה מפנימית דח״ע דתורה כו׳ וזהו שאמרו דנובלות חש״מ תורה[26] הנגלית לנו לשמור ולעשות ולשבח קא׳[26] דבחי׳ נובלות זו דח״ע שבאה למטה לברר לעה״ד טו״ר יותר גבוה מגופה דחש״מ עצמ׳ וד״ל):

(כד) **וזהו** שא׳ אשר אנכי דלא ידע ליה בר איהו[27] כו׳ בחי׳ מהו״ע ממש הוא אשר אנכי מצוך לשון צוותא[28] והוא התקשרות וחבור ע״י מצות בפ״מ (והיום דוקא כמ״ש דיפה שעה א׳ כו׳). ובכל[29] זה יובן מה שא׳ אחר אם יתן איש כו׳ אחות לנו קטנה[30] ושדים אין לה כו׳ דהנה אחר שבוז יבוזו לכל הון ביתו דאיש העליון בעבור בחי׳ האה״ר דכל מאדך שאז הנפש מתאחדת ומתקשרת במהו״ע ית׳ ממש (ע״י מ״ר שתעלה לנפש יותר ממקור חוצבה שע״כ א׳ יפה שעה א׳ בתשובה ומע״ט בעוה״ז דוקא כו׳) כנ״ל הנה אז נק׳ כנ״י בשם אחות קטנה כו׳ דהנה ידוע דהחכ׳ נק׳ אחותי כמו אמור לחכ׳ אחותי את[31] כו׳ ויש בחכ׳ ב׳ מדרגות א׳ בבחי׳ הגדלות דח״ע הנ״ל שהוא פנימי׳ טעמי המצות כו׳ והוא בבחי׳ יחוד העליון הפנימי בפנימית דאו״א בפנימית התו״מ וכמו וגם אמנה אחותי בת אבי[32] כו׳ וכתיב מי יתנך כאח לי[33] יונק שדי אמי כו׳ שזהו בחי׳ פנימית התורה שנק׳ כנ״י אחותי רעיתי[34] כו׳ ומדרגה הב׳ בבחי׳ חכמה הוא בבחי׳ קטנות דחכ׳ שאינה רק בבחי׳ נקודה א׳ בלתי התחלקות לע״ס שהוא בבחי׳ הביטול דבחי׳ מה דחכמה כמו מה פשפשת מה ידעת[35] כו׳. וזהו כמ״ש והחכ׳ מאין כו׳ כמו שהיא בבחי׳ האין דכתר[36] שכלול׳ שם בתכלית הביטול בלתי נראי׳ כלל לבחי׳ יש ודבר מה כו׳ והיינו לשון אחות שהוא ענין היחוד והתכללו׳[37] כמו איחוי אלכסנדריא[38] כו׳ וכמו כל הקרעים כו׳ ומאחה[39] כו׳ שמתאחדת מאד במקורה כמו עד״מ נקודת החכ׳ כמו שהיא כלולה בעצם כח המשכיל בבחי׳ ההעלם עדיין כו׳ ואז נק׳ קטנה דוקא בבחי׳ הקטנות

דנקודה די׳ לבד כמ״ש בזהר ע״פ שחורה אני ונאוה כו׳ דאזעירת גרמה[49] כו׳ והיא הבא׳ עתה בתורה הנגלית לנו בחיצוניות מאד כו׳ וע״כ ממילא שדים אין לה שאינה ראויה ליחוד משפיע ומקבל כו׳ ואין בה להיות בחי׳ משפיע בפנימית התורה שנק׳ חלב[50] שזהו ענין שדים שעשה דדים במקום בינה[51] כידוע שמצד בחי׳ הקטנות שבחכ׳ כשכלולה למעלה בבחי׳ אי״ן שדים אין לה להשפיע פנימית התורה ואינה ראויה ליחוד כלל משא״כ במ״ת שנאמר רבבה כצמח כו׳ שדים נכונו ושערך צמח[52] שזהו קבלת תורה הנגלית עם בחי׳ הנסתר כו׳ וכענין איידי דטריד למבלע[53] לא פליט מעוצם הביטול במקור׳ כו׳ שזהו שנק׳ מה דחכ׳ מה פשפשת כו׳ אבל מה נעשה לאחותנו זו דקטנות החכ׳ ביום שידובר בה[54] להיות דנעוץ תב״ס דוקא שבחי׳ ח״ת דקטנות דעכשיו נק׳ אחות קטנה לע״ל תתגדל ביותר ותהיה א״ח עט״ב[55] והוא ע״י העלאת הבירורים דחכ׳ דתשבע״פ דוקא וע״כ אז תתגדל ביותר מח״ע ויהיה עיקר הדבור בה דוקא יותר מתשב״כ (שעכשיו עיקר הדבור בח״ע דתשב״כ כמו ויאמר ה׳ אל משה[56] לאמר כו׳) משום דנקבה תסובב גבר[57] בכפלים מקומת המשפיע כמ״ש ואולך אתכם קוממיות[58] כמו אין לך טפה[59] כו׳ שאין טיפיים עולים כנגדה בבחי׳ או״ח כו׳ וכענין פי שנים ברוחך אלי[60] וזהו ביום שידובר בה שממנה יהיה עיקר הדבור שנק׳ דבור מקורי כמו פועל יוצא כמו ודבר דבר[61] וד״ל. והיינו ענין הנ״ל בבחי׳ אה״ר העצמית דכל מאדך שע״י בחי׳ מ״ר כמ״ש ביום ההוא יצאו מים חיים[62] כו׳ הרי נעשה בחי׳ מקבל לבחי׳ אה״ר שבעצמות ממש שנק׳ חסדי ממש שז״ש נקבה תסובב גבר כו׳ ותהיה נק׳ ארץ חפץ חפצי בה[63] שלמעלה מח״ע דהון ביתו וז״ש אחות לנו קטנה עכשיו כנקודה די׳ בקיום המצות בפ״מ לבד בלא כוונה וטעם כנ״ל שבאה״ר הנ״ל אבל לע״ל מה נעשה לאחותנו שתתגדל ביותר והוא שיומשך בה אה״ר שבמהו״ע ית׳ ממש וזהו ביום שידובר בה שיומשך בה כל בחי׳ פנימית ועצמות דא״ס ב״ה ואז ממילא ממנה יהיה עיקר הדבור בתכלית הגדלות דחכ׳ למעלה יותר מח״ע דעכשיו שזהו כל הון ביתו דאיש העליון לפי שתהיה עט״ב כנ״ל וד״ל:

(א) **ויהי** כל הארץ שפה אחת׳ ודברי׳ אחדים ויהי בנסעם מקד׳ כו׳ עד ויאמרו הבה נבנ׳ לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ ע״פ כל הארץ וירד ה׳ לראות את העיר כו׳ ויאמר ה׳ הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות הבה נרדה ונבלה שם שפתם כו׳ ויפץ ה׳ אותם ע״פ כל הארץ ויחדלו לבנו׳ העיר כו׳. והנ׳ יש לדקד׳ הרב׳ בהבנת הפשט הפשוט בכל דברי הפ׳ הזאת. הא׳ מה שרצו לבנות העיר ומגדל מטעם שיעשו להם שם מהו השם שיעשו להם בעיר ומגדל זה כשיהיה גבוה ראשו בשמים דוקא. והב׳ בטעם השני שא׳ פן נפוץ ע״פ כל הארץ אין בזה טעם והבנה כלל א׳ מה יועיל להם המגדל הזה שלא יפוצו ע״פ כל הארץ והב׳ מה חששו ופחדו כ״כ אם יפוצו ע״פ כל הארץ אדרבה הם היו צריכי׳ לזה לבקש ישוב הארץ לבני אדם שצריך לפוץ ע״פ כל הארץ למצוא מקומות טובי׳ כו׳. ועוד למה אמרו ב׳ טעמים שרחוקי׳ זה מזה אם הטעם מפני שרוצים לעשות להם שם מה ענין הטעם הב׳ לזה שא׳ פן נפוץ כו׳. והראב״ע פי׳[2] ע״ד הטבע הפשוט האנושי׳ משום דבנ״א מעט היו וכדור הארץ רחבת ידים מאד ואם יתרחקו זה מזה בקצה הארץ לא ימצאו זא״ז לעול׳ כי זה ילך לבקש מרעה בקצה העולם וזה בקצה השני ואין תיקון לישוב העולם כ״א בהקבץ יחדיו דוקא כל בנ״א שיהיו באגודה אחת באחדות דוקא וע״כ מפני שהיו חפצים באחדות שיתקבצו כולם יחד במקום א׳ אמרו נבנה לנו עיר ומגדל גבוה ראשו בשמים דוקא שע״י המגדל הגבוה הזה יהי׳ אות וסימן מצד שיוכלו לראות אותו מקצה הארץ להקבץ שם גם לכל שנתרחק בקצה הארץ יבא שם. ובזה יתפרשו ב׳ הטעמים בענין א׳ ונעשה לנו שם כאשר יהיו באגודה אחת ע״י המגדל פן נפוץ כו׳ ובלא מגדל לא יזכר שמם בארץ כי כל א׳ יהי׳ בסוף העולם ולא יקבצו לעולם כו׳. ואמנם גם זה אין מתיישב בפשט הדברים באמרם ונעשה לנו שם דשם זה הוא ע״י בנין המגדל דוקא אין זה שייך לענין חשש הנפיצה כלל ופן נפוץ הוא טעם אחר כו׳. והג׳ מ״ש ויא׳ ה׳ הן עם אחד כו׳ וזה החילם לעשות כו׳ דמשמע מזה שחשש ה׳ לאיזה דבר גדול ביותר שיוכלו לפעול ע״י בנין המגדל הזה ומהו הדבר שלא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות מהו חששא גדולה זו שחשש כ״כ על מה שיוכלו לעשות וזה כבר החלו לעשות ועתה לא יבצר מהם עוד כל אשר יזמו כו׳ בלי שום מונע כו׳ דהיינו שיוכלו להוציא מכח אל הפועל ככל רצונם לעשות אשר עדיין לא החלו כעת מהו הדבר שיזמו לעשותו כו׳. והנה לכאורה פשט הפשוט מדברים האלה משמע דקאי אדסמוך לי׳ בטעם שאמרו ונעש׳ לנו שם פן נפוץ כו׳ שבנין המגדל זה יעשה להם שם ולא יפוצו כו׳ שזהו ענין החששא הגדולה הזאת שמא יוכלו לעשות להם שם וזהו שכבר החלו לעשות ולא יבצר מהם כל אשר יזמו שלא יפוצו כו׳. אך גם זה לפלא גדול יחשב ואין לזה הבנה כלל דמה איכפת לו אם יעשו להם שם בארץ ולא יפוצו ע״פ הארץ אלא יקבצו יחד ומהו החששא בב׳ דברים אלה הלא נאמר השמים שמים לה׳[3] והארץ נתן לבנ״א דוקא ומאחר שנתן הארץ לבנ״א (וכמ״ש לבני נח פרו ורבו ומלאו את הארץ כו׳ ומוראכם[4] כו׳) במתנה ודאי רצון ה׳ הוא שיעשו להם שם בארץ וייראו מהם כל הארץ כו׳ ולמה ירע לו בזה שיעשו להם שם בארץ וגם למה ירע לו בהקבצם וחבורם יחד אל העיר ומגדל שבנו כו׳ מה יש כח באדם לעשות דבר נגד רצון בוראם כו׳ ובאמת בעיקר הענין במה שהם חפצו בבנין מגדל זה לעשות להם שם וכדי שלא יפוצו כו׳ דאינו מובן כלל כנ״ל כמ״כ אינו מובן בהפוך מה שלא חפץ ה׳ בבנין מגדל זה עד אשר ירד בעבור זה לראות את המגדל ובלל שפתם להפיצם כו׳. והד׳ יש לדקדק בעיקר טעם החשש שלא יבצר מהם כו׳ לפי שהן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילם לעשות ועתה כו׳ דמשמע שמחמת זה הטעם דוקא מפני שהן עם א׳ ושפה אחת יכולים לפעול בכל רצונם בכל אשר יזמו כו׳. ולכאורה מה שייך זה לענין זה שעי״ז יוכלו לעשות כל אשר יזמו כו׳ וגם סוף הענין מוכיח כן דמשום שהן

שפה אחת הי׳ עיקר החשש שהרי נתבטל הבנין רק מפני שבלל שפתם כו׳ וד״ל:

(ב) **והנה** במדרש א׳ ויהי כל הארץ שפה אחת שכולם דברו בלה״ק[1] ודברי׳ אחדים שכולם באו בעצה אחת נעלה לרקיע כו׳ ד״א אחדים על יחידו של עולם[2] כו׳ ויהי בנסע׳ מקדם שהסיעו עצמם מקדמונו של עולם[3] כו׳ ויפץ ה׳ אותם כו׳ ללמדך[4] שדור הפלגה אין להם חלק לעוה״ב וכי איזו קשה של דור המבול או דור הפלגה אבל אלו דור הפלגה פשטו יד בעיקר (להלחם בו) ואלו של דור המבול לא פשטו יד בעיקר רק ששטפו בזמה וגזל וחמס כו׳ וא״כ למה אלו דור המבול נשטפו ונאבדו ואלו דור הפלגה לא נאבדו (כי נשארו לפלטה רק שהפיצם ע״פ כל הארץ) ללמדך ששנאוי המחלוקת וגדול השלום אלו דור המבול הי׳ גזל וחמס ומריבה ביניהן ע״כ נאבדו ואלו דור הפלגה היו נוהגי׳ אהבה ואחוה וריעות ביניהן שנא׳ שפה אחת ודברי׳ כו׳ ע״כ ובזוהר (פ׳ נח ד׳ ע״ד ע״א בסופו[5]) פ׳ ויהי בנסעם מקדם מקדמאה דעלמא כמ״ש ונהר יוצא מעדן[6] (דכתיב בי׳ ויטע ה׳ אלקי׳ גן בעדן מקדם מקדמונו ש״ע[7]) ומשם יפרד[8] כיון דנטלי מתמן הוה פרודא וכד אינון כנישי׳ תמן לא הוה פרודא וז״ש וימצאו בקעה כו׳ דתמן נטלי לאפקא מרשו עילאה לרשו אחרא כו׳ (ובד׳ ע״ה ע״א) א״ר אבא בחכמתא דרשיעי אתו בגין לאפקא מרשו עילאה לרשו אחרא ולאחלפא יקרי׳ ליקרא נוכראה כד מטאן להאי בקעה דאיהו רשו נוכראה כו׳ אמרו הא אתר למיתב ולאתקפא לבא לאתהנא׳ ביה תתאי כו׳ נתקין באתר דא עיר ומגדל ונעשה לנו שם אתר דא יהא לן לדחלא נבנה לאתר דא עיר ומגדל ולמה לן לסלקא לעילא דלא נוכל לאתהנא׳ מיני׳ הא הכא אתר מתתקנא ונעשה לנו שם דחלא למפלח תמן פן נפוץ לדרגין אחרני׳ ונתבדר לסטרי עלמא וירד ה׳ לראות כו׳ לאשגחא עלייהו בדינא כו׳ ובגין דהאי מלה מטא לעילא אשגחת׳ דלעילא הוה בה בקדמיתא כמ״ש וירד ה׳ לראות כו׳ אשר בנו בני האדם בנינא ודאי אמרו ובעי למיבני לעילא ע״כ (ושם ע״ב) ויהי בנסע׳ מקדם אתנטילו מעילא לתתא אמרי הא הכא אתר למדבק ונעשה לנו שם כו׳ ויתדבק סיוע דלתת׳ באתר דא בגין דכד דינא אתא לאשראה בעלמא הא אתר דא לקבלי׳ ומהכי יתהני עלמא ויתזן דהא לעילא דחיקא איהו לאתזנא מני׳ ויא׳ ה׳ הן עם א׳ כו׳ כולהו כחדא ביחודא עבדין ויצלחון יתבדרון דרגין כל חד לסטרי׳ ובג״כ יתבדרון כל הני דלתתא מה כתיב ויפץ ה׳ אותם משם כו׳ וההוא לישנא דהוו ממללין בלה״ק עביד לון סיוע בגין דבעובדא ובמילולא דמלה תליין מילין אלין לאדבקא כוונה דלבא ליעבד סיוע להאי אתר דבעו לאקמא וכיון דאתבלבל לישנהון לא יכילו לאתקפ׳ רעותא ולא אצלחו בעובדיהון בגין דחילא דלעילא לא אשתמודע בר בלה״ק ומיד ויחדלו לבנות העיר דהא איתבר חילהון ותוקפא דלהון ע״כ (ובדף ע״ו ע״ב) הן עם א׳ ושפה אחת בגין דאינון בלבא חד וברעותא חד וממללי בלה״ק ועתה לא יבצר כו׳ ולית מאן דימנע עובדא דילהון מאי איעבד אבלבל לון דרגין דלעילא ולישנא דלהון לתתא וכדין אתמנע עובדא דילהון מכאן דמארי מחלוקת לית לון קיומא דהא כל זמנא דבני עלמא אלין עם אלין ברעותא חד ולבא חד אע״ג דמרדי בי׳ בקודב״ה לא ישלוט בהו דינא דלעילא כיון דאתפלגו מיד ויפץ ה׳ אותם כו׳ ולעתיד כתיב אז אהפוך אל עמים[9] שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ לעבדו שכם א׳ ע״כ לשון הזוהר:

(ג) **והנה** להבין בתירוץ כל הדקדוקי׳ הנ״ל בדברי הפ׳ הזאת ולהבין ביאור כל דברי הזוהר דלעיל שפי׳ בפ׳ זו יש להקדי׳ תחלה הקדמ׳ א׳ בשרש ענין בחי׳ התוהו והתיקון בכללות ובפרטות שהן ג׳ מדרגות דבחי׳ עקודי׳ נקודי׳ וברודי׳[9] כידוע והשבירה הי׳ בבחי׳ נקודי׳ והתיקון הוא בבחי׳ ברודי׳[10] כידוע בע״ח. ואח״כ יובן כללות ענין זה בדור הפלגה במ״ש הבה נבנה לנו עיר ומגדל כו׳ ונעשה לנו שם כו׳ שהוא בחי׳ שם מ״ה דוקא שהוא בבחי׳ התיקון דשם הוי״ה[11] שהוא בבחי׳ התכללות[12] המדות דוקא והוא בחי׳ הת״ת[13] שכלול מכל ההפכים דחו״ג[14] כו׳ ודור הפלגה רצו להוריד ולהמשיך משם הוי״ה הפנימי׳ מבחי׳ היחוד העליון דאצילות דקדושה לעולם הפירוד וכמ״ש בזוהר הנ״ל בחכמתא דרשיעי אתו בגין לאפקא מרשו עילאה לרשו נוכראה כו׳ וז״ש ונעשה לנו שם זה לנו דוקא וזהו שא׳ שפשטו יד בעיקר דהיינו בעיקרא ושרשא דכל הע״ס כו׳ שהוא שם הוי״ה שגדול מכל השמות להיותו בבחי׳ הפנימי׳ יותר (כמ״ש מי כמוך באלים הוי״ה[15] כו׳ כמשי״ת) וע״כ דור הפלגה אין להם חלק לעוה״ב ודור המבול הגם שהי׳ בהן עכו״ם וגזל ועריות וש״ד יש להם חלק לעוה״ב[16] ולפי שגדול השלום ושנאוי המחלוק׳ דור המבול נאבדו ודור הפלגה נתקיימו בארץ כנ״ל במדרש וכן בזוהר הנ״ל שא׳ מכאן דמארי מחלוקת לית להון קיומא בגין דכל זמנא כו׳. ושרש כל הענין הוא בכלל לפי שהעוה״ב הוא בבחי׳ התיקון דתו״מ ודור הפלגה פשטו בעיקר שהוא שם מ״ה דהוי׳ דתו״מ ע״כ אין להם חלק לעוה״ב ודור המבול יש להם חלק לעוה״ב לפי שלא פשטו יד בעיקר דשם הוי״ה כו׳ רק נמשכו אחר תאוות רעות ומדות רעות כגזל ועריות כו׳ ולענין קיומם בארץ נהפך הוא שדור המבול נאבדו מפני המריבות וגזל וחמס וש״ד שהי׳ ביניהן שהוא בחי׳ הפירוד וההתחלקות שהוא נגד התו״מ שהן בבחי׳ היחוד העליון דשם הוי״ה כו׳ ודור הפלגה נתקיימו בארץ מפני השלום והאחדות שהי׳ בהן בחיצוניות עכ״פ וכמ״ש בזוהר הנ״ל דכל זמנא כו׳ אע״ג דמרדי ביה בקודב״ה לא ישלוט בהון דינא דלעילא כו׳ וד״ל. ודוגמא וראי׳ לזה ההפרש שבין דור המבול לדור הפלגה אנו מוצאי׳ ג״כ בענין חורבן בית ראשון ובית שני דבב״ר הי׳ עכו״ם וגלוי עריות וש״ד[17] ויתר להם ה׳ והחזירם לע׳ שנה[18] ובעון ביטול תורה בבית שני[19] שהוא בעיקר דשם הוי״ה דתיקון כידוע לא ויתר להם (ועכ״ז נתקיימו אח״כ בארץ) ואמנם לדעת האו׳ שבית שני חרב מפני שנאת חנם[20] לבד אעפ״י שהיו עוסקים בתו״מ נהפוך הוא דמה שלא ויתר על שנאת חנם מצד הפירוד זהו כדור המבול שהיה בהן מריבה והתחלקות כו׳ ומה שויתר על עכו״ם וגזל[21] כו׳ שעכ״ז היה בהן שלום ואחדות כמו בדורו של אחאב[22] שהצליחו מאד מצד האחדות כו׳:

(ד) **והנה** יש להקדים תחלה להבין בטעם ושרש ענין שם

מ"ה דשם הוי"ה שהוא בחי' העיקר ושרש בכל הע"ס דאצילות מפני שבו הוא בחי' התיקון דוקא שהוא בחי' ההתכללות דבחי' אדם גימ' מ"ה[23] כו' וזהו שם מ"ה מלגיו[24] דאיהו ארח כל האצילות והלא יש שמות עליונים למעלה משם מ"ה והוא שם ע"ב וס"ג שהוא בחו"ב[25] דאצי' כו' ושם מ"ה במילוי אלפי'[26] הוא בבחי' המדות דז"א שלמטה מהם כידוע ועוד דשם מ"ה זה הוא בבחי' מדת הת"ת שמדה זו באה אחר ב' המדות דחו"ג מאחר שכלול משניה' יחד כו' וא"כ למה יש יתרון מעלה בו יותר מב' המדות דחו"ג כו' ולמה א' מי כמוך באלים הוי"ה כו' ועוד הרי ידוע שיש שם דהוי"ה בכל ספי'[27] ובכל מדה בפרטות כמו במדת החסד יש שם הוי"ה מיוחד בפ"ע ובמדת הגבורה יש שם הוי"ה מיוחד בפ"ע כו' וכן בנו"ה כו' אלא שההפרש ביניהן הוא רק בבחי' הנקודות לבד ששם הוי"ה בחסד הוא בניקוד ציר"י ובגבורה בניקוד שו"א[28] ובת"ת בניקוד סגול[29] כו' (כמ"ש במ"א בענין הכוונות בשם הוי"ה בח"י ברכות דתפלה באמרו בא"י כו' וכמו שאמרו מפני מה ישראל צועקים[30] בתפלה ואינן נענין מפני שאין מכווני' בשם כו' שזהו בפרטי השמות דהוי"ה בכל ברכה וברכה בשם הוי"ה מיוחד בפ"ע דוקא כפי מה שהוא כמו בבקשת תשובה בשם הוי"ה בניקוד שו"א[31] שהוא בבחי' גבורה[32] ובבקשת דשפע פרנסה בברך עלינו כו' שהוא בחסד[32] בשם הוי"ה בניקוד ציר"י[33] וברפואה בבחי' ת"ת[34] שהוא שם הוי"ה בניקוד סג"ל[34] וכה"ג וד"ל):

(ה) **אך** הנה באמת שרש הענין הוא דאעפ"י שיש שם דהוי"ה בכל ספי' ומדה בפרט כנ"ל מ"מ עיקר ושרש הכל הוא בחי' שם הוי"ה דבחי' הת"ת דוקא כנ"ל והוא רק מטעם א' בלבד כמ"ש בע"ח דכל ספי' ומדה כלול מב' מדריגות דאור וכלי דוקא שהוא בחי' פנימי' וחיצוניות כידוע ובחי' הכלי מסתיר ומצמצם ומגביל לאור שבו ובזה יתרון מעלת מדת הת"ת[35] שבחי' הכלי שבו אינו מסתיר ומעלים כלל לבחי' האור שבו וכמו שמאיר אור א"ס בפנימי' האור דשם הוי' שבו כך הוא מאיר ממש גם בבחי' הכלי[35] שבו הגם שהוא בבחי' חיצוניות משא"כ בשאר המדות וספי' זולת' שאינו מאיר בכלי שלהם כמו באור וז"ש מי כמוך באלים הוי"ה שהוא בחי' הת"ת דוקא שהוא קו האמצעי שעולה עד פנימי' הכתר[36] כידוע (והוא עיקר ענין היחוד בק"ש באמרו שמע ישראל[37] ה' אלקינו הוי"ה אחד שכולל כל ההויות כו' כמשי"ת). ולהבין ביאור הענין הנה יש להקדי' בשרש וביאור ענין הז' שמות שאינן נמחקי'[38] והן שם אל שבבחי' אור החסד[39] כמ"ש חסד אל כל היום[40] ושם אלקים הוא בבחי' אור הגבורה[41] כו' וכה"ג שמות דשדי[42] וצבאות[43] שהן בנו"ה ויסוד[42] ושם אד' במל'[44] כו' שז' שמות הללו הן עיקר בחי' התיקון דז' מדות דז"א דאצילות כידוע ואמנם שם הוי"ה הוא בבחי' הת"ת וע"ז א' מי כמוך באלים הוי"ה דוקא לפי שגם ששם אל או שם אלקים הוא במדות דחו"ג דאצילות אין בהן שלימות האמיתי דעצמות אא"ס שבאצילות רק בשם הוי"ה דת"ת דוקא וכמו שאמרו בני גד ובני ראובן אל אלקים הוי"ה[45] כו' שכוונתם הי' לייחד ולכלול ב' שמות דאל ואלקי' שבחו"ג בשם הוי"ה דוקא שהוא עיקר הכוללם יחד כו' והוא רק מטעם הנ"ל שבבחי' שם הוי"ה דת"ת מאיר בכלי שהוא השם כמו באור ממש בשוה מה שאין כן בזולתו כנ"ל וד"ל:

(ו) **והענין** הוא כידוע שעיקר ענין השמות הן בחי' הכלים[46] דוקא כי ענין הכלים הן בחי' האותיות שהן מגבילי' ומעלימי' לאור כמו עד"מ אותיות השכל שמגבילי' לאור עצם השכל כמו שהוא שאין נראה ונגלה עצם אור השכל הרוחני כמו שהוא רק ע"י צירופי אותיות המח' או הדבור וכה"ג באותיות שבמדות בחסד או דין שעצם אור החסד כמו שהוא נסתר ונעלם ומוגבל בצירופי אותיות שבו כו' וכך הוא בענין ז' השמות הללו דבחי' שם אל הוא בחי' הכלי לאור החסד דאצילות כמ"ש חסד אל כו' היינו שעצם האור דחסד העליון כמו שהוא נסתר ונעלם ומוגבל בשם זה דאל וכה"ג בשם אלקי' שהוא בחי' הכלי להגביל ולהעלים לאור הגבורה דאצילות כו' וכן בשאר המדות כמו אור הנצח והוד ויסוד שמוגבלי' ונעלמים בשמות דשדי וצבאות כו' וכן אור המל' בשם אד' כו' וכה"ג. אך עכ"ז נקראו בשם ז' שמות שאינן נמחקי' (כמו שם הוי"ה שהוא בחי' כלי לאור דת"ת כו') לפי שאור הקדושה העליונה דאור א"ס שבקו"ח דאצילות שורה בכלים שהן השמות דאל ואלקי' ושדי וצבאות וכה"ג כמו באורות ממש אעפ"י שהן בבחי' אותיות ושמות שמגבילי' האור וכמו שא' וארא אל אברהם כו' באל שדי[47] כו' וכן כה אמר ה' צבאות[48] וכה"ג בשם אד' ושם אלקים הכל הוא בבחי' אלקות ממש וע"כ אינן נמחקי' והעיקר הוא להיותם בבחי' התיקון דז' מדות העליונות דז"א כו' שהוא לנגד בחי' ז' מדות דתוהו שהי' האור ברבוי והכלי במיעוט ע"כ נפלו הכלים ונשברו[49] כו' עד שיש צד אחיזה לחיצוני' דק"נ בז"מ דתוהו כידוע שזהו שרש הע"ש[50] דנוגה דעשי' כישמעאל ועשו[51] כו' אבל במדות העליונות דבחי' התיקון בז' שמות הללו דאל ואלקי' כו' אין אחיזה כלל לחיצונים דק"נ רק מבחי' החיצוניות ואחוריים דאחוריים דשם אלקים במ"ח צירופים[52] האחרונים כו' כידוע שהוא בבחי' המותרות ונובלות שנופלי' מבחי' החיצוניות דחיצוניות הכלים כו' (וכענין ודוגמא דאברהם יצא ממנו[53] ישמעאל מבחי' מותרי החסד אל דקדושה וכן יצחק דגבורות דקדושה בשם אלקי' יצא ממנו[53] עשו מפסולת ומותרי כלים החיצונים דגבור' העליונה כו'). אך הנה בזה נבדל מעלת בחי' שם הוי"ה שבמדת הת"ת הגם שגם הוא אינו רק בחי' שם כלי לאור הת"ת דז"א דאצילות כו' שאין גם בחיצוניות דחיצוניות הכלי שבו שהוא שם הוי"ה שום צד אחיזה כלל לק"נ וכמ"ש וכבודי לאחר לא אתן[54] שהוא כבוד דשם הוי"ה (והוא בחי' יעקב שהוא בת"ת[55] שהיתה מטתו שלמה[56] בי"ב שבטים ונק' ישראל אשר בך אתפאר[57] בבחי' הת"ת שבו בחי' השלימות האמיתי מעצמות אא"ס שבאצילות שנק' שלימותא דכולא כו' וע"כ נק' יעקב איש תם יושב אוהלים דתורה[58] שהוא בחי' התיקון דתורה ששם בישראל[59] דוקא וע"כ אמרו דיעקב לא מת[60] שלא הי' בו שום תערובת מחטא עה"ד שהי' מצד השבירה דז"מ דכתיב בהו וימלוך וימת[61] כו') והוא רק מטעם הנ"ל שבבחי' הת"ת בשם וכלי שבו הוא כמו באור שבו וכמ"ש ה' אלקיו עמו[62] פי' כי מה שהשם נק' כלי המגביל הוא בבחי' שם אלקים

המצמצם שיש בשם הוי"ה דהגם ששם הוי"ה יש בכל הספי' היינו רק בבחי' האורות שלהם ואין הפרש בהם רק בענין הנקודות כנ"ל אבל בכלים שלהם הרי השם וכלי מסתי' על האור כנ"ל וע"כ ברבוי ההשתלשלו' בחיצוניו' דחיצוניות הכלים יכולים גם הע"ש לקבל כנ"ל אבל שם וכלי דשם הוי"ה בבחי' אור הת"ת גם שם אלקים שבו בשוה ממש עם האור כנ"ל ואינו מסתי' ומצמצ' כלל וע"כ אמר הוי"ה אלקיו עמו דמתייחד אלקי' בהוי"ה והיו לאחדי' ממש וקאי אדסמיך לי' ליתן טעם למ"ש לא הביט און ביעקב דוקא ולא ראה עמל בישראל[1] שהן בבחי' הת"ת מפני שה' אלקיו עמו וד"ל:

(ז) **וזהו** שא' מי כמוך באלים הוי"ה כו'. דלכאורה זהו פלא גדול מאד וכי יש אלקי' זולת שם הוי"ה ח"ו שא' מי כמוך באלים ה' כו' והלא אמר ואין עוד אלקים מבלעדי[2] כו'. אלא הענין הוא משום דגם בשאר שמות דאל ואלקי' וצבאות ושדי וכה"ג הן בבחי' אלקות ממש כנ"ל (ואדרבה בתחלה עלה במח' לברוא במדה"ד שהוא שם אלקי'[3] כמ"ש בראשית ברא' אלקי' וכל מע"ב הוא בשם אלקי' דוקא כמו ויאמר אלקים[4] ואח"כ שתף מדה"ר כו') וע"כ אינן נמחקי' כנ"ל עכ"ז א' מי כמוך באלים הוי"ה משום דשם הוי"ה שבמדת הת"ת שהוא קו האמצעי בכלל הוא העליון מכול' ושרש ומקור לכל בחי' שם הוי"ה שבכל ספי' ומדה וע"כ או' ה' אלקינו[5] היינו שם הוי"ה הכללי שהוא מקור לכל שם הוי"ה שבפרט בע"ס דאצילות הוא הוי"ה אחד[5] ממש בבחי' אח"פ שבעצמות אא"ס שהכל נכללים בו מטעם הנ"ל וד"ל. (אך מ"ש מי כמו' באלי' כו' משמ' ששם הוי"ה גדול מכל השמו' בין באורות בין בכלים דהגם שיש שם הוי"ה בפרט בכל המדות[6] וספי' בפנימי' שלהם גדול שם הוי"ה שבת"ת מכולם להיותו כולל כל ההויות כולם וגם בבחי' הכלים המגבילי' את האור גדול הוא שם הוי"ה משם אל ואלקי' כו' לפי שגם בבחי' הכלי שלו שהוא בבחי' אלקי' שבו מאיר האור דא"ס כמו באור הפנימית וכמ"ש ה' אלקיו עמו וכן א' בכמה מקומות הוי"ה הוא האלקי'[7] דכולא חד ממש כו' וד"ל). (ומ"ש עוד מי כמוך נאדר בקדש כו' דקאי אל שם הוי"ה דסמיך לי' שהוא נאדר בקדש היינו שמבחי' מ"ה דאור אבא שנק' קדש העליון כידוע שקדש מלה בגרמי'[8] כמ"ש בזוהר שהוא בבחי' אין דכתר שלמעלה מהתפשטות בהשגה דבינה וכמ"ש והחכ' מאין תמצא[9] הוא שמתלבש בשם מ"ה דהוי"ה בבחי' הת"ת דוקא כמ"ש מה שמו ומה שם בנו[10] שהוא בחי' פנימי' דאור אבא שבז"א כידוע וזהו נאדר בקדש בתוקף אור הקדושה שבפנימי' החכ' דכתר שנק' ח"ס כו' שאעפ"י שגם ב' המדות דחו"ג שרשם בח"ס דא"א אבל אין זה רק מחיצוניות שבו כי אין בהן שלימות דעצמות אור החכ' מאחר שהן בבחי' קו א' לימין או לשמאל ואין בכל א' שלימות מצד המנגדו שסותרו שמדת החסד סותר למדת הדין ומדת הדין סותר למדת החסד וכך הוא בשרשם בח"ס כח שכל המשכיל לחסד סותר לכח השכל המשכיל כלפי דין ואין זה נק' אמת אבל מדת הת"ת שכלול מדבר והיפוכו חסד ודין כאחד שהוא ההכרעה שבאה ממקור העליון משני הדיעות דחו"ג דהיינו בבחי' כתר שבחכ' וכמו קו המשקולת[11] שמכריע לימין או לשמאל הרי זהו הנק' מדת אמת דוקא וע"כ פנימית החכ' דתורה נק' אמת[12] והיא מדתו של יעקב בבחי' הת"ת שנא' תתן אמת ליעקב[13] וז"ש ונתתם לי אות אמת[14] כמ"ש בזוהר וד"ל):

(ח) (**ומ"ש** עוד נורא תהלות עושה פלא. היינו לפי שבחי' קו האמצעי שבת"ת עולה עד פנימית הכתר ג"כ שלמעלה גם מן החכ' שבכתר שזהו בבחי' פנימית הרצון והתענוג שנק' פנימי' דא"א וע"י כידוע כי הגם שברצון שלמעלה ממקור השכל יש מדות[15] דחו"ג שכאשר נוטה עצם הרצון לחסד ישכיל כל שכל לזכות כמו על אוהבו כנפשו או בנו ולהיפוך על שונאו ישכיל כל שכל לדין. וראי' מן השחד שהוא בפנימית הרצון יעור עיני חכמי'[16] להטות כח שכלו מדין לחסד כו'. אך בחי' ההכרעה מחו"ג שברצון הוא ממקור העליון שבפנימית הרצון שלמעלה מהתחלקות הרצון לחסד או לדין ע"כ יוכל לעשות הכרעה כלולה מב' הפכים דחסד ודין כו' וכמ"כ במדות שבתענוג שהוא פנימית הרצון בכלל ונמצא שמדת ת"ת שהוא בחי' ההכרעה שבחו"ג שנולד מן השכל הגלוי שרשו עולה בת"ת דכתר דא"א וזהו ישראל אשר בך אתפאר כו' ולמעלה מזה במדות דע"י שהוא בחי' התענוג העליון שמלובש ברצון העליון גם שם בחי' הת"ת שרשו מעצמו' פנימי' הכתר דע"י וז"ש ישכיל עבדי ירום כו' דקאי במשיח[17] ששרשו בח"ס דא"א ויעלה במדת הת"ת לבחי' ת"ת דע"י[18] כידוע שזהו כתר ש"ט שלמעלה גם מכתר תורה[19] דחכ' וכמ"ש בזוהר ונשא מסט' דאברהם[20] וגבה מסט' דיצחק מאד מסטר' דיעקב בחי' הת"ת דע"י וכידוע דחסד דע"י מלובש בגלגלתא דא"א[21] וגבורה דע"י במו"ס דא"א ובחי' הת"ת נעשה בחי' כתר לא"א כמו שזהו הכלל בכל ההשתלשלות[22] שמבחי' ת"ת שבעליון דוקא נעשה בחי' כתר לתחתון כמו שמת"ת דע"י (דאימא)[23] נעש' כתר לז"א וכן מת"ת דא"א נעשה כתר לאו"א[24] כו' ועד"ז גם בחי' כתר ש"ט דמשיח שנק' מאד הוא מסוף עולם הא"ס עצמו שנק' מאד אותיות אדם[25] כו' וז"ש נורא תהלות שנק' רדל"א דלא ידע ליה בר איהו[26] כו') ומ"ש עוד עושה פלא הענין הוא שגם בחי' הפלא דאור הכתר עצמו נק' בחי' עשי'[27] לבד לכך אמר עושה פלא וכידוע דאל"ף הוא חיצונית הכתר[28] שנמשך ממנו החכ' מאין ליש דאל"ף לשון אולפנא לימוד כמו אאלפך חכ'[29] אבל כשהחכ' עדיין בבחי' פנימית הכתר עצמו שנק' אין ממש נק' פלא שמופלא ונעלם לגמרי ונק' שכל הנעלם מכל רעיון[30] שזהו בחי' פנימי' ח"ס דא"א ונק' אמון מופלא[31] כו'. ולפ"ז כאשר א' עושה פלא שגם בחי' פלא זה עושה בבחי' עשי' שהוא בבחי' כלי שהוא ההתגלות מאין ליש היינו לפי שזה בא מבחי' עצמות אא"ס שבפנימית ע"י בחי' ג"ר שבו שנק' נורא תהלות הנ"ל ע"כ יכול לעשות את הפלא שיבא מהעלמו בגילוי בכלי ממש כמו לעושה נפלאות[32] כו' עושה ממש. ואמנם בחי' הגילוי הזה דפלא בכלי אין הכלי מסתיר כלל לאור מופלא זה וזהו עיקר האות שהוא בא מבחי' כח פלא העליון דוקא לפי שכאשר בחי' האין האמיתי שבעצמות אא"ס שמלובש בפנימית הכתר בא בלבוש וכלי אין הלבוש וכלי מסתיר ומעלים את האור כלל להיותו למעלה מן ההשתלשלות דאו"כ ששם העלם וגילוי שוין

ממש ע"כ גם הכלי יאיר כמו האור דקמי' כחשיכה כאורה[33] כו' וזהו שרש ענין הנ"ל בבחי' התת"ת שמובדל בזה משאר המדות ששם הוי"ה יש בו בחיצוניות הכלי כמו בפנימית האור ממש בשוה כנ"ל משא"כ שם אל ושם אלקי' שהכלים מסתירים על שם הוי"ה הפנימי' שבהן כו' וז"ש מי כמוך באלים הוי"ה בחי' ת"ת דז"א ששרשו הוא בבחי' אין האמיתי שבפנימי' הכתר שנק' נורא תהלות שהוא עושה פלא העליון בכלי כו' לפי שבחי' קו האמצעי דת"ת דוקא עולה עד פנימית הכתר ששם שורה עצמות אא"ס ממש וז"ש היש הוי"ה בקרבנו[34] שהוא שם מ"ה דהוי"ה דת"ת דז"א אם אין דכתר עצמו שהוא עיקר ושרש להוי"ה זה דז"א כו' כמ"ש בזוהר[34]. וביאור כל שרש הענין יובן ע"ד דוגמא מן הניסים שבודאי כל נס הוא בא מלמעלה מן הטבע הגשמי והוא מבחי' עלמא דאתכסי' כידוע ולזה נק' הנס בשם פלא שמופלא ומכוס' כו' ועכ"ז הרי בא בלבוש וכלי ממש במקום גשמי ובד"י הגשמיי' שהוא בבחי' הטבע שמסתיר ומלביש להפלאה זו כמו המקום שנעשה בו הנס ועכ"ז אין הלבוש וכלי מסתיר כלל כמו הניסים שבאי' למעלה מן הטבע ממש שנק' נפלאות כקי"ס ותח"ה וכה"ג שהרי הרואה מקום שנעשה בו הנס[35] צריך לברך עליו כו' וזהו עושה פלא שהפלא בא בעשי' בכלי ואין הכלי מסתיר כלל כקי"ס שהפך ים ליבשה שבא ההעלם לגילוי ממש א"כ ה"ז ענין גילוי האור הפלא בכלי כמו באור ממש להיותו סובל דבר והיפוכו כאחד ממש למעלה מן הטבע כא' עם הטבע ואין הטבע (בגי' אלקים)[36] מסתיר כלל וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים[37] אראנו נפלאות למטה בכלי ולבוש כמו שהן למעלה ממש וע"כ אמרו פסוק זה דמי כמוך כו' בשירת הים דוקא ודוגמא לדבר גילוי שכינה בהיכל ק"ק שמקום ארון אינו מן המדה[38] בשטח מקום הגשמי הרי בכלי המגביל שהוא גדר המקום יסבול האור כמו שהוא שאין הארון תופס מקום ועכ"ז משכנו דוקא במקום והיכל זה שזהו דבר והיפוכו כא' כו' וזהו מצד בחי' אור הכתר עצמו ששם אר"כ שוין כנ"ל וכן בגילוי השכינה בנביאי' בגוף גשמי ואין הגוף מסתיר כלל וכה"ג וד"ל:

(ט) **וזהו** ג"כ בבחי' התת"ת שסובל דבר והיפוכו חסד ודין כא' שמוכרח לומר שיש במדה זו מבחי' האין העצמי דפנימי' הכתר הנ"ל רק שבשרשו בפנימי' הכתר שעושה פלא העליון כו' הוא בבחי' ההעלם ובמדות דחו"ג ה"ז בא בבחי' גילוי ממש שהוא ההכרעה בדבר מה שע"י התת"ת שיש בו חו"ג כא' בפ"מ וד"ל. (וכך הוא ענין בחי' התת"ת שבחכ' דתורה[39] שכלולה מחו"ג דוקא כמ"ש מימינו אש[40] כו' דבר והיפוכו כא' להיות שרשה בפנימית אבא[41] שהוא פנימית ע"י[41] כנ"ל ובזה יתרון מעלת שם מ"ה דהוי"ה דת"ת דז"א שע"ז א' מי כמוך באלים הוי"ה שזהו שם מ"ה מלגיו דאיהו ארח כל האצילות שכוללם יחד כנ"ל) וראי' לזה ממה ששם הוי"ה דת"ת משתתף[42] עם כל השמות דאל ואלקי' כמו אל הוי"ה אל חסד שבת"ת וכן ה' אלקי' ה' אד' ה' צבאות וכה"ג וזהו שאנו רואי' שלע"ל יתגלה שם הוי"ה דת"ת דז"א מנרתקו שם אלקי' כמ"ש ונגלה כבוד הוי"ה[43] וראו כ"ב כמאמר שעתיד הקב"ה[44] להוציא חמה מנרתק' כו' ואעפ"י שנאמר כי שמש ומגן ה' אלקי'[45] שבחי' אלקים מסתיר על שם הוי"ה כמו המגן לשמש זהו בבחי' הוי"ה אלקים שבמל' שמסתתר להיות מקור לעולמות כידוע אבל בשם הוי"ה דז"א אין בחי' אלקי' שבו מסתיר כלל וכמ"ש כי ה' הוא האלקי' כולא חד וכן ה' אלקיו עמו שהן יעקב וישראל שנא' בו אשר בך אתפאר בת"ת שבח"ע דתורה וכן בלבוש וכלי דתורה אין הנגלה שבתורה בדצח"ם גשמיים מסתיר לאור הפנימי דח"ע דתורה כלל וראי' ממה שמשה קבל תורה[46] מסיני ומסרה כו' שנשתלשלה כ"כ עד דור האחרון ואין בה שינוי כלל כי דבריו חיים וקיימי'[47] גם עתה כמו במ"ת ממש דאורייתא סתים וגליא[48] אין הנגלה מסתיר לנסתר כלל ולכך א' אשרי מי שבא לכאן[49] כו' וכל העוסק בתורה הנגלה לשמה מגלי' לו רזי[50] כו' והכל מטעם הנ"ל בבחי' התת"ת שהאו"כ שוין בו וכן בישראל שה' אלקיו עמו כנ"ל לפי שהן בבחי' שם מ"ה דבחי' התת"ת ע"כ או' שמע ישראל דוקא ה' אלקינו ה' אחד כנ"ל וד"ל:

(י) **ומעתה** יש להבין בביאור ענין דבחי' התוהו והתיקון בפרטות שהן ג' מדרגות דעקודים נקודים וברודים וכמ"ש בע"ח דבחי' עקודים כל הע"ס עקודים בכלי א'[51] לבד ובנקודים כל הע"ס מתחלקים בי' כלים וברודים הוא בחי' התכללות דע"ס ברבוי הכלים מכלים שונים (והוא ענין נקודה ספי' פרצוף[52] שבחי' נקודה אין בה התפשטות כלל רק נקודה לבד שיש בה בהעלם בלבד כל הע"ס ואין מציאותן ניכר כלל ואין הפרש בין חכ' לחסד או בין ב' הפכים כחו"ג כלל וזהו בחי' העקודים שהע"ס עקודים בהעלם בכלי א' לבד שנק' נקודה כו' וספירה הוא כאשר ניכר במציאות ספיר' ומדה עכ"פ כמו אור מציאת החכ' ומציאת אור החסד וב' הפכים דחסד ודין כו' והוא בחי' הקו שיש בו בחי' המשכה עכ"פ כידוע בהפרש שבין נקודה לקו ובין קו לשטח[53] שהקו הולך ביושר מלמעלה למטה שמורה ענין אור המשכה מיוחדת עכ"פ משא"כ בנקודה שהיא בלתי המשכה כלל ובחי' פרצוף הוא בחי' שטח שנתלבש האור הנמשך ברבוי כלים שהוא בחי' ההתפשטות כמו השטח לאורך ורוחב וימין ושמאל כו' וזהו בפרצוף אדם דוקא כמשי"ת) וידוע שהשבירה היתה בבחי' נקודים שהע"ס מחולקים בי' כלים דוקא שכאו"א מאיר בכלי מיוחד בפ"ע וניכר ההתחלקות שלהם במספר י' ספי' עכ"פ משא"כ בבחי' עקודים שכלולים כא' ממש ואין בהן התחלקות כלל כמו בחי' הנקודה כנ"ל ואח"כ נעשה בחי' התיקון שהוא בברודים שהוא בחי' התכללות האורות בכלים שהוא בחינת פרצוף אדם כו':

(יא) **והנה** להבין כל זה (בתוס' ביאור ובפרטים רבים באופנים אחרים ממה שמבואר בפ' בראשית[54]). יש להקדים תחלה ביאור ענין המאמר דפתח אליהו[55] אנת הוא חד ולא בחושבן כו' (שבמאמר זה א' ג' מדרגות הנ"ל דענ"ב[56] כו') ותחלה יש להבין בכללות המאמר הזה ובמה שקשה בו מרישא לסיפא ובמה שכפל הדברים ב' וג' פעמים והכל בענין הי"ס כו' דהנה בתחלה א' אנת הוא חד דקאי בעצמות הא"ס

ממש שאו׳ לנוכח אנת כו׳ שהוא חד ולא בחושבן י״ס דמשמע אפי׳ בהעלם די״ס שנק׳ ע״ס הגנוזות[1] בהעלם עצמות המאציל כמו שלהבת הקשורה בהעלם בתוך הגחלת[2] כמ״ש בס״י והיינו שא׳ אנת הוא עילאה על כל עילאין דפי׳ עילאין וסתימין היינו בחי׳ ע״ס הגנוזות הנ״ל שהוא מושלל גם מהם ונק׳ סדכ״ס כו׳ דלמת״ב כלל[3] אפי׳ מחשבה סתימאה שהוא החכ׳ הקדומה שבהעלם העצמות ממש (וזהו למעלה גם מבחי׳ העקודים דבחי׳ נקודה הנ״ל שהוא רק בחי׳ הרשימו שנשאר בהעלם העצמות שקודם הקו״ח כמשי״ת שז״ש גליף גליפו בטה״ע[4] כו׳) וז״ש ולא בחושבן י״ס כלל והיינו שמסיים בסוף המאמר ולאו מכל אינון מדות כלל אפי׳ בהעלם כו׳ ואח״כ אמר אנת הוא דאפיקת י׳ תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין כו׳. וידוע בפי׳ תקונין[5] שהוא בחי׳ התלבשות האורות בכלים דע״ס דאצילות בג׳ מיני כלים רת״ס[6] פנימי אמצעי חיצון כו׳ דוקא וז״ש ובהון אתכסיאת מב״נ וכידוע דמבחי׳ חיצוניות הכלים דז״א עיקר הנהגת העולמות דבי״ע וכמו שמסיים במא׳ זה לבושין תקינת לון כו׳ וכמה גופין תקינת לון כו׳ ואתקריאו בתיקונא דא חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא ת״ת גופא נו״ה תרין שוקין כו׳ הרי מזכיר ציור אדם ברמ״ח אברים חיצונים כדרועא ימינא ושמאלא כו׳ (והוא בחי׳ התיקון דבחי׳ ברודים שבבחי׳ שטח כנ״ל שנק׳ פרצוף) וחוזר ואומר חכ׳ מוחא איהו מח׳ מלגיו בינה לבא כו׳ כ״ע איהו כתר מל׳ קרקפתא דתפלין מלגיו איהו שם מ״ה דאיהו ארח אצילו׳ ואיהו שקיו דאילנא כו׳ ולכאור׳ היה לו להזכיר תחלה לחכ׳ מוחא שהוא חכ׳ בראש ואח״כ התיקונין דחו״ג וגופא שהן המדות כו׳ אלא מפני שמדבר בבחי׳ התיקון דציור אדם ששרשו בעצמות המאציל ממש בבחי׳ שרש ההתכללות הזאת שבאדם עד מבלי ימצא ראש וסוף (כמשי״ת) וכמ״ש ואנת הוא דקשיר לון ומייחד לון ובגין דאנת ממש מלגיו דאדם זה כל מאן דאפריש בע״ס דז״א כאילו אפריש בך ממש משום דאדם אדמה לעליון[7] ממש כו׳ ולזאת חוזר לראש חכ׳ מוחא כו׳ משום דראש מקבל מסוף בבחי׳ התכללות דאדם וז״ש כ״ע איהו כתר מל׳ שנא׳ מגיד מראשית אחרית[8] כו׳ וכללותו הוא שם מ״ה מלגיו דאיהו ארח כו׳ וד״ל:

(יב) **ובזה** יתורץ מה שדילג מגבוה לנמוך כ״כ שברישא א׳ אנת הוא חד דקאי בעצמו׳ א״ס ממש (שלמעל׳ גם מעקודי׳) ואח״כ א׳ אנת הוא דאפיקת י׳ תקונין כו׳ שהוא בחי׳ ברודים בחיצוניות הכלים דאדם משום דאדם אדמה לעליון ממש (וכמשי״ת) והוא מה שמסיים ולא מכל אינון מדות כלל כנ״ל וד״ל. ואח״כ כפל עוד הפעם ואמר רבון עלמין אנת הוא עילת העילות סבתי[9] הסבות דאשקי לאילנא (שהוא בחי׳ אדם דע״ס בכלים הנ״ל) בהאי נביעו והאי נביעו כנשמתא דאיהו חיים לגופא ובך לית דמיון ודיוקנא כו׳ דלגיו ולבר כו׳. הנה בזה המאמר מדבר בבחי׳ הקו״ח שאחר הצמצום הראשון הנק׳ מק״פ וחללי[10] כו׳ (שהוא בבחי׳ קו עכ״פ שנמשך מבחי׳ הנקודה שהוא בחי׳ הרשימו שלפני הקו כנ״ל) שהוא מקור היותר ראשון לכל האורות דע״ס שבאצילות בפנימי׳ ומקיפין וגם שרש התהוות הכלים שלהם שנק׳ שמהן כמו שם ע״ב במילוי יודי״ן[11] הוא כלי לאור החכ׳[12] (והוא שרש ומקור לאור החכ׳ כמו שנאצל מן עצמות המאציל כמ״ש במ״א) ושם ס״ג בבינה[13] וכה״ג והוא הנק׳ קו[14] המדה[15] שמודד כל האו״כ וכל היח״ע שבהם מעילה לעלול מעליון לתחתון כו׳ ונק׳ בזוהר מתקלא או משחתא[16] כידוע והוא עצמו למעלה מבחי׳ מדה[15] (וע״כ ע״י הקו״ח יכול להחליף האור בכלי היפוכו כאור החסד בכלי הגבורה כמ״ש במ״א שזהו וי״ו דוהנורא[17] כו׳) וכמו שמסיים במא׳ זה לאשתמודע בהון עילאין ואיך יתנהגון עילאין ותתאין ואיך אשתמודעו עילאי מתתאי כו׳ שכל זה הוא אופני היח״ע דאבי״ע מאצי׳ לבי״ע בהמשכת מ״ד ומבי״ע לאצי׳ בהעלא׳ מ״ן שהאצילו בכלל נק׳ עילאי ובי״ע נק׳ תתאי כו׳ אבל ולית דידע בך כלל ובר מינך לית יחודא בעילאי ותתאי כו׳ לפי שהכל הוא ע״י קו״ח שעובר בתוך כל האצילו׳ ומקיף לכל כו׳ וז״ש דאנת לית לך שם ידיעא דאנת הוא ממלא כל שמהן ושלימו דכולהו וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא וכמו שא׳ תחלה בבחי׳ הקו״ח הזה שנק׳ עלת כל העלות מקור כל האורות כו׳ עכ״פ הוא בבחי׳ מקור הראשון להיות נאצל הע״ס מהעלם לגילוי ומקור שממנו נמשך גילוי מן ההעלם נק׳ נביעו וז״ש דאשקי לאילנא בההוא נביעו שהוא בחי׳ יסוד דא״ק בכלל כידוע שמבחי׳ מל׳ דא״ס ראשית הקו״ח נעשה כתר לא״ק[1] וממל׳ דא״ק נעשה כתר לע״י וא״א[18] כו׳ כמ״ש בע״ח והאי נביעו איהו כנשמתא לגופא כו׳ שהן בחי׳ מקיפין דנר״נ דז״א מבחי׳ כתר דא״א וע״י שמקבלים ממל׳ דא״ק בכלל (כמ״ש במ״א בענין קורא הדורות מראש מראש דא״ק[1] כו׳) אבל בך לית דמיון ודיוקנא מקיף ופנימי או״כ מכל מה דלגיו ולבר (וכמו הקו שאינו רק המשכה מצומצמת ביותר שאין ידוע עדיין כלל בה כל אופן ההמשכה בפרטות אלא הוא כולל כמה מיני המשכות בהעלם מכל אשר יומשך מן הקו בהתפשטות בשטח אורך ורוחב) ואח״כ אמר עוד אנת הוא חכים ולא בחכמא ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא כו׳ עד כולא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין כו׳ עד ולאו מכל אינון מדות כלל. והנה לכאורה בזה המאמר הרי שילש הדבר אחר שכבר הזכירו פעמיים במא׳ הא׳ דאנת הוא דאפיקת יו״ד תיקונין כו׳ ובמא׳ הב׳ דאנת הוא עה״ע כו׳ (שזהו בבחי׳ קו ושטח שהוא ספי׳ ופרצוף כנ״ל) וגם מאמר זה דאנת חכים כו׳ לכאורה סותר למ״ש במאמר הא׳ דחכ׳ מוחא איהי מח׳ מלגיו כו׳ וכאן אמר חכים ולא בחכ׳ ידיעא כלל וכן מבין ולא בבינה ידיעא וגם מזכיר כאן עוד פעם ב׳ בענין מספר הי״ס כסדרן מחו״ב למדות כמ״ש לאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא וברחמי דאית צדק ומשפט כפום עובדיהון דב״נ דין איהו גבורה כו׳ עד כולא לאחזאה כו׳ והלא כבר הזכיר מספר הי״ס במאמר הא׳ דאנת אפיק׳ יו״ד תקונין כו׳ עד גופין תקינת לון כו׳ ואתקריאו בתקונא דא חסד דרועא ימינא כו׳ עד חכ׳ מוחא בינה לבא כו׳ (רק שהזכיר חו״ב לבסוף אחר המדות וכאן מזכיר חו״ב בתחלה ואח״כ המדות וגם שם הזכיר בחי׳ המל׳ פה תשבע״פ כו׳ וכאן לא הזכיר בחי׳ המל׳ כלל)

ומ"ש צדק מלכותא קדישא הזכיר במקום מדת החסד כי לא אמר כאן רק דין דאיהו גבורה משפט עמודא דאמצעיתא שהוא הת"ת וצדק מל' מאזני צדק נו"ה תרין סמכי קשוט הין צדק אות ברית כו' וכשמסיי' א' אבל לאו דאית לך צדק ידיע' דאיהו דין ולא משפט כו' א"כ גם הצדק שהזכי' תחלה איהו דין ולא חסד וכבר הקדי' לומר דין דאיהו גבורה ומהו צדק מל' (וצריך ביאור וכבר מבואר כל זה בפרדס לפי דרכו וגם בכתבי האר"י ז"ל[20]):

(יג) **אך** הנה בדרך כלל נחלקו הג' מאמרים הללו שבמאמר דאליהו ע"ד ג' חלוקי המדרגות הנ"ל בעקודים נקודים וברודים שהוא בכללות ענין דנקודה ספי' פרצוף או נקודה קו שטח כנ"ל ובמאמר הא' דיבר בבחי' התיקון דברודים בהתלבשות האורות בכלים דוקא שהוא ציור אדם כמו שהוא ברמ"ח איברי' חיצוניים כמ"ש חסד דרועא כו' עד חכ' מוחא אור בכלי דוקא כו' וע"כ הזכיר חו"ב וכתר לבסוף כנ"ל. ובמאמר הב' מ"ש אנת הוא עה"ע כו' מדבר בחי' הקו"ח שנק' קו המדה כנ"ל דאשקי לאילנא בתוס' אורות ומוחין כו' ובמדה ומשקל דכל יח"ע בעילאי ותתאי כו' ושהוא ממלא כל שמהן כו'. ובכאן במאמר הג' אנת חכים כו' מדבר בבחי' העקודים בכללו' זהו בחי' הרשימו דנקודה שנשאר אחר הצמצום הראשון שלפני הקו"ח הנק' קו כו' וכמו בחי' הנקודה שאין בה גם בחי' המשכה כללית וכ"ש פרטות כלל רק כלול בה בבחי' ההעלם כל הע"ס שהן בהעלם בעצמות א"ס הנק' ע"ס הגנוזות בעצמות כשלהבת הקשורה בגחלת כנ"ל שאינו עדיין בבחי' מקור המשכות האורות דע"ס מן ההעלם לגילוי כלל וזהו שא' אנת הוא חכים פי' אנת ממש[21] שהוא עצמות המאציל ולא הזכיר כאן בשם עה"ע סה"ס[22] דאשקי כו' (ולא הזכיר כאן לבחי' כתר כי זהו בחי' הנקודה שכלול בה בהעלם חו"ב ומדות כו' שהוא כלי א' שעקודים בה הכל) ולא בחכ' ידיעא פי' שלא באה לגילוי מהעלמו בשם ידיע' עדיין גם לא בשם ע"ב וכה"ג והיינו בחי' החכ' הקדומה[23] שנעלמה בעצמות א"ס ממש שע"ז א' לתבונתו אין מספר[24] כלל (וכמו וה' נתן חכ' לשלמה[25] מחכ' דא"ס ממש וכה"ג בחסד דאברהם מחסד הנעלם בעצמות א"ס ע"כ יש מ"ד דזכות אבות לא תמה[26] כלל כמו חסדי ה' כי לא תמנו[27] כו' וכן אנו אומרים כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך[28] כו' וז"ש לית לך אתר ידיעא ולא אמר שם ידיעא כמו במאמ' דאנת הוא עה"ע כו' כי למעלה הוא מבחי' מקור לאו"כ אלא אתר דהיינו כמאמר הוא מקומו של עולם[29] ואין העולם מקומו דבחי' הקו"ח נק' מקומו ש"ע אבל בע"ס הגנוזות בעצמות ממש אין העולם מקומו וזהו דבר והיפוכו שהוא הנקודה והקו וכן מאמר דאיהו תפיס בכ"ע[30] ולמדת"ב כלל שהוא הקו"ח דתפיס בכ"ע ובאמת למדת"ב כו' כמו שהוא בבחי' הנקוד' כו'). וזהו פי' יחיד חי העולמים[31] חי העולמים בחי' קו"ח ומבחי' יחיד נמשך להיות חי העולמים ע"י בחי' הנקודה שנשאר אחר הצמצום ויחיד עצמו הוא למעלה גם מבחי' הנקודה וכמו שמסיים אבל לאו דאית לך צדק כו' ולא מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם שאין שם מספר יו"ד ספי' כלל וכמ"ש לפני אחד מה אתה סופר[32] וכמו ברישא שא' אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל (וכמשי"ת שזהו כמו עצמות הנפש בבחי' יחידה שלמעלה גם מיו"ד כחות הכלולים בה כו') וז"ש אלא לאשתמודע תוקפך וחילך לב"נ ולאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא ורחמי[33] כו' פי' בזה בא ליתן טעם בשרש ומקור להתהוות מציאות דע"ס דאצילות באו"כ בבחי' התיקון הנ"ל ע"י הקו"ח היפוך דנקודה היינו רק לאחזאה כו' כדי שיהיה הנהגת העולמות באו"כ דמדות דאצילות בצדק ומשפט שהוא בחי' התכללות דמדות דחכ' דתורה הקדומה שמלובש בז"א וע"כ צמצם א"ע להיות רק בבחי' נקודה א' לבד בבחי' עקודים בכלל ואח"כ יומשך בבחי' קו שהוא הקו"ח להיות המשכות דע"ס מן ההעלם לגילוי באו"כ (וזהו עד"מ אדם שיש בו פנימיות וחיצוניות שנק' או"כ שז"ש למעלה אפיק' יו"ד תקונין כו' עיקר שלמות המוחין ומדות בכלים שלהם הוא בהנהגתו בעולם ביושר שכלו וטוב מדותיו שעי"ז נשלם ג"כ עצם הנפש שזהו שא' ג"ש יושב ועוסק בתורה[34] וג"ש יושב ודן כו' אבל למעלה שאור אין סוף עצמו נק' שלימותא דכולא א' לאחזאה כו' אבל לאו דאית לך צדק כו' ולא מכל אינון מדות כלל אפי' בחי' שלימות דמדות אלה שנק' אדם אדמה לעליון אין זה רק בבחי' דמיון לבד מצד בחי' ההתכללות דאדם אבל א' כי לא אדם הוא[35] וכך אומ' וכל קומה לפניך לבד[36] כו' וד"ל). ונמצא סוף המאמר הזה מכוון עם תחלת המאמר דאנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם כו' וכן מ"ש עילאה על כל עילאין שהן ע"ס הגנוזו' בכלל שמושלל מהם לגמרי כו' ולמדת"ב כלל מח' שכוללת כל הע"ס שבהעלם (כמשי"ת) ומ"ש ולא בחכ' ידיעא היא חכ' הקדומה שכולל ציור קומה דיוצר בראשית[37] ומשום דנעוץ תחלתן בסופן א' מיד אנת הוא דאפיק' כו' כנ"ל. ואמנם בסוף המאמר שא' ולא מכל אינון מדות כלל דקאי גם על מדות דתורה שמתנהג עלמא בדינא ורחמי כו' הוא למעלה גם ממ"ש עילאה עכ"ע סדכ"ס כו' משום דגם סדכ"ס נק' בשם העלם להעלם ובא לגילוי בבחי' או"י דתו"מ באדם העליון אבל בבחי' או"ח אל העצמות ממש א' ולאו מכל אינון מדות כלל והוא מ"ש למת"ב כלל אפי' מח' דתורה שבעצמות ממש כו':

(יד) **ומעתה** יש להבין במאמר הזה במה שקשה בו מרישא לסיפא והוא במ"ש בתחלה אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל כנ"ל אפי' בהעלם כו' ואח"כ א' אנת הוא דאפיק' יו"ד תיקונין וקרינן לון י"ס כו' הרי מונה והולך בבחי' המספר דע"ס עכ"פ שהן עשר ולא תשע כו' באו"כ דוקא כמ"ש חסד דרועא ימינא כו' עד חכ' מוחא כו' ואם הכוונה על בחי' י"ס הגנוזות בעצמות המאציל שזהו מ"ש במא' הג' אנת הוא חכים ולא בחכ' ידיעא כו' כנ"ל הרי גם בזה יש מספר עשר ולא תשע כו' כמ"ש חכים ומבין כו' דין דאיהו גבורה כו' ואע"פ שאינו עדיין בבחי' גילוי או"כ אלא המה מיוחדים וכלולים בעצמות המאציל עכ"ז הרי יש עכ"פ מספר י' ובעצמות א"ס ממש אין שם מספר יו"ד כלל כנ"ל וצריך לומר שהכוונה במ"ש ולא בחושבן י"ס היינו שאין היחוד

בעצמות המאציל במספר יו"ד שנק' אחד המנויי שבא במספר כו' אלא אנת הוא חד בבחי' אחדות הפשוטה ממש (שנק' יחיד) וזהו ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם כנ"ל. אך יקשה בזה ב' דברים א' מהו שחוזר ומפרש דבריו אנת הוא דאפיק' יו"ד כו' ואנת הוא חכים כו' שכל זה אינו אלא היחוד בע"ס הגלויות וע"ס הגנוזות ונעלמות שהוא היחוד והתכללות במספר י' עכ"פ ואין זה ערך כלל ליחוד האמיתי שבעצמות ממש שהוא בבחי' האח"פ בתכלית שנק' חד ממש ביחוד העצמי ממש שאינו בחושבן י"ס כלל וכמ"ש לפני א' מה אתה סופר כנ"ל וכמו שמסיים ולא מכל אינון מדות כלל כנ"ל ועוד איך יתכן לשון יחוד כלל בבחי' העצמות ממש אפי' בבחי' יחוד עצמי מאחר שנק' יחיד ממש שהוא אור פשוט אחד בתכלית הפשיטות ואיך א' אנת הוא חד כו' וד"ל:

(טו) **אך** הנה עדיין הוא בדרך כלל שאין זה כמפרש דבריו במ"ש אנת הוא דאפיק' או אנת הוא חכים כו' וגם מ"ש אנת הוא עה"ע כו'. אלא בא לספר בשבחו ש"מ שהוא עצמו' אא"ס ב"ה מלמעל' למטה ואיך שגם אחר שנאצלו הע"ס באו"כ מן ההעלם לגלוי הוא רק כדי לאחזאה כו' אבל לאו דאית לך כו' ולא מכל אינון מדות כלל מפני שכולם המה מיוחדי' בעצמות אור הא"ס כמו שהי' טרם שהאציל ע"י צמצום הראשון כו' והיינו שא' תחלה אנת הוא חד בחי' עצמות אור הא"ס ממש שהוא אנת ממש שלפני צמצום הראשון שהי' אור הא"ס ממלא את כל החלל כו' כמ"ש בע"ח[2] שאז נק' יחיד והוא שא' חד באחדות פשוטה בתכלית ולא בחושבן י"ס כלל (ומה שא' לשון יחוד עכ"פ היינו ביחוד העצמי דהוא ושמו בלבד שנק' התגלות אור העצמות שמיוחד באח"פ בעצמותו ממש כמשי"ת) ונק' עילאה על כל עילאין כו' שהוא מושלל ונבדל בערך גם מן העילאין שהן ע"ס הגנוזות ונעלמות בעצמות המאציל שזהו מה ששיער בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפועל בגלוי מן ההעל' כו' ברצון וחכמ' ומדות וזהו שא' גליף גליפו[3] בטה"ע כו' כפי' האר"י ז"ל שזהו ששיער בעצמו כל פרטי הע"ס שנמשכו מן הקו"ח כו' ומפני שאין ערך זה ששיער כו' לגבי עצמות אור הא"ס ממש ע"כ הוצרך לצמצם א"ע בצמצו' הראשון הנק' מק"פ וחלל ריקן כו' ונשאר רק רושם א' שלפני הקו"ח כו' שכלול בו כל הע"ס בכח והעלם גדול ובהתכללות גדולה (והוא כמו בחי' העקודים שי"ס עקודים ונעלמים בכלי א' כנ"ל וד"ל) וע"כ הקדים תחלה מא' דאנת הוא חד כו' כדי שיובן מזה הטעם ליחוד הע"ס במאצילם גם אחר שנאצלו באו"כ והוא שמספר אח"כ בירידת אור הא"ס אחר צמצום הראשון וא' אנת הוא דאפיק' כו' ע"י הקו"ח שנמשך מן הרשימו שאחר הצמצום כו' ואיך שנק' עה"ע כו' דאשקי להאי אילנא כו' ואי אנת תסתלק כו' עד שגם בע"ס הגנוזות שנק' חכים ולא כו' שהן מיוחדי' בתכלית בעצמות לאו דאית לך מכל אינון מדות כלל שזהו שחוזר לתחלת דבריו דאנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם כמו שהי' קודם הצמצום הראשון ממש וד"ל:

והנה[4] מעתה יש להבין בביאור כל זה בנפש האדם למטה דלכאורה מובן מכל הנ"ל שאין כאן רק ב' מדרגות בכלל דהיינו ע"ס הגנוזות בעצמות וע"ס הגלויות שא' אפיק' י"ס כו' וע"ס הגנוזות הן בבחי' ההתכללות בהעל' עד שאינם ניכרי' במציאות כלל ונק' ע"ס בלי מה בלי מהות כלל כו' (שזהו כמו בחי' העקודי' בבחי' נקודה כנ"ל) וא"כ מהו בחי' הנקודו' שהן י"ס בהתחלקות ניכרת לי' במציאות ספי' ובכלי מיוחד בפ"ע דוקא. ועוד יש להבין איך ימצא מספר י' בע"ס הגנוזות בעצמות דאם הן גנוזות בהעלם העצמו' ממש הלא אור העצמות הוא אור פשוט בתכלית למעלה ממספר והתחלקות לי' כנ"ל. אך הנה באמת ג' מדרגות הן נקודה ספי' ופרצוף כנ"ל ויובן זה באדם למטה כידוע שהאדם כלול מג' מדרגות אדם פנימי ואדם אמצעי ואדם חיצוני[5] אדם פנימי הוא הנק' בשם נפש אדם שהוא בבחי' רוחניות ממש כנפש האדם עצמה כמו שהיא טרם בואה להתלבש בגוף ואדם אמצעי הוא כאשר הנפש הרוחני' מתחבר ומאירה בכלי אברי הגוף ואדם חיצוני הוא מה שאיברי הגוף פועלים פעולתם בחיצוניות (והוא בחי' פרצוף אדם ברמ"ח אברי' שהוא בחי' ברודי' שזהו שא' אפיק' יו"ד תקונים כו' חסד דרועא כו') ודרך כלל הן הנה הי' כחות שבנפש כמו הרצון ושכל ומדות כו' שנמצאי' במספר יו"ד גם בנפש האדם עצמו אלא שהן כלולים שם בתכלית בהעלם עצמות הנפש עד שאינן ניכרי' שם במציאות כלל וכלל והן מתכללים ומתאחדי' שם בתכלית עד שאין שם מציאות רצון נבדל בפ"ע ומציאות שכל בפ"ע כו' מאחר שאין שם מציאות כחות נגלות כלל רק כלולים בהעלם בעצמות הנפש ממש שהיא פשוטה בלתי מורכבת מדבר מה במציאו' כמציאו' רצון או שכל כו' ועכ"ז הרי נקרא' בשם נפש אדם דוקא אלא שנק' אדם פנימי ולמה נקראת נפש אדם אם היא מושלל' מכל כחות אדם לגמרי אלא צריך לומר בהכרח שיש בנפש כל הי' כחות דרצון ושכל ומדות ע"כ נק' נפש אדם דוקא אלא שנכללים בה בתכלית ההעלם כאילו אינן במציאות כלל וכלל וזהו בחי' אדם פנימי כו' וראי' לזה ממה שאנו רואי' שמיד בבוא הארת אור הנפש הרוחנית הזאת להאיר בכלי' ואברים של הגוף שם מתגלים במציאותן במספר והתחלקות לי' כחות רצון ושכל כו' וכל א' וא' ניכר דוקא במציאות בפ"ע הרצון במהות ומציאו' בפ"ע והשכל במהו' ומציאות בפ"ע ובכלי מיוחד בפ"ע דוקא כמו הרצון במח' בגידי המוח והשכל במוח הגשמי שנק' צורת אור השכל בחומר המוח לפי מזיגותו בקטן לפי קטנו ובגדול לפי גדלו כמו לפי שכלו יהולל איש[6] וכן במדות שבלב לפי תולדות מזיגת טבע הלב כן יאיר בו אור המדות חסד או דין אוי"ר ותפארת ורחמי' ונצח והוד וכה"ג גם באיברי' חיצונים יותר כמו כח הראי' בכלי העין וכח השמיעה בכלי האוזן וכח הפעולה ותנועה בידי' וכח ההילוך ברגלים וכה"ג שאנו רואי' שכח הראי' שבכלי העין החומרי הוא כצורה בחומר מוגבל ומורכב בו לפי מזיגת כלי העין וכן כח השמיעה באזן החומרי כו' וכן באברי' הפנימיי' כמו הריח בחוטם ודבור בפה שהן

רוחניים יותר ועכ"ז מחולקי' הן כאו"א במציאות בפ"ע ובכלי מיוחד בפ"ע דוקא ואין להם חבור וקשר זע"ז כלל שהרי א"א שהעין ישמע כו'. וזה לכאורה יפלא מאין נמצא כל הכחות הללו באברי הגוף במציאות גמור בצורה וחומר (שנק' אור וכלי המגביל ומתאר כו') כמו צורת השכל במוח והראי' בעין כו' (מיד שנתהווה החומר שיהי' מוכן לקבל הצורה הרוחנית כמו ויפח באפיו נ"ח' באדה"ר אחר שעשה גולמו כו' וכצורת הנפש באיברי הגוף בבטן דהתהוות החומר קודם לצורה כמ"ש בע"ח דבנין הכלים קודם לאורות לפי ששרש התהוות הכלי' למעלה משרש התהוו' האורות (וז"ש אפיק' יו"ד תיקונין שהן כלים וקרינן לון י"ס כו') אם לא שבעצם הנפש ממש כבר נמצא מציאות' העצמי' כמו שהן בבחי' הרוחניות שבנפש עצמה ומשם באו להאיר באברי' שבגוף להיות בבחי' צורה לחומר שאין כל חדש בעיקר המציאות שלהם רק שיצאו מבחי' ההעלם לגילוי בלבד וא"כ הרי כבר היו מציאות הי' כחות בעצם הנפש ממש רק שהיו כלולים שם בהעלם עצמות הנפש בלתי ניכרים במציאות כלל וכלל מצד התכללותם בעצמות הנפש (שהיא למעלה מהם כנ"ל) ומטעם זה עצמו אינן מחולקים שם כלל כאו"א בפ"ע אלא כולם בהתכללו' א' כמו כח הרצון עם כח השכל והשכל עם המדות אינם נבדלי' זה מזה כלל שאין ניכר מציאות כח השכל במציאו' בפ"ע נבדל מכח הרצון כלל והמדות אינן נבדלי' מן כח השכל אלא כולם יחד כא' ממש כלולים בעצם הנפש גם כח השמיעה וכח הראי' נכללים בעצם הנפש עם כח הרצון ושכל בלי התחלקות כלל ביניהן ואעפ"י שבבוא הארתן והתפשטות' באברי' שבגוף כל א' מובדל בפ"ע שאין השכל שבמוח בא כ"א אחר אור הרצון והמדות אחר השכל וראי' בעין ושמיעה באוזן כו' ויש לכל א' כלי מיוחד בפ"ע דוקא כנ"ל:

(טז) **ולפ"ז** הרי יובן עכ"פ שיש מספר לכחות הנמצאי' וכלולים בעצם הנפש במספר י' רצון ושכל כו' הגם שהן כלולים שם בתכלית ואינן ניכרים במציאות כלל רק שאין המספר שם בהתחלקות ניכרת עדיין ומיד שיבואו להאיר אור בכלים שהן איברים שבגוף מתחלקי' כאו"א במציאות ניכרת בפ"ע ובמקום מיוחד כמו השכל בכלי המוח והראי' בכלי העין ואז א"א שיחליפו כל א' בזולתו כמו שא"א שהעין ישמע והאזן יראה אלא כל אור בכלי וחומר שלו כו' (ודמיון לדבר ממה שאנו רואים בעת שאדם ישן הרי כל כחות האיברי' פנימי' וחיצונים מסתלקי' ועולי' ונכללין בעצם הנפש ממש גם כח השכל שבמוח וראי' שבעין ושמיעה שבאוזן ומדות שבלב כו' ומיד שיקיץ מן השינה חוזרים לבא באברי הגוף כל אור בכלי שלו השכל במוח וראי' בעין בלי עכוב כלל) ובאמת יש להפלא בזה מאד דהלא ודאי אנו רואי' בחוש וממילא מובן שאין ערך כלל וכלל למציאות הכחות הנמצאים באיברי הגוף הגם שהן רוחניים כמו כח הראי' שבעין וכח השמיע' שבאוזן לגבי כח הראי' וכח השמיעה שכלולים בעצם הנפש ממש שכח הראי' בעין גשמי תראה ותביט דבר גשמי ותשמע באוזן הגשמי קול גשמי ואיך לדמות ולומר שבערך וסוג זה הגשמי תראה הנפש ג"כ בכח הראי' הרוחני' ובכח השמיעה הרוחנית הכלולים בה מאחר שגם כח הראי' הרוחנית ממש כלולה בה בלי היכר במציאות כלל וגם לראי' ושמיעה דנפש עצמה אין ערך לדמות כלל ראי' ושמיעה גשמי' וכמו בג"ע שהנשמה שומעת ורואה בראי' השכלי' הרוחני' וכן בדבור הרוחני (כמו ששמע ב' רוחותי' מספרי' זע"ז כו' וכמו גם במלאכים דכתיב וקרא זא"ז' כו' דבור שלהם דק הרבה יותר ממח' שלנו כו') וכמו שא"א לומר שהנפש תראה ראי' גשמי' כך ממש א"א לומר שהנפש תשכיל שכל גשמי המאיר בכלי המוח שהרי שכל וסברא זו שבאה להאיר בכלי המוח הגשמי מתלבשת ומאירה לפי אופן ערך כלי המוח הגשמי כמו ההתחכמות בדבר ענין הגשמי הבא בבחי' הגשמה הגם שהוא דבר חכ' ושכל א"א לדמותו בערך כלל לגבי כח השכל הרוחני שבעצם הנפש המשכיל כל שכל רוחני כהשגת שכל רוחני האלקי שהנשמה תשיג בכח השכלי שבה בג"ע (וגם אין זה כערך שכל שבעשי' גשמי' לגבי שכל שבמושכל עמוק שמשיג כלי השכל במוח שעכ"ז זה וזה מסוג שכל המושג במוח גשמי כו') כי כח השכל שבעצם הנפש הוא רוחני בערך הרוחניות שבעצם הנפש ואין לשכל הנק' התחכמות בדבר מה ערך לזה כלל עד שהוא מושלל ומובדל בערך לגמרי באופן שלא נוכל לומר שיהי' מכח השכל שבנפש שרש ומקור להתהוות מציאות שכל האנושי שבמוח הגשמי גם לא ככח הצומח שבארץ שמגדל ומצמיח מן הרוחני אל הגשם דעשב הצומח בארץ הנתפס במישוש וראי' ושרש כחו הרוחני אינו נתפס בראו' כו' עכ"ז יש להם חבור זע"ז עכ"פ מאחר שצומח זה אינו דומה לחבירו שיש כח מצמיח ומגדל עשבי' ויש מצמיח ומגדל פירות בכמה מיני' שונים במראיהן וטעמיהן כידוע שגם במין א' כמו בתפוחי' יש מתוקי' וחמוצים שבודאי יש בכח הרוחני הצומח בחי' טעם המתיקות ברוחניות ובתפוח חמוץ גידולו מן הרוחני מבחי' חמיצות שברוחניות (שהן בחי' חו"ג) וכן בצומח דעשבי' יש עשבי' רעי' ועשבי' טובי' וכה"ג וא"א לדמות צמיחת השכל במוח לטוב או לרע לחסד או לדין מן כח השכל הרוחני שבעצ' הנפש (כמו חכמי' להרעי' כו') מאחר שכחות הרוחניים שבעצם הכלולים בה הן נבדלים לגמרי בערך מהיות גם מקור להתהוות מציאות כחות הגשמיי' שבאברי' שבגוף דכמו שא"א לומר שהנפש תראה בראי' גשמי' כנ"ל כך א"א לומר שתשכיל בשכל גשמי המושג במציאות שכל וא"כ א"א לומר ג"כ שיומשך מכח השכל הרוחני מקור להתהוות שכל גשמי מאחר שאין ערך ויחוס כלל ביניהן וכך הוא בכל הי' כחות שבנפש ופרטיהן שמושללין לגמרי מכל תואר מציאות כחות הנגלים באיברי הגוף הנראי' לנו לא מיני' ולא דוגמתם כו'. אך הנה עכ"ז אנו רואים בחוש שיש חבור וקשר גדול לכחות הנמצאים בגוף בכחות הרוחניות הנעלמי' בעצמות הנפש ממש דהיינו שכח הראי' הרוחניות שבנפש עצמה תאיר בעצמה מן ההעלם לגילוי בראי' הגשמי' וכן כח השכל הרוחני תוציא בעצמה לשכל הגשמי שבמוח בכל פרטי אופנים שונים וכך הוא בכל פרטי הכחות שמסתעפי'

מן הי׳ כחות הרוחני׳ שבנפש עצמה דוקא (וראי׳ מן השינה שמסתלקי׳ הכחות בעצמות הנפש ומיד חוזרי׳ להאיר כל א׳ בכלי שלו מיד בהקיצו וגם החלומות הן מהרהורי לבו׳ שביום דוקא כמ״ש במ״א) ואף הכחות הפנימיים יותר כעונג ושמחה אנו רואי׳ שמיד שתשמח הנפש בעצמה כן מיד יתפעל בעונג ושמחה בדם שבפנים שיאירו פניו וכן מהיפוכו מצער ויגון הנפש שנק׳ מרת נפש[2] מיד יהיו פניו רעים בלקותא שבדמי׳ הגשמיי׳ וכן בחכמת אדם שמשכיל מכח השכל שבנפש יאירו בפני׳ בגשמיות כמ״ש חכמת אדם תאיר פניו[3] כו׳ וכן כח הרצון שבמוח מתפעל מיד מחמת כח הרצון שבעצם הנפש אם לטוב וחסד ורחמים או להיפוכו לדין ורוגז כו׳ שהן המדות חו״ג כו׳ וכן במאכל ומשתה הגשמי׳ תשבע הנפש בעצמ׳ בתענוג כו׳ ולהפוכו בתעני׳ תחלש כח הנפש בעצמה כמו ועניתם את נפשותיכם[4] שנק׳ ענוי הנפש בעצמה כו׳ וכה״ג וא״כ אנו רואים בחוש שכחות הגופניים אחוזים וקשורי׳ בכחות הרוחניים שבנפש עצמה והיו לאחדי׳ ממש וד״ל:

(יז) **אך** הנה בהכרח צריך לומר שיש בחי׳ ממוצע בין הכחות הכלולים בעצם הנפש ובין כחות הנמצאי׳ באיברי הגוף (והוא הנק׳ אדם אמצעי שמחבר הנפש בגוף להמשיך אורות בכלים כו׳) כי הכחות הכלולים בנפש עצמה הגם שהן נבדלים בערך מהיות גם מקור להתהוות כחות שבגוף. אך עכ״ז הרי באי׳ ויורדי׳ להאיר בגוף בהתחלקות בכלים רבי׳ היפוך בחי׳ ההתכללות שלהם בעצמות הנפש ואמנם הוא ע״י דילוג הערך ממהות למהות אחר שאינו מערכם ודוגמתם כלל כנ״ל וכמו שאנו רואי׳ זה גם בכללות האור והחיות שנמשך מעצם הנפש בגוף שאין ערך ויחוס כלל ביניהן שחיות הנפש בעצם הוא אור וחיות רוחני מאד מובדל בערך לגמרי מחיות הגשמי שבדם האיברי׳ ועכ״ז קשורי׳ והיו לאחדים ממש כמ״ש כי הדם הוא הנפש[5] (ונק׳ אדם א׳ דם[6] כידוע) שהרי הנפש מתפעלת בעצמה מן מאורעות הגוף כנ״ל בהתפעלות העונג וצער שבגוף שבא מן התפעלות הנפש עצמה בעונג או צער וכן להיפוך מיסורי׳ וצער שבגוף תתפעל הנפש כו׳ כתעניות או מאכל כו׳ או קלקול ומכה ביסורים שבגוף תתפעל הנפש בצער ולהיפוך מתענוג הגוף כו׳ ובאמת מצד עצם הנפש ממש אינה מתפעל׳ ממקרי הגוף כלל כמו שלא נוכל לומר שנפש הרוחניות בלא גוף כלל שתתפעל מיסורי׳ גשמיים או מעונג גשמי כמאכל וכה״ג אלא רק מצד חבור כחות הנפש בגוף הוא שתתפעל ממאורעות הגוף כידוע ואין זה רק ע״י בחי׳ הממוצע[7] שיש בו מבחי׳ כח ואור הנפש עצמה הרוחנית שיורד ונמשך ובא בבחי׳ שינוי המהות לגמרי להתלבש בדם[7] להיות בבחי׳ חיי בשר ודם הגשמיי׳ שהוא בא בשינוי המהות לגמרי בכל פרט ופרט בכחות שבגוף כשכל גשמי במוח וראי׳ גשמי׳ בעין כו׳ כנ״ל והוא המחבר ומקשר לנפש בגוף והיו לאחדי׳ ממש עד שהנפש בעצמה תתפעל ממקרי הגוף מפני שכל כח מכחות הרוחניים שבנפש מאיר בכלי הגוף ובא ונמשך להיות בבחי׳ צורה לחומר במציאות ניכרת ובהתחלקות הכלים שהן האברים (וענין הממוצע הזה הוא שמרוחניות עצם הנפש מתצמצם להיות בהגשמה ונק׳ גשמיות שברוחניות ואז יוכל להיות ממנו רוחניות שבגשמיות בדם ובשר שנק׳ חיי בשר וז״ש כי הדם הוא הנפש ממש רק שבאה הנפש בדילוג הערך ממהות למהות כו׳ ובהסתלקו׳ הנפש בהעדר הכלים תבא הנפש לבחי׳ העצמות שלה שאין לה יחוס וערך עם תוארי׳ הגופניים כלל כי כל הכחות הכלולים בה הם מתאחדים בעצמ׳ ממש כנ״ל. וראי׳ לזה ממה שנפש אחת תבא בגלגולים[8] בכמה גופי׳ שונים ולהיפוך שתתגלגל בדומם[9] כו׳ כמ״ש במ״א) וזהו ג״כ בכל התהוות גשם מן הרוחני שהוא ע״י בחי׳ ממוצע דוקא כמו צמיחת העשבי׳ מן המזל הרוחני או כח הצומח שבארץ גם זה בא ע״י ממוצע ע״ד הנ״ל בחיי בשר מחיי הנפש (והדמיון בזה ידוע מכח התנועה שכלול בחי עצמו לגמרי ומתפשט להניע תנועה ופעולה בפ״מ שבא בשינוי המהות להיות בפעול׳ גשמי׳ וכך הוא הכח שיורד מעצמות הנפש להחיות כל הגוף בכלל ובפרט כו׳). ונמצא מובן שיש כאן ג׳ מדרגות א׳ עצם הנפש ממש כמו שהיא כאשר כחות שלה כלולים בה בעצמות ממש טרם בואם לגוף שהן בתכלית ההתכללות בלתי ניכרים במציאות כלל שאין מציאות רצון או שכל ניכר במהות אעפ״י שבודאי יש כח השכל בנפש עצמה ונק׳ נפש השכלית וכן מציאות הרצון ומדות אך הן בהעלם גדול בנפש. וממילא מובן שאין בהם שום התחלקות כלל כנ״ל ומובדלים בערך לגמרי ממציאות הכחו׳ שנגלים בגוף כנ״ל ונק׳ אדם פנימי כנ״ל. והב׳ מה שע״י בחי׳ ממוצע כנ״ל נמשך מכחות הנפש בדילוג הערך בשינוי המהות להאיר באברי הגוף במציאות ניכרת ובהתחלקות כאו״א בפ״ע כמו אור השכל הרוחני שמתהוה במהות שכל גשמי בכלי המוח והראי׳ הרוחנית שמאיר בראי׳ גשמי׳ בעין וכה״ג (שנק׳ אדם אמצעי כנ״ל) עד שלא ישנה כל א׳ תפקידו בכח הארתו מכמו שמאיר ממקורו מכחו ושרשו הרוחני שבכחות הכלולים בעצם הנפש ולא יחליף אור להאיר בכלי שאינו שלו כמו שהאזן לא תראה והעין לא תשמע וכה״ג. והג׳ מהות הכחות שנמצאי׳ באברים בהגשמה בראי׳ גשמי׳ בכלי העין וכה״ג בשכל גשמי שבמוח (ובכלל הוא שנק׳ חיי בשר ודם שנק׳ אדם חיצוני כנ״ל) וג׳ מדרגות הללו הרי מתקשרי׳ ומתחברים כא׳ ממש עד שעפ״י כח הרצון והשכל שבעצם הנפש בהעלם נמשך להיות בבחי׳ רצון ושכל במוח להניע ידו ורגלו או לעשות פעולה גשמי׳ וכה״ג וד״ל:

(יח) **והנה** הנמשל מכל זה יובן ג״כ למעלה בבחי׳ אדם העליון דאצילות שכלול מע״ס כח״ב ומדות כו׳ באו״כ שזהו כמו הרצון ושכל ומדות באדם התחתון למטה כי בצלם אלקי׳ ממש עשה את האדם[10] כידוע ויש בו ג׳ מדרגות ע״ד הנ״ל באדם למטה (היינו בחי׳ אדם פנימי ואדם אמצעי ואדם חיצוני) א׳ בחי׳ ע״ס הגלויות באו״כ בציור אדם (שהוא אדם חיצוני) והוא כמו מהות הכחות הנגלי׳ באדם בכלי גופו כמו אור השכל בכלי המוח והראי׳ גשמי׳ בכלי העין וכה״ג שפועלי׳ פעולתם בחיצוניות כאו״א בפ״ע דוקא בכלי המיוחד לו כנ״ל ובכללם הן מספר י״ס כח״ב ומדות שבאים

בגילוי באצילות והיינו מאמ׳ הא׳ דאליהו מ״ש אפיק׳ יו״ד תקוני׳ וקרינן לון י״ס כו׳ חסד דרועא ימינא כו׳ חכמ׳ מוחא בינה לבא כו׳ שכל א׳ מהע״ס ניכר במציאות מורגש בכלי שלו בהתחלקו׳ דוקא וגם לא ישנה תפקידו שלא יפעול פעולת אבר זולתו כי לא יוחלף אור בכלי שאינו שלו וכ״ש שלא יאיר בהיפוכו ומנגדו כאור החסד בכלי הגבורה וכה״ג וד״ל. והב׳ בחי׳ הממוצע הנ״ל (שנק׳ אדם אמצעי) שהוא כח ומקור של כל אור ואור דע״ס הגלויות כמו שהן באי׳ ונמשכי׳ מבחי׳ העלם די״ס שבעצמות המאציל להיות בגילוי אור בכלי בדילוג ערך בשינוי המהות כנ״ל שבאי׳ בהתחלקו׳ כל כח ומקור מיוחד ונבדל בפ״ע דוקא כמו י׳ כחות שבאדם למטה שכח הרצון שבנפש שהי׳ בהעלם בנפש יצא ונמשך להאיר אורו בגילוי בכלי המיוחד לו (ולא יאיר ממקורו מן ההעלם לגלוי במהות מדה אחרת ולא בכלי שאינו שלו כמו שהאורות שבכלים עצמן לא ישנו תפקידם כנ״ל) וכמו הניצוצות שבאי׳ בהתחלקות מנר או שלהבת א׳ כמ״ש בזוהר כהאי בוצינא׳׳ דאדלק מיני׳ לכל סטר כו׳ ולא נגרע האור כלל בשלהבת הנר עצמה כך כמה מיני המשכות כחות דרצון ושכל ומדות נמשך מכחות שבעצם הנפש ההיולי ולא נגרע כחה בעצם הנפש כלל כו׳ וכך הוא בי״ס דאצילות שנמשכו מבחי׳ ההעלם שלהם שהוא בבחי׳ הקו״ח בכלל שהוא מקור היותר ראשון להמשכות הע״ס דאצילות באו״כ מקיף ופנימי (וכמו שמקו א׳ נמשך בכמה אופנים שונים שהכל הי׳ נכלל בקו זה בהעלם כו׳ וכענין קורא הדורות מראש מראש דא״ק שבראשית הקו כנ״ל) והוא מאמר הב׳ דרבון עלמין אנת עה״ע וסה״ס דאשקי לאילנא בהאי נביעו והאי נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא כו׳ וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כו׳ כגופא בלא נשמת׳ שהן כלים בלא אורות כלל כי זהו בחי׳ המקור לי״ס הגלויות בכלים שהוא בא מבחי׳ ההעלם דע״ס שנמשך כאו״א בהתחלקות דוקא וזה בא מבחי׳ הקו״ח דאשקי לאילנא כו׳ ונק׳ חי העולמי׳ כנ״ל מפני שזהו בחי׳ כח ההעלם שבא לגילוי דוקא כנ״ל וד״ל:

(יט) **והמדרגה** הג׳ הוא בחי׳ ע״ס הגנוזות ונעלמות בעצמות המאציל ממש (שנק׳ אדם פנימי כנ״ל שנק׳ נפש אדם כו׳) כמו עד״מ השלהבת הקשורה בגחלת שכלולה היא בגחלת בתכלית ההעלם ממש בלתי ניכרת במציאות שלהבת כלל וכמו יו״ד כחות הכלולים בעצמות הנפש ממש שאינן ניכרים במציאות ומהות כלל לא מהות רצון וגם לא במהות כח הרצון וכן לא מהות כח השכל אעפ״י שישנם בהעלם בודאי בנפש אבל הם מתכללי׳ בה בתכלית ולא נמשכו לבא בגילוי כלל (וכנ״ל בנפש העצמי׳ טרם בואה לגוף שמטעם זה עצם הנפש אינה מתפעלת ממאורעות הגוף כו׳ משא״כ בהעלם די׳ כחות הללו שבאי׳ לגילוי בגוף הגם שבאים בשינוי המהות מן הרוחניות אל הגשמיות בחיי בשר ודם הוא הנפש עכ״ז מתחברי׳ ומתקשרי׳ בגוף להיות גם הנפש מתפעלת ממאורעות הגוף כנ״ל וזהו בחי׳ הקו״ח הנק׳ חי העולמים שהוא כנשמתא לגופא כו׳ כנ״ל) וכך הן בחי׳ ע״ס הגנוזות בעצמות המאציל כמו אור הכתר שנק׳ רצון העליון ואור החכ׳ ובינה וכה״ג חג״ת ונהי״ם הן כלולים בעצמות המאציל לכך נק׳ גנוזות בהעלם העצמות ומטעם זה עצמו אין בהן בחי׳ התחלקות זה מזה כלל שאין הכתר שנק׳ רצון מציאות נבדל מן החכ׳ כו׳ וכן המדות עם החכ׳ הכל כלולים כא׳ ועכ״ז הרי יש מספר י״ס גם בי״ס הגנוזות הללו כמו יו״ד כחות שבנפש שהן במספר יו״ד רק שהן כלולים כא׳ ממש בלי ניכר התחלקות המספר מצד התכללותם יחד בעצמות אבל מיד שיבואו מן ההעלם לגילוי להאיר למטה באו״כ דע״ס דאצילות (ע״י בחי׳ הקו״ח כנ״ל דאשקי לאילנא כו׳) הרי שם ניכר המספר יו״ד בהתחלקות ניכרת כאו״א במציאות בפ״ע כנ״ל וכל א׳ נבדל מזולתו דוקא ולא ישנה תפקידו כנ״ל א״כ בהכרח ודאי שיש מספר זה עצמו גם בעודם כלולים בעצמות המאציל ממש וד״ל:

(כ) **וזהו** מאמר הג׳ דאנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כלל מבין ולא בבינה ידיעא כו׳ לפי שהן חו״ב הגנוזות בעצמות המאציל כשלהבת כו׳ שאינן באים בגלוי מן ההעלם באו״כ כלל (והוא כמו בחי׳ העקודים שע״ס עקודים בכלי א׳ בהתכללות א׳ כו׳ והוא בחי׳ נקודה של הרשימו שנשאר אחר הצמצום הראשון שלפני הקו כו׳ כנ״ל שבנקודה זו כלול בהעלם דוקא כל הע״ס ולא באו מן הנקודה בהתגלות מן ההעלם כלל רק בקו״ח כו׳). ואמנם מדרגה הב׳ דקו״ח שזהו בחי׳ המשכות ע״ס שבהעלם לגילוי באו״כ ע״י הקו״ח הוא כמו בחי׳ נקודים שהן מספר יו״ד שבא בהתחלקות לי׳ כלים כאו״א בפ״ע כמו גילוי האור דחכ׳ במוחא כו׳ ומדריגה הג׳ דבחי׳ הכלים עצמן שבהן האורות דע״ס בשינוי המהות כראיה בעין כו׳ (שנק׳ אדם חיצוני כנ״ל זהו בחי׳ התיקון דפרצוף אדם שנק׳ ברודים שז״ש במאמר הא׳ אפיק׳ יו״ד תקונין כו׳ כנ״ל):

(כא) **ובכל** זה הרי יתורץ הקושיא הנ״ל איך ימצא מספר י״ס בי״ס הגנוזות כו׳ אחר שהן גנוזות בעצמות ממש ובאור העצמות לא יתכן בחי׳ מספר כלל כו׳ דודאי יש להם מספר יו״ד גם בעודם כלולים בהעלם העצמות מאחר שנגלה אורם למטה באו״כ בהתחלקות ניכרת ואם לא היה להם מספר כלל בעצמות איך ימצאו במספר למטה וכמו יו״ד כחות הנגלים בגוף מי׳ כחות שבהעלם עצמות הנפש אע״פ שאין ערך ויחוס כלל ביניהן כמו שא״א לומר שהנפש תשכיל שכל גשמי ותראה ראיה גשמית כו׳ כנ״ל מפני שהן מושללים מכל תוארים הללו ועכ״ז מתקשרים ומתחברים להאיר מן ההעלם לגילוי באמצעות בחי׳ הממוצע כנ״ל רק שבא בדילוג הערך ובשינוי המהות כנ״ל בענין אדם א׳ דם כמ״ש כי הדם הוא הנפש ממש עד שיש קשר וחבור לרצון הנעלם בעצמות הנפש להניע ידו ורגלו בחיצוניות פעולת האיברים שהן כבר בהגשמה בבחי׳ אדם חיצוני כו׳ לפי שבכל פרט ופרט של יו״ד כחות הנפש מאירים מן ההעלם לגילוי בכל פרט ופרט בכחות האברים הגשמיים כו׳ וכך הוא למעלה באדם העליון כמו חסד דרועא ימינא דכתיב אף ידי יסדה

ארץ בפ״מ זהו בא מכח הרצון העליון הגנוז ונעלם בעצמות המאציל ממש שבא מן ההעלם לגילוי באו״כ דחסד העליון שבדרועא ימינא דקודב״ה שהוא בחי׳ ז״אי כידוע וכן מ״ש כל אשר חפץ ה׳ בעצמותו ממש עשה בשמים[2] כו׳ וכה״ג וד״ל:

(כב) **ונמצא** מובן עכ״פ דאע״פ שאין ערך כלל לע״ס הגלויות באצילות לגבי בחי׳ ע״ס הגנוזות בעצמות המאציל שמושללים מכל תוארים הללו ונק׳ ע״ס בלי מה בלי מהות[3] וכמא׳ ולא בחכ׳ ידיעא כו׳. מ״מ יש להן מספר יו״ד דוקא מאחר שע״ס הגלויו׳ הן נודעי׳ ונגלים במספר יו״ד והן נמצאו מכח ההעלם דע״ס הגנוזות ע״י ממוצע כנ״ל א״כ בהכרח שאותו המספר עצמו ישנו בהעלם ג״כ מאחר שע״ס הגנוזות אע״פ שהן מתכללי׳ יחד בעצמות עכ״ז נעשים בחי׳ מקורים לע״ס הגלויות ומתקשרים בהן והיו לאחדים ממש (וכמאמר דאיהו וחיוהי חד[4] ואיהו וגרמוהי חד ממש וידוע דחיוהי הן אורות דע״ס דאצילות שבאו מן ההעלם ע״י הקו״ח וגרמוהי הן בחי׳ הכלים כולא חד ממש וד״ל):

(כג) **אך** הנה עכ״ז עדיין הקושיא הנ״ל במקומה עומדת מאחר שע״ס הגנוזות הן כלולים בעצמות המאציל ממש איך ימצא בהן מספר יו״ד מעצמות המאציל שהוא אור פשוט א׳ בתכלית שהוא למעלה מבחי׳ מספר והתחלקות כלל דאיך ימצא המספר שהוא הגבול מלמעלה מן המספר ובלתי בע״ג כו׳. אמנם הנה באמת זהו כל עיקר ענין הצמצום הראשון שנק׳ מק״פ כו׳ שצמצם והעלים לעצמות אור הא״ס שהוא למעלה מבחי׳ מספר די״ס לגמרי אפי׳ בבחי׳ ההעלם כנ״ל במא׳ שקדם דאנת הוא חד ולא בחושבן י״ס כלל לפי שאין שם בחי׳ מספר כלל וכלל כו׳ ואחר הצמצום הראשון הוא שהאיר בבחי׳ רשימו הנשאר שיהיה כלול מע״ס בהעלם עכ״פ (שהוא כמו בחי׳ העקודים כנ״ל שהן במספר יו״ד עכ״פ רק שהן בהעלם והתכללות א׳) כמו שיו״ד כחות כלולים הן בעצמות הנפש אבל עצמות הנפש כמו שהיא ממש הרי היא מושלל׳ לגמרי מכל תואר ומציאות רצון או שכל אף בבחי׳ ההעלם להיות בחי׳ אור אחד פשוט ועצמי שנק׳ יחידה שלא יתכן לומר בה ענין תואר מציאת כח פרטי כמציאת כח הרצון הנעלם או כח השכל הנעלם שהוא עכ״פ באופן איזה מציאת בפרט ועצם הנפש ממש הוא בחי׳ כח ואור היולי א׳ פשוט בתכלית כו׳ ויותר היא מושללת מתואר הי׳ כחות הנעלמים בה משלילת הי׳ כחות הנעלמים על הכחות הגלוים שבהן יתכן ענין העלם וגילוי עכ״פ שמן ההעלם יכול לבא לגילוי גם בדרך פרט כמו כח השכל הנעלם שבא לגילוי להיותו במציאות מיוחדת בבחי׳ שכל עכ״פ אבל בעצם הנפש ממש אין שם ממציאות שכל אף בהעלם (ומה שנק׳ נפש השכלית זה בא ע״י העלמת אור העצמות דבחי׳ יחידה כו׳) וע״כ גם בהתהוות יו״ד כחות שבה בהעל׳ יאיר עליהם אור עצם הנפש בבחי׳ מקיף א׳ בהשוואה אח׳ ממש לכח הרצון וכח השכל ולכח הראיה ושמיעה כו׳ עד בחי׳ מדו״מ שבהעלם הוא מקיף לכולם יחד מבלי יתרון מעלה וקדימה לא׳ על זולתו כלל באור א׳ פשוט ועצמי מעצמות הנפש שמושלל מהם לגמרי (וכמו שאנו רואים כזה ממש גם באו״כ שבבחי׳ אדם חיצוני שיש כח א׳ פשוט מעצמו׳ הנפש שמרגיש א״ע בסקירה אח׳ ובבת אחת ממש מתחלת הרצון שבמוח עד תנועת הרגל) וכך יובן למעלה בעצמות אור הא״ס שלפני הצמצום הראשון שהוא בבחי׳ אח״פ בתכלית שלמעלה ממציאות ע״ס בפרט ומספר דע״ס לגמרי ומה שנק׳ חכים או מבין הגם שהוא הכל בבחי׳ א״ס כמו לתבונתו אין מספר וכה״ג בבחי׳ החסד דא״ס כנ״ל זהו אחר הצמצום הראשון (שזהו מ״ש גליף גליפו בטה״ע שהוא הרשימו הנ״ל והוא מה ששיער בעצמו בכח והעלם כל מה שיומשך אח״כ בקו״ח להיות מקור לע״ס דאצילות כנ״ל) וזהו שא׳ לפני א׳ מה אתה סופר שאין שם בחי׳ מספר די״ס כלל וכמו שמסיים במאמר דאליהו ולאו מכל אינון מדות כלל אפי׳ בכח והעלם להיותו בחי׳ אור אחד פשוט בתכלית הפשיטות וד״ל:

(כד) **אך** עדיין יש להבין מ״ש אנת הוא חד כו׳ איך שייך לשון יחוד כלל בעצמות דאא״ס הפשוט בתכלית כו׳. הענין הוא דגם בזה יש ב׳ מדרגות (והוא ב׳ מדרגות דטה״ע וטה״ת[5] בכללות כמ״ש במ״א). א׳ מה שמקיף ומאיר מאור א״ס הפשוט הארה אחת שכוללת בשוה ממש לכל הע״ס הגנוזות בהעלם מרצון שנק׳ כתר[6] עד סוף מעשה (כדמיון ההרגשה כללית שאדם מרגיש א״ע מראשו לרגלו כנ״ל) דעכ״פ בא אור זה בבחי׳ מקיף הכולל לע״ס דנקודה קו שטח הנ״ל מראש לסוף כא׳ וע״ז שייך לשון יחוד ג״כ אע״פ שמצד עצם האור הפשוט הזה הוא למעלה ממספר י״ס לגמרי שלזה מקיף בהשוואה אח׳ לכולם מבלי קדימה לא׳ על זולתו עכ״ז נק׳ בשם יחוד עכ״פ להיותו בא בבחי׳ היחוד בעצמות המאציל לכלול ראש וסוף כא׳ אך מ״ש אנת הוא חד ולא בחושבן י״ס כלל זה מדבר בעצמות אא״ס ממש כמו שהוא בעצמותו שהוא יחיד לבדו ואינו בא גם לכלל מקיף כללי להשתלשלות דע״ס העלם וגילוי כו׳ ע״ז א׳ אנת הוא חד אנת ממש חד בבחי׳ אח״פ ממש שאינו בערך עם בחי׳ היחוד בחושבן י״ס כלל דיחוד דע״ס גם בהעלם אחר שהן בגדר מספר נק׳ אחד המנוי׳[7] כמו ע״ס הגלויות דאצילות שנסתעפו מהם וגם יחוד הפשוט דאור א״ס שמקיף לכולם בשוה הרי הוא בא לפ״ע הגבלת המספר די״ס כמו הכלל לפרט וד״ל (וכמו מח׳ אחת הכללית שצופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה א׳[8] למטה בו״א שנין דהוי עלמא[9] כך הוא בדורות העליונים שהן ע״ס הגנוזות בעצמות שע״ז א׳ קורא הדורות מראש מן ההעלם לגילוי כידוע הרי גם בהם יש כמו בחי׳ מח׳ הכללית שמקיף וכוללם יחד מראש לסוף בסקירה א׳ כו׳). אמנם אין זה ערך לגבי מהו״ע אור הא״ס עצמו (שנק׳ טה״ע[10] בכללות) שצמצום גדול הוא לגבי׳ להיות גם מקיף כולל לראש וסוף דע״ס שבהעלם וגילוי מפני שאין בו בחי׳ ראש וסוף כלל שיתכן לומר בו גם התכללות והשוואה מראש לסוף כו׳ וכידוע דעצמות א״ס למעלה עד אין קץ[11] כו׳. ומה שנעשה מקיף לכלול מעלה ומטה כא׳ זהו ע״י צמצום העצמות דוקא (כמו עד״מ דגם מה שמרגיש אדם א״ע בבת

א׳ מראשו לרגלו שזהו ג״כ רק בחי׳ צמצום אור א׳ מעצמות הנפש ממש טרם בואה לגוף שמושללת מכל כחות הכלולים בה לגמרי עד שלא נמצא בה ראש וסוף דרצון ומעשה כלל כו׳). וזהו שיש יתרון מעלה בבחי׳ התיקון דאדם חיצוני בהתכללות האיברי׳ עד מבלי שימצא בהם ראש וסוף כלל יותר גם מבחי׳ המקיף כללי שעושה התכללו׳ דע״ס שבהעלם דבחי׳ נקודה דעקודי׳ הנ״ל מטעם שדומה בזה לעליון ממש (כמשי״ת). וזהו סדר דברי המאמר דאליהו תחלה א׳ אנת הוא חד באח״פ ממש שלא בחושבן י״ס כלל לא כמו דאיהו וחיוהי חד גם ביחוד הפשוט הנ״ל באורות דע״ס הגנוזות כאשר מקיפם יחד מראש לסוף שיש עכ״פ ראש וסוף והוא מקיפם כו׳ ואח״כ אמר אנת עילאה על כל עילאי׳ סדכ״ס שזהו ע״ס הגנוזות בעצמות המאציל שהוא מקיף לכולם בשוה כנ״ל ע״כ נק׳ עילאה על כל עילאי׳ עכ״פ ואח״כ א׳ דלמת״ב כלל אפי׳ מקיף זה הכללי שנק׳ מח׳ הכללית אין לו ערך לגבי עצמות הא״ס ממש שאין בו בחי׳ מעלה ומטה כלל (וגם טה״ע שנק׳ שה״ש לא יכלכלוך[1] שאינו רק בחי׳ גילוי אור[1] דמאור עצמו כו׳ כמ״ש במ״א וד״ל) ואח״כ א׳ אפיק׳ יו״ד תקוני׳ מפני שנעוץ תחלתן בסופן דוקא (כמשי״ת) ואח״כ א׳ אנת הוא עה״ע כו׳ שהוא בחי׳ הקו״ח שעובר בכל האצילות כנ״ל להיות גילוי ההעלם דע״ס הגנוזות בכלים מכלים שונים ובמדה ומשקל באו״פ ומקיף ואו״כ ובהעלאה והמשכה איך יהי׳ אופני פרטי יחודם כנ״ל (והיינו בחי׳ כללות כל הפרצופי׳ דע״י וא״א ואו״א וזו״נ דאצילות עד גלגלתא דא״ק שנמשך מראשית הקו והוא מתעגל בכלל שנק׳ מקיף כללי דאבי״ע (שהוא למטה מטה״ת שלמעלה מן הקו שמקיף לכל הקו״ח מראש לסוף הנ״ל) וחוזר ומתעגל בפרט כו׳ ואח״כ א׳ אנת הוא חכים כו׳ שזהו ע״ס הגנוזות שא׳ תחלה דאנת הוא עילאה על כל עילאין כו׳ והוא בבחי׳ מל׳ דא״ס שלפני הקו שכלולה מי״ס שבהעלם כמו נקודה והוא בחי׳ הרשימו כו׳ (שזהו כמו בחי׳ העקודי׳ כנ״ל) וראי׳ לזה שבחי׳ המדות שבה לא הזכיר בהן לשון או״כ ממש כי׳ תיקוני׳ כו׳ אלא א׳ דין דאיהו גבורה כו׳ והן מדות הנעלמים שבעצמות חכ׳ הקדומה כו׳ וגם זה ההעלם דע״ס אינו רק לאחזא׳ איך מתנהג עלמא בדינא ורחמי ע״פ מאמר קו המדה שהוא הקו״ח כו׳ אבל לא דאית לך צדק כו׳ ולא מכל אינון מדות כלל שבזה הוא חוזר לתחלת המאמר דאנת הוא חד ולא בחושבן י״ס כלל שהוא באח״פ דעצמו׳ הא״ס ממש שלמעלה גם מבחי׳ האור הפשוט דא״ס שמקיף לכולם בהשוואה א׳ כנ״ל רק שז״ש ולא כו׳ הוא בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה מצד בחי׳ ההתכללות האמיתי׳ דאדם בבחי׳ התיקון דברודי׳ שהיא

במדות דתורה ובתחלת המאמר מדבר בבחי׳ או״י כנ״ל וד״ל:

(כה) **והנה** אחר כל הנ״ל יש להבין בטעם יתרון מעלת המדרגה הג׳ דבחי׳ התיקון די׳ תיקונין דבחי׳ ברודי׳ כנ״ל יותר גם מע״ס הגנוזות כנ״ל. ויש להקדים תחלה להבין בענין השבירה שהי׳ בבחי׳ ס״ג דבחי׳ נקודי׳[4] דוקא שהן ע״ס דתוהו שהיו בבחי׳ נקודות דכתרים[5] כו׳ אבל בבחי׳ העקודי׳ שהיו ע״ס כלולים ועקודי׳ בכלי א׳ לא הי׳ בחי׳ שבירה כלל מצד בחי׳ ההתכללו׳ שבהם אבל בבחי׳ נקודי׳ מפני בחי׳ ההתחלקות שלהם לי׳ הי׳ בהן השבירה כו׳. וביאור הדברי׳ מובן ע״פ הנ״ל בביאור ענין דעקודי׳ שזהו כמו הי׳ כחות שכלולים בעצם הנפש שאז אינן ניכרי׳ במציאות כלל להיות מהות כח השכל נבדל במהות ומציאות בפ״ע מן כח הרצון ולא הרצון נבדל מן השכל וכה״ג בכל הכחות הרי כולם כלולים כא׳ ממש שזהו נק׳ כלי א׳ כו׳ והיינו רק מצד הביטול והתכללות בעצם הנפש כו׳. וכך יובן למעלה בבחי׳ ע״ס הגנוזות בעצמות המאציל שאינן נק׳ ע״ס במציאות וזהו ע״ס בלי מה מצד ביטולם והתכללותם בעצמות המאציל כו׳ וא״כ אין כאן בחי׳ אור וספי׳ במציאות שיפול בזה לומר ענין נפילה מצד בחי׳ תוקף האור כי רב הוא יותר מן הכלי כו׳ כידוע דעיקר טעם השבירה באורות דתוהו להיותן בבחי׳ ישות[1] שהוא תוקף האור וישותו דוקא וזהו דוקא בבחי׳ נקודי׳ שהע״ס כבר נחלקו ליו״ד במציאות מורגש בבחי׳ יש ודבר מה בפ״ע דוקא ע״כ לא יסבול דבר מה זולתו כלל וכמו בז״מ דתוהו דכתיב בכל אחד וימלוך וימת[1] והמלוכה היא בבחי׳ יש ותוקף גדול בעצמו להיותו בא בעוצם ההתגלו׳ שבעצם תוקף מציאותו כמו שהוא בבחי׳ כתר שבו שזהו בחי׳ הנקודות כי הנקודה מורה על בחי׳ העצמיות שבמדה זו דוקא וע״כ אין בה בחי׳ התפשטות והתחלקו׳ ליו״ד עדיין כמו עצם אור החסד שהוא בחי׳ הכתר שבה שאין בה עדיין התחלקות בפרטיות המדות וחכמ׳ שבה שנק׳ חסד וגבורה שבחסד ולא חכ׳ שבחסד שזהו בחי׳ הטעם ושכל למה יתחסד אלא רק בחי׳ הרצון הפשוט ועצמי שבמדת החסד כטבע איש החסד בעצם טבע נפשו בתולדתו כו׳ וכך הוא במדת הדין היינו ג״כ רק בחי׳ כתר שבה לבד שאינו רק בחי׳ עצם הרצון שבדין שלא נתחלק עדיין לחכמה וטעם שבמדה זו ולא בפרטות שבה בחג״ת ונה״י שבמדת הדין כו׳ וזהו הנק׳ נקודות שנתחלקו הע״ס בבחי׳ כתרי׳ שבהן לבד ולא נחלקו כל ספי׳ לי״ס וי׳ לי׳ כו׳ אלא רק במספר י׳ בי׳ כלים שכל כלי אינו רק לאור הכתר דספי׳ ומדה זו ולזאת הי׳ תוקף האור וישותו בכל אור דע״ס שלא יכול הכלי לסבול האור כו׳ ולא יכול לסבול לאור זולתו כלל וכלל כמו עצם הרצון של חסד א״א שיסבול לעצם הרצון של דין כי עצם הרצון הזה הוא בחי׳ עצם הכח של המדה והן ב׳ הפכיים בעצם כעצם אש הפשוט א״א שיתחבר עם עצם המים[1] שמכבי׳ זא״ז כו׳ וע״כ כמו בבחי׳ המשכות די׳ כחות שבנפש להאיר בכלים הרי כל א׳ מובדל ומורגש בעצמו להאיר בפ״ע בכלי מיוחד ולא יוכלו להתכלל יחד כלל וכ״ש שלא ישנו תפקידם להאיר בכלי היפוכו מחסד לדין או מדין לחסד כו׳. וכמו ב׳ מלכים שמצד ישותם בתוקף העצמות לא יסבול זא״ז כמא׳ א״א לב׳ מלכים[1] שישתמשו בכתר א׳ כו׳ (ומה שלע״ל יהיו בחי׳ זו״נ שוין בקומתן[2] ויקבלו מכתר א׳ שהוא ת״ת דא״א[2] כו׳ זהו מצד בחי׳ התיקון דשם מ״ה דא״ק כו׳) לפי שכל חבור והתכללות א״א להיות כ״א ע״י ביטול והכנעת כל א׳ ממקומו ומעמדו

לגבי זולתו ההפכי כו׳ אבל בחי׳ הישות שבא מצד תוקף האור בעצמיות שלו כנ״ל עשה בחי׳ הפירוד היפוך החבור והוא מה שלא יסבול זא״ז כלל וכמ״ש וימלוך תחתיו כו׳ שהנקודים דתוהו הן זת״ז[2] (ונק׳ ענפי׳ מתפרדים[3] כו׳) שלא היה בהן חבור כלל (וכמ״ש בזוהר דעד דלא הוה מתקלא[4] שהוא בחי׳ שם מ״ה דתיקון לא הוו משגחי׳ אפי׳ באפין כו׳) וזהו הטעם שהיה השבירה בבחי׳ נקודים דוקא לפי שהן באים בהתחלקות לי׳ כל אחד מובדל מזולתו בבחי׳ יש ודבר בפ״ע וברבוי ותוקף האור ביותר אבל בבחי׳ העקודים שיש בהן בחי׳ ההתכללות זע״ז בתכלית כולם בכלי א׳ מצד הביטול שלהם בעצמות עד שנק׳ ע״ס בלי מה כנ״ל ע״כ לא היה שם בחי׳ שבירה כלל כנ״ל וד״ל:

(כו) **ומעתה** יש להבין בבחי׳ התיקון דבחי׳ ברודים שהוא בחי׳ ההתכללות זע״ז דוקא ע״י בחי׳ הקו״ח עצמו שנק׳ משחתא ומתקלא[5] או קו המדה כנ״ל. אע״פ שממנו וע״י דוקא בא בחי׳ ההתחלקות דע״ס בכלים מן ההעלם לגילוי כנ״ל בבחי׳ נקודה קו שטח כו׳. אך גם ע״י הקו דוקא בא עיקר בחי׳ התיקון שהוא שם מ״ה מלגיו ארח האצי׳ דאיהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי כמיא דאשקי לאילנא כו׳. והוא מ״ש במא׳ הג׳[6] דאנת הוא עה״ע כו׳ דאשקי לאילנא ואתרבי בהאי שקיו כו׳ כנ״ל (וכמשי״ת) ושרש ענין התיקון היינו כאשר כל ספי׳ וספי׳ מתחלקת לי״ס[7] כמו חו״ב וחג״ת שבאור החסד כו׳ וכל א׳ מהי״ס שבה מתחלקת עוד לי״ס[7] כמו חסד שבגבורה שבחסד כו׳ מצד רבוי התחלקות הכלים שזהו בחי׳ פרצוף דאדם כידוע בע״ח משא״כ בחי׳ נקודים דע״ס דתוהו הן רק יו״ד נקודות שהן י״ס לבד ואין כל ספירה מתחלק׳ לי׳ כלל כנ״ל ע״כ נק׳ בשם נקודות שהן בחי׳ העצמיות דכל ספי׳ כנ״ל כמו עצם אור החסד כו׳ שא״א שיתכללו ב׳ הפכים כלל כנ״ל (ואע״פ שמבואר למעלה בענין נקודה קו שטח או נקודה ספי׳ פרצוף הרי בחי׳ העקודים בבחי׳ נקודה שכלול בה בהעלם כל הע״ס כו׳ ונקודים הוא בבחי׳ ספי׳ מאחר שנחלק לי׳ ספי׳ כנ״ל עכ״ז גם הי״ס הללו נקראו בשם נקודות כי אינו מתגלה רק בחי׳ הכתר שבה כנ״ל) (ובמ״א מבואר דגם בחי׳ ספי׳ מתחלק׳ לי׳[8] ספירות רק שאינו מתחלק עוד לי׳ כו׳) וזהו עיקר טעם ההתכללות דבחי׳ התיקון מפני שבא האור ברבוי ההתחלקות ביותר דהיינו שגם הע״ס שנתחלקו לי״ס כאו״א כלולים מי״ס שמפני זה יכולים להתכלל גם ב׳ הפכים דחו״ג כמו חסד שבגבורה שבחסד עם גבורה שבחסד שבגבורה וכה״ג (כמשי״ת) וא״כ כל שרבוי ההתחלקות יותר עושה בחי׳ ההתכללות יותר להיות ברבוי הכלים ביותר שזהו עיקר בחי׳ פרצוף אדם ברמ״ח איברים חיצונים כו׳ שז״ש אפיק׳ יו״ד תיקונין כו׳ כנ״ל משא״כ בחי׳ י״ס דתוהו[9] שלא היה ההתחלקות רק לי״ס וי׳ כלים לבד שזהו שנק׳ רבוי האור ומיעוט הכלים כו׳ ובבחי׳ התיקון נק׳ מיעוט האורי׳ ורבוי הכלים ע״כ נתקיימו כו׳ כמ״ש בע״ח וד״ל:

(כז) **אך** הנה עדיין יש להבין דאם עיקר ענין בחי׳ התקון הוא מה שבא ברבוי ההתחלקות יותר מי׳ לי׳ כו׳ כנ״ל א״כ יותר היה ראוי להיות השבירה בבחי׳ ברודים שהוא בבחי׳ רבוי ההתחלקות הרבה יותר מבחי׳ נקודים שאין שם ההתחלקות רק לי׳ כנ״ל ולמה היה השבירה בנקודים ולא בברודים ולא עוד אלא שעיקר התקון היה בברודים שהוא ענין רבוי ההתכללו׳ זע״ז כנ״ל דאיך יהיה דבר מהפוכו דמרבוי ההתחלקות דוקא שטבעו לעשות הפירוד יהיה רבוי ההתכללות יותר כנ״ל לפי ששניהם ענין א׳ ממש שזהו ענין רבוי הכלים שבא מחמת מיעוט האור כו׳ שמזה דוקא עיקר סבת קיום האורות בכלים כידוע. ועוד יש להבין דמשמע בכמה דוכתי בע״ח שעיקר ענין התקון הוא רבוי ההתחלקות[10] כנ״ל ובכמה מקומות משמע דעיקר התקון הוא רבוי ההתכללות[10] דוקא דלכאורה ההתכללות עם ההתחלקות דבר והיפוכו ממש אלא צריך לומר דאדרבה הא בהא תליא שמבחי׳ ההתחלקות בא רבוי ההתכללות מפני שמן מיעוט האור שהוא ההתחלקות נעשה רבוי הכלים דוקא וא״כ למה לא היה בחי׳ ההתכללות גם בי״ס דנקודים דתוהו (אם כל ספי׳ נחלקה לי״ס עכ״פ וגם אם אינו רק י״ס לבד הרי הן במספר התחלקות עכ״פ שההתחלקות עושה ההתכללות עכ״פ ולא הפירוד שמזה באה השבירה כו׳):

אך[11] הנה כל זה יובן בהקדים תחלה שיש ב׳ מיני התחלקות.

א׳ בחי׳ ההתחלקות שגורם לעשות הפירוד דוקא היפוך החיבור כנ״ל בע״ס דנקודים דתוהו. והב׳ ההתחלקות שגורם לעשות בחי׳ ההתכללות דוקא שהוא התחלקות דבחי׳ התקון כנ״ל. ובזה יתורץ מה שא׳ בע״ח בבחי׳ התקון שעיקרו מבחי׳ ההתכללות ומבחי׳ ההתחלקות משום דהכל א׳ שמהתחלקות דתקון בא ההתכללות משא״כ בבחי׳ התוהו שמבחי׳ ההתחלקו׳ לי׳ נעשה בחי׳ הפירוד כו׳ וע״כ היה השבירה דוקא בבחי׳ התוהו בבחי׳ נקודים ולא בברודים כו׳ וד״ל. והנה כללות הענין בהפרש שבין ב׳ מיני התחלקות הנ״ל היינו כאשר ההתחלקות באה מתחלת הוייתן שמתחלת הוייתן של הע״ס כשיוצאין ממקורן באים בבחי׳ פירוד והתחלקות זה מזה מן הקצה לקצה זהו ההתחלקות שעושה הפירוד היפוך החבור ולא יתכללו לעולם והוא בחי׳ התחלקות די׳ נקודות דתוהו כנ״ל אבל התחלקות הב׳ הנ״ל דבחי׳ התקון שעושה רבוי ההתכללות דוקא היינו כאשר מתחלת הוייתן היו בבחי׳ ההתכללות דוקא ואח״כ נתפרדו לי׳ ומי׳ לי׳ כו׳ שזהו כמו שמחלקים ומפרידים דבר אחד לחלקי׳ קטנים רבים מצד שתחלת הוייתן היה בחבור יכולים להתחבר ולהתכלל יחד כמבראשונה ממש משא״כ כאשר תחלת הוייתן היה בפירוד שעושה הפירוד לעולם כו׳ וזהו כללות ההפרש בין ב׳ מיני התחלקות הנ״ל דתוהו ותקון וד״ל:

(כח) **ולהבין** ביאור כל זה בפרט יש להקדים תחלה ענין התחלקות הב׳ הנ״ל שגורם לעשות רבוי ההתכללות והחבור בלי שיעור כו׳ ויובן זה עד״מ בענין המזיגות וההרכבות שנמצא בב׳ הפכים כאש ומים שזהו הכלל הידוע שבבחי׳ הפשוטים[12] כמו שהן בעצם א״א לעולם שיתחברו

ויתכללו יחד כמו האש ומים עצמן כמו שהן בעצם פשיטותן המים לא יסבול האש והאש לא יסבול המים ומכבים זא"ז אבל המזיגות והרכבות שיוצאים מהן יוכלו להתחבר בדבר א' כמו בעץ[13] שמורכב מיסוד המים ומיסוד האש כי העץ שורף באמצעות יסוד האש שבו שהוא היובש שבו ויצמח מצד לחלוחית יסוד המים שבו וישכנו ב' הפכים בו יחד והוא לפי שיסוד האש אשר בו אינו עצם הפשוט דאש רק חלק ההרכבה ומזיגה לבד דאש וכן יסוד המים שבו אינו עצם הפשוט שלו רק הרכבתו לבד ע"כ יוכלו להתכלל יחד. ואמנם אין טעם זה מספיק כ"כ דאין כאן רק חלישות של האש ומים הפשוטי' שהן ההרכבות שלהם אבל עכ"ז בהרכבות ומזיגות דאש ומים הן ב' הפכים ג"כ רק שאינ' בתוקפן כ"כ ואיך יתחברו יחד והיו למהות א' בעץ או באבן שיש בו יסוד המים כמ"ש אבנים שחקו מים[14] וגם יסוד האש שמוציאים אש מן האבן והצור כו' והרי מתכללים בו הרכבות ומזיגות האלה דאש ומים יחד ממש וכן בעץ השורף[15] יוצא בקיטור העשן שלו תערובת מלחלוחית יסוד המים ומיסוד האש יחדיו ויוכללו בעשן זה כידוע. אלא צריך לומר שיש עוד טעם בזה והוא העיקר להיות שזה אמת שכל דבר היוצא יותר מפשיטותו בהרכבות ומזיגות שונות יוכל להתכלל במנגדו יותר אך זהו בתנאי כאשר יצא ממנו הרכבה שהוא מדבר המנגדו דוקא כי ידוע שכל דבר מה כלול גם מדבר הפוכו דוקא אלא שנכלל בו בתכלית ההעלם כו' כמו האש שיש בו בהרכבה בהעלם גם מחלקי יסוד המים דוקא רק שנכללו באש בהעלם גדול מאד וכן יש במים חלקי הרכבה נעלמה מיסוד האש דוקא וכמ"ש בס"י הוציא מים מאש[16] ואש ממים וע"כ טרף אש ומים[17] ובללן יחד והוא השמים שמורכב מאש ומים[18] יחד כו' וכאשר יצאו חלקי המים מן האש הרי יוכלל ויתחבר עם המים וכן כאשר יצאו חלקי האש מן המים יוכלל מיד ויתחבר עם האש כו' וכל שבא הדבר להתחלקות לחלקים קטנים ביותר ובמזיגות שונות יותר ימצא בו יותר חלקי המנגד שלו ויוכל יותר להתחבר במזיגות והרכבות שיוצא מן המנגדו שגם הוא יצא להתחלק ולהרכבו' שונות שנמצא בו יותר מחלקי המנגדו כו' ע"כ מה שיחובר מב' הפכים אלה יהיו למהות א' ממש כי מצא מין את מינו[19] כו' כמו בעץ ואבן שמתחברים בהן יחד מהרכבו' ומזיגות דאש ומים מטעם זה (והגם שיש מים באש אינו נק' מורכב אלא פשוט כי המים שבאש יותר קשה מן האש עצמו כמו אש שהוא נק' אש שותה[20] שמלחך המים דוקא וכן אש שבמים כמו ברקים של המטר[21] שהוא עיקר לסבת המטר שזהו כמו גבורה שבחסד שהוא עיקר החסד ותקפו וחסד שבגבור' שהוא עיקר כח הדין ותקפו כו') רק ביציאת המורכב שבכל א' ממנגדו דוקא יוכלל במנגדו כמים שבאש שיצא להתחלק בהרכבה בפ"ע יוכלל עם המים או גם עם אש שיצא מן המים ואע"פ שגם זה ב' הפכים דאש ומים רק שנתחלפו שמים שבאש נתחבר עם אש שבמים מפני דהגם שבהיות' כלולים בעצם דאש[22] הפשוטים היו בתכלית הפירוד והמנגד יותר מאש ומים עצמן כנ"ל אבל כאשר יצאו להתחלק בפ"ע הרי נהפך ממהותו הראשון להפוכו וכן מה שיצאו ממנגדו נהפך להפוכו ע"כ יוכלו להתחבר יחד אע"פ שבחליפי' הללו יש ב' הפכים בהפוך כמו במים שיצא מאש שהוא כמים ממש שמנגד לאש שיצא ממים שהוא כאש ממש אלא צריך לומר בהיפוך דמים שיוצא מאש לפי שיוצא ממנגדו מפני שנחלש כחו של האש בעצם וכן אש שיצא ממים מפני שנחלש כח המים בעצם וע"כ גם הן אינן ב' הפכים כי המים שיצא מן האש המנגדו נחלש כח המים שבו ויסבול לאש שיצא מן המים שגם הוא כחו חלוש מצד שיצא מן המים וע"כ יוכלו להתחבר יחד דהיינו שיולד מציאת מזוג וכלול מב' הפכים האלה יחד כידוע בס' הטבע (וכמו החסד וזכות שיוצא מן הקטיגור כשנחלש כחו העצמי שזהו כשנחלש עצם כחו ויוצא חלק הדין שבו כמ"ש ומעז יצא מתוק[23] ומן הסניגו' יוצא דין וחוב כשנחלש ויוצא חלק החסד שבו שיוכללו שניהם בהכרעה כלולה יחד מחוב וזכות כמשי"ת):

(כט) **ויובן** כל זה יותר עפ"י משל אחר והוא מן המרקחת[24] שנעשה מב' הפכים דב' טעמים חריפות ומתיקו' כמו בבישול הצנון שהוא חריף או פלפלין שהם מרים עם הדבש שהוא מתוק שנעשה מב' הטעמים ההפכיים טעם ממוזג משניהם יחד והוא הקיוהא שנק' עריבות (קוויקונג) לפי שהגם שהצנון ופלפלין וכה"ג כמו שהן בעצם חריפים ומרים א"א שיתחבר ויתכלל יחד עם המתיקות דדבש בעצם כמו שהוא אם הן בלתי מחולקים כלל לחלקים קטנים להיותם ב' הפכים בעצם אבל ע"י הבישול שמפרר ומחלק לכל א' לחלקים המורכבים בו מהפוכו המנגדו אז יתחברו ויתכללו יחד להוציא הטעם הממוצע מבין שניהם יחד והוא לפי שגם בדבר החריף כמו הצנון כשיוציאו ממנו כל חלקי ההרכב' שבו הרי ימצאו בו הרכבה גם מטעם המתיקות כידוע שיש בצנון מטעם המתיקות ויש בדבש מטעם החריפות וחום (שהרי שורף הלב ומחמם כו') אלא כאשר הן במהותם ועצמם בלתי מתחלקי' להוציא מהם כל חלקי ההרכבה שבהן רק כמו שהוא עצם פשוט כו' אז א"א שיתחבר בהפוכו ומנגדו שהוא ג"כ עצם פשוט בהיפוך גמור אבל כשיוציאו מכל א' חלקי ההרכבה שיש בו ממנגדו אזי יורכב ויתכלל כל א' עם מנגדו והיו לאחדים ממש כו'. ויש בזה ב' טעמים לפי שמתיקות שהיה בצנון יוצא לגלוי ויתחבר ויתכלל עם מתיקות שבדבש בעצם וחריפות שהיה בדבש ויוצא לגלוי יתחבר ויתכלל עם חריפות שבצנון בעצם יחדיו יודבקו כו'. והטעם הב' כנ"ל לפי שיצא ממנו חלקי ההרכבה ממה שנמצא בו ממנגדו דוקא וכן במנגד יצא הפוכו ואע"פ שנעשו ב' הפכים בחילוף שהוא מתיקות הצנון עם חריפות הדבש אבל מפני שכל אחד יצא מכח הפוכו הרי נחלש כחם כמו מתיקות שיצא מחריפות הצנון הפוכו עם חריפות שיצא מן מתיקות הדבש יתכללו יחד לעשות חבור גם בין עצם הצנון והדבש ההפכיים להיות נעשה טעם ממוזג משניה' יחד והוא העריבות והקיוהא כנ"ל וזהו דוקא מצד שנתחלפו הטעמים מדבר להפוכו בגלוי מחריפות הצנון למתיקות הדבש וממתיקת הדבש לחריפות אבל מצד עצם הצנון והדבש אע"פ שיש מתיקו' בצנון בהעלם

וחריפות בדבש בהעלם לא יצא ממוצע כלל מבין שניהם כשלא יבשלום יחד ויתקנו אותם כמו שהם לאכול שכל א׳ בטעמו עומד כמו שהוא בעצם בלי שינוי כלל (אך כאשר לא היה שום צד הרכבה כלל בצנון מן המתיקות ובדבש מן החריפות לא היה מועיל הבישול להוציא מכל א׳ הפוכו ואז א״א שיצא מבין שניהם מזיגה ממוצעת כלל וכמ״כ באש ומים אם לא היה בכל א׳ חלקי ההרכבה מהפוכו כמים באש ואש במים לא היה ענין חבור והתכללות משניהם בעץ ואבן וכה״ג (ולפ״ז אין האש ומים פשוטי׳ בעצם בתחלת הוייתן אלא מורכבים מאחר שיכולים להתחלק ולהוציא מים מאש ואש ממים כו׳ כנ״ל ויש בזה חלוקי דעות בס׳ הטבע האחרוני״ והאמת הוא שיש מים באש ואש במים וז״ש בס״י טרף אש ומים[2] ובללן יחד כו׳) וא״כ הרי יובן מזה עכ״פ שרבוי ההתחלקות שיוצא מדבר והפוכו מחלקי המנגד שבכל א׳ זהו העושה יותר ההתכללו׳ בדבר המנגדו ברבוי מזיגות שונות שממוצעי׳ מדבר והפוכו בכמה אופנים שונים בלי שיעור כלל וכל שאין הפשוט יוצא להתחלקות כלל מחלקי המנגדו אינו יכול להתחב׳ במנגדו שגם הוא כמו שהוא בלא התחלקו׳ והרכבה ממנגדו כלל כאש ומים בעצמן וכה״ג ונמצא שרבוי ההתחלקות דוקא עושה רבוי ההתכללות והוא התחלקות הב׳ הנ״ל והיינו כאשר מתחלת הוייתן היו בבחי׳ ההתכללות דוקא (וכמו שהאש כלול ממים ומים מאש כנ״ל) ע״כ כשהוציאו מהן חלקי ההרכבה ונתחלקו לחלקי׳ רבים ושונים אזי יכולים להתכלל יחד מצד שמתחלת הוייתן היה כלול כל א׳ מחלקי המנגדו אבל התחלקות הא׳ שעושה הפירוד לעולם שלא יתכללו כלל זהו בפשוטים עצמיים שאין בהם שום צד הרכבה מחלקי המנגד מתחלת הוייתן (כמו שאם לא היה מים באש ואש במים כלל) א״א שיבואו לידי חבור והתכללות גם בחלקים שנתחלקו במיעוט ביותר כניצוץ קטן שטפה א׳ דגשמי׳ מכבהו וגם בביטול המיעוט ברוב לא יהופך מהותו כמעט המים המרים ברוב מים מתוקים שנחלש כח המתיקות ממעט מים המרים וכן המים מועטים באש שלהבת גדולה כו׳ ובאמת בחבור ב׳ מנגדים כל א׳ מחליש כח המנגדו זולתו ההפכי שמתגבר עליו להפכו למהותו דוקא כמו חריפות הצנון מתגבר ומחליש מתיקות הדבש שיהי׳ כמוהו וכן להפוך מתיקות הדבש מחליש כח החריפו׳ שבצנון להיות כמוהו ומזה יוצא מכל אחד הפוכו שהוא מתיקות דצנון וחריפות דדבש ומתכללים להיות מזיגה ממוצעת בטעם א׳ הכלול משניה׳ וכמ״כ בהרכבות דאש ומים שיוצא מכל א׳ היפוכו מטעם שכל א׳ מחליש כח זולתו ולא שיש מים באש ואש במים או מתיקות בצנון וחריפות בדבש כו׳. והאמת הוא מטעם שיש בכל א׳ היפוכו דוקא שהרי הפשוטים העצמיי׳ א״א להם להתכלל אע״פ שכל א׳ מחליש כח זולתו כו׳ וד״ל:

(ל) **והנה** הנמשל מכל הנ״ל בבחי׳ רבוי ההתכללות דמדות דתיקון שבא דוקא מחמת רבוי ההתחלקו׳ שלהם מי׳ לי׳ כו׳ ומפני ששרש הוייתן מתחלה היה בבחי׳ ההתכללות זע״ז דוקא כנ״ל. והענין הוא כמו שאנו רואי׳ במדות שבשכל ורצון שיש שכל ורצון של חסד וטוב ויש שכל ורצון של דין וחוב והרצון בעצם לחסד וטוב הוא בחי׳ כתר שבה כנ״ל וזהו כטבע המים אמנם מתחלק הרצון בעצם לשכל ומדות דהיינו הטעם ושכל למה רוצה כך ואז כלול גם מהפוכו שזהו ענין הדין שברצון של חסד מצד השכל וטעם ג״כ לחייב לדין ונק׳ גבורה שבחסד וזהו ענין התחלקות המדה לי׳ וכן מתחלק עוד כל מדה פרטי׳ שבה לי׳ כמו חסד שבגבורה שבחסד הזה דהיינו שגם השכל וטעם לחוב ודין בחסד זה עצמו הרי כלול מהפוכו ג״כ לצד חסד וזכות באופן פרטי כמו גבי שאול המלך[3] שנענשו על שלא נספד כהלכה וגם על עון שאול שהמית את הגבעונים הרי זהו דבר והפוכו שבעון זה שהמית לגבעונים לא היו ראויים לעונש על שלא הספידוהו כהלכה אלא שיש לכל א׳ טעם בפ״ע שהדין הוא בדבר זה על שהמית כו׳ ועכ״ז הי׳ ראוי לעשות עמו חסד להספידו כהלכה שהוא חסד שבגבורה שנמצא הדין הזה הי׳ כלול מב׳ הפכים מכח הדין וגבורה שבחסד על שהמית שיתוקן הדבר ומכח החסד שבדין וגבורה מה שלא נספד כהלכה ועל שניהם יחד נענשו עונש א׳ הרי נתכללו ב׳ הפכים שזהו גבורה שבחסד עם חסד שבגבורה שנכללים כא׳ בעונש א׳ שהוא התכללות חסד שבגבורה דחסד עם גבורה שבחסד שבגבורה דהיינו שבגבורה זו לענוש על שלא נספד כלול מכח החסד שבדין שבחסד על שהמית כו׳ שכל א׳ מתכלל עם הפוכו מצד הסתעפות רבות מהתחלקות שבכל א׳ מהפוכו דוקא כו׳. וכן מצינו ג״כ בענין מה שא׳ ביום שמחת לבו זה בנין בהמק״ד[4] שא׳ שלמה שה״ש[5] ומ״ש כי על אפי כו׳ מפני שנשא שלמה[6] את בת פרעה כו׳ וכלול דין ואף וחימה עם שמחת לבו כא׳ ביום שנשא שלמה כו׳ היה שמחת לבו בבהמק״ד ובשמחת לבו בבהמק״ד היה דין ורוגז על שנשא כו׳ והוא בחי׳ התכללות דחו״ג מב׳ הפכים כא׳ מצד שכל א׳ יש לו טעם מיוחד שיוכלל בו כח מנגדו ויסבלנו ולא יסתרו זא״ז כלל שזה בא מצד רבוי ההתחלקות דוקא וד״ל. וכן מצינו בדור המבול שא׳ אמחה[7] כו׳ ובקרבן נח א׳ ולא אוסיף עוד[7] כו׳ והכל מטעם א׳ שהי׳ לדין שהוא כי רבה רעת האדם[8] כו׳ ימצא בו עצמו הזכות כי יצר לב האדם[9] רע מנעוריו ולא יוכל לכובשו כו׳ עוד כל ימי הארץ[10] כו׳ ולכן א׳ שלא יקלל האדמה בעבור האדם שזהו התכללות חסד שבגבור׳ עם גבורה שבחסד לפי שיש בכל א׳ מהפוכו כו׳ וד״ל:

(לא) **וכך** הוא בבחי׳ ההתכללות דחסד ודין למעלה בכל יום כמ״ש כי רגע באפו[11] חיים ברצונו שהוא ברגע זו עצמה שהוא באף כמ״ש אל זועם בכל יום[12] וכמה זעמו רגע אז דוקא חיים וחסד ברצונו לפי שיש כח החסד בדין עצמו ודין בחסד מצד בחי׳ ההתכללות שבא מרבוי ההתחלקות דוקא וכן מ״ש ברוגז רחם תזכור[13] דוקא בעת הרוגז יזכור לרחמי׳ לפי שהחסד ורחמי׳ כלול בדין ורוגז עצמו ונק׳ חסד שבגבורה כו׳. וכן יש דין ורוגז בחסד ונק׳ גבורה שבחסד ומתהפכי׳ ומתלבשים במנגדם דוקא מצד שחוזרים ומסתעפי׳ חסד מדין ודין מחסד וכמו יסורי׳ של אהבה[14] שבא מכח הדין שבחסד והוא חסד באמת לפי שנמצא טוב וחסד גדול ביסורים הללו ולהפוך משלם לשונאיו בכח החסד נעשה דין להאבידו

כלל כנ"ל. ועוד יש להבין מאין יש כח ההתחלקו' וההתכללות במדות דתיקון דברודי' יותר ממדות דנקודי' שמצד זה הי' השבירה בנקודי' ולא בברודי' דאם מצד ששרש הי"ס דתיקון הוא בבחי' ההתכללות די"ס שבעקודי' שהוא כמו התכללות הי' כחות בנפש עצמה טרם בואה לגוף (שנק' נפש אדם בחי' אדם פנימי) והן ע"ס הגנוזות בעצמות (בבחי' הרשימו שלפני הקו כנ"ל) הרי ע"ס דנקודי' (שהוא כעצם כח החו"ג בחי' הכתרי' דכל ספי' כו') הן קרובי' יותר לבחי' ההתכללות דע"ס בעצמות המאציל שהרי מבחי' ההתכללות בעצמות יצאו להתחלק להיות כל א' יוצא מובדל בפ"ע דוקא ובכלי מיוחד כו' אעפ"י שהוא היפוך דבחי' ההתכללות שלהם בעצמות וא"כ יותר יתכן לומר בנקודי' שתחלת הוייתן הי' בבחי' ההתכללות דעצמות דוקא ואח"כ יצאו מפורדי' שיכולים יותר לבא להתכללות מי"ס דתיקון שבאי' אחר ההתחלקו' בעצם די"ס דנקודי' שזהו כמו שתחל' הווייתן היה בפירוד והתחלקו' היפך ההפרש הנ"ל ובאמת נהפוך הוא כנ"ל. ועוד דהיא גופא יש להבין איך יבא ההתחלקות דנקודי' מבחי' ההתכללות דעקודי' שזהו דבר והפוכו שההתחלקות בעצם הוא היפך גמור מן ההתכללות בעצם כו' ואם נק' התחלקות זו דבחי' נקודי' התחלקות מתחל' הוייתן איך יש כח בבחי' התיקון לעשות התכללו' בהן עצמם אחר שיתחלקו מי' לי' כו' כנ"ל בענין התכללות דגבורה שבחסד עם חסד שבגבורה וכן חסד שבגבור' שבחסד עם גבורה שבחסד שבגבור' וכה"ג שזהו כמשל רבוי התחלקו' דהרכב' אש ומים כשיוצאי' מפשיטותן כו' וכמו טעם החריפות שבדבש עם טעם המתיקות שבצנון כו' שיכולים לבא להתכללות במזיגו' רבי' בטעם ממוצע כו' ואם יוכלו המדות דתוהו שבבחי' נקודי' לצאת מפשיטותן ועצמותן אין זה נק' פירוד והתחלקות מתחלת ההויה כו' וא"כ מוכרח לומר בטעם כח ההתכללות דתיקון שזהו מטעם שרש ההתחלקות דנקודי' דתהו שבא מבחי' התכללות דעקודי' שאין זה התחלקות מתחלת הוייתן אלא אדרבה מפני שתחלת הוייתן הן בהתכללות בעצמות כנ"ל וזהו היפוך גמור ממה שמובן ומבואר בע"ח דנקודי' דתוהו באי' בפירוד בעצם זת"זי' כו' ועכ"ז יש כח בבחי' התיקון דשם מ"ה לתקן לבחי' ב"ן דתוהו להיות גם הם בבחי' ההתכללות דוקא (וכמובן מכל המשלים הנ"ל) וזהו עיקר בחי' התיקון דחכ' דתור' לברר לז"מ דתוהו (וכמ"ש בפ' בראשית באריכות[20]):

(לה) **אך** הנה לכאורה יש לתרץ כל הנ"ל דבחי' ההתכללות דתיקון שאחר ההתחלקות דנקודי' שהן כמו י' כחות הבאים מעצם הנפש בהתחלקות בכלים שבגוף שרשו בהתחלקות די"ס דעקודים שהן כמו הי' כחות הכלולים בעצמות הנפש (שנק' אדם פנימי) ששם אין כל א' מובדל כלל מזולתו כמו כח הרצון וכח השכל והמדות הכל כלולים כא' בתכלית וע"כ יש כח ההתכללו' כזאת גם בי' כחות הללו גם לאחר שכבר נחלקו מי' לי' ובכלי' רבי' באיברי האדם בבחי' התיקון שיוכללו ב' הפכים דחו"ג בכל פרטיה' והוא מצד עצם שרשן הראשון דחו"ג כמו שהן כלולים בעצם הנפש הרי הן שם בתכלית ההתכללות זע"ז וכן השכל עם הרצון מתכללים יחד מטעם זה ונמצא בחי' התכללות של או"כ הנפרדים זה מזה בגוף תלוי בהתכללות של הי' כחות שבנפש המתאחדי' בעצם שזהו ענין התחלקות הב' הנ"ל שעושה רבוי ההתכללות לפי שכאו"א הי' כלול מזולתו בתכלית גם בעודם קשורי' בהעלם עצם הנפש משא"כ התחלקות די' כחות בבחי' נקודי' שבאי' להאיר בכלי הגוף כאו"א בפ"ע הוא שנק' התחלקות מתחלת ההויה שלהם שלא היה כאו"א כלול מזולתו מעולם ע"כ הוא העושה הפירוד היפוך ההתכללו' ואעפ"י שלכאורה הן קרובי' יותר לבחי' התכללו' דכחות בעצמות הנפש כנ"ל שהרי משם יצאו להתחלק כו' דהנה באמ' מה שיוצאי' בהתחלקו' כאו"א הוא בבחי' הפירוד בעצם כמו כח עצם החסד עם כח עצם הדין שלא יסבלו זא"ז כלל הרי הוא היפוך גמור מבחי' ההתכללות די' כחות בעצם הנפש ואיך יבא דבר מהפוכו אלא צ"ל שזה נעשה ע"י צמצום גדול מעצם הנפש להיות בא בשינוי המהות כמו מרוחניות לגשמיות כנ"ל שנק' ממוצע ואדם אמצעי לחבר ולקשר כחות הנפש בגוף מחיי רוחני לחיי בשר שבא בדילוג גדול מאד בלתי ערך ויחוס ביניהן כלל (וראי' מהתפעלות הנפש ממקרי הגוף שמצד כחות הכלולים בעצם הנפש לא תתפעל כלל כי אין לה שתוף וערך עם תוארים הגופניים וכמו בענין הגלגולים כו' ומצד בחי' הממוצע שבאי' כחות הנפש להאיר בכלי הגוף תתקשר בגוף ותתפעל ממקרי הגוף כו' כנ"ל). וא"כ מזה יובן שאין ערך כלל לכחות הגלויים בגוף לגבי כחות הכלולים בנפש והרי מטעם זה עצמו יובן מה שבא ענין ההתחלקות בעצם בי' כחות שיוצאי' להאיר בגוף לפי שנעשי' בבחי' מציאות מורגש ע"י דילוג הערך כמו מרוחניות לגשמיות כנ"ל (היפוך גמור מבחי' התכללות דכחות בעצמות הנפש שאינן ניכרים במציאות כלל וע"כ הן בתכלית ההתכללות) ע"כ נק' בחי' נקודי' פירוד בעצם מתחלת ההויה כו' וד"ל:

(לו) **והנה** לפ"ז עיקר כח ההתכללות בתיקון דברודים (שהוא כחות שבאברים ממש שנק' אדם חיצוני כנ"ל) בא מבחי' העקודים שזהו שתחלת ההויה היה ביחוד והתכללות משא"כ בי' כחות היוצאים מן הנפש שתחלת הוייתן בפירוד מטעם הנ"ל. ואין זה מתיישב עדיין דא"כ למה אנו רואים שי' כחות הללו יוצאים מפשיטות' אח"כ כשבאי' באברי הגוף מחו"ג יחד כמו הרצון של חסד שמתכלל עם רצון של דין ע"פ שכל וטעם א' כנ"ל שמוכרח לומר שהיו כלולים זה מזה בתחל' כמו שיש מים באש ואש במים כנ"ל שמטעם זה הוא ההתכללות דתיקון בבוא הארת היו"ד כחות בכלים ואם אינם כלולים זה מזה בעצם מאין יבא ההתכללות בתיקון דאורות בכלים ואיך יכולים לחלק בין הכחות היוצאים להאיר בכלים ובין הכחות הללו עצמן שהן בכלים שנאמר שהאורות שבכלי' שרשן בבחי' ההתכללות דעקודים דוקא אדרבה הרי אנו רואים שכחות הבאים באברים הן בהתחלקות ניכרת הרבה יותר ובהבדלה בין זה לזה עד שלא ישנה א' תפקידו כו' כראיה בעין ושמיעה באזן ושכל במוח שלא יחליפו מזה לזה כלל ולא יתכללו יחד כלל יותר מהתחלקות שבי' כחות הללו שיוצאי' מעצם הנפש להאיר בראיה ושמיע' הגשמי' וכה"ג וגם הרי יכולים להתכלל חו"ג

שבאור וכח השכל הנובע מן הנפש יותר מאור שכל זה עצמו כשבא בכלי המוח שלא יטה להפוכו וכן ברצון ומדות שבלב שלא יוכל להטות לבו מחסד לדין כו' והוא מצד התחלקות הכלים משא"כ באורות וכחות הללו עצמן כמו שהן יוצאי' מן הנפש עדיין שיוכלל חסד בדין ברצון ושכל ומדות כו' וא"כ היה ראוי להיות השבירה באו"כ דתיקון יותר מבחי' נקודים ונהפוך הוא באמת שעיקר ההתכללות הוא באו"כ דאדם חיצוני כו' ומצד רבוי ההתחלקות דוקא שהוא עושה רבוי ההתכללות יותר והדרא קושיא לדוכתא מהו ההפרש בין ב' מיני התחלקות הנ"ל שהתחלקות הא' דנקודי' עושה הפירוד והתחלקות הב' עושה ההתכללות דוקא וד"ל:

(לז) **אך** הנה שרש הענין הוא דכח ההתכללות שבאו"כ בציור אדם חיצוני שנק' ברודי' הוא למעלה מבחי' ההתכללות דעקודי' שהן כמו הכחות שנכללים בעצם הנפש אעפ"י שבאי' בהתחלקות ניכרת יותר מהתחלקות דנקודים הנ"ל. ויש להקדים תחלה בטעם ענין התכללו' דע"ס דעקודים שהוא כמו ענין התכללות די' כחות בעצם הנפש ממש שאין זה התכללות אמיתית כ"כ כי כל א' וא' מן הכחות הללו ישנו במציאותו כמו שהוא ממש והוא נבדל מזולתו כמו כח השכל שבנפש שהוא מהות נבדל בפ"ע מן מהות כח הרצון או כח החסד וכן כח החסד נבדל במהות ומציאות היפוך כח הדין רק שמפני בחי' הביטול במציאות שלהם בהתכללות' בהעלם עצם הנפש ע"כ יתכללו יחד שם לפי שאינ' במציאותם כלל והוא מצד הארת עצם הנפש שכוללם יחד מראש לסוף וב' הפכים כאחד ממש וכמו עד"מ אדם שהוחלט אצלו לבנות בנין ולא גילה רצונו עדיין בזה כלל רק שיער בעצמו בכח נפשו הפשוטה איך יהיה אופן הבנין בכל פרטי חלקיו ע"פ הרצון ושכל ומדות שבנפשו בהעלם שאע"פ שיש רצון ושכל ומדות בהתחלקות כל אחד ואחד בפ"ע באופן פרטי הבנין כמו שנגלה ונראה אח"כ במעשה הבנין שגילה רצונו ושכלו ומדותיו בכל פרט אבל כאשר שיער בעצמו עדיין היה כל פרטי כחות דרצון ושכל כו' בהעלם בעצם הנפש כלולים כא' בסקירה א' מתחלת הרצון עד סוף מעשה כא' ממש ולא מבלי שימצא ראש וסוף כלל שהרי כח הרצון נק' תחלה גם בהיותו כלול בעצם הנפש ומה שרוצה במעשה הבנין בכח והעלם נק' סוף אלא שנכללים הראש וסוף כא' ועכ"ז יש לכל א' מציאות בפ"ע מראש לסוף וב' הפכים דחו"ג (וכמו שמרגיש אדם א"ע מראש לרגל כנ"ל) וכך הוא בע"ס דעקודי' שהן ע"ס הגנוזות בעצמות המאציל שכלולים כא' ממש מראש לסוף שז"ש גליף גליפו בטה"ע והוא מה ששיער בעצמו בכח והעלם כל הבא בגילוי ברצונו וחכמתו בהשתלשלות דקו"ח כו' ששם נכללים הכל כא' ממש אבל אין זה בחי' התכללות אמיתית עדיין מאחר שנמצא מציאת ראש וסוף נבדלים במהותן רק שמפני ביטולם והתכללות' בעצמו' בעל הרצון מתאחדים בתכלי' (וכמו שאומר ברוך שאמר באמירה אחת והיה העולם' דאבי"ע בסקירה אחת והוא בחי' מחשב' אחת הכללית שסוק' בסקיר' אחת כל הדורו' דהיינו כל ע"ס שבהעלם העצמות שבאו לגילוי בקו"ח עד סוף העשיה וד"ל:

(לח) **וזהו** הנק' התכללות דמספר י"ס עכ"פ מצד אור העצמות דא"ס שלפני הרשימו דע"ס כלולים שם בהעלם אבל בחי' שם מ"ה דא"ק בחי' שרש התיקון דברודי' הנ"ל שממנו ההתכללות בקו"ח שנק' קו המדה הרי שרשו בעצמות אור הא"ס ממש שלמעלה גם ממח' הכללית הנ"ל שז"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל וכמ"ש ולא מכל אינון מדות כלל שלא יתכן לומר שם בחי' ראש וסוף כלל שלא יפול בזה ענין התכללות במספר יו"ד אלא הוא אח"פ בתכלית הפשיטות כנ"ל (וכמ"ש לפני א' מה אתה סופר' כנ"ל וזהו מ"ש דלמת"ב כלל אפי' מח' הכללית המקיף בהשוואה א' כנ"ל). והנה בחי' כח ההתכללות דאדם חיצוני ברמ"ח איברים אורות בכלים שהוא בחי' ברודי' כנ"ל שרשו בא מבחי' עצמות דא"ס ממש דלאו מכל אינון מדות כלל שזהו שתחלת ההוי' ביחוד העצמו' דאח"פ ולא ביחוד דחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם שנק' ע"ס הגנוזות ובזה יתרון מעלת אדם חיצוני על אדם פנימי ג"כ (שהרי אדה"ר לא נק' אדם אלא כשהי' נשמתו בגוף דוקא) והטעם הוא רק מצד האיברי' והכלים עצמן כמו שאנו רואים בחוש שהתכללות זאת שבאיברי' הוא התכללות אמיתי' יותר מי' הכחות כמו שהן בהעלם בעצם הנפש כי הגם שמצד הכחות שבאיברי' הן בהתחלקות כאו"א בפ"ע דוקא וגם האיברי' כאו"א מובדל במזיג' לפעול פעולתו דוקא אבל יש חבור וקשר באברים מראש לרגל באופן שכל א' מקבל שלימות מזולתו וראי' מן הרפוא' שבקלקול המוח יקיזו לרגל וירפא ומיד שירצה במוח יניע רגלו שזה מקבל מזה וזה משפיע לזה עד שבין אמצעות כולם יחד דוקא נק' אדם כי הרי גם בפעולה א' כהילוך הרגל יתחברו כל הכחות שבכל האיברי' פנימי' וחיצונים גם הרצון והשכל כו'. וזהו מבלי שימצא ראש וסוף כלל שמוכרח לומר שיש שרש לכלים למעלה מן האורות' ע"כ יש בכחם לעשות חבור והתכללות גם באורות דנקודי' שמתחלקים בעצם שיבואו להתחלקות והתכללות בב' הפכי' דחו"ג כמו שנראה לעין שמצד התרחבות הכלים דוקא יסבלו דבר והפוכו כמו בכלי המוח והלב בגדולתם יותר יותר יכילו ב' הפכי' דחו"ג כו' ובקטנות הכלים לא יתכללו האורות כ"כ וזהו הטעם שיש בכח התיקון דאדם ברבוי הכלים דוקא לעשות התכללות גם באורות דנקודי' דתוהו שתחלת הוייתם בפירוד שהן עצם הכחות דחו"ג שיצאו מכח פשיטות' להתחלק דוקא ברבוי הכלים ולהתכלל בהתכללות אמיתית יותר מהתכללות שלהם בעצם הנפש כו' (מפני ששרש התהוות הכלים הוא למעלה מן האורות והוא הנקודה דרשימו עצמה שסובל כל הע"ס הנ"ל כא'). ובזה יתורץ הכל והוא שנק' אדם אדמה לעליון' ממש שהוא שלימותא דכולא משום דלאו מכל אינון מדות כלל כנ"ל ועכ"ז גם זה אינו רק בדומה לעליון מצד שלא נמצא בו ראש וסוף כלל והוא קו המדה דקו"ח שנק' שם מ"ה מלגיו דאיהו שקיו כו' אבל עצמות א"ס ממש למעלה גם מבחי' שם מ"ה זה דאדם כמ"ש כי לא אדם הוא' כו' וד"ל. והוא גילוי האור דעצמות א"ס ממש בעוה"ב שאינו בא רק ע"י המצות בפ"מ דוקא שנק' אדם חיצוני ברמ"ח איברי'

כו׳ שזהו עיקר בחי׳ התיקון דחכ׳ דתורה שנק׳ תורת האדם דוקא כנ״ל מטעם הנ״ל וד״ל:

(לט) **והנה** אחר כל הנ״ל יובן בכללות ענין דור הפלגה שבנו עיר ומגדל וראשו בשמים כו׳ באמרם נעשה לנו שם פן נפוץ כו׳ שמבואר למעלה שבחי׳ שם זה שרצו לעשות להם ע״י בנין זה היינו שם מ״ה דוק׳ שהוא שם הוי״ה דבחי׳ התיקון בהתכללות המדות דחו״ג (עפ״י מאמר קו המדה שנק׳ מתקלא׳ כו׳ והוא שם מ״ה מלגיו אורח האצי׳ דאיהו שקיו דאילנא כו׳ כנ״ל מקור התקון דברודי׳ כו׳) ומבואר ג״כ למעלה שיש יתרון מעלה הרבה בשם זה דהוי׳ יותר מכל השמות דאל אלקי׳ שהן ז׳ שמות שאינן נמחקי׳[8] כו׳ במה שהכלי שוה עם האור שאין הכלי מסתיר כלל לאור כשאר השמות כו׳ וזהו מי כמוך באלים הוי״הי כו׳ כנ״ל באריכות וא״כ באמת יש להפלי׳ בזה מאד איך אפשר להיות שע׳ עכו״ם[9] יכולים לעשות להם שם מ״ה זה דהוי״ה דתקון אחר ששרשם מבחי׳ ז״מ דתוהו[10] שהן בחי׳ ענפי׳ מתפרדי׳ זת״ז דוקא היפוך בחי׳ התיקון דשם מ״ה דהוי׳ שבבחי׳ אדם כו׳ וע״כ גזרו אומר דאתם קרויי׳ אדם[12] דוקא ואין עכו״ם כו׳ וכמ״ש ישראל אשר בך אתפאר[13] בבחי׳ ת״ת וכן ה׳ אלקיו עמו[14] דוקא כנ״ל:

(מ) **אך** הנה יש להקדים תחלה בשרש ענין של ע׳ עכו״ם[14] שהן ע״ש דנוגה כמו שהן בבחי׳ ז״מ דתוהו שהי׳ שם בחי׳ השביר׳ בבחי׳ ס״ג וב״ן דתוהו וירדו ונפלו רפ״ח ניצוצין בשבה״כ עד למטה מטה מאד עד התהוות הע״ש דנוגה דעשי׳ כו׳ איך יתכן כלל ענין ירידה ונפילה גדולה כזו כמו מאיגרא רמא[15] כו׳ שהרי בחי׳ האורות דתהו קדמו לבחי׳ אורות דתיקון והיו נכללים בעצמות המאציל בבחי׳ תוקף האור דגבורות העליונות דקדושה האלקית כו׳. ואמנם הנה ידוע בשרש הע״ש דנוגה שהן מקבלי׳ מבחי׳ אחוריים דשם ב״ן[16] דקדושה ממ״ח צירופי׳ האחרוני׳[17] דשם אלקי׳ וע״כ נק׳ אלקי׳ אחרים[18] שהן סט׳ דקליפה בחי׳ מנגד לסט׳ דקדוש׳ וכמ״ש את זלע״ז עשה האלקי׳[19] כו׳. וביאור הענין הוא ידוע שבחי׳ הקליפה הוא בחי׳ היש וגסו׳ הנפרד כקליפ׳ לפרי שנפרדת בגסות בפ״ע והוא בחי׳ ההתפשטות והרגשה בעצמו בבחי׳ יש ודבר גדול שהוא היפוך ממש מבחי׳ הביטול במציאות והיחוד העליון שבסט׳ דקדוש׳ שהוא דוקא בביטול העצמות והעדר ההרגשה לגמרי בבחי׳ מ״ה ואין האלקי כמו ונחנו מה[20] כו׳ והוא לפי ששרש הע״ש בז״מ דתוהו שנפלו למטה ביותר שהיו אורות תקיפי׳ וחזקי׳ בבחי׳ יש והתפשטות כמ״ש וימלוך כו׳ כנ״ל הגם שזה הי׳ בבחי׳ הקדושה האלקי׳ בתוקף האור בתכלי׳ כנ״ל אבל כשלא יכלו הכלים לסבול האור מחמת תקפם ונפלו ונשברו כו׳ נסתעף מזה שרש לשרש לגסות ויש נפרד דק״נ שהן ז׳ מדות דנגה דעשי׳ שרש ע״ש דעשי׳ שנא׳ בהן בהנחל עליון גוים[21] בהפרידו כו׳ יצב גבולות עמים למספר בנ״י דוקא שהן ע׳ נפש דיעקב שהן בבחי׳ הביטול דשם מ״ה ביחוד העליון דז׳ מדות דקדושה כו׳. (ויובן זה במדות אוי״ר הטבעיי׳ שבלב כמו בהתפעלות באהבה רבה בתפלה בבחי׳ עצמות הרצון שלמעלה מן השכל וטעם שזהו כמו מדות הבהמה שלמט׳ מן הדעת וכן התפעלו׳ התשוקה ברשפי אש בלב שנק׳ התלהבות גדולה בלא טעם ודעת כלל שהן כמו בחי׳ המדות דתוהו שהן אורות תקיפים וחזקי׳ שלמעלה מן מדות דחכ׳ ודעת כו׳ אך בנפילת האדם בלבו אחר התפלה בטרדתו בעומק המשכת המדות שבלב בהבלי העוה״ז ודאי יפול הנופל במדות הללו עצמן בז׳ מדות הרעות בתאות וגסות הגופני׳ בבחי׳ יש נפרד לגמרי כמו בהתלהבות אש זרה ודביקו׳ האה״ר בדברי׳ זרים כו׳ וכענין הנפילים שהיו בארץ כו׳ שהיו שרשם מז״מ דתוהו שנק׳ אנשי השם[22] כו׳ כידוע וזהו מצד שלא נתקיימו האורות בכלים מצד רבוי האור ומיעוט הכלי כו׳ אבל ברבוי הכלים הוא עיקר בחי׳ התיקון למדות דתוהו והוא תו״מ שנגנז האור דאוי״ר בכלים רבים כמ״ש באור כי טוב טוב לגנוז בכלי[23] דוק׳). והנה מזה הטעם ודאי א״א שיקבלו ע״ש דנוגה ששרשם מבחי׳ הפירוד והתחלקות דבחי׳ התוהו שנפל למטה כנ״ל ע״כ גם למטה הם בבחי׳ יש נפרד מבחי׳ אור דשם הוי״ה דבחי׳ התיקון שהוא בחי׳ היחוד וההתכללו׳ דע״ס דקדושה כנ״ל בשרש שם מ״ה דתיקון הוא למעל׳ גם מיחוד והתכללות דע״ס דעקודי׳ והוא מעצמות היחוד דאח״פ דעצמות אא״ס ממש כנ״ל מצד שנק׳ אדם אדמה לעליון ממש כנ״ל (והוא מצד בחי׳ התכללו׳ דכלי׳ דוקא כנ״ל וע״כ נאמר בו ה׳ אלקיו עמו שבחי׳ הכלי דשם הוי״ה שהוא בחי׳ אלקי׳ שבו כו׳ מאיר בו אור א״ס בפנימית שלו כמו בפנימית האור דהוי״ה שזהו עיקר יתרון מעלת דת״ת כו׳ כמ״ש למעלה) שאין זה אלא בישראל דוקא שנא׳ בו אשר בך אתפאר בבחי׳ ת״ת דז״א שכולל דבר והפוכו דחו״ג ששרשו בשם מ״ה העצמי שלפני הצמצום הראשון כו׳ אבל ע״ש דק״נ שרשם בבחי׳ הפירוד די׳ נקודי׳ שלמטה נקראים טורי דפרודא רה״ר[24] כו׳ שהפרידם מיחודו העצמי[25] כמו ומשם יפרד[26] כו׳ וא״כ איך אפשר שיקבלו מבחי׳ שם מ״ה דהוי״ה אף לא מחיצוניות דחיצוניות הכלי דשם הוי״ה זה מאחר שאין הפרש בו בין או״כ כלל כנ״ל ואע״פ שמבואר למעלה שיכולים ע״ש דקליפת נוגה לקבל מחיצוניות דחיצוניות הכלים דבחי׳ חו״ג דאצילות שהן מוגבלים בשם אל ואלקי׳ כמו במ״ח צירופים האחרונים דאלקי׳ דכתיב מלך אלקים על גוים[27] (וכענין אברהם יצא ממנו[28] ישמעאל ויצחק כו׳) שהוא מבחי׳ המותרות ופסולת שנופל להם מאחוריים דבחי׳ ב״ן כנ״ל אבל בבחי׳ שם הוי״ה אף מחיצוניות דחיצוניות שבו לא יוכלו לקבל וכמ״ש וכבודי לאחר לא אתן[29] כו׳ וכמבואר למעל׳ והוא מטעם שהכלי הוא כמו האור ממש מטעם הנ״ל ולזאת ודאי א״א שיבא ויגיע שום שפע אור והמשכה אף בבחי׳ חיצוניות דחיצוניות מבחי׳ שם הוי״ה שהוא בבחי׳ יחוד העליון דקדושה כי לא יכלו להיות בבחי׳ הביטול לאין ביחוד האלקי דשם מ״ה כלל וכלל רק מקבלים מבחי׳ אחוריים דאחוריים דשם ב״ן דקדושה שנופל להם בבחי׳ מותרות ופסולת כנ״ל. ולפ״ז הרי יפלא יותר מאין הי׳ כח לאנשי דור הפלגה לבנות העיר והמגדל לעשות להם שם שהוא שם מ״ה דוקא כנ״ל ופי׳ נעשה הוא בבחי׳ עשי׳ שהוא בחי׳ הכלי מאחר שגם מחיצוניות הכלי שבו לא יוכלו לקבל כלל כנ״ל וד״ל:

(מא) **אך** הנה באמת אין בחי׳ כלי בית קיבול להכיל ולקבל

מפנימית אור א"ס שבשם הוי"ה דבחי' מ"ה דתיקון הנ"ל בין באור בין בכלי שלו רק ישראל לבדם לפי שישראל עלו במח'[1] בעצמות היחוד האמיתי דא"ס ממש כמ"ש כי חלק הוי"ה עמו[2] וכמ"ש הוי"ה אלקיו עמו דוקא (כמשי"ת) והוא מטעם שאנו רואי' שיש בהם בחי' ההתכללות והיחוד האמיתי בין בנשמתם שהוא בחי' האור ובין בגופם שהוא בחי' הכלי שנכללים ובטלים ממציאותם לאלקי' חיים בהתכללו' אמיתי' כאיש א' ממש וראיה ממ"ת שהיו ס"ר דיעות[3] במדרגות חלוקות בב' הפכים כחו"ג כו' ונתכללו יחד כאיש א' ממש ברצון ולב א' לאביהם שבשמים וכמ"ש ויחן שם ישראל נגד ההר[4] וכך אנו אומרים ברכנו אבינו כולנו כא'[5] באור פניך כו' לפי ששרשם מבחי' היחוד העצמי דעצמות אא"ס שלזה נק' אדם אדמה לעליון ממש ומפני זה הי' בהם בחי' הביטול דבחי' מ"ה בביטול כל עצמות הרצון גם בגופם כמו בנשמתם ממש והוא כשאמרו כל אשר דבר ה' נעשה[6] בפו"מ שהן בחי' הכלים דעשי' לעשות כלי ושם לאור דהוי"ה שנק' מצות הוי"ה כו' וכמו שעל כל דבור פרחה נשמתם[7] כך הי' הביטול במציאות בגופם ממש והוא לפי ששרשם מבחי' שם מ"ה דהוי"ה שבמדת הת"ת שהכלי אינו מסתיר כלל על האור ומאיר האור דפנימית בכלי כמו באור ממש בשוה (וע"כ עומדים בנסיונות זה ג"א שנה בלי שינוי כלל) ולכך לא קבלו התו"מ רק ישראל לבדם כי החזיר' על כל העכו"ם[8] כו' לפי שאינם בחי' כלי לזה כלל מאחר ששרשם מבחי' הפירוד מתחלת ההוי"ה והוא בבחי' ז"מ דתוהו בבחי' נקודים כנ"ל שלמטה הוא אחוריים דשם ב"ן שהוא בחי' היש וגסות הנפרד היפוך בחי' הביטול וע"כ אינן במהות ענין הביטול והתכללות כלל להיות כלי בית קבול לתו"מ כו' ומזה הטעם אין בחי' התכללות בציור קומה שלימה דאדם רק בישראל לבד כמאמר אתם קרוים אדם כו' לפי שהתו"מ ג"כ בציור אדם וג' קשרים הנ' ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקודב"ה דכולא חד למהוי אחד באחד[9] ממש וכמו שאנו רואים שאין שלימות בכל א' מישראל בלא זולתו[10] אעפ"י שהוא היפוכו ומנגדו וכן מראש לרגל כראשי אלפי ישראל שמקבלי' מבחי' רגל וכמ"ש ת"ר אלף כו' אשר אנכי בקרבו[11] כו' וכמו באדם שאין שלימות לאבר זה בלא חבירו שכולם מקבלים זה מזה ומשפיעים זה לזה עד שבין אמצעו' כולם נק' אדם בשלימות וע"כ גם לאחר שישראל נתפזרו בקצה הארץ כאו"א מתכלל ומתחבר עם זולתו שמקבל ממנו שלימותו כמו אנשי בחי' החסד והאהבה שבימין עם אנשי בחי' היראה ופחד שבשמאל זה משלים לזה כו' וכמו ד' הדגלים שהיו במדבר[12] שהיו בבחי' ההתכללות כא' ולזאת כל תפלות ישראל עולים כא' ממש להיות בחי' כתר א' וכמאמר סנדל' קושר כתרים[13] לקונו מתפלות ישראל אף על פי שאלו בקצה הארץ מובדלים ומרוחקים מאד מן חבירו וכמו בגלות ישראל בין העכו"ם שנאמר בד' רוחות השמים[14] פרשתי אתכם כו' וכתיב שה פזורה ישראל[15] כו' עכ"ז יחדיו ידובקו בעליות התפלו' בשער השמים והוא שער הי"ג שכולל כל הי"ב שערים[16] די"ב שבטים כו' וגם לענין השלימו' שכאו"א ימצא שלימותו בזולתו הגם שהוא רחוק ממנו מאד ובכללות היינו כמו שא' בזוהר דבנוהי[17] דאברהם בגלותא דישמעאל[18] כו' עכ"ז אין שלימות לגלות ספרד כו' שבגלות ישמעאל בלתי בנוהי דיצחק[19] שבגלות' דאדום[20] כו' וכן להיפוך וכמו שאין שלימות ליד ימין בלא יד שמאל או לרגל בלא יד ויד בלא רגל מאחר שבכללות' דוקא נק' ציור קומת אדם א' ולפי ששרשם הראשון מבחי' היחוד האמיתי בעצמו' המאציל ע"כ הגם שלמטה נתפזרו ונתפרדו בריחוק מקום יכולים להתכלל יחד לעלות למעל' כאיש א' כמו במ"ת ממש וראי' מן הקבוץ גליות דכתיב אם יהיה נדחך[20] בקצה השמים משם יקבצך וידוע בקבוץ גליות זה שיהיה ע"י ביאת משיח דוקא שאז ממילא יתקבצו כל ניצוצות דקדושה יחד גם ממרחקי' מאד להיות בציור קומת אדם א' וכמ"ש ונקבצו בני יהודה[21] ובנ"י יחדיו ושמו להם ראש א' כו' וכן א' ויהי בישורון מלך[22] בהתאסף ראשי עם יחד כו' (וזהו הטעם דואהבת לרעך כמוך זהו כל התורה כנ"ל וע"כ אמרו דלישתף אינש נפשיה[23] בהדי צבורא כו' וכן זהו הטעם שאין מתפללים אלא בי' שכולל ע"ס דאדם דאכל יו"ד דוקא שריא שכינתא[24] ולא על א' כו' וז"ש ה' עוז דתורה[25] לעמו יתן שהוא בבחי' התיקון דשם מ"ה דאדם כנ"ל ע"כ ממיל' יברך את עמו בשלום שהוא בבחי' ההתכללות ואחדות כאיש א' ממש ומטעם זה נחרב בית שני[26] אעפ"י שהיה בהם תו"מ רק מפני שנאת חנם שעשו בחי' הפירוד כו' כנ"ל):

(מב) **והנה** אנשי דור ההפלגה רצו לדמות עצמם לבחי' סט' דקדושה לעשות להם שם מ"ה הנ"ל כמו שהוא בישראל שה' אלקיו עמו גם בכלי כמו באור כנ"ל והם ג"כ רצו שיאיר להם האור והשפע האלקית מבחי' הפנימית דשם הוי"ה דיחוד העליון בע"ס דקדושה בחי' התקון דשם מ"ה דא"ק כו'. אך א"כ היו צריכים להיות בבחי' הביטול במציאות ברצון ושכל ומדות באור וכלי שהוא גם בגופם לבטל כל רצון זר זולת לה' לבדו כמו שהי' במ"ת כנ"ל ומפני ששרש נפשם למעלה הוא מבחי' פירוד מאלקות בבחי' יש וגסות דק"נ ע"כ לא רצו בזה להיות בבחי' הביטול והכנעה והתכללו' מכל וכל באלקי' חיים ע"כ אמרו בנפשם ליתן עצות ע"ז כדי שיגיע להם האור ושפע משם מ"ה הנ"ל בחיצוניות עכ"פ שהוא כל טוב עוה"ז גם כמו שהן בבחי' הפירוד ליש גמור ולא יצטרכו להיות בבחי' ביטול לאין בכלי שלהם וגם לא בנפשם כמו שהוא בסטר' דקדושה כו' והוא מה שאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל כו' דהגם שודאי א"א שיאיר ויומשך אור השפעה פנימית דשם הוי"ה דקדוש' בבחי' הפירוד והיש וגסות דק"נ וכמ"ש וכבודי לאחר לא אתן כנ"ל אף לא בהתלבשות בחיצוניות השפע (ומטעם הנ"ל שגם מחיצוניות הכלים דמ"ה דת"ת לא יוכלו לקבל) אלא דוקא בבחי' היחוד והביטול כנ"ל הנה לזאת עשו עצות בנפשם לבנות עיר ומגדל וראשו בשמים שהיה הכוונה שלהם בזה ע"ד הפשוט כמ"ש הראב"ע שיהא עוצם גובה המגדל שראשו בשמים לאות וסימן להם שלא יתפזרו זה מזה בקצה הארץ יותר מדאי עד שלא יוכלו להתחבר לעולם כי יראו את המגדל מרחוק ולא יתרחקו כ"כ אלו מאלו וגם אם יתרחקו ידעו מקום המיוחד להתקבץ שם בעתים מיוחדים

והוא אל העיר ומגדל הזה דווק׳. ועיקר הכוונ׳ שהיה בזה להם בעצה עמוקה רק שיהי׳ ביכולתם לקבל אור השפע הפנימי׳ דשם מ״ה על ידי שיהיו כולם בקבוץ א׳ באחדות והתכללות כולם כאיש א׳ חבירים בכל דבר בלי התחלקו׳ כלל שהגם שזהו רק בחיצוניות דהיינו אהבת ריעים זע״ז לבד ואין בזה בחי׳ ביטול לאלקות כלל בביטול הרצון כו׳ עכ״ז מה שמתאחדים ומתכללים גם ב׳ הפכים וגדולים ושרים יחדיו יהיו תמים הרי זהו בא מצד בחי׳ הביטול וההכנעה של כ״א שמניח ומבטל א״ע לגבי זולתו הגם שהוא היפוכו וכן זולתו מבטל ומכניע א״ע לגבי׳ אעפ״י שבודאי בפנימית לבם ודעתם אין דעתיהם ולבם שוין להסכים על דבר א׳ עכ״ז מתכללים יחד להסכים על דבר א׳ כאיש א׳ ברצון א׳ כו׳ כמו בעצה זו לבנות עיר ומגדל כו׳ כולם הסכימו כא׳ בדיעה ולב א׳ מפני בחי׳ הביטול והכנעה זה לזה שלא יהי׳ בהן פירוד והתחלקות כלל וכמ״ש ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים (כמשי״ת) לפי שכל אחדות והתכללות א״א להיותו כ״א על ידי ביטול והכנעת כל א׳ שיזוז ממקומו ודעתו לגבי זולתו שאם כל א׳ יהי׳ בחי׳ יש ודבר בפ״ע דוקא ויעמוד על דעתו ורצונו ולא יבטל א״ע לזולתו כלל ודאי יהיה ריב ומחלוקת ופירוד גדול היפך האחדות כידוע לפי שא״א שיהיו כל הדיעות דרבים שווין ומסכימות לדבר א׳ כו׳ וזהו שהיה עצתם בבנין עיר ומגדל זה שיתקבצו לשם להיות באגוד׳ אחת שבזה יש דמיון עכ״פ לבחי׳ היחוד והתכללות האמתית למעלה בשם מ״ה דתיקון הנ״ל שהוא מצד בחי׳ הביטול האמיתי מכל וכל לה׳ לבדו שבסטר׳ דקדושה כנ״ל שעושה היחוד העליון דע״ס דקדושה כנ״ל והם רצו באחדות החיצוניות שלהם שיש בזה בחי׳ ביטול מזה לזה להיות עי״ז בחי׳ כלי להשרא׳ אור השפע האלקית דיחוד העליון דשם הוי״ה דקדושה שיומשך להם בחיצוניות עכ״פ מחיצוניות הכלי׳ דשם הוי״ה כמו שמאיר בפנימית דשם הוי״ה למעל׳ גם כמו שהן בבחי׳ הפירוד מאלקות כנ״ל ונמצא דפי׳ הפשוט דראב״ע עולה הוא ג״כ ע״ד הסוד והוא ענין מ״ש ונעשה לנו שם שהוא שם מ״ה העליון לנו גם כמו שהן למטה בעולם הפירוד כמו שהוא למעל׳ בסט׳ דקדושה מצד האחדות שיהיה בהם תמיד ע״י המגדל הזה כנ״ל וד״ל. אך עדיין יש להפלא זה גופא דמאין יהיה בהם כח האחדות הזאת גם בחיצוניות שהוא לבטל א״ע זה לזה כנ״ל מאחר ששרשם למעלה הוא בא מבחי׳ הפירוד דנקודים דתוהו עד שלמטה הן בבחי׳ פירוד גמור ואיך יכלו לדמות בעצמן לבחי׳ הקדושה לעשות בעצמם גם בחי׳ דמיון להארת שם מ״ה העליון דתיקון אף בחיצוניות (מאחר שמבואר למעלה שבבחי׳ שם הוי״ה דמ״ה גם בכלים החיצונים יותר מאיר כמו בפנימיות האור שלא יוכלו לקבל משם כלל) שהרי אין האור העליון דקדושה שורה רק בבחי׳ היחוד והביטול במציאות מיש לאין כנ״ל ולא ישכון כלל במקום הפירוד וגסות דק״נ כו׳ וד״ל:

(מג) **אמנם** הנה ע״ד הפשוט הענין הוא דהגם ששרש ע׳ עכו״ם[27] הן למעלה בבחי׳ הפירוד דז׳ מדות דנוגה שמקבלים מחיצוניות ואחוריים דבחי׳ ב״ן דקדושה שנמשך להם בבחי׳ מותרות מצד שבה״כ דתוהו כו׳ הנה עכ״ז הרי יש יחוד והתכללות למעלה בז׳ מדות דקדושה שהן ז׳ שמות שאינן נמחקי׳ כנ״ל שכלולים בקו האמצעי דבחי׳ ת״ת שהוא שם הוי״ה דמ״ה דבחי׳ התיקון שמחמת בחי׳ שם מ״ה זה מתכללים גם ב׳ הפכים דחו״ג גם בחיצוניות דחיצוניות הכלים שלהם שיורד למטה כמו במלאכי׳ דבי״ע שהן בבחי׳ ההתכללו׳ דימין ושמאל יחדיו כמרכבה דפני ארי׳ אל הימין[28] כו׳ שא׳ בזהר דכלילן דא בדא ושליבן דא בדאי[29] כו׳ וע״כ גם בירידת המדרגות גם למטה ביותר בעלמא דפרודא שנק׳ רה״ר שהן ע״ש דק״נ שמקבלי׳ משמרי האופנים כו׳ גם בהם יכול להיות ההתכללות והאחדות בחיצוניו׳ עכ״פ שזהו בביטול והכנעה זה לזה גם ב׳ הפכים כנ״ל אע״פ שהן בפירוד ויש גמור ואין בהם בחי׳ הביטול לאלקו׳ רק לפרקי׳ וכמו שאנו רואי׳ שיש אחדות וריעות גם בעכו״ם[30] להתכלל יחד כאיש אחד גם במלכי׳ ושרי ארץ שכל א׳ הוא יש גדול בפ״ע כו׳ וד״ל:

(מד) **אך** עדיין יש להבין איך יוכלו לקבל משם מ״ה אף בחיצוניות השפע ע״י האחדות שלהם למטה מאחר שאין שום צד אחיזה לק״נ משם מ״ה דהוי״ה אף לא מחיצוניות דחיצוניות הכלים שבו מפני שאין שם בחי׳ מותרות ונובלות כלל מאחר שמאיר בכלי כמו באור בשוה לפי שאין הכלי מסתיר כלל לאור וכנ״ל שזה היה בחי׳ יעקב שנק׳ איש תם בשלימות די״ב שבטים כו׳ ואמנם הענין הוא דהגם שבזה דוקא נבדל מעלת בחי׳ שם הוי״ה דת״ת כמ״ש מי כמוך באלים הוי״ה ואינו אלא בישראל שה׳ אלקיו עמו כנ״ל שאין כן בשאר השמות דאל ואלקי׳ כו׳ שגם ע״ש יכולים לקבל מחיצוניות דחיצוניות כנ״ל עכ״ז אדרבה היא הנותנת לומר להיפוך ג״כ דמשום שמאיר בכלי דאור הת״ת בשם מ״ה בשם[31] הוי״ה כמו באור ממש לפי שאין הכלי מסתיר ומעלים את האור כלל כנ״ל א״כ הרי יכול להיות בחי׳ המשכה דאור דשם מ״ה דהוי״ה גם למטה מטה בחיצוניות דחיצוניות הכלים עד גם בעולם הפירוד דק״נ בע״ש דנוגה כאשר יהי׳ בהם ענין האחדות והאחוה וריעות בחיצוניות עכ״פ אע״פ שהן בבחי׳ נפרד מאלקות לגמרי לפי שאין מסתיר כלל בכלי׳ ולבושי׳ בבחי׳ המשכת שם מ״ה כו׳ וד״ל. וראי׳ לזה ממה שאנו רואים שכל ברכה ושפע העליונה דבחי׳ שם מ״ה שהוא בחי׳ אחדות והתכללות שלמעלה ביחוד העליון דקדושה נמשך בכל מקום שיש אחדות וחבור דוקא ולא במקום הפירוד ומחלוקת. ואע״פ שהאחדות והחבור הוא במקום הקליפה מ״מ מאחר שהן באחדות והתכללות יחד כאיש א׳ נמשך בהם ממקור הברכות העליונות דאור שם הוי״ה כמו שנמשך למעלה בבחי׳ הפנימי׳ ביח״ע דקדוש׳ האלקי׳ ע״י בחי׳ שם מ״ה דתיקון לפי שטבע בחי׳ האחדות העליונה לשכון במקום האחדות גם למטה מטה ביותר גם במקום הפירוד דק״נ (וזהו מטעם שמאיר בחיצוניות דחיצוניות הכלי כמו באור שאין הכלי מסתיר לאור כלל כו׳). וראי׳ לזה ממה שמצינו בדורו של אחאב[32] דאע״פ שהיו רובם עובדי כו״ם ומכעיסי׳ לה׳ מאד עכ״ז הצליחו מאד במלחמותיהם ומשלו בכל הגוים[33] לפי שהי׳ בהם בחי׳ האחדות והחבור ושלום בהתכללות אחת

ששם ישכון דוקא אור הברכה והשפע דאחדות העליון (ובמקום מחלוקת ופירוד יסתלק אור הברכה והשפע הגם שהן עוסקי' בתו"מ וכמו בבית שני שהי' שנאת חנם בין ראשי הדורי כמ"ש בגמ' וכנ"ל) ועיקר הטעם הוא לפי שנאמר בצלם אלקים עשה את האדם[2] כו' והוא כאשר יש בו מבחי' ההתכללות דכל מדות ומוחי' העליונים בצלם וציור אדם העליון דקדושה האלקית ממש אזי יכול לשכון בו שם מ"ה דאדם העליון שיהי' מושל בכל העולם לפי שהכל בטילים ונכללים בו וכמ"ש ורדו כו' ומוראכם וחתכם[3] כו'. וכמו שנרא' בטבע האדם שיש בו התנשאות בעצם על כל הבהמות וחיות וחפץ להיות מושל על הכל. וזהו מצד בחי' אדם דוקא שהוא נברא בצלם אדם העליון שהוא בחי' שם מ"ה שכולל הכל והכל כלולים בו כו'. ולזאת קרא האדם שמות לכל החי' ובהמה וכל אשר יקרא לו האדם[4] דוקא זהו שמו כו' כמו שלמעלה פני ארי' ושור ונשר הכל כלולים ובטילים בבחי' אדם שעל הכסא כו'. וזהו שהאדם הוא בעל בחירה מכח דעת עצמו דוקא לבחור בטוב כו' לפי רצונו ושכלו שזהו כמו בבחי' יש ממש משא"כ הבהמות וחיות אין להם בחירה כלל שזהו מורה על שרש נפש האדם שהוא בצלם אלקי' ונק' אדם אדמה לעליון ממש בבחי' יש אמיתי וההתנשאות האמיתי' דקדושה האלקי' כמו באדם העליון. וראי' לזה מצדיקי' הגדולים שבארץ שצלם האלקים דאדם העליון היה בהם בבחי' השלימות דשם מ"ה כו' הי' כל העולם מתבטלים מפניהם כמו ביראה ופחד אלקים ממש כמו שאמרו בני חת לאברהם נשיא אלקי' אתה בתוכנו[5] נשיא אלקי' ממש. וראי' לזה ממה שרדף אברהם אחר ד' מלכי'[6] בג' מאות וי"ח איש חניכי ביתו ונצחם שאין זה לפי כח הטבע האנושית כלל רק שנפל אימתו עליהם כמו שנופל אימת אדם על בהמות וחיות שהי' עפר ואפר בעצמו[7] בחי' מ"ה ולכך א' איכה ירדוף אחד אלף[8] אם לא כי צורם כו' שסר צל אדם מהם וכמ"ש כלבי[9] כי לחמנו הם[10] סר צלם מעליה' כבהמו' וחיות שנכללי' באדם כו' וד"ל. ועד"ז היה אדה"ר קודם החטא אך אחר החטא וע"י חטא דור המבול נפגם באדם צלם האלקי לגמרי עד בני נח שחזר ונתקן מעט ע"כ הזהיר להם על ש"ד ואך את דמכם[11] כו' מיד כל חי' כו' שופך דם האדם[11] כו' כי בצלם אלקי' כו' וד"ל:

(מו)[12] **אך** הנה דור הפלגה התחכמו בעצמם שיעשו להם שם דהיינו שם מ"ה דאדם כמו שהוא בצלם האדם העליון להיות בבחי' יש והתנשאות אמיתית על כל הברואים ולהיות להם המשכת שפע כל טוב העולם מכח שלימות עצמם מבלי יצטרכו להיות בבחי' בטול לאלקו' לקבל רק מבחי' אחוריים וחיצוניות כו' והוא ע"י האחדות שיהי' בהם שזהו ציור התכללו' דאדם בגדלות המדות והמוחי' ובבחי' שלימות שיש באדם מצד שנברא בצלם האלקי' ממש כנ"ל שיהיו בזה דומה לאדם העליון דקדושה להמשיך להם כל ברכות ושפע משם מ"ה העליון גם כמו שהן בבחי' הפירוד מאלקות בבחי' אדם יש נפרד בפ"ע כי לא רצו לקבל מבחי' שם מ"ה דאדם העליון בצמצום דחיצוניות שצ"ל ע"י בחי' הביטול דוקא כו' והם לא רצו להיות בבחי' הביטול לאלקות רק דוקא בבחי' יש דאדם דוקא בבחי' נפרד (והוא בחי' אדם בליעל דז"א דקליפה שרוצה לדמות לאדם העליון כקוף בפני אדם[13]) וזהו שא' הבה נבנה לנו עיר ומגדל כו' ונעשה לנו שם והפשוט הוא שיעשו להם שם בהתנשאות גדולה בבחי' יש נפרד מאלקות וכמו ויאמרו לאל סור ממנו[14] כו' והוא ענין שיעשו להם שם מ"ה דבחי' אדם למטה בבחי' פירוד כמו שהוא למעלה בבחי' שם מ"ה דקדוש' להיות בדומה לאדם העליון ע"י ההתכללות והאחדות דבחי' קומת אדם שעי"ז יומשך להם שם מ"ה העליון גם בהיותם בבחי' הפירוד וז"ש ונעשה לנו שם לנו כמו שאנחנו למטה בבחי' הפירוד מאלקות נעשה ונמשיך לנו בחי' שם מ"ה דתיקון דאדם כמו שהוא למעלה בעולם העליון דאצילות ולא נצטרך לקבל מחיצוניות הנופל משם מאחוריים דשם מ"ה דקדושה כו' וד"ל:

(מז) **אך** דור הפלגה שגו ברואה וטעו בזה כי הגם שיהי' בהם האחדות וההתכללות בציור אדם באיברי' שכלולים כא' זה מקבל מזה כו' אם אין בהם בחי' הביטול בנפשם וגופם לאלקות אינם נקראי' בשם אדם כלל כי עיקר האדם הוא הנפש שבו שהוא בצלם אלקים שהו' צורת האדם ולא החומ' שבו דהגם שנצטייר החומר בציור אדם אם אין בו נפש אדם אינו בכלל אדם כלל וכמו גולם של אדה"ר טרם שנפח באפיו נ"ח הגם שהי' חומר זה מצוייר בציור אדם אינו אלא חומר עפר לבד והגם שלא נק' אדם רק כשהי' נשמתו בגופו עכ"ז העיק' הוא מצד נשמתו שהיא בצלם אלקים ואף שיש התכללות באברי חומר הגוף אין זה כלום רק ע"י הצורה שבו דוקא כולד בבטן שהעיקר בו הוא הצורה הנפשית שנמשך בו כו'. וכך יובן בענין האחדות והתכללות שהי' בדור הפלגה מאחר שלא הי' בנפשם בחי' הביטול לאין האלקי כלל אין זה בחי' צורת אדם בצלם אלקי' כלל הגם שהי' בהם אחדות גשמיו' בביטול זה לזה זהו רק כמו חומר אדם שכבהמ' ממש יחשב כי בלא צור' האלקי' דנפש האדם אינו בדומה לעליון כלל וראי' לזה ממה שמצינו באברהם שרדף אחר הד' מלכים ונצחם אע"פ שהי' בהם אחדות והתכללות כאיש א' למלחמה לא הועיל כלום ונפל אימתו עליהם כמו אימת אדם על הבהמה כו' וכן כאשר ירדוף א' אלף כנ"ל וכה"ג ומה שבדורו של אחאב הצליחו מאד אע"פ שהיו בבחי' פירוד מאלקות הרי העיקר הי' מפני שבשעת מלחמה עכ"פ תלו בטחונם רק בה' לבדו ובטלו בלבם כל העכו"מ ולזה הועיל גם האחדות שלהם שישכון בהם ההצלחה האלקית דבחי' אדם העליון (והוא מטעם הנ"ל דבבחי' שם הוי"ה דתיקון בנש"י דוקא מאיר גם בחיצוניות הכלים כמו בפנימיו' האור דהיינו גם במקום בחי' הפירוד יהי' ג"כ בחי' הביטול לאלקות וכמו באחאב ודורו דהגם שרשעי' היו תלו בטחונ' בבחי' הביטול רק לה' כנ"ל) וראי' לזה מן ההיפוך ממה שמצינו בשרי עכו"מ כשמתנשאי' בעצמם ביותר (להדמות לבחי' אדם העליון בבחי' אדם יש נפרד ממש) ה' משפיל אותם בתכלית כמו בסנחריב שהתנש' בעצמו ואמר מי בכל[15] כו' ונפל בדבר הוא וכל עמו[16] וכן בנבוכדנצר שעשה צלם עכו"מ[17] בדמות אדם להדמות לעליון ונעשה בצורת חיה[18] והודה אח"כ על האמת

כו׳ וכמ״ש אם תגביה כנשרי[19] כו׳ משם אורידך וכה״ג וגם כאן טעו דור הפלגה בזה שרצו לעשות להם שם מ״ה דאדם בבחינת פירוד מאלקות שאינו אלא כחומר אדם בלא צורה ולא יועיל האחדות שלהם כלל כו׳ (ומה שהוצרך ה׳ לבלבל לשונם ולהפיצם כו׳ מטעם שא׳ זה החילם לעשות ועתה לא יבצר כו׳ זהו מפני שכולם היו מדברים בלה״ק דוקא כמ״ש שפה אחת[20] שבזה הן בבחינת צורת אדם להדמות לעליון כמשי״ת):

(מח) **אך** הנה עדיין יש להבין בעיקר ושרש ענין האחדות וריעות שהיה בדור הפלגה דזה גופא יפלא מאד מאין היה בהם כח זה להיות באחדות והתכללות שזהו בבחי׳ שם מ״ה דתיקון מאחר ששרש נפשם היה מבחי׳ הפירוד והתחלקות דבחי׳ נקודים דז״מ דתוהו כנ״ל (ואין תירוץ הנ״ל מספיק כלל דהגם שב׳ הקוין דחו״ג מקבלים וכלולים בקו האמצעי דת״ת שע״י מתכללים גם ב׳ הפכים דחו״ג גם בחיצוניות הכלים שלהם שיורד למטה כו׳ שאין זה מועיל רק לענין קבלתם השפע משרשם בבחי׳ חיצוניות ואחורים דבחינת ב״ן דקדושה לבד כנ״ל אבל דור הפלגה רצו לקבל משם מ״ה בעצמו דוקא וכמ״ש ונעשה לנו שם) וא״א שיאיר בהם משם מ״ה דתיקון דאדם העליון כלל וכלל לפי שהפרידו מאחדותו[21] וכמארז״ל אתם קרויים אדם[22] כו׳ לפי ששרשם מבחינת מ״ה דאדם העליון כו׳ ואין עכו״מ כו׳ (ומה שא׳ לבני נח ומוראכם כו׳ שהן בבחי׳ אדם זה היה טרם שקלקלו אבל אח״כ סר צלם אלקי׳ דאדם העליון מהם להיות שנעשו בבחי׳ פירוד כו׳ וע״כ א׳ שהפרידן מיחודו[23] וכן אמר אשר חלק[24] ה׳ א׳ לכל העמים שהחליק׳ בדברי׳[24] כו׳ עד אברה׳ שחזר להמשיך צלם אלקי׳ דשם מ״ה דאדם העליון בעולם כמ״ש ויקר׳ אברם שם[25] בשם הוי״ה אל עולם וע״כ א׳ אחד הי׳ אברהם[26] אחד ממש כדוגמת אחד העליון וכמ״ש ה׳ ליעקב וישראל אני יחיד בעליוני׳[27] ואתה יחיד בתחתונים וז״ש ויקרא לו אל[28] כו׳ כידוע בדברי רז״ל ולא הי׳ עדיין שלימות האמיתי דבחי׳ שם מ״ה דאדם העליון עד מ״ת דוק׳ שאז ע״י התו״מ שהן עיקר בחי׳ התיקון דשם מ״ה דח״ע כו׳ וז״ש וארא אל אברהם כו׳ באל שדי אבל שמי הוי״ה לא נודעתי להם[29] כו׳ כמ״ש במ״א וזהו שא׳ על נשמות ישראל דוקא באמצעות קיום התו״מ בפ״מ דוקא אתם קרויים אדם כו׳ וכן ישראל אשר בך אתפא׳[30] כמשי״ת כו׳ וד״ל) וא״כ הרי גם באחדו׳ הגשמיות שלהם לא היה נמשך להם מבחינת שם מ״ה דאדם ועיקר הפליאה איך היה ביכולתם להיות באחדות גם בגשמיות אחר ששרשם למעלה הוא מבחי׳ הפירוד דתוהו ומה גם אחר שהפרידן מאחדותו כנ״ל:

(מט) **אך** הנה התירוץ לזה יובן עפ״י הקדמה הנ״ל בענין ב׳ מיני התחלקות דתוהו ותיקון דבחי׳ התחלקות דתיקון יצאה מתחילה מבחי׳ היחוד והתכללות מתחלת ההויה והוא בהתכללות דע״ס דעקודים ולמעלה מזה ביחוד דאח״פ כו׳ שגם בעודם קשורים במקורם בעצמות היו כלולים זע״ז בתכלית כו׳ וע״כ גם לאחר שנתחלקו לי׳ וי׳ לי׳ כו׳ יכולים לעשות ההתכללות דוקא ברבוי הכלים דתיקון כו׳ וזהו ההתחלקות שעושה ההתכללות דוקא אבל בחי׳ התחלקות הב׳ הוא שעושה הפירוד דוקא שהוא בחי׳ התוהו להיות שהתחלקות זו היא באה מבחינת הפירוד בתחלת ההויה שהן בחינת נקודים שא״א לבא בבחי׳ התכללות לאחר שנתפרדו כו׳ ולפ״ז אין תקנה עוד לבחינת הפירוד והתחלקות דז״מ דתוהו להיות בבחינת היחוד והתכללות מאחר בתחלת הוייתן יצאו בבחי׳ הפירוד בעצם כנ״ל והנה אנו רואי׳ שגם בחי׳ ז״מ דתוהו הן באים בבחי׳ היחוד והתכללות ע״י בירור דשם מ״ה דתיקון שמברר לרפ״ח ניצוצות שנפלו מז״מ כו׳ על ידי תו״מ ואוי״ר שכליים כו׳ שהן בדברי׳ גשמיים דק״נ כידוע וא״כ א״א שיהי׳ התכללות כלל בדבר הבא בפירוד מתחלת ההויה שלו איך יועיל שם מ״ה דתו״מ לעשות בהם ההתכללו׳ והיחוד העליון כו׳ אלא בהכרח צריך לומר שהגם דבחי׳ ז״מ דתוהו יצאו למטה בבחינת הפירוד בעצם מ״מ יש להן שרש למעלה מעלה שהי׳ שם גם בהם בחי׳ היחוד והתכללו׳ בחיצוניות עכ״פ שהאיר בהם מכחו של יחוד העצמו׳ דאא״ס וא״ל לא היה בכח התקון דשם מ״ה להביאם לבחינת היחוד והתכללו׳ כלל וד״ל (וזהו שניתן לאברהם בברית בה״ב ז׳ אומו׳ דא״י ולישראל לנחל׳ לתקנם ע״י שם מ״ה[31] דתו״מ) ובהקדמה זו יתורץ בדרך כלל בענין וטעם שהיו דור הפלגה יכולי׳ להיות באחדות גשמיות להיות נמשך בהם מבחינת שם מ״ה דתיקון בחיצוניות השפע עכ״פ כנ״ל אעפ״י ששרש נפשם מבחי׳ הפירוד דתוהו וגם הפרידם מיחודו וכל פירוד בעצם א״א שיבא להתכללו׳ אבל מצד שיש להם שרש למעלה מעלה שהי׳ גם שם בהם בחינת התכללות בחיצוניות ההארה (כמשי״ת) ע״כ הי׳ בכחם למטה ג״כ להיות באחדות והתכללות גשמיות זע״ז כו׳ אבל שרש ישראל הוא בבחינת פנימית ועצמות דיחוד העצמות דא״ס דשם הוי״ה כמ״ש כי חלק ה׳ עמו[32] ממש שזהו בחי׳ היחוד וההתכללות שהוא בא מתחלת ההויה בעצם כנ״ל בתחלקות הא׳ דבחינת התיקון ע״כ גם לאחר שנתפרדו ונתפזרו מאד לחלקים רבי׳ כמו ס״ר נש״י בגופי׳ במ״ת נתכללו יחד והיו לאחדים ממש כאיש א׳ ממש כנ״ל וגם בפיזור הגדול דגלות ישראל בארבע רוחות העולם מתכללים יחד ורואיה מן עליות של התפלות ומן קבוץ גליות כנ״ל וד״ל:

(נ) **ולהבין** שרש הענין הזה הנה ידוע בענין ישראל עלו במחשב[33] כו׳ שהוא בבחי׳ מל׳ דא״ס עצמו קודם שהיה הצמצום הראשון שנק׳ מק״פ[34] כו׳ (שזהו שא׳ שהיה הוא ושמו בלבד[35] שמו הגדול שנק׳ שמיה רבא כו׳ וכן אתה קדוש בקדוש׳ העצמות ממש ושמך קדוש[36] אתה אחד באח״פ ושמך אחד[37] באח״פ כמוהו לפי שזהו גילוי אור פנימי׳ ועצמות ממש כמו שהוא כו׳ ולע״ל יתגלה גם למטה כמו שהוא למעלה ממש כמ״ש ונגלה כבוד ה׳[38] כו׳ וכמו שאו׳ גלה כבוד מלכותך[39] ממש וזהו ה׳ ימלוך לעולם ועד[40] שהוא בבחי׳ מל׳ דא״ס וע״כ יהי׳ פחד ה׳ על כל הברואי׳ כו׳ וכמו שאו׳ ובכן תן פחדך[41] כו׳ ויראוך כל המעשי׳ כו׳ ויעשו כולם אגודה אחת כו׳ לפי ששמך נורא כו׳ כמ״ש במ״א) ואח״כ הי׳ בחי׳ הצמצו׳ הראשון שהעלים אור העצמו׳ לגמרי ונעשה כמו מק״פ וחלל כו׳ ונשאר רק בחי׳ רשימו[42] מן האור הראשון של העצמות

(וכמ"ש בע"ח לא שנסתלק לגמרי אלא שאינו כמו אור הראשון כו') ומן הרשימו נמשך הקו"ח להאיר בכל ההשתלשלות דע"ס דאצילות ומאצילות לבי"ע כו'. והנה ידוע דאור דקו"ח זה שרשו דוקא מבחי' אור העצמות שלפני הצמצו' דמק"פ כו' וע"כ נק' קו המדה שיכול להחליף האורות בכלים[1] וממנו מקור התיקון דשם מ"ה כמ"ש דאיהו שקיו דאילנא[2] כו' (וזהו וי"ו דוהנורא[3] כמ"ש במ"א) והוא שרש ישראל דלעילא ותתא שעלו במח' העצמית הנ"ל אך גם עכו"ם עלו במח'[4] רק שהוא בחיצוניות דוקא והוא בבחי' הצמצום הראשון שנק' מק"פ כו' שמעלים ומסתיר לאור העצמות וכמ"ש ישת חושך סתרו[5] וזהו שהבדיל בין האור והחשך כו' (שהוא ההבדלה בין ישראל לעכו"ם ובין קדש לחול כו') ויקרא אלקי' לאור יום[6] ולחשך קרא לילה שזהו בירידת ההשתלשלות למטה מטה שזהו ענין הצמצום והסתר גמור דק"נ שהוא בחי' חשך והעלם גמור שנק' לילה וזהו שארז"ל שהפרידן מאחדותו וחלקן בדברי"[7] כו' שיצאו להיות בבחי' פירוד ויש גמור מיחוד העליון כו' וזהו ג"כ ענין בחי' התוהו שקדם לבחי' התיקון בכללות שהוא בבחי' החשך העליון שנק' חשמ"ל העליון והוא שנק' מק"פ כו' ומצד שלמעלה ממש הוא ענין צמצום והעלם אור העצמות ע"כ למטה הוא שנק' צמצום גמור דבחי' נוגה. ומטעם זה יובן ההפרש בין ישראל לעכו"ם גם למטה מטה שבישראל יוכל להיות בחי' ההתכללות וביטול במציאות בנפשם וגופם בפנימיו' וחיצוניות בשוה מצד שרשם הראשון בעצמות ופנימית דאור א"ס כמו שהוא לפני הצמצום הראשון הנ"ל שהיו כל האורות דע"ס דתיקון דאצילות כלולים שם באור זה הפשוט בתכלית רק שיצאו אח"כ אחר ההעלם וצמצום הראשון בקו"ח כו' ולכך א' דאתם קרויים אדם בחי' מ"ה בהתכללות אמיתי' דמ"ה העליון (גם לאחר שנתפרדו כנ"ל) ובחי' אדם זה הוא בב' אופני' הפכיי' באור הפנימי' הוא בבחי' מ"ה בחי' הביטול האמיתי דאין האמיתי כמו אברהם אבר מ"הי שהי' עפר ואפרי בעצמו ומותר בעולם[8] וכמו משה מה שמו[9] שהי' עניו ושפל[12] כו' ובבחי' הכלי החיצוני הוא בטבעו בהתנשאות ויש דוקא ובעל בחירה כו' כנ"ל:

(נא) **ואמנם** גם הכלי הוא כמו האור בבחינת אדם דתיקון כנ"ל והוא בחי' הביטול דיש לאין בתו"מ שמזה יהיה העוה"ב שיהיה הגילוי דבחינת יש האמיתי שהוא ההתנשאות האמיתית שמצד העצמות שהוא מקורא דכולא ושלימותא דכולא וכמ"ש להנחיל אוהבי יש[13] וגם במשיח נאמר וגבה מאד[14] בהתנשאות יתירה והוא מבחי' ההתנשאות דיש האמיתי[15] וקצת מזה היה גם בדוד מ"[16]. וזהו שא' דכל המשפיל עצמו הוי"ה[17] מגביהו דמרמז על משה שהוא משיח[18] גואל ראשון וגואל אחרון כידוע והיה עניו ושפל מכל כו' הוא בבחי' הביטול דמ"ה דחכמה בתו"מ וכל המשפיל עצמו הוי"ה מגביהו שהוא עצמו בא במשיח בהגבהה ועילוי גדול כמ"ש וגבה מאד אותיות אדם[19] שהוא מבחי' יש האמיתי שזהו עיקר ענין האדם אדמה לעליון ממש בבחי' ההתנשאות אמיתית ואינו נפרד כלל (ולא כמו דודי[20] מ"י שהיה שפל ונקל בעיניו וקרא עצמו עני ואביון[20] בלב נשבר באמת אלא אדרבה בהתנשאו' אמיתית מצד התנשאות האלקי' העצמות שמאיר למטה כמו למעלה ממש כנ"ל. וזהו שמשיח בא מדוד[21] שהוא ענין ההגבהה מן השפלות דוקא וכידוע בתיבת אדם אדם דוד משיח[22] כו') וזהו מצד ששרשם בהתכללו' האמיתית שמצד העצמות דא"ס ממש דלאו מכל אינון מדות כלל[23] כו' אבל שרש העכו"ם הוא מבחי' הצמצום הראשון שהוא אחר הסתלקות האור ונכלל במאור שנק' מק"פ כו' שיש מזה מקור להיות שרש לבחינת פירוד והתחלקות והוא שרש הראשון דבחינת הנקודים דתוהו שיצאו בפירוד בעצם ההויה כנ"ל וע"כ ממילא בירידת ונפילת המדריגות למטה מטה עד בחי' ע"ש דק"נ דעשי' הוא שהפרידן מיחודו ונק' טורי דפרודא רה"ר[24] בבחי' חושך גמור דק"נ כנ"ל ולזאת לא נמצא בהם בחינת הביטול במציאות באו"כ נפשם וגופם כלל רק אדרבה הם בבחינת יש וגסות בהתנשאות של שוא ושקר כי באמת כאין וכלא ממש חשיבי כמ"ש כל הגוים כאין נגדו[25] כו' וכתיב הן גוים כמר מדלי[26] וכשחק מאזנים כו' להיות שרשם מצמצום דמק"פ שכלא ממש הוא לגבי אור העצמות (ועכ"ז יש בהם בחי' התנשאות בעצם אף על פי שיודעים ומכירים לבוראם וקרו ליה אלקא דאלקיי'[27] מצד שבחינת הצמצום דמק"פ הנ"ל הוא בא מבחי' הסתלקות האור במאור כו' ודל"[28]:

(נב) **אך** הנה עכ"ז יכול להיות גם בע"ש דק"נ בחינת ביטול והתכללות בחיצוניות עכ"פ שהרי לפרקי' אומרים שירה בביטול חיצוני עכ"פ כמ"ש הבו להוי"ה[29] משפחות עמים וכן הללו את ה'[29] כל גוים כו' (כמו שגם איש רשע וגם קל ביותר ישבר לבו לפרקי' ויעשה תשובה שלימה כו') וגם אנו רואי' שיוכלו להיו' באחדות גשמיות כמו שהי' בדור הפלגה (וגם ממה שאנו רואי' שיוכלו להתברר ולבא בבחי' התיקון כמ"ש אז אהפוך אל עמי'[30] שפה ברורה כו' לעבדו שכם א' וכמו ששם מ"ה דתורה מברר גם עכשיו לשיורי הז"מ שנפלו לק"נ בדברי' גשמיי' כנ"ל) ומוכרח לומ' דהגם ששרשם מצמצום דמק"פ כנ"ל עכ"ז מצד בחי' הרשימו שנשאר אחר הצמצום הראשון שכלול בו בהעלם עכ"פ כל הי"ס שנתעלמו בעצמות אור א"ס שבמל' שקודם הצמצו' הרי מאחר שיש בחי' התכללות בע"ס שבהעלם ברשימו מחמת הארת אור העצמות (שזהו הארה פשוטה שמקפת לע"ס ומח' הכללית כו' כאדם שמרגיש א"ע מראשו לסופו והוא מה ששיער בעצמו כו' שנק' גליפו בטה"ע[31] כו' כנ"ל והוא כמו בחי' העקודי' שעקודי' בכלי אחד כמבואר למעלה) יש גם בצמצום הנ"ל התכללות מע"ס דאדם בהעלם עכ"פ מכח הרשימו שנשאר מן ההעל' שכלול בו מה שנתעלם בו ומה שעתיד לבא מן ההעלם לגילוי בקו"ח כו' ומבחי' כח החיצוני שברשימו זו יש גם לעכו"ם שרש למטה שיוכל להיות בהם בחי' ההתכללות דאדם בחיצוניות עכ"פ אע"פ שא"א להיות התכללות בהם בבחי' הפנימי' לפי שהפרידן מיחודו העצמי מטעם שרשן בבחי' צמצום הנ"ל (והיינו מה שיכול להיות בהם ביטול היש וגילוי אלקות מרחוק ע"י מסך בריחוק מקום ולא בקירוב שמטעם זה לא נתנה התורה להם

בקירוב כו') וגם מטעם אחר מפני שעיק' סבת ההתכללות באדם הוא בא מבחי' שם מ"ה שהוא הביטול לאין האלקי וזהו בישראל מצד האמת דשם מ"ה דהוי' דתיקון שקרובי' יותר בבחי' הפנימי' כנ"ל ובעכו"מ א"א להיות בפנימי' מצד עצם שרשם בצמצו' הנ"ל אבל מצד שרשם זה עצמו שהוא הצמצו' הראשון הוא שנק' אין באמת מצד שכלא וכאין חשוב שנק' ביטול במציאות בעצם מפני שאינו תופס מקום כלל וכמ"ש וכל דיירי ארעא כלא חשיבי[32] כו' וז"ש וכל הגוים כאין נגדו[33] מאפס ותוהו נחשבו כאפס ותוהו הראשון כו' בחי' מק"פ שהוא אפס ותוהו ממש ואין ממש דהיינו כאילו אינו במציאות כלל משום דכלא חשיב באמת וזהו היפך בחי' אין האלקי האמתי שהוא מקורא דכולא ונק' יש האמיתי כו' כידוע ואם הי' שרש עכו"מ בבחי' יש שיש בו ממש לא הי' יכול להיות בחי' האחדות והתכללו' אף בחיצוניות אבל מצד ששרשם באין ואפס שכלא ממש חשיב אע"פ שהן מתנשאי' בעצמן (כמו ז"מ דתוהו) זהו התנשאות של שוא ושקר שאינו אמיתי מצד העצם ע"כ יוכלו להיות באחדות בגשמיות כו' וד"ל. ולפ"ז יובן הטעם שארז"ל שאין העכו"מ קרויי' אדם היינו בבחי' פנימי' דשם מ"ה מטעם הנ"ל אבל בחיצוניות שבו דבחי' אלקי' שבו שהוא ב"ן דמ"ה יכול להיות גם בהם בחי' ההתכללות ואחדות ואע"פ שמצד שרשם בבחי' אלקי' דצמצו' הראשון הרי מחמת זה יצאו למטה בבחי' הפירוד גמור כנ"ל אבל מחמת אור הרשימו שנשאר אחר ההעלם וצמצו' הראשון יוכל להאיר בהם בהעלם ובחיצוניו' עכ"פ גם מבחי' האור הראשון שלפני הצמצום רק שמאיר בהם בריחוק מקום כנ"ל וד"ל:

(נג) **ולפ"ז** הרי יובן במה שדקדקו ואמרו ונעשה לנו שם שהוא שם מ"ה לא שכוונתם הי' רק בחיצוניות השפע כנ"ל אלא גם בבחינת אור דשם מ"ה הפנימית דהיינו שיומשך להם מאור א"ס שלפני צמצום הראשון שהוא בחי' שלימותא דכולא ומקורא דכולא בבחינת שם מ"ה הכללי שיאיר משם בחיצוניות דכלי שלהם כמו בפנימיות ולא שיהיה יניקתם רק מחיצוניות דבחי' אלקי' המצמצם ומסתיר אור העצמו' כמו צמצום הראשון הנ"ל שזהו למטה מ"ש מלך אלקים על גוים[34] בריחוק מקום דוקא (כנ"ל שהפרידן מיחודו העצמי כו') אלא רצו לקבל מפנימית דשם מ"ה העליון שלפני הצמצום דמק"פ כו' שיאיר להם בחיצוניות הכלי כמו בפנימית ממש בשוה כמו שמאיר בישראל מטעם ששרשם הן מבחינת הפנימית ועצמו' דאור א"ס כנ"ל שלכך מאיר שם הוי"ה דבחינת שם מ"ה בהם בכלי כמו באור ממש בשוה כנ"ל שהוא בחי' הת"ת (משא"כ בשאר השמות דשם אלקים ושם אל שאין מאיר בכלי כמו באור לפי שהכלי מסתיר על האור כנ"ל וע"כ אין ע"ש דנוגה מקבלי' משם הוי"ה דבחי' ת"ת כלל רק מחיצוניות הכלים דאל ואלקים כו' והוא מ"ש מי כמוך באלים הויה כנ"ל) ועכ"ז יהיו בבחי' הפירוד מאלקות כמו שהן למט' בעולם הפירוד מצד שרשם בצמצו' הראשון הנ"ל אבל הם שגו וטעו בזה שא"א להיות גלוי אור הפנימית דשם הוי"ה כמו שהוא לפני הצמצום גם בחיצוניות הכלי כמו באור בשוה ממש רק בישראל לבד מצד ששרשם בבחי' הת"ת כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר[35] בך דווק' אתפאר בתפארת שהו' בבחי' יש והתנשאות האמיתי והתפארת היא לפני רחוקים דווקא כמ"ש במ"א מפני שהם קרויים אדם[35] בחיצוניות כמו בפנימיות ממש שהוא בדומה לאדם העליון ממש והוא מ"ש ה' אלקיו עמו[36] ותרועת מלך בו בחינת מל' דא"ס בעצמו כמו שהו' לפני צמצום הראשון הנ"ל (ופירוש הוי"ה אלקיו הוא בחי' מ"ה וב"ן שבו בחי' או"כ הכל עמו בבחינת אח"פ דהוא ושמו בלבד מפני שאין בחינת אלקים שבכלי שבו מסתיר כלל על שם הוי"ה ושוה בו החיצוניות עם הפנימית ולכך לא הביט און ביעקב[37] כלל שאין שם צד אחיזה מהם לק"נ כלל וכמ"ש כי ישר ה' צורי[38] ולא עולתה בו כו') משא"כ בע"ש דק"נ ששרשם בבחינת אלקים שהוא צמצום הראשון אף על פי שמכח הרושם הנשאר אחר הצמצום יוכל להיות בהם כלי לשם מ"ה העליון באחדות חיצוניות עכ"פ כנ"ל עכ"ז לא יוכל להאיר בהם בחיצוניות כמו בבחינת הפנימיות מצד ההסתר והצמצום הראשון שלמטה הוא צמצום גמור כו' עד שהפרידן מיחודו כו' כנ"ל (וראיה לזה הוא מה שאין בהם בחינת הביטול לאין האלקי רק בחיצוניות דקרו ליה אלקא כו' וכמו מי לא יראך מלך הגוים[39] מלך אלקים על גוים בממשלה חיצוניות וע"כ התנשאותם בגסות ופירוד גמור לפרקים משום שאין מאיר בהם מבחינת הפנימית דשם מ"ה העליון כלל רק ע"י מסך וצמצום גמור בריחוק מקום דוקא כנ"ל אבל בישראל נמצא בחי' הביטול בפנימי' דשם מ"ה דאדם מצד שרשם בעצמות ופנימית וכמו שהי' במ"ת כנ"ל ע"כ מאיר גם בחיצוניו' דאדם שלהם שהוא בחי' ההתנשאות ויש ג"כ מבחי' הביטול דמ"ה העליון בקירוב ולא בריחוק כלל וכמו מל' דוד ומשיח כנ"ל וכן בכאו"א מישראל בפרט גם בישות והתנשאות שלו ימצא בו בחי' הביטול דבחי' מ"ה העליון דוקא וזהו עיקר האות וסי' על שרשם בבחי' מל' דקדושה שהוא בחי' מל' דא"ס עצמו כנ"ל וזהו שגם בכלי מאיר כמו באור ממש בשוה כנ"ל והוא מה שא' במשיח וגבה מאד והוא בבחי' מה ושפלות דמשה ממש כמ"ש מה שמו ומה שם בנו[40] כו' וזהו שרמזו רז"ל שירדן אדם לקראת מלכי עכו"מ[41] שאם יזכה יבחין בין מ"י כו' דמ"י הן בחי' כלי לאור דמל' שמים שהוא מ"ש ותרועת מלך בו כנ"ל שה' אלקיו עמו שאין הכלי מסתי' על האור כלל ויש בכלי החיצוניו' שהוא התפשטו' והתנשאות דמלוכה מבחי' הביטול דמ"ה דוקא וכמו שדוד מ"י היה מפזז[42] כו' ואמר ונקלותי עוד מזאת[42] כו' וראי' לזה שגם מ"י שחטאו הרבה בעכו"מ כאחאב וכה"ג גם מלכי יהודה כאחז ומנשה היו נכנעי' לפרקי' בתכלית הביטול לאלקות וכמ"ש יען כי נכנע אחאב[43] כו' ואחז א' לא אשאל ולא אנסה[44] כו' ומנשה שב לאל בכל לבו[45] כו' (ומלך נינוה ועמו שהכניעו עצמם בתענית ושק[46] הי' מזה קצף על ישראל[47] שמפני זה ברח יונה[48] מלפני ה' כידוע בדברי רז"ל והוא רמז דקיקיון[49] דיונה שעשה לו ה' לרמז דבר זה והוא שהי' השמש מכה על ראשו וע"י צל הקיקיון הי' משיב נפשו ואמר לו אתה חסת כו' ואני לא אחוסי[50] כו' וד"ל) דהנה באמת אינו מובן

מה שחרה ליונה על התשובה שעשו אנשי נינוה ונחם על הרעה כו׳ ומ״ש אנה ה״ הלא זה דברי כו׳ ע״כ קדמתי לברוח כי ידעתי כי אתה אל רחום וחנון כו׳ למה ירע לו בזה שהוא רחום וחנון ורב חסד גם לעכו״מ כשעושי׳ תשובה שלימה עד שאמר טוב מותי מחיי[2] כו׳. אך הענין הוא מובן עפ״י הנ״ל ששרש עכו״מ בצמצום הראשון דמק״פ בחי׳ חשך סתרו וכו׳ שלמטה הוא צמצום גמור עד שהפרידן מיחודו כו׳ לזאת כשעשו תשובה מאיר להם מרב חסדו כו׳ ויתגלה אור הפנימיי דשם מ״ה העליון הנ״ל בלי הסתר כלל גם בחיצוניות דק״נ כמו בישראל כנ״ל וישראל שהן בבחי׳ הפנימי׳ דשם מ״ה לא עשו תשובה ונעשו בהסתר פנים לזה חרה לו ביותר ולזה עשה ה׳ לו דבר רמז זה דקיקיון שאמר וימן ה׳ אלקי״[3] ב׳ שמות כא׳ כו׳ קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על ראשו כו׳ שזהו בחי׳ חשמל העליון שמקיף ומלביש לנשמה מעל ראשה שתוכל להכיל את תוקף אור העליון דעצמות כמו תוקף חום השמש ולא תתעלף להתבטל במציאות (וכמ״ש במ״א בענין ואתה משמרה בקרבי[4] ע״י לבוש נוגה המסתיר כו׳ שלא תכלה בכלות הנפש כו׳) וימן תולעת[5] ישראל בע״ה[6] למחרת באלף הז׳ כו׳ ותך את[5] כו׳ כמו שאמ׳ שיוציא חמה[7] כו׳ (וכזרוח השמש וימן אלקי׳ רוח קדים[8] מקדמונו ש״עי כו׳ ותך השמש על ראשו כו׳ וא׳ טוב מותי[9] להתכלל במס״נ וא״ל היטב חרה לך[10] על הקיקיון שהיה לצל על ראשו כו׳ ואמר אתה חסת[11] כו׳ אשר לא עמלת בו כו׳ בין לילה היה בערב שקדם לבקר כמא׳ ברישא חשוכא[12] כו׳ ואני לא אחוס[13] כו׳ אשר יש בה הרבה מי״ב רבו אדם אשר לא ידע כו׳ שהן בחינת אדם דקטנות שיש בהן התכללות בחיצוניות בלי פירוד בימין ושמאל בישות וגסות כו׳ ובהמה רבה בחי׳ שם ב״ן[14] דמ״ה שלפני שרש התיקון דאצילות שמזה דוקא יהי׳ יתרון האור דתיקון לע״ל שיוציא חמה מנרתקה שהוא בחי׳ אלקי׳ דצמצום הנ״ל) ובכל זה יוכל הרואה לראות בטעם ושורש להמשכת רב שפע טוב עוה״ז לעכו״מ הגם שרובם עוברי׳ על ז׳ מצות בני נח[15] כו׳ לפי שהן בבחי׳ שם מ״ה דאדם בחיצוניות עכ״פ והוא בחי׳ האחדות ואהבת ריעי׳[15] גם במלכי ארץ ומשגיחי׳ מאד שלא יהי׳ גזל וש״ד כמו מלך במשפט שיעמיד ארץ[16] ובתיקון ישוב הארץ שיהי׳ מחי׳ ומזון בארץ ופרנסה לפרנס זה מזה וגמ״ח להקים הנופל וכה״ג שזהו מבחי׳ התיקון שהוא ההתכללות עד שאין שלימות לא׳ בלא זולתו כידוע במ״ש ה׳ בחכמ׳ יסד ארץ[17] שהוא בחי׳ התיקון שבמקום זה גדילי׳ בשמים ובמקום זה תבואות ומתפרנסי׳ זה מזה במסחור הארץ שזה מקבל מזה כו׳ ולכך נהפכו סדום ועמורה לפי שא׳ שלי שלי ושלך שלך[18] כו׳ בבחי׳ פירוד והתחלקו׳ דתוהו היפוך בחי׳ התיקון כידוע וד״ל:

(נד) **וכן** מבואר למעלה שבמקום האחדות שם ישכון הברכה להיותו בדומה לבחי׳ התיקון דמ״ה דאדם העליון אעפ״י שהוא בקליפת נגה במקום הפירוד היינו מה שהפרידן מיחודו בתו״מ דוקא כמ״ש עכו״ם שעוסק בתורה[19] כו׳ אבל לא בחיצוניות דאדם כו׳ וד״ל. ושרש הענין הוא מטע׳ הנ״ל דהגם ששרש׳ בצמצום דמק״פ כו׳ יש בהם ההתכללות דתיקון מכח הרשימו כו׳ ולכך לע״ל יתבררו לבוא בבחי׳ התיקון כמ״ש אז אהפוך אל עמי׳ כו׳ וזהו שנחלקו ר״י ור״ש[20] שר״י אמר עליהם מעלות טובות תקנו גשרים תקנו מרחצאות כו׳ שהוא לטוב וחסד לישוב הארץ בבחי׳ תיקון דאדם וראוי׳ לרב חסד וממשלה כו׳ מטעם הנ״ל ור״ש א׳ תקנו גשרים לעצמן כו׳ משו׳ דכל חסד דעבדי׳ לגרמייהו עבדי׳[21] וכמ״ש וחסד לאומי׳[22] כו׳ ולגרמיה הוא בחי׳ הפירוד ויש היפך התיקון ובאמת יש בזה הפרש בין פנימיות לחיצוניו׳ דבתו״מ צדקה וחסד לאומים חטאת שלגרמי׳ עביד כמ״ש האומ׳ סלע זו לצדק[23] בשביל שיחי׳ בני בישראל דוק׳ ה״ז צדיק גמו׳ כו׳ לפי שהפרידן מיחודו הפנימי׳. וראיי׳ ממ״ש במצות סוכה שינסה אותם[24] ויקדיר עליהם חמה כו׳ ויבעטו כו׳ כמ״ש במ״א אבל בחיצוניו׳ בישוב העולם חסד וטוב שלהם בבחי׳ התיקון דאדם ולא לתוהו בראה לשבת יצרה[25] כו׳ וע״כ נמשך להם רוב השפע והברכה גם שלא לפי מעשיהם עד כו׳ וד״ל:

(נה) **ומעתה** הנה יש להבין אחר הקדמות כל הנ״ל בפרטי כל דברי הפ׳ הזאת ולתרץ כל פרטי הדקדוקי׳ הנ״ל בפ׳ זו כנ״ל. דהנה מבואר מתוך כל הנ״ל בעיקר כוונת אנשי דור ההפלגה במה שרצו בבנין עיר ומגדל וראשו בשמי׳ כמו שאמרו הטעם ונעשה לנו שם שזהו בחי׳ שם מ״ה העליון הכללי שמאיר מבחי׳ עצמות אא״ס שלפני צמצום הא׳ דמק״פ וקו״ח כו׳ ואמרו ונעשה לנו בעשי׳ דוקא שזהו בחי׳ הכלי בחיצוניות דוקא מפני שעיקר כוונתם היה שיאיר להם שם מ״ה העליון בחיצוניות כמו בפנימיות כנ״ל ולא יצטרכו לקבל למעלה רק מבחי׳ חיצוניות ואחוריים דשם מ״ה שמוסתר בבחי׳ צמצום דאלקי׳ כו׳ כנ״ל. אך מהיכן הי׳ להם כח זה הגדול שירצו לעלות במעלה ומדריגה גבוה כזו לעשות להם שם מ״ה העליון למטה כמו שהוא למעלה גם למטה בבחי׳ הפירוד כנ״ל. הנה לזה הקדים הטעם בתחלת הפ׳ והוא במה שא׳ ויהי כל הארץ שפה אחת ודברי׳ אחדי׳ דפי׳ פשוטו היינו שכולם היו מדברי׳ בלה״ק[26] דוקא שנק׳ שפה אחת והוא שרש לע׳ לשון דע׳ אומות כידוע וכמבואר בזהר הנ״ל (וכמשי״ת בסמוך[27]) ולמעלה מעלה היינו בחי׳ מל׳ דא״ס עצמו שלפני הצמצו׳ הא׳ דמק״פ כנ״ל (שהוא שרש האותיו׳ העליוני׳ שנחקקו בטה״ע שז״ש גליף גליפו כו׳) שבבחי׳ אור הפשוט הזה דעצמות הי׳ כלול הכל בבחי׳ אחדות הפשוטה בתכלית (כמו שא׳ שהי׳ הוא ושמו בלבד כנ״ל) והוא הנק׳ שפה אחת שהוא בחי׳ נוק׳ להיות שגילוי אור זה הפשוט הוא בחי׳ כלי לאור העצמות ממש שנק׳ אחד פשוט ממש כמו שאו׳ אתה אחד ושמך אחד כו׳ כנ״ל וזהו ודברי׳ אחדים שמקבל מבחי׳ דברים אחדים שבעצמו׳ א״ס ממש שנק׳ חד ולא בחושבן י״ס כלל כנ״ל (והוא בחי׳ שפה אחת לשון הקודש דאותיות התורה הקדומה בעצמות ממש שנק׳ דברים אחדים כו׳) ומ״ש ויהי כל הארץ שפה אחת לפי שהיו מדברי׳ כולם בלה״ק היה נגלה עליהם מבחינת אור מל׳ דא״ס שלפני הצמצום והיו משיגים באח״פ שזהו מ״ש ודברים אחדים ביחודו

ש״ע (כמשי״ת). ויהי בנסעם מקדם ואמרו במדרש שהסיעו את עצמם מקדמונו ש״ע[28] כו׳ דהיינו שלא רצו להיות בבחי׳ ביטול עצמי ותמידי לעצמות אור א״ס שנק׳ קדמונו של עולם קדמון לכל הקדומים[29] והוא בחינת מל׳ דא״ס הנ״ל שנק׳ מח׳ הקדומה שיבא בגילוי לע״ל כמו שהי׳ קודם חטא אדה״ר בג״ע שנטע מקדם כו׳ וזהו שאמר וימצאו בקעה בארץ שנער שזהו שמצאו מקום שבו יצומצם ויוסתר אור עצמות אלקות הנ״ל והיא הבקעה שבארץ שנער ולמעלה הוא בחי׳ הצמצום הראשון שנק׳ מק״פ וחלל ריקן כו׳ שמעלים ומסתיר לאור העצמות כנ״ל שנק׳ חושך סתרו ומשם יוכל להיות שרש ומקור למקור לצמצום האחרון שנק׳ חושך גמור להסתיר אור האלקי לגמרי להיות בבחינת פירוד גמור והוא ענין מה שנסעו מקדם מיחוד העליון דאח״פ שנק׳ קדמונו ש״ע וימצאו בקעה כו׳ (כמשי״ת במאמר הזוהר שאמר האי בקעה[30] הוא אתר לאתקפא לבא כו׳) וז״ש וימצאו בקעה כו׳ וישבו שם בבחינת הפירוד וריחוק מאלקים חיים ומלך עולם אך עכ״ז לא רצו להפריד א״ע לגמרי שלא יהיה להם שארית בארץ כמו דור המבול לזאת רצו שיומשך להם מהארת אא״ס שלפני הצמצום הנ״ל שהוא בחינת שם מ״ה דאח״פ למטה כמו שהן בבחינת הפירוד שיאיר להם בחיצוניות כמו שהוא למעלה בפנימיות כנ״ל ע״כ אמרו כולם בעצה אחת הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם דפי׳ הפשוט הוא כמ״ש הראב״ע כנ״ל שעל ידי העיר ומגדל שראשו בשמים יתקבצו תמיד לשם ויהיו באגודה אחת באחדות וחבור והתכללות בבחי׳ אדם שלם שעי״ז יהיה בהם כלי שישכון ויומשך להם משם מ״ה דאדם העליון ממקורו ושרשו בעצמות אא״ס שלפני הצמצום הראשון כנ״ל וזהו וראשו בשמים דוקא שלמעלה היינו בחינת השמים הכללי שהוא בחינת המקיף הכללי שלפני הקו״ח (ונק׳ טה״ע וכן אמר השמים ושמי השמים[31] כו׳ וכמו וזה שער השמים[32] כו׳) שמשם יומשך למטה כמו למעלה בשוה גם בהיותם בבחי׳ הפירוד למטה משום דקמיה כחשיכה כו׳ וז״ש ונעשה לנו שם שיומשך להם משם דוקא בחי׳ שם מ״ה דאדם העליון בבחינת עשיה בכלי בחיצוניות כמו שהוא בפנימיות (והפשוט דנעשה לנו שם היינו בהתנשאו׳ ויש להיות בדומה לאדם העליון כנ״ל) פן נפוץ ע״פ כל הארץ פי׳ פן יפוצו ויתפרדו על פני כל הארץ ולא יהיו בחבור ואחדות והתכללות רק מפורדים זה מזה בתכלית ולא יתחברו לעולם שלזה חששו מאד שאז לא יוכלו כלל לקבל מבחינת הפנימית דשם מ״ה העליון שאינו שורה רק במקום היחוד וההתכללות ולא במקום הפירוד והתחלקות כנ״ל. והנה אמרו כאן ב׳ טעמים א׳ ונעשה לנו שם והב׳ פן נפוץ כו׳ ולכאורה למה צריכים לב׳ טעמים. אך ב׳ טעמים הללו ענין וכוונה אחת הוא דהנה לבד שחששו שלא יוכלו לקבל שפע אור הפנימית דשם מ״ה בהפרדם זה מזה אלא שגם שפע הנמדד להם מבחינת החיצוניות דצמצום דשם אלקים יחסר להם לפי ששרשם בעצם מבחינת הפירוד והתחלקות הנקודות דתוהו שכל התחלקות עושה פירוד לגמרי שלא יוכלו לקבל כלל אף בצמצום האחרון יותר והם רצו לקבל שפעם דוקא מבחי׳ היחוד העליון דשם מ״ה וז״ש ונעשה לנו שם מ״ה העליון ע״י האחדות ע״י העיר ומגדל שיתאחדו בו ועל ידו דוקא וא״ל פן נפוץ בפירוד גמור ויעדר מהם האור ושפע האלקית לגמרי מכל וכל וד״ל:

(נו) **וענין** העיר ומגדל הזה יש להבין מהו זה שהוצרכו לבנין ומגדל גבוה זה שיהיה ראשו בשמים דבשלמא בנין העיר היו צריכים בשביל הקבוץ ואסיפה שיקבצו כולם שם אבל מגדל גבוה כזה לכאורה לא היה מן הצורך שאין מגדל עשוי רק למלחמ׳ ומי ילחם עמהם אם כל העמים נקבצו שם באחדות א׳ כו׳. ומ״ש במדרש שאמרו נעלה לרקיע ונלחם עמו כו׳ זהו יוצא מפשט הכוונה שלהם שרצו לקבל דוקא מיח״ע דשם מ״ה רק שרצו להיות בבחינת הפירוד כו׳ כנ״ל. אך הענין הוא דבנין העיר היה בשביל קבוצם וחבורם יחד בעיר הזאת אך לאחר חבור זה היו צריכים ליחוד וחבור שני שיחוברו הכל ויעלו במגדל הגבוה הזה שראשו בשמים (אף עפ״י שלא יחזיק המגדל לכולם יעלו בו בעליות זו למעלה מזו עד רום השמים כו׳) אך הענין הוא כידוע בשרש בחי׳ האותיות שנק׳ אבנים כמ״ש בס״י ה׳ אבנים בונות ק״כ בתים[33] שמן ה׳ אותיות נעשו ק״כ צירופים כו׳. וכך היה ענין הכוונה בבנין העיר הזאת שיעשו צירופי׳ רבים בבחי׳ ההתכללות מכל ההפכים שבהם שיתחברו שם ויהי׳ זה בחי׳ כלי לאור דשם מ״ה העצמי שהן צירופי אותיות העליוני׳ שבעצמות דגליף גליפו בטה״ע כו׳ (ובכלל הוא בחי׳ מל׳ דא״ס שלפני הצמצום כנ״ל) ובתוך העיר יהי׳ מגדל גבוה שראשו בשמי׳ שיעלו בו למעלה מעלה לקבל השפע העליונה מבחי׳ מקיף הכללי דשמי׳ העליונים כי המגדל הוא היוצא מהגבלת העמק לרום שעולה מעמ״ת לעמ״ר להיותו אור בלתי מוגבל בעצם ע״כ יכול לחבר עליון בתחתון ותחתון בעליון ע״י שראשו בשמים וסופו בארץ (כמ״ש במ״א ע״פ אני חומה ושדי כמגדלות[34] כו׳) כמו שע״י המגדל יוכלו לשמור העיר מן הנלחמים שלא יזרקו חיצים לעיר מרחוק והמגדל הזה היה עיקר הכוונה בגובהו שיראו אותו מרחוק מאד וידעו לקרב ולבא אל העיר וגם לא ילחמו בהם למעל׳ להפילם כו׳. ויובן זה ע״ד דוגמא מן הסולם שראה יעקב[35] שמוצב ארצה וראשו מגיע השמימה שהן תפלות שעולים בסולם זה ע״י מלאכי אלקים[36] שעולים ויורדים בו שהן המעלים לצירופי אותיות דכל תפלה מלמטה למעלה מעלה עד שער השמים העליוני׳ וגם הן יורדי׳ וממשיכים[37] הברכה והשפע מלמעלה למטה שנמצא הסולם שראשו בשמים ומוצב ארצה מחבר עליון בתחתון ותחתון בעליון כו׳ וד״ל (ונמצא שע״י המגדל הגבוה בשמים נעשה קבוץ וחבור שני מכל צירופי האותיות של העיר שבנו בני האדם לפי אופן שרש נפשם כדי לקבל משם מ״ה העליון שבשמים העליונים שנק׳ שמו הגדול כו׳ כנ״ל וד״ל):

(נז) **ובכל** זה יתורץ הדקדוק הב׳ הנ״ל במה שאמרו ב׳ טעמי׳ שהן לכאורה רחוקי׳ זה מזה. דנעשה לנו שם עם ענין פן נפוץ כו׳ הכל א׳ ממש דע״י עשיית העיר

והמגדל שיעשו להם שם מ"ה דבחי' התיקון עי"ז לא יפוצו ויתפרדו לעולם כמו שלא יופרד אבר מאבר זולתו להיות שעושה בהם התכללות א' כאיש א' להיות בדומה לעליון בחיצוניות עכ"פ כנ"ל וע"כ כל מי שראה את המגדל מרחוק נמשך נפשו להתחבר שם כו' ואם לאו פן נפוץ בלי חבור לעולם כנ"ל וד"ל:

(נח) **ומעתה** יש לתרץ הדקדוק הג' הנ"ל במ"ש ויאמ' ה' הם עם א' ושפה א' לכולם וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר כו'. מהו חששא זאת שלא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ומהו אשר החלו לעשות כעת ומהו ענין עיקר החששא במה שיעשו להם שם בארץ ולא יפוצו כו' מה איכפת לי' הלא הארץ נתן לב"אי כו' כנ"ל. אך שרש הענין הוא יובן עפ"י כל הנ"ל בעיקר הכוונה שלהם במ"ש ונעשה לנו שם הוא שם מ"ה העליון דוקא כנ"ל. והנה מבואר למעלה בטעם שאין עכו"מ קרויים אדם היינו בבחי' הפנימית דיחוד העליון שהפרידן מיחודו שבתו"מ כו' לפי ששרשם הוא מבחי' הצמצום הראשון שלמטה הוא בבחי' הפירוד ממש כנ"ל. ולזאת לא חפץ ה' שיאיר בהם מבחי' יחוד האמיתי דשם מ"ה העליון הכללי הנ"ל מאחר שכבר הפרידן וחלקן בדברי' כו' (כמ"ש ויהי בנסעם מקדם שהסיעו א"ע מקדמונו ש"ע וימצאו בקעה כו') אמנם הנה ע"י בנין העיר והמגדל עשו בחי' כלי להשראת אור שם מ"ה העליון הפנימי מטעם הנ"ל וז"ש וזה החלם לעשות שהחלו לעשות בחי' כלי ושם לאור הפנימי דשם מ"ה העליון ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות דהיינו שיוכלו לפעול בכל רצונם אשר יזמו כו' שהוא להיות בדומה לאדם העליון ממש בבחי' אדם דאצילות שיאיר להם בחיצוניות בבחי' הפירוד כמו שהוא למעל' ביחוד העליון דקדושה האלקי' וכתיב וכבודי לאחר לא אתן' שלא נתן כבוד הוי"ה שבשם מ"ה העליון רק לישראל לבד מטעם הנ"ל דכתיב בהם ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו ממש כו' כנ"ל וז"ש וזה החלם לעשות כו' דסוף ועיקר מחשבתם ניכר מתחלת המעשה הזאת אשר החלו לעשות כעת בבנין העיר והמגדל הזה שהוא הכלי של האחדות והתכללות כנ"ל ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות להמשיך מבחי' הפנימית דשם מ"ה העליון שיאיר גם בחיצוניות כמו בפנימי' ממש שזהו כמו שהוא למעל' ממש שאין הפרש כלל בשם הוי"ה בין אור לכלי פנימי' וחיצוניו' מטעם הנ"ל וה' לא רצה בזה כלל מטעם הנ"ל שהפרידן מיחודו כו' שלא יכול לשכון במקום פירוד דסט"א כלל וכלל וד"ל. וע"כ ירד ה' לראות את העיר והמגדל אשר בנו בני האד' כמ"ש וירד ה' לראות כו' ואעפ"י שכבר ידע ה' מכל מזימות מחשבות ומעשה בנ"א כו' אך ירידתו הי' לראות ולהשגיח במקור סיבת האחדות והתכללות שיוכל להיות מזה הקבוץ וחבור שיתחברו בעיר ומגדל הזה כו' וראה ה' שעיקר מקור הסיבה אין העיר ומגדל מצד עצמו אלא מצד שהן עם אחד ושפה אחת לכולם יוכלו לבנות העיר ומגדל הזה שיהי' כלי לאור שם מ"ה שיהי' בדוגמ' העליונ' ממש כו' וזהו שמיד שירד ה' לראות את העיר ומגדל שבנו בני האדם בדוגמא העליונ' כתיב ויאמר ה' הן עם אחד כו' פי' זאת היא הסיבה הראשונה והוא עיקר המקור להיות בהם בחי' האחדות והתכללות ע"י העיר ומגדל הזה מפני שהן עם אחד ושפה אחת לכולם פי' דאעפ"י שכבר נסעו מקדמונו ש"ע להיות בבחי' הפירוד כמו שהן בשרשם בצמצום הראשון שמשם שרש הפירוד שלהם למטה כנ"ל עכ"ז יש בהם עדיין גם למטה מכח ואור הרשימו שנשאר מהעלם וצמצום הראשון שנשאר בו קצת מעין האור הראשון שלפני הצמצום כנ"ל וע"כ הן עם אחד ושפה אחת לכולם פי' שאעפ"י שמצד שרשם בפירוד דז"מ דתוהו הן ע' עכו"ם ולא עם אחד וע' לשון ולא שפה אחת דלה"ק אבל מחמת כח הרשימו שמאיר בהן יש בהן אחדות כעם א' ממש ושפה א' לכולם שהוא לה"ק שהוא שורש הכולל ע' לשון דע' עכו"מ וכידוע בענין שמע שם ע' רבתי' כו' ומ"ש עם אחד ושפה א' אחד ואחת שהוא בחי' דכר ונוק' בחי' מ"ה וב"ן אור וכלי שבכלי מאיר כמו באור הכל בבחי' האחדות והתכללות כמו שהוא למעל' בבחי' שם מ"ה דתיקון כישראל שה' אלקיו עמו כנ"ל שמאיר בכלי כמו באור בשוה בחיצוניות כמו בפנימיות ממש ולפי שדברו כולם בלה"ק שנק' שפה אחת נק' עם אחד להיות בדומה לאחדות העליון וכמו בישראל שנאמר בהן מי' כעמך ישראל גוי אחד בארץ כו' וד"ל. וז"ש ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ע"כ א' הבה נרדה ונבלה שם שפתם כו' שיהיו בבחי' הפירוד והתחלקו' לע' לשון דוקא ששרש התחלקות בע' לשון הוא בא מבחי' הפירוד והתחלקות דז"מ דתוהו שכל א' נחלק לי' כו' וזהו שא' בהנחל עליון גוים בהפרידו בנ"א כו' בהפרידו דוקא שהפרידן מיחודו העליון שבלה"ק ונתחלקו לע' לשון כי שרש לשון הקדש הוא מבחי' יחוד העליון דשם מ"ה דח"ע העצמי' שנק' קדש העליון ממש והוא שרש החכ' בבחי' חכ' הקדומה שנק' אדם קדמאה כו' שע"ז א' מה שמו ומה שם בנו' כו' ולפי שהי' שפה אחת לכולם בלה"ק דוקא ע"ז היו עם אחד באחדות והתכללות להיות בדומה לעליון ממש שיאיר בכלי בחיצוניות כמו בפנימיות משום דבבחי' כלי דשם מ"ה דח"ע שהן האותיו' אין הכלי מסתיר לאור הפנימי כלל מטעם הנ"ל (וראי' לזה מאותיות התורה שכל דרש שנדרש באותיות התורה הוא בחי' כלי ממש לאור וסוד הפנימית דח"ע הגנוז בהן בלי העלם ולבוש מסתיר כלל וכלל משום דשרש התורה בבחי' שם מ"ה דתיקון שנק' תורת הוי"ה ותורת האדם שהאור מאיר בכלי בחיצוניו' כמו בפנימיו' כנ"ל). אך הנה כאשר בלבל ה' את לשונם שלא ידברו רק כל א' מן העכו"ם כפי שרשו בע' לשון ולא בלה"ק שהוא שרש היחוד וההתכללות למעל' וכאשר נפסק מהם אור היחוד העליון דלה"ק ממילא נתחלקו ע"י הע' לשון ששרשם מבחי' הפירוד בעצם בז"מ דתוהו כנ"ל וזהו ויפץ ה' אותם משם ע"פ כל הארץ שנפוצו ונתפזרו בפירוד והתחלקות זה מזה שלא יחוברו לעולם וד"ל. ובזה יתורץ גם הדקדוק הד' הנ"ל למה תלה הטעם לעיקר החשש שלא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות לפי שהם עם אחד ושפה אחת דוקא דלפי הנ"ל הרי זה הי' עיקר ומקור הסבה שהיו יכולים לפעול כל

אשר יזמו לעשות להמשיך מבחי' הפנימית דשם מ"ה ולזה בלל שפתם וממילא נפוצו ע"פ כל הארץ וד"ל:

(נט) **ובכל** הנ"ל יובן ג"כ פי' המדרש הנ"ל שא' על ויהי כל הארץ שפה אחת שדברו בלה"ק ודברים אחדים על יחידו של עולם שא' בואו ונעלה לרקיע כו' דהנה הגם שהם רצו לקבל מבחי' יחוד העליון דשם מ"ה כנ"ל אבל רצו להיו' בזה בדומה לעליון ממש בבחי' האחדות להיות בבחי' אדם כדוגמת אדם העליון באופן שיהיו בבחי' יש ודבר בפ"ע דוקא ולא יהיו בבחי' ביטול כלל שזהו פריקת עול מ"ש לגמרי כו' (וכמו שנמצ' במעין ודוגמא זו בגשמיות גם בדורות האחרוני' וגם עתה גם בעמינו ב"י מקצתן מן האפיקורסים[7] שבונים עיר ומגדל במחשבתם ודמיונם הכוזב בשכל האנושי הטבעי לומר עזב ה' את הארץ[8] כו' ועושים שרש יסודם אחר הטבע האנושית דוקא ולהיות חכמים בעיניהם חכמת מה להם בדברי הבל ושוא עד שמחזיקי' עצמם בבחי' אדם בשלימות הדעת והמדות בטבעיות ושכליות ואוהבים באהבת ריעים שוין כקטן כגדול כו' כידוע וסוף מחשבתם ניכרת מתחלת מעשיהם רק בניאוף וזנות כבהמות בשוק היפך בחי' אדם כו' כידוע ועליהם אמר ר"ט אקפח[9] כו' שהם יודעים את רבונם[7] כו' והגרועים מהם יותר הן האפיקורסים ומינים שאינם מאמינים באחדות ה' כלל כארסטו וסייעתו[10] שקשה יותר מקליפות דעכו"ם שעכו"ם הרי קרו ליה אלקא דאלקייא[11] ומאמינים באחדות כו') וזהו שא' ויהי בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו ש"ע להיות בבחי' פירוד ויש בפ"ע כנ"ל. והנה כפי מדתם נשפטו שיפוצו ע"פ כל הארץ ולא יהיה בהם התכללות בצורת אדם כלל כמ"ש ויפץ ה' אותם משם כו' וד"ל:

(ס) **וזהו** שאמרו במשנה בפ' חלק[12] על ויפץ ה' אותם שדור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב לפי שפשטו יד בעיקר[13] דהיינו שפשטו יד ליתן מרד ופר"ע בעיקר שהוא שם הוי"ה דמ"ה דאדם העליון שהוא העיקר של כל השמות העליונים והוא מקורא ושרשא דכולהו כמ"ש במאמר דאליהו אנת הוא עה"ע כו' כנ"ל באריכות והם פשטו יד בעיקר דשם הוי"ה שהוא בחי' התיקון להמשיכו בעולם הפירוד ע"כ אין להם חלק לעוה"ב שהעוה"ב הוא בבחי' התיקון לאחר הבירור דז"מ כו' (והוא גלוי אור העצמות דא"ס בחי' יש האמיתי מצד עצם ההתנשאות שבעצמות ממש שהוא עיקר דבחי' אדם העליון להיותו בחי' שלימות האמיתי שנק' שלימותא דכולא שאינו שורה רק בבחי' הביטול דאין האמיתי כו') וגם דור המבול אין להם חלק לעוה"ב אף על פי שלא פשטו יד בעיקר[14] דשם מ"ה להדמות לעליון כלל עכ"ז הרי נמשכו אחר תאוות גופניות וחמס[15] וגזל כו' שנשחתה הארץ ונטמאה מטומאתם וע"כ נאבדו במי המבול שהיה רק לטהר הארץ[16] ועכ"ז דור ההפלגה לא נאבדו רק נפוצו ע"פ כל הארץ לפי שהיה בהן אהבה ואחוה וריעות ובדור המבול היה ביניהן גזל ומריבה כו' ללמדך שגדול השלום ושנאוי המחלוקת והיינו מטעם הנ"ל דדוקא במקום היחוד והשלום וריעות שם יומשך מאור האחדות הפשוטה שנק' שלימותא דכולא וכנ"ל ואינו נמשך ושורה במקום הפירוד כנ"ל אבל לענין עוה"ב שניהם שוים כמבואר במשנה הנ"ל שדור המבול ודור ההפלגה אין להם כו' (דלא כדלעיל) שדור הפלגה אין להם חלק כו' מפני שפשטו יד בעיקר דשם מ"ה במה שא' ונעשה לנו שם לנו דוקא בבחינת הפירוד וע"כ א' ויפץ ה' כו' ודור המבול אין להם חלק לעוה"ב ג"כ אע"פ שלא פשטו יד בעיק' כמו דור הפלגה רק לפי שדו' המבול השחי' כ"ב את דרכו כו' שהשחיתו לצל' אדם בהוצא' זרע לבטלה כידוע במעשה דער ואונן שנק' רע[17] כו' שטהור עינים[18] כו' וד"ל (רק בזוהר פ' נח דף ס"ט ע"א יש דעה שדור המבול יש להם חלק לעוה"ב ומ"ש וימח את כל היקום[19] זהו בעוה"ז כמ"ש וימחו מן הארץ[20] אך ממ"ש ר"א כד"א ימחו מספר חיים[20] הרי הוא העוה"ב וכדעת ר"ש שם כמ"ש במשנה בפ' חלק):

(סא) **ומעתה** יש להבין בביאור מאמר הזוהר הנ"ל[21] בפ' זו ויהי בנסעם מקדם מקדמאה דעלמא כו' כמ"ש ונהר יוצא מעדן[22] ומשם יפרד כו' כיון דנטלי מתמן הוי פרודא כו' פי' קדמאה דעלמא הוא גילוי אור מל' דא"ס שלפני צמצום הראשון הנ"ל שנק' מחשבה הקדומה שהיא באח"פ בעצמות אור א"ס ממש כמ"ש שהיה הוא ושמו בלבד[23] כו' ונק' קדמון לכל[24] כו' קדמונו ש"ע[25] ומשם שרש המשכה לאור התענוג שבעצמות א"ס שנק' שעשועי המלך בעצמו[26] לג"ע שנאמר בו ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם מקדמונו ש"ע[27] הנ"ל וה' אלקים ב' שמות הללו הוא בחי' מ"ה וב"ן שבעצמות אא"ס הנ"ל שהן בלי פירוד כלל כנ"ל ונמשך משם מקור לתענוג האלקי שבג"ע וכידוע דגן ועדן הוא בחי' חו"ב[28] דאצילות העדן בפנימית חכמה דאצילות שהוא פנימית ע"י[29] שנק' עדן סתימאה[30] שיתגלה לעוה"ב והגן הוא בבחי' פנימית בינה כמ"ש ונהר יוצא מעדן זה דפנימית חכ' דתורה להשקות את הגן שהן ג"ן ספרים דאוריית'[31] שנק' גן נעול[32] כו' שנמשכים במל' ומשם יפרד והיו[33] לד' ראשים שכאשר נמשך עוד מן הגן שקבל מנהר זה שיוצא מעדן שם הוא שניכר הפירוד וההתחלקות דד' ראשים שהן ד' מוחי' חו"ב וחו"ג[34] שנחלקים בגילוי מבחי' בינה לבחי' מל' דוקא (או שהן י"ב גב"א[35] שהן ד' ראשים כמו ד' מחנות שכינה[36] וד' דגלים בי"ב שבטים[37]) רק ששם הן בבחי' היחוד וההתכללות דוקא בבחינת התיקון דשם מ"ה דאדם וכאן א' ומשם יפרד והיו[33] לד' ראשים שיוצאי' בבחי' פירוד והתחלקות דוקא להיותם מבחי' התוהו קודם התיקון אבל בבחי' ח"ע דעדן עצמו שהוא בבחי' שם מ"ה הפנימי הנ"ל עדיין אין שם בחי' התחלקו' ופירוד כלל כי מאיר שם מבחי' קדם דקדמונו ש"ע הנ"ל שהוא בחי' מל' דא"ס כנ"ל אבל בבינה שהוא בנקודים שהן התחלקות הז' מדות בבחי' ס"ג משם יפרד כו' זת"ז כנ"ל וע"כ א' ויהי בנסעם מקדם כיון דנטלי מתמן מעדן הנ"ל כתיב ומשם יפרד בפירוד והתחלקות דתוהו שהי' שם השבירה אבל כ"ז שהיו כנישין בעדן דח"ע לא הוה בהו פרודא כלל כי היו מיוחדים ביחוד העצמי דעצמות אא"ס שבקדם שמשם נטע

ה' אלקי' ב' שמות ביחוד גן בעדן כו' בהתכללות דשם מ"ה (יותר מהתכללות דעקודים כנ"ל):

(סב) **וזהו** וימצאו בקעה כו' תמן נטלי לאפקא מרשו עילאה שהוא עולם היחוד והתכללות לרשו נוכראה שהוא עולם הפירוד שנק' רה"ר כו' דבקעה זו הוא מבחי' הצמצום הראשון היפך בחי' קדם המקור דעדן הנ"ל ומשם בא סבת הצמצום ופירוד גמור למטה בק"נ דע"ש שנק' רה"ר טורי דפרודא ממש שהפרידן מיחודו כנ"ל שנק' רשו נוכראה כו' אמר רבי אבא בחכמתא דרשיעו אתו בגין לאפקא מרשו עילאה לרשו אוחרא ולאחלפא יקרי' ליקרא נוכראה כו'. פי' ע"ד הנ"ל בעיקר כוונת בנין העיר והמגדל לעשות ולהמשיך להם שם מ"ה העליון למטה גם כמו שהן בבחי' הפירוד כו' שזהו לאחלפא יקרא דשם מ"ה העליון שמאיר בבחי' ת"ת דוקא מבפנים ומבחוץ באו"כ בשוה כנ"ל ליקרא נוכראה שיאיר בעול' הפירוד דק"נ ברה"ר שנא' וכבודי לאחר לא אתן (כ"א לישראל אשר בך דוקא אתפאר כנ"ל) ומ"ש בחכמ' דרשיעו אתו כו' היינו בחכ' דקליפ' שנק' ערמה[1] כמו ארמי אובד אבי[2] שהוא נגד החכ' דקדוש' ממש והוא מה שנתחכמו להרע ולא להטיב כמו חכמי' המה להרע[3] כו' שרצו באחדות שלהם להיו' בהם אור עליון בחי' מ"ה דקדושה כמו שהן ברע גמור דקליפ' ולהיות להם כל שפע וטוב ולא יהיו בבחי' ביטול לקדושה האלקי' כלל וזהו היפך חכ' דקדושה האלקית שעיקרה רק בחי' הבטול דמ"ה כמו במשה שא' ונחנו מה[4] כידוע וזהו שנק' חכ' דרשיעא גם בביטול והתכללו' שלהם באחדות גשמיות חכ' זו נק' ערמה שהוא השקר היפוך האמת דחכ' דקדושה (וכמ"ש במ"א בענין אני חכמ' שכנתי ערמה[5] היפוכו לברר לחכ' דקליפה כמו יעקב איש תם שהוא אמת שבירר ללבן כו'). (עוד שם) אמרי האי בקעה אתר למיהב ולאתקפ' לבא לאתהנאה בי' תתאי נתקן באתר דא עיר ומגדל כו' עד למה לן לסלקא לעילא כו' פי' האי בקעה כו' בזה מפרש יותר ענין החכ' דרשיעו שהי' בהם דאתו לאפקא מרשו עילאה כו' משום שהשיגו בבקעה זו שיש בה שרש מצמצום הראשון כשנסעו מקדם כנ"ל וע"כ אמרו דא הוא אתר לאתקפא לבא למטה לאתהנא' בי' תתאי להיות בפירוד ויש גמור לפי ששרש לשרש דצמצום היותר אחרון דק"נ דעשי' הוא בא מסבת צמצום הראשון הנ"ל כנ"ל וד"ל. ולזה אמרו נתקן באתר דא דוקא עיר ומגדל כו' פי' שימשיכו לאתר דא שהוא שרש לפירוד דק"נ כנ"ל מבחי' שם מ"ה ע"י העיר ומגדל כנ"ל שיאיר בחיצוניות כמו בפנימיות כנ"ל (וז"ש נבנה לאתר דא דבקעה זה הוא בחי' המקבל משם מ"ה דעיר ומגדל כידוע בענין הר ובקעה שהוא בחי' דכר ונוק'[6] והעיר ומגדל בנו על ההר שיוכלו לראות מרחוק יותר ולא בבקעה או אפשר בנו אותה בבקעה דוקא כדי שיגיע השפע לעמ"ת מעמ"ר באמצעות המגדל שראשו בשמי' כו') וע"כ אמרו נתקן באתר דא כו' לעשות כלי לשם מ"ה העליון ע"י האחדות וחבור שיהי' להם בבקעה זו ע"י העיר ומגדל והאי בקעה הוא מצמצום הראשון דבחי' אלקי' הראשון שיאיר בו מבחי' מ"ה שלפני הצמצום כו' וז"ש האי אתר יהא לון לדחלא בבחי' העלאת מ"ן ע"י בחי' הביטול שבאחדות שלהם כו' וז"ש למה לן כו' שזהו עיקר ענין חכ' דרשיעו שלהם שרצו להמשיך מבחי' מ"ה העליון דקדוש' גם בעולם הפירוד דוקא היפוך הביטול דמ"ה דקדושה ולזה א' למה לן לסלקא לעילא בבחי' ביטול דמ"ה דקדושה דלא נוכל לאתהנאה מיני' בהנאה והרגשת עצמו בבחי' יש ודבר כו' וכנ"ל דהאי בקעה אתר לאתקפא לבא בהרגש עצמו לאתהנאה בי' תתאי' להיות בבחי' הרגש עצמו בכל אשר יתאוה תאוה כו' היפך בחי' הביטול והתכללות בדביקות האלקי שאין בזה הרגשת עצמו כלל וכלל כו' וד"ל פן נפוץ כו' לדרגין אחרנין ונתבדר לסטרי עלמא פי' דרגין אחרנין הן סוף כל המדרגות בחי' אחוריים וחיצוניות דחיצוניו' שבשם ב"ן בחי' אלקי' דקדושה שיורד למטה מטה להשפיע לע"ש דנוגה דעשי' שמאד מאד רחוקי' מבחי' האור והשפע הפנימי' דאצילות שבו הארת הקו"ח מבחי' שרש שם מ"ה דהוי"ה כו' והוא מצד שנפסק מהם אור היחוד העליון דקדושה באשר שהן בבחי' הפירוד והתחלקות זה מזה בריחוק מקום והוא שאז יבאו לקבל השפע כמו שהן בשרשן בבחי' הפירוד והתחלקו' דבחי' נקודי' דתוהו שמשם הי' נפילת ושבירת הכלי' למטה בפיזור גדול כנ"ל בפי' ומשם יפרד כו' וז"ש פן נפוץ לדרגין אחרנין ונתבדר כו' וד"ל:

(סג) **וירד** ה' לראות את העיר ואת המגדל כו'. אשגחותא דלעילא הוה בקדמיתא כו'. פי' בקדמיתא כמו שהיו עכו"מ במח' הקדומה שהוא בבחי' הצמצום דבחי' אלקים זה היא אשגחותא דלעילא להפרידם מיחודו גם למטה כו' ואח"כ ירד הוי"ה דשם מ"ה לראות את העיר כו' אשר בנו בני האדם דנפקי מאדם קדמאה בחי' שם מ"ה להדמות לעליון ע"ז וז"ש אשר בנו ודאי אמרו ובעו למיבני לעילא כלי לשם מ"ה כו' והוא מ"ש ועתה לא כו' כל אשר יזמו לעשות כנ"ל להאיר להם גם מבחי' הפנימית דשם מ"ה על ידי העיר ומגדל הזה כו' וד"ל. ועוד היה כוונה אחרת להם בבנין זה שלא יוכל לשלוט שום דינין וקטרוגים בעוה"ז מבחי' גבורות דשם אלקים כלל כמו שהיה בדור המבול וכה"ג והוא שא' בגין דכד דינא אתא בעלמא שהוא ע"י רבוי הצמצומי' והגבורות דשם אלקי' בחי' ב"ן כו' אז הוא אתר לקבלי' למנגד לגבורות קשות הללו להמתיקן בחסדי' דשם מ"ה העליון שיאיר להם בעיר ומגדל זה כו' וד"ל:

(סד) **וז"ש** ומהכא יתהנא עלמא ויתזן שע"י המגדל הזה יבא שפע העליונה בלא צמצומים ודינים כלל עד שיבא מן הרוחניות אל הגשמיות ממש בלי מונע והוא שיתהני עלמא ויתזן בשפע גשמי' בלי הפסק אור מן הרוחניות למטה כמו למעלה אעפ"י שיהיו בבחי' הפירוד מאלקות והוא מצד האחדות כו' שישכון בזה אור הברכה האלקי' ויומשך מכאן דוקא לכל העוה"ז כמו שלמעלה יוצא מקור הברכה העליונה משם הוי"ה דבחי' התיקון דוקא כו' וד"ל. דהא לעילא דחיקא איהו כו' פי' לעילא ממש ביחוד העליון דאצילות א"א

לקבל השפע שם בחיצוניות כמו בפנימיות כ"א ע"י תכלית הביטול והתכללות והזדככות החומר בתכלית כמו האבות שקבלו משם השפע בגשמיות כמו למעלה ממש שנא' וה' ברך את אברהם' כו' כמו שאמר שהטעימן מעין העוה"ב[8] שהגשמיות דומה לרוחניות ממש בלי שינוי כו' אבל זהו דוקא מצד תכלית ביטול היש לאין כאבות שהן המרכבהי העליונה כו' והם רצו לקבל באופן זה כמו שהם בבחי' הפירוד דוקא ע"כ אמרו דהא לעילא כו' ולזה הטעם אין להם חלק לעוה"ב שהעוה"ב הוא היפוך זה ממש דהגם שא' להנחיל אוהבי ישי[9] ממש אבל זהו מיש האמתי שהוא שורה בבחי' אין ומ"ה בתכלית כו' כנ"ל וד"ל. ויאמר ה' הן עם אחד כו' ביחודא חדא כולהו כחדא בהתכללות דמ"ה דאדם ודאי יצלחן בעובדיהון ולא יבצר מהם כו' אלא יתבדרון דרגי' העליוני' כמו שהן בשרשם בבחי' נקודות דתוהו וממילא יתבדרון הני דלתתא כו' והוא ע"י התחלקות דע' לשון ומיד ויפץ ה' אותם כו' ומפרש הטעם ושרש הדב' שבהתחלקו' ע' לשון יתבדרו כו' דלכאו' מזה לא יבוטל עצם האחדות וההתכללות שהי' בהם הגם אם לא ישמע שפת רעהו ע"כ א' משום דבהאי לישנא דהוה ממללי' בלה"ק עביד לון סיוע בגין דבעובדא ובמלולא דפומא תליין מילין אילין לאדבקא כונה דלבא כו' פי' כידוע בענין ויהי האדם לנפש חי' ות"א לרוח ממללא[10] שהדבור הוא עיקר הכולל לבחי' אדם שע"ז נק' מדבר נפש המדברת[11] שהוא עיקר נפש השכלית דחכ' דאדם בבחי' שם מ"ה ואעפ"י שאותיות הדבור הוא רק חיצוניות הנפש אבל שרשו מחכ' דאדם דוקא משום דאבא יסד ברתא[12] שעיקר התהוות צירופי אותיות הדבור בא מפנימי' דכח מ"ה דחכ' וז"ש מה שמו כו' וזהו שרש ענין לה"ק שנמשך מבחי' קדש העליון דאור אבא עצמו שלמעלה מבינה ע"כ הוא כולל לע' לשון שהן התחלקו' דז' מדות דבינה שיצאו בבחי' פירוד בז' מדות דתוהו בבחי' ס"ג כנ"ל וד"ל:

(סה) **וז"ש** דבהאי לישנא דלה"ק שהוא בפנימי' החכ' ששם עיקר היחוד והתכללות דמ"ה דאדם עביד לון סיוע גדול להמשכת שם מ"ה כו' דבעובדא ובמלולא דפומא שבדבור יכלו לכוין ליחוד דשם מ"ה באחדו' והתכללו' דמ"ה דאור אבא וז"ש לאדבקא כונה דלבא שהן יחוד של המדות שבלב לכוללם יחד כונה שלהם בפנימית דאור אבא כו' אבל מיד דאתבלבל לישנהון לא יכלו לאתקפא רעותהון בכונה ויחוד דשם מ"ה לפי שהן בפירוד והתחלקו' שאין זה כלי לחיזוק ולתוקף כונה ורצון ההתכללות אעפ"י שהיו בעצם באחדות כו' ואמר עוד בגין דחילא דלעילא לא אשתמודע בר ביחוד דמ"ה שבלה"ק וע"כ עיקר העצה היה לבלבל הלה"ק דוקא ואעפ"י שהן עם אחד באחדות וריעות גמור אם לא יהיה להם שפה א' יתחלקו ויתבר כח תוקף האחדות שלהם בשרשם ויתבדרו ויחדלו לבנות העיר כו' משום שהדבור הוא עיקר האדם שכל הנחלים דמדות הולכי' אל הים[13] שהוא הגילוי בדבור ואם יש התחלקות בדבור יתחלקו גם הלבבות בפירוד בעצם כמו שהן בשרשם מבחי' הפירוד כנ"ל וד"ל:

(סו) **וז"ש** ועתה לא יבצר בגין דאינון בלבא חד וממלל' בלה"ק שהוא הכלי לאחדות שבמדות שבלב בבחי' אדם הרי לעילא מכל צד לא ימנע ויסתיר האור דשם מ"ה מבית ומחוץ כי זהו דומה ממש ליחוד דמ"ה וב"ן שלמעלה שנק' אדם כללי דדכר ונוק' כחדא כו' אבלבל דרגי הנ"ל דהיינו לעורר פירוד בשרשם למעלה בע' לשון ואז לא יהיו עם א' כו' וכדין יתמנע עובדיהון כו' וד"ל. מכאן דמארי מחלוקת לית להון קיומא כו' פי' כמו מחלוקת קרח ועדתו[14] שלא לש"ש לית לון קיומא משם מ"ה העליון וממילא נאבדו כו' (משא"כ מחלוקת ב"ש וב"ה[15] שהיא לש"ש דאלו ואלו דא"ח[16] משם מ"ה דחכמ' דתורה בחי' התיקון כו') וכמו התחלקות דסדום ועמורה שנהפכו כו' שהי' היפוך דבחי' התיקון כידוע כו'. בגין דכד אילין עם אילין כו' עד אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו'. ולכאורה סופו של המאמר הזה סותר לתחלתו שא' שמארי מחלוקת כמו שהן בשרשם בפירוד דז"מ דתוהו לית לון קיומא כו' ואיך יהפכו להיות שפה ברורה כו'. אך הכונה הוא לע"ל שיהיה אחר תשלום הברורים דרפ"ח כו' שהוא בחי' ב"ן דתוהו דז"מ ע"י בחי' שם מ"ה דתיקון דוקא דבחכמה אתברירו[17] אז יקראו גם הע' אומות בבחי' שפה ברורה דהיינו שיוכללו הע' לשון בלה"ק שנק' שפה ברורה (כמו שנק' שפה אחת בתחלה שהוא מל' דא"ס שמקבל מאח"פ כנ"ל) ובברור הע' לשון שנכללו בה נק' שפה ברורה וז"ש לקרוא כולם בשם הוי"ה דוקא שהוא שם מ"ה דבחי' ת"ת דתורה ולעבדו שכם א' פי' גם בבחי' יח"ת שנק' שכם אחד שהוא בחי' שם ב"ן שנק' כתף ושכם בבחי' אחוריים דשם מ"ה כו' (כמ"ש במ"א ע"פ ואני נתתי לך[18] שכם אחד כו') לפי שיהיה הוי"ה אחד ושמו אחד[19] יח"ע ויח"ת שוין בקומתן למהוי אחד באח' ממש (כמ"ש והיה אור הלבנה[20] כאור החמה כו' שמשתמשים בכתר א' מת"ת דאימא כו') וזהו ולעבדו שכם א' כו' וד"ל. והיינו מטעם הנ"ל שגם ז"מ דתוהו יכולים לבא בבחי' התכללות דתיקון מצד כח הרשימו שנשאר מן צמצום הראשון כו' ועכ"ז דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב שלא יהיו בחי' שפה ברורה כמ"ש ויפץ ה' כו' ומשם הפיצם גם לעוה"ב מטעם שרצו להמשיך שם מ"ה בבחי' הפירוד כו' רק יקומו בדין להיות לחרפות ולדראון עולם[21] וכן דור המבול כמ"ש בזהר וד"ל:

פרשת לך לך

(א) **ויאמר** ה׳ אל אברם לך לך[1] מארצך כו׳ עד הארץ אשר אראך. הנה ביאור פרשה זאת יש בה כמה אופנים שונים עפ״י דרכי הסוד. ובזהר[2] מבואר[3] אופן ביאור פ׳ זו וגם בספ׳[2] לק״ת[4] והמה בחילוקים שונים. אך עיקר כוונה הכללית בפסוק זה ובמה שמסיים אל הארץ כו׳ שכולל כל האופני׳ הוא כך דפי׳ אברם היינו אב רם[5] אב הוא בחי׳ אור החכ׳ שנק׳ אור אבא[6] דאצי׳ כידוע ופי׳ אב רם הוא בחי׳ החכמה עלאה שבבחי׳ הרוממות דחכמה והוא בחי׳ ח״ס דא״א כו׳ ובל׳ הגאונים נק׳ בשם שכל הנעלם מכל רעיון[7] וגם נק׳ שכל מופלא[8] בחי׳ פלאות חכמה[9] כו׳ כמובא[10] בפרדס בכמה מקומות וזהו תיבת רם שמורה על בחי׳ רוממות החכמה כמו שהיא בבחי׳ העלם וסתימות עדיין שלא בא לגלוי לעולם (דפלא ל׳ הפלאה וכסוי כמו (דברים יז, ח) כי יפלא ממך דבר כו׳ כידוע) ולכך נק׳ שכל הנעלם מכל רעיון דהיינו שנעלם ואינו נתפס בשום השגה במחשבה ורעיון להיותו בבחי׳ האין וההעלם[11] כמ״ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא ועל זה אמ׳ מה פשפשת מה ידעת[12] כו׳ משא״כ כאשר החכמה באה מאין ליש שזהו שאמר מאין תמצא במציאות חכמה אזי יבא גם ברעיון והשגה בבינה ונק׳ תרין ריעין דלא מתפרשין[13] כידוע. וזהו חכמה דמע״ב דאבא אמר לאימא[14] והוא קוץ[15] (וזהו אלף ל׳ אולפנא[16] הפך פלא[17] והיינו ב׳ הפירושים דחכמה א׳ כח מה[18] בלי מהותי[19] כמו מה פשפשת כו׳ וכמו ונחנו מה (שמות טז, ז. ח) בבחי׳ אין. והב׳ מה ל׳ מהותי[19] כשבא בבחי׳ יש כנ״ל) (והן ב׳ קוצין די׳ קוץ העליון בבחי׳ הכתר דחכמה וקוץ התחתון בבחי׳ התפשטות דחכמה לבינה ונקודה די׳ עצמו הוא הממוצ׳ מן ההעלם לגלוי וכמשי״ת):

(ב) **וזהו** כללות ענין פ׳ זו במ״ש ויאמר ה׳ אל אברם שהוא בבחי׳ ח״ס דא״א לך לך מארצך (ארץ עלאה בחי׳ בינה דא״א) אל הארץ כו׳ דהיינו שיצא אורו הנעלם לבחי׳ גלוי שהוא הארץ אשר אראך בחי׳ המל׳ שהיא עלמא דאתגלייא שהיא א״י כידוע זהו הכוונה הכללית. ולהבין[20] פרטי עניינ׳ יש להקדים תחלה בענין מ״ש ולא יקרא עוד שמך אברם[21] והיה שמך אברהם בה״א נוספת. וזהו דוקא כשמל א״ע אז אמר לו והיה שמך אברהם מטעם שמפרש כי אב המון גוים נתתיך כו׳ אבל בכאן קודם שמל א״ע נק׳ אברם רק שצוה לו לילך מארצו אל הארץ כו׳. והענין הוא להיות ששרש בחי׳ ח״ס שנק׳ שכל הנעלם מכל רעיון הנ״ל הוא בחי׳ החכ׳ שבהעלם כנ״ל היינו שהוא בהעלם עצמות המאציל שנק׳ חכים ולא בחכמה ידיעא[22] כו׳ וידוע שאין ערוך כלל בין האצילות[23] לעצמות המאציל כמו שאין ערך לנברא[24] לגבי הבורא כו׳ מאחר שאין האצי׳ רק הארת אור וזיו בעלמא כמו ויאצל מן הרוח כו׳ (במדבר יא, כה)[25] ולזאת כדי שיהי׳ מקור ושרש לנאצלים בבחי׳ או״כ אין זה אלא ע״י בחי׳ ממוצע שהוא בחי׳ א״א שנק׳ ראש ומקור[26] לנאצלים והוא בחי׳ אחרונה שבעצמות כידוע. וזהו בחי׳ ח״ס דא״א שנק׳ שכל הנעלם מכל רעיון הנ״ל שלמעלה עדיין מהיות גם מקור להשתלשלות דאו״כ דאצילות וממילא אין מקום להתפשטות השפע מאצי׳ לבי״ע להיות התהוות הבריאה מאין ליש כו׳:

(ג) **והנה** הגם שכבר קודם שבא אברהם לעולם נמשך סדר ההשתלשלות דאבי״ע ממקורא דכולא שלפני האצי׳ כו׳ עד י׳ מאמרות שנבראו כל הנבראים מאין ליש כידוע. אך הנה ידוע שתכלית כוונת המאציל ב״ה היה שיהי׳ חבור וקשר מאור פנימי׳ עצמות א״ס ב״ה בהשתלשלות העולמות עד גם בבי״ע בסוף כל המדרגות יוכל להיות גילוי עצמות אא״ס ב״ה ממש בגלוי[27] זיו השכינ׳ בג״ע העליון ותחתון ובגלוי[27] שכינה בהיכל ק״ק בבה״מ ובנביאים כו׳ שזהו נק׳ דירה בתחתונים בהשראת גלוי אלקות למטה כמו למעלה ממש בבחי׳ פנימי׳ גלוי האור וכמו שיהי׳ לע״ל וגם עכשיו ע״י יחודים עליונים דתו״מ כו׳ ואע״פ שכבר הי׳ אופן ההשתלשלות דאבי״ע בדרך עו״ע מעליון לתחתון שכל עלול בטל מיש לאין לעילה שלו וכן עד רום המעלות כידוע עד שגם במדרגות התחתונות דעולם העשיה יש בחי׳ בטול היש לאין כצבא השמים וכה״ג. אך הנה כ״ז היה בבחי׳ צמצום דמאמר קו המדה[28] באיכות אופן ההשתלשלות מעילה לעילה כו׳ שלפ״ע זה נמצא בחי׳ בטול היש לאין בכלל[*] עולם ועולם דהיינו אופן התהוות מציאותו בבחי׳ יש ואיכות בחי׳ ביטול היש כו׳ שנמצא לפ״ז לא היה יכול להיות בחי׳ גלוי אור מהעלם העילה לעלול יותר מכפי המדה וצמצום הראשון שאם הי׳ מעט ביתר מכפי המדה היה מתבטל ממציאותו לגמרי כענין הושיט אצבעו[29] כו׳ (סנהדרין לח, ב) וע״כ מה שיש בו בחי׳ הבטול מיש לאין ליכלל בעילתו גם זה בא במדה דוקא כמו מה שהוא בבחי׳ יש הוא ע״י הצמצום והסתר במדה כו׳ וכך הוא עד רום המעלות גם מעצמות המאציל לאצי׳ כו׳ כי לא היה עדיין למעלה דרך ומעבר להיות בחי׳ התקשרות וחבור מן המאציל לנאצלים ומאצי׳ לבריא׳ ומבריאה ליצירה כו׳ רק בצמצום ומדה דקו המדה שכל א׳ על מקומו ומדרגתו בהעלם עצמותו ולא היה נעשה ונמשך עדיין מן ההעלם לגלוי מעילה לעלול יותר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו המדה כו׳. עד שבא אברהם לעולם שהמשיך ביחודא עלאה שלו ובדביקות עבודתו באהבה רבה ונפלאה לעצמות אא״ס ממש שיוכל להיות ע״י חבור וקשר המשכת פנימית האור הנעלם בעצמות המאציל שיבא מן ההעלם לגלוי באבי״ע ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו המדה שהיה בתחלת ההשתלשלות עד שיהי׳ בחי׳ בטול היש לאין למטה כמו למעלה להיות לו דירה בתחתונים ממש (כמו שהי׳ קודם חטא אדה״ר בעה״ד רק בג״ע כו׳) וע״י אברהם נמשך גם בכל העולם וביותר מכפי המדה הראשונה בצמצום הראשון דקו״ח כו׳:

(ד)[30] **וזהו** שאמר לו ה׳ לאברם לך לך מארצך כו׳. שזהו בבחי׳ הממוצע דבחי׳ ח״ס דא״א שהוא בבחי׳ ההעלם דעצמות המאציל שיבא לידי גלוי מן ההעלם ביתר מכפי המדה הראשונה בצמצום הראשון מעצמות המאציל לאורות דאצילות כו׳ וממילא יהיה קשר וחבור מאצי׳ לבריאה ומבריאה ליצירה כו׳ עד סוף העשי׳ ג״כ ביתרון האור מן ההעלם דעליון לתחתון ביתר מכפי הצמצום הראשון כו׳ ואע״פ שצ״ל בצמצום והסתר כדי שלא יתבטל ממציאותו כנ״ל. אבל הנה זהו שאמר לו לך

בכלל: נר׳ בכל [הגהת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע – וכ״ה בא]

לך כו׳ והוא אל הארץ אשר אראך שהוא א״י עלמא דאתגלייא שיוכל להיות שם גלוי אור העצמות ממש וגם זה צריך שיהיה בבחי׳ ממוצע בצמצום והתפשטות להעלים האור שיוכל להיות בבחי׳ יש ושיהי׳ בחי׳ בטול היש אבל יוכל להיות בו גלוי אור העצמות עי״ז וזה היה במ״ת שקבלו התו״מ שעי״ז נעשה לו דירה בתחתונים ממש כידוע שכל המצות הוא להוסיף אורות[31] באצילות מפנימית ועצמות המאציל דוקא וע״י אברהם היה התחלת התעוררות הדבר הזה והוא במ״ש לך לך כו׳ ועיקר גלוי ההעלם דעצמות היה כשמל א״ע דוקא שאמר לו והיה שמך אברהם בה״א כו׳ והענין הוא בדרך כלל בה״א זה דאברה׳ שהוא בחי׳ ה״ח הראשונים שבעצמות המאציל שנמשך ומתגלה בבחי׳ יסוד דוקא ע״י המילה ופריעה (כמשי״ת) שיהיה עי״ז בחי׳ גלוי האור דעצמות ופנימית מן ההעלם לגלוי בכל ההשתלשלות כנ״ל (וכנ״ל דבחכמה יש ב׳ מדרגות בחי׳ ההעלם דמה פשפשת כו׳ ובחי׳ הגלוי מן ההעלם שהוא בחי׳ יסוד אבא בכלל כו׳) והנה בהיות אברהם בן צ״ט שנה קודם שהוליד את יצחק צוה לו ה׳ שימול א״ע[32] וענין מצות מילה ידוע בס׳ הקבלה בכלל שזהו בחי׳ גלוי אור החסדי׳ הפנימיים שמתגלי׳ בפומא דאמה[33] ע״י הפריעה דוקא שהוא עיקר הגלוי כו׳ והיינו שנק׳ אז אברהם בה״א שהן ה״ח הנגלים בפי יסוד כו׳. ובאור הדבר יובן עפ״י הנ״ל דעצמות ופנימית אור המאציל גנוז ונעלם בעצמותו כמו בחי׳ שכל הנעלם מכ״ר הנ״ל ולא היה חבור והתקשרות להאיר לנאצלים מפנימיות האור העצמו׳ רק ע״י צמצום דקו המדה והוא בבחי׳ יסוד דח״ס דא״א שהוא בחי׳ התקשרות המשפיע להשפיע לנאצלים מן ההעלם לגלוי במדה ושיעור מצומצם ואמנם כדי שיומשך מהעלם עצמות המאציל ביתר מכפי המד׳ בבחי׳ יסוד דא״א לנאצלים כו׳ צריך שיהי׳ המעורר למשפיע זה מלמעלה הימנו שיבא לידי בחי׳ התקשרות השפעה זו שביסוד מן ההעלם לגילוי אור כו׳ הנה זהו בחי׳ ה״ח העצמיים שבעצמות המאציל דוקא שמעוררים למשפיע שהוא בחי׳ א״א לצאת מהעלם העצמות ופנימית ביתר מכפי המדה כו׳ והוא בחי׳ ה״א דאברהם שמתחלה נק׳ אברם בהעל׳ וסתימות וה״א זה הן ה״ח הנגלים בפומא דיסוד לאחר שמל א״ע שמזה הטעם נק׳ אברהם כנ״ל ועי״ז היה התקשרות וחבור מפנימית העליון בתחתון גם מאצי׳ לבי״ע ע״י בחי׳ יסוד ז״א במלכות וז״ש באברהם והוא יושב פתח האהל[34] כו׳ שהוא להשפיע במלכות שנק׳ פתח האהל[35] ומשם יבא לידי גילוי אור הפנימית גם בבי״ע כמו בג״ע העליון ותחתון כנ״ל וכ״ז מבחי׳ ה״א דאברהם הנ״ל אבל בלא ה״א זה שהי׳ נקרא אברם פי׳ רם ברוממות והבדלה בערך מהיות משפיע באצי׳ רק ע״י צמצום גדול כנ״ל וד״ל:

(ה) **והטעם** שאחרי המילה דוקא. ידוע לפי שהערלה החופפת על הברית היא בחי׳ קליפ׳ נוגה[36] שמסתיר על האור כו׳ והערלה דבוקה בברית הרי הי׳ גם ק״נ מקבלת השפע הפנימית דה״ח הנ״ל הנגלים מעצמות כו׳ ולזה הוצרך לבחי׳ הצמצום דקו המדה הנ״ל לצמצם האור הפנימית מאד ורק להשפיע בצמצום ומדה כפי הראוי לבד כדי שלא יגיע השפע לק״נ אך בהסיר הערל׳ לגמרי והובדלה ק״ן מן הקדושה אז נגלה בחי׳ ה״ח הפנימיים בבחי׳ גלוי אור רב הגנוז ונעלם בעצמות (וזהו אחר חטא עה״ד שנתגברו מאד יניקות החצונים אבל קודם חטא עה״ד לא היה מקום לק״נ כלל וע״כ לא נצטוה אדה״ר על המילה עד אברהם כמ״ש במ״א) ובבחי׳ גלוי אור הפנימית ביסוד מרב טוב העליון נתבררו ונתעלו כל הניצוצות דקדושה שנפלו בק״נ והן הנשמות הגבוהות שהיו מושקעות בע׳ שרים שנקבצו ובאו[37] לשרשם וכהמשכת הנר בפני האבוקה הגדולה כו׳ וז״ש והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך שזהו כאשר מל א״ע דוקא נק׳ אב המון גוים לפי שנתגלה פנימי׳ האור דעצמו׳ באבי״ע ביתר מכפי צמצום[38] הראשון כנ״ל במילה ופריעה דאברהם בה״א כנ״ל ע״כ נכללו הניצוצו׳ שבע׳ שרים דנגה בקדושה ונק׳ אב המון גוים וכמו הדוגמא שא׳ (פסחים ח ע״א) שצדיקים בפני השכינה[39] כנר בפני האבוקה שזהו גלוי מלכות דאצי׳ בג״ע שנכללים הנשמות בזיו השכינה שנעשה ע״י לבריאה[40] כו׳ כך נכללים כל הניצוצות שנתפזרו בע׳ שרים[41] ונמשכים בבחי׳ המלכות שנק׳ פתח האהל כאשר מל אברהם א״ע שנתגלה בחי׳ ה״ח הנ״ל שהוא ענין תוספת גלוי אור הפנימי דוקא כנ״ל ולא מקודם שמל א״ע שהי׳ פנימי׳ אור המאציל בהעלם החכמה עדיין שנק׳ אברם כנ״ל וד״ל:

(ו)[42] **והנה** כל זה הוא בחי׳ ה״א דאברהם שהיה זה בשעה שמל א״ע דוקא מטעם הנ״ל אך א״כ יש להבין מהו זה שאמר לו ה׳ לך לך מארצך כו׳ זמן רב קודם המילה שהוא זמן כ״ד שנה כי לא היה אברהם רק בן ע״ה שנה בצאתו מחרן[43] ומע״ה עד צ״ט[44] הוא כ״ד שנה כו׳. הענין הוא שהיה צווי זה להיות בו התעוררות להתחלת הענין הזה גם קודם לזמן המילה שיתעורר בעצמו לצאת מבחי׳ ההעלם דחכמה שנק׳ חכמה סתימאה כנ״ל לבא לידי גלוי במל׳ דאצי׳ שהוא א״י למטה שצריך שיצא תחלה מארצו ומולדתו כו׳ ולבא לא״י ששם הוא המקום שבו יבא גלוי אור הפנימית והעצמות (משום[45] דנעוץ תחילתן בסופן כו׳ כידוע דבחי׳ המל׳ היא בקו האמצעי דת״י[46] שעולה עד פנימית הכתר[47] דוקא וכל ענין הנ״ל הוא רק שיתגלה בחי׳ פנימית אא״ס שבפנימית הכתר בכלל וכמ״ש בפרדס בשער הצנורות[48] דהתחלקות ג׳ קוין דאצילות חח״ן בג״ה דת״י הוא רק מחצוניות דחכמה שבכתר ועיקר גלוי הפנימית דכתר שיבא בגלוי גמור גם בג׳ הקוין דאצי׳ הוא מפנימית דח״ס ע״י האבות שהראשון היה אברהם שע״י נגלו ה״ח הפנימים ע״י המילה שיוליד את יצחק כשהוא מהול כמשי״ת שיהיה הכנה לתו״מ כו׳[49]). רק כשמל א״ע הוא שבא לידי גלוי בפועל ע״י הפריע׳ ועתה נצטווה רק על ההתעוררות הגלוי הזה לבד והוא מ״ש לו לך לך (לך בשבילך דוקא ששם דוקא יקרא אברהם ע״י המילה ולא כאן גם כשהיה מל א״ע כו׳) ופי׳ מארצך וממולדתך כו׳ היינו שיצא משרשו ומקורו הנעלם (שהוא בחי׳ מלכות דא״ק שנעשה שרש ומקור לכתר דא״א וע״י כידוע) ששם הוא נק׳ אברם בבחי׳ העלם החכמה עדיין לבלתי יתגלה כלל שאין החכמה רק בבחי׳ נקודה א׳ דבחי׳ אין שבכתר

כנ"ל ונצטוה להתעורר לצאת מארצו כו' לבא לידי גלוי בהתפשטו' אורך ורוחב בכל האצי' עד בחי' המל' דאצי' סופא דכל דרגין וז"ש אל הארץ אשר אראך כי מצד רוממות העלם החכמה דא"א הנ"ל לא נודע שם בחי' המל' כלל בבחי' מציאות דבר מה (כבטול אותיות הדבור במקור כח השכל הנעלם כו') וז"ש אשר אראך שיגלה לו הארץ שהוא א"י בחי' עלמא דאתגלייא עולם הדבור כידוע וד"ל. ופי' השני באראך זה לא כפשוטו דקאי על הארץ אלא קאי על אברהם והוא שאמר אל הארץ אשר אראך כלומר אשר אראה ואגלה אותך שם במהותך ועצמותך כמו שאתה ממש למעלה בבחי' ההעלם דח"ע לבא למטה בבחי' גלוי אור ממש ולא תהיה שם בבחי' ההעלם כעכשיו והטעם הוא לפי שהמקום גורם שהארץ הזאת היא בחי' עלמא דאתגלייא כנ"ל. וזהו אל הארץ שהוא בחי' מלכות דאצי' שנק' פתח האהל כנ"ל שנגלה האור האלקי מאצי' לבריאה כו' להיות התהוות יש מאין ממש כידוע. ויש עוד פי' בארץ הזאת שהוא בבחי' בינה דאצי' (שהיא ה"א ראשונה דשם הוי' כו') שנק' ג"כ עלמא דאתגלייא לגבי בחי' ההעלם דחכמה דפנימית אבא כידוע שבחי' החכמה בכלל נק' אין והבינה נק' יש שהיא בבחי' השגה והבנה ובחי' נקודה דחכ' בהעלם מתגלה בבינה כמו (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן כו' שזהו בחי' בינה שנק' נהר כמו הנהר שמתגל' מהעלם המעיין כו' שיוצא מהעלם העדן דחכמה כו'. וזהו אל הארץ שהוא בחי' בינה עלאה ששם אראך אגלה אותך להיות בבחי' הגלוי בהשגה ממש כמו העוה"ב שנתגלה מפנימית והעלם דחכמה בהשגה במורגש כמ"ש (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש יש ממש ושני הפירושים הללו הכל א' ושניהם אמת ועולים לענין א' שבחי' ההעלם הוא שבא לידי גלוי מאין ליש בבחי' עלמא דאתגלייא בבינה או במלכות שם אראך בגלוי והוא בזמן המילה שנק' שמו אברהם בה"א נוספת מטעם הנ"ל ולכך אמר לו אשר אראך לעתיד (והוא בהיות בנ"י בא"י בקיום התו"מ שזהו שלימות הגלוי הזה כו') וכפשוטו קאי על הארץ אשר אראך לארץ הזאת ועתה לא גילה לו כי לא יוכל לגלות לו עד שיבא לא"י דוקא ויעשה שם יח"ע בעובדו' שלו מטעם שית' כי עתה לא נצטווה רק על העתיד כנ"ל וד"ל:

(ז) **אך** הנה לפי כל הנ"ל יש להבין באמת מהו זה שצוה לו ה' לצאת מהעלם דחכמה כו' וע"כ נק' אברהם בה"א שלפי הנ"ל ה"ז ירידה גדולה מאד לאברם שהוא בבחי' הרוממו' בהעלם העצמות ממש לבא בגלוי למטה בבי"ע ג"כ שבודאי אין ערוך כלל בין סדר כל ההשתלשלות דאבי"ע לגבי פנימית ועצמות המאציל כידוע וא"כ השם דאברהם הוא בחי' שפלות המדרגה לגבי שם דאברם ומשמעות הכתוב שאמר ולא יקרא עוד כו' והי' שמך אברהם בה"א שזהו לו למעלה ומדרגה יותר גבוה ונעלה משמו הקדום אברם ולפי הנ"ל נהפוך הוא שירידה גדולה היא להיות מאברם אברהם כו'. אך תירוץ לקושיא זו בדרך קצרה היינו שגם שיורד האור הנעלם לגלוי בה"א דאברהם יש יתרון מעלה בזה הרבה יותר משם אברם כשהוא בבחי' העלם החכמה בעצמות ממש לפי שבחי' כח ההתגלות הזאת בה"א דאברהם באה ונמשכת ממקום ומדרגה גבוה ונעלה יותר מגופו של אור הנעלם דח"ס הנ"ל וד"ל:

(ח) **ולהבין** זה יש להקדים הקדמה אחת והוא ביאור המאמר בזהר ע"פ (במדבר יח, כג) ועבד הלוי הוא דא הוא עתיקא. דיש להפליא בזה המאמר דהלא תיבת הוא היינו בחי' בינה כידוע ואיך ידלג בדלוג המדרגה לומר דהוא זה הוא בחי' ע"י ולא בבחי' החכמ' שלמעלה מבינה ואם מפני ששרש הלוים הוא בבינה בקו השמאל כידוע וע"כ אמר ועבד הלוי הוא בשיר הלוים שהוא בבחי' גבורות דבינה כמ"ש (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה כידוע אבל מה ענין עתיקא שהוא בחי' פנימית הכתר שיאמר עליו שהוא בבינ' ולא בחכמה הלא החכמ' נק' מעייין ובינה נהר כידוע וזהו שהחכמה נק' אין ובינה יש ואיך באפשר שבחכמה שמאין ממש אין זה בחי' הכתר ובבינה דוקא אמר דא הוא עתיקא כו'. ואמנם הענין הוא דמ"ש דא הוא ע"י הכוונה דעיקר בחי' ההתגלות דע"י הוא בבינה שנק' הוא דוקא ולא בחכמה שאינה רק נקודה אחת בהעלם (וכמו שידוע בענין העוה"ב שהוא בבינה דוקא כמ"ש (שם, כא) להנחיל אוהבי יש וכמו הנשמות שנהנין ומרגישין התענוג בהשגה בג"ע אע"פ שביו"ד דחכמה נברא העוה"ב אבל בנקודה די' דחכמה הרי הוא בהעלם עדיין ובבינה בא לידי גלוי בהתפשטות אורך ורוחב. וז"ש (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה אנא זמין לאתגלאה כו' שהוא בחי' פנימית הכתר שמאיר ומתגלה בבינה דוקא שהוא העוה"ב):

(ט) **ובאור** זה הנה ידוע במ"ש (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן כו' שזהו בחי' התענוג שבחכמה שנקר' עדן (והוא ענג המורגש בחכמה שנקר' עתיקא קדישא בחכמה שנק' קדש כו'. אבל בחי' ענג הנעלם שבלתי מורכב כלל בחכמה נק' עתיקא סתימאה והוא עדן סתימאה שנתגלה בעוה"ב כמו שאמר אנא זמין לאתגלאה שהוא שם אהיה הב' כמשי"ת). והנה ידוע שבחי' התענוג העליון עצמו הרי הוא בעצם מהותו למעלה מן החכמה לגמרי (רק הוא מתאחד עם הרצון שגם הוא למעלה מן החכמה והטעם שאין טעם לרצון כלל ומה שיש טעם לרצון הוא בחי' הענג שנק' טעם כטעם הפרי שנק' ענג מורגש ברצון שלמעלה הרבה מענג המורגש בשכל) אך אפס קצה ההארה מבחי' התענוג העצמי הוא שמתלבש ומאיר בשכל וחכמה ונק' תענוג מורכב כו' וכנראה בחוש שהאדם מתענג בנפשו באיזה שכל וחכמה שמחדש לפי שחדוש השכל הזה בא מבחי' אין ובהגלות השכל מאין ליש יתלבש ויאיר בו הארת הענג (וזהו חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א) בבחי' הארת תרין תפוחין כו' כר"א שצהבו פניו כשמצא תוספתא חדתא כו') אבל הארת אור וגלוי הענג הזה בחכמה הוא בבחי' צמצום גדול ובשנוי המהות ואין לו ערך כלל לגבי עצמות התענוג הפשוט כמו שהוא בעצם שבלתי מורכב בדבר מה כו' (אף לא ברצון כו') שנק' מקור כל התענוגים שמתפשטים בגלוי בדבר מה כו' אלא שקצתו נתגלה ומורכב ומורגש בחכמה כו' (וזהו ההפרש בין מ"ת שבאור פניך דחכמה נתת לנו כו' בבחי' ענג המורגש בח"ע כו' ביו"ד העוה"ב שהוא

גלוי עצם התענוג הפשוט שנק׳ עדן סתימאה שבא גם הוא במורגש דוקא כמשי״ת). והנה ידוע שהחכמה מצד עצמה כמו שבאה ממקורה אינה רק נקודה אחת לבד כנקודה די׳ ואח״כ מתפשט אור החכמה בבינה שהיא ההשגה באורך ורוחב וזהו כמו דבר והפוכו ממש איך יהיה מנקוד׳ די׳ התפשטות אורך ורוחב בצורת ה״א דבינה. ויובן זה במה שאנו רואים בבחי׳ הברקת אור השכל שמאיר רק כנקודה אחת והוא רק בבחי׳ התמצית של ההשכלה שמבריק כמו ברק בעלמא (בל״א עס בליצט דער שכל) ונק׳ בעל הבנה והתחכמות שנמשך ממוח החכמה שהוא קר ולח בבחי׳ לחלוחית רוחניות שנובע משם כל השכלות (בל״א עס קוועלט כו׳) ועדיין אין בו ציור השגה ותפיסה להסביר הדברי׳ באופן שא״א לו עדיין להביא הדבר בהסבר דברים להבינו ולהשיגו גם לעצמו וכ״ש לזולתו בדבור. ואמנם אח״כ הוא בא לידי גלוי אור בהשגה והבנה גמור׳ בהסבר וטוב טעם להטעים הענין גם בדבור לזולתו שהוא הנק׳ בינה כידוע ואז מסתתרת אור התמצית ונקודה דחכמה בתוך אורך ורוחב התפשטות ההשגה וההסבר דבינה ונק׳ נקודה בהיכלא[21] בהיכל דבינה כידוע. וענין ההיכל הזה היינו שבחי׳ התפשטות ההשגה והסבר דבינה היא המקפת וסובבת את בחי׳ נקודה דחכ׳ מכל צד כמו היכל ומוסתר בה הנקודה דחכמ׳ מאד (שהרי ברוב הסבר השכל לא נודע כלל תמצית נקוד׳ השכל שהוא אמיתת נקודת השכל כמו שהוא בעצם כמו שבא מאין כו׳) ונמצא דאע״פ שהבינ׳ מקבלת מן החכמה עד״מ[22] בחי׳ התגלות מאין ליש כמעיין הנובע בנהר כו׳ שאין כל חדש בהשגה רק שנמשך מהעלם דנקודת השכל לגלוי כנ״ל אבל אחר שנתגלה נקודת השכל דחכמה בבחי׳ ההשגה באורך ורוחב דבינה הרי בחי׳ היכל דבינה מקפת וסובבת לנקודה זו מכל צד שזהו כמ״ש (ירמי׳ לא, כא) נקבה תסובב גבר שזהו הפוך גמור לבחי׳ נקודה דחכמה שאין בה בחי׳ התפשטות כלל וכלל כמו הנקודה ממש שאין בה אורך ורוחב כלל כו׳ (וא״כ אין התפשטות זו באה מכח הנקודה דחכמה רק מכח הבינה עצמה שבזה יתרון מעל׳ הבינה על החכמה כמשי״ת):

(י)[23] **והנה** כמ״כ יובן בענין התלבשות והרגשת הענג בחכמה שבנקודה דחכמה שהיא בהעלם בלי התפשטות השגה כנ״ל גם התענוג שבה הוא בבחי׳ ההעלם ותמצית בבחי׳ נקודה לבד (וזהו כמו התענוג שבשיר ונגון שבבינה[24] התמצית של השכל קודם בואו להשגה והוא הרכבת שיר פשוט דעצמו׳ התענוג שבנשמה בנקודה דחכמה כו׳) ובבא ההארה דחכמה בהתפשטות ההשגה דבינה אז ממילא מתרחב ומתפשט בהשגה זו גם הענג העליון שנק׳ עתיק׳ כפי מרחב התפשטות דהשגה דבינה כמו בג״ע שנשמות משיגים ונהנים ומרגישים הענג ביותר מכמו שהיה הענג בהעלם דנקודת השכל והשגה כו׳ וכמו שאדם מתענג במורגש הרבה בהשגתו את השכל החדש בטוב טעם והסבר והתפשטות אבל כאשר היה השכל רק בהברקה בעלמא כנקודה לבד לא היה בו ענג מורגש כ״כ עד שישיגנו בטוב וכמו כן בהתפעלות הנשמה בענג האלקי שבה[25] בתפלה שנק׳ שיר אל הוא בא בהשגה אלקית במורגש דוקא כו׳ וזהו עיקר ענין הנ״ל בפי׳ ועבד הלוי הוא שהוא ענין התגלות ענג דע״י בבינה דוקא ולא בחכמה הגם שהחכמה קדמה לבינה והוא מקורה מאין ליש אמנם עיקר גלוי והתפשטות דתענוג העליון באורך ורוחב אינו אלא במרחב התפשטות דהשגה דבינה דוקא שנק׳ הוא ולא בחכמה מטעם הנ״ל וד״ל:

(יא)[26] **אך** הנה עדיין יש להבין שאין כל זה מתיישב בל׳ המאמר דלעיל שהרי אמר ועבד הלוי הוא דא הוא עתיקא ממש דל׳ זה משמע דבחי׳ בינה שנק׳ הוא היינו בחי׳ הכתר שנק׳ ע״י ולא מצד בחי׳ ההתגלות שלו בלבד שמתגלה אורו יותר בבינה מבחכמה שמחמת זה עדיין אין הוכחה לומר שהבינה היא בחי׳ עתיק ממש שהרי אין זה הגלוי דענג בבינה בא רק מכח הענג הנעלם שבחכמה תחלה כמו שעצם נקודת השכל הוא בהעלם ואח״כ בא לידי גלוי כנ״ל. אבל הענין הוא דבאמת הבינה במאמר זה דדא הוא ע״י כו׳ דבינה דוקא הוא ע״י ממש ומה שמתגלה אורו בבינה הרבה יותר מבבחי׳ החכמה אינו אלא הוראה ומופת לזה בלבד לא מצד ההתגלות לבד (וזהו אמיתת הענין דאהיה אשר אהיה דאנא זמין לאתגלאה בעוה״ב שזהו מפני שאהיה דבינה הוא שם אהיה דפנימית הכתר ממש שהוא גלוי התענוג הפשוט בהשגה דבינה דוקא בבחי׳ יש כמשי״ת). ולהבין באור זה יש להקדים ענין כלל א׳ הידוע דכל הגבוה[27] גבוה יותר יותר יכול לבוא למטה ביותר וכל שירידתו למטה ביותר בזה ניכר ערך עוצם רוממות מעלתו ברום המעלות לפי שלפי ערך הרוממות במעלה כך הוא ממש ערך כח ירידתו להתלבש בלבושים והעלמות רבות למטה מטה ביותר והטעם הוא לפי שכל הגבוה גבוה יותר א״א לו לבא בגלוי אור עצמותו כמו שהוא כ״א בלבושים היותר נמוכים דוקא שמלבישים ומעלימים את האור בהגשמה יותר מפני שלא יושג אורו ברוחניות ודקות בהיותו מובדל ומרומם מהכל[28] וכל שהוא מרומם ומובדל בערך ביותר צריך לבא למטה מטה ביותר להתלבש בלבושים נמוכים ביותר וכל שאינו גבוה כ״כ א״צ לבא בירידת המדרגה שבלבושים[29] נמוכים כ״כ כו׳ וד״ל:

(יב) **ויובן** זה ממה שמצינו בחכמים הגדולי׳ כחכמת שלמה שהיתה עמוקה ביותר הוצרך להלביש החכמה[30] העמוקה במשלים וחידות פשוטים מאד לפי שמעוצם עומק החכמה לא יוכלו להשיגו בשכל וסברא כ״א במשלים דוקא שהם לבושים נמוכים וגסים שמסתיר ומעלים ביותר לאור השכל אבל שכל וחכמה שאינה עמוקה כ״כ א״צ להלבישו במשלים כי יכול להביאו בדבור וא״כ זהו הוראה על עוצם רוממות החכמה שנצרך להלבישה במשלים וכל שהחכמה עמוקה ביותר צריך להורידה בכמה ירידות המדרגות במשל למשל עד ג׳ אלפים משל כמ״ש (מ״א ה, יב) וידבר שלשת אלפים משל[31] כו׳. וכן ר״מ שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו[32] (ערובין יג, ב) היה[33] מלביש עומק חכמתו במשלי׳ והן ג׳ מאות משלים כידוע (בסנה׳ לח ע״ב) וא״כ נמצא[34] בירידת אור החכמה בלבושים והעלמות יותר בזה ניכר שיש בה עומק יותר לפי שכל הגבוה יותר יכול להשפיל החכמה בלבוש היותר נמוך דהא בהא

תליא כנ"ל וד"ל:

(יג)[1] **ומזה** יובן ג"כ בענין וטעם[1] התלבשו' התענוג העליון בבינה יותר מבחכמה כנ"ל דאע"פ שהחכמה בבחי' אין כנקודה די' ובינה בבחי' יש בהשגה ותפיסה ומקבלת מחכמ' כנ"ל הנה אדרבה היא הנותנת דבחי' אור התענוג העליון שלמעלה מן החכמה מתלבש בבינה דוקא להיות שבאמת מה שמבחי' נקודה דחכמה בא לידי גלוי בהשגה לאורך ורוחב אין זה בא מכח נקודה זו שא"א לה להתפשט בהשגה כלל אלא מה שבבינה מתפשט לאורך ורוחב הנה זהו מכח הבינה עצמה וכח הזה שיש בבינה להביא המושכל להתפשטות דהשגה באורך ורוחב בבחי' יש אע"פ שהוא מסתיר על נקודה דחכמה כנ"ל זה עצמו הוראה גדולה ומופת חזק על עצם שרש כח הבינה למעל' בבחי' הכתר למעלה וגבוה יותר משרש ומקור מנקודה דחכמה הבאה מאין דכתר ממש כי מאחר שיש ביכולת כלי הבינה להבין ולהשיג בהשגה גמורה (כי השגה זו זהו כמשיג ותופס ביד שזהו הגשמה ממש) בלבוש מסתיר שאין זה בכח החכמ' דנקודה די' כלל הרי ביריד' והתלבשו' הזאת מובן שיש לה שרש וכח עליון בפנימית הכתר ביותר מן השרש דחכמה בכתר דהיינו מעומק הכתר יותר ע"כ תוכל לירד למטה כ"כ להביא כל שכל בלבוש ההשגה והתפיסה הגשמית וזהו שאחר גלוי נקודה דחכ' (שמבריק כברק כנ"ל)[2] מתפשט אור הבינה לאורך ורוחב ומקפת וסובבת לנקודה זו מכל צד שזהו כמ"ש (ירמי' לא, כא) נקבה תסובב גבר שזהו מצד שרשה בכח עצמה שהוא למעל' מן שרש נקודה דחכמה דהגם שהחכמה מאין תמצא[3] הרי אין בכחה להביא בלבוש השגה רק היא בנקודה די' כו' ובבינה יש כח זה (אע"פ שמקבלת מחכמה היינו שאותו נקודת השכל הוא שמביא לידי השגה אבל כח זה עצמו מה שיכול להביאו להשגה שרשו בעומק פנימית הכתר יותר משרש דנקודת חכמה מאין דכתר (וז"ש בס"י הבן בחכמה[4] וחכם בבינה דהבן זה היינו בחי' כח דבינה להביא נקוד' דחכמה להתפשטות בהשגה גמורה שהוא למעלה מהחכמה עצמה וזהו דנבונים לא אשכח כו' (ערובין ק, ב) שהוא המבין דבר מתוך דבר[5] שזהו בא ג"כ מכח הבינה דוקא שאין זה בכח נקוד' דחכ' שאינה אלא הברקת[6] הנקודה כמו שהיא באה מאין כו' ולא שיוכל להבין מזה דבר אחר כו' שזהו אינו בא רק מכח ההסבר שבבינה שנק' פנים מסבירות[7] שיותר גבוה מפנים מאירות[7] דנקוד' חכמה שמאיר מן ההעלם שנק' כח המוליד את השכל שאין בו תוס' רק כמו שהוא משא"כ בכח ההסבר שיבין דבר כו' לפי ששרשו בהעלם דכתר בעומק יותר כו' וד"ל):

(יד)[8] **ומעתה** הנה יובן שבחי' התגלות הזאת בהשגה דבינה אין זה רק הוראה ומופת על עצמות רוממות מעלתה בבחי' הכתר הנק' עתיקא וז"ש במאמר דלעיל דא הוא עתיקא ממש לפי שכח זה דבינה היינו בחי' הכתר עצמו ממש שלמעלה מכח השפע דחכמה שבא מאין דכתר (ויובן זה בנפש האדם בשמחה שבשיר ונגון שנק' שיר פשוט שבעצמות הנפש ממש הוא בא דוקא בשמחה שבשיר הבא בבינה שבהשגה כמו (תהלים פד, ג) לבי ובשרי ירננו כו' (שם קלב, ט) וחסידיך ירננו ואמר בזהר לויך מבעי לי'[9] כו'. וזהו ענין הפסוק הזה ועבד הלוי בשיר להוא דבחי' עתיקא ממש שהוא גלוי התענוג הפשוט שיבא במורגש בהשגה דבינה מטעם הנ"ל והוא העוה"ב אשר אהיה דאנא זמין לאתגלאה ממש כמו שהוא בהשגה בבחי' יש מורגש דוקא כנ"ל וד"ל). ועם ביאור ענין זה יובן ג"כ עוד ענין א' המובא בפרדס בענין ג' קוצין שבי'[10] שקוץ העליון הוא בחי' הכתר וגופו של יו"ד הוא נקודה דחכ' והקוץ התחתון שבה הוא הנמשך ומתפשט לעשות לצורת אות הה"א באורך ורוחב כי מקוץ התחתון דוקא שנוטה להלאה מן הנקודה הוא שנמשך ההשגה דבינה לאורך ורוחב כנ"ל. שזהו כח הבינה להבין ולהשיג בלבוש המסתיר ומגשם כו' (והוא מ"ש הבן בחכמה כנ"ל) אבל נקודה דחכמה עצמה אין בה רק כמו שהיא בנקודה אחת[2] ואין בה כח זה להביא לידי השגה ממש לפי שאין לו שרש גבוה בכתר כ"כ בעומק ורוממות העצמות עד שיוכל לבא לידי ירידה והתלבשות כ"כ כפי כלל הנ"ל דכל שאינו גבוה כ"כ לא יוכל לבא למטה כ"כ אבל בחי' קוץ התחתון דיו"ד יש ביכולתו להתפשט בהשגה ולעשות מיו"ד ה"א לפי ששרשו היינו בחי' קוץ העליון ממש הפונה למעלה ע"ג היו"ד שהוא בחי' הכתר עצמו כידוע (שנקרא כתר שבכתר שלמעלה מחכמה שבכתר) שהוא גבוה יותר יותר יוכל לבא למטה שהוא בהשגה דוקא המלביש ומסתיר לנקודה דחכמה וכנ"ל דכל הגבוה[3] יותר א"א לו להתלבש כ"א בלבוש היותר תחתון וכמו משלי שלמה וכה"ג ונמצא דבחי' קוץ העליון שביו"ד שהוא בחי' הכתר היינו מ"ש ועבד הלוי הוא שהוא בחי' בינה שזהו קוץ התחתון דיו"ד שעושה מיו"ד ה"א והוא מ"ש בזהר דדא הוא עתיקא ממש שאין זה בא אלא מכחו של עתיק ממש שהוא קוץ עליון[4] דיו"ד שלמעלה מן החכמה שמלובש בקוץ התחתון דוקא כנ"ל[5] וד"ל:

(טו)[6] **והנה** בכל הנ"ל מתורץ היטב הקושיא הנ"ל בה"א דאברהם שמשמעות הכתוב ששם זה בה"א נוספת הוא למעלה גדולה ושבח גדול משם הראשון דאברם ע"כ אמר ולא יקרא עוד שמך אברם כו' (וכל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו כו') (ברכות יג ע"א) אעפ"י שבחי' ה"א זה הן[7] בחי' ה"ח הנגלים ביסוד כנ"ל הוא בחי' ירידה גדולה לבא מן ההעלם מלמעלה למטה מטה בגלוי גמור ובאמת לפי הנ"ל בענין ועבד הלוי הוא דא הוא ע"י כו' הרי מזה יובן דבאמת שם זה דאברהם גדול במעלה הרבה משם דאברם לפי שבה"א דאברהם ה"ז בחי' התגלות ממש מן ההעלם דנקודה דחכמה שאין זה בכח דנקודה דחכמה עצמה אלא בבינה דוקא שזהו בחי' ה"א עלאה שהוא ה"א דאברהם ששרשו בבחי' עצמו' דאור הכתר שהוא גבוה הרבה מבחי' חכמה שבכתר שנק' אברם בחי' נקודה דחכמה הנ"ל וע"כ אמר והיה שמך אברהם בה"א שהן בחי' ה"ח שמתגלים מבחי' פנימית הכתר כו' כנ"ל. וזהו דוקא בשעת מילה ופריעה שאז דוקא היה בכחו של אברם לצאת מן ההעלם הפנימית לידי גלוי בה"ח פנימיים הנ"ל ואין זה מצד כח אברם עצמו דאדרבה נק' שכל הנעלם מכ"ר אלא

מצד פנימית אור הכתר שהוא ע"י כח דבינה דוקא לפי ששרש הבינה בכתר למעלה מן החכמה כנ"ל וע"כ בה"א זה דבינה דוקא הוא שבא מן ההעלם לגלוי ע"י המילה ופריעה משום דה"א זה שרשו בכתר עצמו ולזה אמר לו והיה שמך אברהם בה"א כשנמול שאז נתגלו ה"ח הפנימיים למעלה ולשבח גדול יותר משמו הקדום דאברם ודוקא מצד כח הירידה דה"א לקבץ כל הנצוצות דע' שרים וכמ"ש כי אב המון גוים כו' שהיה זה בשעת מילה דוקא והכל מטעם כלל הנ"ל דכל הגבוה יותר יותר יש בכחו לירד למטה מטה ביותר וכענין קוץ העליון דיו"ד שמלובש בקוץ התחתון לעשות מיו"ד ה"א כו' שזהו המורה על מעלת הבינה יותר על החכמה כנ"ל וד"ל:

(טז)[18] **אך** לפי כל הנ"ל בענין לך לך מארצך שהוא הצווי לצאת מן ההעלם לגלוי כו' עדיין אין מתיישב מה שצוה לו ה' לאברם טרם שנק' אברהם בה"א שזה היה בשעה שמל א"ע דוקא ומטעם הנ"ל אבל בהיותו בשם אברם הוא להיפך שנק' שכל הנעלם מכ"ר והוא בחי' נקודה דחכמה שאין בכחה להתפשט למטה כלל כנ"ל באורך ואם מצד שצריך הכנה לזה מזמן קדום וצווי זה הוא על התעוררות הדבר לבד שיתעורר בעצמו לצאת כנ"ל זה אינו מובן דמאין יהיה לו כח זה בלא ה"א דאברהם כנ"ל. והנה תחלה צריך להקדים עוד ענין אחד שאנו מוצאים שהוא בדוגמא דענין ה"א דאברהם הנ"ל והוא בענין התורה ומצות. דהנה ארז"ל ג' נובלות הז"י נובלות חכמה ש"מ תורה (ונובלות בינה של מעלה שכינה[19]) וז"ש (נדה מה, ב) בינה יתירה[20] ניתנ' באשה שהוא בתשבע"פ יותר מבאיש שהוא תשב"כ שנק' נובלות חש"מ גם בבחי' הנובלו' כמ"ש במ"א באריכות (ונובלות אורו[21] ש"מ גלגל חמה) דהנה באמת יש להפליא על מאמר זה למה נק' התור' רק נובלות חש"מ הלא אמרו דאורייתא מח"ע נפקת[22] שהוא מ"ש חכים ולא בחכמה ידיעא[23] כו' וידוע דבחי' חכמה ש"מ היינו בחי' חכמה שבעצמו' המאציל שהוא בחי' ח"ס דא"א הנ"ל שנק' שכל הנעלם מכ"ר ונק' פלאות חכמה כנ"ל וכמ"ש ולא בחכמה ידיעא כלל וא"כ לכאורה יש להבין איך אמר דאורייתא מח"ע נפקת דפי' נפקת היינו שיצאה לחוץ[24] בגלוי מן ההעלם דח"ס שנק' תעלומות חכמה[25] דאיך אפשר שיצא לגלוי אור מהעלם דנקודה דח"ס הנ"ל אחר שנק' שכל הנעלם מכ"ר שא"א לבא בגלוי השג' כלל ואם אוריית' מח"ע נפק' איך באה לנו בגלוי באותיות תושב"כ במצות המפורשות בתושב"כ וגם בדינין והלכות דתשבע"פ וכמ"ש (דברים כט, כח) והנגלות כו' לעשות[27] אחר שבחי' ח"ע נק' שכל הנעלם מכל רעיון ממש כנ"ל וד"ל:

(יז) **אך** הנה התירוץ לזה הוא עצמו ענין המאמר דלעיל דנובלות חש"מ תורה דאין התורה רק בחי' הנובלות דחש"מ לבד ולא מגופה של ח"ע וא"כ הגם שגוף אור דח"ע הנ"ל איננה באה לידי גלוי כלל מהעלמה אבל בחי' הנובלות שנובל ממנה בבחי' חצוניות שבה הוא שיוכל לבא לידי גלוי בטנת"א דתשב"כ ובמצות הנגלות לנו וז"ש דאורייתא מח"ע נפקת שיצאה מבחי' הנובלות דחש"מ שהיא התורה הנגלית לנו שבאה בהתלבשות בעה"ד טו"ר לברר כו' כידוע דבחכמה אתברירו[28] רפ"ח כו' (אבל בחי' פנימית דח"ע הן הנק' נסתרות לה' אלקינו בלתי יוכלו לבא למטה כלל גם לברר לעה"ד ונק' עה"ח כידוע וזהו פלאות חכמה שנק' שכל הנעלם מכ"ר כנ"ל). אך[29] עדיין יש להבין דהגם שיש בחי' חצונית ואחוריים גם בחש"מ (וכמו המגלה כתובה פנים ואחור (יחזקאל ב, י)[30] זהו כשבאה לכלל התפשטות והמשכה למטה אבל בהיותה בלתי התפשטות כלל למטה כנקודה די' ואינה בגדר וסוג דבחי' התגלות כלל וכלל איך ימצא ממנה בחי' הנובלות כלל דאין נובלות אלא מצד רבוי ההתפשטות שיצא גם מותרות ונובלות אבל בבחי' ההסתר והעלם לגמרי לא שייך בחי' נובלו' כלל. אך שרש הענין הוא דנובלות הללו אינן באין כלל מצד עצמות הח"ע כי הוא שכל הנעלם לגמרי ונק' ח"ס מצד עצמו שלא שייך בו ענין התפשטות כלל שימצא בזה ענין הנובלות כנ"ל אלא הנובלות באים מצד כח העליון יותר מגופו דח"ע והוא בחי' עצמות אור הכתר שלמעלה מח"ע שאינה רק חכמה שבכתר כנ"ל והיינו ע"פ כלל הנ"ל דכל הגבוה יותר יותר יורד ובא למטה וא"כ נובלות הללו מאחר שהן בבחי' חצונית ביותר ודאי הן באין מכח העליון ביותר שהוא אור הכתר עצמו שלמעל' מן הח"ע הוא שימציא מציאות הנובלות מח"ע זו לפי שא"א שיתלבש עצמות אור הכתר בחכמה עצמה כ"א בבחי' החצונית ביותר שהוא הנובלות כנ"ל בענין משלי שלמה וכה"ג להיות שגם נובלות הללו הן רק בחי' ירידת אור השכל ביותר עד שבא בהתלבשו' בענינים חצונים ופשוטים מאד כמ"ש (סוכה כא, ב) שיחת ת"ח צריכה למוד[31] שנא' (תהלים א, ג) ועלהו לא יבול דמצד תוקף כח חכמתו ביותר נמצא גם בדברים הפשוטים שלו שנק' שיחה בעלמא חכמה גדולה שצריכה למוד משא"כ מי שאינו חכם כ"כ לא ימצא בדברים הפשוטים שלו שום שכל וחכמה רק דברים בטלים הם ואע"פ שבאמת אין ערך כלל לבחי' הנובלות חכמה דשיחת ת"ח לגבי עצמו' חכמתו במושכלות עמוקו' כשמדבר דברי חכמה עכ"ז יוכלו להכיר בעומק החכ' שבו שלמעל' גם מדברי חכמה שלו בשיחת חולין שלו דוקא לפי שהגם שהחכמה שבשיחה שלו מעט מזעיר היא (כמו מילתא דבדיחותא שנק' גלייך ווערטיל) מאד בבחי' הקטנות אבל בזה דוקא לעומק[32] כח תוקף חכמתו בעצם כח המשכיל שא"א שיבא בגלוי בכלי שכלו בדברי חכמה לפי שכל הגבוה יותר בעצם כח החכמ' ימצא יותר בחי' חכמה בנובלות שבשיחה שלו וכל שאינו גבוה כ"כ אין חכמה ושכל שבשיחתו כ"כ א"כ בנובלות דוקא ניכר רוממות מעלת העצמות יותר מגופ' של חכמה שבו והוא מטעם הנ"ל בהתלבשות עומק השכל שא"י לבא[33] בדבור רק במשלים וחידות דוקא כו' וגם בנובלות דשיחה בטלה אינה באה סבת ירידה העצומ' הזאת רק מכחו של עצם רוממו' המעלה שהוא בבחי' הכתר עצמו שלמעלה ממה שנמשך מכח שכלו להשכיל מושכלות כו' והיינו כשמאיר מעצמות אור הכתר בחכמה נמצא בחי' הנובלות דוקא ולא מצד כח דחכ' עצמה וכמובן מכלל הנ"ל וד"ל. (וכמו העלה שצומחת בחצונית והיא שומר לפרי לפי ששרשה היה קודם לצמיחת הפרי כו'

ע"כ יצאה בבחי' חצונית ומותרות כו' וראי' יותר ממה שאנו רואים בבחי' מותרי מוחין שנק' ג"כ נובלות שכל זמן שאין מותרות במוחין כבן ה' שנה אינו ראוי להוליד מזרעו נפש השכלית בדומה לו אך כשהוא בן ט' שיש בו מותרי מוחין ראוי להולידי כו' שמזה הוראה גמורה שיש בבחי' המותרות דמוחין מעצמות הנפש שיוליד בדומה לו משא"כ במוחין עצמן כו' לפי שסבת יציאת המותרות באים מתגבורת כח העצמות דוקא שלא יכילו המוחין כו' וכמשל חבית מלאה ביותר שמצד המלוי ביתר מכפי מדתה הוא שיוצא המותרות הנופל לארץ או כמשל האבוקה הגדולה שמאירה למרחוק ביותר שאור המעט דשם בא מכחה הגדול של אבוקה דוקא וד"ל:

(יח)[3] **וא"כ** הרי מובן במאמר הנ"ל דנובלות חש"מ תורה שזהו למעלה ושבח דוקא משום דבחי' הנובלות באים מכח העליון יותר מגופה[3] של ח"ע שנק' חש"מ שאין בכחה להתלבש למטה כ"כ והיינו מבחי' פנימית ועצמות דאור הכתר שנק' תר"ך עמודי אור[4] שהן תרי"ג מצות[5] וז' מצות דרבנן[6] כו' שהמצות באו למטה בחצונית דוקא בבחי' דצח"מ גשמיים לפי ששרשם מבחי' הכתר עצמו וגם בחי' הנגלה שבתורה הניתנה לנו לשמו' ולעשות גבוה יותר בשרשה מבחי' הפנימית דח"ע שבה שנק' נסתרות שאינו בא בגלוי כלל מטעם כלל הנ"ל דמטעם זה בחי' הנובלות שרשן למעלה מגוף אור דח"ע (וכמו שבמ"ת אע"פ שבאור פנימית דח"ע שנק' חש"מ היה מאיר בי' הדברות מ"מ העיקר היה בחי' הנגלה שבכל דבור שהן באין בדברים גשמיים לברר לעה"ד בסור מרע ועשה טוב בפ"מ שהן כללות דרמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שבאים בכללות באנכי ולא יהיה לך[7] כידוע) וכמ"ש במ"א ע"פ כי טובים דודיך מיין[8] (ע"ז לה, א) ערבים עלי ד"ס יותר מיינה של תור' כו'. (וכמ"ש למעלה (בפ' נח)[9] דגופי המצוה[10] למעלה מן טעמי המצות שיתגלו לע"ל והוא העוה"ב שמן המצוה[11] בפ"מ שע"ז אמר אשר אהי' אנא זמין לאתגלא'[12] שהוא עדן העליון בחי' פנימית הכתר בכלל) (והן בחי' י"ג חוורתי דגלגלת'[13] כו' שלמעלה מחכ' כו'). והנה מזה הטעם יובן מה שהתורה נתנה לנו בהשגת השכל וטעם גשמי ובדברים גשמיים כמו מצות טלית בצמר דכבשים[14] ותפלין בקלף עור בהמה גשמית וכה"ג במצות סכה בסכך גשמי וכן תרומות ומעשרות וצדקה וקרבנות הכל בדברים גשמיים דוקא הגם שאמרו דאורייתא מח"ע סתימאה נפק' שבחי' ח"ע זו היא בבחי' ההעלם לגמרי ולא יוכל האור לבא למטה כלל אך התורה שבאה לנו בענינים דדצח"מ גשמיים זהו הוראה על היות שרשה בעוצם הרוממות בבחי' כתר עליון עצמו דוקא שלמעלה מבחי' ח"ס הנ"ל שבכחו דוקא לירד ולהתלבש למטה בענינים גשמיים דדצ"ח דוקא והוא ענין שאמרו דנובלות חכמה ש"מ תורה שהנובלות באים מכחו של בחי' עצמות הכתר דוקא כנ"ל וד"ל:

(יט)[15] **ובכ"ז** הרי יובן דרך כלל עכ"פ דבתו"מ בגשמיות שם שורה וגנוז ומלובש מבחי' עצמות אא"ס ממש שמאיר בבחי' פנימית הכתר בדרך כלל והוא בחי' מל' דא"ס שבכתר דע"י וא"א ולפ"ז יובן ג"כ דרך פרט בכל מצוה כמו מצות תפילין בד' פרשיות שהן ד' מוחין דחו"ב וחו"ג[16] כידוע הרי בחי' גלוי אור דח"ע בפ' קדש דלפי שפ' קדש כתובה על קלף גשמי הרי מאיר בה מבחי' עצמות החכמה הקדומה שבעצמות א"ס שלמעלה הרבה מגוף האור דח"ע דאצי' וגם למעלה מבחי' ח"ס דא"א הנ"ל לפי שבמצוה זו דתפלין מאיר מבחי' אור פנימית הכתר ששם שורה עצמות אא"ס ממש (כמ"ש בר"מ דאור א"ס מלגיו[17] וכתרא עלאה מלבר) שהוא היורד ומתלבש למטה מטה דוקא כנ"ל (כמו העמוד המחבר[18] מעלה ומטה יחד כידוע) (ועד"ז גם במצות העליונות דז"א דאצי' כמו שאמרו שהקב"ה מניח תפלין כו'[19] (ברכות ו, א) מאיר בד' פרשיות מבחי' החכמה ומוחין שבעצמות שלמעלה הרבה מאור דח"ע דאור אבא שבמוחין דז"א כו' וכן מצות טלית למעלה שז"ש שנתעטף הקב"ה כש"ץ כו' (ר"ה יז ע"ב)[20] שנא' (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה[21] או (דניאל ז, ט) לבושה כתלג חור כו' הוא בחי' מקיף דציצית שהן ל"ב נ"ח[22] כו' וכן מצות צדקה עליונה שהוא בחסד דרוע' ימינא[23] כו' (וכמשי"ת). וזהו שגם התורה בשרשה הראשון שנק' תורה של מעלה נק' (ש"א כד, יג) משל הקדמוני[24] או עוטה אור כשלמה בבחי' לבוש שהוא חצוני ועליון[25] יותר מגופו של אור חכמה של מעלה שנקרא ים הקדמוני[26] או אור החכמה מטעם הנ"ל):

(כ)[27] **ועם** כ"ז יובן ג"כ הטעם למה נעשו כל יח"ע באו"כ דאצי' הכל ע"י מצות מעשיות שנעשו בדברים גשמיי' דנוגה בעה"ז דוקא וכמ"ש בע"ח דכל עיקר ענין המצוה[28] בפ"מ אינו אלא להוסיף אורות באצי' וע"ד דוגמ' במצו' צדקה שלמטה ששרשה ידוע בספרי הקבלה[29] שע"י שנותן לדל דלית ליה מגרמי' כלום כסף[30] גשמי להחיות רוח שפלים[31] ע"י זה נעשה למעלה בחי' יחוד עליון דזו"נ דאצי' דהיינו מה שנמשך ע"ז למעלה באצי' המשכת חסד ושפע לבחי' המלכות שנק' דל דלית לה מגרמה כלום[30] כמ"ש בזהר ע"פ אשרי משכיל[32] אל דל (תהלים מא, ב) והיא השכינ' שנק' דל[33] כמ"ש (שם קיג, ז) מקימי[34] מעפר דל מעפר דעולם הבריאה[35] וזהו ענין חסד ח"ס דלי"ת[36] וגימ"ל גומל דלים[37] כו' וכאשר בחי' המלכות מקבלת שפע החסד מז"א אזי נעשה מדלי"ת ה"א דוי"ו[38] שנתוסף בדלי"ת נעשה צורת ה"א והוי"ו הזה נמשך מז"א כידוע בענין ו"ה דשם הוי"ה וז"ש בזהר דעד דלא קבילת שפע דדכורא נק' המלכות נער חסר ה"א וכשקבלה השפע מז"א נק' נערה[39] בה"א וכ"ה ג"כ בענין הצדקה שע"י הצדקה שלמטה נק' המל' צדקה בה"א כמ"ש (שם יא, ז) כי צדיק ה' צדקות אהב שבחי' צ"ע דהיינו יסוד ז"א משפיע למל' שנק' צדק[40] נעשה בתוס' ה"א ונק' צדקה בה"א לפי שתחלה נקר' המל' צדק דאיהו דין[41] כו' וכאשר נמשך בה ה"ח שהוא ע"י הוי"ו נעשה הדלי"ת ה"א כנ"ל בענין נער ונערה כו' וד"ל:

(כא) **ובאמת** זהו פלא גדול איך יתכן שע"י מצות הצדקה בגשמיות שהוא נתינת הכסף הגשמי לעני יעורר למעלה בחי' יח"ע דז"א במל' להשפיע במל' דאצי' עצמה ה"ח דזהו גבוה הרבה גם מבחי' הענג העליון דמל' משפיע לנשמות בג"ע כאשר נעשי' עתיק לבריאה[42] דודאי מה

שהמל' מקבלת בעצמה תחלה בעודנה בבחי' האצי' ממש גבוה הרבה ממה שנעשית ראש לשועלים[נ] בירידתה בבי"ע כידוע ואיך נעשה יח"ע זה ע"י ענין דמעשה גשמית דנתינת הכסף לעני כמצות הצדקה עפ"י תורה הנגלית לנו דוקא. אך הענין הוא מטעם הנ"ל דלפי שהמצות נתלבשו למטה בדברים גשמיים דוקא מזה הוראה על בחי' אור פנימית הכתר שמאיר בהן כנ"ל דפ' קדש שגנוז בה מעצמות דחכמה דמאציל שלמעלה הרבה מאור חכמה דאצי' כו' מצד אמצעות דבחי' הכתר שבמצות תפלין שנק' תר"ך עמודי אור כו' ומזה יובן ג"כ בכל המצות מעשיות שהן בדברים גשמיים כמו הצדקה גשמית שע"י יהיה בחי' יח"ע מאד להוסיף אורות באצי' שזהו דוקא מצד ירידת אור הכתר בלבושים דמצות בחצונית יותר מטעם כלל הנ"ל וא"כ גם במצות צדקה לפי שהיא במעשה גשמית דוקא ע"ז מתעורר שיהי' שפע אור דחסד דז"א במל' דאצי' שנק' יחוד דזו"נ כנ"ל וד"ל:

(כב) **(ודרך** כלל הרי מכל מעשה המצות נעשה יח"ע שנק' יחוד קודב"ה ושכינתיה שהוא בחי' יחוד דזו"נ דאצי' והכל מטעם הנ"ל שבמצות שורה מעצמות אא"ס שבפנימית הכתר דוקא כנ"ל) וכמו"כ במצות אתרוג עם לולב ומיניו דידוע שהאתרוג הוא בבחי' המל'[נא] ולמטה הוא אתרוג גשמי ולמעלה גורם ע"י מצוה זו דלקיחת אתרוג ולולב שיושפע במל' דעת מז"א[נב] כידוע שזה ודאי בא ממקום ומדרגה עליונה ביותר במל' דאצי' שלא היה אור כזה עדיין מז"א למלכות בכל היחודים שלהם שמקבלים מוחין מאו"א כו' לפי שנטילת לולב ואתרוג מצוה היא ששרשה בבחי' פנימית הכ"ע כנ"ל וירדה ונתלבשה למטה בלולב ואתרוג הגשמיים הרי יורד גם בחי' אור דכ"ע שהוא שרש כל המצות למעלה שהן בחי' תרי"ג ארחין דגלגלתא[נג] כו' ונתלבש במעשה המצוה הזאת דלולב ואתרוג והוא הגורם בחי' תוס' אורות העליונים במל' שתקבל מז"א ע"י הלולב כו' וכך יובן בכל המצות שנעשים בגשמיו' שנעשה ע"ז יח"ע באצי' מטעם הנ"ל (ואפי' במצות ת"ת נמשך בחכמה מעצמותו[נד] ית' והוא לשמה לשם התורה[נה] הקדומה וע"י[נו] עסק גשמית התורה שלמטה וכן במצות ק"ש[נז] ביחוד דע"ס נמשך יחוד עליון יותר מיחוד העליון שכבר הוא בע"ס דאצי' כו' וד"ל[נח]:

(כג)[נט] **והנה** אע"פ שנתבאר למעלה שע"י התו"מ בפ"מ דוקא נעשה יח"ע באצי' עד רום המעלות מטעם הנ"ל מ"מ עיקר סבת גלוי אורות עליוני' ויח"ע ע"י המצות הוא שעשו האבות אברהם יצחק ויעקב הכנה רבה לזה ע"י העובדות שלהם ונסיעתם בא"י שזהו כל עיקר ענין ספורי מעשיות דס' בראשית מלך לך עד סוף ויחי שכל הספורים הן באבות ושבטים ויוסף שמהם היה הכנה להיות יח"ע במצות שקבלו ישראל לעשותם בגשמיות וע"כ נק' ספר בראשית ספר הישר[ס] (וכמשי"ת) ואם לא היה קדימת מעשה האבות ביחודי' עליונים שעשו בעובדות שלהם קודם מ"ת לא היה יח"ע כלל במעשה המצות הגשמיים שלא היה יח"ע תלוי במעשה התחתונים כלל שהרי אין ערך כלל[סא] לנברא בע"ג לגבי הבורא יש מאין וכ"ש לגבי בחי' האצי' עצמו. ולהבין[סב] שרש וטעם הדבר הזה הנה יש להקדים ענין אחד דלכאורה יש להבין במה שאנו מוצאים בספורי מעשה האבות דידוע ששרש אברהם היה בבחי' החסד עליון והיה מרכבה לבחי' חסד[סג] דאצי' ע"כ היו כל מעשיו רק להתחסד עם הבריות יהיה מי שיהיה היה מאכיל זן ומפרנס לכל גם לערביים[סד] כו' וכמ"ש בזהר דהוה עביד טיבו יתירא[סה] עם ברייתא וא"כ יש להבין למה לא סיפר בתורה מעובדות ומעשים של חסד שעשה אברהם בהיותו באור כשדים עד היותו בן ע"ה שנה ולא התחיל להזכיר חסד וצדקה דאברהם בזריזותו להאכיל אורחים רק כשבא לא"י (ואחר שמל א"ע דוקא) והיה יושב באלני ממרא דכתיב והוא ישב פתח האהל וגו'[סו] וירא והנה שלשה אנשים וגו'[סז] וירץ כו' וביקש והפציר בם שיאכלו בביתו ומספר בזריזותו וכמ"ש ואל הבקר רץ אברהם[סח] כו' וכי לא היה לו מדה זאת קודם לכן עד שבא לא"י שכבר היה באור כשדים מאכיל וזן לכל בחן וחסד גדול ובזריזות יתירה כו'. אך הענין הוא דזהו ההפרש בין הצדקה וחסד שעשה אברהם בעודנו בח"ל (וקודם שמל א"ע) דאע"פ שעשה כוונות ויח"ע במס"נ באה"ר ודביקות נפלאה בהשפעת[סט] כל עצמות שלו ובכל הכוונות העליונות ששייכים למצות צדקה וחסד לא היה פועל ע"ז רק להוסיף אורות עליונים בחסד עליון דאצי' לבד אך לא היה פועל שיומשך מאצי' לבריא' ומבריאה ליצירה כו' עד העוה"ז בחי' תוס' אור אלקי להיות למטה כמו למעלה אלא רק כפי סדר ההשתלשלות דאבי"ע עפ"י מאמר קו המדה[ע] לבד וע"כ נשאר היח"ע באצי' לבד כי לא היה עדיין למעלה קשר וחבור ודרך ומעבר להיות הארת אור המאציל לנאצלים ומאצי' לבריאה כו' ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון כלל (כמ"ש למעלה[עא]) אלא כל אחד על מקומו ומדרגתו ומה שנמשך מעילה לעלול הכל במדה וצמצום ולא נעשה ונמשך מהעלם העליון לגלוי בתחתון יותר מכפי המדה הראשונה בתחלת ההשתלשלות מעצמות המאציל אפילו כמלא נימא כו' וכנ"ל ולזאת הגם שעשה אברה' עובדות גדולות בצדקה וגמ"ח וגלוי אלקות בגלותו אחדות ה' לכל העולם ונתגיירו רבים מעמי הארץ כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן[עב] ולא נזכר בתורה כלל ממעשיו והילוכו עד שהיה בן ע"ה שנה רק כשבא לא"י אע"פ שע"י עובדו' שלו בכל יום היה גורם יח"ע למעלה באצי' כי רוח אייתי רוח[עג] כו' והוא היה דבוק רק למעלה באה"ר כמ"ש התהלך לפני[עד] ממש כו' אבל באמת בחי' יחודים הללו היה הכל בכל מדרגה ומדרגה דע"ס דאצי' בכאו"א כפי מה שהיה תחלת ההשתלשלות ע"פ מאמר קו המדה בלי תוספת ובלי מגרעת על מדה הראשונה וכך לא היה גלוי ההעלם מעליון לתחתון רק כפי מדה וצמצום הראשון ואע"פ שהוסיף אור בחסד דאצי' היה נשאר האור באצי' ולא הגיע המשכה נוספת על המדה בבריאה רק כפי צמצו' שבין אצי' לבריאה וכן מבריאה ליצי' כו' וכן ענין גלוי אלקות ביח"ע ויח"ת דבחי' המל' ע"י עבודתו במס"נ בהתגלות שלו לכל העולם היה ג"כ עד"ז שלא היה רק כפי המדה בסדר ההשתלשלו' דאבי"ע

מעילה לעילה כו׳ אך כאשר אמר לו ה׳ לך לך מארצך (ולך בשבילך) הענין הוא שיצא מבחי׳ ההעלם דכתר באברם בחי׳ ח״ס הנ״ל לגלוי יותר מכפי המדה וצמצום הראשון אל הארץ אשר אראך א״י שנק׳ עלמא דאתגלייא ששם הוא המקום שיתגלה שם כל יח״ע מהעלם לגלוי והיינו מה שנעשה מי׳ דחכמה ה״א כנ״ל באריכות בענין ה״א דאברהם כו׳ ואזי נעשה בחי׳ דרך ומעבר להיות חבור[2] וקשר מן עצמות המאציל לנאצלים וכן מאצי׳ לבריא׳ כו׳ להאיר בתוס׳ אור מרובה ביתר מכפי המדה ע״י העלאת מ״ן במעשה התחתונים שז״ש ויאמר ה׳ אל אברם לך לך מארצך כו׳ שיתעורר לצאת מהעלמו לגלוי כנ״ל וזה היה ההתחלה ממקור הראשון דבחי׳ ח״ס שיצא אח״כ מן ההעלם לגלוי ע״י מעשה התחתונים בבחי׳ יח״ע שבכל ע״ס דאצי׳ בתוס׳ אור מרובה להאיר למטה דוקא כי רוח אייתי כו׳ דלאחר שכבר נעשה קשר וחבור ודרך ומעבר מלמעלה למטה מן המשפיע למקבל מעצמות המאציל לנאצלים ומאצי׳ לבריאה כו׳ כך ממש נעשה בחי׳ קשר וחבור מלמטה למעלה מן המקבל אל המשפיע דהיינו מה שיש בכח מעשה התחתונים בעובדות שלהם במס״נ לגרום גלוי אור דיח״ע בתוס׳ מרובה מכפי מדה הראשונה להאיר ולהמשיך למטה ממש כנ״ל וד״ל:

(כד) **ובכ״ז** יובן סדר דברי פרשה זו במ״ש ויאמר ה׳ אל אברם לך לך מארצך כו׳ שזהו ענין ההתעוררו׳ של עצמות המאציל להיות דרך ומעבר וקשר וחבור מפנימית העלם העצמות לבא לידי גלוי בתוס׳ אור מכפי צמצום הראשון מלמעלה למטה מן המאציל לנאצלים וכנ״ל וז״ש לו לאברם בחי׳ ח״ס לך לך כו׳ שיתעורר לזה לצאת מהעלם העצמות שלו לגלוי בנאצלי׳ ומאצי׳ לבי״ע כו׳ וזהו אל הארץ אשר אראך שהוא בחי׳ המל׳[3] כו׳ דנעוץ תב״ס דוקא ואח״כ אמר ואעשך לגוי גדול דקאי על א״י דוקא ששם יהיה לגוי גדול ע״י שיהיו ישראל מקיימים תו״מ בא״י בשלמות הברורים דרפ״ח נצוצות שנפלו בז׳ אומות שהיו אז בא״י[4] עד בימי דוד ושלמה[5] דקיימא סיהרא באשלמותא כמ״ש בזהר שהאיר בכל ע״ס דמל׳ מפנימי׳ הכתר בגלוי שכינה בהיכל ק״ק ובקרבנות כו׳ וז״ש ואברכך ואגדלה שמך[6] והיה ברכה להתברך ממך כל הע׳ שרים העליונים וכמ״ש ונברכו בך כל משפחות האדמה[7] וד״ל. וכ״ז הוא שנעשה ההתעוררות מלמעלה למטה במאמר הזה שא״ל לך לך מארצך עד ונברכו בך כו׳ ואח״כ ממילא נעשה דרך ומעבר וקשר וחבור מלמט׳ למעלה שיוכל התחתון לעלות למעלה ביתר מכפי כחו הראשון והוא מ״ש מיד וילך אברם[8] כאשר דבר אליו ה׳ שהיה יכול להלוך מארצו כו׳ להיות בא מן ההעלם לגלוי כאשר דבר אליו ה׳ בהתעוררות מלמעלה למטה כו׳ עד ויבאו ארצה כנען[9] שהוא א״י שא״ל אל הארץ (עפ״י שרי אשתו ולוט שהיא[10] אחוריים דשם מ״ה דאברם[11] כמשי״ת) ויעבר[12] אברם בארץ[13] עד מקום שכם העברה זאת היא בבחי׳ העלאה מלמטה למעלה מטעם שכבר נעשה דרך ומעבר מלמעלה למטה במ״ש לו לך לך מארצך כו׳ וזהו שע״י העברה שלו בארץ עד מקום שכם מיד וירא ה׳ אל אברם ויאמר לזרעך אתן[14] כו׳ שיומשך על ידם שלמות הגלוי הזה מן ההעלם ע״י קיום התו״מ בארץ הזאת דוקא. וזהו ויבן שם מזבח לה׳ הנראה אליו[15] פי׳ הנראה אליו מהעלם העצמות דא״ס ב״ה בז״א דאצי׳ שהוא שם הוי״ה סתם בתוס׳ אור מרובה מכפי המדה הראשונה וזהו הנראה אליו עכשיו בא״י שלא היה זה בהיותו באור כשדים אע״פ שא״ל לך לך כו׳ ע״כ עשה מזבח בא״י דוקא לה׳ הנראה אליו שם דוקא מטעם הנ״ל דעיקר גלוי ההעלם שבעצמות ממש הוא בא״י דוקא ואבות סימן לבנים[16] כו׳ מפני שא״י היא בחי׳ המל׳ שמקבלת מפנימית הכתר ולכן נקראת א״י ארץ חפץ[17] כו׳ וד״ל:

(כה) **ואח״כ** אמר ויעתק משם ההרה[18] שחזר להיות עולה במעלות דא״י שהיא בחי׳ המל׳ למעלה שכלולה מע״ס ושכם הוא בחי׳ אחוריים וחצונית המל׳ ונעתק משם לעלות ההרה בבחי׳ כתר מלכות שהוא מקדם לבית אל דאל נהירו דחכמתא[19] והחכמה מאיר בבינה דבחכמה יבנה בית[20] והוא בי״ת דבינה כו׳ ויט אהלה בה״א שהוא בחי׳ אהל ה״א דמל׳ שיאיר בה ממקורא דכולא כו׳ וזהו ויבן שם מזבח לה׳ ויקרא בשם הוי״ה להמשיך מלמעלה למטה ולהעלות הכל מלמטה למעלה וז״ש ויסע אברם[21] הלוך ונסוע הנגבה לבחי׳ החסד שבדרום שבמקור הראשון שהן בחי׳ ה״ח הראשוני׳ שנק׳ חפץ חסד (מיכה ז, יח) שמחמתו חפץ לבא מן ההעלם לגלוי בדרך ירידה גדולה שלא לפי סדר ההשתלשלות כנ״ל וזהו הלוך ונסוע ואמ׳ בזהר מדרגא לדרגא[22] ובזה יש ב׳ אופנים אחת מלמטה למעלה בדרך עלייה וב׳ בדרך ירידה מלמעלה למטה ושניהם אמת שזהו בחי׳ רו״ש כידוע בכל נסיעה יש עלייה וירידה שהיא הנסיע׳ והחני׳ ובזה ילך ויתותב ממקום למקום כו׳ ודרך כלל היינו שהיה עושה קשר וחבור בהלוך ונסיעה זו בא״י בכל מקומות שבה להיות עלייה מבי״ע לאצי׳ מלמטה למעלה וירידה והמשכה מאצי׳ לבי״ע תמיד והיה זה הכנה לביאת בניו לא״י שיהיה ע״י המצות שיעשו בא״י העלאה והמשכה מאצי׳ לבי״ע כו׳ (כמשי״ת) וכ״ז נעשה ע״י שאמר לו ה׳ לך לך מארצך כו׳ שנעשה בחי׳ דרך ומעבר מלמעלה למטה שע״ז היה אברהם יכול לעשות קשר וחבור ממקורא דכולא מלמעלה למטה וגם להעלות כל הניצוצות מלמטה למעלה משא״כ קודם לכן שלא היה קשר וחבור לעליונים עם התחתונים כו׳ כנ״ל וד״ל:

(כו) **וזהו** שאחר שהיה אברם עם אשתו במצרים ועלה משם בשלום כמ״ש ויעל אברם ממצרים[23] הוא ואשתו וכל אשר לו כו׳ וילך למסעיו[24] מנגב עד בית אל פי׳ לפי שעלה ממצרים שהיפך חשוכא דנ׳ שערי טומאה דמצרים לנהורא שע״ז יבא יתרון האור מן החשך כידוע. ואבות סימן לבנים שגם ישראל זכו ע״י יצ״מ למ״ת פב״פ כו׳ ואז וילך למסעיו הראשונים שהיה עושה קשר וחבור מלמעלה למטה ע״י הכח העליון שא״ל ה׳ לך לך מארצך כו׳ וע״כ אחר שעלה ממצרים היה עולה במעלות דא״י למסעיו הראשונים מנגב עד בית אל עד המקום אשר היה אהלה בה״א בתחלה שהן ה״ח הראשונים עד״מ באותו האורח ושביל שבו עוברי׳ מעיר לעיר יכולים

לחזור באותו שביל עצמו בחזירתו וכך באותו דרך ומעבר שכבר נעשה מלמעלה למטה כנ"ל ע"ז היה יכול לילך למסעיו הללו מלמטה למעלה בבחי' או"ח בהעלאת כל הבירורים דרפ"ח כו' שהעלה ובירר ממצרים כו' וזהו מנגב חסד דמל' שרש אברהם עד בית אל בחי' מל' דבינה שבה אור אבא שנק' אל כנ"ל שהוא הה"א שנעשה מקוץ התחתון די' כנ"ל לפי שנסע במסעיו הראשונים שנסע מלמעלה למטה עד המקום כו' אל המזבח ויקרא שם אברם בשם ה' בתוספת אור מרובה משם ה' שקרא בראשונה מצד יתרון האור מן החשך בעלותו ממצרים וד"ל:

(כז) **ומעתה** יתורץ הקושיא הנ"ל למה לא ספרה התורה במעלת הצדק' וחסד שהיה אברהם עושה עד בואו לארץ כנען בכוונות ויח"ע כל ימיו עד שהיה בן ע"ה שנה הטעם הוא כי שם לא אמר לו עדיין לך לך מארצך כו' שיצא מן ההעלם לגלוי לחבר ולקשר מעצמות המאציל באבי"ע כנ"ל שמפני זה לא היה נמשך יחודים הללו למטה כנ"ל אבל אחר שאמר לו ה' לך לך מארצך כו' שנעשה דרך ומעבר מעצמו' המאציל באבי"ע כנ"ל ובא לא"י שהוא המקום משכן לגלוי אור המל' דאצי' למעלה ולמטה כו' ובמקום המובחר שבה שהוא מקדם לבית אל כו' ע"כ שם בנה מזבח לה' הנראה אליו כנ"ל (ואחר שנצטוה על המילה בהיותו בן צ"ט שנה ונימול הוא וכל ביתו) אזי ספרה תורה בפרטי מעשה הטוב דאברהם והוא במ"ש וירא אליו ה' כו' והוא יושב פתח האהל כו' שמספר בזריזות צדקתו וחסדו בהכנסת אורחים שמיד שראה את האנשים רץ לקראתם ויאמר אם נא מצאתי חן[25] כו' ואקחה פת לחם[26] כו' וימהר[26] אברהם האהלה כו' מהרי שלש סאים קמח כו' ואל הבקר[26] רץ כו' שנראה מכ"ז טוב חסדו עם הבריות למטה שעי"ז עשה למעלה גלוי אור א"ס בתוס' אור מרובה ביח"ע בע"ס דאצי' מעצמות המאציל שיומשך גם למטה מטה מה שלא היה כן בעודנו באור כשדים מטעם הנ"ל וד"ל:

(כח) **ואחר** כל זה יובן ענין הנ"ל ג"כ דהגם שמצד התלבשו' התר"מ בעניני' גשמיים דוקא הוא שנעשו למעלה כל יח"ע ע"י פנימית ועצמות אור הכתר ששם שורה מהו"ע א"ס ב"ה ממש מטעם הנ"ל מ"מ עיקר הסבה לזה עצמו שיוכל להיות יח"ע ע"י המצות הגשמיות הוא דוקא ע"י מעשה האבות שקדמו למ"ת וכמ"ש באברהם עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי (בראשית כו, ה) ואע"פ שלא קיים כל רמ"ח מ"ע[27] היה כולל כל רמ"ח מ"ע במ"ע זו דצדקה וחסד שהיה איש החסד למטה שעי"ז היה מקשר ומחבר ע"י בחי' ה"ח שבעצמו' המאציל לבא מן ההעלם לגלוי לאצילות ומאצי' לבי"ע ע"י שא"ל לך לך מארצך כנ"ל הנה ע"י קשר וחבור הזה שעשה כל ימיו מלמעל' למטה ומלמטה למעלה הרי זהו שרש כל היח"ע שנעשו בכל הרמ"ח מ"ע בכאו"א מישראל שעושה מצות שנעשה יח"ע כנ"ל מזמן מ"ת עד ימות המשיח והעוה"ב (וכן יצחק בעובדות שלו במדת היראה ופחד אלקים ע"י חפירת בארות[28] (כידוע ומבואר במ"א) וכן יעקב בעובדות שלו במדת הת"ת שהן ג' קוין דאצי' בכללות כמשי"ת) ואם לא האבות לא היו נעשה בחי' יח"ע למעלה ע"י המצות הגשמיות שנעשו למטה כי לא היה יח"ע הרוחניים תלוים במעשה התחתונים כלל כי אין חבור וקשר כ"כ לעליונים עם התחתוני' רק ע"י כמה מסכים והעלמו' וצמצומים עבים מאד שע"י הצמצום הראשון דמאמר קו המדה כנ"ל עד שכל מדרגה ומדרגה גם בע"ס דאצי' כל א' על מקומו ומדרגתו היה בא ולא נמשך מעילה לעלול רק במדה ושעור בלי תוספת ובלי מגרעת כלל כנ"ל וד"ל:

(כט) **ועם** כ"ז יובן שרש ענין כל ספר בראשית שקדם לספר שמות ושאר הספרים לפי שס' זה הוא השרש הראשון לכל המצות שנכתבו בספרים האחרים וע"כ נק' ס' בראשית בשם ספר הישר כמ"ש (יהושע י, יג) הלא היא כתובה על ספר הישר שהוא ספר בראשי'[29]. והטעם הוא לפי שעיקר ספר בראשית הוא בספור תולדות האבות והשבטי' וע"כ הוא מספר ומאריך יותר בפרטי מעשיהם וכל קורותם להיות' שרש ומקור למצות שיכתבו בס' שמות ושאר ספרים כו' להיות מבואר למעלה שאם לא האבות במעשיהם שעשו קשר וחבור מעצמות המאציל לנאצלים בג' קוין דאצי' ימין ושמאל ואמצע (אברהם בקו הימין חח"ן ויצחק בקו השמאל בג"ה ויעקב בקו האמצעי דת"י) לא היו נעשים יח"ע ע"י המצות כלל:

(ל) **וז"ש** (תהלים עח, ה) ויקם עדות ביעקב כו' דהנה התורה שנתנה לישראל באה להם ע"י האבות שקדמו למ"ת כי האבות היו מרכבה לחג"ת דאצי' כנ"ל ואבות הן סימן לבנים (וגם עכשיו הרי ג' הרגלים פסח ושבועות וסכות הן כנגד ג' האבות[30] פסח בבחי' החסד דאברהם ושבועות בבחי' גבורה דיצחק וסכות בבחי' ת"ת[31] דיעקב וגם בכל יום ג' תפלות האבות תקנום[32] אברהם תקן תפלת שחרית כו' כידוע ובכל תפלה ג"ר שבה הן לנגד האבות[33] כידוע ותחלת כל תפלה או' אלקי אברהם כו'):

(לא) **ויובן** זה עד"מ האב שמוריש לבנו מכל אשר לו הנה האב הכין הכל ביגיעתו ועבודתו כל ימיו בכל אשר עשה בכל רכושו בכל הדברים במזון ומלבוש ודירה וכסף וזהב וכל הצריך לבנו הכל הכין האב כמו שהכין דוד לשלמה לבנין ב"ה כל מה שצריך עצים ואבני' וכסף וזה' ונחשת לכל מלאכת הבית כמ"ש (דה"א כט, ב) ובכל כחי הכינותי[34] כו' ולא היה צריך שלמה למצוא הדברי' שצריכים לבנין הבית רק לעשות ולבנות בלבד וכ"ה ענין הירושה לבן מאביו שהכל הניח האב במותו במזומן ובא הבן ויורש כל הדברים המוכנים ועומדים ברשות האב שהכין לו כל ימי חייו ואם לא האב שהכין הכל לא היה לבן כלום מצד עצמו וא"צ הבן רק לשמור ולעשות בכל הדברים שירש כפי הנאות ונצרך לעסוק בהם בלי תוספות ובלי מגרעת אחר שכבר הכל מן המוכן ועומד מכבר כו' וד"ל:

(לב) **וכך** יובן הנמשל מזה באבות העולם שאין קורין אבות אלא לשלשה (מ"ש פ"א הי"ד ברכות טז, ב)[35]

אברהם יצחק ויעקב כידוע שזהו מפני שהאבות הן הן המרכבה לג' קוין דאצי' כנ"ל. וע"כ נקראו אבותי העולם[2] (שעליהם העולם דאצי' עומד[3] בג' קוין חח"ן כו' שהוא תורה ועבודה וגמ"ח[2] תורה בקו האמצעי דיעקב איש תם יושב אהלים תשב"כ ושבע"פ[4] כמ"ש ויקם עדות ביעקב דוקא ועבוד' בקו השמאל דיראי' ופחד יצחק וגמ"ח בקו הימין דחסד דאברהם) והן חח"ן בג"ה ודת"י כו' שיומשך בהן מעצמות המאציל למעלה מצמצום דקו המדה כנ"ל וע"כ האבות הללו היו סימן לבנים דהיינו שהיו מכינים בעבודת' בדביקות והתקשרו' האמיתית לעצמות אא"ס ב"ה ממש בכל ימי חייהם להוסיף אורות עליונים באצי' והכל היה מן המוכן על ידם בעולם האצי' בשביל בנ"י לצורך קיום התו"מ למטה בעוה"ז כל הצריך להם בכל פרטי מעשה המצות ועד"מ הנ"ל בהכנת האב לבנו כל הצריך לבנין בית כו' או שכבר הכין כל טוב והון ועושר בביתו בכל הדברים הצריכים למזון ומלבוש ובנין בית וגם הכין עוד שאר פרטי דברים יקרים דוקא כפי המצטרך לג' אלה מזון ולבוש ודירה וכה"ג והכל מוכנים ועומדים ומונחים באוצרותיו וכשיבא הבן יקח הכל מן המוכן וא"צ הבן רק לעשות הלבוש והבנין ולתקן המאכלים כו' וא"צ לטרוח ולמצוא תבואות ומאכל וצמר ללבוש ועצים ואבנים לבנין כי הכל יש מן המוכן בידו כו' וכך יובן הנמשל למעלה באבות העולם שהם הכינו כבר בעובדות שלהם במס"נ שעשו יח"ע למעלה באצי' בג' הקוין חח"ן כו' אברהם בקו הימין בשרשו בבחי' החסד שבעצמות ויצחק בקו השמאל בבחי' הגבורה שבעצמות כו' (כידוע בענין הגדול בה"א[5] הידיעה שזהו ע"י החסד דאברהם וכן הגבור כו') שזה הכל היה הכנה רבה שכבר הוכן המשכות עליונות מעצמות המאציל באצי' לענין היחודים שעתיד להיות ע"י מעשה המצות שיעשו ישראל למטה בפ"מ עד שאינם רק כמו הבן שעושה בירושתו שכבר הוא מן המוכן בידו כנ"ל וכמו שמבואר למעלה בענין החסד שעשה אברהם למטה בבואו לא"י שעשה ע"ז יח"ע מעצמות המאציל באצי' מלמעלה למטה וממטה למעלה בבחי' קשר וחבור אחד עד שע"ז נעשה הכנה למעל' בכל זמן שיעשו ישראל למטה מצות הצדקה וחסד גשמי שיהיה ע"ז יח"ע באצי' בזו"נ ואו"א (כנ"ל בענין צדקה בה"א שהוא המשכת תוס' אור החסד מז"א למל' ממקור כל החסדים העליונים שבעצמות ממש) מפני שאברהם היה מרכבה להוסיף אור החסד שבעצמות א"ס ממש בקו הימין חח"ן דאצי' כו' וכה"ג בכל המצות שהן בבחי' החסד נעשה יח"ע באצי' ע"י ישראל שעושין למטה הכל מצד ההכנה שהיה לזה ע"י עובדא דאברהם איש החסד ואם לא הכנת אברהם בכל מה שעשה כל ימיו לא היה יח"ע דאצי' תלוי כלל במצות הצדקה וכה"ג בשאר מצות שהן בקו הימין שעושין למטה בגשמיות וא"כ ה"ז ממש כמשל הנ"ל באב שהכין לבנו העצים ואבנים לבנין וכן ללבוש ומזון והבן אינו אלא בונה ולובש ואוכל ממה שכבר הכין האב כו' וכך א"צ ישראל רק לעשות מצות הצדקה בפ"מ בלבד (ודוקא ישראל מצד קבל' התו"מ ויש להם ירוש' מאבות משא"כ חסד לאומים[6] כו') וכבר הוכן למעלה שיהיה בזה בחי' יח"ע בחסד העליון שבעצמות ממש בכל הע"ס דאבי"ע כו' וכה"ג בשאר פרטי המצות שבבחי' החסד בבחי' המשכת גלוי אלקות מלמעלה למטה (וכן בהתפעלות האהבה ודביקות בכאו"א כמשי"ת) וכה"ג בקו השמאל בבחי' גבורה ופחד יצחק היו כל עובדות דיצחק הכנה רבה באצי' להיות יח"ע בקו השמאל בג"ה ע"י המצות שיעשו ישראל למטה שהן בבחי' העלאה מלמטה למעלה כמצות הקרבנות ותרומות ומעשרות (ומצות היראה ולבער הרע בבחי' גבורות) וע"י העובדות דיעקב שנק' בריח התיכון[7] כו' קו האמצעי הוא הכולל כל ב' מיני מדרגות דאברהם ויצחק וכמ"ש (בראשית לא, מב) אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי ששניה' כלולים בו וע"כ אמר ויקם עדות ביעקב דוקא שע"י יעקב וישראל בחיר שבאבות[8] הוקם ונבנה כל שלמות הבנין דתו"מ שישראל עושים בכל הצריך בפרט להיותו כולל ב' הקוין דאצי' שזהו התורה הכלולה מה"ח וה"ג דרמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת כמ"ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת למוי ע"כ אמר ויקם עדות שהוא קו האמצעי דתורה ביעק' דוקא וד"ל:

(לג) **וזהו** שגם עכשיו אמר (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כו'. אמת היא התורה[9] שהיא בקו האמצעי דת"י שכולל ב' הקוין כנ"ל וחסד לאברהם בקו הימין חח"ן כו'. לפי שכבר נשבעת לאבותינו מימי קדם דהיינו שכבר נעשה כריתו' ברית ושבועה לאבותינו שהן המרכבה העליונה לחג"ת דא"א וע"י[10] מימי קדם שיומשך על ידן תמיד מימי קדמונו ש"ע ממש כנ"ל) וע"כ בכל ג' רגלים הן לנגד האבות דוקא וגם בכל יום בג' תפלות וכידוע דגם אוי"ר שהן שרש רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת נמשך בכאו"א מאברהם ויצחק בכל יום וכמ"ש במ"א ע"פ (ישעי' סג, יז) למה תתענו ה' מדרכיך[11] תקשיח לבנו מיראתך כו' שהוא אהבה דאברהם אוהבי רחימא דמלכא[12] בכל ימיו היה הכנה להיות אהבה זו ירושה לישראל בכאו"א מיד שיתעורר לבו יבא להתפעלות אהבה כבן היורש מן המוכן כנ"ל והוא שרש לקיום רמ"ח מ"ע וכן יראה ופחד יצחק שהיה בעבודתו כל ימיו נמשך ירושה לישראל בכאו"א להיות פחד אלקים בלבו. להיות סור מרע בפ"מ שהוא השרש לשס"ה ל"ת וכן בחי' הרחמים דיעקב[13] שכלול מאוי"ר ירושה לכאו"א לעורר ר"ר על נפשו כו' שהוא הכולל להעלות כל המצות שנעשים באוי"ר כו' וזהו למה תתענו ה' מאהבה דאברהם שנק' דרכיך ותקשיח לבנו מיראתך דפחד יצחק שוב למען עבדיך שבטי כו' וזהו ע"י ספר בראשית שנק' ספר הישר לעורר ולהזכיר חסדי אבות לבנים להיות מאיר מן ההעלם דעצמות לגלוי בכאו"א שיוכל לקיים תו"מ באוי"ר בכל דור ודור וע"כ קדמו משה לכתוב לספר בראשית קודם לשאר הספרים (וכמשי"ת):

(לד) **וזהו** שרש ענין ספר בראשית שקדמו משה[14] לכתוב לפני שאר הספרים ולכאורה למה קדם משה לכתוב ס' בראשית שהוא ספורי מעשיות וסדר תולדות הדורות וקורותיהם שאין בהם תועלת ולמה קדמו לעיקר התורה שהן ס' שמות ושאר הספרים שכותב ומספר בפירוש מעשה

המצות שזהו עיקר הספר ואיך קדם הטפל לעיקר. אלא הענין הוא דודאי ס' בראשית הוא עיקר הספר ולכך קדם לשאר הספרים כי הנה עיקר ענין ס' בראשית אינו אלא מה שמספר והולך תולדות האבות ומעשיהם בפרטות וכל קורותיהם באריכות. ואגב התחיל במע"ב ובתולדות אדה"ר וכל הדורות שאחריו עד אברה' ותחלת הספור הוא באברהם בתולדתו ובסדר כל פרטי מעשיו וקורותיו ונסיעותיו וכל אשר דבר עמו ה' עד שנצטוה על המילה והוא כל ספורי מעשיות שבפ' לך לך עד וירא וכל פ' וירא אחר שמל א"ע וגם כל סדר פ' חיי שרה עד וימת אברהם כו' ומתחיל בפ' תולדות לספר מתולדות יצחק בן אברהם ועד פ' תולדות נשלמו ספורי מעשיות דאברהם מתחלתו לסופו דהיינו מה שנשלם כל ההכנה העליונה שנעשה ע"י אברה' למעלה בבחי' קו הימין חח"ן דאצי' כנ"ל ואח"כ מתחיל לספר בסד' תולדו' מכל פרטי מעש' יצחק בחפיר' בארות וקורותיו וברכותיו כו' והיינו מה שעשה יצחק ההכנה העליונה בעולם האצי' השיך לחלקו ומדרגתו בבחי' קו השמאל בג"ה כו' והוא ע"י עובדות שלו בחפירות בארות וכה"ג כו' ואח"כ בפ' ויצא מספר בתולדות יעקב ונסיעותיו וכל פרטי ענינו וכל מעשיו והנהגותיו עם לבן ועשו עד סוף פ' וישלח ולהיות יעקב בחי' קו האמצעי שכל מעשיו וענינו היה עושה הכנה למעלה בקו האמצעי דת"י שכולל ב' הקוין דימין ושמאל (שהוא עיקר התור' כנ"ל במ"ש ויקם עדות ביעקב כו') ע"כ האריך בספורו יותר לפי שהוא העיקר הכוללם יחד כו' וד"ל ואח"כ בפ' וישב יעקב מתחיל לספר בתולדו' יוסף בן יעקב וכל קורותיו ומעשיו עם השבטים וכל פרטי תולדותיהם שגם הם אע"פ שלא נק' אבות הם נק' שרשים הכלליים לגבי הענפים שנסתעפו מהם רק לגבי האבות נק' שבטים כידוע והאריך בספורים דיוסף יותר מיעקב לפי שהוא בבחי' יסוד ז"א[16] כו' (ויעקב בחי' ת"ת וגוף וברית חשבינן חד[17] כו') וכמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף[18] כו' והשבטים קבלו ממנו ועל ידו כידוע בענין החלום שלו שאמר והנה אנחנו מאלמים אלמים[19] והנה קמה אלמתי כו' וכמ"ש הנה נתתי לך שכם[20] כו' ע"כ מאריך בספורו יותר להיותו עיקר המשפיע סוף וגמר כל שפע העליונה בג' הקוין דאבות להשפיע למל' וכל זה שמספר שנעשה ביוסף ושבטים היה הכנה למעלה באצי' להשפעת התו"מ לישראל בגשמיות עד תשלום פ' ויחי שמספר במיתת יוסף ואשר אמר פקד יפקד[21] אלקים כו' עד וימת יוסף[21] כו' שזהו תשלום כל ההכנה של האבות ויוסף ושבטים שעשו למעלה בעולם האצי' וד"ל. ונמצא שכל ס' בראשית הוא מקור ושרש להיות קיום התו"מ ושיהי' ע"ז הסתעפות מ"ת לישראל בהר סיני ושיהי' נעשה כל יח"ע ע"י מעשיהם שזהו שמספר אחר ספר זה בספר שמות שבאו למצרים ע' נפש ויצאו משם ע"י משה ואהרן ועמדו בה"ס לקבל תו"מ במעשה גשמי' ומפרש והולך בשאר הספרים פרטי מעשה המצות כולן כו' וכל זה שמספר בס' שמות ושאר הספרים תלוים בעיקר ושרש של התו"מ שמספר והוא ס' בראשי' שמספר בתולדות האבות ומעשיה' מטעם הנ"ל ולזה הטע' קדם משה לכתוב ס' בראשית לשאר הספרים שאחריו כי הוא העיק' ושרש להם כמובן מתוך המשל דירושה הנ"ל וד"ל:

(לה) **אך** הנה עדיין יש להבין למה נק' ס' בראשית בשם ס' הישר דוקא כנ"ל. וגם יש להבין דלכאורה יש סתירה גמורה לכל הענין הנ"ל באבות שהן מקור ושרש לתו"מ שקבלו ישראל שהרי מקרא מפרש ואומר וארא אל אברהם[22] כו' באל שדי ושמי הוי"ה לא נודעתי להם והקושיא ידוע[23] איך אמר ושמי הוי"ה לא נודעתי כו' הרי כמה פעמים הזכיר שם הוי"ה בהגלותו אל אברהם כמו בפ' וירא אליו הוי"ה[24] וגם קודם שמל א"ע בהיותו בן צ"ט שנה אמר וירא[24] הוי"ה אל אברה' וכן ליצחק[25] וליעקב[26] כמה פעמים וצ"ל דמפני שלא קבלו האבות תו"מ בפ"מ שבהן מלובש שם הוי"ה ממש שנק' תורת הוי"ה מצות הוי"ה ע"כ אמר ושמי הוי"ה ממש לא נודעתי להם וא"כ איך יתכן שעל ידם היה שרש ומקור לתו"מ ואם מפני שבהכרח צריך לומר שאבו' קיימו התו"מ ברוחניות[27] עכ"פ שהרי אמר עקב אשר שמע אברהם כו' וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי וארז"ל (יומא כח ע"ב) קיים א"א[28] ע"ה אפי' ע"ת[29] כו' וכי אפשר שקיים מצו' התלויות בא"י וביצ"מ בפסח וסכות וכה"ג אלא צ"ל שקיים כל התו"מ ברוחניות דהיינו כמו שהמצות הן למעלה ברוחני' באורות עליונים דאצי' וכמו עובדא דמקלות שעשה יעקב היה ממש כמו מצות תפלין[30] שלנו כמבואר בזהר וכך היה כל עובדות דאברהם ויצחק כו' ואמנם עדיין אין זה מתיישב דהלא מבואר למעלה דמצות שנתלבשו בגשמיות שרשן למעלה יותר לפי שכל הגבוה יותר[31] יותר מתלבש למטה וא"כ מצות הגשמיות יותר גבוה ממצות הרוחניות ולז"א באבות ושמי הוי"ה לא נודעתי להם לפי שלא קיימו תו"מ בגשמיות אלא ברוחניו' לבד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא איך אפשר שמעשה האבות היה מקור ושרש לתו"מ שיעשו ישראל למטה כנ"ל אחר ששרש המצות בגשמיות יותר גבוה מעובדות שלהם ומחמת זה אמר ושמי הוי"ה לא נודעתי להם כנ"ל וד"ל:

(לו) **אך** הנה תחלה יש להבין הטעם שנק' ספר בראשית ספר הישר ובזה יתורץ גם קושיא זו. ויש להבין תחלה בטעם ספורי מעשיות שבס' בראשית שנכתבו באריכות מאד וגם כמה מעשיו' הוכפלו בכתוב כמו מעש' דאליעזר עבד אברהם הוכפלו דבריו בתורה וע"כ ארז"ל (בב"ר פ"ס, ח) יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי כמה גופי תור' ומצות נכתבו ברמז ובקצר' כמו בפ' בסכות תשבו (ויקרא כג, מב) וכן וקשרתם וכתבתם[32] שצריכים פירוש איך לעשות סכה ותו"מ ודברי אליעזר הוכפלו וזהו פלא גדול למה יהיה שיחתן של עבדי אבות גדול יותר מתורתן של בנים ועוד דהרי יש כמה ספורי מעשיות שאינן שייכים לאבות כספור מלחמה באריכות באמרפל מלך שנער[33] כו' עד שאמר ומלכי צדק[34] כו' וכה"ג ספורי מעשיו' דדור הפלג' וסדר תולדו' הדורות מאדה"ר עד נח ומנח עד אברהם וגם בספורי עניני האבות נכתבו באריכות מאד כו' וגם מספר בתולדות

הגוים כמו בתולדות חם ויפת ותולדו׳ עשו וישמעאל עד ואלה המלכים אשרי כו׳. אך הנה יש להקדים כלל א׳ אשר כל הספורי מעשיות שבס׳ בראשית הוא מדבר בבחי׳ ומדרגה עליונה ביותר עד שהוא גבוה הרבה מכל הספרים האחרי׳ שמדבר במעשה המצות כמו ספור יצ״מ ומ״ת וכל המופתים וקי״ס ומצוה ראשונה דהחדש הזה לכם׳ כו׳ וכל המצות שנכתבו בספר שמות וס׳ ויקרא ובמדבר עד ס׳ דברים שבאר משה את התורה כו׳ הכל הוא נמשך ומסתעף רק מס׳ בראשית מכל אשר נכתב בספר זה מהתחלתו במע״ב ותולדות אדה״ר ודורות שאחריו וכל ספורי עניני האבות ואמהות עד סוף ויחי שמסיים וימת יוסף בן מאה כו׳ וע״כ אמר על ספר זה שהוא ס׳ בראשית זה ספר תולדות אדם׳ פי׳ זה הספר דבראשית נק׳ ספר תולדות אדם ונק׳ ג״כ ספר הישר כמו הלא היא כתוב׳ על ספר הישר והוא מקור ושרש לספרי׳ האחרים שנק׳ תורת האדם וכמ״ש (ש״ב ז, יט) וזאת תורת האדם כו׳ וע״כ אמרו דיפה שיחתן של עבדי אבות כו׳ כי גם בס׳ בראשית עיקר הספור באריכו׳ יותר הוא במעשה האבות ותולדותם ודרך אגב מספר גם בתולדות זולתם והכל הוא בבחי׳ ומדרגה עליונה הרבה יותר מגופי תו״מ שבספרים שאחריו. ושרש הענין הוא כידוע ומבואר במ״א ע״פ (איוב כח, כז. כח) אז ראה ויספרה׳ הכינה וגם חקרה ויאמ׳ לאדם׳ הן יראת ה׳ היא חכמה וסור מרע בינה פי׳ אז מקדמת דנא׳ כמו (תהלים צג, ב) נכון כסאך מאז כו׳ והיינו בבחי׳ מהו״ע המאציל ממש דע״ז אמ׳ גליף גליפו בטה״ע והוא מה ששיער בעצמו בכח׳ מה שעתיד להיות בפועל בקו״ח ואבי״ע וזה השיעור בעצמו היה עפ״י קו המדה איך וכמה דהיינו איך יהיה הרצון והחכמה ומדות בהעל׳ ובגלוי בלי נטייה לימין ושמאל שלא יהיה נטיה לימין ביותר ולא לשמאל ביותר אלא כפי היושר וזה נק׳ קו היושר כקו המשקולת ששוקל בשוה לימין ושמאל להיותו עיקר המכריע ביניהם כו׳ וזהו אז ראה ויספרה שזהו ע״י התורה שקדמה לעולם׳ ששקל בה כל אופן השעור גם בעצמו בכח ובהעל׳ בע״ס הגנוזות בעצמות מה שעתיד להיות בגלוי ובפועל בע״ס דקו״ח כו׳ וזהו ראה בחכמה דתורה הקדומה ויספרה בספר שנק׳ ספר תולדות אדם וזהו שנק׳ ספר הישר שהוא ס׳ בראשית ואח״כ הכינה וגם חקרה להביאה מן ההעלם שבעצמות לגלוי במחשבה ובדבור במחש׳ ורעותא דלבא היינו כמו במצות הרוחניו׳ למעלה שזהו היה עובדות דאבו׳ למטה וגם חקרה בדבור שזהו מ״ת בי׳ הדברות שבאה למטה בהתלבשו׳ בעניני׳ גשמיי׳ עד ויאמר לאדם הן יראת ה׳ היא חכמה וסור מרע בינה שהוא בחי׳ המעשה בפ״מ שנק׳ סוף דבר שבזה נעוץ תחלת הכל שז״ש ויאמר לאדם דוקא וכמ״ש (קהלת ז, כט) אשר עשה האלקים את האדם ישר שיהיה בבחי׳ יושר דתור׳ הקדומה שאז ראה ויספרה כו׳ שהיא חכמה ברורה בלי נטיה לימין ושמאל וכמו להגיד כי ישר ה׳ כו׳ (תהלים צב, טז) וכן כי ישרים דרכי ה׳ כו׳ (הושע יד, י) וזו דוקא כשבא בפ״מ דע״ז אמר כי זה כל האדם׳ ובזה יש יתרון מעלה לישראל על האבו׳ שקיימו התו״מ ברוחניות ועכ״ז אם לא האבות שקיימו ברוחניות כמו שהמצות באדם העליון שנמשך ממהו״ע מבחי׳ ספר תולדות אדם שהוא ספר הישר דבראשית כמ״ש אז ראה ויספרה לא היה יורד ונמשך מאצי׳ לבי״ע התו״מ בדבור ומעשה שע״ז אמר הכינה וגם חקרה ויאמ׳ לאדם לשמור ולעשות כו׳. ובזה יתורץ הקושיא הנ״ל דאע״פ שנאמר ושמי הוי״ה לא נודעתי להם מפני שלא באה להם התו״מ בגשמיות ששרשן למעלה יותר כנ״ל עכ״ז העובדות של האבות היה שרש ומקור להביא התו״מ מהעלם העצמות ממש לגלוי במחשב׳ וממח׳ לדו״מ כמ״ש הכינ׳ וגם חקרה כו׳ כנ״ל וזהו כל ענין ספר בראשית שנק׳ ספר הישר שקדמו משה לספר תורת האדם דמצות הגשמיות וד״ל:

(לז) **אך** עדיין יש להבין למה גם כל ספורי מעשיות שבס׳ זה דבראשית וגם מתולדות הגוים כישמעאל ועשו שנכתבו נק׳ הכל בשם ס׳ הישר דוקא כו׳ ולמה יהיה גבוה במדרגה מן המצות הכתובות בס׳ שמות וס׳ ויקרא כמו ויאמר ה׳ אל משה שבכל מצוה שהוא בחי׳ פנימית רצה״ע ממש ולמה שיחתן של עבדי אבות או ספור מעשה פשוטה או סדר התולדות נכתבו באריכות הרבה יותר והן גבוהות במעלה ומדרגה עד שנק׳ שרש ומקור לספרים האחרים כנ״ל אמנם הנה פי׳ הפשוט בשם ישר הוא כאשר הולך ביושר בלי נטיה כלל לכאן ולכאן שכל דבר שנמשך ממנו בדרך קוין בנטיו׳ לימין ושמאל אינו נק׳ ישר אבל ישר הוא דבר ההולך בשוה ובמישור מראש לסוף בלי ינטה לשום צד כמו השכל והרצון שהולך ביושר בלי ינטה לקוין לימין או לשמאל ביתר מכפי שהוא אמיתת הדבר כמו שהוא ממש וז״ש אשר עשה האלקי׳ את האדם ישר כו׳ שהנשמה שנק׳ אדם נמשך אורה מן העצמות ביושר בלי נטיה כלל לימין ושמאל כו׳ ובאמת הלא אנו רואים שיש באדם ב׳ קוין ימין ושמאל ברצון ושכל ומדות וגם בגופו יד ימין ויד שמאל כו׳ אלא צ״ל דנטיות הללו עצמן הן באין מכח קו היושר דוקא כמו קו המשקולת שמעמיד כפי המאזנים לימין ושמאל בשוה כנ״ל ושרש הדבר הוא מה שנק׳ אדם ישר עד שהקוין שבו בלי נטיה ביותר מכפי מה שהוא באמיתת עצמותו כו׳ הנה זהו מצד שנמשך מן העצמות בלתי ממוצעים כלל אלא כמו שהוא בעצמות ממש כן נמשך ובא בגופו שאז ודאי הילוכו ביושר בלי נטיה לאיזה צד ממילא כמו (בראשית ב, ו) ויפח באפיו נ״ח. שהלכה הנשמה שלא ע״י ממוצעים שאז הולכת ביושר כמו שהיתה כלולה תחלה בעצמותו ע״כ גם בהתלבשות׳ בגוף בקוין ימין ושמאל נק׳ ישר בלי נטיה לצד יותר מכפי שהוא בעצמות ממש ונמצא שפי׳ ישר בלי נטיה ובלי ממוצע הכל א׳ דהא בהא תליא שאם היה הולך ע״י ממוצע ממילא היה נמשך בנטיות לצד בשנוי מכפי שהוא בעצמות כו׳:

(לח) **ועד״ז** ממש יובן ג״כ כאן בענין ס׳ בראשית שנק׳ ס׳ הישר להיו׳ שהוא בבחי׳ ומדרג׳ גבוה מאד נעלה דהיינו כמו שהיה הכל כלול במהו״ע המאציל תחלה איך שיהיה המקור לרצון וחכמה ומדות שבתו״מ מבחי׳ היושר שהוא כמו שבאמיתת עצמותו שלמעלה עדיין מהתחלקות

והמשכות קוין ימין ושמאל כמו דבר שנמשך ביושר בלי ממוצע שהולך בלי נטיה ממילא כנ"ל ואמנם זה עצמו הגורם שיהיו הנטיות לצד ימין ושמאל באים מכח היושר דקו האמצעי שלא ינטו לצד רק כפי האמת בלי יתרון שזהו כמו ציור אדם שהוא בצלם אלקים ממש בלי נטיה לימין ושמאל רק בדמותו כצלמו בכל פרטי הקוין שבו כו' וז"ש זה ספר תולדות אדם ביום ברא כו' בצלם אלקים ברא אתו וכמ"ש עשה האלקים את האדם ישר והיינו ענין כל ספורי המעשיות דס' בראשית בסדר תולדות אדה"ר וכל הנטיות שבו לצד ימין ושמאל שהן חג"ת וענפיהן ופרטיהן בחצונית ובפנימיות והוא שמספר בכל תולדות הדורות עד אברהם וכל קורותם שהן הכל בחי' חצוניות עד אבות העולם וגם באבות מספר מתולדות החצוניות שלהם כישמעאל שיצא מאברהם ועשו מיצחק וקורותם וכל פרטי ספוריהם אבל הכל במדה ושעור דוקא וכמו ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכה"ג עד שבא אל ספור הפנימיות דאדם שהן האבות והשבטי' וכל קורותם שזהו עיקר האדם שנק' ישר בלי נטיה דהיינו שכל נטיות הקוין שבהן הוא מכח הקו היושר בדומה לעליון ממש כמו שהתורה הקדומה היא במהו"ע ית' ממש שע"ז אמר אז ראה ויספרה כנ"ל מבחי' פנימיו' ועצמות א"ס ב"ה ממש ואח"כ הכינה ע"י האבות וגם חקרה במ"ת כמו (משלי כה, ב) וכבוד מלכים חקור דבר שבא מן ההעלם לגלוי בדבור וזהו ענין גלוי התחלקות הג' קוין דאצי' והמשכתן למטה מאצי' לבי"ע לבא בעניינים גשמיים וכידוע דרמ"ח מ"ע הן ה"ח ושס"ה ל"ת הן ה"ג[9] והממוצע היא התורה וזהו והנגלת לנו ולבנינו[10] כו' לעשות וזהו וגם חקרה ויאמר לאדם הן יראת ה' ברמ"ח מ"ע בפ"מ היא חכמה הקדומה שאז ראה ותורה בפ"מ היא בינה הקדומה שאמר ויספרה כו' דבסוף מעשה דוקא ניכר תחלת הכל כו' והן הן ס' שמות ויקרא במדבר שהן בבחי' גלוי התו"מ בג' קוין מאצי' לבי"ע כמו ויאמר ה' אל משה לאמר לבנ"י שהן נשמות דבי"ע בגופים אבל מה שנחלקו בציור ג' קוין וכל פרטיהם כאלה דוקא בלי נטיה כלל לימין ושמאל אפי' כמלא נימא כמ"ש (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה כו' והזהיר אל תוסף על דבריו (שם, ו) זהו מפני שכבר נמשך ציור זה בבחי' היושר מעצמות ופנימיות א"ס ב"ה ממש וזהו ענין ס' בראשית שקדם להם שנק' ס' הישר שהוא העושה התחלקות הג' קוין באצי' מעצמות המאציל בציור זה קודם שניתנה התורה לישראל בבחי' ירידה והמשכת ג' קוין אלה בעשיה בפ"מ שהן ג' קוין נפרדים ממש (בציור אדם חצוני כו') אבל באצי' הג' קוין הללו שהולכים ביושר מן העצמות ממש כמ"ש עשה את האדם ישר וזה ספר תולדות אדם כו' ה"ז מיוחדים בעצמות המאציל דאיהו חד ממש. וידוע דהאבות היו מרכבה לחג"ת דאצי' ממש כמו שהן בבחי' הפנימית בעצמות וע"כ גם מה שיצא מהם לצד בבחי' מותרות הכל בא שם במדה ונצרך לספר בהם וכן בתולדות הגוים לכל פרטי ספוריהם והכל מקור ושרש לכל המצות דעשה ול"ת שבשאר הספרים ולכך האריך בספוריהם יותר מן המצות כנ"ל וד"ל:

(לט) **ומעתה** לא יפלא מאמר רז"ל דיפה שיחתן של עבדי אבות כו' דודאי ספור זה דאליעזר היה להביא את רבקה[12] לייחדה עם יצחק שהוא בחי' מ"ה וב"ן[13] דזו"נ שכפי שהוא בעצמות ממש גבוה הרבה מכמה מצות מעשיות שבשאר הספר[14] שכל עיקר ענינם אינו רק יחוד אחד מיח"ע דזו"נ וספור זה מדבר מעצם היחוד דמ"ה וב"ן דיצחק ורבקה כמו שהן במקורם וכה"ג בספורי בנות לבן רחל ולאה עד שנתייחדו עם יעקב והולידו י"ב שבטים שכ"ז מדבר בעצם מקור יח"ע דיעקב ולאה ורחל[12] שבאצי' שהן בחי' ב"ן שבכל פרצוף וכן אברהם ושרה[12] וכל ספוריהם שהוא בבחי' או"א[15] דאצי' שע"ז נתנה כל התו"מ להיות יח"ע באו"א וזו"נ באצי' ע"י המצות ולזה הקדים ס' בראשית שבו נזכר עצם מציאו' היח"ע שבאים בבחי' היושר בג' קוין דאצי' בבחי' מ"ה וב"ן[12] דכר ונוקבא כאברהם ושרה[16] ויצחק ורבקה ויעקב ורחל ולאה[17] והמצות הכתובים בשאר הספרים אינן רק לעורר יח"ע מלמטה למעלה ע"י המעשה דוקא כנ"ל וד"ל (ועכ"ז אמר על האבות ושמי הוי"ה לא נודעתי להם מטעם שלא קיימו המצות בפ"מ מפני שסוף מעשה עבמ"ת וכנ"ל במ"ש ויאמר לאדם הן יראת ה' כו' וכמ"ש (ירמי' ט, כב) אל יתהלל חכם כו' (וכמש"ת):

(מ) **והנה** יש להבין[18] עוד בתוס' באור כל הענין הנ"ל וגם להבין בתוס' באור סדר דברי הפ' הזאת עד ואברה' בן ע"ה שנה בצאתו מחרן עד סיום הפרשה. דהנה לכאורה יש להבין עוד ב' דברים אחר באור כל הנ"ל. הא' למה לא זכו בנ"י לקבלת התו"מ בה"ס עד שנכנסו תחלה בעול גלות מצרים בעבודה קשה בחומר ובלבנים דוקא כידוע מאחר שלפי כל הנ"ל הרי זכו ישראל למצות בגשמיות מצד הירושה מאבות שהכינו להם הכל בעובדות שלהם כנ"ל ומפני זה הקדים משה לכתוב ספר בראשית שנק' ספר הישר כנ"ל. והב' מדוע לא נמול אברהם עד היותו בן צ"ט שנה להיות שמו אברהם בה"א דוקא כנ"ל אחר שכבר צוה לו ה' לך לך מארצך כו' שזהו ענין הגלוי מן ההעלם שבעצמות כנ"ל בהיותו בן ע"ה שנה היה לו לצוות אותו מיד על המילה ולהיות נק' שמו אברהם בה"א ומדוע נמשך הזמן כ"ד שנה מע"ה עד צ"ט כו'. ולפי המובן מכל הנ"ל הרי ודאי כל היח"ע דאברהם שבהיותו בשם אברם לא היו באים לגלוי כלל למעלה בלא ה"ח דה"א דאברהם וא"כ יפלא יותר מה שנזכר בתורה המסעות שלו בא"י במ"ש כאן ויעבור אברם[19] בארץ כו' וירא ה' אל אברם כו' ויסע אברם כו' וכן כשעלה ממצרים וילך למסעיו[20] כו' עד ויקרא שם אברם בשם ה' אחר שלא נעשה ע"י קריאתו בחי' גלוי מן ההעלם כאשר שמו אברם עד שנק' אברהם דוקא (רק בהכנסת אורחים לא סיפר עליו עד שמל א"ע). אך כ"ז יובן עפ"י הקדמה אחת הנ"ל בענין המצות שקיים אברהם אפי' ע"ת כו' אע"פ שלא היה בא"י ובזמן ב"ה שכמה מצות תלויות בהן כו'. אלא הענין הוא שכל המצות קיים ברוחניו' ולא בגשמיו' כנ"ל. וד"ז צריך באור איך שייך לומר מצות ברוחניות ולא בגשמיות כו'. אך הענין ידוע שיש

מצות הרוחניות למעלה שנק' מצות הוי"ה ממש בבחי' האצי' (וכמו שאו' מצותי ואנו אומרים אשר קדשנו במצותיו כו') אך מה שאמר באברה' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ושמרו דרך הוי"ה ממש לעשות צדקה ומשפט כו' משמע מצות בגשמיות ואפשר להיותו שרש ומקור לצדקה ומשפט שיעשו בניו בגשמיות כנ"ל זהו אשר יצוה את בניו כו'. והענין הוא כידוע בע"ח דעיקר ושרש כל המצות למעלה היינו רק להמשיך תוס' אורות בכלים דאצי' כמו במצות ת"ת להמשיך תוספת אור דא"ס בחכמה שהוא חכמה מוחא ובמצות צדקה להמשיך תוס' אור א"ס בחסד דרועא ימינא כו' וכה"ג בכל המצות שנק' רמ"ח אברין דמלכא כידוע. אך לכאורה אין לזה הבנה כלל דהלא כבר נאצלו כל אורות דאצי' בכלים מכלים שונים ונמשך גם תוספות אור בכלי מעצמות המאציל כמשל שלהבת הקשורה בגחלת וכחפירות שמקבלים מן הנהר כו' וא"כ מהו ענין המצות למעלה ברוחניות שעי"ז דוקא נמשך תוס' אורות בכלים כו' וגם למה נק' מצות הוי"ה ברוחניות דאצי' להוסיף אורות בכלים ע"י מעשה התחתונים דוקא אחר שבלא"ה נמשך תוס' אורות בכלים כו' וגם א"כ מהו ההפרש בין קיום המצו' דאבות ברוחניות בעובדות שלהם לקיום המצות שלנו בגשמיות כו' וד"ל:

(מא) **אך** הנה התירוץ לזה ידוע דאורות דאצי' נאצלו מעצמו' המאציל בבחי' צמצום ומדה עפ"י מאמר קו המדה' הידוע שהוא מה ששיער בעצמו בכח איך שיהיה בפועל ועד"מ הבונה בנין שיומדד בו הרצון ושכל ומדות באופן בנין זה בדקדוק ושיעור בעצמו לא יוסיף ולא יגרע אופן ציור הבנין ואז ממילא נעשה כן בגלוי הרצון ושכל ומדות להביא לידי מעשה הבנין בפ"מ וכן במע"ב בי' מאמרות שנתגלה ההעלם של הרצון וחכמה ומדות שבעצמות בדקדוק ושעור ששיער בעצמו איכות אופן הבנין של עולם הגשמי וכך עד למעלה מעלה שע"ז נא' כי אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) גם בעולם האצי' באיכות אופן גלוי ע"ס כמו שהן בהעלם העצמות הכל היה ע"פ מדה ושעור ששיער בעצמו תחל' ולפ"ז כאשר צריך להיות תוס' אור חדש באבי"ע אשר לא היה כזה בתחלת השעור והמדה שנק' קו המדה (כאמת הבנין ממש שמודד איך וכמה וכמ"ש (ישעי' מ, יב) מי מדד' בשעלו מים כו' וכמ"ש במ"א) אזי יש בזה ב' אופנים א' שיהיה התעוררות אור חדש הזה מעצמות המאציל ממש בע"ס הגנוזות בהעלם העצמו' תחלה וממילא יומשך כן בגלוי דע"ס דאצי' ומשם לבי"ע כמו לנשמות בג"ע עד עוה"ז השפל לשנות טבע הבריאה דמע"ב שהן נסים ונפלאות כידוע או שיהיה גלוי אור האצי' בבריא' ביתר מכפי המדה כמו גלוי שכינה בנביאי' ובהיכל ק"ק או שיעלה מבי"ע לאצי' ביתר מכפי המדה וצמצום בבטול היש לאין כאליהו וחנוך שעלו למעלה ממש וכה"ג. והב' שיבא זה ע"י מעשה התחתונים דוקא שיעוררו לבחי' מהו"ע המאציל שיאיר בתוס' אור מרובה על העיקר באצי' מלמעלה גם מן הרצון והתענוג שהיה בהעלם העצמות תחלה להוסיף אור חדש ברצון ותענוג הקדום וגם בחכמה הקדומה וממילא יומשך אור חדש זה בכח"ב ומדות דאבי"ע כו' וד"ל:

(מב) **והנה** אופן זה שמתחדש מן העצמות ממש ע"י מעשה התחתוני' להוסיף אור חדש בבחי' חפץ חסד הראשון ששיע' בעצמו בכח כו'. הנה זהו ע"י מצות מעשיות שלמט' אחר מ"ת לישראל כמו ע"י מצות ת"ת לשמה למטה שהוא לשם התור' עצמה היינו להוסיף אור חדש מעצמו' המאציל באור החכ' שבהעלם עצמותו שיבא לידי גלוי אור בכלי החכמה דאצי' שהוא חכמה מוחא להאיר בחכמה שבתורה דוקא בפרטי המדות כמו בסדר זרעים נמשך ע"י למוד בדבור בסדר זה תוס' אור חדש בבחי' אור החסדי שבחכמ' שבתור' שמאיר בכלי הוא סדר זרעי' בתוס' אור רב (וממיל' נמשך תוס' אור בחסד דאצי' לצורך בנין העולמות או להשפיע לנשמות ומלאכי' עד חסד הגשמי למטה כמו אם לא בריתי כו' (ירמי' לג, כה) ע"י סדר שני נמשך אור חדש במדה השניה דחכמה וכך כל ו' סדרי משנה ולמעל' היינו ו"ק דח"ע דתש"מ וכ"ה ע"י מצות הצדקה למטה נמשך תוס' אור חדש מבחי' העצמות ממש דהיינו מבחי' חסד דא"ס עצמו באור חסד דז"א להשפיע למל' כו' בתוס' אור רב ועד"ז הן כל מעשה המצות שהן רק להוסיף אורות באצי' מעצמות א"ס ממש שלמעלה מקו המדה הנ"ל וד"ל:

(מג) **והנה** כאשר קיים אברהם כל התו"מ ברוחניות כנ"ל היינו בבחי' ממוצע בין ב' האופנים הנ"ל דהיינו שע"י העובדו' שעש' א"א למט' במס"נ ובדביקו' אמיתית לעצמות א"ס ב"ה ממש עשה התעוררות חדשה בעצמות המאציל להיות מתעורר מכח עצמו להמשיך תוס' אור חדש בכל ההשתלשלות דע"ס שבהעלם ובגלוי בקו"ח באבי"ע כנ"ל כמו בחסד ואהבה רבה דאברהם למטה נתעורר אור חדש בבחי' חפץ חסד הראשון להאיר תוס' אור בכח"ב ומדות שבהעלם העצמות להיות תוס' אור באבי"ע כו' וכן ע"י עובדות דיצחק ביראה ופחד כו' שכל זה הוא ענין קיום התו"מ ברוחניות דהיינו בבחי' או"כ דאצי'. ובזה יובן יותר הטעם שצוה לו ה' לך לך מארצך כו' דהיינו לפי שצריך לקיום התו"מ ברוחניות דאצי' להוסיף אור חדש מעצמות המאציל כנ"ל ושיבא גלוי האור בכלים דוקא וכמו בחכמה מוחא חסד דרועא כו' כמו במצוה שלמטה ע"כ א"א כ"א שיצא בעצמו מבחי' ההעלם וצמצום הראשון שהוא השעור דקו המדה הנ"ל בבחי' הגלוי ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון כמ"ש למעלה ולזאת צוה לו על התעוררות זאת בכלל עכ"פ באמרו לך לך כו' וד"ל:

(מד) **אך** הנה באמת זה הצווי היה רק על בחי' קיום התו"מ ברוחניות דאצי' להאיר בתוס' אורות בכלים בג' הקוין דאצי' (שזהו הנק' מצות הוי"ה למעלה או מצותי ממש כנ"ל) שיאירו ביתר מכפי הצמצום הראשון דאע"פ שמאיר לפרקים תוס' אורות בכלים זהו הכל ע"פ קו המדה מהתעוררות דחפץ חסד הראשון משא"כ ע"י עובדות דאבות נמשך ביותר כנ"ל וזהו הקיום דתו"מ ברוחניות להוסיף אורות בכלים למעל' הוא כמו הקיום דתו"מ בפנימית כמו שהוא בבחי' האצי' ממש דאיהו וחיוהי חד כו' (שהוא בבחי' הסוד וטעם שבהם שנק'

טעמי תו"מ שיתגלו לע"ל ע"י משיח (וכמו בג"ע עכשיו כו') אבל כדי שיהי' קיום התו"מ בגשמיו' דהיינו שיומשך ויתלבש האור בכלי למטה בעשיה גשמית ע"ד התלבשות האור העליון דאצי' בכלי שלה דאצי' בתוס' אור כנ"ל (עפ"י התור' דאצי'). והדוגמא לזה התלבשות ח"ע הפנימית בפ' קדש דתפלין ול"ב נ"ח דמקיף העליון בל"ב חוטין שבציצית וכה"ג בכל המצות במצות צדקה ות"ת שמתלבשים למטה בגשמיות ממש הנה לזה לא היה הצווי אל אברם לך לך מארצך כו' כי לא ניתן לו יכולת הזה להביא ולהמשיך יח"ע דאצי' שבמצות הרוחניות גם למטה בגשמיו' כ"א לפ"ע העלאת מ"ן שלו מלמטה ע"י דביקות ומס"נ שלו בתמידות לעצמות א"ס ב"ה שאין זה גורם רק הוספו' אורות בכלי' דאצי' ברוחניות לבד אלא ישראל דוקא הוא שקבלו זה בשעת מ"ת כידוע וכמ"ש ושמי הוי"ה לא נודעתי להם שהוא מצות הוי"ה שבאו למטה בגשמיו' ששרשם עליון יותר כמשי"ת ומה שיכלו ישראל לקבל תו"מ בגשמיות לא היה רק מחמת עול גלות קשה שהיה להם במצרים בעבוד' קשה בחומר ובלבנים שמררו את חייהם ממש (שמחמת עוצם השפלות שנק' עמ"ת[יז] הוא שזכו להיות נמשך להם תו"מ משרשם העליון ביותר בחי' עו"ר[יז]) אבל לא מחמת שירשו כח זה מן האבות דאין אבות סימן לבנים להוריש להם ירושה כנ"ל רק במה שהיה בכחם בעובדות שלהם שהוא קיום התו"מ בפנימיות ברוחניות דאצי' לבד אבל מה שלא זכו האבות בעובדות שלהם שהוא קיום תו"מ בגשמיות איך יורישום לבניהם וע"כ הוצרכו ישראל להיות בגלות מצרים כדי שיזכו לקבלת תו"מ בחצוניות דוקא וד"ל:

(מה) **ובזה** מתורץ הקושיא הא' למה לא זכו ישראל לקבל' תו"מ עד שנכנסו בגלות מצרים (וז"ש וארא[יז] אל אברהם כו' ושמי הוי"ה כו' וגם אני שמעתי את נאקת כו' וגם הקמתי כו' דע"כ זה שזכו ישראל מצד הגלות כבר הכינו להם האבות ליתן ירושה דא"י לבנים לפי שקיימו התו"מ ברוחניות דאצי' עכ"פ וכנ"ל בענין זה ספר תולדות אדם דהיינו ס' הישר דבראשית דזה עצמו שהתו"מ שרשן בעצמות א"ס ממש בבחי' המדה ושעור לנטיה דימין ושמאל כו' הנה נמשך מהעלם העצמות לגלוי ע"י האבו' כנ"ל בענין ראה ויספרה הכינה וגם חקרה כו'). אך הנה עדיין דבר זה צריך טעם ובאור למה לא זכו האבות לקיום התו"מ גם בחצוניות כמו שזכו בקיום התו"מ ברוחניות ופנימיות הלא יש בכלל מאתים מנה[יח] וחצונית נכלל בפנימית כו'. אבל כללות שרש הענין הזה מובן מתוך כלל הנ"ל שיש שרש לחצונית למעלה יותר משרש של הפנימי' כנ"ל בענין נובלו' חש"מ תורה דלשבח קאמר ומקוצו של י' התחתון שעשה צורת ה"א בהתפשטות הוא קוץ העליון שלמעלה מגופו של נקודה די' דחכמה עצמה שאין בה כח זה להתפשט בבינה כו' והוא עפ"י כלל הנ"ל דכל הגבוה גבוה ביותר ירידתו למטה לבא בהתלבשות החצונית ביותר דוקא וכמו משלי שלמה ומשלים דר"מ כו'. וכה"ג יובן ג"כ בענין המצות שמן ההכרח לומר דכל שהאור והשפע דרצה"ע בא למטה בלבוש דחצונית דחצונית ביותר שזהו ההוראה על עוצם רוממות ערך האור הזה שהוא בא ממקום גבוה מאד נעלה דהיינו מבחי' פנימית שבפנימית ביותר כו' משום דלפ"ע כח רוממות האו' בשרשו העליון כך ממש ערך כח ירידתו למטה מטה ביותר ואם אינו גבוה כ"כ אין בכחו לירד למטה מטה כ"כ כו'. ולפי"ז הרי יובן ממילא בקיום התו"מ בחצונית ובגשמיות דדצ"ח בצמר דטלית וקלף דתפלין וסכך דסכה וכה"ג דבחי' נוגה דעשי' מזה הוראה הגדולה על בחי' האור העליון הגנוז בהם שהוא רצה"ע שהוא בא ממקום גבוה ביותר שהוא מבחי' הפנימיות דפנימיות דהיינו מבחי' פנימית דפנימית הכתר העליון שבו שורה פנימית דפנימית מעצמות א"ס ב"ה שהוא גבוה הרבה גם מבחי' אור הכתר עליון דאצי' שהיה מאיר ביח"ע דאצי' בע"ס או"כ ע"י עובדות דאבות שנק' קיום התו"מ ברוחניות ופנימית הנ"ל כי מאחר שלא היה ביכולת יח"ע שלהם לירד ולבא למטה בהתלבשות חצונית בעשיה גשמית ממש כ"א ברוחניות באצי' לבד הנה מזה יש הוראה גמורה שאין האור העליון שהיה מאיר ביח"ע שלהם בא ממקום גבוה כ"כ לפי כלל הנ"ל וד"ל:

(מו) **ולזה** הטעם יובן מה שלא זכו האבות למצות בחצוני' כי אע"פ שגם בשביל קיום התו"מ ברוחניות צוה לו ה' לך לך כו' שיומשך אור עליון מעצמות המאציל מהעלם לגלוי למעלה מכפי המדה וצמצום הראשון דהשתלשלות הקדומה אבל בשביל קיום התורה בגשמיות הרי הוצרך שיבא האור ממקום ומדרגה גבוה הרבה יותר שבעצמות המאציל מטעם כלל הנ"ל וכמו שיבא התלבשות האור דחכמה עלאה בפ' קדש בקלף גשמי הוצרך שיבא האור מלמעלה מבחי' אור דח"ע דאצי' מאחר שנמשך ונתלבש גלוי זה בחצונית כ"כ בקלף גשמי מזה הוראה גמורה ששרש גלוי זה הוא מלמעלה ממקור ההשתלשלות (שאין העלאת מ"ן במס"נ בעובדו' מגיע לשם כלל כעובדא דמקלות דיעקב שהן ענין התפלין ממש כמ"ש בזהר[יז] שלא בא האור העליון במקלות ממקום גבוה כ"כ כמו בתפלין שלנו כו') אשר שם גם החכמה דאצי' בחי' עשיה יחשב כי אצי' ועשיה שוים שם[יז] ממש וע"כ גם בקלף הגשמי יוכל להתלבש כי גם בחי' רוחניות דח"ע ערך אחד הוא עם האותיות דפ' קדש שבקלף גשמי לגבי מדרג' המקיף העליון הכללי שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות דקו"ח והן בחי' עגולי א"א[יז] שסובבים ומקיפים עד רגלי העשיה בהשוואה אחת ממש ואין חלוקי מדרגו' בהשתלשלות דאבי"ע רק בבחי' א"פ דיושר אבל בבחי' העגולים דמקיפין אין חלוק מדרגות כלל בין עליון לתחתון אצי' ועשי' שוין כו' והוא בחי' מקיף הכללי שמקיף לד' עולמות דאבי"ע בשוה ממש כידוע וד"ל:

(מז) **וזהו** הטעם ג"כ שלא נמול אברהם עד שנעשה בן צ"ט שנה דוקא אע"פ שכבר נצטוה בהיותו בן ע"ה שנה לך לך מארצך כו' בשביל קיום התו"מ ברוחניו' עכ"פ כנ"ל שזהו עכ"פ גלוי ההעלם מן העצמות ביותר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו"ח כו'. אמנם אין זה הצווי רק בשביל היח"ע דאצי' לבד שנק' קיום התו"מ למעלה ברוחניות לבד שאין האור הזה בא מפנימית דפנימית כ"כ כמו שנמשך בשביל

קיום התו"מ בחצונית ובגשמיות מטעם כלל הנ"ל ע"כ כל משך זמן כ"ד שנה הללו שמע"ה עד צ"ט היה הכל כל עובדות דאברהם לייחד יח"ע באצי' (כאדה"ר בג"ע קודם החטא דכתיב ויניחהו בגן עדן' לעבדה להוסיף אורות באצי' וכה"ג). אך כדי שיהיה מזה הכנה לבנים להיות קשר וחבור מאצי' לבי"ע לזאת נצטווה על המילה בהיותו בן צ"ט שזכה אברהם לקיום מצות מילה בגשמיות בבשר ערלתו ולא מקודם לכן כי עד היותו בן צ"ט לא היה ביכולתו רק לקיים התו"מ ברוחניות בבחי' הפנימיות כמו שהן למעלה באצי' לבד רק בהיותו בן צ"ט שנה ניתנה לו מצות המילה בלבד שיקיימנ' בגשמיות ולא שאר מצות זולתה כמצות תפלין וצצית ושבת וכה"ג (אע"פ שבודאי היה שומר את השבת כהלכתו כמ"ש אשר שמע אברהם בקלי כו' ועשה צדקה ומשפט וצוה לבניו לעשות צדקה ומשפט כו' מ"מ הרי לא נצטוה ע"ז (רק בז' מצות ב"נ על עכו"ם ג"ע וש"ד כו' וכמו שאמרו (ע"ז יד, ב) עכו"מ דא"א ד' מאות פרקי הוה כו') והטעם שלא נתנה לו רק מצו' מילה לבד לאות ברי' עול' כו' הענין הוא כדי שיהיה קשר וחבו' לקיו' התו"מ ברוחניו' דאצי' עם התו"מ שבגשמיות ואע"פ שכבר זכו ישראל לקיום התו"מ בגשמיות ע"י הגלות דמצרים כנ"ל אבל לא היה נעשה ע"י המצות בגשמיות יח"ע ברוחניות דאצי' כי אין חבור וקשר כלל לתחתונים עם העליונים רק כפי המדה וצמצום הראשון כנ"ל אבל ע"י האבו' הרי היה קיום התו"מ ברוחניות ופנימיות באצי' וע"כ מצד שהאבות סימן לבנים יכלו להוריש זה לבניהם דהיינו כאשר יזכו ישראל לקבלת התו"מ בגשמיות יהיה נעשה ע"ז יח"ע באצי' בפנימיות וזכות אבות זה ודאי ירשו בנים מן המוכן שכבר הכינו להם האבות כנ"ל (במשל ירושת הבן מאשר הכין לו האב כו'). ומזה הטעם הוא שניתן לאברהם מצות מילה דוקא בגשמיות בגופו שאם לא היה אברהם נמול בגשמיות לא היה חבור וקשר לקיום התור' ברוחניות עם קיום התורה בגשמיות בישראל ולא היה מועיל ירושת הבנים מאשר הכינו להם האבות במעשיהם למעל' אחר שאין חבור לתחתונים עם העליונים כנ"ל. אך לאחר שנמול אברהם בגשמיות הרי ע"ז ירד גם עליו מאור ושרש דתו"מ בגשמיות עכ"פ דרך כלל במצות מילה זו שהיא אות ברית בכללות ואז כאשר הוליד אברהם ליצחק בהיותו מהול כבר היה בו הארה זאת ויצחק נולד מאור שפע זו ממש בהולדו מטפה ראשונה שיצאה מבריתו של אברהם שהיה מהול באות הברית קדש שהרי אברהם נמול בן צ"ט והוליד ליצחק בהיותו בן מאה והוטבע בנפש יצחק שנולד באור העליון הזה שבמצות מילה ויצחק הוליד ליעקב כשהיה מהול בן ח' ימים שמל אותו אביו אברהם עפ"י דת התורה ובזה היה נפש יעקב יותר שלם ונק' איש תם יושב אוהלים (בראשית כה, כז) דתושב"כ ושבע"פ כו' כי היה שלם בשלמות דאברהם ויצחק בבחי' קו האמצעי דתורה כו' בבחי' החבור דתורה הרוחניות עם התורה הגשמיות וכמ"ש ויקם עדות ביעקב דוקא וזהו מה שהוריש יעקב לי"ב שבטים בניו והמשיך גם בהם הארה השלמה הזאת שבמילה ולהיות חבור וקשר זה מסתעף מהרוחניות לגשמיות בתו"מ שיקבלו במ"ת שמסבת ירושה זאת במילה הוא שיכלו בנ"י לקבל תו"מ בגשמיות ושיהי' לקיום זה חבור וקשר גדול עם קיום הרוחני לפי שירשו מאבותיהם חבור זה דרך כלל עכ"פ ע"י מצות מילה דאברהם שהוליד ליצחק מברית מהול שקיים בגשמיות כנ"ל ואם לא היה אברה' מקיים מצות מילה בגשמיות גופו לא היה יצחק נולד מברית מהול ולא היה קשר וחבור זה כלל דאע"פ שבודאי היה אברהם מל את יצחק בהמול א"ע בהיותו בן מאה שנה אבל הרי היה נפסק הקשר וחבור מן הקיום הרוחני עם קיום הגשמי במה שהי' יצחק נולד מברית בלתי מהול בגשמיות שלא היתה מצוה בגשמיות נמצאת עדיין באברהם. ואמנם לזה נצטוה אברהם לימול א"ע שנה אחת קודם שהוליד את יצחק שמילה זאת לצורך הולדת יצחק היתה כדי שיהיה קשר וחבור ע"ז להוריש לבניהם אחריהם בחי' קשר וחבור דיח"ע ברוחניות עם המצות בגשמיות ולכך נצטוה אברהם במצות מילה בלבד ולא בשאר מצות זולתה להיותה בבשר גופו ובברית דוקא שיולד ממנו יצחק כנ"ל וד"ל:

(מח) **ועם** כל הנ"ל הרי מתורץ הקושיא הנ"ל מדוע לא נימול אברהם עד היותו בן צ"ט שנה כי עד אותו זמן היתה כל עבודתו רק ביח"ע הרוחניות שנק' קיום התורה ברוחניות לבד וע"ז נצטוה לך לך כו' והן הכ"ד שנה שעד היותו בן צ"ט. אך בשביל תולדות יצחק ויעקב להוריש לבניו ענין הקשר וחבור דקיום הרוחני בקיום הגשמי הוא שנצטו' בהיותו בן צ"ט על מצות מילה שיקיים רק מצוה אחת בגשמיות בגופו ובברית דוקא מטעם שע"ז יהיה חבור לרוחניות המצות עליונות במצות הגשמיות שיעשו בניו כל ימי עולם כנ"ל וד"ל:

(מט) **ובכ"ז** יובן מה שמצינו בדברי רז"ל בטעם שלא זכה אברהם למצות בגשמיות לפי שיצא ממנו ישמעאל ויצחק לא זכה מפני שיצא ממנו עשו רק יעקב לפי שהיה איש תם ושלם בתולדות י"ב שבטים שבטי יה כו' ע"כ זכו בניו לקבלת התורה בפ"מ כו' (ע"י שקבלו עול גלות דמצרים בחומר ולבנים שנשתתף בזה גם יעקב אביהם באמרו (שם מו, ד) אנכי ארד עמך מצרימה כו') והענין הוא מובן עפ"י הנ"ל דאברהם קודם המילה היתה כל עבודתו רק למעלה ברוחניות לבד ולכך היה יכול לצאת ממנו ישמעאל בחי' מותרי החסדי' דקדוש' ואיך יכול אור הפנימי' דפנימית שבמצות הגשמיות להתלבש למטה כי היה גם יניקה לחצוני' שהן מפסולת חסד כו' שהוא ישמעאל חסד דק"נ' וראייה שהחזיר' על כל האומו' ולא קבלוה לפי שלא רצה ה' בקבלתם כלל כמ"ש וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן (דברים לג, ב) לפי שאין התו"מ בפ"מ ניתן רק לישראל עם סגולתו והוא מפני שיצאו מיעקב שלא היה בו גם למטה שום נטיה לחוץ בבחי' מותרות כלל ולא כיצחק שאע"פ שנולד אחר שמל אברהם א"ע מ"מ יצא ממנו עשו בחי' פסולת הגבורות הקשות כמ"ש (בראשית כה, כה) ויצא הראשון אדמוני כו' ונא' בו (שם כז, מ) על חרבך תחיה כו' אבל יעקב היה שלם בשלמות דאדם העליון בבחי' הפנימיות ממש שלזה נק' איש תם כו' שלא יצא ממנו לחצונים כלום והיינו

בחי׳ קו האמצעי שנק׳ בריח התיכון כו׳ שעולה עד פנימית הכתר כו׳ וע״כ הוליד י״ב שבטים וזכו בניו לקבלת התו״מ בפ״מ ששרשן עליון הרבה יותר מקיום התו״מ ברוחניות כנ״ל וד״ל. וא״כ מזה המאמ׳ דמטעם שיצא ממנו ישמעאל לא זכה לקיום התו״מ בגשמיות אע״פ שכבר זכה לקיום הרוחני׳ א״כ יש הוכחה גמורה ששרש המצות במעשה הגשמיות יותר עליון מן קיום תו״מ ברוחניות וע״כ לא זכה לקיום הגשמיו׳ לפי שיצא ממנו ישמעאל וכן יצחק לפי שיצא ממנו עשו כו׳. ואמנם עכ״ז בשביל שיצא ממנו יעקב בבחי׳ תם כנ״ל שיוריש לבניו קיום התו״מ בקשר וחבור אחד עם הרוחני כנ״ל הוצרך אברהם לימול א״ע דוקא קוד׳ שיוליד ליצחק מטעם הנ״ל כדי שיהיו בנ״י יכולים לקבל התו״מ בחיצוני׳ ולהיו׳ לקיום הזה קשר וחבור עם קיום הרוחני להוסיף אורות באצי׳ בכל מצוה מן המצות שיעשה כ״א מישראל בכל דור מטעם הנ״ל וד״ל:

(נ) **ובכ״ז** יובן הפסוק כי הוא עשנו ולא אנחנו (תהלים ק, ג) וישי׳ קרי וכתיב הקרי ולו בוי״ו והכתיב ולא באל״ף. דהנה מ״ש כי הוא עשנו הוא זה ל׳ נסתר היינו בחי׳ עצמות אא״ס שבפנימית הכתר שהוא אות האל״ף שנק׳ אלופו של עולם כו׳ וכידוע בסדר הא״ב האל״ף הוא בבחי׳ הכתר[11] והבי״ת בבחי׳ החכמה[12] כי כמו שהאל״ף הוא ראש לכל האותיות כך הכתר הוא ראש ומקור לנאצלים[13] כידוע. ובאור הענין הנה ידוע דישראל עלו במחשבה[14] שהוא פנימית הרצון ותענוג העצמי כו׳. ואמנם ירדו הנשמות למטה בגופים בעה״ז וכמו אתה נפחת ביי[15] כו׳ וזהו כי הוא עשנו כמ״ש (ישעי׳ מג, ז) בראתיו יצרתיו אף עשיתיו בראתיו במחשבה כו׳ ולפי שנעוץ תב״ס דוקא ע״כ על בחי׳ העשי׳ דוקא אמר כי הוא עשנו ולו אנחנו כו׳. ויובן זה ע״פ כלל הנ״ל דכל הגבו׳ גבוה יותר יותר יורד ומשפיל א״ע למטה יותר וכך בבחי׳ מקיף דכתר הכללי שמקיף לד׳ עולמות דאבי״ע להיותו למעלה מכל ההשתלשלות דאבי״ע ביכולתו להשפיל א״ע למטה מטה מכל ההשתלשלות דאבי״ע וכמו העיגול ממש שסובב למעלה ולמטה בהשואה אחת ממש ולמעלה הוא בתכלית הרום ולמטה בתכלית העומק וכמו (דברים לג, ז) ומתחת זרועות עולם וכתיב (תהלי׳ קיג, ה. ו) המגביהי לשבת המשפילי לראות כו׳ וכן אמר (דברים ה, לט) בשמים כו׳ כידוע וגם כאן להיות שמסיים בפסוק זה עמו וצאן מרעיתו לפי שמצד הנשמה נק׳ בנים כמ״ש כי הוא עשנו כנ״ל ואומ׳ אבינו ומצד התלבשות הנשמה בגוף שהוא בחי׳ יש נפרד או׳ מלכנו[16] שנק׳ מלך על עם נפרד ממש כו׳. ולכאורה אין לך ירידה גדולה מזו לבחי׳ עצמות המאציל שהוא בחי׳ מקיף הנ״ל להיות מלך על עם כו׳ להיות אנחנו עמו וצאן מרעיתו על יש נפרד כנשמות בגופים חומריים כ״כ. אך לזה תירץ בתחלת הפסוק כי הוא עשנו פי׳ בחי׳ עשיה דנשמות ישראל גם בהיותם בגופים הרי שרשם נעשה ונמשך מבחי׳ הוא שהוא בחי׳ האל״ף דפנימית הכתר שמקיף לכל ההשתלשלות דאבי״ע ומתעגל עד למטה כמו למעלה מתחלה לסוף הכל בהשואה אחת ממש לפי שכל הגבוה יותר בעמ״ר משפיל א״ע למט׳ יותר בעומק תחת וע״כ יכול להיות שאנחנו כמו שהנשמות בגופים עמו וצאן מרעיתו ממש מלך על עם נפרד ממש מאחר שהוא נבדל בערך לגמרי מכל סדר ההשתלשלות דאבי״ע הרי מעלה ומטה שוין לפניו ממש וראייה מן העה״ב שיבא בגלוי למטה ממש כמו למעלה כידוע וזהו כי הוא עשנו בבחי׳ עשיה למטה כמו שהנשמות עלו במחשבה למעלה ממש בלי שנוי כלל וכלל וד״ל:

(נא) **וזהו** ענין הקרי וכתיב בתיבת ולו ולא כנ״ל דהנה פי׳ ולו בוי״ו היינו בחי׳ הוי״ו דז״א[17] דאצי׳ שהן בחי׳ המדות שמשם הוא שרש ומקור של נש״י שנולדו מבחי׳ יחוד זו״נ כמו אור זרוע לצדיק[18] עליון כו׳ (וכמ״ש בחמץ (שמות יב, טו) ונכרתה הנפש ההואי[19] מיום הראשון עד יום השביעי שהן ז׳ מדות דזו״נ דאצי׳ כו׳) וזהו ולו אנחנו (והן בחי׳ עצם המדות שהן ו״פ וי״ו שהוא ל״ו[20] כידוע) אבל באמת אין עיקר וראשית מקור התהוות הנשמות ממדות דאצי׳ שבאים בדרך יחוד להוליד הנשמות אלא מקור הראשון הוא בבחי׳ האל״ף דכתר שהוא בחי׳ א״א דאצי׳ וכמ״ש בתחלה כי הוא עשנו כו׳ (והוא בחי׳ אנפי רברבי שמשם מקור הראשון לתולדות המדות דז״א שנק׳ אנפי זוטרי[21] שלמטה מן השכל כמ״ש (משלי ל, ד) מה שמו ומה שם בנו כו׳) וזהו ולא באל״ף והכוונה הוא דשניהם אמת לו ולא לו בז״א ולא בא״א ומשניהם יחד הוא מקור ושרש נש״י דהיינו מבחי׳ הארת אור א״א בז״א מאל״ף דכתר בוי״ו דז״א שזהו מבחי׳ האין וההעלם דכתר לבחי׳ גלוי דיש דמדות כו׳ ואע״פ שהן ב׳ הפכי׳ דאין הוא בלתי בא בגלוי יש ומציאות כלל וזהו ולא בלאו שקדם להן ולו הוא אשר בא בגלוי יש מאין באצי׳ כמו המדות דז״א ומאצי׳ לבי״ע כו׳ (עד נפש דעשיה שהוא מכלים החצונים דז״א כו׳) אך לזה הקדים בתחלה במ״ש כי הוא עשנו שהוא בעצמות המאציל שבפנימיות הכתר בכלל ששם שוין בחי׳ ההעלם דאין עם בחי׳ היש דמדות שזהו לו ולא לאו והן צמצום והתפשטות יחדיו ישכנו שם ואינם ב׳ הפכים כלל והטעם ידוע במה שאמ׳ על בחי׳ אא״ס שבפנימית הכתר בכלל דאיהו תפיס בכ״ע[22] ולית מאן דתפיס ביה כלל הרי יש כאן ב׳ הפכים בנושא א׳ דנתפס בכ״ע ואינו נתפס כלל שהרי אמר למת״ב[23] כו׳ ושניהם אמת דאע״פ שנתפס בכ״ע אין לעולמו׳ תפיסה ביה כמארז״ל (מד״ת פ״צ, י) הוא מקומו של עולם[24] ואין העולם מקומו (וזהו (ש״א ב, ג) ולא נתכנו עלילו׳[25] ולו נתכנו קרי וכתיב ג״כ כי מצד דאיהו תפיס בכ״ע ולו בוי״ו ומצד דלמת״ב ולא באלף ואמנם לו ולא זה שניהם כאחד הוא משום דבשעה שנתפס למת״ב כלל) וכ״ה גם כאן בלו ולא אנחנו דמצד דאיהו תפיס בכ״ע אמר ולו בוי״ו דהיינו במדות דז״א שנמשך ממדות דא״א בבחי׳ גלוי ההעלם מאין ליש בבי״ע כנ״ל ומצד פנימית אור הכתר שלמעל׳ מכל ההשתלשלות דאבי״ע ולא באל״ף משום דלמת״ב ושניהם כאחד הוא ואינם ב׳ הפכים כלל משום דבעצמות המאציל שניהם שוים העלם וגלוי כו׳ וע״כ גם כשנתפס למת״ב[26] כמ״ש במ״א וזהו ולו ולא שניהם יחדיו ישכנו כאחד והוא לפי שהוא עשנו שהוא מבחי׳

פנימית ועצמות דא"ס שבפנימית הכתר כנ"ל וד"ל וכ"ז מצד שבא האור מעצמות הא"ס שנבדל בערך מכל ההשתלשלות דהעלם וגלוי שבא להיות מקור להשתלשלות כנ"ל ע"כ יכול להיות בהתלבשות בעשיה כמו באצי' ממש והן נשמות שבגופים שאמר כי הוא עשנו בבחי' עשיה להיות עמו וצאן מרעיתו ממש כמו שהן בשרשן למעלה בעצמות המאציל ממש בהשוואה אחת מטעם כלל הנ"ל שכל הגבוה יותר יות' יוכל להשפיל א"ע למטה בלבושים החצונים ביותר. ובזה יובן ענין האל"ף דאנכי שהוא מצוה ראשונה די' הדברות נאמרה באלף דוקא כי ידוע דאנכי הוא בחי' פנימית הכתר' שאנכי מורה על אמתת אור העצמות ממש והוא כ"ף דאנכי דהיינו פנימית בחי' אין דכתר וכמ"ש במ"א דאין אותיות אני[2] וכמ"ש (ישע' מד, ו) אני ראשון שהוא בחי' הכתר כו'. ולהיות שבמ"ת בי' הדברות הרי נמשך האור דעצמות א"ס ממש לבא בהתלבשות למטה ממש בדברים גשמיים במצות הגשמיים בעשיה גשמית שזה א"א כ"א מכח העליון ביותר מכל ההשתלשלות דהעלם וגלוי כנ"ל ע"כ התחלת דבור הראשון היה באל"ף דאנכי דוקא שהוא פנימית הכתר כנ"ל וד"ל:

(נב) **והנה** עם כל הנ"ל מתורץ גם הקושיא הג' דלמה לא נזכר מעלת אברהם בחסד וצדקה שעשה בהכנסת אורחים רק אחר שמל א"ע כמ"ש בפ' וירא ולא קודם לכן רק בדרכי נסיעותיו בא"י נזכר בו מקודם המילה כמ"ש ויעבר אברם בארץ[3] כו' וקודם שבא לא"י עד היותו בן ע"ה שנה לא נזכר בו כל צדקה וחסד שעשה ולא כל מעשיו והילוכו כו'. הרי שיש כאן ג' מדרגות א' עד היותו בן ע"ה שנה והב' מע"ה עד צ"ט שהן כ"ד שנה והג' אחר היותו בן צ"ט לאחר המילה כו'. והענין הוא דמדרגה הראשונה כשהיה באור כשדים קודם שא"ל לך לך כו' אע"פ שכבר קיים שם כל התו"מ ברוחניות למעלה באה"ר ודביקות אמיתית וגייר רבים מעמי הארץ[4] כו' הרי היה כל יח"ע שעשה רק בהעלם בבחי' ח"ס שנק' אברם כנ"ל ע"כ לא נזכר מכל עניניו ומעשיו כלום עד שהיה בן ע"ה שנה שיצא מאור כשדים והוא מדרגה הב' שא"ל לך לך מארצך כו' שהוא להתעורר לבא מן ההעלם לגלוי באצי' עכ"פ עד שבא לא"י עלמא דאתגלייא אז נזכר בו כל נסיעותיו ואשר קרא שם בשם הוי"ה כו' כנ"ל ואע"פ שעדיין נק' בשם אברם כו' והן אותן כ"ד שנה עד שהיה בן צ"ט שנה שנמשך כל יח"ע מן ההעלם לגלוי מעצמות המאציל בע"ס דאצי' עכ"פ שנק' קיום הרוחני כנ"ל. והמדרגה הג' הוא כאשר נצטווה על המילה בהיותו בן צ"ט שנה שהוא בשביל קשר וחבור דקיום הרוחני דאצי' לבא בגלוי בבי"ע במצות הגשמיות להוריש לבניו כנ"ל וע"כ רק למצות מילה בלבד זכה לקיים בגשמיות מטעם הנ"ל ואז נק' אברהם בה"א שהן בחי' ה"ח הראשונים שבעצמות ממש שיכול לבא למטה ממש ע"כ נזכר בו אז מכל החסד בהכנסת אורחי' שלו שבא יח"ע שעשה למעלה גם למטה ממש והוא מ"ש בפ' וירא וכן מ"ש המכסה אני מאברהם[5] כו' כי ידעתיו את אשר יצוה[6] את בניו כו' ושמרו דרך הוי"ה לעשות צדקה ומשפט דהיינו מה שעל ידו נעשה קשר וחבור להמשיך יח"ע הרוחנית למצות הגשמיות וזהו שיצוה לבניו לעשות ולשמור דרך הוי"ה שלמעל' לבא למטה בגשמיות וזהו למען הביא ה' על אברהם כו' שזהו גלוי אלקות בא"י ע"י קיום התו"מ דבנ"י כו' ונמצא דג' מדרגות הללו הן בירידת האור למטה יותר שזהו מורה על עוצם מעלת האור בשרשו יותר כפי כלל הנ"ל והיינו שקיים היח"ע שהיה בהעלם דח"ס עד שהיה בן ע"ה שנה ואח"כ יצא לגלוי באצי' בכ"ד שנה הנ"ל ומצ"ט שנה ע"י המילה שירד האור יותר לקשר ולחבר אצי' בבי"ע כנ"ל וד"ל:

(נג) **ומעתה** יובן סדר דברי הפרשה הזאת בתוס' באור במ"ש ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך כו' אל הארץ אשר אראך שזה מבואר למעלה ויש בו ב' פירושים כנ"ל הא' כפי' הזהר מלמעלה למטה דהיינו מארצך בבחי' בינה סתימאה שמקבלת מח"ס וע"ז אמר לך לך מארצך שבחי' נקודה דח"ס דטמיר וגניז בבינה לבא מן ההעלם לגלוי למטה בבחי' המל' דאצי' סופא דכל דרגין דאצי' שהוא א"י כו' ופי' הב' שבס' לק"ת הוא להיפך שיעלה מלמטה למעלה בבחי' או"ח להביא ולהעלות מעולם הפירוד שנפל למטה דהיינו מארצך אור כשדים ויעלה משם לעולם היחוד בפנימית דבינה עלאה שז"ש אל הארץ אשר אראך שהוא א"י העליונה ה"א עלאה דשם הוי"ה כידוע ושני הפירושים אמת כנ"ל בפי' וילך למסעיו שהיה קשר וחבור מלמעלה למטה ומלמטה למעלה וכמ"ש אל המקום אשר היה אהלה כו' וכן בפי' אראך דקאי על א"י או על אברהם שני הפירושים אמת וכנ"ל וד"ל:

(נד) **ומעתה** יש להבין מ"ש ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך כו'. דהנה מה שלא אמר לו עד כה שיברכנו ויגדל שמו אע"פ שכבר היה ראוי לכך מצד מעשיו הטובים בכל יח"ע שעשה בעבודתו ותפלתו אבל היה הכל עדיין בבחי' ההעלם דח"ס הנ"ל אך כאשר יצא מההעלם לגלוי שז"ש לך לך מארצך כו' שאז יתגלו יח"ע שלו מעצמות המאציל באצי' בתוס' אור בכלים כנ"ל ע"כ אמר לו עכשיו דוקא ואברכך ואגדלה שמך למעלה בכל האורות העליונים מפני שיומשך מבחי' מל' דא"ס תוס' ברכה ע"י היח"ע הללו שנק' שמו הגדול ויתגדל שמך כשמו הגדול ממש כמו ענין יהא שמיה רבא[7] כו' כידוע והוא לפי שיומשך הכל בא"י שהוא הארץ אשר אראך ששם יהיה לגוי גדול ע"י בירור הניצוצות דתהו שנפלו שם מז' מלכין קדמאין כו' וז"ש ואעשך לגוי גדול ואברכך כו' עד והיה ברכה שיתברכו בו כל האורות ומדרגות העליונות ביחודים שתעשה למעלה מצד בחי' הבירורים דניצוצות דתהו שע"י עולים למעלה ומוסיפים תוס' אור גדול כמו הגרים אשר עשה וכל אשר העלה ממצרים כמ"ש ויעל אברם ממצרים[8] כו' ובפרט ע"י מצות מילה שנק' אב המון גוים[9] שז"ש והיה ברכה לעתיד וד"ל:

(נה) **וכל** ענין הברכה הזאת הוא בקו הימין חח"נ דוקא שמאיר בתוס' ברכה עליונה מעצמות המאציל

ע"י הצדקה וגמ"ח ובירור הניצוצות דתהו כו' וכמ"כ עכשיו בכל תפלה בג"ר שבה הרי בברכה הראשונ' שהיא לנגד אברהם[10] או' אלקי אברהם כו' אל עליון[11] גומל חסדים טובים קנה הכל[12] כמו ברוך אברם לאל עליון קנה[13] כו' וכמאמר ה' קנינים[14] הן אברהם קנין א' כו'. והענין הוא לפי שגמל חסדים טובים מחפץ חסד הראשון שנק' חסדים טובים שיורדים בה"א דאברהם למטה מטה ביותר מטעם כלל הנ"ל ע"כ קונה הכל להעלות כל הניצוצות דתהו מעולם הפירוד לעולם היחוד שנק' קנין מרה"ר לרה"י כו' ואח"כ זוכר חסדי אבות שהוא בחי' חסד דאברהם להיות גואל לב"ב למען שמו פי' למען שמו הגדול באה"ר שהיה נמשך ע"י אה"ר דאברהם להיות כריתות ברית זה לבניו לעולם וכמ"ש (ויקרא כו, מד) לא מאסתים כו' להפר בריתי אתם כו' שזהו ענין הברכה בפנימית לזכור חסדי אבות לבנים להיות יח"ע שבעצמות ממש למטה כמו למעל' ממש והוא בימי המשיח והעוה"ב והכל ע"י אהבה וחסד דאברהם וזהו ומביא גואל ראשון ואחרון לב"ב הכל למען שמו באהבה שז"ש כאן ואברכך ואגדלה שמך בכתר שם טוב דמשיח[15] שיהיה עליית המל' בבחי' מל' דא"ס ממש וכמו עד דוד הגדיל (ש"א כ, מא)[16] וכמ"ש במ"א ומסיים בברכה זו מגן אברהם שזהו נמשך מבחי' מקיף דכתר הכללי הנ"ל וכמ"ש אנכי מגן לך[17] שכרך הרבה מאד בחי' א' דאנכי הוא המגן ומקיף לחסד דאברהם כו' שכרך ע"י הבירור דניצוצות דתהו הרבה מאד בלי גבול מצד יתרון האור כו' וד"ל:

(נו) **וילך** אברם[17] כאשר דבר אליו ה'. פי' מיד שנתן לו ה' כח לצאת מן ההעלם דבחי' ח"ס הנ"ל הנק' שכל הנעלם מכ"ר כנ"ל תיכף הלך אברם בכח הזה דוקא מבחי' ההעלם שבעצמות ונתגלה אורו למטה בעולם דאצי' להוסיף אורות ויח"ע בגלוי מן ההעלם וז"ש וילך אברם כו' (ומ"ש כאש' דבר אליו ה' היינו שהלך רק כאשר דבר אליו ה' שלא נטה ימין ושמאל רק כפי שהוא באור אמתת עצמות המאציל כנ"ל בפי' אז ראה[18] כו'). וילך אתו לוט[19]. פי' לוט הוא גי' מ"ה[20] והוא בחי' אחוריים דשם מ"ה דאברם כידוע דאברם אבר מה[21] לאחר שנפרד לוט מעמו וכמ"ש וה' אמר אל אברם[22] אחרי הפרד לוט מעמו כו' ותחלה קוד' שנפרד לוט היה כלול באברם דקדושה כמו שבחי' האחוריים וחצוני' טפל ונכלל בפנימית ויוצא עמו יחד כו' וזהו וילך אתו לוט בבחי' אחוריים דשם מ"ה ממילא ומאיליו כו'. ובאור ענין לוט היינו בחי' הסיגים ופסולת דחכמה דקדוש' שנק' אור אבא בכלל ואב רם נק' ח"ס כמו שהחכמה בבחי' אין ומ"ה ממש ולוט הוא בחי' החצונית וסיגים שבחכמה והוא בחי' גבורות קשות שמסתעפים מכח הדין שבחכמ' כו' וע"כ נק' לוט לווטין וקללות[23]. וע"ד דוגמא ממה שאנו רואים במי שמדקדק בעומק החכמה במדת הדין יותר ימצא החוב גם להרשיע את הצדיק וכו' והוא ענין הסתעפות הגבורו' קשות דת"ח כענין חויא דרבנן[24] (שבת קי, א) שכועס ביות' כנחש דלית לי' אסוותא כו' וכמ"ש במ"א בענין נחש הנחשת[25] דמשה וגם כאן מיד שיצא בחי' החסד דאברם דבחי' ח"ס כנ"ל יצא ונטפל אתו לוט בחי' אחוריים דאבא (שהוא בחי' גבו' דחכ' החיצונית) וז"ש וגם ללוט ההולך את אברם[26] היה צאן ובקר כו' וגם בענין הצווי לאברם לצאת מן ההעלם לגלוי וילך אברם כאשר כו' שהוא בחי' אור פנימית אבא מיד יצא וילך אתו לוט שנטפל לצאת גם בחי' אחוריי' דאבא יחד עם בחי' הפנימי' וזהו שלא נברר ונבדל עדיין הפנימית מן החצונית כי היה הכל בתערובת יחד בלי הבדלה כלל ע"כ אמר וילך אתו לוט כו':

(נז) **ויובן** ד"ז ע"ד שאמ' בזהר ביצחק ועשו דרישא דעשו[27] בעטפוהי דיצחק כו' פי' עשו איש שעיר והוא אדמוני[28] מבחי' גבורות קשות שנופל מבחי' מותרות ופסולת דגבור' דיצחק דקדושה שנק' פחד יצחק כידוע וקודם שנברר הפנימית דגבו' דיצחק מן החצונית היה שרש עשו נכלל בפנימית דגבו' דיצחק בלי הבדלה כלל לפי שלא היה ניכר בחי' הסיגים ופסולת בגבו' דקדושה כלל בפ"ע מצד התכללותם בפנימי' דגבו' והיו לאחדים ממש וכמשל המצרף לכסף שקודם ההתוך הסיגים מעורבים ומתכללי' בטוב ומובחר בלתי ניכרים לפסולת כלל ואחר גמר ההתוך במצרף שיוצאים הסיגים מובדלי' בפ"ע וניכרים יותר והטוב שנעשה ברור מכל סיג בתכלית במעלה הרבה מכמו שהיה בראשונה בהיותו מעורב עם הסיגים יחד וכן במשל המסנן יין משמריו. וכה"ג יובן שאחר הבירור דגבו' דקדושה יצאו גבו' קשות דעשו הנק' סיגים נבדלים בפ"ע אבל קודם הבירור היה נכלל בגבו' דקדושא וז"ש רישא דעשו בעטפוהי דיצחק ממש כו' וגם כאן יובן עד"ז בבחי' החכ' דאברם שקודם הבירור היו בחי' אחוריים וחצוניות דלוט גי' מ"ה דחכמה כלולים באור הפנימית דאבא ומתאחד בו ממש וזהו וילך אתו לוט אתו עמו ממש (והוא בחי' יש דחכמ' כמו ראית איש חכם בעיניו כו' (משלי כו, יב) שמזה מסתעף גבו' קשות דלווטין וקללות כנ"ל) בהתאחדות והתכללות אחת כמו הסיגים שבכסף קודם שבאו בהתגלות בהבדלה בפ"ע כו' ואחר שנברר הפנימית דחכמה דמ"ה העליון מן החצונית והסיגים אמר אברם אל לוט הפרד נא מעליי[29] אם השמאל כו' שלא ילך בחי' החצונית עם הפנימית בתערובות אלא אם הימין להרחיק החצונית דחכמה דמ"ה דקדושה כו' (מצד שהיה מריבה בין רועי לוט[30] עם רועי אברם מפני בחי' תערובות טו"ר בחסדים עליונים כו') שנמשך ביותר לחצוניות ואחוריים כו' וז"ש והכנעני והפריזי אז בארץ[31] שמקבלים החצונים בארץ כנען קודם הבירור דשם ב"ן[32] כו' וזה היה ענין הבירור בין פנימית לחצוניות כדי שיובדלו הסיגים דלוט בפ"ע בעשו[33] שיצא מיצחק (אבל ישמעאל שנולד מאברם ממש לא הפרידו מעמו אדרבה בקש עליו לו ישמעאל יחיה לפניך[34] אע"פ שהיה גם הוא מבחי' המותרות דחסדים דקדושה כו') וזה שהפריד לוט כדי שלא יעבור עמו בארץ כנען שהוא חלקו של אברהם להיות ששם לא יומשך רק מבחי' הפנימי' דקדושה לבד וזהו ויסע לוט מקדם כו' אברם ישב[35] בארץ כנען כו' ואחרי הפרד לוט מעמו אמר לו שא נא עיניך[36] כו' כי את כל הארץ אשר כו' קום

התהלך בארץ כו׳ שלא יתערב זר בתוכה לאחר שנפרד לוט וישב בערי הככר וז״ש ויאהל אברם׳ כו׳ וד״ל:

(נח) **והנה** לאחר שנפרד לוט שהוא בחי׳ אחוריים דשם מ״ה דחכ׳ דקדושה והיו בבחי׳ סיגים גסים ביותר ומובדלים ע״ד הנ״ל בעשו שיצא מיצחק כו׳ אז נעשה מקור להוליד לבחי׳ חו״ב דקליפה שהן עמון ומואב[2] שהוליד מב׳ בנותיו שלא היה בא לזה בהיותו באחדות והתכללות עם בחי׳ פנימית דמ״ה דאברם כו׳. והענין הוא כידוע דעמון אותיות נועם[3] והוא בחי׳ בינה דקליפה והטעם הוא לפי שהתענוג הנק׳ נועם עיקר התגלותו בבחי׳ התרחבות דבינה[4] שנק׳ רחובות הנהר (בראשית לו, לז)[5] והוא לנגד בחי׳ בינה דקדושה שבה התגלות התענוג שנק׳ נועם העליון וע״כ בא בתבת עמון בהפוך אתוון וקליפה דמואב הוא מבחי׳ אב דהיינו בחי׳ חכ׳ דקליפה כמ״ש במ״א בענין אכלה ער מואב כו׳ (במדבר כא, כח)[6] שהוא מחצונית ואחוריים דחב״ד דקדוש׳ שנק׳ אב כידוע וב׳ בנות לוט שהולידו ב׳ אומות הללו ששרשן בחו״ב דקליפה נתבררו ויצא מעמון נעמה העמונית אמו של רחבעם[7] בן שלמה ורות המואביה כידוע וד״ל. ועיקר[8] הבירור שלהם היה בימי שלמה כשישב על כסא ה׳ בבחי׳ שלימות דח״ת בח״ע דכתיב (מ״א ג, טז) אז תבואנהי שתים נשים זונות כו׳ (שהן בחי׳ חו״ב דקליפה עמון ומואב שנתבררו אז דוקא כידוע):

(נט) **ואברם** בן חמש שנים[9] ושבעים שנה בצאתו מחרן וארז״ל בצאתו מחרון אף של מקום[10] כו׳. ולהבין זה הנה יש להקדים תחלה מהו ענין חרן כו׳ להיות מבואר בכתבי האר״י ז״ל בענין חרן שזהו בחי׳ מיצר הגרון[11] ששם בחי׳ דינין דמוחין דקטנות ביותר וע״כ נק׳ חרון אף כו׳. ובאור הדברים הנה ידוע בענין בחי׳ מיצר הגרון שהוא המקום הממוצע בין בחי׳ המוחין שבראש לבחי׳ המדות שנולדים מן השכל וע״כ נקרא מצר כמו שמבואר בענין יצ״מ במ״ש (תהלים קיד, א) בצאת ישראל ממצרים[12] כו׳. והענין הוא כידוע בנפש האדם בהתהוות תולדות התפעלות המדות שבלב מן ההשגה ושכל שבמוח שזה בא בבחי׳ דלוג הערך ממהות למהות אחר ממש כי מהות התפעלות המדות אינם מסוג וערך למהות השכל שבמוח ואין המדות אף בדומה למהות השכל כלל לא מניה ולא דוגמתו וכל מוליד יוליד בדומה לו עכ״פ ואם יחוייב ענין תולדות התפעלות המדות מן השכל שבמוח הרי היה בהכרח שיהיו המדות בדומות למהות השכל עכ״פ וא״כ לכאורה איך יתהווה מהות המדות שבלב מן השכל שבמוח ואנו רואים שתיכף שיתפעל בשכל יתפעל בלב כפי אופן התפעלות השכל ממש כו׳. אך הענין הוא כידוע שהשכל וההשגה משכנו בכלי המוח ואם היה מהות התפעלו׳ השכל מיד שנתפעל במוח יורד ללב לא היה באפשרי כלל להשתנות למהות מדה שבלב. אך הנה כל התפעלות שבמוח יורד ונמשך מן המוח אל הלב דרך ממוצעים והן קנה וושט והעיקר הוא הקנה שהוא הממוצע בין המוח והלב להביא ולהמשיך בכלל בחי׳ רוחניות החיות שבמוח ללב (כמ״ש במ״א בענין תלתא קני הוו[13] חד פריש ללבא וחד פריש לריאה כו׳[14] (חולין מה, ב) וע״כ גם באור התפעלות השכל שבמוח הוא בטעם האהבה או היראה שנק׳ שכליים שבמוח כאשר יורד ללב בא ונמשך ע״י הקנה שבגרון הממוצע הנ״ל (ושם הוא יציאת הקול הממוצע מהבל הלב והמוח יחד ע״כ קול מעורר הכוונה[15] שבלב ומוח יחד כו׳). ואמנם בהגיע אור שפע המוחין בגרון שם השכל והטעם שבמוח מתצמצם ומתעלם לגמרי דהיינו שמתקצר ועולה למעלה כאילו אינו במציאות שכל עד שמושלל שם מבחי׳ השכלה שכליי׳ לגמרי כי נפשט ונתעלם מצד בחי׳ מצר הגרון שמצמצמו ומעלימו לגמרי לפי שצריך שיומשך ויתהווה התחלת התפעלות המדה בלב במהות אחר לגמרי ואמנם גם מבחי׳ מדה מושלל שם עדיין אחר שצריך לבא שם בשנוי המהות ממהות שכל להיות מהות המדה ע״כ אין שם לא ממהות השכל ולא ממהות מדה כדרך כל ממוצע שמתעלם בו העליון אז מביא לידי גלוי בשנוי המהות האחר כו׳ ע״ד דוגמא מן החטה שצריך שתרקב[16] ויבוטל ממשה וצורת׳ הראשון ואז מתלבש בה כח הצומח להצמיחה מחדש שבודאי בהיותה מורקבת לגמרי אינה כלום מצד שהפסידה צורתה הראשון שנכללה בכח הצומח ועדיין לכלל צורה החדשה לא באה כו׳ וכך כל תולדה חדשה צ״ל בטול והסתלקות[17] בתחלה ואח״כ יומשך בשנוי מהות כו׳ וכמ״ש במ״א. וגם כאן יובן בבחי׳ מצר הגרון דלזה נק׳ בשם דינין דקטנות ונק׳ מצר מי לפי ששם הוא בחי׳ תכלית צמצום והסתלקות המוחין למעלה וגם צמצום דמדות שלא בא עדיין למהות מדות כנ״ל ולכך שם הוא תכלית הדינין והקטנות מכל צד מצד המוחין והמדות כו׳ עד שיתפשט האור למהות מדות בלב דוקא (כמשי״ת) וד״ל:

(ס) **וזהו** כללות ענין חרן הנ״ל שהוא בחי׳ מיצר הגרון שמפסיק ומבדיל בין המוחין שבראש למדות שבלב להיותו בבחי׳ ממוצע כנ״ל וע״כ שם הוא תכלית הדינין והקטנות והצמצומים שנק׳ חרון אף של מקום וד״ל:

(סא) **וזהו** ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן פי׳ חמש שנים תחלה ואח״כ שבעים שנה להיות ידוע בענין שבעים שנה שזהו כאשר ז׳ המדות[18] כלולים כאו״א מי׳ עולה ז״פ י׳ שבעים כזקן בן שבעים שנמשך מבחי׳ ג״ר כח״ב בכל מדה מז׳ המדות וכמ״ש ראב״ע הרי אני כבן ע׳ שנה כו׳ (ברכות יב ע״ב) משא״כ כשאין המדות כלולים רק מז׳ שהן ז׳ פעמים ז׳[19] שהן מ״ט ש״ב לבד כידוע וגם כאן הנה מבואר למעלה בפי׳ חרן שהוא מצד הגרון ששם המוחין בהסתלקות ונעשים שרש להתחלת מציאות המדות ע״כ שם הדינין וקטנות דכאשר המוחין מתפשטים במדות בהרחבה נמתקו כל הדינין וקטרוגים לפי שיש בכח החכ׳ להמתיק כל הדינין בחסדים להיות החכמה הוא מקור החסד[20] שזהו קו הימין חכ׳ חסד נצח וכידוע דאבא מקור החסדים כמו אבינו אב הרחמן[21] כו׳ שכל שיש הרחבת המוחין יכול למצא שכל לזכות וחסד ולהמתיק לדין הפוכו וכמו ויאמר לא אוסיף לקלל כו׳ כי יצר לב האדם רע כו׳ (בראשית ח, כא) הרי אותו הטעם שחייבה מדה״ד שאמר כי רבה רעת האדם[22] הוא עצמו נהפך לזכות כי יצר כו׳ וכן

היה בי׳ דורות שמנח עד אברהם[23] שלא היה גלוי אור המדות עליונו׳ במוחין דחב״ד רק בהעלם בתוך כל מדה והגם שכל מדה כלולה מז׳ שהן זפ״ז שלא היו מבחי׳ אור אבא בגלוי בכל מדה ע״כ היה אז בחי׳ גבורה ודינין הרבה וכ״ז מצד שהיו המוחין במצר הגרון שנק׳ חרן והוא חרון אף של מקום כמו בדור המבול ודור הפלגה וכה״ג עד שהיה אברם שהוא בבחי׳ ח״ס שיצא מבחי׳ גלוי החכ׳ בכל מדה שהן ע׳ שנה שכלולים כאו״א מחב״ד חג״ת נהי״מ הרי נמתקו כל הדינין שבמיצר הגרון והוא לפי שיצא אור המוחין דחב״ד להתפשט במדות ולהיות בהרחבה וגדלות הפך הקטנות וצמצום המוחין ומדות ומצר הגרון כו׳. אך ענין חמש שנים שהזכיר קודם לע׳ שנה הן בחי׳ ה״ח[24] דאבא שנמשך מאור הכתר להגדיל המדות בבחי׳ הפנימית שלהם והוא בחי׳ ג״ר כח״ב שבכל מדה דאע״פ שגם תחלה היו המדות כלולים מי׳ עדיין לא היה בחי׳ הכתר בכל מדה שהוא בחי׳ הפנימית ועצמות שלמעלה גם מן החכ׳ (וכמו יהי רצון מלפניך[25] שיכבשו רחמיך את כעסך הרי נתגבר רצון של חסד ורחמים על רצון של דין שנגד השכל והטעם מצד הארת פנימית הכתר בכל מדה עד שיכול לגבור בכח ורצון של חסד לכבוש לרצון דמדה״ד כו׳):

(סב) **וזהו** ואברם בן חמש שנים ה״ח המגדלי׳ המדות להיות כלולים מכח״ב ושבעים שנה הן ע׳ שנה דזקן שקנה חכמה[26] שאז נמשך מוחין דגדלו׳ במדות ונמתקו כל הדינין דקטנות וזהו בצאתו מחרן מחרון אף של מקום שיצא אז מכל הדינין דקטנות שמסתעף מזה חרון אף כו׳ כי האיר מאז והלאה פנימית דאור הכו״ח[27] במדות ונמתקו הדינין כנ״ל וד״ל:

(סג) **ויעבר** אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה פי׳ לאחר שהאיר אור פנימית החכמה (שנק׳ פנימית אבא שהוא ח״ס הנ״ל והוא פנימית ע״י כמ״ש בע״ח[28]) בכל ע״ס דאצי׳ שבכאו״א מן המדות דאצי׳ כנ״ל ויצא מחרון אף של מקום להמתיק כל הדינים בחסדים העליונים משם עבר אברם עוד לבא למטה יותר דהיינו לבחי׳ המל׳ דאצי׳ (שהוא בחי׳ נוק׳ דז״א) שהוא בחי׳ שם ב״ן וקודם הברור נק׳ ארץ כנען כידוע להאיר בה בכל הע״ס שבה באו״כ מבחי׳ פנימית דאור אבא דאצי׳ וזהו ויעבר אברם בארץ שעבר הארתו גם בארץ כנען וע״ז היה עיקר הצווי דלך לך מארצך אל הארץ אשר אראך בחי׳ עלמא דאתגליא כנ״ל משום דנתב״ס דוקא מבחי׳ שם ע״ב דחכמ׳[29] והוא גי׳ חסד[30] שהוא חסד דאברהם להאיר בסופא דכולא דוקא שהוא שם ב״ן דארץ כנען קודם הבירור כמ״ש והכנעני אז בארץ שיונקים בה גבו׳ קשות דחם אבי כנען כו׳ והן מ״ח צרופי׳ האחרוני׳[31] דשם אלקים שירד למטה ביותר בז׳ אומות הכנעני והחתי כו׳ שהן שיורי הז״מ שלא נתבררו כו׳. וזהו עד מקום שכם פי׳ שכם הוא הכתף והוא בחי׳ אחוריים דחו״ג ואחוריים דדעת כי בפנים מאיר מפנימית המוחין דחב״ד במדות דלב ובב׳ ידים ימין ושמאל ולנגד זה נמשך באחוריים דמוחין בכתפיים בחצוניות דחו״ג והוא כתף ימין וכתף שמאל כו׳ מבחי׳ הדעת דבין כתפיים[32] כידוע וגם כאן אמר שעבר אברם בארץ כנען שהוא בחי׳ שם ב״ן דאצי׳ שירד למטה מאד ונק׳ ארץ כנען כנ״ל עד בחי׳ אחוריים דנוק׳ והוא בחי׳ כתפיים דהיינו אחוריים דחו״ג שבה מחצונית הדעת כנ״ל ואלון מורה הוא בחי׳ ת״ת[33] דנוק׳ דז״א כו׳. והענין הוא לפי שכל עיק׳ ענין העברה זו דאברם בארץ היה רק להמשיך במל׳ מכל פנימיות האורות עליונים דחו״ב ומדות דז״א בנוק׳ שהוא שם ב״ן להאיר גם בבחי׳ אחוריים וחצונית שבה בהיותה בהתלבשות בכנעני בבחי׳ גבו׳ קשות מאד להמתיק אותן ג״כ באור חסד עליון דאברהם כו׳ לפי שכח דאור אבא הפנימית שבאברם גדול יותר עד שיכול להוריד האור והשפע גם למטה מטה ביותר גם באחוריי׳ דע״ס דנוק׳ דז״א כו׳ להמתיק גם בחי׳ הגבו׳ קשות דכנען שמקבל מפסולת דגבורה דקדושה וזהו שעבר עד שכם ואלון מורה לברר ולהעלות גם לבחי׳ הכתפיים דנוק׳ כמו לע״ל דכתי׳ (צפניה ג, ט) אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו׳ לעבדו שכם אחד וכ״ז מטעם כלל הנ״ל שכל הגבוה גבוה יותר יותר יוכל להוריד ולהשפיל עצמו למטה ביותר והיינו שהיתה תחלת ירידתו של אברם מלמעל׳ למטה באמרו לך לך מארצך כו׳ להאיר אור אבא בכל הע״ס דאצי׳ כנ״ל עד שירד עד למטה יותר עד מקום שכם ואלון מורה כנ״ל וד״ל:

(סד) **ויעתק** משם ההרה[34] מקדם לבית אל כו׳ פי׳ אחר עוצם היריד׳ שירד מאד למט׳ מטה עד מקום שכם ואלון מורה כנ״ל שזהו בבחי׳ או״י דחסדים דאבא שהולך ונמשך עד למטה מטה מאד להאיר גם את החשך דק״נ דגבורו׳ קשות דכנען שנאחזים באחוריים דשם ב״ן כנ״ל אז אח״כ חזר ועלה מלמטה למעלה עלייה דאו״ח עד בחי׳ פנימית הכתר דמל׳ שאין שם שום צד לחצונים כלל וכמ״ש (ישעי׳ מב, ח) וכבודי לאחר לא אתן כו׳ וזהו ויעתק משם ההרה בה״א הידיעה דהיינו בראש ההרים כמו מי יעלה בהר ה׳ כו׳ (תהלים כד, ג) וטורי נהורא[35] הן מדות שבחכמה וה״א דההרה הן למעלה מן מדות דחכ׳ שהוא בפנימית הכתר דמל׳ (שנק׳ טורי חשוכא[35] והן הרי קדם כעליית המל׳ ביו״כ דכתיב (בראשית ח, ד) ותנח התבה כו׳[36] וזהו מקדם לבית אל דחכ׳ נק׳ אל[37] והוא בחי׳ חכמה שבמל׳ כמו בראשית בי״ת דבראשית היא החכ׳[38] שנאמר (משלי כד, ג) בחכמה יבנה בית[39] שהן כל מע״ב והוא כאשר החכ׳ מאין דכתר תמצא בגלוי מן ההעלם והוא בי״ת דבראשי׳ שע״כ אמרו (ר״ה לב ע״א) בראשית נמי מאמר הוא כידוע וזהו שנק׳ בית אל דחכ׳ אבל מקדם לבית אל היינו למעלה מן החכמה והוא בבחי׳ ההעלם דעצמות אור הכתר שבמל׳ שנק׳ ההרה וד״ל. ועלייה גדולה זו מלמטה למעלה כ״כ היה מצד שירד בתחלה למטה בירידה[40] עד מקום שכם כו׳ לברר ולהפוך חשוכא לנהורא מגבו׳ קשות דק״נ ועי״ז נעשה יתרון האור מן החשך שלמעלה מן אור דחכמה כו׳ דהיינו להיות גלוי האור מבחי׳ ההעלם דחשך סתרו כידוע וכח ירידתו היה מבחי׳ הכתר דוקא כנ״ל וד״ל:

(סה)[41] **ויט** אהלה[42] והיה צריך שיכתוב אהלו בוי״ו ואמר אהלה בה״א לפי שהיא עליית המל׳ בבחי׳ כתר מלכות

שע"ז נאמר (משלי יב, ד) אשת חיל עטרת בעלה לאחר שלמות הברור דשם ב"ן כמ"ש (תהלים קיח, כב) אבן כו'. וזהו ויבן שם מזבח לה'[1] ויקרא בשם הוי"ה כו' והגם שכבר אמר בהעברתו בארץ ויבן שם מזבח[2] לה' הנראה אליו לא אמר שם ויקרא בשם ה' עד שנטה אהלה מקדם לבית אל כו' בבחי' העלייה דוקא לפי שבבחי' הירידה שירד מלמעלה למטה להאיר במל' בנה מזבח שם לה' הנראה אליו שם מן ההעלם לגלוי בלבד אבל בחזירתו לעלות ההרה שבא עם העלאת הבירורים דרפ"ח כו' שבירר והעלה משם ב"ן שיש מזה יתרון אור גדול מבחי' חשך סתרו העליון יותר אז בנה שם מזבח חדש להוי"ה בתוס' אור גדול ויקרא בשם הוי"ה שהיה ביכולתו לקרוא ולהמשיך שם הוי"ה דאו"א שבז"א לבחי' המל' לייחד יחוד דזו"נ שהן ב' שמות דהוי"ה ואלקים בחי' מ"ה וב"ן משא"כ קודם הברור דשם ב"ן אע"פ שנראה אליו ה' היה רק אליו לבדו כמו שהוא בבחי' שם מ"ה. ואמנם לאחר עלייתו למקדם לבית אל בבחי' פנימית הכתר אז קרא בשם הוי"ה במל' שיהיה נק' שם להוי"ה ביחוד גמור וכמו ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד (זכרי' יד, ט) למהוי אחד באחד[3] ממש ולא יהיה שם ב"ן בבחי' פירוד משם מ"ה דהוי"ה לעולם וד"ל:

(סו) **וכ"ז** היה קודם המילה שעשה קשר וחבור באצי' לבי"ע עד למטה ביותר (וכמו שמסיים ויסע אברם[4] הלוך ונסוע הנגבה בה"א הידיעה בבחי' העלאה דרו"ש להעלות הכל ביח"ע עד בחי' ה"ח הראשונים שבנגב דדרום מקור כל החסדים דאבא והוא מנגב לבית אל דחכמה כו'). אך אחר המילה מעלה יתירה היה בו שהיה יכול לאסוף ולקבל[5] כל נצוצות דתהו שנתפזרו בע' שרים דנגה כמ"ש כי אב המון גוים כו' וגם ישמעאל כשנמול אמר לו ישמעאל יחיה לפניך ממש כו' משא"כ קודם לכן לא היה ביכולתו לחבר ולהעלות הנפרדים ממש שהוא רע גמור דנוגה שהוא עכשיו התשובה שהרע עצמו נהפך לטוב ממש כידוע אלא דוקא אחר שקרא בשם ה' ונבנה בנין המל' גם בבחי' האחוריים וחצונית כשכם ואלון מורה כנ"ל אזי ממילא נכללו בה כל' הניצוצות שנדחו ונתפזרו ונשקעו בע' שרים בבחי' רע גמור שיוכללו גם הם בקדושה כבטול הנר בפני האבוקה וכמ"ש כי אב המון כו' וזהו מצד ה"א דאברהם דוקא כנ"ל וכמ"כ יובן הטעם שאחר המילה אמר[7] שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה בה"א כי מיו"ד נעשה ה"א מטעם בירור דשם ב"ן לכל ניצוצות שנפלו בע' שרים נק' שרה מטרוניתא כו' והעיקר בשביל לידת יצחק שיתגלה בלידת יצחק מבחי' הפנימית דכתר עליון שנמשך בה"א דאברהם ע"י המילה כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע[8] מטעם הנ"ל בירושת האבות לבנים חבור וקשר דקיום התו"מ ברוחניות עם קיום תו"מ בגשמיות כו' וע"כ כשהיתה אשת אברם נק' שרי ביו"ד דהעלם החכ' ובלידת יצחק נק' שרה בה"א שהוא בחי' המל' בבנין שלם דוקא כנ"ל וד"ל:

(א) **ויראו אותה**[1] **שרי פרעה**[2] **ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה.** הנה איתא בלק"ת שיש בס"ת דד' תיבות הללו שר"י פרע"ה ויהלל"ו אות"ה שם הוי"ה[3] וזה דבר פלא ביותר איך שייך כאן בשרי פרעה י"ה ובויהללו אותה ו"ה הכתיב (ישעי' מב, ח) וכבודי לאחר לא אתן[4] כו'. אך הנה ידוע דאת זה לעומת זה עשה כו' (קהלת ז, יד)[5] דנגד שרים העליונים דקדושה שנק' שרי פרעה דמל' דקדושה כ"ה במל' דקליפה נק' שרי פרעה ובהתלבשות מל' דקדושה בסוד גלות השכינה בע' שרים זהו ירידת שרה דמל'[6] דקדושה בשרי פרעה מל' דקליפה שראו אותה ויהללו אותה אל פרעה עד ותקח האשה כו' וד"ל:

(ב) **והנה** תחלה יש להבין בשרש בחי' שרה מל' דקדושה וענין שרי פרעה דמל' דקדושה להיות ידוע בשרש בחי' אברהם ושרה שהוא בחי' מ"ה וב"ן[7] דאברהם אבר מה[8] הוא בחסד דז"א והוא אברהם דלעיל' שמשפיע למל' בה"א דאברהם שהן ה"ח דז"א שע"ז אמר (ישעי' סז, ה) והוכן בחסד כסא בחסד דאברהם בה"א כו' ושרה העליונה היא בחי' ב"ן נוק' דז"א שמקבל ה"ח דה"א דאברהם וז"ש בשביל לידת יצחק דוקא שלא תקרא שמה שריי ביו"ד דחכמה כמו שהיא בשרשה באור אבא דאבא יסד ברתאי[9] וכמ"ש אחותי בת אבי היא[10] כו' כי ביו"ד דחכמה הוא בבחי' ההעלם דאין שלא יוכל להיות התגלות והתפשטות כלל אלא שרה בה"א שמהי בבחי' ה"א דבינה שבא בהשגה והתפשטות מאין ליש ואז תוליד ותקרא אם הבנים[11] כו' וד"ל. וכ"ה לענין התהוות העולמות מאין ליש ממש מבחי' המל' הוא שנק' שרה בה"א דוקא שז"ש בהבראם בה"א בראם[12] באברהם[13] והוא ה"א דשרה כשנק' שר ה"א[14] לשון שררה[15] ואדנות כו' שהוא בחי' כתר מלכות[16] שבבינה שבאה לגלוי להיות ראש ומקור להחיות העולמות בדבור בי"מ והוא הנקרא בזהר בשם מטרוניתא או אימא תתאה[17] כו' שזהו ה"א תתאה דמל' להיות כתר לבי"ע כידוע וד"ל:

(ג) **והנה** זהו בחי' פרעה דקדושה ל' פריעה והתגלות[18] דבחי' המל' הוא רק ענין ההתגלות דכתר מלכות במדות ודבור כמו דבר מלך שלטון כו' (קהלת ח, ד) שהדבור הוא לשון הנהגה כמו ידבר עמים כו' (תהלים מז, ד)[19] ובל' תרגום דברא כמו דבר אחד לדור כו' (סנהדרין ח, א) והוא הנהגת המדות והמוחין שבהם שנמשך ומתנהג ע"י הדבור כו' וזהו דבר מלך כו'. אך הנה ידוע דבקול ודבור נמשך מן הקנה[20] שהוא הגרון והן קנה וושט שנק' ב' שרים שר המשקים ושר האופים (והורידין נק' שר הטבחים) שנק' שרי פרעה[21] והן ב' קנים דקנה חכמה וקנה בינה[22] וענין הקנה שר המשקים הוא שנמשך ממוח החכמה דוקא שהוא קר ולח[23] בלחלוחית דיסוד המים[24] שמוליד ומצמיח כל שכל[25] וחכמה כו' והוא הממשיך חכ' דתורה בלב כאו"א מישראל בקנה הנמשך ללב ע"י הריאה ששואבת כל מיני לחלוחית[26] כו' שזהו קנה חכמה (משלי ד, ה) כי שרש החכ' בבחי' החסדים דמים. ומטעם זה יש בכח קול דתורה אחר התפלה לקרר צמאון יסוד האש שבלב שהיה בתפלה בבחי' רצוא כו' כמו הריאה שמנשבת על הלב לקררו[27] כו' וכמ"ש כי אמרתך חיתני (תהלים קיט, נ) וד"ל:

(ד) **והיינו** ג"כ בחי' הבטול לאין האלקי בבחי' כח מ"ה דחכמה שבמוח שנמשך בלב דוקא בבחי' שוב שאחר הרצוא והוא בחלל הימני שבלב שבו רוח החיים וזהו ג"כ קנה חכמה בלב שנק' שר המשקים דמים דתורה[28] ויש עוד שר המשקים שהוא העיקר והוא ביין המשמח דיינה של תורה[29] בפנימיות ורזין דאורייתא שנכנס יין יצא סוד[30] מן ההעלם דחכ' שנק' ח"ס כמ"ש שר המשקים בחלומו והנה גפן לפני כו' ואקח את הענבים כו' עד ואתן את הכוס על כף פרעה (בראשית מ, ט) שזהו בחי' כוס של ברכה דבחי' המל' ולע"ל יהיה כוס ש"ב ביין המשומר[31] בענביו[32] מו' ימי בראשית (כמ"ש במ"א). והנה שר האופים הוא הוושט שאוכלים בו ששרשו במוח בינה שהוא חם ויבש[33] מבחי' הגבו' דאימא כמ"ש (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה כי בינה מקור הגבורה כידוע דבינה מינה דינין מתערין[34] והיינו מה שנמשך מן הוושט בחלל השמאלי שבלב ששם יסוד האש[35] שהוא ההתלהבות ברשפי אש התשוקה בלב בבחי' רץ לבך[36] שנתפעל מן ההשגה שבמוח בינה דוקא ולא מן החכ' שהוא קר ולח כנ"ל כי ע"י ההשגה בטוב טעם במוח בינה יוליד התלהבות מורגש ביסוד האש בלב וזהו בינה לבא[37] ונק' שר האופים כמו האפיה והבשול שמהפך ע"י האש לדבר שיותן בו שיהיה ראוי למאכל כך ע"י התלהבות רשפי אש האלקי שבמוח בינה בלב יהופך מדותיו הטבעיים שבלב להיות נק' לב בשר רך כמו (יחזקאל לו, כו) ונתתי לכם לב בשר כו'. והנה הקול היוצא מן הגרון מורכב הוא מב' שרים הנ"ל. א' מן הקנה שנק' קנה חכמה שיורד לריאה שנק' שר המשקים כנ"ל בקול דתורה. והב' מהבל הלב שבחזה ששם יסוד האש מן הוושט ששרשו במוח בינה שהוא חם ויבש ועולה מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כו'. וזהו שהקול מורכב מאש ומים ורוח[38] אש דושט שבחזה הלב ומים מן הקנה שבמוח החכמה ורוח הוא הממוצע שהוא הבל רוח הדבור שמרוח החיים שבלב שנק' רוח ממללא[39] כו' וז"ש (במדבר כא, יח) באר חפרוה שרים שהן ב' שרים דקנה חו"ב הנ"ל שנמשכים ללב שהוא בחי' המל'[40] שנק' באר[41] כידוע והוא בחי' דבור העליון שנק' דבר מלך שמקבל מחו"ב שבלב שנק' שרי פרעה (והווירידין שבצואר נק' שר הטבחים שהוא הממוצע בין ב' שרים הנ"ל בהיות שסבוב הילוך הדמים שבגוף מלמעלה למטה ומלמטה למעלה מתחבר ע"י הווירידין של נגד העורף ומפרקת בחצוניות שנק' אחוריים דב' קנים הנ"ל בחי' חו"ב) (וכמו שהקנה ווושט מחברים המוחין שבראש עם הלב וכל האברים הפנימי' כך הווירידים שבצואר מחברים העורף עם המפרקת בחצונית חיות הגוף שיהי' קשר וחבור לראש עם הגוף כו'):

(ה) **והנה** הדוגמא מכ"ז יובן למעלה באדם העליון דאצי' שמבחי' מוחין דחו"ב דמל' דקדושה שנק' פרעה פריעה והתגלות כל האורות העליונים כו' כנ"ל הוא שנמשך בב' מדרגות דב' קנים דחו"ב קנה חכמה קנה בינה בלב שבאדם העליון לבחי' הדבור העליון שמורכב משניהם ע"י קול הגרון שבא ממוח החכמה בקנה מלמעלה למטה. וממוח בינה שבלב הרי עולה מלמטה למעלה ורוח הדבור העליון הוא הממוצע כו' וכ"ה בהמשכת חיות אלקי בעולמות במלאכים ונשמות שהן כלולים ג"כ מבחי' רו"ש דב' קנים הנ"ל כמ"ש (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב[42] וכן הנשמות יש בהם רו"ש וממוצע כידוע וד"ל:

(ו) **והנה** ידוע דאת זלע"ז עשה האלקים כו' (קהלת ז, יד)[5] וכמו שיש בחי' שרי פרעה במל' דקדושה שנק' שרה שר ה"א בחי' כתר דחו"ב כידוע דמוח חכמה ומוח בינה מקבלים מעצם הגלגלת דחפיא על מוחא כו' כך לעומת זה יש בבחי' חצוניות ואחוריים במל' דק"נ שמקבלים מאחוריים וחצוניות דכתר דמל' דקדושה והוא בחי' פרעה ושריו דק"נ כידוע דפרעה בהפוך אותיות הוא עורף[43] והוא בחי' העורף שלנגד הפנים שנמשך לשם בחי' התמצית וחצונית לקיום חצונית הגוף ג"כ ע"י השרים הנ"ל דכמו שהשפע הפנימית הולך ממוחין דחו"ב בקנה ווושט מבפנים לנגד הפנים ללב כנ"ל כך ע"י אותן השרים עצמן הולך בחי' חצונית ותמצית ואחוריים אל העורף שעומד באחוריים דפנים למפרקת (שהוא סמוך לשר הטבחים שהן הווירידין שבצואר) ולמעל' היינו מה שהשפע הפנימית הולך משרים דחו"ב דמל' דקדושה בקנה חו"ב הנ"ל מהן נמשך גם למל' דקליפה שהוא בבחי' עורף ששם נק' שרי פרעה דק"נ (חצוניות ואחוריים דכ"ע) וכמו שאנו רואים בטבע סדר מקום מעמד הקנה ווושט שנק' שר המשקים ושר האופים שבחי' פנימיות האור וחיות שלהן קשור ודבוק למעלה בפנימיות המוחין דחו"ב שבפנים עצמן שדבוקים בעצם הגלגלת החופף ע"ג המוחין דחו"ב כו' ובחי' החצונית שלהם דבוק בעורף ליתן שם ג"כ שפע חצוניות (והיינו ע"י הווירידין שבצואר שסמוך למפרקת יותר כו') וא"כ הרי ב' קנים דחו"ב הנ"ל הן כמו בחי' ממוצעים בכלל בין בחי' הפנימית שבפנים שנמשך ממוח ללב ובין בחי' חצוניות[44] ואחוריים שנמשך בעורף ומפרקת לחצונית הגוף וד"ל:

(ז) **והנה** בכל הנ"ל יובן דרך כללות מ"ש ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה כו' דכל הנ"ל בענין שרי פרעה דקדושה שהוא ב' קנים דחו"ב שממשיכים גם השפע החצונית לעורף בחי' פרעה דק"נ הנה בהתלבשו' מל' דקדושה שנק' שרה במל' דק"נ בסוד גלות השכינה כנ"ל זה היה ענין ירידת אברם ושרה למצרים שיקבלו השפע ממל' דקדושה בהסתר והעלם כו' וזהו ותקח האש' בית פרעה האשה דוקא שהיא שרה ולא אברם כו'. ותחלה יש להבין לאיזה טעם היה ענין ירידה זאת דאברם ושרי למצרי' כי[45] ודאי האבות הן סימן לבנים[46] דהיינו שכל מהלכם ומעשיהם וכל הקורות אותם היה סימן לבנים ודורות שאחריהם בכל פרט ופרט וגם כאן ירידת אברם ושרי למצרים היה סימן לירידת ישראל למצרים בגלות קשה רד"ו שנה[47] כו' שיוכלו לצאת משם מאפלה דנ' ש"ט[48] לקדושה האלקית בקבלת התורה פב"פ כו' ע"כ היה ירידת אברם ושרי לשם תחלה ובכח היח"ע שעשה שם ואשר היתה שרה מל' דקדושה בגלות בבית פרעה ויצאה משם בקדוש' וטהרה כמ"ש ויעל אברם ממצרים[49] הוא ואשתו וכל אשר לו כו' נמשך כח ועוז לאלקים בחי' מל'[50]

דקדושה בהיות ישראל בגלות מצרים שגלתה שכינה עמהם כמ"ש (בראשית מו, ד) אנכי ארד עמך כו' שיעלו משם בקדושה וטהרה כו' וד"ל:

(ח) **אך** הנה היה עוד כוונה בירידת אברם ושרה לפרעה מלך מצרים כדי להעלותו בזה על כל האומו'[1] כי פרעה זה היה זקנו של פרעה[2] מלך מצרים ששיעבד בישראל והיה צריך שיתעלה תחלה ע"י אברהם ושרה דוקא מפני שעתידים ישראל בניהם להיות בגלות תחת נינו ונכדו. כי הנה ידוע דכל אומה ומלכות[3] שישראל יבאו בהם בגלות הן מתעלים תחלה בתכלית העלוי ביותר מכל האומות והולכים ומתגדלים בהיות ישראל תחתם דוקא וכמו במלכות נבוכדנצר שנתרומם תחלה על כל הגוים והיה מולך בכפה[4] כדי שישראל יומסרו ליד מלך על כל הגוים ולא ביד אומה שפלה וכן במלכות רומא בבית שני כו' כידוע. והטעם הוא לפי שבכל גלות ישראל גלתה שכינה עמהם כמאמר גלו לאדום שכינה עמהם[5] ואין כבוד השכינה שהוא בחי' המלכות[6] להיות בגלות רק אצל מלך על כל הגוים משום שנא' (תהלים קג, יט) ומלכותו בכל משלה כו' וד"ל:

(ט) **וכ"ה** בכל הגליות כמו' בגלות האחרון הזה כמו שרואין בכל דור ובכל זמן שאומה שישראל תחתם בגלות מתנשאת על כל הגוים כו' וכן היה בתחלת הגלות הראשון דישראל למצרים משום דשכינה ירדה עמהם כמ"ש אנכי ארד עמך כו' ע"כ היה בתחלה עלייה גדולה לאומה דמצרים בעושר וכבוד וגדולה על כל הגוים והיה ראשית והתחל' לעליית מצרים בימי פרעה הראשון ע"י אברם ושרה שירדו למצרים והוא ע"י הרעב שהיה בכל הארץ[7] ובאו כלם לשבור אוכל למצרים וקבץ כל כסף וזהב שבעולם כמו שהיה ע"י יוסף במצרים לפרעה נינו ונכדו ונתגדל ביותר עד שפרעה נינו ונכדו היה מולך בכיפה[8] כו' וכל הגדולה היתרה הזאת לא היה יכול להיות נמשכת לפרעה זה שהוא בחי' מל'[9] דק"נ אם לא שהיו אברם ושרי אצלו בתחלה וז"ש ויהי רעב בארץ[10] וירד אברם מצרימה כו' ודוקא ע"י שרי אשת אברם שהיא בחי' מל' דקדושה שיורדת להשפיע למל' דק"נ בסוד גלות בהעלם והיה הטעם בזה כדי לבררו וליתן כח לבנ"י בהיותם בגלות של פרעה נכדו שיצאו משם ברכוש גדול כו' כנ"ל וזהו שנלקחה שרה לבית פרעה כמ"ש ותקח האשה בית פרעה כי ע"ז שהיתה שרה בחי' מל' דקדושה בבית פרעה מל' דק"נ נמשך שפע רב וגדולה יתירה למל' דק"נ עד פרעה האחרון ששיעבד בישראל. ואמנם כ"ז היה רק להוציא כל בחי' הטוב העליון דקדושה האלקית שהיה גנוז בהן כמ"ש (קהלת ח, ט) עת אשר שלט האדם[11] באדם לרע לו כו' כידוע וד"ל:

(י) **וזהו** ויראו אותה שרי פרעה תחלה כו'. כי ענין ירידת האור דמל' דקדושה במל' דק"נ א"א כ"א ע"י בחי' שרי פרעה תחלה שיהללו אותה אל פרעה כו' ואח"כ ותקח האשה בית פרעה וד"ל. ובאור הענין יובן עפ"י כל הנ"ל בשרש בחי' ב' שרים דקנה חו"ב שר המשקים ושר האופים דמל' דקדושה שהן קנה ושט שהן בחי' ממוצעים בין הפנימית דמוחי' דפנימית[12] לחצונית השפע שנמשך בעורף כנ"ל וע"כ בהכרח שבהגלות נגלית האור דמל' דקדושה שהיא שרי אשת אברם במצרי' במל' דקליפה הוצרך להיות שיהיה הולך גלוי האור ושפע לפרעה מל' דקליפה ע"י שרי פרעה תחלה שמקבלים מקנה ושט שרים דמל' דקדושה שמשפיעים להם בחצוניות כנ"ל וזהו ויראו אותה שרי פרעה תחלה שתחלת הגלוי לראות למל' דקדושה היה אצל שרי פרעה דקליפה שראו אותה תחלה ויהללו אותה אל פרעה פי' ויהללו בהלל והודאה שהוא ענין תוס' אור כמו בהלו נרו[13] (איוב כט, ג) וכהלל דפסד"ז בהללויה כידוע כך שרי פרעה מל' דקליפה יהללו את בחי' מל' דקדושה לפני פרעה דקליפה וכמו הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כו' (תהלים קיז, א) וכן כל העמים תקעו כו' הריעו לאלקים כו' (שם מז, ב) וכידוע דכל הע' שרים דק"נ או' שירה בכל יום[14] וע"י ההלל והודאה זאת דשרי פרעה דק"נ מהללים ומשבחים לאלקים חיים שהוא שרי מל' דקדושה המה ממשיכים תוס' אור הקדושה ויניקה יתירה מבחי' מל' דקדושה אל פרעה מל' דק"נ וז"ש ויהללו אותה אל פרעה בבחי' המשכה והתפשטות למטה שיורדת מל' דקדושה להתלבש בתוס' המשכה במל' דק"נ ודוקא ע"י שיהללו אותה שרי פרעה וכ"ה בכל דור ודור דכל חכמי הגוים כו' (ירמיה יו"ד, ז) קרו ליה אלקא דאלקיא[15] כו' וכתיב מי לא יראך מלך הגוים (שם) ואז מלך אלקים על גוים (תהלים מז, ט) להשפיע להם בחצונית כו' ואמנם הגם שמהללים ומשבחים כל חכמי הגוים וקרו ליה אלקא כו' וכיתרו שאמר (שמות יח, יא) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים וכן נבוכדנצר שהודה ושבח[16] כו' וכן כל ע' שרים בכל דור וזמן עכ"ז אין[17] בחי' הבטול האמיתי[18] כמו לע"ל דכתיב (צפני' ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ממש כו' וא"כ הרי התגלות השכינה בגלות אצלם דהיינו בבחי' ההעלם והסתר כענין רם על כל גוים ה' (תלי' קיג, ד) בבחי' מקיף בהעלם (כמשי"ת) וזהו ג"כ ענין ויראו אותה שרי פרעה בתחלה בראיה מרחוק דוקא כמו ראיה במראה הנבואה דבלעם הרשע שאמר (במדבר כד, ד) מחזה שדי יחזה כו' וכה"ג וד"ל ואח"כ ויהללו אותה למל' דקדושה בהלל והודאה אל פרעה להוסיף יניקה למל' דק"נ (וכ"ז בבחי' גלות השכינה דוקא אבל בעליית המל' דקדושה כמו במלכות דשלמה היה להיפוך דבחי' שרי פרעה דמלכות דק"נ היו בתכלית הבטול במציאות לקבל יניקה ממל' דקדושה וכמ"ש בזהר בענין תרין צפריון[19] דינקין בכל ליליא ממל' דקדושה והן בחי' חו"ב דק"נ שנק' שרי פרעה דינקי בכל ליליא ממותרי השפע בגבול ומדה מחכ' שבמל' דקדושה (וכמו בימי יוסף שקבלו זקני חרטומי מצרים מחכמת יוסף וכמ"ש (תהלים קה, כב) וזקניו יחכם[20]. וכן בימי משה בנסים ונפלאות שעש' בעשר מכות נכנעו חרטומי מצרים ביותר כו' ויותר מכל זה היה בימי שלמה שאמ' בזהר ע"פ אז תבאנה שתים נשים זונות אל המלך (מ"א ג, טז) שהן עמון ומואב[21] חו"ב דקליפה שנכללו ונתבטלו בחכמת שלמה מל' דקדושה בתכלית כמו שהיו כל מלכי העולם שולחים לו מנחה ושומעים את חכמתו[22] כידוע

וז"ש אז תבאנה אז דוקא ולא מקדמת דנא ויותר מזה יהיה במלך המשיח דכתיב[24] ונהרו אליו כל הגוים כו' (ישעי' ב, ב) בתכלית הבטול האמתי כנ"ל וד"ל)[29] ולהיפוך בגלות השכינה בע' שרים דק"נ אע"פ שנא' מלך אלקים על גוים כו' ובכל חכמי הגוים כו' ונק' מלך הגוים כנ"ל דקרו ליה אלקא כו' מ"מ נק' גלות השכינה שבחי' מל' דקדושה מלובשת בהעלם גדול במל' דק"נ להוסיף להם אור וחיות האלקי וז"ש ויראו אותה כנ"ל וד"ל):

(יא) **ובכל** הנ"ל הנה יובן ענין שם הוי"ה שיש בס"ת דשרי פרעה ויהללו אותה בד' תיבות הללו דוקא כמ"ש בלק"ת כנ"ל והנה בב' תיבות ויראו אותה יש בס"ת ו"ה וב' תיבות דשרי פרעה בס"ת י"ה[26] הרי ו"ה קודם לי"ה ונמצא שיש עוד שם הוי"ה בס"ת דויראו אותה שרי פרעה בהפוך דו"ה קודם לי"ה ובכלל הרי אותיות דו"ה שבס"ת דויראו אותה קודם לשם הוי"ה שבס"ת דד' תיבות שרי פרעה ויהללו אותה הנ"ל. והענין הוא כידוע הכלל הידוע[27] בכ"מ דכל אותיות דר"ת הוא בבחי' הפנימיות של האור עצמו ואותיות דסופי תיבות מורים על בחי' החצונית דשפע שנמשך מן הפנימית כו' וכ"ה כאן בס"ת בשם הוי"ה בד' תיבות דשרי פרעה כו' שהוא בחי' ההמשכה החיצונית ואחוריים דמל' דקדושה שנמשך אל פרעה דמל' דק"נ כמאן דשדי בתר כתפוי[28] להיותה שם בבחי' גלות כנ"ל ע"כ שם הוי"ה זה הוא בס"ת דשרי פרעה ויהללו אותה לפי שמל' דקדושה מתלבשת תחלה בשרי פרעה בחי' חו"ב דק"נ וזהו י"ה דשרי פרעה שי"ה הוא בחו"ב[29] כידוע ובחי' ו"ה דויהללו אותה היינו בחי' ההמשכה והתפשטות למטה בהלל והודאה שלהם כנ"ל וד"ל. אך ענין ו"ה דויראו אותה שלפני י"ה דשרי פרעה כו' דו"ה קודם לי"ה הטעם הוא לפי שכל עיקר תחלת גלוי האור האלקי דמל' דקדושה הרי הוא בא בבחי' ההמשכה והתפשטות מלמעלה למטה בדרך דלוג הערך וצמצום ההמשכה בציור אות וי"ו ואח"כ ה"א והוא הבא בגלוי לשרי פרעה שהן חו"ב דקליפה שיוכלו לראות בראיה כמו במראה הנבואה דבלעם כנ"ל שע"כ ביקש משה שלא תשרה שכינה[30] באוה"ע[31] כו' משום דקמיה גם חשך לא יחשיך כו' (תהלים קלט, יב) וזהו ויראו אותה בראיה מרחוק ע"י צמצום והסתר גדול בסוד גלות השכינה באוה"ע[31] כנ"ל וזה היה דוקא ע"י ו"ה שבס"ת דויראו אותה כו' ואח"כ ויהללו אותה ששרי פרעה בחי' חו"ב דק"נ מהללים אותה שהוא כדי להמשיך האור דמל' דקדושה אל פרעה מל' דק"נ שיקבל גם הוא אור ושפע ע"י יחודו במל' דקדושה ואם לא בחי' ההלל דשר"י פרע"ה אחרי שרא"ו אות"ה בהגלות האור אליהם תחלה ע"י ו"ה דס"ת דויראו אותה לא היה יכול פרעה ליקרב למל' דקדושה כלל וד"ל:

(יב) **והנה** מעתה יש להבין מ"ש עוד ותקח האשה בית פרעה כו'. הלא כבר אמר שראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה שזה היה בחי' המשכת האור דמל' דקדושה ע"י בחי' ההלול דשרי פרעה בחי' חו"ב דק"נ וא"כ למה הוצרך שתוקח האשה בית פרעה ממש כו'. אך הענין הוא דבאמת אע"פ שאמר ויהללו אותה למל' דקדושה כמו הללו את ה' כל גוים כו'. ובכל חכמי הגוים מודים שאין כמוך כו' ויראו מה' כל ארץ כו' (מנחות קי, א) וקרו לי' אלקא דאלקיא כו' כנ"ל. עכ"ז אין זה בא בתוך תוך לבם ונפשם כלל רק מן השפה ולחוץ דהיינו רק בבחי' הודאה על האמת שכן הוא כו'. אבל לא נגע יראת אלקים ורוממותו בפנימיות נפשם לפי ששרשם מעולם הפירוד שכבר הפרידן מיחודו כו'. ולז"א רם על כל גוים הוי"ה[32] בבחי' הרוממות והתנשאות מרחוק ה' נראה עליהם והוא בתכלית ההסתר והצמצום דשם אלקים שמלך[33] על גוים ע"י הרבה צמצומים עד במ"ח צירופים האחרונים[34] שבו שמאיר בהם בגלוי ע"כ הם תמיד בבחי' הפירוד רק לפרקים אומרים שירה והלל והודאה כנ"ל. ולזה הטעם גם כאשר באה בהם התלבשות מל' דקדושה בסוד גלות השכינה להשפיע להם תוס' יניקה יתירה כמו בעושר וכבוד וגדולה והצלחת תולדות פרי הארץ וכה"ג כנ"ל בשר של מצרים ששלטו על ישראל וכנבוכדנצר כו' הרי א"א שיומשך בהם השפע האלקית מרוחניות לגשמיות ממש אם האור האלקי דבחי' המל' מרחוק מאד בהעלם והסתר גם ע"י ההלול דשרי פרעה לא יוכל להיות המשכת שפע ממש בקירוב אלא דוקא ע"י ירידת[35] המל' דקדושה עצמה ומהותה כמו שהיא למעלה בהיכל מלך העליון הוא שתרד למטה ותבא בהיכל מלך ושר של אומה ההיא וז"ש ותקח האשה בית פרעה ממש שנלקחה לשם להיות היא עצמה בהיכלו[36] ולא ע"י ההלול שיהללו אותה מרחוק לבד שרי פרעה שהן חו"ב דק"נ שזה לא יועיל לענין גוף השפע ממש וזהו ענין גלות השכינה בע' שרים בכל גלות שהשכינה עצמה באה ומתלבשת בבית פרעה מל' דק"נ ועכ"ז אין זה כמו שנלקחה אסתר לבית אחשורוש[37] לשם אישות ממש שזהו להתייחד בה בגלוי גמור להיות נק' אשתו לכל דבר כו' אבל כאן אמר רק ותקח האשה בית פרעה שהיתה שם לפי שעה הגם שאמר פרעה ואקח אותה לי לאשה[38] לא לקחה ליחוד ממש עדיין רק שהיתה בביתו כי לא נגע בה כלל וכלל והענין הוא דעיקר בחי' גלות השכינה כמ"ש (ישעי' נ, א) ובפשעיכם שלחה אמכם כמו שרה שנלקחה לבית פרעה וכה"ג (וכן בכל גליות בגלות אדום ויון השכינה עצמה בגלות שם כמו שר"א ור"י הלכו תמיד לרומי[39] כו') היינו שעי"ז יהיה נמשך רוב שפע וברכה גשמית לאותו השר והאומה בכמה מיני המשכות פרטיות עד כמה דורות לפי שע"י בחי' יחוד זה שמל' דקדושה בבית המלכות דק"נ אע"פ שלא נגע בה ביחוד וקירוב ממש רק שהוא עמה בהיכל אחד לבד כשרה שהיתה בבית פרעה ובכל היכליו וארמנותיו היה לו עי"ז רוב שפע וברכה לכל עמו וזהו שנק' יחוד חצוני שמקיף א' במה דהיכל אחד מקיף לשניהם לבד ולא יחוד פנימי כלל כו' וד"ל:

(יג) **וזהו** ותקח האשה סתם שזהו סוד גלות השכינה בבית פרעה ביחוד חצוני בהיכל אחד עמו שמזה נעשה מקור ממשיך כל שפע גשמית לפרעה מלכות דק"נ עד כמה דורות שבהיות ישראל בגלות תחת פרעה נינו ונכדו יוכלו

לצאת משם ברכוש גדול וינצלו את מצרים׳ כנ״ל מכל הניצוצות דקדושה שנפלו שם כו׳ וכמ״ש (קהלת ח, ט) עת אשר שלט האדם באדם לרע לו כו׳ וד״ל:

(יד) **אך** הנה מפסוק זה מובן דותקח האשה כו׳. שלא יוכלו החיצונים לקבל מבחי׳ או״פ דקדושה כלל כי בבחי׳ פנימי׳[2] דקדושה לא יוכל להגיע להם שפע וכמ״ש (ישעי׳ מב, ח) וכבודי לאחר לא אתן (וע״כ השם הוי״ה דשרי פרעה כו׳ הוא בס״ת לבד כנ״ל) ובזה הובדלה יניקת החיצוני׳ מן הקדוש׳ האלקית שלא יוכלו לקבל שפעם בגלוי דאו״פ בכלי רק בבחי׳ מקיף מרחוק כו׳[3] וכמו כאן דגם שנלקחה שרה לבית פרעה ממש לא קבל ממנה בגלוי וקרוב כלל רק ע״י היחוד חצוני שהיה עמה בהיכל א׳ לבד כנ״ל. כי א״א שיגיע להם אור ושפע האלקית בקרוב ובגלוי דאו״פ רק בבחי׳ מקיף מרחוק כו׳. ורא״ה לדבר מן הלבונה שבי״א סממני הקטורת שמאיר בבחי׳ מקיף׳ דק״נ[5] והוא בחי׳ הממוצע כו׳ וד״ל. (וכ״ה בכל גלות הרי השכינה בגלות עם ישראל דוקא כמא׳ (מגיל׳ פ״ד) גלו לאדום׳ שכינה עמהם דוקא וכמ״ש ליעקב אנכי ארד עמך דוקא כו׳ רק שמתלבשת בהיכל מלכות דק״נ כמו ותקח האשה כו׳) ואמנם אם לא ע״י הלול דשרי פרעה לא היתה מתלבשת במל׳ דק״נ גם ביחוד בהיכל אחד כו׳). ואף גם על זאת שנלקחה שרה לבית פרעה לקה פרעה בנגעים[7] גדולים ואת׳ ביתו על דבר שרי כו׳ מפני שאין החיצונים יכולים לקבל גם מבחי׳ המקיף דקדושה שמסמא עיניהם׳ כו׳ וכאשר לפרקים מקבלים אור מבחי׳ המקיף העליון דמל׳ כמו כאן כשנלקחה לביתו הוכה בנגעים גדולים (מטעם המבואר בלק״ת)[9] דנגע אותיות ענג[10] דכתר שנק׳ נגעי[12] דוקא כמו כאשר משפע נעשה פשע[13] נק׳ פשע רב כו׳ ומ״ש (ויקרא יג, ב) אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כו׳ זהו רק ביניקות החצונים במדות דאדם בעור בשרו החצונית שאין אור אבא מאיר שם[14] כמ״ש בזהר ולא נק׳ נגעים גדולים רק בפגם דאור הכתר כו׳ שהוא הפך ענג העליון כו׳. וז״ש וינגע ה׳ כו׳ נגעים גדולי׳ על דבר שרי אשת אברם כו׳[15] קודם שנעשים מקור לבי״ע כו׳) והוא ע״ד שנלקחה שרי בהיכל פרעה שהוא בבחי׳ מקיף כחופה כו׳ וד״ל (ומ״ש ואקח אותה זהו בבחי׳ אירוסין וחופה לבד כו׳) וזהו ולאברם היטב בעבורה׳[16] שנתברר וניתן לאברם כל הטוב דקדושה מפרעה דק״נ ובעבור׳ דשרי דוקא ויהי לו צאן ובקר וחמרים ע״ס דק״נ[17] ועו״ש[18] דק״נ וגם אתונו׳ וגמלים כל כתרין דק״נ דכר ונוק׳ דעו״ש ואתונות וגמלים כו׳ וזהו כמו וינצלו את מצרים כו׳ (שמות יב, לו) שעשאוה כמצולה כו׳ (ברכות ט׳ ע״ב) וז״ש ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ורבותא יתירא היתה באשתו שרה שעלתה מבית פרעה גם שהיא בחי׳ ב״ן דמל׳ דקדושה דע״ז אמר ומלכותו בכל כו׳ ונק׳ מלך אלקים כו׳ דהכל מקבלים ממנה ואעפ״כ לא נגע בה פרעה כלל ואדרבה ויעל אברם כו׳ ברבוי העלאת הנצוצות כו׳ כי אברם הוא בחי׳ מ״ה דח״ס כו׳ דבח״ע דוקא אתברירו׳[19] כו׳. ועכ״ז אמר ולאברם היטב בעבורה דוקא שזהו כשהיתה בבית פרעה כו׳ (וכ״ה בכל גלות השכינה בבית המל׳ דק״נ כו׳) וילך למסעיו[20] כו׳ (כמ״ש בפ׳ יתרו[21]) וזהו מ״ש בזהר פ׳ חיי שרה דשרה תקנה לחטא דחוה[22] דחוה שהיא אחוריים דשם ב״ן[23] כו׳ נחתת ולא סלק׳ משום דחויא אתדבק בה כו׳ דבא נחש על חוה כו׳ (ע״ז פ״ב)[24] ושרה נחתת בבית פרעה כמ״ש ותקח האשה כו׳ וסלקת משם בעלוי רב מאד לבד שלא נגע בה כלל וכמ״ש ויעל אברם כו׳ ואשתו כו׳ הגם שהיתה בהיכל מל׳ דק״נ ממש עלתה משם בכל העלאת ניצוצות רבות שנפלו שם כו׳ לפי ששרי הוא בחי׳ שם ב״ן דכתר דקדושה ממש כנ״ל וד״ל. והתורה נצחית היא[25] בכל דור ובכל זמן כי מעשה אבות סימן לבנים שכל זה שהיתה שרי בבית פרעה ועלתה משם היה כח ועוז מזה ליציאת ישראל ממצרים ושכינה שעמהם ברכוש גדול ברבוי העלאת הניצוצות שהיו שם כמ״ש וינצלו את מצרים כו׳ משום דאבות הן סימן לבנים כנ״ל וד״ל:

(א) **בעצם** היום הזה׳ נמול אברהם וישמעאל בנו כו׳. ואמרו במדרש ב״ר נמול מאליו[2] שה׳ עזרו ששלח ידו ואחז עמו וכרת עמו הברית (נחמי׳ ט, ח)[3] לו לא נאמר אלא עמו כו׳. משא״כ בבני ביתו כתיב וימל את בשר ערלתם׳ כו׳. והנה יש להבין ממ״ש[5] בעצם היום הזה ולא אמר ביום הזה כו׳ ועוד למה חזר וכפל הדבר אחר שכבר אמר וימל את בשר ערלת׳ בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים ואברהם בן צ״ט שנה׳ בהמולו בשר ערלתו (בהמולו מעצמו וגם בישמעאל אמר כן וכשכפל הדבר אמר בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו וכל אנשי ביתו׳ כו׳ נמולו אתו) והנה באמת יש להבין למה נצרך אברהם לקבל מצות מילה ע״פ צווי ה׳ בהיותו בן צ״ט שנה הלא כבר קיים אברהם כל התו״מ אפי׳ ע״ת[7] שנא׳ עקב אשר שמע׳ כו׳ וישמור משמרתי מצותי כו׳ ולמה לא קיים מצות מילה עד שציוהו ה׳ והלא מצות מילה ראשונ׳ לכל המצותי וכוללת כל המצותי׳ שבתורה והיא באמת למעלה מכל התו״מ (ברכות מח, ב) (מפני שנכרתו עליה י״ג בריתות והתורה נכרתה בג׳ בריתות וע״כ מקדים לומר בבהמ״ז ברית לתורה ועל בריתך שחתמת בבשרנו ואח״כ ועל תורתך שלמדתנו כו׳ כמ״ש בדרז״ל (שם) וצריך להקדים ברית לתורה) ויש רמז לזה שמצות מילה למעלה מכל התו״מ שפסוק מי יעלה לנו השמימה כו׳ (דברים ל, יב) ר״ת מילה וס״ת שם הוי״ה׳[11] כו׳ דמרמז בזה שמצות מילה למעלה הרבה משם הוי״ה שכולל כל התו״מ שנק׳ מצות הוי״ה תורת הוי״ה בכלל ובפרט כו׳ וד״ל וע״כ מצות מילה בר״ת דמי יעלה כו׳ וס״ת שם הוי״ה כו׳ וד״ל:

(ב) **אמנם** להבין זה וגם להבין דא״כ למה קיים אברהם[12] כל התו״מ קודם מצות מילה עד היותו בן צ״ט שנה (ואם מפני שזה שקיים כל התו״מ היינו רק ברוחניו׳[12] ולא בגשמיות ומצות מילה קיים בגשמיות היא גופא יש להבין דהיה לו לקיים מצות מילה בגשמיות תחילה ואח״כ לקיים מצות הרוחניות (כרמז[13] דמי יעלה כו׳ שמילה בר״ת כו׳) אך הנה באמת שמצות מילה למעל׳ היא מכל התו״מ כמו שמובן

ברמז זה דר"ת דמי יעלה לנו כו'. דהנה מ"ש לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה כו' לכאורה יש סתירה לזה ממ"ש מן השמים השמיעך את קולו[14] כו'. וכמאמ' דהתורה מן השמים ניתנה[15] כו'. אך הענין הוא דודאי התורה מן השמים ירדה לארץ וכמ"ש (שמות יט, כ) וירד ה' על הר סיני כו'. והארץ האירה מכבודו[16] אין כבוד אלא תורה[17] והמלאכים ביקשו (תהלים ח, ב) תנה הודך על השמים כו' וכידוע (וגם קדמה לעולם[18] ונק' ים הקדמוני (יואל ב, כ)[19] או משל הקדמוני (ש"א כד, יג)[20] שהן מ"ע שמעל השמים כמ"ש יהי רקיע[21] כו') אמנם כאשר ירדה התורה למטה בארץ אז נא' (דברי' ל, יב) לא בשמים היא אלא בארץ דוקא וכמו (ב"מ נט, ב) שאמר ר' יהושע לחכמי' אין משגיחי' בבת קול מן השמים משום דלא בשמים היא עכשיו אלא בארץ כו'. וע"כ גם נביא בדבר ה' אין רשאי לחדש דבר שנגד הכתוב בתורה ומקובל בפי חכמי ישראל ממשה (שבת קד, א) (ונידון כז"מ[22] כו') ושרש הענין הוא דהתורה היא בב' מדריגות פנימיות וחיצוניות כמ"ש (דברים כט, כח) הנסתרות לה' כו' והנגלות לנו ולבנינו כו' וכמ"ש (יחזקאל ב, י) כתובה פנים ואחור[23] כו' ובחי' הפנימית שבה הוא בחי' עה"ח שלמעלה מעה"ד כו' וכמ"ש (משלי ג, יח) עץ חיים היא כו'. וע"ז נאמר (איוב יא, ט) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים שלא יכילנה ארץ וים עלמין דאתגליין ועלמין דאתכסיין[24] כו' וזהו שא' שהתורה מן השמים ניתנה כו' בחי' שמים העליונים שהוא בחי' מקיף הכללי דסובב כ"ע ומה שא' לא בשמים עליונים היא לאמר מי יעלה לנו כו' היינו כאשר ירדה התורה מן השמים לארץ כנ"ל. והוא בחי' מדרגה הב' שבתורה שירדה למטה לברר לעה"ד טו"ר דוקא שזהו בחי' חיצוניות והנגלות לנו כו' (ונק' נובלות חש"מ[25] כידוע ומבואר למעלה שיש בה יתרון מעלה על בחי' הפנימית והוא ה"א דאברהם שע"י מצות מילה בגשמיות כו') וזהו שא' ר"י אין משגיחין בב"ק דלא בשמים היא דהיינו לאחר שירדה מן השמים לארץ דוקא משום דירידה זאת הרי היא רק לברר לעה"ד טו"ר בכל העולמות דבי"ע והוא דוקא בהיות גלוי אור דתורה בא בבחי' דיבור העליון בי' הדברות (שהדיבור הוא בבחי' מל' דאצילות) באמרו אנכי ולא יהיה לך[26] שזהו כללות הבירור בין טו"ר שבמצות שאז כאשר נמצא התורה למטה בדיבור העליון אינה נמצאת למעלה מבחי' הדיבור שהוא הנק' שמים העליונים וז"ש לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו כו' וד"ל:

(ג) **ולהבין** ביאור הדברים יש להקדים תחלה ענין א' מ"ש בפ' נצבי' אחר שאמר הנסתרות לה' כו' והיה כי יבאו עליך[27] כל הדברים האלה הברכה והקללה כו' והשבות אל לבבך בכל הגוים כו' ושבת[27] עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום כו' בכל לבבך כו' ושב ה' את שבותך[28] כו' וקבצך מכל העמים כו' אם יהיה נדחך[29] בקצה השמים משם יקבצך כו' והביאך אל הארץ[30] כו' וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך כו' ומל ה'[31] את לבבך ואת לבב זרעך לאהב' את ה' בכל לבבך כו'. ויש להבין בסדר פ' זו דהלא תחלה א' שאחר שיהיו בגלות ויעשו תשובה שלימה ושבת עד ה' כו' יזכו לקיבוץ גליות מקצה השמים ולביאת הארץ ברוב טובה יתירה מאבותיהם וא"כ אחר כל אלה איך אמר ומל ה' את לבבך כו' לאהבה את ה' בכל לבבך כו'. למה יצטרכו אז שימול ה' את לבבם לאהבה כו' אחר שכבר עשו תשובה שלימה בהיותם בגלות וכמ"ש ושבת כו' בכל לבבך כו' ועשו מע"ט הרבה עד שזכו לקיבוץ גליות וימות המשיח ויהיה בהם כל טוב העליון שלא הי' כזה איך יתכן שעדיין יצטרכו למול לבבם הערל שיוכלו לאהוב את ה' כו'. אך הענין הוא שיש במילה ב' מדריגות א' מילה שהיא מלמטה למעלה דוקא כמו ומלתם את ערלת לבבכם[32] שאתם תמולו כו' והב' מילה שהיא מלמעלה למטה דוקא והוא מה שא' ומל ה' את לבבך כו' דמה שימול ה' את לבבך זהו מלמעלה למטה דוקא והוא לאחר שנימול מצד עצמו במילה שמלמטה למעלה כו' וזהו ענין תשובה תתאה ותשובה עילאה בכלל שאין תש"ע כ"א אחרי תש"ת דוקא והוא מ"ש תחלה והיה כי יבאו עליך כו' הברכה והקללה שהוא ע"י הטו"ר ויתבררו ביסורי הגלות דתיסרך רעתך כו' (ירמיה ב, יט) אז והשבות אל לבבך כו' ושבת עד ה' אלקיך כו' שהוא בחי' תש"ת בלב נשבר ונדכה להסיר הטמטום הקשה שבלב[33] שלא יהיה לבו כלב האבן בקשיות לילך בשרירות לב רק רע כל היום וע"י הכנעה עצומה בלב נשבר הוסר ונשבר הקושי הזה ונעשה לבו רך וטוב שהוא ההתעוררות הטוב שבלבו לילך אחר ה' ותורתו ומצוותיו ולידבק בו באמת וזהו ומלתם את ערלת לבבכם כמ"ש כי כל הגוים ערלים וכל ישראל ערלי לב (שם ט, כה)[34] דכמו שעיקר ההבדלה בגשמיות בין ישראל לאחרים[35] הוא באות ברית קודש שהוסר הערלה הגשמיות ואינו נק' ערל בגשמיות כך צריך להיות הבדלה זו עצמה ברוחניו' הנפש והוא בערלת הלב שנק' ערלי לב להסיר הערלה הדבוקה על הלב ומכסה ומסתיר על בחי' הפנימית הטוב שבה לגמרי והוא ענין הטמטום הקשה שבלב שקשה כאבן ממש ולע"ל נאמר והסירותי את לב האבן מבשרכ' ונתתי לכם לב בשר כו' (יחזקאל לו, כו) ועכשיו צריך האדם להסיר בעצמו לב האבן הזה להיות רך לפני ה' שהוא לב בשר הרך והוא ע"י תשובה בקירת ועומק הלב בלב נשבר מאד כנ"ל במרירות ושפלות והכנעה עצומה על רוע לב ופירודו העצום מה' אחד ובזה הוסר ערלת הלב הקשה הנ"ל ונגלה בלב בחי' התעוררות הטוב לילך אחר ה' בכל לבבו כו' בתו"מ בבירור הרע מן הטוב שהן שס"ה ל"ת ורמ"ח מ"ע וז"ש ושבת כו' ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום ושב ה' כו' בקיבוץ גליות (שיהיו כנ"י קומה שלימה[36] בבחי' אדם אדמה לעליון[37] ולא בפיזור בד' רוחות כו' שהוא כמו התחלקו' האברי' בפיזור ופירוד כו') והטיבך כו' פי' אחר שימולו א"ע בתשובה שלימה כנ"ל ובמע"ט דתו"מ להבדיל בין טו"ר בסו"מ וע"ט ויזכו לקיבוץ גליות אז אתעדל"ת זאת יעורר אתעדל"ע להיות מילה הב' שהיא מלמעלה למטה דוקא והוא מ"ש ומל ה' את לבבך כו'. אחר המילה דבזמן הגלות דומלתם את כו' בתשובה ומע"ט שאתם תמולו ואז ימול ה' את לבבך כו' שהוא ענין ובחי'

בירור אחר בירור שאחר שנבררו כנ״י במילה שבזמן הגלות בתשובה ומע״ט יבאו לבירור השני הפנימי דמילה עליונה שימול ה׳ את לבבך כו׳ (וזהו ענין גדולה מילה שנכרתו עליה י״ג בריתות[1] שלמעלה מברית דתו״מ וע״כ ר״ת דמי יעלה לנו כו׳ מילה מ״ל י״ה[2] שימול ה׳ כו׳ מלמעלה למטה כנ״ל כו׳. וס״ת הוי״ה שהיא מילה שע״י תו״מ מלמטה למעלה כו׳ וכמשי״ת ב״ה וד״ל):

(ד) **ולהבין** זה הנה תחילה יש להבין שרש ענין המילה בגשמיות ודוגמתה יובן במילה הרוחנית שבערלת הלב הנ״ל. דהנה עיקר ענין המילה הוא להבדיל ולהפריש הערלה החיצונית מן בחי׳ הפנימיות שביסוד שאז נק׳ אות ברית קדש וכמו שאו׳ ועל בריתך שחתמת בבשרנו[3] וכן או׳ וצאצאיו חתם באות ברית קדש[4] וכמ״ש לאברהם זאת בריתי אשר תשמרו[5] ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כו׳ ונמלתם את[6] כו׳ והי׳ לאות ברית ביני וביניכם. והנה ענין אות הברית הזה הוא כאשר הוסר׳ הערלה החיצוניות ויתגלה בחי׳ הפנימית ולא יכסה הערלה החיצוני׳ על הפנימית כו׳ זאת אות הברית ביני וביניכם[7] כו׳ שזהו עיקר ההבדלה בין ישראל לעמים[8] שאו׳ בהבדלה המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחושך ובין ישראל לעמים כו׳. ושרש ענין הזה אינו רק ענין ההבדלה וההפרשה בין הטוב ובין הרע להבדיל ולהפריש הרע מן הטוב לבלתי יתערב וידבק בו כלל וכלל שזהו הבדלת החיצוניות מן הפנימיות כנ״ל. והטעם הוא כי בבחי׳ יסוד הוא בבחי׳ ההשפעה העליונה וכאשר הערלה דבוקה בבשר יומשך השפע גם לחלק הרע שבערלה ושניהם מקבלים יחד ולא עוד אלא שיכסה הרע על בחי׳ הטוב שבפנימי׳ יסוד ונמצא מתערבי׳ יחד קבלת הטוב עם קבלת הרע בלי הפרש כלל ביניהן (כמו שהי׳ קודם מילה דאברהם שהי׳ ריבוי שפע דניצוצות דקדושה גם בע׳ שרים[9] אך ע״י המילה נתקבצו כולם אל בחי׳ הפנימי׳ דוקא שז״ש כי אב המון[10] כו׳). אך כאשר הוסר הערלה לגמרי ונגלה רק בחי׳ הפנימית ע״י הפריעה דוק׳ (דמל ולא פרע כאלו לא מל) (שבת פי״ט)[11] אז הקבלת השפע הוא בא רק בפנימית הטוב שמקבל מבחי׳ פנימית יסוד העליון דאור זרוע לצ״ע כו׳ בלי שום תערובת קבלת רע כלל כו׳ (דאעפ״י שאין רע יורד מלמעלה[12] רק טוב ואיך יהיה קבלת הרע כלל מאחר שאין זה במשפיע כלל. הענין הוא כידוע דבכל שפע דמשפיע יש פנימיות וחיצוניות עכ״פ ובתערובות (כמ״ד שיש בו פסולת כו׳) ובהגיע למקבל יפרד חלק החיצוניות מן הפנימיות בערלה הדבוקה שמקבל החיצוניות ויהיה לרע ממש דכל התהוות חלק הרע בא רק מצד המקבל שמקבל החיצוניות ושמרים כו׳ (ודוגמא לדבר השליא שנעשה מן פסולת הדמים שבולד שבא מפסולת מ״ד ומ״ן[13] כו׳) וע״ד שאמרו (אבות פ״א, יא) חכמים הזהרו בדבריכם (שיהיה נקי מכל סיג) שלא ישתו התלמידים הבאים אחריכם מים הרעים ממש להפוך מטוב לרע ומאמת לשקר כו׳. וכד׳ מדות בתלמידים[14] א׳ קולט את השמרים כו׳. וכה״ג יובן בחיצוניות השפע עליונה שנמשך לע׳ שרים דנוגה וד״ל):

(ה) **וזהו** ענין המילה שמלמטה למעלה כמ״ש ומלתם את ערלת לבבכם שהוא ע״י תשובה אמיתית ומע״ט דתו״מ כי כמו שהטעם הוא בהבדלת הערלה הגשמית כנ״ל כך הוא ממש בענין מילה ברוחניות בהבדל׳ הערלה שבלב הנ״ל שישראל נק׳ ערלי לב וצריך להסיר לערלת הלב שלא תקבל היא עם בחי׳ הטוב יחד ויכסה על הפנימית ויהופך מטוב לרע כו׳. וכמו שאנו רואים בחוש שבכל אדם שמתפעל בהתפעלות אלקות בתפלה בנפשו מחמת התעוררות המשפיע שנמשך מלמעלה לכלל התעוררות בנפשו באו״ר שמצד השכל והשגה אלקית ביגיעת המוח והלב כידוע והנה מיד שמתפעל באהבה בלב בחלל הימיני ששם משכן הניצוץ האלקי שבודאי אהבה אמתית היא שהיא בניצוץ האלקי מצד בחי׳ הארה האלקית כידוע אבל גם נפשו הטבעית שבלב בשר בחלל השמאלי תתפעל גם היא לפי שעה כו׳. ובו ערלת הלב דבוקה שמקבל בחי׳ החיצוניות ופסולת שאינה מצד אלקות כלל רק לגרמי׳ וישות וגסות בלבד וזהו עיקר ענין התערובות טו״ר אמת ושקר יחד וכמ״ש במ״א ע״פ לא יחפוץ[15] כו׳ כ״א בהתגלות לבו (משלי יח, ב) ואז מיד אחר התפלה מתגברת האהבה רעה שבנה״ט למשוך אחר תאות הבהמיות ונהפך גם הטוב דאהבה האלקית ונבלע באהבה הרעה כפרות הרעות שבלעו את הטובות[16] כו׳. וזהו מצד שלימות הערלה שבלב שלא הוסרה כלל וכלל כי לא נשבר לבו בתשובה אמיתית מעולם ולבו קשה כאבן ובעודנו בקשיו ושלימות שלו יבא גם הוא להתפעל בהתפעלות אלקות עם בחי׳ הטוב דאהבה האלקית שבפנימית הלב ע״כ מתערב טו״ר ויכסה הרע על הטוב כו׳. ולזה צריך להסיר ערלת הלב בלב נשבר לגמרי כמ״ש (דברים י, טז) ומלתם כו׳ שאז נפרד הרע מן הטוב לגמרי שהיא אהבה הרעה שבנה״ט מן הטוב שבנה״א עד שהשפע עליונה בנה״א מקבל ועולה רק בחי׳ הטוב ופנימי׳ שבה בלי תערובת זר כלל וכמ״ש מי יעלה בהר ה׳ נקי כפים ובר לבב (תהלים כד, ג־ה) (דוקא) אשר לא נשא לשוא נפשו ורצונו כלל הוא ישא ברכה בבחי׳ הפנימי׳ כו׳ וד״ל ואז גם בבחי׳ מעשה הטוב דמצות ובסור מרע כל היום יהי׳ ג״כ בתכלית הכשרון לב בתמימות העבודה בלי שום תערובת זרה כלל רק לעשות רצון קונו לבד כו׳. וזהו ענין המילה שבזמן הגלות ע״י תשובה ומע״ט לבער הרע להבדילו מצד העבודה השלימה בבחי׳ בר לבב הנ״ל בתפילה שהוא ע״י התשובה מן המיצר שמשבר את הערלה והן בירור דיסורי הגלות כו׳ וכמ״ש ובקשתם משם (דוקא) את ה׳ כו׳ ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך כו׳ (דברים ד, כט) וע״י תו״מ לבער הרע בסו״מ וע״ט שזהו בירור הראשון מלמטה למעלה שא׳ ע״ז ומלתם דוקא שאתם תמולו בעצמכם כו׳ שהוא להבדיל הפסולת הרע מן הטוב והשקר מן האמת כו׳. והוא ענין בירור דרפ״ח ניצוצין[17] מעה״ד טו״ר שזה תלוי במעשה התחתונים דוקא וד״ל:

(ו) **אך** הנה אחר הבירור הזה דומלתם את ערלת לבבכם מלמטה למעלה דוקא כנ״ל. שהוא ע״י הבדלת הרע מן הטוב בתכלית בתשובה שלימה ובמע״ט דתו״מ

להבדיל בין טמא לטהור כו׳ בעבודה השלימה בסו״מ וע״ט וע״י בירור וצירוף ביסורי הגליות שיסורי׳ ממרקי׳[18] כו׳ (ברכות דף ה, א) ויהיה אח״כ קיבוץ גליות כמ״ש אם יהיה נדחך כו׳ והטיבך והרבך מאבותיך אז ומל ה׳ את לבבך לאהבה את ה׳ כו׳. וזה פלא גדול למה יצטרכו אז למילה זאת שימול ה׳ את לבבם אחר שאין ערלה בלב כלל וכלל כו׳. אך הענין הוא דאחר אתעדל״ת דכנ״י בתשובה תתאה בלב נשבר ונדכא בתשובה שלימה עד שנברר הרע מן הלב ונקי מכל סיג ונק׳ בר לבב וגם ע״י הבדלה דתו״מ כנ״ל. אז נתעורר אתעדל״ע דהיינו שישוב ה׳ אלינו מלמעלה למטה כמו ישוב ירחמנו (מיכה ז, יט) וא׳ בזוהר ישוב מאן אתר מההוא עתיקא סתימאה[19] כו׳. והוא שיאיר מבחי׳ פנימית המוחין דע״ס מי״ג מדות הרחמים בפנימית יסוד דע״י שנק׳ צ״ע בבחי׳ פנימיות שבו בלי העלם ולבוש כלל וזהו שנק׳ למעלה תשובה עילאה שאחר תש״ת הנ״ל דוקא וד״ל והוא ענין המילה שמלמעל׳ למטה (שבבחי׳ פנימית יסוד דע״י וא״א ששרשו ביסוד דא״ק כו׳ כמ״ש במ״א ע״פ למנצח על השמיני׳[20] כו׳) (תהלים יב, א) שא׳ ומל ה׳ את לבבך כו׳. אחר שכבר נימול מצד העבוד׳ דתו״מ ותש״ת הנ״ל. וע״ז ארז״ל גדולה מילה שנכרתו עליה י״ג בריתות שהן י״ג מדה״ר הגדולים שמתגלים בבחי׳ הפנימית דע״י מבחי׳ רדכ״ר שבמצחא[21] כו׳ ונק׳ מילה גדולה כמ״ש גדולה מילה שנכרתו עליה כו׳ והטעם הוא כי עיקר ענין המילה בכללותה הוא ענין כריתת ברית לבד כמ״ש לאברהם והקימותי את בריתי[22] ביני וביניך ובין זרעך אחריך כו׳. וא׳ זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכ׳ כו׳ המול לכם כל זכר כו׳ ונמלתם כו׳ והיה לאות ברית ביני וביניכם[23] כו׳ כידוע. אך בענין הכריתות ברית יש ב׳ מדרגות א׳ כמו ב׳ או״נ[24] שיעשו ביניהם כריתות ברית שזהו מצד שהגם שהן או״נ יוכלו להפרד זה מזה במשך זמן רב שתשכח האהבה מן הלב או מצד איזה סיבה שיפרידו ביניהן דברי נרגן כו׳ (משלי כו, כב) לפי שבעצם הן נפרדים זה מזה ואהבתם ניקנית אצלם בדרך בחי׳ תשוקה והמשכה מן המוח ולב כמים כו׳. וכמ״ש כמים הפל״פ כו׳ כן לב האדם לאדם (שם כז, יט) ומצד[25] ריחוק ופירוד שלהם יש[25] בזה הפסק וביטול לפרקים כמו כשבטל דבר בטלה האהבה אם האהבה תלויה בדבר כו׳ (אבות פ״ה, טז) וכמו כן כריתות ברית מגבוה לנמוך כמו מלך ושר לעני ושפל שאין ערך ביניהם כלל אך הכריתות ברית שלהם מכריח לגבוה להשפיל א״ע תמיד להדבק בנמוך כו׳ שאין זה מצד עצם האהבה כלל שאין להם ערך זע״ז כלל. והמדרגה הב׳ היא כריתות ברית בב׳ או״נ[24] בנפשותם ממש כאהבת דוד ויהונתן שאהבת נפשו אהבו[26] שלא יפרדו לעולם וכן אהבה עצמית דאב לבן וכה״ג שזהו כאהבת אדם לעצמו ממש שלא יתכן בזה ענין אהבה בתשוקה והמשכת הלב כלל וא״כ ענין הכריתות ברית בהם הוא בבחי׳ עצמיות שהוא בחי׳ התקשרות האמיתית בעצמיו׳ נפשם שהן לאחדים כנפש א׳ ממש ואין ענין הכריתות ברית בהם רק להיות להם לאות וזכרון הברית העצמי הזה ע״כ צריך להיות אות הברית הזה המורה על בחי׳ התקשרות העצמיות דוקא ולא בשביל שלא יפרדו שא״א להם להפרד כלל לעולם וד״ל:

(ז) **והנה** הדוגמא מכל זה יובן בדרך כלל למעלה בכנ״י עם הקב״ה שיש ב׳ מיני כריתות ברית. א׳ הברית הפנימי והעצמי שכרת עם א״א ע״ה ע״י המילה כנ״ל. והב׳ כריתות ברית שכרת משה עם ישראל ע״י התו״מ והוא ברית דתורה שנכרתו עליה ג׳ בריתות לבד אבל ברית דמילה נכרתו עליה י״ג בריתות כנ״ל. וע״כ צריך להזכיר בבהמ״ז ברית קודם לתורה כמ״ש ועל בריתך שחתמת בבשרנו ואח״כ ועל תורתך שלמדתנו כנ״ל וד״ל. ואעפ״י שגם בברית דתורה יש ג״כ ענין מילה שז״ש ומלתם את ערלת לבבכם שזהו ע״י הבדלה דטו״ר שע״י מצות ותשובה. הענין הוא עד״מ בשני בנ״א האהובים שכורתים ברית לבל יפרדו כו׳ שאהבתם נעשית ע״י הרכבה בדבר מה בשכל ומדו׳ שיכול להפרד ע״כ כורתי׳ ברית כו׳. וכך הוא בענין ברית דתו״מ דכנ״י שניתן להם בבחי׳ ברית שלא יפרדו לעולם מאלקי׳ חיים והוא בג׳ מדרגות דמוח ולב ומעשה בבחי׳ אדם דהיינו בג׳ מדרגות דתורה ומצות שיתקשרו בחכ׳ שבתורה שנק׳ תורת האדם ובמדות שבה והוא ע״י אוי״ר שנוגע למעשה והמעשה עיקר ע״י קיום המצות בפ״מ שהוא העיקר להקים את דברי הברית דתורה כו׳. שעי״ז נמשך ג״כ אא״ס אליהם בהתקשרות דג׳ מדריגות האלה שלמעלה בשורש התו״מ שהן מוחין ומדות ומעשה שהן כללות ע״ס דאדם דאצי׳ וז״ש כמים הפנים לפנים בהעלאת מ״ן דתורה ומצות דישראל כן לב האדם העליון לאדם דכנ״י[27] באהבה וחסד כו׳ וכמו והיה אם שמוע תשמעו כו׳ ונתתי מטר[28] כו׳ וכן אם בחוקתי תלכו[29] כו׳. שבזה יש ברית והתקשרות דכנ״י בהקב״ה וכמאמר ג׳ קשרים הן[30] ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקודב״ה כו׳. ולכך נכרתו ג׳ בריתות נגד חב״ד חג״ת נה״י בכלל ובפרט כו׳. וז״ש לעברך בברית ה׳ אלקיך[31] דוקא שזהו ע״י תו״מ דוקא (שכללותם הוא בחי׳ נר״נ דאדם ע״י תו״מ שנק׳ תורת האדם[32] ורמ״ח מ״ע שהן רמ״ח אברים דמלכא[33] כידוע) אבל ענין הברית דמילה הוא בחי׳ כריתת ברית העצמות כמו בב׳ אוהבי נפש בנפשותם הנ״ל וכאב עם הבן שא״א שיפרדו לעולם משום שנפשם א׳ הוא ממש ואין אות הברית הזאת רק הוראה על התקשרות העצמית לבד כנ״ל. וכך הוא בכנ״י ובכל א׳ בפרט בבחי׳ יחידה שבנפשו שההתקשרות הוא שם בעצמות הנפש ממש שבלתי מורכב בדבר מה כלל רק רצון עצמי ופשוט שלמעלה מן הטעם ודעת וגם למעלה מבחי׳ החכ׳ שבתורה ומצות (כמו בע״ת אמיתית כתשובה דראב״ד כו׳ (ע״ז פ״ק)[34] שעולה ומתקשר למעלה מצד העצמיות לבד שזהו בחי׳ ומדרגה דמשיח שיגאלו ע״י תשובה שלמעלה מן הברית דתו״מ כו׳. ומזה יהיה העוה״ב שנא׳ (שמות כא, ב) ובשביעית יצא לחפשי חנם חנם בלא מצות[35] כמ״ש במ״א) שאין בזה הפסק וביטול לעול׳ רק הכריתות ברית הוא על בחי׳ הפנימיות ועצמיות דהתקשרות הזאת וזהו אות הברית דמילה שא׳ לאברהם זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכ׳ (ממש) המול לכם כל זכר כו׳. שמורה על פנימית ועצמיות כמו ההתקשרות דאב לבן

שנבדל מכל חיצוניות זולתו שהוא למעלה הרבה מג' בריתות דתו"מ שהן רק בבחי' נר"נ דאדם כנ"ל. שיש בזה הפסק וביטול כמו אם בחוקותי כו'. ואם לאו תופר הברי' הזה להתהפך מאהבה לשנאה להמשיך להם קללה כו'. וכן בסיבת הריחוק זה מזה משך זמן רב בגלות שנשכח הברית שבגלות נאמ' (ישעי' נ, א) ובפשעיכם שולחה אמכם דאתתא אתתרכ' מבעלהי וקודב"ה בגלותא אסתלק לעילא לעילא[2] כו'. ע"כ ומצאהו רעו' רבות וצרו' כו' כי אין אלקי בקרבו כו' (דברים לא, יז) וכה"ג אבל ברית דמילה שהוא בבחי' העצמיות שלמעלה מבחי' אדם דתו"מ שנכרתו עליה י"ג בריתות שהוא בבחי' פנימיות דע"י שלמעלה גם מן הח"ס דא"א כו'. וע"ז א' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים כו' לכלותם להפר בריתי אתם (ויקרא כו, מד) והוא מ"ש ז"ל גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות שהן י"ג מדה"ר שנמשכים מלמעלה מן החכ' והוא מבחי' רדכ"ר שלמעלה ממשפט התורה[3] למחול ולסלוח גם לעוברי רצונו והזדונות נעשו לו כזכיות[4] ביו"כ כידוע לפי שזהו בבחי' כריתות ברית העצמיות הנ"ל שבלתי מורכב כלל בדבר מה גם לא בתו"מ הגם שהן פנימיות רצה"ע כו' וד"ל:

(ח) **וזהו** ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך כו' למען חייך פי' למען חייך ממש שהוא חיים עצמיים שיחי' מחיי החיים[5] דבחי' עצמות אא"ס ממש שהוא בחי' התקשרות הפנימית ועצמיות דבחי' יחידה הנ"ל שמקושרת בפנימית דעצמות אא"ס שבפנימית ג"ר דע"י שהן י"ג מדה"ר העצמיים שלמעלה מי"ג מדה"ר שנק' י"ג ת"ד[6] כו' דכתיב (במדבר ו, כה) יאר ה' פניו אליך שמאירים גם בזמן הגלות כמו בזמן בהמ"ק ממש בשוה לפי שהן שלא ע"י התלבשות בח"ס שגבורות דע"י מלובש בח"ס[7] וחסד דע"י בגלגלתא ואו"א מלבישים לזרועות דא"א[8] כו'. אבל י"ג בריתות הללו הן הבאים ונמשכים מפנימית ג"ר דע"י בפנימית יסוד דע"י וזהו במילה עליונה מלמעלה למטה כמ"ש ומל ה' את לבבך כו' למען חייך העצמיים בבחי' אהבה העצמית ממש שלא יתכן בזה ענין המשכה ותשוקה כמים כלל אלא כמו אהבה עצמה ממש שהיא למעל' מברית דתו"מ שמורכב בדבר מה ברצון וחכ' ומדות כו' וד"ל. אך הנה א"א לבא בחי' מילה עליונה זו מלמעלה למטה שהוא למען חייך ממש כנ"ל כ"א בהקדים תחלה המילה מלמט' למעלה ע"י תו"מ ותשובה דוקא שזהו להבדיל הפסולת מן הפנימיות לגמרי שהוא ע"י בחי' החכמ' דוקא שהחכ' הוא המברר ומבדיל בין טו"ר אמת ושקר. כמשל התלמידי' שיושבים בפני רבם ולומדים דבר הלכה שיש בזה תערובות טו"ר אמת ושקר בלי נודע מהו האמת ומהו השקר וטעות אך ע"י העיון האמיתי שבחכ' מתברר האמ' ונבדל השקר והטעו' כמצרף לכסף שמבדיל הפסול' והסיגים לגמרי ונשאר הנקי בתכלית כך מצרף לחכמה ממש ללבן ולברר להוציא תכלית האמת ולהפריד ולהבדיל כל סיג ופסולת כו'. וכך הוא בחכ' שבתורה דבחכ' אתברירוי רפ"ח ניצוצין שנפלו בק"נ כידוע שבחכ' דתורה הוא המברר בין טו"ר דעה"ד טו"ר בתכלית הבירור כמ"ש (ויקרא יא, מז) להבדיל כו'. וכך הוא בניצוץ האלקי שיש בה תערובת טו"ר ע"י שנשמתו מלובש בנה"ט שנמשכה מעה"ד טו"ר דק"נ עד שמתערב הטוב שבניצוץ כמו האהבה האלקית באהבה הטבעית דנה"ט בחום הטבעי שיש בה אהבה זרה ונכרי' בתאוות רעות כבהמה כו' וע"י בחי' החכמ' שבניצוץ האלקי מתברר בחי' הטוב שבניצוץ האלקי ועולה ונדבק למעלה בה' אחד במס"נ כמ"ש (תהלים כה, א) אליך ה' נפשי אשא בלי שום תערובות זר כלל שנק' (שם כד, ד) בר לבב כו' וכמו שא' בחנתנו א' צרפתנו כצרף כסף (שם סו, יא) בלי תערובת סיג כלל ונק' לב טהור כמ"ש (שם נא, יב) לב טהור ברא לי כו'. עד שממילא ע"ז הבירור האמיתי בלב ימצא בירור כזה גם בבחי' המעשה בתו"מ וצדקה ובסור מרע כל היום ג"כ בתכלי' הכשרון והזדככו' בתמימות שלימה בלתי שום תערובות כוונה זרה כלל רק לה' לבדו וא"ל לא יעלה לרצון לפני ה' כלל כי לא יגורך רע[9] כתיב וז"ש ומלתם את ערלת לבבכם כנ"ל. שזהו ענין בירור תערובת הרע שבנוגה שנפלו שם רפ"ח כו'. וכאשר כבר מתברר מעה"ד טו"ר כל בחי' הטוב למטה אז גם למעלה בבחי' חכ' דמל' דאצילות מתברר כל הרפ"ח כו' מכל ימי הגלו' אז נעשה קיבוץ גליות כו' וכתי' אז (זכרי' יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וכן (ישעי' כה, ח) בלע המות כו' וגם בכנ"י נפרד הרע מן הטוב לגמרי עד שלא יהיה לכנ"י רק לב אחד לאביו שבשמים[10] כו' ולזה א' והטיבך והרבך מאבותיך[11] וכמו"כ למעלה במל' דאצילות יהיה תכלית הבירור מרפ"ח כו' אז נאמר ומל ה' את לבבך כו' בחי' מילה עליונה הנ"ל שבאה מלמעלה למטה שזהו שנק' בירור אחר בירור דהיינו לאחר שכבר הוברר ע"י בירור דחכ' דתו"מ בתכלית ההבדלה דטו"ר כנ"ל. ויהי' כולו נקי בלי סיג כלל אזי ראוי שיומשך על זה מבחי' אור הפנימית ועצמות שנמשך בבחי' פנימית יסוד דע"י (שזהו כמו העלאת מ"ן דנוק' כשמתברר היטב ונבדל כל הפסולת אז מתברר בירור שני להכלל בבחי' מ"ד דדכורא שהוא בירור שני כענין נשמות ומלאכי' שעולין מדי חודש ושבת[12] להשתחוות לפני ה' בביטול העצמות ממש שנבדל מכל בחי' יש ובא לכלל בחי' אין ומה בתכלית בהשתחוואה זאת אזי בא לידי בירור שני שהוא לאשתאבא בגופא דמלכא[13] ממש כענין מיכאל מקריב נשמות[14] ע"ג המזבח כו' כידוע. וכך יהיה בירור שני שהוא בירור העליון לברר למ"ה שכבר נברר בבחי' ב"ן דנוק' והוא מבחי' פנימית יסוד דע"י שע"ז אמר במשיח[15] (שם נב, יג) ישכיל עבדי[16] ירום ונשא כו' שזהו מבחי' פנימית ג"ר דע"י[17] שלא בא' ע"י התלבשות בחיצוניות דע"י וא"א באו"א כו' והן י"ג מדה"ר העצמיים הנ"ל שאינן באים ע"י א"א ואו"א כו')[18] שיכולי' להאיר גם בגלות כמו בבהמ"ק כנ"ל[19]. וזהו ומל ה' את לבבך כו'. שע"ז א' גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות דוקא דאע"פ שי"ג מדה"ר כבר יש בכל יוה"כ לנשמות בגופים זהו הבא ע"י התלבשות בחיצוניות דמדות דע"י בא"א ואו"א כנ"ל. אבל בבחי' מילה עליונה שהוא ענין כריתות ברית

העצמיות שלמעלה הבא' אחר ברית דתורה דוקא עי"ז נעשה ונמשך י"ג מדה"ר העצמיים שזהו בחי' הארות הפנימיות והעצמיות דא"ס ממש כאב הכורת ברית עם בנו או ב' או"נ בנפשותם כנ"ל. משא"כ עכשיו אין חיבור המאציל עם הנאצלים ע"י י"ג תיקונים רק בדרך הכרח כמלך שכורת ברית עם עבד שהוא הגבוה עם הנמוך שמשפיל א"ע ולא מצד עצמותו שאין ערך ביניהם כלל כך אין ערך כלל לנאצלים לגבי עצמות המאציל רק שמתצמצם א"ע להאיר בהם ע"י כריתות ברית שזהו רק דרך התלבשות לבד ואין זה מעצמות המאציל ממש כו'. אבל י"ג בריתות דמילה עליונה הן י"ג מדה"ר העצמיות (לחיי הנשמות) שהן באים מבחי' פנימיות ועצמות ממש שלא ע"י הלבשה כלל וזהו ומל ה' את לבבך כו' למען חייך ממש חיי הנשמות בשרשן בעצמיות ממש שישראל עלו במח"[19] וע"ז נכרתו י"ג בריתות בפנימית יסוד כו' כנ"ל וד"ל:

(ט) **וזהו** בעצם היום הזה נמול אברהם כו'. פי' נימול בבחי' מילה העליונה הנ"ל שיהיה לע"ל שנא' ומל ה' כו'. שהוא בבחי' פנימית יסוד דע"י שלמעל' מהתלבשות באו"א כו' והוא ר"ת דמי יעלה לנו כו' שהוא בירור השני שאחר בירור הראשון דע"י תו"מ ותש"ת שהוא ס"ת דמי יעלה כו' כנ"ל. אך הנה תחלה יש להבין מהו ענין המילה הזאת דומל ה' כו' אחרי שיהי' קיבוץ גליו' והטיבך והרבך מאבותיך שהוא ימות המשיח כו' שיהיה לבנ"י רק לב אחד לאביהם שבשמים נקי מכל סיג בתכלית וכמ"ש ואת רוח הטומאה כו' כנ"ל. א"כ איך יתכן לשון מילה בזה שכבר הוברר והוסר כל ערלה וכל סיג דק שבדקות ואיך נק' בשם בירור שני מה צריך בירור בזה וענין מילה לא יתכן כ"א בבחי' הבדלה והפרשה עכ"פ שימול ויכרות דבר מה להבדיל ממנו החיצוניות ויגלה בחי' הפנימיות כנ"ל. והרי לאחר שנברר הכל בתכלית הרי הכל בחי' פנימית לבד ואין שם בחי' חיצוניות כלל וכ"ש שאין שם פסולת וסיג כלל כו' ואיך א' אחרי והטיבך כו' ומל ה' את לבבך כו' ומכ"ש לפי המבואר למעלה במילה עליונה זו שהוא למען חייך העצמיים שהוא בבחי' התקשרות העצמיות דבחי' יחידה כו' איך שייך שם ענין מילה כלל כו'. והנה יש להקדי' לזה ענין א' והוא בבחי' ה' מדרגות נרנח"י[20] שבאדם דנר"נ הוא הבא בציור אדם במוח ולב ומעשה כנ"ל. וחיה יחידה הן בחי' ב' מקיפי' כו'. וביאור ענין ב' מקיפי' הללו ידוע במ"ש (תהלים לט, ז) אך בצלם יתהלך איש[21] שהן למ"ד ומ"ם דצלם והוא מקיף דחיה ומקיף דיחידה וההפרש ביניהם הוא שמקיף דחיה הוא המקיף לנר"נ שבגוף לפעול בהן שינוי או התעוררות כמו הרצון שבהעלם שלמעלה מן הטעם ובא לגילוי לעורר את השכל והלב ומוד"מ כו' וכהתעוררות תשובה פתאום בלב נשבר כו' וכמ"ש (ישעי' לב, טו) עד יערה עלינו[22] רוח ממרום שזהו רוח המקיף וכן בענין האהב' שיתעורר לאהבה בלתי שום הכנה לפי שבאה מן ההעלם דמקיף וכן ביראה ופחד שיתעורר פתאום ליראה ולפחוד מאלקי' בלתי הכנה כלל משום דהמקיף הזה מאיר בנר"נ במוח ולב גם במעשה וראי' מדניאל וחביריו שאעפ"י שחבריו לא ראו כלום מזלייהו חזי[23] (מגלה ג, א) ונפלה עליהם חרדה גדולה הרי פעל חרדה מורגשת בגוף מן ההעלם דמזלייהו חזי כו' וד"ל (וכענין לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י)[24] שהיא בהעלם ומרגיש[25] בלב פתאום כו' וכה"ג) וכך הוא בבחי' התענוג שבהעלם בנפש שיבא לידי גלוי בנר"נ וכלים שלהם במורגש כמו בשור' טובה שא' (שם טו, ל) שמוע' טובה תדשן עצם[26] וכמעשה דאספסיינוס (גיטין נו, ב) הרי התענוג הרוחני שבנפש בא לידי הגשמה ובמורגש במוח ולב עד שתדשן עצם הגשמי לעשות בו התפשטות בתוס' שמנונית ושיקוי של עצמות שנק' דשן כמו חלב ודשן תשבע נפשי[27] שתענוג האלקי שבנשמה הי' אצלו כמו חלב ודשן שמדשן הבשר והעצמות כך תשבע נפשו בעונג האלקי במורגש ובהגשמה כחלב ודשן כמו ישבעו ויתענגו[28] כו' וכמו כל התענוגים הגשמיים כמעדני מאכלים שמוסיף התפשטות בבשר ועצמות כמו שמנת עבית כשית (דברים לב, טו) והוא בחלב שמדשן העצם ובדם ובשר לעדן את הבשר כו' וכך כל תענוגים הרוחני' יותר כשחוק וטיול וכבוד וגדולה ועושר וכל חמדת עוה"ז כו'. וכל זה הוא שבא מן ההעלם שבנפש לבא במורגש עד גם התענוג שבשכל ורצון בדבר מה שהעיקר הוא התענוג המורגש בו ונק' כל זה בחי' עונג המורגש אבל בחי' מקיף דיחידה שהוא מ"ם דצלם הוא הבלתי מאיר ובא בנר"נ דאדם במוח ולב כלל ונק' מקיף למקיף דחי' כנ"ל כידוע והוא בחי' עצמות הנפש ממש שגם בחי' התענוג והרצון שבה הוא רק בבחי' תענוג ורצון הנעלם בבחי' עצמותה ומהותה ממש ונק' תענוג ורצון עצמי ופשוט בבחי' עצמיות הנפש ממש שאין ערך כלל לרצון ותענוג הבא בנר"נ שבגוף הנ"ל אליו כלל מאחר דמה שנמשך איזה הארה דתענוג ורצון בנר"נ היינו רק ממקיף דחי' הנ"ל והוא מה שהנפש נתמלאה תענוג בעצמה עדיין משמועה טובה כמו ותחי רוח יעקב (בראשית מה, כז) בעצם משמועה טובה דיוסף וכן בשרה מיצחק וכה"ג באהבה בתענוגים ישנה בהעלם עצמות התענוג שבנפש רק שלא תוכל לבא במורגש שלא יכילנו המוח והלב כלל ולזאת לא יבא בחי' התפשטות מתענוג זה העצמי בגוף כלל רק בנפש עצמה. וראי' לזה מהיפוכו שהוא הצער שנק' מורגש בגוף לנגד עונג המורגש הנ"ל שכל צער ויסורים הוא רק היפוך העונג כו' יש ג"כ צער בנפש עצמו ממש מבשורה רעה מאד שנוגע לעצמות נפשו ממש וכמו בחנה שא' (ש"א א, י) והיא מרת נפש ממש כו' רק שאינו בא במורגש במוח ולב רק בהעלם גדול לפרקים (כמו לב יודע מרת נפשו ממש אך הוא רק בהעל' ולא במורגש ממש דלא כדלעיל):

(י) **והנה** אחר הקדמה זאת יובן ג"כ בענין המקיפין דחי' יחידה הנ"ל בנשמה האלקי'. ומזה יובן ג"כ למעלה בבחי' מקיפי' הללו דנר"נ דאדם העליון דאצילות כו' להיות שיש ב' מדרגות בתענוג[29] ורצון שבנשמה בהתענגה על ה' א' תענוג ורצון המורגש בלב ומוח אעפ"י שהוא למעלה מן ההשגה והטעם כו' כמו לבי ובשרי ירננו כו' (תהלים פד, ג) וכן מ"ש (שם) כמו חלב ודשן תשבע נפשי[27] ושפתי רננות יהלל

פי דהכוונה הוא דשפתי רננות שבפיו שבא בשיר פשוט בלב בתענוג מורגש מאד כמו תענוג המורגש הבא מחלב ודשן שתשבע נפשו ממש כענין ישבעו ויתענגו במורגש בלב בשר וחלב ודם כו' וכידוע בענין תפלת השבת שע"ז א' אז תתענג על ה' כו' (ישעי' נח, יד)[1] שנק' שיר אל שהוא מה שהנשמה תשיר שיר אל ממש וכמ"ש כל הנשמה תהלל יה[2] כו' והוא מקיף דחי' שבא לנר"נ להתענג גם במוח ומדות ומוד"מ כנ"ל בשמועה טובה הנ"ל ובמרירות היפוכו כו' והמדריגה הב' הוא בחי' מקיף דיחידה שהוא התענוג העצמי בבחי' התקשרות עצמות הנ"ל מצד פנימיות ועצמיות הנשמה כמו שהיא דבוקה וקשורה למעלה ממש כמו רשב"י שא' בחד קטירא אתקטרנא[3] בי' אחידא בי' להיטא כו' וכה"ג בכל נשמות שבבחי' אצילות ממש שהן בתמידות ההתקשרות למעלה ולא למטה כלל שאין התפעלות התענוג שבנשמה בנר"נ במורגש ערך לזה כלל כנ"ל (כמ"ש במ"א שזהו ענין עדן סתימאה[4] שלמעלה הרבה מתענוג הנשמות שבג"ע מזיו דמל' דאצילות והוא שעולים ומשתחוים ומתבטלים שם בכל חדש ושבת (והוא הבירור השני לאשתאבא בגופא דמלכא כו' כמשי"ת) וזהו אה"ר דכל מאדך שהוא אה"ר בתענוגי' שבעצמות הנשמה ממש בבחי' התענוג הנעלם דיחידה שלא יוכל לבא במורגש כ"א לפרקים (כמו בשבת כמשי"ת) כמו במס"נ בפ"מ ולעוה"ב כו' לפי שלא יכילנו כלי הנר"נ כלל כנ"ל וע"כ אין לנר"נ דאדם חיבור וקשר עם מקיף זה דיחידה כלל כ"א בהעלם גדול מרחוק כו' (וע"כ א' (תהלי' כב, כא) מיד כלב יחידתי[5] שאין מקום לחיצונים כלל וכלל בבחי' יחידה הנ"ל ולזה א' בזוהר ונפש כי תחטא (ויקרא ה, א) תוהא[6] הוא כו' ושם אמר כולך יפה רעייתי כו' (ש"ה ד, ז)[7] כמ"ש במ"א) אבל מבחי' התענוג והרצון האלקי הבא במורגש בנר"נ וכלים שלהם אעפ"י שהוא בתכלית האמת מצד הנשמה שתהלל יה בשיר פשוט כמ"ש לבי ובשרי כו' ושפתי רננות כו' באה"ר בתענוגים וכמו נכספה וגם כלתה נפשי כו' (תהלים פד, ג) וכן צמאה לך נפשי[8] כמה לך בשרי כו' וכשיר אל דשבת הנ"ל מ"מ יש בזה אחיזה וקשר גם לגוף להתפעל בתענוג במורגש בלב בשר כמ"ש לבי ובשרי כמה לך בשרי כו' שזהו בחי' החיצוניות דתענוג האלקי הרוחני שבנשמה שמורכב בעונג הגופני והיו לאחדי' ממש ע"כ יוכל להיות שיסתעף מזה העונג המורגש ליפול בתענוגים גשמיים המגשמים ממש ומרחיבים לב האדם לבא בבחי' פירוד מאלקו' והגם שאינו נוטה אחרי הרע כלל וכלל כי לבבו שלם ונקי מכל סיג ע"י בחי' הבירור הראשון דחכמ' שבנפש בעבודה שבלב ומוח וע"י תו"מ כנ"ל אך מחמת סיבת ריבוי הטוב בגשמיות התענוגים יכול ליפול מטוב לבבו כמו שא' (דברי' ח, יב-יד) ובתים טובי' תבנה כו' וכסף וזהב כו' ורם לבבך כו' וכתענוגי' גשמיי' שקפחו י' השבטי' (שבת קמז, ב) וכמו שמנת כו' וישמן ויבעטי וכה"ג וכל זה מפני שאה"ר בתענוגים האלקי' שבא במורגש יבא בהגשמה בגוף ואין לו בירור ותיקון שיבדל מזה כל פסולת תענוג הגופני המגשם ממש כו' (וכמו סעודת השבת שמותר לאכול לתאבון[9] וע"כ או' דא היא סעודת' דע"ק[10] כו' מטעם שעונג האלקי דנשמה בא במורגש בנשמה וכנ"ל ולזה א' ולא פרש שבתכם[12] עכ"ז הוא מגשם לגוף[13] מצד התענוג הגשמי שבגוף שאינו נברר והוא מעורב טו"ר גמור מעה"ד טו"ר וכך גם שאר התענוגים הרוחניים כמו שמחה ש"מ וכתפלה בדביקו' והתלהבות התענוג האלקי בלב בשר כנ"ל הרי מתערב בו גם חלק התענוג הגופני להיות בבחי' יש וגסות גמור אע"פ שאין בו רע כלל וכלל כידוע ליודעים וד"ל:

(יא) **וזהו** שא' ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך לאהב' כו' למען חייך דוקא והיינו דוקא אחר שיהי' קיבוץ גליות והטיבך והרבך מאבותיך אז ומל ה' כו' שזהו בירור השני לאחר בירור הראשון כנ"ל ולא יקשה כלל איך שייך בירור השני במה שכבר הוברר מכל סיג ופסולת כנ"ל ואיך שייך לשון מילה בזה כנ"ל דהנה לפי כל הנ"ל בענין ב' מדרגות דעונג הנעלם שבעצמות הנפש ממש ועונג הבא במורגש בנר"נ שהן ב' מקיפי' דחי' יחידה כנ"ל באריכות הרי עיקר ההפרש ביניהן הוא מה שבעונג העצמי הנעלם בנפש הוא כולו פנימית וטוב וא"א שיבא ממנו הסתעפות לתענוג גשמי שבבחי' ישות וגסות כלל אבל בחי' עונג המורגש גם בהיותו בבחי' עונג האלקי הרוחני בנר"נ יבא בהגשמת תענוג הגופני להתערב בתענוג הגשמי בישות וגסות הגוף (וכמו שמפסולת תענוג האלקי[14] שבג"ע נמשך שרש הסתעפו' דתענוגי' הגשמיים שבארץ בד' נהרות שיוצאי' חוץ לג"ע כו' כמ"ש במ"א שזהו נפיל' רפ"ח כו' שנפלו בד' נהרות[15] כו') וא"כ יובן עכ"פ דאעפ"י שיהי' בירור הלב בתכלית מכל סיג עפ"י בירור דחכ' להבדיל הרע מן הטוב לגמרי והוא מה שיהי' לע"ל בקיבוץ גליות שרוח הטומאה יעביר מן הארץ לגמרי כנ"ל שאין ערלה בלב כלל וכלל ואמנם בהתפעלו' התענוג האלקי שבא במורגש בלב בשר יש בו פסולת התענוג האלקי שבא בהגשמ' תענוג גופני כנ"ל ואעפ"י שבתענוג הגשמי אין בו רע כלל כי יבוער לגמרי אבל גסות והגשמה יש בו וצריך להבדילו מן העונג האלקי הרוחני בתכלית שלא יתערב בו כמו שצריך להסיר ערלת הלב מן פנימיות שבו וזהו ע"י הבדלת העונג האלקי בין פנימיות שבו לחיצוניות שבו עצמו והיינו שעונג האלקי המורגש בלב בשר יהי' גם הוא בבחי' אין וביטול בתכלית כמו עונג הנעלם שבעצמות ממש אעפ"י שהוא מורגש ממש וכמו שאמר כמו חלב ודשן תשבע נפשי בעונג האלקי להיות כתענוג גשמי שמדשן הגוף כך שפתי רננות יהלל פי שהוא בחי' שיר אל דנשמה כנ"ל ואעפי"כ ה"ז בתכלית הביטול ואין האלקי בלי שום גסות גופני כלל וכלל (וכמו נפשנו חכתה לה'[16] כחיך יטעום אוכל[17] בטעם גשמי כך אמר טעמו וראו[18] כו' כטעם מתיקות גשמי כו' כך בטעם החכמה כמו שהיא במקורה בטעם ותענוג הנעלם שכל חיך הטועם או' לי לי כו' וכידוע דב' מדרגות עונג הנ"ל ה"ז ג"כ בטעמי תורה א' בטעם המורגש בחכ' ובינה ומדות כו' וז"ש אני תורתך שעשעתי[19] וכן ושעשועי את בנ"א[20] כמו לנשמות בג"ע שנהנין בעונג מורגש מסודות ורזין דאורייתא והב' בחי' עונג וטעם הנעלם שהן בחי' שעשועי' העצמיים שבהעל' העצמי דא"ס

ממש נאמר בתורה ואהי׳ שעשועי׳[20] כו׳ שיתגלה לע״ל להיות במורגש וכן בכל שבת מאיר מהעלם העונג דעדן סתימאה לנשמות בג״ע בעלותם שם כנ״ל) וכן מ״ש לבי ובשרי ירננו כו׳ כמה לך בשרי וכה״ג הכל הוא בא בלב בשר בתכלית ההפשטה מן הגשמיות להיות שגם עונג שבלב בשר עולה יחד עם העונג האלקי בלי שום תערובת זר כלל ואז ממילא אין הסתעפות לתענוגי׳ גשמיו׳ לגשם הגוף כלל (וכמו מזון המן שנבלע באברי׳[21] וכלחם הפנים שכולו פנים[22] בלי גשם כלל כמו בעה״ח שלמעלה מעה״ד כו׳ וכמו סעודת לויתן לע״ל[23] וכלחם פנג[24] וכה״ג יש מעין זה בהעלם גדול בסעודת השבת עד שיכול לומר דא היא סעודתא דע״ק שהוא עונג העליון שבח״ע הבא מההעלם לגילוי במורגש לפי שיש בכל שבת מיום שכולו שבת[25] דלע״ל כו׳ ולכך א׳ ולא פרש שבתכם רק עתה שעה״ד טר״ר לא נתברר עדיין מגשם הוא לגוף כו׳ וד״ל):

(יב) **ולפי** זה הרי יובן עכ״פ שא״א להיות זה כ״א ע״י בחי׳ המילה עליונה הנ״ל שהוא להבדיל חיצוניות העונג האלקי מן הפנימית בתכלית ואז יכול להיות גם בלב בשר בלי שום תערובת תענוג זר כלל רק עונג אלקי ממש כמו שהוא בנשמה ממש בשוה כו׳ ולא יהיה אחיזה מזה העונג המורגש לחיצוני׳ כלל וכלל דהיינו שלא יהיה בו שום גסות גופני כלל שיוכל לבא מזה בתענוגים גשמיים לגשם ממש כו׳ וזהו שא׳ אחר והטיבך והרבך מאבותיך בגשמיות בכל טוב ועונג וכל חמדת טוב עוה״ז יותר מאבותיך בבית ראשון ואף גם ברוחניות שיבורר מהם כל סיג ופסולת רע מכל וכל שזהו בימות המשיח לאחר קיבוץ גליות אז דוקא ומל ה׳ את לבבך שזהו להבדיל החיצוניות מן הפנימיות דעונג העליון האלקי שבבחי׳ חי׳ דנשמה באופן שיוכל לבא בגלוי במורגש גם מבחי׳ פנימית התענוג הנעלם העצמיו׳ ממש שזהו עיקר התגלות דבחי׳ הפנימיות ועצמיות בבחי׳ פנימיות יסוד דע״י שנכרתו עליה י״ג בריתות שהוא מבחי׳ פנימית דג״ר דע״י כו׳ וע״כ לא יהיה גם בעונג מורגש בלב בשר שום תערובת זר כלל כנ״ל וז״ש למען חייך דוקא חייך העצמיים דבחי׳ יחידה הנ״ל שיבא מן ההעלם במורגש דוקא שהיא מעין ודוגמא של חיי העוה״ב שא׳ (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש ממש וכתיב (הושע ו, ב) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ממש פי׳ יחיינו מיומיים זהו בימות המשיח שיגיעו לשלימות הבירורים דעה״ד טו״ר ויחיו בתענוג מורגש בחיי אור פנימי׳ דח״ע בסודו׳ וטעמי תו״מ וז״ש והטיבך והרבך מאבותיך שקיבלו התו״מ בחיצוניות (וגם מן האבות ששרשם רק במדות דחג״ת דע״י[26] ובמשיח נא׳ ישכיל עבדי[27] ירום ונשא וגבה מאד למעלה מחג״ת דאבות והוא בג״ר[28] שנק׳ מאד) ויחיינו זה הוא בא מיומיים שהן תושב״כ ותשבע״פ[29] בחי׳ חו״ב[30] שנא׳ (משלי ח, ל) ואהיה שעשועים יום יום ונמשך התענוג הזה בצמצום בחו״ב שבתורה הנגלית לנו לברר לעה״ד ומזה נמשך כח הבירור בכל ו׳ אלפי שנין[31] ולזה יחיינו בימות המשיח מיומיים שקדמו דוקא ואמנם אחר ימות המשיח יהיה העוה״ב שלמעלה מימות המשיח והוא מ״ש ביום הג׳ יקימנו עוד למעלה ונחיה לפניו ממש שזהו בחי׳ גלוי שעשועי המלך בעצמו[32] בחי׳ התענוג הנעלם בעצמות המאציל שיבא לידי מורגש שאז א״צ להבדיל בין פנימיות לחיצוניות העונג כלל משא״כ בימות המשיח דכתיב ומל ה׳ א׳ את לבבך כו׳ משום דבעצמות התענוג ושעשועי׳ אין שום חיצוניות כלל והוא בחי׳ פנימית הכתר דע״י שלמעלה גם מבחי׳[33] חו״ב שבו כו׳ וכמו בחי׳ יחידה העצמית באדם למטה והסימן הוא שגם העונג הבא במורגש בגופי׳ ממש יהיה ממש כמו העונג הנעלם הרוחני שבעצמות בלי שום הפרש כלל וכלל שז״ש ונחיה לפניו ממש שהוא מעדן עילאה סתימאה שיבא בגופי׳ קדושי׳ שיחיו בתחה״מ שיהיו כלי ממש לאור העצמו׳ הזה משא״כ בימות המשיח שיהיה גופים גשמיים מאב ואם והארץ תוציא לחם כו׳ רק שאין צריך עבודה והנער בן ק׳[34] כו׳ כי יזדכו מן הרע כו׳ אבל יש בזה צד חיצוניות העונג עכ״פ שצריך לומר ומל ה׳ כו׳ עד שיוכל לקבל כל טוב עוה״ז ממש וישבעו ויתענגו על ה׳ ממש בלי פירוד כלל (וכמו האבות שהיה להם כל טוב עוה״ז והיו בחי׳ מרכבה ממש בגשמיות כמו ברוחניות בשוה כו׳ וכמשי״ת) ואמנם בחי׳ מילה זו דומל ה׳ את לבבך מלמעלה למטה בימות המשיח וזה[35] הוא רק למען חייך שהוא חיי העוה״ב דוקא שהוא גלוי אור העצמיות ממש שיבא במורגש שאינו צריך להבדלת חיצוניות כלל כי אינו רק בחי׳ התגלות הפנימיות והעצמות לבד וזהו כמו שע״י מילה שלמטה בהבדלת החיצוניות ממילא יתגלה בחי׳ הפנימית בפנימית יסוד כך במילה עליונה זו מלמעלה דכתיב ומל ה׳ כו׳ בימות המשיח יתגלה ע״ז מיד בחי׳ הפנימית והעצמות שהוא העוה״ב שע״ז א׳ למען חייך ממש וד״ל:

(יג) **ובכל** זה יובן מ״ש בעצם היום הזה נמול אברהם כו׳. לפי שאברהם קיים כל התו״מ ברוחניות קודם המילה שזהו ומלתם כו׳ בתכלית הבירור דעה״ד טו״ר כמו שיהיה בימות המשיח שהרי אמר שמע אברהם בקולי׳[36] כו׳ וע״כ זכה למילה עליונה זו דנמול עם ה׳ שעזרו ה׳ במעשה המילה כמ״ש במדרש[37] שז״ש על[38] ומל ה׳ את כו׳ ומיד כשנמול ע״י ה׳ מלמעלה למטה נתגלה בחי׳ הפנימית ועצמות דא״ס בפנימית יסוד דע״י שלא ע״י התלבשות בחו״ב כנ״ל והוא בחי׳ חיי העוה״ב ממש כנ״ל שא״צ הבדלה עוד כי אינו רק בחי׳ פנימית ועצמות וכמ״ש למען חייך העצמיים והוא מ״ש בעצם היום הזה שזהו בחי׳ פנימית דע״י מפנימית ועצמות המאציל שנק׳ עצם היום עצמיות של היום הזה שזהו יום שכולו טוב[39] יום שכולו ארוך[40] והוא יום הז׳ דעוה״ב שע״ז אמר ביום הג׳ יקימנו ונחיה לפניו ממש כנ״ל וזהו שנא׳ ושמת שמו אברה׳[41] אחר שנימול וממילא ומצאת[42] את לבבו נאמן לפניך בעצמות התענוג הפנימי׳ שאין שם בחי׳ חיצוניות כלל והיינו בחי׳ כריתות ברית שבבחי׳ העצמיות הנ״ל וז״ש וכרות עמו הברית[42] עמו ממש כדי שיתגלה בחי׳ העצמיות והברית הזה מורה ע״ז ואבות סימן לבנים לע״ל דכתיב ומל ה׳ כו׳ וד״ל (ובאמת מילה דאברהם היה כמו העוה״ב ממש שהרי האבות הטעימן מעין העוה״ב[43] ממש כידוע והיינו גשמיות שלהם היה

כמו הרוחניות ממש בשוה כמו להנחיל אוהבי יש הנ"ל ממש) וזהו שחזר וכפל אחר שאמר וימל את בשר ערלתו' כו' שזהו מילה של מטה ועי"ז נמול אברהם במילה עליונה שהוא בעצם היום הזה בעיצומו של יום דעוה"ב כנ"ל וזהו שלא קיים אברה' מצות מילה עד היותו בן צ"ט שנה אע"פ שקיים כל התו"מ תחלה ברוחניות עכ"פ לפי שמילה זו העליונה די"ג בריתות נכרתו עליה מבחי' פנימיות ועצמיות דע"י כנ"ל הוא למעלה מכל התו"מ הנגלה באבי"ע שזהו שם הוי"ה[2] בכלל יו"ד באצילות תורה דאצילות עד ה"א בעשיה כו' (וזהו שר"ת דמי יעלה לנו כו' מילה מל יה דהיינו מילה עליונה דמל ה' שיהי' לע"ל והיינו השעשועים העצמיים שבתורה הקדומה שבשמים עליונים שהוא עה"ח פנימית הטעמים הנעלם שבעדן כו') וס"ת שם הוי"ה דהיינו תורה דאבי"ע לברר לעה"ד כו' וע"כ תחלה קיים כל התו"מ ברוחניות דאבי"ע שהוא מילה שמלמטה למעלה שז"ש ומלתם כו' כנ"ל ואח"כ זכה למילה עליונה שנמול עם ה' ממש כמ"ש במ"ר והוא שאנו או' אה"ע ואה"ר[3] אהבתנו שזה ע"י ברית דאברהם לתת לזרעו ז' אומות שיעבדו כולם שכם א' כו' ואח"כ בעבור אבותינו כו' ותלמדם חוקי חיים כו' שהן מצות שקיים ברוחניות כן תחננו ותלמדנו כו' ותן בלבנו כו' שזהו קיום התו"מ והאר עינינו כו' וזהו היפך סדר הנ"ל דתו"מ קודם למילה עליונה לפי שכאן מדבר בכח ועוז העליון דאה"ע להיות הבירור הראשון דתו"מ ביח"ע דק"ש ובפ' נצבים מדבר מלמטה למעלה דאח"כ ומל ה' כו' וד"ל:

פרשת וירא

(א) **ויאמר** ה' זעקת סדומי ועמורה כי רבה כו' ארדה נא' ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה כו'. הנה יש לדקדק בפסוק זה הרבה הא' דגוף לשון הכתוב שא' תחלה הכצעקתה לשון יחיד דהיינו חטאת של כללות סדום ועמורה ואח"כ א' עשו לשון רבים הל"ל עשתה או הל"ל הכצעקת' הבאה אלי עשו אלא כמו שמפרש בזוהר כצעקתה של מדה"ד[2] כו' (וכמשי"ת) וגם בזה יפול הקושיא מהו הספק בזה ודאי עשו כצעקת מדה"ד עליהם כו'. והב' מה שא' ארדה נא ואראה כו' דמשמע מזה שאם לא ירד לראות למטה לא ידע האמת מי איכא ספיקא קמי קודב"ה[3] הלא נא' (זכרי' ד, י) עיני ה' המה משוטטים[4] בכל הארץ כו' ועיניך פקוחות על כל דרכי בנ"א (ירמי' לב, יט) וכן אמר (תהלים לג, יג) משמים הביט ה' כו' ממכון שבתו השגיח אל כל[5] כו' עד המבין אל כל מעשיהם[6] וכתיב אם יסתר איש במסתרים[7] כו' שאפי' הנסתרות גלויות לפניו ובוחן כליות ולב ואיך יפול לפניו ספק במעשה סדום עד שהוצרך לירד ולראות שא' ארדה נא (למטה) ואראה כו'. והג' איך שייך לשון וענין ירידה באלקי' חיים שמלא כה"כ וכתיב[8] (ירמי' כג, כד) את השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה אחת ממש והוא נמצא למט' כמו למעל' ממש וא"כ איך שייך לומר ארדה נא מלמעלה למטה כו' וגם אינו מובן מה שתלה עיקר טעם בירור הידיעה אם כצעקתה כו' אם ירד דוקא ויראה ובלתי ירידה זו לא יבורר לו אם כצעקתה עשו וזהו פלא גדול. והנה במדרש א' ארדה נא ממדה"ר למדה"ד[9] שזהו נחשב ירידה מה שיורד מכסא הרחמי' לישב על כסא הדין כו'. וגם זה אינו מובן דממדה"ר למדה"ד איך שייך לשון ירידה מלמעלה למטה ועוד איך יתכן שבמה שירד למדה"ד יתברר לו יותר ולמה יתלה טעם בירור הידיעה הזאת הכצעקתה כו' במדה"ד דוקא. והנה גם בזוהר א' ע"ד המדרש[10] הנ"ל וז"ל וכי לא הוה ידע קודב"ה דא'[11] ארדה נא ואראה והא כולא אתגליי' קמי' אלא ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא כו' דאשכחן[12] ירידה לטב כמו (שמות יט, כ) וירד ה' על ה"ס אשכחן ירידה לביש וכו' ואשכחן ראי' לטב וירא אלקי' את בנ"י (שמות ב, כה) ראי'[13] לביש ארדה נא ואראה כו' ואשגחא עלייהו בדינא וע"ד המכסה אני מאברהם[14] עכ"ל. ועיקר הדקדוק בפסוק זה הוא מ"ש בסוף ואם לא אדעה מהו ואם לא דמשמע שמסתפק הוא שמא אין האמת כצעקת מדה"ד (שא' בזוהר[15] כצעקתה דא גזרת דינא דתבע' על עלמא כו') הבאה לפניו ולא עשו רעה כ"כ הלא אין דבר נעלם מאתו ית' כנ"ל וגם מהו שאמר ואם לא אדעה כו':

(ב) **אך** הנה כל זה יובן בהקדי' תחל' ענין א' בהשגחה האלקי' על כל הברואים בפרטות דוקא שנבוכו בה כל הפילסופים[16] הראשונים מצד הקושיא שהוקשה להם מאד איך יכול להיות ההשגחה[16] הפרטית[17] שבאה בהתחלקות וריבוי ופירוד מאחדות הפשוטה בתכלית שהוא מושלל מכל ריבוי כו' ואיך ישגיח על כל חלקי הנמצאים בפרט וכתיב עיניך פקוחות על כל כו' ומבין אל כל מעשיהם וגם על חלקי החי וצומח כו' ובאמת אין מקום לקושיא זאת כלל דהא כתיב (ש"א ב, ג) כי אל דעות[18] ה' ולו נתכנו עלילות כו' דהיינו בחי' ד"ע וד"ת ד"ע הוא בבחי' סובב כ"ע שסוקר הכל בסקירה א' וכידוע וד"ת הוא מה שיודע ומשגיח על כל פרטים וכמ"ש המגביהי לשבת[19] ואז דוקא משפילי לראות בשמים וארץ בהשגחה פרטי' ואין זה ב' הפכים כלל לפי שסובל ב' דיעות הללו יחד (וזהו ולו נתכנו ולא[20] כו') וכמא' דאיהו תפיס בכ"ע[21] בפרט ולמת"ב כלל וכך ארז"ל הוא מקומו ש"ע[22] ואין העולם מקומו כו' דשניהם אמת וד"ל (וגם בלשון הרמב"ם מובן ע"ד זה במ"ש (פ"ב מה' יסה"ת)[23] שבידיעת עצמו יודע את כל הנבראי' ולא יקשה איך בידיעת עצמו שהוא אחדות הפשוטה יודע את כל הנבראי' שהוא הריבוי כו' מאחר שסובל ב' הדיעות ד"ע וד"ת כו') ובזה יתורץ

הקושיא הנ"ל איך שהוא ית' אחדות פשוטה בתכלית ומשגיח על כל בפרט דוקא וכמ"ש משמים הביט ה' ראה את כל בני האד' כו' והכוונה דגם בהיותו בשמים ביח"ע דסובב הכללי רואה ומשגיח על כל בפרט[24] כו' וכן מ"ש ממכון שבתו דוקא השגיח כו' עד שמבין אל כל מעשיהם בפרט (וכמ"ש במ"א ע"פ[25] (תהלים צד, ט) היוצר[26] עין הלא יביט דיש מלאכים שנק' עייניו[27] מארי דאשגחותא[28] וכמ"ש עיני ה' המה משוטטים[4] כו' עד שיש על כל א' השגחה בפרט וכמאמר דע מה למעל' ממך[29] עין רואה ואזן שומעת כו') אך הנה באמת מאד יפלא על הפילסופי' שהקשו על ההשגחה שיותר הי' להם להקשות תחלה על עיקר ההשתלשלות שהוא התהוות הבריאה הבאה בבחי' ריבוי והתחלקות ובבחי' גבול ומדה איך ימצא הריבוי והגבול מאח"פ ובלתי בע"ג כלל וזה ברור גם אצלם שמאמתת המצאו נמצאו[30] כל הנמצאי' שזהו כח האלקי שנק' עילת כל העילות[31] כו' ולמה הוקשה להם על פרטות ההשגחה דאם יתורץ זה שיוכל להיות התהוות עיקר הבריאה מן אח"פ בריבוי והתחלקות ממילא יתורץ גם ענין ההשגחה האלקי' על הפרט כו' וד"ל:

(ג) **אמנם** הנה באמת א"א לשכל אנושי להשיג ולידע אמתת הענין הזה ע"י חקירה אנושית כ"א ע"י ידיעת והשגת חכמה האלקי' ביחוד עליון דע"ס[32] דאצילות בעצמו' המאציל ושרשם הראשון בבחי' קו"ח שאחר צמצום הראשון והוא הנק' בזוהר רזא דמהימנותא[32] כידוע והוא ענין המאמר בכלל במ"ש אליהו אנת הוא חד[33] ולא בחושבן אנת הוא עילאה על כל עילאין סדכ"ס למת"ב כלל אנת הוא דאפיקת יו"ד תיקוני' וקרינן לון יו"ד ספירין לאנהגא בהון עלמין סתימין כו' עד לבושין תקינת לון כו' וכל המא' כו'. ויש להבין במא' זה דקשה מרישא לסיפא דבתחלה א' ולא בחושבן שזהו ולא בחושבן י"ס להיותו בחי' אח"פ ממש ואח"ז א' אפיק' יו"ד תקונין שהן במספר עשר ולא תשע כו' ויקשה הקושיא הנ"ל ג"כ איך נאצלו ע"ס במספר ורבוי מאח"פ[34] בתכלית וכ"ש שיוכל להיות אורות בכלים ולבושים כו' לבא בהתחלקות וריבוי עד לאנהגא בהון עלמין כו'. ואמנם הנה באמת כללות הענין הוא דשניהם אמת ואעפ"י שנאצלו ע"ס בכלים ולבושים רבים עד התהוות העולמות בריבוי ההתחלקות אין זה שינוי כלל בעצמות המאציל כמו שהוא בטרם שהאציל וברא כל ממש והוא ענין שא' אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס גם עכשיו אחר שהאציל י"ס כו' משום דאיהו וחיוהי חד[35] ממש כו' ביחוד העצמות וכמו כן בהתהוות הבריאה מאצילות אין שינוי כלל כמו שאו' אתה הוא עד שלא נברא כו' (והוא מ"ש דאע"ג דתפיס בכ"ע למת"ב כמו קודם שהאציל שא' למת"ב כלל כו' וכן מ"ש הוא מקומו ש"ע כו' וא"כ אין הריבוי הזה היפך האחדות כלל וד"ל):

(ד) **ולהבין** זה הנה תחלה יש להקדים ענין התחלקות די"ס מאח"פ שזהו בא ע"י צמצום הראשון הנק' מק"פ[36] שזהו עיקר התירוץ אמיתי לזה ולכל הנ"ל וענין הצמצום הזה ידוע שזהו מה שנתצמצם אור העצמות בהעלם אחר העלם בעצמות ממש לפי שהוא אור פשוט בתכלית שנק' אור א"ס ממש והי' הכל בבחי' א"ס ממש ע"כ הוצרך לצמצם אורו שיוכלל בעצמותו ולא ישאר רק בחי' רשימו[37] בעלמא שזהו כמו נקודה די'[38] לבד ומן הי' נמשך קו אחד בעלמא והוא הקו"ח שממנו נמשך ראש ומקור להתחלקות דע"ס דאצילות במספר עשר דוקא ולבא בבחי' כלים ולבושים כו' ונמצא שבעצמות א"ס לא הי' שם בחי' התחלקות לי' כלל וז"ש אנת הוא חד ולא בחושבן[39] כלל אחר שהי' הכל בבחי' אור א"ס הפשוט בתכלי' אלא אחר צמצום אור העצמות ע"י הארת הקו נעשה מקור שיוכל להיות התחלקות לי"ס ואף גם זאת הרי כל האורות הנאצלים ע"י בחי' הקו הזה הרי המה מיוחדי' בעצמות המאציל שהוא א"ס ממש כמו שלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י[40] ונק' ע"ס בלי מה בלי מהות[41] כלל משום דאיהו וחיוהי חד ממש וכמו יחוד האמיתי שבעצמותו ממש שנק' יחיד לבדו וכמ"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם להיותו אור הפשוט בתכלית ממש כך גם לאחר שנאצלו ע"ס ע"י הקו מתאחדי' ומתכללים בעצמות להיות בבחי' יחוד העצמות ממש (ולא כאחד[42] המנוי[42] שמתאחד מן הפירוד אלא אחד פשוט ממש כמשי"ת) וא"כ נמצא שאין הריבוי והתחלקות דמספר ע"ס דאצילות היפך בחי' האח"פ דעצמות אור א"ס כלל אלא הן מיוחדי' בעצמות א"ס בבחי' אח"פ ממש כמו קודם שנאצלו ממש בשוה וז"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס גם עכשיו אחר שהאציל כנ"ל וד"ל. ובזה יתורץ קושיות הפילסופים על ההשגחה פרטית הנ"ל מאחר שגם בעצם ענין ההתחלקות וריבוי דע"ס מאח"פ דאור א"ס אין זה היפך כלל וכלל משום דאם הי' ההתחלקות וריבוי במספר דא"ס[43] בעצמות דאור א"ס ב"ה ממש הי' ראוי לשאול איך ימצא הריבוי מן האח"פ אבל הרי אין ההתחלקות דע"ס בעצם האור דא"ס כלל רק אחר בחי' הצמצום בעצמו ולא נשאר רק הארה דהארה לבד בקו"ח ואף גם זאת לא שהתחלקות דע"ס שע"י הקו"ח הוא היפך האח"פ אלא אדרבה הרי המה מיוחדי' בעצמות א"ס בתכלית עד שנק' ע"ס בלי מה בלי מהות כלל כנ"ל וד"ל:

(ה) **ולהבין** כל זה הנה ידוע בענין ע"ס דאצילות דרך כלל שנק' בזוהר רזא דשמא קדישא[44] שהן רק בחי' שמות לבד והן ד' שמות[45] ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ע"ב במילוי יודין[46] בבחי' החכמ' ס"ג בבינה[47] במילוי ההי"ן[48] ומ"ה במילוי אלפין[49] במדות וב"ן במל'[50] (ושם אהי' בכתר[51] כידוע) וזהו הכולל כל הע"ס דאצילות מכתר עד המל' כידוע וענין השמות הללו היינו מה שנאצלו הע"ס ע"י בחי' אותיות לבד כמו ע"י אותיות דשם ע"ב במילוי יודין נאצל אור חכמ' דאצילות וכן ע"י אותיות דשם ס"ג במילוי ההי"ן נאצל אור בינה דאצילות וכה"ג כל האורות דע"ס שלזה נק' בכלל רזא דשמא קדישא לבד כמו קריאת שם חכם ע"י שם ע"ב הוא שנק' חכים כו' וכמו שא' עבד מאנא וקרא בי' גרמי' חכם[52] כו' ומאנא זאת היא בחי' שם ע"ב שהוא רק בחי' הארה דהארה לבד לגבי עצמות אור א"ס הפשוט בתכלית והן מיוחדי' וכלולים

בעצמותו בתכלית היחוד והתכללות וזהו הנק' יחודא עילאה בזוהר והן כוונת שבפסו' ראשון דק"ש באמרו הוי"ה אחד שהן ע"ס שכלולים באח"פ כידוע וד"ל. ולהבין ביאור כל זה הנה ידוע ע"ד דוגמא בנפש האדם שמלובשת באברי הגוף שאנו רואים שכחות הנפש שבאים בהרכבה גשמי' באברי' שמקבלים חיות מן הנפש הרי הן בבחי' ריחוק הערך מאד מעצם הנפש הרוחני' שמושללת לגמרי מכל תואר גשם כזה שנמצא באברי' בגוף כמו כח הראי' בכלי חומר העין שחומר העין הוא מקבל כח הראי' ונעשה חומר לצורה ממש בקרוב הערך שהוא לראות ולתפוש בכלי העין דבר גשמי בכח הראי' שבה המורכבת בה בהגשמה זו וכן כלי האוזן מקבל כח השמיעה הרוחנית שבאה באזן בהרכבה גשמי' לשמוע קול גשמי ממש וכה"ג בכל כחות חיצוני' ופנימי' שמורכבים באברי הגוף כידוע והנה ודאי א"א לומר שבנפש עצמה כמו שהיא ממש טרם בואה בהרכבת אלה יש בה ג"כ מהות כח ראי' עין כזה ומהות כח שמיע' אזן הגשמי' שא"א לומר שהנפש תראה ראי' גשמי' לתפוס דבר גשמי וא"א לומר שתשמע שמיעה גשמי' לקול גשמי אם היא מושללת מתוארי' גשמיים כאלה ומ"מ אנו רואים שעיקר סיבת מציאת שנמצאו תוארים הגשמיים הללו בכחות האברי' כראי' ושמיע' גשמיי' אינו אלא מן הנפש עצמה דוקא (וראי' לזה מן התפעלות הנפש עצמה ממאורעות כחות הגופניים כמו בראי' ושמיעה לטוב ורע שהוא עונג וצער בנפש עצמה וכן עונג וצער שבגוף הניכר בדמות שבפנים אם טוב או רע שפניו רעי' או טובים הכל הוא מצד הנפש עצמה אם היא מרת נפש או שמחת הנפש כו' וכן בהתחכמות[2] בכלי המוח הגשמי בא מכח המשכיל ההיולי שבנפש עצמה שנק' נפש השכלית או החסד וטוב הגשמי שבאיש טוב תלוי בעצם נפשו שהיא נפש טובה ולהיפך איש רע כו' והעיקר הוא מה שהנפש תתפעל בעצמה מכל מאורעות כחות אברי הגוף בהרגשה ממש כידוע):

(ו) **והנה** להבין זה איך יבא הדבר בדילוג הערך כזה מן הרוחניות שבעצם הנפש בהגשמת אברי הגוף להיות מתאחדים כ"כ בחומר וצורה עד שיש קשר וחיבור זע"ז ממש כנ"ל הנה אנו רואים כמו בענין נפש וגוף ממש גם בחלק הצומח שהצומח הגשמי כעשב הגשמי שנתפס במישוש וראות יצמח מן כח הצומח הרוחני שבארץ וכן יצמח פרי התפוח באילן שגם בזה ודאי א"א לומר שהתהוות גשם העשב והתפוח בעצם כח הצומח הרוחני כמו שנראים בהגשמה בצמיחתם וכי יתכן לומר שיש מתיקות תפוח גשמי בכח הצומח הרוחני או מרירות בחריפות[3] וחמיצות גשמי וכן בגשם העשבי' למיניהם ישנם במהותם הגשמי בעצם כח הצומח הרוחני שנבדל בערך לגמרי מהגשמה כזו ואעפי"כ אנו רואים בחוש הטבעי שהעשב צומח מרוחנית דכח הצומח שבארץ דוקא וכן טעמי התפוח הגשמיים ואיך יצא מן הרוחני אל הגשם וצריך לומר שבהכרח יש מבחי' רוחניות דעשב ותפוח בבחי' הרוחניות דכח הצומח מאחר שהוא המצמיח אותן לבא בהגשמה ועכ"פ הולך ונמשך מרוחניות לגשמיות ויש קשר וחיבור להתהוות מציאות הגשם מן הרוחני ומתאחדי' יחד ממש כו' (וכמ"ש במ"א שהוא ע"י ממוצע' דהיינו מגשמיות שברוחניות נמשך רוחניות שבגשמיות כמו מבחי' ההגשמה דכח הצומח הרוחני יצמח צמיחה מן הרוחני אל צמיחה גשמית כצמיחת העשב ותפוח בטעמי' ומינים חלוקים שזהו שנעשה רוחניות לגשמי' הצומח כו' וע"כ יש להם חיבור וקשר יחד ממש וכמו"כ בחיות הנפש הרוחניות נתגשמה בבואה להחיות הגוף והוא בדם[5] הוא הנפש[6] ונעשה בחי' רוחניות לגשמיות האברי' והן כמו כח הראי' שבעין שנק' רוחניות שבגשמיות שנמשך מבחי' גשמי' דראי' הרוחנית שבנפש וכן בשמיעה שבאזן ושכל שבמוח ובתנועה והרגשה גשמי' כו') (וכן גם בעונג וצער הרוחני שבנפש הרוחנית באים בדם שבפנים ממש להיות פניו רעים או טובי' וכך הוא כל ענין התפעלות הנפש בעצמה במורגש מכל מקרות האברי' שבהגשמ' הנ"ל)[7] וכך הוא בענין התהוות כחות הגשמיים כראי' בעין ושמיעה באוזן וטעימה בחיך וריח בחוטם וכה"ג באברי' הגשמיים דעין ואזן וחיך כו' מרוחניות החיות של כחות הללו עצמן כמו שהן בעצם הנפש ממש עד שיש להן קשר וחיבור והתאחדות יחד שהרי א"א שיראה אדם בעין אם לא שנמשך לכלי העין ההארה של כח הראי' הגשמי' מן הנפש עצמה בבחי' רוחניות דאור הראי' הכלולה בנפש והרי מתאחדת הראי' הגשמי' בבחי' אור וחיות הרוחנית שלה שבנפש הרוחניות והיו לאחדים ממש עד שא"א לומר ענין הבדל וחילוק ביניהם כלל (שהרי תתפעל הנפש ממאורע שבכלי העין לטוב ולרע כנ"ל) כמו שכלי העין החומרי מתאחד מאד עם הצורה דראי' הרוחניות שבה מצד שהעין חומר מוכן לקבל צורת הראי' המאיר בה והיו לאחדי' ממש בלתי הבדל וחילוק ביניהן כלל וככה ממש מתאחדת כח הראי' שבעין ברוחניות האור וחיות שלה שבנפש עצמה כו' וכך הוא באזן שומעת לקול גשמי ומבחין בין טו"ר הוא שנמשך ובא מעצם הנפש הרוחניות כמו שא' (איוב יב, יא) אזן מלין תבחן כו' כחומ' לצורה דאזן לכח השמיעה הגשמי' וכך הוא בכל כחות של האברי' הרי המה מתאחדי' מאד בעצם הנפש הרוחניות ממש עד שתרגיש הנפש בכאב הציפורן שברגל כו' אעפ"י שאין ביניהם דמיון וערך כלל כמו שאין ערך כלל לגשם עם הרוחני כנ"ל וד"ל:

(ז) **והנה** הדוגמא מכל זה יובן למשכיל למעלה בע"ס דאצילות שנק' אדם העליון דאצילות אעפ"י שאין לו גוף[8] ולא דמות הגוף כי הרי דברה תור' כלשון בנ"אי למעלה בכינוי תואר אדם וכמ"ש (יחזקאל א, כו) ועל דמות הכסא[9] דמות כמראה אדם ולא אדם ממש (וכמ"ש בסוף המאמר הנ"ל ולאו מכל אינון מדות כלל ונק' ע"ס בלי מה כנ"ל) דהיינו בציור אדם באברי' שנק' או"כ (כמבואר במא' דאליהו שא' גופין תקינת לון כו' ואתקריאו בתקונא דא חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא ת"ת גופא נו"ה תרין שוקין כו' ומסיים בסוף דבריו כולא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין כו' ולאו מכל אינון

מדות כלל) שהרי מצינו בכתובי׳ כל תוארי אדם למעלה כמו ה׳ עיניו משוטטות[11] כו׳ פקח עיניך וראה[12] כו׳ וירא ה׳ כי רבה[13] כו׳ ואמר בזוהר אשכחן ראי׳ לטב[14] כו׳ וכן הטה אזנך ושמע[15] וישמע ה׳[16] וירח ה׳ את ריח[17] כו׳ וכן בכל פרטי תוארי האדם בהילוך וישיבה כאברי האדם הגשמיים כו׳ וישב ה׳ כו׳ (תהלים כט, י) והנה ה׳ נצב כו׳ (עמוס ז, ז)[18] וכן הילוך שהתהלך[19] בגן לרוח היום וכה״ג רבות בכתובי׳ וידוע שבאמת אין כל בחי׳ תואר הגשמה למעלה ח״ו (וכמ״ש במא׳ דאליהו אף לאחר שנאצל[20] או״כ ובך לית דמיון ודיוקנא מכל מה דלגיו ולבר שהן האו״כ) ועכ״ז הרי הזכיר בלשון בנ״א בציור אדם והענין הוא לפי שבאמ׳ עצמות אור הא״ס הוא פשוט בתכלית כמ״ש אנת הוא חד ולא בחושבן י״ס כלל כנ״ל ואמנם אחר הצמצום הראשון שנתעלם אור העצמות דא״ס עצמו ונמשך רק דרך בחי׳ קו״ח הוא שנעשה מקור להתחלקות או״כ דע״ס דאצילו׳ כנ״ל והיינו כמו עד״מ הנ״ל מכחות הנפש באברי האדם שהנפש מתצמצמת בעצמותה להיות נמשך מן הרוחניות בשנוי המהות להיות בבחי׳ אור וחיות לאברי׳ כמו כח הראי׳ בעין וכח השמיעה באזן וכמשל התהוות גשם הצומח דעשב ותפוח מן הרוחניות דכח הצומח שבא בדילוג הערך מאד כך[21] נתצמצם עצמות אור א״ס ע״י בחי׳ הקו״ח להיות נמשך מקור להתחלקות ע״ס דאצילות כמו אור החכ׳ דאצילות בכלי המוחין דז״א כמו שא׳ חכמה מוחא כו׳ כמו עד״מ הנ״ל בנפש שנמשך כח השכל מרוחניות הנפש בהגשמת השכל שבמוח אעפ״י שאין דמיון כלל לשכל שבמוח עם כח השכל שבנפש ההיולי שנק׳ כח המשכיל או נפש השכלית וכה״ג וכן עד״ז נתצמצם אא״ס בקו״ח זה להאיר ולהמשיך אור הבינה ואור הדעת בג׳ חללי גלגלתא[22] כו׳ שהן ג׳ מוחין אורות בכלים וכן המדות חג״ת וענפיהן עד דאתקריאו בתקונא דא חסד דרועא ימינא כו׳ וכן שאר כינויי תוארי אדם כראי׳ ושמיעה בעין ואזן וכה״ג[23] הנז׳ למעל׳ כמו ה׳ עיניו משוטטות[11] שהוא בחי׳ אור הראי׳ בכלי העין וכמ״ש היוצר עין[24] הלא יביט כו׳ (תהלים צד, ט) וכתיב עיניך פקוחות[25] ממש כראי׳ באדם להשגיח על כל העולמות והברואים וכן א׳ פקח עיניך כו׳ וכן בשמיעה שבאזני ה׳ כמ״ש הטה אזנך ושמע כו׳ (מלאכי ג, טז) וכן ויקשב ה׳ וישמע כו׳ (שמות ו, ה) וגם אני שמעתי כו׳[26] אם צעק יצעק אלי אשמע צעקתו (שם כב, כב)[27] וכן בתפלות שומע תפלת כל פה[28] והכל הוא ע״י צמצו׳ הארת הקו להמשיך אורות מצומצמי׳ ומוגבלים בכלים מכלים שונים כראיה בעין ונק׳ עין ה׳ וכן הילוך וישיבה ועמידה כנ״ל במשל בהתלבשות הנפש בכחות אברי הגוף שאע״פ שהוא בא בדילוג הערך מאד מ״מ יש להם קשר וחיבור עם העצמות כך למעלה בי״ס אר״כ כמ״ש אפיקת יו״ד תיקונין וקרית לון י׳ ספירן כו׳ אע״פ שבאים בדילוג הערך ואין להם דמיון לגבי בחי׳ העצמות דא״ס כלל מ״מ יש להם חיבור וקשר יחד שמאיר מעצם החכ׳ דא״ס בחכ׳ המצומצמת בכלי המוחי׳ דז״א וכן באור הראיה ושמיעה וכה״ג כנ״ל במשל באריכות ויחוד וקשר הזה הוא ע״י בחי׳ הקו הזה (כיחוד וקשר הגשם דצמיחת העשב כנ״ל) ובחי׳ היחוד הזה הוא בב׳ אופנים א׳ שמייחד ומקשר לעצמות אא״ס להאיר בהן מלמעלה למטה כמשל חיבור עצם הנפש באורות וכחות שבאברים והב׳ להיפך שמתייחדים ומתכללים כל הע״ס בעצמות המאציל כשלהבת הקשורה בגחלת כו׳ ע״י בחי׳ הקו הזה שהוא המגביל כל האורות בכלים והוא המעלה ומייחד אותם בעצמות המאציל וכמ״ש חכים ולא בחכמ׳ ידיעא עד ולאו מכל אינון מדות כלל וזהו הכונות שבק״ש בפסוקי[29] באיכות היחוד והתכללות דע״ס בעצמות ע״י הקו״ח דוקא כמו שהוא טרם שנעשה מקור לאורות להגבילם בכלים כו׳ וד״ל:

(ח) **והנה** כל בחי׳ היחוד וההתכללות הנ״ל הנז׳ בזוהר תמיד בשם לשון רזא דמהימנותא או רזא דשמא קדישא הוא יחוד עליון דע״ס שהן ד׳ שמות דע״ב ס״ג מ״ה וב״ן שהן חו״ב ומדות ודיבור וזהו הנק׳ יחודא עילאה שנכללים הע״ס ע״י הקו בעצמות א״ס בתכלית היחוד עד שא׳ ע״ס בלי מה בלי מהות כלל כו׳ וכמובן מתוך משל הנ״ל בכחות הנפש שבאברי׳ שכלולים ומתאחדי׳ בעצמות הנפש ממש כו׳ והנה כמו״כ ממש יובן ג״כ בבחי׳ יחוד׳ תתאה שהוא בחי׳ התלבשות דבחי׳ מל׳ דאצילות בבי״ע להחיות רוח שפלים[30] מאין ליש ממש כידוע שנק׳ אדם דבריאה ג״כ בציור או״כ בע״ס דחב״ד חג״ת ונה״י כו׳ כמו בחי׳ אדם העליון דאצילות הנ״ל (וכמ״ש בצלמנו כדמותנו[31] צלם בדכורא ודמות בנוק׳ ונק׳ המל׳ בבריא׳ בשם דמות כבוד הוי״ה[32] דז״א דאצילות כידוע) אך ההפרש הוא שבבחי׳ אדם דאצילות כל מיני כינויי תוארי אדם הוא בבחי׳ זכר (כאדה״ר שיצר ה׳ אותו בצלם אלקי׳ ממש ואח״כ בנה ממנו בנין חוה כו׳) וכמו עיני ה׳ המה משוטטי׳ לשון דכר[33] ובבחי׳ המל׳ בבריאה א׳ ה׳ עיניו משוטטות לשון נוק׳[33] וכה״ג לפעמים א׳ ימי עולם ולפעמים א׳ ימות עולם[34] שהוא ענין ההפרש בין מדות דז״א דאצילות למדות דנוק׳ כידוע וד״ל וביאור הענין ידוע שכל ענין דע״ס דאצילות הנ״ל הכל הוא עדיין בבחי׳ עצמות האצילות בבחי׳ חו״ב ומדות וגם שארי כינויים דראי׳ ושמיעה שהכל הוא בבחי׳ או״כ דאצילות שמיוחדי׳ בעצמות המאציל דאיהו וחיוהי חד ממש אבל בחי׳ המל׳ דאצילות[35] שיורד למטה בבי״ע הוא ענין ירידת האור למטה להיות התהוות הבריאה מאין ליש ממש בבחי׳ נפרד כמלאכים ונשמות דבי״ע (שנק׳ חוה[35] כי היא היתה אם כל חי)[36] והוא בחי׳ שם ב״ן דמל׳ דאצילות שנק׳ דמות כבוד הוי״ה דז״א כאותיות החותם שנחקקים בשעוה שזהו אתוון אתגליפו[37] וכידוע וגם בבחי׳ אור זה שנק׳ הארה דהארה לגבי עצם אור האצילות יש ע״ס באו״כ ולבושים כו׳ והן ע״ס דבריאה בכלל והכלים מגבילים ומלבישים את האורות כמו האברים באדם ככלי העין וכלי האזן וכלי המוח כנ״ל רק שבבחי׳ זו דמל׳ בבריאה הכלים הן המגבילים האור ממש והן המלאכי׳ שנק׳ אברי׳ דשכינתא[38] כמ״ש בזוהר שהן בע״ג ממש וכמו מלאכי׳ שנק׳ מארי דעיינין[39] ויש מלאכי׳ שנקראו מארי דאודניין[40] והענין הוא שהן כחות ממוצעין בע״ג ממש ונמשכו בבחי׳ הגבלה ממש בכלי

העין בראי׳ מוגבלת ומצומצמת והן המלאכים שנק׳ מארי דאשגחותא[1] שהן כחות אלקים שנק׳ בעלי ההשגחה האלקי׳ שעל ידן יתפשט אור ההשגחה האלקי׳ הפרטי׳ על כל נברא ונברא בפרט דוקא וז״ש ה׳ עיניו משוטטות[2] לשון נוקבא והוא מ״ש היוצר עין[3] הלא יביט פי׳ היוצר עין מלאכים שנק׳ עייניו בבחי׳ ההשגחה הפרטית הנ״ל הלא יביט (שהוא כמו כח הראיה שבעצם שמושלל מן הגבלה דכלי העין כו׳ וכענין צופה ומביט עד סוף בסקיר׳ א׳[4] שנק׳ ידיעה כללית טרם שיוגבל האור בכלי ההשגחה בפרט בעולמות המוגבלים) וכמו ויראה ה׳ כי רבה כו׳ (בראשית ו, ה) וכתיב עיניך פקוחות על כל דרכי בנ״א עד שיש מלאך א׳ שמשגיח על אדם א׳ בפרט וכמו שא׳ דע מה למעלה ממך[5] עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים כו׳ וכה״ג במלאכים שנק׳ מארי דאודנין שמתצמצם כח אלקי בריבוי ממוצעים עד שיש מלאך מיוחד שישמע לקול תפלה פרטי׳ או לצעקת עני וכמ״ש אז נדברו כו׳ ויקשב ה׳ וישמע כו׳ (מלאכי ג, טז) וכה״ג (אבל בכינוי תוארי אדם דאצילות אין זה בבחי׳ גבול ככלים דמלאכים דבריאה ועכ״ז נק׳ מלאכי׳ דז״א דאצילות שהן עיני ה׳ המה משוטטים לשון דכר כו׳ וכן כשאו׳ עיניך פקוחות או פקח עיניך או הטה אלקי אזנך ושמע כו׳ שזהו כמו שהוא בבחי׳ האצי׳ ממש טרם שבא לכלל השתלשלות מאצילות לבריאה עדיין כמ״ש במ״א וד״ל):

(ט) **ובכל** זה יובן במה שמצינו בכמה כתובים בתורה וכן גם בנביאים שהמלאכים עליונים דבריאה או דיצירה ועשיה אע״פ שהן בבחי׳ גבול ותכלית יכולים לומר על עצמן בשם ה׳ ממש כאלו הוא בעצמו שם ה׳ המדבר או המשפיע שפע זו מכח עצמו ממש כמו שמצינו במלאכים שהיו אצל אברהם שהלכו בשליחות להפוך את סדום וא׳ מהם אמר לו שוב אשוב אליך[6] כעת חיה והנה בן לשרה אשתך כו׳ וכן במלאך ה׳ מן השמים שאמר לאברהם אל תשלח ידך אל הנער[7] ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני הרי א׳ שוב אשוב אליך דמשמע שבו הדבר תלוי והוא יתן לשרה בן וכן כשא׳ עתה ידעתי כו׳ ולא חשכת כו׳ ממני כאלו הוא שם הוי״ה בעצמו ממש וזה פלא גדול אחר שהמלאך נק׳ שליח לבד לעשות רצון ה׳ אדון כל הארץ[8] איך יאמר על עצמו כאלו הוא האומר וגוזר ומקיים מכח עצמו ומה גם מ״ש ממני כו׳ וכן בפעם ב׳ שא׳ בי נשבעתי נאם ה׳[9] ממש כו׳ וכן במלאך שא׳ ללוט הנה נשאתי פניך[10] גם לדבר הזה איך אמר על עצמו שהוא ישא פנים לבקשתו כו׳ (וכאשר הוד׳ בעצמו לא אוכל לעשו׳ דבריי כו׳) וכן ביעקב שא׳ (בראשי׳ מח, טז) המלאך הגואל אותי כו׳ יברך את הנערי׳ כו׳ איך יש ביכולת המלאך לברך מצד עצמו כו׳ וכן במלאך ה׳ שאמר להגר הרבה ארבה את זרעך[11] וכה״ג רבים בכתובים. אך התירוץ לכל זה הוא מטעם הנ״ל דמלאכים דבי״ע נק׳ אברי׳ דשכינתא כו׳ כי הנה אדרבה היא הנותנת משום דמלאכים נק׳ שלוחים שהן בתכלית ביטול במציאותם לגבי אור האלקי שבהם ע״כ או׳ בשם ה׳ ממש כאלו הוא הנותן והמשפיע מאחר שאינם בבחי׳ מציאות ומהות בפ״ע כלל ואין לשון זה ענין פירוד כלל כמו כשאו׳ שוב אשוב או עתה ידעתי כו׳ זהו רוח האלקי׳ המדבר בו ממש ואינם דברי עצמו כלל וכן כל מה שאמר המלאך בלשון עצמו כמו עתה ידעתי כו׳ נשאתי פניך כו׳ וכמו הרבה ארבה כו׳ הכל הוא כח האלקי המלובש בו ואו׳ ידעתי ממש וכה״ג (ודוגמא לדבר זה הוא דבר ה׳ בפי הנביא דרוח ה׳ הוא המדבר בו וכל דבריו אינם דברי עצמו כלל כי שליח הוא ואינו אלא כלי להכיל דבר ה׳ בפיו כו׳ ועכ״ז אינו כמו מלאך ממש שהרי או׳ בתחלה כה אמר ה׳ צבאות[12] כו׳ והמלאך אינו מזכיר כלל שהוא שליח כמו שאו׳ שוב אשוב או עתה ידעתי כו׳ לפי שהמלאכים הן בחי׳ כלים ממש לאור האלקי בלתי נראה ליש ודבר בפ״ע כלל ויש מלאכי׳ שהן מבחי׳ כלים חיצונים דמל׳ ויש שהן מבחי׳ כלים פנימי׳ יותר שנק׳ אברין דשכינתא כמלאכים שנק׳ מארי דעיינין ומארי דאודנין כנ״ל ועד״מ העין והאזן שהן חומר לצורה ומתאחדים כא׳ ואין להבדיל ביניהם כלל וכלל והרי כאשר יראה האדם בעיניו אע״פ שעיקר הראי׳ הוא כח הראי׳ הרוחנית שבעין עכ״ז יאמר עיני ראו או אזני שמעו כו׳ אע״פ שהעין והאזן אינם אלא חומר מוכן לקבל הצורה הרוחניות דראיה ושמיעה אמנם להיותה מיוחדת ומתכללת בצורה הרוחנית יאמר עיני ראו ואזני שמעו וכן בהילוך ברגלי הלכתי ובידי עשיתי וכה״ג ומובן מזה ג״כ להיפוך שכאשר יאמר אדם ראיתי או שמעתי והלכתי וכה״ג אע״פ שע״י כלי העין ראה וע״י האזן שמע והרגל הוא ההולך עכ״ז יאמר ראיתי ולא יזכיר לומר ראיתי בעיני ושמעתי באזני כו׳ לפי שהכלים דעין ואזן מתאחדים בצורה דראיה ושמיעה עד שלא יתכן לכנות שם דבר בפ״ע לעין ואזן ויד ורגל וכה״ג דמסתמא בראיה הרוחנית ראה בכלי עינו כו׳ כי נכללים האברי׳ בפנימיות חיות נפש האדם הרואה ושומע כו׳ ואין להבדיל ביניהם כלל וכך הן המלאכים שנק׳ עייניין ואודנין וכמ״ש היוצר עין שהוא הכלי הממוצע שנק׳ עיני ה׳ הלא יביט ממש שאין להבדיל ביניהן כלל מצד ביטול הכלי בתכלית אל האור וכן אמר הנוטע אזן שהן המלאכים שנק׳ מארי דאודנין הלא ישמע כו׳ וכן להיפך כשאו׳ וירא ה׳ וישמע כו׳ זהו ע״י המלאכים שנק׳ עיני ה׳ ואזני ה׳ כו׳ כמו ה׳ עיניו משוטטות בכל הארץ שנק׳ מארי דאשגחותא כנ״ל שאינן בבחי׳ יש ודבר במציאות בפ״ע כלל ואינן נבדלים מפנימית כח האלקי שבהן כלל אלא הן נכללים בכח האלקי ממש כחומר המוכן לקבל הצורה כו׳ שהוא כח האלקי המאיר בהן בתמידות ומצד גודל התאחדות שבהן בכח האלקי בתכלית ע״כ יוכל המלאך לומר בלשון עצמו כנ״ל ואין זה פירוד כלל אדרבה מחמת גודל עוצם הביטול וההתכללות כחומר בצורה שאין להבדיל ביניהם כלל משא״כ אם היו המלאכים בבחי׳ יש ודבר בפ״ע נבדל מכח האלקי הי׳ הדיבור בלשון עצמו כנ״ל נק׳ בחי׳ פירוד אבל מאחר שהן בחי׳ כלים ואברים דשכינתא כנ״ל הוא הטעם שאו׳ בלשון עצמו כמו ממני

ושוב אשוב כו׳ וכה״ג כנ״ל וד״ל)[14]:

(י) **ויש** מלאכים שהן רק בחי׳ מרכבה לבד כמו (יחזקאל א, י) פני ארי׳ פני שור ונק׳ חיות הקודש[15] וכן האופני׳ וגם השרפים שהן בריה בפ״ע בציור קומה כמו (ישעי׳ ו, ב. ג) בשתים יכסה פניו כו׳ ואמר קדוש כו׳[16] שזה לא יתכן כ״א בהיותם בבחי׳ בריאה נבדלת בפ״ע עכ״פ ואף גם במלאכים דבריאה כמט״ט[17] שרו ש״ע[18] שהוא מבחי׳ כלים דו״ק דבריאה שא׳ (תהלים לז, כה) נער הייתי גם זקנתי כו׳ (חגיגה טו, א) וא׳ אפקוה למט״ט[19] כו׳ וכן סנדל׳ ביצירה[20] שקושר כתרים לקונו[21] כו׳ וכ״ש מלאכים אשר נק׳ שלוחי השפע למטה ממש כמו המלאכים שנשלחו להפוך סדום[22] לדין ולחסד לבשורת שרה[22] שהן מיכאל וגבריאל ורפאל וכה״ג שנק׳ עומדים מומ״ב[23] וכן בכל ר״ה שאו׳ ויבאו בני אלקים[24] להתיצב על הוי״ה שהן בני רבבניא[25] ע׳ שרים העליונים דבריאה ויצירה ועשיה ויש שנק׳ שר צבא ה׳ (יהושע ה, יד)[26] דיש מחנה אלקי׳ וכמו ד׳ מחנות שכינה[27] ועד״ז ד׳ מחנות דאצי׳ בשם הוי״ה ונקרא שר צבא הוי״ה וכן מה שלפעמים או׳ מלאך האלקים וכמו ויסע מלאך האלקים[28] ויש שנק׳ מלאך הוי״ה בבחי׳ האצי׳ ויש מלאכים שהן מחיצוניות הכלים ביותר כמ״ש בזוהר בענין רתיכין ומשיריין[29] כו׳ ויש שנק׳ סוסים כמו בנבואת זכרי׳ (א, ח)[30] או עננים[31] למרכב וכמו עד״מ כלים החיצונים שפועלים בהן פעולת מלאכה כגרזן ביד[32] כו׳. ובדרך כלל כל המלאכים דבי״ע עד המזלות שבגלגלים כולן הן בבחי׳ הביטול בתכלית לאלקות ולא יוכלו להיות בבחי׳ פירוד ליש בפ״ע כלל וכלל כי הן הכל כלים מכלים שונים לרצון והשגחה האלקי׳ שפועל על ידם כמו מסדר את הכוכבים כו׳ כרצונו[33] דוקא וכמ״ש (דניאל ד, לב) וכמצביה עבד[34] בחיל שמיא כו׳ וד״ל:

(יא) **והנה** אחר כל הנ״ל בביאור ענין יח״ע דאצי׳ באו״כ ובחי׳ יח״ת דמל׳ דאצילות בבי״ע שהן רק בחי׳ כלים מכלים שונים המגבילים את אור האלקי בריבוי השתלשלות עו״ע ועכ״ז כולם מתאחדים בתכלית באור האלקי כנ״ל הרי מכל זה יובן היטב התירוץ על הקושיא דפילסופים הנ״ל בענין התהוות הריבוי והתחלקות מאח״פ כו׳ וענין ההשגחה האלקית הפרטית מאח״פ על הריבוי כו׳ כמו עיניך פקוחות על כל כו׳ ומבין אל כל מעשיהם שכל זה אינו ירידת אור האחדות הפשוטה לבא בהתחלקות וריבוי וגבול ומדה כו׳ מאחר שמבואר למעלה בענין הצמצום הראשון דקו״ח וכן בצמצום האחרון יותר מאצילות לבי״ע כו׳ ועכ״ז הרי יש קשר וחיבור ומתאחדים כולם באחדות פשוטה ממש כמו קודם שהאציל וברא ויצר ועשה ממש כהתאחדות אברים בנפש כו׳ א״כ אין הריבוי והתחלקות היפך לבחי׳ האחדות כלל רק מה שבא ההתחלקות וריבוי היינו ענין ריבוי הממוצעים שהן בחי׳ כלים רבים שהן בחי׳ אמצעים בין עצם אור האלקי דע״ס דאבי״ע לנבראים ועולמות שעי״ז יתהוו׳ הריבוי והתחלקות מציאות כל הברואים והוא ג״כ ענין התחלקות ההשגחה הפרטית בכל העולמות עד עוה״ז השפל גם בחלק הצומח וחי כמלאכים דנק׳ מארי דעיינין שהן רק כלים בלבד להשגיח על כל פרטי הנבראים שבארץ וכן עד״ז כל הממוצעים שבין אלקות לנבראים בירידת האור עוד בהשתלשלות מעילה לעלול עד צבא השמים שבגלגל המזלות שמשפיעי׳ רוחניות בגשמיות דדצח״מ וארמ״ע הגשמיי׳ כידוע שגם אין עשב למטה[35] שאין לו מזל כו׳ והמזלות מקבלי׳ משמרי האופנים[36] ואופנים מחיות[37] כו׳ וכן עד״ז גבוה מעל גבוה[38] שהאופנים וחיות דעשי׳ ויצירה מקבלים ממלאכים דבריאה בדרך קבלת עלול מהעילה שלו וכולם אינם רק בבחי׳ כלים דע״ס דבי״ע וכן מבריאה לאצילות (כמו מט״ט דבריאה מקבל מחיצוניות הכלים דמל׳ דאצילות בבריאה ולמעלה יותר מבחי׳ ו״ק דז״א דאצילות שנא׳ בו הנה אנכי שולח מלאך לפניך[39] כו׳ כי שמי בקרבו[40] כו׳) ועד״ז הן ריבוי והתחלקות דכלים לאורות דע״ס דאצילות שמיוחדים בעצמות המאציל ממש כנ״ל במשל כחות הנפש באברי האדם בראי׳ ושמיעה כו׳:

(יב) **ולפ״ז** מאחר שכל זה הוא בחי׳ התלבשות העליון בתחתון ממאציל לאצילות ומאצילות לבריאה ובריאה ביצירה ויצירה בעשיה והיו לאחדים ממש א״כ הרי יובן מזה עכ״פ שיוכל להיות בחי׳ השגחה האלקי׳ הפרטית מעצמות המאציל ממש גם בסוף כל המדרגות דעשיה דהיינו עד חיצוניות דחיצוניות הכלים דמל׳ דמל׳ דעשיה שנתהוו על הברואים דעוה״ז השפל בפ״מ שיהיה בהם השגחה פרטית כל צבא השמים ועל הארץ וכל אשר בה ועל כל מעשה בנ״א בפרט כמו שא׳ (תהלים לז, כג) מה׳ מצעדי גבר כו׳ עד שא׳ (חולין ז, ב) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא״כ מכריזין עליו מלמעלה פי׳ ענין הכרוז הוא הצווי ממלאכים דעשי׳ שמקבלים מחיצוניות דמל׳ דעשיה אדון כל הארץ שיורד ע״י בחי׳ ממוצעי׳ רבים עד שבא למטה ממש לענוש האדם בדין שיכשל בהילוכו ברגליו במקום סכנה עד גם עונש קל שינקף אצבעו כו׳ כמ״ש מה׳ מצעדי גבר כו׳ הכל מכריזין עליו בתחלה וכן בהפסד בממונו שיומשך בו מחשבה ועצה לרעתו דוקא וכמו כן ברוחניות לעוררו לדבר רע ומזיק לנפשו ברוחניות כמו ריבוי המזון שנמשך ממלאך רע כידוע שיש מלאכים דעשי׳ שהן מעורבי׳ טו״ר[41] וכן להיפוך בהשגחה לטובה יבא לאדם מחשבה טובה להציל נפשו מכל דבר רע המזיק לנפשו וכן בגשמיות שינצל מן הסכנה שלא ילך למקום רע כו׳ שז״ש מה׳ מצעדי גבר כו׳ (רק שעכ״ז[42] תלוי בבחירה שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכי׳ אותו (מכות י, ב) כמ״ש במ״א בענין הידיעה ובחירה[43] כו׳) וכן על כל מעשה בנ״א נמשך ע״י הממוצעי׳ להשפיל ולהרים אם יצליח אם להיפך הכל בהשגחה פרטית שאדם נידון בכל יום ויום (ר״ה טז, א) וכן משגיח על כל יושבי הארץ כמ״ש המבין כו׳ וגם על הנהגו׳ שפע הגשמיות בצומח וחי נמשך הכל ע״י הממוצעים כמו שא׳ חלקה אחת תמטר כו׳ (עמוס ד, ז) לפי שיצוה על הענגים שילכו ממקום זה למקום אחר כמ״ש בגמ׳ (תענית פ״ג)[44] וכמ״ש מעלה נשיאים מקצה הארץ[45] כו׳ ובדרך כלל כל שינוי הנהגות שפע בדצח״ם לטוב או להיפך הכל בא בהשגחה האלקית הפרטית על כל מלכי האדמה באדמה[46] כו׳ עד גם בדומם וצומח כמו כי ההרים ימושו[47] והוא שמשפיל מזל של ההר כו׳ וא״כ הרי מובן ממילא שכל מעשה בנ״א אם לטוב או לרע הכל עולה למעלה ע״י ריבוי הממוצעים דמלאכי׳ מסוף עולם

העשיה עד עצמות אור א"ס שבאצילות כמו כאשר רבה רעת האדם[1] וכל יצר מחשבות לבו רק רע ולא טוב יעלה אותו מעשה הרע בפ"מ ואותיות המח' הרעה למע' בשרשו בכחות הרוחניים דמלאכים דעשיה שהן הכלים היותר חיצונים כו' והן מעלים אותו למלאכים העליונים מהם שמשם מקבלים בדרך עו"ע כנ"ל וגבוה מעל גבוה כו' כנ"ל מעשיה ליצירה ומיצירה לבריאה ומבריאה לאצילות עד שיעלה במקור הראשון דאצילות כמו וירא ה' כי רבה רעת האדם כו' ראיה זאת בפנימית אור הראי' דאדם דאצילו' שנק' הוי"ה וכן בשמיע[2] קול דמי אחיך[3] צועקים אלי כו' וכן כי[4] אם צעק יצעק כו' אשמע כו' וכן כאן הכצעקתה הבאה אלי ממש כו' שהן כל חטאת מעשה סדום שעלו למעלה ממש (וכמ"ש במ"א בפי' שטרי חובותינו[5] שמכל עון וחטא נעשה צירופי אותיות רעים וחטאים עד רום המעלות עד שנכתב בספר ונק' שטרי כו') כי כל זה הוא ע"י בחי' כלים דאורות דאדם דאצילות שמתלבשים במל' דאצי' והמל' מתלבשת בכלים דע"ס דבריאה כמו ה' עיניו משוטטות[6] כנ"ל ובריאה ביצירה ויצירה בעשיה כנ"ל וד"ל (ודוגמא לדבר במעשה דשרה אצל אבימלך שא' לו (בראשית כ, ו) גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך[7] כו' ע"כ לא נתתיך לנגוע אליה כו' שנשמר מלמעלה מעשות חטא זה וכמ"ש ואחשוך גם אנכי אותך מחטו לי והוא ע"י שלוחי' ממוצעים וכמו שא' שבא מלאך והדפו[8] כו' וא' בזוהר בפי' מחטו חסר א"י כמחט כו' שכל עון וחטא עושה פגם למעלה בכלים דע"ס דמל' דעשי' וכמו ענין שא' (חגיגה טז, א) כאלו דוחק רגלי השכינה וכה"ג (אבל באורות דע"ס אין זה פגם כמו שא' (איוב לה, ו) ורבו פשעיך[9] מה תעשה לו כו' ולזה א' ולו נתכנו עלילות ולא נתכנו[10] כו' וכן בכל צרתם לא צר ולו צר[11] כו' ושניהם אמת משום דמסט' דשכינה נא' (דברים ד, טו) לא ראיתם[12] כל תמונה כו' ואין הפגם רק בבחי' הכלים וכמו ענין הפושעים בי (ישעיה סו, כד) בגופא דמלכא[14] כו') וכן במעשה הטוב דבנ"א עולה הכל למעלה מתחתון לעליון וכמו שומע תפלת כל פה שעולה למעלה ע"י הממוצעי' הרבים דמלאכים מעשיה ליצירה כו' עד העצמות ממש ואפי' מח' טובה מצרפה למעשה[15] כו' ומעורר למעלה ירידת אור חסד עליון או רחמים העליונים שיורד למטה מטה ע"י הממוצעי' עד נותן לחם לכ"ב[16] כו' וכמו כי שמע אלקי' אל קול הנער באשר הוא שם[17] כו' וכה"ג) וגם הדיבור הטוב עולה למעלה כקול תורה ותפלה ואפי' הרהור תשובה בעלמא (וכמו אז נדברו יראי ה' כו' ויקשב ה' וישמע כו') ונמצא מובן עכ"פ שבאמצעות ענין ריבוי הכלים ולבושי' דמלאכים שיורד מעילה לעלול בג' עולמות עד עוה"ז יש קשר וחיבור מלמעלה למטה עד שהוא ית' יודע את הכל ומשגיח על הכל על כל פרטי חלקי המדרגות שבכל העולמות דאבי"ע[18] מראש כל המדרגות עד סוף המדרגה היותר תחתונה[19] שבבחי' דומם שבעשי' משום שאין זה בבחי' פירוד כלל מן אח"פ שלפני האצילות לפי שע"י התלבשות האורות בכלים ולבושים דאבי"ע הרי מתאחדי' כולם בעצמות (וכמאמר וגם כל היצור לא נכחד[20] כו' ולכך יודע תעלומות סתרי כל חי ואין דבר נעלם[21] מאתו כו' כידוע):

(יג) **ושרש** הענין הוא מטעם הנ"ל בענין אל דעות ה'[22] כו' שסובל ב' הדעות דד"ע ודד"ת שהוא ענין א' עם מ"ש הרמב"ם דבידיעת עצמו[23] יודע את כל הנבראים כנ"ל ואעפ"י שידיעת עצמו הוא בחי' אח"פ אין הכוונה על עצמות אורו הפשוט בתכלית שזה בא בצמצום והעלם בעצמו כנ"ל בענין הצמצום הראשון שלפני הקו"ח כו' שמצד זה בא האור ושפע הנמשכת מן העצמות ע"י הקו הזה במספר יו"ד ובגבול דכלים כו' אלא הכוונה הוא על ההמשכה הכללית שנמשך מאור העצמות בקו זה שנתחלק אח"כ בריבוי או"כ כו' (שזהו הנק' בחי' ד"ע שנק' ידיעה כללית או מח' א' שצופה ומביט מראש עד סוף הכל בבת א' שגם זה נק' ידיעת עצמו שיודע בה כל ההשתלשלות בדרך פרט שנק' ד"ת ואין ידיעה זאת נק' ידיעה שחוץ ממנו אלא ידיעת עצמו דוקא אעפ"י שאין זה עצם אורו כנ"ל מאחר שכל ההשתלשלות דקו"ח בד' עולמות דאבי"ע אינם נבדלים מן העצמות אלא מתאחדי' בעצמות אא"ס שבקו הזה כנ"ל א"כ אין הידיעה פרטית נבדלת כלל מידיעה הכללית אלא מתאחדת הידיעה פרטית בידיעה הכללית הנ"ל והיו לאחדי' ממש בלתי הבדל כלל ביניהן כמו שא"א להבדיל הפרט מן הכלל מאחר שהפרט הוא הכלל הכוללו יחד כו' ועד"מ אדם שיודע א"ע שבידיעה זו יודע ממילא כל פרטי כחות אבריו בידיעת עצמו בסקירה א' הרי מה שיודע א"ע הוא כללית ההמשכה של הנפש מהעלם לגלוי מראש לסוף) והוא כמו מה שמרגיש א"ע מראשו לרגלו בבת א' ממש ואעפ"י שגם המשכה כללית זו הוא עצם אור פשוט וגם זה בא אחר העלם אור עצם הנפש ממש (שזהו אינו רק בחי' גשמיות שברוחניות עצם הנפש כנ"ל כמו גשמיות שבכח הצומח כו') וכחות האברי' רבי' הם אבל להיותם מתאחדי' ומתכללים בעצם אור כללי זה א"כ מתאחדת הידיעה פרטית בידיעה כללית זו וזהו שבידיעת עצמו יודע ידיעה פרטי' ולא בידיעה שחוץ ממנו כאדם שיודע בכלל כל פרטי מעשה הבנין או כדור הארץ שנק' חוץ ממנו אבל פרטי כחות אברי' נכללים בידיעה העצמות אעפ"י שאינו אור עצמי ממש כמו שהוא כי הרי גם מה שבא אור הנפש באברים אין בזה שינוי כלל בעצם הנפש כנ"ל וד"ל:

(יד) **וכך** הוא ממש ענין אל דעות ה' כו' שע"ז א' איהו תפיס בכ"ע ולמדת"ב והוא מקומו ש"ע כו' דידיעה כללית דמח' א' הנ"ל זהו מ"ש איהו תפיס בכ"ע ולמת"ב מטעם בחי' צמצום העצמות ע"כ גם לאחר שהאציל וברא כו' הוא כמו קודם שהאציל וברא ממש כנ"ל ולפ"ז ב' הדיעות כלל ופרט שוין ממש ואין הפרש כלל ביניהן וא"כ יתכן לומר גם בידיעת עצמו ממש שיודע בה הכלל עם הפרט דד"ע ודד"ת כא' לפי שהוא למעלה משניהם ואין הצמצום הראשון שינוי כלל לגבי עצמותו ממש עד שגם עכשיו אחר ההשתלשלות דקו"ח אמר אנת הוא חד באח"פ ממש ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בהעלם העצמות כנ"ל וד"ל:

וזהו[24] ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כו'. פי' הכצעקתה הבאה אלי יובן ע"ד הפשוט דקאי על מ"ש

תחלה זעקת סדום ועמורה כי רבה כו׳ דהיינו מפני שכל מעשיהם הרעי׳ וחטאים מאד עלה הכל למעלה מעלה ממש עד כי באה אלי ממש והוא מובן עפ״י כל הנ״ל בענין ריבוי התחלקות הכלים ולבושים מעולם העליון לעולם התחתון מאצי׳ לבריאה ומבריאה ליציר׳ ומיציר׳ לעשי׳ עד בחי׳ הכלי׳ ולבושי׳ החיצוני׳ דמל׳ דמל׳ דעשי׳ בע״ש דנוגה דעשי׳ כו׳ שמתאחדים הכל כא׳ בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה כנ״ל בענין ההשגחה הפרטי׳ על כל מעשה בנ״א לטוב ולרע כו׳ שכל מעשה בנ״א למטה יעלה הכל למעלה מעלה ע״י ריבוי הממוצעי׳ דמלאכים דבי״ע שמקבלים זה מזה כו׳ עד שיכול לעלות מעשה האדם בגופו הגשמי ומחשבותיו מסוף עולם העשי׳ עד עצמות אור א״ס ב״ה שבאצילות כו׳ וגם כאן בזעקת סדום כו׳ הרי כל חטאתם עלה תחלה למעלה בשרשם במזלות ומלאכי׳ הרוחנים שמקבלים מחיצוניות הכלים דמל׳ דעשי׳ והן מעלים אותן עוד למעלה מהם למלאכי׳ דיצירה שמקבלים מהם בדרך עו״ע כנ״ל ורק[25] עד״ז הולך ועולה מיצירה לבריאה ומבריאה לאצילות והוא בבחי׳ מל׳ דאצילות שהוא בחי׳ מקור חיות כללי לכל הג׳ עולמות דבי״ע כידוע והוא שם אדני[26] אדון כל הארץ[27] או שופט כל הארץ[28] בכלל והוא אדני אותיות דינא בחי׳ דינא דמלכותא[29] כו׳ שע״ז אמרו וה׳ הוא ובית דינו[30] כידוע וז״ש בזוהר בפי׳ הכצעקתה לשון נוק׳ שהוא צעקתה של מדה״ד והוא הכוונה על בחי׳ המל׳ שנק׳ בשם ב״ד של מעלה ששופט כל הארץ בדין ומשפט על כל הברואים שאין מלך בלא עם[31] כו׳ וידוע דלגבי בחי׳ עצמות האורות העליונים דאצילות שבאו״א וז״א אינו אלא בחי׳ מקבל לבד (כידוע בענין אמת ואמונה כל זאת[32] כו׳ דמה שהוא בבחי׳ מקבל באצילו׳ נעשה ראש ומקור להשפיע לבי״ע כו׳) וז״ש בזהר דדא הוא גזרת דינא[33] דתבעא על עלמא כו׳ שהוא בחי׳ הגבורות ודינין שבבחי׳ המל׳ שעולה הכל למעלה באצילות לפי העלאת מעשה התחתונים שבבי״ע כו׳ וכמ״ש בזוהר בפ׳ זו במ״ש הבאה אלי דא הוא רזא[34] כמו בערב היא באה[35] ובבוקר היא שבה ודא הוא הבאה אלי כגוונא דא קץ כל בשר בא לפני[36] כו׳ דר״ל שבלילה עולה המל׳ בבחי׳ או״ח שהוא בבחי׳ הגבורות ודינין ובבוקר היא שבה בבחי׳ ירידה דאו״י בבחינת החסדים להאיר בגעה״ע וגעה״ת שז״ש אל בית הנשים שני[37] כו׳ לפי שכל בחינת העלאת מ״ן דמלאכי׳ ונשמות דבי״ע שנכללים ועולים עם בחי׳ המל׳ דוקא שנק׳ פתח ושער[38] להוי״ה דאצי׳ וכמ״ש בזוהר ע״פ (בראשית כט, ט) ורחל באה עם הצאן[39] אשר לאביה כי רועה היא כו׳ שהוא בחי׳ המל׳ שעולה למעלה עם כל העולמות[40] שנק׳ רועה עליהם כו׳ ונק׳ ג״כ רחל עקרת הבית[41] כו׳ ולפי שהכל עולים ע״י בחי׳ המל׳ דאצילות בכלל ע״כ לפעמי׳ עולה למעלה באצילות בבחי׳ הדינין וגבורות ולפעמים עולה בבחי׳ החסדי׳ לפי שאין העלאה זאת רק לפי אופן העלאת מעשה התחתוני׳ ע״י הממוצעי׳ הרבים כנ״ל שהוא ע״י המלאכי׳ דבי״ע כנ״ל וז״ש בזוהר ע״פ אבן ספיר דמות כסא[42] דעלמא עילאה שהוא בחי׳ המל׳ כספיר זה דמתחז׳ בגוונא סומקא וגוונא חוורא כו׳ לפי אופן העלאת עלמא תתאה אם מגבורו׳ או מחסד כו׳ (וע״כ א׳ ואל יבא בכל עת[43] אל הקדש דהאי עת כלול הוא מחו״ג כו׳ לפעמי׳ עולה בבחי׳ הדין נא׳ עת לחשות[44] כו׳ ולפעמי׳ עולה בבחי׳ החסדי׳ נא׳ עת לדבר[45] או עת לעשות לה׳[46] כו׳ ולזאת לא בכל עת יבא אל הקודש כו׳ וד״ל) וז״ש בזוהר הבאה אלי תדיר משום דעליית המל׳ תמיד הוא בכל יום ונק׳ עולת תמיד[47] כו׳ (וכמ״ש (ויקרא ו, ו) אש תמיד[48] תוקד על המזבח שהן בחי׳ ה״ג דמל׳ שעולה תמיד למעלה שע״ז א׳ (תהלים פג, ב) אלקי׳ אל דמי[49] לך כו׳ דנה״א קארי תדיר לנה״ח[50] דז״א דאצילות ולא שכיך[49] לעלמי׳ וז״ש למען יזמרך כבוד[51] ולא ידום כו׳ וכמ״ש במ״א):

(טו)[52] **ועפ״ז** יובן גם כאן במ״ש הכצעקתה דדא הוא גז״ד דתבעא על עלמא כו׳ שהוא עליית המל׳ בבחי׳ הדינים הקשי׳ שעולה ממעשה התחתונים וזהו שא׳ בזוהר שזהו כמו קץ כל בשר בא לפני שהוא הקטרוג[53] היותר קשה שעולה ומסטין ששרשו בבחינת דין הקשה ביותר ונק׳ קץ כל בשר שמכלה כל בשר ונק׳ קץ הימים[54] כו׳ בקטרוגי׳ הקשים שנק׳ גבורות קשות דק״נ ועולה גם הוא ונכלל בבחי׳ גבורות דבחי׳ המל׳ (וכמו בכל ר״ה שיבואו בני האלקי׳[55] להתיצב לנגד שם הוי״ה דחסדים דז״א להיותם מבחי׳ הגבורות דשם אלקי׳ ואז ויבא גם השטן בתוכם שהן בחי׳ גבורות הקשות ביותר כו׳ וד״ל) וזהו הכצעקתה של מדה״ד דגבורות קשות שעלה עם בחי׳ המל׳ ממעשה חטאת סדום כן עשו כו׳ לפי שכל מה שלמטה עולה הכל ע״י הממוצעים שהן כחות אלקים (כנ״ל בפי׳ שטרי חובותינו כו׳) דגם בעשות אדם פרטי איזה דבר רע יורשם הפועל הרע הזה ויעשה ממנו צירופי׳ רעים בשרשו הרוחני ועולה עוד למעלה יותר ע״י הממוצעי׳ הרבים עד רום המעלות ממש כנ״ל בענין וירא ה׳ כי רבה רעת האדם כו׳ שהוא מטעם התאחדות הממוצעים הרבים עד שעולי׳ לבחי׳ העצמות ממש וזהו הכצעקתה הבאה אלי ממש כנ״ל וד״ל:

(טז)[56] **והנה** מעתה עדיין יש להבין בפשט הכתוב במה שמסתפק ואו׳ אם כצעקתה של מדה״ד כן עשו דמשמע שמסתפק בדבר זה אם עשו בפ״מ כמו שבאה צעקת מדה״ד אלי כו׳ וה״ז פלא גדול דודאי כפי ההעלאה של חטאתם כן עלה למעלה בבחי׳ המל׳ ואם לא הי׳ במעשה כן לא הי׳ עולה צעקת מדה״ד דמסתמא אינו עולה למעלה רק לפי אופן של מעשה התחתונים דוקא אם לרע או לטוב כפי המבואר למעלה ועוד יש להבין בגוף ענין זה שא׳ ארדה נא ואראה הכצעקתה כו׳ מהו ענין ירידה זאת מלמעלה למטה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא כו׳ (ירמי׳ כג, כד) ונמצא למטה כמו למעל׳ ולפי כל הנ״ל בענין ההשגח׳ האלקי׳ הפרטית שמתאחדת בידיעה הכללית וכמ״ש (תהלים קיג, ה־ו) המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים כו׳ וכמ״ש (ירמי׳ לב, יט) עיניך פקוחות על כל דרכי בנ״א (תהלים לג, טו) ומבין אל כל מעשיהם כו׳ ובזוהר א׳ ג״כ וכי לא גליא[57] קמי׳ קודב״ה כו׳ ומ״ש דאשכחן ירידה לטב וירידה לביש והוא מ״ש כאן ארדה נא שירד מדרגא דרחמי לדרגא דדינא וכך א׳ במדרש כנ״ל זה עצמו יש להבין למה ירד לאשגחא עלייהו בדינא כו׳ אחר שכבר עלה לפניו צעקת מדה״ד במ״ש הבאה אלי ואדרבה הרי הוא

מסתפק בדבר אם עשו כפי צעקת מדה"ד כו' ועוד למה תלה בירור הספק במה שירד במדה"ד דוקא ואין זה תירוץ כלל על גוף ענין טעם ירידה זו כו':

(יז)[i] **אך** הנה כל זה יובן בהקדי' תחלה שרש ענין מדה"ד ומדה"ר למעלה ואח"כ יובן ענין הירידה ממדה"ר למדה"ד כו' והוא ענין הידוע בבחי' התחלקות הקווין לימין ושמאל בחכ' שיש שכל המטה כלפי חסד דוקא ויש שכל המטה כלפי דין דוקא כמו ושפטו העדה והצילו העדה[i] שבסנהדרין יש הרבה מזכין ומצילין בטענות שכל של זכות והרבה מחייבים בטענות ושכל[i] של שכל וטעם המחייב לדין וכך הוא בכל דין ומשפט הוראה כמו ב"ש אוסרין וב"ה מתירין[i] וזהו הנק' מדות דחו"ג שבחכ' שהן ב' קווין שקולין לימין ושמאל ויש מכריע שהוא בחי' דעת נוטה להכריע לחסד או לדין כו' והכרעה זו בא ג"כ מצד השכל והחכ' כידוע ואמנם הנה אנו רואים שיש הכרע' להגביר הקו ימין דחסד שבחכ' על קו השמאל של הדין והוא בא ממקום גבוה יותר מן החכ' והוא הרצון שכפי שיטה הרצון כך יטה את השכל והחכ' ללמוד זכות גם למי שראוי עפ"י השכל לדין ויכול לסתור כל טענות שכל של חוב ולהפוך הכל לזכות כמו שמצינו בענין השוחד שא' כי השוחד יעור[i] עיני חכמים כעובדא דר"י שהביא לו כלכלה דפרי והתחיל לצדד בזכותו וא' לו טענות לזכותו כו' (כתובות קה, ב) ולכאורה דבר זה תמוה שהרי עיקר השוחד הוא להטות ולעוות משפט במזיד שיודע שהדין לחוב רק מחמת השוחד שקיבל יפסוק להיפוך ממ"ש בתורה וא"כ אין כאן הטיית שכל לזכות כלל וזה אינו במשמעות ענין יעור עיני חכמים מאחר שבמזיד פוסק הדין להיפך ממש ממ"ש בתורה אלא ענין יעור[i] הוא שרואה בעקלתון כעור ממש והוא רק ענין הטעות שמטעה א"ע ביותר וכמו שוגג הוא בדבר זה שמחמת השוחד נמשך הרצון בנפשו לטוב ולחסד עד שנדמה לו הדין ומשפט באמת לזכות ולא לחוב כלל וגם זה תמוה דגם אם יש את נפשו ורצונו לטוב מהיכן יפול בטעות גמור כזה לדון לזכות אחר שהדין ומשפט זה מפורש בתורה לחוב אלא צריך לומר דאעפ"י שהדין מפורש לחוב מ"מ יטה את המשפט לזכו' אך לא שיפסוק היפוך ממ"ש בתורה אלא ימצא שכליים וסברות רבות לומר שזה החוב אינו מחייב לאיש זה בענין זה כלל מכמה טעמים של זכות שימצא עליו עד שיהופך מדין וחוב לזכות וחסד ממש להצדיק את הרשע כו' וא"כ הרי גם בדבר שכבר מפורש לדין וחוב יטה כח שכלו מצד הרצון לטוב להפוך החוב לזכות לעשות מרע טוב כו' וגם זה אינו מובן לכאורה דאיך יכול להפוך ולסתור שכל וטעם של דין העומד לנגד הזכות לעשותו לזכות אך הענין הוא דמצד רצון נפשו לטוב לא יראה בעין השכל לטענה של חוב לחייב כלל כי מרוב אהבתו ותשוקתו לטוב וחסד יטעה א"ע כ"כ עד שהוא כעור בלתי יראה כלל את החוב והדין וכלא נחשב ממש מריבוי טענות של הזכות שממציא בשכלו כו'. וע"ד דוגמא באדם עצמו שאינו רואה חוב לעצמו[i] כלל ולא שאינו מוצא שום חוב ודין ע"ע כלל אלא מצד רוב אהבתו א"ע אינו רואה החוב שבו לחוב ודין כלל כי מוצא בנפשו רוב זכות וצדק להצדיק א"ע ביתר עז[i] שיקטין העון וחטא שעליו בעיניו מאד עד שלא יראה אותו לחוב כלל כי מפני אהבתו א"ע מטה כח שכלו הכל לזכות עד שאינו רואה חוב כלל בנפשו כו'. וכך הוא בענין השוחד שיעור עיני חכמים להטעות א"ע עד שאינו רואה את החוב כלל וכלל וזהו מצד טובו וחסדו שברצון שהוא הגובר על עין השכל להטעותו מן הקצה לקצה ממש לעשות מרע טוב כו'. ומזה מוכרח לומר שיש כח במדות שברצון למעלה ממדות שבחכ' שע"כ השוחד יעור עיני חכמים ג"כ כנ"ל וד"ל:

(יח)[i] **אך** הנה לפ"ז עדיין אין זה נק' היפוך הדין לזכות באמת כלל שהרי שכל המטה כלפי דין וחוב במקומו ותקפו עומד רק שמצד הרצון לטוב וחסד אינו רואה אותו לחוב כלל כנ"ל וא"כ איך יובן מזה למעלה בענין התחלקות חו"ג שבחכ' שיש בכח הרצון העליון שהוא בחי' אור הכתר להגביר החסד על הדין להפוך אותו לחסד ממש וכמו שאנו אומרים יהי רצון מלפניך שיכבשו[i] רחמיך את כעסך כו' הרי מחמת כח הרצון העליון הוא שגובר על טענה של מדה"ד וכעס להפכו לחסד ורחמים (כמו בקי"ס שטענה מדה"ד מה נשתנו אלו מאלו[i] כו' והפך כח החסד לכח הדין לפי שרצה ה' בעמלו[i] כו' ואיך נצח למדה"ד להפכו לחסד אחר שיש לו מקור בשכל וחכ') (ובמ"א מבואר בענין העונ' איש"ר מברך בכל כחו שקורעים לו גז"ד של שבעים שנה (שבת קיט, ב)[i] לפי שמגביר כח החסד שהוא בבחי' רצון של חסד על כח הדין שבכחו וזהו ענין לאגברא ימינא על שמאלא[i] כו' וזהו ענין ד' שנכנסו לפרדס[i] להמתיק כח הדין בהתגברות אור החסד שבכתר עליון כו' שעי"ז ממילא נחלש כח הדין שבחכ' כו' וזהו ענין יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך כו' כמשי"ת) ואמנם הענין הוא שיש בזה ב' אופנים הא' כאשר יש ב' מיני שכליים א' מטה כלפי חסד והב' מטה כלפי דין והרצון מכריע דוקא כמו שכל של דין או של חסד אין זה הכרעת השכל לשכל ולא נצח והיפך זה לזה כלל ע"ד דוגמא ויכוח בב' שרים במשפט מב' דייני המלך זה גוזר שכלו לזכות וזה לחוב והמה יביאו המשפט לפני המלך והוא מכריע כא' מהם זהו הכרעת רצון המלך שרוצה לחסד או לדין וגם אם יכריע זה מצד שכלו שמטה כלפי חסד יותר עדיין לא נהפך השכל של דין כלל (וכמו[i] בענין קללה דבלעם שא' (דברים כג, ו) ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם מצד חפצו בחס' וטוב לישראל ונמצא שאין זה היפוך בשכל עצמו כי השכל והטעם שמטה כלפי דין הוא שכל וטעם אחר ובמקומו ותקפו עומד כמו בראשונה ולא נחלש כחו כלל וכן[i] להיפוך כשיכריע הרצון לדין היפוך החסד לא נהפך שכל וטעם של חסד כלל) ואמנם אופן הב' הוא הטיית והיפוך הדין לזכות והזכות לחוב שיכולים להתהפך מן הקצה לקצה גם בשכל וטעם א' שאותו השכל והטעם שהיה מטה כלפי דין ישכיל באותו שכל עצמו לזכות דוקא שזהו ברצון תליא מלתא ברצותו לטוב יהפוך לשכל של דין לחסד שהוא עצמו יחייב לחסד וזכות וברצותו להטות לחוב ודין ישכיל באותו שכל וטעם של חסד שהוא עצמו יחייב לחוב בדין[i] הרי הגם שכבר נגמר הסכם וחיוב[i]

השכל וטעם א׳ לדין יהופך לחסד ברצותו לזכות או להיפוך אם כבר חייב השכל וגזר לזכות יהפכנו לדין וחוב אם רצונו בזה ונמצא ברצון תליא מלתא ולא בשכל אע״פ שהשכל וטעם א׳ הוא וזהו הנק׳ שינוי בגוף השכל עצמו שיהופך מדין לחסד או מחסד לדין ע״פ הרצון המכריע וד״ל:

(יט)[19] **וזהו** ענין אמרינו בכלל יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו׳. ולכאורה איך יהיה ביכולת הרצון העליון להפוך כח השכל וטעם של דין וכעס שבודאי יש חכ׳ וטעם למדת הדין וכעס שהוא מפני שעברו בנ״י על התו״מ או על ביטול מ״ע וכה״ג ואיך מבקשים שיכבשו רחמיך את כעסך כו׳. אך הענין הוא דבודאי יש שכל וטעם לרחמים וחסד בפ״ע ושכל וטעם לדין וכעס בפ״ע ואין בכח השכל של חסד ורחמים להכריע לשכל וטעם של דין אך כאשר יאיר אור הרצון העליון באור פני מלך חיים[19] כמו שאו׳ יהי רצון מלפניך כו׳ אזי יכריע הרצון ויכבוש אור ושכל של חסד על היפוכו שהוא של דין דהיינו ע״י הרצון שהוא[20] עושה ומהפך משכל של דין לחסד ורחמים דהיינו שמאותו שכל וטעם עצמו שגזר לדין הוא עצמו יגזור ויחייב לזכות וחסד היפוכו שזהו שינוי גמור בגוף עצם השכל בעצמו שנתהפך מן הקצה לקצה (וכמו שקטיגור נעשה סניגור ששכלו של דין נהפך ללמוד זכות וחסד בראותו הארת אור רצון המלך לחסד וטוב כמו בבלע׳ שרצה לקטרג על ישראל ע״פ טוב טעם ודעת כו׳ ובראותו רצון ה׳ לברכם נעשה מטעם הקטרוג שלו זכות וחסד שהרי נהפך מקללה לברכה כו׳ וכמשי״ת). וזהו יהי רצון מלפניך פי׳ שיכריע הרצון הטוב להפוך הטעם ושכל של דין ורוגז להיות הוא עצמו טעם ושכל לזכות וחסד וזהו שיכבשו רחמיך את כעסך שהוא מיתוק הדין בשרשו וד״ל:

(כ)[21] **ודוגמא** לזה מצינו בכתו׳ בענין המבול שא׳ (בראשי׳ ו, ה־ז) וירא ה׳ כי רבה רעת האד׳ בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום וינחם ה׳ כי עשה את האדם כו׳ ויאמר ה׳ אמחה את האדם כו׳ כי נחמתי כי עשיתם ואח״כ כשיצא נח מן התיבה והקריב קרבן כתיב וירח ה׳ את ריח[22] הניחוח ויאמר ה׳ אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו כו׳ והרי בתחלה כשגזר מדה״ד למחות את האדם אשר עשה תלה הטעם ושכל לגזר ופס״ד זה מפני שא׳ שכל יצר מחשבות לבו רק רע כו׳ וע״כ וינחם ה׳ על אשר עשה את האדם ואח״כ כאשר חזר בו וא׳ לא אוסיף כו׳ תלה הטעם והשכל לפסק דין זה לחסד וטוב ג״כ מצד אותו השכל והטעם שתלה בו לחוב ודין והוא באומרו כי יצר לב האדם רע מנעוריו והרי זה היה הטעם לדין[23] וחוב בתחלה כשגזר למחות את האדם ואיך יתהפך שכל וטעם א׳ מדין לחסד שיהי׳ זה השכל וטעם עצמו גוזר ומחייב לחסד הי׳ לו למצוא שכל וטעם אחר לחסד ולזכות ולא אותו השכל והטעם שגזר וחייב לדין בתחלה שנראה כסותר א״ע בשכל וטעם א׳ כו׳ אך שרש ענין הטייה זו להטות אותו השכל עצמו מדין לחסד הוא בא ע״י כח הרצון העליון הטוב כשהריח בריח קרבן נח כו׳ שיש בכח הרצון הטוב הזה שינוי גמור מן הקצה אל הקצה גם בשכל וטעם א׳ שכב׳ גזר וחייב לדין שיתהפך הוא עצמו לגזור מטעם זה עצמו לחסד ורחמים וכמו טעם דיצר מחשבות לבו רק רע שהוא שגזר וחייב למחות האדם ולמאוס ולהנחם על בריאתו בתחלה וכמ״ש אמחה את כו׳ ואח״כ כשהריח בריח הקרבן ועלה לרצון לפני ה׳ גזר הטעם הזה עצמו שלא יוסיף עוד להכות את כל חי באמרו כי יצר לב האדם רע מנעוריו והכוונה שזהו עצמו זכות לאדם לפי שיצרו הרע שבקרבו מנעוריו הוא המחטיאו ואין עליו אשמה וחוב כ״כ אחרי שיצרו תקפו מנעוריו ואין לבו ברשותו לעמוד לנגד יצרו הרע ביותר והרי הטעם הזה עצמו שיצר מחשבות לבו רק רע כל היום שגזר בתחילה לדין ועונש למחות את האדם הוא עצמו שנהפך לטעם ושכל לזכות להצילו לפי שיצר לב האדם כו׳ וזהו שינוי בגוף שכל וטעם א׳ להתהפך מן הקצה לקצה מדין לחסד מפני כח רצון העליון שנרצה בקרבן של נח כמו ענין הנ״ל בפי׳ יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך כו׳ וד״ל:

(כא)[24] **אך** הנה עדיין היא גופא יש להבין מאין יש בכח הרצון לגבור על השכל של דין להפכו לזכות וחסד כנ״ל מאחר שהשכל וטעם של דין ורוגז בא גם הוא מן הרצון של דין כמו מדת הכעס והרוגז שבא מצד שעברו על רצונו בתו״מ כמ״ש יכבשו רחמיך את כעסך ואין כעס ורוגז רק על עוברי רצונו ית׳ כמו וחרה אף ה׳[25] כו׳ ואיך אנו אומרים שיהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך מאין יהי׳ בכח הרחמים הללו לכבוש לכח הדין והרוגז ולהפכו לחסד ורחמי׳ כמו ברוגז רחמי׳ תזכור[26] כו׳ אדרבה כמו שיש בכח הרצון של חסד להפוך לשכל של דין לזכות כנ״ל בענין רעת אנשי דור המבול כך יש בכח הרצון של דין ורוגז להפוך לשכל וטעם של חסד וזכות לדין וחוב מאחר שיש בכח הרצון להפוך שכל וטעם א׳ מן הקצה לקצה וכנ״ל דברצותו לחוב ישכיל באותו שכל וטעם עצמו שחייב לזכות להפכו לחוב שהוא יהי׳ הטעם בעצמו לחוב כו׳ ואין אופן כלל לומר במה שיגבור הרצון להפוך השכל של דין לזכות שאין זה רק בכח שלמעלה מן הרצון עצמו דוקא. אמנם הרי ודאי כמו שיש ב׳ קווין דחו״ג בחכ׳ לחוב ולזכות כך יש גם ב׳ קוין הללו ברצון שלמעלה מן החכ׳ שנק׳ מדות חו״ג שבכתר וגם הן שקולין ואיך יכריע זה לזה אם לא בכח העליון מן כח הרצון שיגביר הקו הא׳ דרצון על רצון שכנגדו כקו המשקולת שיכול להכריע משמאל לימין ומימין לשמאל וזהו שאו׳ יהי רצון מלפניך פי׳ מלפניך דוקא והוא שיבא כח העליון מן הרצון והוא שנק׳ רדכ״ר[27] ואז יהי׳ רצון זה בכח לגבור על רצון של דין ורוגז להמתיקו והוא כח הרחמי׳ שיכבשו לכעס ורוגז כמו ברוגז רחמי׳ תזכור לגבור על הכעס ורוגז להפכו לחסד ממש והוא מה שיתהפך השכל וטעם של דין עצמו שיהי׳ מחייב לחסד וזכות כנ״ל. וזהו הנק׳ בזוהר לאגברא ימינא על שמאלא שהוא להגביר כח החסד שברצון על כח הדין ורוגז שברצון ואז ממילא יהופך השכל וטעם של דין הוא עצמו לזכות כנ״ל (וכנ״ל בענין קי״ס שנצח מדה״ר[28] וכה״ג). אמנם עדיין אין זה מוכרח שיהי׳ התגברות כח החסד על

הדין דכמ"כ ממש יוכל להיות להיפוך לגבור כח הדין שברצון על כח החסד שברצון כמו קו המשקולת שיכול להכריע מימין לשמאל כמו שיכול להכריע משמאל לימין ואם מפני שבאה ההכרעה לרצון של חסד מכח העליון שלמעלה מן הרצון כנ"ל הרי מכח העליון הזה יכול להגביר כח הדין שברצון על כח החסד שברצון כו' ואיך מבקשי' יהי רצון כו' מאחר דגם למע' מן הרצון נמשך בב' קוין דחו"ג וא"כ אין הבקשה רק שיכריע לימין ומשמעות הפשוט שיש בכח הרצון העליון שהוא נמשך מבחי' רדכ"ר הנ"ל לכבוש תמיד לרצון של דין ורוגז בלי נטי' להיפוך לעולם כו' (וזהו הנק' לאכללא שמאלא בימינא' ולא לאגברא ימינא על שמאלא בלבד דהיינו שנכלל ומתאחד כל עצם של כח השמאל להוסיף כח בחסד דימין כענין קטיגור נעשה סניגור וכברכות דבלעם שנהפך מן הקללה עצמ' לברכה' כו' וד"ל):

(כב)' **אך** שרש הענין הוא כידוע שיש ב' מדרגות בחכ' שבכתר שנק' ח"ס דא"א א' בחי' החיצוניות שבו שנחלק לקוין ימין ושמאל והוא הנק' טעם כמוס לרצון לחסד או להיפוכו לדין (כמו בר"ע שא' (מנחות כט, ב) זו תורה וזו שכרה' והשיב שתוק כך עלה במח' לפני וכמ"ש במ"א) שממנו בא תולדות המדות שברצון של חסד או רצון של דין לפי אופן ההטייה דחכ' שבכתר שנק' טעם כמוס (כמו בשכל הגלוי שיש ב' קוין להטות כלפי חסד או דין) (והתחלקות זו דשכל הגלוי לחו"ג נובע ממקורו שהוא בחי' ח"ס הנ"ל שהוא המשכיל כל שכל וטעם לזכות מן ההעלם לגילוי או להיפוך שממנו נובע כל שכל וטעם לדין וחוב כמו (ירמי' ד, כב) חכמים המה להרע שמשכיל לדין וחוב תמיד כו') וב' קוין הללו שקולין הן ואין בא' כח להכריע לשכנגדו כמו ב' כפות המאזניים שעומדים בשוה. ואמנם מדרגה הב' דח"ס הנ"ל הוא בחי' הפנימי' שבו שנחשב בבחי' פנימית הכתר שנק' כתר שבכתר שהוא למעלה מהתחלקות ונטיות הללו שברצון הנק' טעם כמוס לרצון כו' ושם הוא ענין כח ההכרעה להכריע מימין לשמאל ומשמאל לימין בב' המדרגות דרצון וחכ' דהיינו שיגביר הרצון של חסד שבא מכח הטיית החסד של טעם כמוס הנ"ל על רצון של דין שבא ג"כ מכח הדין של טעם כמוס זה או להיפוך להגביר כח הדין דח"ס על כח החסד שבו וממילא יהיו ב' הכרעות הפכיים הללו בבחי' החכ' שהוא שכל הבא בגילוי להטות כלפי חו"ג שישונה מחסד לדין ומדין לחסד בהתהפכות מן הקצה לקצה בשכל וטעם א' כנ"ל מצד ההתהפכות הזאת במקורו בח"ס בהעלם ומקור שנק' טעם כמוס לרצון שבא מכח של העליון ממנו יותר והוא בחי' כתר שבכתר שלמעלה גם מטעם כמוס לרצון כו' והוא עצם נקודת הרצון כמו שהוא שנק' רצון הפשוט שבכחו להטות ולהכריע בב' קוין דחו"ג דח"ס ודל"ל:

(כג)' **וזהו** שמבקשי' יהי רצון כו' לאגברא ימינא על שמאלא שזהו להגביר כח הימין דחסד דח"ס הנ"ל על כח השמאל שבו ע"י בחי' הרצון הפשוט שנק' רדכ"ר והוא עיקר ענין סליחת העונות בהמשכת י"ג מדה"ר מרדכ"ר שלמעלה מח"ס למחול ולסלוח גם לעוברי רצונו אע"פ ששרש התו"מ הוא בפנימי' דח"ס שהוא הטעם כמוס לרצה"ע שבאו ג"כ בב' קוין דימין ושמאל ה"ח דמ"ע וה"ג דל"ת שזהו חו"ג דכתר שהוא אנכי ולא יהי' לך' כידוע ומבקשי' שיסלח וימחול גם לעובר פנימי' רצה"ע מצד הר"ר שברדכ"ר הנ"ל שביכולתו להכריע לקו השמאל דח"ס לימין להיותו למעלה מהתחלקות דחו"ג דתו"מ ולא לאגברא ימינא לבד אלא גם שיהפך כח השמאל גם הוא להוסיף כח בימין והוא מה שזדונות עצמן נעשים זכיות' דהיינו מה שהקללה דל"ת עצמה נהפך לברכה שזהו קטיגור עצמו נעשה סניגור כנ"ל בענין קללה דבלעם כו' והוא ע"י התשובה דוקא שנהפך הרע עצמו לטוב כידוע בענין טוב מאוד זה מ"ה' שנהפך לחיים שיותר גדול מחיים עצמו וזהו ימינך ה' ב"פ א' לאגברא ימינא לבד שהוא ההכרעה לבד והב' תרעץ אויבי' כאשר השמאל דכח הדין עצמו נהפך להוסיף כח בימין בתוס' יותר מכח הימין עצמו שאז תרעץ אויב ובזה יתפרש יהי רצון מלפניך שיכבשו כו' שיהפכו הדינין להוסיף כח בחסד שזהו לאכללא שמאלא בימינא ולא רק לאגברא ימינא כו' (אבל עדיין דבר זה צריך ביאור למה יהי' כח לפנימי' הכתר רק להפוך כח השמאל שיוכלל כל עצמו בימין בלי נטי' להיפוך שכח הימין יוכלל בשמאל מאחר שהוא למעלה משניהם זה הטעם יחייב ג"כ שיכול להכריע מחסד דימין לשמאל ולהפכו ג"כ שיוסיף כח בשמאל כו' ולמה יכריע ויהפוך הכל משמאל לימין ויתבאר זה בסמוך). והנה לפ"ז הרי יכול להיות מכח ומקור העליון שלמעלה מהתחלקות הרצון נטי' מרצון לרצון היפוכו גם להיות היפוך הרצון של חסד לדין וכמו שאנו רואים להיפוך מסליחת העונות שיגבר כח הרצון של דין ורוגז על הרצון של חסד עד שלא יועיל זכות דתו"מ ולא הרחמי' כלל כמו (תהלים צ, יא) מי יודע עוז אפך כו' (וכיסורי אורך הגלות שלא יעלה זכות דתו"מ ולא זכות אבות כלל כמו (איכה ה, כב) כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד כו' שמחמת כח הקצף יוקטן כל החסד וטוב ויהופך הכל לחוב כמו בהיפוכו מדין לחסד כמו (ישעי' א, טו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני כו'" וא"כ הרי יש שרש בבעל הרצון עצמו שיטה גם עצם רצון הפשוט הנ"ל מדין לחסד ומחסד לדין ולזה מבקשי' יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך כו' ומאין יהי' רצון זה להכריע משמאל לימין דוקא מאחר שיכול להיות להיפוך ממש כנ"ל אך צריך להקדי' תחלה מהו שרש ענין ב' הכרעות מלמעלה מן הרצון להכריע מרצון לרצון היפוכו הנ"ל:

(כד)" **ויובן** זה בתוס' טעם בהקדמת ענין א' שאנו רואים בטבע האדם שיוכל להתהפך תמיד מחסדי' לגבורות ודינין ומדינין וגבורות לחסדים גם בנקודת הרצון שבנפשו ממש שלמעלה מן השכל והטעם כמו באב לבנו או לאוהבו הנאמן כנפשו ממש שבודאי אהבתו לבנו שהוא יוצא חלציו טבעית ועצמית וכן עצמיות התקשרותו אל אוהבו הנאמן לו ביותר והנה אנו רואים בחוש שמצד אהבת האב לבנו ואוהבו כנפשו ישפיע להם תמיד בעין טובה להטיב להם בכל מילי דמטיב לנפשם מכל אשר לו בלי גבול ומדה כלל ולא

יועיל כל מקטרג עליהם אף שיקטרגו בדבר עון וחטא קשה וידבר סרה להבאישם בעיניו לא יטה אזנו לשמוע כלל וכלל ואמנם אנו רואים להיפוך גמור ג"כ שאם לפעמים יכעוס ויקצוף עליהם ע"ד איזה מעשה רעה שהוא לנגד רצונו בתכלית אזי יתאכזר ויעשה להם כל הרעה אשר יוכל גדולה יותר מן הטובה אשר עשה עמהם וזהו כמו פלא גדול איך ישתנה מטוב לרע כ"כ מן הקצה לקצה. אך הענין הוא כך שבאהבתו הנפלאה להם מאד כאהבת נפשו ממש ע"כ הוא רואה תמיד בעין טובה עליה' וענין ההסתכלות בעין טובה ידוע שהיא הבאה מחמת אה"ר העצמית כמו שאוהב א"ע ממש עד שמחמת זה יסתכל עליו בעין השכל הכל לטוב דהיינו מפני שכל פנימית ועצמות רצונו בהם ע"כ גורם ג"כ הטיית השכל לדין[12] לדון כל מעשיהם לטוב דוקא וכנראה בחוש באב לבנו שמפני אהבתו אותו מאד ישבחנו תמיד במעלות ומדות טובות שאין בו גם חלק הי' מן הטוב ומעלה כזה לפי שמחמת הסתכלותו עליו בעין טובה מאד אזי גם מעט הטוב שבו יגדל בעיניו מאד כערך מאה פעמים מכמו שהוא ולהיפוך כל חלקי הרע שימצא בו יקטן מאד בעיניו הגם שהוא רב מאד עד שלא יחשב בעיניו לרע כלל והוא רק לעוצם העין טובה שרואה עליו עד שכלא ממש נחשב כל הרע שבו וכאילו אינו רואה אותו כלל וכלל כמו שבאהבת אדם א"ע אינו רואה חוב לעצמו כלל כנ"ל מזה הטעם ג"כ מפני שרואה בעין טובה א"ע מצד אהבת עצמו ביותר (וכמו"כ באהבת ה' לישראל שנק' בנים[13] כמו שאו' אה"ע אהבתנו[14] כו' כמו שאוהב א"ע כביכול ע"כ אינו רואה רק בעין טובה על ישראל שיגדל בעיניו הטוב שבהם ביותר וכל הרע שבהם אינו רואה לחוב ורע כלל והוא מה שראה בלעם שה' מביט בעין טובה על ישראל אמר לא הביט און ביעקב[15] כלל כו') והנה בהכרח שע"י הסתכלות בעין טובה כנ"ל ימצא כל בחי' הטוב שרואה עליו בשכל וטעם דוקא כי מחמת הראי' בעין טובה ממילא יטה כח שכלו למצוא לו רוב שכליים וסברות לדון כל מעשיו במדות של חסד וטוב (ובל"א ער זעהט דאָס אָן לטוב) שיטה שכלו להשכיל ולדון בטוב טעם ודעת לזכות וחסד וע"כ תמיד יגזור ויחייב שכלו להטיב לו בכל מילי דמטיב בלי גבול ולא יועיל כל מנגד בקטרוג איזה דבר רע מאחר שאינו רואה לחוב כלל מטעם העין טובה כנ"ל וד"ל:

(כה)[16] **אך** הנה כאשר יכעוס ויקצוף האב על בנו האהוב
או או"נ[17] כנפשו הגם שהי' התקשרות נפשו באה"ר

עצמית וטבעית אליהם אבל מפני כעסו שהכעיסו אותו עד שנגע בנקודת רצונו ובפנימי' נפשו ביותר אזי יוסר מעליהם העין טובה הנ"ל ויתחיל להסתכל עליהם בעין רעה שהוא היפך העין טובה ממש והענין הוא שע"י הסתכלותו בעין רעה שבאה מפני השנאה ששנאם ע"י הכעס העצום יראה עין שכלו עליהם הכל לרע ולא לטוב כלל דהיינו שגורם שישכיל שכלו בכל מעשיהם ומדותיהן שהן רעים וחטאים ביותר הרבה מכמו שהוא עד שמעט חלק הרע שנמצא בהם באמת יגדל מאד בעיניו והי' לחטא ועון גדול מנשוא וכל ריבוי הטוב שבהם באמת יקטן מאד בעיניו עד שכלא ממש חשיב וכאילו אינו רואה טוב כלל וכלל כמו שבעין טובה אינו רואה את החוב כלל כנ"ל (כמו (במדבר כג, כא) לא[18] הביט און ביעקב (כלל)[19] או כמ"ש (איוב יא, יא) וירא און ולא יתבונן כלל שאעפ"י שרואה את העון[20] אינו מתבונן בו כלל) וכך הוא להיפוך ממש בעין רעה שיתבונן דוקא בחלק הרע להגדילו ביותר הרבה מכמו שהוא עד ק' פעמים ויותר ולא יתבונן בבחי' הטוב כלל אדרבה מקטינו לגמרי עד שכלא נחשב ממש ובודאי כל זה ימצא בשכל וטעם דוקא מפני שעין רעה זו יגרום כל הטיית השכל וסברא לדון הכל לחוב דוקא כמו שבעין טובה יגרום הטיית כל השכליים וסברות לזכות כנ"ל לפי שהן ב' קוין הפכיים בתכלית מן הקצה לקצה ממש וד"ל. (ונמצא מובן שב' קוין דעין טובה ועין רעה הן ב' הפכי' רחוקים ועמוקים בנפש יותר עד שגם הרצון וחכ' וגם נקודת הרצון העצמי כאב לבנו יהופך מהיפוך להיפוך ממש כנ"ל וא"כ בהכרח שיש בבעל הרצון ב' נטיות להטות לנקודת עצם הרצון לטוב שהוא ע"י עין טובה או להיפוך להטות לנקודת עצם הרצון לרעה שהוא ע"י עין רעה כו' והרי יכול להתהפך מעין טובה לעין רעה או להיפוך גם באהבה העצמי' דאב לבנו א"כ ודאי יש בעצמות הנפש כח עליון משניהם (וכמשי"ת בסמוך) עד שמחמת זה יוכל להחליף מעין טובה לעין רעה כמו האב כשכועס על בנו או להיפוך כשירצה וימחול האב לבנו יחזור לראות עליו בעין טובה ועכ"ז כח הימין דעין טוב גובר על כח השמאל דעין רעה עד שיוכלל בו ממש מטעם שית' בסמוך דתרין עייניין אתהדרו לחד[21] כו' וזהו שמבקשי' יהי רצון מלפניך כו' וד"ל):

(כו)[21] **ונמצא** מובן מכל הנ"ל דיכול להיות הטיות הרצון
והשכל להצדיק ולהרשיע מן הקצה לקצה והכל

תלוי בעין טובה ועין רעה כמו שאם ידונו את אדם החוטא לפני המלך אם יסתכל עליו המלך בעין טובה ימצא לו כל הזכיות[22] להצדיק את הרשע כצדיק גמור הגם שחטא חטא גדול ימחול לו כי לא יתבונן כלל על כל חטאיו ועל כל הרע שעשה יקטין הדבר מאד אבל אם יסתכל המלך בעין רעה גם לאיש צדיק מעיקרו ירשיע ולא יועילו לו[23] כל צדקותיו הרבים כי לא יתבונן אליהם כלל ועונו תגדל בעיניו גם שהוא עון קל מאד עד שהוא כרשע גמור כו' ונמצא נעש' הטיית השכל לשפוט לצדיק כרשע גמור ולרשע כצדיק גמור דהיינו שיגזור השכל ורצון לעשות מעון וחטא גדול באמת להקטינו מאד או להיפוך להגדיל חטא ועון קל ביותר עד שיגדל במאד ומצד זה יבא המשפט בשינוי גדול מן הקצה לקצה להצדיק את הרשע ולהרשיע את הצדיק והכל בשכל וטעם א' דאותו השכל והטעם שחייב וגזר לדין ועונש הוא יגזור לזכות וחסד מצד האהבה והרחמי' שהוא כשמסתכל בעין טובה כנ"ל כי הרי צריך לתרץ על העון וחטא גדול שעשה באותו הטעם עצמו שחייבו לדין להפכו לזכות ולהקטינו מאד וכמו בענין דור המבול שאמר תחלה וירא כי רבה רעת האדם שהגדיל הרע שלהם ביותר ונתחייבו כליי' כו' מטעם זה ואח"כ כשנסתכל עליהם בעין טובה ע"י שהריח בריח קרבן נח א' כי יצר לב האדם רע כו' שמטעם זה עצמו נידון

לזכות וחסד כי הקטין מאד לעון זה לפי שיצר לב האדם כו׳ אע״פ שבתחלה היה טעם זה לעונש ודין לפי שהגדיל העון ביותר וכמ״ש וירא ה׳ כי רבה רעת האדם כו׳ וא״כ הרי תלוי כל עיקר הטיית השכל מן הקצה לקצה מחסדי׳ לגבורות ומגבורות לחסדים הכל בעין טובה ועין רעה שהוא עושה הטיית הרצון והשכל לטוב ולרע מן הקצה לקצה כנ״ל וד״ל. (וזהו שא׳ בזוהר[1] אשכחן ראי׳ לביש ויראה ה׳ כי רבה רעת האדם[2] כו׳ ואשכחן ראי׳ לטב וירא אלקי׳ את בנ״י כו׳ שראה עליהם בעין חמלה שהיא עין טובה כו׳ וגם בדור המבול אח״כ אמר לא אוסיף לקלל עוד כו׳ כי יצר לב האדם רע מנעוריו כלומר הרע שביצרו גרם לו לחטוא והוא כלא חשיב שזהו ע״י הסתכלות בעין טובה כו׳ כנ״ל):

(כז)[3] **ומעתה** הנה יובן שרש ענין הנ״ל במה שיכול להיות הטיית הרצון מחסד לדין ומדין לחסד כמו סליחת העוונות ולהיפוך ברוגז וקצף למאוס גם בטוב שעושים ולא יועיל כל צדקותיהם שזהו כמו להרשיע את הצדיק ולהצדיק את הרשע שהן בב׳ קצוות רחוקים בתכלית כו׳ ששרש זה הוא בב׳ עיינין דעין טובה ועין רעה הנ״ל כמובן מן משל הנ״ל באב לבנו וכמשפט המלך לאדם חוטא וכה״ג וכמו בדור המבול שהיה ראי׳ לביש וראי׳ לטב כנ״ל. ואמנם שרש הב׳ עיינין שהן ב׳ קווין דחו״ג ימין ושמאל הוא בבחי׳ עצמות הרצון ופנימיותו שנק׳ פנימית הכתר טרם שבא להתחלקות לחו״ג ע״פ טעם כמוס לרצון שנק׳ ח״ס הנ״ל ע״כ ממילא יכריע בעין טובה לעין השכל לפקח בשכל וסברא א׳ להפכו מדין לחסד לפי שנקודת הרצון נמשך לטוב ולהיפוך בעין רעה שנקודת עצם הרצון יכריח לראות בעין השכל להפוך גם הזכות לדין כנ״ל (וזהו שא׳ (סנהדרין פ״ק) אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואו׳ שהן ב׳ עיינין לטו״ר ומאמצעו׳ שניהם ישפוט בקו האמצעי שהן קו המשקולת ששוקל להכריע לימין או לשמאל כמ״ש במ״א). ואמנם א״כ הרי יש ב׳ נטיות דב׳ קווין גם בעצמות אור הכתר מהיפוך להיפוך שהוא בעומק ותוקף יותר מב׳ קווין דחו״ג שבגלוי הרצון וגלוי השכל הנ״ל מאחר שע״י ב׳ עיינין הנ״ל גם ברצון ושכל א׳ יתהפך מהיפוך להיפוך כנ״ל אבל באמת הרי אנו רואים שב׳ נטיות הללו דב׳ עיינין מתהפכי׳ מחסדים לגבורות ומגבורות לחסדים כנ״ל באהבת[5] האב לבנו וכעסו כו׳ שיתהפך מעין טובה לרעה ומרעה לטובה כו׳ מזה מוכרח לומר שזהו כקו המשקולת שמטה לב׳ הצדדים מימין לשמאל ומשמאל לימין וקו המשקולת עצמו הוא למעלה משניהם ואמנם ע״פ הרוב מכריע משמאל לימין והוא שנכלל כח הדין ומתאחד בכח החסד להוסיף בו כח גדול יותר כנ״ל והוא מ״ש פקח עינך חסר[6] שזהו ענין ב׳ עיינין דאתהדרו לחד[7] ממש ונק׳ עינא פקיחא[8] כו׳ והוא מ״ש כי הנה עין ה׳[9] כו׳ וזהו טוב עין הוא יברך[10] כו׳ שממנו בא כח המכריע לקו השמאל שיוכלל בימין ממש והוא מ״ש מלפניך דוקא משפטי יצא[11] עיניך תחזינה מישרים שהוא התכללות דקו השמאל בימין שבא הכח דחסד מן אמצעות שניהם דוקא וזהו שמבקשים יהי רצון מלפניך שהוא מבחי׳ רדכ״ר שהוא רק חסד ורחמים פשוטים בתכלית שמכריע תמיד משמאל לימין וכמ״ש דלית שמאלא בהאי ע״י[12] כו׳ וז״ש אך טוב לישראל[13] כו׳ וד״ל. (וביאור ענין לית שמאלא בהאי ע״י כו׳ מבואר במ״א בדרוש דארדה נא השני[14] באריכות ובמ״ש מלפניך משפטי[15] כו׳ ולמה מכריע דוקא משמאל לימין תמיד כו׳ לפי שהוא בחי׳ פנימית התענוג ורצון הפשוט שהוא בחי׳ הטוב העצמי ממש שלמעלה מבחי׳ התפשטות הטוב בב׳ קווין דע״ט וע״ר[16] הנ״ל ונק׳ טוב עין בחי׳ עינא פקיחא שבגלגלתא כו׳ שאין בו שום נטי׳ לשמאל אדרבה הוא מטה תמיד משמאל אל הימין להיותו בחי׳ עצם הטוב והחסד כמ״ש אך טוב כו׳ וזהו דב׳ עיינין דטו״ר אתהדרו לחד שנק׳ טוב עין שלמעלה גם מעין טובה שיש לה מנגד ע״ר אבל לטוב[17] אין לה מנגד כלל וכמ״ש באריכות בדרוש הב׳ דארדה נא ודל״ל):

(כח)[18] **ואחר** כל זה יובן כל הדקדוקים שבפסוק זה דארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה כו׳ והוא מ״ש בזוהר ומדרש דירידה זו היה ממדה״ר למדה״ד וכמו שמפרש בזוהר[19] אשכחן ירידה לטב כמו וירד ה׳ על הר סיני כו׳ וירידה לביש וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל[20] וארד׳ נא ואראה כו׳ ראיה לטב וירא אלקים את בני ישראל ראיה לביש ארדה נא ואראה כו׳ לאשגחא עלייהו בדינא וע״ד המכסה אני מאברהם עכ״ל. וביאור כל זה יובן ע״פ כל הנ״ל בענין עין טובה ועין רעה כו׳ שע״פ התעוררות נקודת עצם הרצון לחסד ורחמים יתהפך גם הרע לטוב והוא מפני שרואה בעין טובה ואע״פ שמבואר למעלה דעין טובה הוא הגורם להתעורר ברצון של חסד ורחמים גם זה אמת דמצד הרחמים וחסדים בעצם הנפש מחמת אהבה עצמית גורם לראות בעין טובה והכל א׳ ממש כמו שמסיבת רחמי האב על הבן גורם ראיתו עליו רק בעין טובה כנ״ל (ועל השונא רואה בעין רעה לפי שחפץ מאד ברעתו) והא בהא תליא דמיד שירחם יראה בעין חמלה ויפקח בעין טוב ומיד שיראה בעין טובה יחוס וירחם להפוך הדין לחסד וכן הוא להיפוך במדת הדין מיד שיכעוס ויתאכזר יראה בעין רע להפוך החסד לדין ומיד שיראה בעין רעה יכעוס ויתאכזר כו׳ ואין קדימה לא׳ על זולתו כלל (ומזה יובן דבבחי׳ עין טובה שכלול בו גם כח השמאל דדין לחסד מצד שכולו טוב ורחמים פשוטים בלי נטייה לדין לעולם כמ״ש (תהלים עג, א) אך טוב לישראל כו׳):

(כט)[21] **וזהו** כללות הכוונה במא׳ הזהר דלעיל בענין ראיה לטב כמו (שמות ב, כה) וירא אלקים את בנ״י שראיה זו היתה בעין חמלה שזהו מה שירד להתעוררות רצון טוב וחמלה רבה ויתירה מצד אהבה העצמית דאב לבן שממילא יפקח עליו בעין טובה ועין חמלה להפוך כל קטרוג רע לטוב וזהו וידע אלקי׳ ידיעה זו היינו להמתיק כל הדינין הקשי׳ לטוב וחסד (וכמשי״ת בפי׳ ואם לא אדעה כו׳) וכמו בענין דור המבול שהיפך טעם החוב לזכות כי יצר לב כו׳ שהוא להטות השכל לחסדי׳ לעשות גם מעון גדול הקטנה בתכלית כנ״ל וד״ל. ואשכחן ראיה לביש כמו וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל שראה עליהם במדה״ד שזהו מצד התעוררות

הרצון לדין וכעס שעי"ז יפקח בשכל להטות לדין לעשות הגדלה גם בעון קל מאד ולא לראות את הטוב כלל כנ"ל וגם כאן במ"ש ארדה נא שירד לדרגא דדינא לאשגחא עלייהו בדינא שהוא בחי' ראיה לביש לפקח עליהם במדה"ד שהוא לראות בעין השכל רק לדין ולא לזכות כלל והוא מצד התעוררות ברצון לדין דהא בהא תליא כנ"ל וכמו וירא ה' כי רבה רעת האדם שנק' ראיה לביש שגדלה הרעה בעיניו מאד כנ"ל וד"ל וכל זה ביאור הוא למא' זה שמפרש במ"ש ארדה נא שהוא לירד מדרגא דרחמי לדרגא דדינא לאשגחא עלייהו בדינא כו' משום דב' מדרגות הללו דרחמים ודין שרשן הן בחו"ג דחכמ' להטות כלפי חו"ג ולמעלה מן החכ' שרשם בחו"ג שברצון שמקבל מבחי' ח"ס שנק' טעם כמוס לרצון כנ"ל ולמעלה גם מטעם כמוס זה הוא ממקור הרצון שבפנימי' הכתר טרם שמתלבש בח"ס כנ"ל והוא בחי' ב' עייניין דחו"ג לטו"ר כנ"ל שעי"ז יהיה היפוך מרצון לרצון מן הקצה לקצה ממש כנ"ל והוא מ"ש בזוהר ומדרש בפי' ארדה נא שירד מכסא הרחמים לכסא הדין הכוונה הוא שירד מהתעוררות נקודת הרצון לרחמים וחסד להתעוררות הרצון לדין ורוגז וממילא יהי' גם ההטיי' של המדות דחכ' להפוך גם החסדים לגבורות ודינין כנ"ל באריכות וזהו פי' ארדה נא מרחמי לדינא מרצון של חסד לרצון של דין וממילא ואראה לאשגחה עלייהו בדינא דוקא שנק' ראי' לביש משום דהא בהא תליא דוקא ואין לא' קדימה על זולתו כלל כנ"ל וד"ל:

(ל)[22] **אך** הנה עדיין יש להבין בזה ו'[23] דברים הא' דא"כ למה א' בזה לשון ירידה דוקא ואם מצד שהחסד גבוה במעלה ממדה"ד והז' ירידה במעלה הלא מבואר למע' דב' קוין שקולין הן בחכ' ורצון וגם בלמעלה מן הרצון שהן ב' עייניין דחו"ג כו' ועוד דהלא ידוע דב' המדות חו"ג שוין הן רק שזה נק' ימין וזה שמאל ושרשם א' ולפעמים יעלה מדה"ד שהוא בחי' הגבורה למעלה ממדת החסד כמו לע"ל שיהיו הכהנים לויים[24] ומדרגת פחד יצחק יהיה למעלה מאברהם כמ"ש (ישעי' סג, טז) כי אתה אבינו[25] שהוא יצחק כו' לפי שהגבורה הוא בבחי' או"ח אל העצמות ממש כו' וע"כ הוא למעלה מבחי' ההתפשטות דאו"י דחסד כו' וגם בתחלת הבריאה הי' במדה"ד כמו שא' בתחלה עלה במח' לברוא במדה"ד[26] כמ"ש בראשית ברא אלקי'[27] דוקא ואח"כ שיתף עמו מדה"ר לפי שבחי' הצמצום דגבורות קדם לבחי' החסד כמא' (שבת עז, ב) כברייתו ש"ע[28] ברישא חשוכא והדר נהורא כמ"ש במ"א וא"כ איך שייך בזה לשון ירידה מגבוה לנמוך (ועוד דכל ירידה הוא בבחי' התפשטות החסד מלמע' למטה וכאן הרי הוא יורד בבחי' הצמצום דמדה"ד אעפ"י שא' שנק' ירידה לביש זה גופא יש להבין הטעם וגם איך שייך ירידה כלל באלקי' חיים[29] שמלא כה"כ[30] למע' ולמטה בשוה וכידוע בירידתו במצרים דכתיב ועברתי בא"מ[31] כו' ולא נז' בזה ענין ירידה כלל משום דגם חשך לא יחשיך ממך כו' כחשיכה כאורה (תהלים קלט, יב) ממש כידוע):

(לא)[32] **ועוד** שנית יש להבין במ"ש ארדה נא שהוא לירד מכסא הרחמים לכסא הדין מהיכן הוא בא לידי הכרעה זאת לירד מרחמי' לדין דמשמע שהי' עומד בדרגא דרחמי שהוא שם הוי"ה דז"א[33] שכולו רחמי' וחסדי'[34] ואין שם בחי' דין כלל ואם כבר הי' עומד במדרגה זו דחסד ורחמים מהיכן יבא לו התעוררות רצון לירידה זאת לירד ממדרגה זאת של רצון וחסד להתלבש ולבא במדרגה של דין שאין שם בחי' חסד כלל שזהו היפוכו ומנגדו בתכלית (וכן יש לתמוה בהיפוך כאשר ירד ממדה"ד למדה"ר כמו שאו' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך שכבר עומד במדה"ד ורוגז איך יכול להכריע עצמו לבא במדה"ר לכבוש למדה"ד כו' וכן בכל מקום שיורד ממדה"ד למדה"ר כמו בר"ה שהוא יום הדין ויורד ממדה"ד למדה"ר לסלוח העוונות ביו"כ ע"י י"ג מדה"ר כו' וכמ"ש ויבואו בני האלקים[35] להתיצב לנגד שם הוי"ה וממתיק כל הדינין דבני האלקי' ברחמי' דשם הוי"ה כו' וכן גם במע"ב שעלה במח' במדה"ד ואח"כ נתלבש במדה"ר כו' וגם בקרבן נח שחזר ממדה"ד למדה"ר וכה"ג) והג' יש להבין בגוף ענין המא' הזה שא' בזוהר ובמדרש שירד מרחמי' לדין שלכאורה משמעות פשט הכתוב הוא להיפך ממש דירידה זאת לא היתה רק לראות אם כצעקתה הבאה אלי עשו אם לאו דזה מורה שעיקר הירידה הי' לראות אולי[36] לא עשו כצעקת מדה"ד עליהם וסיפא דקרא מוכח כן שא' ואם לא כו' ולפי פי' הזוהר והמדרש שירד ממדה"ר למדה"ד לאשגחה עלייהו בדינא ה"ז להיפך מפשוטו שירד לראות במדה"ד שכן עשו כצעקתה ולא יהי' ספק בזה להיפוך שלא עשו ובפשט הכתוב משמע דוקא שיפול ספק שמא לא עשו וכמ"ש ואם לא כו' (וגם הלא כבר עלה צעקת מדה"ד ע"ז ובאה לפניו ולמה הוצרך לירד למדה"ד כנ"ל) והד' יש להבין בגוף ירידה זו במדה"ד דוקא לפ"ד הזוהר והמדרש למה ומאיזה טעם לא יתברר הספק הזה אם עשו כצעקתה כו' רק ע"י התלבשות ההשגחה במדה"ד דוקא יותר מע"י מדה"ר (שבודאי ע"י מדה"ר יתברר יותר אם לא עשו וע"י מדה"ד יתברר יותר שעשו וכבר צעקתם באה אליו ואין זה בירור הספק הזה כלל רק דוקא ע"י מדה"ר כו') והה' הנה יש בזה פלא גדול בגוף ענין הספק הזה שנסתפק אם עשו כצעקתה של מדה"ד דודאי לא הי' עולה צעקת מדה"ד אם לא עשו בבירור מעשי' רעים וחטאים דבלא העלאת המעשה הרע לא נעשה צירופי' רעים כלל ולא יעלה מזה שום קטרוג שיעורר[37] בזה ענין צעקת מדה"ד כנ"ל באריכות וגם יש להבין על גוף הספק הזה איך שייך שיהי' ספק למע' באלקי' חיים שאין דבר נעלם מאתו כלל וכמ"ש עיניך פקוחות על כל דרכי בנ"א וכמ"ש בזוהר וכי לא הוה ידע קודב"ה דאיהו א' ארדה נא ואראה כו' הא כולא אתגלי' קמי' כו' (ובמה שא' בזוהר דארד' נא זה היינו שירד מדרגא דרחמי לדרגא דדינא לא תירץ קושיא זו ע"ד פשט הכ' כלל וכנ"ל וד"ל):

(לב)[38] **אך** הנה כל הדקדוקי' הנ"ל יתורצו בהקדי' תחלה ענין א' הידוע ומבואר במ"א והוא בענין ב' מדרגות בהשתלשלות דע"ס הא' ע"ס דבחי' או"י והב' ע"ס דאו"ח[39] וידוע דשרש בחי' ע"ס דאו"י הוא בבחי' החסדי' דוקא שטבע החסדי' לירד מלמעלה למטה מטה מגבוה לנמוך

ביותר כמו טבע המים ממש שיורדי' מגבוה לנמוך[1] דוקא ושרש בחי' ע"ס דאו"ח הוא מבחי' הגבורות דוקא שטבע הגבורות לעלות דוקא מלמטה למעלה מעלה כמו טבע האש שעולה מלמטה למעלה[2] היפך טבע המים דחסדים שיורדים מלמעלה למטה כטבע האש שהן היפך טבע המים כידוע (ובס"י א' טרף אש ומים[3] ובללן זה בזה לפי שיש באש מחלקי המים ויש במים מחלקי האש וכמ"ש הוציא אש ממים[4] ומים מאש כו' וא"כ בהכרח שיש גם בבחי' חסדי' דאו"י מגבורות דאו"ח ובגבורות דאו"ח יש מחסדי' דאו"י באופן שיוכלו לבא לבחי' ממוצע הכלול משניהם יחד דוקא כמשי"ת):

(לג)[5] **והנה** להבין ביאור הדברים הללו יש להקדים ענין א' שהוא עיקר ושרש לב' מדריגות דאו"י ואו"ח הנ"ל והוא מה שיש ג"כ ב' מיני בירורים[6] א' בירורים דאו"י והב' בירורים דאו"ח שהוא מלמע' למטה או מלמטה למע' שהן ג"כ ב' הפכים בתכלית כאש ומים דחו"ג דאו"י ואו"ח ממש ויובן זה עד"מ בהיתוך ובירור הכסף במצרף ע"י האש כשמבררו יש בו ב' אופנים א' שמברר הפסולת והסיגים ומצרפם להוציא מהם הנקי ומה שישאר מזה עוד פסולת גם יותר יברר ויהתך עוד בהיתוך השני עד כמה פעמים יברר כן עד שיברר גם לפסולת הגס ביותר ולא ישאר רק תכלית הגסות ביותר שא"א לבררו עוד וישאר בלי בירור ויזרקנו לחוץ ואופן הב' בענין הבירור הוא לברר את הנקי כמה פעמים ויהי' הכל פסולת ולא ישאר רק תכלית הנקי ביותר והנה ב' מיני בירורי' אלה הן דמיון להבין ב' מדרגות הנ"ל בבחי' או"י בחסדי' ואו"ח בגבורות שהן כמו אש ומים כנ"ל דהנה מבואר למעלה שיש בחכמ' בחי' חו"ג והיינו שכל המטה כלפי חסד דוקא ושכל שהוא מטה כלפי דין דוקא והענין הוא שיש בכח השכל המשכיל כל שכל מן ההעלם לגילוי אור (שנק' ח"ס כנ"ל) ב' מיני טבעיים הפכיים א' שטבע כח שכלו הוא בבחי' החסד דוקא דהיינו שטבע כח שכלו הוא כך להטות בחכ' כלפי חסד וזכות בכל דבר משפט שיעיין בו יטה כח שכלו להשכיל הכל לטוב וחסד וממילא ימצא בכל דבר רק חלק וצד הטוב שבו עד שגם בדבר רע וחוב גמור יוכל להאיר בכח שכלו למצוא בו ג"כ צד וחלק הטוב שבו עד שיכול להכשיר גם את הפסול ולזכות גם להחייב ביותר ולטהר גם את הטמא כו' וזהו הנק' ירידת כח אור השכל להאיר מלמעלה למטה מטה ביותר דהיינו שיאיר בתוקף כח חכמתו להשכיל בשכל וטעם של חסד וזכות גם בדבר שהוא חוב גמור להפכו לחסד וכן להכשיר הפסול כו' (וכמו שהי' (ערובין יג, ב) תלמיד ותיק א'[7] שהיה יכול לטהר את השרץ בק"נ טעמי' רק שאינו ע"פ תורה כו'[8] (וכמ"ש במ"א בפי' (משלי לא, כו) ותורת חסדי על לשונה דאית תורה של חסד ותורה של דין והן בחי' חו"ג שבחכמה כמו ב"ש אוסרי' וב"ה מתירין[9] לפי ששורש נשמות[10] הללו מבחינת החסד שבח"ס שנק' תורת חסד להתיר ולהכשיר ולזכות כל מה שביכולת כח חכמתו יטה הכל כלפי חסד ונשמות הללו הן מבחי' דין שבח"ס כו' שהוא להיפוך ממש כמשי"ת)[11]. וזהו כמו דמיון בירור הא' שמברר את הפסולת עד שיברר גם להיותר גם ולא ישאר רק הפסולת הגס ביותר שא"א לבררו עוד ויזרוק אותו לחוץ[12] וזהו כמו החייב ביותר שאין לו זכות כלל גם ע"פ כל תוקף ירידת אור השכל של חסד וכן הטמא ופסול לגמרי שנק' רע גמור שאין לו בירור כלל ויזרוק חוץ[13] כו'[14]. ואופן[15] הב' בטבע החכ' שנק' בחי' גבורה שבחכ' שהוא טבע כח השכל להשכיל כל שכל מן ההעלם לגילוי לחוב ולדין בכל דבר מה שמעיין בו והוא שיעמיק וישגיח היטב בכל כח חכמתו בעיון גדול למצוא שכל וטעם לחוב ולפסול דהיינו לחייב גם להזכאי ביותר מפני שימצא גם בכל הטוב וזכות שבו צד וחלק החוב ג"כ לחייבו ולסתור כל צד הטוב וזכות שיש בו לגמרי כו' וכן לדין לפסול גם לכשר ביותר ולטמא גם את הטהור כו' כי מצד העלאת כח עיון עומק שכלו בבירור וצירוף בירור אחר בירור עד התערובות של חלקי הדין וחוב עד גם בדקות שבדקות מאד הרי ימצא תערובות זר ופסולת רע דק שבדקות גם בנקי וברור ביותר עד שלא ישאר זכאי גמור וטהור וכשר גמור לדעתו רק מי שהוא בתכלית הבירור מאד שלא ימצא בו שום[16] תערוב' זר כל שהוא אפי' בדקות ובהעלם גדול מאד כו' כמו ע"ד מ"ש (איוב טו, טו) ושמים לא זכו בעיניו[17] כו' שזהו ע"פ בחי' דין דחכ' וזהו כמו דמיון בירור הב' הנ"ל שהוא מברר את הנקי בבירור אחר בירור עד שיהיה הכל פסולת ולא ישאר רק הנקי ביותר כנ"ל שזהו ענין הבירור שבבחי' הגבורות והדין שעולה בבחי' או"ח מלמטה למעלה מעלה בעילוי אחר עילוי (כמו (תהלים כד, ג-ד) מי יעלה בהר ה' כו' נקי כפים ובר לבב בתכלית כו' ואע"פ שעלה בהזדככות הלב בעלותו עוד למעלה יותר נק' מה שהיה בתחלה בשם נקי פסולת ורע עד שכחוטא יחשב (וכידועי[18] בטעם ענין שאו' סלח לנו בש"ע[19] מצד עליית הנשמה למעלה יותר אחר מס"נ דק"ש כו') וכמו ושמים[20] לא זכו כו' וכן וסביביו נשערה מאד[21] שמדקדק עמהם עד כחוט השערה להיותם קרובים יותר ידקדק עליהם בכח הדין שבח"ע שלא יצדק לפניו גם היותר כשר (וכמו בעליי' המל' בר"ה בבחי' פחד יצחק[22] כמ"ש במ"א) אבל הנה בחי' הבירור הראשון דבחי' או"י שהוא בבחי' החסדים אדרבה הוא להיפוך ממש שהוא יורד ומאיר בכח אור החכמה מלמעלה למטה גם למטה מטה ביותר גם במקום הנמוך ביותר להאיר אור גם במקום חושך ואפילה שהוא גם בגסות הרע וחוב היותר תחתון למצוא בו זכות וחסד ולהכשיר גם לפסול ולטהר את הטמא (כמו לקבל בע"ת שכבר נטמאו נפשם שיוכלו גם הם לעלות למעלה שזהו מבחי' ימין מקרבת דחסד עליון שנק' תורת חסד משא"כ בחי' דין דחכמה שהוא היפוך זה ונק' תורה של דין ממש שגם צדיקים לא יזכו בעיניו כו') ונמצא מובן מכל זה עכ"פ בב' מדרגות הללו דאו"י ואו"ח שהן בחי' חו"ג דח"ס שהן ב' הפכים ממש מן הקצה לקצה זה האור דאו"י דחכ' הולך ויורד להאיר עד למטה מטה ביותר מגבוה לנמוך עד שגם בחשך יאיר וזה האור דחכ' דאו"ח טבעו לעלות מלמטה למעלה בעילוי והסתלקות בהעלם עצמות כח שכלו לברר וללבן הדבר בבירור אחר בירור עד שלא יוכשר רק הכשר ביותר כנ"ל ולפי[23] שיש

בכח השכל ב׳ מדרגות הללו א׳ לעלות דוקא בכח העצמות במקור השכל לעומקו בבירור ולבון עד שיהי׳ לאמתתו בתכלית נקי מכל סיג כמו החריף ומקשה שעולה בהעלם אחר העלם עד שיבא לתכלית הבירור ויש בכח השכל להיפוך להוריד כח שכלו מעצמות מקור השכל למטה מטה להביאו גם בהגשמת דבר שמעורב טו״ר להאיר גם בו כו׳ וכמו מתון ומסיק

(הוריות יד, א)[24] כמ״ש במ״א וד״ל:

(לד)[25] **והנה** ע״פ כל הנ״ל יובן ג״כ בכללות ההשתלשלות למעלה בע״ס דאבי״ע שיש ב׳ מדרגות דבחי׳ או״י ואו״ח הנ״ל הא׳ בחי׳ ע״ס דאו״י שהוא בבחי׳ אור החסדים דוקא והוא בחי׳ ירידת האור האלקי שהולך ונמשך מלמעלה למטה בבחי׳ החסדים העליונים דבחי׳ ימין מקרבת להאיר גם למטה מטה ביותר והוא גם בעולמות התחתונים ביותר שיש שם תערובות רע הרבה עד שגם בבחי׳ נוגה דעשייה שרובו רע[26] ומיעוטו טוב כו׳ שנק׳ חושך ואפילה כו׳ גם שם יגיע אור החסדים העליוני׳ דבחי׳ או״י להאיר באור העליון לברר שם גם בחי׳ הגסות דק״נ להוציא הטוב שנפל בהם ומזה יבא ג״כ ענין וסיבת הסתלקות כל הקטרוגים הקשים שבבחי׳ גבורות קשות דק״נ ויתבטלו ממציאותם גם הם כו׳ דהיינו מפני שכח החסד הזה יורד כ״כ למטה לעמוד גם לנגד כל מקטרג רע דק״נ דעשיה להצדיק גם את הרשע (כמו לקבל הבע״ת כמ״ש וימינך פשוטה לקבל שבים[27] ימינך דוקא כמו שקיבלו למנשה כו׳ (סנהדרין קב, ב) וכה״ג) מפני שביכולתו לעשות הקטנה גם מעון וחטא גדול שימצא גם בזה זכות וחסד כנ״ל בבחי׳ החסד שבחכ׳ שיוכל לטהר גם את הטמא ולהכשיר גם את הפסול כו׳ (כמו (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד כו׳) וכמו ביו״כ שנמשך הרחמים וחסדים עליונים נא׳ (ישעי׳ א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו כו׳ (וכמו בירור הא׳ לברר גם את הפסולת הגס ביותר כו׳) וזהו הנק׳ כסא הרחמים בכלל ובלשון הזוהר הוא שקורא זה בשם דרגא דרחמי שהוא בחי׳ ע״ס דחסדים דאו״י דוקא כנ״ל. והמדרגה הב׳ הוא בחי׳ ע״ס דאו״ח שהן בבחי׳ הגבורו׳ דוקא כנ״ל והוא בחי׳ כח ואור האלקי שעולה במדת הדין שבחכ׳ ומדות לדקדק עד כחוט השערה גם בעליון ביותר כענין ושמים לא זכו בעיניו כו׳ כמו כח השכל המטה כלפי דין לטמא גם את הטהור כו׳ ולהרשיע גם את הצדיק כו׳ שזהו מצד בחי׳ הרוממות והעילוי בהסתלקות דבחי׳ או״ח אל העצמות דוקא להיותו בבחי׳ הגבורות דוקא וזהו הנק׳ גבורות דאו״ח שעולה למעלה אל העצמיות דוקא היפוך ממש מבחי׳ או״י דחסד הנ״ל והוא הנק׳ כסא הדין בכלל בלשון המדרש ובלשון הזוהר נק׳ דרגא דדינא כנ״ל והן ב׳ הפכים בתכלית מן הקצה לקצה כנ״ל (כמו טבע האש ומים שהן הפכיים זה עולה וזה יורד ומ״מ יש בהן בחי׳ התכללות כנ״ל וכן יש

כאן[28] באו״י ואו״ח כמשי״ת):

(לה)[29] **והנה** ע״פ הקדמה זאת יובן דרך כלל בפי׳ הזוהר והמדרש במ״ש ארדה נא שירד מכסא הרחמים לכסא הדין שזהו שירד מבחי׳ החסדים דאו״י כנ״ל לגבורות דאו״ח דוקא שזהו מדרגא דרחמי לדרגא דדינא. אך מעתה יש להבין מאין בא כח ההכרעה הזאת ליורד מרחמים לדין מאחר שהן ב׳ הפכים ממש כנ״ל ובפרט אחר שכבר הי׳ עומד בבחי׳ הרחמים כנ״ל וגם לתרץ כל שאר הקושיות דלעיל. הנה תחלה יש להקדים דענין ב׳ מדרגות הנ״ל דחו״ג דאו״י ואו״ח הוא ענין א׳ עם מארז״ל במה שא׳ וה׳ הוא ובית דינו[30] כו׳ שהוא בחי׳ המל׳ שנק׳ בית דינו שהוא שם אד׳ דינא דמלכותא[31] כו׳ כנ״ל ושם הוי״ה עצמו הוא בבחי׳ החסדי׳ והרחמי׳ וכמ״ש בע״ח בכמה מקומות בשרש בחי׳ זו״נ דאצילות[32] שז״ש וה׳ הוא ובית דינו כו׳ שהן בבחי׳ ב׳ הפכים דחו״ג ששרש דבחי׳ ז״א שהן המדות דאצילות רובו הוא בבחי׳ החסדים[33] דאו״י (כמ״ש זכר חסדו[34] שהזכר רובו חסדים כנראה גם באדם למטה שהזכר עיקרו ורובו חסדים[35] והנקבה טבעה מלאה גבורות[36] ודינין כו׳) ושרש בחי׳ המל׳ רובה הוא בבחי׳ הגבורות[37] ודינין וז״ש רז״ל וה׳ הוא ובית דינו שהוא בחי׳ המל׳ שהוא שם אדני[38] או שם אלקי׳[39] כידוע (ועכ״ז הרי בחי׳ הגבורות דנוק׳ נמתקי׳ בחסדים דדכורא וזהו עיקר היחוד וזווג דזו״נ בחבור ויחוד דמ״ד ומ״ן מצד שכלולים זה מזה כנ״ל) וזהו משמעות פשט הכתוב במ״ש ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי דהיינו שם הוי״ה דבחי׳ ז״א שרובו חסדי׳ הוא שא׳ בתחלה ויאמר הוי״ה זעקת סדום כו׳ ארדה נא כו׳ הכצעקתה של מדה״ד שהוא בחי׳ המל׳ שעולה בבחי׳ הגבורות ודינין משום דרובה דינין וגבורות כנ״ל ולפי שהמל׳ עולה בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה דוקא כנ״ל ע״כ א׳ הכצעקתה הבאה אלי מלמטה למעלה דוקא כי כל בחי׳ או״ח בבחי׳ הגבורות הוא עולה מלמטה למעלה שכך היא טבע מדה״ד לעלות למעלה בעילוי אחר עילוי כנ״ל בכח השכל המטה כלפי דין כו׳ עד שעולה בבחי׳ העצמות ממש וזהו הבאה אלי ממש ואמנם הרי הוא לנגד בחי׳ החסדים דאו״י שבמדות דשם הוי״ה דז״א וזהו

שאמר הבאה אלי לנגד ממש כו׳ וד״ל:

(לו)[40] **וביאור** הענין מובן עפ״י כל הנ״ל בהיות מבואר למעלה שעפ״י בחי׳ הגבורות דמדה״ד שבחכ׳ שזהו בחי׳ ההעלאה דאו״ח בשכל המטה כלפי דין הרי הוא עושה הגדלת הענין הרע גם בחלק הטוב ונקי ביותר וכ״ש בחטאת סדום שעלה בתוקף כח הדין ביותר וז״ש הכצעקתה שהוא תוקף כח צעקת מדה״ד העולה למעלה בבחי׳ הגדלת הענין הרע ביותר אבל זהו דוקא בהשגחה דמדה״ד דוקא. אמנם אם בחי׳ ההשגחה האלקית הי׳ בא מכח בחי׳ החסדים דאו״י הנ״ל הרי הוא היפך גמור מבחי׳ ההעלאה דגבורות דאו״ח כי הרי טבע החסדי׳ ליורד דוקא למטה מטה עד להצדיק גם את הרשע להאיר גם במקום חושך לעמוד נגד כל קטרוג להקטין ענין[41] הרע בתכלית גם לחטא ועון גדול ביות׳ וא״כ הגם שאמר בתחלה זעקת סדום ועמור׳ כי רבה וחטאת׳ כי כבדה מאד זהו רק עפ״י השגח׳ דבחי׳ הגבורות דאו״ח שהוא מדה״ד שעולה ע״י בחי׳ המל׳ שמלאה גבורות ודינין כנ״ל שם דוקא זעקת סדום כי רבה וחטאתם כבדה ביותר אבל אם ירד אור ההשגחה האלקית למטה להשגיח

עליהם בבחי' החסדי' דאו"י שטבע מדה זו להצדיק גם את הרשע מפני שמקטין בחסדו הגדול גם כל דבר חטא ועון גדול אז יוכל להיות שגם חטאת סדום לא יהי' עונם גדול מנשוא כ"כ ולא תהי' חטאתם כבדה כ"כ לפי שעפ"י כח החסדים דאו"י יוכל להפוך כל דין וקטרוג הכל לזכות וחסד כמ"ש למעלה בענין וירא ה' כי רבה רעת האדם שנהפך לזכות מטעם זה עצמו והוא מ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכה"ג יכול להיות זכות וחסד גם בחטאת סדום שהי' רעתם וחטאתם לא יותר מרעת וחטאת דור המבול כו' שנהפך לזכות מאותו הטעם עצמו שנלמד ממנו לחוב בתחלה כנ"ל באורך וד"ל:

(לז) **ובזה** יובן כללות ענין הספק הזה שנסתפק הכצעקת[2] הבאה אלי עשו אם לא ויתורץ הקושי' הד' הנ"ל איך יפול ספק בצעקת מדה"ד דודאי כן עשו כו' להיות מובן מכל זה בצעקת מדה"ד דגבורות דאו"ח שבמל' זהו לנגד ההשגחה דחסדי' דאו"י דשם הוי' דאצילות וכמ"ש הבאה אלי לנגד (וכמו להתיצב על (שם)[3] הוי"ה כו') וע"כ נסתפק בזה אם כצעקתה של מדה"ד עשו משום דאין ראי' כלל מצעקת מדה"ד שבבחי' הגבורות ודין יכולי[4] להרשיע גם את הצדיק כנ"ל ויכול להיות שאין חטאת סדום כבדה כ"כ שלא עשו רעה כ"כ כפי צעקתה כו' אך אם גם עפ"י בחי' ההשגחה דחסדי' דאו"י עליהם תכבד חטאתם ויהי' עונם גדול מנשוא כמו שעלה עפ"י צעקת מדה"ד אז ודאי עשו כצעקתה של מדה"ד וזהו הספק אם כצעקתה הבאה אלי עשו אחר הירידה וההשגחה דאור החסדי' דאו"י כשירד ויראה גם הוא למטה כמ"ש ארדה נא שהוא שם הוי"ה דחסד כנ"ל אזי כלה ודאי חייבים כליי' דוקא שהוא איבוד הרע לגמרי כאשר אין לו תקוה עוד לבררו כמו הרע הגס דק"נ שהוא גס ביותר והוא כאשר העון גדול כ"כ עד שלא נמצא לו היפוך לזכות כלל וכלל גם עפ"י כח החסדי' דאו"י (בבחי' ראי' לטב הנ"ל) והוא כמו משל הבירור הא' הנ"ל לברר הפסולת שהפסולת היותר גס בתכלית שאין לו בירור כלל גם בבירור האחרון שיזרקנו לחוץ וכך הוא בתכלית הטומאה ותכלית הפסול והחייב שאין בכח השכל המטה כלפי חסד לטהר או להכשיר ולזכות כנ"ל וכמו לע"ל דכתיב (זכרי' יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר לגמרי לפי שאין לו תקוה בבירור עוד וז"ש רז"ל (סוכה נב, א) לע"ל הקב"ה ישחוט ליצה"ר כו' וגם עכשיו נאמר (דברי' יג, ו) ובערת הרע מקרבך שאין לו תיקון רק בביעור ואיבוד דוקא וכך הוא גם כאן כמו שאמר הכצעקתה[5] כו' עשו גם עפ"י החסדי' דאו"י אזי כלה שהוא איבוד הרע הגס ביותר שאין לו תקוה להוציא ממנו איזה טוב כלל שיבוער ויכלה באיבוד לגמרי כנ"ל וד"ל:

(לח)[6] **אבל** אם לא אדעה פי' אם לא שאין עונם גדול כ"כ מפני שיצדקו בזכות וחסד עפ"י ההשגחה הטובה שע"י בחי' החסדי' דאו"י שיורד מלמעלה למטה מטה להאיר גם החושך ולצד עוצם ירידת אור חסד זה יכול למצוא להם זכות ויש להם תקוה ובירור עדיין ואינם חייבים כליי' לגמרי אז אע"פ שמצד בחי' הדינין וגבורות דאו"ח דמדה"ד חייבי' כליי' לגמרי לא אעשה בהם כליי' לגמרי כצעקת מדה"ד הבאה אלי אלא אדעה להמתיק הדינין בחסדי' (כמשי"ת) כי צעקת מדה"ד הבאה אלי בבחי' הגדלת ענין חטאתם עפ"י בחי' הגבורות דאו"ח דחכ' שמטה כלפי דין מזה לבד אין ראי' כלל לפי שטבע מדה"ד בכך גם להרשיע את הצדיק כנ"ל וא"כ אין מזה ראי' ברורה לאמתת הענין אם עשו כצעקתה של מדה"ד אך אם גם עפ"י השגחה דבחי' החסדים דאו"י יתחייבו כליי' אזי ראי' ברורה לאמתת הענין שבודאי עשו כצעקת מדה"ד ואמנם באמת אם היתה ההשגחה עליהם רק מבחי' החסדי' דאו"י לבד גם מזה אין ראיי' ברורה לאמתת הענין לטוב וזכות כי הרי טבע מדת החסד בכך להצדיק גם את הרשע ולטהר גם את הטמא ויכול להיות שעשו כצעקת מדה"ד וחטאתם רבה רק שמדה"ר דאו"י מצדיקם ביתר מכפי המדה אך אם אחר צעקת מדה"ד בבחי' הגבורות ודינין דאו"ח נמשך אח"כ ויורד מבחי' החסדי' דאו"י להשגיח עליהם ולראות בזכותם שזהו דוקא אחר התלבשות של מדה"ר במדה"ד שכבר עלה צעקתה אליו אזי יש ראי' ברורה באמת לאמתת הענין אם עשו כצעקת מדה"ד עליהם (כמו עד"מ מי ששכלו מטה כלפי חסד דוקא כאשר מניח טבע עצמו ומעיין בשכל של המנגדו דוקא המטה כלפי דין לשמוע אל סברתו לדין וחוב ואז סותר כל טענותיו ומהפך הכל לזכות שאז הוא בא לאמתת המשפט משא"כ כאשר אינו מתלבש בשכל שכנגדו ואינו מורה רק כפי טבע עצמו של חסד שלא יכוין לאמתת המשפט כו' כ"כ לפי שטבע מדת החסד להצדיק גם את הרשע כנ"ל וד"ל):

(לט)[7] **וזהו** פי' הפשוט במ"ש ארדה נא ואראה הכצעקתה כו' דמשמעות פשט הדבר כך הוא שכוונת ירידה זאת הוא לראות את האמת אם עשו הרע כ"כ כפי הנשמע עליהם מצעקת מדה"ד הבאה אלי למעלה אם לאו ולזאת הוא יורד למטה לראות אם עשו כן אם לאו ולכאורה ירידה זו לראות הוא בבחי' החסד דוקא כמדת שם הוי"ה דבחי' או"י ואמנם מבואר למעלה שגם ממדה זו דמדה"ר אין ראי' ברורה לאמתת הדבר שהרי יכול להצדיק גם את הרשע כנ"ל אלא צריך לומר בירידה זו לראות הדבר לאמתתו להיפוך והוא שירד מדה"ר והחסדי' דשם הוי"ה ונתלבש במדה"ד היפוכו דוקא שאז דוקא יתברר הספק הזה (מטעם הנ"ל שזהו כמו שכל המטה כלפי חסד שמתלבש במנגדו בשכל של דין ומהפכו לזכות כו') וזהו שאמר בזוהר ומדרש בפי' ארדה נא שירד ממדה"ר למדה"ד פי' שאחר שעלה צעקת מדה"ד בהעלאה דגבורות דאו"ח אח"ז ירד להאיר מבחי' החסדי' דאו"י שנק' מדה"ר לסתור כל טענות דמדה"ד ולהמתיק בחסדי' להפוך הכל לזכות וז"ש ארדה נא שזהו הנק' בשם ירידה דוקא כי טבע החסדי' לירד מגבוה לנמוך היפוך הגבורות דאו"ח דצעקה דמדה"ד שעולים מלמטה למעלה אך א"כ הי' עיקר הכוונה לחסד בירידה זו ואיך א' בזוהר שירד למדה"ד דוקא הענין הוא שירידת החסדי' הללו דאו"י הוא שנתלבשו בגבורות דאו"ח הנק' מדה"ד דוקא לעיין בהם ולא לעשות כפי העלאה ממדה"ד אדרבה לסתור כל טענות מדה"ד ולהפוך לזכות ואם אח"ז לא ימצא זכות אז

יתברר הספק הזה לאמתתו אם עשו כפי צעקת מדה"ד אם לאו כנ"ל וד"ל:

(מ)י (אך בלשון הזוהר והמדרש אין המשמעות כך אלא להיפוך שהרי אמר בזוהר בירידה זו שהי' לביש וכן הראי' לביש כמ"ש אשכחן ירידה לביש כגון דא ארדה נא וראי' לביש כו' וגם מבואר בפי' הזוהר שבשביל דין וחוב הי' ירידה זו והוא מ"ש לאשגחא עלייהו בדינא דוקא וכן מ"ש במדרש שירד מכסא הרחמי' לכסא הדין שהכוונה בזה על התלבשות זו במדה"ד מצד עצמו וכחו דוקא דהיינו שיהי' אופן המשפט כפי שיחייב מדה"ד דוקא ולא יועיל כלל מדת החסד שכנגדו להפוך לזכות שז"ש לאשגחא עלייהו בדינא שעיקר השגחת המשפט יהי' עפ"י מדה"ד דוקא וא"כ עיקר הירידה הזאת הי' למצוא בהם כפי שעלה מצעקת מדה"ד בתחלה וזהו לאשגחא עלייהו בדינא שיעלה כפי כח מדה"ד ולא כפי שיעלה עפ"י מדה"ר היפוכו שלזה ירד מכסא הרחמי' לכסא הדין וזהו היפך פי' הפשוט דלעיל דעיקר הירידה הי' בהשגחה לטוב וחסד דהיינו למצוא בהם שלא כפי מדה"ד דוקא משום דאין ראי' מצעקת מדה"ד כלל כנ"ל וע"כ אמר ארדה נא ואראה כו' אם כצעקתה כו' כלומר אולי לא כך הוא וזהו אמתת משמעות פשט הכתוב וראי' לזה מסוף דבריו שאמר ואם לא אדעה שמשמעו שלזה הי' ירידה זו אוליי לא עשו כצעקת מדה"ד אדעה להמתיק גבורות בחסדי' כו' רק שעכ"ז הי' ירידה זו מחסדי' דאו"י להתלבש במדה"ד כדי להפכו בלבד ולא לעשות כפי מדה"ד אדרבה לסתור טענותי' כנ"ל וד"ל ואפשר לפרש עפ"י דוחק גם בלשון הזוהר שבירידה זו היה הכוונה בהשגחה לטוב ומ"ש לאשגחא עלייהו בדינא ר"ל היינו ע"י בחי' התלבשות דחסדי' דאו"י בגבורות ודינין דאו"ח דמדה"ד כאשר צריך כח מדת החסד לדקדק ולעיין במדת הדין ולהתלבש בשכל המטה כלפי דין גם זה נק' השגחה לדין אעפ"י שבאמת אין זה רק להפוך לטענות דמדה"ד כנ"ל משא"כ השגחה של מדה"ר מצד עצמו כמו שהוא בלתי מתלבש בהיפוכו שהוא חסד ורחמי' לגמרי שזהו השגחה רק לחסד כו' ואמנם אין זה עולה ומתיישב בלשון הזוהר והמדרש כפי פשט דבריהם):

(מא)יי ובכל זה יתורצו כל הדקדוקי' הנ"ל בפסוק זה דארדה נא דהנה דקדוק הב' בענין ההכרעה מכח החסד לכח הדין מאין בא הרי יובן מכל הנ"ל דעיקר הכוונה הי' בירידה זו לטוב רק שנתלבש במנגדו בשכל המטה כלפי דין כדי להפכו וע"כ הגם שהי' עומד כבר במדרגת החסד לא הי' ראי' לאמתת בירור הספק א"ל שיתלבש בהיפוכו ואין זה שינוי כלל בגופו של חסד כלל מאחר שאינו מתלבש בהפוכו רק להפכו למדרגתו להיות גם הוא בבחי' החסד דוקא (ואמנם לפ"ד פשט הזוהר והמדרש שירד למדה"ד ממש נשארה קושיא זאת בתקפה ובמקומ')יי ויתבא' עוד בסמוך בפי' ואם לא אדעה יי ועניין דקדוק הא' איך שייך לשון ירידה מחסדים לגבורו' כו' הענין הוא שאין הטעם בלשון ירידה זאת מצד שהגבורות למטה מן החסדי' אלא מצד שהחסדי' הן בטבעם בבחי' ירידה מגבוה לנמוך כנ"ל ועוד שבאמת גם מצד בחי' ירידת התלבשות דחסדי' דמדה"ר במדה"ד בגבורות ודינין נק' ירידה בירידת המדרגה משום דבחי' החסדי' כאשר צריכים להתלבש בבחי' הדינין לאכפיי' לון נק' ירידה לגביהם (מטעם משל הנ"ל בשכל של חסד שמניח טבע עצמו ומתצמצם בהיפוכו בשכל של דין כדי לגבור עליו בטענות של חסד להפכו כו' וד"ל) (וגם מתורץ מעט הדקדוק הג' הנ"ל במה שפי' הזוהר והמדרש הוא היפוך הפי' הפשוט דירידה זו היה לטוב וחסד להפוך למדה"ד כו' משום דיש לפרש כן בדוחק בלשון הזוהר במ"ש לאשגחא עלייהו בדינא כנ"ל וגם יש סיוע לזה מסוף דברי הזוהר שאמר וע"ד המכסה אני מאברהם שהוא בדרגא דחסד שהוא יכול להמתיק לבחי' הגבורות דאו"ח דמדה"ד וד"ל) ומעתה הרי יתורץ גם הדקדוק הד' דלעיל למה תלה בירור הספק הזה אם כצעקתה כו' דוקא בהתלבשות במדה"ד יותר מבמדה"ר כו' כי הנה מבואר למעלה שמאמצעות שניהם דוקא דהיינו ע"י התלבשות דמדה"ר במדה"ד ולא יוכל מדה"ר לגבור על כח הטענות של מדה"ד אזי נודע הדבר ברור אם האמת הוא כפי צעקת מדה"ד עליהם אבל אם לא הי' מתלבש מדה"ר לברר למדה"ד אין ראי' ברורה לאמתת הענין לא לזכות ולא לחוב כלל דלפי טבע מדה"ד יכול להרשיע גם את הצדיק ולטמא גם את הטהור כנ"ל ולפי טבע מדה"ר יכול להצדיק גם את הרשע ולטהר גם את הטמא כנ"ל אלא דוקא ע"י אמצעות חיבור שניהם דמדה"ר במדה"ד הוא שנתברר הספק הזה לאמתתו כנ"ל וד"ל:

(מב)יי אך הנה עדיין יש להבין דאם מטעם חיבור שני ההפכי' דמדה"ר ומדה"ד יבורר האמת למה לא הי' בהיפוך שיתלבש מדה"ד במדה"ר לברר ולהפוך כל טענות זכות של מדה"ר לחוב ודין ואם לא יכול לגבור מדת הדין על מדה"ר יתוודע האמת כמדה"ר לזכות ואם יכול מדה"ד לגבור על מדה"ר יתוודע האמת כפי צעקת מדה"ד כו' ולמה הי' בהתלבשות מדה"ר במדה"ד דוקא כו'. אך הנה הענין הוא שהרי באמת כבר נודע קמי קודב"ה שהוא עצמות המאציל האמת כמו שהוא שכן עשו כצעקת מדה"ד (כמ"ש בזוהר וכי לא גלי' כו') ונודע לו ג"כ דגם שיתלבש מדה"ר במדה"ד לפקח בזכות ולהפוך למדה"ד לא יוכל למצוא להם זכות כלל אך א"כ למה ירד ממדה"ר להתלבש במדה"ד להפכו אחר שנודע לו האמת ושלא יוכל להפוך למדה"ד הענין הוא כידוע דאין עונש בדין בפ"מ רק בהתגלות הדבר למטה דוקא ע"י תובעי הדין ומשפט למטה וע"כ ירד למטה דוקא להיות הארה זו בגילוי למטה דוקא וא"כ אם היה התלבשות מדה"ד במדה"ר ודאי היה גובר על מדה"ר למטה שרבו שם הקטרוגים ביותר והיה ע"ז תגבורת הדינין ביותר עד שלא היה הצלה כלל גם ללוט כו' וע"כ א' ארדה נא להמשיך מדה"ר במדה"ד להפוך למדה"ד כל מה דאפשר בטענות של זכות וחסד ואז גם אם לא יוכל מדה"ר להפוך לגמרי למדה"ד ויתחייבו כליי' דוקא כנ"ל עכ"ז אין תגבורת תוקף הדין כ"כ לפי שכבר נחלש מעט ע"י ריבוי החסדים דמדה"ר שבבחי' או"י שהולך

ויורד ומאיר גם בחושך שהן הגבורות קשות דק"נ כנ"ל וע"כ היה עי"ז עכ"פ הצלה ללוט בחסד ה' עליו כו' וזהו שאמרו דגם מיכאל שר של חסדי באותו עצה היה דהיינו שגם מבחי' החסדים דמדה"ר דאו"י הסכים על גז"ד של סדום אע"פ שמיכאל שר של חסד בטבעו בעצם נהפך לדין הרי שהוסכם הדין הזה גם בהסכמת צד החסדים אבל מ"מ הגם שהסכים גם הוא לכלייה כי לא נמצא להם זכות כלל ולא יכול להפוך למדה"ד אבל עכ"ז אינו דין קשה כ"כ כי כבר נמתק הדין הקשה בכל מה שהיה ביכולת החסדים להמתיקו בהתלבשות מדה"ר במדה"ד כנ"ל משא"כ אם היה להיפוך שמדה"ד היה מתלבש במדה"ר ודאי היה גובר בכל יכלתו להפוך החסד לדין והגם שמדה"ר היה עומד לנגדו ומחלישו ג"כ שלא יהיה בתוקף כ"כ אבל בירידתו למטה היה נשאר בתוקפו ביותר מטע' שבבחי' גבורות כך היא המד' כל שיורד למטה יותר נעשה חזק ביותר והיינו בחי' גבורות קשות דנוגה דעשיה שהן ריבוי הקטרוגים הקשים ביותר וע"כ לא היה שום הצלה של חסד כלל אפילו ללוט וד"ל:

(מג) **וראייה** לזה ממה שמצינו בכל ר"ה שבני האלקים שהן כחות הדין דבחי' הגבורות דשם אלקים עומדים להתיצב על שם הוי"ה דחסד ובחי' החסד דשם הוי"ה גובר עליהם להמתיקן כידוע בענין תקיעת שופר שהוא רק להמתיק לבחי' גבורות דפחד יצחק כו' וכמ"ש עלה אלקים בתרועה כו' (תהלים מז, ו) לפי שלמעלה כח הגבורות חלושים ונכללים יותר בחסדים עליונים משא"כ בירידת הגבורות למטה נעשים גבורות קשות ביותר כמו שא' עולה ומסטין יורד ומקטרג כו' ובר"ה נמתק גם הגבורות קשות דשטן כמ"ש (איוב א, ו) ויבא גם השטן כו') (ובמ"א מבואר להיפוך דטבע החסדים דאו"י להתמשך למטה מטה ביותר וכל שיורדים למטה ביותר נעשים יותר חזקים כטבע המים היורדים מגבוה לנמוך שבירידתן למטה יותר יותר מתגברים בהילוכם וטבע הגבורות הוא להיפוך דכל שעולין יותר למעלה יותר מתגברי' כטבע האש שכל שעולה יותר למעלה יותר הוא מתגבר והיינו לפי שזהו בחי' או"ח שחוזר אל העצמות שעולה הוא בעילוי אחר עילוי א"כ כל שעולה יותר יותר הוא בתקפו ובבחי' או"י דחסדים שהן בבחי' ירידה מלמעל' למטה הוא בהיפוך שכל שבאי' למטה יותר יותר מתגברים (וע"כ א' בע"ח דאור החסד אינו מתעבה לעולם וראייה לזה ממה שאברהם איש החסד הי' בכחו להציל בחסדו כל הדין הקשה דחטאת סדום אם היה יו"ד צדיקים כו') וא"כ לפ"ז יותר טובה הי' שיתלבש מדה"ד במדה"ר שהיה נחלש מדה"ד בהגיעו למטה כי עיקר תוקפו למעלה יותר כמ"ש הכצעקתה הבאה אלי דוקא למעלה מטעם הנ"ל ומדה"ר בירידתו למט' הוא בתוקף ביותר כנ"ל והיה תרתי למעליותא להיות היפוך הגבורו' לחסדים משא"כ בהתלבשות מדה"ר במדה"ד שאין אור החסד מאיר למטה כ"א ע"י מדה"ד כו' אך הענין הוא דיש כח גדול בחסד גם בהתלבשות שלו למטה במדה"ד להפכו ולעמוד נגד כל מקטרג להמתיקו מפני שעיקר תקפו למטה כנ"ל רק בחטאת סדום שהיה רע קשה ביותר לא הועיל כל תוקף החסד רק שיהיה הצלה ללוט בלבד בחסד ה' שעל אברהם איש החסד (כמשי"ת) וד"ל):

(מד) **וזהו** שא' בספק זה הכצעקת' הבאה אלי עשו כו' ואם לא אדעה דלכאורה יפלא מאד במ"ש ואם לא אדעה מהיכן יש צד ספק בזה לומר ואם לא שלא עשו כפי צעקת מדה"ד הלא קמי עצמות המאציל נודע האמת שעשו כצעקתה של מדה"ד בודאי (ואם בטעם הירידה למטה לראות הדבר הוצרך לזה לפי שהגם שידע האמת אין עונשי' בפ"מ כ"א כאשר בא יבא הדבר בגילוי למטה דוקא כנ"ל ואמנם א"א לומר שירד בשביל ההיפוך לידע צד ספק אוליי לא עשו כמ"ש ואם לא כו' הרי זה ודאי ידע שעשו וא"כ איך א' ואם לא כו' וגם בשביל ודאי לא הוצרך לירד וגם א"א לומר שירידה זו לביש שיתגלה זה למטה כפי האמת שידע בעצמו שבודאי ירידה זו לטוב הי' אולי לא כך הוא כפי צעקת מדה"ד ואולי ימצא בהם זכות כנ"ל בפי' הפשוט דלא כהמדרש והזוהר ואם כבר ידע שלא ימצא זכות למה ירד למטה לראו' כו') אך הענין הוא דיש הפרש בין למעלה כמו שהוא בעצמות המאצי' שכולו חסד וטוב בעצם בין ירידת האור מעצמותו בבחי' ההשתלשלות דאבי"ע דכמו שהוא במקור האצילות שם יכול להיות בחי' תוקף גילוי החסדי' דאו"י להתגבר על בחי' גבורות דאו"ח להפוך הדין לחסד ממש (כמו שאו' יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' וכמו סליחת העוונות למעלה בפנימיות הכתר כמשי"ת) וע"כ הוא או' ואם לא ששם יכול להיות שלא עשו כצעקתה דמדה"ד ויש להם תקוה אך בירידת האור והשפע למטה בהשתלשלות עו"ע למטה ממש לא נמצא כן ועשו כצעקת מדה"ד שלמטה הוא רע ממש בפ"מ שאין לו תיקון ומיתוק וזהו שאו' ואם לא כו' דאז יוכל להמתיק הדין הקשה במקור החסדי' העליונים אבל אם עשו כצעקתה הבאה אלי דהיינו גם אחר תגבורת החסדים דאו"י כמו שהוא למעלה לא יועיל להם בחי' המתקה כלל אז כלה ולזה הי' הירידה לראות למטה אם יועיל להם המתקה בחסד העליון כמו שהוא למעלה כו' והגם שבאמת עשו כצעקתה עכ"ז אינו דין קשה כ"כ מאחר שעברו בו ריבוי החסדים כ"כ מלמעלה למטה בירידה זו וגם יש להם שרש למעלה שיומתק הדין למעלה במקור החסדי' העליונים שבעצמות וד"ל (ובכל זה מתורץ הדקדוק האחרון הנ"ל דהלא אין דבר נעלם מאתו כו' ולמה ירד לראות כו' ואיך יתכן למעלה ספק בזה דבאמ' ידע שעשו כצעקתה ומ"ש הכצעקתהי' עשו היינו אם אין להם תקוה למטה גם אחר הירידה דאו"י ומ"ש ואם לא אדעה גם זה אמת דלמעלה יכול להיות שלא עשו כצעקת מדה"ד כו' כנ"ל וע"כ אדעה להמתיק בשרשו ועכ"ז למטה חייבי' כליי' ואין זה ספק כלל וד"ל) (וזהו המשך הפסוק ארדה נא לראות בחסד ויוחלש כח הדין כל מה דאפשר וגם אם עשו כצעקתה וחייבי' כליי' עכ"ז יוכל הדין לימתק למעלה וז"ש ואם לא אדעה כו'):

(מה) **ומעתה** יתורץ גם ענין ההכרעה שהכריע

את עצמו לירד ממדה"ר למדה"ד מי הוא המכריעו לנטות ממדה"ר למדה"ד (ואף לפי הנ"ל שיתלבש להפוך למדה"ד כו') אך הענין הוא כמבואר למעלה דב' קוין דחו"ג שבחכ' וגם בכתר עצמו שקולין הן בכף[13] מאזנים אך קו המשקולת הוא המכריע לא' על השני שיוכרע לצד שכנגדו כו' ולמעלה הוא בבחי' התחלקות הרצון לחו"ג שבא מבחי' ח"ס שמטה הרצון לחסד או לדין אבל בבחי' פנימית הכתר הוא למעלה מחו"ג דח"ס והיינו בחי' פנימית הרצון כמו שהוא ממש שלמעל' עדיין מטעם כמוס לרצון כנ"ל והוא הסיבה שיכול להטות גם שכל א' מחוב לזכות או להיפוך שזהו ההטיי' בח"ס עצמו שממשיך שכל של חו"ג והופך מכח השכל של דין להיות כח השכל להשכיל לזכות (כענין השוחד הנ"ל) והן ענין ב' עייניין דטו"ר שעושי' ההטיי' בכח המשכיל כל שכל שנק' ח"ס טעם כמוס לרצון כו' אמנם למעלה גם מב' עייניין דחו"ג הוא עצמות הכתר ממש דשם תרין עייניין אתהדרו לחד שנק' טוב עין כו' והוא בחי' עינא פקיחא דלא נאים כו' שנחשב מז' תיקונין[14] דגלגלתא כו' וממנו בא כח המכריע להכריע תמיד משמאל לימין להגביר החסדי' על הגבורו' לפי שהוא בחי' עצם הטוב כמו שהוא שאין בו מנגד כלל כו' (וכמ"ש במ"א[15]) והוא מ"ש ארדה נא ואראה שירד מרחמי' לדין לבא בהתכללות באו"ח דבחי' הגבורות להמתיק הדין כל האפשר ואחר אמצעות שני המדות דחו"ג אם למטה עשו כצעקת מדה"ד ולא יועיל למטה המתקה דחסדי' דאו"י כלה ולא הי' זה ספק כלל דלזה הכריע א"ע מרחמים לדין לפי שידע שלא יועיל להם המתקת הדין הקשה למטה ועכ"ז ואם לא אדעה ואין הכוונה באם לא שלא עשו כצעקתה שהרי למטה ודאי עשו אלא שלמעלה לא נק' עשו מפני שמצד עצמות הטוב בבחי' פנימית הכתר יכול החסד לגבור ולהמתיק הדין ע"ז א' ואם לא פי' שלא עשו כצעקת מדה"ד כפי שהוא למעלה עכ"פ אז אדעה להמתיק שרש הדין למעלה במקור החסדי' והוא בבחי' דעת עליון שהוא הקו המשקולת להטות משמאל לימין תמיד כנ"ל וזהו הטעם שירד לראות אעפ"י שכבר ידע גם זה כדי שיהי' גילוי אור החסדי' למטה כמו שהוא למעלה והוא במ"ש ואם לא אדעה שהכרעה זו משמאל לימין אבל בירידתו הי' להיפוך מימין לשמאל ממדה"ר למדה"ד ושניהם אמת לפי שיש בקו המשקולת להכריע לכל צד ועכ"ז מכריע לימין תמיד כנ"ל וד"ל:

(מו)[16] **והנה** בכל הנ"ל יובן ג"כ סדר הדברי' שקודם פסוק זה דארדה נא כו' ואחריו והוא מ"ש בתחלת הענין ויקומו משם האנשים[17] (שהן מיכאל וגבריאל[18]) וישקיפו ע"פ סדום ואברהם הולך עמם לשלחם דמשמע שכבר נגמר הדין דסדום ובלא הודע לאברהם ואח"כ אמר וה' אמר המכסה אני מאברהם[19] כו' עד ויאמר ה' זעקת[20] כו' דמשמע מזה דגם אחר גמר דין נתחרט להודיע לאברהם ולהגיד לו בלשון ספק אם כצעקתה ואם לא כו' כדי שיהיה לו מקום לעמוד להמליץ זכות ואח"כ ויפנו משם האנשים[21] וילכו סדומה לעשות שליחות הדין ואברהם עודנו עומד לפני ה' ויגש אברהם[22] ויאמר האף תספה צדיק עם רשע אולי יש[23] חמשים צדיקים כו' ולא תשא למקום למען הנ' הצדיקים כו' חלילה לך[23] מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע כו' חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט כו'. והנה הדקדוקי' בכל זה רבים המה הא' מ"ש בתחלה ויקומו משם האנשים כו' שכבר נשלחו לעשות שליחותם להחרים[24] את סדום בלי ידיעת אברהם א"כ למה נמלך אח"כ להודיע זה לאברהם הי' לו להודיעו בתחלה ואם ימליץ טוב לא יעשה מעשה ומאיז' טעם נתחרט להודיעו בסוף מעשה דוקא. והב' בענין סמיכת טענת אברהם למ"ש ארדה נא כו' ואם לא אדעה אז נגש אברהם להמליץ טוב ולמה שתק אברהם בתחלה מיד שא' זעקת סדום כו'. והג' במ"ש ויגש אברהם ויאמר כו' דמשמע שנגש לריב ותוכחה[25] וכמו ויגש אליו יהודה[26] וכידוע דכל מקום שנז' לשון הגשה הוא לריב ותוכחה קשה או למלחמה[27] כו' וכמו שמוכיח הדבר מתוך דברי אברהם שא' לשון תוכחה וגם בלשון אזהרה חלילה לך מעשות כדבר הזה כו' וכפל עוד אזהרתו חלילה לך השופט כל הארץ כו' שזהו כמו מתרעם ומתקצף ביותר על מדותיו ית' איך שאינו עושה בזה משפט אמת להמית צדיק עם רשע כו' וזה פלא גדול והלא אברהם הי' המאמין הראשון[28] בה' אחד ונתנסה בנסיונות הרבה איך יכול הי' גם להרהר אחר מדותיו ית' וכ"ש שיוכל לומר שאינו שופט אמת הי' לו להאמין שהצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט[29] והוא בודאי שופט אמת כו' וא"א לומר ח"ו על א"א שלא הי' בו אמונה תקיפה כזו שכל האמונה השלימה מאתו נמשך לנו בירושה[30] ומה גם שידוע שהאבות הן המרכבה[31] שהוא בבחי' הביטול במציאות בתכלית כו' וא"כ הגם שלפי דעתו נדמה לו שאינו משפט אמת הי' לו לבטל דעתו לגמרי ולא להרהר כלל כו'. והד'[32] יש להפלא מאד בלשון התוכחה שהוכיח לה' לומר לו השופט כל הארץ לא יעשה משפט דממ"נ אם הוא שופט כל הארץ מסתמא יעשה משפט אמת ואין להרהר אחריו כלום וא"כ איך יאמר תוכחה כזו השופט כל הארץ. ועוד יפלא ביותר על ענין האזהרה שמזהירו חלילה לך מעשות כו' וכמו שאמרו חולין הוא לך[33] כו' איך יוכל העבד להזהיר על האדון ולומר לו חלילה לך כו' ומה גם א"א שהי' בעצמו עפר ואפר כמ"ש בתוך בקשתו הנה נא הואלתי לדבר כו' ואנכי עפר ואפר[34]. והה' יש לדקדק בגוף טענת אברהם באמרו האף תספה צדיק עם רשע כו' ולא תשא למקום כו' למה הוא מתרעם כ"כ על מדה זו מאיזה טעם יש לומר שישא למקום כולו בעבור צדקת החמשי' צדיקי' הלא א' ביחזקאל (יד, יד) נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם[35] כו' ולא יצילו בן או בת כי צדקת הצדיק לא יועיל להציל את הרשע אדרבה הדעת נותן שבעון הרשע יספה גם צדיק[36] עמו על שלא הוכיחו וכה"ג אבל להציל את הרשע בעבור צדקת הצדיק אין לזה הכרח כלל עפ"י טעם ושכל ולמה אמר כמתמיה ביותר על המדה הזאת האף תספה צדיק עם רשע כו' ולא תשא למקום כו' ולא עוד אלא שמזהירו אחר התוכחה וא' חלילה לך מעשות כו' השופט כו' (ועוד יש להבין מה שבתחילה לא

ביקש רק שלא ימית צדיק עם רשע ובסוף ביקש יותר מכפי המדה להציל הרשע בעבור צדקת הצדיק הי׳ לו לבקש רק על הצדיק כו׳) אך הנה כל זה יתורץ בהקדי׳ תחלה שרש מדרגת אברהם למעלה באצילות דהנה ידוע שהאבות הן המרכבה הרי הי׳ שרש נשמת אברהם מרכבה לבחי׳ חסדי עליון דאצילות שהוא בחי׳ חסד דז״א (וז״ש ואנכי עפר ואפר[2] שנשאר מבחי׳ אפר שהוא חלק הדומם דחסד דאצילות כמ״ש במ״א) והוא מפני שהי׳ איש החפד בעצם להתחסד עם כל הבריות שבעולם להאכיל ולזון לכל יהי׳ מי שיהי׳ וכמ״ש בזוהר דהוה עביד טיבו יתיראי עם ברייתא והי׳ עושה יח״ע בחסד דאצילות ע״י חסדו שעשה למטה כל ימיו ואמנם שרש ומקור הראשון דחסד דאברהם הוא בבחי׳ חסד דא״א[4] שהוא מקור כל החסדים דקו הימין חח״נ[5] כו׳ וזהו שנק׳ אברהם אבר מ״הי דחכ׳ שהוא מקור החסד שבחכ׳ והוא בחי׳ רב חסד דבי׳ אחיד אבא[7] דאצילות כו׳ וכמ״ש במ״א במ״ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם[8] אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם שהן חג״ת דע״י וא״א כו׳ וד״ל:

(מז)[9] **וביאור** הענין הנה ידוע בזוהר דאית חסד ואית חסדי[10] כו׳ שבחי׳ חסד דז״א נק׳ חסד זוטא ובחי׳ חסד דא״א נק׳ חסד רבא ונק׳ רב חסד וההפרש ביניה׳ היינו בתוקף חסד דאברהם הנ״ל שיהי׳ בו התגברות לגבור על בחי׳ הגבורות ולהמתיקן שיהיו גם הם נכללים בחסדי׳ ויהיו נק׳ גבורות ממותקות כו׳ דבבחי׳ חסד שבמדות שלמטה מן החכ׳ שהן באי׳ מן השכל יש כח במדה״ד כמו בכח דמדה״ר והחסד וא״א שיגבור החסד על הדין להפכו לגמרי כ״א שיחליש כח הדין (וכמו שא׳ בע״ח דז״א רובו חסדי׳ ומיעוטו גבורות כמו זכר חסדוי[11] כו׳ וע״כ החסדי׳ גוברים על הגבורות תמיד וכמא׳ בים נדמה להם כבחור[12] עושה מלחמה שנאמר (שמות טו, ג) ה׳ איש מלחמה שנצח למדה״ד שטען מה נשתנו אלו מאלו[13] וז״ש (משלי כ, כט) תפארת בחורים כחם כו׳) אבל בחי׳ רב חסד שבכתר הוא בחי׳ החסד שברצון בפנימית ועצמיות כטבע איש החסד בעצם הרצון הפנימי שיש בכחו לגבור על בחי׳ הדין להפכו לחסד ממש (כמו יה״ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך יכבשו ממש כו׳) והוא הנק׳ המתקת הגבורות בעצם מהותן וז״ש כי גבר עלינו חסדו[14] שזהו דוקא מתוקף תגבורת החסד העליון הנ״ל וזהו עיקר ושרש דחסד דאברהם שהי׳ איש החסד העצמי וז״ש המכסה אני מאברהם כו׳ ופי׳ אברהם אבר מה דחכ׳ כי גלוי אור החסד הוא דוקא בבחי׳ אור אבא כטבע האב בחסד ורחמים וכמו כי אתה אבינו[15] ונק׳ אב הרחמן שטבע האב לגבור חסדו על הדין וזה בא רק מכח החסד בעצם שהוא בעצם הרצון הפנימי שנק׳ חסד דא״א כו׳ ומבחי׳ רב חסד זה הוא שנמשך גם במדות דז״א שנק׳ איש ואז יכול להמתיק כל הגבורות ולהפכן לחסדים ממש והיינו ענין בחי׳ חסד שבחכ׳ שיכול להצדיק גם את הרשע ולטהר גם את הטמא כי יכול למצוא טוב וזכות גם בגסות הרע כנ״ל בבחי׳ החסדים דאו״י שיש בכחם להפוך הדין לחסד מטעם תגבורת אור החסד ביותר:

(מח)[16] **ובזה** יש ב׳ מדרגות א׳ דכח החסד גובר על כח הדין ומחלישו ביותר ואע״פ שנהפך גם הדין לחסד אבל מצד זה נחלש גם כח החסד כמו שכל המטה כלפי חסד שגובר ומכניע לשכל המטה כלפי דין עד שמודה לו כדבריו שנוסף כח בשכל של חסד מצד הודאת שכנגדו שכל של דין ועכ״ז מצד טעם שכל של דין נחלש הרבה מכח הזכות של שכל של חסד ועד״מ מים המתוקים שמתערבים עם מים החמוצים וחריפים כל שהמים מתוקים יותר ומרובי׳ יותר על המים החמוצים וחריפים יש בכחם יותר להפוך ולהמתיק המים החמוצים שיהיו גם הם טעמן מתוקי׳ דאע״פ שהן חמוצים בעצם או מרים יוחלש כח המרירות והחמיצות מרוב טעם המתיקות שנכנס בהן וגבר על המרירות וחמיצות ואמנם זה לא נק׳ מיתוק בעצם רק שנחלש כח המרירות וחמיצות ומה שהלך מהן החמיצות מפני שנתערב טעמן במים המתוקי׳ וחלשו כח טעם המתיקות לפ״ע עד שאין המים מתוקים כ״כ כו׳ וכמ״כ בהתכללות הגבורות בחסדים אע״פ שנוסף כח החסדים מהוספת היפוך הגבורות אבל גם נחלש כח החסד ע״ז עצמו (וכמו בישול המרקחת מצנון ודבש[17] שנחלש מתיקות הדבש מחריפות הצנון אע״פ שחריפת הצנון נהפך לטעם מתיקות דבש וכן יובן בהתכללות דאש ומים[18] מצד שיש מים באש ואש במים הרי בהכרח שכאו״א נחלש מכחו העצמי אע״פ שיוגבר הא׳ על זולתו משא״כ אם האש ומים שניהן פשוטים ממש מוכרח שלא יחלש א׳ מזולתו כלל אלא או שהמים יכבו האש לגמרי או האש ישרוף וילחך למים כו׳ להיות בלתי מתכללי׳ כלל וזהו מבחי׳ התוהו שקדם לתיקון[19] וזה היה עיקר טעם מהפכ׳ סדום שא׳ שלי שלי שלך שלך[20] כו׳ כמשי״ת). והמדרגה[21] הב׳ הוא ענין המתקת הגבורו׳ בעצם מהותן ממש שיהופך לחסדים וע״ד דוגמא הוא מה שמצינו במ״ש (שמות טו, כה) ויורהו ה׳ עץ[22] וישלך אל המים וימתקו המים כו׳ והרי המים הללו שנק׳ מי מרה היו מרים בעצם שלא היה יכול כל מתיקות להמתיקם אך עץ הזה שהשליך שם היה מבחי׳ עץ החיים שבתוך הגן שלמעלה לגמרי מהרכבת טו״ר דעה״ד כו׳ ע״כ הי׳ בחי׳ המתיקות בתוקף גדול כ״כ עד שנהפכו המים המרים בעצם למתיקות כמו דבר שמתוק בעצם ונוסף כח המתיקות מהיפוך המרירות שלהם למתיקות יותר ממים מתוקי׳ עצמן (כמ״ש במ״א)[23] וכך יובן בתוקף חסד דאברהם בשרשו בחסד דא״א שנק׳ רב חסד שיכול להמתיק גם לבחי׳ גבורות קשות שנק׳ מיין מרירין[24] וגם להגבורות העליונות ביותר שיהפכו בעצם לחסדים עד שיתוסף כח החסד מזה יותר מכמו שהוא בעצם וזהו הכח להצדיק גם את הרשע ולטהר גם את הטמא כנ״ל. ואמנם לא יחלש כח החסד הזה מטענות של מדה״ד לחוב אלא אדרבה קטיגור עצמו נעשה סניגור שנהפך לחסד בעצם כמי מרה שנמתקו בעה״ח כנ״ל וד״ל:

(מט)[25] **והנה** מבואר למע׳ בענין הכצעקתה כו׳ שזהו שארז״ל וה׳ הוא ובית דינו שהוא בחי׳ המל׳ שנקרא דינא דמלכותא והוא שם אדני כו׳ מפני ששרש בנינה הוא מבחי׳ הגבורות[26] דוקא להיות שמדה זו דבחי׳ המל׳ רובה בחי׳

גבורות ומיעוטה חסדים (כטבע הנוק' שמלאה דינין וגבורות קשות ולמעלה בבחינת מל' שנק' אשה יראת ה'[27] כו' אע"פ שמאיש לוקחה זאת[28] כו' באים ממנה הסתעפות לגבורות קשות) ואמנם הרי נא' והוכן בחסד כסא[29] וכן אמר (תהלים פט, ג) כי אמרתי עולם חסד יבנה שבחי' המל' שנק' כסא[30] וכן נק' עולם[31] עיקר בנינה מבחי' החסד[32] דוקא גם זה אמת כי מפני שעיקר מהות בנין המל' הוא מבחי' הגבורות דוקא ע"כ צריכה להמתקת הדינים והגבורות מבחי' החסדים דדכורא שהוא מ"ש והוכן בחסד כסא שהוא בחי' החסדים דז"א ששרשו בבחי' רב חסד דא"א שנמשך ומלובש בחסד שבמדות דז"א כנ"ל. ואמנם ע"י ה"ח שמקבלת מז"א נהפך גם בחי' הגבורות שבה לחסדים דוקא כמו שא' (תהלים קיד, ה) ההופכי הצור אגם מים[33] דצור בחי' גבורות קשות נהפכו הן עצמן לאגם מים דחסדים להשפיע לעולמות והשרש הוא לפי שנבנית המל' מחסדי' דז"א כמ"ש כי מאיש לוקחה זאת[34] מחסדים דאבא שבז"א שנק' איש[35] וע"כ אין האשה כורתת ברית[36] אלא למי שעשא' כלי שהוא בחי' מ"ד דדכורא דאתבסמת נוק'[37] ועביד לה נייחא שזהו מיתוק הגבורות בעצם דנוק' להתהפך לחסדים כנ"ל בעה"ח כו' וד"ל:

(נ)[38] **ומעתה** הנה יובן כללות ענין פ' זו במ"ש בתחלה ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו' ארדה נא כו' ויפנו משם האנשים כו' ואברהם עודנו עומד לפני ה' ויגש אברהם ויאמר כו'. פי' ויאמר ה' זעקת סדום כו' אע"פ שנז' כאן שם הוי"ה דחסדים דאו"י הרי הוא בא בהתלבשות במדה"ד דוקא והוא שא' הכלל בכ"מ שנא' וה' שזהו הוא ובית דינו דוקא דהיינו מה שהועלה לפניו מבית דינו (כמ"ש בסמוך הכצעקתה כנ"ל) שהוא בחי' המל' שנק' ב"ד דז"א ונק' בשם אדני שהוא אדון כל הארץ או השופט כל הארץ כידוע. והנה בחי' מדת המל' מלאה דינין וגבורות ביותר כנ"ל שבחי' הנוק' רובה גבורות ומיעוטה חסדים והמיעוט בטל ברוב ע"כ אמר זעקת סדום כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד מפני שבחי' הגבורות העולין למעלה בבחי' או"ח שהוא בחי' מדה"ד טבעו לדקדק מאד גם בטוב למצוא רע בדקות גדול עד שגם בקדושיו לא יאמין[39] (ורא"ה ממה שקיבל לה"ר של שטן על איוב שא' בעצמו עליו שאין כמוהו ירא אלקים וסר מרע[40] והשטן א' הלא אתה שכת בעדו כו' אם לא על פניך[41] כו' וכן אל דקות הרע שבהעלם שהיה גם באיוב שהיה צנוע שבשפתיו לא חטא אבל מהרהר היה[42] כו' ונדון ביסורי' שלא כפי המדה כלל כו' וכה"ג יסורים של הצדיקים שהוא מפני שהוא מדקדק עליהם כחוט השערה כמ"ש וסביביו[43] כו') והנה ע"פ מדת הגבורה כזאת יכול להרשיע גם את הצדיק מעיקרו ובשכל המטה כלפי דין ביותר שיכול לטמא גם את הטהור כו' ולכך א' זעקת סדום שהעלאת מעשה סדום הגדיל ביותר עד שא' חטאתם כבדה מאד שאין להם תיקון כלל כי טבע מדה זו להגדיל גם עון קל כו' כנ"ל אך מיד נגש אברהם איש החסד להמליץ טוב וחסד ואע"פ שכבר נגמר הדין ע"פ מדה זאת דבחי' המל' כמ"ש ויפנו משם האנשים וילכו סדומה אבל מצד שאברהם הוא[44] בבחי' מרכבה לחסד דז"א כמו שהוא בשרשו בחסד דא"א ע"כ אמר ואברהם עודנו עומד לפני ה' ממש בתקפו וגבורתו בגבורה שבחסד העליון דא"א שבז"א שיכול להפוך גם הדין הקשה שיומתק בעצם כנ"ל בעה"ח במי מרה כו' וזהו שמיד נגש אברהם איש החסד להמליץ טוב וא' האף תספה צדיק עם רשע כו' פי' כי מטבע כח החסדי' העליונים שנק' גבורה שבחסד שיגברו להמתיק לבחי' הדינין והגבורות שיהיו גם הן בחי' חסדים ממש כנ"ל בבחי' חסד דז"א שממתיק לגבורו' עד שטבען להיפך להצדיק גם את הרשע להיותם בבחי' או"י כו' ע"כ נתפלא מאד אברהם על מדה"ד וא' להיפך האף תספה צדיק עם רשע היתכן שיהי' תוקף הדין כ"כ לגבור על החסד עד שימות צדיק עבור הרשע אדרבה מהראוי להיות להיפוך ממש שיהי' תוקף החסדי' על הגבורות ודינין כ"כ עד שיסבול וישא[45] גם את הרשע להצילו בעבור צדקת הצדיק מצד תגבורת החסד על הדין שיכול להצדיק גם את הרשע כנ"ל וכ"ש שיכול להציל את הרשע בעבור זכות הצדיק וז"ש האף תספה כו' ולא תשא למקום לסבול הרשע בעבור הצדיק שזהו לפי אופן מדרגתו בגבורה שבחסד רק שהתחיל לומר להיפוך האף תספה כו' כדי שיתחזק בדבר עיקר בקשתו להיפוך לישא למקום בעבור חמשים צדיקים כו' וד"ל:

(נא)[46] **ואחר** כל זה יתורצו כל הדקדוקי' הנ"ל בכל סדר דברי הפ' הזאת דהנה דקדוק הא' במ"ש בתחלה ויקומו משם האנשים וישקיפו ע"פ סדום שכבר נגמר הדין ונשלחו להחרים[47] את סדום כו' ולמה לא הודיע לאברהם בתחלה ונמלך אח"כ להודיעו כו'. הענין יובן עפ"י כל הנ"ל שבעלות מדה"ד למעלה בבחי' ריבוי של הגבורות מאד נגמר הדין כי ידע שעשו כפי צעקתה של מדה"ד ולא יועיל להם שום המתקה בחסדי' כלל וע"כ רצה להעלים מאברהם איש החסד שלא ידע מזה כלל שלא יחלש כח החסד שלו ע"י התגברות כחות הדין שעלה למעלה מצד ריבוי התגברות הגבורות דנוק' על החסדי' ולא שיער שיוכל אברהם להמתיקן בחסדים שלו גם מצד שרשו למעלה בבחי' חסד דא"א אך אח"כ אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היו יהי' לגוי גדול ועצום שר"ל שיתגלה אלקות על ידו עד שיקבלו ממנו כל גויי הארץ שהן ע"ש דנוגה מבחי' רב חסד העליון (כמו שהי' למטה משפיע חסדו לכל אוה"ע[48] וגילה אחדות ה' לכל וקוראי' אותו אישי[49] אלקים ממש ונק' אב המון גוים[50] כו') וגם ידעתי שיצוה את בניו לעשות צדקה ומשפט שהוא התגלות פנימיות החסדי' העליונים בצדקה ומשפט שבתו"מ להמתיק כל הגבורות קשות דרע דק"נ כו' לאכללא שמאלא בימינא כו' ולזאת המכסה אני לעשות דין קשה בלא ידיעתו עכ"פ מזעקת סדום ואולי יהי' בכחו ג"כ להמתיק לגבורות קשות ורע גמור דחטאת סדום ולזאת גילה לו וא' זעקת סדום כו' וא' עוד ארדה נא להמשיך חסדי' דאו"י להמתיק הגבורות הקשות[51] ואם לא אדעה להמתיק עכ"פ למעלה בשרש ומקור החסדים כנ"ל שאז נתחזק אברהם יותר כנ"ל ונגש להמליץ טוב כנ"ל וד"ל ובאמת אין זו כמו חרטה

על אשר העלים ממנו בתחלה כי הרי שלח גם למיכאל שר של חסד כמארז"ל דהאנשים הנשלחים היו מיכאל וגבריאל[1] ולאיזה טעם נשלח מיכאל שר של חסד לפעול הדין הקשה אלא מפני שא' ארדה נא להמתיק בחסדי' ועכ"פ כדי שלא יהי' הדין קשה כ"כ לאחר שיעברו בו רוב החסדי' לכך שלח למיכאל שר של חסד להמתיק הדין בכל יכולתו כדי שיוכל להציל את לוט משם בחסד ה' כו' כנ"ל ומזה יובן ג"כ שגם בתחלה הי' דעתו לגלות לאברהם איש החסד ולכך מיד א' המכסה אני מאברהם כדי שימתיק בחסד בכל יכולתו רק מפני שלענין מעשה יודע הי' שלא יועיל גם חסד דאברה' ע"כ נגמר הדין בשלוח האנשים ומיד א' המכס' אני כו' שימתיק הדין שלא יהי' קשה כ"כ וד"ל:

(נב)[2] **ודקדוק** הב' בענין סמיכות טענת אברהם למ"ש ארדה נא כו' ולמה לא נגש מיד עכ"פ כשא' לו זעקת סדום כו' יתורץ ג"כ ע"פ הנ"ל משום דבתחלה גברה מדה"ד ביותר שהוא בחי' המל' והוא שא' זעקת סדום כו' וכנ"ל דגבורות דנוק' גוברי' על החסדי' ונעשים גם החסדי' דינין וע"כ מיד שגזר' מדה"ד לשלוח האנשים והודיע לו זעקת כו' שתק אברהם עדיין כי לא שיער בכח מדרגת החסד שבו גם בשרשו בחסד עליון דא"א שמלובש בז"א שיוכל להמתיק לגבורות ודינין כאלה אך מיד שאמר ארדה נא כו' שראה שמסתפק ה' אם כצעקתה של מדה"ד הבאה אליו עשו אם לאו ובפרט כאשר שמע ממנו צד החסד בבירור במ"ש ואם לא אדעה להמתיק הדין בשורש ומקור כל החסדי' כנ"ל אז נגש אברהם בכל כח ועוז בשורש ומקור גדולת כח חסדו בבחי' חסד עליון דז"א (מבחי' רב חסד הנ"ל) להמליץ טוב ולהמשיך תגבורת כח חסד העליון בבחי' המל' וזהו ואברהם עודנו עומד לפני ה' בתוקף מדרגתו ברב חסד העליון ולזאת הגם שנשלחו האנשי' גם אחר שאמר ארדה נא כמ"ש ויפנו משם האנשים וילכו סדומה ועכ"ז ואברהם עודנו עומד ולא נחלש כח החסד כלל מגז"ד זה דבחי' המל' ומיד ויגש אברהם כו' והעיקר הי' מפני ששמע מ"ש ארדה נא כו' שברצונו בעצמו להמתיק הדינין דבחי' המל' כל מה דאפשר ולעמוד בעצמו לנגד כל דין וקטרוג כנ"ל בפי' הזוהר אזי יש מקום לבחי' חסד דאברהם ג"כ לעורר בשרשו לעמוד לנגד מדה"ד ולהפכו לחסד אבל לא קודם ששמע למ"ש ארדה נא כו' וזהו ענין טעם סמיכת טענת אברהם למ"ש ארדה נא ולא קודם לכן וד"ל:

(נג)[3] **ודקדוק** הג' והד' הנ"ל במ"ש ויגש אברהם שנגש לריב ותוכחה וגם להזהירו במ"ש חלילה לך איך שייך שהעבד יזהיר ויוכיח לאדון ואיך הי' מהרהר על מדותיו ית' כנ"ל. הנה הענין יובן ג"כ עפ"י הנ"ל בשרש בחי' החסד דאברהם שהי' מרכבה לבחי' חסד דז"א ושרשו[4] בחסד דא"א כו' ומבואר למעלה במ"ש והוכן בחסד כסא כו' ובמ"ש כי מאיש לוקחה זאת דבנין המל' הוא מבחי' החסדי' דז"א (וכמ"ש ויקח אחת מצלעותיו[5] כו' ואו"א תקינו לה וז"ש ויבן ה' אלקים את הצלע[6] דאבא יסד ברתא[7] בחסדים דוקא כמ"ש במ"א[8]) שזהו מה שאין האשה[9] כורת' ברית אלא[10] למי שעשאה כלי בבחי' המתקת הגבורות דנוק' שנהפכו לחסדי' ממש כנ"ל וע"כ יכול הי' אברהם לבא בתרעומות ותוכחה וגם באזהרה על בחי' המל' להמתיק בחי' הגבורות שבה כמו עד"מ כמו צווי הבעל על אשתו כאשר היא בבחי' הגבורות ודינין בביתו שיצוה ויגזור עלי' לעשות כרצונו דוקא ויוכיח אותה בדברים קשים והיא נשמעת לרצונו מיד כו' וכך הוא בבחי' כח החסד דאברהם ששרשו בחסד דז"א שנק' איש כנ"ל שיכול לגזור על בחי' המל' שהוא שם אדני בלשון אזהרה לומר חלילה לך מעשות כדבר הזה לעשות דין קשה כו' וכמ"ש ז"ל דפי' חלילה זה חולין הוא לך לפי שיכול להסתעף מזה בחי' גבורות קשות ממש דק"נ שנק' חולין גמורים כו' כמ"ש במ"א בענין ההפרש בין חולין[11] גמורי' לחולין שנעשו על טהרת הקודש כו') ומה שא' ויגש אברהם שנגש לריב ותוכחה כו' הענין הוא דכדי להמתיק לבחי' הגבורות דנוק' צריך להיות ע"י בחי' תגבורת כח החסדים דוקא שנק' גבורה שבחסד כנ"ל כי א"א לכח החסד להמתיק לגבורות רק בכח גדול וגבורה ביותר ובכח הדין דוקא לפי שאין מיתוק הדין אלא בשרשו[12] דוקא שהוא בבחי' הגבורות (אלא שהוא בחי' הגבורות שבחסד) כמו אב המוכיח לבנו או רב לתלמידו ע"ד האכזריות קשים שבו שידבר לו דברי תוכחה בדברי רוגז דוקא ואז ירך לבבו ויומתק לחסד וטוב ולא יועיל לו דברי חסד וטוב כלל להפוך מדין וכעס מצד עוצם התגברות הדינין שלו ולפי שצ"ל באופן הגבורות שבו דוקא וע"כ מצינו בכמה מקומות שכל תוכחה להמתיק הדין אינה פועלת אלא בדברי ריב קשה ותרעומות גדולה ואם ידבר בדברי נחת ובקרירות לא יפעול כלום (והגם שא' (משלי טו, א) מענה רך ישיב חמה[13] זהו בעליון הימנו כמו המדבר לפני שר גדול שצריך לעוררו במענה רך דוקא להשיב חמתו אבל בתחתון הימנו אדרבה לא ירך לבו מדברי נחת רק ע"י דברי רוגז ותוכחה קשה כו' כמו שמוכיח האב לבנו ובעל לאשתו וכך הוא גם כאן כנ"ל וד"ל):

(נד)[14] **ומ"ש** עוד חלילה לך השופט כל הארץ והקושיא חזקה איך יהרהר אחר השופט כל הארץ שבודאי במשפט אמת עושה כנ"ל. הענין הוא דיש הפרש בין חלילה לך הראשון לחלילה לך הב' דמ"ש בתחלה חלילה לך מעשות כו' היה בלשון אזהרה וצווי כנ"ל וחלילה לך הב' אין זה צווי ואזהרה כחלילה לך הא' אלא דברי תוכחה כנ"ל. והענין הוא כידוע דבבחי' המל' לפעמים החסדים גוברים על בחי' הדין ונק' אז שופט כל הארץ וידוע דמשפט איהו רחמי[15] שהוא ע"י התגברות החסדים על הגבורות והדינין[16] ולפעמים הדינין גוברים על החסדים ונק' דין ממש וזהו שבתחלה א' חלילה לך מעשות כדבר הזה שהוא הדין הקשה הגובר על החסדי' להמית צדיק עם רשע שזהו מצד תגבורת הדין על החסד כנ"ל ע"כ בא באזהרה וצווי על זה שלא יגבר הדין על החסד וא' חלילה לך מעשות כו' אבל חלילה לך הב' הוא מדבר עם בחי' המל' כאשר החסדי' גוברי' על הדינין ונק' אז שופט כל הארץ שע"ז לא יוכל לומר בלשון אזהרה אלא בדברי תוכחה לבד והוא שא' השופט כל הארץ שהוא הרחמים שגובר על

הדין לא יעשה משפט להציל גם את הרשע בעבור צדקת הצדיק ולפי שזהו רק ענין המתקת הדין שיומתק בתוקף התגברות החסד ע"כ אינו בא רק ע"י דברי תוכחה שהוא המתקת הדין בחסד כנ"ל וזהו ענין חלילה לך הב' וזהו שמתחל' אמר על ההיפוך שלא להמית צדיק עם רשע בלשון אזהרה וצווי חלילה כו' (שחולין גמורים הן שהן גבורות קשות כנ"ל) ואח"כ בא להוכיח בתוכחה שהוא המתקת הדין להציל הרשע בשביל הצדיק (ומתורץ מה שהוסיף לבקש כו'). ודקדוק הה' הנ"ל בגוף ענין הטענה דאברהם כו' למה הוא מתרעם שלא יחייב השכל להציל הרשע בעבור הצדיק כו' הרי מובן ע"פ כל הנ"ל דמשום דבחי' חסד דאברהם גובר על הדין להמתיקו לחסד ממש ע"כ גוזר ואומר שיציל את הרשע בעבור הצדיק אך תחילה הוא כמתמיה מאד על ההיפוך איך ימית צדיק עם רשע וא' האף תספה כו' ומזהיר ע"ז חלילה לך מעשות כנ"ל שלא יתגבר הדין על החסד ואח"כ מוכיח על ההיפוך שיגבר החסד על הדין להציל הרשע בעבור הצדיק כנ"ל וד"ל: (נה)[1] (**ומה** שאמר מספר זה דחמשים צדיקים דוקא הוא לפי שחסד דאברהם כלול מה"ח וכאו"א כלול מי' שהן חמשים דהיינו חסד שבחסד וחסד שבגבורה וחסד שבת"ת וחסד שבנצח וחסד שבהוד וע"כ ביקש גם עבור הארבעי' שאם יחסר מדרגה אחת מה"ח הללו לא יפגום אור החסד הכללי ויוכל להציל גם את הרשע להמתיק הדין בחסד וגם לא ישחית עבור השלשים ועשרי' עד עשרה צדיקים שאמר לו לא אשחית בעבור העשרה שהן י"ס שכלולים בחסד שבחסד שיכולי' להציל ולהמתיק כל הדינין הקשים אבל לא ביקש יותר שאם אין[1] יו"ד צדיקים אין בכח החסד דאברהם להציל עוד וע"כ מיד וילך ה' כו' ואברהם שב למקומו למקורו ושרשו בחסד עליון הנ"ל וד"ל) (ושרש הענין הוא לפי שבי"ס יש התכללו' מבחי' שם מ"ה דאדם והן יו"ד צדיקים שהן כנגד ע"ס כח"ב חג"ת כו' ועיקר חטאת סדום הי' בבחי' הפירוד והתחלקות כמו בבחי' התוהו שהן ענפין מתפרדין ע"כ אמר שלי שלי שלך שלך[1] כו' וע"כ הי' בהן אכזריו' גדול' זע"ז[1] כידוע במעש' דההיא רביתא[1] כו' (סנהד' קט, ב) וזהו היפוך גמור מבחי' התיקון שהעיקר הוא בחי' ההתכללות שיקבל כל או"א מזולתו כאברי האדם שהרגל משפיע לראש מבלי שימצא ראש וסוף כו' וכמ"ש במ"א בענין ה' בחכמה יסד ארץ[1] שהארץ ג"כ בבחי' התיקון כציור אדם באברים כו' ע"כ כל אקלים מקבל מזולתו ומשפיע לזולתו שבאקלים זה גדילים תבואות ומוליכים לאקלים שגדל שם בשמים ואבני יקר וכה"ג כל או"א מקבל פרנסתו מזולתו כו' והיינו עיקר החסד שכל עילה ועלול מתחברים יחד מפני שכאו"א כלול מזולתו דוקא באחדות וחיבור גדול כמו מים מאש ואש ממים כנ"ל וכך הוא באברי האדם שיש בראש מבחי' הרגל וברגל מראש כו' כמ"ש במ"א[22] ולכך הי' מהפכת סדום כמדתם להיותם בתכלית הדין והפירוד היפך התיקון שיסודו בחסד זע"ז בהתכללות ואחדות בתכלית וזה הי' בחי' חסדי' דאברהם כו' וכל זה הי' טעם הירידה בהתכללות דאו"י ואו"ח להמשיך בהם מבחי' התיקון דשם מ"ה וז"ש זאם לא אדעה להמתיק בשם מ"ה כו' ולזה א' המכסה אני מאברהם שיצו' את בניו[23] שהוא עיקר בחי' התיקון בצדקה ומשפט שזהו כל התר"מ לאכללא כו' ע"כ ונברכו בו[24] כו' ולכך הי' פועל חסד דאברהם עד יו"ד צדיקים אבל לא בפחות ואעפ"י שגא' וצדיק יסוד עולם[25] צדיק א' זהו דוקא בבחי' יסוד שכל ה"ח נכללים שם כא' אבל טרם בואן ליסוד הן ה"ח ולכך לא ביקש על חמשה לפי שעיקר התיקון הוא בשם מ"ה דאדם שכלול מי"ס דוקא ולכך על כל עשרה[26] (דוקא)[27] שכינ' שורה כו' (סנהדרין לט, א) ולכך א' ואברה' שב למקומו במקום[28] החסד שלא הי' יכול להציל ולהמתיק הדיני' הקשי' כאלה שהן ההיפוך הגמור לבחי' התיקון דשם מ"ה (וזהו בהיפוך מדור הפלגה שבאו לעשות לשם מ"ה באחדות וחיבור דוקא וכמ"ש ונעשה לנו שם[29] כמ"ש במ"א ולזאת לא נתחייבו כליי' רק הפיצם ע"פ כל הארץ דפיזור לרשעים הנאה[30] כו' שלא יהי' להם ציור קומה בבחי' אדם כו') וז"ש בזוהר כאן לאשגחא עלייהו בדינא דוקא לחייבם כליי' לפי שאין להם שרש כלל בבחי' התיקון רק איבודם זהו תיקונן מטעם הנ"ל וד"ל):

דרוש שני לפסוק ארדה נא

(א) **ויאמר** ה' זעקת סדום[1] ועמורה כי רבה כו' ארדה נא כו' עד ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע כו' חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צד"ק עם רשע כו' חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ופרש"י ויגש אברהם[2] מצינו הגשה למלחמה והגשה לפיוס ולתפלה ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה כו' וזה פלא איך יתכן לומר שנכנס ונגש לדבר קשות נגד ה' אלקי עולם ושופט כל הארץ והלא משה אמר למה הרעתה כו' (שמות ה, כב) ונענש ע"ז ועוד יפלא יותר במ"ש חלילה לך ופירש"י חולין הוא לך[3] שהוא לשון קשה ומדברת גדולות שהרי זה כמי שמזהיר ומצוה על מי שעושה דבר שאינו הגון שאומר לו חלילה לך מעשות כן ואיך יתכן שהיה מתרעם אברהם ומהרהר אחר מדותיו ית' שהצור תמים פעלו[4] וכל דרכיו משפט כו' ולמה לא נענש אברהם ע"ז שהרי משה שלא היה כמתרעם ממש על מדותיו ית' רק שהיה כשואל ומתמיה ביותר למה הרעתה כו' ונענש ולא עוד אלא שהטריח למקום ב"ה להשיבו ג' וד' פעמים ואיה ענוה ושפלות דאברהם שאמר ואנכי עפר ואפר[5] והיה מאמין הראשון[6] בה' ובא בנסיון באור כשדים[7] וכו' ומה גם שיגש למלחמה נגד ה' זהו דבר שאין להעלות עה"ד[8] כלל ועוד שאמר ב"פ חלילה לך כו'. ועוד יש לדקדק יותר מהו ענין הסמיכות דויגש אברהם לזה שאמר תחלה ארדה נא ואראה כו' דמשמע מיד שאמ' ארדה נא ואראה כו' נגש אברהם כו' ולא מקודם לכן כו' מה שייכות יש לזה עם זה. ועוד יש להבין בגוף הפסוק דארדה נא ואראה הכצעקתה כו' כמו שהקשה בזהר וכי לא גליאי קמי קודב"ה כו' עד שהוצרך לירד ולראות הדבר והלא מכה"כ[9] ונמצא למטה כמו למעל' ממש ובפרט בענין ההשגחה האלקית שהשגחתו בכל פרטי הנבראים כמ"ש (תהלי' לג, יג-טו) משמים

הביט ה׳ ראה את כל בני האדם ממכון שבתו השגיח כו׳ המבין אל כל מעשיהם וכתיב (ירמי׳ לב, יט) עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם כו׳ (דה״ב טז, ט) ה׳ עיניו משוטטות[11] כו׳ וכה״ג ועוד יש להבין מהו הספק אם כצעקתה הבאה אלי עשו הלא אמר ברישא זעקת סדום ועמרה כי רבה וחטאתם כו׳ דאם לא עשו בפ״מ צעקה זו דמה״ד מהיכן באה ואיך יפול בזה ספק לומר ואם לא אדעה כו׳ (ורש״י פי׳ ארדה[12] נא לסוף מעשיה׳ הכצעקתה של מדינה הבאה אלי עשו ועומדים במרדם כלה ואם לא יעמדו במרדן אדע׳ להפרע מהם ביסורי׳ וזה אינו מיושב באם לא דמשמע שלא עשו החטא כלל ולא שעשו אלא שיעשו תשובה כו׳):

(ב) **אך** הנה כ״ז יובן בהקדים תחלה כללות הענין בפ׳ זאת והוא במ״ש ארדה נא ואראה שהוא שם הוי״ה שהזכיר תחלה באמרו ויאמר הוי״ה זעקת כו׳ ארדה נא כו׳ שזהו מדה״ר[13] דוקא שכלל[14] מחסד ודין שגובר על מדה״ד כידוע בענין ז׳ שמות שאין נמחקין[15] דשם אל בחסד ואלקים בגבורה והוי״ה בבחי׳ הת״ת כו׳ וזהו מי כמוך באלים הוי״ה[16] כו׳ (כמבואר בפ׳ נח[17] ע״פ ויהי כל הארץ כו׳) אם כצעקתה הבאה אלי שהוא צעקה של מדה״ד הבאה אלי מלמטה למעלה כו׳ וזהו משמעות פשוטו של מקרא זה (ולא כפי׳ הזהר והמדרש בארדה נא כו׳ מדרגא דרחמי[18] לדרגא דדינא לאשגחא עלייהו בדינא דהרי לפי מדה״ד ודאי עשו ואין בו ספק כלל וכאן משמעות הירידה היה לראות אולי לא עשו כפי צעקתה של מדה״ד כו׳ ואע״פ שיתכן ל׳ ירידה יותר מכסא הרחמים לכסא הדין אבל הפשט משמע דירידה זו להיפך שירד במדה״ר שהוא שם הוי״ה וגם בו שייך ל׳ ירידה כמשי״ת) אך הנה תחלה יש להבין במ״ש הבאה אלי דוקא דמ״ש אלי אין לו הבנה ע״ד הפשט דאם שזה שאמר ארדה נא כו׳ הוא בחי׳ שם הוי״ה שכולו רחמים וחסדים פשוטים בלי נטיה למדה״ד כלל איך אמר הבאה אלי ממש שצעקה זו של מדה״ד עשתה רושם והתפעלות בו ואיך יגיע ויעלה מדה״ד לגבי מדה״ר עד שיעשה בו שנוי והתפעלות מאחר שכולו חסד ורחמי׳ הרי לא יסבול לכח הדין כלל וכלל ואיך אפשר שיתפעל מטענת מדה״ד עד שיפעול בו כח הדין שנוי ח״ו אלא צ״ל בפי׳ אלי זה לא שעשה בו שנוי והתפעלות לנטות גם הוא לכח מדה״ד אלא אדרבה פי׳ אלי זה הוא להיפוך דמלבד שלא פעלה אצלו שנוי אלא אדרבה שבאה אלי לבחי׳ מנגד כמו שאחד בא למלחמה כו׳ וזהו אלי להיות לו לנגד דוקא ולזאת ארדה נא ואראה כו׳ ויובן זה ע״ד הפשוט כמו שמצינו בכל ר״ה דכתי׳ (איוב א, ו) ויבאו בני האלקים[19] להתיצב על הוי״ה דהיינו ג״כ לעמוד לנגד לשם הוי״ה משום דשם הוי״ה כלו רחמים וחסדים[20] עליונים ובני האלקים הם בחי׳ מארי דדינא[21] שמסתעפים ומקבלים משם אלקים שהוא בחי׳ כח הדין[22] כידוע דאלקים ל׳ שררה ואדנות[23] המושל בכח הדין ומשפט וזהו דבני האלקים כחות הדין העליון באים להתיצב ולעמוד לבחי׳ מנגד על שם הוי״ה כמו שעומדים למלחמה לנצח כו׳ כך בני האלקים מתגברים בכח מדה״ד שלהם ועומדי׳ על שם הוי״ה דרחמים לנצחו ולהפכו ג״כ למדה״ד ואת ויבא גם השטן בתוכם[24] שהוא בחי׳ תוקף הגבו׳ הקשות שמסתעף מבני האלקים שאין כוונתו רק לפעול דין קשה בפ״מ על הבריות והוא עיקר המקטרג ועולה ומסטין[25] כו׳:

(ג) **ולכך** נק׳ שטן שהוא לנגד ה׳ ממש כמו הנה אנכי יצאתי לשטן (במדבר כב, לב) כלומר למנגד לך כו׳ והטעם שבר״ה דוקא יבאו כל בני האלקים כו׳ הענין הוא לפי שבכל ר״ה ור״ה עולה המקטרג למעלה לתבוע דין ומשפט על כל המעשים של בנ״א שהן רעים וחטאים בפ״מ ואף במדות רעים והרהורי׳ רעים כל מחשבות און כו׳ יעלה הכל למעלה (ונק׳ שטרי חובותינו[26] כמו השטר שנכתב בכתב כך כל המעשים בספר נכתבים ונעשים צירופים רעים מאד כו׳) וגם על צדיק בארץ יקטרג כמו על איוב שהיה איש תם וישר[27] אמר החנם ירא איוב אלקים[28] כו׳ וכה״ג ובר״ה נתקבל כל קטרוג אפי׳ היותר דק כמו שנתקבל גם על איוב כו׳ וזהו מצד שאז הוא שעת הדין ומשפט לעיין ולהשגיח במדה״ד ואע״פ שבכל השנה נק׳ שופט כל הארץ ולמה בר״ה דוקא משגיח במדה״ד יותר מכל השנה אך שרש הענין הוא דבאמת הרי נאמר (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ משפט אינו כח הדין לבדו אלא כלול מחסד ודין שהוא בחי׳ ת״ת כו׳ וזהו השפט כו׳ ששופט בב׳ הפכים דחו״ג ומכריע לפעמים לחסד או לדין כמאמר ג׳ שעות הראשונות הקב״ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן כו׳ שלישית יושב וזן כו׳ (ע״ז ג, ב) וכן אמרו (ר״ה טז, א) אדם נדון בכל יום[29] כו׳ וע״פ משפט התור׳ דוקא וגם על מלכי האדמה וכמ״ש כי לא שלם עון האמרי[30] כו׳ וז״ש מלך במשפט כו׳ במשפט שבתורה במדות דחסד ודין שממוזג בבחי׳ התקון יעמיד ארץ שאין קיום העולם בדין לבד ולא בחסד לבד רק בהתכללות משניה׳ כמלכותא דארעא ששופט כל הארץ במדותיו במיצוע כו׳ (וראיי׳ לזה ממ״ש (תהלים ל, ו) כי רגע באפו[31] חיים ברצונו שברגע זו עצמה שהיא באף וחמה חיים וטוב ג״כ ברצונו וז״ש בלעם (במדבר כג, ח) מה אקב כו׳ דגם בזעמו שאל זועם בכל יום[32] רגע אחת לא זעם ה׳ כו׳) אך בזה דוקא נבדל יום הדין דר״ה שיש יכולת בכל כחות הדין לעלות ולקטרג למעלה ביותר וברה״ה מקבלים ושומעים כל קטרוג יותר מכל השנה ע״כ נקרא יום הדין[33] יותר מכל השנה:

(ד) **ויובן** זה בדוגמא ממלכותא דארעא שאנו רואים בעיקר יסוד המלוכ׳ הוא רק בשביל שיהיה קיום הארץ ויושביה שזהו ע״י משפט מלך ואימתו המתפשטת על כל המדינה כמ״ש מלך במשפט כו׳ שאם לא אימת מלך ומשפטו היה איש את רעהו חיים בלעו[34] כו׳ ואע״פ שהמלך למשא על העם בעול מסים אבל זהו אמיתת טובת העם ויסוד ותקון ישוב הארץ להציל עשוק מעושקו וש״ד וכה״ג שזהו רק מחמת אימת המלך המתפשט על כל עושי עול ורשע שיראים פן יתבעו אל המלך ויענשו במשפט מלך ודתו אך עכ״ז אנו רואים שכאשר אין מקטרג שיביא הדבר למלך אין עונש ומשפט כלל לכל עושי עול ורציחה שאין משפט מלך כ״א ע״י התובעים ומקטרגים

שיתבעו דין ומשפט על עושק וגזל ורציחה וכה"ג ואם אין תובע דין ומשפט אין משפט כלל וגם אם ידוע למלך ושרים איזה דבר רע שעשה איזה איש מאנשי הארץ אם אין עליו תובע דין לא יעשו משפט כלל וא"כ עיקר יסוד משפט המלך תלוי על התובעים דין וזהו יסוד המלוכה שיהיה שומע לכל תובע דין ומשפט אם[35] אינו שומע לתובע דין אינו מלך להעמיד ארץ אלא מחריב הארץ עד שאיש את רעהו כו' אך הנה עכ"ז לא בכל עת יובא כל דבר רע ע"י המקטרגים לפני המלך רק יש עת מיוחד שיובא לפניו כל תביעות דין והוא כמו שעה אחת ביום שיושב על כסא המשפט וכתר מלכות בראשו להיות שופט כל הארץ שאז יובאו לפניו כל תובעי דין כו' אבל לא בשעה שעוסק בצרכי עצמו בביתו עם שריו ועבדיו או בעסקו בחכמה ולעיין בתקוני ישוב הארץ כו' בחסד ורחמים דוקא או בעת שמחתו וטוב לבו מבשורות טובות לא יובאו לפניו כל תביעות דין וקטרוג כו' אך יש יום אחד שבו נכתר בכתר מלכות הוא יום המיוחד בשנה שכל תובעי דין מובאים לפניו לגמור כל דין ומשפט מכל השנה ואז נקרא מלך המשפט לשפוט כל הארץ מכל אשר נעשה כל השנה וכך יובן בדוגמא למעלה במלכותא דרקיע שנא' (תהלים קמה, יג) מלכותך מלכות כ"ע וכתיב (שם צב, א) ה' מלך גאות לבש שנתלבש בלבוש מלכות להיות מלך על עם שהן העולמות דבי"ע עד שנק' שופט כל הארץ וכמ"ש וישב ה' מלך לעולם[36] כו' והוא בחי' מל' דאצי' בבי"ע שהוא שם אלקי'[37] או שם אדני[38] דאשתמודע אדון על כולא[39] והוא דין דאדני אותיות דינא שנק' דינא דמלכותא[40] כידוע דכתיב ביה מלך במשפט דוקא יעמיד ארץ כו' ועיק' היסוד מלכות שמים דלעילא הוא לשמוע לכל תובעי דין שהן כחות הדין העליונים שנק' מקטרגים למעלה על כל העולמות הרוחניים בצבא המרום עד עוה"ז השפל על כל איש בכל מעשיו כו' כמ"ש דאדם נדון בכל יום אך אם אין תובע דין למעלה אין משפט ועונש כלל אע"פ דקמי שמיא גליא דעיניו פקוחות על כל דרכי כו' שלפניו נגלו כל תעלומות סתרי כל חי ואין נסתר מנגד עיניו כו' שלא נעלם ממנו ית' כל עון וחטא מ"מ לא נעשה משפט בלא תביעות דין וכל המקטרגים הן כחות הדין העליונים כמ"ש למעלה במלכותא דארעא (ועכ"ז אימת מל' העליונה מתפשטת על כל העולמות וצבא המרום עד למטה מטה שיראים מן הקטרוגים כנ"ל כמ"ש (ירמי' י, ז) מי לא יראך מלך הגוים כו' וכתיב (תהלים מז, ט) מלך אלקים על גוים כי יפקוד ה' על צבא המרום במרום[41] כו' אך לא בכל עת יובא למעלה מן המקטרגים כמו בג' שעות ראשונות שיושב ועוסק בתורה או בעת רב חסדו לעולם באור פני מלך בעת רצון לעשות לפנים משוה"ד כו' או בעת השמחה וענג בדבר טוב כשבת ויו"ט וכה"ג לא יועילו המקטרגים דכחות הדין לפניו כלל ואין שומעים להם (או כשבנו יחידו אהוב לפניו ביותר ומשתעשע בו שלא יחפוץ לשמוע עליו שום קטרוג וכמ"ש (דברים כג, ו) ולא אבה ה' א' לשמוע אל בלע' שהוא השטן המקטרג בכל ר"ה בתוך בני האלקים כו') רק שעה אחת קבוע' שישב על כסא ה' שנק' כסא המשפט בכתר מלכות לשפוט כל הארץ כמאמר יושב ודן כו' (ע"ז ג, ב) אך עיקר זמן המשפט הוא בר"ה דוקא שהוא יום שנכתר בכתר מלכות מחדש כמ"ש (ר"ה טז, א) אמרו לפני מלכיות כו' שזה היום תחלת מעשיו ונעשה מלך לעולם כו' וע"כ אז דוקא נכנסי' לפניו כל המלאכים שנק' בני האלקים (תרגום בני האלקים (בראשית ו, ד) בני רברביא שהן הע' שרים שעל ידן נחתך משפט המלך ודתו) וזהו ויבאו בני האלקים בר"ה דוקא להתיצב על הוי"ה לתבוע דין ומשפט על כל כו' ונשמעים כל קטרוגים שלהם בטענת כח מדה"ד לפי שאז דוקא שעת הדין לשמוע לכל תובע דין מפני שזה היום נכתר בכתר מלכות ויושב על כסא המלוכה לשפוט את כל העולם שאין זה רק עפ"י תביעת דין מן המקטרגים וכמו ביום שמכתירים את המלך שמביאים לפניו כל דין מכל אשר נעשה בארץ מזמן רב וע"כ נק' ר"ה יום הדין שמביאין למעלה כל דין מכל השנה כולה (הגם שיושב בכל יום לדין כו' אבל גמר הדין הוא בר"ה דוקא מטעם הנ"ל) אבל שלא בשעת הדין ומשפט אין להביא לפניו שום קטרוג ותביעות דין כלל וכלל כי כולו רחמים וחסדים דוקא היפוך ממדה"ד ושונא למקטרג ולא יסבלנו (וראיי' לזה ממ"ש (מיכה ו, ה) למען דעת צדקות ה' כו' והוא מה שלא אבה לשמוע אל בלעם כו' וגם בעת רוגז בדין לא יוכל לקטרג בעצמו כמו שאמר ליהושע וכי דלטור אני כו' (סנהדרין מג, ב)[42] וכה"ג) וז"ש להתיצב על הוי"ה להיות לשם הוי"ה למנגד להיותו כולו רחמים וחסדים ולא יחפוץ כלל בתביעת דין וקטרוג להיותו למעלה מבחי' שם אדנ"י כו' ומ"ש וישב ה' מלך לעולם זהו ע"י צמצום בהתלבשות בשם אדני כו' וזהו שאמר הכצעקתה הבאה אלי אלי ממש להיות לבחי' מנגד אלי כמו פי' להתיצב על ה' הנ"ל וד"ל:

(ה) **אך** הנה עדיין יש להבין במ"ש הבאה אלי למנגד דמשמע למנגד גמור מכל צד כו' דהלא ידוע דגם שם הוי"ה זה אינו כולו רחמים וחסדים אלא כלול מחו"ג דוקא שהוא בחי' ת"ת דז"א כנ"ל שהיא מדה"ר שאינה אלא לאחר מדה"ד שמחייב לדין עכ"ז ידון במדה"ר לפנים משוה"ד וא"כ עכ"פ שומע למדה"ד כי במדת הת"ת יש חסד ודין רק שמכריע לחסד מצד כח הרחמים כידוע וא"כ לפ"ז למה אמ' להתיצב על הוי"ה למנגד גמור מפני ששם הוי"ה כולו רחמים וחסדים היפוך הדין ממש הרי היה נוטה לדין לולי הרחמים לעשות לפנים משוה"ד והרי ידוע דכל מנגד אינו אלא כאשר הוא מנגד מן הקצה לקצה בכל חלקיו אבל אם יש בו ג"כ התכללות מהפוכו גם במקצת אינו נק' מנגד כ"כ כי יוכלו להתכלל ולהתחבר יחד באיזה אופן פרטי שימצא בו מהתכללות שניהם כו' וכן ג"כ מאחר שבחי' הת"ת כלול גם מכח הדין אין כח מדה"ד נק' מנגד לגמרי לשם הוי"ה דבחי' ת"ת כי יוכלו להכלל יחד באיזה אופן פרטי שהיא ההכרעה באיזה מיצוע שכלול מחו"ג כו' שזהו הנק' בחי' משפט שע"ז אמר מלך במשפט כו' בממוצע דוקא כידוע וד"ל אמנם הנה שרש הענין הוא דהגם שזה אמת ששם הוי"ה כלול מחו"ג שהו' בחי' ת"ת ואינו כולו חסד ורחמים כו' מ"מ מצד שרשו למעלה

שמגיע עד אור הכתר דוקא שנק' עתיקא שכולו רחמים פשוטים בלי נטיה כלל לדין (וכמ"ש דלית שמאלא בהאי עתיקא[2] כו' כמשי"ת) וכמ"ש בזהר ע"פ (שמות יז, ז) היש הוי"ה בקרבנו[3] אם אין שהוא אין דכתר כמ"ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא' כידוע והענין הוא לפי שבחי' ת"ת הוא בבחי' קו האמצעי[5] שנק' בריח התיכון' שמבריח מן קצה התחתון לקצה העליון שהוא בחי' פנימית הכתר שלמעלה מהתחלקות לב' קוין דימין ושמאל שהן חו"ג בכלל ע"כ הוא שם בבחי' רחמים וחסדים פשוטים שאין שם נטיה לדין כלל (לפי שבחי' ת"ת כלול מדבר והפכו חו"ג' שזה בא בהכרח מלמעלה מהתחלקות דחו"ג לגמרי ע"כ נכללין שניהם כאחד וכענין עושה שלום במרומיו כו' (איוב כה, ב)[6] מצד האור העליון משניהם כו' והוא שם מ"ה מלגיוי כו' ששרשו בפנימית הכתר דוקא שבו אא"ס עצמו שמושלל מכל הי"ס ולאו מכל אינון מדות כלל[10] וזהו מי כמוך באלם הוי"ה דוקא (כמ"ש בפ' נחיי באריכות) וא"כ לפי זה גם שם הוי"ה שבבחי' ת"ת שכלול מחו"ג כמו שהוא בשרשו בכתר עצמו הרי הוא ג"כ כולו רחמים וחסדים פשוטים כמו אור הכתר עצמו ממש ולז"א להתיצב על הוי"ה בבחי' מנגד מכל צד לפי שאין בשם הוי"ה זה שום נטיה לדין כלל וזהו ג"כ מ"ש הכצעקתה הבאה אלי למנגד גמור מכל צד מן הקצה לקצה מטעם זה עצמו משום דאלי זה היינו אלי ממש שהוא בחי' שם הוי"ה שבפנימית הכתר ששם גלוי אא"ס עצמו כמ"ש בר"מ אא"ס מלגיו[12] כ"ע מלבר כו' וכמו שאמר (שמות יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי אלי ממש לעצמות אא"ס שבכתר כנ"ל והוא לפי שבחי' הרחמים שבת"ת שנק' כנפי נשרים[13] כידוע עולה למעלה ברחמים הגדולים הפשוטים שבעצמות אא"ס ממש שכולו רחמים פשוטים וד"ל):

(ו) **אך** הנה עדיין יש להבין בזה ב' דברים הא' איך יש ביכולת כח הדין שבשם אלקים שעולה מלמטה למע' שהוא מדרגה האחרונה ביותר בבחי' הצמצום והסתר אא"ס שבאצי' להיות עולה למעלה כ"כ להתיצב על הוי"ה למנגד והוי"ה זה שרשו בעתיקא עצמו שכולו רחמים פשוטים דוקא וגם מטעם זה יפלא במ"ש הכצעקתה הבאה אלי למנגד כו' והב' מ"ש בתחלה ארדה נא ואראה כו' ירידה זאת היתה בשם הוי"ה שהזכיר תחלה באמרו ויאמר הוי"ה זעקת כו' והוא שאמר ארדה נא כו' כנ"ל וזהו פלא גדול איך שייך ירידה כזאת משם הוי"ה שכולו רחמים פשוטים שאין בו נטיה לדין כלל שלמעלה מבחי' הגבו' דשם אדני דמשמע שירד למטה לראות הכצעקתה כו' היינו לראות ולפקח בעין השכל אם עשו רק כצעקת מדה"ד עליהם אם לא עשו כו' ומאחר שכולו רחמים וחסד ואין בו נטיה לקו השמאל כח הדין כלל וכלל כנ"ל א"כ איך יוכל להטות עצמו לראות ולפקח בכח הדין באופן שיחייב אותם אם עשו רע ואיך יפול ספק אצלו פן עשו רע אשר מחמת זה ירצה לירד ולראות הדבר על אמתתו להוציא לאור את הספק שלו מאחר שכולו רחמים פשוטים ועצמיים ודאי לא ידין לכף חוב ודין כלל (כענין לא הביט און ביעקב (במדבר כג, כא) וכה"ג) ולא יפול ספק כלל פן עשו כצעקתה כו' ונמצא שיש כאן ג' תמיהות הא' איך שם הוי"ה דרחמים ירד והשפיל להטות א"ע ולהביא את נטיית דעתו להיות בבחי' דין ומשפט דשם אדני אחר שאין בו נטיה ודין כלל והב' מאחר שכולו רחמים איך יהיה לו אופן ההטייה לראות בכח הדין שעשו רע והג' בגוף ענין הספק שלו פן עשו רע שמחמת זה אמר ארדה נא ואראה להוציא את הספק בירידתו למטה לראות אמתת הדבר כו' מאחר שאין בו נטיה כלל לדין לא היה לו לספק בדבר זה כלל ולא היה צריך לירד כלל (ועיקר הקושיא העולה על הכל הוא מה שהקשה בזהר וכי לא גליי[1] קמי קב"ה כו' ומי איכא ספיק' קמי' כו'):

(ז) **אך** הנה כ"ז יובן עפ"י הקדמה אחת בענין המאמר באד"ר על מ"ש פקח עינך חסר[15] יו"ד השני' שמשמעו עינך עין אחת והל"ל עיניך כמו עיניך פקוחות (ירמי' לב, יט) עיניו משוטטות[16] (דה"ב טז, ט) עיניו כיונים (ש"ה ה, יב) וכה"ג שכל הבטה והסתכלות בפקיחת העינים הוא בב' עינים כו' וכאן אמר עינך כו' משום שהוא מדב' בבחי' עינא פקיחא דלא נאים[17] כו' שהוא עין אחת לבד כמו עין ה' אל יראיו כו' (תהלים לג, יח) וכן עין בעין נראה כו' (במדבר יד, יד) וכה"ג שהוא בבחי' ע"י וא"א ששם אמר דתרין עיינין אתהדרו לחד[18] כו' אבל בבחי' ז"א דאצי' נא' עיני ה' המה משוטטים (זכרי' ד, י)[19] או עיניך פקוחות וכה"ג רבים לפי שהעינים הן בהתחלקות דימין ושמאל שהן חו"ג כמ"ש בזהר כאן ארדה[20] נא ואראה כו' אשכחן ראיה לטב כו' וראיה לביש לאשגחא בדינא כו' אבל בבחי' עין אחת דנק' עינא פקיחא כו' (שנחשב מז' תיקונים[21] דגלגלתא דא"א כו') אין בו התחלקות עדיין לחו"ג וכולו טוב כמ"ש אך טוב לישראל כו' (תהלים עג, א) וכמו שמשה נק' טוב עין כו' (משלי כב, ט)[22] ע"כ אמר דתרין עיינין אתהדרו לחד דגם כח השמאל נכלל בימין דחסד וטוב כמו שאמ' דלית שמאלא בהאי ע"י כו' כמשי"ת):

(ח) **ולהבין** זה בכלל הנה מצינו כמו דוגמא זו גם למטה בהפרש שבין נשמות הצדיקים הגדולים לנשמות הרשעים כמו שאמרו במשנה (אבות פ"ה, יט) בסימנים שבין תלמידיו של א"א ע"ה לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של א"א עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה כו' ותלמידיו של בלעם הרשע עין רעה ורוח גבוהה כו' הרי הזכיר בב' הפכים הללו לשון עין אח' עין טובה ועין רעה כו'. ויש להבין למה לא אמר עינים טובים דודאי כל מי שהוא טוב עין מביט ומסתכל בב' עיניו לטוב ולא בעין אחת כו' ולהיפוך מי שעינו רעה מביט בב' עיניו לרעה כו'. והנה ארז"ל (נדרים לח, א) טוב עין הוא יבורך[23] זה משה שהיה טוב עין (וכמ"ש בו ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב, י) בטי"ת רבתי[24] שהוא מבחי' עה"ח[25] שכולו טוב ע"כ נק' טוב עין שאין שם נטיה לדין כלל) ובודאי לנגד משה היה שרש בלעם שהוא עין רעה ג"כ בעין אחת דהיינו עין שכולה רע ודין וקללה ולא טוב כלל (וכידוע דשרש בלעם היה בחי' עורף ואחוריים דפנימי' דעת דא"א[26] כו' וכמ"ש (במדבר כד, טז) ויודע דעת עליון כו' ומשה היה מפנימית דעת דא"א[27] שכולל חו"ג ע"כ נק' טוב עין בעין אחת שהשמאל נכלל

בימין ובבלעם היה להיפוך שהימין דטוב נכלל בשמאל דדין כו׳) וז״ש ע״ע נאם הגבר שתם העין[28] וכמארז״ל (נדה לא, א) על ד״ז נסמית עינו של בלעם הרשע כו׳) (והוא מ״ש ומספר רובע ישראל כו׳ כמ״ש בגמ׳[29]) והגם שבלעם בירך את ישראל אמנם ברכתו היתה בע״כ רק ע״פ גזרת ה׳ ולא בירך בעין טובה כי אין לו עין טובה כלל רק עין רעה כנ״ל וא״כ אינו מובן איך היה ביכולתו לברך את ישראל גם בע״כ ונתקיימה אחת מברכותיו אחר שאינו מגדר הברכה והטוב רק חלקו ומדרגתו ברע וקללה (כמו שאמרו בשם הרב ר׳ מיכל מזלאטשוב[30] ז״ל בפי׳ את אשר תברך מבורך[31] מכבר ולא אמר יבורך שא״א שיומשך ע״י בלעם ברכה וטוב אך את אשר תאור בקללה יואר[31] על ידך דוקא כי זהו חלקו וגורלו כו׳ ולפ״ז אפשר ליישב קצת מה שבירך בלעם לישראל ונתקיים לפי שכבר היתה הברכה לישראל מה׳ עצמו וכמ״ש אשר תברך מבורך מעצמו מכבר רק שצריך שיוציא גם מפיו הברכה שגם מלאך רע יענה אמן בע״כ[32] כו׳ וד״ל):

(ט) **והנה** להבין כ״ז יש להקדים תחלה ענין אחד במ״ש בע״ח בענין הדעת שהוא כלול מחו״ב[33] בסדר דג׳ חללים דגלגלתא[34] חב״ד הרי מוח הדעת כלול משני המוחין דחו״ב וגם הדעת כולל לחו״ג[35] שהן המדות שכלולי׳ בו כאחד (וזהו שהדעת לגבי המוחין דחו״ב הוא כנקודה דסגול התחתון נקודה אחת תחת ב׳ הנקודות ולגבי המדו׳ דחו״ג היא נקודה האחת שע״ג ב׳ הנקודות[36] וזהו ישראל לסגלתו (תהלים קלה, ד)[37] כמו סגו״ל העליון כו׳) ולכאורה אין זה מובן כלל דודאי אין ערך למהות המדות חו״ג עם מהות השכל שנק׳ מוחין דחו״ב ואם הדעת כלול מחו״ב איך ישפיל א״ע להיות כולל חו״ג דמדות (ומה שנמשך מן הדעת במדות נק׳ דעת דבין כתפין[38]) אך הענין הוא דבחי׳ חו״ג הללו שכולל הדעת הן ג״כ בחי׳ מוחין ולא מדות והן נטיות דחו״ב לימין ושמאל ע״י דעת נוטה (כמשי״ת) ובכללם נק׳ ד׳ מוחין חו״ב וחו״ג שמתחלק ע״י הדעת מב׳ מוחין דחו״ב לחו״ג עד שהן ד׳ מוחין וכשכלולים חו״ג הללו בדעת הן רק ג׳ מוחין חב״ד כידוע בענין ד׳ פרשיות דתפלין שהן ד׳ מוחין[39] דוקא והיינו קדש והיה כי יביאך הן חו״ב ושמע והיה אם שמוע הן חו״ג כו׳ ומה שנחלקין לד׳ מוחין הוא ע״י הדעת דוקא לפי שכלול מחו״ב וכולל לחו״ג כנ״ל ע״כ הוא דוקא המחלק להיות ד׳ מוחין חו״ב וחו״ג להיותו בחי׳ ממוצע שכלול מחו״ב וכולל לחו״ג כו׳ וד״ל:

(י) **וביאור** כל זה הנה מהו ענין שהדעת הוא כלול מחו״ב שלמעלה ממנו וע״כ הוא המחלק לחו״ג כו׳. דהנה לכאורה ענין הדעת הוא שנק׳ דעת נוטה דהיינו שהוא כח המטה את השכל לחסד וזכות או שמטה את השכל להיפוכו לדון ממנו לחוב ודין כו׳ דא״כ בלעדי כח הדעת אין בחי׳ חילוק המדות דחו״ג בשכל ומוחין דחו״ב כלל דהיינו שחו״ב אינו רק גוף עצם המושכל שהוא הסברא והטעם שבלתי נודע ממנו עדיין שום הטייה לדון ממנו לא לזכות ולא לחוב רק השכלה שכלית כמו שהיא נובעת ממקורה מאין ליש שזהו בחכמה שנק׳ אין שמאין תמצא[40] מההעלם דכח המשכיל ההיולי כידוע ובאה מנקודת החכמה לגלוי במהות השכלה וסברא בטוב טעם והשגה לאורך ורוחב שנק׳ פנים מסבירות שזהו בחי׳ בינה[41] כידוע אבל כל זה עדיין בלי נטייה לדון משכל וסברא זו איזה מדה בשכל עצמו אם לזכות או לחוב או שעדיין יכולין לומר בה דבר והיפוכו כא׳ לזכות ולחוב מאחר שאינו רק שכל פשוט (כמו בפלפול וסברות וטעמי׳ שבגמ׳ לא נודע כלל עדיין מה יהיה הפסק הלכה לאיסור או להיתר וכה״ג) אבל האמת אינו כן שבודאי יש חלוקי המדות דחו״ג בחו״ב עצמן כמו שאנו רואים בכל מושכל שמיד יטה כלפי חסד או כלפי דין כמו ב״ש אוסרין וב״ה מתירין[42] אלו מטמאין ואלו מטהרין[43] כו׳ לפי שזה כח שכלו והשגתו מטה כלפי חסד ע״כ דעתו ממילא נוטה להתיר ולטהר וזה שכלו והשגתו מטה כלפי דין ע״כ אוסר או מטמא וא״כ כבר היה התחלקות דחו״ג בשכל והשגה דבינה עצמה שהרי זה אומר טעם וסברא לדבריו בפנים מסבירות וזה אומר טעם וסברא להיפוך וגם בשכל וסברא אחת זה לומד ממנה לחסד וזה לומד ממנה לדין כמו מ״ט דר׳ פלוני (אמר קרא כו׳ וממקרא זה עצמו אומר השני טעם להיפוך כו׳) וגם בחכמ׳ עצמה בבחי׳ נקודת ההשכלה יש בה מדות דחו״ג בעצם כו׳ (כמו שהקשו לרב וכי מה בין זה כו׳ ושתק (ביצה ו, א)[44] לפי שנעלם ממנו הטעם שבבינה ועכ״ז אינו חוזר מדבריו כו׳) וזהו שנק׳ ו״ק דאבא[45] וז״ת דבינה[46] (והן מט״פ טמא ומ״ט פנים טהור[47] שבבחי׳ ז״ת דבינה שהן מ״ט שערי בינה[48] כידוע) ולפ״ז מהו ענין הדעת שהוא המחלק לחו״ב להטות השכל כלפי חסד או כלפי דין כנ״ל אחר שכבר נחלקו שם שיש שכל המטה כלפי זכות ויש שכל המטה כלפי חוב או בשכל אחד יחולק לב׳ דעות לחו״ג כנ״ל וד״ל:

(יא) **אך** הנה שרש הענין הוא דהגם שבודאי כבר יש מציאות התחלקות השכל והשגה להטות לחסד או לדין כנ״ל עכ״ז הרי אין כאן הכרעה כלל אם יופסק לחסד וזכות או לחוב ודין וכן באו״ה וטומאה וטהרה אם הלכה כדברי האוסר או המתיר ואם ההלכה לטמא או לטהר וכן לחיוב וזכאי וכשר ופסול כו׳ הנה לזה הוא ענין כח הדעת שהוא הנק׳ מכריע שמכריע בין ב׳ הדעות הללו ההפכיים דחסד ודין אם כדברי המתיר ומטהר או כדברי האוסר או מטמא כו׳ וזהו הנק׳ דעת נוטה ואין הכוונה שממנו עיקר ההטייה לחלק השכל לחו״ג אלא לאחר שכבר נחלק השכל והטעם לב׳ קצוות שקולים לחו״ג בא כח הדעת ומכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כידוע שמפני טעם זה אין ב״ד שקולי[49] בשנים אלא בג׳ דוקא לפי שהשלישי הוא המכריע ביניהן כו׳ וכמו עד״מ קו המשקולת שמכריע לפעמים לכף הימין ולפעמים לכף השמאל כו׳ וזהו ענין הדעת הנ״ל שכולל לחו״ג וכלול מחו״ב כנ״ל וד״ל:

(יב) **אך** הנה עדיין יש להבין דאם הטיית השכל כבר הוא נוטה לב׳ קצוות חסד ודין ואין הדעת רק מכריע לחסד או לדין כנ״ל א״כ יפלא מאין יש כח בבחי׳ הדעת הזה להכריע לא׳ מן הקצוות דוקא שאין כח זה בחו״ב עצמם שהן עיקר ומקור להתחלקות המדות שבשכל לחו״ג כנ״ל שהרי

במושכל עצמו מראה פנים וטעם לחסד וכן מראה פנים לדין בלי הכרע כלל ואיך יש כח בדעת להיות דעת נוטה לחסד יותר מלדין או לדין יותר מחסד כו' הרי הדעת הוא למטה מחו"ב כידוע וד"ל:

(יג) **ועוד** יש להבין דאם הדעת נק' מכריע הרי אין הכרעתו אלא לקו אחד או לימין או לשמאל וא"כ כאשר הדעת מטה כלפי חסד אינו נוטה כלל לדין וכן להיפוך ולפ"ז אין התחלקות ע"י הדעת לד' מוחין שהן חו"ב וחו"ג אלא ג' מוחין שהן חו"ב וההכרעה לחסד או לדין ולמה אמר בענין ד' פרשיות שהדעת מחלק לד' מוחין חו"ב וחו"ג כנ"ל וד"ל. אמנם לתרץ ב' קושיות הללו כאחד יש להקדים תחלה בשרש בחי' מוח הדעת אע"פ שהוא למטה מחו"ב אבל יש בו כח ההטייה להטות גם המוחין דחו"ב עצמן מן הקצה לקצה מדבר להיפוכו דהיינו גם לאחר שנחלק במוחין דחו"ב לב' קצוות דחו"ג רחוקים זה מזה בתכלית באופן שלא יכריע זה לזה כלל (כמו ב"ש אוסרין וב"ה מתירין כו') הנה ע"י הדעת דוקא שנק' דעת נוטה הוא שנהפך מימין לשמאל מחסד לדין וכן מדין לחסד והכל בשכל וסברא אחת דהיינו אותו השכל והטעם שזה אוסר או מטמא הרי הוא עצמו נהפך להיות שכל וטעם להפוכו להתי' או לטהר וכמו"כ להפוך מן השכל וטעם שזה מתיר או מטהר הוא עצמו נהפך להיות שכל וטעם לאסור או לטמא כו' וד"ל. (ודוגמא לדבר זה מצינו בר"מ שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו (עירובין יג, ב)[1] שהיה אומר על טהור טמא ומראה לו פנים של טעם ושכל לזה ואותו פנים וטעם עצמו הוא שגוזר אומר להיפוך על טמא טהור כו' שנמצא בחי' מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור שהיו בהתחלקות זה מזה דוקא בב' קצוות רחוקים בתכלית עד שאין פנים שמטמא מכריע לפנים שמטהר כו' וכל א' עומד במעמדו ותקפו בלי נטיה כלל להיפוכו כמו ב' כפות מאזנים שעומדים שקולים בשוה בלי הכרע כלל כי ב' הדעות שוים שזה יש לו פנים בפ"ע וזה יש לו פנים בפ"ע אך ר"מ היה יכול להפוך מפנים של טמא לטהור ומטהור לטמא ה"ז כמו ע"י קו המשקולת שעושה הכרעת הכף ימין לשמאל וכן להיפוך הכרעת השמאל לימין להפוך מדבר להיפוכו מן הקצה לקצה ממש וד"ל:

(יד) **ויובן** זה בזה במה שמצינו גבי דור המבול דכתיב (בראשית ו, ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום כו' ויאמר אמחה[2] כו' וכשהקריב נח קרבנו וירח ה' את ריח הניחוח כו'[3] ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה כו' כי יצר לב האדם רע מנעריו (שם ח, כא) הרי שכל וטעם זה עצמו שהיה דן לדין וחוב משום כי רבה רעת האדם וכל יצר כו' היא עצמה שנתהפכה להיות טענה וסברא זו עצמה לזכות והצלה והוא מ"ש כי יצר לב האדם כו' (כמבואר בפ' בראשית)[4] ומזה אנו רואים שגם בשכל וטעם אחד ממש יכולים ללמוד ממנו דבר והפכו מן הקצה לקצה (וכמו ר"מ שהיה מראה פנים על טמא טהור ועל טהור טמא מראה לו מאותו שכל עצמו כנ"ל) כי כל הטיית השכל מחוב לזכות ומזכות לחוב הכל תלוי בבחי' הדעת שנק' דעת נוטה המטה ומכריע לשכל כלפי חסד או כלפי דין דהיינו שביכולת הדעת להפוך את השכל ולהטותו מן הקצה לקצה כמו מקצה האחרון של דין וחוב לקצה האחרון של זכות והצלה והכל בשכל וסברא אחת (אעפ"י שהיה שכל וסברא זו תחלה בהתחלקו' לב' קצוות רחוקים בתכלית שמפני שכל וסבר' זו זה מטמא או מחייב בתכלי' וזה מטהר או מזכה בתכלי') (וכמו שאנו רואים שיוכל להיות היפוך שכל וטעם א' מקצה לקצה ע"י השחד שיעור עיני חכמים שהגם שמתחלה היה השכל נוטה לזכות לזה וחוב לזה יתהפך שכל וטעם זה עצמו ע"י השחד לחייב לשכנגדו אע"פ שהוא זכאי ע"פ אותו השכל וטעם כי זה השכל עצמו שהיה חוב לזה וזכות לזה הוא עצמו מתהפך ע"י הדעת להיות להיפוך זכות לחייב וחוב לזכאי וכן להפך כשיתן השני שחד יהפוך החוב לשכנגדו ויתהפך עוד בהפוך פסק הראשון וזהו כמו שאחר הכרעת כף ימין יהפוך להכריע כף שמאל וכן חוזר כמה פעמים ע"י קו המשקולת שהוא בחי' הדעת שנק' מכריע שיכול להכריע מימין לשמאל ומשמאל לימין וכמו הדיין המכריע בין ב' דיינים שזה מחייב וזה מזכה שהשלישי שנק' מכריע לא שיכריע רק לצד אחד לבד אלא שיש ביכולתו לעשות מחוב זכות ומזכות חוב דהיינו שיכול להפוך טעם וסברת המזכ' להיות הוא עצמו טעם לחוב וכן להיפוך שיוכל להפוך שכל וטעם המחייב להיו' הוא עצמו טעם לזכות וע"כ אמרו דהלכה כדברי המכריע[5] דוקא דמאחר שב' הקצוו' דב' דעות ההפכיים ומנגדים שקולים אצלו להפוך מזה לזה או מזה לזה ע"כ ממילא מובן שהכרעתו אמת אם לימין או לשמאל או באופן הממוצע משני הדעות יחד בקו המשקולת שמכריע לימין או לשמאל כנ"ל וד"ל:

(טו) **אך** עדיין לא יתורצו ב' הקושיות הנ"ל מאין יש כח זה בדעת דוקא לעשות משכל אחד היפוך מקצה לקצ' כנ"ל שאין זה הכח בחו"ב עצמן כו' ועוד דלפ"ז ג"כ אין כאן רק הכרעה להפוך השכל לחסד או לדין שזהו מה שיש בכח הדעת להטות לחו"ג שנק' כולל חו"ג וא"כ אין כאן רק ג' מוחין ולא ד' כנ"ל וד"ל:

(טז) **אך** הנה שרש הדברים הוא דמאחר שאנו רואים שיש בכח הדעת להפוך השכל שכבר נטה לזכות להיות נוטה לחוב ומחוב לזכות הרי גם ב' הפכים הללו מזכות לחוב ומחוב לזכות שניהם שוין בכח הדעת (שנק' שקול הדעת כידוע) א"כ מוכרח לומר שיש בכח הדעת בשרשו להמשיך ולהטות מעיקר כח השכל במקורו שיטה כלפי חסד או כלפי דין לשניהם בשוה בשקול אחד ממש דהיינו שגם כח השכל שמשכיל לחסד מכח זה עצמו ישכיל לדין הפוכו עד שאין הכרע בכח השכל יותר לחסד מדין או לדין מחסד כמו כאשר כבר ב' השכלים באו בגלוי בב' סברו' הפוכים שאין בהם הכרע מזה לזה כלל כנ"ל וכמו עד"מ בב' כפות המאזנים שאין הפרש בין כשעומדים שקולים במשא הניתן בשניהם במשקל שוה או שהן ריקנין שהן עומדין בשוה מצד קו המשקולת המחזיק לשניהם במשקל אחד בשוה שכמו כן בענין ההכרעה

שמכריע קו המשקולת לכף הימין או לכף השמאל לשניהם בשוה הרי גם בהפוך הכרעה זאת מימין לשמאל ומשמאל לימין ג"כ בא בב' קוין שקולים כי הרי כמו שיכול הוא להכריע מימין לשמאל כך ממש הוא יכול להכריע משמאל לימין א"כ אין הכרעה גם בזה אם להכריע מימין לשמאל או משמאל לימין ונמצא שזה ממש כמו שהיו ב' הכפות עומדות בשקול אחד במילואם או ברקניות מצד קו המשקולת כנ"ל וד"ל:

(יז) **ויובן** ד"ז במה שאנו רואים באמת בכל דבר מה הבא למשפט עין השכל יש לדון בו דבר והיפוכו מן הקצה לקצה ממש דהיינו כפי שירצה האדם לעיין ולפקח בכח עין שכלו אם ירצה לדון ולשפוט איזה איש לכף חוב ודין יהיה בעיניו חייב בתכלית החיוב עד שכל צדקותיו כרשעות יחשבו עד שידון אותו לרשע גמור כי כל זכות שימצא לו יהפוך הכל לחוב כו' (כמו על שונאו שממילא ימציא בכח שכלו הכל לדין וחוב כידוע שמפני זה השונא פסול לדון' כו') ואם ירצה האדם לדון את האיש ומעשיו לכ"ז (כמו על בנו או אוהבו נאמנו) ימצא עליו כל טענות של זכות עד שכל הרע שלו לטוב יחשב עד שידון אותו לזכאי וצדיק בתכלית הזכות להחשב בעיניו כצדיק גמור הרי יש בהטיית כח השכל במקורו לדון את הצדיק כרשע ורשע לצדיק דהיינו להרשיע את הצדיק בטעמים של דין וחוב והפוכו להצדיק גם את הרשע בטענות של זכות וחסד שהן ב' קצוות רחוקים בתכלית זה מזה וד"ל. וכמ"ש[9] במ"א בענין תורה של חסד ותורה של דין[10] שיש מקור לחכמה להשפיע רק לחסד כמו לטהר ולהתיר ולהכשיר כו' דהיינו גם לטהר את הטמא ולהתיר את האסור וזהו מתורה של חסד ולהיפוך תורה של דין להשפיע חכמ' וטעם רק לדין גם לאסור את המותר ולטמא את הטהור כו' שהן ב' קצוות רחוקים בתכלית כמו להצדיק את הרשע ולהרשיע את הצדיק כנ"ל[11] (ור"מ שהיה מהפך מטמא לטהור ומטהור לטמא לפי שהיו אצלו ב' הדעות ההפכיים הללו לחסד בתכלית לטהר את הטמא ולדין בתכלית לטמא את הטהור שזה בא ג"כ בבחי' משקל א' כנ"ל בהכרעה מימין לשמאל ומשמאל לימין כו') וכמו שאנו רואים במלמדים זכות או במלמדים חוב שנקרא קטיגור וסניגור שהקטיגור המלמד דין וחוב ילמד הכל לחוב ויסתור כל טענות של זכות להפכם לחוב והסניגור יצדד הכל לזכות ויהפוך כל טענות של דין לזכות עד שזה ירשיע גם את הצדיק וזה יצדיק גם את הרשע כמו למעלה שיש מלאכים טובים שמליצים רק טוב וזכות ומלאכים רעים שנק' מקטרגים רק לחוב ודין כו' וכמו שהיו בסנהדרין עדה שופטת לדין וחוב ועדה מצלת לחסד וזכות שהן כמו ב' קצוות רחוקים ביותר שנמצא מובן עכ"פ מכל זה שיש בכח השכל לדון דבר והפוכו ממש מן הקצה לקצה וד"ל:

(יח) **והנה** כל זה שיש בכח השכל עצמו לנטות לחו"ג בב' קצוות רחוקים כנ"ל זהו בא דוקא מכח הדעת שנק' דעת נוטה שהוא המחלק את כח השכל דחו"ב לב' הטיות דחו"ג שלזה נקראים ב' מוחין דחו"ג דהיינו ב' מיני שכליים הפכיים בתכלית כנ"ל והוא מפני שאנו רואים בכח הדעת שיש ביכולתו להפוך גם השכל שכבר נטה לימין דחסד להפכו לחוב ומחוב לזכות כנ"ל א"כ מוכרח שיש בכח הדעת להיות מחלק גם בשרש כח השכל שישכיל לדבר והפוכו בתכלית וכמשל הנ"ל בהכרעת כפות המאזנים מימין לשמאל ומשמאל לימין בשקול שוה כמו שהן עומדין בשוה בתחלה כו' (וכמשי"ת בסמוך בעז"ה) ובזה יתורצו ב' קושיות הנ"ל דודאי יש כאן ד' מוחין שמתחלקים ע"י הדעת דוקא כי שרש הדעת למעלה מחו"ב ע"כ יש בכחו להמשיך בחו"ב ב' הטיות דחו"ג וגם לעשות ב' הפוכים הפכיים אח"כ כנ"ל ואע"פ שההכרעה אחת היא או לימין או לשמאל דאין כאן רק ג' כמו ג' דעות הדיינים זה אוסר וזה מתיר וזה מכריע כאחד מהן אבל באמת אין הענין כן דודאי יש כאן ב' מיני הכרעות אחד מימין לשמאל שהוא להפוך השכל מקצה האחרון דחסד לדין והב' הכרעה שניה להפוך השכל מדין לחסד ואינם כסותרים זא"ז מאחר שממקור אחד יצאו שהוא מבחי' הדעת שכולל חו"ג ע"כ הוא המחלקן מתחלה ממקור השכל כנ"ל וד"ל:

(יט) **ובזה** יובן ענין הנ"ל במ"ש בע"ח בבחי' הדעת שהוא המחלק לב' מוחין דחו"ג להיותו כלול מחו"ג דהיינו מחו"ג דחו"ב ואין הכוונ' על חו"ג דמדות שבלב שהן באהב' ושנאה או חסד ודין בפ"מ שהרי אמר שמתחלק לב' מוחין דחו"ג ולא לב' מדות (רק שממילא באה ההכרעה הזאת גם במדות דחו"ג והוא בבחי' הת"ת[12] ששרשו בדעת[13] כידוע) וכמו ענין ד' פרשיות דתפילין קדש והיה כי יביאך בחי' חו"ב ונטיית המוחין דחו"ב לימין ושמאל כמו לזכות וחוב תלוי בבחי' הדעת המחלקן לב' מוחין הפכיים וגם בהיפוכו שמהפך אח"כ משכל של חסד להיות שכל של דין ולהפך זהו ג"כ ע"י הדעת המכריע לב' הפכיים שוים כנ"ל כמו שב' דעות ההפכיים בעצם הן שוין זה לנגד זה בב' קצוות רחוקים כמו להצדיק את הרשע ולהרשיע את הצדיק כך בהתהפכות השכל בהכרעת הדעת שהשכל שהצדיק את הרשע ירשיע את הצדיק והשכל שהרשיע את הצדיק לכף חוב יהפך להצדיק גם את הרשע כו' גם זה יבא במשקל דכח הדעת להכריע בב' מיני הכרעות הללו ההפכיים כו' וד"ל. (וכמו שאנו רואים בשמע והיה אם שמוע שהן ב' מוחין דחו"ג כנ"ל הרי אור החסד מאיר בכלי הגבורה שהוא בפ' שמע[14] שהוא שם מ"ב מואהבת עד ובשעריך כידוע ואור הגבורה מאיר בכלי החסד שהוא שם ע"ב דחסד גי' ע"ב[15] בוהיה אם שמוע[16] עד ושמתם את כו' שזהו כמו ב' הפכים הנ"ל מימין לשמאל וגם משמאל לימין שהוא ע"י הדעת דוקא כנ"ל וד"ל):

(כ) **אך** הנה עדיין יש להבין בגוף עיקר ענין הדעת דהיא גופא מה שיש בכח הדעת לחלק לכח השכל דחו"ב לב' נטיו' דחו"ג מאין הוא בא ויות' יפלא על מה שיש עוד בכח הדעת לעשות הפוך השכל מן הקצה לקצה שזהו הפוך ב' נטיות הללו דחו"ג דלכאור' זהו דבר והפוכו שאם הדעת מחלק השכל לב' קצוות רחוקים דחו"ג איך יש בכחו להפוך השכל מחסד לדין ומדין לחסד כו' להפוך מב' קצוות רחוקים הללו וגם בגוף ענין ההכרעה מה שלפעמים יטה להכריע

לימין לחסד לכ"ז[1] ולפעמים יטה להכריע לשמאל לכף חוב ודין כו' מאיזה סבה יבא זה השנוי ומי הוא המעורר לזה באופן ב' נטיות הכרעות הללו ואם כולו לקצה אחד או במצוע במקצת לזה ומקצת לזה שזהו עיקר ההכרעה (שהוא ההתכללות דחו"ג יחד דוקא) והנה במ"ש בע"ח משום דהדעת כלול מחו"ג ע"כ כולל חו"ג (שהכוונה הוא שכולל חו"ג דחו"ב כידוע שהחכ' היא בבחי' חסדי' ובינה בבחי' גבורות[2] כמ"ש (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה ומתכללים יחד מחסדים דאבא נעשו גבורות דאימא ומגבורות דאימא[3] נעשים חסדים דאבא ע"כ יבא בנטית הכרעות הללו מחסד לדין ומדין לחסד כו' וכמו שנראה בהתפעלות שכל אחד במוח שיורכב מדבר והפכו שהן אוי"ר שבשכל והן מתחלפות אהבה דבחי' רצוא שהיא החדוה מטוב ההשגה האלקית דבינה ויראה או מרירות מבחי' שוב מחכמה כו' וכמו שכל שמטה כלפי חסד שנהפך לדין ושכל של דין שנהפך לחסד כנ"ל וזהו מצד הדעת שכולל חו"ג דאו"א כו' וכמ"ש בזהר על יביע אמר (תהלים יט, ג)[4] אש מים חו"ג דחו"ב שכלולים ברוח שהוא הדעת כו') הנה זה עצמו יש להבין דא"כ למה יש בכח הדעת לעורר נטיית השכל דחו"ב ולהפוך מזה לזה כנ"ל:

(כא) **אך** הנה שרש הענין הוא כידוע שיש ב' מדרגות בדעת אחת נק' דעת עליון והב' נק' דעת תחתון והוא דעת המתפשט במדו' שבשכל ומשם למדו' שבלב (כמש"ת) וכידוע שזהו ענין אל דעות הוי"ה[5] (ש"א ב, ג) ב' דעות ד"ע ודי"ת (וכמארז"ל (ברכות לג, א) גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות י"ה[6] כו' שיתפרש בב' מיני דעת הללו ד"ת שלמטה מחו"ב שהן י"ה[7] והב' ד"ע שבין י"ה דחו"ב דא"א כו'[8] והנה בחי' ד"ת שהוא המטה את השכל לחו"ג ומהפך מזה לזה כנ"ל זה הכח שיש לו בזה הוא רק מצד ששרשו בבחי' ד"ע דא"א שלמעל' הרבה מחו"ב דאצי' וכידוע דג' חללים שבגלגלתא הן ג' מוחין דחב"ד כו' הרי מוח הדעת הזה ממוצע מב' מוחין דחו"ב וכלול מבחי' חו"ג שלהם ע"כ יש בכחו לחלק המוחין דחו"ב לד' מוחין והן כללים דל"ב חדרים שבמוחי שמהם מתחלקי' לל"ב חדרים שנק' ל"ב שבילין דמתפתחין במוחאי[9] כו' וכמ"ש (משלי כד, ד) ובדעת חדרים ימלאו[10] ע"י הדעת דוקא ימלאון ל"ב חדרים ממוחין דחו"ב והן ע"י התחלקות תחלה לחו"ג ע"י הדעת כנ"ל (כמו שמע והיה א"ש כנ"ל) שבכל אחד יש ח' אותיות דהוי"ה אדני[12] שהן חו"ג כי ד"פ ח' הוא ל"ב וזהו[13] שרש ענין הל"ב כמ"ש בע"ח[14] והוא התחלקות המדות שבלב כו') וכ"ז הוא בבחי' ד"ת הנ"ל אבל בחי' ד"ע הוא למעלה הרבה מזה דהיינו שהוא למעלה מן המוחין דחב"ד שבראש כידוע דבחי' חו"ב דא"א הוא בבחי' ההעלם ומקור דחו"ב דאצי' ונק' ח"ס דא"א כו' שהוא מקור השכל[15] להשכיל כל שכל וחכמה מאין ליש וכמ"ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא[16] מאין והעלם דחכמה דא"א שנק' ח"ס וכן בחי' בינה דא"א כו' (וכמו ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו כו' (ישעי' כט, יד) והוא הנק' שכל הנעלם מכ"ר[17] כו' והוא הנק' טעם הכמוס לרצה"ע שהוא בחי' הכתר בכללות כידוע[18] ובחי' הדעת דא"א נק' ד"ע ופי' עליון הוא בחי' הכתר בכלל כידוע בפי' אל עליון[19] (והוא מ"ש בע"ח דד"ע מזווג חכמה לבינה כו') ומבחי' ד"ע זה דא"א שכלול מחו"ב דא"א הוא עיקר המקור שממנו נמשך שרש להטיית המוחין דחו"ב דאצי' ע"י בחי' ד"ת הנ"ל כי ד"ת זה שרשו בד"ע זה והיו לאחדים ממש וכמ"ש כי אל דעות הוי"ה ד"ע וד"ת כו' וד"ל. ולהבין ביאור ענין בחי' ד"ע הנ"ל הנה ידוע בשרש ענין הכתר שהוא בחי' הרצון[20] שבעצם הרצון כמו שהוא אין טעם לרצון[21] כלל וכלל ונק' רצון פשוט (וכענין שא' שתוק כך עלה במחשבה לפני (מנחות כט, ב)[22] כלומר כך עלה ברצוני למעלה מן הטעם שאין טעם לדבר כלל אפי' טעם כמוס לרצון כו') וכאשר הרצון בא בהתחלקות דהיינו בבחי' מדות שברצון כמו רצון של חסד או רצון של דין שנק' חו"ג שברצון ה"ז למעלה מן השכל וטעם הגלוי (ונק' טורי חשוכא מדות שבכתר שלמעלה מטורי נהוראי[23] מדות שבחו"ב כו' או ימי קדם (מיכה ז, כ)[24] שלמעלה מימי עולם[25] וכה"ג) ואמנם אע"פ שמדות הללו דחו"ג שברצון שנק' כתר הן למעלה משכל וטעם גלוי מ"מ יש להן בחי' שכל וטעם להיות בא מזה בהתחלקות ב' נטיות כאלה מן ההיפוך להפוך והוא ענין הטיית הרצון שנק' כתר ע"י המוחין שבו שהן חו"ב שבכתר והיינו בחי' החכמה שברצון שנק' טעם כמוס לרצון שמטה את הרצון להיות בא במדות לחסד או לדין עד שנק' רצון של חסד או רצון של דין כו'. ואמנם אע"פ שחו"ב שברצון נק' מקור לחו"ג שברצון (כמו חו"ב שבגלוי שהן מקור למדות דחו"ג להטות השכל כלפי חסד או דין כנ"ל) עכ"ז עיקר ומקור להיות נטיית דחכמה לרצון לחו"ג שברצון הוא ע"י בחי' דעת שנק' ד"ע שבכתר שהוא הרצון דהיינו מה שטעם הכמוס לרצון מטה לרצון להיות רצון של זכות וחסד או שיהיה רצון של דין זה בא ע"י בחי' ד"ע זה שהוא הממוצע מחו"ב שבכתר ויש בכחו להטות השכל הכמוס שנק' ח"ס שיטה את הרצון לחסד או לדין וגם להפוך מרצון של חסד לדין ומדין לחסד והוא שיהופך גם הטעם הכמוס שחייב לדין שיהיה טעם רצון לזכות וחסד (וכמו שידוע בענין השחד שיעור עיני חכמי[26] דהיינו שיעור גם במקור השכל שנק' ח"ס שמחמת הרצון שירצה בטובת הנותן שחד יעורר לכח ומקור השכל שיטה הרצון לזכות ויהפוך הרצון של דין לזכות כמו בר"י שאמר אי בעי טעין הכי כו' (כתובות קה, ב) ומי הוא המעורר לכח ומקור השכל להשכיל כל זכות ולהטות הרצון לזכות ולהפוך מדין לזכות הכל הוא ע"י בחי' הדעת שנק' ד"ע כו' שבכחו להטות לכח ומקור השכל לזכות או לחוב ולהפוך מזה לזה כו' וד"ל) והיינו ע"ד הנ"ל בשכל וטעם הגלוי שהן מוחין דחו"ב בגלוי שבחי' ד"ת הנ"ל מטה אותם לב' קצוות דחו"ג להטות כלפי חסד או דין ולהפוך משכל של חסד להיות שכל של דין כו' כך ממש הוא בבחי' ד"ע זה שברצון שלמעלה מן הטעם הגלוי כנ"ל שבחי' ד"ע זה הוא שבכחו להטות גם הטעם הכמוס שהיה לרצון של זכות להיות מתהפך לרצון של חוב או להפוך (והוא לפי ששרש ד"ע זה הוא בבחינת רצון הפשוט עצמו שנקרא כתר שבכתר (כמש"ת):

(כב) **אך** הנה כל זה הוא כאשר הרצון הפשוט הנ"ל הוא בא לכלל הטיי' ממקומו להיות מתלב' במדות שבו שהן חו"ג כרצון של חסד או רצון של דין ע"י בחי' ד"ע זה שמט' המוחין דחו"ב שברצון כנ"ל או להטות מרצון לרצון הפוכו אבל קודם שבא הרצון לכלל הטייה ע"י הד"ע רק הוא בעצם כמו שהוא הרי הוא עדיין בחי' רצון פשוט אחד בלבד (דהיינו כח הרצון שהוא מקור לכל רצון שנק' רעוא דכ"ר[27] כו' ונק' כתר שבכתר בכללות) שהוא למעלה מבחי' התחלקות עדיין לימין ושמאל ברצון ולא בטעם כמוס לרצון שאין טעם לרצון כלל כנ"ל ואז ב' הקצוות שבחו"ג שברצון כלולים כאחד ושקולים ממש בשוה מאחר שהוא למעלה עדיין מהיות רצון של חסד או רצון של דין א"כ מה שיכול להתפשט ממנו להיות רצון של חסד או רצון של דין שניהם שוין ושקולים כאחד ממש כו' וד"ל:

(כג) **ויובן** זה עד"מ לשון המאזנים שבו תלוי הכרעת הכף הימין או הכרעת כף השמאל אך בטרם שיטה להכריע לימין או לשמאל הרי הוא עומד ביושר ובהשוואה אחת בלי נטייה כלל לב' הצדדים כו' ואז ב' הכפות שקולים בשוה כו' וכ"ה ברצון הפשוט הזה כמו שהוא בטרם שיתפשט לקוין דחו"ג שבו ע"י נטיית הדעת כנ"ל. ואמנם כאשר יטה הרצון הפשוט לאחת מן המדות שבו ע"י בחי' ד"ע שבו אז ממילא יהי' הטייה בד"ת להטות השכל הגלוי לא' מן המדות אם לחסד או לדין אבל כשאין הטייה כלל בעצם הרצון הפשוט אז ממילא אין הטייה כלל בב' מדות דחו"ג שבשכל בב' דעות הפכיים שכלולים בד"ת הנ"ל אלא שקולים ועומדים בשוה ממש דהיינו שאין השכל נוטה לא לימין ולא לשמאל כי שרש השכל נמשך מכח העלם השכל שמטה לרצון ואם אין הטייה כלל ברצון מהיכן יהיה הטייה בשכל וטעם הגלוי להטות כלפי חסד או כלפי דין כו' וה"ז כמו שאין כאן התחלקות דעות לחו"ג כלל שאין השכל נוטה לא לחסד ולא לדין כמשל עמידת המאזנים בשקול אחד. ויובן זה כמו שאין הכרע בב' קצוות רחוקים דחו"ג לאחר שנחלקו כמו ב"ד שקול זה מזכה וזה מחייב ואין להכריע ביניהם כלל שכפי שיציע זה טעמו ושכלו יחייב השכל לזכות וחסד וכפי טעם ושכל המחייב יחייב השכל להיות חייב בדין מפני שיש לדון בדבר זה לב' קצוות רחוקים או שיהיה כולו זכאי או שיהיה כולו חייב וא"כ הרי כבר נחלקו לב' קצוות רחוקים באופן שיהיה כ"א מהם או כולו חייב או כולו זכאי ואמנם מאחר שא"א להכריע כלל ביניהן לענין מעשה לפי שכמו שהשכל יחייב לזכות כך יש פנים וטעם לדון לחוב הרי הדבר שקול בלי הכרע כלל ומאחר שאין כאן הכרע כלל לענין מעשה ה"ז דומה ממש כאלו לא היה כאן התחלקות ב' דעות כלל לא לזכות ולא לחוב כי מאחר שא"א לדון למעשה כלל בדבר זה מחמת שהדבר שקול בב' דעות הללו ההפכיים הרי נשאר הדבר כמו שלא היה בא במשפט כלל שלא היה ידוע הפסק איך יהיה כמו כן עתה אף שיש טעמים לזכות ולחובה אחר שהדבר שקול שא"א להכריע ביניהם כלל בהכרח שישאר הדבר כמו שהיה תחלה בלא עיון משפט כלל בלי חילוק דעו' כלל וה"ז ממש כמו משל עמיד' ב' כפות המאזני' בשוה שאין הפרש כלל בזה בין כשעומדים בשוה מצד משקל המשא שניתן בשניהם בשוה ממש שמפני זה הן שקולים או כשאין בהם משא כלל שעומדים שקולי' ממילא מחמת לשון המאזנים שעומד בשוה שזהו כמו שלא הובא הדבר במשפט הטיית השכל לחו"ג כלל כו' וד"ל:

(כד) **וכך** יובן במה שאין הכרע בב' דעות ההפכיים בד"ת שהוא בא מצד שאין הטייה כלל ברצון הפשוט כנ"ל שזהו כעמידת המאזנים בלא משקל כלל שהן שקולים ממש בשוה מצד לשון המאזנים שעומד בשוה וכמו שלא היה התחלקות ב' דעות כלל כשלא בא במשפט כלל וזה הגם שבא במשפט כאשר שאין הכרע כלל אחר שנחלקו הב' דעות לב' קצוות רחוקי' שעומדים שקולים כמו עמיד' המאזנים בשוה מצד המשקל שהוא בשוה בשניהם שמפני זה אין הכרע בלשון המאזנים ועומד בשוה והכל אחד וד"ל ועכ"ז יש הפרש בזה כאשר הלשון שנק' קו המשקול' עומד ביושר מצד עצמו כשב' הכפות בלי משקל כלל ובין כשעמידתן ביושר בא מצד משקל השוה בב' הכפות שבלא משקל כלל אין כאן הכרעה כלל ולעולם יעמדו שקולים בשוה אבל במשא המשקל בשוה יתכן ענין ההכרעה מקו המשקולת כו' וכ"ה ההפרש בין כאשר לא בא הדבר במשפט השכל כלל שהרצון בלי נטיה כלל כנ"ל משא"כ כשבא הדבר במשפט אע"פ שהוא שקול שייך בזה ענין ההכרעה לימין או לשמאל ואמנם באמת גם בלא משקל כלל יש כח ההכרעה לימין או לשמאל רק שהוא בכח ובמשקל שוה באה ההכרעה בגלוי (כמשי"ת) והנה הנמשל מכל זה יובן למשכיל למעלה בבחי' ד"ע ודת הנ"ל במ"ש כי אל דעות הוי"ה כו' שבחי' כ"ע הוא בחי' הרצה"ע הפשוט כמו שאמר ריב"א (ברכות ז, א) יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' וכן אמר (שם) הקב"ה מתפלל מאי מצלי יהי רצון מלפני שיגולו רחמי על מדותי כו' והענין הוא כנ"ל שבעצמות הרצון הפשוט עדיין אין בו נטיה לחו"ג רק ע"י בחי' ד"ע הנ"ל שמטה לרצון לזכות עפ"י שכל הנעלם דבחי' ח"ס שנק' טעם כמוס כנ"ל שממנו יתהווה שכל גלוי ואז ממילא יטה שכל הגלוי עפ"י ד"ת לזכות וחסד לימין יותר מלחוב שהוא בשמאל כמו אם ישראל רובם טובים או שרבו המצות וזכיות על העונות שיכריע לכף ימין לזכות וחסד על כף השמאל וזהו שיכבשו רחמיו את כעסו ע"פ התגברות הרצה"ע להטות לחסד יותר מלדין כו' ולהיפוך כאשר קו השמאל דכח הדין גובר כשרבו העונות על הזכיות ורוב ישראל רעים וחטאים וגובר על המעוט אזי יכריע לכף השמאל על כף הימין והשיג בחי' הטייתו הרצה"ע הפשוט שיטה עפ"י בחי' ד"ע לדין יותר מלחסד שאז ממילא יש הטיי' לד"ת להטות השכל וטעם הגלוי לדון לחוב יותר מלזכות שזהו ענין ההכרעה שבד"ע ברצה"ע לימין או לשמאל דלפי אופן זה יהיה ההכרעה בד"ת בשכל וטעם הגלוי כו' ונמצא דד"ת שרשו בד"ע והא בהא תליא והכל א' ממש וד"ל וכן לענין הפוך השכל מן הקצה לקצה דהיינו גם לאחר שנטה לחוב גמור יהפך לזכות גמור וכן להפוך מהפך מזכות לחוב זהו תלוי הכל בד"ע

שמהפך הרצון מזכות לחוב ומחוב לזכות שאז ממילא יהפך גם השכל הגלוי להיות מזכות חובה או מחוב זכות משום דהא בהא תליא וז"ש כי אל דעות ד"ע ודת"ת שהן אחד ממש ודל"ל חהו שנק' בזהר מתקלא' ל' מפעיל שעושה ההכרעה כי פי' תיקלא' היינו כאשר כבר הכריע הכף האחת לאיזה צד לימין או לשמאל אבל מה שלפעמים יטה כולו לזכות ולפעמים כולו לחוב או במקצת מזה ומזה זהו נק' מתקלא שמפעיל ההכרעה כמו לשון המאזנים שהוא העושה את ההכרעה לכל צד כו' והוא בחי' ד"ע שמטה ומכריע לרצון העליון כמו שאו' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' וכה"ג ודל":

(כה) **אך** הנה עדיין יש להבין במ"ש יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' הלא כעס ודין זה בא מרצון של דין וחוב כאשר נוטה מבחי' ד"ע לרצון הפשוט כנ"ל א"כ באיזה כח יכבוש כח הרצון של רחמים על הרצון של דין וחוב אם לא שנאמר שיטה ד"ע לרצון להכריע לימין דחסד ורחמים יותר מלדין ומה יועיל בזה כח הרצון שאמר יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך כו' אמנם הנה בקשה זאת היא על ענין כח החסד וכח הדין כשהם שקולים ממש בשוה בלי הכרע כלל שאם יש רוב זכיות ודאי יכריע הרצון לימין דחסד ואם הרוב עונות ודאי יכריע לשמאל דדין אך אם הדבר שקול כמו מחצה זכיות ומחצה עונות או שיש לדון לזכות ולחובה בשוה בב' קצוות רחוקים באופן שאין הכרע ביניהם כלל שזהו כמו שלא היה הדבר בא במשפט כלל שהוא כמו שאין הדבר בא במשקל המאזנים כלל כנ"ל וזהו למעלה בחי' ד"ע כמו שהוא כולל לחו"ג שברצון בלי הכרע כלל דהיינו שכולל בעצמו מה שיש בכחו להטות את הרצון (ע"פ שכל הנעלם מכ"ר הנ"ל) או כולו לחסד וזכות לתכלית קצהו או כולו לדין וחוב לתכלית קצהו שזהו שנק' ד"ע כולל לחו"ג שברצון ואע"פ שכאשר מתפשטי' ב' קצוות הללו מהטיית ד"ע יהיו רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה עכ"ז אין הפרש כלל וכלל בין כמו שהב' קצוות הללו דחו"ג דרצון כלולים בכח ד"ע זה כמו שהוא בטרם שיתפשטו ממנו ב' קצוות הללו דחו"ג לאחר שיתפשטו כי הרי גם אחר שיתפשטו ב' קצוות דחו"ג הללו הרי אין מכריע ביניהם כלל וכלל ונמצאו שקולים בשוה בלי נטיה לזה יותר מלזה דא"כ ה"ז כמו שהיו כלולים שניהם בכח ד"ע זה בהעלם שהם שקולים שם בשוה ממש רק ששם היו בהעלם ובכח עדיין ובהתפשטות והתחלקות באו בגילוי ודל". וממילא יובן עד"ז ממש גם בבחי' ד"ת שכולל ג"כ לחו"ג דמדות שבשכל כנ"ל שהן בב' אופנים בכח והעלם ובגילוי שאין הפרש בזה כלל שכאשר המדות דחו"ג שבשכל מתפשטים ומתחלקים בגלוי גמור מבחי' ד"ת זה לימין ושמאל שהוא מה שהשכל מטה לזכות ולחוב הן שקולים בשוה בלי נטיה לזה יותר מלזה שנק' ב"ד שקול ה"ז ממש כמו שיש בהעלם ובכח ד"ת זה עצמו כמו שהוא שכולל לחו"ג אלה לשניהם בשקול שוה רק שהוא בהעלם כו' ודל" ומבואר למעלה דד"ת שרשו בד"ע ממש והא בהא תליא והיו לאחדים ממש וא"כ כאשר הדבר שקול בד"ע הוא שקול גם בד"ת בין בהעלם בין בגלוי דשניהם אחד דמן ההעלם בא לידי גלוי כנ"ל במשל המאזנים שאין הפרש בין שב' הכפות שקולים במשא א' או שהן שקולים באין משא כלל כו' ולזאת אנו מבקשים יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך כו' שיכריע דבר השקול לימין דחסד ורחמים יותר מלדין ודל":

(כו) **אמנם** הנה עדיין אין זה מובן כלל דבין בד"ע בין בד"ת כאשר הדבר שקול בלי הכרעה כלל שאין הפרש בין קודם התחלקות דחו"ג לאח"כ כנ"ל מאין יבא סבת כח ההכרעה דבחי' ד"ע ודת"ת הנ"ל לאיזה צד דוקא אם כולו לימין או לשמאל או במקצת לזה יותר מלזה מאחר שהדבר שקול וב' הקצוות שוין במשקל א' ממש בין בהעלם הרצון בד"ע ובין בגלוי בד"ת כו' וא"כ איך או' יה"ר מלפניך כו' להכריע לימין כו' אלא בהכרח צ"ל שיש עוד מדרגה גבוה יותר ברצה"ע שהוא הנק' רצון הפשוט שלמעלה הרבה מכל עיקר רצון זה שבא לכלל הטייה במשקל ב' קצוות לימין ולשמאל ולזה נק' בשם רצון הפשוט להיותו בחי' אור פשוט בתכלית בלתי מורכב כלל באיזה טעם לרצון כי אינו בא עדיין בכלל התפעלות רצון בהטייה כלל אלא הוא עצם כח הרצון כמו שהוא בטרם שיבא ממנו הטייה והמשכה בדבר מה שכל הטייה והמשכת רצון נק' מורכב ולא פשוט אבל עצם כח הרצון כמו שהוא נק' מקור כל רצון הנולד בהתפעלות והמשכה לדבר מה והוא נק' כתר שבכתר ובזהר נק' בשם רעוא דכ"ר (שז"ש ואני תפלתי' כו' עת רצון עת לכל התגלות רצון וכן בצי"ץ דכה"ג שאמר והיה על מצחו' תמיד לרצון כו'[5] כי רצון מורכב הוא הבא בהרכבה בטעם עכ"פ אף שנק' טעם כמוס שעל ידו יבא הרצון מן ההעלם לגלוי עכ"פ שאז ודאי יבא הרצון בהתחלקות ב' קוין ימין ושמאל חסד ודין כרצון של חסד ורצון של דין רק שהן שקולים בשוה בכח והעלם ובגלוי בשכל וטעם ממש כנ"ל בבחי' ד"ע ודת"ת כו' אמנם כאשר הדבר שקול ברצון המורכב שבא בהטייה לימין ושמאל בהעלם ובגלוי כנ"ל הרי ההכרח שצריך להיות הכרעה בו לימין או לשמאל עכ"פ ומאין יבא הכרעה הזאת אם ב' הקצוות שקולים שאין זה הרצון מכריע לרצון הפוכו (בין בכח טרם שיתפשטו לב' קצוות בין בגלוי גם ברצון עצמו שיש בו גלוי ב' הפכים לחו"ג כנ"ל) אך הנה אז בהכרח לומר שיעלה ויבא כל משקל זה דחו"ג שברצון שע"פ הרכבה דרצון למעלה מעלה ממנו והוא לבחי' רצון הפשוט עצמו זה (שנק' רעוא דכ"ר או כתר שבכתר בכלל) שהוא מקור כל רצון הנולד שבודאי הוא למעלה מבחי' ימין ושמאל דחו"ג דרצון לגמרי כי אין בו צד נטיי' כלל לבא בהתחלקו' ב' קוין א"כ ודאי שוה בו ימין ושמאל דחו"ג לגמרי ואינם ב' קצוות כלל ולהיות כן ממנו דוקא יבא ג"כ בחי' כח ההכרעה לאיזה צד גם ברצון המורכב הבא בהתחלקות ב' קוין אע"פ שהן שקולים בעצם לפי שההכרעה זאת באה ודאי מלמעלה מכח שני הרצונות וב' הדעות ההפכיים הללו כדרך כל מכריע בין ב' דעות הפכיי' שאין בכחו להכריע ביניהם כ"א מצד שגבוה הוא נעלה מכח שניהם דוקא ואם לא היה גבוה משניהם ודאי אין ביכולתו כלל להכריע ביניהם כמו שלא יוכל כל א' להכריע לגבי שכנגדו כו' (שמפ"ז הלכה כדברי המכריע וגם

בהכרעה ממוצעת מבין ב׳ הפכים גם הוא בא מכח העליון משניהם דוקא כו׳) וגם כאן בהכרעה זאת שיכבוש רצון של חסד ויכריע לרצון של דין וכה״ג בהכרח שבא מכח עצמות הרצון הפשוט הנ״ל שבו שוין ממש ימין ושמאל דחו״ג להיותו למעלה מן התחלקות דחו״ג כלל כנ״ל וד״ל:

(כז) **ובזה** לכאורה יובן ענין הבקשה באמ׳ יה״ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו׳ שהגם שכבר נחלק הרצון העליון לב׳ קצוות רחוקים רחמים וכעס ע״פ טעם הכמוס לרצון שהיה בכח והעלם בבחי׳ ד״ע כנ״ל ויצא לגלוי כו׳ עכ״ז או׳ יהי רצון מלפניך ממש דהיינו מבחי׳ רעוא דכ״ר הנ״ל אור רצון חדש שיכריע כח רצון של רחמים לרצון של דין ויכבוש אותו עד שיוכלל שמאל בימין כו׳ וזהו הבא דוקא מכח רצה״ע שהוא למעלה מב׳ הרצונות הללו והוא מבחי׳ הרצון הפשוט הנ״ל שנק׳ רעוא דכ״ר כנ״ל שמפני שהוא למעלה מעיקר התחלקות חו״ג כנ״ל יכול הוא בכחו להכריע גם ברצון המורכב ומתחלק לימין דוקא כנ״ל וד״ל. אך עדיין אין זה מתיישב לנכון דאם בחי׳ רצון הפשוט הזה יש בו מקור ושרש להתחלקות דחו״ג שברצון מאחר שנק׳ עכ״פ בשם רעוא דכ״ר שזהו ענין מקור לכל התפעלות רצון הנולד בגלוי כנ״ל א״כ גם בו יש ב׳ מקוריים דחו״ג ההפכיים שמזה נובע ונמשך רצון של חסד ומזה נובע ונמשך רצון של דין והדרא קושיא לדוכתא מאין יבא ההכרעה אם הם שקולים בשוה אחר שגם זה הרצון הפשוט בא בגדר מקור והתחלקות לחו״ג עכ״פ וכמו שמבו׳ למע׳ בבחי׳ ד״ע שהוא בחי׳ כח והעלם להתפשט ממנו חו״ג דרצון כו׳ דמפני זה אין בכח ד״ע זה להכריע כמו שאין להכריע ביניהם אחר שנתפשטו בגלוי לב׳ קצוות ומה שאנו רואים שיש בכח ד״ע להכריע לימין או לשמאל וגם להפוך מימין לשמאל ומשמאל לימין זה בא מכח רצון הפשוט דוקא לפי ששרש ד״ע זה בבחי׳ כתר שבכתר שהוא רצון הפשוט דוקא יותר מחו״ב שבכתר כו׳ וע״כ יש בכח ד״ע לעשו׳ ב׳ קצוות דחו״ג להטות הרצון ע״פ מוחין דחו״ב דרצון לדבר והפוכו ולהפוך מרצון לרצון כו׳ ולפ״ז ג״כ עדיין אינו מובן כלל דהגם ששרש ד״ע הוא ברצון הפשוט הרי גם שם יש מקור לב׳ הפכים דחו״ג א״כ מאין יבא ההכרע כו׳ וצ״ל בהכרח דיש מדרגה גבוה יותר בעצמות כח הרצון הפשוט הנ״ל שהוא למעלה גם מהיות בחי׳ מקור להתחלקות דחו״ג לגמרי כי אינו רק כמו כח היולי של הרצון שאין בו עדיין גם מקור להתפעלות רצון כלל ששם ודאי אין בחינת ימין ושמאל כלל וכלל ולזאת משם דוקא יכול לבא ההכרעה לימין או לשמאל ולהפוך מן ימין לשמאל כו׳ (ע״י בחי׳ ד״ע הנ״ל) ויובן ד״ז כמו שמצינו בגורלות דיו״כ׳ שתולה גם כח הבחירה דרצון כפי שיפול הגורל דוקא הרי שוה אצלו ב׳ הרצונות ההפכיים כאלו אין כאן הטיית רצון כלל לימין ושמאל רק כמו שיעלה הגורל שזהו בטול גם לכח המקור לב׳ הפכיים דחו״ג שברצון מאחר שאין לו גם רצון לרצון לאחת מן הקצוות א״כ בעל הרצון ביטל לגמרי גם לעצם כח ומקור הרצון שבו להיות רצונו רק כמו שיפול הגורל כן ימשיך כח הרצון לרצות בו בגלוי כו׳ ומזה יובן עכ״פ שיש מדרגה גבוה בעצמות בעל הרצון שלמעלה מהיות גם מקור להתחלקות הרצון בב׳ קוין כו׳ אך א״כ מאד יפלא איך יהיה משם דוקא שיכול להיות התפשטות דב׳ קוין לימין ולשמאל בשוה דוקא או להפוך מימין לשמאל כו׳ שהוא בחי׳ כח וד״ע הנ״ל ששרשו בכתר שבכתר דוקא מאחר שהוא מושלל לגמרי מהיות גם מקור לב׳ קוין דחו״ג אמנם הענין הוא דבאמת ענין זה אינו מובן כלל דאיך יומשך כח ההכרעה מרצון הפשוט הנ״ל בדבר השקול מאחר שאין שם בחי׳ ימין ושמאל כלל וכלל כנ״ל אלא צ״ל דהיא הנותנת משום שמושלל לגמרי מימין ושמאל ע״כ כאשר יומשך משם מקור לחו״ג יהיו ג״כ שקולים בלי הכרע כלל שזהו כמו שלא היה הדבר במשקל כלל שאין שם נטיות דימין ושמאל כלל כנ״ל וע״כ גם מה שמכריע לפעמים מימין לשמאל ולפעמים משמאל לימין בכח אחד בשוה ג״כ מטעם זה דוקא וד״ל:

(כח) **וזהו** עד״מ מי שאינו חפץ ליתן דעתו ורצונו בדבר מה כלל לפי שאין נפשו נמשך לזה כלל וכלל אזי הן ולאו שוין אצלו ממש שכאשר שואלים דעתו ורצונו אומר הן ולאו שוין לפניו ממש בלי הכרע כלל להן יותר מללאו כו׳ ולכך ממילא גם כשאומר הן יוכל להפוך רצונו מהן ללאו וכשאו׳ לאו יוכל להפוך להן מאחר שבתחלת הרצון לא היה בו בחירה ורצון בזה כלל משא״כ כאשר נמשך נפשו ברצון יש לו בהכרח ב׳ הטיות שאינן שוין כך הוא רוצה ולא כך ולא יחזור בו מהן ללאו כו׳ וזהו כמו אחים שמחולקים בירושת אביהם שבטלו הבחירה והרצון לגמרי וחלק זה שוה לפניו כמו חלק שני אזי יפילו גורל שתולה כל רצונו כפי שיפול הגורל אבל בלא גורל לא יוכלו לחלק שאין הכרע כלל ברצון שניהם בחלק זה יותר מזה כו׳ וע״פ משל זה (שהוא במשל הנ״ל במשקל השוה שהוא כמו שלא בא במשקל כלל כנ״ל) יובן יותר טעם ענין הנ״ל בב׳ קוין שקולים דחו״ג שברצון שזה בא דוקא מכח עצמות בעל הרצון כשאין שם כח ומקור נטיה לחו״ג כלל ע״כ גם כשבא לכלל נטייה יהיו שקולים בלי הכרע מזה לזה כלל שזהו כמו שלא היה במשקל כלל או שהן ולאו שוין ממש כנ״ל וזהו טעם ענין בחי׳ הד״ע שמטה לרצון לחסד בתכלית וגם לדין בתכלית אע״פ שהן ב׳ הפכים כו׳ וגם בענין ההכרעה לימין או לשמאל אין זה בא מצד נטיית הרצון מצד עצמו לימין דוקא דמהיכן יבא סבת ההכרעה לימין דוקא אחר ששרש ד״ע בעצמות בעל הרצון שוין שם חו״ג ממש להיותו למעלה גם ממקור דחו״ג כנ״ל אלא ג״כ מטעם זה עצמו שהן שקולים בלי הכרע כלל כמו שהיה בתחלה ששניהם שוין שם כנ״ל כך גם בענין ההכרעה לא יכריע רק לצד אחד אלא לפעמים יכריע לימין ולפעמים יכריע לשמאל דהיינו ג״כ בשקול בשוה ממש דכמו שמכריע משמאל לימין כ״ה מכריע מימין לשמאל בשניהם בשוה שהן ב׳ מיני הכרעות שקולים לפעמים ההכרעה בזה ולפעמים בהפוכו והוא מטעם הנ״ל במה שהם שקולים בלי הכרע והכל אחד וד״ל (ומה שההכרעה לימין דוקא יתבאר בסוף הענין) ובכ״ז יובן יותר טעם הבקשה יה״ר מלפניך כו׳ מלפניך דוקא שהוא ית׳ בעל הרצון הפשוט הנ״ל שנק׳ רעוא כו׳ שלמעלה גם מהיות מקור לרצון ששם ב׳ הפכים דחו״ג שוין ממש (וגם

ההכרעה משם יכול להיות בב׳ הפכים מימין לשמאל וגם משמאל לימין מטעם הנ״ל) ע״כ מבקש יה״ר מרעוא דכ״ר לגבור כח הרצון של רחמים על כח הרצון של דין וכעס שהוא ההכרעה לימין לאגברא ימינא על שמאלאי כו׳ וכמו כי גבר עלינו חסדו[2] כו׳ כידוע (וכן ענין המאמר שהקב״ה מתפלל מאי מצלי יה״ר מלפני שיגולו רחמי כו׳ לפי ששוין לפניו חו״ג דרצון להיותו למעלה מבחי׳ ימין ושמאל לגמרי כנ״ל וד״ל[3]:

(כט) **ואחר** כ״ז יש להבין המאמר באד״ר דלית שמאלא בהאי עתיקא[4] כו׳ דמשמע שכולו ימין כו׳ ואין לזה הבנה כלל דלכאורה מדבר בבחי׳ פנימית ע״י בבחינת ג״ר שבו שנק׳ כתר שבכתר בכלל והוא בחי׳ רעוא דכ״ר כו׳ דאתגלי במצחא[5] דע״י כמ״ש בציץ והיה על מצחו תמיד לרצון כו׳ שזהו שכולו ימין דחסד ורחמים ולית שם דין דקו השמאל כלל וכלל כו׳ ויקשה בזה ממ״נ אם בבחי׳ ע״י זה יש בו כח בהעלם עכ״פ ומקור להתחלקות דימין ושמאל שעתיד להתגלות (והוא התענוג המורכב ברצון שמתחלק לב׳ קצוות אה״ר בתענוגי׳ ולהיפוך בחי׳ גבו׳ דע״י כו׳) הרי יש גם בו ב׳ הפכים דחו״ג רק שהן בכח והעלם ומן ההעלם בא לגלוי והיינו הך וכמו בבחי׳ ד״ע דא״א שיש בו בכח והעלם מה שיתפשט ממנו חו״ג שקולים שנקרא כולל לחו״ג כנ״ל שאין הפרש בין טרם ההתפשטות והתחלקות לאח״כ כלל כנ״ל וא״כ איך אמר לית שמאלא בהאי ע״י הלא כלול הוא משמאל כמו מימין כו׳ ואם מדבר בבחי׳ פנימית דע״י שהוא כתר שבכתר שנקרא רצון ותענוג הפשוט ממש שהוא למעלה גם מהיות מקור וכח להתחלקות דחו״ג אפי׳ בהעלם כו׳ ואין שם בחי׳ ימין ושמאל לגמרי (להיותו בבחי׳ התענוג הפשוט בעצמות עדיין שאין בו שרש נטיה לב׳ קוין שהוא בחי׳ רעוא דכ״ר שהוא אור פני מלך בשעשועים העצמיים[6] שאז הוא עת רצון כמו במנחה בשבת[7] כו׳ וז״ש בציץ שהוא תמיד לרצון לטוב ולא לדין כלל שכולו ימינא כו׳) א״כ יקשה מ״ש לית שמאלא כו׳ מהו שמאלא דוקא דמשמע שכולו רחמים וחסדים דימין לבד דמאחר שרצון ותענוג הפשוט הוא למעלה גם מבחי׳ מקור להתחלקות לימין ושמאל לגמרי א״כ מהו ההפרש בין ימין לשמאל וכמו שאמר דלית שמאלא כו׳ כך אין ימינא כו׳ וכי יתכן לחלק ביניהם דכאשר יש התחלקו׳ חו״ג יש ימין ושמאל ואם אין התחלקות ימין ושמאל כלל לית ימין שם כמו שאין שמאל כו׳ וד״ל:

(ל) **אך** הנה להבין זה המאמר יש להקדים תחלה להבין בתוס׳ ביאור ענין הנ״ל בבחי׳ ד״ע וד״ת שהוא הטיית הרצון והשכל לפעמים לזכות וחסד דוקא ולפעמים לכף חוב ודין דוקא כו׳ דבודאי הגם שיש בכח ד״ע להטות הרצון ובכח ד״ת להטות השכל לאיזה צד אם לימין או לשמאל מ״מ היא גופא אינו מובן מאיזה סבה יטה הרצון כך ולא כך וכן בהטיית השכל כו׳ דמוכרח לומר שיש בזה איזה סבה ידועה עכ״פ שמחמת׳ יהיה שנוי אופן הטיית הרצון והשכל כך וכך דוקא ולפעמים כך וכך מאחר שאנו רואים שנוי אופנים רבים בפרטי אופני הטיית הרצון ושכל לפעמים לזכות ולפעמים לחוב ולהפוך מזכות לחוב ומחוב לזכות כמו בענין השחד שיעור עיני חכמים להטות הרצון והשכל ולהפכו להיות זכות של זה חוב וחוב של זה זכות כו׳ כנ״ל וד״ל:

(לא) **והנה** יש להקדים לזה ענין הנ״ל בב׳ מדרגות בעינים[8] עין טובה ועין רעה שזהו ההפרש בין תלמידיו דאברהם שהוא בבחינת עין טובה בתכלית ובין תלמידיו של בלעם שהוא בחי׳ עין רעה בתכלית כו׳. ובאור הענין הנה יש להקדים בשרש ענין ב׳ עייניו עין ימין ועין שמאל שהן ב׳ מיני ראית השכל לטוב ולרע כמ״ש בזהר אשכחן ראיה לטבי וראיה לביש כו׳ והענין הוא כמו שאנו רואים בחוש בסבת התהפכות השכל מן הקצה לקצה שלפעמים ידין אור השכל הכל לזכות ולחסד כמו שראית עין השכל רואה הכל לטוב שע״י הראיה שרואה בעין השכל כך ממילא ישכיל סברות רבות וטעמים רבים לטוב וזהו הנק׳ ראיה לטב כו׳ ולהפוך ראיה לביש והוא כאשר הוא רואה בראית עין השכל הכל לחוב ודין שאז ממילא יטה שכלו למצוא סברות וטעמים לדון לחוב כו׳ וב׳ ראיות הללו הן ב׳ קצוות רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה וזהו שאנו רואים ההפרש ביניהם בין אוהב לשונא שהאוהב רואה בעין טובה והשונא רואה בעין רעה שהוא ההפרש בין ב׳ ראיות השכל הנ״ל כמו שאנו רואים באוהב כמו האדם שאוהב א״ע ביותר ע״כ אמרו (שבת קיט, א) דאין אדם רואה חוב לעצמו[9] ולא שאינו רואה איזה רעה ועול שעושה בפ״מ אלא שכל עול ורע שהוא עושה נדמה לו שאין בזה שום עול ורע כלל כי באמצעות אהבת עצמו ביותר לא יראה בעין שכלו שזהו עול ורע ולא יראנו לחוב עליו כלל אלא ידמה בעין שכלו שהוא יושר ואמת וזך וישר דרכו כי טח עיניו מראות האמת ויטעה א״ע מאד לראות בשכלו הכל לטוב וידון בכל אומץ כח שכלו בכל מיני סברות וטעמים להצדיק א״ע להיותו ביושר ואמת הפך העול עד שיהיה בעינו כצדיק גמור בכל דרכיו כו׳ וכן האב על בנו יחידו שאוהבו כנפשו לא יראה עליו בעין השכל שום דבר רע גם שירבה לחטוא ידון הכל מרע לטוב וזכות בכל מיני שכל וסברא (כענין לא הביט און ביעקב כו׳ (במדבר כג, כא) כו׳ כמשי״ת) ולהפך על מי שהוא שונאו גמור יראה בעינו הכל לחוב ולרעה גם שעושה כל טוב וחסד גדול יהפוך הכל לרע כי מחמת השנאה מקלקלת השורה וטח עיניו מראות בו הטוב רק להפוך שגם הטוב רע כו׳ וידין ע״פ כח שכלו בכל מיני טעמים וסברות הכל לחוב ולרע כו׳ שמטעם זה השונא פסול לדון וכן האוהב פסול לדון[10] כמו הקרובים[11] כו׳ ולפ״ז מובן עכ״פ שכל עיקר סבת הפוך כח השכל להשכיל בסברות וטעמים מרע לטוב ומטוב לרע הכל תלוי בבחינת הראי׳ והסתכלות על אותו הדבר באיזה אופן שהוא רואה ומסתכל עליו אם לטוב או לרע (בל״א ווי ער קוקט אן מיט דיא אויגין דיא זאך צו גוטן אדער צו שלעכטן):

(לב) **ומעתה** יש להבין מהו ענין ראיה והסתכלות זאת דא״א לומר שזהו ראיה והסתכלות העין הגשמי דמה יש בכח העין הגשמי לראות לטוב או לרע אחר שאין שכל וטעם בהגשמת העין בראי׳ גשמית כו׳ אלא בהכרח צ״ל שזהו בחי׳ ראי׳ הרוחנית של השכל שנק׳ עין השכל ראיה

שכליית ממש שרואה בשכל וטעם לזכות או לחובה כו׳ וא״כ מה שרואה את הדבר לטוב זהו רק מחמת הטיית השכל והסברא שדן בשכלו לטוב ומה שרואה את הדבר לרע זהו רק מצד הטיית אור השכל שמבין אותו לרע ולפ״ז כאשר יתהפך השכל וטעם מטוב לרע אז יהיה ראית השכל ג״כ בשנוי מטוב לרע שיראה בראי׳ עין שכל להפך מפני שראית השכל תלוי לפי אופן השכל עצמו וע״כ הראיה עם השכל אחד דלפ״ז ראית עין השכל למטה מן השכל עצמו וזהו לכאורה סותר למה שמבואר למעלה דהשכל עצמו מתהפך מטוב לרע ומרע לטוב ע״פ אופן ההסתכלות וראית העין א״כ השכל תלוי בראיה והסתכלות שמוכרח מזה לומר דראיה זו למעלה מן השכל היא כדלעיל. אך הנה הענין הוא דשניהם אמת הוא משום דיש ב׳ מיני ראיה אחת ראיה שלמטה מן החכמה שנק׳ ראית השכל כנ״ל והוא הנק׳ עין השכל דוקא שהשכל יש לו עין לראות בשכלו מה שיתכן להיות הדבר ע״פ החכמה גם מה שעתיד להיות כמו איזהו חכם הרואה את הנולד[13] דהיינו גם מה שבהעל׳ מעין כל שעתיד להיות נולד ישכיל ויראה בעין חכמתו דוקא הרי הראיה זאת נוספת על עצם כח חכמתו מאח׳ שבכח החכמה שבו הוא רואה את הנולד (לפי שהחכ׳ נק׳ אור[14] כמו האור מאיר לראות מה שבהעלם וחשך כמו (עירובין יג, ב) מאיר עיני חכמים בהלכה[15] במה שהם נבוכים בדבר ובחשך ילכו יאיר להם האמת באור החכמה כו׳ וכמו גם דבר ערמה ומרמה שלא נודע האמת ע״י החכמה יראה את האמת ויברר להבדיל השקר והערמה וע״כ נק׳ החכמה דוקא בשם האמת[16] שיאיר אור אמתת הדבר כמו שהוא ולא יטעה בו כלל וכלל וכמו שהנביא יכוין בנבואה וחכם עדיף מנביא (ב״ב יב, א)[17] מפני שבעין חכמתו רואה הדבר כמו שהוא באמתתו דוקא כמו שרואה האדם בעין הגשמי שלא יוכל להטעות א״ע לומר על אבן שהוא עץ ועל עץ אבן וכן על הרע טוב כו׳ וד״ל) וזהו שהחכמים נק׳ עיני הקהל (ויקרא ד, יג)[18] כי בחכמתם רואים בעיני השכל כמו שרואים בראית העין הגשמי כו׳ והוא שנק׳ ראיה שכלית שהשכל הוא שרואה דבר מה לאמתתו כמו שרואים לאור הנר ממש או כראיה בעין ממש וראות השכל הזאת הוא למטה מן השכל ויש בו התחלקות לחו״ג לטוב ולרע והן ב׳ עינים ימין ושמאל שהן בבחי׳ נו״ה דחכ׳ כמ״ש בע״חיי ואע״פ שאין ראיה השכליית רק בבחינת נו״ה לבד מ״מ אמרו איזהו חכם הרואה את הנולד דוקא אבל אם אינו רואה את הנולד אינו חכם בעצם כלל לפי שזאת הראיה מורה על עצם כח החכ׳ שנק׳ אור (ונק׳ אמת ואם אינו מכוין בחכמתו לראות האמת הרי אין לו עין לראות כלל כי מאחר שרואה להפך מן האמת אינו רואה כלום כמו שאינו רואה את הנולד או אינו רואה את האמת מתוך השקר וערמה באיש ערום ובעל מרמה ותחבולה כו׳ וכה״ג שבודאי אין חכמתו נק׳ אור כלל כו׳ וד״ל):

(לג) **ולפ״ז** בהתחלקות דראיה לטוב או ראיה לרע זהו ראית עין השכל שהוא ע״פ האמת דחכמה דוקא שמכוין לראות בשכלו בהבחנה טובה האמיתית בין טוב לרע ולא יחליף מטוב לרע ומרע לטוב כלל שלא יאמר על טוב רע ועל רע טוב ולא יטעה כלל וכלל והוא הפך ראיה הב׳ שיתבאר שגבוה מן השכל עצמו שיחליף טוב ברע ורע בטוב (כמש״ת) אך הנה הראיה הב׳ היא הראיה שלמעלה מן החכ׳ והוא מ״ש בכמה דוכתי ששרש החכמה הוא בבחי׳ ראיה[20] ואין זה ראיה שכלית שלמטה מן השכל הנ״ל אלא אדרבה מה שיש בשכלו להטות לראות כך זהו בא מכח הראיה והסתכלו׳ הרוחני׳ שלמעלה מן השכל עצמו ע״כ ממילא יטה את כח השכל שיראה בעין שכלו כך דוקא כו׳ והיינו ברצון הפנימי שבנפש שע״פ הטיית הרצון כך יטה השכל דהיינו שישכיל כל שכל וטעם כפי האופן שברצון שלמעלה מן השכל אם לטוב או לרע כמו בענין השחד שיעור עיני חכמים דהיינו גם במי שעין ראית השכל מחייב לטוב ולזכות יעור עין השכל שיראה להפוך עליו הכל לחוב מחמת שכנגדו נתן לו שחד וכן כל חוב שיש על הנותן שחד יהפוך הכל לזכות ולטוב כו׳ וכן באב לבנו או אר״נ[21] כנפשו שיראה בראיה שכליית כל חוב לזכות ולהיפוך על השונא יראה כל ראיה שכליית כל הזכות לחוב לפי שממילא ע״י הטיית הרצון שבעצם הנפש לטו״ר יטה ממילא את השכל על אופן זה דוקא עד שיחליף מטוב לרע ומרע לטוב ולזה אמר בשחד שיעור עיני חכמים כעור שהולך בעקלתון מימין לשמאל כו׳ כך יתעקם הראיה שכלית להביט ולעשות מטוב רע ומרע טוב והוא רק מצד הטיית הרצון כך וכנ״ל באהבת אדם א״ע שאינו רואה חוב לעצמו כלל שיהפוך הכל לזכות ויושר כך במקבל שוחד מצד הטיית הרצון אליו יהפוך כל חוב לזכות כמו בר״י שהביא לו כלכלה דפירי אמר לזכות אי בעי טעין הכי והכי[22] כו׳ ונמצא שהשחד יעור עיני כו׳ היינו שיראו הפך האמת של השכל הנק׳ ראיה שכלי׳ שבלא שחד היה הדיין שופט כפי ראות עיניו בראיית עין השכל שרואה לאמתת הדבר על טוב טוב ועל רע רע ולא יחליף כלל מטוב לרע ומרע לטוב כנ״ל ולפ״ז הטיית הרצון גובר על כח הטיית השכל להיות ראית עין השכל בהפוך ממשפט השכל עצמו כו׳ עד שיראה גם בעין השכל כפי הטיית הרצון וזהו בהכרח שיש בחי׳ ראיה שלמעלה מן השכל וגם למעלה מן הרצון ונק׳ עין טובה ועין רעה דהיינו שגם הטיית הרצון לטוב או לרע תלוי בראיה הרוחנית שבעצם הנפש שנק׳ עין טובה או עין רעה והוא כמו באב לבנו או אר״נ כנפשו שאינו רואה עליו רק בעין טובה כידוע הענין הוא שזה בא מהבטה וראיה לטוב מעצמות הנפש ממש מצד שנפשו קשורה בנפשו ממש ע״כ אינו רואה עליו בעין השכל רק טוב הגם שעושה רע יראנו לטוב ונדמה לו שאין בו רע כלל ולזולתו שאינו אביו רואה בעין השכל כפי האמת שהוא רע ממש אך האב ואוהב הנאמן אינו רואה זה לרע כלל רק לטוב כענין לא הביט און ביעקב וכה״ג שזהו העין הטובה שבאה בלי בחירת שכל ודעת כלל רק מעצמו בא בהשקפה הראשונה יראה רק ע״פ עין טובה בלבד שממילא נמשך הטיית הרצון רק לטוב ולא לרע כלל (בל״א ער זעהט ניט אן דיא זאך נאר לטובה אונ זעהט ניט אן לרע כלל) ואז ממילא כשיפקח עליו בעין ראית השכל לא יראה בהשקפ׳ ראשונה גם בשכל בראיה שכלית רק לטובה ולזכות ע״פ זכות

השכל כו׳ כנ״ל ולהפך על מי שהוא שונאו בתכלית לא יוכל לראות עליו בעין טובה כלל כי אינו רואה עליו רק בעין רעה לבד דהיינו מיד בהשקפה ראשונה גם בטרם שיפקח עליו לעיין בראיית השכל לא יראה עליו רק רע גם כל הטוב שבו יראה לרע כנ״ל מגודל השנא׳ עד שגם הטוב הנראה לכל שהוא טוב יאמר עליו שהוא רע גמור כו׳ מפני שאינו רואה את הטוב כלל ונדמה לעינו שהוא רע גמור וזהו הנק׳ הבטה בעין רעה שאינו רואה רק לרעה ולא לטובה כלל וכלל ואז ממילא גם כשיפקח לראות בעין השכל לא יראה רק לחוב כי יצדד למצוא סברות וטעמים רק לחיוב ולרע כמו (ירמי׳ ד, כב) חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו (וכמו בלעם שלא ראה על ישראל רק בעין רעה ומשה לא ראה על ישראל רק בעין טובה כמשי״ת) (ובל״א עין רעה ער זעהט אונ קוקט ניט מער אז לרעה אונ זעהט ניט אן לטובה כלל):

(לד) **ונמצא** מובן מכל זה דבחי׳ עין טובה ועין רעה הנ״ל תלוים בעצם פנימית הנפש ממש שמזה ממילא נמשך הטיית רצון הנפש וגם השכל לראות זכות וחסד או דין וחוב כמו שמבואר למעלה בהפרש שבין אוהב לשונא שהאוהב יביט בעין טובה מצד התקשרות פנימית ועצם נפשו יכריח לשכל ורצון לטוב לבד ויהפוך גם הרע לטוב ושונא יביט בעין רעה יכריח גם לשכל ורצון לראות לרע לבד ויהפוך גם הטוב לרע כנ״ל שלפ״ז גדול כח ראי׳ זו דעין טובה ועין רעה יותר מראיות השכליות הנ״ל מאחר שבכחם להפוך הראיה השכלית להטותה מן האמת מן הקצה לקצה כנ״ל וד״ל. וא״כ יש להבין לכאורה בענין ראיה לטב וראיה לביש הנז׳ בזהר כנ״ל דאם הוא מדבר בבחי׳ עין טובה ועין רעה הנ״ל א״כ אין להם חבור והתכללות זע״ז כלל שהרי גם ראית השכל יראה לטוב בעין טובה ולא יהי׳ בזה שום צד ראיה לחוב כלל ובעין רעה גם ראית השכל יראה לרעה וחוב בלי שום נטי׳ לטוב כלל לפי שהן ב׳ קצוות רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה זה כולו טוב וחסד בלי שום תערובות דין וחוב כלל וזה כולו חוב ודין בלי שום תערובת טוב וחסד כלל ומשמעות ראיה לטב או להיפוך היינו שרואה בב׳ עיינין כמו (קהלת ב, יד) החכם עיניו בראשו וכן אמרו (סנהדרין פ״ק) אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות שהוא ההתכללות דב׳ עינים יחד ואם ראיה לטב הוא בעין ימין ששרשו בעין טובה וראיה לביש הוא בעין שמאל ששרשו בעין רעה האיך יוכל לראות בב׳ עינים יחד שהן ב׳ קצוות רחוקים בתכלית כו׳ וצ״ל שראיה לטב יכלול הראיה לטוב בב׳ עיינין שהעין השמאל יתכלל בימין וראיה לביש גם העין הימין נכלל בראית העין השמאל וזהו שנק׳ עין טוב עין אחת או עין רעה (כמשי״ת) אך האמת הוא דאם היה עין טובה ועין רעה מתחלקים בב׳ עינים בעין ימין ועין שמאל לא היה יכול להיות התכללות כלל בעינים דאיך יוכלל השמאל בימין לטוב והימין בשמאל לרע אחר שהן בתכלית הריחוק זה מזה אלא ענין ב׳ העינים דימין ושמאל הוא בבחי׳ ראית עין השכל הנ״ל שהוא הטיית ראית עין השכל להשכיל לזכות וחסד וזהו בעין ימין והטיית ראית עין השכל להשכיל לחוב ודין הוא בעין השמאל שיכול להיות בהן בחי׳ ההתכללות מימין לשמאל ומשמאל לימין לפי שב׳ עינים הללו הוא בבחי׳ נו״ה דחכמה כנ״ל נצח בעין ימין והוד בעין שמאל שמתכללי׳ יחד ויוצא מבין שניה׳ משפט אחד וד״ש החכם עיניו בראשו עיניו דוקא בהתכללות מב׳ הפכים דחו״ג דוקא וכן אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות אחר הראיה לזכות ולחוב ישפוט במשפט המצוע משניהם יחד דוקא כו׳ וד״ל:

(לה) **וזהו** עיקר ההפרש בין ראיה העליונה דעי״ט וע״ר לראיה שכלית שבראיה שכלית להיותה ע״פ השכלת השכל דוקא יכולים ב׳ הפכים להתכלל יחד שזהו הבטה דב׳ עיני החכם שבאים בהתכללות אחד ממש במשפטו כנ״ל אבל בבחי׳ ראי׳ דע״ט וע״ר קודם שיבא לבחי׳ ראית השכל א״א להיות בהן בחי׳ ההתכללות כלל וכלל שהרי בראיה והבטה דע״ט אין בו הבטה בשום צד לרע כלל ובראיה והבטה דע״ר אין ראיה לטוב כלל כנ״ל וא״כ א״א למצוא שום צד הכרעה בין זה לזה כלל וזהו שנק׳ שקול בלי אמצעי כב״ד שקול זה מזכה לגמרי וזה מחייב לגמרי או כב׳ מאזנים שקולים כי הרי זה כולו טוב וחסד וזה כולו רע ודין והיינו כמו שמבואר למעלה בבחי׳ ד״ע שמטה את הרצון לחסד וטוב בתכלית וזהו בא רק מחמת ע״ט שמחמתו אין לו רצון רק לטוב וחסד ולא לרע כלל וכאשר ד״ע זה מטה את הרצון רק לדין וחוב לבד בתכלית זה בא מסבת ע״ר כמו לשונא ויש שינוים גדולי׳ מטוב לרע ומרע לטוב ע״י ד״ע זה וזה בא הכל מסבת ההבטה בע״ט או בע״ר שהן עיקר המקור להטיית הרצון וממילא גם להטיית השכל לראות בעין ראית השכל לזכות או לחוב וכן להפוך משכל של זכות לחוב ומשכל של חוב לזכות הפך האמת כנ״ל שזהו ע״י בחי׳ ד״ת הנ״ל ששרשו בד״ע דהכל אחד והא בהא תליא כנ״ל באורך וד״ל:

(לו) **והנה** מבואר למעלה בבחי׳ ד״ע שמטה את הרצון לב׳ קצוות רחוקים דחו״ג שזהו בב׳ אופנים בכח והעלם טרם שיתפשטו ואח״כ כשיתפשטו כמו שאחר שנחלקו לחו״ג בהתפשטות הרצון הן שקולים שאין בהם הכרע כלל כך טרם שיתפשטו כשהן בכח והעלם שקולים הם כנ״ל באריכות וזהו העיקר מצד שרש הטיית הרצון מצד ב׳ מדרגות דע״ט וע״ר שהמה עיקר סבתם כנ״ל וע״ט וע״ר הן ב׳ קצוות רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה בשוה בלי הכרע מזה לזה כלל וממילא יובן מד״ע הזה גם בד״ת שמטה את השכל לחו״ג שמחלק ראית השכל לזכות ולחוב כנ״ל ג״כ הם שקולים בב׳ קצוות רחוקים בתכלית בלי הכרע כלל (ונמצא דג׳ דברים הללו תלוים זב״ז דהיינו ד״ע וד״ת שתלוים בע״ט וע״ר שכאשר מסתכל ומביט בע״ט ממילא יהיה הטיית הרצון לטוב וחסד ע״י ד״ע הנ״ל לתכלית קצהו בלי התכללות מהפוכו לרע כלל וכלל וממילא יבא בראית עין השכל להטות לזכות ע״פ השכל וגם להפוך השכל של חוב לזכות כנ״ל באוהב וכאשר יביט ויסתכל בע״ר יהיה להפך שיטה הרצון ע״י ד״ע לתכלית הדין וחוב וממילא יבא בראית עין השכל לדון ע״פ השכל רק לחוב ולהפוך גם השכל של זכות לחוב כנ״ל בשונא כו׳) ומעתה

יש להפליא בענין ב׳ עינים דימין ושמאל שהן באין בהתחלקות דחו״ג כנ״ל הרי לפי הנ״ל דראית השכל ג״כ בא בהתחלקות לב׳ קצוות שקולים בלי התכללות והכרעה כלל כמו בבחי׳ ד״ע בהטיית הרצון לפי סבת ע״ט או ע״ר שהן בלי התכללו׳ כלל ובחי׳ ראית עין השכל הוא שמתפשט ומתחלק בב׳ עינים שנק׳ נו״ה דחכ׳ כנ״ל א״כ עין ימין דחכ׳ מפקחת בראית עין השכל הכל לטוב וזכות בלי התכללות מהפוכו כלל ועין שמאל מפקח הכל לחוב ודין בלי התכללות כלל מהפוכו והן ב׳ עינים דחכמה שהן ב׳ הפכים בתכלית כמו ע״ט וע״ר ממש שהן שרש הראשון להטיית הרצון שממילא יטה ראית השכל כך כנ״ל ולפ״ז גם ראית השכל יתהפך מטוב לרע ומרע לטוב בב׳ הפכים רחוקים בלי הכרע כלל והוא שבע״ט יהפוך גם שכל של חוב לזכות ובע״ר יהפוך גם שכל של זכות לדין הפך האמת כנ״ל באוהב ושונא ואין זה פלא איך יהופך ראית השכל מן האמת מאחר שהחכם רואה את הדבר כמו שהוא לאמתתו דוקא כנ״ל דבאמת אין זה שרואה בראית השכל אמת גמור כי באמת יש לדון בכל דבר משפט דבר והפוכו מן הקצה לקצה בתכלית דהיינו שגם כפי הרצון הפנימי שיש לו בדבר כך יראה בעין השכל אבל יש מקום לראיה שכלית זו שהוא אמת גם באוהב ושונא דלכאורה האוהב או השונא מטעים א״ע אל השקר והם נוטים מן האמת להחליף טוב ברע ורע בטוב כנ״ל ואין הענין כן דודאי לפי הע״ט בהטיית רצון לטוב שימליץ בשכלו לטוב זהו אמת שכולו טוב ואין בו רע כלל שהגם שרואים בו רע אם יעיינו בו בעין השכל היטב לטוב וזכות אין זה רע כלל אלא טוב מצד שיוכלו לדון בכל דבר בב׳ קצוות הפכיים בתכלית וכן להיפוך בע״ר דשונא שישכיל גם בראית השכל לחוב גם הזכות וטוב ודאי זה אמת כפי העיון בו ע״פ דין גמור (וראייה מן המקטרגים בע״ר כמו השטן על איוב שגם הטוב יחשב על רע ויפול צדקת הצדיק בעבור מעט עון הרשע ויפעלו דין ועונש והסניגור ימליץ טוב כ״כ בע״ט עד שגם הרע יחשב לטוב ויצילו הרשעים בעבור הצדיק כמו מליצת אברהם על סדום להצילם גם עבור י׳ צדיקים וכה״ג) (ובל״א וויא מען וויל אָן זעהען אויף איטליכער זאַך אזו גיפינט מען וויל מען זעהען דאָס צום גוטין גיפינט מען דאָס גוטש גאַנץ גוט ע״פ שכל וויל מען זעהען צו שלעכט גיפינט מען דאס שלעכט בתכלית ע״פ שכל מען קאָן אָן זעהען איטליכע זאַך זייער גוט אָדער זייער שלעכט דהיינו עש זעט זיך ממילא לטוב מיט עין טוב זעהט זיך אַנדערש ניט אָן ובעין רעה זעהט זיך ממילא לרעה זעהט זיך אַנדערש ניט אָן נאָר אזו כו׳) וא״כ עכ״פ מובן מכל זה בב׳ עינים דימין ושמאל מחולקים הם בתכלית עין ימין מפקח בתכלית לטוב גם בראית השכל דוקא ועין שמאל מפקח לדין וחוב גם בראית השכל דוקא כמו ע״ט וע״ר ממש כנ״ל וא״כ יפלא ביותר שלפ״ז לא היה כל שופט ודיין דן דין אמת לאמתו לעולם כי אינו רואה כל דבר משפט רק בא׳ מן הקצוות הרחוקים זה מזה בתכלית או בעין ימין שרואה כולו לטוב או בעין שמאל שרואה כולו לדין שלא יוכל לבא מזה משפט אמת כלל כי הלא ידוע שעיקר משפט אמת אינו אלא כשמפקח ומעיין בב׳ הקצוות דחסד ודין לראות בעין השכל בשניהם בשוה דוקא שזהו הראיה והסתכלות בב׳ עינים דימין ושמאל בשניהם דוקא שז״ש אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות עיניו בב׳ הפכים דחסד ודין לב׳ הקצוות בשוה ממש אז יוכל לפסוק הדין בדרך מצוע שלוקח לעצמו מבין ב׳ דעות וראיות שכליים הפכיים הללו (כמו דעת השלישי בב״ד שקול שהוא המכריע בדעה ממוצעת מבין ב׳ דעות השנים ההפכיים לגמרי כידוע) אבל בהבטה בעין אחת לחסד או לדין אין זה דין ומשפט כלל שכל א׳ סותר לשכנגדו וגם אם יביט בב׳ אופנים בימין ובשמאל הרי אין כאן פס״ד כלל למעשה מאחר שאין הכרעה כלל ביניהן וזהו כמשל הנ״ל בב׳ כפות המאזנים שהן שוין במשקל אז עומדים בשוה וה״ז כאלו לא בא הדבר במשקל כלל כך בכאן בב׳ דעות וראיות שכליות הפכיים בשוה זהו כאלו לא בא זה הדבר במשפט כלל וכ״ה בהטיית הרצון לימין ושמאל בשוה בכח והעלם בד״ע ובגלוי בד״ת בהתפשטו׳ ראית השכל אין זה משפט כלל אלא צ״ל ההכרעה לאיזה צד לימין או לשמאל דוקא שאז נק׳ משפט וכמו שמכריעים במאזנים לצד א׳ דוקא אך מהיכן יבא סבת ההכרעה הזאת לימין או לשמאל (ברצון ושכל להפוך מחוב לזכו׳ או מזכות לחוב) הנה מבואר למעלה שבהכרח שיבא זה מכח העליון הגבוה הרבה מעיקר ומקור הב׳ קצוות דימין ושמאל גם כמו שהן בע״ט וע״ר הנ״ל ואם לאו אין בכחו ויכולתו להכריע כלל מאחר שבעצם ב׳ ההטיות דרצון ושכל הן שקולים בלי הכרע מזה על זה כלל וכלל וכנ״ל:

(לז) **ואמנם** הנה מבואר למעלה דיש ב׳ מיני רצון א׳ רצון הבא בהרכבה בשכל וטעם כמוס עכ״פ שבו יש התחלקות לחו״ג שיכולים להטותו ע״פ ד״ע לחו״ג לב׳ קצוות רחוקים ברצון לטוב ולרע וגם בא בגלוי בהטיית השכל לחו״ג ע״פ בחי׳ ד״ת כנ״ל אבל הרצון הב׳ שנק׳ רצון פשוט בלתי מורכב כלל היינו למעלה גם ממקור התחלקות דחו״ג שברצון שאין שם בחי׳ ימין ושמאל דחסד ודין כלל וכלל כנ״ל ע״כ משם דוקא יוכל לבא ההכרעה לימין או לשמאל בב׳ קצוות הרחוקים דחו״ג שברצון ושכל שע״פ ד״ע וד״ת (משום ששוה שם ב׳ הקצוו׳ להיותו מושלל משניה׳ ע״כ יכריע לפעמי׳ מימין לשמאל ולפעמי׳ משמאל לימין בב׳ מיני הכרעות הפכיים דגם מה שד״ע מטה לב׳ הפכיים שוין דוקא זה בא ג״כ מכח העליון דרצון הפשוט כנ״ל הטעם):

(לח) **ובזה** יובן טעם הענין ההתכללות דב׳ עינים דימין ושמאל שיכול להיות בכל דין ומשפט כנ״ל שזהו עיקר משפט אמת כשרואה לב׳ הקצוות בשוה ומכריע בדעה ממוצעת מבין שניהם יחד דוקא כנ״ל דהגם שמצד שרשם דימין ושמאל דרצון בע״ט וע״ר הן ב׳ קצוות הפכיים ורחוקים בתכלית בלי התכללות זע״ז כלל אבל אחר התחלקו׳ שלהם בתכלית יכולים לבא לבחי׳ התכללות במיצוע משניהם דוקא מצד כח הרצון הפשוט הנ״ל שנק׳ כתר שבכתר שלמעלה גם ממקור ההתחלקות דחו״ג שברצון כנ״ל משם דוקא יכול להיות בחי׳ הכרעה הזאת בראי׳ והבטה דב׳ עינים ימין ושמאל להיות רק בבחי׳ הבטה וראי׳ אחת לבד שכלולה משניהם

דוקא וכמ"ש החכם עיניו בראשו עיניו שנים כלולים כא' ממש אע"פ שמחולקים כבר לב' קצוות רחוקים בימין ושמאל דע"ט וע"ר שברצון ושכל ההפכיים בתכלית עכ"ז יכולים ב' הפכים אלו להתכלל יחד במצוע אחד משני הקצוות הללו מטעם הנ"ל (וזה דוקא בא בראית השכל מכח הרצון הפשוט מפני שגדול כחו יותר מהתחלקות דע"ט וע"ר אע"פ שהן בעצם פנימית רצון הנפש עד שיעשה גם בהן התכללות הפוך התכללות דב' עינים בע"ט וע"ר שבע"ט השמאל נכלל בימין ונק' עין אחת ובע"ר להפך שהימין נכלל בשמאל כו' אבל התכללות ז דב' עינים במשפט ראית השכל כלול מב' ההפכים במיצוע משניהם דוקא שמפני זה נק' משפט אמת כנ"ל) ונמצא מתורץ ענין הנ"ל בב' עינים דימין בראי' לטב ולביש שהן בע"ט וע"ר ועכ"ז באים בהתכללות כא' בראית השכל במצוע מטעם הנ"ל וד"ל:

(לט) **ומעתה** יובן הנמשל מכל הנ"ל למעלה בבחי' אדם העליון דאצי' שהוא שם הוי"ה בכללות האצי' שכולל ע"ס מרצון העליון דכתר וחו"ב ומדות כו' דהנה מובן מכל הנ"ל בדרך כלל שיש ב' אופנים ברצון ושכל אחד שמתחלקי' בהטיות לב' קצוות רחוקים בתכלית בלי התכללות זע"ז כלל כנ"ל בענין ד"ע וד"ת שסבתם הוא בחי' ע"ט וע"ר כו' וכך יובן למעלה שז"ש בזהר אשכחן ראיה לטב וראיה לביש כו' כמו וירא ה' כי רבה רעת האדם[1] כו' שזהו ראיה לביש לעיין ולפקח עליהם במדה"ד בתכלית שלא ימצא עליהם שום זכות לטוב כלל רק רע בתכלית כמ"ש וכל יצר מחשבות לבו[2] רק רע כל היום וכי אפשר שלא ימצא בהם קצת טוב בחלק אלף כו' אלא שגם הטוב המעט כרע יחשב ונדון הכל לחוב ודין גמור עד שנפסק הדין ואמר אמחה כו'[3] ויש ראיה לטוב כו' כמו ארדה נא ואראה דכאן שירד לראות בעין טוב אולי ימצא שלא עשו כצעקת מדה"ד עליהם עד שיכול להפוך גם החוב לזכות כו' וכה"ג גבי דור המבול כאשר הקריב נח קרבן וירח את ריח הניחח כו' אמר לא אסף לקלל עוד כו' ולא אסף כו' את כל חי כאשר עשיתי עוד כל ימי הארץ כו' כי יצר לב האדם רע מנעריו (בראשית ח, כא-ב) ולא יוכל לכבשו וחזו שדן לזכות מצד הראיה הטוב' שהטה לרצון העליון לטוב בתכלית עד שנהפך השכל וטעם שהיה לחוב לגמרי כמ"ש וכל יצר מחשבות לבו רק רע כו' וזה הטעם עצמו נהפך לזכות כמ"ש כי יצר לב כו' ע"כ ראוי לדונו לזכות כו' והרי הן ב' קצוות רחוקים זה מזה בתכלית בלי הכרעה והתכללות זע"ז כלל לא ברצון ולא בשכל שהוא בחי' ד"ע וד"ת הנ"ל וכמו"כ אנו מוצאים גם למטה במלאכים עליונים שיורדים למטה להשגיח על בנ"א בכל דרכיהם ומעשיהם ונק' מארי דאשגחותא[4] כו' שיש ב' מלאכים[5] מלאך טוב שמשגיח ומעיין בע"ט רק לטוב וממליץ הכל לטוב גם בעשות האדם רע יהפוך ויצדד בזכותו להצילו כמו (איוב לג, כג) אם יש עליו מלאך מליץ כו' ויש מלאך רע העומד ומשגיח ומעיין על האדם לקטרג עליו בע"ר בכל מעשיו גם בעשותו טוב יהפוך הכל לחוב ודין כמו השטן שקטרג גם על איוב איש תם וישר[6] כו' וכמו ביהושע כה"ג שהיה השטן עומד על ימינו לשטנו כו' (זכרי' ג, א) וזהו מה שאמרו (אבות פ"ג, א) דע מה למעלה ממך עין רואה פי' עין מלאך המשגיח ורואה הכל לחוב ויש מלאך טוב שמשגיח ורואה הכל לטוב וחסד כו' שהן המלאכים הנק' מארי דעיינין[7] כו' וכמ"ש (תהלים צד, ט) היוצר עין הלא יביט[8] כו' שהן ב' מיני מלאכים שמשגיחים על האדם בע"ט וע"ר כו' (וא' בע"חי שב' מלאכים אלו הולכים עם האדם תמיד זה מכריז כו') וכ"ה למעלה בדרך כלל בהפרש שבין ישראל לעכו"ם שבישראל אמר (במדבר כג, כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל כו' כאהבת האב לבנו שאינו רואה חוב עליו כלל כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו עד שמהפך החוב לזכות מצד התקשרות עצמיות שברצה"ע לישראל כי רוצה ה' בעמו באה"ר כמ"ש (מלאכי א, ג) אהבתי אתכם כו' וכן אמר (ירמי' לא, ב) ואהבת עולם אהבתיך כו' ולהיפוך אמר (מלאכי א, ג) ואת עשו שנאתי כו' שמחמת זה הטיית הרצון והשכל לחוב ע"כ גם הטוב לרע יחשב (וכמ"ש וחסד כו' (משלי יד, לד) דלגרמייהו עבדין[9] כו' וכן אמר (דברים ז, י) ומשלם לשנאיו כו'):

(מ) **אך** הנה האופן הב' הוא כאשר הטיית הרצון והשכל גם לאחר שנתחלקו לב' קצוות רחוקים בתכלית מ"מ באים בהתכללות במצוע משניה' דוקא כנ"ל בענין דין משפט אמת בחכם שעיניו בראשו שנעשה הבטה אחת מב' עינים דימין ושמאל כו' וכך יובן למעלה במ"ש עיני ה' המה משטטים בכל הארץ (זכרי' ד, י)[10] וכן מ"ש (ירמי' לב, יט) עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם שענין ב' עינים הללו אע"פ שהן בהתחלקו' לימין ושמאל דחו"ג כנ"ל מ"מ באים בהתכללו' כאחד ממש להיות עיניו משגיחות בטו"ר לב' הקצוות בשוה ואח"כ ישפוט משפט אמת שהיא ראיה שכליית הכלולה מב' הפכים דב' קצוות הרחוקים בדרך מצוע משניהם יחד דוקא שזהו שנק' (זכרי' ז, ט) משפט אמת והיינו במשפט שבח"ע דתורה (כמ"ש (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ במשפט דאוריית[11] דוקא) שהתורה כלולה מחו"ג במדה ממוצעת שהיא בחי' הת"ת ששרשו בד"ע וד"ת והגם שעושים הטיית הרצון לב' קצוות רחוקים כנ"ל מ"מ מתמזגים אח"כ בבחי' התקון דקו האמצעי דתורה (שזהו שרש משה בפנימית הד"ע[12] ששרשו בעצמות הרצון הפשוט הנ"ל שמשם דוקא ההכרעה לימין או לשמאל בקו המשקולת שמטה לימין או לשמאל ואין הטעם מצד ששוה שם ב' מיני הכרעות הפכיי' הללו כמו ששוין ב' נטיו' דחו"ג ע"כ פעמי' יכריע לימין ופעמי' לשמאל דא"כ אין זה הכרע' כלל מאחר שיכול לחזו' ולהכריע להפוך משמאל לימין אחר הכרעת ימין לשמאל וההכרעה אחת היא או לימין או לשמאל דוקא והעיקר הוא הממוצע מבין שניהם דוקא שלא יחזור עוד להכריע להפוכו כלל והיינו הכרעה שע"פ התורה דוקא ששרשה בעצמות בעל הרצון ממש שמשם יבא ההכרעה דוקא באופן מיוחד לפי ששרש התורה מעה"ח שלמעלה מעה"ד טו"ר דוקא (כמשי"ת) וז"ש ג"ש יושב ועוס' בתור'[13] וג"ש שאח"ז יושב ודן את כל העול' כו' בחו"ג ממוצע שעפ"י הכרעה דתור' כמ"ש (בראשית טו, טז) ודור רביעי כו'

כי לא שלם עון האמרי כו' ע"פ משפט התורה דוקא מטעם הנ"ל ודל"ל) אך עכ"ז מבקשים יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך כו' הגם שהוא נגד משפט התורה ג"כ דהגם שע"פ משפט אמת דחכ' דתורה אין יסורים ועונש בלא עון וחטא[15] שנגמר הדין ע"פ הכרעה דימין ושמאל כמו במשפט דסנהדרין כו' עכ"ז יכבשו רחמיך כו' דהיינו שימשך מבחי' עצם הטוב ורחמים הפשוטים שבעצמות אור הכתר שלמעלה גם מבחי' ההכרעה דד"ע ודת הנ"ל שע"פ קו המדה דתורה כי ע"פ קו המשקולת דהיינו קו המדה שנק' מתקלא יכול להכריע לשמאל לכף חוב כמו לימין לכף זכות אם גברו ביותר העונות על הזכיות וכה"ג אבל מעצמו' בעל הרצון הפשוט הנ"ל (שנק' רעוא דכ"ר שבמצחא דע"י כו' שנק' עת רצון כנ"ל משם יבא ההכרעה תמיד לכף ימין דוקא אע"פ שיכבדו העונות בכף השמאל יותר וראייה לזה מסליחות העונו' ביו"כ ע"י י"ג מדה"ר ומחמת יו"כ עצמו שנסלח העון והחטא שע"פ התורה יחייב דין ועונש יהפך לזכות וחסד שהרי הזדונות עצמן נעשים כזכיות[16] כידוע והטעם הוא כמשי"ת בסמוך) ואע"פ שהתורה היא מבחי' עה"ח שלמעלה מעה"ד טו"ר שאין שם התחלקות לחו"ג כלל וע"כ כולו טוב וחסד עכ"ז הרי באה התורה בהתלבשות בעה"ד לברר לז"מ דתוהו בסו"מ וע"ט ע"פ בחי' התיקון דח"ע דתורה שבחכ' אתברירו[17] כו' מטעם שהתורה בבחי' עה"ח שלמעלה מהתחלקות המדות כו' הוא הטעם שביכולתו לברר בעה"ד כו') (ובזה יובן ערמת הנחש הקדמוני במ"ש לחוה (בראשית ג, ה) כי ידע אלקים כו' ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים ידעי טו"ר כו' כי אדם וחוה קודם החטא היו בבחי' עה"ח שלמעלה הרבה מעה"ד שאין שם צד יניקה ואחיזה לרע דקליפה כלל כי עה"ד שרשו למטה מהחזה[18] כו' דהיינו בבחי' ד"ת המתפשט במדות הטבעיים שבלב שמסתעף מזה טו"ר ממש (והוא כח ההרגשה שמרגיש א"א מאד כמ"ש במ"א ע"פ והנחש היה[19] כו') ושרש ד"ת הזה הוא בבחי' ד"ע שמחלק הרצון לחו"ג שהוא הרצון המורכב בחכ' וטעם לרצון בהעלם וגלוי שיוכל להטות מטוב לרע ומרע לטוב במשקל שוה ולהכריע ע"פ קו המדה לימין או לשמאל וז"ש והייתם כאלקים ידעי טו"ר בב' הקוין דחו"ג לטב ולביש שבב' עיינין ולכך אמר ונפקחו עיניכם ל' פקוח עינים שבחכ' שברצון שבא בהתכללות דחו"ג שמסתעף מזה טו"ר וכוונת הנחש היתה שתהיה ההטיה מזה לקו השמאל יותר ששם הוא שרש הרע והדין הקשה וכמו שהיה שמיד שטעמו מעה"ד טו"ר נפלו ברע ומות כו' וכמ"ש ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב כו' ובחרת כו' (דברי' ל, טו. יט) אבל אם הבחירה ברע היינו במות שהרע והמות אחד הוא וע"כ נמשך המות מחטא עה"ד דוקא אבל בבחי' עה"ח שם כולו חיים וטוב ואין שם צד יניקה ושרש לרע ומות כלל וכלל וז"ש ועתה פן ישלח ידו[20] ולקח גם מעה"ח כו' ועתה דוקא אחר שטעם מעה"ד טו"ר שהמשיך השפע לקו השמאל ביותר לסטרא דרע דק"נ וע"כ אם יקח ויאכל מעה"ח וחי לעולם גם בהיותו ברע לא יהיה למות שליטה בו כו' (וכמ"ש בדרוש דוהנחש[21] היה ערום כו'):

(מא) **והנה** עדיין יש להבין בתירוץ הקושיא דלעיל על המאמר דלית שמאלא בהאי ע"י למה אמר שמאלא דוקא מאחר ששם הוא למעלה מבחי' התחלקות דחו"ג לגמרי הרי לית ימינא כמו דלית שמאלא כו' אך הכוונה היא שאין משם הטייה לקו השמאל כלל רק לקו הימין דחסד והיינו שמשם דוקא יבא ההכרעה לימין דוקא ולא לשמאל כו' והענין הוא כי מבואר למעלה שיש ב' מיני רצון. א' הבא בהתחלקות ע"י ד"ע לב' קצוות דחו"ג בסבת ע"ט וע"ר כנ"ל והב' בחי' הרצון הפשוט שבעצמות ממש שנק'[22] רעוא דכ"ר כו') שלמעלה מבחי' התחלקות דחו"ג וע"כ מאחר שאין שם נטיה לרצון כלל עד ששוין ימין ושמאל להיותו למעלה מבחי' ימין ושמאל ולזאת משם דוקא יבא ההכרע' בב' הקוין שמתחלקים לימין ושמאל כי כל הכרעה יבא מכח העליון הנעלה הרבה משניהם כנ"ל. ואמנם גם בענין ההכרעה היה יכול להיות משם לימין ושמאל בשוה לפעמים לימין ופעמים לשמאל מטע' זה עצמו להיותו למעלה מבחי' ימין ושמאל לגמרי אך עכ"ז יבא משם ההכרעה לימין דוקא דהיינו שגובר כח הימין ונותן בו כח ההכרעה להכריע לכח קו השמאל שיוכלל בכח הימין דחסד והוא מ"ש בזהר לאגבר' ימינא על שמאלא[23] שכח החסדים גוברים על בחי' הגבורות עד שכח השמאל דגבו' נכללים בחסדים דימין כו' (כמו תנופת הלוים[24] שהיו מקו השמאל וגבר עליהם בחי' החסדים דכה"ג להניפם עד שנכללו בחסדים וכמ"ש בזהר (פ' קרח) בפסוק וילוו עליך וישרתוך[24] כו' שזו היתה מחלוקת קרח[25] ועדתו כו') ואמנם הנה כח עליון כזה להגביר כח הימין על השמאל הוא בא מבחי' עצמות א"ס ב"ה שגובר כח פנימית הרצון הפשוט הנ"ל שהוא הגובר על ב' הקוין להיות הימין גובר על השמאל וכמ"ש (תהלים קיז, ב) כי גבר עלינו חסדו חסד הפשוט ועצמי מצד עצם הטוב וחסד ורחמים שבעצמות רצונו הפשוט כו' שנק' רעוא דכ"ר כו' כנ"ל וז"ש ימין ה' רוממה[26] ימין ה' עושה חיל לאגברא על שמאלא כו' וכן אמר (שמות טו, ו) ימינך ה' נאדרי בכח פי' נאדרי בכח שיוכלל כח השמאל בימין כמו קו המשקולת שמכריע לכף הימין שאז כף השמאל נכלל בכף הימין והיינו ענין מה שגם כח הדין דקו השמאל נמתק והיה לבחי' חסד ממש כמו הקטיגור שנעשה סניגור[27] (וכמו בלעם שבירך לישראל כמשי"ת) וא"א שיהיה התגברות כח החסד על כח הדין מצד עצמו מאחר שב' הקוין דימין ושמאל שוין הן במשקל שוה (כמו מחצה זכיות ומחצה עונות וכה"ג) אלא מצד שנמשך מכח העליון דעצמות א"ס שבפנימית רצונו כנ"ל שחפץ חסד וטוב הוא בעצם ע"כ הגם שהוא בלתי נטיה כלל לחו"ג בימין ושמאל מ"מ גובר תמיד להטות כלפי חסד בימין דוקא ולא לשמאל וכמ"ש כי גבר כו' ולא עוד אלא שגובר כח החסדים שבימין על הגבו' שבשמאל שיהיו הגבו' שבשמאל נכללים ונמתקים בחסדים דימין ממש שזהו תוס' ברכה כאשר הקללה דכח הדין הקשה נהפך לברכה כאשר הקטיגור נעשה סניגור (כמשי"ת) וז"ש יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כבוש זה היינו לכבוש לכח הדין שבשמאל שיומתק ויוכלל בחסד ממש

ע״י שיהיה רצון של חסד מלפניך ממש ליתן כח לגבור ימין דרחמים על הדין דשמאל וכמו (תהלי׳ ל, ו) כי רגע באפו׳ (מיד) חיים ברצונו הפשוט להמתיק הדין בחסד כנ״ל וכן ברוגז בשעת הדין ורוגז רחמים הפשוטי׳ תזכור[2] להמתיק הרוגז ודין ברחמי׳ וחסדים כנ״ל וד״ל:

(מב) **והנה** כל זה יובן במה שמצינו גבי בלעם שאמר (דברים כג, ו) ולא אבה[3] ה׳ א׳ לשמוע אל בלעם ויהפוך ה׳ אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה׳ אלהיך ולכאורה זהו פלא גדול איך היה בדעתו ורצונו בתחל׳ לשמוע לקטרוג דבלעם רק שלא אבה לשמוע הלא בלעם היה מבחי׳ הקליפה וסט״א ומה תופס מקום כו׳. אך הנה ידוע בשרש בלעם שהי׳ בבחי׳ אחוריים וחצוניו׳ דעורף דכ״ע[4] דקדושה לנגד בחי׳ ד״ע דקדושה בחצוניות ואחוריים שבו ע״כ אמר ע״ע ויודע דעת עליון[5] כו׳ שהוא לנגד פנימית דד״ע דכתר שמשם שרש משה[6] כו׳ ומבו׳ למעלה שבחי׳ ד״ע זה מתחלק לב׳ קוין דחו״ג עד שבבחי׳ ד״ת מתחלק בחו״ג שבמדות שמסתעפים משם טו״ר ממש כנ״ל וידוע דשרש בלעם היה רק מבחי׳ הרע הגמור דעה״ד מפסולת הגבו׳ הקשות דרע דק״נ וע״כ כל קללותיו היו מתקיימים וכמ״ש ואת אשר[7] תאור יואר (אבל אשר תברך מבורך הוא מכבר כמ״ש למעלה[8]) וממנו שרש לי״א ארורים דקליפה׳ (כי בלעם היה מבחי׳ דכר דקליפה שהוא בחי׳ הדעת דקליפה וע״כ היה רוכב על אתון שהיא נוק׳ דקליפה כו׳) וכמ״ש בזהר שהוא מלך הראשון בז״מ ששמו בלע בן בעור[9] שהוא בחי׳ הדעת[10] דקליפה באחוריים וחצוניות דד״ע ודד״ת דקדוש׳ (שמכסה ומסתיר על בחי׳ דעת דקדושה כמ״ש (במדבר ד, כ) ולא יבואו לראות כבלע את הקדש כו׳) וז״ש ושם עירו דנהבה דין הב הב[11] כו׳ (משלי ל, טו) להיותו מקור הדינין הקשים לפי ששרש שרשו בא מהתחלקות הרצון וחכ׳ בד״ע ודד״ת לחוב ולדין דוקא ששרשו בחי׳ עין רעה כנ״ל שלא יראה לטוב כלל רק לרע ודין וזהו הפוך דמשה שנק׳ טוב בעצם ששרשו מבחי׳ התחלקות הרצון וחכ׳ בד״ע ודד״ת לטוב וזכות דוקא שהוא נמשך מקו הימין דחסד שהוא בפנימיות דד״ע דקדושה ע״כ נאמר בו כי טוב הוא[12] (שמות ב, י) בטי״ת רבתי מעה״ח שכולו טוב ולא רע כלל ובלעם היה לעומתו ומנגדו באחוריים ועורף דד״ע רק בבחי׳ רע ודין קשה ולא טוב כלל שהוא בבחי׳ ע״ר כנ״ל ודד״ל וז״ש ולא אבה ה׳ א׳ לשמוע אל בלעם כו׳. דהנה מובן מזה עכ״פ שמקור כל הברכות ומקור כל הקללות שניהם ממקום א׳ יצאו להתחלק והוא מבחי׳ הטיית הרצה״ע לימין ושמאל דחו״ג ע״פ בחי׳ ד״ע ודד״ת שמטים לרצון ושכל במדות דחו״ג לב׳ קצוות רחוקים ואמנם הם מתחלקים במשקל שוה כנ״ל עד שצ״ל הכרעה ביניהם לאגברא ימינא על שמאלא כנ״ל ודד״ל:

(מג) **ולהיות** כן היה יכול להיות הטיית הרצה״ע למעלה לשמוע אל בלעם כו׳ שהוא להטות הרצון כלפי חוב ודין עד שיקובל הקטרוג דבלעם לחוב ודין קשה לקלל לישראל כו׳ כי בלעם שרשו בע״ר שכולו רע ולא טוב כלל עד שגם כל הטוב שבישראל היה מהפך לרע כי אינו רואה רק רע ולא טוב כלל כנ״ל ויש לו שרש ומקור בהטיי׳ הרצה״ע בד״ע ודד״ת להטות כלפי דין כו׳ שהן ב׳ קצוות שקולים כנ״ל. אך לזה אמר ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם פי׳ לא אבה שלא רצה להיות לו רצון להטות לרצון זה דחוב ודין ע״כ לא אבה לשמוע כלל לבלעם לקטרוגיו כי אם היה שומע אפשר היה מטה הרצון העליון לדין וחוב אך מפני שחפץ חסד וטוב הוא בעצם כמ״ש (תהלים עג, א) אך טוב לישראל (כמשי״ת) לא הטה רצונו גם לשמוע לבלעם כו׳ דהיינו שלא אבה להטות לעצם כח הרצון הפנימי לבא בנטיה והתחלקות לשמוע לצד כח הדין שברצון שמשם יוכל להיות שרש לקללה דבלעם כו׳. ולכאורה אין זה מובן מפני איזה טעם לא אבה ורצה להטות לכח הרצון לראות ולא לשמוע לכף חוב ודין כלל ולא עוד אלא שהפך גם את הקללה שהיה מסתעף משרש כח הדין שברצון לברכה כו׳ (וגם מה קללה יש כאן אחר שלא רצה לשמוע לבלעם כלל כו׳) לפי שנכלל גם כח הדין שבשמאל בכח החסד שבימין שזהו בחי׳ ההכרעה הנ״ל לאגברא כח ימינא על שמאלא כו׳ שעי״ז נעשה תוס׳ ברכה בתוס׳ מרובה על עיקר הברכה דקו הימין כו׳ וכמ״ש ימינך ה׳ נאדרי בכח כו׳ אך הענין הוא דזה הכח העליון מאד בא מעצמות אא״ס ממש שלפני הצמצום דקו״ח טרם שבא להתחלקות הקוין שהוא טוב בעצם בפנימית ועצמות הרצון ממש למעלה מהטעם ושכל לרצון כי אין טעם לרצון כלל ע״כ משם דוקא יוכל להיות ההכרעה הנ״ל לאגברא כח הימין הגם שבא בשקול דד״ע בהתחלקות דב׳ קצוות הרחוקים הנ״ל שיהיה מכריע כלפי חסד דוקא ולא עוד אלא שיוכלל גם כח הדין דשמאל שיהפך גם הוא לחסד וזכות כמו הקטיגור שנעשה סניגור כנ״ל וד״ל. וז״ש (מיכה ו, ה) למען דעת צדקות ה׳ כו׳ שזהו הנק׳ צדקות ה׳ שלפנים משוה״ד דוקא שהוא כח גדול יותר מגוף אור החסד שבא בגדר מנגד עכ״פ דכח הדין אחר שבא במשקל קוין שוין כו׳ אבל כח צדקות ה׳ זה בא מבחי׳ הרב חסד ורחמים העצמיים שבעצמות ממש שאין לו מנגד כלל ואדרבה יוכל להפוך כל מנגד משרש כח הדין שיהיה לזכות וחסד (כמו ביו״כ שזדונות נעשו כזכיות ומארור נעשה ברוך כו׳) והוא מ״ש (במדבר יד, יז) ועתה יגדל נא כח אדני כו׳ וצדקת ה׳ זאת היינו ענין הרבותא היתירה דלא אבה ה׳ לשמוע אל בלעם כו׳ כנ״ל עד שהפך גם הקללה לברכה וכמ״ש בלעם ברך לקחתי כו׳ ואמר מה אקוב[13] לא קבה אל כו׳ (דאע״פ שאל זועם בכל יום) (תהלים ז, יב) וכמה זעמו רגע (ברכות ז, א) ובלעם היה יודע ומכוון לרגע זו שבאפו אבל על ישראל לא זעם ה׳ גם ברגע זו חיים וטוב הוא ברצונו הפשוט כנ״ל) לפי שגם השמאל נכלל בימין ונמצא כולו חסד וטוב כמ״ש אך טוב לישראל כו׳ וכמ״ש לא הביט און ביעקב כלל כי אינו רואה על ישראל רק בע״ט עד שגם כח הדין והחוב נהפך לזכות כמשל ע״ט באב על הבן או או״נ[14] כנפשו כו׳ כנ״ל ומזה הטעם נהפך גם קללת בלעם לברכה וביארך גם הוא לישראל כמ״ש ברך לקחתי שלקח תוס׳ ברכה גם מכח הדין שלו שנהפך לימין שבע״כ בירך ע״י דבר ה׳ שהושם בפיו כמ״ש וישם ה׳ דבר בפיו[15] כו׳ ואמר בלעם

לשרי בלק אם יתן ליי[1] כו׳ לא אוכל כו׳ כידוע וד״ל:

(מד) **אך** הנה עדיין יש להבין היא גופה למה יבא ההכרעה מלמע׳ לאגברא ימינא על שמאלא תמיד ולא בהפוך כלל שמעולם לא יבא ההכרעה לשמאל ומה גם כשיכריעו העונות שבקו השמאל יבא ההכרעה לימין כמו נושא עון[18] כו׳ מאחר שלפי צמצום ההתחלקות דחו״ג לימין ושמאל בבחי׳ ד״ע וד״ת הנ״ל שקולים הן ע״כ גם בהכרעה שקולים הן וכמו שלא היה בא במשקל ומשפט כלל כנ״ל וראייה לזה שהרי משקל זה בא ע״פ משפט התורה דוקא כמ״ש (דברים יא, כו-ל) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה כו׳[19] את הברכה אשר תשמעו כו׳ והקללה כו׳ וזהו ענין הברכות והקללות שניתנו על הר גריזים ועל הר עיבל שבאו לב׳ חלקים לחלקם לחצאין שוין ממש שהן תלוין בסו״מ וע״ט כפי מעשיהם דוקא וכמ״ש ראה נתתי לפניך היום[20] את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כו׳ כידוע (ועוד ראייה לזה מן הגורלות דיו״כ על ב׳ השעירי׳[21] א׳ לה׳ וא׳ לעזאזל שנושא עונות ב״י כו׳ שגורל זה בא במשקל שוה בהתחלקות שוה לשעיר החי ולשעיר לעזאזל כו׳ ואע״פ ששרש הגורלות הוא בא מלמעלה מבחי׳ ההתחלקות דבחירה שברצון ע״פ הדעת רק כמו שיפול הגורל לבד (כנ״ל באריכות) עכ״ז גם בנפילת הגורל ג״כ בא בהתחלקות בשוה וגם לענין ההכרעה להיכן שיכריע הגורל אם לימין או לשמאל כו׳ כמו המן שהפיל פור הוא הגורל[22] שרצה שיכריע הגורל לקו השמאל יותר שזה שרש ענין קללה דבלעם שע״ז אמר בלעם ראשית גוים עמלק[23] ואחריתו כו׳ והושב מחשבתו הרעה על ראשו[24] כו׳) אך הענין הוא משום דבחי׳ פנימיות הרצון והתענוג הפשוט שבעצמות ממש הרי הוא בעצם בתכלית הטוב וחסד שכולו רחמים וחסדים פשוטים ועצמיים שאינו בא בשיעור ומדה ומשקל כלל כי הוא רק עצם הטוב הפשוט בלתי מורכב כלל באיזה דבר מה בטעם לרצון פשוט זה ע״כ הוא בבחי׳ נצחיות דא״ס עצמו (שנק׳ טובך הגדול והוא כמו העוה״ב שנא׳ בו (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך כו׳ וכן (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש כו׳) וע״כ ממילא אין שם הטייה כלל להפוכו להיותו בחי׳ טוב העצמי והפשוט שלמעלה מהתפשטות הטוב שבא בגדר הטייה להרצון וחכ׳ כו׳ וע״כ לא יכלה כחו כלל לעולם אף בירידתו למטה ברבוי הקטרוגים בתכלית הצמצום וכמ״ש (איכה ג, כב) חסדי ה׳ כי לא תמנו כו׳ משא״כ בחי׳ הטוב והחסד שבא בבחי׳ הרכבה שהוא התפשטות ברצון ושכל כו׳ שבא בבחי׳ התחלקות קוין ימין ושמאל (כמו ע״פ משפט התורה בסו״מ וע״ט כמו אם בחקתי תלכו[25] כו׳ וכמ״ש את הברכה אשר תשמעו ולהפוך כו׳) ודאי א״א לטוב וחסד זה שבא במורכב ברצון שבחכ׳ כו׳ בתכלית השלמות בלי נטייה כלל להפוכו ובלי גבול ומדה כלל מב׳ טעמים הא׳ שהרי ע״פ השכל וטעם לרצון הטוב וחסד זה הרי יש בו שעור ומדה שבהכרח שיכלה כחו והתפשטותו בבואו למטה מטה ביותר במקום מקטריגים רעים מבחי׳ הגבו׳ הקשות ביותר כמו כאשר יגברו העונות ביותר למטה שאז יכבו לאור הטוב הזה (דאע״פ שהטוב נק׳ אור והאור[26] נק׳ טוב יש לו כבוי או שנחשך האור בחשך הגס ביותר כמו שעבירה מכבה (נר) מצוה כו׳ (סוטה כא, א)[27] והטעם הב׳ מצד כח הדין דקו השמאל המנגדו גם בראשי׳ ההתחלקות בהטיית הרצון וכ״ש בסופו כשמתגבר כח המנגד של מדה״ד ע״י רבוי העונות כו׳ אבל בחי׳ הטוב העצמי הפשוט הנ״ל שבעצמות א״ס ממש שאינו בא בשעור ומדה כלל כנ״ל הרי לא יכבה אורו גם למטה בחשך גמור שלא יכלה כחו לעולם כנ״ל עד שמאיר למטה בחשך הגס דק״נ כמו שהוא למע׳ ממש וכמ״ש (תהלים קלט, יב) גם חשך לא יחשיך ממך כו׳) (וכמ״ש ובטובך הגדול דוקא ישוב חרון אפך[28] כו׳ אע״פ שא׳ (תהלי׳ צ, יא) מי יודע עוז אפך וכיראתך עברתך כו׳ מ״מ גובר על כח הדין וחרון אפו להמתיקו ברב חסד הפשוט הנ״ל) להיותו בחי׳ טוב עצמי ולא מצד הארתו ברצון וחכ׳ כו׳ ששם יש נטיה להפוכו אבל הטוב[29] העצמי אין בו נטיה כלל להפוכו כו׳ כי הוא רק טוב בלבד[29] וכמ״ש אך טוב לישראל כו׳ וראייה ממה שלא אבה לשמוע לבלעם כלל כנ״ל וד״ל:

(מה) **ומזה** הטעם יובן מה שיש בכח הטוב הגדול הזה לאגברא ימינא על שמאלא בתמידות דהיינו גם בטוב העליון שנמשך בהתחלקות קוין יבא משם כח ההכרעה לגבור כח הימין דחסד על המנגדו ולהפכו לחסד דוקא וכמ״ש ימין ה׳ רוממה כו׳ (וכמו שמוכח מענין הגורלות דהגם שבא הגורל מלמע׳ מהתחלקות דרצון ששוין שם ימין ושמאל והיה יכול להיות הכרעה לשמאל כמו לימין עכ״ז בא הגורל לימין ומהפך הקו השמאל לחסד להיות נושא עון כו׳ וכמ״ש ונשא השעיר את כל עונותם אל ארץ גזרה[30] כו׳) וכן ראייה מנס דפורים בגורל דהמן שנעשה הפך רצון ומחשבת המן שנפל מחשבתו על ראשו וכ״ה בכל דור ודור כשעומדים על ישראל לכלותם שלא יזכר שם ישראל עוד כו׳ יכריע כח הימין על השמאל עד שכח השמאל נהפך לימין והקטיגור נעשה סניגור כו׳ וכמו בלעם שבירך את ישראל ונתקיימה ברכתו בתוס׳ מרובה על העיקר והוא שמן הקללה נהפכה לברכה כמ״ש הטעם כי אהבך ה׳ אלקיך באה״ר עצמית ופשוטה שבעצמות הרצון ותענוג פשוט שאינו בא במדה ושעור ולא בנטיה להפוכו כלל כנ״ל וע״כ לא אבה לשמוע כנ״ל וד״ל:

(מו) **ובכל** זה יתורץ הקושיא דלעיל במאמר דלית שמאלא כו׳ שאין הכוונה דלית שמאלא אלא ימינא כו׳ אחר ששם הוא למע׳ מהתחלקות קוין דימין ושמאל אלא ר״ל האי ע״י פנימיות התענוג והרצון הפשוט הנ״ל שהוא בעצם רק טוב וחסד פשוט כנ״ל ע״כ אין ממנו שום הטיה לעולם להיות גם מקור לקו השמאל דכח הדין שברצון ע״כ ממנו דוקא באה ההכרעה תמיד לימין לחסד (וכמו בציץ דכה״ג שאמר והיה על מצחו תמיד לרצון[31] כו׳) ולזה אמר לית שמאלא דוקא מפני שאין משם הטייה לשמאל לעולם רק לימינא מטעם הנ״ל שהוא בעצם רק טוב וחסד כמ״ש אך טוב[32] כו׳ אך טוב וחסד ירדפוני[32] וכה״ג אך זה מעוט הוא למעט הכל שאינו רק טוב בלי נטיה לעולם להפוך וכמו לע״ל בימות המשיח ועוה״ב שנק׳ חיי עולם וכה״ג ע״כ נק׳ יום שכולו טוב[33] כו׳ כמ״ש לטוב[34]

לך כמ"ש במ"א וד"ל:

(מז) **ומעתה** יש להבין בבאור ענין המאמר שבאד"ר עמ"ש פקח עינך חסרי כו' שזו היא בחי' עינא פקיחא דלא נאים כו' דתרין עיינין אתהדרו לחד כו' וכן מ"ש עין ה' אל יראיו[2] כו' וכה"ג. ולהבין ביאור המשנה דמה בין תלמידיו[3] של א"א כו' ע"ט ורוח נמוכה כו' ותלמידיו של בלעם הרשע עין רעה ורוח גבוהה כו'. דהנה מבואר למעלה בענין ע"ט וע"ר שהן ב' קצוות רחוקים בתכלית בלתי חבור והתכללות זע"ז כלל דע"ט הוא המטה להרצון והשכל הנעלם והגלוי לראות רק לטוב ולהפוך גם הרע לטוב כע"ט של אב לבנו או או"נ כו' או אהבת עצמו שאין אדם רואה חוב לעצמו כלל אבל ע"ר הוא להיפוך זה ממש שהוא מקור להטות הרצון והשכל בהעלם וגלוי לראות רק לרע ולהפוך גם הטוב לרע כו' כמו השונא שאינו רואה רק לחוב ולרע כו'. אך בבחי' ראית השכל שהוא הרצון המורכב במוחין דחב"ד שם יכול להיות בחי' התכללות ממוצעת מחו"ג והן ב' עיינין לפקח ולראות לטו"ר בשקול שוה כמו החכם עיניו בראשו[4] כו' כנ"ל וז"ש (ירמיה לב, יט) עיניך פקוחות על כל דרכי בנ"א בב' עיינין לטב ולביש וכלול משניהם להשגיח על כל דרכי בנ"א לטוב ולרע (והן ב' עיינין דז"א ששרשן בנו"ה[5] דחכ' כו'[6] וכן עיני ה' המה משוטטים (זכרי' ד, י) או ה' עיניו משוטטות (דה"ב טז, ט)[7] שזהו השגחה בעין מב' הפכים דטו"ר כמו עיניך פקוחות כו' ולפעמים גובר כח הדין בהשגחה בראיה זו לביש כמו וירא ה' כי רבה[8] כו' ולפעמים גובר כח החסד בראיה והשגחה לטוב כמו ארדה נא ואראה כו' כמ"ש בזהר ושרש הדבר הוא להיות שבחי' ד"ת מתפשט ומתחלק בראית השכל לדון דבר והפכו ושרשו בד"ע בהתחלקות הרצון לחו"ג כו' כנ"ל שהוא ע"פ התחלקות דע"ט וע"ר שהן ב' מנגדים בתכלית הקצה רק שבראית השכל בב' עיינין דאדם שהוא בנו"ה דחכ' יכול להיות בהתכללות ומצוע (כמו ע"פ משפט התורה (ויקרא ד, יג) שנק' עיני הקהל) אבל מ"ש עינך חד הוא למעלה מעלה גם מהתחלקות דע"ט וע"ר דבהתחלקות זו הרי יש לע"ט מנגד ע"ר כנ"ל אבל בחי' עין אחת שנק' עינא פקיחא כו' הוא המסתכל תמיד רק לטוב לבד מצד בחי' עצם הטוב והחסד שכולו רחמים וחסדים טובים ופשוטים באין מנגד אליו כלל וכלל לראות בהפך שזהו שנק' (משלי כב, ט) טוב עין שלמעלה גם מעין טובה כמ"ש טוב עין הוא יברך כו' דהנה עין טוב' ל' נוק' היינו שמחמת הטוב וחסד בעצם ע"כ גם עינו טובה מפני שמקבל' מטוב העצמי ולזאת גם ראיתו רק לטוב ולא לרע כלל כמו אברהם שהיה איש החסד וטוב הי' לו ע"ט לראות על הכל לטוב וחסד להשפיע לכל רק טוב וגם לרעים כמו לטובים ממש וכמ"ש בזהר דאברה' הוה עביד טיבו יתירא עם ברייתא גם לערביי' בהכנסת אורחים כו' אבל הרי יש לזה מנגדו להפך ממש והוא ע"ר דבלעם שעינו רעה וצרה לראות רק רע ולא טוב כלל ויכול להיות דהגם שע"ט וע"ר שקולים במנגדים זע"ז יש ע"ר ביותר עד שע"ט לא יוכל לעמוד לנגדו כע"ר דבלעם שלא היה בכח החסד דע"ט לעמוד לנגדו וע"כ אמר ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם כו' שאם היה שומע לו היה כח הדין גובר גם על הע"ט דחסד אך בחי' טוב עין הוא בחי' הטוב והחסד בעצם כמו שהוא ממש שממנו ייטיב את העין ג"כ לראות רק טוב כמו משה שנק' טוב עין שנכלל בזה גם ע"ט דאברהם והוא בחי' הטוב העליון בעצמו ומהותו שנק' תענוג ורצון פשוט כמו רדכ"ר כו' שאין לו מנגד כלל וכלל כנ"ל כי הוא למעלה גם מהתחלקות דע"ט וע"ר להיותו טוב עצמי ופשוט כנ"ל שע"כ משם יבא תמיד ההכרעה כלפי ימין דחסד לאגברא ימינא על שמאלא כנ"ל שזהו מפני שהוא רק טוב לבדו כנ"ל שז"ש אך טוב וכו' וז"ש דלית שמאלא כו' שלא יבא משם מקור לנטיה לקו השמאל כלל כנ"ל אלא תמיד מטה ההכרעה לימין דוקא והיינו ג"כ ענין טוב עין להיותו למעלה מהתחלקות דע"ט וע"ר ע"כ הוא תמיד רק טוב עין

א' באין מנגד לו בע"ר כלל וכלל מטעם הנ"ל וד"ל:

(מח) **וז"ש** פקח עינך עין אחת לבד וכן הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו העצמי כו' דהיינו מצד שאין שם עין ב' המנגדו כלל וזהו דתרין עיינין אתהדרו לחד שגם כח עין שמאל נכלל בימין ולא נק' רק עין אחת לבד כמו טוב עין הנ"ל מפני שהוא רק טוב לבדו ואין משם נטיה לשמאל כלל כנ"ל וזהו שנק' בשם עינא פקיחא דלא נאים כלל שנחשב מבחי' ז"ת דגלגלתא[9] דא"א שלמעלה גם מבחי' ח"ס דא"א (כמשי"ת) להיות ידוע בענין גבינין על[10] עיינין כו' שזהו בבחי' עינים דחכ' שאור החכ' בא בכלי המוחין כמו חכמה מוחא[11] כו' ששם שייך ענין השינה שהוא בחי' הסתלקות המוחין כמשל השינה באדם התחתון שמסתלק אור וכח השכל מכלי חומר המוח שאז ממילא נסגרים כלי העינים והגבינין מכסים עליהם לפי ששרש העינים בחכ' שבמוח (בבחי' נו"ה שבחכ') וע"כ בהסתלקות השכל ממילא מסתלק אור הראיה שבעינים כו' וכמו"כ למעלה באדם העליון דבחי' ז"א דאצי' שבזמן הגלות נק' שינה[12] למעלה (כמו (תהלים מד, כד) עורה למה תישן ה' וכו' (שם עח, סח) ויקץ כישן ה' כו') שזהו ענין ובחי' הסתלקות המוחין שנק' דורמיטא כידוע בענין תרדמה שנפלה על אברם[13] כו' וכמ"ש בזהר דקודב"ה בגלותא אסתלק לעילא[14] לעילא כו' (וגם בבחי' ח"ס שהוא מקור החכ' שהוא בחי' כח ההעלם של השכל שאינו מלובש בכלי המוח כצורה בחומר גם הוא יתכן בו ענין הסתלקות בשינה לפי שלא בשעת השינה הרי הוא מאיר מן ההעלם לגלוי אור להיות בשכל גלוי במוח ובשינה אינו מאיר כי עולה הוא בכח עצמותו ממש שנק' שכל הנעלם מכ"ר[15] כו') אבל בחי' עינא פקיחא זה הוא דלא נאים כלל שלא יפול בו כלל ענין הסתלקות הנ"ל א"כ מוכרח לומר שהוא למעלה גם מבחי' מקור החכ' שבכתר שנק' ח"ס והיינו בבחי' כתר שבכתר עצמו שהוא בחי' גלגלתא דא"א והוא בחי' הרצון ותענוג הפשוט הנ"ל הבלתי מורכב כלל אפי' בטעם כמוס לרצון שזהו למעלה גם מבחי' התחלקות הרצון בד"ע ששם יש טעם כמוס לרצון להתחלק לב' קצוות דחו"ג ואמנם בעצמות הרצון הפשוט אין טעם לרצון כלל וזה להיותו רק עצם הטוב כמו שהוא ממש וזהו שנק' בשם עין אחת לבד כמ"ש פקח

עינך כו׳ והוא בחי׳ עינא פקיחא דלא נאים כלל דלית גבינין דמכסין כו׳ שזהו שיוחנן כה״ג ביטל את המעוררים שהיו אומרי׳ עורה למה תישן ה׳ (מ״ש פ״ה, טו)[17] וכי יש שינה לפני המקום[18] כו׳ וכמ״ש (תהלים קכא, ד) הנה לא ינום ולא יישן שמר ישראל גם בזמן הגלות שנק׳ שינה כנ״ל עכ״ז בעצמות אא״ס שבפנימית הכתר שהוא הרצון הפשוט שנק׳ רעוא דכ״ר כו׳ אין שם בחי׳ שינה כלל וכלל מטעם הנ״ל וד״ל:

(מט) **(וראייה** לזה ממ״ש (ש״ה ב, ט) דומה דודי לצבי ואמרו (שהש״ר פ״ח יב [יד]) מה צבי ישן[19] ועינו אחת פתוח׳ דבר והפוכו כאחד שזהו בזמן הגלות דגם בשעה שישן בעין אחת נעור בעין אחת שהוא בחי׳ עינא פקיחא כו׳ משום דתרין עייניין אתהדרו לחד ואין שינה זו נק׳ שינה כלל לפי שהוא למעלה לגמרי מן ההשתלשלות דרצון בחו״ב ומדות כו׳ דלמת״ב כלל[20] אפי׳ מח׳ סתימאה כו׳ מטעם הנ״ל וזהו לא ינום ולא יישן כו׳ וד״ל). וכן היה במ״ת דכתיב (במדבר יד, יד) עין בעין נראה אתה ה׳ כו׳ עין אחת לפי שהיה מאיר מעצמות אא״ס בבחי׳ טוב עין הנ״ל שלמע׳ מהתחלקות דחו״ג וכן מלמטה למע׳ בבנ״י שהרי על כל דבור פרחה נשמתם[21] כו׳ (שבת פח, ב) וכן לע״ל כתיב (ישעי׳ נב, ח) כי עין בעין יראו בשוב ה׳ כו׳ משא״כ בעולי רגל בבהמ״ק נא׳ (שמות כג, יז) יראה כל זכורך כו׳ כשם שבא לראות כו׳ (חגיגה ב, א) וכמ״ש (דברים יא, יב) עיני ה׳ אלקיך בה כו׳ וכן (תהלים קמה, טו) עיני כל אליך וכמו״כ (ש״ה ה, יב) עיניו כיונים (שם ד, א) עיניך יונים וכה״ג אע״פ שגם בזה ב׳ עייניין אתהדרו לחד כמו המקבל שתשוקתו נפלאה אל המשפיע שכלולים ב׳ עיניו כא׳ לראות ולהסתכל בענג נפלא וכן מן המשפיע אל המקבל עכ״ז הן ב׳ עינים ולא עין א׳ ממש וד״ל:

(נ) **אך** הנה למטה מזה הוא מ״ש במשנה מה בין תלמידיו של א״א כו׳ שזהו בחי׳ הטוב וחסד שבא במשקל הב׳ קוין מנגדים זע״ז כנ״ל וידוע דאברהם הוא מבחי׳ החסד[22] והחסד וטוב ענין אחד הוא כמ״ש (תהלים סג, ד) כי טוב חסדך מחיים וכן (שם כג, ו) אך טוב וחסד כו׳ וכה״ג וזהו שמצד בחי׳ החסד דאברהם היה בו בחי׳ ע״ט להשפיע כל טוב וחסד לכל הבריות לרעים כמו לטובים ממש כנ״ל שזהו מחמת בחי׳ עין טובה לראות רק טוב על כל אדם יהיה מי שיהיה גם על הרעים כמו לטובים והפך זה המנגדו הוא בחי׳ ע״ר דבלעם לראות רק רע גם על הטובים כמו לרעים כנ״ל אבל בחי׳ טוב עין הנ״ל הוא למעלה הרבה גם מע״ט שאין לו שום מנגד כלל והוא בחי׳ משה שנא׳ בו כי טוב הוא בעצם הטוב כמו שהוא ממש (והוא מבחי׳ עה״ח[23] שלמע׳ מעה״ד כו׳):

(נא) **ויובן** יותר ענין טוב עין הנ״ל מהפוכו שנק׳ צר עין שזהו מי שעינו צרה ביותר וממילא נק׳ עין רעה כמו עינא בישא דבלעם[24] שדרכו להזיק בראיה (בל״א ער פאר גינט ניט קיינעם קיין גוטס) והטעם הוא לפי ששרשו מבחי׳ המיצר והצמצום דסט׳ דקליפה והסימן הוא שכל דבר טוב וגדול במעלה שהוא רואה לא יוכל לסבול כלל לפי שיגדל הדבר הזה בעיניו ביותר וע״כ נק׳ צר עין שצרה עינו מהכיל כל דבר טוב ושבח כו׳ וזה בא מב׳ טעמים א׳ מצד הגדלת הדבר מאד בעיניו שהוא מצד השפלות וריקנות שבו שחסר מכל כמו העני ואביון שמצד שפלותו מאד במיצר ודחק יגדל מאד בעיניו כ״ד טוב שרואה כו׳ משא״כ העשיר שהורגל בכל טוב אין הדבר הטוב שרואה גדול כ״כ בעיניו כי יש לו כלים רחבים לקבל יותר טוב והעני קצר דעתו ועינו להכיל גם מעט הטוב כו׳ וכ״ה הענין בצר עין מצד שרשו ברקניות וחוסר כל יגדל מאד כל דבר טוב שיראה בעיניו ע״כ צרה עיניו מאד באחרים שיש להם טוב כו׳ וטעם הב׳ מצד בחי׳ הרע בעצם שבו שלא יוכל להשפיע טוב כלל ע״כ כל טוב שיראה בחבירו יצר לו מאד ולא יוכל לסבול כל מעלה וגדולה של חברו כו׳ אבל טוב עין הוא הפוכו ממש שיקטן בעיניו גם כל הפלגת הטוב בריבוי גדול שיראה בחבירו ויקבל לנחת ורצון דוקא שיגדל ברב טוב יותר ויותר לפי שהוא בעצם חפץ בטוב להיטב עד אין שעור ע״כ לא יגדל בעיניו כלל הטוב שרואה אדרבה יקטן מאד בעיניו וזהו פירושו של טוב עין שהוא מקור כל הטוב והברכות שלזה ישמח מאד בטוב וגדולת חבירו דהא בהא תליא דכמו שטבע הרע בעצם להיות צר עין בזולתו בב׳ עינים הנ״ל כך טבע הטוב בעצם להיות טוב עין בחבירו כו׳ וד״ל. (וזהו טוב עין דוקא הוא יבורך יברך כתיב שממנו נמצא מקור כל הטוב והברכה עד אין שעור ובלי שום מנגד כלל כנ״ל וד״ל) וזהו שהיה בלעם שתם העין כו׳ שנסמית עינו[25] של בלעם על שראה שאין מספר לרובע ישראל שצר עין היה והיתה ע״ר שלו מזיק ביותר לכך נסמית עינו כו׳ אבל במשה נא׳ לא כהתה עינו[26] כו׳ לפי שהיה בבחי׳ טוב עין בחי׳ עינא פקיחא כנ״ל שאין בו שינוי בהסתלקות אור כלל וגם בכלי אין גרעון כלל שהרי א׳ לא כהתה עינו כו׳ לפי שאין שם בחי׳ מנגד כלל ולזה לא הזכיר למנגד לגבי ע״ר דבלעם רק ע״ט דאברהם שהוא בחי׳ הטוב והחסד שבא במשקל קוין דחו״ג וז״ש מה בין תלמידיו כו׳ אבל בחי׳ טוב עין דמשה הוא למעלה מבחי׳ התחלקות הקוין ואין שם בחי׳ מנגד כלל כנ״ל (ומה שהיה בלעם מנגד לגבי משה בבחי׳ חצוניות דד״ע כמ״ש ויודע ד״ע זהו הבא ונמשך למטה בהתחלקות דחו״ג שגם מטוב עין דמשה בא לידי התחלקות ברצון וחכ׳ דתורה להיות ב׳ קוין דחיים וטוב ומות ורע ברכה וקללה כו׳ הכלולים באנכי ולא יהיה לך שכלולי׳ ממ״ע ול״ת[27] כו׳ כדי שאחר הבירור דעה״ד טו״ר יקבלו שכר בעוה״ב שהוא רק טוב העצמי כמ״ש מה רב טובך כו׳ ונק׳ יום שכולו טוב כו׳) וזהו שסמך לע״ט רוח נמוכה ונפש שפלה שמצד שפלות העצמות בתכלית ישפיע הכל לזולתו כי הוא בעצמו כמותר בעולם כמ״ש ואנכי עפר ואפר[28] כו׳ ולהפך תלמידיו דבלעם רוח גבוהה כו׳ שאינו מרגיש רק א״ע לבד ובלעדו בזולתו אין לו שום הרגשה לטוב כלל שזו היא כלים הרעים דע״ר הנ״ל (והוא בחי׳ דעת דקליפה שנק׳ (בראשית לו, לב) בלע בן בעור[29] כנ״ל) ומכל הנ״ל יובן הטעם שלא שלט׳ כלל ע״ר דבלעם בישראל אע״פ שראה אותם מרחוק אדרבה כאשר ראה את ישראל שוכן לשבטיו[30] ברכם כו׳ לפי שאין ע״ר שולטת בבחי׳ טוב עין הנ״ל שאין לו מנגד כלל וכלל להיותו

למע' מבחי' ההתחלקות דחו"ג וכמו שא' ביוסף שנק' בן פורת עלי עין (בראשית מט, כב)[1] שאין עה"ר שולטת בזרעו של יוסף מפני ששרשו עלי עין למע' מהתחלקות הקוין דע"ט וע"ר ג"כ ואין לו מנגד כלל כמו בחי' טוב עין דמשה כידוע דמשה ויוסף הן בשרש אחד[2] שהוא פנימית יסוד דע"י וד"ל:

(נב) **והנה** אחר כל הנ"ל יש לתרץ כל הדקדוקים שבפ' זו במ"ש ארדה נא ואראה כו'. והנה תחלה יש לתרץ ענין הנ"ל במ"ש הכצעקתה הבאה אלי אלי למנגד לשם הוי"ה שהוא כולו רחמים וחסדים פשוטים מצד שרשו בפנימית ע"י וכנ"ל בענין מ"ש להתיצב על הוי"ה בר"ה שהוא זמן עליית בני האלקים כחות הדין המקטרגים שמתיצבים למנגד לשם הוי"ה דרחמי' כו' דהאיך יש ביכולת כחות הדין דבני האלקים לעמוד למנגד לפנימיות שם הוי"ה שבפנימית ע"י שכולו רחמים פשוטים ממש שאין לו מנגד כלל וכלל כנ"ל בענין המאמר דלית שמאלא בהאי ע"י שאין משם שום נטית מקור לקו השמאל דדין וכן מ"ש פקח עינך בחי' עינא פקיחא כו' שנק' טוב עין כנ"ל באריכות. אך הנה תחלה יש להקדים באור הפסוק מ"ש דוד (תהלים יז, ב) מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים דלכאורה אין פסוק זה מובן כלל דלפי משמעות הכתוב שדקדק באומרו מלפניך דוקא משפטי יצא שהכוונה שלא יבא משפטו ביד אחר זולתי מלפניך דוקא וזהו פלא גדול הלא ה' הוא השופט כל הארץ ועליו אמר מלך במשפט יעמיד ארץ[3] וכתיב הצור תמים פעלו[4] כי כל דרכיו משפט כו' והכל בא במשפט לפני ה' עצמו שיושב ודן את כל העולמות על כסא המשפט כמ"ש (תהלים כט, י) וישב ה' מלך לעולם כו' ולמה דקדק בבקשתו ע"ע שמלפניך דוקא משפטו יצא כו'. וגם יש להבין בגוף טעם הענין שאמר מלפניך דוקא כו' משום דעיניך דוקא תחזינה מישרים דמשמע שמטעם זה אינו חפץ שיבא במשפט רק לפני ה' עצמו לפי שעיניו יחזו מישרי' ולא דיין אחר זולתו מי הוא השופט ודיין זולתו הלא הוא דן יחידי לכל[5] ומי הוא שלא יראה מישרים זולתו כו'. ואמנם הנה ארז"ל וה' פקד כו' הוא ובית דינו[6] וכן כ"מ שאמר וה' הוא וב"ד[7] שלו הרי יש למע' ב"ד שנק' סנהדרין של מע' שנק' ב"ד של שם הוי"ה כו' ועד"מ ממלכותא דארעא שלא כל משפט יובא לפני המלך בעצמו אלא שולח המשפט לאנשי המשפט שהן שרי המלוכה שהוא בית הוועד שדנין כל דבר משפט ששולח אליהם המלך ואחר גמר דעתם ישלחו אל המלך וכפי שחותם כן יקום כידוע וכ"ה במלכותא דלעילא דבאמת נק' שופט כל הארץ ומלך המשפט אבל כל דבר משפט שעולה לפניו מכל תביעות דין של המקטרגים ישלח אל בית דינו תחלה שהן סנהדרין של מעלה (והוא בבחי' שם ע"ב דחכ' דמל' דאצי'[8] כמ"ש במ"א) ואחר גמר המשפט שלהם יובא לפני המלך העליון לחתום בטבעת המלך כו' ולזה ביקש דוד מלפניך משפטי יצא שמשפטו ידין ה' עצמו ולא ישלח לב"ד שלו שנק' ב"ד של מעלה ששם יש מיימינים לזכות ומשמאילים לחוב אבל עיניך דוקא תחזינה מישרים להוציא לאור צדקת משפטו כו' וגם זה אינו מובן דלמה לא רצה במשפט של ב"ד העליון שהן שופטי צדק שנתמנו מה' עצמו שהוא שופט כל הארץ וגם מהם יובא לגמר הדבר לפני ה' עצמו כו' ולמה לא יחזו מישרים רק עיניך תחזינה כו' ע"כ אמר מלפניך דוקא משפטי יצא שישפוט בעצמו דוקא כו'. אך הנה באור ענין זה יובן ע"פ כל הנ"ל שיש ב' מדרגות ברצה"ע הא' הבא ונמשך בבחי' קוין דחו"ג מנגדיים שוין בשקול א' בב' קצוות רחוקים מאד והוא ע"פ בחי' הרצה"ע המורכב בחכ' שהוא בבחי' ד"ע וד"ת שמחלק לחו"ג כו' כנ"ל והב' רצון הפשוט ותענוג הפשוט שבבחי' עצמות המאציל שכולו רחמים וחסדים פשוטים שלמעלה מהתחלקות דחו"ג שמשם דוקא נמשך כח ההכרעה לקו הימין דוקא כנ"ל וז"ש מלפניך משפטי כו' שלא יומשך משפטו בהתחלקות הרצון לחו"ג כו' (שזהו ענין ב"ד של מעלה כו') שיש שם נטייה לכח הדין כמו לכח החסד כו' אלא מלפניך דוקא שכולו חסד ורחמים ויכריע לימין כו' (וכנ"ל בענין יה"ר מלפניך שיכבשו כו' וכמ"ש ימינך ה' נאדרי בכח וכענין סליחת העונות ביו"כ כו'):

(נג) **אך** א"כ יפלא זה יותר לכאורה דאיך שייך ל' משפט בבחי' עצמות הרצון הפשוט שבעצמות א"ס שכולו רחמים פשוטים (בבחי' רעוא דכ"ר כנ"ל) בלי שום נטיה לקו השמאל כלל שע"ז לא יתכן אמרו מלפניך משפטי יצא דהלא ידוע בפי' משפט שהוא בא בהתכללות דבר והפוכו דוקא דהיינו מב' הקצוות דחסד ודין זכות וחוב שברצון וחכ' כנ"ל בענין אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות כו' וכמו ב"ד של שלשה שהשלישי מכריע וכן בסנהדרין עדה שופטת ועדה מצלתי ורבו המזכין או רבו המחייבין או דעת המכריע שזהו הנק' משפט דוקא אבל מלפניך ממש לא שייך לשון משפט אחר שאין בו רק ימין דחסד לבד כו' ולמה אמר ע"ז עיניך תחזינה מישרים דוקא דמשמעו בחי' ממוצע הבא ביושר מב' הקוין כו' אדרבה בהתכללות דב' הקוין יצא משפט במישור דקו האמצעי הממוצע מן שניהם יחד כו':

(נד) **אך** הנה שרש הענין הוא דבאמת גם בעצמות א"ס ב"ה שכולו רחמים וחסדים פשוטים שייך ל' משפט שכלול מחו"ג אלא שהוא בבחי' העצמות ממש עדיין וכידוע שבחי' עצמות אא"ס ב"ה כל יכול הוא ונק' שלימותא דכולא[9] כו' הרי יש בו ג"כ מבחי' הגבו' כמו שהוא כלול מבחי' החסדי' (כמו במ"ת שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבור' עצמו שמענו (מכות כד, א)[10] שזהו בחי' התחלקות דחו"ג כמו שהוא בעצמות הרצון הפשוט שנק' אנכי מי שאנכי[11] סדכ"ס דלמת"ב כלל[12] רק שירד למטה בהתלבשות דח"ע דתורה לברר לעה"ד טו"ר כנ"ל וד"ל) שהוא בחי' מ"ה וב"ן הוי"ה ואלקים[13] שבעצמות ממש ובאור ענין זה ידוע במה דגם בעצמות אא"ס יש בחי' עלייה וירידה דבחי' מעלה ומטה כו' והוא מה שאא"ס למע' מעלה[14] עד אין קץ כו' שהוא בבחי' הגבו' שבעצמות שעולה בעצמותו בעלוי אחר עלוי עד אין שעור למעלה דוקא (וכמ"ש במ"א בענין וקדושים בכל יום יהללוך סלה בלי הפסק[15] לעליות שלהם למעלה בעצמות אא"ס כנשמות האבות ומשה ואהרן כו') וכמו בכל ר"ה שהוא בחי' העלייה בתכלית הרוממות והתנשאות בעצמות כענין מ"ש (הושע ה, טו) אלך אשובה אל מקומי דאין[16]

כל העולם מקומו דלמת"ב כו' וע"כ ר"ה הוא יום הדינ"י דגם ושמים לא זכו בעיניו כו' (איוב טו, טו) וכה"ג וד"ל. והיינו בבחי' ב"ן ובחי' אלקים וכמו"כ יש בו להפוך שהוא בחי' החסדים דבחי' שם מ"ה דהוי"ה והוא מה שאא"ס מתפשט למטה מטה עד אין תכלית ע"י צמצום דקו"ח כו' עד סוף העשיה ולמטה יותר שזהו מבחי' החסד הפשוט דא"ס שיורד למטה עד אין תכלית והן ב' הפכים דחו"ג שהמה כלולים בכח עצמות א"ס ממש בהעלם ובא לידי גלוי גם בכל פרט בכל בחי' מ"ה וב"ן הוי"ה ואלקים שבכל ההשתלשלות דקו"ח כידוע (דהגם דלית שמאלא בהאי ע"י כו' אבל בחי' מ"ה וב"ן יש בוי' כמ"ש בע"ח) ולפ"ז הרי יתכן בחי' משפט שהוא בא בהתכללות מחו"ג כנ"ל גם בעצמות המאציל מאחר שכלול מחו"ג ג"כ רק שהוא בבחי' העלם העצמות עדיין ולא בא בגלוי

במשקל כף מאזנים רק כלולים עדיין בעצמות ממש וד"ל:

(נה) **אך** עדיין אין זה מתיישב לנכון דהלא מבואר למעלה

במא' דלית שמאלא כלל בהאי ע"י רק טוב וחסד הפשוט ועצמי כמ"ש אך טוב וזהו סתירה לענין הנ"ל שגם בעצמות ממש כלול מחו"ג כו' אמנם הענין הוא מובן ע"ד הנ"ל בטעם ההכרעה לימין תמיד מבחי' רצון הטוב הפשוט שמצד עצם הטוב שבו ע"כ גם בבואו בהתחלקות לחו"ג יכריע לימין דוקא וכך יובן ג"כ בבחי' חו"ג שבעצמות דאע"פ שגם הן ב' הפכים בהתחלקות דחו"ג בשקול שוה כנ"ל אבל מפני שבמהו"ע ית' הוא רק טוב וחסד פשוט ע"כ יכריע בעצמו בב' המדות דחו"ג שבעצמו לחסד וטוב לנגד בחי' הגבו' העליונו' שבעצמותו (וראיי' לזה מר"ה שהוא ית' בתכלית הרוממות בעליות דגבו' ועכ"ז יורד מעצם הטוב וחסד דא"ס למטה להיות מכפר עונות ביו"כ בי"ג מדה"ר כו' לפי שגבר החסד

על הדין גם בעצמותו ממש מטעם זה וד"ל):

(נו) **ויובן** ד"ז עד"מ ממלך טוב ורב חסד בעצם כאשר יובא

לפניו תביעות דין ומשפט דבר מה על איזה איש וחפץ ורצון המלך לעשות רק טוב אז ודאי רוצה שיהיה זכאי בדין ומשפט דב"ד גם ע"פ משפט עין ראית השכל אך פן ירבו המחייבין על המזכים מצד השכל וטעם שלהם אז יתחכם שיובא לפניו הדבר תחלה כדי שיעיין הוא בעצמו בתחלה בד"ז בב' הקצוות דחו"ג שלו ומפני שטבעו הטוב בעצם לעשות רק טוב ולא רע מצד עצם טובו וחסדו ע"כ הגם שיש בלבו ודעתו גם מבחי' הדינין וגבו' לעמוד ולמנוע הטוב וחסד ההוא עכ"ז יעמוד בעצמו בגבורת חסדו לנגד הדין ויוחלט הדבר אצלו לזכות וחסד ואז ממילא גם אח"כ כשיוב' הדבר למשפט עין השכל בבית דינו בבית הוועד ברצון המורכב בשכל כו' גם שם ממילא יכריע החסד על הדין מטעם הנ"ל וד"ל. וכך עושים המלכים לכל אר"נ או שר גדול או בנו וכה"ג שיש עליו משפט קשה שיחוייב בדין יצוה להביא לפניו המשפט שיכריע מצד אהבתו ורב טובו בעצמו לחסד והצלה ואז ממילא יהיו הדיינים מטים לזכות יותר מלחוב להצילו גם ע"פ ראית עין השכל כו' (ולזאת כל חייבים שחטאו בחטא משפט מות מוסרי' נפשם להביא משפטם לפני המלך בעצמו ואז ממילא יצוה חסדו להצילם במשפט כו'). והנמשל מזה יובן במ"ש דוד מלפניך משפטי יצא מלפניך דוקא שהגם שלפניו ית' ממש יש ג"כ בחי' משפט בשקול הדבר לב' קצוות דחו"ג הרחוקים ביותר ומי יודע מה יכריע כו' אך מצד עצם רב טובו הפשוט ודאי יכריע לחסד וטוב בעצמו כנ"ל ואז ממילא כשיושלח המשפט לב"ד של מעל' יוציאו לאור משפטו בצדק להכריע לזכות וחסד

גם ע"פ השכל וטעם דחכ' ג"כ כנ"ל וד"ל:

(נז) **ובזה** יתורץ הקושיות דלעיל ובמ"ש עיניך תחזינה

(דוקא) מישרים ולא במשפט דב"ד כו'. כי הנה הגם שבמשפט דב"ד של מעלה יבא דבר המשפט בהתכללות דחו"ג יחד שזהו בחי' מישרים דוקא כנ"ל אבל באמת אין זה מישרים ממש כי מאחר שבא הדבר במשקל הקוין דימין ושמאל שהן שקולים ואם לפעמים יכריע קו הימין דחסד לקו השמאל שזהו כשיראו הדבר בעין השכל לזכות יותר מלחוב הרי לפעמים יכריע קו השמאל לקו הימין כשיראו בעין השכל לדון לחוב יותר מלזכות וא"כ אין כאן משפט אמת לאמיתו כמו שהוא מאחר שמשקל זה דב' קוין הוא ע"פ ראית והשגחת עין השכל שבו מורכב הטיית הרצון שכל א' סותר ומכריע לשכנגדו וא"כ אין זה מישרים ממש אבל עיניך דוקא תחזינה מישרים דהגם שבעצמות ממש יש ב' קוין דחו"ג שקולים כנ"ל אמנם הכרעתו לימין דוקא מצד עצם הטוב וחסד הפשוט שראיה והשגחה זאת אינה ע"פ השכל ורצון הנוטה לפעמים כך ולפעמים כך אלא השגחה וראיה זאת לטוב רק מצד עצם אמתת הטוב והוא בחי' הרחמי' הפשוטי' דאין שם מנגד כלל כנ"ל זהו הנק' מישרים לפי שגם אם יכריע קו השמאל יותר לחוב מלזכות יהפוך אותו לימין דחסד וטוב מצד טובו העצמי שאינו רק טוב והוא בבחי' המישור שבעצמות ממש שגובר בו כח החסד על כח הדין שבעצמו מטעם זה וכנ"ל במשל ואין זה דומה כשאר משפט שע"פ השכל שלא תחזינה מישרים מטעם הנ"ל שאין המשפט שם רק בהטיה לפעמים לצד החסד ולפעמים לצד הדין כו' אלא משפטי שיצא מלפניך דוקא עיניך תחזינה מישרים בלי נטיה כלל לצד הדין וכמו (ש"א טו, כט) כי לא אדם הוא להנחם כו' ואע"פ שקו האמצעי נק' מישרים להיותו הולך ביושר כאשר הוא כלול מב' הקוין דימין ושמאל מ"מ ה"ז בא בהטייה והכרעה עכ"פ בשנויים דחו"ג משא"כ ביושר העליון דעצמות שאין בו הטייה כלל כמ"ש (תהלים צב, טז) להגיד כי ישר ה' כו' להיותו בבחי' עצם הטוב כמו שהוא טרם שבא להתחלקות משקל הקוין כו' וכמו קו המשקולת עצמו כו' (ויובן זה ג"כ מלמטה למעלה בעצמות דהתקשרות דכנ"י למעלה מהתחלקות הקוין דתו"מ שנקרא ג"כ מישרים כמ"ש (ש"ה א, ד) מישרים אהבוך שאין בזה הטייה כלל להיפוך משא"כ בהתחלקות דחו"ג שלפעמים יכריעו הזכיות ולפעמים יכריעו העונות כו' וכמ"כ מלמעלה למטה עיניך תחזינה מישרים ליושר לבב האמיתי שאינו בא בשינוים דב' קוין כלל וד"ל) ובכ"ז יתורץ ענין הנ"ל במה שבאו בני האלקים להתיצב על הוי"ה לנגד שם הוי"ה דרחמי' הפשוטים העצמיים שמעוררים לבחי' הגבו' ודינין שבעצמות ממש כנ"ל וז"ש על ה' ממש לפי

שברוממות העצמות בעלוי אחר עלוי גם שמים לא זכו בעיניו כמו בר"ה כנ"ל וע"כ יש ביכולתם לנגד שם הוי"ה הרי שניהם בכח העצמות דא"ס ממש כנ"ל אך מצד עצמות הטוב הפשוט שלו מגביר בעצמו כח החסד על כח הדין שבעצמו שזהו שעיניך תחזינה מישרים ע"כ גם למטה גובר שם הוי"ה דרחמים על כח הדין דבני האלקים המתיצבים לנגדו עד שנהפכו גם הם לחסדים שקטיגור נעשה סניגור שיומתקו בחסדים ממש עד שזדונות נעשו כזכיות כנ"ל בענין ולא אבה ה' כו' ויהפוך כו' הקללה לברכה כו' וד"ל:

(נח) **ואחר** כ"ז יתורצו כל הדקדוקים שבפ' זו במ"ש ויאמר ה' זעקת סדום ועמרה כי רבה כו' דהנה שם זה הוא שם הוי"ה שכולו רחמים פשוטים שבחי' ת"ת עולה בפנימיות הכתרי ששם עצמות אא"ס דלית שמאלא כו' כנ"ל וז"ש ארדה נא ואראה הכצעקתה של מדה"ד הבאה אלי ואין הפי' הבאה אלי לבחי' מנגד לעשות בו שנוי ח"ו שהרי ברחמים וחסדים הפשוטים אין שם בחי' מנגד כלל וכלל כנ"ל רק מפני שגם בבחי' העצמות כלול גם מבחי' הגבורה והדין וצמצום דבחי' אלקים שהוא בחי' ב"ן ומ"ה חו"ג שבעצמות ע"כ א' הבאה אלי מפני שבחי' שם אדני ואלקים דשם הוא בא בבחי' משפט ודין ונק' שופט כל הארץ בכלל ולמטה הוא בחי' המל' דינא דמלכותא כו' ששומע ומקבל כל קטרוג ודין ממש ולז"א הכצעקתה של מדה"ד שבעצמות הבאה אלי ממש למנגד לעצם כח החסד ולכך נק' בשם מנגד להיותו מנגד לעצם כח החסד שהוא רק טוב וחסד לבד ואע"פ שאין בכחו להיות בחינת מנגד ממש כנ"ל מ"מ אע"פ שאין כח הדין הזה עושה בו שנוי כלל וכלל אבל עכ"ז מעורר אותו לבא במשפט בעצמו לראות הדבר בעצמו בב' הקצוות דחו"ג שבעצמו דהיינו בשקול הדעת שבעצמו שכולל לחו"ג הנ"ל שבעצמותו כנ"ל בפי' מלפניך משפטי כו' שמצד עצם טובו יכריע לימין דחסד בעצמו וז"ש ארדה נא ואראה בעצמי דוקא הכצעקתה כו' וד"ל:

(נט) **ויובן** זה עד"מ הנ"ל מלך שכל משפטי אנשי המדינה שולח למקום המשפט שממונים על כל דבר דין ומשפט שידונו הם רק לפרקים בדבר משפט של איש אח' או על איזה ענין גדול יצוה להביא לפניו הדבר שרוצה לשפוט ד"ז בעצמו ואע"פ שהמלך מצד עצמו הוא רק טוב וחסד לבד ולא היה מביא הדבר לעין משפט כלל. אך עכ"ז כדי לצאת י"ח משפט ודין הוא יורד ומשפיל א"ע לצוות להביא לפניו המשפט שיכוין ויפקח הוא בעצמו על הדבר בב' קצוות דימין ושמאל חסד ודין שבעצמות כפי ראות עיניו בשקול הדעת ומצמצם א"ע כאילו אינו איש טוב וחסד בעצם כלל שזהו ודאי בחי' ירידה וצמצום גדול אצלו. ואמנם ע"פ השגחה אלקית עצמו בד"ז יכריע ממילא לחסד וטוב שלא יהיה כזה במשפט אחר זולתו מטעם הנ"ל וכ"ה למעלה במ"ש ארדה נא ואראה בחי' ירידה זו היינו מפני שמצמצם א"ע לעיין ולפקח בראית עצמו להביא בשקול דב' קצוות דחו"ג שלו וז"ש ואראה דקדק בזה לומר אראה בעצמי דוקא שבא למעט בזה כל ראיות אחרות זולתו שכאשר יראה בעצמו יהיה המשפט באופן אחר ממילא לפי שראיתו והשגחתו מצד עצם טובו גם בשקול דעתו בב' קצוות הוא באופן הטוב ביותר שאין זה בראית אחר זולתו עד"מ אב הרחמן שחס וחמל על בנו יחידו שעשה חטא משפט מות שהעידו עליו שהרג את הנפש וכה"ג וחייבוהו משפט מות בב"ד כי לא מצאו לו זכות כלל גם אחר שקול דעתם בעינים רואות לכל צד כמה פעמים שקלו הדבר ואין לו זכות כלל אך מפני חמלת האב על בנו ביותר יצוה ויבקש מהם שיביאו משפט בנו לפניו שישפוט הוא בעצמו את הדבר והיינו שאינו סומך על ראית עיניהם של השופטים שאינו רק השגחת עין שכלי שיכול להיות נוטה לדין יותר מלזכות ולא ימצאו זכות גם בכל כח עיונם בכח המטה כלפי חסד מפני שאין החסד עצמי רק מורכב בשכל משא"כ ראית האב הוא בראיה לטוב מצד העצם ממש שראיתו באופן אחר וממילא גם משפטו בשקול הדבר לב' קצוות דחו"ג יהיה באופן אחר עד שיוכל להיות זכות גמור לבנו להצילו גם במשפט עין השכל והסברא כנ"ל בטעם מ"ש דוד מלפניך דוקא משפטי יצא כו' וז"ש ארדה נא ואראה בעצמי דוקא (בל"א אז איך וועל אליין זעהן און קוקן דיא זאך דער זעהן איז גאר ניט גלייך ווי אנדרע זעהינש כו' וד"ל):

(ס) **ובזה** יתורץ הקושיא הא' דלעיל בירידה זו הלא מכה"כ ועיניו פקוחות כו' וכמ"ש בזהר וכי לא גליא קמי קב"ה כו' דלפ"ז ירידה זו היא לראות בעצמו ע"פ עצם טובו שלא כשאר ראיות שבא במשפט ראית השכל לחוב ולזכות כו' (ומ"ש בזהר שירד מדרגא דרחמי לדרגא דדינא וכ"א במדרש לפי הנ"ל יתפרש שירד מעצם טובו הפשוט שנק' דרגא דרחמי' הפשוטים לדרגא דדינא לשקול ולראות בראית עצמו לב' קצוות דחו"ג שלו כו'. ובאמת הרי ירידה זו לטוב וחסד כדי שימצא זכות לנגד מדה"ד כשירא' בעצמו לפי שצעקת מדה"ד שבעצמות באה אלי ממש כנ"ל וד"ל). וכן יתורץ מ"ש הכצעקתה הבאה עלי עשו כו' מי איכא ספיקא קמי כו' דספק הזה אינו קמיה ממש שידע ה' שעשו כצעקת מדה"ד אלא ספק זה נפל מצד משפט דעין השכל בב"ד שאינו סומך על ראיה שלהם שמלובש במדות דחו"ג שע"פ נטיית החכ' אלא ארדה ואראה בעצמי בב' קצוות דחו"ג אם עשו כצעקת מדה"ד העליון הבאה אלי ממש כנ"ל וגם ספק זה אינו קמיה ממש רק שירד לראות בעצמו להוציא לאור הספק הזה ע"פ דרך משפט עכ"פ כמשל הנ"ל וד"ל:

(סא) **ובכ"ז** יתורץ הג' תמיהות הנ"ל הא' ענין ירידה זו מה היא כו' והב' אם כולו רחמים איך יראה להפוכו כו' והג' איך יש ספק כו' דהנה לפי כל הנ"ל הגם שכולו רחמים פשוטים שייך לפניו ג"כ בחי' משפט בחו"ג שלו וספק הזה היינו אם גם במשפט שלפניו ידון המשפט לחוב ולא ימצא עליהם זכות (גם ע"פ עצם טובו לא יכריע לימין כו') והגם דספק זה ג"כ קמי' גליא מ"מ ירידתו היתה למטה להוציא לאור בגלוי מה שלפניו גליא כי כן מדת המשפט עד"מ גם במלך על בנו שא"א שיעלים משפטו ואע"פ שיודע שגם במשפט שישפוט בעצמו יתחייב בדין מ"מ יביא לשפוט לפניו לגמור משפטו בפסק בפ"מ וא"ל לא יבא הדבר בפסק בפ"מ

מצד שכולו רחמים כו׳ וד״ל:

(סב) **אך** הנה עדיין יש להבין מ״ש הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה כלייה זאת איך אפשר להיות במשפט זה שרואה בעצמו מאחר שכולו רחמים וטוב בעצם שבודאי יכריע לחסד כנ״ל. אמנם הענין דמה שמבואר למעלה שמצד עצם הטוב יגביר כח החסד על הדין תמיד (דוקא בעצמותו כנ״ל) אין זה שייך רק כשיש בו הנטיה לימין גם במשקל הקוין דחו״ג דע״ט וע״ר שהן סבת התחלקות דחו״ג שברצון ע״פ הטייה דד״ע כו׳ דהיינו שאם יראו בדבר בע״ט כאב על בנו וכה״ג רק מצד החסד וטוב ימצא בו איזה זכות אז גם שיעמוד לנגד מכח הדין דע״ר יכריע לימין מצד עצמות הטוב כנ״ל אבל אם גם בע״ט זה לא ימצא שום זכות אז לא יועיל עצם הטוב או עצם החמלה דאב על בנו לגבור על כח הדין גם בבחי׳ משפט דחו״ג שרואה בעצמו כו׳ דאם גם בזה יועיל כח הטוב העצמי להכריע לחסד אין זה נק׳ משפט כלל כ״א רחמים וחסדים לבד כמו רחמי האב על הבן שיסלח לו גם אם עבר על דבר שחייב מיתה גם במשפט שישפוט האב בעצמו כו׳ וד״ל וז״ש הכצעקתה של מדה״ד הבאה אלי ממש עשו מאין שום זכות גם במשפט שלו שרואה בעצמו בחו״ג שלו אז כלה צריכים כלייה ממש וא״א להגביר כח החסד על הדין גם מצד עצם טובו כו׳ אבל אם אין הרע וחוב קשה כ״כ עד שלא יוצדק ויוכשר גם בבחי׳ החסד דע״ט כו׳ במשקל הקוין אלא יש בו נטיה לחסד וזכות בשקול הדעת דב׳ קוין דחו״ג שבע״ט וע״ר כו׳ אזי ואדעה פי׳ אדעה זה היינו להמתיק כח הדין הקשה שבמנגד דע״ר בקו השמאל בהגברת כח החסד שבימין דע״ט שזהו לאגברא ימינא על שמאלא הגם שהן שקולין עד שרש הראשון דחו״ג שבעצמות ממש כנ״ל במ״ש מלפניך משפטי כו׳ וכמו ענין פקח עינך כו׳ הנ״ל שזהו מצד כח טבע הטוב הפשוט ועצמי הנ״ל (ועכ״ז ספק זה נעשה למטה בבואו לראות ע״פ משפט דחו״ג שלו ולא היה ספק זה למעלה בעצמו שידע שגם בהשגחת ע״ט אין להם זכות רק שזהו דרך משפט כנ״ל):

(סג) **אך** כ״ז אינו רק מצד שירד לראות בעצמו לשפוט בב׳ קצוות דחו״ג שבו כנ״ל שאז אם כח הדין גבר על החסד עד שלא יכול לזכותו גם בבחי׳ ע״ט יתחייב דין בפ״מ אבל אם אינו יורד לראות להביא הדבר במשפט דב׳ קצוות הגם שהוא חייב גמור יצדיקנו וזהו ענין ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם להביא במשפט דע״ר וע״ט כלל וז״ש למען דעת צדקות ה׳[2] לפי שידע שבע״ר יגבור כח הדין ביותר עד שלא יוכל להגביר כח החסד על הדין כנ״ל ע״כ לא אבה לשמוע כלל והיפך הקללה לברכה וזהו כמשל האב שאינו רוצה להביא את בנו במשפט גם לפניו כו׳ וד״ל. (וזהו סליחות העונות ביו״כ למעלה גם ממשפט עצמו ע״פ ע״ט כו׳) וא״כ אינו מובן מ״ש דוד מלפניך משפטי כו׳ דאולי גרם החטא שגם במשפט שלפניו ממש לא יצדק אך אפשר סמך ע״ס[3] שיצדק לפניו כשיראה בעצמו בע״ט מפני שיש בו נטיה לחסד במשקל הקוין כו׳ ואפשר אם גם שם אין לו זכות לא יופסק בפ״מ לחוב כי כולו רחמים פשוטים ולא יצא משפטו לדין כלל כי עיניו תחזינה מישרים להמתיק הדין רק בחסד גם בחו״ג שבו אך שזהו כאשר אינו יורד למטה להיות שופט בדרך משפט ודין וז״ש מלפניך ממש משפטי יצא מאליו ולא להביא בדין ומשפט שאז הגם שיראה בעיניו בהכרח יהיה בזה ב׳ אופנים כנ״ל בענין זעקת סדם או כלה או ואדעה כו׳ וד״ל וכ״ה ענין פקח עינך ובקשת יה״ר מלפניך כו׳ וכה״ג מ״ש שה׳ מתפלל יהר״מ שיגולו רחמי כו׳ עם בניי כו׳ שאין כ״ז בא מדרך משפט כלל גם בעצמו רק המשכת עצם הטוב כמו שהוא להגביר כח החסד על כח הדין שבעצמות כנ״ל וז״ש יהר״מ כו׳ וד״ל:

(סד) **ומעתה** יובן ג״כ סמיכות מ״ש ויגש אברהם ויאמר כו׳ למ״ש ארדה נא ואראה כו׳ ולמה לא נגש מקודם לכן ועוד מה שנתרעם ואמר חלילה לך ב״פ כו׳ כנ״ל דהנה ידוע בשרש בחי׳ חסד דאברהם שהוא בבחי׳ חסד דע״י[4] שזהו במדות שבתענוג ורצון שמתפשט מבחי׳ החסד הפשוט והטוב העצמי שבפנימית ע״י רק שיצא להתפשט להיות מקור לקו הימין דחח״נ[5] דאצי׳ (והוא בחי׳ ע״ט בתלמידיו דאברהם שמזה יטה את הרצון לחסד דוקא כנ״ל בבחי׳ ד״ע שמתחלק לחו״ג כו׳) והנה ידוע בשרש הג׳[6] אנשים[7] שראה נצבים כו׳ שקראם בשם אדני כמ״ש אדני כו׳ אל נא תעבר[8] כו׳ הן היו שלוחי הדין[9] משם אדני אדון כל הארץ[10] בחי׳ כח הדין בשרשו ומקורו בקו השמאל בגבו׳ שבע״י וא״א עד רום המעלות בחי׳ גבו׳ ודין שבעצמות כנ״ל וע״כ כשראה אברהם שנשלחו להפוך את סדם לא היה יכול לעמוד בכח מדת חסד שבו גם כמו שהוא בשרשו בחסד דע״י לנגד כח הדין שבקו השמאל שהי׳ גובר ומכריע על החסד שבקו הימין כי גם כשהן שקולים בעצם התפשטותם אין להם הכרע זע״ז ובפרט בחטאת סדם שקו השמאל הכריע לחוב כו׳. אך מיד ששמע אברהם איש החסד מ״ש שם הוי״ה שכולו רחמים פשוטים מבחי׳ הטוב הפשוט ועצמי הנ״ל שהוא בעצמו ירד ויראה לשפוט אותם בחו״ג שלו העצמיים כמ״ש ויאמר ארדה נא ואראה בעצמו דוקא כנ״ל אז נגש אברהם שלמטה ועלה מלמטה למעלה בהעלאה והתעוררות דמדת החסד לעורר אתדל״ע בתוס׳ כח ועוז במקור ושרש דקו הימין דחסד לאגברא ימינא על שמאלא כנ״ל וזהו שפירש״י דהגשה זו[11] למלחמה ולפיוס ותפלה כו׳ דמפני שעלה למעלה מעלה בשרש הראשון דחסד דימין בעצמות המאציל ממש אז היה ביכולתו לעמוד למלחמה נגד שם אדני שהוא בחי׳ הדין להמתיקו ולהפכו בחסד ואמר האף תספה צדיק עם רשע[12] להיות שלפי כח הדין החזק ביותר יוכל להרשיע גם את הצדיק וצדיק כרשע יחשב (וכמו בגבו׳ דעצמות שעולה בעצם הרוממות כנ״ל שאז בקדושיו לא כו׳) ושמים לא זכו בעיניו[13] כו׳ ולזאת היה יכול לבא בתרעומות ואזהרה וצווי באמרו חלילה לך חולין הוא לך[14] לדבר קשות כמו עד״מ בעה״ב שמזהיר לאיש אשר על ביתו שמפקד ומצוה ברגז וקצף חלילה לך מעשות כך וכך כו׳ וכך שם הוי״ה דחסד דע״י שרש חסד דאברהם מצוה ומזהיר לכח הדין שהוא בחי׳ שם אדני ושם אלקים שהוא עיקר להנהגת העולמות שנק׳ שופט כל הארץ חלילה לך להוסיף כח הדין להמית צדיק עם רשע כו׳ וחלילה

הראשון אמר לכח הדין דמל׳ שלא יגבור ביותר להמית גם לצדיק כרשע וחלילה הב׳ הוא למעלה יותר והוא בחי׳ הדין שבעצמות שירד לראות בב׳ קצוות דחו״ג כנ״ל שיגבור החסד על הדין שיציל את הרשע בעבור הצדיק ולא יחשב גם רשעת הרשע מפני צדקת הצדיק שזהו מצד הגברת כח הימין על השמאל וז״ש השפט כל הארץ׳ לא יעשה משפט דאיהו רחמי[2] אחר שאמר ארדה נא ואראה בעצמי משא״כ כשהיה נותן לדין ומשפט בב״ד של מעלה שלא היה יכול כח החסד לגבור על כח הדין ע״פ ראיות שלהם כו׳ כנ״ל ולכך לא נגש קודם שא׳ ארדה נא כו׳ (אע״פ ששם הוי״ה אמר זעקת סדם כו׳ אבל נתעורר כח המנגדו שהוא זעקת סדם כו׳) ואע״פ ששרש נשמת אברהם היתה למטה רק בחסד דבריאה[3] אבל מצד שרשו למעלה מעלה בחסד דע״י נתחזק כח החסד עליון דאברהם דלעילא ונגש למלחמה ופיוס ולתפלה (כמו יה״ר מלפניך דוקא שיכבשו כו׳) והשיבו ה׳ באחרונה שגם אם ימצא בסדום י׳ צדיקים לא אשחית בעבור העשרה כו׳ ולא היה יכול לבקש עוד להציל עבור חמשה לפי שצדיק יסוד עולם[4] ועל היסוד יכול כל העולם להתקיים והיה די אפילו צדיק אחד. אך צריך לעשרה צדיקים נגד ע״ס הכלולים ביסוד שכוללים לכל פרטי ההתחלקות וא״ל אין כח צדיק א׳ להכריע ולהגביר החסד על הדין עד שגם קו השמאל יהי׳ נכלל בימין והוא מה שהרשעים שהוסיפו כח הדין נצולו כולם בזכות הצדיקים שמכריעים לקו הימין תמיד במעשיהם הטובים עד שגובר על השמאל להציל גם הרשע בזכות הצדיק כו׳ (ומ״ש (יחזקאל יד, יד) נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם זהו צדיק אחד כנח איש צדיק אחד בדורו ואיוב בדורו ודניאל כו׳[5] אבל י׳ צדיקים מגינים על כל העולם מטעם הנ״ל שהרי גם אחר ששמע אברהם הכצעקתה של מדה״ד עשו כלה וידע שעשו עכ״ז היה פועל בקשתו שיצולו כולם עבור י׳ צדיקים וכמ״ש לא אשחית בעבור העשרה וד״ל:

פרשת חיי שרה

(א) **ויהיו חיי שרה׳ מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה.** והנה הדקדוקים מבוארים בזהר פ׳ זו[2] דלמה א׳ שנה במאה ועשרים [שנה][3] ובשבע אמר שנים. וגם יש להבין למה כפל עוד לומר שני חיי שרה כו׳. והענין ידוע דיחידות במל׳[4] ועשיריות בז״א ואו״א ומאות בכתר וע״כ א׳ מאה שנה שהוא בבחי׳ ע״ס דכתר שכאו״א כלול מי״ס שהן מאה והן ענין ק׳ ברכות כמ״ש (רש״י מנחות מג, ב) א״ת מה אלא מאה[5] כו׳ לפי שהמאות בבחי׳ הכתר והעשיריות במדות דז״א שמקבלים מאו״א שהן עשרים ויחידות במל׳ ע״כ א׳ שבע שנים כו׳. והנה להבין כל זה יש להקדים תחלה ביאור ענין מ״ש לאברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה[6] שזה דבר פלא ביותר איך יצוה ה׳ שישמע המשפיע אל המקבל שהוא אברהם שישמע בקול שרה הלא נא׳ והוא ימשול בך׳ כו׳ ומה שפרש״י משום דשרה גדולה בנביאות היתה[8] היא גופא קשיא מאין יהי׳ מדרגת המקבל למעלה ממדרגת המשפיע וכידוע בשרש בחי׳ אברהם ושרה למעלה שזהו בחי׳ מ״ה וב״ן[9] דאצי׳ כו׳ ואיך יהי׳ מדרגת ב״ן בחי׳ מקבל למעלה מבחי׳ מ״ה שהוא בחי׳ משפיע כו׳. אך הנה התירוץ לזה בדרך קצרה ידוע מארז״ל (ב״ב טז, ב) ששלשה אבות[10] הטעימן הקב״ה מעין העוה״ב ממש כמ״ש וה׳ ברך את אברהם בכל[11] ומכל כל[12] כידוע ורמזו בזה שהיו האבות וגם האמהות מעין העוה״ב שהוא לאחר הבירור דעה״ד טו״ר שאז יהיה בחי׳ שם ב״ן אחר עלייתו בבחי׳ ס״ג למעלה משם מ״ה[13] המברר[14] כו׳ וכמ״ש לע״ל אשת חיל עט״ב ונקבה תסובב גבר[15] כידוע וע״כ מתורץ הקושיא הנ״ל דאע״פ שעכשיו נא׳ ואל אישך תשוקתך[16] שהוא בחי׳ נוק׳ בחי׳ ב״ן שמקבלת משם מ״ה דדכורא שהוא מפני שעתה בחי׳ הדכר עיקר וע״כ א׳ והוא ימשול בך משום דמ״ה מברר לב״ן[17] אבל לע״ל שתהי׳ א״ח עט״ב יהי׳ בחי׳ ב״ן למעלה משם מ״ה ולכך א׳ לאברהם שהיה בבחי׳ דלע״ל בעוה״ב אחר הבירור דבחי׳ ב״ן דהיינו שרה למעלה מן המשפיע דבחי׳ מ״ה דאברהם כל אשר תאמר אליך שרה דוקא שמע בקולה ודל״ל ובפרט במה שא׳ שרה גרש האמה הזאת ואת בנה[18] (כמשי״ת). ולהבין[19] זה יש להקדים ב׳ וג׳ הקדמות כדי להבין מאמר א׳ (במס׳ ב״ב נח, א)[20] בעובדא דר׳ בנאה דהוה מציין מערתא כי מטא למערתא דאברהם אשכחי׳ לאליעזר דקאי אבבא (דט׳ צדיקים[21] קיימי׳ שלא מתו בעטיו של נחה״ק ואליעזר מינייהו) א״ל מאי קא עביד אברהם א״ל גאני בכנפה דשרה ומעיינא ליה ברישא א״ל זיל אימא ליה דאנא קיימ׳ אבבא א״ל ליעול וליתי מידע ידע דיצה״ר בהאי עלמא ליכא כו׳ ע״ש עד סוף המאמר. והנה זה המאמר כולו פלא ולהבין אפס קצהו ע״ד הקבלה הנה יש להקדים הקדמה אחת בתחלה והוא בשרש ענין מ״ש לאברהם כי אב המון גוים[22] נתתיך שזה הי׳ אחר המילה שא״ל ולא יקרא עוד[23] שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב כו׳ בה״א נוספת על שמו העצם ומפרש הטעם להוספת הה״א הזה כי אב המון גוים נתתיך ופי׳ נתתיך לדורות הבאים והוא ענין ריבוי הגרים[24] שעשה אברהם בחייו וניתן לו כח הזה לדורות בכל דור ובכל זמן שעל ידו וכחו יצאו נשמות הגרים מאוה״ע[25] שהן ניצוצות רבות דקדושה שנשתקעו בהיכלות (דע״ס) [דעש][26] דנוגה שיצאו משם ויוכללו בקדושה האלקית כנשמות הגבוהות[24] דשמעיה ואבטליון[27] ור״ע[28] ור״מ[29] וכעובדי׳ גר אדומי[30] וכה״ג וז״ש כי אב המון גוים נתתיך לדורות כו׳:

(ב)[31] **אך** באמת אין זה מובן דהלא אנו רואים שאין גרים הנוספים על ישראל רק מעט מזעיר מאד בכל דור כערך רק חלק א׳ מן אלף מאלפי אלפים כו׳ וא״כ יפלא יותר

על מארז"ל (פסחים פז, ב) שא' לא גלו ישראל[32] לבין אוה"ע[33] רק שיתוסף עליהם גרים כו' הרי הוספה זו כלא ממש נחשבת ועוד דמאי מעליותא יש בהוספת הגרים על ישראל הלא גזרו אומר (יבמות מז, ב) דקשים גרים[34] לישראל כספחת שנא' (ישעי' יד, א) ונספחו על בית יעקב כו'. אך הענין הוא דאין הכוונה דוקא על גרים ממש אלא על כל אחד מישראל שגופו ונפשו הטבעית נמשך מהיכלות דק"נ דעשיה שמעורב טו"ר כו' מתאות אב ואם החומריות כמ"ש (תהלים נא, ז) ובחטא יחמתני אמי[35] ויצה"ר שולט בו מנעוריו כמ"ש וכל יצר מחשבות לבו[36] רק רע כו' ולא טוב כלל וכידוע ואמנם מצד נשמתו הרי חלק ה' ממש[37] הוא בצלם אלקים ונק' אדם כו' ולזאת כאשר האדם מהפך לבו ונפשו החומרית בכל מדותיו באוי"ר לה' לבדו באמת וגם כל מחשבותיו ומעשיו ומקבל עמ"ש שלימה בתו"מ זהו הנק' גר[38] באמת כגוי[39] שנתגייר וקיבל עליו מ"ש שלימ' בתו"מ וכך כל המשכות גילוי אלקות בתו"מ ובאוי"ר ותשובה בגופי' של כאו"א ע"י הנשמות הזרועות מבחי' אור זרוע לצ"ע שנמשכו למטה בכל גלות וגלות כמ"ש במ"א בענין ס"ר נש"י דגלות מצרים שיצאו מנהר נילוס[40] וז"ש ליעקב ואעשך שם לגוי גדול[41] שם דוקא וכך בכל גלות שישראל שם תחת ממשלת אותו השר ובאותו המקום ויולידו בנים ובנות דור אחר דור שהן נשמות בגופים שנלקחו מבחי' נוגה הן הנק' גרים באמת שהן ניצוצות דקדושה שיוצאים מע"ש דנוגה וזהו שישראל גלו לבין אוה"ע[42] כדי להוסיף עליהן גרים בכפלי כפליים מעצם שרשן למעלה והן ריבוי הניצוצות דקדושה שנולדו בגופים חומריים וקיבלו תו"מ כל ימי חייהם בעוה"ז השפל שנק' גרים ממש אך שרש נש"י בעצם הוא ממקורם הראשון שהוא אברהם כמ"ש בזוהר ע"פ (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבתם[43] כו' וזהו שא'[44] כי אב המון גוים נתתיך לדורות שכל דורות בנ"י בכל ימי מגוריהם תחת ממשלת ע"ש דנוגה שהן אוה"ע[33] שנולדים בגופים שנלקחו מע"ש ונכללו בקדושה האלקי' דתו"מ שנק' גרים באמת הכל בא מכחו של אברהם כשנק' אב המון גוים שניתוסף לו הה"א הזה לאחר המילה ופריעה[45] כו' (וזהו שלא נק' אב המון גוים בהיותו בחרן הגם שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן[46] כו'):

(ג)[47] **ומעתה** יש להבין מה שייכות יש לאות הה"א לענין ריבוי הגרים דוקא כו' אך הנה ידוע בענין אות הה"א שהוא מובדל משאר כל האותיות ונק' אתא קלילא[48] דלית בי' מששא פי' באות הה"א כשמוציאו במבטא בפה אינו נרגש כלל כמו שאר האותיות אף האותיות שהן ממוצא הגרון ג"כ כאחה"ע מהגרון[49] שאות החי"ת מורגש יותר בהוציאו מן הגרון וכן אות הא' וע' שמורגשים בקול הגרון יותר מאות הה"א כשמוציאו מן הגרון באומרו הָא או הֵא שאינו מורגש כלל משא"כ באמרו חָא או אָ כו' וזהו שנק' אתא קלילא דלית בי' מששא כלל כי לבד שאינו נרגש כלל אין בו רק הבל דק מצומצם מעט מזעיר מאד ולא הבל וחיות רב כשאר האותיות וע"כ נק' אתא קלילא שהוא קל בהבל קל ודק ביותר וכמו שנראה בחוש במבטא כל האותיות שיש בהן הבל פנימי שיוצא מפנימיות הבל הלב יותר כאותיות בומ"ף אות בי"ת יוצא מהבל הלב במורגש ובחיו' רב יותר וכן אות הפ' והמ"ם כו' וכן בשא' המוצאו' כאותיו' דטלנ"ת מהלשון וזשסר"ץ מהשיני' וגיכ"ק מהחיך וגם במוצא הגרון עצמו נבדל אות הה"א משארי אותיות כאות דא' וח' שיציאתו בקלות יותר מאות אח"ע כנ"ל לפי שחיות הבל הה"א מצומצם וקל ביותר ולכך נק' אתא קלילא כו' (וגם הצירוף ומילוי שבו הן בא' הן בה' או בי' כמו ה"י ה"א ה"ה גם המילוי אינו נרגש כמוהו משא"כ בשאר האותיות שמילוי שלהם מורגש כמו מילוי האלף בלמ"ד פ"א וכן בי"ת וגימ"ל ומ"ם וכה"ג כל האותיות מא' עד תי"ו רק הפ"א מילוי דא' שבו ג"כ אינו נרגש אבל הפ' עצמו מורגש כו' כי יציאתו מהבל הלב בחיות רב יותר ובמורגש יותר כשאר האותיות כגיכ"ק מהחיך כו' וענין המילוי דכל אות הוא כינוי שם העצם של כל אות ואות שא"א שיקראו לאות זה באופן אחר רק אל"ף בי"ת וגימ"ל כו' כמו שיקראו לאדם בשמו על שמו העצם וכקריאת החיות[50] ובהמות שור ואריה כמ"ש במ"א וא"כ מה שהמילוי דה' בא' או בה' או בי' מורה על עצם האות דה' שהוא אתא קלילא בעצם מהותו דלית ביה מששא כלל כו') והנה הדוגמא מכל זה יובן בבחי' ה"א עליונה שהוא ה"א אחרונה דשם הוי"ה דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו ז"ל בה"א בראם[51] שהוא אות הה"א שהוא הנק' אתא קלילא דלית בי' מששא כלל כנ"ל והוא רק בחי' הבל דק ומצומצם מרוח פיו ית' שמחי' את כל העולמות מאין ליש כמ"ש ואתה מחי' את כולם[52] כו' א"ת הן האותיות שיוצאי' בגלוי מכללות דאות הה"א שאינו רק הבל דק שכולל הוא לכללות דה' מוצאות הפה וכמ"ש בס"י וקבען בפה[53] כו' (דאע"פ שהאותיות מא' עד ת' יוצאים בהרגש כנ"ל זהו האותיות שיוצאי' מן הבל החיצון מן הגרון בפה במורגש אבל שרש כולם אינו רק בחי' הבל דק ומצומצם דה"א שמתחלק בה' מוצאות הפה כו' ולכך נק' ה' שכולל ה' מוצאות וגמרן בפה וע"כ ה"י וה"א וה"ה זהו מילוי דחכ' ובינה ומדו' והמילוי דה"ה כולל הוא לבחי' המל' (כמ"ש בדרוש דמצה[54] כו') שהן כללות האותיות וז"ש ואתה מחי' א"ת שכלולים בה' כו' וכמ"ש וקבען בפה (ולכך נק' גם הפ' בא' וה' וי' ונק' פ"ה ופ"י כמו פי המדבר[55] כו' דכר ונוק' כמו רוח ממללא[56] ופ"א בא' זהו בבחי' הכתר כידוע בסדר של האותיות דא' בכתר[57] כו'):

(ד) **והנה** ארז"ל על בהבראם באברהם[58] שהוא אותיות בהבראם כו' והוא ע"י בחי' הה"א דאברהם הנ"ל שהוא ה"א אחרונה דשם הוי"ה שנוסף לו על שם אברם כנ"ל כי הנה מבואר בפ' לך לך[59] באריכות בענין שם אברם ומ"ש לו לך לך מארצך[60] כו' אל הארץ אשר אראך דאברם אב רם[61] בחי' החכמה כמו שהיא במקורה בהעלם דאור הכתר שנק' אין ממש וכמ"ש והחכ' מאין תמצא[62] והוא בחי' ח"ס דא"א שנק' בשם שכל הנעלם מכל רעיון[63] כו' וזהו פי' אב רם אב דבחי' החכ' נק' אב שהוא בחי' מקור הראשון לתולדות המדות שנק' בנים שהן שרש נש"י כמו כי אתה אבינו[64] כידוע ופי' רם הוא בחי' רוממות החכ' כשהיא בבחי' העל' דכתר ונק' חכ' שבכתר ח"ס תעלומו' חכ'[65] שהוא בבחי' ההתנשאות

ורוממות בעצמות כו׳ וצוה לו ה׳ שילך לו מארצו הנעלם מכ״ר לבא לידי גלוי והוא מ״ש אל הארץ אשר אראך שהוא בחי׳ המל׳ ארץ׳ עילאה שנק׳ בחי׳ עלמא דאתגליא ופי׳ אראך קאי על אברם ששם אראה אותך בגלוי (כמ״ש שם באורך) וזה הי׳ דוקא אחר שנצטווה על המילה שנק׳ שמו אברהם בה״א נוספת שהן בחי׳ ה״ח הנגלים בפי יסוד כו׳ ואז נק׳ אב המון גוים לגייר גרים הרבה כנ״ל (ושרש ה״א זה הוא למעלה מבחי׳ ח״ס דאברם[2] והוא בעצמות אור הכתר דוקא וז״ש והי׳ שמך אברהם ולא אברם ולפי שכח זה לבא מן ההעלם דח״ס לגלוי הוא למעלה מכח החי״ס עצמה מטעם הכלל דכל הגבוה[3] גבוה יותר יותר יוכל לבא למטה בהתלבשות בחיצוניות יותר כו׳ וזהו ענין נובלות חש״מ תורה[4] הנגלית לנו שבאה בלבושים גשמיים וזהו ענין קוץ התחתון די׳ ששרשו בקוץ העליון[5] דכתר עצמו וכנ״ל באריכות בפי׳ הזהר בועבד הלוי הוא[6] דא הוא ע״י כו׳) וכך יובן גם בענין המא׳ דבהבראם באברהם בה״א שבו שע״י ה״ח הנ״ל הוא שבא למטה מטה ביותר דהיינו בה׳ דהבל הפה באות ההה״א שנק׳ אתא קלילא דלית בי׳ מששא כנ״ל להתלבש בה׳ מוצאות הפה העליון להחיות כל העולמות מאין ליש בי׳ מאמרות כמו ויאמר אלקים יהי אור[7] ויהי אור וכה״ג וכמ״ש (תהלים לג, ו) בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם וכנ״ל בענין ואתה מחי׳ את כולם כו׳ וז״ש באברהם דוקא וד״ל:

(ה) **והנה** מבואר למעלה דבחי׳ הבל זה דאות ההה״א הוא שיוצא מהבל הלב בקלות ובצמצום מאד שזהו שנק׳ אתא קלילא כו׳ להיותו יוצא רק בבחי׳ חיצוניות הבל הלב שהוא רק כדי לבא לידי גלוי מן ההעלם שאין זה בא רק מבחי׳ החיצוניות ביותר (מטעם כלל הנ״ל שבא ממקום הגבוה ביותר שלמעלה מגופו של ח״ס ע״כ בהגלות אורו הרי בא בחיצונית דחיצוניות יותר והוא בהבל ההה״א שבחומר שבדבור בה׳ מוצאות שזהו בא מגלוי דח״ס מן ההעלם דכתר שהוא עצמו שבא בח״ת שבהבל חומר הדבור כמ״ש חכמות בחוץ כו׳ בחי׳ ח״ע דאתמשך בח״ת[8] (מן ההעלם שבו לח״ת דנעוץ תב״סי כו׳) ושרשו עליון יותר מגוף החכ׳ שבדבור מטעם הנ״ל וכמשי״ת בסוף) לפי שזהו הכלל בכל מקום[9] שכל בחי׳ ההשפעה האלקית מעליון לתחתון אינו בא רק מבחי׳ המדרגה היותר חיצוניות שבעליון והוא בחי׳ הבל האותיות שבעליון שהוא הבל ההה״א הנ״ל שנק׳ אתא קלילא להיותו הבל קל כו׳ ואמנם מבחי׳ החיצוניות ביותר שבעליון המשפיע נעשה ונתהווה מקור אל פנימיות האור והחיות שבתחתון דהיינו בחי׳ המוחין שבו שהרי מדבר ה׳ ורוח פיו ית׳ שאינו רק בחי׳ הבל קל וחיצוני ביותר הוא שנתהוו כל צבא השמים העליונים הרוחניים כמ״ש וברוח פיו כל צבאם וגם מיכאל וגבריאל וכמו פני אריה ושור[11] כו׳ שגם הן במא׳ האלקי לארץ עילאה נבראו מאין ליש כידוע במ״ש תוצא הארץ נפש חיה[12] שהן המלאכים שנק׳ חיות ובהמות[13] ועופות כפני נשר וכמ״ש ז״ל עוף זה מיכאל[14] כו׳ (וכמ״ש בפ׳ בראשית ע״פ וייצר[15] כו׳ באורך) ואין זה פלא כלל שהרי מצינו כן באדה״ר שהתהוות נשמת[16] אדה״ר[17] שכולל כל הנשמות (ובכלל נק׳ אדם דבריאה[18] שהוא בחי׳ א״ק[19] כו׳) הי׳ רק מבחי׳ הבל ורוח בעלמא כמ״ש ויפח באפיו נ״חי[20] ואין לשון נפיחה שייך רק בהבל ורוח בעלמא והרי הי׳ נשמתו בבחי׳ גדלות החכ׳ ומוחין ומדות כו׳ (רק שהבל נ״ח דאדה״ר גבוה הרבה מהבל החיצוני שבאותיות הדבור כמבואר שם באורך) וכך הוא הכלל[21] בכל ההשפעות והמשכות העליונות שנמשכי׳ מעליון לתחתון מעילה לעלול ה״ז בא רק מבחי׳ החיצוניות שבעליון שהוא בחי׳ אותיות שבעליון לבד וכנ״ל בענין התהוות כל הנבראים מי׳ מא׳ רק מהבל אותיות הדבור לבד נעשה הבריאה מאין ליש בבחי׳ מוחין ומדות כפני ארי׳ ושור וכמיכאל כו׳ (לפי שהאותיות הן בחי׳ כחות אלקיים ממש וכמו שידוע בס״י שהאותיות וצירופי׳ הן מתפשטין עד אין שיעור[22] כו׳ כמו שצירופי אותיות הדבור מקבל התלמיד מקור השכל שמבין מתוך השכל שבאותיות הדבור הרי מן השכל המלובש בהבל אותיו׳ הדבור ממנו מקור מוצא לשכל שמשיג ומקבל התלמיד (ובאמת אין המשל הזה דומה עם הנמשל דלמעלה הרי החכמ׳ שבדבור העליון נבדל בערך הרבה מהיות גם מקור למקור למציאת החכ׳ ומוחי׳ שבנבראים ואע״פ שנא׳ כולם בחכ׳ עשית[23] שזהו בחי׳ חכ׳ שבדבור שנק׳ ח״ת היינו שהחכ׳ שבי׳ מאמרות הוא כולל כל מה שיסתעף התהוות העולמות מאותיות הדבור העליון אבל התהוות הנבראי׳ אינו רק מגופי האותיות לבד והוא מהבל דה״א הנ״ל וכמ״ש וברוח פיו כל צבאם כו׳ שהוא כח האלקי ממש כידוע ממא׳[24] יהי אור מתהווה מציאות האור ממש מאין ליש (ורק הארה דהארה מן האותיות נתהווה מקור לברואים כידוע בענין אתוון אתגליפו[25] כו׳ משא״כ במשל קבלת התלמיד מן הדבור של הרב שהוא מקבל גוף אור השכל שבדבור וקאים אדעתיה דרביה ממש באותו השכל ואין האותיות רק כלי להכיל השכל שעובר בהם בדרך מעבר לבד וד״ל (ועכ״ז אפס קצהו בדוגמא דדוגמא הוא שנמשך מאור החכ׳ שבדבור העליון בנבראים שהוא מאיר עליהם בבחי׳ מקיף כמ״ש במ״א בענין (דברי׳ לב, יג) ושמן מחלמיש צור[26]

וזהו אל נהירו דחכ׳[25] כו׳ אדון על כל המעשים[26] כו׳[27]:

(ו) **והנה** מעתה יש להבין בבחי׳ ה״א דאברהם הניתוסף באברם הנ״ל ששרשו הוא בחי׳ ה״ח דח״ס שיוצא מן ההעלם לגילוי בהבל חיצוני שבדבור הנ״ל להיות ממנו מקור פנימי להתהוות נשמות (שהן כל הנצוצות דקדושה שנולדו בכל דור בגופי׳ גשמיים שנמשכי׳ מבחי׳ ע״ש דהיכלו׳ דנוגה כנ״ל באריכות) והוא שנק׳ אב המון גוים כנ״ל דהיינו דוקא מבחי׳ הבל קל דה״א שנק׳ אתא קלילא כנ״ל ובאמת יש להפליא בדבר זה דהלא מבואר למעלה שכל השתלשלות העולמות והברואים עד ע״ש דעשיה הכל הוא מבחי׳ הבל שבדיבור העליון לפי שזהו הכלל שמבחי׳ הבל האותיות שבעליון נעשה מקור לתחתון כנ״ל רק שבכל ההשתלשלות אין זה מהבל דה״א אתא קלילא שהוא הבל קל וחיצוני ביותר אע״פ שהוא מקור ה׳ מוצאות הפה כנ״ל אלא מהבל אותיות הדבור עצמו שבי׳ מאמרות דוקא כנ״ל ובשביל מקור להתהוות נשמות הנ״ל[28] נמשך

דוקא מבחי' הבל דאות הה"א הנ"ל שהוא הבל מועט ומצומצם ביותר (ואע"פ שמבואר למעלה בפי' בהבראם בה' בראם שהוא בה"א דאברהם שנק' בשם אתא קלילא כו' היינו להיותו למעלה מן אותיות הדבור שיוצאים מן הפה והבל ה"א זה נמשך מהבל הלב בגרון כנ"ל אבל מצומצם הוא ביותר ואינו נרגש כלל משא"כ הבל זה של אותיות הדבור העליון שבא לתחתון בא במורגש וחיות רב כנ"ל וזהו מקור כל ההשתלשלות מעליון לתחתון הנ"ל שמהבל אותיו' דיבור שבעליון נעשה פנימיו' בתחתון וכמו וקרא זא"ז ות"י[29] ומקבלין דין מן דין כו') וזהו דבר פלא לכאורה למה יגרע מעלת התהוות נשמות[30] שנשקעו בע"ש דנוגה מע"ש דנוגה עצמן שאין מקור שפעם רק מהבל דה"א הנ"ל ולא מחכ' שבדבור העליון ששרשו בח"ע דבחי' ח"ס הנ"ל כמו ע"ש דנוגה עצמן שמקבלים גם הם מחיצוניות דחיצוניות האותיות שבי' מאמרות היורד למטה בריבוי הצירופים משם אלקי' ממ"ח צירופי' האחרונים[31] עכ"פ כידוע (ובאמת פי' כי אב המון גוים נתתיך קאי על נש"י שיתוספו אלף פעמים כו' בריבוי עצום בהיותם בין אוה"ע[32] שיבררו הניצוצות מהם דוקא כנ"ל) (וכמ"ש אז יאמרו בגוים[33] דוקא הגדיל ה' לעשות עם אלה כו') אך הנה יש להקדי' הקדמה אחת בכללות השפע האלקית שיורד ונמשך מלמעלה למטה שיש ב' מיני השפעות א' שפע הפנימית והב' שפע חיצוניות וב' מדרגות הללו שתים שהן ארבע כי בשפע הפנימית יש ב' מדרגות פנימית וחיצוניות ובחיצוניות יש פנימי' וחיצוניות וד' מדרגות הן פנימית שבפנימיות ופנימית וחיצונית וחיצונית שבחיצוני' (ובאמת בכללותן הן ג' מדרגות לבד פנימי ואמצעי וחיצון שהן ג' מיני אדם[34] כמשי"ת) וחיצוניות שבעליון נעשה פנימית לתחתון וכן[35] ע"ד הנ"ל שהן ד' מדרגות הרי חיצוניות שבפנימיות הוא פנימית שבחיצוניות כו') והכל בבחי' ציור אדם דוקא כמו ע"ד דוגמא באדם התחתון למטה שכלול מנר"נ נפש בכבד ורוח בלב ונשמה במוח[36] (שהן ג' מיני אדם דבי"ע פנימי ואמצעי וחיצון בכללות כו') וכל א' כלול מנר"נ ובחי' החיצוניות שבעליון נעשה פנימית לתחתון הימנו כו' כידוע וד"ל:

(ז) **והנה** תחלה יש להבין בבחי' ומדרגה החיצוניות דאדם (שנק' אדם דעשיה שכלול מנר"נ ג"כ) שהוא ציור החיצוני דרמ"ח אברים שמורכבים בגשמיות ד"י[37] דארמ"ע והיותר חיצוניות שבאברים הוא סיבוב הילוך הדם שבגידים בכל האברי' שמורכב בו חיות גשמי בגידים ובשר ועצמות (והוא בחי' חיצוניות דנפש בכבד) והפנימית יותר הוא הלב בחיצוניות רוח החיים שמתלבש בדם הוא הנפש דפליג לכל שייפין[38] חיות רוחני (שהוא הדפק שבלב ודפק שביד שהיא פנימיות לחיצוניו' הנ"ל) והפנימית יותר שהוא הכולל לכל האברים הוא כלי המוחין שבראש שנמשכים מגידי המוחין[39] שבראש גידים דקים מאד (שנק' נערוין) שמתפשטים בכל אבר ואבר בפנימיות וחיצוניות עד צפורן הרגל שמכח הגידים הדקים הללו הוא עיקר ומקור לכל חיות האברים והן כח התנועה וכח ההרגשה שבכל האברים כו' וכמו שאנו רואים שכל האברים נשמעי' מיד לרצון שבמוח שהוא המחשבה המלובש בגידי המוח הדקים ביותר שמיד שיעלה במח' במוח להניע רגלו או ידו ינועו בלי שהוי כלל וכן לקמץ ידו ורגלו וגם כל תנועות רוחניות שבפנימית כחות האברים ככלי העין לראות והאזן לשמוע וגם בכלי המוח להשכיל והלב להתפעל באוי"ר בלב בשר הגשמי וכן צער וחדוה גשמיות כו' וכה"ג הכל בא מאמצעות הגידים הדקים הנ"ל (וגם בריאה שמרחפת על הלב ולא כמ"ש בס' הרפואה) וכ"ש בכחות החיצונים שבקרביים כמו כח המעכל והזן והדוחה כו' (ואפי' בפנימית דאדם בשכל ומדות יש מרוחניות הגידים הדקים הנ"ל כמשי"ת) וראייה שאם יקולקל א' מן הגידים הדקי' הנ"ל באיזה אבר פנימי וחיצוני אע"פ שחיותו קיים לא יהיה בו ההרגש והתנועה כלל וכמת יחשב (כמו שניסו באיש א'[40] שנלקה בגידים הללו בידו ולא הרגיש בה מכת חרב ולא אש ומים רותחים כלל וכלל כו') (ואם יקולקל בגופי גידים הללו שבמוח עצמו זהו חולי הנופל[41] וכל הגידים דקים המתפשטים בכל האברים קשורים כולם ונכללים בגידים שבמוח וע"כ כולן נשמעים לרצון שבמוח בלי שהוי כלל כנ"ל וד"ל ואע"פ שגידי המוח הנ"ל הן בערך גשמי לגבי אור השכל הרוחני שבמוח מ"מ נחשב בבחי' פנימית ומקור לגבי חיות האברים שהרי יש בו בחי' פנימיות החיות שממנו מרגיש החיות של כל אבר ע"י גידים הללו דוקא כידוע בענין (קהלת א, יח) ויוסף דעת יוסיף מכאוב[42] שהאדם מרגיש כאב יותר מן הבהמה ובפנים יותר מבעורף לפי שגידים הללו באים בפנים וכל האברי' יותר בדקות מבעורף ומזה עכ"פ הוראה גמורה על עוצם קשר וחבור החיות של כללות האברים בגידי המוח שבראש בבחי' פנימיותם דוקא כו' וד"ל ונמצא שיש ב' מדרגות בשפע זו דאדם חיצוני גם בחיצוניות הציור של האברים שגידי המוח הוא בחי' שפע הפנימית שכולל כל חיות האברים והחיות שבדם האברי' שנמשך מן הלב הוא החיצוניות של השפע (וגם זה בדרך כלל כי בפרט כאו"א מנר"נ וחיצוניות שבמוח נעשה פנימית בלב וחיצוניות שבלב נעשה פנימיות לחיות גשמי של האברים כו') ונק' חיצוניות שבחיצוניות בכלל כנ"ל בענין ד' מדרגות שהן שתים שהן ארבע והן רק ג' נר"נ כו' וד"ל:

(ח) **ומעתה** יש להבין במדרגה הב' שנק' השפעה הפנימי' בעצם שהוא פנימית הרבה יותר משפע דגידי המוחי' הנ"ל והוא בעצם הנפש דאדם כמו שהוא בציור רוחני ברצון ושכל ומדות ומדו"מ כו' (וגם בזה יש פנימיות וחיצוניות (כמשי"ת) שנק' אדם דבריאה ואדם דיצירה (וגם הוא כלול מנר"נ וחיצוניות שבעליון כו') דהנה אנו רואים שפע הרוחניות דמוחין במדות שבלב שהוא פנימיות ורוחניות הרבה משפע דגידי המוח שהרי הוא עצם אור השכל הרוחני שבמוח שנק' בחי' צורה לחומר המוחין וגידי המוח הנ"ל הן מכלל חומר המוחין שבראש ואמנם גם בבחי' שפע רוחניות זו יש קטנות וגדלות עכ"פ שהוא לפ"ע קטנות חומר המוח או גדלות כלי המוחי' כן הוא השכל שבמוח אם בקטנות לדברים קטנים כתינוק שדעתו קטן שיבחר בשכלו המצומצם לשחק ולרקד ולרדות בבהמות שמצוייר בדעתו הקטן שהוא דבר טוב ומופלג

ביותר כמו שיוטב בשכל הגדול דבר גדול כמו״מ וכבוד והון ועושר גדול כו׳ או לדבר חכ׳ ומוסר השכל וממילא לפ״ע גידול השכל בגידול כלי המוח הגשמי כן הוא גידול המדות בלב בקטנות וגדלות שמדותיו לדברי׳ קטנים כתינוק הקטן לפ״ע שכלו כמ״ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל אישי׳ פי׳ איש הן המדו׳ שבלב ויהוללו בערך מעלתם בקטנות או גדלות רק לפ״ע שכלו כנ״ל שהרי מה שהתינוק התפעלות מדותיו לדברים קטנים ביותר זהו רק מצד קוטן דעתו שיבחור בשכל הקטן כנ״ל והגדול לפי שכלו יהוללו מדותיו שמתפעל לאהוב לדברים גדולים כו׳ (ואע״פ שיש מדות טבעיים כמו לאהוב את הטוב ולמאוס ברע בכלל כמדת הבהמה לברוח מדבר המזיק ולרדוף אחר המאכל כו׳ ולרגוז ולשחוק עם בהמות ויותר מזה כשיגדל מעט יבחין יותר בין טו״ר רק שהוא בדברי׳ קטני׳ וכשיגדל יותר הבחנתו זו בין טו״ר בענינים גדולים יותר וא״כ לא יובן לכאור׳ מ״ש לפי שכלו יהולל איש דדוקא בהתפעלו׳ המדות שנולדי׳ מן השכל כאוי״ר וכה״ג זה ודאי תלוי לפ״ע גידול השכל שיאהוב דבר גדול או קטן כו׳ אבל מדות הטבעיי׳ וגם אוי״ר טבעיים זהו בא מטבע תולדתו מבטן ולא שייך כלל אל השכל שאין ענין התפעלו׳ המדו׳ מחמת השכל רק בגדול שמתבונן בשכלו ונולדי׳ מדות מזה אבל בקטן המדות טבעיים המה אצלו ואינם נולדים מן השכל כלל כמו בגדול אלא הם בלא טעם ודעת כלל כאהבת התינוק לרדות בבהמות ולחשוק בענינים זרים אך מ״מ זה גופא שמדותיו קטנים בטבען הוא בא מקטנות המוח שהוא ג״כ בטבעו דטבע שכלו הקטן גורם שיאהוב בלבו הדברי׳ זרים וקטנים שיצוייר בדעתו דוקא שהוא טוב מאד וכשיגדל השכל ימאס בו בלבו ג״כ וראי׳ מן ההבחנה בטו״ר כנ״ל שתלוי בגידול כלי המוח שיבחין יותר במוח ולפ״ע זה ממש ישתנו מדותיו שבלב להבחין בין טו״ר בענינים גדולים יותר כו׳ ומובן מזה שגם בגדול שגם מדותיו הטבעיים שבלא טעם ודעת הן בבחי׳ הגדלות יותר לפ״ע גידול שכלו שכלי דעתו ושכלו גדול יותר כו׳ וכמו אילן שקליפתו צומח עם גוף האילן יחד כך מדות הטבעיים גדילים עם גידול הנפש השכלי׳ בשכל ומדות שבה יחד וכמ״ש כי האדם עץ השדה׳ כו׳ וע״ז אמר ג״כ לפי שכלו כו׳ וד״ל:

(ט) **ונמצא** מובן מכל זה עכ״פ שיש קשר וחבור לחומר המוחי׳ והמדות עם הצורה שבהן שטבע המוחי׳ וטבע המדות שהן בקטנות כנ״ל בקטן כו׳ זהו מחמת קטנות אור הצורה הרוחנית של השכל והמדות וכשיגדל טבע כלי המוחי׳ וטבע המדות יותר זהו מצד גידול הצורה של השכל בגדול שממילא גם טבע מדותיו בגדלות יותר ע״כ הגדול ששכלו גדול גם תאות מדותיו הטבעיים לדברים גדולים וחשובים יותר כנ״ל (ובאמת הוא להיפך׳ דגידול הצורה הרוחנית דשכל ומדות שבנפש תלוי בגידול המוחין בגשמיות בכלי טבעיות שלהם כו׳ שהרי אנו רואים שימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמ״ׂ שכל שהתינוק יגדל יום א׳ יותר יגדל במוחו אור השכל ולפ״ע זה יגדלו מדותיו שנולדים מן השכל וגידול זה הרוחני ביום זה אינו בא רק מצד שביום זה יגדלו כלי מוחו הטבעי׳ שניתוסף כח כלי מוחו מעט יותר וכן בגידול המדות הרוחניים מצד כלי לבו שנגדלו בטבע׳ יותר לפי שבנין הכלי קודם לאור׳ כידוע ואמנם מובן דגם שזהו הגידול דכלי המוח וכלי הלב הטבעיים גשמיים הם לגבי אור הצורה דשכל ומדות מ״מ נק׳ רוחניים ממש לגבי חומר כלי המוח שבגידי המוח (שנק׳ נערוין) הנ״ל׳ שמשלח פארותיו בלב וכל האברי׳ ג״כ בגידול והתפשטות בחיצוניות החיות של כל האברים כנ״ל׳ (ונתוסף מדי יומי׳ שיוסיף דעת יוסיף מכאוב להרגיש יותר כו׳ אבל נק׳ חיצוניות לגבי פנימיות חומר המוחי׳ שהן כלים לצורת השכל הרוחני וגדילים יחד כנ״ל בפי׳ לפי שכלו כו׳ שגם גדלות המדות הטבעיים וגידול המוחי׳ הטבעיים (כמו להבחין במוח יותר בין טו״ר ולבחור בשכלו בענינים גדולים יותר כו׳) הן לפ״ע גידול הצורה הרוחנית דשכל ומדות שכליים והכל א׳ שכל יום שנוסף כח כלי המוח נוסף בו השכל הרוחני כו׳ ומ״מ מתאחדי׳ זע״ז דכמו שגידי המוח הדקים הנ״ל מהן נמשך כח ההרגשה והתנועה בגשמיות באדם יותר מבהמה כן גידולם בשנים ג״כ אם מעט או רב לפ״ע גידול פנימי׳ חומר המוחי׳ שהן פנימית הכלי לאור השכל ממש (וראיי׳ מכח המוליד שבכלי המוח שאינו מוליד ולד בטפה שבמוח הגשמי עד שיהי׳ בן ט׳׳ דוקא שתלוי בגידים שבמוח הנ״ל שמשלחים כחם בכלי התולדה הגשמיים להיות יורה כחץ כו׳) ואמנם מובן בזה שיש כאן ג׳ מדרגות בכלל פנימיות וחיצוניות וחיצוניות דחיצוניות א׳ מה שגידי המוח שהוא חומר גשמי של המוחי׳ מתפשטי׳ באברי׳ כנ״ל נק׳ חיצוניות דחיצוניות בבחי׳ אדם פנימי והב׳ מה שמדות ומוחי׳ הטבעיים גדילים ומתפשטים מן המוח אל הלב כמו שגידים הנ״ל מתפשטים באברים וזהו חיצוניות לגבי הפנימית ממש וממש כמ״כ מדרגה הג׳ הפנימי׳ שהוא גידול אור הצורה דנפש השכלית שמאיר ומתפשט במדות הנולדים ממנו בלב שהתפשטות זו באה מרוחנית דאור השכל עצמו במדות הרוחניות שבלב וממילא יגדלו כלי המדות הטבעיים וכמו ע״ד שילוח גידי המוח הנ״ל בכל האברים כך הוא התפשטות אור הצורה דשכל בכל פרטי המדות ומדו״מ דגם בציור ודמיון גשמי ופועל ממש שעושה בידיו כמו שנתפשט מגידי המוח גם בצפורן הרגל שגם בזה נבדל הגדול מן הקטן כנ״ל וד״ל:

(י) **והנה** דרך פרט נמצא בחיבור הנפש בטבעיות שבגוף ד׳ מדרגות הנ״ל שהן פנימית שבפנימית וחיצוניות שבפנימית ופנימיות שבחיצוניות וחיצוניות דחיצוניות כנ״ל כי הנה ידוע בענין מ״ש אך בצלם יתהלך איש״ דבבחי׳ הצורה הרוחנית דשכל ומדות הנ״ל יש ג״כ ב׳ מדרגות א׳ פנימית שבפנימית והוא בחי׳ כח ההעלם דעצמות הנפש ממש כמו כח העלם השכל שבנפש עצמה שנק׳ ח״ס שמאיר בגלוי אור השכל בכלי המוח ומתגדל מעט מעט ברבוי הימים ושנים וכן מן ההעלם שבמדות דנפש מאיר דרך העלם השכל במדות בלב כו׳ כנ״ל ובחי׳ החיצוניות דחכמ׳ שבנפש הוא הבא בגלוי אור השכל במוח וכן הוא מן המוח אל הלב ומן הלב למדו״מ ומבחי׳ חיצוניות זו נעשה בחי׳ פנימיות בכלי המוח ומדות

הטבעיים כנ"ל ונק' פנימיות שבחיצוניות עד חיצוניות שבחיצוניות שהוא חומר חיצוניות המוחי' שהן גידי המוח הנ"ל שבהן מלובש המח' ורצון להניע כל תנועה ולהרגיש כל הרגשה גשמי' הנ"ל וגם זה נעשה בחי' פנימית לגבי החיצוניות ביותר שזהו חיות הגשמי דכל האברים ע"י סיבוב הילוך הדם מן הלב וכבד כו' כנ"ל ועכ"ז ג' מדרגות הן בכלל פנימי ואמצעי וחיצון והן ג' מיני אדם הנפש הרוחניות עצמה נק' אדם דבריאה ומה שמאירה מן ההעלם לגילוי במוח ולב וכבד שנק' נר"נ אורות בכלים נק' אדם דיצירה וגוף חומר המוח ולב וכבד אע"פ שגם בהם יש פנימית וחיצוניות (והן ג' מוח ולב וכבד פנימי אמצעי וחיצון שנק' בי"ע כו') מ"מ נחשב הכל בבחי' אדם דעשי' בכלל וכל אלה מפנימי' שבפנימית עד החיצוניות שבחיצוניות כמו מהעלם כח השכל שבמוח עד עקב הרגל הכל קשורים זע"ז והיו לאחדים ממש שהרי מיד שתשמח הנפש בהעלם כח הרצון ותענוג ושכל ובא לידי גילוי במוח ולב כו' יבא לידי תנועה ביד וריקוד ברגל כו' (לפי שגידי' דקים הנ"ל שבמוח ממוצעי' הן לקבל גם אור פנימי' כח השכל שבמוח ומדות הרוחניים שבלב אם לטוב אם לרע ועונג וצער וחסד או דין הכל בא בגידי' הנ"ל כמו שיש שכל שמטה כלפי חסד בעצם מהותו בנפש השכלי' עצמה וע"כ מאיר מן ההעלם לגילוי אור התחכמות לחסד דוקא בכלי המוח הגשמיי' ומתלבש בגידי' דקים הנ"ל שבמוח לחשוב גם בכח הדמיון גשמי כן ולהתפשט בכל האברים עד שיעשה בפועל ידו ורגלו כן וכן להיפוך מי ששכלו ורצונו מטה כלפי דין כו' וכן בגידי' דקים הללו תלוי שנוי העתים לשמחת הנפש או לצער ולהשכיל לחסד או לדין כו' ולאוי"ר כו') הרי שיוכל להתמשך בפחד ויראה גדולה ע"י הרגשת גידי המוח הנ"ל ביותר מכפי המדה עד שידמה לו שהדבר עומד מקרוב וכן בהתגברות האהבה והחמד' ביותר כו' עד שיחלה כו' וכן ההתחכמות בדבר חכ' ביותר להמשיך מכח העלם החכמ' (כמו שנראה בכל קשה ההבנה שגידי' הנ"ל פועלים פתיחת השכל ממקורו בתכלית כו' וכן לענין ההרגשה להרגיש א"ע מראשו לרגלו כא' הוא בכלי המח' שבמוח שמלובש בגידי' הנ"ל דוקא)[12] ונמצא שיש בגידי המוח הנ"ל מראש הכל שהוא מעצם כח השכל ורצון ותענוג שבנפש עצמה עד סוף הכל בהרגש שבעקב הרגל וד"ל:

(יא) **והנה** יש עוד השפעה שהיא החיצוניות ביותר מכל המשכות הנ"ל שנק' בשם מותרות והוא בחי' מותרי מוחי' שנבדל לגמרי ממהות ועצמות השפע הנ"ל שגם שפע החצוניות דחצוניות הנ"ל מקושרת ומתאחדת עם הפנימי' והיו לאחדים ממש כנ"ל אבל שפע זו שנק' מותרות הוא נבדל ממהות בפ"ע בלתי מתחבר כלל ומתאחד בעצם הכחות של כל האברים בפנימית וחצונית דחצונית הנ"ל והוא כמו ענין צמיחת השערות שבא מצד מותרי המוחי'[13] בראש ומותרי הדמי' וחיות חיצוני ביותר שבא דרך נקבי חללי העור כו' וביאור הענין ידוע שאין אור וחיות כלל וכלל בחלל השערה שנמשך וצומח מן הראש כי אינו רק בבחי' צומח לבד שנבדל בערך לגמרי מן החיות שבאברים וכ"ש במוחי' שבראש שהן הכוללים כל חיות האברים כנ"ל שא"א לומר שיקבל השערה חיות עצמית מעצמות ומהות המוחי' אף לא מחצוניות החומר של המוחי' שהן גידי' הדקים הנ"ל שאם הי' גם בחלל השערות[14] מבחי' הגידי' דקים שבמוחי' הנ"ל הי' גם בהן הרגשה ותנועה כמו בבחי' החיות של כל האברי' והרי כשיחתך השער' לא ירגיש[14] כאב כלל כי הן מהות נבדל מן הגוף כלבוש החצוני ממש רק בהמשכ' שער' יכאב לפי שהגומא שמשם יונק השערה בחללה[15] יש בה קצת יניקה בהבל החיצוני ביותר שיוצא ובוקע מבחי' המותרות של המוחי' כאשר הן בוקעי' ויוצאים לחוץ (והוא כמו הבלים זרים[16] שבמותרי המוחי' שימצא מחמתם בלבול בכלי המוח מצד שעולים בריבוי ודוחקים את המוח ובוקעים ויוצאים לחוץ והן סיבת צמיחת השערות בראש והיינו[17] מותרי הלחלוחית שבמוחי' כו' וראיה לזה מערבוביא דמשערות[16] הראש בא מצד ריבוי המותרות מוחי' כידוע וגם מסיבת עומק העיון שלא יכיל כלי מוחו ידחוק המוח ויבא לכלל בלבול המוח שכל זה מצד בחי' המותרות שיש בזה שרש עליון יותר מגוף המוחין עצמן כמשי"ת בסמוך והנה בגומא שבראש יש בה שרש יניקה מן המותרות הנ"ל שנק' שרשי יניקות השערות והוא ענין הבל החיצוני שנמשך מן המוח וצמיחת גוף השערה אינו רק בחי' התפשטות היניקה הזאת שמתצמצם ביותר ולא עצם וזהו[18] שביניקת השערה הוא כמו ענין הוי"ו שבראשו יו"ד[19] שהגומא שבה עיקר עצם היניקה דהבל המוח נק' יו"ד והנמשך ומתקצר ממנה בגוף השערה הוא הוי"ו כו' אבל הגומא בעצמה היא העצם שממנו בא בחי' התפשטות הצמיחה של השערות וכמו אילן ששרשיו יונקים בארץ וגוף האילן צומח משם וכן העשבים ותבואות הארץ יש להם יניקה בארץ (ובגמרא דנזיר איכא פלוגתא אי שרשא רביא[20] כו' דהשורש שבגומא היא עצם כח היניקה שבוקע לשם הוא בלתי מתפשט כלל ומה שמתפשט ממנו אינו רק חיצוניות שלו כו' וד"ל) (וכן שערות שבגוף באים מן הנקבים שבעור שמשם הזיעה יוצא שהוא ג"כ מבחי' מותרי הדמים ומותרי הבל הגידים ועורקים שדוחקים ויוצאים לחוץ ע"י הגומות שלהם כמו בשערות שבראש וד"ל):

(יב) **והנה** אחר כל הנ"ל יובן הנמשל מכל זה למע' שיש ב' מיני השפעות שהן ד' מדרגות בפרט בפנימיו' וחיצוניות בציור אדם העליון (שהן ג' מיני אדם כנ"ל) והכל נמשך מבחי' מקור החכ' עילאה שזהו בחי' ח"ס שנק' אברם כנ"ל ה"א בחי' השפעה הפנימית שבפנימית הנ"ל שהוא כמו הרצון ושכל הנעלם בעצמות הנפש ממש כו' זהו בחי' ע"ס הגנוזות[21] בעצמות המאציל ממש כשלהבת הקשורה בגחלת[22] כו' שנק' ע"ס בלי מה בלי מהות[23] מציאות חכ' ומדות כו' (שנק' אדם דבריאה בכלל שזהו בחי' א"ק בכלל) ומדרגה הב' כאשר מאיר מבחי' ההעלם שבעצמות להיות גילוי אור בכלי שזהו כמו העלם החכ' שמאיר בכלי מוחא כו' ומן החכ' נמשך למדות בגידול והתפשטות כמ"ש למע' בענין לפי שכלו יהולל איש שהן מדות שנולדים מן השכל כו' ומן המדות למדו"מ והכל בבחי' הצורה הרוחניות דנפש האדם בהתלבשות בגוף כך למע' הוא ענין התלבשות האורות דע"ס בכלים דאצילות כמו חכ'[24]

מוחא כו׳ (וזהו בחי׳ אדם דיצירה בכלל והוא בחי׳ חיצוניות שבפנימיות כנ״ל) ומדרגה הג׳ הוא בבחי׳ הכלים דאצילות בג׳ מיני אברים כלליים מוחא לבא וכבדא שהן ג׳ כלים ואברים כלליים לנר״נ דאצילות כידוע שהכולל היותר ראשון הוא בחי׳ כלי המוח דחכ׳ עילאה דאצילות כמשל ודמיון כלי חומר המוחי׳ דאדם התחתון למטה כנ״ל שיש בזה ב׳ מדרגות פנימיות וחיצוניות בחי׳ הפנימית הוא כמו טבע כלי המוחי׳ להשכיל ולהבחין בין טו״ר שיש בזה קטנות וגדלות כהפרש שבין קטן לגדול וכן בטבעיות של המדות שהן בבחי׳ קטנות וגדלות בקטן וגדול כנ״ל שע״ז ג״כ א׳ לפי שכלו כו׳ לפי שגדילים יחד עם הצורה הרוחניות כו׳ והוא בחי׳ פנימית חומר המוחין כו׳ ולמעלה היינו בחי׳ חיצוניות המוחי׳ דח״ס דא״א שמלובש בחיצוניות במוחי׳ דאו״א שבז״א (וכמו׳ כן מדות טבעיים שנמשך סיבת גידולם בגדול מגדלות המוחי׳ הטבעיים ברוב ימים ושנים עם גידול אור השכל יחד כנ״ל)[1] (וכמו שכל המטה כלפי חסד או דין שמלובש בהרכבה דמוח הגשמי כו׳ וכן עונג וצער כו׳ כנ״ל) ועכ״ז נק׳ פנימית חומר המוחין לקבל צורת האור הרוחני כו׳. והמדרגה[2] הד׳ למע׳ הוא בחי׳ המחשבה שמלובש בחומר המוחי׳ העליונים מן ההעלם דחכ׳ הנ״ל בגילוי בכלי המוחי׳ כמו ענין גידי המוחי׳ הנ״ל שמתפשטים בכל האברים ונעשו פנימית לחיצוניות החיות שלהם עד עקב הרגל ממש שממנו ענין כח ההרגשה והתנועה כו׳ וכך הוא למע׳ שהוא בחי׳ מח׳ הכללית שנמשך מן מוחא עילאה שנק׳ מו״ס שבא לגילוי בכלי מוחא דז״א דאצילות שהוא הכולל כל הסתעפות אורות דז״א ברמ״ח אברים שהן רמ״ח כלים (שכלול ג״כ מנר״נ מוח ולב וכבד כו׳ כנ״ל שהוא נקרא בחי׳ אדם דעשיה בכלל כנ״ל) והוא מה שא׳ דבמח׳ צופה ומביט כו׳ מראש לסוף בסקירה אחת[3] כמו עד״מ מה שיש בכח ההרגשה כללית בגידי המוח באדם להרגיש מראשו לרגלו בבת א׳ וכך הוא למעלה באדם העליון דאצילות (שנק׳ אדם דעשיה בציור חיצוניות אברי׳ כו׳) שא׳ שזהו שם מ״ה מלגיו[4] דאיהו ארח כל האצילות שר״ל ששרשו בשם מ״ה דח״ס עצמו הנ״ל ממש וכמובן מכל הנ״ל בגידי המוח הנ״ל שקשורים ואחוזים בעצם כח השכל שבהעלם בעצמות וע״כ בגידי המוח הוא שמרגיש כל עצמותו בבת אחת דהיינו מראש הכל שבעצמות הרצון ושכל הנעלם עד הרגשה החיצוניות שבעקב הרגל כו׳ והן נשמות ומלאכים דסוף עולם העשיה שזהו היותר חיצוניות שהן כמו חיות האברים בגשמיות שמקבלים מן הדם שבלב ומתפשט בהגשמת החיות עד עקב הרגל כו׳ וכידוע דהמלאכים דבי״ע נק׳ אברים החיצונים כמו עיני ה׳ ואזני ה׳ ורגלי השכינה[5] והוא בבחי׳ המל׳ שנק׳ דמות כבוד ה׳[6] דז״א כו׳ ובבחי׳ הפנימיות יותר הן הנשמות שבציור פנימית חיות אברים דאדם דעשי׳ עד נשמות שבבחי׳ עקביים ממש כו׳ וחיצוניות שלו הוא כמו שא׳ והארץ הדום רגלי[7] וכה״ג וד״ל. (וזהו כמבואר במ״א בענין ידיעה כללית וידיעה פרטית שנק׳ ד״ע ודת״ת[8] שהוא בחי׳ מח׳ כללית שבמוחא עילאה שצופה ומביט עד סוף כל הדורו׳ בסקירה א׳ וידיעה פרטית בענין ההרגשה בפרט גם בעקב הרגל כו׳ וב׳ ידיעות אלו נכללים כא׳ ממש משום דהפרט מקושר אל הכלל וכמו משל הגידי׳ שבמוח שמשלח פארותיו עד עקב הרגל ונשמעים הכל לרצון ומח׳ שבמוח כו׳ ומ״ש דלית מח׳ תפיסא בך כללי אפי׳ מח׳ כללית הנ״ל היינו משום דלגבי עצמות אא״ס ממש שהוא אח״פ בתכלית גם הכלל עם הפרט אין בו תפיסה כלל להיותו למע׳ מבחי׳ אדם בראש וסוף שהוא למע׳ עד אין קץ[9] ולמטה עד אין תכלית כו׳ כידוע וד״ל). וע״ד דוגמא הנה מובן מכל זה שיש קשר וחבור מראש הכל שהוא בחי׳ החסד הנעלם שבשכל הנעלם מכ״ר שנק׳ ח״ס דבחי׳ אב רם לבחי׳ חסד דחכ׳ מוחא דז״א דאצילות מהעלם לגילוי ומשם נמשך עד למטה בעולם הבריאה כמו בנשמת אברהם[10] בפנימיות ובחיצוניות כמלאך מיכאל שר החסד[11] שמקבל מחיצוניות הכלים דמל׳ דבריאה עד חסד דמל׳ דמל׳ דעשי׳ בבחי׳ עקביים כדמיון מח׳ שבמוח שמתפשט עד הרגל כך מיכאל חסד דעשי׳ שרשו מחסד דז״א דאצילות ושרשו הראשון הוא חסד פנימית שבפנימית דח״ס הנ״ל לפי שהשפעה זאת שיורד מח״ס דבחי׳ אברם הוא בחי׳ השפעה עצמית ומקורית גם בירידתה עד למטה מטה בכלים מכלים שונים גם בחיצוניות דחיצוניות בחי׳ העצמות מלובש בהן כמובן ממשל התפשטות גידי המוח גם בצפורן הרגל כנ״ל ומכ״ש בבחי׳ הפנימית שמאיר במוחי׳ דז״א דאצי׳ עצמן ששם מלובש שם מ״ה דלגיו דבחי׳ ח״ס דאיהו אורח כל האצילות כו׳ (כמו שהאדם בידיעת עצמו יודע את כל האברים כו׳ כמבואר בפ׳ ויראו[12] בדרוש דארדה נא כו׳):

(יג) **אך** הנה בחי׳ השפעה החיצונית ביותר הנ״ל שהוא בבחי׳ מותרות השפע שבבחי׳ שערות וכה״ג הוא למטה מטה מכל מיני שפע הנ״ל שאינו נחשב בכלל בחי׳ שפע עצמית ומקוריי׳ כלל רק נבדל לגמרי מן העצמות כנ״ל ולמע׳ היינו ג״כ בחי׳ מותרי השפע שנמשך בבחי׳ הבל דק וחיצוני ביותר שיונק ממנו הגומות של השערות הוא שנמשך מבחי׳ מותרי מוחי׳ דבחי׳ ח״ס הנ״ל כמו מן ההעלם דכח השכל הבא בגלוי אור השכל אך מה שלא יוכל להתיישב בכלי המוח ממש כצורה לחומר יוצא ובוקע לחוץ בהבל זר זה שיונק שם הגומא שבראש כו׳ וזהו כמשל חבית המלאה[13] מאד דמחמת המילוי ביותר יצא לחוץ א״כ שרש המותרות בא מלמע׳ מכח העלם השכל הבא בגלוי ע״כ יצא לחוץ בבחי׳ מותרות (וכמ״ש במ״א בענין י״ג מדה״ר[14] שנק׳ י״ג ת״ד[15] דא״א שבוקעים ויוצאים מבחי׳ המותרות דח״ס דוקא ע״כ הן מקוריים לסליחת העונות שלמעלה ממשפט התורה[16] ששרשה בח״ס כו׳ וגם זהו שרש וטעם ליתרון מעלת התו״מ בחיצונית יותר על בחי׳ פנימיות התו״מ כמו שהן למעלה בבחי׳ פנימית ח״ס הנ״ל שנק׳ טעם כמוס לרצון העליון ונק׳ טעמי מצות ולפי שנובלות חש״מ תורה הנגלית לנו שבאה בהתלבשות בעה״ד טו״ר כו׳) וכל נובלות שרשו עליון יותר מגופו של חש״מ שנק׳ ח״ס ולשבח קא׳ כמבואר בפ׳ לך לך[17] שזהו ענין קיום התו״מ בגשמיות שלמעלה מקיום התו״מ ברוחניות באו״כ דאצילות שע״ז א׳ לך לך מארצך[18] דקאי על אברם שהוא בבחי׳ ח״ס שיצא מן ההעל׳ לגלוי למט׳ ממש

כו׳ (וזהו ג״כ ענין ה״א דאברהם כמ״ש שם שבה״א זה דוקא הוא שיכול לבא למטה מטה יותר כו׳ והוא במילה ופריעה[19] שא׳ לו כי אב המון גוים נתתיך[20] כו׳ ע״ש וא״כ הרי יובן מזה עכ״פ שזהו ענין דכאן ג״כ שהוא כדי[21] דמקור התהוות נשמות[22] בא רק מבחי׳ המותרות שפע דח״ס והוא ענין קיום התו״מ בגשמיו׳ להבדיל בין טו״ר ממש בגופי׳ גשמיים דנוג׳ דעשי׳ ובתשובה שלימה שכל ניצוצות דקדושה הנזרעים בהיותם בגלות בע״ש דנוגה ועולים ע״י תשובה ומע״ט בגשמיות נק׳ גרים כנ״ל) (ועוד ראיי׳ שיש שרש למותרות השפע דבחי׳ שערות יותר מגוף המוחי׳ ממה שאין כח המוליד[23] בשלימותו במוחי׳ שבראש להוליד ולד עד שיהי׳ בן ט׳ שנים[23] דוקא לפי שיש בו אז מבחי׳ מותרי המוחי׳ דוקא שיוצאי׳ מכח העליון יותר מגוף המוחי׳ ע״כ בוקעי׳ לחוץ ומהם הוא הכח שבטפה שיוצא׳ בבחי׳ מותרות מן המוחי׳ להוליד ולד ולהיות יורה כחץ משא״כ קודם זמן זה דבן ט׳ שאין לו מותרי המוחי׳ רק המוחי׳ כמו שהן אין בטפה שבמוח כח להוליד כלל וע״כ הסריס אינו מוליד[24] כמ״ש בע״ח[23] וכך יובן גם כאן בבחי׳ מותרי המוחי׳ דח״ס שהוא בשביל מקור להתהוות נשמות[22] בשרשו למעלה יותר מח״ס עצמו וד״ל):

(יד) **והנה** בחי׳ מותרות הללו שמהן בוקעי׳ ויוצאי׳ צמיחת השערות בראש זהו שרש ומקור הראשון להיות למטה מטה התהוות העולמות והיכלות דע״ש דנוגה דבי״ע שהן החיצוניות ביותר שהן מקבלים רק מבחי׳ היניקות החצוניות שבחללי השערות דנוק׳ דז״א דאצילות שז״ש (ברכות כד, א) שער באש׳[25] ערוה וז״ש וגלחה את ראש׳[26] כו׳ כמ״ש בזהר בשערהא אחידן כו׳ בטופרהא אחידן[25] כו׳ להיות ששרשם בחי׳ נפרד ממש מן העצמות כמארז״ל שהפרידן מיחודו[27] כו׳ ונק׳ עלמין דפרודא כו׳ כמ״ש ומשם יפרד[28] כו׳ וכמו יניקות השערות שאינם נחשבי׳ מבחי׳ שפע העצמיות הנ״ל ואף לא כחצוניות דחצוניות שבחצוניות האברים עד עקב הרגל שכולם יש להם קשר וחבור עצמי במוחי׳ העליונים עצמם כמשל גידי המוח שמתפשטים עד הרגל כנ״ל משא״כ צמיחת שערות כו׳ אך עכ״ז הרי יש גם ביניקו׳ השערות שבראש שבאדם ממותרי מוחי׳ דח״ס נצוצו׳ דקדושה העליונים ביותר והן שנפלו בע׳ אוה״ע[29] שהן ע״ש דנוגה דבי״ע והן נשמות הגבוהות מאד שהיו מאדם עד נח ומנח עד אברהם כו׳ שנשתקעו בע״ש דנוגה דעשי׳ ויצאו משם והן נשמות הגרים שעשה אברהם כענר אשכול וממרא[30] ואליעזר[31] כו׳ וישׁ[32] מהן שנפלו למטה בבחי׳ פסולת גמור כהנפילים שהיו בארץ שנק׳ בני האלקים ממש אשר יבואו אל בנות האדם וילדו להם כו׳ המה הגבורים[33] אשר מעולם אנשי השם מפני ששרשם מבחי׳ מותרות דח״ס ששרש המותרות יותר עליון כנ״ל (וכך יובן גם בענין[34] שבכל דור ודור בבנ״י עצמן שנולדו נשמות בגופיי׳ גשמיי׳ מע״ש דנוגה דעשיי׳ כנ״ל בענין שלא גלו ישראל לבין אוה״ע[35] אלא להוסיף עליהם גרים ע״י קיום התו״מ ותשובה בגשמיות דנוגה שזהו ג״כ בא מבחי׳ מותרות דח״ס מבחי׳ הבל מצומצם ביותר אבל הוא עליון יותר בשרשו מגוף המוחי׳ דח״ס שנק׳ אברם אע״פ שהוא מקור ושרש העצמי דנש״י כמו שהן בעצם ולמעלה יותר משרש התורה כמו שהיא בח״ס כנ״ל בענין נובלות חש״מ וד״ל):

(טו) **וז״ש** לאברם והיה שמך אברהם בה״א נוספת כי אב המון גוים נתתיך כו׳. כי הנה מבואר למעלה שיש שרש למותרות למעלה מגוף המוחי׳ דח״ס עצמ׳ שהרי מה שלא היה יכול להתישב בכלי המוח מן ההעלם לגלוי אור הוא שיצא בבחי׳ מותרי מוחי׳ כו׳ וא״כ הגם שיצ׳ משרש דיניקת השערות דח״ס למטה מטה ביותר עד בחי׳ שערות דנוק׳ דז״א שמתהווים יניקות החצונים דנוגה דבי״ע מ״מ יש בהן מניצוצות הקדושות שעולים משם ואמנם הרי נתרחקו מאד מאד בתכלית הריחוק והפירוד מן העצמות ושיוכלו הניצוצות לעלות משם שהן נשמות שהן ניצוצי קדושה האלקי׳ ממש ויעלו למעלה ליכלל בה׳ אחד ממש צריך שיבא גלוי עצמות אא״ס שלמעלה מן החכ׳ הבאה בגלוי מן ההעלם בכלי המוחי׳ והוא למעלה גם מבחי׳ ח״ס הנ״ל למטה מטה כ״כ כדי לעורר את הניצוצות הללו ולהעלות׳ מהיכלות דע״ש דנוגה ולעשותם בבחי׳ הקדוש׳ ממש (כמו הנפש אשר עשו בחרן[36] עשו ממש) וזה היה דוקא ע״י בחי׳ ה״א דאברהם אחר המילה ופריעה דכתיב ביה כי אב המון גוים נתתיך פי׳ אב הוא מקור העליון יותר מגוף המוחי׳ דח״ס הנ״ל שיוצא בבחי׳ תוס׳ גלוי בהבל חיצוני׳ דה״א דוקא שנק׳ אתא קלילא כו׳ דלפי ששרשו עליון יותר מעצמות המוחי׳ ע״כ בא בבחי׳ הבל חיצוני מאד כמו הבל החיצוני שביניקות השערות הנ״ל שבאי׳ ממותרי המוחי׳ (וכנ״ל בהבל אותיות הדבור שמן האותיות עצמן הוא שנעשו התהוות הברואים ומהבל אותיות שבעליון נעשה מקור לתחתון אבל בשביל התהוות נשמות[22] בא מבחי׳ הבל חיצוני דה״א דאברהם שנמשך מהבל חומר הדבור[37] שאינו נעשה מזה צירופי אותיות כלל והוא מבחי׳ החלל הריקן שבין אות לאות ובין צירוף לצירוף שמשם מקבלים הע״ש דנוגה[38] כמו עד״מ הזיעה שיוצא מבחי׳ מותרות השפע שבדמי׳ בחללים ונקבים קטנים שבעור כו׳ וז״ש בשערהא אחידן שהשערות ג״כ באים מגומות[39] שבחללים שבעור כו׳ כידוע. ואמנם שרש הראשון דהבל חיצוני זה שבין צירופי אותיות הדבור הוא למעלה גם ממקור השכל וחכ׳ שבאותיות הדבור והוא למעלה מבחי׳ ח״ס עצמ׳ כנ״ל וד״ל). וכידוע שזהו הכלל בכל מקום[40] שצריך לבא למטה מטה ביותר צריך שיבא שם האור ממקו׳ העליון ביותר כו׳ ולזאת בשביל בירור נשמות[22] מע״ש דנוגה צ״ל ממקום עליון יותר מבחי׳ ח״ס עצמ׳ והוא אשר צוה לו לך לך מארצך כו׳ והוא הה״א דאברהם שיהי׳ נק׳ אב המון גוים להוציא מע״ש כל הניצוצות העליונו׳ כנ״ל ואמנם ודאי שהע״ש דנוגה אינן נחשבי׳ כלל מבחי׳ העצמות דאדם העליון דאצילות כנשמות ומלאכים גם היותר תחתונים דסוף העשי׳ דשרשם הראשון הוא במוחי׳ דח״ס וע״כ כולן הן אומרים שירה באימה וקבלת עומ״ש וכמ״ש כולם גבורים כולם קדושים[41] כו׳[42] וא״כ גם נשמות[22] שבהן אינם בבחי׳ עצמיות דבחי׳ אדם העליון (שהן ג׳ מיני אדם הנ״ל) להיותם מברורים דנוג׳ וע״כ[43] אין[44] נכנסים רק תחת כנפי השכינ׳[45] לבד ולא בשכינה עצמה כו׳) אך עכ״ז יש להם שרש לנשמות[22]. למע׳

מח"ס עצמ' והוא ענין הה"א דאברהם שלמעלה מאברם עצמו כו' דאע"פ שהוא רק הבל חיצוני דמותרי מו"ס הנבדל מן העצם ואינו נחשב מפנימית המוחין כלל (אף לא בגידי המוחי' הנ"ל) אבל שרשו למעלה מגוף המוחי' דח"ס ולזה יצא רק בבחי' הבל חיצוני לבד וכך הוא ענין אות ה"א קלילא הנ"ל דלית בה מששא כלל שיוצא רק בבחי' הבל חיצוני ומצומצם ביותר ואינו נרגש כלל ביציאתו מהבל הלב בגרון כנ"ל אבל הוא למעלה מהבל אותיות הדבור הבא במורגש וחיות רב שמהם בא ההשתלשלות מעליון לתחתון כנ"ל מטעם הנ"ל בהבל דמותרי מו"ס כו' שהוא ה"א דאברהם וכנ"ל בענין נובלות חש"מ תורה כו' וענין קוץ התחתון די' כו' כמ"ש בפ' לך לך' באריכות וד"ל. ובכל זה יתורץ הקושיא דלעיל למה יגרע מעלת נשמות[2] שנשקעו בע"ש יותר מע"ש עצמן שאין מקורם הראשון רק מחיצוניות הבל דה"א הנ"ל ולא מחכ' שבדבור ששרשו בח"ס עצמ' כו' דלפי כלל הנ"ל אין זה גרעון אלא מעלה יתירה ששרשו הוא יותר נעלה מגוף המוחי' דח"ס כו' וע"ש דנוגה גם הן באים למטה מבחי' שערות דנוק' שזהו כמו בין צירוף לצירוף וכנקבי הזיעה הנ"ל (ומה שמקבלים ממ"ח צירופים האחרונים דשם אלקי' זהו ג"כ ענין ובחי' המותרות שנק' לבוש שק כמ"ש (ישעי' נ, ג) ושק אשים כסותם משום שנאמר וכבודי לאחר לא אתן[3] שהוא בחי' כבוד דח"ע כו' כמ"ש במ"א בענין ד' מאות איש דעשו[4] כו' וד"ל):

(טז) **וזהו** שא' כי אב המון גוים נתתיך לדורות ג"כ כי הנה מבואר למע' דכל שפע חיצונית זו דה"א דאברהם בח"ס הוא בשביל להיו' מקור להתהוות נשמות[2] שהן נצוצות דקדושה שנפלו למטה בהיכלות דק"נ בע"ש (ולפי הנ"ל הן נשמות שנזרעו בגופי' בכל ימי הגלות שגלו ישראל לבין אוה"ע[5] ומולידים בנים כו' ומקיימי' תו"מ בגשמיות) והוא רק בחי' הבל חיצוני ומצומצם ביותר שנמצא ביניקת חלל השערה ממותרי המוחי' כדי להיות אב המון גוים שיוכל חסד דאברהם להעלות העלאת הניצוצות מהם לדורות עד ימות המשיח (שז"ש אז יאמרו בגוים[6] דוקא הגדיל ה' לעשות עם אלה הניצוצות הגבוהים שנק' גרים מפני שמן הגוים[7] באו ונכללו בקדושה האלקי' בתו"מ גשמיים ובתשובה שלימה להפוך הרע לטוב שזהו סבת יתרון האור מן החושך העליון כידוע ששרש זה הוא למעלה מפנימית המוחין דח"ס וראיי' מן י"ג מדה"ר שבי"ג ת"ד שנמשכים ממותרי המוחי' שבהן כח סליחת העוונות דוקא כנ"ל למעלה ממשפט התורה כו' כנ"ל (ואע"פ שבחי' שערות די"ג ת"ד הן בבחי' המשכות דאור הקדושה עליונה ביותר שנק' זקן אהרן כו' וע"כ הוזהרו הכהנים ביחוד ג"כ ופאת[8] זקנם לא יגלחו[9] ובלוים[10] שהן מבחי' הגבורה נאחזים בהן גבורות קשות דק"נ ע"כ נא' והעבירו תער[5] כו'[6] וכן בנוק' שהוא מל' שנמשכת ויורדת למטה בבחי' גבורות קשות נאמר וגלחה את ראשה כו' הענין הוא כידוע דמבחי' הבירורים דאו"ח שעולה מגבורות קשות דנוגה ע"י תשובה ומע"ט בבירור דרע מן הטוב הוא שנעשה למעלה בחי' המשכת הקדושה די"ג מדה"ר לסליחת העון מפני שהן בבחי' תוקף הגבורות שבחסדים מצד בחינת יתרון האור מן החושך[11] העליון כו' דישת חשך סתרו[12] שקדם לבחי' האור עצמו דח"ס כו' וזהו טעם יתרון מעלת ה"א זה דאברהם שהוא חסד דאברהם ששרשו במקור הי"ג ת"ד ממותרי המו"ס וד"ל.

(יז) **והנה** אחר כל זה יש להקדים עוד ענין א' כדי להבין כללות המאמר דר' בנאה הנ"ל והוא אשר גם בשפע החיצוניות דה"א הנ"ל בבחי' מותרות דבחי' השערות כנ"ל נמצא בו ג"כ ענין הבירור בין פנימית לחיצוניות לפי שגם בבחי' מותרות מוחי' הללו שבוקעים ויוצאים בגומות לחללי השערות יש בו עוד מותרות דמותרות שנק' פסולת גמור המתהווה מבחי' המותרות והפסולת של האור והחיות המצומצם הזה שבגומות של השערו' וצריך בירור גדול לברר ולהוצי' הפסולת הגמור הזה והוא כמו שאנו רואים באדם התחתון כאשר ירבו ההבלים הזרים בכלי המוח בריבוי המותרי מוחין שנעשים מותרו' גסים ביותר (כמו בשינה שעולים אידי' גסים במוחין ונתהוו רבוי פסולת ההבלים עד שמחמת זה נרדם בשינה או בשאר הבלים זרים ביותר שדוחקי' בכלי המוחי' שימצא מחמת זה בלבול במח' שבמוח (כמו סיבת רבוי התהוות המ"ז במוח שהן דברי' של הבל ממש) והיינו פסולת הלחלוחית שבמוח שמהן נעשה ערבוביא בשער הראשי[9] שנדבקי' זע"ז (כמ"ש במ"א בענין סלסלה[20] כו'[21] (משלי ד, ח) (וכן המעמיק יותר בשכל שלא יכיל המוח שיבולבל מחשבתו כו') ומזה יתהווה הפסולת הגס ביותר בתוך שערות הראש והוא מה שנמצאו הכנים בראש בין הגומות של השערות שנדבקים שם וידוע שהתהוות הכנים שם הוא מן הפסולת הגס ביותר שיוצא ע"י הזיעה מן הגומות שבשערות ונדבקים שם כדרך כל פסולת הנדבק מצד המותרות הגבורות ביותר כמו במכת כנים בעפר הארץ[22] מן הפסולת שבעפר) והנמשל מזה יובן למעלה ג"כ שדברה תורה כלשון בנ"א כו' מאחר שנמשל שרש התהוות נשמות[2] בבחי' השפעה חצוניות דמותרות המוחי' בשערות כנ"ל הרי יובן ג"כ שבדרך דמיון ומשל זה שימצא בשפע זו דמותרי מוחי' דאברהם שנק' אב המון גוים כנ"ל להעלות ניצוצות הקדושה לדורות כנ"ל הנה ודאי יש ג"כ בזה בחי' פנימית ובחי' פסולת המתהווה ממותרות המוחי' החצוני' ביותר שצריך בירור להוציאם ולהבדילם מבחי' הפנימית כו' דהנה בחי' הפנימית דמותרי מוחי' הנ"ל הן שרש לנשמות הגבוהות מאד שיוצאי' מע"ש דנוגה דעשי' שהן אוה"ע[5] כמו נשמת עובדי' גר אדומי משר של אדום וכמו נשמות דשמעי' ואבטליון ור"ע ור"מ כו' ואונקלוס הגר שנק' גירי צדק ממש (ולפי הנ"ל בענין נשמות הגרים דקאי על נש"י שבכל דור שבאו בגופי' לברר לעה"ד טו"ר שבבחי' נוגה דעשי' שהמה תחת ממשלת הע"ש כו' הרי ודאי יש גם בהן בכל דור ודור פנימי' וחצוניות ופסולת שיש הרבה נשמות שהן צדיקים בעצם ומקיימים תו"מ ועושים תשובה שלימה להפוך הרע לטוב כו' והן הנק' פנימית שבנשמות הגרים שיוצאים מכחו של חסד דה"א דאברהם שנק' אב המון גוים לדורות וכמ"ש אז יאמרו בגוים דוקא כו' (וגם הע"ש עצמן יבוררו לע"ל דכתיב הללו את ה' כל גוים[23] כו') ויש בזה

בחי׳ פסולת ממש והן נשמות הרשעים שאינם עושים תשובה כל ימיהם ועושים רע גמור בתכלית ונשארי׳ ברעתם ומתים בלא תשובה שנק׳ (יחזקאל יח, ד. כ) נפש החוטאת בעצם (שיש גם בנשמות טו״ר בעצם כמו שאמר (ב״ב טז, א) בראת צדיקים[24] בראת רשעים כו׳ (וכנשמת ירבעם ומנשה[25] ואחז ושאר מלכי ישראל[26] שחטאו והחטיאו ואין להם חלק לעוה״ב[27] ובכל דור ודור יוצא הפסולת הזה שהן נשמות הרשעים וזהו ענין הבירור שנבדלים הפסולת מן הפנימית שהן נשמות צדיקים וכמ״ש (דניאל יב, י) יתבררו[28] ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעי׳ פי׳ עד גמר הבירור בעוה״ב ותחה״מ דכתיב (שם, ב) ורבי׳ מישני עפר[29] יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון[29] עולם (ויש שמגלגלי׳ נפש הרשע בצדיק וצדיק ברשע כמנשה בן חזקיהו וחזקיהו בן אחז כו׳ שיצא הטוב מן הרע דאחז והרע מן הטוב דחזקיהו וזה הכל ענין הבירור בין פנימיות לפסולת ועכ״ז יש שמורכבים צדיק ורשע בשרש א׳ וצדיק מציל לרשע[30] וגם יש שבמצוה א׳ שיעשה הרשע יתקן כל הרע שנאחז בשרש הצדיק וכו׳) והוא סוד ענין הגלגולים של הנשמות שהן רק ענין הבירורים דנשמות בכל דור ודור כמ״ש יתבררו ויתלבנו כו׳ והרשיעו רשעי׳ במה שיצאו בבחי׳ פסולת דוקא ויוציאו מהם בחי׳ הטוב לגמרי עד שהנשאר מהם בחי׳ פסולת הגס ביותר יאבדו לגמרי בעוה״ב ותח״ה כמ״ש ואלה כו׳ וכתיב ומשלם לשונאיו כו׳ להאבידו בעוה״ב[31] כידוע וד״ל):

(יח) **וכה״ג** נשמות[2] שבכל דור ודור הטובים וישרים הן ניצוצות דקדושה שנמשכים ויוצאים[32] או בכנ״י[32]

עצמן שיוצאים מלבושים והיכלות דנוגה ריבוי ניצוצות קדושות (כמו ס״ר שיצאו בגלות מצרי׳ וכן בכל הגליו׳ כנ״ל) כי כל[33] שבכל דור ודור היוצאים מע״ש דנוגה הכל הוא בא מכחו של בחי׳ חסד דה״א דאברהם העליון שנק׳ אב המון גוים עד סוף כל הדורות כו׳ ולכך כל[34] צדק נק׳ בשם אברהם[35] וכל נשמות[2] עומדים בהיכלו למעלה כמ״ש בזוהר ובדברי רז״ל (וכן נא׳[36] (נחמיה ט, ז-ח) אתה הוא ה׳ האלקים אשר בחרת באברם כו׳ ושמת שמו אברהם בה״א נוספת ומצאת את לבבו נאמן לפניך ע״י מילה ופריעה[37] דוקא שע״ז וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני כו׳ שהן כל הניצוצות דקדושה שבז׳ אומות[38] הללו ששרשן מז״מ דתוהו שיבוררו הכל מהן וליתן לזרעו של אברהם שזהו ענין הנ״ל שלא גלו ישראל לבין אוה״ע[5] רק להוסיף עליהם[39] שהן נשמות דאור זרוע לצ״ע בגופי׳ כו׳ כנ״ל ודל״ל) (וזהו ותקם את דבריך[40] שהן הניצוצות שנפלו בע״ש כי צדיק אתה כו׳ וכמו שידוע בענין הלך ילך ובכה[41] נושא משך הזרע הזרוע מצ״ע כי יש ניצוצות רבים שיוצאים בבחי׳ פסולת גמור כנ״ל ואח״כ בא יבא ברנה נושא אלומותיו כשיתבררו ויעלו לקדושה האלקית בתו״מ[42] ותשובה כמו שא׳ כ״י יש להם חלק לעוה״ב שנא׳ ועמך כולם צדיקים[43] בתו״מ ואפילו פ״י מלאים מצות כרימון[44] ולא ידח ממנו נדח[45] כו׳). אך הנה בחי׳ החיצוניות שבשפע זו דבחינת המותרות דהבל הה״א דח״ס הנ״ל הן שאר נשמות[2] שיש בהן מבחי׳ הרע והפסול׳ הגמור דבחי׳ רע שבנוגה גם לאחר[46] והוא כמו מדת האכזריות (שהוא היפוך החסד והרחמים דמדת אברהם איש החסד שלכך נק׳ ישראל רחמנים בני רחמנים[47] כידוע) כמו הנתינים שדוד המלך גזר עליהם[48] שלא יבאו בקהל מפני שביקשו לנקום מבני שאול שאין זה מדת בנ״י שהן רחמנים בני רחמנים כו׳ ולכך א׳ והנתינים לא מבני ישראל המה[49] כו׳ ואע״פ שהנתינים גרי צדק היו בימי יהושע אך שהן יצאו בבחי׳ פסולת השפע הנ״ל לכך נעשו רעים ביותר בימי דוד וד״ל וכה״ג שבכל דור ודור שיש מהן רבים שהן בבחי׳ רע ופסולת קשה (וכן בנשמות הנולדים בגופים בימי הגלות כנ״ל שיש רבים שיוצאי׳ בבחי׳ פסולת כזרע הנרקב בארץ ויאבד לגמרי כו׳ כנ״ל בענין והרשיעו רשעים כו׳) ולזה הטעם ארז״ל דקשים גרים לישראל כספחת שנא׳ ונספחו[5] על בית יעקב כו׳ כי כמו הספחת שהוא נגע צרעת בבשר הבא מצד רבוי הפסולת הקשה ביותר כך נמשלו הגרים הרעים לבחי׳ פסולת ממש הנדבק בישראל כו׳ (וכמו הערב רב שעלו עם ישראל ממצרים[51] שהיו לרעה גדולה לישראל כמ״ש והאספסוף אשר בקרבו[52] כו׳ ועכ״ז א׳ ואהבתם את הגר[53] כי גרים הייתם בארץ מצרים כו׳ מטעם הנ״ל ודל״):

(יט) **ואחר** כל זה יובן כללות ענין המאמר הנ״ל דר׳ בנאה הוה מציין מערתא דרבנן[54] כי מטא למערתא דאברהם אשכחי׳ לאליעזר א״ל מאי קא עביד אברהם א״ל גאני בכנפיה דשרה ומעיינא לי׳ ברישי׳ כו׳ דהנה ודאי לא הי׳ ענין זה גשמי[55] כלל דאיך ר׳ בנאה זה יראה לאברהם ושרה כמו שהן בחיים ממש ושרה מעיינא לי׳ ברישי׳ שכבר נפטרו ביותר מב׳ אלפים שנה[56] שר׳ בנאה זה הי׳ אחר החורבן בית שני כו׳. אך הענין הוא דרך כלל שמטעם כל הנ״ל בענין ה״א דאברהם הרי שרש ומקור להתהוות נשמות[2] בכל דור ודור הוא נמשך מבחי׳ מותרי המוחי׳ דאברהם העליון שבא ביניקות שערות הראש כנ״ל שזהו שנק׳ אב המון גוים לדורות הבאים דוקא כנ״ל ומבו׳ למע׳ שיש בזה ג״כ בירור והבדלה בין פנימיות לחיצוניות עכ״פ שהוא לברר ולהוציא הנשמות[2] הרעי׳ והקשים כספחת כנ״ל בנתינים וכה״ג (וכמו כן בכל ניצוצים שיוצאי׳ בבחי׳ רע ופסולת שהן נפשות הרשעים החוטאי׳ ומתים בלא תשובה בכל ימי הגליות כנ״ל) ולברר לנשמו׳ הקדושי׳ וצדיקים כנשמות שמעי׳ ואבטליון ואונקלוס כו׳ כנ״ל שבירור כזה הוא בכל דור ממש כנ״ל וזהו שרש כללות ענין המאמר הזה שראה ר׳ בנאה זה דשרה מעיינא לי׳ לאברהם ברישי׳ שהוא להוציא הפסולת שנדבקו בשערות הראש כמו באדם למטה שמוציאים הכנים הנדבקים מן הפסולת שבגומות של השערות כנ״ל משום דגם עכשיו מעיינא לי׳ שרה ברישי׳ דאברהם להוציא לבחי׳ הפסולת לחוץ ולברר שם כל הפסולת שלא יהי׳ מזה שרש לנשמות[2] הרעים ולברור להיות בבחי׳ הפנימית דמותרי המוחי׳ דאברהם להיות שרש להתהוו׳ נשמות טובות דוקא שלא יהיו כספחת[57] לבית יעקב וד״ל ואע״פ שר׳ בנאה זה הי׳ אחר החורבן ואברהם ושרה כבר נפטרו באמת יכול להיות שהי׳ רואה אותן כמו שהן בחיים ממש לפי ששרש אברהם ושרה הוא למעלה במקור האצילות בבחי׳ מ״ה וב״ן[58] שבכתר (כמשי״ת בפי׳ ויהיו חיי שרה מאה שנה וכמ״ש בזהר) ולא מתו בעטיו של נחה״ק שהן ט׳[59] צדיקים שהן קיימים וחיים וגם אליעזר מהן ור׳ בנאה זה הי׳ גלגול בניהו בן יהוידע[60] שנק׳

(ש"ב כג, כ) בן איש חי ממש מטעם הנ"ל וד"ל. וע"כ הי' רואה דשרה מעיינא לי' ברישי' דאברהם כמו שהן בחיים ממש לברר השפעה החיצונית דה"א דחסד דאברהם להעלות נשמותי מע"ש דנוגה ולהוציא הפסולת שבנשמותי שנמשלו לכנים שזה הבירור הוא בכל דור ודור וכמ"ש כי אב המון גוים נתתיך לדורות דוקא כנ"ל באריכות וד"ל:

(כ) **ומעתה** יש להבין פרטי דברי המאמר דר' בנאה הנ"ל במה שא' דאברהם קא גאני בכנפה דשרה ושרה מעיינא ליה ברישיה כו' עד סוף דברי המאמר הזה והנה תחלה יש להבין במ"ש דשרה מעיינא ליה ברישיה למה שרה דוקא מעיינא ליה ברישיה לברר בירור הנ"ל להוציא לבחי' הפסול' דנשמו'[1] כנ"ל מאחר שעיקר ומקור כל ההמשכו' להתהוות נשמותי הוא בא מבחי' מותרי מוחי' דח"ס בה"א הנוסף על שם אברם כנ"ל למה צריך לשרה דוקא שתברר בירור זה ולא יוכל לברר בעצמו כו' (מאחר שע"י המילה ופריעה[2] נבדל ממנו יניקות החיצונים ונק' אב המון גוים לדורות דבחכ' אתברירו[3] דוקא כו'). אך הנה יש להקדים תחלה להבין ענין הנ"ל במ"ש כלי אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כו' לתרץ הקושיא הנ"ל איך המשפיע ישמע לקול המקבל וכידוע בשרש אברהם ושרה למעלה שהוא בחי' מ"ה וב"ן כו' ומ"ה משפיע לב"ן וכתיב והוא ימשול בך[4] כו' וגם מה שפרש"י שהי' אברהם טפל לשרה בנביאות[5] היא גופא קשיא איך יתכן זה כו' כנ"ל. אמנם הענין הוא דודאי צריך לומר שיש בחי' מעלה ומדרגה יתירה בשרה יותר מבאברהם אע"פ ששרה בחי' מקבל מאברהם וע"כ א' לו כל' אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וזה הי' הענין מה שבקשה שרה מן אברהם גרש את[6] האמה הזאת ואת בנה כו' דלכאורה באמת לא הי' מהראוי לאברהם לשמוע בקול שרה בזה מאחר שהי' ישמעאל בנו יוצא חלציו וביקש מה' עבורו באמרו לו ישמעאלי יחיה לפניך ממש וגם השיבו ה' ולישמעאל שמעתיך' כו' ואע"פ שהי' שרש ישמעאל רק מבחי' מותרי החסדים[7] דאברהם לבד כידוע אבל הרי הי' בנו ונמשך מפנימי' המוחי' שבו רק שיצא למטה בבחי' מותרות (כענין שא' לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל[11] ולא כיצחק שיצא ממנו עשו כו' כידוע) וזהו שא' וירע הדבר מאד[12] בעיני אברהם על אודות בנו כו'. אך מ"ש לו ה' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה הוא לפי שצריך להיות הבדלה בין יצחק לישמעאל וכמ"ש הטעם כי ביצחק יקרא לך זרע[13] וצריך להבדיל לישמעאל מיצחק וכמו שא' לו בתחלה ואת בריתי אקים את יצחק[14] אשר תלד לך שרה כו' ודבר זה נעלם מאברהם ע"כ א' וירע הדבר מאד בעיני אברהם כו' אבל שרה גדולה בנביאות היתה יותר מאברהם וידעה רצון ה' להבדיל לישמעאל מיצחק ע"כ בקשה גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש כו'[15] עם בני כו'. ואמנם באמת זהו דבר פלא גדול איך נעלם דבר זה מאברהם ולא הי' דעתו מסכמת בשילוח ישמעאל בנו עד שצוה לו ה' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה הלא אברהם הי' נביא וגדול במעלה משרה כנ"ל וגם שמע בעצמו ואת בריתי אקים את יצחק כו'. ויותר יפלא איך לא ידע אברהם ונעלם ממנו שישמעאל יצא לתרבות רעה (ולא יהיו כלל[16] מישמעאל) ושרה ידעה זה שמטעם הזה אמרו דשרה גדולה בנביאות היתה כו' וד"ל. אך התירוץ לכל זה הוא מה שמבואר למעלה במה שא' דשלשה אבות הטעימן הקב"ה[17] מעין העוה"ב כו' דלאחר הבירור לע"ל יהי' מעלת ומדרגת שרה למעלה ממדרגת אברהם משום דא"ח עט"ב[18] כו' וע"כ א' כל אשר תאמר כו':

(כא) **ולהבין** זה יש להקדים תחלה בשרש ענין שרה למעלה שהוא בחי' שם ב"ן שבכתר כו' ויש להבין תחלה מה שא' בזהר[19] ע"פ ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה כו' וז"ל אתת חוה אתדבק בהאי חווי' כו' וגרמא מותא כו' אתת שרה ונחתת וסלק' כו' כמ"ש ויעל אברם ממצרים[20] הוא ואשתו כו' עד ובג"כ זכתה שרה לאינון חיין עילאין וזהו ויהיו חיי שרה דילה הוו חיין ע"כ ועוד שם ויהיו חיי שרה אינון חיין כולהו לעילא כו' ועוד שם מ"ש בכולא דאמר שנה ובאינון שבע דא' שנים אלא כולא חד מאה שנה כללא דכולא קודב"ה דאתכלל מאתר עילאה סדכ"ס במאה ברזא דק' ברכאן דכל יומא וכן עשרים שנה ובג"כ כתיב שנה רזא דיחודא דלא אתפרש מחשבה ויובלא לעלמין ז' שנים אלין אתפרשן ונפקן מכללא סתימאה דלעילא ואע"ג דכולא יחודא חדא אבל מתפרשי' בדינא ורחמי כו' מה דלאו הכי לעילא בג"כ כתיב שנה כו' ז' שני' אלין דאתפרשן כו' ובג"כ שנים ולא שנה וכולהו אקרי חיי ויהיו חיי שרה דהוו ממש דאתבריאו ואתקיימו לעילא ע"כ. פי' שרה הוא שם ב"ן שיורד למטה לברר ברורים דרפ"ח כו' וכל שנפל בשבה"כ ע"י חוה בחטא עה"ד דאתדבקת בחויא כו' נתקן ונתברר ע"י שרה שר ה"א[21] שנק' מטרוניתא כמ"ש ויעל אברם הוא ואשתו דוקא גם מנש"ט דקליפ' מצרים עלתה שרה עם כל הבירורים דרפ"ח כו' ובג"כ זכתה לחיין עילאין פי' בזכות עבודת הבירורים הנ"ל זכתה שתקבל אור השפע מכל הי"ס דאצילות שבפרט הכלולים בי"ס דכתר שיומשך הכל אל שרה שהוא שם ב"ן וז"ש דילה הוו חיין שמחמת זה נעוץ תחלתן בסופן דוקא ונק' אינון חיין לעילא על שמה דוקא חיי שרה כו' וד"ל ומ"ש אינון חיין כולהו לעילא מאה שנה לעילא כו' ר"ל בבחי' ע"ס הגנוזות בעצמות המאציל שנאצלו לבא לידי גלוי מן ההעלם וזהו סדרן בתחלה מאה שנה שהוא אור הכתר שנאצל תחלה וכלול מי"ס וכאו"א כלול מי' שהן מאה שנה ואח"כ נאצלו חו"ב דאצילות שכאו"א כלול מי' לבד שהן עשרים שנה ולפי שנק' תרדל"מ[22] כחדא שריין[23] כו' לא בא לחלק לכל א' בפ"ע וכללם יחד וא' עשרים שנה ואח"כ א' ז' שנים שהן המדות בחי' זו"נ ובחינת המל' שהיא מדה הז' נכללת בז"א שהן ו"ק ע"כ א' ז' שנים וכל אלה כולהו לעילא הכל כלולים היו תחלה בעצמות המאציל ויצאו לידי גלוי למטה בבי"ע לאחזאה לאנהגא בהון עלמין כידוע במא' דאליהו[24] והכל ע"י שרה שהוא בחי' המל'[25] משום דדילה הוו חיין מטעם הנ"ל וד"ל:

(כב) **ואח"כ** מתרץ הדקדוק שא' ז' שנים ולא שנה ולפרש דבריו א' מאה שנה כללא דכולא קודב"ה דאתכליל כו' פי' אור הכתר הגם שכלול מי"ס וכאו"א כלול

מי׳ כנ״ל עכ״ז הם בבחי׳ ההתכללות זע״ז ובבחי׳ אחדות הפשוט׳ בתכלית לפי שהארת אור א״ס עצמו מאיר בכתר כמ״ש בתיקונים דאא״ס מלגיו[26] כתרא עילאה מלבר ואף על פי שכלול גם ממדת הדין והגבורות מ״מ ידוע דבחי׳ הכתר כולו רחמים וחסדים[27] לפי שכל הספי׳ כלולים בו בצירוף התכללות כולם כא׳ דוקא ואין לא׳ התגלות והתפשטות בלא צירוף כולם יחד לפי שמתכללים כולם יחד מאור א״ס שמאיר בכתר שהוא למעלה מן ההשתלשלות דע״ס לגמרי וכמ״ש ולאו מכל אינון מדות כלל[28] וע״כ ע״ס שבכתר בלתי ניכרים במציאות ומהות ליש ודבר עדיין להיותם בבחי׳ ההתכללות במקורם עדיין (וכמו שברצון העצמי אין התחלקות המדות שבו ניכר כלל אלא כולם כא׳ כלולים בו גם השכל עם האוי״ר ומדו״מ כא׳ ודוגמא לזה במלאכים שנק׳ חיות ובהמות[29] או כעגולים דאופנים שסיבובם כא׳ בלי התחלקות ניכרת בשכל ומדות רק רצון א׳ פשוט שכולל הכל כא׳ כמ״ש במ״א בענין ע״ס דעגולים[30] כו׳) וז״ש מאה שנה כללא דכולא שהוא ע״ס שבכתר וא׳ קודב״ה שהוא בחי׳ ז״א[31] להיותו בבחי׳ פרצוף אדם אתכלל גם הוא מע״ס דכתר שהוא בחי׳ א״א דאצילות שנק׳ סדכ״ס בכלל שחו״ב דאצילות נק׳ סתימין לגבי המדות דז״א ואור הכתר דבחי׳ א״א נק׳ סתים גם מסתימין דחו״ב ואמנם ברזא דק׳ ברכאן בא׳ בא״י כו׳ הרי נמשך מן ההעלם דע״ס דכתר לגלוי אור במדות דז״א שנק׳ שם הוי״ה[32] וזהו ברוך אתה הוי״ה כו׳ וזהו שאמר דאתכלל מסדכ״ס בק׳ ברכאן דכל יומא לפי שמתגלה כל פרטי מספר מאה אורות שבי״ס דכתר דז״א שנק׳ אדם העליון וזהו חייב אדם העליון לברך ק׳ ברכות[33] שהוא המשכות הכתר לז״א ומשם לבחי׳ המל׳ שהוא אלקינו מלך העולם כמ״ש במ״א וד״ל. ומ״ש וכן עשרים שנה כו׳ זהו בבחי׳ חו״ב דאצילות שנק׳ תרדל״מ כחדא שריין כו׳ שזהו מ״ש מח׳ ויובלא חו״ב דלא מתפרשין שהחכ׳ מאין תמצא[34] ונמשך מיד להשגה דבינה שזהו מאין ליש[35] בתמידות וזיווגייהו תדיר[36] ובבחינת היחוד וההתכללות בלתי התחלקות כלל ולכך א׳ עשרים שנה כנ״ל אבל ז׳ שנים שהוא זו״נ אע״פ שגם הן באי׳ ביחוד וזיוג אין יחודם תמידי רק לפרקים ועוד שהמדות מצד עצמן הן באי׳ בבחי׳ ההתחלקות מן השכל כלפי חסד או כלפי דין וז״ש דמתפרשי׳ בדינא ורחמי לפי שיוצא כח השפע מכל מדה מיוחדת בפ״ע ואין בה התכללות מזולתה עד שיש בכח הדין לשלוט בפ״ע כנראה לעין בבוא ההמשכה למטה שאין בדין מבחי׳ החסד כלל כו׳ לפי שהמדות שנמשכו מחו״ב יצאו מכללות היחוד וההתכללות דע״ס שבכתר הנ״ל ע״כ א׳ ז׳ שנים ולא שנה וז״ש ז׳ שנים דאתפרשן ונפקן מכללא סתימאה דלעילא כו׳ וד״ל:

(כג) **ובאמת** לכאורה דברי המאמר הזה סותרים זא״ז דברישא קא׳ קודב״ה דאתכליל כו׳ שהוא בחי׳ ז״א שיש בו מבחי׳ ההתכללות דע״ס דכתר שנק׳ סדכ״ס כו׳ ובסוף דבריו א׳ להיפך ממש דז׳ שנים שהן בחי׳ זו״נ שהן הז׳ מדות גדולה וגבורה ות״ת באי׳ בבחי׳ ההתחלקות בדינא ורחמי ונפקן מכללא דסדכ״ס הנ״ל. אך הענין הוא דיש הפרש בזה בזו״נ עצמן בין בחי׳ האורות לבחי׳ הכלים דבאורות דז״א שהוא שם הוי״ה ממש שם הוא בחי׳ היחוד וההתכללות דוקא כמו בע״ס דא״א שנק׳ סדכ״ס והוא רזא דק׳ ברכאן שהוא תוס׳ ברכ׳ בשם הוי״ה דז״א בפנימי׳ המוחין ומדות שבו שזהו שנק׳ קודב״ה (קדוש מאור החכמה ובינה וברוך מע״ס דא״א כו׳) אבל מ״ש ז׳ שנים שהן המדות דזו״נ דמתפרשי׳ כו׳ הוא מדבר בבחינת הכלים דאורות שהן באים בהתחלקות זה מזה דוקא לפי שבחי׳ הכלים הוא בחי׳ כח המביא לידי שפע מלמעלה למטה שהוא בא בהגבלה במדרגה מיוחדת בפ״ע דוקא ועכ״ז יש התכללות גם בכלים כמו ברוגז רחמים תזכור[37] וכמו שמבקשים יהי רצון מלפניך[38] שיכבשו רחמיך את כעסך כו׳ והוא בא מבחי׳ היחוד דשם מ״ה מלגיו דאיהו ארח כל האצילות דמייחד לון כו׳ שמאיר מעצמות אור א״ס ממש שלמעלה מכל ההשתלשלות דע״ס אפילו בהעלם כנ״ל שע״ז אמר דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד[39] ממש וד״ל (ובזה יתורץ גם הקושיא הידוע בשני הכללים שנמצאו בס׳ הקבלה שסותרי׳ זא״ז דלפעמים א׳ דיחידות בזו״נ[40] שהן ז׳ שנים והעשיריות בחו״ב שהן עשרים שנה הנ״ל ומאות בכתר ואלפים ורבבות בפנימית הכתר ולפעמים א׳ להיפוך דמספר המרובה יותר הוא בנמוך יותר שהוא במדות באלפים[41] ואו״א במאות וכתר בעשיריות ופנימיות הכתר ביחידות משום דכל הגבוה יותר יותר הוא בבחי׳ היחוד ומיעוט המספר כמו אחת ושתים כו׳. אך התירוץ הוא ג״כ כנ״ל[42] שההפרש בזה הוא בין אורות לכלים דבאורות הריבוי יותר בגבוה והמיעוט בנמוך כמו כאן ובכלים הריבוי בנמוך יותר והמיעוט במספר בגבוה דוקא וד״ל. וז״ש כאן ויהיו חיי שרה מאה שנה לפי שמדבר בבחי׳ האורות דע״ס דאצילות שנק׳ חיי שרה כנ״ל וד״ל):

(כד) **והנה** אחר שנתבא׳ הפסוק הזה דויהיו חיי שרה מאה שנה כו׳ ע״פ פי׳ המאמר הזוהר בפ׳ זו כנ״ל עדיין יש להבין מ״ש בסוף פסוק זה שכפל הדבר וא׳ שני חיי שרה שע״ז לא פי׳ כלום בזוהר ואינו מובן לאיזה טעם הכפיל הדבר עוד הפעם אחר שכבר א׳ ויהיו חיי שרה כו׳ שהן ע״ס דכתר ועשרים דחו״ב וז׳ שנים דזו״נ שכולן נק׳ חיי שרה משום דדילה הוו חיין כו׳ כנ״ל הטעם אך הענין הוא דמ״ש עוד שני חיי שרה קאי לע״ל בעוה״ב לאחר תשלום כל הבירורים דרפ״ח ניצוצות מעה״ד טו״ר בתכלית כו׳ דהנה הגם שמבואר למעלה בפי׳ הזוהר בטעם שנק׳ כל הע״ס הגנוזות והנגלות באצילות הכל ע״ש חיי שרה לפי שזכתה לחיין עילאין אלין ע״י זכות עבודתה בבחי׳ הבירורים דרפ״ח כו׳ שעלתה ממצרים כו׳ ותיקנה לחטא עה״ד דחוה דאתדבקת בחויא כו׳ כנ״ל הנה כל זה הוא עכשיו ששם ב״ן הוא בא למטה ומברר ברורים דק״נ כמ״ש ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה שהוא רפ״ח כו׳[43] ע״ה ועי״ז בהעלאת מ״ן זה מעורר המשכת מ״ד ממקור הראשון שהן ע״ס הגנוזות במאציל שיבאו לידי גילוי מן ההעלם בכתר תחלה שהן י״ס כלולים כ״א מי׳ שהן מאה שנה ואח״כ בחו״ב ומדות שהן עשרים שנה וז׳ שנים כנ״ל שכל זה הוא בחי׳ ע״ס דאצילות בבחי׳ או״י כידוע וזהו ויהיו חיי שרה דהיינו כל אורות העליונים דא״א ואו״א וזו״נ כולן נק׳ חיי שרה דדילה הוו חיין לפי שנעוץ תחלתן בסופן דוקא

משום דסוף מעשה בבירורים דרפ"ח כו' עלה במח' תחלה כידוע וד"ל אך הנה אחר תשלום הבירורים דרפ"ח ניצוצות ע"י שם ב"ן בחי' שרה לע"ל כמ"ש (זכרי' יג, ב) ואת רוח הטומא' אעביר לגמרי כו' יהיה עליי' המל' למעלה בבחי' או"ח שחוזר לקדמותו' ממש והוא בבחי' פנימית אור הכתר בבחי' כתר שבכתר שלמעל' מבחי' המוחין דחו"ב ומדות שבכתר שנק' מאה שנה ועשרים שנה כו' והוא מ"ש בע"ח דבחי' ב"ן לאחר הבירור עולה בבחי' ס"ג[2] שלמעלה משם מ"ה כו' והוא מצד הברורים דרפ"ח כו' שהן מבחי' ז"מ דתוהו שקדם לבחי' התיקון כמ"ש ואלה המלכים[3] כו' לפני מלך מלך לבנ"י שהוא בבחי' ס"ג דבינה[4] שהוא למעלה מבחי' מ"ה דמדות דתיקון וכידוע דאורות דתוהו הן אורות תקיפי'[5] וחזקים ביותר שמפני זה לא יכלו להתיישב בכלי כו' ויש בזה ב' מדרגות הא' העלייה לבחי' הכתר דא"א וע"י שע"ז א' א"ח עט"ב למעלה ממוחי' ומדות דא"א כנ"ל והעלייה הב' למעל' גם מזה והוא בבחי' כתר הכללי שהוא מל' דא"ס בכתר דא"ק שע"ז א' אהי' אשר אהי' אהי' הא' דאנא זמין לאתגלאה[6] בבחי' כתר דא"א וע"י כמו בימות המשיח דכתיב כוסי רויה גי' ארך[7] מפני עליית המל' בא"א בכתר[8] שבכתר שבו כו' ואהי' הב' אנא זמין לאתגלאה עוד פעם ב' בעליי' הב' במל' דא"ס בכתר דא"ק ולמעלה יותר הוא בכתר מל' דא"ס עצמו כו' וזהו ענין שני חיי שרה שהזכיר פעם ב' שלא נזכר בזה מספר כלל לא מאה ולא עשרים כו' כי הוא עליי' הב' דמל' שלמעלה מן מספר הי"ס שבאים מן ההעלם לגלוי בבחי' או"י אלא א' סתם שני חיי שרה בכללות דלפני א' מה אתה סופרי כו' וכמ"ש ולאו מכל אינון מדות כלל וד"ל (וז"ש עד יעבור עמך הוי"ה בעלי' הא' דשם אהיה עם זו קנית[9] בעליי' הב' דשם אהיה הב' שהוא העוה"ב ממש שנק' עדן עין לא ראתה[11] כו' שבא מצד בחי' תשלום הבירורים דרפ"ח שעולה בבחי' או"ח לקדמותו ממש ע"י תו"מ בסור מרע כו' שזהו ע"י בירור דבחי' ב"ן דבחי' שרה הנ"ל):

(כה) **ומעתה** יובן מ"ש בזוהר דדילה הוו חיין שמרמז בזה על לע"ל שתהי' א"ח עט"ב ממש מטעם הנ"ל בעליי' הב' דבחי' ב"ן שהוא שם אהי' הב' שז"ש שני חיי שרה סתם כנ"ל ובכל זה יתורץ הקושיא הנ"ל במ"ש לאברהם לשמוע בקול שרה דקאי לע"ל דוקא כמו בעוה"ב דבחי' שרה שהוא בחי' ב"ן לאחר תשלום כל הבירורים דעה"ד שהיתה ממש כמו לע"ל בעוה"ב לאחר הבירור מאחר שהאבות והאמהות הטעימן מעין העוה"ב ממש שנא' א"ח עט"ב למעלה משם מ"ה והוא בבחי' כתר שבכתר בכלל כנ"ל (שהוא למעלה מבחי' משפיע ומקבל כי כנ"י שהוא בחי' שרה למעלה יהיו בחי' כלי קיבול לעצמו[12] א"ס ב"ה ממש שנק' ארץ חפץ סתם כמ"ש במ"א) ע"כ צוה לו כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה שזהו לאחר הבירור דבחי' המקבל דשם ב"ן בבחי' או"ח גבוה מן המשפיע דבחי' מ"ה כנ"ל בפי' דדילה הוו חיין כו' משא"כ עכשיו דאע"פ שבחי' ב"ן הוא המברר בירורים דרפ"ח כו' כנ"ל אין לה כח לברר כ"א ע"י המשפיע שהוא בחי' מ"ה וכמ"ש תנו עוז לאלקים[13] שהוא שם ב"ן צריך לעוז דשם מ"ה דדכורא דוקא וכמו חכמות בחוץ ח"ע דאתמשך בח"ת[14] כידוע וד"ל:

(כו) **והנה** ע"פ כל הנ"ל יובן יותר בפרטות דברי המאמר דר' בנאה הנ"ל במה שא' דאברהם קא גאני בכנפה דשרה כו' ותחלה יש לתרץ הקושיא הנ"ל למה הי' צריך ששרה דוקא מעיינא ליה ברישיה שהוא לברר בירור זה דנשמות[15] בין פנימיות לחיצוניות ופסולת כו' ולא יוכל לברר בעצמו כו' דהנה לפי הנ"ל בבחי' עליית המל' שהוא שם ב"ן בחי' שרה לע"ל שתהי' עט"ב למעלה משם מ"ה דאברהם ולזה א"ל כל אשר תאמר כו' הרי בזה יובן ג"כ הטעם מה שאמר דשרה מעיינא ליה ברישיה משום דבחי' הבירור הזה דנשמות[15] שנמשך ממותרי מוחי' דח"ס בה"א דאברהם ג"כ הוא ע"י שרה דוקא מפני שהאבות והאמהות מעין העוה"ב דוקא כנ"ל שאז בחי' המקבל למעלה מן המשפיע כנ"ל בפי' שני חיי שרה כו' וד"ל. ומעתה יש להבין בפרטות המאמר במ"ש דגאני בכנפה דשרה כו' ופיר"ש[16] תחת זרועותי' שהן בחי' חו"ג דשרה לאחר הבירור דבחי' ב"ן בפנימית הכתר שנק' כתר שבכתר בכלל כנ"ל דעכשיו קודם הבירור דב"ן נהפוך הוא דבחי' ב"ן הוא בחי' מקבל משם מ"ה דדכורא וכמ"ש ואל אישך תשוקתך[17] והוא ימשול בך כידוע ובעליי' המל' היא עומדת רק בין חו"ג דז"א שזהו ענין ימינא ושמאלא ובינייהו כלה[18] כמו וימינו תחבקני[19] כו' אך לאחר הבירור השלם דבחי' ב"ן שיעלה לבחי' ס"ג דבינה בבחי' כתר דבחי' ב"ן למעלה מבחי' שם מ"ה כמ"ש א"ח עט"ב כנ"ל הרי יהי' בחי' המוחי' חב"ד בחי' מ"ה דדכורא בחי' מקבל רק מבחי' חו"ג דב"ן דנוק' (והוא רק בחי' חו"ג שבכתר דכתר שלמעלה הרבה גם מחו"ב דכתר כו') וז"ש דגאני אברהם שהוא בחי' מ"ה דח"ס חכ' שבכתר הנ"ל בכנפה דשרה שהן רק בחי' חו"ג דכתר הכללי הנ"ל לברר בו בבחי' השפע' החיצוניות דמותרי מוחי' בשביל נשמות[15] כנ"ל וד"ל ומ"ש דגאני אברהם ענין שינה זו הוא בחי' דורמיטא שהוא בחי' הסתלקות המוחי' מן הגילוי אל ההעלם אחר העלם בעצמות והוא בזמן הגלות דוקא שבחי' פנימית המוחי' דח"ס בהסתלקות והעלם וכמ"ש הסתר אסתיר פני ביום ההוא[20] כו' שז"ש ויהי השמש לבוא ותרדמ' נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה נופלת[21] שהוא גודל הדינין קשי' שיהיו כל משך זמן אורך הגלות בצרות קשות עד ימות המשיח ועוה"ב כו' וד"ל וע"כ מעיינא לי' שרה ברישי' בשעת שינה דקא גאני בכנפה בבחי' ההסתלקות והעלם בחו"ג שבכתר הכללי (שהוא שם אהי' הב' הנ"ל) שאז זמן הבירור החיצוני הזה במותרי המוחי' דח"ס הנ"ל ע"י בחי' חו"ג שבשרה להבדיל שפע פסולת כנ"ל[22] שנמצא בגומות דשער רישי' וזהו שמעיינ' ליה ברישי' בידי' דחו"ג שבה משום דרק בחי' חו"ג דשרה הוא המברר בבחי' המוחי' דח"ס שהוא אברהם דקא גאני בכנפה כנ"ל מטעם הנ"ל דעליי' המל' יהי' למעלה הרבה מבחי' שם מ"ה דח"ס דאברהם (ואע"פ שמבואר למעלה שזה מדבר בעוה"ב ולא בזמן הגלות גם זה אמת דהגם שבחי'

מוחי׳ דאברהם בשינה בזמן הגלות בבחי׳ הסתלקות מ״מ שרה מעיינא ליה ברישיה כמו שלע״ל שתהי׳ עט״ב ממש וכמ״ש אני ישנה ולבי ער[23] דקאי בבחי׳ המל׳ דגם בהיותה בבחי׳ שינה בגלות לבי ער שהוא בעליית המל׳ בנקודת עצמות הרצון שבבחי׳ יחידה שנק׳ כתר שבכתר בכלל ואז קול דודי דופק[24] כו׳ שמתעור׳ מן השינה כמ״ש במ״א בענין דומה דודי לצבי מה צבי[25] ישן ועינו אחת פתוחה א׳[26] דבר והיפוכו כא׳ משום דבבחי׳ עינא פקיחא[27] דבגלגלתא דא״א נא׳ לא ינום ולא יישן[27] כו׳ וכך גם כאן דשרה שהוא בחי׳[28] גם בזמן הגלות מברר לבחי׳ מוחי׳ דח״ס וגם מה דגאני אין זה שינה ממש כנ״ל דעינו אחת פתוחה[29] וראייה לזה ממה שא׳ אברהם לאליעזר ליעול[30] מידע ידיע דיצה״ר בהאי עלמא ליכא שהוא כמו לאחר הבירור דעה״ד לגמרי שהוא העוה״ב כנ״ל עכ״פ לא היה ישן ממש וד״ל):

(כז) **והנה** מובן מזה דמאחר שרק בחי׳ חו״ג דשרה מברר למוחי׳ דח״ס דאברהם בחיצוניות השפע הנ״ל הרי בחי׳ המוחי׳ דחב״ד דשרה כמו שתהי׳ לע״ל למעלה גם מהיות נק׳ מברר לעיין ברישי׳ כו׳ והטעם הוא משום דכל עיון זה ברישי׳ אינו רק השפעה חיצוניות מאד לברר בין טו״ר שבנשמות[15] כנ״ל אבל בבחי׳ השפעה הפנימי׳ שבפנימי׳ דפנימי׳ מו״ס דאברהם להיות מוחי׳ פנימיי׳ לישראל שהוא בחי׳ אדם העליון דאצילות וכנ״ל ששם הוא הבירור הפנימי ביותר אין זה אלא ע״י בחי׳ המוחי׳ דחב״ד דשרה דוקא שלמעלה מחו״ג שבה וכמ״ש בזהר בפ׳ זו דחיי שרה[31] ממ״ש (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבת[32] כו׳ שז״ש (במדבר כג, ט) מראש צורים אראנו[33] דא אברהם ומגבעות אשורנו דא שרה שמהם שרש בנין ז״א שהוא ישראל דלעילא כו׳ וכמו שתהי׳ שרה לע״ל למעלה משם מ״ה דאברהם כנ״ל ע״כ ע״י בחי׳ המוחי׳ שלה דוקא יהי׳ בירור הפנימי׳ הזה (והוא ענין שם אהי׳ הב׳ דאנא זמין לאתגלאה בעוה״ב שא׳ ע״ז עם זו קנית סתם כנ״ל וד״ל) ומעתה הרי יתורץ קושיא הנ״ל במה שא׳ דשרה גדולה בנביאות היתה וידעה יותר מאברהם ברצון ה׳ להבדיל לישמעאל מיצחק ואשר ישמעאל יצא לתרבות רעה כו׳ ולא יהיה מבניו כלל[34] וכל זה נעלם מאברהם כו׳ שהרי ביקש לו ישמעאל יחיה לפניך ממש כנ״ל ולפי הנ״ל יובן זה מטעם הנ״ל משום דבאמת בירור והבדלה זו לישמעאל מיצחק כמ״ש שרה גרש האמ׳ הזאת כו׳ כי לא יירש כו׳ עם בני כו׳ הוא בחי׳ בירור פנימי ביותר שהרי ישמעאל הוא בנו ויצא ממעיו וממוחי׳ הפנימי׳ דאברהם רק שלא נולד משרה אלא מהגר א״כ זה הבירור לידע שהוא בא מבחי׳ מותרות השפע דחסד דאברהם נעלם מאברהם ג״כ ולא ידעה רק שרה והוא מטעם הנ״ל שתהיה עט״ב למעלה הרבה ממוחי׳ דח״ס כנ״ל ע״כ ידעה לברר בבירור הזה הפנימית בפנימית המוחי׳ דח״ס דאברהם איך שצריך להבדיל במוחי׳ שלו עצמן בין הפנימיות לחיצוניות והוא שבקשה גרש האמה כו׳ כי לא יירש כו׳ וכיונה לדבר ה׳ שא״ל כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בזולתו אע״פ שיהי׳ בנך היוצא מחלציך ומעיך כו׳ וז״ש כל[35] אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דלע״ל[36] בחי׳ מ״ה מקבל מב״ן ובפרט בדבר זה לברר בבחי׳ הפנימי׳ בין יצחק לישמעאל שזה תלוי במברר שהוא מוחי׳ דחב״ד דשרה שהוא בבחי׳ פנימי׳ הכתר שבכתר לע״ל (ולפי הנ״ל דיש בחצוניות היותר תחתון מעצמות ופנימיות מקור המוחין דוקא כמו ענין נובלות חש״מ תורה[37] וכמצות מעשיו׳ עכשיו ששרשם למעלה מגוף ח״ס עצמו שמפני זה יצא בבחי׳ מותרות כנ״ל א״כ בירור זה הפנימי ביותר שהוא למעלה מח״ס בבירור דישמעאל מיצחק הכל א׳ עם בירור החצוני דמותרי מוחי׳ בשביל[38] דהא בהא תליא ויובן זה בתו״מ דעכשיו בגופי׳ דק״נ שנק׳ כנ״ל[39] הוא עצמו ענין הבירור הפנימי דביצחק יקרא לך זרע וז״ש ביצחק דוקא ולא כל יצחק[40] שיבורר ממנו עשו שזהו בירור דעה״ד טו״ר כו׳ וד״ל ולזאת לא יוכל ב״ד לבא עד הבדלה הפנימית הנ״ל כמ״ש בזהר דא״י יהי׳ בידי[41] עד משיח כו׳) ובכל זה יובן יותר פרטי דברי המאמר הנ״ל דא״ל לאליעזר זיל אימא לי׳ בנאה קאי אבבא דר״ב זה הי׳ כט׳[42] צדיקים שהן חיים ובמערת המכפלה בחברון לא שלט שם נחש הקדמוני כמ״ש בזהר[43] בפ׳ זו וע״כ ביקש אברהם מעפרון כו׳ שידע שאדה״ר הי׳ קבור שם[44] ע״ש ולכך א׳ ליעול וליתי מידע ידיע כו׳ וד״ל וכי מטא למערתא דאדה״ר[45] יצא ב״ק וא׳ נסתכלת בדמות דיוקני שהוא אברהם[46] ושרה בחי׳ מ״ה וב״ן דא״א שנק׳ אדם דיצירה[47] בכלל שנק׳ דמות לצורה העצמית כידוע בדיוקני עצמה אל תסתכל שהוא אדה״ר קודם החטא שהיה בצלם אלקי׳[48] ממש (והוא בחי׳ א״ק שנק׳ אדם דבריאה בכלל וז״ש שופרי׳ דיעקב מעין שופריה דאדה״ר[49]) וזהו שהשיבו לו כמדת החיצונה כו׳ דאדם וחוה לע״ל יהיו גם למעלה מאברהם ושרה וכמו שהיה קודם החטא שהיה רגליו בעשיה וראשו באצילות שבבריאה[50] כו׳ וז״ש ר״ב זה נסתכלתי בב׳ עקביו דאדה״ר ודומים לב׳ גלגלי חמה דעוה״ז שרגליו בעשיה כו׳ וד״ל ומה שא׳ הכל בפני שרה[51] כקוף בפני אדם זהו לאחר הבירור דב״ן כנ״ל ושרה בפני חוה כקוף בפני אדם אע״ג דעכשיו א׳ בזוהר דחוה אתדבק[52] ר׳ זהו מדבר לאחר הבירור כו׳ אך א״כ למה א׳ חוה בפני אדם כי מאחר דלאחר הבירור יהיה ב״ן למעלה ממ״ה כו׳:

(א) **והנערה** טובת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל. הנה יש לדקדק במה ששיבח לרבקה בשם טובת מראה דוקא שלא שיבח כן בשרה ורחל שבשרה אמר ידעתי כי אשה יפת מראה את[2] כו׳ וכן ויראו המצרים כו׳ כי יפה היא מאד[3] הרי שבחה ביופי שהיא יפת מראה וכן מ״ש כי יפה היא מאד סתם הכל ביופי המראה ויופי התאר וכן ברחל אמר שהיתה יפת תואר[4] ויפת מראה אבל שבח זה דטובת מראה לא נז׳ רק ברבקה דוקא וזהו כמו (ש״ה ב, יד) הראיני את מראיך כו׳ ומראיך נאוה כו׳ (וגם מ״ש מאד בלי שעור וגבול כו׳ ומ״ש בתולה מהו הרבותא בזה כו׳). אך הנה תחלה יש להבין מ״ש ותרד העינה ותמלא כדה ותעל כו׳ דזה היה עיקר הסימן והאות לאליעז׳ שהיא בת זוגו דיצחק דוקא כאשר תמלא כדה ותשקה אותו ולגמליו מעין המים שתשאב בכדה כו׳ כמ״ש

הנה אנכי נצב על עין המים כו' והיה הנערה' אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה כו'. והנה ידוע דבחי' עין המים הוא בחי' מעיין החכמ'[2] שנק' (שם ד, טו) באר מים חיים כו' שנובע ממקו' הח"ע שנק' חכ' הקדומה שנק' הים הקדמוני וז"ש ותרד העינה שירדה לשאוב מי החכמה דתורה בכדה שעל שכמה כו' ותמלא כדה הן כ"ד ספרים[3] דאורייתא שבא אור הח"ע באותיות שהן כלים המגבילים האור כו' ותעל הרי היה כאן ירידה ועלייה ועלייה זו להעלות הכ"ד ספרים דאורייתא על שכמה כמו ששואבים בכד קטן מים הגדול וזה היה האות וסימן לאליעזר כאשר תוריד הכד הזה ותשקה אותו ולגמליו שזהו בחי' ירידת החסדים דאור החכ' שבתורה למטה מטה לברר גם לעה"ד טו"ר שהוא בטוב שבנגה דעשיה שהן בחי' הגמלים דאברהם איש החסד דאצי' וכמ"ש ויקח העבד' עשרה גמלים מגמלי אדוניו וכל טוב אדניו כו' שהן ע"ס דמל' כאשר מתלבשת ויורדת בנגה כו' ז"ש[5] גם לגמליך אשאב כמ"ש במ"א (בבאורי הזהר)[4]:

(ב) **והנה** להבין זה יש להקדים תחלה בשרש בחי' רבקה שהיתה בת זוגו דיצחק דוקא שעלתה מבחי' נגה דעשיה כמ"ש והנה רבקה יוצאת' אשר ילדה לבתואל בן מלכה בחי' מל' דנגה[7] כו' דהנה ידוע בשרש בחי' יצחק למעלה שהוא בחי' התענוג ושעשועים גדולים שיהיה למעלה בבחי' צחוק ושחוק שהצחוק ושחוק בדבר מה שעושין לפני המלך' שעושה תענוג גדול ונפלא יותר מן התענוג שמתענג בכל הון ועושר וגדולת המלך (וראייה לזה שכאשר המלך בצער ויגון לא תנוח דעתו מכל ענג ושעשוע' שבאוצרות הון וסגלת מלכים ומכל יקר תפארת גדולת מלכותו כמו מן התענוג שיהיה לו מן הצחוק ושחוק שיעשו לפניו באיזה דבר מה שיפלא בעיניו שבזה יפנה מכל עצמותו ותנוח דעתו לגמרי מיגונו ויוסיף אומץ בשמחה וטוב לבבו למעלה מכל התענוגים כו' להיותו בחי' תענוג מפולש בלתי מורכב בדבר מה בעצם בדבר הטוב ברצונו וחכמתו בהון וגדולה וחכמ' וכה"ג שזהו שנק' השחוק בדיחותא בל' תרגומ' שבא מעצם הנפש בשמחתה כו' (כר"ב דלא פסיק חוכא מפומיה (ברכות ט, ב)[9] וכר"י דהוה בדיחא דעתיה כו' (שבת עז, ב)[11] שמחמתה יפתח כל העלם דחכמה כמו דרבא הוה אמר מלתא דבדיחותא ובדחו רבנן והדר כו' (שם ל, ב)[12] וכן השחוק שעושין במשתה היין לאחר שטוב לבו בתענוג מלא בנפש עצמה ע"כ יש בכח הצחוק להמתיק כל דין ורגז ועוצב שבלב יותר מכל התענוגים כנ"ל ושחוק זה מלובש בדבר שעושים בתחבולות שונות כמו בנצוח המלחמה בב' חיות[13] כמ"ש במ"א[14]) וכך יובן למעלה בבחי' צחוק העליון שזהו בחי' יצחק ביו"ד דלהבא[15] דוקא שזהו לע"ל דוקא כאשר יושלמו כל הברורים דרפ"ח ניצוצין דתהו ע"י מעשה הצדיקים בתו"מ ותשובה ותפלה והיינו לאחר ו'[16] אלפי[17] שנה דהוי עלמא (סנהדרין צז, א) שנק' ו' יומין עלאין באצי' כמ"ש כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול (תהלים צ, ד)[18] כידוע (וזהו[19] כמו בכלות ו' ימי בראשי'[17] בסוף יום הו' דכתי' וירא א' את כל אשר עשה והנה טוב מאד[20]) אז יהיה גילוי הצחוק העליון למעל' בבחי' תענוג ושעשועים גדולים מכל אשר עשה וברא והאציל בד' אותיות דשם הוי"ה יו"ד באצי' ה"א בבריאה[21] כו' (וזהו כמו המשל דצחוק ושחוק שיעשה המלך לאחר גמר טוב פעלו בדבר מה שהוא פלא גדול שלמעלה מכל התענוגים שהי' לו ברצון וחכמה וכל הון וגדולת עצמותו שנק' תענוג מפולש בעצם הנפש שביכולתו להפיג כל צער כנ"ל) אבל קודם שנשלם כל הבירורי' דרפ"ח כו' כמו עכשיו שלא נבררו עדיין בשלמות אין בחי' צחוק זה בשלמות עדיין (רק[22] בבחי' ההעלם בעלמא דאתכסיא יש גם עתה בחי' צחוק העליון הזה בכל יום כמארז"ל (ע"ז ג, ב) י"ב שעות הוי היום[23] (שהם י"ב צירופים[24] דשם הוי"ה[25] כידוע) ג"ש ראשונות יושב ועוסק בתורה שזהו בחי' התענוג שבחכ' שבתורה דאורייתא ברא עלמא[26] כמ"ש בראשית ברא בשביל התורה[27] שנק' ראשית כמ"ש (משלי ח, כב) ה' קנני ראשית דרכו וחסד אל כל היום (תהלי' נב, ג) ומחדש בטובו בכל יום תמיד[28] מע"ב ע"כ בהכרח שגם בחי' החכמה שבתור' העליונה מתחדש בכל יום וז"ש דג"ש ראשונו' יושב ועוסק בתורה ושניות יושב ודן במדות דחג"ת כו' שבתורה כמ"ש (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ[29] במשפט דאורייתא שנק' שופט כל הארץ[30] וזהו בחי' ענג שבמדות וג"ש יושב וזן כו' לפנים משוה"ד וזהו ענג שבשפע החסד בפ"מ כמו החסד בפ"מ שהיה בתחלת הבריאה מאין ליש שזהו עיקר גמר הענג ואז יושב ומשחק עם לויתן בג"ש רביעיות שזהו בחי' השחוק וצחוק העליון מכל אשר עשה ברצונו וחכמתו ומדותיו כו' (ויש בחי' שחוק למעלה טרם התגלות אור הרצון וחכ' ומדות ומעשה בעולמו' כמ"ש (דה"א טז, כז) עוז וחדוה במקומו דוקא כמו השעשועים ושחוק שבתורה הקדומה שקדמה לעול' אלפים שנה[31] כמ"ש (משלי ח, ל. לא) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וכתיב משחקת לפניו בכל עת משחקת בתבל ארצו כענין יצחק מצחק את רבקה אשתו[32] כמשי"ת שז"ש צחוק עשה לי אלקי'[33] בחי' שם ב"ן דמל' כו' וזהו כמשל שחוק ובדיחותא שעושים כדי שיפנה מעצמותו ויצמצם דעתו ולבו ברצון וחכמה בדבר מה מן ההעלם לגלוי כנ"ל כך ע"י בחי' שחוק העליון יצמצם עצמו אח"כ בחכ' ורצון וחסד דמע"ב לחדש בכל יום כו' (וזהו[34] יצחק ביו"ד להבא כמ"ש בטעם קריאת יצחק צחוק עשה לי אלקים כל השמע יצחק לי והנה הטעם לזה שבחי' הבירורים דרפ"ח כו' בכל ו' אלפין שנה נק' בשם צחוק דוקא הנה ז"ש צחק עשה לי אלקים דוקא כידוע דשם אלקי' עלאה הוא בחי' הצמצום הראשון שהוא בחי' המל' למטה אלקים תתאה בחי' שם ב"ן המצמצם לאור החסד דשם הוי"ה כו' ובחי' אלקים זה הוא העושה לבחי' צחוק העליון הזה דוקא ובאור הענין הנה ידוע בפי' שם אלקים זה המצמצם שז"ש (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן[35] הוי"ה אלקים כמו המגן לשמש שהוא הנרתק של השמש המעלימו ומכסה לגופו של מאור השמש עכ"ז אנו רואים שעיקר האור[36] והזיו המאיר ומתפשט בעולם מן השמש אינו אלא מבחי' הנרתק הזה דוקא ואיך יוכל להיו' בנרתק זה דבר והפוכו כאחד שהוא מסתיר ומעלים לאור השמש וגם ממנו מקור מוצא האור המאיר לארץ ולדרים עליה[37] וצ"ל ששניהם אמת

דהלא ידוע בענין אור ומאור[38] בכלל שהאור שהוא בחי' הזיו והארה בלבד בטל וטפל לגבי עצם המאור שלמעלה מבחי' אור וזיו המאיר למטה וא"כ ודאי שגם בחי' אור וזיו שבעצם מאור השמש בטל ונכלל בגוף מאור השמש[38] ונחשב כמוהו ממש וא"א שיאיר ויתפשט בעולם רק ע"י בחי' המסך הזה שנק' נרתק ומגן השמש שמסתירו ומעלימו ומן הנרתק יאיר אור זה בבחי' אור של תולדה[39] כאור המאיר ע"י מסך כידוע והוא המאיר לארץ ולדרים בבחי' הארה (שנק' בל"א ליכטיקייט) וכידוע שזהו כמו בחי' אור וחיות הנפש בגוף להחיותו או כצמיחות דבר הצומח הרוחני בגשם הצומח שיש בו ב' מדרגות א' אור וחיות רוחני זה כמו שהוא בטל ונכלל בעצם הנפש ממש (כתנועת החי בעצם החי שכלול בו טרם שמגיע בגלוי כו') שהוא למעלה עדיין ונבדל הוא בערך מבחי' התפשטות החיות בדם הוא הנפש להחיות גשם הגוף והב' מה שנמשך מאור החיות הזה להיות במהות חיות גשמי באברי הגוף ממש שנק' מאין ליש ממש כצמיחת הגשם מן הרוחני כו' שבודאי א"א להיות דלוג הערך כזה רק ע"י צמצום בשנוי המהות כאור של תולדה שנראה מתוך המסך והוא שנק' צלמי הנפש כמו (תהלים לט, ז) אך בצלם[40] כו' (כמ"ש במ"א):

(ג) **וכך** יובן למעלה בבחי' אור וחיות האלקי המאיר ומתפשט בעולמות להחיותם מאין ליש ממש כמ"ש ואתה מחיה את כולם[41] כידוע שזה הכל ע"י בחי' שם אלקי' שהוא כמו הנרתק לשם הוי"ה כו' שמכסה ומעלים לעצם אור החסדים דשם הוי"ה (רק בשבת מתגלה האור העצמי דהוי"ה באלקים בכ"ו כל"ח[42] מעין דלע"ל דכתיב (ישעיה מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה כו' (כמשי"ת) ועכ"ז עיקר ומקור כל בריאות[43] העולמות ה"ז בא ונמשך דוקא מבחי' האור וזיו דשם אלקים שהוא בחי' המל' שבא ונמשך בבחי' אותיות הדבור העליון די"מ כמ"ש בראשית ברא אלקים דוקא ויאמר אלקי'[44] יהי אור ויהי אור וכה"ג כידוע)[45] וה"ז דבר והפוכו צמצום והתפשטות כאחד וצ"ל דשניהם אמת והיינו כמשל נרתק השמש שמכסה לאור עצם השמש כן שם אלקים הוא בחי' הצמצום להעלים ולהסתיר לאור הוי"ה גם לבחי' אור וזיו הכלול בו שנחשב כמוהו ממש (וכמארז"ל (בפר"א פ"ג) קודם שנברא העולם[46] היה הוא ושמו בלבד שהוא אור דשם הוי"ה הכלול בעצם המאור דעצמות א"ס כו') ומבחי' אלקים זה אחר הצמצום הזה הוא שמאיר אור וחיות להחיות כל העולמות מאין ליש ממש שנק' אור של תולדה שבא בשנוי המהות כנ"ל (כמו אור וחיות הנפש בגוף וצמיחת הגשם מן הרוחני דכח הצומח כנ"ל) וז"ש (תהלים לו, י) כי עמך מקור חיים[47] שזהו בחי' האור אשר הוא כלול ובטל בעצם המאור דשם הוי"ה ועכ"ז באורך נראה אור בחי' הארה דהארה לבד שנתצמצ' על[48] שם אלקי' המסתיר על שם הוי"ה וכמארז"ל (שבת עז, ב) כבריתו ש"ע[49] ברישא חשוכא (דוקא) והדר נהורא שהוא צמצום דשם אלקים שנק' חשך סתרו[50] (גם למעלה קודם שעלה ברצונו להאציל כו' דגליף גליפו בטה"ע[51] כו' שקדם לאור דקו"ח כו') והיינו בחי' האותיות וצרופים די"מ שכללותם בק"ך צירופי' דשם אלקים[52] דוקא כידוע דאתוון אתגליפו[53] כו' דהיינו כמו חקיקת האותיות בדבר נבדל כאותיות החותם בשעוה נק' גליפו כו' שזהו בשנוי המהות כך אותיות הדבור העליון שנמשך מבחי' רוח פיו ית' שזהו בחי' הבל החיצון דמניה אתעביד קול החיצון המורכב מאמ"ר[54] חיצונים שנק' חומר הדבור שבא בשנוי המהות מאותיות הבל הלב בדבור הרוחני הפנימי וזהו שנק' גליפו והיינו כערך חיות גשמי לגבי חיות הרוחני שבנפש עצמה כנ"ל ויש בזה דבר והפוכו שבחי' אותיות הרוחניים שבדבור מסתירים ומעלימים לעצמות השכל הרוחני או המדות ומבחי' אותיות החיצונים שיוצא לחוץ הן בבחי' גלוי אור להיות מזה חיות העולמות מאין ליש ממש שנק' כח הפועל האלקי בנפעליו והן אותיות אלקיים שנבראו בהם כל הברואים וז"ש ברישא חשוכא העלם עצמות האור ואח"כ נהורא שנק' אור של תולדה וכמ"ש באורך נראה אור כנ"ל וד"ל אך זהו דוקא במלאכים וחיות ושרפים וכל העולמות שנבראו מאין ליש מחיצוניות הדבור העליון כמ"ש וברוח פיו כל צבאם[55] וכאשר אומרים שירה ומתבטלים[56] ממציאות' מיש לאין האלקי ממש או כאשר מאיר האור האלקי גם באותיות החיצונים ביותר מכפי המדה וצמצום הנמשך לחיות מציאותם מתבטלים לגמרי כענין הושיט אצבעו קטנה (סנהדרין לח, ב)[57] שהוא יו"ד דאדנ"י אדון כל הנבראים כמ"ש (תהלים סח, יח) אדני בם[58] כו' ושרפן שנתבטלו לגמרי כמו (שמות טו, טז) תפל עליהם אימתה כו' אבל נשמות הצדיקים שרשם בשם הוי"ה ונק' נר הוי"ה[59] כו' שלמעלה משם אלקי' המצמצם הנ"ל והוא מבחי' אור העצמות שלפני החשך וההעל' דשם אלקי' (דזהו במח' דחו"ב שבמדו' דז"א שנמשך בפנימיות ועצמות דאור הזרוע לצ"ע במל' כבן שנמשך ממוח האב כו' כמא' ישראל עלו במחשבה[60] כידוע) ע"כ כאשר מתבטלים ממציאותם מיש לאין באוי"ר שכליי' וכן ע"י קיום התו"מ בעמ"ש ובאוי"ר מגיעי' לשרשם באור העצמות דשם הוי"ה ביחוד פנימי דהוי"ה ואלקים כמ"ש כי הוי"ה הוא האלקים[61] (דברים ד, לה. לט) כולא חד משום דאין שינוי כלל בעצם האור מצד בחי' החשך והעלם דשם אלקי' שהרי צמצום זה ממנו נעשה כדי שיוכל להאיר בבחי' הארה דהארה לנבראי' כנ"ל וזהו דקמי' גם חשך לא יחשיך (תהלים קלט, יב) כחשיכה כאורה (שם) דשוין לפניו בחי' ההעלם והגלוי שאחריו כו' וכמ"ש (מלאכי ג, ו) אני הוי' לא שניתי[62] (וע"כ אין הפרש כלל לפניו בין קודם שנברא העולם לאחר שנברא כו' שאין שנוי זה רק בצמצום דשם אלקים לבדו לגבי המקבלים בלבד כמ"ש במ"א) וא"כ יובן מזה עכ"פ שבעבודת הצדיקים באוי"ר בתפלה ובעסקם בתו"מ הם מהפכין מחשוכא לנהורא הפך סדר ההשתלשלות שנמשך ע"י צמצום דשם אלקים דוקא כי בבטול שלהם במקורם יאירו באור העצמות דא"ס שלפני הצמצום עד שגם החשך העליון יאיר בלי העלם כלל וזהו כמו שיהי' בעוה"ב ממש שיוציא חמה מנרתקה[63] שהוא שם אלקים כו' וכתיב (ישעי' מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה (דוקא) וראו כל בשר כי

פי הוי"ה עצמו דבר בי"מ דשם אלקים וכלא חד כנ"ל וד"ל. (וע"כ נקראו הנשמו' נרות כמו שמרבוי הנרות יאיר גם במקום חשך ואפלה וזהו רק מצד שרשם באור העצמות שלפני החשך העליון דאם היה שרשן רק מבחי' האור שאחר הצמצום דחשך סתרו הרי לא היה ביכולתם להפוך חשך לאור במעשיהם) ועוד ראייה ממה שביכולת' להפוך הצירופי' די"מ דשם אלקים כו' כמו ר"ח בן דוסא (תעני' פ"ג) שאמר מי שאמ' לשמן' וידליק כו' וכמו כל תפלות הצדיקים שמושלים בכל הצירופים העליונים להפוך מדין לחסד גם במדות וחו"ב דאצי' עד מקור הראשון בעצמו' אא"ס ממש כמו שאמרו (מ"ק טז, ב) הקב"ה גוזר וצדיק מבטל כו' (וגם בטרם שעלה ברצונו להאציל ולברוא במי נמלך בנשמתן של צדיקי'[2] כו' מטעם הנ"ל[3] ונמצא דבטול המלאכים מיש לאין הוא רק באור שאחר הצמצום בחי' שם ב"ן ובטול הנשמות באור העצמות כמו בטול הנר בפני האבוקה כו' וכ"ה שרש אור דתו"מ ממקור באור העצמות דשם הוי"ה ונק' תורת הוי"ה מצות הוי"ה דוקא כידוע וע"כ בבירורים דתו"מ הגם שבאו בלבוש והעלם דנגה דעשיה ששרשו בשם אלקים יש ביכולתם להפוך חשוכא לנהורא למעלה מעלה עד צמצום הראשון שלפני הקו"ח כו' וז"ש כי עמך מקור חיים שזהו בחי' האור העצמי הכלול במאור עצמו עמך טפל ובטל שנראה אור אחר הצמצום לעולמות בשנוי המהות זהו דוקא בחי' חצוניות העולמות שנבראו מאותיות הי"מ כו' אבל אנחנו נשמות ישראל ששרשם בעצמות דשם הוי"ה ע"י תו"מ שמהפכים גם חשך העליון לאור כנ"ל עי"ז דוקא באורך נראה אור העצמי דוקא והוא כמו בעוה"ב שיתגלה אור העצמות ממש בלי העלם וצמצום כלל וזהו באורך ממש נראה אור שלך כמשל הזכוכית הבהירה בתכלית שנראה בה עצמות האור בהבהקה יתירה כו' וכמ"ש במ"א ע"פ (ישעי' נד, יב) ושמתי כדכדי שהוא שהם וישפה צ"ע וצ"ת וכן אור דתור' דכתיב בה (תהלים קד, ב) עטה אור כשלמה כו' והכל מטעם הנ"ל דשרש נש"י יסודם בעצמות ממש כמ"ש תלת קשרין אנון[5] ישראל מתקשרן באורייתא ואורייתא בקוב"ה ממש וז"ש (במדבר כג, כא) הוי"ה אלקיו עמו בלי הפרש כלל בין הוי"ה לאלקי' דכולא חד מטעם הנ"ל וד"ל:

(ד) **ובכ"ז** יובן מ"ש צחק עשה לי אלקים דוקא שזהו בחי' שם אלקים המצמצם ומסתיר לשם הוי"ה כמגן לשמש כדי שעי"ז יהיה אור השמש מאיר לארץ ויהיה נראה במציאות אור עכ"פ כאור הנראה מתוך המסך הזה ובלעדי המגן ונרתק הרי אור השמש בטל ונכלל בגופו של מאור כך ע"י שם אלקים שמבדיל מפני שם הוי"ה שנק' שמש עי"ז נרא' אור האלקי בנבראי' להחיותם מאין ליש כנ"ל וא"ל הרי אור העצמי שבשם הוי"ה כלול ובטל בו רק לע"ל יתגלה כמ"ש (ישעי' מ, ה) ונגלה כבוד הוי"ה כנ"ל (והגם שעכשיו אמר ג"כ (שם ו, ג) מלא כה"כ ותרגומו זיו יקריה זהו רק בחי' הארה דהארה לבד כנ"ל וא"כ בשם אלקים זה יש דבר והפוכו שבאמצעות הצמצום נעשה בחי' יש נפרד ובהפוך חשוכא לנהורא ע"י הצדיקים במס"נ בתפלה ותו"מ בבטול היש לאין כנ"ל וגם ע"י בטול המלאכים מאיר עליהם יותר מן ההעלם לגלוי) יאיר בחי' החשך והעלם זה עצמו מאור העצמות דשם הוי"ה כמ"ש כי הוי"ה הוא האלקים (דברים ד, לה. לט) כו' שזהו ענין הבירורים דרפ"ח כו' שעי"ז נהפך חשך דנגה שלמטה לאור הקדושה שנהפך בחי' חשך העליון דבחי' התוהו לאור כידוע וד"ל:

(ה) **וזהו** ענין הצחוק שנעשה עי"ז למעלה בהיפוך חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו בבירורים דעבודת הצדיקים ובטול המלאכים מיש לאין כו' הרי זהו היפך ההשתלשלות שצמצם א"ע כדי שיהיה התהוות נבראים בע"ג מאין ליש (כמו שא' גדולים מעשה צדיקים[6] ממעשה שמים וארץ שבמעשה צדיקים נעשה ביטול היש לאין כמו שהיה קודם הצמצום ובמעשה שמים וארץ הוא בא מאין ליש ע"י הצמצום כו') כי בתחלה היה עיקר הכוונה בצמצום זה דשם אלקים כדי שיוכל להיות התהוות הנבראים מאין ליש רק בשביל שיהיה אח"כ בחי' בטול היש לאין בהיפוך חשוכא לנהורא כו' בנשמות כו' א"כ הרי זה ממש כמו משל הצחוק שעושים לפני המלך ושרים לעשות דברים שיהיה בדבר פלא ביותר הגם שנעשים ע"י תחבולות (כמו שיעזרו לזה לנצח לזה בתחבולות מ"מ נק' צחוק כמו שהוא דבר פלא מעיקרו ממש) וכן ג"כ בבחי' צחוק ותענוג גדול שנעשה למעלה במה שעשה שם האלקים המצמצם כדי שאח"כ יהיה בטול היש לאין בהיפוך חושך לאור שזהו כדבר פלא ביותר ואע"פ שממך הכל[7] כתיב שמאת ה' עצמו היה הצמצום הזה ומה שיהיה אח"כ בטול היש לאין בהיפוך חשוכא כו' שהכל מעזר ה' בא לצדיקים בכל עבודתם וכן במלאכים שיגלה עליהם אור האלוקי ביתר ממדתם כו' (וכמ"ש בפ' תולדות בענין הקניגי[8] שיעשה לצדיקים לע"ל כו') וז"ש שהאלקים דוקא עשה לצחוק ותענוג העליון הזה מבחי' הבירורים דרפ"ח בהפוך חשך לאור שצמצום זה הסתיר לשם הוי"ה כדי שיהיה מאין ליש נפרד ואח"כ בגלוי האור האלקי מבחי' מל' שהוא שם אלקים בעולמות דבי"ע ביתר מכפי המדה והצמצום מתבטלים ונכללים באור האלקי כבטול הנר בפני האבוקה מיש לאין שזהו שנק' בחי' ברורים דשם ב"ן כידוע ומבואר במ"א בפ' מצמיח חציר לבהמה (תהלים קד, יד) (כמ"ש בזהר דבהמה רבהי רביעא על אלף טורין ושתת לון בגמיע' חדא כו') וע"כ אמרה שרה שהוא בחי' ב"ן[9] דחכ' שבכתר שנק' אברהם[10] צחוק עשה לי אלקים בחי' ב"ן דמל' המעלים כו' ועושה הפוך היש לאין משום דנתב"ס וע"כ כל השמע יצחק לי יצחק ביו"ד להבא דהיינו לע"ל שיושלמו כל הבירורים דרפ"ח כו' שאז יהיה עיקר הצחוק העליון כנ"ל וד"ל:

(ו) **אן** פי' אלקים זה היינו בחי' אלקים עלאה שהוא צמצום[11] הראשון דמל' דא"ס שלפני הקו"ח כו' כמ"ש (ישעי' מד, ו) אני ראשון ואני אחרון (במל' דאצי') ומבלעדי אין אלקים דקמיה גם חשך לא כו' והיינו בחי' שם הוי"ה שבעצמות א"ס שנבקע מפניו כל העלם וחשך כמ"ש (איוב יב, כב) מגלה עמקות מני חשך והוא ע"י תו"מ שבצדיקים ששרשם בשם הוי"ה זה העצמי כנ"ל ואמנם בחי' הצחוק ותענוג זה מהפוך חשך לאור זהו נעשה ע"י אלקים דוקא שהוא בחי' גבו' עלאה שמלובש בח"ס דא"א[13] שיפתח ההעלם דמקיף

ויוכל להיות תולדה מאברהם ושרה מקור הראשון דנש"י כמ"ש (ישע' נא, ב) הביטו אל אברהם כו' בחי' מ"ה וב"ן[14] (אע"פ שהן זקנים כו') וזהו כל השמע יצחק לי שמיעה זו בבינה[15] שהוא בחי' אלקים עלאה הנ"ל וכתיב (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה כו' שזהו בחי' יצחק שהוא בחי' צחוק העליון שיהי' מן שלמות הבירורים דרפ"ח כו' לע"ל וז"ש (ישע' סג, טז) כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו זה יצחק[16] שמדבר לע"ל כשיהיה בחי' צחוק העליון ע"י הגלוי מן ההעלם דצמצום הראשון בחי' אלקים העליון כו' כנ"ל וזהו כי אתה אבינו אתה ממש שהוא בחי' מהו"ע אא"ס ב"ה שלפני הצמצום הראשון דקמיה גם חשך כו' והיינו לפי שישראל עלו במחשב' בבחי' פנימיות ועצמיות ממש כמ"ש (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו כו' (כמ"ש בפ' תולדות)[17]:

(ז) **והנה** מעתה יש להבין בשרש בחי' רבקה שהיא בת זוגו דיצחק מה היא בשרשה למעלה דהנה ביצחק כתיב והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו[18] שמרמז בזה על ענין בחי' צחוק העליון הנ"ל שיהיה לע"ל אחר תשלום כל הבירורים דרפ"ח כו' ע"י הפוך חשוכא לנהורא כו' כ"ז הוא ע"י שמצחק את רבקה אשתו שהו' בחי' שם ב"ן[19] לפי שע"י בחי' שם ב"ן שמברר כל הבירורי' דרפ"ח בחשך שלמט' בנגה דעשי' שנק' רבק' עי"ז נעשה כל עיקר הצחוק ותענוג העליון הנ"ל בבחי' יצחק דלע"ל. וביאור הענין הנה תחלה יש להבין בקריא' שם רבקה שפי' רבקה היינו כמו רבקה של בקר כמו שאמרו (פסחים כו, א) הכניסה לרבקה והוא כמו שאמרו במשנה דעושין פסין (ערובין יז, ב) שתי רבקות של ג' ג' בקר דר"מ ר"י אומר של ד' קשורות ולא מותרו הרי יש רבקה של ג' ג' בקר או של ד' דהיינו חבור וקשר שקושרים ומחברי' ג' או ד' בקר יחד נק' רבקה של בקר ולמעלה יובן בדוגמא מזה שהוא בחי' יחוד והתחברות דמרכבה עליונה דפני אריה ופני שור[20] כו' שמתכללים ומתחברים יחד מג' או ד' יחד נק' בחי' רבקה של בקר למעלה וכמו בים של שלמה[21] שעמד על י"ב בקר ג' בקר לצפון וג' בקר לדרום וכן למזרח ולמערב הרי היה חבור של ג' בקר יחד בכל צד ויש חבור של ד' יחד וכ"ז יש למעלה במרכבה עליונה שנק' (תהלים סח, יח) רכב אלקים כו' שהן ד' חיות אריה ושור ונשר ואדם שכולל כולם וכאו"א כלול מזולתו וכאשר כל א' מג' אלה ארי' ושור ונשר כלולי' כא' זהו קשר ויחוד והתכללו' של ג' ג' דאריה כלול משור ונשר וכן שור ונשר כו' וכאשר מתכללים בבחי' פני אדם יש חבור ויחוד של ד' יחד אריה ושור ונשר ואדם שזהו אותיות דשם הוי"ה בי"ב צירופים או ד' אותיות דאדני כמ"ש (שם) אדני בם כו' ויו"ד דאדני הוא בחי' פני אדם שבכל א' כו' (וכמ"ש בזהר פקודי בענין הד' דגלים[22] שהן ד' מחנות שכינה מחנה מיכאל כו' בחי' פני אריה אל הימין בדרום זהו דגל מחנה ראובן תימנה[23] כו' וכל הי"ב שבטים נק' צבאות הוי"ה שיש בהן י"ב צירופים[24] דשם הוי"ה שכוללם יחד כמו בבחי' אדם העליון שעל הכסא כו' שהוא ענין י"ב ג"א[25] כידוע וכ"ה ג"כ במרכבה עליונה דמלאכים דבריאה ויצי' בפני אריה אל הימין כו' שע"ז אמר אדני בם ממש שהוא בחי' המל' שנק' אדם שעל הכסא המהווה אותם מאין ליש בתמידות וע"כ יש בהם בחי' היחוד וחבור והתכללות זע"ז תמיד אע"פ שהן ב' הפכים ממש כאש ומים כו' (כמ"ש בזהר דכלילן דא בדא ושליבן דא בדא כו' וכמ"ש (ישע' ו, ג) וקרא זה אל זה ות"י ומקבלין[26] דין מן דין כו') עד שאין לאחד שלמות בלא זולתו כלל כמו דוגמת בחי' היחוד והתכללות דחו"ג דאצי' שהוא בבחי' התקון דשם מ"ה דאדם כו' והגם שהמלאכים הן בחי' בהמות וחיות ששרשם בבחי' התהו שלפני התקון דאדם שהן זת"ז[27] דוקא עכ"ז מצד בחי' פני אדם שבמרכבה גם הן בבחי' היחוד והתכללות דתקון כאדם העליון וד"ל:

(ח) **ובאור** הענין הוא ידוע שבסבת היחוד וההתכללות דב' הפכים כחו"ג הוא בא מב' טעמים א' לפי שכאו"א כלול מזולתו ההפכי דוקא ע"כ ימצא שלמותו בהתחברות עם זולתו ההפכי ממנו דוקא כמו מזיגות התכללות דאש ומים כאשר מתכללים יחד זהו לפי שיש מיסוד האש במים ומיסוד המים באש כמ"ש בס"י הוציא אש ממים[28] ומים מאש כו' ע"כ יתמזגו יחד כמ"ש שם טרף אש ומים[29] ובללן יחד כו' (כמו השמים שכלול מאש ומים יחד[29] (חגיגה יב, א) וכן במלאכי' יש מבחי' החסד דמים ויש מבחי' הגבו' דאש כמיכאל וגבריאל של מטה שנק' שר של אש ושר של מים[30] ואין מכבין זה את זה כלל כמ"ש (איוב כה, ב) עושה שלום במרומיו[31] כידוע וכן יש מבחי' הממוצע שכלול מאש ומים שהוא הרוח כמ"ש (תהלי' קד, ד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט כו' ויש בכל א' התכללות מג' אלה אמ"ר הרי ג' מדרגות בכ"א וזהו חבור וקשר של ג' ג' יחד ואמנם בחי' הממוצע שהוא הרוח יש בו ב' מיני התכללות א' כמו שהמים כלול באש והב' כמו שהאש כלול במים וב' אלה כלולים במדרגת הרוח עצמו שכלול מב' האופנים אלה כמו שהוא במדרגת עצמו שנק' ממוצע כו' הרי כלול ד' מדרגות וכ"ה בענין המדות דחג"ת שהחסד כלול מן הדין ונק' גבו' שבחסד והדין כלול מן החסד ונק' חסד שבגבו' והת"ת בחי' ממוצע שכלול בו ב' אופנים דחו"ג הללו בדעת המכריע שבהכרח כולל ב' דעות דחו"ג עם התכללותם זע"ז והדעת הוא שמתפשט במדת הת"ת שיהיה במהות בפ"ע בדעה שלישית הגם שכולל בעצמו ב' אופנים דחו"ג כנ"ל ברוח וא"כ הרי שתים שהן ד' ויובן זה ג"כ במדת הרחמים שהוא בבחי' הת"ת שכלול מחסד ודין שמדת הרחמנות כולל ב' אופנים דחו"ג וחסד שבדין ודין שבחסד ומאמצעות שניהם יחד דוקא יבא למדה"ר לעשות אף לפנים משוה"ד לגבור על הדין מצד הרחמי' שנק' דין שבחסד לבד בב' אופנים אלה דחסד שבגבורה וגבורה שבחסד כמו ביסורים של אהבה לצדיקים ג"כ יעשה ברחמים לזכור עליו בחסד שבדין שהוא להיות הדין מלובש בחסד דוקא כמו לפרוע ממנו מעט מעט או לפוטרו בדין ועונש קל יותר כטרדת יסורים ופרנסה במקום גיהנם (כמ"ש בפ' נח)[32]:

(ט) **וכך** יובן במרכבה עליונה דפני אריה אל הימין שהוא בבחי' החסד דקו ימין באהבה ודבקות וכלול מבחי' גבו' שבחסד כשאגת אריה כו' והיא היראה שכלולה באהבה כמו פחד ויראה דיצחק שכלול באהבה דאברהם

אוהבי כו׳ כמ״ש לו עתה ידעתי כי ירא אלקי׳ אתה! כו׳ והוא כמו (תהלים ב, יא) וגילו ברעדה במקום גילה[2] וחסד דאהבה שם תהא רעדה ופחד (ברכות ל, ב) מבפנים וכמו שאו׳ כל הלבבות ייראוך[3] וכל קרב וכליות יזמרו לשמך יראה בלב מבפנים וזמרה וחדוה בכליות בגלוי בחוץ או להפך חדוה ושמח׳ בלב בהעלם בדביקות האהבה ויראה ופחד בגלוי בלב ואברים כמו וכל הלבבות ייראוך בגלוי עד שארכבותיו דא לדא נקשן[4] וקרב וכליות יזמרו בהעלם בלב ויש ממוצע שכלול מב׳ אופני׳ אלה והוא בחי׳ פני נשר שהוא בחי׳ רחמים[5] דיעקב שכלול מאוי״ר דאברהם ויצחק כמ״ש אלקי אברהם ופחד יצחק היה ליי[6] כידוע וזהו ג״כ כנ״ל בבחי׳ ת״ת המכריע[7] שהרחמים כולל לבחי׳ רו״ש דאוי״ר יחד (במרירות אהבה בקרוב כמו (תהלים מב, ג) מתי אבא וארא׳ פני אלקי׳ וכמו (שם סג, ב) צמאה לך נפשי כו׳ בארץ ציה כו׳ ולהפך חדוה שביראה ופחד מקרוב כאשר יושב בסעודה עם המלך שמגביהו משפלותו מצד הרחמים עליו או מקרבו בימין שתוכו רצוף אהבה וחדוה ויראה ופחד מבחוץ והכל מבחי׳ הרחמים (כמו בכיא כו׳ מסטרא דא[8] וחדוה מסטרא דא באדם שמעורר רחמים על נפשו שנתרחק מאור פני מלך בעונות שלו או טרדת פרנסה וכה״ג זהו בכיא מסטרא דא וחדוה מהתבוננות בגדולת ה׳ וחסדיו עמו כו׳ שיש בזה ב׳ מיני רחמים א׳ בריחוק שמאל דוחה יש ימין מקרבתי בחסד ה׳ עמו שלא לפי מעשיו כמלך שמקרב השפל והרחוק כנ״ל והב׳ בימין מקרבת לקרוב שנעשה רחוקי[9] בשמאל דוחה כיסורים לצדיק וכאשר ייסר איש את בנו לטובתו שאשר יאהב יוכיח[10] שיגביר ברחמיו עליו בחסד שבגבורה כנ״ל וז״ש (ישעיה נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק שנעשה קרוב ברחמים וקרוב שנעשה רחוק בדין שבחסד לחזור לקרבו (שם) אמר ה׳ ורפאתיו רפואה אחת להם (ברכות לד, ב) לרחוק שנעשה קרוב בתשו׳ לסלוח העון וכתי׳ (תהלים קג, ג) הסולח כו׳ הרופא כו׳ שזהו ענין רפואה שאע״פ שהחולי הקשה נמשך מכח הדין הגם שהיא למרק העון או להעלותו יותר נק׳ דין שבחסד שהרי נמתק דין זה ברפואה ע״י הרחמים כמ״ש (הושע ו, א) כי הוא טרף וירפאנו כו׳ וזהו שהרפואה בבחי׳ הת״ת[12] שהוא להמתיק הדין בחסד ואע״פ שאמרו אין מרחמין בדין[13] זהו בדין קשה דרע גמור שאין לו מתוק גם ברחמים ועכ״ז א׳ ברגז רחמים תזכור[14] בעת הרוגז עצמו יזכור בו רחמים להמתיקו ג״כ שנא׳ (תהלים ל, ו) כי רגע באפו (ברכות ז, א) וכמה זעמו רגע אז דוקא חיים ברצונו ברצון הפשוט שנק׳ רעוא דכ״ר להפוך ממות לחיים (כמו[15] ע״י יג״מ דה״ח ביו״כ וכמו הקללות דבלעם שנהפכו לברכה כו׳) וזהו שבחי׳ רחמים דיעקב נק׳ נחלה בלי מצרים[16] (שבת קיח, א) לחו״ג ומעל׳ ומטה כמו (תהלי׳ קלח, ו) כי רם ה׳ ושפל יראה להגביה גם היותר שפל למטה גם לרחוק ביותר יוכל להמתיק כל הדינים הקשים ביותר וזהו (יחזקאל א, י) ופני נשר לארבעתן שזהו בחי׳ הרחמנות שכלול מחו״ג דארי׳ ושור שימצא בו ד׳ מדרגות דחו״ג והתכללות זע״ז שמג׳ נעשה ד׳ דאע״פ שהן רק ג׳ מדות חג״ת ימצאו ד׳ מדרגות במדת הת״ת מטעם הנ״ל וד״ל:

(י) **אך** א״כ אין ד׳ מדרגות רק במדת הת״ת שכלול מחו״ג אבל חו״ג עצמן אין בהן רק ג׳ חג״ת שבחסד וחג״ת שבדין לפי שפני נשר לארבעתן אמנם הנה פני נשר זה שהוא בחי׳ הרחמים דמדת הת״ת יש בו מבחי׳ הדעת דפני אדם שממנו מקור מוצא לד׳ מדרגות הללו שבת״ת כידוע שהדעת כולל חו״ג בב׳ אופני׳[17] דגבור׳ שבחסד וחסד שבגבו׳ וא״כ ימצא ד׳ מדרגות הללו דחו״ג מצד בחי׳ פני אדם שבכ״א כמ״ש ודמות פניהם פני אדם[18] כו׳ ועכ״ז הן ג׳ מדות רק שכל אחד כלול מד׳ שהן י״ב כו׳ והיינו י״ב שבטים שהן ד׳ מחנות שכינה שיצאו מיעקב בחי׳ הת״ת כו׳ אמנם י״ב שבטים הרי הן ד׳ שכ״א כלול מג׳[19] לבד שהן י״ב צירופים דד׳ אותיות הוי״ה כו׳ והאבות הן הן המרכבה[20] עליונה הן רק ג׳ מדות שכל א׳ כלול מד׳ כאריה שור ונשר כנ״ל (כמ״ש במ״א וזהו (תהלים קכב, ד) ששם עלו שבטים[21] שבטי יה בדעת דפני אדם עצמו שכולל כולם שאינו נמנה עמהם כו׳ וזהו (ישעיה סג, יז) שוב למען עבדיך שבטי כו׳ וד״ל):

(יא) **והנה** כל הנ״ל בבחי׳ ההתכללות דמרכבה עליונה זה מזה היינו מצד בחי׳ פני אדם שבכ״א שנמשך בבחי׳ הארה בעלמא לבד מבחי׳ אדם העליון שעל הכסא כו׳ (ונק׳ מ״ה דב״ן וזהו בהמה בה מה העליון[22] כו׳) וכמו נפש השכלית שבאדם שנק׳ נפש החיונית ששרשה מפני אדם שבפני שור[23] כו׳ וע״כ הגם שהן בחי׳ בהמות וחיות ששרשן מבחי׳ התהו בבחי׳ ב״ן יש להם ג״כ בחי׳ התכללות זע״ז כמו שאנו רואים שיש בחי׳ רבוי ההתכללות גם בד״י הטבעיי׳ דארמ״ע ודצח״מ כו׳ אבל אין להם ערך כלל לגבי אדם שעל הכסא שהוא בחי׳ המל׳ שמשם מקור חוצבם מאין ליש וכאשר מאיר עליהם מבחי׳ המל׳ מתבטלים ממציאותם לגמרי בבטול היש לאין ממש ואז נעשה בהן בחי׳ ההתכללות וחבור זע״ז בתכלית האחדות וההתכללות מצד בחי׳ הבטול שלהם בתכלית בבטול הרצון שלמעלה מן השכל וטעם ע״כ הגם שהן ב׳ הפכים כאש ומים יתכללו יחד כענין (איוב כה, ב) עשה שלום במרומיו[24] בין מיכאל וגבריאל כו׳ דשלום זה בא מלמעלה למטה מצד אימת מלכות כמו שא׳ ואימתך עליהם[25] כמו משל ב׳ שרים גדולים שהן מנגדיים כאשר באים לפני המלך מתבטל כ״א ממציאותו ומתכללים יחד כאלו הן אחד ממש ואינם ב׳ הפכים כלל וכן ב׳ תלמידים זה אוסר וזה מתיר לפי שזה שכלו נוטה לחסד וזה לדין כאשר באים לפני רבן שלמעלה הרבה מהשגת שניהם יתבטלו ממציאותם ויתכללו יחד כו׳ וכן בבטול העבדים לפני המלך מצד שרצון אחד להם לעבודת המלך אע״פ שזה אהבתו[26] מצד האהבה וזה מצד היראה מתכללים יחד בעבודה זאת כאיש אחד ממש בבטול רצון אחד וכך או׳ והחיות נושאות את הכסא[27] שנושאים יחד בהתכללות כאחד ממש בלי התחלקו׳ ב׳ הפכים דחו״ג כלל מצד בטול הרצון שהוא א׳ בכולם והיינו מצד בחי׳ אימת מלכות שמים שנק׳ כסא הכבוד והוא בחי׳ שם אלקים כס א״[28] ל׳ הסתר כמו (משלי כה, ב) כבוד אלקים הסתר דבר והוא בחי׳ לבוש המעלים לאור שם הוי״ה שנק׳ אדם העליון שעל הכסא כנ״ל וע״כ נק׳ כסא הכבוד או כסא

הוי"ה כמו וישב שלמה על כסא הוי"ה[29] וכתיב (תהלים כט, י) וישב ה' מלך לעולם כו' כידוע ובחי' מרכבה עליונה שמתאחדים יחד לשאת את הכסא הכבוד מצד בחי' הבטול הגדול שנמשך עליהם מבחי' האדם העליון שעל הכסא כו' שהוא בטול עצם המציאות שלהם בבחי' פנימית הרצון עד שאין בהם התחלקות ופרוד באופנים שונים דחו"ג זה באופן כך וזה כך אלא יחדיו כאיש א' יודבקו לשאת את הכסא כו' ובחי' התכללות אמיתית זאת היא למעלה הרבה מבחי' ההתכללות דמרכבה שיש בהם מצד שכלולים זה מזה לבד כנ"ל (וזהו רק מצד שבטלים ונכללים כולם בבחי' שם מ"ה דאדם העליון כמו שלמטה כל חלקי דצ"ח כלולים באדם וע"כ מושל ורודה בכל כו') וכדוגמא שהיה בפרות שנשאו את ארון האלקים דכתיב (ש"א ו, יב) הלוך וגעו[30] כמרכבה עליונה ממש כו' וזהו בחי' התכללות הב' שבמרכבה שנמשך בהם מלמעלה וזהו נושאות ומנושאות דמה שנושאות את הכסא הרי הן מנושאות בבטול זה מלמעלה מאחר שאין בטול זה מצד עצמם רק מכח האלקי המהווה אותם מאין ליש וכמו שאמרו ארון נושאיו נשאי[31] כו' וכמ"ש במ"א וד"ל:

(יב) **אך** כ"ז בבחי' מרכבה עליונה בפני אריה ושור כו' שהן חיות ובהמו' שאינם בבחי' אדם בעצם מהותם רק שנמשך עליהם זה הבטול במציאות מלמעל' כמו בטול הסוס לגבי הרוכב עליו (ונק' רבקה של בקר בקשר וחבור ג' בקר או ד' יחד שנק' רבקה כנ"ל וכי"ב בקר דים של שלמה כנ"ל) אבל בחי' הנשמות דאדם כמו האבות שהיו בבחי' מרכבה למעלה וכן בד' דגלים די"ב שבטים שהיו בתכלית הבטול לשם הוי"ה ונק' צבאות הוי"ה כו' זהו למעלה הרבה יותר ממרכבה דחיות הנושאות לכסא הנ"ל שאין זה רק לכסא דהוי"ה שהוא שם אלקים כנ"ל ונק' (תהלים סח, יח) רכב אלקים כו' אבל האבות והשבטים הן בחי' מרכבה לשם הוי"ה דאצי' עצמו שזהו בבחי' ביטול פנימי ועצמי דבחי' מ"ה דאד' דוק' כידו' (וע"כ גם במע"ב שנבראו המלאכי' וחיות הקדש למעלה במאמר תוצא הארץ נפש חיה[32] ועוף[33] לא היה שלימות בבחי' המל' למעלה עד שנברא אדה"ר ביום וי"ו וקבל עליו עמ"ש באומרו ה' מלך[34] כו'[35] וזהו להודיע לבני אדם גבורותיו[36] וכבוד הדר מלכותו בחי' הדר מלכותו אינו רק על הנשמות דוקא שנק' אדם ולא על המלאכים שנק' בהמות וחיות אע"פ שכלולים ג"כ מבחי' פני אדם כנ"ל וד"ל:

(יג) **אך** זהו דוקא בנשמות ישראל מצד שרשם בשם הוי"ה דאדם העליון כמ"ש נעשה אדם בצלמנו[37] כו' בצלם אלקים (ממש) עשה את האדם[38] אבל נשמות שבגופים הרי הן בחומר בשר הגוף שהוא נה"ט ושרש נה"ט מבחי' פני שור[39] שבמרכבה שמשם שרש נפש הבהמו' ע"כ בשתים לפני ק"ש אנו אומרים קדושה שהמלאכים אומרים בקבלת עמ"ש שלהם כדי להמשיך על נה"ט ג"כ בחי' עמ"ש במרכבה שלמעלה וזהו בחי' רבקה של ג' או ד' בקר גם בגופים דנש"י כמו במרכבה למעלה וזה היה ענין הד' דגלים בדוגמא דמרכבה עליונה בחבור והתכללות יחד גם בגופים שלהם בבטול הרצון כאיש א' ממש כמ"ש (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל[40] כאיש אחד ממש בביטול רצון א' כשא' נעשה וזה פלא יותר מבטול הרצון דמרכבה הנושאות את הכסא וגם מבטול הנשמות ששרשם בשם הוי"ה בעצם והיינו כשאמרו נעשה בקבלת עמ"ש במצות בדברים גשמיים בסו"מ וע"ט דסוף מעשה עבמ"ת שזהו תענוג גדול למעלה יותר מכל העלאת מ"ן דנשמות ומלאכים הרוחניים העליונים וכידוע במה שהשיב למלאכים שבקשו הוד התורה (תהלים ח, ב) תנה הודך[41] על השמים ואמר להם מה כתוב בה (שמות כ, יג) לא תרצח כו' כלום גזל ורציחה יש בכם כו' דבבטול הרצון מרע גמור דאתכפיא סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו בזה יש תענוג העליון שלמעלה מכל התענוגי' העליונים גם ברצון וחכמה הקדומה וכן בגלוי אלקות במ"ע בדברים גשמיים כתפלין וציצית וצדקה גשמית וכה"ג וד"ל. וזהו בחי' רבקה למעלה שהוא בחי' שם ב"ן גי' בהמה[42] שהוא בטול הרצון בבטול גסות היש לאין במעשה המצות בפ"מ בגופים בדברים גשמיים כרבקה של בקר מג' וד' יחד שהוא שם הוי"ה בי"ב צירופים שנעשה בדברים גשמיים בק"נ כשם הוי"ה בתפלין שבראש שנק' מצות הוי"ה כו' וכה"ג בכל התו"מ שנתלבשו למטה דוקא ומזה דוקא נעשה בחי' צחוק ותענוג העצמות דא"ס שנק' יצחק כמ"ש צחוק עשה לי אלקים כנ"ל ואמנם עיקר בחי' צחוק העליון הזה הוא מה שמצחק את רבקה אשתו דוקא שהן כנ"י למטה בבטול רצון א' במעשה המצות שהן ברורים דשם ב"ן בנגה משום דסוף מעשה דוקא עבמ"ת כנ"ל וד"ל. (וכנ"ל דעיקר שלמות הצחוק הזה יהיה לע"ל בתשלום כל הבירורים דרפ"ח כו' שזהו כצחוק שעושים לפני המלך בגמר הטוב כו' אבל מה שהיתה התורה אצלו שעשועים ושחוק קודם ההשתלשלות זה היה רק כהכנה בתחלה קודם כדי שיהי' לו רצון במע"ב כו' בחיצוניות מרצון ותענוג פנימית דתו"מ כו' וזהו מצחק את רבקה אשתו וכן (משלי ח, ל) משחקת לפניו כו' כצחוק שלפני היחוד משא"כ אחר שלמות הבירורים דכתיב (שם לא) משחקת בתבל ארצו וכן ותשחק[43] כו') וזהו והנה רבקה יוצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה שזהו בחי' שם ב"ן דקדושה שיוצא מהיכלות דמל' דנגה שנק' מלכה בחירק תחת המ"ם כמ"ש במ"א שהיא אם יעקב שרש התו"מ בבחי' התקון והתכללות דשם הוי"ה וכמ"ש (תהלים עח, ה) ויקם עדות ביעקב כו' וכמ"ש ורבקה אהבת את יעקב[44] דוקא עד שגם בגדי עשו החמודות[45] דכתנות עור דאדה"ר[46] הלבישה ליעקב בנה הקטן שיקבל הברכות דעשו בנה הגדול בפטר רחם שיצא ראשון[47] אע"פ שהיה אחרון בזרע האב כו' וע"כ נק' בנה הגדול ויעקב בנה הקטן ועכ"ז אוהבת ליעקב שהיה מטפה ראשונה ראשית אונו[48] דהיינו שיהיה בחי' בירורים דז"מ דתהו ג"כ ע"י יעקב איש תם יושב אהלים בתשב"כ ושבע"פי[49] דבחכ' דוקא אתברירו[50] והוא מצד שרש רבקה למעלה במקור החכ' עלאה הקדומה (כמשי"ת) וזהו והנערה טובת מראה מאד כו' ותרד העינה ותמלא כדה ותעל פי' כדה הן כ"ד ספרים דאורייתא שנתלבשה בחי' ח"ע דתורה הקדומה באותיות ודברי' גשמיים דנגה דעשיה:

(יד) **וזהו** והנה רבקה יוצאת כו' וכדה על שכמה בכתף שלה לשאוב בכדה ממעיין החכמה שהוא להמשיך

אור דח"ע בכ"ד ספרים כו' כמו ששואבים בכד קטן מים מים הגדול כנ"ל ובאור הענין ידוע ששרש החכמ' דתורה היה כלול בעצמות א"ס ב"ה בבחי' א"ס ממש כמ"ש ולתבונתו אין מספר[1] שנק' חכים ולא בחכמה ידיעא[2] כו' עד"מ כח החכמה באדם שכלול בעצם הנפש שנק' נפש השכלי' דהוא המדע[3] כו' וזהו שנק' ים הקדמוני[4] דקדמונו של עולם[5] שקדמה לעולם אלפים שנה[6] כו' וירד האור והשפע מים החכמה הקדומה לבא למטה בהתלבשות אור בכלים מכלים שונים כדי לברר לעה"ד טו"ר בתו"מ הנגלים לנו שנתנו לישראל במ"ת בי' הדברות כו' בתשב"כ ושבע"פ שנק' ספר וספור[7] וכמא' בג' דברים ברא העולם[8] בספר וסופר וספור כו' וכמ"ש (איוב כח, כז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה כו' והיינו בחי' אותיות התורה שבאו בהתלבשות למטה בכ"ד ספרים כו' שנק' כד כמו כד קטן שמחזיק מים מועטים שישתה ממנו אדם ובהמה כו' וכך נמשך אור דח"ע באותיות התורה בשביל תיקון העולמות ע"י ז' הבירורים שבחכמה דתורה למטה במצות גשמיים דנגה ובגופים גשמיים דנה"ט שמקיים המצות בבטול הרצון שנק' סוף מעשה שעבמ"ת שבשביל זה היה ירידת ההמשכה מח"ע הקדומה בכד זה דנתב"ס דוקא שהרי אנו רואים שכל התורה נתלבשה רק בדברים גשמיים בדומם וצומח וחי גשמיים כמצות תרומות ומעשרות בצומח התבואה ומצות הקרבנות בחלק החי דבהמה ומצות הצדקה בכסף בדומם גשמי כו' וכה"ג בכל המצות מעשיות שנעשו בדברים גשמיים דעשייה ששרשם מפסולת השפע דמרכבה דעשיה שמשם שרש נפש הטבעית הבהמית כנ"ל וע"י הבירור דחכמה זו דתורה בנגה דעשיה ע"י נה"ט דוקא בבטול הרצון בקבלת עמ"ש באהבה ויראה בשלימות כמו שהו' ע"פ רצה"ע הקדום בח"ע הקדומה ע"י זה נשל' עיקר שלמו' דח"ע הקדומה דתו' הקדומה שירד משם בכ"ד ספרים דאורייתא לפי שבחי' העלאה זו דבירורים דחכ' דתורה בענינים גשמיים לתקן לעה"ד טו"ר זהו שעולה למעלה להוסיף כח ומעלה בעצמות דח"ע כמו מי שחכמתו עמדה לו לתקן דבר מה המקולקל באומנות שעי"ז נעשה שלם בשלמות בכח עצם חכמתו שזהו שם מי שתורתו אומנתו (שבת יא, א) לפרנס עצמו כמ"ש (קהלת ז, יב) והחכמה תחיה בעליה[9] בחכ' כו' (וכמו חכם שלמד חכמת הרפואה שעיקר שלימותו כשירפא החולה ויפרנס א"ע בזה כו' וכן בשאר חכמות כשיכול לתקן דבר ע"פ החכמה שלמד וכמו לתרץ קושיא וטעות ולחדש איזה חדוש בפ"מ שאין חכם כבעל הנסיון[10] כו' כמ"ש במ"א[11] וז"ש לעשות לתקן[12] דוקא שהוא לתקן לעה"ד טו"ר שנפל בשבה"כ מרפ"ח ניצוצות דתהו שיעלה ויתקן אותם בחכ' דתורה שבאה למטה דוקא שזהו שיעלה למעלה להוסיף שלמות ומעלה בח"ע הקדומה וזהו (ברכות יז, א) תכלית חכמה (עלאה) תשובה ומע"ט תכלית שלימות דח"ע תשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא וד"ל. וזהו ותרד העינה שירדה רבקה שהוא בחי' שם ב"ן בחי' ח"ת שירדה מבחי' ח"ע הקדומה למטה לשאוב מים דתורה מעין המים דמ"ע שהן למטה שנק' עינה בה"א שהוא מה שיש בכח החכמה העליונה לברר בירורים דעה"ד שזהו שנק' (ב"ר פ"ז, ה) נובלות[13] חש"מ תורה דלשבח קאמר כו' (ונובלות בינה ש"מ שכינה[15] זהו בחי' רבקה כו') ותמלא כדה כ"ד ספרים דאורייתא שנמשך מח"ע לח"ת עד נגה דעשיה מלמע' למטה וזהו ע"י ביטול דנה"ט בעמ"ש במל"ת ובמ"ע מלמטה למעלה דזהו סוף מעשה שעבמ"ת דוקא שעי"ז דוקא נמשך מח"ע לח"ת בכ"ד ספרים כו' לברר ולתקן לעה"ד משום דזהו תכלית שלמו' דח"ע כנ"ל וזהו ותמל' כדה ותעל עלתה למעלה מח"ע וכמ"ש (זכריה יד, ח) ביום ההוא יצאו מ"ח מירושלים חצים אל הים הקדמוני כו' וד"ל. (ושרש הדברים בבחי' יצחק ורבקה למע' שהוא בחי' מ"ה וב"ן[16] שלפני האצי' בפנימי' ע"י שכלול מדכר ונוק'[17] ובחי' רבק' הוא בחי' נוק' דע"י שהוא בבחי' הגבו' דע"י שמתלבש בח"ס דא"א[18] שהוא שרש החכ' שבאצי' שנמשך למטה בבי"ע לברר בירורים דנוגה וכידוע שבחי' גבו' דע"י שבח"ס הוא מקור כל הבירורים שבח"ע כו' וכתיב אני בינה לי גבו'[19] דע"י שזהו בחי' רבקה (שנק' נובלות בינה של מעלה ממש כנ"ל) וז"ש ותרד העינה מקור החכמה שבתורה שזהו בחי' ח"ס ותמלא כדה כ"ד ספרים לברר ע"י כל הבירורים דנגה שבו' אלפין שנין[20] דהוי עלמא כמ"ש לעשות לתקן לעה"ד כו' כנ"ל בפי' תכלית חכמה עלאה כו' ובחי' יצחק הוא בחי' מ"ה דע"י בחי' מקור התענוג שבחו"ב והוא בחי' חסד דע"י שמלובש בגלגלתא דא"א[21] בבחי' הרצון ותענוג העליון שבמצות שלמעלה מן החכ' וטעם ורצון כלל אפי' טעם כמוס כידוע וזהו יצחק מצחק את רבקה אשתו שזהו בחי' צחוק ותענוג העליון שלמעלה מן החכמה שיתגלה בעוה"ב בשכר המצות עצמן שבסוף מעשה בנגה דעשיה בגשמיות בבטול רצון דנה"ט דוקא כנ"ל שזה עבמ"ת ואמנם זה הצחוק הוא ע"י שהוא מצחק את רבקה אשתו שהוא בחי' שם ב"ן דמל' בכנס"י שהם נשמות בגופים שמבררים לנגה דעשיה כנ"ל וכמ"ש שתה אדוני כו' גם לגמליך[22] אשאב שהן ע"ש[23] דנגה דבריאה שנק' גמלי אדניו דבחי' חסד דאברהם שיורד למטה מטה ע"י אליעזר עבדו שנק' זקן ביתו המשל בכל אשר לו[24] כמ"ש בזהר[22] ולמעלה יותר זהו מ"ש בתו' הקדומה הנ"ל ואהיה אצלו אמון אמון מוצנע אמון מופלא[25] כו' ואהיה שעשועים יום יום הרי ב"פ אהיה הללו זהו כמ"ש (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה אהיה הא' אנא זמין לאתגלאה[26] בימות המשיח ואהיה הב' אנא זמין לאתגלאה עוד בעוה"ב בבחי' עצמות התענוג הפשוט שבעצמות א"ס ממש שנק' שעשועי המלך בעצמו[27] כידוע וז"ש ואהיה שעשועים כו' שהוא בחי' צחוק דיצחק העליון שמצחק את רבקה אשתו בחי' שם ב"ן דתורה הקדומה שנק' אמון שתהיה שעשועים עצמיים אחר שנשלם הבירורי' על ידה כמ"ש (משלי לא, כה) ותשחק ליום אחרון כו' והוא לפי שצחוק זה עשה האלקי' דוקא בחי' שם ב"ן דרבקה כנ"ל וד"ל) וזהו[28] (שמות טו, טז) עד יעבר עמך הוי"ה בחי' ח"ס דתו' אור עד יעבר עם זו קנית בעוה"ב שיאמרו כי אתה אבינו כו' וד"ל):

(טו) **וזהו** והנערה טובת מראה מאד כו' כי הנה מ"ש ותמלא כדה ותעל עלייה זו למעלה מעלה גם מבחי' יצחק שהוא שחוק ושעשועי' העצמיים הנ"ל והיינו לפי ששרש המל'[29]

בחי' ב"ן דרבקה עט"ב למעלה משם מ"ה כמ"ש נקבה תסובב גבר (ירמי' לא, כא) וזהו שנק' טובת מראה מאד וכ"מ שנא' מאד הוא בלא שעור וגבול[30] כלל כידוע. והנה תחלה יש להבין במה ששבח ברבקה דוקא שהיא טובת מראה ולא אמר יפ"ת או יפ"מ דהנה ידוע ההפרש שיש בין תואר למראה[31] שהוא ההפרש בין או"פ בכלי לאו"מ הבלתי מוגבל בכלי שהתאר הוא הציור והתמונה כמו בכלי שציורו ותמונתו נאה ביותר כ"ה בתאר עינים כמו יפה עינים והלחיים והמצח וזהו היופי שהוא בא באופן מזיגה והתכללות מכמה אופנים בטוב הציור והתמונה והאור המאיר בהם מתכלל מאמצעות כולם באופן נאה במזיגה טובה מלובן ואודם יחד כו' זהו שנק' יפ"ת ויפ"מ שהוא היופי באו"כ שמאיר בפנים בבחי' גלוי אור ממש לפי אופן היופי בתאר ומראה הנגלה לעין ממש אבל המראה הוא בחי' המקיף שבלתי מוגבל בתאר ואור הנראה בכלי בציור ותמונה אך שממנו מקור כל מיני אור הנגלה בפנים ע"כ נק' מראה שמראה כל אור טוב ויפה בפנים כי מראה ל' מפעיל שמראה כל אור כמו המראה שמביטים בה שנק' מראה לפי שמראה כל אור פנים הרואים בה והיא עצמה אינה בבחי' אור גלוי כלל וכ"ה בחי' מראה דפנים שמראה כל אור טוב בפנים תמיד עד שנחמד לעין כל רואה להביט ולהסתכל בה בלא טעם נק' טובת מראה שהמראה שלה באה מבחי' ההעלם לגלוי מאיר בטוב תמיד בכלל שאין בזה שעור מוגבל כלל (בל"א דער בליק איז דער אויס ווייז כו') להיות שזהו למעלה מיופי המוגבל בתאר ואור הנראה בכלי הפנים וזהו (ש"ה ב, יד) ומראיך נאוה והיינו בחי' מקיף דיחידה שבכנ"י שהוא התענוג והרצון בעצם שלמעלה מיופי התאר ומראה שהן בחי' מוחין דחו"ב בדו"ר שכליים הנגלים בפנים שיבואו בגבול ומדה באו"כ כו' וזהו שנק' טובת מראה שזהו כמו שיש תענוג גדול להביט ולהסתכל בדבר מה שנראה לעין במראה טובה מאד שמרא' כל אור טוב בלי שעור וגבול שיחשוק להסתכל ולראות בה תמיד עד שלא תשבע העין ולא יסוב עינו מלראות זהו שנק' טובת מראה מאד שטובה במראה לראות כמו במראה שמסתכלי' בה לראות בטובת המראה כל אור כו' וז"ש הראיני את מראיך לפי שנק' טובת מראה מאד והוא מ"ש כי מראיך נאוה כמו דבר הנחמד למראית העין שטוב להביט ולהסתכל בו תמיד ונמצא יש בפי' מראה ב' ענינים שהן א' ל' אור וזה שמראהו אור וזיוו טוב בגוון נחמד שמראה זה ענין גוון והב' מראה מענין ראיה והבטה כמו כלי ההבטה שנק' מראה לפי שרואין בה כל צורה להיותה מראה כל ציור פני הרואי' בה והכל א' לפי שהזיו והאור נחמד למרא' ביותר הכל רואין ומסתכלין בו בהסתכלות החזקה בלי יסור העין ממנה אפי' רגע לכך נק' מראה כמו המראה שבה מביטים ורואים להיותה מראה כל אור וזהו פי' טובת מראה או מראיך נאוה בב' ענינים שהן א' שטובה למראית העין לראות ולהסתכל בה בעונג הראיה שכל לבו נמשך בה מצד טוב הגוון והמראה הטובה הנחמדת לעין כל לפי שמראה אור טוב שזהו בחי' המקיף דיופי המראה שהוא יופי הגוון בתואר שנק' אור הנ"ל וד"ל:

(טז) **והנה** יש ב' מיני מראה א' בבחי' אור ישר והב' בבחי' אור חוזר ויובן זה ע"פ המבואר במ"א בענין המאמר (ב"ב עה, א) ושמתי כדכד[33] כו' (ישעי' נד, יב) ח"א שהם וח"א ישפה כו' שזהו בחי' או"י ואו"ח דצ"ע וצ"ת כו' דשהם הוא אבן טוב המאיר בעצם שמבהיק האור ביותר כך יש מראה עליונה שנק' אספקלריא המאירה[34] שמאירה האור בעצם כמו שהוא ממש בבחי' הבהקת האור דבחי' המקיף דעצמות אא"ס שלמעלה מאור המוגבל בכלי שנק' מאור כמאור השמש[35] עצמו כמו לע"ל דכתיב (תהלי' לו, י) באורך נראה אור[36] באורך דתורה אור נראה אור עצמותך ממש והיינו אור דתו"מ כמו שהוא למע' במהו"ע ית' שנק' מראה שמראה אור העצמות ממש כמו (ש"ה ה, טו) מראהו כלבנון כו' והוא בחינת התענוג הפשוט שברצון העצמי שבמצותיו ממש כמו (תהלים קיט, צו) רחבה מצותך מאד וכמו שמניח תפלין (ברכות ו, א) ומתעטף בציצית[37] כו' כידוע שהן בחי' מקיפין דאו"כ דאדם דאצי' דע"ס דאצי' והוא שיתגלה בעוה"ב כמ"ש (ישעי' כה, ט) הנה אלקינו זה לנוכח כו' וכן במ"ת היו רואים פב"פ[38] כו' וכן שלש פעמים בשנה[39] יראה כל זכורך את פני ה' כו' שזהו כמו במשה דכתיב ביה (במדבר יב, ח) ותמונת ה' יביט כו' דפא"פ אדבר בו במראה כו' להיות שרשו מאור דתורה הקדומה שמראה אור העצמות ממש כו' (וכך יש ל"ו צדיקי' בכל דור דחזו אפי שכינה (סוכה מה, ב) בכל יום) והב' מראה דאו"ח שהאור אינו נראה שם בעצם כמו שהוא אלא דרך דמות ודמיון הנראה לעין לבד כמו (הושע יב, יא) וביד הנביאים אדמה כו' כמו המראה שבקשת שנראים בה גוונים דשמש כמ"ש (יחזקאל א, כח) כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' כו' שגוונין אלה בקשת זהו אור החוזר שמראה הגוונין שבשמש כאשר עומדים לנגד הענן וכמו מראה שמביטים בה (שנק' שפיגל) שהוא מראה הצורה הרואה בה בדרך דמיון לפי שאחוריו דבוק בדבק שמפני זה הוא אור החוזר אל מול פני הרואים להראות כצורתו ממש כידוע וכך יש למעלה מראה שנק' אספקלריא שאינה מאירה[34] מצד העצם אלא שהיא דבר בהיר וזך שנראה בה שנק' אור החוזר או אור הנכפל כו' ונק' ג"כ הארה דהארה כו' והוא כמו גלוי אור השכינה לנביאים ע"י מראה שמראה דמות כבוד ה' כמ"ש במראה אליו אתודע וכן (שמות כד, יא. י) ויחזו את האלקי' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שנראה בה האור האלקי בבחי' דמיון כמו כה אמר ה' כו' ומשה נבא בזה[40] הדבר לנכח כו' כאבן ספיר כמו האבן דישפה שמזדכך ביותר ומתנוצץ בעין כו' וכ"ה בתו"מ שבאו למטה בהתלבשות בעה"ד טו"ר בנגה דעשייה בדברי' גשמיים שמתבררי' ועולים בבחי' או"ח וכמו בטול רצון דנה"ט שבנגה שעולה למעלה באה"ר בלי גבול למע' מן השכל כנ"ל זהו בחי' מראה דאו"ח מלמטה למעלה שע"ז אמר (ש"ה ב, יד) הראיני את מראיך כו' ומראיך נאוה להיותה בבחי' מקיף דרצון ותענוג שבעצם הנפש שלמעלה מאור השכל ומדות שבלב כו' כנ"ל וד"ל וע"כ נק' מראה כמו האות וסימן שעושין לדוגמא שמראה על דבר מה הנסתר ונעלם שנק' ציון שמפ"ז נק' כנ"י בתו"מ שלמטה שעושים בדברים גשמיים דנגה

דעשייה בתפלין וציצית וכה"ג בשם ציון המצוינת' כמו (ירמי' לא, כ) הציבי לך ציוני' כו' שכל המצות שלנו הם כמו אות וציון המורה על אורות המקיפים העליונים דע"ס שבאדם העליון דאצי' שהמה מצות הוי"ה שנק' מצות ממש כמו שאו' קדשנו במצותיו[2] וכתיב (בראשית כו, ה) מצותי כו' (וע"כ נק' התו"מ בשם עדות כמ"ש (דברים ו, כ) העדות כו' שנק' עדים שמעידים ע"ד הנסתר וכן ישראל נק' עדים כמ"ש (ישעי' מג, י) אתם עדי[3] כו' (כמ"ש במ"א) וכמו תפלין שלנו נק' תפלין לדוגמא לתפלין דמארי עלמא שמניח תפלין בראשו כו' (ברכות ו, א) שהם בחי' מקיף דשם הוי"ה שבד' מוחין כמ"ש (דברים כח, א) כי שם הוי"ה נקרא עליך כו' וכה"ג) וזהו שכנ"י נק' טובת מראה מאד כו' וכמ"ש ומראיך נאוה שהן מראה המצות שנעשים בנגה דעשייה בבטול הרצון דנה"ט ששרשה מנגה דעשייה שעולה בבחי' או"ח מלמטה למעלה שעולה בבחי' הבירורים דרפ"ח דנגה דעשיה כו' שזהו יתרון האור הבא מן החשך כמשל אבן המזדכך ביותר שמתנוצץ בעין כו' וכגווני הקשת שנראים בה ג' גווני השמש ואע"פ שאינו רק הארה דהארה לבד אבל מראה את האור כמו שהוא במאור דשמש עצמו בבליטה והבהקה יותר שאינו ניכר ונראה בשמש עצמו כידוע שזהו פי' דנוגה ל' יגיה כמו (סנהדרין צ, א) הוגה את השם בבליטה יותר (וכמו (ש"ב כב, כט) וה' יגיה חשכי שהאור המאיר את החשך הוא מבהיק יותר) וכמו אור השכל שמאיר ע"י משל שניכר אור אמתתו יותר לפי שמתלבש רוחנית שלו בגשם המשל או כמו שאין חכם כבעל הנסיון במעשה שבמעשה הגשמי נברר וניכר אמתת אור החכ' ביותר כך אור הח"ע דתורה הקדומה ניכר שלימות אמתותה יותר בהתלבשות בדברים גשמיים בנגה דעשיה וכן באה"ר דנה"ט דנגה דעשיה נתברר יותר אור הנשמה האלקית בשרשה הראשון (משום דנתב"ס דוקא וכאור החוזר שעולה מלמטה למעלה מן הארץ שהוא יותר גדול מן האור הראשון שנמשך ממקורו מלמעלה למטה בבחי' או"י וזהו שנק' טובת מראה מאד בלי גבול כי בחי' או"ח חוזר אל עצמות[4] המאציל ממש שלמעלה מאו"י וזהו כמשל המראה שמסתכלים בה שמפני המסך המדובק בה באחורי המראה עי"ז חוזר האור אל מול פני הרואים בה כך ע"י בטול רצון זה דנה"ט שהוא מצד בחי' המסך המבדיל דרע דנגה שאינו חפץ להפרד לגמרי ח"ו עי"ז חוזר האור לעלות למעלה באה"ר שלמעלה מן השכל כו' בבחי' בטול רצון מכל וכל רק לה' לבדו באה"ר דכל מאדך שהיא לעצמות א"ס ב"ה דוקא כמ"ש (תהלים עג, כה) מי לי בשמים כו' (שם כו) כלה שארי ולבבי כו' וכן (שם סג, ב) צמאה לך נפשי (שם פד, ג) כלתה נפשי כו' וכה"ג וזהו בחי' רבקה שיוצא' מנגה דעשייה בבחי' או"ח למעלה שעולה למעלה מבחי' יצחק שהוא התענוג ואה"ר דמשפיע אל המקבל מהקדב"ה לכנס"י כמ"ש א"ח עט"ב נקבה תסובב גבר כו' וזהו ותרד העינה כו' ותעל למעלה מבחי' יצחק כנ"ל ודל"ל:

(יז) **ויובן** זה בתוס' באור ע"פ המבוא' במ"א במ"ש עיניך יונים וכן עיניו כיונים[5] כו' שזהו כמשל יונה ובת זוגו שמסתכלי' זה בזה שבהסתכלות זו עיקר תענוגם יותר מגוף היחוד שלהם לפי שיש תענוג נפלא וגדול בהסתכלות זו עד שכל עצמות שלו נמשך בזה ע"כ הסתכלות זו חזקה ביותר עד שלא תשבע העין כלל כו' כנ"ל בהסתכלות בדבר הנחמד למרא' ביותר שתכלה כל הנפש בהסתכלות זו כך יובן למעלה בהסתכלות דכנ"י למעלה כמ"ש עיניך יונים לאסתכלא ביקרא דמלכא[6] עלאה כמ"ש (ישעי' לג, יז) מלך ביפיו תחזינה עיניך שהוא ההסתכלות בגודל התשוקה ברשפי אש התלהבות בענג נפלא מאד עד שכל העצמיות נמשך וכלה בהסתכלות זו וכמו במ"ת שאמרו רצונינו לראות את מלכנו[7] וכתיב (שמות כ, טו) וכל העם ראים כו' ופרחה נשמתם[8] מרוב התענוג כי באור פניך ממש נתת לנו[9] כו' וכן לע"ל דכתיב באורך נראה אור עצמותך ממש כנ"ל (כנ"ל שנק' מראה דאו"י שמראה אור העצם כמו שהוא ממש כו') וז"ש (ש"ה ו, ה) הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני דמוקדין לי[10] בשלהובין דרחימותא (כמ"ש בזהר) והיינו השירות ותשבחות שבפסד"ז במזמורי' דהללויה שמהללים ומפארים ביקרא דמלכא בלי שעור כלל וכמו וקדושים בכל יום יהללוך סלה בלי הפסקי' כלל בעלוי אחר עלוי כו' וכמו בשבחים דכנ"י להקדב"ה בשה"ש דודי צח ואדום כו' ראשו כתם פז[11] קווצותיו כו' שוקיו עמודי שש כו' עד חכו ממתקים[12] וכולו מחמדים כו' וכמו"כ (משלי כז, יט) כמים הפנים לפנים[13] כן לב האדם העליון שהוא הקדב"ה לכנ"י דכתיב ביה עיניו כיונים בבחי' הסתכלות דמשפיע למקבל ברוב התענוג והתשוקה מלמעלה למטה כמו בשבחים דהקדב"ה לכנ"י מה יפו פעמיך כו' עד מה יפית[14] כו' אהבה בתענוגים כמו בראיה דעולי רגל דכתיב (שמות כג, יז) יראה כל כו' (חגיגה ב, א) כשם שבא לראות כו' ונמצא דבחי' הסתכלות דכנ"י למעלה כמו (תהלים קמה, טו) עיני כל אליך כו' זהו בבחי' או"ח בהתפעלות התענוג ותשוקה דמקבל למשפיע והסתכלות דהקדב"ה בכנ"י מלמעלה למטה זהו בבחי' או"י כמו (דברים יא, יב) עיני ה' אלקיך בה (מ"א ט, ג) והיו עיני ולבי שם כו' ואמנם בחי' הסתכלות דכנ"י מלמטה למעלה בבחי' או"ח עולה למעלה בעצמות ממש כי או"ח חוזר לקדמותו ממש כמו כלתה נפשי כו' וזהו ותעל למעלה ממש ודל"ל:

(יח) **וזהו** והנערה טובת מראה מאד בלי גבול שהוא בחי' הסתכלות דכנ"י מלמטה למעלה בתענוג ותשוקה נפלאה ביותר לאסתכלא ביקרא דמלכא כמ"ש (תהלים כז, ד) אחת שאלתי מאת ה' כו' לחזות בנועם ה' כו' ומה גם בזמן הגלות שנתרחקה ביותר תגדל הצמאון והתשוקה ביותר כמ"ש במ"א במ"ש (שם סג, ג) כן בקדש חזיתיך הלוא[15] כן בקודש חזיתיך כו' וכמו מה תשתוחחי נפשי[16] כו' מתי אבא ואראה פני אלקים[17] כו' וכה"ג וזהו בחי' רבקה שהוא בחי' הבטול והתכללות מיש לאין מלמטה למעלה בבחי' או"ח דוקא ע"כ נק' טובת מראה שזהו כמו מראה שמביטים בה שנראה האור בה בבחי' או"ח כנ"ל שנק' מראה דאו"ח שזהו ומראיך נאוה כו':

(יט) **אך** הנה עדיין אין זה מתיישב דבאמת פי' דטובת מראה הוא להיפוך שטובת מראה להסתכל בה מלמעלה למטה מן המשפיע אל המקבל כנ"ל בפי' טובת מראה

שכולל ב׳ ענינים ענין זיו במראה וגוון נאה וענין מראה ל׳ מפעיל שמראה כל אור טוב וע״כ ההסתכלות בה בלי שעור עד שלא תשבע העין כלל כדבר הנחמד למראה ביותר שהכל מסתכלין בו בתענוג גדול ונפלא כו׳ וזהו הראיני את מראיך כו׳ ומראיך נאוה כו׳ שזהו בהסתכלות מהקדב״ה לכנ״י ולא בהסתכלות דכנ״י שעולה בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה שע״ז לא שייך לומר בה שהיא טובת מראה בעצם כו׳ וא״כ למה אמר בזה מאד בלי גבול ועוד מה שאמר ותרד העינה כו׳ ותעל הרי עלייה זאת היא אחר הירידה דוקא ואם עלייה זו בבחי׳ האה״ר בתענוג ההסתכלות מלמטה למעלה באו״ח כנ״ל מה שייך זה לענין הירידה בתחילה שירדה תחלה למטה ותמלא כדה ואח״כ ותעל כו׳ ועוד מהו שאמר תחלה והנערה טובת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה מהו הרבותא בזה ואח״כ ותרד העינה כו׳ ותעל וצ״ל דמ״ש טובת מראה היינו שהיא טובת מראה בעצם שמאיר׳ כל אור טוב וגוון יפה רק מה שמאיר וכל אור הוא עולה למעלה בבחי׳ או״ח דוקא שהוא בלי גבול כלל כנ״ל ולפי שאין זה בא מצד אור הנמשך מלמע׳ כאור השמש בלבנה כמו בכח המשפיע במקבל רק מכח עצמה דוקא ע״כ נק׳ בתולה ואיש לא ידעה כו׳ (כמשי״ת) ואח״כ אמר ותרד העינה כו׳ מעצמה ותעל למעלה מבחי׳ המשפיע שהוא בחי׳ התענוג דאו״י מלמעלה למטה כמ״ש נקבה תסובב גבר וכמ״ש יצאו מים חיים[19] כו׳ אל הים הקדמוני כנ״ל וד״ל:

(כ) **ולהבין** באור הענין הנה באמת מה שזכר כאן ירידה ועלייה בתחלה ירדה העינה למלאות בכדה שעל שכמה ואח״כ עלתה לאחר שתמלא כדה הנה ירידה זו לצורך עלייה זאת היתה כידוע הכלל בכל מקום דכל ירידה[20] אינה רק בשביל עלייה דוקא ותחלה יש להבין מהו ענין ירידה זו להיות מבואר למעלה שבחי׳ רבקה בכלל הוא בחי׳ הבטול והתכללות בעצם הרצון והתענוג מיש לאין בבחי׳ או״ח באה״ר בלי גבול שלמעלה מן השכל והטעם שהוא בחי׳ שם ב״ן כמו במרכבה דפני אריה ושור וכו׳ וכענין התפעלות התענוג הנפלא בהסתכלות ביקרא דמלכא שכל העצמות נמשך וכלה כו׳ עד שאמר הסבי עיניך מנגדי כו׳ דמוקדין לי׳ בשלהובין דרחימותא כו׳ שזהו בחי׳ עלייה דאו״ח לקדמותו ממש כנ״ל. והנה כ״ז יש בכל נשמה האלקית בתפלה בעבודה שבלב ומוח ובפרט בק״ש באמרו בכל מאדך כו׳ כידוע. אמנם הנה אנו רואים בחוש שיש דבר והפוכו בזה דמיד שתתגב׳ בתשוקה נפלאה כזאת לעלות ולהכלל למעלה באלקים חיים בכלות הנפש באה״ר בתענוגים הנה מיד תוכל להיות בבחי׳ שוב שהוא הירידה למטה כמאמר אם רץ לבך שוב לאחור[21] דאחר הרצוא בהסתלקות למעלה נסוג אחור למטה דהיינו מה שיש בטבע בנפש האדם שיחפוץ יותר בהמשכת גילוי אור אלקות בנפשו מלמעלה למטה כמו בעסק התו״מ ולא יעלה למעלה בכלות הנפש אלא אדרבה ישוב ויעמוד במקומו למטה כמו שהוא מצד השפלות באמרו מי אנכי שאוכל לגשת אל הקודש כו׳ ויותר יחפוץ שיבא ויומשך גילוי אור ה׳ לדבקה בו בגילוי רצונו וחכמתו המלובש בתו״מ ויתענג בנפשו בזה יותר משיעלה למעלה כו׳ וזהו הפוך בחי׳ ההסתלקות דאה״ר בחי׳ רץ לבך ממש כמו שאו׳ והאר עינינו בתורתך[22] ודבק לבנו במצותיך ואח״כ ויחד לבבנו לאהבה כו׳ והוא מ״ש והיו הדברים האלה[23] כו׳ ודברת בם[24] בבחי׳ שוב מיד אחר הרצוא באה״ר דכל מאדך וכמ״ש (ישעי׳ נה, א) הוי כל צמא לכו למים[25] דמיד אחר הצמאון והתשוקה לעלות באה״ר למעלה ירוה צמאון זה במים דאורייתא וא״כ מאין יהיה בנשמה כח זה להפוך טבעה שעולה למעלה כנר בפני האבוקה כו׳ וצ״ל שיש כח עליון בבחי׳ שוב זה יותר מבחי׳ הרצוא עד שיגבור עליו ויהפוך לבו להיות בבחי׳ שוב למטה הפך הרצוא שזהו החשק והתשוקה בהמשכת אלקות להמשיך האור האלקי בכלי דוקא כמ״ש במ״א כי טוב לגנוז האור בכלי[26] כו׳ (לפי שאין האור נק׳ טוב רק כשהוא גנוז ומלובש בכלי דוקא והוא לפי שיש שרש ומקור לכלי יותר גבוה מן האור והיינו מבחי׳ המקיפין[27] (מבחי׳ מול״מ[28] כידוע בע״ח) לכך מתגבר כח הכלי על האור כמו להיות בבחי׳ שוב בהמשכה לכלי הפך הרצוא וההתכללות למעלה כמ״ש במ״א שזהו שאו׳ ואתה משמרה בקרבי[29] לבלתי תצא בכלו׳ הנפש בתענוג דאו״ח הנ״ל והשימור הזה בא מכח העליון יותר שזהו כח התענוג להמשכת אור בכלי דוקא כי הכלי שרשו בבחי׳ המקיף והוא ע״י בחי׳ לבוש החשמל המלביש לנשמה ששרשו בבחי׳ המקיף העליון ע״כ יש בכחו להגביר על בחי׳ הרצוא להיות הפכו ממש כענין בע״כ אתה חי[30] כו׳ וזהו (מלאכי ג, ו) אני ה׳ לא שניתי[31] ע״כ גם אתם בני יעקב לא כליתם במס״נ אלא דבקים בתו״מ בבחי׳ שוב דוקא כי נר הוי״ה נשמת אדם[32] וכל עיקר בחי׳ שם הוי״ה דאדם הוא רבוי המשכות האורות בכלים דוקא וע״כ אמר אחת שאלתי כו׳ שבתי בבית ה׳ שהן בחי׳ הכלים שבתו״מ ואז ממילא יומשכו כל המקיפים עליונים כמו לחזות בנועם ה׳ בפנימית התענוג דעצמות המאציל שנק׳ נועם הוי״ה כו׳ וכה״ג[33]:

(כא) **וזהו** שאין נותנין לו לאדם פרנסה אלא בשביל אשתו שנאמר להניח ברכה[34] אל ביתך דאשתו כגופו[35] בביתו בבחי׳ כלי לאור ושרש הכלי למעלה מן האור מטעם הנ״ל וזהו בחי׳ רבקה בחי׳ שם ב״ן שנא׳ בה ותעל (כמשי״ת) וזהו ותרד העינ׳ ותמלא כדה כ״ד ספרי׳ כנ״ל דהנה כמו שבנשמו׳ פרטיי׳ מיד אחר הצמאון ותשוק׳ בתפל׳ לעלו׳ למע׳ תשוב להשפיל א״ע מדביקותה למע׳ ותחפוץ יותר ביריד׳ והמשכ׳ אלקות למטה בתו״מ כנ״ל כך למע׳ בכללות דשרש נש״י בחי׳ רבקה הוא שאחר שעולה בבחי׳ או״ח למעלה מעלה כנ״ל מיד תחזור ותרד בירידה למטה דוקא שנק׳ בחי׳ שוב שאחר הרצוא והוא מ״ש ותרד העינה כו׳ שירדה למטה לשאוב בכדה שעל שכמה ממעיין החכ׳ דתורה הקדומה שהוא ענין ירידת האור ושפע ח״ע[36] הקדומה שיומשך למטה באותיות וכלים מצומצמים שהן כ״ד ספרים דאורייתא שמתלבשי׳ למטה בדברי׳ גשמיים דנגה לברר לעה״ד טו״ר כנ״ל:

(כב) **ובאור** הענין יובן ע״ד הנ״ל בבחי׳ רצוא ושוב באה״ר בתפלה בחי׳ או״ח ואו״י שיש כח עליון יותר בבחי׳ שוב להמשיך האור בכלי כו׳ (מצד שרש הכלי בבחינת מקיף דוקא כנ״ל) וכך יובן ג״כ בבחי׳ ח״ע דתורה הקדומה שנק׳ אור או מים כמ״ש כי נר מצוה[37] ותורה אור ופעמים

נק׳ מים כים הקדמוני וכמעינות תהום כו׳ (וכידוע בענין אמ״רי כו׳) וכאשר התורה נק׳ אור ה״ז בבחי׳ או״ח למעלה כאור וזיו השמש שנכלל במאור וכאור הנר שעולה לשרשו באש היסודי כו׳ כך אור ח״ע בחי׳ עצמות כח חכמתו ית׳ דודאי עולה אור דח״ע בעצמות א״ס דהוא המדע כו׳ (כמו כח השכל באדם שכלול בעצם הנפש השכלית) וזהו ותורה אור וכתיב (תהלים קד, ב) עטה אור כשלמה בבחי׳ מקיף כו׳ אך כאשר התורה נק׳ מים זהו בבחי׳ התפשטות וירידה דאור ח״ע הקדומה שנמשכת ומתפשטת ויורדת למטה מטה דוקא כמים שיורדים ונמשכים מגבוה לנמוך[2] ובאורך ורוחב כו׳ וזהו (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה בחי׳ פתיחה וגילוי דאור ח״ע הסתומה ותורת חסד על לשונה שנק׳ תורה של חסד דוקא כמים שיורדים מלמעלה למטה כך יורד החכ׳ דתורה מן ההעלם לגילוי למטה מטה כו׳ והיינו בחי׳ ירידה והתפשטות דאור התורה הקדומה למטה באותיות דכ״ד ספרים בענינים גשמיים ברבוי הכלים דוקא כמ״ש כי נר מצוה ותורה אור שטוב לגנוז בחי׳ האור דתורה הקדומה בכלי דנר מצוה למטה דוקא וממילא מובן מזה שיש כח העליון ביותר בבחי׳ ירידה והמשכה דח״ע למטה בכלים יותר מכח האור דח״ע עצמה שהיא בבחי׳ או״ח לעצמות דוקא כנ״ל מאחר שיש בכחו לעשות הפך טבע האור (וזה בא מבחי׳ מקיף דאור דתורה כו׳) שע״ז אמר עטה אור כשלמה והוא מה שנק׳ התורה הקדומה בשם משל הקדמוני כמ״ש כאשר יאמר משל הקדמוני[3] כמו המשל לאור השכל ששרשו במקיף דאור השכל ע״כ משמרו (וכנ״ל בענין חשמל דנשמ׳ כו׳ וד״ל):

(כג) **ויובן** זה בנפש השכלית באדם שיש בבחי׳ החכ׳ שבנפש ב׳ מדרגות שהן ב׳ הפכים זה עולה וזה יורד כו׳ (והוא מה שהחכ׳ נק׳ כח מה בלי מהות[4] כמו מה פשפשת[5] וגם נק׳ כח מה ל׳ מהות[4] דוקא שזהו ב׳ מדרגות דאו״י ואו״ח בחי׳ מ״ה וב״ן אור וכלי ובכלל זהו ב׳ מדרגות דחכ׳ פנימית וחצונית ונק׳ תורה של דין ותורה של חסד[6] כמשי״ת) והוא מה שאנו רואים בכח השכל שנק׳ משכיל שישכיל כל שכל וסברא בכל חכ׳ שלומד שיש בו כח העולה בעלוי אחר עלוי עד אין שעור והוא שיעלה ההשגה בעומק אחר עומק בהעלם אחר העלם שכאשר יבא להשגה עליונה יותר יותר יפלא בדבר בהשגת אמתתו (כענין יהללוך סלה בלי הפסק וכן משובח ומפואר[7] עדי עד כו׳ כמ״ש במ״א) כענין מה פשפשת כו׳ והוא עליית הנשמות גם בעוה״ב עד אין שיעור למעלה כמ״ש (תהלים פד, ח) ילכו מחיל כו׳ וד״ל וזהו תורה של דין שבבחי׳ זו לא יצדק גם הצדיק כענין (איוב טו, טו) ושמים לא זכו בעיניו וכן (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה כו׳ ומדרגה הב׳ הוא בחי׳ ירידת כח השכל למטה מן ההעלם לגלוי אור עד שיכול לטהר גם הטמא ולהצדיק גם לרשע כי ימצא זכות בשכל וטעם גם לחייב כו׳ ולמעלה היינו בחי׳ כח ירידת החכ׳ למטה לתקן גם לעה״ד טו״ר שיוכל לעלות גם מן הרע דק״נ לקדושה בבירור ותקון כו׳ וכמ״ש (בראשי׳ ב, ג) לעשות לתקן[8] כמו חכם גדול שלפ״ע גדלות חכמתו בעצם יכל להשפיל כח שכלו לתקן גם דבר המקולקל ביותר כמו למצוא תקון וזכות גם לחייב וזהו בחי׳ החסד שבחכ׳ שנק׳ תורה של חסד שהוא מה שבחכ׳ אתברירו רפ״ח ניצוצין שנפלו[9] בשבה״כ כו׳ שיהי׳ גלוי אור האלקי גם למטה בחשך ולא ידח ממנו נדחי[10] כו׳ וזהו כל ענין ירידת אור דח״ע דתורה למטה בהתלבשו׳ שלה בעה״ד טו״ר כנ״ל וד״ל. וממילא מובן שיש כח עליון יותר בירידה זו דחכ׳ דתורה לתקן לעה״ד יותר מעצם האור דח״ע הקדומה כנ״ל כמו מי שחכמתו עמדה לו לתקן דבר מה בחכמתו או לפרנס א״ע שזהו שלימות עצם חכמתו כנ״ל והוא מטעם הנ״ל שזהו מעלת בחי׳ הכלי המגביל האור ששרשה מבחי׳ מקיף דח״ע ע״כ יש בו כח להוריד ולהמשיך אור דח״ע בכלים שהן כ״ד ספרי׳ דאורייתא שנמשך למטה לברר לעה״ד וד״ל:

(כד) **וז״ש** בתורה הקדומה (משלי ח, ל) ואהיה אצלו אמון אומנא שנק׳ (ריש ב״ר) אמון מוצנע אמון מופלא[11] כו׳ ואח״כ ואהיה שעשועים כו׳ דהיינו משום דבחי׳ כח ירידת החכ׳ למטה לתקן דבר מה כאומן בכלי אומנותו כנ״ל (זהו למעלה מאור החכ׳ עצמה מטעם הנ״ל) ע״כ אמר ואהיה אצלו אמון כו׳[12] (כמו מי שתורתו אומנתו כו׳ (שבת יא, א) ואח״כ ואהיה שעשועים שירד להשתעשע בחכ׳ דתורה בתענוג נפלא יותר מענג שבחכ׳ שבראש והוא בחי׳ העדן דעוה״ב שע״ז א׳ (ישעי׳ סד, ג) עין לא ראתה[13] אלקים זולתך יעשה למחכה לו ואמ׳ בזהר למאן דדייק מילי דחכ׳[14] שהן החדושים דהלכו׳ שמתחדשים ע״י הפלפול שמתרץ כל קושיא וטעות שהוא מה שבחכ׳ תתאה אתברירו כנ״ל והיינו תשבע״פ מל׳ פה[15] תשבע״פ קרינן לה דבינה יתירה נתנה באשה[16] יותר מבאיש למעלה מח״ע דתשב״כ כו׳ כמ״ש במ״א בענין (משלי ד, ח) סלסלה ותרוממך[17] כו׳ אך עכ״ז הרי אמר (שם א, כ) חכמות בחוץ תרונה וא׳ בזהר דח״ע אתמשך בח״ת[18] שיהי׳ כח בח״ת לברר לעה״ד נמשך לח״עי[19] דוקא כמ״ש (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלקים[20] שהוא שם מ״ה שנמשך לב״ן שהוא שם אלקים[21] וכמו שתשבע״פ מקבל הכל מאותיות דתשב״כ שהן כ״ד ספרי׳ דאורייתא כידוע וכמו שאנו רואים שלפ״ע גדלות עצם כח החכ׳ בעצמות החכם הגדול במושכלו׳ העמוקות כן יהיה ערך כח ירידתו בשכלו למטה לתקן דבר מה או לעשות פירות וריוח בחכמתו או לתרץ כל קושיא וטעות כו׳ הרי אע״פ שכ״ז שמתקן דבר המקולקל או להתפרנס בזה וכה״ג קטן הוא מאד לגבי ערך השכליי׳ העמוקי׳ שלמד לעצמו מ״מ תלוי כח ערך התקון והמלאכה שלו לפ״ע עצם כח רב שבעצמות שכלו (כדוגמא שאמרו (סכה כא, ב) שיחת חולין של ת״ח[22] צריכה למוד שנאמר (תהלים א, ג) ועלהו לא יבול דלפ״ע חכמתו העצמי׳ כן ערך שכל הקטן שנמצא בשיחתו יותר משאר אדם עד שצריכה למוד כו׳ כך למעלה מה שבח״ת אתברירו בתקון דבר המקולקל כמ״ש לעשות לתקן רפ״ח כו׳ אע״פ שזהו שכל קטן בערך לגבי בחי׳ ח״ע העצמית כי אין חכמה זו רק בי״מ שנק׳ שיחה בעלמא כמאמר לאו אורחא דמלכא[23] לאשתעי במילי דהדיוטא ונק׳ עמל שיחה אבל בזה דוקא ניכר כח עצמות החכ׳ שבח״ע לפי שמכח העצמות שבחכ׳ שבראש הוא שנמשך

כח שכל קטן זה לתקן דבר הקטן בעצתו וכמו משלי שלמה שדיבר לפ"ע כח עצמות חכמתו ג' אלפים משל גם על העצים מן הארז כו' עד האזוב כו' (מ"א ה, יב. יג) כי גם ירידה גדולה זו במשלים לדבר דברי חכמה גם בדברים תחתונים שרומזים כל סודות הח"ע זהו מחמת כח הגדול שבעצמות החכ' שיוכל להוריד לאור הח"ע להלבישה במשלים גשמיים כ"כ וד"ל:

(כה) **וזהו** שנק' התורה משל הקדמוני שהוא מה שיש בכח הח"ע הקדומה לירד למטה מטה כ"כ כמשלים שהם לבושים גשמיים שנתלבשה התורה למטה בעה"ד טו"ר והן כ"ד ספרים שבהן מלובשים וגנוזים כל עומק הח"ע (וז"ש דח"ע אתמשך בח"ת ליתן בה כח לתקן ולברר לעה"ד כו') אך א"כ יש להבין דלפ"ז אין כח בח"ת שמתקן ומברר יותר מח"ע עצמה שממשיך בה כח זה לפ"ע גדלות כח השכל שבעצמות כנ"ל ולמה א' דבינה יתירה ניתנה באשה יותר כו' מפני שיש כח עליון יותר בירידת החכ' לברר ולתקן יותר מגופה של ח"ע עד שבזה נעשה שלימות דח"ע וז"ש ואהיה אצלו אמון תחלה כנ"ל והוא בחי' העדן למאן דדייק מילי דחכ' כנ"ל מאחר דח"ע הוא שנמשך בח"ת איך יהיה המקבל גבוה מן המשפיע כו'. ועוד יש להבין דלפי הנ"ל הרי ירידה זו דח"ע למטה לברר זהו בכ"ד ספרים דאורייתא שמתלבש בעה"ד א"כ מהו שאמר דבינה יתירה ניתנה באשה שהוא תשבע"פ יותר מבאיש שהוא תשב"כ אחר שתשב"כ שהן כ"ד ספרים הוא בחי' ירידת החכ' למטה לברר שהוא בחי' ח"ת שנמשך מח"ע כנ"ל מה יש יתרון מעלה עוד לתשבע"פ שמקבל מתשב"כ כו'. אך הנה לתרץ ב' ענינים הללו יש להקדים ענין אחד הידוע והוא מה שחכ' שבתור' נק' חכמה ברורה[24] בכלל דהיינו שהיא חכ' עליונה שכבר הוברורה למעלה בכח עצמות דח"ע הקדומה דלתבונתו אין מספר[25] שנק' חכים ולא בחכ' ידיעא[26] כו' כמשל חכם הגדול ביותר שאין חקר לתבונתו[27] בעצם כאשר יתחכם בכח החכ' שבו להשכיל איזה שכל וחכ' עמוקה ביותר שבודאי יעיין הרבה בכח שכלו הרב ועצום איך ומה בכל פרטי אופנים טובים ומבוררים עד שיהיה אור השכל והחכ' הזאת בתכלית הבירור והזכות דהיינו מה שעולה אחר העיון הרב שכל מבורר בבחי' הזדככות ותמצית הנבחר לטוב בעיניו בתכלית המובחר הטוב ונקי מכל אשר חשב בגודל עצם חכמתו שאין בו נטיה עוד לימין ושמאל כלל אפי' כמלא נימא (כמו המתיישב בדבר מה בחכמתו איך יעשה או איך יפסוק בדעתו הלכה למעשה אם כך או כך שיש פנים רבים לכאן ולכאן שחוזר בכח שכלו על כל צד בעיון רב מאד עד שמוצא לו שכל ברור שהוא דרך הנבחר ונברר ע"פ כל עצמות שכלו שיהיה כך וכך שלא יטה ימין ושמאל מזה שזהו הנק' עצה שנמשך מכליות יועצות[28] איך ומה עד שנתברר המובחר שבהם כמו השוקל במאזנים שעומד על ההכרע' כך מאזני החכ' שוקלים בחכ' עצמה עד שיוצא אח"כ ועולה דבר המובחר שנבחר מכל האופנים כו' וזהו שנק' התור' עצה כמו (משלי יט, כא) ועצת ה' היא תקום כו' (וכד'[29] יובן בחכ' דתו' למעלה שנק' חכמה ברורה שכבר הוברורה להיות בבחי' מובחר ותמצית העולה מכל העיון שבכח הח"ע הקדומה שבעצמות א"ס שנק' חכים כו' שבירור זה הוא בתכלית ההזדככות הנבחר מהכל ולכך אמר (משלי ל, ה. ו) כל אמרת אלוה צרופה שנצרפה במצרף לחכ' ונבררה מכבר מכח הח"ע העצמית דא"ס ב"ה וע"כ אמר אל תוסף כו' שאין בה נטית ימין ושמאל חוץ לאמתת האור דעצמות א"ס ולכך נק' תורת אמת[30] שהוא מורה על אמתת עצמותו ממש כמו שהוא וע"כ נק' ספר הישר[31] בלי נטיה כלל וכמ"ש (תהלי' יט, ח) תורת ה' תמימה כו' שכל דרכי התורה ישרים ומשפט צדק כי ישרים דרכי ה'[32] לפי שישר ה'[33] כו' והצור תמים פעלו[34] כו' וזהו פועל אמת[35] זו תורה שהוא קו האמצעי כמ"ש (מיכה ז, ה) תתן אמת ליעקב ויקם עדות ביעקב כו' (תהלים עח, ה) ועליו אמר (ישעיה מ, יב) מי מדד בשעלו מים במדידה ושעור הנברר ונבחר ע"פ עצמות דח"ע וזהו שהענג שבח"ע דתורה עולה על כל התענוגים וכל הון יקר כמ"ש (תהלים יט, יא) הנחמדים מזהב כו' ומתוקים מדבש וכן (משלי ג, טו) יקרה היא מפנינים וכה"ג והכל מטעם הנ"ל שנק' חכ' ברורה בבחי' מובחר ותמצית כנ"ל וד"ל)[36]:

(כו) **ומעתה** יש להקדים עוד ענין אחד והוא דגם לאחר שכבר הוברורה איזה חכ' ברורה בכח עצם השכל המשכיל כל שכל כו' כנ"ל עכ"ז רוצה לנסות דבר חכ' זאת אם היא ברורה בתכלית האמת לאמתו כמו שהיא בעצמותו ממש יצוה להביא הדבר במעשה בפ"מ דהיינו שיהיה פועל בחכ' זו איזה דבר מה בדברים גשמיים דוקא כמו לעשות כלי או בנין נאה ומהודר ושאר מלאכה או שילכו בדרכי' והנהגות ישרים וטובים שיהיו מכוונים ע"פ אותו השכל והחכ' דוקא בלי נטית ימין ושמאל כלל לא יוסיף ולא יגרע בכל פרטי האופנים להתרחק מכל דבר המנגד לפי עיקר נקודת המכוון שיש בדבר מעשה ודרך זה הטוב והישר כ"ה אופן המנגד לזה בדקדוק גדול מאד וכמו שיצוה האב החכם מאד לבנו היקר שילך בדרכים והנהגות ישרים וטובים בפ"מ ולהתרחק מדרכי' זרים המנגדים לזה שעול' כ"ז ע"פ החכ' העמוקה הכנה טובה הישרה שכבר הוברורה חכ' זו אצלו ע"פ כח עצמות חכמתו שהוא דבר ברור בלי נטיה כלל כנ"ל (או כמו החכם הגדול שלמד בעיון גדול איזה דבר חכ' בחכמת הרפואה ורוצה לנסות אם חכמה ברורה היא לאמתתה בתכלית כמו שהוברורה אצלו לא יודע לו כ"א בנסיון במעשה הרפואה שעשה ע"פ שכל זה בפ"מ שהיה לתועלת ולרחק הנזק שהוא בריאות החולה בפ"מ לפי שאין חכם כבעל הנסיון[37] מפני שבנסיון במעשה הוברר יותר אמתת אור השכל לעיקר אמתתו הרבה יותר ממה שהוברורה בכח השכל) וכמו במע"ב שאחר שהביא הכל במעשה בפ"מ אמר וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד[38] שהוברר אז הדבר חכ' זו שהיה לו בתחלה בטרם שעשה בי"מ שהוא מ"ש בראשית ות"י בחוכמתא[39] כו' ואע"פ שחכ' זו שבה ברא ועשה נמשכה מח"ע בבחי' הבירור שכבר הוברורה בח"ע הקדומה כנ"ל מ"מ עיקר שלימות הבירור דחכ' זו אינה אלא כשבאה למעשה מאין ליש ממש שכן משמעות פשט הכתוב וירא א' ראה אחר הגמר בכל

אשר עשה דוקא והנה טוב מאד ומאד זה משמעו שטוב יותר משעל' הדבר ברצונו וחכמתו הקדומ' בבחי' חכ' ברורה בתכלית כנ"ל וד"ל. ואע"פ שאמר אשר ברא אלקים לעשות לתקן דמשמע שלא היה שלימות בכל הבריאה אלא חסרון דבר מה שצריך תקון וא"כ למה אמר שראה שכל אשר עשה הוא טוב מאד בשלימות הבירור והתקון הענין הוא כך דמה שעלה ברצונו וח"ע לברוא שזהו אשר ברא בלא שלימו' האמיתי עדיין היינו כדי שיהיה מה לתקן בח"ת אחר הבירור דח"ע הקדומ' והוא מה שיושלם עיקר הבירור במעשה דוקא בירור שני וזהו לעשות לתקן וד"ל וזהו שאמרו (שבת פח, א) התנה הקדב"ה עם מע"ב אם יקבלו ישראל כו' וא"ל אחזיר אתכם לתהו ובהו שנאמר (ירמי' לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי וזהו בראשית בשביל התורה[1] שנק' ראשית שנאמר (משלי ח, כב) ה' קנני ראשית דרכו ובשביל ישראל[1] שנק' ראשית שנא' (ירמיה ב, ג) קדש ישראל כו' כשיקיימו התו"מ בפ"מ ומרמז בכ"ז לב' מיני בירורים הנ"ל הא' בירור הראשון שהיה בח"ע הקדומה שזהו התורה הקדומה שהוברר בחי' התמצית כנ"ל והוא מ"ש ואהיה אצלו אמון אומנא כאומן הבונה ע"פ השכל וחכ' שכבר הוברר בחכ' העצמי' (והן כ"ד ספרים דאורייתא כמשי"ת) והוא מ"ש דאסתכל באורייתא וברא עלמא[2] די' הדברות מקור הפנימי' לי"מ[3] כידוע (והוא מ"ש ה' קנני ראשית דרכו וגם זהו מ"ש בשביל התורה שנק' ראשית דפי' בשביל עיקר המכוון דהיינו בסוף מעשה דוקא שהוא בחי' הבירור השני דבח"ת אתברירו בקיום התו"מ בפ"מ שזהו כחכם המנסה החכ' הברורה במעשה ובהנהגה שזהו מ"ש (משלי ג, יט) ה' בחכ' יסד ארץ (שם כד, ג) בחכ' יבנה בית שע"ז אמר ויראו א' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד יותר משעשה בבירור הראשון דמח' ורצון הקדום וזהו בשביל ישראל כו' אם יקיימו התו"מ בפ"מ דסוף מעשה דוקא עבמ"ת וכמא' במי נמלך[4] בנשמתן של צדיקים שעלו במח' כו' דהיינו מה שיהיה מהם בירור השני בסוף מעשה וז"ש אם לא בריתי כו' (אך בשבת שיש בו מעין עוה"ב[5] שכולו שבת ומנוחה לחה"ע[6] שעולה החכ' בבחי' האין האמיתי בבחי' או"ח למעלה מבחי' הירידה דבירורים שבח"ע וח"ת אמר כי בו שבת[7] מכל מלאכתו אשר ברא א' לעשות לתקן כו'):

(כז) **והנה** אחר ב' הקדמות הנ"ל בבחי' ב' ברורים הנ"ל ענין בירור הראשון בח"ע שבראש שמברר לחכ' דתור' עד שנק' חכ' ברורה בתכלי' כנ"ל ובירור השני לאחר שהוברר שיביא הדבר במעשה כו' שזהו כחכם שמנסה בנסיון כו' שע"ז נשלם שלימו' הבירו' הראשון כו' שזהו ענין ב' מדרגות דתשב"כ ותשבע"פ ומ"ש דבינה יתירה נתנה באשה יותר מבאיש כו' אע"פ דתשבע"פ מקבל מתשב"כ וכמ"ש דח"ע שהוא תשב"כ אתמשך בח"ת בתשבע"פ כו' כנ"ל דהנה ידוע שתשב"כ נק' פנים מאירות ותשבע"פ נק' פנים מסבירות[8] והענין הוא דאותיות דתשב"כ נמשכו ממקור החכ' הקדומה בבחי' הארת אור פנימיות ועצמיות דהיינו בחי' המובחר והתמצית שהוברר מכל עומק החכ' הקדומה העצמית ואע"פ שבאו באותיות מצומצמות במספר כמו כ"ד ספרים כו' שזהו המשכת האורות בכלים בבחי' ירידה דאו"י כנ"ל אבל אותיות הללו הן בחי' כלים ואותיות עצמיים ופנימיים שמכילים ומגבילים לכל בחי' האור דח"ע הנבחר ונברר בבחי' פנימיות ותמצית דוקא כנ"ל כמ"ש (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה כו' (ולא באותיות[9] דטה"ע שהן לצורך שפע העולמות) וע"כ כל הקורא בתורה[10] שבכתב כקורא בשמותיו העצמיי' ממש שמכילים לבחי' אור אמתת עצמותו ית' כמו שהוא בבחי' הפנימיו' ועצמיות שבו שנק' ואמת הוי"ה (תהלים קיז, ב) והוא בחי' היושר (שם צב, טז) כי ישר ה' כו' וע"כ נק' התורה (יהושע י, יג) ספר הישר כנ"ל) כמ"ש אשר יקראהו באמת[11] באמת דאותיות דהתורה קוראים לאמתת אור העצמות וע"כ לע"ל א' באורך אור דתורה הפנימית ועצמי' כשיבא אור זה בשלימו' הבירור דאו"ח נראה אור[12] עצמותך ממש (כמשי"ת) וזהו שנק' פנים מאירות באור העצמות דא"ס ממש כאור המאיר בהבהק' יתירה כמו שהוא בעצם הגם שהוא מלובש בכלי כאור המאיר בזכוכית בהירה מאד או אבן טוב הזך ובהיר בתכלית כמו אבן השהם (שהוא אותיות משה[13] צ"ע שנא' בו (שמות ב, ב) כי טוב הוא בעצם כי מן המ"ע[14] נמשך בבחי' הבירור דחכ' דתורה אור הנבחר כמו שאו' הבוחר בתורה[15] ובמשה עבדו וישראל כו') וכמו במ"ת שבאור פניך ממש נתת לנו[16] אע"פ שהיה קול אלקים מלובש באותיות עכ"ז נק' פנים מאירות בלי צמצום והעלם כלל וכלל להיותו בחי' כלל עצמיי ממש (וכמ"ש אז ראה ויספרה כו' (איוב כח, כז) ל' אבן ספיר מתחלת הווייתו[17]) והן אותיות דכ"ד ספרים דאוריי' שהן במספר מכוון בקרי וכתיב כו' לא יוסיף ולא יגרע לעולם כמ"ש אל תוסף כו' כי גם נו"כ דבר ה' דבר בם כאותיות התורה שנאמרו למשה בסיני[18] וקדמו במח' ח"ע הקדומ' וזהו (ישעי' מ, יב) מי מדד בשעלו מים מים דאורייתא שנמדדו בקצבה ומדה דוקא להיות שנשאבו מים החכ' הקדומה בבחי' בירור המובחר והתמצית דוקא וזהו ותמלא כדה כו' כמו ששואבין בכד קטן מים הגדול ששואב מים הצלולים ונקיים המתוקי' וטובים הנבחרים דוקא וכך מי החכ' דתשב"כ נק' מיין צלילין מיין מתוקין[19] (תהלים יט, יא) מתוקים מדבש כו' (כמו מבחי' עה"ח כמו (שמות טו, י) ויורהו ה' עץ כו' וימתקו המים המרים שבכחם להמתיק גם לגבו' קשות לגמרי להפוך מרירו למתיקו כו' שזהו שנק' תורה של חסד לטהר גם את הטמא כנ"ל וכמ"ש (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד בחי' יח"ע דתורה וזהו אור ירידת ההמשכה דח"ע דתורה שנק' פנים מאירות הנבחר ונמשך ומתלבש באותיות להאיר בח"ת שהיא תשבע"פ שנק' פנים מסבירות שז"ש ח"ע דאתמשך בח"ת כמ"ש חכמות בחוץ כו' וענין פנים מסבירות דתשבע"פ הוא ענין בירור השני הנ"ל שבא בנסיון לאחר שכבר הוברר בשכל שהוא שלימות הבירור כנ"ל והוא הנק' בירורים דאו"ח בכלל ובאור הענין ידוע שזהו כמו הברקת האור נקודת השכל מכח המשכיל הגם שבא בבחי' בירור בנקודה די' הרי הוא בבחי' אין והעלם עדיין עד שבא לבחי' יש בהשגה דבינה שהוא כח ההסבר

להסביר הדבר בכח עיון השכל בהשגה ממש שבא בבחי' התפשטות והרחבה גדולה ולימין שמאל ואורך ורוחב בטעמים וסברות לכאן ולכאן שנק' פנים מסבירות שמטעים את אור נקודת השכל ומבררו לתכלית האמת וכידוע שאע"פ שהשגה דבינה נק' יש מורגש כי בא לכלל הגשמה בהשגה ותפיסה שמושג ומובן בטעם וסברא ממש כמו מ"ט דר"פ[20] כו' שזהו בחי' גילוי ההעלם דנקודה דחכ' שנק' אין אבל בזה דוקא מתברר אמתת נקודת החכ' לתכליתו כמו שהיא בלי נטיה לחוץ דהיינו בהבדלה בין פנימיות לחיצוניות שבה ונק' מקום המתברר[21] כמצרף לכסף כך ע"י העיון דפנימית בינה שמעיין בטעמו של דבר איך הוא ומה הוא בהסבר וטעמים בכמה אופנים שונים אז דוקא יגלה האמת דנקודה זו בפנימית שבה כו' שכח זה גדול יותר מגוף אור הברקת השכל שבא מאין כענין הבן בחכ'[22] כך יש נבון שמבין דבר מתוך דבר[23] שמלבד ענין כח הבירור הזה שבעיון דבינה הנה אנו רואים שיתרחב ויתפשט נקודה זו להיות ממנה רבוי חדושים אופנים שונים שנולדים ומתהווים ברבוי הסברות בחדוש גמור שלא היה כלל בנקודה זו כענין רבוי חדושי הדינים והלכות רבות דתשבע"פ שנולדים ומתהווים מן הפלפול בעיון בטעמים וסברות רבות בחדוש גמור שלא היה זה בכח המשפיע שהן אותיות דתשב"כ ר"ע[24] שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי כו' ואע"פ שמקבל מחכ' דתשב"כ כמו מ"ט דר"פ א"ק[25] וכן ר"ע היה דורש על כל קוץ דוק' אבל מתהוה רבוי חדושי הלכות שאין להם רמז במקרא כלל כידוע בכמה הלכות ודינין שהן מחודשים לגמרי מפי חכמי ישראל ואסמכוהו אלאו דלא תסור[26] כו' כעירובין ונט"י ונר חנוכה ושאר מצות דרבנן וכן בדקדוקי סופרי' כגזיר' י"ח דבר[27] וכה"ג ויש בכחם לגרוע כמו (מכות כב, א-ב) מלקות דגרעו חדא (ר"ה כה, א) ובמועדים אמר אשר תקראו אתם[28] אפי' מוטעים וכה"ג וכ"ז לפי שיש כח במקבל יותר ממשפיע בחדוש יש מאין ממש הרבה יותר מחדוש מאין ליש דמשפיע מחכ' לבינה שנק' רבוי ותוס' וגידול בתולדה וצמיחה דאו"ח יותר הרבה מן אור הזרוע דמשפיע כמו אשה כי תזריע וילדה[29] ולד שלם ברמ"ח איברים דהגם שמן המשפיע בחי' מ"ד לא היה רק טפה אחת כלולה בהעלם מכל האברים פנימיים וחיצוניים אבל במ"ן דנוק' נתרבה ונתגדל ולד שלם במוחין ומדות פנימיים ואברים חיצונים ונק' חדוש גמור ולא מן ההעלם לגלוי בלבד שהרי אמר וילדה זכר התולדה שהוא החידוש מאין ליש על שמה דוקא לפי שגידול וריבוי זה יותר מגוף אור השפע דמ"ד וגם מתחדש מעיקרו כזורע חטה בארץ שתרקב והיה לאין בארץ ואח"כ והולידה והצמיחה ברבוי גדול מאד שזהו חדוש התולדה מכח הצומח שבארץ עצמה דוקא רק שא"א בלא זריעה בארץ כו' כ"ה אור דתושב"כ בכל המצות שהן בבחי' ההעלם דח"ע שירדו באותיות בבחי' זריעה בארץ שהוא תושבע"פ שזהו מאין דחכ' ליש דבינה שנק' ספר וספורי[30] כידוע והוא העיון שבתלמוד דדייק במילי דחכ' דתשב"כ בפנים מסבירות נעשה התרחבות גדולה בגילוי רמ"ח אברים דרמ"ח מ"ע כו' והוא עיקר הבירור האמיתי בפנימיות וחצוניות כוולד באברים פנימיים וחיצוניים עד צפרניים ושערות כו' והוא שנק' גידול וצמיחה שמצמיח ברבוי גדול מאד שהן חדושי ההלכות לאין שעור כמ"ש (ש"ה ו, ח) ועלמות אין מספר[31] כענין זורע צדקות[32] מצמיח ישועות כזורע קב להוציא כמה כורין[33] שנק' חדוש גמור ברבוי גדול בכפלי כפלים על האור הזרוע וז"ש דבינ' יתירה ניתנה באשה תשבע"פ מל' פה תשבע"פ קרינן לה מאיש דח"ע שבאותיות דתשב"כ פי' בינה יתירה בחי' עיון דבינ' שבה יתירה על נקודה דאור הזרוע דחכ' כנ"ל להגדיל ולהוסיף בחדוש רב ולעשות בירור שני שהוא שלימות הבירור דנקודה דחכ' הגם שכבר הוברר בח"ע הקדומה כמו הנסיון דחכ' במעשה כך אור זרוע לצ"ע בתשב"כ שנק' כ"ד ספרים שנמשך למעשה במצות בפ"מ בדברים גשמיים שנברר בירור שני במ"ן דנוק' שהוא עיון דתשבע"פ בגלוי גמור לאופן הרצה"ע במעשה בכלים דרמ"ח מ"ע שנק' אברין דמלכא וכ"ה באור הזרוע לצ"ע במספר שרש נש"י שהן ס"ר ששרשן בס"ר אותיות התורה[34] בחי' אותיות עצמיים דג' קשרים הן[35] כאבן דשהם[36] כמ"ש במ"א ונזרעו בגופי' דנגה דעשייה בחומר גשמי בבטול רצון הנה"ט דוקא בעומ"ש ולקיים המצות בדברים גשמיים שזהו שנק' צמיחה ותולדה בארץ בתוס' ורבוי הגדול כמ"ש (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח כו' ותרבי ותגדלי כו' וכמ"ש (תהלים קכו, ב) אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה וכן (ש"א ד, מא) עד דוד הגדיל וכן (הושע ב, א) והיה מספר כו' כידוע שנק' בינה יתירה באשה יותר כו' כמ"ש אשת חיל עטרת בעלה[37] כו' וזהו לפי דסוף מעשה עבמ"ת[38] שזהו בחי' בירור השני דאו"ח דמל' ממטה למעלה שנק' צמיחה יותר מעלייה דח"ע הקדומה בבירור הראשון דאו"י וזהו בשביל התור' וישראל שנק' ראשי' שישראל עלו ג"כ במח' בבחי' פנימיות ותמצית כמ"ש הבוחר כו' וירדו למטה בבירור עה"ד טו"ר שנק' בירור דאו"ח דיריד' זו ודאי לצורך עליי' היא לעלות למעלה מן המשפיע דהיינו בעצמו' דאא"ס ממש שלמעלה מאור דח"ע שבתורה הקדומה שירדה למטה להאיר בח"ת אע"פ שנק' אמת משום דנתב"ס דוקא מטעם הנ"ל וזהו והנערה טובת מראה מאד כו' ותרד העינה ותמלא כדה ותעל פי' ותרד העינה זהו ירידה דח"ע מבחי' בירור הראשון דאותיות כ"ד ספרים שנשאב מים הח"ע בבחי' תמצית ומובחר כנ"ל והוא מ"ש ואהיה אצלו אמון אומנא כנ"ל וירידה זו בח"ת (תשבע"פ שנק' פנים מאירות[39] אור בכלי בחי' שוב שלמעלה מאור דח"ע כנ"ל) לצורך עלייה למעלה מאו"י דמשפיע והוא בירור הב' בעיון דתשבע"פ בחדוש גמור ורבוי גדול דצמיחה ותולדה לאין שעור שבבחי' או"ח בבטול היש לאין מלמטה למעלה מחמת בינה יתירה שבאשה כו' ככח הצומח שבארץ שהולידה והצמיחה כו' כאשה כי תזריע כו' כנ"ל וזהו בחי' רבקה בחי' שם ב"ן דמל' א"ח עט"ב ונקבה תסובב גבר אחר הבירור וכמ"ש יצאו מים חיים כו' אל הים הקדמוני לאמת האמת בעצמות ח"ע הקדומה והוא העדן דעין לא ראתה רק למחכה לו כו' שנק' עמל תורה שמזה יהיה עליית הנשמות שילכו מחיל אל חיל[40] בהעלם אחר העלם

לאין שעור למעלה כו׳ שלמעלה מאו״י דתענוג העוה״ב בשכר המצות כמ״ש במ״א וזהו ותעל למעלה מאו״י דח״ע הקדומה ואמנם בפי׳ ותעל משמע שכבר עלתה ונכללה במקורה שהוא בחי׳ התכללות דאור במאור עצמו ולא שעולה עדיין בהילוך בעלייה ובטול האור כעליית הנשמות שיהללוך סלה כנ״ל שלא הגיעו עדיין לעצמו׳ המאור שנק׳ שעשועי המלך בעצמו ממש ואמנם ותעל עלייה זאת היא ההתכללות דאור במאור עצמו הנה זהו שיהיה בסוף אלף הז׳ שיהיה מנוחה לח״ע שלא יהיו עליית העולמות כלל כמ״ש ונחיה לפניו׳ ממש בנצחיות דעצמות א״ס שנק׳ יש האמיתי וזהו (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש האמיתי (והעוה״ב נק׳ פרס[2] חצי התחתון דכתר תר״ך כו׳) שיעשה למחכה לו ע״י בחי׳ עמל תורה דדייק כו׳ דוקא שזהו כח החדוש יש מאין שבארץ בכח הצומח שמצד עצמה לבד שלא ע״י זריעה כלל כמ״ש (שמות לד, כא) בחריש ובקציר תשבת[3] וכמו (שבת ל, ב) עתידה ארץ ישראל[4] שתוציא גלוסקאות כו׳ וכה״ג והיינו מ״ש (מיכה ה, ו) והיה שארית יעקב כו׳ אשר לא יקוה לאיש כו׳ ונק׳ ארץ חפץ[5] וזהו לעול׳ יירשו ארץ[6] ארץ החיים[7] חיי עול׳ דא״ס וכמ״ש (ויקרא כו, מב) והארץ אזכור לפי שנתב״ס תחלת כל התחלות בסוף כל כו׳ וד״ל:

(כח) **וזהו** והנערה טובת מראה דקאי במל׳ דא״ס קודם שירדה אור דח״ע בח״ת שזהו כמו שיהיה לע״ל בהתכללות האור דתורה במאור עצמו כנ״ל וזהו ועינינו מאירות[8] בבחי׳ מאור שמאיר אור כענין המאור שבהי כו׳ ונק׳ נער חסר ה״א עד לא קבילת דכרי[9] וזהו כמ״ש בתולה ואיש לא ידעה כמ״ש (ירמי׳ לא, יב) אז תשמח בתולה במחול שעדיין לא ירדה להיות בבחי׳ מקבל מאור משפיע דאו״י דאותיות דכ״ד כו׳ נק׳ איש וכמו שתצמח לע״ל מן הארץ בלא זריעה כלל לע״ל כנ״ל וזהו שנק׳ טובת מראה בעצם בבחי׳ מקיף שמאיר כל אור דתורה כמו שהוא במאור עצמו רק שהוא בבחי׳ או״ח כחדוש יש מאין בארץ בלא זריעה בבחי׳ בטול היש לאין וזהו מאד בלי גבול כמו המאור עצמו ואח״כ ותרד העינה ותעל כנ״ל שעלתה במאור עצמו וד״ל:

(כט) **ובכ״ז** יובן מארז״ל (בב״ר פ״ס, ח) דיפה שיחתן[11] של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה כו׳ ובאמת זהו לכאורה פלא גדול מאד דאיך אפשר לומר שיהי׳ שיחת עבדי אבות יפה יותר מתורת הבנים אחר שתורת הבנים נק׳ תורת הוי״ה ממש שקבלו פב״פ ובכל פ׳ נאמר ויאמר ה׳ אל משה והלא באבות עצמו אמר (שמות ו, ג) ושמי הוי״ה[12] ממש לא נודעתי להם כי לא קבלו התו״מ בגשמיות רק ברוחניות כידוע וא״כ איך יהיה שיחת עבדי האבות יפה יותר מתורתן של בנים ואם מפני שהוכפלו דברי אליעזר בפ׳ זו וכמה גופי תורה במצות תפלין וסוכה נאמ׳ בקצרה היא גופא קשיא כו׳. אך הנה יובן ע״פ הידוע ומבואר במ״א (בפ׳ לך לך[13]) בטעם שספר בראשית נק׳ ספר הישר דוקא כי הספר הזה מספר הכל בסדר הדורות מאדה״ר עד נח ומן נח עד אברהם ויצחק ויעקב ויוסף והשבטים שבאו למצרים ואע״פ שרוב עניני הספר הזה הן רק ספורי דברים פשוטים ואין בו מעיקר התורה שהיא הצווי במ״ע ול״ת שמתחיל בס׳ שמות מהחדש הזה לכם[14] וכמ״ש ר״י שלא היה צריך להתחיל רק במצות ולמה הודיע בתחלה כח מעשיו במע״ב וחטא אדם בעה״ד וכל פרטי הספורים פשוטים והדורות שעד אברהם ויצחק כו׳ וכל הקורות אותם אך כל הספר הזה דבראשית בספורים הללו הוא מקור ושרש הראשון לכל המצות הכתובים בספרים האחרים וע״כ נכתב ספר זה באריכות גדול בכל ענין וספור שבו גם במה שקדם לאבות והמצות שבספרים האחרים נכתבו בקצרה לפי שכל מה שנכתב בענין המצות שנק׳ תורת הוי״ה ומצות הוי״ה הכל נמשך מס׳ זה דבראשית דוקא וע״כ נק׳ ספר הזה ספר הישר דוקא מפני שהוא שם הכולל והמקור לכל המצות הכתובים בספרים שאחריו שנק׳ דרכי היושר והאמת כמ״ש (הושע יד, י) כי ישרים דרכי ה׳ כו׳ ולפי שמס׳ זה נמשך לכל אופני פרטי דרכי ה׳ שבמצות הישרים נק׳ ספר הישר סתם ועיקר שם זה הוא על האבות ותולדותם שהן נק׳ ישרים[15] כידוע לפי שהן בבחי׳ היושר והאמת באמתת אור העצמות דא״ס ב״ה שהרי האבות הן הן המרכבה[16] ממש לאמתת עצמות אא״ס ב״ה כמו שהוא בבחי׳ פנימיות דוקא והן מדותיו העצמיים ממש שנמשכו מפנימיות חו״ב ורצון ותענוג שבעצמותו ממש שמשם מקור החכ׳ ומדות דתו״מ כידוע וכמ״ש (מיכה ז, כ) אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם מקדמונו ש״ע[17] קדמון לכל[18] כו׳ טה״ע סדכ״ס כו׳ וע״כ כל המכוון בספור מע״ב וכל הדורות עד האבות רק בשביל ספור האבות לבד וע״כ כאשר בא לספור דאברהם מאריך בו בכל עניניו להיותו בחי׳ מרכבה לבחינת פנימית החסדי[19] דעצמות א״ס ב״ה וכן בספור דיצחק בנו שהוא בבחי׳ הגבו[20] ומאריך יותר בספור דיעקב ויוסף והשבטים מפ׳ ויצא עד פ׳ שמות לפי שהוא הקו האמצעי בחי׳ ת״ת שנקרא בריח התיכון[21] שכלול מהכל והוא עיקר שם יושר שהוא האמת ונק׳ ישורן[22] כמ״ש תתן אמת ליעקב[23] שמבריח מקצה העליון כו׳ ואין בו נטיה לימין ושמאל וכלול מהכל במדה ישרה ונכונה שהן הדרכים דתו״מ שנק׳ דרכי ישרים כמ״ש (תהלים עח, ה) ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל ע״כ מאריך בו יותר מכולם לפי שמשם שרש התו״מ שנק׳ ישרים וע״כ נק׳ כללות הספר דבראשית ספר הישר להיותו מדבר בבחי׳ היושר הנבחר בפנימיות ועצמות דא״ס ממש וכל מע״ב ותולדות הדורות הכל בשביל האבות והתו״מ שנמשך מהם ולכך מתחיל במע״ב ואדה״ר ותולדותיו עד שבא לאברהם שהוא בחי׳ הפנימיות ביותר מכל מע״ב וג״ע ואדה״ר ונח כו׳ וכמו שהחיצונית נגרר אחר הפנימית שבשביל הפנימית נמשך החיצוניות ואדה״ר היה פנימית דמע״ב וכן הג״ע ונשמות הגבוהות שאחריו כחנוך ומתושלח ונח וכה״ג עד אברהם שהיה מרכבה לפנימיות ועצמות החסד דא״ס ממש שהוא הפנימית מכולם וע״כ הקדים משה לכתוב ס׳ בראשית לפני ספרים האחרים להיותו מקור ושרש לבנין התו״מ שנתן לישראל והיינו מן האבות שהן המרכבה לחכ׳ ומדות שבפנימית ועצמות דא״ס ב״ה כנ״ל וכידוע שזהו כמשל האב שהכין לבנו כל הדברים הנצרכים לבנין עצים

ואבנים וכל אופני הבנין בציורו ובכל הנצרך בכסף וזהב ונחשת וכדוד שהכין לשלמה[24] כל בנין בהמ"ק ואין הבן צריך רק לבנות הבנין בפ"מ בלבד כי הכל יש מן המוכן אצלו מאביו ולא ישנה תפקידו באופן ציור הבנין כי לא ידע ולא יוכל לשנות מהכנת אביו גם באופן ציורו כמו שאמר דוד לשלמה (דה"א כח, יט) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כו' ועד"מ זה יובן ג"כ בהכנה דאבות שהן המרכבה בפנימית לפנימית ועצמות דא"ס ב"ה שהכינו שרש בנין התו"מ לבניהם שהרי אמר באברהם (בראשית יח, יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו כו' ושמרו דרך הוי"ה לעשות צדקה ומשפט הרי אברהם היה מצוה לבניו שיהיה בם כח ההילוך ושימור לשמור דרך הוי"ה שבתו"מ לעשותם בפ"מ והיינו צדקה ומשפט שכולל כל המצות בפ"מ כי אברהם היה מרכבה לבחי' פנימית החסד דא"ס שהוא שרש ומקור הראשון לפנימית האור דקו"ח בקו הימין דחח"נ[25] דאצי' שנק' דרך הוי"ה ממש הכולל כל המצות שהן בבחי' החסדים בהמשכ' האורות בכלים וכללות' הוא הצדקה ומשפט וכידוע דעל ג' דברים העולם עומד[26] על התורה ועבודה וגמ"ח שכוללים הכל וגמ"ח הוא חסד דאברהם שבקו הימין וכל ספורים הבאים באותיות בס' זה דבראשית באברהם הוא המקור למצות אלה שבבחי' החסדים שיבוארו בספרים האחרים וכן מצות שתלוים בבחי' הגבו' כמצות קרבנות ותרומות ומעשרות בבחי' העלאה[27] וכן כל הל"ת מקבלים מאותיות וצרופי' שבספור דיצחק וכל עניניו וכללות הכל ממ"ע ול"ת נכללים בקו האמצעי דתורה כמ"ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו שזהו מבחי' יעקב בריח התיכון כמ"ש תתן אמת ליעקב אמת דתורה שם בישראל והן כל הספורים דיעקב ויוסף כו' (גוף וברית[28] כו') וכפי שכבר הוכן השרש דתו"מ באבות שהן המרכבה ככתוב בס' בראשית שהן בבחי' הפנימית ועצמות דתו"מ כמו שהוא במהותו ועצמותו ית' כך ניתן לישראל במ"ת שיבואו לקיים בפ"מ כי הכל היה כבר מן המוכן וא"צ רק לבנות בנין התו"מ לעשותם בפ"מ כשא' (שמות כד, ז) נעשה ונשמע כו' כמו שיצוה האב לבן לבנות מכל אשר הכין וכפי הציור שמוסר לו דוקא כנ"ל בדוד ושלמה. וראייה לזה ממה שאמר (בראשית כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי הרי כפי הפשט קיים אברהם כל התו"מי[29] מצותי חקותי ותורותי ממש שנקרא תורת הוי"ה ומצות הוי"ה שנתן לישראל בפ"מ ואיך קיים מצות התלוים בא"י וביצ"מ כמצה[30] וכה"ג אלא צ"ל דמ"ש מצותי חקותי ותורתי היינו בחי' התו"מ בפנימיות ממש כמו שהן בשרשן בפנימיות מהו"ע ית' שהוא בפנימיות הרצון ותענוג וחכ' ומדות שהוא באמתת אור העצמות ממש שלזה נק' מצותי חקותי ותורותי דוקא וכמו (תהלים קיט, צו) רחבה מצותך מאד שהענג העצמי שבמצותך ממש רחבה בבחי' א"ס[31] ממש ולכל תכלה ראיתי קץ[32] שיש קץ וגבול לכל התענוגים העליונים שברצון וחכ' כענג שברצון וחכ' דמע"ב וכה"ג כמ"ש כי עמך מקור חיים[33] כו' רק מצותך רחבה מאד וכן אמר על התורה הקדומה העצמית (איוב יא, ט) ארוכה מארץ מדה ורחב' מני ים כו' וכתיב בה (משלי ח, ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועי' כו' שעשועי'[34] העצמיים ממש והוא שיתגלה בעוה"ב שאמר באורך דתו"מ שבעצמותו נראה אור עצמותך ממש (ע"י קיום התו"מ בפ"מ דוקא שנק' סוף מעשה שעבמ"ת שנק' בירור שני שמאמת לאמת דתו"מ הראשון והוא שנק' טובת מראה בעצם שעולה בבחי' או"ח במאור עצמו כנ"ל בפי' ותעל ע"כ באורך נראה אור העצמות (כמשי"ת)[35]. אך א"כ יש להבין במה שאמר ושמי הוי"ה לא נודעתי להם שהוא פנימית שמי העצמי שהוא שם הוי"ה דתו"מ כנ"ל אחר שהאבות הן המרכבה לפנימיות הוי"ה שבתו"מ שבעצמות דוקא כנ"ל וע"כ אמר שמע אברהם בקלי כו' וידעתיו שיצוה את בניו ושמרו דרך הוי"ה לעשות שהוא מצד שרשו בשם הוי"ה דתו"מ שבעצמות כאב שמכין לבן כנ"ל וע"כ גם בבנ"י אמר (דברים ז, יב) והיה עקב תשמעון את המשפטי' האלה ושמרתם ועשיתם אז ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך ואין ברית אלא תורה[36] כמ"ש (ירמי' לג, כה) אם לא בריתי יומם כו' והוא מ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם בחי' חסדים חסד ואמת דתו"מ כידוע אשר נשבעת כו' דמשמע דקאי על בחי' חסד ואמת זה דתו"מ הוא שנשבעת לאבותינו מימי קדם כנ"ל וכ"ז לפי ששרש התו"מ ושרש האבות בעצמות ופנימית דא"ס ממש שנבחרו שם בבחי' הפנימית ועצמיות ממש כמאמר ישראל עלו במחשבה[37] כידוע כנ"ל ודל"ל:

(ל) **אך** התירוץ לזה יובן ע"פ כל הנ"ל בענין ב' מיני בירורים דאו"י ואו"ח בח"ע וח"ת בשרש תשב"כ ותשבע"פ שנק' ספר וספור דבירור הראשון היה בח"ע העצמית וחכ' דתורה של מעלה שהן כ"ד ספרים כו' כנ"ל שזהו כמו החכם הגדול שמברר בכח עצמות שכלו איזה חכ' עד שיהיה עולה תכלית הבירור (כעצה בדבר מה כנ"ל) כך הוברר כבר כל התו"מ בעצמות דא"ס בבחי' פנימית הנבחר מכל עומק כח חכמתו העצמית כנ"ל וזהו אז ראה ויספרה[38] בתכלית הבירור כמ"ש כל אמרת אלוה צרופה[39] כו' הכינה וגם חקרה במחשבה העצמית טרם שעלה ברצונו וחכמתו להשתלשלות העולמות ונק' תורה הקדומה וזהו שא' הבוחר בתורה כו' וכמ"ש ואהיה אצלו אמון כו' וכמו"כ האבות נבחרו בעצמות א"ס בבחינת פנימית ותמצית כנ"ל בענין האבות הן המרכבה לעצמות ופנימית חכ' ומדות שנק' ימי קדם ממש כנ"ל ולזאת גם שרש ומקור דתו"מ כמו שהוברר במהו"ע ית' ממש ניתן לאבות דוקא כמ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת כו' שהוא חסד ואמת דתו"מ שלמעלה ממש ולז"א ששמע אברהם וישמור מצותי חקותי ותורתי העצמית (כענין (ברכות ו, א) שא' הקדב"ה מניח תפילין (ר"ה יז, ב) ומתעטף בציצית כמ"ש (דניאל ז, ט) לבושיה כתלג כו' שהוא באדם דאצי' באו"כ שנק' הקדב"ה כידוע) וגם אמר כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ושמרו דרך הוי"ה לעשות כו' שזהו כח ההמשכה מתורה הקדומה להיות באה בבחי' אותיות וכלים דתשב"כ שהוא שם הוי"ה דאצי' באו"כ שבכל מצוה שנק' דרך הוי"ה וכמו כי ישרים דרכי הוי"ה כו' בג' קוין דאצי' שע"ז אמר הכינה וגם חקרה בגילוי מן ההעלם דמח' כמו ס' בראשית שנק' ס' הישר שהוא מקור

ושרש למצות הכתובים בספרים האחרים כנ"ל דהיינו מבחי' המדות העצמיים דא"ס שנק' ימי קדם נמשך באצי' בפרטי היחודים דג' קוין שכוללים כל המצות שנק' דרכי ישרים בפרט ולא עוד אלא שנמשך מתו"מ דאצי' הנקרא דרך הוי"ה לבי"ע בסוף מעשה דוקא כמ"ש ושמרו דרך הוי"ה לעשות צדקה ומשפט שזהו ההמשכה מח"ע לח"ת להביא הדבר חכ' הברורה מכבר בנסיון במעשה והוא לתקן לעה"ד טו"ר דנגה דעשייה שבח"ת דתשבע"פ דוקא אתברירו והוא בירור השני שהוא מאמת לאמת דתו"מ הראשון שזהו שנק' פנים מסבירו' דבינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש שהוא הצמיחה ותולדה בכח הצומח שבארץ בבטול היש לאין הרבה יותר מגוף הזריעה כנ"ל וכ"ה גם באבות אע"פ שכבר הוברר ונבחרו בבחינת פנימית ותמצית דתש"מ ונמשך מהם כח ועוז לח"ת שבמל' שהן כנ"י לקיים התו"מ בפ"מ משום דח"ע אתמשך בח"ת כתשב"כ בתשבע"פ כנ"ל וע"כ אמר יצוה את בניו כו' ושמרו לעשות בפ"מ שאברהם אבר מהי דח"ע הקדומה הוא המצוה לתולדות המסתעפים מאתו בשרש נש"י באצי' בו"ק דז"א[2] שהן ס"ר אותיות דתשב"כ ומשם נמשך ליב"ש[3] דבריאה שנק' צבאות הוי"ה עד שקבלו התו"מ פב"פ לשמור ולעשות לדורות לתקן לעה"ד בסומ"ר וע"ט בגשמיות (כמ"ש ויאמר לאדם שהן פני אדם תתאה דמל' במ"ת הן יראת ה' היא חכמה[4] וסור מרע בינה כו') וכמו משל הנ"ל במי שחכמתו תעמוד לו לתקן דבר המקולקל או להרויח בכלי אומנות שתלוי לפ"ע גדלות עצם כח חכמתו דוקא עכ"ז אין עיקר שלימות הבירור דאמת דתו"מ העליונים כ"א בסוף מעשה דכנ"י בנשמות בגופים גשמיים בבטול הרצון דנה"ט דוקא ובהתלבשות בדברים גשמיים שזהו כתקון דבר המקולקל שבא בנסיון או כזריעה שנרקב בארץ והיה לאין וצומח בתוס' גדול מאד שאז נשלם שלימות הבירור הראשון דאור הזרוע לצ"ע שהן האבות אע"פ שנק' אבות לתולדות דנש"י בתו"מ כמ"ש (ישע' נא, א-ב) הביטו אל צור חוצבתם כו' אברהם אביכם וכמ"ש בלעם כי מראש צורים[5] אראנו ומגבעות שהן האבות ואמהות כמו שהן בשרשם כנ"ל וכענין שאמר (יחזקאל לג, כד) אחד היה אברהם מטעם הנ"ל הרי אמר (תהלים פ, ט. יא) גפן ממצרים תסיע כו' כסו הרים צלה שעלו למעלה מבחי' שרש האבות שנק' הרים[6] העליונים שהן בחי' ימי קדם הנ"ל וכן אמר (דברים ל, ה) והטיבך והרבך מאבותיך כו' וכמו (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל כחול הים למע' ממספר ס"ר דאותיות התורה לפי שזהו כח הגידול שיש בבירור השני דסוף מעשה בחדוש גמור מאין ליש ע"י בטול היש לאין בגוף שנק' עפר הארץ בבחי' או"ח הרבה יותר מכח דאור הזרוע דאו"י ממקו' הראשון הנ"ל (אע"פ שגם כח זה לברר לעה"ד לתקן דבר המקולקל דשבה"כ בא מכח העליון דחכ' הברורה בבירור הראשון כנ"ל זהו כמשל הזורע בארץ שאם אין זריעה אין קצירה כמ"ש (הושע י, יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד חסד ואמת דאברהם ויעקב בשרשם וכן (ישע' לב, כ) אשריכם זורעי על כל מים כו' אבל מה שניתקן דבר המקולקל או הריוח הרב שבא בתוס' גדול מאד זהו חדוש גמור שבא מצד המקבל השפע דאור הזרוע כאשה שתזריע וילדה ולד שלם ובתוס' רבוי המוחין ומדות ואברים כו' וכחדושי הפלפול שנתהוו מן הפלפול במאן דדייק מילי דחכ' כנ"ל זהו כח החדוש יש מאין שיש בארץ מצד עצמה גם בלא זריעה כלל כמו שיהיה לע"ל דכתיב בחריש ובקציר תשבות כו' רק עכשיו הוא בא ע"י סבת אור הזרוע דמשפיע דהיינו מח"ע לח"ת דמ"ה מברר לב"ן כמ"ש ואל אישך תשוקתך אבל לע"ל נא' (מיכה ה, ו) אשר לא יקוה לאיש כו' וזהו עלייה דמל' דא"ס במאור עצמו כו' כנ"ל בפי' ותעל וכמו ועינינו מאירות בבחי' מאור כמו שהכל יצמח מכח הארץ עצמה (ולא כג' גווני קשת דנגה שנק' או"ח שנמשך מג' גוונין הכלולים בהעלם במאור דשמש שאין זה אור העצמי רק הארה דהארה הנכפל וחוזר לשרשו שזהו עכשיו דתורה אור מאיר מח"ע לח"ת שנק' מראה דמות כבוד הוי"ה[7] דאצי' כנ"ל באבות אלא יהיה מדרגת המל' בתו"מ שלמטה בכח החידוש מאין מלמטה למעלה כמו המאור דא"ס עצמו שזהו שנק' טובת מראה וכן ומראיך נאוה בעצם כמראה דתו"מ שלמעלה ממש שכלול במאור דעצמות א"ס ב"ה וז"ש באורך נראה אור באורך העצמי שנקרא מאור (שלמעלה גם מאור העצמי הנמשך בתור' הקדומה שכבר הוברר לפי שיש כח בסוף באו"ח יותר מתחלה דאו"י כידוע וד"ל):

(לא) **וזהו** לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם כו' (ישע' ס, יט) שהוא בחי' ג' קוין דאצי' שמאיר מאור הכתר בח"ע דאצי' שנק' שמש כמ"ש (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן כו' וכמ"ש בזהר אך העצמות יהיה לך לאור עולם בנצחיות דאא"ס עצמו ממש וד"ל וזהו בחי' העדן דעין לא ראתה אפי' האבות ומשה ואהרן עד סוף מעשה דכנ"י בשלימות הבירור השני בתו"מ הגשמיים שיעשה למחכה לו שהוא ע"י עמל תורה דוקא שהוא הדיוק בתשבע"פ כמו לחדש ההלכה בתירוץ הקושיא וטעות שהוא לתקן המקולקל עד שנעשה כחדוש גמור שלא היה זה בכח דמשפיע בתשב"כ כו' כ"ה בקיום המצות בפ"מ ובתשובה שלימה דכנ"י מרע דק"נ לאהפכא חשוכא לנהורא כו' נעוץ תחלת הכל בסוף הכל שהוא בחי' העדן שנק' שעשועי המלך בעצמו ממש שלמעלה משעשועים הראשונים שהיו בתורה הקדומה בבירור הראשון הנ"ל וד"ל (וזהו שאמר ואהיה אצלו אמון דמשמע בפ' ואהיה ל' עבר שכבר היתה אמון ואהיה שעשועים וגם משמע ל' להבא ואהיה להבא כמו אהיה אשר אהיה אנא זמיני לאתגלאה בעוה"ב כו' והיינו מה שכבר היתה אמון בירידה דכלי אומנות מח"ע לח"ת לתקן לעה"ד כמו מי שבחכמתו יתקן המקולקל כו' ע"ז ואהיה שעשועים להבא בבחי' עדן דמאור עצמו כנ"ל שהוא עליית המל' למעלה גם מבחי' העלייה דנשמות שילכו מחיל כו' שזהו כשהתורה נק' אור ולא מאור עצמו וד"ל):

(לב) **ואחר** כ"ז יתורץ הקושיא הנ"ל ממ"ש ושמי הוי"ה לא נודעתי להם אע"פ שאברהם קיים כל התו"מ כמו שהן בשרשם הראשון בפנימיות ועצמות דא"ס ב"ה שנק' מצותי חקתי ותורותי כנ"ל וגם יצוה לבניו לשמור דרך הוי"ה לעשות כו' משום דח"ע אתמשך בח"ת כנ"ל דהנה כ"ז הכח

דאבות הן המרכבה הוא רק לבחי' החכ' ומדות הפנימיות דא"ס ב"ה שיאיר מאמתת עצמותו ונק' אמת הוי"ה כנ"ל כמ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כנ"ל אבל זהו עדיין בבחי' בירור הראשון דח"ע העצמית שבא מלמעלה למטה בבחי' או"י כנ"ל וזהו וארא אל אברהם[19] כו' באל שדי שהוא אל דחסדי[20] שמתכלל עם בחי' הגבו' שנק' שדי שאמר לעולמו די[21] כו' בחי' הצמצום אע"פ שזהו מקור דבחי' התקון דבחי' קו המדה בבחי' ההתכללו' דחו"ג במדה ושעור נכון בבירור בתכלית שהן שרש התו"מ באבי"ע כנ"ל עכ"ז אין זה שמי הוי"ה ממש שלא נתגלה להם עדיין בשלימותו כמו שהוא כ"א דוקא בסוף מעשה כאשר בא גילוי רצה"ע שבתו"מ למטה בדברים גשמיים שהוא בחי' בירור השני דאו"ח בנגה דעשייה כנ"ל ששם דוקא עיקר גילוי שם הוי"ה שנק' שמי ממש שנעוץ תב"ס בסוף הכל דוקא וזה היה במ"ת בא' אנכי הוי"ה אלקיך אשר כו' שכולל כל רמ"ח מ"ע ולא יהיה לך שכולל שס"ה ל"ת[22] כו' שהגם שהמצות שבאו למטה אינן רק בחי' גילוי רצה"ע שבעצמותו כמו גם בענין מעשה מצות צדקה וחסד גשמי למטה שמלובש בזה מבחי' החפץ חסד שבעצמות א"ס ב"ה שהוא פנימית החסד דא"ס שהי' מקור ושרש דאברהם איש החסד כנ"ל להיות נמשך מזה קו הימין דחח"נ דאצי' עכ"ז בהתלבשות רצה"ע הזה במצות הצדקה גשמית למטה נעשה בזה שם הוי"ה שבעצמותו ממש שלא נודע לאברהם הגם שהי' עושה חסד וצדקה עם הבריות בפ"מ מאחר שלא ניתן לאברה' התו"מ בגשמיו' בפרט והלכותי' כדין הלכות צדקה עכשיו רק ברוחניות דמצוה זו כמו שהיא למעלה עדיין באו"י דחסד העליון שאין בזה בירור השני דאו"ח לברר ולתקן לעה"ד טו"ר כו' משא"כ עכשיו שניתן מצו' זו לישראל לקיים מצות צדקה בבטול הרצון דנה"ט אע"פ שאינו איש חסד בטבעו ואינו עושה החסד וצדקה רק מצד בטול הרצון לקיים רצה"ע זהו שעולה למעלה בבחי' או"ח בבירור ותקון דנגה דעשייה שהוא סוף מעשה שעבמ"ת שבזה נשלם שלימות הבירור הראשון דאו"י מטעם הנ"ל וכה"ג בכל המצות שנעשו בדברים גשמיים דוקא (ואע"פ שיצוה אברהם איש החסד העליון לבניו לעשות צדקה ומשפט וממנו עיקר הכח ועוז לבניו לשמור דרך הוי"ה בכל המצות שהן בקו הימין דחסד כנ"ל מ"מ לא נגלה שם הוי"ה העצמי שבמצוה זו כ"א כאשר בא בסוף מעשה כמו הבירור השני בנסיון בפ"מ כנ"ל באריכות וד"ל. וראיי' לזה ממ"ש (משלי יד, לד) צדקה תרומם גוי שתרומם לישראל למע' מעלה גם משרש האבות שהן המרכבה וכללות המצות בגשמיות נק' צדקה כמ"ש וצדקה תהיה לנו[23] כו' וכמ"ש בצדקה תכונני כו' (ישעיה נד, יד) ואפי' האומר הרי סלע זו לצדקה[24] בשביל שיחיה בני כו' ה"ז צדיק גמור (פסחים ח, א) וכה"ג בכל המצות כאשר עושה בבטול וכפיה דנה"ט שזהו כצמיחה שבארץ שיצמח יותר מגוף הזריעה כמ"ש זרעו לכם לצדקה קצרו כו' וכן זורע צדקות מצמיחי[25] כו' כנ"ל) וזהו ושמי הוי"ה לא נודעתי להם שלא נודע להם עדיין שלימותו האמיתי אע"פ שכמה פעמים אמר לאברהם בשם הוי"ה כמבואר בכמה כתובים כו' ועכ"ז אמר והיה עקב תשמעון כו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך שזה יהיה שכר המעשה במצות גשמיות שישמור הברית והחסד כו' שהוא העוה"ב שיתגלה מאור העצמות דא"ס מפנימיות הענג ורצה"ע שבמצות העליונות כמו שהוא במהו"ע כו' וד"ל. וזהו שלע"ל יאמרו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך (ישעיה סג, טז) וסמיך ליה למה תתענו ה' מדרכך[26] כו' שוב למען עבדיך שבטי נחלתך דוקא כי הנה יש מחלוקת בגמ' (שבת נה, א)[27] (ע"ש בתוס' ד"ה ושמואל)[28] אם תמה זכות אבות או לא תמה[29] ושרש הענין הנה יובן ע"פ הנ"ל בשרש האבות שהן המרכבה לפנימיות מדות דעצמות א"ס ב"ה (וכמו במשיח שאמר ישכיל[30] כו' ונשא מסטרא דאברהם[31] כו') שז"ש תתן אמת ליעקב כו' דחסד ואמת זהו חסד ואמת דתו"מ שהן בעצמות א"ס שניתן לאבות מצד שרשם בפנימיות ועצמות כנ"ל וזהו אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם קדמונו ש"ע כו' ומהם עיקר המשכת הכח ועוז לישראל בקיום התו"מ באוי"ר בפ"ע וכמ"ש אשר יצוה את בניו כו' ושמרו דרך הוי"ה כו' פי' ושמרו שבודאי ישמרו לדורות הבאים עד ימות המשיח בלי הפסק ובטול אע"פ שכמה דורות חטאו בנ"י וסרו מדרך הוי"ה כו' עכ"ז נשארו בעצם התקשרות' בתו"מ ובאו לידי נסיון בפ"מ על התו"מ כמו בימי מרדכי ואסתר ובימי חשמונאי ובניו כו' וכמו צרות ונסיונות רבים שעברו עליהם ועמדו בנסיונות רובם ככולם עד היום וכ"ז לפי ששרש הענפים בשרש האילן יונקים שהן האבות שיצוה את בניו ושמרו דרך הוי"ה כו' כי בחי' אה"ר דאברהם אוהבי נטוע בכאו"א מישראל לקיום רמ"ח מ"ע ויראה ופחד יצחק להיות סור מרע בשס"ה ל"ת כו' וזהו טעם מ"ד דזכות אבות לא תמה כו' כמו שאו' וזוכר חסדי אבות[32] ומביא גואל לב"ב למען שמו באהבה באה"ר דאברהם וכן ביראה דיצחק כו' וכמ"ש (ויקרא כו, מד) ואף גם זאת בהיותם כו' לא מאסתים כו' להפר בריתי אתם וכתיב (שם מה) וזכרתי להם ברית ראשונים כו' כידוע אך מ"ד דזכות אבות תמה זהו לפי שגוברים יניקות החיצונים דרע דק"נ ע"י עונות בנ"י עד שנעשה מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים עד שיכול להיות הפסק האור הראשון דאבות העולם בנש"י בגופים שלא יהיה בהם כח ועוז דאוי"ר ורחמים דאבות לעוררם בתשובה ומע"ט כלל ולא עוד אלא שיהיו נדחים בבחי' שמאל דוחה מלמעלה להגבי' עליהם כח הרע דיצה"ר שיסורו מדרך הישר והטוב כמ"ש למה תתעינו ה' מדרכיך שהוא דרך הוי"ה שצוה אברהם לשמור כו' ותקשיח לבנו מיראתך מבחי' פחד יצחק כו' ועכ"ז אמר שוב לקרבנו בימין מקרבת למען עבדיך שבטי נחלתך דוקא והוא למען הטוב והישר שנעשה בגשמיות במצות בפ"מ ע"י עבדיך שבטי נחלתך בקיום המצות בהיותם באי"י שבזה דוקא נשלם שלימות הבירור הראשון דחסד ואמת דאבות לפי שסוף מעשה עבמ"ת כנ"ל וד"ל:

(לג) **וזהו** שסמך פסוק זה למה שאמר קודם כי אתה אבינו אתה ממש בפנימיות מהו"ע ית' כמו שהוא למעלה מזכות אבות שהוא בחסד ואמת דימי קדם

דאע"פ שתמה זכות אבות מ"מ אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי בחי' בירור האחרון דתשובה ומע"ט בגשמיות זהו עולה למעלה במהו"ע ית' ממש וזהו גואלנו מעולם הא"ס בלי הפסק כלל כמו (רות ג, יג) אם יגאלך טוב דאור תו"מ דחסד דאברהם כמו ומביא גואל כו' יגאל וא"ל וגאלתיך אנכי ממש כו' וד"ל:

(לד) **והנה** עם כל הנ"ל יובן המאמר הנ"ל דיפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים כו' דהנה מבואר למעלה בענין טעם מה שס' בראשית נק' ס' הישר להיותו מקור ושרש למצות שבספרים האחרים מצד שהאבות הן המרכבה העליונה לעצמות ופנימית דחכ' ומדות דא"ס ב"ה שמשם מקור התו"מ שנמשך למטה באו"כ שנק' דרכי הוי"ה כו' דרכי היושר והאמת המורים על אמתת אור עצמותו ית' שנק' ישר כמ"ש (תהלים צב, טז) כי ישר ה' צורי כו' וזהו תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כו' כנ"ל וע"כ מאריך בספר זה בספור האבות בכל ענייניהם הרבה יותר מגופה של תורה שמדבר בספרים האחרים בכל המצות שנכתבו בקצרה מאד כי כל גופי התו"מ שנאמרו למשה בשם הוי"ה שנק' דרכי ה' שילכו בם להיות עי"ז כל יח"ע שבג' קוין דאצי' באו"כ פנימי ומקיף הכל נמשך משרש ומקור הראשון שהוכן מכבר ע"י האבות שהן המרכבה שזהו שנק' ס' הישר בשם הכולל כנ"ל ולכן כל אורך הספור באברהם ושרה וכל המעשים שלהם הוא מקור ושרש לכל המצות ששרשם במקור דקו הימין הכתובים בספרים שאחריו וכן באורך הספור ביצחק ורבקה וכל ענינים שמזכיר בהם מזה נסתעף כל הארו' שם הוי"ה בצירופי אותיות שבאו בכתב במצות המפורשים ששרשם בקו השמאל וכן בספור דיעקב ויוסף שמאריך יותר כו' להיות שמהם נמשך שרש ומקור כללי הכולל לכל המצות שבאו בהתכללות בקו האמצעי (וגם כל הספורים מה שהיו לאבות ותולדותיהם עם יושבי הארץ ואגב מספר בתולדות אנשי הארץ ומלכיהם כו' כמו אלה בני שעיר החרי[2] ואלה המלכים אשר מלכו[3] בארץ אדום וכה"ג בספור שאר מלכים כמו ד' מלכים עם החמשה שי"ד[4] שנה עבדו את כו' וכה"ג כ"ז וכיוצא בו בתחלת ס' בראשית הכל הוא בחי' בירור הפסולת מן הפנימיות דאבות ותולדותיהם עד שנפרד גם לוט אחוריים דשם מ"ה[5] דחכ' מאברהם וגם בירור הפסולת שהוא חסד דישמעאל עד שבא לספר בתכלית המובחר דחסד דאברהם העליון שזהו תולדות יצחק כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע[6] כו' וכל הנברר מטוב הגנוז בישמעאל במה שנראה להגר מלאך ה' בזכות אברהם ואשר נתברך גם הוא עד אשר גם אשר ילדה מלכה גם היא' בנים כו' עד ובתואל ילד את רבקה[7] שהוא עיקר הטוב שהיה גנוז במל' דנגה ויצאה משם להיות בת זוגו דיצחק בן אברהם שהואי בחי' שם ב"ן בחי' נוק' דע"י שתתייחד בשם מ"ה דהיינו יצחק בחי' גבו' דע"י שבח"ס דא"א כו' כנ"ל וכידוע בספרי הקבלה בשרש ד' אמהות שרה רבקה רחל ולאה שהן ד' שמות דבחי' ב"ן[8] ושרה הוא בחי' ב"ן דחכ' דכתר מל' שבכתר[11] ונק' כתר מלכות ונק' אימא עלאה וזהו ויהיו חיי שרה[12] ק' שנה כו' ואברהם הוא שם מ"ה דחכ' שבכתר שזהו שנק' אב רם וכמ"ש במ"א (בפ' לך לך)[13] ורבקה הוא בחי' שם ב"ן דמל' דאצי' שנקרא אימא תתאה בחי' בינה שבמל' שהיתה אם יעקב ועשו[14] דהיינו מקור התחלקו' דעה"ד טו"ר כמ"ש שני גוים בבטנך ולאום[15] כו' ורבקה אהבת את יעקב[16] איש תם ישב אהלים[17] בתשב"כ ושבע"פ כו' וממנה שרש הבירור השני בסוף מעשה בתשבע"פ בכללות נש"י בעה"ד טו"ר לאהפכא חשוכא לנהורא כו' וזהו שנקרא טובת מראה מאד בלי גבול בעצם בבחי' מקיף דאו"ח מבירורים דרפ"ח שעולי' למעלה מאו"י דחסד דאברהם שהוא בירור הראשון דחכ' הקדומה כנ"ל (וע"כ בשרה אמר יפת מראה ביופי דהתכללות הג' גוונין דאו"י דתורה אור שנמשך מלמעלה למטה ונק' תורת חסד שגם בחשך לא יחשיך אורה וכמו שא' ויעל אברם ממצרים[18] הוא ואשתו כו' דנחתת וסלקת[19] כו' אע"פ שהיתה בבית פרעה כמ"ש ויראו אותה שרי פרעה[20] ויהללו אותה כו' וז"ש אחותי בת אבי היא[21] כשנק' שרי ביו"ד כו' אבל רבקה היא בחי' אימא תתאה דתשבע"פ שמברר לעה"ד מלמטה למעלה שבזה מתייחד מבחי' הצחוק ושעשועים העליוני' שנק' שעשועי המלך בעצמו שנק' מאור שלמעלה מאור דתורה הקדומ' כנ"ל לפי שנתב"ס דוקא ע"כ נקרא טובת מראה שמראה אור העצמות ממש כמו שהוא כמ"ש באורך נראה אור כנ"ל וכמ"ש ומראיך נאוה כו' וזהו שיצחק מצחק את רבקה אשתו שעיקר בחי' צחוק העליון הוא ברבקה אשתו בחי' ב"ן דמל' שנקרא רבקה של ג' ג' בקר בי"ב צירופים דהוי"ה באדני כו' ביב"ש שהוא בטול רצון נה"ט באו"ח דתשובה ומע"ט בגשמיות דוקא כנ"ל וזהו שהיתה אמון אומנא לתקן דבר המקולקל דרפ"ח ניצוצי' שנפלו כו' כמו ורוח אלקים מרחפת מת רפח[22] והוא מ"ש (בראשית כא, ו) צחק עשה לי אלקים דוקא בחי' ב"ן כנ"ל ואח"כ ואהיה שעשועים יום יום בתענוג העצמות שנק' עדן דעין לא ראתה רק למחכה לו דדייק מילי כו' כנ"ל. וזהו יחוד דח"ת וח"ע למעלה דמה שהיתה אצלו אומן זהו מה שיש בכח החכ' תתאה למטה לברר לעה"ד שהוא שנק' גבו' תתאה ששרשה בגבו' עלאה כמ"ש (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה בינה שבמל' דבינה יתירה דתשבע"פ אימא תתאה לי גבורה עלאה דע"י ששרשו בגבו' שבענג ושעשועים העצמיים בחי' יצחק היותר עליון וזהו משחקת לפניו בכל עת כשהיתה אצלו אמון ושעשועים יום יום ומשחקת בתבל ארצו[23] ב' ארצות דתבל גי' ב"פ רי"ו[24] דהיינו גי' דגבורה שכולל ב' גבורות ג"ע וג"ת געהע"[25] וגעה"ת ארץ עלאה וארץ תתאה שנק' ארצות החיים כידוע שזהו הענג שעשועים בתורה בבינה ומל' לאה ורחל מח' ודבור[26] העלם וגלוי כו' פנימיות התורה וחצוניות הנגלה כו' דאורייתא סתים וגליא[27] ועיקר השחוק דשם ב"ן דרבקה בתשבע"פ דוקא ליום אחרון שהוא העדן דעוה"ב וז"ש (משלי לא, כה) עוז והדר לבושה בקישוטין דכלה כו' בחדושי דתשבע"פ ותשחק ליום אחרון דוקא לפי שנתב"ס כנ"ל (וזהו שברבקה אמר טובת מראה מאד שכולל בחי' היופי העליון דשרה ויופי התחתון דרחל שנק' יפת תאר ויפת מראה כו') וז"ש לע"ל כי אברהם לא ידענו כו' ולא הזכיר יצחק כלל כי מ"ש כי אתה אבינו זהו יצחק[28] כידוע

בדרז"ל (בשבת פט, ב) וכן מ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם לא הזכיר יצחק כלל[29] לפי שזהו מה שאמר אשר נשבעת לאבותינו כי יש מ"ד דזכות אבות תמה כנ"ל אבל בחי' יצחק עולה למעלה מחסד ואמת דהיינו לפי שהוא שרש התו"מ העליונים בשעשועי המלך בעצמו ממש וכמ"ש ואהיה שעשועים כו' והוא שמצחק את רבקה אשתו בבירורים דאו"ח שהוא שלימות הבירור הראשון דאו"י דחסד ואמת דתו"מ העליונים וז"ש כי אברהם לא ידענו חסד דאברהם במצות עליונות וישראל לא יכירנו בבחי' אמת דתורה דיעקב רק כי אתה אבינו אתה ממש בבחי' המאור דעצמות א"ס ממש שלמעלה מאור דתורה העליונה מטעם הנ"ל וד"ל:

(לה) **והנה** כל עיקר עובדא דאליעזר[30] עבד אברהם איש החסד העליון (שהוא בחי' מט"ט[31] דבריאה[32]) שנק' זקן ביתו המושל כו' כמ"ש נער הייתי[33] גם זקנתי כו'[34] (תהלי' לז, כה) להעלות לבחי' ב"ן דח"ע דתורה הקדומה מהשפלתה במל' דנגה לייחדה ביצחק בבחי' שעשועים העליונים שמשם כללות התו"מ דח"ע וח"ת שנמשך למטה כנ"ל שזהו כי אתה אבינו (ובפרט לאחר העקדה שנתעלה גבו' דיצחק למעלה מאברהם כמעלת הזהב על הכסף כמו לע"ל שיהיו הלוים כהנים[35] כו' שנק' טובת מראה כו') ע"כ הוכפלו דבריו בפ' זו א' בבחינת או"י שהתפלל בהשתחואה ואמר אלקי אדני אברהם[36] עשה חסד עם אדני כו' שיומשך חסד העצמות דאו"י שיעלה לרבו בחי' ב"ן כו' והיה הסימן כשבנות העיר יוצאות לשאוב מים הקדמוני שירד למטה במ"ת שנק' עין המים לעת צאת השואבות שהוא לעת ערב דוקא שהוא עת צאת השואבות דנשמות דח"ע שואבות מים הקדמוני בעין המים להעלות מ"ח בחי' מ"ח[37] כמו במשה שהיה ממ"ע[38] א' (שמות ב, יט) וגם דלה דלה לנו שזהו תורה צוה לנו משה (דברים לג, ד) בתשבע"פ כנ"ל בפי' ותרד העינה ותמלא כדה כ"ד ספרים וזהו והיה הנערה[39] כו' שתה אדני וגם לגמליך אשאב שהוא נהר דבינה שיוצא מעדן העליון להשקות את הגן ג"ע העליון דבריאה גם לנגה וגם לגמליך בנשמות דעשיה בנגה דעשיה לברר הטוב מן הרע כו' שכל זה מכ"ד ספרים דח"ע אתמשך בח"ת כנ"ל בבחי' או"י אותה הוכחת ליצחק להיות בחי' מקבל לענג ושעשועים דעצמות הנ"ל בבירור דאו"ח וטרם כלה לדבר[40] הנה רבקה יוצאת ממל' דנגה וכדה על שכמה והנערה טובת כו' וירץ העבד לקראתה לקבל כד המים דח"ע ותורד כדה על ידה ותשקהו ותמהר כו' ותרץ עוד לשאוב לגמליו (וזהו כדכד שמשותיך ב"פ כ"ד אותיות דשמע שחרית וערבית[41] או"י ואו"ח למהוי אחד באחד[42]) ויקד וישתחו כו' והוכפלו דבריו עוד בדברו עם לבן להוציא מבחי' רפ"ח בבחי' או"ח וישתחו ארצה לה' כו' וזה היה כל עיקר המקור לתו"מ שבכתב ושבע"פ ע"כ הוכפלו דבריו שיתקיים כל יח"ע דאו"י ואו"ח דח"ע וח"ת דתשב"כ ושבע"פ להיות נעוץ תב"ס וסב"ת כנ"ל וד"ל וזהו שארז"ל דיפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום יותר מתורתן של בנים שהרי כמה גופי תורה שבאו באותיות דתשב"כ באו"כ ניתנו ברמיזה בהעלם אע"פ שיש בזה יחוד מ"ה וב"ן בכלל ובפרט בכל מצוה ותור' אור שמאיר ממקורם הראשון כנ"ל אבל שיחה זו דעבד אברהם היה בשרש ומקור דתו"מ העליונים כנ"ל ע"כ הוכפלו דבריו באריכות יותר מכל גופי תורה (וע"כ גם בס' בראשית שנק' ס' הישר נכתב עובדא זו דאליעזר באריכות יותר ובכפל הדברי' לפי שגם בבחי' הבירור הראשון דיח"ע באבות שהן המרכבה שנק' ישר בכללות כנ"ל הרי יח"ע דיצחק ורבקה שרש ומקור להם כנ"ל שהיא למעלה מחסד ואמת דאברהם ויעקב אשר נשבעת כו' ולכך על יצחק דוקא יאמרו כי אתה אבינו כו' וזהו שיפה יותר שיחת עבדי אבות בפ' זאת יותר מכל תורתן של בנים גם מתש"מ שהוא מקור ושרש לתורה של כו' וד"ל):

(א) **והאיש** משתאה להי' מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא כו' הנה פי' משתאה הוא ענין שואה ושממון כפרש"י וכמו אשתומם כשעה חדא[1] שהוא ענין שממון שהוא בחי' בטול העצמות מכל וכל כאשר מתפלא ביותר מאיזה דבר נפלא (וזהו שרש ענין נפילת אפים שאחר תפלת י"ח[2] כמשי"ת בסוף) וא"כ יש להבין מהו ענין מחריש אחר שכבר נשתא' בבטול גדול בעצמותו והשתיקה הוא ג"כ ענין ובחי' הביטול מכל העצמות כידוע וגם להבין למה תיבת מחריש טעמו בזקף גדול דוקא. והנה להבין זה יש להבין תחלה כללות ענין פ' זו דאליעזר שהוכפלה בתורה ולמה הוצרך להכפיל בתורה סיפור דברי אליעזר ללבן ובתואל והלא כמה דברי' בתורה שנאמרו בדרך קצרה וכאן סיפר באריכות ענין א' ב"פ והנה ע"ז א' רז"ל דיפה[3] שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים שפ' זו כפולה בתורה והרבה גופי תורה ניתנו ברמיזה כו' ולהבין ביאור מאמר זה ואיך יתכן ששיחתן של עבדי אבות יהי' יפה וגדול מתורתן של בנים כו' אך הנה יש להקדים תחלה שרש כללי לענין פ' זו שסיפור זה דעובדא דאליעזר הוא שרש וענין כללי לכל המצות שבתורה ע"כ היא כפולה בתורה יותר מהרבה גופי תורה כו' דהנה ידוע בדרך כלל שהאבות הן המרכבה[5] הרי שרש נשמתם למעלה בבחי' ומדרגה העליונה דע"ס דאצילות ממש והוא בבחי' או"א וזו"נ דאצילות שהוא בחי' מ"ה וב"ן שבכל פרצוף וכידוע דאברהם ושרה[6] הן בבחי' מ"ה וב"ן דאו"א דאצילות ויצחק ורבקה בבחי' מ"ה וב"ן דזו"נ (וכמ"ש בלק"ת[7]) והנה נשמת רבקה היתי' בבחי' נוגה דבריאה (כמשי"ת) והיה עיקר ענין עובדא דאליעזר להעלות לנשמת רבקה שלמעלה הוא בחי' ב"ן בחי' מל"[8] אימא תתאה לייחדה ביצחק בעלה שהוא שם מ"ה דז"א כו' והעלאה זו לרבקה הי' מבחי' נוגה דבי"ע שהיא היתה אם יעקב שהוא כללות נש"י[9] הרי הוא כללות תושבע"פ שמתייחד בתושב"כ כו' שזהו דבר גדול מאוד וענין כללי דוקא שכולל להרבה גופי תורה כו' להיות שכללות נש"י שיצאו מבחי' שם ב"ן בחי' רבקה העליונ' הוא שנכללו בהעלאה זו ויחוד זה הוא בחי' יחוד כללי דשם מ"ה וב"ן כמו כשהוא למעלה באצילות שזהו גודל גילוי עצמות אלקות שבכללו' האצילו' כו' וע"כ הי' בכל עובדא זו דאליעזר גילוי אור האלקי הרבה מאוד וממקום ומדרגה גבוה מאוד נעלה להיות כח ועוז לאליעזר להעלות

את רבקה וזהו שא׳ ויקוד האיש׳ וישתחו לה׳ כו׳ ויאמר ברוך ה׳ כו׳ עד אנכי בדרך נחני ה׳ ששם הוי״ה ממש הי׳ בגילוי בכל אשר עשה בזה וכאשר הצליח ה׳ דרכו השתחוה כמה פעמים לה׳ מצד עוצם בחי׳ גילוי אלקות שהי׳ בזה הרבה יותר מבחי׳ גילוי אלקות שבמצוה פרטית וע״כ היו השתחוואות שלו בבחי׳ הביטול במציאות ביותר (וז״ש והאיש משתאה לה כו׳ שהוא בטול העצמות יותר מהשתחוואה די״ח כמשי״ת) ואמנם יש להבין בזה ביאור וטעם לבחי׳ העלאת שם ב״ן בכללות נש״י בשרשם למעלה שהוא בחי׳ רבקה שהיתה לאשה ליצחק והתורה נצחית היא[2] וע״כ א׳ דיפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים להיותו בחי׳ יחוד הכללי דבחי׳ מ״ה וב״ן כנ״ל והלא בכל המצות יש יחוד עליון דזו״נ שהוא יחוד קודב״ה ושכינתי׳ כידוע שזהו ג״כ חבור ויחוד דמ״ה וב״ן כו׳[3] אך הענין הוא דהגם שיש יח״ע זה בכל מצוה[4] ומצוה זה בא דרך פרט לבד וגם זה בהעלם גדול מאוד ובדרך קיצור ודוגמא לבד מכללות היח״ע דמ״ה וב״ן דאצילות אבל בעובדא זו הרי הי׳ עיקר כללות ההעלאה דבחי׳ שם ב״ן דבחי׳ רבקה עצמה להתייחד בשם מ״ה דיצחק כו׳:

(ב) **ולהבין** זה יש להקדי׳ תחלה משל א׳ באברי׳ של האדם שלמטה שיש בהן ג״כ בחי׳ כלל ופרט והוא מה שאנו רואים שכל אבר ואבר אעפ״י שכל אר״א יש לו מזיגה מיוחדת ופעולה מיוחדת בפ״ע דוקא כמו שהיד פועל המלאכה והרגל ההילוך והעין לראות והאזן לשמוע וכה״ג מ״מ אנו רואים להיפוך שכל אבר בפרט יש בו מבחי׳ התכללות מכל האברי׳ דהיינו שבהכרח לומר שיש בכל אבר מעין ודוגמ׳ בהעלם גם במזיגה והרכבה טבעי׳ מכל האברי׳ שהרי משתתפי׳ כל כחות האברי׳ יחד לפעולת אבר א׳ כמו בהילוך ברגל יש בו גם מכח היד וגם מכח העין והאזן אעפ״י שנבדלים ממהות פעולה זו דהילוך וכן יש בעין ואזן מזיגה בהעלם גם מכח הרגל בפעולת׳ לבד שיש בעצם כל אבר מחיות רוחני שבדם הסובב בכל הגוף מכללות חיות כל האברים גם מחיות רוחני במוח שבראש יש ברגל ומחיות הרגל יש בראש וכן יש חיות רוחני בדם הוא הנפש שבא בכח הראיה שבעין ואזן גם ברגל ומחיות הרגל בכח הראי׳ ושמיעה שבעין ואזן וכה״ג בשאר האברי׳ חיצונים ופנימי׳ וראי׳ מן ההרגשה שמרגיש האדם כל כחות האברים יחד לפי שכולם כלולי׳ זה עם זה ומתאחדי׳ כא׳ ממש ועיקר הראיו׳ לזה הוא מן הרפואה שאם ירפאו לאבר א׳ יתרפא זולתו ובקלקול אבר א׳ יהי׳ קלקול בכל האברים והוא מפני סיבוב הילוך הדם הוא הנפש בכל האברי׳ במזיגה והרכבה בהתכללות זה מזה וגם מן הגידים ועורקי׳ הסובבים מראש לרגל ומרגל לראש לקשרם יחד כו׳ וראייה לזה מהקזת דם ברגל שיתרפא כאב חולי הראש הרי מוכרח להיות באבר הרגל ממזיגה וטבעי׳ המוחי׳ שבראש ויש ממזיגת וטבעית הראש ברגל שאל״כ מה שייכות וחבור יש לראש עם הרגל שיתרפא בהקזת דם מן הרגל או מן היד ואם מפני הדם שבאברי׳ שכולל כולם זה עצמו ראי׳ שמזיגה כללית הזאת יש בכל אבר בפרט עד שגם כח הראי׳ הרוחנית יש ברגל וכח הרגל יש בעין כו׳ וכה״ג שהרי גם רפואת העין ימצא ע״י רפואת הרגל וכן רפואת מכת הרגל ימצא ע״י רפואת העין כמו שע״י הקלקול וחולי אבר א׳ יתקלקלו כולם וכן בתיקונם ורפואתם מתכללי׳ זע״ז עד שמרפואת הא׳ ירפאו כולם (ומזיגה והתכללות[5] זאת באה מצד כלי האברי׳ דוקא כשכחות הרוחניים באים בהתלבשות בגשמיות בבשר וגידי׳ שהן העורקי׳ (שנק׳ נערוין) שמתפשטי׳ מן המוח שבראש כמשי״ת וכמ״ש במ״א[5] משא״כ קודם ביאת הנפש בהתלבשות הכחות בכלי האברים הי׳ כל כח נבדל מזולתו כו׳) ונמצא מובן מזה עכ״פ שיש בכל אבר פרטי מזיגה כללית מכל מיני כחות האברים אך כל זה היינו שיש בכל אבר התכללות מכל הכחות שבאברי׳ בהעלם לבד אבל לא בגילוי אור וחיות גמור שאם הי׳ גילוי אור וחיות הראי׳ שבעין ביד הי׳ היד רואה והיד אין בה ממזיגה דאור הראי׳ כלל וכלל וכמו״כ אין מחיות הרגל ממש בראש ולא ברגל מן הראש[6] מאחר שהמה מובדלים במהותם וכח פעולתם בתכלית שאין בזה ממה שיש בזה כלל אפי׳ בדוגמא בעלמא כו׳ רק בבחי׳ ההעלם בלבד כלול בכל אבר פרטי מכל מיני כחות שבכל האברי׳ כנ״ל וגם ההכרח לומר דגם זה שיש בהעלם ובכח בכל אבר פרטי מכל האברי׳ אינו ממהות ועצמות של הכחות כמו שהן במקומן בכלי האברי׳ אלא הן רק בחי׳ הקיצור ותמצית ההיולי שבכל כח וכח שבכל האברי׳ שזהו רק בבחי׳ ההעל׳ גדול מאד והוא רק מעין ודוגמא בעלמ׳ שמתעלם מכל כחות האברים בכל אבר פרטי ולא ממהותן ממש אפי׳ ברוחניות האור וחיות דאו״כ[7] הגם שהמה כלולים בהעלם הי׳ כל אבר מתפעל ומרגיש בפעולת זולתו כמו אבר הרגל הי׳ מתפעל בפעולת הראי׳ שבעין והראיה שבעין מתפעל ומרגי׳ ההילוך שברגל וכה״ג ואינו כן שאין כל אבר מרגיש בזולתו וכאו״א נבדל בפ״ע (ומה שכחות כולם משתתפי׳ בחיבור א׳ גם בפעולה אחת מן האברי׳ כמו במלאכ׳ היד והילוך הרגל וראי׳ העין עד שיתפעלו כולם מהתפעלות אבר אחד כו׳ זהו בא מכח הכללי שכוללם ומחברם יחד והוא המוחי׳ שבראש כמשי״ת ולא מצד האברי׳ עצמן):

(ג) **והנה** ידוע שיש באדם ג׳ אברים כלליים שהן המוח והלב והכבד[8] זה כולל לזה והכולל הראשון הוא כלי המוח וממנו מקבל הלב והלב משפיע לכבד (והיינו ג׳ מיני כלים דנר״נ נפש בכבד ורוח בלב ונשמה במוחי כידוע במ״ש בזוהר בענין ג׳ שליטים[9] הללו דמוחא ולבא וכבדא כו׳ והיינו אדם חיצוני ואדם אמצעי ואדם פנימי[10] כו׳) וידוע דבחי׳ החיות הפנימי של כל האברים נמשך מן הרוח החיים שבלב דפליג לכל שייפין[11] ונמשך בדם בכבד לחלק לכל האברים וזהו בחי׳ נפש בכבד שנחשב פרט לגבי הכלל דרוח החיים שבלב וכמו שיש התכללו׳ המזיגה בחיצוניות החיות בכל האברים כך יש בחי׳ התכללות פנימי באור וחיות הפנימי דרוח החיים שבלב המתפשט בכל האברי׳ וכן רוח שבלב לגבי נשמה שבמוח שהוא הכולל הראשון יותר הרי עיקר ההתכללות הפנימי יותר הוא הנשמה בכלי המוח שמתפשט בכללות האברים ובו קשורים

ומתאחדים כולם והוא ע"י גידי המוח שמתפשטים בכל כחות האברים (וזהו אדם פנימי) ורוח בלב נק' אדם אמצעי ונפש בדם בכבד[13] נק' אדם חיצוני ונמצא מובן בג' אברים הללו דמוח ולב וכבד הגם שהן אברים פרטים יצאו מגדר כל אבר הפרטי במה שנק' כוללים לכל האברים והיינו שיש בכלי המוח ממהות כחות כל האברים בגילוי אור וחיות ולא בהעלם לבד שהרי מתפשט מן המוח בכל האברים וזהו עיקר קיומם וכן מן הלב נמשך רוח החיים ע"י העורקים עד שנמשך בדם שבאברים שזהו עיקר חיותם וא"כ ודאי שיש מעיקר מציאת חיות כל אבר במוח ולב וכבד וראי' לזה מן התנועה וההרגשה שהמוח הוא המרגיש כל אברים גם בכאב הציפורן שברגל להיותו כולל הכל וא"כ ודאי יש מכח החיות בצפורן שברגל[14] וכן מאחר שהתנועה באברים בא מחיות הדם שבנפש ורוח שבלב ודאי יש מכחות[15] כל האברי' בלב שהוא מקורם והלב מקבל מן המוח כו' ונמצא שבב' דברים הנ"ל נבדל ערך ג' אברים הנ"ל מוח ולב כבד שיש בהם מכל כחות האברים בגלוי ולא הקיצור ותמצית לבד מכל אבר אלא אדרבה מעיקר מציאת חיותן ממש וד"ל. והנמשל[16] מכל זה יובן למעלה ג"כ בבחי' ציור האדם העליון שעל הכסא כו' שכללותו הוא בחי' ע"ס או"כ כמ"ש חכמה מוחא[17] חסד דרועא ימינא ובפרט הן בחי' רמ"ח אברים ושס"ה גידים כו' שהן רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שנק' רמ"ח אברין דמלכא[18] כמ"ש בזוהר בכמה מקומו' ובדברי רז"ל במ"ש ועשיתם אתם כאילו עשאוני[19] ברמ"ח אברים כו' ואע"פ שאין לו גוף[20] ולא דמות הגוף דברה תורה[21] כו' וכמו ע"ד דוגמא כאשר עושין מצות צדקה וחסד למטה נמשך תוס' אור המאציל בכלי החסד דאצילות בבחי' דרועא ימינא כו' וזהו מצות צדקה וחסד העליון דאצילות שנעשה ע"ז יחוד עליון דאצילות ביחוד דזו"נ שנק' קודב"ה ושכינתיה[22] כידוע וד"ל והנה עד"ז הוא בכל מצוה ומצוה בפרט שנק' אבר בפרט ואמנם הנה כמו שמבואר למעלה באברים שבאדם התחתון שבכל אבר פרטי יש התכללות מכל כחות האברים בהעלם עכ"פ כך הוא למעלה שבכל אור וכלי דאצילות כחסד דרועא ימינא כו' יש בו התכללות מכל בחי' רמ"ח אברין דמלכא דהיינו שיש בזה יח"ע הכללי דבחי' מ"ה וב"ן שהוא זו"נ שנק' קודב"ה ושכינתיה כו' לפי שבאברי' יש התכללות מראש לסוף ומסוף לראש כנ"ל בענין הרפואה לראש מן הרגל כו' (וכמו שאנו מוצאים למטה במצות גשמיות שמצות הצדקה שהיא בבחי' הרגל[23] שהוא המעשה כמו והיה מעשה הצדקה[24] הרי נא' בצדקה תכונני[25] כו' שיש חיזוק ועזר[26] מזה גם לבחי' המוחי' שבראש וכך הוא בכל המצות פרטיות שיש בכל א' התכללות מכל המצות מאחר שנק' רמ"ח אברי' והן בציור אדם אע"פ שכאו"א מן המצות הוא פועל למעלה כח ואור מיוחד לפי אופן מדרגתה לבד מ"מ יש בהעלם ובקיצור ותמצית בכל מצוה מכל המצות אך יש מצות כלליות שכוללים כל המצות בגלוי ולא בהעלם לפי שהן מקורם הכללי כמו ענין הנ"ל בג' אברים כלליים המוח ולב וכבד כו' והיינו כמו מצות ת"ת שהוא בבחי' החכ"[27] שבראש שכוללת כל המצות שברמ"ח אברים ושס"ה ל"ת שבשס"ה גידים כו' ולכך גזרו אומר דמצות ת"ת כנגד כולן[28] ונמנו וגמרו דתלמוד גדול[29] מפני שמביא לידי מעשה מטעם זה כמו שהמוח מתפשט בכל האברים וממנו עיקר קיומם וכה"ג במצות תפלין שבראש[30] ומצות ק"ש[31] ומצות שבת[32] שהוא בחכ' דבחי' קדש העליון[33] כידוע וכן מצות או"ר שבלב שהן כוללים ג"כ כל המצות דאהבה שרש לרמ"ח מ"ע[34] ויראה שרש לשס"ה ל"ת[35] כו' וכן לענין הקלקול שאם פגם במצוה א' כמו במצות צדקה שברגל או ביד נעשה פגם בכל הרמ"ח אברי' וכמ"ש והפושעים בי בגופא דמלכא[36] כו' והתיקון שהוא הרפואה ג"כ בא בבחי' התכללות וכמו חש בראשו יעסוק בתורה[37] שנק' סם חיים[38] שמרפא לכל האברים וכן מצות התשובה מביאה רפואה לעולם[39] וכן גם ע"י מצות הצדקה שברגל או ביד כמובן ממשל הנ"ל) וכמו שיש בחי' התכללות בחיצוניות האברים בבחי' נפש שבכבד כנ"ל כך יש התכללות במצות החיצוניות שנק' אדם חיצוני וכמו"כ יש התכללות בפנימית המצוה שהוא בבחי' הכוונה הרוחנית (שבכל מצוה) שברוח שבלב כמו באו"ר שנק' אדם אמצעי וכמו"כ בהתכללות כל המצות במוחי' שהוא היותר כללי שכולל הכל שנק' אדם פנימי והן ג' מדרגות דחב"ד חג"ת נה"י שהוא ברכה וכוונה ומעשה[40] כו' כמ"ש הנסתרות לה' אלקינו דא מוחא ולבא[41] והנגלות לנו כו' לעשות[42] כו' כמ"ש במ"א:

(ד)[43] **והנה** עכ"פ הרי מובן לפי הנ"ל במשל התכללות האברי' בכל אבר פרטי דודאי יש יח"ע דמ"ה וב"ן גם בכל מעשה מצוה א' בפרט וכמו שאו' בכל מעשה המצות לשם יחוד[44] קודב"ה ושכינתי' אך הנה עכ"ז הרי היחוד הזה הוא בא בדרך פרט מן הפרטיות ששייך רק למצוה זו לבד ואע"פ שיש בה בהתכללות מכולם שהן כללות רמ"ח אברים דמלכא והי"ז בא בבחי' העלם גדול מאד וגם בדרך קצרה ודוגמא בעלמא לבד כנ"ל במשל וד"ל וזהו שארז"ל הרבה גופי תורה[45] נתנו ברמיזה פי' כמה מצות מעשיות שנק' גופי תורה נכתבו בתורה בקיצור גדול במעט צירופים באותיות קצרים כמו במצות תפילין וקשרתם[46] כו' ובמצות ציצית ועשו להם ציצית[47] כו' וכה"ג והגם שהן מבחי' גופי תורה שנק' גופא דמלכא שהן כללות רמ"ח אברים שהן רמ"ח פיקודין כידוע עכ"ז ניתנו רק ברמיזה ובהעלם גדול דהיינו שבחי' היח"ע דמ"ה וב"ן שורה בהן בהעלם וקיצור ותמצי' מעין ודוגמא בעלמא לבד מכללות היח"ע הזה דמ"ה וב"ן ולא בגילוי כלל כמו שהוא בעצם ממש וד"ל:

(ה)[48] **אבל** הנה עובדא דאליעזר הי' להעלות ולייחד לרבקה עם יצחק שהוא בחי' העלאה ויחוד דשם ב"ן כו' עם שם מ"ה דאצילות כמו שהן בעצמן ומהותן שהוא כמו המוח והלב שהן הכוללים כל האברים בגילוי אור להיותם מקורם ממש ולא בהעלם וקיצור כו' כנ"ל א"כ ודאי שהיחוד העליון הזה דבחי' מ"ה וב"ן הוא בגילוי גדול כמו שהוא בעצם וכוללים כל פרטי היחודים שנעשים על כל מצוה פרטית ביחוד והתכללות כל האברים בלב ומוח כנ"ל וד"ל. וזהו שהיה אליעזר בבחי' בטול והשתחואה תמיד בעובדא זו יותר מכל בחי' בטול והשתחואה שבכל היח"ע שבמצות מטעם הנ"ל ולזה

אמרו דיפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים ולא משום דעבדי אבות גדולים מן הבנים אלא מפני ששיחה זו דאליעזר בעובדא שלו הי' ענין ושרש כללי להיות יחוד העליון הכללי דבחי' מ"ה וב"ן שכולל כל תורתן של בנים במצות הפרטיות מטעם הנ"ל ולכך הוכפלה פ' זו בתורה ונאמרו ונשנו כל דברי אליעזר בדקדוק גדול להיות כי פ' זו תורה כוללת היא לכל תורתן של בנים שהרי קוראים פ' זו בכל שנה ואם חסר אות א' אינה תורה שלימה כמו שחסר אות א' בגופי תורה במצות מעשיות הכתובות כי התורה נצחית היא בכל דור ובכל זמן בכל שנה ושנה והרי יש יח"ע בכל שנה ממעשה המצות דכלל נש"י ביחוד דמ"ה וב"ן למעלה ע"י כל מצוה ומצוה פרטית שעושין ישראל באותו הדור ובאותו הזמן ואז ג"כ ע"י פ' זו שקוראים עובדא דאליעזר ככל אשר עשה ודיבר בצירופי אותיות הללו שבתורה הרי מעוררים בזה לבחי' כללות היח"ע הזה דבחי' מ"ה וב"ן שיהיה בא בגלוי אור כמו שהוא בעצם שהוא גדול הרבה מכמה גופי תורה ויומשך מיח"ע הזה לכל פרטי היח"ע שנעשים בדור הזה בכל מצוה מעשית פרטית להיותו עיקר ושרש כללי שכולל כולם בגילוי ולא בהעלם לבד כנ"ל במשל אברים הכלליים דמוח ולב כו' וד"ל:

(ו)[2] **והנה** אחר שנתבאר למעלה כללות ענין פ' זו דאליעזר

יש להבין בגוף ענין עובדא זו דאליעזר שהי' מעלה את נשמת רבקה מבחי' נוגה דבי"ע והטעם אשר צוה אברהם לאליעזר שלא יקח אשה ליצחק מבנות הכנעני כ"א ממשפחתו דוקא כו' דהנה ידוע בס' הקבלה[3] בכללות שרש נשמות האמהות שרה רבקה רחל ולאה שהן בחי' ד' שמות דשם ב"ן בבחי' האצילות דוקא רחל היא בבחי' שם ב"ן דה"א אחרונה[4] דשם הוי"ה וז"ש ושם הקטנה רחל[5] והוא בחי' עולם הדבור[6] העליון שנק' עלמא דאתגליא[7] בכלל כידוע[8] ובחי' לאה הוא בחי' מח'[9] עילאה שנק' עלמא דאתכסיא[7] בכלל (והוא ה"א עילאה[4] בכללות וזהו יחוד יעקב ורחל ויחוד יעקב ולאה כידוע) ובדרך פרט נק' רבקה ג"כ בחי' אימא תתאה (ושרה נק' אימא עילאה בחי' ב"ן לבחי' מ"ה דחכ' דבחי' אברהם אבר מ"הי או בחי' כתר מל' שבכתר עליון[10] שנק' מטרוניתא והוא שם שרה שר ה'[11] כו' כידוע בס' הקבלה) והיינו בחי' בינה שבמל' או מל' שבבינה כי רבקה היתה אם יעקב ועשו[12] שהן ב' קוין דימין ושמאל שבעה"ד טו"ר יעקב היה איש תם יושב אוהלים דתושב"כ ותושבע"פ[13] ועשו איש ציד[14] כו' שהוא בחי' המדות דנוגה דבי"ע כידוע בענין המלחמה דשרו של עשו עם יעקב שהוא מדות[15] דנוגה עם בחי' מדות דקדושה וזהו ויאמר ה' להי[16] שני גוים בבטנך כו' ולאום מלאום יאמץ כו' והנה נשמת רבקה ירדה למטה בבחי' נוגה בקו הימין שבבחי' החסדים שזהו במשפחת שם בן נח דוקא דהנה ידוע בשרש ג"[17] בני נח[18] שם חם ויפת שהוא ג' מדרגות חג"ת[19] שיוצאים ונולדים מנח שהוא בבחי' יסוד אבא[20] כו' והן ג' גווני קשת[21] דנגה שיצאו בני נח לתולדותם שנתפזרו בבחי' נגה דעשיה שמאלה נפצה כל הארץ שכוללים כל ע' אוה"ע[22] וכללותם ג' קוין דחג"ת שם הוא מבחי' קו הימין דחסד שהיה מאיר ומשפיע ומוליד בק"נ (שג' גווני קשת הן כנגד ג' קליפות דערלה כידוע) ולפי שהי' מבחי' קו הימין דחסד שאין אור החסד מתעבה כ"כ[23] גם בירידתו למטה בהיכלות דנגה דבחי' הקשת כו' ע"כ יצאו ממנו נשמות גבוהות מאד כמו עבר ופלג כו' עד שיצא ממנו אברהם איש החסד בבחי' שם מ"ה דחכמה דקדושה האלקי' כידוע עד שגם האמהות שהוא בחי' ב"ן דקדושה יצאו בשרשו כמו שרי אשת אברם שהיתה בת הרן בן תרח למ"ד אבי יסכה זו שרה[22] והוא היה אבי מלכה ג"כ כמ"ש ושם אשת נחור[23] מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה כו' ובתואל בן מלכה[24] ילד את רבקה הרי גם נשמת רבקה נמצא' בחלקו של שם ממשפחת אברהם מהרן אחיו שהי' אבי שרה ורבקה כו' וגם אבי לאה ורחל בנות לבן בן בתואל ונמצא שגם כל הד' אמהות שהן ד' שמות דבחי' ב"ן דקדושה נמצאו בתולדות שם דוקא לפי שהיה מבחי' קו הימין דחסד כנ"ל וע"כ גם בירידת הנשמו' הגבוהות כאמהות יצאו כולם מבחי' נוגה שהוא ענין שם מלכה בחיר"ק ולא מלכה בפתח לפי שבחי' מל' דנוגה נק' מלכה בחירק להיותה מעורבת טו"ר בבחי' הסתר אלקות וכל חירק הוא להקטין הענין שלא לדמותו לבחי' מל' דקדושה שהוא בבחי' גילוי אור הקדושה האלקי' שנק' מלכה בפתח כו' וד"ל. ובכל זה יובן הטעם שצוה אברהם לאליעזר שלא יקח אשה ליצחק מבנו' הכנעני לפי שחם אבי כנען[25] הוא מבחי' קו השמאל דבחי' הגבורות דק"נ שהוא בא בהשתלשלות בגסות הרע גמור ובתוקף הדין הקשה (בחום התאוה[25] רעה ורציחה כו' ולכך נתקלל ארור כנען[26] כו') שקשה מאד לבא בבירור ותיקון וע"כ לא ירדו להם נשמות גבוהות כאלה שיצאו מהן מקור היח"ע שבנש"י היוצאים מהם ע"י תו"מ כו' משא"כ בקו הימין דשם שאינו יורד ומשתלשל ברע גמור כ"כ להיותו מבחי' החסד וע"כ נמצאו בשרשו נשמו' וניצוצות דקדושה גבוהות מאד ומה גם שנמצא בשרשו נשמת רבקה וזהו שעשה ה' חסד לעבד אברהם והצליח דרכו למצוא נשמת רבקה בבית בתואל להיות אשה ליצחק כי רצון יראיו יעשה[27] ה' למלאות רצון אברהם שלא רצה לקחת אשה לבנו כ"א ממשפחתו משפחת שם דוקא ולא מבנות הכנעני

מטעם הנ"ל וד"ל:

(ז)[28] **והנה** כל עיקר ענין עובדא דאליעזר היה להעלות לבחי'

שם ב"ן דאצילות שהוא בחי' רבקה למע' מהשפלתה בהיכלו' דנוגה שהו' מבית בתואל בן מלכה בחירק שהוא בחי' מל' דנוגה כנ"ל ולהביאה ליצחק בעלה שהגם שהיה יצחק מבחי' קו השמאל דבחי' גבורו' דקדושה וכמ"ש ופחד יצחק היה ליי[29] אבל היה אז יצחק במעלה ומדרגה גבוה מאד נעלה[30] גם מבחי' חסד דאברהם אביו והוא מפני שאחר העקידה שעקד אותו ממעל לעצים[31] כו' הוא שעלה במעלה גדולה ויתירה יותר מאברהם כמו שיהיה לע"ל שיתעלה מדרגת קו השמאל דבחי' הגבורות למעלה מבחי' החסדים כמעלת הזהב על הכסף וראיה ממ"ש לע"ל כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו שזהו יצחק[32] דוקא (וז"ש לו כי ביצחק יקרא לך זרע[33] דקאי לע"ל דוקא לאחר הבירור דעה"ד טו"ר שהן גבורות קשות דנוגה

שיתבררו ויעלו לשרשם בבחי' ס"ג שלמעלה משם מ"ה כו' והוא ענין היראה ופחד אלקים שיעלה למעלה גם מבחי' האהבה דאברהם אוהבי כו' וראייה ממה שיהיה לע"ל פחד אלקים[34] על כל הברואים שזה יהיה מבחי' התגלות אור א"ס ב"ה בפנימית הכתר שנק' נורא[35] כמ"ש במ"א והוא מדרגת יצחק וז"ש ליצחק כי אתה אבינו כו' וכידוע שהאבות היו מעין העוה"ב[36] שלאחר הבירור דעה"ד כו' ולכך א' לאברהם כל[37] אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה שהוא בחי' שם ב"ן דחכ' שתהי' א"ח עט"ב[38] לע"ל וגם כאן בבחי' העלאה דרבקה מבחי' נוגה העלאה זאת הוא כמו שיהיה לע"ל והיה בעובדא זו יחוד עליון דבחי' מ"ה וב"ן דיצחק ורבקה כמו שיהיה לע"ל דוקא שיהיה מעלת יצחק למעלה מאברהם כנ"ל) וידוע שהאבות הן המרכבה[39] ממש שהוא בבחי' הבטול בתכלית בהפשטת הגשמיות בכל המעשים שעשו רק לייחד יח"ע לקשר ולחבר עצמות אא"ס באבי"ע (וכמ"ש יעקב האלקי' אשר התהלכו אבותי לפניו[40] פי' התהלכו בבחי' רו"ש מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כמו התהלך לפניי[41] כו' וכמו ויתהלך חנוך[42] את האלקים כו' וכמ"ש במ"א בפי' מתהלך[43] אנה ואנה כמו מתהלך בגן[44] כו' וכמ"ש דוד אתהלך לפני ה'[45] כו' שזהו דוקא כשחוזר ממקום שהלך ועלה לשם שהוא בחי' המשכת גילוי אלקות מלמעלה למטה אחר ההעלאה במס"נ בעליית הנשמה מלמטה למעלה בדביקות והתקשרות נפלאה כו' ובאופן זה היה חילוק מדרגות האבות אברהם במס"נ באהבה ויצחק ביראה ופחד כו' שהיה מרכבה לבחי' גבורות עליונות (כמו שיהי' לע"ל[46]) וא"כ כאשר העלה אליעזר לבחי' שם ב"ן שהוא בחי' רבקה לייחדה בבעלה יצחק שהיה מרכבה לבחי' גבורות (שבכתר כמו שיהיה לע"ל כנ"ל) ודאי לא היה בעובדא זאת ענין גשמי כלל כי התורה נצחית היא ומספרת בזה במה שיהיה לע"ל אחר הבירור דעה"ד כו' כנ"ל שאז גם בחי' רבקה יהיה למעלה במדרגה דהיינו בבחי' ב"ן שבכתר והיה בעובדא זו שלימות היח"ע דמ"ה וב"ן שבכתר כמו שיהיה לע"ל ע"כ היה אליעזר משתחוה בבחי' הביטול דיראה עילאה שיהיה לע"ל ממש (וז"ש והאיש משתאה לה כו') ולכך הוכפלה פ' זו בתורה כנ"ל וד"ל:

(ח)[47] **ולהיות** שהיה אליעזר נשלח מאברהם להעלות לרבקה מבחי' מל' דנוגה והיינו בבחי' חסד דק"נ (שזהו בחי' קו הימין דקשת שהוא חלקו של שם כנ"ל) ע"כ לקח אליעזר[48] י' גמלים מגמלי אדוניו (שהן ע"ס דנוגה דאצילות[49]) וכל טוב אדניו בידו כו' להיות שהוצרך להעלותה מבחי' הרע שבנוגה ע"כ לקח כל טוב אדוניו שזהו כל בחי' הטוב העליון הגנוז בבחי' חסד עליון דאברהם אדוניו למעלה בשרש ומקור האצילות והורידם למטה להלבישם בע"ס דחסד דנוגה שנק' גמלי אדניו ולכך היה מספר יו"ד דוקא לפי שהן מקבלים מחיצוניות הכלים דע"ס שבחסד דאצילות דקדושה וזהו שלקח יו"ד גמלים מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו בידו בהלבשה בהעלם כגמלי[50] אדניו הללו לפי שכדי להעלות לנשמה גבוה כ"כ כרבקה מבית מלכה מל' דנוגה היה צריך להיות ע"י בחי' ההארה והמשכה ממדרגות העליונות ביותר שע"ז יכול להעלות גם מק"נ שהוא ע"י כל טוב אדוניו דוקא (וכמ"ש בזוהר[51]) והנה עיקר הסימן הטוב שעשה אליעזר להבחין ברבקה שהיא בבחי' שם ב"ן דאצילות כמו שהוא למעלה דוקא (שהוא ב"ן שבכתר כנ"ל שאין שם צד ליניקת החיצונים כלל וכלל) הוא אשר יאמר אליה הטי נא כדך ואשתה ותאמר[52] שתה וגם לגמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק כו' ויש להבין הטעם שניסה בדבר זה דוקא ואם מצד בחי' החסד וטוב למה תלוי[53] זה גם במה שלגמליו תשק' מצד עצמה דוקא מבלי שישאל ממנה על השקאת הגמלים כו'. הענין[54] הוא כידוע ומבואר במ"א בעיקר ענין ההפרש בין סט"א לסט' דקדושה[55] בכלל הוא בבחי' ההשפעה דוקא והוא בבחי' החסד להשפיע מכל אשר לו מצד עצם הטוב ומצד עצם השלימות שא"צ לשלימות מזולתו כלל כידוע בבחי' עצמות אור א"ס שנק' שלימותא דכולא[56] ואין דבר משלים אותו לפי שאוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה[57] עד אין תכלית ואין לך דבר חוץ ממנו שיצטרך לקבל שלימותו כו' אלא הוא משלים את הכל והוא מצד בחי' עצם הטוב שטבע הטוב להטיב[58] ולכך צמצם א"ע בצמצום הראשון כו' לפי שחפץ חסד הוא כי הוא ית' מקורא דכולא ולזאת גם במדותיו שהן ע"ס דאצי' הכל הוא בשביל התגלות אור ושפע האלקית לנבראים לאנהגא בהון עלמין[59] וכמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה[60] וגם אור החכ' שהוא ראשי' הגלוי[61] מאור העצמו' הוא בא בבחי' אמצעות אור החסד דוקא כידוע בשם ע"ב דחכ'[62] שהוא גי' חסד[63] כו' עד גם בבחי' המל' סופא דכל דרגין[64] נאמר והוכן בחסד כסא[65] שעיקר בחי' מדת המל'[66] הוא להשפיע חסד עליון והוא להחיות מאין ליש כל הנבראים כמ"ש ואתה מחיה את כולם[67] כו' וע"כ נק' בשם צדקה צדק ה'[68] בה' חסדים כמ"ש בהבראם בה' בראם[69] כו' וגם לחיצוניות העולמות הנמוכים ביותר כו' וכידוע בענין מ"ש ותקם בעוד לילה[70] ותתן טרף לביתה כו' שמבחי' המל' נמשך שפע גם להיכלות דנוגה לע"ש מבירורים דרפ"ח כו' שמברר שם ב"ן כו' וכל זה מצד בחי' עצם הטוב שבעצמות אלקות (וכמו שדור אנוש היו ג"כ ניזונין בחסדו[71] כו'[72] לרעים כמו לטובים כו' ואעפ"י שהשפעה זאת הוא בא בבחי' מותרות השפע דחסד עליון בחיצוניות דחיצוניות הכל הוא בבחי' האין האלקי שלא בבחי' יש או לגרמי' כלל כמו דוגמא דבחי' חסד דאברהם למטה דעביד טיבו יתירא עם ברייתא[73] יהי' מי שיהי' גם לערביים[74] כו' שלא הי' זה החסד רק מצד בחי' הביטול ושפלות עצמי ביותר עד שהי' בעיניו כמותר בעולם[75] וא"צ לעצמו כלום ע"כ נתן כל אשר לו חוץ מעצמותו[76] וזהו עיקר מדת חסד דקדושה שהוא מצד עצם הטוב והשלימות וזהו הסימן שהוא בבחי' האין האלקי והנה ההיפוך מזה ממש הוא החסד שנמשך מצד בחי' הישות וגסות ובבחי' לגרמי' דוקא כחסד דישמעאל[77] כו' וכמ"ש וחסד לאומים[78] חטאת משום דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין כמו שא' כל מה שתיקנו[79] ל"ת אלא[80] לצורך עצמן כו' לפי ששרשם בבחי' מל' דק"נ שהוא ההיפוך ממש ממל' דקדושה שכל עיקר מהות הסט"א אינו רק בחי' גסות ויש דוקא ולגרמי' דוקא וכמו לעלוקה ב' בנות[81] הב הב לגרמי' לבד שכל עיקר התשוקה דק"נ הוא רק לקבל כל שפע

לעצמה דוקא ולא להמציא שפע לזולתה וגם השפע חסד שנמשך ממנה אינו רק או מצד בחי' הגסות והתנשאות או לגרמי' לבד לפי ששרש מהותה הוא רק בבחי' יש לעצמו לבד ואין בה בחי' הביטול והזזה מעצמותה להיות מטיב ומשפיע לזולתה כלל ע"כ גם החסד דמל' דק"נ הוא רק לגרמי' שז"ש וחסד לאומי' חטאת ממש כנ"ל (וראי' ממ"ש דישראל שאו' סלע זו לצדקה' בשביל שיחי' בני ה"ז צ"ג משא"כ באוה"ע כו' דישראל הגם שאומר בשביל שיחי' בני עיקר מהותו מצד בחי' הביטול בעצמו לאלקות כחסד דאברהם כו' וכמ"ש במ"א) ונמצא שעיקר ההפרש בין מל' דקדושה למל' דק"נ הוא בבחי' ההשפעה לחוץ מעצמות' דמל' דקדושה משפעת לעולמות גם להיותר חיצוני' לחוץ מעצמות מצד בחי' עצם השלימות כנ"ל ולהיפך זה הוא במל' דק"נ להיותה בבחי' חלל ריקן מכל טוב ע"כ כל עיקר חפצה רק לקבל תמיד לעצמה כמ"ש הב הב כנ"ל וד"ל:

(ט) **ובזה** יובן גם כאן בטעם שניסה אליעזר באות וסימן להוכיח על רבקה כו' רק במדה זו דוקא בבחי' החסד האלקי דבחי' מל' דקדושה כמו שהוא למעלה בלי שום בחי' תערובת רע דנוגה כלל אעפ"י שהיתה בת בתואל בן מלכה שהוא מל' דנוגה באמרה שתה וגם גמליך אשקה שתבקש ותחשוק להשפיע חסד מצד עצמה ומה גם בהשקאת הגמלים דבר חסד יתירה שלא ביקש ושאל מאתה כלל והיא מעצמה נתעוררה גם לזה זהו הוראה על שלימות מעלת נשמת' למעלה שהוא בבחי' שם ב"ן דקדושה שמשפעת לכל העולמות מצד עצם החסד והטוב שהוא מקורא דכולא ושלימותא דכולא כנ"ל (ועיקר הסימן הי' במה שגם לגמלים השקתה מעצמה דוקא) כי הנה בחי' הגמלים למעלה הן ע"ס דנוגה דאצילות שמקבלים בבחי' דחיצוניות דחיצוניות השפע מחיצוניות דאו"כ דאצילות וזהו ענין ובחי' מותרי השפע דחסד דקדושה דאצילות שנראה בבחי' ישות והרגשה גדולה כמו למטה במי שהוא מתפאר שהוא העושה חסד (וכמו שידוע בענין ופילגשו ושמה ראומה' ראו מה שגם בחי' הביטול דמ"ה הוא מרגיש בבחי' יש ודבר לומר ראו שאני בטל כו') וגם בבחי' החסד דנוגה דחסד דאצילות שנק' גמלי אדוניו לשון גומל דלים' גומל חסד לא הי' בזה שום תערובות גסות רע ופסולת כלל וכלל אלא הכל בבחי' הקדושה וביטול דבחי' אין האלקי זה הי' האות שיצאה רבקה מבירור דנוגה דמל' דק"נ באמרה שתה וגם גמליך אשקה' שהוא בחי' מל' דאצילות שמשקה גם לבחי' היכלות דע"ס דנוגה דאצילות שהן העשרה גמלים מגמלי אדוניו כנ"ל וד"ל:

(י) **ומעתה** יש להבין מ"ש והאיש משתאה לה מחריש כו' דהנה מיד שראה אליעזר כל מיני הטוב דבחי' מל' דקדושה האלקי' ברבקה שאמרה שתה וגם לגמלים השקתה שאז נודע לו שהיא ודאי נשמת רבקה בחי' שם ב"ן דקדושה שיצאה לגמרי מן היכלות דנוגה בלי שום תערובת רע ופסולת כלל וראויה ליחוד עליון להתחבר ביצחק שהוא בחי' גבורות עליונות דקדושה (דבחי' מ"ה שבכתר עליון כנ"ל) אך עדיין לא ידע אם היא ממשפחת אברהם דוקא שהוא מבחי' קו הימין דחסד עליון דאצילות אשר צוה לו שלא יקח אשה לבנו כ"א ממשפחתו דוקא ולזאת היה בהשתוממו' כאדם שמשתומם ע"ד פלא גדול שרואה בפתע פתאום שיצא ממקומו ודעתו הראשון ועדיין לא בא להשגת אמתות הדבר הנפלא הזה (כפרש"י במשתאה לה לשון שאיה ושממון כו') וזהו שהיה משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא שהיה עדיין בספק פן לא הצליח ה' דרכו להביאה ליצחק אעפ"י שראה ברבקה כל סימני הטוב דבחי' מל' דקדושה ממש כמו שהוא למעלה עד ששאלה בת מי אתי' ואמרה בת בתואל בן מלכה אשר ילדה'' לנחור אז ויקוד האיש וישתחו לה' ממש ובירך את ה' וא' ברוך ה'' אלקי אדני כו' ובאמת יש להבין מאיזה צד הי' לו ספיקות בהצלחה זו דודאי נשמה גבוה'' היא ממשפחת אברהם איש החסד עליון דקדושה מאחר שהשקתה גם לגמלי אדוניו כנ"ל אך הענין הוא כידוע שיש בכל בחי' בירור והעלאה (מתחתון לעליון) ב' מיני בירורים א' הבירור והעלאה שעולה מן המדרגה הראשונה לבד שהי' למטה בהגשמה ובתערובות טו"ר נתעלה' משם לבא לידי בחי' ביטול הישות וגסות ובהפשטת כל סיג ופסולת לגמרי אך עדיין לא עלה ובא למדרגה העליונה ממש שלזה צ"ל בירור שני והוא בחי' הביטול בעצם לגמרי מכל וכל שהוא בבחי' אין ומה בעצם כמו אבן דומם ממש שלמעלה הרבה מבחי' ביטול הישות שהי' לו בתחלה וכמו עד"מ הידוע כאשר צריך לעלות ולבא אל המלך פנימה שמתבטל מישותו וגסותו בתכלית בטרם שנכנס בהיכל המלך ואמנם מרגיש הוא עדיין א"ע ואיך שנתבטל מגסותו והתפשטותו לגמרי מצד אימת מלך אבל אין זה ערך כלל וכלל לבחי' הביטול העצמי שנתבטל לגמרי בבואו להיכל המלך פנימה שבא לידי ביטול כל עצמותו בלי הרגשה כלל א"ע והי' כאבן דומם ממש מבלי שידע א"ע כלל גם מזה שהוא בטל ומאיזה טעם הוא בטל כידוע:

(יא) **ונמצא** שיש בעליות ממהות השפל למקום הנעלה ב' מיני ביטול הא' הפשטת עצמו בתחלת העלי' והב' ביטול כל עצמותו בהגיעו למקום הגבוה וזהו ענין יראה תתאה בחי' ביטול היש לבד ואח"כ יראה עילאה ביטול דמ"ה בעצם וכמו שיר המלאכי' בבחי' ביטול היש שלהם בהשתחואה שזהו תחלת העלי' לבד שנתבטל מישות שלו ואח"כ נא' בעמדם (לפני ה' ממש) תרפינה כנפיהם' כו' שנתבטלו ממציאותם לגמרי וכן בעליות הנשמות ומלאכי' מג"ע התחתון לג"ע העליון דכתיב והי' מדי חדש' כו' יבא כ"ב להשתחוות לפני בביטול המציאות לגמרי וא' בס' הבהיר שיש עמוד'' א' בין געה"ת לגעה"ע שבו עולין הנשמות מתחתון לעליון וענין העמוד הזה הוא בהיות ידוע שאין ערך כלל וכלל בין השגת אלקות והתפעלות התענוג האלקי שבג"ע דעשי' לגבי השגת אלקות והתענוג העליון דג"ע דיצירה או דבריאה (דאימא מקננא בכורסייאי' שהוא בעולם הבריאה וז"א מקנן ביצירה ומל' בעשיה כו') (כמו שאין ערך לשכל ומדות דעשיה לשכל ומדות דחו"ב עצמ' כו') וזהו הכלל' בכל עליי' למהות' מתחתון לעליון צ"ל העולה ממהות' ע"י בחי'

ממוצע ביניהן וענין הממוצע היינו ב׳ מיני ביטול הנ״ל והוא ענין הליכת הנשמות מג״ע לג״ע כמ״ש ילכו מחיל אל חיל[22] כו׳ דהיינו שבתחלת העלי׳ מג״ע דעשי׳ הן מתבטלי׳ ממציאות השגה שלהם שהי׳ להם בתחלה בג״ע דעשיה וזהו ע״י העמוד שבין געה״ת לגעה״ע שנכללים ומתבטלים בו עד שנשכח ונתבטל מהם כל השגתם הראשונה לגמרי אך עדיין עולים בעמוד זה ולא באו עדיין למדרג׳ הגבוה הנעלה מהם ביתר מכפי ערכם הראשון שהוא בהשג׳ דג״ע העליון ממש רק שהן עסוקי׳ עדיין בהילוך לשם (כמו שהאדם רוצה ליכנס בהיכל המלך שעולה במעלות ומדריגות עד שבא סמוך לפתח היכל המלך ממש שנתבטל מכל ישות שלו לגמרי כנ״ל) אך בהגיעם בגעה״ע ממש שם מתבטלים ביטול שני שהוא ביטול המציאות ממש מכל וכל כו׳ שנק׳ ביטול העצמי שאין ערך כלל לביטול היש לגבי ביטול פנימי ועצמי הזה מפני שצריך לקבל זיו השכינה שבגעה״ע בבחי׳ ראיה והשגה ממש שאין ערך כלל להשגה שבגעה״ת לזה האור הגדול (וכמו בהגיע האדם בהיכל המלך פנימה שמתבטל שם ביטול עצמי ממש מפני שרואה את המלך ממש) וכמו במשה שראה פא״פ א׳ ונחנו מה[23] ממש (כמ״ש במ״א) ונמצא שאין חיבור ועלי׳ לתחתון בעליון כ״א באמצעות ב׳ מיני ביטול הנ״ל (וכמו החטה בארץ שתרקב תחל׳ ותופשט מגסותה ואח״כ נכללת בביטול לגמרי בכח הצומח כו׳ אז יוכל להתלבש בה להצמיחה מחדש מאין ליש) וכן בהעלאת דמלאכים ונשמות בביטול היש צריך שיהיה ביטול שני העצמי הנ״ל בהגיעם לקבל מזיו השכינה עצמה כנ״ל או כמו תלמיד שיושב לפני רבו שתחלה מתבטל מהתפשטות שלו לבד ואח״כ בקבלתו השפע מרבו מתבטל מכל עצמותו לגמרי עד שמתצמצם והיה כלא ממש עד דאיידי דטריד למבלע[24] לא פליט[25] כו׳ והא בהא תליא דלפ״ע ביטול היש לאין כן ערך האין בעצם וכמ״ש במ״א בענין ונפשי כעפר[26] לכל תהיה אז פתח לבי כו׳ כל מי שיש בו ח״ת[27] ביטול היש ביותר ה׳ נותן בו ח״ע ביטול העצמי וראייה ממשה שהיה עניו מכל אדם[28] ע״כ היה בו ח״ע בחי׳ מה בעצם כמ״ש ונחנו מה[23] כו׳ כידוע וד״ל:

(יב)[29] **ובזה** יובן ג״כ ענין והאיש משתאה לה מחריש בדרך כלל דהנה כל ענין הנ״ל בעליות התחתון לעליון שא״א שיעלה כ״א ע״י הממוצעים הנ״ל שהן ב׳ מיני ביטול הנ״ל הנה יובן זה בתוס׳ ביאור כדוגמא זו ממש בענין השתיקה והשממון שא׳ משתאה מחריש כו׳ דהנה אנו רואים באדם שנשתומ׳ על המראה שרואה איזה דבר נפלא ביותר או כאשר יעמיק בעומק איזה שכל המופלא מערך כלי השגתו ועמוק ממנו הרבה שאז תתבטל כל מחשבתו הראשונה עד שיבא לבחי׳ השתוממות בכלי המוח והוא ענין הביטול ובלבול המח׳ הקדומה מפני תגבורת עומק הדבר שצריך להשיגו ולא יכול להשיגו כי מופל׳ הוא ועמוק מכלי מוחו להכיל כו׳ ואמנם מה שנתבטל מן ההשגה הראשונה בבחי׳ השתוממות זהו בחי׳ ממוצע לעלות ע״ז להשגה הנפלאה ועמוקה הימנו שהיא למע׳ הרבה מערך השגה הראשונה המצומצמת מאד שאינה בערך כלל להשגה זו הנפלאה ועמוקה והרי גם אחר שנתבטל מן השגה הראשונה המצומצמת ונעשה בבחי׳ השתוממות עדיין לא הגיע להשגה הנפלאה ביותר ועמוקה ממנו כלל רק שנתבטל מהשגה הראשונה לבד (וכן במשתומם מדבר פלא עדיין לא הגיע להשגת הדבר הנפלא במהותו רק שניזוז ויצא מדעתו ומחשבתו לבד כו׳) (וזהו כענין הנ״ל בביטול היש לבד שהוא הממוצע הראשון כמו שהנשמות מתבטלים בעמוד בעלותם לגעה״ע שיצאו מצמצום השגה הראשונה שבגעה״ת לבד כנ״ל וכן כמו בהילוכו לעלות להיכל המלך כו׳ כנ״ל) אבל בהגיעו להשיג במהות ההשגה הנפלאה ועמוקה שלמעלה מכלי מוחו יבא בו ביטול עצמי דהיינו מפני שהוא נעשה בשינוי מהות אחר לגמרי לקבל ההשגה הנפלאה כו׳ (וכמו ר״ע שזלגו עיניו דמעו[30] כאשר שמע רזי וסודות התורה מר״א שנתבטלו כלי מוחו ממש ע״כ זלגו עיניו דמעות שהוא דחיקת כלי המוח כידוע וכמו ר׳ זיראי[31] שהתענה[32] מאה תעניות שישכח תלמודו תלמוד בבלי כדי שיוכל להיות כלי קיבול אח״כ לקבל ת״ש[33] כו׳) (וזהו[34] כמו כאשר בא בהיכל המלך כו׳ כנ״ל וכמו קשה ההבנה שיתבטלו כלי השגתו לגמרי מקוצר המשיג ועומק המושג ואחר הביטול שהוא ההשתוממות ממש מהשגה הקדומה אח״כ כאשר יבא לכלל עומק ההשגה בהשכלת עומק המושכל יהיה אז בתכלית הביטול מעצמו והעדר הרגשת עצמו לגמרי מכל וכל והוא הנק׳ שתיקה שהוא סייג לחכ׳[35] כידוע מפני שהשתיקה מביא וממשיך אור עומק השכל החדש שמתחדש ממקורו מאין ממש שהוא בהפלאת הערך הרבה יותר מכמו שהיה המשכת השכל הראשון מאין ליש מכח המשכיל ההיולי כו׳. וזהו[36] שא׳ מלה בסלע משתוקא בתרין[37] שהשתיקה שהוא ביטול עצמי הנ״ל ממשיך בכפליים מאור השכל הראשון שכבר בא מאין ליש בדבור כו׳ וזהו ההפרש בכלל בין ההשתוממות לשתיקה שההשתוממות אינו רק בבחי׳ ביטול השגה הראשונ׳ לבד והשתיק׳ היא בבחי׳ ביטול העצמי הנ״ל שע״ז יוכל להיות כלי קיבול להמשכת אור חדש דחכ׳ מאין ממש כמו שהוא שלמעלה הרבה מחכ׳ הקדומה שבא׳ לגילוי בהשגה דהשתוממות אינו רק בחי׳ האין של היש לבד בתמצית ועומק המושג שמתבטל רק מיש דהשגה כמו מה פשפשת[38] דמה שהשיג תחלה הוא שבא לכלל אין ומה ואין לזה ערך כלל לבחי׳ אין בעצם שהוא מגיע במקור החכ׳ כמו שהיא למעלה מן השגה הראשונה לגמרי שלא יתכן לומר בו גם לשון מה פשפשת כו׳ שהוא בחי׳ מה בעצם הנ״ל והוא ענין השתיקה שהוא סייג לחכ׳ להביאה מאין ליש[39] ממש וד״ל) ויובן דבר זה במה שמצינו בענין השתיקה כאשר ישאל התלמיד מרבו איזה שאלה חמורה וקשה[40] בדבר שכל וסברא הקשה מאד להבינו ויקשה התלמיד קושי׳ חזקה לרבו על השכל וסברא שהשפיע לו עד שסותרה לגמרי שאז יבא הרב לכלל שתיקה ממש שישתוק ולא ידע כלל מה להשיבו כמו שהקשו רב אמי ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה ושתיק רב[41] ששתיקה זאת היתה בחי׳ ביטול השגה הראשונה לגמרי אך מיד ע״י שתיקה שנתבטל כח השכל בעצם שבבחי׳ אין ממש הוא שבא להשגת עומק

השכל וסברא חדשה לגמרי יותר מן הראשונה וידע לתרץ קושי׳ זו ואם לא השתיקה לא היה הרב מגיע להמשכת השכל וסברא עמוקה יותר כו׳ וכן א׳ בכמה דוכתי אשתומם כשעה חדאי שהשתוממות זו היא ביטול השגה הראשונה אך בהגיעו להשיג השכל העמוק יותר לאמתתו כמו שהוא זהו ענין השתיקה שאחר ההשתוממות כנ״ל לפי שכלל גדול הוא בכל עלי׳ ממהות למהות גבוה מאוד נעלה הימנו צריך להיות תחלה בחי׳ הממוצע ביניהם והן ב׳ מיני ביטול הנ״ל דהיינו שעת התבטלות הנק׳ שממון מן השגה הראשונה כמו אשתומם כשעה חדא כו׳ (וכענין מה פשפשת כו׳ שנק׳ אין של היש דהשגה שהוא עומק המושג על קוצר כלי המשיג כנ״ל) והב׳ ביטול העצמי דבחי׳ השתיקה בהגיע למהות ההשגה הנפלאה מערך הראשונה כענין שתק רב כנ״ל דטעם שתיקה זו הי׳ בו ביטול השגה הראשונה ולהמציא שכל חדש ועמוק יותר ובאמצעות שניהם דוקא הוא שהגיע לעומק ההשגה הבאה מאין ממש כנ״ל בענין עליות הנשמות מג״ע לג״ע דרך העמוד שיש בהם ב׳ מיני ביטול הנ״ל שהוא ההשתוממות כשנכללים בעמוד ובחי׳ השתיקה בהגיעם לגעה״ע כמו במלאכים שא׳ בעמדם תרפינה כו׳ וכמו להשתחוות לפני ה׳ ממש כנ״ל וד״ל:

(יג)[2] **וזהו** והאיש משתאה לה מחריש כו׳ ותיבת מחריש טעמו בזקף גדול כו׳ להיות מבואר למעלה שבכל עליה מתחתון לעליון יש ב׳ מדרגות א׳ ההעלאה בביטול מקומו ומדרגתו הראשון לבד שנתבטל ממקום שיצא משם והב׳ ביטול השני העצמי בעלותו למעלה ממש כנ״ל והן ב׳ מיני ביטול הנ״ל בכל עליה ממהות למהות הנעלה ביותר כו׳ (כמ״ש בזוהר ע״פ שחורה אני ונאוה כו׳ דאזעירת גרמה[3] ואתעבידת כנקודה חדא כו׳ שבעליית המל׳ מבריאה לאצילות ממש תחלה נסתר כל פרצופה שבבריאה (וזהו ביטול היש לבד כו׳) ואח״כ בעלותה בבחי׳ האצילות ממש נעשית נקודה כמו ותפול לפני רגליו[4] בחי׳ מה ממש ונבנית שם בפרצוף חדש ושלם בבחי׳ האצילות כו׳ והוא ענין ה״א כמלקדמין[5] כמ״ש בזוהר ע״פ גבורי כח עושי דברו[6] כו׳) וכך הוא גם[7] בענין העלאה דנשמת רבקה העליונה שהוא בחי׳ שם ב״ן דאצילות כנ״ל מבית בתואל בן מלכה שהוא מבחי׳ מל׳ דנוגה דעשיה שמעורב טו״ר כנ״ל דהגם שראה אליעזר ברבקה כל סימני הטוב באות וסימן הטוב דשפע האלקית להשפיע לחוץ מעצמותה גם לגמלי אדוניו שהן בחי׳ ע״ס דנוגה בבחי׳ הביטול דבחי׳ מה ואין האלקי הנה זהו רק ענין עלי׳ הא׳ בבחי׳ ביטול היש לבד כנ״ל בעליות הנשמות מגעה״ת לגעה״ע כו׳ שנתבטל כל בחי׳ היש דהשגה הראשונה בלבד כו׳ וגם כאן הרי ראה בה בחי׳ ביטול עצמה להשפיע גם לגמליו כו׳ שזהו כמו ענין בחי׳ עליית המל׳ דקדושה לעלות מלמטה למעלה דהיינו לעלות מהיכלות דבי״ע ולהתפשט מכל בחי׳ יש (כמו עליית המל׳ מלבושים והיכלות דבי״ע לעלות באצילות בכל עש״ק כמאמר אפשיטת מלבושהאי[8] כו׳ וכמ״ש בענין לדוד בשנותוי כו׳ דפושטת לבושים דחול כו׳) וזהו שאליעזר נשתומם בדבר הצלחה זו אע״פ שראה ברבקה כל סימני הטוב שהיא האשה אשר הוכיח ה׳ שתהיה ראויה לבחי׳ מקבל משם מ״ה דיצחק בבחי׳ האצילות אבל עדיין אינו יודע בברור אם תוכל לעלות בעלי׳ הב׳ שהוא ע״י בחי׳ ביטול הב׳ בעצם שנק׳ מה ממש כדי שתהיה בבחי׳ בנין שלם בבחי׳ האצילות ממש להיות כלי קיבול למדות וחכ׳ דשם מ״ה דאצילות ממש וז״ש לדעת ההצליח ה׳ דרכו דהיינו שם הוי״ה ממש שיוכל לייחד יח״ע זה דמ״ה וב״ן כמו שהוא בבחי׳ האצילות ממש שבזה עדיין נפל ספק אם לא ואמנם ע״י בחי׳ השתוממות מחשבתו שהוא ביטול היש שהוא התחלת העלי׳ ואח״כ מחריש בבחי׳ השתיקה שזהו בחי׳ ביטול העצמי מכל וכל בהעלותו למעלה ממש הן ב׳ ממוצעין הנ״ל להעלות התחתון אל העליון ממש כנ״ל וגם כאן במה שהאיש משתאה ומחריש משתא׳ בביטול מח׳ מדבר הפלא הזה שראה בה תכלית ביטול היש ומחריש לדעת כו׳ שהוא ביטול האמיתי כדי להעלותה למעלה ממש הוא שהיה אליעזר בחי׳ הממוצע להעלות לרבקה בבחי׳ האצילות ממש וזהו מיד שאמרה לו בת בתואל בן מלכה כו׳ העלה אותה להיות בבחי׳ האצילות דשם הוי״ה ממש כמ״ש ויקוד האיש וישתחוו לה׳ ממש וא׳ ברוך ה׳ אלקי אדוני אברהם כו׳ (כי הרי אליעזר היה עבד אברהם זקן ביתו המושל בכל אשר לו בבחי׳ רב חסד העליון מקור כל החסדים העליונים דאצילות ממש וע״כ היה ביכולתו לירד עם גמלים של אדוניו וכל טוב אדוניו בידו להעלות לרבקה גם מהיכלות דק״נ כו׳):

(יד)[9] **וזהו** שהוצרך לכפול דבריו בבואו לבית בתואל ולבן וסיפר לפניהם מכל הסימן הטוב שעשה ואיך שהצליח ה׳ לו וראה כל הסימנים הטובים[10] ברבקה דהנה בהתחלת עובדא שלו המשיך חסד ה׳ בבקשתו ה׳ אלקי אדני אברהם הקרה נא כו׳ ועשה חסד עם אדני אברהם כו׳ עד והיה הנערה כו׳ ומיד והנה רבקה יצאת לשאב מים שיצאתה מבחי׳ היכלות דנגה והית׳ בדוגמא לבחי׳ המל׳ דקדושה ואח״כ כאשר השקתה גמליו והאיש משתאה לה מחריש כו׳ העלה אותה לבחי׳ האצילות ממש ונתן לה נזם זהב[11] בקע משקלו וב׳ צמידים על ידיה כו׳ (שהן בחי׳ הגבו׳ דקדושה דמדרגת יצחק שבזה תעלה למעלה כידוע בענין שרביט הזהב[12] כו׳) עשרה זהב כו׳ ואע״פ שלא ידע עדיין אם היא ממשפחת אברהם ולא יצא הספק מלבו עדיין ההצליח ה׳ כו׳ עד שאמרה לו בת בתואל אנכי כו׳ אז ידע שהצליח ה׳ דרכו ואמר ברוך ה׳ כו׳ אנכי בדרך נחני ה׳ בית אחי[13] כו׳ ר״ל שחסד ה׳ דאברהם הוליך אותו בדרך אמת וישר למצוא בת זוגו דיצחק בקו הימין דחסד דנוגה להעלותה משם כנ״ל ואח״כ בבואו לבית בתואל היה כופל כל דבריו להיות עי״ז בחי׳ ירידה והמשכה מאצילות לבי״ע עד גם למטה בשרש בתואל ולבן במל׳ דנוגה שיהיה נתקבל הדבר יח״ע הזה גם למטה מטה ממש וכן היה שהשיבו לו מיד מה׳ יצא הדבר לא נוכל דבר אליך כו׳ הנה רבקה[14] לפניך קח ולך כו׳ שראויה ליח״ע דמה דאצי׳ ממש וזהו ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה׳ ממש כו׳ שיתחבר ויתייחד בחי׳ מ״ה וב״ן בבואה אל יצחק בעלה כו׳ וכ״ז לא היה רק ע״י בחי׳ השממון שהאיש אליעזר היה משתאה לה וגם מחריש

כו׳ שזהו עיקר סבת ענין ההילוך והעלייה של התחתון אל העליון להיות בחי׳ הממוצע באמצעות ב׳ מיני בטול הנ״ל עד שנתחבר התחתון בעליון ונתייחדו ממש וזה היה בהגיעו עם רבקה אל יצחק דכתי׳ ויצחק באי׳ כו׳ בהעלאה דרפ״ח כו׳ ויצא יצחק לשוח בשדה[17] להעלות ניצוצות כו׳ עד ותרא את יצחק[18] ותפל מעל הגמל מבחי׳ פחד יצחק שהוא הגבו׳ דקדושה כמו לע״ל כנ״ל וד״ל. וזהו שתבת מחריש הוא בזקף[19] גדול דוקא שענין הזקף גדול מורה על בחי׳ ההשתוממות והבטולי[20] בעצם דבחי׳ מ״ה העליון שהוא עיקר הממוצע להביא התחתון לעליון ממש וד״ל:

(טו)[20] **וזהו** ענין נפ״א שאחר תפלת י״ח שהוא כדוגמת ב׳ מדרגות בטול הנ״ל שזהו ענין משתאה ומחריש הנ״ל דהנה דהגם שבי״ח הוא בחי׳ הבטול בהשתחואה כו׳ וגם העמידה בי״ח הוא כמו בחי׳ הבטול במציאות ממש שהרי אומר אדני שפתי תפתח כו׳ לפי שאין מלה בלשוני[21] כו׳ ולזה נק׳ צלותא שבלחש[22] דוקא כמו תפלת חנה שאמר וקולה לא ישמע[23] כו׳ וע״כ כל המשמיע קולו בתפלתו[24] ה״ז מקטני אמנה כו׳ עכ״ז יש בתפלת י״ח מבחי׳ הדבור בצירופי אותיות עכ״פ רק שאינו בקול רם אלא בחשאי ובלחש כו׳ שזהו הכל בבחי׳ בטול היש לבד שהוא העלייה מבחי׳ נגה עד שער השמים ממש כמ״ש בזהר דהתפלה נק׳ סלם[25] כו׳ שראשו מגיע השמימה וכמ״ש ואחרי[26] הרעש אש כו׳ ואחרי[27] האש קול דממה דקה דא צלותא[28] שבלחש שנק׳ קול דממה דקה בלחש משום דתמן קאתי מלכא כו׳ כמו העומד בפתח ההיכל כמו ותקרב אסתר ותגע[29] כו׳ אבל אין זה עדיין בבחי׳ השתיקה ממש שאפי׳ בלחש אינו מדבר רק שותק לגמרי והוא ענין בחי׳ ביטול הב׳ דבחי׳ מ״ה בעצם בבחי׳ אין ממש שלמעלה הרבה מבחי׳ בטול היש כנ״ל שהוא השתיקה כאבן דומם ממש כמו נאלמתי דומיה[30] כו׳ והוא שרש ענין נפ״א שאחר תפלת י״ח דוקא שזהו כמשתחוה לפני ה׳ ממש (והוא ענין ויקד האיש וישתחו לה׳ ובפרט אחר ששמע דברי לבן ובתואל שהוא גמר הדבר בבחי׳ יח״ע דמ״ה וב״ן דרבקה ויצחק כמו שהוא למעלה ממש דכתיב וישתחו ארצה לה׳[31] ארצה דוקא בפישוט ידים ורגלים כהשתחוא׳ שבעזרה כו׳ כמ״ש להשתחות לפני ה׳[32] ממש בעליות הנשמות בגעה״ע ממש לחזות בנועם ה׳[33] בבחי׳ ראיה ממש כו׳) וכמו״כ היה במ״ת דתחלה היה רק בטול היש לבד ע״י קולות וברקים שנא׳ וכל העם רואים[34] כו׳ וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו׳ ובבואם לקבל י׳ הדברות פב״פ הרי על כל דבור פרחה נשמתם[35] שהוא בחי׳ הבטול הב׳ העצמי הנ״ל לפי שאמרו רצונינו לראות את מלכנו[36] בבחי׳ ראיה ממש (כרואה את פני המלך שמשתחוה ארצה בשתיקה כאבן דומם כו׳) וכענין[37] הקדושין שבשתיקה מתקדשת[38] כו׳ כמ״ש במ״א בענין מהרה ישמעי[39] קול חתן וקול כלה כו׳):

(טז)[39] **ויובן** ד״ז בתוס׳ באור בהפר׳ שבין תפלת י״ח לנפ״א שהן ב׳ מיני בטול הנ״ל שהוא בטול חצוני ובטול הפנימי שבעצ׳ הנפש והוא ההפרש בין בחי׳ האין של היש לבחי׳ אין בעצם כנ״ל. הנה יש להבין במאמר הידוע דלית מח׳ תפיסא בך[40] כלל ויש לדקדק במ״ש כלל לפי שיש ב׳ מדרגות בטול[41] ההשגה האחד כאשר היה משיג אפס קצהו וכשבא להשיג לעומקו נתבטל לגמרי מהשגתו הראשונה וזהו ענין מה[42] כלומר מה פשפשת[43] והשגת בתחלת מה פשפשת מה ידעת כו׳ שבטול זה בא מסבת דבר מה שהשיג בתחלה שיתכן בו לומר מה השגת כו׳ והב׳ הוא שכל מופלא לגמרי שנק׳ שכל הנעלם מכל רעיון[44] והשגה לגמרי והוא למעלה בחי׳ סדכ״ס כו׳ שאין גם בהתחלה בו שום השגה ותפיסה כלל וכלל ע״כ בבואו להשיג שם לא יתכן לומר גם לשון זה מה פשפשת מאחר שלא השיגה לעולם כו׳ וד״ל:

(יז) **וזהו** שדקדק לומר בבחי׳ סדכ״ס דלית מח׳ תפיסא ביה כלל וכלל שלא יתכן בו לומר מה פשפשת כו׳ וזהו ענין ההפרש בין ב׳ מיני בטול הנ״ל דבטול היש הנ״ל כמו בתפלת י״ח בלחש זהו כמו ענין מה פשפשת שיבא על ענין בטול ההשגה באפס קצהו שהשיג בתחלה לומר מה פשפשת שזהו כשבא לבחי׳ עומק המושג שהוא בחי׳ האין של היש דהשגה שז״ש מה פשפשת כו׳ וזהו כמו הבא לעומק המושג שלמעלה מן ההשגה שבבחי׳ יש אז ירחשון שפתיו בלחש מאד כאדם הטרוד[45] בעיון עומק השכל שאינו מכוין לדבר רק הדבור ממילא נמשך בלחש מאד כידוע (וזהו שבי״ח מצד בחי׳ בטול היש בתכלית כו׳ לא יוכל לדבר בכוונה איך לדבר רק אדני שפתי כו׳ ועכ״ז יש בזה בחי׳ דבור אבל שרש נפ״א הוא בבחי׳ אין בעצם זהו כענין שאמר לית מח׳ כו׳ דלא יתכן לומר גם לשון מה פשפשת כו׳ ע״כ אין בו דבור כלל וכלל רק השתיקה לגמרי והוא הכלי לקבל בחי׳ ראיה פב״פ כמו השתחואה ארצה כו׳ לפי שאין כלי לקבלת העצמות דאא״ס ב״ה בשום כוונה ובטול היש רק בבחי׳ השתיקה לגמרי כאבן[46] כו׳ וזהו ענין העליות דנשמות בג״ע ע״י העמוד דאע״פ שכבר נתבטלו בעלייתן בעמוד כשבאי׳ למעלה ממש בגעה״ע יתבטלו בטול שני אמיתי הרבה יותר מצד בחי׳ עצמות של אור העליון שבגעה״ע כו׳ (ובאמ׳ השממון והשתיקה הכל אחד דבשתיקה עצמה תחלתה היא רק בטול ההשגה הראשונה לבד כמו שתיק רב ובסופה בטול האמיתי כשמגיע אל העצמות כו׳ וז״ש משתאה לה מחריש ולא אמר ומחריש כו׳ וכ״ה משמעות פי׳ הת״א וגברא שהי׳[47] כו׳ שנשאר עומד ומצפה וממתין בלא תנועה כמו עמידת הדומם כו׳ וד״ל)[47]:

קובץ
שלשלת האור

היכל רביעי

שער שני

תורת חיים

חיים הם למוצאיהם בפה פום ממלל רברבן הוא ניהו כבוד מרן אדמו״ר הגאון האמיתי אספקלרי׳ המאירה נ״י ע״ה פ״ה נזר ישראל ותפארתו מרנא ורבנו **שניאור זלמן** נבג״מ זי״ע. אמנם מפני שנאמרו בלשון קצר קם בנו אחריו הוא ניהו כבוד מרן אדמו״ר בוצינא דנהורא קדישא חסידא ופרישא נ״י ע״ה פ״ה מוהר״ר **דובער** נבג״מ זי״ע. למען להשאיר שארית בארץ הרחיבם בתוס׳ ביאורים מיוסדים בהררי קדש למען הבינם בלשון לימודים לכל חד לפום שיעורי׳ דילי׳. וכל הבאים בשערי אור החיים ימצאו מרגוע לנפשם בכל עת מצוא להם יערב להם דברי סופרים לראות בחיי עולם.

והוא חלק שני מספר בראשית

אשר עד הנה הי׳ בכתובים כי לא הספיק כ״ק אדמו״ר נ״ע להביאם לביה״ד בחיים חיותו והשאיר צוואתו ופקודתו לבנו הרב המפורסם כו׳ מו״ה **מנחם נחום** נ״י שישתדל להביאם לביה״ד כמבואר בהקדמתו לחלק ראשון מן ספר זה

הובא לביה״ד ע״פ פקודת הרב המפורסם ר״א כו׳ מו״ה **מנחם נחום** נ״י
בן לאותו צדיק מרן אדמו״ר מרנא **דובער** נבג״מ זי״ע

הוצאה חמישית
נסדר מחדש באותיות מרובעות עם תיקונים והוספות

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושלש לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות גדולות
צד״ק שנה לכ״ק אדמו״ר שליט״א

יען כי הכתבי׳ נדפסו מהעתקות שונות ולא מגוף כי״ק. יתכן שימצא באיזהו מקומות שהלשון צריך תיקון מעט. אמנם יראתי לשלוח יד להגיה הרבה. ע״כ בהרבה מקומות עשיתי ציונים שהתיבות שאינם מובנים לפ״ד הקפתי אותם בחצאי לבנה מרובעים*.

---

*) בהוצאה זו הושווה לכת״י מעתיקים והושמטו החצאי לבנה.

(א) **ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.** כתיב שמאלו תחת לראשי[2] וימינו תחבקני. שמאלו תחת לראשי זהו בחי' ומדריגת יצחק[3] שהי' מרכבה לבחי' הגבורות העליונות שנק' שמאלו (שהוא בחי' קו השמאל בג"ה[4]) ואברהם הי'[5] מרכבה לחסדים[3] העליונים[6] (בחי'[7] קו הימין בחי'[7] חח"ן) וז"ש וימינו תחבקני כו'. ויעקב הי' כלול משניהם מחו"ג וז"ש אלהי אברהם ופחד יצחק[8] הי' לי כו'. והנה לע"ל נאמר כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו ואמרז"ל שזה יצחק[9] דווקא כי לע"ל יתגלה פחד יצחק[10] דווקא כמ"ש ובאו במערות צורים מפני פחד ה' והדר[11] גאונו וכן אנו אומרים ובכן תן פחדך[12] כו' ויירא אוך כל המעשים כו'. ובאמת י"ל הטעם לזה למה לע"ל דווקא יאמרו כי אברהם לא ידענו במדרגה דחסד ואהבה וישראל ג"כ אע"פ שכלול משניהם לא יכירנו רק יצחק כו' והלא גם עכשיו[13] ועתה ישראל מה ה' אלהיך כו' כ"א ליראה[14] כו' וכתיב סוף דבר[15] כו' כ"א ליראה[16] האלקים ירא[15] כו'. והנה הדקדוק בפרשה זו[17] ידוע מ"ש ואלה תולדות יצחק ב"א הרי ידענו מזה שאברהם הוליד את יצחק א"כ למה חזר וכפל לומר אברהם הוליד את יצחק וגם מה שהזכיר כאן ב"פ אברהם וב"פ יצחק דלכאורה אין לזה טעם כו'. אך הנה להבין כ"ז יש להקדים תחילה בשרש המדריגות דאברהם ויצחק שהאבות הן המרכבה[18] והאבות סימן לבנים[19] כמ"ש מה יפה ירושתנו[20] כו' דהנה מדת אברהם[21] שהי' בבחי' החסד העליון[22] שהי' בעבודתו ממשיך בחי' המשכות וירידת האור[21] האלקי שיבוא בבחי' גילוי מלמעלה למטה כטבע המים שיורדים[23] ממקום גבוה לנמוך והוא לפי שעבודה שבלבו הי' באה"ר שנמשך כמים כו' וכמ"ש כי אברהם אוהבי[24] שנקר' רחימא דמלכא[25] כו' (כמשי"ת) וע"כ הי' עיקר עבודתו כל היום במצות הצדקה וחסד עם כל הבריות והכנסת[26] אורחים (וכמשי"ת). ובחי' ומדת יצחק[21] שהוא בבחי' הגבורה עליונה שהיא בבחי' ההעלאו'[21] והסתלקות האור מלמטה למעלה כטבע האש שעולה[27] למעלה לפי שהי' עבודה שבלבו ברשפי האש התלהבות התשוקה מלמטה למעלה[28] ליכלל ולעלות ולידבק באור ה' בשלהבת י"ה כנצוץ הנכלל באבוקה והוא מדת הפחד והיראה כמשי"ת[29]:

(ב) **והנה** להבין כ"ז בתוס' ביאור יש להקדים ענין מארז"ל ע"פ ואהבת כו' שיהא ש"ש מתאהב ע"י[30] כו' וע"ד הפשוט היינו שיומשך גילוי אור האלקי[31] מלמעלה למטה עד שיהי' ש"ש מתאהב בלב אחרים ע"י כו' והוא שיפעול התפעלות אה' אלקית בלב כל אדם וזה הי' ע"י אברהם אוהבי הנ"ל שהמשיך אור האהבה אלקי' מלמעלה למטה והיה ש"ש מתאהב לרבים ע"י עבודתו באה"ר להיות ע"ז המשכת אה"ר העליונה מלמעל' למטה. וזהו פי'[32] אברהם אוהבי רחימא דמלכא שהוא פי' וענין פועל יוצא שבעבודתו למטה באהבה הי' פועל להמשיך לבחי' אה"ר[33] העליונה מלמעלה למטה שמזה יהי' ש"ש מתאהב על[33] הבריות כו'. וזהו ג"כ פי' ואהבת לשון פועל יוצא שיפעול המשכת אה' העליונה על האה' שלמטה כו' וד"ל. ולהבין ביאור הענין הנה יש להקדים בענין התבוננות בפ' ראשון בק"ש באמרו שמע ישראל[34] ה' אלהינו כו' שקודם ואהבת כו' דהנה ידוע בעיקר הכוונה בק"ש במס"נ בה' אחד[35] דווקא היינו בבחינת אחדות הפשוטה בתכלית הפשיטות שהוא בחי' עצמות אא"ס ב"ה ממש שלפני הצמצום הראשון דקו"ח כו' דהיינו כמו שהוא בעצמו' ממש שהי' ממלא כל החלל ומקו"פ כו' וכמ"ש בע"ח[36]. לפי שאם לא הי' הצמצום הראשון שצמצם א"ע היה הכל בבחי' א"ס ממש כי אין ערוך[37] לנאצלים לגבי עצמות המאציל גם לא בערך טיפה בים[38] כו'. וע"כ הוצרך לצמצם א"ע ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו[39] כו' והוא ענין ובחי' הקו"ח שאחר הצמצום הראשון כדי שיוכל להיות מקור למקור לע"ס דאצי' כידוע ואף אחר הצמצום מיוחדים וכלולים ע"ס דאצי' במאצילן בתכלית כמאמ' דאיהו וחיוהי חד[40] ואיהו וגרמוהי חד ממש כמ"ש בס"י כדמיון שלהבת הקשורה בגחלת[41] כו' וביאור הענין מבואר במ"א במ"ש אליהו[42] אנת הוא חד[43] ולא בחושבן י"ס כלל וכמו שמסיים המאמ' ולאו מכל אינון מדות כלל. וגם הרי אמר אנת הוא עילאה על כל עילאין כו' למתב"כ (דמשמע[44] אפי' מחה"ק דבחי'[44] א"ק כו') ובאמצע המאמר אמר חכים ולא בחכ' ידיעה מבין כו' שעכ"פ נק' חכים ומבין וחסדן כו'. אך הענין הוא דשניהם אמת דמצד עצמות המאציל א'[45] אנת הוא חד ממש בבחי' אחדות הפשוטה בתכלית בלי חשבון והתחלקות די"ס כלל (ואפי' בהעלם) וכמ"ש דמלת"ב כלל כנ"ל וד"ל. אבל מצד בחי' הצמצום הראשון הנ"ל שנתצמצם עצמות אא"ס ב"ה ונמשך דרך ירידה בבחי' קו וחוט לבד אז בא להאציל האורות דע"ס ונק' חכים אך לא בחכ' ידיעה כו' וכך הוא בכל הספירות והמדות דגם שלאחר שנאצל נק' ע"ס בלי מ"ה בלי מהות[46] כי מיוחדים הם בתכלית בעצמו' המאציל כנ"ל. וזהו תכלית הכוונה בק"ש באמרו ה' אלקינו ה' אח"פ ממש וד"ל (ופי' הוי' אלקינו היינו כמש"א בשמ"ע הוי' אלקינו כו' אלקי[47] אבותינו אלקי אברהם כו' פי' אלקינו הוא עצמות המאציל שע"י צמצום דבחי' אלקות הוא שנק' אלהינו ואח"כ ואלקי אבותינו פי' וי"ו זה ואלקי אבותינו הוא בחי' צמצום והמשכה שנית להיות אלקי אבותינו דפי' אבותינו זה היינו כמו ענין אבות העולם[48] דידוע דבחי' עולם הם בחי' ו"קי[49] שהן המדות דאצי' ואבות העולם היינו האבות ותולדות שלהן שהן בחי' חו"ב[50] דאצי' שנק' אבות המולידים לבחי' המדות כידוע דאו"א דאצי' תרדל"מ[51] כו' שז"ש חכים ומבין וזהו ואלקי אבותינו שהוצרך להתצמצם עוד להיות אלקי אבותינו שהן או"א להיות חכים ומבין ואח"כ אלהי אברהם כו' שהוא בחי' המדות דחג"ת כו' שהוא ענין הגדול הגבור והנורא[52] כו'[53] וד"ל. וכך הוא ענין הוי' אלקינו הוי' א' שבק"ש רק שהוא בבחי' היחוד והתכללות מלמטה למעלה דהיינו הוי' אלקינו שהוא אלקי אבותינו דאבות הנ"ל[54] ה' א' עולה ונכלל באח"פ ממש כנ"ל וד"ל) והנה[55] אחר ההתבוננות בק"ש בפ' ראשון שכולל כל היחו"ע דע"ס במאציל עצמו וכנ"ל וכמבואר בפע"ח בשער הק"ש בפרטות. אזי מהתבוננות זאת יהיה ש"ש מתאהב ע"י שהוא באמרו ואהבת את כו' שהוא בענין פועל יוצא כנ"ל. והענין הוא לפי שע"י היחוד האמיתי דע"ס בעצמ' א"ס ב"ה ביחו"ע דפסוק ראשון אזי נמשך ויורד אור עצמות המאציל מלמעלה למטה ומתגלה למטה מן ההעלם וצמצום הראשון להיות מקור לע"ס דאצי' להיות נק' חכים ומבין וכנ"ל וענין גילוי אור הזה הוא בתוס' אור ביותר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו המדה והוא ענין תוס' גילוי אור האלקי בעולמות להיות מזה התעוררות יתירה בנשמות

ומלאכים דבי"ע לומר שירה ולהתפעל באה' אלקי' עד גם למטה בעוה"ז מתעוררים הנשמות בגופים לאה' האלקי' לפי שאור האלקי העליון מאיר עליהם באה' העליונה לעורר בלבבם באה' רבה והוא מה שבא עצמות המאציל בגילוי תוס' אור באבי"ע ביתר מכפי המדה הראשונה והוא מצד החסד והטוב שבא מצד האה' שיאהוב להיות לו דירה בתחתונים ע"כ הוא יורד ונמשך למטה מן בחי' ההעלם בעצמות לידי גילוי וכמו עד"מ המלך[56] שמתגלה אל עבדיו הנאמנים לו ביותר מכל אדם מראה להם עוז אהבתו אליהם מה שמתגלה אליהם מבחי' פנימי' ממש. ובזה הגילוי שבסיבת אה"ר אליהם הרי מתאהב אצלם ביותר. ובהיפוך מלך שיושב סגור בהיכלו לא יתאהב כ"כ בעיני שריו ועבדיו רק יראים ממנו ביותר וכל שמתקרב אליהם בגילוי[57] פנימי' יותר מתאהב אליהם יותר[58]. וכך יובן למע' דמ"ש דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים[59] דהיינו שעצמות המאציל שנק' הקב"ה נתאוה מצד האה' וחסד העליון שמעורר בעצמותו להיות לו דירה בגילוי אור למטה בעולמות. ובזה ש"ש מתאהב בכל העולמות שפועל וממשיך האה"ר בכל הנבראים עד עוה"ז השפל שיערה עלינו רוח האה"ר העליונה ממרום שרבים יתעוררו בלבם בתשובה שלימה מפני שש"ש מתאהב מאוד בלבם כמו וימינך פשוטה לקבל שבים[60] ימין מקרבת דאה"ר העליונה מושכת לב השבים כענין משכני אחריך נרוצה[61] משכני באה"ר העליונה כו' ואז ממילא אחריך נרוצה באה' ותשוקה. וזהו פי' ואהבת שבאה' שלמטה מעוררים להמשיך ולעורר בעצמות המאציל אהבה עליונה להתמשך למטה ובזה יהי' ש"ש מתאהב למטה כנ"ל והוא ענין פועל יוצא לפעול אה"ר העליונה מלמעל' למטה כו' וד"ל[62] שזהו מ"ש נתאוה כו'. וזהו[63] הי' מדריגות אברהם אוהבי הנ"ל שבעבודתו באה' ודביקות באלקים[64] חיים המשיך לבחי' אה' העליונה שבעצמות המאציל שירד ויומשך מן ההעלם לגילוי באצי' ומשם לבי"ע שיתאוה להיות לו דירה בתחתונים ממש והיינו שהי' ש"ש מתאהב מאוד בעיני כל הבריו' ע"י אהבת אברהם. והיינו לפי שנאמר ויקרא אברהם בשם ה'[65] אל עולם שהמשיך גילוי אלקות מלמע' למטה עד שהי' ש"ש מתאהב לכל והי' מתגיירים רבים[66] מעמי הארץ כו'. והיינו הכל מצד מדתו של אברהם וזהו שהי' תשוקתו מאוד רק שיהי' גילוי אלקות בעולם אף בתחתונים ביותר. כידוע שהי' מדתו בחסד וטוב עם כל הבריות להאכיל גם לערביים[67] שהי' עיקר עבודתו בהכנסת אורחים וכמ"ש בזוהר דהוה עביד טיבא יתירא עם ברייתא[68]. וזהו מצד ששרשו במדת החסדי[69] שבעצמות ממש שהוא להיות בחי' גילוי אא"ס גם למטה מטה ביותר כטבע המים שיורדים מגבוה לנמוך ביותר. וע"כ הי' עיקר[70] תשוקתו ומגמתו שיהי' גילוי אלקות גם במקום הנמוך ביותר כמו שהי' אומר לערביים אחר שאכלו דעו למי מברכים[71] כו'. כי הי' חפץ מאוד שגם הערביים יכירו גדולתו ית' ויודו ויברכו לו כו' שזהו רק מבחי' החסד שיהי' גילוי אלקות גם במקום הנמוך ביותר וזהו שהי' ש"ש מתאהב ע"י גם למטה ביותר וכך פי' ואהבת בכל אחד מישראל שיהי' ש"ש מתאהב ע"י כנ"ל כמו באברהם דאיש החסד משום דאבות סימן לבנים וכמש"א מה יפה ירושתנו כו' וד"ל:

(ג)[72] **וכ"ז** הוא בחי' ומדריגות מדת אברהם שהי' מרכבה לבחי' חסד עליון (דקו הימין חח"ן דאצי') ע"כ הי' עיקר עבודתו למטה בהכנסת אורחים בחסד גשמי והי' כל חפצו שיהי' ש"ש מתאהב בלב הבריות לקרבם לעבודתו כנ"ל. והוא ענין וימינו תחבקני דקאי על חסד[73] דאברהם בשרשו שהוא בחי' ימין מקרבת[74] העליון כאדם שחובק לבנו שמוריד את ידיו למטה וחובקו מאחוריו מצד אהבתו אליו כו' לבלי יוכל להפרד מאתו כו' שהוא ע"י אה"ר שממשיך לו בחיבוק הזה כידוע וכך הוא בבחי' אה"ר העליונה שנמשך ע"י אברהם אוהבי הנ"ל נאמר וימינו תחבקני שמחבק לכל נשמה האלקי'[75] באה"ר בימין מקרבת גם מאחוריו בהיותו טרוד בעסקי עוה"ז לבלי יפרד ויפול לעולם וד"ל (וזהו אה"ע אהבתיך ע"כ משכתיך חסד[76]. פי' משכתיך באה"ר העליונה מצד חסד עליון שיתעורר תמיד באה"ר מלמטה למעלה. וזהו שאומרים אה"ע קודם ק"ש שיוכל[77] לומר ואהבת בבחי' פועל יוצא להמשיך אה"ר שבעצמי' וזהו ואהבת ב"פ אור[78] או"י ואו"ח (כמשי"ת). ולזה אומרים בברכה ראשונה דש"ע שהיא כנגד אברהם[79] כמו שמסיים מגן אברהם וזוכר חסדי אבות שהוא בחי' חסד אברהם הנ"ל. ועי"ז מביא גואל לניצוצות הקדושה כו' שנפלו למטה בכל דור למען[80] שמו באה' פי' באה"ר העליונה הנ"ל וד"ל):

(ד)[81] **אך** הנה בחי' ומדריגתו[82] של יצחק הוא להיפך ממש מבחי' מדת אברהם אוהבי הנ"ל דבחי' החסד דאברהם הוא בבחי' או"י שהולך ומתגלה מן ההעלם מלמעלה למטה עד למטה מטה דווקא כטבע המים כו'. אבל בחי' יצחק שרשו למעלה בחי' הגבורות דקו השמאל (בג"ה דאצי') שהוא בבחי' או"ח מלמטה למעלה כטבע האש שעולה כנ"ל. וזהו שהי' עיקר עבודתו בבחי' פחד ויראי' אלקים שהוא לצאת מכלי נרתק הגוף לעלות למעלה ברשפי אש התשוקה ביותר. הולך ועולה בעא"ע עד רום המעלות להיות שטבע דבחי' או"ח לחזור לקדמותו[83] ממש שעי"ז הי' מעורר למע' ג"כ בבחי' התכללות דאורות דע"ס בעצמות המאציל באח"פ[84] שזהו היפך ממש מבחי' הירידה והמשכה דעצמו' באצי' שע"י חסד דאברהם הנ"ל וד"ל. ויובן[85] ענין העלאה זה דבחי' או"ח בשרשו דיצחק ממה שהי' עובדא שלו למטה לפי אופן שרשו למעלה באצי' שהוא בבחי' הגבורות דאו"ח כנ"ל. והוא בענין חפירות בארות דיצחק שהי' חופר בארות תמיד וזה הי' כל חפצו תמיד לחפור בארות למצוא מים חיים דווקא. מזה יובן בחי' שרשו למע' שהיא בבחי' הגבורות כנ"ל. דהנה אנו רואים בחפירות הבארות כאשר חופרים בעומק בארץ ביותר שימצא שם מ"ח הרי המים הללו עולים מלמט' למע' בתגבורת גדולה וחזקה ביותר שזהו היפך גמור מטבע המים העליונים שטבען לירד מגבוה לנמוך דווקא וזהו ההפרש בין טבע המים העליונים שעל הארץ שהן יורדים מלמעלה למטה דווקא ובין טבע מים תחתונים שטבען[86] לעלות מלמטה למעלה בהתגברות גדולה עד שיש בכחן לנקוב עפר קשה ואבנים בתוקף עלייתן למע' (שהן הנק' אבנים מפולמות[87] כמ"ש במ"א במ"ש ויצחק בא מבאר[88] לחי רואי כו'). וזהו שהי' יצחק חופר בארות למצוא מ"ח שעולים בתגבורת מלמטה למעל' שזהו כטבע הגבורות שעולים בבחי' או"ח דווקא. והיינו לפי אופן

שרשו ברוחניות דאור נשמתו למעלה שטבעו להתגבר ולעלות בתשוקה גדולה ויראה ופחד גדול (עד שארכובותיו דא לדא נקשן) שזהו תכלית העלי' והפשטה והזזה מכל עצמותו לגמרי מקרב ולב עמוק ביותר שנק' עומק תחת לצאת[2] לגמרי ולידבק למעלה דווקא כידוע). והנה מה שטבע המ"ת בחפירה בעומק הארץ לבוא לידי עלי' מלמטה למעלה דוקא זהו הנקר' גילוי ההעלם ג"כ רק שהוא מלמטה למעלה דווקא כי קודם החפירה בעומק הארץ הי' מים[3] תחתונים בהעלם גדול למטה וע"י החפירה הן מתגלין ויוצאין ועולין מלמטה למעל' בהתגברות גדולה וא"כ הרי זה בחי' גילוי ההעלם. אך בחי' גילוי זה בא מהעלם שלמטה בארץ שזהו מלמטה למעלה היפך[4] בחי' גילוי ההעלם העליון שנמשך מלמע' למטה כמו בחי' חסד דאברהם שהיא בבחי' או"י דבחי' או"ח דיצחק הוא היפך ממש מבחי' או"י דאברהם דע"י עובדא דיצחק בחפירות בארות מובן שע"ז נעשה למעלה מעלה ג"כ בחי' או"ח דבחי' הגבורות שיחזור ויוכלל האור בעצמות המאציל כנ"ל דהיינו ג"כ בחי' גילוי ההעלם אך שהוא מלמטה למעלה כנ"ל במ"ת שע"י החפירה דהענין הוא שיצא אור הראשון מבחי' הצמצום והעלם הראשון ויחזור ויוכלל בעצמות א"ס ממש כטבע או"ח שחוזר לקדמותו ממש. וא"כ הרי יובן דבחי' גילוי ההעלם זה שמלמטה למעלה ע"י יצחק הוא גדול יותר[5] מגילוי ההעלם הראשון שע"י חסד דאברהם דאו"י[6] שהוא יורד ונמשך מלמעלה למטה ע"י הצמצום הראשון כנ"ל ודל"ל[7]. מאחר שע"י בחי' העלאה דאו"ח דיצחק שהוא גילוי ההעלם מלמטה למעלה שיצא מן הצמצום הראשון כנ"ל ה"ז עלי' האור לבחי' עצמות המאציל ממש ששם האור בבחי' א"ס ממש משא"כ כשיורד האור דעצמי' א"ס מלמעלה למטה באצילות ע"י צמצום הראשון אע"פ שנקר' גם הוא בחי' גילוי ההעלם מלמעלה למטה בבחי' או"י אבל הרי בא רק לבחי' גילוי אור מצומצם מאד שהן ע"ס דאצילות שנמשך מהקו"ח שאין להם ערך כלל לעצמות א"ס[8] ממש ודל"ל:

(ה)[9] **והנה** עדיין י"ל לכאורה בכל הנ"ל בענין עובדא דיצחק בחפירות בארות למצוא מ"ח דווקא שזהו ההוראה שהי' שרשו מבחי' הגבורות דאו"ח דוקא כנ"ל דזהו היפוך גמור מבחי' החסד דאו"י דאברהם כנ"ל. דא"כ למה אנו מוצאים בתורה דגם אברהם איש החסד הי' עוסק ג"כ בחפירת בארות כמ"ש בפ' ויראי[10] והוכיח אברהם לאבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך ואמר בעבור תהי' לי לעדה כי חפרתי הבאר[11] הזאת כו'. וכתיב ביצחק כל הבארות[12] אשר חפרו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר וישב יצחק[13] ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אברהם[14] עד ויחפרו עבדי יצחק[15] כו' דמשמע מכ"ז שאברהם הי' עוסק בחפירות בארות[16] ופלשתים סתמום ויצחק שב לחפור אותם ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אברהם אביו ושמות הראשון מלא בוא"ו וכשמת חסר וא"ו כו'. ולהבין כ"ז הנה יש להקדים תחילה להבין בכללות ענין ההפרש בין חפירות בארות דאברהם לחפירות בארות דיצחק. דהנה הגם שענין החפירה בארץ למצוא מים חיים ענין אחד הוא שזהו בחי' גילוי ההעלם דמים שהי' מכוסים ונעלמים בעפר הארץ באו לידי גילוי לבד מן ההעלם כו' הרי מ"מ מבואר[17] למעלה שיש ב"[17] הפכיים ממש בבחי' הגילוי מן ההעלם למעל'. הא' בחי' גילוי ההעלם מלמעלה למטה דווקא שנעשה ע"י בחי' החסדים דאו"י דוקא. והב' בחי' הגילוי מן ההעלם מלמטה למעלה שנעשה ע"י בחי' הגבורות דאו"ח דווקא. וההפרש שבין זל"ז היא[18] בבחי' ב' הפכיי' ממש שע"י בחי' החסדים נמשך ונתגלה[19] האור העליון מהעלם העליון למטה בגילוי אור שזהו בחי' או"י שהולך ויורד מלמעלה למטה דווקא כנ"ל וד"ל. וע"י בחי' הגבורות דאו"ח נתגלה מן ההעלם שלמטה לעלות מלמטה למעלה שיוכלל האור בעצמו' כו' ואע"פ שענין החפירה[20] בארץ הוא כמו ענין גילוי ההעלם שלמטה דווקא שהוא בבחי' גבורות דאו"ח וא"כ איך הי' עובדא דאברהם בחי'[21] החסד בחפירות בארות שלו שהוא ההיפוך מזה בבחי' גילוי ההעלם שלמעלה כו' וכנ"ל. אלא צ"ל שיש ב' מדריגות בחפירות בארות בכלל א' בבחי' החסדים שהן הנק' מים עליונים שהן בחי' מי חסדים העליונים שבאצי' והוא ענין הנ"ל בבחי' המשכת אה' העליונה למטה מטה עד שיתעוררו גם בעולמות הנפרדים באה' וכמו ב"ק מכרזת בכ"י ויום שובו[22] בנים שובבים ומעורר את האהב' בלב כל אחד שזהו מה ששש"ש מתאהב גם למטה מטה ביותר כנ"ל. שזהו בחי' גילוי ההעלם מלמע' למטה[23] כנ"ל וזהו בחי' חפירות בארות דאברהם איש החסד כנ"ל העליון (והוא כמו שידוע ומבואר במ"א בהבדלת[24] הרקיע בין מ"ע למ"ת כמ"ש יהי רקיע בתוך המים[25] כו' וע"י הבדלה זו נעלה מ"ע למעל' ומ"ת ירדו למטה בתהום רבה וע"כ בחי' מ"ע הללו הוא שיורדים למטה בנהר שיוצא מעדן ומשם יפרד[26] לד' נהרות כו' וזהו הנק' מ"ע שבארץ כשחופרים מוצאים מים מיד שאין זה מימי התהום כלל אלא מ"ע דווקא וזה הי' ענין החפירות בארות דאברהם שהוא בבחי' החסדים דווקא שיתגלה אור חסד העליון דבחי' מ"ע הנ"ל שהיא האה"ר הבאה מלמעל' למטה ונק' גילוי ההעלם מלמעלה למטה כנ"ל) אבל[27] ענין חפירת בארות דיצחק הי' בבחי' הגבורות דווקא כנ"ל שזהו ענין העלאה דמ"ת שבתהום שבוקעים ועולים מלמטה למעלה בבחי' הגבורות דאו"ח הן שנק' מ"ח דווקא להיותן בוקעים בעפר הארץ מלמט' מבחי' מ"ת דמי התהום שמתחת לארץ שהן היפוך הטבע דמים היורדים בבחי' או"י מגבוה לנמוך אלא אדרבה עולים בבחי' או"ח כטבע האש לעלות מלמטה למעלה בתגבורות גדולה כנ"ל וזהו כמו ענין התפעלות התשובה מלב נשבר מקרב ולב עמוק או כמו הצעקה בתפלה בהעלאות נקודת הרצון שעולה מלמט' למעל' דווקא כנ"ל במדרגה דיצחק. וזה כמ"ש לע"ל והי' ביום ההוא יצאו מ"ח[28] מירושלים חציים אל הים הקדמוני. היינו ע"י התשובה שעולים בחי' מ"ת שנק' מ"ח דווקא וכמ"ש בזוהר דמ"ת בוכין[29] אנן בעינן למהוי קדם מלכא (לפי שגער בהם בנזיפה לירד למטה כמ"ש יקוו המים כנ"ל[30]). והי' למעלה כמו קודם שהבדיל הרקיע שהי' מ"ע ומ"ת דווקא יחד בתערובות[31] כמ"ש במ"א ע"כ הן בוכין שיעלו למעלה קדם מלכא ממש ובכי' זו באי[32] בהעלאה בתגבורת גדולה לעלות למעל'. וז"ש ויצאו[33] מ"ח מירושלים להשפיע לים הקדמוני שהן בחי' מ"ע שמעל

לרקיע שזהו התגברות דאו"ח על או"י מצד דאו"ח חוזר לקדמותו ממש שהוא לעצמות המאציל ממש שלמע' גם מים הקדמו' דבחי' מ"ע הנ"ל (וכמבואר[34] במ"א בענין מ"ח דאפר פרה[34]. וגם בענין אז ישיר ישראל עלי באר כו' באר חפרוה שרים[35] כו') וע"כ בחי' גילוי ההעלם שע"י חפירת בארות דיצחק שהוא הנק' מ"ח הוא בא מההעלם שלמטה מעפר[36] הארץ בעומק דווקא משא"כ גילוי ההעלם דחפירת בארות דאברהם זהו רק בבחי' מ"ע דחסדים עליונים דאצי' שבאים מההעלם העליון לגילוי למטה כמו בחי' החסד דימין העליון שבא מן ההעלם העליון למטה לעורר את האה' או התשובה כמו עד יערה עלינו רוח ממרום[37] ע"י הב"ק המכריז כו' כנ"ל. משא"כ גוף התשובה שבאה מהעלאת מ"ת שהן בוכין מצד עצמן בתגבורת גדולה לעלות הן עולים עד רום המעלות ליכלל בעצמו' ממש כמו אליך ה' נפשי אשא[38] אליך ממש שזהו למע' הרבה מגילוי אור הבא מהעלם העצמו' ע"י החסדים דאו"י אעפ"י שבא ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון שנק' קו המדה אין לזה ערך כלל לגבי בחי' אור העצמו' דא"ס ממש כנ"ל וד"ל. וראי' לזה ממ"ש דכל הבארות דאברהם סתמום פלשתים וימלאום עפר ולא יכלו לסתום לבארות דיצחק כלל כנ"ל וד"ל) וכמש"ת בעז"ה[39]:

(ו)[40] **ומעתה** יש להבין הטעם שכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וכו'. ולמה לא סתמום פלשתים לבארות דיצחק ולא עוד אלא שחזר יצחק וחפר[41] הבארות דאברהם וכו'. והענין הוא להיות מבואר למע' בשרש מדריגת אברהם איש החסד העליון שהי' ממשיך אור האה"ר העליונה למטה מטה ביותר גם למקומות השפלים ביותר. כי זהו טבע דחסדים דאו"י כנ"ל. ולהיות כן הי' מקום אחיזה למטה לקליפות דפלשתים לקבל מזה למטה. והוא בחי' המנגד והסותר וסותם לאור האה' האלקי' לבלתי תאיר למטה. אדרבה תסתלק לגמרי ולא ישאר ממנה רושם אור כלל וזהו כללות ענין מ"ש ויסתמום פלשתים וימלאום עפר. שהוא שסתמו לבחי' מ"ע דחסד ואה"ר העליונה שהוא נמשך בחפירות בארות דאברהם וימלאום עפר כו'. וביאור הענין למה פלשתים דווקא. הנה תחילה יש להבין בשורש ענין קליפה דפלשתים. שהוא קלי' דהוללות וליצנות[42] לבד כמארז"ל דפלשתים ליצנים היו[43]. דהנה לשון פלשתים פלשת כמו ענין[44] מבוי המפולש[45] שזהו ענין פתיחה ומפולש מכל צד מעבר לעבר דווקא כמו נקב המפולש כו'. (וכן מבוי המפולש מצד זה לצד זה) וכך הוא ענין[46] ההוללות וליצנות שאינו בא רק מצד פתיחות[47] הלב ביותר שהוא פתוח ומפולש מכל צד. וזהו בא מפתיחות הרוח שבעצמו' הנפש כשתשמח בלא טעם וסיבה מורכבת כלל. והוא ענין השחוק וליצנות שאין בשחוק שמחה ועונג מורכב מאיזה דבר מה. לא בבשורה טובה מן ההון ועושר וכבוד[48] וכה"ג העונג ושמחת הנפש מחכ' נפלאה. אלא רק מצד שנפשו ורוחו מפולש ופתוח ביותר. ע"כ יתענג וישמח רק מן השחוק וליצנות שהוא תענוג מפולש בלתי מורכב בדבר מה כלל וזהו סיבת ענין פתיחת הלב ביותר שבא כ"ז רק מצד ריקניות שהלב ריקן מכל (בל"א פוסקייט און צו לאזן קיין). (ואמנם הנה אנו רואים בהגדלת שמחת הלב והנפש[49] ביותר מכפי המדה בבשורת הטוב בדבר שנוגע[50] לעצם נקודת נפשו ממש שתשמח הנפש ביותר מכפי המדה אז יבוא לכלל שחוק ובדיחותא שהוא פלישת ופתיחת הלב ביותר לעשות שחוק גדול. וכמו השחוק שעושים לפני המלך ושרים בהגיע לו בשורה טובה מאוד או בעת שמחת לבו ביותר מכפי המדה דוקא). שהרי בענין התענוג בשמחה[51] ושחוק[52] הוא רק מדברים של הבל ושטות רק מיני ליצנות והוללות לבד ויקבל עונג מזה יותר מכל התענוגים שבעולם לפי ששורש עצם נפשו הוא מצד[53] הריקניות מכל. ע"כ עיקר התענוג בנפשו רק מן ההוללות (וליצנות כטבע האנשים שהן במרה הלבנה ביותר שהוא עוצם הקלות ופיזור הנפש הן ליצני' ביותר ועוסקים תמיד בהוללות. וזה כל חיותם יותר מכל תאות החומרי') כידוע שקליפ' זו קשה יותר מקליפ' דתאוה רעה בהיותה שרש עצמי לכל תאות רעות וקשות וכמ"ש אשרי האיש כו' ובמושב לצים לא ישב[54] כו'. דישיבת לצים מביאה לפר"ע לגמרי שהוא מקור לכל חטא ועון וע"כ אמר לא יתייצבו הוללים לנגד עיניך[55] כו' (וכמ"ש בס' ד"ח[56] באריכות) ונמצא שמן ההוללות דנפש יבוא לשמחת השחוק וליצנות מדברי הבל ושטות. שזהו רק ענין פתיחת ופלישת הנפש ורוח הלב כנ"ל. וזה[57] הי' קליפת פלשתים שהי' ליצנים בטבעם. וע"כ אמר ויסתמום פלשתים דווקא. דהנה שרש מדת השחוק הנ"ל נופל מבחי' פסולת השמחה ועונג האה' האלקי' שאזלעו"ז[58] כו' דאנו רואים שגם באה"ר בתענוגים בהתענג על ה' בהתפעלו' עונג ושמחה יתירה באלקות למע' מן הטעם והתבוננו' שהי' לו בתחילה יבא ג"כ לבחי' שחוק כמו בצדיקים הגדולים כאשר תשמח נפשם באלקי' ביתר מכפי המדה באיזו דבר שמחה של מצוה או בתענוג האלקי' בנפשם בעבודה שבלב ומוח בהתגברות גדולה ביתר מכפי המדה יבאו לבחי' השחוק. כמו בדוד המלך שהי' מפזז ומכרכר בכל עוז[59] ואמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ושחקתי לפני ה'[60]. וכמו לע"ל דכתיב אז ימלא שחוק פינו[61] כו'. וכמו שמצינו בגמרא בר"ב שסמיך גאולה לתפלה[62] ולא פסק חוכא מפומא כולא יומא (שענין השחוק הזה בא מענין[63] ריבוי התענוג בנפשו במה שסמך גאולה לתפלה עד שבא לכלל תענוג[64] מפולש בנפשו שהוא סיבת השחוק ששרשו בעצמות מקור התענוג שלמע' מכל תענוג מורכב ברצון ודבר[65] מה רק פתיחות הנפש בעצמותה ממש וכנ"ל בשחוק שעושין לפני המלך בעת שמחת לבו מבשורה נפלאה כשישמח ביתר מכפי המדה דווקא כו'). (ולפי ששורש השחוק בא מפתיחת הלב ביותר. ע"כ כדי לפתוח הלב בחכ' וכה"ג מגדיל[66] השחוק והחדוה במלתא דבדיחותא דווקא קודם. כמו שמצינו בגמ' דרבא הוי א' מלתא דבדיחותא[67] וקא בדחי רבנן ואח"כ פתח בשמעתא כו' כדי לפתוח לבם בבדיחותא זו באה' וחדוה חכ' התורה האלקי' כו'[68]). אך כאשר נופל בחי' השחוק[69] הזה שבאה"ר ושמחה ותענוג אלקי הנ"ל בסטרא דקליפה הוא נופל בבחי' השחוק והוללות הגשמי' שהוא בחי' המנגד ממש לאהבה ושמחה ועונג האלקי ביותר הנ"ל (כמו שאנו רואים רבים נופלים בזה שכאשר[70] יגבר שמחה ועונג האלקי בתפלה ותורה[71] עד ששמח בשמחת הנפש בתענוג מפולש כנ"ל אח"כ יוכל לבוא לכלל שחוק וקלות ראש ממש אם אינו צ"ג כר"ב דלא פסק חוכא מפומא שלא הי' חוכא ושחוק זה רק בתענוג האלקי אע"פ שהי' עוסק בדברי בדיחותא ושחוק וכמו אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה מרב חדות ה' דווקא. וכמו בדוד שאמר ושחקתי לפני ה' ממש.

ונמצא יוכל להיות מאה"ר בתענוגים ושמחה הנ"ל במי שאינו צ"ג[1] נפילה גמורה בהוללות וליצנות[2] שהוא ההיפך ממש מאה"ר ודביקו[2] הנ"ל שהרי בא לשחוק וקלו' ראש ממש עד שבא לכלל פר"ע ממש. וזהו ענין קליפה דפלשתים שהוא ענין[3] הליצנו' שהוא מנגד[3] ממש לאה' והתקשרות ודביקות האמיתי הנ"ל כי הליצנות והוללות דוחה מנפשו כל דבר יראה ואה' אלקי' להיות ריקן מכל[4]. וכמשאז"ל קשה ליצנות א' שדוחה ק' תוכחות[5] וכמ"ש אל תוכח לץ[6] כו'. ואמנם מה שיש לקליפה דפלשתים אחיזה ויניקה להתגבר בבחי' ההוללות והליצנות הוא מצד שיש לקליפה זו דהוללות וליצנות שייכות לענין האה' ושמחה המפולש[7] באה"ר הנ"ל שבסט' דקדושה האלקי' שמשם דווקא יפול הנופל בתענוג מפולש שהוא בסט' דקליפה שהוא ההוללות וליצנות (וכמ"ש במ"א באריכות בענין ולא נחם אלקים[8] דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא דהיינו להיות שבחי' פנימי' ומקור התענוג דקדושה בחי' פנימי הכתר דקדושה קרוב לבוא לנפילה בקליפה דפלשתים כנ"ל ע"כ לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וד"ל). וז"ש[9] וכל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים להיות מבואר למעלה בשרש אברהם שהי' מדתו בדביקות ואה"ר בשמחה ועונג עצמי להתענג על הוי' באה"ר בתענוגים בתענוג בלתי מוגבל ומורכב בדבר מה גם לא בחכ' ורצון. וע"כ הי' ממשיך האה"ר העליונה למטה ג"כ ביותר[10] כנ"ל. ולזאת הי' אחיזה ג"כ לקליפ' דפלשתים לקבל מבחי' הפסולת והמותרות שנופל מאה' ושמחה וחסד דאברהם דקדושה האלקי' בחפירת בארות שלו שהן בחי' מ"ע דאה"ר הנ"ל שהוא מצד עוצם ירידת גילוי האור למטה מטה מאוד שבא מן האה' בתענוגים ושמחה יתירה (הנ"ל בבחי' תענוג מפולש בקדושה כר"ב וכה"ג וכנ"ל) שאז יסתעף מזה יניקה בנפילת המדריגות לקליפה דפלשתים שהוא בחי' ההוללות וליצנות (וכמו טבע מרה הלבנה שטבעה בבחי' החסד להתחסד עם הכל לפזר הכל וטבע דמרה הלבנה הוללות[11] וכו') ומפני שקליפה דהוללות וליצנות[11] הוא לנגד האה' והדביקות האמיתי כמ"ש לא יתיצבו הוללי' לנגד עיניך כי הוללות וליצנות הוא עיקר פר"ע ממש. להיות שאין פחד לקרבת[12] אלקים חשובה בעיניו כי ריקן הוא מכל כנ"ל לזאת סתמום פלשתים האה'[13] דאברהם אחרי מות אברהם דווקא שנסתלק אור המשכת אה"ר דמ"ע הנ"ל אזי יש מקום למנגד לקליפת פלשתי' בהוללות (כמו אחר שנסתלק[14] אה"ר ותענוג לא נשאר רק מה שלבו פתוח ומפולש לדבר דברי ליצנות והוללות לבד כידוע ליודעים שזה עיקר הנפילה באדם[15] גם שימצא טוב בנפשו בעת הכושר להתפעל באה"ר עד שישמח ביותר מכפי ההתבוננות רק מצד פתיחת הלב יותר מגופה של שמחה האלקי'. לזאת מיד שיתרוקן אה"ר אלקי' אה"ר[16] העליונה יתגבר הקליפה דהוללות דקליפה דפלשתים לשחת נפשו[17] להפרידו ממש מאלקים חיים בפר"ע גמור שהוא בחי' הפירוד גמור היפך האה' והדביקות כי אזלעו"ז כו')[18] וז"ש שסתמום פלשתים למ"ע דבארות דאברהם שהן מי חסדים עליונים שהחשיכו אורם וסתמום לגמרי בבחי' הפירוד שלהם כנ"ל וד"ל. ומ"ש וימלאום עפר דמשמע שאם לא הי' ממלאים עפר הי' חוזר וניעור אור האה"ר העליונה בשמחה ותענוג (כמו שרואים גם בנפול האדם בהוללות יוכל לחזור למדריגתו באה"ר אם לא שנמשך בעפר יסודו שלבו מלא מהוללות וליצנות עד שלא יקבל שום אור האלקי כעפר דומם) מפני שעפר הוא עוצם הקרירות והמשכת אחר עצמו ביותר שלא ליזוז ממקומו כלל[19] וזה בא מצד ההוללות וליצנות שדוחה מלבו ונפשו כל דבר קירוב ויראת אלקים. שע"כ אמרו כת ליצים אינם מקבלים פני שכינה[20] מפני שלא יוכלו כלל לבוא בקרבם אלקו'[21] באוי"ר וגם תוכחה לא יקבל כי יסוד העפר שבלצים קשה ביותר עד שיעמוד לנגד כל אור החסד הזרוע מצדיק עליון לעורר הנשמות שלא יקבל ולא יתעורר לעולם וכמ"ש אל תוכח לץ כו'. וזהו וימלאום עפר דווקא שע"י עפר הזה הוא המונע התפעלות האה' והדביקות לעול' (וזהו הי' אחרי מות אברהם דווקא אבל בימות אברהם שהי' אור החסד ואה"ר עליונה מאיר למטה מאוד שהן בחי' מ"ע שבחפירות הבארות כנ"ל לא הי' ביכולת קליפה דפלשתים הנ"ל לסותמם וד"ל):

(ז)[22] **אך** הנה כ"ז שהי' ביכולת קליפה דפלשתים לסתום בעפר. זהו לבארות דאברהם שהי' בבחי' המשכת החסדים דמ"ע כנ"ל. אבל הנה בחי' יצחק שהיה בבחי' הגבור' דאו"ח בהעלאת דבחי' מ"ת שמתחת לארץ שעולין מלמט' למע' בתגבורת גדולה וחזקה לעלות למע' עד שיש בכוחם לנקוב הסלעים ועפר הקשה ביותר בעלותם ממטה למע' דרך עובי הארץ הנה למים הללו שנק' מ"ח דווקא לא יוכלו פלשתים לסתום כלל וכלל. כי הנה מבואר למע' מדתו של יצחק שהי' בבחי' יראה ופחד אלקות[23] דווקא שהוא ההעלאה והפשטה מן העצמו' בתכלית. וכמו התשובה[24] בלב נשבר מאוד שנק' מי בוכים כו' וכצעקה בתפלה במרירות נפש מאוד שזהו הנק' מ"ח דווקא כמ"ש ביום ההוא יצאו מ"ח כו' שהוא המנגד ממש לקליפה דפלשתים שהוא ההוללות וליצנות בפר"ע (כמו המרה השחורה שהוא היפך המרה הלבנה ממש) וע"כ לא זו[25] שלא יוכלו פלשתים לסתום לבארות דיצחק כשמצאו[25] מ"ח כמ"ש ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם מ"ח אלא גם כל הבארות דאברהם אביו שסתמום פלשתים כבר אמר וישב יצחק ויחפור את הבארות אשר סתמום פלשתים אחרי מות אברהם דווקא כנ"ל ויקרא להן שמות כו'. דכאשר יצחק שב לחפור את הבארות דאברהם הגם שהי' רק בבחי' המשכות החסדים דמ"ע לבד. אבל ע"י חפירה דיצחק חפר אותם מחדש שהוא בחי' היראה ופחד אלקות[23] ובלב נשבר ונדכה מעומק הלב אז גם המשכת באה"ר בשמחה יתירה העליונה מלמע' למטה דבחי' חסד דאברהם הנ"ל לא יפול הנופל לעולם בקליפה דליצנות והוללות הנ"ל מצד היראה והפחד אלקות[23] דבחי' יצחק שהוא עיקר המנגד לבחי' הוללות וליצנות דפלשתים (כמ"ש טבעית שהוא המנגד למרה[26] לבנה כך הוא המ"ש טבעית למאוס בחייו הגשמיי' מפני פחד אלקות[23] שירא ליפרד מיחודו ית' ע"כ הוא מרגיז מאוד על יצה"ר שבחלל השמאלי ומדחה אותו בשמאל דוחה דבחי' הגבורות דווקא לבער הרע מקרבו כו' והוא עיקר המנגד שלא יוכל לישב במושב ליצים וישנא מאוד ההוללות). וזהו[27] וישב יצחק ויחפור כו' משום דע"י בחי' החסד דאברהם שהוא ימין מקרבת[28] הנ"ל הר"ז ימין מקרבת יוכלי[29] לירד למטה מאוד עד שגם פלשתים יקבלו שם כנ"ל. אבל בחי' הגבורות דפחד יצחק הוא להיפך שהוא בבחי' שמאל דוחה לדחות לחיצונים לבער הרע ע"י היראה אלקות[23].

(כנראה בחוש שגם שיתפעל אדם באה"ר וישמח יותר מכפי המדה ויבוא מזה בשחוק וחדוה יתירה יתאפק מזה ע"י[30] היראה ופחד אלקות[23] בגבורות דשמאל דוחה הנ"ל שהוא כמו מ"ש הטבעי' למאוס בחיי הבלו כו' כנ"ל וד"ל). וכידוע דטבע הגבורות לדחות ולרחק למי שאינו ראוי וכשר בתכלית. ויראה לדקדק בעצמו להיות בר לבב ונקי מכל סיג ופסולת דק וכ"ש שלא יוכל לקרב שם קליפה דפלשתים שאין להם כח כלל וכלל לקבל שרש יניקה כל שהוא מבחי' פחד יצחק. כי אדרבה מדריגתו הוא המנגד להם להיותו בבחי' הגבורות דיראה ופחד וביטול במציאות ממש ששם לא יקרבו שום הוללות[31] כמו העומד לפני המלך הנורא ביותר באימה ופחד גדול עד שארכובותיו דא לדא נקשן מעוצם הפחד והביטול ששם לא יוכל לקרב שום ענין שחוק והוללות[32] מפני שהוא ענין[33] פר"ע כו' היפך הביטול[33] וז"ש לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך דווקא וד"ל (וכן לע"ל דכתיב ובאו במערות צורים[34] מפני פחד ה' כו'). וע"כ הגם שהי' ענין בארות דאברהם מבחי' החסד אך ע"י בחי' חפירות יצחק מחדש בבחי' הגבורות לא יוכלו פלשתים עוד לסתום (ועז"נ[35] באר חפרוה שרים[36] אברהם ויצחק כי בארות דיצחק שהי' בבחי' הגבורות לבדו[37] למצוא מ"ח כנ"ל אינו רק מבחי' יצחק לבדו ששם ודאי לא יכול לקבל יניקה דפלשתים וכמו[38] שיהי' לע"ל שיאמרו ליצחק כי אתה אבינו לפי שלע"ל יהי' רק פחד אלקי' על כל הברואי' (כמשי"ת)[39] אך על בארות דאברהם שסתמום פלשתים כנ"ל וחזר יצחק וחפרם מחדש כמ"ש וישב יצחק ויחפור כו' עז"א באר חפרוה שרים אברהם ויצחק כו' וכמ"ש במ"א באריכות)[40]. וזהו[41] ויקרא להן שמות כשמת שקרא להן אברהם אביו. דהנה בארות דאברהם איש החסד הי' מבחי' אורות החסדים העליונים דאצי' שהוא בא ונמשך בגילוי מהעלם העליון כנ"ל מלמע' למטה מטה יותר כנ"ל. ולהיות שאחר הסתימה שסתמום פלשתים וימלאום עפר כנ"ל חזר יצחק וגילה את מי החסדים הללו עצמם מן ההעלם שלמטה להיות מתגלין כמו שהי' קודם ע"כ לא קרא להן שמות כשמות הבארות שלו שחפר למצוא מ"ח מתחת לארץ שהן מ"ת שעולין בבחי' הגבורות דאו"ח דווקא אלא קרא לבארות דאברהם[42] כשמות שקרא להן אברהם אביו[42] שהוא שמות דחסדים דווקא כי הרי הן מ"ע דבחי' דחסדים ממש רק שסתמום פלשתים לבד ויצחק גילה אותן מהעלמן לבד מחדש ע"י מדריגתו ביראה ופחד דווקא. כדי שלא יקבלו החיצונים יניקה ממותרי החסדים הנופלים בבחי' פסולת מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו הטעם ג"כ שבקריאת שמות דיצחק[43] כתיב שמות בוי"ו[44] דווקא לפי שגם שהן שמות דחסדים שיורדים בגילוי אור למטה ביותר כטבע המ"ע כו'. אבל מצד שיצחק קרא להן שמות דחסדים הללו שהוא במדריגות היראה ופחד אלקות[23] לא נפסק אורם לעולם שלא יוכלו החיצונים להחשיך אורם כלל כנ"ל. וע"כ הן נובעים ונמשכים גם בבחי' המדות למטה במורגש שהוא בחי' הוי"ו[45] כידוע. ואין לחיצונים יניקה מזה כלל מטעם הנ"ל. וזהו ויקרא להן שמות בוי"ו מלא. אבל מ"ש כשמת חסר לפי שהוא מזכיר השמות שקרא להן אברהם[46] שהוא בבחי' החסד[47] שירד למטה ביותר שכבר סתמום פלשתים וימלאום עפר ונפסק אורם ע"כ אמר כשמת חסר וי"ו וד"ל. (ופי' הפשוט משמע דגם בשמות שקרא בוי"ו הי' כשמת חסר בלא וי"ו שהוא שם ע"ב דחסד[48] דחכ'[49] ולא במדות דכתיב ימותו ולא בחכ'[50] וע"י יצחק גם בוי"ו במדות במורגש הי' כן וד"ל):

(ח)[51] **אך** הנה עדיין יש להבין בכל הנ"ל דאם עיקר הטעם למה שסתמום פלשתים עפר לבארות דאברהם לפי שהן קליפה המנגד לבחי' אור החסד עליון האלקי דאברהם כנ"ל. א"כ יש להפלא ביותר על מה שאברהם הוליד את ישמעאל שבא מבחי' מותרי החסדים העליונים כידוע. וביקש עבורו ויאמר[52] לו ישמעאל יחי' לפניך ממש והלא ודאי שגם בחי' חסד דישמעאל מנגד לבחי' אור החסד העליון דאברהם כו'. אלא צריך לומר שיש הפרש גדול בין קליפה[53] דפלשתים במותרות הנופל מבחי' חסד[54] העליון לבחי' חסד דישמעאל (ואע"פ שגם ישמעאל בא רק מבחי' המותרות כמאמ' לא כאברהם שיצא ממנו[55] ישמעאל כו') והענין הוא דגם ששניהם מקבלים ממותרות חסד העליון האלקי דאברהם איש החסד. אבל הנה בחי' פסולת דחסד דישמעאל נמשך דווקא מבחי' פנימי' המוחין דאברהם. שהרי ישמעאל הי' בנו יוצא חלציו ממש שטיפת זרע המוחין דאברהם המוליד לישמעאל נמשך מבחי' פנימי' ועצמי' האב[56] להוליד בדומה לו כידוע. א"כ הרי ודאי ששרש ישמעאל משרש אור פנימי' דחסד דאברהם נמשך. שגם שיצא למטה בבחי' מותרות החסד דקדושה ודאי שגם בחי' פסולת ומותרות החסד דישמעאל יש לה שרש יניקה עצמי' ממש באור החסד האלקי דאברהם איש החסד דקדושה האלקי'. אבל בחי' פסולת דקליפה דפלשתים הנ"ל לא הי' להם שום שייכות וקורבה כלל עם אברהם ולא הי' להם שום אחיזה ויניקה בבחי' פנימי' שלו כלל וכלל רק בבחי' החיצוני' והנובלות שהוא הנק'[57] אחוריים דאחוריי' דקדושה[58] של בחי' החסד האלקי כאה"ר דאברהם הנופלת למטה. הוא שהי' לפלשתים אחיזה ויניקה שהוא ענין השחוק והליצנות שהוא רק בדוגמא בעלמא ובהיפוך גמור מן השחוק של הצדיקים שישמחו במילתא דבדיחותא כאשר יגבר עליהם התפעלות התענוג והחדוה אלקי' ביותר מכפי המדה כנ"ל כר"ב[59] דסמיך גאולה לתפלה ולא פ'[59] חוכא מפומי' דחוכא זה הי' אצלו רק מחמת התענוג אלקי (כמו ר"ז דהוה חזי לר"י הוה בדיחא דעתי'[60] וכמו ראבר"ש[61] שהי' דעתו זחה מפני שלמד תורה הרבה וכה"ג) כי עיקר חדותו הי' חדוה אלקי' כו' מפני שסמך גאולה לתפלה והשחוק הזה הי' אצלו רק בחיצוני' דחיצוני' מאוד וגם זה לא הי' בבחי' פירוד כלל וכלל אדרבה רק בתענוג וחדוה האלקי' כדוד כנ"ל. וכאשר נופל מזה לקליפה דפלשתים הוללות וליצנות[62] הרי הוא ההיפוך מזה בפר"ע ממש[62] א"כ אין אחיזה שלהם בחסד ואה' ושמחה אלקי' רק בבחי' אחוריים וחיצוני' הנופל למטה להיות בהיפוך כו'. אבל בחי' פסולת דחסד דישמעאל אחוז וקשור בפנימי' החסד האלקי דאברהם אעפ"י שנק' מותרות. וראי' ממה שביקש לו ישמעאל יחי' לפניך ממש הרי שחפץ בחסד דישמעאל שיעלה למע' לפני ה' ממש וד"ל. ולהבין[63] ביאור הדברים הללו הנה תחלה יש להבין בשרש בחי' חסד האלקי דאברהם דלכאורה י"ל בזה דהנה אברהם א' על עצמו הנה אנכי[64] עפר ואפר דמשמע שאמר זה על שרשו למע' שהוא בבחי'

עפר ואפר לבד דחסד העליון דאצי׳. והלא אם הי׳ שרש אברהם בבחי׳ חסד העליון דאצי׳[1] כנ״ל א״כ למה קרא א״ע אפר[2] דהלא שרש החסד הוא כמים ממש ונק׳ מי החסדים כו׳. והעפר הוא היפך מים[3] להיותו רק בחי׳ דומם. והמים הן בחי׳ ההתפשטות והמשכה מגבוה לנמוך כנ״ל. אלא צ״ל דמש״א על עצמו ואנכי עו״א הוא ענין בחי׳[4] השפלות וביטול של העצמו׳ שלו עד שהוא כעפר ממש בעיניו וכמו ונפשי כעפר לכל תהי׳[5] ששפלות וביטול זה הוא בחי׳ הכלי לאור החסד האלקי דאצי׳ ועכ״א ע״ע אנכי עפר ואפר[6] בשרשו שהי׳ מרכבה לאור חסד דאצי׳ שאינו רק עפר ואפר דחס״ע[7]. והענין הוא כמו שאנו רואים בסיבת ההשפעה של החסד דאברהם לכל יהי׳ מי שיהי׳ אפי׳ לערביים כו׳ ה״ז[8] רק מחמת השפלות וענוה יתירה שהי׳ בעיניו עפר[9] ואפר ממש דהיינו בבחי׳ הביטול בעצמותו שלא הי׳ מרגיש א״ע כלל לשום דבר ויש. אדרבה הי׳ בעיניו כמותר ושיריים בעולם ע״ד מי שמשיפ״ א״ע כשיריים[10] ע״כ אין צריך לעצמו שום שפע טוב מאחר שאינו אלא מותר ושיריים בעולם. לכך הי׳ משפיע מכל אשר לו ממש לאחרים ולא הניח לעצמו כלום. כי כל מה שיש לו אינו נחשב אצלו כלל כשלו מאחר שנחשב בעצמו כמותר ושיריים לגמרי אינו מקבל רק מה שישאר אחרי השפעתו מכל אשר לו לאחרים מפני שנפשו כעו״א[11] בעיניו. ע״כ כולם חשובים בעיניו וראויים יותר ממנו לשפע טוב (וכמ״ש בזוהר דהוה עביד טיבא יתירה[12] עם ברייתא פי׳ טיבא יתירה שלא הניח לעצמו כלום כי היה יכול להניח כל עצמותו[13] בשביל אחרים) (בל״א ער גיט זיך גאָר אַוועק כו׳) (שלא ימצא שפע כזאת גם באיש הטוב חסדן ורחמן ביותר שעכ״פ לא יוכל להניח עצמו לגמרי) רק מצד השפלות העצומה נמצא סיבת[14] ריבוי השפע כזאת שיבטל כל עצמותו ועיקר ע״י הביטול[15] בעצמותו ביותר. וכל אשר הוא שפל בעיניו יותר[16]. יותר יתן כל אשר לו לזולתו יהי׳ מי שיהי׳ לרעים ולטובים ממש כו׳[17]. וכדוגמא זאת דבחי׳ חסד דאברהם למטה כך הוא המדה דבחי׳ חסד העליון דאלקי שהי׳ אברהם בחי׳ מרכבה לשם לאור החסד העליון דאלקי׳ נשפע[18] מצד בחי׳ האין האלקי שהוא מדת טובו ית׳ לצמצם א״ע ביותר להשפיע הכל לנבראים להחיות רוח שפלים[19]. וזן את כל העולם בחסד[20] ביתר מכפי המדה כו׳ גם לרעים כמו לטובים כמו דורו של אנוש גם הן היו ניזונין[21] בחסד העליון כו׳ כמ״ש נותן לחם לכ״ב כל״ח[22] כו׳. ולהיות שמדת חסדו ית׳ אין לה שיעור למע׳ א״ס[23] ממש כמ״ש לגדולתו אין חקר[24] כלל ע״כ ירידת אור חס״ע נמשך מגבוה לנמוך עד[25] אין שיעור למטה ג״כ[25] כלל כנ״ל[25] וד״ל (וזהו שקרא אברהם שהי׳ רק מרכבה לחס״ע דאצי׳ עו״א[26] הנשאר מאור חס״ע וגם מצד בחי׳ עפר ואפר זה זה[27] הוא בחי׳ הכלי להביא סיבת כל השפע מחוץ לעצמותו כנ״ל וד״ל):

(ט)[28] **אך** הנה בחי׳ חסד דישמעאל הוא ההיפך מזה לגמרי מן הקצה לקצה כי הנה עיקר סיבת השפע וטוב דחסד דישמעאל אינו בא מצד טובו ורחמנותו כלל כי אכזרי הוא בטבעו[29] רק מצד ההתנשאות וההתפשטות יתירה שמפני רוממות גדולתו וכבודו הרמה יושפע מאתו רב חסד וטוב לרבים יהי׳ מי שיהי׳ למסתופפים בצלו וחוסים בכנפיו וכך הוא המדה של הגדולה כמו לפי גדולת יד המלך מצד עוצם רוממותו וגדולתו והתפשטותו כך יהי׳ כבודו להתנדב צדקה לעניים[30]. וגם לעשירים יש מדה זאת כל איש עשיר לפ״ע[31] רוממותו והתפשטותו[32] כך יהי׳ נדבתו כידוע ועוד זאת הסיבה להיות שמפני עשרו יפול ממנו מותרות הנופל ממנו בדרך פסולת ושיריים לבד ע״כ מטיב רב[33] חסד לרבים שהוא הנק׳ פיזור שבא ג״כ מטבע הרוממו׳ והגדולה והתפשטות יתירה בגסות והתנשאות גדולה וכל שהוא איש נכבד וגדול ועשיר יותר יותר יפול ממנו המותרות. כדרך השרים הגדולים שטבע רוממות והתפשטות שלהם[34] לפזר נדבות גדולות ממון רב לכל אשר יבקש הן קטן וגדול[35] להראות בזה עושרם וגדולתם שגם בבחי׳ המותרות שלהם שנק׳ פיזור בעלמא הנופל מהם גדולתם רבה מאוד. והוא מצד שלפ״ע הרוממות כך ערך הנופל מותרות[36]. ובמלך גדול המותרות פיזור שלו גדול יותר מגוף עצם העושר של שרים וכה״ג. וכמ״ש ז״ל אהוריירי דרבי עתיר משבור מלכא[37]. דגם בפיזור הוצאות ביתו ומשרתיו[38] ועבדיו וסוסיו ומרכבותיו יש בזה הבדל בין גדולי השרים לקטנים. שהגדולים ירבו בזה הוצאות הון רב יותר מקטנים מהם. שהוא רק להראות גדולתם לבד במותרות שמזה ניכר עצם עושר והגדולה כידוע. והנה החסד הזה הוא שנמצא מב׳ סיבות הנ״ל מן הרוממות והתפשטות. ומצד ריבוי המותרות הנופל ממנו. דהא בהא תליא דלפ״ע הרוממות כך ערך המותרות כנ״ל. ודאי אין זה חסד אמיתי מצ״ע כלל וכלל. כי עיקר חסד האמיתי ליתן[39] מכל אשר לו מצד שמניח א״ע להיותו שפל בעולם ומותר[40] כחסד דאברהם. שחסד זה הוא הניתן בדרך שפע משלו למקבל. אבל חסד הנ״ל הוא בא רק מחמת גבהות והתפשטות שלו ביותר ולא מצד עצם החסד וטוב שלו[41]. ואין זה נק׳ חסד הניתן בדרך שפע טוב להטיב לאחרים ולהניח כל עצמותו א״כ הרי זה היפוך לבחי׳ החסד האלקי דאברהם שבא רק מחמת הביטול ושפלות עצמו לגמרי לפי שנחשב בעצמו כמותר ושיריים בעולם ע״כ נותן כל אשר לו ממש. ולזאת מובן עכ״פ דבחי׳ חסד דישמעאל שבא מבחי׳ המותרות שלפ״ע הרוממות וגסות ויש. הוא היפוך גמור מבחי׳ חסד האלקי דאברהם שבא רק מבחי׳ הביטול ושפלו׳ עצמו לגמרי שמשים[42] עצמו כשיריים ע״כ נותן כל אשר לו כנ״ל[43] וד״ל. והנה[44] עכ״ז אע״פ שחסד דישמעאל הנ״ל הוא בהיפוך ממש מחסד דאברהם. הרי מאברהם יצא ישמעאל. א״כ הרי יש לו צד אחיזה ממש בפנימי׳ המוחין שבו כנ״ל וכאשר אמר לו ישמעאל יחי׳ לפניך ממש בפנימי׳ דחסד העליון האלקי ולא יהי׳ לבחי׳ מנגד כלל כשאר הז׳ אומו׳ עכו״ם[45] דאזלעו״ז כו׳. והענין הוא דאע״פ דחסד דישמעאל בא רק מצד בחי׳ הרוממות והמותרות כנ״ל מ״מ הר״ז חסד וטוב בפו״מ להטיב לזולתו וגם חסד זה נמשך מחוץ לעצמותו עכ״פ רק שבא מבחי׳ המותרות והרוממות. ויהי׳ איך שיהי׳ חסד וצדקה הוא. ובזה הרי הוא דומה לחסד האלקי דאברהם אביו שמשפיע חסד חוץ מעצמותו לאחרים. רק שהוא רק מבחי׳[46] התפשטות שמשפיע מותרות כנ״ל (וכחסד הנמשך מגדולת התפשטות המלך ושרים הגדולים שחסד ממש יקרא[47] ואע״פ שאין זה בא בסיבת הביטול ושפלות כחסד דאברהם)[48]

עכ"ז ביקש לו ישמעאל יחי' לפניך ממש שיוכלל בחס"ע דקדושה האלקי' הנ"ל. ושרש הענין הוא. לפי ששרש חסדי[4] דישמעאל יש לו שרש ומקום ג"כ למעלה. והוא בבחי' המותרות ונובלות בחסד עליון שבא ג"כ מצד בחי' הרוממות וגדולה דלגדולתו אין חקר שיפול עי"ז רב מותרי[50] השפע מצד דכלא חשיב[51] לפ"ע הגדולה והתפשטות כמ"ש לך ה' הגדולה[52]. וכמו שאנו רואים שנמשך רב חסד וטוב גם לעוברי רצונו וכדורו של אנוש ומשפיע[53] רב חסד וטוב לעכו"ם בעוה"ז בכל דור[54]. וכמו ר"ע שראה כרך גדול של רומי[55]. ואמנם אין זה בא מבחי' פנימי' האור דחסד עליון שבא מצד עצם אור חסדו וטובו להטיב כמו כי אמרתי עולם חסד יבנה[56] וכמו שנאמר והוכן בחסד כסאו[57] וזן ומפרנס לכל העולם כולו[58] כו' בענווה וצמצום עצמותו כנ"ל שזהו בחי' חסד דאברהם דווקא כנ"ל ולפי שגם בחי' המותרות דחסד עליון הנופל למטה בבחי' פסולת יוכל לעלות למע' ג"כ (כחסד רב שנמשך מגדולת המלך שעכ"פ זהו כבודו וגדולתו ומקבל תענוג בשפע זו ולא שנמשך החסד בע"כ ונגד רצונו רק כשמוכרח לעשות חסד לשונאיו כמאן דשדי בתר כתפי'[59] שזהו ענין גלות השכינה בע' שרים דנוגה כידוע) וזהו שביקש לו ישמעאל יחי' לפניך ממש שיתעלה ויוכלל בחסד האלקי שבבחי' אין וביטול הנ"ל ולא יהי' בבחי' מנגד כלל וד"ל (משא"כ חסד של שאר אומו' העולם[60] אמר וחסדי[61] לאומי' חטאת גמור כמ"ש בזוהר משו' דכל חסד דעבדין[62] לגרמייהו עבדין ולא להטיב בשפע זו[63] רק לגרמייהו לבד כמ"ש גשרים תיקנו לעצמן[64] לפי ששרשן בבחי' גבורות קשה[65] דנוגה שהוא רק לעצמו ולגרמי' ולא יחפוץ בשפע חוץ מעצמותו כלל אפי' בבחי' מותרות כמו לעלוקה ב' בנות הב הב[66] כו'). אבל בחי' חסד ישמעאל הנ"ל עכ"פ נק' חסד להשפיע לחוץ מעצמותו דווקא להיטיב לזולתו ממש בדומה לחסד דאביו אברהם רק שבא בבחי' מותרות שמצד הרוממות כפי שרשו למע' בבחי' נובלות חס"ע[67] דקדושה כו' וד"ל:

(י) **ועפי"כ** הנ"ל[68] יתורץ הקושי' הנ"ל בענין פלשתים וישמעאל שגם ששניהם מקבלים מבחי' המותרות ופסולת דחסד אה' האלקית דאברהם מ"מ יש הפרש גדול ביניהם דבחי' קליפה דפלשתים שהוא ההוללות והליצנות לא נמשך רק מן החיצוני' ואחוריים של האה"[69] דאברהם להיו' בבחי' פירוד גמור מאלקות שהוא ענין פר"ע ממש (והן הלצנים שהן אפיקורסים שאין להם תקוה ועלי' לע"ל[70] כלל רק איבודם זהו תיקונם כידוע) אמנם בחי' חסד ישמעאל הוא בחי' חסד דאברהם אביו בדומה[71] רק שבא בבחי' מותרות כנ"ל ע"כ ביקש עליו לו ישמעאל יחי' לפניך[72] (שאין זה בשאר אומות העולם[73] זולתו שהפרידן[73] מיחודו כו' וכמ"ש בזוהר עפמ"ש ע"פ כל אחיו נפל[74] כו' וד"ל) (ועכ"ז צריך להיות ההבדלה דוקא בין פנימי' דחסד עליון דאברהם לחיצונו' ונובלות ומותרות[75] דישמעאל שיובדלו בפ"ע כמ"ש בפ' חיי שרה[76] כל אשר תאמר אליך שרה[77] שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע ואין ב"ד בא עד שיהי' הבדלה זו כנ"ל[78] ודבר זה נעלם מאברהם ע"כ ביקש לו ישמעאל כו' שמפני זה אמרו דשרה גדולה בנביאות[79] מאברהם כמ"ש[80] באורך וד"ל (וזהו שעיקר הגאולה תהי' בצדקה כמ"ש בצדקה תכוננו[81] וכ"א בצדקה[82] תרומם גוי כו' שהצדקה הוא צדק ה"א[83] בחי'[84] חסד ח"ס דלי"ת[85] לבד ולא בבחי' מותרות ולמי שאינו צריך והוא מצד הבדלה פנימי' הנ"ל להבדיל לבחי' מותר החסדים דאברהם דיצא ממנו ישמעאל. מיצחק. כמ"ש כי ביצחק[86] כו' וע"כ יאמרו ליצחק כו' כי אתה אבינו כמשי"ת להיותו בבחי' הביטול והעלאה דאו"ח ועכ"ז גם בחי' המותרות דחסדים דבחי' חסד דישמעאל שבכל אחד מישראל כמו העושה צדקה להתייהר או לקנות[87] לו שם או מצד הרוממות שיפול ממנו מותרות גם זה צדקה וחסד יחשב ועולה למעל' כנ"ל (ובמ"א מבואר בענין בנוהי דאברהם[88] בגלותא דאדום ובנוהי דיצחק בגלותא דישמעאל שצ"ל הבירור בהיפוכו[89] ויובן ג"כ בענין המותרות דחסדים הנ"ל דאה' דאברהם הנ"ל[90] שיוברר בגלותא דאדום שהוא לברר לבחי' חסד דלגרמי' דווקא להפכו להפוכו ובנוהי דיצחק ביראה בגלותא דישמעאל להפכו לעלות גם המותרות חסד דקדושה ע"י בחי' הביטול ויראה והוא שנראה הפרש בין בני א"י ובין בני חו"ל וד"ל):

(יא)[91] **והנה** בכל הנ"ל יובן מ"ש כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו שארז"ל שזה יצחק[92] דווקא שיהי' לע"ל למעל' ממדריגת אברהם עכ"א כי אברהם לא ידענו כו' כי הנה מבואר למעל' בבחי' מדתו של יצחק שהוא בבחי' פחד[93] היראה וביטול כל העצמות לעלות ולידבק למעלה דווקא כמו בבחי' או"ח דתשובה שנקרא מ"ת מי[94] בוכין שנק' מ"ח שעולין בגבורה דווקא כנ"ל[95] מלמטה למעל' דווקא וכל בחי' או"ח חוזר לקדמותו ממש שהוא לעצמי' א"ס[96] ב"ה ממש לפי שבבחי' העלאה אין לה שיעור וקץ לעלות למעל' מעל' כי העולה במעלות יוכל לעלות עד אין שיעור כלל וכך הוא בעליות הנשמות בבחי' או"ח כשיעלו עד רום המעלות בעא"ע עד אין שיעור למעל' כי אא"ס למעל' עד אין קץ[97] וכמו ילכו מחיל אל חיל[98] כו' וכמ"ש ירוממוך סלה[99] וכמש"א[100] סלה עד אין קץ[101] נצח ועד אין לו הפסק כלל להיותו כי בבחי' הרוממות דעצמו' אא"ס[102] בעצמותו אין לו שיעור כלל וכ"ז דווקא בבחי' אוח"ז שחוזר לקדמותו ממש כנ"ל אבל בבחי' החסדים דאו"י הוא בהיפך ממש שהיא טבע האור העליון שיורד ונמשך מלמעל' למטה מגבוה לנמוך דוקא הרי יש שיעור וגבול למטה בשפע המשכה זאת אע"פ שידוע בבחי' החסד עליון דא"ס ג"כ מתפשט למטה מטה[103] עד אין תכלית וכמ"ש הטוב כו' כי לא תמו חסדיך[104] כו' והרי חסד העליון יורד גם[105] למטה מטה גם בחושך[106] ואפילה להמתיק כל הדינים דק"נ (לפי שאור החסד אינו מתעבה[107] לעולם כמ"ש במ"א ע"פ יומם יצוה ה' חסדו כו'[108]) עכ"ז מאחר שעיקר השפע אינו בא למקבלים החסדי[109] והמקבלים הן בבחי' מדה וגבול[110] בכל עולם ועולם לפ"ע עד סוף העולם העשי' שחסד שלהם הוא בחי' שפע[111] גשמי' פרוטה גשמי' כמו נותן לחם לכל בשר כל"ח וא"כ הרי בחי' חסד העליון בא בבחי' צמצום ומיעוט האור מכמו שהוא במקור ממש ובכל עולם ועולם מתצמצם לפ"ע עד סוף עולם העשי' שהוא בצמצום וגבול היותר אחרון (ולפ"ז הרי בחי' חסדים דאו"י היפוך הגבורות דאו"ח וכמ"ש בע"ח[112] דהחסד דאו"י הולך ומתמעט בהילוכו מלמעלה למטה מטה בכל עולם ועולם

במיעוט אחר מיעוט עד בחי׳ העשי׳ ובחי׳ גבורות או״ח הוא בהיפוך כל שעולה למעלה מעלה יותר יותר הוא מתרחב בעלות למעל׳ מעל׳ שבא מן הצמצום אל ההתפשטות עד שעולה ונכלל בעאא״ס ממש שלפני הצמצום הראשון שהרי אין בעלי׳ שיעור למע׳ כנ״ל וד״ל). וזהו שלע״ל יאמרו כי אברהם לא ידענו להיות שלע״ל לא יגאלו אלא בתשובה[2] דווקא שהוא בחי׳ מ״ת שנק׳ מי בוכין[3] כו׳ כמ״ש בבכי יבאו׳ כו׳ ונק׳ מ״ח שיצאו מירושלים כנ״ל שזהו בחי׳ או״ח העולה למעל׳ ממש כנ״ל וד״ל. ע״כ בחי׳ חסד דאברהם שהוא בחי׳ או״י היורד למטה דוקא לא ידענו מפני שזהו היפוכו בתכלית כטבע האש עם המים כו׳ וגם ישראל שכלול משניהם מחו״ג לא יכירנו לפי שאו״ח חוזר לקדמותו ממש כמ״ש חציים אל הים הקדמוני דתורה שהוא קו האמצעי דיעקב גם הוא לא יכירנו לפי שיתעלו נש״י בא״ס[5] ממש שהוא למעל׳ מהחכמ׳ דתורה וחסד דאברהם וכמ״ש תתן אמת ליעקב[6] שהוא התורה שנק׳ אמת[7] קו האמצעי וחסד לאברהם[8] כו׳ וד״ל. אלא כי אתה אבינו שהיא בחי׳ עאא״ס ממש ולפי שאין מגיע לשם רק בבחי׳ יצחק דווקא כי הוא בבחי׳ העלאה דאו״ח ליכלל בעצמו׳ דוקא ע״כ על יצחק יאמרו כי אתה אבינו וד״ל. וזהו[9] ג״כ הטעם שנק׳ יצחק כי צחוק עשה לנו אלקים[10] כו׳ (ולכאור׳ לפי[11] הנ״ל בענין חפירות בארות דיצחק שהוא בבחי׳ הגבורות דאו״ח בבחי׳ היראה ופחד אלקות דוקא שמחמת זה דווקא[11] לא יוכלו ליקרב שם יניקה קליפה דפלשתים שהוא שחוק וליצנות ומה גם בארות דאברהם שהי׳ בבחי׳ חסדים דמ״ע כתיב וישב יצחק ויחפור להיות[12] עיקר המנגד לפלשתים[12] כנ״ל א״כ למה נקר׳ שמו יצחק ל׳ שחוק דווקא ובמ״א ישחק בשי״ן[13] כידוע) אך הענין[14] הוא דגם בבחי׳ ההשתלשלות יש ב׳ מדרגות הנ״ל דאברהם ויצחק והוא בחי׳ או״י ואו״ח (והיינו הפלוגתא בגמרא אם שמים קדמה לארץ[15] שהוא בבחי׳ או״י ואם ארץ קדמה לשמים שהוא בבחי׳ או״ח דנתב״ס) דלפי בחי׳ החסדים דאו״י דבחי׳ חסד דאברהם הנ״ל זה היה עיקר התענוג העליון בעצמו׳ המאציל שיהי׳ לו דירה בתחתונים וע״כ הי׳ חפץ חסד מצ״ע להיו׳ מקור להשתלשלות דאבי״ע ולכך צמצום א״ע להיו׳ לו רצון ומרצון לחכמ׳ כו׳ שזהו הכל בחי׳ ירידת האור מלמעלה למטה דווקא שנקר׳ מאין ליש דווקא כמו מאין האמיתי להיות לו רצון להאציל ומרצון לחכמה ומחכמה לבינה כו׳ ועכ״ז[16] הולך ויורד בבחי׳ ההשתלשלות עד שנתהוו הבריאה מאין ליש ממש וא״כ כאשר נעשה בחי׳ ביטול היש לאין למטה בבי״ע שע״ז נתעורר ג״כ למעלה במקור הראשון דאצי׳ להיות ביטול היש לאין שהוא בחי׳ ההעלאה בבחי׳ אין האמיתי שיחזור לקדמותו כמ״ש טרם שצמצם א״ע הנה זה נגד רצון ותענוג הפשוט שהי׳ לו בתחילת ההשתלשלות שהרי זה היפוך גמור מרצונו הקדום כו׳ וכל היפך רצון העצמי הוא נגד התענוג שבעצמות ממש ויש לזה רמז בדרז״ל גבי רחב״ד שנתנו לו טס של זהב[17] מלמעל׳ לפרנסתו על שביקש[18] על גודל דחקו ורצה להחזיר הטס ואמרו לו גמירי דמיהב יהיבי ומשקל לא שקלי ועכ״ז קבלו ממנו ואמרו גדול נס אחרון[19] יותר מן הראשון. וביאור הדבר ע״פ[20] הקבלה מ״ש גמירי היינו ע״פ הקבלה אלקי׳ בסדר ההשתלשלות דע״ס דאבי״ע בכללות דמיהב יהבי פי׳[21] שההשפעה וההמשכה נמשכת תמיד מאין ליש מתחילת הרצון להשתלשלות הי׳ בזה האור התענוג הנעלם להיות שבבחי׳ חפץ חסד הראשון הי׳ בזה החסד הפשוט תענוג גדול שיהי׳ אור ושפע אלקי׳ נמשך[22] בתמידי׳ דהיינו בכלל מעצמו׳ המאציל לנאצלים ומן הנאצלים לנבראים עד סוף העשי׳ כו׳ ובפרט ראשית הגילוי ושפע אור[23] דעצמות המאציל הוא בא בחו״ב דאצי׳ ששפע בחי׳ האין דחכ׳ נמשך תמיד ליש בבינה וכן מבינה למדות כו׳ וכידוע וזהו מבחי׳ טבע הטוב להטיב[24] שיש בכל עילה להשפיע להעלול שמקור הראשון לתענוג זה הוא בבחי׳ חפץ חסד הראשון שבעצמו׳ המאציל כשעלה ברצה״פ להאציל ולברוא[25] וע״ז רמזו בד״כ גמירא ע״פ יסוד הקבל׳ האמיתי׳ דמיהב יהבי מאין ליש ממקורא דכולא בכל השתלשלות דאבי״ע אבל משקל לא שקלי פי׳ אבל להיפוך מן הנתינה מן שפע העליון מאין ליש שהוא להיות בחי׳ ביטול היש לאין עד שכל עלול יוכלל בעילתו דהיינו שכל בחי׳ יש יהי׳ נכלל בבחי׳ אין עד רום המעלו׳ גם במקור האצי׳ יוכלל בביטול היש לאין האמיתי שהוא העצמות דאא״ס שזהו בחי׳ ההעלאה דאו״ח מלמטה למעלה בחי׳ יצחק הנ״ל ודאי שזהו היפוך סדר[26] ההשתלשלו׳ הראשון דהיינו שהוא היפך רצון עצמי׳ המאציל כי רצון עצמות המאציל הי׳ דוקא שיהי׳ ירידת אור השפע מגבוה לנמוך דהיינו מאין ליש דווקא אבל לא שיבוטל מיש לאין שהאור חוזר לקדמותו לעצמו׳ המאציל שאין זה רצון ותענוג המאציל כלל לפי שעיקר התענוג שלו הוא בבחי׳ החסד דווקא כנ״ל (וכמ״ש אמרתי[27] עולם חסד יבנה[28] כי חפץ חסד הוא כנ״ל וד״ל) וז״ש מישקל לא שקלי ממטה למעלה בבחי׳ או״ח אל העצמו׳ לפי שזהו היפוך הרצון של עצמו׳ המאציל ע״כ א״א להיו׳ דבר זה שיהי׳ להיפוך התענוג ורצון העצמי׳ (וכמ״ש במ״א ע״פ הסבי עיניך מנגדי[29] שהם הרהיבוני פי׳ הרהיבוני מפני שבהעלאת מ״ן דשלהובי דרחימותא בעיניך כמ״ש עיניך יונים כו׳ עולה ונכלל בעצמותו ממש שזהו לנגד רצון המאציל כו׳ כנ״ל עכ״א הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני כו׳[30]) ועכ״א דגדול נס האחרון מן הראשון דמה שנתנו לו טס של זהב זה הי׳ בשפע אלקי׳ מאין ליש אין זה רבותא כ״כ לפי שזהו סדר ההשתלשלות ממקור הראשון דמיהב יהבי מאין ליש כו׳ כנ״ל. אבל מה שקיבלו ממנו בחזרה שהוא היפוך הרצון בהשתלשלות דמשקל לא שקלי בביטול מיש לאין כנ״ל זהו רבותא גדולה יותר וע״כ נס זה האחרון יותר גדול מן הראשון וד״ל. ועד״ז אמרו גדולים מעשה צדיקים[31] יותר ממעשה שו״א דמעשה שמים וארץ מאין ליש ומעשה צדיקים בהעלאת מ״ן ותורה ותפלה[32] ומע״ט עושים בחי׳ ביטול היש לאין עד רום המעלות שזהו בחי׳ או״ח דיצחק בהעלאה למעלה ממש שלמעלה ממדריגה דאברהם בבחי׳ החסדים דאו״י כנ״ל:

(יב)[33] **אך** א״כ י״ל למה לע״ל יאמרו על בחי׳ יצחק כי אתה אבינו שהוא[34] למע׳ ממדריגת אברהם כנ״ל[35] דבחי׳ יצחק הוא בחי׳ או״ח שעולה בעצמו׳ ממש א״כ[36] זהו היפך הרצון עצמו׳ המאציל ממש שחפץ חסד הוא דווקא בירידת האור מגבוה לנמוך מאין ליש ולא מיש לאין כנ״ל. אך הענין הוא שיש טעם אחר שיהי׳ למע׳ בעצמו׳[37] תענוג גדול מבחי׳ הביטול מיש

לאין בבחי' ההעלאה דאו"ח הנ"ל עד רום המעלות כנ"ל הרבה יותר מן התענוג הראשון שיש בהשתלשלות בירידת השפע מאין ליש והוא לפי שבזה הביטול וההעלאה מיש לאין הוא ענין דבר מחודש ונפלא[38] ופלא גדול מאוד[38] להיותו היפך סדר המוטבע בהשתלשלו' מעצמו' המאציל וכל דבר מחודש ונפלא[39] ביותר יקבל מזה תענוג נפלא יותר גדולי[39] מן התענוג שברצון הקדום בבחי' חפץ חסד הראשון הנ"ל. ויובן זה עד"מ מן השחוק שעושין לפני המלך מדברים מחודשים ונפלאים ביותר שלא לפי הטבע וסדר העולם כלל שמזה דווקא יקבל המלך עונג ושעשועים גדולים יותר מכל התענוגים שבגדולת המלך ובכל תענוגים ורצונו' שלו בכל עניני המלוכה ויפנה מכולם להתענג מדבר זה מחודש והוא השחוק שעושין לפניו. וכך הוא ענין ההעלאה דאו"ח בביטול היש לאין עד רום המעלות שהוא דבר נפלא ומחודש בהיפך מסדר ההשתלשלות יקבל עצמו' המאציל תענוג יותר מכל התענוגים שבפנימיותו[40] כמו גם התענוג הפנימי שבחפץ חסד הראשון הנ"ל להיותו ממכ"ע כו' וד"ל[41]. לפי שענין זה הוא כמו ענין השחוק שעושין בדברים נפלאים ומחודשים מאוד כו' שהוא בחי' תענוג נפלא ביותר הרבה מבחי'[42] חסדים דאו"י הנ"ל וד"ל (ואע"פ שזה הביטול שמיש לאין הוא נגד הרצון ותענוג שבהשתלשלות מאין ליש ולכ"א הסבי עיניך מנגדי כו' והוא מ"ש משקל לא שקלי כנ"ל מ"מ לפרקים יהי' מזה דווקא עונג הנפלא ביותר כנ"ל[43] שהוא מחודש לנגד סדר טבע ההשתלשלות ובעליות העולמות כ"כ[44] בבחי' או"ח דווקא שעולה עד רום המעלו' שנעשה למע' תענוג נפלא ביותר מן התענוג שבמע"ב מאין ליש ומחמת זה חוזר ונמשך רצון הקדום להיות חפץ חסד לחדש כל ההשתלשלות מחדש מאין ליש כידוע וד"ל. ושרש[45] הענין הוא לפי שיש ב' מיני תענוג א' תענוג מורכב בדבר מה כמו ברצון של חסד להשפיע וכתענוג שבחכ' ובמדות ובמלוכה וכה"ג. והב' תענוג הפשוט שבלתי מורכב כלל ברצון[46] וזהו שמלובש בתענוג הבא בשחוק שעושים דבר פלא שאינו מורכב באיזו רצון כלל רק אדרבה מביטול היש לאין כמו שעושין שחוק בחיות הנלחמים שמעמידי' אותם שינצח זל"ז כו' כמ"ש במ"א בענין מה[47] שיעשה לע"ל לצדיקים בלויתן עם שור הבר כו' וככל[48] השחוק ששרשו בחי' תענוג מפולש שהוא למע' מכל תענוג פנימי ג"כ כו'. וז"ש רז"ל ג"ש ראשונות[49] יושב ועוסק בתורה שהוא התענוג שבחכ' וג"ש יושב ודן שהוא תענוג שבמדות וג"ש יושב וזן בחסד ושרש הראשון הוא התענוג שברצה"ק שנק' ח"ח[50] כנ"ל. וכ"ז ביום דחסד אל כל היום[51] אבל בלילה שהוא ההעלאה דכל העולמות בבחי' או"ח אל העצמי' דוקא יושב ומשחק עם לויתן[52] כמ"ש לויתן זה יצרת לשחק בו[53] שהוא בחי' התענוג הנפלא הנ"ל שמקבל מבחי' ביטול היש לאין עד רום המעלו' שלמע' מתענוג דחסד שביום כו' וזהו ענין הקניגי' שיעשה כו' כמ"ש במ"א וז"ש אז ימלא שחוק פינו[54] כו') וז"ש כי אתה אבינו שהוא יצחק להיות שבחי' יצחק הוא בבחי' או"ח לקדמותו ממש שהוא ביטול היש לאין עד רום המעלו' שמזה יתהווה התענוג בצחוק שהוא בחי' תענוג נפלא הרבה יותר מתענוג דחסד דאו"י דאברהם וזהו הטעם שנק' יצחק כמ"ש כי צחוק עשה לנו האלהים פי' האלקים הוא בחי' הצמצום[55] שהוא בחי' שם ב"ן[56] שהוא יהי' בבחי' הביטול מיש לאין לע"ל שיתגלה פחד אלקים דווקא על כל הברואים (כמשי"ת) כשיבורר ויהופך חשוכא לנהורא דווקא שמזה יעלה למע' מע' תענוג נפלא ביותר לפי שזהו בחי' שחוק שהוא תענוג גדול ביותר כנ"ל וע"כ יאמרו על יצחק כי אתה אבינו דוקא ואברהם לא ידענו כו' להיותו למע' מבחי' התענוג דחסד דאברהם שיורד בבחי' השתלשלות מאין ליש והוא כמו יתרון מע' הזהב על הכסף[57] כו'. וז"ש יצחק בא מבא באר לחי רואי[58] שהוא עם העלאת מ"ן דמ"ת שנק' מ"ח שיצאו מירושלים שילכו חציים אל הים הקדמוני להשפיע למ"ע דחסד לאברהם מטעם הנ"ל וד"ל (ובזה יתורץ הקושי' הנ"ל ג"כ למה נקרא שמו יצחק מאחר שהוא בבחי' או"ח דיראה ופחד כו' שעי"ז דוחה לקליפה דפלשתים כו'. דאדרבה היא הנותנת משום דע"י בחי' הביטול דפחד אלקים שהוא הביטול מיש לאין יהי' מזה בחי' הצחוק העליון שבקדושה שנק' תענוג מפולש שהוא לנגד השחוק דפלשתים כנ"ל ע"כ נקרא שמו ישח"ק בשי"ן וכמו ענין משחק עם לויתן וכמו אז ימלא שחוק פינו וזהו שאז יאמרו בגוים דוקא בבירור החושך לאור הגדיל ה' לעשות עם אלה וד"ל):

(יג)[59] **ובכ"ז** יובן עוד ענין א' והוא מה שמצינו באברהם שקרא ה' אותו אברהם אברהם ב"פ כמ"ש בפ' העקדה ויקרא מלאך ה'[60] אברהם אברהם כו' וביצחק לא נא' בשום מקום שיקראנו יצחק ב"פ. אך הענין הוא מובן ע"פ כל הנ"ל בשורש בחי' חסד דאברהם שהוא בבחי' או"י שהולך מלמלע' למטה דוקא ע"כ הוא הולך ומתצמצם במיעוט אחר מיעוט בכל עולם לפי ערכו עד סוף העשי' וזהו עיקר בחי' החסד לצמצם א"ע להשפיע לשלמטה הימנו (וזהו שחסד גימט' ע"ב דחכ' בחי'[61] מ"ה וביטול העצמי כו') והנה מבואר למע' (בפי' אלקינו ואלקי אבותינו כו') שגם בירידת אור השפע מעצמו' המאציל להאציל ע"ס דאצי' בכלל הוא בא ג"כ ע"י בחי' החסד דאברהם שזהו בחי' חפץ חסד הראשון שמצמצם א"ע להמשיך רק ע"י בחי' קו"ח להיות מקור לע"ס דאצי' כו' וזהו פי' אלקינו שהוא בחי' צמצום הראשון להיות לו רצון להאציל שנק' כתשב"כ[62] בכלל ואח"כ מתצמצם שנית להיות אלקי אבותינו שהן חו"ב דאצי' שנק' אבות העולם דאצי' כו' (והן חו"ב שבכתר שהן שרשים לחו"ב דאצי' בבחי' ב' מזלות דנוצר ונקה כו') כי מצד עצמות המאציל לאו דאית לי'[63] מכל אינון מדות כלל ונק' חכים ולא בחכ'[63] ידיעא מבין כו' וזהו ואלקי אבותינו וי"ו זה צמצום השני להיות מקור לחו"ב דאצי' כו' ונמצא שבחי' אור החסד הראשון של המאציל להאציל ע"ס דאצי' כמו חכים ומבין כו' וכל האורות העליונים היינו ע"י בחי' אברהם בחי' אבר מ"ה[64] דח"ס דא"א שהוא בחי' ראשית הגילוי מן עצמות אור המאציל וממנו נמשך לקו הימין חח"ן וכן לב' הקוין דשמאל ואמצע כו' וזהו אברהם הא' ואח"כ צריך להיות צמצום הב' מאצי' לבריאה שזהו בחי' חסד דז"א שנמשך ויורד למטה לבנות בנין המ"ל בבי"ע שז"ש והוכן בחסד כסאו[65] כידוע זהו בחי' אברהם הב' בחי' חסד דחכ' דז"א כמו מה שמו מה שם בנו[66] כו' שהוא בשביל השפע מאצי' לבריאה להיות התהוות הבריאה מאין ליש ממש ולפי שאין ערך

כלל בין בריאה לאצי׳ ע״כ פסיק טעמא בין אברהמי׳ הא׳ לאברהם הב׳ דאברהם הא׳ הוא בשביל השפע מן המאציל לאצי׳ דאעפ״י שאין ערוך לנאצלים[2] לגבי עצמות המאציל מ״מ הארת אא״ס ממש באצי׳ ע״י הקו״ח משום דאיהו וחיוהי חד[3] כמו שלהבת הקשורה בגחלת כמ״ש בס״י[4] משא״כ מאצי׳ לבריאה כבר נפסק שם הארת הקו[5] כו׳ לפי שצ״ל התהוות בע״ג מאין ליש ממש ולכך פסיק טעמא בגויהו וד״ל. וכ״ז[6] בחי׳ אור החסד דאברהם שיורד מגבו׳ לנמוך שהולך ומתמע׳ ומתצמ׳ כנ״ל אבל בבחי׳ יצחק שהו׳ בבחי׳ הגבורו׳ דאו״ח בהעלאה למע׳ מע׳ דווקא כנ״ל היפך בחי׳ ההמשכה והירידה לזאת לא נאמר בו ב״פ יצחק דדווקא בבחי׳ הירידה של האור מגבוה לנמוך שייך לומר ב׳ ירידות א׳ מעצמו׳ המאציל לאצי׳ והב׳ מאצי׳ לבריאה שלזה אמר ב״פ אברהם שכדי שירד עוד ירידה ב׳ מאצי׳ לבריאה צריך לקרותו עוד פ״ב אברהם אבל בבחי׳ העלי׳ דיצחק אחר שאינו רק בחי׳ ההעלאה למעלה לבד כשהוא עולה עולה כולו למע׳ מע׳ בעצמו׳ המאציל בלי חילוק מדריגות כלל בעליו׳ שלו (ואע״פ שבעלי׳ הנשמות בג״ע ילכו מחיל אל חיל[7] בסדר והדרגה מגעה״ת לגעה״ע כמו העולה במעלו׳ כו׳ וכן בעליו׳ העולמו׳ מעשי׳ ליציר׳ ומיציר׳ לבריאה ומבריאה לאצי׳ ומאצי׳ בעצמו׳ המאציל והי׳ לו לקרותו ג״כ ב״פ יצחק עכ״פ בדרך כלל בב׳ עליות א׳ מבריא׳ לאצי׳ והב׳ מאצי׳ למאציל עצמו. הענין הוא שיש ב׳ אופנים בעליו׳ א׳ כשעולה בסדר והדרגה כנ״ל והב׳ כשעולה שלא בסדר והדרגה כלל דהיינו כאשר העליון עולה שכולל כל[8] שלמטה הימנו כמו כאשר הרצון עול׳ שממילא עול׳ ונכלל בו השכל ובשכל נכללו המדות כו׳ ולא יש בזה סדר מתחתון לעליון הימנו לומר שקודם יעלו המדות בשכל ואח״כ יעלה השכל בלמע׳ מן השכל שהוא הרצון מאחר שהרצון עולה תחלה נתעלה בו הכל כו׳ עד״מ בשינה שהוא בחי׳ הסתלקות המוחין והרצון שממילא נתעלו ונכללו המדות ומדו״מ כו׳) וא״כ אין כאן חילוק מדריגות כלל ולכך בהעלאה עולה מיד למעלה בעצמו׳ דווקא מבלי חילוק בין בריאה ואצי׳ כלל וכמו העלי׳ דאו״ח בתשובה מקירות לבו שהוא נקודת הרצון שמתעלה נפשו בעאא״ס[9] ממש כמ״ש כי אליך ה׳[10] כו׳ מבלי יש בזה עליות חלוקות כלל משא״כ בירידה דאו״י שמאיר ומצמצם א״ע תחלה ברצון ומן הרצון אל השכל נתמעט עד[12] שבא לבחי׳ המעשה ששם נתמעט האור ביותר כו׳ (וגם מטעם הנ״ל דבהעלאה אין לו שיעור למע׳ מע׳ כו׳ שאין שייך בזה חילוק מדריגות כלל כו׳[13]) (וגם מטעם שיתבאר בסמוך שבבחי׳ פחד יצחק הוא ענין הקירוב לגבי העצמו׳ ביותר שתמיד הוא למע׳ ולא למטה כלל שלא שייך בזה עליות חלוקות וזהו שלא נזכר ב״פ יצחק וד״ל):

(יד)[14] **והנה** יש להבין לפי כל הנ״ל בשורש ב׳ המדריגות דאברהם ויצחק שהוא בבחי׳ חו״ג דאו״י ואו״ח שהן ב׳ הפכים ממש מן הקצה לקצה זה בעלי׳ וזה בירידה א״כ למה אמר בפ׳ העקדה לאברהם קח נא את בנך[15] את יחידך אשר אהבת את יצחק כו׳ איך אמר אשר אהבת את יצחק הרי בחי׳ יצחק הוא היפך ומנגד ממש למדריגת אברהם מן הקצה לקצה כאש ומים ממש ואיך אפשר שיוכל אדם לאהוב דבר שהוא היפך טבעו לגמרי (וגם בענין התולדה יש להבין איך הוליד אברהם ליצחק היפוכו ממש דכח המוליד אינו מוליד אלא בדומה לו דוקא כידוע). אך הנה הענין הוא דאדרבה היא הנותנת דמשום שיצחק הי׳ היפך טבע אברהם לגמרי ע״כ אהב אותו מאוד כי עיקר התענוג והאה׳ הוא בהיפוכו[16] דווקא כמו מים קרים על נפש עייפה[17] שעיקר התענוג בנפש עייפה מהיפוכו שהן המים קרים לפי שהקרירות היפוך החמימות ע״כ כאשר יחם בשרו ביותר יתאווה להיפוכו דוקא שהוא הקרירות שבזאת תשיב נפשו ומקבל עונג נפלא מן המים הקרים וכן להיפך כאשר יתקרר האדם ביותר אז החמימות תענוג גדול יחשב לו לפי שכל ב׳ הפכים עיקר העונג מקבל כ״א מהיפוכו לפי שחדש הוא אצלו כי תענוג תמידי אינו תענוג[18] כלל כידוע ועיקר הראי׳ מתענוג דזיווג דו״נ אע״פ שהן ב׳ הפכיי׳ שהזכר מבחי׳ החסדים כטבע המים והנקבה מבחי׳ גבורותי[19] כרשפי אש ועכ״ז אדרבה היא הנותנת משום שהמה ב׳ הפכי׳ ע״כ התענוג[20] דדכר מן הנוק׳ היפוכו ועיקר התענוג דנוק׳ מדכורא כמו ואל אישך תשוקתך (והמתקת[21] הגבורות שבה בחסדים דדכורא שזהו ממש כמים קרים על נפש עייפה כו׳) כמו שאמר דאתבסמת נוק׳[22] ועביד נייחא לה כו׳ ובהיפוך תענוג ותיאובתא דדכורא[23] לגבי נוק׳ הוא כמו התענוג דחמימות אל הקרירות ע״כ כאשר מתייחדים מתענגים זמ״ז דווקא וד״ל). וכמו״כ מטעם זה יובן ג״כ באברהם ויצחק אעפ״י שהיו ב׳ הפכי׳ ממש כנ״ל אדרבה היא הנותנת שאהב את יצחק לפי שהוא הי׳ מבחי׳ החסד היפך בחי׳ הגבורות ע״כ אהב את יצחק שהוא היפוכו מבחי׳ הגבורות וקיבל ממנו עונג ושעשועים גדולים מטעם הנ״ל וזהו אשר אהבת[24] (ע״ד דוגמא כאהבת איש שהוא בבחי׳ החסדים לאשתו שהיא בבחי׳ גבורות כנ״ל) (ובזה יתורץ ג״כ הקושי׳ הנ״ל בענין התולדה איך הוליד אברהם ליצחק היפוכו שזהו כמו ענין תיאובתא דדכורא לגבי נוק׳ להיות׳ בבחי׳ הגבורות היפוכו כך[25] בענין התולדה שיוליד לבחי׳ הגבורה דוקא היפוכו וראי׳ ממה שאמר איש מזריע תחלה[26] יולדת נקבה היפוכו ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר היפוכה אע״פ שכח המוליד יוליד בדומה לו לפי שמתחלפים מטעם הנ״ל וד״ל). אך א״כ למה אמר ויאהב יצחק את עשו[27] לפי שהי׳ מבחי׳ הגבורו׳ בשרשו רק שהי׳ פסולת הגבורו׳ וכן אברהם יצא ממנו ישמעאל פסולת החסד וביקש לו ישמעאל יחי׳ לפניך כו׳. אמנם באמת עיקר התענוג ביחוד דדו״נ מטעם בחי׳ ההתכללות שמתכללים זע״ז והן ב׳ הפכיי׳ שגבורו׳ דנוק׳ נעשים בבחי׳ חסדים וחסדים דדכורא נעשים בחי׳ גבורות[28] כידוע בהתכללות דמ״ד ומ״ן וזהו מפני שיש בכ״א מהיפוכו דווקא כמו גבו׳ שבחסד וחסד שבגבו׳ כי גם האש ומים יש באש מים ומים באש[29] כו׳ וגם כאן באה׳ דחסד דאברהם יש בחי׳ גבור׳ דפחד יצחק ע״ד שאמרו במקום גילה שם תהא רעדה[30] כידוע וכן בפחד ויראה דיצחק יש מבחי׳ האה׳ וחסד דאברהם כי א״א לומר שלא הי׳ אברהם ירא את[31] ה׳ רק אוהב שהרי א״ל ידעתי כי יר״א אתה[32] (שזה הי׳ מפני עקידת יצחק שנכלל באברהם לכן נתגלה באברהם מבחי׳ היראה דיצחק כו׳). וכן ביצחק א״א לומר שלא הי׳ בו רק יראה ולא אה׳ כו׳ ולכ״א

אשר אהבת את יצחק שהוא בחי' התכללות של בחי' גבור' שבחסד שזהו בחי' פנימי' החסד דאברהם יותר מבחי'[33] חסד שבגבורה דיצחק כו'. כמו התכללות דגבור' שבחסדים דדכורא עם חסדים שבגבורה דנוק' לאחר שמתייחדים שמתחלפים זה לזה מטעם זה כנ"ל וד"ל:

(טו)[34] **אך** הנה יש להבין מ"ש ויעקוד את יצחק בנו ע"ג המזבח[35] ממעל לעצים מהו ענין העקדה זו ממעל לעצים[36]. והענין הוא כמבואר למעלה בשרש בחי' יצחק שהוא בבחינת הגבורות שהוא בבחי' היראה ופחד אלקים בבחי' ביטול המציאות ממש כמו שיהי' לע"ל פחד ה' על כל הברואים כמ"ש ובאו במערות צורים[37] מפני פחד ה' כו'. הנה ידוע דאין מדת הפחד אלקי' בא רק מצד התגלות הרוממות שבא בקירוב גמור[38] בגילוי ממש ד"מ מלך ב"ו כאשר יושב בהיכלו סגור אין אימתו ופחדו נופלת ומתפשטת כ"כ כ"א כאשר יוצא ומתגלה מקרוב אל שריו ועבדיו אז פחדו נופל עליהם מאוד (כמו במ"ת שעמדו מקרוב כתיב וירא העם וינועו[39] כו'). נמצא מובן למע' דכל הקרוב קרוב יותר לאור האלקי יותר ימצא שם בחי' פחד ה' כמו שאומרי' ואימתך עליהם[40] כו' וזעות מחיל כסא[41] וכה"ג לפי שבא אור האלקי בבחי' גילוי מקרוב (ונק' נורא וכמו ועזוז נוראותיך יאמרו[42] כמ"ש במ"א וכ"א ושמך נורא[43] על כל מה שבראת כמו שיהי' לע"ל שייראוך כל המעשים כו') וראי' לזה ממה שמצינו במלאכים עליונים כשהושיט אצבעו קטנה[44] ביניהן ושרפן דהיינו שנתגלה אור האלקי מאצבעו קטנה שהוא יו"ד ביותר מכפי המדה וצמצום נשרפו שנכללו ונתבטלו במציאותם[45] ממש באור[45] האלקי לפי שלא יוכלו להכיל כלל. וא"כ מובן מזה שא"א לנבראים לקבל פחד ה' רק כפי המדה וצמצום ובמעט ביתר ממדתם יתבטלו לגמרי לפ"ז[46] כל הקרוב יותר לעצמו'[46] יותר יקבל בחי' פחד ה' והרחוק יותר לא יוכל לקבל כ"כ הפחד והביטול רק במדה מצומצמת שלא יתבטל במציאות כנ"ל[47] וד"ל. אך[47] הנה לע"ל יהי' פחד אלקים על כל הברואים שלמטה מטה בזה העולם השפל כמו ובאו כו' מפני פחד הוי' וכ"א וייראוך כו' וישתחוו לפניך כל הברואים כו' ולפי[48] שיבוא גילוי אלקות למטה מטה ביותר כמ"ש ונגלה כבוד ה'[49] וראו כל בשר כו' (וע"כ גם המזיקים וטורפים יתבטלו[50] כמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו[51] כו' וכתיב וארי' כבקר יאכל תבן[52] כו') וע"כ מה שעכשיו פחד ה' היותר עליון אינו אלא למע' בקרוב לפני ה' ממש דוקא יבוא לע"ל פחד עליון זה גם למטה מטה בכל בשר כו' מצד שיהי' גילוי אלקות למטה כמו למע' ממש וזהו פלא גדול דעכשיו גם המלאכים לא יוכלו לקבל פחד אלקים רק במדה וצמצום לבד וגם בעליונים יותר לא יוכלו לקבל רק כפי הצמצום לבד ואיך יהי' התחתונים הרחוקים ביותר מקבלים פחד אלקות העליון ביותר ויתקיימו במציאותם כמו הקרוב קרוב למע' ביותר. אך הענין הוא דכמו שבענין הגילוי שהו' עצמו ית' יבוא למטה כמו למע' ממש שזהו למע' מסדר ההשתלשלות דעו"ע לפי שבעצמות ממש אין בחי' מעלה ומטה כלל וקמי' ממש כחשיכא כאורה רוחני' וגשמיי' שוין עד שבחי' אצי' ועשי' שוין[53] ממש ויכול להיות שיהי' גילוי אור העצמי' דא"ס בעולם העשי' כמו שהוא באצי' ממש. ע"כ יכול לבוא פחד ה' מקרוב בעוה"ז השפל ויוכלו לקבל ולהכיל ממש כמו שפחד ה' הוא מקרוב בעולם היותר עליון בעולם הבריאה בגעה"ע כמו[54] באצי' ולמע' מע' דכל נהורין מתחשכאן[55] קמי' עה"ע עצמו כו' ממש בשוה וד"ל (וראי' לזה מיום דר"ה שהוא בחי' העליי' ברוממות ועצמי' עד אין שיעור למע' שכל הקרוב קמי' כו' כנ"ל כמ"ש שמים לא זכו בעיניו[56] כו' ונמשך פחד זה גם למטה במלאכים ועולמות התחתוני' עד ע"ש דנוג' דעשי' כמ"ש מי לא ייראך מלך הגוי'[57] כו') והנה מזה יובן ג"כ בבחי' פחד יצחק הנ"ל ששרשו למע' בפחד ה' שהוא מקרוב יותר דווקא שא"א שיהי' פחד זה נמשך בעולמות הנבראים יש מאין שלא יוכלו לשאת ויתבטלו (וקצת מעין זה הי' במחנה סנחריב[58] שהשמיע ה' את הוד קולו ונתבטלו וכן במחנה מצרים נאמר וישקף ה'[59] כו') רק למעל' בלבד כמו באצי' ולמע' וזה הי' ענין העקידה בכלל שנכלל בחי' גבורה דפחד יצחק בבחינת חסד דאברהם דהיינו בהיפוכו בבחי' החסד דאו"י הנ"ל שהולך ויורד ע"י צמצומים עד שיוכל להיות גילוי אלקות במדריגת התחתונים ביותר ולא יתבטלו ממציאות' כלל מצד ירידת האור האלקי בצמצומים והעלמות עד שהכל יכולים לקבל ולהתקרב כו' וד"ל (עד"מ מלך ב"ו שמראה פנים שוחקות ושפלו' וירידה לקרב בימין לכל שיכולים הכל לקרב אליו אף השפל ונבזה כשר הגדול מצד בחי' החסד וטוב שיורד למטה מטה ביותר כנ"ל) וזהו[60] ויעקד אותו ע"ג המזבח[61] ממעל לעצים פי' ממעל לעצים ב' מיני עצים[62] עה"ח ועה"ד כו' דכתיב ויטע ה' אלקי'[63] גן בעדן מקדם כו' ועץ החיים בתוך הגן ועה"ד[64] כו' וידוע דהגן הוא בחי' המל'[65] ועה"ח[66] בתוך הגן הוא בחי' המדות דחכ' דאצי' שנטוע בגן זה שנק' עה"ח שאין שם צד אחיזה למות כלל דכתיב ימותו ולא בחכ'[67] כו' וז"ש פן ישלח ידו ולקח גם[68] מעה"ח וחי לעולם ועה"ד הן המדות[69] שמסתעפים ונמשכים בעולמות הנפרדים שיש בהן טו"ר ויש שם צד אחיזה לחיצונים כידוע. והנה עקידת יצחק הי' ממעל לעצים גם מן העה"ח אעפ"י שבחי' עה"ח לא נמשך בעולמות כלל להיותו בבחי' מ"ה ואין דחכ' שהוא בקירוב יותר לעצמות המאציל עכ"ז לא יוכל בחי' פחד יצחק לבוא שם בגילוי גמור גם בעה"ח להיות שבחי' פחד יצחק הוא מעצם הרוממות דעא"ס שאין לו שיעור למע' כו' שגם בחי' עה"ח אינו רק צמצום הארה בעלמא ולא יוכלו גם המדות דחכ' לקבל פחד זה כו' ולכך עקד אותו ממעל לעץ החיים ועקידה זאת ממעל לעצים הוא בעלותו לשרשו למע' ממש שמשם יוכל לבוא גילוי בחי' פחד דיצחק ואף גם זאת בדרך בחי' התכללות דווקא שיוכלל בחי' פחד זה דיצחק בחסד דאברהם ויתעלם בו דווקא (ע"ד ענין הרעדה שבמקום גילה כמו היושב בקירוב להמלך ושמח עמו באהבה ותוכו יראה ורעדה בהעלם כו'). וזהו ענין עקידת יד ורגל כא' שעקד אברהם[70] ליצחק ע"ג מזבח העליון ממעל לעצים שהוא שנעקד בחי' פחד יצחק ונכלל בחסד דאברהם (וכמו בר"ה שנמתק גבורות דיצחק בחסד דאברהם[70] כו' וכידוע) ונמצא שבחי' פחד ויראה דיצחק נתעלם בחסד דאברהם ולא בא למטה בגילוי כלל (וכך הוא העבודה עכשיו מאהבה ושמחה ודביקות. והיראה והפחד ה' נכללת בהעלם באה' כו') אבל[71] הנה מדתו של יעקב[72] שהיא[73] הת"ת[72] קו

האמצעי שכולל ב׳ הקוין דאברהם ויצחק כידוע עכ״א אלקי אבי אברהם[1] ופחד יצחק הי׳ לי פי׳ שהי׳ כלול מחסד ואה׳ דאברהם ומבחי׳ פחד יצחק ששניהם היו בבחי׳ גילוי גמור אצלו כמ״ש אלקי אבי כו׳ ופחד יצחק הכל הי׳ לי ממש כו׳. וביאור[2] הענין הנה ידוע בשורש בחי׳ יעקב שהוא הי׳ שלימו דאבהן[3] להיות שאין שלימות לקו הימין חח״ן דאברהם מצד המנגדו דקו השמאל בג״ה דיצחק. וכן ליצחק בקו השמאל אין שלימות מצד המנגד דקו ימין כו׳ אבל קו האמצעי דיעקב להיותו כולל בעצמו ב׳ הקוין לפי שמתחברים בו שניהם יחד ע״כ נקרא שלימו דאבהן כו׳ שע״י נשלמו שניהם והוא נקרא בריח התכון[4] שמבריח מן הקצה שעולה עד הכתר והוא מדה״ר שגובר על כח הדין שאע״פ שכח הדין יחייב יפטר מצד הרחמים וכן במדות דאו״ר דאברהם ויצחק כלולים במדה״ר שע״ז יעלה ויתקרב יותר מע״י האה׳ ויראה ובמדה זו דרחמים מתגלה גם בחינת פחד יצחק שמקרוב דווקא וכמ״ש פחד יצחק הי׳ לי ממש כמו שהי׳ בו בגילוי מבחי׳ חסד דאברהם כמ״ש אלקי אבי אברהם פי׳ אבי הוא בחי׳ החכ׳ דהיינו כנ״ל בפי׳ ואלקי אבותינו שהוא שרש דחכ׳ דקו הימין שנמשך מעצמות המאציל להיות נקרא חכים ומבין כו׳ והוא בחינת אברהם העליון אב״ר מ״ה דחכ׳ כו׳ הכל נמשך בקו האמצעי ע״י הכתר להיותו כולל ב׳ הקוין כנ״ל וכן גם פחד יצחק שבקו השמאל הי׳ בו בגילוי ממש אעפ״י שא״א לפחד יצחק לבוא כלל בגילוי אפילו בעה״ח דאצי׳ כנ״ל בעקידת יצחק ממעל לעצים כו׳ מ״מ בבחי׳ יעקב מתגלה גם פחד יצחק שהוא מקרוב יותר כנ״ל לפי שבריח התיכון מבריח מן הקצה לקצה דהיינו מקצה העליון דפנימי׳ הכתר עד בחי׳ המ״ל שהיא קצה התחתון לבוא בגילוי גמור למטה (כמ״ש במ״א בענין כנשר יעיר קנו[5] כו׳ דמדת הרחמים מתפשט למטה מטה ביותר ושרשו למעלה יותר ונקרא נחלה בלי מצרים[6] כו׳) ומלבד זה הנה בבחינת יעקב בא גילוי פחד יצחק בחיבור והתכללות היפוכו דבחינת החסד דאברהם כמ״ש אלקי אברהם[7] שטבע החסדים לירד מטה מטה ג״כ ואמנם אעפ״י שחסד דאברהם היפוך גמור מפחד יצחק הי׳ התכללות שניהם כא׳ ממש ביעקב כמ״ש הי׳ לי דקאי על שניהם על אבי אברהם ופחד יצחק כו׳ ונמצא דמה שבעקדה דיצחק נתעלם פחד יצחק באהבה דאברהם אבל ברחמים דיעקב נתגלה למטה (וז״ש כ״א[8] ליעקב אשר פדהי את אברהם כמ״ש במ״א[8]) (ומ״ש אבי אברהם אעפ״י שאביו יצחק[9] הי׳ לפי ששרש הרחמים שהוא בבחי׳ ת״ת הוא בבחי׳ הדעת[10] וכל מי שיש בו דעת יותר יותר ירחם[12] על נפשו וירגיש יותר כו׳ כמ״ש במ״א והדעת שרשו בחכ׳ יותר שנקרא ברא בוכרא[13] כו׳ וזש״א אלקי אבי אברהם תחלה ואח״כ בחי׳ יצחק שהוא קו השמאל דבג״ה כמ״ש אני בינה לי גבורה[14] כידוע כו׳) (וז״ש ביעקב ויירא יעקב[15] ויאמר מה נורא המקום הזה כו׳ דיראה זו באה בבחינת גילוי מקרוב דוקא כמ״ש מה נורא המקום הזה מפני ששרשו בכתר שנקרא נורא[16] כידוע):

(טז)[17] **והנה** אעפ״י שאמר[18] ופחד יצחק הי׳ לי שנתגלה בו פחד יצחק עכ״ז לע״ל נא׳ כי אברהם לא ידענו וישראל לא[18] יכירנו אלא כי אתה אבינו זה יצחק דוקא להיות מבואר למע׳ שלע״ל יתגלה בחי׳ פחד יצחק גם למטה מטה כמ״ש[19] למעלה בקרוב לפני ה׳ ממש אע״פ שעכשיו א״א לפחד יצחק כמ״ש למע׳ לבוא אפי׳ במלאכי׳ כו׳ כנ״ל לע״ל יוכל לבא למטה ממש לפי שרוה״ט יעביר מן הארץ ויזדככו כל הברואים כמ״ש קודם חטא עה״ד ממש ע״כ יוכל לקבל למטה בחי׳ פחד ה׳ העליון כמ״ש מפני פחד ה׳ והדר גאונו[20] כמ״ש קמי׳ עצמותו ית׳ ממש שלמע׳ גם מעה״ח כנ״ל (ומטעם הנ״ל שיהי׳ התגלות עצמות האלקות למטה כמו למע׳ ממש שלא כפי סדר ההשתלשלות שיכול התחתון לקבל כמו העליון ביותר ממש בשוה כנ״ל וזהו ושמך נורא על כל מה שבראת[21] ואנו אומרים על כן נקוה[22] לך לראות בתפארת עוזך שזהו הדר גאונו כו׳ להעביר גילולים מן הארץ לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו[22] כו׳). אך זהו בכללות העולם. ואמנם לישראל בפרט יתגלה בבחי׳ הפנימי׳ ועצמות ממש כמ״ש הנה אלקינו זה[23] כו׳ וזהו שאו׳ כי אתה אבינו ממש להיות ע״י[24] התשוב׳ דמ״ת בוכי׳ כו׳ שהוא בבחי׳ אור״ח דיצחק יעלה[24] לעצמו׳ ממש כמ״ש יצאו מ״ח[25] כו׳ שהוא למע׳ משרש מחצב נש״י שבחכ׳ וחסד דאברהם אבינו רק מצמצום ההמשכה להיות נק׳ חכים שהוא בחי׳[26] אור אבא בחי׳ ח״ס וז״ש כי אברהם לא ידענו שלא ידע אותנו כלל וכמ״ש כי הוא ממש עשנו[27] ע״י העלאה דתשובה דוקא מטעם הנ״ל ע״כ יאמרו כי אתה אבינו ממש ובחי׳ חסד וחכ׳ דאברהם לא ידענו וגם ישראל שהוא בחי׳ תפארת דיעקב שכלול מחו״ג שנק׳[28] אדם אדמה לעליון[29] לא יכירנו ג״כ מפני שבחי׳ אור״ח דתשובה דבחי׳ מ״ת חוזר לקדמותו ממש שלמע׳ מבחי׳ אדם כמ״ש כי לא אדם הוא[30] כו׳ וד״ל. (וע״כ יקבלו פחד ה׳ שהוא פחד יצחק העליון כמ״ש למע׳ בעצמו׳ ממש לפי שנתב״ס יראה עלאה ביר״ת[31] דווקא שא״א להיות גילוי זה גם ברחמים דיעקב הנ״ל) וזהו שנק׳ יצחק בחי׳ צחוק העליון כענין יושב ומשחק עם לויתן כמ״ש במ״א במ״ש ואביוני אדם שהן בע״ת[32] בקדוש ישראל עצמו יגילו כו׳ וצדיקים שנק׳ ענוים בה׳ שמחה בלבד וד״ל:

(יז)[33] **וזהו** ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. הדקדוק מבואר למע׳ למה אמר בכפל הענין שלא לצורך כלל מאחר שאמר יצחק בן אברהם למה חזר לומר אברהם הוליד כו׳. ועוד דבאמת הל״ל ואלה תולדות אברהם אברהם הוליד את יצחק ואיך שייך לומר תולדות יצחק קודם. ואח״כ תולדות אברהם שאמר אברהם הוליד כו׳. ועוד מה שהזכיר ב״פ יצחק בתחלה ובסוף וב״פ אברהם באמצע שאין להם חיבור זע״ז כלל אם לא שנאמר כמו שהוא נותן טעם לענין סיבת תולדות יצחק בן אברה׳ משום דאברהם הוליד את יצחק ואין לדבר זה לכאורה טעם ושורש כלל. אך הנה יש להקדי׳ שרש ענין אחד בענין העלאת מ״ן והמשכת מ״ד שזהו ענין ב׳ מדריגות הנ״ל דאברהם ויצחק שהוא בחי׳ חסדים דאו״י בגבורות[34] דאו״ח ב׳ הפכיי׳ כנ״ל והוא מארז״ל אשה כי תזריע[35] וילדה זכר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר כו׳. דהנה ידוע בטבע ענין התולדה מיחוד דו״נ[36] גשמיי׳ שעיקר כח המוליד תולדה הוא מן זרע הזכר דווקא שהזכר הוא המשפיע טיפת זרע ויולד מזרעו נפש שלימה

בדומה לו אבל הנוק' אע"פ שמזרעת ג"כ זרע שנק' מ"ן לא תלד[37] בלא זכר אע"פ שגם הזכר לא ילד מזרעו בלא נוק' אבל יש בכח זרעו הנשפע מאתו גם בלא נוק' להוליד ולד ולא יבצר כח המוליד אשר בזרעו היוצא מאתו בלא נוק' כמו בזרעו היוצא ברחם הנוק' ממש בלי שינוי כלל רק שבלא נוק' אין כלי בית קיבול לקבל זרעו להוציא לכח המוליד שבתוכו[38] לידי פועל אז ממילא תלך הזרע לאיבוד כו'. משא"כ בזרע הנוק' אין בה כח המוליד כלל ע"כ לא תלד בלא זכר כלל וגם בקבלת טיפת הזכר עיקר כח המוליד הולד הוא זרע הזכר כנ"ל. וע"כ[39] יש להבין דלכאורה אנו מוצאים שגם האשה תזריע ותלד היא[39] כמ"ש אשה כי תזריע וילדה כו'. דמשמע מזה דבזרע שתזרע האשה יש בה[40] כח המוליד ולד כמ"ש וילדה כו'. וכמארז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר דמשמע שתלה[41] רק בזרע הקודמת אם של האשה או של האיש ולכאורה אנו רואים שאין בזרע האשה כח המוליד כלל כנ"ל. אך הענין הוא כידוע שגם שהאשה תזריע זרעה בעת הזיווג אם לא זרע הזכר שנמשך ויתערב בזרעה ודאי מצד זרעה בעצם מהותה לא יוליד כלום שהרי האשה אינה[42] מזרעת בלא זכר ולא תלד כלום כי אין בזרעה כח המוליד כלל כנ"ל. אמנם מה שמזרעת בעת הזאת[43] יש בה כח התאוה הגדולה להזריע זרעה מחמת חימום כח התאוה שבא לה מכח התאוה שמעורר בה הזכר בשעת תשמיש במירוק האבר שמחמם ביותר כמ"ש בע"ח דמה שבעלה מחממה ע"ז מזרעת בכח גדול וברשפי אש בחום התאוה[44] ביותר והוא מ"ש בזוהר דאשד' מיין לקבלי'[44] פי' לקבלי' לנגד טיפת הזכר תעלה מ"ן שבה בכח גדול לעלות מלמטה למעלה (כמים הנובעים מלמטה למע' כו') וידוע בענין קולטת ופולטת שמ"ן עולים וסובבים לטפת הזכר וקולטת המובחר שבטפה שנק' לובן שממנו נולד הולד שאין הולד נולד אלא מן הברור שבטיפה[45] כו' ופסולת שבה יוצא לחוץ (וגם מעט מהפסולת נמשך להיות צפרנים ולובן שבעין). וגם המ"ן יתברר ע"י המ"ד שקלטה המובחר ממנו שנק' אודם שממנו בשר וגידין[46] כו' והפסולת דמ"ן נעשה ממנו שלי'[47] דולד. (וכידוע ומבואר במ"א שז"ש עור ובשר תלבישני[48] וכגבינה תקפיאני כמו דמיון המחבץ שעור הקיבה הניתן בחלב מבררו כו') וגם כל העיבור ט' חדשים נתברר הולד מהמ"ן שהמובחר מן המ"ן מגדל הולד והפסולת נברר גם הוא ונעשה מזה גידול השלי' לשימור הולד כו'. וכ"ז הבירור דמ"ן הוא רק מבחי' המ"ד הנק' לובן שהוא המברר למ"ן וממילא מתברר הולד ונבדל בו הפנימי' מן החיצוני'. (ודוגמא לד"ז במ"א[49] כמו אכילה ושתי' כמ"ש דאכל ולא שתה אכילתו דם[50] לפי שעצם השפע מזון הוא המאכל עצמו אך הוא רק דם לבד וכדי שיתפשט ויומשך להיות לחיות בכל האברים הוא ע"י השתי' שממשיך את הדם שנעשה מן המאכל לכל האברים והוא חלקי המים שבדם שמהם דוקא סיבת ההתפשטות הילוך חיות בריבוי התחלקות בכל אבר לפי מזגו כו'. וכך הוא הענין ממש במ"ד ומ"ן דהמ"ד הוא עיקר השפע להוליד כנ"ל. אך המ"ן הוא הממשיך אותו לבוא בהתפשטות וגידול הולד ברמ"ח אברים בכל משך תשעה חדשים לבררו וללבנו כו' וד"ל): והנה[51] כ"ז הוא רק דמיון בעלמא להבין ולהשכיל למע' בבחי' מ"ד ומ"ן העליונים שהוא בחי' יחוד דזו"נ דאצי' שמזה נולדות הנשמות מאין ליש כידוע בענין אור זרוע לצ"ע כו' שהוא בחי' מ"ד דז"א ונמשך במל' שנק' אוצר שכל הנשמות[52] מתעכבים שם בבחי' עיבור ט"ח (וכמו בנשמת[53] אליהו[54] שנתעכב בעיבור דמל' י"ב חדשים[53] ועכ"א חי ה' אשר עמדתי לפניו[55] שנתעכב שם דאשתהי אשתהי כו' ע"כ הי' בו גם בגופו בחי' הביטול מיש לאין כמו מלאך ממש וכמו[56] חנוך[54] וכה"ג). והרי מובן מכל הנ"ל דעיקר כח המוליד הוא מבחי' המ"ד מן הברור שבו כו' ומ"ן מתברר מן המ"ד כו' ואין בכח המ"ן לזרוע זרעה להוליד כ"א ע"י המשכת המ"ד דווקא כנ"ל. וכך יובן ג"כ בענין ב' מדריגות דאו"י ואו"ח שהן אברהם ויצחק הנ"ל דבחי' או"י דחסדים דאברהם שנק' אבר מ"ה דחכ' הוא בבחי' המשכות מ"ד דדכורא שהוא עיקר המוליד כנ"ל ובחי' הגבורה דאו"ח דיצחק הוא בבחי' העלאת מ"ן דנוק' שעולה מלמטה למע' לקבל המ"ד כמו אשה כי תזריע כו'. דהיינו כנ"ל בענין מ"ח שיצאו מירושלים ממטה למע' כו'. (וכנ"ל בענין חפירות בארות דאברהם שהן בחי' מ"ע דחסדים ובארות דיצחק הוא בחי' העלאת דמ"ת כמ"ש ויצחק בא מבא באר כו'. וזהו באר חפרוה שרים[57] כו') וכענין כל הנ"ל ביחוד דמ"ד ומ"ן יובן ג"כ יחוד העליון יותר שהוא או"א דאצי' וכך הוא עד רום המעלו' בבחי' מ"ה וב"ן (שהוא או"י ואו"ח דחו"ג בכללות הכל כידוע). והנה עד"מ הנ"ל שאין בכח האשה להזריע זרע שראוי לתולד'כ"א ע"י מ"ד דדכור' שנמשך במ"ן כו' יובן[58] בענין העלאת מ"ן דיצחק בבחי' או"ח אינו מוליד כ"א ע"י בחי' המשכת דבחי' חסדים דמ"ד שהוא בחי' חסד דאברהם ששרשו בבחי' מ"ה דחכ' שנק' אור אבא שמשם מקור המשכת מ"ד כמשל הטפה רוחני' שבמוח האב כידוע (עד"מ הנ"ל שזרע האשה בלא זכר אינו כלום כ"א ע"י התעוררות כח התשוקה שבה מכח חימום הזכר דווקא כו'). וזהו הנק' כח המעלה מ"ן כו' והוא כמו ענין הנ"ל בב"ק שמכריז בכל יום שובו בנים שובבים[59] לעורר את האה' והתשוקה להעלות מ"ן בתשובה ואה' דרשפי אש דבחי' גבורות דאו"ח (דאשדא מיין כנ"ל). וז"ש שמאלו תחת לראשי[60] כו'. וזש"א[61] ואלה תולדות יצחק בן אברהם כו'. פי' אלה התולד' של יצחק שהוא בא בבחי' העלאת מ"ן (כמו בתשובה ומע"ט ביראה ופחד בביטול היש לאין דאו"ח הנ"ל) אין לו כח תולדה[62] מצ"ע כנ"ל בענין אשה כי תזריע כו' לפי שאין ערוך כלל בין הנברא עם הבורא[63] כידוע ולזאת אין בכח הנבראים בעולמו'[64] בע"ג להעלות מ"ן בבחי' או"ח בביטול היש לאין כמלאכ' ונשמות שבבי"ע אלא רק מצד בחי' המשכה דחסדים דאו"י דאברהם הבא מלמע' למטה ליתן כח להעלות מ"ן כנ"ל וזש"א אלה תולדות דיצחק היינו לפי שהוא בן אברהם דווקא לפי[65] שהוא ע"י המשכה דמ"ה דאברהם ולא מצ"ע כנ"ל וד"ל. וזהו שמפרש דבריו אח"כ באמרו אברהם הוליד את יצחק ולא שכפל הענין שלא לצורך כי מתחלה אמר בבחי' כח דחסד דאברהם המע' מ"ן כנ"ל ואח"כ מדבר בהמשכה דמ"ד ממש במ"ן להוליד נשמות ממש כנ"ל. ועז"א אברהם הוליד פי' הוליד לשון פועל יוצא שממשיך כח התולדה בבחי' מ"ן דיצחק כנ"ל בענין אשה כי תזריע וילדה זכר דמה שתזריע ותלד בא מכח

מ"ד דווקא והיינו החסדים דאברהם שהוא עושה כח התולדה בגבורות דמ"ן דיצחק. וזהו הוליד את יצחק שעשה כח המוליד ביצחק שיולדו נשמות ממ"ן ומ"ד וכנ"ל דמ"ד מברר למ"ן שזהו ענין קליטת אור הזרוע לצ"ע במ"ן דמל' שהוא עיקר המוליד לנשמות ומברר למ"ן שבחכ' דמ"ה דאברהם נתברר בחי' המ"ן דיצחק וגם מן המ"ד אין הולד נולד רק מן הברור שבו כנ"ל. וזה שתחלה אמר ואלה תולדות[1] יצחק כו' שהתולדה נק' ע"ש[2] כענין אשה כי תזריע וילדה ואח"כ מפרש שאין התולדה דנשמות מכח עצמה של המ"ן דיצחק אלא אברהם שהוא בחי' דכר ממנו נמשך כח תולדה זו במ"ן זה דיצחק וז"ש הוליד את יצחק לשון פועל יוצא כנ"ל שהוא בחי' לובן העליון דמ"ד הנותן כח התולדה ביצחק וד"ל. אך הנה כ"ז עכשיו דאברהם הוליד את יצחק שבחי' המ"ד דדכורא מברר למ"ן כנ"ל. אבל לע"ל שיהי' עליי' המל' בבחי' או"ח לקדמותו ממש שהוא לעצמות המאציל ממש שלמע' מבחי' משפיע ומקבל כו' וכמ"ש יצאו מ"ח חציים אל הים כו' כנ"ל דעליי' זאת אין לה שיעור למע' בעצמו' ממש ע"כ לא תקבל הנוק' מבחי' דכר כלל וכלל. וזהו שאמר כי אברהם שהי' בבחי' משפיע (לא ידענו מלשון והאדם ידע[3] כו') ונקרא עכשיו אב המוליד לע"ל לא ידענו וגם ישראל לא יכירנו[4] כו'. אלא כי אתה אבינו ממש שזהו בחי' יצחק שהוא או"ח עד[5] העצמות ממש שמפני זה יהי' הוא אז בבחי' אב המוליד כמו עכשיו שאברהם הוליד את יצחק (וכמא' עתידה אשה שתלד בכ"י[6] ולא מצד שתקבל כח[7] המוליד דמ"ד רק מכח עצמה לבד כו' למע' מיחוד דו"נ משפיע ומקבל כו'). וזהו מ"ש והי' שארית יעקב[8] כו' אשר לא יקוה לאיש כו' וכן מ"ש אהי' כטל לישראל[9] כו'. וכמ"ש במ"א בענין עתידה הארץ שתוציא גלוסקאות[10] וכלי מילת מכח עצמה בלתי צריך בירור ותיקון בעבודת אדם כלל וכלל. וד"ל:

(א) **ויתן לך האלקי'[1] מטל השמים כו'.** הנה יש להבין למה נזכר בברכות האלה דיצחק שם אלקי' שהוא בחי' הצמצום[2] שהוא מדה"ד[3] כידוע במ"ש בראשית ברא אלקי' שתחלה עלה במחשבה[4] לברוא במדה"ד כו'. וכל ברכה ושפע הוא בשם הוי'[5] דווקא כמו יברכך הוי'[6] כו'. להיותו מדת החסד והרחמים[7] כידוע. גם יש להבין הטעם שלא נתברך יעקב מיצחק כ"א כאשר הי' ידיו שעירות כידי עשו דווקא. וכמ"ש ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות ויברכהו[8] כו'. וגם אחר שראה שהי' לבוש בגדי עשו אחיו. וכמ"ש וירח ריח בגדיו ויברכהו כו'. אך הנה יש להקדים ענין מ"ש מ"ה יפי"ת[9] ומ"ה נעמ"ת אהבה בתענוגים כו'. יש לדקדק מהו לשון בתענוגים ל' רבים כי התענוג במדת האהבה אינו אלא תענוג אחד שמתענג באהבה זאת כו'. א"כ מהו ל' בתענוגים רבים[10] מיני אופני התענוג באור האהבה זאת כו'. אמנם הנה אנו רואים תענוגי' הגשמי' שהמה מתחלקי' לכמה ריבוי אופנים שונים ובדבר והיפוכו. וכללותם הן בבחי' חו"ג לפי ששרשם הראשון נפל מפסולת התענוג העליון האלקי שבמדות עליוני' דע"ס דעשי' ויצי' עד ע"ס דאצי' כו'. כמו שאנו רואים תענוגי בנ"א בטעמי המאכלים שהטעם הוא העונג שבמאכל בחי' צומח. יש מתענג מטעם המתיקות דווקא ששרשו בבחי' החסד כמתיקות התפוח וכל מאכל מתוק וכמתיקות הדבש. ויש מתענג מטעם החמיצות והחריפות כחריפת טעם הצנון ופלפלין וכה"ג וכל דבר קיוהא שמשיב הנפש. ובזה יש כמה מיני אופנים שונים בהתחלקותם ובהתכללותם זע"ז. לפי שאין דומה מתיקות פרי ומאכל זה למתיקות פרי ומאכל זולתו וכן בטעם מרירות וחריפות כו'. וכ"א לפי טבע שרש נפשו מבחי' פרטי' המדות דחו"ג כך הוא בטבעו להתענג אם ממתיקות או היפוכו ובטעם כזה מפרי זו דווקא כאופן טבע מדתו אם מחסד או מדין. שמי ששרשו במדת החסד כל תענוגיו בשפע החסד והטוב וכך מתענג מטעמי המאכלים במתיקות שמורה על בחי' החסד. ומי שטבע מדתו במדת הדין כל תענוגיו במעשה הדין וחריפות ומתענג מדבר מר וחריף וחזק כידוע. וכמו"כ במיני עונג שמתפעל אדם מקול ערב שיש בו התחלקות אופנים שונים וכללותם הוא בב' מדות דחו"ג כמו קול שמחה וחדוה שמרומם הלב. או קול מרירות ועוצב המשפיל הלב. או כלול משניהם יחד באופנים שונים שנק' קול ערב (כטעמים שבמאכלים כלולים ממתיקות ומרירות שנק' טעם ערב) והכל לפי טבע בנ"א במדותיהם שכלולי' מחו"ג כך אופן טבע התפעלותם משיר וניגון. בקול שמחה. וקול עצב. ויש שמתענג ומתפעל מהיפוכו דווקא. (כמו בני ישמעאל[12] מסטרא[13] דחסד שמתפעלים ומתענגים מניגון דמרירות ועוצב. ובני אדום[12] שהם מסט' דגבורה שהתפעלותם ותענוגם מקול שמחה שהעונג מלובש בהיפוכו[14] כו'). וכמו"כ למע' יש במלאכים דעשי' ויצי' התחלקות מכמה אופנים שונים דחו"ג כמיכאל וגבריאל[15] שר של אש ומים. שזה מתפעל באהבה וחדוה ושיר שלו בשמחה. וזה מתפעל ביראה ופחד ושיר שלו במרירות ושפלות כמו פני ארי' להימין[16] דחסד באהבה ושמחה. ופני שור ביראה כו' וכמו שרואים בטבע הנשמות בגופים יש שעיקר עבודתו בהתפעלות התענוג באהבה ושמחה. ויש שעיקר עבודתו בענג אלקי ביראה ופחד בשיר של מרירות כו'. (וכך יש גם במיני הדומם בחי' התחלקות דחו"ג בריבוי אופנים שונים כמתכת ואבנים. וכן בצומח וחי. זה מבחי' הגבורות וזה מבחי' החסדי' ע"כ מדותיהם וטבעם שונים מרחמים לדין. כנשר רחמני ועורב אכזרי[17] כו'. ובטבע מזונם ומאכלם כ"א למינהו בשרשו למעלה כו') וכן יש בתענוגי בנ"א בציור נאה באופן שמעורב בגונין במראה אדום או מראה לבן יש מתענג יותר ממראה לבן. ויש מתענג יותר ממראה אדום בד"כ. (וכן במדות עצמם כמו בשפלות והגבהה. וקמצנות או פזרנות. חמימות וקרירות. זריזות ועצלות כו'. ובממוצע מב' הפכים באופני התכללותם לאין שיעור). וא"כ יובן הגם שמדת האהבה הוא בבחי' החסד דווקא. ועיקר התענוג שבה בבחי' החסד שהוא כטבע המים בהמשכה ודיבוק בקרירות עכ"ז יש בו מהיפוכו ג"כ. והיינו בבחי' רשפי אש התלהבות או התפעלות ממרירות (שנק' גבורה שבחסד) שבאה מחמת האהבה עצמה. כמו טעם המאכל שכלול

מחו"ג. או קול מעורב מחדוה ומרירות כמים וכאש וכה"ג כנ"ל. ולזאת יתכן מ"ש אהבה בתענוגים ל' רבים להיות שיש באהבה מיני תענוגים רבים שונים בחדוה ומרירות כמים וכאש הנ"ל בכמה ריבוי אופנים שונים כנ"ל וד"ל. וכמו"כ בעבודה בלב באהבה דבכל לבבך כו' הוא אהבה שכלולה מחו"ג חדוה ומרירות יחד כמ"ש בזוה"ק כל אהבה דלא אתכלילת מתרין סטרין[18] דחו"ג אינה אהבה בשלימות. וזהו ואהבת ב"פ אורי[19] בחי' או"י ובחי' או"ח דחו"ג יחד דווקא. וכמו"כ התענוג שבאהבה זו בהתכללות מחו"ג שבתענוג יחד נק' אהבה בתענוגים. והוא רשפי אש והתלהבות התענוג. וזהו הנק' בשלהובא דרחימותא כמ"ש הסבי עיניך כו' דמוקדין לי'[20] בשלהובא דרחימותא. וזהו שא' הקב"ה לכנ"י כמים הפא"פ[21] כן לב האדם העליון ז"א דאצי' לבחי' אדם דמל' דאצי' שרש כנס"י. מה יפית כו' אהבה בתענוגים. דקאי על אהבה דכנס"י שעולה למעלה בבחי' או"ח דכלולה מחו"ג יחד. שזהו שלימת האהבה. וכמו"כ מלמעלה למטה באהבה דדכורא לנוק' ג"כ האהבה כלולה מחו"ג. והוא שאמר מה יפית ומה נעמת. שהיופי הוא בחי' ת"ת שכלול מחו"ג שמעורר האהבה והעונג שכלול מחו"ג. וזהו מה נעמת שהנועם הוא פנימי' התענוג הבאה במזיגה והתכללות המשיב הנפש כתענוג הערב לנפש להיותו כלול מחו"ג. והעיקר מבחי' גבורות שבתענוג כמו לחזות בנועם ה'[22] כו' שהנעימות והעריבות הוא הפלגת התענוג בעוצם ותוקף גדול ביותר. וכאן א' מה יפית ומה נעמת כו' שזהו ענין הפלגה שלמעלה מן המדה ושיעור להיותו בבחי' מקיף דגבורות דאו"ח (כמשי"ת). וזהו מה יפית כו' כי בחי' היופי הוא בחי' ההתכללות מכמה גוונין שונים יחד באופן נאה ומתקבל שבין כולם יחד יעלה חן ויופי. כציור המצוייר בבגד מכמה גוונין המעורבים יחד באופן שזה נאות לזה. ויש בזה ב' דברים יופי בתואר שהוא אופן הציור והתמונה. ויופי במראה שהוא עצם הגוונין. ובאדם זהו ב' מיני יופי. בתואר שהוא ציור ותמונת האברים. ויופי במראה באודם ולובן. שזהו התכללות והמזיגה הטובה ונכונה בתואר ובמראה שהוא בחי' אור וכלי כמ"ש במ"א בענין ורחל היתה יפ"ת ויפת מראה שהיא בחי' המל' למעלה שנק' כלה שכלולה מכל[23] הגוונין דע"ס העליונות במזיגה נכונה באו"כ שנק' תואר ומראה. וכך הוא בכנס"י למטה שנאמר הנך יפה[24] ב"פ באו"כ. כמ"ש כולך יפה רעייתי מום[25] אין בך. והן ע"י בחי' התכללות דכל מיני גוונין באו"כ במצות מעשיות שהן בחי' הכלים ואברים. שיש מהם כלים לבחי' גבור' כמו בביעור הרע באמצעות היראה ופחד אלקים וכמצות[26] קרבנות ותרומות ומעשרות שהן בבחי' העלאות[26] דגבור' כו'. ויש מצות שהן בבחי' החסדים דאו"י שהן כלים לבחי' גילוי אורות העליונים בהמשכת[26] גילוי אלקות כו'. וכללותם עבודה וגמ"ח ותורה קו האמצעי וזהו בחי' התואר היפה. וכן בבחי' מראה והמשכות האורות בכלים כו' ביחודי' עליוני' שנעשין ע"י המצות בכלל ובפרט בכמה ריבוי אופנים שונים והן כלולי' יחד כמו בציור קומת אדם שכל האיברים משתתפים ומתכללים זע"ז עד שבין כולם יחד נק' איש יפה בתואר ומראה. ולהיות בו גם בחי' התענוג המורכב ביופי כזה כלול מכל המדריגות יחד גם שבכל אחד יש אופן תענוג מיוחד כנ"ל אבל מתכלל מכולם יחד כמו מלך שמקבל תענוג כללי שכלול מריבוי אופני המדריגו' שבחיילות שלו וכו'. וע"כ א' מה יפית ומה נעמת. שהתענוג העולה מהיופי כזה נק' נוע"ם שהוא בחי' עריבות התענוג בהפלאה יתירה באהבה בתענוגים רבים שכלולים יחד. משא"כ התענוג מדבר א' לבד בלי הרכבה[27] מהיפוכו אינו נק' תענוג ערב בתוקף כ"כ כידוע וד"ל:

(ב) **אך** עדיין אין מתיישב בפשט הפסוק הזה שא' מ"ה יפי"ת כו'. ל' הפלגת היופי ומ"ה נעמ"ת ל' הפלגת הנועם. מהו ההפלגה והפלאה זו. ועוד מה ענין אהבה לכאן. גם לא יתכן לפרש ענין ריבוי התחלקות התענוגים למעלה בבחי' האצי' שאין בחי' ריבוי והתחלקות באה כ"א ע"י ריבוי והתחלקות האורות בכלים מכלים שונים מאצי' לבריאה שזהו בחי' פירוד. וכמו בהתהווה מציאת העונג ואהבה בנבראי' שייך ענין הריבוי והתחלקות שכ"א מקבל ממדריגה מיוחדת כמלאכים וצבא השמים עד חלקי דצח"ם דעשי'. אבל למעלה בבחי' אלקות המהווה את הכל מאין ליש כמו בחי' המל' וודאי הכל בתכלית[28] היחוד הפשוט כו'. וכמ"ש כי עמך מקור חיים[29] מקור כל התענוגים. וכדוגמא שנמשך מאצי' לברי' מבחי' זיו השכינה שהוא בחי' העונג שבמל' דאצי' לנשמות בריבוי התחלקות המדריגות בג"ע. שא"א לומר בחי' התחלקות וריבוי[30] כזה בעצמות אלקות דבחי' המל' עצמה כו'. אך הנה צריך לפרש מ"ש אהבה בתענוגים דקאי על אהבה שכלולה מב' מיני תענוג. א' תענוג שבבחי' או"פ המתיישב בכלי. והב' תענוג שבבחי' או"מ שלמעלה מהגבלת הכלי. וגם בבחי' המקיפי' יש ב' מיני תענוג. תענוג דמקיף דאו"י. והב' תענוג דמקיף דאו"ח. וכללותם הם ב' מדריגות שבתענוג בחי' חו"ג שבתענוג. דבאו"י הוא בבחי' החסדים שיורד ונמשך כמים מלמעלה למטה. ואו"ח הוא בבחי' הגבורות שעולה מלמטה למעלה כידוע. וביאור הענין הנה יובן עם מה שאנו רואים במיני אופני התענוג הגשמי שבאדם כנ"ל. שיש מהם בבחי' או"פ המתיישב בכלי כמו התענוג שבטעמים כטעם המתיקות שמתוק לחיך. וכן טעם המאכל שאוכל ובולע. וכן במדת האהבה בין איש לרעהו שיומשך לבבו אחריו בדביקות[31] והמשכה שבלב. כך כל התענוגים שיומשך לב האדם אחריהם כהשגת הון ועושר וכל דבר טוב שיכיל כלי לבו שזהו מבחי' החסדים שנמשך כמים ומוגבל בכלי כו'. ויש תענוגים שהן בבחי' מקיף כתענוג שבטיול וציור נאה ובגדים ובתים נאים וכה"ג. וכן תענוג שבכבוד וגדולה שהנפש מתענג בעצם ולא נכנס בכלי לבו במורגש והגבלה. וכן תענוג שבריח כריח הבושם הטוב שהנפש נהנה מזה[32] ולא הגוף. וכן התענוג בניצוח והתפארות וכה"ג. אבל התענוג שבשכל ואהבה וחסד או דין. בא בבחי' או"פ בכלי במורגש והגבלה. כתענוג שבטבע הטוב[33] להשפיע חסד וחכ'. וכתענוג באהבת איש לאשתו שהוא בבחי' החסדים דאו"י. ויש תענוגים שהן בבחי' גבורות דאו"ח כתשוקת האשה לאיש בכלות הנפש כמו ותכל נפש[34] כו' שהוא עונג ברשפי אש התלהבות התענוג עד כלותו (בל"א אויס גיין) וכן כל תאווה ותשוקה לדבר נחמד שנק' חמדה ותאוות הנפש כתאוות המאכל והמשגל. רק שיש בזה חילוק בין חסדים

וגבו׳. כתענוג שבשפע חסד לתענוג שבשפע דין או בין איש לאשה. משפיע ומקבל כו׳. ובכל אלה יש פרטים רבים וחילוקים באופניהם. וכללותם הן ב׳ מדריגות דחו״ג מקיף ופנימי. דהיינו תענוג דחסדים דאו״י בחי׳ המקיף שבו הוא מחמת ריבוי התענוג לא יכילנו מוחו ולבו בתחלה. כמו התענוג מבשורה טובה שבאה ביתר מכפי מדתו. או השפעת חסד של הון ועושר וגדולה שאינו לפי המדה שלו. וכן בשפע התענוג שבשכל עמוק יותר ואהבה רבה כר״ע שלא יכול להכילי העונג שבסודות עמוקות מפני ריבוי אור השפע שלמעלה מהכלי שלו וכן בתענוג דטעם המתיקות ובטיול וציור נאה ביותר כלבושי הוד ובתים טובים שע״ז א׳ ובתים טובים[2] וכסף וזהב ירבה לך[3] ורם לבבך[4] כו׳ כמו שמנת עבית כו׳ וישמן כו׳ ויבעט[5]. כעשרת השבטים[6] וכה״ג וד״ל. ובחי׳ תענוג דמקיף דאו״ח בבחי׳ הגבורות היינו כאשר לא יכול לקבל העונג הנפלא במוחו ולבו ועולה בבחי׳ או״ח בביטול מן הכלי לגמרי כמו שיבשרו לו בשורה טובה ונפלאה בפתע פתאום שידחק מוחו ולבו ויפג רוחו עד שתצא נפשו כבשורת שרה מיצחק וכבשורת הצלת יוסף ליעקב[7]. וכן בכלות הנפש בתענוג השכל עמוק ביותר שערב לנפשו עד שתצא נפשו כר״ע שזלגו עיניו דמעות כו׳ וכהסתלקות הג׳ סבותי באד״ר כו׳. וכן בכל תענוגים דאו״ח בבחי׳ תוקף ועוצם ההעלאה והביטול שבמקבל למשפיע עד שיכול לבוא לבחי׳ חולת אהבה (וכן גם בתיאובתא דדכורא לנוק״ וכמו ותדבק נפשו בדינה[8] כו׳ וכאהבת יונתן לדוד דאהבת נפשו אהבו[11] דכתיב ויתפשט[12] כו׳ וכמעשה בא׳ שהעלה טינא בלבו[13] כו׳ רק שזהו בחי׳ המשכה והתפשטות כו׳) וכן גם בתענוג שבד׳ חושי״[14] בראי׳ ושמיעה וריח ודיבור דבראי׳ יש תענוג בכלות הנפש בדבר הנחמד וערב לו ביותר כעיניך יונים[15] דמוקדין בשלהובא דרחימותא וכן ממשפיע למקבל כמו עיניו כיונים[15] כו׳ כמ״ש במ״א. כמו״כ בתענוג בשמיעת קול זמר קול ערב מאד שתכלה נפשו בהתפעלות דאו״ח. וכן בתענוג שבריח שהוא עולה בבחי׳ גבורות דאו״ח לפיקוח הנפש. וכן תענוג שבטעם חריפות ודבר קיוהא (בל״א עס קוויקט) רק שזהו בחי׳ רצוא ושוב שגם משיב את הנפש[16]. (וכן בתענוג שבדיבור בדברי אהבה וחשק עם אוהבו או דבר שפע שכל שגם זה כלול מרצוא ושוב). (כמשי״ת) וכמו״כ בתענוג שבשכל אחר שייגע עצמו בדחיקת המוח שלא יכיל כלי מוחו. ואח״כ הגיע לאמיתו כמ״ש במ״א בענין העיון ודיוק במילי דחכ״[17] שנק׳ מקיף דאו״ח. וכשמחה של אוהב נאמן והצלת רעהו או כשלא ראהו זמן רב שיבכה מרוב שמחה שכלול מחו״ג או״י ואו״ח וכה״ג. וכללותם הוא תענוג הנק׳ שעשועים שכלול מחו״ג שהוא ענין התפשטות התענוג ברשפי אש התלהבות. ובהמשכות והתפשטות ברו״ש עולה ויורד יחד שנק׳ שעשועים ב״פ ש״ע[18] שניזוז ממקומו בעליה וירידה כשעשוע האב לבנו היקר או כאו״ני[19] שראהו פתאום. וכה״ג במוצא אוצר נחמד שמתפעל בתענוג נפלא מצד הפלאת הדבר בעיניו ובפתע פתאום שישיב נפשו ויפג רוחו מעוצם ההתפעלות עד שהתענוג חופף על נפשו בבחי׳ מקיף דאו״ח ואו״י יחד כו׳. וזהו בחי׳ רו״ש שבתענוג שיש בו בחי׳ הסתלקות והתפשטות. מאו״י ואו״ח. הסתלקות מצד קוצר הכלי מהכיל. ומצד תגבורת העונג שמופלא ביותר. וע״כ עולה ויורד במוח ולב כשלהבת העולה ויורד כו׳ (כמו במ״ת שעכ״ד פרחה נשמתן[20] כו׳ וחזר רוחם בטל תורה[21]. וכן בעונג האלקי במוח ולב בתפלה. כמו צמאה נפשי[22] כמה לך כו׳ כלתה[23] כו׳). אבל תענוג שבאו״י בבחי׳ או״פ מתיישב הוא בכלי המוח ולב כמים שנחים בכלי כו׳. עד שישבע מעונג זה. כמו ישבעו ויתענגו[24] כו׳. וכעונג דעוה״ב. וכעונג דסעודת שבת. וכן בתענוג הנשמות בג״ע שנהנין מזיו כו׳. וכמ״ש דוד כמו חלב ודשן תשבע נפשי[25]. וזהו מבחי׳ מקיף דתענוג שבהעלם באו״י שמתיישב ומתפשט. וכקבלת הגדולה והעושר בלא מדה כו׳. ומכ״ז יובן כללות ענין דאהבה בתענוגים שזה האהבה דמשפיע למקבל והתכללות דב׳ מקיפים דחו״ג דתענוג דאו״י ואו״ח יחד. וכמו בחי׳ השעשועים כו׳. וכמו כמשוש חתן[26] כו׳. (וכן השחוק הוא תענוג שכלול מחו״ג דמקיף דתענוג דאו״י ואו״ח במשפיע ומקבל. כמו בתענוג הנפלא ביותר ימלא שחוק ובדיחות שיכילו[27] מכל צד כר״ב דלא פסיק חוכא[28] כו׳ וכמו משחק עם לויתן[29]. ויצחק מצחק עם רבקה[30] כו׳. ובמקבל כדוד שאמר ושחקתי לפני ה׳[31] כו׳. וכן בתורה שהיתה שעשועים כתיב משחקת לפניו[32] ותשחק ליום אחרון[33] וכה״ג וד״ל):

(ג) **וזהו** מ״ה יפית ומ״ה נעמת כו׳. מ״ה זה. ענין הפלגה והפלאה שלמעלה מהמדה ושיעור שבלתי מוגבל ומתיישב בכלי כלל וע״כ גם באהבה בתענוגים היא מבחי׳ המקיפים דאו״י ואו״ח יחד שבלתי מוגבל ומתיישב בכלי כלל. והענין הוא שגם ביופי יש עונג המוגבל לפי אופן היופי הבא בתואר ומראה בציור האברים. כמו ביופי העינים ולחיים והחוטם ופה וציור כל האברים שהם בתמונת אדם כאשר המה בהתכללות ומזיגה נכונה כנ״ל. שזהו בחי׳ התלבשות האורות בכלים דוקא שנקרא תואר ומראה. ולמעלה בכנס״י הן מעשה המצות באו״ר ומוחין כפי המדה של ציור אדם יפה בתואר ומראה. אך יש יופי שלמעלה מהכלי והוא בבחי׳ מקיף דרצון ותענוג שלמעלה מהשכל וטעם שבלתי מוגבל במוח ולב ואברים. והוא כמו החן שביופי שלמעלה מהטעם. ע״ז אמר מה יפית ענין הפלגת היופי והחן שלמעלה מהגבלת היופי בתואר ומראה הנראה לעין כו׳. וע״כ התענוג באהבה דמשפיע למקבל ג״כ בבחי׳ מקיף דאו״י ואו״ח כנ״ל וד״ל. וזה היה במ״ת כשאמרו ישראל נעשה ונשמע[34]. שהיה בהם בחי׳ ביטול הרצון מכל וכל לקבל כל אשר יגזור אומר ברצון וחכמה שבתו״מ שזהו בחי׳ כתר שבכתר שלמעלה מבחי׳ המוחין ומדות דאדם. וכאהבת המקבל למשפיע בביטול כל העצמות בבחי׳ העלאה דאו״ח כנ״ל שנקרא מקיף דאו״ח. שזהו שרש ומקור ליופי שבמוחין ומדות ואברים שבאין בהגבלת הכלים בתואר ומראה. וע״כ כמה״פ[35] כו׳ נמשך להם ג״כ מבחי׳ מקיף דתענוג ורצון העליון באמרו אנכי[36] כו׳. שז״ש ביום חתונתו[37] שנקר׳ חתן משפיע בבחי׳ או״י דתו״מ שהוא בחי׳ הת״ת כמ״ש כחתן יכהן פאר[38]. שזהו ממקור אור פני מלך באו״מ דתענוג דאו״י הנעלם שלמעלה מהכלי דחכ׳ ומדות כו׳. שהאיר כמו שהוא בלי גבול וצמצום כלל. וזהו כתרים דנעשה ונשמע[39] דכתר דאו״י הוא

בנשמע בקבלת הרצון בגילוי המקיף דתענוג הנעלם שבמשפיע למקבל כנ"ל וד"ל. וזהו מה יפית כו' וד"ל. ומה נעמת זהו ביום שמחת לבו בבנין בהמ"ק דשלמה[40]. ובנין בהמ"ק דלעתיד שיהי' שלימות הבירורים דרפ"ח כו'. ע"י תו"מ שבבחי' אדם כמו במצות שבארץ ישראל. וכקרבנות בבהמ"ק שהן בירורים דאו"ח שנעשו מלבושים דק"נ בחי' העלאה דאו"ח בחי' מקיפים שנקר' קישוטי כלה. כמו כל שבחים דשה"ש שהן הכל בציור דקומת אדם דכנ"י כמו ישקני מנשיקות פיהו[41] כו' שהנשיקה הוא הבא מהבל הלב. מחמת שלא יכיל כלי הלב האהבה בבחי' או"פ והוא מקיף דאו"ח. וכן לריח שמניך[42] בחי' הריח הוא העולה באו"ח להשיב הנפש. וכריח שמן הטוב. וכריח הבושם כו'. וכך הוא הריח מבירורים דרפ"ח. כמו בריח קטורת וריח הקרבנות שנקרא ריח ניחוח לה'[43] כו'. וכן מה נאוו לחייך בתורים[44] כו' שהן קישוטי כלה בפניה להאיר אור המקיף דיופי הפנים שזהו מברורים דתורה שבע"פ. וכמ"כ שנייך[45] כו'. כחוט השני[46] שפתותיך כו'. וריח שלמותיך[46] כו'. וריח אפך[47] כו'. שערך[47] כו'. עד מה יפו פעמיך בנעלים כו'. כשעולין לרגל[48]. ועד"ז כל עניני השבחים בציור קומה בעיניך יונים[49] כו' הכל בבחי' מקיף דאו"ח. וכך מלמעלה למטה ממשפיע למקבל במקיף דאו"ח דנשיקת הפה. ועיניו כיונים[50] כו'. וכה"ג. וכן בשבחים דקומת המשפיע. ראשו כתם פז[51] קווצותיו כו' שוקיו[51] כו' (ופ' זה דמה יפית כו' אמר אחר שמדבר בשבחים דקומה דכנס"י[52] מלמטה למעלה מה יפו פעמייך כו' עד ראשך[52] כו') וזהו וביום שמחת לבו משלימות הבירורים דמצות שהתענוג מזה עולה בבחי' או"ח שבלתי מתיישב בכלי הלב. וע"ז אמר מה נעמת בנועם ועריבות התענוג שלא יכיל הכלי כנ"ל. ומכללות שניהם במקיף דאו"י ואו"ח הוא שנקרא אהבה בתענוגים שזהו בחי' התכללות דתענוג דמקיפים דאו"י דמשפיע ואו"ח דמקבל (כמו בחי' שעשועי' כנ"ל וכמו הנשיקין דמשפיע ומקבל שמתכללים התענוגים דאו"י ואו"ח יחד כנ"ל[53]):

(ד) **ומעתה** י"ל מ"ש לשון אהבה בתענוגים דהלא האהבה במדות שבלב דוקא. וידוע דמדות שבלב נולדים מהשכל והשכל הוא למטה מתענוג העצמי שהוא למעלה מהשכל וטעם. וא"כ איך אמר אהבה בתענוגים דמשמע דגם באהבה שבלב יש מבחי' מקיף דתענוג הפשוט דאו"י ואו"ח שאינם מוגבלים ומתיישבים בכלים כלל כנ"ל. אך הענין הוא דבאמת גם במדות שבלב יש ג"כ בדוגמא זו דב' אופנים הנ"ל במקיפים דתענוג דאו"י ואו"ח כנ"ל. הגם שמדות שבלב נולדים מן השכל שבמוח כו'. שהרי אנו רואים שיש בהתפעלות המדות שבלב ב' מדריגות דחו"ג דאו"י ואו"ח ע"ד הנ"ל בבחי' התענוג העצמי שלמעלה מהשכל. דהנה אנו רואים שיש ב' מדריגות במדות האהבה. שהן חו"ג. בחי' החסדים שבאהבה היינו ההמשכה וההתפשטות חוץ ממנו בבחי' קרירות. והוא כטבע המים ממש שיורדים ונמשכים בתמידות ומתיישבים ונחים בכלי'. לפי שטבע המים לדבק[54] כו'. כך האהבה שנמשכת כמים כאשר יומשך הלב באהבה ודביקות לדבר הנאהב לו (שנקרא דער קלעפּף[55] ער קלעפּט זיך זייער אריין אין דער זאך כו'). כמו ע"כ יעזב איש כו' ודבק באשתו[56]. וכן ותדבק נפשו[56] כו'. וכמו באהבת איש לרעהו שיומשך ויודבק אחריו תמיד כנ"ל. ואע"פ שיש בזה כליון והמשכת הנפש אין זה כליון ממש. אלא אדרבה חפץ ורצון נפשו לדבק בו לשכון עמו תמיד. או להטיב לו מכל אשר לו כמו ויתפשט יהונתן כו' כנ"ל והוא בחי' המשכות והתפשטות האור[57] דחסדים דאהבה בכלי דוקא. וכך באהבה דכנ"י אמר לאהבה את ה' ולדבקה בו[58]. ובו תדבקי[59] ע"י המשכת האור אלקי בכלי דתו"מ כו'. שהיא אהבה שבבחי' או"פ המתיישב בכלי הלב שהוא בבחי' או"י כנ"ל. ויש באהבה זו עצמה מבחי' או"מ דאו"י לא יוגבל בכלי כלל ונקרא אה"ר כידוע. והוא בחי' תוקף וריבוי התגברות אור האהבה ביותר עד שלא יכול לבא בכלי הלב וישאר על הלב בבחי' מקיף. כמו באו"מ דתענוג עצמו כשהוא למעלה מכפי המדה בעושר וגדולה יתירה. או שיבשרוהו בשורה נפלאה ביותר שלא יכילנו במוחו כנ"ל. ובאה"ר זו אמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה[60]. וכן עזה כמות אהבה[61] כו'. שהסימן לזה הוא שכאשר גם נתבטל הטעם שבעבורו היה לו האהבה. כמו מצד טובה רבה שקיבל ממנו או מצד טוב מעלותיו ודרכיו ומעשיו מ"מ נשאר באהבה אליו בהעלם דמקיף. ולא אמר[62] דבטל דבר שבו תלוי האהב' בטלה נמי אהבה[63]. אלא כשהאהב' מצומצמת במד' רק לפי הטעם בדבר שנק' מוחין שבמדות בבחי' או"פ כשכל שמוליד המדות (כמשי"ת). וכמו כן באמרנו[64] אהבה רבה אהבתנו או אהבת עולם אהבתנו[65] היינו גם כשבטל הטעם לא בטלה האהב'. וכן באהבה דכנ"י מלמטה למעלה נקרא אה"ר דכל נפשך. כמו באו"נ בנפשותם שכל דברי נרגן לא יפרידו. וגם אם יחטאו איש לרעהו. על כל פשעים תכסה אה"ר[66] דבחי' מקיף. וכן בטבע איש הטוב והחסד. להטיב ולהשפיע גם שבטל הטעם לחסד זה מ"מ לא יבוטל החסד כלל. (כי שרש המדות בעצם רצון ותענוג[67] שלמעלה מן הטעם ושכל[67] לגמרי כמשי"ת). ומדריגה הב' באהבה שבלב היא אהבה שבבחי' רשפי אש התלהבות הלב שלא יכילנו כלי הלב ועולה בבחי' או"ח ונק' מקיף דאו"ח כמו בתענוג העצמי כנ"ל. שיש תענוג שהוא בכלות הנפש כמו נכספה וגם כלתה נפשי[68] לפי שלא יכול לקבל העונג הנפלא ביותר. כמו מבשורת הצלת בנו פתאום וכה"ג. וכן בתוקף רשפי אש התענוג בתשוקה וחום התאוה היתירה לדבר האהוב. עד שיחלה חולת אהבה. בין ממשפיע למקבל או ממקבל למשפיע כנ"ל. שזהו מצד בחי' הגבורות דאש שבתענוג שעולה למעלה ואינו נח כלל. ונק' גבורות דאו"ח כשהוא בלתי מתיישב בכלי כנ"ל. וכך הוא במדת האהב' שבלב כאשר היא מתגברת ברשפי אש הצמאון והתשוקה שלא יכיל הלב כלל ונק' שלהובא דרחימותא. והסי' לזה הוא הצעקה הגדול' שיצעק מקירו' הלב למע' מן הדעת פתאום[69] כשאגת אריה באה"ר. שהוא מפני בחי' העלאה וביטול הכלי או להיפוך שלא יכול להיות בגילוי בלב כלל ונק' תעלומות הלב וכמ"ש בזוהר ע"פ שחורה אני[70] ונאוה כו' דבגלותא מגו דחיקו דרחימו אתעבידת נקודא חדא כו'. וזהו אה"ר דבכל מאודך דכנ"י שעולה בבחי' מקיף דאו"ח עד כלות הנפש ממש. ומלמעלה למטה הוא

שאמר ששואג כאריהי כו׳. ולהיפוך כמו אחית תרין דמעין[2] לימא רבא כו׳ וד״ל. וכמו שמבואר למעלה שיש בתענוג עצמו התכללות חו״ג דמקיף דאו״ח ואו״י יחד כמו בשמחה ותענוג נפלא כשרואה את בנו או רעהו כנפשו שלא ראהו זמן רב בשמחה של בכיה כו׳ כנ״ל. וכבשורות טובות מהצלת בנו כו׳ שיתיישב רוחו אליו כמו ותחי רוח יעקב[3]. וכתענוג שבריח וטעם ערב שמשיב לנפש. (וכמוצא מציאת אוצר כו׳ וכן שעמד על דבר חכמה העמוקה אחר העיון והעמקה[4] והיגיעה בביטול הכלי שהוא תענוג שבהתרת הספיקות וכה״ג) וכללותם הוא בחי׳ התענוג שנק׳ שעשועי׳ שניזוז ממקומו בעליה וירידה הסתלקות והתפשטות כא׳ כו׳ כנ״ל וכך היא ממש באהבה שבלב שכלול מרו״ש דחו״ג דמקיף דאו״י ואו״ח כא׳. וכמו הנשיקין שמפני שלא יכיל הלב האה״ר יצא הנשיקין מהבל הלב שיש בזה הסתלקות והתפשטות כו׳ וכשיר פשוט שיוצא מנקודת הלב שכלול מרו״ש מחו״ג שבתענוג הפשוט. ולזה נקרא אהבה בתענוגים שכלולה מחו״ג דמקיף דתענוג דאו״י ואו״ח כאחד וד״ל:

(ה) **אך** עדיין יש להבין מאין יכול להיות במדות האהבה שבלב שעיקר תולדותם רק מן השכל שבמוח שלמטה מן התענוג מבחינ׳ המקיפים דתענוג הפשוט דאו״י ואו״ח כנ״ל. אך הענין יובן בהקדם תחלה ב׳ אופנים. א׳ בענין התחלקות דחו״ג כאשר הן ב׳ הפכים ממש. כאש ומים. שהמים נחים בכלי ומתיישבים והאש עולה למעלה ומסתלק ואע״פ שחוזר ויורד זהו הכל בבחינת גבורות דאש וזהו מה שאנו רואים בבחי׳ התפעלות רשפי אש התלהבות התשוקה[5] רק שהוא עולה ויורד רו״ש כמראה הבזק[6] כו׳. והב׳ מה שאנו רואים ג״כ באהבה שנמשך כמים בקרירות שהוא בחי׳ המשכה ודיבוק כנ״ל. שיש בה צמאון ותשוקה ברשפי אש התלהבות העולה. כמו צמאה לך נפשי כו׳ עד שמים רבים לא יוכלו לכבות אותה. וא״כ מה ההפרש בין רשפי אש התשוקה שבאהבה זו לרשפי אש התלהבות שבאהבה שמסתלק ועולה כו׳. וצ״ל שבחינת הצמאון שבאהבה כמים זהו מבחינת גבורה שבחסד עצמו. וזהו בחינת התכללות גבורה דאו״ח בחסדים דאו״י הנ״ל בתענוג עצמו. משא״כ רשפי אש התלהבות שבאהבה שהיא רק בחינת גבורה שבאו״ח ונקרא אור השורף וכמו רשפיה רשפי אש[7] שלהבת יה. ואמר ע״ז הסבי עיניך כו׳ דמוקדין לי[8] בשלהובא כו׳. וכביטול של נר לפני האבוקה. וכענין הושיט אצבעוי הקטנה ביניהן ושרפן כו׳. והענין יובן כמו שמבואר למע׳ במהות התענוג עצמו. שבחינת גבורות אש התלהבות התענוג יש בו בחינת כליון הנפש ממש. כמו כלתה נפשי כו׳. (משא״כ צמאה לך נפשי בארץ ציה[9] כו׳) שזהו מצד הפלאת העונג שלא יכילנו עד שתכלה נפשו ממש מרוב התענוג. כמו במ״ת שעל כל דבור פרחה כו׳. וכהסתלקות הסבו׳ וכמיתת נשיקה[10] ע״פ ה׳ וכה״ג. וכך יש ברשפי אש האהבה בכלות הנפש ממש. כי אור האהבה שבלב הוא ממש אותו האור דתענוג שבנפש. שתכלה לדבר מה שמתלהב אליו. וע״כ נקרא אהבה בתענוגים כנ״ל וד״ל. ואע״פ שאהבה שבלב נולדה מן השכל שבמוח הנה יש בזה ג״כ ב׳ אופנים א׳ שגם השכל נולד מן התענוג והוא עונג שבשכל שממנו מקור מוצא מאין ליש (שנק׳ קוועלט). והרי יש בעונג שבשכל ג״כ בחינת חו״ג. בחינת גבורה שבתענוג בחכמה הוא מה שלא יכול להתיישב בכלי המוח מרוב האור כר״ע שלא יכול להכיל כו׳. שעמוק העונג בהפלאת המושג עד שיכלה כב״ע שהציץ ומת[11] כו׳ וכהסתלקות הסבות כו׳ כנ״ל כחיך יטעום אוכל[12] שתכלה נפשו מרוב המתיקות. כך יש במתיקות השגת הסודות כו׳ שזהו התפעלות העונג בשכל ברשפי אש הסתלקות ממש. וכך יוליד התפעלות האהבה בלב ג״כ בבחי׳ גבורה דאש. שמתלהב הלב ומסתלק כנ״ל. וההסתלקות הוא ממש אותו האור הסתלקות העונג שברשפי אש שהוליד השכל. שהאה׳ שבלב הוא אותו התפעלות התענוג שמתענג בדבר ההוא שהוא הוליד השכל וטעם שממנו נולדה התפעלו׳ אהבה בהתלהבו׳ הלב כו׳ שהוא מבחי׳ גבורה דתענוג שעולה למעלה. והסתלקות שבהתפעלות התלהבות הלב הוא אל בחי׳ הסתלקות התענוג שלמעלה מן השכל שרש שרשו וד״ל. אבל האהבה שבצמאון הנ״ל שיש בה ג״כ מהמשכות והתפשטות בכלי הלב בבחינת רו״ש ממש אע״פ שנולדה מהשכל הרי גם בשכל יש מבחינת החסדים דעונג דאו״י שהולידו שמתיישב בכלי מוחו כחכמת אדם תאיר פניו[13] באור גלוי ומתקבל במוח עד שיכול לקבל כל המקיף דעונג דחכ׳ כעונג הנשמות בעוה״ב וג״ע גם בהשגת שבשכל וכמו וה׳ נתן חכמה לשלמה[14] כו׳ בלי מדה כלל. אך בחינת הגבורות דאו״ח ברשפי אש העונג שבשכל זהו מבחינת גבורה שכלול בחסד דתענוג כענין השעשועים שבחכמה דתורה הקדומה כנ״ל שכלול מחו״ג דאו״י ואו״ח. וזהו ענין עריבות ופיקוח נפש שבמתיקות שכל (ודלא כדלעיל בפי׳ שעשועים) ע״כ העונג הזה שהוליד שכל וחכ׳ שיש בו רו״ש הסתלקות והתפשטות יחד גם במדות שבלב כאהבה שנמשך כמים בהמשכה והתפשטות שיש בה גם הצמאון מיסוד אש[15] בהסתלקות. וזהו בחינת רו״ש שבתענוג שבחכ׳ עצמו כעונג[16] שלמעלה מן השכל שרש שרשו וד״ל. ואמנם באמת האופן הב׳ הוא ששרש המדות שבלב הוא בעצם התענוג והרצון שלמעלה מן השכל לגמרי. גם למעל׳ מן השכל עצמו. (וראי׳ ממה שגם אם בטלה דבר לא בטלה עצם האהבה) (דהחכמה מאין תמצא[17] בדילוג הערך כמו ממזל ונוצר כו׳ וז״א שהן עצם המדות בע״י עצמו אחידי[18] כו׳ שלמעלה ממזל ונוצר כו׳ כמ״ש במ״א וד״ל) וע״כ התגברות התפעלות המדו׳ בלב למע׳ מהשכל והטעם שהולידו כידוע. ולזאת בחי׳ חו״ג דאהבה שבלב בב׳ אופנים הנ״ל הכל הוא בחי׳ חו״ג דתענוג העצמי ממש בבחינת המקיפין דאו״י ואו״ח הנ״ל באין הפרש ביניהם כלל. וע״כ נקרא אה״ר שבלב בשם אהבה בתענוגים ממש שזהו כב׳ תענוגים

דב׳ מקיפים דחו״ג דעצמות התענוג הפשוט הנ״ל וד״ל:

(ו) **והנה** ע״פ כל הנ״ל יובן מה שהברכות דיצחק ליעקב היה בשם אלקים דוקא. שהוא בחינת הצמצום בבחינת גבורות כנ״ל כמ״ש ויתן לך האלקים כו׳. אע״פ שעיקר הברכה שהוא אור השפע דחסד הוא בשם הוי׳ דוקא כידוע. להיות ידוע ששרש האבות אברהם יצחק ויעקב הוא בבחינת המדות דחג״ת[19] דאצי׳. כמאמר האבות הן המרכבה[20]. שהן

בחינת מרכבה ממש לבחינת המדות דאצי׳. אברהם איש החסד שרשו בחי׳ מרכבה לחסד דז״א דאצי׳. ויצחק בחינת מרכבה לגבורה דז״א. ויעקב לבחינת ת״ת כו׳. ע״כ אמר אלהי אבי אברהם[22] ופחד יצחק היה לי שכלול מחו״ג כו׳. וז״ש אלהי אברהם כו׳ הגדול[23] הגבור והנורא שהן בחינת חג״ת דאצי׳ שמתפשטי׳ בבי״ע כידוע. והנה ידוע דאיכא פלוגתא בגמ׳ אם זכות אבות תמו או לא תמו[24] כו׳. והענין הוא דשניהם אמת. דלפי שרש האבות רק במדות דז״א דאצי׳ שנמשכים מבחינת חו״ב דאצי׳ באו״כ שבא האור במדה ושיעור בעולמות. לפי שבאין בבחינת הכלים המגבילים האור ושפע ע״פ הארת אור המוחין דמדות שמקבלים מן החכ׳ שנמשך מאין דכתר דרך צמצום דמזל ונוצר כו׳. ע״כ אמר דזכות אבות תמו. כמו כאשר לא אכשר דרי[25] בתו״מ שע״פ בחי׳ התיקון שבחכ׳ אתברירו[26] כו׳. אבל מ״ד זכות אבות לא תמו לעולם אפי׳ לא אכשר דרי כו׳. היינו מצד שרש האבות בבחי׳ חג״ת דע״י וא״א[27] עצמו שלמעלה גם מח״ס דא״א שמשם נמשך מזל ונוצר כו׳. והיינו בחי׳ המדות דפנימי׳ אור התענוג ורצה״ע שבלתי מוגבל בכלי כלל. להיותם בבחינת עצמיות דתענוג הפשוט שלא יתלבשו בחכ׳ שנקרא טעם לרצון עכ״פ. כי אין טעם לרצון כלל[28] כנ״ל בענין אה״ר בתענוגים ששרשה בעצמות התענוג הפשוט בבחי׳ מקיף דתענוג דאו״י כו׳. שע״ז אמר אשר נשבעת[29] לאבותינו מימי קדם בחי׳ המדות דקוב״ה[30] דהיינו קדמונו ש״ע[29] שלפני האצי׳ והוא בפנימיות דע״י שנחשב מסוף עולם הא״ס[31] ממש. ולזה אמר זכות אבות לא תמו לעולם. וכמו כי לא תמו חסדיך[32]. לפי שבחי׳ חסד דעצמות המאציל אינו בא בהגבלה דראש וסוף בח״ע וח״ת וע״כ לא יכלה לעולם שא״ס להתפשטותו כו׳ וד״ל. והנה כתיב כי אברהם לא ידענו[33] וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו. ואמרו שזהו לע״ל שיאמרו על יצחק[33] כי אתה אבינו ואברהם לא ידענו וגם ישראל לא יכירנו כו׳. וזהו פלא לכאורה דהלא אברהם הוליד את יצחק כו׳. ואיך אמר כי אברהם לא ידענו. רק ליצחק דוקא. ועוד דעיקר בחי׳ החסד הוא במדת אברהם. ויצחק הוא מבחינת גבורות שהוא הדין והצמצום ולמה יאמרו על יצחק כי אתה אבינו שהוא בחי׳ מקור החסד והרחמים. אך הענין הוא דאדרבה לפי שיצחק הוא מבחי׳ הגבורות. ע״כ ממנו דוקא מקור מוצא השפע דחסד בלי שיעור ומדה כלל. להיות מבואר למעלה בשרש ענין האהבה בתענוגים שהוא אהבה ברשפי אש התלהבות הלב ששרש שרשו בבחינת הגבורות דתענוג עצמו שלמעלה מן השכל. שהוא בבחי׳ התלהבות רשפי אש התענוג שלא יכילנו הכלי כלל אפי׳ כלי החכ׳ שהוא השכל וטעם לרצון ותענוג. ולמעלה זהו בחי׳ גבורה דע״י שבלתי מוגבל בח״ס אלא הוא בבחי׳ מקיף דאו״ח שזהו כמו כליון הנפש בתענוג. ע״כ בירידתו בחכמה יש בו ענין הכליון מצד קוצר הכלי להשיגו. כר״ע שזלגו עיניו כו׳. וב״ע הציץ ומת וכה״ג. וכביטול נר בפני אבוקה. וזהו בחי׳ פחד יצחק שהיה בתכלית הביטול והעדר הכלי. ואמנם שרש בחי׳ אברהם איש החסד היה מבחי׳ אור החסד דע״י בפנימית האה״ר שנמשך כמים בבחי׳ או״י אך שהיה מבחי׳ מקיף דאו״י שלא יכול לבא בכלי כמו בריבוי אור השפע דחסד שלא יוגבל בכלי אפי׳ בחכ׳ וטעם לרצון כנ״ל. אך עכ״ז יש הארת דמקיף דאו״י שיומשך גם בכלי דחכ׳ ומדות. והיינו ע״פ מאמר קו המדה דחכ׳ דתו״מ שנמשכי׳ מבחי׳ פנימית ועצמות דרצון ותענוג הפשוט בכלים מכלים שונים דוקא. כמו במ״ת שנמשך מסדכ״ס דלמתב״כ באותיות הדבור דיו״ד הדברות ובמעשה המצות. רק שהיה האור שלא ע״י מסך דפרסא המפסיק בין כתר לחכ׳[34] כמו בשאר השתלשלות עו״ע מבחינת חכ׳[35] דא״א באצי׳ דהחכ׳ מאין תמצא בדרך דילוג כמו מזל ונוצר כו׳ אלא באור פנימית ועצמות דכתר האיר בחכ׳ באמרו אנכי כמ״ש במ״א שז״ש עוטה אור כשלמה[36] כו׳ אור דתורה. גם שבא במדה ושיעור באו״כ בציור אדם פנימי וחצוני ברמ״ח אברים כמ״ש וזאת תורת האדם[37] וזהו רמ״ח פקודין רמ״ח אברין[38] כו׳. והיינו בחי׳ יעקב שנקרא ישראל לי ראש[39] וכמ״ש ותורה שם בישראל[40] שהוא בחי׳ הת״ת[41] דחכ׳ שכלול מחו״ג כמ״ש מימינו אש דת[42] כו׳ במאמר דקו המדה כמ״ש מי מדד[43] בשעלו מים דאורייתא כו׳ כמ״ש במ״א בענין איה סופר[43] ושוקל במדה ושיעור דכל יחו״ע דמצות. וכהעלאת והמשכות בבירורים דרפ״ח כפי הצריך לבד כו׳ כמ״ש לעשות לתקן[44]. (וזהו ענין הגלעד שעשה יעקב[45] כו׳ כמ״ש במ״א). וז״ש תתן אמת ליעקב[46] אמת דתורה שהוא קו האמצעי דת״ת שנתן ליעקב במ״ת כמ״ש כחתן יכהן פאר[47] דתו״מ כו׳ וכתיב ישראל אשר בך אתפאר[48] בפאר ות״ת דתו׳ כשא׳ נעשה שהוא בביטול עצם הרצון וז״ש מה יפית כו׳ כנ״ל. שזהו יופי דתו״מ בתואר ומראה באו״כ. כמו פאר דחכ׳ אדם העליון המשפיע וז״ש תתן אמת ליעקב. כמו ויקם עדות ביעקב[49] כו׳. לפי שבחכ׳ אתברירו שהחכ׳ נקרא אמת וחסד לאברהם ששרש האמת הזה דתורה שבא במדה דקו המדה נמשך ע״י חסד לאברהם שהוא בחינת מקיף דחסד ותענוג דאו״י שהוא בחינת חסד דע״י שיאיר מן ההעלם לגילוי בחכ׳ ומדות דתורה שלא ע״י צמצום דח״ס כו׳. וז״ש אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם שהתורה קדמה לעולם[50]. וכמ״ש אם לא בריתי[51] כו׳ דהיינו מעצמות א״ס שהיה התורה אצלו אמון ושעשועים[52] ונק׳ משל הקדמוני[53] כו׳. (ומ״ש חסד לאברהם אחר אמת ליעקב לפי שאברהם איש החסד יורד יותר מגבוה לנמוך. והן מעשה המצות דאברהם גימ׳ רמ״ח[54]. שנמשך מחסד דאברהם אחר אמת דתורה דיעקב כמ״ש עקב אשר כו׳ מצותי[55] כו׳. דאבא יסד ברתא[56] כו׳) אך כ״ז דחסד ואמת דתו״מ נתן ליעקב ואברהם ולא הזכיר מה שנתן ליצחק. והלא כל ברכת אברהם ניתן ליצחק כמ״ש כי ביצחק יקרא לך זרע[57]. אך הנה זהו שיאמרו לע״ל כי אברהם לא ידענו בחינת חסד דאברהם וישראל לא יכירנו בחי׳ אמת דיעקב רק ליצחק יאמרו כי אתה אבינו כנ״ל. והענין הוא לפי ששרש יצחק הוא למעלה מבחינת חסד ואמת דתו״מ שנתן ליעקב ואברהם. שהן בחי׳ מקיף דתענוג דאו״י שבא במדה ושיעור בדר׳ ומדות דתו״מ עכ״פ כנ״ל. אבל שרש יצחק הוא בחינת[58] מקיף דאו״ח דגבורה דע״י כנ״ל. שלמעלה גם מהתלבשות בכלים דתו״מ שבקו המדה הנ״ל. והיינו כמבואר למעלה בענין

התענוג העצמי׳ שנק׳ שעשועים שהוא עולה ויורד הכל בבחי׳ העילוי והסתלקות דאו״ח בעצמות דוקא. כמ״ש ואהיה אצלו שעשועים׳ אצלו ממש שע״ז אמר ביום שמחת לבו לע״ל. שלמעלה מיום חתונתו במ״ת. שהיה האור במקיף דאו״י בתענוג שבא בחכ׳ בציור יופי דאדם דתו״מ. שחכ׳ אדם תאיר פניו. שזהו רק קצת אור מבחי׳ שעשועים העצמי׳ בתורה הקדומה. שע״ז אמר יאר ה׳ פניו אליך[2] בעוה״ב שהוא התענוג ורצה״ע שבמצות שנמשך לנשמות בהשגה ושכל בעונג מורגש כנ״ל. אע״פ שזהו ג״כ בבחי׳ א״ס כמ״ש לכל תכלה שהוא העונג ראיתי קץ[3] אבל רחבה מצותך מאד. עכ״ז גם העוה״ב הרי נברא ביו״ד[4] דחכ׳ דתורה הקדומה. ונקרא פרס[5]. חצי מן העונג ושעשועים העצמי׳ שלמעלה גם מן העונג שברצון המצות. כמאמר חנם בלא מצות[6]. שזהו בחי׳ עדן דעצמות[7] שעין לא ראתה גם עין דח״ע הקדומה. רק יעשה למחכה לו[8] בבחי׳ העלאה דאו״ח וביטול הכלי דוקא. (כמו בדיוק דחכ׳ שזהו עונג שבהתרת הספיקות שבא מן החושך לאור כנ״ל) וזהו בחי׳ הריח בבירורים דק״נ שעולה בבחי׳ או״ח (כמשי״ת). (והוא מדריגה הב׳ דעוה״ב שלמעלה גם משכר המצות. שעולים הנשמות בעילוי התענוג שבעצמות א״ס עד אין שיעור למעלה כמ״ש ת״ח אין להם מנוחה אפי׳ בעוה״ב שנאמר ילכו מחילי כו׳. וזהו דוקא מבירורים דאו״ח דתורה שבעל פה כמ״ש במ״א) וזהו שנק׳ יצחק לשון צחוק שהוא כמו השחוק שהוא בחינת תענוג מפולש מכל צד שבלתי מורכב בדבר מה כלל. גם לא בעונג דתו״מ[9] וכמו משחקת לפניו בכל עת[10] כו׳. וכמו שישחק עם לויתן כו׳. וכמ״ש צחוק עשה לנו אלקים[12]. שהוא בחינת שם ב״ן לאחר הבירור דרע[13] דנוגה עצמו ששרשו בבחינת עצמו׳ השעשועים כמ״ש משחקת בתבל ארצו[14] תבל גימ׳ ב״פ גבורה[15]. גבו׳ עילאה דע״י שלמעלה מן הרצון וחכ׳ כנ״ל. וגבו׳ תתאה שבבירורים דאו״ח ביתרון האור מן החושך דוקא. כמו השחוק שעושים לפני השרי[16] בדבר פלא ביותר. כמו צפור המדברת ובהמות וחיות נלחמים יחד בתחבולות שונות עושים שהחלש יגבר על הגבור. כשור יגח לארי. ובנ״א ינצחו לאריות ונמרים או שמעמידים אריה ונמר באופני תחבולות שינוצח זה מזה. שכל אלה הכל נעשה בתחבולות כדי שיהיה לשחוק ותענוג. וכך יעשה לע״ל קניגא לצדיקים במלחמת לויתן עם שור הבר[17] כו׳. הכל לרמז להם שלא בכחם נצחו להיצה״ר כמו שיתמהו הצדיקים שידמה להם היצה״ר כהר[18] איך יכלו לכבוש להר גדול כזה כו׳. ושרש בחי׳ שחוק זה למעלה היינו בחי׳ התענוג העצמי שבלתי מורכב בדבר מה בעצם ברצון ועונג בדבר מה מצד עצמו. רק בחי׳ השחוק הזה שהוא התענוג המפולש שנעשה בדבר פלא או במלחמת דבר מה כנ״ל. כמ״ש במ״א בענין לויתן ושור הבר[19] שהן ה״ח דתענוג דאו״י שבמ״ע. וה״ג דל״ת שנעשה ע״י הצדיקים שלא מכח עצמם כלל כו׳:

(ז) **וז״ש** ז״ל שבכל יום ג״ש עוסק בתורה[20]. וג״ש יושב ודן ע״פ התורה. ובג״ש אחרונים יושב ומשחק עם לויתן. שזהו בחי׳ עונג הנפלא שלמעלה מעונג שבחכ׳ ומדות דתו״מ כנ״ל. וז״ש עוז והדר לבוש׳ בשלימות הבירורים דרפ״ח לע״ל. ותשחק ליום אחרון[21] שזהו משחק בתבל ארצו לאחר שלימות הבירורים דתו״מ בסו״מ וע״ט שיגיע למעלה מעונג שברצון וחכ׳ דתו״מ שהיתה אצלו שעשועים בתחלה. וכמ״ש אז ימלא שחוק פינו. אז יאמרו בגוים דוקא הגדיל ה׳ לעשות עם אלה כו׳[22]. לפי שיהיה בירור דאו״ח שהוא עולה בבחי׳ מקיף דתענוג דגבורה דע״י. שעולה למעלה מעלה עד אין שיעור. וע״כ בחי׳ הגדלה וריבוי שלו למטה שבא מן החושך דק״נ שזהו כמו שחוק כמ״ש צחוק עשה לנו אלקים[12] בחינת שם ב״ן כנ״ל הוא בלי שיעור ומדה כלל למעלה מריבוי האורות בכלים דבחי׳ התיקון דחכ׳ ומדות דתו״מ שנמשך משעשועים דח״ע הקדומה להיותה למעלה מהגבלת האו״כ דאדם כנ״ל. ודוגמא לדבר סליחת העונות ביוה״כ לבע״ת (שזהו מדריגה הב׳ דעוה״ב) גם שהיה עובר רצונו בתו״מ שנמשך ע״י י״ג מדה״ר מבחי׳ רדכ״ר שהוא בפנימי׳ דע״י בבחי׳ הגבורה דאו״ח שלמעלה ממשפט התורה. וזהו לבע״ת דוקא שמהפכים הרע עצמו לטוב. ובביטול העצמות בחילא יתיר[23] דוקא. ובתו״מ אינו רק להבדיל בין טו״ר לבד. ובתשובה הרי גם הזדונות נעשו כזכיות[24] שזהו ענין יתרון האור מן החושך עצמו דק״נ שלמעלה הרבה מעצם האור דתענוג דאו״י דחכ׳ שנקרא שחוק[25] שהוא מדריגה הב׳ דעוה״ב. וזהו שצדיקים גמורים א״י לעמוד[26] במקום בע״ת. להיותם למעלה מבחי׳ אדם דתיקון דתו״מ. כמ״ש ויספו ענוים שהן צדיקים בהוי׳ שמחה[27] ע״י תו״מ. אבל אביוני אדם שהן בע״ת שנפגם בהם צלם אדם הנק׳ אביוני אדם כאביון שאין לו כלום רק חיות נפשו כו׳ ונמתקי׳ בר״ר דרעוא דכ״ר שלמעלה מתו״מ כמ״ש רבי יש קונה עולמו בשעה א׳[28]. והן בקדוש ישראל יגילו. שזהו למעלה מקדושת התו״מ. כמ״ש במ״א במ״ש קדושים תהיו ע״י תו״מ. יכול כמוני[29] ת״ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם. וזהו בקדוש ישראל שקדוש ומובדל מישראל בתו״מ. והוא מקיף דתענוג דאו״ח שבעצמות השעשועים ממש כנ״ל. (וע״כ אמרו ב״ה כלה נאה וחסודה גם שהיתה חיגרת וסומא[30] כבע״ת כמשל מי שלקח מקח מן השוק שהוא רע גמור דק״נ כו׳ וכמ״ש במ״א). וז״ש הגדיל ה׳ לעשות כו׳ בהגדלה וריבוי לאין שיעור. וכמ״ש והיה מספר בני ישראל שלא ימד ויספר כלל כו׳[31]. כי המספר הוא באורות וכלים דתו״מ ששרשם מחו״ב שבמדות דאצי׳ שבא בקו המדה כנ״ל והן ס״ר נש״י ששרשם בח״ע דתו׳ בס״ר אותיות התורה[32] וכידוע דמספרם ת״ר אלף בו״ק דז״א[33] ששרשם בו״ק דחכ׳[34] שנקרא אור אבא או ח״ס. אבל למעלה מחכ׳ בעצמות התענוג שהוא בלתי מוגבל כלל באו״כ דחכ׳ ומדות כלל שם הוא למעלה מן המספר לגמרי. כי הריבוי והתחלקות שם לאין שיעור כלל. כמו שהעילוי והתענוג בעצמות אין לו שיעור למעלה כלל. וכמו שיהיו לע״ל נשמות חדשות שלא היו במ״ת[35] בלי שיעור ומספר כלל כמו ועלמות אין מספר כו׳ (שהן ההלכות[36] המחודשים מחושך והסתר דנוגה בדיוק מילין דחכ׳ שז״ש למחכה לו כנ״ל). וזהו שרש בחי׳ יצחק ביו״ד דלהבא שהן בחי׳ הצחוק שעשה אלקים בבירורים דהעלאה דאו״ח בבע״ת וכה״ג. וז״ש כל השומע יצחק לי.[37] בחי׳ שמיעה בבינה[38] דוקא. וראי׳ בחכ׳[39]. ויש יתרון מעלה בשמיעה דבינה מראי׳ דחכ׳ שמתברר שם[40] אמיתת דאור החכ׳ שנק׳ אמת. כמצרף לכסף[41] כמו״כ מצרף

לחכ׳ דתו׳ גם שנקרא אמת כנ״ל דתתן אמת ליעקב ע״פ מאמר קו המדה. אבל אמר דתכלית חכמה תשובה[42]. שהתשובה הוא בירור האור מתוך החושך. שזהו מקום המתברר כל אור לאמיתתו (כמ״ש במ״א בענין בינה יתירה ניתנה באשה[43] כו׳ וכידוע דבינה נקרא מקום המתברר[44] שמברר לאמת דחכמה) כמו דוגמא שאין חכם כבעל הנסיון[45]. כמו חכמתו עמדה לו לתקן המקולקל. שנק׳ תו״א[46] כו׳. ונק׳ עמל תורה כעמל העבודה בשדה דעובד אדמתו ביגיעה רבה ישבע לחם כהון[47] ועושר בריבוי מופלג לאין שיעור כו׳. וזהו בחי׳ יצחק שנאמר ב ויגדל האיש הלך וגדל עד כי גדל מאוד[48] שברכהו ק׳ שערים[49] בזריעתו ויקנאו בו פלשתים[50]. וזהו וארבה את זרעו[51] ואתן לו את יצחק. ארבה גי׳ יצחק[52]. שכל ריבוי בלי שיעור מוגבל. בבחי׳ יצחק שהוא העונג העצמי שבלתי מוגבל באו״כ שבא למטה בבירור הרע דק״נ דבע״ת וכבירור הלכות כו׳ והוא מקיף דאו״ח דתענוג הפשוט שבא בהתכללות עם בחי׳ מקיף דאו״י דחסד דאברהם דוקא שאברהם הוליד את יצחק כו׳. וע״כ א׳ כל השומע בבחי׳ בינה דוקא. דאני בינה לי גבורה[53] דע״י דמקיף דאו״ח. יצחק לי לע״ל כמ״ש ותשחק ליום אחרון כו׳. (שזהו בצחוק בדבר פלא שילדה שרה בחי׳ ב״ן[54] דמ״ה דחסד דאברהם בן לזקוניו כו׳) וזהו כי אברהם לא ידענו כו׳ וישראל לא יכירנו שזהו בחי׳ חסד ואמת דתו״מ כנ״ל. אע״פ ששורש נש״י הוא בבחינת פנימיות דאור אבא שזהו בחינת חסד שרש אברהם אב״ר מ״ה[55] דח״ע. ונמשך למדות שזהו בחי׳ יעקב בחי׳ ת״ת שהן התו״מ דס״ר נש״י מתקשרים בס״ר אותיות התורה. וע״כ מספר הקצוב ת״ר אלף שרשים. ושארי הנשמות הן הענפים בכל דור הזרועים מצ״ע כו׳. אך בחי׳ החסד ואמת הזה יש בו מדה ושיעור באופן המשכות או״כ דציור אדם דתיקון. ואם לא אכשר דרי כמו הפוגמים בעונות וחטאים נכרת שרשם מבחינת היחו״ע דחו״ב שנק׳ או״א. כמו כי אבי ואמי עזבוני[56]. גוזל אביו ואמו[57] כו׳. ונקרא יתום. וכתיב בך דוקא ירוחם יתום[58]. ואע״פ שיתומים היינו ואין אבי[59] לפי שנכרת משרש הראשון דאור אבא דבחי׳ אברהם ומדות דישראל ויעקב. עכ״ז בך ירוחם יתום בהמשכת י״ג מדה״ר[60] דפנימית ג״ר דע״י שלמעלה[61] מחו״ב דא״א. שזהו מבחינת התענוג הפשוט דרדכ״ר שמרבה לסלוח למעלה מח״ע דתו״מ[62] ע״י תשובה אמיתית ביו״כ כנ״ל. וזהו בך דוקא ירוחם יתום. וכמ״ש כי אבי ואמי עזבוני וה׳ יאספני כו׳. והוא למעלה בחי׳ שעשועים העצמי׳ דבחי׳ או״ח דגבורה דע״י כנ״ל. וזהו שאמר כי אברהם לא ידענו משום דזכות אבות דחסד ואמת דאברהם ויעקב יוכל לכלות עד שלא ידענו ולא יכירנו כלל. כי שרשם יהיה למעלה מהם הרבה ע״י תשובה דאו״ח שלמעלה גם ממקיף דאו״י. (שצדיקים גמורים א״י לעמוד שם כנ״ל) רק כי אתה אבינו. אתה ממש שהוא עצמות א״ס ממש שבבחי׳ עצמות התענוג הפשוט ברדכ״ר כו׳. שנק׳ סדכ״ס דלמתב״כ אפי׳ ח״ע הקדומה כנ״ל. וזהו בחי׳ יצחק דוקא שהוא תענוג העצמי שנק׳ שחוק שהוא בבחי׳ גבורה דרשפי אש התלהבות התענוג שעולה בבחי׳ או״ח לקדמותו כנ״ל[63]. (וזהו יתרון מעלת הזהב דגבורה על הכסף[64] דחסדים לע״ל כמו שיהיו הלוים[65] כו׳ כמ״ש במ״א) גואלנו מעולם שמך פי׳ אתה אבינו מקור העצמי לנש״י. דישראל עלו במח״[66] הקדומה כנ״ל. שלפני ח״ע דתורה[67]. שהוא בחינת מ״ל דא״ס עצמו כמו שהוא קודם הצמצום דקו״ח כו׳. ונק׳ שמך ממש. בחי׳ התגלות אור העצמות דשעשועים שנק׳ שעשועי המלך בעצמו[68] ממש. שלמעלה מהתפשטות השעשועי׳ בתורה[69] הקדומה כנ״ל. וז״ש גואלנו מעולם שמך דתשובה קדמה לעולם[70]. מעולם הא״ס עצמו שלמעלה משם הוי׳ דחכ׳ דתו״מ. וכמ״ש במ״א בענין אם יגאלך טובי[71] זה האור דתו״מ. תו״מ יגאל. ואם לא שאין ביכולת אור דתו״מ ליגאל. וגאלתיך אנכי ממש. כמו ובר״ר ברדכ״ר שנמשך מתענוג שבא״ס עצמו שאין לו שיעור למעלה כנ״ל וד״ל. (אך מ״ד זכות אבות לא תמו לעולם גם חסד ואמת דאברהם ויעקב. גם דלא אכשר דרי בתו״מ כנ״ל. היינו לפי שגם זה דתשובה ויו״כ מכפר הוא ע״פ התורה דוקא. וראי׳ ממ״ש בחסד ואמת דוקא יכופר עון[72] ע״י י״ג מדה״ר כו׳ (כמשי״ת) וזהו תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם ע״י תו״מ. שבחסד ואמת יכופר עון. כמ״ש במ״א שי״ג מדה״ר ביוה״כ נמשך ע״י משה ברצון[73] כו׳. וזהו אשר נשבעת לאבותינו שלא יתמו זכות אבות מימי קדם. והוא ע״י בחי׳ יצחק ששרשו בבחי׳ פנימי׳ ע״י בבחי׳ גבו׳ דאו״ח דתשובה. שיגאלם גאולה שלימה כמאמר אם ישראל עושים תשובה[74] נגאלין. אע״פ שיש בידם תו״מ[75] וא״ל אין נגאלין. ואמנם בלא תו״מ לא יועיל תשובה דאו״ח לבד משום דבחסד ואמת דתו״מ דוקא. יכופר עון ע״י תשובה כמשי״ת):

(ח) **ואחר** כל הנ״ל יובן מ״ש ויתן לך האלקים מטל השמים כו׳ בשם אלקים דוקא. אע״פ שהוא בחי׳ הדין והצמצום[76] בחי׳ גבורה. אך ממנו דוקא מקור מוצא כל שפע דחסד למעלה מהמדה ושיעור דקו המדה באו״כ דבחי׳ התיקון כנ״ל. דהנה הגם שמבואר למעלה בשרש בחי׳ יצחק שהוא רק מבחי׳ או״ח דגבורה שעולה למעלה. ואינו נמשך ומתלבש באו״כ דחכ׳ ומדות כלל. ונק׳ מקיף דאו״ח דתענוג שעולה בעצמות ממש. עכ״ז כלול הוא דוקא מבחי׳ חסד דאו״י. להיותו בבחי׳ רו״ש. כמו בחי׳ שעשועים שמתיישב העונג. ועולה ויורד כנ״ל. שזהו דוקא מצד המשכת החסדים דתענוג דאו״י. והוא בחי׳ גבורה שבחסד. כי יצחק נולד מאברהם שנק׳ איש החסד. ובפרט בעקדת יצחק שנכלל בחסד דאברהם[77] כידוע. וע״כ כל ריבוי אור ושפע דחסד שבא בתגבורת גדולה. זהו בחי׳[78] גבורה דיצחק דוקא. שנק׳ גבורה שבחסד. כמו כי גבר עלינו חסדו[79]. כלהב רשפי אש התענוג בשפע החסדים שיורד בריבוי גדול בלי הפסק. לפי שנמשך בתגבורת אור וחיות גדול שאין זה בחסד עצמו רק בגבורות. וע״כ מתחלק שפע זו בריבוי גדול. כידוע שכל מזונות נמשך מבחי׳ הגבורה דוקא. דשולחן בצפון דוקא. כמ״ש בזוהר[80]. וכן ברכת פרי הבטן[81] בבנים. וז״ש כי ביצחק דוקא יקרא לך זרע. וראי׳ מברכת אתה גבור כו׳ שהוא לנגד מדת יצחק[82]. שם יצוה ה׳ הברכה[83] לכלכל חיים בחסד עליון. ולהחיות המתים בטלא דנטיף מע״י[84] שזהו מבחי׳ גבו׳ דע״י דוקא כידוע. וכן לרפאות החולים להמתיק הדינין הקשים. לפי שהוא בא

בגבו׳ דוקא. ע״כ יש ביכולתו להחיות המתים. ולרפאות החולים. ולכלכל חיים בחסד שיבא האור בריבוי התחלקות הכלים מכלים שונים לכאו״א כפי טבעו ומדריגתו כו׳ שז״ש וארבה את זרעו כו׳ כנ״ל. (וז״ש יצחק לעשו הנה נא זקנתי[1] לא ידעתי יום מותי כו׳. לפי שהי׳ שרשו למעלה מן החכ׳ שנק׳ ראשית[2]. ולכל ראשית יש סוף וקץ. שבחכ׳ ברא הכל מאין ליש. שזהו ואתה מחיה את כולם[3]. ובהכרח שיהיה מסתעף גם המות שהוא הכליון וקץ כל בשר כמ״ש בזוהר בענין קץ הימי׳[4] כו׳. שזהו לפי שאור[5] בא בכלי מוגבל. והוא מספר הימים שנמשך בזמן קצוב כו׳. אבל למעלה מבחי׳ החכ׳ שנק׳ ראשית. זהו למעלה מבחי׳ תחלה וסוף דחכ׳ ומל׳ ששם אין האור בהגבלה כלל. ולא יש שם קץ וסוף כלל. והוא בחי׳ עה״ח. וזהו כמו בעוה״ב שיחיו חיי עולם. ולא יתכן לומר שם בחי׳ גבול וזמן. וז״ש זקנתי אבל לא ידעתי יום מותי כו׳. כמו ביום שכולו ארוך וכולו טוב[6] וחיים כו׳. ועכ״ז אמר ויהי כי זקן יצחק[7] כו׳. כמו וע״י יתיב[8] כו׳. אבל קמי׳ עצמות המאציל ממש. מי איכא זקנה קמיהי כו׳. וזהו שתחה״מ הוא בברכות דיצחק באתה גבור דוקא מטעם הנ״ל). וזהו יתרון מעלת הזהב דגבורות דיצחק על חסד דאברהם כנראה בענין חפירות הבארות. שהבארות דאברהם סתמום פלשתים[9] אחר מותו ומלאום עפר. ויצחק שב ויחפור הבארות ולא יכלו פלשתים לסתום אותם. כי היו חפירות יצחק בעומק הארץ למצוא מים חיים דוקא. כמ״ש ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם מים חיים[10] כו׳. משא״כ חסדים דאברהם בחפירות הבארות היו רק מבחי׳ מ״ע שקליפת פלשתים שהן ג״כ מבחי׳ גבורות שבתענוג דאו״ח. שהוא הלצנות בתענוג מפולש[12] דשחוק כמ״ש במ״א. יוכלו לבטל בחי׳ החסדים דאו״י. אבל בחי׳ גבורות דיצחק בתענוג העצמי דעצמות המאציל כנ״ל היה גובר על קליפות דפלשתים למטה וע״כ הי׳ מוצא מים חיים דוקא. והוא מבחי׳ גבורה שבחסד שאין לו שיעור שלמעלה ממ״ע דח״ע. דאו״ח חוזר לקדמותו[13] ממש למעלה ממקור מוצא המ״ע כמ״ש במ״א בענין ויצחק באו[14] מבאר לחי רואי כו׳. והוא מ״ש ביום ההוא יצאו מ״ח[15] מירושלים חצים כו׳. שהוא בירור דמ״ת מעומק הארץ. כמו ע״י תשובה שנהפך גם הרע עצמו לטוב ע״י בכיה כמאמר מים תחתונים בוכין[16] כו׳. ויעלה למעלה מעלה מים הקדמוני דח״ע הקדומה כו׳ וכנ״ל. כמ״ש הגדיל ה׳ לעשות עם אלה[17]. הגדלה וריבוי זה למעלה מריבוי דאורות בכלים ע״י בחי׳ התיקון דחכמה דתורה (שאינו בא רק במדה במזיגה והתכללות שזהו מצד מיעוט האור בריבוי הכלים. אע״פ שאמר ביעקב ויפרוץ האיש במאד מאד[17] כו׳. לפי שהיה עושה במקלות אשר פצל[18] כו׳ בחי׳ התכללות מכל ההפכים. בריבוי גדול מאד כריבוי הכלים דתו״מ. כמ״ש תתן אמת ליעקב. עכ״ז יש בזה מדה וגבול ע״פ מאמר קו המדה גם זה רק בצאן לבד (שהן נשמות דלובן העליון ותענוג דחסד הפשוט דאו״י) וראי׳ ממ״ש לע״ל אז תעבורנה הצאן ע״י מונה[19] דוקא כו׳. אבל ביצחק אמר ויגדל האיש וילך הלוך וגדל[20]. הליכה זאת היינו גידול העולה מלמטה למעלה בבחי׳ או״ח שהוא בגידול וריבוי בלתי מדה כלל. שזהו בחי׳ או״ח לקדמותו עד כי גדל מאד[21] וזהו ויהי לו מקנה צאן ועבודה רבה[22] שזהו ע״י זריעה בארץ דוקא כמ״ש ויזרע יצחק בארץ כו׳ וימצא ק׳ שערים[23] שהן ק׳ ברכות דכתר שלמעלה מן החכ׳ כו׳). וכל זה רמז למדריגה דתשובה בבחי׳ או״ח שיגיעו למעלה מחיי עוה״ב בתו״מ. שלזה יכול הבחי׳ דגבורות דיצחק להחיות מתים. משום דמות ורע עצמו נהפך לחיים. ונקר׳ סם חיים שגדולה הרבה יותר מחיים וטוב דחכ׳. וכמ״ש במ״א במ״ש כי טוב מאד זה מ״ה[24] כי קטיגור עצמו נעשה סנגור[25]. שמזה נהפכו הזדונות עצמן לזכיות. ונהפך הקללה לברכה וגדול יותר מן הברכה כו׳:

(ט) **וזהו** הטעם שאהב יצחק לעשו יותר מיעקב ורצה לברכו באמת. ובאופן שיביא לו ציד מן השדה דוקא. וכמ״ש שא נא כליך[26] תליך וצא השדה כו׳. ולכאורה זהו פלא גדול דהלא יצחק היה יודע באמת שיעקב צ״ג איש תם יושב אוהלים. ב׳ אוהלים דתורה שבכתב ותורה שבע״פ[27]. וליעקב דוקא ניתן ברכת אברהם שהיא ארץ ישראל כמ״ש לו הוי׳ גור בארץ הזאת[28] כו׳ כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל. והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך והרביתי את זרעך[29] כו׳. דקאי הכל ביעקב דוקא כמ״ש הטעם עקב אשר שמע אברהם[30] בקולי וישמור כו׳. וא״כ איך מלאו לבו ליתן ברכת אברהם לעשו איש השדה כו׳. שלא יש לו חלק בארץ ישראל כלל. כי אין לו תו״מ כלל כו׳. וגם כשבא יעקב במרמה ולבש בגדי עשו ולא הכירו כי היו ידיו שעירות[31]. ואמר הקול קול יעקב[32] כו׳. שאלו עוד האתה זה בני עשו[33] כו׳. ולפי שהריח ריח בגדיו[34] שהיו בגדי עשו אז ויברכהו. ולמה לא רצה לברך את יעקב איש תם כדבר ה׳ עליו. אך הנה מבואר במ״א שברכת אברהם[35] שהן ז׳ אומות הכנענים. היה יודע יצחק שניתן ליעקב דוקא. וכמ״ש לו ואל שדי יברך אותך[36] כו׳. ויתן לך[37] את ברכת אברהם לך ולזרעך לרשתך את ארץ כו׳ אשר נתן לאברהם כו׳. אך מה שרצה יצחק לברך לעשו לא ליתן לו ברכת אברהם שאין לו חלק שם כלל. אלא ליתן לו כל הארץ ומלואה חוץ מארץ ישראל. כמו שיבוררו הע׳ אומות לע״ל שנא׳ אז אהפוך אל עמים[38] שפה ברורה לעבדו כו׳. ובכלל הן ז׳ מלכים קדמאין דתוהו שמלכו בארץ אדום[39] הוא עשו איש שעיר כו׳. שהן שורש הע׳ אומות[40] למטה. שלא יבוררו ע״י תו״מ דישראל בארץ ישראל בבחי׳ התיקון דשם מ״ה דחכ׳. דשם מ״ה אינו מברר רק לבחי׳ ב״ן[41]. דהיינו ארץ כנען[42] שהיא ארץ ישראל שניתן לירושה לישראל דוקא. דבחכמה אתברירו ע״י מצות שבארץ ישראל. וכבנין בהמ״ק וקרבנות שכ״ז נעשה ע״י תו״מ דישראל לתקן לעה״ד טו״ר להבדיל בין טוב לרע כו׳. ולא שנהפך הרע הגמור דקליפות הטמאות לגמרי שהן שיורי הז״מ שלא נתבררו ע״י תו״מ רק ע״י תשובה דוקא. לפי שהתשובה הוא כח גדול וחזק יותר מן החכ׳. המהפך הרע עצמו לטוב. שזהו הפוך החושך עצמו לאור. שגבוה יותר מן האור דחכ׳ כידוע בענין יתרון האור שמן החושך[43] דוקא. שזהו למעלה בחי׳ ההעלם בעצמות המאציל שנק׳ חושך סתרו בחי׳ סדכ״ס דלמתב״כ. שלמעלה גם מעונג הנעלם שבא בגילוי בעוה״ב לצ״ג כו׳. וזהו

רק ע"י התשובה שמהפך החשך גשמי דרע דקליפות הטמאות לטוב. שזהו כמו הפוך המות עצמו לחיים וקללה לברכה כנ"ל. שהן שיורי הז"מ דתוהו שנפלו למטה ברע גמור שלא יוכלו להתברר ע"י החכ' דתורה אור רק ע"י התשובה לבד שמהפך הזדונות לזכיות. כי קמי' גם חושך לא יחשיך[44]. והחושך עצמו יהופך לאור. מה שאין זה בכח האור דח"ע להפוך רק להבדיל בין טו"ר וכנ"ל וד"ל. וזהו הטעם שאהב יצחק לעשו בנו הגדול כי שרש עשו מבחי' הגבורה דז"מ דתוהו שנפלו למטה ברע גמור. ושרשו למעלה בבחי' גבורה עילאה דחושך סתרו. שהוא בחי' ס"ג דתוהו שלמעלה מבחי' מ"ה[45] דתיקון כמ"ש לפני מלוך מלך לבנ"י[46] כו' וזהו שרש יצחק בבחי' גבורה דע"י ברשפי אש התענוג הנעלם שעולה למעלה שכחו חזק מאד להיות מהפך גם החושך לאור כמו להחיות המתים כנ"ל ולעשות הגדלה וריבוי גדול בבירורי' דק"נ גם ברע גמור להעלותם לקדש העליון כמו ויזרע יצחק כו' ויגדל[47] כו' כמו לע"ל שיאמרו בגוים דוקא הגדיל ה' כו' כנ"ל. וכמו חפירות דבאר מ"ח שנקרא מים תחתונים שעולין באו"ח דתשובה כנ"ל. ע"כ רצה להעלות לעשו שלמטה גבורות קשות הרע[48] גמור לשרשו בגבורות עליונות דקדושה ע"י תשובה שיכול הנופל למטה לעלות כמו שהוא בלא תיקון דתו"מ. כמו ראב"ד שקנה עולמו בשעה א' וכנ"ל בענין אביוני אדם[49] בקדוש ישראל יגילו כו'. וזהו שאהב לעשו כי ציד בפיו שהן ניצוצי' דקדושה שנפלו בשבה"כ דק"נ. כנשמות הגרים[50] כעובדי' גר אדומי[51]. ושמעי' ואבטליון[52]. ור"ע ור"מ[53]. וכה"ג כל האורות תקיפים דתוהו שנפלו בגבו' קשות דק"נ שעולין למעלה נק' ציד"ה כצד חיות ועופות במדבר כו'. ואם היה יצחק מעל' לעשו כמו שהוא למעלה. היה גבוה מיעקב איש תם יושב אוהלים בתיקון דאור דחכ' דתורה. כי במקום בע"ת צ"ג אין יכולים לעמוד. שעולים בהעלם דחשך סתרו שלמעלה מאור דח"ע הקדומה כו'. ולא היה קיום ליעקב בתו"מ בא"י. (וראי' מתשובה דאנשי נינוה[54] שהיה מזה קיטרוג על ישראל ע"כ היה יונה מונע משליחות וצר לו מאד כי אוה"ע[55] קרובי תשובה הן[56] כו') ולזה נתחכמה רבקה שאוהבת ליעקב שהיא בחי' התיקון[57] דאמ"ת דתו"מ שבשרשו האמיתי הוא למעלה גם מבחי' ההעלם מבחי'[58] דחשך סתרו והוא בעצמות א"ס ממש שהוא למעלה גם מהעלם דתענוג האו"ח (וז"ש אנכי איש חלקי[59] כמו כי חלק הוי' עמו[60] בלי צמצום והעלם דבחי' שערות דאו"ח כמשי"ת) ולקחה בגדי עשו החמודות (שזהו כתנות עור דאדה"ר[61] שלאחר הבירור נקרא אור בא'[62] כאשר בחי' ההעלם דחשך העליון יאיר כו') ולבשה ליעקב. ועורות גדיי העזים[63] על צואריו. וידיו שעירות. שזהו ענין התשובה דאו"ח בבירור הרע לטוב. כמ"ש וירח ריח בגדיו דוקא. ויברכהו[64] ויאמר ריח בני כריח שדה כו' (כמשי"ת). ויקבל יעקב ברכות עשו בגבו' עליונות דתוהו. והענין הוא לפי שבאמת גם בירור דז"מ דתוהו ע"י התשובה צריך להיות ע"פ החכמה דתורה דוקא כנ"ל במ"ש בחסד ואמת דתו"מ יכופר עון בי"ג מדה"ר ביוה"כ. לפי ששרש החכ' דתורה למע' בעצמו' א"ס ממש. שלמעלה מחשך ואור דהעלם וגילוי (כמשי"ת) וע"כ רצתה רבקה שיהיה עליה דעשו איש שעיר בתשו' ע"י יעקב דוקא. שהוא צ"ג בתו"מ. באופן שיעשה במרמה שילבש בגדי עשו ויאמר אני עשו בכורך[65] שזהו כצ"ג שנעשה בע"ת ממש כמאמר דמשיח אתא לאתאבא[66] צדיקייא בתיובתא שהן כללות נש"י שנק' צ"ג. שיהיו בע"ת להפוך חושך לאור כו'. שזהו יותר מגבוה מאור דתו"מ. ואמנם דוקא ע"י שהם צ"ג ועושין תשובה. אבל תשובה לבדה בלי תו"מ לא יועיל. לפי שאין בירור דעשו רק ע"י יעקב דוקא. כשלבש בגדי עשו ולקח במרמה הברכות דעשו באופן שהי' יצחק סבור שמברך לעשו ממש. וכמ"ש ולא הכירו כי היו ידיו שעירות ויברכהו[67] כו'. שאם הי' יודע יצחק שהוא יעקב לא היה מברך אותו בברכות האלה כי ברכת יעקב הוא ברכת אברהם. שהיא המשכות אורות[68] דבחי' התיקון דשם מ"ה דתו"מ בא"י דוקא כנ"ל. ולא מבחי' אורות דתוהו שלפני התקון. וזה היה נעלם מיצחק שצ"ל בירור והעלאה דתוהו כמו התשובה דבחי' או"ח ע"י יעקב דוקא. ומה גם ששלימות העליה דיעקב בתו"מ לע"ל אינו אלא ע"י התשובה דוקא. דתו"מ בלא תשובה לא יאיר האור דעצמות א"ס ממש רק ע"י העלם דחשמ"ל העליון. ולע"ל כתיב ולא יכנף עודי[69] כו'. וזהו שיאמרו כי אתה אבינו דקאי על יצחק[70]. שהעלה ליעקב בגבו' דאו"ח דתשובה שיאיר עי"ז כל העלם דעצמות א"ס לגילוי יותר מאור דתיקון שבא בקו המדה אחר הצמצום כו'. (וראי' ממשה שלא זכה לתשובה[71] רק קודם מותו כו'). ועכ"ז אין העלאה דתשובה רק ע"י תו"מ דיעקב מטעם הנ"ל. וזהו דתכלית חכ' תשובה ומע"ט. שניהם יחד. וכן אמר דיפה שעה אחת[72] בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב.

דעוה"ב אינו רק לצ"ג בתו"מ כנ"ל וד"ל:

(י) **ולהבין** כל הנ"ל בתוס' ביאור[73] בענין הצחוק דבחי' יצחק. שעליו יאמרו לע"ל כי אתה אבינו כו'. כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כו'. (באופן אחר). ויש להקדים תחלה תוס' ביאור בענין הקניגא[74] שיעשה ה' לצדיקים לע"ל עם לויתן ושור הבר. שילחמו זה עם זה. ושור הבר ינגח ללויתן בקרניו כו'. ולויתן ישחטנו בסנפיריו כו'. והקשה הלא כמגל קציר הוא. ופסול לשחוט בו כו'. כדתנן בכל שוחטין[75] כו'. ותירץ ותורה[76] מאתי תצא[77]. מאתי תתחדש הלכה ויהיה מגל קציר כשר לשחוט בו[78]. וזה פלא. אך הנה תחלה יש להקדים ביאור ענין קניגא זו מה היא רומזת ולמה זה דוקא בלויתן עם שור הבר כו'. (ובמדרש רבה לא הזכיר שור הבר אלא בהמות סתם[79]. שנותץ ללויתן בקרניו וקורעו. ולויתן שוחטו בסנפיריו כו'). והנה עיקר קניגא זו היינו ענין[80] שחוק וצחוק שיעשה ברמז על מעשה הצדיקים בעוה"ז. על מה שמקיימין כל התו"מ בסו"מ וע"ט שזהו בכלל ענין לויתן ושור הבר כמשי"ת. שמלחמה שנצחו ליצה"ר בסו"מ וגברו כח הטוב במעשה הטוב במ"ע לא היה מכח עצמם כנ"ל. שהרי אמרו שיצרו של אדם מתגבר[81] עליו בכל יום. ואלמלא הוי' עוזרו לא יכול לו כו' הרי היה בכח היצה"ר להחטיא גם הצדיקים. רק בעזר ה' לצדיק יכבוש אותו (וכמו שאמרו בכמה עובדות שניצלו הצדיקים מן הרע. רק ע"י כרוז שמכריזים ברקיע על הקליפות הזהרו בפ' ותורתו. כמו באביי שאמר שוינא לדמך[82] כו' וכה"ג). ואע"פ שניתנה הבחירה לאדם למאוס ברע ולבחור בטוב[83].

כמ"ש ראה נתתי לפניך החיים והטוב המותי והרע ובחרת בחיים[2] כו'. הרי עיקר הכח הוא ניתן לאדם מצד עצמו דוקא לבחור בטוב כו' וכמ"ש איזהו גבור הכובש את יצרו[3] כו'. והרי אמר הכל בידי שמים[4] חוץ מיראת שמים כו'. שע"ז הוסד יסוד השכר והעונש[5]. שכר לצדיקים שלבם ברשותם[6] בהתגברם על הרע לבערו. ועונש לרשעים שהולכים אחרי שרירות לבם הרע. וכמו וירא כי רבה רעת האדם[7] כו'. אך עכ"ז גם זה הכח ועוז שיש בצדיקים להגביר הטוב על הרע. מאת ה' בא לעזור לו בזה. וכן להיפוך לרשעים ימנע העזר. וינתן רשות להקליפות להביאו לידי חטא להגביר הרע שבו יותר[8] על הטוב כענין שאמר הבא לטהר הרבה מסייעין אותו מלמעלה[9]. וכן אמר מקדש אדם א"ע מלמטה[10] מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה. ולהיפוך הבא לטמא פותחין לו[11] שערי טומאה כו' שנא' אם ללצים הוא יליץ[12] כו'. וכן אמר אדם מטמא א"ע[13] מעט מטמאין אותו הרבה. וכן מ"ש מה' מצעדי גבר כוננו. בדרך שאדם רוצה לילך[14] מוליכין אותו כו'. אך באמת ממאמרים אלו אין ראי'. דמ"ש הבא לטהר או לטמא. או מ"ש בדרך שאדם רוצה לילך כו'. הרי כבר בא לטהר. ובוחר בטוב. שזהו עיקר נקודת הבחירה ברצון שבלב בתחלה. לבחור בטוב או ברע. ולפי שבוחן לבות ה'[15] יעזור לבחור בטוב כמו לא ימנע ה' טוב[16] להולכים בתמים כו'. ולהיפוך לבחור בנקודת לבו לטמא ברע פותחין לו שערי טומאה. שע"ז עוזרין לו לימשך ברע יותר כו'. וכענין מצוה גוררת מצוה[17] ועבירה גוררת עבירה כו'. כמ"ש מקדש א"ע מעט בפו"מ או מטמא א"ע מעט כו'. וא"כ גם מ"ש אלמלא ה' עוזרו לא יכול לו זהו ג"כ כשנקודת לבו נוטה לבחור בטוב ולמאוס ברע ומתגבר על הרע. רק שאינו יכול לו בלתי עזר ה'. ועכ"ז נקרא גבור הכובש את יצרו כו'. אבל בלי בחירה כלל בתחלה. רק שיעזרו בכח העליון האלקי שיבחור בטוב או להיפוך. א"כ בטלה עיקר ענין הבחירה שאמר ובחרת בחיים כו' דמשמע שזהו כמו ברשות האדם בכחו מצד עצמו לבד. ואם הכל מעזר העליון[18] יבא לאדם טו"ר. לפי"ז לכאורה יבוטל ענין[19] השכר והעונש לצדיק ורשע שזהו יסוד כל התורה כו'. והנה במדרש אמר ע"פ נורא עלילה על בני אדם[20] שעושה עלילות על בני אדם שבעלילה בא. לפעמים גובר הרע דיצה"ר על האדם ויחטא אף שלא היה בחירה בלבו לזה בתחלה כלל. כמו שהיה בדוד המלך ע"ה שהיה בו רוה"ק בתמידות[21]. ולא היה ראוי כלל לאותו מעשה[22] דבת שבע. רק מלמעלה הסיתו עליו היצה"ר להביאו לחטא זה[23]. כמ"ש ראויה היתה בת שבע לדוד[24] כו'. ואמר למען תצדק כו'. ואלמדה פושעים[25] דרכיך כו'. וכן להיפוך לפעמים יגבור כח הטוב דיצה"ט על הרשע ויתעורר בתשובה שלימה ויהי' צדיק. כתשובה דמנשה[26] כו' והיינו ע"י תחבולות שונות. כמו להביא יסורין ממרקין לשבור לבב הרשע ולהכניעו. ולהיפוך להגביה לבב הצדיק בתענוגי העוה"ז ובגדולה יתירה להפילו ברע כמו וישמן ויבעט[27] כו'. וכמו והוא מסיבת מתהפך בתחבולותיו[28] כו' שהן תחבולות שונות ונסיונות וצירופים שלא יכול לעמוד בהן ויחטא כו'. וכן יש כה"ג גם בלא תחבולות ועלילות. רק מלמעלה מדיחין אותו ומתעים אותו מדרך הטוב לדרך הרע. כמ"ש למה תתענו ה' מדרכיך[29] תקשיח לבנו מיראתך. (ואמר במדרש רבה פ' וישב כשרציתי[30] כו' עיין לעיל). וכן אמר אליהו ואתה הסיבות את לבם אחורנית[31] וכה"ג. שנק' שמאל דוחה. וכמ"ש ואשר הרעות[32] שבראת ליצה"ר. וכמ"ש בגמ' (דברכות דף לב)[32]. ולהיפוך ימין מקרבת. שמעוררים לב האדם מלמעלה שילך בדרך הטוב אע"פ שלא הכין לבו בכח הבחירה מצד עצמו כלל כו'. וזהו פלא גדול לכאורה. דהלא יסוד כל התו"מ ניתן רק על כח הבחירה שביד האדם שמצד עצמו[33] דוקא. כמו אם בחוקותי תלכו[34]. והיה אם שמוע כו'[35]. השמרו לכם פן יפתה לבבכם כו'[36]. וכן והתברך בלבבו לאמר[37] בשרירות לבי אלך כו'. שע"ז יסוד השכר בג"ע. ועונש בגיהנם. כמ"ש ר' יוחנן בן זכאי איני יודע באיזה דרך[38] מוליכין אותי כו'. ואע"פ שיצה"ר מתגבר על האדם. זהו עיקר העבודה ללחום נגד היצה"ר בגבורה גדולה להתגבר עליו כמאמר איזהו גבור כו'. וכמשל הזונה עם בן המלך[39] שמפתה אותו. וכאשר לא ישמע אליה גם היא תעזור אותו למנוע מן הרע כו'. (ויש שמונעים אותו מלמעלה שלא יפול בחטא. אם בתום לבו עשה. ולא ידע כי רע הוא כו'. כמו שאמר באבימלך גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשוך גם אנכי מחטא לי כו'[40] ע"כ לא נתתיך לנגוע אליה וכה"ג) אך הענין הוא דשניהם אמת דהבחירה ניתן לאדם דוקא. וכמאמר הכל בידי שמים חוץ מי"ש. והרי אמר דצדיק ורשע לא קאמר[41] דגם שגוזר ואומר יהא חכם או טפש עשיר או עני גבור או חלש אבל שיהיה צדיק או רשע לא קאמר. לפי שאין זה בידי שמים רק ביד האדם דוקא כנ"ל. וע"כ יש שכר ועונש לצדיק ורשע כפי מעשיהם דוקא. וגם זה אמת דנורא עלילה כו' שעוזרים מלמעלה לטו"ר כנ"ל:

(יא) **ויובן** זה בהקדם תחלה ענין התירוץ האמיתי לפי[42] הקבלה על קושיית הפלסופים בענין הידיעה ובחירה[43]. שמאחר שלפניו ית' נגלה במה שיעשה האדם טוב או רע בידיעה שיודע את הכל. כמ"ש היוצר יחד לבם[44] המבין אל כל מעשיהם. וכן כי עיניך פקוחות[45] על כל דרכי בנ"א כו'. א"כ ודאי שהבחירה דאדם בא אח"כ[46] בהכרח שלא בכח עצמו. כי כבר הוכן דרכיו לטו"ר מלמעלה. והרי הוא כמוכרח בדבר שא"א שילך בדרך אחר. ולמה יענש על הרע או יקבל שכר בעבור הטוב. כידוע תוכן קושייתם זו למעיין בדבריהם כו'. אך הנה התירוץ אמיתי לקושייתם הוא לפי שבאמת הפילסופים שגו ברואה כי הם לשיטתם הולכים ע"פ שכל וסברא האנושי'. לדמות ידיעה העליונה האלקית כמו ידיעת האדם שיודע במחשבתו. שזהו ידיעה הבאה במורגש. שיודע ומרגיש הדבר כמו שיודע א"ע ממש (שנק' או"פ שבא במורגש בכלי כידוע) וכמ"ש ברמב"ם שבידיעת עצמו[47] יודע את הכל כו'. שהן מדמין השתלשלות הבריאה בע"ג. להבורא[48] ית' שהוא בלתי בע"ג. שבא בדרך שפע דעו"ע. שהעלול קרוב בערך ויחוס[49] אל העילה. וממנו נמשך ממש כו'. והוא מטעם שאין לך דבר חוץ ממנו עד שיהיה ידיעה זו בידיעה שחוץ ממנו כו'. אבל באמת הרי ידוע שאין ערך כלל לנבראי[50] מחודש מאין ליש בבחי' גבול. לגבי

כח ואור האלקי שהוא בלתי בע"ג. ומה שנמשך התהוות הנברא מאין אלקי. בא בדרך דילוג הערך מאוד. והוא ע"י בחי' צמצום האור דעצמות אלקו' עד שבא בבחי' אותיות הדבור העליון ביו"ד מאמרות. וגם בחי' דבור זה אינו כאותיות הדבור שלנו. אלא שנמשך בדרך גליפה וחקיקה. וכמאמר אתוון גליפין[50] כו'. שנקרא הארה דהארה לבד כמ"ש במ"א. וא"כ יובן ממילא בבחי' ידיעה העליונה שיודע כל הנבראים מאין ליש ע"י אותיות הדיבור. שידיעה זאת היא בבחי' מחשבה עליונה. הוא בבחי' ידיעה נבדלת מן העצמות שנק' ידיעה שחוץ ממנו (ולא כמו ידיעת עצמו הבא באו"פ בכלי). אלא בבחי' מקיף ברחוק בהעלם שאינו נתפס ובא במורגש כלל בתוך העולמות ונבראים. כמו שיחשוב האדם[51] על דבר נבדל ונפרד. היינו כמו כדור הארץ וכה"ג שמקפת מחשבתו לאותו הדבר[52] ולא נכנס בתוך תוכו כלל. עד שלא יפול שינוי בגוף הדבר ההוא כלל מידיעת מחשבה זו. וכך הוא למעלה בבחי' ידיעה שעולה במחשבה עליונה כל ההשתל' מראש לסוף בבת אחת כצופה ומביט עד סוף[53] כו'. או שמבין ומשגיח בדרך פרט בכל נברא כמ"ש היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם בפרט וכן כי עיניך פקוחות[45] על כל דרכי בנ"א כו'. כ"ז אינו בא בגילוי גמור במורגש בתוך כל הנבראים. אלא מרחוק מבין בבינה שבמח' עליונה אל כל מעשיהם ויודע את כולם בכלל ובפרט (וזהו שנק' בחי' מקיף שאינו נכנס ובא בגילוי באו"פ בכלי עד שיהיה התהוות גוף הנברא ממנו באותיות הדבור[54] כו'. כמ"ש במ"א בפ' בראשית ע"פ והנחש היה ערום מכל כו' כמ"ש ונפקחו עיניכם[55] והייתם כאלקים יודעי טו"ר. שידיעה זו בבחינת מקיף ולא באו"פ בכלי כידיעת אדם. וע"כ הרע מובדל מן הטוב ולא יהי' בהן תערובות ושינוי כלל מכמו שהן בהתחלת הויתן. וכענין[56] יודע מה בחשוכא כו' ונק' ד"ע. וכמו וירא און ולא יתבונן[57] כו'. שאם היה ידיעה זו בא במורגש בבחי' או"פ כאותיות הדבור היה פועל שינוי ותערובות כו'. וז"ש אין רע יורד מלמעלה[58] שאין עצם התהוותם מלמעלה מן הדבור. רק יודע טו"ר. אך באותיות הדבור בצירופים האחרונים נמשך בעה"ד טו"ר ממש. שז"ש ובורא רע[59]. וגם זה מרחוק בהעלם. כענין הלבונה שבקטורת[60] כו'. וכמאמר בראת צדיקים בראת רשעים[61] כו'. אע"פ שצדיק ורשע לא קאמר כמשי"ת) והנה ידוע שב' מדריגות הנ"ל למעלה בחי' מחשבה ודבור עליון[62]. הוא הנק' עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא[63]. שבחי' המח' עליונה הוא בבחי' ההעלם וההסתר שלא בא לגילוי בדבור עדיין. ובחי' הדבור העליון הוא הבא בגילוי בהתהוות העולמות מאין ליש כנ"ל. ונקרא כח הפועל בנפעל בכלל ובפרט כנ"ל. ובוודאי כל מה שהיה בהעלם המח' באה לידי גילוי באותיות הדבור. כמו שאדם חושב מחשבה ואח"כ מביאה לגילוי בדבור לזולתו. וכמ"כ בדבור ומחשבה העליונה כמו ביו"ד מאמרות במאמר יהי אור[64] קדמה בתחלה המח' לדבור זה דיהי אור וכה"ג. ומה שהיה בהעלם המחשבה שיהיה אור או רקיע נקרא עלמא דאתכסיא. ומה שבא לגילוי אח"כ מן ההעלם לדבור נקרא עלמא דאתגליא. וכמ"ש דכל מה שיש ביבשה[65] יש בים כו' כמ"ש במ"א. ולפי"ז לכאורה אין כל חדש בדבור רק במה שמהווה הבריאה מאין ליש ממש בגילוי. אבל הכל היה במח' קודם הדבור. שאי אפשר לדבור בלא מחשבה בתחלה כנ"ל. וא"כ למה נקרא המח' בבחי' ההעלם באתכסיא ונקרא מאמר סתום. אחר שבאה לגילוי בדבור שנק' מאמר פתוח[66]. וצ"ל שיש ב' מדריגות במחשבה א' מה שבאה מן המחשבה לדבור מן ההעלם לגילוי שנק' הארת המקיף בפנימי. והב' בחי' עצם המח' שלא באה לגילוי כלל בדבור ונשאר בהעלם במח' ע"כ נקרא מאמר סתום. והוא בחי' מקיף על אותיות הדבור. וידוע שכל מה שבאה בבחי' הדבור העליון אי אפשר שישונה ויוחלף מדבר להפוכו. כמו החסד ודין שנעשה ע"פ דבר המלך[67] שלטון בדבורו למעשה אין להשיב. ואמנ' כשעדיין הדבר במח' קודם שהביא לדבור יכול להחליף מדבר להפוכו. או שלא יובא לענין מעשה כלל אחר שלא הביאו לגילוי בדבור עדיין. כמו וינחם ה' על הרעה אשר חשב[68] כו'. שכאשר חזר[72] במחשבה לא הביאו בדבור לענין מעשה[72] כלל כו'. וכמו בקץ משיח דליבא לפומא לא גליא[73] כו' ויכול להיות שגם שנגמר הדבר במחשבה לא בא זה לגילוי בדבור כו' אבל[74] בגוף התהוות הדבר מאין ליש שבדבור העליון כבר בא הדבר בדרך בריאה ממש מאין ליש. הרי כל א' מובדל מחבירו ולא יוכל להחליף מדבר להפוכו כלל. כמו בחי' החסד דפני אריה להימין[75] לא יוחלף להיות בבחי' הגבורה דפני שור[76] מהשמאל. כמו שלמטה לא יוחלף מטבע אריה לטבע השור. ומנשר לעורב. וכה"ג בכל טבעי הברואים בכל חלקי דצח"ם. גם בבחי' הטו"ר שבהם. אחר שכן נבראו מאין ליש לא ישנו תפקידם ולא יוחלפו מטוב לרע ומרע לטוב. כמו שלא יוכל להיות העורב רחמני והנשר אכזרי[77]. ולהיפך שלא יוכל להיות שהנשר והאריה לא יהיו טורפים כו'. וכן בהיפך מיסוד האש למים. וממים לאש בעצם מהותם לשנות טבעם. רק בהרכבה ומזיגה שלהם מטו"ר חו"ג יוכלו לעשות שינוי אופנים רבים. ולא היפוך גמור בטבע מהותם. שכך נבראו מאין ליש מבחי' כח אלקי[78] בנפעלים ונבראים הרוחני' וגשמי' שלהם בחומר וצורה. בין למעלה בעולמות הרוחנים כמלאכים וצבא השמים. ובין למטה בדצח"מ גשמי' כידוע. ולפי"ז גם בכללות ענין טו"ר שבאדם שנמשך מעה"ד טו"ר שבא בדרך בריאה מאין ליש לא יוכל להחליף מטוב לרע ומרע לטוב כמו בטבע הבריאה דשאר חלקי דצח"מ. וכמ"ש בראת צדיקים בראת רשעים כו'. שנפש הצדיק נולד בתולדתו בבטן כך בבחי' הטוב. ונפש הרשע נולד בבטן כך בבחי' הרע. כמו זורו רשעים מרחם[79] כו'. ובצדיקים בטרם אצרך ידעתיך[80]. כטבע הבריאה בחי וצומח בטו"ר. וגם באופן התכללות שלהם מטו"ר כנשר רחמני על בניו וטורף וכה"ג גם[81] בחלקי צומח ודומם. כך באדם יש טוב ברע שברשע ורע בטוב שבצדיק בטבע תולדתו כך יהיה לעולם בלא שינוי בעצם מהותו כלל כו'. וכל זה דוקא בעולם הדבור העליון שנק' עלמא דאתגליא שכבר בא הדבר בהשתל' מאין ליש בגילוי גמור באו"כ כו'. אבל בבחי' ההעלם דמחשבה עליונה שנקרא מאמר סתום קודם שבא לדבור העליון הגם שיודע את כל מה שבא בדבור בגילוי. יוכל להחליף מדבר להפוכו מחסד לדין. ומדין

לחסד כנ"ל. וגם בענין התהוות הברואים בטו"ר יוכל להיות משם הפוך הטבע מטוב לרע ומרע לטוב. שאע"פ שמח' זו שבהעלם הוא בבחי' מקיף. למעלה מהתהוות העולמות כנ"ל. אדרבה היא הנותנת לומר כשבא הארה משם לעולם הדבור בגילוי יוכל להחליף מדבר להפוכו. כמו בתפלת צדיקים כר' חנינא בן דוסא שאמר מי שאמר לשמן וידליקי כו'. וכך הוא למעלה תמיד שכל אשר חפץ ה'[2] עשה בשמים כו'. להפוך מחסדים לגבורות כו' וכמו הנסים ונפלאות דקי"ס. וכה"ג להשפיל ולרומם בצבא מרום ועל כל פרטי דצח"מ הגשמיים בהשגחה פרטיות דוקא כידוע וד"ל:

(יב) **ומעתה** יש להבין א"כ איך יתכן ענין כח הבחיר' באדם שיוכל לבחור בטוב או ברע באופן שיהיה להיפוך מטבע בריאתו בתולדתו בבטן לטוב או לרע. דגם אם בחירה זו היא רק לבחור בשכל שבמוח לבד בלא רצון אמיתי בלבו שאין זה רק לאכפיא שיהיה המוח שליט על הלב[3] להיות לבו ברשותו לעשות היפך טבעו לבד. הגם שאין זה שינוי כלל בטבע בריאתו רק לפי שעה אחת. שע"ז אמר ובחרת בחיים וע"ז הוסד כל התומ"צ שיהיה בטול רצון בע"כ. כמו בטל רצונך[4] כו'. וכמו אל יאמר אדם אי אפשי[5] כו' אלא אבי שבשמים גזר עלי כו' לקיים גזירות מלך עכ"פ. גם זה האיך יש ביכולת בריאה לשנות תפקידו מכח עצמו. לעשות היפוך טבעו. כמו נפש הרשע שטבעו הרע מתולדתו כמו יצר לב האדם שהוא רע בתחלת הויתו ונקרא יצה"ר[6] שכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום[7]. איך יכפנו להפוכו לעזוב הרע לגמרי ולעשות רק טוב שאין זה בשאר בעלי חי כו' שלא ישנו מכפי טבע בריאותם אף במעשה כו'. וכן להיפך מטוב לרע שיעזוב טבעו הטוב בתחלת הויתו ולעשות הפוכו. שזהו כמו שהיצ"ט לא יוכל לעשות כמו היצה"ר ויצה"ר לא יעשה כיצ"ט. מאחר שהן ב' הפכים בטבע בריאותם. וכך אמר בראת צדיקים כו'. וכן ובורא רע. (ואע"פ שאין רע יורד מלמעלה זהו מלמעלה מן הדבור כנ"ל. וכמ"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב[8]. מפי עליון דוקא. שהוא בחי' ד"ע דמח' כנ"ל). וכ"ש שלא יוכל להיות הבחירה הזאת בענין היפך גמור מטוב לרע ומרע לטוב בעצם מהותם. כמו למאוס ברע בתכלית הקצה כצדיקים גמורים שלבם חלל בקרבם[9] כו'. כאלו טבעו כך נולדה בעצם הטוב עד שלא יסבול הפוכו הרע כלל אחר שהרשע נולד ברע בעצם. וכן להיפך איך יוכל צדיק בתולדתו להיות בוחר ברע בעצם הרצון להיו' כמו טבע בנפשו כו' כמו שלא יוכל להיו' מיצ"ט יצה"ר. ומיצה"ר יצ"ט. ומענין הבחירה רע וטוב משמע שיוכל להיות גם היפוך הטבע. אך הענין הוא כידוע שבזה יש יתרון מעלה באדם יותר מכל הברואים שבעולם. והוא מה שיש בו כח הבחירה בשכלו ורצונו. בין במעשה בין בהיפוך עצם טבעו. להיות נגד טבעו בתולדתו מטוב לרע ומרע לטוב כו' וכנ"ל עד שיהיה מצדיק רשע. ומרשע צדיק. גם בוחר לפעמים בטוב ולפעמים ברע. ואינו עומד במעמד אחד כל ימיו. כי יתחלף מעת לעת מרע לטוב ומטוב לרע. וכמאמר בינונים זה וזה שופטן[10] כו'. שלפעמים יגבר בו כח היצ"ט על היצה"ר. ולפעמים בהפוך. וזה תלוי בבחירתו דוקא[11]. אע"פ שכבר כלול בעצם בריאתו מטו"ר יוכל למשול ברוחו ולעמוד נגד יצה"ר שבלבו לבטלו מכל וכל. וכן להיפוך. שאין זה בשאר ברואים. אך הענין הוא מפני שהאדם הוא בר שכל ודעת שיש בכח דעתו להחליף מדתו מטוב לרע כו'. לפי שהמוח שליט על הלב להפוך מדותיו מן הקצה לקצה. לפעמים כך ולפעמים כך. להיות שבחי' דעת זה דאדם הוא למעלה מבחינת המדות הטבעים דטו"ר. וגם כלול הוא מכולם דהיינו מכל ההפכיים שבהן. ואינו בבחי' ומדריגה אחד לבד כשאר בריאה. אע"פ שנברא גם הוא בנפשו בטו"ר. יוכל למשול ברוחו ונפשו הטבעים גם בעצם הרצון שבנפש להיות היפוך טבעו כנ"ל. ואין זה רק מצד בחי' החכ' ודעת שבו שנק' אדם. בחי' מ"ה[12] דחכ' ששולט במדות דחי. כמו ששולט אדם גשמי על כל בהמה וחיה להיות למעלה מהם וכולל הכל. ע"כ עם בחי' טו"ר שבנפשו יהפוך כפי דעתו דעת נוטה. לפעמים כך ולפעמים כך להפוכו כו'. ונקרא דעת המתפשט במדות לשלוט בהם כו'. שמטעם זה עצמו יש בו כח ההבדלה בין טו"ר. שהרי אמרו אם אין דעת אין הבדלה[13] כלל בין טו"ר. שזהו עיקר סיבת הבחירה שבוחר בטוב. לפי שמכיר יותר בטוב להבדיל בין טו"ר. וכנראה בחוש שבגידול התינוק יותר בשכל ודעת. יותר יבחין[14] בין טו"ר. וכ"ז מטעם אחד שהדעת כולל המדות. ולמעלה מהם גם הרצון שלמעלה מן השכל וטעם. יש דעת נוטה לדבר והפוכו[15] והוא בחי' ד"ע הנ"ל[16]. (כמ"ש במ"א בפ' נצבים[17]) וכ"ז לפי שהאדם הוא בצלם אלקים דבחי' אדם העליון כידוע שהוא בחי' הדעת. שזהו בהתכללות מכולם. ע"כ מושל במדות בכח הבחירה שבו. שאין זה הכח בשאר ברואים[18] שלא נבראו רק מאותיות[19] הצרופים דיו"ד מאמרות שבדבור עליון[20] ע"כ לא יש בכחם לשנות טבעם כנ"ל. ולפי שאדה"ר חטא בעה"ד טו"ר ונעשה בחי' תערובות רע בטוב וטוב ברע. וצריך הבדלה בין טו"ר. עד שיהיה הרע מובדל מן הטוב לגמרי. כדי שלא יהיה תוס' יניקה לרע גמור דק"נ לזאת הוסד יסוד הבחירה ע"פ תורה להבדיל בין טו"ר ע"י האדם דוקא. שהוא בבחי' הדעת. כמ"ש ובחרת בחיים. לפי שאם אין דעת אין הבדלה מטעם הנ"ל דבחכ' דוקא אתברירו[21]. ומטעם שהדעת מושל במדות גם להפכן מקצה לקצה. כמו להגביר היצ"ט על יצה"ר כו' כנ"ל (ושרש הענין הוא לפי שאדם אדמה לעליון[22] ממש שהוא בבחי' יש האמיתי כו'. ע"כ גם אדם למטה יוכל להיות כמו בחי' יש ודבר נפרד לבחור בטוב או ברע הפוך רצון קונו. ואין בו בחי' הביטול כשאר בריאה דחי. והוא מצד בחי' הדעת שבו דוקא הנמשך מבעל הרצון למדות דחו"ג בהבדלה בין טו"ר כו'. שזהו יסוד התורה דבחכ' אתברירו בשם מ"ה דאדם שמברר לב"ן[23]. ובבחי' מ"ה זה דחכ' דאדם דוקא עיקר גילוי האורות האמיתיות דעצמות א"ס ממש[24] שלמעלה מע"ס דכח"ב ומדות דאדם. כמו כי לא אדם הוא להנחם[25] מרצון לרצון כו'. ונמצא שיש באדם דבר והפוכו בחי' יש נפרד דבחירה בטו"ר ממש. ובחי' הביטול דאין בתכלית שהוא בצלם אלקים ממש בבחי' ד"ע כנ"ל בענין

יודעי טו"ר כו'). וזהו ההפרש כשהיה אדה"ר קודם החטא שהיה בצלם אדם העליון ממש. וכשאמר ה' מלך[24] כו' המשיך עליו בחי' מל' דא"ס שלא היה זה ע"י מלאכים שנק' בהמות וחיות[25] להיותו בבחירה דאדם. שהביטול שלו בבחי' אין ממש בבחי' הדעת דוקא בבחי' ד"ע כו'. וזהו גם עתה כשמאיר באדם מבחי' שם מ"ה דצלם אדם העליון שיוכל להפוך מרע לטוב ושולט על הכל. וכמ"ש איכה ירדוף אחד אלף[26] כו'. ולא יוכל לחטוא כלל. וכמ"ש ונפש כי תחטא תוהא[27] הוא. וע"כ אמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות[28]. כבהמה ממש שסר צלם אלקים דאדם העליון ממנו לגמרי כו'. ויותר גרוע מבהמה כי יש כח בבחירה שלו להגביר הרע על הטוב יותר מן הבהמה. מצד בחי' יש נפרד שבו. שיש בבחי' הדעת דוקא כנ"ל. כמו האפיקורסים שיודעים את רבונם[29] ומכוונים למרוד בו כו'. וגם שהיה צדיק בתולדתו. יהפך לרשע בבחירתו. כמו כמה נשמות גבוהות שנפלו מטוב לרע כו'. כד' מלכים[30] כו' וכאחר[31]. וזה נעשה אחר חטא אדה"ר כשאכל עה"ד טו"ר דוקא ולא קודם לכן וד"ל:

(יג) **ומעתה** יתורץ ענין הסתירה ממאמר דבראת צדיקים כו'. וכמו ובורא רע כו'. כיצה"ר ויצ"ט שלא יוכל להחליף טבעו כשאר בע"ח. עם מאמר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שהרי צדיק ורשע לא קאמר. לפי שהבחירה ניתנה לאדם דווקא לבחור בטו"ר להפוך מזה לזה כנ"ל. לפי שהאדם מובדל מכל הברואים להיות שרשו מבחי' אדם העליון שלמעלה מבחי' הדבור די"מ כמ"ש נעשה אדם בצלמנו[32] כו'. ועיקר שרש התהוות טו"ר בכל הברואים הוא נמשך מאין ליש בבחי' אותיות הדבור בגלגולי הצירופים. במדות שבמל' בבי"ע עד סוף עשי' בדצח"מ. גם בנפש האדם דעשי' שנמשך מעה"ד טו"ר אחר חטא אדה"ר בגילוי. כידוע דעה"ד טו"ר הוא בחיצוני' הכלי' דמדות דמל' למטה מהחזה[33] כו'. שע"כ אמר בראת צדיק ורשע כו'. אך עכ"ז צדיק ורשע לא קאמר בדבור. דגם שכבר נברא האדם בטו"ר הרי יש בכח הבחירה שבדעת שבו להתהפך מרע לטוב ולהיפוך. וא"כ הוא מב' טעמים. הא' בבחי' עולם הדבור שנק' עלמא דאתגליא. ששם טו"ר מפורדים ומחולקים כל אחד יש לו יניקה בפ"ע מחו"ג דעה"ד טו"ר. אם יגזור אומר שיהיה צדיק בהכרח שלא יהיה רשע. כי א"א להחליף באותיות הדבור מצירוף לצירוף הפוכו. כמו שלא יוחלף ממים לאש וכה"ג. (וכמו בעוה"ב שנאמר אלה לחיי עולם ואלה[34] כו'. לפי שהרע מובדל מן הטוב לגמרי כו'). וזהו נגד כח הבחירה שניתן באדם שיוכל להתהפך מרע לטוב ומטוב לרע כנ"ל. וזהו עצמו הטעם הב' שצדיק ורשע לא קאמר בדבור דוקא. אע"פ שבמח' יודע אם יהיה צדיק או רשע. רק בדבור לא קאמר. לפי שאין זה תלוי בבחי' הדבור כלל. וגם אם יגזור אומר בדבור כך יהיה. הרי יש ביכולתם להיות להיפוך כמו שיוכל להפוך כח הטבע שהוטבע בו בדרך בריאה מאותיות הדבור כנ"ל יותר משאר ברואים. לפי ששרש האדם למעלה מבחי' הדבור די"מ. וכמ"ש אחור וקדם צרתני קודם למע"ב[35] שנבראו בדבור. והאדם שרשו במח' דאדה"ע בבחי' החכ' בראש קודם שנמשך בח"ת שבי"מ כו'. וע"כ צדיק ורשע לא קאמר אע"פ שידוע בבחי' מח' העליונה אם יהיה צדיק בבחירתו או להפוך. לא ניתן זה לבחי' גילוי הדבור עדיין אם יהיה צדיק או רשע. כי בבחי' הדבור שנק' עלמא דאתגליא שם עדיין לא ידוע הדבר בגילוי. אם יבחר בזה או בזה (כמו שבדבור לא ידוע בגילוי ממש מה שיש במח' שמקיף לדבור. שהמח' יודעת בהעלם כל מה שיבא בדבור בגילוי ואין הדבור יכול לגלות מה שבהעלם המח' בבחי' מקיף שנק' מאמר סתום כנ"ל) ואע"פ דקמי' שמיא גליא[36] הכל גם מה שעתיד להיות בזמן. אבל לא קאמר בגילוי כו'. משום דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שאין זה בידי שמים שניתן הבחירה לאדם מצד שרשו במח' דוקא כנ"ל. ושרש הענין הוא כידוע בפ' כי אל דעות הוי'[37] ולו נתכנו עלילות ולו ולא קרי וכתיב[38] כו'. ושניהם אמת דלו נתכנו עלילות דוקא בבחי' השגחה וידיעה פרטית. וגם לא נתכנו עלילות בנ"א שמובדל ומרומם מכל עלילות מעשה בנ"א כו'. והיינו לפי שיש ב' מיני דיעות בחי' ד"ע וד"ת[39]. כמ"ש כי אל דעות הוי' לשון רבים. וביאור הענין הנה בחי' ד"ע זהו בחי' ידיעה כללית שהוא בבחי' מקיף דמח' עליונה שמובדל ומרומם למעלה בלתי יורדת ונמשכת למטה כלל. (שנק' עלמא דאתכסיא בכלל וכנ"ל) כמו משמים הביט ה'[40] ראה את כל בנה"א כו'. דהבטה זאת משמים זהו בבחי' מקיף בהעלם דמח' העליונה שנק' ידיעה כללית שכוללת כל ההשתלשלות וכל מעשה בנ"א בכל הדורות בסקירה אחת. שאין מידיעה זאת בחי' המשכה כלל למטה להיות בבחי' או"פ בכלי שהוא נק' ידיעה מורגשת כידיעת אדם א"ע כו'. וכמו וירא און ולא התבונן[41] כו'. וכמ"ש שם בפ' ונפקחו[42] כו' והייתם כאלקים יודעי טו"ר כו'. לפי שכל מה שנברא בי"מ מאין ליש בבחי' גלגולי' בצירופי אותיות הדבור בחילופי' ותמורות בבחי' הארה דהארה לבד כנ"ל. וכלא ממש חשיב לגבי עצמות החו"ב שבאדם העליון. שזהו בחי' מח' העליונה שנק' ד"ע. ואין ידיעה זו נק' כמו ידיעת עצמו כלל מאחר שאינו בערך דערך כלל לגבי' כו' וכנ"ל. אלא בידיעה נבדלת מרחוק מאד כידיעת אדם במח' על דבר קטן הנפרד ממנו כו' שאין עושה בו שינוי שלא נתפעל כלל בידיעה זו במורגש כו'. וזהו ולא נתכנו עלילות מעשה בנ"א שאין מעשה בנ"א פועלים בו שינוי[43] בטו"ר שבהם. כמו אם צדקת מה תתן לו[44] ואם רבה[45] פשעיך מה תעשה לו כו'. וכמו וירא און ולא התבונן[41] כלל כו'. וז"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. גם באותיות הדבור שנק' פי עליון כנ"ל הטעם. וכן מ"ש ואילו צדיק ורשע לא קאמר בדבור. שאינו בא למטה בידיעה מורגשת באו"כ דאותיות הדבור כלל. להיותו בבחי' מקיף והיינו משום דצו"ר ניתן לאדם בבחירה שלו דוקא ע"פ כח דחכ' ודעת שבו שזהו בא מבחי' עולם הדבור דוקא בעה"ד טו"ר כנ"ל וד"ל. ומדריגה הב' היא בחי' ד"ת שזהו בחי' ההמשכה מהעלם דמקיף דמח' דבחי' ד"ע הנ"ל למטה בעולם הדבור ג"כ להפוך מצירוף לצירוף כנ"ל. שזהו הנק' ידיעה פרטית. שהוא ענין ההשגחה פרטיות הנמשך ממח' וידיעה העליונה האלקי. על כל פרט ופרט בעולמות על כל הנבראים על כל פרטי מעשיהם. כמו היוצר יחד לבם

המבין אל כל מעשיהם. שמבין ויודע בידיעה מורגשת אל כל מעשיהם בפרט בהשגחה פרטית דוקא. כמ"ש כי עיניך פקוחות על כל דרכי בנ"א פי' פקוחות בהשגחה פרטיות על כל דרכיהם עד שעושה ידיעה זו שינוי והיפוך מכפי אופן טבע בריאותם מאין ליש בבחי' אותיות הדבור. לפי שזהו כמו שמתפעל בידיעה זו במורגש כמ"ש ולו נתכנו עלילות בוי"ו כו'. וכל מעשה בנ"א שעושים שינוי והתפעלות מחסד לדין ומדין לחסד. וכמ"ש וירא ה' כי רבה רעת האדם[1] ראי' זו באה בידיעה מורגשת וכמו זעקת כו' כי רבה. הכצעקתה הבאה אלי[2] ממש כו'. (כמ"ש בפ' וירא בדרוש ארדה נא[3] כו') עד שאמר אין אדם נוקף אצבעו למטה אא"כ מכריזין עליו[4] כו'. וכמו מה' מצעדי גבר כוננו[5]. למעלה[5] במח' עליונה בהשגחה פרטית שיפול ברע או בטוב. כמו שיפול מח' רעה באדם שילך בדרך שיוזק שם. כאחאב שהלך למלחמה ברמות גלעד[6]. וכן גם לצדיק כמו יאשיהו שהלך ללחום עם פרעה[7] כו' וכה"ג. וכן יש תחבולות שונות וכה"ג על כל דרכי בנ"א לטו"ר בכל עניניו או בלא תחבולות רק התעוררות מלמעלה בלבד שמעוררים אותו במח' לטו"ר בלי הכנה בלבו כלל בתחלה. כמו גם בפרנסה שיצליח במעשיו יעוררו אותו מלמעלה בבחי' חסד עליון ביתר מכפי המדה הקצובה לו בב"ד שלמעלה בכח הפועל בנפעל כו'. וכיוסף שהיה ה' מצליח בידו[8] ולהפוך יגבירו למעלה כח הדין ביתר מכפי המדה כו' לגרוע השפע שנמדד לו בב"ד שלמעלה. שזהו עיקר המשפט שיושב ודן ויושב וזן[9] כו' לכל איש כמעשהו דוקא. עד שאדם נידון בכל יום ועת ורגע כמ"ש לרגעים תבחננו[10]. והיינו בעולם המח' עליונה בהשגחה פרטי' הנ"ל דבחי' ד"ת שנמשך מהעלם דמח' בגילוי. לפעמים מתלבש בדרך הטבע. ולפעמים הוא למעלה מן הטבע לשנות הצרופים די"מ. כמו מזל מחכים ומזל מעשיר[11] שמהפך הצירוף דמזל זה להיות עני וטפש. וכה"ג גם בטו"ר שנמשך בדרך בריאה יהופך בו. שלפעמים יגבור באדם התעוררות הטוב ביותר מכפי מדתו בדרך הבריאה. שהרי אין התעוררות זו באה מהכנת לבו כפי כחו ושרשו בכח הפועל בנפעל בי"מ שברא טו"ר. והגם שצדיק ורשע לא קאמר דהכל בידי שמים חוץ מי"ש כנ"ל. עכ"ז באה לו התעוררות הטוב בהתגברות יתירה למעלה ממדתו בבריאותו. וגם בבחירתו שיתעורר לבחור בטוב דוקא אע"פ שהוא רשע בתולדתו ויהפוך אותו לצדיק. וזהו רק מבחי' עלמא דאתכסיא מהעלם המח' שהוא למע' מי"מ כנ"ל שיכול להפוך הצירופים דטו"ר שבבריאה ולעשות מרע טוב (רק שיש בו א' מאלף טוב ברע שבו כרשע וטוב לו שיגבור המעט טוב שבו על כל הרע שבו וינצחנו כמשי"ת וכן להיפוך יגבירו התעוררות הרע בצדיק במעט רע שבו יותר מכפי מדתו בהשתלשלות דטו"ר להחטיאו[12] כו'). והטעם הוא לפי שכל בחי' הטו"ר דצדיק ורשע דלמטה בעולם הבריאה מי"מ כלא חשיב ממש לגבי בחי' מחשבה עליונה כנ"ל. וע"כ גם שבא מן ההעלם לגילוי בהפוך נתפס ואינו נתפס ממש בתוך הנברא כאותיות הדבור שבורא מאין ליש. שהרי אמר אין רע יורד מלמעלה ומפי עליון כו'. וכן לא הטוב רק שיודע טו"ר כענין ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה כו'. ע"כ דיבר ה' עם בלעם[13] ועם הנחש[13]. וכן ביצ"מ כתיב ועברתי[14] כו'. משום דגם חושך לא יחשיך[15] קמי' כחשיכא כאורה. וע"כ גם בבחי' ד"ת הנ"ל אינו בבחי' מורגש כלל רק בהשגחה לבד וכמאמר איהו תפיס בכל עלמין[16] ולמדת"ב הוא מקומו של עולם[17] כו' כידוע. וזהו ולא נתכנו ולו נתכנו שניהם אמת והכל אחד כנ"ל וד"ל:

(יד) **ואחכ"ז** יתורץ הקושיא דידיעה ובחירה הנ"ל. דהנה מה שנקרא בלשון הפילסופים ידיעה ובחירה. זהו שנק' בלשון המקובלים עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא. שהידיעה הוא בבחי' העלם דמחשבה בב' מדריגות דד"ע וד"ת הנ"ל. והבחירה בטו"ר שבאה בגילוי זהו באותיות הדבור שנק' עלמא דאתגליא בעה"ד טו"ר. אך מצד שרש האדם בד"ע וד"ת דאדם העליון יש בכח הבחירה שבדעת שבו להפוך טבע בריאותו בטו"ר מן הקצה כנ"ל. ולזאת עכ"פ אי אפשר לומר שהידיעה עליונה תהיה מכרחת לבחירה עד שיהיה מוכרח להיות צדיק או רשע. שהרי בחי' ד"ע הוא בבחי' מקיף ולא נתפס בגילוי או"כ שיכריח להיות בפועל בטוב ורע שבנבראים כנ"ל וז"ש מפי עליון כו'. וכן מ"ש דצדיק ורשע לא קאמר כנ"ל. גם בחי' ד"ת שמהפך הצירופי' דטו"ר שבי"מ כנ"ל לא יוכל להכריח הבחירה דאדם. שגם שהוא בעה"ד טו"ר שנברא בדבור בבחי' חו"ג דמל' למטה מהחזה כו'. כי האדם שרשו למעלה מי"מ דדבור. ועוד שגם[18] בחי' ד"ת אינו נתפס גם הוא למטה בגילוי גמור באו"כ שיכריח כו'. והוא בחי' ד"ע[19] וד"ת שמתפשט במדות להפכם כנ"ל. שהרי אנו רואים שאע"פ שמעוררים עליו מלמעלה בתשובה ע"י ב"ק המכריז שזהו מהעלם דמח' ובחי' ד"ת שנמשך למטה כמ"ש עד יערה עלינו רוח ממרום[20] דוקא. עכ"ז יוכל להיות קשה כארז ויקשה לבו להגביר הרע על הטוב ולא יעשה תשובה. וכן גם ביסורים[21] ותחבולות שונות לא בכל עת יהפוך לבו כנראה בכתובים בכמה תוכחות קשים ונסיונות רבים ביסורי הגלות לא הכניעו לבם. וכמ"כ להפוך גם בהתעוררות רע מלמעלה להפיל לאדם בנסיונות גדולות. יוכל לעמוד בהן ולהגביר הטוב על הרע כצדיקים שסובלים כל הרע ויסורים ונסיונות רבות. וכמ"ש דוד בחנת לבי צרפתני[22] כו'. וכיסורי איוב שעמד בתומתו ולא חטא בשפתיו[23] עכ"פ (גם כי הרהר במח'[23] ועל ההרהור שהיה[24] בהעלם נידון ביסורים שזהו שמצא בו השטן ואמר אם לא על פניך יברכך[25] וכשעמד בנסיון א' ותסיתני בו לבלעו חנם[26]). ועכ"ז אמר למה תתענו מדרכיך[27] כו'. וכן אתה הסיבות את לבם[28] כו'. שיש כח למעלה באתעדל"ע להתעות את לב האדם מטוב לרע. והוא לעזור לבחי' הרע שבו לגבור על הטוב עד שיבחר ברע וימאס בטוב. נמצא עוזר לכח הבחירה שבו לרע. וכן להפוך יעוררו לטוב שבו לגבור על הרע גם לרשע שיעשה תשובה שלימה כמו השיבנו ה' אליך ונשובה[29] ע"י בחירה בטוב ולמאוס ברע. ונמצא שאין הידיעה בד"ע וד"ת הנ"ל מכרחת הבחירה כלל. רק עוזר לבחירה לפעמים כך כו'. וג"כ בענין ההבדלה בין טו"ר שתלוי בד"ת המתפשט במדות כנ"ל שאם אין דעת[30] אין הבדלה. שזהו סיבת הבחירה כנ"ל ג"כ בא בעזר העליון לאדם בבחירתו. שזהו עיקר התורה לברר לעה"ד טו"ר שנעשה תערובות טו"ר ע"י חטא אדה"ר וכנ"ל בהפרש

שבין קודם החטא שהרע מובדל מן הטוב לגמרי. וכן בעוה"ב (וגם בצירופים דטו"ר נתערב טו"ר בכל בריאה אחר החטא כו' עד שיש באדם דבר והפוכו בחי' יש נפרד ובחי' הביטול[31] דאין אמיתי כנ"ל וד"ל[31]). והנה אחר כל הנ"ל יובן ענין[32] הקניגא שיעשה לע"ל לצדיקים[32] במלחמת לויתן ושור הבר כו'. דהנה כללות ענין הקניגא זאת. זהו כמו השחוק[33] שעושין לפני שרים ומלכים. שמעמידים ב' חיות גדולות כארי ונמר שילחמו זע"ז וינצח זה לזה במלחמתן. ובתחלה מגרין זה על זה שיתעוררו[34] בכל עוז כוחם[34] בחום כעסו על חבירו וכל כח גבורתו להרוג לחיה שכנגדו בכל אשר יוכל. וכאשר ינצח זה לזה יהיה מזה שחוק ותענוג גדול. והנה באמת לא היו החיות נלחמים מצד עצמם אם לא ההתגרות שמגרים זה על זה. וגם לא יש בכח האחד לנצח לזולתו מצד כח גבורתו יותר על גבורות חבירו. כמו למשל הארי ונמר שאם יש בכח גבורות הלב בארי יותר מבנמר לנצחו. הרי יש כח וגבורות האברים חיצונים בנמר יותר מן הארי שיוכל לנצחו (כמו שאמר הוי עז כנמר בגבורות הגוף וגבור כארי[35] בגבורות הלב כו'). ולעולם לא היה א' מנצח לחבירו שלפעמים יגבור הארי על הנמר. ולפעמים להפוך יגבור הנמר על הארי עד שכל אחד על מקומו יעמוד ולא ינוצח מחבירו ולא ינצחנו כו'. אלא שהשרים החפצים בשחוק יעשו בהם תחבולות שונות לעזור לארי שינצח לנמר באופן שיחלישו כח הנמר בתחבולות שונות. ויגבירו כח הארי לעמוד על הנמר להפילו. ופעם עוזרים לנמר בתחבולות שיתגבר על הארי ויפילנו ויעשו כזה בהתחלפות פעמים[36] רבות. פעם עוזרים לזה. ופעם עוזרים לזולתו עד שפעמים רבות ינצח זה ויפיל לחבירו ופעמים ינצח זולתו[37]. ונמצא כפי רצון השרים כן יהיה גמר הנצחון שינצח זה לזה ע"פ עזר שיעזרוהו. ואם ירצו שינצח השני יעזרו אותו וינצח כו'. וא"כ אין מלחמה זו אמיתית מצד עצמה רק מצד[38] רצון העוזרים. ועכ"ז נראים כלוחמים בגבורתם מצד עצמם ובכח[38] העצמי שיש בכל אחד להפיל ולנצח לחבירו כנ"ל. ואע"פ שכל עיקר הנצחון במלחמה זו מן העוזרים עכ"ז שחוק גדול הוא. ואדרבה זה עיקר השחוק ותענוג גדולי[39] להתגרותם זה בזה וינצח הא' לזולתו ע"פ העזר בתחבולות דוקא. ואם היתה המלחמה זאת מצד כח עצמם לבד לא היה השחוק מזה הניצוח כ"כ כידוע וד"ל. והנמשל מכל זה יובן למשכיל למעלה בענין המלחמה דטו"ר דיצה"ר ויצ"ט. שלפעמים יגבור כח הטוב על הרע וינצחנו. ולפעמים בהיפוך שיגבור כח הרע על הטוב וינצחנו שכל זה אע"פ שנראים כלוחמים מצד[39] עצמם וכוחם[39] כצדיק ורשע. שצדיק יש בכח היצ"ט שבו להתגבר על הרע ולכובשו כמאמר איזהו גבור הכובש את יצרו[40] כו'. וברשע כח הרע שבו[41] גובר על הטוב כו' אין זה מלחמה אמיתית מצד עצמה שהוא בכח וגבורה של הבחירה למשול בכחו להגביר הטוב שהכל[42] בא מעזר העליון האלקי שעוזר לצדיק בטוב שבו שיתגבר על הרע וינצחנו כו'. כמ"ש יצרו של אדם[43] כו'. ואלמלא ה' עוזרו לא יכול לו כו'. וכן להיפוך לפעמים יעזור לחלק הרע דיצה"ר שברשע להגבירו[44] על הטוב ביותר מכפי מדתו להחטיאו ולהפילו בשאול תחתית. וכ"ז ע"י נסיונות רבים ותחבולות שונות שיבא ויתלבש בהם העזר העליון[44] מהעלם המחשבה העליונה לצדיק ורשע לענין מלחמה זו לפעמים כך ולפעמים להיפוך. כמו ב' הפכים שבב' פ' האלה למה תתענו ה' מדרכיך כו' והשיבנו ה' אליך כו' כנ"ל בבחי' ד"ת וד"ל:

(טו) **אך** א"כ הדרא קושיא לדוכתי'. דלפ"ז שהכל תלוי בעזר העליון לטו"ר בצדיק ורשע יבוטל דין השכר ועונש בג"ע וגיהנם אחר שצדקת הצדיק אינו בא מכח עצמו ורשעת הרשע ג"כ אינו מכח עצמו. כי יעזרו למעלה לכח[45] הרע שבו שיגבור על הטוב ביותר ממדתו כנ"ל. וא"כ זהו כעלילה על בני אדם כמ"ש נורא עלילה[46] כו'. ועוד שהרי באמת יסוד[47] התורה הוא לאהפכא חשוכא לנהורא כו' להפוך הרע לטוב. או להבדיל בין טו"ר. וזהו עיקר התענוג ורצה"ע למעלה בסו"מ וע"ט למטה דוקא כדי שיהיה יתרון האור הבא[47] מן החושך דוקא בתיקון ובירור בעה"ד טו"ר. וכמאמר בזוהר כד אתכפיא סט"א[48] אסתלק יקרא דקוב"ה כו'. וזהו השכר לצדיקים שיחיו בחיי עולם בעונג דעדן העליון בעוה"ב לעושי רצונו בתו"מ ותשובה. ולהיפך עונש לרשעים עוברי רצונו שילכו לחרפות ודראון[49] כו' ואם כל מעשה הצדיקים אינם מכח עצמם וכן להפוך אין כאן שכר ועונש. וזהו נגד אמיתת רצה"ע בתו"מ כו'. ועוד דא"א לדמות הנמשל עם המשל מן השחוק במלחמות החיות שיש שחוק בעזר לזה להפיל לזולתו כמו שיש שחוק ותענוג בהיפוך בעזר לזולתו[50] כו'. ואין כאן משקל הכרעה כלל. ששני האופני' כניצחון הא' לחבירו או להפוך שינצח השני שחוק א' להם. ואי אפשר לומר כך בנמשל במלחמות הטו"ר בצו"ר שבודאי בנצחון הטוב להרע בצדיקים יש מזה שחוק ותענוג גדול למעלה אע"פ שבא מעזר העליון. ולא נוכל לומר בהפוך שיהיה שחוק ותענוג למעלה מנצחון הרע לטוב שברשעים שיעזרו להרע שבו. דהלא אמר כי לא אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה[51] כי חפץ חסד הוא[52]. וכתיב וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח[53] ואיך ידחו את הרשע בשתי ידים בהתעוררות לרע שבו יותר כנ"ל. אך הענין הוא דהאמת הוא כמבואר[54] למעלה. דאין הידיעה עליונה מכרחת הבחירה דאדם כלל שע"כ אמר הכל בידי שמים חוץ מי"ש. וצדיק ורשע לא קאמר. וא"כ גם בעזר העליון שיעוררו לבחי' הרע לגבור על הטוב יוכל האדם לעמוד לנגדו ולגבור הטוב על הרע וכן להפוך. וא"כ הרי יש שכר ועונש לטו"ר לצדיק ורשע. שהיה בכחם מעצמם ללחום מלחמה זו מצד כח הבחירה דוקא. רק מה שיעזרו מלמעלה לטו"ר כנ"ל זהו בא בב' אופנים. א' לעזור לטוב שבצדיק לגבור על מעט רע שבו כענין בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ואדם מקדש את עצמו מעט מקדשין[55] מלמעלה הרבה. וכן הבא לטהר מסייעין אותו. וכן[56] להפוך הבא לטמא כו' כמ"ש אם ללצים כו'. אדם מטמא את עצמו מעט כו'[56]. ואופן הב' להפוך. שיעוררו לבחי' מעט רע שבצדיק לגבור על הטוב שבו לדחותו. ולהפוך לעורר מעט הטוב שברשע שיעשה תשובה שלימה כנ"ל שזה מפלאות תמים דיעות לרחק הקרוב ולקרב הרחוק לפי הצריך באופן הבירורים דרפ"ח ניצוצים. וגם בזה יש כח הבחירה באדם כמו שיתעורר הרשע בתשובה שלימה שזהו מכח בחירתו במעט

הטוב הגנוז בו בהעלם. רק שיעוררו אותו מלמעלה לזה לחזק כחו. ולהפוך מעט הרע הגנוז בנפש הצדיק יביאנו לבחירת הרע (כענין גסות הרוח שבירבעם שנטרד וחטא והחטיא כו'. ובאחר שטינא היה בלבו[2] בהעלם ודחו אותו בשתי ידים[3] כו' וכה"ג). וזהו צדיק ורע לו רשע וטוב לו ברוחניות וגשמיות בב' אופנים הנ"ל שרע המעט שבצדיק תייסרנו בעוה"ז להביאו לעוה"ב והוא האופן הא' שיעזרו לטוב שבצדיק לכבוש הרע בנסיונות ויסורים כמו לנסותכם הישכם אוהבים את ה'[4]. וכן ויענך וירעיבך לנסותך[5] כו'. וע"י התעוררות יתירה מלמעלה כנ"ל וזהו צדיק ורע לו. ולהפוך רשע וטוב לו שמעט הטוב שבו שבהעלם יקבל שכרו בעוה"ז (כאחאב שנמצא בו דבר בטחון[6]. שקיבל עולמו בגדולה והצלחה ואין לו חלק לעוה"ב[7] וזהו שלוות הרשעים בעוה"ז להאבידם בעוה"ב כו'). אבל צדיק וטוב לו רשע ורע לו זהו תכלית ההבדלה בין טו"ר כמו בעוה"ב[8] שאלה לחיי עולם ואלה כו' ולא יוכל[8] הרשע לחזור בתשובה[8] ולא יוכל הצדיק לחטוא כו' לפי שזהו קיבול שכר על הבירור דטו"ר בתכלית כו'. וענין הב' בצדיק ורע לו ורשע וטוב לו כו' להפוך והוא כפי אופן הב' הנ"ל דמעט הרע שבצדיק יהפכנו כולו לרע ע"י שמאל דוחה מלמעלה כנ"ל. ונק' צדיק ורע לו כו' ורשע וטוב לו שמעט הטוב שבו יהפכנו כולו לטוב כנ"ל. ולפי"ז צדיק וטוב לו בעוה"ז שיקבל שכרו כו'. ורשע ורע לו בעוה"ז למרק עונו ויחיה בחיי עוה"ב. ואין האמת כן דצדיק היינו למעלה ולמטה ברוחניות וגשמיות בעוה"ז ועוה"ב לפי שכולו טוב ולהפוך ברשע ורע לו הנ"ל. ונמצא דעיקר שכר ועונש לצדיק ורשע הוא על תכלית הבירור דטו"ר מצד הבחירה דוקא. רק שיעזרו מלמעלה בב' אופנים הפכיים כנ"ל ואין זו עלילה כלל. מאחר שנמצא טוב ברעי ורע בטוב שבצדיק כו'. וזהו דוקא לאחר שחטא אדה"ר בעה"ד טו"ר ונתערב רע בטוב וטוב ברע וצריך בירור ותיקון להבדיל בין טו"ר ולהפוך רע לטוב לאהפכא חשוכא לנהוראי[9]. וזהו סודי' כל התורה ומצות לברר לעה"ד טו"ר דבחכמה אתברירו כנ"ל. וזהו עיקר התענוג ורצה"ע למעלה שיהיה יתרון האור מן החושך דק"נ דוקא ע"י התשובה ומעשים טובים בעוה"ז דוקא שמזה יהיה השכר בעוה"ב אחר תשלום הבירורים דעה"ד שיהפך גם אל עמים שפה ברורה[12] כו' ורוח כו' יעבור מן הארץ[13] לגמרי וד"ל. אך לא יתורץ עדיין הקושיא הנ"ל מהו ענין השחוק העליון מניצחון הרע לטוב גם בצדיק במעט הרע שבו לרחק הקרוב כו'. הענין הוא דבאמת הרי חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח ח"ו כי הכל יבורר לע"ל. גם ברע שבע"ש דנוגה דעשי' יהיה תיקון ובירור כמ"ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה[14] ונגלה כבוד ה'[15] וראו כל בשר כו'. ואפי' בהמות וחיות[16] כמו קודם חטא אדה"ר[17] וכמ"ש וייראוך כל המעשים[18] כו'. רק פסולת הגס שברע גמור שלא יוכל להתברר יעבור מן הארץ. כמאמר שישחוט ליצה"ר[19] כו'. וכ"ש צדיק ורע לו במיעוט שנדחה בשמאל יקורב בימין. כמ"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב. לרחוק שנעשה קרוב[20] ע"י התשובה. ולקרוב שיעשה רחוק בדיחוי מלמעלה לפי שעה הנצרך לענין הכוונה העמוקה בבחי' הבירורים דרפ"ח כו' מק"נ. שיותן ויומשך תוס' כח ועוז לרע דנוגה שיתגבר על הטוב כדי לרע לו. וכמ"ש אשר שלט האדם[21] באדם לרע לו שבתוס' יניקה זו יאבד כמ"ש חיל בלע ויקיאנו[22] והוצאת בלעו מפיו[23] כך בבליעת הרע לטוב יהיה בזה איבודו. כמ"ש בפרוח רשעים כמו עשב[24] כו' כדי להשמידם עדי עד כו'. וזהו בחי' השחוק העליון גם מנצחון הרע על הטוב. שיושב בשמים ישחק[25] על העתיד שיבורר ממנו כל הטוב הזה שנצח ובלע כו' שאין יניקה לרע רק מן הטוב. וכאשר יבורר ממנו כל הטוב ממילא יאבד כידוע וד"ל. ואמנם שרש הענין הוא לפי שכ"ז שצריך בירור ותיקון בעה"ד טו"ר הוא לאחר החטא שנתערב טוב ורע יחד. אבל קודם החטא היה הרע מובדל מן הטוב לגמרי. ולא היה שום קירוב הערך זה עם זה כלל כי אין לרע רק כפי מדתו לבד בצמצום היותר אחרון דקץ שם לחושך[26] כו'. וגם זה היה בו בבחי' הביטול בתכלית לאלקות כנחש הקדמוני שא' ויאמר ה' אל הנחש[27]. משום דקמיה גם חושך לא יחשיך כלל כחשיכא כאורה כו'. וכמו גם בלעם אמר מחזה שדי יחזה[28] כו' שיודע ד"ע ב"ה. ואמר לבלק לא אוכל לעבור פי ה'[29] כו'. ולא יכול לשנות מברכה לקללה דגם שכיוון לשעה ורגע דאל זועם[30] בכל יום בגבורות הקשות כמ"ש כי רגע באפו[31] כו'. אמר מה אקוב לא קבה אל[32] כו' וכה"ג. ולזה ביקש משה שלא תשרה שכינה[33] באוה"ע[34] כמ"ש ונפלינו אני ועמך[35] כו'. ושרש הענין הוא כידוע בשרש עה"ד טו"ר שנתערב ע"י שאכל מעה"ד זה. היינו ענין שבה"כ דבחי' התוהו דז"מ קדמאין שהן בבחי' גבורות עליונות בבחי' המקיפים דכתר בבחי' ע"ס דעיגולים שלמעלה מבחי' התיקון דאדם באו"כ בחכ'[36] כו' וכמ"ש בזוהר דאתגלגלו אתוון דטי"ת ורי"ש[37] כי[38] טו"ר כו' שנק' חשך סתרו שרשו בבחי'[38] חשמ"ל העליון כו' קודם שנמשך האור דחכ' דשם מ"ה דתיקון. אך בפיזור ופירוד הכלים דתוהו למטה מטה נתהווה בחי' מקור למציאות רע דנוגה דבי"ע שנק' חושך גמור. וכמ"ש בזוהר דאתגלגלו כו'. וכמ"ש אתה פוררת בעזך ים[39] כו'. ובחי' נוגה דבריאה רובו טוב[40] כו'. וכמ"ש שטן לשם שמים נתכוין[41] כו'. וכמו משל הזונה עם בן המלך כנ"ל. רק בירידת ההשתלשלות למטה נעשה רע גמור כענין נתן עיניו במקדש[42] כו'. ונק' עולה ומסטין[43] כו' עד רע גמור דנוגה דעשי' שנק' יצה"ר שממנו נמשך המות ונק' מ"ה[44] וכה"ג. ואמנם גם למעלה אמר דגם חשך העליון לא יחשיך כחשיכא כאורה כו'. והיינו למעלה מבחי' התוהו והתיקון דחושך ואור העלם וגילוי שוין ממש. ולזאת גם חושך שלמטה בק"נ אינו מחשיך כנ"ל שבקש משה כו'. ולזה הטעם כל ענין הבירור בעה"ד טו"ר ולהפוך חושך לאור כנ"ל. זהו רק בהתלבשות האורות בכלים דבחי' תיקון דאדם שהוא בחיצוני' הכלים דע"ס דמל' עד שמחו"ג דמל' בבי"ע יש יניקה לגבורות קשות דנוגה והוא שנק' טו"ר ממש כיצ"ט ויצה"ר כו'. ולזאת נמשך בחי' האור דחכ' דתיקון לתקן ולברר לעה"ד טו"ר בתו' ומצות לאהפכא חשוכא כו'. ושיהיה יתרון האור מן החושך[45] דק"נ עד שגם למעלה יהיה יתרון האור מחושך דחשמ"ל העליון להאיר בתוס' אור בשם מ"ה דתיקון כמ"ש במ"א באריכות וד"ל. ונמצא מובן עכ"פ דקמי' עצמות המאציל ממש שהאציל ע"ס דעיגולי' ויושר שהוא בחי' התוהו והתיקון שגם חושך ואור העלם

וגילוי כנ"ל שוין ממש לפניו כחשיכא כאורה כו' (שהרי הי' האור וחושך משתמשין בערבוביא[46] עד שהבדיל בין האור והחושך כו' כמ"ש במ"א) לפי שאין תופסים מקום כלל לגבי עצמותו ממש. וא"כ מה שהיה שבירת הכלים דתוהו ונפלו למטה בק"נ שנק' חושך גמור. שיהיה התיקון ובירור דחושך על[47] האור דתיקון דחכ' כו'. כדי שיהיה יתרון האור מן החושך העליון כו'. הכל באה מאתו ית' שעשה השבירה להמית ז"מ קדמאין בבחי' ירידה ונפילה למטה ולתקנם ע"י שם מ"ה דתיקון כו'. שכ"ז אינו תופס מקום כלל לגבי אור העצמות ממש שנק' סדכ"ס כו' וד"ל: (טז) **ובזה** יובן שרש ענין בבחי' הצחוק העליון שיעשה לצדיקים לע"ל במלחמת לויתן ושור הבר כו'.

שיראה להם שכל ענין הבירורים בעה"ד טו"ר שעשו הצדיקים לאהפכא חשוכא לנהורא ע"י שם מ"ה דחכ'[48] עד שנעשה מזה יתרון האור בחושך העליון בשרש הז"מ דתוהו שנתקנו ונכללו באח"פ הכל הוא בחי' צחוק העליון. להיות שבירה ותיקון שיבורר החושך ע"י האור ע"י עבודת הצדיקים לברר ג"כ לע"ש דנוגה דעשי'. שיהפך אל עמים כו'. כמ"ש אז יאמרו בגוים[49] דוקא הגדיל ה' לעשות עם אלה כו'. והצדיקים סוברים שמלחמה זו מצד עצמם היה להפוך חושך לאור. ומפני שתופס מקום אצלם מצד שרש הרע בבחינת ס"ג דתוהו כו'. כמו שיאמרו שנדמה להם כהר גדול[50] כו'. ובאמת גם בבחירה שלהם ניתן הכח והעזר הזה מלמעלה. ואין זה כחם וגבורתם מצד עצמם כי חזק מהם כידוע כמ"ש המרגלים כי חזק הוא ממנו[51] כו'. דאורות דתוהו מקיפים[52] וחזקים הרבה מבחי' אורות דתיקון. ע"כ בנפילתם למטה בק"נ הן קליפות תקיפים וקשים מאוד כו' שהוא היצה"ר שחזק מן היצ"ט כו' ואלמלא ה' עוזרו לא יכול לו כו' כנ"ל. ואמנם קמי' עצמות המאציל זהו כתענוג שבשחוק שעושים השרים במלחמות החיות וכו' שעוזרים פעמים לזה ופעמים לזה כו'. כך במלחמות דטו"ר דחיצונות הכלים דמל' דעשי' גם בשרשם בחושך ואור העליון כלא חשיבא. וע"כ פעמים עוזר לטוב ופעמים לרע. משום דגם חושך לא יחשיך כו' ואינו תופס מקום כלל כנ"ל במ"ש ולא נתכנו כו' בבחי' ד"ע כמו אם צדקת[53] כו' שצדקת הצדיקים עם רשעת הרשע אינן תופסים מקום כלל מטעם הנ"ל. רק שעכ"ז עיקר הרצון והתענוג בצחוק זה. שיבורר החושך דק"נ ע"י האור דחכ' במעשה הצדיקים שיהיה לע"ל. משום דסוף מעשה עלה במח'[54] תחלה שנתאוה להיות לו דירה כו'[55]. שזהו עיקר ענין קבלת השכר לעוה"ב. ולפי הטעם הנ"ל שאין זה אלא בחי' צחוק אין כאן שכר ועונש. אך הענין הוא דגם שבירור בעה"ד טוב ורע. הוא רק בבחי' המל' בחיצוניות הכלים דחו"ג. הרי גם בחי' המל' אחת מע"ס דאצי' דאיהו וחיוהי חד[56]. והפוגם בע"ס דמל' באו"כ כנפש הרשע שמהפך הטוב לרע. יענש בכרת שנכרת נפשו משרשה הראשון. וכמו בעה"ב שאלה לחרפות ודראון כו'. וכמ"ש ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. בגופא דמלכא[57]. שהוא באו"כ דזו"נ שבבחי' אדם דתיקון. וניתן שכר טוב לצדיקים בגילוי זיו השכינה בג"ע ועוה"ב ע"י שיהפך הרע לטוב ונעשה יתרון האור במל' כו'. וזהו יסוד כל התו"מ כנ"ל. ושרש הענין לפי שנעוץ תחלתן בסופן דווקא. דגם שבירור עה"ד טו"ר הוא במל' סופא דכל דרגין. שרשה במל' דא"ס לפני הצמצום הראשון הנק' מק"פ[58] כו'. דהיינו לפני החושך דתוהו. כי ישראל עלה במחשבה[59] תחלה בפנימיות ועצמיות דאור א"ס כמו שהוא גם בעצם הרוממות דקמי' שוין חושך ואור דתוהו ותיקון כנ"ל. כמ"ש במ"א בענין הגורלות דיוה"כ[60]. ובענין הפיל פורי[61] כו'. וכמ"ש יבחר לנו את נחלתנו[62]. וכמ"ש אך טוב לישראל[63] שנבחרו בבחי' עצמיות טרם שהאציל ע"ס דתוהו ותיקון כו'. וכן אור דתורה הקדומה בעצמיות ממש. רק שירדו למטה לברר לבחי' חשך דתוהו. וכנ"ל בענין בירור דעשו בתשובה הוא ע"י יעקב איש חלק דוקא (כמשי"ת בסמוך). וע"כ הוא הטעם שעיקר הצחוק העליון הזה הוא להיות בירור החושך ע"י עבודת הצדיקים. שהן מבחינת האור העצמות וירדו למטה לתקן לבחינת התוהו בתו"מ דוקא. רק שמראה להם שאין זה מצד יכולתם וכוחם כמו שהן למטה בהשתל' דע"ס דתיקון שבא אח"כ בהתלבשות בכלים דמל'. שיש יניקה לרע כמו לטוב. ויוכל לגבור הרע על הטוב כו' רק מעזר העליון. שלזה עוזר לפעמים גם לרע על הטוב כמו שהוא בשרשו שחושך קודם לאור. ואח"כ הוא עוזר שיגבור האור על החושך מחמת העזר העליון שהוא בשרשו באמת מבחי' אור העצמות דוקא. וזהו כללות ענין הקניגא שיעשה לצדיקים דוקא לע"ל במלחמה דלויתן ושור הבר כמ"ש צחוק עשה[64] לנו האלקים אלקים עילאה שזהו בחי' גבורות דפנימית ע"י שעולה למעלה בתענוג דאו"ח שלמעלה מהגבלת האור בכלים כנ"ל. והוא שם אלקים בחי' ב"ן שיבורר במעשה הצדיקים לע"ל בשלימות. משום דנעוץ תחלתן בסופן דוקא כנ"ל וד"ל וזהו משחקת לפניו כו'. משחקת בתבל ארצו[65]. וכן ותשחק ליום אחרון[66] כנ"ל. ובכ"ז יובן בתוס' ביאור ענין הפסוק דכי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו כו'. דקאי על יצחק דוקא כנ"ל. דהנה ע"פ כל הנ"ל יובן לפי שבעוה"ב שהוא יום שכולו טוב שכולו ארוך בחיים נצחיים דאור א"ס ממש כמ"ש יקימנו ונחיה לפניו[67] ממש. אז יתגלה מבחי' עצמות התענוג הפשוט שבעצמות א"ס ממש שלמעלה גם מעונג שבחכ' דתו"מ כנ"ל (בפ' כי אתה אבינו כו') ע"כ יתגלה אז בחי' צחוק העליון שיעשה לצדיקים לע"ל בקניגא הנ"ל. שכל הבירורים דרפ"ח כו' שעשו הצדיקים ע"י תו"מ. הכל מבחינת שחוק ותענוג העצמי שירד ונתלבש בזה להיות יתרון האור מן החושך דתוהו ע"י עבודת הצדיקים בבירור דעה"ד בסוף מעשה דוקא כנ"ל. שכל זה היה מעזר כח אור העצמות דוקא ששרש הראשון דנש"י שם הוא בחי' פנימי' ועצמי' כנ"ל. וזהו שיאמרו לע"ל בתשלום הבירורים דרפ"ח כו' ע"י המצות בסו"מ וע"ט בתכלית כנ"ל כי אתה אבינו כו'. פי' אתה ממש במהו"ע כמו שהוא למעלה מבחינת העלם וגילוי דחושך ואור הנ"ל הוא המקור הראשון ושרש האמיתי לנש"י שעלו במח' העצמי' כנ"ל. וע"כ מפני שאתה אבינו ממך היה הכל בכל מה שעשינו בעבודתנו. להפוך חשוכא לנהורא כו' בבירורים דמצות בסו"מ וע"ט שהוא היה העוזר בכל זה. ולא פועל ידינו מכח עצמנו

היה כל זאת. והוא בחי' יצחק בחי' צחוק העליון שעשה[1] האלקי' כנ"ל וד"ל. ומפרש הטעם כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כו'. כי מצד שרש נש"י מבחי' א"א שהוא פנימית החכ' דאצי' שהוא בחינת אברהם אבר מ"ה[2] דח"ע ח"ס דא"א[3] כו'. הגם ששרש החכמה מאין תמצא ע"י מזל ונוצר בפנימית דחסד דע"י שנקרא רב חסד דבי' אחיד אבא[4] כו'. שמשם מקור מוצא לבחינת שם מ"ה דחכ' דבחינת התיקון במדות דז"א שנק' ישראל שהוא התו' ששם בישראל[5]. גם הם לא ידענו ולא יכירנו. כי זה הכח ועוז דאור החכ' לברר לחושך דתוהו יפסוק לפעמים. כאשר אין בכח הטוב להתגבר על הרע ביותר עד שחזק ממנו מצד עצם[6] שרשו בבחי' החושך שקדם לאור כנ"ל. וכמו כאשר לא אכשר דרי בתו"מ ונתגבר עליהם הרע ביותר. כמו בזמן בית ראשון כו' וכה"ג. (כנ"ל בענין זכות אבות תמו להיותם בבחי' כלים מגבילים לאור התענוג דאו"י שבחכמה ומדות דאצי' וגם בתענוג שברצון דבחי' הכתר שנק' חסד דע"י הרי יוכל לבוא בהגבלת האור בכלים שיכיל הכלי לסובלו כנ"ל באריכות) וע"כ יאמרו כי אברהם לא ידענו גם בשרש החכמה דתו"מ. בפנימי' התענוג ורצון דמצות. וגם ישראל שהוא בחי' ת"ת קו האמצעי שעולה בפנימי' הכתר[7] לא יכירנו. להיותו בא בקו המדה דתו"מ באו"כ דאצי' כנ"ל. רק אתה אבינו שזהו בחי' יצחק בחי' צחוק העליון שהוא בא מבחי' התענוג הפשוט שבעצמות ממש שיורד ונתלבש בזה הצחוק ליתן כח ועוז לצדיקים לברר בחכ' ומדות דתיקון דתו"מ שיוכלו להפוך חושך לאור כנ"ל. להיותו למעלה מבחי' הכלים לגמרי כנ"ל וד"ל. וזהו גואלנו מעולם שמך דוקא. שאין זה בכח האור דתיקון דחכמה שנקרא טוב. כמ"ש אם יגאלך טוב[8] יגאל ואם לא וגאלתיך אנכי דוקא (כמ"ש למעלה משום דנעוץ תב"ס דוקא כנ"ל). וזהו שסמך לזה פסוק דלמה תתענו ה' מדרכיך כו' שוב למען עבדיך שבטי נחלתך. פי' אחר שאתה אבינו דוקא. שהוא המקור ושרש האמיתי לעזור לבחי' התיקון דחכמה דתו"מ בעבודת הצדיקים. א"כ למה ה' תתענו מדרכיך כו' לעזור לכשנגדנו להגביר עלינו הרע על הטוב להתעות אותנו מדרכיך כו'. לפי שאין ביכולת האור דטוב ותיקון להפכו. מצד שרשו בתוהו שקדם לתיקון. משום דקמי' כחשיכא כו'. זהו ג"כ כמו בחינת צחוק להראות לצדיקים שלא יכלו מכח עצמם כו'. אחר שגואלנו מעולם שמך דוקא ממל' דא"ס עצמו. לפי שנתב"ס דוקא. והן נש"י כמו שהן למטה שקיבלו התו"מ בעומ"ש שנקרא עבדיך ושבטי נחלתך ממש. (ששרשו במל' דא"ס למעלה משם הוי' דחכ' שנקרא פני אדם דאבות שנא' בהן שמי הוי' ממש לא נודעתי להם לפי שלא קיימו המצות רק ברוחניות באו"כ דאצי' ולא בסוף מעשה בסו"מ וע"ט בגשמי' דנוגה דעשי'). וזהו שוב למען עבדיך דווקא שהן י"ב שבטים דבריאה שבטי נחלתך שיש בהן מבחי' שם הוי' (דד' דגלים שהן י"ב צירופים[9] דהוי' הן רק ג'[10] בחי' חג"ת כו' ע"ס כו' כמ"ש במ"א כו') כמו שהוא בפנימית ועצמות דא"ס ממש. שנא' יבחר לנו את נחלתנו. ופי' נחלתנו הוא ארץ ישראל בקיום המצות בפו"מ שהוא ארץ החיים דעוה"ב שנאמר בה והארץ אזכור[12] כו'. משום דנתב"ס (וע"כ אמר והיה מספר בנ"י[13] כחול כו' למעלה ממספר ס"ר). שאין זה רק בשרשם מאו"א שהוא אברהם כמ"ש למעלה. ששם הוא למעלה מבחי' חושך ואור דתוהו ותיקון. שלא שייך שם ענין המלחמה לעזור לאחד על חבירו גם בדרך צחוק כו' וא"כ למה תתענו ה'. אדרבה שוב למען עבדיך כו' שלמעלה מן האבות כו' כמ"ש ישוב מאן אתר מהאי[14] כו' וד"ל:

(יז) **והנה** אחר כל הנ"ל י"ל בדרך פרט מהו ענין המלחמה דקניגא הנ"ל בלויתן ושור הבר דוקא. ושינגח השור בקרניו. ולויתן ישחטנו בסנפיריו. ומה שאמר שמחודש הלכה שמגל קציר כשר לשחוט בו כנ"ל. דהנה ידוע שהצדיקי' נקראים בשם לויתן כי פי' לויתן לשון חיבור[15] והתקשרות. כמו לוית חן[16]. הפעם ילוה אישי[17] כו'. והיינו בחי' התקשרות והדביקו' האמיתי דנשמות הצדיקים באלקים חיים במחשבתם ודעתם בתמידות בחו"ב שבמוחם בלי פירוד כלל וכלל. כמו הברואים שבים. ובפרט דגי הים שמובלעים במים בתמידות והמים בתוכם בחינת עצמית בתמידות עד כשפורשים מן המים ליבשה אפי' רגע[17] ימותו. כמארז"ל דתלמידי חכמים נדמים כדגים שבים[18] שמיד שפורשים מן התורה שני ימים[19] ימותו. כמו שאמר רבי עקיבא[20] משל לשועל שאמר לדגים שבים לכו ליבשה ונדור ביחד כו'. ולא כברואים שביבשה דגם שהן חיים מן האויר יוכלו לחיות כמה שעות בלא אויר[21]. כי הן במציאות חיותם בנפרד מן הארץ רק שמקבלים חיות חדש מן האויר בבחינת רו"ש בהבל הלב כו'. משא"כ ברואים שבים שחיותם עצמי' במים כאילו אינם במהות בפ"ע כלל רק מובלעים במים והמים מכסים עליהם בתמידות כו'. וכמ"ש במ"א שזהו ההפרש בין הנבראים שבעלמא דאתגליא[22] שמקבלים מבחינת הבל הדבור העליון כמ"ש וברוח פיו כל צבאם[23] שהן בבחינת יש נפרד בפ"ע. רק שהן צריכין לקבל תמיד מרוח הדבור העליון כמ"ש והחיות רו"ש[24] כו'. וכך הוא גם בנשמות שבגופים שעובדים באהוי"ר טבעית כחיות וכבהמות דמרכבה דפני אריה ופני שור כו'. וכברואים שביבשה. שזהו שנק' עלמא דאתגליא כידוע. ובין הנבראים העליונים שבעלמא דאתכסיא שנקרא עולם המחשבה העליונה (כנ"ל בבחי' ד"ע ודת הנ"ל כו') שנק' מ"ע או ים העליון שבחינת התקשרותם ודביקותם תמידי' ועצמית בלי פירוד במהות בפ"ע כלל כדגי הים שמובלעים שם בבחי' העלם דבינה ומחשבה עילאה ונק' נוני ימא רבא[25]. כנשמות הגבוהות ששרשם בחו"ב דמל' שנק' ים[26]. כמשה ששרשו בח"ע דאצי' שנק' מ"ע. כמ"ש בו כי מן המים משיתיהו[27]. וכן נשמות הסבות ורשב"י[28] וכל התנאים[29] שהן בחכ' דמל' כסנהדרין[30] שנק' דגים שבים דח"ע וח"ת כו'. וכללותם הוא שנקרא לויתן שהוא הדג הגדול שבים הגדול הסובב כל הארץ שנק' ימא רבא ששט בשיטה אחת[31] כל הים בסנפיריו כו'. והיינו בחי' השגות הסודות דח"ע דים הקדמוני שמשיגים בשיטה א' כו' וכמ"ש במ"א וכמ"ש בזוהר ע"פ וידגו לרוב בקרב הארץ[32]. דנשמות שנק' נוני ימא רבא אזלין ביבשתא לשמוע חידושי תורה מנשמות שביבשה בעלמא דאתגליא כו'

וגם כאן הכוונה בכלל בענין לויתן דלע"ל שהן נשמות הצדיקים ששרשם היה דבוק תמיד בחו"ב דתורה הקדומה והיה התקשרות' ודביקותם במחשבה בתמידות ביחו"ע הפנימית ועצמי' באוי"ר שכליים בהתבוננות באח"פ ביחודו בע"ס דאצי' בלי פירוד כלל במהות בפ"ע כדגים שבים שמובלעים שם תמיד כנ"ל. וכת"ח שבתורת ה' יהגו יום ולילה כמובלעים בים החכמה דתורה בחד עצמית. (וכמו שיהיה לע"ל שתמלא הארץ דעה[33] כמים לים מכסים בים העליון שנק' עדאתכ"ס כו' וכמו רשב"י שאמר בחד קטירא אתקטרנא כו' ובי' אחידא[34] כו' וכמו בהילו נרו[35] כו') וזהו שנק' לויתן מחמת גילוי התענוג הפשוט דח"ע בתו"מ כמ"ש לויתן זה יצרת לשחק בו[36] כו'. וע"כ יש בכח הצדיקים להתקשר בתכלית בתו"מ בפו"מ. ולבם כמו חלל בקרבם[37] לבער הרע לגמרי להפוך חשוכא לנהורא כו' בסו"מ בתכלית. ולגבור תמיד על היצה"ר כו'. ולמאוס ברע לבלתי יוכל לחטוא לעולם כנ"ל באורך וד"ל. אבל שור הבר הוא בהיפוכו ממש שהוא בבחי' הגבורות הקשות ביותר תכלית הדין הקשה ורע גמור שנמשך ונפל בבחינת פסולת הגבורות מבחי' פני שור מהשמאל שבמרכבה שהוא בחי' גבורות דקדושה. ומרמז על הנפש הטבעית שבאדם ששרשה מבחי' נוגה דעשי'[38] ששרש שרשה בחיצוני' ושמרי' דאופנים שמקבלים מחיות הקודש[39]. והוא בחי' פני שור מהשמאל כידוע. שמשם שרש נפשות הבהמות[40]. ונפש הטבעית דאדם ג"כ משם. רק שהוא מפני אדם שבפני שור[41]. כמ"ש ופני אדם לארבעתן[42] כו' כמ"ש במ"א. ואע"פ שבחי' פני שור העליון הוא בגבורות דקדושה ביראה ופחד אלקים בעומ"ש ואומר שירה. (כפרות שנשאו הארון שאמר הלוך וגעו[43] כו'). אך בירידת ההשתלשלות בנוגה דעשי' נמשך פסולת הגבורות שהוא הדין הקשה. וכמו השור שנוגח בקרניו וממית כו'. וכן בנה"ט אשר באדם יש בה גבורות ודין קשה כרציחה וכעס ומזיקים וטורפים ויותר גרוע מהם כידוע בענין יצר לב האדם שהוא רע מנעוריו[44] ביותר משור המועד שכל חיותו רק להזיק בכל בריאה. כמו פרא למוד מדבר[45] כך פרא אדם[46] אם לא היו אביו ואמו מדריכים אותו היה מזיק יותר משאר חיות ובהמות. כי גם חום התאוה הרעה שבו מנעוריו קשה ביותר בבחינת רע גמור באש זרה יותר מן הבהמה כו'. וכמו הלעיטני נא[47] מן האדום כו'. ועשו איש אדום נאמר בו ועל חרבך תחי'[48] (ולכך היה מצות שריפת הפרה אדומה שמקבל מגבורות דשור מהשמאל להמתיק הגבורות קשות דמל' דנוגה שנקרא פרה סוררת[49] כו') וזהו מבחי' הרע גמור שנמשך מעה"ד טו"ר בק"נ דעשי'. ואמנם יש בחי' טוב ברע בתערובות גם בבהמות וחיות כשור שבישוב הארץ שיש בו בחינת הביטול והכנעה ולקבל עול לחרישה ולמשא. ונמשך ממנו רב טוב בארץ כמ"ש ורב תבואות בכח שור[50] (וכן יש רב תבואות בכח השור בנה"ט. שיש טוב גם בנה"ט בגבורות החום הטבעי' להתלהב ברשפי אש התשוקה בתפלה ותורה מעט[51] בקבלת עומ"ש בביטול והכנעה כשור לעול. וכשור דקדושה שבמרכבה כמו יוסף שנקרא שור בכור שורו[52] כו'. וישכר חמור גרם[53] לישא בעול תורה כמ"ש ויט שכמו[53] לסבול כמ"ש במ"א. וכמ"ש בזוהר ע"פ ויהי לי שור וחמור[54] שהיפך הגבורות דשור וחמור דק"נ לקדושה כיוסף וישכר שיצאו ממנו כו'). וכל זה בשור שבישוב. שאע"פ שנגחן הוא לפרקים אבל שור הבר במדבר מזיק מופלג הוא וכולו רע ואין בו טוב כלל. להיותו בתכלית הגבורות קשות שאין בו מיתוק כלל. וזהו רמז על בחי' הרע גמור דיצה"ר שמתגבר ביותר על הטוב שבאדם ורוצה להזיקו ולהפילו למטה בקרניו שבהם ינגח כל אדם מפני שבקרניו שבמצחו שם עיקר תוקף הגבורות קשות שבו להזיק (כמ"ש במ"א בענין כתבו על קרן השור[55] כו') וזהו רמז המלחמה שילחם הלויתן עם שור הבר. שהוא בחי' הטוב שבנשמות הצדיקים שמעלמא דאתכסיא שאין בהם צד אחיזה לרע כלל כי מובלעים ומקושרים למעלה בתכלית כנ"ל. (שהוא בבחינת החסדים המכוסים שביסוד אימא[56] שלמעלה מהחזה כו' שזהו למעלה מעה"ד טו"ר שבא במורגש בלב בשר בבחי' החסדים המגולים בשליש התחתון ששם מתחיל בחי' עלמא דאתגליא במדות דחו"ג שבמל' שנמשך משם עה"ד טו"ר ממש וכמו בהתפעלות אוי"ר טבעי' המגולים בחזה הלב במורגש. משם מסתעף גם החום התאוה והכעס וקנאה וכה"ג) וזהו ההפרש בכלל בין לויתן שהוא בבינה[57] עלמא דאתכסיא לשור הבר שהוא בעלמא דאתגליא כי שור לשון הבטה והסתכלות[58] כמו אשורנו ולא עתה[59] בנות צעדה עלי שור[60] כו' כמ"ש במ"א ע"פ ויסע ישראל מים סוף[61] אל מדבר שור שיש שרש יניקה משם לרע גמור. והיינו ענין הרמז שיעשה מלחמה זו בין לויתן ושור הבר שהן ב' הפכים דטו"ר יצ"ט ויצה"ר בכלל. ויעזור ללויתן דוקא וינצח לגבורות הקשות דרע גמור דשור הבר לאהפכא חשוכא כו' (במה שישחטנו בסנפיריו דוקא כמשי"ת) ואם לא היה עוזר ללויתן לא היה יכול לנצחו. כי היה ממיתו בקרניו. וזהו הרמז שמראים לצדיקים לע"ל איך שלא מכח עצמם נצחו ליצה"ר שבלבם בנה"ט כי היה מתגבר עליהם להפילם אם היה עוזר לו והיו נכשלו ברע ונופלים ממדריגתם העליונה למטה בשאול תחתית (כמו שהיה בכמה נשמות גבוהות כנ"ל שנפלו וכמו הנפילים היו בארץ[62] כו') לפי שגם מה שיעזור לרע להתגבר על הטוב הוא בדרך שחוק כמו השרים שמגרים לחיה זו על זו ועוזרים פעמים לזה כו' כנ"ל. וכך מראה להם העזר גם לשור הבר שיתגבר לנגח ללויתן. ונותץ אותו. רק שמיד יעזור ללויתן להתגבר על הרע דשור הבר ושוחטו בסנפיריו. וכמו עכשיו שאלמלא ה' עוזרו לא היה יכול לו כו'. וזהו עיקר התענוג כנ"ל וד"ל:

(יח) **וזהו** לויתן זה יצרת לשחק בו. וארז"ל דג' שעות ראשונות[63] יושב ועוסק בתורה. שניות יושב ודן את כו'. פי' י"ב שעות הוי היום. זהו י"ב צירופים דהוי'[64] דחסד אל כל היום[65]. וג' שעות הראשונות ביו"ד דחכמה דתור' להתלבש במשפט דחו"ג דבינה לברר לעה"ד טו"ר לדון העולמות במשפט המדות דח"ע דתורה. כמו כי לא שלם עון האמורי[66] וזהו שניות יושב ודן כו'. וזהו ה"א ראשונה דשם הוי'. וג' יושב וזן למעלה מכפי הדין והמשפט להגביר כח החסד על הדין כי יעזור לכח החסד לעמוד לנגד מה"ד. כמו ה' איש[67]

מלחמה כו׳. כי נמצא זכות להצדיק גם את הרשעים וע״כ זן את כולם בחן ובחסד וברחמים לפנים משוה״ד. והיינו וי״ו דשם הוי׳ (וכמו שמצינו בדור המבול שאמר נחמתי כי עשיתי את האדם אמחה׳ כו׳ ואח״כ בקרבן נח אמר לא אוסיף לקלל עוד[2] כו׳ כי יצר לב האדם רע מנעוריו כו׳ הרי ימצא זכות להצדיק האדם כי לא יכול לעמוד לנגד הרע שבקרבו כו׳). ורביעית יושב ומשחק עם לויתן כו׳ שזה בחי׳ צחוק העליון. שיש בהתגברות זו דחסד וטוב על הדין שמסתעף מגבורות קשות דרע במעשה בני אדם. כמו בזעקת סדום כו׳ כי הכל מעזר ה׳ לעמוד לימין צדקה לכח הטוב והחסד לגבור הדין[3] דמקטריגים הרעים כנ״ל. ולפעמים עוזר לכח הדין להתגבר על החסד וטוב. כמו שעוזר לשור הבר לנגח ללויתן בקרניו. ואח״כ יעזור ללויתן כנ״ל. להיות שכל זה שבא בעה״ד טו״ר בצמצום הכלי׳ דחו״ג דמל׳ כלא חשיב ממש לגבי בחי׳ ד״ע. דאין שם שרש להשתלשלות דטו״ר גם בשרשם בחושך ואור דתוהו ותיקון כנ״ל שניהם שוין לפניו וכרצונו יעשה לגבור לזה על זה בבחי׳ שחוק כו׳. וזהו שבקל ימצא חזרה בדבר לעמוד לימין צדקו ולעזור לאדם בחסד וזכות. ולפעמים להיפוך לקצוף עליו לעזור לכח הדין כו׳. וזהו שבג״ש האחרונות שהן בה׳ אחרונה דמל׳ שהוא זמן המנחה במדה״ד דיצחק. אז משחק עם לויתן לעורר עליו כוחות הדין ולעזור להם. ואח״כ מגביר כח החסד והטוב ועוזר ללויתן כי זהו עיקר התענוג וזה השחוק עם לויתן בג״ש האחרונות הוא שהיה בגילוי גמור בכל מה שעושה חסד וזן את העולם לפנים משוה״ד דמדות דתורה כנ״ל וד״ל. וכמו שעכשיו השחוק עם לויתן בכל יום לערב להמתיק כח הדין בחסד ורחמים שלמעלה משפע׳ המדות דחכמה דתורה כנ״ל. שכ״ז הוא בבחי׳ ההעלם בעלמא דאתכסיא בחסדים עליונים דתענוג השפע שמאיר בחכמה ומדות דתורה עליונה. שהקב״ה שהוא בחי׳ ז״א[5] יושב ועוסק בתורה שלמעלה להיות התפשטות האור הזה בהעלם לעולמות דבי״ע. כך יהיה כ״ז בגילוי גמור בכלות הו׳ אלפי שנין דהוי עלמא שהן ו׳ ימים דאצי׳[6]. ואז יתגלה בחי׳ הצחוק ושחוק העליון הזה בכללות לנשמות הצדיקים כמלחמה זו שיעשה בלויתן ושור הבר. שיעזור ללויתן לשחוט לשור הבר שכל זה יראה לצדיקים שאלמלא ה׳ עוזר להם בצדקתם לא היו יכולים לעמוד נגד כח הדין הקשה דשור הבר. רק שעכשיו העזר הזה הוא בהעלם למעלה בלבד ולאחר שלימות הבירורים דרפ״ח כו׳ שנשלם הכוונה הרצויה במעשה הצדיקים. יתגלה להם השחוק הזה שיראו גם הם תוכן הכוונה העמוקה שהי׳ לו בעזר הזה בכל מעשיהם. ומה שלפעמים היה עוזר לשכנגדם. ועכ״ז גמר הנצחון היה בעזר הטוב וחסד על כח הדין לאגברא ימינא על שמאלא[7] כו׳. שזהו שיושב ודן בחסד בכל יום לפנים משוה״ד דתורה. לפי שזהו עיקר התענוג מטעם הנ״ל וד״ל. אך לפי״ז היה צריך שיהיה השחוק הזה עם לויתן בבוקר אור שמאיר מבחי׳ החסד הזה העליון. ואז היה מועיל לענין הגברת כח החסד על הדין כשיושב ודן כו׳. (כשעומד מכסא הדין לכסא הרחמים ויושב ודן כו׳ כמ״ש בגמ׳[8]). הענין הוא דזה שיושב ועוסק בתורה בדבור זהו בחי׳ המשכות החסדים דאו״י דתענוג העליון שבח״ע דתורה מלמעלה למטה בבחי׳ היושר דאדם. וכמ״ש זאת תורת האדם[9]. וכתיב כי על כל מוצא פי הוי׳ בדבור בד״ת יחיה האדם[10] כו׳. וע״כ גובר החסד על הדין ג״כ בשעה שיושב ודן את העולם במדות דחכ׳ דתורה להיות יושב ודן לפנים משוה״ד כנ״ל. ועיקר התענוג בחסד זה הוא בהמתקת הדיני׳ שבמל׳ בג״ש האחרונות שזהו יושב ומשחק עם לויתן דשחוק זה הוא בבחי׳ המתקת הדינים דאו״ח מלמטה למעלה דנתב״ס דוקא כנ״ל וד״ל. וזהו שאמר בגמ׳ דע״ז[11] דבחורבן בהמ״ק דאין שחוק לפניו מאי עביד יושב ומלמד תינוקות שב״ר תורה כו׳ שהן בחי׳ אנפי זוטרתא דקטנות המוחין היפך בחי׳ לויתן הנ״ל (וכמו שיש בחי׳ שחוק מן המשפיע למקבל להמתיק הדינים. דאו״ח דנוק׳. כך יש שחוק דמקבל לפני המשפיע להמתיק הדינים דאו״י דמשפיע. כמו משחקת לפניו בכל עת שזהו מדבר בתורה הקדומה שמשחקת לפניו ממש בכל עת). והוא מ״ש בתבל ארצו בתב״ל גי׳ ב״פ גבורה[12]. גבורה עילאה וגבורה תתאה. לאגברא ימינא על שמאלא כו׳. גם במקום הדין הקשה ביותר והוא שחוק שיעשה לצדיקים לע״ל כמ״ש אז ימלא שחוק פינו[13] כו׳ וכתיב עוז והדר לבושה[14] דבירור האחרון יותר בגבורה תתאה ותשחק ליום אחרון[14] שהוא העוה״ב כמ״ש תנו לה מפרי ידיה[14] כו׳ שזהו בשלימות הבירורים דשם ב״ן דוקא כמ״ש למעלה בענין צחוק עשה לנו האלקים[15] דוקא שהוא אלקים עילאה דגבורה עילאה ואלקים תתאה דמל׳ שנק׳ א״ח שתהיה עט״ב[16] למעלה משם מ״ה דוקא. וכמ״ש אבן מאסו[17] כו׳ כידוע. ומעתה[18] יש להבין מה שהלויתן ישחוט בסנפיריו לשור הבר כמ״ש במדרש דלעיל. הנה הרמז בזה על ביעור הרע דבחי׳ גבורות הקשות דיצה״ר שנק׳ רע גמור שאין לו בירור ותיקון לעולם גם בחכמה דתורה ולא בתשובה כי הוא פסולת הגבורות שנק׳ קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה ותיקון כלל כי אם איבודם זהו תיקונם כמ״ש באבוד רשעים רינה[19] כו׳. וכתיב תמותת רשע רעה[20] שהרעה שבו תמותתהו. וזהו תיקונו ולא באופן אחר. וע״כ אמר שלעתיד לבא הקב״ה ישחוט ליצה״ר[21] כו׳ דכל מה שהיה יכול לבא בבירור ותיקון להוציא הטוב הגנוז בו נעשה ע״י עבודת הצדיקים בתורה ומצות ותשובה דבע״ת כו׳. אבל הפסולת הרע הגס ביותר שלא יכול להתברר כלל אין לו תיקון כלל. כ״א בביעור והעברה לגמרי כמ״ש ואת רוח הטומאה[22] אעביר מן הארץ כו׳. ורמז לביעור זה הוא מה שאמר שישחוט ליצה״ר כמו השחיטה שמוצאת הדם הוא הנפש הרעה שמלובשת בגבורות קשות שהוא חום התאוה הרעה לבערו מן העולם לגמרי. וזהו ענין הנצחון דלויתן לשור הבר שישחטנו בסנפיריו דוקא כי יגבר כח הטוב שבלויתן על הרע דשור הבר ויבערנו בשחיטה זו כו׳. כמו שהצדיקים לבם חלל בקרבם לבער הרע שבחלל השמאלי מכל וכל עד שאין בו חיות כלל וכלל. כי אין לרע יניקה רק מן הטוב שמעורב בו במקצת. וכשיבערנו ממנו לגמרי ויתגבר הטוב בתקפו ממילא ימות כח הרע. ונק׳ מת מעיקרו כמ״ש בזוהר עמ״ש כי לא אחפוץ במות המת המת מעיקרו[23]. כי המות והרע אחד הוא. שהרע הוא המות. והמות הוא הרע. ולהיפך החיים והטוב אחד הוא. שהטוב הוא החיים. והחיים הוא

הטוב כמ"ש ראה נתתי לפניך החיים והטוב המות[24] והרע כו'. וע"כ בבירור דעה"ד טו"ר בתכלית כמו שיהיה לע"ל ממילא ימות ויבוער הרע לגמרי כמ"ש אלה לחיי עולם ואלה[25] כו'. ובהיפך בתערובות טו"ר ע"י שאכל מעה"ד נמשך המות והרע גם בטוב כו'. (וז"ש ועתה פן ישלח ידו ולקח כו' אז יהיה גם לרע קיום וחי גם הוא לעולם[25] כמ"ש בפסוק והנחש[26] כו'). וכמו שאמר באברהם ויחלק עליהם לילה ויכם[27] כו' שהפריד הרע מן הטוב שבו בתכלית. כמו באדם העליון. וממילא רדפם עד למות כו'. וכמו סר צלם מעליהם כי לחמנו הם[28] כו' כמ"ש במ"א במ"ש איכה ירדוף אחד אלף[29] כו'. ונמצא שתכלית הבירור דטוב מן הרע זהו סיבה לניצחון הטוב על הרע להעבירו ולהפילו. וגם כאן יובן בדרך כלל שניצחון דלויתן על שור הבר הוא בסנפיריו דוקא שבהם ישחטנו כו'. כי הנה הלויתן הוא תכלית בחי' הטוב שבנשמות הצדיקים שבים העליון שמקושרים ודבוקים בתמידות באלקים חיים. ובחי' הסנפירים ששט בהם בים הגדול זהו ענין האהבה ויראה[30] שנק' גדפין[31] בעוף שע"י הכנפים פורח באויר הגבה למעלה כמ"ש ובשתים יעופף[32] כו'. כמו שיש כח[33] בעוף להגביה ראשו עם גופו למעלה לפרוח בהן לאין שיעור למעלה וגם ברוחב הארץ. כך יש כח גדול בסנפירים בדג לשוט בהן במים לעבור בים העברה גדולה ברגע אחד כמה פרסאות עד שישוט בהן כל הים מראשו לסופו בשיטה אחת. כלויתן ששט כל הים הגדול בסנפיריו בשיטה אחת. שבודאי יש כח גדול בסנפיריו יותר מכח כל גופו וראשו. וגם לגבור על המים שבים לשוט ולעבור בהם. כמו שיש כח בכנפי הנשר לעבור ולעלות באויר השמים. והיינו ע"י שהוא מנדנד בכנפיו אנה ואנה. בא' יגביה לעלות. ובב' ירד למטה לדחות האויר למטה. ובנדנוד זה יעלה מעט מעט. וכן הדגים שבים ישיטון בסנפירים בשתים. בא' ישיט להלאה. ובב' ידח למטה כאדם השט[33] בב' ידיו כידוע. והדוגמא מזה יובן למעל' בעוף השמים הרוחניים כמלאכי' שנק' עוף. וכמ"ש ועוף יעופף[34] עוף זה מיכאל יעופף זה גבריאל כו' (כמו שאמרו דמיכאל בא'[35] בפריחה א' יפרח כל העוה"ז וגבריאל בב' פריחות וכו' עד אליהו בד' כו') וכתיב שש כנפים לאחת[36] כו'. אך בשתים יעופף הן בחי' אהוי"ר שהוא בחי' רו"ש בחי' העליה והסתלקות למעלה ליכלל במקור חוצבו באלקים חיים זהו בחי' הרצוא באהבה ותשוקה גדולה. ובחי' הירידה למטה שהוא לצורך העליה עוד למעלה יותר זהו בחי' השוב שבבחי' היראה ופחד. וכך הוא תמיד בבחי' רו"ש. שזהו כענין האהוי"ר שבאדם בלבו בהסתלקות וצימאון באהבה וחוזר ויורד בבחי' שוב ביראה כאור הנר שעולה ויורד כא' כו'. ובדרך זה הן כל העליות דמלאכים העליונים. וכן נשמות דבריאה ויצירה כו' שהן בבחי' עלמא דאתגליא בברואים שביבשה כנ"ל באורך. וכמ"ש והחיות רצוא ושוב כו'. ויש כח גדול יותר בכנפי הנשר שנא' ופני נשר לארבעתן[37] שעולה למעלה ביותר כמ"ש דרך הנשר בשמים[38] כו' שבבחי' אהוי"ר שלהם עולים למעלה מכל העלאות דמלאכים ברו"ש שלהם כו'. וכמו וידינו פרושות כנשרי שמים[39] כמ"ש במ"א. ודרך כלל בחי' עלי' זו ברו"ש דאהוי"ר שנק' גדפין הוא המעלה ומגביה לכל הגוף וראש שהן המוחין ומדות שמקבלים מן השכל. להיות שבבחי' העלאה דגדפין הוא כח הרצון העצמי שלמעלה מן השכל עד שכל העצמו' נמשך שם כו' וכך יובן עד"ז למעלה יותר. והוא בבחי' הברואים עליונים שבעלמא דאתכסיא שהן כמו הדגים שבים כנ"ל. שהוא בבחי' המחשבה וחכמה שבראש שלמעלה מבחי' דבור העליון. וזהו שנק' ים הגדול או מים עליונים שלמעלה מהשתלשלות כו'. והן נשמות דאצי' ששטין בימא רבא דח"ע הקדומה שנקרא נוני ימא רבא כנ"ל. וענין העליות שלהם הוא ג"כ כמו בחי' גדפין דמלאכים ונשמות דבי"ע רק שהוא בבחי' ים החכמה עילאה ששטים שם בסנפירים שלהם כו' כדגים שבים שלמטה והיינו ג"כ בבחי' עליה וירידה ברו"ש שבאוי"ר דמלאכים. שהוא בבחי' הסתלקות למעלה מעלה וירידה למטה כא'. וכך הוא ענין העליות דנשמות בעלמא דאתכסיא כמו שנשמות דאצי' עולין בכל שבת וחודש לאשתאבא בגופא דמלכא[40] בעילוי אחר עילוי בעומק השגות בחו"ב דאצי' כמ"ש באברהם הלוך ונסוע[41] מדרגא לדרגא כו'. שבכל יום ויום היה עולה בעילוי יותר בעומק הדביקות והתקשרות באהבה רבה בתענוגים שבעצמות א"ס שלמעלה ג"כ מן החכמה הקדומה שנקרא ים הקדמוני[42] כו'. כי האה"ר העצמי בתענוג העצמי ממש זהו למעל' גם מעונג שבח"ס כו'. עד שמחמת זה יגולה כל העלם האור דחכמה בהעלם אחר העלם מסדכ"ס כו'. וזהו שהיה הולך מדרגא לדרגא בעליות והשגות דחכ' עילאה עד אין שיעור ע"י האה"ר בדביקות התענוג העצמי בבחי' רו"ש שהוא בחי' חו"ג שבעצמות התענוג (שנקרא שעשועים כמ"ש למעלה בענין התורה הקדומה שהיתה אצלו שעשועים בעליה וירידה בעצמות התענוג הפשוט כו'). וזהו וקדושים בכל יום יהללוך סלה בלי הפסק[43] כלל כמ"ש ילכו מחיל אל חיל[44] כו'. שהן נשמות דאבות ומשה[45] וכה"ג שבים החכמה הקדומה שעולים בלי שיעור באהוי"ר דתענוג שלמעלה מן החכמה במקור (שזהו מדריגה הב' דעוה"ב כו') וגם עכשיו יש בדוגמא זו בעוסקים בתורה לשמה באהוי"ר בדבור. בהבל רוח שיש בו רו"ש כלול מאש ומים[46]. שאהוי"ר זו היא המעלה לחכמה שבתורה הקדומה בעצמות א"ס. כמו שדוד היה מחבר[47] תורה שלמע' בהקב"ה כו' שזהו ע"י בחי' רשפי אש התענוג העצמי בעליה וירידה שהוא נקרא שעשועים דאורייתא כמ"ש ואני תורתך שעשעתי[48] כו'. וכב"ע שהיה שונה[49] ואש מלהטת סביבו ויונתן ב"ע כל עוף[50] הפורח עליו נשרף. אפילו כמיכאל שנתבטל במציאו' אהוי"ר דמלאכים באהוי"ר זו דתורה להיותה בעצמות התענוג שנקרא שעשועי המלך בעצמותו ממש וע"כ לא היה יכול מ"ה לגשת לעוסקי בדברי תורה בדבור לשמה כנ"ל[51]. כמו ברבה ב"נ[52] כו' לפי שזהו בבחי' עה"ח שבעדן[53] כמ"ש ועה"ח בתוך הגן[54] כו'. ששם אין צד שרש אחיזה כלל וכלל לטו"ר שבעה"ד שהוא במדות שבלב. שמקבלים מוחין מצומצמים מחכמה שבראש (כענין אברהם יצא ממנו ישמעאל[55] כו' כידוע) וזהו ענין הסנפירין שבלויתן שהן אהוי"ר שבעצמות התענוג שלמעלה גם ממ"ע דח"ע. ע"כ שט בהן כל הים בשיטה אחת כמו כנפי הנשר שמגביה ראשו וגופו כו'. כי יש בהן כח גדול יותר גם מן המוחין עליונים דח"ע כנ"ל באהוי"ר דמלאכים

וד"ל. וזהו ענין הרמז שישחוט הלויתן לשור הבר בסנפיריו דוקא. כי גם גבורות קשות דרע גמור דשור הבר שלא יוכל להתברר בתורה ומצות הנגלית לנו בסו"מ כנ"ל. זהו בחכמה דתורה שבא בהתלבשות בעה"ד טו"ר ששם יש שורש אחיזה גם לרע גמור. כפסולת הגבורות שנסתעף מחיצוני' הכלים כענין עשו וישמעאל. וגם שיבוררו כל האוה"עי עכ"ז ישאר פסולת הגס ביותר שאי אפשר לתקנו. כי אין בו טוב כלל רק רע בעצם. שאיבודו תיקונו כנ"ל. אמנם אין סיבת איבודו רק באהוי"ר דתענוג העצמית שבחכמה עילאה הקדומה שלמעלה לגמרי מחו"ג דחו"ב שבמדות שבאים למטה בהשתלשלות כנ"ל (שהוא בבחי' עה"ח ממש) שהן ענין סנפירין של לויתן ששט לים הקדמוני בשיטה אחת כנ"ל. שבהם דוקא יש כח לשחוט לשור הבר להוציא חיותו הגס והרע להאבידו כמו שאמר שלע"ל ישחוט ליצה"ר. ורוח הטומאה אעביר מן הארץ כו'. וזה יראה לצדיקים לע"ל שלא היה זה בכחם בעבודתם בתו"מ כלל. גם בעזר שהיה עוזרם. כ"א בעצמו ישחוט והוא מה שיעזור ללויתן שישחטנו בסנפיריו דוקא כנ"ל וד"ל. (ועכ"ז אחר השחיטה הזאת יוכשר בשרו של שור הבר לסעודת הצדיקים לע"ל. ולא כבשר פרה אדומה שגם אחר השחיטה שרפוה[2] ולא נשאר רק האפר כו' וד"ל. וגם הלויתן יהיה לטעם עונג הנפלא לנשמות הגבוהות שמים הקדמוני כו'. ובשר שור הבר אחר הבירור בשחיטה שהוציאו דמו גבורות הקשות ביותר. יהיה לעונג וטעם נפלא לנשמות שבעלמא דאתגליא שעבודתם הי' לבערי הרע דנוגה ע"י אהוי"ר טבעי' ושכליי' במדות שבלב בשר בהתפעלות מורגשת. עד שלבם הגשמי' ג"כ יהי' חלל בקרבם כו' כדוד שהיה נשמתו מעולם הדבור בחי' מל"י שע"כ היה אומר תמיד שירות ותשבחות. וכל עבודתו היה באוי"ר בלב דוקא כמ"ש צמאה לך נפשי כו'[5] כמה לך בשרי כו' לך אמר לבי[6] כו' כידוע) ע"כ יהיה בשר שור הבר לפניהם בתכלית הבירור כבשר הלויתן לנשמות דחו"ב דאצי' ולמעלה במ"ע כנשמת משה וכה"ג. וזהו יעשה סעודה לצדיקים[7] לעתיד לבא מלויתן ושור הבר. ואבות ומשה ואהרן[8] יאכלו בסעודה זו. ויברכו על כוס של יין המשומר מששת ימי בראשית[9]. ואברהם לא יברך לפי שיצא ממנו ישמעאל כו'. רק דוד[7] שהוא המל' יעלה למעלה מכולם כו' וכמ"ש במ"א באריכות וד"ל:

(יט) **ומעתה** יש להבין מ"ש במדרש הנ"ל[10] דמקשים רבנן וכי שחיטה כשירה היא זו. דהא תנינן בכל שוחטין כו' חוץ ממגל קציר והמגירה ששחיטתו פסולה. ותירץ ותורה מאתי תצא תורה חדשה מאתי תצא ותתחדש הלכה כו'. דהנה מבואר למעלה ברמז זה דשחיטה בסנפירין דלויתן זהו בחי' אהוי"ר שהוא בבחי' רו"ש עליה וירידה כו'. וזהו כמו מגל קציר ומגורה שעשויה חריצין חריצין בפגימות שיש בהן עליה וירידה כידוע. וכך הוא בחי' אהוי"ר שהוא בבחי' רו"ש. דבחי' הרצוא הוא בעלי' והסתלקות באהבה ותשוקה למעלה בכלות הנפש. והיראה הוא בבחי' השוב למטה שזהו בחי' ירידת האור בכלי שמתיישב בו דוקא וחוזר ועולה כו'. וזהו ואהבת גי' ב"פ אור[11] או"י ואו"ח דרו"ש באהוי"ר כידוע. וכך הוא עד"ז באהוי"ר שבתענוג העצמי בבחי' רו"ש (שנק' שעשועים כנ"ל) שהאהבה בתענוגים הוא בבחי' רצוא בכלות הנפש וחוזר ויורד בבחי' שוב (כמ"ש למעלה בענין אהבה בתענוגים כו'). ואמנם אע"פ שעכשיו כל עיקר קיום המצות הוא באוי"ר בבחי' רו"ש עליה וירידה דוקא כידוע. עכ"ז אין השחיטה כשירה בסכין פגום שעשוי כמגל קציר ומגירה. אלא דוקא בסכין חלק שאין בו פגימה כלל. ואם שחט בסכין פגום שחיטתו נבילה כו'. כי עכשיו עיקר הכונה לברר ולהבדיל בין טו"ר שלא יהיה יניקה לרע מן הטוב בחיצוניות הכלים דחו"ג ששם היה תערובות כעה"ד טו"ר כידוע. וא"א להיות ביעור הרע לגמרי עד לע"ל שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר כו'. וע"כ אסור לשחוט בסכין פגום לפי שידוע דעיקר סיבת התהוות הכלים[12] בא מבחי' הסתלקו' והתפשטות דבחי' רו"ש[13] דוקא. שזהו בשרשו מלמעלה למטה בחי' מטי[13] ולא מטי[14] כו' כמ"ש בע"ח. שע"י שהאור מתיישב ונח למטה אחר ההסתלקות יוכל להיות מוגבל בכלי כמו דמיון דפיקא דליבא ברוח החיים שבלב. שמסיבת רו"ש שבו יהיה סיבת התיישבות האור בכלי הלב. וכן בנשימות שבאפו (כידוע בס' הרפואה) שגם בהיות שע"י בחי' שוב דהיינו התיישבות האור בכלי המוגבל ברושם בעלמא. בא סיבת התחלקות בכלים בג' מדריגות דראש תוך סוף עד בחי' חיצוניות הכלים שיורד מהן השפע בירידות המדריגות למטה מטה ביותר עד שגם החיצונים יכולים לקבל שפע ממותרות השפע הנופל משם (כענין אברהם שהוא בכלי החסד ואהבה דקדושה יצא ממנו מחיצונית דחיצונית הכלי ישמעאל בחי' חסד דק"נ דעשי'. וכן יצחק בכלי הגבורות דקדושה יצא מחיצוניות הכלי פסולת הגבורה דק"נ דעשי' (וכמו שאנו רואים גם בכל אדם בעבודה שבלב באוי"ר שמבחי' הטוב דאהבה או יראה יכול להיות הסתעפות לרע דנה"ט. כמו בהרגשת עצמו בבחי' יש ודבר ויגביה לבו ויפול בקנאה ותאוה וכבוד וכה"ג כידוע) וכמו בדוגמא שאמר שמזיעתן של חיות[15] הקודש בבחי' השוב שלהם כמו בעמדם תרפינה[16] כו' נתהווה אש בגיהנם[15] לעונש לרשעים כו' וכה"ג) ע"כ בדוגמא זו הפגימות בסכין בעליה וירידה פוסלת השחיטה. שיש יניקה לגבורות קשות שבדם הוא הנפש הבהמית מזה ואין זה מיתוק ובירור כלל. כמו שלמעלה יש יניקה לחיצונים מחיצוניות הכלים ע"י העליה וירידה דרו"ש שבאורות כו' וד"ל. אבל כל זה עכשיו דוקא שאין ביעור לרע דק"נ עדיין רק להבדילם מן הטוב כנ"ל. וע"כ מקבלים מחיצוניות הכלים דקדושה. אבל לע"ל שיבוררו גם בחי' חיצוניות הכלים דמל' דעשי' גם בנשמות שבגופי' גשמיי' שיהיו טהורים ונקיים מכל סיג ופסולת דרע דיצה"ר לגמרי כמ"ש והסירותי[17] לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר בקדושה האלקי'. גם בנה"ב כמו בנשמת האלקי' ממש עד שיהיה החומר דגוף טהור וקדוש לאור האלקי שבנשמות. כמ"ש בצדיקים לע"ל היכל ה' המה[18] בהיכל קדוש ממש. ואז גם מבחי' השוב שלהם לא יכול להיות יניקה לחיצוני' בבחי' פסולת כי גם חיצוניות הכלים יאיר כאור הפנימית (כמו האור דאור מקיף מזכך[19] לחצי הכלי מבחוץ ואו"פ מזכך לחצי הכלי מבפנים כמ"ש בע"ח ומבואר במ"א) ע"כ לא יהי' צד יניקה כלל לחיצוני'

מבחי׳ רו״ש שלהם. ואדרבה ברו״ש שלהם בכלי יהיה בזה עיקר השחיטה של שור הבר שהוא מבחי׳ פסולת גבורות הקשות ביותר שנפל מגבורות דקדושה דפני שור מהשמאל כנ״ל. לפי שרו״ש דעצמות התענוג שבנשמות הצדיקים. יהי׳ גם בבחי׳ חיצוני׳ הכלים כמו באור הפנימי׳. ואין בזה שום פירוד כלל ואדרבה תכלית היחוד והתכללות בעצמות אור א״ס שזהו בעליות הנשמות הגבוהות ברו״ש דאה״ר בתענוגים בשעשועים העצמי׳ כנ״ל שיהללוך סלה בלי הפסק כלל. וזהו ענין הסנפירים דלויתן שישחוט בהם דוקא לשור הבר שהראה לצדיקים שאז יהיה עיקר ביעור הרע דיצה״ר לגמרי באהוי״ר שבעצמות התענוג העליון. שלא היה בזה ביכולתם באהוי״ר שלהם בעבודתם בתפלה ותורה ומצות שלהם בעוה״ז מטעם הנ״ל וד״ל. וזהו שאמר במדרש ותורה מאתי תצא תורה חדשה מאתי תצא ותתחדש הלכה. פי׳ תורה חדשה זהו מבחי׳ תושל״מ שהיא בחי׳ עה״ח ממש שלמעלה מתורה שלנו שמלובש בעה״ד טו״ר לברר ולהבדיל כו׳ כנ״ל. והוא לע״ל בשלימות הבירורים דרפ״ח כו׳ לגמרי שלא יהיה יניקה לרע כלל כנ״ל. וזהו שמאתי ממש תצא תורה חדשה ותתחדש הלכה זו שיהיה מגל קציר כשר לשחיטה כו׳. מטעם הנ״ל בענין השחיטה זו לשור הבר בסנפירין של לויתן דוקא. שכדי לבער הרע בעצם צ״ל ע״י רו״ש דעצמות התענוג שזהו העונג העצמי שבתורה חדשה שיתגלה לע״ל דוקא וד״ל. (וכמ״ש בפ׳ בראשית במ״ש יהי רקיע[20] בתוך המים שהבדיל בין מים עליונים דחכמה עלאה הקדומה למ״ת שהוא חכמה תתאה דתורה שמתלבש למטה בעה״ד כו׳. ויהיה עליה עוד לנשמות הצדיקים שיעלו אבר כנשרים ויהיו שטין ע״פ המים עליונים דתורה הקדומה כמו ורוח אלקים מרחפת[21] על פני המים העליוני׳ שזהו למעלה גם מעליות הנשמות בים הקדמוני דחכמה הקדומה הנ״ל כמ״ש שם וד״ל). וכדוגמא זו שהיא שלימות הבירורים דרע דנוגה בשחיטה בשור הבר לע״ל. כבר היה מעין זה קודם חטא[22] אדה״ר בעה״ד טו״ר. והוא מה שאמר דשור[23] שהקריב אדה״ר[22] קרן אחת היה במצחו כמ״ש ותיטב לה׳ משור פר[24] כו׳ שהיה מבהמות בהררי אלף[25] כו׳ שלא היה בהן שום תערובות רע כלל וכחמורו של רפב״י[26] שנשאר מבהמות הללו כידוע (וזהו שהיה קרן אחת במצחו כקרן הצבי[27] כו׳ לפי שגבורות הקשות דשור המנגח הוא מב׳ קרנות שבמותרי המוחין שיוצאים בבקיעה כו׳ (וע״כ אמר במשנה כל השופרות כשרים[28] חוץ משל פרה דאקרי קרן כו׳). משא״כ קרן הצבי שהוא קרן אחד[29] במצחו ומתפצל לימין ושמאל. וכך היה השור שהקריב אדה״ר שיצא מן הארץ במאמר תוצא הארץ נפש חיה[30] כו׳ וד״ל):

(כ) **והנה** מעתה יש להבין מ״ש ויתן לך האלקים מטל השמים כו׳ בשם אלקים דוקא. שהוא מבחי׳ הגבורות דע״י שהוא בחי׳ יצחק כנ״ל. אחר שאמר וירח ריח בגדיו כו׳ שאמר ראה ריח בני[31] כריח שדה אשר ברכו הוי׳ דוקא וידוע ששם הוי׳ הוא בבחי׳ החסד ורחמים[32] שהוא שרש אברהם ויעקב. וגם[33] שרש התו״מ כנ״ל במ״ש תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם[34] כו׳. ובריח זה שהריח בבגדיו לא היה בו מבחי׳ שם הוי׳ דאו״י דחסדים דתו״מ כלל. מאחר שהיה יצחק סבור שהוא עשו שאין לו חלק בתו״מ כלל כו׳. ומה גם שהן היו בגדי עשו החמודות שהלבישם יעקב שהוא בחי׳ גבורות דחשמ״ל התחתון דנוגה שהוא בחי׳ כתנות עור[35] דאדה״ר בעי״ן דהיינו עור שנק׳ לבוש שק (שהן ד׳ מאות איש דעשו[36] מותרי הגבורות קשות דק״נ) וכמו ושק אשים כסותם[37] קודם הבירור שלא נתבררו הז״מ דתוהו כידוע. ואיך אמר וירח ריח בגדיו דוקא שהוא כריח שדה אשר ברכו שם הוי׳ (שארז״ל שזהו כשדה דחקל תפוחין[38] קדישין דבחי׳ המל׳ כידוע). וגם בתחלה אמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו[39] ולא הכירו כי הי׳ ידיו שעירות כידי עשו אחיו ויברכהו[40]. דמשמע שלא רצה יצחק לברך רק לעשו איש שעיר דוקא. ואע״פ שהיה קולו כקול יעקב ומפני שהי׳ ידיו שעירות כעשו לא נמנע מלברכו גם קודם שהריח ריח בגדיו כשנגש וישק לו. וזהו פלא מהו ענין ברכות כזו לעשו איש שעיר אחר שברכת אברהם ניתן ליעקב דוקא. ואם מצד בחי׳ התשובה דעשו שעולה בבחי׳ גבורות דאו״ח כנ״ל. עכ״ז הרי היה הקול קול יעקב. וגם בנשיקין שנשק יעקב ליצחק שהיה בפיו שהיה איש חלק בפניו למה לא הכירו שהוא יעקב ומה גם בריח הנשיקין מהבל הפה שהיה בו בודאי ריח תורה ויראת ה׳. ולא עוד אלא שע״י ריח זה אמר ראה ריח בני כו׳. לפי שהריח בנשיקין שלו מריח בגדיו כו׳. מה ענין ריח הנשיקין לריח בגדיו כו׳. והנה גם יעקב לא רצה לקבל הברכות הללו רק במרמה כשילבש בגדי עשו החמודות דוקא. ויתלבש בידיו וצואריו מעורות גדיי העזים שעירות דוקא. ואמר אנכי עשו בכורך עשיתי[41] כו׳. ואיך תצא דבר שקר מפי צדיק כזה וחזר וכפל לו[42] עוד אתה זה בני עשו[43] ואמר אני כו׳. דמשמע מזה שאמת אמר ולא שקר כלל לפי שעשו מכר לו הבכורה[44] ולו משפט הבכורה ע״כ אמר לי יאות הברכות הללו. עכ״ז לא היה זה אמת שאמר אנכי עשו בכורך דבאמת הוא יעקב רק שנמכר לו הבכורה. גם איך הודה בדברים אלה שעשו הוא בכורך כו׳. ומה גם שאמר אני והלא באמת יעקב היה. שהוא איש תם יושב אוהלים בתושב״כ ותושבע״פ[45]. ואיך החליף מטוב לרע לומר אני עשו. ומה גם לומר שקר דעשו על עצמו מאחר שהוא בבחי׳ אמת כמ״ש תתן אמת ליעקב כו׳. ואיך אמר על אמת שהוא שקר כו׳ וד״ל. אך הנה כ״ז יובן ע״פ כל הנ״ל בקניגיא שיעשה לע״ל לצדיקים במלחמת דלויתן ושור הבר כו׳ ויעזור ללויתן דווקא שישחוט לשור הבר בסנפיריו כו׳. וזהו ג״כ ענין המלחמה דיעקב עם שרו של עשו כמ״ש בפ׳ וישלח ויותר יעקב לבדו[46] ויאבק איש עמו עד עלות השחר כו׳ כידוע דשרש יעקב הוא בבחי׳ הת״ת[47] שהוא בחי׳ המדות דז״א דאצי׳ (ששם שרש הנשמות דצדיקים באו״א דאצי׳ שנק׳ לויתן כנ״ל) ושרו של עשו במדות דק״נ ששרשו בז״מ דתוהו דוקא שלפני התיקון כנ״ל. וגבר עליו יעקב איש תם יושב אוהלים בח״ע וח״ת דתושב״כ ותושבע״פ שעל ידו יוברר הז״מ דתוהו דוקא. לפי שבחכמה אתברירו[48] וכמו שיהיה לע״ל דכתיב אז אהפוך אל עמים[49] כו׳. רק שנגע בכף ירך יעקב[50] לבד. ואמנם סיבת הניצחון הזה שנצח יעקב לשרו של עשו (עד שכאשר ראהו עשו שלמטה רץ לקראתו ויחבקהו כו׳ כמבואר בפ׳ וישלח באריכות[51]) זה היה מעזר ה׳ דוקא שעזר ליעקב איש תם הזה

שהן נשמות הצדיקים הכלולים בו שיקיימו התו"מ בכלל בסו"מ וע"ט כו' כנ"ל. שעוזר ללויתן לגבור גם על גבורות קשות דשור הבר דהיינו גם לעצם הרע שיהופך לטוב וכמ"ש גם במלחמות דיעקב כי שרית עם אלקים[1] ועם אנשים ותוכל. דכל זה רמז לע"ל על בירור האחרון גם בצירופי' האחרוני' דשם אלקים שיומתקו ויוכללו בשם הוי' דתיקון דצדיקים בתורה ומצות כו' כנ"ל בענין צחוק עשה לנו האלקים דוקא שהוא בירור דבחי' ב"ן דנוגה דעשי' דוקא שסוף מעשה עלה במחשבה תחלה. וזהו עיקר שלימות התענוג מבחי' צחוק העליון במלחמה זו כו'. וזהו ויותר יעקב לבדו בלא זכות אבות דאברהם ויצחק אלא כמו שהוא בשרשו בפנימיות ועצמות דא"ס בשם הוי' העצמי דתו"מ דוקא (כמשי"ת) ואמנם אם לא שקיבל יעקב הברכות הללו במרמה דוקא ע"י שלבש בגדי עשו החמודות דכתנות עור דאדה"ר כו'. ואמר אנכי עשו בכורך כו' לא היה בו בחי' הכח הגדול הזה מלמעלה לנצח לשרו של עשו בהאבקו עמו כו'. ושרש הענין דבאמת יעקב הוא הבכור שנוצר מטיפה הראשונה שנק' ראשית אונו ולו משפט הבכורה[2] באמת. כמ"ש במדרש במשל השפופרת[3] (סתומה מצד א') הנכנס הראשון יוצא אחרון כך בחי' הכניסה שזהו בחי' הזריעה דאור הזרוע לצדיק עליון שהוא יצחק היה יעקב ראשון שנוצר מטיפה ראשונה. וביציאה שהוא התולדה יצא עשו ראשון ויעקב אחרון. כמ"ש ויצא הראשון אדמוני[4] כו'. והיה עשו בכור בתולדה ולפי שעיקר הבכור בפטר רחם[5] שנולד ראשון בזה היה עשו הבכור. אבל מצד בחי' הזריעה דאב היה יעקב הבכור באמת שנק' ראשית אונו ממש ולו משפט הבכורה כו'. וכך הענין למעלה בשרש נשמות ישראל הראשון שהוא בעצמות אור הא"ס בבחי' אור החסד הפשוט ועצמי שבעצמות התענוג והרצון בבחי' סדכ"ס דח"ע העצמי' כמאמר ישראל עלו במחשבה[6] סתימאה הפנימית ועצמות ממש וע"כ כתיב בני בכורי ישראל[7] בחי' בכור שנק' ראשית אונו כו' וכן קדש ישראל לה' ראשית תבואתו[8] כו'. ולכך אמר בראשית בשביל ישראל שנק' ראשית כו'. ובשביל התורה[9] שנק' ראשית כו' שהוא פנימית ועצמות חכמתו כו'. וכמו שיעקב נכנס ראשון כנ"ל מצד בחי' אור הזרוע לצדיק עליון וכמ"ש כי אתה אבינו[10] כו'. וע"כ היה שרש יעקב למעלה גם מאברהם ויצחק להיותו למטה מרכבה לבחי' הת"ת דאצי' שנק' קו האמצעי שעולה למעלה[11] בבחי' פנימי' ועצמות הכתר ששם עצמות דאור א"ס ממש שלמעלה מהתחלקות דחו"ג שבקוין דאצי'. שהתחלקות זו באה מבחי' חיצוני' הכתר שהוא בחיצוני' דח"ס שבוקע משם דרך שערות דמזל ונוצר ונק' ב' מזלות דחו"ב וחו"ג. אבל כשמבריח לקצה העליון היינו בכתר שבכתר שבפנימיות הח"ע שלמעלה גם מהתחלקות דחו"ג שבתענוג ורצון המאציל שלכך אמר במי נמלך ברצון של חסד להשתלשלות העולמות. בנשמתן של צדיקים[12] שעלו במחשבה כו' וד"ל. וזהו שא' יעקב על עצמו ואנכי איש חלק[13] בלי שערות כלל להיות שרש שרשו בעצם אור החסד הפשוט ועצמי דאור א"ס כמו שהוא בלי לבוש והעלם דצמצום השערות. לפי שאין שם בחי' מותרות השפע כלל רק בחי' אור פשוט ועצמי ממש. וע"כ מאברהם יצא ישמעאל מותרי החסדים בק"נ דבי"ע. ומיצחק יצא עשו מותרי הגבורות. אבל יעקב היה איש תם בשלימות העצמית דעצמות המאציל ב"ב שבטים ותורה ומצות כו'. וז"ש כי חלק הוי' עמו[14] יעקב חבל נחלתו יעקב דוקא נק' חבל נחלתו ממש כמ"ש יבחר לנו את נחלתנו[15] כו' ונק' נחלה בלי מצרים[16] להיותו למעלה מהתחלקות דקוין ימין ושמאל מעלה ומטה שבריח התיכון מבריח[17] מקצה לקצה מעומק רום לעומק תחת[18] ומעומק תחת לעומק רום בלי שינוי המהות בצמצום כלל כמ"ש כי גם חושך[19] לא יחשיך ממך כחשיכא כאורה להיותה למעלה עדיין מבחי' צמצום הראשון דמק"פ שנק' חשך סתרו[20] בחי' העלם העצמי כו'. אך זהו מצד בחי' הכניסה כמו שהוא במשפיע[21] למעלה בעצמות המאציל שישראל עלו במחשבה כו' כנ"ל. אבל בבחי' היציאה למטה שנק' תולדה כאשר יורד האור בבחי' שפע למקבלים אז נהפוך שהנכנס ראשון יוצא אחרון והנכנס אחרון יוצא ראשון. והיינו שרש בחי' יעקב כמו שהוא במשפיע באור העצמות הוא שיוצא אחרון. שזהו בחי' אור דקו"ח שרש קו האמצעי דאצי' שיצא אחר בחי' הצמצום הראשון שנק' חשך סתרו שהוא בחי' ההעלם דמק"פ וחלל כו' שמתעלם בו האור דעצמות הוא ראשון. ואח"כ יוצא האור דקו"ח מן ההעלם לגילוי כענין שאמר כברייתו של עולם[22] ברישא חשוכא דוקא והדר נהורא כו' (שזהו הרמז במ"ש יעקב לעשו יעבר נא אדוני[23] לפני עבדו כו'. דקליפה קדמה לפרי[24] בתולדה וצמיחה כמ"ש ואלה המלכים[25] אשר מלכו בארץ אדום שהוא בחי' גבורות[26] דס"ג דתוהו[25] לפני מלך מלך לבני ישראל שהוא בחי' התיקון כידוע). וזהו שרמז בגמ' בשאלה ששאל ר"ז לר"י מ"ט עיזי מסגי ברישא[27] והדר אימרי שזהו עשו איש שעיר שיצא קודם לישראל שנק' צאן קדשים. והשיב כברייתו של עולם ברישא חשוכא כו'. וזהו שרש הגבורות דעשו איש שעיר בגבורות דצמצום הראשון שנק' מק"פ כו' שנק' חשמ"ל העליון בכלל. שקודם לאור דתיקון שהוא בקו וחוט המודד כל מדידה דאו"כ כו' (שזהו וי"ו דוהנורא[28] בחי' יעקב כמ"ש במ"א) וזהו הטעם שאהב יצחק לעשו בנו הגדול שהוא הבכור בתולדה ויציאה שיצא ראשון. לפי ששרשו בגבורות דקו השמאל שעולה בשרש ומקור הגבורות שהוא בחי' העלם וצמצום הראשון שלפני האור דקו"ח כו'. וזה היה שרש יצחק בגבו' דע"י שבח"ס שעולה למעלה בגבורות דצמצום הראשון. שיש שם יתרון האור הרבה יותר מאור שאחר הצמצום הראשון כידוע בענין יתרון האור מן החושך[29] דוקא. וע"כ בבירורים דאורייתא דתוהו מק"נ עולים לשרשם במקור כל הגבורות עליונים שיאיר מהעלם לגילוי. ביתרון אור רב באור דתיקון דקו המדה שהוא שם הוי' דתו"מ בבחי' הת"ת דקו האמצעי. דיעקב איש תם שלמטה באצילות הרי הוא רק מבחי' האור הנמשך מן המאציל לנאצלים בצמצום דקו המדה בגבורות דאו"פ בכלים רבים אחר הצמצום הראשון שנק' חושך סתרו וכמו ערך הגבלת האו"פ בכלי לגבי אור המקיף (כמ"ש בפ' וישלח[30] באורך). אך עכ"ז מצד שרש יעקב איש תם בעצמות המאציל שלפני הצמצום הראשון. הרי הוא למעלה מכל עיקר ההשתלשלות דהעלם וגילוי חושך ואור כו' כנ"ל. ולזאת יש גם בכח יעקב דאצי' בקו האמצעי דת"ת לתקן ולברר לבחי'

המקיפים דתוהו שיבוררו למטה בבי״ע עד ק״נ דעשי׳ בצומח חי הגשמי. שיתעלו ע״י האדם בתו״מ דיעקב דוקא דבחכמה דוקא אתברירו מטעם[31] שישראל עלו במחשבה בעצמות ממש כי חלק הוי׳ עמו כו׳ כנ״ל. אך זהו דוקא כשישראל מבררים לבחי׳ החשך דק״נ בהיפוך עצם הרע לטוב בעצם שהוא ע״י התשובה דהיינו דוקא שצ״ג עושים תשובה כמבואר למעלה וד״ל. (ונמצא מובן מזה עכ״פ שיש ב׳ מדריגות ביעקב. א׳ כשהוא למטה באצי׳ בבחי׳ חכמה ומדות דתו״מ דבחי׳ התיקון דקו המדה שלמטה מבחי׳ התוהו. והוא כמו שבתולדה יצא אחרון כמ״ש לפני מלך כו׳. והב׳ כשיעקב עולה למעלה באור העצמי׳ שלפני צמצום הראשון כנ״ל. שמזה יש בו כח להפוך גם חושך דתוהו לאור ע״י התשובה כו׳ כנ״ל. וזהו ההפרש בכלל בין ב׳ מדריגות דתו״מ ותשובה. שהתשובה בהיפוך חשך שלמטה לאור יהיה יתרון האור בהיפוך בחי׳ חשך העליון לאור להאיר בתוס׳ רב באור דתיקון. והתו״מ הוא באור דתיקון לבד. אך המדריגה הב׳ דיעקב בשרש האור דתו״מ בעצמות א״ס ממש כמ״ש כי חלק הוי׳ כו׳. זהו למעלה גם מן התשו׳ בהיפוך חושך העליון לאור כנ״ל. וא״כ הרי יש ב׳ מיני תורה ותשובה. דהיינו שיש ב׳ מיני אור וב׳ מיני חושך[32]. א׳ אור שאחר החושך העליון שהוא אור דשם מ״ה דתיקון דתו״מ באו״כ ממש. והב׳ אור העצמות שלפני החושך דתוהו והוא אור דתו״מ כמו שהוא בעצמות ממש כנ״ל. וב׳ מיני חושך א׳ חושך שלמטה שנק׳ חשמ״ל התחתון דנוגה שמתברר ע״י התיקון דמ״ה דחכ׳ דתו״מ שלמטה (שאינו רק להבדיל בין טו״ר ולא להפוך לרע גמור דקליפות הטמאות לגמרי דטמא טמא יקרא[33] כו׳). והב׳ חושך העליון שלפני האור דתיקון שאינו מתהפך לאור מההעלם דחושך סתרו לגילוי רק ע״י התשובה בהיפוך הרע עצמו לטוב. ואמנם זהו נעשה דוקא ע״י התשובה דצדיקים גמורים בתו״מ כנ״ל. וא״כ יש ב׳ מיני תשובה תשובה תתאה מלמטה למעלה בלא תו״מ כלל. שגם שיוכל להיות מזה היפוך החושך העליון לאור מצד שרש דחשמ״ל דנוגה בחשמ״ל העליון דחושך סתרו. אבל אין זה בא מצד כח אור העצמיות ממש שלפני הצמצום הראשון ולא יגיע לשם כלל כי אינו רק לבוש והעלם וקמי׳ ממש גם חושך העליון כו׳. ותשובה הב׳ נקרא תשובה עילאה שהיא מלמעלה למטה כיו״כ דכתי׳ ישוב ירחמנו ישוב מאן אתר[34] כו׳ מאור העצמו׳. וכן השיבנו ה׳ אליך[35] ממש וכה״ג. וזהו תשובה דצ״ג דוקא דצ״ג שרשם באור העצמיות ממש. שע״ז דוקא יהופך חשך העליון לאור מלמעלה למטה משום דקמי׳ גם חשך לא יחשיך כו׳. וזהו יתרון מעלת התשובה דצדיקים גמורים על תשובה תתאה בלא תורה ומצות כלל. וע״כ גזרו אומר אם ישראל עושים תשובה[36] ישראל שהן צדיקים גמורים בתו״מ שנק׳ תשובה עילאה נגאלים בגאולה דאור העצמיות ממש. ואם לאו אין נגאלים בגאולה שלימה זו רק ע״י העלאה דבירורים דמצות לבד שזהו בחי׳ האור דתיקון. וכן ע״י תשובה תתאה בלא תו״מ שלא יגיעו בזה לאור העצמות כלל מטעם הנ״ל. וז״ש אם יגאלך טוב דאור התיקון דתו״מ יגאל. ואם לאו וגאלתיך אנכי[37] ע״י תשו״ע כמו ביוה״כ וד״ל. (וזהו שאמר גולל אור מפני חושך[38] שזהו אור העצמות שמצמצם את עצמו מפני חושך סתרו שמסתתר עצמו בו. וחושך זה גולל מפני אור דתיקון הבא אחריו ששרשו הוא באור העצמות שלפני החושך. וזהו ויבדל אלקים בין האור ובין החושך[39] ויקרא לאור יום כו׳ כמ״ש במ״א) וזהו שבכה רבי יש קונה עולמו[40] בשעה א׳ דודאי לא נתקנא בבע״ת זה. (כמו רבי שהי׳ יחיד בדורו מניצוץ משה שקונה עולמו בשכר התורה ומצות בעוה״ב)[41]. לאחר שלא היה בו תורה ומצות כלל אלא היה מתקנא בתשובה זו בהיפוך הרע עצמו לטוב עד שיצא נשמתו בבכיה. שיהי׳ תשובה זו בצ״ג כר׳ בתורה ומצות שמגיע באור העצמות דא״ס ממש שלמעלה מחיי העוה״ב שאינו רק הארת אור א׳ מן העצמות ביו״ד[42] כו׳. וכידוע ומבואר במ״א שזהו ב׳ מדריגות בענין טהרה מביאה לידי קדושה[43]. א׳ טהרה שהובדלה מן הטומאה בבירור והבדלה בין טו״ר בתכלית. ע״פ החכמה ומדות דתורה[44] בסור מרע ועשה טוב. שזהו מגיע לאור הקדושה העליונה דשם הוי׳ דתיקון דתו״מ דאדם העליון ושרשו בקו״ח שמודד כל או״כ באו״פ כו׳. והיינו בירור והזדככות החומר מן הצורה דשם מ״ה מברר לב״ן[45] כמ״ש לעשות לתקן[46] דבר המקולקל. שנפל בשבה״כ מרפ״ח כו׳ בעה״ד טו״ר דבחכמה דתו׳ ומצות אתברירו דוקא. כאו״מ שמברר ומזכך לחיצוני׳ הכלים מבחוץ. והב׳ טהרה עליונה יותר דבחי׳ תשו״ע שזהו בבירור וביעור הרע עצמו לטוב ומות נהפך לחיים שיהופך ע״ז בחושך העליון מהעלם העצמות לגילוי. שזהו דוקא מכח אור העצמות דקמי׳ כו׳. שזהו תיקון החומר מצד עצמות האור דא״ס שבבחי׳ מקיף שנק׳ טה״ע. שזהו עיקר בחי׳ התיקון בריבוי האורות בכלים (כמו נשמת אדה״ר דפרחה מחי העולמים[47] עצמו שזיכך לעפר החומר שלו. עד שעקבו של אדה״ר היה מכהה[48] גלגל חמה קודם החטא וכה״ג) והוא ע״י תשובה דצ״ג דוקא כנ״ל וטהרה זו יהיה בתחה״מ מטלא דנטיף מע״י[49] כידוע. וע״כ מביאה לידי קדושה העליונה יותר. והוא בחי׳ קדושת אור העצמות דא״ס ממש שלפניו שוים חושך ואור דתוהו ותיקון כו׳. והוא שאמר קדושים תהיו[50] ע״י תורה ומצות דבחי׳ התיקון יכול כמוני ממש ת״ל כי קדוש אני קדושתי[50] כו׳. והיינו בתו״מ שבעצמותו ממש שזהו שרש יעקב איש חלק כנ״ל וד״ל. והוא שרש בחי׳ יו״כ שהוא בעצמות דא״ס כעוה״ב ממש שנק׳ טה״ע כמ״ש לפני הוי׳ תטהרו[51] שנמשך מרעוא דכל רעוין סליחות העונות[52] שיהיה הזדונות כזכיות[53] למעלה ממשפט התורה[52] כו׳. שזהו בחי׳ תש״ע ישוב ירחמנו כו׳ וד״ל. שזהו דוקא לישראל שנאמר ועמך כולם צדיקים[54] בתו״מ ונעשים בע״ת אמיתי׳ בהיפוך הרע גמור שהן עונות גמורים שאין להם תיקון כלל ע״פ התורה. רק באמרם וידוי אשמנו[55] כו׳ תעבנו כו׳ תעינו כו׳ שמעוררים ר״ר מצד שרשן בעצמות אור א״ס ב״ה שבחר ביעקב חבל נחלתו כמאמר ישראל עלו במח׳ בבחי׳ פנימית ועצמיות דהוי׳ דתו״מ דוקא כמו שהוא בעצמות ממש ע״ז יהופך גם החושך העליון לאור ויתגלה להם כמו שהוא ממש בעוה״ב. וכן ביו״כ דכתיב כי בענן אראה[56] כו׳ כמ״ש במ״א. והוא בחי׳ תשו״ע דיו״כ בצ״ג דוקא שאין כח זה בתשובה בלא תו״מ כלל כאוה״ע[57] כו׳. (שהוא ענין החותם דנעילה[58] ביו״כ) כמ״ש למעלה שגם ברוממות

העצמיות דקמי' כחשיכא כאורה ממש (וע"כ ביקש משה' כו') נבדלו שם ישראל בבחי' פנימית ועצמות דתו"מ כו'. וזהו שאמר מה אלו ברצון[2] הפשוט דעצמות אור הא"ס בתורה ומצות העצמיות במ"ת כך מ' יום אלו להמשכות י"ג מדות הרחמים ע"י תשובה תתאה ותשובה עילאה כרצון זה עצמו ממש משום דממקור א' הם דהא בהא תליא והיו לאחדים ממש דטהרה וקדושה זו הכל א' באור העצמות ממש כתחה"מ ועוה"ב וד"ל:

(כא) **ובכל** זה יתורץ כל הנ"ל במ"ש וירח ריח בגדיו דוקא ויברכהו ויאמ' ראה ריח בני כרי' שדה אשר ברכו שם הוי' דוקא כו'. דהנה מבואר למעלה בשרש ענין הברכות הללו שרצה יצחק לברך לעשו דוקא ולא ליעקב דלא קאי בברכות אברהם שנאמר לו בדבר ה' שניתנה ליעקב דוקא והוא בברכות ארץ ישראל שהן ז' אומות הכנעני והחתי כו' שניתן לירושה לאברהם זהו לא שייך לעשו כלל רק ליעקב שיוברר ע"י תורה ומצות דוקא. וכמ"ש כאן כאשר שלח יצחק ליעקב לפדן ארם אמר לו ואל שדי יברך אותך כו' ויתן לך[3] את ברכת אברהם כו'. והוא מה שא' ליצחק כבר גור בארץ הזאת[4] כי לך ולזרעך אתן את הארצות האל שהוא ארץ כנען והרביתי את זרעך[5] כו' דכל זה מדבר בזרע יעקב דוקא ולא בזרע עשו כי מ"ש לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק[6] כו' כמבואר בדרז"ל לפי שא"י הוא חלקו של יעקב וגורלו להיותה בבחי' פנימית המל' דקדושה באמצעית דכל עלמא[7] ונק' ארץ חפץ[8] כמ"ש ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה[9] כו' עיני ה' כו' בה כו' (וגם בזמן הגלות[10] כמבואר בזהר) כידוע שכל ההשתלשלות דקדושה האלקית באבי"ע מריש כל דרגין שלפני האצי' עד סוף העשי' הוא מתקשר ונמשך הכל בא"י דוקא שהוא למעלה ארץ עילאה ארץ החיים[11] שכל אורות דחיים עליונים כלולים בה לפי שנתב"ס דוקא וע"כ כל ברכות אברהם העליון שהוא בחי' אבר מ"ה[12] דחכמה עילאה דאצי' נמשך בה דוקא והיינו בחי' שם ב"ן דמל' דאצי' שלאחר הבירור נק' ארץ ישראל[13] דלעילא כמ"ש בזוהר בכמה דוכתי' כו'. אך כל ארץ העמים לבד ארץ ישראל שהן תחת ממשלת ע"ש[14] דנוגה דעשי' החונים סביב למל' דקדושה אין ליעקב חלק בהם כלל כי הם מקבלים מחיצוניו' הכלים דמל' בצירופים האחרונים דשם אלקים כו' כמ"ש אשר חלק[15] ה' אותם לכל העמים וא' שהחליקן בדברי' והפרידן[15] כו'. ולזאת רצה יצחק לברך לעשו בנו הגדול שיהיה גבור ומושל על כולם כמ"ש יעבדוך עמים[16] כו' (כמ"ש במ"א ביאור זה באריכות). אך א"כ יש להבין למה רצה יעקב לקבל ברכות האלה שאינם מחלקו וגורלו כלל אחר שכבר יש לו חלקו בברכת אברהם בארץ ומה גם שעשה במרמה להתנכר להתלבש בבגדי עשו ולומר אנכי עשו כו' ולמה הוצרך לזה. ואמנם הענין הוא דאם היה עשו מקבל הברכות האלה מיצחק שלא ע"י יעקב לא היה תקומה כלל ליעקב בחלק ברכתו בא"י מפני עשו אחיו כי היה נכנע גם הוא תחת ממשלתו לפי שהיה תוס' אור וכח לעשו על בחי' הקדושה דתו"מ דבחי' התיקון מצד שרש עשו בבחי' התוהו שקדם לבחי' התיקון שהוא בחי' שם ס"ג שלמעלה משם מ"ה[17] אחר העלי' ובירור דעשו ע"י גבורות דיצחק העליון שהיה מעלהו למקור הגבורות העליונים שהוא בחי' שם אלקים דב"ן[18] דתוהו שלמעלה משם הוי' דחכמה[19] דתיקון (והיינו בחי' צמצום הראשון דחושך סתרו שלמעלה מאור דקו"ח שנק' קו המדה כנ"ל). משא"כ עכשיו שקיבל יעקב שהוא בחי' התיקון דשם מ"ה ממקור גבורות עליונים דבחי' אלקים דתוהו נהפוך הוא שגם כל שפע וברכה דעשו בחיצוניות הכלים דמל' בחי' ב"ן[20] אינו נמשך רק ע"י שם מ"ה דיעקב דוקא דבחכמה אתברירו דמ"ה מברר לב"ן דנוגה כו' לבד מה שנוסף אור גדול בשם מ"ה דתיקון ע"י הברכות הללו דשם אלקים דתוהו שהוא מבחי' המקיפים דחושך העליון שע"ז נתעלה יעקב לשרשו בעצמות האור א"ס שלפני צמצום הראשון כנ"ל באריכות וד"ל. וביאור הענין יובן עפ"י הנ"ל שיש ב' מיני אור וב' מיני חושך שהוא ב' מיני תורה ותשובה כו' דשרש יעקב בשם מ"ה דחכ' דאצי' להמשיך ריבוי האורות בריבוי הכלים ע"י תו"מ ונק' איש תם יושב אוהלים כנ"ל שהוא בבחי' קו"ח שנק' קו המדה כמ"ש תתן אמת ליעקב כו' אין אמת אלא תורה[21] כו' שזהו בחי' אור שלמטה מן החושך העליון ולא יכול לברר רק לבחי' חושך דנוגה שלמטה בהבדלה בין טו"ר ולהמשיך אורות עליונים בדברים גשמיי' דטוב שבק"נ בהיתר וכשר וטהור כו' אבל הטמא טמא יקרא וכן פסול ואסור דרע גמור דג' קליפות הטמאות לגמרי דשיורי הז"מ כו' שלא יוברר ע"י התו"מ לא יעלו לעולם למעלה כו' וזהו ענין ברכות אברהם בא"י בקיום התו"מ כמו תרומות ומעשרות וקרבנות וכל המצות התלויות בארץ שנמשך שם דוקא ריבוי האורות דע"ס מעצמות רצה"ע בכלים מכלים שונים שזהו בביעור הרע בעה"ד טו"ר שאינו אלא בא"י דוקא מטעם הנ"ל דנעוץ תחלתן בסופן במל' דאצי' שם ב"ן כו'. והנה זה היה כל ענין העבודה דיעקב איש תם עם לבן הארמי בי"ד שנה שעבדו בב' בנות לאה ורחל[22] שזהו ב' עלמין דאתכסי' ואתגלי'[23] בינה ומל'[24] ב' ההין דשם הוי'[25] שהוליד מהן י"ב שבטים שבטי יה שנק' צבאות הוי' ממש שקיבלו התו"מ[26] פב"פ כו' שהוא בחי' התיקון דמ"ה דח"ע וזהו העושר שהציל בצאן לבן העליון ע"י המקלות אשר פיצל כו' בחי' עקודים ונקודים וברודים כו' (כמ"ש בפ' ויצא[27] באריכות) וכל זה מבחי' לובן העליון שהוא מבחי' התענוג הפשוט שבעצמות המאציל שלפני הצמצום שנמשך משם ריבוי אורות בעולם האצי' בריבוי הכלים דתיקון כמ"ש ויפרוץ האיש מאד מאד[28] כו' שהן ריבוי האורות בכלים שבתו"מ שניתן לישראל דוקא והיינו לפי ששרש יעקב דאצי' בקו האמצעי דבחי' ת"ת עלה בעצמות האור דרב חסד ותענוג הפשוט שלפני בחי' החושך העליון כנ"ל ע"כ היה ביכולתו מצד עצמו לנצח ללבן שלמטה בחכמה דנוגה כמ"ש אני חכמה שכנת"י ערמ"ה[29] מבחי' אמת דחכמה דתורה יכול להתלבש בערמה דחכמה דנוגה ולברר ולהוציא משם כל בחי' טוב העליון שבעונג דחכמה עילאה הקדומה העצמות שנק' לובן העליון כמו שהוא בלי צמצום והעלם דבחי' פרסא כלל (כמ"ש שערך כו' שגלשו מהר גלעד[30] דגלע"ד שעשה להפסיק אינו מעלים ומפסיק כלל כמ"ש שם[31]) וע"כ ע"ז לא היה צריך יעקב לעזר

מיצחק אביו כלל כי היה זה בכח עצמו דוקא מצד שרשו באור העצמות שלפני הצמצום כנ"ל שזהו ברכות אברהם אבר מ"ה דחכמה עילאה דתורה ומצות כנ"ל וז"ש ואל שדי יתן לך כו' ששלך הוא. אך עכ"ז לא היה ניתן ליעקב כח זה להצליח בעבודתו עם לבן אם לא שתחלה יקבל הברכות דעשו בהתלבשו בבגדי עשו כו' שמזה היה העיקר הכח לניצחון שלו לשרו של עשו בהאבקו עמו אחר שנפטר מלבן בשלום (וכמ"ש בפ' וישלח[32]) שאע"פ ששלח לעשו לאמר עם לבן גרתי קיימתי תרי"ג מצות[33] כו' ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור[34] כו' שכל זה רמז לו שכבר עשה כל שלימות דבחי' התיקון באו"כ ע"י החכ' דשם מ"ה שזהו מצד שרשו באור החסד העצמי. וז"ש עם לבן גרתי כו' ויהי לי גם שור וחמור דק"נ שנהפך לקדושה כנ"ל עכ"ז לא נפל עשו מדבר זה ויצא לקראתו עם ד' מאות איש שלו שהן בחי' גבורות קשות דנוגה ששרשם בגבורות דתוהו שלפני התיקון להיותם מבחי' הרע גמור דשיורי הז"מ שנק' שק כנ"ל שלא יוברר ע"י החכ' דשם מ"ה דתיקון[35] כנ"ל וע"כ פחד יעקב מאד מהם וירא ויצר לו[36] והתחיל לעורר זכות אבות שהן בחי' חו"ג דפנימי' ע"י שנשבע לאברהם ויצחק ע"ד הברכה לזרעם בארץ ישראל וכמ"ש אשר נשבעת לאבותינו[37] מימי קדם וז"ש אלקי אבי אברהם[38] כו' קטונתי מכל החסדים ואמת[39] דאברהם ויצחק שמקבל מהם כמו מזל התחתון כו'. ואמנם זה הזכות לא הועיל לגבי עשו וד' מאות איש שלו ששרשו בחושך העליון שלפני האור דתיקון שנמשך למטה בגבורות קשות לגמרי כנ"ל רק כשאמר ואתה אמרת היטב איטיב[40] עמך כו' שז"ש ליעקב ופרצת ימה וקדמה[41] כו' נחלה בלי מצרים כלל וזרעו לא יספר מרוב שזהו כשעולה יעקב בבחי' עצמות אור הכתר שהוא עצמות התענוג הפשוט כמו שהוא בלי לבוש וצמצום כלל כנ"ל דקמי' גם חושך לא יחשיך כו' שהוא בחי' תשו"ע ותשו"ת כנ"ל. וזהו שאמר ויותר יעקב לבדו[42] אחר שהעביר כל אשר לו בבחי' התיקון דחכ' בכל עבודתו שעבדו בצאן לבן וב' נשיו ושפחותיו וילדיהן במעבר יב"ק יחוד ברכה וקדושה[43] כו' ונשאר רק יעקב לבדו כמו שהוא בשרשו בעצמות האור דא"ס שמפני זה נק' איש חלק כמ"ש כי חלק הוי' כו' יעקב חבל נחלתו (והוא נקודה עליונה דסגול העליון כמ"ש כי יעקב בחר[44] כו' ישראל לסגולתו כו') שאין זכות אבות שהן בב' קוין דחו"ג דאצי' מגיע לשם כו' ואז נצח לשרו של עשו בהאבקו עמו שהוא בחי' הצמצום דחושך העליון שנבקע ונחלש מפני האור דתו"מ דיעקב וכמ"ש כי שרית עם אלקים כו' אלקים דבחי' ב"ן וס"ג דתוהו כו' וד"ל. אך עכ"ז לא היה בכחו של יעקב לנצחו הגם שעלה למעלה בשרש התו"מ שבעצמות ואע"פ שכבר נשלם בשלימות דבחי' התיקון דתורה אור עם לבן העליון רק ע"י שקיבל הברכות דעשו במרמה דוקא כנ"ל שזהו ענין התשובה דצ"ג דוקא שנק' תשובה עילאה דוקא כנ"ל. והענין הוא כנ"ל דתשובה עילאה זו היא מלמעלה למטה כמו ישוב ירחמנו יכבוש כו' כמו ביום כיפורים שישוב ירחמנו בי"ג מדה"ר מרעווא דכ"ר כו' כמ"ש לפני הוי' תטהרו וכן וטהרתי אתכם[45] ע"י מים טהורים דטה"ע שזהו בחי' הבהקת האור דטה"ע שמטהר גם לטומאה גמורה דעונות גמורים שאין להם תיקון ע"פ החכ' דתורה וכמו תחה"מ לע"ל שהמות יהפך לחיים שזהו טהרה שמביאה לידי קדושה דעצמי' ממש כו'. וזהו ע"י תשובה דצ"ג דוקא אחר שנעשי' בשלימות הבירור דתיקון דאור החכ' דתורה שמבררים לחושך שלמטה יהיו עולים למעלה יותר שיהפכו בחי' חושך העליון לאור מצד שרשם בעצמו' האור דתורה שלפני החושך כמו שאמר דמשה לא זכה לתשובה רק קודם מותו[46] דוקא לפי שכל התו"מ שקיבל לא היה רק לברר לעה"ד טו"ר למטה אבל למעלה להפוך החושך העליון לאור היה זה קודם מותו דוקא שנסתלק לשרשו בעצמות אור א"ס ממש דקמי' ממש גם חושך לא יחשיך כו' ונהפך החושך לאור ממש והוא מה שאמר דמלכא משיחא אתא לאתבא[47] צדיקייא דוקא בתשובה שיעלו אותם למעלה בשרשם הראשון בעצמות האור דתורה ומצות כמו שהוא באור העצמות דא"ס שמשם יוכלו להפוך חושך העליון לאור שאין זה בכח הבע"ת שלמטה בלא תורה ומצות כלל כתשובה דראב"ד הנ"ל וכה"ג דאע"פ שמגיע שרשו בבחי' התוהו שהוא חושך העליון שלפני האור דתיקון אין זה רק בחי' העלם דמקיף שבא בגילוי לגבי שלמטה הימנו (שהוא עולם התיקון באו"פ בכלי) אבל ע"י תשובה דצדיקים גמורים נהפך כל עיקר ההעלם דחושך סתרו להיות רק בבחי' או"פ ובטל ונכלל בעצמות כביטול הנר בפני האבוקה (ומה שאמר במקום שבע"ת עומדים[48] צ"ג אין יכולים לעמוד כלל זהו בצ"ג בתו"מ דבחי' התיקון לבד שלא הגיעו לשרשם בעצמותו ממש שהן באו"כ דאדם בנר"נ כו' וע"כ א"י לעמוד כלל בבחי' מקיפים דכתר דתוהו שנק' העלם האור שבלתי יוגבל בכלי החכמה שזהו מקום דבע"ת עומדים כנ"ל אבל צ"ג שנעשים בע"ת בלב נשבר ממש כמו דוד המלך שהיה צ"ג והיה בע"ת[49] אמיתי כמ"ש אלמדה פושעים[50] כו' וכה"ג זהו למעלה הרבה מתשובה בלא תו"מ מטעם הנ"ל לפי שבחסד ואמת דתו"מ דיעקב איש חלק דוקא יכופר עון דבע"ת בי"ג מדה"ר ביוה"כ כמ"ש מה אלו ברצון אף אלו ברצון הפשוט שבתו"מ שבעצמות דוקא כו'). ובזה יובן מה שהיה בכח יעקב איש תם דתורה ומצות לנצח לעשו וד' מאות איש ע"י שקיבל הברכות דעשו במרמה דוקא כנ"ל שזהו כצ"ג שנעשה בע"ת שבכחו מצד אור העצמות ממש להפוך חושך העליון לאור כנ"ל. ואע"פ שיצחק רצה לברך לעשו כמו שהוא למטה שהוא ע"י תשובה בלא תו"מ אבל הבין בריח לבושיו (שהן כתנות אור בא'[51] אחר הבירור) שהוא כריח שדה אשר ברכו הוי' שבעצמות ממש שהן מ"ה וב"ן שבתו"מ שבעצמות ממש וע"כ אמר הקול קול יעקב כמו שהוא בשרשו בעצמות והידים כו' ולא הכירו ליעקב כי היו ידיו שעירות בתשובה דהיפוך הרע לטוב והיה סבור שנתעלה עשו בתשובה בלא תו"מ כמו בעלי' דתומ"צ בשרשם בעצמות כו' שזהו כאשר צדיקים גמורים נעשים בעלי תשובה כנ"ל. וזהו שהיה כפלא גדול בעיני יצחק. אך היה נצרך שיומשך הברכות הללו שמהפך ההעלם דמקיפים לאור בבחי' ההעלם דוקא שזהו ענין המרמה כמ"ש בא אחיך במרמה[52] כמ"ש במ"א וד"ל. ובזה יתורצו כל הקושיות דלעיל דמ"ש כריח שדה אשר ברכו

הוי׳ דחסד זהו בשם ב״ן דנק׳ שדה חקל תפוחין קדישין דג״ע שמקבל משם מ״ה דהוי׳ עצמו שבעצמות שהוא חלק הוי׳ דיעקב איש חלק. אך גם ריח בגדיו שהן לבושין דנוגה בשרשם בחשמ״ל העליון היה בהם ג״כ מריח זה דריח שדה לפי שהמקיפים דתוהו נעשים בבחי׳ או״פ ונכללו בריח שדה כו׳ לפי שבאמת היה תשובה זו בצ״ג שהוא יעקב שעל ידו דוקא נעשו ריח בגדיו כריח כו׳ כנ״ל וגם מה שבקול הכיר שהוא קול יעקב דקול תורה וכן בנשיקין בהבל פיו שזהו בריח ובטעמים וסודות התורה וגם ממה שטעם מכל מיני עונג העצמות ממש במאכלים שעשה וביין ששתה כעונג העוה״ב אחר הבירור שע״י תו״מ דוקא עכ״ז מאחר שכ״ז בא ע״י בירור דוקא כמו בתשובה פשוטה שמהפך החושך דתוהו לאור לא הכיר בקולו ונשיקין שלו שהוא יעקב כי ממילא יוכלו לבא גם בעשו (כמ״ש ר׳ יש קונה עולמו כו׳) דמקיף דתוהו גדול מאו״פ דתיקון (וע״כ ברכו בטל השמים ומשמני הארץ שזהו מקרא משנהי תושב״כ ושבע״פ לחם מן השמים ולחם מן הארץ[2] ורוב דגן זה תלמוד שמברר מחושך לאור בחב״ד דבריאה וקבלה באצי׳[3] זהו תירוש יינה של תורה[4] דכל זה הוא בבירורי׳ דאו״ח דנוגה מלמטה למעלה דאז מקרא בעשי׳ ומשנה ביצירה ותלמוד בבריאה כו׳ והוא שם הוי׳ כריח שדה דאו״י מלמעלה למטה כו׳ שזהו הכיר בקול תורה דיעקב ובנשיקין שלו שעולה מלמטה למעלה בבירורים דצדיקים גמורים בתורה ומצות ותשובה). וגם יתורץ מ״ש אנכי עשו בכורך שלא אמר שקר כלל כי היה יעקב הבכור באמת ראשית אונו בכניסה כנ״ל וכשעלה בעצמות להפוך חושך העליון לאור הרי היה בבחי׳ עשו ממש כמו שהוא למעלה שנק׳ בכור בתולדה כנ״ל ע״כ אמר אנכי עשו בכורך פי׳ אנכי יעקב איש חלק אני עשו בכורך ג״כ בתולדה וכמ״ש את בכורתי לקח[5] לא החליף טוב ברע כי גם הפך הרע לטוב על ידי תשובה עילאה דצ״ג ונעשה משקר אמת ומחושך אור כנ״ל וד״ל. ובכל הנ״ל יובן בענין הברכות דעשו שקיבל יעקב במרמה כאשר נתלבש בבגדי עשו החמודות ואז קיבל מפחד יצחק העליון ע״י היפוך חושך העליון לאור בתשו׳ עילאה דצ״ג יובן מה שהיה בכחו לנצחו שרו של עשו בהאבקו עמו מב׳ טעמים. א׳ מצד שהיה צ״ג בתו״מ דתיקון בשלימות עבודתו עם לבן בריבוי או״כ[6] כו׳ כנ״ל ועי״ז עלה לשרשו באור העצמות שיהיה לו משם עזר לניצוח זה. והב׳ מה שהיה בלבושי דעשו ונעשה בע״ת[7] גמור כמ״ש אנכי עשו וקיבל הברכות דמטל השמים כו׳ שהן בירורים דאו״ח שנהפך החושך לאור מלמטה למעלה ע״י תורה ומצות בבחי׳ התיקון ומלמעלה למטה ע״י תשובה עילאה דצ״ג שכלול מב׳ מדריגות דאו״י ואו״ח שזהו תו״מ ותשובה דצ״ג. וזהו כי שרית עם אלקים דחושך העליון ועם אנשים[8] דחכמה ומדות דק״נ דבחי׳ לבן שלמטה כו׳ ואזי ממילא כאשר ראה עשו ליעקב איש חלק רץ לקראתו ויחבקהו[9] מב׳ טעמים. א׳ שנהפך חושך דתוהו לאור להיות מקיף בגילוי לאו״פ דיעקב דתיקון כמ״ש למצוא חן בעיני אדוני[10] וכן וישתחו ז׳ פעמים[11] כו׳. והב׳ מצד שרש יעקב כמו שהוא באור העצמות שנהפך שם החושך[12] לאור כנ״ל וד״ל. וזהו שאע״פ שהיה מלחמה עם שרו של עשו אבל בעשו למטה נעשה שלום ממילא ורץ לקראתו מב׳ טעמים הנ״ל. וזהו שרמז דוד פדה בשלום נפשי[13] דקאי ביעקב שפדהו אותו מעשו בשלום בלא מלחמה כלל רק בהכנעה דמנחה בהעלאת מ״ן לבחי׳ תוהו לפי שברבים היו עמדי שזהו מ״ש בסוף פ׳ ויצא ויעקב הלך לדרכו[14] מאצי׳ לבי״ע לברר בירורים ויפגעו בו מלאכי אלקים דבחי׳ ב״ן דמל׳ דקדושה דארץ ישראל (שבאו לקראתו מארץ ישראל כפרש״י[15]) שזהו בחי׳ או״י דתו״מ בחסד ואמת דיעקב שראוי לברכת א״י ואחר שלימות עבודתו בבחי׳ התיקון לברר לנוגה כו׳ דהיינו בבחי׳ או״ח בתשובה דצ״ג כנ״ל. וזהו שקראם מחניים ב׳ מחנות[15] דאו״י ואו״ח יחד כנ״ל וז״ש כי ברבים היו עמדי ברבים בב׳ מחנות הללו וד״ל:

פרשת ויצא

(א) **וידר יעקב נדר׳ לאמור אם יהיה אלקים עמדי ושמרני כו׳**[2]. ושבתי בשלום[1] אל בית אבי והיה הוי׳ לי לאלקים והאבן הזאת[1] אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים. הנה הדקדוקים בפרשה זו רבים[3] הנה הא׳ מה שאמר אם יהיה אלקים עמדי ולא שם הוי׳ שלזאת נדר שיהיה הוי׳ לו[4] לאלקים כו׳. ועוד מה שנדר שיהיה לו הוי׳[5] לאלקים מהו ענין חדש הזה וכי לא היה עד כה הוי׳ לו לאלקים וכמ״ש כי הוי׳ הוא האלהים[6] כו׳ דכולא חד ממש. ולמה לא יהיה לו הוי׳ לאלקים כי אם בתנאים אלה שפירש דוקא אז יהיה שם הוי׳ לו בבחי׳ אלקים דוקא. ועוד מה שכפל בתנאו כשישמרנו אלקים בדרך הזה ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש וגם ישוב בשלום אל בית אביו דוקא אז יקיים נדרו אשר נדר שיהיה הוי׳ לו לאלקים והאבן הזאת יהיה בית אלקים אבל אם יחסר מתנאים הללו התנאי הב׳ שישוב בשלום אל בית אביו אע״פ שיתקיים התנאי הראשון שיתן לו לחם כו׳ לא יקיים נדרו אשר נדר כו׳ שאין בזה טעם למה העיקר[7] בשובו בשלום אל בית אביו דוקא. וגם יש להבין במה שנדר עוד שהאבן הזאת כו׳ יהיה בית אלקים מאי רבותא יש בזה. ועוד יש לדקדק מ״ש והאבן הזאת לשון נוק׳ ואח״כ יהיה בית כו׳ הול״ל תהיה בית כו׳[8] דיהיה לשון זכר הוא ואם בית לשון זכר הול״ל האבן הזה כו׳ וד״ל. ועוד בעיקר הענין יפלא מה שייכות יש לזה שיהיה מן האבן בית אלקים לזה שאמר תחלה והיה הוי׳ לי לאלקים כו׳. ועוד איך יעשה מאבן גשמי בית אלקים ממש כו׳. אך הנה כ״ז יובן בהקדם תחלה מ״ש צוה ישועות יעקב[9]. ויש

להבין מה שייך הציווי בזה ומהו ענין ישועות יעקב כו' להיות ידוע בפי' ישועות[10] שהוא בחי' החסדים העליונים שמאירים מבחי' הארת פנים העליונים שהן בחי' שע"ה נהורין[11] דא"א שמאיר בז"א שנק' יעקב[12] וז"ש צוה ישועות יעקב כו' וד"ל. וביאור הענין הנה פי' ישועות הוא ג"כ מלשון הפנה[13] שפונה את פנימיות עצמותו כמו וישע ה' אל הבל[14] כו' וכן אנו אומרים ולתפילתם שעה[15] כו' שזהו החזרת פנים ברצון הפנימי' שמאיר בהארת פנים דוקא כמו יאר הוי' פניו אליך[16] כו' והוא הנק' שע"ה נהורין כמ"ש בזוהר וזהו שאמר צוה ישועות יעקב שיתגלה אור הפנימי' דבחי' שע"ה נהורין בכנ"י שנק' יעקב למטה דוקא כמו שהן בעוה"ז וכמ"ש יאר הוי' פניו אליך דוקא. והענין[17] הוא להיות ידוע בשרש ענין ההשתלשלות של כל העולמות דבי"ע מאין ליש הוא רק מבחי' מלכותו ית' כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים[18] והיינו רק בחי' זיו ואור בעלמא שנק' הארה דהארה שהוא אור של תולדה כמ"ש הודו על ארץ[19] כו' פי' הוד שמו דבחי' המל' הוא בבחי' מקיף על ארץ כו' וכמ"ש כי עמך מקור חיים[20] באורך נראה אור שאור זה האלקי בעולמות אינו רק הארה דהארה מעצם שם אד' או שם אלקים המחיה כל העולמות כו' וכידוע שיש מסך מפסיק בין אצי' לבי"ע[21] שע"י המסך הזה נעשה רק בחי' אור של תולדה שנק' הארה דהארה כידוע וגם בהארה דהארה זו שמהוה כל העולמות אין שינוי כלל וכלל וכמו שאנו אומרים אתה הוא[22] עד שלא כו'[23] ואתה הוא משנברא כו'[23] בלי שינוי כלל משום דהארה זו היא ג"כ בבחי' אלקות ממש ואינו נבדל מעצמות אור האלקי שאין בו שינוי כלל ומה שמתחלקים ריבוי רבבות מדרגות לאין שיעור מאותו האור האלקי בהתהוות רבוא רבבות עולמות מאין ליש כמ"ש היש מספר לגדודיו[24] אלף אלפים ישמשוני'[25] ורבוא ריבבן כו' וכמ"ש בזוהר בהיכלות דפ' פקודי[26] הכל כלא חשיב באמת לגבי עצמות אור האלקי שהוא בבחי' א"ס ממש כידוע דאין ערוך כלל[27] לנבראים עם הבורא כו' אף לא כערך טפה בים[28] ולא כערך הדומם לגבי המדבר כו' וכמו שאומר אין ערוך לך[29] כו' בעוה"ז שהוא בחי' עלמא דאתגליא בכלל שנברא בה"א וגם לחיי העוה"ב שנברא ביו"ד[30] אין זולתך כו' לפי שיו"ד וה"א שבי"ה צור עולמים[31] העוה"ז ועוה"ב אינו רק ב' אותיות משם הוי' כו' ואפי' עולם האצי' שנאצל מעצמות המאציל שהן ע"ס בבחי' אלקו' ממש אין לזה ערך לגבי בחי' עצמות המאציל ממש שהוא אח"פ בתכלית כמ"ש אנת הוא חד[32] ולא בחושבן י"ס כו' כמ"ש בס"י לפני אחד מה אתה סופר[33] כו' וע"כ נק' ע"ס בלי מה בלי מהות[34] כו' כידוע לפי שאור הא"ס כשמו כן הוא שאין לו תחלה ולא תכלה[35] להיותו למעלה מבחי' מעלה ומטה תחלה וסוף כו' וע"כ כל ההשתלשלות דאבי"ע כלא ממש חשיבא לגבי מהו"ע ית' ממש עד שבחי' האצי' והעשי' שוין[36] שגם אור האצי' נחשב רק כבחי' עשי' (וכידוע דז"א[37] נק' אדם דעשי' לבד) ומה שנתצמצם הארה בעלמא מעצמות א"ס[38] ב"ה בבחי' קו"ח הוא המקור הראשון לכל ההשתלשלות וידוע דגם הקו"ח הזה אינו רק כצורת הוי"ו שראשו יו"ד[39] שהוא צמצום כו'[40] כידוע וד"ל.

(וזהו יחיד חי העולמים מלך[41] דמבחי' יחיד ממש דהיינו אחדות הפשוט[42] דעצמות א"ס[42] ב"ה הוא שנתצמצם בצמצום הראשון להיות חי כל העולמים בבחי' מלך שהוא מל' דא"ס שבקו"ח הנ"ל). אך הנה כדי שיהי' בחי' התגלות למטה בעולמות מבחי' עצמות ופנימות[43] דאא"ס כמו שהוא ממש טרם שהאציל וברא כו' ע"י צמצום הראשון דקו"ח כו' הנה לזה צריך בחי' העלאת מ"ן מלמטה ע"י ישראל דוקא בתומ"צ (דאע"פ שאמר בע"ח דאחר הצמצום הראשון תלוי בהעלאת מ"ן[44] דמעשה התחתונים זהו רק לעורר מחדש לבחי' חפץ חסד הראשון שבא בצמצום דקו"ח לבד כו') לפי שתורה ומצות שישראל עושים למטה בעוה"ז דוקא הן פנימית רצונו הפשוט בתכלית שבמהו"ע ממש שלמעלה הרבה מן הרצון הקדום להאציל ולברוא כו' (וכמארז"ל במי נמלך[45] בנשמתן של צדיקים שעלה במחשבה תחלה שיהיו למטה בגופים ויקיימו תומ"צ בפו"מ ע"כ בהם נמלך אם יהיה לו רצון להאציל ולברוא כו') (וכמ"ש אם לא בריתי[46] כו' חוקות שמים וארץ לא שמתי כו' ואמר בראשית ברא בשביל התורה[47] שנק' ראשית כמ"ש ה' קנני ראשית דרכו[48] ובשביל ישראל[47] שנק' ראשית כו' כידוע) וע"כ בהעלאת מ"ן דתו"מ דישראל שעלו במח' הוא שממשיכים למטה ממש מבחי' התגלות פנימיות ועצמות דאור א"ס ב"ה שהוא הנק' שע"ה נהורין שבאים ומאירים באור פני מלך חיים[49] כמו באור פניך כי רציתם[50] וכמ"ש יאר ה' פניו אליך דוקא מטעם דפנימי' אור פניו ית' הוא בתומ"צ שלמטה דוקא כי באור פניך נתת לנו תורת חיים[51] כו' וזהו צוה ישועות יעקב דכל התגלות דבחי' שע"ה נהורין הוא ביעקב דוקא שהוא בחי' יו"ד עקב[52] יו"ד דחכמה דתורה שבאה בעקב לברר לעה"ד טו"ר דוקא דבחכמה אתברירו[53] כידוע וכמ"ש ויקם עדות ביעקב[54] ותורה שם בישראל כו' וכתיב תתן[55] אמת שהוא התורה[56] ליעקב דוקא ובחי' אמת זה הוא ענין תיקון[57] ואמת שבי"ג מדה"ר שהוא בחי' הארת תרין תפוחין[58] דהארת פנים דא"א כידוע שהוא מקור כללית לי"ג מדה"ר כמ"ש יאר ה' פניו אליך וז"ש צוה ישועות דשע"ה נהורין הנ"ל ליעקב דוקא וד"ל. (וזהו שאמ' שופרי' דיעקב שע"פ בחי' ת"ת דתורה שנק' אמת מעין שופרי' דא"ק[59] שהוא התורה הקדומה בעצמות ממש ולזה אמר צוה ישועות[60] שיצוה ה' להמשיך שע"ה נהורין הנ"ל ליעקב מטעם הנ"ל וד"ל):

(ב)[61] **וזהו** ויצא יעקב מבאר שבע כו' ויקח מאבני המקום[62] וישם מראשותיו כו'. פי' מאבני המקום הנה פי' אבנים הוא בחי' האותיות כידוע בס"י במ"ש ה' אבנים[63] הן בחי' האותיות של שם אלקי' שהן בחי' ק"כ צירופים דשם אלקים[64] שבונות ק"ך בתים כו'. והנה ביאור ענין זה שהאותיות נק' בשם אבנים דוקא יש בזה ב' טעמים. הטעם הא' הוא עד"מ האבנים שמקבצין לבנין הנה תחלה היו האבנים מפוזרים או קבוצים בגל א' וכאשר מביאים אותם בשביל בנין בית מסדרין אותן בסדר נכון זה אצל זה באופן הנצרך לציור החדרים באורך ורוחב כו' כדי שיעשה מהם הבנין לפי רצון הבונה אבל אם לא יצרפם כמו שרוצה בבנין לא יהיה

הבנין מכוון כרצונו כו׳. וכך יובן הנמשל באותיות הדבור שצריך להיות צירופי אותיות הדבור מכוונים בכל תיבה ותיבה בסדר נכון בקיבוץ האותיות וחיבורן בכל התיבות זא״ז[1] כמו צירוף האבנים לבנין ריבוי החדרים ממש שאז נבנה בהם ועל ידם כל השכל וחכ׳ בענין[2] שלם שיושג ויובן מתוך כל צירופי אותיות שבכל דבור שכל וסברא שלימה כפי שהוא בלי תוס׳ וגרעון ואם יחסר אף אות א׳ שיהיה שלא כסדר הצריך לפי אופן השכל לא יושג ויובן תוכן נקודת השכל כפי שהוא וכל תיבה ותיבה יש בה התלבשות חלק[3] שכל א׳ מחלקי השכל בכללותו כמו בנין חדרים בבית א׳ כו׳. ונמצא שהשכל והחכ׳ המלובש באותיות ותיבות הללו זהו כמו שאדם דר בהיכל ובית בחדרים רבים שבו כנ״ל לפי שהאותיות והתיבות נעשים כמו בית דירה וחדר להשראת אור השכל המושג מהם וכל תיבה יש בה השראת אור שכל מיוחד בפרט והרי זה כמו צירופי האבנים לכל חדר בפני עצמו ולכך נק׳ האותיות אבנים דוקא (וכמ״ש בזוהר דאורייתא היכלא עילאה דקוב״ה[4] וכמו הביאני אל בית אמי חדר[5] הורתי כו׳. וזהו בצירופי אותיות דתושב״כ שבכל צירוף תיבה יש אור ח״ע בפרט כנ״ל בענין[2] האבנים לבית וחדרים שבו כו׳) אך כאשר מן השכל נמשך צירופי אותיות הדבור הרי השכל קודם לאותיות שכפי אופן הוראת השכל שבמוח כך ידבר באופן סדר הצירופים שסדר הצירופים נעשים אחר הארת אור השכל וכמ״כ היה במע״ב דאבא אמר לאימ״[6] כו׳ שע״פ אור החכ׳ ובינה נבנה בנין אותיות הדבור דיו״ד מאמרות וזהו כמשל הבונה בנין שמסדר האבנים לפי אופן השכל ולא שהשכל יתלבש אח״כ בדבור שזהו אחר התהוות הדבור אז מאיר בו השכל שנק׳ חכ׳ שבדבור (וא״כ אין משל בנין הנ״ל דומה לענין הנמשל במע״ב שהרי במע״ב נאמר בחכמה יבנה בית[7] שהוא בי״ת דבראשית כו׳ בצירופי אותיות הדבור שנעשים ע״פ החכ׳ דאבא יסד ברתא[8] כו׳ כידוע עכ״ז הכל ענין א׳ דהגם שע״פ השכל יהיה אופן הצירופים שבדבור הרי אח״ז מלובש בדבור כל השכל ונק׳ חכ׳ שבדבור כנ״ל וד״ל) והנמשל מזהי יובן למעלה בבחי׳ אותיות העליונים דיו״ד מאמרות שכל בחי׳ אות האלקי נמשל לאבן עד״מ לפי שאור החכ׳ מלובש בכל צירוף אותיות שבדבור העליון וכמ״ש כולם בחכ׳ עשית[9] ובראשית בחוכמתא[10] שנק׳ חכמה שבדבור וכמשל השכל שבא בהתלבשות בסדר הצירופים שבדבור באדם למטה שבכל תיבה יש חלק מיוחד מן השכל כנ״ל וז״ש בס׳ יצירה וקבען בפה[11] כו׳ והמליך אות ה״א[12] כו׳ שכללותם הוא שם אלקים שהן ה׳ אבנים בונות ק״ך בתים ק״ך צירופים כו׳ כנ״ל וד״ל (שכל התהוות הבריאה מאין ליש הוא מן האותיות שהן כמו כלי ובית להשראת אור החכ׳ שבהן כחכ׳ שבדבור האדם למטה כנ״ל)[4] והטעם[15] השני לקריאת שם האותיות בשם אבנים דוקא לפי[16] שהאבן הוא בחי׳ דומם לבד שחיותו מצומצם[17] ומועט יותר מן הצומח שיש בו ריבוי והתפשטות והדומם אין בו התפשטות וריבוי כלל[18] אלא רק כהוויתו לבד וכך יובן בבחי׳ אותיות העליונים שגם שהן בחי׳ אותיות אלקי׳ שנבראו בהן כל העולמות מאין ליש אבל לגבי בחי׳ אור האצי׳ עצמו שבמדות וחכ׳ ורצון כו׳ נק׳ רק בחי׳ דומם לבד כמו דמיון האבנים למטה (וזהו אבן מאסו הבונים[19] שהן חו״ב דאצי׳ שבנו בנין המל׳[20] שנק׳ אבן[21] א׳ ב״ן[22] בחי׳ דומם שבאצי׳ כו׳ וגם בבנין חוה דאו״א תקינו לה כו׳ כמ״ש ויבן ה׳ אלקים את הצלע[23] הרי הצלע הוא עצם שהוא בחי׳ דומם[24] ממש) לפי שהעולמות שנמשכו מאין ליש הרי הן בבחי׳ גבול ומדה הווים ונפסדים כו׳ ואין להם ערך כלל וכלל לגבי עצמות אור א״ס שבאצי׳ בע״ס דאיהו וחיוהי חד[25] כו׳ ע״כ הוצרך להיות השפע מאצי׳ לבי״ע רק ע״י בחי׳ האותיות לבד שהן בחי׳ דומם לבד דא״א שיומשך מבלתי בעל גבול להיות התהוות בעל גבול כ״א ע״י בחי׳ האחרונה שבאצי׳ שנק׳ דומם (כידוע דכל עולם כלול מדצח״מ[26] וגם עולם האצי׳ כלול מדצח״מ[27] וא״כ א״א לבא השפע כ״א מבחי׳ דומם שבאצי׳ ולא כמו הדומם כאבן גשמי אלא כדומם שבאותיות הדבור) שאם היה נמשך האור והשפע ממדות דאצי׳ עצמו היה הכל בבחי׳ א״ס שבאצי׳ כו׳ וע״כ כל התהוות העולמות לא נמשך רק מבחי׳ אותיות הדבור העליון לפי שנתצמצם האור וחיות האלקי בהן עד שאינו אלא בבחי׳ דומם לבד לגבי עצמות אור הא״ס (אע״פ שנתהוו מהם מלאכים בשכל ומדות כמו שנשמת אדה״ר נתהווה מהבל לבד כמ״ש ויפח באפיו נשמת חיים[28] כו׳ כך אמר וברוח פיו כל צבאם[29] שנתהוו מהבל אותיות הדבור העליון כמ״ש באריכות (בפ׳ חיי שרה[30]) בענין ה״א דאתא קלילא כו׳[31]) וזהו כמשל אותיות הדבור של אדם שהן רק כמו בחי׳ דומם לגבי אור השכל המלובש בהן (אע״פ שיובן מהם שכל וסברא למקבל לזולתו וכן התפעלות המדות יעשה רושם בדבור כדברים שיוצאים מן הלב זהו רק דרך מעבר בלבד כו׳ אבל גוף האותיות אין להם שייכות ויחוס עם השכל והמדות כמ״ש באריכות בפ׳ בראשית בפ׳ וייצר[32] כו׳) וכמ״כ יובן למעלה בדבור העליון שנק׳ בחי׳ דומם לגבי החכמה שמלובש בו וטפלים ובטלים לגבי הארת החכמה שבהן (כסוס לגבי רוכבו כמ״ש במ״א שהאותיות נק׳ סוסים[33] כו׳[34]) כמו אותיות דבור האדם שבטלים לגבי השכל כו׳[34] (כנ״ל שזהו כאדם שיושב בבית של אבנים ולפי הנ״ל אין המשל דומה עם הנמשל רק משל זה הוא באותיות דתושב״כ שנק׳ היכלא כאדם שמעמיק שכלו באותיות שכבר כתובים בספר שנעשו האותיות כלים לשכלו כו׳) ומכ״ש שהאותיות הללו גם עם החכ׳ שבהן נק׳ דומם לגבי עצמות החכ׳ שבראש[35] שלמעלה הרבה מחכ׳ זו שבדבור כמו עד״מ באדם שהשכל שבמוח נמשך ממנו רק הארה בעלמא לאותיות דבורו שנק׳ חכ׳ בסוף[35] וא״א שיבא עצם אור השכל שבמוח בדבור כו׳ וכך רק הארה בעלמא נמשך מחכ״ע דאצי׳ לחכ׳ שבדבור וכמ״ש בזוהר חכמו׳ ח״ע דאתמשך בח״ת[36] כו׳. וזהו שאמר דבראשית נמי מאמר הוא[37] דהיינו בחי׳ ח״ת שביו״ד מאמרות שנמשך מח״ע שבראש שנק׳ גם הוא בשם מאמר אלא שכולל כל היו״ד מאמרות וכמ״ש והחכ׳ מאין תמצא[38] פי׳ ח״ת דמע״ב מאין דח״ע שנק׳ חכ׳ בראש תמצא וגם בחי׳ ח״ע דאצי׳ נמשך מלמעלה מן החכ׳ שהוא עצמות המאציל שנק׳ חכים[39] ולא

בחכ׳ ידיעא כלל וע״ז אמר והחכ׳ מאין כו׳. פי׳ ח״ס[40] דא״א שנמצא מאין דעצמות א״ס ממש ולזה כינו ג״כ בשם מאמר דבראשית[41] נמי מאמר הוא (והוא בחי׳ אות היו״ד דח״ע עצמו כמשי״ת) וזהו[42] שארז״ל עמ״ש ה׳ צבאות אות הוא בצבאות שלו[43] פי׳ בצבאות שלו היינו רבוא רבבות העולמות דבי״ע שנתהוו מאותיות וצירופים דדבור העליון בי״מ בכלל ובפרט ולהיות שכללות כל האותיות וצירופים העליונים באור שכל וחכ׳ אחת הכוללם יחד כמו בחכ׳ שבדבור האדם וגם החכ׳ הזאת נק׳ גם הוא בבחי׳ אות א׳ לבד כמו אור השכל המושג ומובן מכל רבוי הצרופים שבדבור שאינו רק כמו אות א׳ שנמשך מן עצם אור השכל הרוחני שבמוח שנק׳ חכמה בראש כנ״ל וגם עצם אור החכ׳ שבראש נמשך מאין דבחי׳ העצמו׳ רק בבחי׳ אות א׳ שהוא היו״ד כי עצמותו ית׳ למעלה גם מן החכ׳[44] הנ״ל ולכך אמר לית מח׳ תב״כ[45] אפי׳ מח׳ הקדומה כו׳ וע״כ אמר גם על חכ׳ זו הקדומה בראשית נמי מאמר הוא כנ״ל. וזהו שאמר אות הוא בצבאות שלו אות א׳ לבד שכולל כל הצבאות העליונים שנמשכו מאותיות הדבור והוא מאמר א׳ דבראשית דהיינו ח״ע וח״ת שמאין דעצמות נמשכו רק בבחי׳ נקודה דאות היו״ד לבד ויתפרש אות זה בב׳ אופנים א׳ לשון אות ממש להיותו רק אות א׳ דיו״ד דחכ׳ שכולל כל הצירופים דמע״ב שהוא מאמר דבראשית כמארז״ל והלא במאמר א׳ יכול[46] כו׳. ופי׳ הב׳ לשון אות וסימן שהוא דבר המצויין לאות שהוא נבדל בערך מהכל וזהו מה שיו״ד זה דח״ע וח״ת שבי׳ מאמרות מאין דעצמות א״ס ב״ה[47] שהוא ית׳ נבדל בערך למעלה גם מבחי׳ המקור דח״ע ולכך אמר אות הוא בציון נבדל בערך בצבאות שלו שמתהווים הכל רק מחכ׳ ושכל א׳ שבח״ע וח״ת והוא ית׳ קדוש ומובדל מהם בערך לגמרי כנ״ל וד״ל:

(ג)[48] **וזהו** ויקח מאבני המקום. פי׳ אבני המקום הן בחי׳ האותיות שנק׳ אבנים מטעם שהן רק בחי׳ דומם לבד לגבי אור השכל והחכ׳ ששורה בהן כנ״ל. ופי׳ אבני המקום הוא בחי׳ אותיות העליונים שהן בחי׳ כלים לאורות דעולם האצי׳ בכללות שנק׳ מקום העליון שהוא בחי׳ ו״ק העליונים דאצי׳ בכלל וכמו שאמר ברוך המקום[49] כו׳ וכמארז״ל הוא מקומו ש״ע[50] ואין העולם מקומו כמ״ש הנה מקום אתי[51] כו׳ וכמ״ש לך הוי׳ הגדולה והגבורה[52] כו׳. וזהו ויפגע במקום[53] וילן שם כי בא השמש שהוא לאחר סיום הארת האצי׳ בבי״ע כמ״ש בזוהר ויקח מאבני המקום כו׳ (ובסוף אמר וייראו ויאמר מה נורא המקום הזה[54] אין זה כי אם בית אלקים כו׳) ואמרז״ל דיעקב עשה מכל האבנים[55] אבן אחת וזהו וישם מראשותיו שהוא רק אבן א׳ שעשה מכל אבני המקום ההוא וישם אותה מראשותיו כו׳ והענין הוא[56] דכל האותיות שנק׳ אבני המקום העליון דאצי׳ נכללו כולם באור החכמה שבדבור שהוא רק אות א׳ דיו״ד שכוללם יחד כנ״ל שהרי גם היו״ד אות היא אלא שמובדלת מכל האותיות במה שאין בה אורך ורוחב כלל רק נקודה א׳ לבד שזהו בחי׳ הביטול דבחי׳ מ״ה[57] דחכ׳ כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא כנ״ל וע״כ אינה רק בחי׳ נקודה א׳ לבד (שהוא בחי׳ ח״ע שהוא חכ׳ שבכתר כנ״ל). וזהו וישם מראשותיו למעלה מבחי׳ ראש ומוחין דח״ע וח״ת הנ״ל. כי הנה ידוע שהחכ׳ נק׳ ראשית[58] כמ״ש ראשית חכ׳[59] כו׳. ומבואר למעלה שיש ב׳ מדריגות בחכ׳ חכ׳ בראש וחכמה בסוף ומ״ש וישם מראשותיו משמעו למעלה מראשו דוקא שזהו למעלה גם מח״ע דחכמה בראש הנ״ל. והענין הוא דיעקב העלה והגביה גם לאבן אחת שעשה מכל אבני המקום הנ״ל שזהו אות היו״ד דח״ע למעלה מעלה דהיינו בבחי׳ פנימי׳ הכתר שזהו מראשותיו למעלה גם מחכמה שבראש והיינו בבחי׳ מקיף דכתר שע״ג הראש ומוחין והוא כנ״ל בענין והחכמה מאין תמצא מאין ממש שהוא בחי׳ עצמות א״ס ב״ה ממש בפנימי׳[60] הכתר כמ״ש בתיקונים דאא״ס מלגיו[61] וכתרא עילאה מלבר שהוא הנק׳ מקיף הכללי שמקיף וסובב לכל ההשתלשלות דאבי״ע מראש לסוף כא׳ כמשל העיגול שאין בו מעלה ומטה כלל ולמטה הוא כמו למעלה כמו ומתחת זרועות עולם[62] כידוע וז״ש וישם מראשותיו בבחי׳ מקיף דכתר הכללי (והוא בחי׳ מח׳ א׳ הכללי׳ שצופה ומביט עד סוף הכל שזהו נק׳ מקיף הכללי שכולל כל ההשתלשלות דקו״ח בבת אחת כאדם שיודע א״ע מראשו לרגלו כאחת וז״ש מראשותיו לשון רבים כמו אני ראשון ואני אחרון[63] הכל כא׳ כו׳). אך[64] הנה הטעם[65] שהיה יכול להעלות ולהגביה לאבן הזאת שעשה מכל אבני המקום שהוא אות היו״ד למקום ומדריגה גבוה כ״כ שהוא בחי׳ מקיף דכתר הכללי. הענין הוא לפי שהאותיות הן בבחי׳ דומם למטה מכל המדריגות ומה גם כשעשה יעקב מכל האבנים אבן אחת שהוא יו״ד דחכ׳ הרי הוריד לח״ע להיות רק בבחי׳ דומם שהוא נקודה דאות היו״ד לבד שאין בה התפשטות כלל לאורך ורוחב והוא כאשר החכ׳ בבחי׳ אין ממש לזה הטעם יכול לעלות לאבן זה להיות בבחי׳ מקיף דכתר העליון מהכל משום דנעוץ תב״ס דוקא וסב״ת״ לפי שזהו הכלל דכל הגבוה גבוה יותר[66] יותר ירידתו למטה לשכון בדבר הנמוך ביותר כמו משל העיגול שבעליונו הוא בגובה ביותר ולמטה תחתיתו בנמוך ביותר ובסיבובו נעשה מעליון תחתון ומתחתון עליון כו׳. וכך הוא למעלה בבחי׳ סוכ״ע הכללי הנ״ל ואין זה אלא כאשר החכ׳ באה רק בבחי׳ דומם לבד בבחי׳ אב״ן כאבן א׳ שעשה מכל האבנים אז דוקא יוכל להעלותה למראשותיו שהוא בבחי׳ מקיף דכתר משא״כ כשהחכ׳ באה מאין ליש שנק׳ ראשית הרי יש חילוק מדריגות מח״ע שבראש עד סוף כו׳ וד״ל (וכמ״ש בענין והאיש משתאה[67] כו׳ שזהו בחי׳ השתיקה שבחכ׳ שהוא למעלה מגוף אור החכ׳ כו׳) ושרש הענין הוא לפי שכל האותיות נכללו באור החכ׳ כנ״ל לפי שכוללת כולם כאחת ממש והיינו כשמתבטלים כולם ונעשים רק אות א׳ דיו״ד שהוא האבן האחת שעשה מכל אבני המקום ואז נעשה החכמה בבחי׳ אין להיות בה גילוי עצמות אור א״ס שלמעלה מן החכ׳ ממש כנ״ל וזהו וישם אותה מראשותיו כנ״ל לפי שאין גילוי העצמות דאוא״ס אלא בבחי׳ האין ומ״ה דחכמה[68] כשהיא בבחי׳ אבן בחי׳ דומם לבד (וכמ״ש ראשית חכ׳ יראת ה׳ שהיא יראה תתאה ביטול כדומם לבד ששרשו ביראה עילאה[69]

בחי' מ"ה ממש וז"ש אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה שזהו מ"ש וישם מראשותיו וד"ל):

(ד)[1] **וזהו** ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו ואח"כ וישכב במקום ההוא. פי' וישכב[2] י"ש כ"ב אתוון[3] דאורייתא כו'. כי הנה לאחר שהעלה יעקב לכל בחי' האותיות שנק' אבנים ונכללו באבן א' דיו"ד דח"ע וישם מראשותיו למעלה בבחי' מקיף דכתר הכללי הנה אחר העלאה וביטול זה למקורא דכולא חזר והמשיך אח"כ להיות בחי' גילוי אור עצמות א"ס ממש כמו שהוא בעצמותו שנק' יש האמיתי כמו להנחיל אוהבי ישי[4] בעוה"ב שיתגלה אור עצמותו ית' בכ"ב אתוון דאורייתא כידוע דאורייתא מח"ע נפקת[5] היינו מבחי' החכ' הקדומה שבעצמותו ית' ממש כמ"ש ואהיה אצלו אמון[6] כו' אלפים שנה[7] קודם שהאציל וברא כו' וכמ"ש ה' קנני ראשית דרכו[8] כו' וע"כ לאחר שבחי' ח"ע דנקודה דיו"ד נתעלה למעלה בבחי' מקיף דכתר כנ"ל אזי ע"ז היה יכול לחזור ולהמשיך מעצמות א"ס בחכמה שבתורה הקדומה הנ"ל לבא בגילוי למטה בכ"ב אותיות וזהו וישכב יש כ"ב שבאותיות התורה ומזה היה שרש חדש לחדש מעשה בראשית באותיות הדבור העליון שנק' אבני המקום בכלל כנ"ל וכמ"ש בראשית בשביל התורה שנק' ראשית כו' וד"ל. אך הנה כ"ז היה עדיין למעלה בשרש ומקור התורה כמו שהוא לפני האצי' שנק' תורה שלמעלה (כענין מ"ש בספר הבהיר דוד המלך[9] היה מחבר תוש"מ בהקב"ה) וזהו וישכב יש כ"ב כנ"ל אך לאחר שקם משנתו ונגלה אליו הוי' במקום הזה אמר אכן יש הוי' במקום הזה[10] פי' שיכול שם הוי' דאצי' לבא בגילוי גמור במקום הזה כו' וירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים שהוא אותיות התורה שנק' היכלא עילאה דקוב"ה כו' כמ"ש דוד אחת שאלתי שבתי בבית ה'[11] כו' וזה שער השמים העליונים דבחי' מקיף דכתר הכללי הנ"ל שיכול לבא בגילוי בשער זה והוא מה שיכול להיות המשכות רצה"ע בתורה הנגלית לנו מחכמה הקדומה והיינו באותיות התורה (שנק' ספר וסיפור דהיינו תושב"כ ותושבע"פ[12] כמשי"ת) וזהו וישכם יעקב בבקר[13] (שהוא בחי' חסד אל כל היום[14]) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו בבחי' הביטול והעלה[15] למעלה (ששכב בלילה שהוא בחי' או"ח לקדמותו (כידוע במדת לילה ומדת יום[16]) כמא' ביום יושב ועוסק בתורה[17] ובלילה רוכב על כרוב קל ושט בבחי'[18] אלף כו') וישם[19] אותה מצבה. פי' מצבה כמו שמשימין מצבת[20] אבן שיזקפו את האבן המונח בארץ ומעמידים אותו בבנין[20] קומה זקופה כזקיפת לבינה כמו קמה אלומתי וגם נצבה[21] כו'. והענין הוא שזהו ענין בחי' המשכת וירידת אור החכ' שבתורה הקדומה הנ"ל כאשר נמשכת ויורדת מלמעלה למטה דוקא בבחי' או"י והוא כמו אות הוי"ו שראשו יו"ד[22] ואח"כ נמשך מן היו"ד קו קצר כך הוא ענין המשכה דח"ע דתורה שהיא יו"ד ונמשך למטה מטה באבי"ע ונק' תורה דאצי' ותורה דבריאה שלומדים בגעה"ע עד התורה דעשי' הנגלית לנו כו' (כידוע[23] בבחי' הקו שהוא בחי' ההמשכה וירידה מגבוה לנמוך וגם[23] הוא כלול מימין ושמאל ואמצע שהוא התורה שהיא בבחי' ת"ת[24] וזהו שנק' אמת[25] כמ"ש בזוהר ע"פ ונתתם לי אות אמת דא וי"ו[26] כו'. וז"ש תתן אמת דתורה ליעקב דוקא שהוא בבחי' ת"ת קו האמצעי כידוע) אך לא היה יכול להיות מן האבן מצבה בבחי' וי"ו יו"ד מאחר שעשה ההעלאה של האבן עד ששם אותה מראשותיו להיותו[27] בבחי' נקודה דיו"ד בביטול לגבי אור הכתר שנק' מראשותיו כנ"ל (כמו שאמר דאפי' אור צח[28] כו' אתחשך קמי' עילת העילות דהיינו מקיף דכתר הנ"ל) וכמו שאמר איידי דטריד למבלע[29] לא פליט דבחי' החכ' כמו שהיא בבחי' אין וביטול כנ"ל טריד למיבלע לקבל מפנימי' הכתר ולא יכול להיות המשכה מחכ' דתורה הקדומה למטה כלל. אך שהשיג במעלת המקום הזה שהוא נורא בבחי' גילוי אור פנימי' הכתר בת"ת כו' ויש שם הוי' במקום הזה ממש אז השיג שיכול לבא ג"כ מבחי' העלם דחכ' הקדומה שהוא יו"ד דאבן ששם מראשותיו למטה בגילוי גמור ולזה השכים יעקב בבוקר ויקח את האבן כו' וישם אותה מצבה שעשה אותה כצורת וי"ו שנמשך מן היו"ד דח"ע למטה ממש כמו האבן שמעמידים אותה למצבה בזקיפה כו' דהיינו שהמשיך מיו"ד דח"ע דתוש"מ להיות המשכה בגילוי באותיות דתושב"כ ותושבע"פ וזהו ויקם עדות ביעקב דוקא ותורה שם בישראל לפי שיעקב דוקא המשיך שרש התורה שנק' עדות ממקורה הראשון וזהו ותורה העליונה שם בישראל למטה בגילוי כו' והיינו ע"י שהעלה את האבן דנקודה די' דחכ' בתחלה למראשותיו בבחי' מקיף דכתר הכללי (שהוא שם אהיה אנא זמין לאתגלאה[30] בעוה"ב כו') וע"י העלאה זאת בבחי' ביטול גרמה בחי' ההמשכה שעשה אותה אח"כ מצבה להיות בצורת וי"ו דכל המשכה א"א בלא העלאה בתחלה דרוח אייתי רוח[31] כו' (ומשום דיעקב בריח התיכון[32] שעולה עד פנימי' הכתר לקצה העליון שנק' מראשותיו כנ"ל ומבריח לקצה התחתון לבא בגילוי גמור למטה בבחי' המל' שנק' מצבה[33] בה"א וכמ"ש אבן מאסו כו' וד"ל):

(ה)[34] **ומעתה** יש להבין מ"ש עוד ויצוק שמן על ראשה[35] דוקא. ולכאורה מה הוצרך ליציקת השמן אחר שכבר עשה לאבן זה מצבה בציור וי"ו וגם למה יצק השמן על ראשה דוקא כו'. אך הענין הוא דהגם שעשה לאבן מצבה כנ"ל ה"ז רק בחי' ציור קו קצר מצומצם לבד שזהו רק עצם המשכה הכללי' דתוש"מ הנ"ל שתבא לידי גילוי מן ההעלם דעצמות המאציל כנ"ל באצי' ומאצי' לבי"ע ולזאת לא היה יכול להיות עדיין ח"ע[36] דתורה לבא בגילוי אור בכלים מכלים שונים שהן רמ"ח מ"ע שבאו בהתלבשות בחיצוניות בדברים גשמיים דנוגה כמו מצות ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף גשמי וכה"ג כל התורה כולה שנתלבשה בענינים גשמיי' ונק' כלים לאורות עליונים וכמ"ש כי נר מצוה ותורה אור[37] כו' וגם מה שהתורה באה באותיות גשמיי' בתושב"כ עד שנק' ספר כו' באותיות כתובים על קלף גשמי כו' והעיקר הוא מה שהתורה באה בהתלבשות בעה"ד טו"ר להבדיל בין טמא לטהור שהן שיתא סדרי משנה[38] כשר פסול טהור טמא חייב

זכאי כו׳ הנה לכל זה הוצרך להיות בחי׳ המשכה חדשה מעצמות החכ׳ שבא״ס ממש והוא בחי׳ השמן שיצק על ראש האבן דיו״ד דחכמה הנ״ל שהשמן הוא בחי׳ תעלומות ח״ע[39] שבעצמות ממש וביכולתה להמשיך בחי׳[40] האור דתורה העליונה שיבא בהתלבשות בכלים מכלים שונים בהלבשה גשמיי׳ עד״מ השמן שבנר שביכולתה להמשיך האור[41] שיאיר בתוקף הבהירות שזהו להביאו מן ההעלם לגילוי ואמנם בחי׳ השמן הזה שיצק על ראשה היינו שהמשיך בבחי׳ יו״ד שהוא ראש הוי״ו דמצבת אבן זה. שביו״ד זה דבחי׳ ח״ע כמו שהיא בבחי׳ ביטול בהעלם דאין כנ״ל הרי כלולי׳ בה כל התפשטות החכ׳ שבתורה שמתפשט בתושב״כ ובהלכות דתושבע״פ וצריך להוציא כל זה מן ההעלם לגילוי אור ע״י השמן הזה וזהו ויצוק שמן על ראשה דוקא ומיו״ד זה יומשך למטה לבא בהתלבשות גשמיי׳ דתו״מ וז״ש בזוהר ע״פ ושמן על ראשך לא יחסר[42] דא עובדן טבאן כו׳ שאבות סימן לבנים[43] שבכאו״א יכול להיות גילוי אור דתורה לבא במצוה בפ״מ ע״י בחי׳ שמן הנ״ל וד״ל. ועוד זאת תועלת הצקת השמן על ראש האבן הזאת אשר שם אותה מצבה שגם בירידת אור דתורה הנגלית לנו בלבושי׳ גשמי׳ כטו״ת וכה״ג לא יהיה לבוש הגשמי מסתיר כלל לבחי׳ גילוי אא״ס שברצון העליון שבמצוה זו כי כל הלבשה גשמי׳ דנוגה דעשי׳ יכול להסתיר ולהעלים אור העליון אך מצד בחי׳ השמן נמשך עד למטה ביותר להיות גם למטה כמו למעלה ממש דהיינו כמו שהמצוה היא בשרשה העליון שהוא פנימי׳ רצה״ע שבו פנימי׳ ח״ע דתוה״ק (שע״ז אמר רחבה מצותך מאד[44] בבחי׳ א״ס ממש) כך היא למטה במצות הגשמיות[45] שיש בה גילוי אור א״ס כמו למעלה ממש (וראי׳ לזה מן העוה״ב שהוא גילוי אור א״ס עצמו רק ע״י המצות שנעשו בעוה״ז בלבושים גשמיי׳ דוקא דשכר מצוה מצוה[46] עצמה וז״ש ולא יכנף עוד[47] כו׳ דמצוה בא״ת ב״ש[48] הוא שם הוי׳ ממש ואין לבוש המצוה בפ״מ נק׳ הסתר כלל רק כדבר המונח בקופסא כו׳ וכמו מתן בסתרי[49] כמ״ש במ״א) כי בבחי׳ החכ׳ כמו שהוא למעלה שנק׳ שמן (שלמעלה מבחי׳ אור) אין בה הסתר כלל לגילוי אא״ס גם בבחי׳ ירידות המדריגות למטה מטה ביותר (כמ״ש במ״א בענין שמן משחת קדש[50] כו׳) כי אור א״ס שורה בחכ׳ שבהעלם השמן העליון למטה כמו למעלה (משא״כ בחכ׳ שנק׳ אור כחכ׳ דמע״ב יש בה חילוק מדריגות וכן בתורה אור שירדה בכלים דמצות משא״כ בבחי׳ השמן כו׳) וכל לבושים שונים לא יסתירו כלל וכלל וזהו ויצוק שמן על ראשה דיו״ד דחכ׳ שבאות הוי״ו שיוכל להיות גילוי אא״ס ממש בתשב״כ ושבע״פ למטה כמו למעלה ממש גם שמלובשת החכ׳ שבתשב״כ ושבע״פ בכמה לבושים שונים (וכמ״ש בפ׳ לך לך[51] בענין ג׳ קוצין דיו״ד כו׳ ובענין ה״א דאברהם באריכות וד״ל):

(ו)[52] **ובזה** יובן מאמרז״ל מה להלן באימה ויראה ורתת[53] כו׳ אף כאן כו׳ וזה פלא גדול. לכאורה דאיך יכול להיות גם עכשיו אותה האימה ויראה הגדולה שהיה במ״ת שהיה קולות וברקים וכל העם רואים[54] כו׳ וינועו ויעמדו מרחוק וגם עכ״ד פרחה נשמתן[55] מצד עוצם הגילוי דאוא״ס ביו״ד הדברות אבל עכשיו הרי הוא בהסתר פנים גם בתורה הניתנה לנו בהסתר לבושים הגשמיים רק לשמור ולעשות. אך הענין הוא מטעם הנ״ל בבחי׳ השמן שיוכל להיות בחי׳ גילוי עצמות אא״ס ממש גם עכשיו בחכ׳ שבתורה שלמטה ג״כ גם בהיותה מלובשת בלבושים רבים ושונים כמו שהיא למעלה באצי׳ ממש לפי ששרש חכ׳ זו שבתורה היא בחי׳ אין[56] וביטול דבחי׳ מ״ה ממש שאין בזה חילוק מעלה ומטה כלל וע״כ אין הלבושים מסתירים כלל כנ״ל וע״כ יכול להיות גם בלומד את התורה עכשיו שיהיה בבחי׳ אימה ויראה גדולה כמו שהיה במ״ת ממש. וזהו שאמר מה להלן באימה ויראה כי כל הקורא בתורה אומר דבר ה׳ שהיה במ״ת כי דבריו חיים וקיימים לעד[57] כו׳ ואור א״ס ב״ה שורה באותיות התורה דעכשיו בבחי׳ החכ׳ שבה הגנוזה ומלובשת בה בכמה לבושים שונים ממש כמו שהוא שורה למעלה בעצמות החכ׳ דתוה״ק הנ״ל בלי ההפרש כלל (ועכ״ז גזרו אומר דבע״ק מותר בד״ת לפי שאין ד״ת מקבלים טומאה[58] כלל כו׳ וכן אמרו דת״ח אין אור של גיהנם שולטי[59] בהן כו׳ וגם כל קטרוג דינים קשים לא ישלוט בעוסקים בתורה כידוע בעובדא דרבה ב״נ דלא פסיק מגירסא[60] כו׳ וגם אמרו בעוסקי של״ש יבא לידי לשמה[61] שמכל זה ראי׳ שאין הלבושים דעה״ד מסתיר כלל בחכ׳ שבתורה ע״כ כל דינים לא ישלטו ובע״ק מותר כו׳). וזהו ויצוק שמן על ראשה שבבחי׳ שמן זה הוא מה שיש בחי׳ הביטול דמ״ה האמיתי באימה ויראה שבמ״ת גם בהיותה בלבושים שונים ולאהפכא חשוכא לנהורא בירידתה בכלים החיצונים דק״נ ביותר (עד שאמרו מאור שבה מחזירו למוטב[62] שנק׳ סם חיים[63] כו׳ ומביאה רפואה לעולם[64] הרי בחשך גם תאיר כמו באור ממש מטעם הנ״ל שהשמן הוא למעלה מבחי׳ האור שלא יוכל להאיר בחשך גם ביותר כו׳) וד״ל:

(ז)[65] **וזהו** וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי כו׳ עד ושבתי בשלום אל בית אבי זה יצחק דוקא אז והיה הוי׳ לי[66] לאלקים כו׳. דהנה לע״ל נא׳ כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה אבינו ואמרו שזה יצחק[67]. לכאורה זה פלא למה אברהם לא ידענו הלא הוא אבי יצחק דאברהם הוליד את יצחק[68] ולמה יאמרו על יצחק כי אתה אבינו ולא על אברהם. אך הנה ידוע בפי׳ יצחק לשון צחוק וחדוה כמו שאמרה שרה צחוק עשה לי אלקים[69] כל השומע יצחק לי ע״כ נק׳ שמו יצחק. ולפי זה עדיין אינו מובן מה שנק׳ שמו יצחק לשון להבאי[70] שעתיד לצחק כו׳. והענין הוא דבאמת עיקר קריאת שם יצחק הוא על להבא דוקא שהוא לע״ל שיושלם כל הבירורים דרפ״ח ניצוצין כו׳ ע״י תו״מ ותשובה דוקא אז יהיה התענוג העליון בחי׳ צחוק כמו אז ימלא שחוק פינו[71] כו׳. וכמארז״ל שעתיד הקדב״ה לעשות קניגי לצדיקים[72] כו׳. והנה תחלה י״ל בגוף ענין התענוג שבצחוק שאינו ענין תענוג עצמי כשאר התענוגים אלא הוא תענוג נקנה ונעשה מדבר החידוש לבד שבמעשה הצחוק להיות מבואר למעלה (בפ׳ תולדות[73]) בשרש הצחוק שאינו אלא מדבר מחודש ונפלא ביותר עד״מ שעושין צחוק לפני המלך ושרים[74] גדולים שמעמידים

חיות כארי ונמר שילחמו זע"ז וינצחו זא"ז שלא ע"פ סדר הטבעי אלא עושים תחבולות נפלאות שינצח הארי לנמר או להיפך ויהיה זה לשחוק גדול כאשר יושלם הכוונה שבשחוק זה. וכן יש שחוק וחדוה מדבר נפלא בעצם כמו ציפור המלומדת לדבר כאדם ודוב מרקד וכה"ג שזהו חידוש גדול שיתפלא האדם מכל זה וכיוצא בו ויבא לידי שחוק וצחוק שהוא תענוג גדול יותר מכל התענוגים העצמיים אבל אם אין בזה חידוש גדול היפך הטבע או תחבולות נפלאים שלא ע"פ הטבע אין בזה עונג כלל וכלל כי אין בו התענוג מצד העצם כלל כי הן דברים של הבל רק חידושו לבד הוא שעושה צחוק לקבל עונג גדול מזה א"כ זהו עונג הנקנה לבד (ועכ"ז יש בו יתרון מעלה מכל התענוגים העצמיי' מצד שיגיע בנפש בבלתי הרכבה בדבר מה ונק' תענוג מפולש שגבוה יותר מתענוג העצמי כמ"ש למעלה בענין ר"בי דסמיך כו' דלא פסיק חוכא מפומי' כו').

וכך[2] יובן למעלה בבחי' צחוק העליון שזהו מענין דבר מחודש ופלא בהיפוך סדר ההשתלשלות דוקא והוא ענין הבירורים דרפ"ח ניצוצי' כו' כאשר יהיה התהפכות הרע לטוב וחשוכא לנהורא כו' בגמר הבירורים דעה"ד טו"ר כמו ע"י התשו' שלימה או כמו לע"ל דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר[3] כו' עד שגם הע"ש דנוגה יהפכו כולם בבחי' ביטול גמור לאלקות כמ"ש אז אהפוך אל עמים[4] כו' לעבדו שכם אחד שזהו כמו דבר חידוש נפלא[5] גדול ע"כ יהיה מזה למעלה בעצמות אא"ס ב"ה בחי' שחוק ותענוג ושעשועים גדולים ביותר[6] מכל בחי' התענוגים העליונים שבמקור האצי' כו' כי הרי זהו דבר חידוש שלא ע"פ סדר ההשתלשלות כי הרי את זלע"ז עשה האלקים[7] כו' וכד אתכפיא ואתהפכא סט"א כו' ונתעלה מהם כל בחי' הטוב דרפ"ח כו' וגם הרע עצמו נהפך לטוב שזהו פלא וחידוש גדול יותר מדמיון ציפור המדברת כאדם ה"ז דבר חדש[8] ונפלא למעלה בעצמות המאציל ויקבל עונג נפלא מזה כמלך שפונה א"ע מכל תענוגים הגדולים שברוממות ממשלתו ורואה הדבר הנפלא ומקבל עונג מזה יותר מכל התענוגים שלו כו'. וזהו ענין ובחי' הצחוק העליון שיהיה לע"ל בגמר בחי' הבירורים דעה"ד כו'. ואמנם עכ"ז נק' עונג נקנה מדבר החידוש שבבירורים ואינו בחי' עונג עצמי כתענוג שבחכ' וחסד וגדולה כו'. וזהו שאמרה שרה בטעם קריאת שם יצחק לשון להבא שעתיד לצחק בגמר תשלום הבירורים דעה"ד כנ"ל. צחוק עשה לי כו'. פי' עשה שצחוק העליון הזה עשה לי האלקים שנעשה ונקנה דהיינו שהשפיל את עצמו לקבל עונג גדול מבחי' הבירורים דרפ"ח כו' והוא שם אלקים בחי' שם ב"ן המברר בירורים כידוע וד"ל. וזהו פי' יצחק לשון להבא משום דעיקר הצחוק העליון הזה אינו אלא לעתיד דוקא בתשלום כל הבירורים דעה"ד דוקא. וז"ש אז ימלא שחוק פינו כו' (וגם בכל יום ויום יש מעין דלע"ל בבחי' הצחוק העליון הזה כמארז"ל יב"ש הוי היום[9] ג"ש יושב ועוסק בתורה כו' עד ג"ש האחרונות יושב ומשחק עם לויתן שהוא ממה שנשלם הבירור דרפ"ח כו' בכל יום ויום כמ"ש בפ' תולדות[11]). וזהו[12] כי אברהם לא ידענו כו' כי אתה אבינו זה יצחק דוקא וד"ל. לפי שלע"ל יבורר[13] כל הבירורים דעה"ד לגמרי וע"כ עיקר בחי' הצחוק הזה יהיה לע"ל דוקא וע"כ יאמרו בנ"י[14] ליצחק כי אתה אבינו. כי הנה תכלית ירידת הנשמה בעוה"ז בגוף גשמי ותכלית השפלות וירידת בנ"י בגלות הוא להיות למעלה בחי' הצחוק והחדוה בימוהמ"ש משלימות הבירורים כד אתכפיא ואתהפכא סט"א כו'. (וזהו ענין הקניגי שיעשה לצדיקים בלויתן עם שור הבר כו' שיראה להם שכל מעשה הצדיקים בעוה"ז לכוף את יצרם בסור מרע וגם בעסק הטוב שזהו ענין לויתן עם שור[15] הבר כו' הכל מלמעלה היה זה כמו שעושים שחוק בב' חיות שילחמו יחד שיעזרו לא' לנצח לזולתו ולפעמים יעזרו לזה כו' וכמאמר יצרו של אדם[16] מתגבר עליו בכל יום ואלמלא ה' עוזרו לא יכול לו כו' וד"ל):

ובכ"ז יובן הטעם שארז"ל שאם ישראל עושין תשובה[17] נגאלים ואם לאו אין נגאלים לפי שע"י התשובה נעשה היפך הרע עצמו לטוב אם בדרך אתכפיא או אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא ממש שזהו חידוש גדול שהחושך יאיר כו' שיקבל מזה עונג גדול שהוא כעונג שבצחוק וחדוה שזהו עונג גדול יותר מתענוג שבעבודת הצדיקים כמשל המלך שמקבל עונג גדול מענין הצחוק שעושים לפניו יותר מתענוג שיקבל מעבודת עבדיו הנאמנים כו'. וזהו הטעם שבע"ת גדולים מצ"ג[18] שצ"ג אין יכולים לעמוד במקום בע"ת[19] והוא ג"כ הטעם שעיקר הגאולה שזהו ענין גילוי אור עצמות אלקות תלוי בתשובה דוקא ולא במע"ט שגם אם יש מע"ט[20] הרבה אין ישראל נגאלים אלא בתשובה דוקא לפי שיוכל להיות ע"ז גילוי[21] אור העונג העליון לבא למטה כו' שלא יהיה עונג כזה ע"י מע"ט של הצדיקים (וע"כ אמר בר"מ דמשיח אתא לאתבא[22] צדיקייא בתיובתא כדי שיעלה אותם למדריגת בע"ת שיאיר ע"ז עונג דצחוק העליון כנ"ל וד"ל):

(ח)[23] **ומעתה** יש להבין מ"ש אם יהיה אלקים עמדי כו' ושבתי בשלום אל בית אבי שזהו יצחק דוקא כנ"ל. דהנה יש להבין בסדר דברי הפ' הזאת במ"ש תחלה ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ויפגע במקום[24] כו' עד שא' אין זה כי אם בית אלקים[25] וסמיך לי' וידר יעקב נדר כו'. מה שייכות יש לנדר זה עם מה שקדם לו בסיפור יציאתו מבאר שבע וילך חרנה כו'. אך הנה מבואר בס' הקבלה במ"ש ויצא יעקב מבאר שבע היינו שיצא מבחי' המל' שנק' באר שבע[26] להיותה כלולה מז' מדות העליונות שנק' שבע כו' (ויש ג' מדרגות בזה. א' באר שבע שנזכר באברהם שהוא בז' מדות דחכמה ובאר שבע דיצחק שהוא בבחי' בינה ובאר שבע דיעקב שהוא בבחי' המל') וענין יציאתו מבאר שבע היינו ענין ירידת האור ושפע דמדות חג"ת שכלול ביעקב דוקא שנמשך ויורד מלמעלה למטה מטה ביותר והוא בחי' צמצום האור דבחי' המל' בעולמות בבי"ע עד בחי' היכלות החיצוני' דנוג"ה דבי"ע שנק' חרנ"ה חרון אף[27] כו' בחי' הדינין וגבורות קשות ביותר לעוצם ירידה והסתר אלקות בתכלית הצמצום כו'. וביאור ענין זה הנה ידוע דחר"ן גי' גרו"ן[28] עם הכולל והוא מ"ש נחר גרוני[29] נחר אותיות חרן[30] (והוא ענין נחור אחי אברם[31] בגבורות דחרן[32] אותיות נחר[33] היפך קו הימין דחסד דאברהם לפי שנחור

זה היה מבחי׳ הקו השמאל שמסתעף ממנו גבורות קשות ביותר ואשתו מלכה בחיר״ק מל׳ דק״נ[34] כו׳) ולהבין מה ענין חרן לגרון. הנה ידוע דעיקר הגרון הוא ענין הקול שיוצא מן הגרון שהוא יוצא מהבל הלב בגרון ומתחלק מן הגרון לה׳ מוצאות הפה והוא בחי׳ קול פשוט כידוע אך ידוע דקול זה הוא מורכב מאש ומים ורוח[35] במזיגה יפה דהיינו שלא יש התגברות ליסוד האש על יסוד המים ולא ליסוד המים על יסוד האש אלא הן במזג נכון והוא יסוד הרוח שהוא ההבל שכוללם יחד שהוא הנק׳ קול שעיקרו רוח ומורכב מאש ומים כו׳ וזהו הרכבה גשמית ואופן מזיגתה תלוי במזיג׳ דאמ״ר הרוחני שבהבל הלב בחזה שלו ששם ג׳ היסודות דאמ״ר[36] רוחניי׳ ודקים יותר ונק׳ קול הפנימי דלא משתמע ומשם נמשך בגרון ונעשה הרכבה זו עצמה באמ״ר גשמיי׳ והוא קול החיצון שיוצא מן הגרון שנק׳ קלא דמשתמע[37] כידוע והנה כל זה כאשר ההרכבה דאמ״ר הנ״ל במזיגה[38] יפה אז יוצא הקול יפה אבל כאשר אין ההרכבה במזיגה יפה אין הקול יוצא לנכון והוא כאשר יש התגברות דיסוד האש בחזה הלב[39] יותר מיסוד הלחלוחי׳ והוא מצד קלקול הבל רוח הלב מן החום הקשה שמכווצו ומקלקלו אז הקול ניחר (שנק׳[40] הייזיריק) כמו נחר גרוני פי׳ נחר שהקול יוצא בנמיכות ביותר לפי שנשרף מיסוד האש שבלב הבא בגרון (כמו בני אמי נחרו ביי[41] ענין שריפה וכליון כידוע) ע״כ יוצא הקול בצמצום ודוחק גדול מאד מתוך הגרון כידוע לפי יסוד האש קלקלו כו׳ אבל אם המזיגה יפה בלחלוחית דיסוד המים ויסוד הרוח אז יוצא הקול בקלות ובמהירות בלי עיכוב כלל מצד בחי׳ התפשטות שבחזה הלב כו׳. והנמשל[42] מכל זה יובן למעלה בבחי׳ קול העליון שיוצא בדבור העליון כו׳ כמ״ש הקול קול יעקב[43] (בחי׳ קלא פנימאה שבהבל לב האדם העליון וקול הב׳ הוא קול החיצון דמשתמע בדבור) שזהו בחי׳ ההשפעה וההמשכה האלקי׳ בבחי׳ קול מורכב מאמ״ר (כמו קול ה׳ על המים וקול ה׳ בכח ובהדר[44] שהן חג״ת כו׳) כמ״ש בזוהר בענין קול ודבור העליון שהוא כלל ופרט[45] כו׳ דמבחי׳ קול זה שכלול מג׳ מדריגות דאמ״ר נמשך לדבור (וז״ש יום ליום יביע אמ״ר[46] כמ״ש בזוהר) שהן הי״מ כמו ויאמר אלקים[47] כו׳ כידוע ואמנם בירידת השפע מאד למטה מטה עד בחי׳ החיצונית דחיצונית דאחוריי׳ דשם אלקים שהן ע״ש דנוגה דעשי׳ שם יסתלק עצם פנימי׳ ההארה אלקית שבקול זה שיוצא מגרון העליון כו׳ (משום שכבודי לאחר לא אתן[48] וז״ש גבי מחנה סנחרב והשמיע ה׳ הוד קולו[49] ונתבטלו ממציאותם לגמרי כו׳ וד״ל). לפי שמתגברי׳ גבורות קשות דקו השמאל ביותר ע״כ יוצא ההמשכה האלקי׳ בבחי׳ הסתלקות וצמצום גדול והוא מ״ש נחר גרוני (משום דבני אמי נחרו בי בבחי׳ גבורות קשות דיסוד האש כו׳) וכמ״כ נאמר שם נאלמתי דומי׳[50] בבחי׳ אלם שא״י לדבר והוא אותיות אל״ם דשם אלקי׳[51] כידוע בפי׳ פלג אלקי׳[52] כו׳ שנפלג ונחלק מ״י מאל״ה הוא בבחי׳ הגדלות וכשנסתלק י״ה מאלקי׳ נשאר אותיות אל״ם וכמו כרחל לפני גוזזי׳ נאלמה[53] כו׳ כמ״ש בע״ח[54] דקאי על עוצם יריד׳ המל׳ להחיות החיצוני׳ דק״נ שמקבלים ממ״ח צירופים האחרונים[55] כו׳ וד״ל. אך[56] הנה כל זה בירידת האור ושפע האלקית למטה מטה ביותר גם להיכלות החיצוני׳ דק״נ שהוא שם בעוצם הצמצומים ונק׳ חר״ן גי׳ גרון ע״ה (שהוא רנ״ט) שזהו קול היוצא בצמצום ודוחק בנמיכות מאד כמו נחר גרוני מצד ריבוי התגברות הגבורות קשות דקו השמאל שנק׳ אש זרה שמקלקל ומונע המשכת הקול של חסד כו׳ כענין נח״ר גרוני ונאלמתי כנ״ל. (ובזה הקול עצמו יש מבחי׳ הגבו׳ דקדושה האלקי׳ שירעם עליהם קול רעם ורעש כמו ועליון יתן קולו[57] ישלח חיציו[58] כו׳ להשפיל יניקת החיצוני׳ בבחי׳ הגבורות העליונות דקדושה כמו קול ה׳ חוצב להבות אש וקול ה׳ יחיל מדבר[59] כו׳. וכך היה במ״ת בקול אלקי׳ מתוך האש[60] כו׳ היפך זה הקול דנחר גרוני שבא מצד גבורות קשות דק״נ כו׳) וזהו ויצא יעקב כו׳ וילך חרנה בעוצם ריבוי הצמצומים דגבורות קשות דבחי׳ המל׳ בירידתה למטה מאד. אך הנה אח״כ הנה יעקב שב מחרן ממטה למעלה כמ״ש ושבתי בשלום אל בית אבי פי׳ ושבתי שישוב ויצא מחר״ן אותיות נח״ר כו׳ בשלום אל בית אבי זה יצחק דוקא שזהו ענין התהפכות הרע לטוב בשלימות הבירורים דעה״ד לאהפכא חשוכא לנהורא כו׳ כנ״ל. וזהו אל[61] בית אבי זה יצחק שהוא בחי׳ הצחוק ותענוג העליון שבא מן הבירורי׳ דרפ״ח כנ״ל כי הנה בתחלה יצא יעקב מבאר שבע שהוא בחי׳ מל׳ דקדושה והשפיל את עצמו לירד למטה לברר בירורים דק״נ שנק׳ חר״ן ואח״כ הולך ושב משם לאחר תשלום כל הבירורים כשיבוער הרע בתכלית כמו שיהיה לע״ל דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר[62] כו׳ אז נהפך מבחי׳ חר״ן לרנ״ה כמ״ש באבוד רשעים רינ״ה[63] דהיינו החי״ת שבחר״ן נפסק הרגל השמאלית שבו ונעשה ה״א ואז הוא גי׳ רנה כידוע בענין חמץ ומצה[64] שהחמץ הוא בחי׳ דין קשה וע״כ הוא בחי״ת שצורת אות החי״ת סתום מכל צד ופתוח למטה שיכנסו[65] שם החיצוני׳ ג״כ לקבל כמו לפתח חטאת רובץ[66] אבל המצה בה״א שיש בו פתיחה לצד השמאל ברגל הקצר שנפסק שם אז נמתקו כל הדינין ומחי״ת דחמץ נעשה מצה בה״א[67] שהוא מקור החסדים כו׳ וכך גם כאן מחי״ת דחר״ן נעשה רנ״ה בה״א וכמ״ש באבוד רשעים רינה שזהו עלייתם ותיקונם[68] וזהו שלימות הבירורים דעה״ד בתכלית ואז הוא היפך דנח״ר גרוני כו׳ אלא בקול רנה דוקא כמו בא יבא ברנה[69] כו׳ וכן אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה כו׳ מצד עוצם גילוי אלקות היפך ההסתר והצמצום דחר״ן אותיות נח״ר כו׳ וד״ל:

(ט)[70] **ומעתה** יובן סדר כל דברי הפ׳ הזאת באמרו תחלה ויצא יעקב מבאר שבע שהוא בחי׳ המל׳ וילך חרנה כדי לברר שם הניצוצו׳ שנפלו בשבה״כ כו׳ ואח״כ מספר בענין ושרש הבירורים איך שלקח מאבניי[71] המקום וישם מראשותיו אבן א׳ שהוא העלא׳ כל האותיות שירדו למטה והעלם בבחי׳ התכללו׳ בחכ׳ דיו״ד ואח״כ וישם אותה מצבה בבחי׳ וי״ו ויצוק שמן על ראשה שיוכל לבא למטה ג״כ גילוי אלקות כמו למעלה ממש כנ״ל ואח״כ אמר וידר יעקב נדר כו׳ לפי שכל זה עשה רק הכנה למעלה באבן הזאת כו׳ שהוא עליי׳ שם ב״ן בפנימי׳ הכת״ר וכח ירידת האור מלמעלה למטה אבל שיהיה כן למטה בפ״מ בשלימות הבירורים דשם ב״ן

כמו שיהיה לע"ל ממש כנ"ל זהו שנדר נדר אם יהיה אלקים עמדי פי' אלקים דוקא שהוא בחי' שם ב"ן המברר בירורים בהיכלות דק"נ כידוע וז"ש אם יהיה אלקים זה עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך חרנה לברר כל הבירורים דעה"ד בשלימות וכל שמירה הוא מן החיצוני' דק"נ שלא יקבלו יניקה[1] מן הקדושה ושמירה זו היא בבחי' מקיף כידוע וד"ל. ונתן לי לחם לאכול פי' לבד שיבוער כל הרע דק"נ בשלימות עוד זאת שיבורר מהם בחי' הטוב שהוא לחם לאכול ובגד ללבוש שזהו הכללות של כל הבירורים כידוע דלחם[2] לאכול הוא לחמה של תורה[2] שהוא בחי' מזון לנשמה האלקית בבחי' או"פ ובגד[2] ללבוש הוא ענין המצות[2] שנק' לבושי' לנשמה בבחי' או"מ שכל זה נעשה בבחי' הבירורים דל"ט מלאכות בפת לחרוש ולזרוע ולטחון ולאפות ובבגד בטוי' ואריגה כו' שהן התו"מ כמו שבאו בהתלבשות בעה"ד טו"ר שצריך להיות ע"י בירור דל"ט מלאכות כידוע (אבל לע"ל לאחר תשלום הבירורים לא יצטרכו לעבודה זו דבירורים ולכן לא יצטרכו לעבודה זו[3] ותיקון דל"ט מלאכות כלל וכמ"ש בחריש ובקציר תשבות[4] כו' דלחם לאכול ובגד ללבוש יהיה הכל מן המוכן בלי עבודה ותיקון האדמה כלל. וכמאמרז"ל עתידה[5] ארץ ישראל[6] שתוציא גלוסקאות לחם לאכול מוכן בכל צרכו כו' אפי' באפיה וכן כלי מילת[5] בלבוש וכן בטווי' ואריגה כו' וכמו שברוחני' נתקנו הלבוש והמזון שא"צ תיקון בעבודה כך בגשמיות לא יצטרכו לעבודת האדמה כלל כמ"ש במ"א). ואמנם[7] הנה כל הבירורים הללו תלוי' בתנאי הב' והוא מ"ש ושבתי בשלום אל בית אבי דוקא דהיינו שכל הבירורים דלחם לאכול כו' יתעלה למעלה אל בית אבי זה יצחק שיהיה מזה בחי' צחוק ותענוג העליון כנ"ל ואין זה כ"א בתנאי זה שישוב משם בשלום דוקא ואז והיה הוי' לי לאלקים כו' וענין בשלום זה כולל ב' שלומות שלום העליון ושלום התחתון כמארז"ל ע"פ או יחזק במעוזי[8] יעשה שלום לי שלום יעשה לי שלום בפמשמ"ע ושלום בפמשמ"ט. והענין הוא כידוע בפי' שלום שהוא בחי' ההתחברות בין ב' הפכים[9] כמיכאל וגבריאל שר של אש ושר של מים ואין מכבין זה את זה כמ"ש עושה השלום במרומיו[10] כו' לפי שבא האור האלקי העליון משניהם ויכול לחברם ולקשרם יחד גם שהן ב' הפכים בתכלית כו' וכך הוא למעלה ג"כ במדות עליונות דאצי' בחו"ג שהן ב' הפכים כמו אש ומים ונכללים יחד כמ"ש בס"י טרף אש ומים[11] ובללן יחד כו' ולא עוד אלא שיחליפו מדריגתם דאור החסד מאיר בכלי הגבורה ואור הגבורה בכלי החסד (כידוע ומבואר במ"א בענין ב"פ דק"ש[12]) לפי שהקו[13] וחוט דאצי' אשר מאיר בו אא"ס שלמעלה מע"ס לגמרי יעשה שלום וחיבור ביניהם לאכללא שמאלא בימינא וימינא בשמאלא[14] כו' כמ"ש במ"א וד"ל. והנה כמו שיש התכללות בין ב' הפכים דחו"ג שנק' שלום כנ"ל כך יש התכללות וחיבור בין ב' הפכים דעליון ותחתון שיתחברו יחד (אע"פ שהעליון בבחי' חסדים והתחתון בבחי' גבורות) ויש בזה ב' מיני שלומות. א' מעילא לתתא והוא בחי' צ"ע. והב' מתתא לעילא והוא בחי' צ"ת. וז"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב[15] כו' וכן מ"ש שלום יעשה לי כו' שלום בפמשמ"ע ושלום בפמשמ"ט כו' והענין הוא כידוע שבאופן התחברות של עליון עם התחתון יש ב' אופנים[16]. הא' שירד העליון אל התחתון מלמעלה למטה (כמו שהי' במ"ת דכתיב וירד ה' על הר סיני[17] כו'). הב'[18] שיעלה התחתון אל העליון מלמטה למעלה כמו מי יעלה בהר ה'[19] כו' (וכידוע בענין סמיכת גאולה לתפלה[20] שהוא עליית המל' בהיכל קד"ק דבריאה להתיחד בז"א שהעליון יורד להיכל קד"ק והתחתון עולה לשם ומתחברים שזהו בחי' הממוצע כו' והוא שילוב הוי' באד'[21] ואד' בהוי' כו'). והנה[22] שני האופנים נק' בחי' חיבור דעליון ותחתון אלא שזה החיבור למעלה כשהתחתון עולה אל העליון וזה החיבור למטה כשהעליון יורד אל התחתון כו'. ואמנם כל חיבור ב' הפכים או עליון בתחתון הוא ע"י בחי' השלום שמחברם ומייחדם כנ"ל בענין עושה שלום כו' שהוא בא מלמעלה משניהם דוקא כנ"ל. אך יש כאן ב' מיני שלום[23] א' מתתא לעילא שהוא לעורר העלאה והתקשרות התחתון שיתחבר בעליון והוא התקשרות המקבל אל המשפיע שנק' צ"ת (כמ"ש ועמך כולם צדיקים[24] צ"ע וצ"ת כו') שהוא ע"י השלום שמעלהו ומחברו במשפיע וז"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב שלום הא' קאי על הרחוק שנעשה קרוב[25] כדברי רז"ל והוא ע"ד ענין הנ"ל בהעלאת הבירורים דרפ"ח כו' מעה"ד טו"ר באתכפיא ואתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא כו' ע"י התשובה האמיתית שעולין בהעלאת מ"ן מלמטה למעלה מצד בחי' ההתקשרות המקבל שהן כנ"י דעי"ז יתעוררו בתשובה שלימה ועולים למעלה ליכלל באחד עליון יותר מצ"ג דבמקום שבע"ת עומדים[26] כו' כי מזה נעשה למעלה בחי' צחוק ותענוג העליון שגדול מכל התענוגים שבעבודת הצדיקים כנ"ל הרי זהו השלום לרחוק שנעש' קרוב ממש וכנ"ל וזהו פי' הא' במ"ש ושבתי בשלום אל בית אבי זה יצחק שהוא בחי' השלום מתתא לעילא שהרחוק נעשה קרוב כנ"ל. ופי' הב' במ"ש ושבתי בשלום הוא שלום הב' שהוא מעילא לתתא שהשבה זו הוא מלמעלה למטה שירד העליון למטה אל התחתון וז"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב שלום הב' לקרוב שהוא העליון שיבא למטה להתחבר בתחתון והוא בחי' התקשרות של העליון המשפיע אל המקבל שנק' צ"ע (כמו במ"ת שירד ה' על הר סיני) והוא שיוכל להיות בחי' ירידה וגילוי אא"ס שבאצי' למטה בבי"ע ע"י תו"מ וכגילוי שכינה בהיכל קד"ק שבבהמ"ק וגילוי רוה"ק[27] בנביאים וכה"ג וזהו ושבתי בשלום העליון מלמע' למטה. (אך לפי' זה לא יובן מ"ש אל בית אבי שזה יצחק ואפשר דזהו בחי' צ"ע שהוא יצחק שיורד למטה כענין יושב ומשחק עם לויתן שהוא למטה כמו לע"ל וז"ש אל בית אבי יצחק[28] שהוא למטה כו'). והנה ידוע דאין הפרש בגוף ענין התחברות זאת דעליון בתחתון אם הוא למטה או למעלה רק לגבי המקבל שכאשר צריך לעלות נא' מי יעלה בהר ה' נקי כפים[29] כו' אבל לגבי העליון אין הפרש כלל דנמצא למטה כמו למעלה ממש ועכ"ז ב' שלומות הללו כא' הן שצ"ל העלאת התחתון וירידת העליון (כנ"ל בסמיכת גאולה לתפלה) וע"י ב' שלומות הנ"ל מתתא לעילא ומעילא לתתא אמר ושבתי בשלום אל בית אבי זה יצחק להיות מזה צחוק ותענוג העליון

למעלה כמו לע"ל שלזה נק' יצחק להבא כנ"ל כדי שיהיה חיבור תמידי לעליון ותחתון מלמטה למעלה ומלמעלה למטה ע"כ צריך לב' שלומות הללו דוקא ולא די בשלום א' וד"ל. וזהו[30] ענין שלום בפמשמ"ע מאצי' לבריאה ושלום בפמשמ"ט מבריאה לאצי' כו' שהן ב' יסודות דצ"ע וצ"ת ז"א ומל' (אוי[30] פי' שלום בפמשמ"ע ממאציל לאצי' ושלום בפמשמ"ט מאצי' לבריאה וכל א' כלול מב' שלומות) וזהו שלע"ל יאמרו ליצחק כי אתה אבינו לפי שיש חיבור עמו ע"י ב' שלומות הנ"ל וזהו שכפל בתנאי הא' אם יהיה אלקים עמדי ושמרני כו' לברר כל הבירורים כו' ושבתי בשלום אל בית אבי זה יצחק משום דכל בחי' הבירורים תלוי בתנאי זה הב' דושבתי כו' כדי שיתעלו כל הבירורים למעלה ע"י בחי' ב' שלומות הנ"ל אל בית אבי זה יצחק וד"ל:

(י)[31] **והיה** הוי' לי לאלקי' כו'. הנה אחר שכפל בתנאו שישמרנו אלקים דוקא בדרך שהוא הולך שהוא בחי' שם ב"ן המברר בירורים כנ"ל ונתן לי לחם כו' שהוא הכולל כל הבירורים כנ"ל והעיקר תלה בתנאי הב' ושבתי בשלום אל בית אבי שזה יצחק דוקא מטעם הנ"ל אז יקיים נדרו אשר נדר שהוא מ"ש והיה הוי' לי לאלקים דמשמע מדבריו אלה דהא בהא תליא דאם שם אלקים יברר כל הבירורים דעה"ד בשלימות כמו שיהיה לע"ל כנ"ל וגם יתעלו כל הבירורים הללו ע"י בחי' ב' השלומות הנ"ל אל בית אבי זה יצחק דוקא אז ממילא יהיה לו שם הוי' בבחי' אלקים ממש כו' וד"ל. ולהבין זה הנה תחלה יש להבין מהו ענין ב' שמות הללו דהוי' ואלקים כו' להיות ידוע בפי' כי שמש ומגן[32] הוי' אלקים שזהו משל ונמשל בדומה למשל ממש דכמו השמש עם המגן שלו כך הוא שם הוי' עם שם אלקים ששם אלקים הוא בחי' מגן ונרתק לשם הוי' כו' והענין ידוע כמו עד"מ השמש הוא גוף המאור[33] עצמו וענין הזיו ואור המתפשט בעולם אינו מן העצם וגוף מאור השמש (לפי שאור וזיו שבמאור עצמו הוא בבחי' עצמות המאור עצמו שלא יפול בו ענין ההארה שהוא ההתפשטות להאיר למרחוק כמו ענין החי עצמו דמה שיש בו כח להחיות עדיין אינו בבחי' התפשטות להחיות ממש) אלא זיו ואור השמש המאיר בהתפשטות בעולם הוא בא מן הנרתק[34] שלו דוקא שהנרתק הוא כעין כיסוי ולבוש דק להעלים ולהסתיר לעצם מאור השמש רק שלבושי' מיני' ובי' כהדין קמצא[35] כו' כך נרתק זה נעשה מגוף השמש עצמו להיות לו למגן ומסתיר כדי שיוכל להיות בחי' ההארה המתפשטת להאיר למרחוק כו' כמ"ש במ"א (בענין האי חירגא דשמשא[36] כו') וכמ"כ יובן בנמשל ממש שהוא שם הוי' ושם אלקים כי שם הוי' עצמו הוא עצם המאור שלמעלה מבחי' האור האלקי המתפשט להאיר ולהחיות כל העולמות מאין ליש אלא הוא עצם המקור להיות ממנו בחי' התפשטות האור וזיו להחיות כל העולמות וכמ"ש כי עמך מקור חיים[37] עמך טפל ובטל כל בחי' מקור חיים המתפשט בעולמות (באורך העצמי נראה אור זה מן המגן ונרתק שהוא רק הארה דהארה כו') והוא שם הוי' יו"ד ה"א כו' שכולל כל הע"ס דאצי' יו"ד בחכמה וה"א בבינה[38] כו' שבחי' עצמות אא"ס מאיר בשם הוי' זה וזהו שנק' מאור כשמש עצמו אבל בחי' שם אלקים הוא בחי' המגן ונרתק להסתיר לעצמות אא"ס שבשם הוי' דאצי' כמו המגן לשמש כנ"ל וע"י בחי' הסתר והעלם זה (שנעשה מגוף ועצם המאור דשם הוי' דלבוש זה מיני' ובי' וכו') הוא שיוכל להיות בחי' התפשטות ההארה האלקי' להיות מזה התהוות יש מאין בע"ג כו' (וזהו שנק' אלקים חיים ומלך עולם[39] כו' אבל בשם הוי' עצמו נאמר כי עמך כו' וז"ש חיים[40] ולא בחיים[41] וזהו שאומרים מלך יחיד חי העולמים[42] כו'). והנה לע"ל נאמר ונגלה כבוד ה'[43] וראו כל בשר כו' כי פי ה' דבר פי' שיתגלה כבוד שם הוי' דאצי' עצמו שלא יהיה בבחי' הסתר והעלם דשם אלקים (וכמו בכל שבת יש מעין זה בבקיעת החסדים דשם הוי' בשם אלקים כידוע בענין כ"ו כל"ח[44] כו') וכמו שרמזו רז"ל ע"ז באמרם לע"ל עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה[45] כו' דהיינו שיסיר לבחי' המסך המסתיר שהוא שם אלקים משם הוי' שנק' חמה ויתגלה שם הוי' עצמו וכמ"ש ונגלה כו' וראו כל בשר כי פי ה' ממש דבר ביו"ד מאמרות דשם אלקים דעכשיו בלי העלם ולבוש כלל כו' וד"ל. והיינו לפי שלע"ל יבורר הטוב דעה"ד[46] טו"ר ויבוער הרע לגמרי שזהו ענין היפך חשוכא לנהורא למטה כנ"ל וע"ז יהיה היפך ההעלם המסתיר למעלה שזהו ענין גילוי דשם הוי' כו' וד"ל. וזהו הטעם שאמרו דלע"ל יאמרו לפני הצדיקי' קדוש[47] כי הרי יתגלה שם הוי' בנשמות הצדיקים כמו שהוא למעלה באצי' (ואע"פ שנאמר וראו כל בשר עיקר הגילוי יהיה בצדיקים דוקא) (וזהו שאמרו צדיקים מתרפאין[48] בה ורשעים נדונין בה כו' כמ"ש במ"א). והנה מובן מזה עכ"פ דלע"ל שיתגלה שם הוי' עצמו כנ"ל הרי יהיה אז בחי' שם הוי' בבחי' דשם אלקים דעכשיו כמו שם אלקים עכשיו שהוא המתפשט בעולמות להחיות הברואים מאין ליש שנק' כח הפועל בנפעל ממש כידוע אבל הוא בא רק מבחי' הסתר וצמצום דאור המאור דשם הוי' עצמו ולע"ל יהיה התפשטות דשם הוי' למטה בבי"ע במקום בחי' שם אלקים דעכשיו להחיות העולמות מאין ליש שיקבלו חיותם ושפעם משם הוי' עצמו כמו שעכשיו מקבלי' משם אלקים ממש וד"ל. וז"ש גם כאן והיה הוי' לי לאלקים ממש פי' אחר שישמרנו שם אלקים דוקא שהוא המברר בירורים ויתעלו הבירורים לבית אבי יצחק כמו לע"ל ממש אחר תשלום הבירורים דרפ"ח כו' שיתגלה שם הוי' כנ"ל אז ממילא והיה לי הוי' במקום בחי' אלקים ממש כמו לע"ל וד"ל. (ונמצא דמ"ש והיה הוי' כו' כוונתו על שם הוי' דעכשיו שיהיה לוי' לאלקים ממש כמו לעתיד אחר תשלום כל הבירורים דוקא וע"כ תלה עיקר התנאי במ"ש ושבתי בשלום שאז ממילא יהיה זה כו'):

(יא)[49] **והאבן** הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים כו'. דהנה לאחר ששם הוי' לע"ל יהיה רק בבחי' אלקים לבד כנ"ל להיות מלובש בעולמות ונבראים א"כ יהיה מדריגת דשם הוי' לע"ל במדריגה נעלה יותר (כי מאחר שיהיה לע"ל עליות העולמות ומקיף דשם הוי' נעשה או"פ לבד א"כ יהיה המקיף ממדריגה עליונה יותר שזהו כמו בחי' סובב שנעשה בחי' ממלא לבד שבהכרח שיהיה בחי'

סובב ממדריגה עליונה יותר) הרבה׳ משם הוי׳ דעכשיו דהיינו שיהיה מבחי׳ עצמות אא״ס ממש כמ״ש ולא יהיה לך עוד השמש[2] כו׳ אלא ה׳ יהיה לך לאור עולם[3] וע״כ יהיה למטה כמו למעלה ממש דקמיה כחשכה כאורה כו׳ (ולא כמו בחי׳ סובב דעכשיו שהוא רק בהעלם ולא בגילוי כמ״ש השמים והארץ אני מלא[4] כו׳ מאחר דשם הוי׳ דעכשיו יהיה בבחי׳ גילוי כמו אלקים דעכשיו ולא יבא בסתר המדרגות אלא ונגלה כבוד ה׳ וראו כל בשר כו׳ (וגם מבחי׳ סובב דלע״ל יבא ג״כ בגילוי כמ״ש לאור עולם כו׳ (וזהו[5] והיה אור הלבנה[6] כאור החמה פי׳ בחי׳ המל׳ יהיה לע״ל כמו אור החמה שהוא שם הוי׳ דעכשיו ואור החמה יהיה לע״ל שבעתיים שהוא שם הוי׳ דלע״ל יהיה ז״פ גדול משם הוי׳ דעכשיו שנק׳ אור ז׳ הימים כו׳ וכמ״ש במ״א) והנה בנעילה דיוה״כ שהוא עליית המל׳ הרי אמר להיפך דהוי׳ הוא האלקים[7] שבעליון דמבחי׳ אלקים שבכתר נעשה הוי׳ למטה[8] וכמ״ש בע״ח דמבחי׳ פנימי׳ שבעליון נעשה מקיף לתחתון[9] ואמנם ע״י מעשה המצות נמשך בחי׳ מקיף העליון להיות בבחי׳ פנימי׳ למטה כמ״ש והיה הוי׳ לי רק בבחי׳ אלקים לבד כענין מאה ברכות[10] דשם הוי׳ שיבא להיות בבחי׳ גילוי אור ממש בכלים מכלים שונים. וזהו שדקדק לומר לי לאלקים שהוא ליעקב איש תם יושב אוהלים בתשב״כ ושבע״פ[11] וכו׳. וכנ״ל במ״ש ויקם עדות ביעקב[12] כו׳. אבל זהו דוקא בבחי׳ או״י דתו״מ מלמעלה למטה. וכמ״ש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. אז והיה הוי׳ לי לאלקים כנ״ל אך בענין התשובה שהוא בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה כנ״ל בפי׳ ושבתי בשלום אל בית אבי זה יצחק דוקא שזהו בחי׳ הצחוק העליון שנעשה מן התשובה דוקא. שזהו הטעם שאם ישראל עושין תשובה נגאלין[13] כו׳ כנ״ל. הנה ע״ז אמר והאבן[14] הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים דקאי על תנאי הב׳ דושבתי בשלום דוקא. ומ״ש והי׳ הוי׳ כו׳ קאי על תנאי הא׳ דאם נתן לי לחם לאכול כו׳ שהן התו״מ דצדיקים ע״ז אמר והיה הוי׳ לי לאלקים בבחי׳ גילוי דשם הוי׳ דתו״מ בבחי׳ ירידת העליון לתחתון כו׳. אבל העיקר הוא התנאי הב׳ דושבתי בשלום אל בית אבי שזהו עליית כל הבירורים בבחי׳ או״ח דתשובה דוקא שהיא למעלה מתו״מ דצ״ג כנ״ל. שבמקום שבע״ת כו׳. ע״ז אמר והאבן[15] הזאת כו׳ שהוא בחי׳ עליית המל׳[16] בחי׳ שם ב״ן[17] אב״ן[18] כידוע לע״ל למעלה משם הוי׳ דמ״ה דחכמה דז״א כו׳ וכמ״ש א״ח עט״ב נקבה תסובב גבר[19] וכנ״ל בענין התשובה שע״ז אמר ביום ההוא יצאו מים חיים[20] מירושלים חציים אל הים הקדמוני דתו״מ כו׳ לפי שבבחי׳ ע״ס דאו״ח המל׳ הוא בבחי׳ כתר ממש כו׳ (וכמ״ש בפ׳ חיי שרה בענין מ״ש לכל אשר תאמר אליך שרה[21] שהוא ב״ן[22] שמע בקולה דב״ן יהיה למעלה מבחי׳ מ״ה לע״ל[23]) וזהו שאמר והאבן הזאת שהוא עכשיו בחי׳ שם ב״ן שיורד למטה בבי״ע להחיות רוח שפלים[24] ולברר בירורי נוגה ע״י התשובה כנ״ל לע״ל יעלה למעלה מעלה משם הוי׳ ויהיה בית אלקים ממש שהוא בחי׳ אלקים העליון שבכתר עצמו שהוא בחי׳ גבורה דפחד יצחק שיתגלה לע״ל (כנ״ל בפ׳ תולדות[25] שהפחד מקרוב ביותר כו׳) וכמ״ש ושבתי בשלום אל בית אבי יצחק דוקא שבתנאי זה תלוי זה שאמר והאבן הזאת דוקא שהוא בחי׳ המל׳ בחי׳ יראה תתאה דתשובה בבחי׳ או״ח שחוזר לקדמותו ממש להיות בית אלקים ממש לגילוי אור העצמות ממש כמו שהוא למעלה בעצמותו ממש שלמעלה הרבה מגילוי ירידת אור העצמות בשם הוי׳ בתו״מ שאמר תחלה והיה הוי׳ לי לאלקים משום דבעליית המל׳ בעצמות אא״ס אין לו שיעור למעלה דמצד זה בחי׳ יצחק למעלה מאברהם לע״ל כמ״ש כי אברהם לא ידענו כו׳ כי אתה אבינו כנ״ל. וזהו שאמר תחלה ויקח מאבני המקום שיורד למטה עכשיו והעלם וכללם באבן אחת דחכמה. וישם מראשותיו למעלה מעלה. ואח״כ וישם אותה מצבה ויצוק שמן על ראשה שיוכל לבא למטה ע״י תו״מ כנ״ל. אך לאחר שישוב בשלום אל בית אביו יצחק הוא שאמר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה לבא על ידה גילוי אלקות למטה יהיה בית אלקים ממש למעלה כמ״ש אבן מאסו הבונים[26] היתה לראש כו׳. ובנעילה דיוה״כ שאומרים ז״פ הוי׳[27] הוא האלקים שהן ז׳ עליות[28] דשם הוי׳ לעלות באלקים העליון כו׳. ויוה״כ מעין העוה״ב[29] שיאמרו ליצחק כי אתה אבינו (שיהיה[30] כנ״י[31] כלי קיבול לעצמות א״ס ממש למעלה[32] מתו״מ)[33] ונק׳ כנ״י אז ארץ חפץ. חפצי בה[33]. ע״י התשובה דוקא כנ״ל[31]. כמ״ש ואביוני אדם[34] שהן בע״ת בקדוש ישראל עצמו יגילו[30] וד״ל[31]:

(יב)[35] **וכל** אשר תתן לי[36] עשר אעשרנו לך. דהנה מבואר מב׳ תנאים הנ״ל שיקיים נדרו ג״כ בב׳ דברים א׳ והיה הוי׳ לי לאלקים והב׳ והאבן הזאת כו׳ שהוא בב׳ הפכים דע״ס דאו״י וע״ס דאו״ח[37] שהן צדיקים ובע״ת בכלל כנ״ל. ועתה אומר דבר הכולל שניהם לאו״י ואו״ח והוא מ״ש וכל אשר תתן לי דקאי לע״ל שיהיה עליית העולמות בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות בבחי׳ או״ח לעצמות ממש כמ״ש והאבן הזאת כו׳ וגם יהיה בבחי׳ ירידת והמשכות עצמות א״ס למטה ממש כמו למעלה ממש בבחי׳ או״י והוא מ״ש והיה הוי׳ לי כו׳ ולנגד ב׳ אלה אמר כל אשר תתן לי לע״ל בין בעליות האורות עליונים למעלה בין בירידות האורות למטה הכל עשר אעשרנו לך פי׳ עשר אעשרנו ב׳ מיני מעשר. הא׳ מעשר שמלמטה למעלה דהעשירי יהיה קדש[38] בבחי׳ העלאת מ״ן דאו״ח שהמל׳ הוא בחי׳ הכתר והכתר הוא בחי׳ מל׳[39] ומעשר הב׳ מלמעלה למטה בבחי׳ ע״ס דאו״י מן המשפיע אל המקבל בבחי׳ מ״ד שזהו בכלל תשובה ומע״ט בעוה״ז[40] שיפה מכל חיי העוה״ב כו׳ וד״ל. וזהו עשר אעשרנו ב׳ מיני מעשרות הללו דתשובה ומע״ט לך ממש לבחי׳ מהו״ע א״ס ב״ה ממש לפי שהכל שלך כמ״ש וכל אשר תתן לי כו׳ דקאי אדסמיך לי׳ אחר קיום ב׳ התנאים דלחם לאכול ושבתי כו׳ דכל אשר תתן לי בתוס׳ העילוי וברכה ע״ז למעלה ולמטה הכל מידך נתת לי. לפי שעצמות א״ס למעלה מע״ס דאו״י ואו״ח כו׳. וע״כ בחי׳ המעשרות שלהם ג״כ עשר אעשרנו לך דוקא וד״ל:

(א) **ורחל היתה יפ"ת[1] ויפ"מ. ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה**

כו'. הנה לכאורה אין לזה השבח ביופי אשה במה שהיתה יפ"ת ויפ"מ טעם כלל בענין הרוחניות בקדושה העליונה וכידוע שהאבות והאמהות הי' בדוגמא לקדושה העליונה האלקית כמאמר האבות הן המרכבה[2] כו' וכמו"כ הן האמהות (שהאבות נק' הרים[3] והאמהות נק' גבעות[4] והוא בחי' מ"ה וב"ן[5] שבפרצופים העליונים דאו"א וזו"נ כידוע בס' הקבלה) ומהו השבח ומעלה יתירה ביופי האשה למעלה ברוחניות כו' ומצינו בכמה כתובים ששיבח להאמהות במעלות היופי והמראה כמו ברבקה דכתיב והנערה טובת מראה מאד[6] וכן בשרה ויראו המצרים כי יפה היא מאד ויהללו אותה[7] כו' וכה"ג וגם כאן שא' ורחל היתה יפ"ת ויפ"מ ששיבח אותה בב' דברים ביופי התואר וגם ביופי המראה שברבקה לא אמר רק טובת מראה ולא תואר כו' ובשרה אמר ידעתי כי יפת מראה אתי[8] כו'. והנה לכאורה מצינו בהיפוך ששלמה א' שקר החן והבל היופיי אשה יראת ה' היא תתהלל הרי השפיל מעלת החן ויופי באשה רק העיקר אשה יראת ה' דוקא וא"כ מהו ששיבח כאן לרחל שהיתה יפ"ת ויפ"מ וכן ברבקה שהיתה טובת מראה וכה"ג (רק שבח דא"ח ע"בי[9] שייך לומר כשהיא עקרת הבית לפרנסת ביתה כמ"ש בטח בה לב בעלהי[10] כו'. גמלתהו טוב[12] דרשה צמר כו' וכל השבחים הללו עד תנו לה מפרי ידיה[13] כו' ולמעלה היינו בחי' שם ב"ן שמברר בירורים דרפ"ח כמ"ש ותקם בעוד לילה[14] ותתן טרף לביתה טרף ע"ה רפ"ח[15] ולזה א' שקר החן כו' רק אשה יראת ה' כו' וד"ל). אך[16] הנה תחלה יש להקדים להבין[17] מ"ש יעקב ללבן אעבדך ז' שנים ברחל כו' למה חפץ דוקא ברחל בתו הקטנה ולא בלאה בתו הגדולה. ואם מפני שאהב יעקב את רחל יותר מלאה היא גופא קשי' למה אהבה יותר ואם מפני שהיתה יפ"ת כו' ועיני לאה רכות[18] כו' הרי אמר שקר החן כו' אשה יראת ה' היא תתהלל ומה מצא יראת ה' ברחל יותר מבלאה כו' וידוע דהאבות הן המרכבה כו'. וגם יש להבין בגוף הענין מ"ש אעבדך ז' שנים למה הקדים בעצמו לקבל עליו עבודת ז' שנים כי אולי אם הי' מקבל ומתחייב על עצמו ב' או ג' שנים הי' לבן מתרצה בכך ולמה ז' שנים דוקא. אך הנה יש להקדים תחלה בשרש ענין יעקב ולאה ורחל למעלה כידוע דהאבות ואמהות היו בדוגמא לאורות העליונים דאצילות שהם בבחי' משפיע ומקבל בחי' מ"ה וב"ן ויעקב הוא בחי' משפיע ולאה ורחל הן בחי' ב' מקבלים (והוא ב' ההי"ן[19] דשם הוי' שעז"א שם הגדולה לאה בחי' ה"א ראשונה ושם הקטנה רחל[20] בחי' ה"א אחרונה שהן מח' ודיבור[21] כמש"ת) והענין הוא דיעקב אותיות יבקע[22] שזהו בקיעת יסוד אבא בז"א שהוא יו"ד עק"ב[23] דהיינו סוף מדריגת השכל דחכמה שבא להאיר במדות שבלב דז"א שהוא בחי' משפיע למחשבה ודיבור העליונים שהן ב' מדריגות עלמא דאתכסיי'[24] ועלמא דאתגליי' כמו ברוך ה' כו' מן העולם[25] ועד כו' כמו שהמחשבה הוא בהעלם במוח ע"כ נק' עלמא דאתכסייא והדבור עליון הבא בגילוי בה' מוצאות הפה נק' עלמא דאתגלייא בכלל כידוע. והנה מטעם זה אהב יעקב לרחל דוקא להיות שבחי' רחל הוא בחי' עולם הדיבור עלמא דאתגליי' שבא לגילוי ממש (וכמ"ש בס"י וקבען בפה[26] כו') להיות התהוות העולמות כולם מאין ליש בי"מ כי הוא א' ויהי[27] כו' על כן אהב יעקב שהוא בחי' המדות שבלב שתשוקתם להשפיע ולהתמשך לבוא לגילוי שפעם בדיבור דוקא שזהו לרחל העליונה שהוא בחי' דיבור העליון (לפי שכל הנחלים הולכים אל הים[28] שהוא הדיבור וז"ש ע"כ יעזב איש[29] שהן המדות שמקבלים מאו"א בחי' או"א המולידים המדות ודבק באשתו שהוא להשפיע לדיבור שנק' אשתו כי מאיש לוקחה זאת[30] כו' כמ"ש במ"א) וזהו ויאהב יעקב את רחל דוקא ויאמר אעבדך ז' שנים כו' להיות שיעקב עזב או"א ליקח אשה מבנות לבן דוקא כאשר ציוהו אביו ולמעלה הוא בחי' לבן דקדושה שהוא בחי' לובן העליון[31] שהוא התענוג שברצון העליון שלמעלה מן החכמה ושכל ובחי' המדות שבתענוג ורצון הם נבדלים בערך ממדות שבחו"ב כידוע וע"כ כדי שיוכל להשפיע ולהתייחד ברחל העליונה שהוא עולם הדיבור עזב לאו"א שהן המוחין דחו"ב ורצה לעבוד ללבן העליון ז' שנים בעבור רחל. פי' ז' שנים נגד ז' מדות דע"י וא"א שנק' ז' שנים עילאין ונק' ימי קדם[32] ושנים קדמוני' והי' חפצו לעבוד בהעלאת מ"ן להמשיך ז' שנים הללו מלובן העליון כדי שעי"ז יוכל להתייחד ברחל שהוא הדיבור שהוא עיקר ההתגלות ששם נמשכים כל אור ושפע העליונה כמו בפה האדם שבו עיקר גילוי המדות והשכל ורצון וגם פנימי' התענוג שברצון שלמעלה מן השכל כו' וד"ל. וזהו שמפני זה אהב יעקב לרחל דוקא שהוא תשוקת המשפיע לגבי המקבל שיקובל שם כל אור שפע המדות העליונים הי' צריך לעבוד ללבן העליון ז' שנים עילאין ז' מדות דעתיק[33] וז"ש אעבדך ז' שנים ברחל בתך הקטנה. פי' ברחל בעבור רחל דוקא שנק' עקרת הבית ונק' אחע"ב וראי' ממ"ש אין נותנים לאדם פרנסה[34] אלא בשביל אשתו דוקא דאע"פ שאשתו כגופו דמי'[35] ולמה יתפרנס המשפיע עבור המקבל אך לפי ששרש אור הברכה והשפע מלמעלה הוא בא בשביל בחי' המקבל דוקא שזהו סוף מעשה שעבמח"ת[36] כו' דנתב"ס[37] דוקא כידוע וז"ש להניח ברכה אל ביתך[38] ביתו זו אשתו[39] כו' וע"כ אמר שיעבוד ז' שנים בעבור רחל דוקא (אע"פ שהיא בתך הקטנה בחי' ה"א אחרונה שבה' מוצאות הפה בבחי' הדיבור וכמ"ש ושם הקטנה רחל כו') להיות סוכד"ר דוקא בבחי' עלמא דאתגליא בגמר הקבלה שמקבלת השפע להחיות כל העולמות מאין ליש משום דנתב"ס דוקא כנ"ל וד"ל:

(ב)[40] **אך** הנה מעתה י"ל למה לא רצה יעקב לעבוד ללבן בעבור לאה הגדולה מרחל ולמה לא אהב ללאה כמו לרחל. והענין הוא משום דשרש לאה הוא בחי' עלמא דאתכסיי'[41] שהוא בהעלם ומכוסה ומופלא ביותר והי' זה למעלה ממדריגת יעקב שהוא בחי' המדות שהשכל וטעם מושג שם במורגש ההתפעלות וטוב ההשגה וע"כ לא הכיר יעקב ולא השיג כלל במעלות ומדריגת לאה[42] להיותה למעלה הימנו הרבה

(כי זהו בבחי׳ פנימי׳ בינה שנק׳ עומק המושג שלא יבוא עדיין בהשגה והבנה שאינו יכול להיות מזה תולדות התהוות המדות שבלב כו׳) וכידוע דכל דבר הנפלא ונעלם מן ההשגה שלא יוכל להכילו כלל אין לו אהבה ותשוקה אליו כלל וכלל לפי שלא יכול להשיגו ולדבוק בו לקבל ממנו אור וחיות מורגש כלל מצד העלמו ביותר ואדרבה לא די שאין לו אהבה ותשוקה אליו אלא שיוכל להיות שיפול בלבו שנאה על דבר זה המופלא ממנו ונהפך מעונג לצער עד״מ אדם שמשכיל ומשיג איזה שכל טוב בלימודו בטוב טעם ודעת הרי מתענג בו ביותר והי׳ לו לחיות מורגש ממש וכל שטועם טעם בו יותר בהשגת שכלו מתענג יותר בו עד שבאהבתה ישגה תמידי כו׳. אבל כאשר השכל מופלא ממנו ולא יכול להכילו בכלי מוחו כלל אז שכלו קץ[2] ואין בו רצון אליו עד ששנאוי הדבר וכמשא כבד יכבד עליו היפוך העונג המורגש בהשגה הנ״ל וד״ל. וזהו כי שנואה לאה[3] שהוא עלמא דאתכסייא שהוא בהעלם המח׳ (שנק׳ שכל הנעלם מכ״ר[4] מח׳ סתימאה כו׳) להיות בהעלם והפלאה ע״כ היתה שנואה גם לאחר שנשאת לו וזהו שלא חפץ יעקב בלאה שלא הי׳ לו אהבה ותשוקה אלי׳ כלל מטעם הנ״ל. משא״כ בחי׳ רחל עלמא דאתגלייא[5] שהוא הבל הדיבור המורגש שבו דוקא בא אור השפע דשכל ומדות במורגש ובגילוי כנ״ל וד״ל (ויובן דבר זה בעבודה שבלב בתפלה שכאשר משיג השגה האלקי׳ בטוב טעם עד שבא במורגש בלב דוקא אזי ממילא ישפיע לדיבור שיזמר וידבר בכוונה שבלב בדיבור במורגש דוקא אבל בהתבוננות והשגה אלקי׳ שנפלאה ביותר מכלי השגתו אין לו שום אור וחיות במורגש מזה עד שלא יוכל לבוא להתפעלות זה[6] במדות שבלב ולא יוכל לבוא מזה להתפעלות מורגשת כלל וכלל ע״כ יהי׳ הדבר שנאוי וקץ בו בצער ועינוי הנפש ומה גם לצמצם א״ע במחשבה א׳ משא״כ התגלות השכל בדיבור שבא במורגש באור וחיות ממש לזה יש אהבה ותענוג גדול כו׳) אך הנה לכאורה אנו רואים להיפוך שכל התענוגים שבנפש יעלו הכל במחשבה דוקא ואח״כ נמשך למדות שבלב כמו התענוג שבשכל בהשגה הרי יתענג בו במחשבה שחושב ומעיין בו תמיד וכן באה״ר בתענוגי[7] בדבר מה באהבתו ישגה תמיד הכל במחשבה דוקא כידוע שכל תאוה וחמדה יהרהר במח׳ דוקא ולפי הנ״ל הרי המחשבה בהעלם בלתי בא במורגש כלל. אך[8] הנה שרש הדברים דבחי׳ לאה יש טעם אחר שאינו עונג אלא צער מפני כלל הידוע דתענוג תמידי אינו תענוגי אלא צער וע״כ נק׳ לאה לשון נלאה[9] כמו וילאו לשתות[10] כו׳ נלאתי נשוא[11] כו׳ ולאה הוא בחי׳ המחשבה כשהיא בחי׳ נוקבא לקבל בתמידות מן השכל והתענוג ורצון וגם מן המדות וענין נלאה זה הוא בבחי׳ המקבל דהיינו שהמקבל נלאה לקבל השפע מפני תמידות הקבלה בלי הפסק כלל ותענוג תמידי אינו תענוג גם במקבל כשמקבל תענוג השפע מן המשפיע בתמידות ביותר שנלאה להכיל ולקבל עד שנהפך העונג של השפע לצער ויסורים וכך הוא בתענוג שנמשך ונתקבל במח׳ שנק׳ לאה שנלאה המחשבה להכיל ולקבל את התענוג אם הוא בשכל או ברצון ומדות לפי שהשפע הוא בתמידות לא ינוח אפי׳ רגע כמו שאנו רואים שהמחשבה משוטטת בכל רגע וא״א להיות רגע א׳ בלא מחשבה מפני שנשפע בה אור התענוג ורצון ושכל תמיד שמהרהר במח׳ בתמידות (וכמו להיפוך שדברים של צער ויגון או פחד ויראה שעולה במחשבה בתמידות לא תוכל להכיל עד שתתבלבל המח׳ מחמת עומקו בדאגה ופחד כו׳ כך הוא גם בדברים טובים של תענוג ובבשורות טובות ותאות וחמדת עוה״ז או תענוג שבשכל החדש שנובע ממקור השכל ג״כ לא תכיל המחשבה לקבל מצד שנלאה הכלי להכיל והוא מצד התמידות של השפע שנק׳ תענוג תמידי שאינו תענוג אלא צער כנ״ל) ועוד מצד עומק המח׳ גם במקבל התענוג לא תכיל ותלאה לקבל וראי׳ מר״ע שזלגו עיניו דמעות[12] מרוב מתיקות רזי׳ דאורייתא שקיבל מר״א וא׳ לאו כל מוחא סביל דא[13] שנלאה כלי המח׳ לקבל וזה בא מב׳ סיבות א׳ מצד קבלה התמידית. והב׳ מצד עומק כלי המחשבה שלא תכיל לאור השכל העמוק ביותר או לתענוג נפלא ביותר משא״כ כלי הדיבור (כמשי״ת):

(ג) **ויובן** זה עד״מ מן תלמיד שמקבל שפע שכל עמוק ונפלא מרבו דאע״פ שמתפעל בכלי מוחו ביותר בעונג נפלא שמתענג בו ביותר (כמו ר״ע שזלגו עיניו דמעות מרוב התענוג והמתיקות של רזין דאורייתא כו׳) מ״מ אין זה רק כאשר הוא לפרקים כמו בוקר וערב בקביעות עתים מיוחדים שהתלמיד יכין כלי קיבולו ויתמלא כפי מדתו ויפסק ואז בבואו לקבל פעם הב׳ בעת השנית יקבל בתשוקה ועונג נפלא יותר (כמו שאין האשה כורתת ברית[14] להיות אל אישה תשוקתה לחשוק יותר לקבל רק למי שעשאה כלי כו׳) ובודאי כל מה שמקבל התלמיד יותר יותר יבוא בהתקשרות בעומק לבו ודעתו לרבו לקבל בחשק נפלא ולהתענג יותר בעומק השפע יותר. וראי׳ ממ״ת שקבלו י׳ הדברות שהי׳ מאיר באור פניו ממש עד שעכ״ד כו׳[15] ונמשך בהן קביעות ההתקשרות בכנס״י לדורות כמ״ש ביום חתונתו[16] כו׳ ונק׳ רוחא דשביק בגווי׳[17] כידוע. ולפ״ז הי׳ ראוי להיות בתמידות קבלת השפע יותר ההתקשרות ביותר ובאמת נהפך ממש שבקירוב ויחוד זו״נ תמידי נופל התענוג והתשוקה לגמרי וגם לאחר גמר היחוד כשקיבלה טפת מ״ד אתבסמת נוק׳[18] כו׳ ונופל התשוקה דמקבל[19] וגם של המשפיע לגמרי עד שיהפך ליסורים וצער בעינוי הנפש במקבל כמ״ש אם תענה כו׳ וישכב אותה ויענה[20] כידוע. משא״כ בפרקים מיוחדים בריחוק זמן יותר כאשר יתקרבו אז תגדל רשפי אש התענוג והתלהבות התשוקה מן המקבל למשפיע ומן המשפיע אל המקבל כנראה בחוש בריחוק האשה בטהרתה מטומאתה בספי׳ ז׳ נקיים אז דוקא תזריע ותוליד וכ״ש בריחוק הזמן יותר וראי׳ לזה מזמני המועדים ליחוד העליון דקוב״ה ושכינתי׳ שהן כנס״י למטה שהוא בג׳ רגלים בפסח ושבועות וסוכות דוקא וגם בכל יום בוקר ומנחה וערב ולא יחוד תמידי. (משא״כ יחוד או״א דזיווגייהו תדיר[21] כתרין ריעין דלא מתפרשין[22] כו׳ כחדא שריין[23] כו׳ ולמטה הוא הייחוד דנש״י בתורה בתמידות דוקא כמ״ש והגית בו[24]

יומם ולילה במחשבה בחי' יחוד יעקב ולאה וגם בדיבור כמ"ש ודברת בם[26] דאורייתא מח"ע נפקת[27] אבל היחוד בתפלה ויחוד מעשה המצות הוא לפרקים במ"ע שהז"ג וכה"ג בג' רגלים דכתי' אלה מועדי הוי'[28] כו' וכן בג' תפלות דכל יום) אבל כאשר התלמיד מקבל השפע מרבו בתמידות בלי הפסק כלל מן הבוקר עד הערב וכה"ג אע"פ שבכל רגע מקבל אור שפע חדש שיתענג בו מ"מ נהפך התענוג לצער ועינוי הנפש מצד שנלאה כלי שכלו ומחשבתו לקבל השפע ולהיות תענוג תמידי כנ"ל (ולהיות מצמצם כלי מחשבתו לקבל בעומק העיון לכל אשר ישמע מרבו אף ענינים נפלאים ביותר משום דלאו כל מוחא סביל דא כר"ע שזלגו עיניו דמעות שהדמעות הוא דחיקת המוחי[29] מצד שלא יכול להכיל התענוג יוצא בחי' מותרות כו' וכמו הדמעות בר"ע כמ"ש במ"א) וכמו שאנו רואים בחוש בעוסקים בעיון החכמה לחדש שכליים חדשים ממקור החכ' דאע"פ שנמשך רוב עונג באותו שכל שבא לגילוי מן ההעלם (כמו חכ' אדם תאיר פניו[30] כו' כידוע) עכ"ז נלאה כלי המחשבה לקבל זה התענוג להיותו תמידי עד שבא לצער בהעדר ההשגה והקבלה כנ"ל שזהו מצד עומק כלי המחשבה כמו שרואים שהקפידות והדאגה בהתפעלות הזזה ממקומו יותר הוא בא במח' מן הדיבור וגם בלב כו'. (ועכ"ז אמר והגית בה[31] כו' שזהו מצות העיון בתורה[32] דוקא וכמ"ש ובתורתו יהגה יומם ולילה[33] שבאהבתה ישגה תמיד בתענוג תמידי כתרין ריעין דל"מ כמשל מעיין הנובע בנהר בתמידות בלי הפסק כלל וכמ"ש ונהר יוצא מעדן[34] יוצא תמיד כו') והנה כמו שבבחי' מקבל נלאה להכיל מצד התמדת הקבלה ונהפך מעונג לצער כנ"ל כך לפ"ע גם במשפיע כשהוא משפיע בתמידות למקבלים בלי הפסק כלל דאע"פ שיש לו עונג גדול בזה שמשפיע כמ"ש דיותר ממה שהעגל רוצה לינק[35] הפרה רוצה להניק וכמו שנראה בחוש במשפיע בתמידות שנחלש כח התענוג בהשפעתו מצד תמידות השפע שנק' תענוג תמידי במשפיע שאינו תענוג אלא קץ בדבר. אע"פ שלא נלאה להשפיע כלל כמו הרב שמשפיע לתלמיד שכליים חדשים שגם שלעצמו נלאה כלי עיון השכל כשמעיין בתמידות בלי הפסק כלל היינו לפי שנשאר רק במחשבה עיונית שהמחשבה נק' לאה מטעם הנ"ל אבל כאשר משפיע השכל בדיבור שנק' רחל והוא בחי' עלמא דאתגלייא שכלי הדיבור באים בהתפשטות גדולה ולחלקים רבים בצירופים רבים מאד מובדלים זמ"ז שיכולים להכיל כל ריבוי האור דשכל החדש ותענוג יותר[36] מחודש משך זמן רב ולא ילאה כלל אדרבה אנו רואים שבבוא השפעת השכל והתענוג והרצון והמדות בכלי הדיבור יתפשטו יותר בהרחבה ויתרבה ויתגדל התענוג יותר הרבה מכמו שהי' בכלי המחשבה שבמוח כו'. ועכ"ז גם במשפיע השכל בדיבור לתלמיד ששומע דבריו כאשר הוא בלי הפסק נק' תענוג תמידי ואינו תענוג כ"כ כמו שמשפיע לפרקים מיוחדים רחוקים יותר (וכמו בשפע הזיווג דלפרקים רחוקים יותר יותר יתגדל התלהבות התענוג כו') וע"כ מצות ת"ת בדיבור כל היום ולילה בתמידות בלי הפסק כלל כמ"ש ודברת בם בשבתך בביתך בלכתך[37] בדרך כו' ואע"פ שהתענוג[37] תמידי הוא כי שרש התורה מח"ע שרש[37] הדיבור דאבא יסד ברתא[38] וכמעיין הנובע בלי הפסק כך הוא נביעת אור החכ' דתורה במח' ודיבור דוקא מן ההעלם לגילוי דוקא שזהו רק בבחי' תענוג תמידי דוקא כתרין ריעין כו' וע"כ במצות ת"ת בדיבור נק' בנ"י אחים וריעים[39] להקב"ה כו' כמ"ש במ"א והשמחה והתענוג בד"ת בדיבור יותר מעיון והגיון כמו שאו' ונשמח בד"ת[40] וכן אמר ר"ש חדאי נפשאי[41] כו' וכה"ג מטעם הנ"ל שהדיבור הוא כלי קיבול בהרחבה ולא ילאה כלל וגם עיקר התענוג של המשפיע השכל אינו אלא כשבא בדיבור דוקא כמו מדיבור של הרב שנמשך ונשפע למחשבה של התלמיד (וכך דבריו חיים וקיימים[42] בדיבור דד"ת שנמשך למחשבה כו') (אך הנה לכאורה יש סתירה לזה שמבואר למעלה בענין לאה ענין נלא"ה כו' ממ"ש שלש הנה לא תשבענה[43] כו' ארץ לא שבעה מים[44] הרי זהו היפוך גמור דמלבד שלא ילאה המקבל לקבל אלא עוד זאת להיפוך שלא ישבע המקבל לקבל שפעו כמ"ש דארץ לא תשבע מים של המטר המשפיע לארץ דכתיב והרוה את הארץ והוליד'[45] כו'. אך זהו מדבר לע"ל דוקא שהכלי של המקבל יהי' רחב הרבה יותר מן המשפיע ונק' ארץ טובה ורחבה[46] מאד עד שלא תשבע כלל ממים דמשפיע וכענין כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא מהם כלל כו' משום דמדריגת המקבל יהי' למעלה ממדריגת המשפיע וכמ"ש אחע"ב וכן נקבה תסובב גבר[47] (וכידוע דזהו בחי' הדיבור דוקא וכמו תושבע"פ מל' קרינן להה[48] שיהי' למעלה מתושב"כ והיינו מה שאמר דבינה יתירה ניתנה באשה[49] יותר מבאיש כו') וכמו גם עכשיו הדיבור בד"ת לא ישבע לקבל מים דאורייתא כענין ארץ לא שבעה מים כנ"ל וד"ל):

(ד) **והנה** להבין הטעם מה שבחי' המחשבה נק' לאה הוא לשון נלאה למה המח' דוקא הנה יובן זה במחשבה שבאדם למטה שאנו רואים שהמחשבה משוטטת באדם בכל רגע ורגע בלי הפסק כלל שהרי אין רגע פנוי' בלא הרהור ומח'[50] דהיינו שכל מה שעולה על הרצון ועל השכל וגם כל דברים בטלים שאין בהם רצון ושכל ומדות אהרי"ר וכה"ג וגם כל הדברים שעיניו רואות ואזניו שומעות הכל מהרהר ויעלה במח' דוקא. (וראשית התפעלות מכל דבר מה הוא במחשבה והרהור אם לטוב או לרע כמשי"ת) ואין למח' מנוחה אפי' רגע א' שהרי אנו רואים שא"א שיהי' האדם פנוי אפי' רגע שלא לחשוב מאומה משא"כ בכלי הדיבור שיוכל לשתוק זמן רב והרי המחשבה ג"כ צירופי אותיות כצירופי אותיות הדיבור ולמה הן נובעים ומשוטטות בתמידות כנהר כו' וזה פלא יותר דבהקיץ יתכן שישוטט לחשוב כל מה שרואה ושומע ומבין ורוצה ומתענג כו' ולהיפוך אבל בשינה שכוחות הרוחני דרצון ושכל ומדות מסתלקים בנפש עצמ' וגם הכלים כעינים ואזני' ג"כ סתומים בלתי שומע ורואה כי גם כח הראי' והשמיעה נסתלקו ועלו בנפש עצמ' ועכ"ז אין המחשבה פנוי' כלל גם בשינה והן החלומות שהן רק הרהורים ורעיונות ומחשבות רבות רק שהחלומות הן בלתי מסודרים בסדר המחשבה שבהקיץ מן אור השכל ועכ"ז הרי הן באים מעין הרהורי לבו שביום דוקא ולא חלים אינש פילא[51] בקופא דמחטא כו' רק שבא מבחי' האחרונה לבד מן המחשבה והוא כח

הדמיון שבמחשבה כידוע אבל גם הוא אינו פנוי בשינה כו׳ והיינו להיות המח׳ כמו נביעת מי הנהר דניידי ואזלי ותמיד הן מתחדשים ממקורן מן המעיין בלי הפסק כלל וכמו שמי הנהר כל רגע באים מים חדשים וא״א להיות שיעמדו המים במקום א׳ ולא ילכו כך א״א למחשבה שלא תהי׳ מחודשת תמיד ממקור מאין דחכ׳ בבינה והוא בחי׳ לאה מל׳ דבינה ותבונה[1] ולכך א״א לאדם שיעמוד במחשבה א׳ לבד ומשוטטת תמיד בלי הפסק כלל שהכל בא במחשבה בתמידות ולכך נק׳ לאה שנלאה להכיל מצד ריבוי התמדת השפע לפי שהמח׳ הוא תמיד בחי׳ מקבל הדברים[2] שברצון ושכל ומדות בלי הפסק כלל כנ״ל ואע״פ שיש תענוג מחודש תמיד ברצון ושכל וכל הדברים שעולים ומתקבלים במח׳ מ״מ נלאה המח׳ לקבל מפני תמידות הקבלה כמשל הנ״ל בתלמיד לפני רבו כו׳ והעיקר הוא מפני שהוא תענוג תמידי שנלאה המקבל לקבל תענוג תמידי (ודוקא במח׳ משא״כ בדיבור שיוכל לקבל יותר מטעם הנ״ל ודל״ל). ובכל זה יובן ג״כ למעלה בבחי׳ לאה העליונה כמ״ש ושם הגדולה לאה שהוא בחי׳ מחשבה עליונה כמו שנאמר מה מאד עמקו מחשבותיך[3] וכה״ג א׳ כי לא מחשבותי[4] כו׳ דבחי׳ אותיות המח׳ זו נובעת תמיד בבחי׳ מקבל מבחי׳ אורות דאו״א וא״א וע״י דאצילות דאו״א זיווגייהו תדיר ונק׳ תרדל״מ כחדא שריין כו׳ והוא עונג שבחכ׳ שנק׳ אין שנמשך לבינה בתמידות ומבינה למדות כו׳ ובלב מתגלים הרצון ותענוג העליון שלמעלה מחר״ב דאצילות שנק׳ א״א וע״י כידוע והכל עולים במח׳ בבחי׳ משפיע והמחשבה בחי׳[5] מקבל מכולם ע״כ נק׳ לאה לשון נלאה שנלאה לקבל התענוג בתמידות מיח״ע דאו״א וא״א כו׳ דזיווגייהו תדיר בלי הפסק כלל כמעיין הנובע בתמידות וכמו ונהר יוצא מעדן יוצא בתמידות מהעלם העונג העליון דח״ע לגילוי בחידוש תמידי כנ״ל (וכידוע בטעם זה דיחוד או״א הוא בתמידות דל״מ לעלמין דהיינו מאין דחכ׳ ליש בבינה הוא לצורך שפע העולמות כו׳ וכידוע בענין מחדש בכל יום מע״ב[6] כמ״ש בראשית ברא אלקים[7] בחכ׳ דבראשית ברא אלקים בחי׳ בינה דאבא א׳ לאימא[8] כו׳ ואם הי׳ נפסק היחוד דאו״א אפי׳ רגע לא הי׳ קיום לעולמות כלל) ומקום יחודם הוא במח׳ שנק׳ מל׳ דתבונה (וכמו שרואים בחוש שא״א להביא העלם השכל לגילוי בהשגה דבינה מאין ליש כ״א ע״י המחשבה דוקא שבה דוקא נתפסת ונקלטת ההשגה של המושכל דחכמה כו׳) וע״כ נק׳ המחשבה דוקא בשם לאה שנלאה להכיל ולקבל השפע מצד תמידות הקבלה שבא מצד תמידות השפע דחו״ב מאין ליש כנ״ל ודל״ל:

(ה)[9] **והנה** אחכ״ז יש להבין למה לא הכיר[10] יעקב במעלת ומדרגת לאה כנ״ל להיותה מופלא ונעלם מן ההשגה כו׳ אחר שמבואר למע׳ דבחי׳ לאה שהוא המח׳ הוא בחי׳ מקבל מהכל בגלוי צירופי אותיות ממש וע״כ נק׳ לאה שנלאה להכיל כו׳ א״כ למה לא אמר יעקב אעבדך בלאה ז׳ שנים ויעקב הוא בחי׳ המדות[11] שבלב כידוע. אך הנה שרש הענין[12] שיש ב׳ מדריגות בלאה א׳ למעלה מבחי׳ יעקב כנ״ל אשר ע״כ לא הכיר והשיג בה כלל והב׳ למטה מבחי׳ יעקב שנעשי׳ לאה בחי׳ מקבל מיעקב כשנשא אותה ולפי שראה ששנואה לאה על כן לאה דוקא ילדה ו׳ בנים[13] שהן הו׳ מדות שבלב חג״ת כו׳. וביאור זה הנה יש להקדים תחלה במה שמצינו בס׳ הקבלה ענין סתירה בשרש בחי׳ לאה דלפעמים אמרו בשרש לאה שהוא מל׳ דתבונה[14] בבחי׳ אחוריים דאימא והוא ענין קשר של תש״ר[15] שמאחורים בדלי״ת שבו (והוא דלי״ת רבתי דאחד[16] שהוא דבור שבמח׳ שעקבי לאה נכנס תוך ראש רחל[17] בדיבור הגלוי שהוא בשכמל״ו וזהו א״ח דלי״ת יחוד יעקב ולאה בחול כו׳) ולפעמים אמר בשרש לאה למעלה הרבה מזה והוא בפנימי׳ בינה[18] שנק׳ אימא עילאה אם[19] הבנים[20] ממש כו׳ (וזהו לאה אותיות אלה[21] מי ברא אלה[22] דאלקים בבינה שהן ו׳ מדות[23] כל א׳ כלול מו׳[24] שהן ל״ו גי׳ לאה[23] ע״כ לאה ילדה כו׳). והענין הוא כידוע דבינה הוא מקור המדות ממש בעיקר התהוות מציאותן ובגידולם מקטנות אל הגדלות והיינו כמו שאנו רואים שלפי שכלו יהולל איש[25] הן המדות חג״ת כו׳ שהילול המדות בטוב טעם ומוחי׳ שבהם הוא לפי ערך שכלו דוקא שהוא בחי׳ בינה בז״ת שבה שנק׳ מדות שבשכל עצמו כמו שיש שכל שמטה כלפי חסד או כלפי דין כו׳. וכך יש בפרט בכל שכל שיטה לחסד או לדין וממוצע משניהם שהוא ת״ת דבינה וכה״ג ומז׳ מדות דבינה הללו הוא שנמצא שרש להיות נולדים ונמשכים תולדות המדות שבלב בעיקר מציאות[26] באהוי״ר וכה״ג דהיינו לפ״ע אופן האהבה שבשכל דבינה כך יולד האהבה בלב וכן לפ״ע ואופן היראה ופחד שבשכל מטעם וסברא שמחייב לירא או לשנוא או לחיוב דבר מה כך יבא בלב בגילוי וגם בעיקר גידולם של המדות הוא רק ע״פ גידול השכל דוקא שזהו עיקר הפי׳ דלפי שכלו יהולל איש כמו שאנו רואים שהתינוק מדותיו קטנים מפני ששכלו קטן וכשיגדל שכלו ממילא לפי ערך יגדלו מדותיו עד שהגדול ששכלו גדול מדותיו בבחי׳ הגדלות ונמצא שיש חיבור וקשר למדות עם השכל הן בעיקר התהוות מציאותן שמקור חוצב התהוות עצם מציאות המדות באים מבחי׳ ז״ת דבינה שהן מדות שבשכל והיינו מה שהמדות שנולדו מבינה אם הבנים והן בגידול עצם מציאותן שבתחלה הן בקטנות לפ״ע קטנות השכל ואח״כ מתגדלים באמצעות גידול השכל דוקא לפי שעיקר מקור חוצבם מן השכל דוקא (שהוא פנימי׳ בינה מג״ר שבה שנמשך בז״ת דבינה שהוא ע׳ רבתי דשמ״ע[27] ומשם למל׳ דתבונה שהוא ד׳ רבתי דאח״ד וסי׳ ע״ד[28] והוא בחי׳ לאה שלמטה מיעקב כמשי״ת). והנה ידוע בבחי׳ יעקב למעלה בכלל שהוא בחי׳ עצם המדות דז״א שנק׳ ישראל ויעקב כו׳ שנולדו מאימא עילאה שנק׳ אם הבנים (והוא וי״ו הקצר שבה״א[29] עילאה דאושיט פסיעה לבר כו׳) והוא בחי׳ לאה דפנימי׳ בינה שלמעלה מיעקב שמזה הטעם לא הכיר והשיג יעקב בבחי׳ לא״ה כלל להיות נק׳ עלמא דאתכסיי׳ בבחי׳ הפלאה והעלם כנ״ל. והענין הוא דאע״פ שאנו רואים שמן השכל המושג בבינה כמו במדות שבשכל בא ג״כ במדות שבלב מבחי׳ המוחין והטעם אמנם ודאי אנו רואים שאין שכל וטעם זה הבא בהתפעלות המדות שבלב (שנק׳ דע״ת המתפשט במדות[30]) משיג כלל לעצם אור ההשכלה הרוחני׳

שבבינה עצמה ואין לו ערך עמו כלל אע"פ שמשם דוקא מקור חוצבו כמו שכל עלול לא ישיג למהות עילתו אע"פ שממנו נמצא עיקר מציאותו להיותו נבדל ומושלל ממנו שלא יוכל להשיגו לעולם (כמו דלא קאי' אדעתי' דרבי'[31] עד מ' שנין כידוע) שהרי השכל וטעם שנוטה לחסד ואהבה הוא שכל רוחני ממש ושכל וטעם המלובש באהבה הוא כמו האהבה וחסד הגשמי שאין ערך למהות המדות עם מהות השכל כלל ועכ"ז נק' אם הבנים שמשם מקור חוצבם בעיקר מציאותם בתולדה ובגידול כנ"ל וד"ל. ואמנם[32] הנה אע"פ שבחי' השגה דבינה מובדל בערך מן המדות ונק' עלמא דאתכסיי' בהעלם והפלאה כנ"ל עכ"ז הרי מאיר מבינה למדות בבחי' ההעלם מרחוק דהיינו בבחי' מקיף עליהם (וראי' לזה מן גידול המדות מגידול אור השכל שמאיר במוחין של המדות מעט מעט בהעלם בבחי' מקיף כידוע בענין אך בצלם יתהלך איש[33] שהן ל"מ דצלם מקיפים דחי' יחידה וצ' דצלם הוא ענין הגידול של המוחין חב"ד שבמדות. וז"ש לפי שכלו כו' כנ"ל עד שיגדלו המוחין במדות בשלימות כמו בוצין בוצין[34] כו'). וכמבואר בזוהר בלק[35] ע"פ כי מראש צורים[36] (ונדפס בביאורי הזהר[35]) דמסט' דאימא אתמתח כו' והוא מ"ש כנשר יעיר קינו[37] כו' דאימא פריס' גדפהא[38] על בני' כמו והאם רובצת על האפרוחים[39] כו' וענין[40] שמירה זו[41] להגן עד שיגדלו בשלימותם (וכידוע בד"כ שהן ת"ר אלף נש"י שהי' במ"ת[42] ששרשם בו"ק דז"א[43] ששרשו מבינה עילאה והן ס"ר דיעות שנמשך בכל דגל ובכל שבט לפי מדריגתו ושרשם הראשון מאו"א שז"ש כי מראש צורים אראנו ומגבעות כו') וכתיב כנשר כו' וכן א' ואשא אתכם על כנפי[44] כו' וענין שמירה זו הוא[45] מחיצוניות בינה שנק' חשמל[46] להלביש כו' שהוא כמו המחשבה שמלבשת למדות שנק' מחשבת שכל שנק' מח' עיונית שהשכל כבר נתפס במחשבה שזהו היותר אחרון במדריגה דחו"ב שהוא אור השגת השכל והשגה רוחני' עדיין בלי נתפס בדבר מה גם במחשבה כו'. אך גם מחשבה זו שנק' מחשבת שכל שהוא לבוש לשכל הוא למעלה בערך מן השכל וטעם שבמדות כשכל וטעם באהבה וחסד שבלב הגשמי שאין למדות עם המוחין השגה בעצם מהות מחשבת שכלי' הנ"ל רק מרחוק תאיר עליהם לשומרם ולגדלם ולהמשיך בהם אור חדש תמיד לחזקם ולקיימם ע"י בחי' ד"ת שמתפשט בהם להחיותם כו' וד"ל. וזהו הטעם עכ"פ שבחי' יעקב שהוא ענין המדות ומוחין שבהם לא ידע ולא השיג[47] במעלות ומדריגות נשמת לאה שהיא שנק' אימא עילאה דבחי' פנימי' בינה מפני שהיא למעלה ממנו הרבה כנ"ל. אך הנה המדריגה הב' דלאה הוא למטה מבחי' יעקב עד שנעשי' בחי' מקבל מיעקב כנ"ל והוא בחי' אחוריים דאימא כנ"ל. והענין הוא דכל זמן שהמחשבה מלבשת לשכל הרוחני' אף בחי' היותר אחרונה במחשב' שכל עיוני' הנ"ל הוא נבדל בערך מן מהות המדות אף מן השכל וטעם שבהן כנ"ל אבל כאשר המח' יורדת מהיות לבוש לשכל (אף לאותיות שבשכל באותיות של הכתב ואותיות דיבור של איזה שכל) ומתצמצמת למטה מטה להיות לבוש למדות שבלב דהיינו בחי' כלי בית קיבול להכיל ולקבל התפעלות המדות שבלב אז המח' בחי' מקבל השפע מן המדות שבלב שזהו בחי' לאה שמקבל מיעקב ועד"מ כמו שאנו רואים באדם כאשר מהרהר במח' כל מה שמתעורר וחפץ בלבו איזה דבר מה או התעוררות אהבה ותשוקה לדבר מה או יראה ופחד ומרירות וחדוה או כל פרט ופרט מענינים האלה שבמדות שהכל עולה למעלה אל המח' שבמוח מיד להרהר בו ונק' הרהורי לבו בכלל והרי מתקבל כל אור ושפע שבמדות שבלב בהרהור שבמוח שנק' מחשבה רק שנק' מחשבת הלב שנעשי' בחי' לבוש ובית קיבול לקבל השפע של המדות כמו שהיתה בחי' כלי ולבוש לאור שפע השכל למע' כנ"ל (ונק' ג"כ לאה ענין נלא"ה שנלא"ה המחשבה והרהור שבמוח לקבל מן הלב בכל פרטי המדות שבו) (רק שענין השפעה זו מן המדות למחש' שבמוח עולה מלמטה למעלה מן הלב אל המוח כו' משא"כ ירידת השפע מחו"ב למח' שהוא מלמעלה למטה כנ"ל). (וכן בענין יחוד יעקב ורחל שהוא שפע הקול בדיבור ג"כ מלמעלה למטה כמשי"ת). וזהו ענין זיווג יעקב ולאה כשנשא אותה שהן בחי' דכר ונוקבא משפיע ומקבל וד"ל. אך הנה מעתה י"ל פי' ענין כי שנואה דהיינו לאחר שנשא אותה ולמה שנאה אותה לאחר שהמח' דבחי' לאה זו הרי היא באה בגילוי כשמקבלת מן המדו' ובמורגש בהתפעלו' בהרהור שבמוח כמו האהבה שבלב שמהרהר במחשבה במוח בהתפעלות וכן בתענוג ורצון וגם בשכל שבא במדות הכל נמשך ובא בגילוי במחשבה שבמוח ואין כל זה בהעלם המחשבה רק בגילוי דוקא וא"כ למה שנואה לאה לפי שהוא בהעלם כנ"ל. אך הענין הוא מטעם הנ"ל משום דתענוג תמידי אינו תענוג אלא צער גם במשפיע וע"כ גם במשפיע שהן המדות שבלב אל המחשבה במוח להיותו בא ונמשך בתמידות בלי הפסק כלל שהרי אין המחשבה פנוי' ומשוטטת בכל רגע מן הדברים שעולים מן הלב כו' ולזאת יהפך מאהבה לשנאה כמו ע"ד דוגמא ממ"ש הוקר רגלך מבית רעך פן תשבענו והקיאתו[48] שכאשר האהבה ותענוג ריעים האהובים הוא בתמידות ביותר ישבענו ביתר מכפי המדה עד שיקיאנו שימאס בעיניו וכאוכל דבש וכל דבר מתוק ביותר מכפי המדה שיקיאנו כמ"ש אכול דבש דייך[49] כו' וכך הוא בתענוג תמידי גם במשפיע ששופע כל מה שבלבו במחשבה שמפני תמידות התענוג ביחוד זה דהבל הלב במח' נהפך התענוג לצער ומאהבה לשנאה (וכך הוא במצות עיון והגיון שבתורה שזהו ג"כ זיווג יעקב ולאה שהבל הלב שמתקשר בתענוג תמידי בחכ' ומדות דתורה הוא שעלה במחשבה בעיון והגיון תמיד וכן בעסק רזין דאורייתא שהוא כמו מתיקות הדבש כו' וד"ל. וכן בהתפעלות המוח באהוי"ר בתענוג תמידי שבא מהמשכת אהוי"ר ותענוג שבהבל הלב שנק' קלא פנימאה דיעקב שעולה בהעלם במחשבה תמיד כו') אבל בחי' יחוד יעקב ורחל שהוא המשכות גילוי המדות בדיבור שאינו בא בתמידות רק לפרקים אינו תענוג תמידי ונק' תענוג ואהבה ולא נהפך לשנאה לעולם וע"כ אמר ויאהב יעקב את רחל כו'. (אך באמת אין זה מתיישב עדיין דאם מטעם זה שנואה לאה ורחל אהובה למה לא היתה שנואה לאה בהיותה בחי' מקבל מאו"א דזיווגייהו תדיר שהוא התענוג דחו"ב שנובע כמעיין בנהר בתמידות ונמשך הכל למחשבה דוקא ולמה דוקא

בהיות המחשבה מקבלת מן המדות נעשית שנואה). אך שרש הענין הוא רק מטעם שעיקר בחי' יעקב אותיות יבק"ע הוא רק להוציא לאור השפע לגילוי מן ההעלם דוקא כי הוא קו האמצעי בריח התיכוני שמבריח לקצה התחתון בגילוי למקבלים דוקא וע"כ אהב את רחל עלמא דאתגליי' בחי' הדיבור מפני שזהו כל עיקר תענוג המשפיע אבל למחשבה שבמוח אע"פ שגם הוא בגילוי אותיות במחשבה נק' העלם עכ"פ לגבי המקבלים שהן העולמות שנתהוו מאותיות הדיבור כו' וכמו המחשבה באדם שהיא בהעלם מכל אדם ע"כ שנואה לאה ורחל אהובה וד"ל. (וכנ"ל דכל דבר הנעלם ומכוסה אין תענוג בו כלל וגם במחשבה הגלוי' אין בה גילוי חיות במורגש כלל כו') (וכידוע גם למתענגים על ה' בתפלה בעיון המחשבה באה"ר בתענוגים וכן בהעמקות רזי' וסודות התורה וכה"ג):

(ו)[2] **אך** הנה כאשר ראה ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה כו'. דהנה מבואר למעלה בענין המח' שבמוח א' מחשבה דבינה עצמ' שמשם נמצא עיקר מציאות המדות שנק' אם הבנים והוא מז"ת דבינה שהן מדות שבשכל עצמו כו' וראי' מגידול המדות שתלוי' בגידול השכל שכל זה הוא בעיקר תולדות מציאות המדות אבל לאחר שכבר נתהוו מציאותם בתולדה וגידול כנ"ל (שזהו בחי' יעקב). הנה צריך שיצאו המדות בהתפעלות לחוץ לאחר שיש מציאותם מכבר בלב כו' זהו הנק' לידה ג"כ כעובר שישנו במציאות מכבר ויוצא לגילוי לחוץ כו' כמו שיתפעל הלב באהבה ותשוקה לאוצר נחמד או מאכל טוב וערב לנפש וכה"ג שאין זה רק כאשר יעמיק מחשבתו לחשוב ולהרהר בדרך זה הטוב והנחמד אזי יתפעל בלבו ויתאוה בתאווה להם ואם לא יעלה הדבר במחשבתו לא יתפעל אליו כלל. וכן במדת היראה ופחד מן הלסטים וכל דבר רע לא יוליד התפעלות בלבו כ"א אחרי העלותו במחשבתו תחלה כשיעמיק בו ביותר יותר יצא לגילוי היראה ופחד בלבו כו'. ונמצא שעיקר תולדות המדות שהוא בחי' התפעלותן לחוץ בא מן המחשבה שהוא הפועל התולדה הזאת וזהו בחי' לא"ה שילדה ו' בנים שהן ששה מדות חג"ת כו'. אך זהו דוקא אחר שמקבלת מבחי' יעקב שהן עיקר מציאות המדות שבלב כמו שהן נולדים מבינה דוקא (ואין זה מתיישב עדיין דהלא מבואר למעלה בענין השפעת המדות שבלב למחשבה להרהר מה שלבו חפץ באהוי"ר זהו ג"כ בחי' התפעלות המדות שא"כ כבר יש התפעלות המדות בלב בגילוי שנמשך למחשבה והרהור ואיך יתכן לומר שהרהור זה עצמו שקיבל מן הלב יוליד התפעלות המדות בלב איך בחי' המקבל יהי' משפיע להוליד המדות בלב ומה גם אחר שכבר נולדו בלב דאל"כ לא היה נמשך מהם שפע למחשבה והרהור במוח למה צריך לחזור ולהולידם כו'. וצריך לומר דלא כדלעיל במדות שבלב שבאים להרהר במחשבה שזהו השפעת יעקב ללאה כי שפע יעקב ללאה הוא בא מעצם המדות בתולדותם מאו"א שהן מדות שבשכל דוקא כנ"ל וז"ש ששם עלו שבטים[3] שבטי י"ה דוקא ומה שמן המדות שבלב נמשך למחשבה הן בחי' שבטים דבריאה שהן המדות שנולדו ויוצאים מן הבל הלב באותיות המחשבה העליונה ומן המח' יוצאים לגילוי וזהו לאה ילדה ו' בנים). וזהו שהי' טעות יעקב שהי' סבור שהתולדה מן ההעלם לגילוי מאצילות לבריאה א"א להיות כ"א ע"י בחי' רחל שהוא בחי' הדיבור עלמא דאתגליי' וע"כ אמר אעבדך ברחל שבע שנים ולא ידע שגם מבחי' לאה דוקא יכול להיות התולדה דמדות חג"ת כו' אע"פ ששרש לאה היא בהעלם דפנימי' בינה ולזאת לא השיג יעקב במעלת לאה כנ"ל וגם לאחר אשר נשאה הית' שנואה מצד בחי' העלם המח' ואשר הוא תענוג תמידי כנ"ל ולזאת נישאת לו ג"כ בבחי' ההעלם שלא ידע בה כלל וכמ"ש ויהי בבוקר והנה היא לאה[4] שזיווג שלו הי' בדעתו עם רחל ולא הי' בדעתו על לאה כלל מצד שהי' שרש לאה למעלה ממדרגתו ע"כ נישאת לו ביחוד באופן שלא ידע בה כלל כי היא למעלה מבחי' הדעת דיעקב שהוא בפנימית בינה כנ"ל ע"כ לא בא אלי' ביחוד וזיווג ג"כ רק שלא ע"י בחי' הדעת רק בבחי' שלמעלה מן הדעת שזהו היפוך יחוד דיעקב ורחל שהוא ע"י הדעת דוקא שממשיך גילוי האהבה כמו והאדם ידע[5] כו' וד"ל. (וגם אח"כ שידע בה ביחוד לא הי' בגילוי האהבה שע"י הדעת כמ"ש כי שנואה לאה כו') אך מטעם זה עצמו פתח ה' את רחמה ורחל עקרה כו'. ודוגמא לדבר זה הוא בזמה"ג דכתיב ובפשעכם שולחה אמכם[6] שהוא גלות השכינה בחי' רחל עקרת הבית[7] כו' שהיא בגלות בע"ש כמו כרחל לפני[8] כו' והיחוד הוא בלאה בחי' עלמא דאתכסי' שהן מדות דיעקב העליון במחשבה העליונה כנ"ל שע"ז א' כי שנואה לאה ועכ"ז מטעם זה יש יתרון מעלה בזמן הגלות מצד ריבוי התולדות למעלה בשרש נש"י בו"ק דבריאה שיבא בגילוי לע"ל כמ"ש אז הגדיל ה' לעשות עם אלה[9] כו' והוא ע"י ריבוי היחו"ע שבתומ"צ שעושין פרי למעלה שגם שהוא רק בהעלם למעלה במח' ולא בגילוי שכינה כמו בזמן בהמ"ק שהי' ביחוד דיעקב ורחל וישראל ורחל כו' אבל שרשו בפנימי' דאו"א במ"י אל"ה דאלקים דבינה כנ"ל וז"ש כי תהיינה לאיש[10] זה יעקב שתי נשים לאה ורחל הא' אהובה היא רחל והא' שנואה זו לא"ה והי' הבן הבכור לשניאה בזמן הגלות כו' כנ"ל לא יוכל כו' לו משפט הבכורה[11] כו' ליטול פי שנים דהיינו ב' קומות דאו"י ואו"ח מצד טעם הבירורים דרפ"ח כו' כיתרון האור מן החושך דהיינו כשהשנואה נעשה אהובה בתו"מ ותשובה ותפלה וכמ"ש צמאה לך כו' בארץ ציה כו' כן בקדש חזיתיך הלואי כן[12] כו' שהוא בזה"ג דווקא שע"ז א' העם ההולכים בחושך[13] דוקא ראו אור גדול לע"ל. (אמנם לע"ל יהי' עלי' למל' שהיא רחל ויהי' אז יוסף בכור שהוא הבכור לאהובה שנעשה שנואה בגלות כו' וד"ל) (וראיה לזה שגם בזמן הגלות א' לא ינום ולא יישן[14] כו' דגם שהגלות נק' שינה[15] כידוע מ"מ אין זה שינה גמורה כי המחשבה העליונה דבחי' לאה שמקבלת ממדות כו' משוטטת בהשגחה פרטי' על ישראל ולא במחשבה שבשינה שהוא בהסתלקות כ"א[16] מצד יחו"ע דיעקב ולאה שהוא בתמידות כמו או"א שנק' תרדל"מ כו' וכמו"כ בכנס"י נאמר גם בגלות אני ישינה בגלותא ולבי ער[17] ממש משום דקול דודי דופק בתמידות דפנימי'[18] דאו"א כו' וד"ל):

(ז)[19] **והנה** עדיין יש לתרץ הקושיא דלעיל במה שיעקב מעצמו א' אעבדך ז' שנים ולמה לא אמר ב' או ג' שנים לבד אולי הי' לבן מתרצה בזה כו'. אך הנה יש להבין עוד מ"ש לבן ליעקב מלא שבוע זאת[20] ונתנה לך גם את זאת כו' דפירש"י[21] מלא שבוע זאת ז' ימי המשתה בעבודה אשר תעבוד עוד ז' שנים עבודה זו הי' אחר הנשואין דרחל ואח"כ א' ויעש יעקב כן[22] וימלא שבוע זאת כו' ויבא גם אל רחל[23] דקאי אחר שבוע דז' ימי המשתה ואח"כ ויעבוד יעקב כו' ונמצא לפ"ז הרי בשביל לאה עבד יעקב ז' שנים ממש בתחלה עד שנשאת לו ובשביל רחל לא עבד כלום בתחלה רק המתין ז' ימי המשתה לבד והעבודה שלו עבודת ז' שנים הי' אחר הנישואים משום דא"א לפרש כפשוטו דעבד ז' שנים אחרים ואח"כ נשא לרחל כו'. אך הנה להבין כ"ז יש להקדים תחלה בשרש ענין יעקב ורחל במה שאהב יעקב לרחל דוקא וא' אעבדך ז' שנים ברחל והי' בעיניו כימים אחדים[24] באהבתו אותה להיות מבואר למעלה[25] בשרש בחי' יעקב שהוא בעל עולם התיקון בבחי' שם מ"ה דחכ' להיות בחי' ההתכללות דחו"ג בכל פרטי האורות העליונים והוא להיותו בבחי' הת"ת[26] שכלול מב' הפכים דחו"ג[27] ופנימי' שבו הוא בחי' הרחמים שכולל לחו"ג ועולה על גביהם (כסגול העליון כמ"ש ישראל לסגולתו[28]) וזהו שהי' יעקב עבודתו להיות רועה צאן דוקא שלא הי' כן אברהם ויצחק שהגם שהי' להם מקנה רב היינו בקר וחמורים וגמלים ואתונות[29] וגם צאן רב לא היו רועים בעצמם כלל אך יעקב לא הי' לו רק צאן לבד והי' רועה צאן בעצמו כו' (ואע"פ שאמר ויהי לי שור וחמור[30] כו' זהו אחר שנתעשר מן הצאן קנה גם שור וחמור כפירש"י[31]) וכל עבודתו הי' רק לרבות את הצאן שיפרצו לרוב ע"י תחבולות שונות כמו בעובדא דמקלות[32] אשר פצל ברהטים כו' ליחם הצאן במקלות כו' והי' משגיח על הצאן להיות מרעם טוב במאכל ובהשקאה להשקותם תמיד ברהטים כו' בטוב ההשגחה ובעבודה תמה כמ"ש ביום אכלני חורב[33] וקרח בלילה ותידד שנתי כו' שלא היה עבודה תמה כזו בזולתו בצאן אבותי' אברהם ויצחק רק ביעקב לבדו וזהו פלא לכאורה. אך הטעם הוא לפי ששרש יעקב הי' למעלה מאברהם ויצחק שהן בחי' חו"ג דאצילות כי בחי' יעקב הוא הת"ת שהוא הרחמים שעולה עד פנימי' הכתר[34] ששם עצמות אור הא"ס ממש וע"כ נק' נחלת יעקב נחלה בלי מצרים[35] כלל (ולזאת ליעקב א'[36] ופרצת ימה וקדמה[37] וצפונה ונגבה שד' רוחות הללו יהי' בלי גבול ומצר כלל שלא נאמר כזה לאברהם ויצחק שהוא מצד השלימות בבחי' התיקון) וע"כ הי' עבודתו בבחי' צאן העליון שמבואר למעלה[38] שהוא בקיעה ויציאת אורות העליונים מעצמות התענוג הפשוט מצד ריבוי המותרות כו' כפרט עוללות כו' והן כמו נשמות שלמטה שטבעם ליכלל בתענוג האלקי במס"נ כו' וכללותם הוא בחי' המל' שנק' רחל[39] דשמא גרים כו' וע"כ הי' עבודתו רק לרבות הצאן העליון בעובדות שעש' במקלות אשר פיצל כו' (וכמ"ש בזוהר[40]) ועבודתו הי' בהשגחה טובה עליהם במרעה טוב[41] במאכל ומשקה מים טובים כמ"ש דוד ה' רועי לא אחסר בנאות דשא ירביצני[42] על מי מנוחות ינהלני כו' והעיקר הי' במה שהי' עושה בחי' ההתכללות שהוא עיקר בחי' התיקון שהוא בחי' יעקב ע"כ נק' רועה צאן כו' וענין ההתכללות הוא רק בחו"ג דוקא שזהו ענין מה שעשה במקלות אשר פיצל כו' במחשוף הלבן כו' שהי' כל הצאן עקודים נקודים וטלואים וברודים כו' שזהו ריבוי אופני דהתכללות מחו"ג דוקא וענין ההתכללות דחו"ג הוא ע"י בחי' הרחמים דוקא שהוא מדת יעקב[43] שהוא עיקר בחי' ההתכללות דחו"ג וכמו שאנו רואים שיש ב' מיני התכללות. א' ההתכללות דחו"ג מצד עצמן שכלול כ"א מזולתו המנגדו כידוע שהחסד כלול גם מן הדין והדין כלול גם מן החסד ונק' חסד שבגבורה וגבורה שבחסד שכל א' מבטל כח זולתו ומתבטל כחו מכח מנגדו וכך הוא בפרטי ההתכללות יותר שזהו כאשר בא בריבוי התחלקות יותר והוא כמו נצח שבגבורה שבחסד עם הוד שבחסד שבגבורה שכל א' כלול מהיפוכו בפרט ביותר דלבד התכללות גבור' שבחסד עם חסד שבגבורה נצח דגבורה שבחסד מתכלל עם היפוכו הוד שבחסד שבגבורה וכה"ג וכל שמתחלף[44] יותר לרבוי פרטים מי' לי' כו' יותר יכול להיות ההתכללות והמזיגה באופנים רבים ושונים כידוע בענין ההתכללות והמזיגה דד"י ארמ"ע שזהו כאשר באים בחלקים רבים שכלול כ"א מהיפוכו דוקא כמו הוציא אש ממים[45] ומים מאש כו' כמ"ש במ"א וד"ל. אך באמת אין כל בחי' התכללות כזאת התכללות אמיתי' כלל מאחר שסיבת ריבוי ההתכללות אינו רק מצד ריבוי ההתחלקות של כאו"א בפרטי' חלקים רבים עד שנמצא בו גם מהיפוכו כו' הרי אנו רואים שכל מה שיתחלק הדבר לכמה פרטים רבים מאד מ"מ אין זה רק ממהות אותו הדבר לבדו ולא יהופך בשינוי למהות אחר כלל רק שנחלש כחו העצמי מצד ההתחלקות בחלקים קטנים מאד עד שיוכלל במנגדו ממש וכנ"ל וכמו התחלקות מדת החסד כל מה שיתחלק לכמה חלקים פרטים כמה פעמים אין כל זה רק בבחי' מהות החסד עצמו וכן בהתחלקות מדת הגבורה לפרטים רבים הכל הוא בבחי' הגבורה עכ"פ ולא נשתנה למהות אחר כלל א"כ גם שאח"ז יכל להיות בחי' התכללות דחו"ג כמה[46] הפכים שונים שבא מצד ריבוי התחלקות של כל א' כנ"ל במזיגה והתכללות דד"י כנ"ל אין זה התכללות אמיתי' כלל שהרי כל א' במעמדו ותקפו החסד בבחי' החסד והגבורה בבחי' הגבורה גם לאחר ריבוי ההתחלקות שלהם בכל פרט ופרט ולא יוחלף מזל"ז כלל רק שמתחברים יחד והי' לאחדים כו' כהתחברות דאש ומים במזיגה והרכבה שלהם שלא נחלק[47] מהות האש למים ומים לאש כלל רק שנתכללו ונתחברו יחד מצד ריבוי ההתחלקות שלהם שנק' הרכבות כידוע ואין זה התכללות אמיתית בעצם כלל וד"ל. אך הנה בחי' התכללות דחו"ג הב' הוא התכללות שע"י[48] מדת הרחמים[49]. דהנה מדת הרחמים היא מדה מיוחד' בפ"ע למעלה ממדות[50] דחו"ג לגמרי ואע"פ שהיא כוללת חו"ג אין זה שיש בה משניהם (כמדת הת"ת שמכריע[51] כו') אלא התכללות זו באה מצד ביטול ששניהם[52] מתבטלים לגבי מדת הרחמנות[53] וזהו התכללות אמיתית יותר ממה שהן מתכללים מצד עצמן כנ"ל דהלא עיקר ענין מדת הרחמים[54] כך הוא דאע"פ שנתחייב

בדין עונש ולא יוכל כח מדת החסד והזכות להצילו כלל מ"מ יבא כח מדת הרחמים לפוטרו מן העונש מצד שיש רחמנות עליו ומדה"ר פוטרו מן העונש שהרי ביטל הרחמים לכח הדין וביטל ג"כ לכח החסד בזה מאחר שאין טעם הפטור מן העונש רק מצד הרחמים לבד א"כ אדרבה בזה נותן מקום לכח הדין יותר מלכח החסד שאע"פ שיתחייב במדת הדין רק מצד הרחמנות לבד יפטור והרי ביטל החסד לומר שאינו ראוי לחסד רק לדין אך הרחמנות יפטרנו וגם ביטל למדה"ד לפוטרו מן העונש וא"כ יש כאן ביטול ב' המדות דחו"ג (שזהו כמו האומר שלא כדברי זה ולא כדברי זה ולא כמו שאומר כממוצע מב' הדיעות) (אך גם במדת הת"ת שמכריע גם זה בא להיותו כח עליון משניהם דוקא ע"כ יכול להכריע אמנם יש בו משניהם ומדת הרחמים היא למעלה משניהם מאחר שמבטל לשניהם כנ"ל) ועכ"ז הרחמים הרי נוטה לחסד דהיינו שע"פ כח הרחמים יגבר כח החסד על הדין לאגברא ימינא[2] כו' ועתה יגדל נא כח[3] כו' (וכמו והמרחם כי לא תמו חסדיך[4] כו' כמו זכור רחמיך ה' וחסדיך[5] כו') מפני שיש בכחו יותר להמתיק לכח הדין שאין זה בכח החסד גם בגבורתו כשיוגבר כח החסד דא"א כ"א ע"י הרחמים שממתיק לכח הדין בעצם וכידוע בענין כונות דשופר[6] כו' (וז"ש שיעקב פדה את אברהם[7] מכח הדין המנגדו כו') ונמצא שע"י מדת הרחמים מתכללים חו"ג בהתכללות אמיתי' יותר מהתכללות שמצד עצמן שבהתכללות מצד עצמם שכלול כאו"א מהיפוכו אין ביטול כלל בכל א' כנ"ל משא"כ בהתכללות שע"י מדת הרחמים יש ביטול בב' המדות דחו"ג לגמרי כנ"ל וכמו"כ יוכל להיות בחי' התכללות אמיתי' באמצעות בחי' הרחמים גם בכל פרט ופרט שבע"ס עד היותר אחרון כו' כמו גם במדות הנצח שבגבורה שבחסד וכה"ג שכלול מחו"ג חסד שבנצח וגבורה שבנצח שמתכללים זע"ז אמנם אין זה התכללות אמיתית כ"א ע"י בחי' הרחמים שבו שזהו בחי' הת"ת שיתבטלו בו ב' הפכים דחו"ג שבנצח (כמו הניצוח לחסד בהתגברות עוז שנק' גבורה שבחסד כמ"ש כי גבר עלינו חסדו[8] ולנגדו להיפוך בחי' הדין שבנצח אע"פ שכלולים זמ"ז כו' עכ"ז אין זה התכללות אמיתית כ"א ע"י בחי' הרחמים שבנצח כו' כמו שאמר והנצח זה בנין ירושלים[9] דלע"ל דאע"פ שמצד הדין אין ישראל ראויים וגובר על ניצוח שבחסד מ"מ מצד הרחמים שבניצוח זה כו' כמו יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך[10] את כעסך ומאין יש כח התגברות זו ברחמים לכבוש למדה"ד אין זה רק מצד הניצוח שבגבורה שבחסד שיגבר ע"י כח הרחמים שבניצוח הרצון הזה וד"ל). וכה"ג יובן בכל פרט כמו בהוד דחסד שבגבורה שכלול מחו"ג כו' וכה"ג. וזהו הי' כל עיקר כוונה הפנימי' דעבודת יעקב בעל הרחמים העליונים לעשות ריבוי התולדה בצאן העליון הנ"ל דהיינו ע"י המשכות בחי' הרחמים בכל פרט ופרט דע"ס שזהו ריבוי התחלקות כמה מיני רחמים בפרט שבודאי אינו דומה רחמים דנצח לרחמים דהוד כו' וכך אינו דומה רחמים דאיש החסד לרחמים דאיש הדין וכך הוא ההתחלקות בכל פרט כמו שא' ורחמיו על כל מעשיו[11] שמדת הרחמים העליונים מתפשט ונמשך על כל מעשיו שבודאי על כל א' לפי ערכו ומעמדו נמשך הרחמים שנמצא מתחלק הרחמים לכמה מיני חלקים ומדריגות שונות והוא לפי שנמשך הרחמים מכל המדות מכל מדה בפרט כנ"ל. וזהו שאנו אומרים ברחמיך הרבים רחם עלינו[12] רבים הן בבחי' ריבוי התחלקות בכל פרט ופרט ובכל עולם ועולם כפי שהוא (וכמו שאו' אדון עוזנו צור משגבנו[13] כו' שהן ד' מקיפים דרחמים בד' עולמות דאבי"ע עד משגב בעדנו בעוה"ז הגשמי להגן מן המקטרגים גשמיים). וכך יש רחמים שנמשך בגשמיות על כל מעשיו ממש כמו שחס על נינוה[14] שיש בה י"ב רבוא אדם ובהמה רבה כו' כמו על עני מדוכא שיצעק אל ה' וירחמנו וכן חולה מסוכן וכה"ג וזהו רחמים העליונים שיורדים מלמעלה על כל העולמות עד גם על כל מעשיו הגשמיים בריבוי התחלקות שונות וכמו"כ מלמטה למעלה יש ריבוי התעוררות רחמים שמעוררים רחמים למעלה כמו בחי' פני נשר כו' וכנשר הגשמי שטבעו רחמני[15] וכך למע' ויש בחי' פני נשר בכאו"א כמ"ש ופני נשר לארבעתן[16] כו' מטעם הנ"ל לעורר רח"ר למעלה וכך הוא בדרך כללי' בעבודת יעקב איש הרחמים שהי' בכחו לעורר רח"ר העליונים עד רום המעלות בבחי' רח"ר דפנימית הכתר (וכמ"ש וישא קולו ויבך[17] כשראה לרחל בחי' המל' למעלה שהוא למטה בהיכלות דק"נ לרעות צאן לבן נשא קולו והי' בוכה ובבכי' זו המשיך ממקור הרחמים[18] העליונים כי בחי' קול יעקב מעורר רח"ר למעלה כמ"ש הקול קול יעקב[19] וז"ש וישא את קולו מלמטה למעלה כו' וד"ל). וע"כ הי' יעקב רועה צאן דוקא יותר מכולם כי הצאן יש בטבעם בחי' הרחמים יותר מכל הבהמות[20] כנראה בחוש בקול הצאן שמעוררים רחמים בלב האדם יותר מקול שאר בהמה כו' וכך הוא בצאן העליון שהן נש"י שנק' צאן מרעיתו[21] (שיצאו מעצמות התענוג הפשוט כנ"ל) שיש בטבעם מבחי' הרחמים יותר מכל האומות[22] כמו שאמר ישראל רחמנים בני רחמנים[23] כו' ונק' קול יעקב בכלל שמעוררי' רח"ר למע' והוא בקול דצלותא שמעוררים רח"ר העליונים דפנימי' הכתר שלמעלה מהחכ' כו' כמו המו מעי לו[24] רחם ארחמנו בבחי' רחמים הפשוטים ועצמיי' דעצמי' אוא"ס ממש וד"ל. וזה הי' עבודת יעקב להמשיך בצאן העליון מבחי' רח"ר ועי"ז הי' בחי' ריבוי התולדה ביותר כי המשיך בחי' רחמים בכל פרט שעי"ז יוכל להיות בחי' התכללות אמיתית כנ"ל שמזה בא הריבוי כו' (וגם יש בצאן מבחי' הביטול והכנעה בתכלית יותר מכל הבהמות דהגם שהשור מוכן לעול הוא מנגח וכן פרה ועגל יש פרה סוררת וגם כגדיי' ועזים ותיישים הן מנגחים בקרניהם כו' והן מורדים אך הצאן טבעם רך מאד ונכנע לכל כמו בגוזזים צאן שהצאן תניח א"ע לגוזזה בלי שום מרד כמ"ש כרחל לפני גוזזי' נאלמה ולא תפתח פי' בצעקה כלל וכך הוא בטבע ישראל שנק' צאן (כמ"ש בגמ' מ"ט עיזי מסגי ברישא[25] והדר אימרא כו' שהן אומה"ע[26] כעשו איש שעיר[27] והדר אימרא שהן ישראל שנק' צאן כו' א"ל כברייתא של עולם ברישא חשוכא שהוא בחי' הצמצום כו' וכמ"ש יעקב לעשו יעבר נא אדוני לפני עבדו ואנכי[28] כו' כמ"ש במ"א). נראה

בחוש שטבעם רך מאד לקבל כל נוגש ולוחץ מאוה"ע[29] כרחל לפני גוזזי' ממש נאלמ' ולא יפתח פה בצעקה כלל וכך הוא למעלה בשרש נש"י שנק' רחל למעלה בחי' המל' רחל עקרת הבית[30] כו' כידוע וכמ"ש בזהר עמ"ש ורחל בתו באה עם הצאן[31] אשר לאביה כי רועה היא ונק' רעייתי או רועה ישראל[32] כו' שכאשר תרד למטה מטה ליתן שפע לק"נ שע"ז א' כרחל לפני גוזזי' בסוד גלות השכינה בע"ש דנוגה דעשי' שנאלמה בבחי' הקטנות דאל"ם מאלקים[33] כמו נאלמתי דומי'[34] כו' להיותם מקבלים בזמן הגלות יניקה מבחי' שערות דנוקבא בבחי' הפירוד כו' (עד"מ הצמר של הצאן שגוזזים שנפרד מן הגוף כו' וזהו כשאו' ידינו רמ"ה כו' וכן כחי כו' לי יאורי'[35] כו') אבל בעליי' המל' למעלה כמו בימי דוד ושלמה הי' להיפוך שכל אומה"ע[36] הי' בטלים בתכלית לבחי' המל' דישראל ולא הי' מקבלים רק מבחי' החיצוניות ומותרות שבין שע"ר לשע"ר כו' וז"ש ששנייך כעדר הרחלים[37] שעלו מן הרחצה כו' כמ"ש במ"א):

(ח) **ובכל** זה יובן הטעם שאהב יעקב לרחל כי שמא גרים רחל ממש. להיות שבחי' המל' כללות נש"י למעלה נק' רחל כמו כל נשמה בפרט שנק' צאן כנ"ל וגם להיות שרחל היתה רועה צאן כמ"ש כי רועה צאן[38] היא כו' והי' תשוקת יעקב להתייחד ברחל העליונה להמשיך בה מר"ר העליונים גם בכל הצאן שלה כי זהו כל עיקר מדת יעקב איש הרחמים כנ"ל ולזה א' ללבן אעבדך ברחל ז' שנים ברחל דוקא פי' ברחל במה שבתוך פנימי' רחל דאל"כ הל"ל בעבור רחל כו'. דהנה ידוע בבחי' רחל למעלה שהוא עולם הדיבור בחי' עלמא דאתגלי' מאין ליש ממש וכל עבודת יעקב הי' רק להמשיך בחי' הרחמים מקצה העליון דפנימי' הכתר בכל העולמות עד קצה התחתון במל' דאצילות בבי"ע ע"כ הוצרך לעבוד ז' שנים דוקא שהן ז' מדות עליונות דכתר כידוע בפי' ויהיו חיי שרה[39] מאה שנה כו' וז' שנים אלה שני חיי שרה בחי' ב"ן[40] דכתר שהן עיקר שני חיי שרה דבחי' המל' שנק' מטרוניתא שר"ה בה"א[41] כידוע וגם כאן א' אעבדך ז' שנים דוקא בשנה הא' המשיך הרחמים העליונים בבחי' החסד ובשנה הב' בבחי' הגבורות (ובכללות הן ו"א שני' דהוי עלמא[42] עד אלף הז' שהוא שנ' הז' כמשי"ת) והן ז' מדות דאצילות הכלולים ביעקב שהוא בחי' הת"ת[43] שנק' בריח התיכון כידוע במ"ש לך ה' הגדולה[44] כו' ודל"ל וז"ש ברחל במה שבתוך רחל כי שרש המל' הוא למעלה בבחי' מל' דא"ס שלפני הצמצום כמ"ש אני ראשון ואני אחרון[45] וכן ראו כי אני אני הוא[46] כו' והוא מילוי דהה"א[47] כו' משום דנתב"ס וסוב"ת דוקא ולזה בעבור בחי' פנימי' האור הגנוז במל' שנק' רחל הי' חפץ לעבוד להמשיך מבחי' ז' שנים העליונים שהן ז' מדות שנק' ימי קדם ושנים קדמונים והכל בשביל רח"ל שיבוא לידי גילוי מאין ליש דוקא דנתב"ס כנ"ל ומה שהוצרך לז' מדות דוקא הענין הוא כידוע בשרש בחי' יעקב שהוא יו"ד עקב[48] שזהו מה שהח"ע בחי' יו"ד ירד ביעקב לברר לעה"ד כו' דבחכ' אתברירו[49] וזהו ע"י שם ב"ן בחי' המל'[50] בחי' רחל עקרת הבית כו' שהוא בחי' הדיבור העליון דבר מלך שלטון[51] שזהו בחי' ת"ת[52] שבדיבור העליון להנהגות העולמות עד"מ דבר מלך שבדיבורו מתגלה הכל בכל פרטי מדותיו אם דברי אהבה וחסד או דברי רוגז ודין או בבחי' ממוצע בהתכללות מחו"ג בכמה אופנים שונים גם מן הרצון ושכל שלמעלה מן המדות נמשך במדות ובא הכל לגילוי בדיבור[53] כמ"ש כל הנחלים הולכים אל[54] כו' אך מצד ריחוק ערך המל' שהוא הדיבור לקבל מבחי' חכ"ע שלמעלה מן המדות ע"כ הוצרך יעקב לעבוד ז' שנים תחלה שהוא להמשיך לבחי' ח"ע דרך ז' המדות דאצילות ומז' המדות יושפע ויומשך במל' שהוא רחל עלמא דאתגליי' והאור ושפע דח"ע בז' מדות א"א להיות כ"א ע"י המשכת הרחמים דהיינו בחי' שם מ"ה מלגיו[55] דאיהו אורח כל האצילות ואיהו שקיו דאילנא כו' והוא הי' עיקר העבודה דיעקב בצאן לבן במקלות אשר פיצל כו' להיות הכל בבחי' התיקון והתכללות דמדות[56] ע"י בחי' הרחמים דנש"י כנ"ל וז"ש אעבדך ברחל ז' שנים פי' אעבדך ללב"ן העליון דקדושה שהוא בחי' לובן דרב חסד העליון הפשוט שבעצמות התענוג שנק' שעשועי המלך בעצמו[57] כו' כנ"ל בפי' צאן לבן ז' שנים להמשיך בז' מדות דאצילות ברחל בתך הקטנה דוקא שהוא בחי' מל' דאצילות שנק' בתו הקטנה שהוא ה"א אחרונה דשם הוי' כמ"ש ושם הקטנה רחל שיורדת למטה מטה בבי"ע להיות ראש לשועלים[58] כו' כמ"ש כי רועה היא כו' כנ"ל לפי שנתב"ס דוקא שבה וע"י הוא עיקר הגילוי למטה מטה שזהו שעבמח"ת דוקא כידוע דסוף מעשה שעבמ"ת[59] כו' וזהו שמעצמו א' יעקב אעבדך ז' שנים דוקא ולא א' ב' וג' שנים כי ידע באמת שצריך לעבוד ז' שנים דוקא מטעם הנ"ל וד"ל:

(ט)[60] **ומעתה** יש להבין מ"ש לו מלא שבוע זאת[61] ונתנה לך גם את זאת שהיא רחל עקרת הבית שנק' זאת כמ"ש מאת ה' היתה זאת[62] כו' וכן בזאת יבוא אהרן[63] כמ"ש בזהר ופי' שבוע זאת היינו ז' ימי המשתה לבד כפירש"י. דהנה לבן רימה את יעקב אחר שהשלים טוב עבודתו למעלה ולמטה לעשות ריבוי התולדה בצאן העליונים להיות בבחי' התיקון והתכללות שהמשיך בז' מדות שהן ז' שנים העליונים כנ"ל והי' עבודתו רק בשביל רחל דוקא מטעם הנ"ל ואח"ז נתן לו לבן את לאה שהוא בחי' המח' עלמא דאתכסיי' (ה"א ראשונה דשם הוי' כמ"ש בזהר תרין נוקבין פריש שלמה[64] כו') להיות שבחי' העלם דעולם המחשבה הוא היפוך גמור מגילוי דבחי' הדיבור וכל עיקר רצון ותשוקת יעקב הי' ברחל דוקא להיותה בבחי' הגילוי ע"כ נתרעם יעקב מאד על לבן וא"ל מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתיך[65] ולמה רמיתני כו' והשיב לו לבן לא יעשה כן במקומנו[66] לתת הצעירה לפני הבכירה מלא שבוע זאת כו' והכוונה בתשובת לבן כך הוא להיות שראה לבן בז' שנים שעבד יעקב שכל עיקר כוונת יעקב בעבודתו בצאן הי' להמשיך לבחי' ח"ע בז' מדות העליונות דאצילות בשביל שיבואו לידי גילוי במל' דאצילות שהוא רחל עולם הדיבור שזהו רק ענין הגילוי מן ההעלם לבא בצירופי אותיות כו' ולזאת אמר בנפשו שגם בחי' לאה היא בחי' אותיות עכ"פ שהן[67] אותיות המחשבה כמו

שאנו רואים בהתפעלות מדת אהוי"ר שבלב שיוצאים ובולטים בצירופי אותיות במח' הרי מתלבש האהבה שבלב בצירופי אותיות ממש במח' וכן ביראה ופחד שעולה במח' נעשו צירופים מאותיות במחשבה שהן בחי' כלי ממש למדת היראה ואין הפרש כלל בין אותיות המחשבה לאותיות הדיבור שניהם הן בחי' אותיות וכלים להכיל האור של המדות בצירופים מוגבלים רק שבמח' האותיות הן בהעלם ואותיות אלו עצמן כשבאים בדיבור הן באים בגילוי יותר בהבל הקול אבל אופן הצירופים א' הן ממש וכמ"ש רואים שכל מה שיחשוב האדם במח' באותו אופן ממש בצירופי' הללו ידבר הדבר בדיבור הן כשחושב מה שידבר או שידבר מה שחושב דהכל א' ממש שאותו הצירוף שרוצה לדבר חושבן במח' וכן מה שחושב ידבר בלי שינוי כלל וכלל וכידוע דה"ג מנצפ"ך[1] שמחלקות אותיות הדיבור בה' מוצאות הן מבחי' ה"ג מנצפ"ך דאי'[2] שמחלקי' לצירופי אותיות המחשבה ממש כמאמר דאימא אוזיפת מאנהא לברתא[3] כו' שהן ה"ג מנצפ"ך דאי' שהוא התחלקות האותיות דמח' מן השכל שלפי אופן זה נמשכו אופן הצירופים שבדיבור ממש רק שזה נק' מאמר סתום וזה נק' מאמר פתוח[4] (כמשי"ת) ומזה הטעם נתן לבן ליעקב את לאה בתחלה אע"פ שברחל עבד עמו להיות שראה בכל עיקר עבודת יעקב שהוא להמשיך החכ' בז' מדות שיבואו בגילוי אותיות כנ"ל א"כ גם באותיות המחשבה דבחי' לאה באים בגילוי מהעלם החכ' ומדות רק שהיא במחשבה ואדרבה א"א ליעקב להתייחד ברחל שהוא הדיבור תחילת כי המחשבה קודמת בהכרח לדיבור שמה שחושב במחשבה ידבר כנ"ל ע"י ה"ג מנצפ"ך דאימא דאוזיפת לברתא שהוא הדיבור וא"כ איך אפשר שיקדים הדיבור למחשבה וז"ש לו לא יעשה כן במקומנו דוקא כמו שהולך סדר השפע מלמע' למטה בבחי' או"י לתת הצעירה לפני הבכירה שהוא הדיבור קודם המחשבה (משא"כ בחי' או"ח הדיבור שרשו בכתר דחכ' בקדמות השכל דאבא יסד ברתא[5] כמ"ש ויבן ה' אלקים את הצלע[6] כו' וזה הי' כוונות יעקב כנ"ל וד"ל) אך הנה לאחר שהי' בחי' יחוד יעקב ולאה במדות ומח' בעלמא דאתכסיי' א"ל לבן מלא שבוע זאת שהן ז' ימי המשתה לבד ונתנה לך גם את זאת שלא הי' צריך לעבוד ז' שנים תחלה אלא אחר הנשואים עבד אותן כפירש"י. והענין הוא כי הנה עיקר עבודת יעקב הי' להביא ולהמשיך לז' מדות עליונות דאצילות בגילוי אותיות וכלים ומאחר שע"י יחודו בלאה שהוא בחי' המחשבה כבר נתייחדו ונמשכו המדות בצירופי אותיות המחשבה אז קרוב הדבר ממילא ומאליו שיומשך ג"כ מהעלם המחשבה לגילוי צירופי אותיות הדיבור בחי' רחל כי ההמשכה מן המחשבה אל הדיבור אין זה עבודה כ"כ כי בנקל מאד להביא המחשבה בדיבור משום דאותיות מנצפ"ך שמחלקות המח' מחלקות לאותיות הדיבור באופן צירוף א' דאימא אוזיפא כו' כנ"ל (וכידוע דמדיבור למח' הוא בבחי' יש מיש[7] משא"כ המחשבה בא מבחי' אין[8] דחכ' כו' וע"כ לא הכיר בה יעקב והי' שנואה לאה כו' כנ"ל) ודוגמא לדבר זה אנו רואים בי"מ דמע"ב יום הא' במאמר יהי אורי הרי זה האור נמשך מבחי' אור החסד עליון דאצילות במאמר זה בצירוף זה דיהי אור וממנו נמשך למטה כל אלף הראשון ובודאי קדם בהכרח במחשבה מאמר זה עצמו דיהי אור והן צירופי אותיות המחשבה שחושב מאמר זה יהי אור ואח"כ בא מן המח' אל הדיבור לאמר בגילוי יהי אור וכן מאמר יהי רקיע[9] ביום הב' שנמשך לצירופי אותיות הדיבור דיהי רקיע ונתהווה הרקיע ונק' מאמר פתוח ותחלה הי' מאמר זה עצמו במחשבה ונק' מאמר סתום ואמנם לפי אופן צירופי אותיות דמחשבה כך ממש בא באותיות הדיבור די"מ והכל הוא בחי' המשכות הז' מדות עליונות במחשבה ודיבור העליון שהן לאה ורחל עלמא דאתכסיי' ועלמא דאתגליי' דהכל א' ממש כו' וד"ל (וז"ש ברוך ה' מן העולם[10] ועד העולם מעלמא דאתכסי' לעלמא דאתגלי' כי א"א להיות התהוות העולמות מבחי' המדות דאצילות עצמו רק בהתלבשותו באותיות המחשבה ודיבור שנק' עלמא דאתכסי' ועלמא דאתגלי' כו' וד"ל) וכך יובן גם כאן בעבודת יעקב להמשיך ז' מדות עליונות באותיות המחשבה דבחי' לאה שאז ממילא יבואו לגילוי בדיבור שהוא בחי' רחל כי צירופי' א' להן בשרשן בה"ג מנצפ"ך דאימא כנ"ל וז"ש מלא שבוע זאת פי' ז' ימי המשתה לבד כי הנה ידוע בטבע השמחה שמביאה לידי גילוי מן ההעלם[11] כמו שרואים באדם בעת שמחתו יגלה כל מצפוני לבבו שבמח' בגילוי הדיבור כו' וע"כ בז' ימי המשתה ושמחה נתגלה מן ההעלם דמחשבה לדיבור בחי' רחל ויוכל להיות בחי' יחוד יעקב ורחל בדיבור בלי יצטרך כלל לעבוד ז' שנים בתחלה דוקא כי כבר עבד ז' שנים בשביל גילוי אותיות עכ"פ במח' דלאה וא"צ רק להביא מן ההעלם לגילוי לבד בדיבור שזה נעשה ע"י השמחה שבז' ימי המשתה מטעם שהשמחה מביאה מן ההעלם לגילוי כנ"ל ולזה א' מלא שבוע זאת בז' ימי המשתה לבד ונתנה לך גם את זאת שהוא בחי' רחל שיוכל להתייחד בה ממילא בלי עבודת ז' שנים בתחלה וד"ל. אך א"כ למה הוצרך לעבוד כלל ז' שנים אחר נשואי רחל מאחר שכבר זכה בה ע"י ז' ימי השמחה[12] מטעם הנ"ל. אך הנה באמת מה שעבד ז' שנים אחרות אחר נשואין לא הי' בשביל שיזכה ברחל רק שיהי' בה תולדות של השבטים שבטי י"ה שיבואו בגילוי מאין ליש בעולם הבריאה כי יעקב הי' סבור שיולדו לו השבטים מרחל דוקא להיותה עיקר בחי' הגילוי מן ההעלם בדיבור כו' אך כאשר ראה ה' כי שנואה לאה עלמא דאתכסי' ויפתח את רחמה להוליד ו' שבטים ורחל עקרה כו' כנ"ל וד"ל (ונמצא דז' ימי משתה דלאה עלו גם לרחל[13] ולא הוצרך לז' ימי משתה שניות כלל לפי שיש בכלל מאתיים מנה[14] דכאשר השמחה הי' בבינה דמחשבה אם הבנים ממילא יוכלל בה גם השמחה בדיבור בחי' רחל (וראי' ממועדים לשמחה שהיא בבינה שישמחו בנ"י שהוא בחי' המל' ממילא כו') והוא לפי שעקבי לאה נכנסים תוך ראש רחל[15] דסוף אותיות המחשבה נעשה ראש ומקור לדיבור ונק' מח' שבדיבור וע"כ בז' ימי המשתה דלאה נכללו ז' ימי המשתה ושמחה דרחל שהוא בחי'[16] דיבור שבמחשבה שהוא דלי"ת רבתי דאחד[17] כו' כידוע וכמ"ש עקבי[18] ענוה יראת

ה׳ מה שעשתה ענוה[20] שהוא בחי׳ לאה במחשבה עקב לסולית׳ עשתה יראה שהוא המל׳ בחי׳ רחל עטרה לראשה כמ״ש במ״א וד״ל):

(י)[21] **והנה** אחר כל הנ״ל יש להבין מ״ש ורחל היתה יפ״ת כו׳ וכן מ״ש ברבקה שהיתה טובת מראה וכן בשרה הלא א׳ שקר החן כו׳ כנ״ל. והנה תחלה יש להקדים ענין א׳ והוא שרש כללי בענין ספר בראשית[22] שהוא נבדל במעלה ובמדריגה יותר מכל הספרים האחרים כספר שמות וספר ויקרא ובמדבר כו׳ וע״כ נק׳ ספר בראשית בשם ספר הישר[23] דוקא כמ״ש הלא היא כתובה על ספר הישר[24] וכן א׳ עליו זה ספר תולדות אדם[25] כו׳ ובאמת זהו פלא גדול דהלא גם ספר בראשית מרע״ה כתבו ע״פ ה׳ בסיפור בתחלת הבריאה דשמים וארץ וכל תולדות אדם ודורות שאחריו עד יוסף והשבטים בסוף פ׳ ויחי ולמה נבדל מעלת ספר זה יותר מכל הספרים האחרים עד שהוא לבדו נק׳ ספר הישר והלא סיפורי מעשיות שבו הן ענינים פשוטים לכאורה כמו בסיפור דקין והבל כו׳ וסדר הדורות שאחריהם עד אברהם כו׳. ובספרים האחרים כמו בספר שמות ויקרא כו׳ הרי שם נכתבו כל המצות שבתורה שנצטוה משה מפי ה׳ שזהו עיקר מצות התורה כמ״ש לא ימוש ספר[26] כו׳. אך הנה באמת כל סיפורי מעשיות שבס׳ בראשית הרי הוא בבחי׳ ומדריגה עליונה הרבה מכל הכתוב בספר שמות ויקרא כו׳ אע״פ שלא נכתב בו רצון העליון שבמצות ה׳ כמו בספרים האחרים (רק מצות מילה לאברהם) להיותו בחי׳ מקור ושרש העליון לכל המצות שנכתבו בספרים האחרים כו׳. וראי׳ לזה הוא ממה שמצינו בדרז״ל דיפה שיחתן של עבדי אבות[27] יותר מתורתן של בנים שהרי פ׳ דאליעזר עבד אברהם הוכפלו דבריו בפ׳ וכמה מצות גדולות שלא נכתבו רק ברמז וקיצור כמצות תפילין וקשרתם[28] וכה״ג ואם זהו מצד מעלת אברהם הרי א׳ ושמי הוי׳ לא נודעתי להם[29] כו׳. אלא צ״ל דכל סיפורי מעשיות דספר זה ספר בראשית מבראשית עד סיפורי האבות וקורותיהן ותולדותיהן כו׳ עד יוסף והשבטים גבוה הרבה מכל המצות שכתובים בספר שמות ויקרא כו׳ ע״כ נק׳ ספר הישר דוקא כנ״ל ולכך הקדימו משה לספרים האחרים. אך הנה תחלה יש להבין למה נק׳ בשם ספר הישר דוקא והענין הוא דפי׳ ישר היינו לשון יושר כמו קו ההולך ביושר מלמע׳ למט׳ בלי נטי׳ לכאן ולכאן[30] משא״כ כאשר נוטה לימין או לצד שמאל אין זה הילוך ביושר שכל דבר שנמשך ממנו נטיות לכאן ולכאן אינו נק׳ ישר כלל וכמו כי ישרים דרכי ה׳[31] כו׳ וכן להגיד כי ישר ה׳ צורי[32] וכן ישר יחזו פנימו[33] וכה״ג רבות בכתובים לעשות הישר[34] כו׳ וכך יובן גם כאן בספר בראשית שנק׳ ספר הישר דוקא להיותו בקו האמצעי שהוא למעלה עדיין מהתחלקות נטיות קווין לימין ושמאל כלל אלא הוא בבחי׳ היושר כמ״ש יורד ונמשך מלמעלה (כקו המשקולת). והענין הוא כי הנה בספר שמות מתחיל בענין המצות בפ׳ החדש הזה לכם[35] כו׳ עד תשלום כל המצות שבספרים האחרים בויקרא במדבר כו׳ שהן באים בבחי׳ התחלקות קוין לימין ושמאל כמו במ״ת בכללות שא׳ אנכי ולא יהי׳ לך[36] שכולל רמ״ח מ״ע שהוא בבחי׳ החסדים דימין ושס״ה ל״ת בקו השמאל שהן ה״ח וה״ג[37] כללי׳ שבי׳ הדברות כו׳ (והתורה עצמה כלולה מימין ושמאל כמ״ש מימינו אש דת[38] כו׳ כידוע) והנה כדי להיות מקור ושרש כללי לבחי׳ התחלקות הקוין דימין ושמאל שבמצות ה׳ בספרים האחרים הוא שהקדים לספר בראשית שנק׳ ספר הישר שהוא למעלה עדיין מהתחלקות הקוין דמצות שהרי לא נזכר בו שום מצוה שהמצוה היא באה בבחי׳ ירידה והמשכה למטה כו׳ וכל ספר בראשית הוא למעלה עדיין במקור הראשון שמשם נמשך כל המשכה והתפשטות דקווין כו׳ וע״כ כל ספר בראשית מדבר רק בתחלת בריאת שמים וארץ בו׳ ימי המעשה כמ״ש[39] למעלה באצילות ובבריאת ג״ע ואדה״ר וכל תולדות[40] עד האבות שהן המרכבה[41] וכל קורותם עד יוסף והשבטים שגלו לארמ״צ ופרו ורבו שם עד שמסיים וימת יוסף בן מאה ועשר שנה ויחנטו אותו כו׳ שכ״ז הי׳ הכנה ומקור כללי לקבלת התומ״צ שכתובים אח״כ בספרים האחרים ולזה נק׳ ספר בראשית בשם ספר הישר דוקא וד״ל. ולהבין שרש הענין הוא כידוע דזהו עד״מ אב שהכין לבנו כל אשר לו הצריך לבנין בית מעצים ואבנים וכסף וזהב ונחושת כמו דוד שהכין לשלמה[42] כל הצריך לבנין בהמ״ק וא״צ הבן רק לבנות בלבד כי הכל מן המוכן כו׳ אבל אם לא הי׳ הכנת האב בעצים ואבנים לא הי׳ ממה לבנות כו׳. וכך הוא הדוגמא מספר בראשית לכל הספרים האחרים דהנה עיקר הכוונה בתחלת הסיפור במע״ב וכל הדורות[43] שעד אברהם הוא רק בשביל שצריך לספר מאברהם וכל מעשיו שזהו עיקר ויסוד הראשון לתומ״צ שכתובים בספרים האחרים והוא כל בחי׳ קו הימין דחסד וכידוע דהאבות הן המרכבה לבחי׳ חג״ת דא״א וע״י[44] שרש האצילות ואין קורין אבות אלא לג׳[45] ע״כ או׳ בש״ע אלקי אברהם כו׳ ואח״כ הגדול והגבור כו׳ שהן ג׳ קוין[46] דאצילות כו׳ וע״כ עיקר המכוון בסיפור בספר זה ס׳[47] בראשית הוא בסיפור ג׳ האבות לבד וכל פרטי מעשיהם וקורותם ואשר דיבר ה׳ עמהם (ואגב סיפר מכל אשר לפניהם בדור ההפלגה וכה״ג) וכמו בסיפור דאברהם התחיל להאריך ביותר בכל פ׳ לך לך ופ׳ וירא בכל פרטי עובדות שלו בחפירות בארות ובסדר מסעות שלו שכ״ז הוא מדבר בשרש ומקור העליון דקו הימין דחסד שהוא שרש ומקור לכל המצות שתלוי׳ בקו הימין העליון חח״ן כו׳ וע״כ מדבר ומספר בעניני מעשיות ועובדות דאברהם בחפירות בארות ובמצות מילה ואיך שכבש לד׳ מלכים ושארי המעשיות ואח״כ מספר ביצחק וסדר תולדתו וכל קורותיו ועובדות שלו בשרש מדריגתו בבחי׳ הגבורות דאצי׳ שנק׳ פחד יצחק שהוא שרש ומקור השני למצות שבקו השמאל דאצילות בג״ה כו׳ ועיקר אריכות הסיפור הוא ביעקב בפ׳ ויצא וישלח וישב להיותו בבחי׳ קו האמצעי דבחי׳ ת״ת דאצילות שכולל הקווין[48] דחו״ג דאברהם ויצחק שזהו כללות כל התורה כולה כמ״ש ויקם עדות ביעקב[49] דוקא ותורה שם בישראל כו׳ ואלה תולדות יעקב יוסף[50] הוא בחי׳ יסוד[51] דגוף וברית חשבי׳ חד[52] כו׳ ע״כ האריך בסיפור דיוסף יותר מהכל בפ׳ וישב מקץ ויגש עד סוף פ׳ ויחי שמסיים בו וימת יוסף

וכל אחיו עדיין חיים[1] וקיימים להיות שיוסף הי' למעלה מהם והוא בחי' יסוד ז"א[2] דאצילות ושרש השבטים בעולם הבריאה כמ"ש במ"א בענין ואנחנו מאלמים אלומים[3] כו' עד ויוסף[4] הוא סיום כל עולם האצילות בכל פרטי האורות וכלים וכל התכללות הקוין שבהם שזהו כל ענין ספר בראשית שהוא הכל בבחי' האצילות עדיין כמו קודם שניתנה התורה למטה בעולם הנפרד מאין ליש בהתחלקות הקווין לימין ושמאל בבחי' נפרד כו' והגם שבאצילות יש ג' קווין חג"ת כו' אבל שם הם כלולים בתכלית היחוד בעצמות המאציל דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד[5] ממש וע"כ נק' ספר הישר דוקא כמו להגיד כי ישר ה' כו' שהוא בבחי' היחוד והתכללות ביושר בעצמות א"ס שנק' ישר ממש שלמעלה מבחי' התחלקות דימין ושמאל רק שהוא מקור ההתחלקות שהן האבות שנק' מרכבה באצילות ממש וזהו כמשל הנ"ל באב שהכין לבנו שא"צ הבן רק לבנות לבד כי הכל מן המוכן כו' וכך הבל מן המוכן למעלה באצילות בכל יחו"ע דמצות בג' קוין דאצילות כמ"ש בספר בראשית בתולדות האבות ובעובדות שלהם שנק' ספר הישר וא"צ אח"כ רק להביא מן ההעלם דאצילות לגילוי למטה שהן תומ"צ שנתנו למשה מפי ה' לישראל כמ"ש בכל הספרים האחרים וא"כ ספר בראשית מקור ושרש כללי לכל הספרים האחרים שממנו נמשכו כו' וד"ל. ומזה הטעם יובן דגם סיפור הפשוט שבספר בראשית נכתב באריכות הרבה יותר מגופי תורה ומצות שבספרים האחרים שנכתבו ברמז ובקיצור כעובדא דאליעזר

כד' כנ"ל משום דשיחתן של עבדי אבות כו' מטעם הנ"ל וד"ל:

(יא) **ומעתה** אחר הקדמה הנ"ל בענין ספר בראשית יובן ג"כ במ"ש בספר זה בסיפור האמהות כשרה רבקה רחל ולאה שהן ג"כ בחי' מרכבה למעלה כמ"ש בבחי' האצילות ממש רק שהוא בבחי' אורות דנוק' שהוא בחי' ב"ן שבכל פרצוף כמו אברהם ושרה הן בחי' מ"ה וב"ן[6] שבכתר כמ"ש בזהר בפי' ויהיו חיי שרה[7] והוא מ"ה וב"ן דע"י וא"א ונק' א"ב ר"ם שכל הנעלם מכל רעיון שהוא ח"ס דא"א (כמבואר בפ' לך לך[8]) וכה"ג יצחק ורבקה בבחי' מ"ה וב"ן[9] דאו"א ורבקה אם יעקב ועשו כו' שתאומים היו ונתחלקו כו' ויעקב ולאה ורחל הוא בחי' מ"ה וב"ן[10] דזו"נ דאצילות בכלל שכל זה שמספר באמהות הוא כמו באבות ממש שהוא שרש האצילות שהוא מקור כללי למ"ת להיות על ידם כל היחו"ע באצילות ע"י המצות שיעשו ישראל למטה עד סוף כל הדורות. ולזה הקדים לספר בראשית שנק' ספר הישר כנ"ל להיות שבו נזכר כל עצם היחו"ע שבעצמות הפרצופים עליונים דא"א וע"י ואו"א וזו"נ דאצילות שהן באים בסיפור דאברהם ושרה יצחק ורבקה ויעקב ורחל ולאה בכל צירופי אותיות שבסיפורים הללו והוא שרש ליחו"ע שיהי' בהתפשטות והסתעפות מהם למעלה באצילות ע"י המצות שכתובים בשאר הספרים שאין מצות הללו רק לעורר היחו"ע למעל' וד"ל. ומעתה[11] יובן ג"כ בדרך פרט במה ששיבח במעלת האמהות בענין יופי התואר ויופי המראה בשרה ורבקה שהיתה טובת מראה ובפרט ברחל שהיתה יפ"ת ויפ"מ כו' דודאי אין הכוונה בזה ע"ד הפשוט במעלת ושבח היופי גשמיות שהרי א' שקר החן והבל היופי[12] כו' אלא הכוונה הוא בשרש נשמות דאמהות למעלה בבחי' האצילות שהוא בחי' ב"ן דכל פרצוף להיותה שם בבחי' מקבל מן המשפיע צריכה להיות בבחי' היופי דוקא יותר מן המשפיע שהוא בחי' דכר שא"צ ליופי כ"כ וכמ"ש דאין אשה אלא ליופי[13]. וע"כ נראה לעין שגם בטבע האנושית למטה בסדר טבע הבריאה הרי הנשים יפות בטבען מן האנשים על הרוב כו' והוא טעם מעלת ושבח דכנס"י ביופי בכל שה"ש כמ"ש הנך יפה רעייתי[14] כו' אם לא תדעי כו' היפה בנשים[15] כו' וכה"ג וד"ל (ומ"ש שקר החן והבל היופי כו' זהו בבחי' נוק' דק"נ שנק' אשת זנונים[16] שהיא נק' אשה יפה וסרת טעם[17] שהוא כמו נזם זהב באף חזיר[18] כו' ולזה אמר שקר החן שכל סט"א נק' שקר והבל גם בחי' החן והיופי שבמל' דנוגה רק אשה יראת ה' דוקא שהוא בחי' מל' דקדושה שהוא בחי' רחל עקרת הבית היא תתהלל גם ביופי תואר ומראה כמ"ש ורחל היתה יפ"ת כו' וכן בשרה אמר ויהללו אותה שריי[19] כו' וד"ל). ויש בזה ב' טעמים א' מצד שבחי' המקבל צ"ל כלול מכל המדריגות ההפכים דחג"ת כו' שזהו עיקר ענין היופי ותפארת כשכלול מכמה גוונין דחיוור וסומק וירוק[20] יחד כמ"ש כשושנה בין החוחים[21] כו' לפי שהמקבל מקבל שפעו לפעמים כך ולפעמים כך בהיפוכו מחסד לדין ומדין לחסד בכמה אופנים שונים ולכך נק' כלה שכלולה מהכל[22] (משא"כ המשפיע אע"פ שהוא ג"כ בבחי' ת"ת לפעמים ישפיע רק בחסד כו'). וכמו במ"ת שהאיר ה' לבנ"י בקולות דתורה בכמה גוונים בהארת פנים העליונים כמו יאר ה' פניו אליך[23] כי באור פניך נתת לנו[24] כו' והיינו תפארת היופי דמקבל שמקבל בכמה גוונים יחד כו'. וטעם הב' לפי שתשוקת המקבל למשפיע וצריך שתעלה בהעלאה דיופי כדי שתמצא חן כו' לפי שבחי' המקבל מדריגתו בעצם למטה מן המשפיע בשפלות המדריגה שלא הי' תשוקה למשפיע להשפיע לה ע"כ צריכים ליופי דוקא וכמו שאנו רואים באשה שפי' מלאה דם וחמת[25] כו' וגם א' דנשים דעתן קלות[26] להיותה בחי' שפילה בעצם למטה במדריגה מן הזכר ובפרט כי מאיש לקחה זאת[27] כו' (ומזה הטעם עצמו היא בתואר ומראה ביופי יותר מן הדכ"ר כמו כל דבר הגדל במקום פסולת שנעשה זך ונקי במראהו ותוארו יותר כמו השושנה שגדילה בין החוחים כו' וכך כאשר דם טמא דנדה נברר ממנה נעשה הדם נקי ועושה יופי המראה כו') ועד"מ היושב בחושך שצריך לאבוקה גדולה להאירו משא"כ היושב במקום אורה שא"צ לאבוקה וכן ענין התכשיטים לאשה דוקא ולא לאיש לפי שבחי' הנוק' במקום שפלות המדריגה ביותר ע"כ צריכים ליופי וגם לקישוטים להאיר פני' יותר מן האיש וע"כ אמר דאין אשה אלא ליופי דהיינו להמשיך בה היופי מלמעלה והוא בבחי' המל' למעלה שיורדת בסתר המדריגה כשושנה בין החוחים כו' בע"ש דנוגה דעשי' בק"נ שנק' חושך שצריכים לאור גדול יותר להאיר פני' ביופי העליון כמו בי"ג מדה"ר העליונים שמאירים במל' מבחי' שע"ה נהוריו[28] שז"ש יאר ה' פניו אליך דוקא לכנס"י מטעם זה (וע"ז אמר אשה יראת ה' היא תתהלל בבחי' ביטול

הכלול מכמה גוונים דאהוי"ר יחד שזהו עיקר היופי בתואר ומראה כמשי"ת וד"ל) וזש"א ורחל היתה יפ"ת ויפ"מ שהוא בחי' המל' שמקבל מכל האורות העליונים דאצילות בהתכללות מכמה גוונים ע"כ היתה כלי קיבול בבחי' היופי שכלול מחיוור וסומק וירוק כו' כנ"ל בטעם שאין אשה אלא ליופי כו'. אך מש"א ברחל דוקא שהי' בה ב' מעלות ביופי א' בתואר והב' גם במראה שא' יפ"ת ויפ"מ שזהו רבותא יתירה שלא הי' כן בזולתה מן האמהות שהרי ברבקה א' טובת מראה לבד ולא הזכיר תואר וכן בשרה אשה יפ"מ את כו'. הנה[29] יובן בהקדם תחילה ההפרש בין תואר למראה[30] בכלל ע"ד הפשוט. דהנה ידוע בענין התואר שזהו רק אופן הציור והתמונה היפה (בל"א גישטאלט) בגשם האיברים בתואר' וציורם שהציור והתמונה של כל אבר הוא באופן נאה ומהודר לעין הרואה שמיד שיראה העין יחמוד היופי תואר זה ונק' טוב תואר ואין זה תלוי' בתואר יפה באבר א' לבד אלא בהתכללות מכולם יחד דוקא לפי שכל אבר יש בו ציור המתואר במדה לפי הנאות לענין יופי התואר והצורה לא ארוך ולא קצר ולא עגול ביותר וכן בכל אבר עם זולתו המחובר אליו אין זה גדול מזה ומתחבר כל אחד עם חבירו באופן שבשיתופם וחיבורם מועיל כל א' לחבירו לענין היופי של התואר וההידור ביותר מפני שכל א' מהם במזיגה יפה באופן תוארו וציורו כפי הצורך עד שבהתאחד' יחד יועילו כל אופן ציורם כא' לענין היופי והידור בכללותו (בל"א עס פאסט איינע צו די אַנדערע) וזהו עיקר ענין היופי בתואר ותמונה כידוע ובפרט ביופי התואר של הפנים בכללותו שנק' יפ"ת שיש בפרט ה' אברים מצח וב' עינים לחיים[31] והחוטם ופה עם לחי התחתון כו' ויש ציור ותואר יפה בכל א' במצח בפ"ע שאינו רחב ולא עגול וארוך כ"כ רק כפי הנאות בתואר טוב במזיגה יפה כפי הצורך לענין היופי דתואר מצח וכן יש בתואר העינים לא גדולים ולא קטנים ולא שקועים עד שנק' יפה עינים ובתואר הלחיים כמו מה נאוו לחייך[32] כו' ועכ"ז עיקר היופי בתואר הפנים הוא בכללותו באופן שכל א' יועיל לחבירו בכללות התואר הטוב שאם העינים יפים בתוארם ואין המצח יפה בתוארו לפי הצריך שיתייחס ויחובר אל העינים ולחיים אין זה יפ"ת בכלל וכן גם אם המצח ועינים ולחיים נאים בתוארם אם אין החוטם ושפתיים[33] נאים בתוארם לפי אופן הנצרך בחיבורם יחד לא נק' יפ"ת כו'. וכנראה לעין שגם בקלקול תואר בעין א' או בלחי א' יקולקל כל יופי התואר של הפנים כי עיקר היופי הכולל בתואר הוא בחי' טוב תואר בהתכללות מכל אבר אל חבירו דוקא עד כאשר יחוברו וישתתפו יחד יהי' יופי התואר כללי מבין כולם יחד דוקא באופן שיתייחס א' אל זולתו ויועיל כל א' לחבירו בכללות טוב התואר (דהיינו[34] זיי זיינין גישטעלט זייער שיין זיי פאסין איינע צו דיא אַנדערע כו') וכמו הציור הטוב במפה או בכותל (בל"א פאַטרעט) שנק' דמות וד"ל. וכמ"כ יובן בענין יופי המראה של הפנים שנק' יפ"מ דמלבד טוב התואר שהוא בעצם הכלים ואברים דפנים כנ"ל הנה המראה והגוון יפה במזיגה נכונה מאדום ולבן וממוצע יחד באופן שכל גוון וגוון מראהו יפה להועיל למראה וגוון זולתו עד שבחיבורם יחד נק' יפ"מ בכללותו ויש יפ"מ בפרט בכל אבר אך שיהי' כללות היופי דמראה מבין כולם יחד דוקא אזי נק' יפ"מ כנ"ל בענין יפ"ת דהיינו שכל המראות וגוונים מזווגים יפה באופן שכל גוון עם זולתו משתתפים לייפות זא"ז כנ"ל ביפ"ת וד"ל. ונמצא מובן בהפרש שבין תואר למראה בכלל שהתואר הוא בציור ותמונה של הפנים לבד. והמראה הוא בגוון טוב ויפה הממוזג מג' גוונים דאדום ולבן כו' שזהו הנק' יפ"מ דוקא. והוא עיקר היופי אע"פ שבלא יופי תואר בציור ותמונה כנ"ל אין יופי המראה בגוונים טובים ומאירים לעין מועיל כ"כ מ"מ מייפה המראה על התואר ג"כ אבל להיפוך בלא טוב יופי המראה אין יופי התואר מועיל כ"כ לייפות על המראה. ושרש הענין הוא דבחי' יופי המראה הוא שנק' הארת אור הפנים שהפנים מאירים וצהובים מטוב מראה הגוונים שמעלי' חן ויופי בבחי' מקיף להאיר הפנים ביותר לישא חן בעיני כל רואה והוא עיקר כללות היופי וזהו שברבקה א' טובת מראה דוקא וכן בשרה יפ"מ שהוא העיקר ואמנם גם יופי התואר שהוא בציור ותמונת הכלי מועיל לעיקר היופי בעצם וברחל היתה מעלת שניהם יחד שהיתה יפ"ת בתואר העצמי ויפ"מ בגוון באור הפנים שזהו בכלל או"כ[35] מקיף ופנימי שיהיו שניהם באופן הטוב במזיגה נכונה שיהי' אופן התואר לפי אופן המראה והמראה לפי אופן התואר (והוא מ"ש בדוד אדמוני עם יפה עינים[36] וטוב רואי כו' מצד התכללות דיופי התואר והמראה יחד). ויובן כ"ז למעלה בבחי' המל' למעלה שהיא רחל העליונה שהיא יפ"ת ויפ"מ שניהם יחד בהתכללות ומזיגה יפה בתואר ומראה וכמ"ש הנך יפה רעייתי בתואר הנך יפה במראה כו' וכמ"ש ומראך נאוה[37]. והענין הוא שבחי' תואר למעלה היינו בחי' כלים המתארים את האור ומגבילים האור בתוכם בתואר יפה שהוא במזיגה נכונה כלולה מכמה הפכים במדה ממוצעת בטוב הציור ותמונה והיינו בחי' התכללות המדות שנק' טוב תואר במדות כאשר המדות מתכללים זע"ז במזיגה נכונה ויש יופי תואר בכל מדה כמו מדת החסד והטוב שבאדם שהוא איש טוב וחסד[38] בעצם זהו הנק' תואר שהוא תואר וציור של המדה של החסד שהיא ביופי והידור כיופי התואר של האבר בפרט. ואמנם עיקר יופי התואר הוא כשכלול מכמה מדריגות והוא שיועיל אליו החיבור של מדה זולתה הפוכה כמדת הדין שלא יהי' טוב יותר מדאי שאין זה מדה יפה ולא רע יותר מדאי כו' אלא מזוג במזיגה טובה מחו"ג שיהי' נאה במדותיו כמו שא' כל שתפארת לעושיהי[39] ותפארת לו מן האדם ואין תפארת אלא כשכלול מגוונים הפכיים במדה מזוגה זהו הנק' איש יפ"ת במדותיו שיש לו כלים נאים במדותיו שכל א' מועיל לחבירו לענין היופי של התואר כנ"ל והיינו בחי' הכלים המתארים ומגבילים את האורות בתואר וציור יפה ממוזג בכי טוב בלי נטי' כלל לאיזה צד יותר מלזולתו אדרבה משתתפים יחד להיות מבין אמצעות כולם כללות היופי בתואר המדות כנ"ל בענין יפ"ת כו' (ולמעלה היינו בחי' ת"ת דז"א שנאמר ם ישראל אשר בך אתפאר[40] בתפארת לעושי' שהן ריבוי הכלים

המתוארים בתואר יפה והן המצות שנק' רמ"ח איברים דמלכא[1] בחסד דרועא ימינא[2] כו' שממוזג במזיגה יפה בכל מצוה ע"פ התכללות המדות דחו"ג עד שמבין כולם נק' איש יפה להלל כו' וזהו שנק' יפ"ת שמייפים אותו כו' וכן כנס"י נק' יפ"ת כמ"ש כולך יפה רעייתי[3] כו' וכל ענין שיר השירים מדברים ביופי התואר כו'. וזהו כי נר מצוה שהוא הכלי ותורה אור[4] הוא יופי המראה שנק' אור והוא הארת אור הפנים דחכ' אדם תאיר פניו[5] כו'). וכה"ג הוא ענין יופי התואר בפנים ששם בחי' המוחין דחב"ד כו' שהפנים הוא העיקר יופי האדם כיוסף שהי' יפ"ת[6] כו' (ובאבשלום א"[7] שלא הי' איש יפה כמוהו להלל מראשו[8] כו' בכל קומתו). והענין הוא דגם במוחין יש יופי התואר והוא הכלי המתאר את האור בציור נאה ומהודר במזיגה יפה כמו כלי השכל שמטה כלפי חסד ודין במזג נכון בלי נטי' לצד א' יותר מדאי וזהו יפה תואר בשכל וגם במצח שהוא הרצון למחול ולעבור על מדותיו ולקבל כל אדם ברצון הכל במדה מזוגה ויפה בתואר וכן בעינים לטוב ולחסד וכן לדין הכל במדה כו' וכן בלחיים וחוטם ופה כו' שכל אלה הן האיברים שבפנים שכולם מועילים זל"ז לענין יופי תואר הפנים כנ"ל כמו דוד שהי' יפה עינים וטוב תואר בשכל ומדות כו' (ולמעלה הוא יופי תואר דפנים העליונים שבחכמה דתורה כמ"ש יאר ה' פניו אליך כו' באור פניך כי רציתמי כמו במ"ת וכה"ג שהתואר דחו"ב ועינים ופה וחוטם כו' הכל בטוב התואר במזיגה יפה גם במצחא שיאיר שם רעדכר"ע כו'). והוא ענין יחוד והתכללות דד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן בכללות כיופי תואר הפנים במשפיע ובמקבל שהן זו"נ כי ידוע דשם ע"ב בחכ'[9] הוא בבחי' הראי' דעינים שהן נו"ה דחכמה[10] שנק' עיני העדה[12] בכנס"י דכתיב עיניך יונים[13] וכמו"כ במשפיע עיניו כיונים[14] כו' יפה עינים וכן בחוטם שא' ותהלתי אחטם לך[15] כו' וא' לבעל החוטם[16] כו' ושם ס"ג בשמיעה דאזן בבינה[17] והתכללות במזיגה יפה דראי' ושמיעה בפנים הוא יחוד דע"ב ס"ג וריח בחוטם ודיבור בפה שהן[18] מ"ה וב"ן וד' אלה ראי' ושמיעה ריח ודיבור הן עיקר הכלים ואורות דפנים וגם במצח שלמע' מן המוחין שייך להדרת פנים והוא בחי' הכתר שהוא הרצון העצמי כו' שמאיר בלחיים שנק' תרין תפוחין שזהו עיקר אור הפנים ויופי התואר כולל הכל במצח ועינים ולחיים וחוטם ופה שכל ד' שמות הללו עם בחי' אור הכתר שבמצחא יועיל כל א' לחבירו בענין יופי התואר במזיגה יפה בלי יתרון לא' על זולתו ביתר מכפי המדה רק כפי הצריך לענין שלימות יופי התואר של הפנים שהן המוחין דוקא כנ"ל בענין יופי תואר המדות שנק' איש יפה בתואר המדות כו' וד"ל:

(יב) **וזהו** ורחל היתה יפ"ת כו' פי' רחל דוקא היתה יפ"ת כו' להיות שבחי' רחל הוא עלמא דאתגליי' שכל אורות העליונים דע"ס דא"א ואו"א וז"א הכל מתגלה במל' וידוע דהאורות העליונים מתלבשים בכלים מכלים שונים דהיינו במזיגה והרכבה מזה לזה בציור ותואר יפה כמו חו"ג דז"א הן בכלים מורכבים מדבר והיפוכו כמו מחסד שבגבורה עם גבורה שבחסד וכן מתחלק עוד לי' ומי"[19] לי' עד בחי' נצח שבגבור' שבחסד שבגבורה מתכלל עם נצח הוד שבחסד שבגבור' שבחסד וכה"ג והכל במדה באופן שיש בו יופי התואר בכלל ובפרט כנ"ל בענין טוב תואר במדות שזהו בחי' ת"ת דיעקב שאמרו עלי' שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר[20] כו' ומפני שבחי' המל' שהוא הדיבור מקבל מהכל בהכרח שמקבל מכל מיני מזיגה והתכללות הכלים דמשפיע מבחי' המל' דכל ספי'[21] וספי' דז"א כידוע דמבחי' מל' שבחסד דז"א נבנה בנין חסד שבמל' ומבחי' מל' דגבורה דז"א נבנה גבורה שבמל' כו' א"כ מהתכללות דחו"ג שבכלים דז"א עיקר בנין ע"ס דמל' כמו מן מזיגה והתכללות דמל' שבחסד דז"א עם מל' דגבורה דז"א שבא בריבוי הכלים שלהם כנ"ל מאיר מזיגה זו גם במל' שהוא הדיבור כמו הארת התפשטות מזיגה והתכללות טוב התואר שבמדות שבלב מאירים בגילוי אותיות הדיבור העליון כו' וע"כ נק' כלה שכלולה מהכל כנ"ל וזהו הטעם שרח"ל בחי' המל' דוקא היתה יפ"ת בפנים שהן המוחין דע"ב ס"ג בראי' ושמיע' וגם במדות כו' כנ"ל (וכמו תושב"כ ותושבע"פ שתושב"כ משפיע לתושבע"פ מל' קרינן לה[22] וכמו מ"ט א"ק כו' ונק' תושב"כ פנים מאירות[23] שמאירים בתושבע"פ בדיבור ונק' יפ"ת כמו במ"ת שקבלו אור פנים דח"ע דתורה כו'). וזהו שיעקב אהב את רחל דוקא לפי שהיתה יפ"ת ויפ"מ להיות שיעקב הוא בחי' הת"ת בכלל כמ"ש שופרי' דיעקב מעין שופרי' דא"ק[24] שז"ש מ"ה שמו מ"ה שם בנו[25] כו' והוא שופרי' דחכה"ק דא"ק[26] ורחל היתה בחי' כלי הקיבול בכללות לכל יופי דת"ת דמשפיע משא"כ שאר הנשי' זולתם[27] וע"כ נק' כנס"י היפה בנשי'[28] כו' וכמ"ש רבות בנות עשו חיל[29] ואת עלית כו' גם[30] בשרה ורבקה שהן בחי' ב"ן[31] דמ"ה דכת"ר וחכ' לא הי' מדריגת היופי בהן רק בדרך פרט מיוחד לבד וגם זה במראה ולא בתואר כו' כמו בחי' שרה בב"ן דכתר מקור החכמה שהוא רב חסד דא"א כו' ולכך נק' יפה מראה לבד ורבקה בבחי' ב"ן דס"ג דבינה נק' טובת מראה מאד כו' להיות שגילוי אור דפנימי' ע"י בבינה דוקא (כמו גילוי רזין דאורייתא בהשגה ממש) כי התענוג אשר בחכמה משפיע האור בפנים משע"ה נהורין דכתר וזהו שבחי' המקבל אור התענוג שמאיר בחכ' שהוא מתגלה דוקא בבינה נק' טובת מראה מאד וד"ל. אבל יפ"ת שהוא יופי התואר בעצם המוחין ומדות אינו אלא ברחל דוקא להיותה בבחי' יופי בכלל בכלים ובאורות יחד שלזה נק' יפ"ת ויפ"מ והוא בחי' המל' שעולה על הכל ונק' כלה כלולה מהכל. ומעתה[32] יש להבין מה ששיבח לרחל בשם יפ"מ ג"כ נוסף על מעלת יפ"ת דהיינו ששניהם עולים כא' ביופי ממוזג זה לפי אופן זה דוקא כנ"ל דהנה מבואר למעלה בהפרש שבין תואר למראה שהתואר הוא בציור יופי והידור התמונה לבד אמנם יש בו יתרון מעלה במה שהידור התואר הוא בעצם כו' אבל המראה הוא בהוד זיו והדרת אור פנים שהוא בבחי' מקיפים שמאירים בגוונים דאדום ולבן כו' שמאירים בפנים במראה אודם זך ובהיר וממוזג יפה עם הגוון דלובן בלחיים (אם אודם מבפנים ולובן סביב או לובן מבפנים ואודם מבחוץ או במזיגה כלולה מב' הגוונים כמו יפה כלבנה[33] כו') ואם כולו לבן או כולו אדום אין זה יופי המראה

והעיקר שיהי׳ יופי המראה דפנים זך ובהיר שמאיר לעינים כמו יפה כלבנה ברה כחמה כו׳ שזהו מחמת אור המקיף שמאיר בדמי׳ שבפנים כמו מבשורה טובה ביותר שיצהבו ויאירו הפנים ביותר וכן חכמת אדם תאיר פניו[34] כו׳ ויהי׳ הכל במזיגה יפה כפי הצריך ליופי המראה בפנים זהו הנק׳ הארת פנים שהפנים מאירים כמו צהבו פניו של ר׳[35] כו׳ וכמו פני משה כפני חמה[36] פני יהושע כפני לבנה כו׳ והוא הארת תרין תפוחין דלחיים באודם שבלובן זך ובהיר ביותר כמו משמחה גדולה או חכ׳ נפלאה שמאיר המקיף דתענוג שבחכ׳ בפני׳ דוקא במראה יפה כו׳ ולהיפוך מבשורה רעה יהופך המראה מטוב לרע שיהי׳ פניו רעים וחשוכים ביותר כמו מדוע פניך רעים[37] כו׳ וכמו המלבין פני חבירו שנהפך זיו והוד פניו ואזיל סומקא[38] כו׳ ולכך נק׳ הארת פנים כו׳. וכך יובן למעלה במ״ש יאר ה׳ פניו אליך וכה״ג באור פניך כי רציתם שהוא אור הארת פנים העליונים פנימי׳ דאדם העליון שמאיר בפנים משע״ה נהורין דא״א ששרשם במקיפים די״ג מדה״ר כו׳ ובאסתכלותא דז״א בא״א פב״פ מקבל אור פנים העליונים כקטן שמאיר פניו מאור הארת פני הגדול אליו (כמו במ״ת דאנפי זוטרי דכנס״י קיבלו הארת פנים דאדם הגדול אנפי רברבי דא״א וע״י כנ״ל כמ״ש באור פניך כו׳). וכך גם בחי׳ המל׳ מקבלת כל היופי העליון שבאור פניו דז״א שהוא יעקב דשופרי׳ מעין דא״ק וכנ״ל בענין אין אשה אלא ליופי כו׳ וכולל יופי תואר ויופי מראה שהן או״פ ואו״מ בהתכללות א׳ שאין זה אלא ברחל דוקא ולא בשרה ורבקה שגם שנק׳ רבקה טובת מראה מאד היא בבחי׳ פרט ולא בדרך כללות הכל כרחל ובפרט ביופי התואר שהוא בעצם כי שרש המל׳ בעצמות אוא״ס ממש שא׳ נעשה אדם בצלמנו[39] כו׳ אשר ע״כ העידה התורה על רחל דוקא שהיתה יפ״ת ויפ״מ שלא העידה התורה כן על שרה ורבקה שהי׳[40] למעלה במדריגה מרחל כנ״ל (רק טובת מראה מאד בלי גבול שא׳ ברבקה וכן מ״ש בשרה כי יפה היא מאד כו׳ זהו בבחי׳ פנימי׳ חו״ב דתורה שא׳ ברבקה ותמלא כד״ה[41] כ״ד ספרים דאורייתא כו׳ והוא בבחי׳ פנימי׳ התורה שהיא בלי גבול כמ״ש ארוכה מארץ מדה[42] כו׳ ורחל היא בתורה הניגלית שבא באו״כ דוקא שהן יפ״ת ויפ״מ כו׳ שתעלה למעלה מהכל משום דנתב״ס דוקא וכמ״ש מאת ה׳ היתה זאת נפלאת הוא[43] כו׳ וכן אבן מאסו[44] כו׳ והוא שם ב״ן דרחל שתתן טרף כו׳ והוא מ״ש[45] אחע״ב[46] כו׳ בטח[45] בה כו׳ עד תנו להי[46] מפרי ידיה כו׳) (ומ״ש שקר החן והבל היופי כו׳ קאי לע״ל דוקא דכתיב ישכיל עבדי[47] כו׳ למעלה מבחי׳ אדם[48] וכתיב בי׳ לא תואר לו ולא הדר לו[49] שהחן ויופי דמל׳ עכשיו אינו אלא ממקיפים דנר״נ שמאירים באדם שאינו מתקיים רק לפי שעה וגם אינו רק למראה עין ויכולים גם החיצונים להחשיך האור שז״ש שקר החן כו׳ כמו אשה יפה סרת טעם כו׳ כנ״ל אך רק[50] אשה יראת ה׳ היא תתהלל בחי׳ הביטול ביראה תתאה בקעומ״ש תתהלל למעלה מן החן והיופי דיפ״ת ויפ״מ שאינו רק ממקיף דתענוג דחו״ב שבפנים העליונים אבל ביראת ה׳ דמל׳ שורה מעצמות אוא״ס ממש בקיום נצחי דנצחיות דא״ס ממש כמ״ש במשיח חיים נתת לו[51] כו׳ (כמ״ש במ״א ע״פ למרבה המשרה[52] כו׳) והיינו משום דנתב״ס וסוב״ת דוקא כידוע בענין כתר שם טוב[53] כו׳ וד״ל:

(א) **וישכם לבן בבקר[1] וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם** כו׳. כתיב לך ה׳ הגדולה והגבורה[2] כו׳. הנה הזכיר כאן ששה מדות עליונות דאצי׳ חג״ת נה״י עד כי כל[3] בשמים כו׳[4] דאחיד בשמיא וארעא[5] שהוא בחי׳ יסוד[3] ואח״כ לך ה׳ הממלכה שהוא בחי׳ המל׳ כידוע. והנה מ״ש לך ה׳ פי׳ לך הן חמשים ש״ב גי׳ דלך[6] ששם המדות כלולים בביטול בתכלית וז״ש לך ה׳ הגדולה והגבורה כו׳ ואמנם בהתגלותם מבחי׳ בינה למטה ע״י בחי׳ יסוד כידוע דבינה עד הוד אתפשטת[7] לבד זהו שאמר כי כל בשמים כל היפוך אותיות לך[8] משום שיורדים מן ההעלם לגילוי ע״י בחי׳ יסוד׳ דוקא שנק׳ צ״ע וזהו דאחיד כו׳ והוא בחי׳ יוסף משפיע לבחי׳ המל׳ שהן השבטי׳ שהן בבחי׳ עלמא דנוק׳ כידוע במ״ש ששם עלו שבטים[9] כו׳ (כמשי״ת) והנה הג׳ מדות שהזכיר בתחל׳ שהמה הגדול׳ והגבור׳ ותפארת הן בחי׳ האבות[10] אברהם יצחק ויעקב שהאבות[12] הן הן המרכבה[11] עליונה בחי׳[13] המדות דחג״ת[12] דאצי׳ כידוע. והגדולה הוא בחי׳ החסד[14] שרש נשמת אברהם[15] איש החסד. והגבורה שרש נשמת יצחק[15] שנק׳ פחד יצחק. והת״ת הוא שרש לבחי׳ יעקב[16] שהוא ממדת הרחמים[17] שכלול משניהם וכמ״ש אלקי אבי אברהם[18] ופחד יצחק היה לי כידוע. ולהבין ביאור כ״ז הנה תחלה יש להבין במ״ש לך ה׳ הגדולה בה״א[19] ולמה בש״ע אומרים האל הגדול הגבור והנורא כמ״ש בכתובים. אך הנה ידוע שהה״א מורה לשון נוקבא[20] שהה״א הוא בחי׳ ההתפשטות לאורך ורוחב כו׳ כמו מדת הגדולה שהוא מדת החסד הרי יש מדה זו דחסד כמו שהוא בעצם מהותה במשפיע שנק׳ איש טוב וחסד בעצם טרם שבא לכלל השפעה לזולתו המקבל החסד אבל כאשר מתפשט ממנו חסד למקבל ה״ז בא רק בבחי׳ חיצונית הארת החסד שבמשפיע שאינו בא אלא לפי ערך כלי המקבל[21] לבד שהוא רק בחי׳ הארה א׳ המתפשטת מעצם מדת חסדו וכלא חשיבא לגביו כזיו השמש שבטל ונכלל בעצם השמש כו׳ שא״א שיבא עצם החסד כמו שהוא בבחי׳ התפשטות ההארה שלו בלבד למקבלים כו׳. וכך יובן למעלה במ״ש לך ה׳ הגדולה כו׳ בה״א וכמו כי עמך מקור חיים[22] כו׳. דהנה כתיב כי אמרתי עולם חסד יבנה[23] שעיקר בנין כל העולמות מאין ליש בא מבחי׳ החסד העליון דאצי׳ שהוא הנק׳ בשם גדולה לפי שהחסד והגדולה ענין א׳ הוא[24] ממש ולהיות שעיקר הגדולה הוא רק בחי׳ התפשטות לבד שחוץ לעצמותו אך בזה ניכר גדולתו העצמי אע״פ שאין ערוך כלל לבחי׳ התפשטות הגדולה לגבי עצמות גדולתו כמו שהתפשטות החסד למקבלים אינו רק הארה א׳ בעלמא מעצם מדת החסד. מ״מ עיקר שלימות הגדולה והחסד הוא כשבא לכלל השפעה למקבלים דוקא כמאמר במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו[25] כו׳ שזהו ענוה יתירה לצמצם א״ע להשפיע למקבלי׳ מגדולת חסדו העצמי דלגדולתו אין חקר[26] בבחי׳ א״ס ממש וז״ש לך ה׳ הגדולה בה״א שהוא בחי׳ התפשטות הגדולה וחסד עליון בשביל התהוות העולמות דבה״א ברא״ם[27] מאין

ליש שהוא בחי' המל' שז"ש כי אמרתי עולם כו' כמ"ש והוכן בחסד כסא' שהחסד דמל' מקבלת מחסד דז"א ע"י בחי' יסוד כנ"ל בפי' כי כל בשמים כו' ע"כ גדולה וגבורה בה"א שהן מדות המל' בבי"ע. לך הוי' בבחי' ביטול בתכלית כי בעצמות אור האצי' לא שייך לשון גדולה בה"א (אלא גדול וגבור כו' שהן מדות דאצי' כמו שהן בעצם בבחי' האצי' ממש שהאבות הן הן המרכבה לשם ממש). ומ"ש בש"ע תחלה אלקי אברהם כו' ואח"כ הגדול כו' משום דע"י העלאת מ"ן דאבות נמשך שרש המדות דאצי' מחו"ב דאצי' ממקור הראשון וז"ש אלקינו ואלקי אבותינו שהוא אבות העולם אבות המולידים למדות שנק' עולם (כמ"ש למעלה בפ'[2] תולדות[3]). וז"ש גדול ה' ומהולל מאד[4] שזהו בהארת גדולתו בהשגות בנשמות ומלאכים דבי"ע אבל לגדולתו ממש אין חקר כלל ולכך א' לך ה' הגדולה כו' ועכ"ז ארז"ל ע"פ גדו"ל הו"י' כו' בעיר אלקינו אימתי גדול[5] כשהוא בעיר אלקינו הר קדשו שזהו בהתגלות פנימית ועצמות גדולתו כמו בגילוי שכינה בג"ע והוא שנק' עיר שהוא ירושלים שלמעלה שנק' עיר אלקינו דוקא שהן צירופי אותיות התורה כידוע (וזהו שמאיר ע"י חסד דאברהם דוקא שלכך אמר תחלה אלקי אברהם ואח"כ נקרא הגדול בה"א ידיעה שמזה מתעורר בחסד העליון שיצא מאור הכתר להתחלק בקוין להיות מתפשט בחסד וגדולה בעולמות וזהו בהבראם באברהם[6] כו' וכן הגבור ששרשו בבחי' אלקי יצחק כו'):

(ב) **והנה** אור הראשון דמדו' העליונו' דאצי' הוא בחי' החסד שהוא בחי' הגדולה כנ"ל (כידוע שבל' המקובלים הראשוני' היה נק' חג"ת דאצי' בשם גג"ת[7] גדולה גבורה כו') ואור החסד הזה הוא שמאיר בכל המדות העליונות דאצי' כמ"ש בזוהר ע"פ יומם יצוה ה' חסדו דאזיל עם כולהו יומין[8] עילאין כו'. וזהו שרש בחי' אברהם שנק' איש החסד כידוע שנאמר בו ואגדלה שמך[9] והיה ברכה כו' לפי שהיה מרכבה לבחי' חסד עליון. וידוע דיש ב' מדריגות אור וכלי בכלל והכלי הוא בחי' החסד והאור הוא בחי' האה' לפי שהחסד הוא מסתעף מצד האהבה דוקא כמו שנראה בחוש שכל שהאהבה גדולה ביותר יותר יתפשט החסד לרעהו ואוהבו כו'. וכך היה מדת אברהם בבחי' האהבה והדביקות באלקי' חיים ולז' נק' אוהבי רחימא דמלכא[10] כו' שהיה אור אהבתו ודביקותו עצמי' ותמידי' כל היום בהתקשרות עוז בכל לבו ונפשו רק לה' אחד בלי הפסק כלל אפי' רגע א' ממש וכמ"ש התהלך לפני[11] כו' שזהו הילוך תמידי מדרגא לדרגא בכל יום כמ"ש בזוהר עמ"ש הלוך ונסוע הנגבה[12] דאזיל מדרגא כו' בבחי' החסד והאהבה האלקי' שהוא הנגבה דוקא כו'. וזהו הנק' בחי' מרכבה כמרכבה לגבי הרוכב ממש שהוא בתכלית הביטול לגבי הרוכב עלי' כך היה נשמת אברהם בבחי' ביטול תמידי בתכלית לגבי אור האלקי בחסד[13] דאצי' שעליו כו'. ועד"ז ממש היה מדת יצחק שהיה מרכבה כזה בבחי' הגבורה שהוא בחי' היראה ופחד ה' בתכלית הביטול ואימה יתירה כל היום בלי הפסק כלל ובבחי' פנימית היראה ופחד בלב עד שארכובותיו דא לדא נקשן[14] כו' כמו פחד ה' שיהיה לע"ל[15] ונק' פחד יצחק[16] לפי שהיה מרכבה לבחי' גבורה דאצי' כידוע. ועד"ז היה יעקב מרכבה לבחי' הת"ת דאצי' שהוא בבחי' הרחמים שכלול מאוי"ר חו"ג כו' (ופנימיות מדת הרחמים הוא בחי' הדעת כו' כמשי"ת) ולהיות שאור א"ס עצמו ממש שורה במדות דאצי' כמ"ש דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד[17] ממש ע"כ זכות אבות לא תמו[18] כלל לחד מ"ד (וכמו שאנו אומרים במודים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך הרי תלה הרחמים בחסד וחסד ברחמים כי פי' הטוב זה מדת הטוב דחסד דאברהם כמ"ש אך טוב וחסד[19] כו' וכתיב כי טוב חסדך מחיים[20] ומבחי' טוב וחסד זה נמשך הארת אא"ס ברחמים שזהו קו האמצעי דיעקב עד שלא כלו רחמיו וזהו הטוב כי לא כלו רחמיך ואז גם החסד שכלול ברחמים לא תמו חסדיך וזהו שאמר והמרחם כי לא תמו חסדיך וכמ"ש זכור רחמיך ה'[21] וחסדיך כי מעולם המה מעולם דא"ס עצמו וז"ש אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם קדמונו של עולם[22] כידוע). והנה ג' מדריגות אלה דאבות הן המאירים בכנ"י שהוא בחי' המל' למעלה שעומדת לקבל מג' הקווין דאצי' חח"נ ובג"ה ודת"י[23] כידוע בג' זמנים בשנה בפסח ושבועות וסוכות בפסח מאיר אור החסד דאברהם[24] ובשבועות בחי' גבורה דיצחק[24] (שבמ"ת היה בחי' פחד יצחק מקרוב כמ"ש וירא העם וינועו[25] וגם התורה באש ניתנה כו') ובסוכות מאיר מבחי' רחמים דיעקב[24] כמ"ש ויעקב נסע סוכתה[26] כו' שהן המקיפים דסכך שהוא בחי' הרחמים דפני נשר כמ"ש כנשר יעיר קינו[27] כו' כידוע. וכך הוא דרך פרט מאיר מבחי' הכלל דג' מועדי הוי' דבחי' חג"ת דאצי' גם בכל יום בג' התפלות[28] בתפלת שחרית בחי' חסד דאברהם שהתפלות אבות תקנום[29] ותפילת השחר תיקן אברהם ותפלת המנחה תיקן יצחק שהוא בחי' דין ומעריב תיקן יעקב שהוא בחי' ת"ת. וגם בכל תפלה בפרט יש ג"ר[30] כמו בחי' חג"ת דאצי' בכלל והיינו ברכה ראשונה לנגד חסד דאברהם[30] וכמ"ש אל עליון גומל חסדים טובים כו' וזוכר חסדי אבות חסד דאברהם לגאול לנשמות דבני בניהם באהבה דאברהם כו'. וברכה הב' אתה גבור הוא בחי' גבורה דיצחק[30] והוא בחי' גבורה שבחסד להיות מכלכל חיים בחסד שזהו המזונות שבצפון דוקא כמאמר שולחן בצפון[31] וגם תח"ה הוא בבחי' גבורה דע"י[32] וכן ירידת גשמים שיורדים בגבורה שבחסד[33] כו'. וברכה הג' אתה קדוש הוא בבחי' יעקב[30] שכולל אהוי"ר דטהרה מביאה לידי קדושה[34] שהן קדושת המצות שכלולים מחו"ג אוי"ר כו'. וגם בכל ברכה הראשונה שבש"ע אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב כו' וכ"ז הוא מטעם שבכל יום ויום ממש נמשך ונשפע מהארות מדריגות האבות שהן המרכבה לחג"ת דאצי' בכנ"י למטה מטה ממש כמו שהן בעוה"ז בגופים חומריים שהרי האבות נקראים רועים[35] שהן רועי ישראל לפרנס במחי' ומזון האלקי להחיות שרש נשמת כאו"א מישראל בג' מדריגות האלה אהוי"ר ורחמים עד שיכול כאו"א מישראל לומר מתי יגיעו מעשי[36] למעשה אברהם יצחק ויעקב כו'. ואע"פ שזהו פלא גדול מאד דאיך יגיע האדם למעשה האהבה האלקי' דאברהם[37] שיעבוד מכח האהבה כמו[38] שהיא במס"נ בביטול תמידי בתכלית כנ"ל ולהיות סור מרע בפחד אלקים

כמו פחד יצחק באימה גדולה תמידי הנ"ל וכה"ג במדת הרחמים דיעקב. אך באמת האבות שהיו מרכבה לחג"ת דאצי' הרי היה בהן הארת אא"ס ממש דאיהו וחיוהי חד כנ"ל ואיך יהיה הכח בנשמות שבגופים בע"ג לקבל כו' וגם הלא אא"ס אינו שורה כ"א על בחי' מרכבה שבבחי' ביטול בתכלית כנ"ל. אמנם עכ"ז הרי האבות נק' שרש האילן ומן השרש יומשך אל הענפים עד הענף היותר אחרון ממש כמ"ש הבאים ישרש יעקב[39] כו' עד"מ שרש האילן הגשמי דיניקת השרשים מתפשטים בגוף האילן עד שיש לחלוחית חיות גם בענפים האחרונים ביותר כו'. וזהו שאנו אומרים אבל אנחנו עמך[40] כו' בני אברהם אוהבך כו' מה יפה ירושתנו כו' דמדות דאבות ממש נמשך בירושה לבנים עד הדור האחרון ממש ולזה אמרו ישראל רחמנים בני רחמנים[41] גומלי חסדים[42] בני גומלי חסדים[43] כו' והעיקר מה שאמרו ישראל מאמינים בני מאמינים[44] כו' לכך יכול כאו"א לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב ממש וד"ל:

(ג) **אך** הנה עדיין יש להבין מאין יש כח בכנ"י לקבל הארה זו מן האבות אע"פ שהן ענפים המקבלים מן השרש מאחר שהאבות היו מרכבה עליונה בבחי' האצי' ממש דאיהו וחיוהי חד ממש כנ"ל אבל מאצי' לבי"ע כבר נפסק הארת הקו[45] וחוט כו' ויש מסך מפסיק בין אצי' לבי"ע[46] וכ"ש בירידת השפע עוד בהיכלות דנוגה שמשם נמשך הנה"ט שמעורב ברע הרבה כו' ואם היה האור מאיר מן האבות לכנ"י כמו שהוא ודאי היה כאו"א באהוי"ר אמיתית כאבות ממש ואנו רואים שיש הרבה חוטאים בפ"מ בפר"ע היפך פחד יצחק ואין עובדים מאהבה כלל כו'. אך הענין הוא דבאמת אע"פ שבגילוי גמור אינו מאיר כלל ממדריגת אהוי"ר דאבות אבל בבחי' ההעלם בנה"א בבחי' יחידה שבה מאיר בודאי בכל יום[47] ממש מיד בקום האדם ממטתו והוא ע"י בחי' האמונה שהוא כמו טבע בנפשותינו בבחי' ירושה מאבות שע"כ אמרו ישראל מאמינים בני מאמינים דוקא והוא מאברהם אבינו שהיה המאמין הראשון[48] בה' אחד בהכרה גמורה כמאמר בן ג' שנים הכיר את בוראו[49] כו' וענין הכרה זו היה במוחו ולבו בתכלית הענין כמו שהוא לאמיתתו ממש כאלו רואה בעיניו ממש ועיקר ההכרה הוא בלב דוקא וכמ"ש בזוהר ע"פ נודע בשערים בעלה בכל חד[50] לפום מה דמשער בלבי' דוקא והוא בחי' ראיית עין השכל שבלב שהלב מבין[51] ומכיר כמ"ש בר"מ בעין השכל דבלבא אתחזי כולא[52] כו' וזה יהיה לע"ל דכתיב ונגלה כבוד ה'[53] וראו כל בשר כו' כמו בראייה חושית ונאמר כולם ידעו אותי[54] בידיעה והכרה גמורה ע"כ קטן וגדול שוים יהיו ולא ילמדו איש את רעהו[55] מפני שזהו ידיעה והכרה במהות ולא ידיעה שע"פ שכל והשגה ע"כ מקטנם ועד גדולם שוין וכזה היה באבות. אך מעלה יתירה היה בהם למעלה מבחי' ראייה והכרה והוא האמונה שהיא למעלה מן הטעם ושכל לגמרי רק היא תוקף התקשרות עצמות הנפש באלקות ע"כ תאמין הנפש באמונה שלימה וחזקה ביותר עד שתוכל למס"נ[56] על קדה"ש בלי טעם ודעת כלל כידוע שזה יש בכאו"א[57] מישראל גם קל שבקלים[56] רק שזהו יש בהעלם ובכח לבד בבחי' יחידה שבנפשו וכידוע בענין גנבא אפום מחתרתא[58] רחמנא קרי' כו' שאם היה בגילוי גמור היה צדיק גמור בכל דרכיו כו'. ואמנם אפס קצה אור תוקף האמונה מאיר מן ההעלם לגילוי בבחי' הדעת והכרה הנ"ל במוח ולב והוא מה שנקבע אחדות ה' בלב ומוח כללות נש"י בהכרה והרגשה גמורה כאלו רואה ממש וזהו לפרקים בכל עת ושעת הכושר ובמועדים ושבתות וכה"ג. אך ברוב הזמנים אין זה בא בגילוי גמור בהכרה שבלב ומוח בבחי' ראי' הנ"ל אלא רק בבחי' הודאה במוח במחשבה בעלמא כמו שאומרים מודים אנחנו לך[59] שאתה ה' אלקינו כו' וכן בק"ש שמייחד יחוד אלקות בא' שמע ישראל כו' בע"ס דאצי' איך שמיוחדים במאציל וכן מאצי' לבי"ע ביח"ת דבשכמל"ו ואע"פ שאין זה נתפס בהכרה וראיה[60] בלב ממש מ"מ נתאמת הדבר מאד במחשבתו במוחו וגם בלבו בבחי' הודאה שבשכל ובלב יש בזה בחי' ביטול בחיצוניות עכ"פ שהוא ההסכם לקבלת עומ"ש באהבה בכל לבבך ובכל נפשך כו' וד"ל ומזה יכול להתפשט גם כל היום גם בטרדתו בעסקיו מאד שיהיה סור מרע בפ"מ ועשה טוב בכוונה ורעותא דליבא מאהבה שנשאר רושם בעלמא מאוי"ר שבק"ש והוא אשר מאיר בכאו"א מישראל רק לענין המעשה בלבד. אך א"כ לא היו חוטאים כלל והיו הכל צדיקים בפ"מ עכ"פ ואינו כן כנ"ל. הענין הוא מטעם הנ"ל שבבקר שמאיר בנשמת כאו"א מבחי' האמונה שנמשך מן האבות בירושה כנ"ל זהו רק בבחי' ההעלם מאד ביחידה לבד וכדי שתאיר מן ההעלם לגילוי גמור בהכרה וראיה שבלב כנ"ל צריך שיהיה ע"י ממוצע שעל ידו יוקבע אחדות ה' בלב כנ"י בלב הפנימי כמו שהיה באבות וכמו שיהיה לע"ל והנה הממוצעים לזה הן הנה השבטים ששרשם בעולם הבריאה בבחי' עלמא דנוק' והן הממשיכים לכנ"י ממדריגת האבות ממש כו'. והענין הוא כידוע דהשבטים הן למטה מן האבות שאין קורין אבות אלא לשלשה[61] שהן בבחי' השרשים והשבטים הן הענפים כמו ענפי שבטי האילן דהגם דנופו בתר עיקרא גריראַ[62] מ"מ כאשר מושכים הענף והשבט יכולים להמשיך גם השרש שגם עיקר האילן וגופו נמשך אחר הענפים כשנמשכים ונכפפים למטה כו'. וכך יובן למעלה בשרש השבטים שהן אורות הנמשכים מן הג' אבות שהן מרכבה באצי' ממש כנ"ל שמהאבות בעצמם לא יכלו כנ"י לקבל בחי' אחדות ה' שיוקבע בלבם בבחי' ביטול כמוהם שהן בבחי' מרכבה (ועוד מטעם שנפסק הארת הקו"ח מאצי' לבי"ע) אלא ע"י אמצעות השבטים דוקא שהשבטים מקבלים מן האבות מאצי' לבריאה כענפי האילן שמושכים גוף האילן כנ"ל והוא בחי' מרכבה תתאה[63] די"ב בקר בים של שלמה[64] ולמעלה היינו מרכבה דפני אריה[65] כו' שכל אחד ואחד כלול מג' אבות חג"ת כידוע ויש בשבטים מבחי' האבות ממש בעלותם בבחי' האצי' כמ"ש ששם עלו שבטים[66] שבטי י"ה להודות לשם הוי' דאצי' ממש ואח"כ הן יורדים מאצי' לבריא' ומבריא' ליצי' עד סוף עולם העשיה להאיר ולהמשיך גילוי אחדות ה' בלב ומוח כאו"א בבחי' הכרה וראיה הנ"ל גם בנשמות השפלים ביותר וממילא נמשך האור

ממדריגות האבות בעצמם שנק' גופא דאילנא באמצעות השבטים מטעם שהענפים מושכים יניקות השרשים כו' להיות בא בגילוי מן ההעלם בכל נפש מישראל אה"ר דאברהם ויראה ופחד דיצחק ובחי' רחמים דיעקב עד שכאו"א יכול לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם כו' כנ"ל וד"ל. והנה בחי' המשכה זו שע"י השבטים בכנ"י הוא ביח"ת דבשכמל"ו דוקא וכידוע שזהו שהשבטים אמרו ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחדי כך אין בלבנו אלא אחד דהגם שהאבות היו בבחי' האצי' ממש והשבטים בעולם הבריאה (שנפסק שם הקו"ח) מ"מ אמרו כך אין בלבנו אלא אחד ממש לפי שהיו האבות והשבטים מעין דלע"ל דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ביחוד א' למהוי אחד באחד[2] ממש. ולזאת גם עכשיו שיש מסך מפסיק בין אצי' לבריאה מאיר בשבטים הארת האצי' ממש ומשם יכולים להאיר בכאו"א בנר"נ שבו באמרו בשכמל"ו שיהיה בו הכרה וראיה באחדות ה' כנ"ל וד"ל. (וזהו שאומרים ובידך כח וגבורה[3] כח מבחי' החסד ואהבה דאברהם לחזק כח הנשמה באמונה הפשוטה וגבורה מפחד יצחק ולגדל ולחזק לכל[3] ע"י השבטים כו' וד"ל):

(ד) **ובכ"ז** יובן מ"ש למה תתענו ה' מדרכיך[4] תקשיח לבנו מיראתך. פי' דרכיך הוא דרך הוי' שהוא בחי' הילוך וקירוב להוי' באהב' האלקי' דאברהם אוהבי הנ"ל שנא' כ כי ידעתיו אשר יצוה[5] את בניו ושמרו דרך הוי' כו' ודרך זה דאהבה דאברהם נמשך בכנ"י בכל דור וכן יראתך שהוא בחי' פחד יצחק כנ"ל. אך מצד עונות המבדילים כמו מחיצה של ברזל כו' ע"כ תתענו ה' מדרכיך ע"י הקליפות שמבלבלים ומפסיקי' לדרך ה' לתעות מן הדרך וכן תקשיח לבינו מיראתך שיסור מן הלב כל יראה ופחד ה' דבחי' יצחק מצד שאין גילוי אלקות דאחדות ה' שבאבות נמשך בכנ"י בבחי' גילוי דהכרה וראי' הנ"ל רק מרחוק ה' נראה להם[6] בבחי' אמונה בהעלם גדול מאד והוא לפי שמדריגות האבות שהן המרכבה רמה ונשגבה מאתנו ואין אנו ראויים לקבל וגם לא נוכל לקבל השפע מהאבות בעצמם ולא עוד אלא שתתענו ה' מדרכיך ותקשיח כו' לבלתי נתקרב ולזאת מתמיה למה תתעינו ה' ואם שאין אנו ראויים מ"מ שוב עכ"פ למען עבדיך שבטי נחלתך פי' שוב מלמעלה למטה להאיר מדרכיך ויראתך בחי' האבות בנו למען עבדיך הקטנים[7] והן שבטי נחלתך שהן השבטים שהן בחי' ממוצעים להיותם ענפים המסתעפים מן השרשים ומהם ועל ידם יגיע לנו השפע אור דמדריגות אוי"ר דאבות גם בהיותינו למטה מטה מאד בהסתר פנים כו' לבלתי ידח ממנו נדחי[8] וד"ל. והנה כל מה שיש בכח השבטים העליונים להאיר ולהמשיך בכל דור ובכל זמן בכללות נש"י גם מבחי' אהוי"ר דאבות שנק' גופא דאילנא כנ"ל הגם שאין ערך כלל בין השבטים שהם רק בחי' מרכבה תתאה[9] דשכינה בעולם הבריאה (שהן ד' דגלים שמאירים בד' מחנותי[10] מיכאל וגבריאל ופני אריה כו') לגבי האבות שהן מרכבה עילאה[11] באצי' ממש דאיהו וחיוהי חד כנ"ל אין זה רק ע"י בחי' הרחמים לבד שהוא בחי' מדת יעקב שנק' בריח התיכון[12] שמבריח מן הקצה לקצה דהיינו גם לבחי' סוף כל המדריגות דבי"ע שנק' קצה התחתון מקצה העליון דבחי' פנימי' הכתר שבו שורה אא"ס עצמו בדרך כללות וז"ש והאכלתיך נחלת יעקב אביך[14] שנק' נחלה בלי מצרים[15] כלל לפי שמדת הרחמים אין לו שיעור למעלה ואין לו סוף למטה כלל וז"ש ועתה לא יבוש יעקב[16] כו' ומכחו של יעקב דוקא הוא שיש ביכולת השבטים להמשיך גם מן האבות דאצי' שנק' גופא דאילנא כנ"ל וכמ"ש הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל כו'. והענין הוא כידוע בפי' מה שאנו אומרים ברחמיך הרבים רחם עלינו[17] פי' ברחמיך הרבים ברחמיך דוקא לפי שבאמת עיקר הרחמים[18] אינו נופל רק על דבר המושפל[18] ביותר מצד ערך הרוממות[18] ביותר כמו מלך גדול שירחם יותר על עני ושפל ביותר שמפני עוצם השפלות דעני ועוצם הרוממות של המלך תגדל הרחמי'[19] ביותר וכל שאין הרוממות כ"כ והשפלות אינו בשפלות וירידה כ"כ ימעט יותר מדת הרחמים כידוע שהשר אין בו רחמים כ"כ כמו במלך ועל העשיר לא יחול הרחמים כ"כ כו' וזהו הרחמים הבא במדה ושיעור דוקא לפי ערך הרוממות ולפ"ע השפלות אבל למעלה במדת הרחמים העליונים אינו בא כפי סדר ההשתלשלות מעליון לתחתון שיש בזה שיעור ומדה לפי ערך ירידת האור מלמעלה למטה אלא הרחמים הוא בא מעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מסדר ההשתלשלות לגמרי שעליון ותחתון שוין ממש וכמ"ש כחשיכה כאורה[20] כו' מאחר שנק' סובב כל עלמין בהשוואה אחת ממש כידוע א"כ אי אפשר לנו להשיג ערך הרחמים אשר עלינו מאחר שאנחנו כבר נתונים בסדר ההשתלשלות שיש בזה שיעור ואיך נדע אמיתית הרחמים אשר עלינו מעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מן ההשתלשלות לגמרי דהיינו למעלה מבחי' תחלה וסוף שמשם ודאי הרחמים בלתי שיעור ומדה כלל שלא לפ"ע רוממות ושפלות מאחר דהכל שוין ממש וכמו שיש רחמנות על העולמות השפלים כעולם שלנו כן ממש יחול הרחמים על עולמות[21] ביותר כג"ע ועולם הבא וגם על עולם האצי' שאינם רק יו"ד תיקונין דאפיק לון[22] כו' כמו לפני עצמי' רוממות המלך יחול הרחמים על השר הגדול כמו על העני ועבד קטן בשוה ממש. וא"כ כמו שאנחנו לא נוכל להשיג הרחמים אשר עלינו שהוא בא מן העצמות ממש שלמעלה מן ההשתלשלות ואנחנו כבר בבחי' סדר ההשתלשלות כך גם בעולמות העליונים ביותר כעולם האצי' וגם עולם דעקודים ונקודים כו' וגם בבחי' א"ק שנק' אדם דבריאה[23] מאין ליש כידוע ג"כ הרחמים מן העצמות דא"ס ממש שלמעלה מן ההשתלשלות דקו"ח כו' גם הם אינם מכירים ומשיגים ערך הרחמים אשר עליהם מעצמות המאציל אחר שכבר באו בסדר ההשתלשלות דעו"ע ע"י כמה צמצומים בירידה אחר ירידה ע"י צמצום הראשון דקו"ח כו' וד"ל. אך ורק למי נודע אמיתית הרחמים אשר על כל בחי' ההשתלשלות דאבי"ע מראש לסוף אין נודע זה רק לעצמות א"ס ב"ה ממש שהוא יחיד לבדו מרומם ומתנשא לגמרי מימות עולם והוא עצמו בעל ההמשכה להיות מקור לנאצלים ונבראים ע"י הצמצומים ומאחר שהוא בעל ההמשכה ובעל הצמצום הוא יודע ומכיר

איכות גודל הרחמים אשר על כל ההשתלשלות והוא באמת בלתי שיעור כלל לפי שהוא ית' רם ומתנשא מכל ההשתלשלות שלא לפי ערך הבא ברוממות ושפלות מאחר שהכל שוין לפניו וכלל עומק רום ועומק תחת כא' ממש כמ"ש המגביהי לשבת המשפילי לראות[24] כו' כנ"ל וד"ל. וזהו שאנו אומרים ברחמיך דוקא הרבים בלי גבול ושיעור דסדר ההשתלשלות רחם עלינו לפי שאנחנו שכבר באו[25] בהשתלשלות אין אנו יודעים ומשיגים לרחמנות זאת שלמעלה מן ההשתלשלות לגמרי וכך הוא גם בעולמות העליונים ביותר כנ"ל וד"ל. (וזהו כמו[25] הרחמים שבבחי' המקיפים העליונים שמאיר על העולמות בבחי' מקיף וסובב מרחוק בלתי נודע ומושג להם כלל והן ד' מקיפים בכלל נגד ד' עולמות דאבי"ע והוא מה שאומרים אדון עוזנו[26] צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו. אדון עוזנו מקיף דאצי' צור משגבנו מקיף דרחמים דבריאה מגן ישענו ביצי' משגב בעדנו בעשי' כו') (ויובן זה עד"מ אדם שבונה בנין מיגיע כפיו והמשיך בזה מחשבתו ורצונו וחכמתו ומדותיו לפי שעה שעסק בבנין שכלולים הכל במח' אחת לבדה שחפץ ורצה בבנין זה וא"כ אם יחוס על מעשי ידיו הרי נכלל בזה הרחמים על כל מה שנמשך מאתו ברצון ושכל ומדות שפעל על ידם כא' ממש בשוה וד"ל. וכך הוא למעלה כמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה[27] רק חפץ חסד א' שעלה ברצונו הפשוט שנקרא מחשבה א' דכלא חשיבא ממש לגבי מהו"ע א"כ יפול הרחמים על הכל בשוה). וזהו הטעם שיכול להיות המשכות מדריגות האבות ממש גם בעולם העשי' בנשמות שבגופים גשמיי' ע"י השבטים כנ"ל מצד בחי' הרחמים דוקא דבחי' יעקב דוקא שמבריח מקצה העליון שהוא עצמות א"ס שבפנימי' הכתר עד קצה התחתון בסוף עולם העשי' כאחת ממש מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו כל ענין השבחים שבפסד"ז שלפי ערך השבח בגדולות רוממות א"ס ב"ה יגדל מזה ערך הרחמים על כל ההשתלשלות כמו כאן שא' המלך המרומם לבדו[28] כו' ע"כ אמר אח"כ אלקי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו כנ"ל וד"ל:

(ה) **ובזה** יובן ג"כ ענין הברכה שניה לפני ק"ש אה"ע אהבתנו כו' חמלה גדולה כו' בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כו' כן תחננו ותלמדנו ואח"כ אמר אבינו אב הרחמן רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל כו'. ואין לדברים אלו סדר וטעם למה פתח בענין האהבה ותלה בה החמלה ורחמים כו'. וכן במ"ש בעבור אבותינו כו' כמו שהם ממש בטחו בך ותלמדם כו' גם אנחנו נקבל מדריגתם שזה א"א מאחר שהאבות היו בבחי' ביטול תמידי בבחי' מרכבה כנ"ל. אך הענין הוא משום דהשרש ומקור להתעוררות ר"ר העליונים הנ"ל מאחר שהיא באה מלמעלה מן ההשתל' לגמרי כנ"ל א"כ אין זה ביכולתינו לעורר הר"ר הנ"ל ע"י אתעדל"ת מטעם הנ"ל שאין ידוע הרחמים רק לבעל ההמשכה והצמצום הראשון כו' שזהו פי' ברחמיך דוקא כו' אבל רק מצד בחי' האה"ר העצמיי' שבעצמותו ית' ממש לנש"י מצד שרשם שעלו במח'[29] בבחי' פנימי' ועצמות ממש הוא שמתעורר ברחמים הרבים עלינו דוקא וז"ש אה"ע אהבתנו ע"כ חמלה גדולה ויתירה שלמעלה מן ההשתלשלות חמלת עלינו וכמ"ש אה"ע אהבתיך ע"כ משכתיך חסד[30] כו' וד"ל. ואח"כ בעבור אבותינו שהאבות הן המרכבה ממש כנ"ל וזהו שבטחו בך ממש ושרש נש"י מאבות דהיינו חו"ב דאצי' שבמדות חג"ת שהן אברהם ויצחק כו' שקיימו כל התו"מ ברוחני' דאצי' וזהו ותלמדם חוקי חיים לעשות כו' כן תחננו ותלמדנו ממש כי יכול לימשך מגופא דאילנא בענפים המסתעפים מהם גם לנשמות שבגופים ע"י השבטים כנ"ל מצד בחי' כח הר"ר העליונים שבאה מכח האה"ע הנ"ל שנמשך מקצה העליון לקצה התחתון כנ"ל. ואח"כ אמר אבינו אב הרחמן רחם עלינו פי' אחר שהזכיר זכות חסדי אבות לבנים בעבור אבותינו כו' שיכול להיות הפסק באור שפע זו כנ"ל בפי' למה תתענו ה' מדרכיך כו'. אמר עוד שיומשך הרחמים מן בחי' העצמות דא"ס ממש שלמעלה הרבה מבחי' האבות והיינו כמו ששרש נש"י קשורים בעצמותו ממש ונק' אבינו ממש כמ"ש כי אתה אבינו ואברהם לא ידענו[31] כו' וד"ל. וזהו שאמר אבינו אב הרחמן אבינו ממש וכמ"ש כי הוא עשנו ולא אנחנו[32] כו'. וע"כ משם יומשך הרחמים בבחי' עצמיות דא"ס ממש כמו הבן יקיר ליי[33] כו' המו מעי לו רחם ארחמנו כו' ולזאת נק' אב הרחמן שהוא למעלה גם מן הרחמים הגדולים הנ"ל שלמעלה מן ההשתלשלות וגם למעלה מבחי' אה"ע אהבתנו כו' ומשם יכול להיות שיהיה בלבנו בינה להבין כו' שיהיה כח בלבנו מעצמנו להבין ולהשכיל כו' (משום דכח המוליד בדומה לו ממש וכמ"ש מה שמו ומה שם בנו[34] כו') וזהו ותן בלבינו בינה שיהיה הלב מבין ומכיר בבחי' ראי' והכרה שבלב דוקא ולא בהודאה שבשכל לבד כו' וכמ"ש בינה ליבא בה הלב מבין[35] כו' ופי' מבין הוא המבין דבר מתוך דבר[36] דוקא דהיינו מן ההתבוננות התהוות יש מאין עד רום המעלות בצמצום הראשון דקו"ח כו' יבין דבר מתוך דבר זה בהיפוך שבאמת קמי'[37] עצמותו ית' כלא חשיב ממש וה"ז מיש לאין דהיינו מיש האמיתי לבחי' אין כו' וכמ"ש במ"א בפי' כי אל דעות ה'[38] כו' שזהו בחי' ד"ע שהוא מיש לאין היפוך בחי' ד"ת שמאין ליש כו' וד"ל (וזהו מצד שנק' אבינו אב הרחמן ותן בלבנו זו[39] להבין דאדם אדמה לעליון[40] ממש כו' וד"ל) וזהו אבינו אב הרחמן דוקא שמצד התעוררות דרחמי' העצמי' דאבינו אב הרחמן הוא ע"כ יתן[41] בלבנו כו' ושרש הרחמים הללו באה מלמעלה מאה"ע ונק' אה"ר העצמי' ממש וזהו שמסיים להבין ולהשכיל באמיתתו ממש כנ"ל ואח"כ לשמוע לשמור לעשות ולקיים בפ"מ שזהו למעלה ממדריגות האבות שלא קיימו התו"מ רק ברוחניות[42] כמ"ש במ"א וד"ל (ואח"כ אמר והאר עינינו בתורתך להשיג בה יח"ע דאורות עליונים כמ"ש בפיקודיך אשיחה[43] ואביטה אורחותיך ממש ודבק לבינו במצותיך ממש כמ"ש רחבה מצותך מאד[44] כו') וממילא מובן מזה שכאשר יהיה בלבינו בינה זו שיעוררו ר"ר העליונים שהרי בהיפוך מזה אמר כי לא עם בינות הוא[45] ע"כ לא ירחמנו עושיהו וכמארז"ל דכל מי שאין בו דיעה[46] אסור לרחם עליו לפי שהרחמים ודעת ענין א' הוא והוא בחי' יעקב קו האמצעי

כו׳ לפי שבבינה הוא שרש הרחמים[1] המקיפים הנ״ל כידוע בענין בחי׳ מקיפים דאימא דסוכה וכמ״ש כנשר יעיר קינו[2] כו׳ וד״ל:

(ו) **וזהו** וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו כו׳. פי׳ לבן זה ידוע שיש ב׳ מדריגות בלבן[3] א׳ בחי׳ לבן דקליפה שמתחת הפרסא המפסיק בין אצי׳ לבריאה שהוא בחי׳ חשמ״ל דנוג״ה[4] דבריאה ויצי׳. והוא מ״ש לבן ליעקב עד הגל הזה[5] ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבור אלי כו׳ שהוא ההבדלה בין ע״ס דקדושה שבאצי׳ שנכללים ביעקב שהוא קו האמצעי שלא יאירו למטה דרך הפרסא הנ״ל שהוא הגל של אבנים שנק׳ גל עד כו׳ וגם מן ההיכלות דנוגה דבחי׳ לבן שלמטה לא יעלה למעלה לקבל שפע יניק׳ מן האצי׳ שהוא בחי׳ יעקב שנק׳ בעל עולם האצי׳[6] כידוע וז״ש אם אני לא אעבור כו׳. והמדריגה הב׳ בלבן הוא בבחי׳ לובן העליון[7] דקדושה שהוא למעלה מעולם האצי׳ ובחי׳ הפרסא המפסיק בין עצמות המאציל לנאצלים נק׳ חשמ״ל העליון[8] והוא ענין הגל הזה של אבנים שהאבנים הן בחי׳ אותיות[9] כידוע וכאשר יהיה האותיות בסדר בצירופים יאיר בהן ועל ידן כל האור העליון של עצמות המאציל לבא בגילוי באורות הנאצלים ביתר מכפי המדה ויתבטלו ממציאותם (כמו עד״מ השכל של המשפיע שמאיר ונמשך ע״י אותיות הדבור למקבל כו׳). אך הגל של אבנים הן בלתי סדר זה אצל זה אלא מונחים זה על גבי זה בגובה כו׳ עשוים להפסק ולהבדלה דוקא. וכך הוא למעלה בהיות ידוע שאין ערוך כלל בין אורות האצי׳ לגבי עצמות המאציל כי לא נאצלו רק ע״י צמצום דבחי׳ קו״ח שהוא הנק׳ קו המדה שמודד כל אור וכלי ופנימי׳ ומקיפים כו׳ וע״כ נעשה בחי׳ פרסא מפסיק בין הכתר לנאצלים והוא שנק׳ חשמ״ל העליון (כמ״ש ישת חשך סתרו[10] כו׳) שאם לא היה בחי׳ פרסא זאת היה הילוך האור ושפע מעצמות המאציל לנאצלים בתמידות ולא היו יכולים להתקיים במציאותם באור וכלי כו׳ (ועד״מ מכח עצמות השכל שבנפש אם היה מאיר כמו שהוא באור השכל שבמוח שמוגבל בחומר וצורה הי׳ מתבטל ממציאת שכל וסברא לגמרי אלא הוצרך להיות בחי׳ פרסא מפסיק להאיר דרך שם והוא הנק׳ קרומא דאויראי[11] כו׳ כמ״ש במ״א) והוא הפרסא שמפסיק בין כתר לחכמה (וכך יובן בכללות השפע שצ״ל ע״י פרסא דוקא) וכך גם מאור הכתר לנאצלים צ״ל ע״י הפרסא (שזהו בחי׳ קרומא הנ״ל) לפי שע״ס שבכתר עצמו גדול הרבה מכל האורות דאצי׳ שלא יכילו אורו כלל כ״א ע״י בחי׳ צמצום דפרסא הנ״ל. וכן מלמטה למעלה אם היו אורות דאצי׳ עולים למעלה[12] לפנים מגדר הצמצום שלהם מן המאציל מאחר שאין פרגוד ופרסא ומחיצה מפסקת כלל הרי ודאי היו מתבטלים שם ממציאותם כמו ענין התכללות הנר בפני האבוקה ממש כו׳ וד״ל ולזאת תיקן המאציל בחי׳ פרסא ופרגוד הנ״ל (שנק׳ מעקה כמ״ש בע״ח[13]) בינו לנאצלים כדי שיתקיימו באופן מציאותם מן המאציל בלי יעלו למעלה לקבל שם ביותר ממדתם ולא ירד האור מן העצמות אליהם בהארה יתירה מכפי מדתם ממאמר דקו המדה כו׳ וד״ל. וזהו מ״ש עד הגל הזה שזהו שאמר לבן העליון דקדושה שהוא בחי׳ לובן העליון מקור כל החסדים הפשוטים שבעצמות המאציל (כמשי״ת) עד הגל הזה להפסיק בינו לנאצלים אם אני לא אעבור אליך לעולם האצי׳ שהוא יעקב מלמעלה למטה ואם אתה לא תעבור אלי מלמטה למעלה כנ״ל עד כי נסתר איש מרעהו כו׳ (כמ״ש ישת חשך סתרו כו׳). וביאור הדברים בכלל ידוע שבחי׳ אור הכתר ממוצע הוא בין עצמות לנאצלים[14] ויש בו מבחי׳ האחרונה שבעצמות ממש שנחשב בבחי׳ א״ס ממש וא״א שיבא האור ושפע ממנו אפי׳ בחכ׳ וכמאמר דאפי׳ אור צח[15] כו׳ אתחשך קמיה[16] עה״ע כו׳ רק בבחי׳ הצמצום דבחי׳ קרומא כו׳ הוא שיכול להשפיע בג׳ קווין דאצי׳ והוא מה שנק׳ הכתר ראש ושרש לנאצלים כו׳ וד״ל. וידוע דיעקב הוא בריח התיכון שמבריח לקצה העליון דבחי׳ פנימי׳ הכתר ע״כ היה ביכולת יעקב להמשיך מבחי׳ לבן העליון כל האורות הנעלמים בעצמות המאציל והוא בחי׳ עקודים נקודים ברודים כו׳ וכמ״ש בני לבן מאת כל אשר לאבינו הציל כל[17] הכבוד הזה כו׳ (וכמשי״ת) וזהו עד הגל הזה ועדה המצבה כו׳ לפי שכבר המשיך יעקב בכל[18] עולם האצי׳ כל הכבוד העליון שבעצמות המאציל מן ההעלם לגילוי וגם הבנות לאה ורחל כו׳ (כמשי״ת) לזאת נתעורר לבן לעשות גל של אבנים להפסיק בינו ליעקב שלא יעבור עוד אליו מלמטה למעלה והוא לא יעבור מלמעלה למטה כו׳ (ועכ״ז גם אחר שנעשה הגל הזה להפסיק ולהסתיר לפנימי׳ אור הכתר כנ״ל יצאו נשמות גבוהות מבחי׳ ומדריגות דעצמות המאציל שבפנימי׳ הכתר להאיר באבי״ע ביתר מכפי המדה והראשון היה נשמת משה שנאמר[19] (כי טוב הוא[20] כו׳[21]) מן המים משיתיהו מבחי׳ מ״ע[22] שלפני הצמצום דפרסא הנ״ל המפסיק בין כתר לחכ׳ כו׳ וע״כ על ידו ניתן התו״מ לישראל לתקן גם לעה״ד טו״ר בהמשכות גילוי אלקות מעצמות המאציל באצי׳ ואצי׳ לבי״ע ואין הפרסא מפסיק כלל וכלל וכגילוי נבואת הנביאים[23] וכן בעליות הנשמות למעלה מן הפרסא שבין אצי׳ לבריאה ועולין עד למעלה מן הפרסא שבין הכתר לנאצלים כו׳ וכמו שהיו נשמות גבוהות כאלה שבאו מלמעלה מן הפרגוד המפסיק בין המאציל לנאצלים והיה בהן הביטול[24] בתכלית גם בגופם יותר מן המלאכים כמו נשמת אליהו שעלה למעלה בגופו[25] (וכן חנוך דכתיב ביה ויתהלך[26] כו׳ ואיננו כי לקח אותו אלקים שהוא בחי׳[27] חשך סתרו הנ״ל שהוא שם אלקים שבפנימית הכתר כו׳) ומה שהיה באליהו ביטול ממציאות[28] כ״כ שזהו למעלה מכפי סדר ההשתלשלות בקו[29] המדה באו״כ דאצי׳ ומאצי׳ לבי״ע כו׳ א״כ בהכרח שהיה שרש נשמתו מלמעלה מן הפרסא הנ״ל וז״ש אליהו חי ה׳ אשר עמדתי לפניו[30] לפניו ממש היינו לפנים מן הפרסא המפסיק להסתיר לנאצלים שהוא הגל הזה כו׳ וע״כ אמר חי ה׳ כו׳ אם יהיה טל ומטר כ״א לפי דברי שהיה ביכולתו להוסיף אור הטל העליון שנק׳ טלא דבדולחא[31] כו׳ שנאמר בו כי טל אורות טליך שבפנימי׳ ע״י שהוא שרש תח״ה[31] כו׳ וכן מטר בהמשכת מ״ד ממקור החסדים ומה שהיה בגופו ביטול[32]

במציאות יותר ממשה לפי שהיה מבחי' ב"ן שבפנימי' הכתר כידוע דאליהו גי' ב"ן[33] ומשה בחי' מ"ה שמשה[34] היה מבחי' מ"ה שבפנימי' הכתר ע"כ היה בנשמת משה יותר ביטול העצמי וכמ"ש ונחנו מ"ה[35] מה ממש וכמ"ש מה שמו ומה[36] שם בנו כו' כידוע ועכ"פ מה שנמצא במשה ואליהו בחי' הביטול במציאות כ"כ יותר משאר נשמות הצדיקים ששרשם ג"כ באורות דאצי' הי' זה מפני ששרשם היה מלפני הפרסא הנ"ל וכמו שאם היה האור מאיר מעצמות המאציל ממש באו"כ דאצי' היה בהן ג"כ בחי' הביטול ממציאותם וממעמדם כו' כנ"ל וד"ל. ועד"ז הי' עוד נשמות גבוהות ביותר גם אחר חורבן בית שני כמו נשמת רחב"ד[37] שהתפלל והיה נחש כרוך על עקבו[38] ולא הפסיק כי לא הרגישו[39] כלל וכלל והענין הוא כידוע דשרש הקליפות למטה הוא מנחש הקדמוני דחויא קטיר לרגלוהי דנוק'[40] כמ"ש ואתה תשופנו עקב[41] כו' והוא תכלית קטנות הדינין והגבורות קשות שנאחזים ברגלוהי דמל' דקדושה ולפי שהיה שרש נשמת רחב"ד מלמעלה מן הפרסא הנ"ל שהוא בפנימית ועצמות אור הכתר היה ביכולתו בתפלתו להמשיך ממקור החסדים הפשוטים שלמעלה מסדר כל בחי' ההשתלשלות דאבי"ע עד שהיה דוחה לבחי' הקטנות דגבורות קשות גם למטה מטה עד בחי' נה"י דנוק' דהיינו עד גם במל' דמל' דעשי' שלא היה נחש הקדמוני יכול לקבל יניקה גם שם כמו שיהיה לע"ל אחר הבירור דעה"ד בשלימות דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ[42] לגמרי ובלע המות[43] כו' ולזה גם שהיה נחש כרוך על עקבו לא הרגיש בו ולא הפסיק לתפלתו כלל והקדים לבא למים[44] ומת הנחש כמבואר בגמ' וכמ"ש בכתבי האריז"ל וד"ל וזהו האות על רוממות מעלת נשמתו שהיה עולה בתפלתו למעלה משרש האצי' להמשיך חסדים גדולים ביתר מכפי קו המדה להמתיק כל הדינין הקשים כו' והוא מפני שהיה בנשמתו וגם בגופו בחי' הביטול במציאות ביותר מכפי המדה הניתן ע"פ סדר ההשתלשלות דאבי"ע כנ"ל במשה ואליהו ע"כ גם שנחש היה כרוך על עקבו כו' וד"ל. וכך היו עוד הרבה נשמות גבוהות שבאו מלמעלה מן הפרגוד הנ"ל היה בהם בחי' הביטול בתכלית עד שיצאו מגדר ההשתלשלות דאו"כ דאצי' דהיינו ביותר מכמו שהוא באצי' מקור חוצבם מטעם הנ"ל וכמו נשמת רשב"י שאמר בחד קטירא אתקטרנא בי' אחידא בי' להיטא[45] כו' שהיה ניצוץ משה[46] מבחי' מ"ע כו' וד"ל. וכן היה[47] נשמות הסבות כמובן בזוהר[48] וגם באמוראים היה נשמת רב יהודה ג"כ בבחי' ומדריגה זאת שהיה בבחי' הביטול במציאות מאימתא דמאריי[49] עליה בתכלית יותר מכפי המדה כו' וע"כ כל לימודו היה בסדר נזיקין[50] להשפיל יניקת החיצוני' שהן ד' אבות נזיקין[51] כו' וכד שליף חד מסאני'[52] הוי אתי מטרא כו' כי היה בבחי' ומדריגה דרחב"ד כו' וכנשמת אליהו וכה"ג היה הרבה נשמות (וזהו ענין ד' שנכנסו לפרדס[53] שהוא בפנימי' הכתר להוסיף אור משם לאגברא ימינא על שמאלא[54] כו' ור"ע יצא בשלום) וידוע דבחי' מסך המבדיל למטה בין אצי' לבריאה תלוי במסך המפסיק בין המאציל לנאצלים שאם יבקע האור מאצי' לבריאה בודאי זהו בא מבקיעת האור ממאציל בפרגוד העליון לאצי' וזהו שא"ל עד הגל הזה ועדה המצבה שהוא ב' מיני חשמ"ל[55] עד הגל הזה לשון דכר הוא הפרסא בין כתר[56] לנאצלים ועדה המצבה הוא בין מל' דאצי' לבי"ע ועל שניהם אמר אם אני לא אעבור אליך כ"א ע"י צמצום דשם אלקים כו' שאם יעבור האור משם שלא ע"י צמצום זה יתבטלו ממציאותם כו' וגם אתה לא תעבור אלינו מלמטה למעלה כענין תפלת רחב"ד וכיוצא בו (שזהו הטעם שהיה רחב"ד עושה נסים גדולים לשנות הצירופים דאותיות הטבע כמו שאמר מי שאמר לשמן וידליק[57] הוא יאמר לחומץ וידליק כו' פי' מי שאמר בשרש ומקור האותיות דיו"ד מאמרות שלמעלה מן החכמה משם יוכל להיות שינוי וחילוף שיאמר לחומץ וידליק כו' וכה"ג כל התפלות שלו להחיות החולה[58] המסוכן וכה"ג ואין זה אלא מפני שעלה נשמתו למעלה מן הפרגוד ופרסא הנ"ל או שנבקע הפרסא הנ"ל והאיר מן המאציל בתוס' אור בחכמה ומדות דאצי' וכן נבקע הפרסא שבין אצי' לבריאה עד סוף העשי' בא האות לשנות הצירופים דאותיות הטבע כו' וכך היה ענין קי"ס שנבקע הפרסא שמאצי' לבריאה[59] וכך עד רום המעלות כמ"ש במ"א) וכך הוא בכל ע"ש שאז עליות העולמות[60] נשמות ומלאכים דעשי' עולים ביצי' וכן מיצי' לבריאה ומבריאה לאצי' עד בחי' העצמות ממש כו' וד"ל:

(ז) **ומעתה** יש להבין למה קריאת שם לבן לבחי' לבן דקדושה הנ"ל שלמעלה מעולם האצי'. להיות ידוע בהבדלת מראה הלבן על שאר המראות אדום וירוק שהוא בחי' מראה עצמיי'[61] ולא מראה צבועה כי מראה הלובן אינו נבדל מעצם הדבר כי הוא עצמו עצם הדבר ע"כ נמצא הלובן בכל חלקי חלקיו הקטנים כו' משא"כ שאר המראות אדום וירוק אינן עצם הדבר רק מורכבים בו (וראי' מן הפשתן הלבן שמלבנים אותו רק ע"י כביסה לבד להוציא העכרורית שבו ממילא מתלבן כי עצם הוא משא"כ המראה אדום כו' וכמ"ש במ"א באריכות בענין טעם בגדי לבן[62] דכה"ג ביוה"כ כו') וכך יובן למעלה בעצמות המאציל לגבי אורות הנאצלים מאתו שהוא אור פשוט בתכלית הפשיטו' ועצמות כמשל מראה הלבן שהוא עצמי ואין בו גוון מורכב כלל כמו עד"מ לובן מראה הקלף שכותבין עליו ומציירי' בו אותיות שהקלף הוא מראה לבן עצמי וכל מה שכותבין ומציירין אותיות עליו הוא המורכב עליו כו' שנק' תואר ולא עצם כמ"ש במ"א (ומבואר בזוהר ע"פ אפריון עשה לו המלך[63] שלמה מעצי הלבנון כו' שהן ע"ס הנאצלים שנמשכו מעצמות המאציל וחהו עשה לו לגרמי' כו') וכמ"כ עצמות האור דא"ס שנק' לובן העליון שהוא אור פשוט בתכלית (והוא הנק' טהירו עילאה[64] כו' וכמו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר[65] כו') וכל מה שנאצל מאורו העצמיות הפשוט אין זה מעצמו ומהותו ממש אלא כמו ציור תואר שמציירים על העצם הפשוט שהן כמו גוונים ומראות מורכבים ואפי' גוון ומראה אור החכ' דאצי' אינו אלא מראה ותואר לבד לגבי בחי' עצמות המאציל ממש דלית מת"ב[66] כו' ואין בו גוון כלל וכלל

ואפי׳ מחשבה דחכמה נקרא רק גוון לבד שהוא בא בבחי׳ צמצום כמו ציור הגוון על שטח הלבן דקלף לבן וכה״ג כל הספירות והאורות דאצי׳ וכמ״ש אליהו אנת עילאה על כל עילאין אפיקת עשר תיקונין וקרית לון ע״ס כו׳ עד חכים ולא בחכ׳ ידיעה כו׳ אלא לאחזאה לאתנהגא בהון עלמין כו׳ עד ולאו מכל אינון מדות כלל (אף מדות וספי׳ שלפני האצי׳ כידוע). והנה ידוע דיעקב היה בחי׳ מרכבה לבחי׳ ת״ת[2] דאצי׳ ושרשו בקו האמצעי שכולל כל האצי׳ (שהוא שם מ״ה מלגיו[3] כו׳) וע״כ זה היה כל עבודתו אצל בחי׳ לבן העליון הנ״ל שהוא עצמות אור המאציל שנק׳ לובן העליון שאין בו גוון כלל אפי׳ גוון דאור החכ׳ כו׳ כנ״ל שיומשך ממנו מבחי׳ ההעלם ע״י אור הכתר הממוצע שנחשב מעצמות המאציל לבא לידי גילוי אורות בכלים באצי׳ בבחי׳ התיקון שזהו כללות ענין ההצלחה שהצליח ה׳ ליעקב בצאן לבן שהיה רועה צאנו שהוא כל פרטי מעשה עבודת יעקב העליון להוציא מההעלם העליון לגילוי כל האורות עליונים מבחי׳ לובן העליון כו׳ כמו בציור תואר מראה על העצם הפשוט וכענין אפיקת עשר תיקונין כו׳ כי מצד עצמות המאציל יכול להאציל עד אין קץ ושיעור ובאופנים אחרים כו׳ והיינו כללות ענין התחבולות שעשה יעקב במקלות אשר פצל[4] ברהטים ליחמנה כו׳ שיולידו עקודים נקודים כו׳ (כמ״ש בס׳ הקבלה[5]) וזהו שאמר יעקב ללאה ולרחל והחליף את משכורתי עשרת מונים אם כה[6] יאמר נקודים יהיה שכרך וילדו כל הצאן נקודים ואם כה יאמר עקודים כו׳ כי דרך כללות נאצלו ע״ס מעצמות המאציל לבד והן יו״ד נקודות דבחי׳ התוהו כידוע ויעקב הוא בעל עולם התיקון כידוע שזהו ענין ריבוי מיני התחלקות האורות ולהיות בבחי׳ פרצוף אדם שהוא ריבוי ההתכללות כו׳ כדי שעי״ז יהיה תוס״ אורות עליונים בכלים מכלים שונים (שזהו ענין עקודים נקודים וברודים בכלל) ואמנם כ״ז הרי תלוי בעצמות רצון המאציל אפי׳[8] מאמר קו המדה שיהיה אופן ההמשכה כך ולא כך ובמדה ושיעור כו׳ כמ״ש אפיקת עשר תיקונין כו׳ והרי יכול הוא להחליף ולשנות ברצונו מכפי אופן הקדום מדבר להיפוכו מזה לזה מאחר שכל האצי׳ אינו רק כמו בחי׳ ציור המשכה בתואר ומראה לבד כנ״ל וזהו שאמר יעקב בעל עולם האצי׳ על בחי׳ לבן העליון והחליף את משכורתי עשרת מונים שהוא לנגד ע״ס דאצי׳ בכלל שברצון עצמות המאציל החליף את משכורתי שהיה שכרו בצאן נקודים וטלואים כו׳ שמחליף ומשנה באופן המשכתם מן ההעלם לגילוי מאחר שהוא מקור הממשיך אותן והוא עצמו אור פשוט בתכלית כנ״ל למעלה מע״ס לגמרי ויכול להאציל עד אין קץ ובמהות ואופן אחר שאינו בבחי׳ חכ׳ ומדות כלל ע״כ יש ביכולתו לשנות בהן עצמן בחילוף מזה לזה כמו שיכול להאיר אור החסד בכלי הגבורה[9] ואור הגבורה בכלי החסד כו׳ והן התחלפות האורות בכלים ביו״ד מינים[10] לפעמים כך ולפעמים כך לפי אופן רצון הפשוט של עצמות המאציל כו׳ שנק׳ לובן העליון כנ״ל וזהו אם כה יאמר נקודים יהיה שכרך פי׳ אם כה יאמר אם יגלה רצונו הפשוט שיהיה גילוי האורות בבחי׳ נקודים וזה יהיה שכרי וילדו כל הצאן נקודים ואם כה יאמר שיחליף רצונו הקדום וכה יאמר כו׳ לפי שבידו להחליף ולשנות מטעם הנ״ל ודל״ל לפי שידוע בס׳ הקבלה[11] שבחי׳ עקודים נקודים וברודים דאצי׳ הכל בא ונמשך מקדמו׳ עצמות המאציל בדרך ציור והמשכה לבד כמשל הנ״ל בציור הגוונים על העצם הפשוט כו׳ וע״כ כל מה שמשתלשל ממנו להיות בחי׳ עקודים נקודים כו׳ אינו אלא בבחי׳ האמירה לבד כמ״ש אם כה יאמר כו׳ שהוא כענין הציור ותואר (רק לאחזאה כו׳ כנ״ל) ואינו מבחי׳ עצמותו ומהותו כלל כו׳ וע״כ הוא מחליף עשרת מונים אם כה יאמר המאציל עקודים כו׳ ואם כה יאמר כו׳ מצד שאין זה שינוי כלל בבחי׳ עצמות לובן העליון בין בחי׳ עקודים לבחי׳ נקודים כו׳ כנ״ל וד״ל (ויכול לשנות כמו שירצה מטעם הנ״ל וזהו עשרת מונים ל׳[12] חשבון סכום כולל שהן מספר עשרה ויו״ד מונים הן מאה כפירש״י[13] שהחליף תנאו מאה פעמים והיינו לנגד ע״ס שבכתר שכלול כאו״א מיו״ד כידוע). ואמנם בכל מה שחילף ושינה הכל היה ברצון יעקב דוקא בעל עולם האצי׳ וילדו כל הצאן נקודים ועקודים כו׳ שזהו לפי אופן דבחי׳ התיקון דוקא בריבוי אופני התכללות האורות בכלים מכלים שונים (שזהו כענין התו״מ עכשיו שבאים האו״כ במדה לפי מדת החכמה דשם מ״ה דלגיו כו׳ כמשי״ת בפ׳ וישלח[14]) ואמנם אע״פ שהחליף משכורתו עשרת מונים הכל עשה יעקב בעבודתו שילדו הצאן עקודים נקודים כו׳. ובמה היה עבודתו שהיה יכול להמשיך כן[15] עד שנאמר בו ויפרוץ האיש לרוב ויהי לו צאן רבות[16] כו׳ הענין הוא מצד מדתו מדת הרחמים שנק׳ בריח התיכון שמבריח מקצה העליון לקצה התחתון דהיינו מבחי׳ פנימי׳ הכתר ששם אור עצמות המאציל עד קצה התחתון דבחי׳ המל׳ שע״י בחי׳ התעוררות רחמים רבים בעצמות המאציל שאין לו שיעור למעלה ולפ״ע הרוממות הרי הרחמים מתפשט על הכל בשוה כנ״ל בפי׳ אלקי עולם ברחמיך הרבים[17] ברחמיך דוקא שהוא הרחמים עליונים שלמעלה מן ההשתלשלות שזהו בחי׳ לובן העליון מקור כל החסדים הפשוטים (כמשי״ת) ולהיות יעקב מעורר במדתו מדת הרחמים למעלה במקור הרחמים שלמעלה מן ההשתלשלות דאבי״ע ע״כ הגם שהחליף ושינה אם כה יאמר נקודים כו׳ וילדו כל הצאן נקודים שהיה נמשך כל האורות העליונים (שנק׳ צאן לשון יציאה[18] ובקיעה) וכמו לע״ל דכתי׳ אז תעבורנה[19] הצאן ע״י מונה שהן נשמות ישראל שנק׳ צאן קדשים (כמשי״ת בפ׳ וישלח[20]) והוא לפי שע״י הרחמים יומשך למעלה מכפי המדה ויומשך דוקא בבחי׳ התכללות דחו״ג שהן בחי׳ עקודים נקודים וברודים שהוא בחי׳ עיקר[21] התיקון כי יעקב להיותו בבחי׳ הרחמים הוא בחי׳ הת״ת שכלול מכל מיני גוונים והוא העושה וממשיך לבחי׳ הציור ותואר דע״ס אורות בכלים באופנים מתוקנים דוקא וד״ל. וכנ״ל בענין השבטים שהיה ביכולתם להמשיך מאצי׳ לבי״ע עד סוף העשיה להמשיך בכאו״א מישראל מבחי׳ האוי״ר דאבות ממש שנק׳ גופא דאילנא והכל ע״י בחי׳ הרחמים דיעקב דוקא שנק׳ נחלה בלי מצרים שאין לו שיעור למטה כו׳. וכך הוא

בענין העבודה דיעקב אצל לבן העליון להמשיך מעצמות המאציל לעולם האצי׳ שגם שאין ערוך כלל לנאצלים לגבי עצמות המאציל כנ״ל מ״מ ע״י בחי׳ הרחמים דיעקב שאין לו שיעור למעלה מעלה כו׳ היה ממשיך כל האורות דעקודים נקודים כו׳ מן העצמות בריבוי התחלקות וריבוי התכללות לאין שיעור ממש וכמ״ש ויפרוץ האיש מאד וכל מאד הוא בלי גבול[20] לפי שאין שיעור כלל וכלל לריבוי אופני ההתחלקות ואופני ההתכללות דגוונים בעקודים ונקודים וברודים שהן מראות כלולים מכמה מדריגות הפכים כו׳ וד״ל. וגם אחר שהתחכם לבן ועשה גל של אבנים להפסיק בבחי׳ פרסא בינו לאצי׳ וכמ״ש אם אני לא אעבור אליך כו׳ ואתה כו׳ עכ״ז ע״י בחי׳ הרחמים דיעקב נבקע האור דרך הפרסא העליונה מעצמות המאציל לאצי׳ וכן מאצי׳ לבי״ע וכמ״ש ביעקב אז יבקע כשחר[21] כו׳ וכנ״ל בענין השבטים שיכולים להעלות מבריאה לאצי׳ כמו עליות העולמות בשבת ולהוריד למטה בבי״ע וכמו תפילת רחב״ד שעלה למעלה מן הפרסא והוריד המשכות עד רגלוהי דנוק׳ וכה״ג יש כמה נשמות צדיקים בכל דור כו׳ וכל זה מצד בחי׳ הרחמים דיעקב שמעורר בעצמות המאציל שנק׳ לובן העליון כנ״ל וד״ל:

(ח) **וזהו** וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו כו׳. דהנה מבואר למעלה דאע״פ שעשה הגל של אבנים להפסיק ולהסתיר ביניהם וכמ״ש לו עד הגל הזה כו׳ אם אני לא אעבור אליך כו׳ עכ״ז ע״י בחי׳ רחמים דיעקב נבקע האור מעצמות בפרסא העליונה כו׳ (וכמ״כ הגל הזה הפסק גמור בין אצי׳ לבריאה שהוא בחי׳ חשמ״ל התחתון לבלי יעלו באצי׳ מהיכלות דנוגה ששם בחי׳ לבן הארמי דקליפה חכמה דקליפ׳[22] שנק׳ ערמה[23] כו׳ ונק׳ ארמי אובד אבי[24] וז״ש אם אני לא כו׳ מלמטה למעלה ואם אתה לא תעבור כו׳ לרעה כו׳ וכנ״ל בפי׳ הב׳ דלבן כו׳) ועכ״ז ע״י בקיעה דיעקב מאיר הארת אור האצי׳ גם בנוגה דבי״ע לברר כמו שיהיה לע״ל דכתי׳ ונהרו אליו כל הגוים[25] ואמר אז אהפוך אל עמים[26] כו׳ וכמ״כ בבחי׳ החשמ״ל העליון שמפסיק בין המאציל לנאצלים נבקע האור דרך הפרסא להמשיך הארת אור האצי׳ עד למטה גם בע״ש דנוגה דעשי׳ (כמ״ש בפי׳ ויברך אתהם). והטעם הוא לפי שהרחמים דיעקב מעורר למעלה מעלה במקור הרחמים העליונים שלמעלה מכל ההשתלשלות כנ״ל עד שהוא מעורר לבחי׳ חפץ חסד הראשון שבעצמות המאציל שנק׳ לובן העליון כנ״ל שיומשך ממנו אור האהבה והחסד העליון לכל ההשתלשלות דאבי״ע שממנו יוכל להיות כל יחוד עליון דמשפיע ומקבל שהוא בחי׳ מ״ה וב״ן שבכל הפרצופים העליונים דאצי׳ מראש כל המדריגו׳ עד סוף הכל וד״ל. וזהו וישכם לבן בבקר פי׳ בחי׳ לובן העליון שהוא מקור כל החסדים להיותו בבחי׳ חסד דא״ס הפשוט בתכלית כנ״ל כמראה הלובן העצמי שאין בו גוון כלל כו׳ והוא בחי׳ חפץ חסד הראשון שבעצמות המאציל שמתעורר בכל בוקר דוקא והוא בזמן תפלת שחרית דאברהם[27] איש החסד כמ״ש וישכם אברהם בבקר[28] שנק׳ בקר דאברהם דוקא כמ״ש בזהר ע״פ בקר אערך לך ואצפה[29] כו׳ דהיינו בחי׳ רב חסד דא״א דאצי׳ דבי׳ אחיד אבא[30] דאצי׳ שהוא מקור לקו הימין דחח״נ[31] דאצי׳ (שמטעם זה אמר דזכות אבות לא תמו[32] וכמו שאומר והמרחם כי לא תמו חסדיך[33] דהיינו מה שיהיה בבחי׳ חסד זה דאברהם מבחי׳ חסד דא״ס ממש הוא ע״י בחי׳ הרחמים דיעקב כמ״ש כה אמר ליעקב אשר פדה את אברהם[34] כו׳ וכנ״ל) וזהו שאמר וישכם לבן בבקר דוקא. ואמנם מקור האור החסד הזה דבקר דאברהם הוא בא מבחי׳ מקור כל החסדים הפשוטים שהוא בחי׳ חסד דא״ס שנק׳ לובן העליון והוא מ״ש וישכם לבן בבוקר וכך הוא בכל יום דע״י השכמת הארת אור החסד הפשוט בבקר דאברהם נמשך רב חסד העצמו׳ לכל ההשתלשלות דאבי״ע כו׳ (ואע״פ שעשה לבן גל של אבנים להפסיק כנ״ל מ״מ בוקע אור החסד והאהבה עד שנותן כח לכל בניו ובנותיו כו׳ והוא מצד התעוררות הר״ר העליונים מפנימית א״ס[35] על כל ההשתלשלות דאבי״ע ע״י יעקב כנ״ל שעי״ז נעשה המשכת[36] לבן העליון בבקר כו׳). וזהו פי׳ וינשק לבניו ולבנותיו דהנה ענין הנשיקין ידוע שהוא הבא מתוך ופנימי׳ הבל הלב דוקא כאב הנושק לבנו שהוא מבחי׳ מקיף דאה״ר העצמי׳ שנק׳ אתדבקות רוחא ברוחא[37] כו׳ וכך יובן למעלה דנמשך בחי׳ נשיקין דאה״ר העליונה מעצמות לובן העליון לכל האורות דאצי׳ שנאצלו מבחי׳ הכתר לחו״ב ומחו״ב למדות ומל׳ כו׳ עד שיש בכל אחד ואחד בחי׳ נשיקין דאה״ר העליונה להכניס בהם אור האהבה העליונה שלמעלה מן ההשתלשלות דאו״כ כו׳ שמחמת זה יוכל כל או״א להאיר ג״כ באהבה וחסד שהוא בחי׳ טבע הטוב להטיב[38]. וכידוע שבכלל ההשתלשלות דעו״ע כל עילה דבוק בעילתו ולא היה נמשך למטה להשפיע לעלול ומה שיש בו טבע החשק הזה להשפיע הוא בא מכח ומקור כל החסדים העליונים שניתן בפרט בכל עילה כו׳ וכן בתשוקת המקבלים לקבל השפע גם זה נמשך מכח ומקור כל בחי׳ הגבורות כו׳ שזהו בכללות ענין היחוד דדכר ונוק׳ שיהי׳ בהם כח להתחבר ולהזדווג יחד לעורר אהבה ותשוקה מזה לזה הכל הוא בא מכח ומקור שלמעלה מן כל ההשתלשלות דעו״ע כו׳. וזהו וינשק לבניו ולבנותיו בניו הן בחי׳ הדכר שמשפיע לבנותיו בחי׳ נוק׳ בחי׳ המקבלים דהיינו לכל בחי׳ המשפיעים דשם מ״ה ולכל בחי׳ המקבלים דבחי׳ ב״ן שבכל פרצופים דא״א ואו״א וזו״נ דאצי׳ עד גם בע״ס דבי״ע כו׳ שיהיה בהם כח להזדווג יחד ג״כ בבחי׳ נשיקין וגוף היחוד שנק׳ אתדבקות רוחא ברוחא כו׳ הכל הוא בא מכח הנשיקין דלובן העליון לבניו ולבנותיו שבאצי׳ (והן השבטים שבני בנים כבנים[39] ולבנותיו הן לאה ורחל והשפחות שלהם שיוכלו להזדווג ולקבל השפע מיעקב להמשיך למטה מטה וגם בכל פרטי תולדותיהם עד דור האחרון כו׳) (וכמו שאומרי׳ בברכה ראשונה דש״ע אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל שהוא בחי׳ החסד הפשוט הנ״ל שנק׳ לובן העליון גומל חסדים טובים שלו וקונה הכל הוא בבחי׳ פנימית הכתר דאציל׳ ומשם זוכר חסדי אבות בחי׳ חסד דאברה׳ לבנים ולבני בנים לעורר בהם אהבה ביחוד עליון דמשפיע ומקבל וזהו ומביא גואל שהוא בחי׳ יסוד כמ״ש אם יגאלך טוב[40] כו׳ לב״ב

והכל למען שמו באהבה באה"ר העצמי' שבא מכח הנשיקין דלובן העליון לבניו ולבנותיו בכל בקר כו' וד"ל). והטעם הוא לפי שבבחי' לובן העליון הזה בעצמו הרי הוא רם ונשגב למעלה מכל השתל' הפרצופים דבחי' משפיע ומקבל ע"כ יש בכחו ע"י בחי' נשיקין שנושק לבניו ולבנותיו לחברם וליחדם בהתעוררות אהבה ותשוקה מזה לזה כנ"ל ויהיה כל פרטי אופני יחודם בהעלא' מ"ן והמשכת מ"ד הכל כפי אופן בחי' הנשיקין של עצמות המאציל בהם להכניס בהם מאור האה"ר העצמו' שלו כנ"ל דוקא (וזהו שאומר מלך עוזר ומושיע ומגן פי' שעוזר ומושיע למשפיע ולמקבל דכמו שעוזר למשפיע שנק' בניו וב"ב כנ"ל כך עוזר ומושיע לבנותיו שהן בחי' המקבלי' דגם אותן הוא נושק להכניס בהן[1] חשק הקבלה לקבל השפע מבחי' דכורא כו') ובכללות הן ב' עולמות עלמא דדכורא ועלמא דנוק' שיהיה כח התעוררות בעלמא דדכורא להשפיע לעלמא דנוק' ויהיה כח ועוז בעלמא דנוק' לעלות לקבל השפע מעלמא דדכורא כו' וכמ"כ בבחי' ההעלם וגילוי שנק' עלמא דאתכסי' ועלמא דאתגליא שיומשך מעלמא דאתכסי' מן ההעלם לגילוי בעלמא דאתגליא כו' וכמ"ש ברוך ה' כו' מן העולם[2] כו' וכך גם בכל פרטי אופני ההשפעה מן בחי' המשפיעי' שהן בבחי' דכורא וכל פרטי אופני הקבלה דבחי' המקבלים שהן בבחי' נוק' הכל תלוי בבחי' נשיקין דלובן העליון בכל בוקר דוקא כנ"ל וד"ל:

(ט) **ויברך** אתהם. פי' אתהם דלכאורה מצד הנשיקין לבנותיו הול"ל אתהן ומצד הנשיקין לבניו הול"ל אותם ואם מפני שנשק לשניהם לבניו ולבנותיו שיוכלו להתייחד כנ"ל ג"כ הל"ל אותם כמ"ש ויברך אותם[3] אלקים ויאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ כו'. אך הענין הוא דפי' אתהם הן ב' תיבות את הוא בחי' הטפל[4] והם אותיות מ"ה בהיפוך[5] אותיות וכמ"ש ימי שנותינו בהם[6] שבעים שנה כו'. והענין הוא כידוע דכל הנשמות דבי"ע שרשם למעלה בבחי' האצי' בנר"נ דאדם העליון כו' וירדו בהשתלשלות ע"י בחי' למ"ד כלים דז"א[7] במל' דבי"ע כו' וכל נשמה בבואה לעולם מתלבשת בגוף גשמי שנלקח מהיכלות דק"נ שמעורב ברע הרבה כדי לברר ללבושים דנוגה שהוא הנה"ט שתעלה גם היא למעלה ביחוד העליון דקדושה והוא ע"י אהוי"ר ותשובה ומע"ט כידוע וז"ש ימי שנותינו דנשמות בגופים בהם בהיכלות דנוגה דע"ש דעשי' ע' שנה במספר כדי לברר לבחי' הטוב שבהם ע"י תו"מ ותשובה כו'. וזהו בהם אחוריים דמ"ה[8] העליון שהוא שרש הנשמות כנ"ל. וזהו ויברך אתהם פי' את הטפל שהוא כמו בחי' לבוש דנה"ט שבבחי' נוגה דעשי' וכן בנוגה דיצי' ובריאה שמקבלים רק מבחי' החיצוני' דחיצוני' דבחי' מ"ה וב"ן דאצי' שנק' בניו ובנותיו. בירך גם אותם ע"י בחי' הנשיקין שיומשך בהם ג"כ גילוי אור יח"ע ויעשו תולדות ופירות למעלה ולמטה כו'. ואמנם לא יוכלו בחי' ע"ש דנוגה דבי"ע לקבל ברכתם גם הם רק ע"י ברכת ה' שבאצי' בנשמות דאצי' שהן נק' בניו ובנותיו כנ"ל ואח"כ יומשך הברכה גם לאת הטפל להם שהן לבושים דנוגה שיקבלו גם הם מברכתם והוא בע"ש דנוגה שלא יקבלו שום ברכה ושפע אם לא ע"י בניו ובנותיו ביחודם בבחי' האצי' וכמ"ש לאברהם והיה ברכה ונברכו בך[9] כל משפחות האדמה שזהו ענין בירור והתכללות שלא יתברכו משפחות האדמה שהן ע"ש דנוגה רק ב"ך דוקא וגם בענין זה הוא מ"ש ויברך אותם אלקים ויאמר מלאו את הארץ וכבשוה שהענין הוא שיכבשו כל הארץ שיוכללו בהם ולא יהי' דבר חוץ מהם בבחי' ומדריגה בפ"ע אלא יהיו בהתכללות בהם שביחודם דוקא יקבלו גם הם וכמו שאמר שכל העולם לא נברא רק לצוות לזה[10] כו'. וגם כאן אמר ויברך אתהם את הטפל להם שיוכלל גם הזרים שהן ע"ש דנוגה דבי"ע בה"ם שלא יקבלו שום שפע וברכה רק מברכתם ויחודם כמ"ש ונברכו בך דוקא וכך הוא כל יום ויום שמחדש מע"ב ממקור הראשון דבחי' חפץ חסד הנ"ל שנמשך מלובן העליון בכל האצי' שמנשק לבניו ולבנותיו שהן השבטים שנק' ב"ב שמאירים מאצי' לבי"ע להמשיך הברכה גם לע"ש דנוגה כו' וד"ל. ובכ"ז יובן ג"כ דגם שסיבת התעוררות החסד הפשוט דלובן העליון בא מחמת הר"ר שנתעורר ע"י יעקב דוקא מ"מ גם סיבת התעוררו' הר"ר על כל ההשתלשלות ע"י נשיקין דלובן העליון הוא בא וזהו אבינו אב הרחמן[11] כו' (כמו הטוב כי לא כלו רחמיך כו')[12] דמה שהוא אב הרחמן מחמת הנשיקין דאבינו באה"ר הוא בא ומזה נמשך הכח עד לב"ב שהן השבטים דאצי' שיהיה בהם ג"כ מכח נשיקין הללו שמנשק אב הרחמן הזה לבניו כו' שיהי' נמשך מהם כח ועוז לעורר את האהבה ג"כ למטה בבי"ע גם לנשמות בגופים כנ"ל כמ"ש שוב למען עבדיך[13] שבטי נחלתך והוא בנשקו את השבטים דוקא שנק' ב"ב ונעוץ תב"ס דוקא וכמו ומביא גואל לב"ב כנ"ל וד"ל. והנה כל זאת שלבן מנשק לבניו ולבנותיו הוא בהשכמה בבקר אור דחסד דאברהם שהוא קודם זמן התפלה שנמשך בחי' נשיקין דלובן העליון בשביל שיהיה להם כח להתיחד בתפלה כו' אבל אחר התפלה שנעשו כל יח"ע דמ"ה וב"ן דאצי' כו' אז אמר וילך וישב לבן למקומו פי' וילך וישב שהולך הארת העונג ושעשועי' דבחי' נשיקין הנ"ל מעצמות המאציל ושב למקומו למהו"ע ממש שהוא בעצמות השעשועי' שלמעלה מכל ההשתלשלות דע"ס כמו שאמר דהוא מקומו של עולם[14] ואין העולם מקומו דלמת"ב אפי' חכ' דאצי' כי אינו רק בחי' גוון וציור כו' כנ"ל. וזהו וילך וישב לבן דבחי' לובן העליון למקומו העצמי כו' ובכל בקר אור חוזר להשכים בבקר וינשק לבניו כו' ואחר זמן היחודים חוזר ושב למקומו וזהו הטעם שצריך להתפלל בכל יום כי הרי בכל יום ויום מחדש מע"ב באור חסד העליון דבחי' חפץ חסד הראשון וצריך להמשיך מחדש בכל יום מבחי' לובן העליון שינשק לבניו ולבנותיו בחי' מ"ה וב"ן דאצי' שיוכלו להתייחד כנ"ל ויברך אתהם כנ"ל לפני התפלה ואח"כ וילך וישב לבן למקומו כנ"ל וד"ל. ואח"כ ויעקב הלך לדרכו[15] כי מיד שנסתלק הארת אור לובן העליון למקומו נמשך בחי' רחמים דיעקב למטה מטה וזהו לדרכו לבקוע האור בבי"ע להעלות ולברר לניצוצות שנפלו גם בנוגה וזהו ויפגעו בו מלאכי אלקים דוקא שהוא בחי' שם ב"ן המברר כו' כידוע וד"ל:

(א) **וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו כו׳ ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך כו׳.** הנה ידוע במדרש[2] דמיד שנפטר מלבן שלח מיד מלאכים לעשו להודיעו כו׳ והוא מה שהודיעו בתחלה עם לבן גרת״י גימטריא תרי״ג[3] מצות[4] כו׳ ואחר עד עתה כלומר ועתה באתי אליך לברר אותך[4] אחר שכבר נשלם עבודתי השלימה עם לבן כו׳. והנה יש לדקדק תחלה מה שהזכיר צאן קודם לעבד ושפחה שהן בחי׳ מדבר דאדם כו׳. ויש להקדים בתחלה כללות ענין עבודת יעקב עם לבן בצאן דוקא כמו שכתב בפרשת ויצא בעובדא דמקלות ויפרוץ האיש מאד מאד שני פעמים מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים[5] כו׳ למה צאן דוקא ושפחות ועבדים הזכיר דרך טפל לבד כו׳. דהנה אמר שם וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה[6] פי׳ טענת בני לבן אמיתית היתה דכל בחינת הכבוד העליון שהוא בהעלם עצמות המאציל כמו שכתב לכבודי בראתיו יצרתיו[7] כו׳ מאשר לאבינו הוא בחינת לובן העליון כמשי״ת בפסוק וישכם לבן בבקר[8] כו׳ עשה יעקב בעל עולם התיקון דאצילות כל הכבוד הזה להיות בבחינת ריבוי האורות בכלים מכלים שונים בהתכללות דשם מ״ה דתיקון כו׳ שזהו שכתוב ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות כו׳ (וכידוע דשרש ג׳ העולמות בריאה יצירה עשיה וגם נשמות דבי״ע כמו שכתוב בראתיו יצרתיו כו׳ הוא שנפל וירד מעולם התוהו שהיה שם השבירה בבחינת ס״גי שהוא למעלה הרבה מעולם האצילות) וזהו לקח יעקב את כל אשר לאבינו שהוא כל האורות העליונים שלפני האצילות שכלולים בהעלם עצמות המאציל שלפני בחי׳ התוהו ותיקון שמשם היה השתלשלות דעשר ספירות דתהו ומצד מיעוט הכלי וריבוי האור נפלו הכלים עם רפ״ח ניצוצין כו׳. אך מכל זה דוקא עשה יעקב בעל עולם האצילות[9] בבחינת שם מ״ה דתיקון כל הכבוד הזה דהיינו מה שכתוב לכבודי בראתיו כו׳. ולהבין ביאור זה הנה יש להבין תחלה בשרש בחינת לבן ויעקב בכל העבודה שעבד יעקב ללבן בצאן דוקא ומעט אשר היה ללבן ובעבודתו ויפרוץ לרוב כו׳. דהנה מבואר במ״א על פסוק אם לא תדעי לך[11] היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן כו׳ דפי׳ צאן הוא לשון יציאה[12] ובקיעה חוץ לגדרו וחוץ למקומו כמו צאינה וראינה[13] כו׳ והוא כמו היוצא לדרך שיוצא מהיכלו ומקומו לחוץ או היוצא לראות דבר מה בשוק וכמו ותצא דינה לראות[14] כו׳. וכך הוא ענין כל יציאה שהוא יוצא לחוץ מהעלמו במקומו ממש כו׳ וכמו השמש יצא על הארץ[15] שיצא ממקומו ובקע עובי הרקיע להאיר על הארץ כו׳. והענין הוא למעלה באורות היוצאים מן ההעלם שבבחינת לובן העליון שהוא בחינת עצמות התענוג העליון שהן באים מכח התענוג העצמי שבשעשועים העצמיים[16] בדרך בקיעה ויציאה לחוץ שבא מצד ריבוי השפע דתענוג העליון ביותר יוצא ונובע משם בבחינת מותרות ונובלות תענוגים כמו פרט ועוללות[17] הנובל ונופל למטה כו׳ עד״מ כאשר המלך ברוב עונג ושעשועים שנפלאים ביותר יצא ממנו גם בחינת מותרות שפע תענוגים בדרך בקיעה ויציאה לחוץ גם מבלתי סדר והדרגה כלל מצד רוב עוז תגבורת העונג בעצם שהוא בלתי גבול ושיעור כלל כו׳. וכך יובן בבחינת צאן לבן העליון שהן אורות של תענוג שיוצא מעולם התענוג הפשוט שבעצמות המאציל מפני תגבורת גדלות התענוג שבעצמות כי רב הוא מאד בבחינת א״ס ממש וע״כ יוצאים בחינת מותרות ונובלות כפרט ועוללות וכה״ג ולכך נקרא בשם צאן לשון יציאה ובקיעה כו׳ ומבלתי סדר והדרגה כלל להיותם באים מכח עצמות התענוג הפשוט שלמעלה מן ההשתלשלות וד״ל. והנה[18] בחינת יעקב העליון היה רועה צאן לבן הנ״ל דהיינו שעשה תחבולות ביחודים עליונים להוציא לצאן לבן העליון מן ההעלם שבעצמות התענוג כמו בעובדא דמקלות אשר פצלי[19] ברהטים כו׳ שילדו כל הצאן נקודים עקודים כו׳ שיהיה באורות העליונים האלה בחינת התכללות מכמה גוונין וכמה מיני מדריגות שונות שזהו ענין ובחינת התיקון דעולם האצילות באורות וכלים כידוע וזהו מה שכתוב ויפרוץ האיש מאד מאד שני פעמים מאד מאד. מאד הראשון הוא ריבוי מותרות השפע דאורות הללו שנקרא צאן שיוצאים מבחי׳ מל׳ דא״ס רק מבחינה האחרונה שבו לבוא לידי גילוי מן ההעלם באצילות על ידי בחינת הכתר שהוא בחינת הממוצע[20] בכלל כידוע. ומאד השני הוא מה שצאן האלה הן בהעלם העצמות התענוג שבפנימית אא״ס שהן בבחינת א״ס ממש זהו מאד השני והוא מה שכתוב ויהי לו צאן רבות בלי גבול כלל וכולן יצאו מן ההעלם לגילוי על ידי יעקב הרועה אותם (והיינו שרש ומקור כל נשמות ישראל שנקרא צאן קדשים כמ״ש הוא עשנו כו׳ עמו וצאן מרעיתו[21] והיינו כמו שעלו במח׳ הפנימית והעצמות בעצמות התענוג הפשוט שבעצמות א״ס שיצאו מכח העונג העצמי לחוץ על ידי יעקב איש תם יושב אוהלים[22] שהוא שרש התורה ומצות כמו שיתבאר). וזהו הטעם שהזכיר צאן קודם לשפחות ועבדים אע״פ ששפחות ועבדים הן בחי׳ מדבר לפי ששרש האורות העליונים האלה שנקרא צאן היו בשרשם הראשון בבחינת העלם עצמות דלובן העליון למעלה ממקור ההשתלשלות לכך המה העיקר ומקור (כמו נשמות ישראל שנקראו צאן[23] וע״ש[24] שהן ע״ש דנוגה טפלים) עד ששפחות ועבדים מקבלים מהם וממילא נתהוו כו׳ וד״ל. והנה[25] לע״ל כתיב אז תעבורנה הצאן[26] ע״י מונה דוקא. והענין הוא דפי׳ מונה זה היינו כמו מונה מספר לכוכבים[27] שמונה למספר הניצוצות דהיינו אורות העליונים הנ״ל הנק׳ צאן שיוצאים ובוקעים מלובן דתענוג העליון למעלה מסדר ההשתלשלות הקדום על פי מאמר קו המדה וירדו למטה מטה באבי״ע וזהו לעתיד לבוא דוקא כאשר יתבררו כל העולמות דבי״ע עד האצילות ועד בכלל מצד עוצם גילוי עצמות אא״ס למטה כמו למעלה ממש בבחינת ביטול היש לאין עד רום המעלות אז גם בחינת הצאן הנ״ל יחזרו למקורם הראשון בהעלם עצמות התענוג מלמטה למעלה על כן אמר אז תעבורנה הצאן ע״י מונה דוקא שיומשך מן אור[28] העצמות בחינת מונה זה שימנה ויספור

אותם כפי הצורך שהי׳ מהם לבירורים דרפ״ח ניצוצים שבשביל זה ירדו למטה והוא המונה שכבר מנאם טרם יציאתם מן ההעלם לגילוי ועל כן הוא מונה אותם גם כן לאחר שירדו למטה לברר בירורים כו׳ אם נמצאים כפי המספר הקדום לבלתי ידח ממנו נדחי כו׳ (והן כל נשמות ישראל שנק׳ צאן כנ״ל שירדו למטה לברר לעץ הדעת כו׳ שתעבורנה על ידי מונה וד״ל). וזהו[2] אם לא תדעי לך היפה בנשים שהוא בחי׳ המל׳ שכוללת כל בחינת הצאן הנ״ל וכמ״ש ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא כמו שכ׳ בזהר[3] צאי לך בעקבי הצאן. פי׳ בעקבי הצאן היינו מה שיצא וירד בעקבי סוף כל דרגין של אלה הצאן למטה מטה ביותר והוא מה שבחינת אורות העליונים הנ״ל שיצאו מעולם התענוג הפשוט ירדו[4] עד למטה מטה להתלבש במצות התורה בענינים גשמיים ששה סדרים[5] סדר זרעים ומועד ונזיקין כו׳ שכולם מלובשים בגשמיות דדומם צומח חי מדבר דעשיה אבל יש בהן בהעלם מבחינת עקבי הצאן הנ״ל והוא מבחינת הארת אור העונג העליון שבעצמות ממש ושם תמצא היפה בנשים הנ״ל מנוח לנפשה להתענג בעונג העצמות העליון יותר משהיה לה הארת פנים על ידי בחי׳ הדעת מטעם דנעוץ תחלתן בסופן[6] כו׳ וד״ל. (והן מספר הנשמות דישראל כמו שעלו במחשבה[7] שבאו למטה לקיים התורה ומצות שזהו עקבי הצאן כמ״ש במ״א על פסוק אז ראה ויספרה[8] כו׳). ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים פי׳ גדיותיך גדי הוא מלשון מזל כמו גד גדיי כו׳ וכמו שאמרו לגדא דהרי שהן ע׳ שרים דנוגה שנקראים מזלות[9] שבהן ועל ידן יבא שפע דומם צומח חיי[10] הגשמיים ובהיות שכל התורה ומצות שישראל עושים למטה הכל נלקח מן המזלות הללו הרי הן מתבררים על ידי זה ועולים לשרשם בבחי׳ התהו כמו קודם שנפל בשבירת הכלים שלפני התיקון כמה שכ׳ ואלה המלכים[12] כו׳ לפני מלוך כו׳ כידוע והוא בחי׳ ס״ג שלמעלה ממ״ה כו׳. וזהו ורעי את גדיותיך שעל ידי בירור הע׳ שרים שהן המזלות תעלה למל׳ ותגיע למעלה ממשכנות הרועים כי הרועים[13] למעלה הן האבות[14] שמפרנסים לישראל מלמעלה למטה ועל כן נקרא משכנות הרועים כמו אברהם איש החסד[15] רועה לישראל לפרנסם בבחינת אור האהבה מפני שהיה מרכבה תמידית לאור חסד דאצילות כמו שכ׳ בזהר על מה שכ׳ הלוך ונסוע הנגבה[16] כו׳ ושרשו העליון מעונג העליון שבחסד העליון שבעצמות על כן היה ביכולתו להמשיך תוספת אור רב בחסד דאצי׳ ומשם לנשמות דנר״נ דבי״ע עד הניצוץ הקטן שבישראל וכן יצחק היה רועה לכנס״י במדת היראה ופחד[17] אלקים ממקור קו השמאל דאצילות כו׳. ויעקב בבחי׳ התפארת[18] קו האמצעי כו׳ שהוא בחי׳ הרחמים כידוע. וזהו שנקרא משכנות הרועים שהן האבות שהן המרכבה לאורות דאצילות להמשיך ממקור התענוג העליון בריבוי הכלים מכלים שונים לכך נקרא משכנות הרועים. ואף על פי שאין קץ ושיעור לריבוי המשכות הרועים הנ״ל שממשיכים מבחינת העונג העליון מ״מ אמר ורעי גדיותיך[19] על משכנות הרועים למעלה ממדריגה דמשכנות הרועים הנ״ל. והיינו במעשה המצות שנעשים בגשמיות שנלקחו מן המזלות שמגיע למעלה הרבה ממשכנות הרועים הנ״ל והוא מטעם ששרש המזלות אחר הבירור שלהם עולה בבחינת ס״ג דתהו ושרש הכלים דמשכנות הרועים הוא בבחינת מ״ה דתיקון וידוע דבחינת ב״ן לאחר הבירור עולה בבחינת ס״ג[20] שלמעלה מבחי׳ מ״ה כי מה שעל ידי המצות מתבררים בירורי נוגה הוא עליון יותר מבירורים דרועים הנ״ל מטעם שהמצות נתלבשו בענינים גשמיים ששרשם בתהו שקדם לתיקון ועל כן אמר צאי לך בעקבי הצאן העליון דוקא כאשר יורדים למטה במזלות שנק׳ גדיותיך שמקבלים מעקבי הצאן ושם רעי על משכנות הרועים כו׳ וד״ל:

(ב)[21] **ואחר** כל זה יובן מה שאמרו בני לבן מכל אשר לאבינו עשה[22] את כל הכבוד הזה שזהו מה שכתוב לכבודי בראתיו כו׳. דהנה מבואר למעלה על מה שכתוב ויהי לו צאן רבות דבחינת צאן הן האורות העליונים שבהעלם עצמות המאציל בהיות בחינת התגברות עוז התענוג ושעשועים בעצמות וירבה התענוג ביותר שאז יוצא בחינת מותרי שפע התענוג ויציאה זו למעלה מגדר ההשתלשלות והדרגה כו׳ כמו פרט ועוללות כו׳ שמפני זה ירדו ונפלו למטה שזהו ענין שרש התהוות הנשמות דבי״ע רק שעל ידי יעקב נעשו בבחינת התיקון דפרצוף אדם באצילות ועל כן נאמר בו ויפרוץ האיש מאד מאד באמצעות היחודים עליונים ומופלגים שעשה במקלות וכה״ג (וכמו שרואים בחוש בעצם מהות של הניצוץ שיש בו עוז התענוג להתענג על ה׳ עד כלותה ממש כמו כלתה נפשי[23] וכן בהעלאת התשובה[24] בבחינת אור חוזר לקדמותו ממש רק שנתחלק אור זה הפשוט שנלקח מעצמות התענוג הפשוט בסיבת כח התגברות התענוג (שיש כח בנובלות זה מעצמות כח התענוג ממש מאחר שיצא בבחינת נובלות כמו שכתוב במ״א בענין נובלות חכמה שלמעלה תורה[25]) וזה שכתוב בנשמות ישראל לעתיד לבוא אז תעבורנה הצאן על ידי מונה שיחזרו להתכלל במקום[26] על ידי מונה כנ״ל)[27] וריבוי התחלקות זו הוא בבחינת התיקון דבחינת אדם כו׳[27] וזהו שכל בחינת כבוד העליון שבעצמות ממש עשה יעקב מכל אשר לאבינו שהוא בחינת לובן העליון והוא ריבוי התחלקות דנשמות ועולמות דבריאה יצירה עשיה שע״ז אמר לכבודי ממש כו׳ וד״ל. (ואין כבוד אלא תורה[28] שהן התורה ומצות שבאו בבחינת התיקון דשם מ״ה דחכמה בריבוי התכללות מכל ההפכים עד אין שיעור וכמו שכתוב ויקם עדות ביעקב[29] דוקא ותורה שם כו׳). וזהו לכבודי בראתיו כו׳ שמפני טעם זה שיתגלה בחינת כבודי ממש היה בחינת יציאת האורות שנבקעו מצד ריבוי העונג בעצמות וכמו שכתוב ואהי׳ אצלו אמון שעשועים[30] כו׳ (ואע״פ שגם רחל בחינת המל׳[31] היתה רועה לצאן אביה לא נפרץ לרוב כלל רק על ידי יעקב דוקא לפי שהוא בחינת דכר שהוא בבחינת שם מ״ה מלגאו כו׳ דשרשו בעצמות א״ס ממש שלפני התהו והתיקון וכמו שכתוב ביעקב[32] איש חלק חלק ה׳[33] ממש שלפני הצמצום כו׳):

(ג)[34] **והנה** יש להבין מה שכתוב צאן רבות לשון רבות מהו ושפחות ועבדים הזכיר אחר צאן ובכאן בפרשה זאת כאשר שלח מלאכים אל עשו הודיע[35] שיש לו שור וחמור

צאן ועבד ושפחה כו׳. להיות ידוע בענין ההפרש שבין אדם לבהמה דאף על פי שהבהמה למטה מן הדעת שאין בה דעת כלל והאדם הוא בר דעת בחינת מדבר מכל מקום אנו רואים שיש בבהמה בחינת הביטול לאין יותר מבאדם והוא מה שנראה בבהמות ענין של ההכנעה והשפלות שמוכנת ומזומנת מיד להבטל מכל עצם מהותה לכל אדם לעשות בה מלאכה ועבודה קשה ותקבל העול הזה בטבעה לכל מי שיכריחנה בלתי בחירה למרוד בבעלים כלל כמו ידע שור קונהו[36] וחמור כו׳ כשור שמוכן לקבל עול משא העבודה בחרישה וכל מלאכה וחמור למשא כו׳ כפי בריאותו ולא ישנו תפקידם כלל מכפי סדר בריאותם בטבעם לפי שיש בהם בחינת הביטול של היש אל בחינת האין ביותר על כן אין להם בחירה כלל כו׳ (וראיה לזה מן הביטול דבהמות וחיות לאין האלקי שלא ישנו רצון קונם לעתיד לבוא שלא ירעו ולא ישחיתו[37] כו׳ שגם חיות המזיקים יתבטלו מטבעם הרע וגר זאב עם כבש ופרה ודוב יחדיו[38] כו׳ וכמו ואריה כבקר יאכל תבן[39] כו׳ וכמו שהיה בבהמות וחיות שנכנסו לתיבת נח[40] שהיה בהן בחינת הביטול לאין האלקי בתכלית כמו שיהיה לעתיד לבוא ממש כידוע. וכמו כן אנו מוצאים בציווי ה׳ על האריות[41] שלא יפגעו בדניאל וכה״ג שלא שינו גזירת קונם וכמו כן חמורו של רבי פינחס[42] בן יאיר שלא אכל שאינו מעושר וכה״ג (לפי שנשאר מן הבהמות שלפני חטא עץ הדעת כו׳). וכן מצינו בפרות שנשאו הארון דכתיב וישרנה הפרות[43] כו׳ הלוך וגעות כו׳ והוא כמו ענין הביטול האמיתי מיש לאין[44] שיש במרכבה העליונה דפני אריה ופני שור[45] כו׳ דאריה העליון שאג ישאג באהבה רבה בכח גדול כמ״ש אחרי ה׳ ילכו[46] כאריה ישאג בחינת אריה שבמרכבה וכן פני שור בעול מלכות שמים ביראה כו׳ ולא ישנו תפקידם כלל מצד שטבע בהמות וחיות יש בהם בחינת הביטול לאין יותר וקרובים יותר לבחינת האין האלקי בלי שינוי ותמורה כלל והוא מה שאין להם בחירה כלל ולא יוכלו לשנות מכפי כח[47] האלקי שסידר בהן בטבע הבריאה ועל כן לעתיד לבוא שיהיה בירור והזדככות העולמות יהי׳ בירור הרע שבבהמות וחיות יותר בקל להתברר מן האדם כו׳ וכמו שאמר ויראוך כל המעשים[48] וישתחוו לפניך כל הברואים כו׳) והטעם הוא לפי שהאדם יש בו בחירה לבחור בין טוב לרע ולהיות מורד בקונו לבחור ברע ולמאוס בטוב שזהו מצד בחינת הפירוד והישות שיש בו דהיינו על ידי הדעת שבו שנמשך מעץ הדעת טוב ורע שחטא בו אדם הראשון על ידי נחש הקדמוני שאמר ונפקחו[49] כו׳ על כן נמשך דוקא בנפש האדם בחינת הפירוד ויש היפך הביטול[50] לאין יותר מן הבהמה להיות שבחטא עץ הדעת היה האדם עיקר החוטא[51] רק שמסיבת חטא אדם הראשון נתערב טוב ורע ביותר גם בכל הברואים והוא מסיבת שבירת הכלים כידוע. ואמנם עיקר השבירה ונפילה היה באדם דוקא שהרי אנו רואים שיצר לב האדם רע מנעוריו[53] הרבה יותר מן הבהמה (כידוע שאם לא היו אב ואם מדריכים לנער הקטן היה רע ומזיק יותר מכל החיות הרעות שבעולם כי יצרו גדול ביותר) וראי׳ מדור המבול שגם בני האלקים שהן הנפילים[54] אשר בארץ כו׳ השחיתו ברעתם יותר מכל החיות ובהמות כו׳ ועל כן יש באדם בחינת המרד ופריקת עול ביותר לילך אחרי שרירות לבו כפי בחירתו דוקא ולשנות מכפי הניתן בו בסדר הבריאה כשאר כל הברואים וד״ל (אבל קודם שחטא אדה״ר בעץ הדעת היה שלם במעלה יותר מכל הבהמות וחיות כמו שכתוב ויקרא האדם שמות לכל החיה[55] כו׳ והיה האדם רודה ומושל בכולם[56] ועל כן אמר רק את דמכם לנפשותיכם דוקא אדרוש[57] מפני שבצלם אלקים עשה[58] את האדם ונקרא אדם אדמה לעליון[59] ממש שמושל על העליונים כו׳ ודוקא מצד בחינת הדעת אלקי שבו שיודע את יוצרו בשכל והשגה ובטל אליו בביטול פנימי דנשמה האלקית שנפח באפיו נשמת חיים כו׳. וראיה לזה שקודם שנברא אדם הראשון ביום הששי[60] אף על פי שכבר נבראו מלאכים[61] עליונים למעלה שנקרא בהמות וחיות[62] לא נמשך עדיין[63] בחינת מלכות שמים העליונים[64] עד שנברא אדם הראשון וקיבל עליו עול מל׳ שמים ואמר ה׳ מלך גאות לבש[65] כו׳ כידוע לפי שעיקר המלוכה הוא על האדם[66] שהוא בצלם אלקים ולא על הבהמות וחיות שהמלוכה הוא ברצון דוקא כמ״ש[67] שום תשים עליך מלך[68] וכן ומלכותו ברצון קיבלו[69] כו׳ והוא מצד הבחירה שבאדם ולא על הבהמות שאין בהם בחירה כנ״ל נקרא ממשלה בע״כ ולא מלוכה כו׳ כמו שכתוב במ״א ואף על פי שהבחירה הוא בחינת יש אמנם בבחינת הביטולי[70] דשם מ״ה דאדם שהוא מקבל עול מלכות שמים דומה הוא לבחינת יש האמיתי[71] אדמה לעליון כמ״ש במ״א ועל כן בבירור הרע דעץ הדעת לגמרי יהיה האדם מושל בכל כמו סר צילם מעליהם[72] כבהמות מקבלים[73] עול אדם וכאברהם שרדף אחר ארבעה מלכים[74] וכה״ג אמר איכה ירדוף אחד אלף[75] כו׳ אבל עכשיו קודם בירור עץ הדעת האדם גרוע הרבה מן הבהמה וקשה יותר לבוא לבחינת הביטול לאין עד שיכול למרוד כנ״ל. ועל כן אמר דוד ואני בהמות הייתי עמך[76] בבחי׳ ביטול דבהמה שלמטה מן הדעת ששרשה בבחי׳ הביטול שלמעלה מן הדעת דאדם והוא בחינת בהמה רבה שהוא בבחינת התהו שקדם במעלה לבחינת התיקון דאדם וד״ל) וזהו[77] שאמר יעקב להודיע לעשו ויהי לי שור וחמור צאן ועבד כו׳ הקדים שור וחמור וצאן לעבד[78] ושפחה כו׳ להיות שיעקב הוא בחינת שם מ״ה דעולם התיקון כנ״ל שהוא להעלות כל הניצוצות שנפלו בשבירת הכלים ממותרות דבחינת לובן העליון כו׳ לעולם היחוד והתיקון על ידי שם מ״ה כנ״ל ע״כ התחלת עבודתו הי׳ בתיקון ובירור דשור וחמור וצאן שקרובים יותר לבא לבחינת הביטול לאין האלקי ובנקל יותר להתברר[79] מטעם הנ״ל ואח״כ הזכיר עבד ושפחה שהן בחינת אדם בעל בחירה מצד הדעת שהן בבחינת יש נפרד יותר שקשים יותר בסטרא דקליפה כידוע. ועם כל זה הזכיר שור וחמור דקליפה תחלה לצאן כדי שיפחד עשו ממנו כמו שכתוב בזהר[80] ואח״כ צאן. ואמנם באמת עיקר עבודתו היה תחלה בצאן כמו שכתוב בפרשת ויצא ויפרוץ האיש כו׳ ויהי לו צאן רבות ועבדי׳ ושפחות וגמלים וחמורים כו׳ שהצאן קדם בבירור כמ״ש והכשבים הפריד יעקב[81] וישת לו עדרים כו׳ מטעם הנ״ל בשרש בחינת הצאן שהוא בחינת יציאה מותרות השפע ממקור הראשון כו׳. ועל

כן נק׳ כנסת ישראל בשם צאן וכמו שכתוב ואנחנו עמו וצאן מרעיתו׳ כו׳ כנ״ל וזהו שאנו רואים שגם בבהמות יש בצאן יותר בחינת הביטול והשפלות והכנעה מכל הבהמות וכמו כרחל לפני גוזזי׳ נאלמה[2] כו׳. וכידוע שבקול הצאן יש בחי׳ הרחמים ביותר[3] כמ״ש במ״א וד״ל:

(ד)[4] **ומעתה** יש להבין מה שכתוב בפרשת ויצא ויהי לו צאן רבות מהו לשון רבות. דהנה מבואר למע׳ שעיקר ענין בחינת צאן לבן העליון היינו בחינת יציאה ובקיעת האורות וניצוצות הגבוהות מאד נעלה שהיו כלולים בעצמות התענוג הפשוט העליון שבבחינת שעשועים העצמיים דאין סוף כמו צאינה וראינה בנות ציון כו׳ וכאותיות התורה הקדומה שכלולה היתה בעצמות התענוג הפשוט כמו שכתוב ואהי׳ אצלו אמון שעשועים יום יום ובישראל נאמר גם כן הבן יקיר לי אפרים[5] ילד שעשועים כו׳ (וכמ״ש במ״א בענין מיילדות העבריות[6] כו׳ וכמ״ש אז ראה ויספרה כו׳) דיציאה זאת באה מצד התגברות אור התענוג בעצם דוקא כנ״ל שזהו בחינת ראשית היציאה מבחינת העלם עצמות דלובן העליון בתוקף גדול ועל כן נק׳ צאן רבות שבאו בבחינת ריבוי ההתחלקות ביותר כי מצד בחינת התגברות האור בעצם התענוג יבא השפע בריבוי התחלקות לאין שיעור (כמו וארבה את זרעו כו׳ דיצחק גימטריא ארבה[7] שהוא מחמת בחינת הגבורות שבתענוג שמרבה לאין שיעור וכמו שכתוב לע״ל כי אתה אבינו שהוא יצחק[8] כו׳ (והוא ענין בן פורת יוסף[9] כו׳) ולכך נמשלו בני ישראל לכוכבים שאין להם מספר כמו שכתוב באברהם ויוצא אותו החוצה[10] ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים כו׳ כה יהיה זרעך דכוכבים גם כן הן[11] בקיעה ויציאת האור לחלקים כו׳) והוא לפי שישראל נקראים ראשית תבואתו[12]. וכן התורה נקרא ראשית דרכו[13] (וזהו הבוחר בתו׳[14] ובעמו ישראל[15] כו׳ דהכל אחד כידוע) ועל כן בחינת התיקון דנשמות ישראל הוא גם כן על פי החכמה דתורה כמו שכתוב ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל דוקא. וזה היה עיקר העבודה דיעקב בעל עולם התיקון דאצילות דכתיב ויפרוץ האיש מאד מאד כו׳[17] מצד ריבוי האורות בהתחלקות רבות וזה שכתוב ויהי לו צאן רבות (וכמו לע״ל דכתיב הגדיל ה׳ לעשות עם אלה[18] דוקא לפי שיהיה מספר בני ישראל[19] כחול הים כו׳) ועכ״ז נאמר לע״ל אז תעבורנה הצאן על ידי מונ״ה דוקא כו׳ כמו מונה מספר לכוכבים אף על פי שאין להם מספר בעצם. והענין הוא להיות שמחמת בחינ׳ הבקיעה בכח הגבורות יצאו האורות הנקרא צאן מפורדים זה מזה בלי חיבור והתכללות כלל זע״ז כדוגמא דאורות דתהו שיצאו זת״ז בבחינת פירוד והתחלקות וזהו צאן רבות מפורדות (וכדוגמא של ניצוצות שיוצא מן הצור בהתחלקות ופירוד כו׳). (וכמו שנראה לעין בכל ניצוץ אלקי שמתלהב בתענוג אלקי לעלות לשרשו בהתחלקות ופירוד כאו״א בפני עצמו דוקא וכן בבעלי תשובה שעולים בבכיה בבחינת או״ח כאו״א בפני עצמו דוקא כו׳) אך יעקב שנקרא רועה צאן לבן הוא שרועה את הצאן הללו שיהיה בהם בחינת ההתכללות והתיקון דוקא על ידי שם מ״ה מלגאו[20] דאיהו אורח כל האצילות כו׳ ובתחלה עשה הבדלה ופירוד לבחינת פנימית אורות שיוצאים ובוקעים מבחינת עצמות התענוג ובין צאן לבן הנותרות שהן בבחינת חיצונית ומותרות התענוג שנפל למטה שלא יכול להיות בהן היחוד העליון דשם מ״ה דתורה ומצות והוא מה שכתוב והכשבים הפריד יעקב כו׳ וישת לו עדרים לבדו כו׳. אך על ידי המקלות שפיצל ברהטים ליחמנה כו׳ ילדו גם צאן לבן הנותרות עקודים נקודים וטלואים שהוא בחינת ההתכללות דתיקון כו׳ שעל ידי בחינת יחודים עליונים שעשה במקלות שהוא כלול מכמה גוונים יחד כו׳ עשה פרי ותולדות למעלה בכל צאן לבן העליון שיהיה אור התיקון דשם מ״ה דתורה ומצות יכול להיות גם בכל צאן לבן העליון היוצא למטה והיינו על ידי בחינת ההתכללות דתיקון דתורה שבחכ׳ אתברירו[21] גם בבחינת נוגה דבי״ע שנפלו למטה בשביה״כ מפסולת התענוג העליון וכתורה ומצות שניתן לנו בגופים גשמיים שנלקחו מק״נ להיות גם בהם בחינת התיקון והתכללות דרמ״ח אברים דמלכא[22] שהוא בחינת אדם העליון כידוע בפירוש ועשיתם אותם כאילו עשאוני[23] כו׳ (וכמו שכל ניצוץ בא בהתחלקות קוין ימין ושמאל ואמצע בחכ׳ ובינה ומדות ובהתכללות דאוי״ר שבא בתומ״צ דוקא כידוע). וזה שכתוב ויפרוץ האיש מאד מאד דהיינו על פי בחינת ריבוי אופני ההתכללות דוקא שמזה יבא הריבוי במספר לאין שיעור כמ״ש מאד מאד הרבה יותר ממאד דריבוי ההתחלקות שהיה בתחלה ביציאה בפירוד זה מזה מחמת הכח הבא מבחינת הגבורות כו׳ (וא״כ מה שכתוב ויהי לו צאן רבות הוא על ידי בחינת התיקון דשם מ״ה שהן המקלות שפיצל במחשוף הלבן כו׳ (כמו ענין תפילין[24] דעכשיו) והוא מה שכתוב והיה מספר כו׳ אשר לא ימד ולא יספר וכן הגדיל ה׳ כו׳ ועכ״ז תעבורנה הצאן ע״י מונה שהוא ע״י בחינת התיקון דשם מ״ה דתורה כמ״ש ותורה שם בישראל כו׳ וכמ״ש במ״א ע״פ נאוו לחייך בתורים[25] תורה שבכתב ותורה שבעל פה וצוארך דקול תורה בחרוזים שהוא ענין החיבור והתכללות להיות בציור תפארת אדם וכמו שכתוב וזאת תורת האדם[26] דוקא כידוע). (וכמ״ש במ״א בענין מיילדות העבריות[27] כו׳ שבחינת ההתכללות שאחר ריבוי ההתחלקות דוקא הוא שדומה לעצמות א״ס ממש שנקרא אדם אדמה לעליון ממש וזה שכתוב מאד מאד וכמו שכתוב טובה הארץ מאד מאד אחר בחינת התיקון דא״י דשם מ״ה דוקא שבירר לז׳ מדות דתוהו כו׳ כמ״ש במ״א בענין המרגלים[28]) וזהו שהקדים תחלה צאן רבות ואח״כ עבדים ושפחות שהן גם העולמות והיכלות דקליפת נוגה דאת זה לעומת זה[29] כו׳ שנקרא עבד ושפחה כידוע דעשר ספירות דנוגה דבי״ע נקראים עבדים והן כתרין[30] דמסאבותא[31] דכלולים מדכר ונוקבא וכמ״ש במ״א על פסוק וכי ימכור איש את בתו[32] שהיא הנשמה ברתא דמלכא לא תצא כצאת העבדים דקליפת נוגה ולזה אומר שלא עשני עבד[33] שנקרא עבד כנעני כו׳ כמ״ש תחת שלש כו׳ תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש[34] כו׳. ואמנם אנו אומרים אבינו מלכנו[35] וכמו שכתוב כי לי בני ישראל עבדים[36] אף על פי שנקראים בנים[37] והוא מצד הנפש הטבעית שהוא בר שכל ונקרא נפש אדם דנוגה שגם הוא בא לבחינת התיקון דתורה ומצות בקבלת עול מלכות שמים כו׳. וזהו מלכנו דאין מלך בלא

עבדים וכמו נשמות דקדושה שיש מהן מבחינת עלמא דנוק׳ כן באת זה לעומת זה הן הנקרא שפחות ובכולן יש בחינת התיקון דשם מ״ה דתורה ומצות על ידי יעקב בעל עולם האצילות דגם שיצאו מפורדים זה תחת זה בבחינת התהו חברם יעקב בשם מ״ה דתורה ומצות ועשה אותם בבחינת קוין בציור אדם קומה שלימה כמו בבחינת אדם העליון דקדושה כמו הנשמות שהן בצלם אלקים ממש. ואחר כך בירר והעלה ותיקן גם לגמלים וחמורים דקליפת נוגה כו׳ (כמו נפשות הע״ה כו׳ שיהיו כמו קודם חטא עץ הדעת כנ״ל):

(ה)[38] **וזהו** וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו כו׳ כה תאמרון לאדוני לעשו כו׳ עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה כו׳. דהנה אמר במדרש שמיד שנפטר יעקב מלבן שלח מלאכים להודיע לעשו דהיינו להודיע לו משלימות גמר טוב כל העובדות שלו שעשה עם בחינת לבן שהוא בבחינת בירור ותיקון דשם מ״ה דתומ״צ בכל צאן לבן העליון וגם באותן שנפלו וירדו למטה בשבירת הכלים מעולם התהו בנוגה דבי״ע עד גם בחינת שור וחמור ועבד ושפחה שאחר הריחיים דק״נ הכל בירר בשלימות דבחי׳ התיקון דשם מ״ה כנ״ל. וע״כ מיד שלח מלאכים לעשו להודיעו לפי ששרשו מבחי׳ ז״מ דתוהו[39] שמלכו בארץ אדום כידוע וזהו ארצ׳ שעיר שדה אדום שע״י העובדות שעשה עם לבן העליון שזהו הבירור ותיקון בבחי׳ מותרות השפעה[40] דעונג העליון שמהם נעש׳ שרש לגבורות קשות דבחינת עשו איש שעיר דק״נ למטה שעתה העת שיוכל גם הוא לבא לבחינת הבירור והתיקון גם לבחינת הרע דנוגה דעשיה אחר שניתקן כבר שרשו בבחינת מקיפים דאורות דתוהו כו׳ ששם היה עיקר השבירה בבחינת ס״ג ויעקב תיקן אותם ביחוד העליון דשם מ״ה שבתור׳ ומצות כנ״ל. וא״כ ממילא יהיה התיקון לעשו איש שעיר דקליפת נוגה עם ד׳ מאות איש שלו ששרשם בחינת ד׳ מאה בתי דינין[41] קשים שיורדים ומשתלשלים למטה להיות שרש לגבורות קשות דעשו. והוא אשר נפלו מבחינת ת״י נימין דכתר[42] דקדושה (שנקרא ת׳ עלמין דכסופים[43] כמו שיתבאר). וזהו ששלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו מיד שגמר עבודתו עם לבן ונפטר ממנו בשלום (שהציל ממנו כל בחינת כבוד העליון והוא מה שכתוב ויפרוץ האיש מאד כנ״ל) וציוה לומר לו עם לבן גרתי ואחר עד עתה פי׳ גרתי אותיות תרי״ג[44] כלומר שמרתי תרי״ג מצות כו׳ והוא שרש דתרי״ג מצות שהן בבחינת תרי״ג ארחין דגלגלתא[45] כו׳ שנמשכים מבחינת י״ג חיוורתי דע״י[46] כו׳ שזהו מבחינת פנימית התענוג ורצון העליון שיורד ומתלבש בתורה ומצות מבחי׳ לובן העליון כמו שכתוב באר מים חיים[47] ונוזלים מן לבנון כו׳. וזהו עם לבן העליון גרתי להציל ממנו כל כבוד העליון להביא הכל בבחינת התיקון דתומ״צ ואחר עד עתה לפי שמלבד העבוד׳ בצאן לבן שש שנים עבד י״ד שנה בשתי בנותיו[48] לאה ורחל שהן ב׳ עלמין דאתכסיא ואתגליא[49] שהוליד השבטים בשלימות דבחי׳ התיקון על כן נתאחר עד עתה. גם שהיה לו לברר לעשו כבר אבל לא היה יכול להיות בירור דעשו למטה במדות דקליפת נוגה עד שנשלם הבירור ותיקון במקורו דז״מ דתהו שירדו מבחינת לבן העליון כו׳ מטעם הנ״ל. וזהו ואחר עד עתה כלומר עתה באתי אליך לברר אותך על ידי כח הבירור ותיקון שהיה למעלה אשר גרתי עם לבן שעל ידי זה דוקא יבא הבירור דעשו למטה ממילא כנ״ל וד״ל. אך[50] הנה עדיין יש להבין מה שכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו כו׳. מהו לשון לפניו וגם מה שקורא לעשו אחיו אדוני כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי כו׳ והודיעו שיש לו שור וחמור כו׳ ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך מהו ענין החן שימצא בעיני עשו מפני שיש לו שור וחמור כו׳ ומהו ענין תשובת המלאכים שאמרו לו באנו אל אחיך אל עשו וגם הנה הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו ויירא יעקב מאד[51] כו׳. מהו ענין הד׳ מאות איש דעשו כו׳. והנה מבואר בספרי הקבלה בענין ארבע מאות שקל כסף שנתן אברהם לעפרון החתי הן בחי׳ ת׳ עלמין[52] דכסופין[53] דנהרי׳ לצדיקייא לעלמא דאתי כו׳. והענין הוא שהן בחינת הארות והמשכות שפע העונג העליון שבעצמות א״ס ב״ה ממש שנק׳ שעשועי המלך בעצמו[54] כו׳ שיאיר לנשמות בעוה״ב דוקא שנקרא עדן שנאמר בו עין לא ראתה[55] אלקים זולתך יעשה למחכה לו כו׳ והוא בחינת התענוג הפשוט שבעצמות אין סוף שבלתי מורכב כלל בחכמה ורצון (והוא למע׳ מגילוי אור התענוג שבחכמה דתורה בזמן מתן תורה שחכמת אדם תאיר פניו[56]. וזה שכתוב ביום חתונתו וביום שמחת לבו[57] כו׳) ואין זה רק מצד מעשה המצות בעוה״ז דוקא דהיום לעשות[58] ולמחר לקבל שכרם והוא גילוי אור התענוג העצמי שבמצות ה׳ שלמעלה גם מסוד וטעם כמוס דחכמה סתימאה כו׳. וזהו יחיינו מיומים שהוא טעמי המצות שיתגלו בימות המשיח וביום השלישי[59] יקימנו ונחיה לפניו ממש בעוה״ב כו׳ כמ״ש במ״א. וזהו כללות ענין ת׳ עלמין דכסופין שהן באים ונמשכים מעצמות התענוג שבשעשועי המלך בעצמו ממש ונהרי׳ לצדיקייא שקיימו התורה ומצות בפועל ממש בעוה״ב וד״ל והן בחינת ארבע מאות שקל כסף דכסף לשון תענוג כמו נכספה[60] וגם כו׳. וזה שכתוב עובר לסוחר שהסוחר הוא הסובב ועובר כל העולם בסחורה למכור והוא מלשון סחור סחור[61] כו׳. ולמעלה הוא בחינת עיגולים דמקיפים העליונים שבעולם התענוג כידוע שיש ב׳ מדריגות בבחינת התענוג[62] א׳ תענוג המורגש בגילוי כתענוג הנשמה בגן עדן וכתפילת שבת דכתיב אז תתענג על ה׳ שנקרא שיר אל[63] ונקרא שיר פשוט כו׳ שגם שהוא גם כן למע׳ מן הטעם ושכל אבל הוא מורגש עכ״פ בנפש והוא בחינת מקיף כעיגול בלתי התחלקות כלל בקוין כו׳ ולא מתיישב בכלי[64] השכל גם לא בהתפעלות רצון כו׳. והב׳ בחינת תענוג הנעלם שבעצמות הנפש בבחינת יחידה שבלתי מורגש כלל (כמו ר״ש בן יוחאי שאמר בחד קטירא[65] כו׳ בי׳ אחידא בי׳ להיטא כו׳ שהוא קישורא דנשמתא בעצמות התענוג הפשוט בתמידות כו׳ ונקרא מקיף למקיף) וזהו ענין עובר לסוחר פי׳ עובר למעלה מעלה גם מבחינת סוחר שהוא מקיף דתענוג המורגש וזהו ת׳ עלמין דכסופין שהן באים מעצמות התענוג הנעלם שבא להאיר בנשמות בגילוי לעוה״ב דוקא שנאמר להנחיל אוהבי יש[66] במורגש שאין בחינת שיר אל יכיל להכילו כלל וזה שכתוב דנהרי׳

לצדיקייא כו׳ וד״ל ולמעלה היינו בחינת מקיף העליון שבג״ר דעתיק יומין שנקרא עתיקא סתימאה שעובר למעלה גם מבחי׳ מקיף דתענוג דחכמה סתימאה דעתיק[1] וא״א שמקיף לכל ההשתלשלות וכידוע דבחינת עתיק[2] ממוצע בין העצמות דאין סוף לנאצלים כו׳ ובחינת מקיף העליון שבו שהוא בחינת תענוג הנעלם יש בו מעצמות שעשועי המלך שבעצמות אין סוף והוא שיאיר במשיח ועיקר הגילוי הוא בעולם הבא שנק׳ עדן סתימא[3] כו׳ וד״ל (ובכל שבת מאיר מעין עוה״ב[4] זה והוא שאמר מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת[5] כו׳ וכן בגן עדן מדי שבת וחדש עולים הנשמות[6] להשתחוות לפני ה׳ בבחינת עדן הנ״ל[7] כו׳). והנה מה שנתן אברהם[8] לעפרון החתי ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר שהן בחינת ההארות דת׳ עלמין דכסופין הנ״ל נתינה זאת לעפרון היה בדרך ירידה[9] עצומה שירדו למטה מטה בבחינת הבירורים כדי להוציאם אח״כ בתוספת מרובה על העיקר כאדם שזורע קב להוציא כמה כורין[10] כו׳ והוא לעתיד לבוא בעוה״ב שעתידין להתעלות מן הבירורים דנוגה דבי״ע שזהו בחינת עפרון כו׳ לשרשם הראשון בעצמות התענוג הפשוט הנ״ל בתוספת ברכה מרובה מאד עד שיהיה גילוי ת׳ עלמין דכסופין לכל צדיק ונחלקו לת׳ אלף עלמין[11] כו׳ והוא שכר התורה ומצות לעוה״ב[12] כנ״ל וד״ל. אך[13] אין זה כי אם לאחר תשלום הבירורים דרפ״ח כו׳ שעל ידי תורה ומצות ותשובה אמיתית שיבורר הרע בתכלית ויהפך גם חשך דקליפת נוגה לאור שמזה דוקא יבא יתרון האור בתענוג הנעלם הפשוט הנ״ל שיבא לידי גילוי במורגש כו׳ כידוע (וכמ״ש במ״א בפי׳ ראה ריח בני[14] כריח שדה כו׳) אך ביני לביני עד שיושלם הבירור דרפ״ח כו׳ הרי ירדו בחינת ד׳ מאות שקל כסף שהן מבחינת ת׳ עלמין הנ״ל למטה מטה מאוד כמו מבחינת פסולת התענוג מורגש שבג״ע דעשיה (שבא מתענוג הנעלם שלפי ערך נשמות דג״ע הארץ) נופל בדרך ירידה גדולה לע״ש דנוגה דעשיה להיות התהוות תענוגים גשמיים שמעורבים טוב ורע הרבה (וכידוע בענין ד׳ נהרות[15] שנפרדים ויוצאים לחוץ לגן עדן הארץ שנופלים בהן מבחינת פסולת של האור דנהר שיוצא מעדן להשקות הגן כו׳) והוא ענין ארבע מאות איש דעשו איש שעיר דק״נ שנופלים[16] בהם מבחינת פסולת הגבורות דיצחק כמאמר רישא דעשו בעטפוהי דיצחק[17] שנקרא סוספיתא דדהבא[18] כו׳ שהוא מבחינת גבורות קשות שמסתעפים מבחינת שערות שחורות דזעיר אנפין שנא׳ קווצותיו כו׳ שחורות[19] כו׳ והן שנקראים ד׳ מאה בתי דינין כו׳ ומשם בירידות וצמצומים רבים נמשך שרש דגבורות קשות דקליפת נוגה שהן ארבע מאות איש דעשו וד״ל. ועל זה אמר אלביש שמים קדרות[20] ושק אשים כסותם פירוש שמים הוא בחינת עיגולים דמקיפים העליונים שבעולם התענוג שהן ת׳ עלמין דכסופין כנ״ל כאשר ירדו למטה מטה מאד בבחינת ריבוי הצמצומים דבחינת גבורות העליונות מאצי׳ לבי״ע בצמצום אחר צמצום שנמשך מארבע מאות בתי דינין הנ״ל שנאחזים בגבורות דיצחק משתלשל עוד עד למטה ממש להיות הסתעפות גבורות קשות דעשו איש שעיר ממש שנקרא קדרות וחשך. וזה שכתוב אלביש שמים קדרות (וכמ״ש אל[21] תראוני שאני שחרחרת כו׳ וכמ״ש במ״א) ושק דעור המסתיר לגמרי אשים כסותם[22] והן ארבע מאות איש דעשו שנקרא שק וד״ל. וכדוגמא זאת רמזו במה שאמרו התורה[23] חוגרת שק שהוא שק דקליפת נוגה כאשר התורה ירדה למטה ביותר לברר לעה״ד טוב ורע שהוא שק דנוגה וקודם הבירור דעץ הדעת הרי בחינת חשמ״ל דנוגה נעשה לבוש שק לתורה שהוא בחינת שם מ״ה המברר[24] (כמ״ש מי זה בא מאדום[25] חמוץ בגדים כו׳ וכל מלבושי אגאלתי[25] כו׳ כמו הבגדים שמבשל קדרה[26] כו׳ כענין תרומת הדשן[27] כו׳ מפני שהמברר צריך להתלבש בלבוש המתברר כו׳) אך לאחר הבירור דלבוש זה דחשמ״ל נעשה לבוש בהיר ביותר מצד יתרון האור מן החושך[28] דוקא כידוע וכמו שאמרו בתורתו של ר׳ מאיר היה כתוב כתנות אור[29] באלף שזהו כלבוש אור דתורה הקדומה ממש שנאמר עוטה אור כשלמה[30] (ונקרא יריעות שלמה שהוא הבא דוקא מבירורים דלבוש שק דקליפת נוגה שנקרא אהל״י קד״ר[31] כו׳) (וזהו טעמה כי טוב סחרה[32] דתורה שמלובש בה מטעם ועונג העליון הנ״ל מבחי׳ עובר לסוחר הנ״ל ויורדת למטה בעץ הדעת לברר רפ״ח כו׳ ולא יכבה נרה גם בלילה בגלות בלבוש שק מטעם הנ״ל וד״ל):

(ו)[33] **והנה** על פי כל הנ״ל יובן דרך כלל הפ׳[34] הזאת במה שכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו דוקא אל עשו אחיו כו׳. דהנה מבואר למעלה בענין ארבע מאות שקל כסף שהן בחינת ת׳ עלמין דכסופין כו׳ שירדו למטה בק״נ להתברר כו׳ והן בחינת מקיפים העליונים דעצמות התענוג ממש שירדו למטה במצות ה׳ שלמעלה גם מבחינת הטעם וסוד כו׳ שמזה יהיה השכר לעולם הבא דוקא והוא לאחר תשלום הבירורים דמצות שמלובשים בנוגה דעשיה דוקא שמיתרון האור מן החשך דוקא הוא שנמשך תוספת אור התענוג הנעלם לבא לגילוי דהיינו העולם הבא כו׳. ונמצא דבחינת ארבע מאות איש דעשו שהוא בחינת לבוש שק דנוגה[35] דעשיה כאשר מתבררים לתכליתם עולים לשרשם בבחינת מקיפים דתענוג העליון הנעלם שנקרא מקיפים דאורות דתהו להיות בתוספת רב כנ״ל. והנה מבואר למעלה בענין העבודה דיעקב איש תם יושב אהלים דתשב״כ ושבע״פ[36] שהוא בחינת התיקון דשם מ״ה דתומ״צ שעבד עם לבן העליון בצאנו שהוא בחינת יציאת מותרות השפע דעונג העליון שירדו למטה להתברר על ידי יעקב להיות בבחינת התיקון דנקודים וברודים כו׳ על ידי המקלות שפצל כו׳ שיומשך האורות העליונים הללו בכלים מכלים שונים דמצות שמזה בא העולם הבא כנ״ל. וע״כ לאחר תשלום עבודת יעקב עם לבן שלח מיד אל עשו אחיו ששרשו לאחר הבירור דעץ הדעת למעלה מעלה בבחי׳ המקיפים דתהו שיומשך המקיפים דתוהו בבחינת הכלים דבחינת התיקון שעשה יעקב כי כבר היה שלם בעבודתו כמו שיהיה לעתיד לבא אחר הבירור דעץ הדעת כידוע שהאבות הטעימן מעין העולם הבא[37] כו׳ וד״ל. וזהו[38] שאמר וישלח יעקב מלאכים לפני״ו דוקא להיות שבחינת מקיפים דתהו שהוא בבחינת התענוג הנעלם הנ״ל שהן ת׳ עלמין דכסופין וכה״ג הן גבוהים מאד נעלה הרבה מבחינת האורות דבחינת התיקון דיעקב שבאים בצמצום

בבחינת אור פנימי בכלים על כן שלח יעקב מלאכים לפניו פיר׳ לפניו למעלה מעלה הימנו במדריגה שהוא אל עשו כמו שהוא למעלה אחר הבירור לגמרי שהוא בחינת מקיפים דאורות דתהו כשנעשה יתרון האור מן החשך דוקא כנ״ל שזהו בחינת ומדריגת דעולם הבא שבא משכר המצות בעולם הזה דוקא וזה היה כללות ענין השילוח דיעקב מלאכים אל עשו שיבא וישכון המקיף בבחינת אור פנימי בכלים דבחינת התיקון דיעקב ועל כן אמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב כו׳ להיות שצריך לקבל בעצמו השפע דמקיפים דתוהו דבחינת עשו שלזה היה כל עיקר עבודתו עם לבן העליון וד״ל. ומעתה[39] יש להבין בדרך פרט בענין השליחות הזאת ששלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו כו׳ דהנה עיקר ענין השילוח הזה הוא מפרש והולך במה שאמר כה תאמרון לאדוני לעשו עם לבן גרתי כו׳ ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה כו׳. הענין הוא דיעקב בעל עולם התיקון דאצילות הודיע לעשו כמו שהוא אחר העלייה ובירור (שנהפך חשך העליון לאור שהוא בחינת מקיף העליון דחשמ״ל כמו עוטה אור כשלמה הנ״ל) שהוא מקיפים דתהו שלמעלה מעלה ממנו שבא יבא אליו שישרה המקיף באו״פ בכלים דתומ״צ שנעשה על ידי[40] בחינת שם מ״ה דחכמה דתיקון כו׳ כנ״ל ועיקר הידיעה שלו הוא מה שיש כבר בחינת השלימות בכלים המגבילים את האורות בבחינת ריבוי ההתכללות[41] מכמה הפכים יחד ויש קשר בעליון מתחתון ובתחתון מעליון שזהו עיקר השלימות דבחינת אדם[41] דתיקון שנתב״ס וסוב״ת[42] בלי[43] ימצא ראש וסוף שבזה דוקא שורה מעצמות המקיפים העליונים עד שנקרא אדם אדמה לעליון ממש כמ״ש במ״א. וזהו שהודיעו העיקר והשרש שבבחינת התיקון במה שאמר עם לבן גרת״י שהן תרי״ג מצות שנמשכים מתרי״ג ארחין כו׳ שהן בחינת י״ג חיוורתי דעתיק[44] ששם שורה בחינת המקיפים דתענוג הפשוט שבעצמות ממש. וזה שכתוב עם לבן גרתי בחינת לובן העליון שהוא בחינת התענוג שברב חסד הפשוט שבעצמות שמשם נמשך עיקר השפע הפנימית ועצמיות לתורה ומצות שיהיו בבחינת אור פנימי בכלים מכלים שונים ומשם היה עיקר הכח ליעקב בעל עולם האצילות לברר ולתקן הכל שיהיו כל האורות העליונים דתענוג העליון שיוצאים בבחינת מותרות (מצד התגברות עוז התענוג כנ״ל) שנקרא צאן לבן שיהיו בבחינת נקודים וברודים כנ״ל בפי׳ מכל אשר לאבינו הציל יעקב כל הכבוד העליון הזה כו׳ וד״ל ומה שאמר ואחר עד עתה בא לרמז לו שנתעכב זמן הבירור והתיקון השלם הזה הכל למעלה מן האצילות עד עת״ה שהגיע הזמן והעת עת דודים[45] שיומשך בחינת המקיפים העליונים ויתחברו עם הפנימים[46] כו׳ לפי שבעוד שלא נתבררו ז׳ מדות[47] דתהו שנפלו למטה בקליפת נוגה אף על פי שכבר היה הבירור שלם בשלימות באצילות לא היה העת וזמן עדיין שיומשך ויתחבר המקיף בפנימי אך לאחר הירידה של אורות דתיקון בכלים מכלים שונים גם למטה בבי״ע כמו המצות שמלובשים בדברים גשמיים דנוגה דעשיה אז אין שום[48] מסתיר ומונע כלל להפריד בין הדביקים להיות שגם בחינת חשמ״ל דנוגה שמפסיק ומבדיל בין אור פנימי לאור מקיף[49] (כידוע דמעמד ומצב היכלות דקליפת נוגה הוא בין אור פנימי לאור מקיף דקדושה פניהם אל האור פנימי ואחוריהם אל המקיפים כו׳) נתברר ועלה ונכלל בקדושה ויחוד עליון דבחינת התיקון דשם מ״ה משום דבחכמ׳ דתורה ומצות אתברירו כידוע וד״ל וזהו[50] שאמר ויהי לי שור וחמור כו׳ שהן כל ה׳ מדריגות דק״נ מבחינת שור וחמור דקליפה עד גם בחינת עבד ושפחה שאחר הריחיים כו׳ כולם נתבררו ועלו בסטרא דקדושה העליונה ממש וכמו שכתוב ויהי לי שור וחמור ל״י דוקא שהוא מפני שעלו גם הם בבחינת התיקון דיעקב להיות בבחינת כלים לפנימית האורות דתיקון דאצילות ממש וזהו ויהי לי ממש (וכמו שור לעול[51] לקבלת עול מלכות שמים כמ״ש ורב תבואות בכח שור[52] וזה היה בחינת יוסף שנקרא בכור שורו[53] כו׳ וישכר נקרא בשם חמור כחמור למשא[51] עול תורה כמ״ש ויט שכמו לסבול[54] כו׳) (וזה שאמר כאן ה׳ בחינות הללו שור וחמור צאן כו׳ בלשון יחיד ובפרשת ויצא אמר ויפרוץ האיש כו׳ ויהי לו צאן רבות ועבדים ושפחות וגמלים וחמורים לפי שעדיין לא נתבררו אז בהיותו אצל לבן שיהיה בבחינת היחוד והתכללות אלא צאן רבות ועבדי׳ ושפחות רבים בבחינת רשות הרבים כמו נפשות עשו[55] וכאן שהודיעו שלימות הבירורים דקליפת נוגה שנעשו גם הם בחינת[56] כלים לקדושה אמר לשון יחיד צאן ועבד ושפחה כו׳) והזכיר שור וחמור קודם שהן קדמו לבא בבירור מטעם הנ״ל וגם כדי להפחיד לעשו כנ״ל וד״ל:

(ז) **והנה** עיקר הידיעה שהודיע יעקב לעשו על ידי המלאכים שלו ששלח לפניו בבחינת ההעלאה לבחינת אור מקיף דתהו (שהן הנקראים מלאכי[57] שלום שיכולים לחבר האור מקיף באור פנימי דתיקון) (והוא מחנה אלקים שפגע תחלה שאמר ויעקב הלך לדרכו לאחר שנפטר מלבן העליון להמשיך לבחינת התיקון בבריאה יצירה עשיה ויפגעו בו[58] מלאכי אלקים כו׳ דבחינת אלקים דס״ג דתהו שירדו למטה ויאמר מחנה אלקים זה[59] וקרא שם המקום מחניים שכולל לשני מחנות דתהו ותיקון שיצאו לקראתו לעזרו והן המלאכים ששלח לפניו[60] אל עשו כו׳ וד״ל) שעם לבן גרתי על כן מזה היה לו כל הכח לתקן ולברר גם לבחינת נוגה דעשיה שהן שור וחמור כו׳ שבזה התיקון יש בחינת השלימות בבירורים שלו שבירר מרפ״ח נצוצים דתוהו שנפל בהן בשבירת הכלים וכמו אשר ברא אלקים לעשות לתקן[61] שכאשר יש בחינת שלימות בדבר על ידי התיקון אז ראוי לקבל הברכה שיוכל להיות שורה עליו מבחינת המקיפים העליונים שלמעלה מבחינת הגבלת הכלים כו׳ אבל כל זמן שלא נמצא בחינת השלימות בדבר לא ישרה עליו בחינת המקיפים (וכמו שאמר דוד אחת שאלתי[62] שבתי בבית ה׳ שהן תורה ומצות ואז ממילא יבואו המשכות המקיפים דהיינו לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו כי יצפנני[62] כו׳ יסתירני כו׳ כמ״ש במ״א) ובענין בחינת השלימות יש שני דברים אחד השלימות מצד עצמו והוא כאשר יש בו בחינת ההתכללות מכל ההפכים יחד דוקא שהוא בבחינת יושר ותיקון דאדם שהוא בחינת שם מ״ה מלגיו כו׳ כנ״ל שהן

התו"מ שהן התלבשות אוב"כ למעלה באצילות וכידוע. והב' והוא עיקר השלימות יותר כאשר חכמתו עמדה לו לתקן דבר מה שנתקלקל דוקא שבזה ניכר שלימות חכמתו יותר משלימות עצמו (כמו שכתוב במ"א במשל מלך ששלח לבנו השלם בחכמה ללמוד אומנות שיוכל בחכמתו לפרנס את עצמו והוא במה שיתקן דבר מה כו' כענין החכמה תחיה בעליה[2] דחכמה כו' שבזה קנה שלימות יותר משלימות עצמו שלא יאכל נהמא דכסופא[3] וידמה לאביו ממש כו') והוא ענין מה שבחכמה דתורה ומצות אתברירו רפ"ח כו' שנפלו בשבה"כ וכמו[4] לעשות לתקן לאהפכא חשוכא לנהורא[5] ומרירו למיתקא כו' שהן הבירורים דק"נ כשור וחמור ועבד ושפחה כו' שזהו כמתקן דבר שנפגם ונתקלקל שזהו עיקר השלימות בבחינת התיקון דשם מ"ה דחכמה אדם העליון יותר משלימות עצמו וד"ל (וכך הוא בענין התורה ומצות גם בצדיקים גמורים אעפ"י שיש בזה בחינת השלימות דבחינת התיקון דשם מ"ה עיקר שלימותם הוא כשעושים תשובה להפוך חשך לאור מק"נ שמזה דוקא יהיה יתרון האור בתוספת מרובה על העיקר שהוא העולם הבא כנ"ל. ולכך אמר בזהר דמאן דלא מהפך[5] חשוכא לנהורא כו' בהאי עלמא דוקא לית ליה חולקא בההוא עלמא בעולם הבא) וזהו ענין הברכה שיתוסף האור בכפלי כפליים כו' כמו שזורע קב להוציא כמה כורים כנ"ל וכך הוא באור הזרוע לצדיק עליון לנשמות בגופים שיבא בזה האור הזרוע תוספת ברכה[6] ועל כן נקרא כנסת ישראל ברכה דאיהו ברוך ואיהי ברכה[7] ונקרא זרע ברוכי ה'[8] כו' והוא על ידי התשובה דוקא כמו שנראה בחוש בכל ניצוץ האלקי שיתענג על ה' בתפילה ותומ"צ באהבה ויראה ודביקות אמיתית שאין תוספת ברכה על העיקר ועצם אור הנשמה כי אם על ידי התשובה פשוטה בלב נשבר ונדכא להפוך אש זרה בתענוג הזר להיות גם הוא רק לה' לבדו כו' וכמו ואהבת בכל לבבך בשני יצרי[9] דוקא שגם בחלל השמאלי יהיה אהבה רבה בתענוגים להתענג על ה' ברשפי אש שלהבת האהבה בתענוגים מחום הטבעי כתענוג הגשמי ממש כו' ואז דוקא יומשך על נשמתו בחינת הברכה העליונה שהוא מבחינת המקיפים העליוני' שלמעלה מהגבלת האור בכלי כו' שהן מקיפים דאורות הכתרים דתוהו שלמעלה מבחינת התיקון (ועל כן במקום שבעלי תשובה עומדי'[10] כשעולי' לשרשם במקיפים דתהו צדיקים גמורים דשרשם בשם מ"ה דתיקון אינם יכולי' לעמוד ולכך לא זכה משה לתשובה רק קודם מותו[11] כו' אך זהו דוקא כאשר הצ"ג הוא נעשה בעל תשובה כמו משיח אתא[12] כו' וכמו כן גם כאן שיעקב צדיק גמור נעשה כמו בעל תשובה[13] לאהפכא חשוכא לנהורא כו' שהן בירורים דשור וחמור ועבד ושפחה דק"נ כו'. ועל כן היה ראוי שיומשך עליו בחינת הברכה העליונה שהן מבחינת מקיפים דתהו כמו שהן קודם השבירה שיתלבשו באור פנימי דתיקון מטעם שחכמתו עמדה לו לתקן דבר שנתקלקל שזהו עיקר השלימות כנ"ל ולכך שלח לעשו שבא יבא אליו כו' כנ"ל וד"ל) אבל כאשר הוא בהיפוך שחסר מן בחינת השלימות הן מצד עצמו והן מצד התיקון לתקן דבר מה שלא ניתקן ונקרא פגום הרי אמרו דלית ברכתא שריא באתר פגים[14] ולא באתר רקניא[15] כו' פי' ברכתא הוא בחי' אור המקיף שלמעלה מבחינת השפעה בצמצום האור בכלי המוגבל אינו שורה על האור פנימי בכלי כי אם כשהכלי באה בבחינת התיקון להשלים חסרונו שזהו עיקר השלימות אבל בכלי פגום בבלתי תיקון ושלימות לא ישרה אור הברכה שנקרא מקיף כלל וכן באתר רקניא שאין בו השלימות מצד עצמו בריבוי השפע אור האלקי בבחינת ההתכללות דאדם כנ"ל וד"ל (וראיה לזה ממה שאמרו שאין השם שלם[16] שהוא שם הוי' דז"א ואין הכסא שלם בחינת המל' בבחינת השלימות האמיתי כמו שלימותא דכולא דאדם אדמ"ה לעליון ממש עד שימחה זכר עמלק דוקא שהוא להפוך חושך לאור כו' מטעם הנ"ל וד"ל. ועוד ראיה מענין שבת וחול שעיקר הברכה עליונה שנקרא ברכת ה' היא תעשיר[17] בבחינת אין סוף הוא בשבת דוקא שנאמר ויברך את יום השביעי[18] כו' וזהו בא דוקא מששה יומין דחול שנתבררו רפ"ח ניצוצים שנפלו בשבירת הכלים בק"נ וכנ"ל דהיינו לעשות לתקן כנ"ל וד"ל וכן אין הברכה שורה אעפ"י שיש בו שלימות מצד עצמו אלא כשכלול דכר ונוק'[19] שנאמ' ויברך כו' פרו ורבו[20] כו' וד"ל) וזהו[21] שאמר ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך פי' עתה שנתבררו גם כל ה' בחינות דשור וחמור כו' שהוא היפך החושך לאור ויש בזה בחינת השלימות האמיתי מטעם הנ"ל על כן עתה באתי להודיע זה לאדוני שהן בחינת מקיפים דעולם התהו שהוא שרש עשו לאחר הבירור כנ"ל שיבאו להתחבר ולהאיר בבחינת אור פנימי דתיקון מטעם שראוי לברכה זאת כנ"ל. וזה שכתוב ואשלחה להגיד זה לאדוני כדי למצוא חן בעיניך פי' כדי שעל ידי זה דוקא אמצא חן בעיניך שתתעורר להשפיע ולהאיר אור המקיף שישרה וישכון באור פנימי דיעקב שהיה חפץ מאד לקבל הברכה דבחינת מקיפים הללו כי כל עבודתו היה רק שיהיה כלי מוכן לקבל אור המקיפים הללו (וכמו שקיבל הברכות מיצחק באמרו ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו הוי' לפי שהיה לבוש בבגדי עשו החמודות[22] כו' שזהו ענין התשובה דצ"ג הנ"ל) (וכמו בקרבנות בהמה בהעלאת הבירורים דק"נ דחלב ודם על גבי המזבח נאמר קרבני לחמי[23] כו' ריח ניחוחי שהוא מוסיף אור הברכה והתענוג מבחינת התענוג הנעלם להיות לריח ניחוח לשם הוי' דתיקון כו') וזהו למצוא חן שהמשכת המקיף נקרא חן כמו ונח מצא חן[24] בעיני ה' כו' וכן ויחונך[25] כו' מלמעלה למטה וגם כאן אמר למצוא חן בעיניך דוקא להמשיך לבחינת המקיף באור פנימי כו' משום דבבחינת השלימות דתיקון ממילא יומשכו בחינת המקיפים מטעם הנ"ל וזה היה ענין בקשה האמיתי' דיעקב למצוא חן זה שישכון וישרה בו הברכה דאור מקיף משלימות העליון מאחר שהוא ראוי לברכה דאור מקיף אחר שיש בו בחינת השלימות כנ"ל. וזהו ואשלחה להגיד לאדוני כו' פי' עתה דוקא שהוא עת דודים מטעם הנ"ל ולא מקודם לכן כו' וד"ל:

(ח)[26] **וישובו** המלאכים[27] אל יעקב לאמר באנו אל אחיך

אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. פי' תשובת המלאכים כך הוא אמת הדבר שראוי אתה לברכה לקבל המקיפים העליונים מצד שלימות עבודתך ואמרנו לעשו כדבריך שעם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור וכו' שתמצא חן בעיניו להמשיך לך המקיפים ועל כן נתעוררו באמת כל המקיפים העליונים דתהו כו' כי ראוי אתה לזה מצד שלימותך וזהו באנו אל אחיך אל עשו בדברי שליחותך וגם הולך לקראתך פירש שנתעורר שרש עשו העליון למעלה לצאת לקראתך להאיר בך כל המקיפים אך עדיין עשו שלמטה לא נתברר וניתקן עדיין ועמו ד' מאות איש דבחינת לבוש שק הנ"ל שהן בחינת תוקף הגבורות הקשות דעשו איש שעיר שאמר לו על חרבך תחיה[28] כו' והוא בחינת חום התאוה הרעה כמו הלעיטני נא[29] כו' והוא מצד עוצם הירידה דארבע מאות שקל כסף דאברהם איש החסד העליון שנתן לעפרון שהן ת' עלמין דכסופין כו' שעדיין לא נתבררו להתהפך גם למטה ליכלל בקדושה האלקית כמו שאנו רואין שיוכל להיות שהנשמה האלקית תתענג על ה' בעצמות התענוג הנעלם שבא במורגש כמו בשבת ועם כל זה נופל בתענוג גשמי באש התלהבות התענוג בתאוה במאכל ומשתה ומשגל וכה"ג כל תענוגים זרים כו' (רק לעתיד לבא יבורר גם התענוגים הגשמיים מן הרע לגמרי ויוכללו גם הם בקדושה בתענוג האלקי שבנשמה ממש כמו שכתוב ונחיה לפניו[30] ממש וכמו סעודת לויתן[31] ולחם פנג[32] וכמו שהיה מזון המן שנבלע באברים[33] ולא היה בו מעץ הדעת טוב ורע כלל ומעין זה יש בסעודת השבת באמרו דא היא סעודתא דע"י[34] כו' שזהו שאמרו ולא פרש שבתכם[35] כידוע) וזהו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו עדיין והוא בתקפו וחזקו עדיין למטה והולך לקראתך למלחמה ע"ד הבכורה וע"ד הברכות שלקח יעקב במרמה כמו שאמר עשו ויעקבני זה פעמים[36] את בכורתי לקח ועתה לקח ברכתי כו'. ואעפ"י שלמעלה כבר נתעוררו כל המקיפים עליונים לצאת לקראתך אך למטה נהפך הוא שעשו הולך לקראתך למלחמה כו' ולזאת ויירא יעקב מאד[37] ויצר לו כו' מתוקף הדין הקשה דעשו וארבע מאות איש שעמו כו' (כמאמר שמא יגרום החטא[38]) ולזאת התחכם לחלק העם אשר אתו והצאן והבקר לשני מחנות[39] כו' (שהוא לנגד בחינת התהו שהוא בבחינת ב' קוין לבד (כמשי"ת) והקו השמאל דתהו גוברים בו בחינת הגבורות הקשות. וז"ש אם יבא עשו[40] אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר שבקו הימין לפליטה) ומיד התחיל יעקב להתפלל ואמר אלקי אבי אברהם[41] ואלקי אבי יצחק כו' פי' אלקי אברהם[42] מבחינת המקיף דחסד דאברהם ואלקי אבי יצחק בחינת מקיף דגבורות דיצחק שהמשיך מבחינת מקיפים העליונים דחסד וגבורה דתיקון שהוא יעקב שכלול משניהם כמו שכתוב אלקי אברהם ופחד יצחק[43] היה לי כו' לעזור לי לנגד עשו וארבע מאות איש שעמו להמתיק הגבורות קשות שלהם ויוכללו גם הם בקדושה האלקית (וכן היה שרץ עשו לקראתו ויחבקהו[44] כו' כמשי"ת) קטונתי מכל החסדים[45] דאברהם ומכל האמת פחד דיצחק[46] כו' וד"ל:

(ט)[47] **והוא** עבר לפניהם[48] וישתחו ארצה ז"פ עד גשתו עד אחיו כו'. הנה לפי כל המבואר למעלה בענין שרש עשו אחר הבירור והתיקון שעול' לבחי' ס"ג דתוהו שלפני בחי' התיקון דשם מ"ה דיעקב כו' יתפרש ענין השתחוואה זאת דיעקב שבע פעמים עד גשתו עד אחיו שהוא בחינת ההעלאה וביטול המציאות דיעקב בהשתחואה זו עד גשתו לקבל השפע דבחינת אור מקיף דתהו כמו שהן לפני השבירה כו'. וזהו עד גשתו עד אחיו עד שנגש לעמוד במדריגה הגבוה ממנו שזהו בחינת המקיפים כו' (כענין צדיקים גמורים שיכולים לעמוד ולהגיע במקום בעלי תשובה כאשר עושים תשובה דוקא ואם לאו אינם יכולים לעמוד כלל במקום שבעלי תשובה עומדים שהוא בחינת החשך העליון שקדם לאור דתיקון) והשתחוואה זו היה שבעה פעמים נגד ז' מדות דס"ג דבינה שבבחינת התהו כדי שיוכל כל הז' מקיפים דז' מדות[49] דתהו להתמשך ולשכון ביעקב בעל בחינת התיקון כנ"ל וד"ל אך[50] לפי תשובת המלאכים אל יעקב שעשו שלמטה עדיין לא נתברר וניתקן כלל והוא בתקפו וחזקו עם ארבע מאות איש דבחינת לבוש שק דקליפת נוגה שיונקים ממנו כנ"ל ואם כן היה ענין השתחואה זאת להיפוך שעל ידי ההשתחוואה שבע פעמים בירר יעקב ותיקן לז' מדות הרעות[51] דק"נ דעשו שהן ז' האומות[52] הכנעני והחתי והאמורי כו' שהן למטה בתגבורת ותוקף גסות הרע גמור עד שנאמר בהן לא תחיה כל נשמה[53] כו'. כי נשארו מגבורות הקשות דשיורי הז' מדות[54] שלא נתבררו עדיין כידוע ויעקב שהוא בעל המדות דקדושה דאצילות (שהוא בחינת תפארת[55] שכולל לחסד וגבורה[56] כו') בירר והעלה כל בחינת הטוב דרפ"ח ניצוצין שנפלו בשבע אומות שכלולים בעשו הוא אדו"ם שמלכו שם הז' מלכין דתהו לפני מלך מלך לבני ישראל[57] כו' והשתחוואה זו היה מלמעלה למטה לבטל מציאות הרע דעשו וללקט ולברור ממנו כל הטוב הגנוז בו בשבע השתחוואות הללו מכל מדה ומדה שבז' מדות הרעות דק"נ כו' ואז אמר עד גשתו עד אחיו עד שנגש ומצא לבחינת הטוב הגנוז ברע ששרשו למעלה הוא אחיו ממש שזהו הקירוב וחיבור דיעקב עם עשו כמו שהן למעלה בשרשם דעשו אחיו של יעקב כי הרי תאומים נולדו בבטן[58] כו' והיינו לאחר הבירור דעשו שנקרא אחיו של יעקב (שהוא חיבור המקיף בפנימי על ידי התשובה דצ"ג כמו בהשתחוואה דיעקב שתיקן לז' מדות דעשו ע"י תשובה דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא כנ"ל). ולהבין ביאור הדברים על בוריין בשרש בחינת יעקב ועשו. הנה הגם שמבואר למעלה דשרש עשו למעלה כמו שהוא קודם השבירה שהוא מבחינת מקיפים דאורות דתהו ושרש יעקב הוא מבחינת אורות דתיקון שלמטה הימנו ועל כן שלח מלאכים לפניו כו' לקבל אור השפע דמקיפים הללו כו' ולכך קראו אדוני כו'. אמנם הנה באמת שרש יעקב הוא למעלה משרש עשו הרבה והוא בעצמות ופנימית דאין סוף ב"ה ממש שלמעלה הרבה מבחינת התהו והתיקון כמ"ש כי יעקב בחר לו י"ה[59] ישראל לסגולתו ונקרא יעקב חבל נחלתו[60] כו'. ולזה אמר יעקב ואנכי איש חלקי[61] פירש חלק ה' ממש שלמעלה מן הצמצום

דחשך סתרו כו׳ ועשו אחיו איש שעיר מבחינת השערות וצמצומים שהוא בחינת חשמ״ל העליון (וכידוע דישראל עלו במחשבה׳ בבחינת הפנימית ועצמות דאין סוף כמו שהוא קודם הצמצום[2] הנקרא מקום פנוי[3] וחלל ריקן כו׳ ואוה״ע[4] בחיצונית דצמצום זה ועם כל זה אמר יעקב לעשו יעבר נא אדוני לפני עבדו[5] כו׳ משום דקליפה קדמה לפרי[6] כו׳ ואני אתנהלה[7] לאטי לרגל המלאכה כו׳ שהוא על פי בחינת התיקון דשם מ״ה דתורה ומצות לברר בירורים דנוגה על ידי נשמות ישראל שהן הילדים והצאן כו׳ וזהו שאמר ר״ז לרב יהודה מאי טעמא עיזי מסגי ברישא[8] שהוא עשו איש שעיר והדר אימרי שהן בחינת צאן קדשים דכנסת ישראל ואמר לו כברייתו של עולם ברישא חשוכא דבחינת התהו והדר נהורא שהוא בחינת התיקון דיעקב כמ״ש במ״א) והענין הוא דרך כלל דאעפ״י שנאמר ויצא הראשון אדמוניי כו׳ שבתולדה שהוא היציאה היה עשו הבכור אבל בכניסת הזרע להוליד נולד יעקב מטיפה ראשונה והיה יעקב הבכור באמת וכמשל השפופרת[9] הסתומה מצד אחד שהנכנס ראשון יוצא אחרון כידוע ואם כן באמת היה ראוי יעקב לברכות דיצחק כי הוא הבכור באמת ולא היה צריך יעקב ליקח מעשו את הבכורה רק מפני שיצא ראשון כו׳ ולזאת שקר טען עשו באמרו ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח ועתה לקח ברכתי דיעקב את שלו לקח כו׳ ועם כל זה גם זה אמת דעשו היה הבכור בתולדה וכמו שכתוב ויצא הראשון אדמוני כו׳ ועל כן טען עשו את בכורתי לקח כו׳ שגם זה אמת וד״ל:

(י)[11] **ולהבין** כל זה יש להקדי׳ ענין אחד והו׳ במה שכ׳ במקו׳ אחר בענין כי אל דיעות ה׳[12] כו׳ שני דיעות דעת עליון ודעת תחתון כו׳ והוא דיעה דמשפיע שהוא עצמות ומהות דא״ס ב״ה מלמעלה למטה שהוא מיש לאין שזהו מבחינת יש האמיתי מקורא דכולא לאין שבחינת אין זה היינו בחינת ההעלם דעצמותו כמ״ש[13] אין סוף הוא בבחינת העלם בעצמו[14] שנקרא אין האמיתי ונקרא סדכ״ס דלית מח׳ תפיסא בי׳[15] כו׳ ולא שנקרא אין ליש ממש כו׳ (ואין זה העצמי שהוא אין של העלם העצמות כמו שהוא במהותו ממש אינו בא בדרך לבוש של הסתר כלל להסתיר אותו רק שנקרא סדכ״ס מצד עוצם העלם עצמותו ממש כו׳) ודיעה הב׳ כמו שנמשך השפע למקבלים הוא מאין ליש שזהו מבחינת ההעלם לגילוי ונקרא אין של היש שבא לבחינת יש ממש ונמצא ב׳ מדריגות בבחינת אין א׳ בחינת האין העצמי שהוא אין של העלם העצמות כמו שהוא כו׳. והב׳ אין של היש שזהו כמו שאמר כברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא שהוא בחינת הצמצום דשם אלקים דכתיב ביה ישת חשך סתרו[16] שמסתיר את עצמו ממש ואח״כ מאיר אור מאין ליש גמור וד״ל. (ויובן זה ע״ד משל בנפש האדם כאשר תבא לכלל גילוי אור וחיות להחיות הגוף זהו כמו מאין ליש אבל כמו שהוא בהעלם עצמותה הרי הוא בבחינת אין הרוחני בהעלם) ומדריגה הג׳ הוא כאשר יורד מבחינת האין העצמי הנ״ל לברר ולהפוך לבחי׳ היש שנתהווה מאין לעשותו ג״כ בבחינת אין ממש כמו קודם שנמשך השפע מאין ליש כו׳ כו׳ והן ב׳ מדריגות דיעקב. א׳ כמו שהוא בבחינת האין העצמי בבחינת העלם העצמות ממש כמו שהוא כנ״ל. והב׳ יעקב לשון יבקע[17] כאשר בחינת האין העצמי בוקע לבחינת אין והעלם דיש ובא לברר ולהפוך לבחינת יש להביאו ג״כ לבחינת אין האמיתי הנ״ל והוא יו״ד עקב[18] דחכמה מה שבחכמה אתברירו[19] (וזהו גולל אור מפני חשך[20] שהוא אור העלם העצמות הנ״ל שגוללו מפני חשך שהוא העלם לגילוי דישת חשך סתרו הבא אחריו וחשך וצמצום זה גוללו מפני האור דחכמה שיאיר מבחינת אין העצמות שיתקן לבחינת יש כו׳). וזהו שיעקב הוא הבכור באמת שהוא בחינת אין העצמי הנ״ל שקדם לצמצום שהוא חלק ה׳ ממש וצמצום זה שבא לבחינת יש גמור הוא שרש עשו העליון ואח״כ בא בחינת האור דיעקב ובוקע בצמצום זה להפוך לבחינת היש לאין על ידי אור דתו״מ שנקרא יו״ד עקב כמו שכ׳ וידו יו״ד דחכמה אוחזת בעקב עשו[21] לבררו כו׳ ואם כן הרי זה בא אחרי שנתהווה בחינת יש מאין והעלם דחושך הנ״ל ושם עשו הבכור שזה שאמרו ברישא חשוכא והדר נהורא כו׳ שזהו בחינת התהו שקדם לתיקון כו׳ וד״ל. ויובן זה על פי הנ״ל שיש שני מדריגות בתענוג. א׳ תענוג הנעלם שבבחינת העלם עצמות השעשועים שנקרא ת׳ עלמין דכסופין כו׳ עובר לסוחר כו׳ וזהו בחינת אין העצמי הנ״ל דבחינת יעקב בעצמות ממש כמ״ש כי יעקב בחר לו י״ה כו׳ ונקרא איש חלק כו׳. והב׳ תענוג המורגש בבחינת יש ממש שבא מאין ליש מורגש והוא בחינת שם ב״ן דז׳ מדות דתהו שבא האור במורגש ובולט ביותר (כשיר וניגון בהתלהבות התענוג המורגש בלב בשר[22] אע״פ שנקרא שיר פשוט כנ״ל) והוא היורד ונמשך למטה בבחינת שבירה ונפילה להיות יש גמור שהן התענוגים הגשמיים שנפל בק״נ משבירת הכלים כו׳. והוא ענין נפילת ת׳ עלמין כו׳ בארבע מאות איש דעשו למטה כנ״ל וד״ל. (וכמו שגם בנשמה בתענוג האלקי במורגש יבא לידי נפילה כנ״ל). ומדריגה הג׳ הוא מה שיהיה בירור לבחינת התענוג המורגש שהוא בא בבחי׳ י״ש לבא לבחינת אין וביטול בתכלית והיינו על ידי בחינת אי״ן דאור החכמה דיעקב שהוא בא אח״כ לברר ולהפוך היש לאין. וזהו הכח שיש בנפש האלקית להפוך את הגוף שיעשה תשובה שלימה בלב נשבר ונדכא ממש שהוא היפוך היש לאין האלקי ממש והוא מה שהצדיקים דוקא נעשים בע״ת לאהפכא חשוכא לנהורא כו׳ כיעקב שהיה צדיק גמור ולבש בבגדי עשו שלמטה ועשה תשובה להפוך חושך לאור כו׳ וזהו מצד כחו ושרשו של צדיק גמור בחינת יעקב בפנימית ועצמות א״ס שלמעלה מן הצמצום דחשך סתרו שנקרא אין העצמי הוא שבוקע ויוצא למטה לברר ולהפוך גם היש המורגש להביאו לבחינת אין שהוא התענוג הנעלם שבעצמות שנקרא סדכ״ס כנ״ל והוא העולם הבא שנקרא עדן הנעלם שבא במורגש להנחיל אוהבי יש[23] האמיתי לפי שהרגשה זו אינו בחינת יש כלל כי הוא בבחינת אין העצמי הנ״ל וכמשה שאמר ונחנו מ״ה[24] בעצם כו׳ והוא משיח שנאמר בו וגבה מאד[25] (ודוגמא לזה הוא סעודת לויתן לע״ל ולחם פנג כנ״ל) ועל כן מחמת הבירור דחושך

דק"נ למטה מיש לאין יבא העוה"ב שהוא התגלות ההעלם שבתענוג העצמות לבא במורגש דוקא כנ"ל שהן ת' עלמין דכסופין הנ"ל וד"ל. וזהו[26] וידו אוחזת כו' יו"ד דחכמ"ה דתו"מ כי הנה ב' מדריגות דאין הנ"ל אין העצמי ואין הב' הבא מכחו להפוך יש לאין זהו ג"כ בבחינת החכמה שיש בה ב' מדריגו' פנימית וחיצונית דהחכ' מאין תמצא[27] בחינת אין העצמי הנ"ל ונקרא כח מ"ה[28] בלי מהות[29] כלל והוא בחינת פנימית התורה כמו שהיא בשעשועים העצמיים כמו שכ' ואהי' אצלו[30] כו' וזהו ויקם עדות ביעקב[31] ותורה שם בישראל כו'. והב' חיצונית ואחורים דחכמה עילאה דתורה שירדה למטה לברר ולתקן לעץ הדעת ונקרא מה לשון מהות[29] כו' (ולוחות ראשונות שהיו מעין העוה"ב לאחר הבירור היו כתובים משני עבריהם[32] משא"כ לוחות האחרונות כמ"ש במ"א) וכמ"ש מגילה כתובה פנים ואחור[33] כו' וזהו ענין התורה ומצות דיעקב שבא לברר ולהפוך יש לאין שזהו מה שיש בכח האין דחכמה להפוך יש לאי"ן זהו רק בחינת חיצוניות שבה אבל פנימית האין שבה הוא בעצמות ממש כנ"ל בב' מדריגות דתענוג כו'. (וזה שכ' ויקם עדות ביעקב לברר לנוגה בסו"מ וע"ט כמ"ש וידו אוחזת מילוי יו"ד דחכמה דתורה בחינת החיצוניות הנגלית לנו כו' ותורה שם בישראל תורה שלמעלה בישראל העליון בחינת פנימית דתורה כו'). ואמנם מבואר בפ' לך לך בענין נובלות[34] חכמה שלמעלה תורה דלשבח קאמר דבחינת חיצונית דתורה הנקרא נובלות חכמה שלמעלה למעלה מפנימיות שבה והוא מצד כח הבירורים דק"נ לעשות מיש אין שזהו כח עליון יותר גם מבחי' אין העצמי הנ"ל (והוא מטעם ענין הנ"ל בשלימות דתיקון דחכמה שהוא כאשר חכמתו עמדה לו לתקן דבר מה שנתקלקל כו' כמ"ש לעשות לתקן שבזה כח עליון יותר מפנימית חכמתו בשכליים עמוקים כו'). וזהו שעל ידי תשובה ומעשים טובים בעוה"ז דוקא מזה נעשה העוה"ב[35] כמו שבתורתו של רבי מאיר כתוב כתנות אור באל"ף כו' מצד שיתרון האור מבירור והיפוך החושך העליון לאור נעשה לבוש זך ביותר שבו יאיר מהעלם עצמו' העדן כמו שהוא ולא יהיה בבחינת אין והעלם כלל וכמ"ש ולא יכנף עוד[36] כו' והוא העוה"ב שיתגלה בחינת ההעלם העצמות שנקרא סדכ"ס כו' שזהו ענין התגלות התענוג הנעלם עצמו לבא במורגש וזה יהיה הכל מבירור דעשו שלמטה שהוא ע"י התשובה שצדיקים גמורים א"י לעמוד שם כלל אך זה צדיקים גמורים שלא עשו תשובה ששרשם בבחי' אור שלאחר החושך סתרו ששם עשו הבכור כנ"ל אבל צדיקים גמורים שעשו תשובה הן מגיעים למעלה גם מחושך סתרו והוא בבחינת גילוי אור העצמות ממש שממשיכים להביאו מן ההעלם דעצמות לגילוי גמור שהוא העוה"ב כו' שזהו ענין יעקב העליון כמו שהוא בשרשו בעצמות אך זהו דוקא ע"י הבירור שלו לעשו שלמטה בתשובה וד"ל:

(יא)[37] **ואחר** כ"ז יובן שרש יעקב ועשו למעלה בענין הבכורה דבאמת כמו שהוא למעלה ממש קודם ההשתלשלות דתוהו ותיקון יעקב הוא הבכור כמשל השפופרת כנ"ל. והוא מה שישראל עלו במח' בבחי' פנימי' דהיינו בחינת אין העצמי דפנימית הכתר שבו שורה העצמות דא"ס ממש שלמעלה מבחינת הבירורים כו' ושרש עשו הוא בבחינת ההעלם וצמצום שבא לגילוי יש ממש ובירידת ההשתלשלות נעשה בחי' יש נפרד וכמו תענוגים הגשמיים שנפלו בשבירה ממש כו'. אך לגבי בחינת האין ומ"ה דיעקב הב' הנ"ל שבא ונמשך אח"כ לברר לבחינת יש דעשו שזהו בחינת שם מ"ה דתיקון לאחר התהו דבחכ' אתברירו דוקא (כצ"ג שעושים תשובה כנ"ל) הרי שם עשו קודם ליעקב כי התוהו קודם לתיקון כמ"ש[38] ברישא חשוכא והדר נהורא כנ"ל. ואע"פ שבחינת אין דמ"ה דחכ' נקרא מברר כי הרי הוא מהפך היש הגס לאין (כמו בתשובה בלב נשבר ונדכא באמת ע"י כח מ"ה דנשמה כמו בעי"ת וכה"ג) עכ"ז הרי שרש המתברר שהוא שרש היש הגשמי קודם לבא מבחי' האין וההעלם שזהו בחי' התהו כו' וד"ל. וזהו יעקב יעקב[39] ב' פעמים א' שרש יעקב באמת בבחינת אין האמיתי והב' יעקב יו"ד עקב ידו אוחזת בעקב עשו לבררו להפוך היש לאין בתשו' ומע"ט בעוה"ז כנ"ל. וזהו שאמר עשו ויעקבני זה פעמיים את בכורתי לקח דהיינו ע"י תורה ותפלה בהתלהבות ודביקות אמיתית נהפך הגסות והיש לאין מכל חומריות הגוף בתענוגים הגשמיים כמו במאכל וכה"ג וזהו יו"ד עקב שבא הכח הזה ליעקב משרשו הראשון יעקב העליון דוקא שהוא בחינת אין האמיתי כנ"ל (וכמו בעי"ת בהיותו קרוב ממש לנשמות ישראל כמו שעלו במח' ע"כ מתעוררים בתשו' שלימה בבכיה מקירות הלב להפוך גסות הגוף באמת) ששם יעקב הוא הבכור באמת כמשל השפופרת כו' וזהו את בכורתי לקח ועתה לקח ברכתי שזהו ממילא בא מצד שרש יעקב הראשון שבאמת הוא הבכור וא"כ לו נתייחסה הברכה דהא בהא תליא כידוע דשרש הברכות הוא מבחינת מקור כל המקיפים עליונים כו'. ועכ"ז טענתו אמת דבכורתו לקח כו' כי מצד בחינות ההשתלשלות דתוהו ותיקון הרי שרש עשו בבחינת התהו קדם ליעקב (שהוא יעקב הב' הנ"ל שבא אח"כ לתקן ולברר לבחינת היש דתהו כו') ודרך כלל מבחינת נקודים ולמטה ששם היה השבירה דס"ג כו' עשו קודם ליעקב (כמו שקליפה קדמה לפרי) ולמעלה מן השבירה והתיקון יעקב הוא הבכור באמת וכמ"ש בני בכורי ישראל[40] כו' ונקרא ראשית תבואתו[41] כו' וכמשל השפופרת הנ"ל וד"ל. ולהבין[42] זה בתוספת ביאור בדרך קצרה. הנה אנו רואים גם למטה בענין השבירה ונפילה שנפל למטה ביותר בבחינת גסות וחומריות דק"נ כמו כל גסות התענוגים הגשמיים כמאכלים טובים בשר ודגים וכל מיני מטעמים וגם הלחם הגשמי הנה יש בהם בהעלם גדול מאד גם מבחינת החכ' והשכל הדעת[43] הרוחני ממש ולא עוד אלא שיש בכח המאכלים בשר ולחם מקור כל שכל וחכמה מאחר שאנו רואים כאשר יאכל אדם וישבע לחם וכש"כ בשר[44] וכה"ג יתחזק כח שכלו ביתר שאת להשכיל בכי טוב כל חכ' וסברא ע"י חיזוק נפשו מן המאכל שלא הי' משכיל שכל חדש וטוב וישר כזה אם לא הי' אוכל וכמו שאמר רב נחמן עד דלא אכילנא[45] בשרא דתורא כו' וכן גם חמרא וריחא פקחין[46] וכן גם טעמי פירות מיישבים כלי המוח להשכיל בטוב כו'.

וא"כ ודאי בהכרח לומר מאחר שמן בשר השור הזה נוסף ונתחזק כח שכלו להשכיל שכל חדש נמצא היה שכל חדש הזה בבשר ולחם הזה תחלה בבחינת ההעלם עכ"פ שנפל בהם בדרך שבירה ונפילה מבחינת רפ"ח ניצוצים שירדו בד' נהרות שחוץ לג"ע להצמיח כל ד' חלקי דצח"מ וכל התענוגים הגשמיים שנפלו מבחי' פסולת שבג"ע דעשי' כנ"ל ולפי ששרשם קודם השבירה מבחינת ז' מדות[1] דתוהו שמלכו לפני מלוך מלך כו' לפני בחינת יעקב דבחינת התיקון ע"כ אנו רואים שיש ג"כ בכח המאכל ותענוג גשמי לחזק ולהוסיף אור וחיות גם בנשמה האלקית שיתפלל בכוונה טובה[2] בשכל טוב ומוח וגם[3] ההתלהבות תענוג האלקי שלמעלה מן השכל יבא מן המאכל כו' לפי ששרש התענוג הגשמי שבמאכל הוא בבחינת אורות דתוהו (שהוא בחינת עונג מורגש בבחינת יש שלמעלה מן אור החכ' דבחינת התיקון שרש הנשמות וע"כ אמרו מה מזבח מכפר אף שולחנו[4] של אדם מכפר כמו שקרבנות נקרא לחמי כו' להיות ריח ניחוח להוי' דתיקון שנק' אכילת אדם העליון למעלה כו' כנ"ל) וא"כ זהו הוראה גמורה בשרש התענוגים הגשמיים כמו שהן למעלה קודם השבירה הוא למעלה מן החכ' ע"כ גם בירידתן ונפילתן למטה בגשמיות יש בהן כח להוסיף אור וחיות בנשמת אדם כו' ולזה הטעם נקרא עשו הבכור שקדם ליעקב דבחינת התיקון ולכך היה טענת עשו אמת את בכורתי לקח כו' לפי שאליו נתייחסה הבכורה ואחר שיש בכחו להוליד שכל וחכ' חדשה בנפש האדם מוכרח לומר ששרש של התענוג שבמאכל וכל דבר גשמי למעלה מבחינת החכ' דאדם וקדם אליו וכנ"ל דבריש חשוכא והדר נהורא וד"ל. (וכמ"ש במ"א בענין כי תהיינה לאיש שתי נשים אהובה ושנואה נה"א ונה"ט והי' בן הבכור לשניאה דוקא כו' לא יוכל לבכר כו' לו משפט הבכורה[5] לבן השנואה שנעש' אהובה ע"י תשובה דצדיק גמור דוקא ע"כ נוטל פי שנים בכל אשר לו שהן ב' קומות דאור ישר ואו"ח כמ"ש שם באריכות) אבל באמת יעקב הוא הבכור דהיינו כמו שהוא למעלה מעלה מהשתלשלות דתהו ותיקון כנ"ל שהוא בחינת אין העצמי הנ"ל שיש בכחו לירד[6] להפוך היש וגסות דמאכלים ותענוגים הגשמיים להביאו לבחי' אין ממש וזהו שאדם דוקא מעלה את המאכל (לאחר שהמאכל חיזק לשכל וחכמה דאדם תחלה) דמ"ה מברר לב"ן כמ"ש אדם כי יקריב מן הבהמה[7] כו' ע"כ ליעקב משפט הבכורה באמת מצד שרשו הראשון בעצמות וז"ש לו משפט הבכורה ליטול פי שנים לאחר שבירר לעשו שלמטה דוקא וכנ"ל שזהו צדיקים גמורים שעושים תשובה שהוא למעלה הרבה מבע"ת לפי שע"י היפוך החושך לאור ביו"ד עקב עי"ז בא לבחינת יעקב העליון שהוא הבכור באמת והוא ענין העוה"ב שיבא ע"י תשובה דוקא שהוא יתרון האור העצמות דוקא שבא ע"י היפוך החשך לאור למטה וראיה ממ"ש דמאן דלא מהפך כו' לית ליה חולקא בעוה"ב וד"ל. וזהו[8] שאמר והוא עבר לפניהם וישתחו ז' פעמים כו'. פי' לאחר ששלח את המנחה לעשו אחיו שזהו בחינת ההעלאת מ"ן לבחי' מקיפים דתהו דוקא שרש עשו לאחר הבירור כנ"ל ואחר שנאבק עם שרו של עשוי למטה ויכול לו עד שבירך את יעקב כו' וזהו שאמר כי ראיתי אלקים שהוא בחי' ס"ג דתהו פנים אל פנים[9] ותנצל נפשי שהיה ביכולתו לקבל האור דתהו כמו שהוא קודם השבירה פנים אל פנים ולא נתבטל במציאות כו' ואח"כ סדר וחלק הילדים[11] על לאה ורחל ועל שתי השפחות כו' כאשר ראה את עשו וארבע מאות איש שעמו מרחוק שיקבלו השפע דמקיפים בסדר מדריגתן מתחתון לעליון בתחלה השפחו' וילדיהן בחי' נו"ה עד יוסף ורחל שהוא בחי' יסוד ומל' שהוא עיקר שלימות התיקון דשם מ"ה דיעקב כו' וכולן יהיו משתחוים לגבי עשו כפי שרשו אחר שכבר נתברר למטה ע"י שנאבק עם שרו למעלה כו' ואח"כ והוא עבר לפניהם תחלה וישתחו ז' פעמים כו' פירוש מ"ש והוא ולא ויעקב עבר לפניהם כו' הכוונה בתיבת והו"א זה שהוא כמו שיעקב בשרשו הראשון בבחינת עצמות ופנימית דא"ס ב"ה קודם ההשתלשלות דתוהו ותיקון שנק' הוא לשון נסתר כמו ברוך המקום[12] ברוך הוא כו' וכמ"ש כי הוא עשנו[13] כו' שהוא הנק' סדכ"ס דלית מח' תפיסא בי' כלל (וכמ"ש בזוהר ע"פ ועבד הלוי הוא[14] דא עתיקא[15] ממש כו') שזהו בשרש יעקב הראשון הנ"ל עבר לפניהם למעלה מעלה מבחינת התיקון דשם מ"ה דיעקב בנשיו וילדיו כו' (והוא ג"כ למעלה מבחינת מקיפים דתהו דעשו ששם יעקב ועשו אחים תאומים בבטן אחד כו' והוא בחינת ס"ג דטה"ע בבחינת בינה עילאה שנקרא אם יעקב ועשו[16] בבחינת מקיף אחד לשניהם יחד (שזהו ענין מה שישראל ואוה"ע[17] עלו במח' אחת רק זה בפנימית וזה בחיצוניות כנ"ל) ובבחינת ומדריגה זה[18] לא היה בכח שרש עשו ואנשיו להשיג בשם כלל וז"ש והוא עבר בבחינת מקיף עליון הנק' עילאה על כל עילאין סדכ"ס כו' הוא העובר לפניהם דרמז בזה לפני יעקב ועשו למעלה משניהם לחברם יחד והוא זה מיד שעבר לפניהם וישתחו כו' שהשתחוואותי[19] זו מלמעלה למטה הוא מיד וירץ עשו לקראתו[20] ויחבקהו כו' שנתחבר ונדבקו[21] מיד האור מקיף באו"פ (כמשי"ת) דמקיף ופנימי לא שייך רק בבחינת השתלשלות אבל שם שוין הן ומתחברים מיד ולכך נק' אחים שם עד שרץ עשו ויחבקהו כו'). והנה[22] מובן ע"פ כל הנ"ל שיש כאן בענין שרש יעקב ועשו דבר והיפוכו ששניהם אמת דכפי שרש הראשון דיעקב הוא הבכור אך כח דיעקב המברר לעשו גם למטה שהוא שם מ"ה שמברר לב"ן הרי לאחר הבירור עולה עשו לשרשו בבחינת ס"ג דתהו שלמעלה משם מ"ה דתיקון כנ"ל ושם עשו הבכור ויעקב מקבל ממנו בחינת המקיפים כנ"ל. ולפי"ז הרי יתפרש כאן מ"ש והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה ז"פ עד גשתו עד אחיו כו' דמפני שהוא הנ"ל עבר לפניהם למעלה מבחינת תהו ותיקון עשה כל זה בבחינת השתחוואות הללו שהיה זה בשני אופנים אחד מלמעלה למטה והוא מה שירד יעקב שהוא שם מ"ה לברר לבחינת ב"ן דנוגה שהשפיל א"ע למטה מטה ביותר למקום המתברר שהוא עד היכלות דק"נ בחינת עשו שלמטה בכל ז' מדות הרעות דשם לברר ולהעלות מהם כל בחינת הטוב שבהם שנפל שם מרפ"ח ניצוצים דתהו כו' כענין המבואר במ"א בענין נפילת אפים[23] אחר שמו"ע שזהו ללקט הניצוצות הקדושות שנפלו בק"נ שהוא גופו של אדם כו' שצ"ל ע"י ירידה

עצומה לחפש ולעיין היטיב בכל ז׳ המדריגות דז׳ מדות הרעות שבנה״ט החומריות ולהשפיל א״ע מאד עד שיהי׳ נבזה בעיניו נמאס ממש ויהיה לבו נשבר בתכלית ובזה דוקא יכול למצוא גם בחלקי הרע שבנפשו כל בחי׳ הטוב שבהם גנוז ונעלם להשיב למקורם שהן בחינת רפ״ח כו׳ שאינן עולים כ״א ע״י התשו׳ בלב נשבר דשבירתן זוהי טהרתן[24] כו׳ ולכך נקרא בשם נפילת אפים ע״ש עוצם הירידה והשפלות והכנעת הראש למטה ארצה כו׳ (היפוך העליה דנשמה בק״ש ושמו״ע כו׳) וגם כאן הרי ירד יעקב בתכלית הירידה בז׳ השתחוואות הללו שהשפיל א״ע ארצה בהיכלות דק״נ דבי״ע עד מדריגת עשו הגשמי שלמטה שנפל בשבירה כדי להעלות ולהוציא וללקט משם כל בחינת הטוב שנפל שם שהי׳ בבחינת התהו קודם שנפל למטה שנקרא אחיו של יעקב ממש כו׳ וזהו וישתחו ז״פ עד גשתו עד אחיו פי׳ עד שהי׳ יכול למצוא בו הבירור של הטוב הגנוז בו ולמששו היטיב להפרידו מן הרע לגמרי. וזהו עד אחיו עד שנעשה אחיו ממש כמו שהוא למעלה וד״ל. (והוא ע״י בחינת מקיף דאו״פ שברע שהוא הלבונה שבי״א סממני הקטרת שהן י״א ארורים[25] דק״נ שעל ידו יוכל להתהפך מארור לברוך ממש כידוע בענין הקטרת דכתי׳ ישימו קטורה באפיך[26] כו׳ שהלבונה הוא בחי׳ מקיף לע״ס דנוגה שמתבטל בקדושה האלקית כמ״ש במ״א) וז״ש עד אחיו ולא אמר אל אחיו כי היה זה הטוב בהעלם גדול מאד בעשו עד שמצא אותו יעקב לכך אמר עד אחיו כלומר עד שמצא לבחינת אחיו שהוא בחינת המקיף כמו שהוא למעלה שנק׳ אחיו דיעקב כי שרש המקיף והפנימי א׳ הוא למעלה שנמשך מבחינת הקו״ח שמתעגל וחוזר ומתעגל[27] כו׳ וד״ל. וזהו ג״כ ענין השתחוואה הב׳ מלמטה למעלה דהיינו אחר שבירר והעלה לבחי׳ הטוב שבק״נ שעולה לשרשו בבחי׳ ס״ג דתהו שלמעלה משם מ״ה שמברר לב״ן כנ״ל שאז יעקב נעשה בחינת מקבל והוצרך לבא בהשתחוואה ז״פ עד גשתו עד אחיו לקבל גילוי אור המקיפים דתהו שיתחברו באו״פ דתיקון בבחי׳ יעקב הב׳ לאחר שראוי לזה מצד שלימות דבחי׳ התיקון בריבוי הכלים שע״ז שורה[28] המקיפים דוקא כנ״ל וד״ל:

(יב)[29] **וזהו** וירץ עשו לקראתו ויחבקהו כו׳. דהנה לפי ב׳ האופנים הנ״ל בהשתחוואה דיעקב יתפרש טעם מרוצה זאת שרץ עשו לקראת יעקב מיד שראה אותו ג״כ בשני אופנים. א׳ מלמטה למעלה והוא כאשר ירד יעקב בחינת שם מ״ה דאצילות לברר לבחי׳ ב״ן דנוגה דבי״ע למטה מטה בתכלית כנ״ל בפירוש עד גשתו עד אחיו שזהו כמו ענין נפילת אפים כו׳ ללקט כל הניצוצות דרפ״ח כו׳ שנפלו שם הנה ודאי מיד שראה עשו איש שעיר שבו כלולים כל המדריגות דק״נ ליעקב יצאו ממילא כל הניצוצין הטובי׳ שנפלו בחלקו ורצו במרוצה גדולה לקראת יעקב ליכלל בו עד״מ כמו ביטול הנר הקטן בפני האבוקה הגדולה מאד כאשר קרוב אליה שנמשכת אור הנר במרוצה ונכללת בשלהבת האבוקה או כמו שעומד נר ואור קטן למטה מן האור העומד עליו[30] שעולה ומסתלק וניכלל באור העליון וכה״ג וכך כל ניצוצי הטוב שברע דעשו נכללו במרוצה זו להיות שגברו על חלק הרע דעשו ונמשך גם הוא ממילא ורץ לקראת יעקב לחבקו ולנשקו בכל לבו באותה שעה אע״פ שהיה שונא גדול ליעקב כו׳ (וכמו שאנו רואים בניצוץ האלקי ששרשו בשם מ״ה דשם הוי׳ כמ״ש נר הוי׳ נשמת אדם[31] כו׳ כאשר בהתגברות עוז דביקות הנה״א[32] בה׳ יורדת למטה להאיר ג״כ את החשך הגס דחומר הגוף לבררו כנ״ל בענין נפ״א כו׳ אז ודאי כל חלקי הטוב שברע שבגופו עולים ויוצאים מן הרע ונכללים באש ה׳ האלקי שבנשמה שהוא שגם[33] אש חום הטבעי מתלהב ועולה לאהוב ה׳ בכל לבבך בשני יצריך[34] כו׳) וכמו[35] התשו׳ שנהפך הרע ע״י לב נשבר ועולה בחינת הטוב שבו מהתעוררות זאת שיעורר חלקי הטוב לצאת מן הרע ליכלל למעלה הוא בא מכח שם מ״ה המברר בירידתו להאיר אורות[36] למטה כו׳ שמושך את הניצוצין הטוב שנפל שם אליו כו׳ (וכמו באברהם שנק׳ אב המון גוים[37] כו׳ לפי שנשמתו הגבוה ירדה למטה ונכללו ונמשכו אחריו כל ניצוצות הגרים שבאוה״ע כו׳[38]). וזהו וירץ עשו לקראתו אחר שהשתחוה יעקב ז״פ עד גשתו כו׳ כנ״ל. ובזה יובן ממילא אופן הב׳ במרוצה זו דעשו לקראת יעקב שהוא מלמעלה למטה שזה לפי אופן הב׳ הנ״ל בהשתחוואה דיעקב שהוא מלמטה למעלה כדי לעלות וליכלל לקבל מבחינת המקיפים דבחי׳ התהו שהוא לאחר שנברר ועלה בחי׳ הטוב דרפ״ח ניצוצין שנפל בעשו למע׳ בבחינת ס״ג שלמעלה מבחינת מ״ה דיעקב הרי נהפוך הוא שבחינת או״פ דבחינת התיקון דיעקב צריך לקבל השפע אור דמקיפים שהוא שרש עשו בז׳ מדות[39] דתוהו אחר הבירור וע״כ מיד שראה עשו ליעקב בבחינת שלימות דבחי׳ התיקון ובפרט בז׳ השתחוואות שלו נגד ז׳ מדות[40] דתהו רץ לקראתו להמשיך בו בחינת המקיפים ולהתחבר ולהתדבק ביעקב מלמעלה למטה שזה שאמר ויחבקהו שחיבוק זה הוא בבחינת מקיף דמשפיע אל המקבל כמו וימינו תחבקני[41] כו׳ וד״ל. וביאור הדברים הנה ידוע הכלל בכל מקום בכל יחוד משפיע ומקבל[42] צריך להיות תחלה המשכת אור התעוררות האהבה מן המשפיע אל המקבל לעורר במקבל את האהבה והוא ע״י בחי׳ ימין מקרבת דמשפיע שהוא ענין החיבוק דמשפיע שמחבק למקבל כענין וימינו תחבקני כו׳ שבזה מעורר חשק ותשוקה במקבל להתקרב ולהתייחד במשפיע כו׳ לפי שהמקבל הוא בבחינת שפלות המדריגה למטה מאד ולא יוכל לעלות למעלה להיות מתייחד במשפיע ע״כ צריך המשפיע לעורר אותו מלמעלה בימין מקרבת דבחינת החיבוק לחבק את המקבל להיות מושך לב המקבל אליו באהבה וקירוב ודיבוק כו׳ ונמצא חיבוק זה הוא בא בבחינת מקיף מבחוץ למקבל כו׳ וכך הוא למעלה מעלה עד רום המעלות בכללות ההשתלשלות דעילה ועלול שנקרא משפיע ומקבל צריך המשפיע שהוא העילה להמשיך בחינת מקיף דימין מקרבת לחבק את המקבל כדי שיעלה אליו כו׳ (וכענין המבואר במ״א ע״פ משכני אחריך נרוצה[43] כו׳ שהתעוררות אהבה למקבלים שהן כנס״י בא מלמעלה למטה וכמו״כ ענין ב״ק מכרזת[44] כו׳) וגם כאן נתעוררו בחינת או״מ דתוהו לרוץ לקראת יעקב מלמעלה למטה לחבק את יעקב בימין מקרבת

כו׳ כדי להעלותו ולהגביהו מהשתחוואות שלו למעלה להתייחד שיוכל לקבל האו״מ בכלים שלו כו׳ וד״ל. (וזהו כמשל ירידת אור העליון מלמעלה על נר העומד למטה להדליקו כו׳) וזהו ויחבקהו שבחיבוק זה היה הכנה להיות כניסת כל האו״מ העליונים באו״פ דיעקב כו׳ (ולפי אופן פי׳ השתחוואות דיעקב הנ״ל מלמעלה למטה לברר לעשו כו׳ שלפי״ז מ״ש וירץ עשו הוא שרץ מלמטה למעלה שהן כל הניצוצין שנפלו בו שעלו ונכללו ביעקב כנ״ל. וא״כ מ״ש ויחבקהו אין ענין חיבוק זה כחיבוק המשפיע למקבל הנ״ל אלא אדרבה זהו כמו בחינת חיבוק דמקבל למשפיע לעורר בו האהבה לקרב ולא לרחק כו׳) (והוא בחינת מקיף דאו״ח שבא מתשוקת המקבל אל המשפיע כמו ואל אישך תשוקתך׳ כו׳ וכך הוא בנשמה וגוף שיעלה תשוקת הלב בשר להתדבק ביחד עם הנשמה כו׳):

(יג)[2] **ויפול** על צוארי[3] וישקהו ויבכו. הנה נקוד על וישקהו[4] כידוע. וענין נקודות הללו הנה ידוע דעיקר בחי׳ התהו הוא בבחינת נקודות שהן העצמיות של כל ספירה ומדה והוא בחינת הכתרים[5] שלהם (ונק׳ נקודות ע״ג אתוון כנקודה דחולם כו׳) וכאשר הי׳ השבירה[6] בכלים דאורות דתהו ונפלו למטה נסתלקו האורות כו׳ כידוע ולא נשארו גם בבחינת נקודות למטה והיינו מצד ריבוי האור ומיעוט הכלי[6] שלא יכלו לסבול את האור כו׳. אך כאן לאחר שחיבק עשו ליעקב שזהו ענין חיבור ודיבוק דאו״מ באו״פ כנ״ל אז ממילא נעשה בחינת היחוד פנימי יותר שהוא בחי׳ הנשיקין בפה שזהו ענין אתדבקות רוחא ברוחא[7] ממש והיו לאחדים ממש להתכלל זה מזה כו׳ (וכמשל הנשיקין דאב לבנו שיוצא מהבל נקודת לבו מצד שלא יכיל כלי לבו להתאפק והוא גילוי האה״ר שלמעלה מן הכלי ובחיבוק שבתחלה שבא ג״כ מחמת אה״ר שבעצמות אבל הוא בבחינת ההעלם דמקיף ובנשיקין בא לגילוי פנימי יותר להתדבק ולהתכלל רוחא ברוחא ממש כו׳). והיינו ענין נשיקין דעשו ליעקב שנשקו בכל לבו באותה שעה שזהו בחינת התדבקות רוחא ברוחא שהוא דיבוק ויחוד דאו״מ באו״פ ממש שאחרי החיבוק דמקיף כו׳ וע״כ נקוד על וישקהו בנקודות ע״ג האותיו׳ לפי שאז נגלו בחי׳ האורות דתוהו ובאו מהעלמם בעצמו׳ לידי גילוי בבואם להתחבר ולהתדבק באו״פ שנמצאו בבחינת נקודות עכ״פ ע״ג אותיות דוישקהו לפי שהנשיקין אע״פ שבאים בגילוי אה״ר כנ״ל מ״מ הן עדיין בבחי׳ מקיף והעלם כי לא נתפשטו עדיין במוחין דחו״ב ומדות חג״ת ונה״י כו׳ רק בבחי׳ נקודה לבד כידוע בענין נקודה ספירה פרצוף[8] כו׳ וד״ל. ועכ״ז מבחי׳ נקודות הללו נמשך גם בחינת החכ׳ מאין ליש בבינה ומבינה למדות וכידוע שנקודות בחכ׳[9] והוא שנכנס ונתפשט בבחינת או״פ דיעקב כו׳ (ומ״ש ישקני מנשיקות פיהו[10] שהן טעמי תורה שהן בבחינת טעמים שהטעמים לפעמים בכתר ולפעמים בחכ׳[11] וזהו ענין נקוד׳ דחול״ם כו׳). (ולפי פי׳ הב׳ בהשתחוואות דיעקב מלמעלה למטה ומרוצת עשו לקראתו מלמטה למעלה כו׳ יתפרש ג״כ וישקהו מן המקבל אל המשפיע שנק׳ נשיקין דמקבל שנעשה נקוד׳ ע״ג האותיות מצד בחי׳ העליה דאו״ח למעלה בבחי׳ כתר כו׳ וכידוע דבחי׳ ב״ן[12] לאחר הבירור עולה לס״ג שלמעלה משם מ״ה והוא ענין אשת חיל עט״ב אבן מאסו[13] כו׳ וכמ״ש במ״א שמבירורים דרפ״ח ניצוצים[14] שעולים מלמטה למעלה מבחינת בירורים דב״ן דנוג״ה נעשה עטרות של אבנים טובות ע״ג הראש לצדיקים לע״ל כו׳ והוא בחינת הנקודות דעל וישקה״ו וד״ל). וגם עוד ענין נקודות הללו הרי הוא בבחינת גילוי אור החכ׳ מן ההעלם שע״ז מורה בחינת הנקודה דוקא כידוע בענין נקודה קו שטח[15] שהוא כמו כשהחכ׳ בבחי׳ אין דכתר ממש הוא בבחי׳ ההעלם לגמרי אך כשיוצא מבחינת ההעלם לגילוי זהו כמשל הברקת אור השכל מלמעלה מן השכל שזהו נקודה דיו״ד בלא צורת אות יו״ד ומזה נתהווה החכ׳ מאין ליש ממש כמו שם ע״ב במילוי יודי״ן[16] כו׳ שזהו בחינת התגלות החכ׳ אור בכלי כידוע וד״ל. והטעם שנתגלו בכאן בחינת נקודות הללו על וישקהו לפי שניצוצות דרפ״ח כו׳ שהי׳ בעשו (כמו נשמת ר״ע ור״מ ועובדי׳ ואונקלוס ושמעי׳ ואבטליון[17] וכה״ג כמ״ש כי ציד בפיו[18] כו׳) שיצאו ונתבררו מעשו הוא ע״י החכ׳ דשם מ״ה דיעקב דוקא כי בחכ׳ דוקא אתברירו כו׳ וע״כ מבחי׳ נשיקין הללו שהי׳ לאחר הבירור דרפ״ח כו׳ בהתדבקות רוחא ברוחא כו׳ לכך יצאו בחינת נקודות דחכ׳ שהי׳ בהן שעל ידן נתבררו ויצאו מחושך לאור ולהיותם עולים בבחינת או״ח מלמטה למעלה ע״כ הנקודות[19] על גבי האותיות דוקא מטעם הנ״ל וד״ל.

(יד)[20] **ויבכו** הנה הענין הוא[21] שבכו על ביהמ״ק ראשון ושני[22] כו׳ וזה פלא גדול איך יבכה עשו על חורבן בהמ״ק שהו׳ החריבו כו׳. אך להבין שרש ענין בכיה זו יש להקדי׳ תחלה בשרש ענין הבכיה שהוא בא מחמת דחיקת המוח[23] ביותר שלא יוכל לסבול הדבר במוח ע״כ דוחק את המוח ויוצא בחי׳ המותרות ליחות שבמוח והן הדמעות כידוע בספרי הרפואה (וע״כ ע״פ הקבלה שרש הדמעות הוא בבחינת נו״ה דחכ׳[24] דוקא). אך ענין סיבת דחיקת המוח בא מב׳ דברים הפכיים. א׳ מחמת צער ומרירות דוקא כידוע שע״י בשורה רעה ומאורע לא טובה שיבא לכלל צער ומרירות הנפש ביותר אז בכה יבכה והענין של יציאת דמעות הללו בא מפני שהצער ומרירות שנגע בנפשו דוחק את המוח ביותר עד שיוצאים המותרות לעינים (אך מה שיוכל לצאת דמעות מן העינים בלא סיבת מרירות כלל רק מחמת קלקול העין וכה״ג גם זה יבא מחלישות הגידים שבמוח שבקל יתפעלו (בל״א צו רייצט נערוויז) וע״כ יכול להיות אדם בעל בכי יותר בקל גם שאין נפשו מרה באמת כ״כ ויש קשה לבכות גם שבא למרת נפש ביותר כו׳). ובכיה הב׳ נקרא בכיה של שמחה שהוא היפוך זה ממש דהיינו שבא ג״כ מחמת דחיקת המוח אבל הוא מחמת שמחת הנפש ורוב התענוג עד שלא יכול שאת בכלי מוחו כמו רע״ק ששמע סודות[25] מתיקות התורה מר״א שזלגו עיניו דמעות כו׳ וכמו״כ יכול להיות מרוב שמחה של בשורה טובה שיבכה מחמת שמחה מפני שלא יכיל כלי המוח לקבל התפעלות השמחה הגדולה הזאת לפי שהיא ברוב עוז ותגבורת גדולה שלמעלה מן הכלי שלו ע״כ דוחק את המוח עד שידחה משם המותרות והן הדמעות וד״ל. והנה עפ״י הרוב יבא הבכיה של שמחה רק מן

היפוך הצער ויגון לשמחה כמו מן הניסים שנעשו בהצלת נפש בנו שנאבד והי׳ מתייאש ממנו כבשורה הטובה ליעקב מיוסף דכתי׳ ויפג לבו[26] כו׳ שמזה וכה״ג יתכווץ כלי המוח והלב להכיל השמחה ע״כ יבא לכלל בכיה מצד דחיקת המוח והלב כנ״ל אבל יש שמחה ותענוג שיתיישבו דוקא בכלי המוח והלב ויבא לכלל התפשטות והרחבה לעשות הרחבת הכלים דוקא שע״י התפשטות השמחה ותענוג מרחבת כלי הגוף לעשות התפשטות תוס׳ אור וחיות בדם האברים כחכמת אדם שתאיר פניו[27] מרוב תענוג ושמחה בשכל וחכמה חדשה שהשיג כמו שאמר בר״א שמצא תוספתא חדתא[28] דנהרי אנפוהי וכן מבשורה טובה מאד יאירו פניו שהוא הצהבת הדמים ונותן תוספת כח ואור וחיות גדול בדמים עד שיתפשטו גידול האברים יותר כמו בבשורה טובה דאספסיינוס שאמר לו ריב״ז שמועה טובה תדשן עצם[29] פי׳ תדשן שתענוג זה דבשורה הטובה מדשן ומרחיב גם העצם ובשר בתוס׳ גידול האבר והתפשטותו והוא מפני שניתוסף אור וחיות חדש בריבוי גדול בעורקים וגם בגידי הדם וגם בבשר שכל אבר כלול מג׳ אלה בשר וגידים ועצמות[30] כידוע וד״ל. (וסיבת זה הגידול בא מחמת תוס׳ אור גדול ברוח החיים שבלב שבא מהמשכת תוס׳ אור וחיות המוחין שבראש שנתפעל מן הבשורה טובה ברוב תענוג ושמחה נפלאה ביותר כי טבע התענוג ושמחה לעשות תוס׳ התפשטות והרחבה בג׳ אלה במוח ולב ואברים) וכל זה כאשר יש ביכולת הכלים דנר״נ לקבל מרוב האור דתענוג ושמחה שבנפש. אך כאשר הכלי קצר מהכיל רוב האור של התפעלות התענוג ושמחה הנפלאה שלמעלה מכלי המוח והלב (כמו מבשורה טובה שבא מהיפוך הצער והיגון לשמחה כנ״ל וכמו בשורה טובה דשרה מיצחק[31] שפרחה נשמתה וכה״ג) אז נהפוך הוא ממש שבחינת הכלים דנר״נ שבמוח ולב ואברים מתכווצים ביותר והעיקר בכלי המוח שהוא הכולל כולם וכן בכלי הלב שאז ידחק המוח ויצא ממנו מותרות שהן הדמעות שנק׳ בכיה של שמחה כנ״ל וד״ל. ועפ״י[32] כל זה יובן גם כאן בענין היחוד וחיבור דיעקב ועשו כאשר נתגלה בחי׳ הנקודות הנ״ל מבחי׳ הנשיקין שהוא בחינת אתדבקות רוחא ברוחא ממש שזהו ענין יחוד וחיבור דאו״מ באו״פ משפיע במקבל כו׳ (בשני אופנים הנ״ל אם בבחי׳ יחוד דמ״ה וב״ן דיעקב מברר לעשו אם בבחי׳ ס״ג ומ״ה דהיינו לאחר עליי׳ דרפ״ח כו׳ דב״ן שעולה בבחינת ס״ג דתהו שהן בחינת או״מ דתהו להמשיך ולהתדבק באו״פ דמ״ה דבחינת התיקון דיעק׳) אז אח״כ נתגלה ביחוד וחיבור זה מבחינה ומדריגה העליונה ביותר שהוא גבוה מאד נעלה גם מבחינת הנקודות דנשיקין הנ״ל (שהוא ג״כ בבחי׳ אה״ר שלמעלה מן הכלי שבא עכ״פ בגילוי מן ההעלם כו׳). והוא ענין הבכיה שאמר ויבכו שזה בא מבחינת רוב התפעלות התענוג והשמחה שבפנימית ועצמיות הנפש ממש עד שלא יכיל כלי המוח כלל וידחוק את המוח עד שיצאו דמעות כנ״ל שנקרא בכיה של שמחה כו׳ שזהו למעלה מבחינת התענוג ושמחה שבאה בהתפשטות והרחבה באורות וכלים כנ״ל (ולפי שבאה מחמת ההעדר של הקירוב עד הנה כמשי״ת וכנ״ל דעיקר בכייה של שמחה באה מהיפוך הצער לשמחה כו׳) (ולמעלה הוא בחינת עקודים שלמעלה מבחינת נקודים שזהו בחינת פנימית הכתר בכלל שלא נתחלק האור ביו״ד כלים רק עקוד בכלי אחד[33] כו׳) לפי שבכל יחוד וחיבור משפיע ומקבל בהכרח יתגלה על שניהם מבחינה ומדריגה העליונה ביותר מכח שניהם כידוע בענין איש ואשה שכינה ביניהם[34] וכאן היה זה מבחינת[35] העדר וריחוק שהיה תחלה בין המשפיע ומקבל ונתייחדו ונתדבקו יחד ע״כ בכו מרוב השמחה והתענוג מפני שלא יכלו הכלים שלהם לקבל כלל התענוג והשמחה[36] לא במשפיע ולא במקבל והוא מפני שנתרחקו זה מזה ביותר זמן רב בתכלית הריחוק ועתה נתקרבו יחד (כמו בדוד ויהונתן שני אוהבים נאמנים בנפשם דכתי׳ וישקו איש את רעהו ויבכו[37] כו׳ שזה היה מפני שהי׳ קשה עליהם פרידתם מן הקירוב וכך הוא בקירו׳ שאחר הריחוק הגדול שיבכו מחמת שלא ראו זה את זה זמן רב כו׳) וענין הריחוק כאן שנתרחק יעקב מעשו מאד הוא בשני אופנים הנ״ל האחד מה שעשו ירד למטה מאד בבחינת ק״נ בבחינת הגסות ושמרים דגבורות הקשות ביותר והוא מסיבת שבה״כ כו׳ והוא בחינת ב״ן דנוג״ה שירד ונפל למטה ביותר ויעקב שהוא בחינת שם מ״ה דאצי׳ עלה למעלה ביותר עד שרש ומקור התיקון מבחינת שם מ״ה החדש[38] דא״ק כו׳. ונמצא שמסיבת ריחוק גדול זה דמ״ה מב״ן זה עלה למעלה בעומק רום וזה ירד למטה בעומק תחת נתהווה סיבת יניקת החיצונים דק״נ בבחינת ב״ן דנוג״ה דעשיה וגם מסיבת העלייה דשם מ״ה המברר למעלה ביותר היו סיבת ירידת מותרות השפע דתענוג העליון להיות שרש יניקה גם לק״נ מצד עוצם הרוממות כו׳ שיכולים הכל לקבל כידוע. ע״כ[39] כאשר נתקרבו יעקב ועשו שהוא בחינת מ״ה וב״ן יחדיו יודבקו בנשיקין שהוא התדבקות רוחא ברוחא כנ״ל לא יכלו כלי שניהם להכיל רוב התענוג והשמחה מפני שנתרחקו ביותר מזמן השבירה עד זמן התיקון כו׳ לזאת יצאו דמעות הבכיה משניהם מצד דחיקת המוח כו׳ כנ״ל ודמעות הללו הן בחינת פסולת ומותרות שכל פסולת יוצא בדמעות של בכיה דאפי׳ בדאגה ועצבות גדולה מצרה גדולה יוצא ע״י הדמעות מן הלב והמוח כי ע״י הדמעות נמתקים פסולת הגבורות הקשות דעצבות ודאגה כו׳. וכמו״כ ע״י דמעות דעשו בבכיה שלו יצאו ממנו כל בחינת פסולת דגבורות קשות שברע גמור שבו ונמתקו בדמעות הללו (כמו בע״ת אמיתי שבוכה במר נפשו בעי״ת וכה״ג בזה נמתקו הדינין הקשים שקיבל בנפשו מחטאיו הרבים כו׳) וכענין מים תחתונים בוכים[40] אנן בעינן כו׳ ונקרא מי בוכים דוקא וכן אמר לע״ל בבכי יבואו[41] כו׳ וד״ל ובחינת הבכיה דיעקב הוא גם כן פסולת הגבורות דהיינו בחינת פסולת התענוג שיצא בבחי׳ מותרות השפע מלמעלה למטה ע״י פירודו מבחינת ב״ן כאשר עלה למעלה ביותר כנ״ל וע״י הדמעות בבכיה של שמחה שנתקרב לברר לב״ן נמתקו פסולת הגבורות דתענוג הנ״ל (והיינו כמו בכל חצות לילה ששאג[42] ישאג על נוהו כו׳ דאחית תרין דמעין בימא רבא כו׳. שזהו בכיה דמשפיע על הריחוק שלו מן כנ״י שהוא בחינת

המקבל כידוע שהוא עמוק יותר מן התענוג הפנימית שנמשך בקירוב התמידי דמשפיע ומקבל כו׳ כמו בזמן בהמ״ק כמ״ש במ״א) והאופן הב׳ הוא להיפוך שלאחר בירור ועליי׳ דבחינת ב״ן דנו״גה לבחינת ס״ג דתוהו שנעשה בחינת משפיע ליעקב להאיר ממקיף לפנימי כנ״ל וזהו ענין הנשיקין דבחינת נקודים דתוהו שמאירים בתיקון ענין׳ ויבכו הוא יותר נעלה מזה והוא מצד הריחוק דמקיף מפנימי מאחר שבחינת המקיפים דתוהו עלו למעלה בעצמות ממש אחר השבירה שנסתלקו האורות כו׳ והאו״פ דיעקב ירד למטה מאד בהתלבשות בכלים מכלים שונים בבי״ע כו׳ וע״כ בעליית יעקב בחינת או״פ לקבל אור מקיף ונתחברו יחד היה בשניהם בכיה של שמחה ע״ד הנ״ל מצד העדר הכלי לסבול כמו משפיע ומקבל שלא ראו זה את זה זמן רב כו׳ וד״ל ולפי שני האופנים ענין ויבכו הוא בבחינת משפיע ומקבל שבאו לקירוב מן הריחוק בתחלה דוקא שנקרא בכיה של שמחה וזהו הענין שבכו על בהמ״ק כו׳ דהיינו על הריחוק בין משפיע ומקבל דמ״ה וב״ן או ס״ג ומ״ה (שזה הכל בעשו שלאחר הבירור דוקא) בחורבן בהמ״ק ראשון ושני כו׳ ובבכיה זאת יתעלו שניהם ויתחברו יחדיו לע״ל כי מעשה אבות סימן לבנים[2] וכמ״ש הלך ילך ובכה[3] בא יבא ברינה כו׳ וכן במקבל בבכי יבואו ואח״כ על נחלי מים[4] כו׳ וד״ל:

(א) **ויקח מן הבא בידו מנחה[1] לעשו אחיו עזים מאתים**

כו׳. הנה כדי להבין כללות ענין המנחה ששלח יעקב לעשו אחיו. שזהו מדבר כמו שיהיה לע״ל אחר כל הבירורים דרפ״ח כו׳ שיהיה עשו נקרא אחיו של יעקב כו׳. הנה תחלה יש להבין בכללות ענין הקרבנות דעכשיו שבדרך כלל אעפ״י שיש כמה מיני קרבנות מן הצאן ובקר עולות ושלמים שכללותם נקרא בשם מנחה דוקא ולא קרבן מנחת סולת לבד נקרא׳ מנחה[2] כי כל קרבן דומה להקרבת מנחה ודורון לפני מלך ושר כמו הקריבהו נא לפחתך[3] כו׳. וכמו שאמר גבי קרבן הבל וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו אעפ״י שהקריב מבכורות צאנו[4] כו׳ (וכן דוד אמר לשאול אם ה׳ הסיתך ביי[5] ירח מנחה כו׳ שכוונתו כל קרבן ולא קרבן מנחת סולת דוקא כידוע) ויש להבין למה נקרא הקרבן בשם מנחה דוקא (וכן בתפילות שכנגד תמידין תקנו[6] הרי תמיד של בין הערבים במקום זה עכשיו תפלת המנחה אין הכוונה על מנחת סולת אלא על הקרבן דתמיד זה שנקרא תפלת המנחה[7] שתיקן יצחק[8] ועכ״ז מנחת סולת לבד נק׳ מנחה בפרט אבל גם כללות כל התפילות דכל יום ותפילות השבת ומוספים נק׳ כולם בשם מנחה מטעם הנ״ל וכמשי״ת) והנה להבין הטעם לזה יש להבין תחלה שרש יעקב ועשו כמו שהן לע״ל אחר תשלום כל הבירורים דק״נ שנאמר אז אהפוך אל עמים[9] שפה ברורה כו׳. והנה יש להקדים תחלה כלל הידוע[10] בשרש ומקור כל ההשתלשלות דקו״ח מעצמות אור א״ס ב״ה באבי״ע שכולל ארבע אותיות דשם הוי׳[11] כידוע שכל זה אינו בא ונמשך ממהו״ע דאור הא״ס כלל אלא רק מבחינת אור וזיו[12] והוד המתפשט מן העצמות וגם זה בבחינת הארה דהארה ע״י צמצום הראשון כמ״ש כי עמך מקור חיים[13] שהוא בחי׳ הקו״ח באורך העצמי נראה אור בחינת הארה דהארה לבד וכמ״ש בזהר גליף גליפו בטה״ע[14] כו׳ שהוא חקיקה לחקוק האותיות שנק׳ שמות לבד שאינם נחשבים כלל מבחינת העצמות כמו שם ע״ב דחכ׳[15] הרי אין זה רק בחינת אותיות ושמות דעצמות המאציל שנאצל ע״י אותיות הללו בחינת אור החכ׳ ובאמת נקרא חכים ולא בחכ׳ ידיעא[16] כלל וכן מבין בבחי׳ שם ס״ג[17] וכה״ג בכל הע״ס דאצי׳ כמאמר עבד מאנא רברבא[18] וקרא בה גרמיה חכים כו׳ והוא ענין שם התואר ולא שם העצם שהרי אמר ולאו מכל אינון מדות כלל[19] וע״כ אין שינוי כלל בין קודם שנאצלו הע״ס לאחר שנאצלו כו׳ וכמ״ש אני הוי׳ שהן כללות דעשר ספירות לא שניתי[20] כלל דגם אחר שנאצלו נק׳ ע״ס בלי מ״ה בלי מהות[21] מצד שהן כלולים ומיוחדים בעצמות המאציל כמו שלהבת הקשורה בגחלת כמ״ש בס״י[22] והוא מטעם שכללותם אינו רק בחינת שם בלבד והוא שם הוי׳ דע״ב ס״ג מ״ה ב״ן שנקרא רזא דשמא קדישא[23] בכלל (וגם בחינת מל׳ דא״ס עצמו שקודם הצמצום דקו״ח שנקרא שמ״ו הגדו״ל שמיה רבא ג״כ בחינת אותיות[24] דשם לבד כמ״ש במ״א) וז״ש כי עמך מקור חיים כו׳ להיות שאין כל ההשתלשלות דקו״ח רק בחינת הארה דהארה מעצמותו ית׳ אבל במהו״ע ית׳ ממש הרי אמר אנת עילאה על כל עילאין[25] סדכ״ס לית מחשבה תפיסא ביה כלל פי׳ לית מחשבה אפילו מחה״ק שלפני הצמצום כו׳ (שהוא מל׳ דא״ס בכללות שנקרא מחשבה הכללית שכוללת כל מה שעתיד להיות בהשתלשלות דקו״ח עד סוף העשיה וכמו ענין שבמחשבה אחת צופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה אחת[26] כו׳ לפי שבמהו״ע דא״ס ממש לית מח׳ ת״ב כלל כו׳) ומטעם הנ״ל משום דקמיה ממש כלא חשיב שאינו רק זיו ואור הארה דהארה לבד כו׳ ואעפי״כ הרי אמר ממך הכל[27] כו׳ ואין לך דבר חוץ מעצמותו ית׳. אך זהו רק בבחינת ההשתלשלות דקו״ח באבי״ע רק מאותו אור וזיו דעצמות א״ס כמ״ש באורך נראה אור כו׳ (ובאמת גם לעוה״ב שע״ז אמר באורך ממש נראה אור אין זה רק הארה בעלמא מן העצמות ממש כמו שאומרים אין זולתך לחיי העוה״ב[28] כו׳ כמשי״ת) וענין ההשתלשלות ידוע שזהו כמו השלשלת[29] גשמי שכל טבעת קשורה בסוף העליון לתחתון הימנו כדי שיהיה נמשך עד למטה מטה כמש״א משלשלין פירות[30] כו׳ וכך יובן בבחינת ההשתלשלות למעלה בכללות שהוא ענין עוצם ירידת האור והשפע ממדריגה למדריגה שלמטה הימנו שנתמעט האור במיעוט אחר מיעוט בסיבת ריבוי הצמצומים בירידה מעילה לעלול היינו מאותיות שבעילה להיות מקור לעלול עד שיורד למטה ביותר (וכמו מן הרצון לחכמה נמשך מאותיות שברצון להיות גילוי מקור לשכל וטעם לרצון וכן מאותיות שבשכל למדות שבלב ומאותיות דמדות למח׳ וממחשבה לדבור ומעשה כו׳) והיינו מתחלת הרצון הקדום עד בחינת המעשה שבמל׳ דעשי׳ ומסוף מעשה לתחלת הרצון ומח׳ הכללית קשור ואחוז כמו השלשלת שנעוץ תחלתו בסופו וסופו בתחלתו ממש וכמ״ש כל אשר חפץ[31] כו׳ וד״ל. ואמנם הכל הוא רק מבחינת הוד וזיו הארה דהארה מן עצמות המאציל כנ״ל ולא ממהו״ע ממש דלית מח׳ ת״ב כלל אפילו מחה״ק (שהוא

מל׳ דא״ס בכלל כנ״ל) ואף בעליות העולמות בכמה מדריגות זו למעלה מזו עד אין שיעור למעלה דהיינו בעליית האור המצומצם בקו״ח מקור האבי״ע הנקרא חי העולמים אל העצמות דא״ס שנקרא יחיד לבדו אין שיעור לעליות הללו בעילוי אחר עילוי בעצמות דא״ס למעלה עד אין קץ כו׳ הכל הוא בבחינת זיו ואור דא״ס לבד וכמו בעליות דז׳ שמיטות[31] זא״ז עד נ׳ אלפים יובלות[32] ע״ד שמיטה זו דוי״ו אלפי שנין ואח״כ יום שכולו שבת שהוא אלף הז׳ שנק׳ מנוחה לחיי העולמים כו׳ ועד״ז עוד כמה עליות דשמיטות זו למעלה מזו כו׳ עד נ׳ אלפים יובלות הכל הוא רק בבחינת זיו ואור הוד שמו הגדול שנקרא התגלות האור דעצמות הא״ס שאין לו שיעור למעלה כנ״ל ולא במהו״ע ממש וד״ל (וראיה לזה ממה שאנו אומרים וקדושים[33] בכל יום יהללוך סלה בלי הפסק בעילוי אחר עילוי בעצמות אא״ס שאין לו שיעור למעלה כמ״ש ילכו מחיל אל חיל[34] כו׳ והן נשמות הגבוהות ביותר שנק׳ קדושים ממש כנשמות האבות[33] ומשה ואהרן שעולים בכל יום כו׳ וד״ל). ואחר הקדמה זאת יובן שיש גם בבחי׳ זיו ואור דא״ס כנ״ל ב׳ מדריגות א׳ הבא בבחינת ירידה והמשכה למטה מטה שנקרא בשם השתלשלות כמו השלשלת גשמית כנ״ל והוא בחינת צמצום דקו״ח שנק׳ חי העולמים בכלל ובפרט כידוע שהוא מקור לע״ס אורות בכלים כו׳. והב׳ הוא בחינת עליית האור דא״ס בעצמות שאין לו שיעור למעלה שא״א להתצמצם ולהתמשך למטה והוא מה שאא״ס למעלה עד אין קץ[35] כו׳ וגם מתפשט למטה עד אין תכלית בירידה וצמצום אחר צמצום ע״י בחינת הקו״ח עד סוף העשיה כנ״ל והיינו ב׳ מדריגות הפכיים דחו״ג שבאא״ס בכלל ובחינת הגבורות הוא בחינת הצמצום וההסתלקות בעצמות בהעלם אחר העלם כנ״ל ובחינת החסד הוא מה שיורד אא״ס ומתצמצם בגילוי מן ההעלם בקו״ח דאבי״ע כנ״ל והכל הוא רק בבחינת זיו ואור דא״ס לבד כנ״ל. אך זהו בדרך כלל שהוא מה שנמשך הקו״ח אחר צמצום הראשון הנק׳ מקום פנוי וחלל ריקן כו׳ כמ״ש בע״ח[36] ואמנם בדרך פרט יש ב׳ מדריגות אלה גם בבחינת ההשתלשלות דקו״ח הנ״ל שיש בו ב׳ מדריגות באופן ההשתלשלות דע״ס א׳ בבחי׳ מקיפים דעיגולים זה תוך זה כאשר יהיה האופן בתוך האופן[37] בתחלה עיגול הכתר ובתוכו עיגול החכ׳ כו׳ כידוע. והב׳ בבחינת ההשתלשלות דע״ס דבחינת היושר שהוא בא בבחינת או״פ מוגבל בכלי דוקא ובהתכללות זה עם זה דוקא ובכלל נקרא ב׳ המדריגות הללו בשם תהו ותיקון (ושרש דבחינת ע״ס דמקיפים דעיגולים דתוהו בא מבחינת צמצום הראשון דכתיב בו ישת חשך סתרו[38] וכמו מגלה עמוקות מני חשך[39] שהוא בחינת ההעלם דעצמות כנ״ל ובחינת היושר דתיקון שרשו בקו״ח שאחר הצמצום שהוא מקור כל האו״פ בכלים דוקא. ואמנם בקו״ח עצמו יש ב׳ מדריגות דמקיפים ופנימים דעגולים ויושר כידוע שהקו״ח מתעגל וחוזר ומתעגל[40] כו׳). וביאור הענין ידוע בב׳ מיני השתלשלות הנ״ל הא׳ בבחינת או״פ שזהו בחינת התיקון הוא האור ושפע האלקית דאור א״ס שבא במיעוט וצמצום עד שיוכל להתלבש ולהתצמצם בבחינת כלי להאיר בה בבחינת או״פ כצורה בחומר כשכל במוח וראיה בעין וכה״ג שהאור מוגבל ומתואר בכלי כו׳. וה״ז בא בבחינת גילוי ממש מן ההעלם כאשר מתפשט האור בכלי שהוא תואר וחומר המגביל האור כו׳. והב׳ בבחינת מקיפים דתוהו זהו אור ושפע גבוה מאד נעלה יותר (ששרשו מהעלם אור העצמות דחשך סתרו כנ״ל) שבא בריבוי האור ובתגבורת בעילוי היותר מופלא עד שא״א לו לבוא בגילוי מן ההעלם בשום כלי כלל וזהו בחינת אור המקיף שמצד ריבוי ותוקף אורו ביותר לא יוכל שום כלי להכילו ולסובלו ולהגבילו בתוכו ונשאר בהעלם ומקיף. וזהו שנק׳ עיגול שמקיף העילה על העלול מלמעלה בעיגול. להיות שאין העלול יכול להשיג׳ כלל כו׳ וכמו ע״ד דוגמא כאשר ישכיל אדם שכל עמוק ומופלא ביותר שלא יכילנו כלי מוחו כלל אז לא יכילנו להביאו בכלי הדיבור כלל כי מצד עומקו ביותר לא יוכל להתצמצם במוחו הקטן וכ״ש בכלי הדבור וזהו הנק׳ אור מקיף דחכ׳. ואמנם בשכל שאינו עמוק כ״כ יכילנו בכלי מוחו ויתיישב בו והוא הנק׳ או״פ דחכ׳ שיכול לבוא בכלי הדיבור כידוע. וכמו״כ יש במדות מקיף ופנימי וכמו שאנו רואים בכל איש בעבודת ה׳ כשיתפעל באהבה ודביקות באלקות שמצד ההשגה אלקית שמתיישבת במוחו יהי׳ האה׳ מתיישבת בכלי הלב בבחינת או״פ אבל כאשר יתפעל באהבה רבה ברצון הפשוט כרשפי אש שלהבת עזה שלמעלה מכלי ההשגה שבמוח אז לא יוכל כלי הלב להכיל ההתפעלות הגדולה הזאת ולא תתיישב בלבו[41] כלל זהו בחינת המקיף דמדות והוא הצעקה שיצעק פתאום בהתפעלות עצמיות הנפש שלמעלה מן המוח והלב כו׳ וד״ל. והנה ידוע בבחינת אורות המקיפים דבחינת התהו להיותם אורות תקיפים וחזקים[42] בריבוי האור ביותר כנ״ל[43] ע״כ לא יכלו הכלים לסבול האור כלל ונפלו ונשברו והאורות נסתלקו למע׳ כידוע בע״ח שסיבת שבה״כ דז׳ מדות[44] דתהו היה רק מפני ריבוי האור ביותר והכלי במיעוט להיותם מבחינת מקיפים כנ״ל. וענין השבירה ונפילה הוא בחינת פיזור ופירוד האותיות[45] שהן הכלים בחלקים קטנים ביותר כו׳ בפירוד אחר פירוד כו׳ כמו השכל העמוק ביותר שלא יכילנו כלי אותיות המח׳ יתבלבלו האותיות ויתפזרו בפיזור לחלקים רבים וקטנים בצירופים שונים מאד עד שיתהוו צירופים זרים לגמרי כמו ענין החלומות שבא מן הרהורי לבו שביום[46] כו׳ (כמ״ש לקמן[47] בענין יוסף פותר חלומות[48] שהוא בחינת שם מ״ה דתיקון מלך הח״[49] שמתקן לצירופים זרים דחלומות שנפלו מבחינת התהו[50] כו׳ וע״כ אין החלומות אלא אחר הפה[51] כמ״ש כאשר פתר כן היה[51] כו׳ דפה הוא בבחינת התיקון כמ״ש במ״א בענין מי שם פה לאדם[52] כו׳) ולזה הטעם יובן דמפני שלא יכיל[53] הכלי לסבול האור דמקיף ירד ונפל בנפילה אחר נפילה כו׳ בשבירה ופיזור למטה מטה ביותר הוא שגרם להיות התהוות היכלות הקליפות הגסות ביותר שנק׳ ג״ק הטמאו׳ כו׳. ונמצא דמה שלא יכול המקיף לבוא לגילוי למעלה קודם השבירה מצד תוקף האור שלא יכילנו הכלי. אבל בירידה ונפילת הכלים למטה מטה כמו בפיזור ופירוד האותיות בצירופים זרים שם דוקא יוכל לשכון האור מקיף בבחינת ההעלם בלבוש

הגס ביותר דוקא שבשפלות וגסות הכלי ביותר שם יוכל להתלבש המקיף יותר כידוע בענין עומק השכל שאינו יכול לבא בדיבור וגם במחשבה ויכול להתלבש במשלים וחידות דוקא מפני שכל העליון ביותר שלא יכילנו הכלי יתלבש למטה בלבוש גס התחתון ביותר שזהו הכלל שכל מדריגה גבוה ביותר לא יוכל לבא בהתלבשות רק בדבר השפל ביותר ולא למעלה ברוחנית ודקות וכו'. וראיה ממה שאנו מוצאים באריה שהוא להימין במרכבה[2] כשירד למטה הוא מן החיות הטמאות. והשור הוא מבהמות הטהורות כו' (כמ"ש בספר אוה"ח[3]) ולכאורה כפלא יחשב איך יהיה חיה טמאה במרכבה עליונה וכן פני נשר כו' אלא הענין הוא דאדרבה משום דשרש האריה הוא למעלה במרכבה במדריגה גבוה מאד דבחינת גבורה עילא' אשר מפני זה בירידתו למטה דוקא א"א לבוא בכלים דקדושה מפני תוקף התגברות אורו. וכמו שנראה גבורות האריה למטה ע"כ לא יכילנו כלי בקדושה אלא יורד למטה בשבה"כ להיות מחיות הטמאות שהן גקה"ט לגמרי שנפלו למטה ביותר מצד עוצם הירידה והנפילה ופיזור דכלים דתהו שם יכול האריה להתלבש בכלים ולא למעלה מהם בבהמות וחיות דקדוש' (רק אחר תשלום הבירורים דרפ"ח כו' נאמר ואריה כבקר יאכל תבן[4] ולא יהיה טורף ומזיק כלל כמ"ש במ"א וד"ל):

(ב) **ואחר**[5] הקדמה זו יובן ג"כ בדרך כלל בשרש יעקב ועשו למעלה דהיינו כמו שהיה קודם השבירה בכלים דתוהו וכמו שיהי' לע"ל אחר תשלום הבירורים דרפ"ח כו' שיהי' עשו אחיו של יעקב כמ"ש אז אהפוך כו'. דהנה מבואר למעלה בב' מיני השתלשלות דמקיף ופנימי שנק' עגולים ויושר והוא בחינת התהו והתיקון (ושרשם למעלה בצמצום הראשון שנק' מקו"פ וחלל כו' שרש לבחינת התהו. ובחינת הקו"ח שאחר הצמצום היא שרש לבחינת התיקון דיושר כמשי"ת) וכך הוא ענין שרש יעקב ועשו (דישראל[6] ואוה"ע[7] עלו במח' אלא שישראל עלה במח'[8] הפנימית שמאיר בקו"ח שאחר הצמצום כו' ואוה"ע[9] ברשימו[10] דמקו"פ כו') דשרש עשו הוא למעלה בבחינת מקיפים דתהו שא"א להם להתלבש בכלים מריבוי ותוקף האור שלא יכילנו הכלי כלל כנ"ל. והן ענין ז' מלכין קדמאין שמלכו בארץ אדום[11] הוא עשו איש שעיר כו'. ואח"כ מלך מלך לבנ"י שהוא בחינת התיקון. וז"ש בכל אחד מהן וימלוך וימת[12] שהיה בהן מיתה ונפילה כמ"ש בזהר דכל מאן דנפיל מדרגי' נק'[13] מיתה שזהו ענין הנפילה ושבה"כ דתהו כנ"ל שהוא פיזור ופירור האותיות בירידות וצמצומים רבים עד שירדו למטה מאד להיות התהוות היכלות דק"נ והן ארבע מאות איש דעשו למטה שנק' לבוש שק. וכמ"ש ושק אשים כסותם[14] כו' (כמ"ש במ"א). והוא עשו הגשמי שר של רציחה שאמר לו על חרבך תחי'[15] כו' בחי' גבורות קשות דק"נ שנק' אדום[16]. ואמנם שרשו למעלה הי' בחי' אורות תקיפים וחזקים מקיפים דתהו שלפני בחינת התיקון. וע"כ היה עשו הבכור בתולדה כמ"ש ויצא הראשון אדמוני[17] כו' כמו שהוא למעלה דז' מלכין קדמו למלך ישראל (וכמאמר כברייתו של עולם[18] ברישא חשוכא שהוא בחינת ההעלם וצמצום דחשך סתרו כנ"ל. והדר נהורא דבחינת גילוי אור דתיקון כו'. וז"ש על שאלתו ממנו מאי טעמא עיזי מסגי ברישא[19] והדר אימרי שהוא עשו איש שעיר דבחי' התהו שקדם לאימרי הן בחינת צאן קדשים דישראל. והשיבו משום דכברייתו של עולם כו' והוא מה שאמר יעקב לעשו יעבר נא אדוני לפני עבדו[20] כו'). (וז"ש אנכי עשו בכורך[21] דהיה בכור בתולדה (דקליפה קדמה לפרי[22] כו' וכשליא לולד[23] כו') ולכך אמר ויעקבני זה פעמים[24] את בכורתי לקח כו'. ובאמת היה יעקב הבכור שנולד מטפה ראשונה שנק' ראשית אונו[25]. רק בתולדה יצא אחרון. וכמו משל השפופרת[26] סתומה מצד אחד שהנכנס ראשון יוצא אחרון והאחרון יוצא ראשון כו' כמ"ש במ"א) וזהו הטעם שנמצא עשו למטה במדריגה שפלה ביותר בגסות וחומרות דק"נ מאד. לפי ששרשו עליון יותר[27] בבחי' מקיפים דז' מדות[28] דתהו שמפני התגברות וחוזק אורות המקיפים לא יכול להתלבש ולהתצמצם לבא למטה בבחינת או"פ בכלי בסט' דקדושה אלא ירד ונפל בשבה"כ למטה בהיכלות דק"נ דעשיה ונעשה עשו בהגשמה גדולה כמו שמבואר בע"ח בסיבת שבה"כ משום שלא יכלו לסבול[29] ולהכיל האו"מ נשברו ונפלו למטה ונתלבשו בלבוש גס דקליפות עד גקה"ט לגמרי (כדוגמת ענין הנ"ל באריה דמרכבה כו' שלמטה הוא מחיות הטמאות כו' וכה"ג מבואר במ"א בענין הלבונה שבי"א סממני הקטרת[30] שלמעלה הוא אור עליון ביותר ונעשה למטה בחינת מקיף דיו"ד[31] ארורים דקליפה כו'). ובזה יובן מ"ש רם על כל גוים ה'[32] דמשמע פשוטו דגם שמודים באחדות ה' וקרו ליה אלקא דאלקייא[33] כו' מ"מ הוא ית' רם ומתנשא מהם שאינו שורה בהם בגילוי גמור בנפשם רק בהעלם ורוממות שהוא רק בבחינת מקיף כו'. והטעם הוא לפי שא"א שיקבלו בתוכם גילוי אור האלקי ממש מצד ירידת מדריגתם למטה בבחינת הפירוד ביותר שהפרידן מיחודו[34] כו' כידוע ע"כ רם על כל גוים ה' כו'. ואמנם באמת לבד טעם זה הנה מצד שרשם העליון שהוא בבחינת הצמצום והעלם האור העצמות שא"א שיאיר בהם האור האלקי בגילוי באו"פ בכלי רק מרחוק דוקא בהעלם גדול ה' נראה להם וע"כ רם על כל גוים ה' וד"ל. והנה מעתה יש להבין שרש בחינת יעקב למעלה שהוא שרש בחינת התיקון שהוא היפוך גמור מבחינת התהו. ואמנם אעפ"י שבא אחר בחינת התהו שרשו למעלה יותר והוא מבחינת עצמות אא"ס ב"ה ממש שלפני הצמצום הראשון כו' וכמ"ש אנכי[35] איש חלק[36]חלק ה'[37] בעצמותו ומהותו דוקא שלמעלה הרבה מבחינת הזיו והאור דא"ס שכולל ב' מדריגות דחו"ג למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית כנ"ל. שזהו הצמצום והקו"ח שכל זה לא שייך רק בבחינת האור דא"ס שיפול בזה לשון[38] מעלה בעילוי והסתלקתו ול' מטה[39] בהתפשטות. אבל בבחינת המאור עצמו דעצמות הא"ס לא שייך בחי' חו"ג זה ג"כ. וכמ"ש לך ה' הגדולה והגבור'[40] גדולה בחינת התפשטות דחסד דלגדולתו אין חקר[41] בהמשכה דקו"ח שנק' חי כל[42] העולמים כו'. והגבורה הוא בחינת הצמצום והסתלקות בעצמות הרוממות עד אין שיעור למעלה כו'. אבל לך ה' כו' שהוא עצמו ית'[43] למעלה משניהם ושניהם[44] שוין כי במאור עצמו לא שייך אפי'[45] בחינת מעלה ומטה כו'[46] וד"ל.

ואמנם עכ"ז נמשך מבחינת עצמות הא"ס דוקא בבחי' ההתכללות דחו"ג הפנימית שבעצמותו ממש שיבא בקו"ח במזיגה נכונה והוא שנק' בחי' קו המדה דתוה"ק שבעצמותו ממש דכתיב בה ואהי' אצלו אמון שעשועים[47] כו' והוא אנכי ולא יהי' לך שמפי הגבורה[48] עצמה בא בבחינת התכללות ה"ח דרמ"ח מ"ע ובחי' ה' גבורות דל"ת כו'. וכמ"ש מימינו אש דת כו' שזהו בחינת התכללות דחו"ג[49] שבתורה שבא במאמר קו המדה[50] שנק' משחתא או[51] מתקלא כמ"ש מי מדד בשעלו כו'. וכן אמר איה סופר[52] איה שוקל כו' (כמ"ש במ"א במ"ש[53] אז ראה ויספרה[54] כו'). וזהו שרש יעקב דיעקב אותיות יבקע[55] כמו אז יבקע כשחר[56] כו' והוא ענין בקיעת האור דעצמות א"ס ממש שלפני הצמצום ובקע להאיר ברשימו[57] שנשאר מן הצמצום דמקו"פ בקו"ח זה שנק' ג"כ קו המדה שכולל דבר והיפוכו ממש צמצום והתפשטות צמצום מהעלם העצמות דחשך סתרו שבנקודה דרושם וגילוי אור התפשטות דוי"ו וזהו וי"ו דוהנורא[58]. ע"כ הוא מקור כל מדידת האורות בכלים גם במקיפים כו' והוא עצמו אינו מן המדה[59] להיותו בבחינת התכללות דחו"ג[60] שבעצמות ממש. וזהו שיש בכחו לאכללא שמאלא בימינא[61] וימינא בשמאלא ולהחליף האור בכלי המנגדו כו'. ואמנם הכל עפ"י קו המדה דתורה שנק' מתקלא כו' וד"ל. וזהו ויקם עדות ביעקב[62] דוקא דהנה יעקב היינו יו"ד עקב יו"ד הוא בחינת צמצום האור דח"ע כשהיא בבחינת נקודה דאין כו' ובאה לידי בחי' התפשטות בהגבלת הכלי שסובלו ומכילו בגילוי גמור. וזהו דבר והיפוכו צמצום והתפשטות והכל במדה הוא בא ודוקא ע"י הצמצום דיו"ד שהוא נמשך מן ההעלם לגילוי בכלים מכלים שונים (וכמו הקו"ח בכלל שראשו יו"ד דרשימו ונמשך כמו וי"ו[63] כו') במזיגה נכונה כו'. והיינו שרש כל התומ"צ שבאים בשיעורים וגבולים באו"כ דוקא והן בכלל רמ"ח מ"ע שהן רמ"ח אברים דמלכא[64] בבחינת ציור אדם שהוא בבחינת התיקון כידוע. וכך היה בעובדות דאבות ברוחניות דמצות כאברהם[65] שקיים כל התומ"צ כו'[66] ברוחניות ביחו"ע בעובדות דחפירות בארות[67]. ויעקב בעובדא דמקלות[68] וכה"ג שכ"ז לא היה רק בחינת המשכות האורות בכלים מכלים שונים דוקא שזהו עיקר בחינת התיקון כידוע וד"ל. והנה כמו שעיקר ענין התורה ומצות הוא התלבשות האורות בכלים דוקא כנ"ל וזה בא מצד שרש התומ"צ בעצמות א"ס ממש שעושה התכללות בחו"ג במדה ושיעור[69] מדבר והיפוכו כו'. כן הוא ג"כ בשרש נשמות ישראל כמו שעלו במח' בפנימית ועצמות דא"ס (שלפני הצמצום הראשון כנ"ל בענין שרש יעקב איש חלק כו') שמטעם זה יש בהן כח המשכות גילוי אא"ס בכלים דוקא גם בנשמתן בעבודתן באהוי"ר שכליים וטבעיים כמו שאנו רואים בהתפעלות האה' האלקית בפסוק ואהבת[70] כו' שזהו ענין גילוי אלקות ממש במוח ולב הגשמי ע"י רשפי אש האה' האלקית שעי"ז יאיר אור ה' ממש בתוך תוכה של הנפש להיות האור בכלי שהנפש נעשית בחינת כלי ממש לגילוי אור האלקי הזה וכמו שאומרים אלקינו אלקינו ממש (וכמו לע"ל שיהיו נקראים הצדיקים היכל ה'[71] כו'). והגם שבאמת אין ערך כלל וכלל בין בחינת אור ה' שהוא שנמשך מאא"ס ממש שגם שאינו אלא גילוי הארה בעלמא מ"מ הוא בבחינת א"ס ממש ובין כמו שהאור הזה עצמו כאשר בא בשינוי המהות בהגבלת כלי הנשמה הנבראת יש מאין בבחינת גבול כו'. עכ"ז יהיה איך שיהיה ע"י בחינת הצמצום דשם אלקים הוא שנמשך ונתלבש אור האלקי הזה ונתפס ממש בתוך הנפש הזאת האלקית. וראיה לזה ממ"ש בזהר ע"פ נודע בשערים בעלה בכל חד וחד לפום שעורא דיליה[72] הרי נודע ממש בכל חד לפום שיעור[73] כלי השגתו המצומצם שם הוא נתפס ונודע ממש כו' גם ששיעור דמשער במוחו ולבו הוא בבחינת צמצום וגבול ממש (כמו שהיה גילוי שכינה בארון וכן הנבואה בנביאים לפי שכל יכול הוא ויכול לשכון גם בבחינת גבול) והיינו רק מצד שרש נש"י בעצמות ממש שאין שם אפי' בחינת מעלה ומטה (כנ"ל בענין חו"ג שבעצמות). וזהו בחינת יעקב יו"ד עקב דהיינו ע"י בחינת הצמצום דיו"ד שהיא כנקודה אחת מן ההעלם יבא לידי התפשטות בהתרחבות הכלים דוקא שהוא גילוי אלקות ממש באהוי"ר אלקית ובתומ"צ דישראל כנ"ל. וזהו שנקראו בית יעקב שנק' בית והיכל כבית אלקים ממש וכתיב ויקם עדות ביעקב דוקא ותורה שם בישראל ומטעם שאין כלי בית קיבול לקבל התכללות האורות בכלים דתומ"צ רק בנש"י לבד מטעם זה ששרשם בעצמות א"ס ממש. ע"כ יכול להיות בנפשם גילוי אלקות ממש יהיה איך שיהיה גם שבא ע"י צמצום גדול דיו"ד עקב כנ"ל בהגבלת אור המצומצם בכל חד לפום מה דמשער בלבי' ודעתיה כנ"ל מ"מ הרי נכנס האור האלקי שבתומ"צ וכה"ג שבעצמות א"ס בבחינת או"פ בכלי ממש שאין כח כזה כלל באוה"ע[74] כנ"ל. כמ"ש רם על כל גוים ה' שרם ה' ומתנשא מהם מרחוק יכירו וידעו את ה' וקרו לי' אלקא דאלקייא. ואעפ"י שיודעים היטיב את בוראם אין בהם בחינת גילוי אלקות בבחינת כלי שלהם ממש כי אז היה בהם בחינת הביטול לאלקות ולא היה בהם בחינת הפירוד והישות וגסות כ"כ אלא מפני שלא נכנס אור האלקי בתוך תוכם כלל רק מרחוק בהעלם ומקיף יאיר עליהם. ע"כ הם בבחינת יש ודבר בפ"ע כאילו אין להם שום קירוב ודיבוק לאלקים חיים הגם דקרו ליה אלקא כו' וד"ל. ונמצא דבחינת יעקב הוא היפוך גמור מבחינת עשו ואינו רק בדבר הזה שבבחינת יעקב יו"ד עקב נכנס האור בכלי דוקא בבחינת או"פ בתומ"צ ובאהוי"ר ובבחי' עשו כמו שהוא למטה לא נכנס בו האור האלקי בגילוי באו"פ רק בבחינת מקיף בהעלם בריחוק מקום כענין רם ה' כו' וכ"ז מצד שרשם בבחינת ההשתלשלות דתוהו ותיקון הנ"ל דשרש עשו מבחינת התהו שהן בבחינת מקיף והוא מבחינת צמצום דמקו"פ ושרש יעקב מבחינת התיקון דאו"פ[75] (ושרשו בעצמות ממש כנ"ל וד"ל):

(ג) **ומעתה** יש להבין שרש ענין הקרבנות בטעם שנק' בשם מנחה דוקא שכללות ענין המנחה הוא כמו בחינת העלאת מ"ן מן המקבל אל המשפיע לעוררו להשפעה והמשכה למקבל. וזהו ענין המנחה שהוא הדורון שמביאים לפני השרים ומלכים דבאמת אין הדורון מצד עצמו נחשב לדבר מה בעיני רוממות המלך והתנשאותו שיש לו כל וכלא חשיב

ממש אצלו ולא היה פונה כלל וכלל לקבל הדבר מנחה ודורון זה ומה גם שישפיל עצמו עבור זה לשמוע הבקשה והשאלה הקטנה בעיניו שצריך למלאות בקשת המביא הדורון שבודאי צמצום וירידה גדולה היא אצלו לצמצם מחשבתו מעצם הרוממות שלו לדבר קטן כזה. אך אנו רואים שמפני הבאת הדורון והמנחה יבא לכלל שפלות וירידה מעצם הרוממות ויקבלנו בסבר פנים יפות וברצון כאילו נותן לו דבר החשוב מאד שלא יוכל להשיג ויתפעל מאד מזה עד למלאות[1] שאלתו הקטנה והוא לפי שהמנחה והדורון הזה המשיך את לב המלך מרוממות העצמות עד שיהיה נפנה לשואלו דבר מה כו'. ואף שהמנחה והדורון הוא מדברים קטני' ביותר כמו שמצינו בדורות הראשוני' שהיו מביאים מנחה ודורון למלכים גם דברים קטנים כמו מזמרת פרי הארץ כמו במנחה ששלח יעקב ליוסף ע"י בניו שאמר קחו מזמרת הארץ[2] מעט צרי ולוט בטנים ושקדים כו'. וכה"ג היה במנחה שהביא אהוד לעגלון[3] כו'. ובאמת זהו כמו פלא גדול מאד איך יתכן שדברים קטנים כאלה יוכלו להמשיך לב המלך שיצמצם א"ע מגודל רוממותו לקבלו באהבה ורצון לשמוע לדבר קטן מאד בעיניו כו' כנ"ל. אך הנה הענין הוא שיש בזה ב' טעמים הא' מצד גודל הכנעת המביא המנחה לרצות פניו שמקבלו לאדון להביא לו מנחה בכדי שירצה לפניו הרי זהו עיקר כבוד וגדולה של האדון ושר ומלך. ובזה יהי' סיבת השפלתו מרוממותו לקבל המנחה בספ"י ולצמצם א"ע למלאות הדבר הקטן וכנ"ל. וכמו שפייס יעקב לעשו במנחה ששלח אליו עזים מאתים[4] כו'. וגם שאמר עשו יש לי רב[5] כו' עכ"ז ע"י הכנעת יעקב במנחה זאת נתרצה לפניו עד שנהפך לאוהב לו ויחבקהו[6] כו'. וכמו"כ המנחה יגרום ירידות התנשאות המלך אבל לא מצד עצם המנחה כי גם קטן הוא מאד בעיניו כו' וד"ל. והטעם הב' והוא העיקר שעיקר המנחה העולה לרצון ונח"ר לפניו עד שמתפעל ליזוז ממקומו הנעלה אינו מצד הכנעת המביא ולא מצד עצם דבר המנחה שכלא חשיבא בעיניו רק כאשר המנחה שהביא המביא הוא דבר חדש מאד בעיני האדון שאין במינו בנמצא בעולם כלל הגם שדבר קטן הוא בעצם כפירות חדשים שלא נמצא כאלה בעולם וכן כלי נאה בהידור שאין בנמצא כמוהו או שור וסוס משונים בגידולם ושאר בע"ח או כדוב וארי שאין כמוהם בעולם וכה"ג וכש"כ דבר חדש ונפלא בעיני ההמון ביותר שלמעלה מסדר הטבע כמו צפור המלומדת לדבר בלשון בני אדם[5] וכה"ג שמכל זה וכיוצא ב' הרי ודאי עיקר התפעלות של האדון והמלך אינו רק מבחינת ההתחדשות הנפלאה בעיניו ביותר כאשר יראה דבר חדש ונפלא ביותר שלא ראה מעולם שיתענג מזה בעונג נפלא בהזזת הנפש ממקומו העצמי עד שמחמת זה ירד ויפנה ממקומו מרוממות העצמות שלו קצת עד שיוכל לצמצם א"ע להשיב למבקש ממנו למלאות משאלותיו הקטנים ברוב חסדו הגדול כיד המלך כו'. והנמשל מכל זה יובן למעלה בכללות שרש ענין הקרבנות שנק' מנחה ודורון כנ"ל גם קרבנות הפרים וכבשים בהקטרת חלב ודם ע"ג המזבח כו' שאין זה מצד עצם יקר מעלת הקרבן שהוא פר וכבש גשמי וגם דמו הנזרק מה הוא אך יש בזה ב' טעמים הא' כמו המביא מנחה לפני המלך שהעיקר הוא ההכנעה[6] להיות רצוי לפניו וימצא חן בעיניו כמנחה ששלח יעקב לעשו כו'. וכך היה בקרבן מנחה דקין והבל[7] שהבל הביא מנחה לה' מבכורות צאנו כו' וקין הביא מנחה לה' מפרי האדמה כו' לא היה זה רק שיעלו לרצון לפני ה' וכמ"ש וישע ה' אל הבל[8] כו' ויומשך להם מאור פני מלך חיים שפע וברכות במעשה ידיהם זה בצאנו וזה בפרי אדמתו כו'. וכך הוא בקרבנות הפרים וכבשים שמקטירים ע"ג המזבח להיות עולה לרצון לפני ה' כמו השלמים ועולות שבא להקריב קרבנו בהכנעה כדיי לכפר על עונו להיות רצוי לפני ה' כמו ונרצה לו לכפרי[9] כו' ולהמשיך לו שפע וברכה במעשה ידיו וכהנים אוכלים שאר הבשר ובעלים מתכפרים[10] ועיקר הכפרה בחלב ודם מפני שמזה מתברר ועולה למעלה בשרש נה"ב בבחינת פני שור שבמרכבה ומשם יעלה לריח ניחוח להוי' והוא הטעם[12] הב' כנ"ל בעיקר ענין המנחה ודורון שהתפעלות האדון או המלך הוא מן ההתחדשות הנפלאה של המנחה כשהוא דבר מחודש ונפלא ביותר כו'. וכך הוא בענין העלאת ריח הקרבן[13] מהקטרת חלב ודם שיעלה למעלה מעלה כ"כ להיות ריח ניחוח לה' ממש שנק' נייחא דרוחא כו'. והוא לפי שבהמה זו הגשמית שרשה בפני שור[14] כו' וע"י שבה"כ נפלו למטה מטה ביותר ובהעלאת הבהמה ע"ג המזבח ונשרפת באש המערכה והוקטר החלב כו' יעלה הטוב האלקי הגנוז ונעלם בשרשו ברפ"ח ניצוצין דבחינת התהו שנפלו עם הכלים בפיזור ופירוד שלהם למטה וע"כ זהו כדבר מחודש ונפלא ביותר שיתפעל המלך ביותר וע"כ נעשה לריח ניחוח לה' ממש בנייחא שהוא נח"ר בעונג נפלא מאד להיות מזה נחות דרגא להתצמצם ולירד מרוממות העצמות דא"ס להתמשך למטה להמשיך כל טוב ורב חסד העליון למלאות כל הבקשות והעלאות כו' מפני שנמשך לב המלך העליון מעוצם רוממות שלו למטה להאיר באור פני מלך למצוא חן וחסד בעיניו כו' וכמו בקרבן נח דכתיב וירח ה' את ריח הניחוח[15] ואמר לא אוסיף עוד[16] כו' וכה"ג. ועיקר הענין הוא רק מצד בחינת ההתחדשות דבירורים דרפ"ח כו' שזהו כמו צפור המלומדת לדבר וכה"ג וד"ל. וזהו הטעם שכללות הקרבנות נק' בשם מנחה כמו שאו מנחה ובאו לפניו[17] כו' (כמו וערבה לה' מנחת יהודה[18] כו'. וכן ירח מנחה[19] וכה"ג) לפי שעיקר ענין ההעלאה לריח ניחוח מהם למעלה הוא מצד בחינת ההתחדשות בהעלאת הבירורים כו' שזהו כדבר חדש ונפלא שמביאים לפני המלכים כו' כנ"ל וכמו"כ[20] התפלה שבמקום קרבן[21] עכשיו היינו בחינת הקטרת חלב ודם שבגוף כשמתפעל באה"ר העולה ברשפי אש שלהבת יה מחום הטבעי שבלב בשר דוקא לאהוב את ה' בשני יצריך[22] דוקא כו' שעולה לה' כקרבן ממש ונק' מנחה בכלל שעושה נח"ר ונייחא דרוחא למעלה להיות מזה ניחוח שנק' נחות דרגא להמשיך לאדם שפע רב (בח"י[20] ברכות דשמ"ע כו') אך יש להבין עדיין מהו הטעם שנק' הקרבן ריח ניחוח. ואמנם ידוע עד"מ שהריח הגשמי טבעו לחזק את כח עצם הנפש לחדשה ולהמשיכה באור וחיות חדש שנק' השבת הנפש וממילא מאיר אור חדש גם

ברצון ושכל שבמוח ברב חסד וטוב ביותר מכפי המדה שעפ"י רצון המורכב בשכל וטעם כו'. וגם מתפשט אור וחיות חדש גם בחיצונית המדות שבלב ומשם לכל האברים (אעפ"י שאמרו שהריח אין הגוף נהנה[23] ממנו רק הנשמה שבמוח מ"מ מאחר שהריח הוא שמשיב את הנפש בכלל ודאי ממשיך הנפש ג"כ ללב וחיצונית האברים להאיר אור חיות חדש גם בדם הוא הנפש החיצונית כו') וכך הוא בענין ריח הקרבנות שאמר ירח מנחה כו' שהוא העלאת אור התענוג מהתחדשות הבירורים כמו ריח הפרי הטוב והבושם החדש הטוב שיעשה נח"ר ונייחא למעלה עד שנקרא ריח ניחוח להמשיך אור חדש גם ברצה"ע וח"ע להיות מאיר אור פני מלך בתוספת אור ביתר מכפי מדת השכל וטעם לרצון כו' כמו לכפר על העון ולסלוח למחול לכל פושע להמשיך שפע ורב טוב כו' (כמו וירח את ריח בגדיו ויברכהו[24] כו' כמ"ש במ"א וד"ל):

(ד) **אמנם** עדיין י"ל למה נקרא בשם מנחה דוקא ולא בשם דורון ומתנה וכה"ג. אך הנה יש להקדים בכללות ענין הקרבנות שנק' בשם העלאת מ"ן וההמשכה שנמשך עי"ז נקרא המשכות מ"ד כו'. וע"כ אין הקרבנות רק בישראל[25] דוקא ולא באוה"ע[26] שאין בכחם לברר להיותם עצמם בנפילת ושבה"כ בק"נ כו' ולא נק' אדם כי יקריב[27] כו' רק ישראל דמ"ה דתיקון מברר ומעלה לבחינת ב"ן[28] דתהו כידוע. וגם המלאכים העליונים שהן בתכלית הקדושה האלקית באמרם ג"פ קדוש כו' בלי הפסק[29] כלל ומשתחוים ואומרים שירה בתכלית הביטול ובעומק השגות נפלאות בעילוי אחר עילוי כשרפים וחיות כו' עכ"ז לא נק' העלאת מ"ן שלהם בשם ריח ניחוח להו' ממש כמו מקרבנות דישראל בגשמיות דפרים וכבשים ע"ג מזבח גשמי כו' וכן תפלות ישראל שבמקום קרבן תמידים כידוע ואע"פ שנשמתם מלובש בחומר גופני גם כבהמה ממש עד שיש בהם תערובות רע גשמי ביצה"ר שבחלל השמאלי כו' ואם לפרקים מתעורר בתשו' וגם בהתעוררות אהבה ודביקות אלקי' חולפת ועוברת מיד וברגע אחד יהופך מטוב לרע כו' ואין להם ערך כלל למלאכים עליונים כו' אך עכ"ז אדרבה היא הנותנת דמפני שחומריות גופם מחשיך מאד וכמו שחום הטבעי שלהם הבא מגסות המאכל כו' אך אם לא יאכל יתחלש גם כח השכל כו' שלא יוכל לכוין בתפלתו כלל וגם לא יתפעל בהתלהבות[30] הלב כלל א"כ מכח האכילה הגסה שנהפך לדם הוא שנהפך לטוב וקדושה האלקית להיות מזה כוונה טובה במוח בהשגה האלקית ולב טוב בהתלהבות ותשוקה האלקית. וה"ז כקרבן חלב ודם דבהמה גשמית שעולה באש שלמעלה כו' ונעשה לריח ניחוח לה' ממש כנ"ל כך עולה ונכלל מאכל הגס עצמו באלקות ממש כו' בהתפללו במוח ולב הגשמי בכוונה גדולה כנ"ל. וזהו בחינת התחדשות גדולה יותר מחידוש ציפור המדברת שמבחינת חי הגשמי דמאכל בשר בהמה יהופך להיות ממנו כח השכל האלקי בכוונה שבמוח ולב הגשמי כו'. וזהו הטעם שעיקר בחינת ההעלאת מ"ן הוא בקרבנות דישראל בקרבנות גשמיים דוקא שהוא דבר חדש ביותר מטעם הנ"ל ולא בהעלאת מ"ן דמלאכים עליונים אף שנקראים פני שור כו' שאין בהם התחדשות כ"כ כו' וד"ל. וזהו ג"כ עיקר הטעם מה שנק' כללות כל הקרבנות בשם מנחה דוקא להיות שכללות ענין הקרבנות הוא רק בחינת העלאת מ"ן לבד שהוא מחידוש דבירורים דרפ"ח שנפל בק"נ כו'. וזהו המרומז בתיבת מנחה דאותיות מ"נ דמנחה היינו בחינת מיין נוקבין שנק' העלאת מ"ן מן המקבל אל המשפיע בהעלאה ותשוקה כו' כידוע וענין החי"ת והה"א דמנחה היינו בחינת המשכת מ"ד דחי"ת הוא בחינת ח"ע חכמה בראש והה"א חכ' תתאה דבחינת המל' שבה"א בראם[31] כו'. והענין הוא דגופי הקרבנות עולים למעלה בבחינת העלאת מ"ן דהיינו בחינת התחדשות דבירורים שנהפך חשוכא דק"נ לנהורא מלמטה למעלה ועי"ז חוזר ויורד ונמשך המשכת מ"ד דהיינו מבחינת החסד דאבא שרש התיקון שמקבל ממזל הח'[32] ונוצר שלזה נק' חי"ת שהוא חי"ת דחכמה כמו שמאין ממש תמצא כידוע והוא אות החי"ת דמנחה שיורד מלמעלה למטה להשפיע לבחינת המל' שהוא הה"א דמנחה כנ"ל דבה"א נברא העוה"ז[33] בחינת עלמא דאתגלייא להמתיק כל הדינים שבמל' וזהו עיקר ענין המנחה לשון ניחוח וגם לשון מנוחה היינו נייחא דרוחא שעי"ז נהפך מדין לחסד ומאויב לאוהב שזהו ענין המתקות הדינין בחסדים עליונים שע"י התחברות דמ"ן ומ"ד כו' וד"ל. וזהו סדר התיבה הזאת דמנחה מ"נ בתחלה דהיינו בחינת העלאות מ"ן דקרבנות בכלל כנ"ל ואח"כ ח"ה שהוא בחינת המשכות מ"ד דחכ' במל' כנ"ל ומפני שנעשה זה ע"י חיבור ויחוד דמ"נ ומ"ד יחד ע"כ נכללו מ"ן ומ"ד יחד ונעשו תיבה אחת שהיא תיבת מנחה וז"ש ירח מנחה שכולל כל הקרבנות דוקא כנ"ל וד"ל. ואחר כל הנ"ל יש להבין ענין המנחה ששלח יעקב לעשו. דהנה מבואר למעלה בשרש יעקב ועשו למעלה שהוא בבחי' התיקון ותוהו שזהו בחינת או"פ ואו"מ דיעקב הוא בבחינת התיקון שהוא התומ"צ אורות בכלים רבים והאור מצומצם בכלי בבחינת או"פ וכמ"ש ויקם עדות ביעקב כו' ושרש עשו לאחר הבירור הוא בבחינת אורות דתהו שהן בחי' מקיפים שא"א שיתצמצמו בכלים מצד ריבוי האור כו' וז"ש ואלה המלכים כו' לפני מלוך כו' כידוע דאע"פ שז"מ[34] שמתו נפלו למטה בשבה"כ עד שנתהוו ז' מדות דק"נ שהן ע"ש דנוגה[35] דעשיה אבל הרי יתבררו כולם לע"ל כמ"ש אז אהפוך אל עמים[36] שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו כו'. וכך מצינו בכמה כתובים בתהלים כמו כל העמים תקעו כף[37] כו' הללו את ה' כל גוים[38] כו' וכן הבו לה' משפחות עמים[39] וכה"ג רבים. ולכאורה למה לו להזכיר הביטול והשתחוואה דעמים אלא מפני שמדבר לע"ל כמו שיהיו העמים אחר הבירור דעה"ד כו' שיעלו אל שרשם בבחינת מקיפים דתהו שהוא בחי' ס"ג כמו שהיה קודם השבירה שלמעלה מבחינת מ"ה[40] דתיקון ואעפ"י שעכשיו שם מ"ה דתיקון מברר לבחינת ב"ן דנוגה שנפל בשבירה אבל לאחר הבירור דב"ן יעלה לבחינת ס"ג[41] דתוהו שלמעלה משם מ"ה וז"ש א"ח עט"ב[42] כידוע וע"כ מזכיר דוד[43] שהוא בחינת[44] המל' מעלת ושבח העבודה דעמים לע"ל כמ"ש הבו לה' כו' הללו את ה' כו' לפי שאז יהי' נק' מלך הגוים[45]

כו׳ וד״ל. וכמו״כ יובן גם כאן בטעם שילוח יעקב המנחה לעשו להיות שראה יעקב בשרשו של עשו כמו שהוא לאחר הבירור דעה״ד כו׳ שיעלה לבחי׳ ס״ג דבינה דתוהו בבחינת מקיפים כי האבות היו מעין ודוגמא דלע״לי ויעקב עצמו הוא בבחינת או״פ דתיקון שלמטה מבחינת מקיפים דאורות דתוהו כמו שהיה קודם השבירה ולזאת ראה יעקב להקריב מנחה לפני עשו העליון כמו שהוא בבחי׳ התוהו קודם השבירה כו׳ והיינו שביקש יעקב לעורר למעלה שרשו של עשו כמו שהוא במקיפים העליונים דתהו שלפני התיקון כדי להמשיך על או״פ דתיקון שיתחברו יחדיו ויהיו לאחדים כי יעקב כבר הכין כלים מכלים שונים טובים ורחבים שיוכלו להכיל לקבל האו״מ דתוהו כו׳ והתעוררות זאת עשה יעקב ע״י העלאת מ״ן דמנחה שהקריב אל עשו דאע״פ שבחינת יעקב בעצמו הוא רק בבחי׳ או״פ בכלי בבחי׳ התיקון כנ״ל אבל בהקרבת מנחה זו היה הכל באופן שיהי׳ ע״ז התחברות אורות מקיפים באו״פ דיעקב שהוא למעלה מבחי׳ התיקון (ולזאת לא היה מנחה זו כמשפט התורה כמשי״ת) וכמו ענין התחברות דבחינת עקודים נקודים דתהו בברודים דתיקון כו׳ מה שלא היה כן גם בראשית ההשתלשלות דתוהו קודם השבירה שהיה בהן ריבוי האור ומיעוט הכלים שלזה נסתלקו האורות למעלה מעלה ולא יכלו להתחבר למטה כלל כו׳ (ומחמת זה לא יכלו הכלים לסבול האור ונשברו כו׳) אבל באמצעות המנחה הזאת ירדו המקיפים דתוהו ונתחברו באו״פ דתיקון והיו לאחדים ממש שאין אור כזה עתה בבחינת או״פ בכלים דתיקון כלל וד״ל. ולהבין ביאור כל זה הנה כדוגמא זאת אנו מוצאים גם עכשיו בבחי׳ רצוא ושוב דתו׳ ומצות ותפילה כו׳. דהנה ידוע בעיקר ענין הכוונה בתומ״צ אינו רק להמשיך גילוי אור ה׳ בכלים מכלים שונים כי עיקר התומ״צ הם רק בחינת כלים רבים באופנים שונים שישכון בהם גילוי אור ה׳ וע״כ נקרא תורת הוי׳ מצות הוי׳[2] כו׳ והמצות בכלל נק׳ רמ״ח אברים דמלכא כמו חסד דרועא ימינא[3] כו׳ וגם תושבע״פ שיתא סדרי משנה[4] הרי המה בבחינת כלים מכלים שונים כמו סדר זרעים הוא בחסד[5] כו׳ כידוע. וזהו ויקם עדות ביעק׳ דוקא ותורה שם בישראל שם בכלים דוקא והוא בחינת אדם דתיקון כמ״ש וזאת תורת האדם[6] כו׳ שהוא בחינת יעקב וישראל דוקא כידוע וענין בחינת התיקון ידוע שהוא המשכות האורות בכלים במדה ושיעור דוקא בבחינת גבולים באופן כך וכך דוקא ולא כך שזהו בחינת הכלים המגבילים האור כו׳ שיהי׳ לו קיום כמ״ש וירא אלקים את האור כי טוב. טוב לגנוז בכלי[7] שהן כלים דתומ״צ כו׳. ושרש המדה והשיעור הזה בא מבחינת שם מ״ה דח״ע הקדומה (שנקרא משחתא או מתקלא שהוא מקור התיקון כידוע ומבואר במ״א ע״פ מי מדד כו׳ וכן איה סופר[8] איה שוקל כו׳) וז״ש כל אמרת אלוה צרופה כו׳. והנה בחי׳ המשכות אלקות בתומ״צ זהו הנק׳ בחינת שוב שנמשך האור האלקי ונגבל בכלים מכלים שונים[9] כמו מצות ת״ת וצדקה אחר התפלה כל היום שהאור האלקי בא בהגבלה ובהתלבשות בד״ת שלומד ובמעשה הצדקה וכה״ג אבל בחינת רצוא הוא היפך זה ממש דהיינו שאין האור נמשך ויורד למטה להתלבש בכלי אדרבה הוא רץ[10] למעלה מעלה דוקא כניצוץ העולה למעלה ולא יוכל להיות נגבל בכלי כלל והוא התשוקה והתלהבות הלב בעבודה שבמוח ולב בתפלה כשיתפעל ביותר יתלהב ברשפי אש התשוקה לידבק בה׳ אחד עד שבא לכלל אה״ר שלמעל׳ מן השכל והולך ועולה למעלה באופן שלא יכילנו כלי הלב והמוח כלל וזהו אה״ר דכל מאדך כידוע שלא יתיישב בכלי הלב והמוח כלל וזהו בחינת רץ לבך[11] שתרוץ הנפש ותכלה כמו כלתה נפשי צמאה לך נפשי[12] וכה״ג וכמו״כ ענין התפעלות התשו׳ האמיתית בבע״ת אמיתי שיצעק מקירות לבו בצר לו מחטאיו ויתמרמר בנפשו עד שחפץ במות יותר מבחיים וכמו צעק לבם[13] כו׳ זהו ג״כ בבחינת רצוא שא״א להיות מוגבל בכלי כלל כי עולה למעלה דוקא והוא היפך גמור מבחינת המשכות אלקות דבחינת שוב שבתומ״צ שהוא בבחינת הביטול בעצמו שזהו בחינת ביטול דשם מ״ה שהוא רק להיות בחי׳ כלי דוקא לגילוי אור האלקי ולא לעלות למעלה כלל כנ״ל וד״ל. ומעתה יובן בדוגמא זו דב׳ מדריגות דרצוא ושוב למעלה ג״כ בענין ההפרש שבין בחינת התהו והתיקון דבבחינת התיקון דיעק׳ עיקר ההעלאת מ״ן לשם הוא רק בחינת הכנת הכלים דתומ״צ שזהו בחינת שוב בחי׳ המשכות אלקות בבחינת הביטול דמ״ה כו׳ כנ״ל אבל לגבי בחי׳ אורות מקיפים דתוהו אין העלאת מ״ן לשם בכלים דתומ״צ וכה״ג כלל כי לא יוכלו אורות דתוהו ליגבל בכלים כלל וכל העלאה צ״ל כפי אופן מדריגת האור הנמשך ומשפיע וע״כ צריך להיות העלאת מ״ן לגבי בחינת התוהו בבחינת הרצוא הנ״ל דוקא שהוא כמו ההתלהבות בכלות הנפש בתפלה וכצעקה דבע״ת שאינו נגבל בכלי כלל כנ״ל שהוא בדוגמא דאורות דתהו שעולים למעלה מהגבלת הכלים כנ״ל ובחי׳ רצוא זה הוא היפך מדת יעקב דבחינת התיקון שהוא בבחינת שוב בכלים דוקא. אך יעקב ראה להעלות מ״ן לשרש עשו למעלה באופן מדריגתו דוקא שאינו אלא בבחי׳ רצוא דוקא שבזאת דוקא ימשיך בחינת מקיפים דתוהו אליו להתחבר בו ולהתאחד עמו יחדיו ישכנו או״מ עם האו״פ בכלים דתיקון שיתרחבו מאד לקבל כנ״ל וד״ל. וזהו למעלה מבחינת שוב דתיקון דתו״מ אחר שאור מקיף דתוהו כמו שהו׳ למע׳ יכול לבוא בכלים שהוא למעלה הרבה מאו״פ. וזהו ע״י העלאת מ״ן דתפלה ותשובה דוקא שע״כ גזרו אומר דבמקום שבע״ת עומדים[14] צדיקים גמורים בתומ״צ אינם יכולים לעמוד מטעם זה וד״ל. וזהו עיקר ענין המנחה ששלח יעקב לעשו שהוא בחי׳ ההעלאה השייך לפי אופן המדריגה דבחינת מקיפים דתוהו והוא בבחי׳ הרצוא בהסתלקות האור מן הכלי בבחי׳ או״ח כמו ענין התשובה והתפלה כנ״ל (וזהו ששלח לו עזים מאתים כו׳ שזהו בחינת עשו איש שעיר כשעיר עזים[15] וכמו ששאל מאי טעמא עיזי מסגי ברישא[16] והדר אימרי כו׳ והשיבו כברייתו של עולם ברישא חשוכא כו׳ שזהו בחינת התהו שלפני עולם התיקון וכאשר נהפך חשוכא לנהורא למטה ע״י תשו׳ ותפלה מתעורר למעלה ג״כ שיהיה יתרון האור מן החושך[17] דתוהו שלמעלה מאור דתיקון דתומ״צ כמ״ש במ״א) והוא כמו שיהי׳ לע״ל

דכתי׳ אז אהפוך אל עמים כו׳ לעבדו שכם אחד דמעשה אבות היה סימן לבנים[19] דהיינו כמו לע״ל כאשר יבוטל כח הקליפה וסט״א דע״ש דק״נ שכלולים בעשו שלמטה ויבוררו בתכלית לע״ל כך היה במנחה זו דיעקב לעשו שיומשך ממקיפים עליונים דתהו ויתחברו בו ע״י שיכפר פניו במנחה זו למצוא חן בעיניו כו׳ ע״י העלאת מ״ן השייך לבחי׳ אורות דתוהו דוקא כנ״ל וד״ל:

(ה) **וזהו** ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו עזים מאתים כו׳ גמלים מניקות[20] כו׳ אתונות עשרים כו׳. ויש להבין למה הקריב יעק׳ מנחה כזאת שאינה עפ״י משפט התורה כלל כמו גמלים ואתונות שהן בהמות טמאות שאינן כשרים לקרבן ע״ג המזבח כלל וגם עזים ורחלים ופרות ופרים זכרים ונקבות אינן כסדר דיני הקרבנות דכשבים ועזים ופרים שע״פ תורה לא בכלל ולא בפרט כו׳ והרי יעקב היה שרשו בעצם מבחינת התיקון דשם מ״ה דתורה כמ״ש ויקם עדות ביעק׳ כו׳ כנ״ל והי׳ נקרא איש תם יושב אוהלים תושב״כ ושב״פ[21] כו׳ והאיך הקריב קרבן מנחה זו לעשו שלא עפ״י התו׳ כלל והרי מנחה זאת נק׳ קרבן כנ״ל דכללות כל הקרבנות נק׳ מנחה כמו ירח מנחה שהוא כמנחה שמביא לפני המלך כדי להמשיך לב המלך אליו או לכפר פניו שיהיה נרצה אליו כנ״ל. אך הנה התירוץ לזה יובן עפ״י הנ״ל בשרש עשו שהוא בבחינת התהו שקדם לתיקון ואם היה יעקב צריך להביא העלאת הקרבן מנחה שלו לבחינת עולם התיקון היה צריך שיקרי׳ עפ״י דת התורה בבהמות טהורות דוקא וכמספר הצריך עפ״י תורה כו׳ אבל מאחר שהיה קרבן מנחה זו לבחינת עולם התוהו שלמעלה מבחינת התיקון דתו׳ אין צריך להעלות לשם עפ״י דין דתורה כלל וגם לא יועיל שם כלל אלא כפי הצריך להעלות מ״ן באותו אופן מדריגות העליונות דבחינת אורות מקיפים דתוהו דוקא כנ״ל ולזה הקריב גמלים מניקות ואתונות ועירים בהמות טמאות כו׳ וד״ל. וביאור הענין הנה ידוע ומבואר למעלה בהפרש הכללי בין בחי׳ התיקון דתו׳ לבחי׳ התוהו שהוא במה שכל המשכות העליונות וגם כל ההעלאות שנק׳ מ״ד ומ״ן ביחוד האורות בכלים רבים יהיה הכל במדה ושיעור וגבול עפ״י מאמר קו המדה דח״ע הקדומה (כמ״ש איה שוקל שנק׳ מתקלא או משחתא כנ״ל). וזהו שרש ויסוד כל התו׳ כולה שהיא בבחינת התיקון דוקא והן כל מעשה המצות בכלל ובפרט שכל העלאת מ״ן והמשכת מ״ד שיש בהן הכל הוא ניתן במדה וגבול כך ולא כך לא יוסיף ולא יגרע בין בהעלאה בין בהמשכה כו׳ ולפי העת והזמן דוקא כו׳ כמו במצות הקרבנות שיש בהן העלאות מ״ן והמשכת מ״ד להיות ריח ניחוח לה׳ כו׳ אין קרבן אחד דומה לחבירו באופן מצותו ובעתו וזמנו כו׳ כמו קרבנות המועדים אין קרבנות דחג הפסח דומה לקרבנות דחג הסוכות דבפסח מקריבים[22] פרים שנים ואיל אחד וז׳ כבשים ושעיר אחד לחטאת ובסוכות ביום הראשון[23] פרים י״ג וכבשים י״ד וביום השני פרים י״ב כו׳. ובשבועות בפרים וכבשים כמו בפסח[24] ושתי[25] הלחם[26] ולר״ח קרבן[27] כך וכך וכל זה ניתן במדה ושיעור לפי אופן הנצרך בזמן הזה כמו בפסח צ״ל ההעלאה לפי אופן ההמשכה בבחינת אור החסד[28] דוקא ע״כ צ״ל ההעלאה דקרבן מלמטה למעלה ג״כ באופן זה ולזאת ניתנו מספר הקרבנות כך וכך דוקא. ובשבועו׳ צ״ל המשכות המ״ד מבחינת הת״ת[29] צ״ל ההעלאה משתי הלחם כו׳ להעלות כפי אופן ההמשכה שהוא התושב״כ ושבע״פ[30] כו׳ ובסוכות צ״ל המשכות המקיפים דאימא[31] צ״ל העלאת הקרבנות במספר כך וכך דוקא כו׳ וכך הוא בשארי הקרבנות בתמידין ושל ר״ח ומוספים הכל באים במשפט ודקדוק דיני התורה וכך הוא בכל דיני התו׳ באיסור והיתר וטמא וטהור ודיני ממונות בכל שיתא סדרי משנה הכל נשפט במדה ושיעור כך וכך מותר כשר וטהור או זכאי כו׳ וכך וכך אסור פסול וטמא כו׳. וכן במעשה מ״ע כתפילין וציצית וסוכה ולולב ושופר וכה״ג הכל באים בדקדוק ושיעור כך וכך דוקא כשרים למצוה כו׳ וכל זה מפני ששרש התורה כולה היא בבחינת התיקון שהוא עפ״י קו המדה בהמשכות אורות בכלים במדה ושיעור דח״ע הקדומה כנ״ל וכן ישראל שקיבלו התו׳ הן בבחי׳ התיקון ולכך אמר ותורה שם בישראל דוקא ולכך לא ניתנה התורה שהוא בבחינת התיקון רק לישראל דוקא שהם מבחינת התיקון דשם מ״ה ולא לאוה״ע[32] שהן מבחי׳ התוהו וזהו אשר בחר בנו[33] ונתן לנו כו׳ הבוחר בתו׳[34] הבוחר בעמו ישראל[35] כו׳ וד״ל. אך הנה ענין הקרבן להעלות מ״ן לבחי׳ התהו בשביל המשכות מ״ד משם אין אתנו יודע מה בדבר זה איך שיהי׳ העלאת מ״ן לשם כי רם ונשגב מאתנו ביותר מאחר שאנחנו בני ישראל מקבלי התו׳ ומצות מבחי׳ או״פ דתיקון שלאחר בחי׳ מקיפים דתוהו כמו שהן למעלה ממש כנ״ל וכמו שאו״פ לא יוכל להשיג לאו״מ לעולם להיותו נעלה ונעלם ממנו כו׳ ולזה לא נתפרש כלל גם בתורה איך יהיה ההעלאה לבחינת התוהו כי התורה הוא בבחי׳ התיקון כנ״ל (רק ע״י התשו׳ מקירות הלב דוקא והתפילה באה״ר דכל מאדך זהו ההעלאה לבחינת התוהו כנ״ל). אך[36] יעקב לבדו אעפ״י שהיה בעצמו מבחי׳ התיקון כנ״ל עכ״ז היה יודע ומשיג לכוין האיך שיהיה בחינת ההעלאת מ״ן בקרבן מנחה לבחינת מקיפים דתוהו (לפי ששרש יעקב למעלה גם מבחינת התוהו[37] והוא בעצמות המאציל ממש שלזה נק׳ איש חלק והוא מקור שרש התיקון בשם מ״ה החדש שזהו ענין מלך הח׳[38] כו׳ כמ״ש במ״א) וע״כ היה בכח העלאת מ״ן שלו להמשיך לבחינת מקיפים דתוהו אליו להתחבר בו (מאחר שיש בכחו לברר לבחינת ב״ן דתוהו למטה מטעם הנ״ל). וזהו כל עיקר ענין המנחה ששלח יעקב לעשו מן הבא בידו דוקא שהוא בירור והעלאה הצריך להיות בשיעור אחר שלא כפי ההעלאה ובירור שעפ״י תורה כלל שלא נמצא רמז לקרבנות כאלה בתורה כלל כמו גם בעזים ורחלים ואילים אשר כשרים לקרבנות שלח לו עזים מאתים דמספר זה דמאתים לא נמצא בשום קרבן עפ״י תורה כלל (רק שעיר עזים א׳ לחטאת וז׳ כבשים כו׳ וכה״ג כי בבחינת התוהו הוא בבחי׳ המאות וז״ש עזים מאתים דוקא כו׳ וכן רחלים מאתים כו׳ וגם זכר א׳ ליו״ד נקבות כו׳ ובבחינת התיקון הוא בבחינת העשירית כידוע וד״ל). וגם מה ששלח גמלים ואתונות בהמות טמאות שאינן

ראוים לקרבן עפ״י תורה כלל וכל זה מפני שידע יעקב בשרש עשו העליון למעלה כמו שהוא לאחר הבירור שהוא בחינת מקיפים דתהו שהוא למעלה הרבה מבחינת התיקון שבתומ״צ שהרי בחינת אורות דתהו המה תקיפים וחזקים הרבה מאורות דתיקון ע״כ לא יכלו להתצמצם ולבא בהגבלת הכלים כלל כי לא יכילם שום כלי אפילו כלים דתומ״צ (כ״א׳ התשו׳ שהיא בכלות הנפש בבחי׳ או״ח למעלה דוקא וכן אה״ר דכל מאדך שא״א שיתיישב האור בכלי המוח והלב כלל כנ״ל וגם לא בתומ״צ בחי׳ שוב רק בחינת רץ לבך כנ״ל) רק יעקב ידע איך למצוא בחינת כלי בהעלאת מ״ן שיוכל עי״ז לעורר לבחי׳ המקיפים דתוהו שיומשכו ויתחברו למטה וזהו שלקח יעקב מן הבא בידו מנחה זו דוקא לעשו אחיו עזים מאתים ותישים עשרים רחלים כו׳ וגמלים כו׳ מפני שבאלה דוקא ידע יעקב שיהיה בחי׳ כלי לעורר להמקיפים דתוהו כמו שיהיה לע״ל ממש לאחר הבירור דעשו שלמטה כמ״ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו׳ כנ״ל וד״ל. והנה הגם שידוע שכל מעשה האבו׳ היה סימן לבנים בעובדות שלהם שהיו עושים כל ימי חייהם כמו עובדא דחפירת בארות דאברהם ויצחק כו׳ ועובדא דיעקב במקלות אשר פצל כו׳ ויהי לו צאן רבות עקודים נקודים[2] כו׳ וכן בכל פרטי קורותיהן הכל היה סימן לבנים אחריהם בתומ״צ שקיבלו עכ״ז אין כל העובדות של האבות דומה לעובדא זאת דיעקב במנחה זו ששלח לעשו אחיו עזים מאתים כו׳ לפי שעובדות דאבות הכל היה בבחינת התיקון דוקא שהוא שרש התומ״צ ממש רק שעובדות שלהם היה הכל למעלה ביחו״ע דאצילות שלא נודע ונגלה ענינם למטה כמו עפ״י תו׳ הנגלית לנו כו׳ כמו עובדא דחפירות בארות שהוא העלאת הבירורים דרפ״ח בבחינת מ״ע ול״ת ביחוד דמ״ד ומ״ן כו׳ שכוללים כמה מצות שלנו בבחינת החסדים בהעלאות והמשכות[3] כצדקה וגמ״ח וקרבנות כו׳ וכמשז״ל שקיים אברהם כל התו״מ[4] כו׳. עכ״ז מי שיעשה עתה בדוגמא זו לחפור בארות או גם בהכנסת אורחים כאברהם לא עשה כלום[5] שאין זו מצוה עפ״י תורה הנגלית לנו כלל וכן עובדא דיעקב במקלות אשר פצל כו׳ שאמר בזהר שזה היה כעין מצות תפילין[6] שלנו ממש עכ״ז לא היה רק ליעקב לפי שרשו למעלה באצי׳ ממש ואם יעשה אדם במקלות פצלות כמוהו לא קיים מצות תפילין כלל ולא עשה כלום אף שיעשה זה צדיק גדול כרשב״י ור״ע וכה״ג לא קיים מצות תפילין שאין זו מצוה כלל עפ״י תורה הנגלית לנו כו׳ וד״ל. אך עכ״ז היו האבות בעובדות שלהם סימן לבנים בתומ״צ שלהם כידוע שמפני זה נקרא ספר בראשית ספר הישר[7] להיותו שרש ומקור לתומ״צ שבספרים האחרים כו׳ לפי שעובדות שלהם היה הכל למעלה בבחינת התיקון דשם מ״ה דז״א שהוא שרש של התומ״צ וז״ש ויקם עדות ביעקב דוקא ותורה שם בישראל כו׳[8]. אבל בחינת העלאה דמנחה זו דיעקב לעשו היה למעלה מכל העובדות דאבות להיותה בבחינת העלאת מ״ן לבחינת התהו שלמעלה הרבה מבחינת התיקון דתומ״צ כנ״ל כי הנה עיקר התומ״צ אינו רק להבדיל בין טוב ורע בסור מרע וע״ט במדה נכונה בכל פרטי רמ״ח מ״ע ושס״ה ל״ת שאינו אלא תיקון ובירור לעה״ד טו״ר להבדיל בין טהור לטמא כו׳ עפ״י מאמר קו המדה כנ״ל דבחכ׳ אתברירוי בשם מ״ה דתיקון דתורה דוקא כנ״ל. אבל ענין בירור והיפוך הרע עצמו לטוב שנק׳ היפוך חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא כו׳ כשיהופך הרע עצמו שנק׳ חשך לאור שיאיר עי״ז החשך העליון דבחינת חשך סתרו שהוא בחינת התהו שקדם לאור דחכ׳ דתיקון כו׳ הרי זה למעלה הרבה מגוף בחינת האור דחכ׳ דתורה אור כידוע בטעם בעלי תשובה שגדולים מצד״ג שהתשובה הוא היפוך הרע עצמו לטוב שאין זה בכח התומ״צ דצד״ג רק להבדיל בין טו״ר אבל הרע נשאר בקיומו ושרש הרע דק״נ כשנהפך לטוב עליון יותר מן הטוב כמאמר טוב מאד זה מ״הי׳ כשמות נהפך לחיים שיותר טוב מחיים עצמו כמו סם חיים שמחיה למת כו׳. וכמ״ש במ״א בענין הקטרת שמעצרת המגפה[9] מטעם זה די״א ארורים דקליפה נהפך לברוך כשקטיגור[10] נעשה סניגור[11] וכך הוא ע״י התשובה שזדונות נעשו כזכיות[12] והקללות עצמה נהפך לברכה כמ״ש גבי בלעם ויהפוך ה׳[13] כו׳ שיותר טוב מן הברכה עצמה וד״ל. ומטעם זה גזרו אומר דאין ישראל נגאליו[14] אלא ע״י תשובה דוקא. וכן לענין עוה״ב אמר בזהר דמאן דלא מהפך[15] חשוכא לנהורא בהאי עלמא ליתי[16] חולקא בההוא עלמא כו׳. שזהו ע״י התשובה שמהפך חושך דרע גמור עצמו לטוב ולכך בכה רבי[17] ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת בתשובה יותר מכל התומ״צ כו׳ מפני שצדיקים גמורים א״י לעמוד שם כלל וכן משיח אתא לאתבא[18] צד״ג בתשובה מטעם זה דבהיפוך הרע לטוב ע״י התשובה הרי החשך העליון מאיר מן ההעלם דעצמות שגדול יותר מאור דתומ״צ וזהו שאמר דמשה לא זכה לתשובה[19] רק קודם מותו כו׳. וכמ״ש במ״א ע״פ וירח[20] את ריח בגדיו כו׳ ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה׳ שריח זה היה מבגדי עשו מעזים שעירות[21] שנתברר מרע לטוב ע״י תשובה שהוא כריח שדה[22] כו׳ וד״ל. וא״כ הרי יובן מכל זה ג״כ במנחה זו ששלח יעקב לעשו שהיה לבחינת המקיפים דתוהו שיהיה לאחר כל הבירורים דרפ״ח כו׳ בהיפוך חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא דוקא כו׳ כשיבורר בחינת הרע דעשו להיות כמו שהיה קודם השבירה בבחינת ס״ג דתהו שלמעלה משם מ״ה דתיקון דעכשיו בתומ״צ ביתרון האור מן החושך דוקא אז ודאי יהיה למעלה ממדריגת המצות שבתורה שזהו האור שבלתי מתיישב בכלים דתיקון כלל וכלל מטעם הנ״ל. רק יעקב במנחה זו ידע איך שיהיה עי״ז בחינת כלים לאורות המקיפים הללו שהוא למעלה ממשפט התורה כנ״ל ולזה ודאי שעובדא דמנחה זו היה למעלה מכל העובדות דאבות הנ״ל וד״ל (ועכ״ז אין העוה״ב בא רק ע״י קיום התומ״צ דוקא וכמאמר היום לעשותם דוקא ולמחר לקבל שכרם[24] וכן אמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב שנאמר ועמך כולם צדיקים[25] בתומ״צ דוקא לפי ששרש התומ״צ באמת למעלה גם מבחינת מקיפים דתוהו שנק׳ חשך סתרו כו׳ והוא העוה״ב שהוא גילוי עצמות אור א״ס ממש כמו שהוא טרם שיצמצם ויסתיר א״ע מפני שלא יהיה בהסתר

וצמצום והעלם העצמות כלל כו׳ ומה שמעלת התשובה גדולה מתומ״צ מצד יתרון האור מן החשך עצמו כנ״ל גם זה הוא בא מכח התומ״צ דוקא שהרי תשובה בלא תומ״צ אינו כלום וכמו שאמרו יפה שעה אחת[26] בתשובה ומע״ט דוקא כו׳. וראיה מן הגרים[27] כר״ע ור״מ[28] כו׳ גם שעושים תשובה אמיתית במס״נ אם אינם מקבלים תומ״צ אין זה כלום דדוקא בבע״ת שעוסק בתומ״צ יהופך חשך לאור כו׳ משום דבחכ׳ דוקא אתברירו כו׳ וזהו דמשיח אתא לאתבא צדיקייא דוקא בתיובתא וכמו שיעקב שהיה צד״ג בתומ״צ העליונים עשה עצמו בע״ת[29] בהתלבשותו בבגדי עשו אחיו כו׳ אז דוקא אמר ריח בני כריח שדה כו׳ משא״כ כשלא היה יעקב לובש אלא אחר שאינו צד״ג אין זה הריח כריח שדה כו׳ מטעם הנ״ל וד״ל. וגם כאן במנחה זו ששלח יעקב לעשו מפני שיעקב הי׳ צד״ג בבחינת התיקון דתומ״צ דוקא ע״כ היה בכחו להמשיך לבחי׳ מקיפים דתוהו כמו שיהיה לע״ל שיהפוך אל עמים שפה כו׳ ע״י התשובה כנ״ל ולפי שיש בכלל מאתים מנה[30]. וכך גם אנחנו בנ״י שלנו ניתנה התורה בבחינת התיקון דוקא ע״כ יש בכחינו להפוך חשוכא כו׳ ע״י התשובה ג״כ וכמו שאמרו אם ישראל עושין תשובה נגאלים ישראל דוקא כנ״ל) ואחר כל הנ״ל מובן בכללות ענין המנחה ששלח יעקב לעשו שהיה רק להיות חיבור והמשכות המקיפים דתוהו באו״פ דיעקב

והיו לאחדים ולזה היה העלאת מ״ן דמנחה הזאת כנ״ל:

(ו) **ובכל** זה יובן ג״כ הטעם שאמר ויירא יעקב מאד[31] כו׳ ויחץ את העם כו׳ לשני מחנות דוקא. למה ב׳ מחנות ולא ג׳ וד׳ מחנות דאם מטעם שאמר אם יבא עשו[32] כו׳ והיה המחנה הנשאר לפליטה מזה הטעם עצמו יותר טוב היה שיחלק לג׳ וד׳ מחנות כו׳ (ובבחינת התיקון כמו שהוא במרכבה עליונה נחלקו לד׳ מחנות מחנה מיכאל[33] כו׳ פני[34] אריה כו׳). אך הנה יש להקדים לזה הקדמה אחת הידוע בכללות עיקר ההפרש בין בחינת עולם התהו לעולם התיקון[35] שעולם התהו הוא רק בבחינת ב׳ קוין ימין ושמאל לבד כו׳ והב׳ קוין רחוקים זה מזה והוא ענין הז׳ מדות[36] דתוהו שהן זה תחת זה[37] כו׳ ונק׳ ענפין מתפרדין[38] או טורי דפרודא[39] ולמטה זהו הנק׳ עלמא דפרודא[40] או רה״ר עולם הקליפות[41] כו׳ שמשם שרש עשו שלמטה שהוא בבחינת הפירוד גמור מיחוד האלקי כמו בד׳ נהרות שהן ד׳ מלכיות[42] כו׳ דכתיב ומשם יפרד[43] משם דוקא יפרד כו׳ בבחינת עלמא דפרודא בק״נ בע״ש כו׳. אבל בבחינת התיקון הוא דוקא בג׳ קוין ימין ושמאל ואמצע ובבחינת ההתכללות[44] וחיבור זה עם זה דוקא דהיינו בקו האמצעי שמתכללים בו ב׳ הקוין דחו״ג. היינו חח״נ ובג״ה כדת״[45] כו׳ שנק׳ בריח התיכון[46] או עמודא דאמצעיתא[47] בחינת יעקב כידוע וזהו כמו ג׳ נקודות דסגול ב׳ נקודות למעלה וא׳ למטה שזהו בחינת ת״ת ונק׳ סגול התחתון כידוע או ב׳ נקודות למטה ואחד למעלה שנק׳ סגול העליון[48] כמ״ש ישראל לסגולתו[49] כו׳ שהוא בחינת כח״ב כו׳ וכ״ז בחינת חיבור והתכללות דוקא בב׳ הקוין דימין ושמאל בין מלמטה למעלה כמו בסגול התחתון בחינת חג״ת בין מלמעלה למטה בסגול העליון בחי׳ כח״ב כו׳ וז״ש (בישעי׳ יט כד) ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה כו׳ ישראל דוקא יהיה בבחינת שלישיה כסגול העליון ותחתון כנ״ל וז״ש ישראל אשר בך אתפאר[50] בבחי׳ ת״ת[51] שכלול מג׳ גווניין[52] דחיוור וסומק וירוק כו׳ כידוע וד״ל אבל בחי׳ עשו שרשו בתוהו שאינו אלא בב׳ קוין דחו״ג לבד ובתכלית הפירוד זה מזה ע״כ אמר כאן ויחץ את העם לב׳ מחנות דוקא וד״ל. וביאור הדברים יובן עד״מ בהפרש שבין קטן לגדול[53] במדות ובשכל מצד קטנות וגדלות דדעת שהקטן ששכלו קטן לא יוכל להכיל בכלי המוח שני הפכים כלל וכלל שאם דעתו הקטן נוטה לחוב ולדין לא יוכל למצוא שום טעם ושכל לדון לזכות כלל עד שלא יוכל לסבול שום טענה לנטות להיפך דעתו וכן להיפך כאשר יטה שכלו ורצונו לזכות לא יוכל להכיל ולקבל שום נטיה להיפוכו לחוב לומר שמטעם וסברא זו יוכלו לדון להיפוך כי אין כלי מוחו הקטן יכול להכיל[54] דבר והיפוכו בטעמים וסברות מחולקות שמתחלק רק[55] לב׳ קוין לבד אם לקו החסד לבד אין בו נטיה לדין כלל ואם לקו הדין אין בו נטיה לחסד כלל (כי העיקר הוא בחי׳ הדעת נוטה[56] שמתחלק לכמה הפכים והכרעות ודעתו קטן ומצומצם ביותר) וכמו״כ במדות הקטן אינו אלא בקו אחד או לחסד או לדין כאשר חפץ חסד הוא בלבו אין בו רק טוב וחסד לבד ולא יוכל לסבול היפוכו בחי׳ דין ולהיפוך כאשר הוא ברוגז ודין לא יוכל לסבול החסד ורחמים כלל ונמצא שהקטן מצד קטנות דעתו וקטנות המדות אינו אלא בקו אחד תמיד או רק בקו הימין לחסד וטוב בשכלו ובלבו או רק בקו השמאל לחוב ודין ולא יוכל להתהפך מזה לזה כלל כי רחוקים ומפורדים הן ב׳ הקוין שלו דימין ושמאל חו״ג בפירוד והתחלקות מאד שלא קרב זה אל זה לעולם כי בעודו בקו הימין דחסד וטוב יתרחק בתכלית הריחוק מאד מבחינת קו השמאל דדין וחוב עד שלא יוכל להעלותו במוחו ולבו כלל וכן להיפך בעודנו בקו השמאל דרוגז ודין לא יוכל לסבול ולהעלות במוחו ולבו מבחינת החסד וטוב כלל כי קצר דעתו מהכיל דבר והיפוכו מפני שלא ימצא מקום אצלו במוחו ולבו אלא או כך או כך כו׳ (ובמ״א מבואר להיפוך לכאורה דהקטן בנקל להתפתות[57] מדבר להיפוכו מלאו להן ומהן ללאו כו׳ וכמו נשים שדעתן קלות[58] כו׳ יכולים בקל להתפתות לזנות כו׳ ואם היה ענין הב׳ קוין שלהם רחוקים בתכלית כנ״ל איך יהופך מהן ללאו כו׳. והתירוץ מבואר[59] במ״א דאדרבה היא הנותנת מצד שהן בקטנות הדעת יכולים להתהפך מדבר להיפוכו משא״כ הגדול בדעת הן ולאו שלו חזקים בלי יהופך כלל אבל עכ״ז הנשים וקטנים הן בקו אחד[60] או כך או כך כי גם שיהופך אין בו אלא קו אחד היפוכו ולא שיכול להכיל ולסבול שני הפכים דחו״ג יחד כלל וא״כ יובן שיש בטעם א׳ שהוא בגדלות הדעת ג״כ שני הפכים בנושא אחד שהן ולאו שלו בלתי מתהפכים לעולם וגם יכולים להיות בהתכללות א׳ ממש כמשי״ת ובקטנות הדעת דקטנים ונשים ג״כ יש ב׳ הפכים שהן באים מטעם אחד שלאו והן שלהן מתהפכים וכשהן בקו אחד לא יכיל ויסבול להיפוכו כנ״ל שכל זה כדבר

והיפוכו והוא מטעם אחד שהוא קטנות הדעת וד"ל) והנה כל זה הוא משל ודמיון לבחי' התוהו שהוא רק בבחינת ב' קוין דימין ושמאל לבד והן מרוחקים ומפורדים זה מזה בתכלית מן הקצה לקצה כמו בחינת החסד ודין שבמדות דבחינת התהו הרי במקום שליטת מדת החסד לא יוכל להיות שום שליטה בשום צד למדת הדין כלל וכלל וכן להיפך כאשר שולט מדת הדין לא יוכל להיות מקום למדה"ר כלל דאין מרחמים בדיני כלל וכלל וכן בחכמה שבמדות או מדות שבחכ' שכל המטה כלפי חסד לא יוכל להכיל ולסבול כלל לשכל וחכ' המטה כלפי דין וכן להפך שכל המטה לדין לא יוכל לסבול לשכל הנוטה לזכות כנ"ל במשל שכל ומדות הקטן כו' שהוא רק בקו אחד או כולו חסד וטוב לבד או כולו דין ורוגז לבד כו' וע"כ המדות וספירות דתוהו הן זה תחת זה בלתי יש התחברות וקשר והתכללות זה עם זה כלל וע"כ נק' ענפין מתפרדין עלמא דפרודא כנ"ל מפני שהן מפורדים זה מזה בתכלית בלי יתחברו לעולם כו' (והוא מצד שחסר שם בחינת התיקון שע"י בחי' דעת נוטה שעושה התחלקות והתכללות יחד מכל ההפכים דחו"ג כמשי"ת) אך הנה בחי' עולם התיקון הוא בא בג' קוין דוקא כנ"ל כמו הסגול בג' נקודות כו' והן באים בבחינת התכללות והחיבור זה עם זה דוקא ע"י קו האמצעי שהוא בחי' הת"ת בכלל שכוללם יחד כו' וביאור הענין הנה יובן עד"מ הנ"ל להיות שזהו עיקר ההפרש בין קטן לגדול שהגדול דעתו שלם דהיינו שכלי שכלו רחבים הרבה יותר ויכול לסבול ב' הפכים דחו"ג בכלי מוחו ולבו יחדיו ישכנו כאחד ממש בהתכללות א' היפוך טבע הקטן שלא יכיל ב' הפכים כלל כנ"ל והענין הוא לפי שהגדול בדעת ששכלו רחב ימצא מקום לדבר והיפוכו דהיינו שעל אופן כך וכך יהיה שכלו גוזר ונוטה לזכות וחסד גם בלבו ועל אופן אחר יגזור דעתו ושכלו שיהיה לדין וחוב ואינם תרתי דסתרי כלל מפני שכל אחד יש לו טעם בפ"ע שנסבל בכלי מוחו ולבו (ודוגמא לזה היה בזמן המבול דמטעם לחוב ודין משום כי רבה רעת האדם נהפך לזכות כמ"ש כי יצר לב האדם כו' ע"כ לא יקלל האדמה עוד בעבור האדם וגם לא יוסיף להכות כל חי כו' שהוא כמו ההכרעה לא כולו לזכות ולא כולו לחוב אלא ממוצע משניהם לא ידון רוחי באדם והיו ימיו כו' אבל כלה לא יעשה כו' וכה"ג) וזהו מדת הת"ת שהוא בחינת כח המכריע בין ב' הפכים דחו"ג כו' וד"ל. ושרש ענין ההכרעה דבחינת הת"ת הנה ידוע שיש בכח המכריע כח עליון מב' דיעות ההפכיים המנגדים מאחר שיש בכחו להכריע בהכרעה שסובל ב' דיעות ההפכיים הרי ודאי מוכרח לומר ששרש דעתו גבוה ונעלה מדעת שניהם ולכך ביכולתו להכריע ביניהם דהיינו לכוללם יחד עד ששניהם ישוו בלא פירוד והתחלקות כלל כי כל אחד מוצא כפי מקצת דעתו בדעת המכריע לפי שבדעת המכריע ישכנו יחד ב' הסברות ההפכיים והיו לאחדים ממש ע"כ ב' הדיעות ההפכיים מסכימי' לדעת המכריע עד שהן נכללים בו ממש כאחד וד"ל (וכמו שני תלמידים מנגדים זה אוסר וזה מתיר כשבאים לפני רבם מתבטלים ונכללים כאחד בדעת רבם המכריע ביניהם והכרעה זו' לא כדברי זה ולא כדברי זה דהיינו באופן כך וכך אסור ובאופן כך וכך מותר כו' שהוא בהתכללות וחיבור ב' הדיעות הפכיים באופנים ממוצעים מבין שניהם דוקא יחדיו ישכנו בלי פירוד כלל) וזהו מצד שרש הת"ת בדעת עליון דכתר שלמעלה מן ההתחלקות דחו"ג דחכ' כידוע ע"כ יש בכח הד"ע להטות כח ומקור השכל להשכיל לזכות יותר מלחוב או לחוב יותר מלזכות ולהפוך גם משכל וטעם של חוב לזכות ומזכות לחוב וע"כ יש ג"כ כח ההכרעה ממוצע משניהם בדעת נוטה שנק' דעת תחתון שהוא כח המכריע שבת"ת כו' (כמ"ש במ"א בדרוש דארדה נאי כו') וזהו ענין הג' נקודות דסגול א' למטה וב' נקודות למעלה שהוא דעת המכריע שלמטה מחו"ג ששרשו בכתר שעולה ע"ג חו"ב והוא סגול העליון שאמר ישראל לסגולתו שזהו עיקר קו האמצעי כו' והוא הטעם שסובל דבר והיפוכו כא' להיותו מבחי' אין דכתר כו' שלמעלה מן החכ' שמאין כו' שאין שם התחלקות כלל לימין ושמאל ע"כ גם הגילוי דחו"ג יוכל להכריע ולעשות בהן התכללות אחד וז"ש מי כמוך באלים הוי' דוקא שהוא בחינת הת"ת (כמ"ש שם"ו). ולהבין ענין זה בתוספת ביאור וגם להבין למה בחינת ההכרעה הוא בבחינת הת"ת דוקא כו' מה שייך הת"ת לענין ההכרעה כו'. אך הנה ידוע בעיקר ענין התפארת שהוא ההידור והיופי שאינו אלא בעירוב הגוונין במזיגה נכונה ויפה שלא יהי' ריבוי גוון אחד על גוון זולתו ההפכי גם המראה הממוצעת הכל יהיה במדה ומזג נכון בציור נאה ומהודר לעין כל רואה כמו הג' גוונין אדום ולבן וירוק יצוייר הגוונין הללו בתערובות מזה עם זה אדום סמוך ללבן וירוק באמצען ולא לבן לבד ואדום לבד שאינו נק' יפה והדר כלל רק כשהוא בהתכללות מאדום ולבן וירוק במזיגה יפה כאשה ואיש יפ"ת ויפ"מ שכלול בהם גוונין דאודם ולבן יחדיו במזיגה יפה ולא לבנים לבד או אדומים לבד. וכן בגד המצוייר בגוונין דאודם ולובן. וכה"ג עירוב הגוונין בכל דבר המצוייר בכלים הנאים ובבית והיכל כידוע עיקר היופי תלוי באופן טוב המזיגה וההתכללות מכמה גוונין הפכיים דוקא וזהו הנק' תפארת והידור. וכן בתפארת שבקול שערב לשומע ונאה והדר לכל כמו קול ה' בהדר" כו' שהוא התכללות הקולות מכמה הפכי' דחדוה ומרירו' וממוצע כשמזיגת' יפה בתנועות מורכבות זה מזה יחד באופן נאה והדר כו'. וכן בתפארת שבמדות חג"ת חסד ודין וממוצע שלא יהיה חסדן יותר מדאי ולא אכזר יותר מדאי וגם הממוצע יהיה במזיגה יפה עד שמדותיו הן לתפארת לעושיה" ותפארת לו מן האדם עד שנק' איש יפה במדות כו' וכן בתפארת שבחכ' ושכל שידון לזכות וגם לחוב ובממוצע באופן התכללות ומזיגה יפה מאד שזהו ממש כתפארת בטוב המזיגה בציור בגוונין או בהרכבה בקול כו'. והדמיון הכולל לכל זה הוא כמו טוב המזיגה וההתכללות במשקין שהן ב' הפכים בטעמיהן חריפות ומתיקות שממזגין אותן יפה במזיגה נכונה עד שהטעם שכלול משני הפכים נק' טעם ערב לשותה אבל אם לא יהיה אופן המזיגה בכי טוב דהיינו שיגבר החריפות וחמיצות על המתיקות או המתיקות על החריפות או חמיצות

לא יהיה בה טעם ערב כלל וכלל כו' ע"ד דוגמא היין החזק ביותר כמו יין הישן ביותר שהוא חזק וחריף ביותר שא"א לשתותו כ"א ע"י המתקה במים מתוקים וכה"ג או יין חי שממזגין אותו במים וכה"ג צריך ודאי שימזוג מזיגה יפה ונכונה בתערובות הזאת כמים ביין איך וכמה יהיה כי היין חזק יותר מדאי והמים מחלישים כחו צריך שלא יחלישו המים כשיתן אותן בריבוי יותר מן המדה וגם לא ימעיט במים אלא כפי הצריך למזיגת היין שיהיה מזוג בטוב מן החיזוק והחלישות אז יהיה טעמו ערב לשותה כו'. וכמ"ש בזהר ע"פ ויבא לו יין וישת שפיר אמר מט"ט[13] דארמי מיא לגו חמרא כו' לפי שהיין היה בבחינת תוקף הגבורות עליונות דקו השמאל ביותר שהוא בחינת גבורות דאימא[14] שיכולים דינין קשין לקבל שם בהשתלשלות וירידת השפע למטה. ע"כ אמר דיעקב שהוא בחי' הת"ת[15] שהיה יודע לכוין היטב המזיגה להמתיק הגבורות בחסדים שהוא בחסדים דאבא שהן המים[16] כידוע. וזהו דארמי מיא לגו חמרא במזיגה נכונה ויפה מפני שהיה יודע היטב אופן טוב המזיגה והתכללות דחו"ג להיות שרש יעקב בבחינת הת"ת (שעולה עד הכתר[17] כנ"ל שיכול לעשות התכללות נכונה בדבר והפוכו שהן חו"ג מטעם הנ"ל). וזהו תרין טעמי דעל ויבא לו[18] יין כו' וד"ל. והנה מובן עכ"פ מכל הנ"ל בבחינת הת"ת שהוא התערובות וההתכללות בין ב' הפכים והוא בחי' ההכרעה בין ב' שכליים הפכיים שכל זה אינו אלא דוקא כשההכרעה הוא במיצוע יפה דהיינו במזיגה נכונה שלא יוסיף מזה על זה ולא יגרע כ"א כפי המדה הצריכה שזהו עיקר ענין המכריע בין ב' דיעות חלוקות שלוקח לעצמו מזיגה שהיא המיצוע (בל"א מיטעל) הנכונה מב' ההפכים קצת מזה וקצת מזה ולא כדברי שניהם. וא"כ הרי עיקר הדבר הוא במה שיוכל לכוין היטב המזיגה וההתכללות משניהם שיהיה במזג הטוב והנכון לא יוסיף ולא יגרע בזה יותר מזה כו'. וזהו בהכרח בא ממקור החכ' השלימה וברורה דוקא שלא יגביר מקור הטיית השכל לזכות יותר מלחוב כו' אלא במיצוע ומזיגה יפה משניהם יחד שבודאי יש מקור מיוחד להמציא כח המיצוע[19] שהוא עליון ממקור ב' השכליים וכולם יחד עד שיוכל לעשות מזיגה והתכללות נכונה מב' הפכיים אלה (והוא בחי' דעת עליון שבכתר המטה לב' הקוין דח"ס במזיגה מיצוע כמו קו המשקולת שמטה כלפי ימין וכלפי שמאל במדה ומשקל הממוצע דוקא להיותו סובל שניהם יחד כשעומד ביושר ובשוה (כמ"ש שם בפ' וירא באריכות[20]) וד"ל). והנה הנמשל מכל זה בבחינת עולם התיקון שעיקר הענין הוא שב' הקוין דחו"ג שבו כלולים בקו האמצעי שהוא בחי' הת"ת במזיגה ומדה נכונה מאד בלי יוסיף ויגרע ממדה זו על היפוכה ביותר מכפי הצריך עפ"י בחינת השרש של התיקון שהוא מאמר דקו המדה כידוע עד שאין כל שפע פרטית הבאה באבי"ע מריש כל דרגין עד סוף הכל בעוה"ז הגשמי הכל הוא בא בבחינת התכללות ומזיגה יפה מכל ההפכים דחו"ג עפ"י מדת הת"ת דקו האמצעי שהוא בחי' המכריע כנ"ל וכדמיון משלים הנ"ל בענין מזיגה ועירוב הגוונים דחיוור וסומק וירוק כו' או כמו מזיגת המשקין מיין ומים וכה"ג במזיגות והתכללות דתנועות הקולות וכן בהתכללות דחו"ג שבלב ומוח כו' כנ"ל. וזהו עיקר ההפרש בין בחי' התיקון לבחינת התהו שבחינת התהו אינו רק בב' קוין לבד ואין בו קו שלישי הממוצע לחברם כלל אדרבה הן מפורדים ומחולקים זה מזה בתכלית כנ"ל. אבל בחי' התיקון הוא בא בג' קוין והעיקר הוא[21] קו האמצעי שהוא הת"ת שבו מתחברים ומתכללים דוקא מב' הקוין דחו"ג. ע"כ עיקר הקיום הוא בבחינת התיקון וד"ל. וזהו בחי' יעקב וישראל שהן בבחינת קו האמצעי דבחינת התיקון דוקא וכמ"ש כי יעקב בחר לו י"ה[22] שהן חו"ב וחו"ג שנק' סגול וזהו ישראל לסגולתו וכנ"ל שנק' שלישיה כו' בין מלמטה למעלה שנק' סגול התחתון חג"ת שהוא המכריע דת"ת בין מלמעלה למטה בבחי' סגול העליון דכח"ב כו'. ויובן דבר זה בתוס' ביאור גם בעבודה שבלב בתפילה. כי הנה אנו רואים שיש ב' מיני עבודה בתפלה א' בחינת התפעלות ההתלהבות והתשוקה לאלקים חיים בבחי' רצוא רץ לבך[23] בכלות הנפש[24] ליכלל ולידבק למעלה בה' אחד כו' כמו אליך ה' נפשי אשא[25] כו' וכן נכספה וגם כלתה נפשי[26] צמאה לך נפשי[27] כו' וכה"ג וכאשר תתגבר התפעל' התשוקה האלקית הזאת ביותר אז ימאס באמת לעמוד בחיי גופו הגשמי מצד שחפץ ומשתוקק לידבק בה' אחד[28] ואז חפצו לצאת מחומר גופו (וכמ"ש בזהר דזכאי קשוטי[29] מסתכלי בליבייהו כל יומא כאילו אסתלקו מעלמא כו' וכמ"ש[30] בפרשת מקץ[29]) וכמו מי לי בשמים[31] ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי[32] כו' והיינו מפני שנתגברה התפעלות הנפש עצמה בתשוקה זאת העצומה עד שלא יכיל כלי מוחו ולבו להכיל ההתפעלות העצומה כו'. ע"כ נפשו יוצאת בכליון והסתלקות כו'. וזהו מבחינת הגבורות דקדושה האלקית שהוא בבחינת קו השמאל שהוא בבחינת העליה וההסתלקות למעלה מעלה בבחינת או"ח למקורו ממש כידוע וד"ל. אבל בחי' ומדרגה הב' הוא בחי' שוב שהוא היפוך דבחי' רצוא[33] הנ"ל והוא מה שאנו רואים שהתפעלות האהבה והדביקות באלקות שבא מכח ההשגה האלקית בכל חד וחד לפום שיעורא דיליה[34] תתיישב דוקא בכלי מוחו ולבו ויכול להכילה להיות מתענג על ה' באה' ודביקות והתקשרות זאת. והעיקר המכוון מהתפעלות זו האלקית אינו להיות בבחי' הסתלקות וכלות[35] הנפש הנ"ל אלא אדרבה כל חפצו וכל תשוקתו הוא רק להיות גילוי אור ה' בנפשו בבחינת המשכות אלקות על נפשו שיהיה יורד ונמשך מלמעלה למטה דוקא היפוך העליה והסתלקות והיינו שירד האור האלקי מלמעלה למטה לשכון בבחינת כלי דוקא ובריבוי הכלים מכלים שונים כמו בגילוי אלקות בכלים דתומ"צ בריבוי המצות מעשיות כמ"ש והאר עינינו בתורתך[36] ודבק לבנו במצותך כו'. וזה כל חפצו וכל ישעו בהתפעלות האהבה או יראה בהתבוננות כו' והוא הנק' בחי' שוב שאחרי בחינת הרצוא הנ"ל כמ"ש אם רץ לבך שוב כו' להמשיך האור בכלים דוקא וכמ"ש באור כי טוב טוב לגנוז האור בכלי[37] דוקא שזהו עיקר הקיום. וזהו תחלת הרצון שבסוף מעשה שעלה במח' תחלה[38] כמ"ש סוף דבר[39] כו' דנעוץ תחלתן בסופן[40] וסופן בתחילתן כידוע וד"ל. והנה בחינת רו"ש הנ"ל הן ב' הפכים בתכלית מן הקצה לקצה בחי' רצוא בבחי'

גבורות שהוא העליה והסתלקות למעלה ובחינת שוב בבחינת החסדים שהוא הירידה וההמשכה למטה דוקא. ואמנם בחי' התיקון הוא בחי' ההתכללות דחו"ג דרו"ש הנ"ל שיחדיו ישכנו כאחד ממש דהיינו אחרי הרצוא שוב ואחרי השוב רצוא כמו שלהבת הנר העולה ויורד כו' וכמו דפיקו דליבא ברו"שי תמיד כו' ועיקר בחי' התכללות זאת דרו"ש בבחינת התיקון הוא בתורה דוקא לפי שהתורה ג"כ כלולה מחו"ג דרו"ש הנ"ל כמ"ש מימינו אש דת[2] כו' אש שחורה ע"ג אש לבנה[3] כו'. אך בחו"ג דתורה (כה"ח וה"ג דמ"ע ול"ת[4]) כלולים יחד בתכלית כידוע בענין אנכי ולא יהי' לך[5] בדבור אחד נאמרו כו' שזהו בחי' התכללות דחו"ג שבכתר דמ"ע ול"ת כאחד ממש וד"ל:

(ז) **ולהבין** ביאור זה הנה יש להקדים להבין ביאור ענין המעשה דד' שנכנסו לפרדס[6] כו' דבן עזאי הציץ ומת[7] כו' אך ר"ע נכנס בשלום[8] ויצא בשלום כו'. להיות ידוע שגם התורה היא בבחי' הת"תי שכלול מב' הגוונין דחו"ג במזיגה יפה ונכונה מאד לא יוסיף ולא יגרע עפ"י חכ' הקדומה שנק' חכמה ברורה[9] שכבר הוברר הדבר כו' כמ"ש מי מדד[10] כו' וכמ"ש במ"א וע"כ אמר כל אמרתי[11] אלוה צרופה כו' אל תוסף[12] כו' שלא לסור ימין ושמאל והן דקדוקי סופרים שלא להוסיף ולא לגרוע באופן המשכות דרמ"ח מ"ע והעלאות הבירורים דל"ת בסור מרע וע"ט כו' כשר פסול טמא וטהור כו'. ולזאת יובן ג"כ שיש בתו' בחינת רו"ש הנ"ל שהן ב' הפכים ממש ומתכללים יחד במזיגה נכונה מאד כנ"ל ברו"ש דתפילה והוא כללות ענין המעשה בד' שנכנסו לפרד"ס כו' (שכל עיקר כוונתם[13] היה להגביר אור החסד על הגבורה באור הכתר עצמו עפ"י סוד ה' שהוא בחינת ח"ס[14] שבפרדס העליון כו'). והנה בן עזאי היה שרש נשמתו בבחי' גבורה שבחכ' דתורה כאשר נק' התו' בשם אש ה' כמ"ש קול ה' חוצב להבות אש[15] וקול דברים שמעו מתוך האש[16] כו' וזהו שאמרו רז"ל[17] על בן עזאי כשהי' יושב ושונה הי' אש מלהטת[18] סביבו כו'. (וכן אמרו על יונתן בן עוזיאל בשעה שעסק בתורה כל עוף הפורח עליו[19] נשרף שמרמז על מלאכים שנקראים עופות[20] שהיו מתבטלים מן מציאותם באש האלקי דתו' כו') והוא לפי שהי' עוסק בתורה ברשפי אש התשוקה לגילוי אור הוי' דח"ע שבתו' עד כלות נפשו בה בדביקות עזה ביותר עד שבאהבתה ישגה תמיד[21] בכלות הנפש ממש כמ"ש כי עזה כמות אהבה[21] כו' והוא שאמר בן עזאי שנפשו חשקה בתורה[22] ביותר ע"כ לא חפץ ליקח אשה להוליד בנים וביטל מצות פו"ר דאורייתא מפני גודל חשק נפשו ודביקותה בתו' וזהו כמו בחי' רצוא הנ"ל בתפלה שהוא בחי' או"ח לצאת מכלי נרתק הגוף לגמרי כו' וזהו שאמר בן עזאי הציץ ומת כאשר ראה והשיג במעשה מרכבה בפנימית סודות אור החכ' לא יכיל כלי מוחו ולבו מפני רוב התפעלות העונג עד שנכספה וגם כלתה נפשו ממש כו' כי לא חפץ כלל בירידת האור והמשכתו למטה בכלים מכלים שונים כו' רק לידבק בתו' העליונה כו' שהרי לא נשא אשה לקיים מצות פו"ר כו' והוא רק מגודל תשוקתו ודביקותו למעלה מעלה בעצמות אור א"ס שבתורה כו'. וזהו שהציץ ומת בבחי' ביטול במציאות לגמרי מכל וכל כו' מפני שלא היה ביכולתו להתיישב בכלי כו' (וכמו ג' סבין שמתו באד"ר[23] כו'). אבל מדריגת ר"ע היה למעלה מזה והוא מ"ש עליו שנכנס בשלום ויצא בשלום פי' שלום ידוע שזהו בחי' יסוד[24] שהוא מקור מוצא המשפיע אור דתו' למקבלים שהוא כלול מחו"ג שהוא בחי' הת"ת דתו' עצמה כנ"ל וזהו שנק' שלום שמחבר ב' הפכים דחו"ג המנגדים שישכנו יחד דוקא בכלים מכלים שונים כנ"ל במזיגה נכונה הממוצעת ומלוקטת מבין ב' הפכים הללו דחו"ג. וע"כ גם התו' נק' שלום כמ"ש ה' יברך[25] את עמו בשלום כו' כידוע וד"ל. וזהו שאמרו על ר"ע שנכנס בשלום כו' לפי שר"ע היה עיקר ומקור המשפיע לתושב"כ ושבע"פ (דכולהו סתימאה אליבא דר"ע[26] דוקא כמשי"ת) וע"כ היה יודע טוב המזיגה וההתכללות דב' הפכים דחו"ג שבתורה שהוא בבחי' הת"ת כנ"ל. ולזאת גם בבחי' רו"ש שבתו' הי' יודע בטוב המזיגה וההתכללות משניהם יחד דוקא ולא היה גובר[27] בחי' הרצוא הנ"ל כבן עזאי ביותר מכפי המדה כי לא בזה חפץ ה' כמ"ש בזהר ע"פ הסבי עיניך כו' דמוקדין ליה[28] בשלהובי דרחימותא כו' כי עיקר חפץ ה' ורצונו שיהי' לו בחינת כלי לשכון בו שהן המצות להיות לו דירה בתחתונים דוקא והיינו בחינת שוב הנ"ל בהמשכות גילוי אלקות בתומ"צ למטה בכלים מכלים שונים שזהו בבחינת קו הימין דחסד העליון שיורד מגבוה לנמוך היפוך דבחינת רצוא ברשפי אש התשוקה לעלות דוקא כנ"ל. ור"ע היה יודע ומכוין במזג נכון בין בעליה דאו"ח דרצוא הנ"ל בתורה שגם הוא נפשו חשקה בתו' כבן עזאי אך היה חוזר וממשיך על נפשו גילוי אור ה' בבחי' ירידה והמשכה בכלי בבחי' שוב בקיום המצות וגם זאת היה אצלו במזג נכון שלא יהיה ביתר מכפי המדה (כאומר אין לי אלא תו'[29] רק להמשיך אור בכלי בלא רצוא דתפלה כלל שאפי' תורה אין לו או[30] הפי' דאומר אין לי אלא תו' שלא חשקה נפשו רק בתורה כבן עזאי רק ברשפי אש התשוקה בתורה כו') וקיבץ ומדד מב' הפכים דרו"ש אלה יחד במזיגה נכונה בהתכללות א' כפי הצריך עפ"י בחי' התיקון דשם מ"ה ביחו"ע דמ"ה וב"ן כו' (והוא מ"ש בזהר שנק' עייל ונפיק[31] עייל במס"נ וחוזר ויורד להשיב נפשו בבחי' שוב שזהו נכנס ויוצא בשלום) וכך יש מעין זה קצת גם בכאו"א מישראל שחשקה נפשו בגילוי אלקות בתו' ומצות וגובר על בחי' רצוא במס"נ שיש בכח ועצם בנפשו האלקית (כמ"ש במ"א במה שאומר ואתה משמרה בקרבי[32] כענין ע"כ[33] אתה חי כו'). וזהו ענין מה שאמר נכנס בשלום ויצא בשלום פי' כניסה ויציאה זו היינו בחי' רו"ש הנ"ל כידוע הכלל בכל מקום דבחי' העלאת מ"ן במס"נ דבחי' רצוא הנ"ל נק' כניסה בפתח היכל העליון וכמ"ש זה השער לה'[34] צדיקים יבואו בו במס"נ שלהם בתורה ותפלה ומע"ט כו' וכל העלאה גורם המשכה[35] כידוע דרוח אייתי רוח[36] ואמשיך רוח וכמו אם ישים אליו לבו[37] כו' הנה בחי' המשכה זאת שאחר ההעלאה שנק' המשכת מ"ד נק' יציאה שיוצא ובוקע האור דמשפיע מעצמות המאציל שבאצי' להיות יורד ונמשך ובא למטה דוקא בבחי' התלבשות בכלים מכלים שונים כו'. ולפי ערך אופן ההעלאת מ"ן דבחי' רצוא הנ"ל

העולה למעלה מעלה בכניסה מהיכל להיכל העליון הימנו כו׳ כמו ילכו מחיל אל חיל[38] מגעה״ת לג״ע העליון כו׳ כך הוא ערך הירידה והמשכה ושפע המ״ד מגבוה לנמוך להיות למטה בבחי׳ כלי המגביל האור שזהו הנק׳ יציאה ממקומו לבא למטה כמו הנה ה׳ יוצא ממקומו כו׳. וזהו שאמר שנכנס בשלום ויצא בשלום דכל אלה הכניסות ויציאות שזהו בחי׳ העלאת מ״ן והמשכות מ״ד היה אצל ר״ע הכל במד׳ ומזיגה נכונה לא בהעלא׳ יותר מדאי כבן עזאי ולא בהמשכה כו׳ אלא ב׳ הפכים הללו היה הכל בשלום שהוא הממוצע דבחינת הת״ת הנ״ל וזהו שנכנס בשלום שהעלאת מ״ן שלו בכניסה היה ג״כ בשלום במדה נכונה כנ״ל כמ״ש בשלום ובמישור הלך אתי[39] בחי׳ התקשרות דמקבל למשפיע שנק׳ צדיק תחתון שלום שלמטה וכתיב או יחזיק במעוזי[40] שהוא התו׳ כידוע יעשה שלום לי מלמטה למעלה בהעלאת מ״ן שלום יעשה לי ב׳ שלומות ושלום העליון הוא בחי׳ היציאה דמ״ד שהוא התקשרות דמשפיע למקבל ג״כ בשלום במדה נכונה כו׳. וזהו הכל בשלום דתו׳ להיותו בקו האמצעי דת״ת וז״ש בשלום ובמישור כו׳ ולא כבן עזאי שהציץ ומת שנסתלק האור מן הכלי מפני תגבורת הרצוא על השוב (שזהו עייל ולא נפיק כו׳) שע״ז אמר הסבי עיניך כו׳ כנ״ל וד״ל. ובכל זה יובן הטעם שהתו׳ ניתנה ע״י משה דוקא וגם תושבע״פ אמר תורה צוה לנו משה[41] כו׳ לפי שהתו׳ כבר היה בחכ׳ הקדומה כמ״ש ואהיה אצלו אמון אומנא[42] כו׳. והוא בבחינת התיקון בהתכללות דחו״ג במדה ושיעור כמ״ש מי מדד בשעלו מים כו׳. וזהו שרש נשמת משה שנאמר[43] בו מן המים משיתהו[44] ממים עליונים דחכ׳ הקדומה וע״כ נק׳ מחוקק[45] כו׳ שעל ידו ניתנה התורה במדה ושיעור במ״ע ול״ת כמו שאנו רואים בכל המצות שנתפרשו בתו׳ הן באים במדה ושיעור מהתכללות דחו״ג שהוא בחי׳ הת״ת כמו מצות תפילין וקשרתם[46] כו׳ נתפרש בתו׳ שבע״פ בדקדוקי הלכות איך ומה שיהיה בד׳ בתים וד׳ פרשיות בשיעור וגבול ואם יוסיף או יגרע פסולים. וכן מצות ציצית בד׳ כנפות ל״ב חוטים כו׳. וכה״ג בסוכה ולולב ושופר ומצות שבת ויו״ט וכל המ״ע הכל במדה וכן הל״ת בטמא וטהור או״ה כשר ופסול כו׳. וגם בדיני ממונות חייב זכאי הכל במדה ושיעור דוקא במדידה וקצבה הניתן מכבר עפ״י מאמר קו המדה דבחינת התיקון בשרשו הראשון שנק׳ אמון אומנא כו׳ הכל כפי הצריך כדי לתקן לעה״ד טו״ר ולהעלות לרפ״ח ניצוצין כו׳ משום דבחכ׳ דוקא אתברירו וכמה צריך להיות העלאת מ״ן וכמה יהיה המשכת מ״ד[47] דהיינו איך שיהיה אופן היחו״ע במ״ה וב״ן בכל הפרצופים עד רום המעלות ע״י המ״ע כו׳ וכל זה ניתן ע״י משה דוקא בתושב״כ וגם בתושבע״פ בהלכה למשה מסיני שאמר ציוה לנו משה כו׳ הכל במדה דוקא בבחי׳ רו״ש ג״כ כמו שרצה משה ליכנס לא״י כו׳ לקיים מצות[48] התלויות בא״י דוקא וניצוץ משה בכל דור בחכמי ישראל[49] שבאותו הדור ע״כ יש כח בכל חכמי דור לחדש דבר ולהוסיף או לגרוע כמו ז׳ מצות דרבנן[50] שהוסיפו על התורה וכמו שביכולתם לגרוע במלקות ארבעים דגרעו חדא[51] כו׳ וגם במועדים תלוי בקביעות הב״ד כמ״ש אלה מועדי ה׳ כו׳ אתם אפילו מוטעים[52] וכה״ג ועיקר תושבע״פ במשנה ותלמוד היה ע״י ר״ע שהיה ניצוץ משה. וע״כ כולהו סתימאה אליבא דר״ע. שהוא העמיד כל המשניות וספרא וספרי כו׳ וכל התלמוד על בוריו. והיינו על ידי ה׳ תלמידים שלו[53] ר״מ ור״י כו׳ שמהם יצא תושבע״פ במשנה ותלמוד שלנו כידוע בגמ׳. וכ״ז לפי ששרשו היה מבחינת התיקון גם בפנימית דתו׳ כמו שאמר שנכנס בשלום ויצא בשלום כנ״ל דכל העלאת מ״ן והמשכת מ״ד שלו הכל היה בשלום ובמישור כו׳ כפי משפט התורה (ולא כבן עזאי שהציץ ומת כנ״ל ויותר מזה היה באליהו[54] שעלה למעלה בגופו[55] משא״כ במשה אמר פה אל פה אדבר[56] כו׳):

(ח) **והנה** אחר כל הנ״ל יובן מ״ש כאן בפרשה זו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות ויאמר אם יבא עשו[57] אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה כו׳. דהנה באמת יש כאן פלא למה לא חלק לג׳ וד׳ מחנות כנ״ל. ועוד דלפי המבואר למעל׳ הרי כל עיקר שרש יעקב היה רק בבחינת התיקון שהוא דוקא בג׳ קוין כסגול בג׳ נקודות בהתכללות וחיבור ולמה חלק לב׳ מחנות שהן רק בשני קוין כמו בחינת התוהו שאינו רק בשני קוין מפורדים זמ״ז בתכלית כו׳ ואם מפני שצריך היה להעלות מ״ן לבחי׳ התהו שהוא שרש עשו שהוא בבחי׳ שני קוין דוקא כנ״ל הלא ההעלאת מ״ן היה רק במנחה ששלח אליו עזים מאתים והיה לו לחלק המנחה הזאת לשני מחנות ולמה חלקם לג׳ עדרים כמ״ש ויצו את הראשון כו׳ ויצו גם את השני[58] גם את השלישי גם את כל ההולכים אחרי העדרים כו׳ הרי העיקר היה ג׳ רק ריוח היה בין עדר ועדר והלכו זה אחר זה כו׳ ולכאורה לפי אופן מדרגת דשרש עשו בבחי׳ התהו היה צריך להיות בבחינת ב׳ קוין כו׳ ולא שהיה צריך לחלק העם אשר אתו והצאן כו׳ לשני מחנות כי הרי הוא עצמו הוא בבחינת התיקון דוקא כנ״ל ואם מטעם המבואר ע״ד הפשוט ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ כו׳ אם יבא עשו כו׳ הרי גם בג׳ מחנות היה הנשאר לפליטה ועוד למה כאשר היה אצל לבן שירא ממנו מאד לא עשה לצאן לשני חלקים אלא דוקא עשה בתחבולות שיהיה בצאן מבחינת ההתכללות דתיקון דוקא והוא במקלות אשר פצל כו׳ מחשוף הלבן[59] כו׳ שיהיו הצאן נקודים וברודים בכל מיני גוונין שונים בתערובות במזיגה נכונה שזהו עיקר בחי׳ התיקון כו׳. ובזה דוקא נבדל ממנו יניקת החיצונים עד שנשלם ב״ב שבטים ונק׳ שלימו דאבהן[60] לא כאברהם שיצא[61] ממנו ישמעאל בחי׳ מותרי החסדים דקדושה ולא כיצחק שיצא ממנו עשו פסולת הגבורה דקדושה כו׳ לפי שלא היו רק בב׳ קוין דחו״ג עד שבא יעקב שהוא קו האמצעי דת״ת היה בו בחי׳ השלימות בהתכללות דכל ההפכים יחד ולא קו א׳ דחסד או דין לבד[62] ע״כ לא יצא ממנו שום פסולת ומותרות כלל והיה הכל בבחינת היחוד העליון בלי שום פירוד כלל (ולזה אמרו דיעקב לא מת[63] כו׳) וא״כ הרי היה בבחינת השלימות שלא יוכל לשלוט בו הדין הקשה ולמה ירא מעשו מגבורו׳ קשות דקו השמאל כו׳ ולמה חלק לשני מחנות שהוא בשני קוין כמו בחינת התוהו דבזה יש צד אחיזה לגבורות קשות

דקו השמאל אדרבה היה לו לעשותם בבחי' התיקון והתכללות כמו שהוא בבחי' השלימות וד"ל. אך הענין הוא להיות שיש הפרש גדול בין בחינת לבן לבחי' עשו בסט' דקדושה מן הקצה לקצה ממש. וכידוע שבחי' לבן דקדושה הוא בחי' לובן העליון[1] דהיינו בחי' מקור החסדים שבחכ' כו' שהתפשטות החסד שבחכמה למטה עד אין שיעור וע"כ היה בכח יעקב דאצי' להמשיך לכל האורות עליונים דבחי' צאן לבן העליון (כמ"ש בפ' ויצא[2]) להביאם בבחי' ריבוי הכלים דבחי' התיקון להיות לו צאן רבות כו' והן כל התומ"צ בריבוי האורות בכלים מכלים שונים בהתכללות רבות כו' וז"ש ע"י המלאכים עם לבן גרתי תרי"ג מצות קיימתי[3] כו' שהן תרי"ג ארחין[4] וי"ג חיוורתי[5] כו' ויהי לי שור וחמור[6] כו' שבירר לכל הגבורות קשות דק"נ והביאם לבחי' היחודים עליונים גם לעו"ש[7] דקליפת נוגה כו' ואע"פ שהיה לבן שלמטה בבחי' ערמה דקליפה[8] שנק' ארמי אובד אביי לנגד חכ' דקדושה הרי אמר ימותו ולא בחכ'[9] לפי שלא הי' שבירה בחכ' כלל (רק חיצונית דחו"ב נפלו כמו חכמות חיצונית[10] כו') וע"כ היה בכח חכמה דיעקב דקדושה לנצחו ולבררו (וכמו שאמרו בני לבן מכל[11] אשר לאבינו הציל את כל הכבוד הזה כו'). וזהו שאמר ואחר עד עתה[12] שכבר נשלם בשלימות האמיתי דתו"מ דתיקון ויהי לי כו' ואשלחה להגיד[13] לאדוני למצוא חן בעיניך דהיינו לעורר על עצמו ולהמשיך לבחינת מקיפים דתוהו[14] שרש עשו העליון דקדושה שהוא בבחי' תוקף הגבורות העליונות שהן בבחי' העליה והסתלקות למעל' מעלה בעילוי[15] אחר עילוי עד אין שיעור למעלה שהו' בהעלם אחר העלם בעצמות המאציל דישת חשך סתרו כו' שמצד עוצם הרוממות שם אמר גם שמים לא זכו בעיניו[16] כו' ולא יצדק לפניו כל חי[17] גם הצד"ג כיעקב איש תם כו' ולזאת כאשר שמע יעקב תשו' המלאכים שלו באנו אל אחיך אל עשו[18] העליון שהוא אחיך והוא בבחינת מקיפים דתוהו שהולך לקראתך בהתעוררות כראוי לך לפי שלימותך בבחינת התיקון. אך ארבע מאות איש דבחי' שק דק"נ[19] עמו בבלתי בירור למטה עדיין והן גבורות קשות שמסתעפים למטה מגבורות דקדושה שבקו השמאל דעשו העליון (שהן ד' מאות בתי דינין[20] כו' כמ"ש בסמוך) ולזה ויירא יעקב מאד וייצר לו שירא מתוקף מדה"ד בשני אופנים. הא' מצד שרש עשו העליון דקדושה כמו שהוא בעלייה והסתלקות למעלה בעצם הרוממות דחשך סתרו דשמים לא זכו כו' שצדקתו בתו"מ כלא ממש (כמ"ש אם צדקת[20] כו') וכפשע יחשב[21] משום דכדבעי למעבד[22] כו' (ולכך אומרים בש"ע[23] סלח לנו כמ"ש במ"א). והב' מצד כח הגבורות קשות דארבע מאות איש שלמטה שהוא תוקף הדין הקשה שלא היה ביכולתו להמתיק בחסדים שבשם מ"ה דתיקון שבו כו' לפי ששרשם הרבה למעלה יותר והוא בבחי' גבורות עליונות דס"ג דתוהו בחושך העליון כו'. ולזה התחכם בעצמו לחלק העם אשר אתו במחיצתו דבחינת התיקון דוקא לשני מחנות דוקא שיהיה בדוגמא לבחינת התהו שהוא בשני קוין דימין ושמאל בחו"ג כדי שיומתקו הדינין דד' מאות איש שהן הפירוד לד' ראשים כמ"ש ומשם יפרד[24] והיו לד' ראשים[25] כו' דמה[26] שחלק העם בשני מחנות דיעקב היה בחינת היחוד והתכללות דתוהו ותיקון כמ"ש תחלה ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים[27] דבחי' התהו ויקראם מחנה אלקים ויקרא שם המקום מחנים[28] מפני שנתכללו שני המחנות דתיקון ותוהו והן המלאכי שלום ששלח יעקב[29] לפניו אל עשו כו'. וגם כאן שאמר ויחץ כו' לשני מחנות היה בדוגמא זו שב' המחנות דתהו ותיקון היו לאחדים וע"כ אמר גם אם יבא עשו שהוא בחינת גבורות עליונות דתוהו אל המחנה האחת והכהו (שהוא[30] מבחינת הגבורות דתוהו שיוכללו בו כביטול[30] הנר בפני האבוקה כמו בן עזאי הציץ ומת בתגבורת בחי' הרצוא כו') (או[31] מצד גבורות הקשות שלמטה כו') והיה המחנה הנשאר דחסד דתיקון לפליטה כו'. ואמנם בהעלאת מ"ן דמנחה ששלח לעשו חלקם לג' עדרים זו אחר זו כמו ג' נקודות דשור"ק זה תחת זה והיה זה כמו דמיון העליות דגבורות העליונות דבחי' התהו שעולים זה אחר זה דוקא כמו ילכו מחיל כו' וריוח יש בין עדר לעדר כו' ולזה ציוה את הראשון שעולה תחלה בעילוי הראשון לומר כי ישאלך כו' למי אתה כו' אם מבחינת התיקון כו' ואנה תלך למי ההעלאה הזאת כו' וישיב[32] לעבדך ליעקב שהוא בחינת או"פ דתיקון שרוצה להתכלל במקיפים במנחה זו השלוחה לאדוני לעשו וגם הוא עצמו שהוא שם מ"ה דתיקון בא אחרינו כו' וגם השני והשלישי עולים בדוגמא זאת ובכל פרטי העליות שאחריהן היה הכל בדרך זה הצריך להעלות לבחינת התהו דוקא ובזה אמר יעקב אכפרה פניו במנחה[33] כו' שיתעורר לבוא אליו להתחבר בו כנ"ל וד"ל (ובכל זה יתורץ קושיות[34] הנ"ל וד"ל). וזהו ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם[35] ואלקי אבי יצחק כו' שהן בחי' ב' הקוין דחח"נ ובג"ה דתיקון שנמשכים ומתחברים ביעקב שהוא קו האמצעי הכוללם יחד (והוא וי"ו דוהנורא[36] שכולל לה"א דהגדול מקור קו הימין והגבור[37] מקור קו השמאל כו') והוא פנימית אור הכתר קודם שמתחלק לב' קוין דחו"ג שנק' סגול העליון דהיינו נקודה העליונ' שע"ג[38] ב' הנקודו' דחו"ב. וז"ש אלקי אבי אברהם דחכ' וחסד ואלקי אבי יצחק דבינה וגבורה כמ"ש אני בינה לי גבורה[39] כו' שניהם נכללים יחד בעצמות אא"ס שבפנימית הכתר וד"ל וזהו ישראל לסגולתו ששרש נקודה שתחת ב' הנקודות דסגול התחתון הוא בנקודה דכתר שע"ג ב' נקודות דחו"ב כו'. וז"ש קטנתי מכל החסדים[40] דאברהם דקו הימין ומכל האמת דיצחק שבקו השמאל כי במקלי עברתי באות וי"ו שנקרא מקל[41] ועתה הייתי לשני מחנות[40] (דתיקון ותוהו או ב' קוין דחו"ג שנעשים בריבוי ההתכללות אחר שזהו בחי' ההתחלקות דברודים) הצילני נא מיד אחי[42] מיד עשו שהוא שרש קו השמאל דיצחק שאהב אותו שזהו בבחי' גבורות העליונות מאד שלא יצדק שם כל חי כו' ומסתעף ממנו למטה גבורות קשות דמקטרגים רעים שהן ד' מאות איש ויירא מעונש הדין שמא יגרום החטא ואבות סימן לבנים[43] בגלות ישראל בחורבן בית ראשון ובית שני שע"ז אמר כי ירא אנכי אותו להיותו בתכלית הדין הקשה שא"א להמתיקו למטה מצד שרשו למעלה בגבורות העליונות כו' פן יבא והכני אם על בנים שזהו ענין גלות השכינה שנק' אם הבנים[44] כמו ובפשעיכם שולחה אמכם[45] כו' ואתה אמרת היטב איטב[46] עמך

בריבוי גילוי אורות בכלים ע"י תומ"צ ושמתי זרעך כחול הים[46] כמ"ש והיה מספר בני ישראל[47] כו' שזהו בזמן שישראל עושים רצונו[48] של מקום בתומ"צ כו' וד"ל:

(ט) **ומעתה** י"ל עדיין איך חלק העם אשר אתו והצאן ובקר וגמלים לשני מחנות אחר שהוא בעצמו היה בבחינת התיקון שהוא בג' קוין כנ"ל. אמנם הענין הוא על דרך דוגמא כמו שצד"ג נעשה בע"ת דאעפ"י שכבר עסק בתומ"צ שהוא בבחינת התיקון באו"כ במדה וגבול לפי הצריך עפ"י רצון ה' וחכמתו כו' כאשר נעשה בע"ת מתבטל בעצמו מכל אשר עשה טוב בתומ"צ ונעשה כחוטא גמור בעיניו לעשות תשו' כבע"ת גמור שחטא מאד וכמו דוד שהיה צדיק גמור ועשה עצמו בע"ת[49] אמיתי עד שאמר יגעתי באנחתי[50] כו' וכה"ג חזהו בחינת ההעלאה דאו"ח דתשו' שעולה למעלה בעצמות א"ס ממש שלמעלה משרש התומ"צ (וכמו שאמר רבי יש קונה עולמו[51] בשעה אחת) ועליה זאת עד אין שיעור למעלה כו' והכל למעלה ממשפט התו' ומצות באוי"ר שכליים אלא באור בלתי מוגבל בכלי כלל וכמו"כ אה"ר דכל מאדך כו'. ולזה הטעם יובן ג"כ כשרצה יעקב להביא מנחה לפני עשו בשרשו בגבורות העליונות דבחינת התהו שהוא גבוה מאד נעלה שלא יגיעו לשם כ"א בתשובה שלימה ולא בתומ"צ כנ"ל והיינו בחינת חשך סתרו שקדם לאור דחכ' דתיקון אז הוצרך להתבטל בעצמו מכל אשר עשה בבחי' התיקון דתומ"צ בריבוי או"כ כו' ונעשה כמו בע"ת שנפשו ריקם מכל רק עולה למעלה במס"נ בלב נשבר ונדכא כעני ואביון (שנק' אביוני אדם[52] כמ"ש במ"א) וז"ש קטונתי מכל החסדים וגבורות דאבות כו' כי במקלי עברתי (בביטול הרצון דיראה ותשו') וע"כ חלק את העם אשר אתו שהיה בבחינת התיקון להיות בדוגמא לבחינת התוהו בשני קוין בלבד (שהוא כמו התשו' לחפוץ בחיים ולא במות כאביון שמבקש רק חיי נפשו לבד כו' שהם ב' קוין העצמיים שלא יוגבלו בכלי דחכ' וטעם לרצון כו') כי היה יעקב צריך להתלבש ולהתקשר אז במדריגה דעשו אחיו שבבחינת התהו כדי שיתחבר בו ע"י המנחה ששלח לו וד"ל. והנה מזה הטעם עצמו יובן מה שיעק' הקריב המנחה לעשו שלא כמשפט התורה בקרבנות כלל כמו עזים מאתים כו'. דלכאורה יש להבין בזה דאם המנחה הזאת היה כדוגמא דלע"ל ממש שיהיה גילוי אור המקיפים דתוהו שהוא בחינת יתרון האור מן החושך והעלם העצמות כו' הרי היה צריך להעלות כמו קרבנות ממש כפרים וכבשים ע"ג המזבח בשחיטה וזריקות דם והקטרת חלב ודם[53] להיות לריח ניחוח כמו קרבנות דעכשיו שהיו בדקדוק משפט התו' להקריבם בשחיטה וזריקה להיות לריח ניחוח להוי' דוקא ואם לאו אינו עולה לריח ניחוח ולא ירצה כלל כו' ויעקב הקריב המנחה למעלה יותר שהוא לבחינת מקיפים דתוהו שלמעלה משם הוי' דתיקון והאיך הקריבם חיים ושלימים בלי שום בירור ותיקון בהם בשחיטה וזריקה רק כמו שהם ממש העלה אותם למנחה שלא מצינו קרבן כזה בתו' שיקריב את הבהמה וכבש החי לגמרי כ"א בשעיר לעזאזל[54] לבד ששלחו אותו המדבר חי ונקרב לעזאזל כמו שהוא חי[54] לגמרי כו' אבל לא יוכשר קרבן לה' כזה כלל כי אם בשחיטה וזריקת דם וחלב וגם דוקא בהמה טהורה ולא טמאה שאין מקריבין שום בהמה טמאה ע"ג המזבח ולא עופות טמאות רק תורים ובני יונה וגם הם ע"י מליקה דוקא ולא כמו שהן חיים כו' ויעקב הקריב גמלים ואתונות שהן בהמות טמאות כו'. אך הנה כ"ז יתורץ בהקדמה א' הנ"ל בהפרש שבין בחי' התיקון לבחינת התוהו שהתורה שרש יסודה הוא בבחי' התיקון כנ"ל היינו שצריך שיומשך האורות בכלים בבחינת או"פ דוקא ובריבוי ההתחלקות בריבוי הכלים מכלים שונים ובהתכללות במדידה וקצבה בצמצומים רבים לפי הצריך ע"פ בחינת החכ' דשם מ"ה העליון דבחכ' אתברירו כו' ומפני זה א"א שיומשך האורות בכלים באופן הנאות עפ"י בחינת התיקון כי אם בהתבררות והבדלת הרע מן הטוב בכלים בתכלית שזהו כל עיקר יסוד כל התורה כולה רק לברר לעה"ד טו"ר להבדיל בין טמא לטהור דוקא שלא יהיה תערובות רע בטוב וטוב ברע וזהו כללות המ"ע ול"ת להיות סו"מ וע"ט וע"ז היסוד הוסדו כל המצות וע"כ אין מצוה שאין לה דין ודקדוק בכשרון מעשיה שלא יהי' בה תערובו' רע שלא יעלה למעלה כלל כמו לולב הגזול פסול וכה"ג וכן בקרבנות לא ירצה לפני ה' כל גזל בעולה כו' וכמו"כ לא ירצה כל בהמה טמאה שטמא טמא יקרא ולא יוכל לעלות לרצון ע"ג המזבח גם בזריקת דמו כו' ולא יוכשר לקרבן לה' רק הבהמות הטהורות וגם הן צריכים שחיטה וזריקת דם כו' שזהו לברר לחלק הטוב שבדם וחלב ולזרוק לחלק הרע כמו בירור דחום הדם הטבעי דאדם בתאוה זרה וכן תענוג הזר שבחלב שיזרק הפסולת הרע שבהם ויוקרב בחינת הטוב שבהם כמו בתענוג שבמאכל שאוכל שלא לתיאבון[55] שיברך עליו ברכת המזון כמו ואכלת ושבעת[56] כו' שנק' שולחנו של אדם במקום מזבח ממש לכפר עליו כידוע כמ"ש[57] בגמ' פתח במזבח[58] וסיים בשולחן כו' וכמו"כ בעבודה שבלב בשר דוקא בתפלה שבמקום קרבן[59] ממש שמקריב חלבו ודמו שהוא התענוג האלקי בלב בשר ובהתלהבות האלקי בחום הטבעי שבלב שעולה בשלהבת י"ה כקרבן באש שלמעלה ומבער ומפריד החום והתענוג הזר הרע מלבו לגמרי רק לה' לבדו כו' וד"ל. וכמו"כ כל בעל מום בקרבן[60] לא ירצה שהפגם באיברים לא יעלה למעלה דלא ישכון בפגם הכלי אור האלקי דבחי' שם הוי' דתיקון שהוא בבחי' השלימות האמיתי דאדם כו' וכך הוא בתפלה במקום קרבן כל אשר בו מום בעין ואזן וכה"ג ביד ורגל לא יעלה לרצון כלל וכמ"ש מי יעלה בהר ה' נקי כפים[61] כו' וכ"ש מי שפגם ביו"ד וה"א דשם הוי' בראיה ושמיעה שבנפשו לא ישא ברכה מאת הוי'[62] דבחינת התיקון שאינו שורה במקום פגום וכמו שאמרו דגם דוקין שבעין[63] לדידהו לא הוי מומא אבל לדידן לישראל שהן בבחי' התיקון דאדם הוי מומא וד"ל. אך הנה כ"ז הוא דוקא בבחי' עולם התיקון שצריך האור לשכון בכלי דוקא ובצמצומים עפ"י החכ' דתורה שבאה לברר ולהבדיל בין טו"ר כו' כנ"ל אבל בבחי' המקיפים עליונים דבחי' התהו שלפני עולם התיקון שהן אורות העליונים ביותר שלא יוכלו לבא בהגבלת הכלים כלל שם יכול להעלות גם הטמא כטהור ובעל מום כו' משום

דשם אמר גם חשך לא יחשיך[1] כו׳ דמאחר שנקרא מקיף הרי הוא בבחינת סובב שלמעלה מגדר ההשתלשלות כמו דקמיה ממש כולא כלא חשיבא ומשוה קטן וגדול משפיע עם המקבל כו׳ (שהוא בחי׳ חשך סתרו קודם שנמשך הקו״ח שנק׳ אור) וא״כ גם הבהמות הטמאות יכולים לעלות שם לקרבן ומנחה דאין הפרש שם בין טמא לטהור כלל כמו[2] דקמיה כחשיכא כאורה שניהם שוין ממש וכמ״ש מי יתן טהור מטמא[3] לא אחד פי׳ מי נתן להיות הטמא כטהור שהוא הטהור שעולה מן הטמא ממש כמו שהוא טמא יטהר לא אח״ד בחי׳ אח״פ שבבחי׳ מקיף הכללי שלמעלה מן ההשתלשלות דאו״כ מטעם הנ״ל וכמו ע״ד דוגמא שאמרו עתיד חזיר ליטהר שיחזור להתירו[4] כו׳ וכמ״ש יכרסמנה חזיר מיער בע׳ תלויה[5] כו׳ לפי שלע״ל יבורר כל הרע והפסולת לגמרי ויעלה גם מה שהיה פסולת כחזיר שחיותו רק מן הפסולת וטמא הוא להיות בבחי׳ הטוב ויטהר מטומאתו כו׳. וזהו רבותא יתירה שהטמא[6] עצמו כמו שהוא יהיה טהור וז״ש[7] מי יתן טהור מטמא ממש כו׳ וד״ל. (ודוגמא האמיתי׳ לדבר זה הוא ענין התשו׳ האמיתית כאשר נהפך הרע והטומאה עצמה לטוב וטהור שזהו למעלה הרבה גם מעיקר התורה שאינו רק לברר ולהבדיל בין טו״ר כנ״ל שזהו כמ״ש להבדיל בין טמא לטהור[8] וכמו בסו״מ כו׳ אבל לא שהטמא עצמו יהיה טהור כי הטמא יובדל ולא יעלה למעלה כלל עפ״י התו׳ אך ורק ע״י התשו׳ שהיא למעלה מן בחי׳ התיקון דתורה גם הטמא ורע עצמו כמו שהוא נהפך לטהור וטוב ועולה למעלה כקרבן טהור וכשר ממש כמו שנראה לעין בבע״ת כראב״ד שהיה מושקע בכל רע וטומאה ובתשו׳ שלימה מקירות לבו ממש עד שיצאה נשמתו בבכיה עלתה נשמתו למעלהי בצרור החיים וקנה עולמו יותר מצ״ג כרבי[9] והרי הטמא עצמו נעשה טהור כמו שהמים המרים בעצמם נעשים מתוקים[10] כמו מעז יצא מתוק[12] שהוא מתוק יותר מן המתיקות בעצם וכן כאשר יהופך הרע עצמו לטוב שנק׳ היפוך חשוכא לנהוראי[13] ומרירו עצמה למיתקא יותר טוב ונעלה מן הטוב הנבדל מן הרע ע״י בחי׳ התיקון דתומ״צ הנ״ל וזהו שאמרו שבמקום שבע״ת עומדים צד״ג[14] אינם יכולים לעמוד במחיצתם כלל כי יתרון האור מן החשך דתהו גדול הרבה מאור דתיקון וד״ל). וזהו[15] שלא רצתה רבקה שיברך יצחק לעשו שיהיה בע״ת בלא תומ״צ שיעלה למעלה ביותר[15] וכגר שנתגייר שעולה מק״נ כמו שהוא למעלה שזהו ממש כמו קרבן דבהמות הטמאות וכחזיר שיטהר לע״ל כנ״ל) וזהו שאמר דוקין שבעין לדידהו שהן מבחי׳ התהו לא הוי מומא משום דגם בעל מום יעלה שם וכמ״ש אז אהפוך אל עמים[16] שפה ברורה כו׳ דהעמים כמו שהן בלא תומ״צ יעלו למעלה ע״י תשו׳ שלימה כו׳ וזהו הטעם שהקריב יעקב בהמות טמאות כגמלים ואתונות שאינם כשרים לקרבן עפ״י התורה רק מפני שהמנחה שלו היה להעלות מ״ן לבחי׳ המקיפים דתוהו כמו שיהיה לע״ל שהטמא יהיה טהור וכמ״ש מי יתן טהור מטמא כו׳ מטעם הנ״ל ע״כ הקריב גמלים הגם שהן מבחי׳ חסדים דק״נ שנק׳ גמל גומל דלים[17] דגימ״ל לשון גומל לדלי״ת שאחריו (כמו שאמרו הני דרדקי[18] מאי גימ״ל דלי״ת גומל דלים וכן אמרו בזהר במ״ש ואגידה לכם[19] כו׳) ולע״ל יעלו למעלה בשרשם ברב חסד וטוב העליון שנק׳ גומל חסדים טובים[20] כו׳ שלמעלה מן החכ׳ והטעם והוא מ״ש באליעזר ויקח עשרה גמלים[21] מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו בידו שביו״ד גמלים הללו שהן מקיפים דחסדים טובים כנ״ל היה גנוז בהן כל טוב וחסד דאברהם אדוניו כו׳. וזהו שהקריב גמלים מניקות ובניהם שלשים. מניקות דוקא (כמו בחי׳ הגמ״ח הטבעיות[22] בבנ״א טובים בטבעם שהוא בחי׳ טוב שבנוג״ה כמו שהוא בתולדתו בקטנות שאין בו רע כלל ואינו נק׳ חסד לאומים חטאת[22] כו׳) להיות שרש הגמלים מבחינת המקיפים דתוהו כו׳ שיעלה לשם החי כמו שהוא בלי שום בירור ותיקון בחלב ודם כי כבר הוברר הכל עד שגם טמא כטהור יחשב וכמ״ש מי יתן כו׳ (והנה מ״ש מי יתן הוא שיש לפרש בהיפוך מי יתן טהור מטמא שיבדיל הטהור מן הטמא (כמו הטמא שמטהר עצמו במקוה שאין טומאה עצמה נעשה טהור אלא שהובדל ויצא ממנו הטומאה ע״י טהרתו במי המקוה) וזאת ההבדלה בין טהור לטמא הוא בא מכח האח״פ שבבחי׳ שם מ״ה דתיקון דתורה דוקא וזהו מי יתן מי הפריש והבדיל טהור מן הטמא כו׳ ולפי׳ הא׳ מי יתן טהור מטמא היינו שהטמא עצמו יהופך לטהור ולא בהבדלה לבד (וזהו ענין הקרי והכתי׳ דימים יוצרו ולו אחד[23] ולא כו׳ ל״ו בהיפוך הרע והטמא לטהור וחשך לאור ולא אחד בהבדלה בין טו״ר (או להיפוך הל״א בכתר ול״ו בוי״ו במדות כמו ולו נתכנו[24] ולא וכן לא[24] אנחנו) וגם כאן מי יתן כו׳ הל״ל ולו ולא כו׳) מפני שבהבדלה[25] דטהור מן הטמא הוא בתכלית עד שהטהור מטמא ממש בא כי נתברר כל הרע דטמא לטהור כמו וזרקתי עליכם מים טהורים[26] כו׳ וכה״ג) וד״ל. (וכנ״ל דלא באלף בכתר ולו בוי״ו במדות דתיקון דלא כדלעיל כו׳):

(י) **ומעתה** י״ל מ״ש ויקם בלילה[27] הוא ויקח את שתי נשיו כו׳ ויעבור את מעבר יבק ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו כו׳. ויש להבין מה שהעביר נשיו וילדיו את הנחל ונותר הוא לבדו בעבר הנחל הזה כו׳ וארז״ל שחזר ליקח הפכים קטנים[28] כו׳ וזה פלא שבשביל דבר קטן כזה יניח נשיו וילדיו ויחזור לבדו לעבר הנחל כו׳ וגם מה שתחלה קרא לנהר זה בשם מעבר יבק ואח״כ קוראו בשם נחל ואמר הנחל הידוע ולמה כפל הענין בפ׳ ויקח את כו׳ ויעבור כו׳ ויקחם ויעבירם כו׳ ועוד ויעבר את אשר לו כו׳ ומאיזה טעם עשה כל זה[29]. והנה ידוע בספרי הקבלה בתיבת יב״ק ר״ת יחוד ברכה קדושה[30] וזהו ענין מעבר יבק כו׳. וביאור הדברים יובן עפ״י מ״ש בזהר ע״פ בעבר הנהר ישבו אבותיכם כו׳ דנהר זה ההוא נהר דאשתמודע[31] כו׳ והוא הנהר שיוצא מעדן[32] להשקות את הגן כו׳ ומעבר לנהר זה שיוצא מעדן היינו בעדן עצמו שנטעו מקדם[33] כו׳. והענין הוא כידוע בספרי הקבלה[34] שבחי׳ פנימית הכתר דא״א וע״י שם עדיין למעלה מבחי׳ התחלקות קוין כלל רק ע״י בחי׳ הפרסא המפסיק בין כתר לחו״ב אז נתחלק בהתחלקות דקוין והוא הנהר שהוא בבחי׳ בינה[35] שבכתר

דא"א וע"י שמשם נפרד והי' לארבעה ראשים כמ"ש ומשם יפרד כו' אבל מעבר לנהר זה עדיין אין שם התחלקות ופירוד כלל ולא חיבור והתכללות משא"כ מנהר זה משם יפרד וגם יתכלל שזהו בבחי' התיקון. וביאור הענין הנה ידוע בענין עקודים נקודים וברודים[36] כו' שבבחי' העקודים הכל עקוד בכלי א' ונקודים הוא ההתחלקות ליו"ד כלים. וברודים הוא בחי' ההתכללות דבחי' התיקון. והענין הוא דרצון העצמי ופשוט הוא התענוג העצמי ופשוט שנק' רצון ותענוג הנעלם בעצמות אין בו שום הרכבה כלל אפי' בחכ' ע"כ אין בו אפי' מקור לבחי' התחלקות קוין כלל וכלל דבחי' הקוין הוא הנטיה ברצון לחסד או לדין כו' ושם אין נטיה כלל רק עצם התענוג הפשוט כו' שכולו טוב וחסד פשוט כו'. וזהו בחי' העדן עצמו שהוא העוה"ב שנק' יום שכולו טוב[37] כו' (וכמו התפעלות עצמיות דבע"ת מנקודת הרצון ותענוג הפשוט בלי טעם ודעת כלל וכגר שמתגייר כו') ואמנם כאשר הרצון והתענוג הפשוט הנעלם בא במורגש בהשגה וטעם שזהו בחי' בינה שבכתר והוא הנהר שיוצא מעדן להשקות לנשמות בג"ע שיהיו מתענגים על ה' בהשגות שלהם אז יש שרש להתחלקות הקוין דמדות ימין ושמאל כו' ושם שייך להיות מקור להשתלשלות דבחי' התיקון שהוא כאשר נתחלק מיו"ד ליו"ד כו' יתחברו ויתכללו יחד ע"י שם מ"ה דחכ' והוא אחר שמשם יפרד כו' אבל קודם יציאת הנהר בחי' בינה אין בעצמות אור הכתר שרש להתחלקות והתכללות כו' שזהו למעלה מבחי' התהו והתיקון כו' וד"ל. וזהו ויקח את שתי נשיו כו' ויעבור את מעבר יב"ק ר"ת יחוד ברכה קדושה. פי' כי בחי' נהר זה שיוצא מעדן הוא כמו בחינת פרסא המפסיק בין כתר לחכ' כנ"ל והוא הנק' מעבר יבק מפני שממנו שרש לבחינת התחלקות הקוין דבחי' התיקון שנק' יב"ק יחוד ברכה וקדושה ע"כ נק' בשם מעבר יבק דוקא והענין הוא כידוע דעיקר בחי' התיקון הוא ריבוי ההתכללות של אורות העליונים זע"ז בריבוי כלים מכלים שונים כמו התכללות האורות בכלים דתומ"צ וריבוי ההתכללות הזאת באה ע"י בחי' היחודים וזיווגים דמ"ה וב"ן דכר ונוק' שבכל מדריגה די"ס שמתייחדים זע"ז ונולד מזה היחוד אור חדש בתוס' ברכה מרובה על העיקר (כמו ביחו"ע דמצות מעשיות נעשה ונמשך ברכה עליונה ותוס' אור הקדושה העליונה באמרו ברוך אתה ה' אשר קדשנו[38] כו') וזהו ענין יבק יחוד ברכה וקדושה שנמשך הברכה והקדושה בתוספת מרובה ע"י בחי' היחו"ע שבבחי' התיקון שהוא ההתכללות ויחוד דחו"ג שבכל אחד כו' עי"ז נמשך אא"ס בתוס' ברכה וקדושה (כמו שאמר לאדם ואשתו פרו ורבו[39] כו' דביחוד זו"נ כללא דדכר ונוק' שורה השכינה כמאמר איש ואשה זכו שכינה ביניהם[40] להוליד תולדות רבות כו') וזה היה עיקר מדריגת יעקב איש תם כו' בעל עולם התיקון גם כשהי' עובד ללבן הי' עושה כל היחו"ע במקלות אשר פצלו[41] כו' כמ"ש בזהר וע"כ אמר ויפרוץ האיש מאד מאד[42] כו' שזהו ענין יב"ק שבבחי' התיקון דוקא מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו כו' דהנה הגם שיעקב הי' עיקר בחי' התיקון דשם מ"ה בריבוי אור היחוד וברכה כו' ובפרט כאשר נשלם בב' נשיו לאה ורחל ב' ההי"ן[43] דשם הוי' ובב' שפחותיו ואחד עשר ילדיו בדוגמא עליונה דבחי' התיקון בי"ב גבולי אלכסון[44] (ולא חסר רק בנימין בחי' צדיק תחתון שנכלל ביוסף צ"ע) אבל כשרצה להעלות לגבי עשו אחיו שהוא בבחי' מקיפים דכתר וזה היה כל חפצו למצוא חן בעיניו כו' כנ"ל להמשיך עליו מבחי' המקיפים דחשך העליון ע"כ הוצרך לשנות ולהפשיט א"ע מבחי' התיקון ולזאת קם בלילה דוקא ויקח לנשיו וילדיו שהן בבחי' התיקון והעלה אותם למעלה מבחי' התחלקות דקוין דתיקון וזהו ויעבור את מעבר יבק כו'[45] כי בחינת מעבר יבק היינו מה שיש שרש להתחלקות דקוין דבחי' התיקון ביב"ק דאו"כ זהו שנק' מעבר יב"ק והוא מ"ש בנהר זה שיצא מעדן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים שהוא מה שיש שרש ומקור בבינה והשגה במורגש העונג האלקי להיות התחלקות לד' ראשים שהן ד' מחנות שכינה[46] למעלה קודם שיסתעף מזה בחי' הפירוד ממש בד' נהרות שיוצאים חוץ לג"ע לגמרי כו' אבל קודם שמשם יפרד והיה לד' כו' הרי עדיין הנהר הזה כמו שיוצא מעדן אחד הוא בלי שום התחלקות ופירוד כלל (והוא בחי' פנימית בינה עומק המושג ע"ב דס"ג ומחיצונית בינה בהשגה ממש משם יפרד כו') ובחי' פירוד זה הוא שבא במדות והיינו בחי' תבונה שמשם יפרד להיות מוחין לחג"ת[47] (והמכריע דבחי' ת"ת[48] נחלק לב' שהן ד' דגלים כידוע) וזהו שכפל הענין ב"פ תחלה אמר ויעבור את מעבר יב"ק שהעלם למעלה ממקום שמשם יפרד והי' לד' כו' שנק' מעבר יב"ק להיות יחוד והתכללות בד' מחנות כו' והוא העביר אותם למעלה ממעבר יבק זה ועוד אמר שהעלם עוד יותר מזה והיינו למעלה ג"כ מן הנחל הידוע שהוא למעלה ג"כ מנהר עצמו שיוצא מעדן (שהוא בחי' פנימית בינה כו') וז"ש עוד הפעם ויקחם ויעבירם את הנחל שהוא הנהר היוצא מעדן למעלה הימנו כדי שיהי' למעלה מהיות גם בחי' שרש להתחלקות דתיקון והוא בעדן עצמו שהוא בעוה"ב וד"ל. והנה הטעם שהעבירם יעקב גם למעלה מנהר דעדן שהוא מ"ש ויעבירם את הנחל כו' הענין הוא לפי שכל עיקר חפצו של יעקב היה ע"י המנחה למצוא חן בעיני עשו שיומשך עליו בחי' המקיפים דתוהו (שהוא מעבר לנהר דעדן והוא בחי' העקודים בכלל שלמעלה מבחי' נקודים ששם היה השבירה לפי שמשם יפרד כו' שהן ז"ת דבינה בחיצונית דנהר זה כו') אך הנה שמע ממלאכיו באנו אל אחיו כו' וארבע מאות איש עמו שעדיין לא נמתקו בחי' הגבורות הקשות שמסתעפים מז"מ דתוהו לאחר השבירה שנפלו למטה בק"נ שנק' ש"ק כמ"ש ושק אשים כסותם[49] כו'. (וזהו ג"כ ענין הפירוד דד' נהרות[50] שיוצאים מג"ע והיו לד' ראשים אחר הפסק דלהט החרב[51] כו' שנמשכים ויורדים בע"ש דעשיה כו' כידוע ומבואר במ"א) ולזה ירא יעקב מאד ויצר לו ביותר כנ"ל ומטעם זה העבירם מעבר לנחל הזה שהוא למעלה מנהר שיוצא מעדן שמשם יפרד כו' ששם אין מקום ושרש יניקה כלל לד' מאות איש דעשו שלמטה בחי' הדינין

וגבורות קשות כי אין שרשם מתחיל רק מנהר זה שיצא להפרד ולהתחלק לד׳ ראשים כו׳ שביציאתם לחוץ לג״ע מסתעפים מהם הגבורות קשות דד׳ מאות איש וד״ל:

(יא) **אך** הנה עדיין יש להבין למה הוצרך להעבירם למעלה גם מן הנחל הזה הלא גם בנהר שיוצא מעדן הוא בבחי׳ היחוד העליון עדיין (שהוא פנימית בינה) שאין שם צד יניקה ואחיזה לחיצונים כלל (כידוע בענין המקוה[1]) ואעפ״י שמשם יפרד כו׳ עדיין הכל בבחי׳ היחוד העליון בג״ע כו׳. אבל הענין הוא לפי שרצה יעקב להמתיק לבחי׳ הגבורות[2] דארבע מאות איש דעשו לגמרי מכל וכל שלא יוכלו לשלוט בבניו לדורות ולזאת לא היו נמתקים בחסדים טובים שבנהר זה אעפ״י שיוצא מהעלם העונג דעדן סתימאה לגילוי כו׳ כי ידוע הכלל דאין מיתוק הדין אלא בשרשו[3] דוקא דהיינו שימתיקו הדין הקשה בשרשו בבחי׳ גבורות עליונות שמשם נחצב מקורו ושרש שרשו הראשון להיות נמצא במציאות דין הקשה למטה אז יומתק הדין בעצם כמו שהוא ויתהפך הוא עצמו לחסד (כמו קטיגור עצמו שנעשה סניגור[4] כו׳ וכמים המרים בעצמם שנעשו מתוקים כו׳ כמ״ש ויורהו ה׳ עץ[5] וישלך אל המים וימתקו המים) אבל כשלא ימתיקנו בשרשו בבחי׳ הגבורות עליונות שנחצב מציאותו משם רק שימתיקנו ע״י היפוכו בבחי׳ החסדים הטובים מאד שיהיו גוברים ביותר על כח הדין הקשה כמו כי גבר עלינו חסדו[6] וכה״ג אין זה מיתוק אמיתי בעצם הכח של הדין שלא נהפך ונמתק עצמו ומהותו של כח הדין כלל רק שנחלש כחו מצד התגברות כח החסדים עליו. וכמשל עירוב מים היפים ומתוקים מאד במים הרעים ומרים ביותר דאעפ״י שראוים לשתיה מצד התגברות טעם המתיקות דמים היפים על מרירות המים[7] עכ״ז לא נשתנה כלל מהות המרירות דמים הרעים ומרים שהרי הן רעים ומרים גם עתה כמו שהיו במציאותם הראשון רק שלא ניכר טעמן הרע מפני התגברות טעם הטוב דמים המתוקים כו׳ משא״כ אם הוא ממתיק למרירות בעצם שיהופכו למתיקות זהו הנק׳ מיתוק בעצם וכמו מרירות וחריפות הצנון או פלפלים כשמבשלים באש עד שמתקן ומרכך להמתיק גם הפסולת המר שיהופך למתיקות גם הוא (כבישול התורמסין וכה״ג) (ולא כאש של גיהנם ששורף האש התאוה החומרית שיבערנו לגמרי וכמו הנכוה באש יוציאנו באש חזק יותר וכיסורים קשים שממרקים[8] וכמו שאמר הוציאוה בגלותא בדוחק פרנסה ותשרף בשלהובי טיהראי בשריפת חום הגבורות קשות שזהו להיפך בחי׳ התגברות הגבורות קשות יותר למרק וללבן כו׳ אלא להיפוך מזה ממש והיינו להמתיק לכח הדין בעצם שיהופך לחסד דוקא ע״י שרשו בגבורות העליונות כמשי״ת וד״ל). והנמשל מכל זה יובן למעלה שכדי להמתיק לבחי׳ הגבורות והדינין הקשים בעצם מהותם ממש שיהופכו בעצם לחסדים טובים ומתוקים זהו א״א כי אם שיעוררו אותם לעלות בשרש שרשם העליון בגבורה דקדושה דוקא ושם יומתקו בעצם להתהפך לטוב וחסד לפי שאין מיתוק הדין אלא בשרשו דוקא (כמו פסולת הגבורות דחום הטבעי הזר שבלב שזהו אש זרה דכל תאוה רעה כו׳ לא יהופך בעצם כי אם ע״י שרשו בגבורה דקדושה דוקא שהוא בחי׳ שלהבת י״ה דנשמה שמתפעלת ברשפי אש התשוקה לאלקות כמ״ש רשפיה רשפי אש[9] כו׳ וע״י ששלהבת י״ה בוער באש הזר דלב בשר ממתיקו מבחינת גבורות הקשות ונעשה לב טהור להיות שנבדל ממנו כל סיג ופסולת דחום הקשה כמו בבישול באש (וזהו כמו נהר דינורי[10] שטובלים בו הנשמות שיבוררו וילובנו מאש זרה (ולא כגיהנם שהוא אש השורף ומכלה כו׳) ונשאר רק הטוב שבגבורות הללו שהוא התלהבות האהבה ברשפי אש כו׳) וזהו מיתוק דגבורות קשות בשרשן בגבורות עליונות דתהו שהן עולים ברשפי אש ההתלהבות לעצמות המאציל בעליות רבות כו׳ עד שמצד עוצם העליה לא יצדק שם כו׳ וכמו וסביביו נשערה[11] כו׳) אך אין זה עדיין היפוך ומיתוק כח הדין בעצם להיות בבחי׳ עצם החסד וטוב כקטיגור או איש דמים שנהפך לרחמן ומליץ טוב דוקא כו׳ כי אין כאן רק הסרת הגבורות קשות להוציא הפסולת ולא שהפסולת עצמו נהפך לטוב כו׳. ואמנם עיקר המיתוק בעצם הוא כמו מים המרים שנעשים מתוקים כנ״ל והוא כענין העליה דבע״ת מן עומק הרע עצמו שנהפך לטוב שנהפך מרירו למיתקא כו׳ הנה זהו כאשר עולה רשפי אש הטבעי[12] שבלב בהתלהבות רשפי אש התענוג האלקי שנק׳ גבורות שבתענוג כמו נכספה וגם כלתה נפשי[13] שמגודל רשפי אש התלהבות התענוג תכסוף נפשו ותכלה ממש כו׳ אז ברשפי אש הגבורה שבתענוג זה נמתק עצם כח האש הזר שבלב הטבעי והוא ענין המתקות הגבורות הקשות דד׳ מאות איש דעשו בשרש שרשן קודם השבירה דז״מ דתוהו שהי׳ ברשפי אש דתענוג העליון שנק׳ גבורות דע״י והן ענין ת׳ עלמין דכסופין[14] דנהרי׳ לצדיקייא לעוה״ב שהוא בבחי׳ גבורות שבע״י שהן ארבע מאות שקל כסף[15] שנתן אברהם לעפרון שנק׳ עובר לסוחר בחי׳ מקיף למקיפים דתוהו (כמ״ש למעלה באורך[16]) (ובאמת גם זה התענוג שנכספה וגם כלתה נפשי כו׳ אין זה מיתוק לגבורות הקשות בעצם מהותן להיות שגם זה התענוג ברשפי אש בא במורגש ובהגשמה שיכול ליפול מזה באש תענוג זר והוא מה שיכול להיות בגסות תאוה החומרית באש זרה דק״נ כמו חמרא דפרגיתא[17] כו׳ וכמ״ש שמנת עביתי[18] כו׳ וזהו ענין מה שמשם יפרד גם מנהר זה שיוצא מעדן העליון יכול לבוא בבחי׳ הפירוד וגסות התענוגים באש זרה דק״נ אחר יציאה מג״ע בע״ש דעשיה כו׳ (ככרך גדול דמצרים מלא תענוגים זרים דעוה״ז שנמשך מפסולת דנהר נילוס כו׳) ולזה הטעם העבירם יעקב למעלה גם מנהר שיוצא מעדן כי מנהר זה יש עכ״פ שרש לפירוד דד׳ נהרות חוץ לג״ע ויכולים שם הגבורות קשות לקטרג אעפ״י שנהר זה עצמו הוא בפנימית בינה שבכתר דיחו״ע שבתענוג האלקי שנמשך להשקות הגן לנשמות כו׳ אבל משם יפרד כו׳ וארבע מאות איש מקבלים מד׳ ראשים הללו אחרי יציאתם שלהם חוץ לג״ע וצריך הי׳ שיבואו ויעלו למקום שאין שם שום צד אחיזה לקטרוג דגבורות קשות ואין זה רק במיתוק שלהם בעצם כמו שנעשה מתוק ולא כשיבוררו מן

פסולת שלהן כמו בגבורה דרשפי אש התענוג המורגש הנ"ל ע"כ הוצרך להעבירם למעלה מנהר דעדן והוא בעדן עצמו שהוא בחי' התענוג הנעלם שבלתי בא במורגש כלל והוא בחינת התענוג העצמי ופשוט והן ת' עלמין דכסופין באמת שהוא העוה"ב שהן הנקראים חסדים טובים ומתוקים בעצם שגם המרירות יהופך שם בעצם כמו העץ שהשליך למר[20] שנמתקו בעצם שהוא עץ החיים שבתוך הגן (שלא היה צריך להשקאה מנהר שיוצא מעדן כלל) ונק' ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר אך בשבה"כ דתוהו ירדו ונפלו למטה ונעשה ד' מאות איש בגבורו' קשות ממש (והוא ע"י המשכות הד' נהרות כנ"ל) וע"כ העביר יעקב את אשר לו למעלה מן הנחל להמתיקן בעצם התענוג הפשוט דבחי' פנימית ע"י שבעדן עצמו ואז היה ביכולתו לצאת לקראת עשו לקבל ממנו בחי' המשכות מקיפים העליונים דגבורה דע"י לפי שמעבר הנהר הנ"ל שם הוא בנקל מאד להתקרב למקיפים דנקודות דתהו וזה היה כל חפץ יעקב למצוא חן בעיניו להמשיך בו ממקיפים העליונים שיתחברו באו"כ דתו"מ דבחי' התיקון (כגר שמקבל תו"מ דוקא כמשי"ת) (אך לא היה יכול להגיע לשם כ"א שיעבר כל אשר לו בבחי' התיקון למעלה מנה"ר דעדן הנ"ל (כמו צד"ג שמתבטל ממציאותו ונעשה בע"ת במס"נ מנקודת הרצון הפשוט וזהו שהשתחוה ז"פ עד גשתו עד אחיו כמשי"ת) ומכח זה שהעבירם את הנחל הי' בכחו לעמוד במלחמה עם שר של עשו ולנצחו כמ"ש ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו כו' (וכמשי"ת) (ונזכר כאן ג' העברות א' ויעבור את מעבר יבוק והב' ויעבירם את הנחל והג' ויעבר את אשר לו ויותר יעקב לבדו וכדוגמא זו יהיה לע"ל דכתיב עד יעבור עמך הוי'[21] כו' עד יעבור ב"פ בשם אהי' בינה דכתר עם זו קנית בבחי' עצמות העדן דעוה"ב ממש והעברה א' עמך הוי' היינו לעבור למעבר יבק דבחי' התיקון דהוי' שבאו"כ כנ"ל והעברה הב' עד יעבור סתם היינו העברה בנהר פרת שהוא הנהר דמעיקרא שיוצא מעדן[22] הנ"ל. והג' הוא בעדן עצמו שע"ז אמר עם זו קנית שהקנין הוא בבחינת עצמיות ממש וזהו ויעבור את אשר לו ממש כו' עוד למעלה יותר שלא היה יכול לעבור לשם לנשיו וילדיו שהן היו בבחי' הקטנות כו' וד"ל) (וזהו ג"כ מ"ש יחיינו מיומים[23] שהן תומ"צ דבחי' התיקון בשם הוי' ביום השלישי יקימנו בתחה"מ שהוא העברה ב' בנהר דעדן כו' ונחיה לפניו ממש בעדן עצמו דעין לא ראתה[23] כו' וד"ל):

(יב) **אך** הנה עדיין י"ל מ"ש ויותר יעקב לבדו[24] דהיינו בעבר השני דנהר שיוצא מעדן שמשם יפרד והיה לד' ראשים כו' מאחר שכל כוונתו היה להציל עצמו מבחינת הדינין דד' מאות איש במה שיעבירם את הנחל כו' למה הוא נותר לבדו ולא ירא לעצמו. והנה ארז"ל שחזר בשביל פכים קטנים כו' וזה פלא כנ"ל. אך הנה באמת אחר שהעביר כל אשר לו וגם נשיו וילדיו למעלה מנהר דעדן העליון ששם הוא למעלה מהיות מקור להתחלקות ופירוד דד' נהרות שהן שרשים לארבע מאות איש דעשו כנ"ל עכ"ז יעקב[25] שהוא בחי' עצם ושרש התיקון חזר לעבר השני שבנהר זה דעדן שמשם יפרד כו' כדי ללחום עם שר של עשו שלמטה שכנגדו ממש שמקבל חיותו מבחי' הפירוד גמור דד' נהרות שנופל הפסולת שם בע"ש דק"נ דעשיה שצריך בירור ע"י בחי' שם מ"ה דחכ' דוקא משום דבחכ' דוקא אתברירו[26] שהן התו"מ דבחי' התיקון שהוא בחי' יעקב דוקא כמ"ש ויקם עדות ביעקב[27] כו' ולזה עבר מעבר יבק דהיינו יחוד ברכה קדושה דמצות למטה מן הנהר דעדן להתלבש בדברים גשמיים דק"נ שמקבלים מד' נהרות ולהעלותם ולברר ע"י המצות להביאם לבחי' יחו"ע דתיקון שהן כל הבירורים דרפ"ח כו' שמתבררים ע"י ישראל בכל ימי הגליות דד' מלכיות שהן לנגד ד' נהרות[28] ע"י תומ"צ שלהם עד ביאת משיח שיעברו בנהר פרת (כמ"ש עד יעבור כו' שהוא החזרת יעקב אחר שנצח לשר של עשו) וזהו ויותר יעקב לבדו כמו שהוא בשרשו בעצמות אא"ס שנק' איש חלק חלק הוי'[29] ממש יעקב חבל נחלתו[30] שלפני צמצום הראשון ע"כ ביכולתו לברר ולהפוך חשוכא לנהורא לעשות מתוהו תיקון והיינו כאשר הצ"ג נעשה בע"ת דוקא שאין בע"ת יכול להגיע לשם כלל מטעם זה ומה שאמר דבמקום שבע"ת כו' זהו בצ"ג שאינן בע"ת וזה היה כל ענין המלחמה שנלחם יעקב עם המלאך שהוא שרו של עשו כמו שהוא למעלה אחר הבירור והיפוך דחושך לאור שגדול מאור דתומ"צ והי' בכחו לנצח ליעקב שיוכלל בו האור דתומ"צ כמו שצד"ג א"י לעמוד במקום בע"ת כי יש בכלל מאתים מנה[31]. אך יעקב מצד שרשו באור העצמות ממש שלפני הצמצום וההעלם דחשך סתרו כנ"ל נצח למלאך זה דעשו ולא נתבטל ממציאותו כמ"ש כי ראיתי אלקי'[32] בחי' ס"ג דתוהו ותנצל נפשי שלא נתבטל מציאותו בהעלם ומקור האור המקיף כו' ואדרבה נצחו שנעשה עבד לו כמ"ש כי שרית עם אלקים[33] זה דתוהו שהי' בידו להפוך חושך לאור ע"י התשו' דצ"ג דוקא ולא ע"י תשו' לבדה בלא תומ"צ שלא יועיל כלום וראי' מן הגרים[34] אע"פ שהן בתשו' אמיתית במס"נ אם אינם מקבלים תו"מ אינן נכנסים כלל תחת כנפי השכינה וכאונקלוס הגר[35] ושמעיה ואבטליון וכה"ג שלמדו תורה ברבים וכן ר"ע ור"מ[36] שמהם יצא' יסוד התושבע"פ כו' וד"ל. וזהו ויותר יעקב לבדו דוקא לברר לעשו שלמטה שהיה זה ביכולתו לבדו מצד שרשו בעצמות ממש אבל את אשר לו ונשיו וילדיו העבירם לנחל להצילם מקטרוג דעשו מפני ששם נמתקו הדינין בשרשם בת' עלמין דכסופין שנק' ארבע מאות שקל כסף אבל למטה מן הנהר לא היו ניצולים ע"כ היה ירא להניחם שם אבל הוא עצמו ויותר לבדו כדי לברר ולנצח לשרש עשו למעלה וממילא ינוצח עשו שלמטה וזהו שארז"ל שחזר על פכים קטנים כו' שהן כלים דתוהו שנפלו למטה כו' וכמו שהיה כך שמיד שראהו עשו רץ לקראתו ויחבקהו כו' (שזהו כגר שעשה תשו' שצריך לקבל תומ"צ דיעקב דוקא) וזהו וישקהו[37] שנכלל האו"מ באו"פ דתיקון באתדבקות רוחא ברוחא[38] כמו שאמר יפה שעה אחתי[39] בתשו' ומע"ט דתשובה בלא מע"ט אינו כלום כנ"ל. אך מתחלה השתחוה יעקב שהוא צ"ג ז"פ עד גשתו[40] כו' עד שהגיע למדריגת בע"ת כי במקום שבע"ת עומדים צד"ג

אינם יכולים לעמוד כלל וצריך לבא לביטול והשתחוואה ז"פ דוקא נגד ז' מדות דתוהו אבל אח"כ נכלל בו או"מ דעשו כמ"ש ויחבקהו וישקהו משום דתשו' נכלל במע"ט כנ"ל הטעם וד"ל. (אך הנה כל הנ"ל אינו מתיישב ע"די הפשוט דמה שהעבירם לנחל זה הי' לצאת לקראת עשו ומה מקום לעשו וד' מאות איש שלו בעבר הנהר דעדן שלמעלה מפירוד דנהרות ואם מצד בחי' התהו כמו שהי' קודם השבירה הרי ד' מאות איש לא נבברו עדיין (ומ"ש בעבר הנהר ישבו אבותיכם[2] מעולם תרח כו' זהו היה בנפילה ושבירה דתוהו שהן הנפילים שהיו בארץ[3] אשר מעולם כו') אך יותר נכון לפרש כפשוטו שמעה"נ דעדן העביר לנשיו וילדיו למעבר יבק לצד השני שמשם יפרד והי' כו' להביאם לבחי' התיקון דיב"ק דתו"מ שניתקן עה"ד טו"ר כמו אדה"ר שהי' בג"ע קודם החטא דעה"ד כו' ויעבירם את הנחל זהו נחל השטים שיוצא לפירוד דק"נ אחר החילוק דד' נהרות לבררם ולתקנם וכמ"ש ומעין יצא כו' והשקה[4] את נחל השטים כו' ויעבר את אשר לו בחי' מרכבה דיעקב בו"ק דל"ו אך יעקב לבדו נשאר בעה"נ דעדן ששם הוא בעדן עצמו שלמע' מבחי' בינה דס"ג כו' וזהו שאמר שחזר על פכים קטנים שהן בחי' כלים דתוהו לתקנם ולהעלותם ג"כ כי יעקב אחר שלימות התיקון הוא משופרי' דא"ק[5] קודם החטא היה ביכולתו לתקן בחי' השבירה דס"ג דתוהו כמו שיהי' לע"ל שיהפוך אל עמים כו' וד"ל. וזהו ויותר יעקב לבדו בעדן ונלחם עם המלאך שרש התוהו והיפך אותו לאור כמו צ"ג שזכה לתשובה כמשה שזכה לתשו'[6] קודם מותו דוקא אע"פ שהיה מעה"ח כמ"ש כי טוב' הוא וכמשיח שיעשה לצד"ג בע"ת[7] כו' שע"ז בא יתרון האור בצ"ג בשרשם בעצמות ממש וזהו דמאן דלא מהפך' כו' וז"ש כי שרית עם אלקים כו' והוא שהיה הסיבה שניצל מארבע מאות איש דעשו כאשר הלכו לקראתו מעולם הפירוד דק"נ שמחוץ לג"ע כו' כמ"ש וירץ עשו[8] כו' ואדרבה נעשה מהם ת' עלמין דכסופין כו' שהן ארבע מאות שקל כסף דאברהם וז"ש כה אמר ליעקב[9] אשר פדה את אברהם כו' וד"ל[12]):

פרשת וישב

(א) **וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען.** וי"ל ענין הכפל שכפל לומר שני פעמים בארץ בארץ מגורי אביו בארץ כנען. הנה כתי' אתהלך לפני ה' בארצות החיים[2] דמשמע מל' ארצות שיש ב' ארצות של חיים העליונים דהיינו שיש שני מיני כלים לאור החיים העליונים דחיים לשון רבים שהן בחי' ריבוי של אור וחיות האלקי העליון המתפשט בכמה מדריגות שונו' וכללותם[3] המה ב' מדריגות ארצות החיים ב' ארצות ארץ עילאה וארץ תתאה[4] כו' (והן[3] שני מיני ג"ע געה"ע וגעה"ת[5] כמ"ש במ"א שזהו מ"ש היושבת בגנים ב' גנים[6] כו' והוא הנקרא אוצרות חיים[7] כו' דארצות ואוצרות ענין א'[8] הוא שהוא מקום קיבוץ האורות של חיים העליונים הכלולים בבחי' מל' דאצי' כו') וי"ל למה קורא אותם בשם חיים לשון רבים הלא הוא ית' מקור כל החיים העליונים וכמ"ש כי עמך מקור חיים[9] כו' א"כ הל"ל ל' יחיד דווקא כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי[10] וכן מלך יחיד חי העולמים[11] שהוא בחי' אור חיות יחידי שהוא מקור כל החיים[12] המתפשטים מעצמו' אא"ס שהוא אח"פ בתכלית וז"ש כי עמך מקור חיים כו'. אך הנה תחלה י"ל למה נק' ארץ ישראל בשם אר"כ[13] בכל התורה הלא בא"י[14] ז' אומות הכנעני והחתי והאמורי והפרזי כו' וידוע דגרוע שבכולן הוא כנען[15] דחם אבי כנען[16] הוא הגרוע שבבני נח שהוא בתוקף חום הגבורות[17] קשות ביותר וקילל לכנען ארור כנען עבד עבדים[18] כו' וא"כ זהו גנאי ולא שבח לא"י בזה כו' ומשמעות הענין שזהו לשבח דוקא דהיינו לאחר בחי' התיקון שנק' א"י[19] ע"י תו"מ שעשו בה ישראל נק' א"י והוא מפני שהיתה תחלה נק' בשם ארץ כנען דוקא כו'. אך הענין הוא כידוע בענין אזלעו"ז[20] עשה האלקים כו' דמובן מזה להיפוך ג"כ דכל מה שיש בסט"א יש דוגמתם ממש בבחי' הקדושה האלקי' כמו לבן ועשו דק"נ יש דוגמתם בסט' דקדושה בחי' לבן הע' דקדושה[21] ועשו העליון ששרשו בבחי' התוהו[22] שקדם לבחי' התיקון[23] כו'. וכך הוא בפרעה וג"ש דק"נ שר המשקים ושר הטבחים ושר האופים (שהן קנה ושט ווריד'ן כמ"ש בפ' מקץ[24]) יש ג"כ כדוגמתם בבחי' הקדושה בבחי' הכתר והתחלקות ג' קוין כו' (כמ"ש שם באריכות). וכך יובן[25] בענין נח וג' בניו שם חם ויפת שמאלה נפצה כל הארץ[26] אחר המבול כו' שיש דוגמתם בבחי' הקדושה בשרש נח איש צ"ע שהוא בחי' יסוד אבא[27] שמוליד ג' מדריגות שהן ג' מדות דחג"ת[28] דקדושה והן בחי' ג' גווני קשת[29] כו' חיוור וסומק וירוק[30] כו' שמג' אלה נמשך כל פרטי ההשתלשלות מאצי' לבי"ע (כמו שמג' בני נח אלה נפצה כל הארץ למטה כו'). אך בסיבת שבה"כ שירדו כל העולמות ע"י חטא עה"ד דאדה"ר[31] כידוע ירד האור ושפע האלקי' בצמצום וירידה אחר ירידה עד שאזלעו"ז עשה האלקים כו' שהן היכלות ועולמות דק"נ דבי"ע שנתגשמו מאד בתערובת הרע הגשמי עד שק"נ דעשי' רובו רע ומיעוטו טוב[32] והן ג' מדות חג"ת דק"נ שהן באי' למטה שמאלה נפצה כו' לכל ע' אוה"ע[33]. והנה בחי' חם אבי כנען הוא בבחי' הגבורות דק"נ (שבסט' דקדושה הוא בחי' קו השמאל דבחי' גבורות עליונות דקדושה כו') וידוע בזוהר ובסה"ק שבקו השמאל דגבורות עליונות דקדושה ירד האור[34] ונשתלשל למטה מטה ביותר בהתגברות תוקף הגסות ושמרים דגבורות קשו'[35] דק"נ והוא ענין חם אבי כנען דק"נ שמלא גבורות קשות ביותר ויונקים[36] ממ"ח צירופי' האחרונים[37] דשם אלקים בבחי' החיצוני' ואחוריים שנק' אלקים אחרים[38] כו' והוא חום

אש זרה דתאוות החומרי׳ ששרשו בקליפה הרוחני׳ שנק׳ שר של זנות שזהו תועבת מעשה ארץ כנען[39] שהוזהרו ע״ז בכמה מקומות בכתובים והיינו ג״כ נש״ט דקליפת מצרים כו׳ וד״ל. אך בבחי׳ התיקון ומיתוק ובירור דגבורות הקשות וגסו׳[40] דכנען להיות כמו שהן בבחי׳ שרשם הראשון קודם השבירה ונפילה שהוא בחי׳ גבו׳ דקדוש׳ העליונות דאצי׳ ע״כ נק׳ ארץ כנען דקדושה שהוא בחי׳ גבורו׳ קדושו׳ שבמל׳ דקדושה למע׳ וכאשר נמתקו גבורו׳ קדושות דמל׳ שמלאה גבו׳ עליונות בחסדים עליונים דאצי׳ שנקרא מי החסדים דמ״ד ע״י המשכות דתו״מ שנעשו בארץ ע״י ישראל דוקא[41] אז נק׳ א״י וקודם שנמתקו הגבורות בחסדים נק׳ ארץ כנען דקדושה כו׳ וד״ל:

(ב) **ולהבין** זה איך שייך ל׳ שם ארץ כנען בבחי׳ הקדושה כו׳. הנה ילה״ק תחלה שיש עוד פי׳ בתיבת כנען שהוא ל׳ סוחר כמ״ש כנען בידו מאזני מרמה[42] כו׳ וכמו ולא יהי׳ עוד כנעני[43] כו׳ וכמו אשר כנעני׳ נכבדי ארץ[44] כו׳. ולהבין הטעם שנק׳ ארץ כנען ע״ש סוחר דוקא הנה כתי׳ טעמה כי טוב סחרה[45] לא יכבה בלילה נרה כו׳ וקאי על ענין גלות השכינה בע״ש דנוגה דעשי׳ שנק׳ לילה שלא יכבה נרה לפי שטוב סחרה כו׳. והענין יובן עד״מ הסוחר הגשמי שמפזר כל מעותיו לקנות סחורה הרי פיזר כל מעותיו והוציאם ולא נשאר בידו כלום והגם שיש בידו סחורה רבה לא ידע בנפשו אם ימכור אותה ונמצא נפשו מרה לו ביותר כי חייו תלויים לו מנגד[46] ונק׳ פיזור הנפש שכל נפשו פיזר במו״מ זה כי הוציא כל כספו וזהבו ונשאר ריקם מכל ולא ידע אם יבאו לידו במזומן כו׳ ואמנם כוונתו הי׳ בפיזור זה רק שירויח הון רב כסף וזהב בכפלי כפלים ממה שהוציא וכשימכור הסחורה ביוקר ונשלם כוונתו במכירת הסחורה שלו ביוקר גדול בכפלי כפליים ממקח שקנה אז מהרויח גדול שהריוח[47] תשוב[48] נפשו אליו ברוב עונג ושמחה יתירה ותתנחם נפשו על הצער הגדול ופיזור הנפש שהי׳ לו בתחלה כנ״ל וכך הוא בזורע תבואות השדה שנאמר הלך ילך ובכה[49] נושא משך הזרע פן תרקב הזרע ויאבד הקרן ואח״כ בא יבא ברנה נושא אלומותיו כי כלום אדם זורע קב[50] אלא להוציא כמה כורין וכמו הפיזור סך מעות במר״מ שכוונתו להרויח הון גדול דוקא כנ״ל. והנמשל מכ״ז יובן ג״כ באור הזרוע לצ״ע מאוצר הנשמות וניצוצו׳ הקדושה שיבאו למטה בגופים גשמיי׳ ויהיו הנשמות בעול שעבוד פרנסה חיי הגוף רחיים בצוארו כל ימיו וכל נפשו ורוחו נתפזר בהבלי חיי עוה״ז בכל צרכיו הגשמיי׳ במזון ולבוש וכה״ג אך בכ״י ויום האדם מתפלל בכוונה ברוחו ונשמתו בכל לבו ומעלה את כל אשר פיזר נפשו בגשמי׳ באכילה ושתי׳ ועסק פרנסה ועולים כל חלקי הטוב הגנוז בהם למע׳ להוסיף אור גדול בנשמתו ורוחו האלקי׳ הרבה יותר מאור האלקי שבשרש נשמתו למע׳ מאור הזרוע לצ״ע כו׳ מטעם שנפלו בק״נ מרפ״ח ניצוצים דתוהו שהוא למעלה מבחי׳ התיקון כו׳ שזהו יתרון האור הבא מן החושך דוקא וכמ״ש העם ההולכים בחושך[51] דק״נ ראו אור גדול כו׳ ע״י תשובה אמיתי׳ בלב נשבר ובתפלה בכוונה ומע״ט כו׳. וכך הוא בכללות נש״י שנתפזרו בין אוה״ע[33] שצדקה עשה[52] ה׳ בזה לפי שמשעבוד הגליות בלחץ ודוחק נשבר לבם בתשו׳ ותפלה ותו״מ ע״ז מעלין כל ניצוצי׳ הקדושים שנפלו בע״ש דנוגה שמושלים על ישראל שהוא ענין גלות השכינה באוה״ע[33] כמו גלו לאדום שכינה עמהם[53] ובגלות מצרים שאמר ליעקב אנכי ארד עמך מצרימ׳[54] כו׳ ושם נעשה לגוי גדול מהעלאת הניצוצים שנפלו בשר של מצרים[55] וילדו ס״ר נשמות שזכו לקבלת התורה[56] פב״פ וכך הוא בכל גלות וכמ״ש לע״ל אז יאמרו[57] בגוים דוקא הגדיל ה׳ לעשות עם אלה הנשמות לפי שמהם הי׳ הגדלה זו כמ״ש במ״א (בפ׳ שמות[58]) וז״ש עת אשר שלט[59] האדם באדם לרע לו שמל׳ דאצי׳ שנק׳ אדם[60] דקדושה בגלות באדם בליעל דק״נ לרע לו להוציא ממנו כל הטוב שנפל בו ע״י שבה״כ וכמ״ש חיל בלע ויקיאנו[61] כו׳ וד״ל. וכך בכל דור נזרעו ניצוצו׳ דקדושה בשיעבוד הגלות דשכינה שהן כנ״י בע״ש דנוגה והוא כדי להעלות ולהוציא מהם הון יקר ורב בכפלי כפלים ממה שנזרע ונבלע בהם והן כל הרפ״ח ניצוצים דתוהו שהן בשרשם בבחי׳ מעלה ומדריגה גבוה מאוד נעלה מבחי׳ אור הזרוע לצ״ע דבחי׳ התיקון כו׳ (וזהו נבלע ישראל בגוים[62] כו׳ כנ״ל אבל לאחר הבירור דחושך דק״נ ע״י תו״מ ותשובה ותפלה נאמר קודש ישראל לה׳[63] כל אוכליו יאשמו כו׳). וזהו טעמה כי טוב סחרה כו׳ שכל הנ״ל דומה לסוחר שמפזר מעותיו כדי להרויח הון רב כנ״ל כך הוא בענין גלות השכינה בע״ש דנוגה ובנש״י בגופי׳ שנזרעו מצ״ע דאע״פ שהלך ילך ובכה נושא משך הזרע כו׳ כפיזור נפש דסוחר שהוציא כל מה שבידו אבל בא יבא ברנה כו׳ שמרויח הון גדול יותר ממה שהוציא והוא כל בירורי׳ דרפ״ח כו׳ שיוציאו מע״ש שהן אורות העליוני׳ ביותר מגוף אור הזרוע כו׳ וז״ש כי טוב סחרה שהוא ע״י המשכת האור דתומ״צ שנק׳ סחרה דתו׳ דבחכ׳ אתברירו לברר לעה״ד טו״ר שאז לא יכבה בלילה גם בזמה״ג שנק׳ לילה[64] לא יכבה נר דתו׳ כו׳ ולא עוד אלא שיגיע מזה המסחור שנתפזרו הניצוצי׳ ואורות עליוני׳ בכנ״י בגלות בחומר שיעבוד הגוף עד שכמעט נשארו ריקם מכל וכל[65] ריוח גדול מאד שאין לו שיעור למע׳ שלא היה כמוהו אף בזמן שבהמ״ק היה קיים בגילוי שכינה בהיכל ק״ק וקרבנות כו׳ והוא מה שע״ז דוקא יזכו לימוהמ״ש שיהי׳ אז גילוי אלקות עין בעין יראו[66] כו׳ כמ״ש ומלאה הארץ דעה[67] את ה׳ כו׳ וכתי׳ ונגלה כבוד ה׳[68] וראו כל בשר כו׳ ובמשיח כתי׳ ישכיל עבדי[69] כו׳ וגבה מאד כו׳ שלא הי׳ מדריגה גבוה כזו גם במ״ת וגם קודם חטא אדה״ר שהיה בג״ע בשלימות המעלה הנה[70] לימוהמ״ש יהי׳ שלימות המעלה יותר כי יזדככו כל העולמות וגם בעוה״ז השפל יבוער רוח הטומאה[71] לגמרי ובלע המות[72] כו׳ שלא הי׳ זה גם במ״ת שהי׳ חירות ממ״ה[73] אבל לאחר חטא העגל חזר זוהמא[74] של נחה״ק לשלוט בהם וגם בימי שלמה דקיימא סיהרא[75] שהוא בחי׳ המל׳[76] בשלימותה הי׳ עכ״ז יניקה גדולה לאוה״ע[77] וגם שלטו בו יניקת החיצוני׳ כו׳ וא״כ אין שלימות דימוהמ״ש יבא כ״א מחמת שיעבוד הגליות דוקא (כידוע שהגלות נק׳ עיבור[78] כמו שא׳ כמו הרה תקריבי[79] כו׳ וכמש״א במשנה אפי׳ בשעה[80] שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה כו׳ והגאולה נק׳ לידה כו׳[81]) וכמ״ש העם

ההולכים בחושך הגלות דוקא ראו אור גדול בימוהמ"ש והיינו מטעם הנ"ל שנמשל הגלות למסחור שמרויח בו הון רב הרבה יותר ממה שהוציא כנ"ל כן מרויחים כנ"י תכלית השלימות דימוה"מ וכל הנחמות שיהיו לע"ל כתחה"מ ועוה"ב הכל מצד שיעבוד הגליות דוקא מטעם כל הנ"ל וד"ל. וזהו ונוגשיך צדקה[1] פי' ממה שנוגשי' ולוחצי' אותך אוה"ע[2] מרויחים[3] בנ"י[4] תכלית השלימות של ימוהמ"ש ועוה"ב משום דבחי' פיזור הזה בגליות הוא שנק' צדקה צדק ה"א[5] בחי' גילוי אור הזרוע לצ"ע במל' כמ"ש כי צדי' ה' צדקו' אהב[6] כו' וכמארז"ל צדקה עשה ה'[7] עם ישראל שפיזרן בין אוה"ע[8] ואו' זורע צדקות בגלות מצמיח ישועותי לע"ל וכן א' זרעו לכם לצדקה וקצרו[9] לפי חסד שהקצירה בריבוי בכפלי כפליים לאין שיעור מן הזריעה דכלום זורע קב כו' וז"ש ונוגשיך בגלות זהו צדקה הזרועה וקצירתה יהי' לע"ל כנ"ל וד"ל. וזהו כנען בידו מאזני מרמה כו' פי' עד"מ הכנען הסוחר שמוכר הסחורה שלו ושוקל[10] במאזני מרמה שמרמה בזה את הקונה ליקח ממנו דמים יתירים יותר ממה שהוציא עליו עד שמרוויח הרבה מאד כנ"ל כך כנ"י נק' כנען בזה"ג שמפזרים הניצוצו' דקדושה בע"ש דנוגה בכדי להשתכר ולהרויח הרבה לא"ש[11] והוא תכלית השלימות שיהי' מזה בימוהמ"ש כמ"ש אז יאמרו בגוים דוקא הגדיל ה' לעשות עם אלה כנ"ל וד"ל. וז"ש בא אחיך במרמה[12] ולקח ברכתך. דיעקב הוא בחי' שם מ"ה העליון שמתלבש בבגדי עשו שהו' לפזר הניצוצו' דקדו' בחלקו של עשו בגלות וע"ז לקח כל הברכות מטל השמים ומשמני הארץ כו' וזהו בא אחיך במרמה כמו המרמה דסוחר שנק' כנען שבידו מאזני מרמה להרויח הרבה כנ"ל וד"ל[13]:

(ג) **והנה** כתיב טוב לי תורת פיך[14] מאלפי זהב וכסף. פי' זהב וכסף הן בחי' אהוי"ר שכליי' או אהוי"ר טבעיי' ועצמיי' שבעצמות ופנימי' של הנשמה האלקי' כמו שהיא קשורה ודבוקה במקור חוצבה למעלה כמו בג"ע שצרורה בצרור החיים את ה' ממש בהתקשרות עצמיי' באה"ר בתענוגי' להתענג על ה' ממש בתענוג העצמי בעריבות מתיקות ידידות עוז[15] כו' (וכמו רשב"י שאמר בחד קטירא אתקטרנא כו' בי' אחידא בי' להיטא[16] פי' בהתקשרות קשר אחד נתקשרה אור נשמתו בי' אחידא באה' הנמשך כמים בכוסף וחושק נפלא שנקרא אה"ר בתענוגי' בי' להיטא ברשפי[17] אש שלהבת י"ה כו' והן בחי' חו"ג שבתענוג העצמי כידוע) והוא בא בב' מדריגות שבתענוג בחו"ג באה"ר בתענוגי' שנק' כסף כמו נכסוף נכספתי[18] וכמו נכספה וגם כלתה נפשי[19] כמו שהנשמו' נהני' מזיו השכינה[20] בג"ע (וכמו בתפלת השבת דכתיב אז תתענג על ה'[21] כו') והזהב הוא בחי' רשפי אש התענוג להכלל בעצמו' כניצוץ הנמשך ועולה מאליה להכלל בשלהבת (וכמו בי' להיטא כו') והוא הנק' שעשועי' עצמיי'[22] שהוא בחי' גבו' רשפי אש התענוג ובכלל הן בחי' רו"ש שבעצמו' הנשמה בבחי' יחידה שבה דוקא שלמעלה מן האוי"ר שבחו"ב שנק' דו"ר שכליי' אלא הן טבעיי' ועצמיי' ממש (והיינו בחי' תענוג הנעלם שלמעלה מתענוג המורגש שבא בשכל שא"א לידבק במח' במהו"ע ית' ממש דלמחתב"כ אמנם בחי' תענוג הנעלם הזה הוא שבא דוקא במורגש וכמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי ממש וכשמתיישב בו דוקא זהו בחי' העדן דעוה"ב שנא' בו להנחיל אוהבי יש[23] שהן בחי' ת' עלמין דכסופין דנהרין לצדיקי' בעוה"ב והן ד"מ שקל כסף עובר לסוחר כמ"ש בפ' וישלח[24]) וזהו שנק' אלפי זהב וכסף דאלפי' בכתר[25] ומאות בחו"ב כו' וכמו אאלפך חכ"[26] כו' שזהו בחינת אהוי"ר שבפנימי' התענוג ורצון קודם שבא לבחי' חו"ב[27] שהארת הכתר בחו"ב נק' אולפנא שהוא הלימוד שע"פ השכל שנק' דו"ר שכליים אבל מ"ש אלפי הוא לשון לימוד ורגילות כמו בטבע העצמי' דנשמה כמו שהיא דבוקה למעלה במקורה בבחי' מל' דאצי' מקור כל הנשמות דהיינו כמו שהיתה הנשמה האלקי' למודה ורגילה בהתקשרות תענוג העצמי הנ"ל וכמו וכל בניך למודי ה'[28] שא"ז לימוד שכלי בהשגה אלא לימוד ורגילות בעצם ממש כנ"ל שלמעלה מן ההשגה לגמרי כו' שיש גם עכשיו שהנשמות בגופי' יש להם[29] מעין אהוי"ר זו בפנימי' ועצמו' התענוג והשעשועי' בכל תפלות השבת שמאיר מלמעלה על הנשמה[30] שנק' נשמה יתירה[31] כו' כמ"ש במ"א וזהו שנקרא אלפי זהב וכסף שהי' לנשמה קודם בואה לגוף בעוה"ז ועכ"ז א' טוב לי תורת פיך בעוה"ז יותר מכל אלפי זהב וכסף העליונים אע"פ שבירידת הנשמה בגוף נגרעה הרבה מבחי' אלפי זהב וכסף שהן אהוי"ר שבעצמו' התענוג מכמו שהיו בעודנה הנשמה קשורה ודבוקה למע' במקור חוצבה באלקי' חיים מחמת חומר חושך גסות הגוף עד שגם אהוי"ר הנולדי' מן ההשגה חולפים ועוברי' במעט רגע כו' עכ"ז כדאי הי' יריד' הנשמה לעוה"ז בגוף ללמוד ולשמור תומ"צ שזהו ענין הבירורים דעה"ד טו"ר בפו"מ שבחכ' דתורה אתברירו שהוא הנק' תורת פיך כמו כי קרוב אליך הדבר בפיך[32] ובלבבך לעשותו שזהו הלומד ע"מ לעשות להיות סו"מ וע"ט בפו"מ יותר מכל אלפי זהב וכסף שהי' לנשמה למעלה באוי"ר רו"ש בתענוג העצמו' כו' והוא מטעם ענין הנ"ל במשל הסוחר שמוציא כל כספו וזהבו במו"מ כדי להרויח הון רב יותר ממה שהוציא כו' וכך גם כאן כל גרעון אור אה"ר בתענוגי' שבא מצד ירידת הנשמה בחומר הגוף שזהו כמוציא אלפי זהב וכסף בפיזור כו' כדאי בשביל הריווח הגדול שבתורת פיך בעוה"ז שהוא בחי' ס"מ שעלה במח"ת כמ"ש סוף דבר[33] כו' האלקי' ירא כו' (והוא אהוי"ר שנוגע רק למעשה להיות סו"מ[34] וע"ט בפו"מ כו' שזהו נק' תורת פיך דגם דאורייתא בלא דו"ר לא פרחא לעילא[35] וא"כ איך א' טוב לי תורת פיך כו' אבל דו"ר שבלימוד התו' לקיים למעשה בסומ"ר וע"ט פרחא לעילא יותר מכל אלפי זהב וכסף העליונים) וז"ש טוב לי לי ממש שהוא הפלאת התענוג העליון שבעצמו' א"ס ב"ה ממש מתורת פיך בעוה"ז יותר מאלפי זהב וכסף משום דנתאווה להיות לו ממש דירה בתחתונים[36] באהוי"ר שבתומ"צ בעוה"ז יותר מכל התענוג העצמו' שבנשמה למע' מטעם ענין המסחור שבזה ירויח הון רב כל הון יקר העליון שבא מבירורי' דרפ"ח דוקא וכמ"ש טעמה כי טוב סחרה כו' כנ"ל וד"ל (ובמ"א מבואר (בפ' נח[37]) בענין מ"ש[38] מים רבים[39] לא יוכלו לכבות את האה"ר העצמי' וגם אם יתן איש את כל הון ביתו שהרויח ע"י הבירורי' דתומ"צ בוז יבוזו לו באה' בחילוף

האה"ר הזאת (והוא ענין התשו' שלמעלה גם ממע"ט כמשי"ת). והנה ארז"ל יפה שעה אחת[41] בתשומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב (שהוא בחי' העדן סתימאה תענוג הנעלם שבא הוא עצמו במורגש כנ"ל) וכן אנו אומרים[42] תכלית חכ' תשו' ומע"ט[43] כו' וי"ל מה זה שחיבר התשו' עם המע"ט בעוה"ז והקדים לבחי' התשו' למע"ט דמשמע שבלא הקדמת התשו' גם שיש מעשים טובים לא יוכל לומר שיפה מכל חיי העוה"ב ולפי הנ"ל בטוב לי תורת פיך ה"ז מע"ט לבד משום דסוף מעשה כו' והוא מטעם ענין המסחור כנ"ל. אך הנה באמת עיקר סיבת הריווח הגדול גם בעסק תומ"צ אינו בא רק ע"י התשו' שקדמה לה דוקא כי הנה עיקר ענין התשובה הוא בלב נשבר ונדכא באמת וצעקתו במר נפשו לשוב אל ה' באמת כו' שזהו בא מעומקא דלבא כמו ממעמקים קראתיך[44] כו' וזהו תשובה תשוב ה"א[45] שחוזר לשרשו ליכלל ולידבק במהו"ע ית' והנה הגם שמהות התשובה ג"כ תכליתה הוא שישוב אל ה' שזהו בחי' ההתכללות ודביקות בה' אמנם יש בה יתרון מעלה הרבה גם ממעלת הדביקות האמיתי' באה"ר בתענוגי' הנ"ל שהי' לנשמה תחלה במקור חוצבה בג"ע (שנק'[46] אלפי זהב וכסף והוא[46] התפעלות התענוג העצמי ברו"ש במורגש מן תענוג הנעלם דוקא כנ"ל) שעי"ז דוקא ניתוסף להנשמה אור האלקי מבחי' ומדריגה עליונה ביותר משהי' לנשמה תחלה עד שאין צ"ג באה"ר בתענוגי' יכולי' להגיע לזה כלל וכמו שא' שבמקום שבע"ת עומדי'[47] צ"ג א"י לעמוד כלל (וראי' מנתן דצוציתא[48] ומראב"ד שבכה ר'[49] ואמר יש קונה עולמו בשעה א' כו' כידוע) שמוכרח לומר שע"י התשובה האמיתי' בלב נשבר מאד ומעומק קירות הלב ביותר יגיע לדביקות נפלאה מאד בעצמו' אלקו' מה שא"א להיות לנשמה בג"ע וגם לא בעוה"ב ולכך א' דיפה שעה א' בתשומע"ט[50] בעוה"ז מכל חיי העוה"ב (והוא עיקר הריווח הגדול במסחור דעסק תומ"צ שהוא דוקא ע"י התשו' מקודם וע"כ אמר[51] משיח יעשה לצ"ג בע"ת[52] וגם משה לא זכה לתשובה רק קודם מותו[53] כו' וע"כ גזרו או' דאם ישראל עושין תשו'[54] נגאלין וא"ל אין נגאלין כו') ושרש הטעם לזה הוא כידוע דאין פנימי' ועצמו' א"ס ממש כמ"ש[55] לאמיתתו מתלבש ושורה רק בבחי' אין האמיתי שהוא תכלית ביטול המציאות מכל וכל והוא דוקא בביטול פנימי' הרצון ותענוג שבנקודת הלב שנק' רעו"ד[56] כמו ע"י תשובה אמיתי' מקרב ולב עמוק ביותר כמו ממעמקי' כו' וכן מן המיצר קראתי[57] כו' שם דוקא הוא נתפס[56] במהו"ע ממש כמו שהוא ולבד זה אינו נתפס בשום מח' וחכ' כמא' לית מחתב"כ[58] אפי' מח' סתימא' שנק' שכל או רצון הנעל' שבבחי' אין ממש ושם הוא התענוג ורצה"פ שבבחי' אין שבא הוא עצמו במורגש כמו העוה"ב וג"ע כנ"ל גם בזה אינו נתפס מהו"ע ית' ממש מאחר שהתענוג והרצון הוא עכ"פ במציאות דבר מה ולמת"ב[59] וא"כ אין זה דביקות האמיתי' דעיקר מצו'[59] הדביקות הוא לדבקה בו ממש דוקא כידוע אלא צ"ל דעיקר הדביקות האמיתי' שמגיע במהו"ע ית' ממש אינו אלא ע"י התשובה[60] דוקא להיותה בבחי' ביטול פנימי' של הרצון ותענוג בתכלית כנ"ל וד"ל. ולהבין ביאור הדברים הנה בזוהר א' דבע"ת[61] משכי' לי' לקוב"ה בחילא יתיר פי' ע"י חילא יתיר משכי' שמעוררי' לבחי' מהו"ע ממש שלמעלה גם מבחי' סוכ"ע הכללי שמקיף לאבי"ע כו' ולמע' גם מגילוי אלקו' בבהמ"ק וגם למעלה מחיי עוה"ב כנ"ל והענין הוא כידוע בענין ב' מדריגו' דסומ"מ שז"ש כי ה' הוא האלקי'[62] כו' והוא מ"ש אני ראשון ואני אחרון[63] כו' דכל התהוו' העולמות דבי"ע מאין ליש הוא נמשך מבחי' המל' סודכ"ד[64] שבאצי' וזהו ואני אחרון כו' וא"כ אין השגת הנבראים מגיע למעלה מבחי' המל' מקורם ולכך או' קדוש ה' צבאות[65] כו' לפי שא"א להם להשיג רק בכח אלקי המהווה אותם מאין ליש אבל למע' מזה ע"ז א' לית מחת"ב כו' ואפי' בחי' סוכ"ע שלמעל' מהשפעה בעולמות מ"מ נק' סובב לעלמין בבחי' מקיף עכ"פ א"כ ג"ז הוא בכלל המשכה[66] והשפעה רק שהוא בבחי' כלל אל הפרט כידוע וז"ש אני ראשון שכולל כל הפרטי' שנמשך בבחי' ממכ"ע והכלל עם הפרט א' הוא ממש וז"ש אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי כו' וכמו"כ כי ה' הוא האלקי' כולא חד ממש כו'[67] ואמנם בחי' מהו"ע ית' ממש הוא למעלה מבחי' השפעה והמשכה לגמרי אף לא בבחי' מקיף כללי כידוע דבמהו"ע ממש לא שייך לומר[68] לשון המשכה אף בבחי' סובב כו' וכמאמר שהי' הוא ושמו בלבדי[69] כו' ולכך אומר אתה הוא קודם[70] כו' דאף לאחר שנברה"ע בכלל ובפרט שהן ב' מדריגות דסומ"מ א"ז שינוי כלל וכלל לגבי מהו"ע ית' ממש וכמ"ש אני ה' לא שניתי[71] כו' מטעם שאין בחי' השפעה כללי' ופרטי' כנ"ל תופס מקום כלל וז"ש דלית מחתב"כ פי' אפי' מחה"כ[72] דבחי' סוכ"ע כו' דבמהו"ע ממש אין שום מח' תפיסא[72] אפי' מח' א' הכללי' שהוא בחי' מקיף הכללי הנ"ל וד"ל ולפי"ז הרי גם בהארת אור האלקי בגעה"ע וגם בעוה"ב שיהי' מבחי' מקיף דבחי' סובב הכללי אינו נתפס שם מהו"ע ית' ממש דלמחתב"כ כנ"ל וכן גם לא בבהמ"ק כו' רק ע"י תשובה עילאה מעומקא דלבא בביטול עצמו' נקודת הרצון מכל וכל כנ"ל יגיע הביטול האמיתי הזה שבא מקירות הלב בלב נשבר ונדכא מאד לעורר לבחי' מהו"ע ית' ממש שיהי' נתפס בזה דוקא אשר אינו נתפס בשום מח' אפי' במחה"כ כו' וגם לא בעוה"ב כמא' אין זולתך לחיי העוה"ב[73] כו' רק עומק ביטול עצם הנפש דבע"ת נתפסה בעצמותו ית' ממש וכמ"ש אני מרום וקדוש[74] כו' את מי אשכון את דכא ושפל רוח[74] זה הבע"ת אמיתי כמו תשב אנוש עד דכא[75] ותאמר שובו כו' מפני שמגיע למע' גם מבחי' רצון ותענוג העליון שבעוה"ב דכתיב כי תהיו אתם ארץ חפץ[76] פי' חפץ הוא התענוג[77] שנק' חפץ כמו כי חפץ בבת יעקב[78] וכמו תקרא חפצי בה[79] כו' שהוא גילוי אור הרצון ותענוג העליון שחפץ ה' בעמו ונק' ארץ חפץ העליון כו' ומעין זה הי' גם בבהמ"ק ראשון ושני שהי' גילוי שכינה בהיכל ק"ק והי' גילוי פנימי' רצה"ע בקרבנות ע"ג המזבח היו בנ"י נק' ארץ חפץ[80] העליון והוא מצד בחי' העלא' מ"נ שלהם באתעדל"ת ג"כ ברעו"ד באה"ר בתענוגי' כנ"ל שהי' מעורר אתעדל"ע כמים הפא"פ[81] ג"כ בבחי' פנימי' החפץ ורצה"ע אליהם כמו יאר ה' פניו[82] דוקא אליך וכה"ג אך כ"ז הי' בשיעור ומדה וקצבה בדרך צמצום בהשתלשלות דקו המדה מעצמו' המאציל באצילות ומאצילות

לבי״ע עד היכל ק״ק דעשי׳ שצמצם שכינתו[1] בין ב׳ בדי הארון כו׳ והכל לפי אופן ההעלאה דכנ״י דרוח אייתי רוח[2] כו׳ וגם כ״ז לא הגיע לאמיתית מהו״ע ית׳ ממש דלמחתב״כ כנ״ל אבל בזה״ג א׳ והי׳ באחרית הימים בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה[3] (רעות רבות וצרות[4] כו׳) ושבת עד ה׳ אלקיך כי תדרשנו[5] כו׳) ובקשתם משם את ה׳ אלקיך משם דוקא ומצאת כי תדרשנו כו׳ פי׳ ע״י שיעבוד הגליות דוקא במיצר ולחץ זה הדחק ברוחני׳ וגשמיו׳ שאז נתעורר נקודת פנימי׳ הלב בתשובה שלימה בביטול כל רצון זר רק לה׳ לבדו (וכענין ופרעה הקריב[6] לבם לאביהם שבשמים כו׳) הוא שיעלו ויגיעו לידבק במהו״ע[7] ממש שיהי׳ נתפס ממש בהם וזהו ובקשתם משם דוקא ולא בג״ע ועוה״ב ומצאת שיהי׳ מצוי להם כמו דרשו ה׳ בהמצאו[8] כו׳ והיינו בחי׳ מהו״ע ית׳ ממש שאינו נתפס גם בחיי העוה״ב ועכ״א יפה שעה א׳ בתשו׳ כו׳ וזהו ענין הריווח הגדול שנעשה בעסק תו״מ ע״י התשובה דוקא שמזה ימצאו למהו״ע ממש ולא בג״ע ועוה״ב כו׳ וזהו כמשל הסוחר הנ״ל והן ענין ד״מ שקל כסף עובר לסוחר שהן ת׳ עלמין דכסופין לעוה״ב שנעשו ע״י התשו׳ בעוה״ז דוקא והוא שנתן אברהם לעפרון בדרך מו״מ שהוציא ופיזר לק״נ כל הד׳ מאות שקל כסף הללו כדי להרויח בהן הון רב שהוא ע״י התשובה שקדמה למע״ט דוקא מטעם הנ״ל וזהו טוב לי תורת פיך היינו עם תשובה מקודם דוקא מאלפי זהב וכסף כנ״ל והוא מ״ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו בפיך זו תורה ובלבבך זו תשובה׳ אך שיקדים התשובה לתורה וזהו שא׳ תכלית חכ׳ תשומע״ט כו׳ וד״ל:

(ד) **וזהו** היתה כאניות סוחרי[9] ממרחק תביא לחמה פי׳ עד״מ אניות סוחר גדול שהולכין על הים הגדול עם סחורה רבה ויקרה מאד שמרוויח בה הסוחר הון גדול מאד מצד יוקר הסחורה שלוקח דמים רבים מאד עבורה הרבה יותר ממה שהוציא עליה כו׳ כך הנמשל בבחי׳ המל׳ שנק׳ א״חי׳ כו׳ שהוא בחי׳ שם ב״ן שיורדת למטה בהיכלות החיצוני׳ דק״נ לברר כל בחי׳ הטוב דרפ״ח ניצוצי׳ שנפל שם מחמת שבה״כ דתוהו כידוע עז״א היתה כאניות סוחר כו׳ שמרווחת בזה הון גדול מאד הרבה יותר ממה שהוציא דמים ע״ז כו׳. וביאור הענין הנה משל ענין פיזור המעות על הסחורה כו׳ זהו ענין גלות השכינה בע״ש דנוגה להשפיע להם כל טוב עוה״ז כמו בכל גלות שא׳ גלו לאדום שכינה עמהם שהוא בחי׳ המל׳ שמחי׳ העולמות[10] הוא בבחי׳ גלות בע״ש דעשי׳ להיות שמשפעת להם מרוחני׳ האלקי לגשמי׳ בע״כ שלא ברצון רק כמאן דשדי בתר כתפי׳[11] כו׳ כמו המשפיע לשונא שאינו חפץ לדבר עמו בקירוב כו׳ לפי שהע״ש הן מבחי׳ תערובות טו״ר[12] דנוגה ולפרקים הן בבחי׳ פירוד מאלקות בבחי׳ יש נפרד ממש בגסות וחוצפא כמו בשר של אדום שא׳ אם תגביה כנשר[13] כו׳ והן יודעים את רבונם[14] וקרו לי׳ אלקא דאלקיי׳[15] ומתכוונים למרוד בו[16] ונק׳ עוברי רצונו ממש ועכ״ז נמשך להם שפע האלקי בלי דקדוק וחשבון ביתר מכפי המדה יהוא מצד מדת ארך אפים כמש״א להודיע[17] כמה ארך אפים לפניו כו׳ כי אין ארך אפים גדול מזה להשפיע ברצון לעוברי רצונו כו׳ ורצה״ע הוא מקור כל חיות ושפע העולמות כמ״ש כל אשר חפץ ה׳ עשה[18] כו׳ אך זהו נעשה בכוונה גדולה כמו שאדם מוציא מעות סך קטן כדי שירויח בזה הרבה בכפלי כפליים כו׳. והענין הוא דבזאת השפע הקטנה שנמשך לע״ש שאינו רק בחי׳ פסולת השפע הפנימי׳ שנופל מן התענוג העליון (כמ״ש ר״ע כשראה כרך גדול דרומי מלא תענוגי עוה״ז אם לעוברי רצונו[19] כך לעושי רצונו עאכו״כ) ע״ז מוציאים ומבררים מהם כל בחי׳ הטוב העליון דרפ״ח כו׳ ששרשם למע׳ בבחי׳ ומדריגה גבוה מאד נעלה שהוא בחי׳ מקיפי׳ דז״מ דתוהו שקדם לתיקון שזהו ריווח גדול מאד שעולה הרבה יותר ממה שהוציא עבור זה להשפיע להם טוב העוה״ז והוא מצד אמיתית יוקר הסחורה דרפ״ח כו׳ כמו שהן למעלה בשרשם קודם הנפילה והשבירה כו׳ שהן ביוקר מופלג מאד ונק׳ הון יקר ונעים[20] כו׳ וכ״ז הריווח הון יקר וגדול אינו בא רק ממעט השפע האלקי שנמשך לע״ש לקנות בזה הסחורה היקרה דרפ״ח כו׳ שמוציאין מהן ועולין לשרשם כו׳ (וכמ״ש אם רעב שונאך[21] האכילהו לחם כו׳[22] כי גחלים[23] אתה חותה כו׳) והוא ע״י בחי׳ התשובה דוקא שישראל עושי׳ בהיותם בגלות ששלט האדם באדם לרע לו כו׳ שעי״ז נתפס בבנ״י מבחי׳ מהו״ע ית׳ מה שלא הי׳ בג״ע ולא יהי׳ בעוה״ב והוא עיקר הריווח שמבירורי׳ דרפ״ח כו׳ והכל ע״י בחי׳ המל׳ שהוא שם ב״ן שיורד׳ בגלות בע״ש לברר מהן כל הטוב הנ״ל בדרך מו״מ ע״י שמוציאין דמים מועטי׳ שהוא שפע החיצוני׳ שמשפיע להם כו׳ וזהו היתה כאניות סוחר שקונה סחורה יקרה ביותר ומוליכה באניות על הים למקומות הרחוקי׳ ביותר ולוקח עבורה הון רב וגדול מאד מצד יוקר הסחורה והוא[24] עליות הרפ״ח ניצוצי׳ שעולי׳ לשרשן שניקני׳ בכסף מעט שהוא חסדים החיצוני׳ להשפיע להם הפסולת וכשעולי׳ הרפ״ח כו׳ למע׳ נמכרים שם ביוקר גדול מאד כו׳ וזהו ממרחק תביא לחמה שהוא מבחי׳ המקיפי׳ העליוני׳ שנעשו מבחי׳ הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ תביא לחמה להיות מזון לנשמות בג״ע וכמ״ש ותקם בעוד לילה[25] דוקא ותתן טרף רפ״ח ע״ה[26] לביתה שהן נשמות הגבוהים שבהיכלו׳ הפנימי׳ דג״ע וחוק לנערותי׳ להיכלות החיצוני׳ שנק׳ ז׳ נערות אסתר[27] והכל ממה שהרויחה בעסק המסחור הנ״ל וכמ״ש טעמה כי טוב סחרה ע״כ לא יכבה בלילה נרה (רק שיש בזה ב׳ מיני מסחור א׳ ביבשה בעלמא דאתגלי׳ והב׳ בים עלמא דאתכסי׳ כו׳. והענין הוא כפשוטו דאניות סוחר היינו שמביא הסחורה היקר׳ מעבר לים ליבשה והן אורות עליונים דתו״מ וכתיב לא בשמים היא[28] ולא בים היא[29] כי קרוב אליך דוקא בפיך ובלבבך כו׳ כנ״ל במ״ש טוב לי תורת פיך בלבבך זו תשובה ומ״ש ותתן טרף לביתה זהו ביבשה עצמה שמברר לבחי׳ רפ״ח בהיכלות דנוגה כו׳) (וכמ״ש בזוהר דבלילא המל׳ אזלת לטורי חשוכא[30] ומשם ארחא מזונא כו׳ ובל׳ הגמ׳ בלילא מאי עביד[31] קוב״ה[32] רוכב על כרוב קל שהוא בחי׳ המל׳ ושט בח״י אלף עולמות כו׳)

והנה מובן מכל הנ"ל דעיקר הריווח מן הבירורי' דרפ"ח כנ"ל הוא ע"י התשובה דוקא שישראל עושין בזמה"ג דוקא וזהו בבכי יבואו ובתחנוני' אובילם[33] פי' בבכי ע"י הבכי' דבע"ת שנק' מ"ת בוכין[34] אנן בעינן למיהוי קדם מלכא שהוא עומק רצון הלב שבא מן המיצר שהוא גסות חומר הגוף המחשיך על הנשמה שמחמת זה תהי' ההתעוררות בבחי' מרירות גדולה ועצומה מקרב ולב עמוק ביותר והוא ענין הבכי' מקירות הלב שהוא התשובה השלימה שנק' תשו"ע האמיתי' הנ"ל (כמו בעי"ת שכל שאינו בוכה אין נשמתו שלימה[35] כידוע) שבזה יתפס בו בחי' עצמות אלקות ממש דלמחת"ב גם בג"ע ועוה"ב כנ"ל והוא מ"ש בבכי דוקא יבואו דהיינו מה שע"י התשו' הזאת הוא שיזכו לימוהמ"ש[36] ועוה"ב לתכלית השלימות האמיתי' וזהו יבואו לשלימות דימוהמ"ש ובתחנוני' אוביל' לחיי העוה"ב שאחר תחה"מ מטעם כל הנ"ל וד"ל:

(ה) **ומעתה** יובן ג"כ ענין ארץ כנען בבחי' הקדושה דוקא כנ"ל דהנה כנען הוא ענין סוחר כמו כנען בידו כו' שמוציא כל כספו וזהבו להרויח הרבה כו' וכך הוא בבחי' שם ב"ן[37] דקדושה שנמשך הארה ושפע האלקי מבחי' כסף וזהב העליוני' שהן חו"ג[38] העליוני' להחיות כל העולמות מאין ליש כדי שירויח בבחי' הבירורי' דרפ"ח כו' מע"ש דנוגה דעשי' כשעולים לשרשם בבחי' ס"ג[37] דתוהו שלמע' גם משם מ"ה כנ"ל וזהו אחעט"ב[37] שהוא שם ב"ן לאחר שמברר שנעשה עט"ב כידוע והוא מ"ש בטח בה לב בעלה[39] כו' וד"ל והנה מבואר למעלה שבחי' ארץ כנען דקדושה היא מלאה גבורות דקדושה בתוקף גדול מאד להיות שמקבל מבחי' קו השמאל[40] דקדושה כו'[41]. והענין הוא כידוע בענין ה"ג שבמל' דאצי' שיורדת בבי"ע להחיות רוח שפלים[42] מאין ליש שחוזרת ועולה למע' באצילו' בבחי' הגבורות ברשפי אש התשוקה בבחי' הצמאון גדול כמו ואל אישך תשוקתך[43] כו' וכמ"ש בזוהר ע"פ אלקי' אל דמי לך[44] דהיינו בחי' שם אלקי' בחי' ב"ן[45] שמתצמצם בג' עולמות בי"ע הוא שעולה למעלה בהעלאה ותשוקה גדולה וז"ש אלקי' אל דמי לך כו' דנהו"ת[44] דבחי' אלקי' זה קארי תדיר לנהו"ע דשם הוי' דאצי' שהוא בחי' שם מ"ה ולא שכיך לעלמין וכמ"ש למען יזמרך כבוד[46] התחתון שנק' בחי' כבוד נברא לכבוד העליון[47] ולא ידום כו' והוא בחי' ה"ג שביסוד דמל' שעז"נ אש תמיד[48] תוקד על המזבח כו' ונק' עולת תמיד[48] כו' כידוע ובחי' העלאה זאת הוא בבחי' צמאון כמ"ש דוד שהוא בבחי' המל'[49] צמאה לך נפשי[50] והוא בהיותו במדבר יהודה[51] שהוא בבחי' הצמצום בארץ ציה ועיף בלי מים[52] עליונים דאצי' כו' ומגודל הריחוק נתהווה בחי' הצמאון וההסתלקות ביותר וכמו"כ בכנ"י בזה"ג דוקא מצד עוצם הריחוק נתגברה האה' והתשוקה ברשפי אש יותר ע"כ נאמר רשפיה רשפי אש[53] שלהבת יה בהיותה בגלות דוקא והיינו מ"ש בזוהר ע"פ הסבי עיניך מנגדי כו' דמוקדין לי'[54] בשלהובא דרחימותא שהוא האה' הבאה ברשפי אש בוערת מצד עוצם הריחוק שנק' שלהובי דרחימותא דוקא (שלא יהי' אה' כזו בבחי' הקירוב כמו בזמן בהמ"ק ששכינה בהיכל ק"ק כן[55] בקודש חזיתיך כלו' הלואי[56] כן בקודש בבחי' הקירוב בהיכל ק"ק חזיתיך באה"ר כזו כו' כנ"ל) וזהו ענין בחי' הגבורות הקדושו' שבאי' בתוקף גדול בבחי' המל' בתשוקה לעלות לבעלה כו' שהוא מבחי' גבו' דקו השמאל דאצי'. ויובן זה בנשמ' פרטי' באדה"ת שנולד בלבו רשפי אש האהבה והתשוקה גדולה והצמאון מצד עוצם ריחוקו מה' אחד כאשר מוטרד מאד בעניני גופו החומרי בחיי הבלי עוה"ז שנק' מדבר העמים[57] וארץ ציה כו' בתכלית הסתר אלקות ואמנם מחמת זה עצמו בא האדם להתעוררות חזקה מאד בבחי' הגבו' ברשפי אש של האהבה בתשוקה נפלאה ביותר עד שיוכל להיות בבחי' חולת אה' כמ"ש רשפיה רשפי אש כו' וכתיב סמכוני באשישות[58] כו' כי חולת אה' אני והיינו בגלות' דוקא כנ"ל וכך הוא בנש"י בכלל ובפרט בכל ניצוץ קטן מישראל והוא שמקבל עליו עומ"ש ביראה ופחד אלקי' בבחי' שוב כו' אחרי בחי' רצוא[59] ברשפי אש כו' שמצד הריחוק העצום ובחי' רו"ש זה הוא הנק' כסף וזהב כו'[60] כנ"ל וזהו שע"י הוצאה דכסף וזהב בחי' רו"ש דאהוי"ר ברשפי אש בבחי' גבורו' עליונות הללו הוא שנעשה ריווח גדול שיגיע עי"ז למעלה הרבה יותר והוא בחי' התשובה מעומק נקודת הלב שמתמרמר בנפשו בבכי' גדולה כנ"ל שיגיע בזה לבחי' מהו"ע א"ס ב"ה ממש כנ"ל שזהו עיקר העלאה ובירור דרפ"ח ניצוצי' שעולים לשרשם ממש כנ"ל וד"ל. ובזה יובן ענין ארץ כנען למעלה כאשר מלאה גבורות דקדושה דקו השמאל מבחי' חם אבי כנען בבחי' הקדושה שזהו בחי' מקור הגבו' דאצי' שנמשך להיות אבי כנען בבחי' המל' שבבי"ע להיות עולה ברשפי אש דקדושה כמו באדם למטה באש וצמאון דחום הטבעי בלב שנק' חם דקדושה ונק' אבי כנען שמרומם ומעלה את האדם בגבורו' דאש וצמאון הזה למעלה מעלה ממש דהיינו שיוכלל במקורא דכולא שהוא מהותו ועצמותו ית' ממש ע"י התשובה האמיתי' הנ"ל שבה מתקשר ונתפס בעצמו' ממש[61] וכך הוא למעלה בארץ כנען העליונה דבחי' חם אבי כנען זה הוא המעלה לבחי' המל' שתעלה למעלה בפנימי' ועצמות א"ס שבפנימי' הכתר שזהו תשוב ה' בבחי' או"ח לקדמותו ממש וד"ל. וזהו כנען בידו מאזני מרמה פי' בתחלה מוציא כסף וזהב שהן אהוי"ר טבעיי' בחמימות רשפי אש התשוקה ובזה הוא מרמה כמו במאזני מרמה ליקח כפלי כפליים שהוא הריווח הגדול שע"י התשובה האמיתי' שנק' תשו"ע שמגיע מזה שבה מתקשר בעצמו' א"ס ממש כנ"ל שזהו עיקר ענין העלאות דרפ"ח כו' כנ"ל וד"ל. וזהו קרוב ה' לכל[62] אשר יקראוהו באמת פי' באמת באמיתי' נקודת הלב שהוא בחי' התשובה אמיתית הנ"ל שבזה יקרא לאמיתית עצמותו ית' שיהי' קרוב ה' אליו ממש אשר לא נתפס בשום שכל והשגה גם לא בג"ע דלמחתב"כ כנ"ל אבל בנקודת רעו"ד הוא נתפס והוא מ"ש קרוב ה' ממש לכל קוראיו באמת דוקא וד"ל. אך מהו הסימן והאות בין אמת לשקר הוא מ"ש שפת אמת תיכון לעד[63] ועד ארגיעה לשון שקר דהנה אנו רואים שיכול

להיות באדם התפעלות אלקות בלב ומוח בשלימות ותמימות העבודה באוי"ר וקבעומ"ש ברצון בעת התפלה גם ברשפי אש התלהבות ודביקות כו' אך זהו רק לפי שעה זו לבד כי מיד אחר התפלה בלכתו בחוץ בעסקיו יפנה לבבו ויומשך אחר צרכי גופו החומרי עד שיכול לבוא לידי פר"ע לגמרי עד שלבבו ריקם מכל אוי"ר ועומ"ש כו' וע"כ לא ימנע גם מעשות איזה עון וחטא בפו"מ במו"מ כמו גזל ומרמה וכה"ג בשאר דברים שיפול הנופל בתאוות ומדות רעות שמטמאים את הנפש ולא ישים אל לבו פחד ה' ואהבתו שהי' לו בשעת התפלה במוחו ולבו ובהסכם חזק בקבעומ"ש וא"כ א"ז שפת אמת שתיכון לעד כל היום אלא הוא לשון שקר שאינה אלא באותה שעה ורגע ואח"כ יהופך מטוב לרע כו' ובאמת ודאי באותה שעה בתפלה הי' לבבו שלם ברצון אמיתי באוי"ר וקבעומ"ש כנ"ל וגם נשאר איזה רושם קצת מזה כל היום בזכרון המוח והלב בלתי יסור ימין ושמאל מדרכי ה' בסומ"ר ועש"ט אך מה שיומשך לבו אחר שעה זו בהבלי עוה"ז לעשות עול במו"מ בפר"מ א"ז תרתי דסתרי אהדדי אצלו כלל לפי שהוא מוטעה בד"זי מצד שחלפה ועברה פנימי' ההתפעלות אלקות שהי' לו בלבו ולא נשאר רק בדרך מעבר בעלמא על כלי מוחו ולבו כל היום ע"כ בעת המשכות לבו וטרדתו בעניני עוה"ז יכול לעשות דבר שנגד רצון ה' ומצותיו ולא ירגיש בזה כעונות[2] שאדם דש בעקביו בלתי הרגשה כלל כי צדיק הוא בעיניו כו' וכל דרכיו זך וישר בעיניו ויכול להזכיר ש"ש באמונה שלימה שיעזור לו במה שעושה גם שהוא בדבר עול ודבר שנאוי ותעב בעיני ה' ולא אמר לנפשו אם ה' הוא העוזר ובו בטח לבו איך יעשה דבר שנגד רצונו כו' כי אין זה תרתי דסתרי אהדדי כלל אצלו וז"ש אליהו עד מתי אתם פוסחים[3] על שתי הסעיפים כו' (ודוגמא לדבר בנפילת האדם ביותר בעבירות חמורות שיכול לבקש מה' שיעזור לו על מעשה העבירות כמו גנבא אפום מחתרתא[4] רחמנא קרי' שיעזור לו כו' ואם הוא מאמין באמת וקרי' לרחמנא שיעזרנו איך יהי' מעוברי רצונו בגניבה שנאמר לא תגנוב[5] אלא אין זה תרתי דסתרי כלל כי מצד תאוות לבו נעשה לו כהיתר ועכ"ז אמונתו שלימה עד שיכול לבקש מה' עזר ע"ז. וכך הוא הדמיון בעבירות הקלות ודקות כמו בענין עול במו"מ ושארי קלות שאנו רואים ש"ש שגור בפי הכל[6] באמת ואמונה חזקה ועכ"ז יכול לעשות מה שלבו חפץ בכל מיני רע באין מעצור לרוחו ולבו שובב הולך בפר"ע והוכן לכל רע ועכ"ז א"ז סותר כלל לאמונתו בה' כלל ולהתפעלו' אלקות שהי' לו בלב ומוח בעבודה תמה בתפלה כו'). אלא צ"ל שזהו ההפרש בין התפעלות פנימי' נקודת הלב ממש להתפעל' חיצוני' הלב לבד דהנה כתיב יען כי ניגש[7] העם הזה אלי בפיו ושפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני כו' דהיינו גם מי שמתפעל בלבו לפי ערך השגתו ואמונתו באלקי' חיים ומדבר בפיו ושפתיו שבחו של מקום בפסוד"ז ויבא לידי התפעלות אוי"ר בק"ש עכ"ז נק' רק מן השפה ולחוץ שאין זה אלא בפיו ושפתיו לבד ולבו רחוק דהיינו בחי' נקודת פנימי' הלב ממש רחוק ממנו כו' וכמו שנראה בעליל שהתפעלות זאת שבחיצוני' הלב חולפת ועוברת מיד אחר התפלה ויפול בהיפוכו באין מרגיש כלל וכלל כנ"ל. ושרש הענין הוא לפי שהתפעלות התפלה הגם שהיא בכוונה בלב מחמת ההשגה ובהתבוננות לא נגע כלל לבחי' נקודת פנימי' הלב רק בחיצוני' שבה וא"כ הגם שנק' אמת לפי שעה זו אבל היא חולפת ועוברת במעט זמן כשמסיח דעתו ולבו בעניני העולם שאז בטלה ההתבוננות ממילא בטלה האהבה שנולדה מחמתה כמו האה' התלוי' בדברי מה כאשר בטל הדבר בטלה האהבה ממילא ויכול לבוא לידי אהבה זרה ונכרי' שהוא היפוכה כנ"ל עד שא"ז אצלו ב' הפכים כלל מה שאין כן בחי' פנימי' נקודת הלב שנגע בו עד הנפש ועד בכלל כו' כענין תשובה אמיתי' הנ"ל מקרב ולב עמוק ה"ז למעל' מן הטעם והשגה לגמרי רק בבחי' ביטול בעצמו' רצונו רק לה' לבדו כנ"ל שאז שורה בו אמיתית אור האלקי כנ"ל שבודאי אור האלקי הזה שומר אותו מכל רע וטומאה שלא יקרב אליו שום דבר רע אפי' בהרהור בעלמא ולא יפול בדבר רע גם כל שעת עסקו וטרדתו כל היום בצרכי גופו כי לא יגורך רעי כתיב לא יגור במגורו כו' לפי שהוא אה"ר שבבחי' פנימי' נקודת הלב בהשרשה עצמי' שלא תאבד[8] ולא תמוט לעולם גם בהסיח דעתו ולבו לגמרי לפי שאין זה כמו אהבה התלוי' בדבר שמתבטל כשיבוטל הדבר אחר שהוא למעלה מן הטו"ד לגמרי ע"כ אינה בטילה לעולם ולא תמוט שרשה גם כל היום לפי שכל עצם אינו משתנה[9] ואינו מתחלף כלל וכלל כידוע וד"ל. וזהו מ"ש קרוב ה' כלומר אימתי קרוב ה' בנפשו ממש לכל אשר יקראוהו באמת דוקא שהוא מעומקא דלבא הנ"ל שאז שורה מעצמי' אלקי' בנפשו ולבו שעז"א שפת אמת תיכון לעד כנ"ל וד"ל. וזהו שאמר יען כי ניגש העם כו' ולבו רחוק כו' ואבדה חכמת חכמיו[10] כו' ולכאורה מה שייכות לעונש זה באבדת חכמת חכמיו לענין זה שבתפלה הוא רק מן השפה ולחוץ ולבו רחוק כנ"ל שאין זה בפנימי' נקודת הלב רק בחיצוני' דעכ"ז באותה שעה באשר הוא שם אמת הוא רק שחולפת ועוברת אח"ז ומה ענין העונש הזה ע"ז דוקא. אך הנה יש לדקדק במ"ש קרוב ה' כו' במה שכפל הדבר לומר ב"פ לכל קוראיו[11] ולכל אשר יקראוהו באמת ועוד דסותר רישא לסיפא דברישא קאמר לכל קוראיו ובסיפא אמר לכל אשר יקראוהו באמת דוקא ואם הי' הכוונה שאינו קרוב רק לאשר יקראוהו באמת הל"ל קרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת דוקא. אלא צ"ל שיש ב' מיני קריאה א' לכל קוראיו כמו מי כה' כו' בכל קראינו אליו[12] והיינו קול הקריאה ובקשה דתפלה והב' לכל אשר יקראוהו באמת שהוא קול הקריאה דתורה שנק' אמת[13] כידוע וז"ש באמת דוקא בקלא דאורייתא כמ"ש השמיעני את קולך כי קולך ערב דא קלא דאורייתא[14] ומראך נאוה הן מעהמ"צ כו'. והענין הוא כידוע בענין מ"ש הקל קול יעקב[15] דקול ראשון חסר וי"ו וקול בתרא מלא בוי"ו כו' והיינו ב' מיני קולות הנ"ל קול דתפלה חסר וי"ו שהוא בחי' קלא דלא משתמע[16] בדיבור כ"כ כו' והוא קול צלותא דבלחשי[17] וקול בתרא דבוי"ו הוא קול דתו' שהוא קלא דמשתמע[18] בדיבור בקול רם שכל[19]

הלומד תורה בלחש במהרה שוכח כו' כמ"ש למען תהי' תורת ה' בפיך[21] וכן ואשים דברי בפיך[22] כו' ועז"א השמיעני את קולך דוקא שהוא קלא דאורייתא כי קולך ערב לו להמתיק הדיני' הקשים דעשו שזה הי' מתמי' מאד[23] אם הקול קול יעקב בתורה איך יהי' הידים ידי עשו שעירות כו' כידוע וד"ל. וז"ש יען כי ניגש כו' בפיו ושפתיו לבד כבדוני כו' שא"ז קל הפנימי' שבפנימי' הלב בתפלה שהוא בלחש מנקודת הלב דלא משתמע במורגש בדיבור כמו ותתפלל חנה כו'[24] והיא מרת נפש[25] וע"כ וקולה לא ישמע[26] כו' אז העונש ואבדה חכמת חכמיו שהוא קול דתורה שאינו עולה למעלה כלל דאורייתא בלא דו"ר פנימי' דוקא לא פרחא לעילא כלל ונשאר למטה להוסיף יניקה לחיצוני' כו' וכמאמר האומר אין לי אלא תורה[27] אפי' תורה אין לו כו' וד"ל:

(ו) **ולהבין** ביאור הדברים בפרט[28] שלכאורה יש סתירה לזה[28] ממ"ש קרוב ה' לכל קוראיו בתפלה ואח"כ א' לכל אשר כו' באמת דתורה דמשמע אף שקריאה דתפלה לא הי' באמת כו'. אך הנה תחלה יש להקדים בפי' יעקב מהו דהנה ידוע בפי' יו"ד שהוא החכ'[29] וידוע שיש חכ' בראש וחכ' בסוף[30] בחי' חכ' בראש היינו מקור השכל שמבריק במוח הנק' משכיל[31] כל שכל (שממנו ראשית גילוי אור השכל ונק' ח"ס[31]) והוא בחי' ג"ר דחכ' (ולמע' נק' חכים ולא בחכ' ידיעא[32]) כמו שהחכ' מאין[33] כו' זהו נק' יו"ד דיעקב וכאשר נמשך מראש המדריגה דחכ' זו בסוף המדריגה מן ההעלם לגילוי גמור בבחי' הדיבור שנק' חכ' שבדיבור נק' עקב דהיינו חכ' בסוף חהו הכל במשפיע עצמו כשנמשך בו מראש לסוף שבו כמו שאדם משכיל שכל במוחו ומביאו לגילוי בדיבור וכמע"ב דבראשית בחוכמתא ברא[34] ביו"ד מאמרו'[35] כו' וזהו בחי' יעקב בכל עולם ועולם שזהו בחי' המשכה והשפעה דמשפיע עצמו שבא מבחי' ההעלם ואין שבו מג"ר דחכ' שנק' יו"ד עד בחי' העקב שבו שהוא התגלות בקול ודיבור שזהו בחי' העקב שבו וזהו יעקב יו"ד עקב[36] שיו"ד שבו מתגלה בעקב שלו שנק' רגלי יעקב וזהו בחי' בריח התיכון דיעקב[37] שמבריח מן הקצה הע' שבו לקצה התחתון שבו עצמו בכל עולם ועולם לפי ערכו שזהו הכל במשפיע עצמו עדיין כמו ועמדו רגליו ביום ההוא[38] כו' שהוא בחי' רגל דמשפיע וכן הארץ הדום רגליי[39] וכה"ג מקום רגלי אכבדי[40] כו' וכן רגלי השכינה[41] כו' וד"ל. וזהו הקל קול יעקב וקול הא' חסר וי"ו הקל דהיינו בחי' קלא פנימאה דלא משתמע בדיבור כלל והב' קלא דמשתמע בדיבור וע"כ הוא מלא בוי"ו שהוא המורה על בחי' התגלות השפע בדיבור כו' ונמצא שיש ב' מדריגות ביעקב עצמו שהוא בחי' המשפיע א' קלא פנימאה כו' והב' קלא חיצוני' דמשתמע כו'. וביאור הענין יובן ע"פ הנ"ל בפי' יעקב יו"ד עקב שהוא הילוך השפע במשפיע עצמו מראשו לסופו לבחי' העקב שבו כמו בכל שפע דעילה לעלול שטרם שיתקבל השפע במקבל שנק' עלול צריך שיומשך השפע במשפיע עצמו מהראש ומוחין שבו לבחי' עקב ורגל שבו שהוא הנק' יו"ד עקב. אמנם בזה עצמו יש ב' מדריגות א' קלא פנימאה כו' דהנה בחי' הקול הוא רק בחי' ההמשכה והשפעה שבעצמו' המשפיע מהעלם שבו לגילוי ועדיין לא נגלה למקבל כלל כמו שאנו רואים בקול גשמי שהוא בגרון שבו מתחבר המוח והבל הלב דהיינו שאותיות המח' שבהעלם במוח יומשך מן ההעלם לגילוי בהבל הלב לחפוץ בלבו באה' או יראה כפי שחושב במחשבה בהעלם שזהו הכל עדיין בעצמו לבלתי יוכל לגלות בדיבור כלל להיותו בא בבחי' פנימי' הלב עדיין לבא[42] לפומא לא גליא לפי שהוא ענין מצפון והעלם המח' בהבל פנימי' שבלב וזהו שנק' קול הפנימי' שבהעלם גם בלבו דלא משתמע כלל בדיבור לזולתו אע"פ שהוא בחי' סוף גילוי אור המשפיע[43] דמח' שבמוח וכן להיפוך[44] מלב למוח שנק' הרהורי לבו כו' נשאר במוח בהעלם להיותו בא מהבל פנימי' שבלב שנק' פנימי' הלב כמו דבר סוד סתום שנוגע לאדם בנפשו או שכל עמוק ביותר שלא יוכל לגלותו למקבל כלל ואף גם מה שנמשך מן הבל פנימי' שבלב לחיצוני' שבו מאחר שזהו המשכות הבל הפנימי' עדיין ואינו שייך לדיבור נק' קלא פנימאה (דהיינו כמו קול שבלחש ובחשאי) בקול צלותא או כמו דמרחשי' שפתיו בלימוד בחשאי שגם שבא בדיבור אבל הוא בא ממילא בלי כוונה להמשיך בדיבור לזולתו לפי שהוא נגרר אחרי בחי' הפנימי' שבלב ומוח שנחשב הכל מצד בחי' המשפיע עצמו שבבחי' הפנימי' שבו דלא משתמע בקול גמור בדיבור לזולתו עדיין אבל המשכת הבל הלב אל קול החיצון בדיבור אע"פ שהוא המשכת הבל הלב עדיין והוא למעלה מהבל קול הדיבור מ"מ נק' קלא דמשתמע בדיבור מאחר שסופו להגלות בקול הדיבור ועומד ומוכן להשפיע לדיבור דוקא שיוכל להתקבל במקבל וכ"ש קול החיצון שבא בה' מוצאות שהוא עיקר קול הנשמע בדיבור וזהו המדריגה הב' דקול וד"ל. וזהו הקל קול יעקב קל ראשון חסר וי"ו שהוא בחי' קלא פנימאה בפנימי' הבל הלב שנמשך מפנימי' העלם המח' שבמוח שא"א לבא למקבל בדיבור כנ"ל הנה זהו בחי' פנימי' נקודת הלב הנ"ל בקול דתפלה שבו מתגלה מעצמות אלקות ממש דלמחת"ב כו' להיותו למע' מן השכל וההשגה לגמרי כו' וכך הוא בקול פנימי' זה שהוא בא מכח המשכיל עצמו שלמע' מגילוי השכל והשגה שבמוח שא"א לבא בדיבור בקול מורגש רק בהבל פנימי' שבלב (כמו השיר וניגון פשוט שבהעלם פנימי' המוח והלב כו') וזהו[45] ענין ג"ר דחכ' שהוא יו"ד דיעקב והוא בחי' פנימי' התו' וסודות ורזין דאוריי' (כמו[45] סתרי מרכבה שאין מוסרין רק לחכם שמבין מדעתו[46] כו') כידוע דאורייתא סו"ג[47] כו' ובחי' סתים שבתו' הוא טעמי' וסודות התו"מ שלא נתגלו כלל בדיבור כי[48] שרשם בחכ' העצמי' ופנימי' דא"ס עצמו שנק' חכים ולא בחכ' ידיעא כלל דהיינו סדכ"ס דלמ"ח ושכל והשגה נגלי' תב"כ ונק' חכה"ק שבעצמו' המאציל ממש דלתבונתו אין מספר[49] וכתיב בה ארוכה מארץ מדה[50] כו' שהוא טעם הכמוס לרצה"ע שבכל מצוה כרצה"ע[51] לעשות ציצית ותפילין וסוכה כך ולא כך כו' והוא בחי' פנימי' דח"ס דע"י וא"א כו' ע"כ אינו מתגלה מן ההעלם העצמו' רק בבחי' פנימי' הלב כשהוא בבחי' ביטול במציאות מכל עצמותו ממש שהוא

בחי׳ קול צלותא דתפלה מקרב ולב עמוק הנ״ל אז הוא בחי׳ כלי ומכון שיהי׳ לבו פנימי׳ הזה מקבל בתוכו בחי׳ פנימי׳ חכ׳ דתו׳ הנ״ל שהוא היו״ד דיעקב שהוא קלא פנימאה דלא משתמע להשמיע למקבל בדיבור כלל (וכמו במ״ת שבחי׳ פנימי׳ דחכ״ע דתו׳ הי׳ בהעלם ביוה״ד׳ ולא נגלה רק בחי׳ הדיבור[2] החיצוני׳ בחי׳ הנגלה שבתורה וכמ״ש הנסתרות לה׳ אלקינו[3] כו׳ ועכ״ז הרי עכ״ד פ״נ[4] כי באור פניך דוקא נתת לנו תו״ח[5] והוא מצד שקבלו גם לבחי׳ הפנימי׳ דקלא פנימאה ביוה״ד מצד שרש נש״י ג״כ מבחי׳ סתים שבתוה״ק הנ״ל וכידוע בענין ג׳ קשרים[6] ישראל מתקשראן באוריי׳ בבחי׳ סתים וגליא כו׳) אבל קול הב׳ דתו׳ הוא קלא דמשתמע בדיבור דוקא והוא קול יעקב הב׳ מלא בוי״ו והוא בחי׳ גליא שבתו׳ שבא באותיות דתושב״כ ושבע״פ בקריאה בקול ודיבור דוקא כמ״ש למען תהי׳ תורת ה׳ בפיך כו׳ ואשים דברי בפיך וכתי׳ ודברת בם[7] דוקא דאע״פ שסודות התו׳ נעלמי׳ למע׳[8] בלתי יבואו בגילוי בדיבור כלל כנ״ל אבל בחי׳ הנגלה שבה שהן בחי׳ אותיות דתושב״כ ושבע״פ הרי גלוי׳ הם וכמו השכל וההשגה שבאה בדיבור בקול החיצון שבא מהבל הלב ומן המח׳ שבמוח כו׳ והוא בחי׳ עקב דיעקב שבא להשפיע למקבל משא״כ בחי׳ הקול הפנימי׳ שזהו בחי׳ המשכה דפנימי׳ התו׳ דגם שבא ג״כ מן המח׳ ללב הכל הוא במשפיע עצמו בהעלם עדיין בלי יגלה בדיבור כלל וד״ל. אך עדיין י״ל דלפי״ז הרי ב׳ הפכים יש כאן דבחי׳ פנימי׳ דחכ׳ שהוא בהעלם דח״ס דתו׳ א״א לבא בדיבור כלל (כמו שא״א שיבוא מהעלם כח המשכיל עצמו בדיבור כו׳) ובחי׳ חיצוני׳ דחכ׳ דתו׳ הוא הבאה בגילוי בדיבור ואין להם חיבור זע״ז כלל ומשמעות פשט המקרא שאמר הקל קול יעקב שיש להם חיבור זע״ז דוקא דמבחי׳ קלא פנימאה נמשך לקול החיצון דזהו הקל הוא קול יעקב דהכל א׳ ממש (וראי׳ ממ״ת שבאו שניהם כא׳ ביוה״ד שנתחבר פנימי׳ התו׳ בחיצוני׳ שבה כא׳ ממש). אך הנה הענין הוא דבאמת יש חיבור וקשר לפנימי׳ ח״ע בטעמי תו״מ עם בחי׳ חיצוני׳ שבה הנגלי׳ לנו עד שבחי׳ הפנימי׳ דח״ע דתורה ממש כמו שהיא באה בגילוי בחיצוני׳ החכ׳ דתו׳ וז״ש הקל קול יעקב דקל חסר וא״ו קלא פנימאה דפנימי׳ התורה הוא הבא בקול יעקב בנגלה שבאותיות דתושב״כ ושבע״פ והוא בחי׳ יעקב יו״ד עקב שהיו״ד עצמו בחי׳ ח״ס הוא שנגלה בעקב שהן אותיות התורה שהן כמו בחי׳ עקב ורגל לגבי בחי׳ פנימי׳ וסודות התו׳ בין מלמע׳ למט׳ בין מלמטה למע׳. מלמע׳ למט׳ הוא שא׳ כל הקורא בתור׳[9] קורא בשמותיו של הקב״ה ובחי׳ שמותיו הללו היינו שמותיו העליוני׳ שבבחי׳ פנימי׳ עצמותו שנק׳ שם העצם והוא בחי׳ סתים שבתוה״ק בעצמותו ממש שהוא בבחי׳ שם העצם דחכמתו העצמי׳ כידוע והוא[10] בקריאתו באותיות התורה הנגלי׳ הוא ממשיך מהעלם עצמו׳ חכ׳ התו׳ לידי גילוי אותיו׳ הדיבור שהוא שנק׳ קלא דמשתמע (וכמו במ״ת ביוה״ד הרי בא אור הפנימי׳ ועצמו׳ דח״ע דתו׳ בגילוי קול הדיבור כנ״ל) כי אין הבדלה כלל בין הפנימי׳ לחיצוני׳ שבה. וכן מלמט׳ למעלה כמ״ש דוד בפקודיך אשיחה בדיבור בבחי׳ הנגלה שבה אביטה[11] אורחותיך ממש שהן בחי׳ פנימי׳ סודות התו׳ שנק׳ אורחותיך תרי״ג ארחין דגלגלתא[12] כו׳. ועוד ראי׳ ממה שמכריזין בג״ע אשרי מי שבא לכאן[13] ותלמודו בידו דוקא הרי מן התלמוד שלמד בעוה״ז בנגלה דוקא זוכה ליהנות מזיו השכינה בג״ע בהשגות וסודות התו׳ וכן אמרו העוסק בתו׳ לשמה[14] בנגלה דוקא זוכה שמגלין לו רזי התו׳ הרי הא בהא תלי׳ כו׳ וד״ל. אך היא גופא י״ל איך אפשר להיות שיבא מן בחי׳ ההעלם דפנימי׳ ח״ע בחי׳ ג״ר דחכ׳ לגילוי בקלא דמשתמע בדיבור אחר שנק׳ ח״ס כו׳ וקלא פנימאה דוקא דלא משתמע כלל כו׳ כנ״ל הענין הוא שיש בחי׳ ממוצע בזה שעל ידו מתחבר ומתקשר בחי׳ הפנימי׳ דח״ע בקול הפנימי׳ שבפנימי׳ הלב שיתלבש ויבא בגילוי קול הדיבור כו׳ והיינו בחי׳ קלא דצלותא שבלחש דוקא כי הנה ידוע שהתפלה נק׳ סולם מוצב[15] ארצה וראשו מגיע השמימה והוא בחי׳ התפעלות נקודת הלב בתפלה שלמע׳ מן השכל וההשגה לגמרי בתכלית הביטול שבו שורה מבחי׳ עצמו׳ אלקות ממש דלמתב״כ כו׳ כנ״ל ועכ״ז[16] זהו הממוצע להביא ולהמשיך ג״כ בחי׳ עצמות אוא״ס שבבחי׳ פנימי׳ דח״ע דתו׳ ששם ג״כ למחתב״כ כנ״ל שיוכל לבא בגילוי גמור בקלא בתראה דמשתמע בדיבור כמו ואשים דברי ממש בפיך (וזהו יתרון מעלת[17] דבר ה׳ די׳ הדברות שבהן נגלה בחי׳ הפנימי׳ דח״ע שמפ״ז על כל דיבור כו׳ להע״מ[18] שאין שרשם רק מחיצוני׳ דיש דחכ׳ בבינה כו׳) וע״כ יוכל אדם בדברו בד״ת להביא גילוי פנימי׳ דח״ע בדיבור הזה רק כאשר הוא בבחי׳ הביטול בתכלית בפנימי׳ נקודת הלב דתפלה וכה״ג. וראי׳ לזה מן התנאים ואמוראים לפי שהיו נשמתם בבחי׳ הביטול בתכלית ע״כ נקראו מלכים מאן מלכי רבנן[19] כמלכים שגוזרים בדבריהם ומתקיימים שהוא מה שת״ח המה גוזרים שיהי׳ אופן מעהמ״צ כך ולא כך וא״כ הם גבוהים מן המקיים המצות שאינו אלא כעבד שסר למצות אדוניו וכמ״ש ריב״ז אני כשרי[20] כו׳ והוא כעבד כו׳ דת״ח נק׳[21] שרי מלוכה שתלוי בדעתם גזירת המלך אם כך או כך ולכך נק׳ מתניתא מלכתא[22] כמלך בעצמו וזהו מצד תכלית הביטול שלהם שאינם רק כמודיעים גזירות המלך שזהו כמו המלך בעצמו גוזר ע״י דיבורו כו׳ (ושורש הענין הוא לפי שמקור ת״ח הוא בבחי׳ מקור פנימי׳ טעמי תו״מ שהוא הטעם הכמוס לרצה״ע למה יהי׳ הרצון כך ולא כך ע״כ יכולים בכחם לשנות הרצון לגזור שכך יהי׳ המצוה כו׳ וכידוע בענין מועדי׳ שתלוי בב״ד[23] כו׳ ולגרוע כו׳ כמו מלקות דגרעו חדא[24] כו׳ וכתי׳ לא תסור מן הדבר[25] כו׳ לפי ששרשם ממשה[26] דכתי׳ בכל ביתי נאמן הוא[27] לעשות כרצונו בכל ביתו דתו״מ כמ״ש תורה ציוה לנו משה[28] וכמ״ש במ״א וד״ל. ומזה ראי׳ גמורה שהפנימי׳ דתורה מתאחד בחיצוני׳ ע״כ נק׳ ת״ח בנגלה שרים[29] ומלכים כו׳ והוא מצד בחי׳ הביטול העצמות דבחי׳ מ״ה בעצם כמו בביטול העצמי׳ דנקודת הלב שע״י התפלה אבל האומר אין לי אלא תו׳ כו׳. ומתורץ כל הנ״ל במ״ש קרוב ה׳ לכל קוראיו בבחי׳ נקודת הביטול דתפלה שאז יומשך פנימי׳ קול דתורה בדיבור שז״ש אשר יקראוהו באמת בקול יעקב הנ״ל

קלא פנימאה חסר וי"ו כו' וז"ש יען כי ניגש העם בפיו ושפתיו בקול החיצון בלא נקודת הלב בפנימי' שאין ממוצע לחבר הפנימי' בחיצוני' אז ואבדה חכמת חכמיו פי' ח"ע הפנימי' שאינו מאיר בחיצוני' דתו' כלל ובינת נבוני' כו' דקאי על תושב"כ ושבע"פ שלא יגלה בחי' הפנימי' דחו"ב כלל ואז אין קול חיצוני' דתורה עולה למעלה כלל כנ"ל דאורייתא בלא דו"ר כו' וז"ש האו' אין לי אלא תורה הנגלית בלא דו"ר הפנימי' אפי' תו' אין לו מטעם הנ"ל וד"ל:

(ז) **וזהו** וישב יעקב בארץ מגורי אביו כו'. דהנה הישיבה הוא בחי' השפלה וירידה לקומת האדם כשהוא זקוף שראשו למעלה הנה בישיבתו כופף קומתו ויושב שראשו נשפל למטה והוא שמתצמצם בעצמותו כשיושב (כמו המלך שיושב על כסא המשפט שזהו ירידה ושפלות מבחי' עצמותו לישב על הכסא כדי לשפוט את העם במדות שבשכלו וחכמתו העצמיי' (וכן בישיבתו לאכול לחם כו'[29]) וגם כשיושב ללמוד תורה וחכ' כו') וכמו"כ מ"ש וישב יעקב הוא ענין ובחי' ירידה ושפלות לבחי' יו"ד עקב הנ"ל שהוא בחי' פנימי' ועצמו' דח"ע דתו' כמ"ש למעלה כנ"ל שישב במגורי אביו כו' שהן בחי' המדות דאו"ר שכליי' או עצמיי' שנק' מגורי אביו מגורי לשון רבים והוא בחי' אה' דאברהם ופחד יצחק שא' יעקב אלקי אבי אברה'[30] ופחד יצחק הי' לי שנכללו שניהם ביעקב שנק' בריח התיכון כו' (וכענין וישב ה' מלך לעולם[31] שישיבה זו היא בבחי' השפלות וירידת המוחין עליוני' דחו"ב דתורה במדת דמל' (כמ"ש[32] ג"ש יושב ועוסק בתורה[33] שניות יושב ודן את כל העולם כו'[34] וכמ"ש בתורה בי מלכים ימלוכו[36] כו' ולכך ת"ח נק' מלכים כנ"ל ונק' בונים[37] שעוסקי' בבנינו ש"ע כמ"ש ורב שלום בניך[38] כו') אך מ"ש בארץ מגורי אביו קאי על יצחק שהוא בבחי' היראה ופחד ה' דוקא ומ"ש מגורי אביו[39] ל' שנים היינו ב' מדריגות דיר"ע[40] וי"ר והוא מ"ש בכפל בארץ כנען שהוא יר"ת כמשי"ת. ולהבין ענין ירידה ושפלות זו שישב בארץ מגורי אביו מאיזה טעם הוא הנה באמת[41] יתפרש ענין ישיבה זו למעלה לחשיבות[42] והוא שישיבה זו דיעקב הוא ענין ישיבה שיש בה סמיכה שהוא הקיום וההעמדה הנצחיי' לימים רבים בלי ביטול מצד המנגד לעולם כמו היושב בשלוה כמאמר ביקש יעקב לישב בשלוה[43] כו' וד"ל. וב' הפי' אמת והוא מפני שיש בענין מגורי אביו ג' פי' א' לשון דירה והשראה שהוא כישיבה בשלוה בארץ[44] כפשוטו והב' מגורי לשון יראה[45] ומגור כו' והג' לשון מגורה[46] ואוצר כמו מגורה ואוצר של פירות ותבואות שכל התבואו' והפירו' מתאספי' ונאצרים במקום א' שנק' אוצר שיעמוד לימים רבים ויתקיים כו'. ויובן הדוגמא מזה בבחי' יר"ע שהוא בחי' הביטול האמיתי העצמיי' שבנקודת הלב הנ"ל שהוא הנק' אוצר של י"ש[47] כמ"ש יראת ה' היא אוצרו[48] כמו האוצר של תבואה או פירות שהוא בחי' הכלי ומקום שיאספו בו הפירות והתבואות להתקיים ימים רבים שלא ירקבו ולא ישלוט בהן ידי זרים כו'. כך הוא ענין ובחי' דאוצר של יר"ע דוקא כמ"ש יראת ה' היא אוצרו[48] שהוא בחי' הכלי שבו יאסף כל אורות פנימי'[49] דח"ע דתורה שיתקיימו בה לימים רבים כו'. והענין הוא כמ"ש הן[50] יראת ה' היא חכ' דמשמע שהכל א' דיר"ע הוא בחי' ביטול דבחי' מ"ה בעצם שבו דוקא ישכון אור הפנימי' דח"ע ע"כ א' דיראת ה' היא חכ"ע ממש וכמאמר אם אין יראה אין חכ'[51] אם אין חכ' אין יראה כו' דהא בה"ת דוקא והיו לאחדים ממש שביראה עילאה כביטול האמיתי הנ"ל ישכון אור השפע דח"ע דתו'[52] בתמידות כתבואה המונחת באוצר כו' ואם אין יר"ע אין הח"ע מתקיימת כלל וראי' ממשה שנאמר בו והאיש משה ענו מאד מכל[53] כו' ע"כ הי' שורה בו בחי' פנימי' דח"ע דתורה בתמידות וכמ"ש ונחנו מ"ה[54] מ"ה בעצם דוקא שהוא בבחינת ביטול דאין בתכלית שנק' ביטול במציאות כאלו אינו במציאות כלל וכך הי' כל הת"ח תנאים ואמוראים שהיו בתכלית הביטול במציאות ממש ע"כ בחי' אור ח"ע דתו' הוא שהי' מאיר בהם בתמידות וכמ"ש יהב חכמתא לחכימין[55] דוקא דהיינו למי שיש בו חכ' דוקא שהוא בחי' ביטול היש לאין ביותר שנק' חכ' כמ"ש הן יראת ה' היא חכ' והוא בחי' יר"ע דוקא שנק' ירא בושת שזהו הביטול והענוה בתכלית עד שנפשו כעפר לכל ממש כו' וכמו שאמר וענוה גדולה מכולם[56] לפי שאין עצמות אוא"ס שבפנימי' ח"ע דתורה שורה רק בבחי' אין באמת ולא בבחי' יש וגסות אף בדבר שבקדושה האלקי' אם הדבר נראה ונתפס בבחי' יש כאלו הוא עושה דבר מה או יש מי שמשיג ומתפעל ומתבטל כו' וכמו שאמרו על ר"א דגריס באורייתא[57] תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשי' ע"י[58] שקידתו בתו' כו' וזהו הנק' ענוה שאינו מרגיש עצמו לשום דבר במציאות וע"כ נפשו כעפר לכל כו' ולכך א' ענוה גדולה מכולן להיות בחי' הכליי[59] לקבל אמיתי' פנימי' אוא"ס שבפנימי' ח"ע דתורה שבא לגילוי בקו"ד[60] דתושבע"פ כנ"ל וד"ל (וע"כ א' לא בים היא[61] לא במרחיב דעתו עלי' כים כו' לא תמצאנו בגסה"ר[62] כו' ואדרבה הרי אמרו דאין התו' מתקיימת[63] אלא במי שממית עצמו עלי' שכל עצמו הוא ממית שאינו מקבל חיות לעצמו כלום ולא עוד אלא שממית עצמו עלי' שנאמר אדם כי ימות באוהל[64] באוהל תורה כו' והוא תכלית ביטול המציאות שמשים א"ע כאלו אינו במציאות כלל) וכמו שהי' במ"ת שהי' באימה[65] ויראה ורתת כו' משום דבחי' הענוה הנ"ל ענין א' הוא עם יר"ע שהוא בחי' הפחד וחרדת אלקי' ממש בפנימי' לבו ומוחו עד שהוא מתבטל ממציאותו כמו בחי' פחד יצחק[66] כו' וכמו שיהי' לע"ל שיפול פחד ה'[67] על כל הברואים כו' ובחי' יראה פנימי' זו הי' בכל התנאים ואמוראים כשהיו עוסקים בתורה דוקא כמו רב יהודה דאימתא דמרי' עלי'[68] בתמידו' כמו שאמר מה להלן באימה כו' דאימה ויר"ע דמ"ת הי' בהם ממש וכן רבא דיתי' באימת'[69] ופתח בשמעתתא כו' וכל ת"ח שאין בו יר"ש דומה לגזברי[70] שמסרו לו מפתחות הפנימי' דפנימי' ח"ע דתו' ולא מסרו לו מפתחות החיצוני' דיר"ש בהי עייל דאם אין יראה אין חכ' כו' (ומ"ש במשה דיראה מלתא זוטרת'[71] לגבי' היינו יר"ת דוקא ולא יר"ע שהיא החכ' שבבחי' מ"ה בעצם דהיינו הך ממש ככלי שמתאחד עם האור והיו לאחדים והוא הענוה דמשה ובחי' ביטול דמ"ה בעצם דיר"ע שהי' בו שהיה בחי' כלי בתמידות לשפע האור דפנימי' ח"ע כנ"ל וכך הוא בכל

ת"ח שיש בו מעין מדריג' משה בעסקו בתו' כמו שא' משה שפיר קאמרתי כו' כידוע) וזהו שנק' אוצר שהתבואה מתקיימת בו ימים רבים כו' כנ"ל כך יר"ע וענוה הנ"ל הוא בחי' כלי ואוצר להיות בחי' פנימי' ח"ע דתו' מתקיימת בה בתמידות מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו פי' מגורי אביו א' לשון דירה וישיבת קבע כיושב בשלוה כנ"ל והוא ענין מה שפנימי' ח"ע דתו' מתיישבת באוצר זה של יר"ע בישיבה שיש בה סמיכה שהוא ההעמדה וקיום נצחי בלי יבוטל לעולם כמו היושב בשלוה שאין כל קטרוג יכול לעמוד לנגדו כו' משא"כ תו' בלא יר"ע וענוה הנ"ל בקל יכולים הקטרוגים המנגדי' לעמוד לנגדו ולא ישב בשלוה כידוע ליודעי' בטעם סיבת הקטרוגים על ת"ח שאין בו יר"ש כו'. והב' בפי' מגורי לשון יראה ומגור היינו בחי' יר"ע דבחי' פחד יצחק דוקא שזהו פי' הפשוט דמגורי אביו שהוא יצחק במדריגתו דוקא והוא ענין א' עם פי' הג' שהוא לשון מגורה ואוצר שזהו שהיר"ע וביטול האמיתי' הנ"ל נק' אוצר התבואה[2] ופירות שנאספים ונקבצים ונתני' באוצר להתקיי' מאבודי[3] כנ"ל כך כל אסיפת וקיבוץ כל בחי' פנימי' האורות דח"ע חכים ולא בחכ' ידיעא דתוה"ק הוא שמתאסף במגורה ואוצר דיר"ע[4] והוא שנק' ארץ מגורי אביו פי' ארץ אותיות אוצר[5] שארץ זו היא בחי' מגור' ואוצר לח"ע דתו' שנק' אוצר החכ' והיינו ארץ מגורי אביו שזהו פנימי' דח"ע שנתיישב בה יעקב בחי' יו"ד עקב הנ"ל וד"ל. וזהו וישב יעקב בארץ מגורי אביו כו' דהנה מבו' למעלה בשרש בחי' יעקב יו"ד עקב שהוא בחי' ההשפעה דאור פנימי' ח"ע דתו' העצמי' ממש בבחי' חכ' בראש עד בחי' סוף כל דרגין שבמשפיע עצמו שהוא קלא בתראה דקול דתורה הבא בדיבור שנק' עקב בכלל לגבי בחי' ג"ר דח"ע והכל הוא בבחי' עצמו' דח"ע עדיין וא"כ הרי מה שירד אור דתו' ונמשך להתיישב באוצר דיר"ע וביטול הפנימי' בנקודת הלב הוא בחי' שפלות וירידה גדולה מן העצמו' ממש וזהו וישב יעקב שישיבה זאת כמו הכופף קומתו לישב שמשפיל ראשו ומתצמצם בעצמותו (שזהו בחי'[6] ירידת המוחין דחב"ד במדו' דתו' עצמה כמו וישב ה' כו' וכ"ש במדות דאוי"ר אף ביר"ע הנ"ל) ואמנם כאשר ישב יעקב בארץ מגורי אביו שהוא בחי' האוצר של יר"ש שהוא בחי' כלי מכון להתקיים בה אוצר החכ' כמו התבואה ופירות שנאספים באוצר להתקיים ימים רבים הרי זאת הישיבה לשבח ולמעלה גדולה שיתקיים בה האור דח"ע ימים רבים כו' דהיינו להיות האור דתו' בהצנע והסתר באוצר כתבואה באוצר שאין מסתפקין ממנו כלל עד עת קץ שיתגלה הצפון וטמון באוצר זה לע"ל כמש"ת בע"ה וד"ל:

(ח) **ומעתה** י"ל מ"ש[7] בכפל הענין בארץ מגורי אביו בארץ כנען כו' ומבו' למעלה שזהו כמ"ש אתהלך לפני ה' בארצות החיים ב' ארצות ארץ עילאה וארץ תתאה דארצות החיים לשון רבים הוא וכך גם כאן אמר בכפל בארץ מגורי אביו הוא בחי' ארץ עילאה ובארץ כנען הוא בחי' ארץ תתאה כו'. והענין הוא כמו שמבו' למעלה בענין בחי' יר"ע שזהו בחי' ביטול האמיתי ביטול במציאות הפנימי' בבחי' פנימי' נקודת הלב שלמע' מן השכל כו' זהו ארץ עילאה שהיא בחי' כלי ומכון לאור פנימי' דח"ע דתו' העצמי' (ועי"ז נעשה בחי' יחו"ע דאו"א) כך ממש ע"י בחי' יר"ת שהוא רק קבעומ"ש שלימות בביטול עצמותו בחיצוני' להיות סומ"ר וע"ט בפו"מ נק' ארץ תתאה והוא ארץ כנען דקדושה שהוא בחי' כלי ומכון לבחי' המדות ומוחין עליוני' שבלב כו' (והוא בחי' יחו"ת דזו"נ כמש"ת) וזהו שא' בארצות החיים ב' ארצות הנ"ל שהן ב' יחודי' דיחו"ע ויחו"ת הנ"ל עכ"אי[8] החיים לשון רבים וד"ל[9]. וביאור הדברים הנה זהו שארז"ל ע"פ עקבי ענוה יראת ה' מה שעשתה ענוה עקב לסולית' עשתה יראה עטרה לראשה כו' דהיינו מה שבבחי' ענוה שהוא בחי' ביטול במציאות דיר"ע הנ"ל והוא בחי' עקב דענוה שהוא פרצוף לאה[10] כידוע עשתה יר"ת עטרה לראשה שמזה נמשך המשכות מוחין במדות שבלב להיות עטרה לראש רחל שהוא יר"ת בקעומ"ש (וכמ"ש בע"ח דבחי' עקביי' דלאה נכנסי' תוך ראש רחל[11]) (והוא ענין סוף מדריגות דיחו"ע דאו"א שהוא יחוד יעקב ולאה נעשה מזה עטרה ליחוד יעקב ורחל כו' כמש"ת) והענין הוא כמו שמבו' למעלה בענין יעקב יר"ד עקב שהוא השפע דח"ע העצמי' בבחי' קלא פנימאה דמח' שיצא יצא יעקב מן ההעל' דעצמו' דח"ע בעקב דהיינו בסוף המדריגו' שהוא בחי' אותיות[12] שבא במח' מן הבל[13] הלב הפנימי שא"א לבא בקול החיצון בדיבור כלל כנ"ל שזהו בחי' יעקב הע' כך הוא ממש בבחי' יעקב יו"ד עקב הנ"ל[13] התחתון (שהוא יחוד יעקב ורחל) דהיינו יציאת ובקיעת אור שפע דמשפיע שהן בחי' המדות שבלב אדה"ע לבא בגילוי בקול ודיבור בה' מוצאות הפה[14] שנמשך מבחי' הבל לב החיצוני כנ"ל והוא קול בתראה דיעקב מלא בוי"ו להיותו בא ונמשך בבחי' המל' שהוא בחי' דיבור[15] הע' שנק' עלמא דאתגלי' כידוע (משא"כ בחי' המשכה דח"ע הפנימי' במח' עד המדות שבלב נק' קלא פנימאה חסר וי"ו כו' שהוא בחי' עלמא דאתכסי' בכלל כו'). וביאור ענין יחוד זה שהוא בחי' יחו"ת דזו"נ דאצי' שנק' יעקב ורחל הנה ידוע עמ"ש והוכן בחסד כסא[16] שבחי' המל' נק' כסה"כ[17] להיות מלך על עם שהן ג' עולמות בי"ע והוא בחי' מל' דאצי' שנשפל להיות ראש לשועלים[18] כו' להחיות מאין ליש כל העולמות ונבראים[19] בע"ג כו' ונק' שם אדנ"י[20] ושם אלקים[21] שהוא בחי' כח הפועל האלקי בנבראים כו'. ואמנם כתי' כי עמך מקו"ח[22] כו' שבחי' המל' עצמו שנק' כסא הוכן בחסד כסא זה דהיינו שמקבלת מבחי' החסד עליון דז"א דאצי' שהן בחי' מדות עליונות דאצילות והוא בחי' יעקב התחתון הנ"ל יו"ד עקב שממשיך ומשפיע מבחי' החסד דחכ' שבמדות דאצי' לבחי' המל' שהוא בחינת דיבור[23] דהיינו מה שיוצא מהבל הלב החיצון שבמדות דאדה"ע כמו ביו"ד מאמרות הרי מאמר יהי אור[24] יצא מהבל לב האדה"ע והוא קול יעקב התחתון שבא בדיבור דיעקב לשון יבקע[25] וז"ש יצא יצא יעקב[26] ב' בקיעות ויציאות א' ביחו"ע דיעקב ולאה הנ"ל והב' ביחו"ת דיעקב ורחל שבא אל הדיבור שזהו בחי' יחוד זו"נ למעלה ונק' יחוד קוב"ה ושכינתי'[27] בכלל כידוע וד"ל (וזהו מ"ש עקב ענוה יראת ה' בחי' עקב דענוה שהוא בחי' ביטול האמיתי דיחו"ע ביראת ה' היא יר"ע[28] הנ"ל שהוא נק' עקב לסולית' הוא שנעשה עטרה לראש דיר"ת בחי' ביטול היש

לאין בקבעומ"ש דעקבי לאה שהוא הענוה נכנסי' תוך ראש רחל שהוא היראה שזהו מה"א ראשונה ל"ה אחרונה דשם הוי' כו') (כמ"ש במ"א בענין ד' מדריגות דו"ר ורו"ד[29] ددחילו תתאה מקבל מרחימו תתאה שהוא אה' שבלב ומדחילו עילאה נמשך לדחילו תתאה ע"י רחימו עילאה כו'). וזהו וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארי"כ פי' וישב הו"ע השפלה וצמצום עצמותו ג"כ לישב בארי"כ כמו שישיבה דיעקב העליון הנ"ל הו"ע השפלה וירידה לבא מבחי' ההעלם דעצמו' ח"ע בבחי' קלא פנימאה דמח' כו' כנ"ל כך ישיב' זאת דיעקב התחתון שזהו ענין ההשפע' והמשכה מבחי' המדות ומוחין שבלב להיות נובעי' אל הדיבור בקלא בתראה דיעקב דמשתמע בדיבור העליון ביו"ד מאמרות וכה"ג זהו ג"כ ירידה והשפלה למדות עליונות דאצי' שנקרא יעקב שנק' ג"כ יו"ד עקב יו"ד דחכ' שבמדות לעקב שהוא הדיבור הע' שהוא הארץ תתאה כמ"ש הארץ הדום רגלי (כמו דלאו אורח' דמלכא לאישתעי[30] כו') להיות שבחי' הדיבור הע' הוא היורד למטה מטה[31] מאד שמסתתר בבי"ע עולמות הנפרדים יש מאין וז"ש וישב ה' מלך לעולם וכן ה' מלך גאות לבש[32] כו' שזהו בחי' צמצום ולבוש שישב להיות מלך על עם נפרד כו' שאין ערוך כלל[33] לבע"ג לגבי בבע"ג כידוע וכמו בארץ עילאה דמח' בהבל לב הפנימי לגבי העלם עצמות דח"ע הנ"ל וד"ל. ועד"ז ממש יתפרש ג"כ ישיבה זו בארץ כנען דקדושה שהוא יר"ת ג"כ לחשיבות ומעלה ותועלת גדולה והוא כמו בארץ עילאה יר"ע הנ"ל שנק' אוצר הע' לבחי' הפנימי' דח"ע שבראש להתקיים בה ימים רבים ולהיות יושב בישיבה שיש בה סמיכה ושלוה בלי מנגד לעולם כנ"ל כך יר"ת דקבעומ"ש שלימה באהוי"ר נק' אוצר התחתון להיות כלי ומכון לבחי' המדות עליונות שבלב האדם שיתקיימו ימים רבים ולא יפלו משום מנגד דק"נ להסתיר ולהעלים כו' כפירות ותבואות שהן נאספים באוצר כנ"ל ונק' אוצר של יר"ש ג"כ רק שהוא של יר"ת ירא למרוד כו' ואוצר זה דיר"ש בקבעומ"ש הוא בחי' כלי ממש למדות דאוי"ר שבלב שיומשך תמיד מוחין חדשים מחו"ב שיהי' בקיום נצחי כענין שא' כל שיראת חטאו קודמת[34] לחכמתו חכמתו מתקיימת ואם אין יר"ח קודמת אין חכמתו שבמדות בלב מתקיימת כלל וכן בחי' חכ' שבתו' הנגלי' בדיבור אינו מתקיים כלל דהאו' אין לי כו' דאוריי' בלא דו"ר תתאה שהוא יר"ח לא פרחא לעילא כו' ועז"א אם אין יראה דקבעומ"ש[35] אין חכ' וכן מ"ש ת"ח שאין בו יר"ש דומה לגזבר כו' דפשט המאמרי' האלה קאי על יר"ת שנק' יר"ש או יר"ח כידוע וד"ל. (וכמו"כ יובן למעלה שע"י אתעדל"ת בבנ"י[36] למט' ביר"ת[36] באהוי"ר בקבעומ"ש[36] מעוררי' למעלה אתעדל"ע בבחי' המל' שנק' יר"ת למעלה שיהי' כלי ומכון לקבל אור שפע דמדות עליונות דז"א דאצי' שהוא בחי' יעקב התחתון כנ"ל שנק' בריח התיכון בכלל שמבריח מקצה העליון דפנימי' הכת' עד קצה הת' דבחי' המל' כו' וד"ל) וזהו ענין הכפל שהכפיל הדברים באמרו וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארי"כ שהן יר"ע וירי"ת שהן ב' יחודי' יחו"ע דאו"א ויחו"ת דזו"נ ב' מיני יעקב יעקב ולאה יעקב ורחל שהן ב' ההי"ן[37] דשם הוי'[38] כידוע וכנ"ל בפי' יצא יצא יעקב כו' וד"ל. אך הנה כ"ז מדבר בהמשכה[39] וירידה דיעקב בב' מיני ארץ הנ"ל מלמע' למטה מן המשפיע אל המקבל[40] שזהו כללות ענין דוישב יעקב בבחי' השפלה וירידה מגבוה לנמוך מעליון לתחתון כו'. ואמנם כמו"כ יש כדוגמא זו מלמט' למע' מן המקבל אל המשפיע כו' והוא מ"ש דוד אתהלך לפני ה' בארצות החיים ל' רבים שהן ב' מיני ארץ הנ"ל ארץ עילאה וארץ תתאה כו'. והענין הוא כידוע בשרש בחי' נפש דוד שהוא בחי' המל' שמסתתר בבי"ע ועולה למעלה מבריאה לאצילות להתייחד שם בז"א שהן בחי' המדות דאצי' שנק' יחו"ת דזו"נ ואז נק' אה"ח[41] דלעילא וז"ש אתהלך כו' פי' הילוך הוא בחי' ההעלאה והיחוד דמקבל במשפיע שיודבק הת' בעליון שזהו ההילוך מלמט' למע' דוקא (משא"כ ההילוך מלמע' למטה כמו לכה דודי לקראת כלה[42] כו' וכמו והתהלכתי בתוככם[43] כו' כמ"ש במ"א שזהו הילוך דמשפיע למקבל שירד הע' לת'[44] והוא שילוב הוי' בא"ד[45] כו') וז"ש אתהלך מלמט' למע' לפני הוי' לעלות וליכלל בשם הוי' דז"א דאצי' שזהו יחוד דשם אלקי' בהוי' ומ"ש אתהלך בבחי' רו"ש[46] דוקא כמו אלקים אל דמי לך דנהו"ת קארי תדיר לנהו"ע דהוי' כו' כעליי' המלאכים ונשמות בבחי' רו"ש דוקא וכן למען יזמרך כבוד כו' כידוע וד"ל. ומ"ש בארצות החיים ל' רבים היינו כנ"ל דיש ב' מיני ארץ כו' והענין הוא דלאחר עליי' המל' בז"א עולי' זו"נ למע' בהיכלות דאו"א כו' ששם הוא בחי' יחו"ע בארץ עילאה שהוא בחי' יחוד דח"ע בבינה עילאה שנק' ארץ[47] עילאה[48] שנכלל בח"ע להיות לה בחי' כלי אוצר כו' כנ"ל וזהו בארצות החיים יחו"ע ויחו"ת הנ"ל שמתכללי' כא' כי זהו ענין שם הוי' בכלל י"ה בחו"ב דאצי' ו"ה בחי' זו"נ[49] כידוע וזהו לפני ה' כו'. וזהו הכל מלמטה למעלה כמו שהוא בבחי' ירידה והשפלה דישיבת יעקב הע' והתחתון מלמע' למטה. וזהו בארצות היינו באוצרות החיים אוצר הע' דחכ' בבינה ה"א עילאה ואוצר התחתון דמדות במל' ה"א אחרונה שנק' אוצרות החיים העליונים דחכמה ומדות דאצי' שזהו ב' מדריגות דיחו"ע ויחו"ת הנ"ל וד"ל (ועוד יתפרש לשון אתהלך בעלי' ויריד' בב' ארצות הללו בארץ עילאה לחברה בחכ' ובארץ תתאה לחבר הוי' באלקי' כו'):

(ט) **והנה** מעתה י"ל מ"ש בארץ כנען שהוא ארץ תתאה כנ"ל שהוא בחי' שם ב"ן המברר בירורי' דרפ"ח כו' שזהו כענין כנען בידו כו' לשון סוחר שהוא מרוויח הרבה בפיזור מעותיו על הסחורה שלוקח בכפלי כפלי' מצד יוקר הסחורה ביותר כנ"ל והוא ענין עליי' דרפ"ח ניצוצין לשרשן כמו שהיו כנ"ל[50] באריכות הנה זהו ג"כ ענין אוצר שנק' אוצרות חיים העליוני' כנ"ל בפי' בארצות החיים כו' ובבחי' ארץ תתאה היינו אוצר[51] של יר"ש בחי' יר"ת דקבעומ"ש בביטול היש לאין כו' ובארץ עילאה נק' אוצר הע' דיר"ע שנאסף בתוכה אור הח"ע כו'. והנה מאחר שנמשל זה הענין דבירורי' דרפ"ח כו' בענין מסחר דסוחר וכנ"ל בפי' טעמה כי טוב סחרה כו' א"כ זהו ממש כמשל הסוחר הגשמי שכל מה שיוציא ממונו בעסקיו במיני מסחור במו"מ וירויח בהם יכניס הכל לאוצרו ולא יוציאם להוצאות ביתו כ"א חלק מעט ממנו וכל

הממון שיתאסף מעט מעט בריווח שמרוויח בכל עסק ועסק יצפין ויטמין באוצר בהיכלו גנוז וסתום ונעלם מעין כל כו׳ וכמו״כ באוצרות תבואות ובפרט סחורות יקרים כאבנים טובות ומרגליות כו׳ שבודאי יהי׳ אצלו באוצר סגור וסתום ולא יסתפק מהם למוכרם מיד אלא יהי׳ באוצר עד עת וזמן שתעלה הסחורה ביוקר גדול יוציאם מן האוצר למוכרם ביוקר גדול כו׳[2] ונמצא שכל עמלו שעמל בכל ימי חייו והרויח הון רב וגם בכל מה שקיבץ על יד סחורה יקרה כו׳ הכל נאסף אצלו באוצר של כסף וזהב נק׳ אוצרות ממון שלא יגלה אותם לעין אדם כ״א לעת מועד שיגלה הכל ביחד כל מה שהרויח בכל ימיו בכל עמלו במו״מ כו׳ וגם הסחורות היקרות כאבני יקר וכל כלי סגולה יהי׳ באוצר מיוחד עד עת מועד שיוכל למוכרם או להשתמש בהם לפני המלך ושרים גדולים וכה״ג כידוע. וכך הוא הנמשל בענין מסחור הע׳ דבחי׳ המל׳ כו׳ שנא׳ בה כי טוב סחרה כו׳ שהוא ענין הפיזור דאורות עליוני׳ במעהמ״צ[3] בדברי׳ גשמיי׳ דנוגה דעשי׳ שהרי בכל מצוה ומצוה יש בה גילוי רצה״ע ממש כו׳ ועושה המצוה באוי״ר ומוחין כו׳ והעיקר ע״י התשו׳ שלמע׳ ממע״ט כנ״ל באורך ואח״כ כאשר מתברר ועולה כל בחי׳ הטוב הע׳ שבנוגה דעשי׳ מרפ״ח ניצוצין דתוהו שגנוז בהן כו׳ הרי ע״ז נעשה ריווח גדול מאד בכפלי כפלי׳ מן ההוצאה שהוציא ע״ז כנ״ל הטעם מצד יתרון האור מן החושך דוקא כו׳ הנה זהו כמו הריווח הממון של הסוחר שמרויח בכל עסק ועסק שיכניס לאוצרו כך עליי׳ הניצוצי׳ למע׳ יאצר למעלה באוצר הע׳ כי כל מה שמתברר ועולה למע׳ באצי׳ מנוגה דבי״ע ע״י המצו׳ ותשו׳ כו׳ הכל הוא רק להוסיף אורות[4] עליוני׳ באצי׳ בכפלי כפלי׳ בתוס׳ ברכה מרובה על העיקר האורות דע״ס בכלים כידוע והוספה וריבוי זה מתאסף באוצר הע׳ שנק׳ אוצרות חיים העליוני׳ שאינם באים בגילוי כלל כ״א צרורי׳ וחתומים באוצר הע׳ בהעלם גדול (כמו הלא כמוס עמדי[5] חתום באוצרותי כו׳ ואף בשבת ויו״ט בעת עונג ושמחה לא יתגלו כו׳) רק עד עת מועד המוגבל לע״ל דוקא והוא באלף הז׳ שנק׳ מנוחה[6] לחי העולמי׳ כידוע שאז דוקא יפתחו אוצרות חיים העליוני׳ שנעשו מן הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ שהיו גנוזי׳ ונעלמי׳ מעין כל כו׳ (והן האוצרות דיר״ע ויר״ת הנ״ל) ויתגלה כל הריווח שנקבץ מכל בחי׳ הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ בכל משך זמן דוא״ש דהוי עלמא׳ מכל התומ״צ ותשו׳ שנעשו על ידן כל האוצרו׳ עליוני׳ כו׳ (וכמשל הסוחר שאינו מגלה אוצרותיו רק לעת מועד שידע כל מה שהרויח בכל ימי עמלו כו׳ כנ״ל) וכמו[7] באוצרות של תבואות וסחורה שמתקיים באוצר לימים רבים עד עת מועד למוכרם כמו״כי יש בבירורי׳ דרפ״ח כו׳ שנעשה מזה אוצרות למע׳ שנק׳ אבני יקר וכל כלי חמדה שראויי׳ לעטר׳ ע״ג ראש המלך שנעשו מהעלאות דתומ״צ ותשו׳ ותפלה כמו שא׳ דסנד״ל קושר קשרים[8] לקונו מתפלות ישראל כו׳ וכמו״כ לע״ל א׳ דצדיקי׳ יושבי׳ ועטרותיה׳[9] בראשיהם מתומ״צ ותפלה שהי׳ עבודתם שלימה בימי חייהם בעוה״ז דוקא וד״ל. (וכמ״ש במ״א על ענין המצות בעוה״ז שהוא כמו משל מתן בסתר[10] כו׳ שנתקבץ שם עד עת מועד שיתגלה מה שניתן שם כך טעמי מצו׳ שיתגלו לע״ל כו׳ והוא ענין מה שנתוסף אורות באצי׳ מבירורי׳ דמצו׳ בגשמי׳ שעכשיו מלובש בלבוש המכסה הזה[11] כמו מתן בסתר כו׳ ולע״ל כתי׳ ולא יכנף עוד[12] דמצות בא״ת ב״ש הוא שם הוי׳[13] כו׳). והנה לע״ל כתי׳ ולא יהי׳ עוד כנעני שם[14] בבית ה׳ צבאות כו׳ דהנה כל משך זמן דו״א שנין כל היחו״ע נעשה ע״י אתעדל״ת בהעלאה דבירורי׳ דנוגה כנ״ל שזהו כמו משל המסחר דסוחר כמ״ש כי טוב סחרה כנ״ל שהן בחי׳ אוצרות חיים העליוני׳ שהאורות נעלמים שם ונקבצו מעט מעט ומעט מהם נתגלה רק לפרקי׳ להיות מהם לעזר וישועה לנגד השונא העומד לנגד כמשל המלך שמבזבז אוצרותיו לצורך מלחמה הצריכי׳ לכבוש את השונא כידוע והן בחי׳ אורות חסדי׳ העליוני׳ שנק׳ ישועות שבאו בגילוי מן ההעלם שלהם באוצר הע׳ להפיל את הגבורו׳ קשות דק״נ כשמתגברים ביותר לפרקים כו׳ כמו במצרים שא׳ מוצא רוח מאוצרותיו שהכה בכורי מצרים[15] כו׳ וזהו מאוצר התחתון דארץ תתאה יר״ת שהוא בחי׳ המל׳ שיאיר מתוכה אורות חסדי׳ וישועו׳ הגנוזים בה מבחי׳ המדות דז״א ומוחין חדשי׳ שבו כמו ה׳ כגבור יצא[16] כאיש מלחמו׳ יעיר כו׳ על אויביו יתגבר והוא מ״ש הושיעה לו ימינו[17] ימינך ה׳ תרעץ אויב[18] וכה״ג והוא מחמת אתעדל״ת ביר״ת בקבעומ״ש[19] דלעילא שמתעורר גבור׳ שבחסד דמל׳ על המנגד כמ״ש תפול עליהם אימתה ופחד[20] כו׳ ועכ״ז עיקר הישועו׳ וחסדי׳ העליוני׳ שבאוצר זה דמל׳ נשאר בהעלם גנוז לע״ל וכמו״כ באוצר הע׳ דיר״ע שגנוז בה אור פנימי׳ דח״ע שעז״א יפתח ה׳ לך אוצרו הטוב[21] לתת[22] מטר ארצך כו׳ שזהו פתיחת אוצר הח״ע הפנימי׳ כמ״ש בזוהר דבשנת ת״ר לחיי נח[23] כו׳ נפתחו[24] ארובות השמים כו׳[25] (והוא האוצר שהטמין יוסף שג׳ אוצרות הטמין[26]. א׳ נתגלה לקרח כו׳. והב׳ נתגלה לבנ״י[27] להיות מאוצר הזה גילוי אורות חסדי׳ העליוני׳ בכל ימי הגלות כמו משל צידה לדרך[28] רב כמ״ש במ״א. והג׳ יתגלה לע״ל כנ״ל וד״ל) (דיוסף הוא בחי׳ צ״ע שמלקט כל הכסף דחסדי׳ עליוני׳ ע״י בירורי׳ דרפ״ח כו׳ וגם מוציא אורות העליוני׳ שהן נשמות עליונות הגנוזות באוצר ששמו גוף[29] שז״ש אור זרוע[30] לצ״ע כו׳). והנה מבו׳ למעלה בעיקר ענין האוצר שנאצר שם לבלתי יפתח עוד לזמן רב דוקא משא״כ הכלי שעשוי לפתוח מיד להוציא כל[31] מה שגנוז בתוכו והוא ענין ההפרש בין אורות הגנוזים בכלים לאורות הגנוזים באוצרות למעלה כו׳ וכמו״כ יובן בכל הריווח דמסחור העליון בהעלא׳ דרפ״ח כו׳ בין באוצר התחתון בין באוצר הע׳ הנ״ל לא יפתחו עד עת הגאולה דכתי׳ עין בעין יראו[32] בשוב ה׳ כו׳ שיפתח כל אור הנעלם שלא הי׳ כזה גם בזמן בהמ״ק כי גם אור פנימי׳ דח״ע הגנוז ביר״ע ונעלמת בה מאד תתגלה לע״ל בימוהמ״ש דכתי׳ ומלאה הארץ דיעה[33] את ה׳ כמים כו׳ וביחוד לישראל דוקא שנאמר יפתח ה׳ לך דוקא את אוצרו הטוב כו׳ וכ״ז יהי׳ מן השעבוד גליות שנזרעו שם נעשה ריווח הגדול הזה דריבוי הוספות האורות עליוני׳ למעלה כו׳ באוצרות חיים העליוני׳ וכמ״ש אז יאמרו בגוים[34] הגדיל ה׳ לעשות עם אלה כנ״ל בגוים דוקא יאמרו זה לפי שאם לא

הי׳ שעבוד הגלות לא הי׳ נברר ועולה מע״ש דנוגה כל הון יקר ונעים הזה וד״ל. אך הנה לע״ל כאשר כבר נתגלה כל מה שהי׳ טמון ונעלם באוצרות חיים העליוני׳ לא יהי׳ אז סיבת היחו״ע בתוס׳ אורות ומוחין חדשים ביח״ע דאו״א ויחו״ת דזו״נ מצד העלאות[36] דבירורי׳ דרפ״ח כו׳ כ״א מצד בחי׳ המשכת אור חדש מעצמו׳ א״ס ב״ה ממש שלא ע״י העלא׳ מלמטה באתע׳ דלתתא כלל כי הוא[37] עליון הרבה מאד שלא יגיע לזה ע״י כח הבירורי׳ דרפ״ח כלל כי זהו בחי׳ העושר שמצד עצמו שאין לו שיעור למע׳ כמ״ש ברכת ה׳ היא תעשיר[38] עושר שהוא בבחי׳ א״ס ממש ולא יוסיף עצב בה כי הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ לא יצליחו לפעמים ויש עוצב בה כו׳ וגם אם יצליחו[39] ביותר ויעלה הריוח להון רב וגדול עכ״ז לא יוכל להגיע לעושר שמצד העצמו׳ (וכעושר דשלמה וכה״ג משא״כ עושר דיוסף ממה שליקט הכסף[40] ע״י הבירורי׳ אע״פ שהוא מצליח מאד כו׳[40] ולפ״ז מ״ש יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים כו׳ זהו ברכת ה׳ שמצד עצמו שתעשיר כו׳)[40] והוא באלף הז׳ שיהי׳ מנוחה לחיי העולמי׳ למע׳ מבחי׳ הבירורי׳ שנק׳ עליות וירידות כידוע. וז״ש ולא יהיה עוד כנעני בבית ה׳ צבאות פי׳ ה׳ צבאות הוא ב׳ יחודים הנ״ל שלא יהי׳ שם ע״י כנעני וסוחר כלל שהוא המברר בירורי׳ כו׳ אלא יהי׳ היח״ע מצד עצמות המאציל כו׳ כנ״ל ומה שכבר נאסף באוצרו׳ העליוני׳ יומשך לנשמות הצדיקים כמו ענין ש״י עולמות שנק׳ ישי[41] כמו״כ ת׳ עלמין דכסופין דנהרין כו׳ שהן ד׳ מאות שקל[42] כסף דאברהם אחר הבירור כו׳ וד״ל. (וז״ש בישעי׳ גבי נבוא׳ צור שהוא מל׳ דנוק׳[43] דנוגה שזונה נקרא׳ וכמ״ש וזנתה את כל ממלכות[44] כו׳ ולא נתמלא׳ צור[45] אלא מחורבנה של ירושלי׳ דהיינו שפחה כי תירש גבירתה[46] כו׳ וא׳ שהוא להיפוך ממל׳ דקדושה שנאמר בה כי טוב סחרה ע״י תומ״צ ונק׳ אוצרות חיים כנ״ל וצור סחרה ואתננה בזנותה כו׳ הוא להגדיל[47] יניקות החיצוני׳ מן הטוב שנופל מן הקדושה בהם בסוד גלות. ואמנם לאחר שיבורר בחי׳ ב״ן דנוגה יעלה גם סחרה ואתננה ויוכלל כל הטוב שבה בקדושה עד שיהי׳ קודש לה׳ ממש וז״ש והי׳ סחרה[48] כו׳ קדש לה׳ לא יאצר ולא יחסן שאין זה באוצרות דקדושה אלא ליושבי׳ לפני ה׳[49] יהי׳ סחרה[49] כו׳ וד״ל). וזהו שא׳ וישב יעקב ביקש יעקב לישב בשלוה באר״כ קפץ עליו רוגזו של יוסף צ״ע שנמסר בגלות כו׳ שא״א להיות בירור דיעקב כ״א ע״י יוסף כידוע דגוף וברית חשבינן חד כנ״ל[50] וד״ל:

(א) **והנה** אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וגם נצבה כו׳. הנה מבואר בספרי הקבלה בכללות הענין הזה דהיינו ענין הבירורים דרפ״ח כו׳ שנקרא אלומים כאלומי השדה שנקבצים באגודה אחת אחר תשלום בירור עבודת האדמה בזריעה וקצירה כמו בא יבא ברנה[1] נושא אלומותיו כו׳. והאבות הן סימן לבנים[2] אחריהם בכל הדורות (שהן הענפים שמעלים מ״ן בכל דור בתומ״צ ותפלה ותשו׳ כו׳) שהן השבטים שנק׳ שבטי י״ה כמ״ש ששם עלו שבטים שבטי י״ה[3] כו׳ שהיו[4] בבחי׳ המדות ו״ק דבריאה שעולים בהעלאת מ״ן באצי׳ ע״י הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ שמבררים ע״י שם ב״ן המברר ומעלים מ״ן למל׳ דאצי׳ שזהו שאמ׳ והנה אנחנו מאלמים אלומים כלומר מבררים ברורים להעלות מ״ן בתוך השדה העליונה בחינת המל׳[5] כל או״א לפי׳[6] מדרגתו ושרשו בו״ק[7] העליונים שהן י״ב גבולי אלכסוני כו׳. אך בחינת יוסף שהוא צ״ע בחי׳ יסודי[8] היה למעלה מהם הרבה שהוא היה מבחי׳ שם מ״ה דדכורא[9] שממשיך מ״ד לברר למ״נ דנוק׳ והשבטים היו[10] מבחי׳ שם ב״ן דנוק׳[11] ולזה אמר בחלומו והנה קמה אלומתי כו׳ והגם שהוא היה ג״כ מבחי׳ המברר ומעלה מ״ן באלומתו אבל קמה אלומתי וגם נצבה להיותו מבחי׳ עלמא דדכורא כו׳. ותסבנה אלומותיכם כו׳ שהיו כולן מעלים מ״ן לאלומתו כו׳ וכל זה הענין בדרך קצרה ודרך כלל. ויש להבין ביאור הדברים ולמה נק׳ ענין הבירורים בשם מאלמים אלומים דוקא וגם למה אמר והנה קמה אלומתי כו׳ מה יתרון מעלה יש באלומתו שקמה וגם נצבה ועוד מהו שאמר ותשתחונה כו׳ השתחואה זו למהי[12] היא כו׳. והנה יש להקדים תחלה ענין א׳ והוא בשרש התהוות הג׳ עולמות בי״ע שזהו בא מסיבת שבה״כ דז׳ מדות[13] דתוהו דכתי׳ ואלה המלכים כו׳[14] וימלוך וימת כו׳ וידוע שזהו ענין שבירת הכלים דז״מ לפי שהאור היה בריבוי והכלי במיעוט לא היה הכלי יכול לסבול האור וירד ונשבר כו׳ וא״כ באורות דתוהו לא היה נפילה[15] כלל כי האורות נסתלקו למעלה בעצמות רק רפ״ח ניצוצין נשארו בכלים שירדו ונפלו למטה כו׳ והן בחי׳ האותיות שנק׳ כלים[16] שנתפזרו ונתפרדו ביותר כידוע ומחמת זה נשתלשל וירד האור ושפע בירידת המדריגות ביותר עד שנתהוו עולמות הנפרדים בבחי׳ גבול ממש והן ג׳ עולמות דבי״ע שכל אלה הן באים בבחי׳ הפירוד מאין ליש ממש אבל אם לא היה ענין וסיבת שבה״כ דז״מ דתוהו לא היה יורד האור בהשתלשלות וצמצומים כ״כ ולא היו מתהווים עולמות בע״ג כלל כו׳. וא״כ הרי יובן מזה שבבירור והעלאה דעולמות הנפרדים כמו כשאומר שירה[17] בביטול היש לאין ע״י בחינת התיקון דשם מ״ה (כמו השבטים דבריאה שהי׳ מאלמים אלומים כנ״ל) הן חוזרים למקורן הראשון בבחי׳ הכלים דאורות דתהו כמו שהי׳ קודם השבירה ונפילה שהוא בחי׳ ס״ג שלמעלה משם מ״ה[18] דתיקון כידוע וד״ל. והנה אנו רואים בהתהוות העולמות מאין ליש נמצאו בג׳ מדריגות דוקא שהן בי״ע בריאה במח׳ ויצירה בדיבור ועשיה בפו״מ[19] ובדרך כלל הן ג׳ מדריגות נשמות ומלאכים וכחות אלקי׳ החיצוניים ביותר שהן כמו ג׳ מדריגות דמו״ד ומעשה כי הנשמות הן בבחי׳ פנימיות העולמות בכלל שזהו בחי׳ מח׳ דבריאה והמלאכים הן בחיצוניות העולמות בבחי׳ דבור דיצי׳ כמ״ש וברוח פיו כל צבאם[20] וכחות האלקי׳ החיצוני׳ היינו מה שבא כח האלקי בכח המעשה שהוא כח החיצוני׳ ונבדל בריחוק יותר מן הבל הדיבור כמו עד״מ כח הפועל בנפעל שנבדל והופרש כח המעשה החיצוני׳ ומלובש בפעולה זאת בבחי׳ נבדל מרוחק מעצם כח הפועל כי מלובש כח זה בנפעל ממש עד שנחשב להיות בערך קרוב למהות הנפעל כו׳ וזהו שנק׳ בחי׳ מעשה ידיו כמו אף ידי יסדה ארץ[21] כו׳ וכמו התהוות גלגלים דעשיה שמהם נמשך

טבע הד׳ יסודות ארמ״ע׳ ודצח״מ כו׳ וכה״ג וד״ל[2]. וזהו ענין ג׳ מדריגות דג׳ עולמות שנק׳ בי״ע שהן שרפים וחיות ואופני הקדש[3] ובפרט יש ג׳ מדריגות דבי״ע הנ״ל גם בנשמות דכתי׳ לכבודי בראתיו[4] יצרתיו אף עשיתיו כו׳ כידוע. והנה ג׳ מדריגות האלה דבי״ע שהן נשמות ומלאכים וכחות אלקי׳ החיצוני׳ הנ״ל מאחר שהן נמצאו למטה כך בהשתלשלות וכיון[5] שהן באים מסיבת השביר׳ דכלים דתהו כנ״ל א״כ מוכרח לומ׳[6] דגם שם בבחי׳ הכלים דתהו הי׳ בהן מבחי׳ ג׳ מדריגות האלה דבי״ע רק שהי׳ בבחי׳ ומדריגה העליונה ביותר כי כמו שהי׳ קודם השבירה הרי היה למעלה מבחי׳ שם מ״ה דתיקון כמ״ש לפני מלוך מלך[7] כו׳ דאם לא היה שרש לג׳ מדריגות הנ״ל בכלים דתהו קודם השבירה לא היה נמצא מציאותם למטה בהשתלשלות במציאות עולמות מאין ליש ממש אלא וודאי שבבחי׳[8] הכלים דתוהו כמו שהי׳ לפני השבירה הי׳ בהן ג׳ מדריגות הנ״ל שהן שרש הנשמות ומלאכים וכחות אלקי׳ החיצוני׳ שבמעשה כו׳ רק שירדו למטה בנפילתם ונתהוו ג׳ עולמות דבי״ע שהן בבחי׳ הפירוד מאין ליש גמור וכולן צריכים בירור ותיקון מנפילתם מבחי׳ התהו להעלותם[9] לשרשם הראשון כנ״ל וזהו כללות ענין הבירורים דשבטים שהיו מבררים הכל וזהו והנה אנחנו מאלמים אלומים כנ״ל וד״ל:

(ב) **ולהבין** כל זה יש להקדים תחלה להבין שרש ענין הבירורים מה הם להיות ידוע בכללות ענין ההשתלשלות[10] מעצמות אא״ס ב״ה שאי אפשר להיות בדרך עילה ועלול שכל עילה יש לה יחוס וערך עם העלול[11] ובאמת הרי אין ערך כלל וכלל לנברא בע״ג[12] לגבי הבורא ית׳ שהוא בלתי בע״ג וכמו״כ אין ערך לנאצל[13] לגבי עצמות המאציל כו׳. אלא צ״ל שזה שנמשך אור מן המאציל להיות נאצלים ומנאצלים לנבראים כו׳ זהו בא בדרך דילוג גדול מאד דהיינו רק בבחי׳ זיו והארה דהארה לבד ולא מבחי׳ עצמות האור דא״ס כלל וכלל כו׳ כמו שאמר אין ערוך לך[14] ה׳ אלקינו בעוה״ז עלמא דאתגליא כו׳ כי רק הודו על ארץ ושמים[15] שהן אצי׳ ובי״ע בכלל ששרשם הראשון הוא בבחי׳ קו״ח שאחר הצמצום הראשון כידוע שאינו בא רק בבחי׳ הארה דהארה שנק׳ אור של תולדה[16] כאור שיוצא ובוקע במסך המבדיל כו׳ וכמ״ש באורך נראה אור כו׳ כמ״ש במ״א (ובאורך ממש נראה אור[17] בעוה״ב דוקא) והטעם הוא כידוע שבעצמות אור הא״ס ממש לא שייך לשון השתלשלות בקירוב הערך בבחי׳ עו״ע כו׳ כי הכל היה בבחי׳ א״ס ממש מאחר שנקרא אין סוף שאין סוף כלל לבחי׳ התפשטותו כמ״ש ולגדולתו אין חקר[18] פי׳ כל מה שנמשך מגדולתו והתפשטותו הכל הוא בבחי׳ א״ס כמו שהוא בעצמו א״ס ע״כ גם לגדולתו והתפשטותו אין חקר כלל גם שהיה יורד האור מא״ס בירידות המדריגות זו למטה מזו הרבה הכל הי׳ בבחי׳ אור א״ס דהיינו שהי׳ בהן בחי׳ הביטול והתכללות בעצמות אור א״ס עד שלא היה במציאות בפ״ע כלל כביטול והתכללות הנר בפני האבוקה כו׳ וכידוע בספרי הקבלה שעד שהי׳ יכול להיות התהוות הנאצלים ונבראים הי׳ צריך להיות רבוא רבבות מדריגות בהשפעות והמשכות מעצמות אור המאציל שהיו כולן בבחי׳ הביטול בעצמות אא״ס ולא היה במציאות יש כלל עד שיוכל להיות התהוות דבר מה כמו אור הנאצל או הנברא כו׳ ואם לאו לא היה יכול להיות מציאות דבר מה באצי׳ ובריאה כו׳. וביאור הענין הוא דבתחלה היה האור נשפע מעצמות אא״ס ממש שהכל הוא נמשך בבחי׳ א״ס כנ״ל והי׳ נמשך הארות רבות זו למטה מזו כו׳ שהן כולן בתכלית הביטול במציאות ואינם נתפסים בבחי׳ יש ודבר מה כלל דהיינו שכולן בטלים ונכללין בעצמות הא״ס וא״א להיות חוץ מעצמותו כלל אך גם[19] באורות הללו שבאים מכח העצמות דא״ס ודאי היה בהן מדריגות חלוקות בבחי׳ הביטול בעצמות זה למעלה מזה שהעליון וקרוב יותר אל אור הא״ס יש בו בחי׳ הביטול יותר לאא״ס והעליון הימנו מתבטל יותר דכל הקרב קמיה יותר כלא חשיב כו׳ עד אין שיעור למעלה מעלה בעצמות ממש כו׳ וכל הרחוק יותר התכללות וביטול שלו מרחוק יותר (וזהו שנק׳ ע״ס דאור חוזר[20] עד״מ הידוע מיו״ד כחות הנפש שהרצון הוא העליון יותר מתבטל ממציאות רצון בעלותו בעצם הנפש שלמעלה ממהות רצון אף להיות מקור לרצון וכמו״כ השכל וטעם לרצון מתבטל ונכלל ברצון כאילו אינו במציאות שכל כלל וכמו״כ המדות שנולדים מן השכל מתבטלים בשכל והי׳ כלא היה וכך גם המח׳ נכללת במדות ודבור במח׳ ומעשה בדבור כו׳ שנמצא שגם בחי׳ המעשה האחרון יותר מכולם גם הוא בטל ונכלל בעצם הנפש ששם גם הרצון כלול ואינו ניכר במציאות כלל כו׳ וכך הוא למעלה בעצמות אור הא״ס כאשר עלה ברצונו הפשוט[21] כו׳ רצון זה נכלל בבחי׳ או״ח בא״ס עצמו כאילו אינו במציאות כלל וכן החכ׳ ברצון ומדות בחכ׳ עד[22] גם המעשה כלול בעצמות כו׳ שנמצא מובן מזה דכל מה שנמשך מעצמות הא״ס היה הכל בבחי׳ ביטול והתכללות למעלה בעצמות ולא הי׳ יכול להיות מציאות דבר מה בפ״ע כלל כי אין לך דבר חוץ מעצמותו כלל וד״ל). ואמנם אחר ריבוי ההמשכות מעצמות הא״ס בבחי׳ הביטול זה למעלה מזה אח״כ חזר ונמשך האור ע״י צמצום והעלם אור העצמות דא״ס בירידת המדריגה מעליון לתחתון שהעליון מתלבש ומתעלם בתחתון ותחתון בתחתון הימנו (היפוך התכללות וביטול דתחתון בעליון בע״ס דאו״ח הנ״ל) עד שיורד האור למטה מטה ביותר להיות בבחי׳ יש ממש (וזהו שנק׳ ע״ס דאו״י[23] שהאור יורד מלמעלה למטה מעליון לתחתון כמו שהרצון יורד להיות במהות רצון דוקא ואינו נכלל בנפש ואח״כ יורד הרצון עוד ומתלבש ומתעלם לגמרי בשכל וטעם לרצון ולא נגלה אור הרצון כלל רק השכל והטעם וכמו״כ השכל מתעלם ומתלבש במדות והמדות במח׳ ומח׳ בדבור ודבור מתעלם במעשה שנמצא המעשה הוא האחרון יותר וכולן נעלמים זה תוך זה עד סוף מעשה הוא בגילוי לבד שהוא בחי׳ יש גמור וזהו ענין מע״ב דרצון העליון מתלבש בחכ׳ כמ״ש בראשית ברא[24] כו׳ וחכ׳ במדות כו׳ עד בחי׳ העשי׳ ממש כידוע וד״ל):

(ג) **ונמצא** מובן דעיקר ההפרש בין השני אופנים הנ״ל שבבחי׳ או״ח התחתון מתעלם בעליון שכל זה הוא מלמטה למעלה שכל עלול נכלל בעילתו בעילוי אחר עילוי

עד עה"ע הראשון שנמצא כולן בבחי' הביטול בעצמות המאציל. ואופן הב' היינו בבחי' ירידות העליון בתחתון בהשתלשלות והתלבשות דעילה בעלול הימנו שיורד מגבוה לנמוך מלמעלה למטה במיעוט האור עד סוף הכל כנ"ל ואע"פ שהן ב' הפכים דחו"ג מ"מ אותן חלוקי המדריגות מעליון לתחתון שיש לפני בחי' ההשתלשלות דאו"י מלמעלה למטה שיש בהן כמה רבבות מדריגות זה למעלה מזה שהעליון יותר וקרוב יותר אל העצמות יש בו בחי' הביטול בא"ס יותר (כאור הרצון שנק' כתר[24] שמתבטל יותר בעצם הנפש כו') והרחוק יותר ביטול שלו אינו כביטול הקרוב. כך הוא חלוקי מדריגות באופן בחי' הביטול גם בבחי' ההשתלשלות דע"ס בבחי' או"י מעליון לתחתון שגם אחר ההשתלשלות והתלבשות מעליון לתחתון יש בהן רבבות מדריגות באופן בחי' הביטול לאין האמיתי שהקרוב ועליון ביותר לאחדות דא"ס האמיתי שם הוא בבחי' הביטול והתכללות בעצמות א"ס יותר והרחוק יותר בירידת המדריגות הוא נראה במציאות יש ודבר (כמו בהתלבשות הרצון בשכל וטעם[25] הרי הרצון בבחי' ביטול והתכללות בעצמות הנפש והשכל נראה יותר במציאות דבר[26] וכן בהתלבשות השכל במדות יש בחו"ב ביטול לאין דכתר יותר והמדות נראים יותר בבחי' יש עד סוף מעשה הרחוק יותר שנראה ליש ממש כנ"ל) ואין הפרש כלל בין ב' אופנים הנ"ל אלא שבע"ס דבחי' או"ח שקודם ההשתלשלות מה שנמצא בהן רבבות מדריגות היינו בעילוי אחר עילוי מתחתון לעליון בהתכללות זה בזה מלמטה למעלה כנ"ל (דהרצון כלול בעצם הנפש והשכל נכלל ברצון ומדות נכללים בשכל ומח' במדות ודבור במח' ומעשה בדבור) כמו כאשר עולה ברצון האדם לבנות בנין ולא בנה עדיין שסוף מעשה עלה ברצון כו' בבחי' או"ח אבל כאשר מתחיל לקיים רצונו לבנות הבנין בפו"מ אז נהפוך הוא שיורד הרצון ומתלבש בשכל כו' עד שהמעשה בבנין בפו"מ בו מלובש הכל ועכ"ז הרצון שולט בשכל ושכל במדות ומדות במחו"ד עד סוף מעשה שאינו עושה רק כפי הדיבור ומח' ודבור ומח' נגררים אחר המדות והמדות אחר השכל והשכל אחר הרצון והרצון אחר בעל הרצון שמזה נראה בחוש שגם בירידת האור בהשתלשלות מעליון לתחתון מרצון לסוף מעשה שכל שיוצא למטה יותר יותר הוא בבחי' הפירוד ויש וכל העליון יותר הוא בביטול יותר כנ"ל מ"מ העליון שולט על התחתון גם בהיותו בבחי' הפירוד יותר כשכל שבטל לגבי הרצון המלובש בו והמדות בטלים לשכל כו' עד סוף מעשה שאינו רק כפי הרצון וז"ש כל אשר חפץ ה' עשה[27] כו' כמו בע"ס דאו"ח שסוף מעשה עולה ברצון ואינו ניכר במציאות כלל כנ"ל דהכל אחד רק שבאו"ח היינו מלמטה למעלה ובאו"י הוא מלמעלה למטה ואין הפרש כלל ביניהם לענין חילוק המדריגות מעליון לתחתון בבחי' הביטול שכל הקרוב יותר יותר הוא בבחי' הביטול ועכ"ז העליון שליט בתחתון כנ"ל וד"ל. וממילא מובן מכ"ז דכמו שכל העליון יותר יותר הוא בבחי' הביטול וההתכללות כלפי העליון הימנו כך הוא ג"כ בענין הריבוי במספר והמיעוט דכל שעליון יותר בהשתלשלות שאינו בבחי' הפירוד כ"כ גם הוא אינו בבחי' הריבוי כ"כ אלא במיעוט יותר וכל שהוא רחוק בהשתלשלות יותר בבחי' הפירוד ויש יותר גם הוא נמצא בבחי' הריבוי ביותר כי בחי' הפירוד והריבוי הכל א' והא בהא תליא דע"י הפירוד בא הריבוי ומריבוי בא הפירוד והוא מה שמן ההתחלקות לחלקים רבים ביותר יותר ימצא שם הפירוד והיש לפי שע"י הריבוי וההתחלקות ביותר שם ימצא הפירוד בין זה לזה כי קודם שמתחלק הדבר לחלקים אין שם בחי' פירוד כלל אלא התכללות וכמו"כ כל מה שיפרד בפירוד יותר יותר בא להתחלקו' וריבוי ונמצא דע"י הפירוד מתרבה וע"י הריבוי מתפרד כו' כי הריבוי עצמו פירוד יחשב והפירוד יחשב ריבוי דהכל אחד ולהיפוך במקום האחדות שם ההתכללות והיחוד היפך הריבוי והפירוד וא"כ במקום אחדות אין ריבוי והתחלקות ובמקום ריבוי והתחלקות שם הפירוד היפוך האחדות וא"א שימצא האחדות והיחוד במקום הריבוי וההתחלקות כי ב' הפכים הן מאחר שהריבוי והפירוד אחד הוא כנ"ל וד"ל. ולפי"ז הרי יובן ממילא דכל שקרב לבחי' האחדות יותר שם אין ריבוי והתחלקות כ"כ וכל שרחוק מעט יותר מן האחדות ימצא שם הריבוי יותר שהוא בא מסיבת הפירוד מעט היפך האחדות מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו הטעם שבחי' יחידות בכתר[28] שהוא עליון יותר וקרוב יותר אל האחדות הפשוטה כו' והעשירות בחו"ב שרחוקים מעט יותר מן האח"פ כו' מתרבה ומתחלק ליו"ד כו' והמאות במדות כו' ואלפים במל' האחרון יותר לפי שכל שהאור נתרחק[29] יותר בהשתלשלות מן האחדות יותר בא לידי ריבוי והתחלקות ונמצא שמן הפירוד בא הריבוי והריבוי מן הפירוד כנ"ל (ולפעמים מצינו להיפוך דהאלפים ורבבות בכתר[30] כמו ואתא מרבבות קדש[31] והמאות בחו"ב ועשירות במדות ויחידות במל' כו' דהנה[32] מבואר למעלה שאין הפרש כלל בין בחי' או"י לבחי' או"ח שבבחי' או"ח כנ"ל דתחתון מתכלל בעליון וכהתכללות המעשה בדבור ודבור במח' כו' עד העליון יותר שהוא הרצון והתענוג שם האחדות יותר שבבחי' או"ח כל שהולך ועולה למעלה מתקרב אל האחדות יותר וע"כ היחידות בכתר כמו אחת ושתים אחת בכתר ושתים בחו"ב ושלש חב"ד כו' וכמו"כ בבחי' או"י שהאור יורד ומתרחק יותר מן האחדות שם הריבוי יותר וכל הקרוב יותר שם המיעוט דא"כ היחידות בכתר והאלפים במל'. אך מ"ש לפעמים דהאלפים בכתר כו' מבואר במ"א שעיקר ההפרש בזה הוא בין בחי' האורות לבחי' הכלים[33] משום דעיקר ההתחלקות וריבוי בא מצד ריבוי הכלים יותר שהן האותיות[34] כידוע ובמל' הוא ריבוי האותיות יותר כמ"ש בס"י מכאן ואילך צא וחשוב[35] עד אין שיעור כו' ע"כ האלפים ורבבות במל' (שבמל'[36] נעשה ו'[37] אלפים רבבות ספיראן[37] כו' ונק' שיעור קומה כו') אבל בכתר הכלי[38] במיעוט יותר ולכך נק' אחת ולהיפוך באורות האלפים בכתר והמאות בחו"ב כו' לפי שרק חלק היו"ד[39] שהוא מל' שבעליון נעשה כתר לתחתון[40] כו' עד שהיחידות במל') (ומ"ש אנת הוא חד[41] ולא בחושבן י"ס היינו בריבוי דא"ס דהיינו[42] שהיה נמשך ממנו רבבות אלפים ספירות עד אין שיעור ולא בחושבן י"ס לבד כו' (וכמו לתבונתו אין מספר[43]) והיה נמשך אלפים ורבבות מציאות אורות שאינם במציאו'

רצון וחכ׳ ומדות כלל כמ״ש למע׳ שהי׳ הכל בבחי׳ א״ס כו׳ וד״ל):

(ד) **וביאור** הדברים יובן ע״ד שמצינו בנהר שיוצא מעדן דכתיב בי׳ ומשם יפרדי והיה לארבעה ראשים דמשמע פשט הדברים שבתחלה כשיוצא נהר זה מעדן היה בבחי׳ היחוד ולא בבחי׳ הפירוד ולא היה רק נהר אחד ממש ולא היה בו שרש להתחלקות לד׳ נהרות אך כאשר משם יפרד מן היחוד והיה לד׳ ראשים שהוא ההתחלקות לד׳ נהרות דאעפ״י שהנהר הזה אין בו שינוי בעצם מכמו שיוצא ממקורו בעדן כי לא נוסף בו מים בהתחלקותו לד׳ נהרות יותר מקודם שהי׳ רק נהר אחד אחר שד׳ נהרות מתחלקים מנהר זה לבד רק מפני שנהר זה נתרחק בהילוכו מעדן מקורו בא לכלל פירוד כמ״ש ומשם יפרד כו׳ דהיינו שנתרחק מבחי׳ האחדות האמיתי שבעדן בחי׳ התענוג הפשוט שבח״ע כו׳ שהיה שם במציאותו רק נהר אחד לבד ובריחוקו משם יפרד בבחי׳ יש בפ״ע ונעשה מקור לגבי למטה הימנו וזהו והיה לד׳ ראשים שבא מיד לכלל ריבוי והתחלקות לד׳ נהרות בבי״ע שלמטה מן האצי׳ לפי שהאור האלקי דעדן העליון שבנהר בא לידי ריחוק ופירוד שנפרד ממקורו הראשון בירידות המדריגות כ״כ עד שבא למטה להיות מקור לעולמות הנפרדים ממש ע״כ ממילא בא לידי[2] הריבוי וההתחלקות (אעפ״י שאין התחלקות זאת מוסיף על העצם[3] רק שהעצם עצמו הוא שמתחלק שהוא הנהר הראשון שמתחלק לד׳ נהרות כו׳ ואעפ״י שידוע הכלל שאין עצם פשוט מתחלק[4] לחלקים כלל זהו כמו שהוא עדיין בפשיטותו כעצם הנפש בפשיטותה או גם עצם נקודת הרצון ותענוג שבלתי מתחלק לנטיות שונים כו׳ אבל כשיוצא מפשיטותו להתמזג במורכב בזולתו כמו מזיגת היסודות והרכבתם אז מתחלק דוקא (וזהו שבריבוי הכלים דוקא בא ריבוי והתחלקות האורות כנ״ל) ועכ״ז אין הוספה כלל על העצם הפשוט מצד ריבוי ההרכבות שלו שאינו רק בחינת התפשטות העצם לבד כו׳) ובזה יובן דגם בריבוי ההתחלקות דאורות בריבוי הכלים דוקא שם ימצא ג״כ בחי׳ האחדות הפשוטה שהוא עצם האור הפשוט דא״ס (כמ״ש דאיהו וגרמוהי חד[5] כו׳) לפי שהריבוי והפירוד ענין אחד ממש[6] שע״י הפירוד מתרבה וע״י הריבוי מתפרד כי ע״י ההתחלקות לחלקים רבים משם ימצא הפירוד יותר מפני שההתחלקות עצמו יחשב בשם פירוד והכל אחד וד״ל (ובאמת אין הענין כן למעלה באחדות ה׳ הפשוטה שממנו דוקא נסתעף הריבוי שהן מספר ע״ס ופרטי התחלקותן ליו״ד ויו״ד ליו״ד עד כמה אלפים רבבות ספירות במל׳ כשבא בריבוי הכלים לאין שיעור כו׳ ועכ״ז לא נפרדו כלל מאח״פ גם לאחר ההשתלשלות כמו קודם ההשתלשלות דאבי״ע ממש דכמו קודם הצמצום דמקו״פ היה הכל אח״פ דא״ס גם עתה ממש כן שהרי אמרו גם עכשיו אנת הוא חד ממש ולא בחושבן י״ס כלל לפי שמצד עצמות א״ס לאו מכל אינון מדות כלל[7] והיה כל הסתעפות שלו הכל בבחי׳ א״ס כנ״ל עד אין שיעור ולא במציאות ספי׳ ומדות כלל כו׳ אלא מטעם הנ״ל דגם דעצם הפשוט אינו מתחלק וכשיוצא מפשיטותו בהרכבה מתחלק לאין שיעור אין זה יציאה מעצם פשיטותו כלל גם לאחר שנתחלק לאין שיעור כגודל כחו בעצמות הפשוט ממש דאדרבה לפי עוצם כח האח״פ כך יוגדל כח התחלקות שלו כמו גדול אדוננו ורב כח[8] שכל שהדבר גדול בעצם כן ירבה התחלקות חלקיו כו׳ (כמו בדרך פרט דלתבונתו העצמית אין לו מספר לריבוי חלקיו בחכ׳ דאבי״ע כו׳ וד״ל) והיינו לפי שעיקר סיבת הריבוי והתחלקות באה בבחי׳ הכלים דוקא שנק׳ הרכבה ומזיגה והן האותיות ולכך בכח העצמות דא״ס דוקא יש ריבוי העצום דאותיות לאין שיעור שלא בחושבן י״ס כלל ע״כ מבחי׳ האח״פ דוקא יבא הריבוי ואין זה הריבוי בבחי׳ פירוד כלל וכלל אלא אדרבה מיוחדים הכל בעצמות הפשוט בתכלית היחוד וכמ״ש דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד ואנת הוא דמייחד לון כו׳ וד״ל). אך הנה עכ״ז הגם שהריבוי ימצא מן הפירוד והפירוד הוא הריבוי כנ״ל אין זה נקרא פירוד גמור כי מאין בא הריבוי והפירוד הזה הרי הוא בא ממקור אחד ששם הוא בבחי׳ יחוד ואחדות ממש ובלעדו אין לריבוי ופירוד זה שום קיום במציאותם כלל כי בכל שעה ושעה מקבלים מן המקור הראשון כמו גם ההתחלקות דד׳ נהרות גם שמתחלקים עוד לאלפים חלקים אין זה פירוד אמיתי כלל אעפ״י שנאמר ומשם יפרד והי׳ לד׳ ראשים הרי משם דוקא יפרד שהוא מן הנהר הראשון שיוצא מעדן שהוא נהר אחד לבד ואם יופסק הנביעה שלהם מנהר הזה יחרבו ויבשו כל הד׳ נהרות א״כ גם בפירודם והתחלקותם בירידתם למטה מטה אין זה פירוד כלל כי כל פרטיהם דנהרות מיוחדים כולם ומקבלים ממקור אחד בכל רגע ורגע בהילוכן בארץ כי הרי מן האחדות שבנהר אחד[9] הוא שנחלקו[10] ואינם מציאות חדש בפ״ע כלל כמו דבר אחד גוש גדול מאד שמחלקים אותו לחלקים רבים שא״א לחלק מציאות החלקים במהות דבר בפ״ע כלל כי זה הדבר עצמו הוא שבא לחלקים ע״י הסכין שחתך אותו כו׳ וכך הוא בחכם גדול בעצם שלפי ערך כח חכמתו בעצם כן ירבו חלקי חכמתו בהתפשטות בכמה עניני חכ׳ שהן רבים מאד כמו חכמת שלמה שהיתה גדולה בעצם כן לפי״ע היה התפשטות ריבוי חלקיו במשלים וחידות רבים מאד כמ״ש וידבר שלמה שלשת אלפים משלי[11] כו׳ וכה״ג שבודאי אין כל ריבוי חלקי חכמתו שמצומצמים במשלים וחידות הרבים נפרדים כלל מעצם כח חכמתו שממנו נמשכים כמו המים דארבע נהרות שהן נמשכים מנהר שיוצא מעדן בלי פירוד כלל וד״ל:

(ה) **ויובן** כל זה בתוספת ביאור ממה שמצינו במספר צירופי האותיות שמתרבים לאין שיעור ממש כמו מג׳ אותיות י״ב צירופים[12] שזהו השינוי בסדר האותיות לבד ואמנם זה יבא במספר וגבול דמה׳ אותיות ק״ך צירופים[13] לבד וכל שהאותיות בריבוי יותר יותר ירבו אופני הצירופים שלהם אבל עצם ריבוי האותיות בא רק מסיבת הפירוד שלהם לבד והוא מה שהאותיות באים לבחי׳ פירוד לפרש[14] ולבאר אותן מן ההעלם לגילוי כמו בתיבת אדם יש ג׳ אותיות א׳ ד׳ מ׳ שהן רק ג׳ אותיות וכשצריך לפרש לאות האל״ף יבא לפירוד ג׳ אותיות א׳ ל׳ פ׳ ה״ז תיבה שלימה אל״ף וזהו פירוד הא׳ ופירוד הב׳ הוא כשיפרש לג׳ האותיות אלה באלף

אלף למ"ד פ"א שהן ג' תיבות הרי זה פירוד הב' וכאשר צריך לפרש עוד לאותיות דאלף למ"ד פ"א ה"ז פירוד ג' וכה"ג באות הד' והמ' דאדם הרי יכול להיות הריבוי של האותיות לאין שיעור כלל ונמצא מובן שמסיבת הפירוד של האותיות כשבא לפרש אותו הוא המביאו לידי ריבוי וא"כ הפירודים של האותיות עם הריבוי של ההתחלקות שלהם שנעשים תיבות רבות מאד מתיבה אחת ואות אחד הכל באים כאחד ממש כנ"ל בפירוד והתחלקות דאות הא' וכה"ג וד"ל. ועכ"ז הרי אין בבחי' פירוד וריבוי הזה באותיות ענין פירוד אמיתי כלל כי הכל אינו רק הסתעפות והתפשטות לפרש ולבאר לעצם האות הא' שאינו רק אות א' לבד בציורו ותמונתו כמו שהוא ואין ניכר בו ג' אותיות דא' ל' פ' ומלואיהן בפרטי פרטות כלל רק כאשר צריך לקרוא בפה לפרש לאות הא' יאמרנו בג' אותיות אל"ף ויתפרש עוד בפה ללמ"ד בג' אותיות דל' מ' ד' ולד' דלי"ת[15] וכה"ג. אבל כשא"צ לפרשו נכללו כולם באמרו אַ ולא צריך לומר אלף בג' אותיות כלל וכן בתיבת אדם לא יאמר רק ג' אותיות דאדם כמו שהן לבד וכל הפרטים באותיות שיסתעפו בפירודן הכל נמשכו מג' אותיות דתיבה זו דאדם ואין זה דבר מחודש ונוסף על עצם האותיות בכל פרטי פירושי האותיות מא' עד תי"ו (כי גם בפירוש דאלף הל"פ הן אותיות שבאים בעצם בא"ב רק שקריאת שם העצם דא' כמו שהוא נק' באל"ף[16] זהו מפני שצריך לקרותו כך לפי מה שהוא שנוסף בו ל"פ דוקא ולא זולתם כמ"ש במ"א). ובזה יובן ג"כ שרש ענין שבה"כ דתוהו דידוע שבחי' הכלים היינו בחי' האותיות שבאים בבחי' הפירוד שמזה יבא סיבת הריבוי שלהם ביותר שכל מה שאות א' בא לפירוד לפרש אותו כנ"ל יבא ממילא לריבוי והתחלקות יותר ובפרט מפירוש לפירוש באות זה שיפרד מן האות הא' וכך עד אין שיעור למספר האותיות שיצאו למטה מטה ביותר כמו אתה פוררת בעזך ים[17] שהוא בחי' התהו כו' כמ"ש במ"א עד שנתהוו גם עולמות הנפרדים דבי"ע עד שיכול להיות התהוות מציאות הדומם הגשמי בחי' האחרונה שבדצח"מ וארמ"ע כו' שגם לו יש אות מיוחד בצירופי אותיות האחרונות ביותר כו' וכל זה אינו רק בחי' ירידת השפע בפירוד וריבוי האותיות דתוהו כ"כ עד שמתחלק לחלק הקטן ומצומצם ביותר כו' ועכ"ז אין זה פירוד כלל ממקורם הראשון בבחי' הכלים דתהו רק כמו הפרט שיוצא מן הכלל וכענפים מן האילן כו' וכנ"ל בד' נהרות שיוצאים מנהר א' שיוצא מעדן וכה"ג וד"ל. וראיה לזה שהרי המספר[18] אחד הוא שהוא[19] רפ"ח לבד דגם שאנו מוצאים בכל ההשתלשלות דכל הקרוב יותר מספרו מועט יותר וכל שהוא רחוק יותר מספרו מרובה יותר אבל הריבוי זה של הרחוק מן המועט של הקרוב הוא בא כפרט שיוצא מן הכלל וכמו מילוי דאות א' בפרטי פרטיות באל"פ כנ"ל וכה"ג גם כאן במספר רפ"ח ניצוצים שהוא המקור הראשון שנפל בשבה"כ הרי כמו שהי' במספר זה לפני השבירה למעלה מעלה כמ"ש ורוח אלקים מרחפת[20] רפ"ח מ"ת כו' כך גם לאחר שנתחלקו ונתרבו בנפילתם ושבירתם שהוא כמו הפיזור ופירוד דאותיות תיבה א' שנעשים צירופים תיבות רבות מן אותיו' רבות שנתרבו ביותר שיכולים לעשות מהן כמה תיבות הרי גם עתה למעלה אינו אלא רפ"ח ניצוצים לבד רק למטה נתחלקו לרבבות אלפים צירופי תיבות והוא מה שיש מספר מרובה מאד בנשמות וניצוצות דקדושה בכל דור ודור יותר מס"ר אשר מעולם לא ירדו למטה להתברר עדיין וכן כמה אלפים רבבות נשמות חדשות[22] שבאים בכל דור[23] בגלגולים בעיבור[23] בנשמות שבגופים ודצ"ח כו' (ואעפ"י שיוצאי מצרים היו ס"ר[24] לבד שיצאו מנהר[25] נילוס[26] שהוא נהר פישון[27] שהוא הנהר הראשון שיוצא מעדן ששם נפלו הרפ"ח ניצוצין כו' כידוע[28] ובשעת חורבן בית שני הי' בכמה עיירות כפליים כיוצאי מצרים[29] ונולדים ונוספים בכל דור ודור עד שיש אלף אלפים פעמים ס"ר כו' כמו שאמר יוסף ה' עליכם[30] אלף פעמים ויכול להיות מכל הדורות עד משיח אלף אלפים פעמים ס"ר ועכ"ז המספר למעלה רפ"ח ניצוצים לבד והוא מטעם הנ"ל דאעפ"י שמחמת פירוד האותיות ימצא הריבוי ביותר אבל הפירוד מתאחד במקורו הראשון שממנו נסתעף ואין במקור הראשון תוס' או גרעון כלל וכלל וד"ל. וכמו"כ מצינו בי"ב השבטים שכל שבט כולל סך מסויים[31] מ' או נ' או ס' אלפים[32] ולא יוסיף ולא יגרע בריבוי חלקיו רק כמו שהוא בשרש ומקור הכללי שאין ההתפשטות אלא לפי השרש כו' ולכך יעקב שכל ידיו[33] ולא הי' יכול לעשות רצון יוסף לברך למנשה בימינו שא"א שיהי' התפשטות חלקיו יותר משרשו למעלה כו' וכך הוא במספר המרכבה דפני אריה[34] ופני שור כו' כמו שהיה בדגל מחנה יהודה[35] מספר כך וכך כן הי' המספר במרכבה דפני אריה להימין[36] ומחנה מיכאל שהוא מספר ק"פ אלף[37] כו' ולא יכול להיות יותר ולא יהי'[38] גרעון כו' וכמו"כ בהשתלשלות עוד מעולם הבריאה ליצירה ומיצי' לעשיה הכל יהי' במספר קצוב גם שירבה יותר ויותר בכפלי כפלים כמשל הנ"ל בפירוד האותיות עכ"ז הכל במדה ושיעור הניתן להתחלק ממקור הראשון הכוללם יחד כנ"ל רק שזה המספר דדגלים שנזכר בתורה מדבר בבחי' עולם הבריאה המספר הוא כך שהתורה נק' תורה דבריאה ויצי'[39] גם למטה המספר בבנ"י בעצם שרשם במספר ס"ר אבל הרי נוסף ע"ז אלף אלפים פעמים כנ"ל וד"ל:

(ו) **והנה** זהו כל עיקר ענין הבירור והתיקון דשם מ"ה דחכ' דתו"מ[40] ויחו"ע דק"ש וכה"ג הכל הוא רק להעלות כל הדברים שנפלו למטה בעולם הפירוד ע"י השבירה דכלים דתוהו הנ"ל בבחי' הפירוד והריבוי בריחוק מאלקות שיבואו ויעלו למעלה בעולם היחוד להבטל ולהכלל באחדות ה' הפשוטה ביחוד העליון האמיתי שאין שם בחי' פירוד כלל וכלל כנ"ל בענין ומשם יפרד כו' שבנהר עצמו כמו שיוצא מעדן הוא עדיין בתכלית היחוד העליון וכנ"ל דכל הקרוב קרוב יותר לאחדות העליון יותר הוא בבחי' היחוד האלקי ובמיעוט המספר כו' כמו אור הכתר שהוא בחי' הרצון ותענוג העליון שלמעלה מן החכ' עדן[41] עצמו אין בו התפשטות והמשכה עדיין ואינו נק' בשם נהר עדיין אלא הוא בבחי' העלם האח"פ כמו שאומרים אתה אחד ושמך אחד[42] אתה

הוא בחי' עצמות אור הא"ס ממש כמו שהוא שנק' יחיד לבדו כו' באח"פ בתכלית כך שמו העצמי בבחי' אח"פ בתכלית הפשיטות הגם דשמו העצמי שנק' שמך הגדול אינו רק בחי' זיז ואור בעלמא המתפשט מן העצמות דא"ס כמו שמו של אדם כו'[1] עכ"ז אדרבה הוא עצמו הטעם שנק' שמך אחד באח"פ כמוהו בלי נבדל מעצמו כלל כמו שמו של אדם כמו שהוא בעצם שנכלל בעצם האדם[2] וכמארז"ל דקודם שנברא ונאצל[3] העולם היה הוא ושמו בלבד ביחוד עצמי וכך הוא גם עתה לאחר שנברא העולם ונאצל כו' אין שינוי כלל וכלל וכמו שאו' אתה הוא משנברא[4] כו' וכמ"ש אתה ה' לבדך[5] ממש גם לאחר שאתה עשית את השמים ושמי השמים (שזהו בחינת טה"ע וטה"ת[6] כו') משום דאיהו וחיוהי חד וגרמוהי חד[7] שאין הריבוי והתחלקות דבר נפרד מיחודו העצמי כלל דאין לך דבר חוץ מעצמו ית' וכנ"ל בדוגמא דשבטים ומרכבה ובמילוי האותיות וכה"ג. ולפי"ז גם לאחר השבירה בכלים דתוהו שנעשה בחי' הפירוד וריבוי ביותר בנפילתם למטה מטה מאד עד התהוות הדומם הגשמי וכה"ג וגם עולמות דק"נ הנפרדים ביש וגסות ממש עכ"ז הכל יכולים לעלות מן הפירוד אל היחוד העליון וגם נשמות הרשעים לגמרי יעלו למעלה כמ"ש וחשב מחשבות לבלתי ידח[8] ממנו נדח כו' וגם בהמות וחיות הטורפים ומזיקים לא ירעו ולא ישחיתוי כו' וכמו שאמר ויירא כל המעשים[9] כו' וגם בע"ש דק"נ אמר אהפוך אל עמים שפה[10] כו' כידוע וד"ל. אך הנה ע"י מי יכול להיות כל זה התיקון והבירור להעלות כל הנפרדים לבחי' היחוד העליון אין זה אלא ע"י ישראל לבד בקיום התו"מ ואהוי"ר[11] במס"נ בק"ש שבזה וכיוצא בו יש ביכולתם להעלות כל עולמות הנפרדים להביאם לבחי' עולם היחוד האמיתי והיינו לפי שנאמר בהם ומי כעמך ישראל[12] גוי אחד בארץ דוקא להיות שגם שישראל נפלו בשבירה דרפ"ח ניצוצי' וירדו למטה להיות ס"ר נשמות בכל דור ודור ויותר כנ"ל עכ"ז אדרבה בריבוי זה גם שהן במספר כחול הים כו' המה מייחדים הכל ביחו"ע ע"י תו"מ שעושים ובאוי"ר במס"נ מעלים[13] הכל לעולם היחוד האמיתי בעצמות א"ס ממש וע"כ נק' גוי אחד בארץ דוקא פי' אחד שיש בישראל מבחי' האחדות הפשוטה דעצמות א"ס ממש כמ"ש כי חלק הוי' עמו[14] כו' וכן כי הוא עשנו ולא אנחנו[15] ממש דישראל עלו במח"[16] הקדומה כו' ע"כ גם בירידתם למטה בארץ שהוא בבחי' הפירוד גמור מחמת השבירה כו' נק' גוי א' בארץ ולא כמו פירוד ע' אומות[17] שנק' ענפין מתפרדין כו' בבחי' הפירוד והריבוי כו' (וזהו שבתפילין דמארי עלמא[18] נאמר פסוק זה ומי כעמך ישראל כו') וזהו גוי אחד בארץ דגם שהארץ שהוא בחי' ב"ן דנוגה שבאה בבחי' הפירוד כמ"ש פור התפוררה ארץ[19] בפירור[20] דתוהו שנא' פוררת בעזך ים כו' כנ"ל וגם בישראל אמר והיה מספר בנ"י[21] כחול הים בפירוד וריבוי גדול מפני שנפלו גם הם מרפ"ח ניצוצי' ונעשו מספר רב ועצום בכל דור כנ"ל (וכמרכבה דפני אריה כו' וכמ"ש היש מספר לגדודיו[22] אלף אלפים ישמשוניה[23] כו') עכ"ז נק' גוי אחד בארץ דוקא שגם הארץ שנפל בשבירה הם מייחדים הכל בעבודתם בארץ בהמשכות אלקות בחסד וצדקה וממשיכים בארץ דוקא שע"ז אמר כי באלה חפצתי[24] כו' שעי"ז נמשך כח ועוז מלמעלה בהמשכות אחדות ה' שיוכל להיות העלאות כל הניצוצי' וכל הנפרדים שנפלו בשבה"כ שיעלו הכל למעלה בבחי' היחוד העליון לכוללם באחדות ה' ממש כנ"ל כמו שהי' קודם השבירה (וכמו שהיה קודם חטא אדה"ר בעה"ד כו') וז"ש לע"ל אז יאמרו בגוים[25] דוקא הגדיל ה' לעשות עם אלה שהן ישראל כו' כמ"ש במ"א וד"ל:

(ז) **ואחר** כל הנ"ל יובן מ"ש כאן בחלומו דיוסף והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה כו'. דהנה מבואר למעלה שהשבטים הי' בבחי' מרכבה בבחי' מל' דבריאה להעלות מ"ן תמיד לבחי' האצי' וכמ"ש ששם עלו שבטים (דו"ק דנוק') שבטי י"ה בבחי' חו"ב שבמדות דז"א כו'. וזהו להודות לשם הוי' והן בחי' עדות לישראל בכל הדורות שאחריהם כי האבות סימן לבנים כנ"ל והיינו מה שנמשך בכל דור ודור ניצוצי' דקדושה מאוצר הנשמות העליון מבחי' אור זרוע לצדיק עליון בחי' יסוד ז"א כו' כמה פעמים ס"ר כנ"ל. הנה כל זה הוא כמשל הזריעה בארץ כמ"ש וזרעתיה לי בארץ[26] והזורע קב הוא כדי להוציא כמה כורים[27] כו' וע"כ נק' ישראל ראשית תבואתה[28] כידוע וז"ש הלוך ילך ובכה[29] נושא משך הזרע שזהו בחי' אור הזרוע לצ"ע להמשיך הנשמות למטה בגופים כמו הזורע בארץ שירא פן ירקב הזריעה כך ילך ובכה נושא משך אור הזרוע פן יאבדו הנשמות בגופים בלי תיקון כלל. אך לאחר שעושים תשובה ומע"ט באהוי"ר שלימה במס"נ בק"ש הן צומחים בתוספת אור מרובה על עיקר הזריעה בכפלי כפלים כי מבררי' ומעלים כל הטוב שנפל בשבה"כ בק"נ דעשיה כנ"ל שנעשה מזה חיל עצום מאד כמ"ש חיל בלע[30] כו'. וזהו הגדיל ה' לעשות עם אלה בהגדלה וריבוי הצמיחה מכל אשר נתברר ונתעלה על ידם בע"ש דק"נ ולכך יאמרו בגוים דוקא כו' וזהו בא יבא ברינה נושא אלומותיו שהוא בחי' צ"ע שהיה הולך ובכה בשעת הזריעה דנשמות אח"כ בתשלום הבירורים דרפ"ח כו' שיגדלו בריבוי גדול להעלותם כולם לבחי' היחוד האמיתי כנ"ל בא יבא ברינה ושמחה נושא אלומותיו מתבואות השדה שנתברך בכפלי כפלים על עצם הזריעה כאדם שנושא אלומותיו מן השדה בברכה מרובה ברינה יבא לערב לביתו ויודה לה' על הטוב כו' וד"ל. וכך הוא הענין כאן בדרך כללות שאמר יוסף בחי' צ"ע להשבטים שהן האבות לכל[31] נש"י שיבואו אחריהם בזריעה בארץ כו' והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה העליונה כו'. פי' מאלמים אלומים כמו עד"מ כמו שקושרים ואוגדים את העומרים בשדה[32] הגשמית שמקבצים כל שבולת ושיבולת שהיתה לה יניקה בארץ בפ"ע ומפורדים היו זו מזו ובקצירה קוצרים אותן ומחברים ומאספים לכולן יחד וקושרין אותן באגודה אחת ונק' עומר זה אלומה כידוע ונמצא שע"י הקיבוץ יחד והקשירה שקושרין אותן מתאחדים כאחד ונעשים כגוף אחד ממש היפוך הפירוד שהיה ביניהן בתחילה שזהו שעושים מן הפירוד אחדות גמורה. וכמו[33] שזהו נק' אלומות השדה בגשמיות כך יובן בענין האלומות דשדה העליונ' ברוחניות

האלקי׳. דהנה מבואר למעלה בענין אור הזרוע לצ״ע בארץ בנשמות שקודם הזריעה היה הכל ביחוד העליון במקורם במספר מועט שהן רפ״ח ניצוצים דבחי׳ התהו וע״י הזריעה נתחלק לכמה רבבות אלפים ונצמחו בתוספת מרובה על העיקר בכפלי כפלים כנ״ל א״כ הרי נעשה בחי׳ פירוד וריבוי גדול מן בחי׳ היחוד ואחדות העליון. אך ע״י קיום התומ״צ ומס״נ דנש״י מתחברים ומתאחדים כל הריבוי העצום יחד ונעשים כנקודה[35] אחת ממש שנק׳ אלומה כנ״ל (וכמו שהיה במ״ת מצד בחי׳ הביטול רצון במס״נ הוא שנכללו יחד כל הס״ר דיעות והיו לאיש אחד ממש דכתיב ויחן ישראל[36] כו׳ וכן אנו אומרים ברכנו אבינו כולנו כאחד[37] ממש כו׳ וכך יהי׳ לע״ל שיעשו כולם כאגודה אחת ממש כו׳). וזהו בא יבא ברינה נושא אלומותיו שנקשרו ונתייחדו כל הריבוי דנש״י כאגודה אחת ונק׳ אלומותיו כאלומות השדה הגשמיית שנאגדים כל השיבולות יחד הגם שהיו מפורדים זה מזה כו׳ והיינו ענין קיבוץ גליות מד׳ כנפות הארץ שפיזרן בין אוה״ע כמ״ש אם יהיה נדחך[38] בקצה השמים כו׳ והיינו ע״י התשובה האמיתית במס״נ יוכללו יחד כאיש אחד בתפילתם כאלו הן א׳[39] ממש ויעלו גם כל הניצוצות הטובות דקדושה שירדו בעולם הפירוד בע״ש דק״נ יביאום למעלה בבחי׳ האחדות האמיתי כנ״ל שנמצא מן המספר המרובה ביותר נעשה היחוד במיעוט המספר ביותר כי נתייחדו הכל לפי שנתעלו כולם בבחי׳ הביטול והתכללות בעצמות אא״ס כמו שהי׳ קודם השבירה במספר המועט שהן רפ״ח כו׳ (ומ״ש הגדיל ה׳ לעשות עם אלה בהגדלה וריבוי היינו שיגדלו ויעלו למעלה מן הריבוי אל היחוד והיו לאחדים שזהו מאשר הגדיל ה׳ דוקא לעשות עם אלה הרבים להביאם ביחוד[40] העליון כו׳). וזהו ואנחנו מאלמים אלומים שהן השבטים שמעלים כל הריבוי והפירוד דנשמות דבי״ע (שירדו למטה בגופים גשמיים) ומייחדי׳ אותם למעלה להביאם ולכוללם יחד באחד למהוי אחד באחד ממש יחו״ת ביחו״ע[41] דאצי׳ שז״ש הוי׳ אחד ושמו אחד[42] וכמו שאמרו השבטים ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד[43] יחו״ע דאצי׳ כך אין בלבנו אלא אח״פ כו׳ (וז״ש ששם עלו שבטים שבטי י״ה עדות לישראל לע״ל לברך על המוגמר בתשלום הבירורים דרפ״ח שיהיו[44] בקיבוץ גליות להודות לשם הוי׳ על הטוב וברכה כו׳). וזהו בתוך השדה העליונה שהוא בחי׳ שם ב״ן דאצי׳ שנקרא שדה שברכו ה׳ כו׳ בחי׳ חקל תפוחין קדישין[45] שהוא בעליות הבירורים רפ״ח כו׳ במל׳ דאצי׳ שיעלו עמה בהעלאות מ״ן לאצי׳ כו׳ וד״ל. (וכל אחד מהשבטים היה מברר ומעלה באסיפה וקיבוץ באלומתו לפי שרשו למעלה שיצא ממנו למטה נשמות בגופים במספר קצוב בכל הדורות ויעלו כולם למעלה בתשובה ותפילה ותו׳ ומצות שלהם כו׳):

(ח) **ואמנם** הנה[46] עדיין יש להבין למה ענין הבירורים כנ״ל[46] נק׳ מאלמים אלומים שאם אין בזה רק אסיפה וקיבוץ וקשירה לבד שמקשרים אותם יחד למה נק׳ בשם אלומים דוקא. אך הנה יש עוד פי׳ בפי׳ אלומים לשון אלם[47] ג״כ שזה שאינו יכול לדבר נק׳ אלם כמו נאלמתי דומיה[48] כו׳ וכמו כרחל כו׳ נאלמה[49] והוא אותיות אלם מאלקים[50] כו׳ וזהו שאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים דוקא כו׳. ויש להבין טעם הדבר למה יהי׳ נק׳ ענין הבירורים והעלאות הניצוצות הנ״ל בשם אלם דוקא שאינו יכול לדבר מה ענין הדבור לכאן. אך הנה יש להקדים בתחלה כלל אחד בענין ההשתלשלות בכלל בכל עילה ועלול שיש בזה ב׳ אופנים. א׳ בחי׳ השפעה בגילוי מעילה לעלול שהוא ע״י הדבור דוקא שהדבור הוא[51] נק׳ בשם השפעה מן ההעלם לגילוי לזולתו שלמטה הימנו וכמו במלאכים וקרא[52] זה אל זה בדבור להשפיע למקבל וכתרגומו ומקבלין[52] דין מן דין וכמו רב המשפיע לתלמיד ע״י הדבור איזה שכל טוב[53] שא״א שיביא וימשיך למקבל שכל זה רק ע״י אותיות הדבור שנק׳ מאמר פתוח[54] כו׳. והב׳ כאשר אין השפעה בגילוי הדבור מעילה לעלול לפי שכל עילה עולה למעלה לקבל לעצמו ואיידי דטריד למיבלע[55] ולקבל לא פליט להשפיע בדבור למקבל ממנו כמו התלמיד שצריך לשמוע ולהבין לעצמו לא יוכל לדבר דבר לזולתו כך במשפיע עצמו כאשר טרוד בעומק הבנת השכל לעצמו וא״צ להשפיע כלל למקבל אז מרחשין שפתיו בחשאי[56] מאד עד שהוא כמו אלם ממש שאינו יכול לדבר[57] כלל וגם שיש בו כח הדבור אח״כ כשיבין השכל לעצמו אבל בשעה זו שמשכיל השכל לעצמו לא יוכל לדבר כלל ואז הדבור נכלל בכח השכל כמו שנכלל הולד בבטן אמו שנק׳ עיבור שאינו נראה ליש ודבר בפ״ע כלל כי עובר ירך אמו[58] הוא ואוכל מה שאמו אוכלת[59] כו׳ שזהו בחי׳ התכללות וביטול עד שאין לו חיות בפ״ע אלא כלול באמו בתכלית כו׳. וכך הוא בבחי׳ עיבור דהיינו התכללות דכח הדבור בתוך כח השכל כשמשכיל ועוסק בהבנת השכל לעצמו כו׳ (שזהו כקטנות דאלם ממש שא״י לדבר מצד קוטן כח[60] השכל בעצם שבאמת נהפוך הוא כידוע דמה שהתינוק יכול לדבר בדיבור זהו כשבא לכלל גדלות המוחין דוקא כמ״ש ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא[61] ונק׳ נפש המדברת ע״ש בחי׳ החכ׳ דוקא ולא מצד ההשפעה דדבור לבד וא״כ ההשפעה דדבור שרשו בעצם גדלות כח החכ׳ דוקא כשהוא בבחי׳ הגדלות ולפי״ז זהו היפוך ענין הנ״ל בדבור שהוא ירידת המשפיע להשפיע בדבור כו׳ ולפי״ז נהפוך הוא דאין הדיבור ירידה מכח השכל שבעצמו אדרבה זהו תכלית גידול המוחין כו׳. אך שרש הענין הוא כידוע בענין סייג לחכ׳ שתיקה[62] שיש בחכ׳ ב׳ מדריגות הא׳ כשהחכ׳ הוא בבחי׳ אין דכתר כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא[63] שזהו בבחי׳ כח המשכיל כל שכל בהעלם עדיין קודם שבא לכלל מציאות שכל וחכ׳ שנק׳ כ״ח מ״ה[64] מה פשפשת[65] כו׳ אז א״א שיוכל להביא אור השכל בדבור כלל וכלל (כמו במשה שהי׳ שרשו מבחי׳ אין דחכ׳ כמ״ש בו כי מן המים משיתיהו[66] ע״כ הי׳ כבד פה בדבור כו׳ כמ״ש במ״א) וזהו שנק׳ סייג לחכ׳ שתיקה ממש שהשתיקה מורה על היותו בכח ומקור השכל קודם שיוכל להביאו בגילוי בדבור כמו שתיק רב[67] כשסתרו לו השכל הראשון וצריך להעמיק בכח שכלו להשכיל שכל חדש מאין דחכ׳ כו׳. וזהו ענין הנ״ל במשפיע כשצריך להבין השכל לעצמו בבחי׳ אין דחכ׳ שיומשך ליש א״א שישפיע בדבור וזהו אל״ם שלמעלה מן השפעה דדבור. והמדריגה הב׳ דחכ׳ שנק׳ מה לשון מהות[68] כשבאה החכ׳ מאין ליש בנקודה עכ״פ שיוכל

לבא מיד בהשגה דבינה אז יכול להביא השכל בדבור למקבל וזהו בא מבחי׳ גדלות המוחין כשבא אור דחכ׳ מאין ליש בבינה יותר אזי נק׳ נפש המדברת אבל בהיות החכ׳ בבחי׳ אין בהעלם עדיין זהו כמו אלם בקטנות שא״י לדבר לפי שאין בו בגילוי עדיין מן ההעלם דכח החכ׳ כו׳. ולפי״ז יובן דיש ב׳ מיני אלם א׳ כשהוא בקטנות ממש והב׳ באלם דשתיקה דחכ׳ כשהוא בבחי׳ אין טרם שבא מן ההעלם לגילוי כו׳. ונמצא מובן מזה דכל זמן שהחכ׳ בבחי׳ אין והעלם א״י לדבר שהדבור אינו אלא כשיופרד השכל מן ההעלם אז יכול להשפיע בדבור שהוא ג״כ גילוי מן ההעלם שכאשר יופרד החכ׳ מאין והעלם לגילוי אז יופרד גם כח המדבר ויהיו בבחי׳ יש ודבר לדבר דבר השכל לזולתו (שהן בחי׳ אותיות שבאותו שכל שיוצאים בגילוי מן ההעלם עם אותו השכל עצמו בעת שיוצא ממקורו מהעלם ומקור החכ׳ וע״כ כל שכל וסברא יש לו אותיות וצירופים מיוחדים אלו בדבור שצריך לפרשו בדבור באותן צרופים דוקא כו׳) אבל כאשר החכ׳ בהעלם לעצמו וטריד למיבלע לא פליט שאין כח הדבור אז ג״כ בבחי׳ פירוד כלל ליש ודבר בפ״ע אלא כלול הוא ממש באותו כח השכל שמשכיל השכל הזה לעצמו כמו עיבור הולד במעי אמו כנ״ל וד״ל). ונמצא מובן מכל זה בכל שפע דעילה לעלול שיש בזה ב׳ אופנים הפכיים א׳ בירידת המדריגה מן המשפיע למקבל שהוא ע״י הדבור שהוא בחי׳ גילוי ההעלם דמשפיע כמו וקרא זה אל זה ומקבלין כו׳ כנ״ל והב׳ בהיפוך זה והוא בעליית המשפיע למעלה לקבל לעצמו כשהוא בבחי׳ ההעלם שבו שלא יוכל לירד ולהשפיע בדבור למקבל העלול ממנו שנק׳ אלם כמו המקבל דטריד למיבלע כו׳ וכך הוא בכל עילה כשעולה למעלה הימנו שנק׳ עלול לגבי עילתו אז הוא בבחי׳ אלם שא״י לדבר בדבור לעלול שלמטה הימנו כו׳ כי נכלל הוא בעילה שלו ממש בבחי׳ עיבור והתכללות עד שאינו ניכר בבחי׳ יש ודבר בפ״ע כלל (וכמו בש״ע שאומר אד׳ שפתי תפתח כו׳ שא״י לדבר מעצמו כאלם כו׳ וכמו אין מלה בלשוני כו׳ וזהו מצד עליית המקבל בעיל׳ שלו כו׳ ע״ד הנ״ל וד״ל):

(ט) **ובכל** זה יובן גם כאן במ״ש ואנחנו מאלמים אלומים דמה שקורא לבחי׳ הבירורים והעלאות הניצוצי׳ והעלאות מ״ן דשבטים כנ״ל בשם אלומים ל׳ אלם שא״י לדבר[2] להיו׳ ידוע בעיקר ענין הבירורים דרפ״ח ניצוצות דתוהו שנפלו למטה בבי״ע עד היכלות דק״נ דעשי׳ כנ״ל שבחי׳ הבירור ותיקון שלהם הוא רק ע״י בחי׳ ההעלאה וביטול היש לאין כו׳ שזהו הנק׳ בחי׳ ההעלאת מ״ן בכלל שזהו ענין הביטול היש לאין[3] שהמקבל עולה למעלה בביטול הישות שלו לגמרי ונכלל בעילתו המשפיע והיו לאחדים ממש עד שאינו ניכר שם במציאות בפ״ע כלל ועד״ז הולך ועולה מעלול לעילתו שכל עילה נעשה עלול לגבי עילתו ונכלל בו ועד״ז עד רום המעלות הכל בבחי׳ עליות העולמות מתחתון לעליון הימנו כמו מעשיה ליצי׳ ומיצי׳ לבריאה ומבריאה לאצי׳ עד שכל האצי׳ נכלל בעצמות המאציל כו׳ לפי שכל זה בא בבחי׳ השתלשלות דעו״ע ובעליות העולמות כל עלול עולה ונכלל בעילתו ממש עד שאין לו שום תפיסה ליש ודבר כמו התכללות דבחי׳ הדיבור בכח השכל שנק׳ אלם כנ״ל (וזהו אד׳ שפתי כו׳ בעליית המל׳ באצילות אעפ״י שלגבי העולמו׳ המל׳ בבחי׳ דיבור דוקא כו׳) ובחי׳ העלאת מ״ן דכל תחתון בעליון הימנו הוא בא מבחי׳ העלאות וברורים דרפ״ח ניצוצין[4] כנ״ל ע״כ נקרא הבירורים דהעלאת מ״ן דעלול בעילתו בשם אלומים לשון אלם שא״י לדבר כלל וכלל כי בעליית העלול בעילתו מתבטל ממציאותו ונדמה כאלם שא״י לדבר כלל להיותו בבחי׳ עיבור והתכללות בעילה שלו שלא יוכל להיות בבחי׳ יש ודבר בפ״ע כלל כמשל עיבור הולד כנ״ל וד״ל. וזהו שאמרו ואנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה העליונה שהשבטים הן האבות שעשו העלאת הבירורים דרפ״ח כו׳ שירדו בנפילה למטה בכל דור ודור כנ״ל שיעלו למעלה בבחי׳ עיבור והתכללו׳ דנש״י בבטן המל׳ כעיבור הולד בבטן אמו (וכמ״ש במ״א עד יעבור עמך כו׳ אותיות עיבו״ר[5] שהוא עיבור הראשון ועד יעבור הב׳ נק׳ עיבור שני[6] שלאחר הלידה כמשי״ת). והנה ידוע הכלל שכל עליה והסתלקות למעלה הוא בשביל ירידה[7] והמשכה למטה אח״כ להיות תוס׳ אור ומוחין למקבל שיהי׳ בשלימות עצמו דהיינו שיהי׳ לו מוחין בפ״ע שלא יצטרך עוד אל המשפיע. ובשביל זה היה העלייה והתכללות דעלול בעילתו כדי שיומשך לו שלימות בירידת השפע מן המשפיע אליו ביותר ממדתו הראשונה (וכמו עליות הנשמות בג״ע בכל שבת וחדש[8] שעולים דרך עמודי אחד שמתבטלים ונכללים שם ועי״ז יורדים בעילוי המדריגה יותר וכענין עליות ג׳ רגלים דפסח כו׳ שיראה כל זכורך[9] את פני ה׳ ממש ועי״ז נמשך לנש״י כל השנה תוס׳ אור ומוחין עליונים שמזה למדו שחייב אדם להקביל פני רבו ברגלי[10] שע״י הביטול והתכללות בהקבלת פני רבו ברגל יומשך לו מכח חכמת רבו שישכיל בכל למודו כו׳) וזהו כמשל עיבור הולד בבטן אמו ט״ח שאין זה ההעלם וסתימות והתכללות דולד בבטן משך זמן כזה רק בשביל הלידה דוקא שיולד ויוצא לאויר העולם ליציאת[11] בריאה יש ודבר בפ״ע עד שא״צ לאמו כ״כ כמו בבטן רק ליניקת חלבה לבד כו׳ לפי שכל זה[13] שנתעכב ונתעלם הולד בבטן ונכלל שם בביטול המציאות כירך אמו כו׳ היה בשביל שיומשך לו מוחין בפ״ע בלידתו כשיולד ויתגלה לחוץ במציאות בפ״ע כראיה ושמיעה כו׳ וד״ל. והנמשל מכל זה יובן ג״כ בבחי׳ עיבור דנש״י כשעולים למע׳ ונכללים בביטול המציאות כמו בזמן הגלות שנק׳ עיבור[14] כידוע ומבואר במ״א במה שאמר במשנה אפי׳ בשעה[15] שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהי׳ כל צרכיהם לפניך דהיינו בבחי׳ עיבור דנש״י בהעלם והתכללות למעלה כו׳ שהן בתכלית הקטנות תלת גו תלת[16] כו׳ (וכמו השינה שהמוחין בהעלם וקטנות דחלומות שהוא בחי׳ דורמיטא כו׳). ואמנם כל זה שבאים הנשמות בבחי׳ עיבור בהעלם והסתלקות בזמן הגלות הוא בשביל הלידה שהוא הגאולה[17] שנמשל ללידה כמ״ש כמו הרה תקריב ללדת[18] כו׳ כן[19] הרינו חלנו כו׳ כמו בימות המשיח שאז יהי׳ גילוי אור הוי׳ בנש״י בבחי׳ גדלות המוחי׳ כמ״ש אז יאמרו בגוים הגדיל ה׳ לעשות עם אלה כו׳ שזהו כמו ולד הנולד שיש בו מוחין בפ״ע וראיה ושמיעה כמ״ש ואשפוך את רוחי[20] כו׳ ונבאו בניכם כו׳ וד״ל. אך הנה ידוע שיש עיבור

ראשון ועיבור שני שלאחר הלידה בשביל בחי' מוחי' דגדלות דוקא כו'. והענין הוא דכמו שהי' בחי' העיבור בבטן היה בשביל הלידה שזהו שנק' מוחין דיניקה לבד והוא בימות המשיח שיהי' גילוי אור ה' בנש"י במעלה ומדריגה יתירה כמ"ש העם ההולכים בחשך[21] בזמן הגלות (בבחי' עיבור כנ"ל) ראו אור גדול וכמו ולד הנולד כנ"ל וכמ"ש אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה בגדלות שלא לפי ערך כמו ולד שנולד שגדל בימי היניקה כ"ד חדש שלא לפי ערך גידולו בבטן ט"ח ולא לפי גידולו אח"כ בימי הגדלות השני כו' והטעם הוא לפי שטבע החלב לגדל האברים[22] כידוע וכך הוא ברוחניות דנש"י שבזמן הגלות הן בבחי' עיבור בקטנות כולד שראשו בין ברכיו כו' שזהו רק בבחי' נה"י שבנה"י שהוא רק בחי' העשי' דמצות[23] באהוי"ר בקטנות[24] באה' המסותרת מאד לשמור ולעשות את כל התומ"צ כו' ובימות המשיח יאיר בהם מבחי' המוחין דאימא בבחי' יניקה שהוא בחי' הפנימית דמדות שבשכל ודעת כמ"ש ומלאה הארץ דיעה[25] את ה' ממש כו' כידוע והיינו שישכילו בפנימית התו' ורזין דאורייתא שנק' טעמי מצות בכלל כמ"ש ברש"י ע"פ ישקני[26] מנשיקות פיהו כו' וכתי' ולא ילמדו איש[27] כו' כי כולם ידעו אותי כו' וזהו בחי' חלב דאוריי' שמגדל המדות ונק' בחי' מוחין דיניקה עדיין שזה נעשה ע"י עיבור הראשון דזמן הגלות כנ"ל דכל עיבור והעלם למעלה הוא בשביל בחי' ירידת גילוי אור במוחין בפ"ע שזהו בחי' הלידה שאחר העיבור שנמשך לולד מוחין דיניקה לגדל החומר שיהי' מוכן לקבל הצורה השניה שהוא בחי' מוחין דגדלות אחר היניקה כו'. וכמו שהי' העיבור הראשון ט"ח בשביל הלידה להיות לו מוחין דיניקה כך בשביל שיהי' לו תוס' אור גדול יותר במוחין יותר נעלים והוא בחי' מוחין דגדלות צריך שיבא עוד הפעם בבחי' עיבור שני בבחי' העלם והסתלקות דהיינו בבחי' העלם וביטול והתכללות פעם שניה יותר במקורו כדי שיומשך לו מוחין בתוספת אור גדול יותר ונעלים יותר מן המוחין הראשונים דמוחין דיניקה שזהו שנק' מוחין דגדלות שבמדות שהוא כמו עד"מ בתינוק לאחר היניקה נעשה כלי מוחו מוכן לקבל צורת אור השכל הרוחני להשכיל במדותיו יותר בין טו"ר ולהתנהג במדות עפ"י שכלו הן או לאו (כמו שאמרו הפעוטות מקחן מקח[28] כו') וכה"ג יובן בעליי' שנייה דנש"י במוחין דגדלות שבמדות אחר ימוהמ"ש כמ"ש יחיינו מיומים בימוהמ"ש ביום השלישי יקימנו[29] כו' שזהו תחה"מ שיגדלו המוחין דכנ"י יותר עליון מן מוחין הראשונים דיניקה בערך קטנות של ימי היניקה לגבי גדלות דמוחין של התינוק כשאוכל לחם שא"צ לאמו כלל וד"ל. וזהו ע"י עיבור שני דוקא (כדוגמא שנשמות שצריכים לבא בגעה"ע צריכים לטבול תחלה בנהר דינור[30]) וזהו עד יעבר עמך ה' בימוהמ"ש שהגדיל ה' כו' בהעברה דנהר פרת (שהוא הנהר היוצא מעדן[31] כידוע) שהוא נק' מוחין דיניקה כנ"ל ועד יעבר הב' עיבור שני בשביל מוחין דגדלות הנ"ל ועם זו קנית בעוה"ב כמ"ש יקימנו בתחה"מ ונחיה לפניו ממש שזהו עלייה הג' שלאחר מוחין דגדלות שהוא רק גדלות דאימא לגדל המוחין שבמדות לבד אבל באלף הז' בעוה"ב יהיה שלימות גידול המוחין דחו"ב עצמן שלמעלה הרבה מכל המוחין ששייך למדות והיינו במוחין העליונים הסתומים בעצמות אור הכתר שנק' ח"ס (וז"ש ישכיל עבדי[32] ואח"כ ירום כו' וגבה מא"ד) ועד"ז יש עילוי אחר עילוי גם בעוה"ב כמאמר ת"ח אין להם מנוחה[33] אפי' בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל[34] כו' והכל בבחי' ביטול והתכללות דכל עלול בעילה שלו בעילוי אחר עילוי רק להמשיך לו מוחין יותר נעלים מן הראשונים ע"ד הנ"ל בג' מדריגות דעיבור יניקה ומוחין כו' עד שיוכל להיות בנשמות שלימות האמיתי בדומה לעליון ממש שהוא עצמו' אא"ס ב"ה שנק' שלימותא דכולא[35] וד"ל:

(י) **ובכל** זה יובן בתוספת ביאור יותר מ"ש יוסף בחלומו והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה כו' (דיוסף הוא בחי' צ"ע שנא' בו צדיק כתמר יפרח[36] בגלות וכארז בלבנון ישגה בעוה"ב כנ"ל) שענין האלומות הללו דרך כלל זהו בחי' ההעלאות דברורים שמעלים מ"ן להיות בבחי' עיבור שהוא הביטול והתכללות דתחתון בעליון הימנו בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות כנ"ל כו'[37] ובחי' עיבור זה נק' אלם כנ"ל שכל עליית המקבל במשפיע הוא בבחי' אלם דקטנות שא"י לדבר (כולד בבטן אמו שנכלל בה ואינו בבחי' מציאות בפ"ע כלל כנ"ל) וכמו נאלמתי דומיה כו' וכנ"ל וכ"ז הוא בבחי' הגלות שנק' עיבור כנ"ל והוא בחי' אלם ג"כ וזהו מאלמים אלומים בבחי' אלם דקטנות בעליות דעלול בעילה שלו עד רום המעלות מעילוי לעילוי עד ימוהמ"ש והעוה"ב כנ"ל וד"ל. (וזהו שאמר מי כמוך באלים ה' כו' אין כמוך באלמים[38] כמו בזמן הגלות דקוב"ה בגלותא אסתלק לעילא ולעילא[39] כו' דהיינו בחי' אלם כמו שאמרו הן הן גבורותיו[40] שעולה בבחי' גבורות למעלה עד שגוים[41] מרקדין בהיכלו והוא שותק כאלם כו' והרמז בזה שאמר דאין כמוך באלמים לפי שאין קץ לעליות בעילוי אחר עילוי בעצמות אא"ס לפי שאא"ס למעלה עד אין קץ כו' והוא בחי' ביטול והתכללות דכל עלול בעילתו עד עה"ע הראשון דלית מח' ת"ב כלל[42] וד"ל. ושרש הענין דאין כמוך באלמים כו' היינו כמ"ש בסמוך בענין והנה קמה אלומתי וגם נצבה כו' דיוסף הוא בחי' צ"ע שבחי' העלאה שלו באלומתו הוא למעלה הרבה מאלומות דשבטים כו' וכמ"ש צדיק כתמר יפרח כו' ועיקר ההפרש ביניהם שהעלאת מ"ן דשבטים הוא בבחי' המל' שהוא בחי' עליית דמקבל שנק' עלול לגבי העילה שלו שמתבטל מישות שלו לגמרי ונק' אלם שא"י לדבר כו' וכמו אד' שפתי תפתח כו' אין מלה בלשוני כו' וכך הוא בכל העליות דעלול בעילה שלו שאין זה רק ביטול היש לאין לבד כמשי"ת. וזהו בחי' מאלמים אלומים דשבטים (כנ"ל בעליית כח הדיבור למעלה בח"ס שא"י לדבר ולהשפיע למקבל כו') אבל בחי' ההעלאה דיוסף שהוא בחי' דכר משפיע ה"ז עלייה והתכללות דמשפיע בעצמו שנק' עו"ע[43] למעלה מעלה (וכנ"ל בכח ומקור השכל עצמו כשעולה בבחי' ההעלם שבו למעלה לקבל לעצמו שמחמת זה שותק שנק' סייג לחכ' כו') וזהו ג"כ ענין אין כמוך באלמים שגם שיש כמה מדריגות באלמים שהן עליות דמקבלים במשפיע כמו נאלמתי דומיה

בגלות השכינה שעולה למעלה מעלה׳ כו׳ אבל אין כמוך באלמים שהוא בבחי׳ עלייה דמשפיע עצמו כשהוא עצמו עולה למעלה להיות בבחי׳ שתיקה כאלם שא״י לדבר להיות עולה בעצמו בעילוי אחר עילוי עד אין שיעור למעלה כו׳ וד״ל. וכמו בזמן הגלות דכתיב אלכה ואשובה אל מקומי[2] ממש שזהו דקוב״ה בגלותא אסתלק לעילא לעילא ובגמ׳ אמר דבלילא שהוא הגלות[3] קוב״ה מאי קא עבידי רוכב על כרוב קל שלו שהוא המל׳[5] ושט בח״י אלף עולמות שזהו העלייה בח״ס דא״א עד חכ׳ דא״ק עד שעולה בעצמותו ממש שאין כמוהו באלמי״ם בכל העולים שלא יוכלו להגיע למקומו כו׳ וזהו הן הן גבורותיו גוים[6] כו׳ והוא שותק כו׳[7]. וז״ש מי כמוך באלים[7] הוי׳ וכמ״ש עד יעבור כו׳ כנ״ל וד״ל):

(יא) **והנה** קמה אלומתי וגם נצבה כו׳. הנה באמת יש להבין דלפי כל הנ״ל הרי השבטים מבררים בירורים דק״נ שזהו בחי׳ העלאת מ״ן דמקבל אל המשפיע שבזה יתכן ענין מאלמים אלומים גם לפי׳ הב׳ באלומים לשון אלם ושתיקה כו׳ אבל ביוסף שהוא בחי׳ צ״ע בחי׳ יסוד דדכורא בחי׳ משפיע איך יתכן בו לומר ענין העלאת מ״ן דבירורים שנק׳ אלומות ואיך אמר קמה אלומתי דמשמע שגם הוא היה מברר בירורים בהעלאת מ״ן כמוהם וכמ״ש בתחלה והנה אנחנו מאלמים כו׳ שהיה גם הוא עמהם. ואמנם הענין הוא דבאמת גם הוא היה מן המאלמים אלומים בבחינת ההעלאה למעלה רק שהי׳ הפרש גדול בין העלאה שלו להעלאות שלהם שהן היו מעלמא דנוק׳ וכל העלאות שלהם הי׳ העלאת מ״ן דנוק׳ שזהו רק ענין ביטול היש לאין כנ״ל שהמקבל שנק׳ עלול בעלותו לגבי המשפיע יתבטל מישותו ויבא לבחי׳ אין ליכלל בעילה שלו וזהו מדריגת השבטים שהי׳ נשמתם בעולם הבריאה היה בהן ביטול היש לאין כמלאכים דבריאה וכמו שאמרו ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד בבחי׳ האצי׳ כך אין בלבנו אלא אחד בבחי׳ יחו״ת שבבי״ע בהפשטת הגשמיות מכל וכל ע״י הדביקות והתקשרות האמיתית באלקים חיים מקור חוצבם כהתכללות הנר בפני האבוקה שהיא השכינה וזהו הנק׳ העלאת מ״ן דנשמות ומלאכים בשכינה שהוא מל׳[9] דאצי׳ מקור כל העולמות וא״כ א״א שיגיע העלאת מ״ן דשבטים רק עד מל׳ דאצי׳ לבד מקורם ולא למעלה יותר מאחר שהן מקבלים רק מבחי׳ המל׳ כידוע שהם כמרכבה דפני אריה כו׳ וכמו י״ב בקר שתחת ים של שלמהי שים זה הוא בחינת המל׳ העומד על י״ב בקר שהן המרכבה כו׳ וז״ש מאלמים אלומים בתוך השדה לבד שדה עליונה באצי׳ בחי׳ מל׳[9] דאצי׳ כמו שהוא בבחי׳ האצי׳ (שזהו ד׳ רבתי דאחדי[11]) והיינו ענין העלאת מ״ן במס״נ דכל נשמה האלקית בתשו׳ שלימה מקירות לבו או גם באה״ר דכל נפשך בק״ש שאינה עולה רק בביטול הישות לגמרי ונכללת במקורה לבד שהוא השכינה מל׳ דאצי׳ וכמ״ש בידך אפקיד רוחי ר״ת באר[12] שנכללים במל׳ שנק׳ באר[13] בבחינת עיבור והתכללות שכל זה רק בחי׳ ביטול היש לאין לבד והיינו ג״כ מה שמיכאל כה״ר מקריב נשמות[14] ע״ג מזבח העליון כו׳ וכן מה שעולים הנשמות בגעה״ע ליכלל בזיו השכינה[15] דהיינו מל׳ דאצי׳ כו׳ וכה״ג בכל נשמה במס״נ באחד (בד׳ רבתי דאחד שנק׳ שכינה כנ״ל). אך הנה בחי׳ ההעלאה דיוסף בחי׳ צ״ע זהו כמ״ש צדיק כתמר יפרח כו׳ שבחי׳ צ״ע דגם שנק׳ משפיע כמ״ש אור זרוע לצדיק[16] כו׳ אבל גם הוא עולה בבחי׳ העלאה למעלה מעלה הימנו (כנ״ל בענין רוכב על כרוב קל ושט כו׳ וכן מ״ש אלכה אשובה[17] אל מקומי ממש בזמן הגלות כו׳). ואמנם בחי׳ העלאה שלו נבדל בערך לגמרי מהעלאה דשבטים הנ״ל והוא מ״ש קמ״ה אלומתי וגם נצבה כו׳. והענין הוא כידוע שיש ביטול העליון יותר מביטול היש לאין כנ״ל והוא בחי׳ ביטול העצמי דבחי׳ אין ומה עצמו שנק׳ ביטול בעצם ולא שנעשה בטל מן הישות כי לא היה בבחי׳ יש כלל מעולם כמו משה שאמר ונחנו מה מ״ה בעצם[18] ע״כ היה עניו מכל האדם[19] כו׳ (כמו העומד לפני המלך תמיד שביטולו בעצם עד שאינו מרגיש א״ע כלל וכלל ועומד כאבן דומם ממש משא״כ הבא לפני המלך שמתבטל מישותו בלבד כו׳ וזהו שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה[19] כו׳) וכך היה יוסף[21] מרכבה למעלה במדות דז״א דאצי׳ עצמו עד שהיה רק למעלה תמיד באצי׳ ולא למטה בבריאה כלל ולא היה צריך לבא לבחי׳ ביטול והפשטת הגשמיות כלל (וראייה ממה שהי׳ טרוד במלאכתו בכיסי׳ וחושבני׳[21] ולא הי׳ נפרד כלל וכלל כי אין המסך שבין אצי׳ לבריאה מפסיק לו כלל ע״כ הוא למטה כמו למעלה ממש שזהו למעלה גם מבחי׳ המל׳ דאצי׳ שנק׳ מקור לבריאה) ע״כ בחי׳ העלאת שלו היה למעלה מעלה ביותר כמו בחי׳ העלאה דמשה שנק׳ איש האלקים[22] בעלה דמטרוניתא[23] כמ״ש תפלה למשה[24] איש כו׳ שבודאי הי׳ תפלת משה עולה למעלה ביותר מכל התפלות להיותו בבחי׳ ביטול העצמי דבחי׳ מ״ה העליון שמגיע לעצמות אא״ס ממש כמו שהוא לפני הצמצום הראשון דאין אא״ס שורה רק בבחי׳ מ״ה בעצם וד״ל. וזה היה בחי׳ העלאת דיוסף בחי׳ צ״ע שהוא בחי׳ יסוד גם שהי׳ בבחי׳ עלמא דדכורא אדרבה היא הנותנת שהי׳ העלאת שלו בעומק המדריגה ביותר והוא בחי׳ ההתקשרות ודביקות העצמות שזהו בחי׳ יסוד[25] כידוע הכלל שא״א לאדם להגיע לשום דבר מה כ״א ע״י בחי׳ ההתקשרות העצמיות שיקשר א״ע בזה הדבר בעומק הלב מנקודת הרצון כמו שיוכל להשיג חכ׳ ובינה לעומקם א״א כ״א ע״י ההתקשרות החזקה שיקשר לבו ודעתו לחפוץ מאד להבין ולהשיג (בל״א דער קלעפ אין לימוד איין שטארקין קלעפ און גרויס[26] אריין לייגין זיך מיט גאר דעם רצון שבלב כו׳) וכמו ברבי יהודה שהיה חכם לכשירצה[27] דוקא והיינו כשהיה חפץ ומשתוקק בעומק לבו והתקשרות דעתו להשיג ולהבין באיזה חכמה היה מגיע לעומקו בתכלית לפי שהיה מדריגתו בבחי׳ יסוד דחכמה ובינה כענין שאמר קנה חכ׳ קנה בינה[28] ע״י ב׳ יסודות דאו״א וכמו ר״ע שהיה ע״הי[29] וע״י עוצם ההתקשרות מקרב ולב עמוק להשיג חכמת התורה נעשה בית קיבול רחב לקבל כל התו׳ לעומק יותר מהכל כו׳ וזהו רק עוצם הביטול העצמי ע״כ היה בו ההתקשרות החזקה לדבר החכ׳ שחפץ בה וכמו ב״ע שנפשו חשקה בתו׳[30] וכה״ג (וכך יש בני אדם שטבעם מסוגלים לזה

להתמשך ולהתדבק לכל דבר מה (בל"א דער צו קלעפ) כהתקשרות העבד הנאמן לאדונו וכמו הדבק לשחוור[31] כו' ויש שאין בטבעם להתמשך ולהתקשר בשרים כו' וכן בהתקשרות במדות[32] שאם אינו מתקשר עצמו לאה' זו שאוהב יפסוק התפעלותה מיד וכן ביראה לא יקויים רק הכל לפי"ע עומק חפצו ורצון לבו בהתקשרות לדבר הנאהב וכמו מעשה באחד שהעלה טינא[33] כו' לפי שנתקשר מאד בזה כו'). וכך יובן למעלה בהתקשרות דבחי' יסוד צ"ע שזהו בחי' הביטול בעצמותו מכל וכל רק להתקשר למעלה בהתקשרות העצמיות שהוא עולה בעומק המדריגה בעילוי אחר עילוי עד אין שיעור (וכנ"ל בעליי' דכח השכל עצמו למעלה לקבל לעצמו שזהו השתיקה סייג לחכ' להמשיך שכל חדש ועמוק הרבה מן הראשון וזהו רק ע"י בחי' ההתקשרות שמקשר ומדבק א"ע ביותר לעלות לכח ומקור השכל למעלה עד שנעשה כמשתומם גם בכח שכלו דוקא (כנראה בחוש במעמיקים ביותר בעיון החכ' עד שישתומם ויתרוקן דוקא בכח שכלו להיותו עולה למעלה בהסתלקות כאילו נתבטל מכל מציאות כח חכמתו לגמרי אז יומשך לו כח חדש בכח שכלו להשכיל שכל חדש ועמוק יותר כו' ונמצא זהו דוקא לפי"ע עומק עוצם בחי' ההתקשרות ובביטול העצמית ביותר כנ"ל וזהו כמ"ש לקנות חכ' ולב אי"ן[34] כו' וכן אמר פתח לבי בתורתך[35] כו' כמ"ש במ"א[36] וד"ל). ויובן מכל זה[37] ג"כ בענין העלאה דיוסף בתפילה שזהו כמו העלאת מ"ן דנוק'[38] ממש רק שהוא בא בעומק ההתקשרות מכל נקודת עצמותו ולא ביטול היש לבד וזהו כענין עוצם עומק לב נשבר[39] שהוא מצד השפלות האמיתית שהוא כמותר ממש בעולם עד שהוא מואס בחייו ממש בתמידות בלי התפעלות מורגשת כלל רק שזהו מצד עצם טבעו (כמו מרה שחורה[40] הטבעיות כמ"ש בד"ח) וכמו משה שהי' עניו מכל האדם בעצם כנ"ל וד"ל. (וזהו כמו משל המבואר במ"א במושך הקשת[41] שכל שמושכו למטה אל עצמו בנמיכות יותר כך יהי' יותר עליית החץ בתגבורת גדולה למעלה מעלה ביותר וכך[42] בלב נשבר בעומק השפלות העצמי ובעומק נקודת הלב ביותר כנ"ל כך יהי' עליית הנשמה למעלה מעלה ביותר עד אין שיעור כלל וכמ"ש שמים לרום וארץ לעומק[43] דכל שהעומק תחת יותר בשפלות כך יהי' העו"ר בעליי' יותר כו' וד"ל). וזהו צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון כו' שעלייה דבחי' צ"ע מצד עוצם בחי' ההתקשרות וביטול העצמי כנ"ל עולה בעליה שאין לה שיעור ברום המעלות עד שהוא כארז בלבנון בעצמות התענוג הפשוט כו'. וזהו מכנף הארץ זמירות שמענו[44] צבי לצדיק עליון כו' פי' דע"י העלאת מ"ן דנוק' ע"י האלומות דשבטים דבריאה בביטול היש הגם לאין זהו בא מברורים דנשמות ומלאכים במל' שנק' כנף הארץ אך אותן הבירורים שבאים בהעלאת מכנף הארץ דבחי' שם ב"ן דמל' דאצי' כנ"ל בפי' בא"ר כו' הוא העולים עליה שנית בבירור שני והוא בבחי' העלאה דצ"ע דבחי' יוסף וז"ש זמירות שמענו צבי לצדיק כו' לפי שאין ערך כלל לבירורים דמל' בביטול היש לאין לבחי' הבירור דצ"ע בבחי' ביטול העצמי בהתקשרות העצמיות דמ"ה בעצם הנ"ל ע"כ הוצרכו לבא בשינוי המהות ממהות הראשון לגמרי כמו הנשמות שעולים מגעה"ת לגעה"ע שטובלים בנהר דינור לשכוח על ביטול הראשון שנק' יש גמור לגבי הביטול שבגעה"ע וכמו מי שמתבטל לפני שר בהגיעו לפני השר צבא יתבטל גם מביטול הראשון שנק' יש ממש לגבי ביטול אמיתי ועצמי שלפני שר הצבא וכן משר הצבא בבואו לפני המלך כו' וכך יובן בעליות הנשמות ע"ג המזבח גם מגעה"ע לאצי' ממש ע"י מיכאל כה"ר כנ"ל שביטול זה שעולים ע"ג המזבח שהוא בחי' מל' זהו רק ביטול הישות והפשטתם ממהות ומדריגה הראשונה לבד ואח"כ כשעולים באש המזבח למעלה ליכלל לאשתאבא בגופא דמלכא[45] ממש כמ"ש להשתחוות לפני ה'[46] ממש זהו בירור שני שעולים עליה שנית ע"י שנכללים ביסוד שהוא בחי' העלאה דיוסף צ"ע הנ"ל בבחי' ביטול העצמי ממש. וזהו שאמר יוסף והנה קמה אלומתי וגם נצבה שהוא בחי' ההעלאה דצ"ע בבחי' מ"ה בעצם וזהו קמה אלומתי כתפלת משה איש האלקים (שכארז בלבנון ישגה כנ"ל וד"ל). וענין הקמה זו דאלומות יוסף הי' כדי שיכללו כל האלומות דשבטים כו' וכמ"ש ותסבינה אלומותיכם ותשתחוינה לאלומת"י שזהו בחי' ביטול ובירור השני דנשמות בעלותם באצי' ממש כמו לאשתאבא בגופא דמלכא ממש שזהו השתחוואה לפני הוי' בחי' צ"ע בעלותו למעלה (וכענין שאמר בע"ח על מ"ש במשנה עולה עמו[47] כו' וכמו ועלה האיש ההוא מעירו[48] כו') וזהו קמה אלומת"י בעליה אחר עליה וגם נצבה ברום המעלות בבחי' יסוד דא"ק כו' וכמ"ש כארז בלבנון כו' והוא מ"ש צבי לצדיק רזי לי רזי לי כו' (וזהו בימות המשיח שנא' בו ישכיל עבדי וגבה מאד וד"ל):

(יב)[49] **ולהבין** זה בתוספת ביאור. הנה יש להקדים עוד ענין אחד והוא מ"ש ותסבינה אלומותיכם ותשתחוינה לאלומתי השתחוואה זו מה היא כו' ומשמע דהשתחוואה זו הוא בחי' העלאת מ"ן דשבטים לגבי יוסף בחי' דכר שימשיך להם בחי' מ"ד כו' והרי אלומות יוסף היה ג"כ בבחי' הבירורים והעלאות וכמ"ש ואנחנו מאלמים כו' והנה קמה אלומתי כו' ואיך יתכן שהיה ממשיך מ"ד להעלאות דשבטי' אליו כו'. אך הנה כתיב ששם עלו שבטים[50] שבטי י"ה עדות לישראל כו' משמע ששם עלו למעלה משרש מדריגתם שהוא בבחי' המל' לעלות לבחי' ומדריגה היותר עליונה ממקור חוצבם והוא בבחי' עיבור והתכללות שנית ביסוד ז"א שזהו ההשתחוואה לאלומות יוסף צ"ע בבחי' ביטול והתכללות ממש ואח"כ עולים עוד עם בחי' המדות דז"א באו"א שנק' י"ה[51] ונק' שבטי י"ה כו' (וז"ש עד יעבור עמך הוי' עד יעבור כו' כנ"ל שהן ב' מיני עיבור דיניקה וגדלות שני דאבא כו'). ולהבין ב' מיני עליות הללו הנה יש כדוגמא זו עכשיו בק"ש ואמת ויציב שבפ' שמע באחד יש לנשמה מס"נ באחד[52] כו' והוא במקור חוצבה במל' דאצי' מקור כל הנשמות שזהו ד' רבתי דאחד וכמו בר"ע שיצאה נשמתו באחד[53] הרי נכללה ונדבקה וכלתה נשמתו בתכלית ההתכללות באחד שהוא השכינה בחי' המל' כידוע[54] שא"א לכל נשמה להגיע במס"נ למעלה מבחי' המל' כמו כל נבואת הנביאים שלא הי' רק מבחי' המל'[55] ולא למעלה יותר ממקור

חוצבם וכמו שאמרו כל הנביאים נתנבאו בכה[1] בחי' המל' כו' (ורק משה לבדו נתנבא בזה[2] שהוא בחי' ז"א). אך באמת איך אפשר להיות נשמה שנבראה יש מאין בחי' בע"ג שתוכלל ותתאחד ממש במל' דאצי' שהוא בבחי' האצי' ממש כי הרי אין ערך כלל לבע"ג לבלתי בע"ג[3] שאין ערך לנברא עם הבורא וכן מבריאה לאצי' וא"כ האיך היה התכללות דנשמת ר"ע באחד ממש וגם באמרו בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך[4] ממש. אלא הענין הוא כך דנשמת ר"ע ודאי נכללה ונתאחדה במל' דאצי' שנק' שכינה וכדי שתוכלל ותהיה בבחי' ומדריגה דאצי' ממש (כמו מיכאל מקריב נשמות ע"ג המזבח שעולים להיות בבחי' אצי' ממש שהוא לאשתאבא בגופא דמלכא בחינת ז"א ממש) הנה מאיר מבחי' מדות דאצי' שהוא אחד העליון (א"ח דאחד[5]) שהוא שם הוי' למטה ביחו"ת דבחי' המל'[6] אז תוכל הנשמה ליכלל באחד ממש כי ידוע שיש ב' מדריגות בבחי' אחד יחו"ת דבחי' המל' אחד תתאה ויחו"ע[7] דע"ס דז"א דאצי' דאיהו וחיוהי חד[8] ממש באחדות העליון וא"כ יובן דגם שנשמת ר"ע היתה כלולה במס"נ במל' יחו"ת בהעלאת מ"ן עכ"ז עדיין לא היתה בתכלית אמיתית היחוד באחד העליון וגם באחד התחתון דבחי' המל' (דאתייחדא בכורסייא ברזא דאחד[9]) לא תוכל הנשמה בע"ג להתכלל שם ממש לפי שאין ערך לנברא עם הבורא כנ"ל. אבל כשנמשך עליה ההארה וההמשכה מאחדות האמיתי דאחד העליון דז"א בחי' סוכ"ע בכלל אז יועיל שתוכלל הנשמה באחד ממש לפי שאז יחדיו יתחברו יחו"ת ביחו"ע למהוי אחד באחד ממש והיו לאחדים ממש כמ"ש הוי' אחד ושמו אחד. והענין הוא שעיקר יחוד זה למהוי אחד באחד שיחו"ת יוכל להתאחד ביחו"ע אעפ"י שרחוק ערך דיחו"ת לגבי יחו"ע (שיחו"ת אינו רק ביטול היש לאין ויחו"ע הוא בבחי' אין דמ"ה דאצי' ממש) אך ע"י בחי' המשכת מ"ד מיחו"ע דאחד העליון מאמת לאמת דיחו"ת להיות גם הוא במדריגה דאמיתי' דאחד העליון שזהו שאמר למהוי חד ב' יחודים הללו יהיו שוין בלי שום חילוק ביניהן כלל וד"ל (וכמו שאמר דוד אמתך אלקי[10] כו' כמו שהוא באמיתית דאחד העליון באא"ס שבשם מ"ה דז"א כו' והוא לפי שנמשך מאמת העליון דהוי' דז"א במל' וכמ"ש ואמת הוי' לעולם[11] שהיא המל' וד"ל). וביאור הדבר יובן מענין ק"ש ואמת ויציב דבק"ש באמרו בכל נפשך אפי' נוטל כו' ה"ז מס"נ באמת וכן במס"נ באמרו אחד שזהו התכללות וביטול היש לאין דנשמה במקורה לבד בבחי' המל' כנ"ל ואח"כ באמת ויציב חוזר ואומר אמת ויציב ונכון ומתוקן ומקובל הדבר הזה כו'. ולכאורה למה צריך לחזור ולאמת הדבר שכבר קיבל בק"ש במס"נ אמיתית בכל לבבך ובכל נפשך כו' אלא מפני שאמת זה דכל נפשך אינו אמת גמור כי אינו אלא ביטול היש לאין לבד וגם זה לא נכלל ממש להתפשט ממהות בריאה בע"ג להיות בבחי' אלקות דבחי' המל' מקורה (כאליהו שעלה למעלה[12] שנכלל ממש באלקות וכן חנוך שלקח אותו אלקים[13] שנכלל כולד בעיבור וכה"ג) וכמו נשמת ר"ע שנכללה באחד התחתון כנ"ל. אבל באמת ויציב שהן ט"ו ווי"ן[14] דחסדים דמ"ד דדכורא (כמו בווין תתקטר[15] שהוא קישורא דנשמתא[16]) שנמשך מבחי' יסוד ז"א בחי' צ"ע שהוא התקשרות דמשפיע אל המקבל לאמת את האמת דנשמות שעלו במס"נ במל' וזהו אמת ויציב כמו יציבא מלתא[17] דהיינו שמאמת לאמת שבק"ש לפי שלגבי בחי' יחו"ע האמיתי שהוא בבחי' אין האמיתי לא נק' מס"נ דביטול היש לאין בשם אמת כלל ע"כ צריך לאמת לאמת זה מאמת דאחד העליון דוקא והוא ענין התקשרות דנשמות האמיתית שבא להם מכח צ"ע דוקא שהוא בחי' התקשרות דמשפיע במקבל כמו מרוחא דשביק בגווה[18] כו' כמ"ש במ"א[19] וד"ל (והיינו היכל הרצון[20] דמשפיע במקבל כמו וישק יעקב לרחל[21] לעורר במקבל היחוד האמיתי כו' לאחר העלאת מ"ן דנוק' בק"ש שהוא היכל אה'[22] כו' כמ"ש במ"א עד היכל קד"ק בסמיכת גאולה לתפילה[23] כו' שזהו כמו באסתר שנאמר ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט[24] כו' כשהיא עומדת בהיכל המלך נוכח פתח הבית[25] כו'). וזהו ענין ב' עליות הנ"ל שאמר ששם עלו שבטים כו' שתחלה עולים הנשמות דבריאה ליכלל במל' דאצי' בהעלאת מ"ן שהוא כמס"נ דק"ש וכר"ע שיצאה נשמתו באחד שהוא במל' יחו"ת לבד ואח"כ נמשך המשכת מ"ד משם הוי' דז"א להעלות עוד לשבטים דבריאה שיהיו בבחי' יסוד ז"א למעלה מן בחי' המל' וזהו ששם עלו שבטים ואח"כ יעלו עוד שיהיו בחינת שבטי י"ה ביחו"ע דאו"א כמו ביחוד דז"א באו"א למהוי חד ממש כנ"ל וד"ל בלי חילוק כלל וז"ש עדות לישראל להודות לשם הוי' בשלימות האחדות האמיתי' דהוי' בכללות הע"ס דאצי' כו' עד שיהיו ב' יחודים דיחו"ע ויחו"ת שניהן שוין ממש כנ"ל וד"ל. והנה בחי' יסוד צ"ע בחי' יוסף הוא הממוצע המחבר ומקשר בהתקשרות דמשפיע אל המקבל להעלות לנשמות שבמל' לאמת אותם באמיתית דאחד העליון ממש וזהו בחי' המ"ד שמברר למ"ן בירור שני בהתחברות המ"ד עם המ"ן כו'. וזהו עיקר ההפרש בין יוסף צ"ע לשבטים שהן בחי' צ"ת שהשבטים הן המעלים מ"ן במס"נ באחד התחתון כנ"ל (וכמו שאמרו כך אין בלבנו אלא אחד) שנק' רק רזא דאחד דבחי' המל' ובחי' יוסף צ"ע הוא הממשיך מ"ד לבררם להעלותם באחד העליון וזהו שאמר והנה קמה אלומתי וגם נצב"ה אחר בחי' ההעלאה שלו שהיה למעלה מעלה גבוה ביותר כנ"ל בפי' צדיק כתמר כו' אל בחי' עצמות אור הא"ס ממש וזהו שהיה גם הוא מאלם אלומים עמהם ואמנם כל העלאה שלו היה בשביל הקמה זו שקמה אלומתו וגם נצבה בארץ כמו הנצב שעומד על הקוצרים[26] כו' שהוא בשביל שיסובו אלומות השבטים וישתחוו לאלומתו שזהו בחי' התכללות המ"ן במ"ד דצ"ע בבחי' עליה שנית בביטול העצמי דאין עצמו כנ"ל שהוא לאמת את האמת שלהם כו' כדי לאשתאבא בגופא דמלכא באחד העליון ממש כנ"ל וד"ל. וזהו והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוינה לאלומתי שזהו כמ"ש ששם עלו שבטים למעלה מבחי' המל' בבחי' ביטול דאין בעצם שהוא בבחי' אצי' ממש כמו יחו"ע דז"א עצמו למהוי אחד באחד כנ"ל (ומ"ש תסובינה ותשתחוינה ענין הסיבוב בתחלה ואח"כ ההשתחוואה הענין הוא כנ"ל שהיה ג' מדריגות בשבה"כ שהן ג' עולמות דבי"ע

נשמות ומלאכים וכחות אלקים על מלאכים וכחות אלקי׳ שבירו השבטים בהעלאת מ״ן באלומות שלהם שזהו חומר הגופים ונה״ט כו׳ להעלותם ליחו״ע דאצי׳ אמר תסובינה בחי׳ סיבוב מרחוק והוא כמו סיבוב הגלגלים ומזלות ואופנים כו׳ ועל ביטול פנימי דנשמות דבריאה באצי׳ אמר ותשתחוינה בביטול לאין ממש וד״ל):

(יג) **אך** הנה עדיין יש להבין מ״ש ותשתחוינה לאלומתי השתחוואה זו מה היא והלא גם[27] היה מעלה העלאות כפי מדריגתו כנ״ל ואיך היה השתחואה שלהם לאלומתו לקבל מ״ד אחר שעולה גם הוא לקבל איידי דטריד למיבלע לא פליט כו׳. אך הנה יש להקדים תחלה ענין אחד ביתרון מעלת יוסף צ״ע על השבטים שהי׳ בבחי׳ יסוד ז״א כו׳ שלא היה בחי׳ הפרסא מפסיק לפניו כלל שהפרסא זאת הוא משם אלקים המצמצם שיוכל להיות בריאה מאין ליש אבל שרש יוסף[28] היה בפנימית יסוד ששרשו בעצמות אא״ס שלפני הקו״ח ע״כ היה בכחו להמשיך הקו״ח גם בבי״ע[28] דהגם שידוע בע״ח דקו״ח אינו מאיר רק עד סיום עולם האצי׳[29] ולמטה מן האצי׳ נפסק אור דקו״ח מפני הפרסא המפסיק בין אצי׳ לבריאה אך יוסף היה יכול לחבר ולקשר לאור א״ס שבקו״ח שיוכל להאיר כמו שהוא גם בבי״ע כו׳. והיינו שמקשר ומחבר האור דא״ס בנבראים ולא יופסק האור כלל ע״י הפרסא ונמצא שהוא מקשר את ההפסק שנפסק האור ע״י הפרסא כו׳ עד שיכול להיות התחברות והתקשרות העולמות דבי״ע הנפרדים בא״ס כמו שהקשר והיחוד הוא בעולם האצי׳ ממש לפי שמקשר ומחבר לאא״ס שבקו״ח בבי״ע שיאיר שם בלי מסך מפסיק כלל כמו באצי׳ (כמו כי ה׳ הוא האלקי׳[30] כולא חד דקמיה גם חשך[31] כו׳) וזה היה עבודת יוסף צ״ע בהעלאות שלו לעצמות אא״ס שלפני הקו״ח (מצד עומ״ת שמגיע בעומ״ר כנ״ל) להמשיך מ״ד ממקורא דכולא שהוא עצמות א״ס שיתקשר בעולמות והעולמות יהיו יכולים לקבל מאא״ס עצמו כנ״ל. וז״ש והנה אנחנו מאלמים כו׳ שהי׳ צריך להעלות לאלומים דשבטים שהן בעולם הבריאה מלמטה למעלה שלא יפסיק להם הפרסא הנ״ל כלל ויוכלו להתקשר ולקבל בחי׳ עצמות דאא״ס שבקו״ח כמו שמאיר באצי׳ ממש (וכמו שאמרו כשם שאין בלבך דיעקב בעל עולם האצי׳ אלא אחד האמיתי הנ״ל) והיינו בחי׳ בירור שני במ״ן דשבטים כנ״ל לאמת האמת דביטול היש כו׳ להיות כלי לבחי׳ א״ס עצמו ואחר שהעלה אותם במדריגה זו אז המשיך להם מ״ד ממקום ומדריגה שעלה גם הוא לשם והוא מה שהמשיך לעצמות אא״ס שבקו״ח שיתחבר ויתקשר בשבטים מלמעלה למטה גם כמו שהן בבריאה מאין ליש ולא יפסיק הפרסא כלל למהוי אחד העליון באחד התחתון והי׳ לאחדים ממש והוא שיהיה אא״ס מתקשר בהם למטה בעולם העשיה ומתאחד בהם ממש (כמו שהי׳ ביוסף שהיה למטה כמו למעלה ממש כנ״ל לפי שאין הפסק כלל בקו״ח מראשו לסופו כמו קודם הצמצום) וז״ש והנה קמה אלומתי לעורר התקשרות דאא״ס עצמו ע״י בחי׳ מ״ן שלו וגם נצבה להמשיך מ״ד שלו שהוא לחבר ולקשר אא״ס בעולמות ואז והנה תסובינה כו׳ ותשתחוינה לאלומתי לקבל גילוי אא״ס שבקו״ח דאצי׳ שזהו בחי׳ מ״ד דיוסף ובזה מתורץ הקושיא הנ״ל וד״ל. ושרש הטעם להשתחוואה זו דאלומות השבטים לאלומה דיוסף לפי ששרשו[32] היה בחכמה שבראש והשבטים בחכ׳ בסוף[33] חכ׳ שבדבור דכולם בחכ׳ עשית כמו ביו״ד מאמרות דמע״ב שמתחלק לד׳ מחנות מחנה מיכאל כו׳ ופרטיהם י״ב בקר ובנשמות הן י״ב שבטים אבל בבחי׳ חכ׳ שבראש קודם שבא לדבור מתייחדים כל הנפרדים יחד. וז״ש מה רבו מעשיך[34] בריבוי ופירוד לאלפים ורבבות כמו אלף אלפים ישמשוניה[35] שנתחלק מד׳ מחנות כו׳ אבל כולם בחכ׳ עילאה עשית[36] ששם מתייחדים כאחד וזהו הטעם שבחכ׳ אתברירו[37] רפ״ח כו׳ להעלותם מבחי׳ הפירוד אל הח״ע[38] כידוע לפי שבכח הח״ע[38] דוקא לקשר ולחבר לכל ההתחלקות עולמות שבח״ת כו׳ וזהו שע״י מ״ד שנמשך מחכ׳ בראש דיוסף צ״ע כל האלומים די״ב שבטים מתחברים ומתקשרים יחד כאחד ממש לבא בבחי׳ ביטול והתכללות ביחו״ע דחכ׳ עילאה היפוך הפירוד והתחלקות שבהן בח״ת שהן ד׳ דגלים ונחלקי׳ לי״ב כו׳ וז״ש ותסבינה כו׳[39] ותשתחוינה כולם כאחד לאלומתי להתקשר כאחד ביחו״ע דח״ע שבראש (וכמו במ״ת שנתכללו יחד כאיש אחד בביטול רצון לקבל אא״ס שבח״ע דיו״ד הדברות):

(יד) **ומעתה** יש להבין עדיין בענין החלום הזה דואנחנו מאלמים אלומים כו׳ שגם[40] הוא עולה ודאי בסגנון אחד עם החלום השני שאמר והנה השמש והירח[41] וי״א כוכבים משתחוים לי כו׳ שהוא יעקב שהשתחוה ליוסף ולפי״ז גם בחלום הזה היה גם יעקב אביו בתוך המאלמים אלומים והשתחואת אלומת יעקב היה לאלומת יוסף כשאר אלומות השבטים וזה אינו במשמע כלל בחלום זה שלא היה יעקב בעבודת השדה כלל רק הוא והשבטים כמ״ש והנה אנחנו מאלמים כו׳. ואמנם יש להבין בעיקר הענין דחלום השני דשמש וירח כו׳ איך יתכן שיעקב שהוא בחי׳ ת״ת[42] מקורו של יסוד ישתחוה ליוסף בחי׳ יסוד שלמטה הימנו וכמ״ש אלה תולדות יעקב יוסף[43] כו׳ וכידוע דגוף וברית הן יעקב ויוסף[44] ובודאי בחי׳ גופא למעלה מיסוד שנקרא ברית כו׳ ואעפ״י שאמר יעקב ליוסף בדרך תמיה גדולה על חלומו השני הבוא נבוא אני ואמך[45] כו׳ עכ״ז הרי יעקב שמר את הדבר[46] שנכנס בלבו שיהיה הדבר אמת ואיך יעלה על דעת יעקב כן שבחי׳ משפיע ישתחוה למקבל שלמטה ממנו כו׳ בהשתחואה ממש שזה דבר פלא ביותר. אך הנה יש להקדים תחלה שיש ב׳ פירושים בענין ההשתחואה[47] בכללה הא׳ כפשוטו השתחואה בביטול המציאות מלמטה למעלה מנמוך ושפל לגבוה ונעלה מאד כהשתחוואה גשמית דעבד לשר ומלך שנופל גופו על הארץ לפני רגלי האדון כו׳. והב׳ השתחואה שהיא מלמעלה למטה מן הגבוה לנמוך שבא בדרך ירידה והמשכה דוקא מן המשפיע אל המקבל כמו כאשר יפעול העבד בקשתו ושאלתו מן השר או מלך אז ירכין לו האדון ראשו וכופף קומתו אליו שיקיים שאלתו ויומשך לו שפעו כו׳ שהרכנת וכפיפת ראש האדון זהו מגבוה לנמוך להחיות רוח שפלים[48] מלמעלה למטה וזהו שנק׳ השתחואה שהיא מלמעלה למטה ואמנם בלי קדימת

ההשתחואה דעבד לרגלי האדון מלמטה למעלה בביטול כל מציאותו כו׳ לא יהיה בחי׳ השתחואה דגבוה לנמוך מהאדון לעבד בהרכנה וכפיפת ראשו אליו דהא בהא תליא דוקא וד״ל. וכך יובן בענין השתחואה דשמו״ע שיש ב׳ השתחואות הללו א׳ מלמטה למעלה כשכורע בברוכי שזהו בחי׳ ביטול במציאות ממש דנה״א לפני אלקים חיים ומלך עולם[2] כמו ותבך ותפול לפני רגליו[3] כו׳ בכריעות והשתחואות בש״ע כמו השתחואת העבד שנופל על פניו לארץ כו׳ אך עי״ז דוקא גורם למעלה שיעננו ה׳ לשאלת צרכיו והוא שהקב״ה מרכין ראשו מלמעלה למטה כמלך שמרכין ומנענע בראשו למבקש נפשו בשאלתו שפעל חסדו ויקיים שאלתו וזהו ענין כורע בברוך מלמעלה למטה דוקא שזהו בחי׳ ירידת והמשכות המוחין שבראש דאדם העליון שנק׳ קוב״ה כמלך שמרכין ראשו למקבל כו׳ וזהו כורע בברוך שאדם דאצי׳ כורע בברוך להמשיך מגבוה לנמוך שהוא מה שאמר ברוך אתה להיות נמשך מהעלם דעצמות בגילוי דאתה הוי׳ להיות מקור שפע וברכה למקבל שהוא בחי׳ המל׳ שנק׳ דל׳ דלית ליה מגרמיה כלום[5] כו׳ (שזהו המשכות החסדים[6] דמ״ד דדכורא לנוק׳) (וזהו שאמרו הקב״ה מתפלל מאי מצלי יה״ר מלפני כו׳ שיגולו רחמי[7] על מדותי כו׳ שזהו ג״כ ענין ירידה והמשכה בעצמו ממקור הרצון להיות לו רצון של חסד ורחמים לבניו שנק׳ בחי׳ השתחואה בעצמו כו׳ להוריד ולהמשיך מגבוה לנמוך דוקא כנ״ל וד״ל). אך הנה ב׳ הפי׳ בהשתחואה מבואר למעלה דאעפ״י שהן ב׳ הפכים ממש שזה מלמעלה למטה מגבוה לנמוך וזה מלמטה למעלה מנמוך לגבוה שיעלה מנמוך לגבוה[8] זה בביטול העצמות לקבל וזה בירידה והמשכה להשפיע כו׳ עכ״ז הרי הן מתאחדים יחד שהרי כאחד הן באים משום דהא בהא תליא והכל ענין אחד לפי שא״א להיות בחי׳ ירידה והמשכה מגבוה לנמוך מלמעלה למטה מזי המשפיע אל המקבל אם לא בהקדם תחלה הביטול וההשתחואה מלמטלמ״ע[9] ושניהם כאחד באים כנ״ל ושניהם ענין אחד הוא ממש בלתי מתחלק לב׳ ענינים כלל[10] וכך הוא למעלה ממש שא״א להיות בחי׳ המשכה וירידה דאא״ס שבאצי׳ מלמעלה למטה שזהו כורע בברוך מלמעלה למטה כ״א ע״י ביטול בהעלאת מ״ן בהשתחואה מלמטה למעלה תחלה שהוא דוקא הגורם בחי׳ השתחואה בירידה מלמעלה למטה כו׳ וד״ל ובפרט בגילוי אא״ס שאינו שורה רק בבחי׳ אין וביטול היש לגמרי מכל וכל כו׳ (שמזה הטעם אין גילוי אור א״ס רק בחכ׳[11] דוקא שנק׳ כח מ״ה בביטול דאין כי לא ישכון אא״ס בדבר יש כו׳ כמ״ש במ״אי[12]):

(טו) **והנה** בהקדמה זאת בב׳ מיני השתחואות הנ״ל יובן שרש ענין ב׳ החלומות דיוסף עם השבטים דחלום הראשון במאלמים אלומים כו׳ הוא בחי׳ השתחואה דמקבל למשפיע בבחי׳ ביטול במציאות מלמטה למעלה כמ״ש ותשתחוינה לאלומתי שנתבטלו במציאותם בביטול דאין ממש כנ״ל ובביטול זה גרמו להיות בחינת המשכה וירידה מגבוה לנמוך שזהו השתחואה מלמעלה למטה ע״י יוסף שהוא צ״ע בחינת משפיע וזה הי׳ ענין החלום השני שראה יוסף שהשמש והירח וי״א כוכבים משתחוים לי שזה יעקב אביו משתחוה לו כו׳ זהו ענין ההשתחואה שהוא מלמעלה למטה וזהו השתחואת יעקב ליוסף שהיה למעלה מיוסף וכמ״ש וישתחו ישראל על ראש המטה[13] כו׳ שזהו המשכה וירידה מבחי׳ מוחין דאו״א בז״א שהוא יעקב בחי׳ ת״ת כענין כורע בברוך בשמ״ע מלמעלה למטה להמשיך שפע למקבלים ע״י בחי׳ יוסף בחי׳ יסוד שהוא עיקר המביא לידי גילוי למקבלים כידוע וזהו שהיה השתחואה זו ליוסף דוקא מלמעלה למטה וכמ״ש השמש כו׳ משתחוים לי מלמעלה למטה כמו משל הרכנת הראש דאדון לעבד וגם כאן היה בחי׳ ירידה מגבוה לנמוך מיעקב ליוסף בחי׳ יסוד שזהו מגוף לברית להביא השפע למקבלים כו׳ וזה שאמר לו יעקב הבוא נבוא אני ואמך כו׳ ועכ״ז ואביו שמר את הדבר כו׳ וד״ל. אך אין זה מתיישב עדיין דמה זה שתמה יעקב בהשתחואה זו שאמר הבוא נבוא כו׳ להשתחות לך ארצה מאחר שהשתחואה זו היא מלמעלה למטה בדרך ירידה והמשכה מיעקב ליוסף כנ״ל שאין כל חדש בזה כלל כמ״ש אלה תולדות יעקב יוסף כו׳. אך הענין הוא דבאמת היה גם בהשתחואה דיעקב ליוסף בחי׳ הביטול ממש כמ״ש השמש והירח משתחוים לי ממש וכמו שהי׳ דכתיב וישתחו ישראל על ראש המטה ואמרו שחלק כבוד למלכות[13] כו׳ וראי׳ ממה שגער בו יעקב ואמר הבוא נבוא אני ואמך להשתחות לך ארצה כו׳ ועכ״ז היה השתחוואה זו מלמעלה למטה להמשיך מ״ד מבחי׳ המקיפים דכתר[14] ביוסף צ״ע כמ״ש ברכות לראש צדיק[15] כו׳. וביאור הדבר ידוע ששרש בחי׳ יוסף[16] למעלה מבחי׳ יעקב והוא מה שהוא בבחי׳ שרש ומקור להתיקון דשם מ״ה דאצי׳ שהוא בחי׳ יעקב דהיינו שהוא בחי׳ מלך השמיני הדר[17] כו׳ שהוא שם מ״ה החדש[17] דא״ק כו׳ וע״כ נק׳ יוסף בן פורת[18] כו׳ אותיות תופר ופותר[19] שהיה פותר חלומות שהוא המתקן ומברר לבחי׳ התוהו שהן החלומות[20] שהולכים אחר הפה[21] שרש ומקור דתיקון שהוא יוסף דוקא שכאשר פתר כן היה[22] כו׳ וזהו גם בכל גלות שנק׳ שינה כמ״ש אני ישינה בגלותא[23] וכן אמר היינו כחולמים[24] ויוסף צ״ע הוא הפותר חלומות להעלותם למעלה מעלה לעשות מהם צירופים טובים ומתוקנים בריבוי תולדות לאין שיעור כלל וע״כ נק׳ פורת לשון מפרה ומרבה (כמשי״ת ע״פ בן פורת יוסף[25] כו׳) וזהו בן פורת עלי עין דחכ׳ דתיקון למעלה ממנו להיותו שרש ומקור לכח החכ׳ דשם מ״ה דתיקון כידוע וז״ש למחיה שלחני אלקי׳[26] להחיות לכם לפליטה גדולה[27] כו׳ וע״כ השתחואת יעקב ליוסף על ראש המטה (שהוא כתר מל׳ ששכינה מראשותיו של יעקב[28] כו׳ ומטתו של יעקב היתה שלימה[29] כו׳) שחלק כבוד למלכות לבחי׳ מלך הח׳ הדר שהוא שרשו של יעקב שמקבל ממנו למעלה אך בירידתו למטה הוא מקבל מיעקב בחי׳ ת״ת והוא בחי׳ יסוד צ״ע וכמ״ש אלה תולדות יעקב יוסף כו׳ שנק׳ גוף וברית אבל כל התולדות דיעקב ע״י יוסף דוקא מטעם הנ״ל וד״ל. ועכ״ז היה בהשתחואה דיעקב ליוסף בחי׳ ירידה והמשכה מלמעלה למטה להמשיך לו ברכות עליונות מבחי׳ המקיפים דפנימית הכתר כמו שאמר לו ברכות אביך גברו[30] על ברכות הורי כו׳ וגם אמר עליו מידי אביר יעקב[31] משם רועה אבן ישראל להיות כח ועוז ליחוד מ״ה וב״ן שנק׳ אבן ישראל[32] כו׳

וד"ל. וזהו ענין ההפרש בכלל בין חלום הראשון במאלמים אלומים עם השבטים לחלום השני דשמש וירח וי"א כוכבים משתחוים לי כו' דהשתחואה דאלומים שהם לאלומות יוסף היה מלמטה למעלה בביטול המציאות ממש[33] להיות בבחי' אין ומ"ה דאצי' ממש כדי להמשיך להם מבחי' מ"ד דאור הזרוע לצ"ע ממקור החסדים העליונים דכתר להיות בהם בבחי' או"פ ממש וכמ"ש אור זרוע לצדיק שהוא צ"ע דיוסף ולישרי לב שמחה ממש שהן השבטים שע"ז אמר ששם עלו שבטים שבטי י"ה (וכך הוא בכל דור בעליות התפילות דכלל נש"י בי"ב שערים[34] שלמעלה לקבל מצ"ע כו') וזהו שהיו השבטים צריכים לעבודת הבירורים דרפ"ח כו' לאלם אלומים בשדה שבהעלאת מ"ן שלהם גרמו להמשיך בבחי' או"פ לבד אבל יש עוד העלאה שגורם המשכות המקיפים העליוני' שא"א שיבואו בכלי כלל וא"צ להעלות לשם בבחי' עבודה דברורים כלל בשד"ה העליונה כי במקיפים העליונים דכתר שם הוא למעל' מבחי' הבירורים דרפ"ח כו' וזהו שלא היה צריך יעקב לעבוד עבודת הבירורים להיות במאלמים אלומים כמו השבטים מאחר שהיה שרש יעקב בת"ת דאצי' ולא היה העלאה שלו רק להמשיך המקיפים העליונים דכתר עצמו שבשביל המקיפים א"צ העלאת מ"ן בבחי' עבודה כלל אבל בחי' ההשתחואה בבחי' ביטול הפנימי דמ"ה דח"ע היה גם יעקב צריך לגבי יוסף וכמו שאמר שחלק כבוד למלכות מלך הח' כו' וגם זה הי' רק כדי לעורר בעצמו בהשתחואה זו בחי' ההמשכה והירידה דמקיפים עליונים מלמעלה למטה שישכנו ביוסף כענין כורע בברוך בהשתחואה שמלמעלה למטה כנ"ל ונמצא היה בהשתחואה זו ב' הפכים מלמטה למעלה בבחי' ביטול מטעם הנ"ל ומלמעלה למטה להמשיך המקיפים העליונים כנ"ל וד"ל (וזהו כענין מאמר דהקב"ה מתפלל מאי מצלי יה"ר מלפני כו' שזהו לעורר בעצמו ממקור הרצון[35] כו' כך יעקב התפלל לעורר בעצמו בהשתחואה זו שירד אור המקיפים ממקור הברכות ליוסף שראוי לכך מצד שהוא שרש ומקור לבחי' התיקון דיעקב וכמ"ש מידי אביר יעקב משם כו' כנ"ל וד"ל) אבל השבטים היו צריכים לעבודת הבירורים לאלם אלומות בשדה העליונה בחי' שם ב"ן דאצי' כדי להמשיך להם בחי' או"פ (וגם יוסף היה במאלמים אלומים כמ"ש והנה קמה אלומתי כו' (ויעקב לא היה במאלמים אלומים כמשי"ת) אך העלאה שלו היה למקורא דכולא עד אין שיעור למעלה בעצמות ממש כמ"ש למעלה בענין אין כמוך[36] באלמים בזמן הגלות דאסתלק לעילא כו') וזהו ההפרש בין חלום דמאלמים אלומי' דשבטים שהי' העלאת מ"ן בשביל המשכות או"פ דז"א במל' שהן כנ"י ובין חלום השני דשמש וירח וי"א כוכבים כו' שהשתחואה זו להמשיך מלמעלה למטה בחי' המקיפים העליונים דאו"א דאצי' והן שמש וירח וי"א כוכבים שנק' שבטי י"ה ממש והן נק' כוכבי אור דשמש שהן בבחי' המקיפים דבינה כמו הללוהו כל כוכבי אור[37] כו' וכולם היו משתחוים ליוסף צ"ע להמשיך לו ברכות המקיפים דכתר עצמו כמ"ש ברכות לראש צדיק כו' וד"ל. ונמצא שיש ב' מיני העלאות א' כדי להמשיך מבחי' או"פ וזהו הי' אלומים דשבטים והב' להמשיך המקיפים שזה הי' השתחואה דיעקב כו' וזהו שאעפ"י שתמה יעקב וגער ביוסף ואמר הבוא נבוא אני ואמך להשתחות לך ארצה שזהו השתחואה מלמטה למעלה בביטול המציאות ע"ז גער בו ותמה מאד שא"א שהמשפיע יהי' מקבל מן המקבל שלו (שהוא כמו שאמרו עולם הפוך ראיתי[38] עליונים למטה כשמואל דיתיב קמיה ר"י[39] כו') שהשתחואה כזו לא שייך רק בשבטים דבריאה אבל עכ"ז ואביו שמר את הדבר שנכנס בלבו שיהיה חלומו זה ג"כ אמת ואמנם דוקא בבחי' השתחואה להמשיך לו מקיפים עליונים כנ"ל וז"ש ואביו שמר את הדבר וידוע הכלל דכל בחי' שמירה הרי הוא בבחי' המקיפים[40] דוקא (שמצפה ושומר הדבר במחשבתו להוציא הדבר מן ההעלם לגילוי וכמו ונוצר[41] חסד לאלפים כמ"ש במ"א וד"ל):

(טז)[42] **ולהבין** בתוס' ביאור מ"ש והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוינה לאלומתי כו'. הנה יובן ע"ד הנ"ל בהשתחואה דשמו"ע באמרו ברוך אתה הוי' שכורע בברוך וזוקף בשם כידוע שיש בזה ב' השתחואות מלמטה למעלה ומלמעלה למטה והא בהא תליא דוקא כנ"ל והכל ענין אחד כו' והטעם הוא כידוע הכלל שא"א להיות המשכה עליונה מאין ליש מאור זרוע לצ"ע כ"א ע"י הביטול[43] מיש לאין בתחלה כחטה שנקלטה בארץ שיכול כח הצומח להתלבש בה להצמיח בה[44] חטים רבים לפי שזהו[44] שעולה כח הצמיחה שבחטה לכח הצומח שבארץ הכללי הוא כמו העלאת מ"ן להמשיך מכח הצומח הכללי להצמיח בריבוי יותר שזהו מאין ליש כו' (וכך הוא בהעלאת מ"ן דנוק' לגבי דכורא כמ"ש אשה כי תזריע[45] דוקא במ"ן שלה בבחי' ביטול והתכללות במ"ד אז יומשך במ"ן כח המוליד דדכורא וילדה כו') אבל אם אין העלאת מ"ן מן המקבל למשפיע לא יוכל להיות המשכה כלל מן המשפיע (וזהו ענין אתדל"ת דוקא שמעורר אתדל"ע[46] כמ"ש יעננו ביום קראנו[47] וכן יהי חסדך ה' עלינו[48] כאשר יחלנו לך דוקא משום דרוח אייתי רוחי[49] ואמשיך רוח וכמ"ש אם ישים אליו לבו[50] כו') וזהו ג"כ הטעם שכורע בברוך בבחי' ביטול העצמות מכל וכל כדי שעי"ז יהי' בחי' המשכה משם הוי' לאתה בחי' המל' וזהו זוקף בשם שהזקיפה הוא המורה בחי' המשכות המוחין שבראש למקבל דלית ליה מגרמיה כו' שהוא בחי' השתחואה עליונה שמלמעלה למטה כנ"ל אבל א"א כ"א ע"י השתחואה שמלמטה למעלה דוקא מטעם הנ"ל וזהו ג"כ ענין ותשתחוינה לאלומת"י כו' (דבחי' השתחואה עליונה שלו היינו מ"ש והנה קמה אלומתי וגם נצב"ה שזהו כמו כורע בברוך וזוקף בשם מלמעלה למטה והזקיפה בשם הוי' זהו שאמר והנה קמה אלומתי וגם נצבה שכארז בלבנון ישגה (בימות המשיח דכתיב ביה וגבה מאד כנ"ל) ותשתחוינה לאלומתי זהו השתחואה שמלמטה למעלה כמו בראי' דג' רגלים שעולים ומשתחוים[51] בעזרה בפישוט ידים ורגלים כמ"ש ג' פעמים בשנה יראה כו' את פני הוי' שהוא בחי' יוסף צ"ע למעלה כו') (ומ"ש והנה תסובינה אלומותיכם זהו כמ"ש לע"ל הנני בורא חדשה בארץ[52] נקבה תסובב גבר כו' שבחי'

יוסף הוא צ"ע בחי' משפיע והאלומות דשבטים הן בחי' מקבל בבחי' ב"ן דנוק' וע"כ תסובינה כו' (כנקבה שתסובב גבר בתחלה בחופה קודם היחוד ואח"כ מתייחדת עמו בהעלאת מ"ן והמשכת מ"ד כו' וזהו ותשתחוינה אחר ותסבינה כו') וכמו סיבוב הגלגלים והאופנים וחיות הקדש כו' שהן בבחי' עגולים דתוהו שהיו כאופן בתוך האופן כו' שבחי' הביטול והשתחואה שלהם בבחי' עיגול הסובב כולו כאחד דוקא בלי סדר והדרגה מראש לסוף כציור אדם במוח ולב כו' כמ"ש במ"א שיש בזה יתרון מעלה בשרשן בתוהו[2] לפני בחי' התיקון דאדם כו' וז"ש לע"ל יהי' חדשות שנקבה בחי' ב"ן[3] דתוהו יהי' למעלה ממ"ה דתיקון ולכך נקבה תסובב לגבר שם מ"ה המשפיע והוא בבחי' ס"ג[3] שע"ז אמר א"ח עט"ב[3] ולכך נק' אופני הקדש בלא וי"ו[4] כו' וכך היה כאן דאבות סימן לבנים לע"ל שאלומות דשבטים תסבינה ואח"כ תשתחוינה כו' וסיבוב זה יעלה לע"ל למעלה מבחי' המשפיע שהוא בחי' שם מ"ה בחי' יוסף כמשי"ת בסמוך במ"ש ששם עלו שבטים כו').

ויובן דבר זה בתוספת ביאור למה לא היה המשכת מ"ד דיוסף רק ע"י העלאה דשבטים בתחלה עפ"י מ"ש בזוהר דלית ברכתא שריא באתר רקניא[5] פי' ברכתא היינו המשכות המקיפים דמשפיע לא שריא באתר רקניא כשאין כלי למטה המחזיק ברכה לקבל השפע שאין כאן מקום שיחול בו הברכה להיכן ימשך השפע והברכה עד"מ כאשר אין אדם עושה שום מלאכה כלל בבית אין במה שישכון בו הברכה שהרי אמר וברכך ה' בכל אשר תעשה[6] דוקא שגם מעט הוא מה שעושה יוכל לשכון ברכה במעשה זו אבל לא כשאינו עושה כלום שאין כלי כלל לקבל הברכה וכמו"כ בהעלאת מ"ן דמקבל למשפיע[7] כתלמיד לרבו שצריך שיכין כלי שלו שיהי' במה להתקבל השפע כדי שיהי' למשפיע ענין קצת התלבשות והתחברות אל המקבל בדבר מה שמעלה אליו כדי שיהי' במה להתאחז ולהתעכב למטה ואז יושפע לו רב טובו וחסדו למעלה מהגבלת הכלי הרבה (כענין אדם מקדש עצמו מעט[8] מקדשין אותו הרבה מלמעלה כו') אבל כשלא הכין המקבל שום כלי שנק' אתר רקניא לגמרי אין להמשפיע במה להתלבש ולהתאחז בו כלל איך ירד רב טובו להשפיע כשאין מקבל כלל כו' (וכמו ביגיעת כלי המוח ללמוד ישכון בו הברכה לקבל יותר מהגבלת הכלי שלו וכה"ג בתפלה בהתפעלות המוח והלב בבחי' ביטול היש לאין כחטה שכלה בארץ כנ"ל כן יומשך עליו מאור העליון דבחי' צ"ע רוב ברכה ושפע כו') וכמו"כ יובן גם כאן בענין השבטים שהיו מאלמים אלומים בבחי' העלאת מ"ן מבירורים דרפ"ח כו' כנ"ל שאם לא היה בחי' כלי הכנה בהעלאת מ"ן שלהם לא היה שייכות להיות התחברות והתקשרות דמ"ד דיוסף בשבטים דהיינו בעולמות דבי"ע כלל אך כשהשבטים הכינו בחי' הכלים בהעלאת מ"ן שלהם (כמו בתפילה ותומ"צ ותשובה וצדקה שישראל עושים בכל עת וזמן כו') באלומות שעשו בשדה העליונ' שלהם שאז יש במה להתקשר ולהתלבש קצת מאור העליון דאור הזרוע לצ"ע בחי' מ"ד אז יוכל המשפיע בחי' צ"ע להוריד ולהמשיך להם רב טובו הרבה יותר מכפי הכלים שלהם והוא מבחי' עצמי' אוא"ס שלמעלה מן האצי' שנק' ברכת ה' היא תעשיר (כמו בכל אשר עשה יוסף צ"ע שהי' ה' מצליח בידוי בברכה בלי גבול כלל) וכמו בזיווג זו"נ[9] כאשר אל אישה תשוקתה[10] אזי מעוררת תאובתא כו'[12] להשפיע מ"ד במ"ן שלה ממש כו' אבל כשלא היתה מעוררת כו'[15] שאין כלי לקבל[16] אזי יסיח דעתו לגמרי ואין בו רצון להשפיע כלל (וכמו[17] בתלמיד לפני רבו[18] כשאינו מעלה מ"ן בתשוקה לקבל שאין הכנת כלי שיעורר המשפיע להשפיע[19] אזי אין בו רצון ותענוג להשפיע כי אין במה להתלבש רצון ותענוג דמשפיע להשפיע) וכך[20] הוא בתשוקה דכנס"י שנק' אשה יראת ה'[23] בהכנת הכלי לעורר לבחי'[24] ז"א שיהי' תיאובתא כו'[24] וזה הי' העלאת מ"ן דשבטים בהשתחוואה דאלומות שהן היו מעלמא דנוק' ותיאובתא דנוק' לגבי דכורא כו' כנ"ל והכינו בחי' הכלי לעורר המשכת מ"ד ביחוד העליון כו' ואם לא הי' מאלמים אלומים ומשתחוים לאלומה דיוסף לא הי' מתעורר צ"ע להמשכת מ"ד כלל וד"ל וכמו בזמן הגלות שהשכינה בגלות בע"ש דנוגה וכמ"ש ובפשעכ' שולחה אמכם[25] דאתתא אתתרכא מבעלה[26] שאז אין העלאה דכנ"י בתו"מ ותפלה עולה כלל למעל' ואז אין התעוררות למעל' במשפיע ליחוד כלל וכמ"ש בזוהר דקוב"ה בגלותא אסתלק[27] לעילא לעילא (והוא ענין השאגה ששואג על כל משמר[28] כו') (ועכ"ז יש יחוד קוב"ה ושכינתיה בכל מצוהי[29] שעושין בזמן הגלות ג"כ משום דגם בחי' צ"ע בחי' יסוד גם הוא בגלות בבחי' ההעלם כמשי"ת בדרוש דבן פורת יוסף[30] כו') וזהו שהאבות סימן לבנים בחלום דאלומות הזה שמזה יכול להיות יחו"ע במצות כל זמן הגלות וד"ל:

(יז) **ויאמרו** לו אחיו[31] המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו. הנה באמת יש להפליא על טעות השבטים ביוסף איך לא הכירו והשיגו בגודל מעלתו מאחר שראו לאביהם שאהב אותו ביותר והאבות הן המרכבה[32] שהרי אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כו' ואיך יפלו נשמות גבוהות כאלה בקנאה ושנאה ח"ו ולמה ומאיזה טעם שנאו אותו וביותר על חלומותיו ודבריו שהוסיפו שנאה בלבם כו'. אך הנה ידוע בספרי הקבלה בשרש השבטים שהן בי"ב גבולי אלכסון[33] והיו השבטים סבורים בעצמם בשרש נשמתם שהן בי"ב ג"א דאו"א שהן מדות דחו"ב שנק' או"א עילאין כמו שהן למעלה עדיין מירידת המוחין דחו"ב במדות דז"א וז"ש ששם עלו שבטים שבטי י"ה פי' שבטים הן ענפי האילן שהן עולין כלפי מעלה בגובה יותר כך הן בחי' השבטים דאילן העליון שנק' אילנא דחיי כו' שמגיע ראש השבטים למעלה מעלה והוא בבחי' י"ה שהן חו"ב[34] דאצי' וזהו ששם עלו שבטים בשרש[35] בו"ק דאבא כמ"ש הביטו אל צור חוצבתם[36] כו' וכמ"ש בזוהר ע"פ כי מראש צורים אראנו[37] דת"ר אלף דכנ"י הוא בו"ק דאבא[38] נתפשטו באימא עילאה כו' ולאחר שעלו שבטים להיות בחי' שבטי י"ה ממש באו"א עילאין כו' (שהן יש"ס ותבונה) אז יורדים ונמשכים להיות מוחין לז"א (שהוא ישראל זוטא) וזהו עדות לישראל דלעילא (שהוא בחי' ז"א) ועדות זו היינו בחי' מוחין דחב"ד

לז"א ואח"כ נמשכים ויורדים עוד למטה יותר להודות להמשיך אורות בכלים דז"א שנק' שם הוי'[39] כו' (ופשט הכתוב משמע שזהו הכל בבחי' העליה ששם עלו שבטים דנוק' במדות דז"א דאצי' שבטי י"ה במוחין דחו"ב דז"א ועולים עוד למעלה להיות עדות לישראל דלעילא בחי' ישראל סבא ועולים עוד להודות לשם הוי' לאו"א עילאין שלמעלה מיש"ס ותבונה שנק' או"א תתאין כו' וד"ל). וא"כ הרי היו השבטים סבורים בעצמם שא"צ כלל לקבל שפע מיוסף אעפ"י שישראל אביהם אהב אותו[40] ביותר להיותו בבחי' יסוד ז"א כו' כי גם הם בבחי' משפיעים כמוהו כי הן מעלמא דדכורא שהוא במוחין דז"א ולמעלה יותר כנ"ל וד"ל. ואמנם המה טעו בזה כי הגם שהאמת כן הוא בעלות השבטים בשרש שרשם כמו שהן למעלה באו"א עצמן שזה יהיה לע"ל דוקא שע"ז אמר ששם עלו שבטים כו' (דבחי' שם ב"ן דמל' יעלה למעלה בבחי' ס"ג דבינה וכמשי"ת בפ' ויגש[41] אליו יהודה ובהפטרה דשם בענין עץ יוסף ועץ יהודה כו') אבל עכשיו כמו שהוא בבחי' ירידה והשתלשלות העולמות הרי שרש השבטים רק בעולם הבריאה שלמטה מעולם הנאצל שהן י"ב בקר שעומדים תחת ים של שלמה כו' והוא בבחינת שם ב"ן דמל' דאצי' בבריאה וכאשר צריכים לקבל השפע העליונה א"א להם כ"א ע"י שיעלו תחלה להתקש' ביוסף בחי' צ"ע בהעלא' מ"ן אליו תחלה להיותו בבחי' יסוד ז"א כידוע וזה שהיה בלבם שנאה עליו על התנשאותו עליהם במעלה ומדריגה כ"כ והוא מ"ש ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו כו' וכוונתם כמו שיהי' לע"ל בימי המשיח בן דוד דבחי' המל' בחי' ב"ן תעלה למעלה משם מ"ה כו' וא"כ איך אפשר שמלוך תמלוך עלינו (ואביו שמר את הדבר כי בזמן הגלות נק' מלך הגוים[42] בבחי' מקיף מרחוק כמו רם על כל גוים ה'[43] כו' והוא מלך הח' כו' ולכך נק' בן פורת אותיות פות"ר ותופר כו' כמשי"ת בפ' ויחי[44]):

פרשת מקץ

(א) **ויהי** מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם כו'. הנה פרשה זו מתחבר עם מה שלמעלה הימנו שאמר ולא זכר שר המשקים[2] את יוסף וישכחהו ע"כ היה ענין ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם כו' שאם היה שר המשקים זוכר את יוסף לא היה ענין זה דחולם חלום[3] פרעה בז' פרות הרעות[4] וז' פרות הטובות[5] כו'. וביאור הענין הנה יש להקדים תחלה בשרש בחי' פרעה וג' שרים שר המשקים ושר האופים ושר הטבחים כו'. להיות ידוע דהתו' נצחית היא[6] בכל דור[7] ובכל זמן ואינו ענין סיפור מעשים[8] פשוטים כו' וידוע דכמו שיש פרעה וג' שרים הנ"ל בקליפה משום דאת זה לעו"ז[9] עשה אלקים כך ודאי יש בחי' פרעה וג' שרים בקדושה[10] והוא מ"ש בזהר פרעה הוא ענין פריעה והתגלות[11] כל נהורין עילאין כו'. ויובן זה בנשמה האלקית שהוא בצלם אלקים דהנה יש ד' יסודות ארמ"ע[12] בנפש האדם יסוד האש משכנו בלב[13] בחלל השמאלי ולשם נמשך הושט שנק' שר האופים דאפיה הוא מיסוד האש והוא הוושט שאוכל בו באש התאוה ויסוד המים שהוא הלחלוחית הוא בחלל הימני בלב ששם נמשך הקנה שעל ידו נמשך לחלוחית מיסוד המים שבמוח[14] החכ' שהוא קר ולח[15] וע"כ הריאה שואבת כל מיני משקין[16] ולחלוחית הליחות מן המוח שבחכ' ע"י הקנה דוקא כדי לקרר לחום שלהבת הלב בנשיבתו על החלל השמאלי[17] כידוע (ושרש היסוד האש שבלב ממוח בינה ע"י הוושט חם ויבש ונק' שר האופים כו' ושר הטבחים הן הווריד[18] כמ"ש במ"א[19]) ויובן זה בדוגמא בנה"א שבחי' יסוד המים ולחלוחית שבמוח החכ' הוא מה שיש בכל אחד מישראל בחי' החכ' ודעת בכלי מוחו להשכיל באמיתית יחודו ית' בהתבוננות[20] בק"ש שאומרים הוי'[21] אחד ממש (ואעפ"י[22] שבאמת הרי ליתי[23] מח' תב"כ הלא אמר נודע[24] בשערים בעלה[25]) שהוא בחי' סובב הכללי דבחי' אחדות פשוט ממש שנודע ומתקבל ומושג בכל או"א לפום שיעורא דיליה[26] והוא להכיר את בוראו ממש והתפשטות גדולתו[27] למעלה עד אין קץ בעילוי אחר עילוי ולמטה עד אין תכלית[28] ולהיותו למעלה מכל ההשתלשלות דאבי"ע וכולא קמיה ממש כלא חשיבא[29] ששוה[30] ומשוה העולם העליון יותר עם התחתון ביותר וז"ש בשמים ממעל ועל הארץ מתחת[31] בשניהם אין עוד מלבדו[32] וזהו ענין יחודא עילאה בפסוק ראשון בכלל ובשכמל"ו הוא מתבונן בבחי' יחו"ת[33] שהוא יחוד חיות[34] אלקות בעולמות ובנבראים איך שנבראו ברוח פיו ית' רק מבחי' הבל הדיבור העליון לבד וכמו הבל הדבור באדם למטה דכלא ממש חשיבא לגבי' וגם מה שנתהוו העולמות מאין ליש בדבור העליון הרי אינם נבדלים בבחי' פירוד ממש מעצמות אלקים חיים ומלך עולם[35] כי אין לך דבר חוץ ממנו כמ"ש גדול אדונינו ורב כח[36] שהוא מקור כל הכחות אלקי' העליונים ותחתונים ונק' כח הפועל בנפעל וכאשר יתן האדם לבו ודעתו בזה היטב הדק לעמקו יתפעל מיד ברשפי אש התשוקה ביסוד האש שבלבו שהלב מבין ויכיר גדולת ה' ואיך דכולא קמיה כו' ולזאת תכסוף ותכלה הנפש בתשוקה גדולה ליכלל במקורא דכולא כמ"ש כלתה[37] כו' ולא לחפוץ בכל חיי העוה"ז כמו מי לי בשמים[38] כו' ואהבה זו עזה וחזקה ברשפי אש שלהבת העולה מאליה כניצוץ הנמשך במרוצה גדולה ליכלל בשלהבת כטבע האש עולה למעלה[39] בתגבורת גדולה לאש היסודי ולא יוכל להשאר למטה כלל כך הניצוץ האלקית בהתפעלות ברשפי אש שלהבת י"ה ביסוד האש שהוא הצמאון שבלב המבין כנ"ל כמ"ש צמאה לך נפשי[40] כמה לך בשרי עד שלא יחפוץ כלל וכלל להיות למטה בהתקשרות חומריות הגוף כו' ולא יהי' לו רק לב אחד לאביו שבשמים[41]

ולא ב׳ לבבות וזהו ואהבת בכל לבבך בשני יצריך׳ גם ביצה״ר לפי שבצמאון זה יעקור כל נקודת התקשרות הרצונות הזרות ומהפכם להיות רק רצון אחד ולב אחד לה׳ לבדו ואין זר אתו כמ״ש מי יעלה בהר ה׳[2] כו׳ ברי[3] לבב שלא נשא לשוא נפשו כלל וד״ל. והנה אחר ההתפעלות ברשפי אש הצמאון האלקי׳ הנ״ל שנק׳ רץ לבך׳ כו׳ מיד ישים[5] אל לבו שתכלית הדבר הוא לעשות נח״ר ליוצרו בעסקי התו״מ להאיר׳ נפשו באור החיים וחי בהם[6] וגם כמו שהוא למטה מאד יחיה האדם בהם באורי תו״מ (כענין מים[7] קרים על נפש עיפה[12] כך מים דתו״מ על נה״א הצמאה ליוצרה ברשפי אש הנ״ל הנה ישיב את נפשו מן העייפות וצמאון ע״י שילמוד מיד אחר התפילה ירווה הצמאון וכמו הוי כל צמא בתפלה לכו למים[13] דתו׳ שזהו אם רץ לבך מיד ישוב ע״י המשכות אלקו׳ בתומ״צ שהוא בחי׳ מים עליונים שמכבה לאש התפעלות התשוקה הנ״ל כמים שמכבה לאש (וכמ״ש בזהר ע״פ הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני דמוקדין ליה[14] בשלהובי דרחימותא שזהו נגד רצון ה׳ האמיתי שחפץ להיות לו דירה בתחתונים בתו״מ ולא בהעלאה והתכללות הנפש למעלה בשלהובא כו׳ שע״ז אמר הסבי עיניך כו׳) אך עכ״ז אמר מים רבים לא יוכלו לכבות[15] את האה׳ דקאי על החכ׳ שבתו׳ שנק׳ מים[16] רבים וים הקדמוני[17] לא יוכלו לכבות לאש האהבה[18] וגם אם יתן איש את כל הון ביתו דתומ״צ באה׳ בוז יבוזו לו כו׳ וראיה מן התשו׳ שהוא בלא תומ״צ שעכ״ז אין צד״ג יכולים לעמוד שם[19] כו׳. והנה בחי׳ ומדריגה זו שהוא כח המגביר ומחבר ליסוד המים שבמוח ללב לגבור על יסוד האש שבלב לכבותו או לקררו כנ״ל זהו ענין ובחי׳ הקנה שנק׳ שר המשקים לפרעה דקדושה והוא מה שע״י הקנה דוקא נמשך הארת אור ה׳ בקול תורה להשיב חיות הנשמה כמ״ש כי אמרתך חייתני[20] כמו מים קרים כו׳ כי הקנה הוא המקור לאותיות התורה כמ״ש קנה חכ׳ קנה בינה[21] שהן שני תורות שבכתב ושבע״פ כו׳ וע״כ נק׳ שר המשקים להשקות לכל הנשמות ממים ויין דתומ״צ כנ״ל וד״ל:

(ב) **ומעתה** יש להבין מה ששר המשקים הזה שהוא הקנה הוא הנותן הכוס על כף פרעה דקדושה כמ״ש בחלומו והנה גפן[22] לפני ובגפן[22] שלשה שריגים כו׳ וכוס פרעה בידי[22] ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה כו׳. פי׳ והנה גפן לפני כו׳ הן כנס״י שנק׳ גפן כמ״ש גפן ממצרים[23] תסיע כסו הרים צלה[24] כו׳ ובגפן זה שלשה שריגים הן ג׳ אבות[25] שכוללים כל ס״ר נש״י והיא כפורחת כו׳ הבשילו אשכלותיה ענבים כו׳ פי׳ הענבים הן פרטי ניצוצות ונש״י שכל ניצוץ מישראל בפרט נק׳ ענב שיש בו בחי׳ יין המשמח אלקים בהעלם בנפשו האלקית כמו יין הכנוס בענבים בהעלם בגוף דפרי[26] הענב הוא עגול וחלק שאין היין שבו נראה במהות משקה כלל רק טעמו טעם פרי ענבים בלבד ומברכים עליו בפה״ע[27] ולא בפה״ג עד שיוציא היין מן הענבים שנראה למשקה כידוע וכך בכל נשמה פרטיות שמסתעפת וצומחת מן בחי׳ הגפן העליון שנק׳ ענבים שהבשילו אשכלותיה ענבים דהיינו שהבשילו כל צרכן ונגמר הפרי בטעם שהוא בחי׳ התפעלות עצמיות דנשמה באה״ר המסותרת. אך הוא עדיין בבחי׳ מקיף מכל צד לבחי׳ השמחה שביין שכנוס וגנוז בה בהעלם עדיין כיין שבענבים וד״ל. ואמנם כדי שיצא היין מן הענבים ויקרא יין המשמח אלקים כשמחה שבאה׳ רבה ברשפי אש הנ״ל צ״ל סחיטת ענבים או דריסה[28] שהוא לסחוט ולדרוך לקליפה דענבים שיוציא ליין שבו כי הקליפה הוא המונע ליציאת היין שלא יהיה בשם משקה ובדריסה[29] וסחיטה שלהם יצא היין שבו[30] מובדל בפ״ע וגם טעם היין משובח ביותר משא״כ אם אוכל הענבים עם היין שבו כאחד כו׳. ומהמשל הזה מובן בנמשל בכנס״י שנק׳ ענבים שצריך לגלות מצפוני העלם אור האה׳[31] ושמחה אלקית שיש בכל ניצוץ בטבע מהותו וכמו לשמוח בתומ״צ ותפלה רק שצריך לדרוך ולסחוט לקליפה שבו והוא ענין השפלות והביטושים דמבטשין ליה מלמעלה ומלמטה שמשפילים אותו לעפר ולא די בזה שישפילוהו אחרים אלא דוקא כשמשפיל א״ע ביותר כמו ונפשי כעפר[32] לכל תהיה וכמאמר הוי שפל רוח[33] בפני כל אדם והוי שפל בעצמך דוקא וד״ל. וזהו שאמר שר המשקים ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה שהענבים הן הנשמות וניצוצין דקדושה האלקית וצריך להסיר מהן בחי׳ הקליפה דערלה החופפת ומסתרת ומונעת מלהיות גילוי אור הוי׳ בשמחה באה״ר הנ״ל והוא ע״י הסחיטה שסחט את הענבים והענין הוא כידוע כמ״ש ומלתם את ערלת לבבכם[34] כו׳ דאעפ״י שנא׳ ומל ה׳ את לבבך[35] כו׳ היינו אחר שמלתם את ערלת לבבכם בתחלה מלמטה למעלה דוקא. והענין הוא כמ״ש כי כל[36] הגוים ערלים ובני ישראל ערלי לב ופי׳ ערלי לב הוא מה שיש כיסוי גס ועב על הלב שחופף ומכסה על נקודת פנימית שבלב ונק׳ טמטום הלב[37] שלבו אטום וקשה לבלתי יוכל להתפעל כלל בהתפעלות האה׳ אלקית וגם לא בהתעוררות תשו׳ שבלב נשבר כלל וכלל וזהו גם במי שלא בא לכלל טומאה גמורה במעשה[38] שעבירה מטמטמת לבו של אדם[39] אלא אפי׳ נקי הוא מכל עון יש בלבו הגסות והחומריות שנק׳ ערלת הלב בחי׳ מותרות והוא מה שלבו מתאוה לכל תאוה רעה[40] חומריות במותרות תענוג עוה״ז רק לעצמו ולגרמיה שנעשה[41] כיסוי עור גם על הנקודה של הלב ונק׳ ערלת הלב כמו ערלה בברית וכה״ג בחי׳ ערלת הלב מכסה ומסתיר על בחי׳ גילוי אור האלקית עד שהוא אצלו בבחי׳ הסתר פנים מאד וכחציצה חוצץ ומפסיק וזהו ומלתם את ערלת לבבכם להסיר כיסוי הגס הזה לגמרי מן הלב שלא יהיה אצלו בבחי׳ הסתר פנים כי לא יהי׳ דבר חוצץ ומפסיק[42] כלל והוא ע״י בחי׳ לב נשבר ונדכה דוקא שישבר לבו בקרבו על ריחוקו מה׳[43] ויכניע לבו ביותר כו׳ וזהו ומלתם כו׳ ומילה בלא פריעה אינה כלום[44] כידוע וענין הפריעה[45] הוא לקרוע גם עור הדק שנק׳ עור הפריעה בברית וכך הוא ג״כ בערלת הלב שהוא שנק׳ טוב שבק״נ כמו תאות המאכלים ומעדנים ותאות המשגל וכה״ג דאעפ״י שדברים המותרים הם אבל אמרו קדש עצמך גם[46] במותר לך שלא ימשך לבו בהם כ״כ שגם זה נעשה כערלה לכסות על הקדושה לבלתי יגיע בלבו יראת ה׳ ואהבתו וגם לשוב בתשו׳ שלימה[47]

לפי שמגשם הלב ביותר כענין נואף אשה חסר לב[48] אפי׳ במותר לו כו׳ וכמו שמנת עבית כו׳ וישמן[49] ישורון ויבעט כו׳ ואמרו דחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים[50] וכענין טפש כחלב לבם[51] כו׳. והעצה להסיר גם זה העור הדק דקליפה מן הלב הוא רק ענין השפלות בעיניו נבזה ונמאס וכאילו הוא מותר בעולם וזהו היפוך הרחבת הלב בתאות היתר כנ״ל. וזהו שאמר ואקח את הענבים שהן הנשמות שבגופים הנ״ל ואסחט אותם בדריכה וסחיטה שהוא בחי׳ הסרת הקליפה שלהם כנ״ל בענין ומלתם כו׳ ואזי ראוי למשקה ויין בכוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה כו׳:

(ג) **והנה** הגם שמבואר למעלה בשרש בחי׳ שר המשקים שהוא בחי׳ הקנה קנה חכ׳ דתומ״צ להמשיך מקור אותיות התו׳ כמו[52] שיורדים מגבוה לנמוך[7] דוקא הנה עכ״ז הרי הקנה הוא בחי׳ ממוצע בין המוח והלב והקול יוצא בגרון שהוא הקנה מהבל הלב ונמצא הרי ע״י הקנה עולה מהבל[53] הלב למעלה והוא ענין הקול שמעורר הכוונה[54] שבמוח שזהו מלמטה למעלה דוקא. וכך הוא למעלה בגפן דכנס״י שהענבים הן כל פרטי הנשמות כו׳ הנה בחי׳ שר המשקים דפרעה העליון שהוא בחי׳ המל׳[55] שנק׳ גילוי כל האורות העליונים מביא ומעלה כל נש״י[56] שיש בהם אה״ר[56] האלקית עם שמחה שהוא יין המשמח אלקים ומוליך ומעלה כל בחי׳ התעוררות האה׳ ושמחה מכל אחד ואחד בפרט למעלה מעלה כמו שהקנה מוליך ומעלה להתעוררות שבהבל הלב ברשפי אש מקול המעורר הכוונה כו׳ והוא קול התפלה ברינה ושמחה לשמוח בה׳ בהשגות אלקות. וזהו ואשחט אותם אל כוס פרעה העליון שהוא כוס מלא דיין המשמח אלקים מהעלאת האהבה ושמחה דכנס״י (כידוע בכוונות דיין לקידוש שמגביה הכוס[57] וכן בכוס של ברכה[58] על היין כו׳) וזהו ואתן את הכוס על כף פרעה שהוא בחי׳ עליות נשמות שבכוס יין המשמח אלקים כו׳ על כף פרעה העליון כמו שאמר הנה״[59] על כפיים חקותיך וכן על כפיים כסה אור״[60] כו׳ דבחי׳ פרעה דקדושה הוא בחי׳ גילוי אלקות כו׳ בנשמות מבחי׳ מל׳ דקדושה מלשון פריעה והתגלות דבר ה׳ כו׳ והוא ע״י בחי׳ שר המשקים שנק׳ קנה שנותן הכוס על כף פרעה למעלה מבחי׳ ההשגה דבינה כי נכנס יין יצא סודי׳[61] שלמעלה מהשגה כו׳ וכאשר העלה הכוס על כף פרעה נמשך מכוס זה שנק׳ כוס של ברכה לכל הנשמות מן סוד הוי׳ שביין העליון שהוא יינה של תומ״צ ע״י הקול שבקנה שממשיך צירופי אותיות התו׳ מלמעלה למטה לשמח הניצוצין בשמחה דתומ״צ שלמעלה משמחה שבתפלה כידוע וד״ל. אך הנה בחי׳ יין המשמח הנ״ל שיש בכל ניצוץ האלקית בתפלה לשמוח בהשגה אלקית לא כל אדם זוכה לזה רק לישרי לב יש שמחה האלקית הזאת וכמ״ש אור זרוע לצ״ע[62] ולישרי לב שמחה פי׳ אור זרוע לצ״ע בכל הנשמות להיות משיגים השגות מאלקו׳ ומתפעלים באה״ר כו׳ אבל בחי׳ השמחה שבהשגת אלקות שהוא התענוג וחדוה להתענג על ה׳[63] ולשמוח בה׳ אחד אין זה רק לישרי לב לבד וזהו לישרי לב שמחה העליונה וישרי לב היינו מי שלבו ישר ולא נטה לימין ושמאל לעולם מן הדרך אשר צוה ה׳[64] כי ישרים[65] דרכי ה׳ והוא מי שלא נטמא לעולם בחטאים ועונות הפוגמים הנפש ומתעים אותה מדרך הישר. ואמנם מי שנפשו הוטמאה ונפגמה בח״נ ועוד טומאתו בו שלא עשה תשו׳ בלב נשבר מעולם אין זה מבחי׳ ישרי לב וא״א לו לשמוח בה׳ אחד בתפילתו אעפ״י שיתפעל לפרקים באהוי״ר כי אין שמחה האלקי׳ שנק׳ יין המשמח אלקי׳ אלא לישרי לב דוקא וכמ״ש ולישרי לב שמחה כו׳ וד״ל (וראיה לזה שיפול תמיד במח׳ זרות בתפלה שלא יבא לכלל שמחה בהתבוננות) אך גם מי שאינו מבחי׳ ישרי לב ולא יוכל להגיע לשמחה אלקית בהתבוננות שנק׳ יין המשמח אלקי׳ מפני שדרכו פגום ונטמא בח״נ מאד הנה יש עוד בחי׳ יין ונק׳ יין המשכר שעי״ז ישכח על התקשרותו בעניני עוה״ז ועל אשר נתרחק ונתדלדל כ״כ כמו תנו שכר לאובד[66] ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו[67] ועמלו לא יזכר עוד כו׳. והענין הוא כמו שארז״ל גבי הרוגי ב״ד[68] שנותנים להם כוס יין עם קורט של חלתית שתטרוף דעתו עליו ויוכל לקבל צער מיתה וכך הוא ברוחניות במיתה בידי שמים על עונות ועל חטאת נעורים שאומרים הוידוים בק״ש שעל המטה[69] ומקבל עליו דין ד׳ מיתות ב״ד בנפשו ממש כאילו הוא נדון בפו״מ והוא באמרו אם פגמתי באות יו״ד דשם הוי׳ ונתחייבתי סקילה בב״ד של מעלה כו׳ ובחי׳ סקילה ברוחניות היינו מה שרואה בעצמו שלבו קשה ומטומטמת כאבן ממש שהוא שנסקל באבן ליו״ד דנשמתו שהוא בחי׳ הביטול לאין וכן אם נתחייבתי שריפה אם פגמתי באות ה׳ היינו מה שרואה בעצמו שלבו בוער ומתאוה לדברים אסורים שחייב שריפה והוא כליון הנשמה באש זרה זו דק״נ וכה״ג בהרג וחנק על כולם צריך שישתה תחלה יין המשכר קודם שיקבל עליו ד׳ מיתות ב״ד הללו על כל החטאים שפגם נפשו וכל חד לפום שעורא דיליה כי ידע אינש בנפשו ועושה עם נפשו חשבון גדול וברור מכל מעשיו ומחשבותיו ודיבוריו וחמדת לבו אשר לא לה׳ המה בכל ימי חיי הבלו אשר מאד נתרחק ונתרוקן מכל אור האלקי בתפלה ותורה ומע״ט ונק׳ עני ואביון ברוחניות ולזאת קודם שנתוודה בק״ש שעל המטה ויקבל עליו ד׳ מיתות הנ״ל ישתה יין המשכר וישכח רישו והוא ענין המרירות הגדולה שנמשך מן ההתבוננות בהיותו רואה א״ע רחוק מאד מאד מאור פני מלך והלך חשכים כל ימיו בחושך הגס והחומרי ונשתקע בהמשכת חיי הבלי עוה״ז וידמה לו שהגיע קיצו לפטור מזה העולם ולבוא אל שער המלך כמ״ש התקן עצמך בפרוזדור[70] כדי שתכנס לטרקלין ותיקון זה הוא שצריך לעקור רצונו ודעתו מכל עניניו ועסקיו שעסק בעוה״ז הגשמי ברדיפת חיי הגשמי במח׳ דו״מ לא נח ושקט כו׳ עד ישכח עליהם לגמרי מכל וכל. וזהו ישתה וישכח רישו וכל עמלו לא יזכר עוד משא״כ בחי׳ יין המשמח אלקי׳ הוא מה שמן ההתבוננות ישמח באלקים חיים ואיך[71] שהוא עיקר לכן יתדבק[71] נפשו בקירוב וידבוק[71] באה״ר ושמחה גדולה בה׳ לבדו והיפוך זה הוא בחי׳ יין המשכר שמבלבל דעתו מעומק המרירות שיגיע לו מהתבוננות זו (כמ״ש במ״א ע״פ אסרי לגפן[72] כו׳) וד״ל:

(ד) **ולהבין**[73] זה בתוס׳ ביאור. הנה אמרו בזהר דזכאי[74]

קשוט כל יומייהו מסתכלי בלבייהו כאילו ההוא יומא מסתלקי מעלמא. ויש להבין דבר זה שהפשטי מורה שנק' זכאי קשוט הן צדיקים אמיתים שבודאי עבודתם באהוי"ר במס"נ בכל יום בדביקות גדולה ועצומה כל היום וא"כ איך אמר שמסתכלים בלבבם כאילו מסתלקין מעלמא שזהו להמשיך על עצמו יראת העונש דגיהנם לבד שהוא מדריגה התחתונה ביותר. אך הענין הוא דגם צ"ג נפשם מתלבשת בגוף חומרי והי' מחשבותם מקושר בעניני העולם עכ"פ לצרכי חיי נפשו[2] וביתו וא"כ בעלות הנשמה במס"נ בק"ש ותפלה וכה"ג ודאי צריך להפשיט א"ע מכל אשר נדבק בנפשם האלקי' מהרהורים דעניני עוה"ז שבלתי זה ודאי א"א להם לעלות ביחו"ע באה"ר בתענוגים להתענג על ה' בק"ש ושמו"ע ותומ"צ שעושים והפשטה זו צ"ל בתכלית מכל וכל להעביר גם כח הזוכר מזה העולם החומרי שאם נשאר אפי' מקצת דמקצת מן כח הזכרון שזוכר מכל המח' ומעשים דעניני עוה"ז עד שיעשו רושם בנפשו אף בהעברה בראיה בעלמא שזהו שנק' חיזו דהאי עלמא לא יוכלו לעלות לה' אחד במס"נ אמיתי כמ"ש מי יעלה בהר ה' כו' אשר לא נשא לשוא נפשו כלל וכלל וע"כ זכאי קשוט דוקא שתשוקתם אמיתית לידבק בה' אחד במס"נ אמיתית מסתכלו בליביהו כאילו מסתלקי מעלמא ההוא יומא פי' שמפשיטים א"ע בתכלית מחומר גופם כיום שנפטרו[3] מן העולם שנשמתו צריך לעלות לג"ע למקומו ושרשו שבודאי א"א לעלות לשם כ"א בהתפשטות כל הגשמיות וחומריות דנה"ט שלו בתכלית כמו ריב"ז שבכה קודם מותו לפי שלא הי' יודע באיזו דרך[4] מוליכין אותו אם לג"ע אם לגיהנם אע"פ שהיה צד"ג באהוי"ר במס"נ ויחיד בדורו בתומ"צ אך מפני שהיה מסופק על בירור מחדו"מ ומדות דנה"ט שלו אם נפשטו ונזדככו בתכלית מן הגשמיות וחומריות דעוה"ז וע"כ היה מסופק שיוליכו אותו לגיהנם ששם הוא הבירור דאש זרה דק"נ בחום הטבעי החומרי דנה"ט כו' ועכ"פ הרי ידוע דבעלות הנשמה לג"ע מיד שנפטרה מגופה צריכה טבילה בנה"ד[5] דוקא וענין הטבילה הזאת הוא להעביר ולזכך כל המחדו"מ שלא לה' המה כל ימי חיי הבלו שהולכים אחר הנה"א בעלותה למקומה בג"ע עד שלא ישאר מהם כלום גם שיוסר ויובטל כח הזוכר מהם אף במקצת דמקצת שאם נשאר הזכרון[6] מהם ומחיזו דהאי עלמא א"א לבוא לג"ע כלל וכלל ואף לראות מקומו ומדריגתו וכ"ש שלא יוכל ליהנות מזיו השכינה בג"ע דעשיה כו' (וכן בכל לילה שהנשמה בשינה הולכת למקומה בג"ע ולא תוכל מפני המח"ז של כל היום והתפעלות אהבות ורצונות זרות שנאחזים בהם הקליפות ומוליכין אותו להיכלות דק"נ שמפני זה מבקש שתשכיבני לשלום[7] כו' עד פן אישן המות כו' ואומר וידוי[8] כו'[9]) (כמו אם יביאו[10] בג"ע מאכל גשמי כך הוא מחו"ד ומעשה גשמית כו') וכתיב ילכו מחיל אל חיל[12] כו' שזהו עליות הנשמות מידי שבת וחדש מגעה"ת לגעה"ע[13] כידוע שצריכים טבילה בנה"ד פעם ב'[14] בבחי' ומדריגה עליונה ביותר והוא שישכח מהם כל מה שהשיגו והרגישו עונג האלקי' בגעה"ת שלמטה לפי שאין ערוך כלל בין געה"ת לגעה"ע כערך הגשם אל הרוחני מעוה"ז לגעה"ת ואם ישאר אף רושם הרגשה[15] ועונג בהם מגעה"ת לא יוכלו לקבל עונג המופלא שבגעה"ע הנבדל בערך מאד נעלה ועד"ז יש עליות רבות זו למעלה מזו כענין מיכאל מקריב נשמות ע"ג המזבח כו' עד לאשתאבא[16] בגופא דמלכא ממש שהוא עצמות א"ס ב"ה ממש שלמעלה מזה הרבה גם מזיו השכינה שבג"ע העליון כידוע וד"ל. ועכ"ז[17] יובן מ"ש בזוהר דלעיל דזכאי[18] קשוט דוקא בכל יומא מסתכלי כאילו ההוא יומא מסתלקי מעלמא לפי שצריכים לעלות ולדבק בעצמות אור א"ס ב"ה ע"י תומ"צ ותפלה וק"ש שלמעלה הרבה גם מזיו השכינה שבג"ע א"כ כש"כ וק"ו שצריכים להפשיט א"ע מחומריות גופם כאילו נפטרו לגמרי היום מעוה"ז וצריכים לבוא לג"ע שצריכים טבילה בנה"ד כנ"ל וזכאי קשוט הללו יוכלו להפשיט כל כחם הטבעי בכל יום כאלו מסתלקים ממש מהאי עלמא היום דוקא במס"נ בגוף כמו בנשמה כו'[19]. והנה שרש[20] ענין נהר דינור שבו טובלים הנשמות כנ"ל הוא בא ונופל מזיעתן של חיות[21] הקודש[22] כנ"ל[23]. דהנה חיות הקדש והאופנים ושרפים[24] התפעלותם הוא ברשפי אש התשוקה האלקי' וכמ"ש בחיות הקדש בוערות כמראה הלפידים[25] כו' וכמו עד"מ מן[26] התלהבות החום הטבעי יוצא ממנו פסולת והוא הזיעה שיוצא מן החום כך הוא בענין הזיעה של חיות הקדש שהוא בחי' הפסולת של הגבורו' שיוצא אחר התלהבות ופחד אלקי' דחיות ושרפים עד"מ מן אימת ופחד מלך שלא יוכל שאת תפול הזיעה והוא חלקי המים שבאש שיוצא ונדחה לחוץ בבחי' פסולת ובזה יוצא החום הקשה ומזיק וכן בפחד שחרדה מסלקת הדמים[27]. ויובן זה בעבודת ה' בתפלה כאשר בא לכלל התפעלות התלהבות האלקי במורגש בלב בשר ביתר מכפי המדה שלא יתיישב בכלי מוחו ולבו יוצא ממנו בחי' פסולת שהוא אף והחימה על המנגד לו ולועג עליו ולא יוכל לסבול כל דבר רע (וכעכ"ל הת"ח דאורייתא מרתחא כו'[28]) והדוגמא מזה יובן בזיעתן של חיות הקדש דאע"פ שיוצאין מחמת התלהבות אלקי ופחד ואימה יתירה כמ"ש ואימתך עליהם[29] כו' אך בירידתן למטה נתהוה מזה נה"ד דהיינו נהר של אש שיוצא ונמשך כמים והוא בא מבחי' זיעתן של חיות בבחי' פסולת דגבורות דקדושה שהוא אש האלקי ממש כשרפים וחיות כו' ומבחי' שמרים ופסולת שלהם נעשה נהר דינור שמבררים ומזככים לנשמות שטובלים בו שישכח מהם כל תערובות רע דעניני עוה"ז מכל וכל כנ"ל וד"ל. ויובן בדוגמא זאת ג"כ בהפרש בין יין המשמח ליין המשכר הנ"ל דאהבה אלקית בשמחה כמו שהוא באמת נק' יין המשמח כמו שמבחי' הטוב[30] הוא המביא לידי שמחה וחסד וטוב ואה"ר כו' וכהתפעלות חיות הקדש באה' ושמחה בשירה שאומרים אבל בחינת יין המשכר זהו כמו זיעתן של חיות הנ"ל שהוא בחי' פסולת שבחום היין שהוא נעשה בחי' גבורות קשות ביותר כמו הרוגז והמרירות שיבא מן היין המשכר על עוצם ריחוקו מה' אחד וירד למטה[30] מאד ויתמרמר לבו ביותר וכל מרירות הוא בבחי' חום אך הוא חום קשה ובמרירות זו עצמה יוצא הפסולת כמו עד"מ הזיעה שבא מחום הקשה ביותר כנ"ל. וזהו שמשכח את האדם מכל התקשרותו בעניני עוה"ז באותה

השעה וז"ש ויין[31] למרי נפש ישתה וישכח רישו וכל עמלו כנ"ל[31]. וזהו במרירות שלפני הוידוי בק"ש שעל המטה כו' והיינו כאשר ישים האדם אל לבו אחר ההתבוננות היטיב בגדולת ה' אחד איך שנתרחק ביותר יתמרמר בלבו מאד ויצעק אל ה' בצר לו מאד וכמו צעק לבם אל ה'[32] בצעקה פנימית במרירות עצומה מקירות הלב ביותר וזהו כמו יין המשכר שמבלבל דעתו עד שיוצא ממקומו הראשון לגמרי וישכח מלבו מכל וכל כידוע שזהו תועלת יין המשכר לגמרי[33] למרי נפש שאע"פ שיוסיף בו המרירות והרוגז על נפשו אבל זהו עצמו התועלת שיצא מדעתו וממקומו הראשון וז"ש ישתה וישכח רישו לגמרי וכך הוא ביין המשכר בעבודה שבלב שיצעק במרירות מתוך היין הזה (שזהו כזיעתן של חיות הקדש שהוא הפסולת האה' ושמחה שנשתלשלו למטה למקום נמוך ביותר והוא המרירות כו') עד שיצא מדעתו ומחשבתו שהיה קשור שם כל ימיו ויתקע מחשבתו בעומק במרירות נפשו עד שמחמת זה יסיר מדעתו ולבו גם כח הזוכר מכל עניניו ועסקיו שעסק כל ימיו אע"פ שנוגעים לחיי נפשו וישליכם מנגד למאוס בחייו ולהיות לו רצון רק לה' לבדו כו' וד"ל. וזהו כמו טבילה בנהר דינור כנ"ל קודם בואו לג"ע כנ"ל וד"ל:

(ה) **וזהו** שאמר ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה. פי' אשחט לסחוט גם היין הכנוס בקליפת הענבים שמזה נעשה בחי' יין המשכר הנ"ל ולהיות שאמר בחלומו שהגפן הזא' כפורחת כו' הבשילו אשכלותי' ענבי' שנגמרו בישולם כל צרכן ע"כ לא היה צריך דריסה[33] בגת כלל אלא מיד סחט אותם אל הכוס ונתערב יין המשכר עם יין המשמח יחד בכוס פרעה ונתן את הכוס מיד על כף פרעה כו'. והענין הוא כי אם לא הי' הענבים מבושלים כל צרכן היה מרירות גסה וקשה בקליפות הענבים והיה טעמו מר ופוגם גם ליין הטוב היוצא מן הענבים לכוס וכמו שיש ענבים רעים ומרים בעצם שנק' ענבי רוש אשכלות מרורות[34] כו' ובעבודת ה' הוא הנופל מן המרירות ביאוש על נפשו ונופל בחום התאוה הרעה לבעור באש זרה וכעס וש"ד ברציחה ממש וגם גסות והתנשאות ביותר והוא היפוך המרירות דקדושה שיתמרמר על עוצם ריחוקו אעפ"י שמרגיז על נפשו אבל בא לבחי' הכנעה ושפלות עצומה לעורר רחמים רבים עליו בבכיה כו' עד שישכח רישו כו' לפי שהיין הזה משכר עד שיוציא מדעתו ומקומו הראשון לגמרי כנ"ל ולזאת יכול להיות שיתוף וחיבור ליין המשכר עם בחינת יין המשמח דהכל אחד והא בהא תליא דמשום שרצונו וחפצו באמת לאמתו לדבקה בו ית' באה"ר במס"נ בכל תומ"צ כל היום ע"כ הוא במרירות העצומה על העבר שהלך אחר ההבל לגמרי ומר לו מאד על הסתר אלקו' בנפשו כו' שזהו באמת עיקר האה' ושמחה ביין המשמח רק שמלובש בהיפוכו במרירות מן הריחוק כידוע דב' קוין שקולין הן לפי"ע העונג באה' כן ערך הצער ומרירות מהיפוכו כנ"ל וד"ל. ולזה אמר הבשילו אשכלותיה ענבים שאין בענבים דכנס"י שום פירוד מאלקות אפי' בקליפות שלהם ולא נק' ענבי רוש כסטרא דקליפה וע"כ סחט אותם מיד על כוס פרעה ונתייחדו ב' מיני יין הללו כאחד ואעפ"י שהם שני הפכים זה יוליד שמחה ואהבה וזה מוליד מרירות ורוגז מ"מ הכל אחד כנ"ל וד"ל. וזהו שגזרו אומר במשנה אין עומדין להתפלל[35] אלא מתוך כובד ראש והיינו מתוך[36] כובד ראש שהוא המרירות הגדולה מן הריחוק ואז הוא שפל בעיניו נבזה ונמאס מאד[37] מח"נ והרהורים רעים וחטאים והוא[38] המביא לידי התעוררות הלב לתפלה שהוא מה שמבקש בכל לבו ונפשו שיומשך בחי' גילוי אלקות מלמעלה למטה ויאיר אור ה' ממש בנפשו והוא באמרוי[39] ברוך אתה ה' אתה לנוכח שמבקש מעומקא דליבא שיתברך שם ה' ויתגלה בנפשו וזהו ענין המרירות דכובד ראש לפני התפלה שהוא על העבר שנתרחק מאור פני המלך והי' אור ה' בהסתר פנים ממש כי אם היה גילוי אלקות בנפשו עכ"פ כמורא מלך בו"ד לא היה הולך בשרירות לבו ע"כ בשובו לה' יבקש בכל לבו שיהי' גילוי אלקות בנפשו באמרו ברוך אתה ה' וע"כ[40] בקשה זאת והמשכות גילוי אלקות[41] שבתפלה תלוי לפי ערך המרירות ושפלות דכובד ראש שלפני התפלה וכך הוא בקבלת עומ"ש בק"ש שרצונו וחפצו באמת למס"נ באמת באחד ומר נפשו על ריחוקו מאד מאור פני מלך ואף גם שעדיין הוא רחוק באמת רק שחפצו ורצונו להתקרב בקרבת אלקים אך מח' טובה ורצון טוב זה מצטרף למעשה לקרב את הרחוק ורחוק נעשה קרוב וזהו שאמר ואתן את הכוס על כף פרעה שהוא בחי' המל' דקדושה וכמ"ש על כפיים חקותיך וד"ל. והנה כתי' ויין מלכות רב כיד המלך[42] והענין הוא דע"י בחי' יין המשמח אלקים שנמשך מכוס[43] פרעה מלמעלה למטה ונותן הכוס על כף פרעה ע"ז יומשך בחי' המשכות גילוי אלקות ואורות[44] עליונים בכלים מכלים שונים שנק' יין מלכות והוא באותיות שבתו' שבכתב ובהלכות דתו' שבע"פ[45] כמ"ש במ"א על מ"ש וירא אלקים את האור כי טוב[46] לגנוז האור בכלי דהיינו גם מקודם ההעלאה ברשפי אש התשוקה בבחי' יין המשמח בהתבוננות ישים אל לבו ודעתו ויעמיק מחשבתו לגנוז האור בכלי דוקא והוא כמ"ש בקשתי את שאהבה נפשי[47] אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי[48] פי' אחר שבקשתי את שאהבה נפשי בהתפעלות יין המשמח הנ"ל אחזתיו כו' להמשיך האור אלקי בכלי דוקא והוא להביא ולהמשיך גילוי אלקות בבית אמי זו תושב"כ שנק' תורת אמך ואל חדר הורתי זו תושבע"פ בסו"מי[49] להמשיך בתוכם גילוי אלקות והוא בחינת הכוס שעל כף פרעה שנק' כוס פרעה שמשם נמשך יין מלכות רב כיד המלך בריבוי כלים מכלים שונים וכמ"ש כוס ישועות אשא[50] שהוא בחי' כוס של ברכה ואז בשם הוי' אקרא בקריאה והמשכה בתושב"כ ושבע"פ אבל אם אין בחי' כלים לאורות אין האורות מתקיימים וכמ"ש ויין מלכות בכלי זהב[51] כו' והכל ע"י שר המשקים שהוא בחי' הקנה קנה חכ' כנ"ל:

(ו) **ומעתה** יש להבין סמיכת פרשה זו ויהי מקץ שנתיים ימים למ"ש בסמוך לו ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. דהנה בחי' שר המשקים הנ"ל שהוא הקנה להמשיך גילוי אלקות בתו"מ בכלים מכלים שונים בכל ניצוץ קטן מישראל בעסקם בתומ"צ לא זכר את יוסף וישכחהו

והענין הוא דבחי' יוסף למעלה הוא בחי' תוספת אור ותענוג העליון למעלה במה שעושים רצונו ית' להיות לו דירה בתחתונים ומכון לשבתו ית' בריבוי כלים דהיינו שלא יעסוק בתומ"צ רק להיות נח"ר ליוצרו להיות לו דירה בתחתונים והשראה למטה ולא בשביל עצמו להמשיך גילוי אור בנפשו לתקנה או להתענג גם הוא אלא מכוון להמשיך האורות בכלים שהן אותיות התו' רק להוסיף אור ותענוג העליון וזהו בחי' יוסף פי' יוסיף תענוג ונח"ר למעלה עד אין שיעור והוא למעלה גם מתענוג ושעשועים שהי' לו בתורה קודם שנברא העולם וד"ל. וזהו ולא זכר שר המשקים[2] את יוסף העליון שהוא להרבות תענוג ושעשועים ונחת רוח למעלה בעצמות השעשועים שנק' שעשועי המלך בעצמותו[3] להוסיף אור התענוג העצמי בחכ' דתו' ע"כ אמר מיד ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם[4]. ופי' שנתיים ימים הן ב' אלפים שנה שקדמה התו' לעולם[5] וכמ"ש ואהי' אצלו אמון[6] שעשועים יום יום ב' ימים אלה הרי הן נחשבים ב' אלפים שנה כמ"ש כי אלף שנים בעיניך[7] כיום אתמול וע"כ אמר שנתיים ימים דמיום שלפניו ממש נעשה שנה הרי הן שנתיים ימים ומשנה נתחלק לאלף שנה והענין הוא שמרמז שבחי' האור והתענוג והשעשועים העליונים שבתו"מ שקדמה היה לה גבול וקצבה בשנתיים ימים הנ"ל שקדמה לעולם לפי שלא זכר שר המשקים דחכ' דתו' את בחי' יוסף העליון הנ"ל וישכחהו שמחמת זה לא ניתוסף אור התענוג מעצמות השעשועי' בתו' כלל רק כפי המדה שהי' לה כמ"ש ואהי' אצלו שעשועים כו'. וזהו ויהי מקץ שנתיים ימים לאחר שכלה גבול ומדה שנתיים ימים הנ"ל מצד שלא נתרבה בה התענוג מן העצמות לפי שעיקר הכוונה היה צריך להיות שיהי' לו דירה בתחתונים בתו' שלמטה מאחר שמצד עצמו ית' נק' חכים ולא בחכ'[8] ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא שזהו קנה חכ' קנה בינה דתושב"כ ותושבע"פ ואין הכוונה לעשות תענוג ונחת רוח למע' שהוא לגנוז האור בכלי דוקא אלא כוונתו רק להאיר נפשו כו' הרי ממילא נעשה הסתלקות האור דתענוג העליון ולא יאיר יותר מכפי המדה כנ"ל. וזהו ויהי מקץ שנתיים ימים דתו' הנ"ל והנה פרעה העליון בבחי' הקדושה הנ"ל חולם שזהו ענין גלות השכינה בע"ש דק"נ[9] שהוא בחי' שינה כמ"ש אני ישינה בגלותאי[10] כו' וכמו בשוב ה'[11] היינו כחולמים כו' דהיינו שגם בחי' גילוי אלקות בנשמות[12] בתפלה אינו אלא בבחי' חולם כמ"ש בנביאים שנאמר במראה אליו אתודע[13] בחלום אדבר בו וע"ד דוגמא מהתגלות האור האלקי' בתפלה וגם בצ"ג עתה אינו אלא בבחי' חולם[14] כמו וביד[15] הנביאים אדמה כו' וכך לפי"ע בכלל נש"י אין האור אלקי בתפלה וגם בחכ' דתו' רק בבחי' דמיון כחולם חלום והוא התלבשות החכ' בתו' במדות[16] שנק' ז' פרות[17] הטובות שעולין מן היאור דחכ' מיד עולות אחריהן ז' פרות הרעות שהוא ענין מ"ט פנים טהורי[18] כו' לפי שהתו' באה בעה"ד טו"ר וגם בענין התפלה שהוא בחי' ב"ן את זה לעו"ז[19] כו'. וז' פרות הרעות בולעות הטובות לפי שבהסתלקות האור בבחי' חולם אז ע"ש דנוגה גוברים על הז' מדות דקדושה ובולעים אותן ומראיהן רע כאשר בתחלה שלא נהפך מן הרע כלום ע"י בליעה זו אלא הוא רע כמקדם וזהו שהתו' חוגרת שק[20] דנוג"ה כו'[21] וכן בהתפעלות אהוי"ר בתפלה נבלעו בז' מדות ומראיהן רע כאשר בתחילה ממש[22] ולא נודע כי באו כו' כאילו לא התפלל מעולם באהוי"ר משא"כ אם היה שר המשקים דתו' זוכר את בחי' יוסף העליון להוסיף תענוג ונח"ר בתו' להיות לו דירה בתחתונים אז היו המדות דקדושה גנוז בכלים[23] בלתי נרגשים בנפשו כלל ולא הי' מקום ליניקת ז' פרות הרעות כלל כי כל הטוב הי' גנוז בכלים מצד שהיה תוס' אור התענוג העצמי מרבה עד אין שיעור למעלה ולא הי' אור האלקי בבחי' הסתלקות כלל כחולם ולא הי' קץ וגבול כלל לשנתיים ימים דתורה הקדומה כו' שאין שם שרש לרע כלל כי אין רע יורד מלמעלה[24] שהוא עץ החיים שלמעלה מעץ הדעת כידוע וד"ל:

(א) **ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור כו'.** הנה מבואר בלק"ת דפרעה דקדושה הוא בחי' המל'[2] שהוא בחי' ההתגלות[3] שבמדה זו דמל' הוא גילוי דכל אורות עליונים דאצי' ונק' עלמא דאתגליי' בכלל (וכמ"ש בע"ח דמבחי' מל' שבחסד[4] דז"א נבנה בחי' חסד שבמל' וכן ממל' דגבו' דז"א נעשה גבו' שבמל' כו') וזהו פי' פרעה מלשון פריעה והתגלות כמ"ש בזוהר דאתפריעו ואתגלו[5] בה כל נהורין עילאין כו' וע"כ נק' ג"כ בשם מראה דמות כבוד הוי'[6] כו' כמ"ש הן במראה אליו אתודע[7] כו' כידוע והוא בחי' ה' אחרונה דשם הוי'[8] שבה' בראם[9] מאין ליש וד"ל. אך הנה בזמה"ג הוא שאמר ופרעה חולם שז"ש אני ישינה בגלותאי[10] דוקא שהגלות נק' שינה כמו בעת השינה שהוא בחי' הסתלקות המוחין ומדות למעלה מן השכל והרצון כו' והוא בבחי' הקטנות והוא במקיף דתוהו שזהו בחי' החלומות כמ"ש במ"א בענין פתרון חלומות דיוסף[11] צ"ע שנק' פות"ר ותופ"ר ופור"ת[12] כו' כמ"ש בשוב ה' כו' היינו כחולמים[13] כו' שאז נאמר אלביש שמים קדרות[14] כו' שזהו התלבשות המל' בע"ס[15] דנוגה כמו מלך[16] אלקים על גוים[17] כאשר הן[18] בבחי' הקטנות והחשך והסתר דק"נ כו' וד"ל. וזהו ופרעה חולם דבחי'[19] החלומות בבחי' המקיף בהעלם דהיינו כמי נקודה דחולם שהוא בראש אתוון[20] ע"ג האותיות מלמעלה שזהו בחי' ההעלם וההסתר דוקא בבחי' מקיף מלמעלה היפוך בחי' התגלות הנ"ל ואז נמשך ג"כ מבחי' העלם דמקיף[21] לבחי' בינה שנק' יאור[22] כידוע להוליד ולהמשיך הז' מדות וזהו והנה עומד על היאור בבחי' מקיף על בחי' בינה וזהו על היאור כו' ולא בגילוי ממש כו' וכמו בשינה שהמח' והשכל אינם מאירים בגילוי רק בהעלם ובקטנות שזהו בחי' הדמיון שבמח' כמו ביד הנביאים אדמה[23] כו' לפי שבחלום אדבר[24] כו' וז"ש שבחי' המל' שנק' פרעה דקדושה עומד על היאור ג"כ בבחי' מקיף בהעלם וכמו החולם חלום שיכול להיות בו דבר והיפוכו ממש כא' כו' וכך בנ"י בזמן הגלות הן בבחי' שינה כמ"ש אני ישנה כו' שבחי' האור האלקי דבחי' המל' דאצי' שורה עליהם בבחי'[25] העלם והסתר גם בעת התפלה שמתפעלים בהשגת אלקות באהוי"ר כו' כמו בהתבוננות דק"ש ביחו"ע

ויחו״ת דמיון[26] מרחוק ה׳ נראה להם[27] כו׳ בשכל והשגה כמו בשינה ממש (וכמו הולד בבטן אמו שראשו בין ברכיו[28] כו׳ ועיניו סגורות[29] כו׳ שכל המוחין ומדות ורצון כו׳ הן בבחי׳ ההעלם ומקיף מרחוק וכשיולד יאירו בגילוי כמו לע״ל שעין בעין יראו[30] כו׳ וידע כל פעול[31] כו׳ וכך הגלות נמשל לעיבור ושינה דהכל א׳ כו׳) וע״כ יכול להיות התולדה וההמשכה בבחי׳ המדות שבלב מן השכל כמו דבר והיפוכו כו׳ שזה מה שרואים שבעת התפלה מתפעל באוי״ר האלקי׳ דקדושה גם בלב בשר החומרי שנק׳ בהמה וכמ״ש דוד ואני בהמות הייתי עמך כו׳[32] והן שנק׳ ז׳ פרות הטובות ומיד אחר התפלה יוליד בלבו ז׳ מדות[33] הרעות בתאוות חומריו׳ בתשוקת אש זרה דרע דק״נ כו׳ שזהו כמו דבר והיפוכו ממש מטעם הנ״ל שהוא בבחי׳ חלום בשינה כו׳ ולא עוד אלא שיכול להיות התגברות בז״מ רעות דנה״ט על ז״מ דקדושה הטובות עד שיבלעו למדות הטובות כאלו לא הי׳ במציאות כלל וכמו שרואים שבהמשך לב האדם בתאוות חומריות אחר התפלה בעסקי חיי גופו יכול להיות שיגברו על מעט הטוב שבאהוי״ר דקדושה שהי׳ בלבו ויבלעו אותם בתוכם עד שלא נודע מציאותם כלל לפי שמקיפים וסובבים מכל צד ופינה כמו סבוני סבבוני[34] כו׳ וכמו רשע מכתיר את הצדיק[35] כו׳ (כידוע במ״ש וירא את העם כי ברע הוא[36] שנבלעו ברע המקיפם כו׳) וכמו שרואה אדם בנפשו כשיצרו מתגבר עליו נבלע גם מעט הטוב שעשה ברע (וכענין עבירה מכבה מצוה[37] כו׳) והי׳ כלא הי׳ כי הלא בחי׳ הרושם שנשאר מאוי״ר שבתפלה נבלע ברע המקיפו וסובבו (וראי׳[38] שימצא בתערובות טו״ר שהטוב מובלע ברע עד שנהפך מאמת לשקר ממש ברגע א׳ שיהי׳ דבר והיפוכו[39] ממש כמו שאנו רואים ששם שמים שגור בפי הכל[40] נשים וטף וע״ה ומאמינים באמונה פשוטה כו׳ ויכולים לישבע על שוא ושקר בדבר שבממון שנוגע לחייו בפרנסתו לומר בזה יעזור לי ה׳ כו׳ ולאמת הדברים בה׳ אמת כו׳ וכה״ג עד שאנו רואים דגם גנבא אפום מחתרתא[41] כו׳[42] אלא[43] שמוטעה מאד בנפשו ומעורב הטוב שהוא האמונה ברע שבו עד שנבלע ונעשה ברע[44] לפי שהאמונה היא[45] אמת בנפשו אבל הוא מרחוק מקיף עליון[46] בהעלם גדול ולפי שהרע שבו גובר עליו במקיף מאד בהיקף מכל צד ע״כ גם[44] בחי׳ הטוב[47] עוזר לרע ומסייעהו עד שיכול לומר לש״ש הוא מתכוין אף שעושה רע גמור כידוע בכל מעשה הרשעי׳ שמלבישים הכל בכוונה טובה עד שידמה מעשיהם כמעשה צדיקים[48] כו׳ ולא יועיל מעט הטוב הגנוז[49] ברע לחלוש כח הרע אדרבה שמחזיקו[50] יותר ליתן לו תוס׳ כח ועוז גדול מפני שקיבל תוס׳ יניקה מבחי׳ הטוב שבלע בתוכו כו׳) וכמ״כ בכלל ז״פ הטובות דקדושה בכללות נש״י נבלעו בז״פ הרעות דק״נ כמו נבלע ישראל[51] כו׳ כי בלעונו אדוני׳[52] כו׳ וכן ויאכלו את ישראל[53] כו׳. ולע״ל כתי׳ חיל בלע ויקיאנו[54] כו׳ חיל גדול מניצוצי דקדושה בלע ויקיאנו כמ״ש והוצאתי את בלעו מפיו[55] כו׳ (וכמ״ש ויתהלכו מגוי אל גוי[56] כו׳ שהן נצוצות רבות שנפלו למטה בק״נ לא הניח לאיש לעשקם[57] כו׳) ואדרבה יבורר מע״ש גם בחי׳ הרע שבהם ויעלו ויוכללו בבחי׳ הטוב עד שיבלעו שם ולא יהי׳ במציאות רע כלל כבליעה שבלעו הפרות הרעות לטובות כך יהי׳ להיפוך כאשר יאירו אור הז׳ המדות הטובות בהתגברות ביותר עד שהמעט הרע דז״מ הרעות יבלעו בהם לגמרי כי בחי׳ הטוב יקיפם מכל צד עד שיתבטלו שם במציאותם[58] ויתנו תוס׳ כח ועוז גדול לטוב דקדושה כענין מלאך כו׳[59] בע״כ יענה אמן שגם[60] הטבע החומרית יהי׳ לעזר וכח גדול לאוי״ר האלקי שיהפכו מן הרע לטוב עד שלא נודע[58] מציאות רע כלל וכמו לע״ל דכתי׳ בז״מ דק״נ לא ירעו ולא ישחיתו[61] כו׳ ואז אהפוך אל עמים[62] שפה ברורה לעבדו כו׳ וכן הבו לה׳ משפחות עמים[63] כו׳ וכה״ג. וראי׳ מבע״ת האמיתי שנהפך גם הרע בעצם לטוב ויהופך גם הקללה לברכה (וז״ש בכל לבבך בשני יצריך[64] כו׳) שאז מוסיף כח גדול הרבה יותר בטוב וכמ״ש טוב מאד זה מה״מ[65] כשנהפך לחיים וטוב וממילא[66] מובן מזה כשהטוב נבלע ברע שנהפך לרע שיוסיף כח ברע כמו ולרשע א׳[67] מה לך לספר חוקי כו׳ שמוסיף כח לרע שבו וכן כל בחי׳ הטוב שנופל ברע מוסיף כח גדול ברע יותר מכפי מדתו בעצם מלמעלה כו׳ (ולא כמים היפים ברעים ומרים שמחלישים כח המרירות וכן מים הרעים ומרים ביפים ומתוקים שמחלישים כח המתיקות כו׳ כי לא נהפך מהות[68] המתיקות והמרירות בתערובתם כלל וכן כל מנגד מחליש לכשנגדו משא״כ כאן שנהפך מהות הטוב ונעשה רע כשנופל ברע או להיפוך ברע כשנופל לטוב נהפך לטוב שבודאי יתחזק כ״א בתוס׳ וריבוי כאשר כח המנגד נכלל בו ונהפך למהותו כמו המנצח למנגדו שנכלל בו כו׳):

(ב) **אבל** באמת אין כ״ז מתיישב לפי הפשט בענין הפרות הטובות והרעות דכאן וגם לא כפי המובן מזה ברוחני׳ בטו״ר בעה״ד שא״ז לעו״ז עשה״ו[69] כו׳ שהרי כאן א׳ והנה מן היאור[70] עולות ז״פ יפות מראה ובריאות בשר כו׳ יפות מראה בתואר שהוא האור וחיות הרבה ובריאות בשר בחומר שכולו טוב בשלימות המעלה בלי שום חסרון כלל[71] ואחריהן עולות מן היאור ז״פ רעות מראה[72] ודקות בשר בצורה וחומר שכולו רע (וכמ״ש לא ראיתי כהנה[73] כו׳ שהן דלות ורעות תואר מאד ורקות בשר שלא הי׳ בהן טוב כלל וכלל). ועיקר הפלא הי׳ מה שהפרות הרעות אכלו את הפרות הבריאות ותבואנה אל קרבנה[74] ולא נודע כי באו אל קרבנה כו׳ ומראיהן רע כאשר בתחלה כו׳ שזהו ענין נפלא מאד איך לא ישבעו הפרות הרעות כשבלעו לפרות[75] הבריאות וטוב[76] מראיהן לבד מה שא״א ע״פ הטבע שפרות רעות ורקות בשר יבלעו לפרות שמינות ובריאות כו׳ ויהי׳ מראיהן רע כמו שהי׳ קודם הבליעה ממש שלפ״ז מה שנבלעו בהן הפרות הטובות לא הי׳ בהן בחי׳[77] אכילה שיהי׳ בה שביעה כלל ולא נוסף ע״ז שום אור וחיות בצורה וחומר דפרות הרעות כלל וכלל וע״כ מראיהן רע כאשר בתחלה ממש וזהו פלא גדול. וכמובן מזה הדמיון והחלום בבחי׳ הרוחני׳ דטו״ר שבעה״ד ג״כ עד״ז ממש שבחי׳ הז״מ הרעות דק״נ כנ״ל כולו רע בלא טוב כלל וז״מ דקדושה כולו טוב בלא רע כלל בצורה וחומר (וכמש״ת) וע״כ בליעה זו שבלעו הז״מ רעות לז״מ טובות לא

עשו שום רושם טוב כלל כי לא הי׳ באכילה זו שום שביעה כלל (וב׳ הפכים כאלה ישכנו כא׳ אע״פ שהן ב׳ קצוות רחוקות מאד כאש ומים בלתי מורכבים ומעורבים זע״ז כלל שלא יפול בהן ענין התכללות המיעוט במרובה אם להחליש כח המנגד או שיהפוך למהות המנגד להוסיף בו כח כנ״ל וד״ל). והענין הוא לפי שהחלומות הוא בבחי׳ המקיפים דתוהו ששם יכולים ב׳ הפכים לשכון כא׳ אע״פ שמובדלי׳ זמ״ז בתכלית כמו שיחלום שהפיל יכנס בקופא דמחטא׳ שזהו היפוך הטבע כו׳ ומחיים למות וממות לחיים כו׳ ומעוני לעושר כו׳ דאע״פ שבבחי׳ מדות דתוהו הן בלתי מתחברים זע״ז כלל וכ״א בתקפו וישותו דוקא אבל במקיף בחלום יכולים להיות כא׳ (וראי׳ לזה מכל ימי האדם ע׳ שנה שהי׳ בהם ימים של טוב או גדולה או רצון טוב בעבודת ה׳ וימים להיפוך בשפלות וצרות או בשפלות ונפילה ברע וכולם הולכים ועולים יחד עם הנפש בלי פירוד והתחלקות כלל כמו ברוב ענינים שונים בחלום) דהנה באמת א״א לומר בשרש בחי׳ הז״פ טובות וז״פ רעות הללו שזהו כמו שהוא בג׳ עולמות דבי״ע דנוגה דבריאה רובו טוב[2] ומיעוטו רע כו׳ א״כ למה א׳ בפרות הרעות שהן רעות בתכלית הקצה כו׳ וגם בק״נ דיצי׳ שחצי׳ טוב ואף בק״נ דעשי׳ שרובו רע ומיעוטו טוב אמנם[3] אינם רע לגמרי ועוד דודאי אינו מדבר בטו״ר שהן בתערובות שאז המיעוט בטל ברוב או שנהפך למהות הרוב כנ״ל בבע״ת ולהיפוך כו׳ דא״כ כשבלעו הז״פ רעות לז״פ טובות שנתבטל הטוב ברע הי׳ ראוי להיות תוס׳ כח גדול ברע דז״פ רעות והרי א׳ דלא נודע כו׳ ומראיהן רע כאשר בתחלה ממש ועוד דהיאך הי׳ ביכולת הרע׳ דז״פ הרעות לגמרי לבלוע לז״פ הטובות שהן טוב לגמרי בלי שום[5] רע כלל כנ״ל שזהו גם בז״מ הטובות דעשי׳ כמו אוי״ר ששייך למעשה בלבד שאין בהם רע כלל ונק׳ בריאות כו׳ ואיך ישלוט בהם הרע דז״מ רעות דיצה״ר דק״נ דעשי׳ אף שרובו רע כנ״ל לבלוע אתהן׳ וכש״כ בז״פ רעות דבריאה שרובו טוב שלא יפול לומר בהן רעות מראה לגמרי כו׳ הי׳ צ״ל להיפוך שז״פ הטובות לגמרי יבלעו לז״פ הרעות דרובו טוב כו׳ וד״ל. ועוד י״ל דבאמת יש סתירה גדולה לכאורה בענין ביעור הרע לע״ל דהנה לפי אופן המובן בבע״ת שנהפך הרע לטוב הרי הקללה עצמה נעשה ברכה ותוסיף כח גדול יותר בטוב כנ״ל וכן משמע מהעלאת הניצוצות דקדושה הגנוז בע״ש דנוגה לע״ל דכתי׳ אז אהפוך אל עמים כנ״ל (וכגרים שעשה אברהם ונק׳ אב המון גוים[7] כו׳) (עד שא׳ גם חזיר עתיד ליטהר׳ כו׳) וכמ״ש מי יתן טהור מטמאי כו׳ וד״ל וכן להיפוך בבליעת הטוב ברע שנהפך לרע הוא שנתוסף כח בקליפות נוגה כעכשיו שכל עיקר יניקה שלהם בתוס׳ וריבוי גדול כזה הוא רק מצד הטוב שנפל בהם כענין לא נתמלא׳ צור׳[9] כו׳ אך הסתירה לזה הוא ממה שמצינו לע״ל שא׳ חיל בלע ויקיאנו הרי בליעה זו לא עשתה שום תוס׳ כח בק״נ אלא יקיאנו כמ״ש וכמ״ש והוצאתי את בלעו כו׳ וכן א׳ אשר שלט האדם באדם[11] לרע לו כו׳ שמוציא ממנו כל בחי׳ הטוב כו׳ וכמו במצרים דכתי׳ וינצלו[12] את מצרים כו׳ שהי׳[13] בליעה זו בלא שביעה כלל וכלל כפרות הרעות שבלעו לפרות הטובות כו׳ וכנ״ל וכמו״כ להיפוך ברע שנבלע בטוב אינו עושה שום רושם כלל ותוספות[14] כח בטוב דקדושה כלל וראי׳ לזה ממ״ש לע״ל ואת רוח הטומאה אעביר[15] לגמרי ולא יועיל לו המתקה שיוכלל ויובלע בטוב דקדושה כלל וכן א׳ שלע״ל ישחוט ליצה״ר[16] וכן ובלע המות[17] כו׳ וזהו לכאורה היפוך ענין הנ״ל בהעלאות הטוב מן הרע דק״נ בבירור האחרון בע״ש דק״נ וכמו בע״ת וכה״ג וסתירה זו עצמה מצינו בענין בירור עה״ד טו״ר עכשיו שע״פ תורה אינו רק להבדיל בין טו״ר בסו״מ וע״ט ולא להפוך הרע לטוב שהרי אין מקריבין בהמה טמאה וכמו״כ כל דבר רע ופסול לא יעלה למעלה וכמו לולב הגזול פסול[18] כו׳ ובענין בע״ת וכן האהבה בכל לבבך בב׳ יצריך דוקא הרי נהפך גם הרע עצמו לטוב ולהיפוך בעוברי רצונו בתו״מ ממשיכים תוס׳ כח בק״נ כנ״ל וד״ל. אך הנה התירוץ לזה הוא ענין הידוע בהפרש שבין טו״ר קודם חטא אדה״ר בעה״ד דגם שנק׳ עה״ד טו״ר אבל הי׳ הטו״ר מובדלים זמ״ז בתכלית הקצה (וכמ״ש בדרוש דוהנחש הי׳ ערום[19] כו׳ כמ״ש והייתם כאלקים יודעי טו״ר[20] כו׳) והוא בחי׳ טי״ת ורי״ש באותיות גדולים דהיינו שהיו מובדלים בתכלית וכמ״ש בזוהר ע״פ וליוסף יולד כו׳ דאתגלגלו[21] כו׳ בחי׳ אתוון דטי״ת ורי״ש הגדולות שבבחי׳ התוהו שיצאו מופרדים זמ״ז כו׳ ונמשכו לבחי׳ התיקון להתברר ע״י שם מ״ה דחכ׳ שהוא בחי׳ החכ׳ שבתורה שמבררי׳ לעה״ד טו״ר כידוע (וזהו ג״כ בחי׳ יוסף שהוא מקור התיקון בחי׳ מלך הח׳[22] שנק׳ פותר חלומות כנ״ל שא׳ יפקוד המלך[23] כו׳ והי׳ אוכל השנים הטובות לפקדון לארץ[24] כו׳ כמשי״ת) אבל אחר החטא דאדה״ר בעה״ד טו״ר הוא שנתערב הרע בטוב וטוב ברע כיין בשמרים למ״ד גפן הי׳[25] כו׳ וצריך לברר ולהבדיל בין הטו״ר דהיינו שכל מה שיש בטוב רע[26] יוציאו ממנו לגמרי כבירור אוכל מתוך פסולת כו׳ כמו שמבררי׳ לפסולת הכסף עד שישאר רק הפסולת הגס לגמרי שיזרק לחוץ והוא ענין טמא ופסול שהוא רע בעצם שאין לו בירור גם לע״ל ע״פ התו׳ ועז״א ורוח הטומאה אעביר לגמרי כו׳ ולא שהטמא עצמו יטהר וכן א׳ שישחוט היצה״ר כו׳ וכה״ג (שזהו כמו שהי׳ הרע מובדל מן הטוב לגמרי בטרם שנתערבו יחד כו׳) וכך יהי׳ לע״ל בעוה״ב שא׳ אלה לחיי עולם[27] ואלה לחרפות כו׳ ולא יועיל אז התשובה כלל להפוך הרע לטוב כעכשיו ולא יהופך הרע לטוב כלל ונק׳ עולם ברור (כמו שהי׳ קודם החטא עה״ד כנ״ל) אבל עכשיו שטו״ר מעורבי׳ בתכלית יש ב׳ מיני בירורי׳ א׳ בירור הטוב מן הרע כנ״ל שהוא הזדככות החומר בתכלית עד שיוציאו ממנו כל בחי׳ הטוב כמו בע״ת האמיתי כנ״ל שמהפך חשך לאור ורע לטוב אבל היינו רק בחי׳ הטוב הגנוז ברע בהעלם גדול וכן בירור הניצוצים הטובות מע״ש דנוגה לע״ל וכן והוצאתי בלעו[27] כו׳ ואשר שלט כו׳ לרע לו כו׳ ורע הגמור כפסולת גמור יזרוק לחוץ שז״ש ורוח הטומאה כו׳ ובירור הב׳ בירור הרע מן הטוב שגנוז ונעלם בו גם במקצת דמקצת שנק׳ הזדככות הצורה כבירור

פסולת מתוך אוכל כו׳ שהן יסורים של צ״ג וכיסורי הגליות עד שישאר הטוב נקי מכל סיג לגמרי כמו שהי׳ קודם החטא וד״ל. וזהו ההפרש בין צדיק וטוב לו[28] שכולו טוב גם בגופו כמו בנשמתו (כמו במשה[29] שא׳ בו כי טוב בטי״ת רבתי דבחי׳ עה״ח כו׳ שאין[30] מבחי׳ הרע כלל וכלל אף בגופו (כי הי׳ משמיטת החסד[31] שקדמה לשמיטה זו) כמשי״ת) וע״כ טוב לו גם בעוה״ז שא״צ בירור וביטוש ביסורים למרק כו׳ אבל צדיק ורע לו בעוה״ז לפי שתייסרנו רעתו במקצת דמקצת הגנוז בטוב שבו הגם שנק׳ יסורים של אהבה[32] כו׳ וכן רשע וטוב לו[33] מצד מקצת הטוב הגנוז בהעלם גדול ברע שבו (רק שבצדיק ורע לו הרע חלק א׳ מאלף[34] והרשע[35] וטוב לו הטוב חלק א׳ מאלף כו׳) אבל רשע ורע לו לפי שאין בו חלק טוב כלל וכלל ע״כ רע לו בלי טוב כלל כי חיותו בעצם רק רע להזיק לבריות ולעצמו וכל חיותו רק כשפועל רע להזיק ועינו רע בעצם כעין רע דבלעם שהי׳ מקור הקללות כמ״ש את[36] אשר תאור יואר היפוך בחי׳ הטוב בעצם בחי׳ עין טוב מקור הברכות והטוב כנ״ל וד״ל (וזהו תמותת רשע רעה[37] שהרעה עצמו תמותת אותו כעלוקה שמושכת הדם[38] הפסולת ומתה כי רע ומות א׳ הוא[39] וזהו שנק׳ המת מעיקרו[40] והוא שנק׳ שטן ומה״מ כו׳ שממית כל ברי׳ ונק׳ קץ כל בשר[41] כו׳ כידוע והוא בחי׳ השאול ואבדון[42] כו׳ שא׳ לעלוקה ב׳ בנות ה״ב ה״ב[43] כו׳ לכלות ולשיצאה בלי שיעור כלל ולא ישבע מזה כלל כמ״ש ג׳ הנה לא תשבענה שאול[44] כו׳ כעלוקה שמושכת הפסולת ומתה אלא זהו חיותו דוקא כשמכלה ומפסיד כו׳) אך זהו דוקא אחר חטא אדה״ר כשאכל מעה״ד טו״ר יש ברע כח המזיק שהוא המות וכיליון שזהו עיקר החטא דגרם מותא כו׳ אבל אם לא הי׳ אוכל מעה״ד לא הי׳ נמשך בחי׳ המות כלל מעה״ד אע״פ שנק׳ עה״ד טו״ר כו׳ כי אין רע יורד מלמעלה[45] כו׳ אע״פ שאו׳ ובורא רע[46] זהו רק בחי׳ הבריאה כשאר הברואים כמו מדה״ד שטבעו לחייב הכל שא״ז רע המזיק ומכלה (מה שא״כ הטורפים ומזיקים כמה״מ שנק׳ קץ כו׳ וד״ל שזהו נעשה אחר החטא דוקא) וראי׳ לזה שלע״ל יבוטלו הטורפים ומזיקים[47] ולא ירעו ולא ישחיתו וכמ״ש וגר זאב עם כבש[48] כו׳ שהרע המזיק יבוטל וכמו שישחוט ליצה״ר וכן ובלע המות כו׳ שזהו מצד שלימות הבירורים של עה״ד שהי׳ ע״י אכילה כו׳ (ואכילה זו הי׳ בבחי׳ הרגשה ושביעה כאור בכלי שאם לא הי׳ רק הבליעה שאין בה שביעה כלל כנ״ל לא הי׳ נמשך המות וכיליון כלל) ולאחר הבירור דק״נ בתכלית אז גם בזה החומריות בעונג גשמי כמאכל גשמי ישבעו ויתענגו בעונג אלקי כסעודת לויתן ושוה״ב[49] כו׳ (וכמו ויחזו את אלקי[50] ויאכלו כו׳) ומעין זה הוא סעודת שבת[51] וכלחם דמן ולחה״פ[52] שאין מזה יניקה לרע כלל[53] וכידוע (וגם עכשיו א׳ ואכלת ושבעת וברכת[54] כו׳) וא״כ למה[55] הזיק האכילה דעה״ד טו״ר לאדה״ר להמשיך המות והרע בעצם כנ״ל שלא הי׳ זה קודם שאכל כנ״ל אלא דוקא באכילתו כדי שביעה במורגש הוא שהרגיש ברע כו׳ שזהו בחי׳ דעת המרגיש א״ע ביותר ע״כ נק׳ עה״ד טו״ר וכמ״ש מי הגיד לך[56] כי ערום אתה המן העץ כו׳ דמשמע דעה״ד[57] זה טבעו לעשות הרגשה[57] באכילתו שיורגש בעצמו ביותר אף בטוב שבו כו׳ שזהו כל עיקר סיבת התאווה הרעה שנמשך ממנו המות כמו שנראה בחוש שכל התאוות חומריות נמשכים רק מבחי׳ הרגשת עצמו ביותר כו׳ כשאול שא׳ הב הב וכמו בטן[58] רשעים תחסר כו׳ כמ״ש במ״א[57] ולע״ל יהי׳ בחי׳ הרגשה זו עצמה בעונג המורגש בעצמו בבחי׳ הקדושה האלקי׳ כמו ישבעו ויתענגו[59] כו׳ כנ״ל וזהו האות שיהי׳ בירור הרע דעה״ד שהי׳ בחטא אדה״ר ואז ממילא לא יהי׳ שליטה למות כלל כו׳ ורק הפסולת הגס ביותר יהי׳ צריך איבוד וכיליון כנ״ל וזהו ההפרש בין קודם החטא דעה״ד שלא הי׳ בחי׳ הרגשה כמו ברע גמור (שלא הי׳ רע במציאות במורגש עדיין בעוה״ז) (וראי׳ מחמורו של רפב״י[60] שהן בהמות בהררי אלף[61] שקודם חטא[62] וכך יהיו בהמות הטמאות לע״ל כחמורים וסוסים כמו מצהלת הסוס כל מה שהסוס רץ[63] כו׳ וא׳ אנו כחמורים[64] ולא כו׳ וכן עתיד ג״כ חזיר ליטהר כו׳ אף שיניקתו מן הפסולת כו׳) ובין אחר חטא העה״ד שצריך בירור בתערובות טו״ר כנ״ל שאז בהכרח גם שישאר פסולת הגס דרע גמור בק״נ[65] קליפות הטמאות לגמרי שיבוערו לגמרי כמ״ש ואת רוח כו׳ וכן והי׳ דראון כו׳ וד״ל. ובזה יובן ג״כ שרש ענין נפילת רפ״ח ניצוצים בשבה״כ ע״י חטא עה״ד דוקא כידוע (שזהו מ״ש דאתגלגלו אתוון דטי״ת וריי״ש כו׳ כנ״ל) עד שנמשך התהוות ק״נ דבי״ע וק״נ דבריאה רובו טוב כו׳ כענין שא׳ שטן ופנינה לש״ש נתכוונו[66] כו׳ לש״ש ממש כמו משל הזונה[67] עם בן המלך כו׳ ומ״ש בזוהר דנוגה מפתה לאתתא[68] וזה הי׳ ערמומי׳ דנחה״ק זהו בחי׳ רע דנוגה מצד הקנאה כמו נתן עיניו במק״ר[69] כו׳ עד בנוגה דעשי׳ כולו רע גמור רק לקטרג ולפעול רע בפ״מ שהוא המה״מ כו׳ שנק׳ קץ כ״ב כו׳ וכ״ז מצד התערובות רע בטוב וטוב ברע אבל כשנפרד הרע מן הטוב לגמרי והטוב נפרד מן הרע לגמרי כמו לע״ל שנק׳ עולם ברור[70] אז אין מקום למות וכיליון הנ״ל (משא״כ עכשיו שגם ניצוצות גבוהות יכולים ליפול למטה ורשעי׳ גמורים יכולים לעלות למעלה שנק׳ עולם הפוך[70] עליונים למטה כו׳) וראי׳ מתה״מ שהמת שהוא אבי אבות[71] כו׳ יחי׳ בחיי עולם הנצחיי׳ כו׳ כמ״ש ה׳ ממית ומחי׳[72] מוריד שאול ויעל כו׳ וכמ״ש יחיו מתיך[73] כו׳ לפי שיהי׳ שלימות הבירור בעה״ד טו״ר שאז יהי׳ רק חיים וטוב ויבולע המות כו׳ כי רוח הטומאה יעביר לגמרי כו׳ וד״ל (ודוגמא לזה כבר הי׳ לעולמים מעין עוה״ב שנק׳ עולם ברור כנ״ל והוא באברהם שכבש הד״מ[74] במתי מספר כי הפריד בעצמו הרע מן הטוב בתכלית הקצה כמו לע״ל וכמ״ש ויחלק[75] כו׳ (כמ״ש במ״א בענין המאמר יתן כעפר חרבו[76] שדי עפרא כו׳) ואז נמשלו כבהמו׳ ורדף אותם כאדם הרודף ומושל על הבהמות כי סר צילם צל אדם מעליהם[77] וכמ״ש איכה ירדוף א׳ אלף[78] כו׳ וכמו שהי׳ בדוד מלך ישראל[79] וכה״ג):

(ג) **ומעתה** הנה יובן ג״כ בשרש הענין דחלום פרעה בז׳ פרות רעות שבלעו לז״פ טובות בכלל שמדבר בבחי׳ טו״ר שבעה״ד כמו שהי׳ קודם החטא שלא הי׳ בחי׳ תערובות כלל בטו״ר בעה״ד זה רק המה כמו ב׳

דברים נבדלים זמ"ז ורחוקים מאד שלא קרב זא"ז כלל ואין בחי' הטוב מסוג וערך דרע כלל (כמו שעצם הטוב והחסד לא יסבול דבר רע ודין וחוב כלל) כמו בחי' הטוב בעצם דמשה שהי' גם בגופו כמו בנשמתו בבחי' הביטול בתכלית (היפוך הרע בעצם דבלעם כו' כנ"ל) וכמו"כ בחי' הרע הוא בעצם שלא יש לו ערך ושייכות עם בחי' הטוב כלל וכלל (אך אינו בבחי' המות וכליון כשאול ומה"מ שנק' קץ כל בשר כנ"ל שא"ז אלא בתערובות טו"ר בחטא עה"ד שנשאר בחי' הפסולת דרע הגס הממית כו' ולא ברע זה דעה"ד קודם החטא כנ"ל וראי' לזה דבליעה זו לא הי' בבחי' אכילה שהוא כליון וההפסד כלל שהרי[1] לא נודע כי באו כו' דהיינו רק שנתעלם ונכלל בהם הז"פ טובות בלי נודע מציאותן כלל וע"כ לא שנתוסף כח כלל בז"פ[2] ע"ז כו' משא"כ בשאול ואבדון ומה"מ שמכלים ומפסידין וזהו עיקר כח חיותן כמזיק וטורף כנ"ל) וע"כ הי' לפלא גדול בעיני פרעה מאחר שאין לזפ"ר[2] שום שייכות כלל לטובות[3] דזפ"ט מהיכן הי' סיבת הבליעה הזאת (שאין זה כעלוקה שיונקת מן הפסולת המושכת ובולעת ומתה וכמ"כ ברע גמור דיצה"ר ומה"מ ששולטי' בבחי' הפגם דחטא ועון להשחית הנה"א כי זהו חלקם וגורלם וע"כ הם מחפשים מאד לקטרג בכל אשר ימצא בטוב דקדושה דוקא מן הטומאה ורע כו' ובפרט לנשמות דקדושה שמקבלים תוס' אור וחיות גדול וראי' מקברי ישראל שמטמאים[4] וזהו עיקר טומאת המת כו' לפי שרושם דקדושה נטמא בטומאת' ע"כ כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו[5] כו' שחושק יותר לטמאו ועובדא דר"ע חסידא[6] יוכיח וכן מ"ש הזהרו בנחמני[7] כו' אבל זפ"ר הללו שאין להם שייכות כלל וכלל עם בחי' הטוב דזפ"ט דקדושה למה בלעום כו' ואיך הי' ביכולת ז"פ רעות כאלו ברקות בשר כו' לבלוע בתוכם לזפ"ט הבריאות ושמינות כו') אך לפי שבמקיפי' דבחי' התוהו יכול להיות דבר והיפוכו כו' כנ"ל וד"ל. ושרש הענין הוא דבאמת מן הפתרון דחלום יובן לכאורה שלא כדומה לגוף החלום שהרי ז' שני הרעות בז' שני הרעב אף שלא נודע שני השבע כלל כי מצד עוצם הרע[8] נשכח כל הטוב ושובע לגמרי כו' עכ"ז הרי הי' האוכל הנקבץ בשני השבע פקדון לארץ בז' שני הרעב שלא נכרתה הארץ ברעב כמ"ש ויקבצו את כל אוכלי השני' הטובות כו' וכתיב ויקבוץ את כל אוכלי[9] כו' ויצבור בר כחול הים[10] כו' וע"כ בארץ מצרים הי' לחם[12] כו' ויוסף הוא המשביר בר[13] לכל ע"ה וא"כ אין זה דומה לחלום שזפ"ט לא עשו שום רושם לטוב וחיות בזפ"ר כלל כו' וצ"ל שבזה הי' עיקר ענין הפתרון דחלום שכל החלומות הולכין אחר הפה[14] שהוא פה דתיקון דשם מ"ה כו' שהוא בחי' יוסף פותר ותופר כו' שיהי' האוכל דז"ש הטובות פקדון לארץ[15] כו' ואעפ"י שהי' הרעב חזק באמ"צ וכמ"ש הא לכם זרע[16] וזרעתם כו'. והענין הוא דזפ"ט הללו הי' שרשם בבחי' ז"מ הטובות בעצם הטוב דקדושה שכלו חיים וטוב (כמו עוה"ב נק' עולם[17] שכולו טוב כו' וכה"ג) וכמו בצד"ג שעבודת' הוא באוי"ר עצמי' כמו באה"ר בתענוגי' בנשמתו וגם בגופו בלב ובשר ישבע ויתענג על הוי' כמו העונג רוחני שבנשמתו ממש בשוה כמו שיהי' בעוה"ב שבחי' עונג הנעלם יבוא במורגש כו' כמ"ש ישבעו ויתענגו כו'[18] וזהו יפות מראה בצורה ובריאות בשר בחומר כנ"ל (והיינו ענין הז"ש[19] דשמיטה שהיתה לפני שמיטה זו שנק' שמיטת החסד כמ"ש בס' התמונה[20] שנמשך משם נשמות הז' רועי'[21] שהן האבות[22] ומשה ואהרן ויוסף[23] ודוד וכמו שכתוב והקימונו עלינו[24] ז' רועי'[25] כו' וכמ"ש כי[26] מן המים משיתיהו[27] (וגם נשמת חנוך[28] שהוא[29] אלי'[30] והוא משיח[30] ויוסף[31] צ"ע שנק' מלך הח' שז"ש ושמנה[30] נסיכי אדם[25] כמ"ש בדרוש דחנוכה[25]) ונשמת יוסף צ"ע הי' משמיטת החסד[32] שכולו טוב וחסד בעצם בצו"ח[32] והי' בכחו להיות למחי' להחיות[33] עם רב זו[34] שזהו שמיטה זו דעכשיו שהיא בבחי' הגבורה ודין קשה (כנראה בעליל במשך זמן בדורות הראשונים שהי' המבול ודור הפלגה וטומאת מצרים וכנען מזוהמת של נחה"ק כו' וחורבן ב"ר מן העונות דע"ז וש"ד[35] כו' וחורבן ב"ש כו' עד גזירות תתנ"ו[36] כו' וכל צרות[37] וכל הדינין קשין במלחמות אוה"ע[38] בכללות כו') ונק' שבע שני הרעות כז"ש[39] הרעב בתוקף הדין הקשה (כמ"ש מי יודע עוז אפיך כו' כי כל ימינו[40] פנו בעברתך כו' כמ"ש במ"א). אך מז"ש הטובות בעצם בחי' שמיטה דחסד הנ"ל הוא שנבלע בהעלם גדול בשמיטה זו דמה"ד דגבו' קשות שנמשך מחטא עה"ד טו"ר כנ"ל וזהו בחלום דבחי' התוהו שיכול להיות דבר והיפוכו בהעלם גדול כו' והי' זה כדי שיבוררו ויומתקו הדינין[41] דשמיטה זו בכל שא"ש דהוי עלמא[42] והיינו מ"ש והי' האוכל לפקדון לארץ[43] כו' ע"י בחי' יוסף צ"ע שהוא מקור התיקון ונק' פותר ותופ"ר כו' וזהו את אשר האלקי' עשה[44] כו' שהוא בחי' הצמצום הראשון כו' הגיד לפרעה דקדושה בחי' המל' ששם מתגלה חו"ג דעה"ד טו"ר ממש וכן זפ"ט וזפ"ר כו' השבע והרעב שז"ש בזוהר דאית יומין ושנין ידיעין[45] לעילא שנק' ימי הטוב או ימי הרעי' דדינין שלטין בי' ובכלל הן ב' שמיטות הנ"ל וד"ל). וענין החלום הב' בז' שבלים כו' זהו ענין בחי' הטו"ר שבעה"ד טו"ר בבחי' צומח בפירות שהרי נק' עה"ד ועץ הוא בבחי' צומח דהיינו בחי' מדות דקטנות כצומח דמדות בתולדות הולד שקטני' מאד לגבי בחי' המדות הטובות[46] דגדלות שהוא בחי' מדות דחי ובכלל זהו ההפרש בין מדות דבריאה שהוא מדות[47] חי לבחי' מדות דיצי' ועשי' שהוא בחי' צומח כו' ולמעלה יובן ג"כ שאותו הענין דבליעת הז"מ דחי דפרות הטובות בזפ"ר הוא עצמן שחוזר ונכפל במדות דקטנות דצומח שהן ז' שבלים הצומחין מן הארץ מלמטה למעלה בבחי' או"ח כו' שז"ש והנה ז' שבלי' עולות בקנה א'[48] דוקא בריאות וטובות (כקטנות המדות בתנוק לטוב באו"כ כמו בוצין בוציני[49] כו') שכלולי' כא' בכלי א' והנה ז' שבלי' דקות[50] ושדופות קדים כו' (כמוץ[51] ותבן דק"נ[52] אשר תדפנו רוח ופטורי' מן המעשר[53] כו'). ולפי מ"ש בלק"ת ע"פ ותאכלנה הפרות[54] כו' הן בבחינת הנוק' דבחי' ב"ן דנוגה דשלטא על דכורא שהן זפ"ט כו' (וע"כ יש שם הוי' בהיפוך בתיבות אלו הפרות יפות המראה והבריאות יו"ד דיפות למטה וה"א[55] דהפרות וכן ה"א דהמראה למעלה מוי"ו דוהבריאו' ע"ש) וכן (וזהו)[56] ענין החלום שפרעה חולם בקטנו' דבחי' התוהו ולפי[57] שהי' קץ[57] לשנתיי' ימי' דתוהו כו'[57] (כמשי"ת):

(ד) **והנה** להבין ענין ופרעה חולם כו' ומה שייך[58] למ"ש מקודם ויהי מקץ שנתיים ימים דוקא אז ופרעה כו'[59]. הנה יש להקדים תחלה ענין א' והוא הכלל הגדול בכ"מ אשר בכל ההשתלשלות דעו"ע יש בכל א' ב' מדריגות בחי' פנימי' ובחי' חיצוני' בחי' הפנימי' הוא המוסתר ונעלם בו בלתי מתגלה לעין הרואה כלל ובחי' החיצוני' הוא שבא דוקא בבחי' התגלות לעין הרואה והוא שנק' לבוש המכסה ומסתיר על בחי' הפנימי' שבו כמו שאנו רואים בכל דבר יש צורה וחומר בחי' הצורה הוא בחי' האור וחיות הרוחני שבו והחומר הוא בחי' כלי המלביש ומכסה לאור הרוחני כאור וחיות הנפש בגוף שמוסתר ונעלם בו והגוף שהוא חומר הכלי מלביש לנפש הרוחני' וכך בכל אבר ואבר בפרט כחומר של כלי העין שמלביש ומכסה לאור הראי' הרוחני' וכמוח הגשמי שהוא כלי לאור השכל כו' שכ"ז דמיון להבין ב' מדריגות דפנימית וחיצוני' שנק' או"כ צו"ח בכל העולמות הרוחני' כגלגל השמש שיש בו צו"ח[60] נפש וגוף וכך גם במלאכים[61] באופני'[62] וחיוה"ק דיצי'[62] ושרפים דעולם הבריאה כו' (שחומר שלהם מורכב מאש ורוח כמ"ש הרמב"ן[63]) וכ"ז מצד כח הפועל האלקי בנבראים הכולל כל הנמצאים מפעולתו שדומים לפועל שכלול ג"כ מב' מדריגות הללו דפנימי' וחיצוני' או"כ כו' והוא בחי' המל' שכולל כל התהוות העולמות שמתהוים מאין ליש שבחי' החיצוני' שבמל' הוא בחי' האותיות האלקיי' שבהן נבראו כל העולמות שנק' כלים לאורות דע"ס דמל' בחב"ד חג"ת כו' שהן בבחי' ההסתר והעלם כו' וכך בדרך פרט בע"ס דמל' כל עליון מוסתר ומכוסה בתחתון הימנו כמו חב"ד בחג"ת כו' וכל בחי' המל' באו"כ מלביש למדות דז"א והוא ד' רבתי דאחד[64] כו' כידוע וכך עד רום המעלות ובכלל כמו המדות מלבישין לשכל והשכל מלביש לרצון ותענוג מלובש ברצון והעצמות ממש מוסתר לגמרי וד"ל. וכך למעלה בבחי' עצמו' אוא"ס שבכתר נק' סדכ"ס דלמחת"ב אע"פ שגם בחי' חו"ב נק' סתימא לגבי המדות כו' עד"מ הרצון שמלובש בשכל וטעם והשכל מוסתר במדות והמדות במח' ומח' מוסתר בדיבור והדיבור מוסתר במעשה כו' וכך יובן בדרך כלל במע"ב שעלה ברצונו לברוא יש מאין ונתלבש הרצון הזה בשכל וטעם לרצון עד"מ אדם שרוצה לבנות בנין שהוא רצון שלמעלה מן הטעם ונק' טעם לרצון כלי חיצוני' שבו מוסתר הרצון בעצם ואח"כ ירד עוד השכל וטעם במדות נק' השכל או"פ והמדות כלי חיצוני המלבישו וכן מדות[65] למח' וממח' לדיבור בי"מ יהי אור יהי רקיע[66] וכה"ג עד בחי' המעשה שמלבשת לכולם כו' וד"ל. ואמנם הנה באמת תכלית המכוון הי' בהשתלשלות העולמות בכלל ובפרט כנ"ל שיהי' בחי' הפנימי' מתגלה ומאיר למטה ע"י הכלי החיצוני' דוקא ולא ישאר בבחי' ההסתר והעלם בכללי' שלא יהי' המסתירו ומעלימו כלל (והוא ענין בחי' ביטול דאין שבצורה הרוחני הגובר על החומר שהוא הכלי החיצוני שהוא בבחי' יש ודבר נפרד עד שיהי' גם הוא בבחי' ביטול היש לאין כמו בחי' האור הפנימי שבו כו') וראי' לזה ממה שאנו רואים בכל הברואים שכלולים מחו"צ או"כ (שהוא בחי' אין ויש רוחני וגשמי כנ"ל) ובפרט בברואים העליונים בגלגלים שנפש הגלגל או' שירה בביטול היש לאין האלקי בכל רגע בסיבובו תמיד כמ"ש וצבא השמים[67] כו' וגובר על בחי' חומר הגלגל שיסובב במרוצה גדולה וכך הכוכבים ומזלות בהילוכם וכל צבאם ומזה יובן בדוגמא לעולם הרוחני יותר כאופנים וחיות בלכתם שהאור והצורה שבהן או' שירה וגוברים על החומר שלא יסבו בלכתם[68] כו' וכמו"כ ביטול הנשמות האלקי' בהשגה והתבוננות שיגבר על חומר הגוף שיכנע ויבוטל גם הוא בחיצוני' לב בשר בביטול היש הגס לאין האלקי כו' וד"ל (וע"כ אנו רואים שיש ביטול והתכללות דצורה גם בחומר שלהם בכל הברואים הגשמיי' ג"כ כמו הנשימה בחיות שבאדם ובהמה שרו"ש כו' והוא בחי' התגלות דפנימי' בחיצוני' הכלי שהיא החומר דוקא כנ"ל וד"ל) וכמו גילוי האור וחיות הרוחני שבשכל שבא בכלי המוח החיצוני דוקא להשכיל שכל ממש וכאור הראי' הרוחני' ממש[70] שמתגלה בחומר העין שחומר העין עצמו הוא שרואה ראי' גשמי' ממש וכך בכל האיברים כו'. אך באמת א"א שיאיר אור הצורה הרוחני בחומר הגשמי כמו שהוא ממש שא"כ הי' גם הגשם רוחני וזה בלתי אפשר שהרי הרוחני מושלל לגמרי מכל תואר גשמי ואין ערוך ויחוס כלל ביניהם כ"א ע"י אמצעי כו' (כמ"ש במ"א[71]) וא"כ יש ודאי שינוי המהות בהאיר אור הצורה בחומר ע"י לבוש החומר הגס כמו ראי' גשמי' שמצד חומר העין שנעשה מן הראי' רוחני' שבנפש עצמ' וכה"ג באור השכלי שבכלי המוח ומדות שבלב כו' ואע"פ שיהי' הכלי מזוכך ביותר נק' לבוש עכ"פ אלא שהוא לבוש זך וכך הוא בכל עולם ועולם לפ"ע גם במלאכי' עליונים עד בחי' המל' עצמה שבחי' הכלי שהוא האותיות דשם אלקי' שמסתיר על שם הוי' הפנימי' שבו ואע"פ שיאיר אור דהוי' דהיינו מוחין ומדות דמל' בכלי שהוא שם אלקי' הרי א' כי שמש ומגן[72] הוי' אלקי' כמגן שנק' נרתק לשמש כידוע וד"ל. ואמנם עכ"ז יכול להיות בחי' התגלות כל הפנימי' בחיצוני' כמו שהוא ממש באופן שלא יסתיר הכלי כלל וכמו שאנו רואים בנפש האדם שבפנים שלו מאיר בחי' הפנימי' ועצמי' שלו דוקא כמו אור פנימי' השכל שבמוח ופנימי' הרצון והתענוג שבעצמות הנפש ממש הוא שמתגלה בפנים שזהו שיאיר הפנים מחידוש אור השכל פנימי שבמוח כמ"ש חכ' אדם תאיר פניו[73] כידוע או מעונג נפלא מאד מבשורה טובה שנוגע לפנימי' חיות נפשו ממש כו' וכה"ג יש ודאי[74] במדות שבלב בעת שמחתו שיאיר בו מנקודת פנימי' הנפש כמו ביין המשמח הלב שמגלה כל מצפוני' שהי' גנוז בהעלם גדול בעצמות הנפש ממש אע"פ שמדות שבלב נק' לבוש למוחין כו' וד"ל וכך יובן למעלה בבחי' המוחין ומדות עליוני' דאצי' שגם שעליון מלובש ומכוסה בתחתון שנק' כלי ולבוש להעלימו כנ"ל ומה שמתגלה אינו באה אלא[75] בשינוי המהות כמו מרצון לשכל ומשכל למדות שבלב כו' בהתלבשות הצורה בחומר כראי' בעין כנ"ל מ"מ יכול להיות שיהי' בחינת התגלות דפנימי' ועצמי' דעליון בתחתון כמו פנימי' הרצון בעצם או התענוג העצמי שיתגלה בשכל וטעם שבמוח החכ' ואינו עושה שינוי המהות כלל כחכמת אדם תאיר פניו

שמצד גילוי הפנימי׳ בעונג שבחידוש השכל ממקורו וכמו במ״ת שבאור פניך נתת לנו כו׳ (כמשי״ת) וכן מפנימי׳ השכל שנק׳ סוד כמוס שמתגלה בכלי המוח דוקא וכה״ג במדות שבלב שיאיר בהן מבחי׳ הפנימי׳ ועצמו׳ דרצון וח״ע[1] שבראש בלי שינוי המהות כלל הוא בחי׳[2] שמחה עליונה במדות דשם הוי׳ כמו ישמח הוי׳[3] כו׳ וכמו בשמחת לבו[4] כו׳ וכמו בשמחת הלב שמגלה כל הצפון כנ״ל וד״ל (וכך יכול להיות גילוי הפנימי׳ דמדות שבלב ממש באותיות המח׳ שלא יעלימו כלל וכן פנימי׳ המח׳ יאיר בדיבור בלי העלם כלל וכן מאותיות הדיבור במעשה שנמצא שיאיר כל בחי׳ פנימי׳ הרצון ותענוג גם במעשה כו׳) (וכמו שיהי׳ לע״ל דכתיב ונגלה כבוד הוי׳[5] שהן פנימי׳ המוחין ומדות דאצי׳ בשם הוי׳ בלי העלם דשם אלקי׳ כמא׳ שלע״ל יוציא חמה מנרתקה[6] שהוא שם אלקי׳ שנק׳ נרתק לשם הוי׳ כו׳ וראו כ״ב כי פי הוי׳ ממש דיבר כו׳) וכן גילוי הפנימי׳ שבדיבור העליון על כל הברואים שנתהוו מחיצוני׳ הדיבור בבחי׳ המעשה שהרי יפול פחד אלקי׳ על כל הברואים כו׳ (וכמו שיהי׳ גילוי אור דפנימי׳ ח״ע שבטעמי מצו׳ וכן אור הנבואה בכל בשר כו׳):

(ה) **והנה** ע״פ כל הנ״ל יובן ג״כ בענין מאמר הזוהר דג׳ קשרין הן[7] ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב״ה כו׳ שיש בכ״א ב׳ מדריגות דבחי׳ פנימי׳ וחיצוני׳ הנ״ל והוא כידוע דקוב״ה סו״ג[8] דבחי׳[9] הפנימי׳ בכלל נק׳[10] סתים שמוסתר ונעלם בלתי מתגלה כנ״ל[11] בענין או״כ דע״ס בכלל ובע״ס[12] עצמן בחי׳ המוחין דחב״ד מוסתר ונעלם בחג״ת וחג״ת בנה״י כו׳ עד בחי׳ סדכ״ס דלמחת״ב כו׳ וכמו״כ אורייתא סו״ג ג״כ בב׳ מדריגות הללו דפנימי׳ וחיצוני׳ והיינו בחינת פנימי׳ דח״ע שנק׳ תוש״מ שנק׳ טעם כמוס לרצה״ע שבמצו׳ שבבחי׳ ח״ס דא״א והן בחי׳ טעמי מצות שיתגלו לע״ל ברזין וסודות התורה שנק׳ פלאות חכ׳[13] או תעלומות ח״ע[14] כו׳ כידוע ובחי׳ גלי׳ שבתורה הוא אותיות שבתורה שבאים בהתגלות ובהגבלה שמלבישים לבחי׳ הפנימי׳ דח״ע הגנוז ונעלם בהן כו׳ ובכלל זהו בחי׳ טנת״א דתושב״כ שהאותיות הן בחינת הכלי׳ החיצוני׳ (וכן התגין ונקודות שנדרש מהן כל דרש כמו ר״ע הי׳ דורש[15] על כל קוץ כו׳) ובחי׳ הטעמים ונגינות שבזרקא כו׳ זהו בחי׳ הפנימי׳ דעונג שבח״ע דתושמ״ע שנק׳ רננא ושיר כמו ויהי שירו[16] כו׳ וע״ז א׳ הנסתרות להוי׳ אלקינו בחי׳ סתים דאורייתא הנ״ל והנגלות לנו ולבנינו[17] כו׳ וד״ל. והנה כמו״כ יש ב׳ מדריגות דפנימי׳ וחיצוני׳ גם בנש״י מאחר שג׳ קשרין הן כו׳ (וכן[18] בבחי׳ ציור אדם דוקא באו״כ פנים ואחור כמו שבתו׳ א׳ כתובה פנים ואחורי[19] לפי שהתורה בבחי׳ אדם כמ״ש וזאת תורת האדם[20] דוקא) והוא מה שאנו רואים דנר הוי׳ נשמת אדם[21] שבחי׳ הפנימי׳ שבה בפנימי׳ הרצון והתענוג האלקי שבה שמוסתר ונעלם במוחין וגם בחי׳ המוחין דחב״ד בהשגת אלקות מוסתר במדות שבלב אוי״ר שנק׳ נגלות לגבי בחי׳ הפנימי׳ דמוחין כו׳ שאינו נראה לעין כלל ובחי׳ התפעלות דאוי״ר שבלב הרי הוא בגלוי לעין בשר כו׳ וכמו דאורייתא סו״ג כמו טנת״א שבתו׳ כנ״ל כך נש״י סו״ג בפנימי׳ וחיצוני׳ וכמו שיש בחי׳ טעמי׳ שבתו׳[22] שהוא כעונג[23] האלקי שבחכמה דתורה כך יש בחי׳ טעמי׳ דעונג העליון במוחין דנשמה האלקי׳ (וכמשי״ת) וכ״ז דאורייתא וישראל סו״ג היינו משום דקוב״ה סו״ג כנ״ל שהוא בבחי׳ ציור אדה״ע דאצי׳ ולמעלה שיש בו בחינת פנימי׳ דכתר וחב״ד כו׳ וחיצוני׳ כמו המדות ומחודו״מ כו׳ כנ״ל וד״ל. והנה מבואר למעלה דתכלית המכוון הי׳ בהשתלשלות העולמות מרכ״ד עד סוכד״ר[23] שיהי׳ בחי׳ הפנימי׳ שבכל עולם מתגלה בחיצוני׳ הכלי׳ דוקא בלי הסתר והעלם כלל כמו שיהי׳ לע״ל כנ״ל באורך (ומ״ש כי טוב כי טוב לגנוז האור בכלי[24] גניזה זו היינו שיאיר האור בכלי דוקא דהיינו שיהי׳ מאיר ע״י לבוש זך בכלי׳ נאים שהן לבושי׳ וכלי׳ דמעהמ״צ כמשי״ת) וז״ש בכ״מ בכלליו המכוון בתו״מ אשר יעשה האדם התחתון למטה וחי בהם שיאיר שם הוי׳ בשם אלקי׳[25] דוקא כמ״ש כי הוי׳ הוא האלקי׳[26] כולא חד ממש בלי העלם והסתר דשם אלקי׳ כו׳ וזהו שנק׳ עובד אלקי׳ כמו שנק׳ עובד הוי׳ והוא מצד בחי׳ גילוי אור הפנימי׳ דמוחין ומדות כו׳ דשם הוי׳ באלקי׳ דוקא והיינו בתפלה שהוא יחוד דהוי׳ ואלקי׳ בק״ש באהבה דבכל לבבך כו׳ שזהו בחי׳ התגלות הפנימי׳ במדות שבלב מן הפנימי׳ דמוחין בהשגות דיחו״ע כו׳ שהוא ג״כ גילוי אור הפנימי׳ דעונג העליון בחו״ב כו׳ והוא במצות ת״ת שא׳ והיו הדברים האלה[27] אשר אנכי ממש כו׳ כמו שהי׳ במ״ת שהי׳ אז בחינת התגלות דפנימי׳ הח״ע דתו׳ בחיצוני׳ הדיבור בא׳ אנכי הוי׳[28] כו׳ (ע״כ א׳ אנכי מי שאנכי[29] שהוא בחי׳ סדכ״ס הוא הוי׳ אלקיך ממש בלי העלם הכלי כלל) שהרי עכ״ד פ״נ[30] כו׳ והוא מצד גילוי הפנימי׳ דחכמת אדה״ע דקוב״ה סתים הוא[31] בחי׳ סתים דאוריי׳ וסתים דנש״י דג׳ קשרין הן בבחי׳ הפנימי׳ שנק׳ סתים דוקא וכמ״ש פב״פ דיבר הוי׳ עמכם[32] פנימי׳ בפנימי׳ דוקא כמו וזאת לפנים בישראל[33] ונק׳ תו׳ האדם בפנימי׳ דאדם וגם בחיצוני׳ בבחי׳ גלי׳ באותיות התו׳ שהן מקור חיות הנשמות כמ״ש כי אמרתך חייתני[34] וכמו במ״ת ששמעו קול אלקי׳ מדבר[35] כו׳ ואע״פ שא׳ הנסתרות לה׳ אלקינו דוקא רק הנגלות לנו ולבנינו כו׳ דמשמע דיש הפרש בזה דנסתרות דתורה להוי׳ אלקינו למעלה כו׳ הענין הוא דסתים דתורה בא בגילוי בנגלות לנו ולבנינו לשמור ולעשות בלי העלם והוא במה שבא האורות בכלים במעהמ״צ שהוא בחי׳ גילוי הפנימי׳ בחיצוני׳ כנ״ל בענין טנת״א דתורה כו׳ וכמו שהי׳ במ״ת שבאור פניך ממש נתת לנו כו׳ ודבריו חיים וקיימים[36] וזהו והיו הדברים האלה ממש כו׳ על לבבך ושננתם כו׳[37] דכמו דסו״ג בקוב״ה נגלה הפנימי׳ בחיצוני׳ כך בסתים דאורייתא וישראל דג׳ קשרין הן בב׳ מדריגות דסו״ג כא׳ ממש וד״ל. אך הנה כ״ז שבחי׳ הפנימי׳ יוכל לבוא בהתגלות בחיצוני׳ היינו בבחי׳ או״י שהולך האור מלמעלה למטה מעליון לתחתון ואע״פ שבסדר ההשתלשלות כל עליון מתלבש בתחתון כנ״ל כמו שהרצון מתלבש בשכל ונעלם בו וכן השכל במדות (וכמו במע״ב כו׳) זהו רק בחי׳ חיצוני׳ שבעליון שמתלבש ונעלם בתחתון אבל בחי׳ הפנימי׳ שבו בוקע לכלי החיצוני׳ דתחתון ויאיר בו שלא בבחי׳ העלם כלל וראי׳ מגילוי אור הפנימי׳ דרצון וחכ׳ בשעת מ״ת עד שהאיר הפנימי׳ גם במדות

ומעשה והוא בנש"י בפנימי' המוחין ומדות שבלב עד שעכ"ד כו'[38] וגם בבחי' המעשה שלהם כאשר א' נעשה[39] כו' נקבע[40] לדורות גילוי בחי' פנימי' אף[40] במעשה בלבד והוא בחי' הכוונה הפנימי' ורעותא דלבא שיש במעהמ"צ בכאו"א מישראל ואף שמחה של מצוה מפנימי' העונג ושמחה שא' ונעשה רצונו[41] כו' וכה"ג וזהו מצד ענין ירידת העליון בתחתון בבחי' הפנימי' שבו דוקא כמו שהי' במ"ת שירד הוי' על ה"ס וא' אנכי ממש הוי' אלקיך כנ"ל. והנה באמת מה שהי' במ"ת זהו דוגמא דלע"ל ממש שיתגלה כל בחי' פנימי' שבעליון שנק' סדכ"ס בנש"י למטה כמו שהוא למעלה ממש כמ"ש ולא יכנף עוד[42] כו' וע"כ גם בחיצוני' דחיצוני' כמ"ש[43] בגופין יאיר להן מאור חיי החיים כו' וכך הי' במ"ת דבאור פניך ממש כו' שהאיר כל בחינת הפנימי' דמשפיע במקבל וע"כ א' דישראל שעמדו בה"ס[44] פסקה מהן זוהמא דנחה"ק כמו שיבוער רוח הטומאה דלע"ל ולז"א[45] חרות על הלוחות חירות ממ"ה[46] דהמות בא מסט' דרע דק"נ שהי' בסיבת חטא עה"ד כו' ומפני שנתגלה כל בחי' הפנימי' האור דח"ע בחיצוני' דוקא ממילא נפסק מהן כל בחי' הרע דק"נ לגמרי מכל וכל כי נדחה החושך דק"נ מפני האור כו' וזהו ענין לוחות הראשונ' שהי' חרות שהיו כתובים מב' עבריהם[47] שגם בחי' חיצוני' ואחוריים דח"ע הי' בבחי' גילוי אור הפנימי' מפני שאין הכלי מסתיר האור כלל כנ"ל וד"ל (וכמ"ש במ"א עמ"ש מי כמוך באלים הוי'[48] שזהו בחי' ח"ת[49] דתר"מ שאין הכלי מסתיר לאור כלל כמו שיהי' לע"ל וכמ"ש הוי' אלקיו עמו[50] דשם אלקי' שהוא הכלי עמ"ו בשוה לשם הוי' ממש כו' בלי העלם כלל כנ"ל וד"ל). אבל הנה לאחר שחטאו בחטא העגל שנסתלק מהם בחי' אור הפנימי' ועצמי' דאוא"ס שבכח"ב[51] ומדות כו' שקבלו במ"ת (שהן ב' כתרי' כו' כמ"ש ויתנצלו[52] כו') הנה זהו כמו שהוא בבחי' או"ח מלמטה למעלה שהתחתון עולה ומלביש לעליון ועליון לעליון הימנו עד שכל בחי' פנימי' מוסתר ועולה למעלה כמו המח' עולה להלביש למדות שבלב ומדות שבלב עולים ומלבישים לשכל ושכל לרצון ורצון לתענוג כו' (שזהו כמו עד"מ בשינה שעולה פנימי' כח המעשה והתנועה למעלה ולא נשאר רק החיצוני' שמלביש לפנימי' וכן פנימי' שבדו"מ עולה למעלה ולא נשאר רק כח הדמיון שבמח' ותנועה חיצוני' בשפתיו כו' וכן פנימי' המדות מתכסי' בחיצוני' דהבל הלב וכן פנימי' דכח השכל והרצון עולה הכל בעצמות הנפש בבחי' ההעלם וההסתר לגמרי כו') ואז ממילא יש מקום לשליטת החיצוני' בחיצוני' הכלי' כידוע וזה הי' בחטא העגל (והי' זה מצד ששלט עין הרע דשטן במ"ת[53] שהי' בחי' התגלות הפנימי' בחיצוני' כו' וע"כ לוחות ראשונו' נשברו כמ"ש במ"א) ולזאת הוצרך להיות בהיפוך שהוא להיות האור גנוז ונעלם בכלי דוקא דהיינו שיהי' הכלי מכסה ומלביש לאור הפנימי שלא ישלטו חיצוני' בפנימי' והיינו ענין לוחות האחרונו' שלא היו כתובים מב' עבריהם בשוה[54] אלא הי' בחי' חיצוני' מלביש לפנימי' כמו מגלה כתובה פנים ואחור כו' והיינו ענין התלבשות החכ' דתורה בעה"ד טו"ר לברר ולתקן שצריך להתלבש בחיצוני' דוקא וכענין נובלות חש"מ תורה[55] כו' והוא כמו ענין המצות דעכשיו שנק' כלים ולבושים להלביש לאור הפנימי' דשם הוי' שבתוכם אע"פ שנק' מצות הוי' ממש (וכן תורת הוי' ממש אע"פ שמתגלה בפה בדיבור כמ"ש ואשים דברי בפי"ך[56] מ"מ מוסתר בדיבור זה בחי' הפנימי' כו') ולא עוד אלא שהעיקר הוא בחי' הכלי שהוא המעשה[57] או הדיבור בנגלה שבתורה וכמו שמכריזי' בג"ע אשרי מי שבא לכאן[58] ותלמודו[59] שלמד בעוה"ז שמלובש בדברי' גשמיי' דק"נ בידו[60] כו' וכן א' העוסק בתורה לשמה מגלין[61] לו רזי תורה כו' שבחי' הפנימי' דרזי תורה וכהשגות הנשמות בג"ע אינו בא אלא[62] מבחי' הגלי' שבתורה[62] כו' וכן המצו' הן בחי' כלי' מכלי' שונים להעלים אור הגנוז בהן ולע"ל יתגלה בהן האור דהוי' וכידוע דמצוה בא"ת ב"ש הוא שם הוי'[63] כו' וע"ז אמר ולא יכנף עוד כו' כידוע וגם שהמצות עושים למעלה תוס' אורות באצילות כמ"ש בע"ח[64] אבל זהו להוסיף אורות בכלים דוקא כו' (וכמו משל מתן בסתר[65] כידוע שלע"ל יתגלה האור שבכלים וזהו עיקר בחינת התיקון להיות בחי'[66] ריבוי הכלים כו' כמ"ש במ"א עמ"ש ויין מלכות רב כו' והשקות בכלי זהב[67] כו') ומה שלא יהי' הכלי מסתיר כלל לאור כנ"ל זה יהי' לע"ל דוקא אבל עכשיו נהפוך הוא שהכלי מסתיר לאור כמו שרואים בנגלה שבתורה שמסתיר על הפנימי' וסודות שבתורה שנק' סוד סתום ואינו נגלה רק ליראי הוי' כמ"ש סוד הוי'[68] כו' וכן במצו' אינו רק בחי' המעשה אף בלא כוונה פנימי' רק אוי"ר ששייך למעשה כמו בקבעומ"ש וכן במצות אוי"ר שבק"ש הוא אשר נמשך מהתבוננות והשגה דבינה שזהו בחי' חיצוני' שמלביש לפנימי' המוחין ופנימי' הלב כו' ולפי"ז מ"ש הנסתרות להוי' אלקינו היינו כפשוטו שהפנימי' דמוחין ופנימי' התורה שנק' נסתרות ממש שאינן באים בגילוי כלל כי מלובשים ונעלמים בחיצוני' שהוא מ"ש והנגלות לנו כו' (וי"ה דשם הוי' שהן תו"מ הנגלות) ופסוק זה מדבר כשיהיו ישראל בגלות (כמ"ש בפ' נצבים) ויתשם מעל אדמתם[69] כו' הנסתרות כו' ולכאורה אין לזה חיבור וסמיכות כלל אך לפי שבגלות הוא בבחי' שינה כנ"ל שאז העיקר הוא בחינת המעשה בכלי' חיצוני' הנגלי' לנו כו' והפנימי'[70] בבחי' הסתר והעלם ונק' נסתרות לה' אלקינו כו' (משא"כ בזמן בהמ"ק בא"י שהי' בחי' גילוי הפנימי' דאוא"ס בכח"ב ומדות כו' גם בחיצוני' מעין שהי' במ"ת כמ"ש יוחנן כה"ג ביטול המעוררי'[71] שאו' עורה למה תישן ה'[72] כו' וכי יש שינה לפני המקום[73] דלית גבינין[74] כו' ונק' ע"פ דלא נאים[75] כו' שאז אין מקום ליניקות הע"ש דק"נ רק כפי המדה מחיצוני' דחיצוני' דשם אלקי' כידוע וד"ל):

(ו) **והנה** אחר כל הנ"ל בענין הקדמ'[76] הזאת יובן[76] בדרך כללות במ"ש ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם כו'. דהנה מבואר למעלה דיש[77] בחי' פרעה דקדושה[78] שהוא בחי' המל' שמתלבשת בבי"ע כו' שהוא בבחי' התגלות כמ"ש בזוהר דאתפריעו ואתגלו[79] כל נהורין עילאין כו'. ואמנם יש בענין פריעה והתגלות זו ב' אופני' א' בחי' החיצוני' שמלביש ומכסה את הפנימי' כמו בחי' האותיות שנק' כלים כנ"ל כמו

בכנ״י שהן בבחי׳ סו״ג כנ״ל דבחי׳ החיצוני׳ באוי״ר שבלב שנולד מן השכל נק׳ כיסוי ולבוש לפנימי׳ המוחין והמדות כו׳ שזהו כפי סדר ההשתלשלות דתחתון מלביש לעליון ועליון מוסתר ונעלם בתחתון כנ״ל ואע״פ שנק׳ כיסוי לכסות הפנימי׳ אבל הרי בחי׳ הכלי׳ שנק׳ אותיות הן בבחי׳ גילוי למטה דוקא (וכנ״ל במ״ש והנגלות לנו כו׳) וזהו דוקא בבחי׳ או״ח מלמטה למעלה כמו בשינה כנ״ל והיינו ג״כ פי׳ ופרעה חולם כו׳ שזהו בזמה״ג דכנ״י בבחי׳ שינה בהסתלקות בחי׳ הפנימי׳ למעלה (והחיצוני׳ כמו באוי״ר למעשה והמעשה עצמה מלביש לפנימי׳ זהו ע״י בחי׳ התיקון דשם מ״ה כמשי״ת) וע״כ יכול להוליד מבינה שהוא היאור כנ״ל ז״פ רעות שהן ז׳ מדות רעות דק״נ מיד אחר הולדי׳ ז׳ פרות טובות בחי׳ ז״מ דקדושה כנ״ל (מצד בחי׳ התגלות דעה״ד טו״ר במל׳ בחו״ג המגולי׳[2] דוקא כידוע) והוא מה שיש יניקה לפרעה דקליפה בחי׳ מל׳ דק״נ שאזלע״ז כו׳ שבריבוי הצמצומי׳ בהשתלשלות מפרעה העליון דקדושה נמשך בחי׳ פרעה התחתון שהוא מל׳ דק״נ והיינו בבחי׳ החלום דשינה דוקא שהוא בבחי׳ הקטנות בהסתלקות הפנימי׳ דמוחין ומדות וגם במחדו״מ כנ״ל וכן[3] בכל גלות שא׳ אני ישינה[4] כו׳ (וכן[5] בזוהר דקוב״ה בגלותא אסתלק[6] לעילא לעילא כו׳ וע״ז א׳ עורה למה תישן הוי׳[7] כו׳) (וע״כ פרע״ה הב׳ שלא ידע את יוסף[8] בחי׳ צ״ע הפותר חלומות כו׳ א׳ לא ידעתי את הוי׳[9] כלל שזהו בחי׳ השכחה שבאחוריים דדעת שנמשך בק״נ מצד בחי׳ התגלות דמל׳ דקדושה בחיצוני׳ ביותר שנק׳ עלמא דאתגלי׳ בבחי׳ יש גמור כו׳ ששולט שם יניקות החיצוני׳ אבל בסמוי מן העין דוקא שם הברכה מצוי׳ ממקור הברכות כמ״ש ואת צנועים חכמה[10] צנועי׳ בהצנע לכת בלי גילוי לבחי׳ יש ודבר מה כלל שלא נראה לעין שזהו בחינת עלמא דאתכסיי׳ שהוא בחי׳ הפנימי׳ המוסתר ונעלם מן העין (כנ״ל בבחי׳ הסתר אורות בכלים דוקא) וכמ״ש כי טוב טוב לגנוז האור בכלי דוקא שזהו עיקר בחי׳ התיקון להיות שמורין[11] מן העין שאז נשמר מעין רע דק״נ (וכמו שרואים למטה בכל מידי דצייר וחתים[12] כו׳) ובעלמא דאתכסיי׳ שהוא בחי׳ הפנימי׳ הנסתר שם הוא מקום הזכרון דייקא היפוך השכחה שהוא בפנימי׳ החכ׳[13] דאור אבא כידוע בענין התפילין במ״ש ולזכרון בין עיניך[14] כו׳ וכמ״ש במ״א). וזהו ופרעה חולם שהוא גם בחי׳ התגלות דאותיות מחודו״מ[15] שעולים בהסתלקות[16] בשינה בחלום שיכול להיות אז יניקת הק״נ מחיצוני׳ דחיצוני׳ כנ״ל כו׳ אבל אופן הב׳ בלשון פרעה הוא בחי׳ התגלות הפנימי׳ דוקא כי ל׳ פריעה לא שייך רק לגלות מתוך ההעלם והכיסוי שהי׳ בתחלה וכמו ופרע ראש[17] האשה שזהו לגלות המכסה[17] אשר על ראשה ואם אין כיסוי בתחלה לא שייך לשון פריעה כלל וכמו ענין פריעה דמילה שא׳ מל ולא פרע[18] כאלו לא מל שזהו להסיר גם העור הדק המכסה וחופף על הברית שאז נק׳ פריעה שזהו בחי׳ התגלות הפנימי׳ דוקא וכך כל לשון פריעה אינו רק התגלות של הפנימי׳ שהי׳ מכוסה ונעלם בתחלה (כמו בפרוע פרעות בישראל[19] כו׳) והענין הוא כמבואר למעלה בעיקר המכוון שהוא[20] בהשתלשלות העולמות שיהי׳ התגלות הפנימי׳ בחיצוני׳ הכלי׳ דוקא באופן שלא יסתיר הכלי לאור כלל וכמו שהי׳ במ״ת בהגלות נגלות אור פנים העליון דח״ע ופנימי׳ העונג ורצה״ע במ״ש אנכי כו׳ וכמו שיהי׳ לע״ל שיתגלה כל בחי׳ הפנימי׳ בחיצוני׳ למטה כמו למעלה כנ״ל (שבאופן זה לא שייך ענין השכחה כלל שאינו אלא בבחי׳ אחוריים דחכ׳ ובאופן זה אין חיצוני׳ נבדל מן הפנימי׳ כלל כמו לוחות הראשונו׳ כנ״ל וגם לא שייך ענין שליטת עין רע דק״נ ויהי׳ הברכה מצוי׳ למטה לעין כל כמו למעלה ממש (כמ״ש ביוסף צ״ע על״י עי״ן[21] מטעם זה כמ״ש במ״א) (משא״כ[22] עתה אין הברכה רק בסמוי מן העין כמו ואת צנועים כו׳ מטעם הנ״ל) והנה כדי שיאיר בחי׳ הפנימי׳ בחיצוני׳ הכלי׳ כמו יאר הוי׳ פניו אליך[23] וכמו את פניך הוי׳ אבקש[24] וכה״ג צ״ל תחלה הסרת כסוי הגס שנדבק בחיצוני׳ הכלי׳ מיניקת החיצוני׳ דק״נ וזהו ענין פריעה שהוא להסיר בחי׳ הכסוי גמור שבברית גם עור הדק כדי שיפרע ויתגלה בחי׳ הפנימי׳ שביסוד כו׳ כידוע בענין מילה ופריעה[25] דמילה הוא הסרת ערלה הגס[26] כעוונות ממש שהן מבדילי׳ כו׳ ואמנם גם תאוות היתר שהוא ערלת הלב ע״ז א׳ ומלתם את ערלת לבבכם[27] כו׳ שזהו ענין פריעה לגלות גם המכסה הדק כמו תאוות היתר כענין קדש עצמך במותר לך[28] שמסתירים גם הם בחי׳ פנימי׳ אור הוי׳ שלא יתגלה ויוקבע במוח ולב בעומק המושג ועומק פנימי׳ הלב רק בחיצוני׳ מרחוק ה׳ נראה לו בהשגת שכל והתפעלות אוי״ר חיצוני׳ כנ״ל ואפי׳ בחי׳ אוי״ר טבעי׳ שבנה״ב שנמשך משרשם בבחי׳ פני ארי׳ ופני שור דמרכבה דיצירה אינו נמשך בגילוי גמור בלב הטבעי בפנימי׳ ממש כ״א אחר הסרת הערלה שבלב החומרי במילה ופריעה (וז״ש וארא כעין החשמל[29] ומתוכה ד׳ חיות[30] כו׳ ח״ש מ״ל שהוא בחי׳ מילה להסיר בחי׳ החשך דק״נ תחלה כו׳ וזהו ג״כ שמרומז בר״ת דמי יעלה[31] לנו השמימה ר״ת[32] מילה וס״ת דמי יעלה[31] כו׳ הוא שם הוי׳ כידוע שזהו בחי׳ פנימי׳ התוה״ק שא׳ ע״ז מי יעלה לנו השמימ״ה בשרש[33] דטה״ע שראה ויספרה[34] כו׳ וכן מעבר לים[35] הקדמוני דח״ע דתושמ״ע שמשם יאיר אור הפנימי׳ בחיצוני׳ בכלי׳ דתו״מ למטה כמו למעלה ממש ע״ז א׳ מי יעלה כו׳ כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך[36] בבחי׳ כלי׳ החיצוני׳ בדיבור בפה בנגלה שבתו׳ שלמטה שמלובש בדברים גשמיי׳ ובלבבך לכוין לעשות המצו׳ בקבעומ״ש לבד זהו שם הוי׳ דתו״מ למטה כמו למעלה ממש לפי שאין הכלי מסתיר לאור כלל וא״צ לעלות לשמים העליונים כו׳ והיינו כאשר יוסר בחי׳ הכיסוי דערלת הלב במילה ופריעה דוקא כנ״ל וזהו שר״ת דמי יעלה כו׳ אותיות מילה מ״ל י״ה[37] כו׳ שבזה מתגלה הפנימי׳ די״ה שנק׳ נסתרות כו׳ כנ״ל ודו״ל). וזהו ענין הב׳ בפי׳ פרעה[38] שנגלה ונפרע מן הכיסוי שיקרע המסך שלמטה ג״כ[39] והיינו ג״כ ענין השפלות והכנעה כעפר ממש שעי״ז יהי׳ גילוי זה שנק׳ פריעה דכל האורות הפנימי׳ והיינו שאותיות פרעה הן אותיות העפר[40] והוא שע״י עוצם השפלות כעפר לכל נגלה אוצר של י״ש[41] הפנימי׳ שמפני זה נק׳ כנ״י בשם אשה יראת ה׳[42] בבחי׳ יר״ע וירא״ת כו׳ וא״א להיות גילוי אוצר העליון דיר״ע שהוא פנימי׳ חכ״ע כמ״ש הן[43] יראת

ה׳ היא חכ׳ כ״א ע״י שמשים נפשו כעפר לכל (וראי׳ ממה שאו׳ ונפשי כעפר לכל אז פתח לבי בתורתך[44] כו׳ וכמו משה שהי׳ עניו מכל האדם[45] הי׳ בו אור פנימי׳ דח״ע כו׳). וביאור הדבר ידוע ששרש כל התאות רעות נמשך בסיבת גסות הרוח בלבד שזהו מה שמחשיב א״ע לבחי׳ יש ודבר גדול ומרגיש א״ע ביותר להיותו יקיר וחכים[46] מאד מאד בעצמו וע״כ יחשוק תמיד למלאות רצונו וחפצו שלא יחסר לו דבר וחצי דבר מכל אשר יתאוה תאוה חפצו ותשוקתו באש זרה להיות כרצונו למלאות תאוותו באמרו שהוא ראוי לכך וא״א לו להשפיל א״ע להסתפק במועט וא״א לו כלל שלא למלאות רצונו בגדולות כי מצד גסות רוחו ילך שובב בלבו להתאוות לכל דבר ולא יספיק לו לשמוח בחלקו יהי׳ איך שיהי׳ כ״א אחר שיקבל ביטושי׳ גדולים בגשמי׳ או ישפיל את רוחו בעצמו באמת אז יכנע לבבו הערל[47] ויהי׳ נבזה בעיניו נמאס בלב נשבר מאד עד שיהי׳ בשפלות כעפר לכל לא יחפוץ למלאות רצונו בגדולות וישמח בחלקו ויפרוש א״ע מכל מותרות ותאוות זרות כי אינו בחי׳ יש ודבר בעצמו כלל ואינו מרגיש א״ע כ״כ לומר בנפשו שצריך הוא להרבה כו׳ ועל יסוד זה הוא שניתן לאדם יסורים וביטושים רבים בשפלות והכנעת הלב בעוה״ז לבטש גסות רוחו כדי שיאיר אור נשמתו בטוב יותר כמא׳ הזוהר אעא דלא סליק כו׳ גופא דלא סליק בי׳ נהורא דנשמתא מבטשין לי׳ וסליק[48] כו׳ וכמו שרואים[49] ביסורים הבאים על האדם א״א שיהי׳ כל היסורי׳ רק מחמת שראוי לעונש על חטאיו כי לא יעלה ערך החטא לגבי היסורים הקשים ומרים שנוגעים עד הנפש ממש בבני חיי ומזוני כל ימי חייו וגם הלא עבור מעט הטוב שעשה ראוי לישב בשלוה וקו״ח הוא ממה שמצינו בנ״נ בשביל שהלך ג׳ פסיעות[50] לכבוד הש״י פסקו לו גדולה ולזרעו ג׳ דורות ואין לך אדם מישראל שלא כיבד את ה׳ הרבה יותר מזה וכל העוה״ז כדאי לכ״א מישראל שמקיים המצו׳ ומדבר בשבחו ש״מ בתפלה ובקבעומ״ש בק״ש וכה״ג אלא מוכרח לומר שהיסורי׳ הבאים על האדם העיקר הוא רק לבטל[51] את גסות רוחו להשפילו ולהכניעו בלבד וכענין שא׳ טובה מרדות א׳[52] בלבו של אדם יותר מק׳ מלקיות הרי ק׳ מלקיות שמקבל העונשי׳ בגופו על ק׳ לאוין יותר קשה מכולם הוא מרדות א׳ בהכנעת הלב בביטוש שמקבל בעוה״ז וזהו שביקש אברהם אבינו ע״ה על בניו שיהי׳ להם טרדת הפרנסה[53] בגלות קשה בעוה״ז כדי לפוטרם מגיהנם כמ״ש במ״א וכמו שרואי׳ גם בנפש גבוה ורחבה כאשר יסורים באים עליו ומיצר בצרות נפשו אז נשפל דעתו ולבו ורוחו הגס ונעשה רק[54] כעפר ממש לכל כו׳ וזהו יקר וחביב בעיניו[55] להיות עי״ז המשכת רח״ר העליוני׳ עליו להמשיך על נפשו גילוי אור הוי׳ ברוחני׳ שהוא שם הוי׳ שמלובש בנשמתו כמ״ש נר הוי׳ נשמת אדם וכמ״ש כי אתה תאיר נרי וה׳ יגיה חשכי[56] כו׳ והוא לפי שנקרע המסך דק״נ ע״י בחינת השפלות והכנעה זו כעפר הרך ממש כו׳ (וכמו באיוב כשא׳ ואני עפר[57] כו׳ ניחם ה׳ על הרעה שעשה לו והגדילו בכפליים[58] מכמו שהי׳) וזהו שבחי׳ גילוי אור[59] אלקו׳ שנק׳ פריעה כנ״ל בא ע״י שפלות כעפר דוקא והיינו שאותיות פרע״ה הוא אותיות העפר שהוא כמו העפר שבקרקע המשכן שהכל הי׳ מן העפר[60] הזה להיותו בבחי׳ ביטול היש בתכלית כו׳ וד״ל (וזהו שמי יעלה כו׳ ר״ת מילה וס״ת הוי׳ כי כדי שיתגלה שם הוי׳ בנשמה האלקי׳ צ״ל ע״י מילה ופריעה דוקא מטעם הנ״ל וכמ״ש שויתי הוי׳ לנגדי תמיד[61] ואין הפי׳ כמו שסוברים המון העם שהוא לצייר האותיות דשם הוי׳ לבד לנגד עיניו כי זה ציור גשמי דאותיות גשמיי׳ כו׳ אלא הכוונה על שם הוי׳ העליון שמהוה את הכל שהוא הי׳ הוה ויהי׳[62] בלי שינוי כלל כמ״ש אני הוי׳ לא שניתי[63] כו׳ והוא בחי׳ סוכ״ע שלמע׳ מן הזמן ומקום כידוע ויוקבע בעומק מוחו ולבו בהכרה והשגה זו דשם הוי׳ שהוא בבחי׳ מהו״ע ית׳ שא״ז כ״א בהאיר אור הוי׳ זה בנשמה כמ״ש כי אתה תאיר[64] נרי כו׳ וד״ל):

(ז) **והנה** מעתה יש להבין מ״ש בתחלת הפ׳ ויהי מקץ שנתיים ימים דוקא אז ופרעה חולם כו׳. דהנה שנתיים ימים הללו הן ב׳ אלפי׳ שנה שקדמה התורה לעולם[65] כידוע במ״ש ואהי׳ אצלו אמון אמון מופלא[66] ומוצנע כו׳ ואהי׳ שעשועים[67] יום יום ב׳ ימים הללו כל יום אלף שנה כמ״ש כי אלף שנים בעיניך[68] כו׳ והן בחי׳ חו״ב[69] דתושב״כ ושבע״פ בשרשם למעלה (וכידוע ומבואר במ״א עמ״ש יחיינו מיומים[70] כו׳) ובחי׳ העונג ושעשועי׳ העצמיי׳ שהי׳ לו להקב״ה בתוה״ק כנ״ל[70] ואהי׳ שעשועי׳ יום יום בב״א שני׳ שקדמו לעולם הוא שירד ונתלבש למטה בתושב״כ בבחי׳ הטעמי׳ ונגינות כנ״ל שיש בתושב״כ ד׳ מדריגות דטנת״א כו׳ וע״ז א׳ ובלילה שיר״ה עמי[71] שירו קרי כו׳ דהיינו שיר של עונג שעשועי׳ העליוני׳ שנשתעשע בתושמ״ע נק׳ שירו של הקב״ה בעצמו וכשיורד למט׳ בטעמי׳ ונגינות דתושב״כ נק׳ שירה בה׳ בחי׳ נוק׳ ועכ״ז א׳ דשיר״ה שהן בחי׳ הנגינות וטעמי׳ עמו ממש בלי פירוד כלל וד״ל. ולהבין ביאור כ״ז הנה י״ל מ״ש דוד זמירות הי׳ לי חוקיך[72] בבית מגורי דוקא דהיינו בעת צרה כשהי׳ נרדף מאויביו כו׳ ועכ״ז נענש דוד[73] על שקראם בשם זמירות ובאמת עיקר זמירות הוא בכלי[74] דוקא כידוע אך דוד הי׳ מתענג בטעמי׳ ונגינות דאורייתא כמו בשירה בפה שנק׳ ג״כ זמירות כמו מכנף הארץ זמירות שמענו[75] כו׳ וכמו למען יזמרך כבוד[76] כו׳ וכה״ג ואמנם באמת עיקר הטעם שנענש דוד על שקראם זמירות היינו לפי שכוונתו הי׳ להנצל בזה מכל הקטרוגי׳ ודינין קשין מאויביו וז״ש בבית מגורי שהי׳ מגור מן האויב כידוע להיות שע״י בחי׳ העונג ושעשועי׳ העליוני׳ שבשיר ורינה דאורייתא כמו בנגינות וטעמי׳ כנ״ל נמתקו כל הדינין וגבו׳ קשות כידוע וע״כ נענש ע״ז שהשפיל מעלת אור היקר העליון שבתו׳ להיות זמירות בשביל טובתו הגשמי׳ כו׳. אך לכאורה אין עליו דין ועונש כלל בזה שהרי בפי׳ ארז״ל השכם והערב עליהם לבהמ״ד[77] והן כלין מאליהן כידוע. אך הנה יש לבאר[78] הפ׳ רבות עשית ה׳ אלקי[79] נפלאותיך ומח׳ אלינו כו׳. דהנה לכאורה אין לדברים אלו הבנה ולא חיבור וסמיכות ענין כלל דרבות עשית משמע שבא הדבר בריבוי המעשה שהן ריבוי ההשתלשלות כל[80] העולמות העליוני׳ והתחתוני׳ שכולם נחשבו רק בבחי׳ עשי׳[81] כמ״ש מה רבו מעשיך כו׳ כולם בחכ׳ עשית[82] ובסמוך לזה א׳ נפלאותיך כו׳

שהן עולמות הנעלמים וסתומים שלא באו בהתגלות בבחי' עשי' כלל שנק' עלמין סתימין כו' או למעלה גם מעלמין סתימין שנק' נפלאותיך ממש והוא בחי' סדכ"ס שיגלה' לע"ל שא' אראנו נפלאות[2] כו' ועכ"ז נפלאותיך ומח' אלינו באו וכמא' עתיד להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות[3] כו' אע"פ שאין ערוך אליך כו' וא"כ מהו שמסיים אגידה ואדברה כו' דמשמע שיכולים לבא בדיבור בגילוי רק שעצמו מספר כו' כמו מי ימלל גבורות ה'[4] וכה"ג. ואמנם הנה תחלה י"ל מ"ש רבות עשית מהו לשון רבות כו' דאם הכוונה מצד עוצם הריבוי כמו מה רבו מעשיך כו' הל"ל רב וגדול ולא רבות כו' אך הכוונה בפי' רבות הוא עוצם ריבוי הצמצומי' בירידת המדריגות מעילה לעילה עד שנתהוו בבחי' עשי' ממש והוא מדבר בעולמות העליונים ביותר שהן גדולי' ונוראים במעלה ומדריגה גבוה מאד נעלה עצום ורב כו' כמו ע"ד דוגמא געה"ע דעולם הבריאה[5] שהוא בבחי' עונג העליון הפשוט שבעצמו' המאציל שנק' עדן העליון דכתי' ביה לשון עשי' גשמי' כמ"ש ויטע ה' אלקי' גן בעדן מקדם[6] ונטיעה זו עשי' גשמי' היא כנטיעת גן גשמי שצומח בו כל עץ גשמי והרי ירד האור העליון כזה בירידות מדריגות רבות בהשתלשלות מעילה לעלול עד שנתהווה בעשי' ונטיעה גשמי' וכך בכל עולמות העליוני' הרוחני' שהן מבחי' המדות ומוחין דחו"ב דאצי' ממש ונשתלשלו למטה לבי"ע שנתהוו בבחי' עשי' גשמי' ממש כו' וכמו במאמר יהי אור יהי רקיע וכה"ג הרי שרש דשרש מציאת האור והרקיע שנתהוו בבחי' עשי' גשמי' ממא' זה כמ"ש ויהי אור[7] וכן ויעש את הרקיע[8] כו' הוא באור העליון ביותר והוא בחי' אור קדמאה' דח"ע שנמשך לז' מדות דאצי' ונק' אור ז' הימים[9] (והוא אור הגנוז לצדיקים[10] לע"ל) ונשתלשלו בריבוי המדריגות שונות מאצי' לבי"ע עד שנתהוו בבחי' אור ממש וכן יהי רקיע גשמי שרשו מבחי' בינה שנק' רקיע[12] למעלה באצילו' כידוע בענין אמ"ר[13] כו' וכן התהוות השמש וירח למטה בעשי' גשמי' משרשם הראשון למעלה בבחי' שמש וירח העליוני' (שהן בחי' זו"נ דאצי' שנק' שמשא וסיהרא[14]) שהוא כמ"ש כי[15] שמש ומגן הוי' אלקי' כידוע וכך במאמ' דתדשא הארץ[16] וכה"ג שלמעלה מעלה הוא מ"ש מצמיח חציר לבהמה[17] שם ב"ן דאצילות כו' וכן בהמו' וחיות ועופות ודגים שנתהוו למטה בעשי' גשמי' ממאמר תוצא הארץ נ"ח[18] כו' כ"ז באה בדרך ירידה והשתלשלות מעילה לעלול מרום המעלות מבחי' בהמות וחיות שלפני האצי' כו' וכה"ג וד"ל. וז"ש רבות עשית פי' רבות צמצומים רבים עשית עד שנתהוו בבחי' עשי' או רבות הכוונה על עולמות העליוני' שנק' רבות בבחי' רב ועצום במעלה עשית בבחי' עשי' וז"ש מי ימלל גבורות ה' שזהו בחי' גבו' גדולה ביותר לצמצם כנ"ל[19] מלמעלה מעלה עד למטה מטה מרוחני' לגשמי' שזהו מורה על עוצם הגדולה שבעצמו' א"ס ב"ה שלגדולתו העצמי' אין חקר והוא בחי' כח ההתפשטות דאוא"ס שלמעלה מאבי"ע כו' שאין בו סוף בעצם ואין לו שיעור למעלה עד אין חקר ע"כ גם בהשתלשלות וירידות המדריגות למטה יורד בלי גבול וריבוי הצמצומי' עד שיכול להיות גם היותר עליון בבחי' עשי' גשמי' כנ"ל. וזהו שנק' ריבוי כמו מה רבו מעשיך כו' שהוא ריבוי החלקי' בריבוי המדריגות מיני' ממיני' שונים מעילה לעלול כי זהו הכלל בכ"מ שלפ"ע הכח בעצם כן ירבו החלקי' המסתעפים ממנו כמו כל דבר שהוא גדול ביותר בעצם כך לפ"ע ירבו החלקים שיחלקו אותו כמו כח החכ' בעצם לפ"ע ירבה בחי' התפשטות כח חכמתו בריבוי עניני' בירידת המדריגות למטה מטה כמו בחכ' שלמה שא' וידבר ג"א משל[20] שהמשל הוא לבוש להלביש לאור השכל וג"א משל זהו ירידת האור בג"א מדריגות זו למטה מזו כידוע (שזהו ג' מדריגות דבי"ע בכלל כמ"ש במ"א בענין ג' מאות משלים דר"מ[21]) וכך הוא בבחי' חכ' שבדיבור העליון שבי"מ מאצי' לבי"ע וזהו גדול אדונינו שם אד' בחי' המל'[22] שזהו בעצם דוקא ע"כ גם בחי' ההתפשטות בהתחלקות בריבוי חלקי' ובירידות המדריגות כדי[23] שיוכל לבא הכל בבחי' עשי' שהוא סוף הכל ואין כל הירידות וצמצומים תופס מקום אצלו כלל כי הוא ית' למעלה מעלה מכל ההשתלשלות דאבי"ע וכמ"ש ולאו מכל אינון מדות[24] כלל רק לאחזאה לאתנהגא בהון עלמין כו' כידוע וז"ש ה' אלקי שכ"ז שרבות עשית בריבוי הצמצומי' בהשתלשלות עד שנתהוו בבחי' עשי' כנ"ל זהו רק כדי שיהי' הוי' אלקי ממש והוא בחי' שם הוי' שבעצמו' א"ס ב"ה שכולל כל ההשתלשלות בבחי' מקיף כללי שנק' סוכ"ע הכללי יהי' בבחי' גילוי גמור בנש"י שכלולי' בנפש דוד שזהו יחוד דהוי' באלקי' כידוע שזהו עיקר המכוון בכל ריבוי ההשתלשלות הנ"ל וכמ"ש יעקב והי' הוי' לי לאלקי'[25] וזהו אלקי אלק"י שלי דוקא שהוא בבחי' הפנימי' ועצמי' שזהו היה עיקר המקור לכל ההשתלשלו' כידוע דסו"מ עבמ"ת[26] כמ"ש במי נמלך בנש"צ[27] ע"כ הוי' אלקי דוקא והוא אשר רבות עשית כדי שיהי' לו דירה בתחתוני' דוקא כמו בתו"מ בנש"י בגופי' כו' וד"ל. ויובן זה בתוס' ביאור במה שמצינו בבחי' ירידה מגבוה לנמוך בענין ההשגחה הפרטי' האלקי' כמ"ש משמים הביט ה'[28] ראה כו' ממכון שבתו השגיח כו' וכתי' עיניך פקוחות[29] כו' וכה"ג א' כל אשר חפץ ה' עשה[30] בשמים ובארץ כו' שזהו להשפיל ולהרים בכל צבא מעלה ומטה עד בארץ הגשמי ישגיח גם בכל חלקי דצח"ם וכידוע ובאמת הרי בחי' ההשגחה הזאת הנה באה מאותיות המח' עליונה מבחי' הפנימי' דוקא כמו שאדם משגיח בביתו בעומק פנימי' מחשבתו וחכ' וכמו שיעלה ברצון[31] כן יעשה כסדר בהנהגתו בכל פרט ופרט וכך הוא למעלה מ"ש משמים הביט ה' משמים דוקא וכן ממכון שבתו שהוא למעלה מעלה גם מן השמים העליוני' כמ"ש המגביהי לשבת המשפילי לראות[32] בשמים כו' משם יבא בחי' ההשגחה הזאת האלקי' הפרטי גם למטה בעוה"ז השפל עד דצ"ח כו' והיינו מבחי' פנימי' הרצון ומח' העליונה וז"ש כל אשר חפץ הוי' חפץ זה הוא ברצון ומח' הפנימי' שנק' חפץ והוא נמשך עד למטה גם בכל אשר עשה בעשי' גשמי' שהן השמים והארץ וכל צבאם כו' וא"כ הרי ירד האור העליון שבבחי' רצה"ע וח"ע (שלפני האצי') עד למטה כ"כ להיות מלובש בעשי' גשמי' עד שכל אשר חפץ ה' למעלה עושה בשמים בימים כו' וכמ"ש ומסדר הכוכבים ומזלות[33]

ברקיע כרצונו וכחפצו שנק׳ חפץ הוי׳ ממש אבל באמת א״ז ירידה וצמצום אצלו ית׳ כלל כי קמי׳ כלא כולא חשיב[34] ושוה ומשוה עליון ותחתון מעלה ומטה יחד וע״כ גם כשמגביהי לשבת למעלה משפילי לראות בשמים כי בחי׳ עמ״ר דשמים לרום[35] ועומ״ת דארץ שוין לפניו ממש להיותו למעלה מכל עיקר ומקור ההשתלשלות כנ״ל ע״כ יכול לצמצם רצה״ע שלמעלה מעלה גם למטה מטה בעשי׳ גשמי׳ והוא משגיח למטה כמו למעלה ממש בשוה כו׳ וד״ל:

(ח) **וז״ש** דוד למה יאמרו הגוים איה[36] אלהיהם ואלקינו בשמים[37] כל אשר חפץ עשה ושזהו תשו׳ גדולה למיני׳ ואפיקורסי׳ שמכחישים בהשגחה אלקי׳ הפרטי׳ מטעם שאיך אפשר שיהי׳ ירידה וצמצום כ״כ מגבוה גבוה מחפץ ורצה״ע למטה כ״כ (כי הוא ית׳ אח״פ בתכלית שלא יוגבל בריבוי כו׳) וז״ש איה אלהיהם אי׳ לשון הפלאה והבדלה בערך כמו אי׳ מקום[38] כו׳ לפי שהוא מובדל ומרומם ונעלם ורחוק מהם כמ״ש רם על כל[39] כו׳ שאצלם הוא רם בבחינת עומ״ר למעלה מעלה דוקא ואיך ישפיל א״א[40] למטה מטה כ״כ אבל לא ידעו ולא יבינו דעומ״ר ועומ״ת שוין לפניו ממש מטעם הנ״ל ע״כ יכול להיות למטה כמו למעלה ממש ואינו נק׳ רם ומובדל כו׳ וז״ש ואלקינו בשמים כל אשר חפץ[41] עשה למטה שיורד ומשתלשל חפץ ה׳ שלמעלה מעלה למטה מטה כ״כ עד שכל אשר חפץ למעלה הוא בא בעשי׳ גשמי׳ למטה בבחי׳ השגחה הפרטי׳ הנ״ל כמ״ש משמי׳ הביט כו׳ וד״ל. וזהו רבות עשית בריבוי ההשתלשלות מרצונו וחכ׳ ומדותיו העליוני׳ למעלה לבא למטה בהתלבשות בבחי׳ עשי׳ גשמי׳ כדי שיהי׳ הוי׳ אלקינו שזהו בחי׳ פנימי׳ המכוון שיש ברצון העצמי בזה כדי שיהי׳ לו דירה והשראה למטה בכל אשר עשה דוקא והוא בחי׳ התלבשות וירידות או״פ רצה״ע ופנימי׳ ח״ע שבפנימי׳ מדותיו העצמי׳ שבמצות מעשיות ע״י התורה שלמטה הנגלי׳ לנו דוקא שזהו שרש ומקור פנימי לכל עיקר ההשתלשלות שנמשך מרצונו כו׳ וכמ״ש בראשית בשביל התורה[42] שנק׳ ראשית כו׳ וכתי׳ אם לא בריתי[43] כו׳ חוקות שו״א לא שמתי וכמאמר הזוהר דאסתכל באורייתא וברא עלמא[44] כמ״ש ואהי׳ אצלו אמון אמון מוצנע אמון מופלא כו׳ והוא ח״ע דבחינת התוה״ק שקדמה לעולם אלפיים שנה כידוע. וז״ש אחר שרבות עשית ה׳ אלקי. נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. פי׳ נפלאותיך הן בחינת פלאות חכ״ע הקדומה דאורייתא מח״ע נפקת[45] שנק׳ אמון מופלא כמו אביטה נפלאות מתורתך[46] שזהו כמו דבר המופלא ומכוסה מעין כל שאין בו שום השגה ותפיסא כלל שנק׳ פלא כמו הנס הנעשה למעלה מגדר הטבע שנק׳ נפלא כמו עושה נפלאות[47] כידוע לפי שהוא מכוסה ונעלם מבחי׳ ההשגה שהוא בבחי׳ עלמא דאתכסי׳ כידוע כך בנפלאות דח״ע דתוה״ק הנ״ל שנק׳ אמון מופלא היינו שהוא מכוסה ונעלם מכל השגה שנק׳ שכל הנעל׳ מכל רעיון[48] אפי׳ מבחי׳ מח׳ סתימאה שנק׳ ח״ס חכ׳ שבכתר שממנו מקור מוצא השגת שכל מהעלם לגילוי וכמאמר למחת״ב[49] כלל אפי׳ מחה״ק שזהו הטעם שנק׳ פלא ומופלא להיותו למעלה גם ממקור הממשיך החכ׳ מאין ליש בהשגה כידוע (וכמו רזא דרזין[50] שנק׳ סוד סתום לגמרי שאינו בא לגילוי לעולם והוא בחי׳ קוש״י שהוא בהעלם ממש ונק׳ אין בעצם למעלה מאין של היש דחכ׳ שמאין תמצא[51] כו׳ כמ״ש במ״א) וזהו נפלאותיך ממש אבל מחשבותיך זהו בחי׳ מח״ס דבחי׳ ח״ע שיורד מן ההעלם לגילוי בבחי׳ נקודה דיו״ד כמ״ש והחכ׳ מאין תמצא ונק׳ אין והעלם דחכ׳ שזה מח׳ הנעלם שמשם נמשך התו׳ הנגלי׳ לנו כמ״ש הנסתרות כו׳ והנגלות לנו כידוע דאורייתא סו״ג ומבחי׳ מח׳ הסתומה באה לגילוי וזהו אלינו שגם בחי׳ נפלאותיך הנעלם לגמרי וכש״כ מח׳ באו אלינו בגילוי מן ההעל׳ דעצמו׳ ממש לפי שישראל עבמ״ח[52] העצמי׳ ממש שמפני זה ניתן להם התורה בפנימי׳ שבה ג״כ כמו במ״ת דבאור פניך דעצמות ח״ע שנק׳ פלא נתת לנו כו׳ וכמ״ש עשה פלא[53] דגם בחי׳ פלא העליון דח״ע דתוה״ק הנ״ל בא בבחי׳ עשי׳ גשמי׳ למטה בנגלה שבתורה שבאו בהתלבשות בעשי׳ גשמי׳ (וקאי אדסמיך לי׳ רבות עשית בהשתלשלות דחיצוני׳ הכלי׳ שהן האותיות דמע״ב כדי שיתגלה בזה דוקא בחי׳ הפנימי׳ דנפלאותיך אלינו כנ״ל וד״ל). (ופי׳ הפשוט שנפלאותיך כו׳ הן נסים ונפלאות ה׳ שעושה בכ״י ובכל עת ושעה כמ״ש על נסיך ונפלאותיך וטובותיך שבכל עת[54] ערב ובוקר כו׳) כי הנה אנו רואים שהנהגות כללי׳ כל העולמות ברוחני׳ למעלה וגם למטה בגשמי׳ הכל בבחי׳ השגחה פרטי׳ בשינוי׳ רבים שוני׳ שנק׳ עליות וירידות שמשתנה בכל שנה וכל חדש ויום ויום מחסדי׳ לגבו׳ ומדין לחסד בכמה אופנים שונים בכל עולם ועולם לפ״ע עד עוה״ז השפל שאנו רואים בחוש שינוי הזמן בחילופי׳ ותמורות שונות מדי יום כו׳ שכ״ז ע״פ[55] חכ׳ נעלמה וכמוסה שלא נודע ומושג בכל העולמות כלל וכלל רק לפי הרצה״ע הנעלם שלמע׳ מהשגה והטעם לגמרי רק כמוס וסתום עמדו לבדו כמו הלא הוא כמוס עמדי[56] כו׳ (וכמו בשינוי הזמן שהי׳ בדורות הראשונים עד בית ראשון בפנימי׳ העולמות ובחיצוני׳ עד העוה״ז לישראל ואוה״ע[57] בעליות וירידות שונות שזה קם וזה נופל כו׳ וכן בב״ר וב״ש ואח״כ עד כלות אלף הששי שיהי׳ מנוחה לח״ע כו׳ וכמו״כ למעלה בנשמות ומלאכים בגעה״ת וגעה״ע ולמעלה מעלה גם באו״כ מקיפים ופנימי׳ דע״ס דאצי׳ כו׳ באופן בחי׳ העלאות והמשכות כו׳ באופן פרטי יחו״ע כו׳ עד רום המעלות וגם בנוגה דאבי״ע דאזלע״ז כו׳ הכל בא בשינויי׳ רבים מאד בכל הימים ושנים כמ״ש בזוהר ע״פ והימים ימי ביכורי[58] כו׳ שהן היו בבחי׳ גבו״ק[59] דבינה עילאה כו׳ שכ״ז לא נודע ומושג אף בחו״ב דאצי׳ ולמע׳ גם בח״ס כו׳ רק ע״פ בחי׳ הרצון הנעלם הפשוט שבעצמי׳ המאציל ממש לפי אופן הרצון והעונג בבחי׳ העלאת הבירורי׳ דרפ״ח והתיקון ע״י שם מ״ה הכל ע״פ מאמר קו המדה כמ״ש במ״א) עד ההשגחה הפרטי׳ על אדם א׳ כמו כי עיניך פקוחות כו׳ וכה״ג כ״ז[60] סתום ונעלם בסוד ה׳ באופן גלגולי׳ של הנשמות באוצר העליון שנק׳ תקלא[61] כו׳ וע״כ יש נסים ונפלאות רבים באופן הנהגה והשגחה זו שלמעלה מן הטבע גם למטה ולא נודע כלל רק מסיבות ותחבולות שונות מתהפך ומשתנה בכל יום כו׳ וכמו בזה״ג שא׳ אותותינו לא ראינו[62] כו׳ והן הנק׳

נפלאותיך דוקא וכן מח' שהן מח' הנעלמי' בהעלם העצמו' ממש וכמו וחשב מחשבות' כו' והוא בחי' עומק המח' שבהעלם הרצון ותעה"פ שבעצמי' א"ס ב"ה ממש וכמ"ש מה גדלו מעשיך ה'[2] מאד עמקו מח' פי' מה גדלו דכמו שבחי' כח המעשה בריבוי ההשתלשלות מעילה לעלול בא מצד ריבוי הגדולה בעצם שהוא בחי' ההתפשטות דח"ס[3] העצמי' למטה מטה עד אין תכלית כנ"ל בפי' רבות עשית אתה ה' אלקי כו' כך הוא בבחי' העלאה בכח העצמי' בעומק המח' שבהעלם עצמי' הרצון באופן פרטי הנהגות כל ההשתלשלות עד אין שיעור למעלה מעלה שזהו כמוס עמדו ממש דלא ידע לי' בר איהו' כו' כמ"ש לעש' נפלאו' גדולו' לבדו דוקא וז"ש מאד עמקו מחשבותיך בבחי' מאד בלי שיעור וגבול למעלה מעלה שסתום ונעלם בבחי' סדכ"ס דלמחתב"כ כנ"ל וד"ל. אך עכ"ז גם נפלאותיך ומח' הנעלמי' בעצמות ממש אלינו באו בגילוי מן ההעלם קצת (כמו גל עיני ואביטה[5] נפלאות מתורתך וכן בפקודיך אשיחה ואביטה אורחותיך' הנעלמי' בעצמות הנ"ל) והיינו ע"י בחי' פנימית התו' שנק' נפלאות כנ"ל דגם דאורייתא מח"ע נפקת שרשה בעצם הוא בבחי' עצמי' הרצה"ע הנעלם הפשוט שלמעלה מן הטעם כנ"ל והוא ורצונו העצמי' א'[7] ממש כידוע. ומבואר למעלה שע"פ סוד הוי' שבתו"מ העליונים שכלולי' בעצמותו ית' ממש משם נמצא שרש ומקור לטעם הרצון הכמוס עמדו באופן הנהגת כל העולמות דאבי"ע שנמשך מן הקו"ח כו' והוא בחי' קו המדה שמודד כל אופן ההשתלשלות דאבי"ע ואופן הנהגות שלהם בירידות ועליות כו' הכל לפי העולה דוקא ע"פ סוד ה' בתוה"ק והנגלות לנו שבאו אלינו בגילוי גמור כמו במ"ת כנ"ל וד"ל. אך עכ"ז א' אין ערוך אליך דגם שרבות עשית אתה כו' שזהו בדרך כלל בחי' התפשטות דחסדי' דאוא"ס למטה מטה בריבוי ההשתלשלות (בהתחלקות האותיות שנק' כלי' חיצונים כו') שעי"ז יהי' אתה ממש הוי' אלקי בתו"מ הנגלות לנו וגם נפלאותיך כו' כמו דתו"מ שלמעלה הסתום וכמוס עמדו שזהו בחי' גבו' דאו"ח שעולה למעלה עד סדכ"ס דלמתב"כ כו' ג"כ בא אלינו מטעם הנ"ל עכ"ז שני המדריגו' הללו דאו"י ואו"ח אין ערוך אליך ממש וכמ"ש בזוהר ע"פ אין קדוש כהוי' דגם דאורייתא קדישא[8] וישראל קדישין אבלי אין קדוש כה' כו' וכן ארז"ל קדושי' תהיו יכול כמוני[9] כו' דגם קדושת דתו"מ בישראל שעי"ז נק' גם הם קדושים כמו לקדושים אשר בארץ[11] לפי שא' אשר קדשנו[12] כו' אין ערוך לשניהם לבחי' קדושת מהו"ע ית' ממש שלא נערוך אליו קדושתו[13] כו' לפי שכ"ז הן רק בחו"ג דאו"י ואו"ח דאא"ס שאינו רק בחי' הארה דאא"ס העצמי שמסתעף מבחי' אמיתי' עצמותו כמ"ש כי עמך כו'[14] באורך נראה אור שהוא אור דתו"מ דסו"ג ע"פ הסוד הכמוס עמדו הכל בטל ונכלל באמיתית מהו"ע ממש שלמע' מהעלם וגילוי ולא יתכן לקרותו גם בשם סדכ"ס כו' ולא בשם מקור למקור כמקיף למקיף הכללי כו' כמא' אנת הוא חד[15] באח"פ בתכלית שנק' יחיד ממש וז"ש אין ערוך אליך ממש (וראי' לזה מן העוה"ב שהוא בא בשכר התו"מ בעוה"ז כמ"ש ועמך כולם צדיקים[16] כו' שזהו מטעם שבעוה"ב הוא גילוי פנימי לרצה"ע ותעה"פ שבמצות למעלה ממש עכ"ז אנו אומרי' אין זולתך מלכנו לחהעה"ב[17] דגם בחי' העוה"ב אין זולתך דכלא חשיב לגבי בחי' אור העצמי דא"ס ממש (וכידוע בענין שרש חיי העוה"ב שנק' פרס[18] לשון מחצה[19] שזהו בחי' חצי התחתון דאור הכתר שהוא ש"י מתר"ך[20] כו' כמ"ש להנחיל אוהבי יש[21] שהן ש"י עולמות כידוע כו') והיינו מטעם הנ"ל דגם נפלאותיך ומח' הבא מן ההעלם לגילוי אלינו בתו"מ שנק' נסתרות ונגלות גם הם אין ערוך אליך כנ"ל) אבל המצות מצ"ע ממש למעלה משכר שלהם בעוה"ב וכידוע דעיקר שכר מצוה מצוה[22] עצמה כו' שמגיע באמיתי' מהו"ע שלמע' מחיי העוה"ב וכן התשובה בנקודת קירות הלב שע"ז א' יפה שעה א'[23] בתשומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב מטעם דנתב"ס דוקא וסומ"ע מצד עצמ' עבמח"ת דהיינו תחלה למח' הסתומה שנק' נפלאותיך ומח' כו' דפנימי' התו"מ שלמעלה ממש (וכמשי"ת בסמוך בענין מ"ש אגידה ואדברה כו' וד"ל):

(ט) **אגידה** ואדברה עצמו מספר כו'[24] הנה מאמר זה[24] לכאורה אינו[24] מובן כלל דאם קאי אדסמיך לי' דוקא שהוא מ"ש נפלאותיך כו' שעצמו מספר בגילוי הדיבור כמו מי ימלל גבו' ה' כו' הלא א' נפלאותיך כו' אלינו שבא אלינו מן ההעלם לגילוי ע"י התורה שהיא בבחי' סו"ג כנ"ל באריכות ואם מפני שעכ"ז אין ערוך אליך גם בחי' הנפלאות הללו מטעם הנ"ל עכ"ז הרי עכ"פ בחי' נפלאות הללו יכולים לבוא בגילוי בדיבור ולא עצמו כ"כ מלספר מאחר שא' נפלאותיך ומח' אלינו כו' ואם קאי ארישא דקרא רבות עשית שזהו בחי' ירידת המדריגות בירידות[25] ההשתלשלות דעו"ע עד שנתהוו בעשי' גשמי' כנ"ל זהו ודאי יכול לבוא בגילוי הדיבור מאחר שכל ההשתלשלות דעו"ע בא מבחי' ההעלם לגילוי בצמצומי' רבים דאותיות וכלים כו'. אך הנה באמת גוף המאמר שא' אגידה כו' סותר רישא לסיפא שא' תחלה אגידה ואדברה דמשמע שיכול וחפץ להביא בדיבור עד שמדבר ממש וז"ש אגידה ואדברה ואח"כ א' עצמו מספר שלא יכול לספר הכל כי עצמו ורבו ביותר עד שלא יכילנו כלי הדיבור כלל וכמו מי ימלל גבורו' ה'[26] כו' וגם מהו כפל הלשון שא' אגידה ואדברה כו'. ואמנם הנה יש להקדים תחלה ענין א' והוא במה שאנו מוצאים דבר והיפוכו כא' בענין המספר כמו היש מספר לגדודיו[27] משמע שאין מספר לגדודיו וא' אלף אלפים ישמשוני'[28] ורבוא רבבן קדמוהי הרי עכ"פ יש מספר אלף אלפים או רבוא רבבן ואם כמבואר בדרז"ל שלגדודיו אין מספר[29] וכל גדוד יש לו מספר כמו אלף אלפים ישמשוני' כו' א"כ ה"ז דבר והיפוכו כא' שאם לגדודיו אין מספר איך נמצא המספר בכל גדוד וכמו"כ בהיכלות עליוני' שאין להיכלות מספר[30] ובכל היכל יש מספר לנשמות ומלאכים כמ"ש המוציא במספר צבאם[31] כו' וכן מונה מספר לכוכבים[32] וכה"ג שזהו פלא גדול כו'. וכמו"כ גם למעלה מעלה בבחי' או"כ דע"ס דאצי' שידוע שיש בחי' מספר עכ"פ בכלל הע"ס שהן עשר ולא תשע[33] כו' וגם כשמתחלק כל ספי' לי' וי' לי' כו' שהן מאה עד אלף ורבבה כו' (וכמו בחי' המדות דז"א[34] שהן ו"ק שכל א' מתחלק[34] לי' וי' לי' ו"פ

הן ת"ר אלף ובהתחלקות די' י"פ[35] הן עולין למספר[34] ו' אלפים רבבות ספי'[36] כו' וכש"כ בבחי' הכלי' דאורות שזהו שנק' שיעור קומה של יוצ"ב כמ"ש בס"י[37] שזהו מ"ש ורב כ"ח[38] ורב כח עולה במספר[39] רל"ו אלפי' רבבות פרסאות כו' כמ"ש במ"א). אך הנה בבחי' האותיות דבחי' המל' מתחלק לאין שיעור ומספר כלל כמ"ש בס"י ה' אבנים בונות ק"כ בתים[40] כו' עד מכאן ואילך צא וחשוב עד אין שיעור כו' לפי שאופני פרטי ההתחלקות בצירופי' דאותיות יכול להיות בלי שיעור ומספר כלל וע"כ א' היש מספר לגדודיו כו' ולכאורה גם כ"ז דבר והיפוכו שהרי מצד עצמו' המאציל לאו מכל אינון מדות כלל א"כ יכול להאציל עד אין שיעור וא"כ איך ימצא ממנו מספר עשר לבד וכן מספר התחלקות די' לי' כו' שיש לזה בחי' מספר עכ"פ עד אלף ורבבה כו' וכמו ו' אלפי' רבבות ולא יותר וכש"כ בכלים שנק' שיעור קומה כו' וידוע דבחי' המל' נמשך מחלק העשירית שבמדות דז"א[41] כמו מבחי' מל' דחסד דז"א יבנה בחי' אור החסד דמל' כידוע וא"כ גם בבחי' המל' יש מספר באו"כ שהן האותיות וכמו הצירופי' בפרטות כה' אבנים בונות ק"כ בתים דהיינו ק"כ צירופי' ולא יותר ולמה א' בס"י מכאן ואילך צא וחשוב עד אין שיעור שאין מספר כלל לריבוי הצירופי' שזהו כמו דבר והיפוכו כא' וכנ"ל כמ"ש היש מספר לגדודיו שלגדודיו אין מספר כלל וכל גדוד יש לו מספר קצוב כאלף אלפי' כו' כך כל צירוף יש לו מספר אבל לצירופי' אין מספר וד"ל (וזהו דבר פלא דאם יש מספר קצוב בכל צירוף אותיות יחד כמו ד' אותיות יש בהכרח מספר קצוב לאופני הצירופי' שהוא רק י"ב צירופי' מד' אותיות[42] וכן ק"כ צירופי' מה' אותיות ולא יותר ולמה א' בס"י דאין מספר לריבוי אופני הצירופי' דגם בריבוי היותר דאותיות יש מספר לאופני הצירופי' מאחר שיש מספר לאותיות כו') וזה עצמו יפלא למה אין מספר לגדודיו אם יש מספר בכל גדוד כמו י"ב שבטים שהי' מספר קצוב בכל שבט והי' רק יב"ש[43] ולא יותר נגד י"ב צירופי'[43] דד' אותיות הוי'[43] כידוע שנק' צבאות הוי' והן לנגד י"ב ג"א[43] שבו"ק דז"א שע"ז א' ששם עלו שבטים[44] כו' (וכן בי"ב בקר[45] שתחת יש"ש כו'[46]) והרי א' המוציא במספר צבאם דמשמע דכל צבא וגדוד יש לו מספר וגם ריבוי הצבאות יש לו מספר וסותר למ"ש היש מספר לגדודיו כו' לבד מה שא"א להיות דבר והיפוכו כא' כנ"ל וד"ל (והנה התירוץ מבואר במ"א שיש הפרש בין אורות לכלים[47] דבאורות יש מספר קצוב גם לריבוי ההתחלקות כמו ו"א רבבות ספי' כו' אבל בכלי' כמו האותיות אין מספר כלל לריבוי ההתחלקות בריבוי אופנים שונים לאין שיעור כלל כמו משל המזיגה וההרכבה בד"י ארמ"ע[48] וכה"ג שיכול לערב ולמזג אש ומים יחד במזג השוה או כמו טעם חמיצות וחריפות עם טעם מתיקות וכה"ג שיש באופני המזיגה וההרכבה בזה כמה ריבוי אופנים שונים מאד בלי גבול ושיעור כלל כידוע וכ"ש כשמורכב עוד דבר ממוצע בין אש ומים כמו הרוח שירבה יותר אופני המזיגה וההתכללות מכמה מיני הפכים יחד שזהו דבר שאין לו שיעור ומספר כלל (וכמו שיכול אדם לדבר בהסבר אור השכל המושג במוחו או אור האהבה שבלבו בכמה צירופי' שוני' באופנים רבים לאין שיעור כלל וכלל כידוע) ועכ"ז מה שכבר מזוג ומורכב הרי הוא באופן פרטי דוקא שהוא קצוב ומדוד בשיעור ומדה דוקא לא פחות ולא יותר כמו ה' מוצאות הפה שיכול לצרף ולחבר האותיות ממוצא זה לזולתו בכמה ריבוי אופני' שוני' לאין שיעור כלל ועכ"ז כל צירוף וחיבור האותיות בכל תיבה ותיבה קצוב מספר מיוחד כו' וכ"ז לא שייך לומר רק בבחי' הכלי' שהן האותיות שהוא שנק' גילוי העצם לבד גילוי'[49] הגוונין ומראות שנדמה למזיגות והרכבות דד"י כנ"ל שיכול להתחלק עד אין שיעור וכמו"כ יובן למעלה באותיו' שבעליון שנחלק לי' פעמי' כמוהו וכמו מאלף אלפי' ישמשוני' דבריאה נעשה רבוא רבבן ביצי' כו' ה"ז בא בשיעור ומדה עכ"פ הוא רבוא רבבן אבל מה[50] שיכול להתחלק עוד שזהו מה שיכול לעשות צירופי' או הרכבות שונות עד אין שיעור כלל זהו מ"ש היש מספר לגדודיו כו' ואין זה דבר והיפוכו כלל וד"ל). ובזה יתורץ לכאור' ענין הנ"ל באותיות וצירופי' ומספר דמלאכים אך באמת אין זה מתיישב דהלא גם בכלי' יש שיעור ומדה כמ"ש שיעור קומה כו' רל"ו אלפי' כו' וכן מה' אבנים לא נעשה רק ק"כ צירופי' ולא יותר ומד' אותיות רק י"ב צירופי' ולא מתחלק עוד לאין שיעור כו' הרי גם בכלי' יש מדה ומספר וגם באורות יכול להתחלק לאין שיעור כמו מיו"ד ליו"ד ומי' לי' עד אין שיעור וגם ממה שיש בכח להתחלק זהו גם באורות כמו בכלי' כמו שיכול להאצי' עד אין שיעור ולא נאצל רק י' כו' א"כ זהו דבר והיפוכו כא' וכן מאורות דאצי' בבי"ע שיכול לברוא עד א"ש ועכ"ז א' המוציא במספר צבאם וכאלף אלפי' כו' וא"כ הדר' קושי' לדוכתי' כנ"ל אך באמת הוא דבעצמות אא"ס יש בו גם כח המגביל כל גבול ומדה אע"פ שהוא היפוכו כי אא"ס בעצם מתפשט בלתי גבול ושיעור כלל דלכך נק' אא"ס שא"ס לבחי' התפשטותו כו' אבל מפני שכל יכול הוא ונק' שלימותא דכולא[51] כו' ע"כ יש בו גם היפוכו שהוא המגביל כל גבול ושיעור[52] ומדה דוקא כו' (וכמ"ש במ"א בענין וי"ו דוהנורא שכלול מחו"ג[53] דבר והיפוכו) והוא שרש לקו המדה המודד כל אור וכלי כו' והוא עצמו אינו בבחי' מדה (כמו מקום ארון אינו מן המדה[54] ועכ"ז נתפס במקום כו') וגם כח המגביל הזה אין לו שיעור והוא ענין ריבוי התחלקות של האו"כ לאין שיעור דבחי' התחלקות האורות לאין שיעור זהו מבחי' כח התפשטות דא"ס ובחי' ריבוי התחלקות הכלי' המגבילי' האורות ג"כ בלי גבול ושיעור כנ"ל אך עכ"ז נותן שיעור ומדה גם[55] באו"כ שמתחלקי' במספר קצוב דוקא כנ"ל והוא לעשות ריבוי האורות וריבוי הצמצומים שבכלי' הכל במדה ושיעור וזהו ע"פ קו המדה שמודד כל או"כ כנ"ל וד"ל ואע"פ שזהו ב' הפכים בנושא א' ממש דהיינו מה שבכח הא"ס להתפשט בלי שיעור ולהתחלק בכלי' בלי גבול (כמו שאין מספר לצירופי' דאותיות כנ"ל) נמשך ומלובש באו"כ דע"ס בבחי' המדה ושיעור דוקא כמו ע"ס שנאצלו במספר עשר דוקא מעצמות המאציל שיכול להאציל עד אין

שיעור כו׳ וכה״ג בהתחלקות הכלים מאצילות לבי״ע שזהו דבר והיפוכו כא׳ אין זה דבר והיפוכו כלל לגבי אור העצמו׳ דא״ס ממש כי הלא גם זה שיוכל להיות אור נאצל מעצמות המאציל הוא ג״כ דבר והיפוכו מאחר שאין ערוך לו כלל ולא בערך הניצוץ לגבי השלהבת וכטיפה מן הים כו׳ כי מהות האור הנאצל הוא ענין מחודש שנתחדש אור זה במציאות האצי׳ עכ״פ וכל דבר מחודש יש לו תחלה ויש לו סוף כאור החסד או אור החכמה דאצילות אף שהוא בבחי׳ אלקו׳ ממש דאיהו וחיוהי חדי ממש ע״כ[2] נק׳ אור נאצל עכ״פ שנתחדש מציאותו במהות דבר מה עכ״פ שנק׳ התחלקות[3] ומקור של כל גבול ומדה דחסד וחכ׳ שבבי״ע שהן מוגבלים ממש שאין לזה ערך כלל לעצמות המאציל שלא שייך בו לומר ענין מציאות אור חכ׳ וחסד גם במהות אצילות ואיך יומשך אור הנאצל מעצמו׳ אוא״ס כו׳ וכמו״כ מאצילות לבי״ע שהמדות[4] של הנברא הוא מחודש מאין ליש ממש ובע״ג ממש ואין לו ערך כלל לבחי׳ אלקו׳ שבאצי׳ שהוא בלתי בע״ג ולא בא בבחי׳ חידוש מציאות בדרך בריאה מאין ליש ממש כידוע ואף בכלי׳ דאצילות א׳ איהו וגרמוהי חד[5] כו׳ שהן בחי׳ אותיות האלקיי׳ שמושלל מכל תואר מציאות נברא שהוא מחודש בע״ג ממש אע״פ שנק׳ מגבילים האורות באצילות כי אין ערוך לנברא עם הבורא כלל וכלל ועכ״ז נמשך נבראים בע״ג מן הבורא ית׳ דוקא אלא מפני שיכול להיות מכח הא״ס דבר והיפוכו כא׳ כי כל יכול הוא כנ״ל ויש בו ג״כ כח המגביל כל גבול כנ״ל וע״כ אנו מוצאים שגם מהו״ע ית׳ ממש שנק׳ סדכ״ס דלמחתב״כ הוא נתפס בעולמות ממש כמאמר הזוהר דאיהו תפיס בכ״ע[6] ועכ״ז למדת״ב[7] וכן ארז״ל הוא מקומו ש״ע[8] ואין העולם מקומו כו׳ ה״ז ג״כ דבר והיפוכו כא׳ ובאמת א״ז ב׳ הפכים כלל דמה שנתפס אינו תפיסה גמורה שהרי למדת״ב כי אין העולם שהוא בע״ג יכול להגביל אור הא״ס שהוא בחי׳ א״ס ממש רק מפני שכל יכול הוא נתפס בגבול ומדה ג״כ כמו שיש בו גם כח המגביל כל גבול כנ״ל וד״ל. וראי׳ לזה ממה שמצינו שעצמות אוא״ס ממש כמ״ש למעלה בפנימי׳ אור הכתר שנק׳ סדכ״ס כו׳ נתפס ונתלבש במקום ומדה ממש כמו שצמצם שכינתו בין ב׳ בדי ארון[9] כו׳ אע״פ שא׳ איזה בית[10] כו׳ כי גם השמים ושמה״ש לא יכלכלוהו[11] עכ״ז שוכן למטה במהו״ע ית׳ בהיכל ק״ק וגם עכשיו בד׳ אמות של הלכה[12] דאורייתא היכלא עילאה דקוב״ה[13] כידוע וכמו היכל ובית המגביל ומקיף לאדם מכל צד גם למעלה כך אותיות דתורה נק׳ היכל ובית כמ״ש דוד א׳ שאלתי כו׳ שבתי[14] בבית ה׳ כו׳ כי כל יכול הוא ויכול להיות נתפס גם בגבול ומדה בהיכל ובית דתו׳ כו׳ וכך הוא שורה ומתלבש בכל מעשה המצו׳ בפו״מ אע״פ שהן בדברי׳ גשמיי׳ והן בבחי׳ גבולים ושיעורי׳ כמו ח׳ חוטין בציצית וד׳ פ׳ בתפילין וכה״ג כל התו״מ נתנו בשיעורים וגבולי׳ מדוקדקי׳ במדה דוקא ועכ״ז מתצמצם אור האלקי דשם הוי׳ דאצי׳ ומתלבש ושורה בהן ונק׳ דרכי ה׳[15] אורחות הוי׳[16] כו׳ והוא שנק׳ מצות ה׳ או תורת ה׳[17] כו׳ ממש וכמ״ש גבי מצות תפילין כי שם[18] הוי׳ נק׳ עליך ממש (וכגילוי אור הנבואה האלקי׳ בנביאים וכמ״ש במראה אליו אתוודע[19] כו׳) ואע״פ ששרש התו״מ למעל׳ מעלה[20] כמו שהן במהו״ע אא״ס[21] ב״ה הן בבחי׳ א״ס ממש כמ״ש ארוכה מארץ מדה[22] ורחבה מני י״ם שארוכה מארץ בחי׳ עלמא דאתגלי׳ בחי׳ הכלי׳ והאותיות הנ״ל ושלא[23] יכילנה כל בחי׳[24] הרוחב דים הקדמוני שהוא עלמא דאתכסי׳ בחי׳ ה׳ עילאה דבינה ועכ״ז נתצמצם התו׳ בשיעורים וגבולי׳ בשיעור ומדה שבמעשה המצו׳ הנגלי׳ לנו שבאו בדברי׳ גשמי׳ דנוגה כו׳ כמו בקלף דתפילין ובצמר דציצית וכה״ג וכמ״ש הנסתרות להוי׳ אלקינו[25] שהן תומ״צ העליוני׳ שהוא פנימי׳ התומ״צ שארוכה מארץ מדה כו׳ ועכ״ז מתלבש בנגלות לנו כו׳ וא״ז דבר והיפוכו כלל כי איך יוגבל ויצומצם בלתי בע״ג[26] אך מצד גילוי אור העצמי׳ דאוא״ס שבחכ׳ אינם ב׳ הפכים כלל שכל יכול הוא כנ״ל ע״כ כלול בו ג״כ[27] גם כח המגביל כו׳ והוא גבול ומדה דתו״מ שלמטה (שכל העצמי׳ דרצה״ע וח״ע העצמי׳ מתצמצם בהן) וז״ש לא בשמים היא[28] כו׳ ולא בים היא[29] כו׳ עד כי קרוב אליך הדבר[30] אליך דוקא בפיך ובלבבך לעשותו משום דסומ״ע דוקא עבמח״ת שז״ש נפלאותיך ומח׳ אלינו דוקא וד״ל:

(י) **ובכ״ז** יובן מ״ש אגידה ואדברה עצמו מספר כו׳ דקאי אדסמיך לי׳ שא׳ נפלאותיך כו׳ דגם שבאו אלינו בגילוי מ״מ עצמו מספר הכל לפי שהוא למעלה מבחי׳ המספר שבאותיות הדיבור (כמשי״ת) וקאי גם ארישא רבות עשית כו׳ דגם זה שבא בעשי׳ גשמי׳ ע״י ריבוי הצמצומי׳ כנ״ל אגידה ואדברה עצמו מספר כו׳. ותחלה י״ל מ״ש אגידה ואדברה עצמו כו׳ לא סתרי אהדדי כלל דגם שאגידה ואדברה שזהו מה שיש בחי׳ מספר בע״ס או״כ והוא שבא הכל בגילוי באותיות דמו״ד במספר שזהו אגידה ואדברה ממש מ״מ יש בזה עצמו למעלה מן המספר עד שעצמו מספר כו׳ וכנ״ל שיש ב׳ הפכים בענין המספר כמו היש מספר לגדודיו וא׳ אלף אלפי׳ כו׳ וכתי׳ המוציא במספר כו׳ וכן במספר הצירופי׳ דאותיות לאין שיעור כלל כמ״ש מכאן ואילך כו׳ אע״פ שצירוף דה׳ אותיות אינו רק ק״כ צירופי׳ ומד׳ אותיות י״ב צירופי׳ כנ״ל וכמו בע״ס דאצילות במספר יו״ד שנמשך מעצמי׳ המאציל שיכול להאציל בלי שיעור שא״ז דבר והיפוכו כמו דאיהו תפיס בכ״ע ולמדת״ב כנ״ל באורך משום דכל יכול[31] ויש בא״ס עצמו כח הגבול כו׳ אך לפי״ז מה שעצמו מספר בדיבור כל נפלאותיך ואשר רבות עשי״ת (שהוא באו״כ בכלל) זהו מצד אוא״ס שבפנימי׳ הכתר שנק׳ נפלאותיך שלמעלה מן הגבול ומדה דאותיות הדיבור (כידוע דשרש הדיבור המוגבל בצירופי׳ נמשך מן החכ׳ שבאה בגילוי מאין ליש אבל למעלה מן גילוי נקודה דחכ׳ שם למעלה מן הגבול דדיבור שלא יכילנו כלל שע״ז א׳ סייג לחכ׳ שתיקה[32] בחי׳ דומם (כמשה שהי׳ כבד פה[33] כידוע מצד שרשו בפנימי׳ חכ׳[34] שנק׳ פלא כו׳[35]) ואם נמשך משם באותיות הדיבור יהי׳ הדיבור[36] בלי שיעור וגבול כלל וז״ש עצמו מספר ויש בזה ב׳ פי׳ א׳ שלא יוכל להביא בגבול ומספר דאותיות הדיבור עד שמוכרח לבא לבחי׳ שתיקה כמו לך דומי׳[37] כו׳ ופי׳ הב׳ להיפוך והוא מה שיש באותיות הדיבור בחי׳

הכח הבלתי גבול כנ״ל במשל המזיגה והתכללות בריבוי אופנים לאין שיעור כו׳ כך יכול לדבר בכמה מיני צירופי׳ שוני׳ לאין שיעור כלל שאותיות הדיבור עצמ׳ בלי גבול ומספר כלל (וכמ״ש במ״א ע״פ והי׳ מספר בנ״י[38] כחול הים כו׳ דקשה רישא לסיפא דוהי׳ מספר הרי יש מספר וכחול הים כו׳ הרי אין מספר כנ״ל[39] והתירוץ הוא דהמספר עצמו יהי׳ בבחי׳ שלמעלה מן המספר והוא שירבו כחול הים אשר לא יספר כלל וכמו התחלקות הזמן במספר ימים ושנים כשלא יהי׳ קץ לימים ושנים כלל וכלל הרי בחי׳ המספר הזה[40] אין בו סוף וקץ להיות שישרה בו מבחי׳ א״ס שלמעלה מן הגבול דמספר ע״כ[41] הרי בכלי המגביל עצמו שהוא בא במספר והתחלקות יהי׳ בחי׳ כח הבלתי גבול דוקא כו׳ וכמו חיי עולם דעוה״ב שימלוך לעולם ועד בנצחי׳ דא״ס כו׳ גם בזמן המוגבל א״כ גם הגבול יהיה בלי גבול וד״ל וכך יכול להיות גם במקום ושטח כמו ופרצת ימה נחלה בלי[42] כו׳ וכמו הי׳ העולם מתפשט כו׳ וד״ל) וזהו היפוך גמור מבחי׳ הגבול ומדה שנתן באו״כ (כמו חיי הנפש בגוף בימים ושנים קצובים כו׳) אך ענין הגבלת האור דעצמות א״ס בתו״מ הנגלית לנו באותיות הדיבור והמעשה כנ״ל סובל ב׳ הפכים[43] הנ״ל אע״פ שהן כמו ב׳ הפכים כו׳ דהנה הגם דפנימי׳ התומ״צ בשרשם למעלה הן בבחי׳ א״ס ממש באו״כ כנ״ל כמ״ש ארוכה מארץ מדה הרי שיש מדה עכ״פ רק שארוכה מדה שלה מארץ ורחבה כו׳ כמו רחבה מצותך מאד[44] בלי גבול כלל כמו שהאור בלתי גבול כך הכלי בלי גבול הרי עכ״ז נתלבשו למטה בתומ״צ הנגלי׳ לנו באותיות הדיבור דח״ת[45] ובמעהמ״צ כמו בד׳ בתי׳ דתפילין בגבול ומדה והוא באופן שהאור העליון דתומ״צ שלמעלה נתפס בהן ממש אע״פ שהן בבחי׳ שיעורי׳ וגבולי׳ כו׳ (ולא כמו דאיהו תפיס בכ״ע ולמדת״ב כו׳ שא״ז תפיסא גמורה בפנימי׳ ועצמי׳ מאחר דלמת״ב כמו שאין העולם מקומו באמת כנ״ל אבל בתומ״צ שלמטה נתפס ממש כל בחי׳ פנימי׳ ועצמי׳ שבו כמו שנתפס אדם בהיכל ובית שז״ש שיהי׳ לו דירה ממש כו׳ וד״ל) והיינו לפי שגם שהתומ״צ שלמטה ניתן בגבול ומדה דוקא וכנ״ל אבל זה הגבול ומדה הוא שניתן מבחי׳ העצמו׳ דא״ס ממש כמ״ש מי מדד[46] כו׳ שהוא רק כפי האופן שכל עצמו[47] יוכל להתפס בהן להיות שזהו בחי׳ הכלי׳ המגבילי׳ אור פנימי׳ עצמותו ית׳ דוקא שנק׳ בחי׳ אותיות עצמי׳ שיוגבל בהן אור העצמי׳[48] כמ״ש אז ראה ויספרה[49] כו׳ ונק׳ שמותיו העצמי׳[50] כו׳ וכמ״ש במ״א) משא״כ בחי׳ גבול ומדה שניתן בהשפעת העולמות ע״י קו המדה כנ״ל דגם שכח הגבול הזה נמשך גם הוא מכח הא״ס כי כל יכול הוא כנ״ל אבל אין זה בחי׳ כלי פנימי שמגביל פנימי׳ שלו ע״כ א׳ למחת״ב כו׳ שאינו נתפס בזה ממש וכמ״ש דאין העולם מקומו כו׳ ולזאת יש בחי׳ גבול ומדה ממש בכלי׳ דאבי״ע כמו באותיות הדיבור די״מ שמוציא במספר צבאם כנ״ל וד״ל ולפ״ז יכול להיות גם בבחי׳ גבול ומדה דתומ״צ הניגלית לנו בחי׳ בלי גבול כלל כמו שהמספר עצמו יהי׳ למעלה מן המספר כנ״ל (וכמו שהי׳ התורה ארוכה מארץ מדה כו׳) שא״ז בגבול ומדה דאותיות וכלי׳ דאבי״ע כלל כנ״ל והיינו מה שיהי׳ בעוה״ב בשכר התומ״צ דעכשיו בחי׳ המשכה מחיי החיים דעצמי׳ אא״ס ממש בכלים דתומ״צ שיהי׳ באופן שלא יהי׳ בהם בחי׳ גבול ומדה כלל כמו שיהי׳ גם בבחי׳ הכלים דזמן ומקום כנ״ל וד״ל ועכ״ז עכשיו הרי האור דתומ״צ בא בגבול ומדה דדו״מ להיותם מלובשים בצמצום והסתר כפי צמצום השפע לעולמות במדה וגבול במאמ׳ דקו המדה שמודד הכל ע״פ החכמה דתורה דוקא כידוע וד״ל וז״ש אגידה ואדברה דקאי בין באורות בין בכלים שז״ש ברישא רבות עשית כו׳ שיכול לבוא בגבול ומדה דדו״מ עכ״ז עצמו מספר בדיבור אף שסיפור וספר[51] דתושב״כ ושבע״פ הן באין במדה וגבול אך זהו באופן שנתצמצם בהן כל בחי׳ הפנימי׳ ועצמי׳ שנק׳ נפלאותיך ומחשבותיך בפנימי׳ התו׳ שלמעלה בחכ׳ העליונה העצמי׳ כנ״ל עד שבא[52] אלינו בגילוי בשיעורי׳ וגבולי׳ וכ״ז[53] לפי שנתפס בהן ממש כנ״ל מ״מ הרי אין ערוך אליך ממש שהוא[53] למעלה מב׳ כחות דחו״ג שרשי האו״כ כנ״ל א״כ הגם שאגידה ואדברה כמו באותיות דד״ת עצמו מספר בב׳ פי׳ הנ״ל א׳ שלא יכילם בחי׳ הגבול דאותיו׳ הנגלי׳ כל הנפלאות ונסתרות כו׳ (כמו איזה בית כו׳ אע״פ שצמצם שכינתו כו׳) אע״פ שהן בחי׳ כלי׳ המגבילים לאור העצמי׳ ממש כמ״ש אלינו (כמו כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך כנ״ל) והפי׳ הב׳ שגם הסיפור יהי׳ עצום בלי גבול כלל וכלל כמו שיהי׳ לע״ל מרחב[54] גדול בכלי׳ דתוש״מ[55] בבחי׳ בלי[56] גבול כלל כמו שהן למעלה במהו״ע ית׳ כמו רחבה מצותך מאד (אע״פ שלכל תכלה[57] כו׳) והיינו גם בשעה שאגידה ואדברה עצמו מספר וד״ל:

(יא) **אך** הנה אין[58] כ״ז מתיישב עדיין[58] לנכון בהמשך הפ׳ הזה דרבות עשית כו׳ נפלאותיך כו׳ עד עצמו מספר דמשמע פשוטו בכל מה שרבות עשית כדי שתהי׳ אתה ממש הוי׳ אלקי ג״כ כו׳ נפלאותיך ומח׳ שיהי׳ אלינו דוקא הגם שאין ערוך אליך ממש כ״ז אגידה כו׳ עצמו מספר כלל ואם מדבר בדיבור דד״ת הנגלות לנו למה עצמו מספר תושב״כ[59] ושבע״פ שהם כלים מגבילים לאורות העצמיי׳ ממש כמו במ״ת שהי׳ התגלות כל בחי׳ הפנימי׳ ועצמי׳ דא״ס ביוה״ד[60] החיצוני׳ הנגלי׳ וכמו״כ בכל מי שעוסק בתו׳ ואו׳ דבר הוי׳ כמ״ש ואשים דברי ממש בפיך[61] וכמ״ש כי קרוב אליך הדבר ממש כו׳ וראי׳ לזה ממ״ש רבות עשית שיהי׳ הוי׳ אלקי ממש בבחי׳ כלים ונפלאותיך יהי׳ אלינו ממש כו׳ ואם עצמו מספר בדיבור א״ז אלינו ממש ולא יהי׳ עי״ז ה׳ אלקי ממש בכלים דמעהמ״צ ואם הכוונה בעצמו מספר שאין להם מספר כלל הרי במצות הן באים במספר רמ״ח מ״ע ושס״ה ל״ת[62] ואותיות דתושב״כ הן ס״ר[63] כו׳ וגם בחי׳ הפנימי׳ דתומ״צ שארוכה מארץ כו׳ נתצמצם בשיעור ומדה הזאת דוקא. אך הנה להבין כ״ז יש להקדים מארז״ל דקודם שנברא העולם[64] הי׳ הקב״ה בונה עולמות ומחריבן כו׳ עד שבראי[65] העולם בבנין המתקיים (והוא בשם מ״ה דחכ׳ דתורה[66] כמ״ש בחכ׳ יבנה בית[67] כו׳) ובלשון המקובלי׳ זהו בחי׳ אורות העליונים דבחי׳ התוהו שנסתלקו ועלו שקודם[68] לבחי׳ אדם

דבחי׳ התיקון וזהו מ״ש בזוהר דהוי בני עלמין[1] ולא אתקיימו עד דאתבריאו בבחי׳ אדם שהוא שם מ״ה דתיקון כידוע. וביאור הענין הנה כתיב מה רבו מעשיך ה׳[2] כולם בחכ׳ עשית כו׳ דמשמע שבחי׳ החכ׳ הוא מקור התהוות העולמות בגילוי גמור מאחר שנופל בזה לשון עשי׳ ממש כמ״ש כולם בחכ׳ עשית והנה לכאורה סותר לזה מ״ש מה גדלו מעשיך ה׳[3] מאד עמקו מחשבותיך דמשמע שבחי׳ המח׳ שהוא בבחי׳ החכ׳ ומח׳ שבראש הוא בעומק והעלם גדול בכל אשר עשה בחכ׳ כמ״ש מאד עמקו מחשבותיך כו׳ ועוד י״ל מ״ש כאן מה רבו מעשיך שזהו ענין ריבוי החלקים כמו ריבוי התחלקות דד״י ארמ״ע ודצח״מ וכמו״כ במלאכי׳ העליוני׳ בד׳ חיות כו׳ ומה גדלו משמע בבחי׳ התפשטות וגדולה בעצם כו׳. אך הנה מבואר למעלה בפי׳ רבות עשית כו׳ שהוצרך להיות כמה ירידות וצמצומים מעילה לעלול[4] עד שנתהוו בעשי׳ גשמי׳ מרוחני׳ לגשמי׳ כו׳ והנה הענין הוא דבאמת הרי אין ערוך[5] כלל וכלל למהות נברא[5] בע״ג לבורא בלתי בע״ג וכן בחי׳ נאצל[5] לגבי המאציל כנ״ל וכדי שיהי׳ השתלשלות בירידה גדולה כ״כ מגבוה גבוה ונעלם מאד שהוא עצמו׳ א״ס עד שיהי׳ בחי׳ ומדריגות שלמטה מאד שנק׳ אור נאצל אור נברא הוצרך להיות ביניהם ריבוי רבבות השתלשלות עו״ע שהן נק׳ עולמות הנעלמים בכמה מיני מדריגות שונות זו למטה מזו בריבוי מיני צמצומים הכל[4] לא נתקיימו במציאות כי עלו ונסתלקו במקורם הראשון עד שנתהוו מציאות אור הנאצל בקיום בכלי המגביל באופן שלא נתבטל ממציאותו במקורו הראשון וכן מאצילו׳ לבריאה עד שנתהוו בריאה בע״ג בעונג נברא בג״ע לנשמות בע״ג שהוא מחודש בע״ג שאין ערוך כלל לעונג דאצילות והוצרך להיות כמה ירידות המדריגות מעילה לעילה והכל בבחי׳ האצילות במיני צמצומי׳ רבים וכמו ת׳ עלמין דכסופין[7] והכל לא נתקיים כי נכללו במקורם באצי׳ שכל אור נמשך לשרשו כניצוץ לשלהבת וכמ״ש כי עמך מקור חיים[8] מקור כל התענוגי׳ העליוני׳ כו׳ עד שנתהוו׳ העונג המוגבל בבחי׳ העשי׳ גשמי׳ לפ״ע הגבלת כלי הנשמות כמו ויטע ה׳ גן בעדן[9] כו׳ וכן מגעה״ע לגעה״ת שהוא מוגבל יותר (וכמו מעונג שבשכל לעונג שבמדות שהוא ירידת המדריג׳ ביותר) ומגעה״ת למלאכי׳ דעשי׳ עד הגלגלי׳ שהוצרך להיות השתלשלות רבות מעילה לעילה בריבוי הצמצומי׳ מאד[10] להיות ביניהם כמה עולמות שהן הכל בבחי׳ הרוחני׳ האלקי׳ דמל׳ דעשי׳ עד שנתהוו גלגל הגשמי בחו״צ[11] וכן מן הגלגלי׳ לארץ שהארץ הוא רק כמו גרגיר חרדל[12] לבד לגבי הרקיע והמזלות הרוחני׳ שברקיע משפיעי׳ כולם לארץ לגדל כל צומח כידוע ובאמת רחוק מאד ערך גשמי׳ הארץ לגבי הרוחני׳ דמזלות הסובבי׳ עליהם מרחוק והבדל רב מאד כמ״ש כגבוה שמי׳[13] כו׳ דשמי׳ לרום[14] כו׳ (וכמאמ׳ מן הארץ לרקיע מהלך ת״ק שנה[15] שמרמז בזה שנצרך להיות הילוך השפע הרוחני מרקיע לארץ כערך מהלך ת״ק שנה בהילוך גשמי בארץ כו׳) והולך צמצום השפע ממזלות שברקיע בהילוך קווים אלכסונים ובאים בירידות וצמצומי׳ במדריגות רבות עד שנמשך למטה בארץ לעשות מרוחני׳ לגשמי׳ כמו מרוחני׳ דד״י לגשמי׳ כו׳ כמ״ש אני אענה את השמים[16] והם יענו את הארץ ויענו לשון השפעה כמו״כ אני אענה את השמים שיוליך השפע מאופנים נבדל בערך מאד מן המזלות עד שהוצרך להיות ריבוי צמצומים בירידות והמשכות רבות זו למטה מזו והכל בבחי׳ עלי׳ למקורם במל׳ דעשי׳ שבאופני׳ כמ״ש כי[17] רוח החיות היא[18] באופנים[17] עד שבא ונמשך למטה להיות מקור לחיות הנפש שבגלגלים הנק׳ שמים[19] וד״ל (וכמ״ש במ״א דהגלגלי׳ בכלל נק׳ כוכבי לכת[20] שהולכי׳ ומסבבי׳ כמו גלגל השמש שהולך אל דרום וסובב[21] כו׳ שזהו כמו הגלגל הסובב ע״פ כח המניע׳ מרחוק בדרך זריקה כזורק אבן למרחוק כו׳ שזהו שהולך וסובב ובא[22] בבחי׳ כח נבדל מן כח הפועל הזריקה שנק׳ כח דכח כו׳ כך כח[23] האלקי דמל׳ דעשי׳ גם באופנים ומאופני׳ לגלגלי׳ שלא יסבו בלכתן[24] כו׳) וכך יובן ג״כ למעלה בבחי׳ השתלשלות דאורות דע״ס דאצי׳ מעצמי׳ המאציל שאין ערוך כלל בין נאצל למאציל כמו שאין ערוך כלל לנברא לגבי הבורא כנ״ל שהוצרך להיות כמה ירידות וצמצומי׳ רבים ושוני׳ זו למטה מזו והכל בבחי׳ אור עצמי׳ המאצי׳ ולא נתקיימו במציאותן כי חזרו למקורן הראשון עד שנמשך למטה במדריגה כ״כ להיות המשכות והתהוות אור נאצל כאור החסד דאצי׳ וכן גם אור דחכ׳ וכה״ג שאז נתקיים האור במציאות כי כל מה שנשתלשל מעילה לעילה הכל הי׳ בבחי׳ א״ס בלתי מוגבל בכלי כלל עד שנאצל במציאות או״כ ונתקיימו במציאותן כו׳ וד״ל. ולפי שכח ההתפשטו׳ דאא״ס למטה מטה עד אין תכלית כמו שהוא למעלה[25] ממש בשוה כידוע ע״כ הי׳ כל ההשתלשל׳ העליונים[26] מאוא״ס עד גם בחי׳ האחרונה הכל בבחי׳ הא״ס בבחי׳ או״ח למקורם הראשון שלא נתקיימו במציאותן כלל וכלל בהתהוות געה״ע וגעה״ת ומלאכי׳ דעשי׳ באופנים[27] עד גשמי׳ דד״י כו׳ עד שאין לך עשב למטה[28] כו׳ וד״ל וז״ש שקודם שנברא או נאצל העולם הי׳ בונה עולמות רבי׳ מאד בלי גבול כלל ומחריבן שלא נתקיימו במציאותן כלל וחזרו למקורם בין למעלה מן עצמי׳ אא״ס עד האצי׳ ובין למטה מאצילות לבי״ע מטעם הנ״ל והוא מ״ש בזוהר דהוי בני עלמין ולא נתקיימו כמו אורות דבחי׳ התוהו כו׳ עד שנאצל וגם נברא בקיום המציאות באו״כ שזהו מצד בחי׳ התיקון דשם מ״ה דחכ׳ דתורה שיהי׳ במא׳ קו המדה שמודד כל או״כ דאצילות וכן מאצי׳ לבי״ע באופן שיתקיימו במציאותן ולא יחזרו למקורם הראשון ממש וז״ש שהי׳ העולם מתפשט[29] כו׳ מצד כח הפועל בנפעל באצילות ובבריאה ששווה אצלו נאצל ונברא כו׳ ע״כ הוצרך לירידות וצמצומים רבים והן[30] גבורותיו ונפלאותיו הרבים מאד עד שא׳ לעולמו די[31] שיהי׳ בבחי׳ גבול ומדה ויתקיים וד״ל. וז״ש רבות עשית כו׳ פי׳ מדריגות רבות מאד ירד מעצמותו ית׳ עד שהאציל וברא כו׳ עד שעשית בעשי׳ גשמי׳ או פי׳ עשית לעולמות רבות שהן הן גבו׳ וכח מעשיו במה שהי׳ בריבוי צמצומי׳ וירידות במדריגות שונות שהן עולמות שלא נתקיימו שהן רבות מאד בלי גבול כנ״ל והכל כדי שיהי׳ עולם הנאצל ונברא באו״כ עד

בחי' עשי' גשמי' כדי שיהי' הוי' אלקי ביחו"ע לקשר ולחבר מעצמי' אור הא"ס למטה ממש באמצעות התומ"צ שנתנו לנו להיותם בהשתלשלות דשם הוי' אלקי' סובב וממלא מאצילות לבי"ע בבחי' התיקון דשם מ"ה דחכה"ק ע"כ יכול להיות אתה ממש הוי' אלקי בבחי' הפנימי' ועצמי' כנ"ל וכן נפלאותיך ומח' הן בחי' ריבוי העולמות הסתומים ונעלמים בפנימי' דחכ"ע ומח' הסתומה עד שנמשך למטה במאמר קו המדה להיות אופן הבנין לקיום[32] העולמות בבחי' התיקון דשם מ"ה ע"י תו"מ כו' אלינו ממש כלומר בשבילנו כמ"ש בראשית ברא בשביל התורה[33] שנק' ראשית כמ"ש ה' קנני ראשית דרכו[34] וכמ"ש ואהי' אצלו אמון אמון מופלא[35] כו' כנ"ל ובשביל ישראל[33] שנק' ראשית כו' וד"ל (ומ"ש אין ערוך אליך קאי על רבות עשית ונפלאותיך הנ"ל שכולם אין ערוך אליך כלל לפי שמהו"ע ית' למעלה מבחי' חו"ג דירידה ועלי' בכל אופן הצריך להשתלשלות העולמות דאבי"ע כי הוא ית' למעלה מכל ההשתלשלות לגמרי וכמאמר ולאו מכל אינון מדות כלל או שהי' יכול להאציל ספי' בלי שיעור שאינם לא רצון וחכ' ומדות כו' א"כ גם מה שירד למטה מטה כ"כ כנ"ל אין זה נחשב ירידה אצלו ממש כי כולא קמי' כלא חשיב[36] ממש ושוה ומשוה בחי' ומדריגה העליונה ביותר מן הכל במקור האצילות עם בחי' האחרונה שבסוף העשי' ולזאת גם מה שנק' נפלאות בעינינו כמ"ש נפלאותיך כו' אלינו לא נק' נפלאות למעלה כלל רק אעפ"כ כדי שיהי' לו דירה בתחתוני' ממש כמו שהוא למעלה הוצרך לבא בירידה וצמצומים רבים שהן ריבוי העולמות הנעלמים שקודם שנאצל כו') וז"ש אגידה ואדברה עצמו מספר וקאי על רבות[37] ועל נפלאותיך כו' דהיינו כל בחי' ירידו' וצמצומים בהשתלשלות רבות בעולמות הנעלמים שירד מעילה לעילה עד האצי' וכן מאצי' לבי"ע כ"ז א"א לגלות ולספר באותיות הדיבור כי עצמו לספר לפי שאין להם מספר כלל וכלל והיינו מטעם הנ"ל דהכל הי' יורד בבחי' א"ס שאין לו שיעור להתפשטותו והכל חזר למקורו כו' שלא באו לגילוי מן ההעלם שיוכלו לספר אותם ואין להם מספר כלל כמ"ש מי ימלל גבו' ה'[38] שזהו בחי' ריבוי הצמצומי' שנק' גבו' כמו הללוהו בגבורותיו[39] כי הן הן גבורותיו[40] שיכול לצמצם א"ע כ"כ כו' וד"ל וכן קאי על נפלאותיך[41] כו' דסמיך לי' שהוא בחי' העלם כח ומקור החכ' נפלאותיך שהוא פלא דחכ"ע[42] שבתוה"ק שמשם נמשך ונתצמצם להיות מציאת בנין העולמות בקיום דשם מ"ה דתיקון כנ"ל וכמ"ש בחכ' יבנה בית כו' שהן נפלאות ונסתרות רבים מאד שלא יוכל להביאם בגילוי בדיבור ולזה א' אגידה ואדברה שנודעו[43] מקצתן בדיבור דד"ת הניגלית לנו כמ"ש אלינו כו' עכ"ז עצמו מספר לפי שכל מה שנודעו ונגלו באותיות התורה שלנו רק אפס קצה האור המופלא מה שכבר הוברר מים החכ' כמו השואב בכד קטן מים הגדול כידוע במ"ש ותמלא כדה כו'[44] ועכ"ז גם כי עצמו מספר כל ירידות המדריגות העליונות[45] וכל נפלאותיך הוי' אלקי[46] ומח' אין ערוך אליך כו' מ"מ כ"ז הוא כדי שלא יבוטלו העולמות דאבי"ע ממציאותם כנ"ל ע"כ הוצרך להיות השתלשלות וירידות המדריגות כ"כ עד שעצמו מספר וכ"כ למה הרי הוא רק בשביל שיהי' הוי'[47] בתומ"צ הנגלי' ונפלאותי' ומח' הפנימי' דתו"מ יהי' אלינו דוקא בגילוי כנ"ל וד"ל והיינו שגם[48] מה שנפלאותיך ומח' אלינו אינו רק אפס קצהו לבד אבל זהו בחי' המובחר והפנימי' ותמציתו שהוברר מכל עומק החכ' הקדומה כמו השואב מים מובחרים ויפים ביותר ממים רבים כו' והן כמו כ"ד ספרים דאורייתא שהן בחי' אותיות ושמות העצמיי' שמוגבל בהן כל בחי' פנימי' ועצמי' דא"ס ב"ה וכן מעהמ"צ אע"פ שבאין בשיעורים וגבולים דוקא כנ"ל וד"ל (ובזה מתורץ הקושי' דלעיל דאע"פ שהפנימי' מלובש בחיצוני' בגילוי[49] שבד"ת ומצות מעשיות מ"מ עצמו מספר בד"ת[50] שנק' ספר וסיפור כל אשר מכוסה ונעלם בבחי' נפלאותיך ומח' עד שיגיעו אלינו רק הנבחר ונברר משם וכן ברבות עשית א"א לספר ריבוי העולמות בריבוי המדריגות שונות שנשארו בהעלם למעלה ולא באו בגילוי אור[51] כלל עד שנתהוו בחי' נברא ונאצל כו'):

(יב) **ובזה** יובן ג"כ ההפרש בין מ"ש מה רבו מעשיך כו' למה גדלו כו' דמבואר למעלה בענין גדול אד' ורב כח כו' דבחי' ריבוי החלקי' תלוי לפ"ע הגדולה בעצם שהוא עצם כח ההתפשטות דאין סוף ברוך הוא ולגדולתו העצמי אין חקר[52] כלל וע"כ אמר לך הוי' הגדולה[53] שמה שמתפשט מאורו לעולמות כלא ממש חשיבא לגבי גדולתו העצמי ממש ואם כן מה שירד מכח העצמי' להיות מקור לעולמות שנק' בשם גדולה זהו רק על ידי בחי' ריבוי צמצומים גדולים שנק' ענוה כמא' במקום גדולתו דוקא שם אתה מוצא ענוותנותו[54] לפי שגדולה זו עצמה שמתפשט לעולמות כמו להיות מלך העולם צמצום וירידה גדולה אצלו לגבי אמיתי' עצמות גדולתו שאין ערוך לו כלל וכלל וכמו ה' מלך גאות לבש[55] שמתלבש בדרך צמצום וכך נתלבש בצמצומי' רבים בבחי' הגדולה שהוא רק מבחי' הענווה שמצמצם א"ע מאד ומזה נמשך כח האלקי בצמצום להיות בחי' מקור חיות כל העולמות בדרך פרט וזהו הללוהו כרוב גודלו[56] ולא א' כגודל גודלו שאין לו חקר שא"א להללו בפה כמ"ש לך דומי' תהלה לך הוי' הגדולה כנ"ל אלא כרוב גודלו דוקא כשבחי' הגדולה בעצם כחו הוא שבא בריבוי גדול והוא בריבוי העולמות לאין שיעור ע"י ריבוי הצמצומי' שנק' ענווה כנ"ל ששם בחי'[57] ההילול להללו ברוב גודלו כמ"ש גדול ה' ומהולל מאד כו' וד"ל. וזהו מה גדלו מעשיך ה' היינו בחי' גדולת התפשטותו בבחי' המעשה שירבה לצמצם א"ע כ"כ וירד בירידת המדריגות כ"כ (וכמו שמבואר למע' בענין ירידת המדריגות מן המאציל לאצי' ומאצי' לבי"ע כו') (אך זה אינו עולה כפי' הפשוט דמה גדלו מעשיך דמשמע המעשים[58] שנעשו גדולים מאד ולא בחי' הצמצום והירידה לבד כו' אבל הענין הוא שבאמת מחמת שנבדל ערך כל עליון מתחתון עד שהוצרך להיות ירידות וצמצומים רבים ושונים (כנ"ל בשפע הרוחני' דמזלות ברקיע לארץ שיורד בריבוי צמצומים שנק' מהלך ת"ק שנה כו' וכך ידמה למעלה מעלה בכל עולם העליון לגבי התחתון ממנו) ע"כ נק'[59] בשם גדולה

והתפשטות רב (כמו מהלך ת"ק שנה מרקיע לארץ וכן למע' ברקיעי' העליונים יותר וכמלאכים העליוני' כמאמר קרסולי החיות כו' שוקי החיות' כו') ולז"א מה גדלו מעשיך מעשיך ממש) אבל ענין מה רבו מעשיך כו' שזהו ריבוי החלקים שמסתעפים בריבוי הצירופי' ביותר כנ"ל הנה הוא מדבר בגוף הבריאה של כל עולם ועולם שרבו בו מינים ממינים שונים לאין שיעור כלל וכלל כמו בחלקי דומם וצומח הגשמי למטה שרבו בהם מינים[2] והן כחול הים לרוב וכן חלק החי כבהמות וחיות ועופות מינים שונים ולרוב מאד וכן בחלק המדבר כו' עד גם בד"י ברוחני' ובגשמי' נמצאו בריבוי אופנים הרכבות ומזיגות שונות לרוב מאד וכך הוא למעלה בעולמו' הרוחני' דמזלות ואופנים וחיות כו' שא' אלף אלפי'[3] כו' שכ"ז בא מצד ריבוי אופני הצירופי' דאותיות האלקיי' שבבחי' המל' באמצעו' ריבוי אופני המזיגה והתכללות דע"ס דמל' באו"כ והעיקר בריבוי הרכבות והתכללות דכלי' שהוא ריבוי אופני התכללות בצירופי' דאותיות כמ"ש מכאן ואילך צא וחשוב' כו' כנ"ל וכ"ז נעשה רק ע"י בחי' שם מ"ה דחכ' בחי' התיקון שעושה ריבוי הכלי' ומיעוט האור (שבא[5] בריבוי חלקי' דוקא וכנ"ל[5] במשל המזיגות שעושי' בריבוי אופנים לאין שיעור כלל כו'). אך זהו גופא לעשות אופני ההתכללות בע"ס או"כ וג' מיני כלי' פנימי אמצעי חיצון כו' זהו הכל ע"פ בחי' החכ' דתו' דוקא שהוא שם מ"ה דהוי' ששרשו הכללי הוא במא' קו המדה שמודד הכל כו' וז"ש מה רבו מעשיך ה' כולם בחכ' עשית בחכ' דבחי' התיקון שזהו מה שכבר הוברר ע"פ חכה"ק בתוש"מ שנק' ספר החיי'[6] וגם נק' ספר תולדות אדם[7] כו' כמ"ש אז ראה ויספרה כו' והוא מ"ש ואהי' אצלו אמון אמון מוצנע ומופלא כנ"ל בפי' נפלאותיך כו' וכמו שרואים בלוח המצוייר בו[8] כל אופני מעשה הבנין כך בונים בו באורך ורוחב וכל פרטי הדברים שנעשים בבנין בלי תוס' ובלי מגרעת ואם לא הלוח הזה לא היו יודעים הבונים איך לבנות הבנין כלל וכך א' דאסתכל באורייתא ובראי עלמאי בכל פרטי הציור שבכל העולמות למעלה ולמטה מראש לסוף הכל כמו בדצח"ם וארמ"ע והשמים והארץ וכל צבאם כאו"א באופן ציור מיוחד דוקא וגם בריבוי המינים ממינים שונים (וכמו בי"מ במאמר תדשא הארץ ועץ עושה פריי' למינהו יצאו כאו"א בציור מיוחד ובריבוי המינים כו' וכן במאמר תוצא הארץ נפש חי' שכ"א בקומתן וצביונן נבראו[11] כו') כ"ז אסתכל תחלה באורייתא שהוא החכ' שבאותיות[12] שמשם נמשך מקור כל פרטי ציורי האופנים דבנין העולמות כמו שרואים בלוח ממש כמ"ש ואהי' אצלו אמון אומן[13] כמו אומן הבונה ע"פ הלוח כו' שהוא בחי' שם מ"ה דתיקון שנק' קו המדה שמודד הכל כו' כנ"ל וז"ש בס"י בג' דברים ברא כו' בספר וסופר וסיפור[14] ספר זהו ספר דתוה"ק שקדמה לעולם אלפיים שנה[15] כו' וסיפור הוא תושבע"פ (וסופר הוא הכותב את הספר וסופר כל אותיות שבה (כמשי"ת) שהוא עיקר בחי' קו המדה שנק' משחתא או מתקלא[16] כמ"ש עד דלא הוה מתקלא[17] כו' וכמ"ש אי' סופר אי' שוקל[18] כו' וכמו מי מדד כו') וזהו כולם בחכ' עשית בחכ' שבתוה"ק דוקא כמ"ש בחכ' יבנה בית כו' וזהו שחכמי תושבע"פ נק' בוניך שעוסקים בבנינו ש"עי[19] (כמשי"ת) אבל מ"ש מה גדלו מעשיך זהו עדיין בבחי' הגדולה וההתפשטות מעליון לתחתון עד שנתהוו מציאותן שהוא ענין ריבוי הצמצומים שנק' רוב גודלו כנ"ל זה לא[20] בגילוי דחכ' כלל דמה שכולם בחכ' עשית זהו מה שכבר נעשה מאין ליש בחכ' דוקא שזהו ע"פ מה שכבר הוברר בחכ' לבנין העולמות בחכ' שבתורה שבאה כבר בגילוי אותיות[21] כמו עד"מ העושה אופן המזיגות וההתכללות בציור הגוונין או בציור הבנין כנ"ל או בהרכבות ומזיגות ד"י ע"פ השכל שכבר הוברר מכל עומק החכ' שנק' חכ' ברורה מכבר אבל מ"ש מה גדלו מעשיך כו' זהו קודם שנתהוו' הבריאה באופן מיוחד אלא הוא בבחי' ירידה וצמצום מכח החכ' שבעצמות בכמה מיני מדריגות שונות כנ"ל שזהו עדיין בבחי' עומק השכל בהעלם תוך העלם שנק' עומק המח' שלא בא בגילוי למטה עדיין (כמו עד"מ שמעיין בכח שכלו בכח עומק המח' איך ומה יעשה באופן הבנין שמצמצם כח שכלו ורצונו ית'[22] ומח' שלו בכמה ירידות מתוך העומק הנעלם מאד עד שבא לכלל בירור שיברר הדבר איך שיעשה כך ולא כך שבודאי מה שבירר בשכלו ומח' מן העומק הנעלם הוא שבא לידי מעשה אבל מה שהי' תחלה עומק מח' וחכ' בענין[23] גדול זהו שנשאר בהעלם העצמות ולא נודע בגילוי כלל) וז"ש מאד עמקו מח' שנק' מחה"ק סתימאה[24] שקדמה לעולם הנאצל כו' שהוא יורד ונמשך בבחי' עומק והעלם דהעלם שנק' סדכ"ס כו' שלא נודע ונגלה למטה כלל רק נשאר בהעלם העצמי' דא"ס כו' וד"ל. ובכלל נק' עלמין סתימין דלא אתגליין[25] כלל באבי"ע (כמו קודם שעלה ברצונו ומח' להאציל ע"ס עשר ולא תשע כו' שהוצרך לבוא בירידת כח עומק המח' תחלה מן העצמי' דאא"ס[26] ממש איך שיהי' אופן הנאצלי') שכ"ז הי' הכל בבחי' העצמי' דא"ס שהו' עולה בבחי' או"ח אל העצמי' כנ"ל שנק' נפלאותיך ומח' העצמיי' שאין לזה מספר כלל וכלל וכמ"ש לתבונתו אין מספר[27] כלל וכ"א בס"י לפני א' דע"ס מה[28] אתה סופר כו' ששם הוא למע' מבחי' מספר דע"ס שהריי[29] יכול להאציל בלי שיעור ולא מציאות דחו"ב ומדות כו' וזהו שנק' סופר שלמעלה מבחי' ספרי[30] כי בחי' ספר הוא אשר בא כבר בגילוי במספר אותיות שזהו כמו שכבר הוברר אופן הציור בלוח הבונים ולא יוסיף ולא יגרע כלל וכך אותיות דתושב"כ למטה כמ"ש כל אמרת אלו"ה צרופה[31] כו'[32] וכמו חסר ויתיר קרי וכתי' כו' שיש אם למקרא[33] כו' (וכך בשרשם למעלה בספר דתוה"ק שאז ראה ויספרה כו' כנ"ל) אבל בחי' סופר הוא הכותב את האותיות בספר עד שממנה סופר כל האותיות שבודאי הי' מעיין בעיון המח' בעומק גדול מאד תחלה איך ומה יכתוב ציור אופן האותיות שזהו שנק' עומק החכ' שיורד מכח האין וההעלם עד שהוברר אצלו לכתוב כך וכך בדקדוק גדול לא יוסיף ולא יגרע במספר האותיות שיעלה כפי אופן הנבחר ונברר מכל העיון והעומק דחכ' הנעלם שזהו למעלה מגילוי האותיות שבאו בספר וזהו ג"כ בחי' סיפור שהוא המבאר ומפרש אופן הדבר הבא בכתב בטעמי' וסברות וריבוי דברים לכל מה שכתוב שם להיות

יודע בשרש ומקור של החכ׳ ושכל הנברר באותיות הללו ע״כ יכולים לדרוש על כל אות כו׳ ונק׳ ג״כ סופר שסופר כל האותיות כמ״ש אי׳ סופר כו׳ שהן חכמי תושבע״פ שסופרי׳ כל האותיות[34] כו׳ ונק׳ דברי סופרים כו׳ שלמע׳ מבחי׳ ספר דתושב״כ שהרי יכול להוסיף ולגרוע[35] ודורשי׳ על כל קוץ תלי תלי[36] כו׳ (כמשי״ת) וד״ל. וזהו מה גדלו מעשיך ה׳ כו׳ פי׳ מעוצם כח גדולת מעשי ה׳ שהוא בא בכח העצמי׳ דא״ס הנמשך ומתפשט עד למטה מעילה לעילה עד שיוכל להיות בחי׳ נאצל ונברא כנ״ל (כמו ענין מהלך ת״ק שנה מרקיע לארץ כנ״ל)[37] וכך ידוע שכל עילה המשפיע לעלול אינו משפיע רק מחלק העשירי שבו[38] שהוא בחי׳ האותיות שבו לבד שהוא בחי׳ מל׳ שבו והט׳ חלקים הראשוני׳ מכתר וחו״ב עד בחי׳ מל׳ נשאר בהעלם עצמות המשפיע רק שמכחם הוא יורד ונמשך בעצמו בצמצומי׳ כו׳ כמו מרצון לשכל ומשכל למדות עד שנברר אופן השפע להמקבל שזהו באותיות שבו לבד וכמו ממזלות הרוחני׳ לד״י עד חלק הדומם ומשמרי האופנים למזלות וכך עד רום המעלות גבוה מעל[39] כו׳ שבכלל כללות העולמות דבי״ע נק׳ עלול והמשפיע הוא בחי׳ כלים דמל׳[40] דאצי׳ שהן בחי׳ האותיות וצרופי׳ שבאים במדה ושיעור כמ״ש המוציא במספר כו׳ וט׳ ספירות דמל׳ הוא בבחי׳ האצי׳ ממש עד אור העצמי׳ דמאצי׳ נשאר הכל בהעלם דעצמי׳ גם שיורד מכח העצמי׳ עד שעלה ברצונו להאצי׳ היינו רק מבחי׳ האותיות דבחי׳ מל׳ דא״ס בקו״ח שנק׳ קו המדה בכלל כידוע אבל זהו בחי׳ בירור ההשפעה שבאה אחר העומק דחכ׳ בהעלם העצמי׳ תחלה כנ״ל בענין סופר וספר כו׳ כי בבחי׳ אותיות הללו הרי הן באים במספר מכוון וההתכללות[41] ע״פ עומק החכ׳ הנעלמה בעצמות ממש וד״ל)[42] והנה בזה ניכר גודל עומק מחשבתו כי מסוף מעשה הבאה בגילוי לא נודע תחלת עומק המח׳ רק שכבר באה מן המח׳ מן ההעלם לגילוי שהוא מה שהוברר מכל העומק כו׳ אבל בגדולת מעשיו שהן ריבוי הצמצומי׳ והעלמות להיות עולמות הנעלמים בתחלה עד שבא בגילוי כו׳ מזה ניכר בעוצם הפלאת ערך עומק המח׳ וחכ׳ הנעלמים דאם במעשה הוא גדול כך כ״ש בעומק המח׳ שקדם לבחי׳ המעשה כו׳ וד״ל. והיינו בחי׳ נפלאותיך ומח׳ דפנימי׳ ח״ע הקדומה שהן בהעלם דעצמי׳ א״ס ונק׳ אמון מוצנע ומופלא כמו אומן הבונה עפ״י הלוח שבידו שיודע השורש ומקור דחכ׳ זו שמצויר כך וכך דוקא ע״כ נק׳ אמון מוצנע ומופלא דוקא כמ״ש בסופר וסיפור[43] דבחי׳ סופר הוא בחי׳ שכל הנעלם שבעומק המח׳ דח״ע העצמי׳ שלתבונתו אין מספר כלל שמשם נברר האופן דציור האותיות הללו כנ״ל שנמשך ויורד למטה בקו״ח להאציל כו׳ שנק׳ קו המדה בכלל (וז״ש דגליף גליפו בטה״ע ששיער בעצמו בכח מה שעתיד[44] כו׳ ושיעור זה בא במדה במספר אותיות שהן כמו בחי׳ ס״ר אותיות דתושב״כ כמ״ש אז ראה כו׳) וכ״ז העומק דמח׳ הנ״ל שבא בגילוי אינו רק מה ששייך לאופן בנין העולמות לבד כמו הציור בלוח הבונים (שז״ש ברא בספר דאסתכל באורייתא וברא כו׳) שיש בזה ב׳ מדריגות דסופר וספר הנ״ל ואין זה ערך כלל לגבי מהו״ע דח״ע העצמי׳ שבא״ס ממש שהוא עצם האור דתוה״ק שהי׳ שעשועי׳ אצלו כו׳ רק שירד להיות בבחי׳ אמון להיות מקור לחכ׳ שבבנין כל העולמות כמ״ש ואהי׳ אצלו אמון וכתי׳ בה ה׳ קנני כו׳ (וז״ש מה רבו כו׳ כולם בחכ׳ דתו׳ עשית בקו המדה כנ״ל מלאה הארץ קניניך דתוה״ק דכתי׳[45] ה׳ קנני כו׳) וזהו לפני א׳ דע״ס במקורם בקו״ח מה אתה סופר ועכ״ז יש שם בחי׳ ספר וסופר והוא בחי׳ האותיות[46] דתוש״מ שלמעלה מהיות מקור לחכ׳ דמע״ב בציור הלוח כו׳ שהוא בבחי׳ מקיף על כל ההשתלשלות דקו״ח שלא יוכל להתצמצם אף בהעלם דמח׳ ורצון דמל׳ דא״ס בקו״ח כו׳ וזהו מאד עמקו מח׳ העצמי׳ שזהו בבחי׳ סופר דסה״ח[47] דתוש״מ העצמי׳ כו׳ והיינו ג״כ בחי׳ נפלאותיך ומחשבותיך אלינו דגם שא׳ מאד עמקו כו׳ עכ״ז בבחי׳ אותיות התו׳ הנגלית נתלבש בה מבחי׳ נפלאותיך דחכ״ע העצמי׳ להיותה בבחי׳ הבירור הנברר מכל העומק דח״ע העצמי׳ כמו ששואב בכד כו׳ שכל העצמי׳ דח״ע ופנימי׳ העונג ורצה״ע מלובש בה כמו הסופר שאחר העיון הרי כל בחי׳ העומק דחכ׳ הלביש באותיות הללו דוקא וד״ל:

(יג) **והנה** מבואר למעלה דמדריגה הג׳ בחי׳ סיפור הוא במדריגה דסופר מצד כח הסיפור לפרש ולבאר האותיות וצירופי׳ כו׳ והוא בחי׳ ח״ת תושבע״פ מל׳ קרינן לה[48] שמבאר ומפרש לאותיות וצירופי׳ דתושב״כ כנ״ל דיש בינה יתירה באשה[49] כו׳ שעולה במקור ושרש דח״ע הנעלמה הנ״ל וזהו שיודעים למה נברר כך וכך לכך יכולים להוסיף ולגרוע כו׳ וכמו ר״ע דרש על כל קוץ[50] כו׳ בתוס׳ מרובה על העיקר וכמ״ש במ״א ע״פ ס׳ המה[51] מלכות כו׳ ועלמות אין מספר שהן הלכות דתושבע״פ שנק׳ עלמות שאין להם מספר כלל וכלל וכמו שאנו רואים בחידושי הדינין בתושבע״פ שמחדשים חכמי ישראל בכל דור ודור עד אין שיעור כלל והיינו ע״י פלפולים רבים ושוני׳ כו׳ שזהו בחי׳ הבירורי׳ דרפ״ח ניצוצי׳ דתוהו שנפלו בק״נ בעה״ד טו״ר למטה וכמו בטו״ט[52] שמבדיל בין טמא גמור לטהור ובין כשר לפסול כו׳ ואע״פ שכבר נא׳ בתושב״כ הבדלה זו בכלל כמ״ש להבדיל[53] כו׳ אבל בחי׳ פרטים שבהל׳ טו״ט ואו״ה כו״פ[54] ה״ז נמשך מכח המקור דח״ע דתושב״כ שנק׳ נפלאותיך כו׳ למטה בח״ת בחכמי תושבע״פ דוקא וכמו הסופר שיודע איך לכתוב הספר לכך נק׳ סופרים שסופרים כל האותיות דתור׳ כמ״ש אי׳ סופר ואי׳ שוקל ששוקלי׳ כו׳ בגזירות וסייגים דד״ס שע״ז א׳ לא תסור[55] כו׳ ואם לא הבירור דסופרים בפרטי ההלכות והדינין של כל מצוה לא היו יודעין גילוי רצה״ע שבמצו׳ כלל כמו בכל מ״ע כציצית ותפילין לא נודע כלל איך לעשותם בפרט רק ע״י הדינין והלכות הפרטי׳ דהל׳ צו״ת[56] וכה״ג בכל המצות וכן בדקדוקי סופרים בכל פרט ופרט גם בגזירות וסייגים שלהם כו׳ וע״כ אין להלכות המחודשים מספר כלל וכמ״ש במ״א ע״פ סלסלה ותרוממך[57] שההלכות נק׳ נימין ושערות כמו כל שערה ושערה יש לה גומא בפ״ע[58] שמשם יונקת מן המוח שבראש כך כל הלכה והלכה יש לה שרש[59] המשכה ויניקה מפנימי׳ החכ״ע שבראש (שלמעלה מגוף המוחין דחו״ב שבראש מאחר שיוצאין השערות בדרך בקיעה מצד בחי׳ המותרי מוחין[60]

שלא יוכלו להתיישב במוח כו׳) וכל שערה צומח מצד תוס׳ מרובה שבחכ׳ על העיקר וראי׳ מזקן שקנה חכ׳ ממקורה׳ כו׳ וע״כ פרטי ההלכות אין להם מספר כמו שאין מספר לשערות והיינו ענין הסלסול בשערות[2] שמפרידם זו מזו להיות כ״א על מקומו כו׳ ולזאת ודאי בהכרח שיחודש דינין והלכות ע״י הפלפול שהוא הקושי׳ ותירוצ׳ לאין מספר כמו שיהי׳ עולה אחר רב הפלפול כמה דינים הלכות חדשים שיהי׳ בזה האופן והענין הדין כך וכך ובזה האופן ובזה הענין יהי׳ הדין כך וכך שזהו כל עיקר ענין התירוצי׳ לקושי׳ בפלפול כמו ל״ק כאן כו׳ וכמ״כ בחידושי הדרשות על כל קוץ וקוץ תלי תלי׳ של הלכות כמ״ש בר״ע ע״פ קווצותיו תלתלי׳[3] כו׳ (וא׳ בזוהר באד״ר שכל ההלכות שהן בחי׳ הנימין ושערות שלמעלה כל נימא ונימא׳ להיט לעלמין סתימין כו׳)[5] והנימין הן באין מבירורי׳ דרפ״ח מלמטה למעלה דוקא שהוא בירור דח״ת דתושבע״פ דוקא כמו ע״י הפלפול שא׳ במחשכי׳ הושיבני[6] זהו תלמוד בבלי כו׳ להיותם בבחי׳ הבירורי׳ להפוך חושך לאור דהיינו שמבחי׳ ההעלם ומקור דחכמה יבא לגילוי אור בתוס׳ מרובה על העיקר האור דחכ׳ כמו הקושי׳ שהן בבחי׳ ההעלם וההסתר להעלים אור האמת והתירוץ הוא להאיר החשך[7] הזה שזהו בא בהכרח מבחי׳ העלם דפלאות חכ׳ כו׳[8] כמ״ש במ״א וע״כ נמשלו ההלכות לשערות שבוקעים מהעלם אור המקיף דחכ׳ כנ״ל וד״ל[9]. ושרש הענין הוא כידוע שבתו׳ יש ב׳ מדריגות ח״ע וח״ת כמ״ש חכמות בחוץ[10] כו׳ והיינו בחי׳ סו״ג כמ״ש הנסתרות כו׳ והנגלות כו׳ והענין הוא כנ״ל דבחי׳ סתים דתורה הוא ח״ע שבתוה״ק שנק׳ ספר שבא באותיות כמו בכ״ד ספרים כו׳ ואע״פ שלתבונתו העצמי׳ אין מספר כלל אבל צמצם והלביש כל פנימי׳ ועצמי׳ דחכ׳ ש״מ במספר זה שנק׳ סה״ח[11] (שהוא בחי׳ עה״ח) (וכמ״ש משה מחני נא מספרך[12] אשר כתבת) וכמו שמלבישים לשכל עמוק מאד בדברי משל כשלמה שא׳ ג״א משל כו׳ ויהי שירו[13] כו׳ (כך התוה״ק נק׳ משל הקדמוני[14]) וכמו הסופ׳ שמביא כל העומק דחכ׳ באותיות בספר כנ״ל ומספר זה הוא שנמשך להיות אופן החכ׳ ורצון דמע״ב כמ״ש ואהי׳ אצלו אמון כו׳ כלוח הבוני׳ כו׳. והנה קודם מ״ת טרם שירד אור דחכ״ע דתוה״ק בגילוי ביוה״ד הי׳ כל העולמות העליוני׳ בעולם האצי׳ ובי״ע עד עוה״ז השפל מכולם ניזוני׳ ומקבלי׳ אור שפע חיותם רק מחסדו של עצמו׳ א״ס ב״ה כי חפץ חסד הי׳ בתחלת הרצון להאציל ולברוא כו׳ כידוע שמה שעלה ברצה״פ כו׳ הי׳ בחי׳ אתעדל״ע מצד עצמו בבחי׳ חסד וטוב העצמי שמטבע הטוב להיטיב כמ״ש בע״ח[15] ואמנם בחי׳ חפץ לחסד זה הי׳ ראשית מקורו בבחי׳ הח״ע דתוה״ק שנק׳ תורת חסד ג״כ להיותה באה מלמע׳ למטה מצד עצמי׳ החכ׳ בבחי׳ או״י וכמ״ש פיה פתחה כו׳ ותורת חסד על לשונה[16] (וזהו שנק׳ לחם מן השמים כמו שהתו׳ מן השמים ניתנה[17] וזהו כמו מזון המן שלא הי׳ בו פסולת[18] כלל וכלחם פנגי[19] ולחם הפנים[20] שכולו[21] פנים וטוב שהוא בחי׳ עה״ח יבא[22] בעדן עצמו כו׳) (וזהו כי אמרתי עולם חסד יבנה[23] אמרתי בספה״ח דתוה״ק בחסד דח״ע שנק׳ תורת חסד דוקא מטעם הנ״ל) אבל אחר מ״ת שירדה התו״מ בגילוי לברר בעה״ד טו״ר כידוע שז״ש דאורייתא מח״ע נפקת[24] לברר במדות שבחכ׳ להבדיל בין כו׳ אז נמשך מקור השפע ומזון וחיות של כל העולמות ע״י התורה שלמטה דוקא והוא ע״י מעה״ת[25] שעושי׳ הבירור בין טו״ר בחכ׳ דתו״מ שלמטה דוקא (וכמ״ש בע״ח דבתחלת ההשתלשלות הי׳ בבחי׳ חפץ חסד בלבד ואח״כ תלוי הכל במעה״ת[26] כו׳) והענין הוא שזהו בחי׳ ומדריגה הב׳ דתו׳ שנק׳ ח״ת (שזהו כאשר ירדה התו׳ למטה בארץ דוקא כמו הארץ האירה מכבודו[27] ואין כבוד[28] כו׳ וכמ״ש לא בשמים הוא כו׳ כי קרוב אליך[29] דוקא כו׳ וכן א׳ לעשות חסד ומשפט כו׳ בארץ דוקא כי באלה חפצתי[30] שזהו שלימות דחפץ ורצה״ע שבח״ע דתוה״ק (כמשי״ת) והוא ע״י הבירור דעה״ד טו״ר בחכ׳ דתו׳ שבחכ׳ אתברירו[31] רפ״ח כו׳ (והוא שנק׳ לחם מן הארץ כמ״ש לכו לחמו בלחמי[32] דלחם מן השמים דתוה״ק נמשך בלחמה ש״ת שלמטה דוקא כמ״ש חכמות בחוץ כו׳ דח״ע הוא דאתמשך בח״ת דתושמ״ע הוא שנותן[33] כח ועוז לח״ת בתו׳ שלמטה לברר לעה״ד כו׳). וזהו ארץ ממנה יצא לחם[34] לחמ׳ דתו׳ כו׳) וכמשל הארץ הזאת הגשמי׳ שיש בה כח הצומח להצמיח כל צמח עשב וכל עץ עושה פרי טוב כו׳ וכל תבואות הארץ שיש בהן מזון וחיות רב לכל הברואים שבארץ מאדם עד בהמה כו׳ שמזה ניזונין הכל להתקיים בחיותם ומציאותם תמיד וכמו גם האדם שמאכלו בשר החי לבד הרי עיקר גידול של החי כבהמה הוא ממה שאוכלת העשב מן הארץ ונמצא כל מזון וחיות האדם הכל מן הארץ וגם כל מיני תענוג מצמיח מן הארץ דוקא וכטעמי׳ הטובי׳ בארץ[35] בפירות כו׳ וכל עיקר ענין הצמיחה הזאת מן הארץ בא ע״י בחי׳ הבירור דוקא שזהו מה שנברר חלק הטוב הגנוז בארץ מן בחי׳ הרע שבו אחר הזריעה וחרישה כו׳ (שנק׳ טובה דגניז בגווה[36] כמ״ש בזוהר) ואמנם הנה זאת מעלה יתירה יש בארץ שכח הצומח שבעפר הארץ יכול להצמיח עד אין שיעור כלל וכמו עשב הארץ צומח בלי שיעור גם שקוצרים השחת חוזר וצומח מחדש והוא מפני שיש כח בצומח שבארץ לחדש תולדות מאין ליש בלי שיעור וגבול כלל בחידוש מעיקרו דוקא שהרי גם בדבר הזרוע בארץ מצמיח בתוס׳ מרובה על העיקר בכפלי כפליי׳ כמו חטה הזרוע בארץ שתצמיח בריבוי[37] כי יש בארץ דוקא כח החידוש יש מאין ממש והטעם ידוע לפי שנתב״ס דוקא והארץ הוא בחי׳ דומם סוף הכל ע״כ נעוץ בה מבחי׳ תחלת הכל כו׳ וע״כ הכל הי׳ מן העפר[38] אפי׳ האדם בחי׳ מדבר שהרי ארץ מגדלת חכמי׳[38] וגופו של אדה״ר מן העפר[39] הי׳ כלי לאור הנשמה העליונה דפרח׳ מחה״ע[40] כו׳ וכמ״ש במ״א וד״ל. ומכ״ז יובן ג״כ בענין לחם מן הארץ שמוסיף כח בחכ׳ שבאדם (דלחם גי׳ מזלאי[41]) היינו לחמו דתושמ״ט הנגלי׳ לנו (שבאה בהתלבשות בעה״ד טו״ר בארץ לברר בין טו״ר כו׳) וזהו כמו הזריעה שבארץ שמצמיח רב תבואות וכל מיני עונג בחידוש מאין ליש לאין שיעור כך הלכות דתושבע״פ דוקא שהן בחי׳ צומח כשערות כנ״ל שענין צמיחתן הוא בא בחידוש מאין ליש מח״ת דכנ״י בכל דור בלי שיעור וגבול כלל שהרי מתחדשים הלכות ודינין רבי׳ לאין שיעור מן הפלפול דחכמי תושבע״פ יותר מגופו של ח״ע דתושב״כ והוא

בחי' או"ח מלמטה למעלה שעולה מבירור דרפ"ח כו' שמצד שנעוץ סוף בתחלת הכל מגיע[42] זה בשרש ומקור דח"ע הקדומה להיות תוס' אור מבחי' התעה"פ העצמי שנק' שעשועי המלך בעצמו'[43] ממש (שהוא בחי' עדן דעוה"ב) שמאיר באור התענוג ושעשועי' שבתוה"ק בתוס' מרובה על עיקר העונג ושעשועי' להיות משתעשע בתוה"ק בתחלה משום דבחי' או"ח עולה לקדמות העצמי' ממש ולזאת בחי' סיפור דתושבע"פ עולה למעלה גם מבחי' סופר הנ"ל אחר תשלום הבירורי' דח"ת דוקא בהלכות הבירורין שע"י הפלפול שיש בזה יתרון אור מן החושך[44] וההעלם שלמעלה מאור קדמאה דח"ע הקדומה כו' (ולזה א' דכל השונה הלכות[45] בכל יום שהן הלכות הבירורים בטעמיהן מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנק' עולם הבירור כידוע) כי בחי' סופר הנ"ל הוא המגביל לעומק ח"ע שלתבונתו אין מספר במספר קצוב בספה"ח הנ"ל (וכמו בכ"ד ספרים כו') אבל בחי' סיפור דח"ת בחידושי' דהלכות שעולי' מן הפלפול הרי הן בלי מספר וגבול כלל והן בחי' יש מאין המוחלט שזהו כמו שהוא באין האמיתי דעצמות ח"ע שבא"ס ב"ה עצמו ממש קודם שנמשך במספר אותיות דספר העליון כו' והוא בחי' שעשועי' העצמיי' שבח"ע העצמי' ממש שלמעלה מבחי' השעשועי' שלו שנמשך אפס קצהו בחכ' דתוה"ק כנ"ל וזהו מאד עמקו מחשבותיך מאד בלי שיעור ומספר כלל וכן מ"ש נפלאותיך ומח' כו' ומה שמשעשועי' הללו נמשך גם אלינו בסה"ח כמו גם באותיות הנגלי' לנו בתושב"כ אין ערוך אליך ממש וזהו אגידה ואדברה באותיות דתושב"כ שנק' ספר שמגביל בחי' הפנימי' ועצמי' דח"ע שנק' נפלאות כו' אבל מ"מ עצמו מספר והוא בסיפור דתושבע"פ שהן ההלכות שאין להם מספר כלל וכמ"ש ועלמות אין מספר כלל משום דשרשו מגיע בתבונתו העצמי' שאין לו מספר כו' וזהו שהלכ"ה אותיות הכל"ה[46] כו' ור"ת הלכ"ה הריעו לה' כל הארץ[47] כו' שעולה באו"ח מן הארץ כיתרון האור מן החושך כנ"ל בצומח דתבואות הארץ שמצמיח לאין שיעור כנ"ל וזהו עצמו מספר לפי שהוא למעלה מבחי' סופר כנ"ל ועכ"ז נק' תושבע"פ סיפור ונק' סופרים דוקא שסופרים כל אותיות דתושב"כ דוקא שנק' ספר כנ"ל (כמשי"ת):

(יד) **והנה** כמו שמבואר למעלה בלחם מן הארץ הגשמי' ממנו מזון האדם וחיותו וקיומו כך הוא למע' ממש דבחי' לחמה ש"ת שלמטה שנק' לחם מן הארץ הוא דוקא נעשה בחי' מזון וחיות להוסיף מוחין חדשים בחכ' אדה"ע דאצי' (כמו שבאדם למטה נמשך תוס' מוחין בנשמה האלקי' מלחמה דתו' הנגלית כמו ותורתך בתוך מעי[48] כו') וגם האור והשפע הנמשך לכל העולמות כמרכבה דפני ארי' ופני שור כו' ושרפי' וחיות ואופני' עד המזלות שברקיע וכל צבא השמים והארץ וכל אשר בה מקבלים כולם שפע האלקי' הרוחני' מלחמה דתו' הנגלית לנו שבעוה"ז השפל דוקא וכמ"ש אם לא בריתי' יומם ולילה (שהוא מצות ת"ת בוקר וערב[50]) חוקות שמים וארץ לא שמתי חוקות לשון מזון[51] כו' וכן חוקות ענין חקיקה[52] שהן אותיות שנבראו בהן כל העולמות שנמשך מאותיו' התו' דוקא כידוע שאין העולם מתקיים[53] אלא בהבל תינוקות של בית רבן כו' וכמו ואשים דברי בפיך[54] כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ (והיינו כל הדינין והלכות דתושבע"פ שמדברים באו"ה טו"ט כו"פ כו' שזהו בכל חלקי דצח"מ דעוה"ז זהו עצמו שרש שפע חיותם האלקי' למעלה) וכמו שהחי ניזון מן הצומח והאדם מן החי וצומח שבארץ לאחר שנברר הטוב מן הרע שזהו בחי' הטוב הגנוז בארץ שממנו מזון כל חי והאדם ממש[55] כך הוא ממש מזון דחכמה דתושבע"פ שנברר מן הארץ בחי' הטוב הגנוז שיש בלחם זה שמן הארץ כמו ע"י הפלפול דוקא הוא שממשיך מזון העליון לכל העולמות העליוני' דאבי"ע וגם לפני האצי' (וכמו דקוב"ה משתעשע בקלא דאורייתא שלומדי' בג"ע[56] ובעוה"ז בטו"ט ואו"ה דוקא כמו היושבת בגנים חברים[57] כו' וכן השמיעני כו' כי קולך ערב[58] והוא ד"ס שערבי' יותר מיינה ש"ת[59] מטעם הנ"ל) וע"כ נק' ת"ח בוניך שעוסקים בבנינו ש"ע שזהו מ"ש לנטוע שמים כו' להיותם בבחי' סופר שסופרים כל האותיות שבתורה שהוא עיקר שם מ"ה דתיקון שבחכ' יבנה בית בכל אופן ציורי הפרטי' (ולזה א' מאן מלכי רבנן[60] ומתניתא מלכתא[61] כמלך שגוזר כו') ומבוא' למעלה בשרש ההלכות שמתחדשי' למטה ששרשם מגיע בתעה"פ[62] שבעצמי' א"ס שלמע' מעונג דח"ע דתוה"ק הנק' ספר משום דנתב"ס דוקא כו' (והוא מ"ש בזוהר עמ"ש בעדן עין לא ראתה (אפי' משה בתושב"כ) כ"א יעשה למחכה לו למאן דדייק[63] מילין דחכמתא שהוא החידושי' דהלכות שע"י עיון הפלפול כו' (שאין עונג יותר מהתרת הספיקות[64] שהוא יותר עונג רב[65] מעצם העונג שבפנימי' החכ' שבראש) (וכמו שרואים בחוש שמתענג אדם בעונג נפלא מאד בחידוש שכל וסברא ודין חדש שממציא מכח שכלו אחר העיון הטוב ביגיעת המוח מאד מלמטה למעלה (שדוחק כלי המוח ובוקע ועולה לכח המשכיל ההיולי להשכיל שכל חדש) הרבה יותר מהשכלת והשגת שכל שנופל לו מלמעלה מן השכל מאין ליש בלא יגיעה כמו שמקבל מרבו וכמ"ש מתלמידי יותר מכולם[66] כו' שז"ש למאן דדייק דווקא שזה למחכ"ה לו כמו איוב חכה לו[67] כמ"ש במ"א). וא"כ מובן מזה שכל מקור החיות ושפע כל העולמות שמקבלי' מח"ע שבראש שא' כולם בחכ' עשית כלא ממש חשיבא לגבי מה שנמשך האור מפרט הלכה ודין א' דתושבע"פ שהוא כמו שערה א' בלבד כנ"ל במ"ש סלסלה ותרוממך כו' לפי שאור רצה"ע ותעה"פ ועצמי שבהלכה זו היא למעלה הרבה מהתפשטות הרצון וחכ' שבאו בגילוי בכח[68] כבר שנעשה לצורך בנין העולמות שאינו רק אפס קצהו בלבד וז"ש מה גדלו מעשיך ה' במה שנמשך כבר לצורך התהוות העולמות מחכ"ע שבא בסה"ח העליון כנ"ל אבל מאד עמקו מחשבותיך[69] נמשך בצמצום ודילוג השפע בבחי' נימין ושערות בלבד והיינו פי' הלכות לשון הילוך[70] כמו הליכות עולם לו[71] הליכות אלי[72] כו' וז"ש באד"ר דכל הלכה שנק' נימין להיט לעלמין סתימין דוקא שהן בבחי' המקיפים שבלתי מתיישבים בכלי' כלל כו' והיינו בחי' נפלאותיך ומח' העמוקות כמ"ש מאד עמקו כו' דכתי' בה מגלה עמוקות מני חושך[73] והיינו ע"י הפלפול דוקא כנ"ל) (ועכ"ז הרי חכמי תושבע"פ נקרא סופרי' שסופרי' כל האותיות ונק' סיפור שמספרים בדיבור

בפה עכ"פ וע"כ נק' תושבע"פ דוקא כמו תורה צוה לנו משה[1] כו' והוא שנק' משה מחוקק[2] כו' מפני שבהם וע"י נחקק כל חוקה והוא פרטי אופן המעשה של כל מצוה בדקדוקי' ושיעורי' דוקא והוא מה שמדקדקי' באותיות התושב"כ שנק' דקדוקי סופרי'[3] כו' ששרשם בזה למעלה הרי הוא בבחי' סופר ממש וז"ש איה סופר בבחי' אי"ה[4] (כמ"ש במ"א) ומכ"ז יתבונן האדם יקר מעלות התורה שלנו הנגלי' דוקא שנק' ספר והוא תושב"כ כמ"ש לא ימוש ספר כו' והגית[5] כו' וביותר בתושבע"פ (כמ"ש העוסק במקרא מדה כו' עד התלמוד אין לך מדה גדולה[6] כו') להיות נפשו חשקה בתו' בכל לב ונפש ויותר מחיי נפשו ממש וע"כ ישמח וישיש בעסקו בתו' בעונג ושעשועי' נפלא למעלה מכל התענוגי' כמ"ש דוד שש אנכי על אמרתך[7] כו' בעדותיך ששתי[8] כו' כמו שאנו אומרים ונשמחי כו'[10] וכן א' אני תורתך שעשעתי[11] כו' והיינו שא' יקרה היא כו'[12] כל חפצי' לא ישוו בה אפי' חפצי שמים[13] לכאורה זה פלא גדול איך יהי' התור' יקרה יותר מחפצי שמים כו' שהן המצות שנק' חפץ ורצה"ע שעיקר התו' הוא לקיום המצות ולא המדרש עיקר[14] אלא המעשה כידוע אך הנה א' כ"א בתורת ה' חפצו[15] ובתורתו יהגה יומם כו' ומשמע ממ"ש כ"א לשלול גם חפצי שמים רק חפצו יהי' בתו' לבד והרי א' האומר אין לי אלא תו'[16] אפי' תורה אין לו כו' אלא הענין הוא דמ"ש בתורת הוי'[17] חפצו זהו תושב"כ[17] שנק' ספר כמ"ש לא ימוש כו' שזהו מצות ת"ת בדיבור וכמ"ש ודברת בם[18] כו' ומ"ש ובתורתו[17] יהגה יומם ולילה זהו במצות עיון[19] בתושבע"פ[17] שנק' הגיון במח' עמוקה ביותר שהוא כמו מאן דדייק מילי דחכ' שהן ההלכות שמתחדשים מפלפול[20] בתלמוד וכה"ג כנ"ל וזהו שנק' תורתו ממש שהוא המחדש אותה כו'. והענין הוא כמבואר למעלה בענין שרש תושב"כ ותושבע"פ למעלה דאותיות תושב"כ נק' ספר הוא בחי' הספר החיי' העליון כמ"ש אז ראה ויספרה כו' שממנה נמצא מקור חיי כל העולמות דהיינו להיות לו רצון ותענוג להאציל ולברוא כו' שזהו עיקר ומקור קיום בנין העולמות דאבי"ע שנבנה בחסד דכתי'[21] תורת חסד כנ"ל ומאחר שכן ודאי שכלא חשיב כל חפץ ורצה"ע במע"ב כמו בחכ' יבנה בית וברצון שבחכ' זו וגם בהתנהגות העולמות שנמשך מרצון וחכ' דתוה"ק כמ"ש כל אשר חפץ הוי' עשה בשמי' כו'[22] שהכל במשפט התו' העליונה דוקא שנק' ג"כ חפצי שמים העליוני' עז"א כל חפצי' לא ישוו בה שכלא חשיב לגבי חפץ העצמי' שבתו' שהוא עצמי' דחכ"ע ע"כ א' כל חפצי' לא ישוו בה בערך כלל שגם האדם למטה כל חפצי' כמו בגילוי רצה"ע וחכ' ומדות בנשמתו כמו בעת התפלה וק"ש בהתפעלות אהוי"ר והשגה האלקי' באה"ר בתענוגי' שמעורר למעלה כמהפא"פ אה"ר העליונה להיות חפץ ה' בנשמתו כמו שחפץ לדבקה בו ית' גם בזה[23] אף שנק' חפצי שמים לא ישוו בה בערך החפץ שבתו' וז"ש כ"א בתורת ה' חפצו אחר הרצוא שבתפלה שזהו עיקר החפץ ורצה"ע בעצמות א"ס ב"ה ממש להיות שהתו' כלולה ומתאחדת במהו"ע שלמעלה מגילוי רצונו וחכ' ומדותיו שמאירים למטה בע"ס דאצי' כו' וז"ש מי לי בשמים[24] העליוני' שנק' חפצי שמים ועמך לא חפצתי בארץ כו' ובאמת גם המצות שנק' חפצי שמים ממש כי הן בחי' פנימי' רצה"ע שהוא ופנימי' רצונו א' ממש וע"כ או' אשרי האיש כו' במצותיו חפץ מאד[25] כו' ובשכר המצו' הוא העוה"ב שנק' חיי עולם כו' וע"כ צ"ל עבודת המצות בשמחה וטוב לבב ונק' ששמ"מ עכ"ז א' גם ע"ז כל חפצי' לא ישוו בה בערך חפץ התו' עצמ' וז"ש באהבתה ישגה תמיד[26] בלי הפסק כלל וישגה הוא למעלה מן הכלי כו'. והענין הוא מטעם הנ"ל בשרש השעשועי' שבתו' ש"מ כמ"ש ואהי' אצלו שעשועי' שהוא בחי' שעשועי' העצמיי' שמשתעשע בח"ע העצמי' שלתבונתו אין מספר כלל וכאשר בא האור בהגבלת האותיות בספר שנק' סה"ח כנ"ל (שזהו מקור העוה"ב) זהו כמשל חכם גדול שא' דבר חכמה עמוקה ביותר ומלבישה במשל וסיפור שמשתעשע בחכ' זו שהוברר אצלו בשעשועי' העצמיי' שלו יותר מכל הון ביתו ויקרה היא בעיניו מכל חפצו יקר שלו וגם מחפצו ורצונו הפנימי' העולה מן החכ' הזאת הנפלאה דהיינו לעשות כך וכך כו' דמה שמתגלה מאור חכ' העמוקה ונפלאה בגילוי רצון העולה ממנה למעשה אין לו ערך לגבי גוף אור החכ' שכלולה בעצם כח חכמתו ממש שעונג העצמי' ממש מלובש בה בתכלית היחוד כו'. וכך יובן למעלה בשעשועי' דתוש"מ שנק' סה"ח שהוא למעלה ג"כ מעונג ורצה"ע שבמצו' שעולה ע"פ העצמות דח"ע הנפלאות שנק' נפלאותיך ומחשבותיך שכלולי' בעונג העצמי' ממש שלא יוכל לבא בגילוי והתלבשות בכל עלמין אפי' עלמין הסתימין ואפי' בעוה"ב שאינו אלא מבחי' עונג ורצה"ע שבמצו' וז"ש כ"א בתורת ה' חפצו לבד שלמעלה גם מחפצי שמים דמצו' בעוה"ב שנק' פר"ס[27] (אותיות ספר) וד"ל ומ"ש עוד ובתורתו יהגה בעיון המח' העמוקה שהוא ההגיון כו' כנ"ל וזהו בשרש מעלת העונג ושעשועי' שבהלכות שמתחדשי' מן הפלפול ביתרון האור מן החושך שהוא ההעלם העמוק ביותר שז"ש מאד עמקו מחשבותיך כו' שמזה נמשך רק בבחי' נימין ושערות בבחי' צמיחה והצמיחה מחודש מאין המוחלט ולאין שיעור כלל כנ"ל שזהו למעלה גם מבחי' סה"ח דתושב"כ כנ"ל והוא מ"ש למחכה לו למאן דדייק כו' והוא למעלה הרבה מן העונג דעדן בעוה"ב בשכר התו"מ בעוה"ז וכמ"ש וחד חרוב[28] כו' והוא מ"ש דת"ח אין להם מנוחה אפי' בעוה"ב שנא' ילכו מחיל[29] כו' שאין לו שיעור למע' בעצמות השעשועי' שלמעלה משעשועי' שבתוה"ק הגם שכבר הוברר בכח החכ' העצמי' כנ"ל לפי ששלימות בירור זה הוא בח"ת שמברר כו'[30] בחידושי הלכות מתוך הפלפול דוקא (כמו אין חכם[31] כבעל הניסיון[32]) מטעם הנ"ל[32] וזהו ובתורתו ממש יהגה יומם ולילה שנק' תורתו שהוא למעלה מתורת הוי' דתושב"כ וזהו שנק' תו"א[33] כמ"ש ואהי' אצלו אמון מופלא דוקא מבחינת פלאות דח"ע שלא יאיר רק בבחינת מקיף בלבד כנ"ל וזהו שנק' עוסק בתו' לשמה לשם התורה עצמה[34] שהוא תושמ"ע לחברה בשעשועי' העצמיי' שנק' שעשועי המלך בעצמו' (וכמ"ש בס' הבהיר דדוד הי' מחבר[35] תוש"מ בהקב"ה בעצמו כו' כנ"ל[36] כמו אני תורתך שעשעתי כו' ובמה הי' לו כח לחברה ה"ז בתושבע"פ דוקא שנק' תורתו שמחדש מאין כו' בבחי' או"ח

מלמטה למע׳ כנ״ל) וזהו והי׳ כעץ שתול על פלגי מים[37] כו׳ שיצמיח לעשות פרי למעלה ולמטה בלי הפסק כלל וז״ש ע״פ זה כ״א בתו׳ ה׳ חפצו מעיקרא אדעתי׳ דנפשי׳[38] עביד להאיר נשמתו באור הוי׳ שבאותיות התושב״כ כמ״ש כי אמרתך חייתני[39] כו׳ ואח״כ ובתורתו יהגה לשם התו׳ עצמה כנ״ל וד״ל. (וזהו ה׳ חפץ למען צדקו[40] יגדיל תו׳ ויאדיר פי׳ ה׳ חפץ בחפץ ה׳ וברצונו הפשוט הפנימי׳ ועצמי׳ ממש שלמעלה מחפצי שמים גם במצו׳ שבתוש״מ רק למען צדקו העצמי׳ ופשוט שנק׳ צדקו ממש כו׳ שלמעלה מצדקה וחסד שבתו״מ ש״מ שנק׳ תורת חסד כנ״ל והוא מה שיגדיל תו׳ ויאדיר שזהו בירידות אור דתוש״מ למטה ממש לברר לעה״ד טו״ר להיות יתרון האור מן החושך דק״נ ע״י חידושי הלכות כנ״ל שזהו בחינת הגדלה וריבוי דתו׳ עצמה שמגיע למעלה משעשועי׳ העליוני׳ שהי׳ בתוש״מ תחלה מטעם הנ״ל וזהו יגדיל[41] ביו״ד דחכ׳ שבסוף שמוסיף אור גדול בחכ׳ שבראש[42] כמו גידול דצומח מן הארץ בתוס׳ וריבוי גדול כנ״ל וגם פי׳ יגדיל שיגדיל לע״ל בימוהמ״ש שיהי׳ תשלום הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ שע״ז יבא כל העלם דפלאות ח״ע לגילוי יותר מכמו שהי׳ כמ״ש במשיח הנה ישכיל עבדי ישכיל עד אין שיעור למעלה ברזי׳ וסודות התוה״ק ונק׳ פלא יועץ[43] חכם חרשים[44] כו׳ ומלאה הארץ דיעה[45] כו׳ ויאדיר בעוה״ב שהוא העדן שיתגלה מעצמות התעה״פ שנק׳ שעשועי המלך בעצמו׳ באור דתו׳ בעליות עד אין שיעור למעלה כמ״ש ילכו מחיל אל חיל כו׳ ודל״ל וז״ש רז״ל רצה הקב״ה לזכות את ישראל[46] בזכות וחסד העצמו׳ לפיכך הרבה להם תו״מ שנא׳ ה׳ חפץ כו׳ פי׳ הרבה להם זהו בבחי׳ ריבוי והגדלה דאור דתו״מ למטה דוקא לפי[47] שכל חפצי׳ לא ישוו בה אפי׳ חפצי שמים העליונים כו׳ ומטעם הנ״ל וד״ל). ובזה יובן גודל מעלת ענין מס״נ של יו״ד הרוגי[48] מלוכה[49] על התו׳ עצמה ועל תושבע״פ דוקא כר״ע וחביריו שמעלי׳ מ״נ[50] עד ימוהמ״ש (כמ״ש בע״ח):

(טו) **והנה** אחר כל הנ״ל יובן מה שא׳ דוד זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי וא׳ שנענש דוד ע״ז כנ״ל דהנה דוד כל חפצו הי׳ רק בתו׳ ה׳ וכמ״ש כ״א בתו׳ ה׳ חפצו ובתורתו כו׳ וע״כ היה שש ושמח מאד בעסקו בתו׳ כי כל חפצי׳ לא ישוו בה כלל כנ״ל עד שא׳ זמירות היו לי חוקיך שהי׳ לו כמו זמירות ושירים נפלאים וערבים לנפש שמתענג אדם בהם לפקח[51] נפשו בהתענגו בהם להסיר מלבו כל יגון ואנחה השוברת גופו ונפשו כמו בעוצם הפחד ורעדה ואימת מות ממגוריו שיגור מאויביו שרודפי׳ אחריו להרגו וחייו תלויי׳ לו מנגד ממש כו׳ עכ״ז בתענוג הנפלא הזה שמזמר ומשורר שירות וזמירות הנפלאים וערבים לנפש ישיבו את רוחו ונפשו אליו ויסיר מלבו היגון והפחד כמו יושבי אניות בלב ימים כשהם בסכנה גדולה ישירו ויזמרו בזמירות הנעימי׳ להשיב רוחם וידעו להציל נפשם וכן אסירי ברזל יפקחו עוני נפשם בזה וגם המלך המרומם בהיותו ביגון ואנחה בעומק הנוגע לנקודה[52] יזמרו לפניו ויערב להסיר מלבו הרוח רעה המבעתו וכמו שהי׳ בשאול כאשר הי׳ דוד מנגן לפניו[53] כו׳ וכמו הזמר בכלי כך הוא השירה והזמרה בפה ממש כידוע הרי יש כח גדול בזמר ושיר בהפלאת[54] העונג ושעשועי׳ לדחות כל צער ויגון גם היותר קשה וכך א׳ דוד זמירות הי׳ לי חוקיך לפי שהי׳ משתעשע בהם בהפלאת העונג מאד מאד ע״כ הי׳ לו כזמירות הערבים מאד לנפש להסיר מלבו אימת מות כו׳ והוא בהיותו ביגון וצער גדול מפחד אויביו הקמים עליו שהשיבו רוחו ונפשו כי כ״כ גדלה הפלאת העונג בזמירות דתו׳ עד שנדחה מלבו כל פחד ואימת מות כו׳ ובזה עצמו נמתקו כל הדינין קשין שהן מתבטלי׳ למעלה ממציאותם לגמרי בהיות גילוי אור העונג ושעשועי׳ דעצמי׳ אוא״ס שבתו׳ בזמירות שהוא רננא דאורייתא שאפס קצה מזה נמשך מקור כל חיות ושפע העולמות בפנימי׳ וחיצוני׳ כנ״ל והוא שא׳ בבית מגורי דוקא בשעה שהי׳ יגור מאויביו הועילו לו זמירות דתו׳ להמתיק הדין הקשה ואין הדין נמתק אלא בשרשו[55] והוא בבחי׳ גבו׳ הטובו׳ ומתיקו׳ דקדושה האלקי׳ והוא בחי׳ רשפי אש התענוג ושעשועים העליוני׳ שיש בתו׳ למעלה ולמטה הוא מה שהי׳ לו בזמירות בעריבות ועונג נפלא ברשפי אש התענוג (כמו ב״ע הי׳ שונה[56] ואש מלהטת סביבו אש דאור תוה״ק בהיות נפשו חשקה בתו׳ עד שבאהבתה ישגה תמיד כנ״ל) ועכ״ז נענש דוד על[57] שקראם זמירות בלבד אע״פ שנק׳ רננא דאורייתא והן כמו נגינות וטעמים דתושב״כ כנ״ל שנק׳ שירים כו׳ וד״ל[58] וצ״ל בעונג ושעשועי׳ גדולים אלא לפי שהשפיל מעלת יקר ערך דעונג ושעשועי׳ העצמיי׳ שבתו׳ הנ״ל שהוא באמת למעלה מעלה מכל עיקר ומקור העונג ורצון שנמשך לבנין כל העולמות כמו ברצון ועונג להאצי׳ ולברוא כו׳ וכמ״ש ואהי׳ אצלו אמון אמון מוצנע ומופלא דהיינו שגם מה שבחכ׳ דתוה״ק יבנה בית (דבראשית ברא כו׳) זהו רק אפס קצה הארה בעלמ׳ מאור העצמי׳ דשעשועי׳ דתוה״ק ולכך נק׳ אמון מופלא שהוא מבחי׳ פלא העליון והוא ענין נפלאותיך כו׳ והן בחי׳ סופר וספר וסיפור דתושב״כ ושבע״פ למעלה ולמטה שע״ז א׳ ואהי׳ אצלו אמון כו׳ (וכולל ב׳ מדריגות דסה״ח בשורש דתושב״כ למעלה ושרש בחי׳ תושבע״פ למטה שזהו כמו מי שתו״א לחדש מאין המוחלט לאין שיעור כלל בהלכות שבתלמוד כו׳ שז״ש ובתורתו יהגה כו׳ שנק׳ סיפור) ואח״כ ואהי׳ שעשועי׳ יום יום שהן ג״כ תושב״כ ושבע״פ כו׳ והן ב׳ אלפי׳ שנה שקדמו לעולם והוא העונג העצמי׳ שנק׳ שעשועי המלך בעצמו שמאיר בחו״ב ש״מ ממש העצמיי׳ שהן שרשי׳ לתושב״כ ושבע״פ (וכענין נובלות חש״מ תו׳[51] (ונובלות בינה ש״מ שכינה[59] כו׳) והוא מ״ש אאלפך חכ׳[60] כו׳ ואח״כ נמשך למטה באבי״ע ונק׳ קנה חכ׳ קנה בינה[62] ב״פ קנה גי׳ ש״ע[63] חצי הכתר דתר״ך[64] כו׳ והן מזל ונוצר ונקה כו׳ כמ״ש במ״א בענין ונוצר ועושה[65] כו׳) וזהו ב׳ מדריגות הנ״ל בנפלאותיך ומח׳ אלינו (וקאי לע״ל ואהי׳ אמון בימוהמ״ש שישכיל עבדי כו׳ ע״י הבירורים דרפ״ח כו׳ ואהי׳ הב׳ בעוה״ב אנא זמין לאתגלאה[66] למעלה מן הבירורים בעליות ושעשועי׳ העצמיי׳ ממש) וא״כ הרי שרש התו׳ למעלה באין ערוך למקור העולמות (וכמו שעשועי׳ של הקב״ה בעצמו ובכבודו כנ״ל במשל המלך החכ׳ שאו׳ דבר חכ׳ יקרה ונפלאה מאד משתעשע בחכ׳ העצמי׳ ממש שבלתי יכול להתלבש בעלמין כלל אפי׳

בעוה"ב כנ"ל) וזהו שנענש דוד על שקראם זמירות שהשפיל לבחי' העונג ושעשועי' העצמיי' שבתו' להיות לו לעונג ושעשועי' להשיב נפשו לפי שעה הצריך לו בבית מגורו שהי' יגור מאויביו כדי להמתיק הדינין בשרשן כנ"ל שזהו רק בשרש התהוות העולמות שנמשך מחיצוני' העונג ושעשועי' דתוה"ק שנתצמצם בעונג ורצון וחכ' בהשתלשלות שאין לזה ערך כלל וכלל לגבי בחי' שעשועי' העצמיי' שבתו' ש"מ ומטה שלמעלה מעלה מכל עיקר ומקור ההשתלשלות מטעם הנ"ל וד"ל. אך דוד עשה בחכ' להציל נפשו מן הקטרוגים הקשי' שא"א להמתיק רק בבחי' עונג העצמי' ממש כמו בזמירות דתו' ויש בזה ב' מדריגות א' הטעמי' ונגינות דתושב"כ (שלמע' מדרשות והלכות דתושבע"פ שהרי אין שום דרש נדרש מן הטעמים' ונגינות כלל להיותו בבחי' מקיף דעונג בעיגול שזהו שירו כו' וד"ל). והב' רננא דתושבע"פ דוקא כמ"ש חכמות בחוץ[2] דוקא דהיינו כשמתברר מן החושך דק"נ כנ"ל אז תרונה[2] שהרינה באה מלמטה למעלה בבחי' או"ח דוקא וכמ"ש ובלילה שיר"ה עמי בה"א[3] בחי' נוק' וכל העוסק בתו' בלילה[4] דוקא עי"ז דוקא חוט של חסד נמשך עליו ביום כו' וזהו נק' ג"כ זמירות כמו מכנף הארץ זמירות[5] שמענו צבי לצדיק כו' מכנף הארץ דוקא שזהו תושבע"פ שנברר מן הארץ כהלכות המחודשים בפלפול שעולה ברינה כמו בא יבא ברינה[6] כו' בהגדלה וריבוי מופלג כנ"ל[7] וז"ש זמירות היו לי חוקיך כו' דקאי בתושבע"פ דוקא שהי' מתענג ביותר במה שמחדש דין והלכה ברורה מאין המוחלט והי' שמח בחלקו אשר הוא ממשיך בתו"א מבחינת אמון מופלא ושעשועי המלך בעצמו ממש (שלמע' גם מעוה"ב כנ"ל) שכאשר אור גדול ויקר כזה נמשך לקיום העולמות עי"ז נמתק כל דין ורוגז אשר בקו השמאל אף במקור הרצון וחכ' כו' עד גם בחיצוני' הכלי' דמל'[8] דעשי' עד עוה"ז השפל שממילא יתפרדו כל פועלי און[9] וכהמס דונג[10] כו' (וכמו ברבה ב"נ[11] דלא פסיק פומי' כו' לא יכול מה"מ לגשת אליו) לפי שמתבטלי' ממציאות' לגמרי בהגיע גם אליהם האור הגדול שלמעלה מכל ההשתלשלות וכמ"ש תפול עליהם אימתה ופחד[12] כו' (וכמו ואתה מרום לעולם[13] במרום דשעשועי' העצמיי' דתוה"ק למעלה מעלה אז אויביך יאבדו[13] כו')[14] וכמו בחזקי' שהפיל ה' למחנה סנחריב רק במה שהשמיע ה' להם את הוד קולו[15] דתוה"ק הנ"ל וד"ל[14]:

(טז) **וזהו** העצה היעוצה שיעצו חז"ל בא' השכם והערב עליהם[16] לבהמ"ד והן כלין מאליהן ולכאו' א"ז מובן מ"ש השכם והערב כו' הלא מצו' ת"ת היא בתמידות[17] יום ולילה כמ"ש והגית בה[18] כו' וכן א' ודברת בם כו' בשכבך ובקומך כו' ומהו שא' השכם דמשמע קודם אור היום והערב לערב בתוך הלילה כו' וגם מ"ש עליהן דוקא דמשמע על המקטרגי' הקמי' עלי' שישכים ויעריב עליהן והן כלין כו' (והנה יש נוסחא השכם והערב עליהן לבהכ"נ להתפלל[19] כו' ולא מדבר בת"ת כלל כי קאי אדסמיך לי' מ"ש תחלה בפי' הב'[20] דום לה' והתחולל לו[21] דום לה' והוא יפיל לפניו[22] חללי' חללי' ואח"כ א' עוד השכם והערב עליהן כו' שהוא להרבות בתפלה בוקר וערב פי'[23] והתחולל לשון תפלה[24] כמו ויחל משה[25] אוחילה פניו[26] והיינו מ"ש השכם דהיינו משום דמצוה להתפלל עם יציאת השמש דהיינו עם דמדומי חמה[27] שזהו פי' דו"ם כפי' התוס'[28] וכן הערב עליהם בעת ביאת השמש לערב שנק' דמדומי חמה וזה הפי' דחוק בלשון דום שהוא לשון שתיקה כמו שמש בגבעון דום[29] וכן וידום אהרן[30] (וע' במהרש"א שא' דהשתא ניחא שיהא דום כמשמעו כמו וידום ואיך הוא ענין שתיקה אם מיירי בתפלה לפי' הב' בוהתחולל ולפי הנראה שאינו רוצה לפרש כפי' התוס' בדום כמו ענין דמדומי חמה אלא פי' כפי' והתחולל דתחלה דרש ענין חללים ואח"כ דרש ענין תפלה כמו ויחל כו' ובתוס' שם א'[31] השכם עליהם לבהמ"ד קא' לעסוק בתו'). אך הנה יובן כ"ז בהקדם ענין א' המבואר במ"א[32] ע"פ הקל קול יעקב[33] דקל קדמאה חסר וי"ו וקול בתראה מלא בוי"ו כמ"ש בזוהר[34] שזהו בחי' קלא פנימאה דלא משתמע כלל בדיבור חסר וי"ו וקלא דמשתמע בדיבור מלא וי"ו והיינו ב' מדריגות דקול תפלה וקול תו' דקלא דצלותא הוא בלחש[35] ובחשאי דוקא זהו קל חסר וי"ו וקלא דאורייתא שבא בדיבור דוקא הוא קול יעקב כו' ועל שניהם א' הקל כו' והידים ידי עשו שמתמיה בזה אם הקל קול יעקב האיך יוכל להיות הידים ידי עשו שבודאי אין לעשו שליטה כלל על יעקב כשקול יעקב בתפלה ובתו' ואפי' בא' מהן בלבד כו'. והענין הוא דבקול תפלה הוא ב' מדריגות א' בענין צעקה בקול דוקא כמו ויצעקו אל ה'[36] כו' וכן ויזעקו בקול גדול[37] וכמו בעת צרה דכתיב ותעל שועתם אל האלקי'[38] ונק' שועה או שאגה כמו שאגתי מנהמת לבי[39] כו'. והב' הוא קול דממה דקה שהוא בלחש ובחשאי מאד כמו בתפלת חנה דכתי' מדברת על לבה וקולה לא ישמע[40] כלל וע"כ א' כל המשמיע קולו בתפלתו[41] ה"ז מקטני אמנה כידוע. ושרש הענין הוא כידוע שעיקר התפלה הוא בבחי' שפיכות נפש[42] שתשתפך לגמרי ותתבטל ממציאותה מכל וכל כמו ההשתחוואה בארץ בביטול המציאות לגמרי כאבן דומם עד שאין בו כח לדבר ולא להתפעל ברצון ולחשוב שום מחשבה והשגה כלל וכלל אלא כדומם ממש בלא הרגשת חיות כלל וכלל כידוע (ושפיכת נפשו זהו[45] שנתבטל מציאו' נפש אדם כמו השכל והרצון ומדו' ומח' ודיבור לגמרי מכל וכל ובהעדר הכלי לגמרי הוא שעולה לקבל ג"כ למע' מבחי' אדם והוא מעצמו' א"ס דלמכא"מ כלל[46] אף לא מדות וחכ' ורצון דתו"מ כידוע שזהו למע' מיחוד משפיע ומקבל פב"פ בבחי' אדם פנימי וחיצוני דתו"מ כמו במ"ת וראי' ממשה שידעו ה' פב"פ כאשר ידבר[47] כו' ובתפלה שלו הי' מתנפל לארץ[48] בהשתחוואה בביטול המציאות דאדם לגמרי דוקא וד"ל) ואמנם שפיכה זאת דנפש האדם יכול להיות גם בצעקה מקירות הלב בקול גדול שנק' שועה עד שתצא נפשו מעומק הבכי' והצעקה כו' למעלה מן הרצון ושכל בלא דיבור כלל רק בחי' קול פשוט דוקא כמו מן המיצר[49] כו' וזהו הקל קול יעקב קול בתראה בוי"ו שהוא בחי' המדות וחכ' שבתו' ביחוד פב"פ בבחי' אדם וקל קדמאה בלא וי"ו שהוא ב' מיני קול דתפלה הנ"ל שלמעלה מבחי' נר"נ דאדם שנק' שפיכת נפש אדם ובחינת קול דצעקה ג"כ בלא וי"ו דהיינו

למעלה מן המדות ושכל ורצון שנק׳ קול פשוט ועצמי וזהו קל חסר וי״ו וכש״כ קול בלחש ובחשאי מאד מצד העדר הכלי כדומם ממש עד שא״י לדבר כלל מכח עצמו כמו וקולה לא ישמע ונק׳ קלא פנימאה דלא משתמע בדיבור רק אד׳ שפתי תפתח[50] כו׳ כי אין מלה בלשוני[51] כו׳ וזהו קל חסר וי״ו ממש אבל קלא בתראה מלא בוי״ו שהוא בחי׳ קול הדיבור שבתו׳ שמקשר השכל ומדות ורצון בחכ׳ ומדות ורצה״ע הפנימי ביחוד פב״פ שבזה נמשך אור ושפע הפנימי׳ דעונג ורצה״ע שבתו״מ ש״מ שקדמה לעולם שא׳ ואהי׳ אצלו שעשועי׳ יום יום כנ״ל שהוא למעלה ממקור חיות כל העולמות כנ״ל שעי״ז ממילא אין לק״נ יניקה ושרש רק מחיצוני׳ דחיצוני׳ הכלי׳ שניתן להם בקצבה וגבול לבד וא״כ לא יוכלו לקבל שפע יותר ממדתם וזה מתמיה אם הקל קול יעקב בא׳ מהקולות אם בקול דתפלה בב׳ אופנים הנ״ל שאין לחיצוני׳ יניקה שם כלל מאחר שהוא למע׳ מהגבלת האורות בכלי׳ בנר״נ דאדם לגמרי כנ״ל או גם בקול דתו׳ ביחו״ע דפנימי׳ הרצון וחכ׳ ומדות דתו״מ שאז הכל מאיר מבחי׳ הפנימי׳ ועצמי׳ דא״ס בחכ׳ ומדות כמו יאר הוי׳ פניו אליך[52] כו׳ (כמו שהי׳ במ״ת) שאז אין לחיצוני׳ שליטה כלל רק כפי מדתם לבד א״כ איך הידים כו׳ וד״ל. אך הנה יש מדריגה במצות ת״ת ג״כ כמו בחי׳ קול דתפלה בלחש כמו ענין שפיכות הנפש הנ״ל ממש והוא במצו׳ העיון והגיון דתושבע״פ דוקא והוא היגיעה העצומה בכל כלי מוחו לעמוד על אמיתית הדין וההלכה עד שיתבלבל הכלי שלו[53] כי עמוק ממנו ונעשה כמו בחי׳ דומם ממש כמו אשתומם כשעה חדא[54] והוא בחי׳ השתיקה שהוא סייג לחכ׳[55] שעולה בכח המשכיל ההיולי להמשיך המשכות[56] שכל עמוק יותר מכפי הכלי שלו והוא חידוש ההלכות לאין שיעור ע״י הפלפול בקושי׳ ותירוצי׳ כנ״ל שזהו ככח הצומח שבארץ כו׳ כנ״ל הרי זהו שנתבטל מבחי׳ מוחין דאדם למעלה מבחי׳ אדם כשפיכות נפש בתפלה הנ״ל ממש וזהו שמחמת עומקו[57] שמתבטל מכל עצמו ואינו מרגיש א״ע כלל אז הוא מרחש בשפתיו[58] בלחש כתפלה בלחש שאין זה דיבור של עצמו׳ בבחי׳ רצון ושכל כלל רק שעולה ונגרר אחר עומק השכל[58] שזהו כמו אד׳ שפתי כו׳ שזהו עולה למעלה מבחינת פנימי׳ המוחין ורצון ומדות דחכ׳ דתו׳ שבקריאה בדיבור שנק׳ אדם עכ״פ כנ״ל וד״ל. ובכ״ז יובן המא׳ הנ״ל בעצה שיעצו השכם והערב עליהן כו׳ שיש בזה ב׳ אופנים א׳ להתפלל בבהכ״נ בב׳ מיני קול הנ״ל דנקודת הלב הפשוט שלמעלה מבחי׳ אדם וזהו דום לה׳ בקול דממה דקה שבצלותא בלחש כדומם ממש כנ״ל וכן בקול צעקה מקירות הלב שנק׳ ג״כ שפיכות נפש לגמרי והתחוללי[59] לו בחלל ריקן מכל וכל וע״כ יפול לפניך חללי׳ שיתרוקן כל אור וחיות דקליפות המקטרגי׳ העומדי׳ על נפשו כמ״ש יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך[60] כאין ממש אין להם שרש יניקה שם כלל מטעם הנ״ל וד״ל והב׳ השכם והערב עליהן לבהמ״ד ללמוד תו׳[61] בקריאה בדיבור כמ״ש השמיעני כו׳ כי קולך ערב קלא דאורייתא[62] שמשתעשע בפנימי׳ החכ׳ ומדות כנ״ל וזהו עליהן למעלה ממדתן הקצובה רק מחיצוני׳ דחיצוני׳ הכלי׳ וזהו עליהן הגבה למעלה מהן כי פנימי׳ העונג ושעשועי׳ שבתו׳ למעלה הרבה משרש העולמות כנ״ל ואז הם כלים מאליהם כשיכלה קיצם ממילא כאשר נפרד הטוב מן הרע בתכלית שזהו בבחי׳ הפנימי׳ דתו׳ שנבדל ונברר הטוב מן הרע בחיצוני׳ דעה״ד כו׳ אך יותר טוב הוא עסק תושבע״פ שז״ש ובלילה שיר״ה עמי כל העוסק כו׳ שנק׳ לחם מן הארץ שמחדש הלכות בעיון ויגיעות המוח שזהו בלילה דוקא שעולה למעלה יותר מבחי׳ פנימי׳ אדם דתו׳ כנ״ל וכמו שנברר הטוב מן הרע ע״י כח הצומח שבארץ כך עיקר הבירור השלם הוא בכו״פ טו״ט שבתושבע״פ שעולה מלמטה למעלה שאז הטמא טמא יקרא ואין לו חיות כלל וכלל מן הטוב יותר מע״י תושב״כ שיש לו יניקה מחיצוני׳ הכלי׳ עכ״פ. וזהו יאבדו ויהיו כאין ממש אנשי ריבך כי אין להם חיות כלל וכלל מב׳ טעמי׳ הללו וד״ל. וזהו השכם בבוקר קודם היום והערב בלילה בבחי׳ שפלות כעפר לידום ולסבול כעפר לכל שיצא ממנה לחם שזה בכלות כל השפעות מלמטה למעלה שאז ממילא חוט של חסד העצמות ממש נמשך עליהם ביום שיאבדו כל אויביו וכמ״ש והן כלי׳ מאליהם וד״ל. והנה מובן מכל הנ״ל שע״י בחי׳ השמחה והתענוג האלקי׳ בעסק התו׳ כאשר יהי׳ בתו׳ ה׳ חפצו בחפץ ובחשק נפלא בתמידות וישמח בד״ת כמו שמחה ועונג העליון שבעצמו׳ א״ס ב״ה בתו׳ שלמעלה ותו׳ שלנו כמ״ש ואהי׳ אצלו שעשועי׳ כו׳ כנ״ל אז עי״ז יסיר מעליו כל קטרוג רע למעלה ולמטה ולא יהי׳ שום מניעה מבית ומבחוץ בלי שום דבר חוצץ כלל כי יהי׳ כאין ממש אנשי ריבו כנ״ל בענין השכם והערב עליהם כו׳ ויש בזה ב׳ מדריגות א׳ בענין שמחה ושעשועי׳ דעצמו׳ א״ס ב״ה בתו׳ שלמעלה מלמעלה למטה בבחי׳ או״י שנק׳ שירו לשון דכר כמו בטעמי׳ ונגינות דתושב״כ שנק׳ ספר והב׳ ברינה ש״ת שבאה מלמטה למע׳ מתושבע״פ בבחי׳ או״ח למעלה משלימות הבירור דחדושים[63] בחידושי הלכות לאין שיעור כנ״ל (שנק׳ סופר) ובב׳ מדריגות הללו אין שום יניקה[64] כלל לרע דק״נ כי בבחי׳ עונג העצמי׳ שבח״ע דתו׳ שלמעלה אע״פ שירד למטה באותיות ובטעמי׳ כו׳ הרי זהו מבחי׳ עה״ח שכולו טוב ולא רע כלל ועז״א דאין רע יורד מלמעלה[65] כלל ואע״פ שמלובש בעה״ד טו״ר שהרי מבדיל בין טו״ר כמ״ש להבדיל[66] כו׳ וע״כ נק׳ תו׳ לשון הוראה[67] כו׳ עכ״ז בעצם אור דתושב״כ (שנק׳ סה״ח) הוא מבחינת עה״ח שלמעלה מעה״ד טו״ר שאין שום צד אחיזה כלל לרע (כמו במשה שא׳ כי טוב בטי״ת רבתי[68] כו׳ וע״כ א׳ יבא טוב זה משה[69] וקבל טוב זו תו׳ מטוב כו׳ שנק׳ לקח טוב[70] כו׳) (וע״כ ת״ח אין אור של גיהנם שולט[71] בהם כו׳ ועוד ראי׳ ממה שד״ת אין מקבלין טומאה וממה שבע״ק מותר בד״ת[72] וממה שעבירה מכבה מצוה ואין מכבה אור דתו׳[73] כלל כמ״ש במ״א וד״ל) והיינו מבחי׳ התענוג ושעשועי׳ העצמיי׳ שבתושמ״ע שנק׳ שירו כו׳ שאין לו שיעור למעלה ולמטה כלל ולכך גם חושך גם דק״נ לא יחשיך אור זה כלל ונהפך גם הוא לאור וראי׳ ממ״ש ויורהו ה׳ עץ[74] שהוא בחי׳ עה״ח דתוש״מ כמ״ש כי עץ חיים היא[75] כו׳ שבכחו להמתיק למים המרים דק״נ שיהי׳ גם הם טובים ומתוקי׳ וז״ש שם שם לו חוק ומשפט[76] דתוש״מ שיהי׳ בכחו לברר גם בעה״ד טו״ר כו׳ (כמ״ש במ״א) וכמו ותו׳ שם בישראל[77] ונא׳ אם שמוע[78] כו׳ כל המחלה כו׳ שהן

דינין קשי׳ שנאחזים במ״ת שנפלו שנק׳ מיין מריריזי כו׳ כי אין רע יורד מלמע׳ וגם למטה מבררו ונמתק לטוב וכ״ז מצד בחי׳ או״י דעונג העליון שהולך ואור באור דתוש״מ עד למטה בתו׳ הנגלית שבאה באותיות בשפע[2] והתלבשות בעה״ד כו׳ (וכמו נשמת משה שירדה ממ״ע[3] לתקן ולברר לישראל בתו״מ כו׳ לפי שהי׳ בעצמו מבחי׳ התיקון דשם מ״ה דח״ע הקדומה ע״כ הי׳ בכחו ליתן תו׳ לישראל לתקן אותם) (וז״ש ה׳ חפץ למען צדקו[4] באו״י מלמעלה למטה שנק׳ תו׳ חסד יגדיל תו׳ בהתלבשותן למטה בעה״ד כו׳) וכמו״כ במדריגה הב׳ דתושבע״פ שנק׳ מזון ולחם מן הארץ דוקא כנ״ל וכמו ותורתך בתוך מעי[5] כו׳ שהוא העולה מבחי׳ הבירורי׳ דרפ״ח כו׳ ביתרון האור מן החושך בחידוש מאין ממש כנ״ל שיש בזה ג״כ בחי׳ העלאת העונג ושעשועי׳ שנק׳ שיר״ה בה״א כו׳ כמ״ש חכ׳ בחוץ דוקא תרונה מלמטה למע׳ שזהו שלימות הבירור והבדלה בין טו״ר בתכלית הרי אין מקום ושרש כלל לרע גם למטה מטה מאחר שנבדל בתכלית הקצה מן הטוב בבירור הלכות בכשר ופסול טו״ט וכה״ג וגם אין[6] לעונג זה שבבירור וחידוש ההלכות שעלו למעלה בשעשועי׳ העצמיי׳ יותר מגופו ש״ת שלמעלה שקדמה במע״ב הנ״ל וז״ש ואהי׳ אצלו אמון אומן[7] בתושבע״פ שתו״א לתקן דבר המקולקל ביותר מבחי׳ התיקון משרש החכ׳ שבאה באו״י (משום דבינה יתירה ניתנה באשה[8] כו׳) וזהו יום יום תושב״כ ותושבע״פ בשרשן שעז״א יחיינו מיומים[9] והן ב׳ אלפי׳ שנה שקדמה לעולם כו׳ (ובאמת הן ב׳ אלפי׳ שנה שקדמה למ״ת דמ״ת הי׳ בתחלת אלף השלישי[10] שז״ש ביום השלישי יקימנו שהוא בבחי׳ הת״ת[11] כו׳ ומ״ש ונחי׳ לפניו דמשמע חיי עולם זהו בעוה״ב דוקא):

(יז) **אך** הנה כ״ז דוקא כאשר אין שיעור ומדה להארת אור התעה״פ ושעשועי׳ העצמיי׳ במקור התושב״כ ושבע״פ למעלה ע״י אתעדל״ת בלימוד התורה בשמחה ותענוג אלקי בלי גבול כלל כנ״ל. אבל אם אין עסק התו׳ למטה בבחי׳ שמחה ותענוג האלקי בשעשועי׳ גדולי׳ רק כפי המדה שמוגבל בנפש להתענג בעונג העליון בחכ׳ דתו׳ שנק׳ שיר״ו ושיר״ה שזהו בתושב״כ ושבע״פ כנ״ל אז נאמר ויהי מקץ שנתיים ימים שנעשה בחי׳ קץ וגבול ומדה בעונג ושעשועי׳ העליונים שבתו׳ שלמעלה ג״כ עד שכל האור ועונג העצמי׳ שהי׳ לו בתו׳ נסתלקו למעלה בעצמותו ממש והיינו דוקא בכלות הזמן דשנתיים ימים שבחי׳ שנתיים ימים הללו הן ב׳ אלפי׳ שנה שהי׳ בהן אור השעשועי׳ העליונים בחו״ב וכאשר הי׳ קץ וגבול לשנתיים ימים הללו הי׳ קץ וגבול לאור התענוג ושעשועי׳ בתו׳ ש״מ ותושמ״ט כו׳ וד״ל (והיינו לפי שבחי׳ שעשועי המלך בעצמו ממש נבדל בערך לגמרי גם מעונג ושעשועי׳ בח״ע עצמה דתו׳ ש״מ רק שהושפל וירד מעצמות השעשועי׳ להשתעשע בעונג זה דח״ע שזה בא במדה וגבול כחכ׳ דתושב״כ שבא במספר אותיות (גם בטעמי׳ שהן הנגינות שנק׳ שירו כו׳ שהן בבחי׳ מקיף מ״מ בחי׳ מקיף זה הוא רק ע״ג האותיות הבאים במספר וצמצום והמשכה מוגבלת כו׳) וכמו״כ בעונג העליון שמחמת הבירורי׳ דתורה שבע״פ אע״פ שמצמיח מלמטה למעלה לאין שיעור מ״מ נק׳ סופרים שסופרים כל האותיות כו׳ ואין לזה ערך לגבי שעשועי׳ העצמיי׳ ממש שלמע׳ גם מחכ״ע העצמיי׳ והוא העוה״ב שנק׳ עדן הנעלם כו׳ בבחי׳ ההעלם דעצמי׳ התעה״פ ממש שלמעלה מעונג דחכ׳ לגמרי כו׳ ולכך בכלות הזמן דשנתיים ימים שהן ב׳ אלפי׳ שנה דבחי׳ ימי קדם שהן בחי׳ התענוג[12] שברצון ותענוג המורכב בחכ׳ עכ״פ שיש בהן מדה וגבול גם לעונג העצמי׳ שבהן אע״פ שאין שיעור כלל לתעה״פ מ״מ בחו״ב מוגבל במדה (מאחר שנק׳ ספר וסיפור כנ״ל) וכעונג הנשמות בהשגות ורזין דאורייתא שמוגבל בכאו״א וכן גם לעוה״ב שמאיר מעצמו׳ התענוג מוגבל ונמשך בכל נשמה כמו ש״י עולמות (שהן ב״פ קנ״ה[13] שהוא קנ״ה חכ׳ קנ״ה בינה ב׳ תו׳ שבכתב ושבע״פ כו׳[14] וגם במשיח שאמר בו ישכיל עבדי כו׳ וגבה מאד יש בזה מדה כו׳[14]) אך באמת הגם שבא העונג העצמי׳ בחו״ג[15] העליונים במדה מ״מ מדה זו היא בחי׳ כלי להכיל לכל בחי׳ פנימי׳ ועצמי׳ השעשועי׳ שאין לו שיעור למעלה לפי שהלביש הכל במדה זו דוקא כי כל יכול הוא כו׳ וכנ״ל (וכמו פנימי׳ התו׳ שארוכה מארץ מדה[16] כו׳ הרי צמצם אורה במדה ושיעור דנגלה דתו׳ כמו במ״ת ביוה״ד דסתים נתצמצם בגלי׳ כמו כד הנשאב מן המוברר[17] שבמי׳ עליונים כו׳ וכך כ״ד ספרים כו׳ כנ״ל) (וכמו בעוה״ב שא׳ להנחיל אוהבי יש[18] האמיתי כו׳ הגם שיבא במורגש בכאו״א לפי קבלתו ועכ״ז נק׳ חיי עולם הא״ס ונק׳ יום שכולו ארוך[19] כו׳) ולפי״ז לא הי׳ בחי׳ קץ וגבול כלל לבחי׳ שנתיים ימים הללו שהן ב׳ מדריגות דחו״ג[20] דתושב״כ ושבע״פ בשרשן למעלה כי הי׳ אור העונג העצמי שבלתי מוגבל בעצם מאיר בהן בלי קץ וגבול כלל (כמו שיהי׳ בעוה״ב) אך הסיבה לזה שהי׳ קץ וגבול לבחי׳ שנתיים[21] הללו שקדמו לעולם כו׳ הוא לפי שלא זכר שר המשקי׳ דתושמ״ע את יוסף צ״ע וישכחהו[22] כו׳ דקאי אדסמיך לי׳ במה שסיים בסמוך לזה (כמ״ש למעל׳[23]) דבחי׳ יוסף צ״ע הוא מבחי׳ השעשועי׳ העצמיי׳ דא״ס ב״ה שהוא עצמו משתעשע בתו׳ כו׳ שיוסיף תענוג העליון לאין שיעור למעל׳ ולמטה וע״כ נק׳ יוסף לשון תוס׳ וריבוי בלי גבול כלל וכן נק׳ בן פור״ת יוסף[24] שמפרה ומרבה אור העונג בחכ׳ לאין שיעור מאין המוחלט (והן ב׳ מדריגות העונג דח״ע וח״ת מבחי׳ או״י ואו״ח דתושב״כ ושבע״פ וע״כ א׳ ב״פ בן פור״ת כו׳ והיינו יוסיף דעת[25] כמ״ש ה׳ חפץ למען צדקו דוקא שזהו בחי׳ צ״ע שהוא טבע הטוב להיטיב[26] בלי שיעור כלל וכלל ע״כ מגדיל תו׳[27] דתושמ״ע בבחי׳ או״י מלמעל׳ למטה ויאדיר בתו׳ שלמט׳ כנ״ל וזה שה׳ חפץ למען צדקו ע״כ נעשה גידול וריבוי אור בב׳ תורות הנ״ל שזהו הכל מבחי׳ יוסף צ״ע וד״ל (ופי׳ יגדיל שתמיד מגדיל בלי שיעור[27] וכן ויאדיר וקאי לעוה״ב שיגדיל אור דתו׳ מעדן הפשוט ויאדיר למעלה מעלה יותר כנ״ל בת״ח שאין להם מנוחה אפי׳ בעוה״ב כו׳ או יגדיל במשיח כמ״ש בו וגבה מאד ויאדיר בעוה״ב) וכמ״ש צדיק כתמר יפרח[28]

כארז בלבנון ישגה כתמר יפרח במשיח שהוא בחי' מלך הח' בחי' יוסף[29] ג"כ והן גילוי סודות התו' וז"ש מכנף הארץ כו' צבי לצ"ע רזי לי רזי לי וכארז בלבנון ישגה בעוה"ב כו'). אך הנה בחי' שר המשקים דתו' לא זכר את יוסף בחי' צ"ע הנ"ל והענין הוא דבחי' שר המשקי'[30] דתו' הוא בחי' מקור הממשיך לחכ"ע מעצמות א"ס ב"ה שנק' קנ"ה[30] כמו קנה חכ' קנה בינה וכמו הקנה שהוא המחבר המוח ללב ממנו נמשך מקור השכל שבמוח שהוא בחי' לחלוחי' דיסוד המי' שבמוח החכ' שהוא קר ולח[31] ששם הוא בחי' העונג רוחני שמצמיח לכח השכל כו' וכן במוח בינה שזהו קנה חו"ב כו' והוא חיצוני' התו' שנק' מים[32] ופנימי' התו' שנק' יין[33] גי' סו"ד[34] להביא ולהמשיך כל סוד ה' שבתורה לגילוי וכמו ויין מלכות רב[35] כו' וכאשר בחי' החכ' דתוה"ק נק' מ"ע[36] או ים הקדמוני'[37] זהו מה שנתפשט מאור דחכ"ע העצמי' שנכלל בעצמי' ממש כידוע (והיינו ענין יום יום בשעשועי' העליונים בתורה שקדמה לעולם כו' שהן ב' ימים הראשונים בששת י"ב יום א' יהי אור אור קדמאה[38] דאור תושמ"ע שא' בו כי טוב וטוב לגנוז בכלים[39] דוקא שהן אותיות דתו'[40] דוקא[41] ובטעמים כו' וגנזו לצדיקים לעוה"ב[42] שנק' יום שכולו טוב[43] להיותו בבחי' עה"ח כו' וביום הב' יהי רקיע[44] זהו בחי' התפשטות דחכ"ע בבינה שנק' מים ורקיע המבדיל[45] בין מ"ע למ"ת שזהו ענין ירידה וצמצום השפע מחכ"ע לחכ"ת שנק' מ"ת והוא חכ' דתו' שמתלבש בעה"ד טו"ר כו' וביום הג' א' יקוו המים ותראה היבשה כו' ותדשא הארץ[46] שזהו ח"ת שבארץ לחדש השפע מאין ליש מלמטה למעלה בלי שיעור כלל והוא כמו בירור ההלכות דתושבע"פ שבא מכח הצומח שבארץ שנק' לחם מן הארץ כו' והמים מצמיחים שיש בזה בחי' התכללות מאש ומים ורוח דתו' שנמשך מלמעלה למטה וזהו יחיינו מיומים ביום הג' כו') ומבואר למעלה בבחי' פרעה העליון דקדושה שזהו בחי' הפנימי' שבמל' דקדושה שמתגלה בחי' הפנימי' בחיצוני' דוקא וענין שרי פרעה הן בחי' קנה ווישט[47] קנה הוא בחי' החסדים דתושמ"ע שיורד מגבוה לנמוך בנסתר ונגלה שהן מים ויין שז"ש ובגפן ג' שריגים[48] שהן כח"ב או חג"ת דכתר כו' (אמנם שר האופים הוא בבחי' הווישט שאוכל המאכל דלחם מן הארץ שהוא ח"ת דתושבע"פ שמלובש בעה"ד טו"ר שם יש יניקה ושרש לרע דק"נ גם בתוש"מ כענין התו' חוגרת שקי[49] דק"נ כמו מי שלומד של"ש כלל שא' ולמשמאילים בה סמא דמותא[50] ממש כמזון שיש בו טו"ר ובחי' הרע כאשר לא נברר מן הטוב יזיק לו גם בחי' הטוב עבור הרע המעורב בו כך א' ותורתך בתוך מעי ולרשע שמתגבר בו חלק הרע שבו נהפך לו לסם המות להמית נפשו ולהוריד לשאול לעומק רע דק"נ יותר לפי[51] שמוסיף כח בקליפות (ע"כ[51] גם בתושב"כ א' ולרשע מה לך לספר חוקי[52] כו' אבל אינו מזיק להיות לו לסם המות כי אין ד"ת מקבלי' טומאה להיותו מבחי' עה"ח שמהפך הרע לטוב כענין לעולם יעסוק אדם בתו"מ של"ש[53] שמתוך של"ש כו' כי בחי' המאור שבה שמאיר מעה"ח שלמעלה מעה"ד יחזירנו למוטב[54] כו' כמ"ש במ"א) וזהו שפתר לשר האופים לרעה להיותו בבחי' גבו' קשות דאש התאווה שבאש התאווה[55] שבווישט גם בעסק התו' של"ש ממש כמו גם שאין כוונתו רק להתגדל ולקנות שם או קרדום כו' משא"כ בחי' שר המשקי' דיין ומים דתו' שא"צ בירור כלל אינו מזיק כלל כי אין בו שליטה למות ורע גמור דק"נ כו') וזהו לא זכר שר המשקים דתו' לבחי' יוסף צ"ע שהוא להוסיף תענוג ושעשועי' העצמיי' שבעצמו' א"ס ב"ה שזהו הנק' עוסק בתו' לשמה לשם התו' עצמה להוסיף בה אור העצמי' דא"ס כו' אלא בחי' העונג ושעשועי' שיש בנפשו בתו' שלומד הוא רק לעדן ולהתענג בעצמו להחיות נפשו ולפקחה מצד עצם החכ' דתו' לבד כמו שארי חכמות שיש בהם עונג לנפש עד שמחי' נפשו בעונג נפלא שבעומק חכ' וכאו' אין לי אלא תו' לבד כו' אז אפי' תו' אין לו שעי"ז מסתלק אור דתו' עצמה ממנו כי יכלה אור העונג העליון שבח"ע דתו' מאחר שאינו לומד בכוונה לעשות נח"ר ליוצרו שמשתעשע בתו' זו שלומד רק להחיות נפשו לבד (אע"פ שכוונתו להחיות נשמתו כמו כי אמרתך חייתני וכמו ר"ש שא' חדאי נפשאי[56] כו' לך קראי אדעתי' דנפשי' לתקן נשמתו לבד דמ"מ נפסק אור השעשועים העצמיי' שבתו' למעלה ולמטה ואז ממילא יש קץ וגבול לחו"ב דתו' כנ"ל) וזהו מפני שלא זכר שר המשקים דתו' למעל' ולמטה בחי' יוסף צ"ע להוסיף אור התענוג העצמיי' לבד ולא לעצמו ע"כ הי' קץ וגבול לבחי' שנתיים ימים דחו"ב דתוש"מ שקדמה לעולם לפי שנסתלק מהם אור העצמי' השעשועים העליונים כו' וד"ל:

(יח) **וזהו** ויהי מקץ[57] שנתים ימים ופרעה חולם כו'. דהנה כאשר בתו' ה' חפצו של אדם בשמחה ותענוג האלקי רק לעשות נח"ר ליוצרו לבד שישתעשע באור תורתו ויוסיף בה אור כו' שאז נמשך בחי' פנימי' העונג העליון בחו"ב בתושב"כ ושבע"פ שנק' ספר וסיפור בתוס' וריבוי לאין שיעור וגבול כלל שאז ממילא אין מקום ושרש להיות יניקה לרע כלל כי אין שרש להם רק בחיצוני' דחיצוני' לבד אבל כאשר מתגלה כל בחי' הפנימי' דעונג וח"ע למטה גם בחיצוני' הכלי אז אין לרע יניקה כלל מבחי' הטוב משום צד ופינה כנ"ל (כמו במ"ת[58] שהי' פב"פ בחי' פנימי' העונג דעצמות בחכ' שהאיר פניו לבניו[59] שיקבלו גם הם בבחי' הפנימי' שלהם כו' שאז נפסק מהם זוהמ'[58] של נחה"ק כידוע והי' חירות ממות[58] כו') וזהו ענין בחי' פרעה דקדושה דאתפריעו ואתגלו[60] בה כל בחי' נהורין עילאין דוקא דהיינו שנתגלה כל בחי' הפנימי'[61] דוקא בלי מסתיר כלל כנ"ל באורך אבל כשאינו עוסק בתו' בבחי' המשכת שעשועים העליונים לעשות נח"ר ותענוג למעלה בלבד כו' אלא להנאת עצמו בלבד כו' או שלומד בקרירות ועצלות שאינו שמח בד"ת כלל רק לצאת י"ח בשיעור שקצב לו מידי יום לקבוע עתים ללמוד תו' שלומד מן השפה לחוץ ואז א' ויהי מקץ שנתיים ימים שנעשה בחי' קץ וגבול בשנתיים ימים דתו' שקדמה לעולם שזהו מצד הפסקות האור דעונג העליון שבחו"ב דתו' שהן ב' ימים כמ"ש ואהי' אצלו שעשועי' יום יום והוא מ"ש יחיינו מיומיים

ואין בהם גידול וריבוי כלל אלא הן בבחי' קץ ותכלית מטעם הנ"ל ואז א' ופרעה חולם שגם בבחי' מל' שהוא ענין התפלה שמתפללי' בנ"י הגם שאז הוא' שעת הכושר ועת רצון למע' להיות בחי' גילוי אלקות בנש"י באוי"ר פנימי' שבלב[2] בכלל ובפרט אבל אין גילוי אור הפנימי בחיצוני' כלל בעצם דאור המל' הגם שנק' פרעה ע"ש בחי' התגלות ופריעה דכל נהורין כו' דהיינו שאין התפעלות אלקות בנש"י באוי"ר פנימי' שבלב ומוח כלל רק בבחי' החיצוני' דחיצוני' לבד והוא בבחי' חלום שהוא בבחי' הדמיון במח' בבחי' הקטנות והוא רק חיצוני' ההשגה הנגלה במוח שנק' הודאה מרחוק לבד כמו מרחוק הוי' נראה לי[3] כו' ואין אור אלקי נכנס בתוך תוכו כלל וכלל והאות לזה הוא מה שאין לו טעם ועונג ושעשועי' כלל בהתפעלות האהבה אלקי' שבאה מכח ההשגה כי גם בהשגה זו עצמה הוא רק במח' בעלמא בלא עונג ושמחה כלל (שנק' טויט און קאלט בלא חיות קיין לעבעדיקייט כו') כמו החולם חלום שהוא במעבר בעלמא ומיד חולפת ומתבטלת ההשגה וההתפעלות לגמרי והי' כלא הי' ממש (והיינו כמו מי שעוסק בתו' בלא שמחה ועונג כלל רק מדבר ד"ת מן השפה ולחוץ לצאת י"ח בלבד כך בתפלה ג"כ הוא מדבר מן השפה ולחוץ וכתי' יען ניגש העם הזה[4] אלי בפיו ושפתיו כבדוני ולבם רחוק ממני כו' אז ואבדה חכמת חכמים ובינת נבוני' תסתר[5] שזהו בחי' קץ וכיליון במקור החו"ב דתו' ש"מ שנק' חכמת חכמים מקור החכ' כו' לפי שכלה כח העונג העליון שבחו"ב שמשם מקור מוצא החו"ב מאין ליש כידוע וד"ל) וזהו ויהי מקץ כו' ופרעה חלם כו' דאע"פ שיש גילוי אור ה' בנש"י בק"ש ותפלה שזהו בחי' פרעה דקדושה כנ"ל אבל אינו בא ומאיר בבחי' פנימי' העונג ושעשועים כמו בשיר וזמרה (כעונג ושעשועי' שבתו' הנ"ל) שאין בו בחי' טעם בלא אור וחיות כלל וזהו כמו הנקודה דחולם שהוא ע"ג אתוון[6] מלמעלה בלבד בבחי' נקודה בעלמא מרחוק בהעלם כו' וכך הנה"א שהיא מלאה אותיו' בעצמה וגם ברצון ושכל ומדות כמו אותיות השכל שבא בבחי' חיצוני' לבד וכן אוי"ר בחיצוני' וגם הרצון הוא רק בחי' חיצוני' שברצון שהוא רק בחי' האותיות שבה לבד וכך גם בבחי' אותיות שבנפש עצמה[7] אינו רק בחי' חיצוני' שלה ומתגלה ע"י באור וחיות החיצוני' לבד שמסתיר על בחי' הפנימי' שבה כנ"ל וגם על בחי' חיצוני' דבחי' אותיו' שבה אין אור ה' מאיר בה בתוך תוכן ממש רק ברישי אתוון נקודה דחולם שע"ג האותיות כנ"ל כך אור ה' שמאיר בנשמ' האלקי' הוא רק בהתנוצצות אור המבהיק[8] רק בבחי' נקודה בעלמא בראשם (כמו בהילו נרו עלי ראשי[9] בבחי' מקיף בהעלם מלמעלה בלבד משא"כ כשאור הוי' מאיר בנשמה בתוך תוכה ופנימיותה גם בחו"ב ומדות ורצון כו' שז"ש כי אתה תאיר נרי[10] או כי אתה נרי הוי'[11] ונק' נר הוי' ממש שמאיר אור הוי' בגילוי גמור בפנימי' שבה דוקא כמו לך א' לבי[12] בקשו פני את פניך ה' אבקש בבחי' פב"פ כמו שהי' במ"ת שהאיר ה' פניו אליהם עד שעל כ"ד פרחה[13] כו' וכך יש עכשיו בכל מי שאו' דבר ה' זו מקרא ומשנה בגילוי אור הוי' בפנימי'[14] כנ"ל) וז"ש[15] רואים שיוכל כל איש ואיש להתפעל בהשג' אלקי' אבל א"ז רק מרחוק לבד שמתנוצץ בשכלו והשגתו הארה והמשכה האלקי' אבל אינו מאיר ומלובש בתוך תוכו כלל רק בבחי' מקיף בהעלם עליו כו' וכמו עכשיו בזה"ג שא' כנ"י אני ישינה[16] בבחי' שינה שהוא רק כמו בחי' הדמיון שבמח' גם בהשגת אלקות בהתפעלות אהוי"ר (כנ"ל באריכות) שזהו בבחי' או"ח שהתחתון מלביש ומכסה לעליון היפוך בחי' או"י שבחי' פנימי' דעליון מאיר גם בחיצוני' הכלי בלי מסתיר כלל כמו שהי' במ"ת וכמו בעוה"ב כו' ולזאת צ"ל בחי' הגניזה דאור בכלי דוקא שהוא בחי' התיקון כנ"ל אבל בבחי' שינה בחלום זהו בחי' התוהו שלמעלה מהגבלת האורות בכלי' כידוע וע"כ יכול להיות ב' הפכי' כא' כנ"ל וזהו ויהי מקץ שנתיים ימי' לפי שלא הי' האורות גנוזי' בכלי' דבחי' התיקון לפי שלא זכר שר המשקי' את יוסף מקור בחי' התיקון שנק' בן פור"ת להרבות האורות בכלי' וד"ל:

(יט) **וזהו** והנה עומד על היאור כו'. דהנה היאור[17] הזה הוא נהר נילוס[18] שהוא הנהר הראשון בד' נהרות שיוצאין מנהר שיוצאי[19] מעדן להשקות הגן והוא מ"ש ומשם יפרד[20] והי' לארבעה ראשים שם הא' פישון[21] כו' שנהר זה עדיין הי' כלול ומתאחד בנהר שיוצא מעדן ממש שהוא למעלה מעה"ח שבתוך הגן כמ"ש ויטע ה' גן בעדן[21] מקדם כו' ויצמח ה' כל עץ נחמד כו' וטוב להשכיל[22] ועה"ח בתוך הגן ועה"ד טו"ר ונהר יוצא מעדן[23] להשקות את הגן הרי פשט הכתובי' הללו משמע דנהר זה שיוצא מעדן הי' משקה לכל עץ נחמד כו' הנטוע בגן הזה וגם לעה"ח שבתוך הגן וגם לעה"ד טו"ר כו' וע"כ בנהר זה בהכרח שיש בו כח המצמיח כל בחי' עונג העליון הטוב בעצם כמו כל עץ נחמד וטוב וגם הי' משקה לעה"ח ועה"ד כו' רק שבהפרד הנהר חוץ לג"ע לד' ראשים ויצא ראשון נהר פישון שהוא נילוס נמשך בו מבחי' עה"ד טו"ר בתערובות אחר החטא דאדה"ר בעה"ד כשאכל ממנו כו' (ובחי' ס"ר ניצוצות דקדושה שיצאו ממצרים היו משוקעים בנהר נילוס[24] כו' שהן ז' מדות דקדושה דע' נפש דיעקב איש תם כו'. וזהו ענין ז' פרות[25] הטובות שעולות מן היאור הזה ואחריהן ז' פרות רעות שהן ז' מדות דע"ס דק"נ דכתי' בהנחל עליון כו' בהפרידו בנ"א כו' יצב[26] כו' ותאכלנה ז' פרות רעות[27] כו' שהוא מה שנבלע ישראל בגלות בע"ש כו' כמ"ש למעלה). והנה מבואר למעלה שבחי' העדן הרי הוא בחי' שעשועי' העצמיי' שבח"ע דתו' הקדומה והוא שנמשך בנהר שיוצא מעדן להשקות את הגן שהוא ג"ן סדרי' דאורייתא[28] כו' והוא משקה גם לבחי' עה"ח שכולו טוב בעצם עד בחי' המדות שמתגלים למטה בעה"ד טו"ר ואמנם בעה"ד עצמו הרי הן יוצאין מפורדי' זה מזה שאין הרע מעורב עם הטוב כלל ואין הטוב מתערב ברע כלל רק ע"י חטא אדה"ר נתערבו טו"ר יחד (כמ"ש למעלה באריכות) וזהו שהי' בחי' החלום הזה דפרעה העליון דקדושה שהוא בחי' המל' שנק' סודכ"ד[29] בחי' ההתגלות של המוחין ומדות ורצון ותענוג כו' שהוא עומד על היאור למעלה מבחי' הנהר שיצא מעדן עצמו שהוא בבחי' אור העונג ורצה"ע

העצמי שבחו"ב שממנו נמשך גם לעה"ח שהוא מדות דבינה עילאה שהוא בחי' צומח שבבחי' חיים עליוני' דחו"ב ע"כ נק' עה"ח כו' שנמצא בחי' סוף דמל' עומדת למעלה על בחי' ראש דג"ר דכח"ב כו' והיינו לפי שזהו בחי' החלום כח הדמיון דבחי' מקיף דתוהו שיכול להיות התחתון עליון והעליון תחתון וב' הפכים כא' וד"ל[30]. וזהו שראה בחלום והנה מן היאור[31] עולות ז' פרות יפו"מ ובריאות בשר דהיינו מה שגם מבחי' אור העליון דנהר ראשון שיוצא מעדן להשקות את הגן יוצאי' ונמשכי' תולדות ז' מדות טובות הטבעי' העצמיי' כמו שהן בעצם הטוב שברצון ועונג העצמי בעצמו' הנפש ממש כמו בק"ש ואהבת בכל לבבך ממש כו' גם במדות הטבעי' בלב בשר וז"ש יפו"מ ובריאות בשר בחומר כמו בצורה (כעצם הטוב דנשמת משה שמן המ"ע דיאור הנ"ל משיתיהו כנ"ל). אך אחר התפלה יוצאי' ונמשכי' ועולי' מן היאור הזה עצמו להשקות את עה"ד טו"ר שהן ז' מדות הרעות אה' רעה טבעי' ועצמי' ג"כ כי משם יפרד בעולם הפירוד ונעשה בחי' רע גמור בתאוות חומרי' המטמאי' לנפש עד שמשכחות את מדות הטובות שהי' בלבו באהוי"ר האלקי' גם בטבעי' בעת התפלה כאלו לא הי' בלבו שום התפעלות אלקות ולא יעשה רושם כלל להחליש לכח המדות רעות החומרי' דתאוות גשמי' אפי' כמלא נימא וז"ש ותאכלנה כו' ולא נודע[32] כו' ומראיהן רע כאשר בתחלה כו' (לפי שאין לרע חיבור וקשר כלל עם הטוב שהן מפורדין זמ"ז כנ"ל) וכמו כנ"י בגלות שהן בבחי' חלום בשינה כמ"ש אני ישינה שכל חכמתם האלקי' תתבלע בטרדת הפרנסה וכה"ג כו' והי' כלא הי' כו' וכך הוא ג"כ בעסק התו' דגם ששרשו[33] בעה"ח שכולו טוב בעצם ומדות דחכ' דתו' הן דרכי החיים העליוני' שכולו טוב והי' ראוי להיות שיוכל אור הטוב דתו' להפוך לז"מ רעות דק"נ החומרי' כטמא ופסול כו' כמו שהי' בעץ שהשליך למים המרים[34] דמרה שנמתקו המים כו' אבל בחלום דפרעה (שבבחי' או"ח דתוהו שיוכל להיות העליון תחתון בעולם הפוך כו') הי' להיפוך שהמדות רעות דז"פ רעות אכלו לז"פ טובות ולא נודע כו' והיינו כמו שנראה לעין בעוסקי התו' של"ש שמרגיש[35] א"ע ביותר שזהו מבחי' עה"ד טו"ר שמרגיש הטו"ר כו' שמזה נמשך כל תאוות חומריות ולגרמי' דוקא ושיהי' בעצמו יש ודבר דוקא היפוך בחי' הביטול לאין האלקי' דבחי' מ"ה דחכ' דתו' כו' ע"כ עושה א"ע יש ודבר בעסק התו' לומר אין לי אלא תו' בבחי' נפרד מאלקו' ומרחיב דעתו עלי' בגסות כו' ורק לגרמי' להתגדל בה או לפרנסתו וכה"ג שזהו היפוך גמור מבחי' ביטול דכח מ"ה דחכ' ולזאת הגם ששרש התורה עצמה מעה"ח נהפך סם חיים לסם המות להשחית נפשו ממש כמ"ש למשמאילים בה כו' כמו שז"פ רעות אכלו לז"פ טובות ומראיהן רע כבתחלה ממש כך בחי' הרע דז"מ רעות שבלעו לז"מ טובות דחכ' שהוא לכל בחי' הטוב הגנוז בחכ' דתו' שלמד של"ש באופן שלא עשה בנפשו שום רושם טוב אף להרהר בתשובה לפרקי' או להתעורר באהוי"ר וקבעומ"ש כו' אלא מראיהן רע ממש כבתחלה כו' והי' ראוי להיות להיפוך שמאור שבה יחזירנו למוטב להפוך הרע לטוב כו'. וכ"ז לפי שפרעה חולם בקטנו' דמח' בהשגות אלקי' מרחוק בתפלה (עד שנדמה לו שעומד למעלה מן היאור כו') (שזהו רק חיצוני' דאותיות המח' שמלביש לפנימי' העונג ורצון וגילוי האור האלקי רק כנקודה דחולם ע"ג אותיות ולא בבחי' פנימי' כלל כנ"ל). וכמו"כ חלום הב' בז' שיבלי'[36] כו' שזהו בבחינת תושבע"פ שנק' לחם מן הארץ שצומח מלמטה למעלה בבחי' או"ח כנ"ל כשעוסק בפלפול של הנ"ל[37] שמצמיח שיבלים רקים שדופות קדים כו' כמ"ש[38] לא בשמים היא כו' ולא בים[39] כו' לא תמצאנה בגסה"ר כו' אדרבה א' אין התו' מתקיימת[40] אלא במי שממית עצמו עליה שממית כל בחי' עצמו' שאינו מחזיק טובה לעצמו כלל כמו רב עולא דגריס[41] כו' רק לעשות נח"ר ליוצרו לבד שיומשך אור השעשועי' העצמיי' בתוש"מ ותושמ"ט כנ"ל שזהו בחי' השיר בנגינות וטעמי' שנק' שירו כו' וזהו במקרא דתושב"כ שנמשך בה מעונג ושעשועי' העליוני' בגילוי הפנימי' גם בחיצוני' דוקא כנ"ל (או לגנוז האור בכלי' בבחי' הביטול דיש לאין דוקא היפוך גסות[42] והרגשת עצמו הנ"ל) וכמו"כ בעסק בתושבע"פ שזהו ומ"ש ובלילה שיר"ה עמי בה"א[43] שהוא ענין היגיעה בעומק העיון מאד בביטול כל העצמי' (בבחי' או"ח לקדמותו ממש שמגיע בשעשועי' עצמיי' ממש כנ"ל) שעז"א כל העוסק בתו' בלילה[44] חוט של חסד נמשך עליו ביום שנא' יומם יצוה ה' חסדו[45] לפי שבלילה שיר"ה עמי ובחי' חוט של חסד היינו בחי' הפנימי' דעונג העצמי דא"ס באה"ר העליונה שנק' אה"ר בתענוגי' כמ"ש מה יפית[46] כו' שנמשך על העוסק בתושבע"פ בלילה דוקא שהוא הנק' חוט של חסד דהיינו אה"ר העצמי' מחדש בבחי' מקיף למעלה מכפי מדת הטוב בעצם של הנשמה האלקי' לדבקה בו ית' בהתקשרות עצמי' באה"ר בתענוגי' שיומשך גם בחיצוני' דנה"ט להפוך גם הרע לטוב כו' ולפי שהעלאה זו ביגיעת המוח והרצון כמ"ש למחכה לו למאן דדייק[47] מילין דחכ' כו' ממשיך מעצמי' התענוג העליון בנשמתו כו' וכאשר בחי' הפנימי' מאיר בחיצוני' זהו היפוך בחי' החלום דקדושה ברישי אתוון הנ"ל ואז נהפוך הוא שאין בחי' פרעה שהוא בחי' המל' סודכד"ר עומד על היאור העליון הנ"ל שהוא נהר שיוצא מעדן אלא בחי' היאור עומד על פרעה שהוא החולם שממשיך עליו מבחי' פנימי' העונג דעצמי' באה"ר עצומה בתעה"פ ועצמי עד שיהי' כולו רק טוב ולא יהי' פרות הרעות כלל כי אין רע יורד מלמעלה[48] מעה"ד כו' כנ"ל או שיהופך גם הרע לטוב כמו העץ שהמתיק למים המרים וכענין מאור שבה מחזירו למוטב כנ"ל וד"ל:

(א) **ויגש אליו יהודה**[1]. כתיב קורות בתים ארזים וקאי בבהמ"ק דשלמה[2] כידוע. ומשמע ששיבח בזה לבנין זה דשלמה ביתרון מעלה על משכן שילה וגם על משכן דמשה שלא היה בהן ארזים. וי"ל דהלא ידוע שהיו דפני המשכן דמשה מעצי שטים שהוא מן המשובח שבארזים ובהמ"ק דשלמה לא הי' רק הקורות ארזים[3] לבד כי הדפנות היו מאבנים כידוע וא"כ נהפוך הוא שיש יתרון מעלה במשכן דמשה שהיו הדפנות כולם מעצי שטים ואם שלא הי' שם קורות ארזים כמו בבנין דשלמה הרי היו שם היריעות תחשים כו'[4] ובבנין דשלמה היה מקורה בקור' להחזיק המעזיבה בלבד שהוא מעפר דומם. אך הנה יש להקדים ענין אחד והוא מחלוקת רז"ל אם ארץ[5] קדמה לשמים[6] או שמים קדמו לארץ[7] (ומ"ד שמים קדמו לארץ כמ"ש בראשית כו' את השמי' ואח"כ את הארץ[8] ומ"ד ארץ קדמה ממ"ש ביום עשות ה'[9] כו' ארץ ושמים כו'). וי"ל טעם מחלקותן ואיך שניהם אמת. דהנה ידוע בע"ח שיש ב' מדריגות אור ישר ואור חוזר[10] ויש שני אופנים באו"ח. א' שבא אחר או"י והוא מ"ש נעוץ תחלתן בסופן[11] שזהו בחי' או"י ואח"כ נעוץ סופן בתחילתן[11] שזהו בחי' או"ח וכמ"ש בפרד"ס[12] הרי ודאי דאו"ח זה אין לו יתרון מעלה על האו"י מאחר שמכח התחלה בא הסוף אינו חוזר רק לתחלתו כמשל הכאת החום בארץ או כאור הנופל[13] במראה או כמעין שחוזרין למקום נביעתן[14] בתחלה לבד ולא למעלה משם כידוע. והב' הוא בחי' או"ח שקודם לאו"י דע"ז אמר ארץ קדמה לשמים קדמה ממש. וכך ענין סומעבמ"ת[15] אין הכוונה שעלה רק לתחלת המח'[16] לבד שזהו כמו נסוב"ת לבד שהוא או"ח שאחר או"י כנ"ל אלא הכוונה שעלה במח' תחלה וקודם לתחלת המח' והוא או"ח שקדם לאו"י ולכך לא אמר סוף מח' עלה אלא סוף מעשה דוקא דסופא דמח' אינו עולה רק לתחלת המח' לבד אבל סוף מעשה שזהו לאחר הגמר המעשה הוא שעלה כבר לפני תחלת המח'. וזהו ההפרש בין עולה לעלה דעולה הוא או"ח שעולה אחר או"י ועלה הוא שעלה כבר קודם לתחלת המח' דאו"י. ופי' סוף מעשה דוקא דתחלת המעשה הגם שנק' סוף בכלל ע"ז אמר נעוץ סוב"ת לבד ולא לפני תחלתן וד"ל. ומ"ד שמים קדמו לארץ היינו בבחי' או"י שקדם לאו"ח כמ"ש בראשית ברא כו' כלומר בתחלת המח' ונק' תחלתן וכתרגומו בקדמין[17] כו' אבל מ"ד ארץ קדמה היינו ממ"ש ביום עשות כו' שזהו לאחר גמר וסוף המעשה דוקא שזהו שעלה כבר במח' שלפני התחלה כנ"ל וד"ל ונמצא דשניהם אמת:

(ב) **ולהבין** ביאור הדברים הללו יש להקדים לזה משל מהשפעה גשמית למטה שאדם משפיע דבר מה כמו השפעת חסד וטוב הנה כלולה שפע זו מרוחניות וגשמיות דהיינו תחלת התעוררות החסד שבמוחא ולבא לעשות טוב וחסד לעני בפו"מ הנה במוחו השרש הראשון ברוחניות השפע הוא הטעם לרצון של חסד מפני התעוררות הרחמנו' העצמי כו' ויורד למח' ומן המח' ללב בהתעוררות המדות ומשם לדבור עד המעשה בפו"מ שהוא החסד הגשמי וא"כ ודאי כל הילוך השפע ברוחניות מרצון עד המעשה עיקר המכוון ברוחניות השפע הזאת אינו אלא סוף הדבר דהיינו המעשה בפו"מ דוקא ואין עיקר הכוונה בשפע זו הרוחניות הבאה ונמשכת ברצון ושכל ומדות ומח' ודבור בלבד שהרי אם ישאר השפע במח' ודבור ולא יקיים בפו"מ לא נק' חסד כלל וכלל והיינו נעוץ תחב"ס דוקא שלצורך הסוף שהוא עצם המעשה נמשך התחלה שהוא הרצון ושכל כו' ואם לאו הסוף לא היה התחלה וכן להיפוך נסוב"ת דהיינו שאין הכח ועוז בסוף בפו"מ רק מכח התחלה שהוא התחלת התעוררות הרצון והשכל כו' שאם נפסק התעוררות הרחמים ברצון ושכל כו' יופסק כח המעשה בפו"מ ונמצא שפע הרוחנית שרש החיות לגשמית והא בהא תליא והיו לאחדים וזהו כדמיון המים שנמשכים מגבוה לנמוך שחוזרים ועולים למקורם לבד ולא למעלה מתחלתן כנ"ל בבחי' או"י ואו"ח וכמו"כ בשפע רוחניות בהשפעת שכל וחכ' לתלמיד המקבל לפי"ע שנק' קבלת התלמיד גשמית השפע וסוף לגבי תחלת אור רוחנית השפעת המשפיע שאין בסוף רק במה שבתחלה לבד ולא למעלה ממנו שהרי לא קאים אינש אדעתיה דרבי'[18] כו' ועיקר הכוונה הוא בכלות השפע ובקבלת התלמיד שלזה יצא האור בתחלה ואם לא יתקבל השפע[19] במקבל לא נק' שפע כנ"ל וד"ל שזהו נתב"ס כו' וד"ל. והנמשל מזה יובן למעלה במ"ש עולם חסד יבנה[20] הרי בראשית ברא כו'[21] בחכ' או[22] ברצון[23] שנק' תחלה בכלל ויורד ונמשך חסד זה שברצון וחכ' למדות חג"ת דאצי' ומשם למח' ודבור העליון עד שנתהווה הבריאה יש מאין בפו"מ שזהו הסוף שבודאי סוף דבר ההשפעה הזאת בפו"מ הוא היה עיקר הכונה בראשית התעוררות החסד במאציל ברצונו וחכ' כו' ונעוץ תחב"ס כנ"ל. וכמו"כ להיפוך נעוץ סופן דמעשה בתחלתן שכל הכח ועוז אלקות בבחי' המעשה חוזר לתחלת התעוררות החסד ברצה"ע ולא למעלה הימנו כו' וד"ל. וזהו מ"ד שמים קדמו לארץ כמ"ש בראשית ברא כו' השמים כו' כמו שהמח' קודמת למעשה בירידת השפע מתחלתן לסופן כנ"ל. וכידוע דארץ נק' הסוף כמו הארץ הדום רגלי[24] והכל הי' מן העפר[25] בפו"מ כמו תוצא הארץ[26] הגם שעיקר הכוונה דתחלת הרצון שהוא הכתר הוא רק בשביל סופן כו' וכמ"ש אפיק' יו"ד תיקונין כו' רק לאחזאה[27] כו' (דמצד עצמות המאציל לאו מכל אינון מדות כלל[28]) כמובן ממשל הנ"ל בשפע של שכל וחסד שהרוחני' דרצון כו' רק בשביל הגשמית דפו"מ במקבל ואם לאו לא הי' משפיע מ"מ הרי להיפוך ג"כ דנעוץ סופן בתחלתן דוקא שאין עיקר ומקור הכח ועוז דסופן רק מתחלתן לבד כנ"ל כמו כל קשר הגשם ברוחני וכך הוא בכללות ההשתלשלות דאבי"ע ע"ס דאצי' בכלל הוא בחי' רוחנית השפע שהוא כמו הרצון ושכל ומדות כו' ומל' דאצי' בבי"ע שנק' מעשה הוא בבחי' גשמית השפע שבא מאין ליש ממש כו' וד"ל. והנה בזה יובן עכ"פ שאין יתרון מעלה לסוף על התחלה ולא לתחלה על הסוף שאעפ"י שעיקר התחלה הוא בשביל הסוף אין להכריח משום זה שיש יתרון מעלה לסוף על התחלה כלל וכן להיפוך ממה שעיקר הכח ועוז מתחלה לסוף אין להכריח שיש יתרון מעלה להתחלה על הסוף כלל אלא שניהם שקולין

כאחד ממש. ויובן זה ממה שאנו רואים ברצונו של אדם שעיקר שלימותו אינו אלא כשבא למעשה בפו"מ דוקא הרי מעשה משלים לרצון וכן להיפוך עיקר המעשה הוא הרצון שהרי המעשה בלא רצון אינו כלום כמו גזירת מלך שעיקר המעשה הרי הוא רק לעשות נח"ר שאמר ונעשה רצונו שזהו רק מה שעושין רצונו דוקא ולא המעשה עיקר אלא הרצון דוקא ובאמת אי אפשר לומר שיש יתרון מעלה למעשה על הרצון ממה שעיקר שלימות הרצון הוא מעשה מאחר שאין מעשה בלא רצון וכמו"כ אי אפשר לומר שיש יתרון מעלה לרצון על המעשה משום זה מאחר שעיקר הרצון הוא במעשה דוקא אלא צ"ל משום[29] דשניהם כאחד באו לכך אין שלימות לאחד בלא זולתו כנ"ל[30] מאחר דרצון בלא מעשה ומעשה בלא רצון אינו כלום וזהו[31] דנעוץ תחב"ס וסופן כו' דר"ל שאינם שני דברי' מחולקים כלל אלא כמו שהתחלה שלימותו בסוף כך הסוף שלימותו בתחלתו ודוקא באמצעות חיבורם יחד הוא בא במציאות דבר מה עד שכל א' נק' משפיע לזולתו ומקבל מזולתו כי הרצון שנשלם ע"י המעשה הרי היא מקבל ממנו אעפ"י שבאמת הוא עיקר המשפיע למעשה כנ"ל וכמו"כ המעשה שנשלמת ע"י הרצון ומקבלת ממנו הרי היא בחי' משפיע לרצון מאחר שהרצון נשלם על ידה דוקא כנ"ל. וזהו מבלי שימצא ראש וסוף[32] דסוף נעשה ראש להשפיע לתחלה וראש נעשה סוף לקבל מסופו מטעם הנ"ל בענין נעוץ כו' וכמו הראש והרגל שהרגל מקבל ההילוך מרצון שבראש ושלימות הרצון בראש נעשה ע"י הרגל ואעפ"כ נק' ראש ורגל וכך הוא ענין נעוץ תחלתן כו' שנק' עכ"פ תחלתן וסופן אעפ"י שבאמת מבלי שימצא בהן ראש וסוף מטעם הנ"ל וד"ל. והנה לפי"ז יקשה מאד על ענין מחלקותם דמ"ד שמים קדמו ומ"ד ארץ קדמה דלכאורה אין בזה מחלוקת כלל לפי הנ"ל דודאי שמים קדמו מטעם דברוחניות הרצון קודם למעשה והוא בחי' משפיע למעשה והוא ענין נעוץ סוב"ת וגם זה אמת דארץ קדמה משום דנעוץ תחב"ס שהרצון נשלם ע"י המעשה (ולפי' זה בנעוץ כו' נתהפך מאו"י לאו"ח דלא כדלעיל דנעוץ תחלתן כו' בחי' או"י והכל ענין אחד). ואמנם מאחר שבאמת מבלי שימצא בהן ראש וסוף מטעם הנ"ל הרי הדיעה הג' אמיתית יותר והוא מ"ד הג' דשמים וארץ כאחד ממש נבראו שנאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדי[33] כו' שהתחלה והסוף כאחד באו ממש ע"כ אין שלימות זה בלא זה רק באמצעות שניהם יחד כו' וד"ל. אך באמת א"א לפרש ענין ארץ קדמה כו' מטעם שהעיקר הוא בסוף[34] מעשה השפע בגשמית דמ"מ איך קדמה ארץ מאחר שהמעשה בא אחר המח' דוקא דלעולם אי אפשר שיהי' קדימה למעשה על המח' דא"א למעשה בלי קדימת מח' אליה שזהו טעם מ"ד שמים קדמו לארץ כמו המח' ורצון שקדמה למעשה כנ"ל אלא צ"ל דמ"ד[35] ארץ קדמה היינו בעצמות המשפיע טרם שיתחיל להשפיע הוא שעלה במח"ת וקודם לשמים שהוא תחלת המח' ורצון כו' כנ"ל וכפי' ענין סוף מעשה עלה במח' תחלה שהוא לפני תחלת המח' כו'. ולפי"ז מ"ד שמים קדמו שהוא בתחלת המח' של ההשפעה וגמרה הוא הארץ אינו חולק כלל על ענין ארץ קדמה לפני תחלת המח' והפשט משמע דחולק על מ"ד ארץ קדמה וסובר שמים קדמו לפני תחלת המח' וראיה ממ"ד הג' דשמים וארץ כאחד נבראו שהוא לא כזה ולא כזה שאין קדימה לאחד מהן על זולתו דזהו ודאי לפני תחלה וסוף דההשפעה שכוללם[36] בסקירה אחת כענין מח' אחת שצופה ומביט[37] בה מראש לסוף כאחד מבלי קדימה לאחד על זולתו אלא בבת אחת נסקרים כמו עיגול הכדורי' אשר נתפס במח' שנק' מח' עגולי'[38] כו' וכמ"ש במ"א. וא"כ י"ל מעתה שרש ענין ג' דיעות הללו החלוקים במקום אחד דוקא וד"ל:

(ג) **והנה** יש להקדים תחלה שהשמים נקרא משפיע בכלל והארץ נק' מקבל בכלל כמו אני אענה את השמים[39] והם יענו את הארץ כו' (שהוא בחי' סובב וממלא[40] בכלל) וא"כ ודאי א"א לומר שהמקבל יקדים למשפיע אלא המשפיע קודם ואיך יחלקו בזה דודאי שמים קדמו כו' אלא עיקר מחלקותם בשרש של המשפיע והמקבל מי קדם למי דמ"ד שמים קדמו שרש של המשפיע קדם בעצמות ומ"ד ארץ קדמה שרש של המקבל קדם כו' וכמו ענין אור וכלי למעלה דיש שרש לכלי קודם לשרש של האור דשרש האור מהקו"ח ושרש הכלי מבחי' הרשימו[41] כו' כמ"ש במ"א. וזהו מ"ד ארץ קדמה ומ"ד שמים קדמו משום דשרש הקו"ח מאור הפנימית והעצמי' שלפני הצמצום דרשימו שזהו בחי' טהירו עילאה שנק' שמים[42] בכלל כידוע וד"ל. ומ"ד שניהם כאחד כו' כמ"ש השמים ושמי השמים כו' דקאי בטה"ע וטה"ת[43] לא יכלכלוך בבחי' כלי לכלי כי השמים כסאי והארץ[44] כו' זהו סובב וממלא בכלל ושמי השמים מקיף למקיף הכללי הוא עצמות אא"ס שלפני הצמצום ועכ"ז מאחר שנק' שמי השמים בכלל מקור השפעה הוא ואינו בחי' העצמות ממש והוא כמו ששיער בעצמו בכח[45] כו' ולכך לא יכלכלוך אפי' כלי לכלי בהיכל ובית החיצוני' כמ"ש איזה בית[46] כו' כידוע דממקיף למקיף נעשה בחינת היכל ובית כו' ומהמקיף עצמו שרש הכלים כו' ומ"ד דשמים וארץ כאחד היינו ב' השרשים דאורות וכלים שהן מקיפים ופנימים כאחד באו מן העצמות ששניהם שקולים כאחד ממש (כמו ששקולים או"י ואו"ח דתחלה וסוף הנ"ל לגבי עצמות המשפיע טרם שמשפיע כנ"ל וד"ל). ובאמת מפני ששרש הכלים מבחי' המקיפים דוקא שנק' שמים והוא הנק' ארץ בחי' מקבל ע"כ אמר דשמים וארץ כאחד נבראו דהיינו הך וד"ל. ויובן זה עד"מ שפע גשמית למטה דהנה אנו רואים שיש תענוג גדול בכל שפע הנמשך ממשפיע למקבל כמ"ש יותר משהעגל[47] כו' הפרה רוצה להניק[48] כו' וכטבע הטוב להטיבי[49] שיש לו תענוג גדול בזה ואם לא התענוג הזה להשפיע טוב לא היה משפיע כלל וכלל כידוע ונמצא ודאי שיש שרש ומקור לתענוג זה בעצמות נפש המשפיע וזהו תענוג של ההשפעה מצד עצם ההשפעה שהוא תענוג גדול למשפיע. ואמנם הנה אנו רואים שעיקר קבלת התענוג של המשפיע בהשפעתו אינו רק מקבלת המקבל דוקא ואם אין מקבל לקבל השפע אינו חפץ ומתעורר להשפיע כמו טבע הטוב למי שצריך הטובה שאינו מתעורר

ואינו מתענג להשפיע הטוב רק למי שצריך לטובה זו ולזולתו שאינו צריך לטובה זו אינו חפץ להטיב לו כלל ואם הי' העיקר של התענוג רק מצד עצם ההשפעה לבד גם למי שאינו צריך היה משפיע ואדרבה אנו רואים שהמקבל דוקא מעורר הטוב והחסד לפ"ע קבלתו לבד אם רב או מעט כו' דהיינו אם המקבל כלי הגון וראוי לקבל הרבה טוב או בפנימית הטוב יותר אז יתעורר במשפיע פנימית טובו וחסדו להשפיע או ריבוי הטוב כו' ואם כלי המקבל מעט ובלתי ראוי לקבלה כ"כ לא יעורר במשפיע רק מעט ובחיצוניות הטוב שבו ועד"ז בדרך פרט השפע אם מזון או לבוש או ממון או חסד בגופו או חסד בשפע שכל ברוחניות הכל רק לפי העלאת כלי המקבל שעולה במשפיע ומעורר בו החפץ והרצון ותענוג להשפיע לו לפי אופן מדת כלי המקבל ונמצא שתענוג זה במשפיע אל המקבל דוקא הוא בא ראשון ושרש למה שבא התענוג אח"כ בגילוי אור ושפע שלו שהוא התענוג בהשפעה עצמה הנ"ל עד דמה שמתענג בהשפעתו בגילוי גם הוא רק מפני שיורד השפע ומתקבל למקבל ואם אינו מתקבל נפסק התענוג באמצע השפע לגמרי כמו החסדן בטבעו שרואה איש עני ומדוכה צועק ומבקש טרף חיותו ברוח נשברה יעורר בלבו מיד רב חסד וטוב להשפיעו ומתענג ביותר בעת השפעתו לו המזון והמחיה ואמנם אין זה התענוג רק כשרואה שיחיה ממש בזה השפע לעני זה במזון ומחיה זו שנתקבלה השפע בכליי טוב (עס' איז זייער אן גלייגט') אך כשרואה שאין השפע מתקבל בכי טוב לעני זה אם מפני גסותו או רשעותו למאוס בטוב ההוא כו' חוזר ומתהפך במשפיע מעונג לצער וגרעון השפע להפסיק ולצמצם לגמרי ואינו חפץ בה כלל וכך הוא בשפע הרוחנית כמו שפע שכל לתינוק ותלמיד וכה"ג שעיקר השלימו' של התענוג בשפע זו הוא דוקא כשרואה שנתקבל בכי טוב בכלי התינוק והתלמיד אז יגבר אור התענוג בשפע זו (כמו דוגמא שאמר רב המנונא' סבא' על רשב"י זכאה מאן דמליל' על אודנין דשמעין כו') וע"ז אמר יותר משהעגל רוצה לינק כו' יותר מתענוג ותשוקה בעגל המקבל לקבל יש בפרה המשפיע הרבה תענוג ביותר להניק ולהשפיע אבל דוקא להניק שמתקבל ההנקה (והוא לתלמיד הגון שמקבל בכי טוב כמו אודנין דשמעין כו') (בל"א ער נעמט צו זייער גוט) ונמצ' שהמקבל עשה לתחלת התעוררות התענוג במשפיע שיחפוץ ויתענג בזו השפע כנ"ל וגם בכללות השפע עיקר השלימות של תענוג הראשון בא מצד קבלת המקבל בכי טוב דוקא כו'. אך א"כ הרי אין תענוג כלל במשפיע מצד עצם השפעתו בלתי מקבל וזה אינו דודאי אנו רואים בחוש שמתענג כל משפיע בעת השפעתו הטוב עד שמחיה א"ע באור וחיות ותענוג יתירה במה שהטיב מטובו' יותר מכל תענוגי חיי עצמו במזונו וכספו כו' שהרי יוכל ליתן כל אשר לו ולא ישאר לעצמו כלום כמו שידוע בבחי' חסד דאברהם שהי' משפיע כל' אשר לו כו' כמ"ש וכל אשר לאישי יתן בעד נפשו שהוא בשביל המקבל הנק' נפשו ולא נשאר לעצמו כלום כ"א גוויתו כו' א"כ ודאי כלא חשיב חיי תענוגי עצמו בכל אשר לו נגד התענוג בזה שמשפיע כל אשר לו כו' וזהו רק מצד עצם טבע הטוב (בל"א גוטער) שיתן כל עצמותו והיינו' שזה כל תענוגיו הפנימים ביותר מכל חיי עצמו כו' והרי באיש שאינו עצם הטוב כ"כ גם שיראה כלי המקבל טוב לקבל לא יתעורר כ"כ ליתן משלו כי אוהב א"ע ביותר כו' ולפי"ז אין המקבל עושה כל עיקר התענוג שבמשפיע כנ"ל שהרי כבר ישנו בטבעו הטוב בעצם אך שהמקבל מביאו מהעלמו לגילוי ביותר והוא מפני ששלימות של עצם הטוב להטיב אינו בא כ"א כאשר יש מקבל הטוב ההוא דוקא כנ"ל שעולה אופן כלי קבלת המקבל דוקא בבחי' שרש ומקור לתענוג השפע לבא בגילוי וכן בסוף השפע אבל לא שעושה לעיקר עצם טבע התענוג הפנימי שכבר מוטבע בו בטבע תולדתו ונמצאי' דשניהם אמת ואין זה בלא זה כו' וד"ל):

(ד) **והדוגמא** מכל זה יובן למעלה בענין מחלוקת דלעיל אם שמים קדמו או ארץ קדמה כו'.

דהנה כתיב וירא את כל אשר עשה' לאחר גמר השפע והנה טוב מאד שזהו עד"מ התענוג של המשפיע הנשלם בגמר קבלת השפע במקבל בכי טוב דוקא כנ"ל. וכך כל אשר עשה ה' בחכ' ומדות להשפיע בדבור ומעשה הכל נעשה ונתקבל בכי טוב מאד הרי זה היה עיקר הכוונה בתחלת התענוג להשפיע חכמה ומדות כו' וכנ"ל דאם לא נתקבל בטוב נפסק תחלת התענוג וכאשר יתקבל ונעשה בטוב יתחזק תחלת התענוג לחזור ולהשפיע כו' וכך כל אשר עשה שנעשה בטוב מחזק לתחלת תענוג מחדש לחדש מע"ב בעונג שבחכ' כו' והוא ביום השבת דכתיב וקראת לשבת עונג' כידוע וזהו מ"ד ארץ קדמה דהיינו אופן טוב כלי הקבלה דמקבל כנ"ל שהוא לאחר שתוצא הארץ הכל היה מן כו' בכי טוב הוא שעלה תחלה וממנו שרש הראשון לגילוי שפע דעונג בחכ' עד היו"ד מאמרות אח"כ כנ"ל במשל דהתענוג של המשפיע בתחלה נעשה מהמקבל דוקא (ואע"פ שאמר וירא את כל אשר עשה שזהו בגמר המעשה בפו"מ דוקא. אך זה עלה במח' תחלה וזהו ארץ קדמה שנאמר ביום עשות ה' אלקים שנתקבל בכלי דשם אלקים הוא שעלה במח' תחלה וית' בסמוך שגמר המעשה ממש מדריגה בפ"ע העולה על כולנה. וז"ש וירא את כל אשר עשה כו'). ומ"ד שמים קדמו היינו כמו עד"מ תחלת עצם הטוב להטיב שכבר מוטבע בו בעצם וקדם הרבה לבחי' גילוי שלו בבחי' התעוררות שלו למקבל הטוב כנ"ל וכך ידוע למעלה שמוטבע בכל עילה להתענג מאד בשפעו לעלול הימנו ואם לא היה מוטבע בעצם בכל עילה תענוג עצמי זה להשפיע לשלמטה הימנו הנק' עלול לא היה מתחבר שום אור עליון בתחתון כלל כו' וא"כ ודאי מובן שבתחלת שרש הכל כמו כאשר עלה ברצונו וחכ' כו' הרי נמשך זה הרצון ע"י בחי' תענוג עצמי שיש בעצמו' לשפע זו של הרצון וכן מרצון לחכ' כו' עד התענוג שבדבור להשפיע במעשה סוף הכל כו' ונמצא שקדם בעצמות המאציל תענוג מוטבע כטבע תענוג הטוב בעצם להטיב שמחמתו נמשך הרצון להטיב כו' ומה שע"י מקבל הטוב נשלם עיקר התענוג הזה הוא בא אח"כ בגמר השפע אבל תענוג העצם שבטוב קדם בעצמו בודאי תחלה וקודם גם לשלימות שפעו במקבל

כמובן ממשל הנ"ל. ומ"ד ארץ קדמה דעתו שקדם בעצמו' שרש לתענוג זה שיתקבל שפע הטוב במקבל גם לעצם תענוג הטוב להשפיע מטובו כו' מאחר שאנו רואים בגילוי השפע שעיקר הכוונה בשביל המקבל ואם לאו נפסק לגמרי כו' מוכרח שזה היה בשרש בעצמו' תחלה וקודם לשרש של תענוג של טוב העצמי שבו (וכמו האור המאיר שאלו אין כלי אין מציאות האור כלל נמצא שהכלי קדם לאור אחר שבעבורו ירד במציאות כו'). וטעם מ"ד שניהם כאחד נבראו כו' משום דבאמת הרי אין שלימות לזה בלא זה כלל דודאי כל גילוי אור תחלה וסוף שבא בתענוג משפיע השפע למקבל לא נגמר שלימותו בשום צד ואופן באחד מהן בלא זולתו דהיינו כמו שאם אין מקבל אין משפיע וכך אם אין משפיע אין מקבל וכמו ששלימות המשפיע מן המקבל בא כנ"ל כך ודאי שלימות המקבל מן המשפיע וזה בלא זה אינו נק' מציאות שלם ובאמצעות חיבורם יחד נק' מציאות אחד וכמ"ש והיו לבשר אחד[18] וכידוע דכללא דדכר ונוק'[19] נק' אדם אעפ"י שזה משפיע וזה מקבל אין לומר מפני שהמקבל לית לי' מגרמיה כלום רק מה שמקבל מהמשפיע שמפני זה המשפיע עיקר והמקבל טפל אדרבה מפני שנשלם המשפיע ע"י המקבל הרי המקבל עיקר והמשפיע טפל וכן להיפוך בלא משפיע לית לי' כלום כו'. ומזה יובן שגם בשרש שרשם דדכר ונוק' משפיע ומקבל שהוא שרש התענוג הנמצא במשפיע ובמקבל שהוא ענין טבע הטוב בשביל המקבל דוקא שניהם כאחד באו בעצמות בלי שיקדים הא' על זולתו כלל ובסיבת זה אין לאחד שלימות בלא זולתו ושניהם כאחד חשיבי בבוא הדבר לגילוי שפע למקבל כנ"ל וד"ל. (והוא ענין הנ"ל באו"כ אם שרש הכלים קדמו בעצמות או שרש האור קדם כו' ואם שניהם כאחד באו מטעם כל הנ"ל וד"ל):

(ה) **והנה** אחר כל הנ"ל יובן בענין ג' דיעות הנ"ל שהם חלוקים הכל במקום אחד והוא לפני ההשפעה דמשפיע דמ"ד שמים קדמו הוא בעצם התענוג להשפיע כנ"ל ומ"ד ארץ קדמה במח' בעצמות שהוא בשביל הקבלה דמקבל דוקא ומ"ד ששניהם כאחד באו בעצמות כנ"ל זהו ענין תחלה וסוף דתענוג זה בשפע באו כאחד כמו עיגול הנתפס במח' כאחד שזהו ענין מח' כללית שצופה כו' כנ"ל (והוא מה ששיער בעצמו בכח מה שיהי' תחלה וסוף בשפע זו שבא שיעור זה בסקירה אחת ונק' מח' אחת לבד כנ"ל) ששייך הכל לענין ההשפעה עכ"פ. אבל הנה יש עוד מדריגה ד' שעולה על הכל והוא ענין סוף מעשה עלה במחשבה תחלה שזהו לפני המח' הכללית שכוללת תחלה וסוף הנ"ל (והיינו קודם ששיער בעצמו בכח מה שעתיד כו' שלמעלה מטהירו עילאה וטה"ת שע"ז אמר השמים ושמי השמים לא יכלכלוך כנ"ל ונק' יחיד כו'). ויובן זה ממ"ש וירא אלקים את כל אשר עשה כו' כמו שאנו רואים באדם למטה שבגמר בנין ביתו משתעשע בטוב מלאכתו שאעפ"י שעונג זה מפרט טוב הבנין אבל משתעשע כל נפשו בעונג זה ונוסף שלימות התענוג בעצם מזה העונג בעילוי והגבהת עונג עצם הנפש ביותר מכמו שהיה כו' וכך מכל אשר עשה שכולל תחלה וסוף דתענוג שבמלאכתו הנ"ל וזהו מכל דוקא אז נתמלא אור שעשועים העצמיים שבעצמותו שלמעלה הרבה מכל עיקר התענוג שבהשפעה בתחלה ובסוף הנ"ל ואם לא היה טוב מאד הרי כל אשר עשה בעונג בתחלה וסוף אינו ערך כלל להעלות ולהוסיף אור בעצמות התענוג הפשוט שנבדל בערך מכל עיקר העונג להשפיע למקבל דכל ענין התענוג הזה הוא חוץ מעצמותו כו'. וא"כ י"ל לכאורה מאין יבא הכח ועוז בטוב מאד שבכל אשר עשה להגיע לעצמותו ממש אחר שאין ערך ביניהם כלל וכלל כו' אלא צ"ל דאעפ"י שתענוג זה בהשפעה חוץ מעצמותו אבל מצד שיש בעצם הטוב ליתן כל עצמותו כנ"ל ואין זה רק בקבלת המקבל בכי טוב כנ"ל ולכך מכל אשר עשה דוקא כו' שהוא בכלי המקבל כשהוא טוב מאד בלי גבול כמו שהוא בעצם הטוב בלי גבול שזהו כמו הנתינה של כל עצמותו במקבל דוקא כו' מזה מגיע לבחי' עצמות השעשועים שבשלימות עצמותו ממש דהיינו הך ממש וד"ל. אבל קודם גמר המעשה בטוב מאד הגם שכבר היה ברצונו הנעלם בעצמו' בתענוג העצמי להיטיב לא הגיע זה לבחי' תענוג שבעצמותו ממש כו' וזהו וירא לאחר כל אשר עשה דוקא והנה טוב מאד בכלות יום הששי אז ויכולו השמים כו' שעלה הכל כאחד בעצמות התענוגי[20] שמצד העצמות ממש אבל קודם שגמר כל אשר עשה לא ראה עדיין שהוא טוב מאד והיינו כמ"ד ארץ קדמה מאחר שמגמר המעשה בא שלימות עצם התענוג מזה מוכרח שקדם זה בעצמות התענוג והוא ענין סוף מעשה עלה במח' תחלה פי' עלה ולא עולה דבהכרח שכבר עלה במח' טרם שבא לכלל בחי' התענוג להשפעה למקבל וזהו לפני תחלת המח' וסופה דשפע המשפיע הנ"ל מאחר שבגמר המעשה דוקא עולה בעצמות ממש ומ"ש וירא את כל אשר עשה דמשמע כשראה המעשה דוקא ולא קודם לכן היינו לא קודם שגמר המעשה אבל מה שעולה אחר גמרה הוא שכבר עלה לפני מח' א' כללית הנ"ל וזהו לשון עלה במח' תחלה דמשמע שיש מח' שבאה אחריה והיא תחל' אליה והיינו לפני מח' כללית דתחלה וסוף עלה תחלה אליה מח' דסוף מעשה דוקא והפי' דסוף מעשה זה אינו ענין רק קבלת המקבל אלא המכוון מזה שנגמר בכי טוב קבלת השפע בפו"מ כמו עד"מ משעשועים שבגמר שלימות טוב הבנין שכל נפשו משתעשע בזה[21] (והוא אלף הז' שבו מנוחה לחה"ע[22] כידוע שזהו בכלות אלף הששי שהוא יום הששי[23] שראה את כל אשר עשה בו' אלפי שני[24] כו' וד"ל). ונמצא מובן מכל זה עכ"פ בענין הנ"ל בפי' נעוץ תחלתן בסופן כו' דמה שלא ימצא ראש וסוף ונק' עיגול מח' כללית הנ"ל אעפ"י ששניהם כאחד ממש מ"מ נבדל בחי' סוף מעשה בזה במה שעולה הוא דוקא בעצמותו והוא המכוון העולה מסוף מעשה דוקא ויובן זה גם בענין הנ"ל ברצון ומעשה ששקולים כאחד ואין זה בלא זה כלום כנ"ל מ"מ יש מעלה יתירה בגמר וסוף המכוון העולה לאחר שנעשה רצונו יותר מכל עיקר ענין הרצון הזה שבא במעשה ואין עיקר המכוון הזה רק בסוף מעשה כשהוטב מאד מכל אשר עשה רצונו כו' וד"ל וזהו ביום עשות ה'

אלקים ארץ ושמים שזהו בגמר המעשה בכלות יום הששי שעלה סוף המכוון דשפע זו שנתקבל בשם אלקים משם הוי' כו' שמגיע בעצמות ממש[1] ובהכרח שכבר עלה זה במח' תחלה (קודם ששיער בעצמו בכח כנ"ל. ומ"ש בע"ח ענין חפץ חסד[2] שזהו כמו טבע הטוב בעצם להטיב כו' היינו התענוג הכולל ההשפעה בכח ובפועל יחד כנ"ל שמזה באה ענין מח' כללית הנ"ל אבל כדי שיהי' חפץ חסד כו' תלוי עכשיו במעשה התחתונים[2] והן נשמות הצדיקים בגופים בתו"מ שלזה הי' הכוונה מתחלה לפני עלות מח' דחפץ חסד הכלליי[3] הנ"ל וכמאמר במי נמלך[4] בנשמתן של צדיקים כו' שכבר נמלך כו' כנ"ל בפי' סוף מעשה עלה במח' תחלה והיינו שמה שעולה מטוב מעשה הצדיקים שזהו סוף המכוון הוא שכבר עלה ונמלך טרם ששיער כו' וד"ל):

(ו) **ואחר** כל הנ"ל י"ל ענין הנ"ל בטעם שהי'[5] בהמ"ק דשלמה מאבנים בחי' דומם בדפנות ומעזיבה שזהו מדריגה עליונה יותר מעצי שטים כו' דקרשי משכן דמשה כו'. דהנה ידוע בסדר המדריגות דומם צומח חי מדבר כפי שבאו בסדרן בהשתלשלות ודאי בחי' המדבר שהוא האדם גבוה מכולן והחי למטה[6] והצומח למטה מן החי והדומם הוא אחרון מכולם בהיותו במיעוט וצמצום היותר מכולן וידוע דזהו כפי הסדר בהשתלשלות מלמעלה למטה דוקא שהוא נק' או"י בכלל וכמו"כ ד' יסודות ארמ"ע העפר למטה מכולם (וכמ"ש בע"ח דזהו ד' מדריגות דאבי"ע[7] אצי' בחי' מדבר ובריאה בחי' חי ויצירה בחינת צומח ועשיה בחי' דומם והן ארמ"ע שהן נגד ד' אותיות הוי'[8] יו"ד באצי' ה"א בבריאה כו' וזה מקבל מזה דזהו סדר ההשתלשלות בכלל ובפרט) והכל מלמעלה למטה דוקא אך מלמטה למעלה בבחי' או"ח נהפוך הוא שהתחתון עליון מכולם והוא בחי' דומם למעלה מצומח וצומח למעלה מחי וחי למעלה ממדבר כו' לפי שבבחי' או"ח חוזר לקדמותו ובשרש דצח"מ כמו שהי' למעלה לפני סדר ההשתלשלות קדם הדומם לצומח וצומח לחיי היפוך סדרן הבא בהשתלשלות מלמעלה למטה כו' וזה ענין נפלא איך יתכן לומר בדומם הגשמי שהוא בא במיעוט וצמצום החיות ביותר מהכל שבשרשו גבוה הוא מהכל וכמו"כ בד' יסודות ארמ"ע איך יאמר בשרש העפר שגבוה יותר משרש האמ"ר אם למטה נמוך נמוך הוא מכולם. אך הנה אנו רואים דבר פלא והפלא ביותר במה שהצומח יצמח מן הארץ שהוא בחי' הדומם דעפר כמו האילן ופירותיו וכל צמח תבואת הארץ דלכאורה אם הצומח הוא למעלה מן הדומם וקודם לבא בסדר ההשתלשלות כנ"ל א"כ איך יקבל שפעו ביניקתו מן העפר הדומם שהרי שרשי יונקותיו דאילן בארץ הוא עיקר המצמיח אותו ואם אין לשרשיו יניקה בעפר אינו צומח כלל כידוע וכך כל צמח תבואות הארץ ע"י קליטת הגרעין בעפר דוקא יצמחו ואם לאו לא יצמחו כלום כידוע בענין השרשה וקליטה כו' והנה ודאי יש בכלל מאתים מנהי' ויש בצומח מן הדומם שגם הוא דומם אבל יתרונו הוא שצומח בבחי' התפשטות וריבוי גדול שאין זה בדומם שאינו מתפשט כלל וכלל רק כמו שהוא כך ישאר לעולם בלי תוס' כו' וא"כ איך יהי' להיפך שסיבת הצמיחה תבא מן הדומם שהוא בהעדר ההתפשטות וצמיחה שזהו עיקר ההפרש בין הצומח והדומם ואיך יבא דבר מהיפוכו כו' ועליון יקבל מתחתון עילה מעלול כו' (כי ידוע דסיבת התהוות מהות הדומם בא מחמת הסתלקות וצמצום דחי וצומח עד שלא נשאר רק בחי' הדומם) ואם נאמר שיש בדומם מכח הצומח שהרי מקרא מפורש הכל היה מן העפר כו' זהו עצמו פלא גדול איך הכל היה מן העפר שזהו נגד ההשתל' דדצח"מ וארמ"ע כו' ומאין יש כח בעפר הדומם ליתן שפע יניקה לאילן הצומח שיגדל ממנה ומכחה דוקא שהרי גזרו אומר במשנה בירך על פירות האילן[11] בפה"א[12] יצא משום דמארעא קא רבי[13] כו' וכן כתיב ארץ ממנה יצא לחם[14] כו' וכידוע דגם האדם מן האדמה[15] נוצר ונעשה וגם אדם שנולד מזיווג זו"נ גשמי' גידולו מן הארץ דוקא כמו שאמרו ארץ מגדלת חכמים[16] שזהו מן ד' נהרות שיוצאים מעדן הארץ[17] כמ"ש במ"א באריכות[18]. אך הנה הענין הוא משום דמה שבא הדומם לבסוף בסדר ההשתלשלות מזה מוכרח שבשרש שלפני ההשתל' היה ראשון כנ"ל ע"כ גם בהיותו למטה מכולם בסדר השתלשלות יש בו כח ליתן שפע יניקה לצומח שלמעלה הימנו מפני שבאמת למעלה הוא מן הצומח בשרשו למעלה ושם הוא בחי' מקור לצומח כו' וד"ל. ואמנם היא גופא י"ל איך יוכל להיות הדומם למעלה מן הצומח בשרשו כנ"ל וגם אם בשרש הוא למעלה מהצומח הרי למטה הוא בא אחרון[19] שהוא בהעדר ההתפשטות והצמיחה כנ"ל. והנה להבין זה יש להקדים עוד ענין[20] נפלא שאנו מוצאים בדומם למעלה מצומח וחי ומדבר והוא אשר הכל היה מן העפר בבחי' התחדשות גמורה הנק' חידוש יש מאין ולא יש מיש כידוע ומבואר במ"א[21] שביסוד המים והרוח ואש לא יוליד חדש ממש רק בעפר יוליד התהוות חדשה לאין שיעור והכל הי' מן העפר היינו כל חלקי דצח"מ מתהווים מן העפר בהתחדשות מאין ליש דוקא כו' וז"ש תוצא הארץ תדשא הארץ[22] דארץ אפיקת תולדין[23] כו' ואמנם הנה כ"ז הוא רק מטעם אחד הנ"ל בארץ בענין ארץ קדמה דסוף מעשה דוקא עלה כו' ע"כ נמצא בארץ סוף הכל מכח העצמות שקדם להכל ולכך יש בכחה להוות הכל מאין ליש בלי שיעור כמ"ש במ"א[24]. אך עדיין אין זה מובן דסוף מעשה הנ"ל הוא העולה מסומ"ע ולא מעצם[25] שהוא הדומם דעפר ואיך העפר בעצמו יתן יניקה ושפע לצומח וחי כו' (ואם מפני שנעוץ תחב"ס וסוב"ת[26] אבל לא למעלה מתחלתן ותחלה הוא בחי' הכתר שנק' אין כידוע בענין החכ' מאין[27] כו' א"כ איך יקבל שפעו ביניקתו התפשטות עכ"פ מאין והדומם כמו שהוא למטה הוא היפך ההתפשטות כו'[28]). והנה יש להקדים לזה במהות ענין הדומם בהיות ידוע שבדומם יש מבחי' הצומח ונק' צומח שבדומם כמו ההרי[29] כו' ומפני שיש בחי' צומח בדומם מזה בא סיבת הצמיחה מן העפר וכך יש בחי' חי ומדבר בהעלם בדומם העפר ולזה ארץ מגדלת חכמים כו' ואמנם הגם שבכ"א מחלקי דצח"מ כלול מהכל כי גם בצומח יש מכולם וכן בחי ובמדבר

שהרי האדם יש בו בחי' החי והצומח ודומם בדרך התכללות טפל בעיקר והעיקר הוא המדבר וחי טפל בו וצומח טפל יותר ודומם שבו הוא[30] האחרון יותר מ"מ[30] ערך הדומם שבאדם נבדל מדומם וצומח הגשמי מאחר שהוא כלול בחי ומדבר כו' וכן בחי כלול צומח ודומם אך ניטל ממנו חלק המדבר ובצומח ניטל ממנו החי והמדבר עד הדומם שניטל ממנו גם הצומח ואמנם כלול מצומח וחי ומדבר בהעלם והעלם זה לכאורה היפך העלם דצ"ח שבמדבר שנעלם כאילו אינו במציאות כטפל כו' ובדומם צומח חי מדבר שבו בהעלם והסתלקות ולא בגילוי. ובאמת נהפוך הוא דהנה הדומם הוא הנק' עצם חומר[31] הפשוט בלתי מורכב כלל[31] וצומח חי מדבר נק' מורכבים ולא פשוטים וידוע ענין עצם חומר הפשוט שהוא הנק' חומר ההיולי שבלתי מורכב אך ורק ממנו יסתעף הכל מהעלם לגילוי (כידוע הדוגמא מעץ מורכב מד' יסודות ארמ"ע[32] ובשריפתן כלים ג' המורכבים שבו שהן אש ומים רוח ונשאר אפר מיסוד העפר שזהו חומר הפשוט והיולי דכולם כו') ונק' העלם שלו בבחי' העצמיות עיקר הנעלם עד שמה שכלול בו הכל הגם שהוא בהעלם גדול אין זה בחי' העצמית שלו רק בחי' ההתפשטות שבא בהעלם עצמותו אבל הוא עצמו בבחי' העדר ההתפשטות דוקא ואעפ"י שזהו כדבר והיפוכו אם עצמו ומהותו פשוט בלתי מתפשט ומתחלק בהרכבת זולתו איך יכלול בעצמו דבר זולתו שיתפשט הימנו אך[33] הנה באמת אדרבה היא הנותנת דמשום שהוא עצם פשוט ע"כ ממנו יסתעף הכל דהיינו שהכל כלולים בו בעצם דוקא וא"כ התכללות דצ"ח במדבר היפך מהתכללות צח"מ בדומם שהרי אין המדבר עצם פשוט והיולי ע"כ נק' דצ"ח שבו מורכבים כי גם הוא מורכב משא"כ בדומם שהוא עצם חומר[34] פשוט ע"כ צח"מ הכלולים בו בהעלם היינו בהעלם עצמותו הפשוט כמו כל כח היולי שכלול בו מה שעתיד לצאת ממנו מהעלם לגילוי שאין התכללות זו נק' מורכב כי לא נודע מציאותם כלל בעודנם כלולים בכח עצם ההיולי ולא כהתחכמות שתצא מכח היולי של השכל לגילוי במדות ומחדו"מ כו' שהמדות ומח' ודיבור מורכבים במציאות בפ"ע אלא שהן טפלין כו' אלא כמו כח היולי דחכ' שבכחו להשכיל כל מיני שכל שלא נודעו השכלות הללו בכח ההיולי כו' כך הצומח חי מדבר שכלולים בדומם שכלולים בהעלם הרי הן בבחי' כח העצמיות שם ולא במציאות צומח חי מדבר כו' ולפי"ז בחי' דומם שבדומם הוא העיקר שנק' עצם פשוט בלתי מתפשט כו' ובחי' צומח שבדומם הוא הכח להצמיח שאין זה רק כח הנעלם בעצם הדומם שאינו צומח במציאות וכן החי שבו כו' ומה שבמדבר למעלה במדריגה בדומם הוא למטה במדריגה כי צומח שבמדבר למטה מחי שבו ובדומם צומח שבו למעלה מחי שבו וחי למעלה ממדבר כו' להיות שהצומח שבדומם הוא קרוב יותר לבחי' האין העצמי שבדומם הפשוט רק שבא בהתפשטות מן העצם וגם זה בכח הנעלם שבדומם ואחריו בחי' החי כו' ועד"ז אמר הכל היה מן העפר דוקא להורות על עיקר התהוות המציאות במקורם העצמי הוא מן הדומם הפשוט משום דנק' עצם פשוט והיולי הנק' חומר הפשוט ע"כ ממנו דוקא מסתעף הכל מהעלם עצמית לגילוי עיקר מציאות דצח"מ ואח"כ נעש' במציאותם בגילוי בבחי' מורכבים כמו במדבר שמורכב מדומם צומח חי כו' וד"ל (ולכך אנו רואים ביו"ד מאמרות שהצומח דעשב ועץ קדם לצאת מארץ מחי וחי קודם לאדם כו' משום דארץ הוא עצם הפשוט שהמדבר הכלול בו בהעלם הוא אחרון כו' וד"ל):

(ז) **והדוגמא** מכל זה יובן למעלה בענין ארץ קדמה הנ"ל. ויש להקדים עוד ענין המבואר במ"א בענין ב' מדריגות דאין ויש דהיינו שתים שהן ארבע[35] ב' מדריגות באין וב' מדריגות ביש א' אין של היש והב' אין בעצם אמנם ב' מדריגות ביש א' יש שלמטה מאין והב' יש שלמעלה מאין ונק' יש בעצם ודרך כלל הן ג' מדריגות יש ואין ויש ואין זה כולל ב' מדריגות כנ"ל. וכך הוא בענין נקודה קו שטח[36] אך בנקודה וקו הקו הוא היש של אין דנקודה והשטח יש של אין דקו שהקו הוא בבחינת המשכת יש בגילוי ולא נודע עדיין במהות יש רק בשטח וכך הנקודה הגם שנק' אין לגבי הקו שאינה בבחי' המשכה עדיין אבל עכ"פ היא בבחי' גילוי קצת כנקודה שמורה על דבר מה רק שהיא בהעדר ההתפשטות כו' אבל קוצו של יו"ד דנקודה הוא בהעלם למע' מבחי' גילוי דנקודה כו'. ונמצא ד' מדריגות יש כאן והכל אין למעלה מיש קוצו דיו"ד ויו"ד אין ויש ואין ויש דקו ושטח וכמו שהיו"ד נק' גילוי יש עכ"פ לגבי אין והעלם העצמו' כמ"ש והחכ' מאין תמצא מאין ליש תמצא כך הקו נק' גילוי יש יותר לגבי היו"ד שנק' העלם ואין שהוא העדר התפשטות והקו נק' אין והעלם לגבי השטח שהוא[37] בהתפשטות יש לאורך ורוחב כו'. ועד"ז יובן בד' מדריגות דיש ואין ואין ויש דב' מדריגות דאין אין בעצם הוא כמו קוצו של יו"ד ואין של היש יו"ד דחכ' ונק' גם הוא אין בעצם לגבי הקו והקו נק' אין של יש גמור דשטח ולפי"ז אין בעצם הוא יש בעצם שלמעלה מאין דהיינו למעלה מאין דיש בלבד כו' (ולפי הנ"ל ב' מדריגות דאין גם אין בעצם למטה מיש העצם להיותו בא בהתפשטות עכ"פ להיות המשכת אין ליש משא"כ יש בעצם) והנה ידוע הדמיון מזה למעלה הוא בחי' כתר וחכ' ומדות ומל' שהכתר מקור כל המשכה בבחי' היולי והעלם בלתי נודע והוא כמו קוצו של יו"ד שהחכ' תמצא ממנו בהעלם ונק' אין בהעלם והוא שכלול בו כל מה שעתיד להתמשך התחכמות בגילוי ומ"ש תמצא הוא בחי' נקודה דיו"ד דחכמה שבא מן ההעלם לגילוי הנק' הברקה כידוע רק שהוא כנקודה אחת בלבד[38] בלתי התפשטות עדיין בהשגה כו' ובחי' חכמה שבהעלם הכתר נק' ח"ס כידוע ונק' אין של היש דנקודה בגילוי מאחר שנק' משפיע נקודת שכל בגילוי עכ"פ וכמ"ש במ"א בענין אל"ף אאלפך[39] חכ' כו' ומדריגה הב' בח"ס שסתום לגמרי בלתי בא לעולם להיות מקור לנקודת חכ' הגלויה ונק' פלא כידוע וזהו הנק' אין בעצם ונכלל בכלל בחי' כתר שבכתר שהוא בחי' אור העצם הפשוט ממש ומה שהכתר הוא מקור

כל המשכה בהעלם כנ"ל היינו מבחי' ח"ס דכתר שנק' אין דיש עכ"פ. והנה מבחי' נקודה דחכ' נמשך הקו שהן מדות ששרשם בהשגה דבינה שנאמר יקוו המים[1] ובנקודה דחכ' הגם שהיא בגילוי לא נודע עדיין בחינת המשכה למדות כו' ונק' אין ליש דקו שזהו למטה מאין דח"ס לחכ' דנקודה הנ"ל ומן הקו דמדות נמשך למל' שהוא הדיבור שבא בהתפשטות אורך ורוחב להגביל אורות המדות והן צירופי אותיות והיינו בחי' שטח דאותיות כו'. והנה בדרך המשכה מלמעלה למטה יו"ד דחכ' שבאה מהעלם לגילוי עכ"פ נק' ראשית והוא בחי' מדבר שכלול בו חי וצומח ודומם שהן הקו ושטח חי בבינה וצומח במדות ודומם בדיבור וכידוע דאבא יסד ברתא[2] דשרש הדבור בחכ' ואם אין חכ' בגילוי מן העלם אין דבור ובעוד נקודת דחכ' בלתי התפשטות כלול בה מה שעתיד לבא בהשגה ומדות ודבור ואח"כ יוצא לגילוי מה שהי' בהעלם בנקודה זו. אך א"כ למה נק' הדיבור בשם דומם שהוא לשון דממה ושתיקה אם עקרו בחי' התפשטות בגילוי צירופי הדיבור להוציא לאור נקודת דחכ' שבבינה ומדות אלא צ"ל שיש בדבור למע' מנקודה דחכ' והיינו בבחי' אין הנעלם שבעצם שסתום לעולם שנק' כתר שבכתר או פנימית ח"ס כנ"ל שלא באה לבחינת נקודה די' כלל ע"כ ממילא א"א לבא בגילוי בדבור כלל ולכך נק' דומם לשון שתיקה וזהו סייג לחכ' שתיקה[3] כידוע דהשתיקה שרשה בהעלם דח"ס שנק' פלא ולכך נק' סייג שהוא המבדיל להעלים שבלתי יבא בגילוי. ואמנם גם בדומם זה יש בחי' צומח וחי ומדבר והיינו בבחי' כתר דח"ס שהוא עצם אין הפשוט (או יש בעצם הפשוט) הנה בחי' צומח שבו למעלה מחי כו' והוא מה שמתפשט מעצם הפשוט להיות מקור לחכ' דנקודה הנ"ל וכידוע בענין מזל ונוצר שמשם שרש יניקה והתפשטות לבא מן ההעלם לגילוי אור דחכ' כשערה הצומח כו' אך נק' צומח שבדומם הפשוט ובחי' החי הוא כמו והחכ' תחיה[4] כו' שהוא נקודה דיו"ד שכבר בא לגילוי בבינה ומדות עד הדיבור שהוא עיקר בחי' המדבר כידוע בפי' ויהי האדם לנפש חיה[5] לרוח ממללא בדיבור דוקא והוא היפך ענין השתיקה שזהו מצד עצם אור הכתר שלמעלה מבחינת מקור לגילוי חכ' כנ"ל. ולפי"ז לכאורה איך יהיה דבר והיפוכו שאיך יבא לגילוי נקודה מהעלם[6] הפשוט שנק' דומם פשוט ועצמי בלתי מתפשט כלל אלא צ"ל כנ"ל דאדרבה היא הנותנת דמשום שהוא דומם פשוט הרי הוא העצם הפשוט שיכלול הכל בהעלם העצמו' ויש בכלל מאתיים כו' ע"כ יוכל להסתעף ממנו הכל כו' וזהו ענין הנ"ל בחומר הפשוט שכלולים בו בבחי' עצמיו' ולא כהתכללות דצ"ח במדבר כטפל כו' אלא כמו כל כח היולי בעצם שכולל כל מה שיבא ממנו שאין התכללות זו התכללות דבר מה שהרי אין מציאות ידוע שם עדיין רק מה שיש בכחו כו' ולא כהתחכמות הגלוי' שכוללת ההשגה והמדות ודבור כנ"ל ביו"ד דנקוד' חכ' שזהו התכללות דבר מה שנודע שם במציאות רק שנכללים כטפל כו' אבל התכללות בהעלם העצמו' הפשוט הכל הוא בבחי' הכח היולי העצמי עדיין רק מ"מ מה שיש בכחו להשכיל אעפ"י שלא יצא לעולם לגילוי נק' התפשטות דעצם הפשוט ממש כמו בחי' פנימית ח"ס שנק' פלא שנק' תעלומות חכ"[7] הרי זהו בכח ההיולי עדיין ומ"מ נק' צומח שבדומם כמו כח הצומח שבארץ שבכחו להצמיח הכל ואינו מצמיח כלום עדיין משא"כ מזל ונוצר שנק' צומח עכ"פ וכמו גידול החכ' באדם ברוב ימים כו' משא"כ טרם שבא גידול זה לגילוי הגם שהיה כלול בהעלם כח היולי דחכ' בקטנותו כמו בוצין בוציץ[8] כידוע זהו שנק' צומח הכלול בעצם הדומם[9] וכמו"כ חי ומדבר וזה למעלה מזה (וכמו במשה שהי' כבד פה[10] בדבור מצד שרשו בפנימי' ח"ס דוקא הי' כלול בהעלם העצמות כח הדבור שנק' פה וכמ"ש מי שם פה לאדם[11] פי' מהיכן עצם כח היולי דפה דאדם מדבר שנק' רוח ממללא הלא אין זה תלוי בחכ' דיו"ד רק בכתר שבכתר שנק' אנכי[12]). ובכ"ז מובן עכ"פ בסדר מדריגות דצח"מ שסידורן הפוך מעליון לתחתון דכמו שהן בבחי' אדם דחכ' דצ"ח[13] כלולים בו כטפל כו' והדומם אחרון שהן אותיות הדיבור ובלמעלה מבחי' אדם שהוא כתר וח"ס שבו בכללותו בחי' הדומם למעלה שהוא שרש השתיקה שבפה כנ"ל וזהו מ"ש בזוהר קול דממה דקה תמן קאתי[14] כו' וכידוע בענין אד' שפתי[15] בצלותא בלחש כו' והיינו העצמו' הפשוט ונק' דומם ע"ש בחי' העדר התפשטות ומה שכלול בעצם בחי' התפשטות ג"כ נק' צומח שבדומם ומשם יש שרש לצומח דח"ס לבא לגילוי נקודה ע"י מזל כו' כמו מזל מחכים[16] והוא ע"י בקיעה כו' עד בחי' מדבר דחכ' הוא אחרון וכמו בסדר המאמרו' דתדשא הארץ קודם לתוצא הארץ נפש חיה כו' ואדם אחרון כנ"ל וזהו אחור וקדם צרתני[17] כו' וד"ל. ועם כל הנ"ל יובן עכ"פ ענין הנ"ל שבבחי' אר"ח דוקא שעולה לקדמותו שלפני ההשתלשלות דחכ' כו' כח הדומם למעלה מכולם ע"כ יובן שאין זה פלא כלל מה שאנו רואים למטה שהצומח יצמח מן הדומם העפר ויקבל ממנו יניקה כנ"ל באריכות משום דבשרש הדצח"מ כמו שהן למעלה בבחי' הכתר הרי בחי' צומח מקבל באמת מהדומם דהיינו

ענין התכללות דצומח שבדומם הפשוט ההיולי כנ"ל וד"ל:

(ח) **ומעתה** יובן ענין הנ"ל בבנין בהמ"ק דשלמה שהיה מאבנים ועפר כו' בהיות שזהו ההפרש בכלל בין משכן דמשה לבהמ"ק של שלמה שהי' בדוגמא דלעתיד דמשכן דמשה הי' כפי סדר ההשתלשלות בבחי' או"י מלמעלה למטה דוקא שהוא שם הוי' יו"ד חכ"[18] ה' בינה ו' מדות ה' דיבור שהוא הדומם האחרון כמו דצח"מ למטה דמדבר קודם לכלן ודומם אחרון כנ"ל וזה הי' מפני שעתה בחכ' אתברירו[19] דהיינו אדם בחי' מדבר והן הארון ולוחות שהיו במשכן שניתן ע"י משה שהוא שם מ"ה כמ"ש ונחנו מ"ה[20] (ואעפ"י שהי' מפנימית ח"ס כנ"ל מ"מ ירד ונתצמצם למטה בלשון יפה דתושב"כ ותושבע"פ[21] כידוע) וזהו שהי' סדר מעשה הקמת המשכן יריעות עזים מלמעלה וקרשים ועצי שטים לדפנות ועפר הי' בקרקע המשכן וכמ"ש בזהר דיריעות שש משזר כו' כללי' ו"ק דבינה[22] בבחי' מקיפים והי' מצמר החי כו' והדפנות היו מבחינת צומח דעצי שטים עומדים[23] שהן בחינת המדות שנק' צומח[24] שמקבל מבינה ובחי' מקיפים דבינה עודפי'

על הקרשים מזה ומזה שהן היריעות[25] שהיו מכסים מלמעלה וכמו נוטה שמים כיריעה[26] בבחי' מקיפים כו' (והענין הוא כמו מ"ד שמים קדמו הנ"ל דקדם התענוג להשפיע כמו עצם הטוב וכנ"ל וע"ד הנ"ל באין דיש דחכ' בבינה כו') והיינו שהי' עיקר הכח ועוז ליחודי' עליונים שנעשי' ע"י הקרבנות מבחי' המקיפים הללו שנק' אהל המשכן דלכך נק' אוהל מועד כו' ולכך היו עודפים גם על הקרשים כו' כידוע דהקרשים היו במספר מכוון להיות עומדים בבחי' משפיעים למטה שהן האדנים שהי' בהן בית קיבול חללי[27] לקבל הקרשים וכידוע דזהו שם אדנ"י[28] שמקבל מז"א שנק' אדון כמו מלפני אדון חוליי[29]. אך כדי שיהי' יחוד זה דקרשים באדנים מתקיי' ועושה פירות כו' הרי זה הי' ענין העודף דיריעות לכסות עליהם שיוכלו להתייחד כו' וכידוע דבכל יחוד משפיע ומקבל יש עזר עליון מבחינת המקיפים כו' (וכמ"ש ויאמר פרו ורבו[30] כו' וארז"ל איש ואשה זכו[31] שכינה שרויה[32] ביניהם כו'). אך הנה בחי' הדומם הי' אחרון במשכן דמשה והוא עפר שהי' בקרקע המשכן שלא הי' מרוצף בקרשים רק עפר ממש כו' (וכמו ה' אחרונה דהוי' עולם הדבור שהן אותיות בחי' דומם נק' עפר שבקרקע המשכן העליון והמדות ששופעים בדבור העליון נק' בחי' צומח והן בחי' הדפנות שהיו המשפיעים באדני הקרשים כמו עד"מ דברים שיוצאים מן הלב יש בו חיות רב ואם אין הלב נמשך בדבור אין לדבור חיות כלל אלא הוא כדומם ממש שניטל ממנו חלק החי וגם חלק הצומח כו' שהוא אחרון כנ"ל). וכ"ז במשכן דמשה שהי' בו הארון דאורייתא מח"ע נפקת[33] לברר בירורים דעה"ד טו"ר שנק' נובלות חכ' שלמעלה[34] (כמו יו"ד נקודה דחכ' שיצא לגילוי ממזל ונוצר). אבל בהמ"ק דשלמה הי' למעלה מסדר ההשתלשלות דאבי"ע שהן כמו דצח"מ למטה (שהוא ד' אותיות דהוי'[35]) שהרי הי' בו בחי' דומם למעלה מכולן והוא המעזיבה שע"ג הקורות דהיינו במקום יריעות דמשכן כו' וכנ"ל באריכות. והענין הוא שהי' בנין זה כדוגמא דביהמ"ק דלעתיד להיות דלעתיד יהי' בחי' תשלום כל הבירורים דרפ"ח כו' ויהי' בבחי' או"ח לקדמותו כמו שהי' לפני סדר ההשתלשלות דאבי"ע דהיינו כמו שבעצמות הפשוט הי' הכל בהתכללות בהעלם עצמי (כנ"ל באריכות) ששם ודאי ארץ קדמה לשמים דהיינו ענין סוף מעשה עלה במח' תחלה הנ"ל שעלה לפני תחלת המח' והוא בחי' דומם שבשרשו הוא עצמי ופשוט בלתי התפשטות כלל וכלל (שהוא בחי' כתר שבכתר כנ"ל או פנימית ח"ס כידוע דפנימית אבא הוא פנימי' ע"י[36] והיינו עצם האין כמו שהוא או עצם יש האמיתי) וז"ש א"ח עט"ב[37] דארץ דלמטה שנק' א"ח תהי' עטרת לבעלה שהוא החכ' ומדות כו'. (והיינו דוקא בכתר שבכתר שהוא דומם שבדומם) (וכמ"ש וזכרתי את בריתי[38] כו' והארץ אזכור) ולכך הי' הדומם למעלה מהכל בבהמ"ק דשלמה והדפנות היו ג"כ מאבנים ועפר ולא הי' בחי' צומח כלל בבנין זה וכמ"ש והבית בהבנותו[39] אבן שלימה כו' (דאבן אינו מצמיח כלום כו'. וז"ש אבן מאסו הבונים היתה[40] כו') וגם הקורות שהיו מעצי ארזים היו רק בבחי' טפל ומשמש להחזיק המעזיבה בלבד שהיתה מבחי' דומם והוא לפי שבשרש הדצח"מ כמו שהן למעלה מן ההשתלשלות הרי באמת הצומח מקבל מן הדומם (וכנ"ל באריכות בענין התכללות צומח שבבחי' דומם העצם ההיולי ופשוט כו') ואין זה פלא כלל אשר ארזים בחי' צומח יהיו משמשים לקבל עליהם המעזיבה הדומם כמו שאין זה פלא מה שהצומח יצמח מן הדומם למטה כאילן ופירותיו שיונקים מן הארץ כנ"ל והכל מטעם הנ"ל. וכמו"כי[41] הטעם דהכל הי' מן העפר דוקא כו' וד"ל. וזהו קורות בתינו ארזים כו' פי' קורות בתינו דבהמ"ק דשלמה דארזים לשבח קאמר דמה שהי' במשכן דמשה דפנות מעצי ארזים בחי' משפיעים כנ"ל בבתינו הן רק בחי' קורות להחזיק עליהם המעזיבה שנק' תמכין בלבד. והענין הוא דמשכן דמשה שנק' אהל מועד היינו התו' הנגלית לנו שבאה מהעלם עצמו' ח"ס שבפנימית הכתר לגילוי במדות כשר פסול כו' לברר עה"ד טו"ר כנ"ל לכך נק' עצי שטים עומדים כידוע דשרש המדות שלמטה מן השכל הוא בחכ' עצמה ועד למעלה גם במדות שבמקור החכ' שהוא העונג הנמשך ומורגש בחו"ב תרין ריעין[42] כו' ונק' ארז אשר בלבנון[43] דלובן העונג העליון שבא במדות שבתענוג דחכ' כו' (כאהבה בתענוגים שבנקודת חכ' מאין תמצא לגילוי כו'). (וכמ"ש אכלתי יערי עם דבשי[44] ייני עם חלבי והכל מדבר בתו' שבאה מההעלם העצמו'). אבל בהמ"ק דשלמה שא"ח עט"ב כנ"ל היה גם מדות דארזים רק קורות בחי' תמכין דאורייתא[45] כו' כמו תמכין דאורייתא למטה שאינם רק מחזיקים לומדי תורה כך מדות עליונות דעונג המורגש בחכ' אינם רק בחי' תמכין לאורייתא דח"ע העצמיית כמו שהוא בעצמות ממש (כמו אור צח כו' אוכם[46] כו' דלגבי העצמו' נק' המשפיע מקבל איידי דטריד כו') וכמו שאנו רואים למטה בעונג המדות דחכ' שאינם אלא כמחזיקים לגופו של עצם כח היולי דחכ' שיהי' מתקיים וחזק במעמדו לבד וכמו ובלב כל חכם לב[47] דוקא נתתי חכ' ובלא לב לא יקנה חכ' וכמו לקנות חכ' ולב אין[48] כו' (בל"א דער קוועל אין שכל במורגש מחזק לעצם כו') וזהו מן השבח הגדול ששיבח כאן דכ"כ גדלה למעלת בתינו עד דגם בחי' התמכין דאורייתא הן מן הארזים ואינם עומדים זקופי' מה שבמשכן דמשה היו עומדים זקופים להשפיע כו' והיינו משום דבימי שלמה הי' עליית המל' ח"ת בח"ע העצמית דוקא כמ"ש בזהר דהוה קיימא סיהרא באשלמותאי[49] כמ"ש וישב שלמה על כסא ה'[50] כו' והן ע"ס דמל' בשלימותן בכתר בבחי' כתר שבכתר כנ"ל באריכות וד"ל (אך באמת פי' הפשוט דקורות בתינו ארזים שלא הי' מעזיבה דעפר עליהם כי קורות שהוא בלשון המקרא[51] היינו שכל שטח[52] שהי' הקורה מארזים שהוא דבר חשוב ביותר ואעפ"י שלעתיד נאמרו כל דברי שה"ש[53] שצומח יהי' למטה מן הדומם מטעם הנ"ל אך בענין הקורות שהן בחי' מקיפים במקום יריעות דמשכן משה כנ"ל ארזים חשובים יותר לפי שארז גידולו מן הארץ תכלית הגידול כמו תכלית גידול דחכ' בזקן שקנה חכ' בהגיעו לתכלית חכמה הנעלמה בעצמי' כמו וה' נתן חכמה לשלמה[54] ח"ת ע"כ וידבר כו' עד הארז[55] כו' ולא יותר דהיינו עד שרשו בעצמו' ח"ס

כנ"ל. וזהו ענין הקורות שהן עשוים להחזיק לדפנות מכל צד ומעלה ומטה יחד וז"ש ויורהו ה' עץ[1] כו' עץ החיים למחזיקים בה[2] דוקא שהיא ח"ע העצמית שמחזקת הכל למעלה ולמטה ולד' סטרין יחד. וזהו קורות בתינו ארזים מעה"ח שיריעות דמשכן היו רק בדרך לבוש והעלם שנא' עוטה אור כשלמה[3] כו' והיינו בחי' צומח שבדומם היולי הנ"ל שמגיע לעצם הפשוט דכל התפשטות כו'[4] מגיע בעצם כו' וכידוע דאא"ס למעלה עד כו' ולמטה[5] עד אין כו' וזהו כמו הארז שתכלית גידול צומח שבדומם הי' מונח בבחי' דומם כאבנים לקורה להחזיק הדפנות בקרקע שהי' מאבן שעיקר המקור לעתיד וד"ל:

(ט) **וזהו** ויגש אליו יהודה כו'. דהנה ידוע בזהר עמ"ש כי הנה המלכים[6] נועדו עברו יחדיו כו' שזהו בחי' יסוד ומל' שהן יוסף[7] ויהודה[8] ובכלל היינו בחי' זו"נ דאצי'. וזהו ויגש אליו יהודה דוקא שהוא בחי' המל' שנגש ונתקרב להתייחד ביוסף שהוא בחי' יסוד ז"א בחי' צ"ע כו'. אך הנה תחלה י"ל שרש ענין ההפטרה דפרשה זו (ביחזקאל ל"ז[9]) ויהי דבר ה' כו' קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ א' וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בנ"י[10] חבריו וקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידך וכאשר יאמרו אליך מה אלה לך דבר אליהם כה אמר ה' הנה אני לוקח את עץ יוסף ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי כו' עד הנה אני לוקח את בנ"י מבין הגוים כו' ועשיתי אותם לגוי א' בארץ כו' ומלך א' יהי' לכולם כו' עד ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם כו' עד ודוד עבדי נשיא להם לעולם כו'. והנה לכאורה סמיכות ענין זה דעץ יוסף ועץ יהודה לפרשה זאת דויגש אליו יהודה הוא בהיפוך גמור דבפ' זאת משמע דיהודה הוא למטה הרבה מיוסף וע"כ נגש אליו יהודה בהכנעה גדולה ואמר לו בי אדוני ידבר נא עבדך[11] כו' ואל יחר אפך בעבדך כו' ובענין העצים דיוסף ויהודה הרי אמר בתחלה קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה כו' ואח"כ ליוסף עץ אפרים כו' והיו לאחדים עכ"פ לא שיוסף הוא[12] למע' מיהודה ולא עוד אלא שבסוף אמר הנה אני לוקח את עץ יוסף כו' ונתתי אותם עליו את עץ יהודה כו' שיתן את עץ יהודה על עץ יוסף דמשמע מזה שעץ יהודה יהי' למעלה מעץ יוסף וכמו שמסיים ועבדי דוד שהוא מיהודה מלך על כולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם שהוא מלך המשיח[13] כידוע. אך הנה כ"ז יובן עפ"י כל הנ"ל בענין קורות בתינו ארזים כו' בענין ב' מדריגות דצומח ודומם דעכשיו בחי' הצומח למעלה מבחי' הדומם שהצומח הוא בחי' כח ההתפשטות דצמיחה בארץ ברב תבואות וכל צמח השדה בפירות ועשבים ובחינת הדומם הוא המקבל שבו יצמח הכל מכח הצומח והדומם הוא עפר הארץ שאין בו מצד עצמו שום התפשטות כלל (כענין אסתר קרקע עולם[14] כו') רק מזרע צומח שנזרע בארץ יצמיח מן הארץ הכל כו'. וכך יובן ברוחניות למעלה בענין שפע האלקית דבחי' יסוד יוסף צ"ע הוא בחי' המשפיע הכל במל' כמו בחי' הצומח שמצמיח הכל ובחי' המל' בחי' מקבל הוא כמו בחי' דומם וכידוע דבחי' יסוד נק' עץ עשה פרי[15] ונק' עץ השדה[16] וכמ"ש והי' כעץ שתול[17] כו' אשר פריו יתן כו' ולכך נק' יוסף לשון להבא שתמיד יוסיף אור ושפע כצומח שצומח וגדל בתמידות בלי שיעור כלל וכלל וזהו ענין יוסף לשון תוס'[18] תמידית וכמ"ש יוסף ה' לי בן אחר[19] שהוא בנימין צ"ת כו' כמ"ש במ"א. וזהו כענין יוסיף דעת[20] כו' שגם בשכל וחכ' מרבה השפע בתוס' בחידוש בתמידות בלי הפסק כלל כמו מעיין המתגבר כו' וד"ל. וזהו שהי' נק' בן פורת יוסף כו' שמפרה ומרבה[21] השפע תמיד וכמו שמצמיח רב תבואות ופירות לאין שיעור במל' שהוא בחי' המקבל וכמ"ש הטעם לקריאת שם אפרים (שהוא עץ אפרים שהוא עיקר עץ יוסף[22]) כי הפרני אלקים בארץ[23] כו' (וכידוע[24] שבדרך כלל בכללות כל ההשתלשלות הן כלולים בד' מדריגות דדצח"מ שהן ד' יסודות ארמ"ע שהוא לנגד ד' אותיות דשם הוי' יו"ד באצי' ה"א בבריאה וי"ו ביצי' ה"א בעשי' והיינו ענין ד' מדריגות דארמ"ע ודצח"מ אש בבחי' אצי'[25] רוח בבריאה ומים ביצירה ועפר בעשיה וכן מדבר דאדם בבחי' אצי' וחי בבריאה וצומח ביצי' ודומם בעשי' כו'. וכמו"כ יש ד' מדריגות הללו דארמ"ע ודצח"מ באצי'[26] עצמו וגם לפני האצי' כו' והוא ד' אותיות דהוי' דאצי' עצמו כו' ובחי' יו"ד דחכ' בחי' מדבר וה"א בינה בחי' חי וז"א[27] בחי' צומח ומל'[28] דאצי' בחי' דומם כו' וכמו אבן מאסו הבונים כו' שהוא בחי' מל' שנק' אבן[29] א' ב"ן[30] כו' ולפעמי' נק' עפר וארץ כמ"ש תוציא הארץ ארץ עילאה ונק' עפר שבקרקע המשכן העליון כו' וכתי' הכל הי' מן העפר כו'[31] ובחי' ז"א נק' עצי הקרשים דמשכן כמו עצי שטים כו' שמדות דז"א הוא בחי' עץ כמ"ש כי האדם עץ השדה[32] והוא בחי' צומח כעץ עשה פרי כו' כנ"ל ופרטי ההתחלקות דמדות דז"א שהוא צומח דעץ הן נעשו בחי' קרשי המשכן למעלה להאיר במל' שהן בחי' אדני הקרשים דמשכן[33] מדומם דכסף[34] כו' וד"ל (וכמו עד"מ מן המדות שבלב שהן בחי' צומח כעץ השדה בקטנות וגדלות כאזוב שבקיר עד הארז שבלבנון שהן מדות שברצון ותענוג שלמעלה מן השכל כנ"ל ומן המדות שבלב נמשך לדבור שהן רק בחי' דומם שהאותיות הן בחי' דומם מבלי נוסף בהן דבר כדומם שאין בו התפשטות כלל רק מה שיאיר באותיות הדבור מבחי' צומח דמדות וחי דבינה ומדבר דחכ' שנק' עי"ז רוח ממללא כו' וד"ל). ובדרך[35] כללות יותר דהיינו מעצמות המאציל עד סוף העשי' מבחי' המל' שכוללת בי"ע הוא בבחי' עשיה וז"א בבחי' יצי' ואו"א בבריאה דאצי' וע"י וא"א באצי' דאצי' והן ד' מדריגות דצח"מ ובכללות יותר נק' א"ק אדם דבריאה[36] וע"י וא"א אדם דיצי' ואו"א וזו"נ אדם דעשי' כו' שהן דצח"מ שמל' דא"ס בחי' מדבר וא"ק בחי' חי כו' וכך גם לפני הצמצום הראשון יש בחי' דצח"מ ומל' דא"ס בחי' דומם כמו בחי' אותיות דטה"ע כו'):

(י) **וזהו** ויגש אליו יהודה שהוא בחי' המל' שנגש ונתקרב לבחי' צ"ע יסוד ז"א דהיינו כערך בחי' הדומם לגבי בחי' הצומח לקבל ממנו שפע אור הזרוע לצ"ע כו'. והגשה זו היא בחי' העלאת מ"ן דמל' כו' וזהו למהוי אחד[37]

באחד יחו"ע מאיר ביחו"ת דמל' כמו שיהי' לע"ל הוי' אחד ושמו אחד[38] וזה נעשה ע"י בחי' הגשה זו דיהודה בהעלאת מ"ן כמ"ש ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך כו' שלא ימשיך בחי' גבורות קשות ביותר (כמשי"ת) וזהו ענין ההפטרה על פ' זאת קח לך עץ אחד כו' שזהו בחי' המל' דיהודה וישראל חביריו שכולל כתר כהונה וכתר מל'[39] (ואעפ"י שהמל' בבחי' דומם נק' עץ יהודה להיות בבחי' צומח שבדומם שהרי גם האילן מארעא קא רבי וע"כ בירך על פרי העץ[40] בפה"א יצא כו' שהוא מצד השרשים דאילן שיונקים בארץ שמשם עיקר חיות האילן ופירותיו) ולקח עץ א' וכתוב עליו ליוסף כו' שהוא בחי' צ"ע בחי' יסוד (וזהו שכתוב לכל בנ"י חביריו שהן יו"ד השבטים לבד יהודה ובנימין שהי' מולכים עליהם מלכי ישראל הכל משבט אפרים[41] כידוע) וקרב אותם כו' והיו לאחדים כו' עד ועשיתם לעץ אחד דהיינו למהוי אחד באחד והוא ע"י חיבור ויחוד דיהודה ביוסף בהעלאת מ"ן תחלה כי עכשיו בחי' יוסף הוא המשפיע למל' דיהודה וכמו כל מקבל שצריך להעלות מ"ן למשפיע כמ"ש ואל אישך[42] כו' וכמו שהי' יוסף בחי' צ"ע דאצי' השליט על כל הארץ ומשביר בר כו' כך הי' יוסף העליון מאיר במלכי ישראל שהיו משבט אפרים שכולל כל יו"ד השבטים ומלך יהודה לא הי' רק על שבט יהודה ובנימין כו' וז"ש יוסף על אפרים כי הפרני אלקים בארץ שהוא בכל א"י ביו"ד השבטים כו' להיותו עיקר ומקור כללי המשפיע לכנ"י שהוא בחי' המל' וכנ"ל בפי' בן פורת יוסף כו' וזהו ויגש אליו יהודה במס"נ על בחי' צ"ת שהוא בנימין שבזה דוקא הי' יכול לעלות ולהתייחד ביוסף בחי'[43] צ"ע עד שלא הי' יכול יוסף להתאפק[44] כו' עד שנתוודע יוסף אל אחיו כו' שכ"ז הי' הסיבה רק ממס"נ דיהודה על בנימין צ"ת דוקא וד"ל. אך הנה כל זה עכשיו[45] דוקא אבל לע"ל הנה נהפוך הוא שבחי' יהודה יהי' במעלה ומדריג' גבוה הרבה יותר מיוסף שבחי' המל' דיהודה יעלה למע' מבחי' יסוד צ"ע וכמו שיתעלה בחי' הדומם לע"ל למעלה מבחי' הצומח (שהרי כל מה שיש בכח הצומח להצמיח זהו בא מן הדומם דוקא ונק' צומח שבדומם דהיינו רק חלק כח ההתפשטות שבדומם שהוא למטה מן הדומם עצמו שהוא בחי' העצם ממש כמו שהוא שלמעלה מן ההתפשטות דצומח שבו כו' וכענין סייג לחכ' שתיקה שנק' דומם כאשר הוא למעלה מהתפשטות אור דחכ' מאין ליש כו' והוא בחי' כתר שבכתר שלמעלה מצומח דח"ס כנ"ל) וזהו שבהפטרה זו אמר תחלה עץ יהודה כו' וקרב אותם אחד אל אחד כו' והיו לאחדים בידך שהוא מלמעלה למטה דאו"י דיחו"ע דמשפיע נמשך למל' יחו"ת למהוי אחד באחד כנ"ל שזהו מדבר עכשיו שיוסף למעלה מיהודה אבל מ"ש עוד הנה אני לוקח עץ[46] יוסף ושבטי ישראל חביריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והי' אחד בידי דוקא זהו מדבר בעליית המל' דעץ יהודה יהיו[47] למעלה על עץ יוסף וכמו שמסיים הדבר ועבדי דוד מלך כו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם בנצחי' דא"ס דהיינו אחר שיהי' יחוד וחיבור דיהודה ויוסף בחי' יסוד ומל' שנגשו להתייחד ביחו"ע ויחו"ת והיו לאחדים ממש בזמן הגלות אח"כ לע"ל ישאר הכל ליהודה שיעלה למעלה במדריגה על יוסף צ"ע כמ"ש א"ח עט"ב דבחי' ב"ן יעלה למעלה מהמשפיע דשם מ"ה כו' (כנ"ל בפ' מקץ באריכות[48] כו') וכמבואר למעלה בענין קורות בתינו ארזים כו' בענין אבנים ועפר שבבנין שלמה כו' עד שיגבר יהודה להיות שליט על הכל במעלה ומדריגה כמ"ש היתה לראש פינה כו'. והוא מ"ש ודוד עבדי נשיא להם לעולם כענין דוד מלך ישראל חי וקיים[49] כמ"ש חיים נתתי לו[50] בנצחית דא"ס כו' וכן אמר עד דוד הגדיל[51] כו' וד"ל. ובכ"ז יובן בתוס' ביאור בטעם ענין קריאת ההפטרה זו דקח לך עץ אחד כו' על פרשה זו דויגש אליו יהודה דוקא לפי שענין אחד הם וכל ענין הפרשה זאת דויגש סובב והולך ע"ד הנ"ל ממש שאמר בהפטרה זו בעץ יהודה ועץ יוסף בתחלה ובסוף דהנה בתחלה אמר כאן ויגש אליו יהודה דהיינו בהכנעה ותחנונים ודיבר במס"נ ממש על אודות בנימין צ"ת שאמר יוסף שיהי' לו עבד[52] והם יעלו לשלום אל אביהם שא"א להם לעלות לאביהם בלא בנימין צ"ת שנפשו קשורה בנפשו[53] כו' עד ישב נא עבדך[54] תחת הנער כו' שהוא העלאת מ"ן דמל' ליסוד והיו לאחדים ממש (כמ"ש בהפטרה וקרב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידך כו') עד ולא יכול יוסף להתאפק כו' ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו שזהו בחי' גילוי יחו"ע ביחו"ת למהוי אחד באחד ממש כנ"ל ואמנם באמת עיקר ענין ההגשה דיהודה הי' בתחלה בהעלאת מ"ן ומס"נ לגבי יוסף רק כדי שיהי' נשאר הכל לבחי' המל' שתעלה לע"ל למעלה מבחי' יסוד כמ"ש א"ח עט"ב כו' (וכמ"ש בהפטרה ונתתי אותם עליו את עץ יהודה כו') כי הגשה זאת דיהודה הי' כדי ליכלל לבחי' יוסף ביהודה אח"כ (וז"ש ידבר נא עבדך דבר כו' שהוא דבר מל' דיהודה שיהי' לע"ל במשיח כו') וכמ"ש ודוד עבדי נשיא להם כו' וראי' לזה ממה שמיד בכלות דברי יהודה לא יכול יוסף להתאפק ונתוודע אל אחיו דהיינו הגם שנכלל ונתאחד יוסף במדריגת יהודה ואחיו כהתאחדות משפיע במקבל כמו ע"כ יעזוב איש[55] כו' ודבק באשתו כו' אבל זהו כדי שאח"כ יתעלה יהודה למעלה ממנו וישאר הכל ליהודה שהוא בחי' המל' וכמ"ש אבן מאסו הבונים שהוא בחי' ב"ן היתה לראש פינה עט"ב כו' וד"ל וכמבואר[56] (בענין קורות בתינו ארזים כו') בעליית בחי' הדומם למעלה מן הצומח שהרי בבנין בהמ"ק דלע"ל יהי' כמו בנין בהמ"ק דשלמה שהיו כולם[57] מאבנים ועפר בחינת דומם דוקא ומה שהי' במשכן דמשה עצי שטים עומדים דקרשים זקופים באדנים בבחי' משפיע למל' הרי[58] בבהמ"ק דשלמה רק קורות להחזיק המעזיבה דעפר (שהוא בחי' תמכין דאורייתא כנ"ל) וז"ש אב"ן כו' פי' בחי' הדומם שאבן ועפר הוא המעזיבה שעל הקורות שיהי' בביהמ"ק דלע"ל במקום היריעות במשכן דמשה שז"ש היתה לראש פינה בבחי' מקיפים עליונים דיריעות ולמעלה מהם (לפי שבחי' הדומם למעלה מן הצומח כמו שהוא בשרשו למעלה דדומם תחלה

ואח"כ צומח ואח"כ חי ומדבר כו' וראיה ממה שהכל הי' מן העפר וכנ"ל בענין ארץ קדמה לשמים כו') והארזים שהן בחי' צומח הי' רק קורות להחזיק המעזיבה בבחי' תמכין לבד כו' מה שבמשכן דמשה הי' דפנות שהן הקרשים הזקופים באדנים שנק' משפיע שהוא שפע המדות במל' כנ"ל וד"ל:

(יא) **אך** הנה עדיין י"ל בשרש ועיקר כל הנ"ל מאיזה טעם יתעלה בחי' יהודה למעלה מיוסף צ"ע כו' וגם בטעם ענין אבן מאסו כו' שיהיו עלי' בחי' הדומם למעלה מבחי' הצומח וע"כ לא יהיו יריעות בביהמ"ק דלע"ל רק מעזיבה וקורות תחתיהן כו' כנ"ל ואם מטעם המבואר למעלה בענין ארץ קדמה לשמים במח"ת כו' היא גופא י"ל מאיז' טעם ארץ קדמה כו' וד"ל. והנה יש להקדים תחלה לזה ענין אחד הידוע והוא בב' מדריגות דיראה ירי"ת ויראה עילאה[2] שהן ב' מדריגות דחכ' ח"ת וח"ע[3] וכמ"ש הן יראת ה' היא חכ"[4] כו' וכתיב ראשית חכ' יראת ה'[5] דח"ת הוא יראה תתאה וח"ע הוא יר"ע ושניהם ענין אחד ממש והיינו ב' מדריגות שבבחי' הביטול א' ביטול היש לאין זהו יר"ת וח"ת והב' ביטול העצמי דבחי' אין ממש שנק' מ"ה בעצם כו' זהו בחי' יר"ע וח"ע שע"ז אמר הן יראת ה' היא חכ' כו'. ולהבין ביאור זה הנה יש להקדים תחלה ענין ושרש אהוי"ר שנק' דו"ר כמ"ש ברע"מ שהן ד' מדריגות דו"ר רו"ד[6] שנמצא יר"ת דחילו תתאה ויר"ע דחילו עילאה וב' רחימות באמצען רחימו תתאה ורחימו עילאה כו'. ויש להבין תחלה ענין דו"ר תתאין שהן אהוי"ר שידוע דאהוי"ר נק' ב"ן וב"ת[7] שהיראה נק' ב"ת והאהבה נק' ב"ן שהן בחי' דכר ונוק' משפיע ומקבל כו'. וביאור הענין ידוע שהיראה אינה רק בחי' ביטול חיצוני לבטל רצונו בעול ושפלות והכנעה גדולה שהוא בבחי' ריחוק בעצמו עד שאינו אלא בחי' מקבל מן המשפיע להיות שיכול לקבל בנפשו גילוי אור האלקי ע"י ביטול היש וגסות שלו לאין האלקי ביראה ושפלות וריחוק כמו וירא העם כו' ויעמדו מרחוק[8] כו' וכן מרחוק ה' נראה לי[9] כו' אך הנה מדריגות האהבה הוא בבחי' הקירוב דוקא שהרי מהות האהבה הוא בבחי' הדביקות האלקי בקירוב ודיבוק דוקא שהוא בבחי' הפנימי' דוקא כמו לך אמר לבי[10] כו' את פניך הוי' אבקש כו' וכן צמאה לך נפשי[11] כו' וזהו הגורם המשכות שפע האה' האלקית בקירוב ופנימי' דוקא כאברהם אוהבי שהמשיך באהבתו כמים הפנים אל פנים[12] כו' אור אה' עליונה מלמעלה למטה דרוח אייתי רוח[13] כו' וזהו שהאה' נק' בחי' משפיע שמשפיע לאדם אה' עליונה האלקי' ונק' בחי' ב"ן בחי' דכר כמו כי זכר חסדו[14] כו' (וזהו רחימו תתאה שנולד מרחימו עילאה שהוא בחי' בינה והוא אהבה שבתענוג שבשכל והשגה אלקי' עצמו שהוא ה' ראשונה[15] דשם הוי') וזהו והחיות רו"ש[16] רצוא בבחי' האהבה והקירוב והדיבוק שזהו בחי' משפיע ליראה שהוא בחי' שוב שעומד מרחוק בשפלות שאחר בחי' הרצוא שוב כמו וינועו ויעמדו מרחוק כו' ואם לא האה' בקירוב תחלה אין בחי' שוב דיראה שהוא בחי' מקבל שנק' בת לשון נוק' (כמ"ש במ"א על מ"ש אשרי איש יראי[17] כו' איש אש יו"ד[18] דאה' שמשפיע לאשה אש ה"י[19] כי מאיש לוקחה[20] כו') וכמו"כ אחרי בחי' השוב דיראה רצוא דאה' וכמ"ש עבדו את ה' ביראה[21] תחלה ביראה[22] ואח"כ וגילו ברעדה הגילה הוא החדוה בקרבת אלקים ובמקום גילה זו תהא רעדה[23] בבחי' שוב דיראה כמו וינועו כו' ונמצא עכ"פ היראה בחי' מקבל נק' בת והאה' בחי' משפיע כמו שמדות שבלב נק' צומח בהתפשטות ונק' עצי שטים דקרשי המשכן שעומדים זקופים ומשפיעים למל' שהוא בחי' היראה בחלל דאדנים שמקבלי' הקרשים כו' כנ"ל. וזהו ג"כ ענין ויגש אליו יהודה שהוא בחי' היראה דמל' בבחי' ביטול ושפלות לגבי יוסף שהוא בחי' המשפיע דאה' כו' שנק' בן כמ"ש בו בן פורת[24] כו' והיינו כמו שעכשיו בחי' צומח למעלה מבחי' דומם כך האה' שהיא בבחי' צומח למעלה מבחי' היראה שהיא מבחי' דומם בביטול ושפלות כנ"ל וד"ל. אך הנה לע"ל כתיב א"ח עט"ב שבחי' היראה שהיא בחי' מקבל עכשיו תתעלה למעלה מבחי' האה' שנק' משפיע עכשיו ותהי' עטרת לבעלה כו' והוא מ"ש ג"כ אב"ן מאסו הבונים שהן בחי' המוחין דאו"א שמולידים אהוי"ר ב"ן וב"ת כו' והיתה בחי' הב"ת בשפלות המדריגה מאד (כי מאיש לוקחה זאת אחת מצלעותיו ואו"א תקינו לה[25] שלזה נק' בונים כו' וד"ל) היתה לראש פינה בראש דח"ע והוא בחי' יר"ע כנ"ל. והענין הוא כידוע הכלל דנעוץ תחלתן בסופן[26] וסוב"ת דבחי' היראה שנק' ח"ת נעוץ סוב"ת ביראה ודחילו עילאה שהוא בחי' ח"ע כמ"ש הן יראת ה' היא חכ' שבראש[27] דוקא שהוא בחי' כח מ"ה[28] ביטול במציאות האמיתי ועצמי כמו ונחנו מה[29] מ"ה ממש שלמעלה מביטול היש ולמעלה גם מאה"ר בתענוגים ברשפי אש שלהבת י"ה שנק' רחימו עילאה וכש"כ מרחימו תתאה הנ"ל להיות שזהו בחי' יר"ע שהוא ביטול במציאות בתכלית מכל וכל עד שאינו מרגיש א"ע כלל וכלל בבחי' יש ודבר מה והוא כמו שמתבטל פתאום בבואו לפני המלך עד שנעשה כאבן דומם ממש שלא יכול לדבר ואין בו שום התפשטות והרגשה בעצמו כלל וכלל כמו בש"ע אד' שפתי תפתח[30] כו' כידוע. אך א"כ איך יוכל להיות שבחי' יר"ת שאינו רק ביטול הישות וגסות בשפלות והכנעה לקבל עול לבד יעלה ויגיע למדריגה זאת דיר"ע שהוא ביטול העצמי מכל וכל כנ"ל אמנם הענין הוא דאדרבה היא הנותנת משום דביטול חיצוני זה שהוא מבטל א"ע לבד ה"ז כמו ביטול העצמי והפנימי בשרשו ביר"ע שהוא ביטול הפנימי מכל וכל כי הרי בשפלות והכנעה זו שביר"ת בריחוק מקום אעפ"י שאינו רק ביטול היש לבד ואינו בבחי' ביטול במציאות כלל עכ"ז הרי ביטול רצונו וכל עצמו להיות נכנע לכל אשר יגזור אומר עליו בקעומ"ש הרי נעוץ בסוף זה מתחלת הכל שהוא ביטול הפנימי דיר"ע ונעוץ סופן בתחלתן שיכולה יר"ת לעלות בשרשה ביר"ע שהוא ביטול המציאות מכל וכל כו'. וראיה לזה ממ"ש סוף דבר כו' את האלקים ירא בביטול דקעומ"ש לבד כי זה כל האדם[31] דח"ע שהוא יר"ע כנ"ל (כמו שהי' במ"ת שע"י שאמרו נעשה[32] בקעומ"ש לבד נמשך להם ממילא בחי' ביטול דיר"ע עד שעל כל דיבור[33] כו' וד"ל) וז"ש

ואלה דברי דוד[34] האחרונים (שלמעלה מראשית[35] דחכ׳ שבמדות) נאום הגבר הוקם על עולה של תורה ומצות[36] למעלה גם מפנימית דאה״ר בתענוגים דרחימו עילאה ותתאה כו׳ מטעם הנ״ל וזהו ענין עליית המל׳ שהוא היר״ת בקבלת עומ״ש למעלה מצ״ע דיוסף הוא בחי׳ כתר שם טוב דמשיח[37] שעולה על גביהן כו׳ כמ״ש הוקם על כו׳ ונמצא שיראה תתאה החיצונית שאינה אלא בחי׳ דומם בלא התפשטות אה׳ כלל יהיה למעלה מבחי׳ צומח דאה׳ שהוא רחימו תתאה ורחימו עילאה הפנימי׳ להיותה[38] עולה בשרשה בבחי׳ יר״ת דח״ע שהוא בחי׳ ביטול האמיתי מכל וכל כנ״ל וד״ל:

(יב) **ומזה** יובן הטעם יתרון מעלת ביהמ״ק דלע״ל על משכן דמשה דבמשכן דמשה הי׳ הצומח דקרשים בחי׳ משפיעי׳ למל׳ שזהו כמו התפעלות האה׳ שנק׳ משפיע כנ״ל אבל לע״ל תתעלה יר״ת החיצוני׳ למעלה מבחי׳ עצי שטים דקרשים שעכשיו הן משפיעים ע״כ יהי׳ הכל מאבנים ועפר בחי׳ דומם גם הדפנות גם המעזיבה למעלה יהיה מעפר בחי׳ דומם שהוא בחי׳ היראה כו׳ מפני שתגיע היראה בשרשה ביר״ע דח״ע בחי׳ מ״ה האמיתי ע״כ גם במעזיבה יהי׳ בחי׳ הביטול האמיתי שלמעלה מבחי׳ היריעות דמשכן משה שהן מקיפים דאה׳ בתענוגים כו׳ עד שבחי׳ צומח דקורות ארזים יהיה תחת המעזיבה לחיזוק לבד והוא בחי׳ אה״ר בתענוגים שנק׳ ארזי לבנון כידוע יהיה רק בחי׳ תמכין דאורייתא שהוא בחי׳ ח״ע בחי׳ הביטול האמיתי דיר״ע הנ״ל וד״ל. ובזה יובן ג״כ ענין וטעם דארץ קדמה לשמים במח״ת כו׳ דהיינו בתחלת המח׳ דח״ע שבראש שהוא בחי׳ ביטול האמיתי דמ״ה דחכ׳ בחי׳ האין דח״ע כמו מה פשפשת[39] כו׳ שם ארץ קדמה לשמים כו׳ דהיינו בחי׳ יר״ת שנק׳ ארץ קדמה לשמים שהוא האה׳ שנק׳ משפיע כמו השמים שנק׳ משפיע לארץ מטעם דנעוץ תחלתן בסופן וסב״ת שהוא ביטול העצמי׳ שנעוץ בביטול חיצוני דיר״ת והיו לאחדים ממש כשתגיע יר״ת ביר״ע שהרי גם בביטול העצמי ממש הרי עיקר הביטול הוא מה שנעשה כמו אבן דומם ממש מופשט מבחינת יש ודבר מה לגמרי מאחר שהוא בלי הרגשה בעצמו כלל וכלל והיינו ג״כ ענין השפלות והכנעה דיר״ת שנפשו כעפר ודומם כו׳. וזהו טעם ענין עלי׳ בחי׳ הדומם לעץ דלע״ל[40] בבה״מ במעזיבה שע״ג הקורות וגם הדפנות שהן כמו אהוי״ר שנולדים מן השכל גם הם יהי׳ מאבנים ועפר שהוא בחי׳ הביטול אמיתי דח״ע דוקא שגם התפעלות אה״ר בתענוגים שנק׳ יש מורגש גם הם יהיו בבחי׳ הביטול דח״ע ויר״ע והיינו מה שהקורות דארזים יהיו מונחים תחת המעזיבה מעפר שהוא רק כמשמשין להחזיק לבחי׳ הביטול האמיתי דבחי׳ דומם ממש (וכאה״ר בתענוגים לפני בואו אל המלך שנכספה וגם כלתה נפשו לראות פני מלך וזהו חיזוק והכנה בבחינת הביטול במציאות ממש שנעשה כאבן דומם ממש מבלי הרגשת תענוג ואה׳ כלל בהגיעו לפני המלך ממש וזהו ענין[41] עליות הנשמות בג״ע עכשיו דכתיב והי׳ מדי חדש בחדשו כו׳ יבוא כל בשר להשתחוות לפני הוי׳[42] ממש בביטול העצמי ממש דהיינו בבחי׳ דומם ממש שזהו למעלה הרבה גם מאה״ר בתענוגים שלפני עלותם לה׳[43] להשתחות כו׳ דע״ז אמר אז תתענג על הוי׳[44] כו׳ וד״ל). (וזהו[45] ענין ויגש אליו יהודה שהוא בחי׳ הביטול דיר״ת דדוד הוא מלך המשיח הקים על שעי״ז יוכלל יוסף ביהודה בהתוודע לאחיו כו׳ כנ״ל משום דנעוץ תחב״ס שהוא יר״ע שלמעלה מיוסף כנ״ל. אך כ״ז הי׳ ענין הגשה בבחי׳ העלאת מ״ן במס״נ ביראה זו כמו בזאת יבא אהרן כו׳ בזאת דיראה[46] דוקא ולא בזה דבחי׳ ב״ן דכר דאה׳ והוא מה שאמר לו ידבר נא עבדך דבר שהוא היראה בקעומ״ש שנק׳ דבר מל׳ מצות המלך וכתיב כבוד אלקים בחי׳ ב״ן דיראה הסתר דבר[47] שהוא בבחי׳ ס״ג דבינה עלמא דאתכסיא וז״ש באזני אדוני[48] שיכנס באזניו אוזן דבינה[49] בחי׳ ס״ג וכמ״ש אוזן מילין תבחן[50] בין טו״ר ע״כ אל יחר אפך בעבדך[51] כי בחי׳ יסוד ז״א דיוסף כלול מהכל ויכול להשפיע גם מבחי׳ הגבורה דאף וישתלשל מזה בחי׳ גבורות קשות ביותר ולזה בקש שלא יחר אפו אחר שנמתקים הגבורות בחסדים דאימא בבחי׳ ס״ג בשרשן כי כמוך כפרעה בחי׳ פריעה והתגלות[52] דבחי׳ המל׳ שמקבל מה״ח מיסוד שאין צד אחיזה לגבורות קשות שם דכד אריה וארייתא[53] כו׳ ועוד[54] ששרש צ״ע ביסוד דא״א שנק׳ טובו הגדול כמ״ש צדיק כתמר יפרח[55] כמ״ש כשם שאין בלבך[56] אלא אחד כו׳ שלא שייך שם בחי׳ דינים ממש כי אין רע[57] כו׳) ופרטי ענין הסיפור הזה בכל אשר עשה יוסף עם השבטים וביהודה בפרט שמסר נפשו על צ״ת בנימין כמ״ש ישב נא עבדך תחת הנער שירד בחי׳ המל׳ להיות בחי׳ מט״ט עבדי׳ דשכינתא להיות עבד ליוסף צ״ע תחת הנער דבחי׳ צ״ת כו׳ הענין הי׳ רק לתקן החטא שלהם בקנאתם על יוסף צ״ע שבודאי השבטים שהי׳ מרכבה לשכינה כמ״ש כשם שאין בלבך אלא אחד כו׳[58] לא הי׳ בזה קנאה גשמית ח״ו רק לש״ש על אודות גילוי עצמות אור אצי׳ שביעקב ליוסף לבד ובפרט בכתונת הפסים שעשה[59] בחי׳ מקיפים עליונים כו׳ וחשקה נפשם ג״כ לזכות לעילוי גדול כזה בקרבת אלקים ונמנע מהם אור העליון שאינו לפי״ע כלל ע״כ נתקנאו בו. אמנם מה שיש בזה תערובות חלק רע דק״נ דבריאה שהוא כמו קנאה דנחש הקדמוני דבריאה באדה״ר[60] וחוה דבריאה[61] שהי׳ שרש לקנאה זו גם באדם דאצי׳ והוא נחש הנחושת דמשה[62] כו׳ בחי׳ גבורות דקטנות דשם שדי (שנק׳ חויא דרבנן[63] כמ״ש במ״א כו׳) שנשתלשל מזה השנאה ממש בעוה״ז ראה יוסף[64] שנחש דעשיה קשור בשבטים שלמטה מזה יניקה למות ממש[65] כמו שהמות גשמי נמשך מזוהמא דקנאה נחש דעשיה באדה״ר שלמטה לזאת רצה לתקן שיוסר מהם המות הרע הזה כי שרש קנאתם לשם שמים הי׳ בבחינת אלקו׳ ממש כנ״ל רק תערובות אפס קצהו ירדה למטה בבחי׳ רע ע״כ התחכם בתחבולות שונות לעשות אותם מרגלים[66] לראות את ערות ארץ מצרים שהוא נחש דק״נ וציערם הרבה עד שהביאם למס״נ על בנימין צ״ת שהיה במדריגות יוסף בחיצוני׳ דיסוד שהוא עושה התקשרו׳ המקבל במשפיע כו׳ בחי׳ צ״ע וצ״ת[67] וזהו ויבך על צוארי בנימין[68] ובנימין בכה על כו׳ וד״ל. ובמס״נ שלהם על בנימין ממילא ניתקן חלק הרע דקנאה שלהם ביוסף והוסר מהם המות

דנהח"ק למטה ולא נשאר רקי שרש הקנאה בדקותו[2] למעלה שמשם נמשך הקנאה דע"ש[3] בישראל להורידם מגדולתם ואמונתם ונתקנו ביו"ד הרוגי מלוכה[4] כידוע וד"ל. וכך הוא הענין גם למעלה מעלה בשרש לשרש[5] דק"נ דאבי"ע שאינה רק קנאה כמו קנאת נחה"ק[5] כו' והוא שהחריב לביהמ"ק[6] שנתן עיניו בקנאה על גילוי אלקות וכן במ"ת הקנאה גברה[7] שהורידם בחטא העגל כו' ועיקר הקנאה שלהם הוא רק להדמות לסט' דקדושה כקוף בפני אדם[8] וע"כ כל תשוקתם להיות מנגדי' לקדושה בכדי להוריד הקדושה וזהו כל עיקר ענין הקטרוגים של המלאכים הרעים שנק' גבורות קשות כמו בר"ה שבאו להתייצב[9] על ה' ויבא גם השטן בתוכם[10] להיות מזה רצועה לאלקאה[11] בפו"מ ח"ו וד"ל. ובחי' התיקון שלהם הוא להסיר שרש הקנאה דנחה"ק למעלה ולמטה והיינו כמו שעשה יוסף צ"ע עם השבטים שהסיר מהם כל קנאה דנחה"ק בשרשו למעלה ולמטה ע"י מס"נ של השבטים על צ"ת שהוא בחינת התקשרות עצמית דכנ"י בתו"מ ובאמונה פשוטה כו' שזהו שמתקן לקנאה דנחה"ק שבאוה"ע[12] על ישראל בכל דור לאמר לכו ונכחידם מגוי[13] ולא יזכר שם ישראל עוד וד"ל. וזהו כל אריכות הסיפור בב' סדרים הללו דמקץ ויגש בעובדות ותחבולות שונות דיוסף עם אחיו להמציא נפשם במס"נ על בנימין ונשלם כוונתו בהעלאת מ"ן דיהודה בכל דבריו איך אעלה[14] כו' ופתח דבריו הי' להמתיק הגבורות[15] קשות שלא יחר אפו בסיבת קנאת נחה"ק ויקובל דבר שידבר באזניו כו' שיבא לגילוי בדבר מלך כמ"ש כבוד מלכים חקור דבר[16] כו' שיחקור לאמתתו בעלמא דאתגליא דוקא. וזהו שחזר הדברים אדוני שאל את עבדיו[17] כו' שנעשה מזה פרשה שלימה בתושב"כ דאורייתא מח"ע נפקת[18] באותיות בגילוי כו'[19] שא"א לעשות נגד משפט התו' שנק' אמת ע"כ ולא יכול יוסף להתאפק כו' לפי שאין מסך מבדיל למנוע יחוד וגילוי יוסף צ"ע בשבטים בכל דור ודור דהתורה נצחית הוא[20] בכל דור ובכל זמן כידוע:

פרשת ויחי

(א) **אסרי לגפן עירה**[1] **ולשרקה בני אתונו כיבס ביין לבושו כו' חכלילי עינים כו'.** הנה פסוק זה אסרי כו' קאי אדסמיך ליה[2] עד כי יבא שילה[3] ולו יקהת עמים כו' פי' כאשר יתגיירו העמים אזי אסרי לגפן כו'. ויש להבין סמיכות הענין[4] למה תלה זה בזה. אך הענין דאמרז"ל אין בין העוה"ז לימוה"ש אלא שיעבוד גליות[5] בלבד כו'. דהנה ימות המשיח אינו העוה"ב שלאחר תחיית המתים שאז יהי' מתן שכרם של צדיקים אבל בימות המשיח יהי' עיקר השלימות במעשה המצות דוקא והוא בבחי' היום לעשותם[6] ולא לקבל שכרם (וזהו שהשיבו משיח[7] היום אם תשמעו בקולי[8] כו') ומה שלא הי' שלימות המעשה באדה"ר בג"ע דכתי' ביה ויגרש האדם[9] כו' וידוע פי' לעבדה ולשמרה שהן רמ"ח מ"ע[10] ושס"ה ל"ת ע"י שהי' מבער הקוצים[11] כו' וגם מה שלא נשתלם המעשה בימי דוד ובזמן הבית עד שגלו מא"י כו' ישתלם בימוהמ"ש שאז נק' אדם בשלימות משא"כ קודם לכן ואדם אין[12] כו' כי כל עיקר הכוונה הראשונה שהניחו לאדה"ר בג"ע הוא לעבדה כו' ולא עלתה בידו כו' לזאת הי' הכוונה לתקן המעשה בכניסת אבותינו לא"י בהיות שכל עיקרי המצות תלוין בארץ[13] דוקא כמעט ד' חלקים[14] מהם כו' מזה נראה שעיקר הכוונה בשביל המעשה כמו שאמר היום לעשותם. אך שלא נשלמה המעשה עד יוהמ"ש וד"ל. וזהו שאנו אומרים ושם נעשה[15] את קרבנות חובותינו תמידים כו' כמצות רצונך דמשמע שאז דוקא נעשה כמצות רצונך ולא קודם לכן מפני שעיקר שלימות המעשה לא היה עדיין עד ליוהמ"ש כנ"ל ובגלות שנתקנה התפילה במקום קרבן[16] א"ז עדיין כמצות רצונך ממש. ויש להבין הטעם לכל זה שהרי באמת התפלה יותר גדולה[17] במעלה מן הקרבנות[18] שע"י התפלה מעלה הוא נפש האדם השכליי' ומקריבה לה' אחד במס"נ ע"י ההתבוננות כו' והקרבנות הוא העלאה הגשמי' של נפש הבהמה ע"ג המזבח כו'. אך[19] הענין הוא דכתיב גפן ממצרים תסיע כו' כסו הרים צלה[20] כו' וידוע דכנס"י נמשלה לגפן[21] ועד"מ הגפן הגשמי הנה אנו רואים סיבת יציאת היין מן הענבים הוא ע"י דריכה בגת דוקא להיות כי היין כנוס בענבים בהעלם וע"י הדריכה יוצא לידי גילוי כו' ועוד זאת אנו רואים שהיין המשובח ביותר יוצא מן הענבים הגדלים למטה בגפן סמוך לקרקע וכמ"ש רז"ל בנסכים לא הי' מביאין מן הדליות[22] אלא מן הרגליות כו' והנה היין מתחלק לכמה מינים שונים יש יין לבן הנק' חוורין עתיק[23] כו' והוא היין המשמח כו' ויש יין אדום והוא יין המשכר כו'. ובכל המשל הזה יובן הנמשל בכנס"י בהיות שאהבה הנטוע בכללות נש"י לה' אחד טבעיות הוא שמוטבע בנפשם מכח ירושתם מאבותיהם כמ"ש נטעתיך שורק[24] כו' וכן נק' גפן שנגדלה בענפים רבים אך מפני שאהב' זו מסותר' היא בהעלם גדול מפני חומר מחשך גופם כידוע צריך להוציאה מן ההעלם ע"י דריכה דוקא והוא בחי' לב נשבר ונדכה כו'[25] וגם כל מה[26] שמשפיל עצמו ביותר מפני הלב נשבר כו' עד שנפשו כעפר לכל תהי' כו' יהי' היין משובח ביותר (והוא[27] כמשל הענבים שברגליות הגפן כנ"ל)[28] והיינו שתהי' האהבה המסותרת בבחי' גילוי רשפי אש בעריבות ומתיקות ביותר כו'. והנה על יין אמרו נכנס יין יצא סודי[29] לפי שהיין הי' ראשית יציאתו מן ההעלם לגילוי כשיצא מן הענבים לכך טבעו בעצמו ג"כ להוציא את ההעלם שבנפש האדם לידי גילוי כששותיהו כו' והיינו בנמשל בכנס"י כאשר האהבה אלקי' היא בהתפעלות השמחה וחדוות ה' מעוזו[30] כו' ע"י ההתבוננות בהתענגו על ה' כו' נק' חמר חוורין עתיק כו' והוא היין המשמח אלקים כו' וכאשר מתפעל באהבה של מרירות וכלות הנפש בתשוקה מרחוק כו' מפני שמתבונן עוצם ריחוקו מה' אחד כו' עד שמואס

בחייו כו׳ הגם שמרירות זו מפני האהבה לה׳ היא באה ממה שאיננו משיג אלקות בבחי׳ קירוב כו׳ כמשל המתאווה תאוה ואינו משיגה כמו באותו שהעלה טינא בלבו[31] כו׳ עכ״ז בחי׳ גבורות והסתלקות הוא בהיפוך השמחה והחדוה שהוא בחי׳ המשכה וירידה כו׳ ולזה הטעם נק׳ יין אדום והוא יין המשכר ומבלבל הדעת ובחי׳ גבורות נמשכים ממנו כו׳ ואינו משמח כלל כו׳ ושני מיני אהבות הללו הן בחי׳ חו״ג דיין שיוצא מן הענבים ע״י דריכה כו׳ וזהו גפן ממצרים תסי״ע בעודנה בבחי׳ ההעלם דענבים שבגפן כו׳ נק׳ כנס״י גפן כו׳ והוא כשנסעה שכינה עמהם ממצרים במ״ב מסעות ואח״כ נכנסו לא״י ונתגלו ההעלמות שבה בבחי׳ חו״ג של יין המשמח ויין המשכר בכמה מצות מעשיות וכמש״ת[32] בעז״ה וד״ל:

(ב)[33] **והנה** אנו אומרים בשבת וינוחו בו[34] כל ישראל מקדשי שמך כו׳. ויש להבין הלא הוא[35] ית׳ קדוש מעצמו מצד שהוא קדוש ומובדל בערך מכל ההשתלשלות כמ״ש כי קדוש אני[36] כו׳ ואני ה׳ מקדשכם[37] שקדושת ישראל נמשכה מקדושתו ואיך יתכן שיהי׳ קדושת ה׳ תלוי׳ בקדושת ישראל עד שיקראו מקדשי שמו שגורמים להיות שמו קדוש[35] כו׳. אך הענין הוא שאנו אומרים אתה קדוש ושמך כו׳[38] וקדושים בכ״י יהללוך סלה. פי׳ בכל יום משמע שמלאכים הללו הנק׳ קדושים הם מתהווים בכל יום[39] ומהללים כו׳ וביאור הדברים הנה[40] הוא ית׳ נק׳ אדון הנפלאות[41] פי׳ נפלאות הוא מה שאינו מושג ונתפס בשכל והשגה כו׳[42] כמו כי יפלא ממך הדבר[43] כו׳ ואדון הנפלאו׳ הוא למעל׳ מעלה גם מבחי׳ ההפלאה וכמ״ש עושה פלא שהפלא ג״כ בחי׳ עשי׳[44] גשמי׳ לגבי עצמותו ית׳. ולהבין זה הנה החכ׳ מאין תמצא[45] והיינו ענין התהוות השכל מלמעל׳ מן השכל שנק׳ פלא בהפלאת[46] העלם הדבר איך יתהווה היש מן האין כו׳ וגם זאת בחי׳ עשי׳ גשמי׳ נחשבת לגבי עצמות ההעלם שלמע׳ מהתהוות חכמה כו׳ ולכך נאמר עושה פלא וגם על מה שנתהווה מן החכ׳ נא׳ בחי׳ עשי׳ כמ״ש כולם בחכמה עשית[47] מטעם זה שהחכמה עצמה שמאין תמצא היא בחי׳ עשי׳ בלבד וד״ל. והטעם שנק׳ בחי׳ עשי׳ דוקא הוא לפי שהמעשה מסתעפת מן השכל וכערך המעשה לגבי השכל שהוא סוכ״ד כן ערך התהוות השכל מלמעל׳ מן השכל בבחי׳ מעשה סוף כ״ד של ההעלם העצמי׳ כו׳ כמ״ש במ״א וד״ל. וזהו ושמך קדוש פי׳ החכמה שנתהווה ע״י שם הוי׳ וממנו נסתעף כל ההשתלשלות כמ״ש בראשית ברא[48] כו׳ כידוע גם הוא קדוש ומובדל כו׳ בהיות שבי״ה הוי׳ צור עולמים[49] כתיב ופי׳ י״ה הן חו״ב[50] וביו״ד שבחכמה נמשך הוי״ו ממנו ונעשה שם הוי׳ לצייר עולמים ב׳ מיני עולמות עלמין דאתכסין ועלמין דאתגלין כו׳ כי הנה ביו״ד נברא העוה״ב[51] דכתי׳ בו עין לא ראתה[52] אלקים זולתיך כו׳ ואינו בחי׳ ג״ע העליון שהרי הנשמות נהנין מזיו[53] כו׳ והוא בבחי׳ גילוי ההעלם. אך לגבי עוה״ז הגשמי נק׳ עלמא דאתכסי׳ כו׳ אבל עלמין סתימין דבי״ה כו׳ שעין לא ראתה כו׳ היינו שלא בא לידי גילוי כלל מן ההעלם ואינו נתפס בשום נברא כלל רק אלקי׳ זולתיך כו׳ והוא היו״ד שממנו נבראו העלמין סתימין וכמ״ש בי״ה הוי׳ צור עולמים ונמצא שמו ית׳ הנק׳ הוי׳ קדוש ומובדל הוא כאשר הוא בשרשו בי״ה כו׳ וזהו ושמך קדוש והיינו ג״כ ענין עושה פלא הנ״ל וכ״ז נמשך מפני שאתה קדוש בעצמו ומהותו כלומר שהוא אדון הנפלאות למעל׳ מהתהוות פליאות חכ׳ מאין ליש ונק׳ קדוש בעצם שאינו גם בגדר התהוות עלמין סתימין כו׳ ונק׳ סתימא דכל סתימין[54] כו׳ וד״ל. וזהו ענין ישראל מקדשי שמך הגם שהוא קדוש מצד עצמו[55] כו׳ אך כדי להמשיך מקדושת עצמותו לקדש את שמו להיות עושה פלא ובי״ה הוי׳ צור עולמי׳ כנ״ל הוא ע״י ישראל דוקא לפי שבאתעדל״ת אתעדל״ע[56] כידוע והנה המצות מעשי׳ ידוע שישנם באצי׳ ולמעלה מהאצילות[57] ג״כ כידוע בענין הקב״ה מניח תפילין[58] כו׳ וזהו אשר קדשנו במצותיו מצותיו ממש[59] הם וע״י המצות שישראל עושין למטה עושה הקב״ה מצותיו למעלה מעלה עד שנמשך מקדושתו העצמי לקדש את שמו הוי׳[60] בכל מצוה לפי אופן המשכתה באא״ס עצמו[61] כמו להיות נבראי[62] עושה פלא הוא החכ׳ מאאלפ״ך[63] חכמה[64] ע״י הנחת תפילין דמארי עלמא[65] כו׳ והתלבשות אוא״ס[66] בחסד להיות[67] עלמין סתימין כמ״ש כי בי״ה כו׳ ע״י[68] הצדקה וכדומה לזה בכל המצות מעשיות המה מקדשי שמו ית׳ דהיינו להיות נמשך מאתה קדוש לשמך[69] קדוש כנ״ל וד״ל. ועיקר הטעם לזה הוא לפי שהמצות שרשן בבחי׳ רצה״ע שלמעלה הרבה מן החכ׳ כידוע ולכך יש ביכולת מעשה המצות לקדש את שמו ית׳ להיות קדוש בקדושת הכתר עליון וזהו אשר קדשנו במצותיו[70] וכמ״ש במ״א וד״ל. וזהו[71] וקדושים בכ״י כו׳ פי׳ כי להיות כי הוא ית׳ מחדש בכל יום מע״ב (כי[72] יש ב׳ מיני השתלשלות הא׳ להמשיך להנבראים שפע חדשה בלבד והב׳ להמשיך נבראים חדשים מעיקרם ושרשם והיינו ענין יוצר משרתים ואשר משרתיו[73] כו׳ כמ״ש במ״א[74]) וזהו במה שהמל׳ יורדת להסתתר בבי״ע להחיות רוח שפלים[75] וכמ״ש ותקם בעוד לילה[76] ותתן טרף לבית׳ כו׳ ולהיותם[77] ממש מאין הם משיגים ביותר שורש מקור המהווה אותם איך שהוא בחי׳ אין כו׳ ואומרים קדוש[78] כו׳ ונכללים ומתבטלים במציאותם[79] וזהו שאומרים קדוש קדוש כו׳ כלומר שמשיגים בחי׳ התהוותם הוא מאין שהוא קדוש ומובדל בערך מהם[80] ואו׳ אי״ה מקום כבודו[81] כו׳ והיינו לפי שמתחדשים ממש וקרובים אל האין ביותר וזהו הטעם שנקראים קדושים ע״ש צעקתם לומר קדוש וע״ש התקרבותם לבחינת קדושת ה׳ והכל ענין א׳ וד״ל. והיינו שהם אומ׳ קדוש בלי הפסק כלל[82] דהיינו בבחי׳ עילוי אחר עילוי בבחי׳ הסתלקות והעלם השגת׳ באלקות עד שיהללו סלה מפני שאין קץ ושיעור לרוממות אלקו׳ למעלה מעל׳ מן החכמה כמו שנק׳ אדון הנפלאות כו׳ וד״ל. ואמנם גם היכולת הלז׳ שיוכלו הקדושים הללו לומר קדוש בלתי הפסק להיבטל ולהיכלל במקורם הוא בא ונמשך מקדושה העליונה שישראל מקדשים שמו כמ״ש ושמך קדוש[83] ואח״כ וקדושים בכ״י כו׳ מטעם הנ״ל וד״ל. ובכל זה יובן יותר הטעם דיפה שעה אחת[84] בתשו׳ ומע״ט בעוה״ז[85] מכל חיי העוה״ב לפי שחיי העוה״ב הוא מן היו״ד שבי״ה כו׳ אבל אא״ס בעצמו קדוש ומובדל גם מעשות פליאת חכמה כו׳ וכנ״ל וע״י מעשים טובים בא ונמשך קדושת עצמותו להיות קדושת שמו

כנ"ל לכך יפה הוא מכל חיי העוה"ב לפי שהן שרשים ומקורים לחיי העוה"ב שנמשך מן היו"ד והוא אשר עין לא ראתה כו' כנ"ל וד"ל:

(ג)[1] **והנה** כתיב תחת אשר לא עבדת[2] את ה' אלקיך בשמחה וטוב[2] לבב כו' שזהו ענין שמחה של מצוה כו' וצ"ל[3] למה גדלה מעלת השמחה יותר מן המצוה[4] עצמה כו'. אך הענין הוא דמן המצות נעשו לבושין[5] לנפש האלקי' כידוע ע"פ ואברהם זקן בא בימים כו' מ"ש בזוהר דאינן לבושין[6] כו' שהן בחי' אורות[7] מפנימי' רצה"ע כו' החופף על הנשמה בג"ע אך הנה אמרו דאפי' פושעי ישראל מלאים מצות[8] כו' ואנו רואים שאין המשכות גילוי אלקו' כללי עליהם[9] כו' אלא הענין הוא שע"י עונג האלקי בהתבוננו' בגדולת הבורא הנק' חמר חווירין עתיק כו' כנ"ל יגיל וישמח בה' ויתענג על ה' מחמת ההתבוננות ואז כאשר יתבונן במצות ה' איך שהם פנימית רצונותיו ית' שהוא מבחי' אוא"ס ב"ה בעצמו הנק' אדון הנפלאות יגיל וישמח לבו בקיום המצות באמרו אשר קדשנו במצותיו כו' ושמחה ש"מ זו[10] מעוררת וממשכת מלמעלה בחי' יין לבן העליון שגנוז בו השמחה והעונג העליון כו' וזהו כבס ביין לבושו ביין חמר חיורין העליון לבושי המצות שנתלבשו בענינים גשמי' דנוגה ומכש"כ במצות שפושעי ישראל עושין שנפשותם מלאין מן לבושים צואים לבושים מסאבותא כו' על כולם[12] יין הלבן העליון מכבס אותם כו' והוא ע"י שמחה של מצוה דוקא וד"ל. ועד"ז יתפרש ובדם ענבים סותה דהנה פי' דם ענבים הוא בחי' יין המשכר והוא יין אדום כדם כו' דהיינו בחי' גבורות קדושות בבחי' מרירות עצומה מגודל עוצם ריחוקו מאלקי' חיים[13] בלבושי נפשו הצואים כאשר יהי' ממארי דחושבנא[14] על המעשים ומחשבות ורצונות אשר לא לה' המה כו' ובמרירות זו נהפך מרירא למיתקא וחשוכא לנהורא כו' כי אין מיתוק הדין אלא בשרשו[15] שהגבורות דקדושה האלקי' כופה ומגרש את הרע דקליפת נוגה כידוע וכענין לעולם ירגיז[16] אדם יצר טוב[17] כו' וד"ל ונק' דם ענבים לפי שהדם הוא הנה"ב דנוגה וע"י הענבים שהוא ההתבוננות בגדולת ה' תתמרמר הנפש האלקי' ויהפוך רצון הגוף כו' ונהפך דם ליין והוא יין האדום המשכר כו' לפי שבחי' גבורות קשות דנוגה מסתעפים ממנו דהיינו גם הרוגז וכו' וד"ל והנה[18] אנו רואים שעיקר התענוג תלוי במילוי רצון שכשממלא רצונו מתענג בו אח"כ מאוד ומצטער מאוד מן ההיפוך כשלא נתמלא רצונו וא"כ כל שהי' לו תשוקה ותאוה אל אותו דבר שרוצה בו ביותר כן תגדל העונג ביותר כשימולא רצונו וישיג אותו הדבר משא"כ אם לא הי' חושק ומתאווה אליו כ"כ שאין המילוי רצון כ"כ גם העונג בו אח"כ מועט הוא כו' ועד"ז יובן בעבודת ה' שבחי' המרירות וגבורות דקדושה הרי הוא בחי' תשוקה מרחוק לידבק בה' אחד ומחמת זה מצטער על ריחוקו מה' כו' וא"כ כל שיגביר ויגדיל התשוקה מרחוק בבחי' מרירות כו' כן ירבה ויגדל העונג האלקי בהשיגו הרצון שלו הוא התענגו על ה' בהתבוננות בבחי' קירוב שהוא מדריג' יין המשמח הנ"ל הנק' חמר חיוורין עתיק כו' ונמצא יין האדום הוא הכנה ליין הלבן וצריך להקדים בנפשו בחי' יין המשכר ליין המשמח לפי שריבוי יין הלבן תלוי בריבוי יין המשכר כו' וזהו המשך הפסוק[19] כבס ביין כו' ערך הכיבוס ביין הלבן בריבוי עונג העליון לפי ערך ריבוי דם הענבים שקדמו כו' לפי שריבוי השמחה של מצוה בהמשכות אא"ס[20] בעצמו כו' תלוי' לפי אופן ריבוי תשוקת הנפש למילוי רצון זה כנ"ל וד"ל וזהו זאת נחמתי בעניי[21] כי אמרתך חייתני פי' בעניי ריבוי המרירות שמצד הגוף הנק' עוני כו' זאת נחמתי כי אמרת ה' במעשה המצות הוא חיות[22] ומזון הנפש ביתר שאת מפני ריבוי המרירות כנ"ל וד"ל וזהו ענין[23] הדריכה בגת שהוא לב נשבר הוא בחי' הכנה כללי' לב' מיני יין הנ"ל שיצאו מן ההעלם לגילוי כי המרירות בחי' התלהבות והתפעלות הלב הוא וגם היא לא תבוא לידי גילוי מן ההעלם עד שיוקדם בחי' הדריכה והוא לב נשבר ונדכה הנק' כובד ראש והוא בחי' עצבון הגוף אך אין לערבב שמחת הנפש[24] בעצבון הגוף כמ"ש במ"א וד"ל וענין הרגליות הוא בחי' השפלות עד קצה האחרון ונפשו[25] כעפר כו' הן הענבים הטובים להוציא מהן ב' מיני יין הנ"ל משא"כ מן הדליות כנ"ל וד"ל. ועתה[26] יש להבין פי' סותה מה היא הנה הוא מלשון מסוה[27] ופי' מסוה הוא כיסוי הראש והפנים כידוע דהנה יש ב' מיני לבושי' הא' לבושי הגוף הנחתכים ונעשי' כפי מדת האברים של הגוף ולפי[28] תועלת היופי השייך להגוף כו' והב' הן לבושי הפנים והראש שתועלת'[29] הוא ביופי הפנים שאין לו ערך כו' משא"כ בחי'[30] יופי הגוף וגם תועלת הכלי' ואברים הפנימים בראי' שמיעה ריח ודיבור כו' ג"כ הן גבוהים במדריג' הרבה מתועלת אברי הגוף כמו כלי ההבטה דרך המסווה שתועלתו יקר הרבה מלבוש היד וכדומה כו'. וידוע דעל הלבושים דוקא שורה בחי' המקיפים[31] וא"כ מקיפי הראש והפנים גבוהים הרבה ממקיפי הגוף כו'. והנמשל מכל זה[32] יובן למשכיל למעלה בהיות ידוע דלבושי המצות הן בחי' מקיפים עליונים מפנימית רצונותיו ית' וע"י היין מתכבסים כמ"ש כבס ביין לבושו וכנ"ל. והנה כנגד ב' מיני יין הנ"ל נמשך ב' מיני לבושים של מעשה המצות מלמעלה למטה כו' לבושי הראש[33] ולבושי הגוף וכיבוס הלבוש ביין הוא לפי אופן מדריגתו והיינו שע"י היין הלבן נמשך לבושי הגוף ונכבסו בו כנ"ל לפי שהוא מדריגת השמחה בחי' הירידה והמשכה כו' וכמו תועלת לבושי הגוף כו' אבל ע"י דם ענבים יין האדום הנ"ל נמשך לבושי הפנים והוא המסווה שכלי הפנים תועלתם יקר הרבה כו' והוא בבחי' עלי' והסתלקות כו' כמו עילוי[34] מדריגות כלי ההבטה[35] היינו כאשר יסתכל בכלי ההבטה המסתיר כלי העין כו' והיינו מ"ש הביטו אליו ונהרו[36] כו' פי' הביטו בהסתכלות חזקה ע"י כלי ההבטה ינהרו הפנים ממילא בבחי' ראי' חושית הגם דחכמה היא בחי' ראי'[37] אבל הוא ראי' שכלי' כו' ואז ממילא ופניהם אל יחפרו ויכלמו דהיינו ההשגה בחכ' הנק' פנים בבחי' מוחין שבראש כו' וענין הסתכלות החזק הוא כשיביטו אליו דוקא אליו ולא למדותיו[38] כו' דאעפ"י שא"א להסתכל בשכינה היינו

באספקלריא דלא נהרא אבל בכלי ההבטה שמאירה כתי' הביטו אליו ונהרו כו' ובהיפוך את זלעו"ז[39] עשה האלקי' כתי' עינים להם ולא יראו[40] כי עיני החיצונים סומין בבחי' העדר השגה כו' וגם בלעם הי' שתום העין[41] כו' לפי שאור המקיף מסמא עיני החיצונים[42] וע"י המסווה בצדיקי' יאיר את עיניהם כו' לאסתכלא ביקרא דמלכא[43] ע"י אותו הלבוש כו' וד"ל. ועד"ז שארי כלי לבושי הפנים בשמיעה וריחא כו'. וכ"ז נמשך ע"י היין דדם ענבים דוקא לפי שהמרירות הוא בחי' בעלי תשובה ואעפ"י שאין עושין מצוה[44] כצדיקי' ואמנם ע"י עליות והסתלקות נפשם במס"נ מלמטה למעלה כו'[45] ע"י המרירות מעומקא דליבא מעוררים למעלה ג"כ בחי' לבושי הראש שמקיפים למעלה מבחי' המוחין שבראש כנ"ל וע"י מעשה הצדיקים[46] ע"י שמחה של מצוה שהם מתענגים על ה' בבחי' ירידה והמשכה כו' מעוררים בחי' ירידת עונג העליון להיות שורה על לבושי הגוף כו' והיינו שאמרו שבע"ת גדולים מן הצדיקי' עד שבמקום שבע"ת עומדים[47] דהיינו לנגד פנים העליונים שם אין צדיקי' גמורים יכולים לעמוד וד"ל וזהו כיבס ביין לבושו ע"י הצדיקים ובדם ענבים סותה ע"י בע"ת כו' וד"ל:

(ד)[48] **ואחר** כל הנ"ל יובן הטעם שעיקר שלימות המעשה יהי' לימות המשיח דוקא כנ"ל בהיות שמבואר למעל' שלימות המשיח יהי' בחי' אדם בשלימות בכנס"י ולזה הטעם זמן הקיום של המצות בשלימות כמצות רצונך כו' בימות המשיח דוקא כו'. וביאור הדברים הנה כתי' ואדם אין לעבודי[49] כו' ואחר שנברא האדם כתי' ויניחהו בג"ע[50] לעבדה ולשמרה כו' ואחר שחטא כתי' ויגרש את האדם כו' וכשנכנסו כנס"י לארץ נתקן קצת בחי' אדם כמ"ש ואלה המצות אשר יעשה אותם האדם[51] כו' שע"י מעשה המצות נעשה בחי' אדם לעילא[52] כמ"ש במ"א אך עדיין לא הי' שלימות האדם עד ימות המשיח דכתי' בי' ישכיל עבדי[53] כו' וגבה מאד אותיות אדם[54] בהיפוך אתוון ר"ת אד"ם אדם דוד משיח[55] כידוע והיינו ג' הזמנים שיהי' בהם בחי' אדם באדה"ר ובדוד ושלימותו יהי' במשיח והוא יתקן בחי' אדם בשלימות עד שיהי' יותר נעלה גם מבחי' אדם שהי' באדם הראשון בג"ע קודם שחטא[56] דכתי' בי' ויניחהו בג"ע כו'. וביאור ענין אדם הוא ע"ד דוגמא באדם הגשמי שהוא בן דעת ושכל ואין לנפש הבהמה ערך עמו כלל כידוע כו' כמו"כ כאשר השכל האלקי' יתגבר בנפש האלקי' ויכיר את בוראו בבחי' מוחין דגדלות בהתגלות תמידי בלי נפילה לעולם כמו שישכיל בשכל האנושי דבר המוטבע כו' אז נק' אדם לגבי נפשות השכליות דנוגה והן נחשבים בחי' בהמה לגבי' כמו שאמר כלב סר צילם מעליהם לחמנו הם[57] כו' כי צל אדם סר מעליה'[58] ואחד ירדוף אלף[59] כמו שאדם אחד ירדוף אלף צאן כו' ואז יש ביכולת האדם הזה לתקן נה"ב להעלות בחי' ניצוצות דקדושה שנפלו בה ע"י שבה"כ כידוע והו"ע הקרבן שיקריבו ליומהמ"ש להעלות הכבשים והפרים כו' בהיות שאז יתגלה כבוד ה' וראו כל בשר[60] כמו בשכל אנושי[61] בבחי' ראי' מקרוב כו' לכך יהי' ביכולתם להעלות גם הכבשים והפרים ולעשות בהם כמצות רצונך כו' מפני שיש בכח האדם להעלות נפש החי ע"ד העלאה של עכשיו שנפש האלקי' בהתדבקה לה' בתפילה תעלה מה שתאכל מן החי וצומח כו' כמאמ' רז"ל משחרב בהמ"ק שולחנו ש"א[62] מכפר עליו כו' אך באמת התפלה שעכשיו במקום קרבן אין הענין כקרבן ממש שהרי אז דוקא נא' כמצות רצונך ולא עכשיו אלא הענין הוא שתפלה ודביקות ה' במס"נ אינה פועלת אלא התיקון לתקן בחי'[63] אדם בלבד וכן עשיות המצות אינם אלא תיקון נפש האדם שיהי' בבחי'[64] אדם אבל אין עדיין בחי' אדם בשלימות עד לימהמ"ש וזהו שאמרו תפלה במקום[65] קרבן ולא כקרבן ממש כי העלאת נפש הבהמה והצומח שגם הם יוכללו באוא"ס[66] א"א כ"א ע"י אדם השלם בשלימות אבל כשיש בו קצת מבחי' נפש הבהמה איך ביכולת נפש הבהמה לעלות ולתקן כו'[67] כי רוח האדם היא העולה[68] למעלה מעלה להכיר את בוראו כו' ורוח הבהמה יורדת למטה מטה כו' וכאשר הם ב' הפכי' בתכלית אז יעלה רוח האדם את רוח הבהמה כו' וד"ל וזהו שעיקר זמן היום לעשותם יהי' בימות המשיח משא"כ בזמן הגלות אין מעשה המצות אלא לעילוי ותיקון הנפש בלבד שיקרא אדם כו' וענין תיקון המצות לעשותו אדם היינו כל מה שנתבאר למעל' ע"פ כבס ביין לבושו כו' שע"י ב' מיני יין הנ"ל יקרא אדם במעשה המצות כמ"ש ואברהם זקן בא בימים כו' וד"ל. וזהו אסרי לגפן עירה[69] כו' פי' לימהמ"ש שאליו יקהת עמים כדקאמ' בסמוך אז יהי' כנס"י בתכלית השלימות של בחי' אדם כנ"ל והנה נק' בשם גפן כבר כשיצאו[70] ממצרים כנ"ל כמ"ש גפן ממצרים תסיע כו' והיינו ב' מיני יין הנ"ל בשמחה ש"מ ושמחה של בע"ת דם ענבים שבכל אלה נכבסו לבושי המצות להיקראות בשם אדם בשלימות וזהו אסרי לגפן עירה שמן הגפן הנאסר ונקשר לצאת ממנו היין הנ"ל נתהווה עיר"ה עיר ה"א וכו' כי הנה בפי' עירה יש ב' ענינים הפכים הא' מלשון עיר פרא אדם יולד[71] ול' עיר אלא שנהפך מעיר פרא אדם להיקרא אדם והוא בחי' עיר אלקינו[72] כו'. ופי' הדבר הנה עיר פרא כו' הענין הוא כמו שהוא בתחלת מולדתו[73] כשנוצר בטבעו מדותיו משוגעים כפרא אדם כו' ובעבודת ה' יובן הנמשל דהיינו כאשר לא נהפך באדם הטבעיות שלו כעס וגאוה ותאוות וכדומה מחמת עבודת ה' אלא עדיין הוא כמו שנולד בטבעו מבטן אמו נק' פרא אדם היפוך בריאת אדם השלם אלא כנפש בהמה נחשב הגם שיש לו שכל אנושי כו' ומטעם הנ"ל אבל כששכל האלקי' נתגבר[74] בו עד שנהפך טבעו שנולד בו ויכול לעמוד נגד[75] טבעו מן הקצה אל הקצה בכל הענינים כו' זהו הנק' אדם כמ"ש כי רוח האדם הוא העולה[76] כו' וזהו שע"י אסירת הגפן לצאת מן ההעלם בחי' אהבה ויראה בבחי' ב' מיני יין הנ"ל להיקראות אדם אז נק' עיר"ה בה"א ע"ש עיר אלקינו כמארז"ל אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו[77] בבחי' בית והיכל כתפארת אדם לשבת בי"ת[78] כו' והן המדות אהוי"ר כו' משא"כ מי שטבעו כמו בהמה[79] כמו שנולד אינו[80] מן הישוב שבבחי' אדם כו' וד"ל:

(ה) **ולשרקה** בני אתונוי. הנה שרקה היא זמורת גפן ילדה ורכה שענביה מועטין ומעט יין[2] בהם כו׳ וכתי׳ אנכי נטעתיך שורק כו׳ בחי׳ נקודת שור״ק כו׳ כי הנה הגפן יש בו ב׳ סגלות והסגול הן האבות ב׳ נקודות למעלה וא׳ מלמטה והשורק ג׳ נקודות שלו הן זה תח״ז כו׳. וביאור הדברים יובן בעבודת ה׳ שכאשר עבודתו באהוי״ר בהתלהבות והתקרבות הרי ימינא ושמאלא ובינייהו כלה[3] כו׳ בבחי׳ סגול כדוגמת האבות וזהו בחי׳ גפן שנמשלה כנס״י עד שכסו הרים צלה פי׳ לאחר שקיבלו התו׳ והמצות נתכסו גם ההרים הן האבות מן בחי׳ הצל המגין עליהן שהמה בחי׳ מקיפים עליונים שע״י מעשה המצות כמ״ש ה׳ צלך[4] על יד ימינך כו׳ והוא צל של בחי׳ חושך העליון כמ״ש ישת חושך סתרו[5] והוא בחי׳ כתר עליון שאינו מושג כלל וכלל ונק׳ אדון הנפלאות כנ״ל עד שהפלא נחשב ג״כ בבחי׳ עשי׳ כו׳ ועליו אמר אני הוי׳ לא שניתי[6] כי הוא למעלה מהפלא׳ חכמה כו׳ ואין בו שינוי מקודם השפעה לחכמה לאחר השפעה כו׳ וע״כ גם ההרים שהן הסגול נתכסו ונעלמו אורם בבחי׳ הצל של הרי חושך הללו כו׳ וד״ל. אבל שרק״ה הוא כדוגמת נקודת השור״ק ג׳ נקודות זה תח״ז כו׳ היינו שאין התפעלות אלקו׳ בלבבו בבחי׳ קירוב כו׳ רק מרחוק ה׳ נראה לו׳ וכו׳ עד שהוא מודה במוח בבחי׳ הודאה בלבד ומשפיל א״ע מפני זה בבחי׳ ביטול כלומר מפני שמרגיש איך שהוא רחוק מה׳ הוא עומד מרחוק יותר כי כל שמודה בהודאה שבמוחו ביותר איך שהוא ית׳ קדוש ומובדל כו׳ וכדומה אז יפול לבבו בבחי׳ הכנעה וביטול מרחוק כמ״ש וינועו ויעמדו מרחוק[8] כו׳ והוא בחי׳ השור״ק זה תחת זה פי׳ ההשפלה שמשפיל עצמותו למטה מטה מאוד כו׳ וד״ל. והנה ג׳ נקודות שבסגול נהפך סדרן בשור״ק להיות זה למטה מזה בקטנות השפלות אחר הקירוב כו׳ וזהו ואנכי נטעתיך שור״ק כו׳ ואמנם לפי סדר הגידול של הגפן הנה בתחילה הוא שור״קה וכשמתגדל נעשה גפן כו׳ כמו״כ יובן הנמשל שבצאת בנ״י ממצרים[9] אשר בשר חמורים בשרם[10] בחי׳ חמור דקליפה הוא חכמ׳[11] דקליפה שהי׳ בחרטומי[12] מצרים[13] שנק׳[13] פרא אדם כשהוא עיר כמ״ש עיירים[14] כו׳[13] שהי׳ מדריגת כנס״י אז בבחי׳ שור״ק בלבד כמ״ש נטעתיך שורק שענין יציאתם ממצרים ג״כ לפי ערך מדריגתם ולכך אמר בני אתונו בני ל׳ בנים כמ״ש בנים אתם לה׳[15] כו׳ והיינו לאתהפכא חשוכא לנהורא בלבד שזה כענין ברא כרעיה דאבוהי[16] כו׳ בבחי׳ הקטנות דשור״ק כנ״ל והוא נהפך ונעשה מבחי׳ אתונו כשיצאו מקליפת מצרים שנק׳ אתון וחמור כו׳ וד״ל וכשבני ישראל כבר נסעו ממצרים במ״ב מסעות והגדילו פרים בענבים ויין כמ״ש גפן ממצרים תסיע כו׳ כתי׳ אוסרי לגפן עירה שנהפך מעיר פרא אדם כו׳ להקרא אדם בשלימות כנ״ל עד שכסו הרים צילה כו׳ וד״ל. וזהו המשך הפסוקים אסרי לגפן עירה בזמן הגלות שבמעשה המצות בב׳ מיני יין המשמח ומשכר כו׳ עושים בחי׳ אדם הנק׳ ע״ר ה׳ ע״י שנכבס ביין שבגפן זה הלבושי׳ ובדם ענבים סותה[17] לבושי הראש הנק׳ סותה כו׳ וזהו כבס ל׳ עבר לעשות השלימות שיהי׳ בזמן ימוהמ״ש ואז חכלילי עינים מיין כו׳ כאשר יהי׳ בהם בחי׳ אדם בשלימות כתי׳ כי עין בעין יראו[18] כו׳ בלתי מסוה הפנים מפני שנתאדמו העינים מהיין המשמח והיין המשכר בבחי׳ גבורות ומס״נ דבע״ת כנ״ל וזהו לאחר התחי׳ שיהי׳ זמן קבלת שכר של המעשה דהיום לעשותם שבימות המשיח כו׳ ואז כתי׳ עין לא ראתה[19] אלקי׳ זולתיך כו׳ דגם מה שהנשמות[20] נהנין בג״ע עין לא ראתה עדיין מה שיראה עין בעין בזמן ההוא כו׳ ולכך נק׳ בשם עוה״ב שעתיד להיות כו׳ וד״ל. ולזה הטעם אמרו שיפה שעה א׳ בתשומ״ט בעוה״ז מכל חיי העוה״ב כנ״ל בענין היו״ד שנברא בו העוה״ב שהוא מ״ש עין לא ראתה כו׳ וקיבול השכר הרי בא ונמשך ע״י המעשה שקדמה בימות המשיח ושכר מצוה מצוה[21] כו׳ וד״ל:

ביאור על הנ״ל

(א) **להבין** שרשי הדברים[1] הנ״ל הנה שורש ענין גפן ממצרים תסיע כו׳ כסו הרים צלה[2] כו׳ הוא בחי׳ שם ב״ן שנעשית ראש לשועלים[3] כו׳ ומבררת רפ״ח ניצוצין בלילה בעוד שנותנת טרף לביתה כמ״ש ותקם בעוד לילה[4] כו׳ ולאחר הבירור מתעלי׳ למעלה מעלה מאוד בבחי׳ כתר עליון שלמעל׳ מן ההרים עליונים וזהו כסו הרים צלה כו׳ וכמ״ש אשת חיל עטרת בעלה[5] כו׳. וכדי להבין כל זה יש להקדים לבאר תחילה ענין הבירור שלה ברפ״ח כו׳ הנה אנו אומרים וקדושי׳[6] בכ״י יהללוך׳ כו׳ י״ל למה נק׳ קדושים אך הענין ידוע[7] שיש ב׳ מיני מלאכים יוצר משרתים ואשר משרתיו כו׳[8] דהיינו המלאכים שנבראו מן ו׳[9] ימ״ב ואשר מתחדשים[10] בכל יום משם ב״ן והוא בהמה רבה דרביע[12] על אלף טורין ושתת לון בגמיע׳ חדא כו׳ פי׳ שמרוח[13] פיו ית׳ מתהווים נבראים חדשים מאין ליש בכל יום ובעוד לילה חוזרים למקורם ושתית לון בגמיע׳ כו׳[14] כלומר שמתכללים במקורם בבחי׳ ביטול המציאות כמ״ש במ״א[15] והוא ענין הבירור שלהם מעה״ד טוב ורע ע״י גמיעה זו שנכלל הטוב שבהם באלקי׳ חיים ולכך נק׳ קדושי׳ שמשיגים בחי׳ קדוש[16] הוי׳ וצועקים אי׳ מקום כבודו[17] כו׳ ונכללי׳ בבחי׳ ביטול כו׳ וזהו שבכל יום ויום מתחדשים המלאכי׳ הללו הנק׳ קדושי׳ וע״י בירור דשם ב״ן המבררת אותם בכל לילה יהללו בכל יום כו׳ וד״ל[18]. והנה ישראל הם מקדשי שמך פי׳ שמעלים ומגביהים את שם ב״ן הנק׳ שמך כידוע להיות בבחי׳ קדושה העליונה דכתר עליון כו׳ להיות כי הבירור דשם ב״ן הנ״ל[18] א״א כ״א בהיות שם ב״ן מבורר בעצמו מקודם בשרשו ומקורו כו׳ והוא ע״י ישראל מקדשי שמך כו׳ כי ישראל הוא בחי׳ שם מ״ה המברר ב״ן[19] כידוע ואח״כ או׳ המלאכים קדושתם איה כו׳ וממילא נתעוררו בקדושתם ע״י קדושת ישראל כי בירור שלהם ממילא נעשה אחר בירור דמ״ה כו׳ וד״ל. ועיקר הקדושה הוא שהוא ית׳ אדון הנפלאות[20] דוקא דהיינו שהחכמה הנק׳ פלא אותי׳ אלף[21] מאאלפ״ך חכמה[22] כידוע ג״כ בחי׳ עשי׳ לגבי[23] עצמי׳ אוא״ס ב״ה והוא קדוש ומובדל גם מן החכמה שמחי׳ כו׳ וד״ל. ועתה י״ל ענין הבירור דשם ב״ן בעצמו כו׳ הנה כתי׳ יין המשמח אלקים[24] פי׳ אלקי׳ הוא שם ב״ן[25] והוא ענין

הגפן שיש בו מבחי' הגבורות יין אדום ובחי' החסדים חמר חוורין כו' ושניהם ענין בירור ומיתוק הגבורות הקשות דנוג"ה ע"י יין המשמח אלקי' כי נכנס יין יצא סוד[26] כו' מפני שבשמחה והעונג האלקי' שע"י התבוננות הנק' יין המשמח בזה נמתק ונתברר הרע שבגופו החומרי מקליפת נוגה כו' כמר"כ למעלה נמתק ונתברר אלקי' שם ב"ן ע"י היין העליון המשמח אלקי' בבחי' עונג העליון מכל הגבורות הקשות שיונקים ממנו כו' וזהו נכנס יין יצא סוד הגנוז באור עונג[27] העליון כו' כמ"ש במ"א[28] וד"ל והיינו דוקא כשמתהפך חשוכא לנהורא ומרירא למתיקא כו' ע"י השמחה אז משמח אלקי' כו' והוא ענין הבירור דשם ב"ן עצמו הנק' אלקי' כידוע והנה עלי' המל' בחי' אלקי' לאחר הבירור שלה הוא בבחי' כתר עליון למעלה מבחי' פלא דחכמה והוא הנק' חושך כו' וזהו גפן ממצרים תסיע מבירורים דרפ"ח שנפלו בנוג"ה כו' ואח"כ נתעלית מאוד בבחי' כתר עליון עד שכסו הרים צילה כו' למעלה משם מ"ה שבירורה הנק' הרים עליונים כידוע וד"ל:

(ב) **ולהבין** טעם הדברים הנה יש להקדים תחלה ענין כבס ביין לבושו[29] כו' בהיות שיש ב' מיני העלאות מ"נ דב' מיני יין הנ"ל יין אדום דם ענבים כו' ויין חיור עתיק כו'. ויובן ענינם בהפרש שבין צדיקים ובע"ת שההפרש ביניהם ידוע שהשמחה ועונג האלקי' בצדיקי' הוא מצד אלקו' לבד והוא בבחי' ההמשכה מלמעלה למטה בחי' גילוי אלקו' מן ההעלם כו' ע"י התענגם על ה' במס"נ שלהם כו' וכמ"ש שמחו צדיקים בה'[30] כו' כי שמחה זו מצד אלקו' מתייחסת לצדיקים בלבד מפני שהשגתם נפלאה באור א"ס ומתענגים בה בבחי' גילוי ההעלם וכמ"ש במ"א וזהו בחי' היין הלבן שמגלה ההעלם בשמחתו כו' והוא מבחי' החסדים דע"י כו' ואמנם בבעלי תשובה העלאת מ"נ שלהם הוא מלמטה למעלה והיינו בבחי' מרירות וגודל עוצם התשוקה מרחוק כו' ונק' יין אדום מבחי' הגבורות כו' ואין שמחה זו שמצד היין האדום בבחי' גילוי ההמשכה אלא בהיפוך בבחי' הסתלקות ובחי' אור חוזר כו' ולכך נקרא דם ענבים כו'. והנה לנגד ב' מיני העלאת מ"נ הללו מלמעלה למטה ומלמט' למעלה יש ב' מיני המשכות מ"ד בב' מדריגו' הנ"ל[31] והן בחי' המקיפים של לבושי' במעשה המצות בהיות ידוע שהמצות שרשן בבחי' ארחין[32] דגלגלתא כו' והגלגלתא היא שורש כל המקיפים בדרך כלל כמשל העטרת על הראש שהיא מקפת הגלגלתא ג"כ דהיינו גם עצם הגלגלתא כו' והנה ידוע עצם הגלגלתא כלול מתרי"ג ארחין[33] היינו תרי"ג מקיפי' פרטים בתרי"ג מצות כו' ונחלקי' דרך כלל לב' מיני מקיפים א' מקיפי הראש והב' מקיפי הגוף עד"מ לבושי הגוף שאינן דומין ללבושי הראש כו' ומקיפים הג' ראשונות חב"ד שבראש הוא בבחי' עצם הגלגלתא ומקיפי הז' התחתונות שבכללי' הגוף רמ"ח כו' ג"כ נמשכי' מגלגלתא אך כללות כולם נמשכים מעשרת[34] שעל הגלגלתא המקיף הכללי והוא מקור כל המקיפים וד"ל וא"כ מובן שמקיפי חב"ד שבראש נמשכים ע"י העלאת מ"נ דבע"ת דוקא ומקיפי הז"ת שבגוף נמשכים ע"י העלאת מ"ן דצדיקים כו' שהרי המ"ד לפי אופן המ"ן הוא וכמו שהמ"נ דצדיקי' מלמעל' למטה[35] כך המ"ד שלהם מלמע' למט' בבחי' גילוי העלם אור חסד עליון דכתר וגלגלתא בלבושי הגוף כו' עד"מ השמחה של חמר חוורין עתיק כו' והמ"ן דבע"ת שהוא בבחי' גבורות דאו"ח כנ"ל גם המ"ד שלהם בבחי' מקיפים דאו"ח שהן לבושי השערו' שבראש שהן בבחי' או"ח וכדומה לזה יובן ענין המסוה שעל פני הראש שהוא בחי' לבושי מקיפים דג"ר שבראש כו' וד"ל וזהו הטעם שבמקום שבע"ת עומדי'[36] אין צדיקי'[37] יכולים לעמוד דהיינו במקיפים דג"ר שבראש שאין הצדיקי' בשמחתם שבבחי' מקיפי' דז"ת בז"א[38] יכולים לעמוד שם וד"ל. וזהו שורש ענין הפסוק כבס ביין לבושו ביין הוא חמר חיוורין כו' נכבסו לבושי המקיפי' דז"ת שע"י הצדיקי' בשמחה של מצות שהן עושים כו' ובדם ענבים סותה היינו בחי' מסוה הפנים שהוא לבוש המקיף דג"ר שבראש שע"י העלאת מ"ן דבע"ת בבחי' מרירות וגבורות התשוקה מרחוק הנק' דם ענבים כו' וד"ל. ועתה יובן טעם הדברים הנ"ל שעלי' המל' דשם אלקי' בבחי' צל חושך העליון בחי' מקיפים דאו"ח עד שכסו הרים צלה כו' לפי שיין המשמח אלקי' שע"י בע"ת בחי' יין אדום הרי מעלת הזהב על הכסף כו' עד שנתעלית המל' בבחי' מקיפי' דגלגלתא עצמה הנק' עטרה שעל הראש מקור כל המקיפים מפני המקיפים דאו"ח הנ"ל שמעלים ועולין עמה כו' משא"כ מקיפים דז"ת שיורדי' ואין עולין לכך כסו הרים הן ז"ת בצלה צל המקיפי' דגלגלתא כו' עד שגם ענפיה המסתעפי' ממנה הן ז"[39] מד"ר[40] ארזי אל המה שמבריחי' מן הקצה אל הקצה מבחי'[41] קו וחוט של אוא"ס שמאיר בגלגלתא כו'[42] לפי שנעוץ סופן בתחלתן[43] כו' וזהו[44] שאשת חיל עטר' בעלה מטעם הנ"ל וד"ל:

(ג) **והנה** להבין המשך הפסוקי' זא"ז אסרי לגפן כו' כבס ביין כו' חכלילי עינים[45] כו'. וגם להבין שורש ענין אסרי לגפן ולשרקה כו' ענין ההפרש בין סגול לשורק כו'. יש להקדים תחלה שורש ענין התחלת הדברים שהיום לעשותם[46] כו'[47] לא יהי' אלא לימהמ"ש כו'. הנה כתיב ואדם אין לעבוד את האדמה[48] בהיות שבחי' אדם הוא כמ"ש אדמה לעליון[49] כו' וכמ"ש נעשה אדם בצלמנו כדמותנו[50] ואז וירדו בדגת הים. וזהו ואדם אין לעבוד כו' פי' כי עד"מ כשאדם עומד במקום נמוך לא יוכל להשיג בידיו דבר שעומד במקום הגבוה הרבה מראשו גם כשיפשוט ידיו אך כשעולה במקום הגבוה יוכל להוריד ידיו למקום הנמוך ולהגביה הדבר שעומד שם אצלו כו' כי כל היותר נעלה יותר יוכל לירד למטה מפני שידיו ארוכות לפשוט אותם גם לנמוך מאוד או עד"מ מי שהוא חכם ביותר יוכל להשפיל א"ע גם לקטני הדעת להבינם מדע וכיוצא בזה יובן הנמשל בהיות שאדם הוא אותיות אדם דוד משיח[51] כידוע ולפי שהי' אדה"ר בקטנות[52] המוחין בירידה גדולה ע"כ גרשוהו מג"ע העליון לעבוד כו' כי לא הי' ביכולתו לברר ולהפך חשוכא לנהורא כו' דהיינו בירורי' דרפ"ח ניצוצי' שנפלו בנוגה וזהו לעבדה לבער הקוצים[53] כו' מפני שלהגביה ולהעלות דבר נמוך צריך שיהי' יותר נעלה

בגדלות המוחין כמשל הנ"ל וגם בימי דוד שהי' כנס"י בבחי' אדם קצת יותר נעלה ממדריג' אדה"ר ג"כ לא הי' ביכולתם להעלות הדברים תחתונים דקליפת נוגה ע"י הקרבנות כו' מפני שלא הי' בחי' אדם שלהם בצלמנו ממש בבחי' כתר עליון אדמה לעליון כו' רק בבחי' ז"א בלבד כידוע שהי' היחוד זו"נ פב"פ[1] בזמן בית ראשון כו'. אבל לימהמ"ש דכתיב בי' ישכיל עבדי[2] ירום ונשא כו' שהן ה' עליות הנוק' עד שהיא עטרת בעלה בחי' מאד אותיו' אדם[3] בהיפוך אתוון כידוע והוא בבחי' כתר ועתיק כמ"ש כסו הרים צלה כו' ואז נתקיים בה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ממש אדמה לעליון כו' לכך עיקר מעשה המצו' בזמן ההוא לפי המשל הנ"ל שכשעומד במקום גבוה יותר יוכל להשפיל ידיו הארוכים להגביה את הנמוך כו' כמו"כ בהיות כנס"י בבחי' כתר עליון כמ"ש וגבה מאודי[4] כו' אז ירדו בדגי הים ועוף השמים כו' דהיינו לברר בירורי נוגה היותר נמוכי' ולהעלותם בקרבן כמצות רצונך כו' משא"כ עכשיו אדם אי"ן לעבוד כו' וד"ל. וזהו הטעם שהיום לעשותם כו' כמצות רצונך לא יהי' אלא ליוהמ"ש דוקא ולמחר לקבל שכרם היינו למע' מבחי' המצות שבארחין דגלגלתא אלא בבחי' עצמי' אוא"ס ב"ה שלמעלה מגלגלתא הרבה כי הרצון שבכתר הוא נמשך בבחי' הארה בעלמא מן המצות[5] דאא"ס שהרי עצמי' אוא"ס[6] גם בעל הרצון לא יתכן לקרותו כמ"ש במ"א וד"ל והיינו טלא דבדולחא דנטיף[7] להחיות מתים לאחר ימות המשיח שזה יהי'[8] שכרי המצות וד"ל. ובזה יובן למה אמרו כבס ביין כו' ל' עברי[9] לפי שתיקון הכביסה ביין לבן ואדום בצדיקי' ובע"ת הנ"ל אין זה אלא הכנה[10] בלבד לימות המשיח כדי שיהי' בבחי' אד"ם אותיות מא"ד שהוא בבחי' גלגלתא כו' וד"ל. ועתה יובן פי' דברי הפסוקי' אסרי לגפן עירה כו' פי' עירה ל' עיר פרא[12] כו' בהיות שעשר כתרין[13] דקליפת נוגה נק' פרא אדם יולד[14] והיינו כמו שנולד בטבעו המוטבע בנפש הבהמית שירד ע"י שבה"כ כו' וכשנהפך חשוכא לנהורא כו' ונעשה אדם בשלימות כמו לימות המשיח כנ"ל נק' עיר"ה עיר ה"א דהיינו בחי' מל' הנק' אדם תתאה וכענין אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו[15] כשהמל' נבנית בבנין שלם דוקא והן בחי' האותיות כשהן במילואן אבנים בונות כו' כמ"ש בס"י[16] וד"ל. והמשך ד"[17] הפסוקי' כך הוא אסרי לגפן היינו כשהגפן שם ב"ן[18] אסור וקשור בידי חיצונים דנוגה הנק' עיר פרא כו' והן בחי'[19] החרצנים והזגים שבענבי הגפן כו' וע"י דריכה ברגל יוצא היין מהם והוא המשובח ביותר דהיינו ברגליות דוקא לפי שכל שנפל למטה בשבירה יותר גבוה הוא בשרשו ביותר כידוע ולכך כשנהפך חשוכא כו'[20] נעשה עיר"ה עיר אלקי' כו' לפי ערך הירידה כן ערך העלי'. משא"כ לשרקה שהוא גפן רך בשנים שיינו מועט גם בהתהפכות לטוב לא יהי' ממנו עיר אלקי' בשלמו' הבנין אלא בני אתונו פי' בני שם ב"ן דקטנות וכענין ברא כרעי' דאבוה[21] כו' וד"ל:

(ד) **ושרשי** הדברים הנ"ל[22] הנה יש להקדים ענין הידוע בכהאריז"ל דלפעמים יחוד זו"נ[23] פב"פ שווין בקומתן כו' ולפעמים מלבשת עד החזה בלבד ולפעמים בקטנות גדול יחודם והוא בנצח והוד כמאמ' איהו בנצח ואיהי בהוד[24] כו'. וביאור הדברים הנה כשמלבשת עד החזה כו' עד[25] ימין ושמאל תפרוצי[26] כו' שיחבק לה בעלה בין תרין דרועין כו'. ובעבודת ה' יובן זה כאשר יתפעל האדם בהתלהבות אהבה או יראה כו' הנה ירגיש וישיג את אלקי' חיים בלבבו בבחי' השגה ותפיסה ע"י אהוי"ר והו"ע חיבוקו שנחבקה נפשו בין תרין דרועין[27] דבעלה שם מ"ה בימין ושמאל העליוני' כו' כתי' ימין ושמאל תפרוצי כו' וד"ל. אך כאשר אין האדם מתפעל באהו"י ואיננו מדובק באלקי' חיים בבחי' קירוב אך רק[28] מרחוק ה' נראה לו[29] בבחי' הודאה בלבד דהיינו התפעלות השכל בלבד איך דכולא קמי' כלא[30] כו' ויתכן אליו הביטול כו' וכיוצא ולא נגע הענין בלבבו כו' זהו בחי' הוד דהודאה ובינ"ה עד הוד אתפשטת[31] כלומר כ"כ כח הבינה וההתבוננות מתפשט עד שיסתעף ממנה מדריג' תחתונה דהודאה ג"כ כנ"ל וכמו"כ יובן למעלה דאיהו בנצח ואיהי בהוד היינו כשהמל' איננה בבחי' קירוב באוי"ר כו' אלא בבחי' הודאה בלבד זהו איהי בהוד והמשכת המ"ד שלה ג"כ לפי ערך והוא מבחי' נצח דז"א בלבד וזהו איהו בנצח וזהו יחוד שלהם היותר חיצוני' כו' וד"ל. וזהו ענין ההפרש בין גפן לשורקה כו' בהיות שההפרש שבין סגול לשורק אינו אלא שג' נקודות הסגול ב' מלמעלה וא' מלמטה וג' נקודות השור"ק זת"ז ובעקמומית כו' והענין הוא כמ"ש במ"א בענין שיר על היין שיש ג' מדריג' בקול[32] הא' מלמעלה למטה והב' מלמטה למע' והג' הממוצע המחברם כו' והו"ע הסגול ימין ושמאל ואמצע כו'. והיינו מ"ש למעלה בענין יחבק לה בעלה כו' ימין ושמאל כו'. וזהו לגפן בב' סגלות מלמטה. אבל לשורק"ה כאשר לא נגדל הגפן כ"כ אינו בבחי' סגול אלא בבחינת שור"ק[33] שזה תחת זה דהיינו בבחי' הודאה בלבד וג' נקודות מורים ההשפלה שנשפל בעצמו מחמת ההודאה וזהו שהן זת"ז ולצד ימין דנצח[33] כו' וד"ל. להיות כי נצח והוד הן תרין שוקין כידוע ע"כ נאמר ולשרקה בני אתונו פי' בני הן נו"ה תרין שוקין דאיהו בנצח כו' והיינו כאשר המל' בבחי' שורק בלבד וד"ל. וענין אתונו כו' הן עשר כתרין דקליפת נוגה שבשר חמורים הם כו'. ויובן ביאור הדברים ע"י הקדמה להבין מה ששלח יוסף ליעקב[34] עשר אתונות נושאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך כו' כי הנה ידוע שנפלו בשבירה מן האורות שקדמו לפני האצי' כו' וגבוהים מאוד במדריגה אך שנתגשמו בקליפת נוגה. ואמנם כשהם מתבררים הרי הם גבוהים מאוד מצד עצמם ולכך אמר שעשר אתונות דנוגה נושאות בר ולחם ומזון ליעקב בעל עולם האצילות כי גבוהים ממנו בשרשם לאחר הבירור וזהו לאביו לדרך וד"ל. ועיקר הטעם כמ"ש חיל בלע ויקיאנו[35] שבתגבורת הקדושה האלקי' גם מה שבלעו הקליפות יניקה מסיבת הנפילה כו' יקיאו ויהי' למזון ולחיות ולתוספת מרובה כו' וכענין העורבים שכלכלו את אליהו[36] וזה פלא למה ציוה ה' לעורבים[37] דוקא לכלכלו. אך הענין הוא שהעורבין הם בבחי' כתרין דנוגה הטמאים ואכזרים[38] המה כו' וכאשר אליהו הי' מרכבה לשם ב"ן בגמטרי' אליהו[39] בחי'

מל'[40] דאצי' הרי נתברר מהם הטוב הגנוז בהם שנפל בשבירה כענין חיל בלע כו' נמצא בהם להיות למזון ולשפע לאליהו ולכך ציוה את העורבים דוקא לכלכלו וד"ל וכענין הזאת הי' בי' חמורים וי' אתונות ששלח יוסף ליעקב לרמז לו שיוכל לברר כל טוב מצרים ולמצוא בהם לחם וב"ר כו' וד"ל. ועד"ז יובן גם כאן ל' לשורקה בני אתונו פי' שאתונות דכתרי' דנוגה יתהפכו לטוב וימצא מהם השפע אלקי' בבחי' שור"ק עד שנק' בני ברא כרעי' דאבוה בחי' נו"ה כו' והוא שם ב"ן דקטנות כו' מפני שיינו מועט כו' דבחי' הודאה בלבד. משא"כ ע"י התהפכות עיר פרא אדם כו' נעשה ע"ר ה' בבחי' גדלות הבנין דאדם כנ"ל וד"ל:

(ה) **ושורש** ענין[1] חכלילי עינים מיין כו' היינו לאחר שזכר איך שאסר לגפן כו' ונהפך לעיר ע"י שכבס ביין לבושו כו' שהוא מעשה המצות כנ"ל אמר חכלילי עינים פי' שנתאדמו העינים מבחי' יין האדום דוקא כו' בהיות שמבואר למעלה שמקיפי הראש נעשים מבעלי תשובה דוקא ואמנם עכ"ז בבחי' לבוש המקיפי' הם מתגלי' וזה יהי' לימות המשיח אבל לתחיית המתים כתי' עין בעין יראו[2] כו' בלתי לבוש המסוה וכמ"ש הביטו אליו[3] כו'. וזהו חכלילי עינים שיתאדמו מפני הבטתם עין בעין בלתי לבוש המסוה שלא יכיל כלי העין למיסבל כו' וד"ל. וכ"ז למה מפני שלבן שינים מחלב פי' חלב הוא לאחר ששלמו ימי היניקה בחלב שנגדלו המדות ע"י החלב[4] כידוע ומבואר במ"א ואז זמן צמיחת השינים[5] והטעם לזה בהיות שעיקר מציאת החלב נעשה מדם שנעכר ונעשה חלב[6] כידוע. וביאור הדברים הוא לאכללא שמאלא בימינא[7] הגבורו' דיין אדום הנ"ל דמדריג' בע"ת בחסדים דיין לבן בצדיקים והיינו שלא יהיו מפורדים זה בפ"ע וזה בפ"ע ע"ד דוגמא כששמח בהתבוננות בעונג האלקי' במדריג' הצדיקי' אין בלבבו בשעה ההיא מבחינת מרירות והתשוקה מרחוק כמדריג' הבעלי תשובה כלל וכשהוא במרירות ושפלות אין בו בשעה ההיא[8] מבחי' השמחה כלל שזה בחי' פירוד בין החסדי' והגבורות כו' אך כשנכללי' זה בזה והי' לאחדים היינו כאשר תהי' השמחה עם המרירות מעורבים בתכלית בתנועה וסקירה אחת[9] בלתי פירוד כלל כו' אז נכלל שמאלא בימינא ודם נעכר ונעשה חלב הוא בחי' הגדלת השכל במדות כמו שנגדלים המדות בתינוק היונק מחלב כו' כמ"ש במ"א וד"ל וכמו"כ יובן למעלה דמוחין דז"א נגדלו בימי היניקה מחלב דאימא עילאה כו' ע"י שנכלל יין אדום ונעשה חלב דאימא כו' מהעלאת מ"ן דבע"ת וכדומה לזה בירורי רפ"ח שנפלו כו' וד"ל ואז זמן צמיחת השינים מפני שליבון השינים בא מן החלב[10] לפי שענין השינים הן ל"ב נתיבות חכמה[11] שנמשכי' לאחר ששלמו ימי יניקה דוקא כו' בהיות שאנו רואים כי כאשר יטחן המאכל בשיניו דק דק יפרד במעיים הפסולת שלו ויוצא לחוץ והטוב שבו יעוכל ונהפך לדם כו' וכאשר לא יטחן בשיני' אלא יבלענו כולו כא' מעורב הטוב עם הפסולת לא יתעכל כלל ויזיק לגופו כו' ונמצא פעולת השינים הוא לברר ולחלק המאכל כו'. וכיוצא בזה יובן בחכמה שיש מי שלא ישכיל השכל בכי טוב אם לא ידבר ויפרשנו בפרטי הענין בריבוי דברי' כמשל הלועס ממש כן ילעוס בפה לדבר דברי השכל הרבה פעמים עד שישכילנו הטיב ויוכל להכיר[12] בין הטוב והשקר והפסולת כו' ואז ימצא מרגוע לנפשו השכלי' לקבענה בלבו להיות לו למזון ולשפע כו' ואם לא הי' מפרשה בפה הטיב[13] לא ישכילנו כלל ולא יבחין בין טוב לרע ולא יוקבע בנפשו כלל כו' והיינו בחי' ל"ב נתיבות החכמה שירדים וטוחנין את השכל כמשל השינים הטוחנין המאכל והוא הטעם שנקרא גירס"א כמשל הגריסין שנטחנו כו' כמ"ש במ"א[14] וד"ל. ולהיות כן זמן צמיחת השינים דל"ב נתיבות החכמה אחר זמן היניקה מן החלב מפני שנתרבה המוחין כ"כ עד שיכול לירד ממנו ל"ב נתיבות בליבון השינים לברר וללבן כו' שהוא ענין ליבון הלכות הנק' בר"מ[15] דהיינו ליבון ובירור ההלכה להבחין בין טוב לרע כו'. ובעבודת ה' היינו בחכמה אתברירו[16] לאתהפכא חשוכא לנהורא כו' לזרוק הפסולת מן כו'[17] ולבחור בטוב ולא להטעות א"ע מעורב אמת ושקר יחדיו כו' כמו המטעה א"ע כו' וד"ל. וזהו חכלילי עינים להביט עין בעין כו' מפני שכבר ליבון השינים בהגדלת החכמה מן החלב דיניקה כו' וערך אדמומי' העינים במוחין דגדלות הוא לפי ערך שלימו' החלב דיניקה כידוע וד"ל והיינו רק לפי ערך הדם שנעכר ונעשה חלב כן יהי' ערך האדמומי' והליבון כו'. וזהו המשך הפסוקי' אוסרי לגפן כו' וכבר כבס ביין כו' ובדם ענבים סותה אז חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב וד"ל:

(א) **חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב.** הנה ידוע שהתורה נק' בשם יין וחלב כמ"ש לכו שברו ואכלו בלא כסף כו' יין וחלב[1]. ויש להבין למה נק' בשם ב' דברים הללו דווקא יין וחלב. והנה יש להקדים ענין א' הידוע שיש ב' מיני אהבות אה"ר ואה"ע מלמעלה למטה כמו אהבת עולם אהבתיך[2] כו' וכן אה"ר אהבתנו[3] כו' וכך יש ב' אהבות הללו מלמטה למעלה מכנ"י לקוב"ה והיינו בחי' אה"ר שנק' אה' המוסתרת בלב כאו"א מישראל ואה"ע הבאה בגילוי בלב כאו"א בכל חו"ח לפום שעו"ד[4]. והענין הוא בפי' אה"ע בכנ"י שזהו באה מצד העולם והוא מחמת ההתבוננות בגדולת הבורא ית' בהתהוות ריבוי רבבות עולמות[5] עליונים ותחתונים געה"ע וגעה"ת והיכלות מלאכים רבים לאין שיעור כמ"ש היש מספר לגדודיו[6] כו' והכל רק מבחי' מלכותו ית' דכתיב מל' מכ"ע[7] שמחי' כל העולמות דבי"ע מאין ליש וכמ"ש ואתה מחי' את כולם[8] וזהו הנק' בחי' ממכ"ע שממלא אור ושפע אלקית בתוך כ"ע בגבול ומדה ונק' כהפב"נ[9] ממש כידוע וזהו ענין חידוש מע"ב בכל יום ויום וכאשר יתבונן האדם היטיב אמיתית הענין הזה שכח אלקי ממש מהווה כל הברואים בכל רגע ורגע מחדש חיותם מאין כו' ע"ז יתפעל בלבו באה' נגלית המושכת את לבו לאהוב ולדבקה בו ית' שהוא עיקרא ושרשא דכ"ע[10] ונק' מקור חיים[11] ואלקים חיים ומלך עולם[12] ולא יחפוץ בטפל וכמ"ש מי לי בשמים[13] כו' וזהו בחי' יחו"ת בבשכמל"ו[14] ועוד יש התבוננות למעלה מזו והוא בבחי' יחו"ע דשמע ישראל[15]

בבחי׳ סוכ״ע כידוע דמלבד שהוא עצמו ית׳ קדוש ומובדל בערך מכל ההשתלשלות אף מהיות נק׳ מקור חיים כנ״ל ונק׳ סובב כ״ע אלא גם בבחי׳ ממכ״ע עצמו הוא קדוש ומובדל שנק׳ קדוש בשמים ובארץ[1] לפי שגם בחי׳ הארה זו שמחי׳ את כל העולמות אין לעולמות ונבראים ערוך לו כלל וכלל להיות ידוע שאין התפשטות הארה זו בעולמות כדמיון אור וחיות הנפש בגוף שהנפש עצמה מתפעלת ממקרי הגוף לפי שחיות הנפש שבגוף הוא בחי׳ חיצוני׳ והגשמת חיות הרוחני שבנפש כגשמי׳ דצומח עשב מכח הצומח הרוחני וכה״ג בדם הוא הנפש כידוע אבל למע׳ באלקים חיים א״א לומר כן דאין בו[2] שינוי והתפעלות כלל מחיות העולמות כמו שאמר אתה הוא קודם שנבה״ע[3] כו׳ וכתיב אני הוי׳ לא שניתי[4] כו׳ כידוע לפי שגם אור האלקי המהווה כל העולמות הוא בבחי׳ מקיף מרחוק ולא בא בבחי׳ קירוב הערך ככה״פ בנפעל ממש או כחיות הנפש בגוף אלא רק מבחי׳ שמו ית׳ כשם המלך על אנשי המדינה שאין זה ממהותו כלל רק התפשטות שמו לבד וכן אמר הודו על ארץ ושמים[5] כו׳ והוא בבחי׳ הוד דמל׳ כמ״ש מל׳ כו׳ ונק׳ מלך מרומם לבדו מתנשא מימו״ע[6] כו׳. ואמנם[7] המשכה ושפע זו מבחי׳ שמו שם אלקים הוא שמתחדש החיות לכל העולמות בתמידות בלי הפסק כלל וכלל וכמ״ש מחדש בכ״י מעשה בראשית[8] כו׳ לפי שיש בזה בחי׳ א״ס ממש וזהו שאומרי׳ ישתבח[9] שמך לעד מלכנו פי׳ שמך הוא בחי׳ מל׳ דאצי׳ בבי״ע משובח ומפואר בכל המלאכים ועולמות ומזה נמשך שפע חיותם בתמידית ונצחי׳ וזהו לעד מלכנו והכל רק בבחי׳ שם לבד וד״ל. (וכמו״כ במל׳ דא״ס שלפני הצמצום הראשון כמ״ש אני ראשון ואני אחרון[10] כידוע שאין ערוך כלל לנאצלים[11] לגבי מהו״ע ית׳ ונק׳ שם ומל׳ לבד כנ״ל במל׳ דאצי׳ בבי״ע ממש) וזהו שאומרי׳ יש״ר מברך לעלם[12] פי׳ שמי׳ רבא הוא שמו הגדול הוא בחי׳ סוכ״ע בכלל שלמעלה מבחי׳ השפעה אלקית הנק׳ מקור חיים וכמ״ש כי עמך מקו״ח[13] וכל עיקר התפעלות הלב באה״ר צ״ל לבחי׳ סוכ״ע דווקא שנק׳ שם הוי׳ בכלל וכמ״ש אליך הוי׳ נפשי אשא[14] אליך דוקא והוא הנקרא שמי׳ רבא שהוא קדוש ומובדל ומרומם לבדו ואינו נתפס כלל בעולמות כנ״ל וע״כ גם לענין הברכה אנו מבקשים ומתפללים שיהא שמי׳ רבא זה (שהוא בחי׳ מל׳ דא״ס בכלל) מברך שעתה אינו אלא בחי׳ שם לבד שיבא מן ההעלם דמקיף לידי גילוי שזה עיקר ענין הברכה כידוע שיתברך ממקורו הנעלם לבוא לידי גילוי בעולמות כמו שיהי׳ לע״ל דכתיב ונגלה כבוד ה׳[15] וראו כ״ב כו׳. וזהו עיקר ההפרש בין ברכה להודאה[16] שההודאה אינו רק ההסכם מרחוק שמודה על האמת כמו שהוא שכך הוא באמת ונתאמת אצלו בכלי מוחו ולבו בבירור גמור מאוד איך שהוא ית׳ סוכ״ע ומתנשא מימו״ע כו׳ אמנם כדי שיהי׳ ענין זה עצמו דבחי׳ סובב בא לגילוי ממש בנפשו. כמו שיהי׳ לע״ל וראו כ״ב כו׳ כמו בבחי׳ ראי׳ חושית ולא בהסכם והודאה לבד זהו כאשר נגלה שם ה׳ ומתברך בכל עולמות וזהו עד״מ הבריכ׳ שמתמלאת ממקור׳ מן המעין או הנהר שלזה נק׳ בריכה ל׳ ברכה והמשכה כך אמר דאיהו ברוך ואיהי ברכה[17] שזהו בחי׳ הברכה בשם הוי׳ סובב[18] שיבא לידי גילוי ממש בג׳ עולמות דבי״ע. וזהו לעלם ולעלמי עלמי׳ ג׳ עולמות וגם כפשוטו ל׳ נצחי׳ כידוע וד״ל:

(ב) **והנה** עד״ז בג׳ עולמות בפרט שזהו כמשל ג׳ מדריגות דמח׳ דו״מי[19] דעולם הבריאה הוא בבחי׳ אותיות המח׳ ומבחי׳ אותיות דמח׳ נכנס בתוך הדיבור וע״כ א׳ ברוך ה׳ מן העולם ועד העולם[20] שזהו מעלמא דאתכסי׳ עולם המח׳ לעלמא דאתגלי׳ עולם הדיבור וזהו כללות ענין הברכה והיינו דווקא ע״י ישראל שמברכים וממשיכים מן ההעלם לגילוי וכמ״ש והייתם ברכה בקרב הארץ[21] כו׳ וזהו שהשרפים אומרים קדושה[22] כו׳ שקדוש ומובדל מהיות גם מקור לעולמו׳ והוא בחי׳ סוכ״ע והאופנים אומרים ברוך[23] שיומשך מהעלם דסובב לגילוי כנ״ל (וע״כ נק׳ קדוש וברוך כמו ל׳ הגמ׳ הקדב״ה[24] כידוע). והנה ידוע שעל יסוד זה הוסד כל ענין פסד״ז שהוא רק להזכיר שבחי׳ הבורא ית׳ בקול ודיבור בפה דוקא וכמ״ש רוממות אל בגרונם[25] דוקא כדי שע״י הדיבור של אדם למטה יומשך למעלה מבחי׳ ההעלם לגילוי בבחי׳ קול ודיבור העליון שמגלה מצפון המח׳ וזהו ענין הלל וברכה הלל בפסוד״ז בקול ודיבור וברכה בויברך דוד ובשתים לפני׳ והברכה הוא ענין ההמשכה ממש מן ההעלם לגילוי כנ״ל וד״ל. וכ״ז אינו רק הכנה לק״ש דהיינו לאחר שנתעורר למע׳ להיות בחי׳ גילוי דסוכ״ע למטה ע״י ההלל וברכה כנ״ל הנה זה בא בדרך פרט בק״ש ביחו״ע בפ׳ ראשון דשמע״י דהנה ידוע בפי׳ שמע שהוא לשון הבנה[26] והבחנה בבינה שבלב כמו דבר כי שומע עבדך[27] כלו׳ מבין ולא שומע לאזנים לבד ואו׳ זה לניצוץ האלקי שנק׳ ישראל[28] שישמע ויבין היטיב ויכיר ישראל זה איך שהוי׳ אלקינו ה׳ אחד והענין הוא כידוע בפי׳ אחד החי״ת הוא ז׳ רקיעים וארץ[29] שהוא בחי׳ מע׳ ומטה בכלל והד׳ הן ד׳ רוחות העולם מזרח ומערב כו׳ וזהו שאמ׳ תמליכהו[30] בשמים ובארץ וד׳ רוחות העולם[31] תו לא צריכת[30] כו׳ להיותו כולל בחי׳ מקום שהוא בחי׳ ו״ק העליונים ברוחניות דהרקיעים וארץ וד׳ רוחות הגשמיים יש להם שרש ברוחניות עד בחי׳ ו״ק דאצי׳[32] (וע״כ אומרים ברוך המקום ברוך הוא[33] כו׳ וא׳ דהוא ית׳ מקומו ש״ע[34] ואין העולם מקומו ע״כ אומרי׳ ברוך כ׳ הוי׳ ממקומו[35] דוקא) וכידוע דהשתלשלות דבחי׳ ו״ק דמקום בא בבחי׳ עו״ע עד כמה מיני מדריגות בכל עולם לפי מדריגתו עד רום המעלות כמו הנה מקום אתי[36] ממש כו׳ והמקור הראשון לבחי׳ התחלקות דמקום העליון יותר זהו ענין א׳ דאחד שהוא הנק׳ אלופו ש״ע[37] בכל עולם בפרט ואלופו ש״ע בכללות וזהו א׳ דאחד שהוא אלופו דחי״ת וד׳ שהן כוללים לבחי׳ מקום דו״ק מעלה ומטה מזרח כו׳ וע״כ צריך להאריך בד׳ דאחד[38] להמשיך בו מבחי׳ אלופו ש״ע כמ״ש תמליכהו כו׳ וד״ל וענין יחו״ת דבשכמל״ו זהו כח האלקי הבא בג׳ עולמות דבי״ע והארה זו נמשך בג׳ מדריגות שם כבוד מלכותו כו׳ ושרש הארה זו דבחי׳ המל׳[39] בבי״ע מקבל מבחי׳ ד׳ רבתי דאחד[40] שהוא בחי׳ אחרונה שבאלופו ש״ע דאצי׳ שזהו מל׳ דאצי׳ בבחי׳ אצי׳ ד״ר[41] העולם דאצי׳ כו׳ ומשם נמשך להיות ממכ״ע שזהו ענין הברכה מן ההעלם לגילוי וזהו ברוך שם כבוד מלכותו[42]

שיתחבר[43] שם מל' דאצי' בבי"ע כנ"ל בפי' מן העולם ועד העולם כידוע וד"ל. והנה אחר ההתבוננו' היטיב ביחו"ע דשמע ישראל כנ"ל יכוין למסו"נ באחד[44] דאלופו ש"ע הנ"ל והוא כשמאריך באחד דוקא וענין מס"נ זו היא בחי' התכללות הנשמה האלקי' כניצוץ הנכלל במקורו בשלהבת כמ"ש שמע ישראל דוקא ואח"כ יתפעל באה' ורצון בפסוק ואהבת את הוי'[45] אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך שזהו מסירת הרצון שנק' גם הוא בשם נפש[46] כידוע וענין אה' ורצון זה היינו שיהי' לאדם רק רצון א' לאביו שבשמים שזהו שדקדק לומר בכל לבבך כלומר לב א' ובכל נפשך וכל זה ריבוי לרבות כל הרצונות שיהיו מתהפכים כולן רק לה' לבדו וכמו מי לי בשמים ועמך כו' כלה שארי'[47] כו' והיינו בכל לבבך ב' יצריך[48] שיתהפך גם היצה"ר שבחלל השמאלי ולא יומשך אחר רצון זר בלתי לה' לבדו שזהו הנק' לאהפכא חשוכא לנהוראי[49] ומרירו למיתקא כו' וזהו ואהבת ב"פ אור[50] נגד ב' בחי' מס"נ הנ"ל וד"ל:

(ג) **והנה** כ"ז נק' בחי' אה"ע דכנ"י שבאה התפעלות האה' והרצון בהם מצד ההתבוננות בעולמות דהיינו עלמא דאתכסיי' ואתגליי' שבכלל זהו בחי' סובב וממלא שמכוין בפסוד"ז וביח"ע ויחו"ת דק"ש כנ"ל (וכמו"כ מלמעלה למטה אנו אומרים אהבת עולם אהבתנו כו' כנ"ל) בענין אלופו ש"ע כו' ולזאת ודאי מובן שאהבה כזו יכולה לבא בכאו"א לפום שעו"ד להתלבש בנפשו במוחו ולבו בבחי' אור וכלי דהיינו שתוכל הנפש להכילו ולהגבילו בתוכה כפי אשר יוכל שאת בכלי מוחו ולבו להיותו בא בבחי' גבול ומדה מצד ההשתלשלות דסובב וממלא בלבד כנ"ל ומזה הטעם אנו רואים שהתפעלות אה' זאת חולפת ועוברת מיד שיפסק כמעט רגע מהעמקת דעתו ולבו בהתבוננות ויסיח דעתו לחשוב מחשבות חוץ בעניני עוה"ז ודאי מיד יפול לבו מאה' אלקי' זאת עד שצריך לחזור ולהעמיק דעתו ולבו ביגיעה גדולה בהתבוננות מחדש ויתפעל מחדש באה' האלקי' כו' לפי שיש באה' זו גבול וכליון מאחר שנלקחה מצד ההשגה המצומצמת שבמוחו וידוע דאזלעו"ז עשה האלקי'[51] דכמו שיש אה' דקדושה האלקי' כמ"כ ממש בהסיר לבו ודעתו ויתחיל לחשוב בעניני גופני' מעולם הפירוד יפול באה' זרות דקליפה כו' וזהו כי קצר המצע[52] כו' שנלאה כלי הלב מהכיל ב' מיני אהבות הפכיי' הללו בשעה אחד ואע"פ שמיד שיפנה לבבו ויטרד מחשבתו בעסקיו חולפת ועוברת התפעלות האה' האלקי' דקדושה כי לא ישכנו כא' אבל האה' הזרה שנכנסת מיד במקומה היא היפך גמור מאה' דקדושה ואיך יוכל לעלות נפשו באחד אמתי הרי אמר מי יעלה בהר ה' נקי כפים[53] ובר לבב דוקא כידוע כו' וד"ל. וכ"ז מצד שאה"ע הנ"ל בא בבחי' גבול ומדה בנפש לפ"ע ההשגה המצומצמת בביטול כל העולמות מיש לאין זהו בבחי' גבול ותכלית כו' אבל יש עוד בחי' אה' שנק' אה"ר והיא אה' המסותרת כנ"ל שלמע' הרבה מבחי' אה"ע הנ"ל (כמו מלמ' למטה אנו אומרים אה"ר אהבתנו כו' כנ"ל) והיינו אה' שבלתי מוגבלת בנפש כלל שאין לה בחי' כלי בנפש להגביל אורה לא בשכל וגם לא ברצון וממילא אין לאה' זו נפילה והפסק כלל עד שלא יוכל לבא לאה' זרה המנגד כלל אע"פ שיטרד אדם בעסקים מאוד משום דהא בהא תליא כנ"ל באה"ע שמצד הגבלתה בכלי הנפש יש לה הפסק ויבא לידי אהבה זרה אבל אה"ר זאת מושללת מב' דברים הללו והיינו שאינה נתפסת בכלי להגבילה ואין לה נפילה לעולם כו' והטעם[54] לפי ששרש יסודה אינה בא בנפש האדם מצד ההתבוננו' בהשגת בבחי' ממלא וסובב שנק' אה"ע כנ"ל אלא התפעלות אהבה זאת באה בנפש אדם מצד בחי' מהו"ע ית' שהוא למע' ממקור ההשתלשלות דסובב וממלא כו' דבחי' סו"מ לא יתכן רק בבחי' האור והשפע הבאה ונמשך בשביל השתלשלות העולמות שיש בזה ב' מדריגות. א' בבחי' או"פ שהוא בבחי' ממלא כ"ע כנ"ל. והב' בבחי' מקיף וסובב על כל עלמין (כמו ענין מח' א' הכללית שכולל הכל כמו הכלל אל הפרט כידוע) וע"כ נק' סובב לגבי עלמין עכ"פ אבל בחי' מהו"ע א"ס ב"ה למע' מע' מהיות גם בחי' מקור למקור האור ושפע בשביל עולמו' ולא יתכן לומר בו גם בחי' סובב ומקיף לאבי"ע שאינו בגדר עלמין כלל וכמא' שקודם שנבה"ע הי' הוא שמו בלבד[55] כו' וגם מה שנמשך ע"י בחי' הקו"ח אחר הצמצום הראשון אינו רק כציור וי"ו ויו"ד[56] קטן שאינו אפי' בערך טפה[57] בים[58] שישתווה בערך מצד המספר אבל לגבי מהו"ע ית' אין לכל השתלשלות דקו"ח ערך כלל וכלל לא במהות ולא במספר כו' (ואפילו לחיי העוה"ב אומ' אין זולתך[59] כו') וראי' לזה שאין כל ההשתל' תופס מקום כלל וכלל במה שאין שינוי כלל וכלל מקודם ההשתלשלות לאחר ההשתל' כמ"ש אני הוי' לא שניתי כלל וכמו שאו' אתה הוא קודם כו' וכידוע והנה לזאת גם בחי' התפעלות אה' האלקי' המסתעפת מצד התבוננות במהו"ע ית' ממש נקראת בשם אה"ר פי' רבה בלי גבול ומדה ושיעור כלל להיות שאה"ר זאת הבאה מכח מהו"ע ממש לא תבוא בהגבלה בכלי הנפש כלל כמו כלי השכל של מוח מאחר דלית מח' תפיס'[60] במהו"ע כלל ולא בכלי הרצון שהתפעלות הרצון יופסק אורו ואה' הזאת תבא מלמע' מכל ההשתלשלות דרצון וחכ' ומדות ע"כ לא תוכל כלי הנפש לשאת אותה כי היא למע' מכלי כוחות הנפש המוגבלים בכלים כו' אלא רק בחי' עצמי' הנפש ומהותה ממש כמו שהי' במקורה הראשון כי חלק ה'[61] עמו ממש וכן אמר כי הוא עשנו ולא[62] אנחנו כו' היא שתוכל להכיל את האה"ר הזאת לכך נק' אה' המסותרת שמסותרת בפנימי' ועצמי' הנשמה בבחי' יחידה שבה ולמע' הוא בבחי' סדכ"ס (ועכ"א אה"ר אהבתנו כו') ומזה הטעם יובן ג"כ שלא יוכל להיות נפילה כלל באה"ר הזאת דהיינו שלא יפול ממנה להסיר לבו לאה' זרה כי אינה רק רצון פשוט א' ועצמי בלי נטי' כלל ואין לו חילוף ושינוי לפי שכל עצם אינו משתנה[63] כידוע ועיקר הטעם הוא לפי שאה"ר זאת בא ממקום ושרש גבוה מאוד נעלה שלמע' מע' מכל ההשתלשלו' דקו"ח וסובב וממלא כו' שזהו למע' מהגבלת האורות בכלים כנ"ל וא"כ אין משם שרש אחיזה ויניקה כלל לחיצוני' שיסתירו ויחשיכו אור האה"ר זו וכמ"ש מים רבים לא יוכלו לכבות[64] את האה' כו' וע"כ לא יוכל לבוא בעודנו קשור בעבותות האה"ר

זו לידי הפסק ונפילה שיוכל לבא לידי אהבה זרה שאין החיצונים יכולי' לקבל משם כלל וכלל כי מה שיש לחיצונים יניקה הוא מצד שאזלעו"ז עשה כו' ואין זה אלא באור הבא בדרך השתלשלות אורו' בכלים דוקא אבל למע' מבחי' השתלשלות אין להם שרש כלל וכלל ואדרבה בהגלות נגלות אור עצמו' אלקו' שלמע' מהשתלשלות אז גם חושך דקליפה מתבטלת ממציאות הנפרד ויהופך החושך לאור וכמ"ש גם חושך לא יחשיך ממך כו' כחשיכה כאורה[1] כו' וע"כ אנו רואים שאה"ר זו באה מאליה מלמע' פתאום מבלי יגיעת מוחא ולבא להיות' מצד בחי' העצמי' הנפש בעצמי' מקורה יעקב חבל[2] כו' כשלהבת העולה מאילי'[3] ולכך אין הפסק כלל לאה"ר זאת מאחר ששרשה למע' אינה באה בבחי' הגבלה והלבשה בכלי כלל א"כ איך אפשר שיפסיקנ' דבר חוצץ מזלעו"ז שכנגדה שילבישנה ויסתירנה (וגם בחינת עצמית הרע דק"נ שנק' עומק רע ג"כ לא יכבה אורה כמ"ש מים רבים לא יכלו לכבות כו' וז"ש בזוה' נפש כי תחטא תוהא[4] הוא ועז"א מיד כלב יחידתי[5] כו')[6] וזש"א שימני כחותם על לבך דאע"ג דאזיל[7] הכא והכא דיוקני אשתאר בך כו'[8] וע"כ אפילו רושם בעלמא שנשאר מאור אה"ר זו שנק' אה' המסותרת כנ"ל בלב האדם כל היום שומרת אותו מכל רע וטומאה להיותו שומר[9] ומקיף וכמ"ש אך בצלם יתהלך איש[10] כו' והוא צל דצלם החופף עליו מבחי' ימין העליון כו' וד"ל. וזהו שא' ואהבת בכל נפשך פי' בכל נפשך כל זה ריבוי הוא דהיינו בבחי' פנימי' ועצמיי' דנפשך מצד עצמו' אלקות שהיא אה"ר הנ"ל וד"ל:

(ד) **אך** הנה עדיין יש להבין בענין אה"ר הנ"ל דבכל נפשך דאם היא באה מלמע' מהגבלת האור בכלי כו' האיך[11] תבא לידי גילוי בנפשו עכ"פ מאחר שהיא למע' מבחי' כלי לגמרי שאינה נתפסת כלל בכלי הנפש מטעם הנ"ל ואנו רואים שאה"ר זו באה בהתפעלות הנגלות בנפש כידוע. אך הענין הוא משום דיש עוד בחי' אה' שלישית שלמע' גם מבחי' אה"ר זו הרבה והיא הנק' אהבה רבה בתענוגים שמאירה בכל שבת בכל או"א כמשי"ת ומכח אה"ר בתענוגים הוא שנמשך עיקר ושרש לבחי' אה"ר הנ"ל שתבא מן ההעלם לגילוי בנפש וזהו הנק' אה' בכל מאודך שהיא בחי' ההעלם דעצמי' הנפש בבחי' יחידה שבה כמ"ש[12] בבחי' העצמי' ממש כמו שקשורה ודבוקה למעלה ממש טרם שיבא ממנה אור התפשטות בגילוי למטה כלל וכלל כו' (והוא בחי' מ"ם דצלם[13] כמ"ש במ"א) וביאור הענין הנה אה"ר[14] דבכל נפשך הנ"ל הרי אנו רואים שבא' למטה בבחי' גילוי בנפש עכ"פ והוא מה שאנו רואים התפעלות אה"ר זו בגילוי בלב דוקא עד שאין כלי הלב מכיל אורה ולא תתיישב בלב כלל כמו כלה שארי ולבבי כו' והוא להיותה למעלה מבחי' הגבלת כלי כנ"ל ועכ"ז מורגשת היא בנפש והיא הנק' תענוג ורצון מורגש עכ"פ רק שהוא בבחי' נקודת הרצון[15] שלמע' מן הטעם והשכל כנ"ל שלא באה מצד ההתבוננות דסו"מ כו' אלא רק מצד עצמי' אלקות ע"כ לא יכילנו כלי המוח והלב כנ"ל. אמנם הנה בחי' אה"ר בתענוגים הנ"ל היא למע' מזה הרבה והוא בחי' התענוג הפשוט הנעלם שבעצמי' הנפש ממש כמ"ש למע' במקור חוצבה ממש בהתקשרות תענוג עצמי עדיין שלא באה עדיין לכלל התפעלות עונג ורצון במורגש בגוף כלל (כנשמות שנהנין מזיו השכינה בג"ע[16]) וזהו שמאיר בכל שבת דוקא כמ"ש על כללות נש"י מה יפית ומה נעמת[17] אהב' בתענוגים כו' דכמ"כ ודאי מלמעלה למטה ג"כ נמשך מבחי' התענוג העצמי הפשוט שבעצמו' א"ס ב"ה שז"ש אה' בתענוגים כו'. וביאור הדברים ידוע שזהו עיקר ההפרש בין עבודה האלקי' שבלב ומוח בתפלת החול שהיא באה' דבכל לבבך ובכל נפשך הנ"ל שבאה עכ"פ במורגש בכלי הלב ומוח בהתפעלות רצון ואה' כו' אבל עבודה שבתפלת שבת שהוא בכל נשמות בתענוג העצמי שבה עצמה כמו שהיא מתענגת על ה' במקור חוצבה ממש בעצמי' אלקות רק מצד העצם ולא בהתפעלות איזו רצון ואה' כלל כמ"ש אז תתענג על ה' דא צלותא דמע"ש[17] כו' שעל ה' היינו למע'[18] גם מגילוי אור ה' בנפש למטה באה"ר הנ"ל שכל אה' ורצון גם בנקודת הרצון אינו אלא מרחוקי[19] דוקא אבל בקירוב ודיבוק העצמי אינו בכלל התפעלות רצון ואה' עדיין כמו עד"מ בן העומד לפני אביו בקירוב ודבוק עצמי שמצד עצמות השעשועים שבאב לבנו כו' שמתענגים זע"ז בתענוג עצמי ופשוט בלתי מורכב ומורגש בדבר מה גם לא ברצון ואה' כו' מאחר שהוא בבחי' העצמי' ממש וזהו עיקר ענין תפלת השבת שנק' ישראל[20] שיר אל[21] שהנשמה תתענג על ה' בשיר פשוט שנקר' שיר אל מצד אלקות בעצמו וזה ידוע למתענגים על ה' בנשמתו במורגש כמו שהיא בהעלם והיינו[22] בכל שבת דוקא בבחי' שיר א"ל הנ"ל (כמו[22] לע"ל שיהי' הנשמות מתענגים בעצמות התענוג הנעלם שיבוא במורגש דוקא כמו להנחיל אוהבי יש[23] דוקא וכדוגמא זו בכל[24] שבת שעונג הנעלם דוקא בא בהתלבשות במורגש כסעודת השבת שנק' סעודה דע"י[25] כו' וכלחם פנג[26] וסעודת לויתן דלע"ל[27] וכמ"ש במ"א בענין המן[28] לפי שבכל שבת יש מיום שכולו שבת[29] ומעין זה יש בכל ג"ע בעליות הנשמות בע"ש[30] כו') והטעם שבשבת דוקא היינו לפי שאמר וקראת לשבת עונג[31] שנמשך מעונג העליון הפשוט לנש"י למטה (והוא ג"כ ענין טעמי תו' כמשי"ת) וע"כ מובן שמבחי' אה"ר בתענוגים הנ"ל שבשבת שבבחי' עונג העצמי כמ"ש למע' נמשך בחי' אה"ר הנ"ל שתבוא לידי גילוי מן ההעלם והוא בחי' התפעלות נקודת הרצון במס"נ בהתגלות בנקודת הלב עד שלא יכילנו כנ"ל אבל בעצמו' העונג הנעלם בנשמה כמ"ש דבוקה וקשורה בתענוג עצמי עדיין היא למע' מבחי' המשכת אה' בהתפעלות רצון בגילוי כלל כנ"ל רק שממנה בא כח התפשטות גילוי נקודת רצון זה שבאה"ר הנ"ל וד"ל (ומלמע' למט' כמים הפנים אל הפני'[32] כו' הוא ג"כ באה"ר בתענוגים כנ"ל והוא בחי' רעדכ"ר שבפנימי' דע"י כידוע שזה מתגל' במנח' בשב'[33] כמ"ש וקראת כו') ואמנם הנה לפ"ע העבודה דחול בב' מדריגות דאה"ע והאה"ר הנ"ל כן יהי' ערך גילוי אור אה"ר בתענוגים למטה בנשמות בשבת בכאו"א לפי ערכו להוציא ולהמשיך לבחי' אה"ר המסותרת לידי גילוי בלב מן ההעלם בגילוי אור ביתר שאת ויתר עז כל ימי החול בק"ש ותפלה משום דהא בהא תליא דוקא וכמ"ש

אם תעירו ואם תעוררו[34] את האה׳ כו׳ וד״ל. וזה אה״ע אהבתיך ע״כ משכתיך חסד פי׳ לפ״ע העלא׳ מ״ן באה״ע הנ״ל שבאה מהתבוננות דעולמות שעי״ז רוח אייתי רוח[35] ואמשיך רוח לעורר אה״ע למע׳ והוא שא׳ אה״ע אהבתיך כו׳ אהבה זו דאה״ע אהבתיך וכן לפ״ע אה״ר הב׳ הנ״ל שמעור׳ אה״ר העליונ׳ להיות אה״ר אהבתנו הוא הגורם להיות משכתיך חסד עליון דהיינו שיהי׳ גילוי המשכת אור אה״ר ואה״ע הללו ביתר שאת ממקור חוצבם שהוא בחי׳ אה״ר בתענוגים הנ״ל שממנו מקור מוצא גילוי העלם דאה״ר כנ״ל וז״ש ע״כ משכתיך בחבלי עבותת אה״ר מבחי׳ חסד עליון משום דהא בהא תלי׳ כנ״ל בענין חול ושבת (וכן מאה״ר דתענוגים דשבת נמשך אה״ע ואה״ר בחול מטעם הנ״ל וד״ל). וזהו ג״כ ענין פותח את ידיך[36] ומשביע לכל חי רצון פי׳ ידיך הן ב׳ ידות דימין ושמאל והיינו אה״ר ואה״ע ע״י העלאה דכנס״י פתיחות הידות הללו היינו שיאיר[37] בכל נשמה האלקי׳ שנק׳ כל חי מבחי׳ נקודת הרצון דאה״ר הנ״ל במס״נ מן ההעלם לגילוי כו׳ ומ״ש ומשביע לכל כו׳ היינו שתתיישב בנפש ותשבע מאה״ר זו ותכילנו במוח ולב בשביעה כמו ישבעו ויתענגו[38] כו׳ וזהו בשבת מצד הארת אור התענוג הפשוט דבחי׳ עצמות עונג העליון כמו שהוא למע׳ כנ״ל וד״ל. ומ״ש ידיך הן יודין וויו[39] כידוע וענין היודין הוא בחי׳ הצמצום[40] והסתר וכנקודה דיו״ד בשביל השפע לעולמו׳ ונשמות ומלאכים ופתיחה דיודי״ן להיות ווי״ן בחי׳ המשכה[41] וגילוי ההעלם דוקא שיבא ביותר מכפי המדה והצמצום דיו״ד כו׳ הנה זה בא ע״י אתדל״ת מאה״ר ואה״ע הנ״ל שהוא להפוך גם כל הרצון הזר להיות רק רצון אחד לה׳ לבד כענין מי לי בשמים כו׳ כנ״ל ע״ז נתעורר למע׳ ג״כ להיות גילוי ההעלם וצמצום דיודי״ן (שזהו ענין פתיחת היד דימין הנ״ל מאה״ר בתענוגים כו׳) והוא שמן היודי״ן נעשה ווי״ן בבחי׳ גילוי המשכות למטה ממש להשביע לכל חי רצון כנ״ל וד״ל. (אך מלמטה למע׳ רצוא קודם לשוב[42] שהוא מס״נ דאה״ר ואה״ע הנ״ל ועי״ז מלמעלה למטה נמשך בבחי׳ מטי[43] ולא מטי[42] בבחי׳ פתיחה דיודי״ן תחלה ואח״כ נמשך בווי״ן כפ״ע קבלת הנשמות דוקא כו׳). ובכ״ז יובן מ״ש חכלילי עינים מיין מיינה של תו״מ וקאי זה על תפלות השבת בתענוג העצמי הנ״ל שמוציא הסוד בשבת מן ההעלם לגילוי כו׳ משום שנכנס יין יצא סוד[44] כו׳:

(ה) **וביאור** הענין הנה התורה נק׳ בשם יין[45] שהיא גימטרי׳ סוד[46] והוא סוד טעמי המצות שנק׳ יינה של תורה[47] כו׳ ונכנס יין יצא סוד הוא ענין הנ״ל בפותח את ידיך כו׳ להשביע לכל חי מבחי׳ רצה״ע דאה״ר הנ״ל שתבא מן ההעלם לגילוי בנקודת הלב והיינו מבחי׳ ההעלם וסוד דאה״ר בתענוגים הנ״ל שהוא בחי׳ התענוג העצמי שבהעלם למעלה ממש וע״י בחי׳ יין זה דתורה דוקא שהוא ג״כ בבחי׳ תענוג הנעלם שבתורה שבאה לידי גילוי כמו שטבע היין להוציא סוד הנעלם ע״כ ע״י יינה של תורה נגלה ג״כ סוד והעלם דאה״ר בתענוגים להוציא לגילוי בחי׳ אה״ר דנקודת התפעלות הרצון בלב על כל ימות החול כנ״ל וד״ל. וזהו דוקא ע״י תו״מ שעושין בפו״מ כל ימות החול שגנוז בהם פנימי׳ רצה״ע ופנימי׳ התענוג העליון ובשבת יצא סוד ה׳ שבתו״מ לגילוי כמו בחי׳ אה״ר בתענוגים כו׳ והענין הוא כידוע במ״ש וירא את האור כי טוב כי טוב לגנוז האור בכלי[48] ופי׳ האור היינו אור פנימי׳ העונג העליון דאה״ר בתענוגים שמזה יומשך ממילא נקודת הרצון דהאה״ר הנ״ל לגנזו לאור זה בתורה[49] דוקא שבה מוסתר וגנוז פנימי׳ טוב טעם ותענוג העליון הנעלם שנק׳ טעמי תורה ואמנם כאשר קורא בתורה בדיבור בפה[50] דוקא אזי מעורר למעלה גילוי רצה״ע שבתורה שרצה״ע זה שיש בתענוג הנעלם הוא מקור לגילוי אה״ר ברצון הנ״ל מאה״ר בתענוגים שז״ש פותח את ידיך ומשביע כו׳ לפי שבחי׳ פנימי׳ רצה״ע שמזכיר בדיבור בתורה הוא שרש להמשכות רצון דאה״ר הנ״ל וע״כ ע״י לימוד התורה בדיבור שמזכיר את רצון העליון בדיבור דוקא הרי הוא ממשיך ומביא מן ההעלם דאה״ר בתענוגים להיות גילוי רצה״ע להשביע לכל חי מרצון זה שהוא אה״ר הנ״ל שלמע׳ מבחי׳ סו״מ כנ״ל וזהו שבשבת א׳ חכלילי עינים מיינה ש״ת שיוצא הסוד דאה״ר לגילוי דהיינו מה שהי׳ גנוז ונעלם בתורה בכל ימות החול בעסק התורה בדיבור הוא שיוצא לגילוי בשבת שזהו אמיתית ענין פתיחה דיודין להשביע לכח[51] רצון דאה״ר הנ״ל וד״ל. ובזה יובן משארז״ל שעיקר השאלה ששואלין למע׳ היא על קביעת עתים לתורה אם קבעת עתים לתורה[52] ולמה אין שואלין על תפלה וכה״ג אך מטעם הנ״ל יובן בהיות שהאור העליון דאהבה רבה בתענוגים[53] נגנז בתורה דוקא וע״י התורה נמשך אה׳ דכל נפשך ובכל מאודך כו׳ ע״כ עיקר השאלה על קביעות עתים לתורה שממילא נכלל בזה ב׳ אה׳ הנ״ל שהו׳ אמיתית ההתקשרות הנשמ׳ האלהי׳ במקור חוצבו בג״ע והוא שמכריזין בג״ע אשרי מי שבא לכאן[54] ותלמודו בידו כו׳ וד״ל. וזהו פשט הדברים בפ׳ ק״ש באמרו ואהבת את הוי׳ כו׳ ואח״כ והיו הדברים האלה[55] אשר אנכי כו׳ דמשמע פשט הדברים דוהיו הדברים האלה כו׳ האלה ממש דסמיך לי׳ שהן ג׳ אה׳ דכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שיהיו הדברים האלה על לבבך שהן הדברים אשר אנכי מצוך היום ואח״ז אמר ושננתם לבניך ודברת בם[56] דזה מדבר במצות ת״ת ולא בג׳ אה׳ הנ״ל ומסיים במה שלא פתח ואין לדברים אלה חיבור[57] מרישא לסיפא אלא צ״ל דהכל שרש וענין א׳ הוא מטעם הנ״ל דאה״ר הנ״ל נגנז בתורה עכ״א והי׳ הדברים[58] האלה אשר אנכי מצווך שהוא לאה׳ את ה׳ בכל נפשך ובכל מאודך על לבבך בלימוד התורה[58] דוקא והוא מ״ש ושננתם כו׳ שמדבר במצות ת״ת כלומר ע״י עסק התורה דודברת בם יבאו לך האה׳ הנ״ל והי׳ הדברים האלה על לבבך תמיד כמו עסק התורה שהיא מצוה תמידי׳[59] גם בלכתך בדרך ובשכבך[60] כו׳ לפי ששרש התורה הוא מלמע׳ מן ההשתלשלות דזמן יום ולילה גם למע׳ מעה״ד כו׳ ע״כ לא יחשיך אורה כלל ותאיר גם בעסקו בעסקיו בלכתו בדרך כמו בשבתו בביתו ע״כ מצות ת״ת תמידית דוקא כמו״כ הוא בחי׳ אה״ר הנ״ל שגם בעסקו בעסקיו ובלכתו בדרך לא תחשך אור אה״ר זו להיות בבחי׳ עצמי׳ כנ״ל (משא״כ בחי׳ אה״ע הנ״ל) וע״כ גנוזה בתורה דוקא משום דהכל אחד ממש (וכנ״ל בענין ג׳ קשרין[61] דבחי׳ סתים דנש״י מתקשראין

באותי׳ התורה הקדומ׳ וזהו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך כו׳ ודברת בם כו׳[1] דהכל א׳ ממש וד״ל):

(ו) **והנה** מעתה יש להבין מ״ש חכלילי עינים מיין שזהו ענין אדמימות העינים מהו ענינו להיות ידוע בסיבת אדמימות העינים ע״פ הטבע בא׳ מב׳ דברים שהן א׳ והוא הפלגת הצער או הפלגת העונג כמו שכאשר יראה האדם באוהבו כנפשו צער גדול יתאדמו עיניו מעוצם הצער בנפשו שלא יוכל שאת לראות או כשיראה שונאו בתכלית וזה בא מהפלגת חום רשפי אש שלהבת שבדמים שבאו במוח ומן המוח יומשך לעינים וכן בגבור׳ רציחה וכעס במלחמה עד שיאדימו עיניו כו׳. ומזה יובן בהיפוכו שהיא הפלגת חום רשפי אש התענוג שבנפש לאוהבו כנפשו ולמי שאליו תכלה נפשו בתשוקה נפלאה ביותר שאז כל החום שבתענוג נמשך בראי׳ והסתכלות העינים לראות בו בחשק נפלא עד שיאדימו עיניו מרוב התפעלות התענוג ברשפי אש וחום הגובר בו כנ״ל לקבל השפע אור הארת פניו לבד כמ״ש עיניך יונים[2] שהן כנסת ישראל שתשוקתם ברשפי אש התענוג לאסתכלא ביקרא דמלכא[3] באור פני מלך חיים[4] כעיני היונים שמסתכלים זע״ז כו׳ וכמ״ש בזוהר ע״פ הסבי עיניך מנגדי כו׳ דמוקדין ליה[5] בשלהובי דרחימותא כו׳ לפי שבחי׳ העלא׳ מ״ן זה דהסתכלות עינים נפלא מאד בבחי׳ רשפי אש שלהבת התענוג האלקי בבחי׳ עונג עצמי שבפנימי׳ ועצמי׳ הנפש ממש שזהו בחי׳ אה״ר בתענוגים הנ״ל ע״כ אינו אלא בבחי׳ ראי׳ והסתכלות לבד עד שנתאדמו העינים מרוב ההתפעלות[6] כו׳ וכמו״כ מלמע׳ למטה כתיב עיניו כיונים[7] שזה מן המשפיע אל המקבל ג״כ בבחי׳ אה״ר בתענוגים כמ״ש מה יפית ומה נעמת[8] כו׳ כמ״ש במ״א וד״ל. וזש״א חכלילי עינים מיין פי׳ מהיכן בא סיבת אדמומית העינים בבחי׳ ההסתכלות בתענוג הנפלא הנ״ל שאין זה אלא בשבת דוקא כנ״ל הנה זה בא מיין מיינה ש״ת דהיינו מי שטרח בע״ש[9] שזהו כל ימות החול שטרח בעבודה שבלב ומוח באה״ע ובקריאה בתורה בדיבור ובמעש׳ המצות בפו״מ שגנוז בזה כל בחי׳ עונג העצמי העליון דאה״ר ואה׳ בתענוגים שזהו ענין טעמים וסודות התורה הגנוז בגלה שבה כנ״ל אזי בשבת דוקא יוצא הסוד הגנוז הזה לידי גילוי שהוא להתענג על הוי׳ בעונג העצמי דאה׳ בתענוגים הנ״ל שהוא גילוי יינה ש״ת מן ההעלם דהא בהא תלי׳ כנ״ל עד שמזה התענוג העולה בהעלאה בליל שבת כמ״ש אז תתענג כו׳ בתפילת ליל שבת ע״ז נמשך ביום שבת מלמע׳ למטה מהקב״ה לכנס״י ג״כ בבחי׳ הסתכלות עינים בעונג העצמי (ע״ד שאמר כשם שבא לראות[10] כו׳) וכמו עיניו כיונים עין ה׳ אל יראיו[11] וכה״ג והיינו במ״ש וקראת לשבת עונג שנמשך מעונג שבעצמי׳ המאציל לכנס״י כמו שא׳ דא היא סעודתא דעתיקא[12] כו׳ עד במנחה הוא התגלות בחי׳ רעוא דכ״ר כו׳ וזהו בחי׳ גילוי הסוד דטעמי תורה שנק׳ נסתרות לה׳ כו׳ ולא יתגלה רק לע״ל כמ״ש ישקני[13] כו׳ ומעין זה מתגלה בכל שבת אחר העלא׳ התענוג מלמט׳ למע׳ מכנס״י והוא ע״י שנכנס יינה ש״ת מימות החול שמזה דוקא יצא הסוד בשבת כנ״ל וד״ל. (וזהו חכלילי שיש בו תיבת חיך וב״פ לי לי כמ״ש כל חיך הטועם[14] אומר לי לי ויובן זה ע״פ כל הנ״ל דמחמ׳ טעמי תורה נמשך האדמימו׳ בעינים מרוב התענוג כמי השותה יין הרבה שמאדימים עיניו ונמשך ע״ז תענוג ערב לנפש בחיך הטועם טעמי תו׳ שאו׳ לי לי כמו רזי לי רזי לי[15] כו׳ והן ב׳ אה׳ הנ״ל דאה״ר ואה׳ בתענוגים וכמ״ש נפשנו חכתה לה׳[16] בתענוג וטעם שבחיך וכמ״ש יעשה למחכה לו[17] כו׳ כמ״ש במ״א וע״כ כל חיך הטועם בבחי׳ טעם ותענוג העצמי׳ בשבת או׳ לי לי שנכללו בנפשו ב׳ אה׳ הנ״ל וד״ל):

(ז) **ולבן** שינים מחלב. הנה מבואר למע׳ שהתורה נק׳ יין וחלב ולאחר שא׳ חכלילי עינים מיין שזהו אדמימות העינים מיינה ש״ת כנ״ל א׳ ולבן שינים מחלב שהתורה נק׳ חלב כו׳. והענין הוא כידוע בטבע תועלת שיניים שהוא לטחון את המאכל וללעוס אותו היטיב כמ״ש השיניים טוחנות[18] כו׳ והוא מה שיש בטבע השיניים הגשמיים לפרר ולחלק את המאכל בלעיסה שלועס בשיניו היטיב הדק ומחמ׳ שנטחן המאכל בשיניים דק דק התועלת הוא מזה אח״כ כשבא המאכל אל הקיבה יוכל להתעכל בכי טוב ולהתברר בקיבה שזהו הבישול הטוב להוציא ממנו כל חלקי הטוב וחיות רוחני שבו ללעוס[19] למזון לשובע נפשו שיתפשט בכל האיברים מראש לרגל ליתן כח חזק בכולם בכל אחד ואחד לפי אופן פעולתו והפסולת של המאכל נדחה לחוץ כו׳ אבל אם לא הי׳ לועס בשיניי׳ היטיב הרי המאכל בא בקיבה כמו שהוא בגולמתו ולא היה מכח הקיבה לעכל המאכל ולא הי׳ למזון להתפשט באיברי הגוף (וכמ״ש דוק בככי ותשכח בנגרי[20] כו׳). והנמשל מזה יובן תחלה במזון ומאכל רוחני דתו׳ כמ״ש ותורתך בתוך מעי[21] כו׳ כידוע שהתורה הנגלית לנו נק׳ מזון לנשמה אלקי׳ לחזק כל כוחות שלה מראש לרגל כו׳ וכמ״ש כי אמרתך חייתני[22] כו׳ וכמ״ש לכו לחמי בלחמי[23] כו׳ ואמנם אין זה כ״א שיהי׳ תחלה בחי׳ הטחינה בשינים שזהו ענין הגירסא ל׳ גרש כרמל[24] שהוא לטחון דק דק בדיבור בפה דוקא שזהו בשינים ל״ב נ״ח[25] שנק׳ שיניים הטוחנות למע׳ וכמו שנראה לעין שכל שמדקדק ומחלק הדב׳ הלכ׳ בריבוי החלקי׳ בדיבו׳ בפה דוק׳ אז יבין וישכיל ויחי׳ לנשמתו להיות תורתו בתוך מעיו להיות תו׳ אור לחיות נשמתו גם במוחין ומדות עד גם בהילוך בדרכי ה׳ כל היום בסו״מ וע״ט שזהו בחי׳ רגל של הנשמה כמ״ש צדיקים ילכו בם[26] כו׳ וזהו שאמר חיים הם למוצאיהם בפה[27] דוקא והוא התועלת לברר לעה״ד טו״ר באמרו זה כשר וזה פסול כו׳ משא״כ אם לא טחנו למאכל ולחם דתו׳ בגירסא אינו בא לעיכול שהוא תכלית הבירור להיות למזון לנשמה ולא יהי׳ לו לחם דתו׳ לחיות כלל כמו״כ למע׳ לא יהי׳ מתורתו מזון לשכינה שזהו לבחי׳ רמ״ח איברים דמלכא[28] כו׳ ולא נק׳ לחמי כלל לפרנס לאביהם[29] כו׳ וד״ל. ועד״ז יובן במעשה המצות כל היום שעז״א המדקדק במעשיו דהנה יש מ״ד דמצות א״צ כוונה[30] ובאמת המעשה בלא כוונה זהו כמאכל לחם בלא טחינה בשינים שהוא כגולמא בעלמא ואינו עולה למע׳ להיות לבחי׳ מזון לשכינה כמ״ש רעייתי פרנסתי[31] כו׳. אך המדקדק במעשיו הוא שמדקדק לעשות בכוונה ורעותא דליבא דוקא ומדקדק לפשפש בכל חלקין לדקי דקות לברר בהם כל בחי׳ פסולת ורע שלא יתערב שום כוונה זרה במעשיו רק לה׳ לבדו והוא שנותן לבו ודעתו

היטיב על כל דרכיו ומעשיו לפשפש בהם ולדקדק בהם מאד אם הוא כראוי בלי שום תערובת זרה ומה שימצא תערובות[32] יזרוק אזי מעשיו רצויים לה' ועולה למעלה ונק' פרנסתי כו'. וכמו"כ גם בעיקר מהות ההתפעלות האלקי גם באה"ר הנ"ל כאשר יתפעל האדם בעבודה שבלב בתפלה[33] באמת עכ"ז הוא רק בחי' גולמא בעלמא עדיין בלי ברור כלל וכאשר תעלה למע' יכולה להבלע וליכלל בביטול מציאות למע' עד שלא ישאר ממנה כלום כמו אש שלהבת העולה מן הקש ותבן שעולה ולא נשאר כלום כך יראה כל אדם בהתפעלות אה"ר הנ"ל שתיכף ומיד נבלעת ולא נשאר רושם ממנה כלל אך כאשר נותן דעתו ושכלו עלי' האיך היא כו' דהיינו שמדקדק בה עם כל לבו ונקודת אמיתית הרצון בה בלי שום תערובות[34] ופסולת כלל ויפשפש בה הרבה בדיקדוק אחר דקדוק וחיפוש אחר חיפוש לבחון הלב לתוך תוכו עד שזורק כל פסולת ממנו אז ראוי למזון למעלה ולמטה שתעלה ותתכלל למע' באלקים חיים כענין פרנסתי הנ"ל משא"כ אם לא טחנו ודקדק בה כלל כנ"ל שלא נבררה כלל לא תוכל לעלות כמ"ש מי יעלה כו' ובר לבב כו' וכדוגמת הגירסא בדיבור בפה כנ"ל וד"ל. וזהו ולבן שינים מחלב דהנה התורה נק' ג"כ בשם חלב וידוע שטבע החלב לעשות התפשטות וגידול האיברים[35] כו' וגם טבע החלב ללבן ולזכך[36] וכמו"כ ענין רוחצות בחלב[37] שהרחיצה בחלב מלבן ומזכך ומהפך למהות גדלות וכה"ג בענין הגירסא דדיבור בשינים הטוחנות כנ"ל עי"ז נעשה ליבון הלכתא[38] שמתלבן ומתברר ההלכות ומתפשטים בבחי' הגדלות יותר וז"ש ולבן שינים הטוחנות הנ"ל מבחי' חלב דתו' אחר שהתורה נק' יין דוקא כמ"ש חכלילי עינים מיין ואח"כ ולבן שינים מחלב כו'. ויובן זה ג"כ בעבודת ה' דהנה כל ענין הנ"ל בהתפעלות דאה"ר בתפלה אע"פ שמדקדק בה שתהי' ברורה מכל סיג כנ"ל בענין המדקדק במעשיו כנ"ל (וכענין הגירסא בתו' כך הדיבור בתפלה שיוצא ברור מכל סיג ופסולת מהתפעלות האה' שבלב שנבררת בתכלית) אבל[39] אין ההתפעלות הזאת רק בבחי' תולדה לבד שאין בה התפשטות עדיין וכוולד הנולד שאין בו גידול והתפשטות עדיין עד שיונק החלב שמגדלי' אבריו כו' אמנם לאחר לידת האה' צריך להגדיל אותה דהיינו שתתפשט האה' האלקי' שנתפעלה בכל חלקי רמ"ח איבריו[40] כו' והענין הוא שלא כמו שאנו רואים בכמה בנ"א שמיד שמתפעלים באה"ר ודביקות שתתמלא נפשו בזה ונדמה לו שיצא י"ח העבודה האלקי' באמת ומסתלק אור האה' תומ"י ולא נולד ממנה שום תולדה בכל פרטי דרכיו ומחשבותי' כל היום כאילו לא הי' לו שום התפעלות מעולם כו' ואע"פ שקיים מצות אה' אבל זהו רק בבחי' הקטנות לבד אלא שצריך שיומשך להתפעלות האה' שתתפשט גם בכל דרכיו ופרטי מעשיו ומחשבותיו כל היום שיתנהג הכל רק ע"פ כח ההתפעלות אלקי שהי' לו בתפלה באה"ר הנ"ל שיהי' רק לה' לבדו ואין זר אתו כמ"ש בכל דרכיו[41] דעהו וכמו באברהם שא' התהלך לפני[42] כו' (והיא האה' שהיא שרש לרמ"ח מ"ע[43] לעשות המצות כל היום בכוונה ורעותא דליבא ולא כמו מצות אנשים מלומדה[44] ובלי שום כוונה זרה כו') ונמצא שזה כמו המים המגדלים ומצמיחים שמרחיבים ומתפשטים בגידול הפירות ותבואות כך אור התפעלות האה' האלקי' שבתפלה מתפשטת בתוך כל מעשיו וכל עסקי' כל היום בכמה חלקים וכלים מכלים שונים (וכמשל סחיטת המשקה התמצי' (שנק' שענציע[45]) שממזגים בשאר משקים ונעשה[46] טובים) ואמנם זהו דוקא אחר הטחינה בשינים שהוא ענין הדקדוק והבירור בהתפשטות[47] האה' אז אמר ולבן שינים להגדילה ולהוליכה בכל החלקים זהו בא מבחי' חלב שהוא התו' כשנק' חלב וכמו רוחצות בחלב כו' ללבן ולזכך כל מעשיו שיהי' רק לה' לבדו בלי שום עכרורי' ותערובות רע כלל כנ"ל ונמצא הרי יש כאן ב' דברים ע"י בחי' החלב. א' הזיכוך והליבון שנק' ליבון הלכתא כנ"ל. והב' ההתפשטות בבחי' גדלות לאורך ורוחב בריבוי החלקים כו' וכ"ז אחר שהי' בחי' הבירור ע"י יינה של תורה שהוא בחי' הטעמים דתורה בחיך הטועם וכמ"ש למע' וחכך כיין הטוב[48] אח"כ צריך להיות בחי' גדלות והתפשטות בבחי' רמ"ח אברים דמלכא (שהן רמ"ח מ"ע למע' כמ"ש בע"ח דט"ס דז"א[49] כלולים מטפ"ט[50] וג' מיני כלים רת"ס[51] והן ה"ח שמגדילים כו') בבחי' חלב דתורה דוקא כנ"ל וד"ל:

(א) **בן** פורת יוסף[1] בן פורת עלי עין כו' הנה ידוע בתיבת פורת שהוא אותיות תופר[2] וגם אותיות פותר[3] כי יוסף היה פותר חלומות וכאשר פתר כן היה[4]. ויש להבין מה זה שהיה יוסף פותר חלומות דוקא שכאשר פתר כן היה ומן פתרון החלומות נתעלה וגם יש להבין מה שהשבטים שנאו אותו ביותר וכי לא ידעו מעלתו היתירה אחר שאביו אהבו ועשה לו כתונת פסים[5] ולמה לא חששו לחלומות שלו. ועיקר יש להבין במה שלא הכירו את יוסף במצרים דכתיב והם לא הכירוהו[6] והלא השבטים היו במעלה ומדריגה גבוה ביותר כמ"ש ששם עלו שבטים[7] שבטי י"ה כו' ואיך לא הכירו בו שהוא עברי עכ"פ וסברו שהוא מצרי ואיך יתכן שנשמות גבוהות כאלה שהן בבחי' האצי' (שבבריאה[8]) יטעו כ"כ ביוסף מאחר שנק' שבטי י"ה וכל בנין של בנ"י בתומ"צ יצא מהם ובפרט יהודה שהוא בחי' המל'[9] למעלה דכתיב בו הפעם אודה את ה'[10] בבחי' ביטול כו' איך לא הכירו ליוסף בחי' צדיק עליון והיה סבור שהוא מצרי כו'. אך הנה בתחלה יש להבין בשרש בחי' יוסף[11] צ"ע[12] שהיה בחי' מרכבה[13] בבחי' האצי' ממש כמו האבות אברהם יצחק ויעקב ממש ובזה היה יתרון מעלתו על השבטים דגם ששרשם היה ג"כ באצי' אבל זהו בחי' אצי' שמוסתר בבריאה כו'. ולהבין זה יש להקדים ענין האבות שהיו בחי' מרכבה[14] לחג"ת דאצי' מהו ענין ובחי' מרכבה כו' להיות ידוע בשרש[15] בחי' אברהם איש החסד[16] שהיה מדריגת עבודתו בבחי' החסד והוא בחי' האהבה והדביקות באלקים חיים בתכלית הביטול במציאות לגמרי מכל וכל מפני עוצם הדביקות וההתקשרות האמיתית מקרב ולב עמוק[17] ביותר וכמו שאמר ומצאת את לבבו[18] נאמן לפניך נאמן בכל כי נסהו בכמה נסיונות ובפרט בעקידת יצחק ועמד בכל כידוע ואמנם עיקר ענין עבודתו היה רק בתגבורת

עוצם הדביקות והתקשרות באור א"ס ב"ה בתמידות דוקא בלי הפסק אפילו רגע א'[1] כמ"ש לו התהלך לפני[2] והיה תמים התהלך בהילוך תמידי בדביקות האמיתי לפני ממש ולשון הילוך היינו דוקא בכל דרכיו ומעשיו וגם כל מחשבותיו ודבוריו אינו רק לה' לבדו ולא ההתפעלות באהבה ודביקות בה' לשעה א' או שתים לבד כי אין זה נק' הילוך כלל שענין ההילוך הוא שהולך ועולה למעלה כמו ילכו מחיל[3] כו' וכמו ההולך במעלה ההר שהולך ועולה מעט מעט בכל רגע כמו מי יעלה בהר ה'[4] כו' וכך התפלה שהיא הדביקות נק' סולם[5] שהולך ועולה לידבק נפשו באא"ס ב"ה וזהו אי אפשר כ"א בהפשטות כל העצמיות מכל וכל רק לה' לבדו דהיינו שניזוז ממקומו להפשיט כל הרצונות הגופניות ולא יהיה רצון ותשוקה רק לה' לבדו שאין זה בהתפעלות לפי שעה אלא בהתקשרות עצמיית בתמידות דוקא בלי נפילה והפסק ובתוספת עילוי אחר עילוי דהיינו בעומק ההתקשרות יותר ויותר כמ"ש בזוהר ע"פ ואברהם זקן[6] בא בימים יומין דילי' קריבו ליה מדרגא לדרגא כו' לפי שבכל יום הי' עולה במעלת עומק ההתקשרות ודביקות האמיתית יותר מיום שלפניו וכענין הלוך ונסוע הנגבה שאמר בזוהר הנגבה בסט' דדרום[7] שהוא האהבה והדביקות היה הלוך ונסוע מדרגא לדרגא שזהו בעילוי אחר עילוי עד אין שיעור למעלה כעליות הנשמות מג"ע לג"ע כו' ונמצא יש כאן ג' דברים בענין ההילוך שאמר על אהבה דאברהם אוהבי שנק' רחימא דמלכא[8] א' שהי' הולך תמיד בכל דרכיו ומעשיו וכל תנועה ותנועה גם במחשבה ודבור היה הכל דבוק למעלה באצי' ממש שנק' הלוך לפני ה' ממש שאין נק' הילוך רק בכל הפרטים במחשבה ודבור ואכילה ושתיה ולבוש וגם במשגל הי' הפשטה מן התאוה הגופנית בתכלית כו'. והב' בענין ההילוך הוא בחי' העליה והסתלקות למעלה מעלה בכל שעה ורגע בעומק אחר עומקי כעולה בהר כו' וכמו ילכו מחיל[9] כו' מיום ליום הולך ומתעלה כו' והג' בהפשטת כל עצמותו ובתמידות בלי הפסק כלל שזהו עיקר ההילוך שהולך וניזוז ממקומו בכל רגע ואינו עומד במקום אחד אפי' רגע ממש כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שהנשמות[10] נק' מהלכים שמהלך בתמידות ובלא ג' תנאים אלה לא נק' הילוך כידוע וכל ג' תנאים אלה נכלל בלשון מרכבה כמרכבת הסוס לגבי רוכבו שהסוס הולך במרוצה גדולה בלי עיכוב והפסק אפי' רגע ונושא את הרוכב[12] בגובה ההר שלא היה ביכולתו לעלות ועליה זו בתמידות הולך ועולה בכל כחו וכל שמגיע למעלה בגובה יותר יותר צריך להיות[13] כל כחו לעלות כו' והוא רק עוצם בחי' הביטול במציאות מכל עצמותו רק לה' לבדו שנק' מרכבה לגבי שם הוי' דאצי' כביטול הסוס לגבי רוכבו בהילוך בתמידות כנ"ל וד"ל (וכמ"כ גם עכשיו כל נשמות הגבוהות הולכים ועולי' בעילוי אחר עילוי באא"ס כנשמת משה ואהרן והאבות וכה"ג כמו שאמר וקדושים בכל יום יהללוך סלה בלי הפסק[14] כלל כו') ונמצא מובן עכ"פ בשרש בחי' מרכבה למעלה שנק' הילוך כנ"ל אין בו שום מקצת אחיזה והתקשרות[15] בעולם הפירוד כלל[16] רק שהוא דבוק למעלה בשם הוי' דאצי' בתכלית הביטול במציאות בתמידות דוקא ובעילוי אחר עילוי כו' וכמ"כ האבות היו בחי' מרכבה למעלה כאברהם שהיה מרכבה לשם הוי' שבמדת החסד הי'[17] דבוק רק למעלה בתכלית הביטול בכל מעשיו ומחשבה ודבור ולא היה לו שום התקשרות ואחיזה בחומריות הגופני כו' והיה הולך ועולה בדביקות והתקשרות כנ"ל וכמו ויעל אלקי' מעל אברהם[18] הרי בשעה זו שהיה אלקים מדבר עמו היה שורה על נשמת אברהם כרוכב על המרכבה ממש וכאשר כלה לדבר אתו ויעל אלקים מעל נשמת אברהם כו' וכך היה יצחק מרכבה לשם הוי' שבבחי' גבורה[19] שהוא שם אלקים[20] בפחד דיצחק[21] שהיה תמידי בלי הפסק כלל כנ"ל באהבה ודביקות בהיותו בפחד ה' שיהי' לע"ל[22] מצד הקירוב וגילוי אור האלקי ביותר כו' וכן ביעקב במדת הרחמים[23] שכלול מאהוי"ר דיצחק[24] כידוע היינו בביטול המציאות הכלול מאוי"ר כידוע וד"ל:

(ב) **והנה** מטעם זה שהאבות היו בבחי' מרכבה היו כולם רועי צאן ובקר כמו שאמר ואברהם כבד מאד[25] במקנה כו' ולא היו עוסקים רק במרעה צאן כמו שאמרו לפרעה רועי צאן עבדיך[26] גם אנחנו גם אבותינו (כי מתחלה כשחלק קין והבל בעבודתם בארץ שהיה קין עובד אדמה והבל היה רועה צאן[27] נמשך לאבות חלק זה דהבל רועה צאן דוקא כידוע) וע"ד הפשוט הטעם הוא כי בכל העסקים זולת רועה צאן יש טרדא רבה מאד כמו גם בעבודת האדמה יש טרדא ודאגה בחרישה וזריעה וקצירה וכה"ג בעבודת שדות וכרמים וכל עסקים כיוצא בהם אבל רועה צאן אין בעסק זה שום טרדא כלל ולא שום דאגה כלל וכל היום יוכל להיות פנוי מכל מחשבה בלתי לה' לבדו ואין מונע כלל להיות מתקשר ומתדבק בה' כל היום בלי[28] פירוד כלל כו' (ובאמת הטעם הוא לפי שהאבות נק' רועים[29] למעלה שהן זנין ומפרנסין לכל הנשמות וכמו רועה צאן ממש שעיקר עבודתו לרעות צאן במרעה טוב וכמ"ש דוד ה' רועי לא אחסר[30] כו' להשקותם ולשומרם מחיות[31] כו') והנה גם השבטים היו רועי צאן כמ"ש רועי צאן אנחנו כו' והוא מטעם שגם הם היו בחי' מרכבה שהוא בחי' הביטול במציאות כסוס לרוכבו כנ"ל אך בחי' מרכבה[32] שלהם היה למטה במדרגה מן האבות דהאבות הן המרכבה שנק' מרכבה עילאה[33] בבחי' האצי' ממש שהן מדות חג"ת דאצי' דאיהו וחיוהי חד[34] ממש והוא בבחי' הביטול דשם מ"ה בעצם שלמעלה הרבה מבחי' ביטול היש לאין כמ"ש משה ונחנו מה[35] כו' וכך אמר אברהם ואנכי עפר ואפר[36] כו' אבל השבטים היו בחי' מרכבה בעולם הבריאה כמו ד' מחנות[37] כו' וכפני אריה אל הימין[38] כו' שזהו בחי' מל' דאצי' שמלובש בבריאה (והן י"ב בקר שתחת יש"ש[39] כו') ואע"פ שהוא ג"כ בחי' ביטול במציאות ממש כמחנה מיכאל וגבריאל שאומרים תמיד שירה וכפני אריה כו' או שרפים שאומרים קדוש בתמידות[40] עכ"ז אין זה רק בחי' ביטול היש לאין בלבד מאחר שהן בבחי' עולם הבריאה שהוא בא מאין ליש ע"י צמצום דבחי' אלקים[41] כידוע וזהו שאמרו השבטים

ליעקב שהיה מרכבה בבחי' האצי' ממש בשם הוי' בבחי' ת"ת כו' כשם שאין בלבך[42] אלא אחד יחו"ע[43] דע"ס דאצי' כך אין בלבנו בבחי' אצי' שבבריאה אלא אחד יחו"ת למהוי אחד באחד כמו הוי' אחד ושמו אחד[44] (וכמו שאמר כגוונא דאינון מתייחדין[45] לעילא באצי' אוף הכי איהי בחי' מל' אתייחדת לתתא בכורסיא דבריאה כו') והנה[46] יוסף לא היה רועה צאן[47] מנעוריו כמ"ש והוא נער את בני בלהה[48] כו' ולא היה רועה עם אחיו בצאן[47] וגם כשנמכר למצרים לעבד לפוטיפר היה איש טרוד גדול בעבודת הבית ועבודת השדה וכל אשר לפוטיפר הכל הי' עושה בטרדא ועבודה רבה בכל שכלו ודעתו בעמקות העסק בפרנסת הבית והיה איש מצליח מאד שהצליח ה' בכל מעשיו וכמ"ש ויבא יוסף[49] הביתה לעשות מלאכתו ות"א בכתבי חושבני'[49] שזה היה טרדא גדולה ועצומה ביותר וכ"ש וק"ו כשנעשה אח"כ מלך על מצרים[50] כמ"ש על פיך ישק[51] כו' רק הכסא כו' שמבלעדו לא ירים איש[51] כו' והיה משגיח בחכמתו על כל הארץ בעומק המחשבה וטרדא גדולה שלא היה שום דבר נעשה בלעדו כו' ובפרט כשהשביר בר לכל עם הארץ[52] שהיה עסקו עם כל העולם שבאו למצרים לשבר אוכל כו' וידוע (שבת יא, א) שחללה של רשות דמלוכה אין לה שיעור כלל כמ"ש ולב מלכים אין חקר[53] כו' וא"כ האיך היה יוסף בחי' מרכבה בבחי' ביטול במציאות בעצם בבחי' האצי' ממש כמו האבות (כמשי"ת) מאחר שהיה טרוד גדול כ"כ בעומק המחשבה בעבודה רבה במלאכתו בבית ובשדה ובפרט כשהי' מלך ומושל על כל מצרים כנ"ל דהרי מטעם זה היו האבות רועי צאן דוקא ולא עסקו בפרנסות אחרות הטורדים והמונעים הדביקות האמיתי ואיך יתכן לומר שלגבי יוסף לא הי' טרדא הגדולה כזאת שום מונע ובלבול כלל לבחי' הדביקות האמיתי שלו למעלה באצי' כו' וזהו פלא גדול לכאורה וד"ל:

(ג) **אך** הענין יובן בהקדים תחלה בשרש ענין החלומות ששרשם גבוה מאד נעלה[54] בבחי' עיגולי' ומקיפי' דבחי' התוהו (כמ"ש במ"א[55] ע"פ בשוב ה' כו' היינו כחולמים באריכות[56]) שבחלום יש ב' הפכים א'[57] שיחלום שהוא בעילוי גדול ומיד יחלום שהוא בשפלות עצומה דבר והפוכו כאחד וכמו חיים ומות כאחד וכה"ג בגילוי אלקות בנש"י בגלות שנק' שינה[58] הן בב' הפכיים מס"נ בק"ש ומיד עוסק בכל לבו במו"מ ואין זה דבר והפוכו כלל כמו בחלום לפי שכל אחד ענין אמיתי בפ"ע רק מה שבאו שניהם כאחד זהו מבחי' החלומות שמחבר ב' הפכים כו' וזהו הוראה על בחי' התוהו שהן באים בב' הפכים חסד לבדו ענין אמיתי בפ"ע ודין לבדו ענין אמיתי בפ"ע ובבחי' העיגולי' דתוהו הם[59] באים הכל כאחד בלי התחלקות כלל כו' וכמו בעת השינה שמסתלקים כל כחות השכל ומדות בעצם הנפש בבחי' יחידה בעילוי אחר עילוי כו' ולא נשאר רק בחי' כח הדמיון שבמחשבה ואמנם הגם שבחי' הדמיון דחלומות הוא למטה מאד אבל שרשו הוא במקיף העליון דיחידה שעלו שם כל השכליים ורצונות ומקורי[60] כל הרצונות שכליים[60] בעילוי מופלג בהתכללות כא' דוקא כו' ומשם דוקא יומשך ויתלבש בכח הדמיון הרי כח החלום שבדמיון הוא ביחידה דשם הכל כא' באים בלי התחלקות רצון ושכל כאו"א בפ"ע כלל כמו העיגול שאין בו התחלקות כלל (וכמו התחלקות הרצון ושכל שבכמה שנים שנכלל הכל בעצם הנפש בהולדו או במותו כו') וכך כל מה שהי' כל רצון ושכל ענין אמיתי בפ"ע נכללו כא' ביחידה שבנפש דבר והפוכו כא' ע"כ יהיה בדמיון בחלום ג"כ דבר והפוכו כא' לפי שכח הדמיון בחלום שרשו ביחידה ממש בשינה כו' והדוגמא מזה יובן ג"כ בבחי' החלומות למעלה באדם העליון דאצי' (כידוע בענין דורמיטא[61] כו' וכמו ותרדמה נפל[62] על אברם כו') כמו בגלות שנק' שינה כמ"ש עורה למה תישן ה'[63] כו' שזהו בחי' עליות המדות וחכמה ורצון הכל למעלה בבחי' מקיפי' ועיגולי' דתוהו ששם אין בחי' התחלקות קוין דחג"ת כלל (וכמ"ש דבגלותא קודב"ה אסתלק לעילא לעילא[64] כו') שזהו עילוי יותר מופלג מגילוי האור דח"ע[65] ורצה"ע בבהמ"ק כו' וזהו בחי' החלומות למטה שהן בדמיון דבר והפוכו כא' בהיותו בבחי' שינה בגלות אבל שרשן הוא בעצמות המקיפים העליונים (כמו בחי' יחידה באדם למטה כנ"ל) רק שמשם נמשך ומתלבש בדמיונות החלום (וע"כ הי' כל מראה הנבואה בחלום דוקא כמ"ש בחלום אדבר בו[66] כו') ועל התלבשות זו בלבוש זר בדמיון דחלומות בזמן הגלות נאמר אלביש שמים קדרות כו' (כמ"ש במ"א[67] באריכות) ולע"ל יתעלו כל בחי' החלומות דזמן הגלות למעלה בשרשם במקיפים העליונים דבחי' העיגולים דתוהו ויופשטו מלבוש קדרות שלהם ויעלו בעילוי גדול במקיפים דתוהו וכמ"ש ולא יכנף עוד[68] כו' לפי שיהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יסתיר הצמצום דשם אלקי' (כנ"ל שם) ונמצא מובן עכ"פ בשרש החלומות שהוא נעלה מאד רק שירדו למטה בלבוש הדמיון דחלום ואמנם אין תקונם רק ע"י יוסף צ"ע שנק' פותר חלומות דבחי' התוהו שהרי נתעלה רק ע"י החלומות שכאשר פתר כן היה לפי שכל החלומות הולכים אחר הפה[69] דתיקון שמתקן בפה לכל ההפכים שנמצאו בחלומות אמנם זהו דוקא ע"י יוסף שהיה בבחי'[70] שרש ומקור דתיקון דאצי' והוא הי'[70] בחי' מלך הח' הדר[70] כו' שהוא למעלה הרבה גם מז"מ דתוהו ע"כ יש ביכולתו לתקן לבחי' התוהו ומאחר שהוא עיקר ומקור לבחי' התיקון לתקן לבחי' התוהו (דהיינו שגם מה דבחי' התיקון דשם מ"ה מתקן לתוהו בא מכח העליון דמלך הח' מקור התיקון) א"כ הרי הוא גבוה מבחי' התוהו והתיקון כו' וזהו שהי' יוסף דוקא פותר חלומות לפי שהחלומות שבזמן הגלות שרשם בעיגולים ומקיפים דתוהו שיכול להיות שם ב' הפכים כו' וענין פתרון החלומות הוא שהולכים אחר הפה דיוסף דוקא להיותו שרש ומקור דבחי' התיקון שהוא מלך הח' הדר שלהיותו גבוה הרבה מבחי' התוהו והתיקון ע"כ היה יכול לתקן החלומות ששרשם במקיפים דתוהו לפתור אותם לנכון דהיינו שע"י הפתרון היה מעלה אותם ומבררם[71] בחבור וסדר טוב להיות כל אחד על מקומו ענין אמת ולא יהיה ב' הפכים כלל כמו צירופי אותיות שהמה מבולבלים

ביותר יכול החכם הגדול ששכלו למעלה משכל הגנוז בצירופים הללו לעשות סדר טוב ונכון בשינוי אופני הצירופים שיהיו מסודרים באופן שיגלה תכלית הכוונה הטובה שבהם כו' וד"ל:

(ד)[1] **וזהו** ענין פתרון החלומות שהולכים אחר הפה שהוא היודע לתקן ולעשות צירופים חדשים בכל ענין החלום לחבר כל ההפכים שבחלום שיהיה כל אחד על מקומו עד שכמו[2] שיפתור אותו בפה כן יהיה אם לטוב או לרע להיות ששרש הפה דפותר הוא במקור התיקון שלמעלה משרש החלומות ע"כ יכול בכחו לפתור החלום באופן שירצה לטוב ורע[3] כו' וזהו שהי' יוסף פותר חלומות לשר המשקים ולשר האופים[4] וכאשר פתר כן היה לזה לטוב ולזה לרע כו' מפני שכל החלומות הולכין אחר הפה של הפותר שהוא בחי' יוסף דוקא להיותו למעלה מבחי' התוהו והתיקון כו' ע"כ יכול להעלות לאותיות דחלום ולהביאם למעלה לעשות בהם חיבור וקשר ליחד כל ההפכים באופן שיהיה מוכשר ונכון ע"פ קו המדה דוקא שמודד ושוקל שיהיה הכל במדה נכונה כפי הצריך לענין הבירור והתיקון דשם מ"ה שמברר לב"ן[5] דתוהו ע"ד דוגמא ממה שאנו רואים בבחי' התיקון דשם מ"ה בתו"[6] שלנו שנתן במדה ושיעור בכל המצות כמו תפילין בד' בתים ול"ב חוטי ציצית[7] כו' וכן בסו"מ דל"ת בדקדוקי' שונים באיסור והיתר טמא וטהור כשר ופסול חייב זכאי כו' אע"פ שזהו הכל ענין ואופן הבירור דשם מ"ה דחכמה שמברר לב"ן דנוגה כו' אבל זהו גופא למה אופן הבירור כך וכך ולא באופן אחר לגמרי בודאי בהכרח לומר שכבר הוברר החכמה הזאת דשם מ"ה דתורה[8] בבחי' החכמה הקדומה שיהיה אופן החכמה דתורה בבירור כך ולא כך במידה[9] ושיעור כמו מי מדד בשעלו מים[10] כו' וכן ענין איה סופר איה שוקל[11] כו' כמו שוקל במאזנים בכח החכמה העצמיות איך יהיה גילוי אופן השכל בדבר מה לתקנו אם כך או כך עד שהוברר בכח החכמה שיהיה מציאת השכל לתקן הדבר באופן כך וכך דוקא שזהו הנק' חכמה ושכל ברור מכבר שכבר הוברר ונשקל בכח ומקור החכמה שאין להוסיף ולגרוע עליו כלל כך חכמה דתורה ברורה[12] מכח החכמה דעצמות והוא שנק' מתקלא וקו המדה[13] כמ"ש כל אמרת אלוה צרופה[14] אל תוסף כו' (וכמ"כ בענין המדידה במע"ב בשמים וארץ וכל אשר בהם בחלקי דצח"מ וכל העולמות העליונים הרוחנים כמלאכים דבי"ע בדקדוק אופן ציורם כמו שש כנפים לאחד[15] והחיות בציורם כמו קרסולי ושוקי החיות[16] עד ציור אופן כל הברואים למטה בחלק החי למיניהם בהמה בד' רגלים ועוף בב' רגלים וציור אדם וציור הארץ וכן[17] אופן מדידת כל הציור[17] כו' הכל היה בכח החכמה שקדמה לחכמה דמע"ב שכולם בחכמה עשית[18] וכן מי מדד בשעלו מים כו' ע"ד הנ"ל בחכמה שבתורה באופן התיקון שבחכמה אתברירו[19] שיש לכל זה מקור מיוחד שנברר מכבר כו' וד"ל). וכך יובן גם כאן בענין פתרון חלומות דאיך שיהיה אופן התיקון בצירופים זרים דלבוש שק דחלומות שנפל מבחי' התוהו כנ"ל זהו מכבר הוברר במקור החכמה בבחי' קו המדה שנק' מקור התיקון דשם מ"ה וזהו בחי' מלך הח' הדר כנ"ל שהוא בחי' יוסף צ"ע שהיה יודע איך לתקן הצירופים הללו[20] (שהוא בחי' החלומות בשינה דגלות השכינה כו' וד"ל). וזהו בן פורת יוסף אותיות[21] תופר ואותיות פותר דהכל א' דהנה מבואר למעלה דפותר החלומות היינו שמחבר ומקשר כל ההפכים שנמצאו שיהיה בסדר נכון שישכנו יחדיו ע"פ מדה נכונה ממאמר קו המדה (כמו בחי'[22] מתקלא הנ"ל בחלומות[22] ומדידת העולמות ונבראים שנבנו בקו המדה כנ"ל) וזהו הנק' ג"כ תופר כמו התופר בחוט לבגד שנחתך לכמה חתיכות קטנות ובחוט התפירה מחברם יחד באופן מתוקן ללבוש כפי המדה הצריכה דוקא כו' וכך הוא ממש ענין החבור בפתרון החלומות שמיחד את הנפרד כנ"ל וד"ל ומה שנק' בן פורת כו' שהוא אותיות פותר הענין הוא דעיקר ענין הפתרון בחלומות הוא שמעלה אותם הצירופים למעלה משרשם הרבה ששם דוקא יכול לתקנם ולחברם כנ"ל. אך להיות שממנו דוקא יבא שרש בחי' התיקון שלמטה שהוא בא בבחינת ריבוי ההתחלקות האורות בכלים מכלים שונים (מצד ריבוי ההתכללות כידוע) ע"כ נק' פורת לשון פרה ורבה[23] כמו ופרינו בארץ[24] דהיינו שמפרה ומרבה את האורות בכלים רבים לאין שיעור כמו ענין פו"ר שמוליד לאין שיעור כו' כך בחי' יוסף שהוא צ"ע כמו שהוא בשרשו למעלה ממש במקור התיקון נק' פותר חלומות או תופר ומה שבא מזה דוקא לאופן התיקון דשם מ"ה דחכמה למטה לברר לבחי' ב"ן דתוהו בריבוא רבבות התחלקות לאין שיעור נק' פורת שמפליא[25] להרבות האו"כ עד אין קץ כו' וד"ל. וזהו הטעם לקריאת שמו יוסף כמ"ש בן פורת יוסף לפי שלשון יוסף ביוד ענין להבא שתמיד יוסף האור והשפע בהוספה רבה וריבוי גדול שזהו מה שהוא תמיד מוסיף השפע בריבוי התחלקות או"כ עד אין קץ כו' (וכמו יוסף ה' עליכם[26] אלף פעמים כו' וכן יוסף ה' עליכם ועל בניכם[27] כו' שזהו בחי' צ"ע דאור זרוע בתמידות לצ"ע בכל דור בנש"י להוסיף ולהגדיל האור בריבוי התחלקות לאין קץ כו' וד"ל). וזהו ג"כ הטעם שהי' יוסף יפה תואר ויפה מראה[28] כי ידוע בענין יפה תואר[29] ויפה מראה שזהו ציור התמונה בכלים ואברים במזיגה נכונה מאד לא יוסיף ולא יגרע מכפי הצריך לענין יופי התואר נק' יפה תואר וטוב המזיגה וההתכללות בגוונין ומראות דלבן ואדום וירוק שעירובם מתחברים יחד באופן נאה מאד לפי הצריך לתכלית יופי המראה זהו נק' יפה מראה במזיגה יפה בגוונין ולמעלה היינו בחינת התיקון שבא במזיגה יפה ומדה נכונה בין באורות שנק' גוונין ומראות חג"ת ופרטיהם שנק' יפה מראה וכן בכלים שנק' תואר שגם בהם יש מדה ומזיגה יפה שנק' יפה תואר כו' (וכמו בתו"מ שנק' או"כ שבאים ע"פ שם מ"ה דתיקון הכל במדה ומזיגה יפה נק' כנ"י יפ"ת[30] וכן ישראל אשר בך אתפאר[31] ובחי' המשפיע דתו"מ לכנ"י שהוא בחי' יוסף צ"ע נק' יפ"ת ויפ"מ והוא מצד שרשו במקור דתיקון שנק' מלך הח' כו' כנ"ל שממנו נמצא שרש התיקון למטה להיות אופן המדידה הנכונה באו"כ במזיגה יפה בתואר ובמראה הכל לפי החכ' הקדומה שבמאמר קו המדה כו' ע"כ נק' יפ"מ וד"ל). ובכל הנ"ל יובן שרש בחי' יוסף ומעלתו הנבדל בערך על השבטים גם על האבות (שהרי

יעקב השתחוה על ראש המטה[32] שחלק כבוד למלכות דיוסף שהוא מלך הח' מקור התיקון דיעקב כו') שמצד שרשו במקור דתיקון ותוהו כנ"ל. ע"כ לא היה יוסף רועה צאן כלל כאבות שנק' רועים שרועים ומפרנסים לנש"י שנק' צאן[33] שהוא בחי' התיקון כידוע בחג"ת דאבות כו' וכש"כ השבטים שהן בבחי' עולם הבריאה כו' כנ"ל כי יוסף היה למעלה מבחי' התיקון והוא מלך הח' רק שממנו נמצא שרש לבחי' התיקון וע"כ היה פותר חלומות דתוהו כנ"ל וזהו שהי' טרוד גדול בצירופים זרים בכתבי חושבני' כנ"ל בטרדא רבה ועצומה מאד בעסק העבודה בבית ושדה וגם בהיותו מלך ומושל ומשביר לכל הארץ ולא הפסיק לו דביקתו האמיתית כמו שהוא למעלה ממש שלא היה כזה באבות[34] שהיו מרכבה בבחי' האצי' ממש כנ"ל מטעם כל הנ"ל ודל"ל:

(ה)[35] **והנה** להבין ולהשכיל מכל הנ"ל בבחי' יוסף שהיה מרכבה למעלה והיה טרוד גדול בעסקים גדולים ופרטים רבים ולא היו מבלבלים דביקתו למעלה כלל מטעם הנ"ל שהיה שרשו בשרש התיקון דמלך הח' ע"כ היה פותר חלומות כו'. הנה יובן כ"ז בתוס' ביאור למעלה מעלה ג"כ והוא בבחי' מהו"ע אור א"ס ב"ה ממש דגם שאין לו גוף[36] ואין לו דמות הגוף כו' כי לא אדם הוא[37] כו' וכמ"ש כי לא ראיתם כל תמונה[38] כו' עכ"ז הרי בצלם אלקים עשה את האדם[39] ודברה תורה[40] כו' לזאת ודאי יש בדוגמא דלמטה בחי' יוסף צ"ע הנ"ל גם למעלה מעלה כמ"ש כי צדיק ה'[41] כו' והוא שאמר אור זרוע לצדיק[42] שהוא צ"ע ממש דהיינו בחי' סוכ"ע הכללי שלמעלה מכל ההשתלשלות דקו"ח כו' כידוע דעצמות אוא"ס ממש שלפני הצמצום הראשון שנק' מקו"פ וחלל ריקן[43] כו' היה פשוט בתכלית הפשיטות ומובדל בערך לגמרי מהיות גם בחי' מקור למקור לכל ההשתלשלות דאבי"ע ואף גם כי כל האור והשפע הנמשך להיות מקור להשתלשלות דע"ס או"כ אינו בא רק ע"י בחי' אותיות דעצמות המאציל ששרשם באותיות דטה"ע דגליף גליפו[44] כו' כמו ע"י אותיות דשם ע"ב נמשך מקור להאציל לאור החכ' וכמ"כ יש אותיות דשם אהי' להאציל לאור הכתר שהוא הרצון[45] וכה"ג לכל האורות דאצי' וגם למע' מן האצילות בראשית המשכת הקו"ח כו' שנק' א"ק כו' עכ"ז הרי מהות ועצמות המאציל הוא מרומם ומובדל למעלה מעלה גם מבחי' אותיות כי בחי' האותיות אינו רק בחי' גילוי ההעלם מהעצמו' בבחי' פרט כמו אותיות גילוי הרצון ואותיות גילוי השכל כו' דכלא ממש חשיב כו' ודל"ל. אך הנה עכ"ז אנו רואים שיש בחי' ירידה והמשכה והתלבשות מעצמות א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות בבחי' כללות עכ"פ ע"ד שהוא נתפס ומלובש בזה ממש כו'. והוא הנק' בחינת מחשבה א' הכללית שאנו אומרים שבמחשבה א' הוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה א'[46] דענין צופה ומביט זהו בחינת אותיות המחשבה דוקא כמו שאדם צופה ומביט במחשבתו על כללית מעשה הבנין מראשו לסופו שנסקר אצלו באותיות המחשבה בסקירה א'. כך כללות כל הדורות העליוני' ותחתונים מראשית הקו"ח עד סופו בכל שית אלפי שנין[47] ואלף הז' כו' נסקר הכל באותיות מח' חכמתו ית' בסקירה א' ממש שזהו בהכרח שנתפס במחשבה זו הכללית כי הרי ממנו הכל נמצאו ואין לך דבר חוץ מעצמו ית' כמ"ש כי ממך הכל[48] כו' ועמך מקור כל החיים העליונים והתחתונים רק שנמשך ממנו אחר הצמצום הראשון שנק' מקו"פ וחלל כו' שנתעלם תחלה אור העצמות ונשאר רק רושם הארה בעלמא דקו"ח כו' שאל"כ היה הכל בבחי' א"ס ממש כידוע. וא"כ לפ"ז מוכרח לומר דמה שצופה ומביט לכללות הכל בסקירה אחת זהו כמו עד"מ באדם למטה שבידיעת עצמו שצופה במחשבה על כל עצמות שלו מראשו לרגלו נסקר אצלו בסקירה אחת בבת אחת מבלי קדימה לאחד על זולתו שלא בסדר והדרגה מראשו לרגלו או מתחלת רצונו לסוף מעשה אלא הכל כאחד והוא מה שיש בכח הנפש להרגיש א"ע הרגשה כללית מכללות חיות הנפש בגוף מראש לרגל בסקירה אחת כו'. וכך יובן למעלה מעלה שבידיעת עצמו ית' יודע[49] ומביט כללות כל ההשתלשלות דאבי"ע מריש כל דרגין שלפני האצי' עד סוף הכל כולו נסקר בסקירה אחת ממש מבלי קדימה מראש לסוף כלל אלא ראש וסוף כאחד (וזהו ברוך שאמר במחשבה אחת[50] (בבחי' מקיף כללי כמח' עיגולי'[51] שתופסת בכללי' בסקירה אחת) והיה העולם בכללו') (וכמו בכל ר"ה שמתחדש חידוש כללי ממקור תחלת הרצון שבמחשבה הא' כו' אומר זה היום[52] תחלת מעשיך שכולל הכל זכרון ליום ראשון שהוא בחי' מחשבה הכללית הנ"ל וע"כ אומר כל היצור[52] לא נכחד כו' מי לא נפקד כו' שכולם עולים במחשבה הכללית וז"ש אתה זוכר[52] כו' ופוקד כל יצורי קדם שעלו במחשבה הקדומה ואין פרט נבדל מן הכלל מאחר שממנו יצא בגילוי והתחלקות לבד כו'). אך הנה לפי זה בהכרח לומר שהוא ית' נתפס במח' כללית זאת אחר שזהו כמו ענין[53] ידיעת עצמו באדם שנתפס בהרגשה זו הכללית כו' ובאמת הרי אמר אנת הוא עילאה[54] כו' סדכ"ס למתב"כ[55] דמשמע אפי' מח'[56] הכללית אינה תופס מקום בעצמות כלל כי כלא חשיב ממש ואע"ג דתפיס בכ"ע למדתב"כ[57] וכמאמר הוא מקומו של עולם[58] ואין העולם מקומו כלל אפי' מח' הכללית הנ"ל והשכל מחייב כך מאחר שגם מחשבה זו בגדר שפע באה בדרך כלל עכ"פ שהוא כללות ההשתלשלות שיש לו ראש וסוף עכ"פ והוא עצמו ית' מובדל ומרומם לבדו כו' למעלה מבחי' ראש וסוף שאין לו תחלה ואין לו תכלה כו' כידוע וא"כ מה שמתצמצם המחשבה כללית להיות צופה ומביט לכל הדורות כו' ודאי שאינו נתפס בזה כלל וכלל שלא כמשל בידיעת עצמו הנ"ל לפי שאין ערך כלל בין ידיעה שיודע לכל ההשתלשלות לידיעת עצמו ממש שהוא בבחי' א"ס ממש ומה שנמשך מאתו הכל אינו רק ע"י צמצום אור העצמות לגמרי כנ"ל ודל"ל:

(ו) **והנה** ראיה ברורה לזה הוא ממה שמצינו במ"ש מי כהוי' אלקינו המגביהי לשבת המשפיליי[59] לראות בשמים ובארץ כו' וכן אמר משמים הביט ה'[60] ראה את כל בני האדם ממכון שבתו[61] השגיח על כל יושבי הארץ היוצר יחד לבם[62] המבין אל כל מעשיהם שהרי יש כאן שני הפכים בנושא אחד ממש דאם מגביהי לשבת למעלה מעלה בבחי'

רוממות המקיף הכללי שהוא מחשבה הכללית שסוקר הכל בסקירה אחת לראש וסוף כאחד כו' האי[ד] יכול להיות שבשעה זו עצמו שמגביהי לשבת כנ"ל הוא משפיל את עצמו לראות ולהשגיח בהשגחה פרטית למטה מטה על כל הברואים ממש וכן מ"ש משמים שהוא מחשבה הכללית בחי' סוכ"ע הכללי הנ"ל הביט ה' וראה בהשגחה פרטית על כל בני האדם כמ"ש עיניך פקוחות[2] על כל דרכי בני אדם כו' ממכון שבתו ברוממות דמחשבה העצמית משגיח על כל וכן מ"ש שיוצר יחד בכללות כולם לבם ומבין ומשגיח בפרטיות אל כל מעשיהם שכל זה הוא דבר והפוכו ממש שאם מרומם ומובדל הוא שראש וסוף שוין שם איך יצמצם את עצמו בכל פרט ופרט בכל נברא דאם נסקרים הכל בסקירה אחת הרי אין תופסים מקום כלל וכלל וא"כ איך הוא משגיח בכל פרטי פרטיהם הרי כל אחד ואחד תופס מקום בפ"ע שזהו ב' הפכים ממש. אך הענין הוא דשניהם אמת והא בהא תליא דוקא דהיא הנותנת משום דמגביהי לשבת ע"כ משפילי לראות בהשגחה פרטיות וכן משמים הביט כו' כנ"ל להיות שאם היה בחי' מחשבה הכללית הנ"ל תופס מקום אצלו ית' והיה נתפס בה עכ"פ אז לא היה יכול להיות שיוכל להיות השגחה פרטית שיתפס מחשבה בכל פרט ופרט שזהו כדבר והפוכו (כמו באדם התחתון כשמרגיש את עצמו בכלל אי אפשר שירגיש בפרט אע"פ שהפרט יצא מן הכלל ואם באה מחשבה בפרט באבר אחד לא יהיה אז הרגשה בכללית שא"א להיות מחשבה כללית ופרטית כאחת ממש) אבל באמת הרי אמר דלמתב"כ אפי' מח' הכללית שאינו נתפס בה כלל משום דכלא חשיבי ממש לגבי עצמות אא"ס שנבדל בערך גם מבחי' אותיות כנ"ל א"כ יכול להיות דבר והפוכו דוקא שבשעה ורגע[3] שסוקר הכל כאחד במח' הכללית הנ"ל אז הוא משפיל את עצמו להשגיח בכל פרט ופרט ואינו נתפס כלל בהשגחה פרטית זו ולא נחשב למאומה כמו שלא נתפס במחשבה הכללית משום דכלל עם הפרט שניהם שוין לפני העצמות מאחר שהוא מובדל ומושלל גם מכל בחי' מקור למקור להשתלשלות בכלל ובפרט כנ"ל א"כ ידיעה כללית וידיעה פרטית כאחד באים אצלו בשוה ממש וד"ל. וז"ש המגביהי ביו"ד דחכ' בראש ומשפילי ביו"ד דחכ' בסוף[4] בפרטית הכל כאחד להיותו למעלה מבחי' ראש וסוף כלל ופרט כו' וכן מ"ש משמים הביט[5] וראה את כל בני האדם בהשגחה פרטית כו' וד"ל ועכ"ז הרי אמר איהו תפיס בכל עלמין רק דלמדתב"כ כו' וזהו דבר והפוכו אם תפיס בכל עלמין למה למדתב"כ א"כ נתפס ואינו נתפס ב' הפכים כאחד וכן ענין הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו כלל לפי שגם זה אמת דאיהו ממש תפיס בכ"ע גם במח' הפרטית בפרטי השגחת הברואים על כל חלקי דצח"מ דעשי' עד שנחשב בחי' פרטיות מחשבה והבטה זו לבחי' יש ודבר מה שתופס מקום ונתפס בה כל פרט כו' וכ"ש במח' הכללית שנתפס בה בתחלה ואח"כ נתחלקה בפרטיות ועכ"ז הרי גם המחשבה הכללית כלא חשיבא שאינה רק סקירה אחת ולמתב"כ כנ"ל וגם זה אמת ואין זה דבר והפוכו כלל וכלל מטעם הנ"ל להיות הוא ית' מובדל ומרומם לבדו מכל ההשתלשלות כו' ע"כ יכול להיות דבר והפוכו שיהיה נתפס בכל עלמין בכלל וגם בפרט דוקא ולמדתב"כ וז"ש כי לא מחשבותי[6] מחשבותיכם כו' פי' כי' לא כמחשבת אדם שנתפס בה בכלל ובפרט ולא יוכל לפשוט א"ע לכך אי אפשר להיות בכלל ובפרט כאחד ולהיות נתפס ואינו נתפס כלל כו' אבל מחשבותי אינו כמחשבותיכם שאינו נתפס כלל במחשבה הכללית והפרטית ושניהם שוין וע"כ יכול להיות נתפס ואינו נתפס כאחד ממש ולא כמו שאדם פושט ולובש וחוזר ופושט שבשעה שלובש הלבוש נתפס בו אלא לא נתפס כלל גם בהיותו מלובש במחשבה גם במחשבה הפרטית בהשגחה האלקית על כל כו' כמו המבין אל כל מעשיהם או לזון ולפרנס לכל בשר כו' דודאי גם זה אמת שנתפס בכל פרט ולא יחשב מחשבה זו הפרטית כדבר מחשבה זרה באדם ח"ו כי ממך הכל כתיב ואין לך דבר חוץ ממנו וא"כ גם מחשבה שמשגיח בפרטי פרטיות בכל חי ומח' העצמית כאחד שע"כ אמר כי לא מחשבותי כו' דלא כמחשבת אדם שהוא חושב דבר חוץ ממנו ונחשב כזר אצלו ולא כן מחשבותי כו' שמיוחדים בעצמותו כי ממנו הכל בכלל ובפרט ועכ"ז אינו נתפס במח' הכללית ופרטית ושניהם אמת כנ"ל וד"ל:

(ז)[7] **והנה** ע"ד כ"ז יובן ג"כ ענין ובחי' יוסף צ"ע למעלה מעלה בעצמות אין סוף[8] ב"ה כמו שהיה יוסף למטה שהיה טרוד גדול מאד בטרדות עצומות בעומק ההשגחה פרטית בבית ושדה וכו'[9] בעניני הנהגות המלוכה על כל יושבי הארץ ועכ"ז לא היה לו מזה שום בלבול כלל לעוצם הדביקות שלו למעלה כנ"ל לפי שהיה יוסף בחי' מרכבה לעצמות אא"ס ב"ה דלמתב"כ אפילו מחשבה הכללית שאינו תופס מקום כלל והיה נשמת יוסף כלולה מבחי' מחשבה כללית שצופה ומביט בסקירה אחת כו' שזהו בחי' סוכ"ע הכללי ועכ"ז היה יכול להשגיח למטה בפרטי פרטיות ואין זה ב' הפכים כלל מטעם הנ"ל וד"ל. וכך הוא למעלה בעצמות א"ס שמלובש במח' הכללית ומשגיח על כל פרט ונק' מלך הגוים כמ"ש מלך אלהים על גוים[10] כו' כמו שהי' יוסף משביר בר ומושל על כל כו' דהיינו בהשגחה עמוקה בפרטות דוקא על כל מלכי האדמה כו' וכמזלות ודצח"מ ועכ"ז הרי הוא בבחי' א"ס כמו שהוא ואינו נתפס כלל כמאמר איהו תפיס בכל עלמין ולמדת"ב אפי' מחשבה הכללית כו' וכמו שהיה יוסף מלך על כל הגוים בטרדא רבה והיה מרכבה ממש לבחי' צ"ע שהוא עצמות א"ס כשיורד ומתלבש להשפיע במחשבה כללית ופרטית כנ"ל וד"ל. וזהו[11] שהיה יוסף מלך על כל מצרים בטרדה רבה ביותר ובהשגחה פרטית והיה מרכבה למעלה ולא היה זה אצלו ב' הפכים כלל לפי שלא היה תופס מקום אצלו כלל (להיותו מרכבה לבחי' סובב הכללי דאצי' ועשי' שוין שם[12] מאחר שמקיף לד' עולמות בשוה מראש לסוף כא' ומה גם למעלה ממח' הכללית דלמתב"כ) ע"כ לא היה צריך להפשיט א"ע מטרדות העולם לבא בבחי' ביטול העצמי לאין כי גם בהיותו מלובש בטרדות העולם אינו נתפס בהם כלל כנ"ל בפי' כי לא מחשבותי כו' משא"כ בחי' השבטים שהי' בבריאה שלאחר מסך המבדיל בין אצי' לבריאה[13] היו צריכים לבא

בבחי' ביטול היש בהפשטות הגשמיות תחלה ואז היו יכולים לעלות באצי' כמ"ש ששם עלו כו' וע"כ היו רועי צאן שלא יבלבלו לדביקות שלהם טרדות העולם להיותם באצי' שמוסתר בבריאה כו' אבל יוסף היה שרשו במקור הכללי שלמעלה מאצי' ובריאה כנ"ל ובזה יתרון מעלתו גם על האבות שהיו מרכבה באצי' ממש ועכ"ז היו רועי צאן ולא רצו בטרדות העולם (אע"פ שאין המסך מבדיל[15] להם כלל וכמ"ש במ"א שזהו מ"ש אלה הגבורים[16] כו' בלא לב ולב[17] שניהם שוין כמו אם זכרתיך על יצועי[18] בבחי' הקטנות זהו כמו באשמורות בק"ש במס"נ ממש בשוה שאין קטנות וגדלות המוחין שייך רק בביטול היש לאין לעלות מבריאה לאצי' כו' אבל באצי'[19] עצמו שוין קטנות וגדלות בלא לב[20] זהו כמו בלב כו' מטעם הנ"ל דאין העולם תופס מקום כלל אחר שאין הצמצום מסתיר כלל עד שיהיה צריך להפשיט א"ע כו') להיות מבואר למעלה בשרש יוסף שהיה מבחי' מלך הח' כו' שלמעלה מבחי' התוהו והתיקון שבכחו יכול לתקן צירופים זרים דתוהו להביאם למעלה מעלה מבחי' שרש דתוהו ולעשות בהם שרש ומקור לבחי' התיקון דהיינו איך שיהיה אופן וסדר הצירופים בחבור וקשר דכל ההפכים שיבא כאחד על מקומו כו' שזהו ענין פתרון החלומות שכאשר פתר בפה אופן הצירופים כן היה התיקון בחלומות דתוהו שנמצא ממנו מקור לבחינת התיקון דאצי' שיהיה אופן התיקון דמ"ה לב"ן כו' כנ"ל ובזה היה יתרון מעלתו הרבה גם מן האבות ונק' פותר ותופר כי האבות היו רק בבחי' התיקון דאצי' בג' קווין דאצי'[21] שמהם יצאו השבטים בבריאה ג"כ בבחי' התיקון בציור אדם ברמ"ח אברים שזהו לאחר שנעשה ונגמר בחי' התיקון שהוא למדוד האורות בכלים מכלים שונים כמו שידוע בסדר בציור מעמד ומצב השבטים בציור קומת אדם כמו שבטים האחרונים גד ואשר[22] גד גדוד כו' והוא יגד עקב[23] אשר טובל בשמן רגלו[24] שהן ב' רגלים דימין ושמאל[22] וזבולון וישכר תרין ירכין[25] דכתי' בזבולון וירכתו על צידון[26] כו' ובבנימין אמר ובין כתיפיו שכן[27] וכה"ג להיותם בבחי' אדם בדוגמא לאדם העליון דאצי' שהן האבות שהוא לאחר שכבר נמדדו האורות בכלים בבחי' י"ב ג"א[28] באצי' ובבריאה אבל בחי' יוסף היה מקור הראשון שלמעלה מתוהו ותיקון דמשם נמצא שרש ומקור לסדר מדידה זו דאורות וכלים דתיקון דאצי' כנ"ל וד"ל. ומזה הטעם יובן יותר מה שלא היה מבלבל אותו טרדות צירופים זרים דעולם הזה שהן בחינת החלומות דתוהו מאחר שהיה יודע בשרש ומקור התיקון שלהם למעלה שנק' תופר ופותר כו' כנ"ל א"כ איך יבלבלו אותו מכמו שהוא במקורו בבחי' מלך הח' (שהוא שם מ"ה החדש[29] דא"ק כו') אחר שהוא למעלה מהם המתקן אותם כו' וד"ל. ובכל זה יובן מה שכל עליות דיוסף היה דוקא ע"י פתרון החלומות כי זהו שרשו במקור התיקון דבחי' התוהו שמשם נמשך וירד בצירופים זרים ומבולבלים דחלומות שנק' קדרות ולבוש שק כנ"ל. אך השבטים שנאו אותו ביותר על דבר החלומות שלו וקראוהו בעל החלומות[30] כו' כי שרש השבטים בעולם הבריאה בי"ב ג"א דו"ק דבריאה שלמטה הרבה מבחי' יוסף שהיה למעלה מבחי' התוהו שלזה נק' פותר חלומות והם קראוהו בעל החלומות שהיו סבורים שהוא בבחי' ירידה ונפילה דניצוצות דתוהו שנתלבשו בחלומות והם היו מבחינת התיקון דבריאה עכ"פ ע"כ שנאו אותו מאד והיה אצלם בפחיתת הערך לקרותו בעל החלומות שלמטה בנפילה שנק' לבוש שק שע"ז אמר החלומות שוא ידברו[31] שהן שוא דק"נ וכזב ושקר שרשו וטעו מאד בזה כי באמת היה בעל החלומות שלמעלה בבחי' המקור לתיקון לחלומות דאורות דתוהו עצמו שהוא מלך הח' הנ"ל[32] שמתקן לז"מ דתוהו להיותו למעלה מהם הרבה כידוע וד"ל:

(ח)[33] **וזהו** הטעם שלא הכירו השבטים ליוסף שהוא עברי כשהיה מלך על כל מצרים והיו סבורים שהוא מצרי גמור וזה פלא גדול על נשמות גבוהות כמו השבטים שהיו מרכבה לו"ק דבריאה (ואמרו כך אין בלבנו אלא אחד שזהו יחו"ת דמל' בבי"ע כידוע) איך לא השיגו בנשמתו שהוא עברי עכ"פ ולא מצרי. אך הענין הוא מטעם הנ"ל שמצד עוצם התרחקותם כ"כ ממעלת ומדריגת יוסף (שהיה למעלה גם מז"מ דתוהו והם היו למטה מתיקון דאצי' כנ"ל) ע"כ לא השיגוהו כלל וכלל כי נבדל היה ומרומם מערכם בתכלית ואדרבה היו סבורים שהוא מצרי להיותו מלך על גוים בטרדה רבה שסובל כמה הפכים שאי אפשר שיהיה עברי הרי בהיות החלומות שהן צירופים הזרים דעוה"ז בלא בחי' התיקון עדיין הרי נק' לבוש שק ממש להסתיר אור האלקי לגמרי ואיך יהיה דבוק למעלה באלקים חיים שמפני זה היו הם[34] רועי צאן כנ"ל וע"כ היו סבורים שהוא מצרי ממש שהוא מק"נ ממש שנפל שם מבחי' התוהו כידוע אבל הם טעו בזה מאד מצד התרחקם ממעלת ומדריגת יוסף כי לא היה נשמתו בצירופים זרים דחלומות עצמן שלמטה אלא היה נשמתו הרבה למעלה גם מז"מ דתוהו עצמן דהיינו למעלה משרש החלומות בבחי' התוהו עצמו שהוא מלך הח' הדר שמתקן אותם ונק' פותר חלומות ע"כ לא הכירוהו השבטים והיו סבורים שהוא מצרי ומלך על מצרים כפרעה שהוא מל'[35] דק"נ כמ"ש כי כמוך כפרעה[36] וד"ל. ובכ"ז יובן ענין החלומות דיוסף עצמו שראה מה שעתיד להיות מלך ואחיו ואביו ישתחוו לו כמ"ש השמש והירח כו' ואביו שמר את הדבר[37] (כמ"ש לעיל בפ' וישב[38] בענין מאלמים כו') כי הנה מה שהיה פותר חלומות במצרים זה היה בסוד גלות יוסף בק"נ כמ"ש ויוסף הורד מצרימה[39] כו' וגם בק"נ בעה"ד טו"ר היה פותר חלומות דתוהו שבתערובות טו"ר וכאשר פתר כן היה להבדיל האמת מן השקר והטוב מן הרע להעמיד לכל אחד ואחד על מקומו כמו לשר המשקים טוב פתר שהיה מסטרא דטוב ע"כ ראה גפן וג' שריגים שהן ג' אבות כמ"ש בזוהר[40] ולשר האופים שהיה בסט' דרע פתר לרע כו' וכן בחלום פרעה מל' דק"נ היה טו"ר בחלומות ז' פרות טובות וז' פרות רעות והרעות בלעו לטובות ופתר לטוב ולרע ז' פרות טובות שיהיה ז' שנים טובות וז' פרות רעות ז' שנים רעות כו' וכ"ז בתערובות טו"ר שנפלו למטה מאד אבל בחלומות שחלם בעצמו בהיותו למעלה במקורו ושרשו בשם מ"ה החדש כו' שלפני התוהו והתיקון שם יכול להיות

כל ההפכים יחדיו ישכנו בלי צריך לפתרון לברר בבחי' בירור והבדלה כלל כי כולו אמת גם בדמיון החלום (וכמו בחלום אדברי במראה הנבואה שכולו אמת) (כמו משל הנ"ל בכחות עצם הנפש שמתחלקים בימים ושנים שבכל ימי חייו בטו"ר התנשאות וירידה או רצון ושכל טו"ר וכלולי' כולם בעצם הנפש בהולדו או במותו כו' וד"ל). וזהו מה שהראו לו בחלומו דיוסף שרש בחי'[2] התיקון שהוא מלך הח' מה שאביו ואמו ואחיו גם שהן בבחי' התיקון דאצי' בי"ב ג"א כו' כידוע שהן משתחוים ליוסף לקבל ממנו שרש ההמשכה להיות בהם כח התיקון כי גם שישראל ויעקב דאצי' וגם השבטים דבריאה כבר הם בבחי' התיקון אבל יוסף שהוא מלך הח' הדר הוא שרש ומקור שממנו יומשך כח בחי' התיקון לתקן לז"מ דתוהו כידוע וד"ל. וזהו שראה יוסף השמש וירח (שהן בחי' זו"נ[3] מ"ה וב"ן דאצי') וי"א כוכבים שנק' כוכבי אור[4] דאצי' טרם באו לבי"ע משתחוים לו שהוא למקור החכ' דתיקון כמו שהוא בעצמות א"ס כנ"ל וד"ל. (וחלום הא' דמאלמים אלומים היה באופן העלאת הבירורים דרפ"ח ע"י שם ב"ן דשבטים מבי"ע בשית אלפי שני עד העוה"ב ולכך לא ראה אביו יעקב שכבר הוא בבחי' התיקון דשם מ"ה דאצי' שגם זה הבירור בהעלאת מ"ן צ"ל בבחי' השתחוואה לאלומות יוסף שהיה פותר חלומות דבחי' ב"ן דק"נ בהיותו בשרש התיקון ע"כ היה מברר ומעלה לאלומות שלהם וז"ש ותשתחוינה לאלומתי[5] כו' אבל חלום הב' בשמש וירח כו' זה היה בבחי' ההמשכה דשם מ"ה דתיקון דאצי' לברר לב"ן דנוגה וגם זה הי' משתחוים לו לקבל ממנו כח ועוז לברר וזהו בכל דור ודור שצ"ע בחי' יוסף נותן כח ועוז לתיקון דתו"מ כו' וד"ל). ובזה יובן מה שארז"ל ע"פ וישתחו ישראל על ראש המטה שחלק כבוד למלכות[6] כו' (וגם כששמע שיוסף בנו בא אצלו נתחזק וישב על המטה[7] שהיתה שלימה[8] כו' לקבל מיוסף כו') פי' שחלק כבוד למלך הח' מלך הדר כו' שהוא בבחי' יוסף ממש שהי' גבוה מיעקב הרבה להיותו שרש ומקור לבחי' התיקון דשם מ"ה דישראל ויעקב דאצי' כנ"ל. וזהו וישתחו ישראל העליון בביטול והתכללות כו' (על ראש המטה שהיה שכינה מראשותיו[9] ונכלל גם בחי' המל' בהשתחוואה זו). וראי' לזה ממ"ש אלה תולדות יעקב יוסף[10]. ולכאורה עיקר תולדות יעקב היה השבטים אלא זהו מצד השרש של הכח ועוז לתולדות יעקב בע' נפש שלו בי"ב שבטים בדור אחר דור עד ימוה"מ והעוה"ב הכל ע"י יוסף שהוא שרש ומקור הראשון לבחי' התיקון שלזה נק' בן פורת שמפליא להרבות ולהפרות בריבוי התחלקות דתיקון מפני שהיה פותר ותופר בתיקון דתוהו דהכל א' דפורת ותופר ופותר (ופרת ותפר ופתר בלא וא"ו הוא בחי' נהר פרת הוא דמעיקרא[11] כו'):

(ט) **ובכ"ז** יובן ג"כ מ"ש ויאסור יוסף מרכבתו כו' וירא אליו ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד[12]. ויש בזה ב' פירושים א' שמ"ש וירא אליו היינו שיעקב נתראה ונתגלה ליוסף והפי' הב' דיוסף הוא שנתראה ונתגלה אל יעקב וכך משמע פשט הענין דקאי אדסמיך ליה ויאסור יוסף כו' ויעל כו' וירא אליו שיוסף הוא שנתגלה אל יעקב וא"כ גם מה שאמר ויפול על צואריו קאי על יוסף דקאי אדסמיך ליה וירא אליו כו' דיוסף הוא שנתראה אל יעקב ויפול על צואר יעקב ויבך עליו כו' כי שרש יוסף היה במדריגה גבוה מאד נעלה הרבה מיעקב כנ"ל שהיה במקור דבחי' התיקון דיעקב ע"כ אמר שיוסף השפיל את עצמו ממקומו העליון להיות מתגלה ליעקב וז"ש וירא אליו כו' ויפול על צואריו כו' להמשיך ליעקב ממקור הרחמים הרבים העליונים שבבחי' מקיף הכללי הנ"ל שיבא בגילוי במדת ת"ת דיעקב שיהיה נק' נחלה בלי מצרים[13] כלל כו' וד"ל ומ"ש ויאסור יוסף מרכבתו לקראת[14] ישראל אביו כו' שמובן מזה שהיה יוסף עולה לקבל פני אביו כתלמיד לרבו כו' הענין הוא מצד ירידה והתלבשות יוסף בק"נ דמצרים להיות מלך על גוים (כמו הקב"ה בגלות שנק' מלך הגוים[15] כו') היה צריך לעלות במרכבתו לקראת ישראל אביו שהוא בבחי' התיקון דאצי' אבל בחי' מרכבה דיוסף היה למעלה ממדריגה דיעקב ע"כ אסר מרכבתו להעלות כו'[16] לקראת ישראל כדי שיוכל להיות כח ועוז בישראל לתקן לעה"ד טו"ר ע"י תו"מ שישראל עושים בגלות וכמ"ש ויקם עדות ביעקב[17] ותורה שם בישראל וד"ל. וזהו שאמר יוסף לאחיו[18] אל תעצבו[19] כו' כי למחיה שלחני אלקים לפניכם כי זה שנתים[20] כו' וישלחני אלקים[21] לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה כו' וגם אחרי מות יעקב אמר להם אל תיראו[22] כי התחת אלקים אני כו' אלקים חשבה לטובה[23] למען עשה כיום הזה להחיות עם רב דהנה התורה נצחית היא[24] בכל דור ובכל זמן כידוע והענין הוא כידוע שבנ"י בכל דור ודור נשלח להם בגלות בחי' יוסף צ"ע שז"ש למחיה שלחני אלקים כו' עד לפליטה גדולה להיות שמבואר למעלה בשרש יוסף שהוא במקור של בחי' התיקון[25] דתורה ומצות ובכל דור שישראל עושים תורה ומצות שזהו בבחי' הבירור דק"נ לא היה ביכולתם כלל לעשות בחי' יחו"ע ע"י המצות באהוי"ר שלהם אם לא ע"י בחי' יוסף שנשלח בגלות לעוזרם כו'. ולהבין[26] ביאור הענין הנה יש להקדים תחלה שאי אפשר להיות יחו"ע במצות אם לא ביחוד דב' שמות הוי' ואלקים שזהו בחי' סובב וממלא[27] כידוע והן ע"י ב' מיני אהבות אה"ר ואה"ע[28] ששניהם נולדים מן ההשגה והתבוננות בגדולת ה' ביחו"ע ויחו"ת שההשגה ביחו"ת בבשכמל"ו[29] שהוא בבחי' ממכ"ע בביטול היש לאין והוא בבחי' אלקים כח הפועל האלקי' בנבראים מזה נולד האהבה שנק' אה"ע שמתיישב האור בכלי המוח והלב כידוע ומבחי' יחו"ע[30] בהתבוננות דבחי' סוכ"ע בכלל בשמע ישראל[31] כו' נולד בלב בחי' אה"ר שהיא למעלה מן הכלי כו' ואמנם בחבור ב' האהבות הללו ביחו"ע ויחו"ת (שזהו בכל נפשך ובכל מאדך) נתחבר ונתייחד ב' שמות דהוי' ואלקים יחד ומזה נעשה יחו"ע[32] שבמצות שהוא יחוד קוב"ה ושכינתי[33] סובב וממלא כו' כידוע וד"ל. והנה בזמן הגלות מחמת עוצם הסתר אלקות בנש"י מצד הלחץ ודחק בטרדות הפרנסה וכובד שיעבוד הגלות וכה"ג (לפי שהשכינה בגלות באוה"ע[34]) יכול להיות

שלפרקים בעת מן העתים לא יאיר אור הוי' בכנ"י ביחוד דהוי' ואלקי' גם במצות שעושין מצד שלא יאיר בהם אור התפעלות ב' אהבות דאה"ע ואה"ר הנ"ל לפי שנגרע כח ההשגה וההתבוננות ביחו"ע ויחו"ת כנ"ל עד אשר אין בכח השגתם כלל להוליד ב' אהבות הנ"ל ולהיות כן במשך זמן רב בגלות זה האחרון היה ח"ו נפילה גמורה בכנ"י בבחי' פירוד וריחוק גמור מאלקות במיעוט האור מיעוט אחר מיעוט עד שהיה נשכח מנפשם ולבם לגמרי כח השגות אלקות ביחו"ע ויחו"ת עד שלא היה נמצא בהם אפי' רושם בעלמא מב' אהבות הנ"ל גם לפרקים כמו בשבת ומועדים מפני כלות כוחם בעצם ח"ו אך בחמלת ה' עליהם ומצד התקשרות אה"ר ואה"ע שמלמעלה למטה כמ"ש אהבת עולם אהבתנו[30] כו' שלח לפניכם בחי' יוסף צ"ע להיות לנש"י הנמצאים בכל דור בגופי' למחיה ממש וז"ש יוסף כי למחיה שלחני אלקים לפניכ' כו' לשום לכם שארית בארץ דהיינו שבחי' אור הזרוע לצ"ע בנש"י בכל דור הוא למחיה ושארית פליטה בכל משך זמן הגלות כו' שלא ישכח מלבם ונפשם ולא יכלה כחם בעוז ב' אהבות הנ"ל ובהשגות אלקות כיחוד"ע ויחו"ת כו' והיינו ע"י בחי' אור אה"ר המסותרת שיסודתה בהררי קדש העליון בבחי' פנימי' ועצמות המאציל באה"ר העצמות שמלמעלה למטה ומשם נמשך כח[31] בכל ניצוץ מישראל שיהיה בו בחי' אה"ר עצמית וטבעית שמוטבע ומושרש כמו טבע ממש בנקודת הרצון שלמעלה מן הטעם ודעת ולמעלה מן הלב להיות נכספה וגם כלתה נפשו לידבק בה' אחד ולא יזוז מהתקשרות זאת האמיתית בשום נסיון בעולם כידוע וזאת האה"ר נק' אהבה המסותרת בהעלם ובכח כל אחד ואחד מישראל והיא הבאה מלמעלה מאליה בלי הכנת אדם לפרקים שנתגלה מבחי' העלם בלתי שום הכנת הכלי כו' להיותה למעלה מן הדעת וההשגה דכנ"י ואמנם מסותרת היא בלב דכנ"י וא"צ רק להוציאה מן ההעלם לגלוי וגם זה בא מכח עליון דבחי' צ"ע (שזהו בחי' רוחא דשביק בגווה[32] כו') וע"כ אין לכח אה"ר זאת קץ וגבול ושיעור כלל דהיינו גם במשך זמן רב דגלות בטרדות המבלבלים לנקודת הלב והמוח עכ"ז לא יחשיך אורה כלל וכמ"ש מים רבים לא[33] כו' רק שהיא מסותרת מאד ואמנם מיד שתצא מן ההעלם לגילוי יש בכחה הגדול לעורר את האהבה בב' מדריגות דיחו"ע ויחו"ת באה"ע ואה"ר שיאירו בתוקף גדול שלא יפול הנופל לעולם וד"ל. וזהו כי למחיה שלחני כו' שנשלח ממקור התיקון ליתן כח ועוז בהמשכות אור אהבה מסותרת בלב כנ"י שתבא מן ההעלם לגילוי וזאת היא עיקר סיבת קיומם וחיותם באור החיים בכל עת מצוא לבא להתפעלות ב' אהבות הנ"ל בהמשך זמן רב בגלות[34] ואם לא לזאת האהבה מסותרת שבאה מלמעלה מבחי' יוסף צ"ע היה כבר כלה כחם האלקי' במעט[35] זמן כו' וד"ל. וזהו לשום לכם שארית בארץ העליונה שיהיה להם שארית בארץ החיים מבחי' מל' דאצי' וגם להחיות להם[36] לפליטה גדולה בימות המשיח[37] שאז אמר הגדיל ה' לעשות עם אלה[38] וד"ל (וכ"ז מפני שנק' בן פורת פותר ותופר כו' דגם בגלות השכינה באוה"ע[39] שנק' שינה שחולם חלומות בבחי' לבושים זרים דק"נ שנפל מבחי' התוהו יכול להעלותם ולהביאם בבחי' התיקון כנ"ל וע"כ יש בכח המשכת צ"ע באור הזרוע בנש"י לעורר בהם כח האהבה מסותרת שתצא מן ההעלם שבזה יהיה כח להיות יחוד דמ"ה וב"ן במצות שהן ב' שמות דהוי' ואלקים שהוא בחי' התיקון וד"ל) וזהו לשום לכם שארית בארץ דמ"ה יברר לב"ן ויהיה יחוד עליון בכל עת מצוא וגם לקבל שכר המצות בעוה"ב שזהו שנק' בן פורת (שמפרה ומרבה האורות בכלים לאין שיעור כו') (ומ"ש לפליטה גדולה קאי בימות המשיח (כמשי"ת) דכתי' אז אהפוך אל עמים[40] כו' דכמו שהיה יוסף שליט על כל הארץ ומשביר בר לכל עם הארץ בגשמיות כד"[41] לע"ל ברוחניות החיות האלקי'[42] להחיות עם רב אוה"ע[43] ויהיה נק' מלך הגוים כו'. ואמנם ישראל יהיה במעלה מרובה עד שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה והוא מה שע"י אור הזרוע לצ"ע כל משך זמן הגלות זריעה זאת היא[44] בכח האהבה מסותרת להוליד יחו"ע כנ"ל הרי עשה פרי מרובה להצמיח בכפלי כפלים לאין שיעור מעצם אור הזרוע לצ"ע בנש"י בכל דור כמ"ש וזרעתיה כו'[45] וכמו שאדם זורע קב כדי להוציא כמה כורים[46] דוקא וכמו הלוך ילך כו', בא יבא ברנה נושא אלומותיו[47] כו' ונק' ראשית תבואתו[48] כו' וז"ש להחיות לכם דוקא לפליטה גדולה דוקא וגם להחיות עם רב ניצוצות דבחי' התוהו שבכל אוה"ע[49] שיבוררו לעבדו שכם אחד[50] כו' וד"ל):

(י)[51] **ובכ"ז** יובן מ"ש אסף על זמן הגלות רועה ישראל האזינה[52] נוהג כצאן יוסף פי' רועה ישראל הוא בחי' מל' שנק' שכינה[53] דבגלות שכינה עמהם[54] והוא שנק' רועה כמו ברחל שאמר כי רועה היא[55] שזן ומפרנס לישראל באהוי"ר ואמונה פשוטה כו' ואמנם אין עיקר חיותם וקיומם בבחי' שרש ועצמית שיקוים כחם ולא יכלה הוא מ"ש נוהג כצאן יוסף דוקא שהוא המשפיע ומעורר בנש"י בחי' האהבה מסותרת הנ"ל שהיא באה מלמעלה מאליה והוא מבחי' יוסף העליון דוקא שהוא בחי' אור הזרוע לצ"ע בנש"י בכל דור כנ"ל וע"כ אמר נוהג כצאן יוסף דוקא שממנו עיקר ושרש לפרנסת ישראל מרועה ישראל וכמ"ש ביוסף מידי אביר יעקב[56] משם רועה אבן ישראל שהוא היות יחוד דמ"ה וב"ן[57] שנק' אבן ישראל כו' וד"ל (וזהו שחלם יוסף השמש והירח משתחוים לו כו' שהן ב' מדריגות דהוי' ואלקים שמתייחדים בב' אהבות הנ"ל אה"ר ואה"ע שהן משתחוים לקבל מבחי' יוסף שימשיך בהם כח ועוז ליחודם בתמידות כנ"ל וכידוע בזוהר דשמשא וסיהרא היינו הוי' ואלקים שהן זו"נ[58] דאצי' ושרש יוסף בבחי' מלך הח' הדר שרש ומקור לבחי' התיקון כנ"ל או פי' משתחוים לי בבחי' השתחואה מלמעלה למטה ליתן כח ועוז ליוסף צ"ע בחי' יסוד שיעורר בנש"י לאהבה מסותרת הנ"ל שזהו גילוי דמדריגת יוסף להשפיע במל') וז"ש ואביו שמר את הדבר שמר להבא שיהיה כך לע"ל שיתגלה מדריגת יוסף שנאמר ולא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וירח[59] כו' רק ה' יהיה לך לאור עולם[60] (והוא אור הגנוז לצדיקים) לע"ל

שהן מטמוני יוסף שיתגלה לע"ל (כמשי"ת). ואמנם כ"ז הנה דוקא בזמן הגלות בחי' יוסף גבוה מאד נעלה במדריגה ליתן כח ועוז למל'[1] לשום לבנ"י שארית בארץ מטעם הנ"ל להיותו בבחי' מקור לתיקון כו' אבל בימות המשיח דכתיב ביה ישכיל עבדי[2] כו' וגבה מאד בפנימי' ועצמות אא"ס שבפנימית הכתר בכלל שזהו בחי' עליות המל' דיהודה למעלה מבחי' יוסף המשפיע כו' וכמ"ש בהפטורה דפ' ויגש לקח עץ כו'[3] עד ודוד עבדי נשיא להם לעולם[4] שהוא כתר ש"ט דמשיח[5] שלמעלה יהיה מעץ אפרים דיוסף צ"ע רק בזמן הגלות בחי' המל' מקבל ובטל ונכלל בבחי' יוסף צ"ע כמ"ש ויגש אליו יהודה כו' כידוע (בפ' ויגש[6] באריכות). וטעם הדבר ידוע לפי שעכשיו בחי' שם מ"ה דתיקון שהוא בבחי' יוסף מברר לבחי' ב"ן דתוהו שנפל בשבה"כ כענין החלומות דבזמן הגלות שנק' פותר ותופר כו' כנ"ל וז"ש כי למחיה שלחני אלקים לשום לכם שארית בארץ כנ"ל אבל' כאשר כבר יתברר בחי' ב"ן ויעלה לשרשו בבחי' ס"ג דבינה שלמעלה משם מ"ה המברר כו' וכמ"ש א"ח עט"ב[7] כו' אז אין צריך המל' לבחי' יוסף כלל אדרבה יעלה למעלה הימנו כמ"ש וגבה מאד (והוא למעלה גם ממח' הכללי' ופרטי' הנ"ל והוא בחי' מל' דא"ס עצמו כמו שהוא טרם שבא להיות נק' משפיע בכלל ופרט כו') ואע"פ שיוסף הי' שליט על הארץ מלך על כל הגוים ומשביר בר לכל עם הארץ בסוד גלות בלבוש שק כו' וכך יהיה לע"ל ברוחני' דכתיב מי לא ייראך מלך הגוים[8] כו' זהו רק מבחי' מלך הח' הדר שמברר לז"מ דתוהו שהן ע' אוה"ע[9] כמ"ש אז אהפוך אל עמים כו' אבל משיח יהיה מלך על ישראל דוקא ולא מלך הגוים[10] משום דשרש ישראל הוא מבחי' מל' דא"ס עצמו שלמעלה גם משם מ"ה החדש דא"ק כו' (וז"ש במשיח חיים נתתי לו[12] חיים נצחיים דא"ס דכתי' ביה ה' ימלוך לעולם ועד[13] והוא ענין דוד מלך ישראל חי וקיים[14] אבל משיח בן יוסף אין נצחי כו') וז"ש תחלה לשום לכם שארית בארץ שזהו רק עכשיו בזמן הגלות דמ"ה דתיקון מברר לב"ן מכח[15] יוסף מקור התיקון כנ"ל ולכך אמר למחיה כו' לשום לכם שארית כו' ומ"ש עוד ולהחיות לכם לפליטה גדולה היינו שמזה יגדל אור המל' דמשיח שיהיה אז למעלה מיוסף הרבה כנ"ל ואז אין צריך למחיה דיוסף כלל ואמנם ע"י זריעה דאור זרוע לצ"ע בכל משך זמן הגלות יהיה זה הריבוי שנק' פליטה גדולה שיהיה בימות המשיח בישראל דוקא והוא שנק' בן פורת כו' ולכך אמר ולהחיות לכם דוקא כו' שגם זה מכחו בא אע"פ שיהי' משיח בן דוד למעלה ממנו וז"ש למען עשה כיום הזה להחיות עם רב לע"ל שיבוררו כל בחי' הניצוצים דז"מ דתוהו כנ"ל כמ"ש אז אהפוך כו' והכל מבחי' יוסף שליקט כל הכסף בזמן הגלות דוקא (כמשי"ת) וז"ש כי למחיה כו' היינו עד שיהיה בחי' עליות המל' דמשיח למחיה שלחני בכל משך זמן הגלות כו' מטעם הנ"ל:

(יא)[16] **ובכ"ז** יובן מ"ש בזוהר על יוסף צ"ע שנק' גננא דגינתא[17] כו' והאי גינתא מגרמיה אזדרע[18] כו'. ולכאורה אין זה מובן דאם האי גינתא מגרמיה אזדרע למה צריך לגננא כלל. אך הנה ידוע דגינתא הוא בחי' המל'[19] שרש נש"י (שנק' שדה חקל תפוחין קדישין[20] כו') כמו ג"ע שנטע ה' שיצמיח[21] כל עץ נחמד ועשבים טובים ביותר שהן כל בחי' גילוי אור האלקי בנש"י בכמה מיני מדריגות שונות בבחי' כלים מכלים שונים (כמ"ש גן נעול אחותי כלה[22] כו')[23] ובג"ן[24] סדרים דאורייתא[23] והוא בבחי' התיקון בריבוי האורות בכלים רבים ברמ"ח מ"ע כו' ולמטה נק' כנ"י כרם ה' צבאות[25] כידוע וד"ל. ובחי' אור הזרוע בגינתא הוא הנק' גננא כמו הגננא שהוא היודע בטוב איך לסדר סדר ותיקון טוב בזריעת הזרעים בגן במקומות מיוחדים שבו שמתקן שם שיקבל צמיחות טובות ממיני זרעים הרבה הטובים שהביא לשם ממקום טוב שכבר צמחו שם עד שבמשך זמן רב יהיה הגן[26] בעצמו תוציא[26] צמחה בכל מיני צמחים הטובות להיותה מסוגלת לצמיחה זאת ואמנם זה נעשה בה ע"י התיקון דגננא כו' וד"ל. וכך יובן למעלה בבחי' יוסף צ"ע שנק' גננא אור[27] בגנתא שהוא בחי' המל' היינו מה שמתקן ונותן כח ועוז בכנ"י שתוכל להצמיח כל פרי טוב באהוי"ר ובמצות מעשיות והיינו כמו תולדות ב' אהבות הנ"ל דאה"ר ואה"ע שעושים יחו"ע בב' שמות דהוי' ואלקים בכל המצות שעושים בריבוי האורות בכלים כנ"ל לפי שמבחי' מקור התיקון דשם מ"ה החדש דיוסף שהוא מלך הדר כו' הוא שנעשה ונמשך כח הטוב בגינתא שתקבל כל זריעה טובה מאורות העליונים ביותר עד שאח"כ תצמיח מעצמה בלי זריעה כלל כי[28] כארץ תוציא כו' וכגנה זרועיה תצמיח מעצמה כן יצמיח ה' צדקה[28] כו' שהן אורות העליונים שבתו"מ כו' (והוא ג"ע העליון והתחתון כמ"ש היושבת בגנים[29] כו' כמ"ש במ"א). אך הנה יש עוד צמיחה בגנתא כמו בשדה שהן כמו ספיחים[30] שגדלים מאליהן בלי זריעה כלל כך יש עשבים טובים ואילנות שצומחים בכרם בלי סיבה נטיעה וזריעה כלל וזהו בא מכח הגינה עצמו משא"כ בזרוע שצומח מן הזריעה שאין זה מכח הגינה עצמה רק מכח הצומח שיש כבר בזריעה שטבעו להצמיח ואין זה צמיח' הארץ מכח עצמ' כמו שהיא בעצם הראשון כו' רק שמעורר גם לכח הצומח שבארץ להצמיח בזרוע יותר כמו שהוא בכפלי כפלים (שבזה יתרון מעלה לזריעה על הספיחים כמשי"ת). וזהו ג"כ למעלה בחי' אור זרוע דצ"ע בנש"י שהצמיחה באה מכח אור הזרוע שמצמיח ואין זה מכח עצמיות דכנ"י שנק' גן ה' אבל מה שתצמיח בכח עצמה בלי זריעה דצ"ע יותר עליון ממנו (והוא טעם עליית מל' דמשיח שיהיה לע"ל למע' מבחי' יוסף כנ"ל דכתיב ביה וגבה מאד והוא מ"ש דהאי גינתא מגרמיה איזדרע בלי זריעה כלל וכמ"ש וכגנה זרועיה כו'). וביאור הענין הנה מבואר למעלה בבחי' כח התעוררות דאהבה מסותרת בכנ"י שיולד מזה ממילא תולדות ב' אהבות הנ"ל שזהו בא מאור הזרוע לצ"ע בארץ וז"ש למחיה שלחני אלקים כו' כנ"ל וזהו גננא דגנתא שמתקן לגינה שתתן את כחה להצמיח כל מיני צמיחות טובות והוא ע"י הזריעה דזורע (וכמו שאמר יוסף הא לכם זרע וזרעתם את האדמה ה"א דיסוד[31] כו') אבל כמו ענין גידול הספיחים או העשבים ואילנות שגדלים מכח הגינה עצמה היינו מה שיש בנש"י

להתעורר באה"ר העצמיי' או בתשובה שלימה בלי התעוררות מלמעלה כלל וכלל כו' רק מכח עצמם דוקא וזהו דמגרמיה אזדרע כו' בבחי' העלאת מ"ן שמכח עצמה וכמ"ש וכגנה זרועיה תצמיח מאליה (והוא הנק' טוב מאד[32] דגנוז בגווה כמ"ש בזוהר ומבואר במ"א). ואמנם הנה הגם שמעלת הספיחים גדולה מצד שבא מכח העצם כנ"ל מ"מ יש מעלה יתירה בזריעה הצומחת יותר מטעם אחר להיותה באה בריבוי גדול בכפלי כפליים לאין שיעור שהולך וצומח בלי הפסק כלל כמו ויזרע יצחק[33] כו' מאה שערים שזהו בחי' התחדשות גמורה כמו בצמיחת התבואה בחידוש גמור שניתוספו בכפלי כפלים מכמו שהיה בזריעה כמו מקב א' כמה כורים וכך הוא ענין תולדות וצמיחת דב' אהבות הנ"ל שבאו בחידוש גמור מן ההשגה וההתבוננות שעושים פרי במצות ע"י כח דאור זרוע לצ"ע בהתעוררות כו' זהו אין לו שיעור כלל ונוסף על הזריעה[34] בכפלי כפליים כו' אבל בחי' התעוררות אהבה מסותרת שבאה מכח העצם שזהו כצמיחת הספיחים אין בזה חידוש גמור רק במה שבאה כח האהבה מסותרת לגילוי לבד שהרי זהו בחי' עצמיות וטבעית בנה"א כו' ולא בא רק לידי גילוי מן ההעלם לבד (ויש בזה שיעור ומדה כפי אופן כח הצמיחה שבארץ שתוציא צמחה ע"פ מאמר תדשא הארץ דשא[35] כו' וד"ל). (אך באמת אין הענין כן דנהפוך הוא דבזריעה גם שניתוסף הרבה גם זה בא מכח הצומח שבארץ שיש בכחו לחדש מאין ליש שנק' חידוש גמור והוא בא מחמת ביטול היש לאין דחטה הזרוע בארץ וזהו נק' יש מיש עכ"פ אבל מה שנצמח מעצם הצומח שבארץ בלי זריעה כלל זהו נק' חידוש יש מאין ממש והוא צמיחה בלי שיעור כלל שגם שקוצר כמה אלפים פעמים חוזר וצומח כו'. וזהו שלע"ל אמר אור חדש על ציון תאיר[36] שהוא כח האהבה מסותרת שבעצמות שנק' אור חדש ממש משא"כ עכשיו בזמן הגלות הוא ע"י התעוררות רוח ממרום דיוסף צ"ע שלמחיה כו' שנק' גננא דגנתא דאע"פ שמוליד ריבוי תולדות בברכה מרובה ביותר יש לו שיעור והפסק משא"כ ברכת הארץ מכח עצמה שאין לה שיעור כלל וזהו ששם ב"ן יעלה למעלה משם מ"ה דמשפיע והוא מל' דמשיח שיעלה למעלה מיוסף דהיינו מ"ש ולהחיות לכם לפליטה גדולה שבימות המשיח לא יצטרכו למחיה דיוסף כלל כנ"ל וד"ל):

(יב)[37] **ובכ"ז** יובן מ"ש וילקט יוסף את כל הכסף כו' דהנה אמרו רז"ל ג' מטמונים[38] הטמין יוסף א' נתגלה לקרח כו' והג' יתגלה לע"ל כו'. והענין יובן עד"מ אדם שרוצה לילך בדרך רחוקה מאד[39] מהלך כמה שנים בים ויבשה דודאי הרי לפי שיעור הדרך שיתעכב זמן רב כ"כ צריך האיש להכין צידה לדרך רחוקה[40] כזו הרבה מאד שיספיק לכל הזמן שיתעכב בדרך הזה. והנה עיקר הספקת האדם וביתו הוא במזון דלחם ולבוש דכסות אבל שארי הצטרכות במזון כבשר ודגים ויין ושמן וכה"ג א"א שיכין הכל כפי הצריך לזמן רב כזה ובמה ישאם שתהיה הוצאה יתירה על השבח כו' וכן בלבוש דכסות וגם במזון דלחם לא יוכלו להכין רק לחודש ימים ולא יותר שיופסד המזון והכסות יבלה בשנה א' כו'. הנה לזאת עיקר הצידה לדרך הוא צרור הכסף שירבה לרוב בידו ויטמינה בסתר למען יוכל לקנות בכסף כל אשר יצטרך לו בדרך גם כשיכלה הלחם ויבלה הכסות יקנה מחדש הכל בכסף כל אשר יחסר לו במזון ולבוש ויתקיים בכסף רב[41] כל משך רב הזמן שהולך בדרך כו'. והנמשל מכ"ז יובן למעלה בהיות מבואר למעלה בשרש יוסף צ"ע שהוא בחי' מלך הח' הדר כו' שממנו מקור מוצא לבחי' התיקון באו"כ בתו"מ ואהוי"ר בכנ"י בכל הימים וזהו שליקט יוסף כל הכסף שהן כל בחי' החסדים הטובים והרבים מאד שיאירו מעצמות המאציל ממש (כמו שאומר וגומל[42] חסדים טובים וקונה הכל כו') כדי שיהיה הכל בהכין מזה להיות צידה לדרך רב מאד דהיינו שיהיה הכנה רוב כסף העליון הזה לבחי' התיקון שאח"כ בכנ"י שהוא כמשל הנסיעה בדרך רחוקה כו' והן כל משך זמן רב דגלות בד' גליות[43] שהן צריכין למזון ולמחיה לנשמתם האלקי' בתו"מ ואהוי"ר באה"ע ואה"ר הנ"ל שכבר הי' כלה כחם לגמרי באריכות הגלות כזה כנ"ל וכידוע שהתורה נק' מזון לחם לאכול ומצות נק' בגד ללבוש[44] כו' (וכמ"ש יעקב אם יהיה אלקים עמדי[45] ושמרני בדרך הזה (בד' גליות) ונתן לי לחם לאכול כו'). אך בחי' צ"ע הוא שהכין צידה לדרך רב כזה והוא בחי' החסדים העליונים דשם מ"ה החדש דיוסף שליקט בכל משך הגלות מעצמות המאציל שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות דתוהו ותיקון ומורידם עד למטה ממש שמזה יהיה כל שפע המזון דלחם דתורה ולבוש דמצות ואוי"ר בכנ"י בכל משך אריכות הגלות כו' שיקנה בכסף זה והוא מה שיתן התחדשות כח בעצם בכנ"י בהתעוררות אהבה מסותרת כנ"ל ע"י המשכות חסדים העליונים העצמיי' כו' וד"ל. וזהו וילקט יוסף את כל הכסף כו' מחסדים העליונים שבהם עושה צידה לדרך לכנ"י שבגלות כנ"ל והכסף הוא שליקט מן הבירורים דק"נ כמ"ש בשבר אשר הם שוברים[46] (כידוע דז' שני השבע הוא בחי' שמיטה של חסד ויוסף הוא בחי' יסוד דשמיטה זו כו' והיה מקבץ כל אוכל בז' שנים הטובות שיצבור בר כחול הים[47] כו' ובשמיטה דגבורה שהן ז' שני הרעב ליקט כל הכסף כו') וזהו ויביאם ביתה פרעה[48] בחי' המל'[49] פריעה והתגלות[50] דכל נהורין שנקרא עלמא דאתגליא והוא בחי' שם ב"ן דקדושה שמלובש בגלות בבחי' ב"ן דנוגה כדי להיות כח לכנ"י שהן בגלות ושכינה עמהם בכל משך זמן רב הזה לפרנס את עצמם במחיה ומזון דתורה ומצות ולא יכלה כחם ח"ו כנ"ל וזהו שאמר כי למחיה שלחני אלקים לפניכם דוקא ולהחיות לכם דוקא זמן רב עד ימות המשיח וד"ל. וזהו שאמרז"ל ג' מטמונות הטמין יוסף פי' מטמון כמו אם כמטמונים תחפשינה[51] היינו כאוצר מלא כסף שנטמן בעומק הארץ והוא בחי' כח החסדים העליונים הנ"ל שהן בעומק גדול בנש"י טמונים ונעלמים ובאים לידי גילוי לפרקים שזהו כמוצא המטמון שיחיה בו זמן רב לכל אשר יצטרך לפיקוח נפשו ונפשות ביתו כו' וד"ל. ומה שאמר ג' מטמונים הענין הוא כידוע שיש בבחי' החסד ג' פרקין[52] חב"ד חג"ת נה"י וב' שלישים התחתונים שהן בחי' חג"ת ונה"י ירדו ונתגלו למטה בכנ"י בכל משך זמן דד' גליות עד ימות

המשיח. והענין הוא דגם שנק׳ מטמון כאוצר הנעלם ונק׳ אוצרות חיים העליונים[1] להחיות הנשמות כו׳ כנ״ל מ״מ מתגלין מן ההעלם והוא להיות מאהבה רבה העליונה כח ועוז לנש״י להתעוררות באהוי״ר באה״ר ואה״ע כנ״ל שזהו בחי׳ המדות דחג״ת (כמו בג׳ רגלים שמאיר בכנ״י מבחי׳ חג״ת דז״א[2] מחמת חסדים העליונים שנמשך בכל אחד ואחד כו׳ וכן בג׳ תפלות בכל יום[3]) וכמ״כ השליש האחרון בחי׳ נה״י דחסד שהוא לחזק כח המעשה דצדקה וכל המצות מעשיות בפו״מ שיש כח ועוז בכנ״י כל משך זמן הגלות בתוקף עוז גדול כמו שנראה לעין תוקף כח המעשה דמצות באמונה פשוטה בלי שינוי כלל כו׳ וד״ל. ואמנם בחי׳ פרק העליון דחסד שהוא בבחי׳ חב״ד דכנ״י לא נתגלה למטה עדיין ונשאר בהעלם ויתגלה לע״ל והיינו מה שבימות המשיח יתגלו טעמי מצות וסודות ורזי״[4] דאורייתא בריבוי אור החכמה עילאה שיאיר בכל נש״י מגדול עד קטן כמ״ש ומלאה הארץ[5] כו׳ והיינו בזמן עליות המל׳ לע״ל שיהיה כנ״י לפליטה גדולה כנ״ל אז יתגלה בהם מטמון דיוסף הג׳ שהוא בפרק העליון דחסד שבא מעצמות המאציל שנק׳ הון יקר ונעים[6] כמו אם יתן איש[7] כל הון ביתו שהן פנימיות וסודות התורה שנק׳ אוצרות סתומים ונעלמים שלא הוציא מהן לצידה לדרך בגלות כלל כמ״ש למחיה שלחני כו׳ וזהו ע״י ב׳ שלישים התחתונים דחג״ת ונה״י באהוי״ר ותו״מ לבד אבל מטמון הג׳ דפרק העליון דחסד לא נתגלה בגלות להיות למחיה אלא נשאר לע״ל והוא שאמר ולהחיות לכם לפליטה גדולה לע״ל דוקא וזהו אור הגנוז לצדיקים לע״ל[8] כידוע וד״ל:

(יג)[9] **ובכל** הנ״ל בענין שרש יוסף למעלה יובן ג״כ מה שאמרז״ל שנענש יוסף[10] על שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני[11] כאשר ייטב לך כו׳ והזכרתני אל פרעה והוצאתני כו׳ שבטח באדם ולא בטח בה׳ שמתיר אסורים[12] כו׳ דלכאורה זהו פלא למה נענש ע״ז הלא אין סומכין על הנס[13] וכי טוב הי׳ יוסף מיעקב אבינו ומצינו ביעקב לגבי עשו שירא מאד שמא יגרום החטא[14] דכתיב ויירא יעקב מאד[15] ויצר לו כו׳ ולא סמך על הנס ועשה תחבולות להכניע את עצמו ביותר לפני עשו ושלח לו מנחה[16] גדולה לכפר פניו בהכנעה גדולה וקראו אדוני כמה פעמים[17] ואיך לא תלה בטחונו בה׳ אלא מפני שהיה ירא שמא יגרום החטא כו׳ וא״כ למה נענש יוסף על זה כו׳. אך הענין הוא לפי שיש הפרש גדול במעלה ומדריגה בין יוסף ליעקב לפי הנ״ל דהנה מבואר למעלה בשרש בחי׳ יעקב ויוסף דיעקב שרשו למעלה בבחי׳ התיקון דהיינו שכבר הוא נעשה בבחי׳ התיקון באורות וכלים שהאורות מצומצמים כבר בכלים מכלים שונים בדקדוק ושיעור ע״פ מאמר קו המדה בג׳ מדריגות פנימי ואמצעי וחיצון ואז יש מקום ושרש גם ליניקות החיצוני׳ דבחי׳ ק״נ מחיצונית דחיצונית הכלים שהאור שם בתכלית ההסתר עד שיכול להיות תוס׳ יניקה להם מחיצונית[18] הכלים דקדושה (ואע״פ שיעקב[19] היה שלם בשלימות דבחי׳ התיקון לא כאברהם שיצא ממנו[20] ישמעאל כו׳ והוא בקו האמצעי[21] דבחי׳ ת״ת בשם הוי׳ ששם לא נמשך לחיצונים אפי׳ מחיצונית דחיצונית הכלים כמ״ש ה׳ אלקיו עמו[22] כמ״ש במ״א וכמ״ש וכבודי לאחר לא אתן[22] כו׳ (ולכך אמרו דיעקב לא מת[23] כו׳) עכ״ז היה ירא שמא יגרום החטא מאחר שבבחי׳ התיקון הוא נמשך בדקדוק ומשפט התורה בבחינת הדין ביותר כו׳ וכמ״ש וסביביו כו׳ שמדקדק כחוט השערה[24] כו׳ ועיקר פחדו היה מד׳ מאות איש דעשו[25] שנפלו מבחי׳ גבורות עליונים דמקיפים דתוהו ולא נתבררו עדיין שלא יגברו כחם על בחי׳ או״פ דתיקון) ומפני שהכל במדה קצובה שכבר קצוב ועומד הרי לפעמים יוכל להיות תגבורת כחות הדינין שבקו השמאל ליניקת החיצוני׳ ע״פ קו המדה וצריך להתנהג עמהם בביטול והכנעה דוקא שבהכנעה וביטול דוקא ימשיך מעשו כח הטוב הגנוז בו שנפל ומלובש בו כמו שהיה שרץ עשו לקראתו ויחבקהו (כמ״ש בפ׳ וישלח[26]) ועם שרו של עשו הי׳ עושה מלחמה ונצחו כמ״ש ויאבק איש עמו[27] כו׳ ולגבי עשו שלמטה היה צריך יעקב להכניע את עצמו ולא במלחמה כי כך היה צריך לפי אופן שרשו למעלה דכתיב ולאום[28] כו׳ שהוא מדות דעשו לנגד מדות דיעקב דאת זה לעומת זה[29] כו׳ וד״ל. וכ״ז בבחינת מדריגת יעקב אבל לגבי בחי׳ מדריגת יוסף זה היה נחשב לחטא ונענש על כך כנ״ל דהנה שרש יוסף[30] הוא בבחי׳ מקור ושרש לבחי׳ התיקון והוא מלך הח׳ הדר כו׳ שהוא הגבה למעלה מכל ההשתלשלות דתוהו ותיקון וע״כ נק׳ פותר ותופר כו׳ שממנו מקור להיות אופן המשכת הקו המודד לאורות בכלים אם כך או כך כו׳ וא״כ אין מנגד לו כלל שיפול ביראה ממנו בתוס׳ יניקה לחיצוני׳ אחר שהוא למעלה מעלה מהמשכות מקיפים ופנימים או״כ כו׳ ולזאת לא היה ראוי לפי שרשו העליון שיהיה תולה בטחונו באדם כלל ולא לעשות תחבולות להזכירו אל פרעה ע״י מליץ טוב כי אין לו יראה מן החיצוני׳ כלל ואין צריך להכניע את עצמו כלל וכלל כי שרשו גבוה הרבה מבחי׳ הצמצום דתיקון הנ״ל וד״ל אלא אדרבה צריך הוא להתנהג רק כפי שיהיה רצון ה׳ למעלה מעלה מן החכמה והטעם דבחי׳ התיקון כו׳ והוא כפי שירצה ה׳ לבד כך טוב לפניו ולא יעשה דבר מעצמו בזה כלל דאם רצון ה׳ שישב בבור דוקא ישב בבית האסורים ולא יעשה שום תחבולה איך לצאת מבית האסורים וכשיגיע זמנו לצאת ע״פ ה׳ אז יצא כו׳ וכפי שיזמין לו ה׳ כן יהיה בלי התאמצות מכח עצמו בשום דבר מה כי כך הוא שרשו למעלה מעלה מכל סדר ההשתלשלות לגמרי כנ״ל ע״כ היה השגחת ה׳ ביוסף עד״ז דוקא כו׳ וד״ל. (ומטעם הנ״ל שהוא למעלה מבחי׳ ההשתלשלות דתוהו ותיקון שאינו תלוי בבחי׳ החכ׳ ודעת דתיקון כו׳ ושר המשקים הוא בבחי׳ המשכת החסדים דחכ״[31] כידוע ולכך נענש על שאמר לו כי אם זכרתני כו׳. ומה שברח משה[32] מלפני פרעה ולא תלה בטחונו בה׳ לבדו כו׳ גם הוא היה ירא שמא יגרום כח הדין ביותר לפי ששרשו דוקא בבחי׳ הדעת[33] דתיקון דתורה ומצות[34] דמשה מלגאו יעקב מלבר[35] כו׳). (וכמ״כ יובן גם בכל דור ודור שבחי׳ יוסף צ״ע בגלות כו׳ שנאמר עינו בכבל רגלו[36] כו׳ וכן מלך אסור[37] כו׳ כמו שראה ריב״ל למשיח[38] שרי ואסיר[39] ואמר לו אימתי אתי מר כו׳ וד״ל) וזהו בן פורת יוסף כו׳ פי׳ פורת אותיות תופר ופותר חלומות והוא ענין פורת

שמפרה ומרבה לאורות דתיקון כנ"ל והכל מטעם א' להיותו מלך[40] הח' הדר כו':

(יד)[41] **אך** הנה עדיין י"ל מה שכפל עוד לומר בן פורת עלי עין כו'. הענין הוא דכתיב כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר לא תשבע העין[42] לראות ולא תמלא האוזן כו'. פי' דברים יגיעים הם אותן דברים שלא יוכל איש לברר ולהעלותם למעלה כלל כי הן דברים של הבל ומותרות שאין בהם ממש כלל להוסיף[43] דברים יגיעים שיגיעים לריק והבל מצד ריבוי הפסולת שבהן[44] לבטלה ממש כי הנה באמת אנו רואים כמה דברים הן מחשבות או דבורים או מעשים וענינים רבים ושונים שהמה יוצאים בעולם לבטלה ממש שלא יגיע מהם שום[45] בירור והעלאת הטוב כלל אפי' בצדיקים שכל מעשיהם ומחשבתם ודבורם וכוונת לבם רק לה' לבדו מ"מ נופל במח' ודבור שלהם וגם מעשים וענינים שהן זרים לגמרי כמחשבות של שטות והבל שאינו בעולם ודבורים של מה בכך כדברים הבטלים לגמרי וכן מעשים ויגיעים רבים של הבל וריק הרבה יותר מן החלומות שהן צירופים שנלקחו מעין הרהורי לבו ביום שהיה בהן אור וחיות מעט מזעיר עכ"פ אלא שנתבלבלו הצירופים ואינן כסדרן וגם יש מהן ענינים כוזבים ביותר עכ"ז המחשבה ודבור של הבל הבא בדרך מותרות ופסולת לגמרי למטה גם מן החלומות (שהרי החלומות שהן בבחי' התוהו לפי שכבר היה בבחי' אורות וכלים קודם הנפילה ע"כ יכולים לבא לבחי' התיקון ע"י פתרון דיוסף כנ"ל משא"כ בחי' המותרות דמחשבה ודבור ומעשה[46] כמשי"ת) וכ"ש וק"ו בבינונים ופשוטים שירבה בהם המותרות ופסולת במדו"מ[47] וגם הרבה יגיעה ועמל בגופם במשא ומתן שלא לצורך ותועלת כלל שלא הגיע מזה שום תועלת בעולם כלל וכלל וגם יש ריבוי שינוי מעשים ומחשבות רבות שמתחדשים בעולם בכל חלקי העולם בד' יסודות ודצח"מ שנעשים ומתחדשים בכל יום בעוה"ז אשר לא לה' המה ולא לאדם כי הן יוצאין רק לבטלה לגמרי כו' והטעם הוא כידוע שבחטא אדה"ר בעה"ד נתערב טו"ר בכל הברואים גם בארץ וכל חלקי דצח"מ וכמו שרואים בצמיחת החטה בארץ יצא ממנה הפסולת והרע ברקבון בארץ וגם בצמיחתה יהיה בה מוץ ותבן שאינו מאכל אדם ועד שיהיה בה טעם לחם צריך ריקוד טחינה לישה ואפיה וגם בבישול בקיבה יוצא הפסולת לחוץ וכך הוא בחי הנולד שיצא עמו פסולת מהדמים ושליא כו' וגם באדם יש פסולת רב שיוצא לאיבוד כליחות האוזן ופה וחוטם ומי רגלים וכה"ג בגופו שערות וצפרנים כו' עד גם באורות וחיות דמחשבה דבור ומעשה שבגופו יש מחדו"מ טובים ורעים כמו שיש טו"ר בדצ"ח. אך הנה יש הפרש בזה דטו"ר גם ברע יש טוב אחר הבירור כמו הסיגים בכסף שיבורר מן הטוב וכן מחשבה רע יהפך לטובה כמכירת יוסף שאמר אתם חשבתם לרעה[48] אלקים חשבה לטובה להחיות עם רב כו' וכן מעשה ודבור ורצון וחו"ב ומדות בתערובות טו"ר שבהן הרי יש חיות גדול ברע כמו בטוב ויכול לבא לידי תיקון לאחר זמן כידוע וכמ"כ יש בכל דבר פנימיות וחיצוניות וחיצוניות דחיצוניות כמוץ ותבן בחטה וכקליפת הפרי ועור ובשר וגידים ועצמות בחי שיש בהן מדריגות בחיצוניות וחיצוניות דחיצוניות (כציפרנים ושערות באדם) וכמ"כ במחשבה דבור ומעשה שנופל בבחי' חיצוניות דחיצוניות כטרדת העמוקות במשא ומתן שהיה סבור שיגיע לתועלת הענין וכן יגיעות וסבות מתהפכים שהיה נדמה לאיזה תועלת חיצוני ביותר גם זה יכול הכל לבא לבירור (כחלומות שהן הנופלים ממחשבות חיצונים ודמיונות שוא וכזב גם הן יבוררו כנ"ל) וכמ"כ יש בתענוגי בנ"א טו"ר וחיצוניות דחיצוניות כתענוג המאכל שיצא בבחי' פסולת ורע באכילה גסה המזיק לו וכן בתאוות המשגל שיאבד כחו וכה"ג בעושר והון לרע לו וכן בגדולה וכבוד כו' וגם חיצוניות דחיצוניות שלהם שהם רוב המחשבות זרות בתאוות וחמדת עוה"ז הכל יכולים לעלות למעלה כי שרש התענוגים הגשמיים וכל הפסולת וחיצוניות דחיצוניות בארמ"ע ודצח"מ הכל נפל בבחי' מותרות ופסולת מתערובות טו"ר שבחטא עה"ד (בנהר)[49] שיוצא חוץ לג"ע הארץ אחר להט החרב[50] כו' (וראי' לזה ממה שיש עליה ותיקון לרע להפוך לטוב בתשובה שלימה וכן יבוררו כל אוה"ע לע"ל דכתיב אז אהפוך אל עמים[51] כו' וכן יש בירור עכשיו במאכל ומשגל כו'). אבל יש עוד בחי' פסולת שנקרא מותרות דמותרות שאין בהם חיות כלל גם לא בבחי' חיצוניות דחיצוניות כמו ברקבון הגרעין בארץ והפסולת שבארץ עצמה שאין מגיע ממנה תועלת כלל כי המוץ והתבן ראוי למאכל בהמה עכ"פ כו' וכן בפסולת דאדם בדמים ושליא וכו' וכה"ג בכל חלקי דצח"מ גם בפנימיות שלהם כמו מחשבות זרות שאין בהם חיות כלל לא לטוב ולא לרע רק הן של הבל וריק[52] שעולה במחשבה ודבור שנק' שוא ממש כו' וכן ברצון ושכל ומדות שנופלים בבחי' מותרות דמותרות שאין בהן חיות כלל אלא הולכים לבטלה[53] לגמרי (וכך הוא בכל ריבוי הענינים ומעשים שנעשו בעולם שהן לריק ולבטלה ממש שאין להם שרש בתחלת התהוות כל בריאה מאין ליש) דבאמת יש להפליא בזה מאד מאין יצא[54] מציאות מותרי שפע כזאת שהוא לריק ולבטלה לגמרי הרי כל הברואים נבראו בדבר ה' כי אין לך דבר חוץ ממנו כו' וגם בחי' הפסולת ורע שבא בתערובות בכל הברואים הרי אמר דאת זה לעומת זה עשה האלקים כו' וגם שאין רע יורד מלמעלה[55] כו' אבל למטה נברא[56] מציאת הרע כמו בראת צדיקים בראת רשעים[57] כו' כמו בכל חלקי הפסולת וחיצוניות דדצח"מ שיכולים להתקן כמ"ש לעשות ולתקן[58] כו' וא"כ כל המחשבות ודבורים שלא לה' המה כלל כנ"ל הם נשפעים מלמעלה שאין לך דבר שאין לו שרש למעלה רק שנמשך מבחי' חיצוניות דחיצוניות דשפע האלקי' בנבראים בצמצומים רבים ועצומים עד שיש כח וחיות גם לבחי' המותרות ופסולת[59] משום דאת זה לעומת זה עשה כו' ובדרך שאדם רוצה[60] כו' וכן יש טו"ר בדצ"ח ותענוגים זרים כו' אבל מהיכן ימצא מציאות מותרות שפע כזו שאינן כלום רק לריק והבל ממש (וכמו גקה"ט שנק' אין ואפס ממש וכמו הכל ברא חוץ מן השקר[61] כו' וכמו האפיקורסים כו' שמורידין ולא מעלין[62] דגם[63] חזיר עתיד ליטהר[64] כו' וגם הנפילים שהיו בארץ[65] שנפלו בבחי' פסולת יבוררו לע"ל כנ"ל):

(טו) **אך** הענין הוא דודאי א"א לומר שיש למותרות כזה שרש למעלה שנמשך בדרך בריאה מבחי' דבור העליון כשאר הברואים שאין לך דבר שאין לו מקור ושרש למעלה ובהסתלק המקור ושרשי מאלקו' בורא הכל אין לו מציאות כלל כידוע אך שבעת ירידת השפע האלקית מלמעלה על כל הברואים והנמצאים יצא גם מותרות שפע כזו שהוא בא בדרך איבוד ובטלה כמשל הזורע זריעה בארץ א"א שלא ילך לאיבוד ולבטלה מתמצית הנופל למטה וכן השופע יין או שאר משקים או אפשר שלא ילך טיפה אחת לבטלה או השמרים הנשארים שזורקים חוץ[2] וכן גם במשפיע דבר חכמה אי אפשר שברוב דברים יפול גם דברי פסולת שאין בהם חכמה כלל רק שטות וסכלות או דברי ערמה ומרמה שאין זה נחשב גם מחיצוניות דחיצוניו' דחכ' רק כמו דברי הבל ושוא וכזב (ולכך נק' ערמ' הפוך דחכמה שנק' כח מ"ה[3] כמ"ש במ"א בענין אני חכמה שכנתי ערמה' לברר לערמה דק"נ) (וכך יש בתענוגי בני אדם בדבר שאין בו שום טעם וחיות כלל רק כדבר הבל וריק ממש והוא התענוג שבליצנות והוללות שהוא השחוק וקלות ראש שמזה ירבה מאד דברים בטלים כו' וכן להפוך גם בצער יש שאין בו ממש והוא העולה על דעתו פחד ודאגה שאין בו שום ממשות כלל לא בהיזק גופו ולא בממונו רק שזהו מחמת ריקנות[5] הנפש (בל"א פויעלט') כריקבון הגרעין[7] וכטפה שנסרח כו') וכה"ג יובן גם ברוחניות בברואים שנבראו בע"ש ביה"ש[9] שהוא אחרי כל השפע גם בחיצונות דחיצוניות והן השדים[9] כידוע[10]) ויש שדין יהודאין[11] שהן מקום שנזרע אור[12] הזרוע צ"ע[12] שיוצאים לאיבוד באחרונה וכמו הנפילים היו בארץ כו' ויש שדין נוכראין[11] כאפקורסים וכל ע"ז שנק' אין ואפס וכמו מר מדלי וכשחק[13] כו'). ואמנם הנה עכ"ז גם בחי' מותרות כזו לא ילך לאיבוד לבטלה לעולם דודאי ירידה כזו גם היא לצורך עליה שיתעלו גם הם כי לא ידח ממנו נדחי[14] גם בחי' המותרות דמותרות מאחר שממקום גבוה באו (וכדוגמא דשפע האלקי' בע"ש דנוגה) גם שירבו כל תועבה נשפע להם כל טוב תענוגי עוה"ז שהוא רק בחי' המותרות שפע שבא מצד בחי' הרוממות דוקא שלפי ערך ריבוי התגברות השפע במקור העליון ביותר יפלו משם גם בחי' מותרות שפע בלי שיעו' (כחבית המליא' ביות' שישפך ממנה לחוץ יותר כמ"ש במ"א[15]) וזהו[16] פי' כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר כו' דמה שיכול איש לדבר ועין לראות זהו מה שבא באור שפע הפנימית דחכ"ע בכלי הדבור ובעין לראות ואוזן לשמוע כו' אבל דברים יגיעים שנופל בבחי' מותרות שלא יוכל איש לדבר זהו מצד עומק השפע בבחי' רוממות שמופלא ומובדל מן ההשגה שלא יוכל להביא בדבור שלפ"ע התגברות השפע בבחי' הרוממות דוקא יפול בחי' המותרות א"כ הרי דברים יגיעים באמת שלא יוכל איש להשיגם ולדבר בדיבור גם ביגיעה רבה שלזה נק' דברים יגיעים שלא תשבע העין דחכ' לראות ולא תמלא האוזן דבינה לשמוע ולקבל מזה דוקא יפול בחי' המותרות שנק' דברים יגיעים דריק כמשל התינוק שלא יוכל להשיג העומק של החכ' ומדבר בדבור אז ידבר דברי הבל ושטות מפני בלבול כלי דעתו שלא יכילנו כו' אבל להפוך בחכם המופלג ביותר שגם בהתגברות אור השפע בעומק דעומק החכמה שיפול גם ריבוי מותרות דברים לבטלה לגמרי ולא יהיה בהם איבוד כלל כי הכל יתקן ויביאם אל הפנימי ולא יהיה אף אות אחת לבטלה על דרך שאמר בתלמידי חכמים ועליהו לא יבול[17] דגם שיחת ת"ח שנופל מחכמתו בבחי' נובלות כעלה הנובל בארץ צריכה לימוד דגם שיחה בטלה שלו יש בה חכמה גדולה כו' וכמו משלי שלמה שבא עומק מחשבתו[18] במשלים וחידות שהן כמו דברים בטלים ממש ובהן מלובש כל עומק החכמה דוקא ואין בהם אפי' אות אחת לבטלה וכן מ"ש וידבר שלמה[19] מן הארז[20] אשר בלבנון עד[20] האזוב אשר[20] בקיר כו' שהיה אור חכמתו בשרשו בחכמה עילאה דאור אבא שבמל' שמפני הרוממות דחכ' דוקא יכול להשפיל את עצמו למטה מטה ביותר כידוע הכלל הזה דכל הגבוה גבוה יותר יותר יכול לירד למטה[21] שזהו גם שיחת ת"ח כו' וע"כ היה חכמה דשלמה נמשך למטה גם בכל דברים הגשמיים מארז אשר בלבנון עד האזוב כו' היה מדבר בהם דברי חכ' עילאה כו' לתקנם ולהעלותם מעולם הפירוד לעולם היחוד והוא מה שעשה מהם צירופים טובים ומתוקנים גם מכל המעשים ודבורים זרים וגם מחשבות זרות שנופלים בבחינת מותרות עשה בהם צירופים טובים בחכמתו ובירר והעלה הכל דבחכמה אתברירו[22] דוקא. וזהו בחכמה תתאה דשלמה[23] ששרשו בחכמה עילאה כמ"ש חכמת בחוץ[24] דוקא תרונה כמ"ש במ"א (וכמ"כ בחכמה תתאה שבתורה דוקא[25] שנתלבשה בדברים גשמיים וכידוע שהוא נק' משל הוי'[26] וכל מה שדברה תורה בכל[27] דצח"מ כמו בהבדלה בין טהור לטמא בעופות ובהמות וחיות וגם בכל דיני מאכל באסור והיתר כשר ופסול ובדיני אדם בזה נברר כל חלקי כו'[28]. (אך הנה כ"ז היינו מה שיוכל איש לדבר בדברי חכ' הפנימית לברר ולתקן כל בחי' החיצונות ומותרות ג"כ כענין שיחת תלמידי חכמים דעליהו לא יבול כו' אבל דברים יגיעים לגמרי שהן דברי בטלה וריק לגמרי שלא יוכל איש לדבר בהן בחכ' ולבררם ולתקנם מצד שהן בחי' מותרות דמותרות לגמרי שהולך לאיבוד גמור ואין כח בחכמה שבדבור[29] לבררם ולא בעין ואוזן דראיה ושמיעה דפנימיות הלב[30] כו' מפני ששרש נפילתם באה מעומק רוממות החכ' כשנתגברו[31] השפע ביותר כנ"ל דמחמת עוצם הרוממות יפול גם מותרות כזו דכלא ממש חשיב (וכעצמות וקליפות שנופלים מן השלחן לארץ כו'). אמנם הנה ע"י יוסף דוקא הוא שיש עליה ותיקון גם למותרות כזו והוא מה שבחי' יוסף צ"ע עושה צירופים טובים גם מכל המעשים ומח' ודבורים שהן דברים בטלים וריק לגמרי (יותר מן החלומות ששוא ידברו[32] שיש[32] בהן אמת ג"כ כנ"ל) וכמו מערמה ושקר שהוא שוא וכזב ממש[33] אני חכמה שכנתי ערמה לבררה ולהעלותה לקדושה כיעקב שבירר ללבן הארמי (שזהו ענין גלות זה האחרון[34] כמ"ש במ"א) וכמו שהחכם המופלג ביותר שגם בהתגברות אור השפע ברוממות בעצמו[35] יכול לתקן גם המותרות דדברים בטלי' לגמרי ולא יהי' לאיבוד אפי' אות א' כנ"ל וזה לא היה ביכולת רק ביוסף להיותו במעלה יתירה בשרשו למעלה מאד והוא

בבחי׳ מקור התענוג העליון שזהו יוסף שיוסיף וירבה להיותו מקור כל התענוגים בא בתוספת וריבוי לאין שיעור והוא מקור השעשועים שבחכ׳ הקדומה דתוה״ק כו׳ ע״כ יש בכח להעלות גם הצירופים הזרים ביותר שנפלו לאיבוד לעשות מהם צירופים עליונים דקדושה למע׳ עד שיבורר הכל גם כל תענוג זר של הבל כשחוק וליצנות כמ״ש אז ימלא שחוק פינו[36] כו׳ וכל דברי בלע ומרמה דק״נ ושוא ושקר כאפקורסים וכה״ג שנק׳ אין ואפס ממש שנאמר כל הגוים כאין[37] כו׳ רק שיש מהם שמתעכב הבירור ע״י[38] זמן רב כמאה שנים ויותר ויש שמתברר ועולה במעט זמן ביו״ד ועשרים שנה אבל בכל יום ויום מתברר ועולה ע״י יוסף גם מן כל הדברים הנופלים לבטלה וריק לגמרי ואעפ״כ לא ידח ממנו נדח אפי׳ דבר כ״ש ממש שהכל יתעלה ע״י יוסף דוקא ובזאת יתרון מעלתו גם על החכמה דתורה שמברר גם החיצוניות אבל להיות יוסף בשרש ומקור דחכ׳ דתיקון והוא בשעשועים העצמיים דא״ס בבחי׳ האין האמיתי יכול לתקן ולהעלות גם הדברים יגיעים דבטלה וריק לגמרי שנק׳ אין ואפס ממש לפי שכל הגבוה יותר יכול להשפיל את עצמו למטה יותר (שאין כח ירידה כזו גם בחכ׳ שלמה וחכ׳ דתו׳ מפני שאין שרשה רק בעונג שבחה״ק כו׳):

(טז)[39] **ובזה** יובן מה שמספרים בשבחי הבעש״ט ז״ל[40] שהתפלל כמה תפלות והתענ׳ תעניתי׳ שיוכל להשיב לשואלו דבר בעת עליות נשמתו בע״ש בין השמשות בקבלת שבת דוקא ולא שהיה כוונתו שיהיה יכול להשיב לשואלו דוקא אלא הענין הוא דבשעת קבלת שבת אז עליות כל העולמות[41] עד רום המעלות והיה נשמתו עולה במעלה ומדריגה גבוה מאד (כמו בבחי׳ יוסף ומשיח בחי׳ צ״ע שבכל דור ודור כידוע) ולא היה יכול להשפיל את עצמו למטה כלל להשיב לשואלו וכה״ג שזהו ענין התיקון ובירור בדברים בטלים לגמרי שנשאר למטה דוקא בעת עליית הפנימי׳ (וכנ״ל בענין השדים שנבראו בע״ש בין השמשות וכמ״ש בזוהר דקידוש השבת הפסיק שלא נברא גופים שלהם[42] כו׳) ולזה התפלל כמה תפלות שיוכל לירד למטה דוקא בעת עליות נשמתו הגבה למעלה לפני קבלת שבת שיוכל לתקן גם מה שנשאר למטה בבחי׳ מותרות דריק ובטלה כמדריגות יוסף הנ״ל שיש בכחו להשפיל את עצמו כ״כ למטה בצירופי הדברים[43] בטלים וריקים לבררם ג״כ כי כל הגבוה יותר כו׳ כנ״ל. וזהו שהיה יכול להשיב לשואלו דבר בדברים בטלים אחר שעשה כמה יחודים בתפלה ותענית ע״ד זה שלא היה בכחו תחלה לירד למטה כ״כ לפי שלא היה ברוממות המדריגה כ״כ וד״ל. ובכ״ז יובן מ״ש בזוהר בר״מ דשכינתא אזלא מאתר לאתר ומדוך לדוך[44] כו׳. פי׳ שכינתא ידוע שהוא עולם הדבור העליון ששוכן למטה בתחתונים[45] להוות כל הברואים מאין ליש כמ״ש ומלכותו בכל[46] כו׳. ואמנם בכל הברואים שבעולם גם בחיצוניות דחיצוניות השפע כמו בע״ש ומזלות שמשפיעים רוחניות דד׳ יסודות ודצח״ם וגם בכל חלקי העולם הגשמי בארץ וכל אשר בה יוכל להיות שם מאור שפע האלקי ממש כי אין לך דבר חוץ ממנו כו׳ רק שהוא בבחינת צמצום והסתר גדול מאד כידוע אבל מ״ש שכינתא אזלא מאתר לאתר כו׳ שהוא כמו גלות האדם שהוא נע ונד בארץ ולא ישכון במקום אחד לפי שלא יכול לסבול המקום שדר בו והוא ענין גלות השכינה בע״ש מאתר לאתר כו׳ שהוא מצד גלות השכינה שאין בכח הדבור העליון לברר ולהעלות כל הנופל בע״ש בבחי׳ מותרות דמותרות שנק׳ ריק ובטלה כדברים בטלים ומעשים הבטלים מעיקרן כו׳ רק ע״י יוסף צ״ע הוא המע׳ לשכינה משם ע״י שמתקן ומעלה לעשות מכל הנופל בק״נ צירופים טובים ומתוקנים כנ״ל. וזהו שאמר דשכינתא אזלא כו׳ שע״י בחי׳ הדבור דשכינה הוא שנעשה עליה זו כאשר אזלא מאתר לאתר כו׳. והענין הוא ע״ד דוגמא שאנו רואים כמה מעשים וענינים בטלים מעיקרן כמלחמות רבות שנהרגו ונאבדו רבבות נפשות לחנם כי בטל טעם המלחמה אמנם מהקולות המרים וגם שמחים מנאנחים וזועקים ברינה בעת המלחמה שמתערבים יחד מתבררים ונעשים שיר וניגון טוב למעלה שיוכלו לעשות התפעלות אהוי״ר בלב כמה בני אדם צדיקים שעי״ז נתברר הכל בכל אשר נעשה כל מעשה הבטל וכן כמה דבורים בטלים שיספרו בני אדם זה לזה עד שיגיע לאיזה חכם[47] וצדיק שיתפעל מזה ויקח ממנו כחות[48] מוסר וכה״ג וד״ל. וז״ש דשכינתא אזלא מאתר לאתר שזהו עליה מנמוך לגבוה וגבוהים עליהם כו׳ עד שיתעלה כל עולם הדבור למע׳ גם מן הדברים יגיעים שנפלו לארץ[49] כנ״ל וזהו ע״י יוסף דוקא שהוא המברר ועושה מהם צירופים אחרים דקדושה העליונה וזהו מצד יתרון מעלתו הרבה מן הדבור העליון ע״כ יכול להעלות גם מה שאין בכח הדבור העליון כו׳[50]. וזהו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין פי׳ פורת הא׳ הוא מה שתופר ופותר חלומות שתפירה זו אינו אלא באותיות שנפלו מבחי׳ התוהו כנ״ל שיכול להביאם[51] בכלים מכלים שונים כנ״ל שזהו פורת מפרה ומרבה (שזה הכח יש גם בחכמה דתורה ומצות שהוא בחי׳ התיקון כידוע רק שיוסף הוא מלך הח׳ הדר[52] מקור זה התיקון) אבל מה שחזר וכפל[53] עלי עין היינו שחוזר ותופר תפירה שני׳ יותר גבוה מן תפירה הראשונה והוא מה שמשפיל את עצמו כל כך למטה מטה לתפור ולחבר ולעלות גם כל הצירופים הבטלים הנמוכים ביותר[54] מותרות דמותרות מדבור העליון כמו דברים בטלים לגמרי כנ״ל עד שגם הם יעלו למעלה ודאי זהו בא מכח העליון ורם ביותר שכל הגבוה יותר יוכל להשפיל למטה יותר ולא שאינו גבוה כל כך כנ״ל שזהו[55] פורת שמפרה ומרבה שזהו הכח יש גם בחכמה דתומ״צ שהוא בחי׳ התיקון כידוע[55]. וז״ש עלי עין מפני שהיה מדריגתו למעלה מבחי׳ עין דח״ע כמו עיני העדה[56] כו׳ שאין ראיה דחכ׳ יכול לבררם כלל (וכמ״ש כל הדברים יגיעים לא תשב׳ עין לראו׳ כו׳) ולפי שיוס׳ היה עלי עין היה יכול להשפיל א״ע כ״כ להעלו׳ גם הדבורי׳ שנפל משרשו בח״ע בבחי׳ המותרו׳ לגמרי לתקן כו׳ כנ״ל ולזאת המעלה היתירה כפל עוד[57] לומר ב״פ ע״ע[58] שמפני שתפירה זו עלי עין דחכ׳ דתורה היא למעלה הרבה מתפירה הראשונה שהי׳ תופר ופותר חלומות מטעם הנ״ל וד״ל:

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

הוספות

לספר

תורת חיים

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושלש לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות גדולות
צדי״ק שנה לכ״ק אדמו״ר שליט״א

מפתח

מראי מקומות . . . . . רנ
מפתח ענינים 636
מפתח פסוקים 670
מפתח מחז"ל 676
מפתח ספרים ואנשים . . . . . שמא
מפתח גימטריאות 682
מפתח ראשי תיבות וסופי תיבות 682
מפתח בל"א . . . . . שמב
מפתח ביטויים שונים 684
מפתח משלים . . . . . שמג
אגרת כ"ק אדהאמ"צ משנת תקפ"ד 688
אגרת כ"ק אדהאמ"צ משנת תקפ"ה 688
אגרת המו"ל דהוצאת ווארשא תרכ"ז . . . . . שמה
מודעת המו"ל דהוצאת ווארשא תרכ"ז 690
הקדמת המו"ל להוצאה הרביעית והחמישית . . . . . שמו
רשימה קצרה ע"ד הספר 692
רשימת הדפוסים . . . . . שמח
שער הוצאה הראשונה 696
שער הוצאה הראשונה (טופס ב) . . . . . שמט
עמוד מטופס בלתי מצונזר 698
עמוד מטופס מצונזר . . . . . שנ
עמוד מד"ה והנחש היה ערום 700
פאקסימיליא מגוכת"ק אדמו"ר האמצעי . . . . . שנא
פאקסימיליא מגוכת"ק אדמו"ר האמצעי 702
פאקסימיליא מגוכת"ק אדמו"ר האמצעי . . . . . שנב
פאקסימיליא מכת"י מעתיק עם תיקונים בגוכת"ק אדמו"ר הצ"צ 704
פאקסימיליא מגוכת"ק אדמו"ר מהורש"ב 704
פאקסימיליא מגוכת"ק אדמו"ר מהוריי"צ 704
פאקסימיליא מכת"י מעתיק . . . . . שנג

מראי מקומות

בראשית

א, א

1) בראשית ברא: מיוסד על ד"ה להבין וקווי ה' יחליפו כח, נדפס במאמרי אדה"א בראשית ע' עז. וראה אור התורה בראשית כרך א' ע' 56. פלח הרמון בראשית ע' 20. ועם הגהות וביאורים בפלח הרמון שם ע' א ואילך.
מאמר זה נמצא לפנינו בגוכת"ק כ"ק אדה"א [בוך 1194 דפים בודדים ג, ב], ושם הוא נרשם בתוך המשך מאמר ד"ה והוא עומד עליהם, שנדפס במאמרי אדה"א בראשית (פ' וירא ע' קז, והמאמר שלפנינו הוא שם עמודים קל־קסג). אמנם כאן בתו"ח נדפס בשינויים קלים מהגוכ"ק [וכנראה שהשינויים הם מעשה ידי המו"ל. וציינו בהמראי מקומות כאן רק טעותי המעתיק וכיו"ב].
הסימנים להלן: **א**=בוך גוכת"ק. **ב**=דפוס ראשון.
מאמר זה הובא לקמן ח, ד [וקוראו: בדרוש דחכמות בחוץ]. פ' נח נח, ג [וקוראו: בדרוש דיהי רקיע]. תולדות קס, ג.
בראשית ברא . . יהי רקיע: בראשית א, א. ו.

2) בראשית . . כו' כחי': תיבות אלו ניתוספו בהדפסת התורת חיים כדי שיהי' מאמר חדש. ראה הנרשם בריש המאמר.

3) חכמות בחוץ . . דאתמשך בח"ת: משלי א, כ. ראה זהר תולדות קמא, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' קכג. וש"נ.

4) בשביל התורה שנק' ראשית: רש"י ר"פ בראשית.

5) ראשית הוא בחי' חכמה: ראה זהר בראשית לא, ריש ע"ב. רקאנטי ר"פ בראשית. מאמרי אדה"א בראשית ע' א. וש"נ. פלח הרמון כאן.

6) ה' קנני ראשית דרכו: משלי ח, כב.

7) בראשית בחוכמת': ראה תרגום ירושלמי כאן.

8) בראשית נמי מאמר הוא: ראש השנה לב, א.

9) הוי"ה בחכמה . . כולם בחכמה עשית: משלי ג, יט. תהלים קד, כד.

10) והלא במאמר א' יכול להבראות: אבות רפ"ה.

11) חכמה בסוף ששרשה בחכמה בראש: ראה זהר בראשית כו, ב. לקמן פ' וישב רא, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ס"ע תצה ואילך. וש"נ. קונטרסים ע' ריב. וש"נ.

12) אסחכל באורייתא: ראה זהר תולדות קלד, א. תרומה קסא, א־ב. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רעט.

13) איתא במדרש ואהיה אצלו אמון: ראה בראשית רבא בתחלתו. משלי ח, ל. וראה גם לקמן ז, א.

14) ויאמר אלקים יהי: בראשית א, ג.

15) מאמר דבראשית שכולל יו"ד מאמרות: ראה לקמן ז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רפד. וש"נ. ח"ד ע' א'כפא. וש"נ.

16) לבריאת: תוקן ע"פ **א**. ובנדפס: לבריאות — וכ"ה בכ"מ בספר זה.

17) דבראשית . . מאמר פתוח: ראה שבת קד, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ס"ע א'כפא. וש"נ. בראשית ע' טו. וש"נ. לקמן ז, א. ח, ב. מז, א.

18) בשביל התורה . . ובעבורה בלבד: ראה גם לקמן ז, ב.

19) דתורה שקדמה לעולם: פסחים נד, א.

20) בפי' יהי רקיע: ראה גם אמרי בינה שער הק"ש פ"ב (טו, ד ואילך).

21) לתבונתו אין מספר: תהלים קמז, ה.

22) לתבונתו אין חקר: ראה שיר היחוד ליום ב. ישעי' מ, כח. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קלא. נביאים וכתובים ע' רכג.

23) רק: תוקן ע"פ **א**. ובנדפס: כקו.

א, ב

24) ויחכם מכל אדם: מלכים־א ה, יא. ראה בהנסמן במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קלא.

25) וידבר ג' אלפים משל: נסמן להלן הערה 33.

26) התורה נק' משל הקדמוני: שמואל־א כד, יג וברש"י שם. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תב. וש"נ. שמות ח"ב ע' שפג. וש"נ. לקמן ז, ד.

27) דאורייתא מח"ע נפקת: זהר בשלח סב, א. יתרו פה, א. (רעיא מהימנא) משפטים קכא, א. קדושים פא, א. חוקת קפב, א. ואתחנן רסא, א.

28) נובלות חכמה של מעלה: בראשית רבא פי"ז, ה. פמ"ד, יז.

29) שמים אין להם גוון: ראה פרדס שער (ד) עצמות וכלים פ"ד.

30) שהמים . . המקוה מטהר: ראה סידור כוונת המקוה קנט, ב. מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קלב. וש"נ.

31) בהתנהגות: **אב**: בהנהגו'.

32) המלוכה: **א** ניתוסף: דיצירה.

33) וידבר שלשת אלפים: מלכים־א ה, יב. ראה לקמן פ"ז. פ' וישב רו, ב. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קלב.

א, ג

34) דקודם שנברא העולם: ראה בראשית רבא פ"ה, ב. שמות רבא רפ"נ. לקוטי תורה שלח מב, ב. וש"נ.

35) בריא': תוקן ע"פ **א**. וראה לעיל הערה 16.

36) ז' ארצות שמתחת לארץ: ראה זהר בהקדמה ט, ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ס"ע תשמז ואילך. וש"נ. במדבר ח"ד ס"ע א'שמ. תורת שלום ע' 146. ספר המאמרים תרע"ב־ע"ז ס"ע קנ.

37) ואת זלע"ז עשה: קהלת ז, יד.

38) מ"ת בוכין: ראה תקוני זהר ת"ה (יט, ב). הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קג. שמות ח"א ר"ע לו.

39) מה בלי מהות . . לשון מהות: ראה לקמן פ' נח מו, רע"ג. לך פ, א. חיי שרה קלג, א. וישלח קפה, ג. וישב רז, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' ח. וש"נ.

40) והחכמה מאין תמצא: איוב כח, יב. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' ד. וש"נ.

41) מה: **א**: ניתוסף: כמ"ש כולם בחכמ' עשית הרי כל עשי' דבר מה. ואולי נשמט מפני תיבות הדומות: מה . . מה.

42) וכל צבא השמים לך משתחוים: נחמי' ט, ו. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תתפז. מאמרי אדה"א בראשית ע' נז. וש"נ. נביאים וכתובים ע' שכח. לקמן מג, ב. פ' נח מט, סע"ד. מקץ ריז, ד.

43) לא אוכל לעבור: בלק כב, יח. ראה תניא פכ"ד ובליקוט פירושים לשם.

44) מי לא ייראך: ירמי' י, ז.

45) מלך אלקים: תהלים מז, ט.

46) בריא': תוקן ע"פ: **אב**. וראה לעיל הערה 16.

א, ד

47) בחכמה אתברירו: ראה זהר (היכלות) פקודי רנד, סע"ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רצה. שמות ח"ב ע' שכא.

48) רפ"ח: ראה עץ חיים שער (יח) רפ"ח ניצוצין פ"ב. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' כא. וש"נ. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'קעד. וש"נ.

49) הנה . . זה: **א**: אין הבדלה זו. **ב**: הנה הבדלה זו.

50) מוחא עלאה דאתמשך במוחא תתאה: זהר ואתחנן רסב, א.

51) במדרש ע"פ אדם לעמל יולד: איוב ה, ז. ראה סנהדרין צט, ב. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קלה.

52) די' הדברות הן שרשים ליו"ד מאמרות: ראה זהר יתרו צג, ב. ויקרא יא, ב. לקמן ז, סע"ב. פ' חיי שרה קלד, א. וישב רב, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רפ. וש"נ. בראשית ע' טז. וש"נ. שמות ח"א ע' קע. נביאים וכתובים ע' ער.

53) לאו אורחא דמלכא: ראה זהר בהעלותך קמט, ב. סידור שער התפלה יח, ד. לקוטי תורה אחרי כה, ד.

54) שיחת ח"ח צ"ל: סוכה כא, ב. ראה גם לקמן פ' לך פב, ד. חיי שרה קלג, ב. ויחי רמט, ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'ריט. נביאים וכתובים ע' רלד.

55) וידבר שלשת אלפים: ראה לעיל ספ"ב. וש"נ.

ב, א

1) אשרי מי שעמלו בתורה: ראה ברכות יז, א.

2) לתקן כח: **א**: לתקנו כ"א.

3) שהחכ' תחי' בעלי': קהלת ז, יב.

4) אשר ברא אלקים לעשות . . לתקן: בראשית ב, ג. ראה בראשית רבא פי"א, ו ובפרש"י שם. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתסח. דברים ח"ד ע' א'רט. ספר המאמרים תרצ"ז ע' 214.

5) מלך במשפט יעמיד ארץ: משלי כט, ד.

ב, ב

6) מלך במשפט . . התורה: **נסמן לקמן ז, ב.**
7) השופט כל הארץ: **וירא יח, כה.**
8) כל אשר חפץ: **תהלים קלה, ו.**
9) ג׳ שעות יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב. לקמן ז, סע״א ואילך.**
10) יוצר הרים . . ובורא רוח . . ומגיד לאדם . . מה שיחו: **עמוס ד, יג.**
11) דאדם . . שם מ״ה: **נסמן לקמן ט, א.**
12) להבדיל בין טמא לטהור: **ע״פ שמיני יא, מז.**
13) בשס״ה ל״ת: **מכות כג, סע״ב.**
14) ולאהפכא חשוכא לנהורא: **ראה זהר בהקדמה ד, א.**
15) ברמ״ח מ״ע: **מכות שם.**
16) שם מ״ה שמברר לב״ן: **ראה עץ חיים שער (ה) טנת״א פ״א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ה. וש״נ. ח״ב ע׳ תקעג ואילך. ח״ד ע׳ א׳ריג ואילך.**
17) תנו עוז לאלקים: **תהלים סח, לה. ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קלח.**
18) ואין עוז אלא תורה: **ראה ספרי ברכה לג, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שלח. וש״נ. בראשית כאן. וש״נ.**
19) הו״ה עוז . . חגרה בעוז מתניה: **תהלים כט, יא. משלי לא, יז.**
20) נפקת ויוצאת לחוץ: **ראה גם לקמן פ׳ לך פב, ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע נח ואילך.**

ב, ג

21) לחקן: **א:** ניתוסף: **דבר המקולקל או לתקן.**
22) (שבת יא א) דמי שתורתו אומנתו: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכט. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תעח. וש״נ.**
23) כתלמיד המחכים את רבו: **חגיגה יד, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רנז. דברים ח״ב ע׳ תרצט.**
24) מזה: **א:** גבוה מזה.
25) (דניאל ב, כא) יהיב חכמתא: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קלט. נביאים וכתובים ע׳ תקכג.**
26) (שמות לא, ו) ובלב כל חכם . . לשלמה נתן חכמה: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ס״ע ט. וש״נ.**
27) (שם ב, י) כי מן המים: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצד ואילך. וש״נ. קונטרסים ע׳ שדם. לקמן פ׳ נח נח, ג. חיי שרה קלד, ב. ויצא קעח, ב. וישלח קצד, ג. מקץ רכח, א.**
28) בפו״מ: **א:** בסור מרע.
29) וחרא אוחו כי טוב: **שמות ב, ב. ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קלט. לקמן בפ׳ נח נד, ד. וירא קי, ב. וישלח קצח, ב.**
30) דאתפשטותא דמשה בכל דרא: **ראה תקוני זהר תס״ט (קיב, רע״א: קיד, רע״א — ס״א). תכ״א (נ, ב). בראשית רבא פנ״ו, ז. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצט.**
31) משה שפיר קאמרת: **שבת קא, ב. וש״נ. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תלה. לקוטי שיחות שמות כרך ו׳ ע׳ 255. וראה גם לקמן פ׳ וישב רב, ב. רג, א.**

ב, ד

32) קשוט עצמך: **בבא מציעא קז, סע״ב. ראה ביאורי הזהר תצוה נא, ג**
33) וידבר אלקי׳: **יתרו כ, א.**
34) מי שאנכי: **נסמן לקמן פ׳ נח סג, א.**
35) אנכי ולא יהיה . . מ״ע ול״ת: **ראה זח״ב (יתרו) צא, א. (תוספות) רעו, א. של״ה ר״פ יתרו שטו, ב. תניא רפ״כ.**
36) כבד . . זכור . . לא תרצח: **יתרו כ, יב. ח. יג.**
37) (שבת פח, א) תנאי היה להקב״ה: **ראה שם. לקמן ז, א. פ׳ נח נד, ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קמ. קונטרסים ע׳ שכו.**
38) (ירמי׳ לג, כה) אם לא בריתי: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן.**
39) בעלותו: **א:** ניתוסף: **לעליון.**

ג, א

1) אין חכם כבעל הנסיון: **ראה עקידה פ׳ נח שער יד ד״ה [הקדמה] השלישית. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שעט. לקמן פ׳ נח מז, ד. מט, א. חיי שרה קלא, א. קלג, ד.**
2) נעוץ סופן בתחלתן: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.**

ג, ב

3) דסוף מעשה עלה במחשבה: **פיוט לכה דודי.**
4) כשא׳ נעשה ונשמע: **משפטים כד, ז.**
5) שיצאו מ״ח . . אל הים הקדמוני: **זכרי׳ יד, ח.**
6) הכלל בכ״מ שבבחי׳ החיצוני׳: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תצו ואילך.**
7) תנו עוז לאלקי׳: **נסמן לעיל ב, ב.**

ג, ג

8) מה שמו ומה שם בנו: **משלי ל, ד.**
9) ערבים עלי ד״ם: **ראה עבודה זרה לה, א וברש״י שם.**
10) א״ח עט״ב: **משלי יב, ד. ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קמג. שמות ח״ב ע׳ שעו. לקמן פ׳ נח מט, א. סג, ג.**
11) (טז): **תוקן ע״פ ב.**
12) אמצאך בחוץ אשקך: **שיר השירים ח, א.**
13) ועמך כולם צדיקים . . פושעי ישראל: **ישעי׳ ס, כא. ערובין יט, א.**
14) כשצריך לעלות למעלה . . ע״י השיר: **ראה לקמן לג, ד ואילך ובהנסמן לשם.**
15) שהלוים אומרים שיר: **ראה ראש השנה ל, ב ואילך. ערכין יא, א. לקמן לה, ד ואילך.**

ג, ד

16) הלך ילך ובכה: **ראה גם לקמן לד, ב. לו, סע״א. וישב קצח, ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ פה וע׳ קה.**
17) ויזרע יצחק בארץ: **תולדות כו, יב.**
18) מקב א׳ כמה כורים: **ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלד.**
19) בא יבא ברינה: **המשך הכתוב הלך ילך ובכה.**
20) וז״ש בזוהר דשמח׳ בצפרא: **ויחי רכט, ב.**
21) דוקא: **א:** ורננא ברמשא דוקא כי הלילה חושך ולא אור וכשיזרח אור השחר ישמח בחסד אל כל היום היינו שמח׳ בצפרא דוקא.
22) זורע צדקות: **ברכת ק״ש.**

ד, א

1) ותקם בעוד לילה . . ותתן טרף: **משלי לא, טו. ראה מאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קמו. וש״נ. לקמן לז, ג. פ׳ חיי שרה קכו, ד. ויצא קסח, ג. וישב ר, ב.**
2) לעז״נ: **לעזרת נשים.**
3) ט״ז יסודות . . ט״ז ווי״ן: **נסמן לקמן בפ׳ וישב רי, א.**
4) שיר השירים . . על כל השירים: **שיר השירים א, א וברש״י שם. ראה גם לקמן לז, רע״ד. מה, ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן.**
5) שיר פשוט . . ושיר מרובע: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכז, ב. לקמן לז, ד ואילך. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקנח.**
6) דגם אור צח: **ראה תקוני זהר ת״ע (קלה, ב). מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תה. וש״נ.**
7) רינה דאורייתא . . ויהי שירו: **מלכים־א ה, יב. ראה זהר בהקדמה ח, א. לקמן לו, ב. לז, ג. פ׳ מקץ ריח, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשפא.**
8) אין דרש . . בתושבע״פ כלל: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תע. וש״נ. שמות ח״א ע׳ לב וע׳ ע. לקמן פ׳ מקץ רכז, א.**
9) והחכמה תחיה בעליה: **קהלת ז, יב [ושם: החכמה — ראה הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ע. קונטרסים ע׳ ריג].**

ד, ב

10) במשל בן מלך: **ראה לקמן בפ׳ וישלח קפד, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קמח. במדבר ח״ד ע׳ א׳תקיט.**
11) וא״ו אלפי שנין דהוי עלמא: **ראש השנה לא, א. ראה לקוטי תורה בהר מא, ריש ע״ב. אור הגנוז [להריי״ל כהן] פ׳ ויחי יז, סע״א. לקוטי שיחות משפטים כרך כא ע׳ 453.**
12) וא״ו אלפי . . וי״ו ימ״ב . . חסד: **ראה רמב״ן בראשית ב, ג. לקמן ח, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רז ואילך. וש״נ.**

ד, ג

13) שהאבות הן המרכבה: **בראשית רבא פמ״ז, ו. פפ״ב, ו. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רטו.**
14) אלף הז׳ שנק׳ חד חרוב: **ראש השנה לא, א. סנהדרין צז, סע״א.**
15) ורוח אלקים מרחפת: **בראשית א, ב.**
16) במדרש . . כנפים לצדיקים: **ראה ילקוט שמעוני ישעי׳ מ, לא (רמז תמז). סנהדרין צב, ריש ע״ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ עז. וש״נ.**
17) הנשמות שעלו במח׳: **ראה בראשית רבא פ״א, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כו. וש״נ.**
18) כד סליק ברעותיה למברי עלמא: **ראה זהר לך פו, סע״ב.**
19) כאשר עלה ברצונו להאציל: **ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ טו. וש״נ. קונטרסים ע׳ רסג.**
20) אנא אמלוך: **ראה דרך מצותיך ע׳ 340 בשם האד״ר. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ ז: „וכמ״ש בזהר בפי׳ וימלוך״. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתצד.**

21) אנא אמלוך . . מל׳ דא״ס: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שיג.**
22) מל׳ דא״ס: **ראה ע״ח שער (מב) דרושי אבי״ע פ״א.**
23) במי נמלך בנשמתן ש״צ: **ראה בראשית רבא פ״ח, ז. רות רבא פ״ב, ג.**
24) אורייתא דמח״ע נפקת: **נסמן לעיל א, ב.**
25) ג׳ קשרים הן: **ראה זהר אחרי עג, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלט.**
26) ס״ר נש״י מתקשראן בס״ר אותיות התורה: **ראה בא יב, לז. זהר חדש שיר השירים עד, ד. תניא פל״ז ובהנסמן במראי מקומות לשם. מאמרי אדה״א קונטרסים שם.**
27) ואהי׳ אצלו אמון: **משלי ח, ל.**

ד, ד

28) כשתגיעו לאבני שיש טהור: **ראה חגיגה יד, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ פח.**
29) אבן א׳ ב״ן: **ראה שער היחוד והאמונה פ״ז (פד, ב) ובליקוט פירושים לשם. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ שעא. דברים ח״ב ע׳ תמא. וש״נ.**
30) מי יתן טהור מטמא: **איוב יד, ד.**
31) באבנים שחקו מים: **איוב יד, יט.**
32) ויך את הסלע במטהו: **חוקת כ, יא. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תצט.**
33) ויך . . והוא הפלפול: **ראה תקוני זהר תכ״א (מד, א). הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנ. שם ע׳ עדר. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקכג. לקמן לה, ג.**
34) לא יאמרו ב״פ מים: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ס״ע א״ז ואילך. וש״נ.**
35) נשמות . . נוני ימא רבא: **ראה זהר בהקדמה ו, א. בלק קפז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנא.**
36) ר״ה סבא: **ראה זהר בהקדמה שם. הנסמן במאמרי אדה״א שם.**
37) לויתן . . ועוש׳ תלמים בים . . ברגע א׳: **ראה בבא בתרא עה, א. לקמן פ׳ תולדות קנח, סע״ב. קנט, ג. מאמרי אדה״ז מאמרז״ל ע׳ קמח. תקע״א ד״ה לויתן [נמצא בדפוס]. לקוטי תורה שמיני יח, ג.**
38) דלתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**
39) יעשה לצדיקים סעודה: **ראה בבא בתרא עד, ב. ויקרא רבא פי״ג, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קיח. וש״נ.**
40) ביום השלישי יקימנו: **הושע ו, ב. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקסח.**
41) עדן . . עין לא ראתה יעשה למחכה לו: **ישעי׳ סד, ג [בדילוג]. ברכות לד, ב.**

ה, א

1) חו״ב בי״ה יו״ד . . ו״ה בהתפשטו׳: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, ב. אגרת התשובה פ״ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ שסו וע׳ תרנו.**
2) דאך מעיין ובור . . ד׳ יודי״ן דמ׳ סאה: **שמיני יא, לו. ראה סידור כוונת המקוה קנט, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳ריד. וש״נ.**
3) דעוה״ב נברא ביו״ד . . להנחיל אוהבי יש: **מנחות כט, ב. משלי ח, כא. ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנב.**
4) נהנין מזיו השכינה: **ראה ברכות יז, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ פט. במדבר ח״ב ס״ע שפח.**
5) אור מים רקיע: **ראה זהר תרומה קלו, ב. קסז, א. עץ חיים שער (יא) המלכים פ״ו. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ פט: שמות ח״ב ע׳ שצד: דברים ח״ג ע׳ תשעג ואילך ובהנסמן בהנ״ל.**
6) אויר קדמון: **ראה זהר בראשית טז, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תנ (וש״נ) וע׳ תע ואילך.**
7) ורוח אלקים מרחפת: **בראשית א, ב.**
8) דאורייתא סתום וגליא: **ראה זהר אחרי עא, ב. עג, א.**
9) כבוד אלקים . . הנסתרות להוי״ה אלהינו: **משלי כה, ב. נצבים כט, כח.**

ה, ב

10) משה . . כי מן המים משיתיהו: **ראה לעיל ב, ג.**
11) הנגלות לנו ולבנינו לשמור: **המשך הכתוב הנסתרות [ושם: והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות — וראה לקמן פ׳ לך פב, ג. חיי שרה קלח, ד].**
12) לשון המדרש הנ״ל: **פכ״ב.**
13) וקווי ה׳ יחליפו כח: **ישעי׳ מ, לא.**
14) בכל קו: **א: כ״כ.**
15) ופורש כנפיו עליהם: **ראה לקמן פכ״ח ופכ״ט.**
16) בשתים יעופף: **ישעי׳ ו, ב [ושם: ובשתים — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קנד].**

ה, ג

17) נשמו׳ הגרי׳ . . תחת כנפי השכינה: **ראה זהר בהקדמה יג, סע״א. תולעת יעקב סוד המילה [ירושלים תשכ״ו מה, ג ד״ה ודע] הובא בשל״ה מס׳ שבועות קצח, א. ספר המאמרים תקס״ה ח״א ר״ע שעג. ובנוסחא שני׳ שם ע׳ שעה. ד״ה ויאמר ישעי׳ תקע״ז [לא נדפס לע״ע]. לקמן פ׳ נח נח, ב. חיי שרה קכד, ד.**
18) בנשמות שנק׳ בנים: **שמות ד, כב. פ׳ ראה יד, א.**
19) ופרוס עלינו: **נוסח ברכת השכיבנו. ראה גם לקמן פ׳ נח נז, ג. נח, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תצד. במדבר ח״ג ע׳ א׳לו. דברים ח״ד ע׳ א׳שנו. וש״נ.**
20) דאימא דרביעה: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, סע״א. תקוני זהר תי״ז (כא, ריש ע״ב).**
21) נשמות . . אדם העליון: **ראה תורה אור וישב ל, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ב. דברים ח״ד ע׳ א׳רז.**
22) כי נר ה׳ נשמת אדם: **משלי כ, כז [בהוספת תיבת „כי״ — ראה לקמן מב, ד. פ׳ נח נח, ד. וישלח קפו, ד. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנה].**
23) דבצלם אלקים . . נעשה אדם בצלמנו: **ע״ד נח ט, ו. בראשית א, כו.**
24) מלאכים בבחי׳ פני נשר: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ס״ע א׳ מה. וש״נ. במדבר ח״ב ע׳ שצח ואילך וע׳ תב.**
25) דיפה שעה א׳: **אבות פ״ד, מי״ז [בהוספת אות ד (דיפה) — ראה לקמן פ׳ נח נט, ד. ס, ב. ד. תולדות קנג, ד. וישב קצט, ג. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנה. קונטרסים ע׳ שלב]. ראה גם לקמן פ׳ נח שם ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שעא.**
26) שהנשר רחמיו . . כנשר יעיר קנו: **ראה ירושלמי פאה פ״א, ה״א. האזינו לב, יא וברש״י שם. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתעט. וש״נ.**
27) דרך הנשר בשמים: **משלי ל, יט.**
28) ואשא אתכם על כנפי נשרי׳: **יתרו יט, ד. ראה לקמן פ׳ וירא קי, א. אמרי בינה שער הציצית פכ״ב.**
29) ישאהו על אברתו . . ופני נשר לארבעתן: **המשך הכתוב כנשר. יחזקאל א, י.**
30) ודמות אדם להנה: **יחזקאל א, ה [ושם: דמות — ראה מאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנו בהערה].**
31) ות״ח . . מדתו של יעקב: **זהר (סתרי תורה) ויצא קנז, ב. שם ח״ג (תוספות) שב, א. לקמן מ, א. מב, א.**
32) הרחמים . . מדתו של יעקב: **ראה זהר לך פז, ב. לקמן שם. פ׳ ויצא קעא, ג ואילך. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנו.**
33) יעקב נחלה בלי מצרים: **שבת קיח, סע״א. ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳קח ואילך.**
34) יעקב . . בריח התיכון: **ראה זהר תרומה קעה, ב. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ יט.**

ה, ד

35) מדה״ר הוא לפ״ע השפלות: **ראה גם לקמן פ׳ ויצא קעז, ב ובהנסמן לשם.**
36 כתפלה לעני . . שיחו ויקונן: **ראה תהלים קב, א. מאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנו וע׳ קכח.**
37) וישוב אל ה׳ וירחמהו: **ישעי׳ נה, ז.**
38) ומודה ועוזב ירוחם: **משלי כח, יג.**
39) ישוב ירחמנו: **מיכה ז, יט.**
40) אלקי עולם . . המלך המרומם: **ברכת יוצר. ראה גם לקמן פ׳ ויצא קעז, ב.**
41) מחיה מתים . . ברח״ר: **נוסח תפלת העמידה.**
42) דעומק רום . . לעומק תחת: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ה. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ רסח. קונטרסים ע׳ שפא.**
43) את מי אשכון את דכא: **ראה ישעי׳ נז, טו. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ קסט. לקמן פ׳ נח נג, ד.**
44) אל מי אביט אל עני: **ישעי׳ סו, ב [ושם: ואל זה אביט. ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קנז].**
45) כי רם ה׳ ושפל יראה: **תהלים קלח, ו.**
46) אם תגביה כנשר: **עובדי׳ א, ד.**
47) וידינו פרושות כנשרי שמים: **תפלת נשמת.**

ו, א

1) בנים אתם לה׳: **פ׳ ראה יד, א.**
2) כרחם אב ע״ב: **תהלים קג, יג.**
3) הבן יקיר לי אפרים: **ירמי׳ לא, יט.**
4) ימצאהו בארץ מדבר: **האזינו לב, י.**
5) ששמים ושמי השמים לא יכלכלוך: **מלכים־א ח, כז. דברי הימים־ב ו, יח.**
6) כחץ יעוף יומם: **ע״פ תהלים צא, ה.**
7) והאם רובצת: **תצא כב, ו.**

ו, ב

8) מגוף: **א: מקיף.**

9) כעניני כבוד שקבלו האבני׳: **ראה מכילתא בשלח יד, כ. הובא ברש״י שם, יט.**

10) האבני׳: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: האבות.**

11) נר ה׳: **משלי כ, כז.**

12) ויפח באפיו נשמת חיים: **בראשית ב, ז.**

13) כי לא אדם הוא: **שמואל־א טו, כט.**

14) לאו מכל אינון מדות: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

15) וקוי ה׳ יחליפו כח: **ישעי׳ מ, לא.**

ו, ג

16) דיפה שעה א׳: **נסמן לעיל ה, ג.**

17) כי לא אחפוץ . . המת מעיקרו: **יחזקאל יח, לב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קלה. וש״נ. קונטרסים ע׳ תטו. לקמן פ׳ תולדות קנט, ב.**

18) שובו ולמה תמותו: **יחזקאל לג, יא [בדילוג].**

ו, ד

19) דרשעים . . בחייהם קרויים מתים: **ברכות יח, ב.**

20) וראדך מתבוססת בדמיך: **יחזקאל טז, ו.**

21) שהוא: **א: שהיו.**

22) ולא שמעו מקוצר רוח: **וארא ו, ט [בדילוג]. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מב.**

23) ועל כל דבור: **שבת פח, ב.**

24) הגדיל הוי״ה לעשות עם אלה: **תהלים קכו, ב.**

25) וברחמים גדולים . . אקבצך: **ישעי׳ נד, ז.**

26) ונגלה כבוד הוי״ה: **ישעי׳ מ, ה.**

27) כי כולם ידעו אותי: **ירמי׳ לא, לג.**

28) אדם אדמה לעליון: **לשון הכתוב ישעי׳ יד, ד. ראה עבודת הקדש ח״א חלק היחוד פי״ז ואילך. של״ה תולדות אדם ג, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ קסב. לקמן יח, ג.**

29) מה שמו ומה שם בנו: **משלי ל, ד.**

30) במשיח . . ישכיל עבדי: **ישעי׳ נב, יג. ראה תרגום יונתן: ילקוט שמעוני ואור התורה (כרך א׳) שם.**

31) מאד למעלה מבחי׳ אדם: **ראה לקמן לב, ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ דש. וש״נ. ספר המאמרים תרל״ה ח״א ע׳ רסו.**

32) דבמקום שבע״ת עומדים: **ראה ברכות לד, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נג. וש״נ. לקמן פ׳ נח ס, ב. תולדות קסב, ד. וישלח קצא, ב. קצז, ד.**

33) אם אנו עושין תשובה נגאלין: **סנהדרין צז, סע״ב.**

ז, א

34) ומשיח אחא לאחבא צדיקייא בתיובתא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בהעלותך קנג, ב. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רפא. וש״נ. לקמן פ׳ נח סא, רע״א. תולדות קנג, רע״ד. קסב, ד. ויצא קסו, ב. וישלח קפד, א. קצב, ב. קצח, ב. וישב קצט, ג.**

*

1) בראשית ברא: **ראה [להבא להלן ס״ז ואילך] מאמרי אדה״ז תקס״ח ח״א ע׳ א. וקיצור שם בח״ב ע׳ תקעז. ענינים ע׳ תיז. המשך תער״ב ע׳ תקכ.**

מאמר זה הובא לקמן בפ׳ נח סה, ד. עב, ג. וירא קיא, א.

בראשית ברא אלקים: **בראשית א, א.**

2) ב׳ דבראשית בי״ת רבתי: **זהר בראשית לא, א. מנחת שי לבראשית שם.**

3) ב׳ דבראשית . . דחכמה: **ראה זהר בראשית לא, ריש ע״ב. תולדות קמה, א. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ רמח.**

4) אמון מופלא כו׳ (ריש ב״ר): **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רכב בהערה. הנסמן במראי מקומות לתורה אור מקץ לב, א (בהוצאת תנש״א).**

5) אמון . . אומנא: **ראה גם לעיל א, א.**

6) וכמ״ש ז״ל (שם) בראשית בשביל התורה: **רש״י ר״פ בראשית.**

7) הי׳ מאמרות שכלולים במא׳ דבראשית: **נסמן לעיל א, א.**

8) וכמארז״ל . . מלמד . . מקיימין: **נסמן לעיל ב, ד.**

9) שתירגם ירושלמי . . בחוכמת׳: **ראה גם לעיל א, א. וש״נ.**

10) דאורייתא מחו״ע נפקא: **נסמן לעיל א, ב.**

11) דאסתכל באורייתא וברא עלמא: **נסמן לעיל א, א.**

12) שבתורה . . שקדמה לעולם אלפיים שנה: **ראה מדרש תהלים צ, ד. שבת פח, ב וברש״י שם. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ כ.**

13) מאמר פתוח (שבת קד, א): **נסמן לעיל א, א.**

14) כשהחכמה מאין תמצא: **איוב כח, יב.**

15) ותורת חסד על לשונה: **המשך הכתוב פיה פתחה (משלי לא, כו).**

16) מחדש בטובו בכל יום: **ע״פ ברכת יוצר.**

17) דבר אלקינו יקום לעולם: **ישעי׳ מ, ח. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רסז.**

18) שא׳ (ע״ז ג, ב) יב״ש הוי היום: **ראה לעיל ב, ב.**

19) בחסד אל כל היום: **ע״פ תהלים נב, ג.**

ז, ב

20) (משלי כט, ד) מלך במשפט: **ראה לעיל ב, ב. לקמן פ׳ נח נד, ב. פ׳ וירא קטז, ב. חיי שרה קכח, ב. וישב רב, ג. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תצא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ שיג.**

21) בראשית . . בשביל התורה . . בעבור׳: **ראה גם לעיל א, א.**

22) שא׳ (בב״ר שם) בשביל ישראל: **רש״י בראשית א, א. ראה הנסמן בלקוטי שיחות מקץ כרך ג׳ ע׳ 820.**

23) שעי״ז: **אוצ״ל: שע״ז.**

24) נטה יד ימינו: **בתורת חיים וארא פז, ב בשם המדרש — ראה פרקי דרבי אליעזר רפי״ח. ובתורה אור וארא נו, ב „וע׳ מזה בזהר ח״ב ד״כ ע״א. ל״ז ע״א. פ״ה סע״ב. ח״א ד׳ למ״ד ע״א״.**

25) שלתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**

26) עמל תורה ועמל שיחה: **ראה לעיל א, ד. ובהנסמן לשם.**

27) שיחת ת״ח . . (סוכה כא, ב): **נסמן לעיל שם.**

28) די׳ הדברות . . די״מ: **נסמן לעיל א, ד.**

29) ורשב״י הי׳ יודע בפרט: **ראה זהר ויקרא יא, ב ואילך.**

ז, ג

30) שנקרא: **בדפוס ראשון: שנק׳.**

31) אשר ברא אלקים לעשות לתקן: **נסמן לעיל ב, א.**

32) שנק׳ תורתו אומנתו: **ראה גם לקמן פ׳ חיי שרה קלג, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ פג. דברים ח״א ע׳ כא. ח״ג ע׳ תשפח. ח״ד ע׳ א׳רכב.**

33) דבראשית . . שהוא סמוך: **רש״י ר״פ בראשית.**

34) (ירמי׳ כו, א) בראשי׳ ממלכות: **ברש״י כאן ממלכת. וראה בהערה הבאה.**

35) (שם כז, א) ראשית ממלכת: **[ושם: בראשית]. וברש״י כאן ראשית ממלכתו — נח י, י. וראה הערה שלפנ״ז.**

36) והארץ היתה תוהו . . ויאמר אלקים יהי אור: **בראשית א, ב. ג.**

37) ברא: **בדפוס ראשון: ברוא.**

38) בפרש״י): **אוצ״ל: בפרש״י)). אבל לע״ע לא נמצא שני סוגרים במאמרי אדה״א.**

39) ויאמר . . יהי אור . . אור קדמאה: **ראה זהר בראשית ל, ב. תרומה קסז, ב.**

40) ה׳ בחכמה יסד ארץ: **משלי ג, יט.**

41) תי״ר: **תרגום ירושלמי.**

42) עצמו: **בדפוס ראשון: עצם.**

43) כמ״ש התנה הקב״ה: **לעיל ז, א.**

44) ורוח אלקים מרחפת: **בראשית א, ב.**

ז, ד

45) ויטע ה׳ גן: **בראשית ב, ח [ושם: ה״א].**

46) (ישעי׳ מו, י) מגיד מראשית . . נעשה: **[ושם: נעשו — ראה אמרי בינה שער הק״ש כא, רע״א. כב, א. כח, א. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקפג. דברים ח״ד ע׳ א׳ששה].**

47) שהמזרח נק׳ קדם: **ראה רש״י בראשית ב, ח.**

48) במזרח: **אוצ״ל: במזרח).**

49) (איוב כח, יב) והחכ׳ מאין: **ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קכא, סע״א. אגרת הקדש סי״ז (קכו, רע״א). מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשעט. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳תט וע׳ א׳תמט. לקמן י, א. לו, סע״ג. פ׳ נח נו, ב. פ׳ וירא קיב, סע״א.**

50) נקר׳ החכ׳ אור . . ויהי אור: **בראשית א, ג. סידור שער החנוכה עדר, א בשם הזהר (ראה זהר בראשית ל, ב. תרומה קסז, א). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תב. וש״נ. ספר המאמרים תרפ״א ע׳ רמא.**

51) יהי רקיע . . ויקרא אלקים לרקיע שמים: **בראשית א, ו־ח.**

52) אמ״ר: **נסמן לעיל ה, א.**

53) דתורה שקדמה לעולם: **פסחים נד, א. לעיל ז, א.**

54) התורה משל הקדמוני: **נסמן לעיל א, ב.**

55) שאמר והיה העולם . . אומר ועושה: **ברכת ברוך שאמר.**

56) וירא . . ויכולו: **בראשית א, לא. ב, א.**

ח, א

1) שא׳ ר׳ יצחק: **ראה רש״י ר״פ בראשית. וראה גם להבא להלן משיחות ש״פ בראשית תשנ״ב.**

2) הגוים: **תוקן ע״פ דפוס ראשון. ובדפוס שני: העכו״ם.**

3) ומאלה נפרדו הגוים: **נח י, לב.**

4) כי חלק ה׳ עמו: **האזינו לב, ט.**
5) החו״מ בארץ דוקא: **נסמן בסמוך הערה שרוב.**
6) סוף מעשה . . במחשבה תחילה: **פיוט לכה דודי.**
7) שנתאווה . . דירה בתחתוני׳: **תניא רפל״ו. וראה הנסמן בליקוט פירושים לשם.**
8) נעשה ונשמע: **משפטים כד, ז.**
9) שרוב המצות . . באי׳: **ראה רמב״ן תולדות כו, ה. לקמן פ׳ ויחי רלו, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רסו. ויקרא ח״א ע׳ תטו. שמות ח״ב ע׳ תקסג. במדבר ח״ג ע׳ א״ד וע׳ א״יח. במדבר ח״ה ע׳ א״תתמב.**
10) שז׳ אומות . . ז״מ דתוהו: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשמז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רמב וע׳ תלג.**
11) הנפילים בני הענק: **שלח יג, לג.**
12) ארץ רפאים: **ראה דברים ב, יא. כ. ג, יג. ובמפרשים שם. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ יא.**
13) וכל העם אשר ראינו: **שלח שם לב.**
14) רפ״ח ניצוצים: **נסמן לעיל א, ד.**
15) ישראל עלה במח׳: **נסמן לעיל ד, ג.**
16) מ״ה . . מלך השמיני הדר: **ראה עץ חיים שער (ט) שבירת הכלים פ״ח. שער (י) התיקון פ״ב־ג. תורה אור ויחי קג, ב ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״שפו וע׳ א״תפב.**
17) (ש״ב ז, יט) וזאת תורת האדם: **ראה גם לקמן מה, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״שכז. וש״נ.**
18) הגוים: **כ״ה בדפוס ראשון. ובדפוס שני: העכו״ם.**
19) (תהלים קלו, כא. כב) ונתן ארצם . . נחלה לישראל עבדו: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקנד. דברים ח״א ס״ע ד ואילך. וש״נ.**
20) בדרוש דתורה צוה: **ברכה לג, ד. ראה ספר המאמרים תקס״ו ע׳ שסז. ע׳ שעד וע׳ שעז.**

ח, ב

21) א״י ירושה: **ראה לקוטי שיחות חוקת כרך יח ע׳ 468 בהערה אחיך ישראל.**
22) כו׳: **בדפוס ראשון: כו׳). ואולי התחלת החצאי עיגול הוא בהתיבה (לעיל ח, סע״א) וכמ״ש בדרוש.**
23) ס׳ בראשית בשם ספר הישר: **יהושע י, יג. עבודה זרה כה, א. לקמן פ׳ לך פג, ג. פד, ד. פה, ב ואילך. חיי שרה קלה, א. ויצא קעג, ג. וישלח קצב, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תיד. וש״נ. שמות ח״א ע׳ סח. וש״נ.**
24) במא׳ הזהר בהקדמתו שא׳ בריש הורמנא דמלכא: **עד״ז מובא גם במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע רלג. וראה ג״כ ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתיח המאמר הראשון בזהר — ראה זהר בראשית טו, א.**
25) דס״ר נש״י . . בס״ר אותיות התורה: **נסמן לעיל ד, ג.**
26) ששיער בעצמו בכח: **ראה מקדש מלך לזהר בראשית טו, א (ע׳ כא). לקמן יז, ד. מה, א. פ׳ נח סז, א. פ׳ לך פו, א. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קל. קונטרסים ס״ע רא ואילך.**
27) בענין ג׳ דברים סופר: **ראה ספר יצירה פ״א מ״א. ביאורי הזהר פינחס קיג, סע״ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נו וע׳ ע ואילך.**
28) מאמר סתום . . מאמר פתוח: **נסמן לעיל א, א.**
29) (משלי א, כ) חכמות בחוץ . . בח״ת: **נסמן לעיל שם.**
30) לפי: **בדפוס ראשון: לפי״.**
31) מאש ומים . . שמים: **חגיגה יב, סע״א.**
32) (הושע ב, כג) אענה את השמים . . הארץ: **ראה גם לקמן כא, ג.**
33) את השמים הטפל . . לארץ: **ראה גם בראשית רבא פ״א, יד. רש״י בראשית א, יד.**
34) את . . הטפל: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קפ, א.**
35) בינה שנקרא אלהים: **ראה זהר בהקדמה ב, א ובמקדש מלך שם. בראשית כב, א. (תוספתא) בראשית לא, ב.**

ח, ג

36) (חגיגה יב, א) שי״א דשמים נבראו תחילה: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רלא ובהנסמן שם.**
37) אלה תולדות השמים: **בראשית ב, ד.**
38) ויבדל . . מ״ע מעל לרקיע . . יקוו המים: **ראה בראשית א, ז. ט.**
39) לרוקע הארץ על המים: **תהלים קלו, ו.**
40) המים אך . . (אמנם: **בדפוס ראשון: המים) אך . . אמנם. וכנצ״ל: המים (אך . . אמנם.**
41) בתחלה עלה במח׳: **ראה רש״י בראשית א, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״תכ.**
42) במדה״ד שהוא שם אלקים: **ראה רש״י שם. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ שלז.**
43) דאבא אמר ואימא: **ראה זהר בראשית כב, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרכה. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תרנא ואילך.**
44) כולם בחכמה עשית בבינה: **תהלים קד, כד. זהר תזריע מג, א.**
45) החכמה נק׳ אין . . ליש . . בבינה: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ א ואילך. וש״נ. לקמן פ׳ נח מו, ג. פ׳ לך פא, א.**
46) ו׳ ימי בראשית . . ו׳ מדות: **ראה בסמוך בפנים.**
47) החסד שנקרא אור: **ראה אור החמה לזהר בראשית מו, א. סידור שער הק״ש עו, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״תמו. וש״נ.**
48) וירא אלקים את האור: **בראשית א, ד.**
49) שהחסד וטוב ענין א׳: **ראה זהר תרומה קסח, ב. ובאור החמה שם. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקלח. סידור שחרית מט, ד [נדפס גם ב]מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קסו. דברים ח״ד ע׳ א״שצב. אמרי בינה פתח השער א, סע״ב. פירוש המלות קיב, סע״ד.**
50) אך טוב וחסד: **תהלים כג, ו.**
51) כי טוב חסדך מחיים: **תהלים סג, ד.**
52) התי״ת שכלול מחו״ג: **ראה זהר (רעיא מהימנא) צו כח, סע״א. שם (תוספת) שב, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפה. לקמן מא, ד. פ׳ נח סד, ב.**
53) יהי מאורות ברקיע השמים: **בראשית א, יד.**
54) החכמה שנק׳ ראשית: **נסמן לעיל א, א.**
55) דבמאמר א׳ יכול להבראות: **אבות רפ״ה. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תעז. קונטרסים ע׳ תקלו.**

ח, ד

56) כי ששת ימים עשה ה׳: **תשא לא, יז. זהר ויחי רמז, א. אמור צד, ריש ע״ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רז. וש״נ.**
57) כי אלף שנים: **תהלים צ, ד. ראה הנסמן במאמרי אדה״א שם. שם ח״ג ע׳ תתה. לעיל ד, ב.**
58) דגם דורו של אנוש: **ראה לקמן מ, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״תעז.**
59) וינחם ה׳: **בראשית ו, ו.**
60) לאלף השלישי . . מ״ת: **ראה סדר הדורות שנת ב״א תמ״ח.**
61) נצח שהוא ענף של החסד: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמג, סע״א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רכח.**
62) חורבן . . ובית שני בתחכ״ח: **ראה רש״י עבודה זרה ט, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ תיט.**
63) בהוד שרובו גבורות: **ראה זהר שם רמג, ריש ע״ב. מאמרי אדה״ז שם ע׳ תכ. ובהנסמן לשם. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים שם.**
64) המדות דומ״ב . . ההתחלקות: **ראה בסמוך הערה ו׳ מדות.**
65) דכל יומא ויומא בעבידתי׳: **ראה זהר ר״פ ויגש רה, סע״א. אמור צד, ב. וראה השמטות לזח״א רסד, ב.**
66) האור שנק׳ טוב: **ראה גם בראשית רבא פצ״ב, ו.**
67) אור וחושך משתמשין בערבוביא: **ראה רש״י בראשית א, ד [וכן צ״ל במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תכה].**
68) שהחושך הוא בחי׳ ההעלם . . גילוי מן ההעלם: **ראה גם אמרי בינה פתח השער א, ג.**
69) בדרוש דחכמות בחוץ: **המאמר שלפנ״ז.**
70) כמו: **בדפוס ראשון: וכמו.**
71) בו׳ אלפין שנין: **נסמן לעיל ד, ב.**
72) ו׳ מדות . . כלולים זה מזה: **ראה לקמן יד, ג.**
73) יום ליום יביע אומר: **תהלים יט, ג.**
74) וימלוך וימת: **וישלח לו, לב ואילך.**
75) שהן זת״ז: **ראה עץ חיים שער (י) התקון פ״ה. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תז. וש״נ.**

ט, א

1) בי״ת רבתי בחי׳ בינה שבכתר: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, ב ובאור החמה שם. פרדס שער (כז) האותיות פ״ה.**
2) ס״ג דתוהו: **ראה בסמוך. המשך תער״ב ח״א ע׳ תקכ. לקמן טז, א.**
3) המדות: **בדפוס ראשון: המדות דתהו.**
4) ומעתה יש להבין: **להבא להלן ראה הנרשם בריש המאמר.**
5) האורות דתוהו . . נקודות . . הכתרי׳: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א״תעו ואילך. וש״נ. בראשית ע׳ קסח. קונטרסים ע׳ שצה. לקמן פ׳ נח ס, ג. סט, סע״ג ואילך.**
6) אורות תקיפי׳: **ראה עץ חיים שער (יא) המלכים פ״א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שס. וש״נ. לקמן יב, סע״ג ואילך. פ׳ נח ס, ג. וישלח קפח, ד.**

7) האור בריבוי והכלי במיעוט: **ראה עץ חיים שער (י) התיקון פ"ה. שער (יא) המלכים פ"א-ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תעו. וש"נ. לקמן שם.**

8) העקודים . . עקוד בכלי א': **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"א. שער (ז) מטי ולא מטי פ"א. מאמרי אדה"א בראשית ע' רס. וש"נ.**

9) השבירה . . בבחי' שם ס"ג: **ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות פ"א. מאמרי אדה"א בראשית ע' נו. וש"נ. לקמן טו, ד.**

10) וכן: **בדפוס ראשון: והן.**

11) ז"מ . . וימלוך וימת: **ראה עץ חיים שער הכללים פ"א.**

12) התיקון . . מיעוט האור וריבוי הכלים: **ראה עץ חיים שער התיקון שם. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרנט. דברים ח"ד ע' א'תפא.**

13) מתרחבים: **תוקן ע"פ דפוס ראשון. ובדפוס שני: מתבררים.**

14) דאדם ג' מ"ה: **ראה עץ חיים שער (י) התיקון פ"ג. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקסז. ובהנסמן לשם. לקמן יח, ד. וראה גם זהר בראשית לד, ב.**

15) וזאת תורת האדם: **נסמן לעיל ח, א.**

16) התורה . . לאכללא שמאלא בימינא: **ראה זהר ר"פ קרח. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קעח. שמות ח"א ע' כא. לקמן כו, א. פ' נח עב, א.**

17) לעולם יהא אדם רך כקנה: **ראה תענית כ, סע"א. לקמן יג, סע"ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשמז. וש"נ [ושם נדפס: תורת חיים בראשית ג, ב. וצ"ל: ט, א. יג, ב]. דברים ח"א ע' ה. וש"נ.**

18) שיניע: **בדפוס ראשון: שינוע.**

19) ובהמה . . וב"ן: **נסמן לקמן טז, ב.**

20) (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע: **ראה גם שערי אורה שער החנוכה ע' 18. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'מז. ח"ד ע' א'ריז. וש"נ. בראשית ע' שעג. שמות ח"א ע' רצ. לקמן טז, סע"ב.**

ט, ב

21) והתבוננות: **בדפוס ראשון: וההתבוננות.**

22) ז"ת דא'מא: **ראה לקמן יד, ג ואילך.**

23) ובינתו: **בדפוס ראשון: ובינתו ודעתו.**

24) שאין א' דומה לחבירו: **ראה סנהדרין לח, א. ברכות נח, א. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ס"ע תתקטז ואילך. פרשיות התורה ח"א ע' שמז.**

25) רחמני כנשר ואכזרי כעורב: **ראה ירושלמי פאה פ"א, ה"א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתעט.**

ט, ג

26) העדותי . . החיים והמות . . ובחרת בחיים: **נצבים ל, יט.**

27) גדולות: **בדפוס ראשון: גדולת.**

28) ששנאו: **בדפוס ראשון: ששנאוי.**

ט, ד

29) לפי שכלו יהולל איש: **ראה לקמן פ' חיי שרה קכג, א. ויצא קע, ב.**

30) קטן אין לו מחשבה (חולין יב, ב): **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רמד. וש"נ. שמות ח"א ע' צח. וש"נ. ספר המאמרים תק"ע ע' יג.**

31) קטן . . ולאו ב"ד: **ראה חגיגה ב, ב. גיטין כב, סע"ב. כג, א.**

32) (גיטין נט, א) הפעוטות מקחן מקח: **ראה גם לקמן כג, ד. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תרפא וע' תשיב.**

33) (כמשי"ת): **אוצ"ל: (כמשי"ת)). וראה לעיל ז, ג הערה 38.**

34) והתבוננות: **בדפוס ראשון: וההתבוננות.**

35) שהמדות . . מאב ואם: **ראה תניא פ"ג.**

36) דבינה נק' אם הבני': **ראה זהר ויחי ריט, א. יתרו פד, א. פה, ב. פרדס שער (כג) ערכי הכינויים מערכת אם הבנים. לקוטי תורה דרושים לשמ"ע פח, ד. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקכח. לקמן כב, א.**

י, א

1) דו"ר שכליים: **ראה המצויין במפתח ענינים לתניא בערכו.**

2) ב"ש אוסרים וב"ה מתירים: **ראה חולין יח, א.**

3) ב"ש . . וב"ה . . חסד . . לדין: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמה, א. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תשכג ובהנסמן לשם. תקס"ז ע' רפה. לקמן טו, א. פ' וירא קד, סע"א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שמ. וש"נ.**

4) ברק המבריק: **ראה הנסמן במראי מקומות ללקוטי תורה חוקת סב, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' ה. ויקרא ח"א ע' שנו. דברים ח"ד ע' א'תסט.**

5) עם בליצט: **ראה גם מאמרי אדה"א בראשית שם.**

6) והחכ' מאין תמצא: **נסמן לעיל ז, ד.**

7) מחכ' לבינה נק' מאין ליש: **נסמן לעיל ח, ג.**

י, ב

8) יולד . . שאינה: **בדפוס ראשון: יוליד . . שאינ' = שאינם.**

י, ג

9) (משלי כב, ו) חנוך לנער: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרכא. במדבר ח"ג ע' תתקמו.**

10) הלומד תורה לילד: **ועד"ז הובא במאמרי אדה"א במדבר שם. ראה אבות פ"ד, מ"כ ובשינויי נוסחאות שם.**

11) הרגילות שנעשה טבע שני: **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרכ. וש"נ.**

12) שהמוח שליט על הלב: **ראה תניא פי"ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תצ.**

י, ד

13) (גם: **בדפוס ראשון: (וגם.**

14) שבנין הכלים קודם לבנין האורות: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתנט וש"נ. נביאים וכתובים ע' קלד. וש"נ. קונטרסים ע' רז. לקמן פ' נח נג, ג. סז, ג. פ' חיי שרה קכג, א ואילך. תורת חיים ויקהל תר, ב.**

יא, א

1) שמעוררים: **בדפוס ראשון: שמעוררים.**

2) ויחזיר: **בדפוס ראשון: ויחזור.**

יא, ב

3) ל"ב חדרים שבמוח: **ראה גם לקמן פ' וירא קיב, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רמב. וש"נ.**

4) כו': **אוצ"ל: כו').**

יא, ג

5) נפש המדברת רוח ממללא: **ראה לקמן פ' נח עט, ג ובהנסמן לשם.**

יא, ד

6) כח המדות הטבעיים חזק . . מכח השכל: **ראה לקוטי שיחות שופטים כרך יט ע' 169 בהערה.**

7) דז"א בעתיקא . . אחיד: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצב, א. עטרת ראש שער ר"ה ע' כז. מאמרי אדה"א בראשית ע' ערה. ויקרא ח"א ע' רמא. דברים ח"ג ע' א'קט ואילך וש"נ. דרושי חתונה ח"א ע' רכ. ובהנסמן במקומות הנ"ל.**

8) השחד שיעור: **פ' שופטים טז, יט.**

9) וד"ל: **אוצ"ל: ודל').**

10) יושבים בסנהדרין רק זקנים: **ראה סנהדרין יז, סע"א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ה"ו. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רמד. (וראה גם) נביאים וכתובים ע' תקיט.**

11) (כמשי"ת): **אוצ"ל: (כמשי"ת)). וראה לעיל ז, ג הערה 38.**

12) ואהבת . . בשני יצרך: **ואתחנן ו, ה ובספרי שם. ברכות נד, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שיט. וש"נ.**

יב, א

1) בהמה שלמטה מן הדעת: **ראה תניא פמ"ו. תורה אור משפטים עו, א. לקמן פ' וישלח קפא, ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תיג. וש"נ.**

2) כמ"ש דוד: כ"ה בכ"מ. **ראה לקמן טז, ג. פ' וישלח שם. מקץ רטו, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' י. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תלב. וש"נ. קונטרסים ע' שצו.**

3) איזהו גבור: **אבות פ"ד, מ"א. ראה ד"ה דור לדור מכ"ק אדה"א (קה"ת תשנ"ב) ע' 18. וש"נ.**

4) (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה: **ראה הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרמה.**

5) כשיגברו: **בדפוס ראשון: כשיתגברו.**

יב, ב

6) תוקפא דנפשא חולשא דגופא: **ראה זהר וישב קפ, ב. תולדות קמ, ב.**

7) אדם ובהמה תושיע ה': **נסמן לעיל ט, א.**

8) שמעלה לנפש אדם . . הקרבנות ומאכל הבשר: **ראה לקוטי תורה דרושים ליוה"כ ע, סע"א ואילך. ספר המאמרים תק"ע ע' קנה. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' רצ.**

9) ומאכל הבשר . . כח השכל: **ראה בבא קמא עא, סע"ב ואילך. לקמן פ' וישלח קפה, ד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' ה. וש"נ.**

10) קדמו הבהמות וחיות לאדם ב"מ: **בראשית א, כד ואילך.**

11) מ"ה . . מברר לב"ן: **נסמן לעיל ב, ב.**

יב, ג

12) ב"ן ששרשו בס"ג: **ראה ע"ח שער (י) התיקון פ"ג.**

13) ואתה מחיה את כולם: **נחמי' ט, ו.**

14) וינחם . . ויתעצב אל לבו: **בראשית ו, ו.**

15) שרבה רעת האדם: **בראשית שם ה.**
16) ויאמר ה׳ אל לבו: **נח ח, כא.**
17) המוחי׳ דאו״א . . ונוצר ונקה: **ראה עץ חיים שער הכללים פ״ה. שער (יד) או״א ספ״ג. פ״ח. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקעד ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקנז. וש״נ.**
18) דחסד דע״י מלובש בגלגלתא דא״א: **ראה עץ חיים שער (יג) א״א פ״ז.**
19) כי לא אדם הוא: **שמואל־א טו, כט. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רטז.**
20) שמבואר בע״ח דבחי׳ אורות דתוהו: **נסמן לעיל ט, א.**

יב, ד

21) האש והמים . . א״א לעולם שיתחברו: **ראה גם בסמוך בסיום הפרק. לקמן פ׳ נח סט, ד. ע, ב [ושם: הכלל הידוע]. פ׳ וירא קז, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ כו. ח״ב ע׳ תק. דברים ח״ד ע׳ א׳תלא. וש״נ. קונטרסים ע׳ שע.**
22) המזיגה והרכבה: **ראה גם לקמן פ׳ נח ע, ג.**

יג, א

1) האש ומים . . בכל א׳ מהיפוכו: **נסמן לקמן פ׳ נח עא, א.**
2) בס״י הוציא אש ממים: **כ״ה בכ״מ — ראה לקמן מה, ד. פ׳ נח ע, ג. עב, א. וירא קד, א. חיי שרה קכט, ד. ויצא קעא, ד. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ריש ע׳ תרלא. מאמרי אדה״א קונטרסים שם. וש״נ.**
3) הצנון עם הדבש במרקחת: **ראה גם לקמן מ, א. פ׳ נח ע, ד. פ׳ וירא קז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלב. וש״נ.**
4) (יומא כא, ב) אש שותה: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תרלא. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלב. וש״נ. לקמן פ׳ נח ע, ג.**
5) אש שבמי׳ כברקים: **ראה לקמן פ׳ נח שם. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תשה. דברים ח״ד ע׳ א׳שצט. וש״נ.**
6) ובס״י אי׳ טרף אש ומים: **כ״ה בכ״מ — ראה לקמן כו, א. מה, א. פ׳ נח עא, א. וירא קד, א. חיי שרה קכט, ד. ויצא קסז, א. ביאורי הזהר מקץ לב, ד. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שסא. ספר המאמרים תקס״ח ח״ב ע׳ תרלב.**
7) השמים . . מאש ומים: **חגיגה יב, סע״א.**
8) רק: **אולי צ״ל: (רק.**

יג, ב

9) (שבת פח, ב) בענין השמחים ביסורים: **ראה תניא פכ״ו. אגה״ק סי״א. מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ רטז. שערי תשובה שער התפלה ח״א ע׳ 106 ואילך. המשך תער״ב ח״א ע׳ תקכז.**
10) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו: **ס׳ שופטים ה, לא.**
11) שמברכים על הרעה: **ברכות מח, ב. נד, א (במשנה). ראה גם שערי תשובה שם נד, ב. ח״ב שער התשובה יא, סע״ב. וראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רטו ובהנסמן שם. לקמן פ׳ נח עא, ג.**
12) לעולם . . רך כקנה: **נסמן לעיל ט, א.**

יג, ג

13) שעברתם שמורה לנצח: **ע״פ עמוס א, יא.**
14) לה׳ תלמידיו ר״י ור״ש: **בסנהדרין פו, א מונה „ד״ תלמידים. ביבמות סב, ב „ה״ וכ״ה בפרי עץ חיים שער (כב) ספירת העומר פ״ז ובשער הכוונות שם דרוש יב (וגורס ר׳ נחמי׳ במקום ר׳ יוסי). ובבראשית רבא פס״א, ג — „ז״. וראה גם לקמן פ׳ וישלח קצד, ד. לקוטי שיחות אחרי כרך ז׳ ע׳ 126 בהערה.**
15) דכולהו סתימת׳ אליבא דר״ע כו׳ (סנהדרין פו, א): **ראה גם לקמן בפ׳ וישלח קצד, ד.**
16) מדות . . הכתר . . ימי קדם: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ נה. וש״נ. לקמן פ׳ וירא קיב, ב. ויצא קסח, ד. מיכה ז, כ.**

יג, ד

17) ב׳ מלכים . . בכתר א׳: **רש״י בראשית א, טז מחולין ס, ב.**
18) ס״ג אותיות ג״ס: **ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ ט. לקמן טו, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקסו. וש״נ. נביאים וכתובים ר״ע שעה ור״ע תקיג.**
19) שהשבירה הי׳ בבחי׳ ס״ג: **נסמן לעיל ט, א.**
20) אנא אמלוך: **נסמן לעיל ד, ג.**
21) וימלוך תחתיו: **וישלח לו, לג ואילך.**
22) האותיות בבחי׳ פיזור: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ט. וש״נ. ח״ב ע׳ תקפ ואילך. ח״ד ע׳ א׳תפ. לקמן פ׳ וישלח קפח, ד.**
23) עד דלא הוי מתקלא: **זהר [ספרא דצניעותא] תרומה קעו, ב. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עג. קונטרסים ס״ע שנז ואילך.**
24) ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**
25) המבול . . באלף הב׳: **ראה רש״י נח יא, א. סדר הדורות אלף תרנ״ו.**
26) וירא ה׳ . . וינחם ה׳ . . ויאמר ה׳: **בראשית ו, ה־ז.**
27) וירא אלקים . . טוב מאד: **בראשית א, לא.**
28) על האור כי טוב: **בראשית א, ד.**
29) טוב: **בדפוס ראשון: טוב.**
30) האדם שנברא בצלם אלקים: **בראשית א, כו־ז.**

יד, א

1) וירח ה׳ . . עוד כל ימי הארץ: **נח ח, כא־כב.**
2) ואין מרחמין בדין: **ראה כתובות פד, א (במשנה).**
3) מטעם זה עצמו: **ראה לקמן יד, ד. פ׳ נח עא, ב. פ׳ וירא קיא, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קיג. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רכח.**
4) לא ידון רוחי . . ק״כ שנה: **בראשית ו, ג.**
5) נהפך . . ע״י קרבן נח: **ראה לקמן פ׳ וירא קא, ג ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע קצ ואילך.**
6) ששם . . ת״ר שנה ובנו ארפכשד . . ד׳ מאות ול״ח . . שלח . . תל״ג: **נח יא, י־טו.**
7) תרח . . ר״ה שנה: **נח שם, לב.**
8) אברהם קע״ה . . יצחק ק״פ . . ויעקב . . קמ״ז: **חיי שרה כה, ז. וישלח לה, כח. ויחי מז, כח.**
9) ומשה חי ק״כ: **ברכה לד, ז.**
10) במדרש רבה פ׳ בראשית: **פכ״ו, ו (בשינויים קלים).**
11) במשיח (תהלים כא, ה) חיים שאל: **ראה סוכה נב, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קיג. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תשנב. וש״נ. קונטרסים ע׳ שנא.**

יד, ב

12) ומשה הוא משיח: **ראה לקמן פ׳ נח עו, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שס: ויקרא ח״א ע׳ שנט: נביאים וכתובים ע׳ תרד ובהנסמן בהנ״ל.**
13) מה שמו . . (משלי ל, ד): **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע טז. וש״נ.**
14) גילוי שכינה הי׳ בב״ד דשם ועבר: **ראה בראשית רבא פס״ג, ו־ז.**
15) ע״י קרבן נח . . כמ״ש במ״א: **נסמן לעיל יד, א.**
16) וקצרו לפי חסד: **הושע י, יב [ושם: קצרו — ראה לקמן פ׳ וישב קצט, א (ושם הוגה מגוכתי״ק). הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשטז. בראשית ע׳ שצז].**
17) הלך ילך ובכה: **תהלים קכו, ו.**
18) דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח: **ראה זהר תרומה קסב, ריש ע״ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תשג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רל. וש״נ. קונטרסים ע׳ שעט.**
19) וד״ל: **אוצ״ל: ודל).**
20) דכל חום מוליד: **ראה גם לקמן מב, ב. פ׳ נח עא, ד. שערי תשובה שער התפלה ס, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תא. וש״נ. ויקרא ח״א ריש ע׳ כז. קונטרסים ע׳ שלו. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרצד וע׳ תשג.**
21) ובחורף זמן הזריעה עד ניסן: **ראה בבא מציעא קו, ב.**
22) חג האסיף: **ראה משפטים כג, טז. תשא לד, כב.**
23) ויום ולילה . . דחו״ג: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע קמא. נביאים וכתובים ע׳ קכט.**
24) חסד אל כל היום: **תהלים נב, ג. ראה זהר שמות כא, א ואילך. הנסמן במאמרי אדה״א שמות שם.**
25) ובלילה הוא בחי׳ הדין: **ראה זהר מקץ רג, ב. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת לילה.**
26) ויהי ערב . . יום א׳: **בראשית א, ה. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תטז.**
27) וכברייתו ש״ע ברישא חשוכא: **ראה שבת עז, ב. ראה גם לקמן לה, א.**

יד, ג

28) ב׳ דיעות בוימ״ב: **ראה לעיל ח, ד.**
29) יום ליום יביע אומר: **תהלים יט, ג.**
30) נח . . יסוד אבא שביסוד ז״א: **לקוטי תורה להאריז״ל ר״פ נח.**
31) לת״י: **אוצ״ל: לת״י).**
32) דתורה שנק׳ משל הקדמוני: **נסמן לעיל א, ב.**
33) מימינו אש דת: **נסמן לקמן מה, ד.**
34) קול ה׳ בהדר . . מקול ה׳ על המים . . וקול ה׳ בכח: **תהלים כט, ד. ג. ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסו, ג. וישלח קצג, ב.**
35) בהדר . . התי״ת: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ מ. וש״נ.**
36) התי״ת: **אוצ״ל: התי״ת).**

37) התורה הוא בבחי׳ המדות: **ראה בסיום הפרק.**
38) התורה . . הת״ת: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקנח. וש״נ. לקמן כו, ג. מא, א.**
39) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל א, ב.**
40) מ״ט פנים טמא . . טהור: **ראה ירושלמי סנהדרין פ״ד, ה״ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ יח. ויקרא ח״ב ע׳ תתמג. במדבר ח״א ע׳ רנ. נביאים וכתובים ע׳ שלט. לקמן פ׳ נח מו, ד.**
41) ב״ש . . וב״ה: **ראה חולין יח, א.**

יד, ד

42) מספר מ״ט . . ז׳ המדות שבבינה: **ראה גם לקמן פ׳ נח מו, ד.**
43) (מ״ס פט״ז, ב) פנים מסבירות: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תנד. לקמן שם. פ׳ לך פב, א.**
44) תורה לשון הוראה . . יורו משפטיך: **ברכה לג, י׳. ראה זהר מצורע נג, ב. רד״ק לתהלים יט, ח (ובספר השרשים שלו ערך ירה). חזקוני תולדות כו, ה. גור ארי׳ ר״פ בראשית. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נב. וש״נ.**
45) להבדיל בין הטמא: **שמיני יא, מז.**
46) דהחכמה נק׳ אין ובינה נק׳ יש: **נסמן לעיל ח, ג.**
47) דאורייתא מח״ע נפק׳ . . במדות דבינה: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשפו. וש״נ. בראשית ע׳ נב.**
48) דאו״ה: **דאיסור והיתר.**
49) (משלי ל, ה) כל אמרת . . (שם ו) אל תוסף: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שפג. דברים ח״א ע׳ קסז. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳תנה וע׳ א׳תעד. לקמן פ׳ נח מט, א. חיי שרה קלג, ג ואילך. ויחי רמד, א.**
50) קו המשקולת: **ראה גם לקמן פ׳ נח סה, סע״א.**
51) ונק׳ מתקלא בזהר: **שם (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב.**
52) ר״מ (ערובין יג, ב) . . חבירו: **ראה אור תורה ס״פ בראשית. לקמן פ׳ נח עב, א. ויירא קיא, א, ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ר״ע שמא. וש״נ.**

טו, א

1) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**
2) ו״ק דחכמה: **ראה גם לקמן פ׳ ויירא קי, ד. פירוש המלות ג, א.**
3) עצמם: **בדפוס ראשון: עצם.**
4) שהקשו לרב . . (ביצה ו, א): **ראה לקמן פ׳ ויירא קי, ד. חיי שרה קמ, סע״ד ואילך. וישב רז, ד. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ צד.**
5) ותורת חסד . . תורה של חסד . . דין: **משלי לא, כו. ראה לקמן פ׳ ויירא קד, א. קיא, ג. פ׳ חיי שרה קלג, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרכו. דברים ח״ד ע׳ א׳טו. וש״נ.**
6) כנ״ל: **אוצ״ל: כנ״ל).**

טו, ב.

7) מא׳ קו המדה: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תו. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ עא. וש״נ. לקמן פ׳ לך פז, א.**
8) כל התורה לאכללא: **נסמן לעיל ט, א.**
9) דחו״ד: **דחסד ודין.**
10) (וכמו ומי כהחכם ומי יודע פשר): **קהלת ח, א [ושם: מי]. ונראה שכל החצאי עיגול מיותר וראה (בפנים) בשורה הבאה.**
11) שהתורה נקרא אמת: **ראה ברכות ה, ב. ירושלמי ראש השנה פ״ג, ה״ח. לקמן מא, סע״א. פ׳ נח סה ריש ע״ב. לך פה, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שסט. וש״נ.**
12) ואהיה אצלו אמון: **משלי ח, ל**
13) אז ראה ויספרה: **איוב כח, כז.**
14) אז מקדמת דנא: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עו. לקמן פ׳ לך פו, א.**
15) בג׳ דברים: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״א.**
16) (ישעי׳ לג, יח) איה סופר: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נה ואילך.**

טו, ג

17) דג״ש יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
18) וד״ל: **אוצ״ל: וד״ל).**
19) במדה: **בדפוס ראשון: במדות במדה.**
20) ישראל . . שעלו במחשבה הקדומה: **ראה לעיל ח, א.**
21) ישראל אשר בך אתפאר: **ישעי׳ מט, ג.**
22) דג׳ קשרים הן: **נסמן לעיל ד, ג.**
23) וס״ר נש״י שרשם בו״ק דז״א: **ראה גם לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ וישב ד״ה דרוש גלות מצרים.**
24) ויחן שם ישראל . . ברכנו כולנו כא׳: **יתרו יט, ב. עפ״י סיום תפלת העמידה. ראה ספר המאמרים תקס״ו ע׳ קכה ואילך. ומקבילו בתורה אור מגלת אסתר צז, סע״ד ואילך.**
25) כידוע: **אוצ״ל: כידוע).**
26) ה׳ קנני ראשית דרכו: **משלי ח, כב.**
27) כמאמר התנ׳ הקב״ה: **נסמן לעיל ב, ד.**
28) ה׳ אלקיו עמו: **בלק כג, כא. ראה לקמן מא, ד. פ׳ נח סד, סע״ד ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נא. וש״נ.**

טו, ד

29) מי כמוך באלים . . בפ׳ לך לך): **בשלח טו, יא. ראה לקמן פ׳ נח סד, ג ואילך.**
30) (ב״מ קיד, ב) אתם קרויי׳ אדם: **ראה לקמן פ׳ נח עה, ג.**
31) מ״ה . . מברר לבחי׳ ב״ן: **נסמן לעיל ב, ב.**
32) שהנשמה עצמה א״צ תקון: **ראה תניא פל״ז (מח, ב) בע״ח שער כ״ו [שער הצלם פ״א]. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ עד. וש״נ. קונטרסים ע׳ שעח. וש״נ. לקמן כז, ב. פ׳ נח ס, ד.**
33) השבירה שהי׳ בבחי׳ ס״ג: **נסמן לעיל ט, א.**
34) דס״ג אותיות ג״ס: **נסמן לעיל יג, רע״ד.**
35) לעולם . . רך כקנה: **נסמן לעיל ט, א.**
36) דז״א בע״י . . אחיד: **נסמן לעיל יא, ד.**
37) (סנהדרין פח, ב) על רב עולא ב״א: **ראה לקמן פ׳ וישב רב, ד [ושם רב אבא — הוגה מגוכתי״ק]. פ׳ מקץ רכט, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ כח. וש״נ.**
38) ונפשו כעפר לכל: **ע״פ ברכות יז, א. סיום תפלת העמידה (אלקי נצור).**
39) לשאריה . . כאילו אינו במציאות): **מיכה ז, יח. ראה ראש השנה יז, סע״א ואילך.**

טז, א

1) אנא אמלוך: **נסמן לעיל ד, ג.**
2) אנא סימנא בעלמא: **זהר ויחי רכה, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקלח. וש״נ.**
3) קנאת הנחה״ק . . באדם וחוה: **ראה סנהדרין נט, ב. בהערה הבאה.**
4) במ״ת . . נתקנא השטן: **ראה לקמן כו, ב. פ׳ נח נא, ג. מקץ ריח, ג. ויגש רלו, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תעח ואילך.**
5) (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נה. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תנו. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳קפז. לקמן פ׳ נח נא, ב. ד. נד, ד.**
6) הנפילים שהיו בארץ . . גבורים: **ראה בראשית ו, ד. לקמן פ׳ נח נו, ב. עג, ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקלא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקט. קונטרסים ר״ע שעג.**
7) ענק: **בדפוס ראשון: הענק.**
8) וכל העם . . אנשי מדות: **שלח יג, לב.**

טז, ב

9) אנשי מדות . . ז״מ דתהו: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקלט. במדבר ח״ג ע׳ א׳ככד.**
10) כי חזק הוא ממנו . . פ׳ מרגלים: **שלח יג, לא. ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳כב. ע׳ א׳קכה. ע׳ א׳קסד.**
11) עזי פנים ששתלן בכל דור: **ראה חגיגה יד, רע״א.**
12) חציפי דרא או תקיפי דרא: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקט. וש״נ. דברים ח״א ע׳ ו. וש״נ. קונטרסים ע׳ שעג.**
13) מלכותא בלא תגא: **ראה סנהדרין צט, ב. קה, א. ספר המאמרים תקס״ג ח״א ס״ע ר.**
14) עמלק שיצא ללחום בישראל: **בשלח יז, ח ואילך.**
15) עמלק . . בלע: **וישלח לו, לב. ראה לקוטי תורה (להאריז״ל) בלק כד, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ יב. וש״נ.**
16) בזוהר . . החוצפ׳ יסגא: **ראה זהר חדש (מדרש הנעלם) בראשית ז, א. סוטה מט, ב.**
17) בפני הדור . . כפני הכלב: **סוטה שם.**
18) שאין התורה מתקיימת: **נסמן לקמן לד, ב.**
19) לא בים היא . . לא תמצא בגסי הרוח: **נצבים ל, יג [ושם: ולא מעבר לים — ראה לקמן פ׳ וישב ר, ב. רב, ד (הוגה מגוכתי״ק). מקץ רכב, ב. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שפא וע׳ ת]. עירובין נה, א.**
20) כאסקופה הנדרסת: **ערובין צח, א. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ לא. וש״נ.**
21) במשה . . עניו מכל האדם: **בהעלותך יב, ג.**
22) אדם ובהמה תושיע ה׳: **תהלים לו, ז. נסמן לעיל ט, סע״א.**
23) דאדם ג״י מ״ה: **נסמן לעיל ט, א.**
24) ב״ן ג״י בהמה: **ראה תניא ספמ״ו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ד. וש״נ.**

טז, ג

25) אין אדם . . רוח שטות: **נסמן לעיל יב, א.**
26) בהמה רבה . . ב״ן דתהו: **ראה תניא ספמ״ו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרנז. דברים ח״א ע׳ עב. נביאים וכתובים ע׳ תלב ובהנסמן בהנ״ל. לקמן פ׳ נח עז, א.**

27) א׳ דוד ואני . . בהמות: **נסמן לעיל יב, א.**
28) מביטוש הגוף . . סליק נהורא דנשמ׳: **ראה זהר שלח קסח, א. תניא פכ״ט.**
29) שבהמה תכפר . . יחזק לכח החכמה: **נסמן לעיל יב, ב.**
30) ואהבת . . בב׳ יצריך: **נסמן לעיל יא, ד.**
31) (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ צה. וש״נ.**
32) עולה בחי׳ ב״ן . . בבחי׳ ס״ג: **נסמן בסוף עמוד זה.**
33) וד״ל: **כנצ״ל: ודל״ל).**
34) ד״ס עקודים בכלי אחד: **נסמן לעיל ט, א.**
35) כלים: **כנצ״ל: כלים).**
36) שמבואר בע״ח . . ב״ן . . בבחי׳ ס״ג: **ראה לקוטי תורה בחוקותי מז, ג ובהנסמן במראי מקומות לשם. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקעג. נביאים וכתובים ע׳ ט. וש״נ.**

טז, ד

37) לרפ״ח ניצוצין: **נסמן לעיל א, ד.**
38) א״ח עט״ב: **משלי יב, ד.**
39) (ישעי׳ מג, יט) הנני עושה חדשה: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תערב בהערה.**

יז, א

1) ונעלם: **בדפוס ראשון: ונעלה.**
2) חכמה כח מ״ה: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.**

יז, ב

3) והחכמה מאין תמצא: **איוב כח, יב. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ב ובהנסמן שם בהערה דהחכ׳.**
4) אא״ס שורה . . בחכמה: **ראה תניא פל״ז.**
5) בע״ח דבחכמה . . בקירוב ובבינה . . בריחוק: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי״ע פי״ג־ד. שער (מז) סדר אבי״ע פ״א. מאמרי אדה״ז ענינים ע׳ לג ואילך ובהנסמן לשם. ד״ה מחצתי תרמ״ה בספר המאמרים ליקוט ח״ב ע׳ ד. ספר המאמרים תרפ״ט ע׳ 11 בהערה.**
6) דלמת״ב כלל: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
7) מה פשפשת: **זהר בהקדמה א, ב.**
8) (שמות טז, ז. ח) ונחנו מה: **נסמן לקמן כא, ג.**
9) (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו קטנה: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קסא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רלב ובהנסמן שם ע׳ טז. לקמן כו, ד. מ, ב. פ׳ לך פ, ב. תולדות קמז, ג.**
10) שעכ״ד יצתה נשמתן (שבת פח, ב): **ראה המשך תרס״ו ע׳ צט.**
11) עושה שלום במרומיו: **איוב כה, ב. ראה במדבר רבא פי״ב, ח. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תרמה ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א קונטרסים ס״ע שס. וש״נ.**
12) וקרא זא״ז: **ישעי׳ ו, ג.**

יז, ד

13) דשמע ישראל . . ה׳ אחד: **ואתחנן ו, ד.**
14) דאנת הוא חד: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
15) עשר ולא תשע ולא י״א: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ד.**
16) ע״ס בלי מה בלי מהות: **ספר יצירה פ״א, מ״ב ובמפרשים שם.**
17) כמשי״ת בפ׳ נח באריכות): **סה, ד ואילך.**
18) הצמצום . . מקום פנוי . . בע״ח: **ראה שם שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
19) (פר״א פ׳ ג) דקודם שנברא העולם: **ראה הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ שיג. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רעא.**
20) קודם שנאצל: **עבודת הקודש (לר״מ בן גבאי) חלק היחוד פ״ב.**
21) תעלומות חכמה: **איוב יא, ו. ראה גם לקמן פ׳ לך פב, ג. חיי שרה קכא, סע״ד. ויצא קסה, רע״ג (ח״ע). מקץ ריח, א (ח״ע). ויגש רלג, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרנג. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רנז. וש״נ.**
22) ע״ס הגנוזות . . בפרדס: **ראה פרדס שער (יא) הצחצחות פ״א. פ״ד. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ סד. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שמו. לקמן פ׳ נח סו, א. חיי שרה קכג, ד.**
23) בריש הורמנא . . גליף גליפו: **נסמן לעיל ח, ב.**

יח, א

1) ולתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה [ושם: לתבונתו — ראה לקמן פ׳ חיי שרה קלא, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ עח].**
2) כמשי״ת בפ׳ נח באריכות: **ראה שם סה, ד ואילך.**
3) (וכמו: **סיום החצאי עיגול הוא כנראה בריש ע׳ הבא אחרי תיבת כלל. או בסיום הפרק.**

יח, ב

4) (משא״כ: **סיום החצאי עיגול הוא כנראה אחרי תיבת ודל״ל בשו״ה כו׳. או אחרי תיבת כו׳ בשו״ה אינם.**
5) ההתכללות: **בדפוס ראשון: התכללות.**
6) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**
7) התחלקו׳: **בדפוס ראשון: ההתחלקו׳.**

יח, ג

8) שעיקר בחי׳ התכללות דתקון . . שלימות: **ראה לקמן פ׳ נח עג, ב.**
9) אדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל ו, ד.**
10) א״ס . . שלימותא דכולא: **עבודת הקדש ח״א חלק היחוד רפ״ח.**
11) אל דיעות ה׳: **שמואל־א ב, ג. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רסב. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳שטו. וש״נ. לקמן פ׳ וירא צז, ב. תולדות קנה, ד. ויצא קעז, ד. (וראה גם) נביאים וכתובים ע׳ שלח.**
12) שלמעלה: **בדפוס ראשון: שמלמעלה.**
13) ומלמטה: **כנראה שכצ״ל. ובהנדפס: ומלמעלה.**
14) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט.**
15) ברמ״ח מ״ע . . האברי׳ דמלכא: **ראה תקוני זהר ת״ל (עד, סע״א). הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ק. דברים ח״ד ע׳ א׳קצא. נביאים וכתובים ע׳ קב.**
16) ברמ״ח מ״ע . . יבא העוה״ב: **נסמן לקמן בפ׳ לך פג, א.**
17) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לקמן בפ׳ נח סב, ג.**

יח, ד

18) אמון פדגוג . . אמון מוצנע: **בראשית רבא בתחלתו.**

*

1) וייצר ה׳ אלקים: **חלקו הראשון [עד כג, ב] מיוסד על ד״ה זה שנדפס במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ טו. וראה תורה אור בראשית ג, ד. אור התורה בראשית כרך ו ע׳ תתרנא. וחלקו השני [מכג, ב] מיוסד על הביאור שנדפס במאמרי אדה״ז שם ע׳ כב. ראה תו״א שם ד, א. אוה״ת שם ע׳ 2104. המאמר נמצא גם בבוך 696 ע׳ כג וציוני הפרקים שונה שם ונרשמו להלן במקומם. מאמר זה הובא לקמן בפ׳ חיי שרה קכב, סע״א. קכב, ב. ויצא קסד, ב. לקמן כא, ד מזכיר את הסידור.**
הסימנים להלן: א: דפוס ראשון. ב: בוך כת״י מעתיק.
וייצר ה׳ אלקים . . נשמת חיים: **בראשית ב, ז.**
2) ויאמר אלקים יהי אור יהי רקיע: **בראשית א, ג. ו.**
3) ויטע ה׳ אלקים . . ביום עשות ה׳ אלקים: **בראשית ב, ח. ד.**
4) ויאמר אלקים נעשה אדם . . ויברא אלקים את האדם: **בראשית א, כו. כז.**
5) וכמו שאו׳ בראת . . בי: **ע״פ ברכת אלקי נשמה.**
6) אדם . . בשם מ״ה: **נסמן לעיל ט, א.**
7) בשם מ״ה במלוי אלפין . . ז״א: **ראה עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ״א. פ״ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תמה. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳כז.**
8) ובאות האלף . . ב׳ יודי״ן: **ראה זהר בראשית כו, א־ב. שלחן ערוך אדה״ז הל׳ תפילין ס״לו, ס״ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ יד. וש״נ. דברים שם.**
9) דנתב״ס וסב״ת: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.**
10) חומר וצורה: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳קעו.**
11) והארץ היתה תהו . . ויאמר אלקים תדשא: **בראשית א, ב־יא.**
12) ופרש״י תתמל׳ ותתכסה לבוש: **ב: ותרגומו ותתלבש ארעא — לא נמצא בתרגום שלפנינו. ולהעיר משיחת ש״פ האזינו תשמ״ז סל״ו (ספר התוועדויות תשמ״ז ח״א ע׳ 167) בפי׳ תיבת כתרגומו שמובא בפרש״י.**
13) עץ עושה פרי: **ראה שם יא־יב.**
14) דבר אלקינו יקום לעולם: **נסמן לעיל ז, א.**

יט, א

1) (תהלים קד, יד) מצמיח חציר לבהמה: **ראה זהר בראשית יח, ב.**
2) מלאכים . . (תהלים צו, יב) עצי היער: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קיד. וש״נ.**
3) מלאכים . . חיות ובהמות: **ראה תניא רפל״ט. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכא וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קכב, סע״א.**
4) פני אריה: **ראה יחזקאל א, י.**
5) וכמארז״ל ועוף זה מיכאל: **בראשית א, כ. ראה זהר בראשית מו, ב. בחיי בראשית שם. לקמן כה, ב. ביאורי הזהר בלק קח, ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שעו. וש״נ.**
6) וא״כ . . כמשי״ת: **ב: (וא״כ . . כמשי״ת).**
7) וכ״ה: **ב: נרשם כאן פ״ב.**
8) דישרצו המים שרץ נפש חיה: **בראשית א, כ.**

9) דחוצא הארץ נפש חיה: **בראשית א, כד** [ושם: חיה למינה].
10) בצורתם: **ב: בקומתם.**
11) דאין לך עשב מלמטה: **ראה בראשית רבא פ״, ו. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתמח. וש״נ. שם ע׳ תתעו ואילך.**
12) ויתבאר בסמוך בענין שמים וארץ: **בתו״ח עם הערות בכת״י** [נמצא אצל הר״א שי׳ חיטריק] מציין ללקמן כא, ג (סי״ז).
13) (ד): **ב: נרשם כאן: פ״ג.**

יט, ב

14) חומר גופו . . העפר שבקרקע המשכן: **ראה זהר (רעיא מהימנא) קדושים פג, א. לקמן לב, סע״א ורע״ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרלא. ויקרא ח״א ס״ע קלה ואילך. קונטרסים ע׳ שצב. ובהנסמן בהנ״ל.**
15) שלקח עפר ממקו׳ המזבח (רמב״ם פ״ב מה׳ ב״ה מפר״א): **ראה הל׳ בית הבחירה שם ה״ב. פרקי דרבי אליעזר רפי״ב ורפ״כ. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא שם. לקוטי שיחות פ׳ ראה כרך יט ע׳ 144 הערה 46.**
16) (סנהדרין לח, ב) שעה ראשונה הוצבר עפרו: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שסד .**
17) ומ״ש נעשה אדם . . פשוטו מורה: **ראה גם המשך תרס״ו ע׳ תצה.**
18) אך: **ב: נרשם כאן פ״ד.**
19) ומאן דנפח מתוכי׳ נפח: **מובא בשם הזהר בתניא רפ״ב. ראה הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שצז.**
20) נשמתא דפרחא מחי העולמי׳: **ראה זהר תרומה קלח, א.**
21) שהנשמה . . חלק אלוה ממש: **ראה תניא רפ״ב. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שעג.**
22) ניתן לו הממשלה: **בראשית א, כח.**
23) כל אשר יקרא לו האדם: **בראשית ב, יט.**
24) אדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל ו, ד.**
25) אחור וקדם צרתני: **תהלים קלט, ה.**
26) יתוש קדמו: **ראה סנהדרין לח, א. בראשית רבא פ״ח, א.**
27) שהאדם נברא ביום הוי״ו: **כנראה הכוונה שביום ו׳ נברא באחרונה.**
28) כו׳ . . ממש): **אב ליתא סיום החצע״ג. וכנצ״ל: כו׳) . . ממש.**

יט, ג

29) למע״ב: **אוצ״ל: למע״ב).**
30) הד׳ יסודות דארמ״ע: **ראה הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בספר המאמרים ה׳תש״ח ע׳ 204 הערה ו. אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ט ע׳ רלט.**
31) הד׳ יסודות . . ד׳ אותיות דשם הוי״ה: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי״ע פ״א. לקוטי תורה בראשית (ט, א).**
32) דצח״מ . . ד׳ אותיות דשם הוי״ה: **ראה תניא פל״ח. הנסמן בלקוטי שיחות חג הפסח כרך יז ע׳ 444.**
33) יהי אור דחכמה: **נסמן לעיל ז, ד.**
34) שהנשמ׳ נק׳ נר ה׳: **משלי כ, כז.**
35) אבל: **ב: נרשם כאן: פ״ו.**
36) ראשונה: **ב: ראשונה דבינה.**
37) רגל הקצר שבה״א שנק׳ פסיע׳ לבר: **נסמן לקמן פ׳ נח נז, ג.**

יט, ד

38) ב״ה: **ב: בעז״ה.**
39) (ו): **ב: נרשם כאן פ״ז.**

כ, א

1) והנה: **ב: נרשם כאן: פ״ח.**
2) וכמו: **ב: וכה״ג.**
3) וההרים . . צומח שבדומם: **ראה לקמן פ׳ נח סא, ב. ויגש רלב, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרסד״ה ובהנסמן שם. דרושי חתונה ח״א ע׳ רי וע׳ דש. ח״ב ע׳ שצז.**
4) במיני: **ב: במין.**
5) בני הענק שהן הנפילים . . מבני האלקים שבאו אל בנות האדם: **שלח יג, לג. בראשית ו, ד.**

כ, ב

6) (כי: **א: כי. ב: כבפנים. ואולי סיום החצע״ג הוא לאחרי תיבת כו׳ שבשורה הבאה.**
7) (ז): **ב: נרשם כאן: פ״ט.**
8) גדילותם . . א׳: **ב: גידולם . . ליתא.**

כ, ג

9) ויפח באפיו . . לנ״ח ותרגומו לרוח ממללא: **בראשית ב, ז ובתרגום אונקלוס שם.**
10) וכמו . . כו׳: **ב: (וכמו . . כו׳ כנ״ל).**
11) בתחה״מ . . כל נשמה בגופה: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תו. דברים ח״א ע׳ שכג ובהנסמן בהנ״ל.**
12) ואתה עתיד להחזירה בי: **ראה ברכות ס, ב. ברכת אלקי נשמה.**
13) חצוניות: **ב: הצומח.**
14) (נדה פ״ג) ג׳ שותפין: **שם: לא, א.**
15) אתה נפחת בי: **ראה לעיל הערה ואתה. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ עא.**
16) וכמו״כ . . (מטעם: **ב: (וכמו״כ . . מטעם.**
17) בהמות . . ב״ן: **נסמן לעיל טז, ב.**
18) אך: **ב: נרשם כאן: פ״י.**
19) שהאדם . . תכלית שלימות הבריאה: **ראה זהר ויגש רה, ב. ס׳ האמונות והדיעות (לרס״ג) מאמר רביעי בפתיחה ובפ״א. ראב״ע (פי׳ הקצר) משפטים כג, כ. מורה נבוכים ח״ג פי״ג. פירוש המשניות (להרמב״ם) בהקדמה (ד״ה אחר כן ראה (ושם ד״ה דע כי הקדמונים)). עקידה שער שלישי (המאמר השמיני). שער חמישי. עבודת הקדש ח״ג חלק התכלית פ״א. פכ״ג. פס״ג.**
20) לעשות לתקן: **נסמן לעיל ב, א.**
21) (ישע׳ מג, ז) לכבודי בראתיו יצרתיו . . דבי״ע: [ושם: ולכבודי — **ראה לקמן פ׳ וישלח קפ, ג. וישב רה, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שסח]. ראה גם ריקאנטי ר״פ בראשית [א, ד].**
22) ביח״ע: **ביחוד עליון.**
23) בשם מ״ה . . שמברר לב״ן: **נסמן לעיל ב, ב.**
24) ויניחהו בג״ע לעבדה: **בראשית ב, טו. ראה גם לקמן לב, ב.**
25) בצלמו כו׳ וד״ל: **ב: בצלמינו כדמותינו כנ״ל.**

כ, ד

26) לחם לאכול ובגד ללבוש: **לשון הכתוב ויצא כח, כ.**
27) וירדו: **בראשית א, כח.**
28) ויקרא האדם שמות . . וכל אשר יקרא לו האדם: **בראשית ב, כ. יט.**
29) (יב): **ב: נרשם כאן: פי״א.**
30) ליבער: **בתורה אור כאן ד, א: ליוועי״ר.**
31) תחת הקורה התחתונ׳: **ראה אור התורה ענינים ע׳ שכו בשם המגיד.**
32) (והוא: **ב: והוא.**
33) ותקון: **אוצ״ל: יתוקן.**
34) הביטוש לגוף . . דסליק נהוריה: **ראה זהר שלח קסח, א. תניא פכ״ט.**

כא, א

1) וד״ל: **אוצ״ל: וד״ל).**
2) (יג): **ב: נרשם כאן: פי״ב.**
3) ובחכמה . . אתברירו: **נסמן לעיל א, ד.**
4) (יד): **ב: נרשם כאן: פי״ג.**

כא, ב

5) כח מה דחכ׳: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.**
6) (איוב כח, יב) והחכמה מאין: **נסמן לעיל יז, ב.**
7) משפיע: **ב: להתפשטות.**
8) שחו״ב נק׳ תרין ריעין: **ראה זהר בשלח נו, א. ויקרא ד, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ א. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ שסו. וש״נ. לקמן פ׳ נח מו, ג. ויצא קע, א.**
9) שמקיף: **ב: שמקרץ.**
10) הבן בחכמה וחכם בבינה: **ספר יצירה פ״א, מ״ד. ראה גם לקמן מד, ב.**
11) שמן . . צף ע״ג יין . . (שבת ה, ב): **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ מו. וש״נ.**
12) שכל הנעלם מכ״ר [=מכל רעיון]: **מובא בכ״מ בדא״ח בשם: רע״מ, פרדס, לשון הגאונים. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ח. וש״נ. לקמן פ׳ נח (סה, ב). פ׳ לך (פ, א). פ׳ וירא (קיב, א).**
13) פלאות חכמה: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קנו. וש״נ. לקמן פ׳ לך פ, א. מקץ ריח, א. רכג, ג.**
14) (ואע״פ [**ב: ואע״פ**] . . כו׳: **אולי סיום החצע״ג הוא לאחרי התיבות באפיו כו׳ (שבשו״ה רק).**
15) בראשית ברא בחוכמתא: **ראה תרגום ירושלמי לבראשית א, א.**
16) דאבא אמר לאימא: **נסמן לעיל ח, ג.**
17) דבראשית נמי מאמר הוא: **ראש השנה לב, א.**
18) עליית העולמות . . בכל שבת: **ראה עץ חיים שער (מ) פנימיות וחיצוניות דרוש ג. ח. טו. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קמח. וש״נ.**
19) (טו): **ב: נרשם כאן: פי״ד.**
20) (איוב כח, כח) הן יראת ה׳: **ראה גם מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ מא. הנסמן בסמוך כא, רע״ג.**
21) כתפלת י״ח . . אין מלה בלשוני: **תהלים קלט, ד. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שז. וש״נ. לקמן לד, ג. פ׳ נח נג, א. חיי שרה קמא, ג. וישב רח, א.**

כא, ג

22) בר״מ בענין דחילו ורחימו: **ראה שם נשא קכג, סע״א. לקמן פ׳ וישב רג, ג. ויגש רלה,**

ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' לד. וש"נ. דברים ח"ב ע' תרנט. וש"נ. קונטרסים ע' רצב. וש"נ.

23) משיח הקים על: ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תנח. וש"נ.

24) ונחנו מה. מה בעצם: בשלח טז, ז"ח. ראה סידור שחרית סג, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' מא. שמות ח"ב ע' שלא. וש"נ. לעיל יז, ב. לקמן לד, ג. לח, רע"א. פ נח נא, ד. חיי שרה קמ, ג. ויצא קעח, ג. וישב רב, ד. רט, ב.

25) למה נק' שמה ארץ שרצתה: בראשית רבא פ"ה, ח. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תקפ. שם ע' אל ואילך. נדפס גם במאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' צה ואילך.

26) (יז): ב: נרשם כאן: פט"ו.

27) שהמזלו' קבועים ברקיע: ראה ברכות לב, ב. חגיגה יב, ב.

28) (הושע ב, כג) אענה את השמים: ראה גם לעיל ח, ב.

29) ועניה זו לשון שפע: ראה סידור שער הל"ג בעומר שג, א. שער האמונה לד, ב.

30) (דברים לג, יד) וממגד תבואות שמש: ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תצט וע' תרב ובהנסמן שם.

31) הכל הי' מן העפר: קהלת ג, כ.

32) אין לך עשב מלמטה: נסמן לעיל יט, א.

כא, ד

33) ובארץ מגדלת חכמים : כ"ה בכ"מ. ראה הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרלד. נביאים וכתובים ע' קכח.

34) הארץ . . כגרגיר חרדל: ראה גם סידור שבהערה הבאה. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תרי. תקס"ז ע' ל וע' לה. שערי תשובה ח"א שער הבחירה כ, א. אמרי בינה שער הק"ש ל, ד. לקמן מג, ב. ד. פ' מקץ רכג, א.

35) בסדור . . (תהלים עד, יז) אתה הצבת: שער הל"ג בעומר שג, א.

36) (ישעי' נה, י) והרוה את הארץ: [ושם: כי אם הרוה — ראה לקמן בפ' נח עב, רע"א. ויצא קסט, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקצח. וש"נ. נביאים וכתובים ע' קסה. וש"נ].

37) אשה כי תזריע וילדה: תזריע יב, ב.

38) (סנהדרין עד, ב) אסחר קרקע עולם: ראה גם לקמן פ' ויגש רלד, סע"א.

39) וכך: ב: נרשם כאן: פט"ז.

40) דז"א נק' שמים: ראה זהר בשלח סב, ב.

41) המל' . . ארץ: ראה זהר (תוספתא) בראשית לא, ב.

42) המל' . . הדבור: ראה זהר לך פו, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' שפב. וש"נ. נביאים וכתובים ע' ו. וש"נ.

43) האותיות . . ה' אבנים: ספר יצירה פ"ד, מי"ב ובמפרשים שם. ראה לקמן כג, ב. כז, ד ואילך. פ' ויצא קסג, ד ואילך. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ס"ע תרעו ואילך. ע' תרפא. ומקבילו בלקוטי תורה חוקת נח, א. תקס"ח ח"ב ע' תרכז ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקלב.

44) אמת ואמונה כל זאת: ברכת אמת ואמונה (תפילת ערבית). ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' כג. וש"נ. לקמן פ' וירא ק, ג.

45) (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש: ראה לעיל ט, ג. לקמן פ' חיי שרה קכג, א. ויצא קע, ב.

46) עץ ארז ואזוב: ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ס"ע תרעה ע' תרפב וע' תרפו. לקוטי תורה חוקת נז, ב. נח, א. ביאורי הזהר ויחי לא, ב. מאמרי אדה"א במדבר ח"ד ע' א"ת.

47) (יח): ב: נרשם כאן: פי"ז.

כב, א

1) בתבונה שהיא חצוניות דבינה: ראה זהר (אדרא רבא) האזינו רצ, ב. רצא, א. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת תבונה. עץ חיים שער הכללים פי"א. (וראה גם) שער (יט) אנ"ך פ"ד.

2) וביאור: ב: נרשם כאן: פי"ח.

3) בינה אם הבנים (תהלים קיג, ט): ראה הנסמן לעיל ט, ד.

4) (משלי ב, ג) אם לבינה תקרא: ראה אור התורה משלי כרך א' ע' תקמז.

5) מתחלה: ב: ותחילה.

6) אהבה התלויה בדבר: ראה אבות פ"ה, מט"ז.

כב, ב

7) וזהו: ב: נרשם כאן: פי"ט.

8) (תהלים לט, ז) אך בצלם: ראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' עג. דרך חיים שער התפלה פצ"א.

9) עכ"פ: אב: מובן עכ"פ.

10) עליון: אב: העליון.

11) וגדילים: ב: וגידולם.

12) ובינה . . אלקים חיים: ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'קסח. וש"נ. קונטרסים ע' תקמו. וש"נ.

13) (כב): ב: נרשם כאן: פ"כ.

כב, ג

14) (ש"ה א, יז) קורות בתינו ארזים: ראה לקמן פ' ויגש רל, א ואילך. ובהנסמן בריש המאמר שם.

15) (כד): ב: נרשם כאן: פכ"א.

16) דאבא יסד ברתא: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, ב. רמח, א. רנח, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' שפ הערה ד"ה: מצירופי. קונטרסים ע' תקמז.

17) מצרף לחכמה: כ"ה בכ"מ — ראה הנסמן במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב לע' תרכז. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קכ. קונטרסים ע' תקמז.

18) כידוע: ב: כידוע.

19) (חגיגה יב, א) אם שמים . . ארץ קדמו [ב: קדמה]: ראה שער האמונה לד, ב. לקמן פ' תולדות קמו, א. ויגש רל, א.

20) בראשית ברא אלקים: בראשית א, א.

21) ביום עשות ה' אלקים: בראשית ב, ד.

22) שסוף מעשה עבמ"ת: פיוט לכה דודי.

כב, ד

23) (כה): ב: נרשם כאן: פכ"ב.

24) מאיר: אב: מאיר כלל.

25) (ישעי' מח, יג) קורא אני אליהם: ראה שער האמונה שם. אמרי בינה שער הציצית צד, ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קעד. במדבר ח"ב ע' תקפד.

26) ר"ת דאת השמים ואת הארץ א"ה ו"ה: ראה זהר ח"א בהשמטות רנא, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תפז. דברים ח"ג ע' תתקעד. קונטרסים ע' רכה. ובהנסמן בהנ"ל.

27) א"ה ו"ה . . ג' טוב: ראה הנסמן בהערה שלפנ"ז.

28) (ד"ה א כט, יא) כי כל . . דאחיד בשמיא וארעא: ראה זהר בראשית לא, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשמב. וש"נ.

29) (כו): ב: נרשם כאן: פכ"ג.

30) וא"ו: אב: ווי"ו.

31) (וזהו: ב: וזהו.

32) אלה תולדות . . בהבראם: בראשית ב, ד.

כג, א

1) דאה"ר . . נוצר ונעשה בקומתו: ראה בראשית רבא פי"ד, ז.

2) בשר מן האודם: נדה לא, א.

3) (כז): ב: נרשם כאן: פכ"ד.

4) האדם . . מ"ה במלוי אלפי"ן: נסמן לעיל יח, ד.

5) (כח): ב: נרשם כאן: פכ"ה.

6) ב' מיני אדם . . דבריאה . . דיצירה: ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ בראשית.

כג, ב

7) מה ג' אדם: נסמן לעיל ט, א.

8) (ב"ב נח, א) שופריה דיעקב . . דאדה"ר: ראה לקמן כט, ג ואילך.

9) דשם ע"ב במלוי יודי"ן: ראה עץ חיים שער (ה) טנת"א פ"א. שער (יח) רפ"ח ניצוצין פ"א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'קצב.

10) בחי' אדם דעשיה: ראה לקוטי תורה שם.

11) והנה: ב: נרשם כאן: פכ"ו.
מכאן ואילך מיוסד על ביאור וייצר — ראה הנרשם בריש המאמר.

12) באחה"ע מהגרון: ראה ספר יצירה (מנטובא שכ"ב) פ"ב, מ"א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קה.

13) גיכ"ק מהחיך: ספר יצירה שם.

14) שמקבלים: ב: שמקבל.

15) ביותר . . וכל: ב: ואח"כ כל.

16) ונתגלה: ב: ונתגדלה.

17) בעצמם: ב: בעצמותם.

כג, ג

18) וע"כ: ב: וא"כ.

19) כו': אוצ"ל: כו').

20) ואנשי: ב: ויש אנשי.

21) (כט): ב: נרשם כאן: פכ"ז.

22) (נדה פ"ג): שם ל, ב.

23) (ל): ב: נרשם כאן: פכ"ח.

24) נבדל: ב: נבדלת.

כג, ד

25) כי היא היתה אם כל חי: בראשית ג, כ.

26) דאדם וחוה הן חו"ב: פרדס שער (ג) אם הא"ס הוא הכתר פ"ח.

27) צמיחות החי: ב: צמיחת החי'.

28) לבחי': ב: לבריאה. (אוצ"ל: לברי'). וראה הערה 30.

29) כמו ירך אמו: גיטין כג, ב.

30) בחי': ב: בריא' (אוצ"ל: ברי'). וראה הערה 28.

31) קטן . . בן ו' . . (ס"פ אע"פ): כתובות סה, ב.

ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רצד. וש"נ.
32) והדוגמ': **ב: נרשם כאן: פכ"ט.**
33) חלת גו חלת: **ראה זהר (תוספתא) בשלח נ, סע"א. עץ חיים שער הכללים פ"ב. ביאורי הזהר בשלח מז, ג ואילך.**
34) דבינה עד הוד אתפשטות: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכג, ב. אמרי בינה שער התפילין קכ, ד. הנסמן במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב לע' תקפה.**
35) היניקה ממש: **ב: ימי היניקה.**
36) היניקה . . שמתגדלים חומר המדות: **ראה תורה אור שמות קח, ב. ספר המאמרים תקס"ו ע' ריז.**
37) שהפעוטות . . (גיטין נט, א): **ראה גם לעיל ט, ד.**
38) בן י"ג שנה . . בר עונשין: **ראה סנהדרין סח, ב. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' תיג.**
39) (גיטין כב, ב) בקטנים דלאו בני דיעה: **נסמן לעיל ט, ד.**
40) בקטנים: **ב: נשים וקטנים — ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשמא. וש"נ. דרושי חתונה ח"א ע' קנ וע' קנח. אמרי בינה שער התפילין קי, ד.**
41) (חולין יב, ב) דקטן אין לו מחשבה: **נסמן לעיל ט, ד.**

כד, א

1) (לא): **ב: נרשם כאן: פ"ל.**
2) האצי' . . כלול מדצח"מ: **ראה עץ חיים שער (נ) קיצור אבי"ע פ"י (קרוב לסופו). מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ר"ע תסז. וש"נ. קונטרסים ע' תקלט.**
3) ה' אבנים בונים [**ב: בונות**] ק"כ בתים: **ספר יצירה פ"ד, מי"ב — הלשון בהוצאת מנטובא שכ"ב שם, מ"ד.**
4) בדבר ה' שמים נעשו: **תהלים לג, ו.**
5) יהי אור יהי רקיע: **בראשית א, ג. ו.**
6) דתוצא הארץ ותדשא הארץ: **בראשית א, כד. יא.**
7) אלה . . בתוס': **ב: אלקי' . . ותוס'.**
8) המליך אות ה"א: **ספר יצירה פ"ה, מ"ב. ולכאו' צ"ל: הא' — שם פ"ג, מ"ז.**
9) מכאן ואילך צא וחשוב: **שם פ"ד, מי"ב.**
10) אך: **ב: נרשם כאן: פל"א.**
11) רחב"ד (תענית כה, א) מי שאמר לשמן: **כגירסת העין יעקב. ראה לקמן לה, ב. פ' נח נד, סע"ג ואילך. חיי שרה קכט, א. ויצא קעח, ד. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שלב. וש"נ.**
12) דבר מלך שלטון: **קהלת ח, ד.**
13) הענין: **אב: הענין הוא.**

כד, ב

14) כו' ובאמת: **ב: כו' (ובאמת.**
15) דמל' דאצי' נעשה עתיק לבריאה: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"ב.**
16) כרגל הקצר שבה"א: **נסמן לעיל יט, ג.**
17) בינה . . אלקים חיים: **נסמן לעיל כב, ב.**
18) חיה: **ב: חי.**
19) והן: **אב: ואין.**
20) ונבראים: **ב: וגם ראי'.**
21) אדני השדה . . כמ"ש בע"ח: **שער (מב) דרושי אבי"ע פ"א. וראה גם אור התורה בשלח ע' תקע. המשך מים רבים תרל"ו ח"א פקמ"ב (ע' קמה) ובח"ב ע' תעט.**
22) האלמוגים . . הקוף: **ראה בהערה שלפנ"ז.**
23) וד"ל): **ב: ודל.**

כד, ג

24) להיות: **אב: להיותם.**
25) נכלל: **ב: נכלל בחי.**

כד, ד

26) ב': **ב: ג'.**
27) דחג"ת . . שעטנז גץ בדק חיה: **ראה גם לקמן כח, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' ל.**
28) להיות: **ב: להיותם.**
29) שכל שכל הנולד . . אותיות: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתקכד.**
30) ביציאת: **ב: ביצירת.**

כה, א

1) בצביונן נבראו: **חולין ס, א.**
2) אך: **ב: נרשם כאן: פל"ה.**
3) בדומם: **ב: בדומם הגשמי — ראה בפנים בשורה שלפנ"ז.**
4) הכלל בכ"מ שכל הגבוה: **ראה שערי אורה שער הפורים נח, א. סה, א. ספר המאמרים מלוקט ח"א מכ"ק אדמו"ר שליט"א ע' סז. לקמן פ' לך פא, ד [ושם: כלל א' הידוע]. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שמח [ושם: הכלל הגדול בכ"מ]. וש"נ. נביאים וכתובים ע' עט וע' קמה. לקמן כז, ב. פ' נח סב, ד. וישלח קפט, א.**

כה, ב

5) והמלאכים . . בהמות . . פני אריה: **נסמן לעיל יט, א.**
6) ודמות פניהם . . אנפי זוטרי: **יחזקאל א, י. ראה מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תעב. וראה גם הנסמן לעיל ה, ג הערה מלאכים.**
7) בדברי רז"ל ע"פ ועוף . . מיכאל: **ועוף יעופף — בראשית רבא פ"ג, ח. ועוף . . מיכאל — נסמן לעיל יט, א. וראה גם לקמן בפ' חיי שרה קכב, סע"א. תולדות קנט, ג.**
8) והעוף ירב בארץ: **בראשית א, כב. ראה גם זהר שמיני לט, ב. מ, א. ובביאורי הזהר לשם סח, ב ואילך. בלק קח, רע"ד.**
9) מלאכים . . חציר: **תהלים קד, יד. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קעט. וש"נ. לקמן לד, ג.**
10) מלאך חומר וצורה: **ראה תניא פ"מ. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שלה. וש"נ. קונטרסים ע' רצב. וש"נ.**
11) שהחומר שלו הוא מעין הצורה: **ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים שם.**
12) מהתעבות האור נעשה כלי [כנצ"ל: כלי)]: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"ג ואילך. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תשנג ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קלד. וש"נ.**
13) הגלגלים שחומרם . . הצורה: **ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ג ה"ט"י. מורה נבוכים ח"ב פ"ד"ה.**
14) הגלגלים . . ומשתחוה: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' נז. וש"נ. שמות ח"ב ע' תלו. קונטרסים ע' רפט ואילך.**
15) וכשמש בגבעון דום (יהושע י, יב): **ראה סידור שער המילה קמב, ב ואילך. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית שם. לקמן לד, א. מג, ב.**
16) הרמב"ן . . עשה מלאכיו רוחות: **תהלים קד, ד. ראה סידור שער החנוכה ערה, ד בשם ספר הגמול להרמב"ן. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קיב. לקמן פ' מקץ ריז, ג.**
17) ויש: **ב: ונק'.**
18) כי רוח . . (יחזקאל א, כ) על אשר יהיה: **בהיפך הסדר.**
19) ורוח: **אב: מרוח.**
20) בד' מחנות: **זהר במדבר קיח, ב.**
21) יש מחנה: **ב: משונה.**

כה, ג

22) אמנם: **ב: נרשם כאן: פל"ז.**
23) אמיתית: **ב: אמיתי.**
24) הנפילים . . שהן בני האלקים: **ראה בראשית ו, ד. רש"י שם ב. פרקי דרבי אליעזר פכ"ב.**
25) (לז): **ב: נרשם כאן: פל"ח.**
26) בריאות: **ב: בריאת.**
27) שתכלית בריאות העולמות . . דידה בתחתונים: **נסמן לעיל ח, א.**
28) בגין דישתמודעון ליה: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מב, א ואילך. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רעח.**
29) (כתובות ה, א) גדולים מעשה צדיקים: **ראה לקמן לה, ג. פ' חיי שרה קכט, ב. תולדות קמו, ב. אור תורה (קה"ת) קטו, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתי. וש"נ. דברים ח"ב ס"ע תרצז ואילך. ח"ד ע' א'תפג.**
30) מיש לאין. . צדיקים הוא [**ב: צדיקים מאין ליש הוא**]: **ואוצ"ל: מאין ליש . . צדיקים מיש לאין הוא.**
31) אשר ברא אלקים לעשות לתקן: **נסמן לעיל ב, א.**
32) האדם . . בצלם אלקים: **בראשית א, כו־כז. נח ט, ו.**
33) האדם . . שם מ"ה: **ראה לעיל כג, א־ב. וש"נ.**
34) ובחכ' דוקא אתברירו: **נסמן לעיל א, ד.**
35) רפ"ח נצוצין: **נסמן לעיל א, ד.**
36) שהשבירה . . ס"ג: **נסמן לעיל ט, א.**

כה, ד

37) זת"ז . . וימלך כו' וימת: **ראה לעיל ח, סע"ד ואילך ובהנסמן לשם.**
38) ובאור: **ב: נרשם כאן: פל"ט.**
39) אור וכלי: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שסט ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' תקנא ואילך.**
40) הזקנים שהיו במדרגתו: **ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' רסב (נוסחא שני'). פרשיות התורה ח"ב ע' תתקיד. תקס"ב ח"ב (הנחת הר"מ) ע' תקמג (והגהת הצ"צ בביאורי הזהר ח"ב ע' תתרמח).**
41) שלהבת . . בס"י): **פ"א, מ"ז.**
42) ע"ס בלי מה בלי מהות: **ספר יצירה פ"א, מ"ב ובמפרשים שם.**
43) דאיהו וחיוהי . . חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

44) שנק׳ חכמה בה״א: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שסט. וש״נ.**

45) חכים ומבין . . ולא בחכ׳ ידיעא . . חכמה מוחא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א״ב.**

46) שהאש עולה למעלה: **ראה רמב״ם הל׳ יסודי התורה פ״ד, ה״ב. תניא רפי״ט. ספר המאמרים תרפ״ט ע׳ 134. וש״נ. לקמן פ׳ נח נח, ד. פ׳ וירא קד, א. תולדות קמב, א. מקץ ריב, ד.**

כו, א

1) והמים יורדים: **ראה תענית ז, א.**

2) (לח): **ב: נרשם כאן: פ״מ.**

3) לאכללא שמאלא בימינא: **ראה בפירוש מהאר״י ז״ל נדפס בסוף ספר יצירה בד״ה והנה נאמר [ירושלים תשכ״ב ל, רע״א]. והוא העתק מספר אדם ישר (להאר״י) ירושלים תשל״א יב, ד „כנזכר בכל הזוהר ובתיקונים בדף ס״א [באדם ישר: ס״ה] בהגה״ה ע״ש וכן בריש פ׳ ויקרא בדף כ״ד [ע״א] [מזל״ן צ״ל וארא — אדם ישר שם, עיין שם]. ובסוף שיר השירים [מדרש הנעלם עג, ד] בסוד הנקודות בפסוק יהי רקיע בתוך המים. זהר ר״פ קרח. לקמן פ׳ נח עב, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעח.**

4) טרף אש ומים . . שהוציא מים מאש: **נסמן לעיל יג, א.**

5) לפי: **כנצ״ל: אלא לפי.**

6) בו: **ב: כו׳.**

7) ברקבון הזרע [**ב: הגרעין**]: **ראה אגרת הקדש ס״ח (קיג, א). לקמן לד, א. פ׳ לך צ, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקצח. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקטז.**

8) בזרע . . שנסרח: **ראה לקמן לד, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקז. וש״נ. קונטרסים ע׳ שע. וש״נ.**

9) (מ): **ב: נרשם כאן: פמ״א.**

10) קו . . מתקלא או משחתא: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרסט. וש״נ. לקמן פ׳ נח סו, ב. ע, א. עב, ב. מקץ רכד, א.**

כו, ב

11) שבחי׳ הכלים דתהו . . ב״ן: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתצה.**

12) האור דתהו בבחי׳ יש: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תעו ואילך. לעיל טו, ד ואילך.**

13) בלוחות ראשונות . . קנאת נחה״ק: **ראה לעיל טז, א ובהנסמן לשם.**

14) יכלו מחיל אל חיל כו׳ (תהלים פד, ח): **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתכא־ב ובהנסמן שם.**

15) והב׳: **ב: נרשם כאן: פמ״ב.**

16) חנוך ואליהו: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שעב. וש״נ. לקמן פ׳ נח נד, ד. לך פז, א. ויצא קעח, ב. וישלח קצד, ד (אליהו). וישב רי, א.**

17) ובמשה . . במשיח: **ראה גם מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ קלא וע׳ קנה.**

18) מדבר עמו פא״פ כאשר ידבר: **תשא לג, יא.**

19) הנפילים . . פסולת השפע מ״ד: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקלה.**

20) שדים . . בע״ש בה״ש: **ראה אבות פ״ה, מ״ו. זהר בהקדמה יד, א. ביאורי הזהר קרח צד, ד ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ס״ע א׳תמז. וש״נ.**

כו, ג

21) (ודוגמא: **ב: נרשם כאן: פמ״ג [ושם: ודוגמא].**

22) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל א, ב.**

23) התו׳ . . לאכללא: **נסמן לעיל ט, א.**

24) שהתורה . . ח״ת: **נסמן לעיל יד, ג.**

25) (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו: **נסמן לקמן מה, ד.**

26) באש שחורה ע״ג אש לבנה: **ראה רש״י שיר השירים ה, טז (ד״ה שחורות). זהר נשא קלב, א. רש״י ברכה לג, ב. תנחומא ר״פ בראשית. ירושלמי שקלים פ״ו, סה״א.**

27) המצות . . העלאה . . המשכות: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ר״ע כב. ח״ב ע׳ שמב. ויקרא ח״ב ע׳ תקסח ואילך. דברים ח״ד ע׳ א׳תסז. ובהנסמן בהנ״ל. לקמן פ׳ חיי שרה קלה, ג. תולדות קמט, ג. וישלח קצב, א.**

28) רמ״ח מ״ע ושס״ה ל״ת . . חו״ג: **ראה זח״ב (תוספות) רעו, א. תקוני זהר בהקדמה ה, א. עץ חיים שער (נ) קיצור אבי״ע פ״ד.**

29) דרמ״ח מ״ע . . ה״ח . . בל״ת בבחי׳ ה״ג: **ראה תניא קונטרס אחרון ד״ה להבין מ״ש בפע״ח קנח, ב.**

30) (ישעי׳ לג, יח) איה ספר: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עא ואילך.**

31) כנ״ל: **כנצ״ל: כנ״ל).**

32) (מא): **ב: נרשם כאן: פמ״ד.**

33) שהתפלה . . רצוא והתורה . . שוב: **ראה גם לקמן פ׳ וישלח קצא, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקעב.**

34) האומר אין לו אלא תורה . . (יבמות קט, ב): **ראה לקוטי תורה ויקרא ה, א. לקמן פ׳ וישלח קצד, ב. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע כט. שמות ח״ב ע׳ תקעא. במדבר ח״ב ע׳ תריב. ח״ג ע׳ תתקנב. קונטרסים ע׳ שעה ואילך. וע׳ שפב ואילך.**

כו, ד

35) (תהלים ב, יא) וגילו ברעדה (ברכו׳ ל, ב) במקום גילה: **ראה לקמן לח, ב. פ׳ נח עא, ג. חיי שרה קל, א. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ מז. וש״נ.**

36) (שם א, כד. כה) בעמדם תרפינה כנפיהם: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רפה. וש״נ.**

37) תוצא הארץ נפש חיה: **בראשית א, כד.**

38) ה׳ בחכמה יסד ארץ: **משלי ג, יט.**

39) דכלילן דא בדא: **ראה זהר תרומה קעא, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשמו.**

40) (ישעי׳ ו, ג) וקרא . . וח״י ומקבלין: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ צז ואילך.**

41) בכח: **ב: בכחו.**

42) הושיט אצבעו: **נסמן לעיל יז, ב.**

43) (שנתבטלו . . (וכמ״ש: **ב: שנתבטלו . . וכמ״ש.**

44) ממחנה סנחרב: **ראה לקמן מ, ב. פ׳ תולדות קמז, ד. מקץ רכז, א. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקנז. הנסמן במאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳מא.**

כז, א

1) (מג): **ב: נרשם כאן: פמ״ה.**

2) המלאכים . . חצונית הכלים: **ראה עץ חיים שער (כח) העיבורים פ״א. שער (מ) פנימית וחיצונית דרוש י׳. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשסח. וש״נ.**

3) הנשמות . . פנימית הכלים: **ראה לעיל הערה המלאכים.**

4) (ישעי׳ סג, טז) כי אתה אבינו: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קיג. וש״נ.**

5) ויפח באפיו נ״ח: **בראשית ב, ז.**

6) אדם . . אדמה לעליון: **נסמן לעיל ו, ד.**

7) (תהלים לג, ו) וברוח פיו כל צבאם: **ראה אגרת התשובה פ״ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קיב. וש״נ.**

8) (וכמ״ש: **ב: וכמ״ש.**

9) עד דלא הוה מתקלא: **ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב.**

10) ובזה: **ב: נרשם כאן: פמ״ו.**

כז, ב

11) הכלל בכ״מ שכל אור היותר עליון: **נסמן לעיל כה, א.**

12) חכמה כח מה: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.**

13) ועברתי . . אני ולא מלאך: **בא יב, ב. ספרי תבוא כו, ח. זהר (מדרש הנעלם) ויקרא קיז, א. הגדה של פסח. סידור סדר הגדה רצט, א. ומקבילו בלקוטי תורה צו יב, ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עט.**

14) (שמות ו, כז) הם המדברי׳ . . הוא משה: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקס. וש״נ.**

15) נשמה שנחת בי: **ברכת אלקי נשמה. ראה גם לקוטי תורה בחוקותי מז, א. דברים א, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ס״ע תנח ואילך.**

16) דהנשמה עצמה א״צ תקון: **נסמן לעיל טו, ד.**

כז, ג

17) שבקשו המלאכים . . (שבת פח, ב) . . (תהלי׳ ח, ב) תנה הודך: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קיב. שמות ח״א ע׳ קעד. במדבר ח״א ע׳ מג. דברים ח״א ע׳ רמא. ח״ד ע׳ א׳תיג. לקמן פ׳ חיי שרה קל, ד.**

18) וד״ל: **אוצ״ל: ודל״).**

19) (מד): **ב: נרשם כאן: פמ״ז.**

20) לעולם . . רך כקנה . . (תענית כ, א): **נסמן לעיל ט, א. וראה גם טו, ד.**

21) (וכמו: **ב: וכמו. ואולי סיום החצאי עיגול הוא לקמן לאחרי תיבת אח״כ בשרי״ה כו׳.**

22) במנחת יעקב לעשו: **ראה לקמן פ׳ וישלח קצב, א ואילך.**

23) ק״ש: **אוצ״ל: ק״ש).**

כז, ד

24) בתפלת י״ח בלחש: **ראה לקמן פ׳ נח נב, א. ובהנסמן לשם.**

25) דתמן קאתי מלכא (ברכות נח, א): **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכג, ב. תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

26) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל יד, ב.**

27) עשה שלום במרומיו: **נסמן לעיל יז, ב.**

28) אדם כי יקריב: **ויקרא א, ב.**

29) ונמצא: **ב: נרשם כאן: פמ״ח.**

30) שנק׳ בזוהר חיון עלאין: **ראה שם ויקהל ריא, א. ריג, א. לקוטי תורה תזריע כב, ד.**

כח, א

1) ובאור: **ב:** נרשם כאן: פמ"ט.
2) דשרש האותיות . . בנפש: בתורה אור כאן ד, ג מציין לאגרת הקדש ס"ה.
3) נפש המדברת רוח ממללא: ראה גם לקמן בפ' נח עט, ג ובהנסמן לשם.
4) הרוחניות: **ב:** התחתונים). ואוצ"ל: הרוחני").
5) בענין מילדות העבריות: ראה תורת חיים שמות מד, ב ואילך.
6) לא קאים אינש . . כו' (**ב:** כו')] (ע"ז ה, ב): ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תמד. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'תמו. וש"נ. נביאים וכתובים ע' קסט. לקמן פ' נח נב, ג.
7) דאבא יסד ברתא דמצרף לחכמה: נסמן לעיל כב, ג.
8) וד"ל: אוצ"ל: וד"ל).

כח, ב

9) נגע . . ענג: ראה ספר יצירה פ"ב, מ"ד ובמפרשים שם. לקמן פ' לך צג, א. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רי. וש"נ.
10) פשע שפע: ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלג, א. לקמן פ' לך שם. מאמרי אדה"א בראשית ע' תעח. במדבר ח"ג ע' א'עד. דברים ח"א ע' שז. וש"נ. ח"ג ע' תתקנח. וש"נ. פירוש המלות פד, סע"ד. שער היחוד מ, א.
11) שהאותיות . . פנימיות הכתר: ראה דרך חיים שער התפלה ס, ד.
12) (מז): **ב:** נרשם כאן: פ"נ.

כח, ג

13) שמדות . . בשכל . . גלוי מן ההעלם: ראה גם לעיל ט, ד ואילך.
14) ששכלו: **אב:** שהגם שיכול להטות לבו לחסד אע"פ ששכלו.
15) שברוגז רחמים יזכור[**ב:** תזכור — ואולי כאן הוא סיום החצע"ג]: ע"פ חבקוק ג, ב. ראה גם לקמן מא, א. פ' וירא קא, ד. חיי שרה קכו, ד. קל, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' תס. שמות ח"ב ע' תקסט.
16) כיוסף עם אחיו: ראה מקץ מב, ז ואילך. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תי. וש"נ.
17) כיסורים של אהבה לצדיקים (ברכות ה, א): ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תריד. לקמן פ' נח עא, סע"ב ואילך.
18) וכמשלם לשונאיו: ואתחנן ז, י.
19) שאו' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך: ראה תפלת השחר (רבונו של עולם). מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רפו. וש"נ. נביאים וכתובים ע' שמא. וש"נ. קונטרסים ע' שמ. ד"ה דור לדור מכ"ק אדמו"ר האמצעי (קה"ת תשנ"ב ע' 21). לקמן פ' וירא קא, ב ואילך. קו, ב. חיי שרה קכו, ד.
20) במדות: **ב:** כמדות.
21) (מט): **ב:** נרשם כאן: פנ"א.
22) רוח: **אב:** לרוח.

כח, ד

23) (נ): **ב:** נרשם כאן: פנ"ב.
24) ה' בחכמה יסד ארץ: משלי ג, יט. ראה לעיל פי"ח ואילך.
25) תבונה שהוא בחי' חצונית בינה: נסמן לעיל כב, א.
26) אותיות תבונה בן ובת: ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, ב. רצא, א. עץ חיים שער (טו) הזוגים ספ"ד. שער (ד) אח"פ פ"ה. תניא פט"ז.
27) שמים אש ומים: חגיגה יב, סע"א.
28) אך: **ב:** נרשם כאן: פנ"ג.
29) דבן מסט' דאבא . . ובת מסט' דאימא: ראה זהר במדבר קכ, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' תקלד. וש"נ. אמרי בינה שער התפילין קכג, ג. וש"נ.
30) זכר חסדו . . רובו חסד: תהלים צח, ג. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ס"ע רלז ואילך. וש"נ. לקמן פ' וירא קד, ד.
31) (יחזקאל טז, מד) (כאמה בתה: ראה לקמן כט, א.
32) דאימא אוזיפא מנהא לברתא: ראה זהר בהקדמה ב, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רלו. וש"נ.
33) ה"ג מנצפ"ך דאימא: ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רלז. וש"נ. דברים ח"ג ע' א'כג ואילך. נביאים וכתובים ע' יז. וש"נ.
34) מנצפ"ך: ראה תוד"ה גרועי שבת קד, א. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא שם.
35) ומ"ש: אוצ"ל: (ומ"ש.
36) דחו"ב נק' אב ואם: ראה תניא פ"ג.
37) פרי התפוח שנראה בגרעין: ראה גם דרך חיים שער התפלה סג ד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' ט. במדבר ח"ג ע' א'קנז. ח"ה ע' א'תרסט. דברים ח"ד ע' א'תנא. וש"נ. נביאים וכתובים ע' קסה.
38) לא מניה: לשון הגמ' סוטה ה, א.
39) בזהר ע"פ (במדבר כג, ט) כי מראש צרים: ראה זהר בלק רג, ב. ביאורי הזהר לשם קג, סע"א ואילך.

כט, א

1) והדוגמא: **ב:** נרשם כאן: פנ"ד.
2) דאימא: **ב:** דאבא.
3) כי אתה אבינו: נסמן לעיל כז, א.
4) בענין חשב"כ ותושבע"פ: ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' סח ואילך.
5) ויניקה דמוחין: **ב:** דיניקה ומוחין.
6) (נג): **ב:** נרשם כאן: פנ"ה.
7) מאמר סתום ומאמר פתוח כו' (שבת קד, א): ראה לקמן בפ' נח נב, ג. נו, סע"ד ואילך. תולדות קנד, ד. ויצא קעג, ב. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"א ע' ריג.
8) ים ויבשה עלמא . . דאתגליא: נסמן לקמן בפ' לך צג, ג.

כט, ב

9) הנפש: **אב:** בנפש.
10) ובמות אביה ואמה: אסתר ב, ז.
11) (מדר' ש"ה ספ"ג) לא זז מחבבה: ראה פסיקתא דרב כהנא פיסקא א [ושם: בתי אחותי אמי].
12) כמ"ש בזהר: ראה זהר אמור ק, ב. וביאורי הזהר לשם פא, ב ואילך. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה כאן ע' לה.

כט, ג

13) המחלוק' אם שמים קדמו: חגיגה יב, א.
14) ברא' ברא בחוכמתא: ראה תרגום ירושלמי לבראשית א, א.
15) ביום עשות ה' א': בראשית ב, ד.
16) מלמעלה: **ב:** למעלה.
17) (נה): **ב:** נרשם כאן: פנ"ו.
18) שבאדם . . שם מ"ה במלוי אלפי"ן: ראה לעיל כג, א־ב ובהנסמן לשם.
19) חכמות בחוץ: נסמן לעיל א, א.
20) ויברא אלקים את האדם בצלמו: בראשית א, כז.
21) ולכבודי בראתיו . . עשיתיו: ישעי' מג, ז.
22) שאז' בראת יצרת נפחת בי: בברכת אלקי נשמה.
23) ג' מיני אדם: ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בספר המאמרים תש"ח ע' 113. מאמרי אדה"ז ענינים ע' א ובהנסמן לשם. אור התורה ענינים ע' עז ואילך. וש"נ.
24) ובל' הזהר אדם קדמאה): תקוני זהר ת"ע (קכ, א).
25) בענין ג' מדרגות דאדם: ראה לקמן פ' נח סז, ב. חיי שרה קכב. ג ואילך. קלח, ב ואילך. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' צה ואילך.
26) אדם קדמאה . . בתרא': ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' נא. וש"נ.
27) ח"ת: **ב:** ת"ת.
28) שם ע"ב במלוי יודי"ן: נסמן לעיל כג, ב.
29) אך: **ב:** נרשם כאן: פנ"ז.

כט, ד

30) שאו' יה"ר מלפניך: ראה לעיל כח, ג ובהנסמן לשם.
31) וירא א' [**ב:** ליתא] כי רבה רעת: בראשית ו, ה [ושם: ה' — וכ"ה לעיל יג, ד].
32) עוד כל ימי הארץ: נח ח, כב.
33) חכ' (וטעם שנק': **אב:** חכ' וטעם שנק'. ואולי החצע"ג צ"ל לפני תיבת שנק'.
34) וח"ת: **ב:** ות"ת.
35) דאדה"ר . . א"ק: נסמן לקמן בפ' חיי שרה קכב, ב.
36) כנ"ל: **ב:** וכנ"ל.
37) דאדה"ר: **ב:** דא"ק.
38) כו'): **ב:** כו'. נסמן כאן פנ"ח.

ל, א

1) בע"ח דאדה"ר קודם החטא: ראה ספר הגלגולים פי"ח. שער מאמרי רשב"י לזהר קדושים פג, א. לקוטי תורה בראשית עה"פ והנחש הי' ערום. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' טו. בראשית ע' עב. לקמן פ' חיי שרה קכז, ד.
2) יתפרש: **ב:** יותר יתפרש.
3) נשמתא דפרח' מחי העולמים: ראה זהר תרומה קלח, א.
4) וכל קומה לפניך לבד תשתחווה: פיוט נשמת — בהוספת תיבת לבד, וכ"ה גם לקמן פ' נח נד, ב. סו, ד.
5) וכל קומה . . קומת א"ק: ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'צו (ובהנסמן שם). ח"ד ע' א'תקלד.

*

1) והנחש היה ערום: למאמר זה ראה תורה אור בראשית ה, ג. ועם הגהות באור התורה בראשית (כרך ו') ע' תתרנז. [בתר"א שם ההתחלה ויאמר ה"א הן האדם הי' כאחד ממנו לדעת טו"ר ועתה פן ישלח ידו. אבל משמע שבהנחה אחרת מהתר"א היתה

ההתחלה כמו בתר"ח כאן – ראה באוה"ת שם (ע' 2170) שמזכיר „ע"פ והנחש הי' ערום"].
מאמר זה נדפס ג"כ בקונטרס בפ"ע, ראה בפרטיות בזה להלן בהוספות ברשימת הדפוסים.
המאמר נמצא גם בכת"י מעתיק בבוך 798 ע' רנו. 2035 ע' א. ושם ובקונטרס הנ"ל לא נחלק המאמר לפרקים וכן לא צויין מראי מקומות.
להלן בספר מציין למאמר זה, ראה פ' נח נ, ב. ויירא קטז, ג. תולדות קנד, ג. קנה, ד. קנט, ג. מקץ רטז, ב.
הסימנים להלן: **א**=בוך 798. **ב**=בוך 2035. **ג**=דפוס ראשון. **ד**=קונטרס והנחש הי' ערום.

והנחש היה ערום: **בראשית ג, א ואילך.**

2) כי ביום אכלך ממנו: **בראשית ב, יז.**

ל, ב

3) חפץ חסד הוא וטוב ה' לכל: **מיכה ז, יח. תהלים קמה, ט.**

4) שמטבע הטוב להטיב: **מובא לקמן (פ' מקץ רכה, א) בשם הע"ח – ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' ה. וש"נ. מאמר ד"ה דור לדור מכ"ק אדה"א (קה"ת תשנ"ב) ר"ע 27. וראה לקמן פ' ויגש רלב, א.**

5) (חבקוק א, יג) טהור עינים מראות ברע: **[ושם: רע – ראה במנחת שי שם. מאמרי אדה"א בראשית ע' צו. וש"נ. שמות ח"א ע' כה. וש"נ].**

6) לא יגורך רע: **תהלים ה, ה.**

7) בו . . והגם: **אבד: ליתא . . וגם.**

ל, ג

8) המוח: **אוצ"ל: המוח).**

9) וינחם על הרעה: **דברי הימים־א כא, טו.**

10) וגם לראש ורגל יש חיבור: **ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תשי. שם ס"ע תשיט. וע' תשסא. מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' רד. וש"נ. ח"ג ע' תתקפה. וש"נ.**

11) הרע . . והאדם ידע: **אוצ"ל: הרע) . . בראשית ד, א.**

12) וידעו כי ערומים הם: **בראשית ג, ז.**

13) ויהיו שניהם ערומים: **בראשית ב, כה. ראה רקאנטי כאן. לקמן לב, סע"ג. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א ר"ע קסג.**

ל, ד

14) כי נחמד העץ . . וכי תאוה הוא: **ע"פ בראשית ג, ו.**

15) בענין ידיעה ובחירה: **ראה לקמן פ' תולדות קנד, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' רסב ואילך. ויקרא ח"ב ע' תשלד. לקוטי תורה בהר מד, ב ואילך.**

16) דעת עליון . . תחתון: **ראה לקמן פ' תולדות קנד, ג.**

17) וירא און ולא יתבונן: **איוב יא, א. ראה סידור שער התפילין י, א ואילך. אמרי בינה (קה"ת תשמ"ח) שם קכח, ב. ואילך. תורה אור וירא טו, א.**

18) מפי עליון לא תצא: **איכה ג, לח. ראה גם לקמן בפ' תולדות קנה, א.**

19) (פ"ב דנדה) ואילו צדיק ורשע: **ראה שם טז, ב [ושם: רשע או צדיק – אבל ראה מהרש"א שם. רקאנטי וילך לא, ב [ושם: סוטה]. תנחומא פקודי ס"ג. תניא פ"א]. לקמן פ' תולדות קנה, ג. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' לח (וראה ג"כ סידור שחרית סג, א). עטרת ראש שער ר"ה ס"ע 10. מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' קמ. וש"נ. דברים ח"א ע' רכג. וש"נ. בראשית ע' רמז וע' רסג.**

20) אין רע יורד מלמעלה: **ראה בראשית רבא פנ"א, ג. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקסו ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' צא. לקמן פ' תולדות קנד, ג.**

21) בענין דעת עליון: **ראה לקמן פ' תולדות קנד, ב ואילך.**

22) ענין הלבונה: **ראה לקמן פ' לך צג, א. וישלח קפו, ג. ספר המאמרים תקס"ז ע' שלד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' כה. וש"נ. דברים ח"ג ע' א'קלז. וש"נ.**

23) כמ"ש בע"ח שאין החיצוני': **ראה שם שער (מב) דרושי אבי"ע פי"ג. וראה תורה אור כאן ה, ג: „כנראה בציור האילן שבפרדס".**

24) התכלת שמסמא עיני חיצונים: **ראה זהר שלח קסג, ב. זהר הרקיע תרומה ע' קיב ואילך. ספר המאמרים תקס"ב ח"א ע' רל ומציין: „ע' בלק"ת" [מהאריז"ל].**

25) מעמד הקליפות בין הפנימי למקיף: **ראה עץ חיים שם. פ"ג ופי"ג. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ס"ע תקכד ואילך. וש"נ. נביאים וכתובים ע' שסה.**

לא, א

1) צוה: **גד: צוהו.**

2) ראה נתתי לפניך: **נצבים ל, טו. אבד: מעתיקים לשון הכתוב כמו לקמן בפ' תולדות קנד, רע"א.**

3) רגלי' יורדות מות: **משלי ה, ה.**

4) הן האדם הי' כאחד ממנו: **בראשית ג, כב.**

5) לדעה: **גד: לדעת.**

6) ועתה פן ישלח ידו: **המשך הכתוב הן האדם. אבד: חסר תיבת ולקח.**

7) וכמ"ש בע"ח דעה"ד טו"ר מתחיל מהחזה: **שער (לח) לאה ורחל פ"ג. לקמן פ' נח מו, סע"א. פ' ויירא קטז, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' סג. וש"נ.**

8) ימותו ולא בחכמה: **איוב ד, כא.**

9) אם צדקת . . ורבו פשעיך: **איוב לה, ז־ו. אבד: ואם רבו [ושם לקמן לא, ב שו"ה מאחר ושו"ה ורבו „אם"] – נסמן לקמן בפ' ויירא ק, א.**

לא, ב

10) ומאריך אף לרשעים: **סנהדרין קיא, סע"א.**

11) קץ שם לחשך: **איוב כח, ג.**

12) מאמר קו המדה: **ראה גם הנסמן לעיל טו, ב.**

13) בלע המות לנצח: **ישעי' כה, ח.**

14) ואת רוח הטומאה אעביר: **זכרי' יג, ב.**

15) כל חלב . . לא תאכלו [**אבד: לא תאכל חלב ודם**] . . ולא תלבש שעטנז: **ויקרא ג, יז. תצא כב, יא.**

16) בחכמה איתברירו: **נסמן לעיל א, ד.**

17) ובחרת בחיים: **נצבים ל, יט.**

לא, ג

18) בזהר . . עובדא דר' אחא: **(מדרש הנעלם) ויירא קא, א ואילך.**

19) באהרן . . שעמד בין המתים ובין החיים: **קרח יז, יג. אבד: שעמד בין החיים.**

20) שבקטר' . . בי"א ארורים: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ס"ע א'קלד ואילך. וש"נ.**

21) שבא נחש על חוה: **שבת קמו, רע"א.**

22) הקטר' יתהפך מארור לברוך: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרסא. וש"נ.**

23) ויורהו ה' עץ: **בשלח טו, כה. ראה גם לקמן פ' וירא קז, ב. וישלח קצז, א. מקץ רכז, ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שמו. וש"נ.**

24) מים המרים המאררים: **ע"פ נשא ה, כז.**

25) לאהפכא חשוכא: **ראה זהר בהקדמה ד, א.**

26) שהזדונות . . זכיות: **יומא פו, ב. ראה הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' סג.**

27) כתורה: **ב: מוקף בחצע"ג וממעל לתיבה זו כתב קטורת.**

28) וישלחהו ה' אלקים: **בראשית ג, כג.**

לא, ד

29) דרפ"ח ניצוצות: **נסמן לעיל א, ד.**

30) החרישה דמרפ' ארעא: **מועד קטן ב, ב.**

31) כמבואר בסידורא דפת: **שבת עד, ב (עג, א).**

32) (אבל: **סיום החצע"ג הוא בפרק הבא בשר"ה הארץ – כו'**). **ולהעיר שב־אבד: אין כאן הפסק סעיף. וראה גם הנרשם בריש המאמר.**

33) לעתיד . . גלוסקאות וכלי מילת: **ראה שבת ל, סע"ב. לקמן לה, ג. פ' נח נג, ג. חיי שרה קלה, א. תולדות קמט, א. ויצא קסז, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקלח. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'תנח. וש"נ. בראשית ע' שז. שמות ח"א ע' כב.**

34) דאדם . . מ"ה: **נסמן לעיל ט, א.**

35) מברר מ"ה לב"ן: **נסמן לעיל ב, ב.**

36) נכלל: **אבגד: ונכלל.**

37) גשמיי: **אבגד: גשמיי'.**

38) אם יהיה אלקים . . ונתן לי: **ויצא כח, כ. ראה לקמן פ' ויצא קסז, א.**

39) יעקב יו"ד עקב: **עץ חיים שער (ג) סדר אצי' למהרח"ו פ"ב. ראה לקמן פ' ויצא קסג, ד. וישב רא, ג. ד"ה בכ"ה בכסליו מכ"ק אדה"א (קה"ת תשמ"ט ע' 5). מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתמז. וש"נ.**

40) הסכימו . . לדעת החייט שהחכ' . . דין: **ראה מערכת אלקות פ"ד מערכת שמות המדות ד"ה השני' ובפי' החייט שם. עץ חיים שער (יג) א"א פ"ו. מבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ו. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שיג. וש"נ. דרושי חתונה ח"ב ע' תשא. פירוש המלות סג, ג ואילך.**

41) שהחסד ענף החכמ': **ראה זהר ואתחנן רסב, סע"א. לך צד, א. תרומה קעה, ב.**

42) ואבא מקור החסדים: **נסמן לקמן בפ' לך צ, ב.**

43) בזהר ע"פ הזה עליהם . . דטלא דבדולחא . . אתחזי בי': **בהעלותך ח, ז. ראה זהר תזריע מט, א. (אדרא רבא) נשא קלה, ב. ביאורי הזהר תזריע עב, סע"ד ואילך. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תכז ואילך.**

לב, א

1) יה הוא בחי׳ חו״ב: **ראה לעיל ריש ה ובהנסמן לשם.**

2) דאוריי׳ מחכמ׳ עילא׳ נפק׳: **נסמן לעיל א, ב.**

3) להבדיל בין הטמא: **שמיני יא, מז. אבד: להבדיל בין טמא לטהור — וכ״ה לעיל ב, ב.**

4) מצרף לכסף: **לשון הפסוק משלי יז, ג. כז, כא.**

5) מצרף לחכ׳: **נסמן לעיל כב, ג.**

6) משל העלוקה: **ראה גם לקמן פ׳ מקץ רטז, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרח. וש״נ. קונטרסים ע׳ תטו. וש״נ.**

7) (משלי ל, טו) לעלוק׳ ב׳ בנות . . הגיהנם: **ראה עבודה זרה יז, א.**

8) שעיר המשתל׳ לעזאזל: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תתכח ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקיג.**

9) ונשא השעי׳ עליו: **אחרי טז, כב.**

10) ארור׳ האדמ׳ בעבורך: **בראשית ג, יז. ראה לקמן פ׳ נח נט, ב.**

11) ב״ן שהוא ארץ אדום: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתסג. דברים ח״ג ע׳ תתצד.**

12) אדום בחי׳ גבורות: **ראה מאורי אור מערכת אדום סל״ג.**

13) ויברא . . עפר מן האדמה: **בראשית ב, ז [ושם: וייצר (ולעיל א, כז: ויברא) — אבל כ״ה גם בספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תקפ. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכא [וראה גם] שמות ח״ב ע׳ תרלא. ויקרא ח״א ע׳ שע].**

14) עפר שבקרקע המשכן: **ראה לעיל יט, ב ובהנסמן לשם.**

15) עקבו . . מכהה גלגל [**אבד: אור**] החמה: **ראה ויקרא רבא פ״כ ב. זהר (רעיא מהימנא) קדושים פג, ריש ע״ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרפו. וש״נ. בראשית ע׳ עב. קונטרסים ע׳ שצג. לקמן פ׳ תולדות קסא, ד.**

לב, ב

16) יסורים ממרקים: **ברכות ה, א. ראה דרך חיים שער התשובה ע׳ 54.**

17) ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמר׳: **בראשית ב, טו. ראה גם לעיל כ, סע״ג.**

18) עיקר התורה . . ברורים דנגה: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תסו ואילך. וש״נ.**

19) א״ע: **תוקן ע״פ: אבגד.**

20) באברהם שנק׳ אב המון גוים: **לך יז, ה. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שמט ובהנסמן שם. לקמן פ׳ לך פט, א. חיי שרה קכא, ב. ד״ה ויהיו ח״ש תש״ג (ספר המאמרים תש״ג ע׳ 320 ואילך).**

21) מאוה״ע: **תוקן ע״פ: אבד. ובנדפס: מעכר״ם.**

22) בשלמה המלך: **ראה מלכים־א פרק ה.**

23) ואוה״ע: **תוקן ע״פ: אבד. ובנדפס: ועכר״ם.**

24) מלכת שבא: **ראה מלכים שם פרק יו״ד.**

לב, ג

25) דאוה״ע: **תוקן ע״פ: אבד. ובנדפס: דעכר״ם.**

26) וישב שלמה . . ח״ת דמל׳: **דברי הימים־א כט, כג. ראה גם ביאורי הזהר קרח צג, ג. לקמן פ׳ ויחי רמט, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ר״ע תנט ובהנסמן שם.**

27) דהוה קיימא סיהרא באשלמותא: **ראה זהר ויצא קנ, א. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב לע׳ תקפט.**

28) ותרב חכמת שלמה: **מלכים־א ה, י.**

29) בלקו״ת בענין שתי נשים זונו׳ . . שנכללו: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל מלכים ג. עץ חיים שער (מח) הקליפות פ״ד.**

30) בלקו״ת . . חו״ב . . עמון ומואב: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ וירא סוד עמון ומואב. דברים ד״ה יש לדעת. לקמן פ׳ לך צ, א. צב, ב. ביאורי הזהר פינחס קטז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ע ע׳ י. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳תצא. במדבר ח״ד ע׳ א׳תפא.**

31) הנה נתתי לך לב חכם: **מלכים־א ג, יב.**

32) אז תבואנה . . אז דוקא: **מלכים־א ג, טז. ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעח, ב. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב לע׳ תרעא. לקמן פ׳ לך צ, א. צב, ב ואילך. דרך חיים שער התפלה סה, ד.**

33) ויתן ה׳ חכמה . . ויחכם מכל האדם: **ראה מלכים־א ה, ט. יא.**

34) ויבאו . . את חכמת [**אבד: חכמתו**] . . והי׳ מושל: **מלכים שם יד, א.**

35) דאוה״ע: **תוקן ע״פ: אבד. ובנדפס: דעכו״ם.**

36) ונהרו אליו כל הגוים: **ישעי׳ ב, ב.**

37) ויצא חוטר . . אליו גוים ידרשו: **ישעי׳ יא, א. י.**

38) והיו מלכים אומניך . . ישתחוו לך: **ישעי׳ מט, כג.**

39) והארה חיצונית . . בימי שלמה: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל יהושע ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תשעה. דברים ח״א ע׳ י. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קצח.**

40) שעמדו בה״ם שפסקה זוהמתן: **שבת קמו, רע״א.**

41) ועמדו זרים ורעו צאנכם: **ישעי׳ סא, ה.**

42) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**

43) שיבואו במערות צורים: **ישעי׳ ב, יט.**

44) כולם ידעו אותי: **ירמי׳ לא, לג.**

45) חמורו של רפב״י: **חולין ז, סע״א ואילך. ראה מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ ס. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תטז. וש״נ. לקמן פ׳ וישלח קפא, ג.**

46) מבהמות בהררי אלף: **תהלים נ, י.**

47) אנו כחמורים . . של רפב״י: **שבת קיב, ב.**

48) שלא הרגיש בזה שאינו מעושר: **ראה ירושלמי דמאי פ״א, ה״ג. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שעה.**

49) ואפשר לא יהיה הזדככות כ״כ: **ראה גם בע׳ הבא. לקמן פ׳ ויחי רלז, ג.**

לב, ד

50) עפר גופו . . במקום המזבח: **ראה לעיל יט, ב ובהנסמן לשם.**

51) אד״ם אדם דוד משיח: **רקאנטי בראשית א, כו [ירושלים תשכ״א ז, ג]. ספר הגלגולים פס״ב בשם ספר הקנה. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ לד. וש״נ. לקמן פ׳ נח עו, ב. ויחי רלז, ג. רלח, ד.**

52) במשיח וגבה מאד הוא למעלה מאדם: **ישעי׳ נב, יג. נסמן לעיל ו, ד.**

53) מאיגרא רמא: **ראה חגיגה ה, ב.**

54) וכלל: **אוצ״ל: וכלל).**

55) נק׳ קדוש . . נק׳ טהור: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תכא וע׳ תרכח. וש״נ.**

56) דשהם וישפה . . או״י . . או״ח: **ראה תורה אור תשא קיב, ד. לקוטי תורה ראה כז, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תע.**

57) ח״ת: **תוקן ע״פ: אבגד. ובנדפס: ת״ת.**

לג, א

1) (שם כ, כו) והייתם לי קדושים: **אבד: והייתם קדושים — שמיני יא, מד. מה. קדושים כ, ז. שלח טו, מ.**

2) (ש״א ב, ב) אין קדוש כה׳ . . ישראל קדישין: **ראה זהר תזריע מד, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקטז וע׳ תקצד. ויקרא ח״א ע׳ שסד. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תתקג. וש״נ. לקמן פ׳ מקץ רכא, א.**

3) (במדבר כא, ט) ויעש משה . . (שבת קמו, א) בא נחש: **ראה גם לקמן פ׳ ויגש רלה, ד ובהנסמן לשם.**

4) הנחש באדם ואשתו . . ונתקנא בהם: **ראה סנהדרין נט, ב.**

5) בלק״ת שהנחש היה מסית לאדם: **ראה גם תורה אור כאן ו, א. זהר בראשית נב, א. שמות קצג, ב.**

6) כי טוב העץ למאכל: **בראשית ג, ו.**

לג, ב

7) עיר מצור בחומה: **ראה דברי הימים־ב ח, ה.**

8) מטעם: **אבד: בטעם.**

9) בדיחוי . . אלישע לגחזי: **סוטה מז, א.**

10) בדיחוי . . (חגיגה טו, א) באלישע . . יצא לתרבו׳: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנז, א.**

11) עת אשר שלט: **קהלת ח, ט. ראה לקוטי תורה להאריז״ל לך יב, טו. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ עתר ובהנסמן לשם. לקמן פ׳ לך צב, א. תולדות קנז, ב. וישב קצח, ד.**

לג, ג

12) (תהלים סח, ג) כהמס דונג: **ראה מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ ריח וע׳ ריט.**

13) שיתא אלפי שני דהוי עלמא: **נסמן לעיל ד, ב.**

14) רע: **אד: רעה.**

15) אין רע יורד מלמעל׳: **נסמן לעיל ל, ד.**

16) שלא: **אבד: של.**

*

לג, ד

1) ותלד עדה את יבל: **מיוסד על ד״ה זה משנת תקס״ט נדפס בספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקנג. ומקבילו בתורה אור בראשית ז, ג [ושם ההתחלה: יבל הוא היה אבי יושב]. ועם הגהות וכו׳ באור התורה בראשית (כרך ג) ע׳ תקפה־תקצ. וראה ג״כ מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ כב־כח.**

מאמר זה הובא לקמן פ׳ נח מט, ריש ע״ב [ושם: כמ״ש בפ׳ בראשית ע״פ ושם אחיו יובל]. ג, ע״א. וכן בכ״מ במאמר זה מזכיר אדה״א את שאר ספריו. — להלן (לד, ד) בפ׳

וזאת הברכה ע"פ ויהי בישרון מלך. (מג, א) את ביאורי הזהר. (מד, א) בביאורי פי' המלות דשמים מספרים. (מו, ב) כמשי"ת בפ' נח.

ההשוואות לדפוס ראשון נסמנו להלן: א.

ותלד עדה . . ושם אחיו: **בראשית ד, כ. כא.**

2) הללוהו בנבל וכנור הללוהו במנים ועוגב: **תהלים קנ, ג. ד.**

3) י' מיני כלי זמר: **ראה לקמן לו, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ס"ע מג. וש"נ.**

4) שעיקר שירה בכלי . . (ערכין יא, א) . . בפה: **ראה סוכה ג, ב ואילך.**

5) הללוהו כל מלאכיו: **תהלים קמח, ב.**

6) שכל הברואים . . או' שירה: **ראה פרק שירה.**

7) (נחמי' ט, ו) ואתה מחיה את כלם: **ראה שער היחוד והאמונה פ"ב.**

8) ובטובו מחדש . . מע"ב: **ברכת יוצר [בהשמטת תיבת תמיד — וכ"ה בכ"מ ומהם — מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' רפ (ושם נדפס מגוכי"ק)].**

9) וכל בחי' העלאה . . בחי' הבטול: **ראה גם לקמן פ' חיי שרה קמ, ב.**

10) מגעה"ת לגעה"ע . . נהר די נור (דניאל ז, י): **ראה זהר מקץ רא, א. ויקהל ריא, ב. לקמן פ' וישלח קצז, ב. וישב רח, ג. מקץ ריד, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתכא־ב. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תסט. וש"נ. דרושי חתונה ח"ב ע' תקטו.**

11) כל הנשמה תהלל יה: **תהלים קנ, ו.**

12) וקדושים בכל יום: **נוסח תפלת העמידה.**

13) משובח ומפואר . . הנשמות . . המלאכים: **ראה פרי עץ חיים שער (ז) הזמירות פ"ד. משנת חסידים מסכת תפלת היצירה פ"ב, מ"ג. סידור הר"ש רשקוב וקול יעקב במקומו. סידור שחרית מב, ד ואילך. פירוש המלות עג, א ואילך. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שיח.**

לד, א

1) הללוהו כל צבאיו . . השמים והמים: **תהלים קמח, ב־ד.**

2) שמש בגבעון דום: **נסמן לעיל כה, ב.**

3) ברקבון הגרעין: **נסמן לעיל כו, א.**

4) שא"א . . יש מיש: **ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' לח. וש"נ.**

5) בהפסד וסרחון . . הטפה: **נסמן לעיל שם.**

6) כאשר: **א: שכאשר.**

7) מה פשפשת: **זהר בהקדמה א, ב.**

לד, ב

8) מר"ז (ב"מ פה, א) שהתענה מאה תעניות . . התי' **[התלמוד ירושלמי]: ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' מז. וש"נ. במדבר ח"ב ע' תמא. ספר המאמרים מלוקט מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ר"ע רצג. לקוטי שיחות ואתחנן תשמ"ז.**

9) לאשתאבא בגופא דמלכא: **נסמן לקמן מ, ב.**

10) מיכאל מקריב נשמות: **נסמן לקמן מ, ב.**

11) העמוד . . בספר הבהיר: **ראה לקמן פ' חיי שרה קמ, ב. ובהנסמן לשם.**

12) עולים הנשמות . . שבת וחדש: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפג, א.**

13) כובד ראש . . שלפני התפלה: **ברכות ל, ב (במשנה).**

14) מתי אבא ואראה: **תהלים מב, ג.**

15) כחי ועוצם ידי: **עקב ח, יז.**

16) (תהלים קכו, ו) הלך ילך ובכה: **ראה לעיל ג, ד ובהנסמן לשם.**

17) (שבת פג, ב) אין התורה מתקיימת: **ראה זהר (רעיא מהימנא) תרומה קנח, ב. לקמן פ' נח ג, ד. וישב רב, ד. מקץ רכט, ד.**

18) ולא מעבר לים: **נצבים ל, יג. ראה ערובין נה, א [כגירסת העין יעקב]. לקמן פ' וישב רב, ד.**

19) (ערובין נה, א) ולא בשמים היא: **[כגי' העין יעקב]. שם פסוק יב [ושם: לא].**

20) ונפשי כעפר . . פתח לבי: **ברכות יז, א. סיום תפלת העמידה. ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שפא וש"נ. לקמן פ' נח ג, ד. חיי שרה קמ, ג.**

לד, ג

21) (שמות טז, ז. ח) ונחנו מה: **נסמן לעיל כא, ג.**

22) כרב עולא בר אבא (סנהדרין פח, ב): **נסמן לעיל טו, ד.**

23) שאינו דומה שמיעה . . לראיה: **ראה מכילתא יתרו יט, ט. לקח טוב שלח יג, יח. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תלז. וש"נ. לקמן פ' נח מח, א.**

24) באסתר שעמד' בחצר בית המלך הפנימית: **אסתר ה, א.**

25) בחצר החיצונה . . ב"ש ופסוד"ז: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תו.**

26) כמלאכים . . ונק' חציר: **נסמן לעיל כה, ב.**

27) דבהמה רבה רבנע' **[כנצ"ל: רביעא]: ראה זהר בראשית יח, ב. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' יב.**

28) להשתחות לפני ה': **ע"פ ישעי' סו, כג.**

29) פנימי: **כנצ"ל: פנימה.**

30) אדני שפתי . . כי אין מלה בלשוני: **תהלים נא, יז. קלט, ד. נסמן לעיל כא, סע"ב.**

31) בהשתחואה דעולי רגל בעזרה: **ראה גם לקמן לז, סע"ד. פ' נח נג, ד. וישב ריא, ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שפב. נביאים וכתובים ע' רצו. וש"נ.**

32) כשכודע בברוך וזוקף בשם: **ראה ברכות יב, סע"א. שו"ע אדה"ז הל' תפלה סקי"ג, ס"ה. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רעו. וש"נ. לקמן פ' נח נד, ב. וראה גם פ' וישב ריא, א־ד.**

33) להכנס) כמו: **א: להכנס (כמו. וכנראה שהחצאי עיגול מיותר. וראה להלן הערה 36.**

34) בסמיכות גאולה לתפלה: **ברכות ט, ב.**

35) (ברכות ח, א) (שעור ב' פתחים: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תח.**

36) (שעור: **א: שעור. וראה לעיל הערה 33.**

37) והאיש משתאה לה . . (בפ' חיי שרה): **שם כד, כא. ראה לקמן קמ, ב ואילך.**

38) בגמ' אשתומם כשעה חדא: **שבת מז, א. דניאל ד, טז. ראה סידור שער נפ"א צב, ג. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תט. וש"נ.**

לד, ד

39) שתיקה שהוא סייג לחכמה: **אבות פ"ג, מי"ג. ראה לקמן פ' חיי שרה קמ, ד. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שנח ואילך.**

40) קדוש ה' . . איה מקום כבודו: **ישעי' ו, ג. נוסח קדושת כתר. זהר (רעיא מהימנא) קדושים פב, א. תצא רפג, א.**

41) קדושים **[כנצ"ל: וקדושים]** בכ"י . . בלי שעור: **נוסח תפלת העמידה. ערובין נד, א. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ר"ע תסו. וש"נ.**

42) משובח ומפואר עדי עד: **נוסח ברוך שאמר. ראה סידור שם מד, א. פירוש המלות עח, ב ואילך.**

43) מרחוק ה' נראה להם: **ע"פ ירמי' לא, ב.**

44) (יחזקאל א, כד. כה) בעמדם תרפינה: **ראה גם לקמן פ' חיי שרה קמ, ב.**

45) כלל: **אוצ"ל: כלל).**

46) במשנה במס' שבת כל בעלי השיר: **שם נא, ב. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקפב. וש"נ.**

47) בפ' וזאת הברכה ע"פ ויהי בישרון מלך: **ד"ה כזה לע"ע לא הגיע לידינו. וראה ד"ה תורה צוה תקס"ז (נדפס בספר המאמרים תקס"ו) ע' שעד וע' שעח. וראה ג"כ מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שנג. וראה שם ע' א'שנד:** כמשי"ת **בדרוש דתו' צוה. ובהנסמן לשם. דרושי חתונה ח"ב ע' תיד.**

48) שיר פשוט ושיר כפול: **נסמן לעיל ד, א.**

49) (מ"א ה, יב) ויהי שירו: **נסמן לעיל ד, א.**

50) שירו . . ובלילה שירה עמי בה"א: **תהלים מב, ט. ראה גם לקמן לו, ב. לז, ג. מב, א. פ' מקץ ריט, ד. רכז, א. רכט, ד. ספר המאמרים תקס"ו ע' שע ואילך וע' שעח. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א ע' רסג וע' שמג. אור התורה ברכה ע' א'תתנא. תהלים ע' 168 ואילך. וש"נ.**

51) למען יזמרך כבוד אזמרה לך בכנור: **תהלים ל, יג. עא, כב.**

לה, א

1) כי אל דעות ה': **נסמן לעיל יח, ג.**

2) כי שמש ומגן: **תהלים פד, יב. ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. לקמן מג, ב. פ' נח סה, רע"ד. חיי שרה קכח, ב. ויצא קסז, ג. מקץ ריז, ד.**

3) בריאות: **ראה לעיל א, א הערה 16.**

4) נרתק השמש . . זהו עצמו הסבה: **ראה נדרים ח, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקב. וש"נ. לקמן פ' חיי שרה ופ' ויצא שם.**

5) (תהלים לו, י) כי עמך . . אור: **נסמן לקמן בפ' וישב רה, א.**

6) מקור: **א: מקור חיים.**

7) (שבת עז, ב) כברייתו של עולם: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קכא. לקמן פ' חיי שרה קכח, ג.**

8) בראשית ברא א' ויאמר אלקים . . תדשא הארץ: **בראשית א, א. ג. יא.**

9) דאתוון אתגליפו: **ראה זהר בראשית טו, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קנט. וש"נ. לקמן פ' חיי שרה קכח, ד.**

10) (תהלי' סח, יח) אדני בם: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ס"ע תקעג. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תיב. לקמן פ' חיי שרה קכח, ד.**

11) ד״ע . . וכלא חשיבא: **ראה בהנסמן לעיל יח, ג הערה אל.**

12) לע״ל . . שיוציא חמה מנרתקה: **ראה עבודה זרה ג, סע״ב. סידור שער התפילין בסופו יח, ד. שער החנוכה רעא, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכב. ח״ג ע׳ תתנג. וע׳ א׳נז. לקמן פ׳ נח נז, ג. עז, א. ויצא קסז, ד. מקץ ריח, א.**

13) שיש בזה בחי׳ ממוצע: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ב ח״ב ע׳ שס. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רפא.**

14) אדם א׳דם: **ראה מבוא שערים ש״ה ח״ב פ״ה. של״ה בהקדמת בית ישראל בית דוד כא, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תמב. קונטרסים ע׳ שצו וע׳ תקמ. לקמן פ׳ נח מח, ג. סח, א.**

לה, ב

15) בהתחלקות הזמן . . צירוף חדש: **ראה ספר המאמרים תקס״ו ע׳ רסב״ה. תקס״ז ע׳ שמ. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתא״ה.**

16) רחב״ד מי שאמר לשמן וידליק: **נסמן לעיל כד, א.**

17) כנביאים . . הזדככות חומרם: **ראה רמב״ם הל׳ יסודי התורה פ״ז. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רנו וש״נ. לקמן פ׳ נח נא, ד.**

18) (הושע יב, יא) וביד הנביאים אדמה: **ראה גם ד״ה לה״ע ק״ס מכ״ק אדה״א (קה״ת תשמ״ט) ע׳ 5. לקמן שם מח, ג.**

19) מראה דמות כבוד ה׳ . . במראה: **יחזקאל א, כח. בהעלותך יב, ו. ראה גם לקמן לז, א.**

20) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**

21) שכל הנביאים נתנבאו בכה: **ראה ספרי ר״פ מטות הובא ברש״י שם. הנסמן בד״ה לה״ע ק״ס שם.**

22) מחזה: **ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתעו.**

23) שכל הנביאים . . נבואה דמשה: **ראה גם לקמן פ׳ נח מח, ג.**

24) פא״פ כאשר ידבר איש אל רעהו: **תשא לג, יא.**

25) נבואה דמשה . . שלא היה צריך לבטול: **ראה גם לקמן פ׳ נח נא, ד.**

26) שכינה מדברת מתוך גרונו: **ראה תניא פל״ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שפג. וש״נ. לקמן פ׳ נח נד, ד. וישב רט, ב.**

27) (דברים לד, י) ולא קם עוד נביא: **ראה תורת חיים בשלח רעח, ב.**

28) ראתה שפחה על הים: **מכילתא בשלח טו, ב. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תמד. וש״נ.**

29) גם חשך לא יחשיך: **תהלים קלט, יב.**

30) דאלהים ג׳ הטבע: **ראה של״ה מס׳ פסחים מצה עשירה קסג, סע״ג. שער היחוד והאמונה רפ״ו. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקעג.**

31) (משלי ח, כא) להנחיל אהבי יש: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תנו. וש״נ.**

32) בצדיקים יושבים כו׳ ונהנים: **ברכות יז, א.**

לה, ג

33) כנשמת אדה״ר דפרחא מח״ע: **ראה גם לעיל יט, ב. וש״נ.**

34) מחי החיים . . תח״ה . . מטל העליון: **ראה יומא עא, א. חגיגה יב, ב.**

35) או״פ: **א: אור״ש = אכילה ושתי׳.**

36) העצמות שהחיה יחזקאל: **יחזקאל פל״ז. ראה גם לקמן פ׳ נח נד, ד.**

37) מלמטה למעלה התהוות יש מיש: **ראה גם לקמן פ׳ נח נג, ג.**

38) עתידה א״י שתוציא גלוסקאות: **נסמן לעיל לא, ד.**

39) תוצא הארץ נפש חיה: **בראשית א, כד.**

40) גדולים מעשה צדיקים: **נסמן לעיל כה, ג.**

41) מעלת מס״נ על התו״מ . . באה״ר: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שפח. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שנח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תפד.**

42) בכללות: **א: בכלות.**

43) נס דחנוכה ופורים . . מס״נ על התו״מ: **ראה שערי אורה בהקדמה.**

44) מס״נ על התו״מ וכו׳ הרוגי מלוכה: **ראה לקמן פ׳ מקץ רכו, ג. שערי אורה שם ע׳ 4. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע שנז ואילך. וש״נ.**

45) וכו׳: **א: וכי׳.**

46) שבהלכות . . דניסים שבטבע: **ראה מאמרי אדה״א שבהערה הבאה ע׳ קנה ואילך.**

47) (תהלים ק, א) הריעו . . ר״ת הלכה: **ראה לקוטי תורה ושער הפסוקים להאריז״ל שם. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קלט. וש״נ. לקמן פ׳ מקץ רכה, ג.**

48) בעוה״ב שהוא העדן דעין לא ראתה: **ראה ברכות לד, ב. ישעי׳ סד, ג.**

49) יעשה למחכה לו . . למאן דדייק: **ישעי׳ שם. ראה זהר חיי שרה קל, ב. לקמן פ׳ חיי שרה קלג, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקעט. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳תטז. וש״נ. לקמן פ׳ נח מט, א. מקץ רכה, ד.**

50) הפלפול: **ראה הנסמן לעיל ד, ד.**

51) טובת מראה . . בתולה ואיש לא ידעה . . שתה אדני כו׳ גם לגמליך אשאב: **חיי שרה כד, טז. יח. יט.**

52) (מיכה ה, ו) והיה שארית יעקב . . אשר לא יקוה: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קמט, א.**

53) מל״: **אוצ״ל: מ״ח = מים חיים. או: מ״ת = מים תחתונים.**

54) דכד . . כ״ד ספרים: **נסמן לקמן בפ׳ חיי שרה קכח, א.**

55) ויהפוך אל עמים שפה: **צפני׳ ג, ט.**

לה, ד

56) שבחכ׳ . . אתברירו: **נסמן לעיל א, ד.**

57) באורך נראה אור: **תהלים לו, י. ראה גם לקמן בפ׳ חיי שרה קלא, ד.**

58) נעוץ תב״ס: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.**

59) כמ״ש שם בפסוק והנערה טובת מראה: **חיי שרה כד, טז. ראה לקמן קכח, ג.**

60) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**

61) הלכה אותיות הכלה: **ראה פרי עץ חיים שער (יז) הנהגת הלימוד. עמק המלך שער עולם התהו רפמ״ו (כד, ד). לקמן פ׳ מקץ רכה, ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קנז. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקג וע׳ תקל.**

62) להודיע לבנ״א גבורותיו: **תהלים קמה, יב [לבנה״א] — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תעט ואילך.**

63) (בראשית לב, כט) כי שרית עם אלקים: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שפח.**

64) (דברים ד, לה. לט) כי הוי״ה הוא האלקים: **ראה לקמן פ׳ נח סה, א. חיי שרה קכח, ד. מקץ ריח, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קפב.**

65) וד״ל: **אוצ״ל: וד״ל).**

66) שתקנו אנשי כנה״ג לומר פסד״ז: **ראה שו״ע אדה״ז חאו״ח סנ״א, ס״א־ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רפט. וש״נ. ח״ב ע׳ שכא. וש״נ. לקמן פ׳ נח נ, א. נב, א.**

67) (ברכות כו, ב) דהתפלות כנגד תמידים: **ראה לקוטי תורה פינחס עז, ג ואילך.**

68) שהלוים . . שירה על הקרבן: **ראה ראש השנה ל, ב. ערכין יא, א. לעיל ג, ג.**

69) כל המקריב זבח בלא נסכים: **ראה ברכות יד, סע״ב. לקוטי תורה שלח מב, א.**

70) דדברה תורה כלשון בנ״א: **ברכות לא, ב.**

לו, א

1) לחמי לאשי: **פינחס כח, ב.**

2) לריח ניחוח להוי״ה: **ויקרא א, ט. ראה גם לקמן פ׳ נח ס, ד.**

3) רפ״ח ניצוצין: **נסמן לעיל א, ד.**

4) בבהמות ששרשן בפני שור: **ראה עץ חיים שער (נ) קיצור אב״ע פ״ח. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ כח. לקמן פ׳ תולדות קנח, ג.**

5) אדם כי יקריב: **נסמן לעיל טז, ג. לקמן פ׳ וישלח קפה סע״ד ואילך.**

6) בזהר ג׳ שליטין: **ראה זהר תרומה קנג, א.**

7) (מנחות יז, א) האכל יאכל ב׳ אכילות: **עה״פ צו ז, יח. ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קסג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ס״ע תתקנ ואילך. דברים ח״ד ע׳ א׳תפה.**

8) בזהר ע״פ (במדבר יח, כג) ועבד הלוי הוא: **ראה זהר קרח קעח, ב. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ס״ע פד ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ כו. וש״נ. לקמן פ׳ לך פא, ב.**

9) וכמ״ש במ״א . . בא יבא ברנה: **תהלים קכו, ו. ראה לעיל ג, ד. וש״נ.**

לו, ב

10) חוצבו: **אוצ״ל: חוצבו).**

11) פסד״ז . . (איוב כט, ג) בהלו נרו: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע יא ואילך. ח״ב ע׳ שכא. דברים ח״ג ע׳ א׳נח. נביאים וכתובים ע׳ שיט. לקמן פ׳ לך צב, ב.**

12) יהללו שם הוי״ה: **תהלים קמח, ה. יג [ושם: את שם] ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שלב ואילך.**

13) י׳ מיני כלי זמר דהללו אל בקדשו: **תהלים קנ, א. נסמן לעיל לג, ד.**

14) והללוהו בתקע שופר . . דכתר: **ראה לקמן מב, א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ מז. וש״נ.**

15) ונבל וכנור . . דחו״ב: **תהלים קנ, ג. ראה לקמן מב, א. מאמרי אדה״א שם.**

16) בשיר ורינה . . ורננא דאורייתא: **ראה לעיל ד, א. וש״נ.**

17) (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה: **נסמן לעיל א, א.**
18) וז״ש . . (כמ״ש: **א: (וז״ש . . כמ״ש.**
19) ובלילה שירה עמי: **נסמן לעיל לד, ד.**
20) (ויק״ר) אין רינה של תורה: **ויקרא רבא רפכ״ט. זהר ויקרא כג, ב.**
21) וד״ל: **אוצ״ל וד״ל). התחלת החצאי עיגול הוא בע׳ שלפנ״ז שו״ה (וכמו״כ.**
22) ב״ן . . ששרשו בס״ג: **ראה לעיל יב, רע״ג. ובהנסמן לשם.**

לו, ג

23) רעוא דכ״ר: **ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב. (היכלות) פקודי רנג, ב. רנח, ב. צו כו, ב. (אדרא רבא) נשא קכט, א. קלו, ב. קלז, ב. (אדרא זוטא) האזינו רפח, ב.**
24) ואין זבח בלא נסכים: **ראה רמב״ם הל׳ מעשה הקרבנות פ״ב, ה״ב.**
25) כאשר טוב לב המלך ביין: **ע״פ אסתר א, י.**
26) שהשמחה למעלה גם מן הענג: **ראה ספר המאמרים תקס״ז ס״ע ריח ואילך. תורה אור בראשית ח, ג. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תנה. ע׳ תקנח וע׳ תקסב.**
27) (סנהדרין לח, א) נכנס יין . . דיין ג׳ סוד: **ראה גם לקמן רלו, ב.**
28) ויין ישן לזקנים: **ראה מגילה טז, ב. אמרי בינה שער הק״ש נג, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפט.**
29) בזקן שקנה חכ׳ ממקור׳: **ראה תורת כהנים קדושים יט, לב. קדושין לב, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשמ.**
30) רזא דרזין שנק׳ חכם הרזים: **ראה אמרי בינה שער הק״ש נג, א.**
31) שהשמחה . . ונק׳ שמחת הנפש עצמה: **ראה מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקנח.**
32) (שמות כ, יח) ומשה נגש אל הערפל: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שעא. וש״נ. לקמן פ׳ נח נו, ג.**
33) שישת חשך סתרו: **תהלים יח, יב.**
34) ז״פ הוי״ה הוא האלקים: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ כה. לקמן פ׳ ויצא קסח, ב.**
35) (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא: **נסמן לעיל ז, ד.**
36) אלקים הבין דרכה . . והוא ידע מקומה: **שם פסוק כג [ושם: את מקומה].**
37) דחכ׳ . . דבינה שהוא תשב״כ ושבע״פ: **ראה זהר ח״ב (תוספות) רעו, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ב. וש״נ. ויקרא ח״ב ע׳ תרסד. וש״נ.**
38) דחכ׳ . . דבינה . . ב׳ מזלות דנוצר ונקה: **ראה עץ חיים שער הכללים פ״ה. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ יז.**

לו, ד

39) הכל חלוי במזל אפי׳ ס״ת שבהיכל: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלד, א. דברים נחמדים ממהר״ם שיף, [בסוף מס׳ חולין] בתחלתו. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ קכז.**
40) חמרא דמנטר׳: **ראה פיוט אקדמות: חמר מרת דמבראשית נטיר בי נעותא.**
41) יין המשומר מוימ״ב: **ראה ברכות לד, ב. וראה גם לקמן פ׳ לך צא, ג.**
42) במשיח . . ישכיל עבדי (ישעיה נב, יג): **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ קיב. וש״נ.**
43) (שם ט, ה) פלא יועץ: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תו. וש״נ.**
44) (ע״ז לה, א) יינה של תורה: **ראה גם לקמן פ׳ לך צא, ג. תולדות קסג, א. ויחי רמא, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקצא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ סה. וש״נ.**
45) שם ב״ן דמל״: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.**
46) דמל׳ פה תשבע״פ קרינן לה: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
47) דבינה יתירה ניתנה באשה (נדה מה, ב): **ראה גם הנסמן לקמן בפ׳ לך פב, ג.**
48) (ביצה כח, ב) מתניתין מלכתא: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ע ע׳ קפט. ומקבילו בתורה אור וישב כז, ב. לקמן שם רב, ב.**
49) אכתי לא אכילנא בשרא דתורא: **ראה בבא קמא עב, רע״א.**
50) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**

לז, א

1) יש בכלל מאתים מנה: **בבא קמא עד, א.**
2) רוחא דשביק בגוה: **ראה זהר (סבא) משפטים צט, ב. עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז״ח. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רד.**
3) משמח חו״כ: **ראה גם מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ רלא.**
4) ע״כ יראו כ״ב: **ישעי׳ מ, ה.**
5) (יחזקאל א, כח) מראה דמות כבוד הוי״ה: **ראה גם לעיל לה, ב.**
6) וד״ל: **כנצ״ל: וד״ל).**

לז, ב

7) יהללו את שם הוי״ה: **תהלים קמח, ה. יג.**
8) המל׳ שנק׳ אלהים: **ראה זהר בראשית כב, א. אחרי סה, א. מאורי אור בערכו ספ״ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצז. וש״נ.**
9) כמ״ש בזהר ע״פ (תהלים פג, ב) אלקי׳ אל דמי לך: **ראה זהר (היכלות) פקודי רנו, ב. תרומה קמ, רע״א. וישלח קעח, ב. לך עז, ב. פו, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רלז. לקמן פ׳ וישב ר, ג.**
10) (שם ל, יג) למען יזמרך כבוד: **ראה גם תורת חיים ויקהל ע׳ תרי.**
11) המלאכים שנק׳ בני האלקים: **ראה אגרת התשובה פ״ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שה. וש״נ.**
12) וד״ל: **אוצ״ל: וד״ל).**
13) ב״א: **כנצ״ל: בא׳ = באמרו.**
14) הלל וברכה והודאה: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ח ח״ב ע׳ תש ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תפז. וש״נ. ח״ג ע׳ א׳נח.**
15) ויין ישמח כו׳ להצהיל פנים: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רפא ואילך.**

לז, ג

16) בח״י ברכות . . חיי שעה . . התורה . . חיי עולם: **שבת י׳, א. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שכח. וש״נ. לקמן פ׳ נח נד, א. ב.**
17) (דברים ל, ב) כי היא חייך ואורך ימיך: **שם: הוא. וראה משלי ד, יג.**
18) עבירה מכבה מצוה . . (בסוטה כא, א): **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תערב. דברים ח״א ע׳ קמ. וש״נ.**
19) עבירה . . תורה . . יעקב משמש במרום: **זהר חיי שרה קלג, א. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קמ. וש״נ.**
20) התורה נק׳ לחם כמ״ש (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי: **ראה שבת קכ, א. לקוטי שיחות בהעלותך כרך ד ע׳ 1038 הערה 26.**
21) לכו לחמו . . תשב״כ ושבע״פ . . שתי הלחם: **ראה זח״א (השמטות) רס, א.**
22) שיר ורננה דאורייתא: **נסמן לעיל ד, א.**
23) ובלילה . . שירה עמי שיר דנוק׳: **נסמן לעיל לד, ד.**
24) רפ״ח: **נסמן לעיל ד, א.**
25) ניסוך היין בשיתין . . לתהום: **סוכה מט, א. ראה אור התורה מארז״ל (ברכות) ט, א.**
26) ניסוך היין . . להעלות למ״ת . . כמ״ש במ״א: **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳רה ואילך.**
27) למ״ת שנק׳ מי בוכים: **ראה דרשות התורה לר׳ שם טוב ז׳ שם טוב ר״פ ויקרא. הנסמן לעיל א, ג.**
28) ניסוך המים בחג . . בששון: **סוכה מב, ב. מח, א״ב.**
29) ומעיין . . שהיו מעלין מי השילוח בשיר: **ראה סוכה מח, א (במשנה). מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳ח. ח״ד ע׳ א׳תיג. ובהנסמן בהנ״ל.**
30) התשובה שקדמה לתורה: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שדמ. דברים ח״ד ע׳ א׳קעט וע׳ א׳קפח. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקנ.**
31) ענין ריח הקטרת: **ראה עטרת ראש שער יוה״כ ע׳ 74.**

לז, ד

32) שיר פשוט . . מרובע . . בזהר וס׳ הקבלה: **נסמן לעיל ד, א.**
33) (כמשי״ת): **אוצ״ל: (כמשי״ת)). אבל לא נמצא במאמרי אדה״א שני סוגרים זה אחר זה.**
34) שיר השירים אשר לשלמה: **שיר השירים א, א. וראה גם לעיל ד, א.**
35) הגוונין שנראה בעמוד: **ראה זהר ויחי ריט, א. ויקהל ריא, א.**
36) בעמוד . . שעולים בו הנשמות: **ראה לעיל לד, ב.**
37) ג׳ גוונין . . הקשת: **ראה זהר נח עא, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תנד. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תכא. לקמן פ׳ וישלח קצח, ב.**
38) בשושנה . . ג׳ גוונין: **זהר ויחי רכא, א. הנסמן לקמן בפ׳ ויצא קעד, ב.**
39) אדני שפתי תפתח: **נסמן לעיל לד, ג.**
40) בבוא כ״ב להשתחות לפני ה׳: **ע״פ ישעי׳ סו, כג.**
41) במ״ת שא׳ נעשה: **יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. ז.**
42) ההשתחוואה של עולי רגל בעזרה: **נסמן לעיל לד, ג.**

לח, א

1) (שמות טז, ז. ח) ונחנו מה: **נסמן לעיל כא, ג.**

2) כאב את בן ירצה: **ע"פ משלי ג, יב. מובא גם במאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקסח. ויקרא ח"א ע' שמ. דברים ח"ג ע' תתסא. נביאים וכתובים ע' תקסב.**

3) פני שור . . גבריאל: **יחזקאל א, י. ראה זהר במדבר קיח, ב. (רעיא מהימנא) פינחס ריז, רע"א.**

לח, ב

4) (ישעי' מא, ח) אברהם אוהבי רחימא דמלכא: **ראה זהר ואתחנן רסב, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שמג. וש"נ.**

5) וכפני אריה . . מיכאל: **ראה יחזקאל וזהר במדבר ופינחס שם.**

6) היראה . . דשמאל דוחה: **ראה סוטה מז, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' תקד וע' תקמד ואילך.**

7) וגילו ברעדה במקום גילה . . רעדה: **נסמן לעיל כו, ד.**

8) עתה ידעתי . . ממני: **וירא כב, יב. ראה לקמן קכט, ד ואילך. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קל.**

לח, ג

9) דאהבה דלא אתכלילא מתרין סטרין: **ראה זהר בהקדמה יא, סע"ב ואילך. מאמרי אדה"ז נביאים ע' כא. דרך חיים שער התפלה צה, ג. שני המאורות (להרי"א מהאמעל) כא, ב.**

10) ש"ק: **של קיימא.**

11) החוכף תכיפה אחת: **ראה יבמות קה, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשפד.**

12) חבור: **אוצ"ל: חבור).**

13) ע"כ . . בלא: **על כרחו . . אוצ"ל: ובלא.**

14) כי מנסה . . (דברים יג, ד): **[בדילוג, ושם: ה"א]. ראה לקמן פ' נח ס, ב. וש"נ.**

15) בכיא תקיעא בלבי . . וחדוה מסט' דא: **ראה זהר אחרי עה, א. (היכלות) פקודי רנה, רע"א. תניא ספל"ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ס"ע קסה ואילך.**

16) יראה . . נוגע: **א: ירעה [וכנצ"ל: ירע] . . ונוגע.**

לח, ד

17) עבדו את ה' ביראה . . וגילו ברעד': **תהלים ב, יא.**

18) עבדו את ה' בשמחה: **תהלים ק, ב. ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' מז.**

19) שמחה: **אוצ"ל: יראה.**

20) שלהובין דרחימות': **ראה זהר ויחי רמה, א. (רעיא מהימנא) צו לג, ב. קדושים פד, א.**

לט, א

1) הנה: **בדפוס ראשון אינו ברור אם נדפס הנה או והנה.**

2) שארכבותיהם דא לדא נקשן: **ע"פ דניאל ה, ו.**

לט, ב

3) שטבע המים לדבק: **ראה גם לקמן בפ' תולדות קנ, ג. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלח.**

4) (בראשית יב, ט) הלוך ונסוע: **ראה גם ביאורי הזהר אחרי עה, ב.**

5) (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה מאד . . כחוט השערה: **ראה יבמות קכא, ב. לקמן מ, ג. פ' וירא קד, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רנד ואילך. קונטרסים ע' שג. וש"נ.**

6) בבני אהרן . . כשתויי יין: **ראה ויקרא רבא פי"ב, א. ה בסופן.**

7) בחטא מריבה דמשה ואהרן: **חוקת כ, יב־יג.**

8) אברהם . . עפר ואפר בעיניו: **וירא יח, כז.**

9) משה היה עניו ושפל מכל האדם: **בהעלותך יב, ג.**

10) בגמ' . . ישעיה . . כבן כרך . . מיחזקאל . . לבן כפר: **ראה חגיגה יג, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' רפז. ח"ב ס"ע תקצה ואילך.**

11) באליהו . . שרוח ה' נשאו: **ראה מלכים־א יח, יב. מ"ב ב, טז.**

12) וכל הלבבות ייראוך: **פיוט נשמת. ראה לקמן פ' חיי שרה קל, א.**

13) הסבי עיניך כו' דמוקדין ליה: **שיר השירים ו, ה. ראה זהר קדושים פד, א. ביאורי הזהר אחרי עז, א. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קלה. לקמן פ' וישב ר, סע"ג.**

14) (כה): **כ"ה גם בדפוס ראשון.**

לט, ג

15) האדום . . והלובן . . הידוק: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתעז. וש"נ.**

16) האדמומית . . מראה הזהב: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רלו. וש"נ.**

17) בש"ע . . בהל' נדה: **ראה שו"ע אדה"ז שם רסקפ"ח.**

18) ירוק ככרתי שהוא מראה גע"ל ולא בלוי"א: **כ"ה גם בדפוס ראשון.**

19) התכלת שדומה לים: **ראה חולין פט, א. הנסמן בספר המאמרים תקס"ד לע' סח.**

20) הלובן דחסד: **ראה פרדס שער (י) הגוונים פ"א.**

21) וירק את חניכיו: **לך יד, יד. נדרים לב, סע"א.**

22) וכמ"ש בזהר . . הזהב כלול מבחי' החסדי' . . והגבו': **ראה זהר תרומה קמח, ב.**

23) הנחשת . . שכלול מזהב וכסף: **ראה זהר תרומה קלח, ב.**

לט, ד

24) דהאי שחור אדום הוא: **סוכה לג, ב.**

25) הרוח שכלול מאש ומים: **ראה זהר וארא כד, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תג. דברים ח"א ר"ע שכד. וש"נ.**

26) ברוח הבל הדבור . . המים . . האש: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מג, ב. תצוה קפד, ב. לקמן פ' לך צא, ג. ויצא קסו, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרנא. וש"נ. דברים ח"ג ע' תתק. וש"נ. קונטרסים ע' תקמט. וש"נ.**

מ, א

1) הת"ת . . מדת יעקב: **נסמן לעיל ה, ג.**

2) יעקב . . מדת הרחמים: **נסמן לעיל שם.**

3) אלקי אבי אלקי אברהם: **ויצא לא, מב.**

4) מדת הרחמים שכלול מחו"ג: **ראה ביאורי הזהר תרומה נ, ג. ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' מט. ר"ע שעא וע' שעה (נוסחא שני'). תקס"ו ע' מא. פרשיות התורה ח"א ע' קה.**

5) בטעם חריפות ומתיקות: **ראה גם לעיל יג, א. וש"נ.**

6) לבן ואדום וירוק . . והתפארת: **ראה ביאורי הזהר לך ח, ג. ספר המאמרים תקס"ד ע' קלו. תקס"ה ח"א ע' מט. ס"ע פו ואילך. ע' שעב (נוסח א'). פירוש המלות פקי"ב. לקמן פ' ויצא קעד, ב. וישלח קצב, ד. וראה גם אגרת הקדש ס"ב (קיז, ב). סידור שחרית מב סע"ג ואילך. בד קודש פ"ג. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א ע' רנה.**

7) (כמשי"ת): **אוצ"ל: (כמשי"ת)). וראה לעיל לז, ד הערה 33.**

מ, ב

8) גבורה שבחסד . . חסד שבגבורה: **ראה לקמן מ, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' רפו. ויקרא ח"ב ע' תצח ואילך. דברים ח"א ע' רנט. ח"ב ס"ע תסז ואילך. וע' תרד. אמרי בינה שער התפילין קמ, ב ואילך.**

9) כדור אנוש . . (פסחים קיח, א): **ראה הנסמן לעיל ח, ד.**

10) (משלי כה, כא. כב) אם רעב שונאך . . כי גחלים אתה חותה: **ראה ביאורי הזהר חוקת צו, ב. ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקיג. וש"נ.**

11) כגשמי ברכה: **ראה תענית כג, א. רש"י נח ז, יב.**

12) שארובות השמים נפתחו ומעיינות תהום נבקעו: **נח ז, יא.**

13) כחסד: **א: לחסד.**

14) כקרבת אחשורוש להמן: **ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקה ואילך.**

15) להמן . . אשר נפל על מטת אסתר . . הגם לכבוש את המלכה: **אסתר ז, ח.**

16) (בסנהדרין צה, ב) . . מפלת מחנה סנחרב: **ראה הנסמן לעיל כו, ד.**

17) מחנה סנחרב . . שנשרפו: **כ"ה גם בספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' תקנז כאן. וראה גם לקמן פ' נח עה, ב.**

18) וצמצו' דשם אלקים: **נסמן לקמן בפ' תולדות קמו, ד.**

19) (שם ז, ה) וידעו מצרים כי אני הוי"ה: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רצו. וש"נ. במדבר ח"א ע' נ.**

20) (שם ה, ב) לא ידעתי את הוי"ה: **ראה סידור שער החנוכה רעא סע"ב. תורה אור מקץ מג, רע"א. תצוה פה, ב.**

21) (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו קטנה: **נסמן לעיל יז, ב.**

22) לגמרי): **אוצ"ל: לגמרי)). וראה לעיל לז, ד הערה 33.**

23) מיכאל כ"ר: **ראה זהר (סתרי תורה) לך פ, סע"א. פא, רע"א. מאמרי אדה"א בראשית ע' נו. וש"נ.**

24) מיכאל כ"ר מקריב נשמות: **ראה חגיגה יב, א [כגירסת העין יעקב]. תוד"ה ומיכאל מנחות קי, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' א. וש"נ. שמות ח"א ע' קעז. ח"ב ע' שלט. דברים ח"א ע' עא. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תסז. וש"נ. לעיל לד, ב. לקמן פ' לך צה, ב. וישב רט, א. ד. מקץ ריד, ב**

25) לאשתאבא בגופא דמלכא: **זהר ויחי ריז, ב. ראה הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' מה. שמות ח"ב ונביאים וכתובים שם. לקמן פ' נח ס, ב. לך וישב ומקץ שם. לעיל לד, ב.**

26) מיחת נשיקה ע"פ ה': **ראה בבא בתרא יז, א.**

27) וכב״ע הציץ ומת כו׳ (חגיגה יד, ב): **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנא, ב. וישלח קצד, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מה. נביאים וכתובים ע׳ תסו.**

28) וכג׳ שנסתלקו באד״ר: **זהר נשא קמד, א־ב.**

29) בבני אהרן בקרבתם לפני ה׳ . . ונשרפו באש ה׳: **ראה אחרי טז, א. שמיני י, א־ב.**

מ, ג

30) וסביביו נשערה מאד: **נסמן לעיל לט, ב.**

31) נעלה: **כנצ״ל: נעשה.**

32) לירבעם . . מפני הגסות: **ראה סנהדרין קא, ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תשמו. לקמן פ׳ נח נ, ג.**

33) ואחאב . . מפני הגסות: **כ״ה גם בדפוס ראשון.**

34) זהב עשו לבעל: **ע״פ הושע ב, י.**

35) מי יעלה . . נקי כפים . . אשר לא נשא לשוא נפשי: **תהלים כד, ג. ד.**

36) כעולה בהר גבוה . . ויפול למטה: **ראה ספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ רלו. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ר״ע קצו.**

37) כמרגלים שמאסו בארץ חמדה: **ראה שלח יג, יז ואילך.**

38) כירבעם שהיה במדרגה אחת עם אחיה: **ראה סנהדרין קב, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשה בהערה.**

39) וכאלישע אחר . . ויצא לת״ר [**לתרבות רעה**]: **חגיגה טו, א.**

מ, ד

40) הקללות שבתוכחה: **בחוקותי כו, יד ואילך. תבא כח, טו ואילך.**

41) (ירמי׳ לא, יב) והפכתי אבלם לששון: **ראה מאמרי אדה״ז נביאים ע׳ ריד ואילך ובהנסמן לשם.**

42) שט״ב . . נולד משיח: **ראה ירושלמי ברכות פ״ב, ה״ד. ספר ארבע מאות שקל כסף (ירושלים תשכ״ג רמב, א). מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קב. וש״נ. קונטרסים ר״ע רלו. וש״נ.**

43) שט״ב . . יום א׳ דפסח: **טור ושלחן ערוך הל׳ ר״ח סתכ״ח ס״ג.**

44) כי אשר יאהב ה׳ יוכיח (משלי ג, יב): [**ושם: כי את — ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפו**].

45) יסורים של אהבה: **נסמן לעיל כח, ג.**

46) בטרדת פרנסה לפוטרם מגיהנם: **ראה בראשית רבא פמ״ד, כא. לקמן פ׳ נח נח, ד. נט, ג־ד. מקץ ריט, ג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳שמז. קונטרסים ע׳ רמח. וש״נ.**

47) וכנהר די נור לפני עלייה בג״ע: **ראה גם לקמן פ׳ מקץ ריד, א. בהנסמן לעיל לג, ד.**

48) ובמ״א מבואר להפך: **ראה בהנסמן לעיל מ, ב.**

49) מכלכל חיים בחסד . . באתה גבור: **נוסח תפלת העמידה. ראה ד״ה זה במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקסב.**

50) גשמית: **כנצ״ל: גשמים.**

51) ב״פ דק״ש . . בשם מ״ב . . ע״ב: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשח ואילך ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רעו ואילך ובהנסמן שם. לקמן פ׳ וירא קיא, ד.**

מא, א

1) ברגז רחמים תזכור: **נסמן לעיל כח, ג.**

2) שאין מרחמים בדין: **כתובות פד, א (במשנה).**

3) (הושע ו, א) כי הוא טרף וירפאנו: **ראה ביאורי הזהר במדבר פו, ג.**

4) לא ידון . . מאה ועשרים שנה: **בראשית ו, ג.**

5) התכללות . . בחי׳ התקון: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ סט. תורה אור בשלח סה, ד. לקוטי תורה תזריע כג, ג. אמור לז, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קסה. לעיל יג, ד ואילך.**

6) ת״ת שמכריע: **נסמן לקמן בפ׳ וירא קיא, ד.**

7) הת״ת שהוא בשם הוי״ה: **ראה זהר ויקרא יא, א. פרדס שער (כ) השמות פ״י. עץ חיים שער (מד) השמות פ״ו. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצח. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תשפד. וש״נ. לקמן פ׳ נח סד, ג ואילך.**

8) שרש התורה במדות: **ראה גם לעיל יד, ג.**

9) (ברכות נח, א) והתפארת זו מ״ת: **דברי הימים־א כט, יא. ראה הנסמן לעיל יד, ג.**

10) ד׳ פרשיות . . חו״ג . . ע״י הדעת מחו״ב: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מג, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רמא. וש״נ.**

11) ויקם עדות ביעקב . . ותורה שם בישראל: **תהלים עח, ה.**

12) שהתורה נק׳ אמת: **נסמן לעיל טו, ב.**

13) קו האמצעי . . בחי׳ יעקב: **ראה לקמן מה, ד. פ׳ ויחי רמח, א. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע רכא. דברים ח״א ע׳ יח. קונטרסים ס״ע תט.**

מא, ב

14) שדעה: **א: בדעה.**

15) **כמשל ב׳ כתות השרים: לעיל לט, א.**

מא, ג

16) במראות הירעות דמשכן: **תרומה כו, א.**

17) דשש . . החסד: **ראה זהר פקודי רכח, א ובהגהת הרח״ו שם.**

18) ותולעת שני . . גבו׳: **ראה שם. אור התורה תרומה ריש ע׳ א׳תקא. וע׳ א׳תקב.**

19) והתכלת . . בחי׳ המל׳: **ראה הגהת הרח״ו לזהר שם. זהר (רעיא מהימנא) צו לג, א. ספר המאמרים תר״ן ע׳ שצא. וראה פרדס שער (י) הגוונים פ״ד.**

20) בגילוי: **אוצ״ל: בגילוי).**

21) דכד אינון ג׳ אינון ד׳: **ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ עא. וש״נ.**

22) כלבבות ייראוך וקרב וכליות יזמרו: **ע״פ פיוט נשמת.**

23) בגילוי (כמו: **כנצ״ל: בגילוי**) **וכמו.**

24) בכיא מסטרא דא: **נסמן לעיל לח, ג.**

25) באו״נ: **באוהב נפשו.**

26) בדוד (ש״ב ו, טז) שהיה מפזז ומכרכר בכל עוז: **חיבור ב׳ פסוקים [פסוק טז ופסוק יד]. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקמה. שמות ח״א ע׳ מז. דברים ח״ג ע׳ תתלט. וש״נ.**

27) בדוד . . מרכבה לבחי׳ המל׳: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת דוד. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקט.**

28) (שם ו, כב) ונקלותי עוד מזאת: **ראה גם לקמן פ׳ נח נא, ד.**

מא, ד

29) כאחד: **אוצ״ל: כאחד).**

30) (סוכה נג, א) אם אני כאן הכל כאן: (**כגירסת העין יעקב**). **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ס״ע תתפב. וש״נ. ח״ד ס״ע א׳תיח.**

31) המל׳ לית לה מגרמה כלום: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ״ו. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב לע׳ תקיא. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתפג.**

32) דכולא קמיה כלא חשיבי (דניאל ד, לב): **ראה זהר בהקדמה יא, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרנג.**

33) דאפי׳ אור צח כו׳ אוכם הוא: **נסמן לעיל ד, א.**

34) החכ׳ שמאין תמצא . . הכתר: **נסמן לעיל ז, ד.**

35) אין אותיות אני: **ראה פרדס שער (ג) אם הא״ס הוא הכתר פ״א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שיב.**

36) בזהר ר״פ אחרי: **נו, ב.**

37) ובזהר א׳ ב׳: **כ״ה גם בדפוס ראשון. וראה גם זהר במדבר קיח, א.**

38) שהתכלת דומה לים: **נסמן לעיל לט, ג.**

39) בפרדס בשער הגוונין: **ראה שם פ״ב. פ״ד.**

40) הת״ת . . הפכים דחו״ג בגילוי . . שהכתר . . בהעלם ובת״ת . . בגלוי: **ראה לקמן פ׳ נח סה, ג. ספר המאמרים תקס״ז ע׳ כז. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קיד וע׳ תקנב.**

41) הת״ת עולה ג״כ עד הכתר: **ראה שערי אורה לר״י גיקטלייא שער ה (סג, ב).**

42) הת״ת . . בריח התיכון שמבריח מקצה: **ע״פ לשון הכתוב תרומה כו, כח. ויקהל לו, לג. ראה זהר בלק קפו, ב ובהגהת הרח״ו שם.**

43) (בראשית לא, מב) אלקי אבי אברהם: [**בהשמטת תיבת „אלקי״ — ראה לקמן פ׳ תולדות קמח, א. קנא, ג. ויצא קעה, ד. וישב רב, ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רכז וע׳ רמא. ויקרא ח״ב ע׳ תשסג. וש״נ. דברים ח״ג ר״ע תתקעז. ח״ד ע׳ א׳רמט. נביאים וכתובים ע׳ תקסד**].

44) דאברהם: **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמג, ב. הערה דיצחק.**

45) ה׳ אלקיו עמו: **נסמן לעיל טו, ג.**

46) (ברכות נד, א) הרואה מקום שנעשה בו נס: **ראה לקמן פ׳ נח סה, ג. שערי תשובה שער התשובה ח״א יד, ג ואילך.**

47) מברך בא״י . . במקום הזה: **ראה לוח וסדר ברכת הנהנין (קה״ת תשל״ח) רפי״ב. רפי״ג.**

48) (מגילה י, ב) מקום ארון אינו מן המדה: **נסמן לקמן בפ׳ נח סה, ג.**

49) שהארון . . ת״ת ומל׳: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים וערכי הכנויים (לבעל סדה״ד) בערכו.**

50) וי״ו דוהנורא: **ראה ספר המאמרים תקס״ז ע׳ כה ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קפ. וש״נ. (וראה גם) נביאים וכתובים ע׳ תקמט ואילך. לקמן פ׳ נח סו, ב. עו, א. מקץ רכא, ד.**

51) לאכללא שמאלא בימינא: **נסמן לעיל כו, א.**

מב, א

1) ס׳ הישר: **ראה יהושע י, יג ובתרגום ומפרשים שם.**

2) והתפארת זה מ״ת: דברי הימים־א כט, יא. ראה הנסמן לעיל יד, ג.
3) י״ב צרופים . . דשם הוי״ה: ראה שערי אורה לר״י גיקטלייא שער ה (סה, ב). תניא פמ״א. והערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם (בספר שיעורים בתניא ע׳ 547). ספר המאמרים תרל״ה ח״א ע׳ קסו.
4) י״ב ג״א: ספר יצירה פ״ה, מ״א. ספר הבהיר סמ״ב [סצ״ד־ה]. ונמנו בפרדס שער (כא) פרטי השמות פ״ו־ח.
5) יב״ש . . צבאות הוי״ה: י״ב שבטים. בא יב, מא.
6) יעקב . . הת״ת: נסמן לעיל ה, ג.
7) ששם עלו שבטים: תהלים קכב, ד.
8) בפ׳ חיי שרה: לקמן קכט, ג ואילך. וש״נ.
9) השמיעני את קולך . . קלא דאורייתא: שיר השירים ב, יד. ראה זהר אחרי סא, א. פינחס ריג, א. ספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ צט.
10) בשיר פשוט . . הכתר . . שיר השירים: ראה גם לעיל ד, א. לז, ד. לקמן מה, ב.
11) ובלילה שירה עמי: נסמן לעיל לד, ד.
12) טובת מראה מאד: חיי שרה כד, טז.
13) יפ״ת ויפ״מ: לשון הפסוק ויצא כט, יז.
14) כמ״ש שם: בפ׳ חיי שרה קלא, ג ואילך.
15) וכידוע בספרי הקבלה: נסמן לעיל ד, א.
16) הללוהו בתקע שופר . . בנבל וכנור: נסמן לעיל לו, ב.
17) כמרים שיצתה בתוף: בשלח טו, כ.
18) והללוהו במנים ועוגב: תהלים קנ, ד.
19) וצלצלי שמע וצלצלי תרועה: תהלים קנ, ה.
20) השמים: **א**: ניתוסף: דוקא שנק׳ ד׳ רוחות השמים.
21) ד׳ סטרי עלמא: זהר ויצא קנה, סע״ב. תרומה קלג, ב. ויקהל רטז, ב.
22) דל״ת רבתי דאחד: ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רפג. וש״נ.

מב, ב

23) וכאו״א יש לו טבע מיוחדת: ראה בפרק הבא.
24) (תענית ג, ב) כשם שא״א לעולם: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קסז.
25) בספרי הטבע: ראה זהר וארא כד, א.
26) חום השמש מגדל בדרום: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קכב. וש״נ.
27) (קהלת א, ו) הולך אל דרום: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קכח.
28) שכל חום מוליד: נסמן לעיל יד, ב.
29) עיקר ישוב הארץ בדרום: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע קכא ואילך.
30) הדרום בבחי׳ החסד וצד צפון . . גבו׳: ראה זהר בראשית כט, ב ובאור החמה שם. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תמא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קכב.

מב, ג

31) הזהב . . החוילה . . והבדולח: בראשית א, יא־יב.
32) שמהפך העפר . . הזהב . . בס׳ הטבע: ראה זהר בראשית רמט, סע״ב ואילך. וארא כד, א. פקודי רלו, ב. עטרת ראש שער ר״ה ע׳ 54.
33) מצפון זהב יאתה: איוב לז, כב.
34) שולחן בצפון: ראה יומא כא, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשעה. וש״נ. נביאים וכתובים שם. לקמן פ׳ תולדות קנב, ד.
35) ומל׳: אוצ״ל: ומל׳).
36) משיב הרוח ומוריד הגשם: נוסח תפלת העמידה.
37) (תענית ג, ב) זיקא דקמי מטרא . . דבחר מיטרא: ראה שם. ספר המאמרים תקס״ט ע׳ רכו. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תרמג.

מב, ד

38) (ברכות יג, ב) שתמליכהו בשמים ובארץ: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכג, סע״ב ואילך. עקב ערב, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ לד.
39) אח דאחד: בסידור שער הק״ש פו, סע״ד כמ״ש בטור [הל׳ ק״ש סס״א. וראה שו״ע אדה״ז שם].
40) כמו הוי״ה אלקינו: נוסח הברכות.
41) כי (משלי כ, כז) נר הוי״ה נשמת אדם: נסמן לעיל ה, ג.
42) בזהר פ׳ בשלח כד סליק ימא: ראה שם מח, ב.

מג, א

1) הנה מקום אתי כו׳ (שמות לג, כא): ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ ל. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רצא. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קסז. לקמן פ׳ ויצא קסד, ג. ויחי רמ, ב.
2) (מד״ת פ״צ, י) הוא מקומו של עולם: במאמרי אדה״א בראשית ע׳ שעט: ובלשון הגמ׳. בתקוני זהר תמ״ב: מארי מתניתין — ראה הנסמן בניצוצי זהר שם. בראשית רבא פס״ח, ט. תנחומא באבער תשא טז וש״נ בהערות. ספר יצירה (מנטובא שכ״ב) פ״ד, מ״ב. ראה גם אמרי בינה פתח השער פ״א. פ״ו. שער הק״ש פפ״ו. ספר החקירה להצ״צ מערכת מקום ע׳ 148 ואילך. לקוטי שיחות בא כרך כא ע׳ 300.
3) ברוך המקום: מדות ספ״ה. הגדה של פסח פיסקא זו.
4) התהוות . . מהארה דהארה: ראה לקמן פ׳ וישב רה, א ובהנסמן לשם.
5) אחד אח דל״ת: ראה פרי עץ חיים שער (ח) הק״ש פ״ב.
6) (ברכות יג, ב) שיאריך בדלית של אחד: ראה אמרי בינה פתח השער א, א. מאמרי אדה״א שמות שם. במדבר ח״ג ס״ע א׳קעח. ואילך.
7) ונוני ימא . . הנשמות דאצי׳: ראה ביאורי הזהר בשלח מא, ג.
8) במ״ש בבאורי הזהר: בשלח מב, א ואילך.

מג, ב

9) כי שמש ומגן הוי״ה אלקים: נסמן לעיל לה, א.
10) השמים מספרי׳: תהלים יט, ב.
11) יום ליום . . יביע אמ״ר אש מים רוח: תהלים יט, ג. ראה הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תעב.
12) במל׳ שנק׳ לילה: ראה זהר בא לח, ב.
13) אין אמר ואין דברים . . בכל הארץ יצא קום: תהלים יט, ד־ה.
14) (הושע ב, כג) אענה את השמים: ראה גם לעיל כא, ג.
15) הארץ רק כגרגיר חרדל: ראה גם לעיל כא, ד. וש״נ.
16) לשמש שם אהל בם [כנצ״ל: בהם]: המשך הכתוב בכל הארץ.
17) וצבא השמים לך משתחוים: נסמן לעיל א, ג.
18) שמש בגבעון דום: נסמן לעיל כה, ב.
19) הללוהו שמש וירח: תהלים קמח, ג.

מג, ג

20) יומם יצוה ה׳ חסדו . . חסד אל כל היום: תהלים מב, ט. שם נב, ג.
21) שאין השמש הולך בצפון: ראה ביאורי הזהר ויצא יז, ג. ספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ מט.
22) אמעריקא: ראה גם ספר המאמרים תקס״ב ח״א ע׳ רצג. ח״ב ריש ע׳ תעז. תקס״ה ח״א ע׳ רסה (נו״א). תורת חיים משפטים תיב, ב. דרך מצותיך פא, סע״א.
23) זהב אופיר: מלכים־א י, יא. ראה יומא כא, סע״ב.
24) שאמר על נהר פישון: בראשית ב, יא־יב.

מג, ד

25) וד״ל: אוצ״ל: ודל״).
26) כמ״ש בזהר: ראה שם ויצא קמז, א.
27) מקצה השמים מוצאו: תהלים יט, ז.
28) שנמשך מעגול השמי׳ . . לארץ: ראה גם סידור שער הל״ג בעומר שג, א ואילך.

מד, א

1) במל׳ שנק׳ ארץ: ראה זהר (תוספתא) בראשית לא, ב.
2) והוא כחתן יוצא מחפתו: תהלים יט, ו.
3) כמ״ש בזהר ומבואר בבאורי פי׳ המלות: ראה זהר תרומה קלז, א. סדור שחרית לשבת קפב, א ואילך. פירוש המלות כו, ב ואילך.
4) כמ״ש בזהר: ראה שם (אדרא רבא) נשא קכט, א. שלח קנח, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצח. וש״נ. לקמן פ׳ נח סה, ג. וירא קי, א.
5) ישראל עלו במחשבה: נסמן לעיל ד, ג.
6) בראשית כו׳ בשביל התורה . . ישראל: ראה רש״י ר״פ בראשית. הנסמן בלקוטי שיחות נח כרך ג ע׳ 755. מקץ ע׳ 820. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ נו. תורת שלום ע׳ 146.
7) דג׳ קשרים הן: נסמן לעיל ד, ג.
8) וד״ל: אוצ״ל: ודל״).
9) ותלד עדה את יבל . . ושם אחיו יובל: בראשית ד, כ. כא.

מד, ב

10) שהקמץ בכתר ופתח בחכמה: ראה תקוני זהר ת״ע קכט, ב. סידור שער הק״ש פה, סע״ג ואילך. ספר המאמרים תקס״ב ח״ב ע׳ שמא.
11) החולם שהוא בכתר: ראה זהר ויקרא יז, א. פרדס שער (כח) הנקודות פ״ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רפה.
12) ג׳ קוצין שביו״ד: ראה לקמן פ׳ לך פב, ב.
13) דא״כ: אוצ״ל: דחכ׳.
14) הבן בחכ׳ וחכם בבינה: ספר יצירה פ״א, מ״ד. ראה גם לעיל כא, ב.
15) כי שם בלל: נח יא, ט.

מד, ג

16) שאו׳ משיב הרוח: בתפלת העמידה.
17) באופני: **א**: באופן.
18) אש ומים ובללן יחד: ראה הנסמן לעיל יג, א.

19) כו׳: כנצ״ל: כו׳).
20) השמים שכלולים מאש ומים יחד: חגיגה יב, סע״א.

מד, ד

21) שעקודים . . בכלי א׳: נסמן לעיל ט, א.
22) (וכמשי״ת): אוצ״ל: (וכמשי״ת)). וראה הערה 33 לעיל לז, ד.
23) לגילוי: אוצ״ל: לגילוי).

מה, א

1) כו׳: אוצ״ל: כו׳).
2) טרף אש ומים: נסמן לעיל יג, א.
3) (ישעי׳ מ, יב) מי מדד בשעלו מים: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עא ואילך.
4) התקון שנק׳ ברודים: ראה עץ חיים שער (י) התיקון רפ״ד.
5) נקודה קו שטח: נסמן לקמן בפ׳ נח סה, ד.
6) ששיער בעצמו בכח: נסמן לעיל ח, ב.
7) בריש כו׳ גליף גליפו: נסמן לעיל שם.
8) אשירה לה׳ . . זה אלי ואנוהו: בשלח טו, א־ב.

מה, ב

9) שעשועי המלך בעצמו: נסמן לקמן בפ׳ נח סב, ג.
10) חד ולא בחושבן . . לאו דאית לך צדק ידיעא: תקוני זהר בהקדמה יז, א־ב.
11) ע״ם בלימה בלי מהות: ספר יצירה פ״א מ״ב ובמפרשים שם.
12) שיר פשוט . . שיר השירים: ראה גם לעיל לז, ד. וש״נ.
13) שיר על כל השירים: נסמן לעיל ד, א.
14) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י.
15) קי״ם שהולך ברוח קדים עזה: בשלח יד, כא.
16) ברוח קדים עזה מקדמונו ש״ע: ראה גם שער האמונה פמ״ה. פס״ו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רמט. ועד״ז לקמן פ׳ נח סד, א. עז, א. חיי שרה קלא, א. קלה, ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ צג.
17) הים ראה וינוס: תהלים קיד, ג. ראה גם ד״ה לה״ע קי״ס (קה״ת תשמ״ט) ע׳ 5 ואילך.
18) המלך הח׳: נסמן לעיל ח, א.

מה, ג

19) לשמש שם אהל בהם: תהלים יט, ה.
20) ביעקב . . יושב אהלים: תולדות כה, כז.
21) לרעות הצאן . . כפירש״י: בראשית ד, כ.
22) ב׳ מיני התכללות: הב׳ לקמן רפמ״ט.
23) עשה שלום במרומיו: נסמן לעיל יז, ב.
24) מלך שהשלום שלו: נסמן בהערה 29.
25) הקב״ה מניח תפילין: ראה ברכות ו, א.
26) ומי כעמך ישראל: דברי הימים־א יז, כא.
27) (יחזקאל כד, יז) פאר: לעיל מא, א (ספכ״ט).
28) זרקא מקף: ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תסט.
29) לשלמה מלך שהשלום שלו: שיר השירים רבא ספ״א. פ״ג, יא. שבועות לה, ב.
30) הנ״ל: אוצ״ל: הנ״ל).
31) (ש״ב ז, יט) וזאת תורת האדם: נסמן לעיל ח, א.
32) דכתר שנק׳ תר״ך עמודי אור: ראה רקאנטי (קרוב ל)ס״פ לך. (ירושלים תשכ״א כג, ג). פרדס שער (ח) מהות והנהגה פ״ג. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תסא. אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ד ע׳ צד.
33) תרי״ג ארחין דגלגלתא: ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א. קלו, א. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ג.
34) אהלים אהל דתורה שבכתב ובע״פ: ראה בראשית רבא פס״ג, י. לקמן פ׳ לך פה, א. חיי שרה קל, ד. קלז, ב. קלט, א. תולדות קנג, ב. קס, ד. ויצא קסח, א. וישלח קפג, ב. קצא, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ו. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳שפט. בראשית ע׳ רכא. ע׳ תנז וע׳ תצד. במדבר ח״ג ע׳ א׳קיט. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקמו.

מה, ד

35) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה . . (מכות כד, א): ראה לקמן פ׳ וירא קיט, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תמז וע׳ תקכ.
36) אנכי ולא יהיה . . בדבור אחד נאמרו: ראה שו״ע אדה״ז חאו״ח סתצ״ד, ס״ח. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳קצא. לקמן פ׳ וישלח קצד, א.
37) מימינו אש דת . . מחו״ג: ברכה לג, ב. ראה שער היחוד והאמונה פ״ה. לעיל יד, ג. כו, ג. מא, א. מב, א. לקמן פ׳ לך פה, ב. ויצא קעג, רע״ד. וישלח קפט, ג. קצד, א.
38) באש שחורה ע״ג אש לבנה: נסמן לעיל כו, ג.
39) (תהלים קיט, צו) רחבה מצותך מאד: ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ מג. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שמט. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תע. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קלה, ג. ויצא קסה, ג. מקץ רכב, ג.
40) יעקב בקו האמצעי: נסמן לעיל מא, סע״א.
41) בקו האמצעי שעולה . . הכתר: ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תרמה בשם הע״ח. שערי אורה לר״י גיקטלייא שער ה (ע׳ סג).
42) שהנשמות . . שעלו במח׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.
43) צאן והן נש״י: ראה בראשית רבא פס״ה, יד. פע״ה, ו. הנסמן בס׳ ערכי הכנויים לבעל סדר הדורות מערכת צאן. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עז. לקמן פ׳ ויצא קעב, ב. וישלח קפב, רע״א.
44) במקלות אשר פצל . . ליחם הצאן: ראה ויצא ל, לח.
45) כמ״ש בזהר . . דמקלות . . דתפילין: זהר (סתרי תורה) ויצא קסב, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רנט. אור התורה ויצא ח״א ע׳ 446. לקמן פ׳ וישלח קצב, א.
46) (ש״ה א, ח) צאי לך בעקבי הצאן: ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ יג. תורה אור ויצא כג, ג.
47) ד׳ רועים: סוכה נג, ב.
48) בראשית בשביל התורה . . ישראל: נסמן לעיל מד, א.
49) דג׳ קשרים הן: נסמן לעיל ד, ג.
50) דס״ר נש״י . . מס״ר אותיות התור׳: נסמן לעיל ד, ג.
51) ההתכללות הב׳: הא׳ — ראה לעיל פמ״ז.
52) הוציא אש ממים: נסמן לעיל יג, א.
53) בס״י שבו״ק [שבו׳ קצוות] יש ו׳ אלפים רבבות ספי׳: מובא גם בשם התי״ז ואד״ר — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתיט וש״נ. קונטרסים ע׳ שנג. לקמן בפ׳ וישב רה, ד. מקץ רכא, ג.

מו, א

1) שעור קומה של יוצר בראשית: נסמן לקמן בפ׳ מקץ שם.
2) (תהלים קמז, ה) ורב כח: נסמן לקמן שם.
3) אדם אדמה לעליון: נסמן לעיל ו, ד.
4) שלמותא דכולא: ראה עבודת הקודש ח״א חלק היחוד רפ״ח.
5) דשרש הכלים במקיפי׳: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קלד. וש״נ.
6) הבן בחכ׳: נסמן לעיל מד, ב. ראה לקמן פ׳ לך פב, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תנג. וש״נ.
7) כנ״ל: כ״ה גם בדפוס ראשון.
8) בראשית . . אבא אמר לאימא: נסמן לעיל ח, ג.

מו, ב

9) כל הנחלים . . שם הם שבים ללכת: קהלת א, ז.
10) וצלה גם היא ילדה: בראשית ד, כב.
11) בנשמה . . נר הוי״ה: משלי כ, כז.
12) למך בא מקין: ראה בראשית ד, יז. יח.
13) קניתי איש . . כפרש״י: בראשית ד, א בשינוי.
14) מלך הח׳ הדר: וישלח לו, לט.
15) ואחות תובל קין נעמה: בראשית ד, כב.
16) נעמה בינה: ראה לקוטי תורה להאריז״ל וירא (ענין בנות לוט). רות (נעמי).
17) נעמה . . אשתו של נח: בראשית רבא פכ״ג, ג. הובא ברש״י עה״פ.
18) נח יסוד אבא: ראה במאמר הבא.

*

נח

מו, א

1) אלה תולדות נח: המאמר מיוסד על ד"ה זה משנת תקס"ג. הנחת הר"מ נדפסה בסה"מ תקס"ג ע' ד. והנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי נמצאת בבוך 974 ע' קמה (ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' תקעז הערה 8). ועם הגהות וכו' באור התורה נח כרך ג ע' תקצז. ומפרק מז (להלן נו, ד) מיוסד על ד"ה למרבה המשרה במאמרי אדה"ז נביאים ע' עד ואילך [הנחת כ"ק אדה"א]. ומקבילו שם ע' סו ואילך וע' ס.
המאמר נמצא בבוך 1194 (דפים בודדים) ע' קנא (גוכתי"ק כ"ק אדה"א) מתחיל מלקמן פ"י ונמצא עד לקמן פמ"ו [תיקונים קלים תוקנו בפנים ע"פ בוך זה מבלי להעיר על כך בהערות]. וכן בכת"י מעתיק בוך 962 ע' 97 ונמצא עד ספ"ט.
מאמר זה מובא בסיום ד"ה שלפניו. ולאידך במאמר זה מציין להלן (נ, ד – בהשמטה) לס' תפארת ישראל ממהר"ל מפרג. (נב, ב. נג, ג) ללקו"א.
הסימנים להלן: **א**=גוכתי"ק. **ב**=כת"י מעתיק. **ג**=דפוס ראשון.
אלה תולדות נח: נח ו, ט.
2) בס' לק"ת . . דנח . . יסוד אבא: להאריז"ל – ראה שם בראשית ו, ח. ר"פ נח.
3) לתיבה . . ביסוד אימא: ראה שם ו, יג.
4) כו': **ב**: נח כו'.
5) לתיבה . . בינה: ראה לקמן נו, ג. אור התורה כאן ע' קצז.
6) בינה שנק' עולם החירות: ראה זהר תצוה קפג, א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' סז: ח"ג ע' א'קו.
7) וגר זאב עם כבש: ישעי' יא, ו.
8) ופרה ודוב . . ואריה כבקר: ישעי' שם פסוק ז.
9) ולא היו . . טורפים ומזיקים: ראה ספר המאמרים עזר"ת ס"ע מז.
10) אסורים בתשמיש כמו יו"כ: יומא עג, ב (במשנה).
11) יו"כ שהוא מעין העוה"ב: ראה לקוטי תורה להאריז"ל כאן (ו, יג). סידור שער יוה"כ רמט, ד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' רמג. דברים ח"ג ע' תתקיג. וש"נ. ח"ד ע' א'קפ. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תכ. לקמן נה, ב. פ' ויצא קסח, ב.
12) ע"ש: בלקוטי תורה.
13) וג' בני נח . . דחג"ת: ראה לקמן נו, ב. חיי שרה קלט, א. וישב קצח, ב. אור התורה וישב כרך ה' ע' 1776.
14) עה"ד . . גילוי החו"ג: נסמן לעיל לא, א.

מו, ב

15) יסוד אבא שנק' עץ החיים: כסא מלך [תס"ו אות ס] הובא בקהלת יעקב מערכת עץ החיים.
16) שבירה רק במדות: ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות ספ"ב. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' ח. וש"נ.
17) שבירה . . ס"ג: נסמן לעיל ט, א.
18) עץ: **בג**: ועץ.
19) דיסוד אימא שנק' גן העליון: ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ נח.
20) שהוא: **ב**: שנקרא.

מו, ג

21) כח מ"ה דחכ': זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א. ראה גם לעיל בפ' בראשית א, ג. ובהנסמן לשם.
22) מה פשפשת: זהר בהקדמה א, ב.
23) היו"ד . . קוץ התחתון . . דבינה: ראה לקמן פ' לך פב, ב. וש"נ. לעיל פ' בראשית מד, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרמז וע' תרנ. ח"ג ע' תשפה.
24) או"א תרין ריעין דלא מתפרשין: נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ב.
25) או"א . . דזיווגייהו תדיר: ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, ב. עץ חיים שער הכללים פי"ג. שער (טו) הזווגים פ"א. לקוטי תורה נצבים מז, א. שיר השירים כב, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' שנו.
26) מאין דחכ' ליש דבינה: נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.
27) בראשית ברא אלקים: בראשית א, א.
28) דאבא א' לאימא כו' כמ"ש בזוהר: נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.
29) ז"ת דאימא: ראה לעיל בפ' בראשית יד, ג ואילך.
30) ל"ב ויאמר אלקי': נמנו בפרטיות בתקוני זהר חדש קיב, ג. ראה הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרכה. בראשית ר"ע ד. נביאים וכתובים ס"ע תעב.
31) שמטעם זה נק' לב: ראה לקמן בפ' וירא קיב, א ובהנסמן שם.

מו, ד

32) להטעים: **ב**: ולהטעים.
33) בינה שנק' מקו' המתברר: ראה תורת חיים שמות ע' יד. לקמן פ' חיי שרה קלד, ג. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' סו.
34) ונגד ז' מדות . . מסבירות: ראה גם לעיל פ' בראשית יד, ג ואילך. וש"נ.

מז, א

1) כמו . . דבינה כו': **ב**: (כמו . . דבינה כו').
2) ר"מ שהיה אומר: ראה לעיל שם יד, ד. וש"נ.
3) וחכם בבינה: ספר יצירה פ"א, מ"ד. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרפח. וש"נ. דברים ח"ג ע' א'קז.
4) מאמר סתום . . מאמר פתוח: ראה הנסמן לעיל א, א.
5) וכן מ"ש: **ב**: וכמ"ש.
6) דמושכל מורגש מוטבע: ראה פי' הראב"ד והרמב"ן לספר יצירה פ"א, מ"ה. הנסמן במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קיא.
7) אמ"ר: נסמן לעיל בפ' בראשית מג, ב.

מז, ב

8) בעין השכל דבלבא אתחזי כולא: ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קטז, ב. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקפד.
9) ולבי ראה הרבה חכ': קהלת א, טז. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תנז.
10) ובלב כל חכם לב . . נתתי חכ': תשא לא, ו.
11) ע' בפה"מ בענין אמ"ר יעו"ש: ראה שם פ"ל. פל"ג ואילך.
12) ורצון: **ב**: והרצון.
13) טעמו וראו . . וכחיך אוכל יטעום . . טוב טעם: תהלים לד, ט. ע"פ איוב יב, יא. לד, ג. תהלים קיט, צו.
14) מה: **ב**: מה שכל. וכנצ"ל: שכל מה.

מז, ג

15) דר"פ: **ב**: דר' פלוני.
16) דממלא וסובב שנק' הוי"ה ואלקים: נסמן לקמן בפ' וישב קצט, ד.
17) התגלות ע"י בבינה: ראה זהר קרח קעח, ב. וראה לקמן פ' לך פא, ב. צ, א. הנסמן במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקס.
18) ועבד הלוי הוא דא הוא ע"י: ראה לקמן פ' לך פא, ב. ושם נסמן.
19) שזהו הכלל שבחיצוניות: ראה גם לקמן נה, ג.
20) נהרי אפרסמנא דכיא: ראה תענית כה, א. הנסמן במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקצו.
21) ח' עלמין דכסופי': ראה זהר (תוספתא) חיי שרה קכג, ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' ר. וש"נ. דברים ח"ג ע' א'קכה. וש"נ. לקמן פ' וישלח קפב, ד.
22) ממ"ש: **ב**: ממ"ש בעזרא.
23) שמע ישראל לשון הבנה: ואתחנן ו, ד. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלח, ב. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקצב. לקמן פ' ויחי רמ, ב.
24) ששמיעה דבינה: נסמן לקמן נב, ד.
25) מרחוק ה' נראה לי: ירמי' לא, ב.

מז, ד

26) עיקרא ושרשא כו' [**ב**: דכ"ע]: ראה זהר בהקדמה יא, ב.
27) לבי ובשרי ירננו אל אל חי: תהלים פד, ג.
28) אין חכם כבעל הניסיון: נסמן לעיל ג, א.
29) דחו"ב: תוקן ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. וכ"ה **בב**. ובנדפס דחו"ג.
30) ד' מדות בתלמידי': אבות פ"ה, מי"ב.

מח, א

1) דחכ' . . (כמו המעיין): ראה תקוני זהר תנ"ב. זהר (רעיא מהימנא) בא מב, ב. ספר המאמרים תקס"ד ע' נד. סידור שער בהמ"ז קד, א.
2) החכ' . . ראי': ראה סידור ערב שבת קסה, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שלב. וש"נ. ויקרא ח"ב ע' תעא. וש"נ.
3) איזהו חכם הרואה את הנולד: תמיד לב, א. ראה לקמן פ' וירא קיד, ג.
4) חכמי ישראל עיני הקהל: ראה ויקרא ד, יג. זהר ויקרא כג, א. לקוטי לוי יצחק שם ע' רו ואילך. לקמן בפ' וירא קיד, ג.
5) שהחכ' נק' אור: נסמן לעיל בפ' בראשית ז, ד.
6) (ב"ב יב, א) דחכם עדיף מנביא: ראה לקמן בפ' וירא שם. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רסד. ובהנסמן לשם. דרך מצותיך ע' 344. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קמח. נביאים וכתובים ע' שס ואילך ובהנסמן שם.
7) שאינו דומה שמיעה לראי': ראה לעיל פ' בראשית לד, ג. ובהנסמן לשם.
8) שמעתי שמעך יראתי: חבקוק ג, ב.

מח, ב

9) כמ״ש בר״מ: **נסמן לעיל מז, ב.**

10) אין זה כראי׳ . . בנביאי׳: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קמא ואילך. ובהנסמן שם. דרך מצותיך שם.**

11) השגה: **ב: ההשגה.**

12) לית מח׳ תפיסא בך כלל: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**

13) שזהו . . במ״א: **ב:** (כנ״ל . . במ״א).

מח, ג

14) אדם א׳ דם: **ראה לעיל לה, א ובהנסמן לשם.**

15) ההפרש בין משה לנביאים: **ראה גם לעיל פ׳ בראשית לה, ב.**

16) שביד הנביאים אדמה: **נסמן לעיל שם.**

17) במראה אליו אתודע בחלום: **בהעלותך יב, ו.**

18) משה נבואתו היה בזה הדבר: **נסמן לעיל שם הערה שכל.**

19) שהוא: **ב: בראי׳ המהות שהוא.**

20) אמתך אלקי: **תהלים עא, כב.**

21) אעפ״י . . (וכהאר״י: **ב:** (אעפ״י . . וכהאר״י.

22) אסתכלנא ברזא דחכ׳: **מובא בכ״מ בשם הזהר ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ רסה [וכן צ״ל ב]מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקנד. וש״נ.**

23) וכהאר״י . . ברגע א׳: **כ״ה „ברגע א״ גם בדרושי חתונה שם. והוא מעמק המלך שער (טז) רישא דזעיר אנפין ספ״ט קכו, ג. ולכללות הענין ראה הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ז. נביאים וכתובים ס״ע קלז.**

24) ד׳: **ראה בסמוך בפנים שו״ה והה׳. שו״ה במקורה — בה׳.**

25) שביל׳ דקיק דבי׳ עייל: **ראה זהר בהקדמה יג, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ד וש״נ.**

26) ולא ידע איש: **ברכה לד, ו. ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ כז ואילך. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שמז. לקמן נז, ד.**

27) אתחזא: **ב: כאן ולעיל מז, ב. מח, ב: אתחזי.**

28) ולבי ראה: **קהלת א, טז.**

29) במ״ת שהיו רואי׳: **רש״י ומכילתא יתרו כ, טו. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שפט. וש״נ.**

30) ועכ״ד פרחה: **ראה שבת פח, ב. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ג. נביאים וכתובים ע׳ שפא. לעיל יז, ב.**

31) ממעמקי׳: **תהלים קל, א. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשעא.**

מח, ד

32) והחכ׳ מאין תמצא [**א:** כו׳]: **איוב כח, יב.**

33) שזהו יתרון מעלת יסוד אבא: **ראה סידור שחרית לשבת קפז, ד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קיח ואילך. וש״נ.**

34) שהלב מבין . . הלב רואה: **ברכות סא, סע״א. קהלת רבא פ״א, טז.**

מט, א

1) והוא: **אוצ״ל: (והוא.**

2) מ״ם דממעמקי׳: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קכח. דרושי חתונה ח״א ע׳ י. וש״נ.**

3) שרש החכ׳ דתורה . . אבא: **ראה לקמן סה, ג.**

4) החכ׳ דתורה . . חכ׳ ברורה: **ראה לעיל פ׳ בראשית יד, ד ובהנסמן לשם.**

5) תתן אמת ליעקב: **מיכה ז, כ.**

6) כל אמרת . . אל תוסף: **נסמן לעיל פ׳ בראשית יד, ד.**

7) בינה יתירה ניתנה: **נדה מה, ב.**

8) העדן . . יעשה למחכה: **נסמן לעיל פ׳ בראשית לה, ג.**

9) שאין חכם כבעל הנסיון: **נסמן לעיל פ׳ בראשית ג, א.**

10) א״ח עט״ב: **משלי יב, ד. נסמן לעיל פ׳ בראשית ג, ג.**

11) (תהלי׳ קיא, י) ראשית חכמה . . לכל עושיהם [**א: לעושיהם**] (ברכות יז, א) ולא לזומדיה׳: **ראה הגירסא שהובא עה״ג שם.**

12) לא המדרש עיקר אלא המעשה: **אבות פ״א מי״ז (כגי׳ אדה״ז בסידורו).**

13) אז ראה ויספרה . . ויאמר לאדם . . למוצאיהם בפה: **איוב כח, כז. כח. משלי ד, כב.**

14) קול תורה . . אבא: **ראה גם סידור שער התקיעות רמב, ב.**

מט, ב

15) כמ״ש בפ׳ בראשית ע״פ ושם אחיו יובל: **לעיל שם ד״ה ותלד עדה לג, ד ואילך.**

16) צמאה לך נפשי: **תהלים סג, ב.**

17) לבי ובשרי ירננו אל אל חי: **תהלים פד, ג.**

18) להיות . . שמרחוק ה׳ נראה לו: **א: ליתא . . ע״פ ירמי׳ לא, ב.**

19) בר לבב: **תהלים כד, ד.**

20) תכלית חכ׳ תשובה ומע״ט: **ברכות יז, א.**

21) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

מט, ג

22) ואהבת לשון ציווי . . את הוי״ה אלקיך: **ואתחנן ו, ה. ראה תורה אור תשא פו, ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשלו ואילך ובהנסמן שם (ע׳ תשלז).**

23) ביח״ע דשמע ישראל: **ואתחנן ו, ד. זהר בראשית יח, ב.**

24) דואהבת . . ממילא ולא . . ציווי: **ראה תורה אור ומאמרי אדה״א ויקרא הנסמן לעיל בהערה ואהבת. בראשית ע׳ תקמ. שמות ח״ב ע׳ שמט.**

25) מה להלן באימה: **ברכות כב, א. ראה לקמן בפ׳ ויצא קסה, ג. מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ שו ואילך. תקס״ח ח״ב ע׳ תרלו. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קעג.**

מט, ד

26) וכל העם רואי׳: **יתרו כ, טו.**

27) תען לשוני אמרתך: **תהלים קיט, קעב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳ע. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רס וע׳ שכה (ובהנסמן בריש המאמר שם). במדבר ח״ג ר״ע א׳סג. לקמן נב, ג.**

28) דאורייתא מחי״ע נפקת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**

29) ואורייתא וקודב״ה כולא חד: **מובא בתניא (פ״ד ופכ״ג) בשם הזהר. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רפה. וש״נ. אור התורה חוקת ע׳ תשס.**

30) מצות ת״ת בתמידות: **ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג, ה״ז. לקמן בפ׳ ויצא קסט סע״ג ואילך. ויחי רמא, ד.**

31) ר״ע: **א: אולי כתוב: ב״ע.**

32) ר״ע [**ב״ע**] שהי׳ שונה: **ויקרא רבא פט״ז, ד. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ פ.**

33) ר״י (נדה יג, א) דאימתא דמארי עלי׳: **ראה גם לקמן נ, ג. פ׳ ויצא קעח, ג. וישב רב, ד.**

34) כו׳: **א: כשהי׳ לומד כו׳.**

35) שא׳ המגיד אני המשנה: **ראה מגיד מישרים פ׳ ויחי, בא, תשא, ועוד [ירושלים תש״ך מה, ב. נג, ב. סט, ב].**

36) ישראל במ״ת פסק׳ מהן זוהמא: **שבת קמו, רע״א.**

37) כרבה ב״נ: **בבא מציעא פו, א. ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנט, ד.**

38) שאין ד״ת . . בע״ק מותר בד״ת: **ברכות כב, א.**

39) ואין אור הגיהנם שולט בת״ח: **ראה חגיגה כז, א. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תשצד. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שלה.**

40) כי קולך ערב: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מב, א. ובהנסמן לשם.**

41) אשר יקראוהו באמת: **תהלים קמה, יח. ראה ירושלמי ראש השנה פ״ג ה״ח. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכג. וש״נ. בראשית ע׳ תי. וש״נ. שמות ח״א ע׳ סב. ח״ב ע׳ שסז. לקמן פ׳ חיי שרה קלד, ב.**

42) האבות שהן המרכבה: **בראשית רבא פמ״ז, ו. פפ״ב, ו. ראה סידור שער נפ״א צב, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רטו. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רצד. לקמן פ׳ ויחי רמב, ד ואילך.**

43) דאברהם אוהבי רחימא דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ריש ע״ב.**

44) התהלך לפני . . ממש [**א:** ליתא]: **לך יז א. ראה לקמן פ׳ ויחי רמג, א.**

45) בפחד יצחק: **ראה גם רקאנטי ויצא לא, מב. לקמן פ׳ (תולדות קמד, ב ואילך) ויצא קעו, סע״א. ויחי רמג, ב. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקכג. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רנב ואילך. קונטרסים ס״ע חצר.**

46) ושמי הוי״ה . . לא נודעתי להם: **וארא ו, ג. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעט. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שנד ואילך. וש״נ.**

47) יצא ישמעאל . . יצא עשו: **ראה פסחים נו, א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רמ. וש״נ. לקמן סד, ד. פ׳ תולדות קנט, ד.**

48) יעקב . . קו האמצעי דתורה: **ראה לעיל פ׳ בראשית מא, סע״א.**

49) יעקב משמש במרום: **נסמן לעיל שם לז, ג.**

50) יונתן . . שכל עוף הפורח: **ראה סוכה כח, א. לקמן פ׳ תולדות קנט, ד. וישלח קצד, א. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תשיב וע׳ תשצח. דברים ח״ד ע׳ א׳תי.**

51) אופני הקדש בלא וי״ו: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקנא וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תכח וע׳ תקצח. קונטרסים ע׳ תכד וע׳ תלו. לקמן פ׳ וישב ריב, א.**

52) קדש . . דחכ׳: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מג, רע״ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקב. וש״נ.**

53) האופני׳ מתנשאים . . ואו׳ ברוך: **ע״פ ברכת יוצר. חולין צב, רע״א.**
54) וצבא השמים לך משתחוים: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תלז. הנסמן לעיל א, ג.**

נ, א

1) ואימא מקננא בכורסייא: **ראה תקוני זהר תי״ר (כג, א). מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רסב. וש״נ. קונטרסים ע׳ תכג. וש״נ.**
2) אופני הקדש . . עיגולים: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תכג וע׳ תלז.**
3) שלא יסבו בלכתן: **יחזקאל א, יב. יז. ועוד.**
4) הלוים: **א: ניתוסף: ג״כ.**
5) שאין אומרים שירה . . בפ׳ בראשית באריכות: **לה, ד.**
6) תקנו אכה״ג לומר פסד״ז: **נסמן לעיל שם.**
7) הללו את ה׳ . . הללוהו כל מלאכיו: **תהלים קמח, א־ב.**
8) באמת ויציב שנק׳ היכל הרצון: **ראה פרי עץ חיים שער (ח) הק״ש פכ״ז. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תז. וש״נ.**
9) ואמת . . דראש תוך סוף: **ראה בראשית רבא פפ״א, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקפא. וש״נ.**
10) עיקר האמת . . בסוף מעשה: **ראה גם מאמרי אדה״א שם. ויקרא ח״ב ע׳ תרה.**
11) הוא: **א: הוא בא.**
12) מי יעלה בהר ה׳ כו׳ ובר [**א: בר**] לבב . . אשר לא נשא: **תהלים כד, ג־ד.**
13) לב אחד: **ראה ברכות נז, א.**
14) שפת אמת תכון לעד: **משלי יב, יט. ראה גם לקמן פ׳ וישב ר, סע״ד ואילך.**

נ, ב

15) שקר אין לו רגלים: **ראה תקוני זהר תכ״ב (סו, א). מדרש אותיות דרבי עקיבא בתחלתו [בתי מדרשות ווערטהיימער ס״ע שצז].**
16) קושטא . . קאי: **א: שיקרא לא קאי וקושטא קאי.**
17) (ישעיה כח, כ) כי קצר המצע . . רעים [**א: ניתוסף: כו׳**]: **יומא ט, ב. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע יט ואילך.**
18) (מ״א יח, כא) עד מתי . . הוא . . (באמת) [**א: באמת**]: **בהוספת תיבת „הוא״.**
19) מי לי בשמים: **תהלים עג, כה.**
20) שוא ושקר: **א: שקר ושוא.**
21) מי הגיד לך: **בראשית ג, יא.**
22) כמ״ש בפ׳ והנחש היה ערום: **לעיל בפ׳ בראשית ל, א ואילך.**
23) (ישעי׳ כט, יג) יען כי [**א: ליתא**] . . הזה [**א: ניתוסף: אלי**] . . ושפתיו: [**ושם: ובשפתיו — ראה לקמן נא, ג. פ׳ וישב רא, א. מקץ רכט, א. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תסא**].
24) (משלי יח, ב) לא יחפוץ כסיל . . לבו: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ סב ואילך. דברים ח״א ע׳ ח. וש״נ. לקמן פ׳ לך צד, ב.**

נ, ג

25) בערב רב שעלו עם משה: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ קמד. וש״נ.**
26) כל חסד דעבדי׳ לגרמייהו [**א: ליתא**]: **תקוני זהר תי״ר (כב, סע״א). ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ קנא. וש״נ. קונטרסים שם. וש״נ. לקמן עז, ב. פ׳ חיי שרה קלט, ד.**
27) וכגסו׳ הרוח של ירבע׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ג.**
28) וכגסו׳ הרוח . . ודואג ואחיתופל: **כ״ה בא.**
29) ודואג ואחיתופל . . גדולים בחכ׳ שבתורה: **ראה סנהדרין קו, ב.**
30) ודואג היה אביר הרועים: **שמואל־א כא, ח.**
31) ג׳: **א: אינו ברור, ואולי כתוב: ד׳ — ראה סנהדרין קו, ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתקפח (נוסח א).**
32) דו״א . . דלא הוי מסקי שמעתא אליבא דהלכתא: **סנהדרין קו, ב.**
33) עץ חיים היא: **משלי ג, יח.**
34) למשמאילים בה . . למיימינים בה: **ראה שבת פח, ב וברש״י שם סג, א ד״ה למשמאילין.**
35) לא בשמים . . עליה כים: **נסמן לעיל פ׳ בראשית לד, ב.**
36) במי . . מעבר: **א: בגסי הרוח ולא בים.**
37) ולרשע אמר אלקים מה [**א: ולרשע מה**]: **תהלים נ, טז.**
38) שהתורה חוגרת שק: **ראה סנהדרין קא, א. לקמן פ׳ מקץ רכח, ג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ה ע׳ א׳תשל. דברים ח״א ע׳ שכ.**
39) ורבא יתיב באימתא: **וכ״ה לקמן פ׳ וישב רב, ד [ושם הוגה מגוכתי״ק]. ראה שבת ל, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קצג. קונטרסים ע׳ שפא. וש״נ.**
40) וכל ת״ח שלא היה בו יראת שמים: **ראה שבת לא, סע״א ואילך (כגי׳ הר״ח). לקמן פ׳ וישב שם. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשב.**
41) וכרחב״ת שמסר נפשו על התור׳: **ראה עבודה זרה יז, ב.**
42) וכב״ע שחשקה נפשו בתורה: **ראה יבמות סג, ב. סוטה מט, א (במשנה). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נד. במדבר ח״ב ע׳ תרנו־ז. לקמן פ׳ וישלח קצד, א.**
43) באהבתה ישגה תמיד: **ע״פ משלי ה, יט.**
44) כגזרת י״ח דבר: **ראה שבת יג, ב.**
45) זהו: **א: אינו ברור ואולי כתוב שזהו.**

נ, ד

46) שסופרים כל אותיות שבתורה . . במ״א: **קדושין ל, א. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נה ואילך.**
47) בה: **א: ליתא.**
48) ונפשי כעפר כו׳ [**א: ליתא**] פתח לבי: **נסמן לעיל פ׳ בראשית לד, ב.**
49) ואין התורה מתקיימת: **נסמן לעיל שם.**
50) לתפו׳: **א: לתפוס.**
51) וכמ״ש: **א: וכמו גם אוהבי דברי״[52] בכל לב ונפש מ״מ רק גדולה בחרו״[53] להתגדל בה כו׳ (וכמ״ש בס׳ ת״י״[54] על חורבן הארץ מפני שלא ברכו בתו״[54] תחלה כו׳) וכמ״ש.**
52) גם אוהבי דברי׳ . . גדולה בחרו: **ע״פ תקנת שבת (מוסף לשבת).**
53) וכמ״ש בס׳ ת״י: **תפארת ישראל (למהר״ל מפראג) בהקדמת המחבר ע׳ ב ואילך.**
54) שלא ברכו בתו׳: **נדרים פא, א. וראה אור התורה ואתחנן ס״ע רנב ואילך.**
55) ובלב כל חכם לב . . ראשית חכ׳ יראת ה׳: **תשא לא, ו. תהלים קיא, י.**
56) יהב חכמתא לחכימין: **דניאל ב, כא. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקכג ואילך. לקמן פ׳ חיי שרה קמ, ג.**
57) חכם [**א: חכ׳**] בלא יראה: **ראה שערי אורה שער החנוכה ע׳ 102. ספר השיחות תורת שלום ע׳ 176 סי״א.**
58) ולא ע״ה חסיד: **אבות פ״ב, מ״ה.**
59) ובכל: **א: וככל.**
60) רזי לי: **לשון הכתוב ישעי׳ כד, טז.**
61) כנ״ל: **א: (שנק׳ בכן כנ״ל).**
62) אשר לא: **א: שלא.**
63) מ״מ: **א: ליתא.**

נא, א

1) דד׳עולמות . . ד׳אותיות: **ראה עץ חיים שער (ג) סדר אצי׳ למהרח״ו פ״א. הנסמן לקמן פ׳ חיי שרה קכח, ב.**
2) נוגה יש באצילות: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ צו ואילך. ויקרא ח״ב ע׳ תנג וע׳ תעה ואילך ובהנסמן שם. דברים ח״ב ע׳ תרצא.**
3) דאין רע יורד מלמעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.**
4) במלכה . . מל׳: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסו, ג.**
5) ופילגשו . . ראו מה: **וירא כב, כד. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קצט. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קמ, א.**
6) ששטן ופנינה לש״ש נתכוונו: **בבא בתרא טז, א. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תעו. וש״נ. לקמן פ׳ מקץ רטז, ד.**
7) ויבא גם השטן בתוכם: **איוב א, ו. ב, א.**
8) דנוגה דבריאה רובו טוב: **ראה עץ חיים שער (מט) קליפת נוגה פ״ו. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ צז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ שדמ.**
9) דנתן עיניו במקדש והחריבו: **סוכה נב, סע״א. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ צח. וש״נ.**
10) בקנאה דנחה״ק: **ראה סנהדרין נט, ב. לקמן נא, ג. לעיל פ׳ בראשית טז, א.**
11) דוקא: **א: דקנאה.**
12) רצועה לאלקאה: **ראה זהר בהקדמה יא, ב.**
13) אמרו אחיכם כו׳ למען: **ישעי׳ סו, ה.**
14) תיסרך רעתך . . מה [**א: מ״ה = מלאך המות**]: **ירמי׳ ב, יט. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רמז. וש״נ.**
15) דשטן שהוא היצה״ר ומ״ה: **בבא בתרא טז, א.**
16) כענין האפיקורסין: **ראה גם לקמן עח, ג. פ׳ תולדות קנה, ג. דרך חיים שער התשובה ט, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקכו.**
17) שיודעים את רבונם ומכוונין למרוד בו: **ראה תורת כהנים בחוקותי כו, יד (הובא ברש״י וילקוט שמעוני שם). רש״י נח י, ט. לך יג, יג. זהר בשלח סה, א.**
18) וכאלישע: **א: וכמו אלישע.**

נא, ב

19) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא. נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, א.**
20) צמאה לך נפשי: **תהלים סג, ב.**
21) חלב ודשן תשבע נפשי: **תהלים שם, ו.**
22) ויגבה לבו בדרכי ה׳: **דברי הימים־ב יז, ו.**
23) כ״ז: **א: כל זמן.**

24) כמראה הקשת . . נוגה לשון הוגה: **יחזקאל א, כח. שמואל־ב כ, יג.**
25) חויא דרבנן: **שבת קי, א. ראה גם מגלה עמוקות חוקת כא, ח (כט, ב). לקמן פ׳ לך פט, ג. ויגש רלה, ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלו.**
26) אהבת: **א: ואהבת.**

נא, ג

27) קנאת השטן במ״ח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, א.**
28) כבינונים שזו״ז שופטן: **ברכות סא, ב.**
29) בנוגה . . להט החרב המתהפכת: **בראשית ג, כד. ראה זהר ויחי רכא, ב. עץ חיים שער (מט) קליפת נוגה פ״ג. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ה. ויקרא ח״א ע׳ קנט.**
30) ע״ש דנוגה: **ראה גם לקמן פ׳ וישב ר, א ובהנסמן לשם.**
31) לי יאורי: **יחזקאל כט, ג.**
32) וכשרו על עשו . . שירה: **ראה וישלח לב, כה. כז. בראשית רבא פע״ז, ג. פע״ח, א. חולין צא, ב. הובא ברש״י (עה״ת) שם.**
33) (תהלים קיז, א) הללו את ה׳: **ראה גם לקמן עו, ב.**
34) הבו לה׳ משפחות כו׳: **[א: ניתוסף: וכה״ג]: תהלים צו, ז. דברי הימים־א טז, כח.**
35) כי פנו אלי: **ירמי׳ ב, כז. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע רי ואילך ובהנסמן שם.**
36) בפיו ושפתיו: **נסמן לעיל נ, ב.**
37) טוב: **א: ניתוסף: ממש.**
38) את . . בו: **א: רבונם.**
39) אם חגביה כנשר: **עובדי׳ א, ד.**

נא, ד

40) ונחנו מה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.**
41) פא״פ . . אשר ידעו ה׳: **בהעלותך יב, ח. ברכה לד, י.**
42) כאשר ידבר איש: **תשא לג, יא.**
43) משה . . בלא ביטול הגשמי: **ראה לעיל פ׳ בראשית לה, ב. לקמן נד, ד.**
44) שאר הנביאים . . חושי גופם: **ראה לעיל שם. וש״נ.**
45) ואנכי עפר ואפר: **וירא יח, כז.**
46) דמשה מלגיו . . ויעקב מלבר: **תקוני זהר תי״ג (כט, א).**
47) שהטעימן לאבות מעין העוה״ב: **בבא בתרא טז, סע״ב ואילך.**
48) ונחי׳ לפניו: **הושע ו, ב.**
49) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
50) ויחזו את האלקי׳: **משפטים כד, יא. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע תעח. לקמן נד, ד.**
51) וישתו: **א: ליתא.**
52) וכסעודה דשבת . . דע״י: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קיח. וש״נ. קונטרסים ע׳ רמב. וש״נ. לקמן פ׳ לך צו, סע״א.**
53) כסעודת לויתן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**
54) בדוד . . מפזז ומכרכר . . ונקלותי כו׳ והייתי שפל: **שמואל־ב ו, טז. כב. ראה לעיל פ׳ בראשית מא, ג.**
55) כי עני ואביון אני: **תהלים פו, א.**
56) ובאשרי תמימי: **תהלים קאפיטול קיט.**
57) דרך: **א: ליתא.**
58) מה אהבתי תורתך: **תהלים שם צז.**
59) שהוא בבחי׳ מל׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ג.**
60) יש . . כמו משיח: **ראה גם לקמן עו, א.**
61) וגבה מאד: **ישעי׳ נב, יג.**
62) כמשה שהי׳ עניו מכל האדם: **בהעלותך יב, ג.**
63) שלח נא: **שמות ד, יג.**

נב, א

1) שתיקנו אכה״ג . . פסד״ז: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ד.**
2) ותפלת י״ח: **א: וש״ע.**
3) ובי״ח: **א: ובש״ע.**
4) התפלה בלחש ונק׳ צלותא דבלחש: **ראה שו״ע אדה״ז הל׳ תפלה סק״א, ס״ב־ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ צט. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תשסו וע׳ א׳מא. לקוטי שיחות ויגש תשנ״ב.**
5) וכל המשמיע קולו בתפלתו: **ברכות כד, ב. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שז. וש״נ.**
6) דלעולם יסדר אדם: **עבודה זרה ז, סע״ב. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שו.**
7) בב׳ רגליו יחדיו: **ראה שו״ע אדה״ז שם רסצ״ה.**
8) וידיו מונחים על לבבו: **ראה שו״ע אדה״ז שם סצ״ה, ס״ד.**
9) רבא פכר ידי׳ ומצלי: **ראה שבת י, א. שו״ע אדה״ז הל׳ תפלה סצ״א, ס״ו.**
10) לא: **א: אין.**
11) שצריך: **א: ולא יצא י״ח בלא ביטול כזה בעמיד׳ וכריע׳ כו׳ שצריך.**
12) וצריך: **א: ואינו יוצא י״ח בלא זה כו׳ וצריך.**
13) בי״ח: **א: בש״ע.**
14) הכלל . . המקיף דיחידה: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ יא.**

נב, ב

15) חומר וצורה: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳קעו.**
16) קול . . שמורכב מאמ״ר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ד.**
17) אחה״ע מהגרון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כג, ב. א: אחע״ה — ראה הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרנא.**
18) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**
19) רוח ממללא: **תרגום אונקלוס לבראשית ב, ז. ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תרפב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תעו.**
20) מצרף לחכמה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**
21) בלק״א שיש כ״ב אותיות: **ראה אגרת הקדש ס״ה.**
22) כמ״ש במ״א: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתכה.**
23) בכתר: **א: במקיף בכתר (מתחלה נכתב בכתר (אות ב מטושטש) ונרשם סימן לע״ין עה״ג, ועה״ג נרשם תיבת: במקיף).**
24) בלחש: **א: שבלחש.**

נב, ג

25) ה״ג דאימא דאוזיפת מנהא לברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ד.**
26) מאמר פתוח: **נסמן לעיל שם כט, א.**
27) דמרחשין שפוותיה: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ יט. וש״נ. דרושי חתונה ח״א ע׳ רלה. וש״נ. ח״ב ע׳ תפג. לקמן פ׳ חיי שרה קמא, ד. וישב רז, ד. מקץ רכז, ג.**
28) תען לשוני: **נסמן לעיל מט, ד.**
29) ואשים דברי בפיך: **ישעי׳ נא, טז.**
30) איתמר איתמר ממילא: **ראה ספר המאמרים תקס״ג ח״ב ע׳ תקכד וע׳ תקכח. תורת חיים פקודי ע׳ רסט. לקוטי תורה פקודי ו, א. נשא כה, ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ קצז.**
31) דלא קאים אינש [**א: ליתא**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, א.**
32) אשתומם כשעה חדא: **נסמן לעיל שם לד, ג.**
33) סייג לחכ׳ שתיקה: **נסמן לעיל שם לד, ד.**
34) מלה בסלע: **מגילה יח, א. ראה לקמן פ׳ חיי שרה קמ, ד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שנח ואילך. וש״נ.**
35) הצורה . . חומר אותיות הדיבור: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ז ע׳ קנח ואילך. ע׳ רז ואילך.**
36) לגמרי: **א: ניתוסף: שבדיבור).**

נב, ד

37) שהקול מעורר הכוונה: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ פא. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳קו. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ מא. וש״נ. לקמן פ׳ לך צ, ב. מקץ ריג, ג. לקוטי שיחות תרומה ח״ג ע׳ 904 הערה 18.**
38) הרצון: **א: המכוון.**
39) בק״ש . . יח״ע: **זהר בראשית יח, ב.**
40) שמיעה בבינה: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלח, ב. סידור ערב שבת קסה, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א בהוספות ע׳ 12. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כח. וש״נ. לקמן נז, ד.**
41) דאימא מקננא: **נסמן לעיל נ, א.**
42) אח״כ: **א: אחר.**
43) דתו״מ וקריאה: **א: דתו׳ ומצו׳ קריא׳.**
44) כי על כל מוצא פי ה׳: **עקב ח, ג. ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנט, ב.**
45) אמת ויציב שהוא היכל הרצון: **נסמן לעיל נ, א.**
46) אדם: **א: בחי׳ אדם.**

נג, א

1) כנ״ל: **אוצ״ל: כנ״ל).**
2) די״ח: **א: דש״ע.**
3) שהתפל׳ מדרבנן: **ראה שו״ע אדה״ז הל׳ תפלה סק״ו, ס״ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקנב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שכז. וש״נ. במדבר ח״ד ע׳ א׳תקכג. נביאים וכתובים ע׳ לה. קונטרסים ע׳ תקעט.**
4) שהתפל׳ . . בח״י חוליות: **ראה ברכות כח, ב.**
5) המקיף דיחידה בחי׳ מ׳ דצלם: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תצט ואילך.**
6) התפלה . . שלמעלה ממשפט התורה: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שיד.**
7) י״ח: **א: ש״ע.**

8) אד׳ שפתי . . שאין מלה בלשוני: **תהלים נא, יז. קלט, ד. נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, סע״ב.**
9) בי״ח: **א: בש״ע.**
10) תפתח: **א: ליתא.**
11) בחנה שהיה שפתיה נעות: **שמואל־א א, יג.**
12) צעק לבם: **איכה ב, יח.**
13) דקול דממה . . קאתי מלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כז, ד.**
14) שיכנס שיעור שני פתחי׳: **ברכות ח, א.**
15) כאסתר שנפלה לפני רגליו: **אסתר ח, ג.**
16) חד ולא בחושבן . . ולאו מכל אינון מדות: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א. ב.**
17) באח״ח דלי״ת . . ומטה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.**
18) ואתם תחרישון: **בשלח יד, יד. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קכד.**

נג, ב

19) וע״כ: **א: (וע״כ. כנראה סיום החצאי עיגול הוא לאחרי תיבת (כמש״ת).**
20) לית מח׳ תפיסא בי׳: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
21) נורא תהלות: **בשלח טו, יא.**
22) הלל וברכה והודאה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ב.**
23) הלל מלשון בהלו נרו [**א: ניתוסף: כו׳**]: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לו, ב ובהנסמן לשם.**
24) לך ה׳ הגדולה: **דברי הימים־א כט, יא.**
25) הללו את ה׳ . . הללו כו׳ [**א: ליתא**] מן הארץ כו׳ [**א: ליתא**] . . כי נשגב שמו לבדו: **תהלים קמח, א. ז. יג.**
26) מקור: **א: ומקור.**
27) דנשמת . . דפרחא מחי העולמים: **ראה זהר תרומה קלה, א.**
28) ויפח באפיו נשמת חיים: **בראשית ב, ז.**
29) בצלם אלקים עשה: **נח ט, ו.**
30) דאדם . . שבמדבר: **א: דתיקון דאדם . . א: שבמרכבע(?).**
31) כנ״ל בענין אופני הקדש: **לעיל מט, ד.**

נג, ג

32) א״ס: **א: דא״ס.**
33) אפי׳: **א: אפי׳ לא.**
34) לי״ח: **א: לש״ע.**
35) הצור׳ . . ממלא . . החומר מבחי׳ סובב: **ראה שערי אורה שער הפורים ע׳ עח. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ס״ע א׳רפד ואילך.**
36) דבנין האורות קודם לבנין הכלים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית י, ד.**
37) שבנין הכלים קודם: **ראה הערה שלפנ״ז.**
38) כארץ שתוציא גלוסקאות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ד.**
39) וכאשה שתלד בכל יום: **שבת ל, ב. ראה מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ קמח. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שז. וש״נ. לקמן פ׳ תולדות קמט, א.**
40) מיש ליש ולא מאין ליש: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לה, ג.**
41) כמ״ש בלק״א: **נסמן לעיל נב, ב.**

נג, ד

42) בהשתחואות . . בעולי רגל: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ג.**
43) אני מרום וקדוש (את מי): **החצאי עיגול ליתא בא. — ישעי׳ נז, טו [ותיבות „אני״ „את מי״ ליתא שם. ושם: ואת — ראה גם לקמן פ׳ וישב קצט, ד (וגם שם הוגה מגוכתי״ק). הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ס. במדבר ח״ג ע׳ א׳קטז. דברים ח״א ע׳ רב וע׳ שטז. ח״ג ע׳ א׳צב. בראשית ע׳ קנז. לעיל פ׳ בראשית ה, ד].**
44) ואנכי עפר ואפר: **וירא יח, כז.**
45) ק״ש יושבי׳ וקורי׳ ומוטי׳: **ראה שו״ע אדה״ז הל׳ ק״ש סס״ג, ס״א.**
46) שהתפלה היא דרבנן: **נסמן לעיל נג, א.**
47) וקי״ש דאורייתא: **ראה שו״ע אדה״ז ריש הל׳ ק״ש.**

נד, א

1) רמ״ח אברים דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.**
2) ממ״ש ר״ח: **וכ״ה לקמן ספל״ז. שערי אורה שער החנוכה ס״ע כא. בירושלמי (שבהערה הבאה): ר׳ מתני׳. בתוד״ה ועיון ר״ה טז, ב: ר׳ מנא. בהגהות הב״ח לתוד״ה עיון בבא בתרא קסד, ב: ר׳ יוחנן.**
3) מחזיקנא . . דמנפש׳ כרע: **ראה ירושלמי ברכות פ״ב, סה״ד כגי׳ תוד״ה עיון שבת קיח, ב.**
4) ומאן דכרע . . בתח״ה: **ראה בבא קמא טז, סע״א (תוס׳ שם ע״ב). זהר שלח קסד, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שכג. וש״נ. לקמן נה, רע״א.**
5) טלא דנטיף מע״י: **ראה זהר בשלח סא, ב. סב, ב. (אדרא זוטא) האזינו רפח, א.**
6) דמניח חיי עולם . . בחיי שעה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ג.**
7) שתו״א פטור מן התפלה: **ראה לעיל פ׳ בראשית ב, ג ובהנסמן לשם.**
8) שתו״א . . כרשב״י וחבריו: **שבת י, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שכט. ספר המאמרים מלוקט ח״ג מכ״ק אדמו״ר שליט״א ע׳ קנא. לקוטי שיחות ל״ג בעומר כרך יב ע׳ 229 בהערה.**
9) כרשב״י וחבריו: **א: כר״י הנשיאי׳ וכה״ג.**
10) כר״י הנשיא: **כ״ה בכ״מ — ראה לקמן נה, א הערה 9. שערי תשובה ח״ב חינוך כט, ב. ל, ב. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שפה. וש״נ.**
11) התפלה . . דאבות תקנום כנגד תמידי׳: **ברכות כו, ב. רמב״ם הל׳ תפלה פ״א, ה״ה ובמפרשים שם. שו״ע אדה״ז הל׳ תפלה רספ״ט. ספר המאמרים תרכ״ו ע׳ רד.**
12) בח״י ברכות . . ח״י חוליות: **ראה ברכות כח, ב.**
13) דחיצוניות: **א: וחיצוניו׳ דחיצוניו׳.**
14) שמרגיש א״ע מראש לרגל: **ראה גם עטרת ראש שער ר״ה ע׳ 26. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע רנט. קונטרסים ע׳ שכב.**
15) והכל הולך אחר המעמיד: **לשון הגמ׳ שבת טו, ב.**

נד, ב

16) וכל קומה לפניך [**א: ניתוסף: לבד**] תשתחוה: **כ״ה גם לעיל בפ׳ בראשית ל, א — ע״פ תפלת נשמת.**
17) שצריך שיכרע עד שיתפקקו כל החוליו׳: **ברכות כח, סע״ב. שו״ע אדה״ז הל׳ תפלה סקי״ג. ס״ד.**
18) זוקף בשם: **נסמן לעיל פ׳ בראשית לד, ג.**
19) אין התפלה בכלל המצות דתורה: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקעט. וש״נ.**
20) אבא בנימין . . שתהא תפלתו סמוכה למטתו: **ראה ברכות ה, ב. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קפד. וש״נ. ח״ב ע׳ תקעא ואילך.**
21) שהתפלה נק׳ סולם: **זהר (רעיא מהימנא) ח״א בהשמטות רסו, ב. ח״ג (תוספת) שו, ב. תקוני זהר תמ״ה (פג, א).**
22) סולם מוצב ארצה: **ויצא כח, יב. וראה גם לקמן עז, ד.**
23) עמודי התוך שמחבר הגג עם הרצפה: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתסז ואילך. וש״נ. לקמן פ׳ לך פג, ב ובהנסמן לשם.**
24) נק׳ התורה אמת: **מלאכי ב, ו.**
25) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט.**
26) בראשית בשביל התורה: **רש״י בראשית א, א.**
27) אם לא בריתי . . חוקות: **ירמי׳ לג, כה.**
28) ואשים דברי . . לנטוע שמים: **ישעי׳ נא, טז.**
29) שהתו״מ קדמו לעול׳: **פסחים נד, א.**
30) יושב ודן . . יושב ודן: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
31) מלך במשפט יעמיד ארץ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ב.**
32) אדם נידון בכל יום . . בר״ה: **ראש השנה טז, א. ראה לקמן פ׳ וירא קט, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שיג.**
33) התנ׳: **א: הי׳. וכ״ה לעיל בפ׳ בראשית ב, ד. וראה בהנסמן לשם.**
34) התורה . . אילנא דחיי כמ״ש בזוהר: **ר״פ מקץ קצג, א.**

נד, ג

35) כי הוא חייך: **נצבים ל, כ.**
36) כי אמרתך חייתני: **תהלים קיט, נ.**
37) דתפל׳: **א: דש״ע.**
38) דאין העולם מתקיים: **ראה שבת קיט, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קמ. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקא. וש״נ.**
39) המדה: **א: הנמדד.**
40) אם בחוקותי . . ונתתי גשמיכם בעתם [**א: כו׳**]: **בחוקותי כו, ג־ד.**
41) את הברכה אשר תשמעון: **פ׳ ראה יא, כז [ושם: תשמעו — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רכח. וש״נ. ח״ב ע׳ תטו. נביאים וכתובים ע׳ שיב].**
42) שכולם בחכ׳ עשית: **תהלים קד, כד.**
43) ג״ש יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
44) (שזהו . . עכ״ז: **כל זה מיותר. ראה בפנים בשורה שלאח״ז.**
45) כתפלת חזקי׳ . . ט״ו שנים: **מלכים־ב כ, ו. ישעי׳ לח, ה. וראה הנסמן בלקוטי שיחות ויגש כרך י׳ ע׳ 150 הערה 37. ראש השנה כרך כד ע׳ 224 הערה 27.**
46) ויעתר יצחק לה׳: **תולדות כה, כא.**
47) וכתפלת חנה: **שמואל־א א, י ואילך.**

נד, ד

48) מי שאמר לשמן וידליק [**א: ליתא**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כד, א.**
49) רחב״ד מתפלל על חולה המסוכן: **ראה**

ברכות לד, ב. לקמן פ׳ ויצא קעח, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שלב.

50) עד: **א: ליתא.**

51) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא. נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, א.**

52) כעצמות שהחי׳ יחזקאל: **יחזקאל פל״ז. ראה גם לעיל שם לה, ג.**

53) מחיי החיים: **ראה יומא עא, א.**

54) כי טל אורות טלך: **ישעי׳ כו, יט. ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ב.**

55) כטל שנמשך על המן: **ראה סידור שער בהמ״ז קז, ג. לקוטי תורה עקב יג, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רצט.**

56) המן . . ודכו במדוכה: **בהעלותך יא, ח.**

57) המן . . שלא היה בו פסולת: **ראה חוקת כא, ה וברש״י שם. יומא עה, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תק.**

58) המן . . ונק׳ מזונא דחכמ׳: **ראה זהר בשלח סב, א.**

59) ולא: **א: ניתוסף: כלחם פנג — נסמן לקמן בפ׳ לך צו, ג.**

60) כלחם הפנים: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכד. וש״נ.**

61) וסעודה דשבת שנק׳ סעודתא דע״י: **נסמן לעיל נא, ד.**

62) סעודה דלויתן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**

63) העוה״ב אין בו אכילה: **ראה ברכות יז, א.**

64) משה בהר שלא אכל לחם: **תשא לד, כח. עקב ט, יח. ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תקצו וע׳ תתלא.**

65) משה . . שרשו מעה״ח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ג הערה ותרא.**

66) ויחזו את האלקי׳ ויאכלו: **נסמן לעיל נא, ד.**

67) ישבעו ויתענגו: **נוסח „ישמחו במלכותך״ — תפלת העמידה לשבת.**

68) שכינה מדברת מחוך גרונו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ב.**

69) כאשר ידבר איש אל רעהו פא״פ: **ראה תשא לד, יא.**

70) בחנוך ואליהו . . בגופים ועלו למעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ב.**

71) ויתהלך חנוך כו׳ ואיננו: **בראשית ה, כד.**

נה, א

1) כעצם א׳ בשדרה: **ראה בראשית רבא פכ״ח, ג. ויקרא רבא פי״ח, א ובהנסמן בשערי זהר להנ״ל. רקאנטי תרומה כה, ל. שערי אורה לר״י גיקטלייא שער ג־ד ע׳ 70. לקוטי תורה להאריז״ל בראשית (ח, א). עמק המלך שער (ח) אדם קדמאה סתם פ״ג. טור פטדה — לר״ח כהן — להל׳ שבת ס״ש. שושן סודות נו, ב. שאילת יעב״ץ ח״ב סקס״ט. סידור יעב״ץ זמירות למוצאי שבת ע׳ רו ואילך. סידור קול יעקב (לר״י קאפיל) בהגדה פיסקא צא ולמד. ערכי הכנויים לבעל סדר הדורות מערכת לוז. קהלת יעקב מערכת לוז (בפנים ו)בהשמטות. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בספר המאמרים תרפ״ו ע׳ רכח. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מו. דברים ח״א ע׳ שכג ובהנסמן בהנ״ל. לקוטי שיחות יו״ד שבט כרך ו ע׳ 84 בהערה. חוקת כרך יח ע׳ 248 ואילך ובהנסמן שם. בשלח תשנ״ב.**

2) בי״ח: **א: בש״ע.**

3) ואתנפל לפני ה׳: **עקב ט, יח [ושם: כראשונה ארבעים]. כה [ושם: את ארבעים].**

4) וימהר משה ויקד ארצה וישתחו: **תשא לד, ח.**

5) בפנימי׳ דאבא . . ע״י: **נסמן לקמן בפ׳ לך צ, ג.**

6) מחילת: **א: סליח׳.**

7) כר״ש בן יוחאי וחבירו: **א: כר״חי וריי״הי.**

8) כר״ח: **אולי כתוב בא: כר״ח רבה — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קנ ואילך. וש״נ. ע׳ קעד. שערי תשובה ח״ב חינוך כט, ב.**

9) ורי״ה: **נסמן לעיל נד, א הערה 10.**

10) אדם [**א: ניתוסף: ממש**] אדמ׳ לעליון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**

11) אא״ם . . שלימותא דכולא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב. עבודת הקדש ח״א חלק היחוד רפ״ח.**

נה, ב

12) וגבה מאד: **ישעי׳ נב, יג.**

13) יש בכלל מאתים מנה: **בבא קמא עד, א.**

14) תפלה למשה . . מנין שהקב״ה מתפלל: **תהלים צ, א. ראה ברכות ז, רע״א.**

15) משה . . בחי׳ ז״א: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתעב.**

16) מעון . . אותיות נועם: **ראה לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז״ל תהלים שם. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תיב. ויקרא ח״א ע׳ רא. וש״נ. דברים ח״א ע׳ נה. וש״נ. ד״ה דור לדור (שבהערה 20) ע׳ 27. ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ה ע׳ ריט.**

17) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לקמן סב, ג.**

18) בטרם הרי׳ יולדו . . חשב אנוש: **ראה תהלים שם, ב. ג.**

19) ישראל עלו במח׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**

20) חשב . . אותיות שבת: **ראה דרך חיים שער התשובה יד, סע״ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳קפ. וש״נ. בראשית ע׳ נ וע׳ קד. נביאים וכתובים ע׳ תקמו. ד״ה דור לדור מכ״ק אדה״א (קה״ת תשנ״ב) ע׳ 28.**

21) בשכמל״ו ביו״כ . . בקול רם: **ראה פרי עץ חיים שער (כז) יוה״כ פ״ב. שו״ע אדה״ז הל׳ יוה״כ סתרי״ט, ס״ט. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳סו. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרלח.**

22) ביו״כ שהוא מעין העוה״ב: **נסמן לעיל מו, א.**

23) בקול רם . . כשמע ישראל: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ דש.**

24) ועכשיו אומ׳ . . בחשאי: **ראה שו״ע אדה״ז שם.**

25) קול כלה: **ראה סידור ברכת נשואין קלט, ב. תורה אור ויגש מה, ב. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרלו וע׳ תרמו ואילך.**

26) הוא: **א: ליתא.**

27) שכל הקורא ק״ש בלא תפילין: **ראה ברכות יד, סע״ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שצה. וש״נ.**

28) קדש והי׳ . . מוחי׳ דחו״ב . . ושמע והא״ש . . חו״ג: **נסמן לעיל בפ׳ יראשית מא, א.**

29) בעצמו: **א: בנפשו.**

30) מצות ק״ש ואוי״ר שבה: **ראה ספר המצות להרמב״ם מ״ע ב־ג. סידור שער התפילין טו, סע״ד ואילך. לקוטי תורה שיר השירים מה, ג. דרך מצותיך כ, א.**

נה, ג

31) דקרקפתא דלא מנח תפילין: **ראש השנה יז, א. ראה גם דרך מצותיך ע׳ קסד.**

32) הכלל בכ״מ שהמקיף העליון: **ראה גם לעיל מז, ג.**

33) בי׳ הדברות הכתובי׳ . . למעלה . . שמפי הגבורה: **ראה גם אמרי בינה פתח השער יא, סע״א.**

34) די׳ הדברות שמפי הגבורה שמענו: **ראה תנחומא יתרו יא.**

35) חרות על הלוחות: **תשא לב, טז. ראה אמרי בינה פתח השער יא, סע״א.**

36) חכים ולא בחכ׳ ידיעא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

37) גלגלתא דחפיא על המוחי׳: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב.**

38) אך בצלם יתהלך איש: **תהלים לט, ז. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תצח ואילך. ובהנסמן שם (ובריש המאמר שם).**

39) וראו כל עמי הארץ: **תבא כח, י. ברכות ו, א.**

40) תכלת שבציצית שמסמא עיני החיצונים: **ספר המאמרים תקס״ב ח״א ע׳ רכו וע׳ רל. אמרי בינה שער הציצית צו, ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳שלו ואילך.**

41) הקורא ק״ש . . עדות שקר: **ראה גם דרך מצותיך ע׳ 294.**

נה, ד

42) הוקשה כל התורה לתפילין: **ראה קדושין לה, א. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תשד ואילך.**

43) שמצות: **א: רק שמצות.**

44) עוסק במצוה . . שפטור מק״ש . . מתפילין: **ראה שו״ע אדה״ז הלכות תפילין סל״ח ס״ז.**

45) בתפלה: **א: בש״ע.**

46) די״ה . . נסתרות . . ו״ה . . והנגלות: **ראה נצבים כט, כח. תקוני זהר ת״ע קכט, א. לקוטי תורה פקודי ג, ב. ובהנסמן במראי מקומות לשם.**

47) כו׳ לעשות: **א: לשמור ולעשו׳.**

48) דתפלה: **א: דש״ע.**

נו, א

1) חבירי דניאל . . דמזלייהו חזו: **דניאל י, ז. מגילה ג, א. ראה גם לקמן פ׳ לך צה, רע״ד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ יד.**

2) דיחידה . . בד״א שלו: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שעו. וש״נ. קונטרסים ע׳ יא. וש״נ.**

3) בין . . הוא: **א: ברוחניו׳ וגשמיו׳.**

4) דתפלה: **א: דש״ע.**

5) ברכת ה׳ היא [**א: ליתא**] תעשיר: **משלי י, כב. ראה שערי תשובה ח״א שער התפלה סו, סע״א ואילך.**

6) בי״ח: **א: בש״ע.**

7) אלה תולדות נח: **נח ו, ט.**

נו, ב

8) בינה לבא הלב מבין: **תקוני זהר בהקדמה יז, א. ברכות סא, סע״א.**

9) דחו״ב כו׳ [**א: ליתא**] . . ב׳ מזלות דנוצר ונקה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, סע״ג.**
10) הכל תלוי במזל: **נסמן לעיל שם לו, רע״ד.**
11) ונח מצא חן בעיני ה׳: **בראשית ו, ח.**
12) נח . . יסוד אבא: **נסמן לעיל מו, א.**
13) והחכ׳ מאין תמצא [**א: כו׳**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ד.**
14) ג׳ גווני קשת . . ויולד נח ג׳ בנים: **נח ו, י. לקוטי תורה להאריז״ל נח בתחלתו [ד״ה מה שלא הי׳ נח אדה״ר]. לעיל מו, א. לקמן פ׳ חיי שרה קלט, א. וישב קצח, ב.**
15) אלה ג׳ ל״ו . . הו׳ מדות: **ראה גם לקמן נז, ג־ד. ויצא קע, ב. לקוטי תורה פקודי ד, ג. ביאורי הזהר תרומה מט, ג. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ס״ע תתפג ואילך.**
16) וכל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים: **בראשית רבא פ״ל, ג.**
17) בר לבב: **תהלים כד, ד.**
18) הנפילים . . כו׳ [**א: ליתא**] הגבורים אשר מעולם: **בראשית ו, ד. נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, סע״א.**
19) נח . . יסוד אבא שביסוד ז״א: **לקוטי תורה להאריז״ל ר״פ נח.**
20) כי אותך ראיתי צדיק: **נח ז, א.**
21) בדור הזה: **א: כו׳.**
22) תולדותיהם של צדיקים מע״ט: **רש״י ר״פ נח.**

נו, ג

23) ועמך כולם צדיקי׳: **ישעי׳ ס, כא.**
24) וד״ל: **כנצ״ל: ודל״ל).**
25) אימא שנק׳ אלקי׳: **ראה זהר בהקדמה ב, א ובמקדש מלך שם. (תוספתא) בראשית לא, ב.**
26) דאו״א . . הוי״ה אלקינו: **ואתחנן ו, ד. ראה תקוני זהר תי״ח (לד, ריש ע״ב). פרי עץ חיים שער (ז) הק״ש פ״ז.**
27) דאו״א . . תרדל״מ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
28) ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו: **בראשית ה, כד.**
29) ומאלה נפצה כל הארץ: **נח ט, יט.**
30) כי הוי״ה הוא האלקים: **ואתחנן ד, לה. לט. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג. וש״נ נביאים וכתובים ע׳ כה. וש״נ.**
31) ומשה נגש: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ג.**
32) עשה לך תיבת עצי גופר: **נח ו, יד.**
33) בס׳ לק״ת . . תיבת נח: **נסמן לעיל מו, א.**
34) מ״ם סתומה שנק׳ מאמר סתום: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, א.**
35) ויסגו׳ ה׳ בעדו: **נח ז, טז.**
36) נקודה בהיכלא: **ראה זהר בהקדמה ו, רע״א. תצוה קפ, א. לקמן פ׳ לך לך פא, ג. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית סע״א.**
37) שנח . . נכנס בתיבה . . רבוי התולדות: **ראה זהר נח נט, סע״ב. מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ קעז ואילך.**
38) ונתעכב בה שנה שלימה: **עדיות פ״ב, מ״י. ראה תוספת יו״ט שם. לקמן נח, ג.**
39) שעכוב זה . . שגורם תולדתו וגידולו: **ראה גם מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ קעו ואילך. (ע׳ קפד ואילך). ביאורי הזהר פינחס קטז, ד.**

נו, ד

40) והנה להבין כל זה: **מכאן מיוסד על ד״ה למרבה המשרה במאמרי אדה״ז נביאים ע׳ עד ואילך (הנחת כ״ק אדה״א). ומקבילו שם ע׳ סו ואילך. שם ע׳ ס.**
41) ג׳ מאות אמה: **נח ו, טו.**
42) בגג משופע . . ואל אמה תכלנה מלמעלה: **נח שם, טז. ראה רש״י ובמפרשים שם.**
43) רב החובל: **יונה א, ו.**
44) וירבו המים . . ויגברו המים: **נח ז, יז. יח.**
45) י״א אמה היתה משוקעת במים: **בראשית רבא ספל״ג. הובא ברש״י נח ח, ד.**
46) דאית מח׳ ואית מח׳: **ראה תקוני זהר תס״ט (קטו, א).**
47) מאמר סתום . . פתוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, א.**
48) ויאמר אלקים: **בראשית א, ג.**

נז, א

1) מל׳ דחבונה שנק׳ לאה: **ראה עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ״ג־ד. לקוטי תורה להאריז״ל ס״פ תולדות. ביאורי הזהר תרומה מט, ג.**
2) מ״ם סתומה: **ראה בפרק הבא.**
3) דלמרבה המשרה: **ישעי׳ ט, ו. הנסמן לעיל נו, ד הערה והנה להבין.**
4) מה שרמזו דשקר . . חד כרעא: **שבת קד, א.**
5) דשקר אין לו רגלים: **נסמן לעיל ג, ב.**
6) מ״ם פתוחה . . שמתיישב למטה: **השוה מאמרי אדה״ז נביאים כאן ע׳ עד.**
7) וידוע הכלל . . שענין הסתימות: **ראה גם מאמרי אדה״ז מארז״ל ר״ע שכז.**
8) וגם כף כפופה: **לכאו׳ תיבות אלו שייכים לפני התיבות והחי״ת פתוח למטה וכן התי״ו.**
9) אות א׳ שהוא בכתר: **ראה תקוני זהר תמ״ט. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרסא. וש״נ. לקמן סה, ב. פ׳ לך פח, ג.**
10) שהאותיות מורים . . במ״א: **ראה שער היחוד והאמונה פי״א־י״ב. ביאורי הזהר בלק קז, א [נדפס גם בספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ רפו־ז].**

נז, ב

11) חק תוכות . . יריכות: **גיטין כ, א.**
12) ובי׳ הדברות הכתובים באצבע אלקים חרות על הלוחות: **תשא לא, יח. לב, טז.**
13) שמ״ם סתומה וסמ״ך שבלוחו׳: **שבת קד, א.**
14) ישת חשך סתרו: **תהלים יח, יב.**
15) ורוח אלקים מרחפת: **בראשית א, ב. ראה סידור שער הלולב רסה, ב.**
16) נוגע ואינו נוגע: **ראה ירושלמי חגיגה פ״ב, ה״א. חגיגה טו, א. רש״י האזינו לב, יא. בראשית רבא פ״ב, ד.**
17) מטי ולא מטי: **ראה זהר בראשית טז, ב. נח סה, א. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רפ. וש״נ. קונטרסים ע׳ רפו.**
18) והאם רובצת על האפרוחים: **תצא כב, ו.**
19) על גוזליו ירחף: **האזינו לב, יא.**
20) אפריון עשה לו המלך . . אפרסמון: **שיר ה־ שירים ג, ט. ראה זהר תרומה קכז, א ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רכח. וש״נ.**
21) כמגדל הפורח באויר: **חגיגה טו, ב. סנהדרין קו, ב.**
22) וביאור הדברים: **כ״ה גם בדפוס ראשון (לא נסמן כאן פרק חדש).**
23) כי בענן אראה על הכפרת: **אחרי טז, ב.**
24) הנה אנכי בא אליך בעב הענן: **יתרו יט, ט.**

נז, ג

25) יצפנני בסכו בסתר אהלו: **תהלים כז, ה (בדילוג).**
26) ומשה נגש אל הערפל: **יתרו כ, יח.**
27) סדכ״ס דלמח״ב: **זהר יתרו פט, א. תרומה קמו, ב. תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
28) שיוציא חמה מנרתקה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**
29) ולא יכנף עוד מוריך: **ישעי׳ ל, כ.**
30) אהי׳ אנא זמין לאתגלאה: **שמות ג, יד. ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**
31) והאם . . דרביעא על בנין . . ופרוס עלינו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
32) יושב בסתר עליון . . מחסי: **תהלים צא, א־ב.**
33) סכך הסכות שהסכות לצל: **ראה שו״ע אדה״ז הל׳ סוכה סתרכ״ה ורסתרכ״ו.**
34) כי בסכות הושבתי: **אמור כג, מג.**
35) הסכות . . מקיפי׳ דאימא: **ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ רלד. לקוטי שיחות סוכות כרך כט ע׳ 211 הערה 9. לקמן פ׳ וישלח קצא, ד.**
36) החיצוניות דבינה . . חשמל: **נסמן לקמן נח, א.**
37) דעובר ירך אמו: **גיטין כג, ב.**
38) ואוכל מה שאמו אוכלת: **נדה ל, ב.**
39) דאושיט פסיעה לבר . . בזוהר ע״פ ומגבעות: **בלק כג, ט. זהר בלק רג, ב. וביאורי הזהר שם קג, ג. לקוטי תורה מסעי פט, ד. לעיל פ׳ בראשית יט, סע״ג. ויצא קע, ב.**
40) והוא הנק׳ יובלא עולם החירות: **ראה זהר תצוה קפג, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ סז וח״ג ע׳ קו. נביאים וכתובים ס״ע קצב ואילך.**
41) לא ירעו ולא ישחיתו: **ישעי׳ יא, ט. סה, כה.**
42) וגר זאב עם כבש ופרה ודוב: **ישעי׳ יא, ו־ז.**
43) מה פשפשת מה ידעת: **זהר בהקדמה א, ב.**
44) אלקים אותיות מי אלה: **ראה זהר בהקדמה ב, א. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תקפט ואילך. ומקבילו בלקוטי תורה במדבר ו, ד.**
45) מי ברא אלה: **ישעי׳ מ, כו.**
46) מי דקיימ׳ לשאלה: **זהר בהקדמה א, ב.**
47) מי הוא זה מלך: **תהלים כד, י.**
48) מי דלא קיימא לשאלה: **ראה זהר שם.**
49) והחכמ׳ מאין תמצא: **איוב כח, יב.**
50) מבינה שנק׳ אם הבנים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ט, ד.**

נז, ד

51) במ״ת שהיו ס״ר נשמות: **ראה שבת פח, א.**
52) ס״ר נשמות . . ס״ר דיעות: **ראה ברכות נח, א. (סנהדרין לח, א). תניא בהקדמה. סידור שער התפלה כב, ב.**
53) דישראל שעלו במח׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**
54) החסד . . אברהם: **ראה זהר בראשית מז, ב. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ ד. וש״נ. לקמן פ׳ לך פג, ד. ויירא קז, ד.**
55) הדין . . יצחק: **ראה פרדס שער (כב)**

הכנויים פ"ד. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקפ ובהנסמן לשם.

56) תוכן לבות ה': משלי כא, ב [ושם: ותוכן — אבל כ"ה גם במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' שב. ח"ב ע' תשמה. דברים ח"א ע' רלא. ח"ג ע' תשמא].

57) תוכן רוחות ה': משלי טז, ב [ושם: ותוכן — אבל כ"ה גם במאמרי אדה"א בראשית ע' ל. ויקרא שם. במדבר ח"ב ע' תצד].

58) תוכן לבות . . רוחות . . השגה מיוחדת: ראה סידור שער התפלה כב, ב. (הנסמן בהערות שלפנ"ז).

59) וכמחנה מיכאל . . ק"פ אלפי': נסמן לקמן בפ' וישב רו, ד.

60) מיכאל . . בדגל מחנה ראובן תימנה: במדבר ב, י. ראה זהר במדבר קיח, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' תצח וע' תקלג. ויקרא ח"א ע' רכד. לקמן פ' חיי שרה קכט, ג.

61) בנים אחם לה': פ' ראה יד, א.

62) ויחן שם ישראל: יתרו יט, ב. ובר"י שם. לקוטי שיחות יתרו כרך כא ע' 104.

63) שאו' ברכנו אבינו כולנו כא': בסיום תפלת העמידה.

64) וכל העם רואים . . את הנשמע . . הנראה: יתרו כ, טו. ראה מכילתא ורש"י שם. לקוטי שיחות יתרו כרך ו ע' 120 בהערה וע' 416. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תכא.

65) שמיעה דבינה . . דראיה דחכמה: ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקלז ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקכח. וש"נ.

66 הבן בחכ' וחכם בבינה: ספר יצירה פ"א, מ"ד.

67) ולא ידע איש את קבורתו: ברכה לד, ו. סוטה יג, סע"ב ואילך. נסמן לעיל מח, ג.

68) המדות בעצם רק ו': ראה זהר בלק קפט, א ובהגהות הרח"ו ואור החמה שם. פינחס רנד, א. לקמן פ' לך פח, ד. ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' תצא. אור התורה אמור כרך ב ע' תקפו [במדבר בהוספות ע' א'תלג].

69) כי הוא עשנו ולו אנחנו: תהלים ק, ג (בדילוג).

נח, א

1) שאין שכל זה . . שכל מתפעל כך: ראה גם תניא בהקדמה.

2) כז' מדות דתוהו שהן זת"ז: נסמן לעיל בפ' בראשית ח, סע"ד.

3) מדות . . ענפים מתפרדי': במאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ר"ע קה: פ' חיי שרה דקכ"ג. אור התורה בראשית כרך ג' ע' תקס: בזח"א פ' חיי קכ"ג א'.

4) דבחכ' אתברירו: נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.

5) כל אשר דבר ה' נעשה: יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. ז.

6) בלב אחד לאביהם שבשמים: ראה ברכות נז, א.

7) שם מ"ה מלגיו: ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א. ובהדרת מלך שם (ע' קיב). סידור אדה"ז סדר מנחת ערב שבת.

8) המדות שנחלקים לת"ר אלף: ראה לעיל בפ' בראשית טו, ג ובהנסמן לשם.

9) כנשר . . על גוזליו . . והחץ . . ישאהו על אברתו: האזינו לב, יא וברש"י שם. לעיל ה, סע"ד.

10) ואשא אתכם על כנפי נשרים: יתרו יט, ד.

11) שכפה עליהם ההר כגיגית: שבת פח, א.

12) דאימא רביעא . . ופרום עלינו: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.

13) חשמל התחתון שמלביש לזו"נ: ראה סידור שער המילה קמז, א ואילך. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תצד. וש"נ. לעיל נז, ג. לקמן פ' ויצא קע, ג. אור התורה נח כרך ג ע' 1338.

14) המברך את עמו ישראל בשלום: נוסח סיום תפלת העמידה.

15) בשלום אותיות מלבוש: סיום תפלת העמידה. משנת חסידים (מסכת תפילת האצילות ספי"א) וסידור האריז"ל במקומו. מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'לו (וראה גם ביאורי הזהר נח ד, ד. מאמרי אדה"א ויקרא שם).

עה"פ תהלים כט, יא — עמק המלך שער (ו) עולם התהו ספ"ב (טו, א). שער (יד) קרית ארבע ספקנ"ב (קכא, ד). של"ה מס' שבת (קלח, ב בהגהה). מס' פסחים מצה עשירה (קסה, סע"ב). תורה שבכתב בראשית (ערב, ב). עקב (שעא, ב). מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תב.

16) ענן הקטורת . . המקיפים דסכות: ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' צו. וש"נ. ח"ד ע' א'שפג. וש"נ.

17) המקיפים דסכות שהוא צלא דמהימנותא: זהר אמור קג, א. סידור שער הסוכות רנז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רל.

18) ה' צלך: תהלים קכא, ה.

נח, ב

19) ואשים דברי בפיך: ישעי' נא, טז.

20) כנפי השכינה . . הגרים: ראה לעיל פ' בראשית ה, ג. וש"נ.

21) הגרים . . ניצוצות דקדושה: ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע'תכב. וש"נ.

22) ואביא אתכם אלי: המשך הכתוב ואשא אתכם — יתרו יט, ד.

23) אהיה אשר אהיה אנא זמין לאתגלאה: נסמן לעיל נז, ג.

24) אשר אהי' בעוה"ב: ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' סא. וש"נ.

25) שנק' לבושי דכיא: ראה זהר שלח קסט, סע"ב.

26) דחשמל התחתון: נסמן לעיל נח, א.

27) שבמשיח נא' בני אתה: תהלים ב, ז. ראה סוכה נב, א. תורה אור שמות קו, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תקט. וש"נ. שמות ח"א ע' פט. קונטרסים ע' רכג וע' רלד.

28) שהגאולה נק' לידה: ראה תורה אור ר"פ וארא. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' פא ואילך. דברים שם. וש"נ. קונטרסים ע' רכג. דרושי חתונה ח"ב ע' תרעו. לקמן פ' וישב קצח, ד. רח, ב.

29) אהי' אנא זמין . . לאולדא: נסמן לעיל נז, ג הערה אהי'.

30) מ"ט ימי הספירה שהן במ"ט שערי בינה: ראה ספר המאמרים תקס"ו ר"ע ריג ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' שו. במדבר ח"ב ע' תל. דברים ח"א ע' יב. וש"נ.

31) ה"ג מנצפ"ך דאימא: נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ד.

32) מ"ם פחוח' מאמר פחוח: נסמן לעיל בפ' בראשית כט, א.

33) דאימא אוזיפת מנהא לברתא: נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ד.

34) הגדיל ה' לעשות עם אלה: תהלים קכו, ב.

35) עד יעבור עמך אותיות עיבור: בשלח טו, טז. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' סא. וש"נ. דברים ח"א ע' יח. וש"נ. לקמן פ' וישב רח, ב.

36) ומאלה נפצה כל הארץ: נח ט, יט.

נח, ג

37) את האלקים התהלך נח: נח ו, ט.

38) ויהי כל הארץ שפה אחת . . בתיבת נח ג' מדורים: נח יא, א. ו, טז.

39) בתיבת נח . . ונתעכבו בה שנה שלימה: ראה לעיל נו, ג. וש"נ.

40) ט' ירחי לידה: ראה הערה הבאה.

41) שעולה בכל ג"ח למעלה: נדה לא, א.

42) מי יתנני כירחי קדם: איוב כט, ב.

43) אל בית אמי אל חדר הורתי: שיר השירים ג, ד [ושם: ואל חדר].

44) שמלמדים לולד כל התורה: נדה, ל, ב. ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ע' קיא.

45) זה ינחמנו: בראשית ה, כט.

46) ותלך התיבה ע"פ המים: נח ז, יח.

47) וארובות השמים נפתחו: נח ז, יא.

48) מן המים משתיהו: נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ג.

49) יהי רקיע בתוך המים: בראשית א, ו. ראה אמרי בינה שער הק"ש פ"ב (טו, ד).

50) המבול . . כטובל במקוה: ראה ביאורי הזהר נח ה, א. תורה אור נח ח, סע"ג ואילך. ובהנסמן לשם. לקמן נט, ב. אור התורה נח כרך ג' ע' תרכד ואילך. ע' 1250.

51) נבקעו כל מעיינות תהום רבה: נח ז, יא.

52) ורוח אלקים מרחפת: בראשית א, ב.

53) בדרוש דיהי רקיע: נדפס בריש הספר.

54) שהיה מתחלה מים במים: נסמן לעיל בפ' בראשית א, ג הערה דקודם.

נח, ד

55) וישאו המים את התיבה: נח ז, יז [בהוספת תיבת מים].

56) ורוח אלקים מרחפת . . רוחו של משיח: ראה בראשית רבא פ"ב, ד. פ"ח, א. פי"ד, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קצה.

57) ותנח התיבה בחדש הז' . . בר"ה: ראה נח ח, ד. זהר בהעלותך קמט, ב. פינחס רנח, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרסו. וש"נ. בראשית ע' קד. וש"נ לקמן פ' לך צ, ד.

*

1) אלה תולדות נח: למאמר זה ראה תורה אור נח ח, ג [ומקבילו במאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע' סט והגהות וכו' באור התורה בראשית כרך ג' ע' תרט]. מאמרי אדה"א בראשית ע' ק. שערי תשובה ח"א שער התשובה ע' 26-30.

חלק מהמאמר [מלקמן סב, סע"ב (ספ"ט)] נמצא גם בבוך א=375 ע' קמ. וציוני הפרקים הם בשינוי (כמצויין להלן במראי מקומות לשם).
מאמר זה הובא לקמן בספר. ראה פ' לך פג, א. חיי שרה קכט, ד. וישב קצט, סע"ב. וכן במאמר זה מזכיר להלן (סא, ב) ס' לק"א (להרב המגיד) וספרו שערי תשובה.
אלה תולדות נח: נח ו, ט.
2) כי כאשר נשבעתי: ישעי' נד, ט [ושם אשר — אבל כ"ה גם לקמן סא, ד. מאמרי אדה"א ובהנחות הר"פ כאן].
3) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה: שיר השירים ח, ז.
4) דא"א . . ביקש . . שיעבוד מלכות: בראשית רבא פמ"ד, כא. נסמן לעיל בפ' בראשית מ, ד.
5) בימי דוד ושלמה ושאר המלכים: ראה מלכים-א יב, ד ואילך. לקמן נט, ד.
6) טרדת הפרנסה: ראה גם מאמרי אדה"א כאן. ספר המאמרים מלוקט מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רעג ובהנסמן שם.
7) בנפשו יביא לחמו: פיוט (לימים נוראים) כי כשמך.
8) יורדי הים באניות . . יחוגו וינועו: תהלים קז, כג-כז. ראה גם דרך חיים בהקדמה ע' 4. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' לט ובהנסמן שם בהערה 7.
9) כי באו מים עד נפש: תהלים סט, ב.
10) אל תשטפני שבולת מים: תהלים סט, טז.
11) כראב"ד שיצא' נשמתו בבכי': עבודה זרה יז, א. ראה ספר המאמרים תרמ"ו ע' יט.
12) בעי"ת שכאו"א עושה תשובה: ראה גם מאמרי אדה"א קונטרסים ע' קנ. וש"נ.
13) חלק אלוה: נסמן לעיל בפ' בראשית יט, ב.
14) כי נר הוי"ה . . נשמת אדם: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.
15) וטבע האש לעלות: נסמן לעיל בפ' בראשית כה, ד.
16) רשפיה רשפי אש: שיר השירים ח, ו.
17) אש שאין המים מכבים: נסמן בסמוך נט, א הערה 1.
18) שלהובין דרחימותא: נסמן לעיל פ' בראשית לח, ד.

נט, א

1) אש שותה: נסמן לעיל בפ' בראשית יג, א.
2) כאש ה' . . המים שיצק אליהו: מלכים-א יח, לח.
3) ו' אשות הן: ראה יומא כא, ב.
4) לבי ובשרי . . צמאה לך נפשי: תהלים פד, ג. סג, ב.
5) הוציאוה בגלותא ותשרף בשלהובי טיהרא: וישב לח, כד. ראה זהר אחרי עב, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'פד. וש"נ. קונטרסים ע' רמח.
6) ברוב עוז ידידות ומתיקות: השוה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' לג. מארז"ל ע' תסה. דרך חיים שער התפלה מ, ב. מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' תתקיט. וש"נ.
7) ולחזות בנועם ה': תהלים כז, ד.
8) בצרור החיים את ה': שמואל-א כה, כט.
9) לא יכבה נרה: ע"פ משלי לא, יח.
10) וחשב מחשבות לבלתי ידח: שמואל-ב יד, יד.
11) ובאו האובדים . . והשתחוו לה': ישעי' כז, יג.
12) אני ה' לא שניתי . . לא כליתם: מלאכי ג, ו. ראה גם לקמן פ' חיי שרה קלב, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשמ. נביאים וכתובים ע' צח.
13) כי חלק הוי"ה עמו: האזינו לב, ט.
14) ימי שנותינו בהם שבעים שנה: תהלים צ, י. ראה גם לקמן פ' ויצא קפ, א ובהנסמן לשם.

נט, ב

15) נח . . לשון נייחא: ראה זהר בראשית נח, ב. בראשית רבא פ"ל, ה.
16) נח . . ומנוחה: ראה רש"י בראשית ה, כט.
17) מנוחה הוא אותיות נח: ראה גם מאמרי אדה"ז מארז"ל ר"ע קעו וס"ע קפג.
18) תרגום וישבות ונח: תרגום אונקלוס לבראשית ב, ב.
19) השבת שנק' נייחא דרוחא: ראה גם זהר בהר קח, א. מאמרי אדה"ז שם ע' קעו.
20) ב' מיני מנוחה . . נייחא עילאה . . תתאה: ראה זהר אמור צד, ב.
21) שבת עילאה ושבת תתאה: ראה זהר בהקדמה ה, ב. לקמן סא, ב ואילך. שערי תשובה ח"א שער התשובה יב, ג ואילך. מאמרי אדה"א שמות ח"א ס"ע רלד ואילך. וש"נ.
22) אלף הז' שנק' יום שכולו שבת . . מנוחה לחיי העולמי': ראה סוף תמיד. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תיב. וש"נ. דברים ח"א ע' קג. וש"נ.
23) שגברו המים ט"ו אמה למעלה מההרים: נח ז, כ.
24) המבול רק לטהר את הארץ: נסמן לעיל נח, ג.
25) שבכל עוונות . . נטמאת הארץ: ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשח ואילך.
26) ותשחת הארץ . . חמס: נח ז, יא.
27) ארורה האדמה בעבורך: בראשית ג, יז. ראה לעיל פ' בראשית לב, א.
28) וקוץ ודרדר תצמיח לך: בראשית ג, יח.
29) וירח ה' . . ויאמר לא אוסיף לקלל: נח ח, כא [ושם: ויאמר ה' אל לבו].
30) ולא תטמאו את הארץ: מסעי לה, לד [ושם: תטמא].
31) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ: זכרי' יג, ב.
32) ומלאה הארץ דיעה את ה': ישעי' יא, ט [ושם: כי מלאה — ראה לקמן סא, ד. פ' וישב קצח, ד. רד, ב. רח, ג. מקץ רכו, ג. ויחי רמח, א. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רסט. קונטרסים ע' שצח].
33) כהמם דונג: תהלים סח, ג.
34) לא ידעו ולא ישחיתו: ישעי' יא, ט. סה, כה.
35) ויראוך כל המעשים: תפלת העמידה לימים נוראים.
36) איש הנטמא בטומאת מת: ראה בהערה הבאה.

נט, ג

37) המקוה ממעיין הנובע: ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ס"ע קא ואילך ובהנסמן שם.
38) אך מעיין ובור: שמיני יא, לו.
39) קץ כל בשר . . אמחה את האדם . . כי עשיתם: נח ו, יא. בראשית ו, ז.
40) המבול ממעיינות ותהום וארבות השמים: נח ז, יא.
41) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתי אתכם: — וכ"ה בסוף עמוד זה. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תקה. יחזקאל לו, כה [ושם: וטהרתם . . אטהר אתכם].
42) טבילת הנשמה בנהר דינור: ראה הנסמן לעיל פ' בראשית לג, ד.
43) ולפום צערא אגרא: אבות ספ"ה. ולפי גי' אדה"ז בסידורו מכ"א.
44) מוטב דלדייניה וליתי לעלמא דאתי: חגיגה טו, ב. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תערב ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רד. וש"נ.

נט ד

45) (ישעי' ד, ד) אם רחץ ה' . . א"ת אם: פרי עץ חיים שער (יח) השבת פ"ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקיב. וש"נ.
46) תבא האם ותקנח: ראה תנחומא חוקת ח. במדבר רבא פי"ט, ח.
47) בזעת אפיך תאכל לחם: בראשית ג, יט.
48) בימי מלכי ישראל . . המעשר: ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד, ה"ז.
49) איש תחת גפנו: מלכים-א ה, ה.
50) ארץ זבת חלב ודבש: שמות ג, ח.
51) ארץ אשר ה' דורש אותה: עקב יא, יב [ושם: ה"א].
52) פרוכתא קלישתא: ראה זהר תרומה קמא, א.
53) האבו' . . שהטעימן מעין העוה"ב: בבא בתרא טז, סע"ב ואילך. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שעד.
54) השפע . . בא"י . . כארץ העכו"ם: ראה אגרת הקדש סכ"ה. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'פג. וש"נ. בראשית ע' רצט. קונטרסים ע' תקלג. לקמן פ' תולדות קסב, א.
55) שחלק ה' אותם: ואתחנן ד, יט.
56) ע"ש . . שהן המזלות: ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תתכב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתצו. לקמן ס, רע"א. וישלח קפא, א.
57) המזלות שמקבלים . . האופנים: ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קנו. ח"ב ע' תקעו. דברים ח"ב ע' תפד. ע' תקנב. ח"ג ע' תתעו. קונטרסים ע' רפט.
58) גלות השכינה בע"ש: ראה גם בענין גלות השכינה תורה אור בראשית ה, א. דרך מצותיך לב, א. מאמרי אדה"ז ענינים ס"ע שמ ואילך וע' שס.
59) דיפה שעה א': נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.
60) שבמקום שבע"ת עומדי': נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.

ס, א

1) גבוה מעל גבוה: קהלת ה, ז.
2) שאין לך עשב: נסמן לעיל בפ' בראשית יט, א.
3) מזל מחכים ומזל מעשיר: שבת קנו, א.
4) דע"ש . . ממ"ח צרופי' . . דשם אלקי': ראד

תורה אור יתרו קט, ד. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תצד. שמות ח"ב ע' תפז.

5) ששחק ר"ע . . אם לעוברי רצונו: מכות כד, ב.

6) מלך אלקים על גוים . . מלכותך מלכות כ"ע: תהלים מז, ט. שם קמה, יג.

7) בהבראם בה"א בראם: ראה מנחות כט, ב. בראשית רבא פי"ב, ב.

8) בס"י וקבען בפה: ראה שם פ"ב, מ"ג.

9) אלביש שמים קדרות ושק: ישעי' נ, ג. ראה סידור שער המילה קמה, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתצו. וש"נ.

10) הן גוים כו' וכשחק מאזני': ישעי' מ, טו.

11) אותי עזבו מקור מ"ח . . הע"ש: ירמי' ב, יג. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ס"ע תפה. ח"ג ע' א'פג.

12) לא כאלה חלק יעקב: ירמי' י, טז. נא, יט.

13) ואין מזל לישראל: שבת קנו, א. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קסד. שמות ח"ב ע' שפ. וש"נ.

14) דישראל שבח"ל . . בטהרה: עבודה זרה ח, א. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שעה. וש"נ.

15) כגרזן ביד החוצב בו: מורה נבוכים ח"ג פכ"ט.

16) וימררו את חייהם: שמות א, יד. ראה תקוני זהר תכ"א מט, סע"ב. תורת חיים שמות א, ב ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תכח.

ס, ב

17) סמכוני כו' כי חולת אהבה אני: שיר השירים ב, ה. ראה ספר המאמרים תקס"ג ח"א ע' ערב ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' פד. דרך חיים שער התפלה לה, א ואילך.

18) אש שחורה: ראה לקוטי תורה בחוקותי מח, ג.

19) ולא חחשוק לא בגעה"ע . . לדבק במהו"ע . . מי לי בשמים: תהלים עג, כה. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שפ. וש"נ. קונטרסים ע' תקצג. וש"נ.

20) לאשתאבא בגופא דמלכא: נסמן לעיל בפ' בראשית מ, ב.

21) אליו ולא למדותיו: ואתחנן ד, ז. ראה פרדס שער (לב) הכוונה פ"ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' נ. וש"נ. נביאים וכתובים ע' לד. וש"נ.

22) או"ח שחוזר לקדמותו: ראה לקמן פ' תולדות קנג א „בענין ויצחק בא מבאר לחי רואי". מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רסג ואילך. נביאים וכתובים ע' תצ. וש"נ. דרך חיים שער התשובה כט, א. לקמן פ' חיי שרה קכז, א. קלב, א.

23) מן המצר קראתי: תהלים קיח, ה. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשסט ואילך.

24) ופרעה הקריב הקריב לבם: בשלח יד, י. ראה שמות רבא פכ"א, ה. זהר לך פא, ב. בשלח מז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' סח. וש"נ. שמות ח"ב ע' תריג. וש"נ.

25) בצר לך . . ושבת: ואתחנן ד, ל. ראה גם לקמן פ' וישב ר, א.

26) כי מנסה . . בכל לבבכם: פ' ראה יג, ד [ושם: ה"א]. ראה ד"ה אחרי וביאורו בספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תשעו ואילך. לקוטי תורה ראה יט, ב ואילך. דרך מצותיך קפה, ב ואילך. לעיל פ' בראשית לח, ג.

27) דבע"ת משכי' לי' לקודב"ה: ראה זהר חיי שרה קכט, ב. אגרת התשובה פ"ח. מאמרי אדה"א בראשית ע' קעב. וש"נ. נביאים וכתובים ע' רו. לקמן פ' וישב קצט, ג ואילך.

28) שבכה ר' . . יש קונה עולמו: ראה עבודה זרה יז, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' קפב. נביאים וכתובים ע' שטו. לקמן פ' תולדות קסא, ד.

29) טוב . . טוב מאד: בראשית א, לא. ראה ילקוט שמעוני שם רמז טז. וש"נ. בראשית רבא פ"ט, י. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תריג. וש"נ. דברים ח"א ע' ז. וש"נ. לקמן פ' וירא קב, ב. תולדות קנג, ב. וישלח קצב, ב.

30) הקטיגור עצמו נעשה סניגור: ע"פ ברכות נט, א. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א שם. וש"נ. ח"ב ע' תקפו וע' תרס ואילך.

31) ומקללה נהפך לברכה: ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א שם. וש"נ. ח"ב ע' תרסב. וש"נ. שמות ח"ב שם.

ס, ג

32) לאהפכא חשוכא לנהור': ראה זהר בהקדמה ד, א.

33) משכא דחויא: ראה תניא פל"א (מ, ב). הנסמן באור התורה חוקת כרך ו ע' א'תתצג. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תלד.

34) ראה נחתי לפניך: נצבים ל, טו.

35) ששרש הנה"ב . . דתוהו: ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' י. ח"ב ע' תרנב. ביאורי הזהר פינחס קיז, ג. תורה אור מקץ מא, ב. לעיל פ' בראשית טז, ג.

36) דתוהו שקדם לבחי' התיקון: ראה תורה אור בשלח סה, ד. לקוטי תורה אמור לז, ד. וש"נ.

37) ואלה המלכי': וישלח לו, לא.

38) רפ"ח ניצוצין: נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.

39) וימלך וימת: וישלח לו, לב ואילך.

40) דמאן דנפל מדרגי': לקמן (בפ' וישלח) קפט, א ובמאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתצד בשם הזהר (ראה אדרא רבא נשא קלה, ב). וש"נ.

41) הכתרים שהן י' נקודות: נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.

42) דשרש נה"א . . שם מ"ה: ראה הנסמן לעיל בהערה ששרש הנה"ב.

43) דתוהו . . אורות תקיפי': נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.

44) יצרו של אדם: ראה סוכה נב, רע"ב. לקמן פ' תולדות קנג, ד.

45) וימלך בלע: וישלח לו, לב [בדילוג — ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תתב].

46) עד דלא אכילנא: ראה בבא קמא עב, רע"א.

ס, ד

47) שהקרבנות נק' ריח ניחוח להוי"ה: ויקרא א, ט. ראה לעיל פ' בראשית לו, א.

48) דבחכמ' . . אחברירו: נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.

49) אחור וקדם צרתני אחור למע"ב: תהלים קלט, ה. ברכות סא, א.

50) מא' נעשה אדם . . תוצא הארץ נפש חי': בראשית א, כו. כד.

51) דאפי' יחוש קדמך: ראה סנהדרין לח, א. בראשית רבא פ"ח, א.

52) שהנשמה מצד עצמה א"צ תקון: נסמן לעיל בפ' בראשית טו, ד.

53) אדם כי יקריב: ויקרא א, ב.

54) דמ"ה . . מברר לב"ן: נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ב.

55) התוהו שנק' חושך סתרו: תהלים יח, יב. ראה ביאורי הזהר פינחס קטז, רע"א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רמז. וש"נ.

56) והארץ היתה תהו . . ויאמר א' יהי אור: בראשית א, ב. ג.

סא, א

1) מלכא משיחא אתא לאתבא: נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.

2) שמשה . . לתשובה . . קודם מותו: ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קיד, ב. תצא רעח, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרט. ויקרא ח"א ע' שיב. דברים ח"ד ע' קעט ובהנסמן בהנ"ל. לקמן פ' תולדות קסב, ד.

3) כו': אוצ"ל: כו').

4) מ"ח: מלאך חיים.

5) מ"ר לא יוכלו לכבות: שיר השירים ח, ז.

6) גם חושך לא יחשיך ממך: תהלים קלט, יב.

7) כבריתו ש"ע ברישא חשוכא: ראה שבת עז, ב.

8) כי חלק ה' עמו: האזינו לב, ט. ראה גם לקמן עד, א. עה, ד. פ' תולדות קנג, ג. קסא, ב. וישלח קפא, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשמג.

9) ותרם . . ותלך ע"פ המים: נח ז, יז. יח [בדילוג].

10) שקורא למי המבול בשם מי נח: ראה בריש המאמר.

11) וארובות השמים נפתחו: נח ז, יא.

12) ס"ג דתוהו שלמעלה משם מ"ה: ראה עץ חיים שער (ה) טנת"א פ"א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' ה הערה: שם.

סא, ב

13) בכל לבבך בשני יצריך: נסמן לעיל בפ' בראשית יא, ד.

14) ויגברו המים מאד מאד: חיבור שני פסוקים נח ז, יח־יט.

15) ט"ו אמה מלמעלה גברו המים: נח שם כ.

16) ההרים . . צומח שבדומם: נסמן לעיל בפ' בראשית כ, א.

17) ההרים . . בחי' המדות: ראה זהר (סבא) משפטים קט, ב ובמפרשים שם. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תיב. וש"נ.

18) שבמל' שנק' ארץ: ראה זהר (תוספתא) בראשית לא, ב.

19) כו': כנצ"ל: כו').

20) ורוח אלקי' מרחפת . . יקוו המים: בראשית א, ב. ט.

21) בשנת ת"ר לחיי נח . . בס' ש"ת: נח ז, יא. ראה זהר וירא קיז, א. שם ח"א שער התשובה יד, א. וראה גם מאמרי אדה"א

בראשית ע׳ יז. וש״נ. דברים ח״א ע׳ קא. וש״נ. קונטרסים ע׳ ת. לקמן פ׳ וישב רד, ב.

22) ותרם התיבה: **נח ז, יז** [ושם: **התיבה ותרם — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רמ. וש״נ**].

23) ותנח התב׳ בחדש הז׳: **נח ח, ד** [בדילוג].

24) שהתפלה נק׳ תיבה . . בלק״א: **ראה אור תורה נח ז, ד** (**ע״פ אור התורה נח כרך ג׳ ע׳ תריד וע׳ תרכז בשם ריבש״ט**). עקב נב, ד. **תורה אור כאן ט, א** (**מאמרי אדה״ז הנחות הר״פ כאן ע׳ ע**). לקוטי תורה פינחס עו, ב. **אוה״ת שם ע׳ תרמ: אדמ״ו נ״ע פי׳ בשם הבעש״ט נ״ע דתבה היינו ג״כ תיבות התפלה. ויחי (כרך ו) ע׳ 2286 ב׳ ההי״מ ז״ל ע״פ בא אתה וכל ביתך אל התיבה. המשך תער״ב ח״א ע׳ קעג בשם הבעש״ט. ספר המאמרים פר״ת ע׳ קכה: רבינו נ״ע פי׳ בשם הבעש״ט ז״ל דתיבת נח הוא תיבת התפלה. לקוטי שיחות נח (כרך ה) ע׳ 282 וע׳ 288. (כרך כ) ע׳ 287. וש״נ. (כרך כה) ע׳ 33. וש״נ.**

סא, ג

25) שעליי׳ זאת היא בבחי׳ הפנימי׳: **ראה סידור שער המילה קמא, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשסה. וש״נ. קונטרסים ע׳ תקלז. וש״נ.**

26) ולע״ל . . גם בחצוניות כמ״ש במ״א בענין השביעית: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשלב. וע׳ תשסה. וש״נ. במדבר ח״ב ע׳ תשלח.**

27) ג׳ עולמות בי״ע . . נר״נ: **תקוני זהר סתכ״ב (סח, סע״ב).**

28) עולת שבת בשבתו: **פינחס כח, י.**

29) שבתפלה . . מעין האור דשבת: **ראה תורה אור כאן ט, ב. לקוטי תורה בהר מא, א. ברכה צז, א. סידור שער הר״ח ריא, ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשיט. וע׳ תשלא.**

30) שהתפלה . . סולם מוצב ארצה: **נסמן לעיל נד, ב.**

31) יום שכולו שבת: **סוף תמיד.**

32) וכמ״ש בר״מ דאילנא דטו״ר יתעבר מעלמא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) נשא קכד, ב. קכה, א הובא באגרת הקדש סכ״ו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרפה. וש״נ. קונטרסים ע׳ תטו. וש״נ.**

33) בלע המות לנצח: **ישעי׳ כה, ח.**

סא, ד

34) עלייה וירידה . . הקו״ח: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תל. וש״נ.**

35) יום שכולו שבת שמאיר . . בכל שבת: **ראה גם לקמן פ׳ לך צו, ג. ויחי רמא, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תעא. וש״נ. קונטרסים ע׳ שיח. וש״נ.**

36) אלמלא שמרו בנ״י ב׳ שבתות: **ראה שבת קיח, ב. לקוטי תורה בהר מא, א. שערי תשובה ח״א שער התשובה יג, סע״ד ואילך. מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע קפט ואילך. וש״נ.**

37) וקראת לשבת עונג: **ישעי׳ נח, יג. ראה שערי תשובה ח״א שער התשובה יג, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רי וע׳ רלח.**

38) כי כאשר נשבעתי: **נסמן בריש המאמר.**

39) ונגלה כבוד הוי״ה: **ישעי׳ מ, ה.**

40) ומלאה הארץ דיעה: **נסמן לעיל נט, ב.**

41) וימינו תחבקני: **שיר השירים ב, ו. ח, ג.**

42) אה״ר אהבתנו אה״ע: **נוסח [אשכנז וספרד] ברכת ק״ש.**

43) כי ההרים ימושו: **ישעי׳ נד, י.**

44) הרים הן האבות: **ראה ראש השנה יא, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקסח. דברים ח״א ע׳ נה. ח״ב ע׳ תרסד ובהנסמן בהנ״ל.**

45) שמעו הרים: **מיכה ו, ב.**

46) תמה זכות אבות: **שבת נה, א.**

סב, א

1) ונח מצא חן . . ויסגור ה׳ בעדו: **בראשית ו, ח. נח ז, טז.**

2) יסוד אבא . . אימא . . תיבת נח: **ראה לעיל מו, א.**

3) את האלקים התהלך נח: **ראה גם מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ קעט.**

4) דאבות חג״ת: **ראה מאורי אור מערכת אבות סכ״ז. סידור שער חג הסוכות רנז, ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתנא.**

5) חן אותיות נח: **זהר בראשית נח, ב.**

6) קורא הדורות מראש: **ישעי׳ מא, ד.**

7) אור זרוע לצדיק: **תהלים צז, יא.**

8) כי צדיק ה׳ צדקות אהב: **תהלים יא, ז.**

9) האלקים . . המל׳ או בינה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ב. ח, ב.**

סב, ב

10) יורדי הים . . יחוגו וינועו . . כל אוכל . . תתעב: **תהלים קז, כג. כז. יח. ראה בריש המאמר.**

11) ולמקוה המים: **בראשית א, י.**

12) השולח מעיינות בנחלים: **תהלים קד, י** [ושם: **המשלח מעיינים — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳פח**].

13) יעלו שמים ירדו תהומות: **תהלים קז, כו.**

14) (כ): **א: (כב).**

15) אם יתן איש: **המשך הכתוב מים רבים — שיר השירים ח, ז.**

16) איש זהו הקדב״ה . . ה׳ איש מלחמה: **ראה סוטה מב, ב. בשלח טו, ג.**

סב, ג

17) דכנ״י נק׳ אשה יראת ה׳: **משלי לא, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ י. דברים ח״ב ע׳ תיג. לקמן פ׳ מקץ ריט, סע״ב.**

18) דכנ״י נק׳ אשה . . והקב״ה נק׳ איש: **ראה במדבר רבא פ״ט, מד.**

19) דלתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**

20) חכים ולא בחכ׳ ידיעא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

21) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**

22) משל הקדמוני: **נסמן לעיל שם.**

23) ים הקדמוני: **ראה גם יחזקאל מז, יח. יואל ב, כ. זכרי׳ יד, ח. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכט. שמות ח״ב ע׳ שפג. דברים ח״ד ע׳ א׳תיח. וש״נ. לקמן פ׳ לך פג, ב. צג, ג.**

24) קדמונו ש״ע: **לשון בראשית רבא פל״ח, ז.**

25) ובדעת חדרים ימלאון: **משלי כד, ד** [ושם: **ימלאו — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ג. שמות ח״ב ע׳ תרנז. דברים ח״ד ע׳ א׳רמב ובהנסמן בהנ״ל**].

26) ששה סדרים . . שהן ס׳ מסכתות: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ שעח ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ יח וע׳ לא. דברים ח״ב ע׳ תד. וש״נ.**

27) ג״ן סדרים: **ראה זהר (מדרש הנעלם) וירא קד, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רג. וש״נ.**

28) נ״ד סדרים: **ראה גם כסא מלך לתקוני זהר תי״ג אות ס בסופו.**

29) ונהר יוצא מעדן: **בראשית ב, י.**

30) העדן . . העוה״ב . . עין לא ראתה: **ראה ברכות לד, ב. ישעי׳ סד, ג.**

31) ויטע ה׳ גן בעדן מקדם: **בראשית ב, ח** [ושם: **ה״א**].

32) היושבת בגנים: **שיר השירים ח, יג. ראה סידור שער התפלה כז, ג. לקוטי תורה שיר השירים לא, ד.**

33) (כא): **א: (כג).**

34) מה רב טובך: **תהלים לא, כ.**

35) ואהיה אצלו אמון כו׳ שעשועים: **משלי ח, ל.**

36) שאו׳ באור פניך . . נתת לנו: **בסיום תפלת העמידה.**

37) שבמ״ת נדמה להם כזקן . . כבחור: **ראה מכילתא יתרו כ, ב. בשלח טו, ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפב ואילך. שמות ח״א ע׳ קלא. ויקרא ח״א ע׳ רמח. וש״נ. הנסמן במראי מקומות ללקוטי תורה צו ט, ד.**

38) שעשועי המלך בעצמותו: **ראה עמק המלך שער זה. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תנג. וש״נ. קונטרסים ע׳ שמה. וש״נ.**

39) ואני תורתך שעשעתי: **תהלים קיט, ע** [ושם: **אני — ראה לקמן פ׳ תולדות קנט, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קנה. וש״נ**].

40) והחכ׳ מאין תמצא: **איוב כח, יב.**

41) קווצותיו תלתלים: **שיר השירים ה, יא.**

42) בוז: **א: נרשם כאן: פכ״ד.**

סב, ד

43) הבוחר בעמו ישראל באהב׳: **נוסח ברכת — אהבת עולם — ק״ש.**

44) מי לי בשמים: **נסמן לעיל ס, ב.**

45) לאשתאבא בגופא דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ב.**

46) (כב): **א: (כה).**

47) טוב טעם ודעת למדני: **תהלים קיט, סו.**

48) ישקני מנשיקות פיהו: **שיר השירים א, ב וברש״י שם.**

49) וצדקה תהיה לנו: **ואתחנן ו, כה. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ עדרת. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ צה. וש״נ.**

50) כצנה רצון תעטרנו: **תהלים ה, יג.**

51) שנמנו וגמרו דתלמוד גדול: **קדושין מ, ב. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצג. וש״נ.**

52) סוף דבר . . ומצותיו שמור: **קהלת יב, יג** [ושם: **ואת מצותיו (וכ״ה בא) — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שא (נדפס מגוכת״ק). ח״ב ע׳ שסט**].

53) ראשית חכ׳ . . ללומדי׳: **נסמן לעיל מט, א.**

54) ולא: **א: לעושיהם ולא.**

55) לא המדר׳ הוא העיקר כו׳: **א: לא המדרש**

עיקר אלא המעשה — וכ״ה לעיל מט, א. וש״נ.

56) שרשו: **א:** שרשן.

57) שכל הגבוה יותר: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.

סג, א

1) מחוי ליה במחוג: חגיגה ה, ב.

2) בתנועה הגשמית . . כמ״ש במ״א: ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ סח ואילך. ח״ב ע׳ תלב. במדבר ח״ג ע׳ א׳כה.

3) הבהקת אור אבן טוב . . בשעוה: ראה שערי אורה שער הפורים ע׳ סו.

4) דשרגא בטיהרא מאי אהני: חולין ס, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רנ. ויקרא ח״א ס״ע קעח ואילך ובהנסמן בהנ״ל.

5) הכת״ר . . תר״ך עמודי אור: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.

6) דמצות א״צ כוונה: ראה ערובין צה סע״ב.

7) שאין טעם לרצון כלל: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ כא. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שלט. וש״נ. קונטרסים ע׳ צח. לקמן פ׳ לך פא, ב. ויקרא קיב, ד. תולדות קנא, ג.

8) משיח . . וגבה מאוד: ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.

9) כתר ש״ט . . מכתר תורה: ראה לקמן סה, ב. פ׳ לך פט, ג. ויגש רלה, ג. ויחי רמז, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ לה. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רטו. וש״נ.

10) ואלה דברי דוד . . נאם הגבר: שמואל־ב כג, א [ושם: ונאם — ראה לקמן פ׳ ויגש רלה ג. אמרי בינה שער הק״ש מח, ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קיג. נביאים וכתובים ע׳ יג].

11) דתכלית חכמ׳ תשובה ומע״ט: ברכות יז, א.

12) הלא הוא כמוס עמדי: האזינו לב, לד. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רכא.

13) מרכבה כאבות: נסמן לעיל מט, ד.

14) אברהם אוהבי רחימא דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ב.

15) שזדונות נעשו כזכיות: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.

16) (כג): **א:** (כו).

17) והיו הדברים האלה: ואתחנן ו, ו.

18) אנכי מי שאנכי: ראה תניא מהדורא קמא ספמ״ט (ע׳ קו). אבן עזרא תולדות כז, יט. מאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ע׳ יא. פרשיות התורה ח״א ע׳ רט ובהנסמן לשם.

סג, ב.

19) ותורה אור: משלי ו, כג.

20) דת״ת כנגד כולן: פאה פ״א, מ״א.

21) נסתרות לה׳ אלקינו: נצבים כט, כח.

22) ושננתם . . וקשרתם: ואתחנן ו, ז. ח.

23) דאם אין חכ׳ . . אין יראה: אבות פ״ג, מי״ז.

24) והנגלות לנו ולבנינו: סיום הכתוב (ה)נסתרות.

25) והלמד שלא על מנת לעשות: ראה ירושלמי ברכות פ״א, ה״ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ צט. דברים ח״ד ע׳ א׳שיד. וש״נ.

26) דנובלות חש״מ תורה . . ולשבח קא׳: ראה בראשית רבא פי״ז, ה. פמ״ד, יז. לקמן פ׳ לך פב, ג ואילך. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתסו. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תנה. וש״נ.

27) דלא ידע ליה בר איהו: ראה זהר ויקהל רי, ב. (אדרא רבא) נשא קכט, ב. קמ, ב. (אדרא זוטא) האזינו רפח, א.

28) מצוך לשון צוותא: ראה תניא מהדורא קמא ספמ״ט. וראה גם אור תורה (פסוקים מלוקטים) צג, רע״ד. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תרנט ובהנסמן לשם. ספר המאמרים מלוקט ח״ג (מכ״ק אדמו״ר שליט״א) ע׳ עב. וש״נ.

29) ובכל: **א:** נרשם כאן: פכ״ז.

30) אחות לנו קטנה: שיר השירים ח, ח.

31) אמור לחכ׳ אחותי את: משלי ז, ד.

32) וגם אמנה אחותי בת אבי: וירא כ, יב.

33) מי יתנך כאח לי: שיר השירים ח, א.

34) אחותי רעיתי: שיר השירים ה, ב.

35) מה פשפשת מה ידעת: זהר בהקדמה א, ב.

36) והחכ׳ מאין . . דכתר: נסמן לעיל ז, ד.

37) אחות . . היחוד והתכללו: ראה במדבר רבא פי״ג, ב ובמתנות כהונה שם ד״ה אחויים. מורה נבוכים ח״א פ״ו. תורה אור כאן (בהביאור) י, ב. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קנו.

38) איחוי אלכנסדריא: מועד קטן כו, רע״ב.

39) כל הקרעים כו׳ ומאחה: רמב״ם רפ״ט מהל׳ אבל.

סג, ג

40) שחורה אני . . דאזעירת גרמה: נסמן לקמן בפ׳ חיי שרה קמא, א.

41) בפנימית התורה שנק׳ חלב: ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ עז וש״נ. ח״ב ע׳ תנט.

42) שעשה דדים במקום בינה: ברכות י, א. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקעה. במדבר ח״ב ע׳ תקיד. וש״נ.

43) רבבה כצמח . . ושערך צמח: יחזקאל טז, ז.

44) איידי דטריד למבלע: ראה חולין קח, ב. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת באר „כלל זה בידינו כי אין המדה משפעת בעוד שהיא מקבלת״. ביאורי הזהר תשא נד, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתצה. וש״נ. לקמן פ׳ ויצא קסה, ב. וישב רז, ד.

45) מה נעשה לאחותנו . . ביום שידובר בה: המשך הכתוב אחות לנו קטנה.

46) א״ח עט״ב: משלי יב, ד. נסמן לעיל ג, ג.

47) ויאמר ה׳ אל משה לאמר: תשא לא, יב.

48) דנקבה תסובב גבר: ירמי׳ לא, כא.

49) ואולך אתכם קוממיות: בחוקותי כו, יג. ראה סנהדרין ק, א.

50) אין לך טפה: ראה תענית כה, ב (לפי גי׳ הרוקח סשע״ז — ירושלים תשכ״ז רסז, סע״א). זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמז, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רלו ואילך. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תרמה.

51) פי שנים ברוחך אלי: מלכים־ב ב, ט.

52) ודבר דבר: ישעי׳ נח, יג.

53) ביום ההוא יצאו מים חיים: זכרי׳ יד, ח.

54) ארץ חפץ חפצי בה: נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסח, ב.

*

ו) ויהי כל הארץ: מיוסד על ד״ה זה במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ סא [שם הנחת כ״ק אדמו״ר האמצעי]. ומקבילו בתורה אור נח י, ב ואור התורה שם כרך ו ע׳ תתרסז.

המאמר (ללא חילוק לפרקים) נמצא גם בבוך 925 (כת״י מעתיק) ע׳ לה (מפ״נ עד פנ״ה חסר בהכת״י).

המאמר נזכר לעיל בפ׳ בראשית טו, רע״ד [ושם: כמשי״ת בפ׳ לך לך]. יז, ד. יח, א. לקמן פ׳ וירא קט, א. קי, א.

הסימנים להלן: **א:** כת״י מעתיק. **ב:** דפוס ראשון. **ג:** דפוס שני.

ויהי כל הארץ שפה אחת: נח יא, א ואילך.

סג, ד

2) והראב״ע פי׳: ראה פסוק ג.

3) השמים שמים לה׳: תהלים קטו, טז.

4) פרו ורבו . . ומוראכם: נח ט, א. ב.

סד, א

1) במדרש א׳ . . בלה״ק: נסמן לקמן עה, ג.

2) ודברי׳ אחדים . . של עולם: רש״י כאן מבראשית רבא פל״ח, ו.

3) ויהי בנסע׳ . . של עולם: בראשית רבא פל״ח, ז.

4) ויפץ ה׳ . . ללמדך: ראה רש״י כאן ט. סנהדרין קז, ב. קט, א. קח, א. בראשית רבא פל״ח, ו.

5) ובזוהר . . ע״א בסופו: בשינויים . . אוצ״ל: ע״ב בראשו.

6) ונהר יוצא מעדן . . ומשם יפרד: בראשית ב, י [בדילוג].

7) ויטע . . מקדם מקדמונו ש״ע: בראשית ב, ח. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳שב וע׳ א׳תנה. ועד״ז לעיל בפ׳ בראשית מה, ב ובהנסמן לשם.

סד, ב

8) אז אהפוך אל עמים: צפני׳ ג, ט.

9) התוהו והתיקון . . עקודי׳ נקודי׳ וברודי׳: ראה גם עץ חיים שער (י) התיקון רפ״ד. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ סג כאן. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקעד. לקמן סה, ד.

10) והשבירה . . נקודי׳ והתיקון . . ברודי׳: ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות פ״א. שער (י) התיקון רפ״ד. שער (יא) המלכים פ״א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קסח. וש״נ. לקמן סה, ד.

11) שם מ״ה . . הוי״ה: ראה עץ חיים שער (לב) לאה ורחל פ״א. פ״ב. וראה ג״כ זהר בראשית לד, ב.

12) התיקון . . בבחי׳ התכללות: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, א.

13) הוי״ה . . הת״ת: נסמן לעיל שם.

14) הת״ת . . דחו״ג: נסמן לעיל שם ח, ג.

15) מי כמוך באלים הוי״ה: בשלח טו, יא.

16) ודור המבול . . יש להם חלק לעוה״ב: ראה זהר נח סט, א הובא לקמן עח, ד.

17) חורבן בית ראשון . . עכו״ם וגלוי עריות וש״ד: יומא ט, ב.

18) והחזירם לע׳ שנה: ירמי׳ כט, י. מגילה יא, ב ואילך.

19) ובעון ביטול תורה בבית שני: ראה פתיחתא דאיכה רבא ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתקכג ובהנסמן לשם.

20) שבית שני חרב מפני שנאת חנם: יומא ט, ב. אגרת הקדש סו"ס לא.
21) וגזל: א: וג"ע.
22) בדורו של אחאב: ראה לקמן עד, סע"ד. וש"נ.

סד, ג

23) אדם גימ' מה: נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.
24) שם מ"ה מלגיו: נסמן לעיל נח, א.
25) שם ע"ב וס"ג שהוא בחו"ב: נסמן לקמן סו, ב.
26) ושם מ"ה במילוי אלפי': נסמן לעיל בפ' בראשית יח, ד.
27) שם דהוי"ה בכל ספי': ראה תקוני זהר תמ"ב (פב, א). הובא בפרדס שער (יט) שם בן ד' פ"ד. עץ חיים שער (מ"ד) השמות פ"ג. סידור שער המועדים ריז, ג. ספר המאמרים תרס"ה ס"ע נט ואילך.
28) ובגבורה בניקוד שו"א: ראה תקוני זהר ת"ע (קכט, ב) הובא בפרדס שם. עץ חיים שער (מד) השמות פ"ג.
29) ובת"ת בניקוד סגול: ראה גם קהלת יעקב מערכת סגול ב'.
30) מפני מה ישראל צועקי': ראה מדרש תהלים ס"פ צא. וש"נ (בהערות באבער). סידור שער הק"ש פה, ג. אמרי בינה פתח השער פי"ז ואילך. דרך מצותיך ע' קיז.
31) בבקשת תשובה בשם הוי"ה בניקוד שו"א: ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רנד וע' רנז. קונטרסים ע' תקסב ושערי תשובה ח"א שער התפלה מג, ד [ושם: בניקוד צירי].
32) תשובה . . גבורה . . ברך עלינו . . בחסד: ראה דרך מצותיך ע' קכד ובהשיבנו . . הבינה . . ובברכת השנה ע"י הנצח.
33) בברך עלינו . . צי"ר: ראה אמרי בינה שער התפילין קז, ג [ושם: חיריק].
34) וברפואה בבחי' ת"ת . . סג"ל: ראה מאמרי אדה"א שם. וש"נ.
35) התת"ת . . דשם הוי' . . בבחי' הכלי: ראה בהנסמן לעיל פ' בראשית מא, א.
36) התת"ת . . שעולה עד פנימי' הכתר: ראה שערי אורה לר"י גיקטלייא שער ה (סג, ב).
37) שמע ישראל: ואתחנן ו, ד.
38) הז' שמות שאינן נמחקי': במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א כאן ע' סג: בע"ח. ובתורה אור כאן י, ב: בכהאריז"ל ובפרדס. ראה שלחן ערוך אדה"ז או"ח ספ"ה, ס"ג. לקוטי שיחות פ' זכור כרך כא ע' 195 הערה 60. רדב"ז להל' ממרים פ"ה, ה"ב. ד"ה בעצם היום הזה בתו"א בא ס, א. תורת חיים בא ע' קלז ואילך. ספר המאמרים תרנ"ה ע' נ ואילך.
39) אל . . החסד: ראה זהר אחרי סה, א. פרדס שער (כ) השמות רפ"א. פ"ה. עץ חיים שער (מד) השמות פ"ו.
40) חסד אל כל היום: תהלים נב, ג.
41) אלקים . . הגבורה: ראה זהר יתרו פג, ב. פרדס שם רפ"א ופ"ז. עץ חיים שם. הנסמן באור התורה תצא כרך ו ע' ב'שסו. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'כא.
42) דשדי . . ויסוד: ראה זהר ויקרא יא, ב. פרדס שם רפ"א ומציין לשער א פ"ו [צ"ל: פ"י] ופי"ג. עץ חיים שם.
43) וצבאות שהן בנו"ה: ראה זהר ויקרא יא, א־ב. פרדס שם רפ"א ופי"ב. עץ חיים שם.
44) אד' במל': ראה זהר שם. פרדס שם רפ"א ופי"ג. שער היחוד והאמונה פ"ז. מאמרי אדה"א בראשית ס"ע קצז. וש"נ. לקמן פ' וירא ק, ג.
45) אל אלקים הוי"ה: יהושע כב, כב.

סד, ד

46) שעיקר ענין השמות . . הכלים: ראה מאמרים שנסמנו בריש המאמר. ד"ה בעצם היום הזה שנסמן בהערה (דלעיל) הז' שמות. לקוטי תורה בהר מג, ב. שם בהוספות נא, ג. ספר המאמרים תרנ"ה ע' נא.
47) וארא . . באל שדי: וארא ו, ג.
48) כה אמר ה' צבאות: שמואל־א טו, ב.
49) שהי' האור ברבוי . . ונשברו: נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.
50) בז"מ דתוהו . . שרש הע"ש: ראה גם לקמן עג, ג. וישלח קצ, ד.
51) הע"ש . . כישמעאל ועשו: ראה אור החמה וניצוצי אורות לזהר (רעיא מהימנא) פינחס רכז, ב [וכן צ"ל בהנסמן בסמוך]. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קנו. וש"נ.
52) דשם אלקים במ"ח צירופים: ראה פרי עץ חיים שער (כא) חג המצות פ"ה. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקיג ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'סא. וש"נ. לקמן עג, ג.
53) דאברהם יצא ממנו . . יצחק . . יצא ממנו: נסמן לעיל מט, ד.
54) וכבודי לאחר לא אתן: ישעי' מב, ח. מח, יא.
55) יעקב שהוא בת"ת: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.
56) יעקב . . מטתו שלמה: ראה רש"י ויחי מז, לא. פסחים נו, א.
57) ישראל אשר בך אתפאר: ישעי' מט, ג. ראה גם לקמן בפ' וישלח קצב, ד.
58) יעקב איש תם יושב אוהלים דתורה: תולדות כה, כז. ראה בראשית רבא פס"ג, י.
59) דתורה ששם בישראל: תהלים עח, ה.
60) דיעקב לא מת: תענית ה, ב. ראה גם סידור שער התפלה רב, ג. שער בהמ"ז קד, סע"ג. שערי תשובה ח"א שער התפלה כד, סע"ג. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תרפב. ע' תשפה. לקמן בפ' וישלח קצד, ד. ויחי רמח, ב.
61) וימלוך וימת: וישלח לו, לב ואילך.
62) ה' אלקיו עמו: נסמן לעיל בפ' בראשית טו, סע"ג.

סה, א

1) לא הביט . . ולא ראה עמל בישראל: בלק כג, כא.
2) ואין עוד אלקים מבלעדי: ישעי' מה, כא.
3) בתחלה עלה במח' . . אלקי': נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.
4) בראשית ברא . . ויאמר אלקים: בראשית א, א. ג.
5) או' ה' אלקינו . . הוי"ה אחד: ואתחנן ו, ד.
6) שיש שם הוי"ה בפרט בכל המדות: ראה גם סידור שער המועדים ריז, ג.
7) הוי"ה הוא האלקי': נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ד.
8) דאור אבא שנק' קדש . . שקדש מלה בגרמי': זהר אמור צד, ב. לקוטי תורה מסעי צג, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקב. וש"נ.
9) והחכ' מאין תמצא: נסמן לעיל בפ' בראשית ז, ד.
10) מה שמו ומה שם בנו: משלי ל, ד.
11) קו המשקולת: ראה גם לעיל בפ' בראשית יד, ד.

סה, ב

12) דתורה נק' אמת: נסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.
13) תתן אמת ליעקב: מיכה ז, כ.
14) ונתתם לי אות אמת: יהושע ב, יב. זהר ויקרא ב, א. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' שסח ואילך.
15) שברצון . . יש מדות: ראה לקמן פ' וירא קיב, ב.
16) השחד . . יעור עיני חכמי': פ' שופטים טז, כ. ראה לקמן פ' וירא קא, א.
17) ישכיל עבדי . . במשיח: נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ד.
18) במשיח . . בח"ס דא"א ויעלה . . ת"ת דע"י: ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ס"ע רעז. במדבר ח"ב ס"ע תיא ואילך. וש"נ. ע' תתמה. דברים ח"א ע' טו. וש"נ. נביאים וכתובים ע' ר. וש"נ. קונטרסים ע' שנב.
19) כתר ש"ט שלמעלה גם מכתר תורה: נסמן לעיל סג, א.
20) ונשא מסט' דאברהם: זהר וישב קפא, ב.
21) דחסד דע"י מלובש בגלגלתא דא"א: ראה עץ חיים שער (יג) א"א פ"ו־ז.
22) הכלל בכל ההשתלשלות: ראה עץ חיים שם פ"ז. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרל. דברים ח"א ע' רפז.
23) (דאימא): ניתוסף בדפוס שני.
24) שמת"ת . . כתר לאו"א: ראה עץ חיים שם.
25) מאד אותיות אדם: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמו, ב. בראשית רבא פ"ח, ה. פ"ט, יב.
26) דלא ידע ליה בר איהו: ראה זהר האזינו רפח, א. וריש ע"ב.
27) עושה פלא . . בחי' עשי': ראה גם לקמן פ' ויחי רלו, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' שנ. דברים ח"ג ע' תשפז וע' תתמט. וש"נ.
28) דאל"ף . . הכתר: ראה הנסמן לעיל נז, א. וראה גם ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות בערכו ס"ד ובהנסמן שם.
29) אאלפך חכ': ראה איוב לג, לג. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רכד ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פס"ב. לקמן פ' וישב קצט, ב.
30) שכל הנעלם מכל דעיון: נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ב.
31) אמון מופלא: נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.
32) לעושה נפלאות: תהלים קלו, ד.

סה, ג

33) כחשיכה כאורה: תהלים קלט, יב. ראה עטרת ראש דרוש לעש"ת ע' נא.
34) היש הוי"ה בקרבנו . . כמ"ש בזוהר: נסמן לעיל בפ' בראשית מד, א.
35) הרואה מקום שנעשה בו הנס: נסמן לעיל שם מא, ד.

36) הטבע (בגי׳ אלקים): **נסמן לעיל שם לה, ב.**
37) כימי צאתך מארץ מצרים: **מיכה ז, טו.**
38) שמקום ארון אינו מן המדה: **יומא כא, א. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קפח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ עד. וש״נ. לעיל בפ׳ בראשית מד, א. לקמן בפ׳ מקץ רכא, ד.**
39) דתורה . . שרשה בפנימית אבא: **ראה לעיל מט, א.**
40) מימינו אש: **ברכה לג, ב. ראה שער היחוד והאמונה פ״ה.**
41) בפנימית אבא שהוא פנימית ע״י: **נסמן לקמן בפ׳ לך צ, ג.**
42) ששם הוי״ה דת״ת משתתף: **ראה ספר המאמרים תרנ״ד ס״ע יב ואילך.**
43) ונגלה כבוד הוי״ה: **ישעי׳ מ, ה.**
44) שעתיד הקב״ה להוציא חמה מנרתקו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**

סה, ד

45) כי שמש ומגן ה׳ אלקי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**
46) שמשה קבל תורה: **אבות בתחלתה. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקנו.**
47) דבריו חיים וקיימי׳: **ע״פ ברכת אמת ויציב.**
48) דאורייתא סתים וגליא: **ראה זהר אחרי עא, ב. עג, א.**
49) אשרי מי שבא לכאן: **פסחים נ, א. ראה לקמן פ׳ וישב רב, ב. מקץ ריח, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ס״ע א׳תיד. וש״נ. בראשית ס״ע תה. וש״נ.**
50) וכל העוסק . . מגלי׳ לו רזי תורה: **ראה אבות רפ״ו. לקמן פ׳ וישב ומקץ שם. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תי. וש״נ.**
51) עקודים בכלי א׳ . . ובנקודים . . וברודים: **ראה עץ חיים שער (יא) המלכים פ״א. הנסמן לעיל פ׳ בראשית ט, א.**
52) נקודה ספי׳ פרצוף: **ראה עץ חיים שער (ל) הפרצופים פ״ז. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ סט. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ רסז. וש״נ. ח״ג ע׳ א׳קעז וע׳ א׳קפב.**
53) נקודה לקו . . לשטח: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תע. וש״נ. דרושי חתונה ח״א ס״ע קכו. וש״נ. לעיל בפ׳ בראשית מה, א.**
54) ממה שמבואר בפ׳ בראשית: **בתו״ח [שמובא לעיל בפ׳ בראשית יט, א] מציין לעיל טו, ד סכ״ט.**
55) המאמר דפתח אליהו: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
56) דענ״ב: **דעקודים נקודים ברודים.**

סו, א.

1) ע״ס הגנוזות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
2) שלהבת הקשורה בהעלם בתוך הגחלת: **ספר יצירה פ״א מ״ז — תיבת** בהעלם **הובא גם במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א כאן ע׳ סו.**
3) סדכ״ס . . דלמח״ב כלל: **נסמן לעיל נז, ג.**
4) גליף גליפו בטה״ע: **זהר בראשית טו, א.**
5) וידוע בפי׳ תקונין: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ צח. ובהנסמן (במראי מקומות) ריש המאמר שם.**
6) רת״ס: **ראש תוך סוף.**
7) דאדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
8) מגיד מראשית אחרית: **ישעי׳ מו, י.**
9) סבת: **א: וסיבת.**
10) הצמצום הראשון הנק׳ מק״פ וחלל: **ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**

סו, ב

11) שם ע״ב במילוי יודי״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כג, ב.**
12) שם ע״ב . . כלי לאור החכ׳: **ראה עץ חיים שער (יח) רפ״ח ניצוצין פ״ב. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שנג.**
13) ושם ס״ג בבינה: **ראה עץ חיים שם. הנסמן במאמרי אדה״א שמות שם.**
14) קו . . ונק׳ בזוהר מתקלא או משחתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, א.**
15) קו המדה . . למעלה מבחי׳ מדה: **ראה לקמן עו, א. אמרי בינה שער הק״ש מ, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תו. ויקרא ע׳ קפח. נביאים וכתובים ע׳ עה. לקמן פ׳ וישלח קפט, ג.**
16) הקו״ח . . וי״ו דוהנורא: **ראה לעיל בפ׳ בראשית מא, סע״ד ובהנסמן לשם.**
17) מל׳ דא״ס . . נעשה כתר לא״ק: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תכה (בשם עץ חיים שער הכללים) וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תתפט. וש״נ.**
18) וממל׳ דא״ק נעשה כתר לע״י וא״א: **ראה עץ חיים שער (ג) סדר אצי׳ פ״א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רכח (בשם עץ חיים שער הכללים). קונטרסים שם.**
19) קורא הדורות מראש . . דא״ק: **ישעי׳ מא, ד. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתיא.**

סו, ג

20) בפרדס . . בכתבי האר״י ז״ל: **ראה גם שם שער (ד) עצמות וכלים פ״ה־ו. הדרת מלך סקע״ז קי, סע״ב ואילך.**
21) וזהו שא׳ אנת . . אנת ממש: **בתו״ח [הנ״ל יט, א] נרשם: ע׳ תו״א פ׳ [נח י, רע״ג] וז״ל ומה שאמר אח״כ אנת הוא חכים כו׳ ע״ש.**
22) עה״ע סה״ס: **עילת העילות סיבת הסיבות.**
23) והיינו בחי׳ החכ׳ הקדומה: **בתו״ח [הנ״ל יט, א] נרשם: שזהו בחי׳ למתב״כ הנז׳ בסי״א.**
24) לתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**
25) וה׳ נתן חכ׳ לשלמה: **מלכים־א ה, כו.**
26) דזכות אבות לא תמה: **שבת נה, א. ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנא, ג.**
27) חסדי ה׳ כי לא תמנו: **איכה ג, כב.**
28) כי לא כלו רחמיך . . חסדיך: **נוסח מודים (תפלת העמידה). ראה גם לקמן פ׳ ויצא קעו, ב.**
29) הוא מקומו של עולם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.**
30) דאיהו תפיס בכ״ע: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכה, א. לקמן פ׳ לך פח, ד. מקץ רכב, א. ויחי רמה, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קפב. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תכז. וש״נ.**
31) יחיד חי העולמים: **נוסח ברכת ישתבח. ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסג, רע״ד.**

סו, ד

32) לפני אחד מה אתה סופר: **ספר יצירה פ״א מ״ז. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקסג. קונטרסים ע׳ עח.**
33) ורחמי: **א: וברחמי.**
34) ג״ש יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
35) כי לא אדם הוא: **שמואל־א טו, כט.**
36) וכל קומה לפניך לבד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, א.**
37) ציור קומה דיוצר בראשית: **ראה גם ספר המאמרים תר״ן ע׳ שעח. נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכא, ג [ושם: שיעור קומה].**

סז, א

1) אחד המנוי: **ראה חובת הלבבות שער היחוד פ״ח. וראה גם לקמן סט, ב. פ׳ לך צז, ד. מאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ע׳ רמט. ח״ב ע׳ תקיט. פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשיד ובהנסמן להנ״ל. אמרי בינה שער הק״ש מח, ד.**
2) שלפני צמצום הראשון שהי׳ אור האי״ס . . בע״ח: **ראה שם שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
3) ששיער בעצמו בכח . . גליף גליפו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ב.**

סז, ב

4) והנה: **כ״ה גם בב: מבלי לציין פרק חדש. וראה גם הנרשם לקמן עה, א הערה (מו).**
5) אדם פנימי . . חיצוני: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, ג.**
6) לפי שכלו יהולל איש: **משלי יב, ח.**

סז, ג

7) ויפח באפיו נ״ח: **בראשית ב, ז.**
8) דבנין הכלים קודם לאורות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית י, ד.**
9) ששרש התהוות הכלי׳: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א א׳ קכג. וש״נ. ח״ב ע׳ תח. וש״נ. לקמן עג, ב. פ׳ חיי שרה קלב, ד. ויגש רל, ד ובהנסמן לשם.**

סז, ד

10) ששמע ב׳ רוחות: **ברכות יח, ב.**
11) וקרא זא״ז: **ישעי׳ ו, ג. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקמז. וש״נ.**
12) חכמי׳ להרע: **ע״פ ירמי׳ ד, כב.**

סח, א

1) החלומות הן מהרהורי לבו: **ראה ברכות נה, סע״ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ה. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳תפ. וש״נ.**
2) מדת נפש: **שמואל־א א, י.**
3) חכמת אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רפא ואילך.**
4) ועניתם את נפשותיכם: **אחרי טז, לא.**
5) כי הדם הוא הנפש: **פ׳ ראה יב, כג.**
6) אדם א׳ דם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**
7) הממוצע . . מבחי׳ . . הנפש . . בדם: **ראה לקוטי תורה במדבר יא, א. דרך מצותיך הקרבת וספירת העומר ע׳ כז. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳נב. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרמט. לקמן פ׳ לך צח, ב.**

סח, ב

8) שנפש אחת תבא בגלגולים: **ראה סידור שער יוהכ״פ רנ, ב. ואילך. שערי תשובה ח״א שער התפלה כט, א.**

9) שתתגלגל בדומם: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' שעו. שמות ח"א ע' רפב. ויקרא ח"ב ע' תקמד. קונטרסים ע' ה ובהנסמן שם.**

10) כי בצלם אלקי' . . עשה את האדם: **נח ט, ו.**

סח, ג

11) כהאי בוצינא . . לכל סטר: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רפח, א.**

סח, ד

12) אף ידי יסדה ארץ: **ישעי' מח, יג.**

סט, א

1) דקודב"ה . . ז"א: **ראה סידור שער התפילין ז, ג. ביאורי הזהר חיי שרה יב, ד. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קפז. וש"נ. לקמן פ' חיי שרה קכו, ג. תולדות קנט, א.**

2) כל אשר חפץ ה' . . עשה בשמים: **תהלים קלה, ו.**

3) ע"ם בלי מה בלי מהות: **ספר יצירה פ"א, מ"ב ובמפרשים שם.**

4) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

סט, ב

5) ב' מדרגות דטה"ע וטה"ת: **בתו"ח [הנ"ל יט, א] נרשם: נ' דמראה מקום לפי' בר"ר שמ"ו דברוך שאמר בשער התשובה והתפלה וע"ש היטב.**

6) מרצון שנק' כחר: **ראה שיעור קומה להרמ"ק סמ"ז מערכת עשי' נג, א. אלימה רבתי (להנ"ל) עין הבדולח תמר א פ"ו. אגרת הקדש סכ"ט.**

7) אחד המנוי: **נסמן לעיל סז, א.**

8) שצופה ומביט . . בסקירה א': **ראה ברכת זכרונות. ראש השנה יח, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קלה. וש"נ. קונטרסים ע' רא.**

9) בו"א שנין דהוי עלמא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ב.**

10) אור הא"ס . . טה"ע: **ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בספר המאמרים תרנ"ט ע' עז.**

11) דעצמות א"ס למעלה עד אין קץ: **בד"ה דור לדור מכ"ק אדה"א (קה"ת תשנ"ב) ע' 20: כלל הידוע. ראה זהר חדש יתרו לד, ג. תקוני זהר תי"ט (מ, ב). סתנ"ז. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' מו, וש"נ. קונטרסים ע' ז וע' ת. לקמן פ' וירא קיט, ב ואילך.**

סט, ג

12) טה"ע שנק' שה"ש לא יכלכלוך: **מלכים־א ח, כז. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שצה ואילך. וש"נ.**

13) טה"ע . . גילוי אור: **ראה גם תורת חיים בשלח רנב, ב ואילך. שער האמונה נח, ב. מאמרי אדה"א שמות שם ע' שצו.**

14) השבירה . . ס"ג דבחי' נקודי': **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.**

15) ע"ם דתוהו . . נקודות דכתרים: **נסמן לעיל שם.**

סט, ד

16) השבירה . . להיותן בבחי' ישות: **ראה ספר המאמרים תרמ"ג ע' נד.**

17) וימלוך וימת: **וישלח לב, לו ואילך.**

18) כעצם אש הפשוט . . עצם המים: **נסמן לעיל בפ' בראשית יב, ד.**

19) א"א לב' מלכים: **נסמן לעיל בפ' בראשית יג, ד.**

20) שלע"ל . . זו"נ שוין בקומתן: **ראה עץ חיים שער (כה) דרושי הצלם דרוש ו. שער (לו) מיעוט הירח פ"א־ב. אור התורה בראשית ע' 50.**

21) מכתר . . ת"ת דא"א: **ראה גם לעיל ע' סה, ב.**

ע, א

1) וימלוך תחתיו: **וישלח לו, לג.**

2) שהנקודים דתוהו הן זת"ז: **נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ד.**

3) ענפי' מתפרדים: **נסמן לעיל נח, א.**

4) דעד דלא הוה מתקלא: **ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב.**

5) הקו"ח . . משחתא ומתקלא . . כנ"ל: **לעיל סו, ב.**

6) הג': **בתו"ח [הנ"ל יט, א] נרשם: נ' שצ"ל הב', ע' ס"ג.**

7) כל ספי' וספי' מתחלקת לי"ס . . עוד לי"ס: **ראה עץ חיים שער (כד) פרקי הצלם פ"א.**

8) בחי' ספי' מתחלק' לי': **ראה שער היחוד ע' יז.**

9) דתוהו . . רבוי האור . . התיקון נק' מיעוט האור: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.**

ע, ב

10) התיקון הוא רבוי ההתחלקות . . ההתכללות: **ראה תורת חיים שמות ס, ב ואילך.**

11) אך: **גם בב: לא צויין כאן סימן לפרק. וראה גם הנרשם לקמן עה, א הערה (מו).**

12) הכלל הידוע שבבחי' הפשוטים: **נסמן לעיל בפ' בראשית יב, ד.**

ע, ג

13) המזיגות והרכבות . . בעץ: **ראה גם לעיל בפ' בראשית יג, א.**

14) אבנים שחקו מים: **איוב יד, יט. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' כו.**

15) וכן בעץ השורף: **בתו"ח [הנ"ל יט, א] נרשם: וע' באגה"ק סט"ו בד"ה להבין משל ומליצה כו' דשם מביא דג' יסודות א"מ"ר' חלפו והלכו בעשן ע"ש. והנראה דבכאן אינו מדבר רק מב' הפכיים לכן אינו מביא יסוד הרו"ח דשם.**

16) בס"י הוציא מים מאש: **נסמן לעיל בפ' בראשית יג, א.**

17) טרף אש ומים: **ראה הנסמן לעיל שם.**

18) השמים שמורכב מאש ומים: **חגיגה יב, סע"א.**

19) מצא מין את מינו: **ערובין ט, סע"א.**

20) אש שותה: **נסמן לעיל בפ' בראשית יג, א.**

21) אש שבמים כמו ברקים של המטר: **נסמן לעיל שם.**

22) דאש: **אב: ניתוסף: ומים.**

ע, ד

23) ומעז יצא מתוק: **ס' שופטים יד, יד.**

24) משל . . המרקחת: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית יג, א.**

עא, א

1) אין האש ומים פשוטי' . . בס' הטבע האחרוני': **ראה בד קודש ע' 14 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם [נדפס גם באגרות קודש אדמו"ר האמצעי ע' רצד]. ביאורי הזהר מקץ לב, ריש ע"ד. לעיל בפ' בראשית יג, א.**

2) בס"י טרף אש ומים: **נסמן לעיל שם.**

עא, ב

3) גבי שאול המלך: **ראה יבמות עח, ב.**

4) ביום שמחת לבו זה בנין בהמק"ד: **שיר השירים ג, יא [ושם: וביום — ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'קכה]. תענית כו, ב (במשנה).**

5) בנין בהמק"ד שא' שלמה שה"ש: **ראה זהר תרומה קמג, א.**

6) כי על אפי . . שנשא שלמה: **ירמי' לב, לא. נדה ע, ב. ראה גם ביאורי הזהר בראשית א, א. מקץ לב, ג. תורה אור נח ט, ד. דרך מצותיך קסא, ב.**

7) אמחה . . ולא אוסיף עוד: **בראשית ו, ז. נח ח, כא.**

8) כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה [וכן צ"ל במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רמא].**

9) כי יצר לב האדם: **נח שם. ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית יד, א הערה מטעם.**

10) עוד כל ימי הארץ: **נח ח, כב.**

11) כי רגע באפו: **תהלים ל, ו. ראה גם לקמן פ' וירא קט, ב. קיז, רע"א.**

12) אל זועם בכל יום: **תהלים ז, יב [ושם: ואל — וכ"ה בא]. ברכות ז, א.**

13) ברוגז רחם תזכור: **חבקוק ג, ב.**

14) יסורי' של אהבה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ג.**

עא, ג

15) שחייב אדם לברך: **ברכות נד, א (במשנה). ראה גם לעיל פ' בראשית יג, ב ובהנסמן לשם.**

16) ה' נתן וה' לקח: **איוב א, כא. הובא בברכות שם ס, ב.**

17) השמחי' ביסורי' . . ואוהביו כצאת השמש בגבורתו: **נסמן לעיל שם.**

18) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב.**

19) וגילו ברעדה . . תהא רעדה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.**

20) וכל הלבבות ייראוך: **נוסח תפלת „נשמת" לשוי"ט [ושם: וכל קרב]. ראה לקמן פ' חיי שרה קל, רע"א. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' מז. וש"נ.**

21) בעמדם תרפינה כנפיהם: **יחזקאל א, כד. כה.**

22) וירא העם וינועו: **יתרו כ, טו.**

23) באברהם . . יראה . . יצחק . . אהבה: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלג. וש"נ.**

24) במיכאל וגבריאל . . ואין מכבים זא"ז: **נסמן לעיל בפ' בראשית יז, ב הערה עושה שלום.**

עא, ד

25) כמים קרים על נפש עיפה: **משלי כה, כה.**

26) בגשמיו': **אוצ"ל: בגשמי'.**

27) שכל חום יוליד: **נסמן לעיל בפ' בראשית יד, ב.**

28) עוד כל ימי הארץ: **נח ח, כב [בדילוג. ושם: וקור].**

29) (שרוח): **אב: שרוח. החצאי עיגול ניתוסף בדפוס שני.**

עב, א

1) והרוה את הארץ: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ד.**

2) אשה כי תזריע וילדה: **תזריע יב, ב. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תא. ויקרא ח"ב ע' תר. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'קצה וע' א'תנא. נביאים וכתובים ר"ע תסב. לקמן פ' תולדות קמח, ב ואילך.**

3) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט. ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית ח, א.**

4) בזוהר . . לאכללא שמאלא בימינא: **נסמן לעיל שם ט, א.**

5) מט"פ טמא ומט"פ טהור: **נסמן לעיל בפ' בראשית יד, ג.**

6) שר"מ היה אומר על טמא טהור: **נסמן לעיל שם יד, ד.**

7) כו': **א: האדם כו'.**

8) בבני א"י . . שנוחי' זה לזה: **ראה סנהדרין כד, א.**

9) נפק מילת' מבינייהו: **ראה שבת קכא, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' עדר. וש"נ. שמות ח"ב ע' תד.**

10) במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי: **איכה ג, ו. ראה סנהדרין שם. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קו.**

11) ת"ב . . מח"י: **תלמוד בבלי . . מתלמוד ירושלמי.**

12) מחלוקת ב"ש וב"ה . . לש"ש: **אבות פ"ה, מי"ז.**

13) שאלו ואלו דא"ח: **ערובין יג, ב. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שלט ואילך.**

14) הויות דאביי ורבא: **סוכה כח, א.**

15) דבכ"ד קושי' וכ"ד פירוקי: **ראה בבא מציעא פד, סע"א. וראה גם הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג, ה"א־ב וקונטרס אחרון א (ע' 1686). ספר המאמרים תק"ע ס"ע יח ואילך. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקכב וס"ע תרכג. במדבר ח"ג ע' א'רכז.**

עב, ב

16) ממצות צדקה שבבחי' רגל: **ראה אגרת הקדש ס"ט. לקמן פ' חיי שרה קלח, ג. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' דש. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'שכז. וש"נ. וראה גם לקמן פ' לך פג, ב.**

17) ואהבת לרעך כמוך: **קדושים יט, יח.**

18) דעלך סני . . ואידך פירושא הוא: **שבת לא, א. ראה גם לקמן עד, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' צו.**

עב, ג

19) דנקודי' דתוהו . . זח"ז: **נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ד.**

20) בפ' בראשית באריכות: **לעיל ז, ג ואילך.**

עג, א

1) ברוך שאמר . . והיה העולם: **נוסח ברוך שאמר. ראה שערי תשובה ח"א שער התפלה כו, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשצה. לקמן פ' ויחי רמד, ד.**

2) ודי"ל: **אוצ"ל: ודי"ל).**

עג, ב

3) לפני א' מה אתה סופר: **נסמן לעיל סו, ד.**

4) שרש לכלים . . האורות: **נסמן לעיל סז, ג.**

5) אדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**

6) כי לא אדם הוא: **שמואל־א טו, כט.**

עג, ג

7) קו המדה שנק' מתקלא: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, א.**

8) ז' שמות שאינן נמחקי': **נסמן לעיל סד, ג.**

9) מי כמוך באלים הוי"ה: **בשלח טו, יא.**

10) שע' עכו"ם: **אוצ"ל: שע' אומות.**

11) שע' עכו"ם . . ז"מ דתוהו: **ראה בפרק שלאח"ז.**

12) דאתם קרוי' אדם: **יבמות סא, א. ראה לקמן עה, ג.**

13) ישראל אשר בך אתפאר . . ה' אלקיו עמו: **ישעי' מט, ג. בלק כג, כא.**

14) ע' עכו"ם: **תוקן ע"פ אב. ג: ע' שרים. ואוצ"ל: ע' אומות.**

15) מאיגרא רמא: **ראה חגיגה ה, ב.**

16) הע"ש . . אחוריים דשם ב"ן: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רפט. וש"נ [ושם: צ"ל: תורת חיים עג, ג].**

17) ממ"ח צירופי' האחרוני': **נסמן לעיל סד, ד.**

18) אלקי' אחרים: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' תסה. שמות ח"ב ע' תרלה. דברים ח"ב ע' תקנז. ובהנסמן בהנ"ל.**

19) את זלע"ז עשה האלקי': **קהלת ז, יד.**

20) ונחנו מה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ג.**

21) בהנחל עליון גוים: **האזינו לב, ח.**

עג, ד

22) הנפילים . . אנשי השם: **נסמן לעיל בפ' בראשית טז, א.**

23) כי טוב טוב לגנוז בכלי: **בראשית א, ד. ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תשמו. תקס"ט ע' ט. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תלח. וש"נ. ח"ד ע' א'תעט. וש"נ. קונטרסים ע' קעה. לקמן פ' חיי שרה קלב, ד. וישלח קצא, א. קצג, ד. מקץ ריד, ד. ריח, ב. רכח, ג. ויחי רמא, ד.**

24) טורי דפרודא רה"ר: **ראה תניא ספל"ג. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' רצו. וש"נ. לקמן עו, ב.**

25) שהפרידם מיחודו העצמי: **נסמן לקמן עה, ג.**

26) ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**

27) מלך אלקים על גוים: **תהלים מז, ט.**

28) אברהם יצא ממנו: **נסמן לעיל מט, ד.**

29) וכבודי לאחר לא אתן: **ישעי' מב, ח. מח, יא.**

עד, א

1) שישראל עלו במח': **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.**

2) כי חלק הויה עמו: **נסמן לעיל סא, א.**

3) ממ"ת שהיו ס"ר דיעות: **נסמן לעיל נז, ד.**

4) ויחן שם ישראל נגד ההר: **יתרו יט, ב.**

5) ברכנו אבינו כולנו כא': **סיום תפלת העמידה.**

6) כל אשר דבר ה' נעשה: **יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. ז.**

7) שעל כל דבור פרחה נשמתם: **נסמן לעיל מח, ג.**

8) החזיר' על כל העכו"ם: **אוצ"ל: האומות — כדלקמן פ' לך פח, ב. ראה עבודה זרה ב, ב.**

9) וג' קשרים הן: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.**

10) למהוי אחד באחד: **זהר תרומה קלה, סע"א.**

11) שאין שלימות . . בלא זולתו: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תז ובהנסמן שם.**

12) ת"ר אלף . . בקרבו: **בהעלותך יא, כא. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשמח. וש"נ. קונטרסים ע' תיז. וש"נ.**

13) ד' הדגלים שהיו במדבר: **במדבר ב, ב ואילך.**

14) סנדל' קושר כתרים: **ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בספר המאמרים תש"ח ע' 202. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שיג. וש"נ. לקמן פ' וירא צט, ג. וישב רד, א.**

15) בד' רוחות השמים: **זכרי' ב, י [ושם: כארבע — ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשמט. וראה לעיל בפ' בראשית מב, סע"א. מד. א].**

16) שה פזורה ישראל: **ירמי' נ, יז.**

17) שער הי"ג שכולל כל הי"ב שערים: **ראה לקוטי אמרים להה"מ סקל"ג ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקפא־ב. [נדפס גם בשו"ת אדה"ז — קה"ת תשמ"ח — ע' 261]. שער האמונה ע' פח. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רס. מאמרי אדה"א דברים ח"א ריש ע' של. קהלת יעקב מערכת י"ב שערים. שער הכולל בהקדמה.**

18) דבנוהי דאברהם . . דיצחק: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס ריח, סע"ב ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קט. וש"נ. ח"ד ע' א'תלג וע' א'תסא. לקמן פ' תולדות קמה, ד.**

עד, ב

19) דישמעאל . . דאדום: **בכל הנסמן לעיל מובא להיפך.**

20) אם יהיה נדחך: **נצבים ל, ד.**

21) ונקבצו בני יהודה: **הושע ב, ב.**

22) ויהי בישורון מלך: **ברכה לג, ה.**

23) דלישתף אינש נפשיה: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשמט. וש"נ. נביאים וכתובים ע' צו בשם רז"ל.**

24) דאכל יו"ד דוקא שריא שכינתא: **ראה סנהדרין לט, א. לקמן פ' וירא קח, ד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' יד. וש"נ.**

25) ה' עוז דתורה: **תהלים כט, יא. נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ב.**

26) ומטעם זה נחרב בית שני . . כנ"ל: **סד, ב.**

עד, ג

27) עכו"ם: **אוצ"ל: אומות.**

עד, ד

28) דפני ארי' אל הימין: **יחזקאל א, י.**

29) דכלילן דא בדא ושליבן דא בדא: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.**

30) בעכו"ם: **תוקן ע"פ אב. ואוצ"ל: באומות. ג: באנשים אחרים.**

31) בשם: **א: דשם.**

32) בדורו של אחאב: **ראה ירושלמי פאה פ"א, ה"א. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א כאן ס"ע עג ובהנסמן לשם. ענינים ע' פו ואילך ובהנסמן לשם. לקמן עה, ב. ולהעיר מספר המאמרים תקס"ט ע' רל.**

33) ומשלו בכל הגוים: **ראה מגילה יא, א.**

עה, א

1) בבית שני שהי' שנאת חנם בין ראשי הדור: **ראה יומא ט, ב (בבית ראשון). מאמרי אדה"א במדבר ח"ה ע' א'תשדמ. לעיל סד, ב ובהנסמן לשם. לקוטי שיחות ל"ג בעומר כרך לב ע' 153 בשולי הגליון.**

2) בצלם אלקים עשה את האדם: **נח ט, ו.**
3) ורדו כו׳ ומוראכם וחתכם: **בראשית א, כח. נח ט, ב.**
4) וכל אשר יקרא לו האדם: **בראשית ב, יט.**
5) נשיא אלקי׳ אתה בתוכנו: **חיי שרה כג, ו.**
6) שרדף אברהם אחר ד׳ מלכי׳: **לך יד, יד. ראה גם לקמן פ׳ וישלח קפא, ד. מקץ רטז, ד.**
7) אברהם . . עפר ואפר בעצמו: **וירא יח, כז.**
8) איכה ירדוף אחד אלף: **האזינו לב, ל [בדילוג]. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקמג. שערי תשובה ח״א שער התשובה ח, ג.**
9) וכמ״ש כלב: **עד״ז הוא בביאורי הזהר ויגש קלז, ב. שערי תשובה שם. ובכתוב [שבהערה הבאה] קאי על יהושע וכלב.**
10) כי לחמנו הם: **שלח יד, ט.**
11) ואך את דמכם . . שופך דם האדם: **נח ט, ה. ו.**
12) (מו): **כ״ה גם בב. ולכאורה צ״ל (מה). וראה גם לעיל סז, ב הערה והנה. ע, ב הערה אך.**

עה, ב

13) דקליפה . . כקוף בפני אדם: **ראה זהר תרומה קמח, ב ובדרך אמת שם.**
14) ויאמרו לאל סור ממנו: **איוב כא, יד.**
15) בסנחריב . . מי בכל: **מלכים־ב יח, לה. ישעי׳ לו, כ.**
16) ונפל בדבר הוא וכל עמו: **כ״ה בבג. וראה מלכים שם יט, לה ואילך. ישעי׳ שם לז, לו ואילך. וראה גם לעיל פ׳ בראשית מ, ב.**
17) בנבוכדנצר שעשה צלם עכו״מ: **ראה דניאל פ״ג. מגילה יב, א. מנות הלוי בהקדמה (ג, א ואילך).**
18) בנבוכדנצר . . ונעשה בצורת חיה: **ראה דניאל ד, כח ואילך.**

עה, ג

19) אם תגביה כנשר: **עובדי׳ א, ד.**
20) שכולם היו מדברים בלה״ק . . שפה אחת: **תרגום יונתן ורש״י נח יא, א. ירושלמי מגילה פ״ט, ה״א. תנחומא נח יט (עה״פ הבה נרדה).**
21) שהפרידו [**א: שהפרידן**] מאחדותו: **ראה הנסמן בסמוך.**
22) אחם קרויים אדם: **יבמות סא, א.**
23) וע״כ א׳ שהפרידן מיחודו: **ראה זהר שמות פז, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ עד. לקמן עו, א: פ׳ חיי שרה קכד, ג: שארז״ל. פ׳ תולדות קמה, ג. שם קסב, א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרלה. וש״נ.**
24) אשר חלק ה׳ א׳ . . שהחליק׳ בדברי׳: **ואתחנן ד, יט [ושם: ה״א אותם]. עבודה זרה נה, א.**
25) ויקר׳ אברם שם: **לך יג, ד [ושם: ויקרא שם אברם בשם ה׳]. וירא כא, לג [ושם: ויקרא שם בשם ה׳ אל עולם]. ועד״ז ראה לקמן בפ׳ תולדות קמב, ג. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שנ. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳נח. וש״נ.**
26) אחד הי׳ אברהם: **יחזקאל לג, כד.**
27) אני יחיד בעליוני׳: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רלד. וש״נ.**
28) ויקרא לו אל: **וישלח לג, כ. מגילה יח, א.**
29) וארא . . לא נודעתי להם: **וארא ו, ג. ראה הנסמן לעיל מט, ד הערה ושמי.**
30) ישראל אשר בך אתפא׳: **ישעי׳ מט, ג.**

עה, ד

31) שניתן לאברהם . . ד׳ אומו׳ . . שם מ״ה: **ראה לך טו, יט ואילך. לעיל בפ׳ בראשית ח, א־ב.**
32) כי חלק ה׳ עמו: **נסמן לעיל סא, א.**
33) ישראל עלו במחשב׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**
34) הצמצום הראשון שנק׳ מק״פ: **נסמן לעיל סו, א.**
35) שהיה הוא ושמו בלבד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
36) אתה קדוש . . ושמך קדוש: **תפלת העמידה. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שלו וע׳ תקלח. שמות ח״א ע׳ רפא.**
37) אתה אחד . . ושמך אחד: **תפלת העמידה למנחה בשבת. ראה גם לקמן פ׳ וישב רו, סע״ד ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקלח. שמות שם. נביאים וכתובים ע׳ תקיז.**
38) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**
39) גלה כבוד מלכותך: **תפלת מוסף ליו״ט וימים נוראים. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קסא. בראשית ע׳ תכח. נביאים וכתובים ע׳ צ.**
40) ה׳ ימלוך לעולם ועד: **בשלח טו, יח. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ שז.**
41) ובכן תן פחדך: **תפלת העמידה לימים נוראים. ראה גם לקמן פ׳ חיי שרה קלט, ג. תולדות קמב, א. קמז, ג. ויצא קעו, סע״א. וישב רב, ד. ויחי רמג, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תיט.**
42) ונשאר . . דשימו . . וכמ״ש בע״ח . . הקו״ח: **ראה גם קול הרמ״ז לאוצרות חיים שער העגולים בתחלתו אות ו. לקמן פ׳ לך צז, ד. לקוטי תורה ויקרא בהוספות נד, א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ ח. וש״נ. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בספר המאמרים תרנ״ט ע׳ עז.**

עו, א

1) קו המדה . . האורות בכלים: **ראה לעיל סו, ב. וש״נ.**
2) דאיהו שקיו דאילנא: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
3) וי״ו דוהנורא: **ראה לעיל בפ׳ בראשית מא, סע״ד ובהנסמן לשם.**
4) עכו״ם עלו במח׳: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל וישלח לו, לא. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנ. וש״נ. במדבר ח״ד ע׳ א׳תקנז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקכ. לקמן פ׳ וישלח קפה, א. קפט, א.**
5) ישת חושך סתרו: **תהלים יח, יב.**
6) ויקרא אלקי׳ לאור יום: **בראשית א, ה.**
7) שארז״ל שהפרידן מאחדותו וחלקן בדברי׳: **נסמן לעיל עה, ג.**
8) אברהם אבר מ״ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע״א.**
9) אברהם . . עפר ואפר בעצמו: **וירא יח, כז.**
10) אברהם . . ומותר בעולם: **ראה גם לקמן פ׳ חיי שרה קלט, ד. תולדות קמה, א. (ויגש רלא, א). מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקלח. וש״נ.**
11) משה מה שמו: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע טז. וש״נ. דברים ח״ב ס״ע תכ. וש״נ. בראשית ע׳ שצב. שמות ח״ב ע׳ שלז.**
12) משה . . עניו ושפל: **בהעלותך יב, ג.**
13) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
14) במשיח נאמר וגבה מאד: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
15) במשיח . . ההתנשאות דיש האמיתי: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רלד. וש״נ.**
16) וקצת . . בדוד מ״: **ראה גם לעיל נא, ד.**
17) דכל המשפיל עצמו הוי״ה מגביהו: **ערובין יג, ב.**
18) משה שהוא משיח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**
19) מאד אותיות אדם: **נסמן לעיל סה, ב.**
20) דוד . . וקרא עצמו עני ואביון: **תהלים קט, כב. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ סא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ שסג.**

עו, ב

21) שמשיח בא מדוד: **ראה רמב״ם הל׳ מלכים פי״א. ספר המצות להרמב״ם מל״ת שסב. הנסמן בלקוטי שיחות במדבר כרך ח ע׳ 215 הערה 53.**
22) אדם אדם דוד משיח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ד.**
23) דלאו מכל אינון מדות כלל: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**
24) טורי דפרודא רה״ר: **נסמן לעיל עג, ד.**
25) כל הגוים כאין נגדו: **נסמן לקמן עו, ג.**
26) הן גוים כמר מדלי: **ישעי׳ מ, טו.**
27) וקרו ליה אלקא דאלקיי׳: **מנחות בסופה.**
28) ודל״ל: **כנצ״ל: ודי״ל).**
29) הבו להוי״ה . . הללו את ה׳: **ראה גם לעיל נא, ג. וש״נ.**
30) אז אהפוך אל עמי׳: **צפני׳ ג, ט.**
31) ששיער בעצמו . . גליפו בטה״ע . . כנ״ל: **לעיל סז, א.**

עו, ג

32) וכל דיירי ארעא כלא חשיבי: **דניאל ד, לב [ושם: כלה חשיבין].**
33) וכל הגוים כאין נגדו: **ישעי׳ מ, יז [ושם: כל].**
34) מלך אלקים על גוים: **תהלים מז, ט.**

עו, ד

35) ישראל אשר בך אתפאר . . אדם: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טו, ג ואילך.**
36) ה׳ אלקיו עמו ותרועת מלך בו: **בלק כג, כא.**
37) לא הביט און ביעקב: **בלק כג, כא.**
38) כי ישר ה׳ צורי: **תהלים צב, טז.**
39) מי לא יראך מלך הגוים: **ירמי׳ י, ז.**
40) מה שמו ומה שם בנו: **משלי ל, ד.**
41) שירוץ אדם לקראת מלכי עכו״מ: **ראה ברכות נח, א.**
42) שדוד מ״ הי׳ מפזז . . ונקלותי עוד מזאת: **שמואל־ב ו, טז. כב.**
43) יען כי נכנע אחאב: **מלכים־א כא, כט [ושם: כי נכנע אחאב מלפני יען כי נכנע — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תצז].**
44) לא אשאל ולא אנסה: **ישעי׳ ז, יב.**
45) ומנשה שב לאל בכל לבו: **דברי הימים־ב לג, יב ואילך.**
46) ומלך נינוה ועמו . . בתענית ושק: **יונה ג, ה ואילך.**

47) הי׳ מזה קצף על ישראל: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנג, ג.**
48) שמפני זה ברח יונה: **ראה ירושלמי סנהדרין פי״א ה״ה. רש״י יונה א, ב.**
49) דקיקיון . . ואני לא אחוס: **נסמן בסמוך עז, א.**

עז, א

1) אנה ה׳ . . אל רחום וחנון: **יונה ד, ב [בדילוג].**
2) טוב מותי מחיי: **יונה ד, ג.**
3) וימן ה׳ אלקי׳: **יונה ד, ו.**
4) ואתה משמרה בקרבי: **ברכות ס, א. ברכת אלקי נשמה. ראה גם תורה אור שמות קו, ד ואילך. לקמן פ׳ חיי שרה קלב, ד. וישלח קצד, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תסו. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרפח ואילך.**
5) וימן תולעת . . למחרת . . ותך את: **יונה ד, ז.**
6) בע״ה: **בעולם הבא.**
7) שיוציא חמה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**
8) וכזרוח השמש . . קדים . . ותך השמש . . מותי: **ע״פ יונה ד, ח.**
9) רוח קדים מקדמונו ש״ע: **ראה עד״ז לעיל בפ׳ בראשית מה, ב.**
10) היטב חרה לך: **יונה ד, ט.**
11) אתה חסת . . ברישא חשוכא: **יונה ד, י. שבת עז, ב [כגי׳ רש״י].**
12) ואני לא אחוס: **יונה שם, יא.**
13) ובהמה רבה בחי׳ שם ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, ג.**
14) ז׳ מצות בני נח: **ראה סנהדרין נו, סע״א. רמב״ם הל׳ מלכים רפ״ט. כללי המצות לר״י גיקטיליא (צפת, תשנ״ב) מערכת בן נח ע׳ 9-38.**
15) ואהבת ריעי׳: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ סב.**
16) מלך במשפט שיעמיד ארץ: **ע״פ משלי כט, ד.**
17) ה׳ בחכמ׳ יסד ארץ: **משלי ג, יט. ראה לקמן פ׳ וירא קח, ג. שערי תשובה ח״א שער התפלה סה, ג ואילך. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תז. וש״נ.**
18) שלי שלי ושלך שלך: **אבות פ״ה, מ״י. ראה לקמן פ׳ וירא קח, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשנב. וש״נ. קונטרסים שם. וש״נ.**
19) עכו״ם שעוסק בתורה: **סנהדרין נט, א. רמב״ם הל׳ מלכים פ״י, ה״ט.**

עז, ב

20) שנחלקו ר״י ור״ש: **ראה שבת לג, ב.**
21) דכל חסד דעבדי׳ לגרמייהו עבדי׳: **נסמן לעיל נ, ג.**
22) וחסד לאומי׳: **משלי יד, לד. ראה גם לקמן פ׳ חיי שרה קלט, ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ סד.**
23) האומ׳ סלע זו לצדק׳: **פסחים ח, סע״א ואילך. ראה שערי אורה שער הפורים ע׳ צב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקצח. וש״נ. קונטרסים ע׳ קמג. לקמן פ׳ חיי שרה קמ, א. לקוטי שיחות עקב כרך יט ע׳ 122.**
24) במצות סוכה שינסה אותם: **עבודה זרה ג, א. ראה ביאורי הזהר פקודי נט, סע״ב ואילך. מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ רסז. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ קמה ואילך.**
25) ולא לתוהו בראה לשבת יצרה: **ישעי׳ מה, יח.**
26) שכולם היו מדברי׳ בלה״ק: **נסמן לעיל עה, ג.**
27) בזהר הנ״ל . . בסמוך: **ראה לעיל סד, א. לקמן עח, ד ואילך.**

עז, ג

28) ויהי בנסעם מקדם . . מקדמונו ש״ע: **נח יא, ב. בראשית רבא פל״ח, ז.**
29) קדמון לכל הקדומים: **תקוני זהר תי״ט (מב, א). ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תנט.**
30) כמשי״ת . . האי בקעה: **לקמן עט, א.**
31) טה״ע . . השמים ושמי השמים: **ראה הנסמן לעיל סט, ג.**
32) וזה שער השמים: **ויצא כח, יז.**

עז, ד

33) ה׳ אבנים בונות ק״כ בתים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כד, א.**
34) אני חומה ושדי כמגדלות: **שיר השירים ח, י. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ עו. ד״ה אני חומה תקס״ה (נדפס ב)אור התורה שיר השירים כרך ב ע׳ תשנז ואילך.**
35) הסולם שראה יעקב: **ויצא כח, יב. ראה לעיל נד, ב.**
36) מלאכי אלקים . . המעלים . . וממשיכים: **ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תיד.**

עח, א

1) הארץ נתן לב״א: **תהלים קטו, טז.**
2) וכבודי לאחר לא אתן: **ישעי׳ מב, ח. מח, יא.**

עח, ב

3) שמע שם ע׳ רבתי: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלו, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשמא. וש״נ.**
4) מי [**א: ומי**] כעמך ישראל: **דברי הימים־א יז, כא.**
5) בהנחל עליון גוים: **האזינו לב, ח.**
6) מה שמו ומה שם בנו: **משלי ל, ד.**

עח, ג

7) האפיקרוסים . . יודעים את רבונם: **ראה גם הנסמן לעיל נא, א.**
8) עזב ה׳ את הארץ: **יחזקאל ח, יב. ט, ט.**
9) אמר ר״ט אקפח: **שבת קטז, א.**
10) האפיקורסים . . כארסטו וסייעתו: **ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תתב ובהנסמן שם.**
11) קרו ליה אלקא דאלקייא: **סוף מנחות.**
12) במשנה בפ׳ חלק: **ראה סנהדרין קז, ב.**
13) שפשטו יד בעיקר: **רש״י נח יא, ט.**
14) דור המבול . . שלא פשטו יד: **סנהדרין ורש״י שם.**
15) דור המבול . . תאוות גופניות וחמס: **בראשית ו, ב. נח ו, יא.**
16) המבול . . לטהר הארץ: **נסמן לעיל נח, ג.**

עח, ד

17) דער ואונן שנק׳ רע: **וישב לח, ז וברש״י.**
18) שטהור עינים: **חבקוק א, יג.**
19) וימח את כל היקום . . וימחו מן הארץ: **נח ז, כג.**
20) ימחו מספר חיים: **תהלים סט, כט.**
21) מאמר הזוהר הנ״ל: **לעיל סד, א.**
22) ונהר יוצא מעדן: **בראשית ב, י [בדילוג].**
23) שהיה הוא ושמו בלבד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
24) קדמון לכל: **נסמן לעיל עז, ג.**
25) קדמונו ש״ע: **לשון בראשית רבא פל״ח, ז.**
26) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל סב, ג.**
27) ויטע . . מקדמונו ש״ע: **נסמן לעיל סד, א.**
28) דגן ועדן . . חו״ב: **ראה סידור עניני סעודות שבת קעג, ג ואילך.**
29) בפנימית חכמה . . פנימית ע״י: **נסמן לקמן בפ׳ לך צ, ג.**
30) עדן סתימאה: **ראה גם לקמן פ׳ לך פא, ב. צו, א. וישלח קפג, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מד. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תיז. נביאים וכתובים ע׳ רעז.**
31) ג״ן ספרים דאוריית׳: **נסמן לעיל סב, ג הערה ג״ן סדרים. ואולי גם כאן צ״ל: סדרים.**
32) גן נעול: **שיר השירים ד, יב. ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמז, ב.**
33) והיו: **א: והי׳.**
34) ד׳ מוחי׳ חו״ב וחו״ג: **ראה זהר ואתחנן רסב, א. סידור שער התפלה ז, א. מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ רצה וע׳ רצז. אמרי בינה שם קיב, א. לקוטי תורה נשא כז, ב.**
35) י״ב גב״א: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מב, א.**
36) ד׳ מחנות שכינה: **זהר במדבר קיח, ב.**
37) וד׳ דגלים ב״ב שבטים: **במדבר ב, ג ואילך.**

עט, א

1) בחכ׳ דקליפ׳ שנק׳ ערמה: **ראה לקמן פ׳ ויצא קעט, ג. ויחי רמט, א. מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳תפח ואילך וע׳ א׳תקלד. דברים ח״ב ע׳ תקלב.**
2) ארמי אובד אבי: **תבוא כו, ה. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תצו. לקמן פ׳ ויצא שם.**
3) חכמי׳ המה להרע: **ירמי׳ ד, כב.**
4) ונחנו מה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.**
5) אני חכמ׳ שכנתי ערמה: **משלי ח, יב. ראה הנסמן לעיל הערה בחכ׳.**
6) הר ובקעה . . דכר ונוק׳: **ראה גם מאמרי אדה״ז תק״ע ע׳ קיב.**

עט, ג

7) וה׳ ברך את אברהם: **חיי שרה כד, א.**
8) שהטעימן מעין העוה״ב: **בבא בתרא טז, סע״ב ואילך.**
9) כאבות שהן המרכבה: **נסמן לעיל מט, ד.**
10) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
11) ויהי האדם . . לרוח ממללא: **בראשית ב, ז. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתקכב ואילך. דברים ח״ב ע׳ תעו. לקמן פ׳ ויגש רלג, א.**
12) נפש המדברת: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יא, ג. כח, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קפז. נביאים וכתובים ע׳ קמה.**
13) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**

עט, ד

14) שכל הנחלים . . הולכי׳ אל הים: **קהלת א, ז.**
15) מחלוקת קרח . . מחלוקת ב״ש וב״ה: **אבות פ״ה, מי״ז.**

16) דאלו ואלו דא״ח: **נסמן לעיל עב, א.**
17) דבחכמה אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
18) ואני נתתי לך: **ויחי מח, כב. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תסג ואילך (ובהנסמן בריש המאמר שם).**
19) הוי״ה אחד ושמו אחד: **זכרי׳ יד, ט. ראה זהר בראשית יח, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שי. וש״נ. ע׳ תקלז. וש״נ.**
20) והיה אור הלבנה: **ישעי׳ ל, כו. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שסג. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תלא.**
21) לחרפות ולדראון עולם: **דניאל יב, ב.**

*

לך לך

פ, א

1) ויאמר . . לך לך: **מיוסד על ד״ה זה וביאורו שנדפס באור התורה לך (כרך ו) ע׳ תתרעב ואילך [שם באוה״ת הוא הנחת כ״ק אדמו״ר האמצעי משנת תקס״ז עם הגהות וקיצורים מכ״ק אדמו״ר הצ״צ]. ומקבילו בתורה אור ר״פ לך [והגהות וכו׳ באוה״ת לך (כרך ד) ע׳ תרפה ואילך וע׳ 1376 ואילך]. מאמרי אדה״ז הנחות הר״פ ע׳ ה (וע׳ ז הביאור). פרשיות התורה ח״א ע׳ פ. וראה ג״כ ספר השיחות תש״ג ע׳ 156 ס״ו.**
המאמר נמצא גם בבוך כת״י מעתיק 375 ע׳ קמב [בכותרת: בע״ה פ׳ לך לך] עד לקמן פד, ב ומשם חסרים העמודים בהכת״י עד צ, ד וגם קרועים שולי העמודים. ציוני הפרקים שונים בהכת״י, ונרשמו להלן במקומם.
להלן בספר מציין למאמר זה, ראה פ׳ חיי שרה קכא, ד. קכב, א. קכד, ב. ג. קכה, א. קלה, סע״א. קלז, ב. ויצא קסה, ג. קעד, א. וישלח קפה, ג.
הסימנים להלן: א=כת״י מעתיק. ב=דפוס ראשון. ג=דפוס שני.
ויאמר ה׳ . . אשר אראך: **לך יב, א.**
2) ובזהר . . בספ׳ לק״ת: **ראה לקמן פט, ב (פנ״ג).**
3) ובזהר מבואר: (סתרי תורה) **כאן עו, ב ואילך.**
4) בספ׳ לק״ת: **להאריז״ל כאן ד״ה אמנם.**
5) אברם היינו אב רם: **ראה זהר (סתרי תורה) לך עט, ב.**
6) החכ׳ שנק׳ אור אבא: **ראה תניא פ״ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ א. וש״נ.**
7) שכל הנעלם מכל רעיון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
8) שכל מופלא: **ראה הקדמת הראב״ד לספר יצירה „הנתיב הא׳. פרדס שער (יב) הנתיבות פ״ב נתיב א. שם רפ״ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ח בהערה.**
9) פלאות חכמה: **נסמן לעיל שם כא, ב.**
10) כמובא [**א: כמבואר**] בפרדס: **ראה לעיל הערה שכל מופלא.**
11) האין וההעלם: **א: ההעלם והאין.**
12) מה פשפשת מה ידעת: **זהר בהקדמה א, ב.**
13) תרין ריעין דלא מתפרשין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
14) דאבא אמר לאימא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ג.**
15) והוא קוץ: **א: כידוע. בתו״ח [שנסמן לעיל בפ׳ בראשית יט, א] מציין לקמן פ׳ חיי שרה קכב, א (סוס״ד).**
16) אלף ל׳ אולפנא: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳כו. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קעג.**
17) אלף . . פלא: **ראה תקוני זהר ת״ע (קלה, א). הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקסו. קונטרסים ע׳ ז.**
18) דחכמה . . כח מה: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.**
19) כח מה בלי מהות . . ל׳ מהות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.**
20) ולהבין: **א: נרשם כאן פ״ב.**
21) ולא יקרא עוד שמך אברם: **לך יז, ה [ושם: את שמך].**
22) חכים ולא בחכמה ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**
23) שאין ערוך כלל בין האצילות: **ראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ קא [נוסחא שני׳]. פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשט. ביאורי הזהר לך ט, א. לקמן פ׳ תולדות קמב, ב. קמז, א. וישב רה, א. מקץ רכב, א־ב. ויחי רמ, א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ לז.**
24) שאין ערך לנברא: **ראה גם מאמרי אדה״ז שם. ביאורי הזהר פינחס קיד, ד. לקמן פג, סע״ג. פ׳ תולדות קמח, ד. קנד, סע״ב. ויצא קסג, ג. וישב רג, ג. רה, א. ריז, א. מקץ שם.**
25) האצי׳ . . ויאצל מן הרוח . . (במדבר יא, כה): **ראה פרדס שער (טז) אבי״ע רפ״א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ טו. וש״נ. קונטרסים ע׳ רפו. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ שיא ובהנסמן לשם.**
26) א״א שנק׳ ראש ומקור: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי״ע פ״א.**

פ, ב

27) בגלוי . . ובגלוי: **א: כגילוי . . וכגילוי.**
28) דמאמר קו המדה: **ראה גם הנסמן לעיל פ׳ בראשית טו, ב.**
29) הושיט אצבעו: **נסמן לעיל שם יז, ב.**
30) (ד): **א: (ג).**

פ, ג

31) שכל המצות הוא להוסיף אורות: **לקמן פג, ב: פז, א: פ׳ מקץ ריח, ד בשם הע״ח — ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש יא כלל טז. פרי עץ חיים בהקדמה. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תיג. נביאים וכתובים ע׳ מ.**
32) בהיות אברהם בן צ״ט . . שימול א״ע: **לך יז, א ואילך.**
33) החסדי׳ . . שמתגלי׳ בפומא דאמה: **ראה זהר בא לו, א. (אדרא רבא) נשא קמב, א. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן לע׳ פג.**
34) והוא יושב פתח האהל: **וירא יח, א.**
35) במלכות שנק׳ פתח האהל: **זהר בא שם.**
36) שהערלה . . קליפ׳ נוגה: **ראה עץ חיים שער (לג) אונאה פ״ג. טעמי המצות להאריז״ל פ׳ לך ד״ה סוד מצות מילה ופריעה.**

פ, ד

37) מושקעות . . ובאו: **א: משוקעים באוה״ע שנתגיירו ונקבצו.**
38) צמצום: **א: המדה וצמצום.**
39) (פסחים ח ע״א) שצדיקים בפני השכינה: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קעז. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תשסח.**
40) מלכות דאצי׳ . . ע״י לבריאה: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ״ב.**
41) בע׳ שרים: **א: באוה״ע.**
42) (ו): **א: (ה). פ״ד לא נרשם.**
43) אברהם . . ע״ה שנה בצאתו מחרן: **לך יב, ד.**
44) צ״ט: **א: צ״ט שנה.**
45) (משום: **א: משום. וראה הערה 49.**
46) המל׳ היא בקו האמצעי דת״י: **ראה פרדס שער (ו) סדר עמידתן פ״א־ב. שער האמונה פי״ב. בד קודש פ״ב.**
47) בקו האמצעי . . שעולה עד פנימית [**א: בחי׳ פנימית**] הכתר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
48) בפרדס בשער הצנורות: **ראה גם אור התורה בא כרך ז ע׳ ב׳תרלו [ושם מציין: לפ״ב]. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרעח. לקמן פ׳ וישלח קצו, סע״ב.**
49) כו׳): **אב: כו׳. וראה הערה 45.**

פא, א

1) ופי׳: **א: נרשם כאן: פ״ו.**
2) שם . . שאתה: **א: כמו שאתה שם במהותך ועצמותך.**
3) שבחי׳ החכמה . . אין והבינה נק׳ יש: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ג.**
4) מתגלה: **א: ומתגלה.**
5) (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן . . בינה שנק׳ נהר: **זהר (אדרא דמשכנא) משפטים קכג, ב.**

פא, ב

6) (במדבר יח, כג) ועבד הלוי . . עתיקא: **ראה זהר קרח קעח, ב.**
7) הוא היינו בחי׳ בינה: **ראה עץ חיים שער (ז) מטי ולא מטי פ״ב. שער (לד) תיקון הנוקבא סס״ב. לקוטי תורה להאריז״ל ירמי׳ י.**
8) הלוים הוא בבינה . . בשיר הלוים: **ראה גם לעיל פ׳ בראשית לו, א ובהנסמן שם.**
9) החכמ׳ נק׳ מעיין: **ראה זהר בא מב, ב. תקוני זהר תנ״ב. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת מעין. ספר המאמרים תקס״ט ע׳ כה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קנב. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תתצב. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳ריד.**
10) ההתגלות דע״י הוא בבינה: **ראה גם לעיל בפ׳ נח מז, ג ובהנסמן לשם.**
11) העוה״ב שהוא בבינה: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת עולם. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רי. וש״נ. קונטרסים ע׳ שפ וע׳ תקמו.**
12) שביו״ד דחכמה נברא העוה״ב: **מנחות כט, ב. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קנב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תנו.**
13) (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה: **ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**
14) (ט): **א: (ח).**
15) (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן . . שבחכמה שנקר׳ עדן: **ראה תקוני זהר תנ״ה. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתסד.**

16) בחכמה שנק׳ קדש: **נסמן לעיל בפ׳ נח סה, א.**
17) עדן סתימאה: **נסמן לעיל שם עח, ד.**
18) שאין טעם לרצון: **נסמן לעיל שם סג, א.**
19) כר״א שצהבו פניו: **ראה ירושלמי שבת פ״ח, ה״א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שדמ. וש״נ.**
20) בין: **אוצ״ל: ובין.**

פא, ג

21) נקודה בהיכלא: **נסמן לעיל בפ׳ נח נו, ג.**
22) עד״מ: **א: עד.**
23) (י): **א: (ט).**
24) שבבינה: **א: שבכונה. וראה להלן פב, א הערה 9.**
25) שבה: **א: בשבת.**

פא, ד

26) (יא): **א: (י).**
27) כלל א׳ הידוע דכל הגבוה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.**
28) מהכל: **א: בערך מהכל.**
29) שבלבושים: **א: להתלבש בלבושים.**
30) החכמה: **א: את החכמה.**
31) (מ״א ה, יב) וידבר שלשת אלפים משל: **ראה לקמן בפ׳ מקץ רכ, ב. מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ס״ע כג בשם הבעש״ט. קצרים ע׳ קלא. פרשיות התורה ח״א כאן ע׳ פו וע׳ שנ. וש״נ. תקס״ה ח״ב ע׳ תתקנח. תורה אור כאן יא, ג. מגלת אסתר צא, ג. צח, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רב. וש״נ. בראשית ע׳ תלט. ספר המאמרים מלוקט ח״ג מכ״ק אדמו״ר שליט״א ע׳ לז.**
32) ר״מ . . דעתו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ד.**
33) היה: **א: כי הי׳.**
34) וא״כ נמצא: **א: ונמצא.**

פב, א

1) (יג) . . וטעם: **א: (יא) . . טעם.**
2) (שמבריק כברק כנ״ל): **א: שמבריק כברק כנ״ל.**
3) שהחכמה מאין חמצא: **איוב כח, יב.**
4) בס״י הבן בחכמה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מו, א.**
5) המבין דבר מתוך דבר: **חגיגה יד, א. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שמה. לקמן פ׳ ויצא קעז, ד. לקוטי שיחות דברים תשמ״ח.**
6) הברקת: **א: הבהקת.**
7) פנים מסבירות . . מפנים מאירות: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ד.**
8) (יד): **א: (יב).**
9) בבינה: **שם: בכוונה. וראה לעיל פא, ג הערה 24.**

פב, ב

10) (שם קלב, ט) וחסידיך ירננו . . לויך מבעי לי׳: **ראה זהר ויצא קמח, ב.**
11) בפרדס בענין ג׳ קוצין שבי׳: **ראה שם שער (כז) האותיות ספי״ג. וראה גם לקוטי תורה מטות פו, ב. ובמאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ פח בשם הע״ח.**
12) אחת: **א: אחת לבד.**
13) הגבוה: **א: הגבוה גבוה.**
14) עליון: **א: העליון.**
15) כנ״ל: **א: מטעם הנ״ל.**
16) (טו): **א: (יג).**
17) הן: **א: הוא.**

פב, ג

18) (טז): **א: (יד).**
19) ג׳ נובלות הן: **ראה בראשית רבא פי״ז, ה. פמ״ד, יז.**
20) ונובלות בינה של מעלה שכינה: **בספר המאמרים תרנ״ז ע׳ קצט מציין בבראשית רבה פי״ז. ראה עץ חיים שער הכללים ספ״א: שארז״ל. עמק המלך שער (ו) עולם התהו פנ״ח. ספ״ס. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתסו. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תנה וע׳ תרנג.**
21) (נדה מה, ב) בינה יתירה: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ סה. וש״נ (ובהנסמן בריש המאמר שם). דרושי חתונה ח״א ע׳ לב וע׳ נא. ח״ב ע׳ תב. לקמן פ׳ חיי שרה קלג, ב.**
22) ונובלות אורו ש״מ גלגל חמה: **בראשית רבא שם [ושם: אורה].**
23) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**
24) חכים ולא בחכמה ידיעא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**
25) נפקת היינו שיצאה לחוץ: **ראה גם לעיל ב, סע״ב ובהנסמן לשם.**
26) תעלומות חכמה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
27) (דברים כט, כח) והנגלות כו׳ לעשות: **א: והנגלות לנו ולבנינו לשמור ולעשות — נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ב.**

פב, ד

28) דבחכמה אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
29) אך: **א: נרשם כאן: פט״ו.**
30) המגלה כתובה פנים ואחור (יחזקאל ב, י): **ראה שם. לקמן פ׳ וישלח קפה, ג. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תעג. — א: מגלה כתוב פנים ואחור כו׳).**
31) (סוכה כא, ב) שיחת ת״ח צריכה [**א: על שיחת ת״ח צריכי׳**] למוד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
32) לעומק: **א: יכירו לעומק.**
33) לבא: **א: להביאו.**

פג, א

1) בן ט׳ . . ראוי להוליד: **ראה לקמן פ׳ חיי שרה קכג, ב. קכד, ג. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקסט ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תפח. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תקלב. שמות ח״א ע׳ קעב. (וראה גם) ח״ב ע׳ תט.**
2) (יח): **א: (טז).**
3) מגופה: **שם: גם מגופה.**
4) הכתר שנק׳ תר״ך עמודי אור: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.**
5) תרי״ג מצות: **ראה מכות כג, סע״ב. כללי המצות לר״י גיקטיליא (צפת, תשנ״ב) מערכת שש מאות (ע׳ 208). אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ג ע׳ ריג (לקוטי שיחות יתרו כרך כו ס״ע 424 ואילך).**
6) וז׳ מצות דרבנן: **ראה אגרת הקדש סכ״ט. דרך חיים פנ״ו. פס״ד. לקוטי שיחות יתרו כרך כא ע׳ 401. שופטים כרך כט ע׳ 104 ואילך.**
7) דרמ״ח מ״ע ושס״ה ל״ת . . באנכי ולא יהיה לך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ד.**
8) כי טובים דודיך מיין: **שיר השירים א, ב. ראה ד״ה זה במאמרי אדה״ז כתובים ע׳ ו.**
9) למעלה (בפ׳ נח): **סב, ד ואילך.**
10) המצוה: **א: המצות.**
11) העוה״ב שמן המצוה [**א: המצות**]: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שצב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שעג. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תע. קונטרסים ע׳ רנא. לעיל פ׳ בראשית יח, ג.**
12) אשר אהי׳ . . לאתגלא׳: **נסמן לעיל פא, ב.**
13) י״ג חוורתי דגלגלת׳: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב.**
14) טלית בצמר דכבשים: **ראה שולחן ערוך אדה״ז הל׳ ציצית ס״ט, ס״ח. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ס״ע תרמו ואילך ובהנסמן לשם.**
15) (יט): **א: (יז).**

פג, ב

16) בד׳ פרשיות . . דחו״ב וחו״ג: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, א.**
17) בר״מ דאור א״ס מלגיו: **וכ״ה לקמן בפ׳ וירא קי, א. במאמרי אדה״ז תקס״ה ח״ב ע׳ תרפב ולקמן בפ׳ חיי שרה קכו, ג: ויצא קסד, ד: בתיקוני׳. פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקעג: בזוה״ק. ראה תיקוני זהר סתכ״ב (סח, ב).**
18) העמוד המחבר: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שכה. וש״נ. לעיל בפ׳ נח נד, ב.**
19) כו׳: **א: בראשו כו׳.**
20) שנתעטף הקב״ה כש״ץ כו׳ [**א: במקום כ״ז: שמתעטף בטלית**] (ר״ה יז, ע״ב): **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שסו. וש״נ.**
21) (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שצב.**
22) דציצית שהן ל״ב נ״ח: **ראה זח״ג (תוספת) שא, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שצד. וש״נ.**
23) צדקה . . בחסד דרוע׳ ימינא: **תקוני זהר בהקדמה יז, א. וראה גם לעיל פ׳ נח עב, ב.**
24) (ש״א כד, יג) משל הקדמוני: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**
25) ועליון: **אב: עליון.**
26) ים הקדמוני: **ראה גם לעיל פ׳ נח סב, ג ובהנסמן לשם.**
27) (כ): **א: (יח).**
28) בע״ח דכל עיקר ענין המצוה: **נסמן לעיל פ, ג.**
29) בספרי הקבלה: **ראה גם בכוונת צדקה (ויברך דוד) פרי עץ חיים שער (ז) הזמירות פ״ה. שער הכוונות ענין תפלת השחר. משנת חסידים תפלת היצירה פ״ז, מ״ג ואילך.**
30) כסף . . מגרמה כלום: **א: ליתא. וכנראה נשמט מפני תיבות הדומות: כלום . . כלום.**
31) להחיות רוח שפלים: **לשון הכתוב — ישעי׳ נז, טו. וראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תכה ואילך.**
32) בזהר ע״פ אשרי משכיל אל דל (תהלים מא,

ב): ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקסט. וש"נ. דברים ח"ג ע' תתעב. וש"נ.
33) השכינ' שנק' דל כמ"ש (שם קיג, ז) מקימי מעפר דל: ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שנו.
34) מקימי [א: מקים] מעפר דל: שמואל־א ב, ח.
35) מקימי [מקים] מעפר דל מעפר דעולם הבריאה: ראה גם ביאורי הזהר ויצא קלד, ד. אמרי בינה שער הק"ש כז, א.
36) חסד ח"ם דל"ת: ראה תקוני זהר תכ"ב (סז, רע"ב). מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרמג. וש"נ.
73) וגימ"ל גומל דלים: ראה שבת קד, א. ביאורי הזהר בלק קז, ד.
38) מדל"ת ה"א דו"ו: ראה שו"ע אדה"ז הל' תפילין סל"ו אות ה. פרי עץ חיים שער (כא) חג המצות פ"ו. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקכט.
39) דעד לא קבילת . . נערה: ראה זהר בא לח, ב ובאור החמה שם. פרדס שער (ה) סדר האצילות פ"ב.
40) למל' שנק' צדק: ראה זהר אחרי עב, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' שצד. וש"נ. ח"ג ע' תתעב. וש"נ.
41) צדק דאיהו דין: ראה הקדמת תקוני זהר יז, ב.
42) דמל' . . נעשי' עתיק לבריאה: נסמן לעיל פ, ד.

פג, ג

43) שהמל' . . שנעשית ראש לשועלים: ראה זהר חדש (מדרש הנעלם) שיר השירים עא, א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קעט.
44) שהאתרוג . . המל': ראה תקוני זהר בהקדמה ב, ב. תי"ג (כט, א). תכ"א (נו, רע"ב). פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת אתרוג. פרי עץ חיים שער (כט) הלולב פ"א־ג. מאורי אור מערכת אתרוג סק"ע. ספר המאמרים עטר"ת ע' כד ואילך.
45) שיושפע במל' דעת מז"א: ראה פרי עץ חיים שם פ"ב.
46) תרי"ג ארחין דגלגלתא: נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.
47) מעצמותו: א: העצמות מעצמותו.
48) לשמה לשם התורה: ראה פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' א. וש"נ. ח"ב ע' ששז. נביאים וכתובים ע' רעח.
49) וע"י: א: ע"י.
50) ק"ש: א: ק"ש שלמטה.
51) ודל: אוצ"ל ודל).
52) (כג): א: (יט).
53) ספר בראשית ספר הישר: נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ב.
54) אין ערך כלל: נסמן לעיל פ, א.

פג, ד

55) ולהבין: א: קטע חדש — וכנראה שכאן צ"ל פרק כ.
56) אברהם . . מרכבה לבחי' חסד: נסמן לעיל בפ' נח נז, ד.
57) מאכיל . . גם לערביים: ראה בבא מציעא פו, ב. לקמן פ' וירא קיח, א. חיי שרה קלט, ד.
תולדות קמב, ג. ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' תקיז [וכן צ"ל בד"ה דור לדור הנסמן בסמוך]. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקלח. ח"ג ע' א'קטז. ד"ה דור לדור מכ"ק אדה"א (קה"ת תשנ"ב) ע' 23. וש"נ.
58) דהוה עביד טיבו יתירא: ראה זהר ואתחנן רסב, ב. סידור שער התפילין יב, א. אמרי בינה שם קלז, א.
59) והוא [א: וירא והוא] ישב . . וגו' [א: ליתא]: וירא יח, א.
60) וירא והנה [א: ליתא] שלשה . . וגו' [א: ליתא]: וירא שם, ב.
61) ואל הבקר רץ אברהם: וירא יח, ז.
62) בהשפעת: א: בהתפשטות.
63) מאמר קו המדה: ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.
64) כמ"ש למעלה: פ, ב.
65) ואת הנפש אשר עשו בחרן: לך יב, ה. בא: והנפש — ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'קיט. וש"נ. ח"ד ע' א'תקז. לקמן פ' חיי שרה קכא, ג.
66) רוח אייתי רוחא: נסמן לעיל בפ' בראשית יד, ב.
67) התהלך לפני: לך יז, א. ראה לקמן פ' ויחי רמג, א.

פד, א

1) א"י: א: שהוא א"י.
2) חבור: א: בחי' חבור.
3) הארץ . . בחי' המל': ראה זהר (תוספתא) בראשית לא, ב.
4) שהיו אז בא"י: א: שבא"י.
5) בימי דוד ושלמה: כ"ה בכ"מ — ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקפט ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרצו. במדבר ח"ב ע' תשעד. ח"ג ע' א'צח.
6) ואברכך ואגדלה שמך: לך יב, ב.
7) ונברכו בך כל משפחות האדמה: לך שם, ג.
8) וילך אברם: לך שם, ד.
9) ויבאו ארצה כנען: לך שם, ה.
10) (עם: א: עם.
11) ולוט שהיא: א: (ולוט שהוא.
12) ולוט שהיא אחוריים דשם מ"ה: ראה לקוטי תורה להאריז"ל פ' לך יב, ד. יד, א. פ' וירא ד"ה ענין לוט ושתי בנותיו. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' מו. לקמן פט, ג. פ' חיי שרה קלז, א.
13) ויעבר: א: נרשם כאן פרק כא.
14) ויעבר אברם בארץ: לך יב, ו.
15) וירא . . ויאמר לזרעך אתן: לך שם, ז.

פד, ב

16) ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו: המשך הכתוב וירא.
17) ואבות סימן לבנים: ראה בראשית רבא פ"מ, ו. הנסמן בלקוטי שיחות תולדות כרך כה ע' 123.
18) א"י ארץ חפץ: ראה מלאכי ג, יב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קמה. נביאים וכתובים ע' תג.
19) ויעתק משם ההרה: לך שם, ח.
20) דאל נהירו דחכמתא: ראה זהר לך צד, א. צו ל, ב. לא, א. אחרי סה, א.
21) דבחכמה יבנה בית: משלי כד, ג.
22) ויסע אברם: לך שם, ט.
23) הלוך . . מדרגא לדרגא: ראה זהר לך פ, א. פד, א. וראה גם לקמן פ' תולדות קנט, ד. ויחי רמג, א.
24) ויעל אברם ממצרים . . וילך למסעיו: לך יג, א. ג.

פד, ג

25) ויאמר אם נא מצאתי חן: וירא יח, ג [בדילוג השם].
26) ואקחה פת לחם . . וימהר . . מהרי . . ואל הבקר: וירא שם, ה־ז.
27) שלא קיים כל רמ"ח מ"ע: ראה לקמן פה, ד. פו, סע"ד. צג, ב. פ' חיי שרה קלה, ג. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקל. וש"נ. קונטרסים ע' שי. וש"נ.
28) יצחק . . ע"י חפירת בארות: ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' תקטז ואילך. תורה אור תולדות יז, ג.

פד, ד

29) הלא היא כתובה . . בראשי': נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ב.
30) ג' הרגלים . . ג' האבות: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנז, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שפא. וש"נ. לקמן פ' ויצא קעו, ב.
31) ג' הרגלים . . החסד . . גבורה . . ת"ת: ראה סידור שחרית לד, א. לז, סע"א ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שעה. וש"נ. לקמן שם. וראה לקמן פ' וישלח קצא, ד.
32) ג' תפלות האבות תקנום: נסמן לעיל בפ' נח נד, א.
33) ג"ר . . לנגד האבות: ראה אבודרהם סדר שחרית של חול בברכת אתה קדוש (בשמונה עשרה ע' צז). לקמן פ' תולדות קנב, ד. ויצא קעו, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'כח וע' א'מג. וש"נ.
34) (דה"א כט, ב) ובכל כחי הכינותי: ראה גם לקמן פ' חיי שרה קלה, רע"ג. ויצא קעג, ד.
35) שאין קורין אבות אלא לשלשה (מ"ש [מסכת שמחות] פ"א הי"ד ברכות טז, ב): וראה לקוטי שיחות בלק כרך ד ע' 1068 הערה 12. ויצא כרך יו"ד ע' 97 הערה 48.

פה, א

1) אבות העולם: ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א. תנחומא ויחי ו.
2) אבות העולם . . תורה ועבודה וגמ"ח: ראה מגלה עמוקות ר"פ לך. שם אופן רנ קרוב לסופו.
3) שעליהם העולם דאצי' עומד: ראה אבות פ"א, מ"ב. וראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קיח. וש"נ.
4) דיעקב . . אהלים תשב"כ ושבע"פ: נסמן לעיל בפ' בראשית מה, סע"ג.
5) הגדול בה"א . . הגבור: ראה גם סידור שער הלולב רסב, א. שער החנוכה רעג, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשסב ואילך. לקמן פ' ויצא קעו, א. וישלח קצה, ב.
6) חסד לאומים: משלי יד, לד.

פה, ב

7) דיעקב שנק' בריח התיכון: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.

8) יעקב . . בחיר שבאבות: **ראה עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ"ב. לקוטי תורה להאריז"ל תולדות כז, כה. לקוטי שיחות ויחי כרך ג ע' 832. וש"נ.**

9) (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**

10) אמת היא התורה: **נסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.**

11) לאבותינו . . לחג"ת דא"א וע"י: **ראה גם לקמן צו, ג. פ' תולדות קנא, ג. ויצא קעג, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' רמא. ויקרא ח"א ע' ריז. ח"ב ע' תתנא. דברים ח"א ע' נה וע' פט. ח"ב ריש ע' שצא.**

12) (ישעי' סג, יז) למה תתענו ה' מדרכיך: **ראה ספר המאמרים תקס"ד ס"ע יד. תורה אור ויצא כד, א [ושם: ונתקן בתקון חצות]. לקמן פ' ויצא קעז, א. מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' ע. דברים ח"א ע' צה וע' של.**

13) דאברהם אוהבי רחימא דמלכא: **נסמן לעיל בפ' בראשית לח, ב.**

14) הרחמים דיעקב: **נסמן לעיל שם ה, ג.**

15) ספר בראשית שקדמו משה: **ראה גם לקמן פ' חיי שרה קלה סע"א ואילך. ויצא קעג, ג ובהנסמן שם.**

פה, ג

16) דיוסף . . יסוד ז"א: **ראה עץ חיים שער (כו) הצלם פ"ג. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקעה. וש"נ.**

17) וגוף וברית חשבינן חד: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכג, ב. תקוני זהר תל"ט (עט, ב). תס"ט (קו, א) ובהנסמן בניצוצי זהר שם. פרי עץ חיים שער (ב) הברכות פ"ז [בדפו"א ספ"ה].**

18) אלה תולדות יעקב יוסף: **וישב לז, ב. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' רצא. וש"נ.**

19) והנה אנחנו מאלמים אלמים: **וישב שם, ז [בדילוג].**

20) הנה נתתי לך שכם: **ויחי מח, כב [ושם: ואני].**

21) פקד יפקד . . וימת יוסף: **ויחי נ, כה. כו.**

פה, ד

22) וארא אל אברהם: **וארא ו, ג.**

23) והקושיא ידוע: **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' כט וע' לד ואילך ובהנסמן שם. ח"ב ס"ע שנד.**

24) וירא אליו הוי"ה . . וירא הוי"ה אל אברה': **וירא יח, א. לך יז, א [ושם: אברם]. וראה גם לעיל פד, א.**

25) וכן ליצחק: **תולדות כו, ב. כד.**

26) וליעקב: **ראה ויצא כח, יג.**

27) שאבו' קיימו התו"מ ברוחניות: **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' פח. וש"נ. לעיל פד, ג. וש"נ.**

28) (יומא כח, ע"ב) קיים א"א: **ראה גם לקוטי שיחות תולדות תנש"א.**

29) (יומא כח, ע"ב) קיים א"א . . אפי' ע"ת: **ושם: עירובי תבשילין. וכ"ה בתוד"ה לא יבמות עא, ב בשם הב"ר (פצ"ה, ג). ובב"ר פמ"ט, ב: עירובי חצירות. ובשו"ת הרשב"א ח"א סצ"ד: עירובי חחומין. וראה תנחומא באבער לך ס"א הערה ח. וש"נ. שוחר טוב פ"א סי"ג הערה קפד. וש"נ.**

30) דמקלות . . תפלין: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**

31) שכל הגבוה יותר: **נסמן לעיל שם כה, א.**

32) וקשרתם וכתבתם: **ואתחנן ו, ח. ט.**

33) באמרפל מלך שנער: **לך יד, א ואילך.**

34) ומלכי צדק: **לך שם, יח.**

פו, א

1) ואלה המלכים אשר: **וישלח לו, לא.**

2) ומצוה ראשונה דהחדש הזה לכם: **רש"י ר"פ בראשית. בא יב, ב.**

3) זה ספר תולדות אדם: **בראשית ה, א.**

4) הלא היא כתוב': **יהושע י, יג.**

5) (איוב כח, כז. כח) אז ראה ויספרה . . ויאמר לאדם: **ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' עו ואילך.**

6) אז מקדמת דנא: **נסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.**

7) גליף גליפו . . ששיער בעצמו בכח: **נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ב.**

8) התורה שקדמה לעולם: **פסחים נד, א.**

9) כי זה כל האדם: **קהלת יב, יג.**

פו, ג

10) דרמ"ח מ"ע הן ה"ח . . ה"ג: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ג.**

11) והנגלת לנו ולבנינו: **נצבים כט, כח.**

פו, ד

12) רבקה . . ולאה ורחל . . ושרה . . וב"ן: **נסמן לקמן פ' חיי שרה קלז, א.**

13) רבקה . . יצחק . . מ"ה וב"ן: **ראה גם לקמן פ' חיי שרה קלא, ב. קלז, ד (בשם הלק"ת). ויצא קעד, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' רעז. וש"נ.**

14) הספר: **אוצ"ל: הספרים.**

15) אברהם ושרה . . או"א: **ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ תולדות.**

16) מ"ה וב"ן . . כאברהם ושרה: **ראה גם מקדש מלך לזהר וירא קג, א. לקמן צא, ב. פ' חיי שרה קכא, א. קכה, ד. קכט, ג. קלז, ד (בשם הלק"ת). ויצא קעד, א (בשם הזהר).**

17) מ"ה וב"ן . . ויעקב ורחל ולאה: **ראה גם לקמן בפ' ויצא קעד, א.**

18) והנה יש להבין: **מכאן מיוסד על הביאור באור התורה כאן ע' 2154. ראה הנסמן בריש המאמר.**

19) ויעבור אברם . . וירא ה' . . ויסע אברם: **לך יב, ו. ז. ט.**

20) וילך למסעיו . . ויקרא שם אברם: **לך יג, ג. ד.**

פז, א

1) שאו' מצותי: **תולדות כו, ה.**

2) אשר קדשנו במצותיו: **נוסח ברכת המצות.**

3) כי ידעתיו למען אשר יצוה: **וירא יח, יט [בדילוג].**

4) בע"ח . . המצות . . להמשיך תוס' אורות: **נסמן לעיל פ, ג.**

5) המצות שנק' רמ"ח אברין דמלכא: **נסמן לעיל בפ' בראשית יח, ג.**

6) מאמר קו המדה: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.**

7) (ישעי' מ, יב) מי מדד: **ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' עא.**

8) כאליהו וחנוך שעלו למעלה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ב.**

פז, ב

9) אור החסד . . סדר זרע': **ראה תקוני זהר בהקדמה ה, א. ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' עג (נוסחא שני') ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רב. וש"נ. לקמן פ' וישלח קצא, א.**

10) אם לא בריתי כו' (ירמי' לג, כה): **כנראה כאן הוא סיום החצאי עיגול.**

11) ו' סדרי משנה: **ראה הנסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

12) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

פז, ג

13) עמ"ת . . עו"ר: **עומק תחת . . עומק רום.**

14) וארא . . וגם אני שמעתי . . וגם הקמתי: **וארא ו, ג. ה. ד.**

15) יש בכלל מאתים מנה: **בבא קמא עד, א.**

פז, ד

16) דמקלות . . התפלין . . בזהר: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**

17) אצי' ועשיה שוים שם: **ראה גם לקמן פ' תולדות קמז, ג. ויצא קסג, ג. ויחי רמה, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' יג. וש"נ. ח"ב ע' תרנו.**

18) א"א: **תוקן ע"פ ב. וכ"ה גם בתורה אור כאן יא, ד. ג: א"ק.**

פח, א

1) ויניחהו בגן עדן: **בראשית ב, טו. ראה לעיל בפ' בראשית כ, ג. לב, ב.**

2) שומר את השבת כהלכתו: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"א ס"ע רלח.**

3) צדקה . . לא נצטוה ע"ז: **ראה לקוטי שיחות וישלח כרך ה ע' 155 ואילך ובהנסמן שם. וע' 405 ובהנסמן שם.**

4) ויצחק . . מהול בן ח' ימים: **וירא כא, ד.**

פח, ב

5) בדברי רז"ל: **כ"ה גם באור התורה כאן ע' 2156. וראה תורה אור כאן יא, ד.**

6) אברהם . . שיצא ממנו . . ויצחק . . שיצא ממנו: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**

7) ישמעאל חסד דק"נ: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקלח. לקוטי שיחות תולדות כרך כ ע' 102 בהערות. לקמן פ' חיי שרה קלט, ד. תולדות קמה, א ואילך.**

8) שהחזיר' על כל האומו' [**תוקן ע"פ ב. וב**ג: **העכו"ם**]: **ראה עבודה זרה ב, ב.**

9) (שם כז, מ) על חרבך תחיה: **ושם: ועל — אבל כ"ה במכילתא וילקוט שמעוני יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב. פסיקתא רבתי פכ"א (פ' עשה"ד). לקמן פ' וישלח קפד, ג. קפט, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' רנא. וש"נ. שמות ח"א ע' קעד. נביאים וכתובים ע' צד.**

פח, ג

10) ויש: **ב:** .

11) האל"ף . . הכתר **נסמן לעיל בפ' נח נז, א.**

12) והבי"ת בבחי' החכמה: **ראה זהר בראשית לא, ריש ע"ב. פרדס שער (ג) אם הא"ס הוא הכתר פ"ג. שם שער (כז) האותיות פ"ה. מגן דוד להרדב"ז מערכת ב. ספר הערכים חב"ד מערכת ב ע' רסח ואילך.**

13) הכתר הוא ראש ומקור לנאצלים: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אב״ע פ״א.**
14) דישראל עלו במחשבה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**
15) אתה נפחת בי: **נסמן לעיל שם כ, ג.**
16) אבינו . . מלכנו: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שיח. דברים ח״א ע׳ שלג. לקמן פ׳ וישלח קפב, ב.**

פח, ד

17) בו״ו . . דז״א: **ראה עץ חיים שער (ג) סדר אצי׳ פ״א.**
18) אור זרוע לצדיק: **תהלים צז, יא.**
19) (שמות יב, טו) ונכרתה הנפש ההוא: **[שם בדילוג]. ראה גם עשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח״א פכ״ד וביד יהודה שם אות כג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תתנח.**
20) המדות . . ו״פ וי״ו שהוא ל״ו: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.**
21) אנפי דרבי . . זוטרי: **ראה חגיגה יג, ב. הערה במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקא. קונטרסים ע׳ שמג.**
22) דאיהו תפיס בכ״ע: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ג.**
23) למת״ב: **לית מאן תפיס ביה.**
24) הוא מקומו של עולם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.**
25) (ש״א ב, ג) ולא נתכנו עלילו׳: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצב, סע״ב. לקמן פ׳ תולדות קנה, ד. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תרא.**
26) גם כשנתפס למת״ב: **ראה אמרי בינה שער הק״ש פי״ג ואילך.**

פט, א

1) דאנכי . . פנימית הכתר: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ שעב. לקמן פ׳ ויגש רלג, ב.**
2) דאין אותיות אני: **ראה פרדס שער (ג) אם הא״ס הוא הכתר. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שיב ואילך. וש״נ.**
3) ויעבר אברם בארץ: **לך יב, ו.**
4) וגייר רבים מעמי הארץ: **לך שם, ה. ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ב.**
5) המכסה אני מאברהם: **וירא יח, יז.**
6) כי ידעתיו את אשר יצוה את בניו: **וירא יח, יט [ושם: למען אשר].**

פט, ב

7) יהא שמיה רבא: **נוסח הקדיש. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ ששח. לקמן פ׳ ויחי רמ, א.**
8) ויעל אברם ממצרים: **לך יג, א.**
9) אב המון גוים: **לך יז, ה.**

פט, ג

10) בברכה הראשונ׳ . . אברהם: **ראה אבודרהם סדר שחרית של חול בברכת אתה קדוש.**
11) אל עליון . . לאל עליון: **ראה שם בברכת אבות [ושם הפסוק (לך יד, כ) וברוך לאל עליון].**
12) קנה הכל . . קנה כו׳: **אבודרהם שם.**
13) ברוך אברם לאל עליון קנה: **לך יד, יט.**
14) ה׳ קנינים הן: **אבות פ״ו, י [בדילוגים].**
15) בכתר שם טוב דמשיח: **ראה בהנסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.**
16) עד דוד הגדיל (ש״א כ, מא): **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רכו.**
17) אנכי מגן לך . . וילך אברם: **לך טו, א. שם יב, ד.**
18) כנ״ל בפי׳ אז ראה: **פו, א.**
19) וילך אתו לוט: **המשך הכתוב וילך אברם.**
20) לוט הוא גי׳ מ״ה . . אחוריים דשם מ״ה: **נסמן לעיל פד, א.**
21) דאברם אבר מה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע״א.**
22) וה׳ אמר אל אברם: **לך יג, יד.**
23) לוט לוטין וקללות: **ראה עץ חיים שער (מט) קליפת נוגה פ״ט.**
24) חויא דרבנן: **נסמן לעיל בפ׳ נח נא, ב.**
25) נחש הנחשת: **נסמן לקמן בפ׳ ויגש רלה, ד.**

פט, ד

26) וגם ללוט ההולך את אברם: **לך יג, ה.**
27) בזהר . . דרישא דעשו: **ראה תרגום יונתן ויחי נ, יג. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרסב. קונטרסים ע׳ שלג.**
28) עשו איש שעיר . . אדמוני: **תולדות כז, יא. כה, כה.**
29) הפרד נא מעלי: **לך יג, ט.**
30) שהיה מריבה בין רועי לוט: **לך שם, ז.**
31) והכנעני והפריזי אז בארץ: **לך שם [בדילוג].**
32) בארץ כנען . . דשם ב״ן: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנג, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קצד. וש״נ.**
33) בעשו: **אוצ״ל: כעשו.**
34) לו ישמעאל יחיה לפניך: **לך יז, יח. ראה גם לקמן פ׳ חיי שרה קכו, א.**
35) ויסע לוט . . אברם ישב: **לך יג, יא. יב.**
36) שא נא עיניך . . כי את כל הארץ . . קום התהלך: **לך שם, יד. טו. יז.**

צ, א

1) ויאהל אברם: **לך שם, יח.**
2) חו״ב דקליפה שהן עמון ומואב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ג.**
3) דעמון אותיות נועם: **לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ וירא ד״ה סוד עמון ומואב. פ׳ דברים ד״ה יש לדעת.**
4) שהתענוג . . התגלותו . . דבינה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מז, ג.**
5) דבינה שנק׳ רחובות הנהר (בראשית לו, לז): **ראה זהר (אדרא רבא) קמב, א.**
6) אכלה ער מואב כו׳ (במדבר כא, כח): **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳תפא. דברים ח״א ע׳ י. וש״נ.**
7) נעמה העמונית אמו של רחבעם: **מלכים־א יד, כא. לא.**
8) ועיקר: **ב: נרשם כאן: (נט). וכנראה שהוא טעות הדפוס.**
9) (מ״א ג, טז) אז תבואנה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ג.**
10) ואברם בן חמש שנים: **לך יב, ד.**
11) בצאתו מחרון אף של מקום: **ראה רקאנטי כאן. רש״י ס״פ נח. זהר ויצא קמז, א.**
12) חרן . . מיצר הגרון: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל לך כאן (מג, ג ואילך. מה ד ואילך) ופסוק י. וישב מ, א.**
13) (תהלים קיד, א) בצאת ישראל ממצרים: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ מו ואילך. וש״נ.**
14) תלתא קני הוו . . (חולין מה, ב): **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תעא ואילך. ובהנסמן בריש המאמר שם.**

צ, ב

15) כו׳: **כנצ״ל: כו׳).**
16) קול מעורר הכוונה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נב, ד.**
17) החטה שצריך שתרקב: **ראה לעיל בפ׳ בראשית לד, א. כו, א ובהנסמן לשם.**
18) כל תולדה . . בטול והסתלקות: **ראה בהערה שלפנ״ז.**
19) ז׳ המדות . . ז״פ י׳ . . ז׳ פעמים ז׳: **ראה גם תורה אור מגלת אסתר קכג סע״ד ואילך.**
20) החכמה הוא מקור החסד: **ראה הערה הבאה.**
21) אבינו אב הרחמן: **ברכת (אהבת עולם) ק״ש. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ס״ע רלז. וש״נ. בראשית ע׳ תקי. וש״נ.**
22) כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה.**

צ, ג

23) בי׳ דורות שמנח עד אברהם: **אבות פ״ה, מ״ב.**
24) חמש שנים . . ה״ח: **לקוטי תורה להאריז״ל כאן.**
25) יהי רצון מלפניך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ג.**
26) דזקן שקנה חכמה: **נסמן לעיל שם לו, ג.**
27) הכו״ח: **הכתר וחכמה.**
28) פנימית אבא . . פנימית ע״י כמ״ש בע״ח: **ראה לקוטי תורה נצבים מט, ד. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ כה: דברים ח״ג ע׳ תתע וע׳ תתקי. קונטרסים ע׳ תכה ואילך. שם ע׳ סט (במהדו״ת).**
29) שם ע״ב דחכמ׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
30) ע״ב . . גי׳ חסד: **נסמן לקמן בפ׳ וירא קיא, ד.**
31) מ״ח צרופי׳ האחרוני׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סד, ד.**
32) הדעת דבין כתפיים: **ראה לקמן פ׳ וירא קי, ג. וש״נ.**

צ, ד

33) ואלון מורה . . ת״ת: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל כאן.**
34) ויעתק משם ההרה: **לך יב, ה.**
35) וטורי נהורא . . טורי חשוכא: **ראה זהר פינחס רמט, ריש ע״ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ פח. וש״נ. לקמן פ׳ וירא קיב, ב.**
36) (בראשית ח, ד) ותנח התבה כו׳ **[אוצ״ל: כו׳)]: ראה זהר בהעלותך קמט, ב ובאור החמה שם: מיום ר״ה ועד יום הכפורים. הנסמן לעיל בפ׳ נח נח, ד.**
37) דחכ׳ נק׳ אל: **ראה פרדס שער (כ) השמות פ״ה.**
38) בי״ת דבראשית היא החכ׳: **נסמן לעיל פח, ג.**
39) (משלי כד, ג) בחכמה יבנה בית: **ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסד, א.**
40) בירידה: **א: ביותר.**
41) (סה): **א: (נב).**
42) ויט אהלו: **המשך הכתוב ויעתק משם.**

צא, א

1) ויבן שם מזבח לה׳: **המשך הכתוב ויט אהלה.**

2) ויבן שם מזבח: **לך יב, ז.**
3) למהוי אחד באחד: **זהר תרומה קלה, סע"א.**
4) ויסע אברם: **לך יב, ט.**
5) ולקבל: **א: ולקבץ.**
6) כל: **א: גם כל.**
7) אמר: **א: דוקא אמר.**
8) כי ביצחק יקרא לך זרע: **וירא כא, יב.**

*

1) ויראו אותה: **למאמר זה ראה אור התורה בראשית ח"א ע' עב [והוא משנת תקע"ב כמפורט בהרשימה בסו"ס מאמרי אדה"ז תקע"ב שנמצא בדפוס]. המאמר נמצא בגוכת"ק בבוך 1194 ע' קצג בכותרת: ב"ה פ' לך לך. ובשולי היריעה נרשם [כנראה התחלת דרוש חדש — שלע"ע אינו ידוע]: ויאמר אלקי' אל אברהם.**
הסימנים להלן: א=בוך גוכת"ק.
2) ויראו אותה שרי פרעה: **לך יב, טו.**

צא, ב

3) איתא בלק"ת שיש בס"ת . . הוי"ה: **ראה גם ש"ך (עה"ת) כאן. פני דוד — להחיד"א — לך סי' טו"ב. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קסח.**
4) (ישעי' מב, ח) וכבודי לאחר לא אתן: **ושם מח, יא. [א: כבודי — ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'קסה].**
5) דאת זה לעומת זה . . (קהלת ז, יד): **ראה לקמן צא, ד. ביאורי הזהר פקודי נט, ד. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תצה. וש"נ.**
6) שרה דמל': **לקוטי תורה להאריז"ל חיי שרה כג, ב.**
7) אברהם ושרה . . מ"ה וב"ן: **נסמן לעיל פו, ד.**
8) דאברהם אבר מה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע"א.**
9) שלא תקרא שמה שרי . . שרה בה"א שמה: **לך יז, טו.**
10) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ' בראשית כב, ג.**
11) אחותי בת אבי היא: **וירא כ, יב.**
12) דבינה . . אם הבנים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, ד.**
13) בהבראם בה"א בראם: **ראה מנחות כט, ב. בראשית רבא פי"ב, ב. — תיבת בהבראם ליתא בא.**
14) בהבראם . . באברהם: **ראה בראשית רבא פי"ב, ט. תנחומא — באבער — בראשית טז. לך ד. מדרש תהלים קד, יח (עה"פ הרים הגבוהים). ראה גם לקמן פ' חיי שרה קכא, ד ואילך.**
15) דשרה כשנק' שר ה"א: **ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ע' רלג. לקמן שם קכו, ב. קלט, א.**
16) דשרה . . לשון שררה: **רש"י נח יא, כט.**
17) מלכות . . מטרוניתא או אימא תתאה: **ראה תניא רפנ"ב. אגרת הקדש סכ"ה (קלט, א). הנסמן במראי מקומות ללקוטי תורה שיר השירים יח, ב.**
18) פרעה . . פריעה והתגלות: **ראה זהר ויגש רי, א.**
19) שהדבור לשון הנהגה . . ידבר עמים כו' (תהלים מז, ד): **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' תיט. וש"נ. שמות ח"ב ע' שסח. וש"נ.**
20) דבקול ודבור נמשך מן הקנה: **ראה גם לעיל צ, ב.**
21) קנה וושט . . והורידין . . שרי פרעה: **ראה לקמן פ' מקץ ריב, ג. רכח, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' תעא ואילך. ובהנסמן בריש המאמר שם.**
22) דקנה חכמה וקנה בינה: **נסמן בסמוך.**
23) ממוח החכמה . . קר ולח: **ראה מאמרי אדה"א בראשית שם. וש"נ. קונטרסים ע' שפח. וש"נ. לקמן פ' מקץ ריב, ג. רכח, ג.**
24) ממוח החכמה . . דיסוד המים: **ראה תניא פ"ג. מאמרי אדה"א קונטרסים שם. וש"נ. לקמן פ' מקץ ריב, ג.**
25) שכל: **א: מיני שכל.**
26) הריאה ששואבת כל מיני לחלוחית: **ברכות סא, ריש ע"ב.**
27) הריאה שמנשבת [**תוקן ע"פ א — ובנדפס: שנמשכת**] על הלב לקררו: **נסמן לקמן בפ' מקץ ריב, ג.**

צא, ג

28) דמים דתורה: **בבא קמא יז, א.**
29) דיינה של תורה: **נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ד.**
30) שנכנס יין יצא סוד: **ערובין סה, סע"א. ראה לקמן פ' ויחי רלו, ב.**
31) ולע"ל יהיה כוס ש"ב ביין המשומר: **ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות ע' 18 וע' 20. מאמרי אדה"א בראשית ע' רפב וע' רצ.**
32) ביין המשומר בענביו: **ראה ברכות לד, ב. רקאנטי בראשית ג, ו [ירושלים תשכ"א יב, ד]. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת יין. ביאורי הזהר שמיני סו, סע"ג ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' סז. וש"נ. ח"ב ע' תקצא. נביאים וכתובים ע' תצד. לקמן פ' תולדות קס, א ובהנסמן לשם בהערה יעשה.**
33) במוח בינה שהוא חם ויבש: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' תעב. וש"נ. קונטרסים ע' שפח. וש"נ.**
34) דבינה מינה דינין מתערין: **ראה זהר ויקרא י, סע"ב. יא, רע"א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' שעז. וש"נ.**
35) שבלב ששם יסוד האש: **ראה תניא פ"ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' שצ. וש"נ. לקמן פ' ויצא קסו, ג. מקץ ריב, ג.**
36) רץ לבך: **תקוני זהר בהקדמה ז, א. ספר יצירה פ"א, מ"ח.**
37) בינה לבא: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
38) שהקול מורכב מאש ומים ורוח: **נסמן לעיל בפ' בראשית לט, ד.**
39) רוח ממללא: **תרגום אונקלוס לבראשית ב, ז.**
40) ללב . . המל': **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת לב.**
41) המל' שנק' באר: **ראה פרדס שם מערכת באר.**

צא, ד

42) (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב: **ראה גם לעיל בפ' בראשית כו, ג.**
43) דפרעה . . עורף: **לקוטי תורה להאריז"ל פ' וישב מ, א. שמות א, ח. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקיג ובהנסמן לשם.**
44) ובין בחי' חצוניות: **א: בין בחי' החיצוניו'.**
45) כי: **א: כי הנה.**
46) האבות הן סימן לבנים: **נסמן לעיל פד, ב.**
47) ישראל . . רד"ו שנה: **תנחומא מקץ ח. רש"י שם מב, ב.**
48) מאפלה דנ' ש"ט: **ראה זהר חדש יתרו לא, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רסב. וש"נ. ד"ה דור לדור מכ"ק אדה"א (קה"ת, תשנ"ב) ע' 27. וש"נ. ספר השיחות ה'תש"ב ע' 94.**
49) ויעל אברם ממצרים: **לך יג, א.**
50) לאלקים בחי' מל': **נסמן לעיל בפ' בראשית לז, ב.**

צב, א

1) האומו': **תוקן ע"פ א. ובנדפס: העכו"ם.**
2) פרעה . . זקנו של פרעה: **ראה גם זהר וארא כט, סע"ב ואילך.**
3) דכל אומה ומלכות: **ראה מכילתא בשלח יד, ה. חגיגה יג, ב. זהר שמות ו, א. וראה גם משיחת ש"פ בראשית תשנ"ב.**
4) נבוכדנצר . . מולך בכפה: **מגילה יא, סע"א.**
5) גלו לאדום שכינה עמהם: **ספרי מסעי לה, לד. ראה לקמן צג, א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תלה.**
6) השכינה . . המלכות: **ראה תניא רפנ"ב. אגרת הקדש סכ"ה (קלט, א). מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תשלט ובהנסמן לשם.**
7) כמו: **א: גם.**
8) הרעב שהיה בכל הארץ: **לך יב, י.**
9) שפרעה . . מולך בכיפה: **ראה גם שיחת ז' טבת תשנ"ב בתחלתה.**
10) לפרעה . . מל': **ראה מאורי אור מערכת פרעה סכ"ד.**
11) ויהי רעב בארץ: **לך יב, י.**
12) עת אשר שלט האדם: **נסמן לעיל בפ' בראשית לג, ב.**

צב, ב

13) דפנימית: **בדפוס שני: (דפנימית).**
14) בהלו נרו: **נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ב.**
15) דכל הע' שרים . . שירה בכל יום: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לג, ד.**
16) קרו ליה אלקא דאלקיא: **סוף מנחות.**
17) נבוכדנצר שהודה ושבח: **דניאל ד, לא. לב. שם ג, כח ואילך.**
18) אין: **א: אין בהם.**
19) האמיתי: **א: האמיתי להתגייר כו' ולא.**
20) תרין צפרין: **ראה זהר ויחי ריז, ב.**
21) (תהלים קה, כב) וזקניו יחכם: [**א: ונגד זקניו — ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' שא]. ראה ביאורי הזהר ויחי ל, סע"ב.**
22) אז תבאנה . . המלך [**א: המלך שלמ'**] . . עמון ומואב: **נסמן לעיל בפ' בראשית לב, ג.**
23) כל מלכי העולם . . מנחה . . חכמתו: **מלכים־א ה, א. יד.**

צב, ג

24) במלך המשיח דכתיב: **א: במשיח דכתי' בי'.**
25) וד"ל: **החצאי עיגול ניתוסף בדפוס שני.**
26) ויראו אותה . . בס"ת ו"ה . . י"ה: **ראה תקוני זהר בהקדמה ט, ב. מאמרי אדה"ז פרשיות**

התורה ח"א ע' קסח. אור התורה כאן ע' 146.
27) הידוע: **א: ליתא.**
28) כמאן דשדי בתר כתפוי: **ראה תניא פכ"ב.**
29) שי"ה הוא בחו"ב: **ראה לעיל בפ' בראשית ה, רע"א. ובהנסמן לשם.**
30) ביקש משה שלא תשרה שכינה: **ברכות ז, א. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' כט. וש"נ. ח"ב ע' תריז. נביאים וכתובים ע' שסט. וש"נ. עטרת ראש שער ר"ה ע' יז.**
31) באוה"ע: **תוקן ע"פ א. בנדפס: בעכו"ם.**

צב, ד

32) רם על כל גוים הוי"ה: **ראה גם לקמן בפ' וישלח קפט, ב.**
33) שמלך: **א: שמלך אלקי'.**
34) במ"ח צירופים האחרונים: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ד.**
35) ע"י ירידת: **א: בירידת.**
36) בהיכלו: **א: בהיכלו וביתו.**
37) שנלקחה אסתר לבית אחשורוש: **אסתר ב, טז. יז.**
38) ואקח אותה לי לאשה: **לך יב, יט.**
39) שר"א ור"י הלכו תמיד לרומי: **סוף מכות. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקיב.**

צג, א

1) וינצלו את מצרים: **בא יב, לו.**
2) פנימי': **א: יחוד פנימי.**
3) כו': **א: כנ"ל בפי' רם על כו'.**
4) הלבונה . . מקיף: **נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.**
5) דק"נ: **א: על י"ס דק"נ.**
6) (מגיל' פ"ד) גלו לאדום: **כט, א לגי' העין יעקב. נסמן לעיל צב, א.**
7) לקה פרעה בנגעים . . דבר שרי: **לך יב, יז.**
8) ואת: **א: הוא וכל אנשי.**
9) החיצונים . . המקיף דקדושה שמסמא עיניהם: **נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.**
10) המבואר בלק"ת: **להאריז"ל כאן (לך יב, טו־יז).**
11) דנגע אותיות ענג: **נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ב.**
12) נגעי': **א: נגעי"ם גדולי"ם.**
13) משפע נעשה פשע: **נסמן לעיל שם.**
14) שאין אור אבא מאיר שם: **ראה זהר תזריע מט, ב. עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ"ז. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תנג וע' תעג ואילך.**
15) כו': **א: ביו"ד דח"ס שנק' אשת אברם כו'.**
16) ולאברם היטב בעבורה: **לך יב, טז.**
17) ע"ם דק"נ: **א: אינו ברור.**
18) ועו"ש: **ועבדים ושפחות.**
19) דבח"ע . . אתברירו: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**

צג, ב

20) וילך למסעיו: **לך יג, ג.**
21) כמ"ש בפ' יתרו: **ראה ד"ה בחדש השלישי בספר המאמרים תקס"ז ע' קמו ואילך [ושם בכותרת: שבת שלפני חג השבועות]. תורה אור יתרו סו סע"ג ואילך. תורת חיים יתרו שסו, ב.**
22) דשרה תקנה לחטא דחוה: **ראה זהר חיי שרה קכב, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ס"ע תרצג ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.**
23) דחוה שהיא אחוריים דשם ב"ן: **ראה גם ביאורי הזהר אמור עט, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרטו. דרושי חתונה ח"א ע' קיז. ובהנסמן לשם.**
24) דבא נחש על חוה כו' (ע"ז פ"ב): **שם כב, ב.**
25) והתורה נצחית היא: **ראה תניא פי"ז. קונטרס אחרון שם ס"ה. סידור שער נפ"א צב, א. לקמן פ' חיי שרה קלח, א. קלט, א. מקץ ריב, ג. ויגש רלו, ב. ויחי רמו, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' צג. וש"נ. קונטרסים ע' רמא. וש"נ.**

*

1) בעצם היום הזה: **למאמר זה ראה תורה אור לך יג, ב. ומקבילו (הנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז) בספר המאמרים תקס"ג ח"א ע' י (עם שני ביאורים) והגהות הצ"צ נדפסו שם בח"ב ע' תתז. אור התורה לך (כרך ד) ע' תשכה. (וראה גם) פלח הרמון לך מב, א. מאמר זה נמצא גם בבוך 375 קמט, ב כת"י מעתיק בכותרת: ב"ה פ' לך לך (וחסר מאמצע פ"ב עד אמצע פ"י. וגם בשולי שאר העמודים קרוע קצת).**
הסימנים להלן: א=כת"י מעתיק. ב=דפוס ראשון. ג=דפוס שני.
בעצם היום הזה: **לך יז, כו.**
2) במדרש ב"ר נמול מאליו: **ראה שם פמ"ז, ט.**
3) שה' עזרו . . וכרת [**א: וזהו וכרות**] עמו הברית (נחמי' ט, ח): **ראה רש"י לך יז, כד. בראשית רבא פמ"ט, ב.**
4) וימל את בשר ערלתם: **לך יז, כג.**
5) ממ"ש: **א: מ"ש.**
6) ואברהם בן צ"ט שנה . . וכל אנשי ביתו: **לך יז, כד ואילך.**
7) קיים אברהם . . אפי' ע"ת: **נסמן לעיל פה, ד.**
8) עקב אשר שמע: **תולדות כו, ה.**
9) מצות מילה ראשונ' לכל המצות: **ראה לקוטי תורה שיר השירים לז, א: שתיכף כשנולד מקיים מצוה ראשונה.**
10) מצות מילה . . וכולכל כל המצות: **ראה נדרים לב, א. אור התורה אחרי כרך ב ע' תקס. בראשית רבתי לר' משה הדרשן לך יז, יט.**
11) מי יעלה . . (דברים ל, יב) ר"ת מילה וס"ת שם הוי"ה: **ראה בעל הטורים שם. תקוני זהר בהקדמה (ב, ב). שם תכ"ב (סה, ב. סו, א). שם ת"ע (קלא, ריש ע"א).**
12) קיים אברהם כל התו"מ . . ברוחניו': **נסמן לעיל פד, ג.**
13) (כרמז: אוצ"ל: כרמז.

צג, ג

14) מן השמים השמיעך את קולו: **ואתחנן ד, לו.**
15) וכמאמ' דהתורה מן השמים ניתנה: **כ"ה בכ"מ, ומהם: מאמרי אדה"א בראשית ע' תלד. במדבר ח"ב ריש ע' תקצה. דברים ח"ד ע' א'רא. נביאים וכתובים ע' קמז [ושם: וכמארז"ל] וע' תד. ראה בבא מציעא נט, ב.**
16) והארץ האירה מכבודו: **יחזקאל מג, ב.**
17) אין כבוד אלא תורה: **אבות פ"ו, ג. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' טז.**
18) קדמה לעולם: **פסחים נד, א.**
19) ים הקדמוני (יואל ב, כ): **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**
20) משל הקדמוני (ש"א כד, יג): **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ב.**
21) יהי רקיע: **בראשית א, ו.**
22) ונידון כד"מ: = **כזקן ממרא. כ"ה בהנדפס.**
23) (יחזקאל ב, י) כתובה פנים ואחור: **ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ס"ע תתסו ואילך. שמות ח"ב ע' תעג. וש"נ.**
24) ארץ וים עלמין דאתגליין ועלמין דאתכסיין: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תלח. וש"נ. לעיל בפ' בראשית כט, סע"א.**
25) נובלות חש"מ: **ראה לעיל פב, ג ואילך. ובהנסמן לשם.**
26) אנכי ולא יהיה לך: **יתרו כ, ב. ג.**
27) והיה כי יבאו עליך . . ושבת: **נצבים ל, א. ב.**
28) ושב ה' את שבותך: **שם ג [ושם: ה"א].**
29) אם יהיה נדחך: **שם, ד.**
30) והביאך אל הארץ: **שם, ה [ושם: ה"א אל].**
31) ומל ה' . . את ה': **שם, ו. [ושם: ה"א . . את ה"א].**

צג, ד

32) ומלתם את ערלת לבבכם: **עקב י, טז. ראה לקמן פ' מקץ ריג, ב.**
33) הטמטום הקשה שבלב: **ראה גם לקמן שם. וש"נ.**
34) כי כל הגוים . . ישראל . . (שם ט, כה): **ושם: בית ישראל — ראה גם לקמן פ' מקץ שם.**
35) לאחרים: **ב: לעכו"מ.**
36) כנ"י קומה שלימה: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תערה. וש"נ. נביאים וכתובים ע' צו. וש"נ. קונטרסים ע' תז.**
37) אדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**

צד, א

1) גדולה מילה . . י"ג בריתות: **נדרים לא, ב (במשנה).**
2) מילה מ"ל י"ה: **ראה עץ חיים שער (לג) אונאה פ"ג. טעמי המצות (להאריז"ל פ' לך) סוד מצות מילה ופריעה. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' פג.**
3) ועל בריתך שחתמת בבשרנו: **נוסח ברכת המזון.**
4) וצאצאיו חתם באות ברית קדש: **נוסח הברכה בסדר המילה.**
5) זאת בריתי אשר תשמרו: **לך יז, י.**
6) ונמלתם את: **לך שם, יא.**
7) זאת אות הברית ביני וביניכם: **נח ט, יב [בדילוג] לענין הקשת. וראה (לענין מילה ב)זהר לך צג, ב.**
8) לעמים: **תוקן ע"פ ב. ובג: לעכו"ם.**
9) קודם מילה . . שפע . . גם בע' שרים: **ראה סידור שער המילה קמו, סע"ב. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' צג. תקס"ב ח"ב ע' תקד וע' תקו [ושם: בשם מורו ע"ה].**
10) כי אב המון: **לך יז, ה.**
11) דמל ולא פרע . . (שבת פי"ט): **קלז, רע"ב (במשנה). וראה ג"כ לקמן בפ' מקץ ריט, א.**

12) שאין רע יורד מלמעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.**
13) השליא . . מפסולת מ״ד ומ״ן: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תפד. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רמא. לקמן פ׳ תולדות קמח, ג.**
14) וכד׳ מדות בתלמידים: **ראה גם לעיל בפ׳ נח מז, סע״ד ובהנסמן לשם.**

צד, ב

15) ע״פ לא יחפוץ: **ראה לעיל פ׳ נח נ, ב ובהנסמן לשם.**
16) כפרות הרעות שבלעו את הטובות: **מקץ מא, ד.**
17) דרפ״ח ניצוצין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**

צד, ג

18) שיסורי׳ ממרקי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ב.**
19) ישוב מאן אחר . . סתימאה: **ראה זהר ויקרא טז, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשמז. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳תכא.**
20) למנצח על השמיני׳: **ראה סידור שער המילה קלט, ד ואילך.**
21) רדכ״ר שבמצחא: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רפח, ב.**
22) והקימותי את בריתי: **לך יז, ז.**
23) והיה לאות ברית ביני וביניכם: **לך יז, יא.**
24) או״נ: **(בסמוך צד, ד שו״ה דמילה) אוהבי נפש. וראה גם לקמן פ׳ תולדות קנ, א.**
25) ומצד . . יש: **ב: מצד . . שיש.**
26) שאהבת נפשו אהבו: **שמואל־א כ, יז.**

צד, ד

27) כמים הפנים . . לב האדם העליון לאדם דכנ״י: **משלי כז, יט. ראה תניא פמ״ו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ג בשם הזהר. וש״נ. קונטרסים ע׳ שסג. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קלב, ב. תולדות קמט, ג.**
28) והיה אם שמוע . . ונחתי מטר: **עקב יא, יג. יד.**
29) אם בחוקתי תלכו: **בחוקותי כו, ג.**
30) ג׳ קשרים הן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**
31) לעבדך בברית ה׳ אלקיך: **נצבים כט, יא.**
32) חו״מ שנק׳ תורת האדם: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ט, א ובהנסמן לשם.**
33) ורמ״ח מ״ע . . דמלכא: **נסמן לעיל שם יח, ג.**
34) כתשובה דראב״ד כו׳ (ע״ז פ״ק): **שם יז, ע״א.**
35) (שמות כא, ב) ובשביעית . . חנם בלא מצות: **ראה תורה אור משפטים עו, א וסע״ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קל. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תעא. וש״נ.**

צה, א

1) דאתתא אתחרכ׳ מבעלה: **ראה זהר ויקהל רטז, ב.**
2) וקודב״ה בגלותא אסתלק לעילא לעילא: **ראה זהר ויגש רי, א. בשלח נח, ב. ויקרא כ, ב. אחרי עה, רע״א. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ס״ע תרו ואילך. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קכו. דברים ח״א ע׳ לב. דרושי חתונה ח״ב ס״ע תריב. לקמן פ׳ וישב רח, ד. ריב, ב. ויחי רמג, ד. לקוטי שיחות תרומה כרך לא ע׳ 273. אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ב ע׳ שס.**
3) י״ג מדה״ד . . שלמעלה ממשפט התורה: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שמ. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קכד, ב.**
4) והזדונות נעשו לו כזכיות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.**
5) מחיי החיים: **ראה יומא עא, א.**
6) מי״ג מדה״ר שנק׳ י״ג ת״ד: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלא, א. תרומה (ספרא דצניעותא פ״ת) קעז, א. עץ חיים שער (יג) א״א פ״ט.**
7) שגבורות דע״י מלובש בח״ס: **ראה עץ חיים שער (יג) א״א פ״ו־ז.**
8) ואו״א מלבישים לזרועות דא״א: **באמרי בינה ח״ג שער התפילין קטז, ג בשם הפרדס וע״ח — ראה עץ חיים שער (יד) או״א פ״א. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ שנד.**
9) דבחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**

צה, ב

10) לא יגורך רע: **תהלים ה, ה.**
11) לב אחד לאביו שבשמים: **ראה ברכות נז, א.**
12) והטיבך והרבך מאבותיך: **נצבים ל, ה.**
13) נשמות ומלאכי׳ . . חודש ושבת: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לד, ב ובהנסמן שם.**
14) לאשתאבא בגופא דמלכא: **נסמן לעיל שם מ, ב.**
15) מיכאל מקריב נשמות: **נסמן לעיל שם.**
16) במשיח . . פנימית ג״ר דע״י: **ראה גם לקמן צו, ג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תיג. נביאים וכתובים ע׳ תר.**
17) ישכיל עבדי: **נסמן לעיל שם ו, ד.**
18) כו׳) . . כנ״ל: **ב: כו׳ . . כנ״ל. ואולי החצאי עיגול צ״ל אחרי תיבת כנ״ל.**

צה, ג

19) שישראל עלו במח׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**
20) נרנח״י: **ראה בראשית רבא פי״ד, ט. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תכח. וש״נ.**
21) (תהלים לט, ז) אך בצלם יתהלך איש: **ראה מאמרי אדה״א דברים שם ע׳ תצח ואילך ובהנסמן שם ובריש המאמר שם.**
22) (ישעי׳ לב, טו) עד יערה עלינו: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ס״ע תרמב. דברים ח״א ר״ע קו.**

צה, ד

23) מדניאל וחבריו . . מזלייהו חזי: **ראה לעיל פ׳ נח נו, א ובהנסמן לשם.**
24) לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י): **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ר״ע א׳שעג.**
25) ומרגיש: **ב: מרגיש.**
26) (שם טו, ל) שמועו׳ טובה תדשן עצם: **ראה לקמן פ׳ וישלח קפז, ג.**
27) חלב ודשן תשבע נפשי: **תהלים סג, ו.**
28) ישבעו ויתענגו: **תפלת העמידה לשבת (ישמחו במלכותך).**
29) ב׳ מדריגות בתענוג: **ראה גם לקמן פ׳ וישלח קפב, ד.**

צו, א

1) אז תתענג . . (ישעי׳ נח, יד): **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמא, ב.**
2) כל הנשמה תהלל יה: **תהלים קנ, ו.**
3) בחד קטירא אתקטרנא: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רפח, א. רצב, א. סידור ערב שבת קסג, א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ נד. וש״נ. לקמן פ׳ תולדות קנח, ג. ויצא קעח, ג. וישלח קפב, ד. וישב קצט, א.**
4) ענין עדן סתימאה: **ראה שער האמונה ספל״ו. לעיל פא, ב. הנסמן בפ׳ נח עח, ד.**
5) (תהלי׳ כב, כא) מיד כלב יחידתי: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קז. וש״נ. קונטרסים ע׳ שצא. וש״נ.**
6) ונפש כי תחטא (ויקרא ה, א) תוהא: **ראה זהר ויקרא יג, ב. טז, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקטו.**
7) כולך יפה רעייתי כו׳ (ש״ה ד, ז): **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ יא. וש״נ.**
8) צמאה לך נפשי: **תהלים סג, ב.**
9) שמנת כו׳ וישמן ויבעט: **האזינו לב, טו [בהיפך הסדר ובדילוג].**
10) סעודת השבת שמותר לאכול לתאבון: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקעו. וש״נ. קונטרסים ע׳ רמב. וש״נ.**
11) או׳ דא היא סעודת׳ דע״ק: **סידור אדה״ז סדר קידוש ליום השבת. הנסמן לעיל בפ׳ נח נא, ד.**

צו, ב

12) ולא פרש שבתכם: **ראה זהר יתרו פח, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קפה. וש״נ.**
13) שבתכם . . מגשם לגוף: **ראה לקוטי שיחות בשלח כרך לא ע׳ 247. אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ח ע׳ צא.**
14) שמפסולת חענוג האלקי: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ נח. וש״נ. ח״ג ע׳ תתמח. וש״נ.**
15) נפיל׳ רפ״ח . . בד׳ נהרות: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ עב. וש״נ. ח״ב ע׳ תשח. תורת חיים שמות נב, ב. לקמן פ׳ וישלח קפג, א.**
16) נפשנו חכתה לה׳: **תהלים לג, כ.**
17) כחיך יטעום אוכל . . טעמו וראו: **ע״פ איוב יב, יא. לד, ג. תהלים לד, ט.**
18) אני תורתך שעשעתי: **תהלים קיט, ע.**
19) ושעשועי את בנ״א: **משלי ח, לא.**

צו, ג

20) ואהי׳ שעשוע׳: **משלי שם.**
21) המן שנבלע באברי׳: **יומא עה, ב.**
22) וכלחם הפנים שכולו פנים: **ראה מנחות צו, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכד. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳קיח. וש״נ.**
23) סעודת לויתן לע״ל: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**
24) וכלחם פנג: **[ב: פנים. וכן נכתב א: אבל אח״כ תוקן כבפנים]. ראה זהר ויחי רמו, א. מאמרי אדה״א בראשית שם. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קצא. וש״נ. לקמן פ׳ וישלח קפד, ג. מקץ רכה, א. ויחי רמא, ב. לעיל פ׳ נח נד, ד.**
25) בכל שבת מיום שכולו שבת: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, ד.**
26) האבות ששרשם . . דחג״ת דע״י: **נסמן לעיל פה, ב.**
27) ובמשיח נא׳ ישכיל עבדי: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
28) ובמשיח . . בג״ר: **נסמן לעיל צה, ב.**

29) מיומיים שהן תושב"כ ותשבע"פ: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תנה וע' תקיט. במדבר ח"ב ע' תרמט. דברים ח"ד ע' א"שמ וע' א"שנב. נביאים וכתובים ע' שצח. לקמן פ' מקץ ריט, ד. רכח, א.**

30) מיומיים . . בחי' חו"ב: **ראה גם מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שצא. וש"נ. לקמן שם.**

31) ו' אלפי שנין: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ב.**

צו, ד

32) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

33) מבחי': **א: מפנימי'.**

34) והנער בן ק': **ישעי' סה, כ [ושם: כי הנער].**

35) וזה: **א: זה.**

36) שמע אברהם בקולי: **תולדות כו, ה.**

37) כמ"ש במדרש: **נסמן בריש המאמר.**

38) על: **א: לעיל.**

39) יום שכולו טוב: **נוסח הרחמן (שבברכת המזון) ליום טוב.**

40) יום שכולו ארוך: **ראה קדושין לט, ב. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתקי. דברים ח"ג ע' תתלא.**

41) ושמת שמו אברה': **נחמי' ט, ז.**

42) ומצאת . . וכרות עמו הברית: **נחמי' שם ח.**

43) האבות הטעימן מעין העוה"ב: **בבא בתרא טז, סע"ב ואילך.**

צז, א

1) וימל את בשר ערלתו [**א: ליתא**]: **לך יז, כג.**

2) באבי"ע . . הוי"ה: **ראה עץ חיים שער (ג) סדר אצי' למהרח"ו פ"א. הנסמן לקמן פ' חיי שרה קכח, ב.**

צז, ב

3) שאנו או' אה"ע ואה"ד: **נוסח [אשכנז ב]ברכת ק"ש.**

*

וירא

צז, א

1) ויאמר ה' זעקת סדום: **מאמר זה מיוסד על ד"ה ארדה נא הנדפס במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קו. וראה [מקבילו שם ע' קכד]. תורה אור פ' וירא יד, ד ואילך. מאמרי אדה"א בראשית ע' קפג. אור התורה וירא (כרך ד) ע' תשלו. פלח הרמון בראשית מה, א.**

מאמר זה נמצא גם בבוך 375 (כת"י מעתיק) ע' קנא בכותרת: ב"ה פ' וירא.

מאמר זה הובא לקמן בפ' חיי שרה קכד, ב. תולדות קנו, א.

הסימנים להלן הם: א = בוך כת"י מעתיק. ב = דפוס ראשון. ג = דפוס שני.

ויאמר ה' זעקת . . ארדה נא ואראה: **וירא יח, כ. כא.**

2) כצעקתה של מדה"ד: **זהר וירא קו, א.**

3) מי איכא ספיקא קמי קודב"ה: **ראה ברכות ג, ב.**

4) (זכרי' ד, י) עיני ה' המה משוטטים: **א: [כאן וכן להלן]: עיני ה' משוטטות. וכ"ה (בהמשך) במאמרי אדה"ז כאן ע' קו. ראה דברי הימים־ב טז, ט [ושם: ה' עיניו]. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' צז. וש"נ. בראשית ע' ר. וש"נ.**

5) ממכון שבחו השגיח אל כל: **תהלים לג, יד — אב: על. וכ"ה לקמן פ' ויחי רמד, ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שכב (שנדפס מגוכתי"ק). בראשית ע' תל. דברים ח"ג ע' א'לד. שערי אורה שער החנוכה ע' 96.**

6) המבין אל כל מעשיהם: **תהלים שם טו.**

7) אם יסתר איש במסתרים: **ירמי' כג, כד.**

8) וכתיב: **א: וכתיב בי'.**

9) במדרש א' ארדה נא ממדה"ר למדה"ד: **ראה רמב"ן וירא יח, כ. תורה אור כאן טו, ג. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קצו.**

10) בזוהר א' ע"ד המדרש: **וירא קה, ב.**

11) דא': **בזהר: דאיהו אמר.**

צז, ב

12) דאשכחן: **מכאן ואילך (לשון הזהר) בשינויים. ועד"ז במאמרי אדה"ז כאן. וראה גם לקמן קג, א. קג, ב.**

13) ראי': **אב: יריד'. אבל במאמרי אדה"ז פרשיות התורה כאן ע' קו: ראי'.**

14) וע"ד [**ועל דא**] המכסה אני מאברהם: **וירא יח, יז.**

15) שא' בזוהר: **כאן קו, א (בשינוי).**

16) הפילסופים . . ההשגחה הפרטית: **ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה כאן ע' קו. מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קפד. ויקרא ח"ב ע' תתקיח. וש"נ. דרושי חתונה ח"ב ע' תלז. תורה אור וירא כאן יד, ד ובהנסמן לשם. וראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרל. וש"נ. דרושי חתונה ח"א ע' קצב. וש"נ.**

17) ההשגחה הפרטית: **בענין השגחה פרטית ראה אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' צד ואילך. נדפס גם בלקוטי שיחות חג השבועות כרך ח ע' 277 ואילך.**

18) כי אל דעות: **נסמן לעיל בפ' בראשית יח, ג.**

19) המגביהי לשבת . . משפילי לראות: **תהלים קיג, ה. ו.**

20) ולו נתכנו ולא: **נסמן לעיל בפ' לך לך פח, ד.**

21) דאיהו תפיס בכ"ע: **נסמן לעיל בפ' נח סו, ג.**

22) הוא מקומו ש"ע: **נסמן לעיל בפ' בראשית מג, א. וראה לעיל בפ' לך לך פח, ד.**

23) הרמב"ם . . פ"ב מה' יסה"ת: **שם ה"ט־י. ראה גם תניא פמ"ב. פמ"ח. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רא.**

צז, ג

24) על כל בפרט: **א: בפרט על כל.**

25) וכמ"ש במ"א ע"פ . . היוצר עין: **ראה גם מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' פג [ד"ה בינו בוערים בעם כו' ובבוך 1161 ע' כט (גוכתי"ק כ"ק אדה"א) במקום תיבת כו' הנוטע אזן הלא ישמע היוצר עין הלא יביט]. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קב. וש"נ. דרושי חתונה ח"א ע' סא.**

26) (תהלים צד, ט) היוצר עין: **ושם: אם יוצר — ראה בוך גוכתי"ק הנ"ל. לקמן צח, ג. צט, א. ב. קטז, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קב. דרושי חתונה ח"א ע' סא.**

27) מלאכים שנק' עיינין: **תקוני זהר ת"ע (קלא, א).**

28) מארי דאשגחותא: **נסמן לקמן צט, א.**

29) דע מה למעל' ממך: **אבות פ"ב, מ"א. ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שכב. ד"ה דור לדור (מכ"ק אדה"א קה"ת תשנ"ב) ע' 5.**

30) שמאמתת המצאו נמצאו: **ראה רמב"ם ריש הל' יסודי התורה.**

31) עילת כל העילות: **ראה זהר בראשית כב, ב. פרדס שער (ג) אם הא"ס הוא הכתר פ"א.**

32) דע"ס . . בזוהר רזא דמהימנותא: **ראה זהר תרומה קכו, ב (ובניצוצי אורות שם. לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שם). שער היחוד והאמונה ספ"ט ובהנסמן במראי מקומות לשם. לקוטי תורה בלק סח, ד.**

33) אנת הוא חד: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א.**

34) איך נאצלו ע"ס . . מאח"פ: **ראה גם ד"ה בראשית ברא תשד"מ (ס' התוועדויות תשד"מ ח"א ע' 335).**

35) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**

36) צמצום . . מק"פ: **נסמן לעיל בפ' נח סו, א.**

צז, ד

37) לצמצם . . ישאר . . רשימו: **ראה גם לעיל פ' נח עה, סע"ד ואילך.**

38) רשימו . . נקודה די' . . הקו"ח: **ראה הערה בספר המאמרים תרנ"ט ע' עז.**

39) בחושבן: **אב: בחושבן י"ס.**

40) שלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י: **פ"א, מ"ז.**

41) ע"ס בלי מה בלי מהות: **ספר יצירה פ"א מ"ב ובמפרשים שם.**

42) כאחד [**א: נק' אחד**] המנו: **נסמן לעיל בפ' נח סז, א.**

43) דא"ס: **א: דע"ס.**

44) ע"ס . . רזא דשמא קדישא: **ראה זהר יתרו סז, ב ובמפרשים שם. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רסח ואילך.**

45) ד' שמות: **ראה עץ חיים שער (ה) טנת"א רפ"א. שער (מב) דרושי אבי"ע רפ"א.**

46) ע"ב במילוי יודי"ן: **נסמן לעיל בפ' בראשית כג, ב.**

47) ס"ג בבינה: **נסמן לעיל בפ' נח סו, ב.**

48) ס"ג בבינה במילוי ההי"ן: **כ"ה גם בספר המאמרים תקס"ט ע' נח [אבל באור התורה שיר השירים (ששם נעתק קטע הנ"ל) ע' עדר לא הועתק]. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'ריג.**

49) ומ"ה במילוי אלפי"ן: **נסמן לעיל בפ' בראשית יח, ד.**

50) וב"ן במל': **נסמן לעיל שם לו, ד.**

51) אהי' בכתר: **זהר ויקרא יא, א. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רכו. וש"נ.**

52) עבד מאנא . . חכם: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מב, ב.**

צח, א

1) שמיע' אזן: **א: שמיעה כאזן.**

2) בהתחכמות: **אב: כהתחכמות.**

3) בחריפות: **א: וחריפות.**

צח, ב

4) שהוא ע"י ממוצע: **ראה אמרי בינה שער הק"ש טז, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקצח. דרושי חתונה ח"א ע' ד.**

5) בחיות הנפש . . בדם: **ראה לעיל בפ' נח סח, א. ובהנסמן לשם.**

6) בדם הוא הנפש: פ׳ **ראה יב, כג.**
7) הנ״ל): **א: מטעם הנ״ל).**
8) שאין לו גוף: **ע״ד פיוט יגדל.**
9) דברה תור׳ כלשון בנ״א: **ברכות לא, ב.**
10) (יחזקאל א, כו) ועל דמות הכסא: **א: ועל הכסא [ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקפא. וש״נ].**

צח, ג

11) ה׳ עיניו משוטטות: **א: עיני ה׳ משוטטות — נסמן לעיל צז, א.**
12) פקח עיניך וראה: **דניאל ט, יח.**
13) וירא ה׳ כי רבה: **בראשית ו, ה.**
14) בזוהר אשכחן ראי׳ לטב: **הובא לעיל צז, ב. נסמן שם צז, א.**
15) הטה אזנך ושמע: **מלכים־ב יט, טז: ישעי׳ לז, יז: דניאל שם [בדילוג השם].**
16) וישמע ה׳: **בהעלותך יא, א.**
17) וירח ה׳ את ריח: **נח ח, כא.**
18) והנה ה׳ נצב כו׳ (עמוס ז, ז): **א: הנה ה׳ עומד — וכ״ה גם במאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ קח (וראה יחזקאל ג, כג). וראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלח ובהערה לשם.**
19) שהתהלך [**אב: שמתהלך**] בגן לרוח היום: **בראשית ג, ח.**
20) שנאצל: **א: שנאצלו.**
21) כך: **אב: וכך.**
22) בג׳ חללי גלגלתא: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קמ, א. ואתחנן רסב, א.**
23) וכה״ג: **א: ליתא.**
24) היוצר עין: **נסמן לעיל צז, ג.**
25) עיניך פקוחות: **ירמי׳ לב, יט.**
26) כו׳: **אב: ליתא.**
27) אם צעק . . צעקתו (שם כב, כב): **בדילוג. א: והי׳ כי יצעק ושמעתי. וכ״ה לקמן ק, א — ראה שם פסוק כו [בדילוג].**
28) שומע תפלת כל פה: **נוסח שמונה עשרה.**

צח, ד

29) בפסוק: **אוצ״ל: בפסוק ראשון.**
30) להחיות רוח שפלים: **ישעי׳ נז, טו.**
31) בצלמנו כדמותנו: **בראשית א, כו. ראה זהר שמיני לה, סע״ב. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קעג. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקנג. קונטרסים ע׳ תקסז.**
32) המל׳ . . דמות כבוד הוי״ה: **יחזקאל א, כח. ראה זהר ויקהל רטו, א. ובהגהות מהרח״ו שם. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשפט. דברים ח״ב ע׳ תקי. וש״נ.**
33) עיני . . משוטטי׳ לשון דכר . . לשון נוק׳: **ראה זהר ויחי רמא, סע״א. (סבא) משפטים קז, א. תורה אור כאן טו, ב. אור התורה כאן ע׳ 1472.**
34) ימי עולם . . ימות עולם: **ישעי׳ סג, יא. האזינו לב, ז. ראה זהר ויקרא טו, א. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רכה.**
35) המל׳ דאצילות . . שנק׳ חוה: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכינויים מערכת חוה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ סד. וש״נ.**
36) כי היא היתה אם כל חי: **בראשית ג, כ.**
37) אתוון אתגליפו: **ראה לעיל בפ׳ בראשית לה, א. וש״נ.**
38) המלאכי׳ שנק׳ אברי׳ דשכינתא: **ראה פרדס שער (כד) היכלות פי״א.**
39) מלאכי׳ שנק׳ מארי דעיינין: **ראה זהר בשלח נ, ב. בהערה הבאה.**
40) מלאכי׳ שנקראו מארי דאודנין: **ראה תקוני זהר ת״ע (קלא, א). אור התורה כאן ע׳ תשלו.**

צט, א

1) מארי דאשגחותא: **ראה זהר בראשית לד, ב. בא לב, ב. (היכלות) פקודי רנא, ב. רנב, א.**
2) ה׳ עיניו משוטטות: **א: נסמן לעיל צז, א.**
3) היוצר עין הלא יביט: **נסמן לעיל צז, ג.**
4) צופה ומביט . . בסקיר׳ א׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
5) דע מה למעלה ממך: **נסמן לעיל צז, ג.**
6) שוב אשוב אליך: **וירא יח, י. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקצא. וש״נ.**
7) אל תשלח ידך אל הנער: **וירא כב, יב.**
8) אדון כל הארץ: **לשון הפסוק יהושע ג, יא.**
9) בי נשבעתי נאם ה׳: **וירא שם, טז.**
10) הנה נשאתי פניך: **וירא יט, כא.**
11) לא אוכל לעשו׳ דבר: **וירא שם, כב.**
12) הרבה ארבה את זרעך: **לך טז, י.**

צט, ב

13) כה אמר ה׳ צבאות: **שמואל־א טו, ב.**

צט, ג

14) וד״ל): **החצאי עיגול ניתוסף בדפוס שני.**
15) ונק׳ חיות הקודש: **ראה יחזקאל פ״א [ושם: חיות: החיות]. ברכת יוצר. תורת כהנים ויקרא א, א (פרשתא א פ״ב, יב). ראש השנה כד, ב. עבודה זרה מג, ב. חגיגה יב, סע״ב. יג, א. זהר בא מב, א. בשלח נו, ב. ועוד. רמב״ם הל׳ יסודי התורה פ״ב, ה״ז.**
16) כו׳: **א: וברוך.**
17) במלאכים דבריאה כמט״ט: **ראה זהר פינחס ריז, סע״א ורע״ב ובהגהות מהרח״ו שם. סידור שער החנוכה רעג, סע״א. ביאורי הזהר וישב כג, סע״ד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שלד. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קלז, ג.**
18) כמט״ט שרו ש״ע: **ראה יבמות טז, ב ובתוס׳ שם. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קג. וש״נ.**
19) (חגיגה טו, א) וא׳ [**תוקן ע״פ א. ובנדפס: לא**] אפקוה למט״ט: **ראה מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ תריג וע׳ תריח.**
20) סנדל׳ ביצירה: **ראה גם שערי תשובה ח״ב חינוך לז, א. ג. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקצו. וראה גם הגהות הרח״ו לזהר בשלח נח, א אות ה.**
21) סנדל׳ . . שקושר כתרים לקונו: **נסמן לעיל בפ׳ נח עד, א.**
22) המלאכים . . להפוך סדום . . לבשורת שרה . . ורפאל: **ראה בבא מציעא פו, סע״ב.**
23) המלאכים . . עומדים מוימ״ב: **ראה איכה רבא פ״ג, ח. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכו. וש״נ. ויקרא ח״ב ע׳ תרמג ואילך. וש״נ.**
24) ויבאו בני אלקים: **איוב א, ו. ב, א. ראה זהר בא לב, ב. פינחס רלא, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצו ואילך. שמות ח״ב ע׳ תקסח. וש״נ. קונטרסים ע׳ שלב. לקמן ק, ד. קו, א. קט, א. פ׳ ויגש רלו, א.**
25) בני רברבניא: **ראה תרגום אונקלוס לבראשית ו, ד. לקמן קט, ד.**
26) שר צבא ה׳ (יהושע ה, יד): **ראה דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרטז.**
27) ד׳ מחנות שכינה: **זהר במדבר קיח, ב. ובביאורי הזהר לשם.**
28) ויסע מלאך האלקים: **בשלח יד, יט.**
29) רתיכין ומשיריין: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקפ. וש״נ.**
30) סוסים . . זכרי׳ (א, ח): **ואילך. ו, ב ואילך.**
31) ויש שנק׳ . . עננים: **ראה זהר בא מג, א.**
32) כגרזן ביד: **מורה נבוכים ח״ג פכ״ט.**
33) מסדר את הכוכבים . . כרצונו: **נוסח תפלת ערבית.**
34) (דניאל ד, לב) וכמצביה עבד: **א: כמצבי׳ — ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ לג.**

צט, ד

35) אין עשב למטה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יט, א.**
36) והמזלות מקבלי׳ משמרי האופנים: **נסמן לעיל בפ׳ נח נט, ד.**
37) ואופנים מחיות: **ראה גם לקמן בפ׳ תולדות קנח, ג.**
38) גבוה מעל גבוה: **קהלת ה, ז.**
39) הנה אנכי שולח מלאך לפניך: **משפטים כג, כ. א: הנני שולח מלאכי — ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תט [ושם: מלאך]. שם ע׳ תיא. ח״ג ע׳ א׳לב. דברים ח״ג ע׳ א׳לא.**
40) כי שמי בקרבו: **משפטים שם, כא.**
41) מלאכים דעשי׳ . . טו״ר: **ראה הקדמת הרח״ו לשערי קדושה. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קנא.**
42) שעכ״ז: **א: שעכ״ז זה.**
43) בענין הידיעה ובחירה: **ראה שערי תשובה ח״א שער הבחירה יז, ד ואילך. לקמן פ׳ תולדות קנד, א ואילך.**
44) בגמ׳ (תענית פ״ג): **ראה שם כה, סע״א. וכן צ״ל במאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ תמא לע׳ קיא.**
45) מעלה נשיאים מקצה הארץ: **תהלים קלה, ז.**
46) על כל מלכי האדמה באדמה: **ע״פ ישעי׳ כד, כא.**
47) כי ההרים ימושו: **ישעי׳ נד, י.**

ק, א

1) רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה.**
2) בשמיע׳: **א: בשמיעה כמו.**
3) קול דמי אחיך: **בראשית ד, י.**
4) כי: **א: נסמן לעיל צח, ג.**
5) בפי׳ שטרי חובותינו: **נוסח אבינו מלכנו. ראה לקמן קט, ב. מאמרי אדה״ז כתובים־א ס״ע ע. ביאורי הזהר פינחס קכד, א. שערי תשובה ח״א שער הבחירה יז, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ סו.**
6) ה׳ עיניו משוטטות: **א: נסמן לעיל צז, א.**
7) כי בתם לבבך: **א: ליתא.**
8) שבא מלאך והדפו: **ראה מגילה טז, סע״א. הובא ברש״י אסתר ז, ח.**
9) בזוהר בפי׳ מחטו חסר א׳: **ויקרא ח, א. וכן צ״ל במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשצז. דברים ח״ד ע׳ א׳תקד.**
10) (איוב לה, ו) ורבו פשעיך: **א: ואם רבו — ראה לעיל בפ׳ בראשית לא, א בהערה.**

מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' סו. דברים ח"א ריש ע' לט. נביאים וכתובים ע' רנב. וש"נ.

11) ולו . . ולא נתכנו: **נסמן לעיל בפ' לך פח, ד.**

12) בכל צרתם לא צר ולו צר: **ישעי' סג, ט. ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תש ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א בראשית ע' שעז.**

13) דמסט' דשכינה . . לא ראיתם: **ראה מאמרי אדה"א בראשית שם. וש"נ.**

14) הפושעים בי (ישעיה סו, כד) בגופא דמלכא: **ראה זהר יתרו פה, ב. עטרת ראש דרוש לעש"ת ע' 132 ואילך.**

15) מח' טובה מצרפה למעשה: **קדושין מ, א.**

16) נותן לחם לכ"ב: **תהלים קלו, כה.**

17) כי שמע . . באשר הוא שם: **וירא כא, יז.**

18) דאבי"ע: **א: דבי"ע.**

19) תחתונה: **א: אחרונה.**

20) וגם כל היצור לא נכחד: **מוסף לר"ה (ברכת זכרונות). ראה גם מאמרי אדה"ז ענינים ע' שעה. ד"ה דור לדור (מכ"ק אדה"א קה"ת תשנ"ב) ע' 5.**

21) יודע תעלומות סתרי . . ואין דבר נעלם: **ע"פ נוסח אתה יודע רזי עולם (בק"ש שעהמ"ט נוסח אריז"ל). סיום תפילת העמידה ליום הכפורים.**

ק, ב

22) בענין אל דעות ה': **לעיל צז, ב.**

23) מ"ש הרמב"ם דבידיעת עצמו: **נסמן לעיל שם.**

24) וזהו: **א: נרשם כאן פרק יד.**

קג, ג

25) ורק: **א: וכן.**

26) מל' . . שם אדני: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ג.**

27) אדון כל הארץ: **יהושע ג, יא. ראה שער היחוד והאמונה רפ"ז.**

28) שופט כל הארץ: **ע"פ ויירא יח, כה.**

29) אדני אותיות דינא . . דמלכותא: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'ט. וש"נ.**

30) וה' הוא ובית דינו: **ויירא יט, כד. בראשית רבא פנ"א, ב. ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ה.**

31) שאין מלך בלא עם: **בחיי וישב לח, ל. ראה הנסמן במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב לע' תרלא.**

32) אמת ואמונה כל זאת: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ד.**

33) בזהר דדא הוא גזרת דינא: **ראה זהר כאן קו, א.**

34) הבאה אלי דא הוא רזא: **נסמן בהערה שלפנ"ז.**

35) בערב היא באה: **אסתר ב, יד.**

36) קץ כל בשר בא לפני: **נח ו, יג.**

37) אל בית הנשים שני: **אסתר ב, יד. ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תעז. וש"נ.**

38) המל' . . שנק' פתח ושער: **ראה גם ספר המאמרים תקס"ט ע' מט. ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רנ.**

39) (בראשית כט, ט) ורחל באה עם הצאן: **ראה זהר בלק קפז, סע"א.**

40) העולמות: **א: העלאות העולמות.**

41) המל' . . רחל עקרת הבית: **ראה עץ חיים שער (לא) פרצופי זו"ן פ"א. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תקכג ובהנסמן לשם.**

42) אבן ספיר דמות כסא: **יחזקאל א, כו. ראה זהר נח עא, ב. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תקג.**

43) ואל יבא בכל עת: **אחרי טז, ב. ראה זהר תרומה קנה, ב. אחרי נח, א ואילך. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תשלד. מאמרי אדה"א במדבר שם וע' תקסט.**

ק, ד

44) עת לחשות: **קהלת ג, ז.**

45) עת לדבר: **קהלת שם [ושם: ועת — ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תתטו. תש"ג ע' 13].**

46) עת לעשות לה': **תהלים קיט, קכו.**

47) המל' . . עולת תמיד: **פינחס כח, ו. ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תמז. קונטרסים ע' רפה ובהנסמן בהנ"ל.**

48) (ויקרא ו, ו) אש תמיד: **ראה גם מאמרי אדה"א קונטרסים שם. וש"נ.**

49) (תהלים פג, ב) אלקי' אל דמי . . ולא שכיך: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לז, ב. וש"נ.**

50) דנה"א . . לנה"ח: **א: דנה"ת . . לנה"ע.**

51) למען יזמרך כבוד: **תהלים ל, יג. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רלז. וש"נ.**

52) (טו): **ב: נדפס (עוה"פ יד) ולפי סדר זה ממשיך להלן הפרקים.**

53) הקטרוג: **א: המקטרג.**

54) קץ כל בשר . . קץ הימים: **ראה זהר בראשית נד, א. (סתרי תורה) ויצא קמח, א. תרומה קלד, סע"א ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' כו. וש"נ. בראשית ע' רסא. וש"נ. לקמן פ' תולדות קנג, א.**

55) בכל ר"ה שיבואו בני האלקי': **נסמן לעיל צט, ג הערה ויבואו.**

56) (טז): **ב: נדפס כאן (טו) כנ"ל הערה 52.**

57) ובזוהר . . וכי לא גליא: **ראה לעיל צז, סע"א בפנים.**

קא, א

1) (יז): **אב: (טז).**

2) ושפטו העדה והצילו העדה: **מסעי לה, כד. כה.**

3) ושכל: **א: ליתא.**

4) ב"ש אוסרין וב"ה מתירין: **ראה חולין יח, א.**

5) כי השוחד יעור: **פ' שופטים טז, כ. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קצ. וש"נ. לקמן קיב, ב.**

6) יעור: **א: העיוור. ב: העיר.**

7) באדם . . שאינו רואה חוב לעצמו: **ראה שבת קיט, א. לקמן קיד, ב.**

קא, ב

8) ביתר עז: **א: ביותר עד.**

9) (יח): **אב: (יז).**

10) יהי רצון מלפניך שיכבשו: **נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ג.**

11) מה נשתנו אלו מאלו: **לשון הגמ' שבת נה, א. ראה זהר תרומה קע, ב. ילקוט ראובני בשלח יד, כח. מאמרי אדה"א בראשית ע' רפא. שמות ח"א ע' קלא. נביאים וכתובים ע' תקצח. קונטרסים ס"ע שלב.**

12) בעמלו: **א: בעמו. ב: בעמיו.**

13) העונ' איש"ר מברך . . (שבת קיט, ב): **ראה אור התורה סידור ע' יח.**

14) לאגברא ימינא על שמאלא: **ראה זהר מקץ קצח, ב. וארא לב, סע"א. בשלח סו, א. קרח קעח, א.**

15) ד' שנכנסו לפרדס: **חגיגה יד, ב. ראה גם לקמן פ' ויצא קעח, ג. וישלח קצד, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' כז. וש"נ.**

16) (וכמו . . וכן: **א: וכמו . . (וכו.**

17) בדין . . וחיוב: **א: ודין . . לחיוב.**

קא, ג

18) (יט): **אב: (יח).**

19) באור פני מלך חיים: **לשון הפסוק משלי טז, טו.**

20) שהוא: **תוקן ע"פ: אב. ג: הוא.**

21) (כ): **אב: (יט).**

22) וירח ה' את ריח: **נח ח, כא.**

23) לדין: **א: לדון לדין.**

קא, ד

24) (כא): **אב: (כ).**

25) וחרה אף ה': **עקב יא, יז.**

26) ברוגז רחמי' חזכור: **נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ג.**

27) רדכ"ר: **נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ג.**

28) מדה"ר: **א: למה"ד.**

קב, א

1) לאכללא שמאלא בימינא: **ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית כו, א.**

2) וכברכות דבלעם . . לברכה: **ראה לקמן קיז, א ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' ז. וש"נ. ח"ב ע' תרס ואילך.**

3) (כב): **אב: (כא).**

4) (מנחות כט, ב) זו תורה וזו שכרה: **ראה ביאורי הזהר בשלח מז, א. א: וכי זו — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתטז. במדבר ח"ב ע' תקלז.**

5) (כג): **אב: (כב).**

קב, ב

6) דמ"ע . . דל"ת . . אנכי ולא יהי' לך: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ד.**

7) שזדונות . . נעשים זכיות: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ג.**

8) טוב מאוד זה מ"ה: **נסמן לעיל בפ' נח ס, ב.**

9) ימינך ה' . . תרעץ אויב: **בשלח טו, ו.**

10) כו': **אוצ"ל: כו').**

11) (כד): **א: (כג). ב: חסר ציון.**

קב, ג

12) לדין: **א: ליתא.**

13) לישראל שנק' בנים: **שמות ד, כב. פ' ראה יד, א. אבות פ"ג, מי"ד.**

14) אה"ע אהבתנו: **נוסח ברכת ק"ש.**

15) לא הביט און ביעקב: **בלק כג, כא.**

16) (כה): **אב: (כד).**

17) או"נ: **ראה לעיל בפ' לך צד, ג.**

קב, ד

18) לא . . (כלל): **א: שלא . . כלל.**

19) העון: **א: האון.**

20) דתרין עיינין אתהדרו לחד: **נסמן בסמוך קג, א.**

21) (כו): **אב: (כה).**

22) הזכיות: **א: הזכותי'. ב: נדפס בטעות.**

23) לו: **אב:** ליתא.

קג, א

1) שא׳ בזוהר: **ראה המובא בפנים לעיל צז, ב.**

2) וירא ה׳ . . האדם: **פסוק זה לא הובא בזהר שם.**

3) (כז): **אב:** (כו).

4) (סנהדרין פ״ק) אין לו לדיין: **ו, סע״ב. ראה לקמן קטו, א. ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רז.**

5) באהבת: **א:** גם באהבת.

6) פקח עינך חסר: **דניאל ט, יח. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, ב. קל, א. קלז, א ובקול ברמה שם. לקמן קי, ב. קיח, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצט. וש״נ.**

7) ב׳ עיינין דאתהדרו לחד: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, ב.**

8) עינא פקיחא: **ראה אדרא רבא שם. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תג.**

9) כי הנה עין ה׳: **תהלים לג, יח [בהוספת תיבת „כי״ — ראה מאמרי אדה״א בראשית ס״ע ריא].**

10) טוב עין הוא יברך: **משלי כב, ט. ראה אדרא רבא שם קל, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ריג. וש״נ.**

11) מלפניך . . משפטי יצא: **תהלים יז, ב.**

קג, ב

12) דלית שמאלא בהאי ע״י: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א. לקמן קיד, א ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתעא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קצג. וש״נ.**

13) אך טוב לישראל: **תהלים עג, א.**

14) בדרוש דארדה נא השני: **לקמן קיד, א.**

15) ובמ״ש מלפניך משפטי: **לקמן קיט, א.**

16) דע״ט וע״ר: **דעין טובה ועין רעה.**

17) לטוב: **אוצ״ל: לטוב עין.**

18) (כח): **אב:** (כז).

19) שמפרש בזוהר: **ראה גם לעיל בפנים צז, ב.**

20) וירד ה׳ . . המגדל: **פסוק זה לא הובא בזהר שם.**

21) (כט): **אב:** (כח).

קג, ג

22) (ל): **אב:** (כט).

23) ו׳: **אב:** ג׳. **ראה גם מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ קטז: ב׳.**

24) לע״ל שיהיו הכהנים לויים: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעו. וש״נ.**

25) (ישעי׳ סג, טז) כי אתה אבינו: **שבת פט, ב. ראה לקוטי הש״ס להאריז״ל שם. לקמן פ׳ חיי שרה קלז, סע״ב ואילך. תולדות קמה, ד ואילך. קנא, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קפז. וש״נ.**

26) בתחלה עלה במח׳ לברוא במדה״ד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ג. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תמב.**

27) בראשית ברא אלקי׳: **בראשית א, א.**

28) (שבת עז, ב) כברייתו ש״ע: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ס״ע רי. דברים ח״ד ע׳ א׳רכט. שמות ח״א ע׳ קסד. ח״ב ע׳ תרו.**

29) באלקי׳ חיים: **ואתחנן ה, כג.**

30) שמלא כה״כ: **ישעי׳ ו, ג.**

31) ועברתי בא״מ: **בא יב, יב.**

32) (לא): **אב:** (ל).

קג, ד

33) שם הוי״ה דז״א: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א.**

34) שם הוי״ה . . רחמי׳ וחסדי׳: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג וש״נ.**

35) ויבואו בני האלקים: **נסמן לעיל צט, ג.**

36) אולי: **א:** פן. **וראה גם לקמן קה, ג הערה אולי. קו, ב הערה אולי.**

37) שיעורר: **א:** שיאמר.

38) (לב): **אב:** (לא).

39) ע״ס דבחי׳ או״י . . דאו״ח: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש טו. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ קטז. לקמן פ׳ וישב רה, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ לח.**

קד, א

1) טבע המים . . שיורדי׳ מגבוה לנמוך: **ראה תענית ז, א.**

2) טבע האש שעולה מלמטה למעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, ד.**

3) ובס״י א׳ טרף אש ומים: **נסמן לעיל שם יג, א.**

4) הוציא אש ממים: **הנסמן בהערה שלפנ״ז.**

5) (לג): **אב:** (לב).

6) ב׳ מיני בירורים: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ע. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קפג.**

7) (ערובין יג, ב) תלמיד ווחיק א׳: **א:** במקום התיבות: תלמיד ותיק א׳, נכתב: מתלמידי ר״ח (אות האחרון אינו ברור כ״כ).

8) כו׳: **א:** כו׳).

9) (משלי לא, כו) ותורת חסד: **ראה לעיל בפ׳ בראשית טו, א ובהנסמן לשם.**

10) ב״ש אוסרי׳ וב״ה מתירין: **ראה חולין יח, א.**

11) ב״ש . . וב״ה . . ששורש נשמות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית י, א.**

12) כמשי״ח): **וכ״ה בא. ב:** (כמשי״ת).

קד, ב

13) ויזרוק אותו לחוץ: **א:** ויזרק חוץ (**וראה הערה הבאה**).

14) ויזרוק חוץ: **אב:** ויזרק (**וראה הערה שלפנ״ז**).

15) כו׳: **א:** כו׳).

16) ואופן: **א:** נרשם כאן: פל״ג.

17) שום: **א:** שום שמץ.

18) (איוב טו, טו) ושמים לא זכו בעיניו: **א:** הן שמים — **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ תתפז. דברים ח״א ע׳ שטו.**

19) (וכידוע): **אב:** וכידוע.

20) סלח לנו [**א:** ניתוסף: כי חטאנו] בש״ע: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ר״ע קפב. וש״נ. ח״ב ע׳ תרלב ואילך. וש״נ. קונטרסים ע׳ שג.**

21) ושמים [**א:** שמים] . . וסביביו נשערה מאד [תיבת מאד ליתא **בא**]: **ראה לעיל בפ׳ בראשית לט, ב ובהנסמן לשם.**

22) בבחי׳ פחד יצחק: **ראה ד״ה ויצחק בא במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רמט ואילך.**

23) ולפי: **א:** (לפי — ואולי סיום החצאי עיגול הוא בסיום הפרק.

קד, ג

24) מתון ומסיק (הוריות יד, א): **ראה שערי אורה שער החנוכה ע׳ כג.**

25) (לד): **ב:** (לג).

26) נוגה דעשייה שרובו רע: **עץ חיים שער (מג) ציור עולמות בהקדמה. שער (מז) סדר אבי״ע פ״ד. שער (מט) קליפת נוגה פ״ו.**

27) וימינך פשוטה לקבל שבים: **נוסח תפלת נעילה. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ס״ע תקכח ואילך. וש״נ.**

28) כאן: **א:** גם כאן.

29) (לה): **ב:** (לד).

קד, ד

30) וה׳ הוא ובית דינו: **נסמן לעיל ק, ג.**

31) שם אד׳ דינא דמלכותא: **נסמן לעיל שם.**

32) בע״ח . . זו״נ דאצילות: **שער (לו) מיעוט הירח פ״ב.**

33) ד״א . . רובו . . החסדים: **ראה לקמן קז, א. ב. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א כאן ע׳ קכא בשם הע״ח. תקס״ח ח״א ע׳ ריא. אמרי בינה שער התפילין קלח, ב בשם הזהר וע״ח.**

34) זכר [**א:** כי זכר] חסדו: **תהלים צח, ג. בהוספת תיבת „כי״ כ״ה בכ״מ, ומהם: לקמן קז, א. פ׳ ויגש רלה, א. ביאורי הזהר נח ז, ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תרב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ יז. וש״נ.**

35) שהזכר . . ורובו חסדים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ד.**

36) והנקבה . . גבורות: **ראה גם ביאורי הזהר במדבר פו, ב ואילך.**

37) המל׳ רובה . . הגבורות: **נסמן לקמן קז, ב.**

38) המל׳ שהוא שם אדני: **נסמן לעיל בפ׳ נח סד, ג.**

39) המל׳ שהוא שם . . אלקי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ב.**

40) (לו): **ב:** (לה).

41) ענין: **אב:** הענין.

קה, א

1) (לז): **ב:** (לו).

2) הכצעקת׳: **א:** אם כצעקתה. **וראה להלן הערה הכצעקתה.**

3) (שם): **א:** שם.

4) יכול: **א:** שיכול.

5) הכצעקתה: **א:** אם הצעקתה. **וראה לעיל הערה הכצעקת׳.**

6) (לח): **ב:** (לז).

קה, ב

7) (לט): **ב:** (לח).

קה, ג

8) (מ): **ב:** (לט).

9) אולי: **א:** פן. **וראה גם לעיל קג, ד הערה אולי.**

10) (מא): **ב:** (מ).

11) ובמקומ׳) . . אדעה: **א:** ובמקומה . . אדעה).

קה, ד

12) (מב): **ב:** (מא).

קו, א

1) מיכאל שר של חסד: **ראה תקוני זהר ת״ע קכו, א. קכז, א. שלחן ערוך אדה״ז הל׳ תפלה סק״כ, ס״ב.**

2) מיכאל . . באותו עצה היה: **ראה לקמן קח, א: כמארז״ל. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א כאן ס״ע קיט. מס׳ כלה רבתי ספ״ז.**

3) (מג): **ב:** (מב).

4) ר״ה שבני האלקים . . להתיצב: **נסמן לעיל צט, ג הערה ויבואו.**
5) תקיעת שופר . . להמתיק . . דפחד יצחק: **ראה סידור שער התקיעות רמו, סע״ד ואילך. עטרת ראש דרוש לעשי״ת ע׳ סב ואילך.**
6) עולה ומסטין יורד ומקטרג: **ראה בבא בתרא טז, א. ד״ה כתפוח בספר המאמרים תקע״א (נמצא בדפוס). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קע. וש״נ. קונטרסים ע׳ שלד.**
7) דאור החסד אינו מתעבה לעולם: **ראה אמרי בינה שער הק״ש כח, א „כלל הידוע בע״ח". שם שער התפילין קמב, ג. וש״נ. ביאורי הזהר פינחס קיז, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ג א׳ אילו ואילך. וש״נ. לקמן פ׳ חיי שרה קלט, ב.**

קו, ב

8) (מד): **ב:** (מג).
9) אולי: **א:** פן. **וראה גם לעיל קג, ד הערה אולי.**
10) כמו שאו׳ יהי רצון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ג.**
11) הכצעקתה: **א:** אם.
12) (מה): **ב:** (מד).

קו, ג

13) בכף: **א:** כמו כף.
14) עינא פקיחא . . מד׳ תיקונין: **ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב. עץ חיים שער (יג) א״א פ״ו.**
15) וכמ״ש במ״א: **ראה מאמרי אדה״ז כתובים ח״ב ע׳ רד ואילך. ע׳ רי.**
16) (מו): **ב:** (מה).
17) ויקומו משם האנשים: **וירא יח, טז.**
18) האנשים . . מיכאל וגבריאל: **ראה מס׳ כלה רבתי ספ״ז.**
19) וה׳ אמר המכסה אני מאברהם: **וירא יח, יז.**
20) ויאמר ה׳ זעקת: **שם, יח. כ.**
21) ויפנו משם האנשים: **וירא שם, כב.**
22) ויגש אברהם: **שם יח, כג.**

קו, ד

23) אולי יש . . חלילה לך: **וירא שם כד. כה.**
24) להחרים: **א:** להחריב. **ראה לקמן קז, ד הערה להחרים.**
25) ויגש . . לריב ותוכחה: **ראה רש״י כאן פסוק כג.**
26) ויגש אליו יהודה: **ויגש מד, יח.**
27) ויגש . . למלחמה: **בראשית רבא פמ״ט, ח. רש״י הנ״ל.**
28) אברהם הי׳ המאמין הראשון: **ראה שמות רבא פכ״ג, ה. שיר השירים רבא פ״ד ח, ג.**
29) שהצור תמים . . דרכיו משפט: **ע״פ האזינו לב, ד.**
30) האמונה השלימה . . לנו בירושה: **ראה תניא פ״ח ופל״ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ כח. וש״נ.**
31) שהאבות הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.**
32) והד׳: **א:** נרשם כאן פרק מז.
33) חולין הוא לך: **רש״י וירא יח, כה.**
34) הנה נא . . עפר ואפר: **שם יח, כז.**
35) ביחזקאל (יד, יד) נח דניאל . . ינצלו נפשם: **א:** ימלטו נפשם — **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ריח. קונטרסים ע׳ תטו.**
36) שבעון הרשע יספה גם הצדיק . . שלא הוכיחו: **ראה שבת נה, א.**

קז, א

1) אברהם מרכבה לבחי׳ חסד: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.**
2) ואנכי עפר ואפר: **וירא יח, כז. ראה אגרת הקדש סט״ו (קכא, ב). מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א״שצ (בשולי הגליון) וע׳ א״שצא. וראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקכ. לקמן פ׳ תולדות קמד, סע״ד ואילך.**
3) דהוה עביד טיבו יתירא: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ד.**
4) שרש . . דחסד דאברהם . . דא״א: **ראה לקמן קכ, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ריז. ספר המאמרים תרמ״ח ע׳ קצ ואילך.**
5) דקו הימין חח״נ: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בהעלותך קנג, ב. פרדס שער (ו) סדר עמידתן פ״א. מאמרי אדה״א בראשית שם. וש״נ.**
6) אברהם אבר מ״ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע״א.**
7) רב חסד דבי׳ אחיד אבא: **ראה עץ חיים שער (יד) אור״א פ״א.**
8) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם: **מיכה ז, כ. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשעז וע׳ תתנא. וש״נ. א:** וחסד [**ראה לקמן פ׳ תולדות קמו, א. קס, ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעו [ונדפס מגוכתי״ק] וע׳ שמג. דברים ח״ד ע׳ א״שיד. וש״נ].**
9) (מז): **א:** (מח). **ב:** (מו).
10) דאית חסד ואית חסד: **זהר ויחי ריט, א. ראה אגרת הקדש ס״י. ס״ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשעז. וש״נ.**
11) זכר חסדו: **א:** כי זכר חסדו — **נסמן לעיל קד, ד.**
12) בים נדמה להם כבחור: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
13) מה נשתנו אלו מאלו: **נסמן לעיל קא, ב.**
14) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב.**
15) כי אתה אבינו: **ישעי׳ סג, טז.**

קז, ב

16) (מח): **א:** (מט). **ב:** (מז).
17) בישול המרקחת מצנון ודבש: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יג, א ובהנסמן שם.**
18) בהתכללות דאש ומים: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יב, סע״ד ואילך ובהנסמן שם.**
19) התוהו שקדם לתיקון: **נסמן לעיל בפ׳ נח ס, ג.**
20) שלי שלי שלך שלך: **נסמן לעיל שם עז, א.**
21) והמדרגה: **א:** נרשם כאן: פרק נר״ן.
22) (שמות טו, כה) ויורהו ה׳ עץ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.**
23) (כמ״ש במ״א): **ראה אמרי בינה שער הציצית צא, ג.**
24) מיין מרירין: **ראה זהר נח סו, א. שמות ו, א. תקוני זהר ת״ס (צג, רע״ב).**
25) (מט): **ב:** (מח).
26) המל׳ . . ששרש בנינה . . הגבורות: **ראה סידור שחרית מא, א: כמ״ש בע״ח בענין הדלקת המנורה [שער (לד) תיקון הנוקבא פ״ה]. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ריח. וש״נ.**

קז, ג

27) מל׳ שנק׳ אשה יראת ה׳: **משלי לא, ל. ראה תקוני זהר בהקדמה ו, א.**
28) שמאיש לוקחה זאת: **נסמן בסמוך הערה כי.**
29) והוכן בחסד כסא: **ישעי׳ טז, ה.**
30) המל׳ שנק׳ כסא: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת כסא. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקנט. וש״נ. רש״י מקץ מא, מ.**
31) המל׳ שנק׳ . . עולם: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמב סע״א ואילך. פרדס שם מערכת עולם. מאורי אור מערכת עולם אות יב.**
32) המל׳ . . מבחי׳ החסד: **ראה פרי עץ חיים שער (ט) העמידה פ״ד״ה. בסמוך בפנים וקח, סע״א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ ککא. תקס״ד ע׳ קעב. אמרי בינה שער הק״ש סה, א. שער היחוד פמ״ז.**
33) (תהלים קיד, ה) ההופכי הצור אגם מים: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ כח ואילך. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ יז. וש״נ.**
34) כי מאיש לוקחה זאת: **בראשית ב, כג.**
35) שבז״א שנק׳ איש: **עץ חיים שער (כו) הצלם פ״ג.**
36) אין האשה כורתת ברית: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסט, ב.**
37) דאתבסמת נוק׳: **ראה זהר לך צד, א.**
38) (נ): **א:** (נא). **ב:** (מט).
39) בקדושיו לא יאמין: **איוב טו, טו.**
40) איוב . . שאין כמוהו . . מרע: **איוב א, ח.**
41) הלא אתה שכת . . אם לא על פניך: **שם א, י. יא.**
42) באיוב . . מהרהר היה: **ראה בבא בתרא טז, א. לקמן פ׳ תולדות קנו, ב.**
43) כמ״ש וסביביו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**
44) הוא: **א:** הרי הוא.

קז, ד

45) וישא: **א:** ויקבל. **ב:** ויקב (טה״ד).
46) (נא): **א:** (נב). **ב:** (נ).
47) להחרים: **א:** להחריב. **ראה לעיל קו, ד הערה להחרים.**
48) אוה״ע: **תוקן ע״פ א:** ובנדפס: העכו״מ.
49) איש [**א:** נשיא] אלקים: **חיי שרה כג, ו.**
50) אב המון גוים: **לך יז, ה.**
51) הקשות: **א:** ניתוסף: **(וכמ״ש בזוהר ג״כ וע״ד המכסה אני מאברהם כו׳).**

קח, א

1) כמארז״ל דהאנשים . . מיכאל וגבריאל: **נסמן לעיל קו, א.**
2) (נב): **א:** (נג). **ב:** (נא).
3) (נג): **א:** (נד). **ב:** (נב).
4) ושרשו: **א:** ושרש שרשו.
5) ויקח אחת מצלעותיו: **בראשית ב, כא.**
6) ואו״א תקינו לה וז״ש ויבן . . הצלע: **בראשית ב, כב. ראה זהר בראשית מח, ב. מט, א.**
7) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**
8) כמ״ש במ״א: **ראה גם אמרי בינה שער הק״ש סה, א.**
9) שאין האשה . . אלא: **א:** שהאשה . . ליתא.

קח, ב

10) ההפרש בין חולין: **ראה סידור שער המילה קמה, ד ואילך.**

11) שאין מיתוק הדין אלא בשרשו: **ראה פרי עץ חיים שער (כו) השופר פ"א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרטו. וש"נ. קונטרסים ע' שמו. לקמן פ' וישלח קצז, א [ושם: ידוע הכלל].**

12) (משלי טו, א) מענה רך ישיב חמה: **א: משיב חמה — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קכ. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'תלד.**

13) (נד): **א:** (נה). **ב:** (נג).

14) דמשפט איהו רחמי: **תקוני זהר בהקדמה יז, ב. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קח. וש"נ. שמות ח"א ע' קכז. וש"נ.**

15) הגבורות והדינין: **א: הדינין.**

קח, ג

16) (נה): **א:** (נו). **ב:** (נד).

17) אין: **א: לא יש.**

18) שלי שלי שלך שלך: **נסמן לעיל בפ' נח עז, א.**

19) זע"ז: **א: מזה על זה**

20) רביתא: **א: יניקתא.**

21) ה' בחכמה יסד ארץ: **נסמן לעיל בפ' נח עז, א.**

22) באברי האדם . . במ"א: **ראה לקמן פ' חיי שרה קלח, א ואילך. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תז. וש"נ.**

קח, ד

23) את בניו: **א: לבניו.**

24) ונברכו בו: **וירא יח, יח.**

25) וצדיק יסוד עולם: **משלי י, כה.**

26) על כל עשרה: **נסמן לעיל בפ' נח עד, ב.**

27) (דוקא): **א: דוקא.**

28) במקום: **א: במקור. ב: במקו'.**

29) ונעשה לנו שם: **נח יא, ד. ראה לעיל פ' נח סד, ב ואילך.**

30) דפיזור לרשעים הנאה: **סנהדרין עא, ב (במשנה).**

*

1) ויאמר ה' זעקת סדום: **מאמר זה מיוסד על ד"ה זה שנדפס במאמרי אדה"א בראשית ע' קצה.**
מאמר זה הובא בדרוש שלפנ"ז (לעיל קג, ב). לקמן בפ' תולדות קנו, א. וישלח קצג, ב. ג.
להלן קי, ג מביא את הרב ר' מיכל מזלאטשוב.
ויאמר ה' . . ארדה . . ויגש אברהם . . חלילה לך: **וירא יח, כ. כא. כג. כה.**

2) ופרש"י ויגש אברהם: **ראה וירא שם, כג.**

3) ופירש"י חולין הוא לך: **וירא שם, כה.**

4) שהצור תמים פעלו: **האזינו לב, ד.**

5) ואנכי עפר ואפר: **וירא שם, כז.**

6) והיה מאמין הראשון: **נסמן לעיל קו, ד.**

7) בנסיון באור כשדים: **ראה פרקי דרבי אליעזר פכ"ו. רש"י נח יא, כח. מפרשים לאבות פ"ה, מ"ג.**

8) עה"ד: **על הדעת.**

9) בזהר וכי לא גליא: **ראה שם וירא קה, ב.**

10) מכה"כ: **ישעי' ו, ג.**

קט, א

11) (דה"ב טז, ט) ה' עיניו משוטטות: **ראה לעיל צח, ג הערה 11.**

12) ורש"י פי' ארדה: **כאן פסוק כא (בשינויים קלים).**

13) הוי"ה . . מדה"ר: **נסמן בסמוך.**

14) שכלל: **כנצ"ל: שכלול.**

15) ז' שמות שאין נמחקין: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ג.**

16) מי כמוך באלים הוי"ה: **בשלח טו, יא.**

17) כמבואר בפ' נח: **לעיל סד, ב ואילך.**

18) הזהר והמדרש . . מדרגא דרחמי: **נסמן לעיל צז, א.**

19) (איוב א, ו) ויבאו בני האלקים: **נסמן לעיל צט, ג.**

20) דשם הוי"ה כלו רחמים וחסדים: **נסמן לעיל קג, ד.**

21) מארי דדינא: **זהר בשלח נ, ב.**

22) אלקים . . הדין: **נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.**

23) דאלקים ל' שררה ואדנות: **ראה הנסמן במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קצו.**

קט, ב

24) ויבא גם השטן בתוכם: **איוב א, ו. ב, א.**

25) השטן . . ועולה ומסטין: **בבא בתרא טז, א.**

26) שטרי חובותינו: **נסמן לעיל ק, א.**

27) איוב . . איש תם וישר: **איוב א, א. ח.**

28) החנם ירא איוב אלקים: **שם א, ט.**

29) (ר"ה טז, א) אדם נדון בכל יום: **נסמן לעיל בפ' נח נד, ב.**

30) כי לא שלם עון האמרי: **לך טו, טז.**

31) (תהלים ל, ו) כי רגע באפו: **ראה גם לעיל בפ' בראשית עא, ב.**

32) שאל זעם בכל יום: **ברכות ז, א.**

33) ובר"ה . . נקרא יום הדין: **ראה ראש השנה ח, סע"א. טז, א-ב. לקמן קט, ד.**

34) איש את רעהו חיים בלעו: **אבות פ"ג, מ"ב.**

קט, ג

35) אם: **כנצ"ל: ואם.**

36) וישב ה' מלך לעולם: **תהלים כט, י.**

37) מל' . . שם אלקי': **נסמן לעיל בפ' בראשית לז, ב.**

38) מל' . . שם אדני: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ג.**

39) דאשתמודע אדון על כולא: **תקוני זהר בהקדמה יז, ריש ע"ב.**

40) דאדני אותיות דינא . . דמלכותא: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'ט. וש"נ.**

41) יפקוד ה' על צבא המרום במרום: **ישעי' כד, כא.**

קט, ד

42) וכי דלטור אני כו' (סנהדרין מג, ב): **ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' רצד.**

קי, א

1) הכתר . . שכולו רחמים פשוטים: **ראה מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' קצט. וש"נ. לקמן פ' חיי שרה קכו, ג.**

2) דליח שמאלא בהאי עתיקא [**א:** ע"י]: **נסמן לעיל קג, ב.**

3) (שמות יז, ז) היש הוי"ה בקרבנו: **נסמן לעיל בפ' בראשית מד, א.**

4) (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא: **נסמן לעיל שם ז, ד.**

5) ת"ת . . קו האמצעי: **השמטות לזהר ח"א רנז, א. שערי אורה (לר"י גיקטלייא) שער ה (ע' סג ואילך).**

6) ת"ת . . בריח התיכון: **נסמן לעיל בפ' בראשית מא, ד.**

7) ת"ת כלול . . חו"ג: **נסמן לעיל שם ח, ג.**

8) עושה שלום . . (איוב כה, ב): **נסמן לעיל שם יז, ב.**

9) שם מ"ה מלגיו: **נסמן לעיל בפ' נח נח, א.**

10) ולאו מכל אינון מדות כלל: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

11) מי כמוך . . (כמ"ש בפ' נח): **סד, ג ואילך.**

12) בר"מ אא"ס מלגיו: **נסמן לעיל בפ' לך פג, ב.**

13) הרחמים . . כנפי נשרים: **ראה לעיל בפ' בראשית ה, ד ואילך.**

קי, ב

14) בזהר וכי לא גלי: **ראה זהר וירא כאן קה, ב.**

15) פקח עינך חסר: **נסמן לעיל קג, א.**

16) עיניו משוטטות: **ראה הנסמן לעיל קט, א.**

17) עינא פקיחא דלא נאים: **נסמן לעיל קג, א.**

18) דתרין עיינין אתהדרו לחד: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, ב.**

19) עיני ה' המה משוטטים (זכרי' ד, י): **נסמן לעיל צז, א.**

20) בזהר כאן ארדה: **וירא קה, ב.**

21) עינא פקיחא . . מז' תיקונים: **נסמן לעיל קו, ג.**

22) שמשה נק' טוב עין כו' (משלי כב, ט): **נדרים לח, א.**

23) (נדרים לח, א) טוב עין הוא יבורך: **ראה מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' ר.**

24) ותרא . . טוב הוא (שמות ב, י) בט"ת רבתי: **במנחת שי שם. ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שצג. וש"נ.**

25) ותרא . . מבחי' עה"ח: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ג.**

26) בלעם . . דעת דא"א: **ראה לקמן קיז, א. מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' ר. וש"נ.**

27) ומשה . . דעת דא"א: **ראה עץ חיים שער (כה) דרושי הצלם פ"ב בשם זהר בראשית. תורה אור תצוה פד, א. מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'קמח. מאמרי אדה"א בראשית שם. וש"נ. לקמן קיז, א.**

קי, ג

28) נאם הגבר שתם העין: **בלק כד, ג. טו [ושם: ונאם — אבל כ"ה בנדה לא, א. מאמרי אדה"א בראשית כאן ע' ר].**

29) ומספר רובע ישראל . . בגמ': **בלק כג, י [ושם: את רובע]. נדה שם.**

30) הרב ר' מיכל מזלאטשוב: **נזכר גם בלקוטי דיבורים ח"ב ע' רעט. ספר השיחות ת"ש ע' 132 [ובהערה לשם: הצדיק ר' יחיאל מיכל (תפ"ו—תקמ"א) בן הצדיק ר' יצחק מדרוהוביטש]. תש"א ע' 96. תש"ג ע' 157 וע' 169. תש"ד ע' 105. ספר המאמרים תש"ח ע' 177. תש"ט ע' 201. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' קיז.**

31) את אשר תברך מבורך . . את אשר תאור . . יואר: **בלק כב, ו [ושם: ואשר].**

32) שגם מלאך רע יענה אמן בע״כ: **ראה עמק המלך שער (יד) קרית ארבע פק״ו. שבת קיט, ב.**
33) בע״ח . . הדעת . . מחו״ב: **ראה עטרת ראש שער יוהכ״פ ע׳ 70. מאמרי אדה״א דברים ע׳ א׳רמא. בראשית כאן ע׳ ר. ביאורי הזהר שופטים קכג, רע״ג.**
34) דג׳ חלקים דגלגלתא: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קמ, א. ואתחנן רסב, א.**
35) הדעת כולל לחו״ג: **ראה עץ חיים שער (לד) תיקון הנוקבא פ״ג. מבוא שערים ש״ג ח״ב פ״ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ שסח. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ד. וש״נ. קונטרסים ע׳ תיא.**
36) שהדעת . . כנקודה דסגול התחתון . . שע״ג ב׳ הנקודות: **ראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ח ע׳ קפה.**
37) ישראל לסגלתו (תהלים קלה, ד): **ראה גם לקמן פ׳ וישלח קצב, ג. ובהנסמן לשם.**
38) דעת דבין כתפין: **ראה מבוא שערים ש״ג ח״ב פ״ב. ביאורי הזהר לך ט, סע״ג. ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ שפז וע׳ שצד. תקס״ח ע׳ קפד (ובהנסמן במ״מ לשם בח״ב ע׳ תשצ).**
39) ד׳ פרשיות . . ד׳ מוחין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, א.**
40) בחכמה . . שמאין תמצא: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנד ואילך. לקמן פ׳ וישב רז, ד.**

קי, ד

41) פנים מסבירות . . בינה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ד.**
42) ב״ש אוסרין וב״ה מתירין: **ראה חולין יח, א.**
43) אלו מטמאין ואלו מטהרין: **ראה יבמות יג, ריש ע״ב.**
44) שהקשו לרב . . ושחק (ביצה ו, א): **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, א.**
45) ו״ק דאבא: **ראה גם לעיל שם.**
46) וז״ת דבינה: **ראה לעיל שם י, א. יד, ג ואילך. פ׳ נח מו, ג.**
47) מט״פ טמא . . טהור: **נסמן לעיל שם יד, ג.**
48) מ״ט שערי בינה: **ראה ראש השנה כא, ב.**
49) אין ב״ד שקול: **סנהדרין ג, סע״ב.**

קיא, א

1) בר״מ . . סוף דעתו (עירובין יג, ב): **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ד.**
2) ויאמר אמחה: **בראשית ו, ז [בדילוג השם].**
3) כו׳: **כ״ה גם בדפוס ראשון.**
4) בפ׳ בראשית: **לעיל יד, א ואילך.**

קיא, ב

5) דהלכה כדברי המכריע: **ברכות מג, ב.**
6) וד״ל: **כנצ״ל: ודי״ל).**

קיא, ג

7) השונא פסול לדון: **כתובות קה, ב. רמב״ם הל׳ סנהדרין פכ״ג, הי״ו.**
8) וכמ״ש: **בדפוס ראשון: (וכמ״ש.**
9) תורה של חסד . . דין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, א.**
10) כנ״ל: **אוצ״ל: כנ״ל).**

קיא, ד

11) ההכרעה . . במדות . . התי״ת: **ראה פרדס שער (ט) המכריעין פ״ג. לעיל פ׳ בראשית מא, א. לקמן פ׳ וישלח קצג, א ואילך. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקנב. וש״נ.**
12) התי״ת ששרשו בדעת: **ראה גם לקמן שם. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ פה [נדפס גם בתורה אור מגלת אסתר קכב, ד]. ביאורי הזהר שמות לו, ג.**
13) בפ׳ שמע . . בוהיה אם שמוע: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ד.**
14) דחסד ג״ ע״ב: **פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת חסד. לקוטי תורה להאריז״ל שמות עה״פ (ג, ו) וירא ה׳ כי סר לראות.**

קיב, א

1) לכ״ז: **לכף זכות.**
2) שהחכ׳ . . חסדי׳ ובינה בבחי׳ גבורות: **ראה ביאורי הזהר קרח צד, א.**
3) מחסדים דאבא . . ומגבורות דאימא: **ראה עץ חיים שער הכללים פ״י. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלא. לקמן פ׳ תולדות קמז, ב.**
4) בזהר על יביע אמר (תהלים יט, ג): **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, ב.**
5) אל דעות הוי״ה: **נסמן לעיל שם יח, ג.**
6) (ברכות לג, א) גדולה דעה . . י״ה: **תיבת „י״ה״ ליתא שם [ראה גם פירוש המלות ז, א. קיג, ב]. ראה סמיכת חכמים (וענף יוסף לעין יעקב) לברכות שם.**
7) מחו״ב שהן י״ה: **ראה לעיל בפ׳ בראשית ה, רע״א ובהנסמן לשם.**
8) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**
9) דל״ב חדרים שבמוח: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רמב. וש״נ. לעיל בפ׳ בראשית יא, ב.**
10) ל״ב שבילין דמתפתחין במוחא: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב. קכט, א. קלו, א.**
11) (משלי כד, ד) ובדעת חדרים ימלא: **ושם: ימלאו — ראה לעיל פ׳ נח סב, ג.**
12) ח׳ אותיות דהוי״ה אדני: **ראה מאמרי אדה״א דברים שם.**
13) וזהו: **אוצ״ל: (וזהו.**
14) הל״ב כמ״ש בע״ח: **ראה שם שער (לד) פרצופי זו״ן פ״ד. שער (ה) טנת״א פ״ה. מאמרי אדה״א דברים שם. וש״נ. שמות ח״א ע׳ לג. לעיל בפ׳ נח מו, ג.**
15) השכל: **בדפוס ראשון: כח השכל.**
16) (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ד.**
17) שכל הנעלם מכ״ר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
18) כידוע: **אוצ״ל: כידוע).**

קיב, ב

19) עליון . . הכתר . . אל עליון: **ראה פרי עץ חיים שער (ט) פי״ד.**
20) הכתר . . הרצון: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
21) אין טעם לרצון: **נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.**
22) שחוק כך עלה במחשבה לפני (מנחות כט, ב): **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתטז. נביאים וכתובים ע׳ תפג. וש״נ.**
23) טורי חשוכא . . מטורי נהורא: **נסמן לעיל בפ׳ לך צ, ד.**
24) ימי קדם (מיכה ז, כ): **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית יג, ג.**
25) מימי עולם: **ראה הנסמן לעיל צח, ד.**
26) השחד שיעור עיני חכמי׳: **ראה גם לעיל קא, א ואילך ובהנסמן לשם.**

קיב, ג

27) רעוא דכ״ר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ג.**

קיג, א

1) שנק׳ בזהר מתקלא: **(ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב.**
2) מתקלא . . תיקלא: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עג. וש״נ.**

קיג, ב

3) ואני תפלתי: **תהלים סט, יד.**
4) והיה על מצחו: **תצוה כח, לח.**
5) כו׳: **כנצ״ל: כו׳).**

קיג, ג

6) בגורלות דיו״כ: **אחרי טז, ז ואילך. ראה גם מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ שפב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שסז ואילך. וש״נ.**

קיד, א

1) לאגברא ימינא על שמאלא: **נסמן לעיל קא, ב.**
2) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שצו ואילך.**
3) וד״ל: **אוצ״ל: ודי״ל).**
4) דלית שמאלא בהאי עתיקא: **נסמן לעיל קג, ב.**
5) רעוא דכ״ר כו׳ דאתגלי במצחא: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלו, ב.**
6) בשעשועים העצמיים: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
7) עת רצון כמו במנחה דשבת: **ראה זהר יתרו פח, סע״ב.**

קיד, ב

8) בב׳ מדרגות בעינים: **לעיל קי, ב ואילך.**
9) אשכחן ראיה לטב: **זהר וירא כאן קה, ב.**
10) (שבת קיט, א) דאין אדם רואה חוב לעצמו: **ראה לעיל ס״ע קא ואילך.**
11) השונא . . האוהב פסול לדון: **נסמן לעיל קיא, ג.**
12) כמו הקרובים: **ראה שר״ע חו״מ הל׳ דיינים ס״ז, ס״ט.**

קיד, ג

13) איזהו חכם הרואה את הנולד: **ראה לעיל בפ׳ נח מח, א. וש״נ.**
14) שהחכ׳ נק׳ אור: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ד.**
15) (ערובין יג, ב) מאיר עיני חכמים בהלכה: **ראה אור תורה ס״פ בראשית.**
16) נק׳ החכמה . . האמת: **ראה תניא פל״ה בהגה. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תלז. וש״נ.**
17) וחכם עדיף מנביא (ב״ב יב, א): **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**
18) שהחכמים נק׳ עיני הקהל (ויקרא ד, יג): **נסמן לעיל שם.**
19) עינים . . נו״ה . . בע״ח: **ראה שם שער (ח) דרושי הנקודות פ״א.**

קיד, ד

20) ששרש החכמה . . ראיה: **ראה גם מאמרי**

אדה"ז כתובים ח"ב ע' קלח. אמרי בינה שער הק"ש פע"ב.
21) או"נ: **ראה לעיל צד, ג הערה 24.**
22) בר"י . . אי בעי טעין הכי והכי: **כתובות קה, ב.**

קטו, א
1) (סנהדרין פ"ק) אין לו לדיין: **ראה לעיל קג, א. וש"נ.**

קטז, א
1) וירא ה' כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה.**
2) וכל יצר מחשבות לבו: **המשך הכתוב וירא ה'.**
3) ואמר אמחה כו': **שם ו, ז.**
4) מארי דאשגחותא: **נסמן לעיל צט, א.**
5) ב' מלאכים: **נסמן להלן קטו, ב הערה בע"ח.**
6) איש תם וישר: **נסמן לעיל קט, ב.**

קטז, ב
7) מארי דעיינין: **תקוני זהר ת"ע (קלא, א).**
8) (תהלים צד, ט) היוצר עין הלא יביט: **נסמן לעיל צז, ג.**
9) בע"ח שב' מלאכים: **כ"ה גם במאמרי אדה"א בראשית כאן ע' רח. וש"נ. ראה פרי עץ חיים שער (טז) ק"ש שעהמ"ט פי"א (ד"ה למהרח"ו ז"ל).**
10) דלגרמייהו עבדין: **נסמן לעיל בפ' נח נ, ג.**
11) עיני ה' המה משטטים . . (זכרי' ד, י): **נסמן לעיל צז, א.**
12) (משלי כט, ד) מלך במשפט . . דאוריית': **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, ב.**
13) שרש משה . . הד"ע: **נסמן לעיל קי, ב.**
14) ג"ש יושב ועוס' בתור': **עבודה זרה ג, ב.**

קטז, ג
15) אין יסורים ועונש בלא עון וחטא: **שבת נה, סע"א.**
16) הזדונות . . כזכיות: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ג.**
17) שבחכ' אתברירו: **נסמן לעיל שם א, ד.**
18) עה"ד . . למטה מהחזה: **נסמן לעיל שם לא, א.**
19) ע"פ והנחש היה: **לעיל שם ל, ג ואילך.**
20) ועתה פן ישלח ידו: **בראשית ג, כב.**
21) בדרוש דוהנחש: **לעיל שם לא, א ואילך.**

קטז, ד
22) שנק': **אוצ"ל: (שנק').**
23) לאגבר' ימינא על שמאלא: **נסמן לעיל קא, ב.**
24) תנופת הלוים . . וילוו עליך וישרתוך: **קרח יח, ב. ראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' קנג. ביאורי הזהר אחרי עח, ב. בהעלותך צ, ב. קרח צד, ג.**
25) בזהר (פ' קרח) . . מחלוקת קרח: **ראה שם ר"פ קרח. מאמרי אדה"א במדבר ח"ד ע' א'רצא. וש"נ.**
26) ימין ה' רוממה: **תהלים קיח, טז.**
27) הקטיגור שנעשה סניגור: **נסמן לעיל בפ' נח ס, ב.**

קיז, א
1) (תהלי' ל, ו) כי רגע באפו: **ראה גם לעיל פ' נח עא, ב. וש"נ.**
2) ברוגז . . רחמים . . תזכור: **ע"פ חבקוק ג, ב.**
3) (דברים כג, ו) ולא אבה: **ראה הנסמן לעיל קב, א.**
4) בלעם . . דעורף דכ"ע: **נסמן לעיל קי, ב.**
5) ויודע דעת עליון: **בלק כד, טז.**
6) דד"ע . . משה: **נסמן לעיל קי, ב.**
7) ואת אשר תאור יואר: **בלק כב, ו [ושם: ואשר].**
8) אשר תברך . . למעלה: **קי, ג.**
9) לי"א ארורים דקליפה: **תבוא כז, טו ואילך. עץ חיים שער (יא) המלכים פי"י.**
10) בלעם . . בזהר . . בלע בן בעור: **וישלח לו, לב. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרמג. וש"נ. בראשית כאן ע' רט.**
11) בלע . . הדעת: **ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות פ"ד. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שפז. וש"נ.**
12) ושם עירו דנהבה דין הב הב: **וישלח שם. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלה, סע"א.**
13) כי טוב הוא: **נסמן לעיל קי, ב.**

קיז, ב
14) ברך לקחתי . . מה אקוב: **בלק כג, כ. ח.**
15) או"נ: **ראה לעיל צד, ג הערה 24.**
16) וישם ה' דבר בפיו: **בלק כג, ה [ושם: בפי]. טז (ותיבת ה' ליתא שם). וכ"ה במאמרי אדה"א בראשית ע' רי.**

קיז, ג
17) אם יתן לי: **בלק כב, יח.**
18) נושא עון: **תשא לד, ז.**
19) כו': **כ"ה גם בדפוס ראשון.**
20) ראה נתתי לפניך היום: **נצבים ל, טו.**
21) הגורלות דיו"כ על ב' השעירי': **אחרי טז, ח.**
22) המן שהפיל פור הוא הגורל: **אסתר ג, ז. כד.**
23) ראשית גוים עמלק: **בלק כד, כ.**
24) והושב מחשבתו הרעה על ראשו: **ע"פ אסתר ט, כה.**
25) אם בחקתי תלכו: **בחוקותי כו, ג.**
26) והאור נק' טוב: **ראה גם בראשית רבא פצ"ב, ו.**

קיז, ד
27) שעבירה מכבה (נר) מצוה כו' (סוטה כא, א): **נסמן לעיל בפ' בראשית לז, ג.**
28) וכמ"ש ובטובך הגדול . . ישוב חרון אפך: **נוסח רבונו של עולם (תפלת השחר).**
29) הטוב . . בלבד: **בדפוס ראשון: בטוב . . לבד.**
30) ונשא השעיר . . ארץ גזרה: **אחרי טז, כב [בדילוג].**
31) והיה על מצחו תמיד לרצון: **תצוה כח, לח.**
32) אך טוב . . וחסד ירדפוני: **תהלים כג, ו.**
33) יום שכולו טוב: **נוסח הרחמן (בברכת המזון) ליו"ט.**
34) לטוב לך: **עקב י, יג.**

קיח, א
1) פקח עינך חסר . . עינא פקיחא . . דתרין עינין: **נסמן לעיל קג, א.**
2) עין ה' אל יראיו: **תהלים לג, יח.**
3) דמה בין תלמידיו: **אבות פ"ה, מי"ט.**
4) החכם עיניו בראשו: **קהלת ב, יד.**
5) ב' עיינין . . בנו"ה: **נסמן לעיל קיד, ג.**
6) כו': **כנצ"ל: כו').**
7) עיני ה' . . (זכרי' ד, י) או ה' עיניו . . (דה"ב טז, ט): **נסמן לעיל צז, א.**
8) וירא ה' כי רבה: **בראשית ו, ה.**
9) דאברה' הוה עביד . . גם לערביים: **נסמן לעיל בפ' לך פג, ד.**

קיח, ב
10) עינא פקיחא . . ז"ת דגלגלתא: **נסמן לעיל קו, ג.**
11) גבינין על [בדפוס ראשון: דמכסין על] עיינין: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, ב. קל, א. (אדרא זוטא) האזינו רפט, א.**
12) חכמה מוחא: **זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלה, ב. תקוני זהר בהקדמה (יז, א). ת"ע (קכג, א).**
13) שבזמן הגלות נק' שינה: **ראה זהר בראשית כח, א. תורת חיים שמות מד, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רצט. קונטרסים ע' תקעב. וש"נ. וראה גם לקמן בפ' ויצא קעא, סע"ב.**
14) תרדמה שנפלה על אברם: **לך טו, יב. ראה לקמן פ' חיי שרה קכז, ב. ויחי רמג, ד.**
15) דקודב"ה בגלותא אסתלק לעילא: **נסמן לעיל בפ' לך צה, א.**
16) שכל הנעלם מכ"ר: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ב.**

קיח, ג
17) שיוחנן כה"ג ביטל את המעוררים . . (מ"ש פ"ה, טו): **ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רצט ואילך. ע' תג. וש"נ.**
18) וכי יש שינה לפני המקום: **סוטה מח, א.**
19) שהש"ר פ"ח יב [יד] מה צבי ישן: **ראה תוד"ה והרי צבי חולין נט, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תג. וש"נ. לקמן פ' חיי שרה קכז, ג. לקוטי שיחות חיי שרה כרך ה ע' 351.**
20) דלמת"ב כלל: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
21) על כל דבור פרחה נשמתם: **נסמן לעיל בפ' נח מח, ג.**
22) דאברהם . . החסד: **נסמן לעיל בפ' נח נז, ד.**
23) משה . . כי טוב . . עה"ח: **נסמן לעיל קי, ב.**
24) עינא ביאשא דבלעם: **ראה זהר נח סח, ב. נשא קמז, ב. בלק רב, ב. רו, ב. ריא, ב.**

קיח, ד
25) בלעם שתם העין . . שנסמית עינו: **נסמן לעיל קי, ג.**
26) לא כהתה עינו: **ברכה לד, ז.**
27) באנכי ולא יהיה . . ממ"ע ול"ת: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ד.**
28) ואנכי עפר ואפר: **וירא יח, כז.**
29) דבלעם . . בלע בן בעור: **נסמן לעיל קיז, א.**
30) ראה את ישראל שוכן לשבטיו: **בלק כד, ב ואילך.**

קיט, א
1) בן פורת עלי עין (בראשית מט, כב): **ברכות כ, א. ראה גם מאמרי אדה"א בראשית כאן ריש עמוד ריד. ע' תסד. לקמן פ' מקץ ריט, ב.**
2) דמשה ויוסף הן בשרש אחד: **ראה זהר יתרו סח, א. וראה גם שערי תשובה ח"ב שער התשובה כה, א.**
3) מלך במשפט יעמיד ארץ: **משלי כט, ד.**
4) הצור תמים פעלו: **האזינו לב, ד.**
5) לכל: **בדפוס ראשון: לכל כו'.**

6) וה׳ פקד כו׳ הוא ובית דינו: **וירא כא, א. ראה פסיקתא רבתי פמ״ב (וה׳ פקד). חזקוני כאן.**
7) כ״מ שאמר וה׳ הוא וב״ד: **בראשית רבא פנ״א, ב. ירושלמי ברכות פ״ט, ה״ה.**
8) שם ע״ב דחכ׳ דמל׳ דאצי׳: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ כ. וש״נ.**

קיט, ב

9) עדה שופטת ועדה מצלת: **סנהדרין ב, א (במשנה).**
10) שלימותא דכולא: **עבודת הקדש ח״א חלק היחוד רפ״ח.**
11) שאנכי ולא יהיה . . (מכות כד, א): **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
12) אנכי מי שאנכי: **נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.**
13) סדכ״ס דלמת״ב כלל: **זהר יתרו פט, א. תרומה קמו, ב. תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
14) מ״ה וב״ן הוי״ה ואלקים: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע יט.**
15) שאא״ם למע׳ מעלה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
16) וקדושים בכל יום . . בלי הפסק: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ד.**
17) דאין כל העולם מקומו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.**

קיט, ג

18) ר״ה הוא יום הדין: **נסמן לעיל קט, ב.**
19) ע״י . . מ״ה וב״ן יש בו: **ראה עץ חיים שער (יב) עתיק פ״א. פ״ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רעז. דברים ח״ג ע׳ תתעא.**

קכ, א

1) ת״ת עולה בפנימיות הכתר: **ראה שערי אורה לר״י גיקטלי״א שער ה (סג, ב).**

קכ, ג

2) למען דעת צדק ות ה׳: **מיכה ו, ה.**
3) ע״ס: **על סמך. ואולי צ״ל: ע״ז = על זה.**

קכ, ד

4) חסד דאברהם . . דע״י: **ראה לעיל קז, א ובהנסמן שם.**
5) לקו הימין דחח״נ: **נסמן לעיל שם.**
6) הג׳ אנשים שראה נצבים: **וירא יח, ב.**
7) הג׳ אנשים . . שלוחי הדין: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית כאן ע׳ ריז.**
8) אדני כו׳ אל נא תעבר: **וירא שם, ג.**
9) אדון כל הארץ: **נסמן לעיל ק, ג.**
10) שפירש״י דהגשה זו: **נסמן בריש המאמר.**
11) האף תספה צדיק עם רשע: **וירא יח, כג.**
12) בקדושיו לא . . ושמים לא זכו בעיניו: **איוב טו, טו.**
13) חלילה לך חולין הוא לך: **וירא יח, כה וברש״י.**

קכא, א

1) השפט כל הארץ: **וירא שם.**
2) משפט דאיהו רחמי: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קח. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קכז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ צה.**
3) ששרש נשמת אברהם . . דבריאה: **ראה אגרת הקדש סט״ו. ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ רעו.**

קכא, ב

4) שצדיק יסוד עולם: **משלי י, כה.**
5) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**

חיי שרה

קכא, א

1) ויהיו חיי שרה: **מיוסד על ד״ה להבין המאמר דר׳ בנאה הוה מציין מערתא בספר המאמרים תקע״א [נמצא בדפוס]. ובאור התורה פרשתינו ח״א ע׳ 238. ובשינויים בח״ב שם ע׳ תמב.**
לפרקים כא־כג ראה ביאורי הזהר פרשתינו קלא, א ואילך.
המאמר נמצא גם בבוך (כת״י מעתיק) 375 ע׳ קצ בכותרת: ב״ה פ׳ חיי שרה (בשינוי בציוני הפרקים כמצויין להלן במקום).
מאמר זה הובא לקמן בפ׳ תולדות קמה, ג. ויצא קסד, ב. קסח, א.
הסימנים להלן: א = דפוס ראשון. ב = דפוס שני. ג = בוך כת״י מעתיק.
ויהיו חיי שרה . . חיי שרה: **חיי שרה כג, א.**
2) בזהר פ׳ זו: **קכג, רע״א.**
3) [שנה]: **אג: שנה.**
4) ידוע דיחידות במל׳: **ראה גם עץ חיים שער (יד) או״א פ״ז. שער מאמרי רשב״י ר״פ ח״ש. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רלג. וש״נ. ויקרא ח״ב ע׳ תתצב. וש״נ. לקמן פ׳ וישב רה, ד.**
5) ק׳ ברכות . . (רש״י מנחות מג, ב) א״ת מה אלא מאה: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכז.**
6) כל אשר תאמר . . בקולה: **וירא כא, יב. ב: (וכן בסמוך קכא, ב. קכו, א. קכז, סע״ג. קלט, ג) ולכל — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תט. לקמן פ׳ ויצא קסח, א.**
7) והוא ימשול בך: **בראשית ג, טז.**
8) שפרש״י . . היתה [**ג: הוה, וכ״ה לקמן קכו, א**]: **ראה וירא שם. תנחומא ושמות רבא ר״פ שמות. לקוטי תורה שיר השירים טו, ג.**
9) אברהם ושרה . . מ״ה וב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ לך פו, ד.**
10) (ב״ב טז, ב) ששלשה אבות: **ראה גם שער האמונה פל״ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תט וע׳ תקכא. דרושי חתונה ח״א ע׳ שיג.**
11) וה׳ ברך את אברהם בכל: **חיי שרה כד, א.**
12) בכל ומכל כל: **ראה בבא בתרא שם יז, א.**
13) ב״ן . . בבחי׳ ס״ג למעלה משם מ״ה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טז, סע״ג ואילך ובהנסמן לשם.**
14) מ״ה המברר: **נסמן בהערה 17.**
15) אשת חיל עט״ב ונקבה תסובב גבר: **משלי יב, ד. ירמי׳ לא, כא.**
16) ואל אישך תשוקתך: **בראשית ג, טז.**
17) דמ״ה מברר לב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב.**

קכא, ב

18) גרש האמה הזאת ואת בנה: **וירא כא, י.**
19) ולהבין: **ג: נרשם כאן פ״ב.**
20) (במס׳ ב״ב נח, א): **ג: (במקום נח, א מציין) פ״ג. וכנראה שציון זה הוא מכ״ק אדה״א כיון שהובא גם בג. — ראה גם ב„רשימה קצרה״ נדפסה להלן.**
21) דט׳ [**ג: דז׳**] צדיקים . . ואליעזר מינייהו: **ט׳ — ילקוט שמעוני יחזקאל כח, ב (רמז שסז). מס׳ דרך ארץ זוטא ספ״א. ז׳ — מס׳ כלה רבתי ספ״ג. וראה רשב״ם בבא בתרא שם.**
22) כי אב המון גוים: **לך יז, ה. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לב, ב ובהנסמן לשם.**
23) ולא יקרא עוד: **התחלת הכתוב כי אב המון גוים.**
24) הגרים . . כנשמות הגבוהות: **באור התורה כאן ע׳ 888 בהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: גם בני גרים קרוים גרים וכקדושין עה, א. ובכ״מ.**
25) מאוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: מעכו״ם.**
26) (דע״ס) [דעש]: **א: דע״ס. ג: דע״ש.**
27) דשמעיה ואבטליון: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קפב. וש״נ. עדן ציון (לר״י הלוי הורוויץ) מערכת שמעי׳ ואבטליון.**
28) ור״ע: **ראה רמב״ם בהקדמתו ליד החזקה. סדר הדורות בערכו. שער הגלגולים הקדמה לד.**
29) ור״מ: **ראה רמב״ם שם. סדר הדורות ועדן ציון בערכו.**
30) וכעובדי׳ גר אדומי: **סנהדרין לט, ב.**
31) (ב): **ג:** (ג).

קכא, ג

32) (פסחים פז, ב) שא׳ לא גלו ישראל: **ראה גם לקמן קכה, ד. ביאורי הזהר ויגש קלו, א ואילך. ד״ה ויהיו ח״ש (שבהערה 48) ס״ע 319 ואילך.**
33) אוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: עכו״ם.**
34) (יבמות מז, ב) דקשים גרים: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ קמט.**
35) (תהלים נא, ז) ובחטא יחמתני אמי: **ראה גם עטרת ראש דרוש לש״ש ע׳ מו. דרך חיים שער התפלה קז, א. ג: בחטא — וכ״ה בדרך חיים שם.**
36) וכל יצר מחשבות לבו: **בראשית ו, ה.**
37) נשמתו . . חלק ה׳ ממש: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יט, ב.**
38) גר: **תוקן ע״פ אג. ב: גם.**
39) כגוי: **תוקן ע״פ ג. אב: כעכו״ם.**
40) ס״ר . . מנהר נילוס: **ראה לקמן פ׳ וישב רו, ד. מקץ רכט, ב. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ עב: בראשית ע׳ רצט.**
41) ואעשך שם לגוי גדול: **ויגש מו, ג [וש״נ: כי לגוי גדול אשימך שם — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תסא וש״נ].**
42) אוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: העכו״ם.**
43) (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבתם: **ראה זהר כאן קכב, ב. ביאורי הזהר חיי שרה קלא, ב. לקמן קכז, ג.**
44) שא׳: **ג: שא״ל.**
45) אברהם . . לאחר המילה ופריעה: **ראה ירושלמי ר״פ הערל ובמפרשים שם. אשכול הל׳ מילה סל״ז. [וכ״ה לקמן קכד, רע״ג. קכד, ד. קכה, ג. קכו, א].**
46) ואת הנפש אשר עשו בחרן: **לך יב, ה. ג: והנפש — נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ד.**
47) (ג): **ג:** (ד) **— מכאן עד לקמן קכד, א השינוי בין ג לאב הוא רק בפרק אחד.**
48) ההא״א . . אתא קלילא: **ראה פיוט אקדמות. אגרת התשובה פ״ד (צד, סע״ב). הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתק. ד״ה ויהיו ח״ש תש״ג (ספר המאמרים תש״ג ע׳ 321). ובתורת חיים (דלעיל יט, א) מציין:**

עיין מ״ר בראשית פ׳ יב, [י]: רבי אבוהו . . ומה הא זה כל האותיות תופסין את הלשון וזה אינו תופס את הלשון ע״ש.

49) כאחה״ע מהגרון: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כג, ב.

קכא, ד

50) שיקראו לאדם . . החיות: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רסח־ט.

51) אלה תולדות . . בה״א בראם: בראשית ב, ד. בראשית רבא פי״ב, ב.

52) ואתה מחי׳ את כולם: נחמי׳ ט, ו.

53) וקבען בפה: ראה ספר יצירה פ״ב, מ״ג.

54) בדרוש דמצה: ראה שער האמונה פ״ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מ. וש״נ.

55) פי המדבר: ויגש מה, יב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ריש ע׳ א׳מג. ח״ד ס״ע א׳תסד.

56) רוח ממללא: תרגום אונקלוס לבראשית ב, ז.

57) דא׳ בכתר: נסמן לעיל בפ׳ נח נז, א.

58) בהבראם באברהם: ראה גם לעיל בפ׳ לך צא, ב ובהנסמן לשם.

59) בפ׳ לך לך: לעיל פ, א ואילך.

60) לך לך מארצך: לך יב, א.

61) דאברם אב רם: ראה זהר (סתרי תורה) לך עט, ב.

62) והחכ׳ מאין תמצא: איוב כח, יב.

63) שכל הנעלם מכל רעיון: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.

64) כי אתה אבינו: ישעי׳ סג, טז.

65) תעלומו׳ חכ׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.

קכב, א

1) המל׳ ארץ: ראה זהר (תוספתא) בראשית לא, ב.

2) דאברם: ג: דאברם הנ״ל.

3) הכלל דכל הגבוה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.

4) נובלות חש״מ תורה: בראשית רבא פי״ז, ה. פמ״ד, יז.

5) קוץ התחתון . . העליון: ראה לעיל פ׳ לך פב, א. בתורת חיים (דלעיל יט, א) מציין לדף פ ס״א ע״ש.

6) בועבד הלוי הוא: לעיל שם פא, ב ואילך.

7) ויאמר אלקים יהי אור: בראשית א, ג.

8) חכמות בחוץ . . בח״ת: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.

9) דנעוץ תב״ס: ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.

10) הכלל בכל מקום: ראה עץ חיים שער (יד) אר״א ספ״ט. בסמוך קכב, ב. ביאורי הזהר בשלח מח, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רכ ואילך. קונטרסים ס״ע תלב ואילך.

11) פני ארי׳ ושור: יחזקאל א, י.

12) תוצא הארץ נפש חיה: בראשית א, כד. הנסמן לקמן קל, ג.

13) המלאכים שנק׳ חיות ובהמות: ראה לעיל בפ׳ בראשית יט, א ובהנסמן לשם.

14) עוף זה מיכאל: ראה לעיל שם כה, ב ובהנסמן לשם.

15) ע״פ וייצר: ראה לעיל בפ׳ בראשית יט, א.

קכב, ב

16) נשמת אדה״ר שכולל כל הנשמות: ראה אגרת הקדש ס״ז. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקצא ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתיא. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳שצה. וש״נ.

17) אדה״ר . . בחי׳ א״ק: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ טו. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תתצז. וש״נ.

18) אדם דבריאה . . א״ק: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, ג.

19) ויפח באפיו נ״ח: בראשית ב, ז.

20) בס״י שהאותיות וצירופי׳ . . אין שיעור: ראה שם פ״ד, מי״ב.

21) כולם בחכ׳ עשית: תהלים קד, כד.

22) ממא׳: ג: דממא׳.

23) אתוון אתגליפו: ראה גם לעיל פ׳ בראשית לה, א ובהנסמן לשם.

24) (דברי׳ לב, יג) ושמן מחלמיש צור: ראה גם תורה אור קי, ד. מאמרי אדה״ז ענינים ע׳ רלד. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳רב.

25) אל נהירו דחכ׳: נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.

26) אדון על כל המעשים: נוסח ברכת יוצר דשבת. ראה מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ קצ. אמרי בינה שער הק״ש לו, ב.

27) כו׳: כנצ״ל: כו׳).

28) הנ״ל: ג: הגרים (הנ״ל).

קכב, ג

29) וקרא זא״ז וח״י [ג: ליתא]: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כו, ד ובהנסמן לשם.

30) נשמות: ג: נשמות הגרים.

31) אלקי׳ ממ״ח צירופי׳ האחרונים: נסמן לעיל בפ׳ נח סד, ד.

32) אוה״ע: תוקן ע״פ ג. אב: עכו״ם.

33) אז יאמרו בגוים: תהלים קכו, ב.

34) ג׳ מיני אדם: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כט, ג ובהנסמן לשם.

35) וכן: אוצ״ל: (וכן.

36) נפש בכבד . . במוח: ראה אבן עזרא משפטים כג, כה. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שכא. וש״נ.

37) ד״י: ד׳ יסודות.

38) הלב . . דפליג לכל שייפין: ראה זהר שלח קסא, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקיז. וש״נ. לקוטי תורה שיר השירים כט, ב. לא, א.

39) מגידי המוח: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ צו. דרושי חתונה ח״א ע׳ מג.

קכב, ד

40) שניסו באיש א׳: ראה גם ביאורי הזהר בלק קו, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ריש ע׳ תתקיח.

41) הנופל: ג: הנופל וחולי שנק׳ מאנע״ כו׳.

42) מאנע: אולי כתוב מאני״ע — וראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ע׳ ריב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנג. דברים ח״ג ע׳ תתקיט וס״ע תתקכג.

43) (קהלת א, יח) ויוסף [ג: יוסיף] דעת יוסיף מכאוב: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ צח. ויקרא ח״א ע׳ כא. וש״נ. במדבר ח״א ע׳ כ. דברים ח״ב ס״ע תרסז. ח״ג ע׳ תתקיח.

קכג, א

1) (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש: ראה גם לקמן פ׳ ויצא קע, ב.

2) הטבעיים: ג: הטבעיים שלו.

3) כי האדם עץ השדה: פ׳ שופטים כ, יט.

4) ובאמת הוא להיפך: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית י, ג־ד.

5) שימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמ׳: איוב לב, ז.

קכג, ב

6) שבנין הכלי קודם לאור: נסמן לעיל שם.

7) נערוין) הנ״ל: ג: נערוין הנ״ל).

8) כנ״ל: אוצ״ל: כנ״ל).

9) יום: ג: יום יום.

10) מכח המוליד . . בן ט׳: נסמן לעיל בפ׳ לך פג, א.

11) אך בצלם יתהלך איש: תהלים לט, ז.

קכג, ג

12) דוקא): אג: דוקא.

13) השערות . . מותרי המוחי׳: ראה לקוטי אמרים להה״מ (קה״ת) סקל״ט. הערה הבאה.

קכג, ד

14) השערות . . הרגשה . . לא ירגיש: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשעח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קעז. וש״נ.

15) יונק השערה בחללה: ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנג. וש״נ.

16) הבלים זרים . . מערבוביא דמשערות: ראה גם לקמן קכה, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רמב.

17) והיינו: ג: (והיינו — ואולי סיום החצאי עיגול הוא בשורה הבאה אחרי תיבת כו׳.

18) וזהו: ג: (וזהו — וכנראה שסיום החצאי עיגול הוא בשו״ה ומתקצר אחרי תיבת כו׳.

19) שביניקת השערה . . הוי״ו שבראשו יו״ד: ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנה. וש״נ.

20) ובגמרא דנזיר . . אי שרשא רביא: שם לט, א.

21) ע״ס הגנוזות: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.

22) כשלהבת הקשורה בגחלת: ספר יצירה פ״א, מ״ז.

23) ע״ס בלי מה בלי מהות: ספר יצירה פ״א, מ״ב ובמפרשים שם.

24) חכ׳ מוחא: נסמן לעיל בפ׳ וירא קיח, ב.

קכד, א

1) (וכמו . . כנ״ל): אג: וכמו . . ג: כנ״ל.

2) והמדרגה: ג: נרשם כאן פי״ד. — מכאן ועד סיום המאמר השינוי בין ציוני הפרקים הוא בשני פרקים.

3) דבמח׳ צופה . . בסקירה אחת: נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.

4) שם מ״ה מלגיו: נסמן לעיל בפ׳ נח נח, א.

5) דהמלאכים . . עיני ה׳ ואזני ה׳ ורגלי השכינה: תקוני זהר ת״ע (קלא, א).

6) המל׳ שנק׳ דמות כבוד ה׳: נסמן לעיל בפ׳ וירא צח, ד.

7) והארץ הדום רגלי: ישעי׳ סו, א.

8) ידיעה כללית . . פרטית שנק׳ ד״ע ודי״ת: ראה גם לעיל פ׳ וירא צז, ב ואילך.

קכד, ב

9) דלית מח׳ תפיסא בך כלל: תקוני זהר בהקדמה יז, א.

10) למע׳ עד אין קץ: נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.

11) בעולם הבריאה כמו בנשמת אברהם: נסמן לעיל בפ׳ וירא קכא, א.

12) מיכאל שר החסד: **נסמן לעיל שם קו, א.**
13) בפ׳ וירא: **לעיל ק, ב.**
14) כמשל חבית המלאה: **ראה ג״כ אמרי בינה שער הק״ש נט, ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשעח.**
15) י״ג מדה״ר . . שלמעלה ממשפט התורה: **ראה גם לעיל בפ׳ לך צה, א ובהנסמן לשם.**
16) י״ג מדה״ר שנק׳ י״ג ח״ד: **נסמן לעיל שם.**
17) נובלות . . בפ׳ לך לך: **ראה שם פב, ג ואילך.**
18) לך לך מארצך: **לך יב, א.**

קכד, ג

19) במילה ופריעה: **נסמן לעיל קכא, ג.**
20) כי אב המון גוים נתתיך: **לך יז, ה.**
21) כדי: **ג: כדי לגייר גרים.**
22) נשמות: **ג: ניתוספ: הגרים.**
23) כח המוליד . . בן ט׳ שנים . . כמ״ש בע״ח: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, א.**
24) הסרים אינו מוליד: **ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תפח ואילך וע׳ תשעח ואילך.**
25) (ברכות כד, א) שער באש׳ . . בשערהא . . בטופרהא אחידן: **ראה זהר אחרי ס, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ כו וע׳ קיב ובהנסמן שם. ח״ב ע׳ תקלה ואילך.**
26) וגלחה את ראש׳: **תצא כא, יב.**
27) כמארז״ל שהפרידן מיחודו: **נסמן לעיל בפ׳ נח עה, ג**
28) ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**
29) אוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: עכו״ם.**
30) הגרים . . וממרא: **ראה חזקוני ר״פ וירא.**
31) הגרים . . ואליעזר: **ראה נדרים לב, סע״א. יומא כח, ב.**
32) ויש: **ג: (ויש — וכנראה שסיום החצאי עיגול הוא לקמן בשו״ה ששרשם אחרי תיבת כנ״ל.**
33) כהנפילים . . המה הגבורים: **בראשית ו, ד.**
34) בענין: **ג: בענין הגרים.**
35) אוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: העכו״ם.**

קכד, ד

36) הנפש אשר עשו בחרן: **לך יב, ה.**
37) הדבור: **ג: של הדבור.**
38) החלל . . לצירוף . . מקבלים הע״ש דנוגה: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ב ח״א ע׳ קט. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רי.**
39) שהשערות ג״כ באים מגומות: **ראה גם נדה נב, ב.**
40) הכלל בכל מקום: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.**
41) כולם גבורים כולם קדושים: **נוסח ברכת יוצר.**
42) כו׳: **ג: כו׳) — וכנראה שהתחלת החצאי עיגול הוא בהתחלת השורה שלפנ״ז.**
43) וע״כ: **כנצ״ל: (וע״כ.**
44) אין: **ג: אין הגרים.**
45) הגרים . . תחת כנפי השכינ׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**

קכה, א

1) נובלות . . קוץ התחתון . . בפ׳ לך לך: **לעיל פב, א. ג ואילך.**
2) נשמות: **ג: ניתוספ: הגרים.**
3) וכבודי לאחר לא אתן: **ישעי׳ מב, ח. מח, יא.**
4) ד׳ מאות איש דעשו: **ראה גם (בענין ד׳ מאות איש דעשו) זהר (רעיא מהימנא) אמור ק, א. רקאנטי וישלח לב, ז. עץ חיים שער (טו) מיעוט הירח פ״ג. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתקפח (נו״א). לקמן בפ׳ תולדות קס, ד. וישלח קפג, א. קפט, א. קצה, א. קצו, ד. ויחי רמח, ב.**
5) אוה״ע: **תוקן ע״פ ג. אב: עכו״ם.**
6) אז יאמרו בגוים: **תהלים קכו, ב.**
7) הגוים: **תוקן ע״פ ג. אב: העכו״ם.**
8) ביחוד ג״כ ופאת: **ג: בפאת.**
9) ופאת זקנם לא יגלחו: **אמור כא, ה.**
10) ובלוים: **ג: ובכה״גיי א׳ קדש יהי׳ גדל פרע״י שער ראשו כו׳ (דוי״ו דקדושי״ הוא בנימי׳ דשער ראשו כו״י היפך גמור מבחי׳ שערות דנוק׳ שא׳ שער באשה ערוה דבשערהא אחידי׳ כו׳ (וכלוים.**
11) ובכה״ג א׳ קדש: **כ״ה גם במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ריש ע׳ תעח. במדבר ח״ד ע׳ א׳שלז. וראה ביאורי הזהר קרח צד, ב ואילך. ובמקבילו ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ עתר. סנהדרין כב, ב.**
12) קדש יהי׳ גדל פרע: **נשא ו, ה.**
13) דוי״ו דקדוש: **ראה גם סידור שער הציצית פא, ב. וראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ א בהערה תבואת״ר.**
14) כו׳: **כנצ״ל: כו׳).**
15) והעבירו תער: **בהעלותך ח, ז. וראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתלז.**
16) כו׳: **כנצ״ל: כו׳).**

קכה, ב

17) יתרון האור מן החושך: **קהלת ב, יג. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רכט. וש״נ.**
18) דישת חשך סתרו: **תהלים יח, יב. ראה הנסמן בהערה שלפנ״ז.**
19) ערבוביא בשער הראש: **ראה גם לעיל קכג, ד ובהנסמן שם.**
20) סלסלה כו׳ (משלי ד, ח): **בענין סלסלה ראה הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקמג. מאמרי אדה״ז כתובים־ב ע׳ ק.**
21) כו׳: **כנצ״ל: כו׳).**
22) במכת כנים בעפר הארץ: **וארא ח, יב־יג.**
23) הללו את ה׳ כל גוים: **תהלים קיז, א.**

קכה, ג

24) (ב״ב טז, א) בראת צדיקים: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנד, ג. ויחי רמח, ד.**
25) ירבעם ומנשה: **סנהדרין ר״פ חלק (צ, א).**
26) ואחז ושאר מלכי ישראל: **ראה סנהדרין קג, ב.**
27) לעוה״ב: **כנצ״ל: לעוה״ב).**
28) (דניאל יב, י) יתבררו ויתלבנו: **ג: ויתבררו — ראה אמרי בינה שער התפילין קמא, סע״א. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרכז.**
29) (שם, ב) ורבי׳ מישני עפר . . לדראון: **ושם: אדמת עפר — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תעח וע׳ תצג. ג: ודראון — ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים שם וע׳ תקד. ויקרא ח״ב ע׳ תתקט.**
30) וצדיק מציל לרשע: **ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תיד ואילך.**
31) ומשלם . . להאבידו בעוה״ב: **ואתחנן ז, י וברש״י שם. ראה ביאורי הזהר חוקת צו, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ נב וע׳ סג ובהנסמן שם. אמרי בינה שער התפילין קמ, ב.**
32) ויוצאים . . בכנ״י: **ג: ויוצאי׳ מאוה״ע . . בבנ״י.**
33) כל: **ג: כל הגרים.**
34) כל: **ג: כל גר.**
35) כל גר צדק . . אברהם: **באור התורה כאן ע׳ תמב מציין כ״ק אדמו״ר שליט״א: שו״ע אה״ע סקכ״ט ס״ק. ועייג״כ ירוש׳ ביכורים א, ד. פיה״מ שם. תוד״ה למעוטי ב״ב פ[א], א. שו״ת הרמב״ם. ובכ״מ. וראה גם זהר לך צו, א.**
36) (וכן נא׳: **ג: וכך אנו או׳ — בפסוקי דזמרה.**
37) ע״י מילה ופריעה: **נסמן לעיל קכא, ג.**
38) אומות: **תוקן ע״פ ג. אב: עכו״ם.**
39) עליהם: **ג: ניתוספ: גרים.**
40) ותקם את דבריך: **נחמי׳ ט, ח.**
41) הלך ילך ובכה . . נושא אלומותיו: **תהלים קכו, ו. ראה גם שערי תשובה ח״א שער התפלה סד, ב. אמרי בינה שער הק״ש לב, ג (פכ״ד).**
42) בתו״מ: **תוקן ע״פ אג. ב: בפו״מ.**
43) כ״י . . ועמך כולם צדיקים: **סנהדרין ר״פ חלק (צ, א). ישעי׳ ס, כא.**
44) פ״י מלאים מצות כרימון: **ערובין יט, א.**
45) ולא ידח ממנו נדח: **ע״פ שמואל־ב יד, יד.**
46) לאחר: **ג: לאחר שיתגייר (קרוע קצת, וכנראה שכן כתוב שם).**
47) ישראל רחמנים בני רחמנים: **כ״ה בכ״מ, ומהם: במאמר זה מאדה״ז שנסמן בריש המאמר. לקמן פ׳ ויצא קעב, ב. קעו, ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ עז. במדבר ח״ד ע׳ א׳תלד. וראה יבמות עט, א.**

קכה, ד

48) הנתינים שדוד המלך גזר עליהם: **יבמות עח, ב ואילך.**
49) והנתינים לא מבני ישראל המה: **שמואל־ב כא, ב [ושם: והגבעונים].**
50) דקשים גרים . . ונספחו: **נסמן לעיל קכא, ג.**
51) הערב רב שעלו . . ממצרים: **בא יב, לח.**
52) והאספסוף אשר בקרבו: **בהעלותך יא, ד וברש״י שם.**
53) ואהבתם את הגר: **עקב י, יט.**
54) דרבנן: **כ״ה גם באג.**
55) גשמי: **אג: ענין גשמי.**
56) נפטרו ביותר מב׳ אלפים שנה: **אברהם נפטר ב׳ אלפים קכ״ג (סדר הדורות שם). ור׳ בנאה הוא רבו של ר׳ יוחנן (סדה״ד בערכו). ור״י נפטר ד״א ע׳ (ראה סה״ד שם. וד״א ל״ט וג״א תתקצ).**
57) כספחת: **ג: הגרים כספחת.**
58) אברהם ושרה . . מ״ה וב״ן: **נסמן לעיל פו, ד.**
59) ט׳ צדיקים: **ג: ז׳ צדיקים — ראה הנסמן לעיל קכא, ב.**
60) ור׳ בנאה . . גלגול בניהו בן יהוידע: **מגלה עמוקות אופן רכב.**

קכו, א

1) נשמות: **ג: ניתוספ: הגרים.**
2) המילה ופריעה: **נסמן לעיל קכא, ג.**
3) דבחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**

4) כל [ג: ולכל] אשר תאמר אליך: **נסמן לעיל קכא, א הערה 6.**
5) והוא ימשול בך: **בראשית ג, טז.**
6) שהי׳ אברהם טפל לשרה בנביאות: **ג: דשרה גדולה בנביאות הוה — וכ״ה לעיל קכא, א.**
7) כל: **ג: לכל.**
8) גרש את האמה הזאת: **וירא כא, י [בהוספת תיבת „את״ — ראה לקוטי תורה במדבר א, ג. אור התורה כאן קכא, א. ספר המאמרים פר״ת ע׳ קו].**
9) לו ישמעאל . . ולישמעאל שמעתיך: **לך יז, יח. כ.**
10) ישמעאל . . מותרי החסדים: **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קמד, ד ואילך.**
11) לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל: **ראה פסחים נו, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקלח. נביאים וכתובים ע׳ צד ובהנסמן לשם.**
12) וירע הדבר מאד: **וירא כא, יא.**
13) כי ביצחק יקרא לך זרע: **וירא שם, יב.**
14) ואת בריתי אקים את יצחק: **לך יז, כא.**
15) הזאת . . ירש כו׳: **ג: כו׳ כי לא ירש.**

קכו, ב

16) ולא יהיו [**ג: ניתוסף: גרים**] כלל מישמעאל: **ראה גם לקוטי שיחות תולדות כרך טו ע׳ 196 הערה 54. ספר המאמרים פר״ת ע׳ קו. וראה הרח״ו באור החמה לזהר יתרו פז, א.**
17) שמבואר למעלה . . הטעימן הקב״ה: **קכא, א.**
18) דא״ח עט״ב: **משלי יב, ד.**
19) שא׳ בזהר: **חיי שרה קכב, ב ואילך (בשינוי קל). ולהבא לקמן ראה ג״כ ביאורי הזהר חיי שרה קלא, א ואילך.**
20) ויעל אברם ממצרים: **לך יג, א.**
21) שרה שר ה״א: **ראה גם לעיל בפ׳ לך צא, ב.**
22) חו״ב . . תרדל״מ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
23) חו״ב . . כחדא שריין: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, ב.**
24) לאחזאה . . במא׳ דאליהו: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א־ב.**
25) שרה . . המל׳: **לקוטי תורה להאריז״ל חיי שרה כג, ב.**

קכו, ג

26) דאא״ם מלגיו: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ב.**
27) הכתר כולו רחמים וחסדים: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קי, א.**
28) ולאו מכל אינון מדות כלל: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**
29) במלאכים שנק׳ חיות ובהמות: **ראה לעיל בפ׳ בראשית יט, א ובהנסמן לשם.**
30) בענין ע״ם דעגולים: **ראה שער האמונה ע׳ סג ואילך. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תמא.**
31) קודב״ה . . ז״א: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, א.**
32) דז״א . . הוי״ה: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א.**
33) חייב אדם . . לברך ק׳ ברכות: **מנחות מג, ב. ראה גם ביאורי הזהר (כאן) קלא, ג.**
34) שהחכ׳ מאין תמצא: **איוב כח, יב.**
35) שהחכ׳ . . ונמשך . . דבינה . . מאין ליש: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ג.**
36) שהחכ׳ . . דבינה . . וזיווגייהו תדיר: **נסמן לעיל בפ׳ נח מו, ג.**

קכו, ד

37) ברוגז רחמים תזכור: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ג.**
38) יהי רצון מלפניך: **נסמן לעיל שם.**
39) דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד: **ראה תקוני זהר בהקדמה ג, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תנג בהערה.**
40) דיחידות בזו״נ: **נסמן לעיל קכא, א.**
41) במדות באלפים: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתצב. נביאים וכתובים ע׳ קעא. לקמן פ׳ וישב רה, ד.**
42) התירוץ . . ג״כ כנ״ל: **נסמן לקמן בפ׳ וישב שם.**
43) ותקם בעוד לילה . . לביתה . . כו׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א. ג: ליתא תיבת לביתה. ותיבת כו׳ נמחק.**

קכז, א

1) או״ח שחוזר לקדמותו: **ראה גם לעיל בפ׳ נח ס, ב ובהנסמן שם.**
2) ב״ן . . עולה בבחי׳ ס״ג: **נסמן לעיל קכא, א.**
3) דתוהו שקדם . . ואלה המלכים: **ראה גם לעיל בפ׳ נח ס, ג ובהנסמן שם.**
4) דתוהו . . ס״ג דבינה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ט, א. ובהנסמן שם.**
5) דאורות דתוהו . . תקיפי׳: **נסמן לעיל שם.**
6) אהי׳ אשר אהי׳ . . לאתגלאה: **שמות ג, יד. ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**
7) כוסי רויה ג׳ ארך: **תהלים כג, ה. ראה יומא עו, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ כג. וש״נ. בראשית ע׳ רפב. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקפח וע׳ תר.**
8) בכתר: **ג: בכח״ב.**
9) דלפני א׳ מה אתה סופר: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סו, רע״ד ובהנסמן לשם.**
10) עד יעבר עמך הוי״ה . . עם זו קנית: **בשלח טו, טז. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ טו ואילך. וש״נ. שמות ח״א ע׳ סא. וש״נ.**
11) עדן עין לא ראתה: **ראה ברכות לד, ב. ישעי׳ סד, ג.**
12) כנ״י . . כלי קיבול לעצמו׳: **ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסח, ב. שערי תשובה ח״א שער התפלה פ״א. אמרי בינה בסופו קמה, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שיא.**

קכז, ב

13) תנו עוז לאלקים: **תהלים סח, לה. ראה לקמן קלג, ב. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב.**
14) חכמות בחוץ . . בח״ת: **נסמן לעיל שם א, א.**
15) דנשמות: **ג ניתוסף: הגרים.**
16) ופיר״ש: **ג: ופירש״י — והכוונה לרשב״ם [ושם: בין זרועותי׳].**
17) ואל אישך תשוקתך: **בראשית ג, טז.**
18) ימינא ושמאלא ובינייהו כלה: **פיוט אזמר בשבחין (זמירות ליל שבת).**
19) וימינו תחבקני: **שיר השירים ב, ו. ח, ג.**
20) הסתר אסתיר פני ביום ההוא: **וילך לא, יח. ג: ביום ההוא הסתר אסתיר פני — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שנו.**
21) ויהי השמש לבוא . . נופלת: **לך טו, יב. ג: ויפול ה׳ תרדמה על אברם ואימה חשיכה גדולה נפלה עלי׳ — במאמרי אדה״ז כאן: ויפול ה׳ תרדמה על אברם.**
22) כנ״ל: **ג: דגרי׳ כנ״ל.**

קכז, ג

23) אני ישנה ולבי ער: **שיר השירים ה, ב. זהר אמור צה, א. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קנה.**
24) קול דודי דופק: **המשך הכתוב אני ישנה.**
25) דומה דודי לצבי מה צבי: **נסמן לעיל פ׳ וירא קיח, ג.**
26) ועינו אחת פתוחה א׳: **ג: בעין א׳ וניער בעין א׳ — ראה הנסמן בהערה שלפנ״ז.**
27) עינא פקיחא . . לא ינום ולא יישן **נסמן לעיל בפ׳ וירא קג, א . . תהלים קכא, ד.**
28) בחי׳: **אוצ״ל: בחי׳ ב״ן.**
29) דעינו אחת פתוחה: **ג: דניעור בעין א׳ — ראה לעיל הערה ועינו.**
30) ליעול: **ג: ליעול וליתי׳.**
31) בזהר בפ׳ זו דחיי שרה: **ראה כאן קכב, ב.**
32) (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבת׳: **נסמן לעיל קכא, ג.**
33) (במדבר כג, ט) מראש צורים אראנו: **במאמרי אדה״ז כאן: כמ״ש בזוהר מראש . . דא אברהם כמ״ש הביטו . . כו׳ ומגבעות אשורנו דא שרה.**
34) כלל: **ג: גרים כלל.**
35) כל [**ג: לכל**] אשר תאמר: **נסמן לעיל קכא, א הערה 6.**
36) דלע״ל: **ג: כמו שלע״ל.**

קכז, ד

37) נובלות חש״מ תורה: **נסמן לעיל קכב, א.**
38) בשביל: **ג: בשביל הגרים.**
39) כנ״ל: **ג: הגרים כנ״ל.**
40) ביצחק . . ולא כל יצחק: **וירא כא, יב. נדרים לא, א.**
41) דא״י יהי׳ ביד [**ג ניתוסף: ישמעאל**] עד משיח: **ראה זהר וארא לב, א.**
42) כט׳: **ג: קרוע — וראה לעיל קכה, ד (הערה ט׳ צדיקים). קכא, ב (הערה דט׳ צדיקים).**
43) ובמערת המכפלה בחברון . . בזהר: **ראה כאן קכה, א (בשרה).**
44) אברהם . . שידע שאדה״ר הי׳ קבור שם: **ראה זהר כאן קכח, א.**
45) וכי מטא למערתא דאדה״ר: **בבא בתרא נח, א.**
46) בדמות דיוקני שהוא אברהם: **רבינו גרשום שם.**
47) דא״א שנק׳ אדם דיצירה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, ג.**
48) אדה״ר . . בצלם אלקי׳: **בראשית א, כז.**
49) שופרי׳ דיעקב מעין שופריה דאדה״ר: **בבא בתרא שם. ראה לעיל שם כט, ג ואילך.**
50) רגליו בעשיה וראשו באצילות שבבריאה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, א.**
51) הכל בפני שרה: **בבא בתרא שם.**
52) א׳ בזוהר דחוה אתדבק: **כאן קכב, ב.**

*

1) והנערה טובת מראה: **למאמר זה ראה ד״ה מים רבים בספר המאמרים תקס״ט ע׳ ב ואילך ומקבילו בתורה אור תולדות יז, ד. מפרק כט ואילך — סידור שער נפ״א ע׳ 182.**
מאמר זה מובא גם לעיל בפ׳ בראשית לה, ד. מב, א. ולהלן קכח, א מציין לספרו ביאורי הזהר.

והנערה טובת מראה: **חיי שרה כד, טז.**
2) ידעתי כי אשה יפת מראה את: **לך יב, יא.**
3) ויראו המצרים . . מאד: **לך שם, יד.**
4) ברחל אמר שהיתה יפת תואר: **ויצא כט, טז.**

קכח, א

1) הנה אנכי נצב . . והיה הנערה: **חיי שרה כד, יג. יד.**
2) עין המים . . מעיין החכמ׳: **ראה אור התורה יוהכ״פ ר״ע א׳תקצח.**
3) ותמלא כדה הן כ״ד ספרים: **ראה תקוני זהר תכ״א (מו, ב). מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ק. רש״נ. ח״ב ע׳ שצו.**
4) ויקח העבד . . בבאורי הזהר: **חיי שרה כד, י [בדילוג]. ראה שם פרשת וישב כד, ג ואילך.**
5) ז״ש: **כנצ״ל: וז״ש.**
6) והנה רבקה יוצאת: **חיי שרה כד, טו.**
7) מלכה בחי׳ מל׳ דנגה: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסו, ג.**
8) צחוק . . שעושין לפני המלך: **ראה גם לקוטי תורה במדבר כ, א. הנסמן בסמוך הערה בנצוח.**
9) השחוק בדיחותא בל׳ תרגום: **ראה גם תרגום לאיוב לט, כב. תהלים ה, יב.**
10) כר״ב . . (ברכות ט, ב): **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קמג, ד ובהנסמן לשם.**
11) וכר״י . . (שבת עז, ב): **ראה גם לקמן פ׳ תולדות קמד, ד.**
12) דרבא הוה אמר . . (שם ל, ב): **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ג. וראה גם לקמן בפ׳ תולדות שם.**
13) בנצוח המלחמה בב׳ חיות: **ראה מאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ע׳ צו. תקס״ג ח״ב ע׳ שלא. תקס״ה ח״א ע׳ שלה. קצרים ע׳ רל. פרשיות התורה ח״א ע׳ שלט. מארז״ל ע׳ קמא. לקמן פ׳ תולדות קנב, א. קנו, ג. ויצא קסה, סע״ד ואילך.**
14) כמ״ש במ״א): **בדפוס ראשון: (כמ״ש במ״א). ולפ״ז צ״ל: במ״א)) — ראה לעיל בפ׳ בראשית ז, ג הערה 38.**
15) יצחק ביו״ד דלהבא: **ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסה, ד. מאמרים שנסמנו בריש המאמר.**
16) ו׳ אלפי שנה . . (סנהדרין צז, א): **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.**
17) ו׳ אלפי . . ו׳ ימי בראשי׳: **נסמן לעיל שם.**
18) כי אלף שנים . . (תהלים צ, ד): **נסמן לעיל שם ח, ד.**
19) (וזהו: **התחלת החצאי עיגול ניתוסף בדפוס שני.**
20) וירא א׳ . . טוב מאד: **בראשית א, לא.**

קכח, ב

21) יו״ד באצי׳ ה״א בבריאה: **ראה עץ חיים שער (ג) סדר אצי׳ למהרח״ו פ״א. שער (מב) דרושי אבי״ע רפ״א ורפ״ב. (שער כללות אבי״ע) פי״ג. פי״ד. שער כללות אבי״ע ספ״ד. שער ההקדמות דרוש ו׳ בההפרש שיש בין ד׳ עולמות אבי״ע (שצה, א). לקוטי שיחות יתרו כרך ו ע׳ 108 ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תצא. וש״נ.**
22) (רק: **סיום החצע״ג ראה בסמוך הערה כו׳ (וזהו.**
23) (ע״ז ג, ב) י״ב שעות הוי היום: **ראה לקמן פ׳ תולדות קנח, ד ואילך. ויצא קסו, א.**
24) י״ב שעות . . י״ב צירופים: **ראה תניא פמ״א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתב. וש״נ.**
25) י״ב צירופים דשם הוי״ה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מב, א.**
26) דאורייתא [**בדפוס ראשון: דבאורייתא**] ברא עלמא: **זהר בהקדמה ה, א. כד, ב. בראשית מז, א.**
27) בראשית ברא בשביל התורה: **בראשית א, א וברש״י שם.**
28) ומחדש בטובו בכל יום תמיד: **ע״פ ברכת יוצר.**
29) (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ב.**
30) שופט כל הארץ: **ע״פ וירא יח, כה.**
31) שבתורה . . שקדמה לעול׳ אלפים שנה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**
32) יצחק מצחק את רבקה אשתו: **תולדות כו, ח.**
33) צחוק עשה לי אלקי׳: **וירא כא, ו.**
34) כו׳ (וזהו: **אוצ״ל: כו׳**)). **וזהו. ראה לעיל בפ׳ בראשית ז, ג הערה 38.**
35) (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**
36) הנרתק . . שעיקר האור: **נסמן לעיל שם.**
37) המאיר לארץ ולדרים עליה: **נוסח ברכת יוצר.**

קכח, ג

38) אור ומאור . . השמש: **ראה שער היחוד והאמונה פ״ג.**
39) אור של תולדה: **ראה ביאורי הזהר ויצא יז, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ שמט ובהנסמן לשם.**
40) (תהלים לט, ז) אך בצלם: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתלב ומקבילו בלקוטי תורה תצא לו, ד.**
41) ואתה מחיה את כולם: **נחמי׳ ט, ו.**
42) בכ״ו כל״ח: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסז, ד.**
43) בריאות: **כ״ה בכ״מ בספר זה — וראה גם תניא פכ״א ובלקוטי לר״י שם.**
44) בראשית ברא . . ויאמר אלקי׳: **בראשית א, א. ג.**
45) כידוע): **סיום החצע״ג ניתוסף בדפוס שני.**
46) (בפר״א פ״ג) קודם שנברא העולם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
47) (תהלים לו, י) כי עמך מקור חיים: **נסמן לקמן בפ׳ וישב רה, א.**
48) על: **כנצ״ל: ע״י.**
49) (שבת עז, ב) כברייתו ש״ע: **נסמן לעיל שם.**
50) חשך סתרו: **תהלים יח, יב.**
51) דגליף גליפו בטה״ע: **ראה זהר בראשית טו, א.**

קכח, ד

52) בק״ך צירופי׳ דשם אלקים: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסג, ד.**
53) דאתוון אתגליפו: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לה, א ובהנסמן לשם.**
54) קול . . מאמ״ר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ד.**
55) וברוח פיו כל צבאם: **תהלים לג, ו. לעיל שם כז, א ובהנסמן שם.**
56) אומרים שירה ומתבטלים: **ראה סידור שער המילה קמב, ב ואילך. הנסמן לעיל שם א, ג.**
57) הושיט אצבעו קטנה (סנהדרין לח, ב): **נסמן לעיל שם יז, ב.**
58) (תהלים סח, יח) אדני בם: **ראה גם לעיל שם לה, א ובהנסמן שם.**
59) נר הוי״ה: **משלי כ, כז.**
60) ישראל עלו במחשבה: **ראה בראשית רבא פ״א, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כו. וש״נ.**
61) כי הוי״ה הוא האלקים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ד.**
62) (מלאכי ג, ו) אני הוי׳ לא שניתי: **ראה תניא פ״כ. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקב. וש״נ.**
63) שיוציא חמה מנרתקה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**

קכט, א

1) (תענו׳ פ״ג) שאמר מי שאמ׳ לשמן: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כד, א ובהנסמן שם.**
2) במי נמלך בנשמתן של צדיקי׳: **ראה בראשית רבא פ״ח, ז. רות רבא פ״ב, ג.**
3) הנ״ל: **כנצ״ל: הנ״ל).**
4) (ישעי׳ נד, יב) ושמתי כדכד: **בבא בתרא עה, א. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תמא ואילך. וע׳ תע ואילך. לקמן קלא, ד.**
5) חלת קשרין אנון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ג.**

קכט, ב

6) גדולים מעשה צדיקים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, ג.**
7) שממך הכל: **דברי הימים־א כט, יד.**
8) בפ׳ תולדות בענין הקניגי: **לקמן קנג, ד ואילך.**
9) מצמיח חציר לבהמה (תהלים קד, יד) . . דבהמה רבה: **ראה גם לעיל לד, ג ובהנסמן לשם.**
10) שרה . . ב״ן: **נסמן לקמן קלז, א.**
11) דחכ׳ שבכחר שנק׳ אברהם: **ראה לעיל ר״פ לך.**
12) צמצום: **בדפוס ראשון: בחי׳ צמצום.**
13) גבו׳ עלאה שמלובש בח״ס דא״א: **ראה עץ חיים שער (יג) א״א פ״ז.**

קכט, ג

14) מאברהם ושרה . . מ״ה וב״ן: **נסמן לעיל פו, ד.**
15) שמיעה זו בבינה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נב, ד.**
16) (ישעי׳ סג, טז) כי אברהם . . אבינו זה יצחק: [**בהיפוך הסדר**]. **שבת פט, ב.**
17) בפ׳ תולדות: **לקמן קסא, א.**
18) והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו: **תולדות כו, ח.**
19) רבקה . . שם ב״ן: **נסמן לקמן קלז, א.**
20) דפני אריה ופני שור: **יחזקאל א, י.**
21) בים של שלמה: **מלכים־א ז, כג־כה.**
22) בזהר פקודי בענין הד׳ דגלים: **ראה זהר במדבר קיח, ב. ביאורי הזהר בשלח מב, א. מאמרי אדה״ז תקס״ו ע׳ ש. תקס״ז ריש ע׳ יג. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ תצח.**
23) מיכאל . . דגל מחנה ראובן תימנה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.**
24) הי״ב שבטים . . י״ב צירופים: **ראה רקאנטי תצוה כח, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שכט. וש״נ. לקמן פ׳ מקץ רכא, ג.**
25) הי״ב שבטים . . י״ב ג״א: **ראה ספר הבהיר**

(סמ"ב) סצ"ד"ה. זהר במדבר שם ובביאורי הזהר לשם פה, א ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תסז. וש"נ. לקמן פ' וישב ריב, ב. מקץ שם.

קכט, ד

26) דכלילן דא בדא . . (ישעי' ו, ג) וקרא זה . . ומקבלין: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.**

27) החהו . . זח"ז: **נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ד.**

28) הוציא אש ממים . . טרף אש ומים: **נסמן לעיל בפ' בראשית יג, א.**

29) יחד: **כנצ"ל: יחד).**

30) כמיכאל וגבריאל . . שר של אש . . מים: **ראה הערה הבאה.**

31) (איוב כה, ב) עושה שלום במרומיו: **נסמן לעיל בפ' בראשית יז, ב.**

32) (כמ"ש בפ' נח): **לעיל נט, ג ואילך.**

קל, א

1) עתה ידעתי כי ירא אלקי' אתה: **וירא כב, יב. ראה לעיל בפ' בראשית לח, ב.**

2) וגילו ברעדה במקום גילה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.**

3) כל הלבבות ייראוך: **פיוט נשמת. ראה לעיל שם לט, ב.**

4) שארכבותיו דא לדא נקשן: **ע"פ דניאל ה, ו.**

5) נשר . . רחמים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**

6) אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי: **ויצא לא, מב.**

7) ת"ת המכריע: **נסמן לעיל בפ' וירא קיא, ד.**

8) בכיא כו' מסטרא דא: **נסמן לעיל בפ' בראשית לח, ג.**

9) שמאל דוחה . . ימין מקרבת: **סוטה מז, א.**

10) לקרוב שנעשה רחוק: **נסמן בסמוך בפנים.**

11) שאשר יאהב יוכיח: **ע"פ משלי ג, יב.**

12) שהרפואה בבחי' הת"ת: **ראה פרי עץ חיים שער (ט) העמידה פי"ט בברכת רפאינו. סידור האריז"ל שם.**

13) אין מרחמין בדין: **ראה כתובות פד, א (במשנה).**

14) ברגז רחמים תזכור: **נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ג.**

15) (כמו: **התחלת החצע"ג ניתוסף בדפוס שני.**

16) נחלה בלי מצרים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**

קל, ב

17) שהדעת כולל חו"ג בב' אופני': **ראה לעיל בפ' וירא קי, ג ואילך.**

18) ודמות פניהם פני אדם: **יחזקאל א, י.**

19) ד' שכ"א כלול מג': **ראה גם ספר המאמרים תקס"ד ע' יד (ותורה אור ויצא כד, א) ובהנסמן לשם.**

20) והאבות הן הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**

21) (תהלים קכב, ד) ששם עלו שבטים: **ראה ג"כ לעיל בפ' בראשית מב, א.**

22) בהמה בה מה העליון: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתצה. וש"נ.**

23) נפש השכלית . . ששרשה מפני אדם שבפני שור: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רז.**

24) עשה שלום במרומיו: **נסמן לעיל בפ' בראשית יז, ב.**

25) ואימתך עליהם: **כן מובא בכ"מ — ראה לקמן בפ' תולדות קמז, ג. מקץ ריד, ב. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קסא. דרושי חתונה ח"ב ע' שפט.**

26) אהבתו: **אוצ"ל: עבודתו.**

27) והחיות נושאות את הכסא: **ראה בחיי תרומה (כה, י) בשם הפרקי דרבי אליעזר ספ"ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' שעג. וש"נ.**

28) כסא . . כס א': **ראה סידור שער הפורים רפב, ג ואילך [תורה אור מגלת אסתר צה, ג]. ערבית לשבת קסח, ד. ספר המאמרים [תקס"ח ח"א ע' קנב]. תקס"ט כאן ס"ע ג. תקס"ד ע' קמו. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תז. וש"נ.**

קל, ג

29) וישב שלמה על כסא הוי"ה: **דברי הימים-א כט, כג.**

30) (ש"א ו, יב) הלוך וגעו: **ראה גם לקמן פ' וישלח קפא, ג ובהנסמן לשם.**

31) ארון נושאיו נשא: **ראה סוטה לה, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' שעג. וש"נ.**

32) המלאכי' . . תוצא הארץ נפש חיה: **בראשית א, כד. ראה גם לעיל קכב, א. פ' בראשית (יט, א). כו, ד. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'מו. קונטרסים ע' שעו.**

33) המלאכי' . . ועוף: **נסמן לעיל יט, א.**

34) אדה"ר . . ה' מלך: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפא, ד.**

35) כו': **כנצ"ל: כו').**

36) להודיע לבני אדם גבורותיו: **תהלים קמה, יב [ושם: האדם]. ראה גם סידור שחרית נג, ב.**

37) נעשה אדם בצלמנו: **בראשית א, ו.**

38) בצלם אלקים . . עשה את האדם: **נח ט, ו.**

39) ושרש נה"ט מבחי' פני שור: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רז. לקמן פ' תולדות קנח, ג.**

40) (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל: **נסמן לעיל בפ' נח נז, ד.**

קל, ד

41) (תהלים ח, ב) תנה הודך: **נסמן לעיל בפ' בראשית כז, ג.**

42) ב"ן גי' בהמה: **נסמן לעיל בפ' בראשית טז, ב.**

43) ותשחק: **משלי לא, כה.**

44) ורבקה אהבת את יעקב: **תולדות כה, כח.**

45) בגדי עשו החמודות . . הלבישה ליעקב: **שם כז, טו.**

46) בגדי עשו החמודות דכתנות עור דאדה"ר: **ראה פרקי דרבי אליעזר פכ"ד. רש"י פסחים נד, ריש ע"ב.**

47) דעשיו . . שיצא ראשון: **תולדות כה, כה.**

48) ראשית אונו: **לשון הפסוק תצא כא, יז.**

49) יעקב . . אהלים בתשב"כ ושבע"פ: **ראה תולדות כה, כז. נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.**

50) דבחכ' . . אחבריו: **נסמן לעיל שם א, ד.**

קלא, א

1) ולתבונתו אין מספר: **נסמן לעיל בפ' בראשית יח, א.**

2) חכים ולא בחכמה ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**

3) דהוא המדע: **ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב, ה"י.**

4) ים הקדמוני: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

5) דקדמונו של עולם: **לשון בראשית רבא פל"ח, ז. ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית מה, ב הערה ברוח.**

6) שקדמה לעולם אלפים שנה: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**

7) בתשב"כ ושבע"פ שנק' ספר וספור: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסה, א.**

8) בג' דברים ברא העולם: **ראה ספר יצירה בתחלתו.**

9) ז': **בדפוס ראשון ליתא.**

10) (קהלת ז, יב) והחכמה תחיה בעליה: **[ושם: החכמה — ראה לקמן פ' ויגש רלג, א. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' עא]. ראה לעיל בפ' בראשית ב, א.**

11) שאין חכם כבעל הנסיון: **ראה גם לעיל שם ג, א ובהנסמן לשם.**

12) במ"א: **כנצ"ל: במ"א).**

13) לעשות לתקן: **נסמן לעיל שם ב, א.**

14) (ב"ר פי"ז, ה) נובלות חש"מ תורה: **נסמן לעיל בפ' נח סג, ב.**

קלא, ב

15) ונובלות בינה ש"מ שכינה: **נסמן לעיל בפ' לך פב, ג.**

16) יצחק ורבקה . . מ"ה וב"ן: **נסמן לעיל בפ' לך פו, ד.**

17) ע"י שכלול מדכר ונוק': **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, א. פרדס שער (ח) מהות והנהגה פי"ז. עץ חיים שער (יב) עתיק פ"א. פ"ב.**

18) הגבו' דע"י שמתלבש בח"ס דא"א: **ראה עץ חיים שער (יג) א"א פ"ו"ז.**

19) אני בינה לי גבו': **משלי ח, יד.**

20) שבו' אלפין שנין: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ב.**

21) חסד דע"י שמלובש בגלגלתא דא"א: **ראה עץ חיים שם.**

22) גם לגמלין . . כמ"ש בזהר: **ראה גם לעיל קכח, א ספ"א ובהנסמן לשם. וראה גם סידור שער נפ"א צב, ב. לקמן פ' חיי שרה קלט, ג.**

23) ע"ש: **אוצ"ל: ע"ס.**

24) אליעזר . . זקן ביתו המשל בכל אשר לו: **חיי שרה כד, ב.**

25) ואהיה אצלו אמון . . מופלא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**

26) (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה . . אנא זמין לאתגלאה: **ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**

27) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

28) וזהו: **כנצ"ל: (וזהו.**

29) ששרש המל' . . עט"ב: **משלי יב, ד. ראה גם לעיל בפ' בראשית טז, סע"ג ואילך ובהנסמן לשם.**

קלא, ג

30) מאד הוא בלא שעור וגבול: **ראה אגרת הקדש סי"ז (קכו, א). תורה אור מקץ לט, ג. לקמן פ' ויצא קעט, ג. ספר המאמרים תקס"ט כאן ע' ה. ובהנסמן לשם.**

31) ההפרש שיש בין תואר למראה: **ראה גם לקמן פ' ויצא קעד, ג ואילך. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות ע' 11 ואילך ובהנסמן לשם.**
32) אין: **בדפוס ראשון: אונ.**

קלא, ד

33) ושמתי כדכד: **נסמן לעיל קכט, א.**
34) אספקלריא המאירה . . שאינה מאירה: **סוכה מה, ב. יבמות מט, ב. ראה ביאור לד"ה ת"ר מצות נר חנוכה (ספר המאמרים תקע"א נמצא בדפוס).**
35) כמאור השמש: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסז, ג.**
36) (תהלי' לו, י) באורך נראה אור: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לה, רע"ד.**
37) ומתעטף בציצית: **ראש השנה יז, ב.**
38) במ"ח . . פב"פ: **ואתחנן ה, ד.**
39) שלש פעמים בשנה: **פ' ראה טז, טז.**
40) כה אמר ה' כו' ומשה נבא בזה: **נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ב.**

קלב, א

1) ציון המצוינת: **לשון הושענא אבן שתי' (ליום ב).**
2) שאו' קדשנו במצותיו: **נוסח ברכת המצות.**
3) (ישעי' מג, י) אתם עדי . . במ"א: **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרנא ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.**
4) או"ח חוזר אל עצמות: **ראה גם לעיל בפ' נח ס, ב ובהנסמן שם.**
5) עיניך יונים . . עיניו כיונים: **שיר השירים א, טו. ד, א. ה, יב. ראה ספר המאמרים תקס"ט כאן ע' ה. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקפז.**

קלב, ב

6) לאסתכלא ביקרא דמלכא: **ראה זהר מקץ קצט, א. בראשית לח, א־ב. פקודי רמז, ב. תרומה קלד, א.**
7) רצונינו לראות את מלכנו: **מכילתא יתרו יט, ט הובא ברש"י שם.**
8) ופרחה נשמתם: **נסמן לעיל בפ' נח מח, ג.**
9) כי באור פניך . . נתת לנו: **סיום תפלת העמידה.**
10) (ש"ה ו, ה) הסבי עיניך . . דמוקדין לי': **נסמן לעיל בפ' בראשית לט, ב.**
11) וקדושים בכל יום . . בלי הפסק: **נסמן לעיל שם לד, ד.**
12) דודי צח ואדום . . ראשו כתם פז: **שיר השירים ה, י. יא.**
13) שוקיו . . חכו ממתקים: **שיר השירים שם, טו. טז.**
14) (משלי כז, יט) כמים הפנים לפנים: **ראה גם לעיל פ' לך צד, ד ובהנסמן לשם.**
15) מה יפו פעמיך . . מה יפית: **שיר השירים ז, ב. ז.**
16) (שם סג, ג) כן בקדש . . הלואי : **ראה זהר תרומה קמ, סע"א ואילך. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קה. וש"נ. קונטרסים ע' שכה. וש"נ. לקמן פ' ויצא קעא, ב. וישב ר, ד.**
17) מה תשתוחחי נפשי: **תהלים מב, ו. יב. מג, ה.**
18) מתי אבא ואראה פני אלקים: **תהלים מב, ג.**

קלב, ג

19) יצאו מים חיים: **זכרי' יד, ח.**
20) הכלל בכל מקום דכל ירידה: **ראה גם בספר מפתחות לספרי אדה"ז (קה"ת, תשמ"א) בערכו.**
21) אם רץ לבך שוב לאחור: **תקוני זהר בהקדמה ז, א. ספר יצירה פ"א, מ"ח.**

קלב, ד

22) שאו' והאר עינינו בתורתך: **נוסח ברכת (אהבת עולם) ק"ש.**
23) והיו הדברים האלה: **ואתחנן ו, ו.**
24) ודברת בם: **שם ו, ז.**
25) (ישעי' נה, א) הוי כל צמא לכו למים: **ראה תניא ספ"מ. לקמן פ' מקץ ריג, א.**
26) כי טוב לגנוז האור בכלי: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תקטו ואילך. הנסמן לעיל בפ' נח עג, ד.**
27) שרש ומקור לכלי . . המקיפין: **ראה בהנסמן לעיל בפ' נח סז, ג.**
28) שרש ומקור לכלי . . מבחי' מול"מ: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"ג. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' רכב ואילך.**
29) ואתה משמרה בקרבי: **נסמן לעיל בפ' נח עז, א.**
30) בע"כ אתה חי: **אבות ספ"ד. ראה תניא ספ"נ.**
31) (מלאכי ג, ו) אני ה' לא שנתי: **ראה גם לעיל פ' נח נט, א ובהנסמן לשם.**
32) נר הוי"ה נשמת אדם: **משלי כ, כז.**
33) וכה"ג: **כנצ"ל: וכה"ג).**
34) שאין נותנין לו לאדם פרנסה . . להניח ברכה: **ראה בבא מציעא נט, סע"א. יחזקאל מד, ל. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קכה. לקמן פ' ויצא קסח, ד.**
35) דאשתו כגופו: **בכורות לה, ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל ברכות כד, א (ע' ו). הנסמן בלקוטי שחות יתרו כרך לא ע' 96.**
36) ח"ע: **בדפוס ראשון: דח"ע.**
37) כי נר מצוה: **משלי ו, כג.**

קלג, א

1) בענין אמ"ר: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, א.**
2) כמים שיורדים . . לנמוך: **ראה תענית ז, א.**
3) כאשר יאמר משל הקדמוני: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ב.**
4) שהחכ' נק' כח מה בלי מהות . . מהות: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א. ראה לעיל פ' בראשית א, ג ובהנסמן לשם.**
5) מה פשפשת: **זהר בהקדמה א, ב.**
6) תורה של דין . . חסד: **ראה לעיל בפ' בראשית טו, א ובהנסמן לשם.**
7) יהללוך סלה . . משובח ומפואר: **ראה גם לעיל שם לד, ד ובהנסמן לשם.**
8) לעשות לתקן: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, א.**

קלג, ב

9) שבחכ' אתברירו רפ"ח ניצוצין שנפלו: **נסמן לעיל שם א, ד.**
10) ולא ידח ממנו נדח: **ע"פ שמואל־ב יד, יד.**
11) אמון מוצנע . . מופלא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**
12) כו': **כנצ"ל: כו').**
13) העדן . . (ישעי' סד, ג) עין לא ראתה: **ראה ברכות לד, ב.**
14) למאן דדייק מילי דחכ': **נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ג.**
15) תשבע"פ מל' פה: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
16) דבינה יחידה נתנה באשה: **נסמן לעיל בפ' לך פב, ג.**
17) (משלי ד, ח) סלסלה וחרוממך: **ראה לקמן פ' מקץ רכד, סע"ד ואילך. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קז. וש"נ. קונטרסים ע' תקמג. וש"נ.**
18) חכמות בחוץ . . דח"ע אחמשך בח"ח: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, א.**
19) לח"ע: **כנצ"ל: מח"ע.**
20) תנו עוז לאלקים: **ראה גם לעיל קכז, רע"ב ובהנסמן שם.**
21) לב"ן . . אלקים: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסו, א.**
22) שיחת חולין של ת"ח: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**
23) לאו אורחא דמלכא: **ראה זהר בהעלותך קמט, ב. לקוטי תורה אחרי כה, ד. לעיל שם.**

קלג, ג

24) שחכ' שבתור' נק' חכמה ברורה: **ראה גם לעיל בפ' בראשית יד, ד ובהנסמן לשם.**
25) דלתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**
26) חכים ולא בחכ' ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**
27) שאין חקר לתבונתו: **ישעי' מ, כח.**
28) מכליות יועצות: **ברכות סא, סע"א.**
29) כו' (וכך: **כנצ"ל: כו') וכך. וראה לקמן הערה 36.**

קלג, ד

30) תורת אמת: **מלאכי ב, ו.**
31) ספר הישר: **ראה יהושע י, יג ובתרגום ומפרשים שם.**
32) כי ישרים דרכי ה': **הושע יד, י.**
33) שישר ה': **תהלים צב, טז.**
34) והצור תמים פעלו: **האזינו לב, ד.**
35) פועל אמת: **ברכת קידוש הלבנה (סנהדרין מב, א).**
36) וד"ל: **בדפוס ראשון: וד"ל. וראה הערה 29.**
37) שאין חכם כבעל הנסיון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ג, א.**
38) וירא אלקים . . והנה טוב מאד: **בראשית א, לא.**
39) בראשית וח"י בחוכמתא: **ראה תרגום ירושלמי לבראשית א, א.**

קלד, א

1) בראשית בשביל התורה . . ישראל: **נסמן לעיל בפ' בראשית מד, א.**
2) דאסתכל באורייתא וברא עלמא: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, א.**
3) די' הדברות . . לי"מ: **ראה גם לעיל שם א, ד ובהנסמן לשם.**
4) במי נמלך: **ראה בראשית רבא פ"ח, ז. רות רבא פ"ב, ג.**
5) בשבת . . מעין עוה"ב: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפג, א.**
6) שבת ומנוחה לחה"ע: **תמיד בסופה.**
7) כי בו שבת: **בראשית ב, ג.**
8) שתשב"כ נק' פנים מאירות . . מסבירות: **ראה לקמן פ' ויצא קעה, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' סה. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'רד. וש"נ.**

קלד, ב

9) באותיות: **בדפוס ראשון: כאותיות.**
10) כל הקורא בתורה: **ראה פתיחת הרמב"ן עה"ת. לקמן פ' וישב רב, א. מקץ רכב, ג. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' כו.**
11) אשר יקראהו באמת: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
12) באורך . . נראה אור: **תהלים לו, י.**
13) השהם . . אותיות משה: **באור התורה בראשית כרך ג' ע' 1078 בשם הי"נ למאר"א אות א ס"ד. ראה מגלה עמוקות מהדורא תנינא [בני ברק תשמ"ה] פינחס דרוש ג ס"י (רעז, א). מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקעז. דברים ח"א ע' פג. ח"ב ע' תכ. ח"ג ע' א'סו [ובהערה לשם צ"ל: ע' תכ]. דרושי חתונה ח"ב ע' תקעח. ובהנסמן בכל הנ"ל.**
14) כי טוב הוא . . מן המ"ע: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ג.**
15) שאו' הבוחר בתורה: **בברכת הפטורה.**
16) שבאור פניך . . נתח לנו: **סיום תפלת העמידה.**
17) אבן ספיר מתחלת הווייתו: **יחזקאל א, כו. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שצא. דברים ח"ד ע' א'תנא.**
18) נו"כ . . למשה בסיני: **ראה ברכות ה, א. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"א קונטרס אחרון א (ס"ע תתכו).**
19) מיין צלילין מיין מתוקין: **ראה זהר נח סו, א.**

קלד, ג

20) דר"פ: **ראה לעיל בפ' נח מז, ג הערה 15.**
21) ונק' מקום המחברר: **ראה גם לעיל שם מו, ד. מח, ד.**
22) הבן בחכ': **ספר יצירה פ"א, מ"ד.**
23) נבון שמבין דבר מתוך דבר: **ראה רש"י דברים א, יג. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שמה.**
24) ר"ע [**אוצ"ל: כר"ע**] שהיה דורש: **ראה מנחות כט, ב.**
25) מ"ט דר"פ א"ק: **ראה ברכות יג, א. מ, א.**
26) אלאו דלא תסור: **פ' שופטים יז, יא. ראה ברכות יט, ב. שבת כג, א. רמב"ם הל' ברכות פי"א, ה"ג. שלחן ערוך אדה"ז הל' נט"י סקנ"ח, סט"ז.**
27) כגזיר' י"ח דבר: **ראה שבת יג, ב.**
28) אשר תקראו אתם: **אמור כג, ד.**
29) אשה כי תזריע וילדה: **תזריע יב, ב.**
30) דחכ' . . דבינה שנק' ספר וספור: **ראה בהנסמן לקמן בפ' ויצא קסה, א.**

קלד, ד

31) (ש"ה ו, ח) ועלמות אין מספר: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' לה. וש"נ. לקמן פ' מקץ רכד, ד ובהנסמן לשם.**
32) זורע צדקות: **נוסח ברכת ק"ש.**
33) כזורע קב . . כורין: **ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלד.**
34) נש"י . . ששרשן בס"ר אותיות התורה: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' כו וע' לא. שם ע' רכג. הנסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.**
35) דג' קשרים הן: **נסמן לעיל שם.**
36) כאבן דשהם: **ראה לעיל קלד, ב הערה אבן ספיר.**
37) אשת חיל עטרת בעלה: **משלי יב, ד.**
38) דסוף מעשה עבמ"ת: **פיוט לכה דודי.**
39) מאירות: **כנצ"ל: מסבירות.**
40) הנשמות שילכו מחיל אל חיל . . כמ"ש במ"א: **ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתעג. דרושי חתונה ח"ב ע' תק ואילך. וע' תקכ ואילך.**

קלה, א

1) ונחיה לפניו: **הושע ו, ב.**
2) והעוה"ב נק' פרס: **ראה גם לקמן פ' מקץ רכא, ב ובהנסמן לשם.**
3) (שמות לד, כא) בחריש ובקציר תשבת: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסז, א.**
4) (שבת ל, ב) עתידה ארץ ישראל: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ד.**
5) ארץ חפץ: **נסמן לעיל בפ' לך פד, ב.**
6) לעול' יירשו ארץ: **ישעי' ס, כא.**
7) ארץ החיים: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שעד. וש"נ. לקמן פ' תולדות קסב, א.**
8) ועינינו מאירות: **פיוט נשמת. ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ריש ע' תרד. וש"נ.**
9) המאור שבה: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסה, ד.**
10) נער חסר ה"א עד לא קבילת דכר: **נסמן לעיל בפ' לך פג, ב.**
11) (בב"ר פ"ס, ח) דיפה שיחתן: **נסמן לקמן קלז, ד. מכאן ואילך ראה סידור שער נפ"א ע' 182.**
12) (שמות ו, ג) ושמי הוי"ה: **ראה גם לעיל בפ' לך פה, ד ובהנסמן שם.**
13) בפ' לך לך: **ראה שם פד, ד ואילך. ובהנסמן לעיל בפ' בראשית ח, ב.**

קלה, ב

14) מהחדש הזה לכם וכמ"ש ר"י: **ראה רש"י ר"פ בראשית.**
15) האבות . . נק' ישרים: **עבודה זרה כה, רע"א.**
16) האבות הן הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
17) קדם מקדמונו ש"ע: **ראה בראשית רבא פל"ח, ז. לקמן פ' תולדות קנא, ג. ויצא קעו, ב. הנסמן לעיל בפ' בראשית מה, ב הערה ברוח.**
18) קדמון לכל: **נסמן לעיל בפ' נח עז, ג.**
19) דאברהם . . החסד: **נסמן לעיל שם נז, ד.**
20) דיצחק . . הגבו': **נסמן לעיל שם.**
21) דיעקב . . ת"ת שנקרא בריח התיכון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
22) דיעקב . . ונק' ישורון: **ישעי' מד, ב. תפלת השחר.**
23) תתן אמת ליעקב: **מיכה ז, כ.**

קלה, ג

24) וכדוד שהכין לשלמה: **ראה גם לעיל בפ' לך פד, ד. לקמן פ' ויצא קעג, ד.**
25) בקו הימין דחח"נ: **נסמן לעיל בפ' וירא קז, א.**
26) דעל ג' דברים העולם עומד: **ע"פ אבות פ"א, מ"ב.**
27) כמצות . . בבחי' העלאה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ג.**
28) דיעקב ויוסף . . גוף וברית: **ראה לעיל בפ' לך פה, ג ובהנסמן לשם.**
29) קיים אברהם כל התו"מ: **ראה לעיל פ' לך פד, ג ובהנסמן שם.**
30) ואיך קיים מצות . . כמצה: **ראה רש"י וירא יט, ג. תוד"ה אלא ר"ה יא, א. בעל הטורים ואור החיים שם.**
31) רחבה מצותך מאד . . א"ס: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
32) ולכל תכלה ראיתי קץ: **התחלת הכתוב (דלעיל) רחבה.**
33) כי עמך מקור חיים: **תהלים לו, י.**
34) שעשועי' העצמיים: **ראה הנסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

קלה, ד

35) (כמשי"ת): **כנצ"ל: (כמשי"ת)). ראה הערה 38 לעיל בפ' בראשית ז, ג.**
36) ואין ברית אלא תורה: **שבת לג, א.**
37) ישראל עלו במחשבה: **נסמן לעיל קכח, ד.**
38) אז ראה ויספרה: **איוב כח, כז.**
39) כל אמרת אלוה צרופה: **משלי ל, ה.**

קלו, א

1) שאברהם אבר מה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע"א.**
2) בשרש נש"י באצי' בו"ק דז"א: **ראה גם לעיל בפ' בראשית טו, ג ובהנסמן לשם.**
3) ליב"ש: **לי"ב שבטים.**
4) ויאמר לאדם . . הן יראת ה' היא חכמה: **איוב כח, כח.**
5) כי מראש צורים: **בלק כג, ט. ובתנחומא שם.**
6) האבות שנק' הרים: **נסמן לעיל בפ' נח סא, ד.**

קלו, ב

7) ואל אישך תשוקתך: **בראשית ג, טז.**
8) מראה דמות כבוד הוי"ה: **יחזקאל א, כח.**
9) אהיה . . אנא זמין: **נסמן לעיל קלא, ב.**

קלו, ג

10) וארא אל אברהם: **וארא ו, ג.**
11) באל . . דחסד: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ג.**
12) הגבו' שנק' שדי שאמר לעולמו די: **חגיגה יב, א. זהר במדבר קיט, ב. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ס"ע כד ואילך. שמות ח"ב ע' שנו.**
13) אנכי . . רמ"ח מ"ע . . ולא יהיה . . שס"ה ל"ת: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ד.**
14) המצות . . צדקה כמ"ש וצדקה תהיה לנו: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ד.**
15) האומר הרי סלע זו לצדקה: **נסמן לעיל בפ' נח עז, ב.**
16) זורע צדקות מצמיח: **נוסח ברכת ק"ש.**

קלו, ד

17) למה תתענו ה' מדרכך: **ישעי' שם, יז.**
18) (שבת נה, א) . . תמה . . או לא תמה: **ראה סידור שער הק"ש פא, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' עח. וש"נ. שמות ח"ב ע' שמג. וש"נ. לקמן פ' תולדות קנא, ג.**
19) (ע"ש בתוס' ד"ה ושמואל): **בדפוס ראשון נדפס כהגה עה"ג — וכנראה שזוהי הוספת המר"ל.**
20) במשיח שאמר ישכיל: **נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ד.**
21) ונשא מסטרא דאברהם: **זהר וישב קפא, ב.**
22) שאו' וזוכר חסדי אבות: **בתפלת העמידה.**

קלז, א

1) (רות ג, יג) אם יגאלך טוב . . וא״ל וגאלתיך אנכי: [בדילוג]. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקעב. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳צז. וש״נ. לקמן פ׳ תולדות קנב, ד. קסא, ג.
2) אלה בני שעיר החרי: וישלח לו, כ.
3) ואלה המלכים אשר מלכו: וישלח שם, לא.
4) ד׳ מלכים . . שי״ד שנה עבדו: כנצ״ל: שי״ב שנה עבדו — לך יד, א״ד.
5) לוט אחוריים דשם מ״ה: נסמן לעיל בפ׳ לך פד, א.
6) כי ביצחק יקרא לך זרע: וירא כא, יב.
7) ילדה מלכה גם היא: וירא כב, כ.
8) ובתואל ילד את רבקה: וירא שם, כג.
9) שהוא: כנצ״ל: שהיא.
10) ד׳ אמהות . . ד׳ שמות דבחי׳ ב״ן: ראה גם סידור שער נפ״א צב, א (בכהאר״י ז״ל). ספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ לו. לקמן קלז, ד (בלק״ת). קלט, א (בספרי הקבלה).
11) ושרה . . דכתר מל׳ שבכתר: ראה גם לקוטי תורה להאריז״ל חיי שרה כג, א־ב. לקמן קלט, א.
12) ויהיו חיי שרה: חיי שרה כג, א.

קלז, ב

13) (בפ׳ לך לך): פ, א.
14) ורבקה . . אם יעקב ועשו: תולדות כה, ה.
15) שני גוים בבטנך ולאום: שם כה, כג.
16) ורבקה אהבת את יעקב: תולדות שם, כח.
17) יעקב איש תם ישב אהלים: ראה שם כה, כז. נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.
18) ויעל אברם ממצרים: לך יג, א.
19) דנחתת וסלקת: זהר חיי שרה קכב, ב.
20) ויראו אותה שרי פרעה: לך יב, טו.
21) אחותי בת אבי היא: וירא כ, יב.
22) ורוח אלקים מרחפת מת רפח: בראשית א, ב. ראה עץ חיים שער (יח) רפ״ח ניצוצין פ״א. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ א.
23) ומשחקת בתבל ארצו: משלי ח, לא.
24) דתבל ג׳ ב״פ רי״ו: ראה עץ חיים שער (לד) תיקון הנוקבא פ״ב כלל כב. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקעב. דברים ח״א ע׳ יז. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקעו. לקמן פ׳ תולדות קנב, א. קנט, ב. ד״ה דור לדור מכ״ק אדה״א (קה״ת, תשנ״ב) ריש ע׳ 19.
25) ג״ע וג״ת געהע״י: גבורה עילאה וגבורה תתאה. [כנצ״ל: געה״ע] גן עדן העליון.
26) לאה ורחל מח׳ ודבור: ראה עץ חיים שער (ד) אח״פ פ״א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קג. וש״נ.
27) דאורייתא סתים וגליא: ראה זהר אחרי עא, ב. עג, א.
28) כי אתה אבינו זהו יצחק: נסמן לעיל בפ׳ וירא קג, ג.

קלז, ג

29) לא הזכיר יצחק כלל: ראה גם לקמן פ׳ תולדות קנא, סע״ד ואילך.
30) דאליעזר . . מט״ט דבריאה: ראה גם ביאורי הזהר (להצ״צ כאן) ח״ב ע׳ תרנב וע׳ תרמט.
31) מט״ט דבריאה: נסמן לעיל בפ׳ וירא צט, ג.
32) דבריאה: בדפוס ראשון דבריאה. וכנראה שסיום החצע״ג מקומו בשורה הבאה אחרי תיבת: זקנתי כו׳.
33) זקן ביתו . . נער הייתי . . (תהלי׳ לז, כה): חיי שרה כד, ב. ראה ביאורי הזהר וישב כד, א.
34) כו׳: ראה לעיל הערה 32.
35) לע״ל שיהיו הלוים כהנים: ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעו. וש״נ.
36) אלקי אדני אברהם: חיי שרה כד, יב [בדילוג. ושם ועשה].
37) בחי׳ מ״ח: אוצ״ל: בחי׳ מ״ת.
38) במשה שהיה ממ״ע: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ג.
39) והיה הנערה: חיי שרה כד, יד.
40) וטרם כלה לדבר: חיי שרה שם, טו ואילך.
41) כדכד שמשותיך ב״פ כ״ד . . שחרית וערבית: ישעי׳ נד, יב. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שג. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תמו. וש״נ.
42) למהוי אחד באחד: זהר תרומה קלה, סע״א.

*

קלז, ד

1) והאיש משתאה לה: מיוסד על ד״ה זה בסידור שער נפ״א ע׳ 182. ומקבילו בספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ לו [ושם הוא הנחת הר״מ בן כ״ק אדה״ז ומתחיל להבין מארז״ל יפה שיחתן] וע׳ לט [ד״ה ותמהר ותער כדה]. ראה שערי תשובה שער התפלה ח״א פל״ד ואילך. אור התורה חיי שרה ח״א ע׳ 254 וקיצורים שם קלג, א ואילך [ומע׳ קלה, סע״א ד״ה נזם נדפס גם בכרך ד ע׳ 1582]. פלח הרמון חיי שרה ע׳ 132 ואילך וע׳ עב, א ואילך.
מאמר זה נמצא גם בבוך (כת״י מעתיק) 375 ע׳ ר בכותרת: ב״ה פ׳ חיי שרה, ושם ציוני הפרקים הם בשינוי כנרשם לקמן במקומם.
המאמר מובא לעיל בפ׳ בראשית לד, ג. לקמן בפ׳ ויצא קסד, ד.
הסימנים להלן: א = דפוס ראשון. ב = בוך כת״י מעתיק. ג = דפוס שני.
והאיש משתאה לה: חיי שרה כד, כא.
2) אשתומם כשעה חדא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ג.
3) י״ח: ב: ש״ע — וכן הוא בכל המאמר.
4) דיפה שיחתן של עבדי אבות: ראה בראשית רבא פ״ס, ח. רש״י כאן כד, מב [ושם: יפה (וכ״ה לעיל פה, ד ובסידור כאן). ובהוספת אות „ד״ (דיפה) הובא גם לעיל קלה, א. קלז, סע״ג. לקמן בפ׳ ויצא קעג, ג].
5) שהאבות הן המרכבה: נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.
6) דאברהם ושרה . . בלק״ת: נסמן לעיל בפ׳ לך פו, ד.
7) ב״ן בחי׳ מל׳: ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.
8) יעקב שהוא כללות נש״י: ראה אגרת הקדש ס״ז (קיא, סע״ב).

קלח, א

1) ויקוד האיש . . ויאמר ברוך ה׳: חיי שרה כד, כו־ז.
2) והתורה נצחית היא: נסמן לעיל בפ׳ לך צג, ב.
3) כו׳: ב: כידוע.
4) שיש יח״ע זה בכל מצוה: ראה אור התורה כאן ע׳ קכה רפ״ב.

קלח, ב

5) ומזיגה והתכללות . . וכמ״ש במ״א: ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תשיט.
6) ברגל מן הראש: אב: בראש מן הרגל.
7) דאו״כ: ב: דאל״כ.
8) המוח והלב והכבד: נסמן בסמוך הערה ג׳ שליטים.
9) דנר״נ נפש בכבד . . במוח: נסמן לעיל קכב, ג.
10) ג׳ שליטים: ראה זהר תרומה קנג, א. מדרש הנעלם תולדות קלח, א. זהר חדש רות פ, א.
11) אדם חיצוני . . פנימי: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כט, ג ובהנסמן לשם.
12) שבלב דפליג לכל שייפין: נסמן לעיל קכב, ג.

קלח, ג

13) בכבד: ב: שבכבד.
14) בצפורן שברגל: ב: שבצפרן ברגל.
15) מכחות: ב: ישנו תיבה בת שתי אותיות שקשה לקריאה. תיבה זו (מכחו׳) נמחקה וממעל נכתב מכללות.
16) והנמשל: ב נרשם כאן: פ״ד.
17) חכמה מוחא: תקוני זהר בהקדמה (יז, א).
18) רמ״ח מ״ע . . רמ״ח אברין דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.
19) ועשיתם אתם כאילו עשאוני: נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפב, ב.
20) שאין לו גוף: ע״ד פיוט יגדל.
21) דברה תורה: ברכות לא, ב.
22) ביחוד דזו״נ שנק׳ קודב״ה ושכינתיה: ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ רלה ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רכג ואילך. וש״נ.
23) הצדקה . . הרגל: נסמן לעיל בפ׳ נח עב, ב.
24) והיה מעשה הצדקה: ישעי׳ לב, יז.
25) בצדקה תכונני: שם נד, יד.
26) ועזר: ב: ואור.
27) ת״ח . . החכ׳: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקעא. וש״נ.

קלח, ד

28) ת״ח כנגד כולן: פאה פ״א, מ״א.
29) ונמנו וגמרו דתלמוד גדול: קדושין מ, ב.
30) וכה״ג במצות תפלין שבראש: ראה קדושין לה, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ עה.
31) ומצות ק״ש: ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ס״ע תקסט. וש״נ.
32) ומצות שבת: ראה ירושלמי ברכות פ״א, ה״ה.
33) שבת . . קדש העליון: ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ מה. וש״נ.
34) דאהבה שרש לרמ״ח מ״ע: ראה תניא פ״ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ פז. וש״נ.
35) ויראה שרש לשס״ה ל״ת: ראה הערה שלפנ״ז.
36) והפושעים בי בגופא דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ וירא ק, א.

37) חש בראשו יעסוק בתורה: **ערובין נד, א.**
38) בתורה שנק׳ סם חיים: **שבת פח, ב.**
39) התשובה מביאה רפואה לעולם: **יומא פו, א.**
40) ברכה וכוזנה ומעשה: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקכז ואילך.**
41) הנסתרות . . דא מוחא ולבא: **נצבים כט, כח. ראה תקוני זהר ת״י (כה, ב). דרך חיים שער התפלה ע׳ קז.**
42) כו׳ לעשות: **ב: לשמור ולעשות — ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ב.**
43) (ד): **ב: (ה).**
44) שאו׳ . . לשם יחוד: **ראה פרי עץ חיים שער (ז) הזמירות ספ״ה. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רסח.**
45) הרבה גופי תורה: **ראה רש״י חיי שרה כד, מב.**
46) במצות תפילין וקשרתם: **ואתחנן ו, ח. עקב יא, יח.**
47) ועשו להם ציצית: **שלח טו, לח.**
48) (ה): **ב: (ו).**

קלט, א

1) התורה נצחית היא: **נסמן לעיל בפ׳ לך צג, ב.**
2) (ו): **ב: (ז).**
3) בס׳ הקבלה . . ד׳ שמות דשם ב״ן: **ראה גם לעיל קלז, סע״א ובהנסמן לשם.**
4) רחל . . דה״א אחרונה . . לאה . . ה״א עילאה: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פ׳ פינחס רמד, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רכב. וש״נ.**
5) ושם הקטנה רחל [**אב ניתוסף: כו׳**]: **ויצא כט, טז.**
6) רחל . . הדבור . . לאה . . מח׳: **נסמן לעיל קלז, ב.**
7) רחל . . עלמא דאתגליא . . לאה . . דאתכסיא: **נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפב, ג.**
8) כידוע: **תוקן ע״פ אב. ג: ידוע.**
9) אברהם אבר מ״ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע״א.**
10) כתר מל׳ שבכתר עליון: **ראה גם לעיל קלז, סע״א ובהנסמן לשם.**
11) שרה שר ה׳: **ראה גם לעיל פ׳ לך צא, ב ובהנסמן לשם.**
12) רבקה . . אם יעקב ועשו: **תולדות כח, ה.**
13) יעקב . . אוהלים דתושב״כ ותושבע״פ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.**
14) ועשו איש ציד: **תולדות כה, כז.**
15) דשרו של עשו . . מדות: **ראה ביאורי הזהר ויחי לא, א. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קפג. תקס״ו ע׳ פה ואילך.**
16) ויאמר ה׳ לה: **תולדות כה, כג.**
17) ג׳ בני נח . . חג״ת: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח מו, א.**
18) ג׳ בני נח . . ג׳ גווני קשת: **נסמן לעיל שם נו, ב.**
19) מנח . . יסוד אבא: **נסמן לעיל שם מו, א.**
20) ע׳ אוה״ע: **תוקן ע״פ ב. א: ע׳ עכו״ם. ג: א׳ עכו״ם.**

קלט, ב

21) שאין אור החסד מתעבה כ״כ: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קו, א.**
22) למ״ד אבי יסכה זו שרה: **מגילה יד, א.**
23) ושם אשת נחור: **נח יא, כט.**
24) ובתואל בן מלכה: **וירא כב, כג.**
25) שחם אבי כנען . . בחום התאוה: **ראה גם מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קפד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ר״ע תקנח. וש״נ. לקמן פ׳ וישב קצח, א.**
26) ארור כנען: **נח ט, כה.**
27) רצון יראיו יעשה: **תהלים קמה, יט.**
28) (ז): **ב: (ח).**
29) ופחד יצחק היה לי: **ויצא לא, מב.**
30) נעלה: **ב: למעלה.**
31) שעקד אותו ממעל לעצים: **וירא כב, ט. ראה לקוטי תורה ואתחנן ח, ב.**
32) כי אברהם . . אתה אבינו שזהו יצחק: **ישעי׳ סג, טז [בהיפך הסדר]. שבת פט, ב.**
33) כי ביצחק יקרא לך זרע: **וירא כא, יב.**

קלט, ג

34) לע״ל פחד אלקים: **ראה גם לעיל פ׳ נח עה, ד ובהנסמן לשם.**
35) הכתר שנק׳ נורא: **ראה גם ד״ה ועזוז נוראותיך במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקמט ואילך. לקמן פ׳ תולדות קמח, א.**
36) שהאבות היו מעין העוה״ב: **נסמן לעיל קכא, א הערה 10.**
37) כל [**ב: לכל**] אשר תאמר: **נסמן לעיל שם הערה 6.**
38) א״ח עט״ב: **משלי יב, ד.**
39) שהאבות הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מט, ד.**
40) האלקי׳ אשר התהלכו אבותי לפניו: **ויחי מח, טו.**
41) התהלך לפני: **לך יז, א. ראה מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ א. תקס״ג כאן ריש ע׳ לז. סידור כאן צב, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשפ. ע׳ תתעה וע׳ תתצט. במדבר ח״ב ע׳ תשב. נביאים וכתובים ע׳ שכז.**
42) ויתהלך חנוך את האלקים: **בראשית ה, כד.**
43) במ״א בפי׳ מתהלך: **ראה הנסמן לעיל בהערה התהלך. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קיב ואילך.**
44) מתהלך בגן: **בראשית ג, ח.**
45) אתהלך לפני ה׳: **תהלים קטז, ט. לקמן פ׳ וישב רג, ד.**
46) לע״ל: **ב ניתוסף: כנ״ל. וראה בסמוך בפנים בשו״ה שהיה.**
47) (ח): **ב: (ט).**
48) לקח אליעזר: **חיי שרה כד, י.**
49) י׳ גמלים . . ע״ם דנוגה דאצילות: **ראה גם לקמן קמ, א. לעיל קלא, ב ובהנסמן לשם.**
50) כגמלי: **ב: בגמלי.**

קלט, ד

51) כל טוב אדוניו . . בזוהר: **ראה ביאורי הזהר וישב כד, ג ואילך.**
52) הטי נא . . ותאמר: **חיי שרה כד, יד [ושם: ואמרה].**
53) תלוי: **אב: תלה.**
54) הענין: **ב נרשם כאן: פ״י.**
55) ההפרש בין סט״א לסט׳ דקדושה: **ראה גם בהמאמרים שנסמנו בריש המאמר. לקוטי תורה מסעי צא, ב. דרך מצותיך מצות עגלה ערופה ע׳ 222. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תתח.**
56) שלימותא דכולא: **עבודת הקדש ח״א חלק היחוד רפ״ח.**
57) שאוא״ם למעלה . . ולמטה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
58) שטבע הטוב להטיב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.**
59) לאנהגא בהון עלמין: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
60) כי אמרתי עולם חסד יבנה: **תהלים פט, ג.**
61) החכ׳ שהוא ראשי׳ הגלוי: **ראה תורה אור מגלת אסתר צ, א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקפה.**
62) בשם ע״ב דחכ׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
63) בשם ע״ב . . ג׳ חסד: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קיא, ד.**
64) המל׳ סופא דכל דרגין: **ראה זהר בשלח נו, א. פקודי רכו. סע״א.**
65) והוכן בחסד כסא: **ישעי׳ טז, ה.**
66) המל׳ . . צדקה צדק ה׳: **ראה זהר אחרי עב, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ שצד. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קכה. וש״נ.**
67) ואתה מחיה את כולם: **נחמי׳ ט, ו.**
68) בהבראם בה׳ בראם: **ראה בראשית רבא פי״ב, ב.**
69) ותקם בעוד לילה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ד, א ובהנסמן שם.**
70) שדור אנוש . . ניזונין בחסדו: **נסמן לעיל שם ח, ד.**
71) כו׳: **אוצ״ל: כו׳).**
72) דעביד טיבו יתירא עם ברייתא: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ד.**
73) גם לערביים: **נסמן לעיל שם.**
74) שהי׳ בעיניו כמותר בעולם: **ראה גם לעיל בפ׳ נח עו, א ובהנסמן לשם.**
75) חוץ מעצמותו: **ראה לקמן פ׳ תולדות קמה, א. לקוטי שיחות וירא כרך כה ע׳ 80 הערה 30.**
76) לגרמי׳ דוקא כחסד דישמעאל: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פח, ב ובהנסמן לשם.**
77) וחסד לאומים . . דכל חסד . . כל מה שתיקנו: **ראה גם לעיל בפ׳ נח עז, ב ובהנסמן לשם. לקמן פ׳ תולדות קמה, ג.**
78) כל מה שתיקנו ל״ת אלא: **ב: גשרים תקנו.**
79) לעלוקה ב׳ בנות: **משלי ל, טו. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תצב. במדבר ח״א ע׳ קנד. וש״נ.**

קמ, א

1) סלע זו לצדקה: **נסמן לעיל בפ׳ נח עז, ב.**
2) באוה״ע: **תוקן ע״פ ב. אג: בעכו״ם.**
3) (ט): **ב: (יא).**
4) גמליך: **אב: לגמליך.**
5) בהשקאת: **ב: בהשפעת.**
6) ופילגשו ושמה ראומה: **ראה גם לעיל בפ׳ נח נא, א ובהנסמן לשם.**
7) גמלי אדוניו לשון גומל דלים: **ראה גם לקמן פ׳ וישלח קצו, סע״א. ביאורי הזהר פ׳ וישב כד, ג.**
8) גמליך אשקה: **ב: לגמליך אשאב.**
9) (י): **ב: (יב).**

קמ, ב

10) ששאלה בת מי את: **חיי שרה כד, כג.**

11) בת בתואל . . אשר ילדה [ב: שילדה]: שם כד, כד.
12) ויקוד האיש . . ברוך ה׳: חיי שרה שם, כו־כז.
13) גבוה: ב: ניתוסף: כזו.
14) נחעלה: ב: ונתעלה.
15) (יא): ב: (יג).
16) בעמדם . . תרפינה כנפיהם: יחזקאל א, כד. כה.
17) והי׳ מדי חדש: ישעי׳ סו, כג.
18) בס׳ הבהיר שיש עמוד: בתורה אור (מגלת אסתר) ק, סע״ב: ע׳ זהר ויקהל ריא, א. ויחי ריט, א. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע תעו. וש״נ. לעיל פ׳ בראשית לד, ב.
19) דאימא מקננא בכורסייא: נסמן לעיל בפ׳ נח נ, א.
20) וזהו הכלל: ראה גם לקמן קמא, א.
21) למהות . . ממהות: ב: שעולה ממהות למהות מתחתון לעליון שצ״ל.

קמ, ג

22) ילכו מחיל אל חיל: תהלים פד, ח.
23) ונחנו מה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.
24) דאיידי דטריד למבלע: נסמן לעיל בפ׳ נח סג, ג.
25) לא פליט: ב: ליתא.
26) ונפשי כעפר: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ב.
27) כל מי שיש בו ח״ת: ראה גם לעיל בפ׳ נח נ, ד ובהנסמן לשם.
28) משה שהיה עניו מכל אדם: בהעלותך יב, ג.
29) (יב): ב: (יד).

קמ, ד

30) ר״ע שזלגו עיניו דמעו׳: ראה גם לקמן פ׳ וישלח קפז, ב ובהנסמן לשם.
31) ר׳ זירא: ב: ר״א ב״פ (!).
32) ר׳ זירא שהתענה . . ח״י: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ב.
33) ח״י: תלמוד ירושלמי. ב: מר״י — מר׳ יוחנן(?).
34) כו׳) (וזהו: ב: כו׳ (וזהו. ואוצ״ל: כו׳) וזהו.
35) שתיקה שהוא סייג לחכ׳: ראה לעיל שם לד, ד.
36) וזהו: ב: נרשם כאן: פט״ו.
37) מלה בסלע משתוקא בחרין: נסמן לעיל בפ׳ נח נב, ג.
38) מה פשפשת: זהר בהקדמה א, ב.
39) ליש: ב: ליתא.
40) חמורה וקשה: ב: קשה.
41) שהקשו רבי אמי . . ושתיק רב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, א.

קמא, א

1) אשתומם כשעה חדא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ג.
2) (יג): ב: (טז).
3) שחורה אני . . דאזעירת גרמה: שיר השירים א, ה. ראה זהר בלק קצא, א. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תמז.
4) ותפול לפני רגליו: אסתר ח, ג. ב: ותבך ותפול לפני רגליו. נסמן לקמן פ׳ וישב ריא, א.
5) ה״א כמלקדמין: ראה הנסמן בהערה דלעיל שחורה.
6) גבורי כח עושי דברו: תהלים קג, כ.
7) גם: ב ניתוסף: כאן.
8) אפשיטת מלבושהא: ראה תקוני זהר תכ״ד (סט, ריש ע״ב).
9) בענין לדוד בשנותו: תהלים לד, א. ראה סידור שחרית לשבת קפה, א ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקכו. וש״נ. קונטרסים ע׳ תקלג. וש״נ.

קמא, ב

10) (יד): ב: (יז).
11) הסימנים הטובים: ב: הסי׳ הטוב. וראה (בפנים) בשורה שלפנ״ז.
12) ונתן לה נזם זהב: חיי שרה כד, כב.
13) בענין שרביט הזהב: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תח. נביאים וכתובים ע׳ שצא.
14) אחי: ב ניתוסף: אדוני.
15) מה׳ יצא הדבר . . הנה רבקה: חיי שרה כד, נ. נא.

קמא, ג

16) ויצחק בא: חיי שרה כד, סב.
17) ויצא יצחק לשוח בשדה: שם כד, סג.
18) ותרא את יצחק: חיי שרה שם, סד.
19) בזקף . . והביטול: ב: בקמץ קטן דוקא להיות שהשתיקה הזאת הוא תכלית בחי׳ הביטול.
ולהעיר שלעיל קלז, ד בשו״ה מחריש — זקף גדול. הנה בב נכתב: זקף קטן. וכן לעיל קמא, א שו״ה טעמו — בזקף גדול, נכתב בב: בזקף קטן.
20) (טו): ב: (יח).
21) אדני שפתי . . שאין מלה בלשוני: תהלים נא, יז. קלט, ד. ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, סע״ב.
22) צלותא שבלחש: נסמן לעיל בפ׳ נח נב, א.
23) וקולה לא ישמע: שמואל־א א, יג.
24) כל המשמיע קולו בתפלתו: נסמן לעיל שם.
25) דהתפלה נק׳ סולם: נסמן לעיל שם נד, ב.
26) ואחרי הרעש אש: מלכים־ב יט, יב [ושם: ואחר — ראה הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ יד].
27) ואחרי האש: מלכים שם [ושם: ואחר — ראה הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שז].
28) קול דממה דקה דא צלותא: ראה גם תקוני זהר בהקדמה ג, ב.
29) ותקרב אסתר ותגע [ב ניתוסף: בראש השרביט]: אסתר ה, ב.
30) נאלמתי דומיה: תהלים לט, ג.
31) וישתחו ארצה לה׳: חיי שרה כד, נב. ראה מגילה כב, ב. רש״י מקץ מב, ו.
32) להשתחות לפני ה׳: ישעי׳ סו, כג (בדילוג).
33) לחזות בנועם ה׳: תהלים כז, ד.
34) וכל העם רואים: יתרו כ, טו.
35) על כל דבור פרחה נשמתם: נסמן לעיל בפ׳ נח מח, ג.
36) רצונינו לראות את מלכינו: מכילתא יתרו יט, ט. הובא ברש״י שם.
37) כו׳) וכענין: כ״ה גם בב: א: כו׳ (וכענין.

קמא, ד

38) שבשתיקה מתקדשת . . מהרה ישמע: סידור ברכת נשואין קלט, א ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ריט. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרלה ואילך.
39) (טז): ב: (יט).
40) דלית מח׳ תפיסא בך: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
41) בטול: אב: בבטול.
42) מה: אב: מה פשפשת.
43) פשפשת: אב: שפשפשת.
44) שכל הנעלם מכל רעיון: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.
45) ירחשון שפתיו . . כאדם הטרוד: ראה גם לעיל בפ׳ נח נב, ג ובהנסמן שם.
46) כאבן: ב ניתוסף: דומם.
47) וגברא שהי . . תנועה . . כו׳ וד״ל): ב: ושהי גברא . . תנועות . . כו׳) וד״ל.

*

תולדות

קמב, א

1) ואלה תולדות יצחק: מיוסד על ד״ה שמאלו תחת לראשי תקס״ט נדפס בספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקטז [והגהות וכו׳ מהצ״צ שם ע׳ תקטו ובאור התורה תולדות כרך ד ע׳ 1636]. ומקבילו בתורה אור תולדות יז, א [ושם ההתחלה: אלה תולדות יצחק] והגהות וכו׳ באוה״ת שם ע׳ 1608 וע׳ תתיג. וראה פלח הרמון תולדות עט, א.
המאמר נמצא בביכלאך כת״י מעתיק דלהלן:
א = 170 ע׳ יח [נמצא עד לקמן קמז, ב שו״ה באברהם — היראה].
ב = 375 רו, ב [ונסמנו בו ל״ה פרקים (ונרשמו להלן במקומם) — בכ״מ הגליונות קרועים, ובאמצע גם חסר דף].
ג = 671 ע׳ א.
ד = 811 ע׳ קנב בכותרת: בעוז״ה פ׳ תולדות תקפ״ה. ובסופו נרשם מוגה מגוף כ״ק אדמו״ר נ״ע. ונסמנו בו י״ג פרקים (ונרשמו להלן במקומם).
ה = 1119 ע׳ א.
מאמר זה הובא להלן בפ׳ ויצא קסה, ד. ולהלן (קמג, ד) מביא את ספרו דרך חיים.
אותיות **א־ה** = מציינים ביכלאך כת״י מעתיקים. **ו** = דפוס.
ואלה תולדות יצחק: תולדות כה, יט.
2) שמאלו תחת לראשי: שיר השירים ב, ו.
3) יצחק . . הגבורות . . ואברהם . . לחסדים: ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.
4) קו השמאל בג״ה . . חח״ן: נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א.
5) ואברהם הי׳: **אבד**: וימינו תחבקני זהו מדת אברהם שהי׳.
6) העליונים: **אבד** ניתוסף: שבימין העליון.
7) בחי׳ . . בחי׳: **אבד**: שהוא . . ליתא.
8) אלקי אברהם ופחד יצחק: ויצא לא, מב.
9) כי אברהם לא ידענו: ישעי׳ סג, טז [בהיפך הסדר].
10) כי אתה אבינו . . יצחק: שבת פט, ב.
11) לע״ל יתגלה [**בד**: ניתוסף: בחי׳] פחד יצחק: ראה גם לעיל בפ׳ נח עה, ד ובהנסמן לשם.
12) ובאו במערות צורים . . והדר: ישעי׳ ב, יט [בדילוג. ושם: ומהדר. וכ״ה בב].

13) ובכן תן פחדך: **תפילת העמידה לימים נוראים.**
14) עכשיו [**אבד: ניתוסף: נא**] ועתה ישראל . . כ״א ליראה: **עקב י, יב.**
15) סוף דבר כו׳ האלקים ירא: **קהלת יב, יג.**
16) כ״א ליראה: **ב: כי. אד: ליתא.**
17) בפרשה זו: **אבד: בפסוק זה.**
18) שהאבות הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.**
19) והאבות סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.**
20) כמ״ש [**ב: כמו שאנו או׳**] מה יפה ירושתנו: **נוסח תפלת השחר. מתנא דבי אליהו רבא ספכ״א.**
21) אברהם . . בעבודתו . . וירידת אור . . יצחק . . ההעלאו׳ . . האור: **ראה גם (ובהבא להלן) לקוטי שיחות תולדות כרך טו ע׳ 194 ואילך.**
22) העליון: **ב: ניתוסף: היינו.**
23) כטבע המים שיורדים: **ראה תענית ז, א.**
24) כי [**א: בו. ב: ליתא**] אברהם אוהבי: **ישעי׳ מא, ח [בהוספת תיבת „כי״].**
25) אברהם . . רחימא דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ב.**
26) והכנסת: **בד: בהכנסת.**
27) כטבע האש שעולה [**ד: ניתוסף: מאלי׳**] למעלה: **נסמן לעיל שם כה, ד.**
28) מלמטה למעלה: **אבד: ליתא.**
29) כמשי״ת: **אבד: ניתוסף: וע״כ הי׳ עבודתו כל היום בחפירות בארות למצוא מים חיים שהוא בבחי׳ ההעלאה מלמטה למעלה (כמשי״ת).**
30) ואהבת . . ש״ש מתאהב ע״י: **ואתחנן ו, ה. יומא פו, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שנ. וש״נ. דברים ח״א ע׳ קלה. וש״נ.**
31) האלקי: **בד: האה׳ האלקי׳.**
32) פי׳: **בד: בבחי׳.**
33) אה״ר . . על: **בד: האה״ר . . לכל.**
34) שמע ישראל: **ואתחנן שם, ד.**
35) במס״נ בה׳ אחד: **ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קיט, א. צו לג, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תו. וש״נ. שמות ח״א ע׳ רעח ואילך.**

קמב, ב

36) וכמ״ש בע״ח: **שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
37) אין ערוך [**בד: ניתוסף: כלל**] לנאצלים: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פ, א ובהנסמן לשם.**
38) בערך טיפה בים: **נסמן לקמן פ׳ ויצא קסג, ג.**
39) ובמקום גדולתו . . ענותנותו: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכג, ד.**
40) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
41) בס״י: **פ״א, מ״ז.**
42) הענין . . אליהו: **בד: ידוע במא׳ דאליהו שא׳ בראש דבריו.**
43) אנת הוא חד . . ולאו מכל אינון מדות: **תקוני זהר בהקדמה יז, א ואילך. ראה גם לעיל בפ׳ נח סה, סע״ד ואילך.**
44) (דמשמע . . דבחי׳: **אבד: דמשמע . . אב: (דבחי׳.**
45) א׳: **בד: ממש א׳.**
46) ע״ס בלי מ״ה בלי מהות: **ספר יצירה פ״א, מ״ב ובמפרשים שם.**
47) הוי׳ . . אלקי: **בד: בא״י אלקינו ואלקי.**
48) אבות העולם: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, א.**
49) עולם . . ו״ק: **ראה סידור שער הק״ש פו, סע״ד ואילך. אמרי בינה פתח השער פ״א.**
50) האבות . . חו״ב: **ראה תניא פ״ג.**
51) דאו״א [**בד: שנק׳ או״א**] . . תרדל״מ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
52) הגדול הגבור והנורא: **ראה ג״כ לקמן פ׳ ויצא קעג, ד.**
53) כו׳: **בד: כידוע.**
54) הנ״ל: **בד: העולם הנ״ל.**
55) והנה: **ב: נסמן כאן: פ״ג.**

קמב, ג

56) עד״מ המלך: **ראה עד״ז בספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתצא בשם הה״מ.**
57) בגילוי: **בד: מצד האה׳.**
58) אליהם יותר: **בד: בלב(ם) ביותר.**
59) דנתאוה . . דירה בתחתונים: **תניא רפל״ו. וראה בהנסמן בליקוט פירושים לשם.**
60) וימינך פשוטה לקבל שבים: **נוסח תפלת נעילה.**
61) משכני אחריך נרוצה: **שיר השירים א, ד.**
62) וכו׳ וד״ל: **בד: ליתא.**
63) וזהו: **בד: וד״ל וזה. ב: נרשם כאן: פ״ד.**
64) באלקים: **בד: למטה לאלקי׳.**
65) ויקרא אברהם בשם ה׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח עה, ג.**
66) והי׳ מתגיירים רבים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ב הערה 20.**
67) להאכיל גם לערביים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ד.**
68) דהוה עביד טיבא [**ב: טיבו**] יתירא עם ברייתא: **נסמן לעיל שם.**
69) במדת החסד: **בד: בבחי׳ חסד העליון.**
70) עיקר: **ד: כל עיקר.**
71) שהי׳ אומר לערביים . . דעו למי מברכים: **ראה סוטה י, ב. וראה גם לקוטי שיחות וירא כרך טו ע׳ 122 ואילך ובהנסמן שם.**

קמב, ד

72) (ג): **ב: (ה).**
73) חסד: **ב: בחי׳ חסד.**
74) ימין מקרבת: **סוטה מז, א.**
75) האלקי׳: **בד: ניתוסף: בפרט.**
76) אה״ע אהבתיך ע״כ משכתיך חסד: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קעז, רע״ד.**
77) שיוכל: **בד: כדי שיוכל.**
78) ואהבת ב״פ אור: **ראה פרי עץ חיים שער (ח) הק״ש פכ״ג. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שנא. וש״נ. דברים ח״ד ס״ע א׳תקה ואילך. וש״נ.**
79) בברכה ראשונה . . כנגד אברהם: **ראה אבודרהם סדר שחרית של חול בברכת אתה קדוש.**
80) למען: **בד: לבני בניהם למען.**
81) (ד): **ד: (ב).**
82) ומדריגתו: **ב: ומדרגת מדתו.**
83) או״ח לחזור לקדמותו: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח ס, ב.**
84) דאורות . . באח״פ: **בד: האורות . . ב: ניתוסף: ממש.**
85) ויובן: **ב: נרשם כאן: פ״ו.**
86) שטבען: **בד: שמתחת לארץ כמעיינות תהום שטבען.**
87) אבנים מפולמות: **חגיגה יב, א. ראה גם הנסמן במאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳תכא.**
88) ויצחק בא מבאר [**ב: מבוא באר**]: **חיי שרה כד, סב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רסד. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תתקי.**

קמג, א

1) שארכובותיו דא לדא נקשן: **דניאל ה, ו.**
2) לצאת: **בד: כמו החפירה בעומק הארץ ביותר כך הוא התפעלות עומק נקודת הלב מקרב לב עמוק עד שתכלה נפשו לצאת.**
3) הי׳ מים: **בד: כ״כ היו מים.**
4) היפך: **ב: והוא היפך.**
5) יותר: **בד: הרבה יותר.**
6) דאברהם דאו״י: **בד: דאו״י דאברהם.**
7) וד״ל: **בד: ליתא.**
8) א״ס: **ב: אא״ס.**
9) (ה): **ב: (ז). ד: (ג).**
10) בפ׳ וירא [**תוקן ע״פ בד: ובנדפס: וארא**] והוכיח אברהם לאבימלך: **שם כא, כה [ושם: את אבימלך — אבל כ״ה גם בספר המאמרים תקס״ח כאן ע׳ תקיח. פלח הרמון כאן פו, ד].**
11) בעבור תהי׳ לי לעדה . . הבאר: **שם, ל [ושם: את הבאר — אבל כ״ה גם בסה״מ תקס״ח כאן ע׳ תקיח. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרנ. וש״נ].**
12) כל [**בד: וכל**] הבארות . . חפרו [**בד: ניתוסף: עבדי אביו**] . . עפר: **תולדות כו, טו.**
13) וישב יצחק . . להן אברהם [**בד: אביו**]: **תולדות שם, יח.**
14) ויחפרו עבדי יצחק: **שם כו, יט.**
15) בארות: **בד: ניתוסף: הרבה.**

קמג, ב

16) מבואר: **בד: הנה מבואר.**
17) ב׳: **בד: ב׳ אופנים.**
18) היא: **בד: הוא.**
19) נמשך ונתגלה: **בד: נתגלה ונמשך.**
20) החפירה: **ב: ניתוסף: הזאת.**
21) בחי׳: **בד: איש.**
22) ב״ק מכרזת . . שובו: **ראה זהר נשא קכו, א. ירמי׳ ג, יד. כב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ט. וש״נ. בראשית ע׳ שמב. וש״נ.**
23) למטה: **אב: ניתוסף: מטה.**
24) בהבדלת [**בד: בענין הבדל(ת)**] הרקיע: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רסג.**
25) יהי רקיע בתוך המים: **בראשית א, ו וברש״י שם.**
26) בנהר שיוצא מעדן ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**
27) אבל: **ב: נרשם כאן: פ״ח.**
28) והי׳ ביום ההוא יצאו מ״ח: **זכרי׳ יד, ח.**
29) דמ״ת בוכין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.**
30) שגער בהם בגזיפה . . יקוו המים כנ״ל [**בד: כו׳**]: **בראשית א, ט. ראה חגיגה יב, א. רש״י בראשית א, ו. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשי. במדבר ח״ג ע׳ א׳רח. ח״ד ע׳ א׳תכב. קונטרסים ע׳ שצז.**

31) מ״ע ומ״ת . . בתערובות: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית א, ג. מאמרי אדה״א במדבר שם ע׳ א׳רה ואילך.**
32) בא: **אב: הוא בא. ד: היא באה.**
33) ויצאו: **אבד: יצאו.**

קמג, ג

34) וכמבואר [**בד: וכידוע ומבואר**] . . מ״ח דאפר פרה [**בד: ניתוסף: באריכות**]: **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳שצב ואילך.**
35) אז ישיר ישראל . . באר חפרוה שרים: **חוקת כא, יז [בדילוג]. יח. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר שם ע׳ א׳תכא ואילך.**
36) מעפר: **ב: שהוא מעפר.**
37) עד יערה עלינו רוח ממרום: **ישעי׳ לב, טו.**
38) אליך ה׳ נפשי אשא: **תהלים כה, א.**
39) כנ״ל . . בעז״ה: **בד: מטעם הנ״ל. ב: (וכמשי״ת ב״ה) וד״ל. ד: וכמשי״ת בע״ה וכו׳ וד״ל.**
40) (ו): **ב:** (ט). **ד:** (ד). — **ראה גם להבא להלן לקוטי שיחות וירא כרך טו ע׳ 119 ואילך ובהנסמן לשם.**
41) וחפר: **בד: ויחפור את.**
42) דפלשתים . . דהוללות וליצנות: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רמב. וש״נ.**
43) דפלשתים ליצנים היו: **עבודה זרה יט, א.**
44) פלשת כמו ענין: **בד: ענין פלשת כמו.**
45) מבוי המפולש: **שבת קיז, א־ב. משנה ערובין ספ״ט.**
46) ענין: **בד: ענין ושרש.**
47) פתיחות: **ב: ענין פתיחת.**
48) וכבוד: **בד: או גדולה וכבוד.**
49) והנפש: **בד: ושמחת הנפש.**
50) הטוב . . שנוגע: **ב: הדבר הטוב הנוגע.**

קמג, ד

51) בשמחה: **בד: ו(ה)שמחה.**
52) ושחוק: **בד: בשחוק.**
53) מצד: **בד: בבחי׳.**
54) אשרי האיש . . לא ישב: **תהלים א, א.**
55) לא יתייצבו הוללים לנגד עיניך: **תהלים ה, ו.**
56) בס׳ ד״ח [**א: במ״א. ה: בס״א** (!)]: **שם שער התשובה ט, ב ואילך.**
57) וזה: **ב: נרשם כאן: פ״י.**
58) שאזלעו״ז: **נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.**
59) בדוד . . מפזז ומכרכר בכל עוז: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ג.**
60) ונקלותי עוד מזאת . . ושחקתי לפני ה׳: **[חיבור שני כתובים] שמואל־ב ו, כב. כא.**
61) אז ימלא שחוק פינו: **תהלים קכו, ב.**
62) בר״ב שסמיך גאולה לתפלה: **ראה ברכות ט, ב. ראה גם לקמן פ׳ ויצא קסו, א. לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רמב ובהנסמן לשם.**
63) מענין: **בד: מחמת.**
64) עד . . תענוג: **ב: כו׳ עד . . בחי׳ תענוג.**
65) ודבר: **בד: ותשוקת דבר.**
66) מגדיל: **בד: מועיל.**
67) דרבא הוי א׳ מלתא דבדיחותא: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ג. אבל בפלח הרמון כאן (פא, ד): רבה.**
68) כו׳ . . בחי׳ השחוק: **בד: וד״ל . . פסולת החדוה ושחוק.**
69) שכאשר . . ותורה: **בד: כאשר . . או בתורה.**

קמד, א

1) צ״ג: **בד: צדיק.**
2) וליצנות . . מאה״ר ודביקו׳: **בה: ניתוסף: ממש . . מדביקות ואה״ר.**
3) שהוא ענין . . מנגד: **בד: שהן . . בחי׳ מנגד.**
4) מכל: **בד: ניתוסף: כנ״ל.**
5) קשה ליצנות א׳ שדוחה ק׳ תוכחות: **ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳תלז ובהנסמן לשם.**
6) אל תוכח לץ: **משלי ט, ח.**
7) המפולש: **בד: ותענוג המפולש.**
8) ולא נחם אלקים: **בשלח יג, יז. ראה תורת חיים משפטים ע׳ קעד״ה.**
9) וז״ש: **ב: נרשם כאן: פי״א.**
10) ביוחר: **בד: בנמוך ביותר.**
11) הוללות . . דהוללות וליצנות: **גדה: להוללות . . בד: דליצנות והוללות.**
12) לקרבת: **בד: אלקים וקרבת.**
13) האה״: **בד: לאהבה.**
14) שנסתלק: **בד: התפלה שנסתלק התפעלות.**
15) באדם: **בד: לכל אדם.**
16) אה״ר . . אה״ר: **בד: אור . . דאה״ר.**
17) דקלי׳ . . נפשו: **בד: לשחת נפשו בקליפה דפלשתים.**
18) כו׳: **ב: עשה האלקי׳. בד: ניתוסף: כידוע).**

קמד, ב

19) כלל: **בד: כלל וכלל.**
20) כת ליצים אינם מקבלים פני שכינה: **סוטה מב, א.**
21) בקרבם אלקו׳: **בד: בקרבת אלקי׳.**
22) (ז): **ב:** (יב). **ד:** (ה).
23) אלקות: **בד: אלקי׳.**
24) התשובה: **בד: גוף התשובה.**
25) זו . . כשמצאו: **בד: די . . כשמצא.**
26) למרה: **בד: להוללות דמרה.**
27) וזהו: **ב: נרשם כאן פרק (אמנם הגליון נחתך וכנצ״ל) יג. וראה בסמוך קמד, ד.**
28) ימין מקרבת: **בד: בבחי׳ ימין מקרבת דאה״ר.**
29) יוכל: **בד: לכל.**

קמד, ג

30) מזה ע״י: **בד: מיד בעצמו ע״י בחי׳.**
31) יקרבו שום הוללות: **בד: יקרב שום בחי׳ שחוק והוללות.**
32) והוללות: **בד: ניתוסף: כלל (וכלל).**
33) ענין . . הביטול: **בד: ליתא . . ד: בחי׳ הביטול.**
34) ובאו במערות צורים [**ב: ניתוסף: כו׳**] מפני פחד ה׳: **ישעי׳ ב, יט.**
35) (ועז״נ: **בכל הביכלאך: ועז״נ.**
36) באר חפרוה שרים [**בד: ניתוסף: שהן**] אברהם ויצחק: **ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קסט ואילך. מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ע׳ א׳תלג־ח. דברים ח״ד ס״ע א׳רסד ואילך. וש״נ.**
37) לבדו: **ב: לבד.**
38) וכמו: **אגדה:** (**וכמו.**
39) (כמשי״ת): **אבגד: כמשי״ת). ה: כמשי״ת.**
40) וכמ״ש [**אבגד: (וכמ״ש**] במ״א באריכות): **ראה לעיל הערה באר.**
41) וזה: **ב: נרשם כאן פרק (אמנם הפרק מחוק וכנצ״ל) יד. וראה בסמוך קמד, ד.**
42) דאברהם . . להן אברהם אביו: **בד: אביו . . אותן אביו אברהם.**
43) דיצחק: **בד: שקרא להן יצחק.**
44) בוי״ו: **בד: מלא בוי״ו.**
45) המדות . . בחי׳ הוי״ו: **ראה אגרת התשובה פ״ד.**
46) אברהם: **בד: אביו.**
47) החסד: **בד: החסד דאברהם.**

קמד, ד

48) שם ע״ב דחסד: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קיא, ד.**
49) שם ע״ב . . דחכ׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
50) ימותו ולא בחכ׳: **איוב ד, כא.**
51) (ח): **ד:** (ו).
52) ויאמר [**בד: וא׳**] לו ישמעאל יחי׳ לפניך: **לך יז, יח.**
53) קליפה: **בד: בחי׳ קליפה.**
54) מבחי׳ חסד: **בד: מחסד.**
55) לא כאברהם שיצא ממנו: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכו, א.**
56) האב: **בד: מוח האב.**
57) שהוא הנק׳: **בד: שנק׳ בחי׳.**
58) דקדושה: **בד: ליתא.**
59) כר״ב . . ולא פ׳: **בד: בר״ב . . ע״כ לא פסיק.**
60) ר״ז דהוי חזי [**בד: דחזא**] לר״ [**בד: ד**]הוה בדיחא דעתי׳: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, א ובהנסמן שם.**
61) ראבר״ש [**בד: ראב״ש**] שהי׳ דעתו זחה: **תענית כ, סע״א.**
62) דפלשתים הוללות וליצנות . . ממש: **בד: דליצנות והוללות דפלשתים . . ממש כנ״ל.**
63) ולהבין: **ב: נרשם כאן: פט״ז [פט״ו כנראה לא נרשם. או שנרשם במקום שהגליון קרוע. וראה גם לעיל קמד, סע״ב וע״ג].**
64) הנה אנכי [**בד: ואנכי**] **עפר ואפר: וירא יח, כז.**

קמה, א

1) חסד העליון דאצי׳: **בד: החסד דאצי׳ ממש.**
2) אפר: **בד: עפר ואפר.**
3) מים: **בד: טבע המים.**
4) בחי׳: **בד: ובחי׳.**
5) ונפשי כעפר לכל תהי׳ [**בד: ניתוסף: כו׳**]: **ברכות יז, א. סיום תפלת העמידה [אלקי נצור].**
6) אנכי עפר ואפר: **בד: ליתא.**
7) דחס״ע: **בד: ניתוסף: זה כו׳.**
8) ה״ז . . עפר: **בד: הי׳ זה . . כמו עפר.**
9) מי שמשים: **בד: ע״פ לשארית נחלתויי למי שעושה.**
10) לשארית נחלתו . . כשיריים [**בד: ניתוסף: כו׳**]: **מיכה ז, יח. ראה ראש השנה יז, א.**
11) כעו״א: **בד: ניתוסף: ממש.**
12) דהוה עביד טיבא יתירה [**בד: טיבו יתירא — וכן בסמוך**] עם ברייתא: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ד.**
13) להניח כל עצמותו: **ראה לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, ד.**
14) סיבת: **בד: עיקר סיבת.**

15) ועיקר ע״י הביטול: **בד: ע״י גודל השפלות והביטול.**
16) יותר: **בד: ביותר.**
17) ולטובים ממש כו׳: **בד: כמו לטובי׳ ממש (כנ״ל) וד״ל.**
18) לאור . . נשפע: **בד: שאור השפע האלקי׳ דבחי׳ חסד עליון באה.**
19) להחיות רוח שפלים: **ישעי׳ נז, טו.**
20) בחסד: **בד: בחן וחסד.**
21) דורו של אנוש . . ניזונין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ד.**
22) נותן לחם לכ״ב כל״ח: **תהלים קלו, כה.**
23) א״ס: **בד: בבחי׳ א״ס.**
24) לגדולתו אין חקר: **תהלים קמה, ג [ושם: ולגדולתו — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳עה].**
25) עד . . ג״כ . . כנ״ל: **בד: ג״כ עד . . ליתא . . וכלל.**
26) עו״א: **בד: בשם ער״א.**
27) זה: **בד: ליתא.**
28) (ט): **ב: (יז).**
29) דישמעאל . . אכזרי הוא בטבעו: **ראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ח כאן ע׳ תקכ. קצרים ס״ע תלח ואילך. פרשיות התורה ח״א ע׳ ריט.**

קמה, ב

30) לעניים: **בד: וחסד לעניים.**
31) עשיר לפ״ע: **בד: לפי עשרו ולפי כבודו בערך.**
32) והתפשטותו: **בד: והתפשטות שלו.**
33) רב: **בד: שפע רב.**
34) שלהם: **בד: יתירה שלהם.**
35) אשר יבקש הן קטן וגדול: **בד: לכל מבקש קטן כגדול.**
36) הנופל מותרות: **בד: מותרות הנופל.**
37) אהוריירי [**בד: אהוריירי׳**] דרבי עתיר משבור מלכא: **שבת קיג, ב.**
38) ומשרתיו: **בד: עם ריבוי משרתיו.**
39) ליתן: **בד: הוא ליתן.**
40) בעולם ומותר: **בד: ומותר בעולם.**
41) שלו: **בד: ליתא.**
42) שבא . . שמשים: **בד:שהוא.**
43) כנ״ל: **בד: ליתא.**
44) והנה: **ב: נרשם כאן פרק [אמנם מחוק וכנראה צ״ל] יח.**
45) עכו״ם: **בד: ליתא.**
46) רק מבחי׳: **בד: בא מחמת.**
47) יקרא: **אג: ניתוסף: כנ״ל). בד: ניתוסף: כנ״ל. ה: ניתוסף: כו׳.**
48) דאברהם): **אבגדה: דאברהם.**

קמה, ג

49) חסד: **בד: ניתוסף: זה.**
50) רב מותרי: **בד: בחי׳ מותרות.**
51) חשיב: **בד: ניתוסף: ממש.**
52) לך ה׳ הגדולה [**בד: ניתוסף: כו׳**]: **דברי הימים־א כט, יא.**
53) רב חסד וטוב . . וכדורו . . ומשפיע: **בד: שפע חסד ורב טוב . . כדורו . . וכה״ג משפיע.**
54) חסד . . דור: **בד: טוב עוה״ז לאוה״ע בכל דור ודור.**
55) ר״ע שראה כרך גדול של רומי [**בד: ניתוסף: כו׳**]: **מכות בסופה.**
56) כי אמרתי עולם חסד יבנה: **תהלים פט, ג.**
57) והוכן בחסד כסאו: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קעו, א. בד: כסא — ישעי׳ טז, ה.**
58) העולם כולו: **בד: העולמות.**
59) כמאן דשדי בחר כתפי׳: **ראה תניא פכ״ב.**
60) אומו׳ העולם: **תוקן ע״פ בד. ובנדפס: עכו״ם.**
61) וחסד [**בד: חסד**] לאומי׳ חטאת: **משלי יד, לד.**
62) משו׳ דכל חסד דעבדין: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ג.**
63) זו: **בג: ניתוסף: ממש.**
64) גשרים תיקנו לעצמן: **ראה שבת לג, ב. לעיל שם עז, ב.**
65) גבורות קשה: **בג: הגבורות הקשות. ד: גבו׳ קשות.**
66) לעלוקה ב׳ בנות הב הב: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, ד.**
67) נובלות חס״ע: **בד: מותרות ונובלות דח״ע.**
68) (י) ועפי״כ הנ״ל: **ב: נרשם כאן: (יט). בד: ועפ״י כל זה.**
69) האה׳: **בד: האה״ר.**
70) אפיקורסים . . לע״ל: **ראה ג״כ לקמן פ׳ ויחי רמח, ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קא.**
71) דאברהם אביו בדומה: **בד: ממש בדומה לאביו אברהם.**
72) לפניך: **בד: ניתוסף: ממש.**
73) אוה״ע . . שהפרידן: **נסמן לעיל בפ׳ נח עה, ג.**
74) עפמ״ש [**בד: עמ״ש**] ע״פ כל אחיו נפל: **זהר שמות פז, א. לשון הפסוק חיי שרה כה, יח. אמנם הזהר הוא עה״פ לך טז, יב [ושם: ועל — ראה אור התורה וירא כרך א׳ ע׳ 186].**
75) ומותרות: **בד: דבחי׳ מותרות.**
76) כמ״ש בפ׳ חיי שרה: **לעיל קכו, א ואילך.**
77) כל [**בד: בענין כל**] אשר תאמר אליך שרה: **וירא כא, יב.**
78) ואין ב״ד בא . . כנ״ל: **לעיל שם קכז, ד.**
79) דשרה גדולה בנביאות: **לעיל שם קכא, א. ובהנסמן לשם.**
80) בנביאות מאברהם כמ״ש: **בד: מאברהם בנביאות הוה כמ״ש [ד: ניתוסף: שם].**
81) בצדקה תכוני: **ישעי׳ נד, יד.**
82) בצדקה [**בד: צדקה**] תרומם גוי: **משלי יד, לד.**

קמה, ד

83) שהצדקה הוא צדק ה״א: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, ד.**
84) בחי׳: **בד: רק בחי׳.**
85) חסד ח״ם דל״ת: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ב.**
86) כי ביצחק: **וירא כא, יב.**
87) או לקנות: **גד: ולקנות.**
88) בנוהי דאברהם . . דיצחק: **ראה בהנסמן לעיל פ׳ נח עד, סע״א.**
89) בהיפוכו: **גד: ניתוסף: דוקא.**
90) הנ״ל: **גד: ליתא.**
91) (יא): **ד: (ז).**
92) כי אברהם . . יצחק: **ישעי׳ סג, טז (בהיפך הסדר). שבת פט, ב. נסמן לעיל בפ׳ וירא קג, ג.**
93) פחד: **גד: ליתא.**
94) מי: **גד: ליתא (וראה לקמן בפנים קמו, א שו״ה מ״ת).**
95) שעולין . . כנ״ל: **גד: דוקא שעולין בגבורה גדולה.**
96) א״ס: **גד: אא״ס.**
97) אא״ס למעל׳ עד אין קץ: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
98) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
99) ירוממוך סלה: **ברכת יוצר לשבת. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ס. וש״נ.**
100) וכמש״א [**גד: וכ״מ שא׳ [ג: שנא׳]**] סלהו . . נצח ועד: **ערובין נד, א.**
101) עד אין קץ: **גד: ליתא.**
102) להיותו . . דעצמות א״ס: **גד: להיות . . דאא״ס למעל׳.**
103) דא״ס ג״כ מתפשט למטה מטה: **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**
104) הטוב כו׳ כי לא תמו חסדיך: **בתפלת העמידה — ברכת מודים.**
105) גם: **גד: עד.**
106) גם בחושך: **גד: להאיר גם במקום (ה)חושך.**
107) שאור החסד אינו מתעבה: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קו, א.**
108) יומם יצוה ה׳ חסדו [כו׳ **גד: וכמ״ש במ״א]: תהלים מב, ט.**
109) שעיקר השפע אינו בא למקבלים החסד: **גד: ענין החסד הוא בא רק בשביל המקבלים השפע.**
110) וגבול: **גד: ניתוסף: ושיעור.**
111) שפע: **גד: חסד שפע.**
112) וכמ״ש בע״ח דהחסד דאו״י . . או״ח: **ראה (בשם הע״ח גם ב)ספר המאמרים תקס״ח כאן (ע׳ תקכא). מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתסט. וש״נ.**

קמו, א

1) בחי׳: **גד: סוף.**
2) שלע״ל לא [**גד: ליתא**] יגאלו אלא [**גד: ליתא**] בתשובה: **נסמן לקמן פ׳ ויצא קסו, ב.**
3) מ״ת שנק׳ מי בוכין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ג.**
4) בבכי יבאו: **ירמי׳ לא, ח. ראה גם לקמן פ׳ וישב ר, ג.**
5) בא״ס: **גד: בעצמות א״ס.**
6) תתן אמת ליעקב . . וחסד לאברהם: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א.**
7) התורה שנק׳ אמת: **מלאכי ב, ו.**
8) וזהו: **ד: נרשם כאן: פ״ח.**
9) כי צחוק עשה לנו אלקים: **בהוספת תיבת („כי״ מובא גם לקמן סע״ג) „לנו״ — נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסה, ד. גד: האלקים — וכ״ה לקמן סע״ג. קנב, א־ב (לפי ג). ספר המאמרים תקס״ח כאן ע׳ תקכא.**
10) לפי: **גד: ניתוסף: כל.**
11) דווקא: **גד: ליתא.**
12) להיות . . לפלשתים: **גד: להיותו . . לשחוק דפלשתים.**
13) ובמ״א [**ד: ולפעמים נק׳. ג: ונק׳ לפעמים**] ישחק בשין: **ירמי׳ לג, כו. עמוס ז, ט. טז. תהלים קה, ט. ראה סידור שער התפלה כח, ג. לקמן קמו, ד.**

14) הענין: **גד**: הנה הענין.
15) אם שמים קדמה לארץ: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כב, ג ובהנסמן שם.**
16) ועכ״ז: **גד**: ועד״ז.
17) רחב״ד שנתנו לו טס של זהב: **ראה תענית כה, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרחצ.**
18) על שביקש: **גד**: שביקש.
19) גדול נס אחרון: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ב ח״א ע׳ עט. תקס״ח כאן ע׳ תקכא. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ג. דברים שם.**
20) הדבר ע״פ: **גד**: הדברי׳ ע״ד.

קמו, ב

21) פי׳: **גד**: ניתוסף: מיהב יהבי.
22) נמשך: **גד**: ניתוסף: מאין ליש.
23) ושפע אור: **גד**: אור ושפע.
24) טבע הטוב להטיב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.**
25) כשעלה ברצה״פ להאציל ולברוא: **נסמן לעיל שם ד, ג.**
26) סדר: **ד**: שורש.
27) אמרתי: **בגד**: כי אמרתי.
28) אמרתי עולם חסד יבנה: **תהלים פט, ג.**
29) הסבי עיניך מנגדי: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**
30) כו׳: **אגד**: הרחבוני כו׳.
31) גדולים מעשה צדיקים: **נסמן לעיל שם כה, ג.**
32) ותורה ותפלה: **בד**: בתפלה ותורה.
33) (יב): **ב**: (כג).
34) שהוא: **בד**: מפני שהוא.
35) כנ״ל: **בד**: מטעם הנ״ל.
36) עולה . . א״כ: **בד**: שעולה בעצמו׳ אא״ס ממש כנ״ל אם.
37) בעצמו׳: **בד**: בעצמו׳ המאציל.

קמו, ג

38) ונפלא . . מאוד: **בד**: ליתא . . **ב**: ליתא.
39) ונפלא . . יותר גדול: **בד**: מאוד ופלא . . ביותר הרבה.
40) יותר . . שבפנימיותו: **בד**: ושעשועי׳ גדולים יותר מכל התענוגי׳ הפנימי׳ שברצונותיו הפנימי׳.
41) ממכ״ע כו׳ וד״ל: **בד**: מל׳ מל׳ כ״ע כו׳.
42) ביותר . . מבחי׳: **אגדה**: הרבה יותר מתענוג שבבחי׳.
43) כנ״ל: **בד**: מטעם הנ״ל.
44) כ״כ: **בד**: בכל ע״ש — ערב שבת.
45) ושרש: **ב**: נרשם כאן פרק [מחוק בהבוך וכנראה צ״ל] כד.
46) ברצון: **בד**: גם ברצון.
47) כמ״ש במ״א בענין מה [**בד**: הקניגי]: **ראה ויקרא רבא פי״ג, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רצה. וש״נ. בראשית ע׳ רמד ואילך. שערי תשובה ח״א שער הבחירה כא, ד. לקמן קנב, א. קנג, ד ואילך. קנו, ג.**
48) וככל: **בד**: וכנ״ל בענין.
49) ג״ש ראשונות: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
50) ח״ח: **חפץ חסד.**
51) דחסד אל כל היום: **תהלים נב, ג.**
52) אבל בלילה . . יושב ומשחק עם לויתן: **ראה עבודה זרה שם. ד**: אחרי תיבת „אבל״ העיר ממעל לשורה [תיבה ראשונה מטושטשת, ואולי כתוב] „ג׳ האחרונות שהוא סמוך ללילה״.
53) לויתן זה יצרת לשחק בו: **תהלים קד, כו.**
54) אז ימלא שחוק פינו: **תהלים קכו, ב.**

קמו, ד

55) האלקים . . הצמצום: **ראה שער היחוד והאמונה רפ״ו. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תרנא. וש״נ.**
56) האלקים . . שם ב״ן: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסו, א.**
57) מע׳ הזהב על הכסף: **ראה תניא פ״נ. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קסט. וש״נ. לקמן קנב, סע״ג.**
58) יצחק [**בד**: ויצחק] בא מבא [**בד**: מבוא] באר לחי רואי: **חיי שרה כד, סב.**
59) (יג): **ב**: (כה). **ד**: (ט).
60) ויקרא מלאך ה׳: **וירא כב, יא** [בדילוג]. **בד**: ויאמר אליו מלאך ה׳.
61) בחי׳: **ב**: כ״ח.
62) כתשב״כ: **כתר שבכתר.**
63) לאו דאית לי׳ . . חכים ולא בחכ׳: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**
64) אברהם בחי׳ אבר מ״ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע״א.**
65) והוכן בחסד כסאו [**ד**: כסא]: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קעו, א.**
66) מה שמו מה שם בנו: **נסמן לקמן פ׳ ויצא קעה, ב.**

קמו, א

1) פסיק טעמא בין אברהם: **ראה זהר** (אדרא רבא) **נשא קלח, רע״א. ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ב ע׳ רלב הערה 24. תש״ט ע׳ 152 הערה 15.**
2) שאין ערוך לנאצלים: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פ, א ובהנסמן לשם.**
3) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
4) שלהבת הקשורה בגחלת כמ״ש בס״י: **פ״א, מ״ז.**
5) לבריאה כבר נפסק שם הארת הקו: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קעו, ג.**
6) וכ״ז: **ב**: נרשם כאן: פכ״ו.
7) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
8) כל: **בד**: ניתוסף: מה.
9) שקודם: **בד**: שתחלה (**ד**: כתב תיבת שקודם ומחקו).
10) בעאא״ס: **ב**: בעצמות א״ס.
11) כי [**בד**: ליתא] אליך ה׳ [**ד**: ליתא]: **ראה תהלים פו, ד. קמא, ח. וראה ג״כ מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ דש.**
12) עד: **בד**: עוד יותר עד.
13) כו׳: **ב**: ודל״ל. **ה**: וכלל ודל״ל.
14) (יד): **ב**: (כז). **ד**: (י).
15) קח נא את בנך: **וירא כב, ב.**

קמו, ב

16) עיקר התענוג . . בהיפוכו: **ראה מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ תלט. תקס״ג ע׳ רח וע׳ שצב ואילך. לקמן קמט, ב.**
17) מים קרים על נפש עייפה: **משלי כה, כה.**
18) תענוג תמידי אינו תענוג: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסט, א.**
19) שהזכר . . חסדים והנקבה . . גבורות: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש י.**
20) התענוג: **ב**: עיקר התענוג.
21) ואל אישך תשוקתך [וההמתקת **בד** (להמתיק): **בראשית ג, טז.**
22) דאתבסמת נוק׳: **ראה זהר לך צד, א.**
23) ותיאובתא דדכורא: **ראה זהר שם פה, ב. תרומה קסה, סע״א.**
24) אהבת: **בד**: ניתוסף: את יצחק.
25) כך: **בד**: כך הוא.
26) איש מזריע תחלה: **ראה ברכות ס, א. נדה לא, סע״א.**
27) ויאהב יצחק את עשו: **תולדות כה, כח.**
28) שגבורו׳ . . חסדים וחסדים . . גבורות: **ראה גם לעיל פ׳ וירא קיב, א ובהנסמן לשם.**
29) יש באש מים ומים באש: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יג, א ובהנסמן לשם.**
30) במקום גילה שם תהא רעדה: **נסמן לעיל שם כו, רע״ד.**
31) את: **בד**: ליתא.
32) ידעתי [**בד**: (כי) עתה ידעתי] כי יר״א [**ירא אלקים**] אתה: **וירא כב, יב.**

קמו, ג

33) מבחי׳: **בד**: עם בחי׳.
34) (טו): **ב**: (כח). **ד**: (יא).
35) ויעקוד . . ע״ג המזבח: **וירא כב, ט** [ושם: **וישם אותו על המזבח — אבל כ״ה גם בספר המאמרים תקס״ח כאן ע׳ תקכג**].
36) ממעל לעצים: **בד**: וממעל לעצים דוקא.
37) ובאו במערות צורים: **נסמן לעיל קמב, א.**
38) הפחד . . בקירוב גמור: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ צ. וש״נ.**
39) וירא העם וינועו: **יתרו כ, טו.**
40) ואימתך עליהם: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קל, ב.**
41) וזעות מחיל כסא: **ראה פיוט והחיות במוסף (בנוסח — הקדושה — אשכנז) לראש השנה.**
42) ועזוז נוראותיך יאמרו: **תהלים קמה, ו. ראה גם ד״ה זה במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקמט ואילך.**
43) ושמך נורא: **בתפלת העמידה לימים נוראים.**
44) כשהושיט אצבעו קטנה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יז, ב ובהנסמן לשם.**
45) במציאותם . . באור: **בד**: ממציאותם . . באש.
46) לפ״ז . . לעצמו׳: **בד**: ולפ״ז . . לעצמו׳ א״ס.
47) כנ״ל . . אך: **בד**: כו׳ . . **ב**: נרשם כאן: פכ״ט.
48) ולפי: **בד**: לפי.
49) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**
50) המזיקים וטורפים יתבטלו: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטז, ג.**
51) לא ירעו ולא ישחיתו: **ישעי׳ יא, ט. סה, כה.**
52) וארי׳ כבקר יאכל תבן: **ישעי׳ יא, ז. סה, כה. ראה גם הנסמן לקמן בפ׳ וישלח קפא, ג.**
53) אצי׳ ועשי׳ שווין: **ראה גם לעיל פ׳ לך פז, ד. ובהנסמן שם.**

קמו, ד

54) כמו: **בד**: וכמו.
55) דכל נהורין מתחשכאן: **ראה זהר בראשית כג, א.**
56) שמים לא זכו בעיניו: **איוב טו, טו** [ושם:

ושמים]. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תיט. וש"נ.
57) מי לא ייראך מלך הגוי': ירמי' י, ז.
58) במחנה סנחריב: נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.
59) וישקף ה': בשלח יד, כד.
60) וזהו: ב: נרשם כאן: פ"ל.
61) ויעקד אותו ע"ג המזבח: ראה הנסמן לעיל קמז, ג.
62) לעצים ב' מיני עצים: ראה גם לקוטי תורה ואתחנן ח, ב. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תתקנד. מאמרים שנסמנו בריש המאמר.
63) ויטע ה' אלקי' . . מקדם [בד: ליתא]: בראשית ב, ח.
64) ועץ החיים . . ועה"ד: שם ב, ט.
65) דהגן הוא בחי' המל': ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת גן. תורה אור ויגש מד, ג.
66) ועה"ח . . ועה"ד הן המדות: בספר המאמרים תקס"ח כאן (ע' תקכג) „כמ"ש כי האדם עץ השדה". ראה גם עץ חיים שער (טו) הזיווגים פ"ג.
67) ימותו ולא בחכ': איוב ד, כא.
68) פן ישלח ידו . . גם [בד: ליתא]: בראשית ג, כב [בדילוג].
69) עקידת יד ורגל כא' שעקד אברהם: ראה שבת נד, א. רש"י ויירא כב, ט. לחם משנה להל' תמידין ומוספין פ"א, ה"י.
70) בר"ה שנמתק גבורות דיצחק בחסד דאברהם: ראה זהר אמור צט, ב.
71) אבל: ד: נרשם כאן: פ"ב.
72) יעקב . . התי"ת: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.
73) שהיא: בד: שהוא בחי'.

קמח, א

1) אלקי אבי [ד: ליתא] אברהם: נסמן לעיל בפ' בראשית מא, ד.
2) וביאור: ב: נרשם כאן: פל"א.
3) יעקב . . שלימו דאבהן: ראה זהר (סתרי תורה) ויצא קמז, ב: קנב, א. וישלח קעב, ב. וארא כג, א.
4) בריח התכון: נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.
5) כנשר יעיר קנו: האזינו לב, יא. ראה לעיל בפ' בראשית ה, סע"ג ואילך. ספר המאמרים תקס"ד ס"ע רכג ואילך.
6) נחלה בלי מצרים: שבת קיח, סע"א.
7) אברהם: בד: אבי אברהם.
8) (וז"ש כ"א . . במ"א): בד: וז"ש כה א' . . במ"א.
9) כ"א ליעקב אשר פדה: [נסמן לקמן פ' ויצא קעט, ד]. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שיא ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.
10) ומ"ש אבי אברהם . . יצחק: ראה גם אמרי בינה שער התפילין קלח, ב.
11) ת"ת הדעת: ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת דעת.
12) דעת . . יותר ירחם: נסמן לקמן בפ' ויצא קעז, ד הערה כל מי.
13) והדעת . . ברא בוכרא: ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצא, א.
14) אני בינה לי גבורה: משלי ח, יד.
15) ויירא יעקב ויאמר מה נורא: ויצא כח, יז [בהוספת תיבת „יעקב"].
16) בכתר שנקרא נורא: ראה גם בהנסמן לעיל פ' חיי שרה קלט, ג.
17) (טז) . . שאמר: ב: נרשם כאן: פל"ב. בד שאמר יעקב.

קמח, ב

18) לא: בד: ג"כ לא.
19) כמ"ש: בד: כמו שהוא.
20) מפני פחד ה' והדר גאונו: ישעי' ב, י. יט. כא.
21) ושמך נורא על כל מה שבראת: תפלת העמידה לימים נוראים.
22) על כן נקוה . . בני בשר יקראו [בד: יכרעו]: ע"פ תפלת עלינו [בדילוגים]:
23) הנה אלקינו זה: ישעי' כה, ט.
24) ע"י . . יעלה: בד: שע"י . . הנ"ל יעלו.
25) יצאו מ"ח: זכרי' יד, ט.
26) בחי': בד: פנימית.
27) כי הוא . . עשנו: תהלים ק, ג [בדילוגים].
28) שנק': בד: אע"פ שנק':
29) אדם אדמה לעליון: נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.
30) כי לא אדם הוא: שמואל־א טו, כט.
31) יראה עלאה ביר"ת: נסמן לעיל בפ' בראשית כא, רע"ג.
32) ואביוני אדם שהן בע"ת: נסמן לקמן בפ' ויצא קסח, ב.
33) (יז): ב: נרשם כאן: פל"ג.
34) בגבורות: בד: וגבורות.
35) אשה [בד: ע"פ אשה] כי תזריע: נסמן לעיל בפ' נח עב, א.
36) דו"נ: בד: זו"נ.

קמח, ג

37) תלד: בד: תלד לעולם.
38) שבתוכו: בד: שבטפה.
39) וע"כ . . היא: בד: וא"כ . . והוא.
40) בה: בד: ג"כ.
41) שתלה: בד: שתלוי.
42) האשה אינה: בד: היא.
43) בזאת: בד: הזיווג.
44) התאוה: [בד: הטבעי] . . דאשד' מיין לקבלי': ראה זהר נח ס, ב. ביאורי הזהר שם. ו, ב ואילך.
45) הולד נולד . . מן הברור שבטיפה: נדה לא, א.
46) אודם שממנו בשר וגידין: ראה נדה לא, א. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' תעה. שמות ח"א ע' ט.
47) והפסולת דמ"ן . . שלי': ראה גם לעיל בפ' לך צד, א ובהנסמן לשם.
48) עור ובשר תלבישני: חיבור שני כתובים איוב י, יא. י. ראה ביאורי הזהר נח ס, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תר. ח"א ע' שנו.
49) במ"א: בד: מבואר במ"א.
50) דאכל ולא שתה אכילתו דם: שבת מא, א. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קלט. בראשית ע' קטו. שמות ח"א ע' קפב ובהנסמן במקומות הנ"ל.
51) והנה: ב: נרשם כאן: פל"ד.

קמח, ד

52) במל' שנק' אוצר שכל הנשמות: ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'קסה. וש"נ. נביאים וכתובים ע' רפ. קונטרסים ע' רלו.
53) בנשמת אליהו . . בעיבור . . י"ב חדשים: ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רסה. דברים ח"ב ע' תצט. דברים ח"ד ע' א'רפא ובהנסמן במקומות הנ"ל.
54) אליהו . . חנוך: ראה גם לעיל בפ' בראשית כו, ב ובהנסמן לשם.
55) חי ה' אשר עמדתי לפניו: נסמן לקמן בפ' ויצא קעח, ב.
56) וכמו: ב: וכן. ד: וכך.
57) באר חפרוה שרים: חוקת כא, יח.
58) יובן: ב: כך יובן.
59) בב"ק . . שובו בנים שובבים: נסמן לעיל קמג, ב.
60) שמאלו תחת לראשי: נסמן בריש המאמר.
61) וזש"א: ב: נרשם כאן: פל"ה.
62) חולדה: ב: תולדות אלה.
63) שאין ערוך כלל בין הנברא עם הבורא: ראה גם לעיל בפ' לך פ, א ובהנסמן לשם.
64) בעולמו': ב: והעולמו'.
65) לפי: ב: ליתא.

קמט, א

1) חולדות: ב: של תולדות.
2) ע"ש: ב: על שמו.
3) והאדם ידע: בראשית ד, א. בד: וידע אדם — שם, כד.
4) לא יכירנו: בד: ליתא.
5) עד: בד: אל.
6) עתידה אשה שתלד בכ"י [בד: נוסף: כו']: נסמן לעיל בפ' נח נג, ג.
7) כח: בד: מכח.
8) והי' שארית יעקב: מיכה ה, ו. ראה גם לעיל בפ' בראשית לה, ג.
9) אהי' כטל לישראל: הושע יד, ו. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' ד. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'קצז.
10) עתידה הארץ שתוציא גלוסקאות: ראה לעיל שם לא, ד ובהנסמן לשם.

*

1) ויתן לך האלקי': למאמר זה ראה מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' צה ואילך. פרשיות התורה ח"א ע' קסא ואילך. מאמרי אדה"א בראשית ע' רלו ואילך וע' קסד ואילך. ובענין ידיעה ובחירה ראה גם בס' פני משה (מכון „אהלי שם — ליובאוויטש" תשמ"ח) ע' קלה ואילך.
המאמר הוא משנת תקפ"ה (כמצויין להלן ברשימת הביכלאך).
סידור מאמר זה בכמה ביכלאך שונה מהנדפס בזה:
א) שבביכלאך **אבוט** באים פ"י עד אמצע פי"ח בסיום המאמר, ובביכלאך **די** חסרים פרקים אלו לגמרי.
ב) בביכלאך **זיא** (וראה גם **ח**) נחלק למאמר וביאור. אמנם מקום התחלת הביאור שונה אחד מחבירו.
ולהעיר שלקמן קנו, סע"ג חסירים שורות אחדות (כמצויין במ"מ לשם) בביכלאך **אבגזטיא** ומסידור הנ"ל משמע לכאו' שלא העתיקו ממקור אחד.

המאמר נמצא בביכלאך (כת"י מעתיק) דלהלן:
א = 23 ע' יח [מלקמן פ"י (קנג, ד) עד לקמן אמצע פי"ח (קנט, ב) שו"ה ומעתה בא בסוף המאמר].
ב = 116 ע' א [כמו **א**].
ג = 282 ע' עב בכותרת: „ב"ה פ' תולדות התקפ"ה".
ד = 629 ע' מט [נעתק עד לקמן פכ"א (קסב, ג) שו"ה לסגולתו — שהו. ומלקמן פ"י עד פי"ח (כנ"ל **א**) חסר שם].
ה = 1119 ע' יא בכותרת: „בעז"ה פ' תולדות מהאמצעי נ"ע". [העתיק עד לקמן קנט, ב שו"ה ומעתה, ומשם דילג עד פ"כ (קס, ג). ובסיום המאמר מעתיק מ(קנט, ב) שו"ה ומעתה עד להלן פ"כ (קסא, ד) שו"ה שבעצמותו — והוא].
ו = 1278 ע' פז בכותרת: „ב"ה פרשה תולדות תקפ"ה לפ"ק" [כמו **א**].
ז = 2008 העתיק המאמר שני פעמים כדלהלן:
א) ע' ט [נעתק עד לקמן פי"ד (קנו, ב) שו"ה שהידיעה — מכרחת. — ובאמצעו חסר].
ב) ע' יט [ושם נחלק למאמר וביאור. הביאור מתחיל מלקמן פ"י ובראשו בא כותרת: „תוס' ביאור על כל הנ"ל"].
ח = 2015 יא, ב והמשכו טו, ב ואח"כ מט, א [העתיק רק חלק קטן מתחיל מלהלן פי"א (קנד, ג) שו"ה כענין — הלבונה והעתיק עד לקמן פי"ג (קנה, ד) שו"ה שהוא — דמח'. בראשו בא כותרת: שייך לביאור דויתן לך].
ט = 2017 ע' טו והמשכו בע' קסא — בכותרת: „(בעז"ה פ' תולדות התקפ"ה)" [ובגוכתי"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א נרשם: „נדפס בתו"ח". כנ"ל **א**].
י = 2018 קצח, ד בכותרת: „בעזר"ה פ' תולדות תקפ"ה". [ומפ"י עד פי"ח חסר שם כנ"ל **ד**].
יא = 2022 רלה, ב [נחלק למאמר וביאור. המאמר הוא עד לקמן קנט, ב שו"ה למעלה — כידוע ומוסיף התיבות „ודל סליק". ועל הביאור בא כותרת „תוספת ביאור כל כל הנ"ל"].
יב = 2042 ע' א בכותרת: „תורת אדמו"ר מ' דוב בער נ"ע. בעז"ה פ' תולדות".
במאמר זה מציין לכמה דרושים והם:
א) לפ' בראשית (בראשית — קס, ג: והנחש — קנד, ג. קנה, ד. קנט, ג).
ב) לפ' וירא (ארדה נא — קנו, א).
ג) לפ' ויצא (וישכם לבן — קסב, ב).
ד) לפ' וישלח (וישלח — קס, ד. קסב, ג: ויקח — קסא, ב).
ה) לפ' נצבים (קנה, ב).
ולאידך הובא מאמר זה לעיל בפ' חיי שרה קכט, ב. ג. לקמן בפ' ויצא קסה, ד . קסו, א.
הסימנים להלן: **א־יב** מציינים ביכלאך כת"י מעתיק. **יג** דפוס.
ויתן לך האלקי': תולדות כז, כח.
2) שם אלקי' . . הצמצום: נסמן לעיל קמו, ד.
3) שם אלקי' . . מדה"ד: נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.
4) בראשית ברא . . שתחלה עלה במחשבה: נסמן לעיל שם.
5) וכל ברכה . . בשם הוי': ראה גם מאמרי אדה"א כאן ע' רלו ובהנסמן לשם. ספר המאמרים מלוקט מכ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ד ע' ג ואילך ובהנסמן שם.
6) יברכך הוי': נשא ו, כד.
7) הוי' . . החסד והרחמים: ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קעג. וש"נ.
8) ולא הכירו . . ויברכהו: תולדות כז, כג.
9) וירח ריח בגדיו ויברכהו: תולדות כז, כז [בהשמטת תיבת "את" — ראה לקמן קס, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' קעב. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תקצה].
10) מ"ה יפי"ת: שיר השירים ז, ז.
11) רבים: **הי'**: ריבוי.

קמט, ב

12) בני ישמעאל . . דמרירות ועוצב . . ובני אדום . . שמחה: ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רנ ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' מח. וש"נ.
13) מסטרא: **גי'**: שהם מסטרא.
14) שהעונג מלובש בהיפוכו: נסמן לעיל קמז, ב.
15) כמיכאל וגבריאל: נסמן לעיל בפ' בראשית יז, ב הערה ד"ה עושה שלום.
16) פני ארי' להימין: ע"פ יחזקאל א, י.
17) כנשר רחמני ועורב אכזרי: נסמן לעיל בפ' בראשית ט, ב.

קמט, ג

18) כל אהבה דלא אתכלילת מתרין סטרין: נסמן לעיל בפ' בראשית לח, ג.
19) ואהבת ב"פ אור: נסמן לעיל קמב, ד.
20) הסבי עיניך כו' דמוקדין לי': ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית לט, ב.
21) כמים הפא"פ: נסמן לעיל בפ' לך צד, ד.
22) לחזות בנועם ה': תהלים כז, ד.
23) ורחל היתה . . כלה שכלולה מכל: ראה לקמן פ' ויצא קעד, ב.
24) הנך יפה: שיר השירים א, טו.
25) כולך יפה רעייתי מום [**או'**: ומום] אין בך: שם ד, ז.
26) וכמצות . . העלאות . . בהמשכת: נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ג.

קמט, ד

27) הרכבה: **אב**: ניתוסף: בה.
28) בתכלית: **גי'**: בבחי'.
29) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י. הנסמן לקמן פ' מקץ רכג, א.
30) התחלקות וריבוי: **אגי'**: ריבוי התחלקות.
31) בדביקות: **אגי'**: בדיבוק בדביקות.
32) כריח . . שהנפש נהנה מזה: ברכות מג, ב.
33) שטבע הטוב: נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ב.
34) ותכל נפש: שמואל־ב יג לט [והוספת תיבת נפש הוא ע"פ] תרגום יונתן ומפרשים שם. ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' אלו [ושם: נפשי]. נביאים וכתובים ע' קמח.

קנ, א

1) כר"ע שלא יכול להכיל: נסמן לקמן בפ' וישלח קפז, ב.
2) ובחים טובים: עקב ח, יב.
3) וכסף וזהב ירבה לך [**ל'**: ניתוסף: וכל אשר וכו']: שם ח, יג.
4) ורם לבבך: עקב שם יד.
5) שמנת עבית כו' וישמן כו' [**גי'**: ליתא] ויבעט: האזינו לב, טו [בהיפך הסדר (ובדילוג) — ראה גם לקמן בפ' מקץ ריג, ג].
6) כעשרת השבטים: ראה שבת קמז, ב.
7) כבשורת שרה מיצחק . . הצלת יוסף ליעקב: ראה גם מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקסה. וש"נ.
8) וכהסתלקות הג' סבות: זהר (אדרא רבא) נשא קמד, א־ב.
9) בתיאובתא דדכורא לנוקי': ראה זהר לך פה, ב. תרומה קסה, סע"א.
10) ותדבק נפשו בדינה: וישלח לד, ג.
11) דאהבת נפשו אהבו: שמואל־א כ, יז.
12) ויתפשט: שם יח, ד.
13) וכמעשה בא' שהעלה טינא בלבו: סנהדרין עה, א.
14) שבד' חושי': ראה גם חובת הלבבות שער עבודת אלקים פ"ט. מורה נבוכים ח"א פמ"ז. רבינו בחיי ואתחנן ד, כח. כד הקמח (להנ"ל) מערכת זנות הלב והעין. שלחן של ארבע (להנ"ל) סוף שער א.
15) כעיניך [**ל'**: כמ"ש עיניך] יונים . . עיניו כיונים: שיר השירים א, טו. ד, א. ה, יב. ראה גם אמרי בינה שער הק"ש פע"ב.
16) הנפש: **אגי'**: ניתוסף: (כמש"ת). ובסמוך בפנים בשו"ה שפע ליתא.
17) העיון ודיוק במלי דחכ': נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ג.
18) שעשועים ב"פ ש"ע: ראה גם ספר הליקוטים להאריז"ל ישעי' יא, ח. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקנה. וש"נ. וריש ע' תקעא.
19) כאו"נ: לעיל בשו"ה במילי „אוהב נאמן", וראה גם לקמן קנ, ד. לעיל בפ' לך צד, ג.

קנ, ב

20) שעכ"ד פרחה נשמתן: נסמן לעיל בפ' נח מח, ג.
21) וחזר רוחם בטל תורה: ראה שבת פח, ב ע"פ תניא ספל"ו. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רצט ובהנסמן שם. במדבר ח"ב ע' תרכה.
22) צמאה [**ל'**: ניתוסף: לך] נפשי: תהלים סג, ב.
23) כלחה [**ל'**: ניתוסף: נפשי]: תהלים פד, ג.
24) ישבעו ויתענגו כו' [**ג'**: מטובך]: נוסח תפלת העמידה לשבת (ישמחו במלכותך).
25) כמו חלב ודשן תשבע נפשי: תהלים סג, ו.
26) כמשוש חתן: ע"פ ישעי' סב, ה.
27) שיכילו: **אג'**: שיפילו.
28) כר"ב דלא פסיק חוכא: נסמן לעיל קמג, ד.
29) משחק עם לויתן: עבודה זרה ג, ב.
30) ויצחק מצחק עם רבקה: תולדות כו, ח [ושם: והנה יצחק . . את].
31) ושחקתי לפני ה': שמואל־ב ו, כא.
32) משחקת לפניו: משלי ח, ל.
33) וחשחק ליום אחרון: שם לא, כה.
34) נעשה ונשמע: משפטים כד, ז.
35) כמה"פ: משלי כז, יט.
36) אנכי: יתרו כ, ב.
37) ביום חתונתו: שיר השירים ג, יא.
38) כחתן יכהן פאר: ישעי' סא, י.
39) כתרים דנעשה ונשמע: שבת פח, א.

קנ, ג

40) ביום שמחת לבו בבנין בהמ"ק דשלמה: נסמן לעיל בפ' נח עא, ב.

41) ישקני מנשיקות פיהו: **שיר השירים א, ב.**
42) לריח שמניך: **שם א, ג.**
43) ריח ניחוח לה׳: **ויקרא א, ט.**
44) מה נאוו לחייך בתורים: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קעד, ג.**
45) שנייך: **שיר השירים ד, ב. ו, ו.**
46) כחוט השני . . וריח שלמותיך: **שם ד, ג. יא.**
47) וריח אפך . . שערך: **שיר השירים ז, ט. ד, א. ו, ה.**
48) מה יפו פעמיך . . כשעולין לרגל: **שם ז, ב. סוכה מט, ב. חגיגה ג, א.**
49) בעיניך יונים: **ע״פ שיר השירים א, טו. ד, א.**
50) ועיניו כיונים: **ע״פ שיר השירים ה, יב.**
51) ראשו כתם פז . . שוקיו: **שם ה, יא. טו.**
52) דכנס״י . . ראשך: **גי׳: כנ״ל . . שם ז, ו.**
53) כנ״ל: **גי׳: ליתא.**
54) שטבע המים לדבק: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**
55) קלעפף: **גי׳: קלעפ.**

קנ, ד

56) ע״כ . . ודבק באשתו [**ג: ניתוסף: כו׳**]: **בראשית ב, כה.**
57) האור: **גי׳: האו״.**
58) לאהבה את ה׳ ולדבקה בו: **עקב יא, כב [בדילוג]. נצבים ל, כ [בדילוג].**
59) ובו תדבק: **עקב י, כ.**
60) מים רבים . . את האהבה: **שיר השירים ח, ז.**
61) עזה כמות אהבה: **שם שם, ו.**
62) אמר: **ג: אחר.**
63) דבטל דבר . . בטלה . . אהבה: **אבות פ״ה מט״ז.**
64) באמרנו **גי׳: באמרו.**
65) אהבה רבה . . אהבת עולם אהבתנו [**גי׳: ליתא**]: **נוסח [אשכנז וספרד ב]ברכת ק״ש.**
66) על כל פשעים תכסה אה״ר: **ע״פ משלי י, יב.**
67) רצון ותענוג . . הטעם ושכל: **גי׳: הרצון והתענוג . . (מ)השכל והטעם.**
68) נכספה וגם כלתה נפשי: **תהלים פד, ג.**
69) למע׳ . . פתאום: **גי׳: פתאום למע׳ מן הדעת.**
70) שחורה אני: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קמא, א.**

קנא, א

1) ששואג כאריה [**גי׳: כארי**]: **ברכות ג, א.**
2) אחית חרין דמעין: **ראה זהר שמות ט, א. ובהנסמן בדרך אמת שם. ויקהל קצו, א. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ עז. וש״נ. דברים ח״א ע׳ מא. וש״נ.**
3) ותחי רוח יעקב: **ויגש מה, כז.**
4) והעמקה . . וכה״ג: **גי׳: ליתא . . ניתוסף: כו׳.**
5) התשוקה: **גי׳: ליתא.**
6) רו״ש כמראה הבזק: **לשון הכתוב יחזקאל א, יד.**
7) רשפיה רשפי אש: **שיר השירים ח, ו.**
8) הסבי . . דמוקדין לי׳: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**
9) הושיט אצבעו: **נסמן לעיל שם יז, ב.**
10) צמאה . . בארץ ציה: **תהלים סב, ג [בדילוג].**
11) וכמיחת נשיקה [**גי׳: נשיקין**] ע״פ ה׳: **ראה בבא בתרא יז, א.**

קנא, ב

12) כב״ע שהציץ ומת: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מ, סע״ב. וש״נ.**
13) כחיך יטעום אוכל: **ע״פ איוב לד, ג.**
14) כחכמת אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**
15) וה׳ נתן חכמה לשלמה: **מלכים־א ה, כו.**
16) אש: **גי׳: האש.**
17) שבחכ׳ עצמו כעונג: **ג: שבחסד כתענוג עצמו.**
18) דהחכ׳ מאין תמצא: **איוב כח, יב.**
19) וז״א . . בע״י עצמו אחיד: **ראה לעיל בפ׳ בראשית יא, ד ובהנסמן לשם.**
20) האבות . . דחג״ת: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, א.**
21) האבות הן המרכבה: **נסמן לעיל שם מט, ד.**

קנא, ג

22) אלהי אבי אברהם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
23) אלהי אברהם כו׳ הגדול: **ראה גם לקמן בפ׳ ויצא קעג, ד ובהנסמן לשם.**
24) זכות אבות תמו או לא תמו: **שבת נה, א. ראה גם לעיל בפ׳ נח סו, ג. חיי שרה קלו, ד ובהנסמן לשם.**
25) לא אכשר דרי: **ע״פ יבמות לט, ב. חולין צג, ב.**
26) שבחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
27) האבות . . חג״ת דע״י וא״א: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ב.**
28) אין טעם לרצון כלל: **נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.**
29) אשר נשבעת . . קדמונו ש״ע: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלה, ב.**
30) דקוב״ה: **ג: דנש״ב. י׳: דקדם.**
31) דע״י שנחשב מסוף עולם הא״ס: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי״ע פ״א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ ד. וש״נ.**
32) כי לא תמו חסדיך: **נוסח ברכת מודים.**
33) כי אברהם לא ידענו . . יצחק: **ישעי׳ סג, טז [בהיפך הסדר]. נסמן לעיל בפ׳ ויירא קג, ג.**

קנא, ד

34) דפרסא המפסיק בין כתר לחכ׳: **ראה גם לקמן בפ׳ ויצא קעח, א ובהנסמן לשם.**
35) חכ׳: **גי׳: ח״ס.**
36) עוטה אור כשלמה: **תהלים קד, ב. ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳סח.**
37) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט.**
38) רמ״ח פקודין רמ״ח אברין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.**
39) ישראל לי ראש: **ראה פרי עץ חיים שער (כט) הלולב פ״א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ צה. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ שצ. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רנו.**
40) ותורה שם בישראל: **תהלים עח, ה.**
41) ותורה . . הת״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ג.**
42) מימינו אש דת: **ברכה לג, ב.**
43) מי מדד . . איה סופר: **ישעי׳ מ, יב. לג, יח. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עא.**
44) לעשות לתקן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, א.**
45) הגלעד שעשה יעקב: **ראה לקמן פ׳ ויצא קעח, א ואילך.**
46) תתן אמת ליעקב: **מיכה ז, כ.**
47) כחתן יכהן פאר: **ישעי׳ סא, י.**
48) ישראל אשר בך אתפאר: **ישעי׳ מט, ג.**
49) ויקם עדות ביעקב: **התחלת הכתוב של ותורה שם.**
50) שהתורה קדמה לעולם: **פסחים נד, א.**
51) אם לא בריתי: **ירמי׳ לג, כה.**
52) התורה אצלו אמון ושעשועים: **משלי ח, ל.**
53) התורה . . משל הקדמוני: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**
54) דאברהם גימ׳ רמ״ח: **ראה תנחומא לך טז. נדרים לב, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ פח. ח״ב ע׳ תקפא. דברים ח״ד ע׳ א׳שיד. וש״נ.**
55) עקב אשר כו׳ מצותי: **תולדות כו, ה.**
56) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**
57) כי ביצחק יקרא לך זרע: **וירא כא, יב.**
58) בחינת: **גי׳: מבחי׳.**

קנב, א

1) ואהי׳ אצלו שעשועים: **משלי ח, ל [בדילוג].**
2) יאר ה׳ פניו אליך: **נשא ו, כה.**
3) לכל תכלה . . ראיתי קץ: **תהלים קיט, צו.**
4) העוה״ב הרי נברא ביו״ד: **נסמן לעיל בפ׳ לך פא, ב.**
5) העוה״ב . . ונקרא פרס: **ראה גם לקמן פ׳ מקץ רכא, ב ובהנסמן לשם.**
6) חנם בלא מצות: **נסמן לעיל בפ׳ לך צד, ד.**
7) עדן דעצמות: **גי׳: העדן עצמו.**
8) עדן . . שעין לא ראתה . . יעשה למחכה לו: **ראה ברכות לד, ב. ישעי׳ סד, ג.**
9) ת״ח אין להם מנוחה . . יכלו מחיל: **ראה לקמן פ׳ מקץ רכו, ב ובהנסמן לשם.**
10) דתו״מ: **גי׳: הרצון דתו״מ.**
11) משחקת לפניו בכל עת: **משלי ח, ל.**
12) צחוק עשה לנו אלקים: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסה, ד. ג: האלקים — נסמן לעיל קמו, א.**
13) דרע: **גי׳: ליתא.**
14) משחקת בתבל ארצו: **משלי ח, לא.**
15) תבל גימ׳ ב״פ גבורה: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, ב.**
16) השחוק שעושים לפני השרי׳: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, א.**
17) קניגא . . לויתן עם שור הבר: **נסמן לעיל קמו, ג.**
18) הצדיקים . . היצה״ר כהר: **סוכה נב, א.**
19) לויתן ושור הבר . . שבמ״ע . . דל״ת: **ראה מאמרי אדה״ז מאמרז״ל ע׳ קמג.**
20) שבכל יום ג״ש עוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
21) עוז והדר . . ותשחק ליום אחרון: **משלי לא, כה.**

קנב, ב

22) אז ימלא שחוק פינו [**גי׳: ניתוסף: כו׳**] . . כו׳ [**ג: ליתא**]: **תהלים קכו, ב.**
23) לבע״ת . . בחילא יתיר: **ראה לעיל פ׳ נח ס, ב ובהנסמן לשם.**
24) הזדונות נעשו כזכיות [**גי׳: זכיות**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.**
25) שחוק: **גי׳: צחוק ושחוק.**
26) שצדיקים גמורים א״י לעמוד: **נסמן לעיל שם ו, ד.**
27) ויספו ענוים . . בהוי׳ שמחה: **ישעי׳ כט, יט.**

ראה ד"ה זה במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' כז ואילך ובהנסמן שם.

28) יש קונה עולמו בשעה א': **עבודה זרה י, סע"ב.**

29) קדושים תהיו . . יכול כמוני: **ראה גם לקמן בפ' מקץ רכא, א ובהנסמן לשם.**

30) אמרו ב"ה כלה נאה . . וסומא [**ג': או סומא**]: **כתובות יז, רע"א. ראה מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תקפה.**

31) והי' מספר . . שלא . . כו' [**ג': כו' שלא**]: **הושע ב, א.**

32) ס"ר נש"י . . בס"ר אותיות התורה: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.**

33) נש"י . . דמספרם ת"ר אלף בו"ק דז"א: **ראה גם לעיל בפ' בראשית טו, ג ובהנסמן לשם.**

34) דחכ': **ג': מח"ס.**

35) לע"ל נשמות חדשות שלא היו במ"ת: **ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תתמו.**

36) ועלמות אין מספר . . ההלכות: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלד, ד.**

37) כל השומע יצחק לי: **וירא כא, ו.**

38) שמיעה בבינה: **נסמן לעיל בפ' נח נב, ד.**

39) וראי' בחכ': **נסמן לעיל שם מח, א.**

40) דבינה . . שמתברר שם: **ראה הנסמן בע' הבא.**

41) כמצרף לכסף . . לחכ': **ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, א.**

קנב, ג

42) דחכלית חכמה תשובה [**ג': ניתוספ: כו'**]: **ברכות יז, א.**

43) בינה יתירה ניתנה באשה: **ראה בהנסמן לעיל בפ' לך פב, ג.**

44) דבינה נק' מקום המתברר: **ראה גם לעיל בפ' נח מו, ד. מח, ד ואילך.**

45) שאין חכם כבעל הנסיון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ג, א.**

46) שנק' תו"א: **שבת יא, א. ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קלא, א.**

47) כהון: **ג': בהון.**

48) ויגדל האיש . . מאד: **תולדות כו, יג [בדילוג].**

49) שברכהו ק' שערים: **שם כו, יב.**

50) ויקנאו בו פלשתים: **תולדות שם, יד [ושם: אתו].**

51) וארבה את זרעו: **יהושע כד, ג.**

52) ארבה ג' יצחק: **ראה גם לקמן פ' וישלח קפב, א ובהנסמן לשם.**

53) דאני בינה לי גבורה: **משלי ח, יד.**

54) שרה בחי' ב"ן: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלז, א.**

55) אברהם אב"ר מ"ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע"א.**

56) כי אבי ואמי עזבוני: [**ג': ניתוספ: כו'**]: **תהלים כז, י.**

57) גוזל אביו ואמו: **משלי כח, כד. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשנד וש"נ.**

58) בך . . ירוחם יתום: **הושע יד, ד. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ד ס"ע א'קסח ואילך וע' א'שכד.**

59) שיתומים היינו ואין אב: **איכה ה, ג.**

60) י"ג מדה"ר . . שלמעלה . . דתו"מ: **נסמן לעיל בפ' לך צה, א.**

61) כנ"ל: **ג': ממש כנ"ל.**

62) מעלת הזהב . . על הכסף: **נסמן לעיל קמו, ד.**

קנב, ד

63) שיהיו הלוים: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קעו. וש"נ.**

64) דישראל עלו במח': **ראה בראשית רבא פ"א, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' כו. וש"נ.**

65) עלו במח' . . שלפני ח"ע דתורה: **ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תקנח.**

66) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**

67) שלמעלה מהתפשטות השעשועי' בתורה: **ראה גם לקמן פ' מקץ רכח, סע"א ואילך.**

68) דתשובה קדמה לעולם: **פסחים נד, א.**

69) אם יגאלך טוב: **רות ג, יג [בדילוג]. ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קלז, א. ובהנסמן לשם.**

70) בחסד ואמת . . יכופר עון: **משלי טז, ו. ראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'עה.**

71) ש"ג מדה"ר . . ברצון: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' שלב.**

72) אם ישראל עושים תשובה: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסו, ב.**

73) אע"פ שיש בידן תו"מ: **ראה גם לקמן שם.**

74) אלקים . . הדין והצמצום: **ראה בריש המאמר.**

75) שעקדת יצחק שנכלל בחסד דאברהם: **ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קל. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלג. וש"נ.**

76) בחי': **ג': מבחי'.**

77) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב.**

78) דשולחן בצפון . . בזוהר: **נסמן לעיל בפ' בראשית מב, ג. מובא בספר המאמרים תקס"ט ע' פ (ראה הנסמן לשם). תורת חיים תרומה ע' תמז. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' ככב.**

79) ברכת פרי הבטן: **ראה ביאורי הזהר פקודי נז, א ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' קלא. תקס"ט ע' פ.**

80) אתה גבור . . יצחק: **נסמן לעיל בפ' לך פד, ד הערה ג"ר.**

81) הברכה: **א': את הברכה.**

82) בטלא דנטיף מע"י: **נסמן לעיל בפ' נח נד, א.**

קנג, א

1) הנה נא זקנתי: **תולדות כז, ב.**

2) החכ' שנק' ראשית: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, א.**

3) ואתה מחיה את כולם: **נחמי' ט, ו.**

4) קץ הימי': **ראה גם לעיל בפ' וירא ק, ד ובהנסמן לשם.**

5) שאור: **ג': שהאור.**

6) ביום שכולו ארוך וכולו טוב: **נסמן לעיל בפ' לך צו, ד.**

7) ויהי כי זקן יצחק: **תולדות כז, א.**

8) וע"י יתיב: **דניאל ז, ט.**

9) מי איכא זקנה קמיה: **יבמות טז, ב. ראה לקוטי תורה בחוקותי מח, ג. אמרי בינה שער הק"ש פל"ז. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קד. דברים ח"ג ע' תשצה. דרושי חתונה ח"ב ע' תקצח וע' תר.**

10) שהבארות דאברהם סתמום פלשתים: **תולדות כו, טו. יח.**

11) ויחפרו עבדי יצחק . . מים חיים: **שם כו, יט [ושם: באר מים חיים].**

12) פלשתים . . בתענוג מפולש: **ראה לעיל קמג, ג ואילך ובהנסמן לשם.**

13) דאו"ח חוזר לקדמותו . . ויצחק בא: **נסמן לעיל בפ' נח ס, ב.**

14) ביום ההוא יצאו מ"ח: **זכרי' יד, ח.**

15) מים תחתונים בוכין: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ג.**

16) הגדיל ה' לעשות עם אלה: **תהלים קכו, ב.**

17) ויפרוץ האיש במאד מאד: **ויצא ל, מג. ראה לקמן פ' וישלח קפ, ג.**

18) במקלות אשר פצל: **ראה ויצא שם, לז ואילך.**

19) אז תעבורנה הצאן ע"י מונה: **נסמן לקמן שם קפ, ד.**

20) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל: **תולדות כו, יג.**

קנג, ב

21) מאד: **א': כבפנים. ג': ניתוספ: מא"ד. ראה הערה שלפנ"ז.**

22) ויהי לו מקנה צאן ועבודה רבה: **תולדות כו, יד [בדילוג].**

23) ויזרע יצחק בארץ . . שערים: **שם כו, יב [בדילוג].**

24) כי טוב מאד זה מ"ה: **בראשית א, לא [בהוספת תיבת „כי"]. ראה לעיל בפ' נח ס, ב ובהנסמן לשם.**

25) קטיגור . . נעשה סנגור: **נסמן לעיל שם.**

26) שא נא כליך: **תולדות כז, ג [בדילוג].**

27) יושב אוהלים . . דתורה שבכתב . . שבע"פ: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.**

28) גור בארץ הזאת: **תולדות כו, ג.**

29) והרבתי את זרעך: **שם כו, ד.**

30) עקב אשר שמע אברהם: **תולדות שם, ה.**

31) ולא הכירו . . שעירות: **שם כז, כג [בדילוג].**

32) הקול קול יעקב: **תולדות שם, כב.**

33) האחה זה בני עשו: **ע"פ תולדות שם, כד.**

34) שהריח ריח בגדיו: **שם שם, כז.**

35) מבואר במ"א שברכת אברהם: **ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קסא. מאמרי אדה"א בראשית ע' קסג.**

36) ואל שדי יברך אותך: **תולדות כח, ג.**

37) ויתן לך: **תולדות שם, ד [בדילוג].**

38) אז אהפוך אל עמים: **צפני' ג, ט [בדילוג].**

39) ז' מלכים . . בארץ אדום: **וישלח לו, לא ואילך. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, א. עץ חיים שער הכללים פ"א. שם שער (ח) דרושי נקודות פ"ד.**

40) ז' מלכים . . שורש הע' אומות: **ראה לעיל בפ' נח עג, ג.**

41) מ"ה . . מברר . . ב"ן: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ב.**

42) ב"ן . . ארץ כנען: **נסמן לעיל בפ' לך פט, ד.**

43) יתרון האור שמן החושך: **ראה לעיל בפ' נח נט, ד ואילך.**

קנג, ג

44) גם חושך לא יחשיך: **תהלים קלט, יב.**

45) ס"ג . . שלמעלה מבחי' מ"ה: **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**

46) לפני מלוך מלך לבנ"י: **וישלח שם.**

47) ויגדל: **ג': ניתוספ: האיש.**

48) הרע: **ג': דרע.**

49) ראב"ד שקנה עולמו . . וכנ"ל בענין אביזני אדם: **לעיל קנב, ב.**
50) כי ציד בפיו . . כנשמות הגרים: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפז, ב.**
51) כעובדי' גר אדומי: **סנהדרין לט, ב.**
52) ושמעי' ואבטליון: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכא, ב.**
53) ור"ע ור"מ: **נסמן לעיל שם.**
54) מתשובה דאנשי נינוה: **ראה גם לעיל בפ' נח עו, ד ובהנסמן לשם.**
55) אוה"ע: **תוקן ע"פ אגי. יג: עכו"ם.**
56) אוה"ע קרובי תשובה הן: **ירושלמי סנהדרין פי"א, ה"ה. רש"י יונה א, ג.**
57) שהיא . . התיקון: **אגי: שהוא . . התענוג.**
58) מבחי': **אגי: ליתא.**
59) אנכי איש חלק . . חלק הוי': **תולדות כז, יא [ושם: ואנכי — ראה לקמן בפ' וישלח קפט, ב]. נסמן לקמן שם קפא, ב.**
60) כי חלק הוי' עמו: **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**
61) בגדי עשו החמודות . . כתנות עור דאדה"ר: **תולדות כז, טו. ראה פרקי דרבי אליעזר פכ"ד. רש"י פסחים נד, רע"ב. זהר תולדות קמב, ב.**
62) כתנות עור דאדה"ר . . אור בא': **נסמן לקמן בפ' וישלח קפג, ג הערה בתורתו.**
63) ועורח גדיי העזים: **תולדות שם, טז [בדילוג].**
64) וידיו שעירות . . וירח . . ויברכהו: **שם כז, כג. כו [בדילוג].**

קנג, ד

65) אני [**גי: אנכי**] עשו בכורך: **תולדות כז, יט.**
66) דמשיח אתא לאתבא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**
67) ולא הכירו . . ויברכהו: **תולדות כז, כג [בדילוג].**
68) אורות: **גי: אורות (ה)עליונים.**
69) ולא יכנף עוד: **ישעי' ל, כ.**
70) כי אתה אבינו . . יצחק: **נסמן לעיל בפ' וירא קג, ג.**
71) ממשה . . זכה לתשובה: **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**
72) דיפה שעה אחת: **אבות פ"ד, מי"ז [דיפה — נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג]. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קלג. נביאים וכתובים ע' ריג ואילך. לקמן פ' וישלח קצב, ג. קצז, סע"ד.**
73) ולהבין כל הנ"ל בתוס' ביאור: **ראה הנרשם בריש המאמר.**
74) בענין הקניגא: **ראה ויקרא רבא פי"ג, ג (בשינויים). הנסמן לעיל קמו, ג.**
75) בכל שוחטין: **חולין טו, ב.**
76) ותירץ ותורה . . לשחוט בו: **במדרש שם: אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש תורה מאתי תצא.**
77) ותורה מאתי תצא: **ישעי' נא, ד [ושם: תורה].**
78) בהמות סתם: **ראה לקוטי תורה ר"פ שמיני (יח, א): ובהמות אלו זהו ענין שור הבר (וכמ"ש בתרגום יונתן בתהלים סי' נ ע"פ [י] בהמות בהררי אלף ותור בר כו' ועיין בב"ב דע"ד ב' ע"ה א').**
79) קניגא . . ענין: **בג: ענין קניגי' זו דהיינו.**
80) שיצרו של אדם מתגבר: **ראה סוכה נב, ריש ע"ב.**
81) באביי שאמר שוינא לדמך: **ראה קדושין פא, א „שויתי"' (בר"מ ור"ע). וראה באביי פסחים קיב, סע"ב.**
82) למאוס . . בטוב: **בג: לבחור בטוב ולמאוס ברע.**

קנד, א

1) ראה נתתי . . המות [**בג: והמות**]: **לשון הפסוק נסמן לעיל בפ' נח ס, ג.**
2) ובחרת בחיים: **נצבים ל, יט.**
3) איזהו גבור הכובש את יצרו: **אבות פ"ד, מ"א.**
4) הכל בידי שמים: **ברכות לג, ב.**
5) הוסד יסוד השכר והעונש: **ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה"ו.**
6) לצדיקים שלבם ברשותם: **בראשית רבא פל"ד, י.**
7) וירא כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה [בדילוג השם].**
8) יותר: **בג: הרבה יותר.**
9) הבא לטהר הרבה מסייעין אותו מלמעלה: **ראה שבת קד, א. יומא לח, סע"ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' רל. במדבר ח"ג ע' א'טז. דברים ח"ב ע' תקמ.**
10) מקדש אדם [**ב: מקדש. ג: אדם מקדש**] . . מלמטה [**בג: ליתא**]: **ראה יומא לט, א. מאמרי אדה"א שם.**
11) הבא לטמא פותחין לו: **ראה שבת ויומא שם. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' שלה. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקנד. נביאים וכתובים ע' ל ואילך.**
12) אם ללצים הוא יליץ: **משלי ג, לד.**
13) אדם מטמא א"ע: **ראה יומא לט. ב. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתמ.**
14) מה' מצעדי גבר . . בדרך שאדם רוצה לילך: **ראה גם לעיל בפ' וירא צט, ד ובהנסמן לשם.**
15) שבוחן לבות ה': **ע"פ משלי יז, ג.**
16) לא ימנע ה' טוב: **תהלים פד, יב [ושם: יתן ה' לא ימנע טוב].**
17) מצוה גוררת מצוה: **אבות פ"ד, מ"ב.**
18) מעוז העליון: **ב: מצד עזר העליון האלקי.**
19) ענין: **בג: דין.**
20) נורא עלילה על בני אדם: **תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. ראה גם ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' שלג ואילך. שערי תשובה ח"א שער הבחירה פי"א. מאמרי אדה"א בראשית ע' רסה. לקוטי שיחות לך כרך ה ע' 65 סי"א.**
21) בדוד . . רוה"ק בתמידות: **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקמו ובהנסמן שם.**
22) ולא היה ראוי כלל לאותו מעשה: **ראה עבודה זרה ד, סע"ב.**
23) מלמעלה הסיתו עליו היצה"ר להביאו לחטא זה: **ראה ביאורי הזהר להצ"צ תרומה כרך א ע' רסח: פותחין לו אבל לא מסייעין ח"ו.**
24) ראויה היתה בת שבע לדוד: **ראה סנהדרין קז, א.**
25) למען תצדק . . ואלמדה פושעים: **תהלים נא, ו. טו.**
26) כתשובה דמנשה: **דברי הימים־ב לג, יב ואילך.**
27) וישמן ויבעט: **נסמן לעיל קנ, א.**
28) והוא מסיבת מתהפך בתחבולותיו: **איוב לז, יב.**

קנד, ב

29) למה תתענו ה' מדרכיך: **נסמן לעיל בפ' לך פה, ב.**
30) במדרש רבה פ' וישב כשרציתי [**ב: רצית**]: **שם פפ"ד, יח.**
31) ואתה הסיבות את לבם אחורנית: **מלכים־א יח, לז.**
32) ואשר הרעות [**ג: הרעותי**] שבראת ליצה"ר . . דברכות דף ל"ב: **מיכה ד, ו. שם רע"א וברש"י שם [מסוכה נב, ב].**
33) שמצד עצמו: **בג: מעצמו.**
34) אם בחוקותי תלכו [**בג: ניתוסף: כו'**]: **בחוקותי כו, ג.**
35) והי' אם שמוע [**ב: ניתוסף: תשמעו**] כו': **עקב יא, יג.**
36) השמרו לכם . . כו' [**בג: וסרתם כו'**]: **עקב שם, טז.**
37) והתברך בלבבו לאמר: **נצבים כט, יח [בדילוג].**
38) איני יודע באיזה [**ב: איזו**] דרך: **ראה ברכות כח, ב.**
39) וכמשל הזונה עם בן המלך: **נסמן לקמן בפ' מקץ רטז, ד.**
40) גם אנכי ידעתי . . אנכי [**ב: ניתוסף: אותך**] . . כו' [**כ"ה גם בבג**]: **וירא כ, ו.**
41) דצדיק ורשע לא קאמר: **נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.**
42) לפי: **בג: ופירוש.**
43) הפלסופים בענין הידיעה ובחירה: **ראה גם תורה אור וירא טו, א. לקוטי תורה בהר מד, ב. במדבר טו, א. שערי תשובה ח"א שער הבחירה יח, ג ואילך.**
44) היוצר יחד לבם: **תהלים לג, טו.**
45) כי [**ב: ליתא**] עיניך פקוחות: **ירמי' לב, יט [בהוספת תיבת „כי" וכ"ה לקמן בע"ג. קנו, רע"א].**
46) בא אח"כ: **בג: אח"כ ממילא בא.**
47) וכמ"ש ברמב"ם שבידיעת עצמו: **ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב ה"ט"י. וראה גם לעיל צז, ב. ק, ב. לקמן פ' ויחי רמד, ד. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רנא. קונטרסים ע' רא.**
48) להבורא . . בערך ויחוס: **בג: מן הבורא . . ביחוס וערך.**
49) שאין ערך כלל לנברא: **ראה גם לעיל בפ' לך פ, א ובהנסמן לשם.**

קנד, ג

50) וכמאמר [**ב: וכמ"ש. ג: וכמו שא'**] אתוון גליפין [**בג: א(ת)גליפו**]: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לה, א ובהנסמן לשם.**
51) האדם: **בג: אדם במחשבתו.**
52) לאותו הדבר: **בג: ליתא.**
53) כצופה ומביט עד סוף: **נסמן לעיל בפ' נח סט, ב.**
54) באותיות הדבור: **בג: ב(ה)דבור.**
55) בפ' בראשית ע"פ והנחש . . מכל כו' [**בג: ליתא**]: . . ונפקחו עיניכם: **[בראשית ג, א. ה]. לעיל שם ל, ב ואילך.**
56) וכענין [**בג: כענין**] יודע מה בחשוכא: **ע"פ דניאל ב, כב.**

57) וירא און ולא יתבונן: **איוב יא, יא. ראה הנסמן לעיל שם ל, ד.**
58) אין רע יורד מלמעלה: **נסמן לעיל שם.**
59) ובורע רע: **ישעי' מה, ז.**
60) כענין הלבונה שבקטורת: **נסמן לעיל שם.**
61) בראת צדיקים בראת רשעים: **בבא בתרא טז, א. וראה גם לעיל בפ' חיי שרה קכה, ג. לקמן פ' ויחי רמח, ד.**
62) מחשבה ודבור עליון [**בג: העליון**] . . עלמא דאתכסיא . . דאתגליא: **ראה גם לקמן פ' ויצא קסח, סע"ג ובהנסמן לשם.**
63) במאמר יהי אור: **בראשית א, ג.**
64) דכל מה שיש ביבשה: **ראה חולין קכז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קל. וש"נ.**

קנד, ד

65) מאמר סתום . . מאמר פתוח: **נסמן לעיל בפ' בראשית כט, א.**
66) דבר המלך [**בג: מלך**] שלטון: **קהלת ח, ד.**
67) וינחם ה' על הרעה אשר חשב: **תשא לב, יד** [**ושם: אשר דבר**]. **וראה רשימת"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מפ' שופטים תרס"ד: הרד"צי" שי' (הרב דצערניגאוו) שאל אצל כ"ק אאמו"ר שליט"א בתו"ח דרוש ויתן לך סי' י"א, וז"ל שם וידוע שכל מה שבאה בבחי' הדיבור העליון א"א שישונה ויוחלף מדבר להיפוכו כו' כאשר עדיין במח' קודם שהביא לדיבור יכול להחליף מדבר להיפוכו כו' וכמו וינחם ה' על הרעה אשר חשב כו' עכ"ל (ואין כתוב כן בפסוק כלל), וכתי' אשר דיבר לעשות כו' ולא אשר חשב, ותשו' הרד"צ הוא שנא' וכמו ולא וכמ"ש" שאפשר שאינו מרמז על ל' הפסוק כלל, כ"א לשונו בזה ע"ד לשון הפסוק. אמנם התשו' האמיתי' שהשיב בזה כ"ק אאמו"ר שליט"א והוא העיקר, שלפעמי' הדיבור מורה על המח' ולכן אפשר בזה מפרש דיבר מח', וכמו שמבואר באריכות בדרוש הראשון דדרושי חגה"ש שתא דנאי".**
68) **נדפסה בתורת שלום (מהדורת תשנ"ג) ע' 263. ספר המאמרים ליקוט מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' שטז.**
69) הרד"צ: **הרב דוד צבי הירש חן. מחסידי אדמו"ר מהר"ש נ"ע ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע. נפטר בירושלים ת"ו.**
70) ולא וכמ"ש: **ראה גם סידור שחרית סג, א.**
71) בדרוש . . דנא: **ד"ה וידבר אלקים תרס"ד (סה"מ תרס"ד ע' רה ואילך). וראה תרגום יונתן עה"פ** דחשיב.
72) חזר . . לענין מעשה: **בג: חזר בו . . למעשה.**
73) דליבא לפומא לא גליא: **מדרש תהלים פט, א. קהלת רבא פי"ב, י.**
74) אבל: **בג: גם. ו: וגם.**
75) החסד דפני אריה להימין: **יחזקאל א, י. ראה אור החמה לזהר בהעלותך קנד, א (ד"ה ארי' בשם בעלי הטבע). ביאורי הזהר ויחי כז, רע"ד. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תפה. וש"נ. בראשית ע' תקלג.**
76) הגבורה דפני שור: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים בערכו. שערי אורה שער החנוכה ע' יז. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' יג. וש"נ. לקמן קנח, ג.**
77) העורב רחמני והנשר אכזרי: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, ב.**
78) אלקי: **בג: הפועל האלקי.**
79) זורו רשעים מרחם: **תהלים נח, ד.**
80) בטרם אצרך ידעתיך [**ב: בבטן. ג: ליתא**]: **ירמי' א, ה.**
81) גם: **בג: ליתא.**

קנה, א

1) מי שאמר לשמן וידליק: **נסמן לעיל בפ' בראשית כד, א.**
2) שכל אשר חפץ ה': **תהלים קלה, ו.**
3) המוח שליט על הלב: **נסמן לעיל בפ' בראשית י, ג.**
4) בטל רצונך: **אבות פ"ב, מ"ד.**
5) אל יאמר אדם אי אפשי: **ראה תורת כהנים ס"פ קדושים.**
6) יצה"ר: **בג: ניתוסף: אדם.**
7) שכל יצר מחשבות לבו . . היום: **בראשית ו, ה.**
8) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב: **איכה ג, לח. ראה גם לעיל בפ' בראשית ל, ד.**
9) כצדיקים גמורים שלבם חלל בקרבם: **ראה תניא פ"א. לקמן קנט, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תעה. וש"נ.**
10) בינונים זה וזה שופטן: **ברכות סא, ב.**

קנה, ב

11) ולפעמים . . דוקא: **בג: וזה תלוי בבחירתו דוקא ולפעמים בהפוך.**
12) אדם בחי' מ"ה: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.**
13) אם אין דעת אין הבדלה: **ראה ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תחלג.**
14) יותר יבחין: **בג: יכיר ויבחין יותר.**
15) לדבר והפוכו: **בג: לרצון מדבר להפוכו.**
16) הנ"ל: **ב: ליתא. ג: כו'.**
17) בפ' נצבים: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתלא ואילך.**
18) ברואים . . מאותיות . . עליון: **בג: הברואים . . מבחי' אותיות . . העליון.**
19) דבחכ' דוקא אתברירו: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**
20) שאדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל שם ו, ד.**
21) מ"ה . . שמברר לב"ן: **נסמן לעיל שם ב, ב.**
22) ממש: **בג: ליתא.**
23) כי לא אדם הוא להנחם: **שמואל־א טו, כט. ראה ספר המאמרים תקס"ט ע' קנז ואילך.**

קנה, ג

24) וכשאמר ה' מלך: **נסמן לקמן פ' וישלח קפא, ד.**
25) מלאכים שנק' בהמות וחיות: **ראה לעיל בפ' בראשית יט, א ובהנסמן לשם.**
26) איכה ירדוף אחד אלף: **האזינו לב, ל.**
27) ונפש כי תחטא תוואה: **נסמן לעיל בפ' לך צו, א.**
28) אין אדם עובר . . שטות: **נסמן לעיל בפ' בראשית יב, א.**
29) האפיקורסים שיודעים את רבונם: **ראה גם לעיל בפ' נח נא, א ובהנסמן לשם.**
30) כד' מלכים: **ראה תוספתא סנהדרין ספי"ב. תנא דבי אליהו רבא (מהדורת וינה תרס"א) פ"ג וראה גם בהערה לשם.**
31) וכאחר: **ראה חגיגה יד, ב ואילך.**
32) נעשה אדם בצלמנו: **בראשית א, כו.**
33) דעה"ד . . למטה מהחזה: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, א.**
34) אלה לחיי עולם ואלה [**ג: ליתא**]. **דניאל יב, ב.**
35) אחור וקדם צרתני קודם למע"ב: **תהלים קלט, ה. בראשית רבא פ"ח, א.**

קנה, ד

36) דקמי' שמיא גליא: **פסחים פח, ב.**
37) כי אל דעות הוי': **שמואל־א ב, ג.**
38) ולו ולא קרי וכתיב: **ראה גם לעיל בפ' לך פח, ד ובהנסמן לשם.**
39) ב' מיני דיעות בחי' ד"ע ודי"ת [**בג: ובחי' ד"ת**]: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית יח, ג.**
40) משמים הביט ה': **תהלים לג, יג.**
41) התבונן: **בג: יתבונן.**
42) וכמ"ש שם בפ' ונפקחו: **לעיל בפ' בראשית ל, ב ואילך.**
43) שינוי: **ב: ניתוסף: כלל.**
44) אם צדקת מה תתן לו: **איוב לה, ז.**
45) ואם רבה [**ב: רבו**] פשעיך: **איוב שם, ו** [**ושם: ורבו — ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תרא. וש"נ**].

קנו, א

1) וירא ה' כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה.**
2) זעקת כו' כי רבה . . הכצעקתה הבאה אלי: **וירא יח, כ. כא.**
3) בפ' וירא בדרוש ארדה נא: **לעיל שם ק, ג. קכ, א.**
4) אין אדם נוקף אצבעו . . עליו [**בג: ניתוסף: מלמעלה**]: **חולין ז, סע"ב.**
5) מה' מצעדי גבר כוננו למעלה: [**בג: שמצעדי גבר כוננו למעלה**]: **תהלים לז, כג.**
6) כאחאב שהלך למלחמה ברמות גלעד: **מלכים־א כב, ג ואילך.**
7) כמו יאשיהו [**בג: כיאשיהו**] שהלך ללחום עם פרעה: **מלכים־ב כג, כט.**
8) וכיוסף שהי' ה' מצליח בידו: **וישב לט, ג.**
9) שיושב ודן ויושב ודן: **עבודה זרה ג, ב.**
10) שאדם נידון . . לרגעים תבחננו: **ראש השנה טז, א. איוב ז, יח.**
11) מזל מחכים ומזל מעשיר: **שבת קנו, א.**
12) להחטיאו: **בג: כדי להחטיאו.**
13) דיבר ה' עם בלעם ועם הנחש: **בלק כב, ט ואילך. בראשית ג, יד. טו.**

קנו, ב

14) ועברתי: **בא יב, יב.**
15) דגם חושך לא יחשיך: **תהלים קלט, יב.**
16) איהו [**בג: דאיהו**] תפיס בכל עלמין: **נסמן לעיל בפ' נח סו, ג.**
17) הוא מקומו של עולם: **נסמן לעיל בפ' בראשית מג, א.**
18) שגם: **בג: שהרי.**
19) בחי' ד"ע: **בג: בד"ע.**
20) עד יערה עלינו רוח ממרום: **ישעי' לב, טו.**
21) ביסורים: **בג: ע"י יסורים.**
22) בחנת לבי צרפתני: **תהלים יז, ג [בדילוג].**
23) איוב . . ולא חטא בשפתיו . . הרהר במח': **איוב ב, י. בבא בתרא טז, א.**
24) שהיה: **בגי': ניתוסף: בו.**

25) אם לא על פניך יברכך: **איוב א, יא.**
26) ותסיתני בו לבלעו חנם: **שם ב, ג.**
27) למה חתענו [**ב**: **ניתוסף**: **ה'**] מדרכיך: **נסמן לעיל בפ' לך פה, ב.**
28) אתה הסיבות את לבם [**ב**: **ניתוסף**: **אחורני'**]: **מלכים־א יח, לז [ושם: ואתה].**
29) השיבנו ה' אליך ונשובה: **איכה ה, כא.**
30) דעת: **בג**: **ד"ע.**

קנו, ג

31) ובחי' הביטול . . כנ"ל וד"ל: **בג**: **וביטול . . כו' כנ"ל.**
32) ענין . . לע"ל לצדיקים: **בג**: **כללות ענין . . לצדיקים לע"ל.**
33) השחוק [**בג**: **בחי' השחוק**] שעושים לפני שרים ומלכים: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' חיי שרה קכח, א.**
34) שיתעוררו . . כוחם: **בג**: **שיתעורר כ"א . . ליתא.**
35) הוי עז כנמר . . וגבור כארי: **ראה אבות פ"ה, מ"כ. ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקד.**
36) פעמים: **בג**: **ליתא.**
37) ינצח זולתו: **בג**: **רבות יפיל לזה שכנגדו.**
38) מצד . . ובכח: **בג**: **לפי . . וכחם.**
39) וחענוג גדול . . מצד . . וכוחם : **בג**: **והתענוג . . בכח . . ליתא.**
40) איזהו גבור הכובש את יצרו: **אבות פ"ד, מ"א.**
41) שבו: **בג**: **דיצה"ר.**
42) הטוב שהכל: **בג**: **על הטוב כי הכל.**
43) יצרו של אדם: **ראה סוכה נב, ריש ע"ב.**
44) להגבירו . . העזר העליון: **אבגזטיא**: **ליתא.**

קנו, ד

45) למעלה לכח: **בג**: **מלמעלה לכחי'.**
46) נורא עלילה: **תהלים סו, ה.**
47) יסוד . . הבא: **בג**: **כל יסוד . . ליתא.**
48) כד אתכפיא סט"א: **ראה זהר תרומה קכח, ב. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"א ע' ה.**
49) לרשעים . . לחרפות ודראון: **דניאל יב, ב.**
50) לזולתו: **בג**: **לזה.**
51) כי לא אחפוץ במות הרשע . . וחיה: **יחזקאל לג, יא [ושם: אם אחפוץ (ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תקד. תורת שלום ע' 37) . . בשוב רשע]. אבט: כי . . במות המת . . מדרכיו [ב: מדרכו]: שם יח, לב. כג [ושם: הלא בשובו — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקפד. נביאים וכתובים ע' פד וע' תרב].**
52) כי חפץ חסד הוא: **מיכה ז, יח.**
53) וחשב מחשבות . . נדח: **שמואל־ב יד, יד.**
54) דהאמת הוא כמבואר: **בג**: **דבאמת הלא מבואר.**
55) מקדשין: **בג**: **ניתוסף**: **אותו.**
56) וכן . . מעט כו': **בג**: **ולהיפוך אדם מטמא כו' הבא לטמא פותחין לו שע"ט כמ"ש אם ללצים כו' כנ"ל.**

קנז, א

1) גסות הרוח שבירבעם: **נסמן לעיל בפ' בראשית מ, ג.**
2) ובאחר שטינא היה בלבו: **חגיגה טו, סע"ב.**
3) ובאחר . . ודחו אותו בשתי ידים: **חגיגה שם ע"א. ראה גם לעיל בפ' בראשית לג, ב.**
4) לנסותכם הישכם אוהבים את ה': **פ' ראה יג, ד [ושם: כי מנסה: בדילוג — ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' ריט ובהנסמן שם].**
5) ויענך וירעיבך לנסותך: **חיבור שני כתובים — עקב ח, ג. ב.**
6) כאחאב שנמצא בו דבר בטחון: **ראה גם מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א ס"ע קפ ואילך ובהנסמן שם.**
7) כאחאב . . ואין לו חלק לעוה"ב: **סנהדרין צ, א (במשנה).**
8) בעוה"ב . . ולא יוכל . . בתשובה: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תכג. דברים ח"א ע' מו ובהנסמן בהנ"ל.**
9) ברע: **בג**: **ניתוסף**: **שברשע.**
10) לאהפכא חשוכא לנהורא: **ראה זהר בהקדמה ד, א.**
11) סוד: **בג**: **יסוד.**
12) שיהפך . . עמים שפה ברורה: **נסמן בסמוך.**
13) ורוח כו' [**בג**: **הטומאה**] יעבור מן הארץ: **זכרי' יג, ב.**
14) אז אהפוך אל עמים שפה ברורה: **צפני' ג, ט.**
15) ונגלה כבוד ה': **ישעי' מ, ה.**
16) וראו . . ואפי' בהמות וחיות: **ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שפא. וש"נ.**
17) וראו . . כמו קודם חטא אדה"ר: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, ג.**
18) ויראוך כל המעשים: **תפלת העמידה לימים נוראים.**
19) שישחוט ליצה"ר: **סוכה נב, א.**
20) שלום . . לרחוק שנעשה קרוב: **ישעי' נז, יט. ראה ברכות לד, ב.**

קנז, ב

21) אשר שלט האדם: **נסמן לעיל בפ' בראשית לג, ב.**
22) חיל בלע ויקיאנו: **נסמן לקמן בפ' מקץ רטו, ג.**
23) והוצאת בלעו מפיו: **ירמי' נא, מד [ושם: והוצאתי את].**
24) בפרוח רשעים כמו עשב: **תהלים צב, ח.**
25) שיושב בשמים ישחק: **תהלים ב, ד.**
26) דקץ שם לחושך: **איוב כח, ג.**
27) ויאמר ה' אל הנחש: **בראשית ג, יד [ושם: ה"א].**
28) מחזה שדי יחזה: **בלק כד, ד.**
29) לא אוכל לעבור פי ה': **שם כב, יח.**
30) שכיון לשעה . . דאל זועם: **תהלים ז, יב. ברכות ז, א.**
31) כי רגע באפו: **תהלים ל, ו.**
32) מה אקוב לא קבה אל: **בלק כג, ח.**
33) ביקש משה שלא תשרה שכינה: **נסמן לעיל בפ' לך צב, ג.**
34) באוה"ע: **תוקן ע"פ בג. יג**: **בעכו"ם.**
35) ונפלינו אני ועמך: **תשא לג, טז.**
36) בחכ': **ו**: **רו"ש. אב**: **בח"ס.**
37) דאתגלגלו אתוון דטי"ת ורי"ש: **ראה גם לקמן פ' מקץ רטז, ב ובהנסמן לשם.**
38) כי . . שרשו בבחי': **ו**: **ליתא . . אבו**: **בחי'.**
39 אתה פוררת בעזך ים: **תהלים עד, יג.**
40) נוגה דבריאה רובו טוב: **נסמן לעיל בפ' נח נא, א.**
41) שטן לשם שמים נתכוין: **נסמן לעיל שם.**
42) נתן עיניו במקדש: **נסמן לעיל שם.**
43) עולה ומסטין: **נסמן לעיל בפ' וירא קו, א.**
44) יצה"ר . . מ"ה: **בבא בתרא טז, א.**
45) יתרון האור מן החושך: **ראה גם לעיל בפ' נח נט, ד ואילך.**

קנז, ג

46) האור וחושך משתמשין בערבוביא: **ראה רש"י בראשית א, ד. ספר המאמרים תקס"ג ח"א ע' קעג. תורת חיים בשלח ע' רעא ואילך.**
47) על: **ב**: **ע"י.**
48) דחכ': **ב**: **ניתוסף**: **דתיקון. ו**: **ניתוסף**: **דתר"מ.**
49) אז יאמרו בגוים: **תהלים קכו, ב.**
50) שנדמה להם כהר גדול: **סוכה נב, א [ושם: כהר גבוה].**
51) כי חזק הוא ממנו: **ראה גם לעיל בפ' בראשית טז, ב ובהנסמן לשם.**
52) מקיפים: **בג**: **תקיפים.**
53) אם צדקת: **איוב לה, ז.**
54) דסוף מעשה עלה במח': **פיוט לכה דודי.**
55) שנתאוה להיות לו דירה כו' [**ב**: **בתח'**]: **תניא רפל"ו. וראה הנסמן בליקוט פירושים לשם.**
56) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
57) ויצאו וראו . . הפושעים בי בגופא דמלכא: **ישעי' סו, כד. נסמן לעיל בפ' וירא ק, א.**

קנז, ד

58) צמצום הראשון הנק' מק"פ: **ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
59) ישראל עלה במחשבה: **נסמן לעיל קנב, ד.**
60) בענין הגורלות דיוהכ"פ: **ראה גם לעיל בפ' וירא קיג, ג ובהנסמן לשם.**
61) ובענין הפיל פור: **אסתר ג, ז. ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' פח. תורה אור מגילת אסתר קכג, ג.**
62) יבחר לנו את נחלתנו: **תהלים קמז, ה.**
63) אך טוב לישראל: **תהלים עג, א.**
64) כמ"ש [**ב**: **כו' וזהו. ג**: **כמ"ש וזהו**] צחוק עשה: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסה, ד.**
65) משחקת לפניו כו' משחקת בתבל ארצו: **משלי ח, ל. לא.**
66) ותשחק ליום אחרון: **שם לא, כה.**
67) יקימנו ונחיה לפניו: **הושע ו, ב.**

קנח, א

1) שעשה: **בג**: **ליתא.**
2) אברהם אבר מ"ה: **ראה זהר בהקדמה ד, רע"א.**
3) אברהם . . ח"ס דא"א: **ראה לעיל ר"פ לך.**
4) רב חסד דבי' אחיד אבא: **ראה עץ חיים שער (יד) אר"א פ"א.**
5) בישראל: **בג**: **ניתוסף**: **כנ"ל.**
6) עצם: **בג**: **ליתא.**
7) קו האמצעי שעולה בפנימי' הכחר: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
8) אם יגאלך טוב: **נסמן לעיל קנב, ד.**
9) שמי [**ב**: **ושמי**] הוי' . . לא נודעתי להם: **ראה גם לעיל בפ' לך פה, ד ובהנסמן לשם.**
10) דד' דגלים שהן י"ב צירופים: **ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קל, ב ובהנסמן לשם.**
11) ג: **בג**: **ליתא.**

קנח, ב

12) והארץ אזכור: **בחוקותי כו, מב.**

13) והיה מספר בנ״י: **הושע ב, א.**
14) ישוב מאן אתר מהאי: **נסמן לעיל בפ׳ לך צד, ג.**
15) לויתן לשון חיבור: **ראה רשב״א הובא בהכותב לעין יעקב בבא בתרא עד, ב. בחיי בראשית א, כא. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רמה. וש״נ. ד״ה לויתן בלקוטי תורה שמיני יח, ב: מאמרי אדה״ז תקע״א (נמצא בדפוס). מארז״ל ע׳ קמד.**
16) לויתן . . לוית חן הפעם ילוה אישי: **משלי א, ט. ד, ט. ויצא כט, לד. ראה בהנסמן בהערה שלפנ״ז.**
17) דגי הים . . כשפורשים . . אפי׳ רגע: **ראה לקוטי שיחות (ימי הקיץ) כרך ח׳ ע׳ 363 בשולי הגליון הא׳ להערה 1.**
18) דתלמידי חכמים נדמים כדגים שבים: **כ״ה בכ״מ — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳כד. וש״נ. ברכות סא, ב. עבודה זרה ג, ב.**
19) שפורשים מן התורה שני ימים: **ראה שדי חמד כללים מערכת מיד כלל קסח.**
20) שאמר רבי עקיבא: **ראה ברכות שם.**
21) כברואים שביבשה . . יוכלו לחיות כמה שעות בלא אויר: **ראה בנוגע לאדם — ביאורי הזהר בשלח מא, ד. לקוטי שיחות (אלול) כרך יט ע׳ 161 הערה 31.**
22) ההפרש בין הנבראים שבעלמא דאתגליא: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ג ח״א ע׳ קנד ואילך. ביאורי הזהר בשלח מא סע״ג ואילך.**
23) וברוח פיו כל צבאם: **תהלים לג, ו.**
24) והחיות רו״ש: **יחזקאל א, יד.**
25) נוני ימא רבא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**
26) דמל׳ שנק׳ ים: **ראה זהר בהעלותך קנ, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תסג. וש״נ.**
27) כמשה . . כי מן המים משיתיהו: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ב, ג ובהנסמן שם.**
28) נשמת הסבות ורשב״י: **ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קפז. ויקרא ח״א ריש ע׳ רנב.**
29) וכל התנאים: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תכח. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ עו ובהנסמן שם.**
30) כסנהדרין: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קו.**
31) לויתן . . ששט בשיטה אחת: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ד, ד ובהנסמן לשם.**
32) וידגו לרוב בקרב הארץ: **ויחי מח, טז. ראה זהר בלק קפז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳כד. וש״נ.**

קנח, ג

33) לע״ל שתמלא הארץ דעה: **ישעי׳ יא, ט.**
34) בחד קטירא . . אחידא: **נסמן לעיל בפ׳ לך צו, א.**
35) בהילו נרו: **איוב כט, ג.**
36) לויתן זה יצרת לשחק בו: **תהלים קד, כו.**
37) הצדיקים . . ולבם . . חלל בקרבם: **נסמן לעיל קנה, א.**
38) הנפש הטבעית . . נוגה דעשי׳: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ עד.**
39) ושמרי׳ דאופנים שמקבלים מחיות הקודש: **ראה גם לעיל בפ׳ וירא צט, ד.**
40) פני שור . . נפשות הבהמות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, א.**
41) ונפש הטבעית . . מפני אדם שבפני שור: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רז.**
42) ופני אדם לארבעתן: **ראה יחזקאל א, י. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קנו. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תקצ. קונטרסים ע׳ תקמ.**
43) כפרוח שנשאו הארון . . הלוך וגעו: **נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפא, ג.**
44) יצר לב האדם . . רע מנעוריו: **נח ח, כא.**
45) פרא למוד מדבר: **ירמי׳ ב, כד [ושם: פרה — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קיח (ושם נדפס מגוכתי״ק). וש״נ].**
46) פרא אדם: **לך טז, יב.**
47) הלעיטני נא: **תולדות כה, ל.**
48) ועל חרבך תחי׳: **שם כז, מ.**
49) דמל׳ . . פרה סוררת: **ע״פ הושע ד, טז. ראה טעמי המצות להאריז״ל ר״פ חוקת.**
50) ורב תבואות בכח שור: **משלי יד, ד.**
51) מעט: **ב: ומע״ט.**
52) בכור שורו: **ברכה לג, יז.**
53) וישששכר חמור גרם . . ויט שכמו: **ויחי מט, יד. טו. ראה ביאורי הזהר ויחי כח, סע״ג ואילך.**

קנח, ד

54) ויהי לי שור וחמור: **ראה זהר וישלח קסו, ב ובאור החמה שם.**
55) כתבו על קרן השור: **בראשית רבא פ״ב, ד. שערי אורה שער החנוכה ע׳ יז.**
56) אימא: **ב: ניתוסף: עילאה.**
57) לויתן שהוא בבינה: **ראה גם ביאורי הזהר בשלח מב, ב. סידור שער בהמ״ז קד, ד.**
58) שור לשון הבטה והסתכלות: **ראה גם תורה אור בשלח סב, ב. בהנסמן בסמוך.**
59) אשורנו ולא עתה: **בלק כד, יז [ושם: אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב — ראה מאמרי אדה״ז תקס״ו ע׳ קנא. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קלו].**
60) בנות צעדה עלי שור: **ויחי מט, כב. ראה רש״י שם.**
61) ויסע ישראל מים סוף: **בשלח טו, כב [ושם: ויסע משה את ישראל ויצאו אל]. ראה מאמרי אדה״ז [הנחת הר״מ] שם. מאמרי אדה״א שם ואילך.**
62) הנפילים היו בארץ: **בראשית ו, ד.**
63) ג׳ שעות ראשונות [**בג: ניתוסף: ה׳ = הקב״ה**]: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
64) י״ב שעות . . י״ב צירופים דהוי׳: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, ב.**
65) דחסד אל כל היום: **תהלים נב, ג.**
66) כי לא שלם עון האמורי: **לך טו, טז.**
67) ה׳ איש מלחמה: **בשלח טו, ג.**

קנט, א

1) נחמתי כי עשיתי את האדם [**ג: ניתוסף: כו׳**] אמחה: **בראשית ו, ז [ושם: אמחה את האדם . . נחמתי כי עשיתם].**
2) לא אוסיף לקלל עוד: **נח ח, כא.**
3) הדין: **בג: על הדין.**
4) משפע: **בו: ממשפט.**
5) שהקב״ה . . ז״א: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, א.**
6) הו׳ אלפי שנין . . ו׳ ימים דאצי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.**
7) לאגברא ימינא על שמאלא: **נסמן לעיל פ׳ וירא קא, ב.**
8) כשעומד מכסא הדין . . בגמ׳: **עבודה זרה שם.**

קנט, ב

9) זאת תורת האדם: **כ״ה בכ״מ — ראה שמואל־ב ז, יט. חוקת יט, יד. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שכה.**
10) כי על כל מוצא פי הוי׳ . . יחיה האדם: **עקב ח, ג. ראה גם לעיל בפ׳ נח נב, ד.**
11) בגמ׳ דע״ז: **שם ג, ב.**
12) בתבל גי׳ ב״פ גבורה: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, ב.**
13) אז ימלא שחוק פינו: **תהלים קכו, ב.**
14) עוז והדר לבושה . . ותשחק ליום אחרון . . תנו לה מפרי ידיה: **משלי לא, כה. לא.**
15) צחוק עשה לנו האלקים: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסח, ד.**
16) דמל׳ . . א״ח . . עט״ב: **משלי יב, ד. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טז, ג. ובהנסמן שם.**
17) אבן מאסו: **תהלים קיח, כב. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שנט. וש״נ.**
18) ומעתה: **ראה הנסמן לעיל בריש המאמר.**
19) באבוד רשעים רינה: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא:**
20) תמותת רשע רעה: **ראה לקמן בפ׳ מקץ רטז, ג. ובהנסמן לשם.**
21) שלעתיד . . ישחוט ליצה״ר: **סוכה נב, א.**
22) ואת רוח הטומאה: **זכרי׳ יג, ב.**
23) כי לא אחפוץ . . המת מעיקרו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ג.**

קנט, ג

24) ראה נתחי . . המות [**גי: והמות**]: **לשון הפסוק נסמן לעיל בפ׳ נח ס, ג.**
25) אלה לחיי עולם ואלה . . ועתה פן ישלח . . וחי . . לעולם : **דניאל יב, ב. בראשית ג, כב.**
26) בפסוק והנחש: **לעיל בפ׳ בראשית לא, א ואילך.**
27) ויחלק עליהם לילה ויכם: **לך יד, טו [בדילוג]. ראה מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ קמד ואילך.**
28) סר צלם מעליהם כי לחמנו הם: **שלח יד, ט [בהיפך הסדר].**
29) איכה ירדוף אחד אלף: **נסמן לעיל בפ׳ נח עה, א.**
30) הסנפירים . . האהבה ויראה: **ראה גם ביאור לד״ה ת״ר מצות נר חנוכה בספר המאמרים תקע״א (נמצא בדפוס).**
31) האהבה ויראה שנק׳ גדפין: **ראה תניא פ״מ. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ עה.**
32) ובשתים יעופף: **ישעי׳ ו, ב.**
33) כח . . השט: **גי: בכח הכנפיים . . גי: ניתוסף: במים.**
34) ועוף יעופף: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, ב.**
35) דמיכאל בא׳: **ברכות ד, ב.**
36) שש כנפים לאחת: **ישעי׳ ו, ב.**
37) ופני נשר לארבעתן: **יחזקאל א, י.**
38) דרך הנשר בשמים: **משלי ל, יט.**
39) וידינו פרושות כנשרי שמים: **נוסח נשמת [שחרית לשבת ויו״ט]. ראה פירוש המלות נט, ב. מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ תסא ואילך. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ שצח.**

קנט, ד

40) שנשמות . . לאשתאבא בגופא דמלכא: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לד, ב ובהנסמן לשם.**

41) הלוך ונסוע: **ראה גם לעיל בפ' לך פד, ב. ובהנסמן שם.**
42) החכמה . . ים הקדמוני: **ראה גם לקמן פ' מקץ ריג, א ובהנסמן לשם.**
43) וקדושים בכל יום . . בלי הפסק: **נוסח תפלות העמידה. ערובין נד, א. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ריש ע' תסו. וש"נ.**
44) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
45) נשמות דאבות ומשה: **ראה גם לקמן פ' וישלח קפח, ג. ויחי רמג, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תסה. וש"נ.**
46) רוח . . רו"ש כלול מאש ומים: **ראה לעיל בפ' בראשית לט, ד. ובהנסמן לשם.**
47) שדוד היה מחבר: **נסמן לקמן בפ' ויצא קסה, א.**
48) ואני תורתך שעשעתי: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**
49) וכב"ע שהיה שונה: **ויקרא רבא פט"ז, ד. ראה לקמן פ' וישלח קצד, א.**
50) ויונתן ב"ע כל עוף: **ראה גם לעיל בפ' נח מט, ד ובהנסמן לשם.**
51) כנ"ל: **י': כו'.**
52) לא הי' יכול מ"ה . . ברבה ב"נ: **ראה בבא מציעא פו, א. וראה גם לעיל שם.**
53) שבעדן: **גי': ששם עדן.**
54) ועה"ח בתוך הגן: **בראשית ב, ט.**
55) אברהם יצא ממנו ישמעאל: **נסמן לעיל בפ' נח שם.**

קס, א

1) האוה"ע: **תוקן ע"פ גי'. יג: עכו"ם.**
2) כבשר פרה אדומה . . שרפוה: **חוקת יט, ג ואילך.**
3) לבער: **גי': לברר.**
4) כדוד . . בחי' מל': **ראה גם לעיל בפ' נח נא, ד ובהנסמן לשם.**
5) צמאה לך נפשי כו' [**י': ליתא**] כמה לך בשרי: **תהלים סג, ב.**
6) לך אמר לבי: **תהלים כז, ח.**
7) יעשה סעודה לצדיקים . . דוד: **ראה פסחים קיט, ב. ילקוט שמעוני וירא [כא, ח] רמז צג. תהלים [קטז, יג] רמז תתעד. ילקוט המכירי לתהלים שם. סידור שער בהמ"ז קב, ב ואילך. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שיב ואילך. ע' רמז ואילך. מארז"ל ע' פא ואילך.**
8) ואהרן: **בגמ' ובמדרש שם מובא יהושע.**
9) יין המשומר מששת ימי בראשית: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ג.**
10) במדרש הנ"ל: **ראה לעיל קנג, ד ובהנסמן לשם.**
11) ואהבת גי' ב"פ אור: **נסמן לעיל קמב, ד.**

קס, ב

12) התהוות הכלים . . בשרשו . . מטי ולא מטי: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"ג. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' רכב.**
13) רו"ש . . מטי ולא מטי: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רפו ואילך וע' תמב. ביאורי הזהר אחרי עז, א־ב. לקמן פ' ויחי רמא, ג.**
14) מטי ולא מטי: **נסמן לעיל בפ' נח נז, ב.**
15) שמזיעתן של חיות . . אש בגיהנם: **ראה חגיגה יג, סע"ב.**
16) בעמדם תרפינה: **יחזקאל א, כד. כה.**
17) והסירותי [**ו': ניתוסף: את**] לב האבן מבשרכם: **יחזקאל לו, כו.**
18) היכל ה' המה: **ירמי' ז, ד. ראה גם לקמן בפ' וישלח קפט, ג.**
19) דאור מקיף מזכך: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"ב. שער (ב) השתלשלות הי"ס ענף ג. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תצט. תורת חיים יתרו שפג, ב. פקודי תרסו, א.**

קס, ג

20) וכמ"ש בפ' בראשית במ"ש יהי רקיע: **לעיל בריש הספר.**
21) ורוח אלקים מרחפת: **ראה לעיל שם ד, ג ואילך.**
22) קודם חטא . . דשור שהקריב אדה"ר: **ראה תנחומא צו א (ע"פ לקו"ש דלהלן). רקאנטי בראשית ד, ג [ירושלים תשכ"א טז, א]. עבודה זרה ח, א. מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' תתקמט. אור התורה נביאים וכתובים כרך א' ע' קלז ואילך. לקוטי שיחות ויקרא כרך יב ע' 6 ואילך ובהנסמן לשם.**
23) דשור שהקריב אדה"ר: **שבת כח, ב.**
24) ותיטב לה' משור פר: **תהלים סט, לב.**
25) מבהמות בהררי אלף: **תהלים נ, י.**
26) וכחמורו של רפב"י: **ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, ג ובהנסמן לשם.**
27) כקרן הצבי: **נסמן בסמוך.**
28) במשנה כל השופרות כשרים: **ראה ראש השנה כו, א.**
29) קרן הצבי . . אחד [**י': ליתא**]: **ראה חולין נט, ב.**
30) תוצא הארץ נפש חיה: **בראשית א, כד.**
31) וירח . . ראה ריח בני: **נסמן לעיל קמט, א.**
32) ששם הוי' . . החסד ורחמים: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קעג. וש"נ.**
33) וגם: **גי': ניתוסף: הוא.**
34) תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם: **נסמן לעיל בפ' וירא קז, א.**

קס, ד

35) בגדי עשו החמודות . . כתנות עור: **ראה גם לעיל קנג, ג ובהנסמן לשם.**
36) ד' מאות איש דעשו: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' חיי שרה קכה, א.**
37) ושק אשים כסותם: **ישעי' נ, ג.**
38) כריח שדה . . כשדה דחקל תפוחין: **ראה תענית כט, ב. זהר ויחי רכד, ב. אור התורה בראשית כרך א ע' נח.**
39) הקול קול . . ידי עשו: **תולדות כז, כב.**
40) ולא הכירו . . ויברכהו: **תולדות שם כג [בשינוי הסדר].**
41) אנכי עשו בכורך עשיתי: **שם כז, יט.**
42) לו: **גי': כשא' לו.**
43) אתה זה בני עשו: **תולדות שם, כד.**
44) שעשו מכר לו הבכורה: **שם כה, לא ואילך.**
45) איש תם . . ותושבע"פ: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.**
46) ויותר יעקב לבדו: **וישלח לב, כה. בראשית רבא פע"ז, ג.**
47) יעקב . . הת"ת: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
48) שבחכמה אתברירו: **נסמן לעיל שם א, ד.**
49) אז אהפוך אל עמים: **צפני' ג, ט.**
50) שנגע בכף ירך יעקב: **וישלח לב, כו.**
51) בפ' וישלח באריכות: **ראה לקמן שם קפו, סע"א ואילך.**

קסא, א

1) כי שרית עם אלקים: **וישלח לב, כט.**
2) ראשית אונו ולו משפט הבכורה: **ע"פ תצא כא, יז.**
3) במדרש במשל השפופרת: **ראה גם לקמן בפ' וישלח קפה, א ובהנסמן לשם.**
4) ויצא הראשון אדמוני: **תולדות כה, כה.**
5) הבכור בפטר רחם: **בא יג, ב.**
6) ישראל עלו במחשבה: **נסמן לעיל קנב, ד.**
7) בני בכורי ישראל: **שמות ד, כב.**
8) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו: **ירמי' ב, ג.**
9) בראשית בשביל ישראל . . התורה: **נסמן לעיל בפ' בראשית מד, א.**
10) כי אתה אבינו: **ישעי' סג, טז.**
11) קו האמצעי שעולה למעלה: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
12) במי נמלך . . בנשמתן של צדיקים: **ראה בראשית רבא פ"ח, ז. רות רבא פ"ב, ג.**
13) ואנכי איש חלק: **תולדות כז, יא. ראה גם הנסמן לקמן בפ' וישלח קפא, ב הערה ביעקב.**

קסא, ב

14) כי חלק הוי' עמו: **האזינו לב, ט.**
15) יבחר לנו את נחלתנו: **תהלים מז, ה.**
16) נחלה בלי מצרים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
17) שבריח התיכון מבריח: **ע"פ לשון הכתוב תרומה כו, כח.**
18) מעומק רום לעומק תחת: **ע"פ ספר יצירה פ"א, מ"ה.**
19) כי גם חושך: **תהלים קלט, יב [בהוספת תיבת „כי". בדילוג].**
20) צמצום . . חשך סתרו: **תהלים יח, יב. ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שצז. וש"נ. לקמן פ' וישלח קפח, ג.**
21) כמו שהוא במשפיע: **גי': ליתא.**
22) כברייתו של עולם: **ראה שבת עז, ב.**
23) יעבר נא אדוני: **וישלח לג, יד.**
24) דקליפה קדמה לפרי: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפה, א.**
25) ואלה המלכים . . דתהו: **וישלח לו, לא. ראה גם לעיל קנג, ב ובהנסמן לשם.**
26) אדום . . גבורות: **ראה מאורי אור מערכת אדום סל"ג.**
27) מ"ט עיזי מסגי ברישא: **ראה גם לקמן בפ' וישלח שם ובהנסמן לשם.**
28) וי"ז דוהנורא: **נסמן לעיל בפ' בראשית מא, ד.**
29) יתרון האור מן החושך: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קפ. וש"נ.**
30) כמ"ש בפ' וישלח: **קפח, סע"ג ואילך.**

קסא, ג

31) מטעם: **גי': ניתוסף: זה.**
32) ב' מיני אור . . חשך: **ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קפו.**
33) דטמא טמא יקרא: **ע"פ לשון הכתוב תזריע יג, מה.**
34) ישוב ידחמנו ישוב מאן אחר [**י': ניתוסף: מע"ק ע"ש**]: **נסמן לעיל בפ' לך צד, ג.**

35) השיבנו ה׳ אליך: **איכה ה, כא.**
36) אם ישראל עושים חשובה: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסו, ב.**
37) אם יגאלך טוב . . יגאל ואם לאו וגאלתיך אנכי: **נסמן לעיל קנב, ד.**
38) גולל אור מפני חשך: **נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפה, ב.**

קסא, ד

39) ויבדל . . ובין החושך [**גי׳: והחושך**]: **בראשית א, ד. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קפה ואילך.**
40) שבכה רבי יש קונה עולמו: **נסמן לעיל בפ׳ נח ס, ב. וראה לקמן פ׳ וישלח קצו, א.**
41) (כמו . . בעוה״ב): **גי׳: שקנה עולמו בשכר התורה ומצות בעוה״ב כמו רבי שהי׳ יחיד בדורו מניצוץ משה.**
42) ביו״ד: **גי׳: ניתוספ: דטה״ע — ראה הערה בספר המאמרים תרנ״ט ע׳ עז.**
43) טהרה מביאה לידי קדושה: **נסמן לקמן קעו, ב. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקע ואילך.**
44) דתורה: **י׳: דתו״מ — ראה בפנים בשורה הבאה.**
45) דשם מ״ה מברר לב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב.**
46) כמ״ש לעשות לתקן: **נסמן לעיל שם ב, א.**
47) נשמת אדה״ר דפרחה מחי העולמים: **ראה גם לעיל שם יט, ב ובהנסמן לשם.**
48) שעקבו של אדה״ר הי׳ מכהה: **נסמן לעיל שם לב, א.**
49) בתחה״מ מטלא דנטיף מע״י: **ראה לעיל בפ׳ נח נד, ד.**
50) קדושים תהיו . . קדושתי [**י׳: ניתוספ: למעלה**]: **ראה גם לקמן בפ׳ מקץ רכא, א ובהנסמן לשם.**
51) טה״ע . . לפני הוי׳ תטהרו: **אחרי טז, ל. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקעא. דברים ח״ד ע׳ א׳שלא. וש״נ.**
52) סליחות העונות . . למעלה ממשפט התורה: **ראה לעיל קנב, ב. ד.**
53) הזדונות כזכיות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.**
54) ועמך כולם צדיקים: **ישעי׳ ס, כא.**
55) באמרם וידוי אשמנו: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שלד.**
56) כי בענן אראה: **אחרי טז, ב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳קל ואילך. א׳קלד ואילך. ע׳ קלח ואילך.**
57) כאוה״ע: **תוקן ע״פ גי׳: יג: כעכו״ם.**
58) החותם דנעילה: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תיב. וש״נ.**

קסב, א

1) ביקש משה: **נסמן לעיל בפ׳ לך צב, ג.**
2) מה אלו ברצון: **ראה רש״י עקב ט, יח. י, י. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שלב. ח״ד ע׳ א׳קפט.**
3) ואל שדי . . ויתן לך: **תולדות כח, ג. ד.**
4) גור בארץ הזאת [**י׳: ניתוספ: כו׳**] . . את הארצות: **שם כו, ג [ושם: את כל].**
5) והרביתי את זרעך: **תולדות שם, ד.**
6) כי ביצחק . . ולא כל יצחק: **ויירא כא, יב. נדרים לא, א.**
7) שא״י . . באמצעית דכל עלמא: **ראה תנחומא קדושים י ובהנסמן בשערי זהר (להרב מרגלית) לשם ולימא נד, ב.**
8) ארץ חפץ: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.**
9) ארץ אשר ה׳ אלקיך דורש אותה: **עקב יא, יב.**
10) וגם בזמן הגלות: **ראה זהר תרומה קנז, ב.**
11) ארץ החיים: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלה, א ובהנסמן לשם.**
12) אברהם . . אבר מ״ה: **ראה זהר בהקדמה ד, ריש ע״א.**
13) שם ב״ן . . ארץ ישראל: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שעה. וש״נ.**
14) ארץ העמים . . תחת ממשלת ע״ש: **ראה לעיל בפ׳ נח נט, ד ובהנסמן לשם.**
15) אשר חלק . . שהחליקן בדברי׳ והפרידן: **נסמן לעיל שם עה, ג.**
16) יעבדוך עמים: **תולדות כז, כט. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קסא ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קסה ואילך.**
17) שם ס״ג שלמעלה משם מ״ה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**

קסב, ב

18) שם אלקים דב״ן: **נסמן לקמן בפ׳ ויצא קסו, א.**
19) משם הוי׳ דחכמה: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנה, רע״ב. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קלה.**
20) דמל׳ בחי׳ ב״ן: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.**
21) אין אמת אלא תורה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, ב.**
22) בי״ד שנה שעבדו . . לאה ורחל: **ויצא לא, מא.**
23) לאה ורחל . . דאתכסי׳ ואתגליא: **ראה זהר (סתרי תורה) ויצא קנב, א. עץ חיים שער (כג) מוחין דצלם פ״ד.**
24) לאה ורחל . . בינה ומל׳: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים בערכם.**
25) לאה ורחל . . ב׳ ההי״ן דשם הוי׳: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, א.**
26) התו״מ: **גי׳: התו׳.**
27) בפ׳ ויצא: **לקמן קעח, א ואילך.**
28) ויפרוץ האיש מאד מאד: **ויצא ל, מג.**
29) אני חכמה שכנת״י ערמ״ה: **נסמן לעיל בפ׳ נח עט, א.**
30) שערך כו׳ שגלשו מהר גלעד: **שיר השירים ד, א.**
31) כמ״ש שם: **בפ׳ ויצא קעט, ג.**

קסב, ג

32) וכמ״ש בפ׳ וישלח: **לקמן קפב, ג.**
33) עם לבן גרתי קיימתי תרי״ג מצות: **וישלח לב, ה. נסמן לקמן שם קפ, ג.**
34) ויהי לי שור וחמור: **וישלח לב, ו.**
35) דתיקון: **גי׳: ניתוספ: כלל.**
36) ויירא ויצר לו: **וישלח שם, ח [בדילוג].**
37) אשר נשבעת לאבותינו: **מיכה ז, כ.**
38) אלקי אבי אברהם: **וישלח שם, י.**
39) קטונתי מכל החסדים ואמת [**י׳: והאמת**]: **שם, יא [ושם: ומכל האמת].**
40) ואתה אמרת היטב איטיב: **וישלח שם, יג.**
41) ופרצת ימה וקדמה: **ויצא כח, יד.**
42) ויותר יעקב לבדו: **וישלח שם, כה.**
43) יב״ק יחוד ברכה וקדושה: **ראה לקמן פ׳ וישלח קצו, ב ואילך. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תיג ואילך. ויקרא ח״ב ע׳ תתיב. דברים ח״א ריש ע׳ פד. ח״ג ע׳ תתקפט. ח״ד ס״ע א׳תקטז ואילך ובהנסמן בהנ״ל.**
44) כי יעקב בחר: **תהלים קלה, ד.**
45) וטהרתי אתכם: **יחזקאל לו, כה [ושם: אטהר]. לז, כג [ושם: אותם — ראה הערה במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שצב].**

קסב, ד

46) דמשה . . לתשובה רק קודם מותו: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**
47) דמלכא משיחא אתא לאתבא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**
48) במקום שבע״ח עומדים: **נסמן לעיל שם ו, ד. וראה גם לקמן פ׳ וישלח קצז, ד.**
49) דוד . . בע״ת: **ראה עבודה זרה ד, סע״ב ואילך. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תסג. וש״נ. לקמן פ׳ וישלח קצה, ג.**
50) אלמדה פושעים: **תהלים נא, טו.**
51) כתנות אור בא׳: **נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפג, ג הערה בתורתו.**
52) בא אחיך במרמה: **תולדות כז, לה. ראה לקמן פ׳ וישב קצט, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תפט.**

קסג, א

1) בטל השמים . . מקרא משנה: **ראה בראשית רבא פס״ו, ג.**
2) תושב״כ ושבע״פ לחם מן השמים . . הארץ: **ראה סידור שער בהמ״ז קז, ג. לעיל פ׳ בראשית לז, ג.**
3) וקבלה באצי׳: **ראה פרי עץ חיים שער (יז) הנהגת הלימוד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קלט. וש״נ.**
4) יינה של תורה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ד.**
5) את בכורתי לקח: **תולדות כז, לו.**

קסג, ב

6) או״כ: **גי׳: ניתוספ: בתו״מ.**
7) ונעשה בע״ת: **ראה גם לקמן פ׳ וישלח קפד, א. ב. קצב, ג. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תצה. וש״נ.**
8) כי שרית עם אלקים . . ועם אנשים: **וישלח לב, כט.**
9) עשו . . רץ לקראתו ויחבקהו: **שם לג, ד.**
10) למצוא חן בעיני אדוני: **וישלח שם, ח.**
11) וישתחו ז׳ פעמים: **שם לג, ג.**
12) החושך: **גי׳: (ה)חשוך העליון.**
13) פדה בשלום נפשי: **תהלים נה, יט.**
14) ויעקב הלך לדרכו . . כפרש״י: **ויצא לב, ב.**
15) מחניים ב׳ מחנות: **ויצא שם, ג וברש״י.**

ויצא

קסג, א

1) וידר יעקב נדר: מיוסד על ד"ה זה שנדפס בספר המאמרים תקס"ח ח"ב ע' תרכו [וראה שם ע' תתקכו הערה 8-7]. ומקבילו בתורה אור ר"פ ויצא [ושם ההתחלה: ושבתי בשלום]. הנחות הר"פ ע' סז. והגהות וכו' מהצ"צ באור התורה ויצא [כרך א] ע' 382 ואילך. [כרך ז] ע' תתכד וע' 2448. [כרך ה] ע' 1708.
בסה"מ תקס"ח (ע' תרלד) ובתר"א שם נמצא ביאור להמאמר.
המאמר נמצא גם בביכלאך כת"י מעתיקים דלהלן:
א = 182 ע' לט.
ב = 375 ריח, ב בכותרת: בע"ה פ' ויצא. ונסמנו כג פרקים כמצויין להלן במקומם.
ג = 2012 ע' לח בכותרת: בעז"ה פ' ויצא.
ד = 947 ע' פו.
ה = 326 ע' שלח בכותרת: ב"ה פ' ויצא וידר יעקב נדר.
הסימנים דלהלן: **א"ה** = בוך כת"י מעתיק. **ו** = דפוס.
וידר יעקב . . ושבתי בשלום . . והאבן הזאת: ויצא כח, כ-כב.
2) כו': **א**: בדרך הזה כו'.
3) רבים: **אבג**: רבות.
4) לו: **ג**: לי.
5) לו הוי': **אבג**: הוי' לו.
6) כי הוי' הוא האלקים: נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ד.

קסג, ב

7) העיקר: **א**: תלה העיקר.
8) הול"ל . . כו': **ג**: ליתא. וכנראה נשמט מפני תיבות הדומות כו' . . כו'.
9) צוה ישועות יעקב: תהלים מד, ה.

קסג, ג

10) בפי' ישועות: ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות [קה"ת תשמ"ט] ע' 18. מאמרי אדה"א בראשית ע' רפב.
11) שע"ה נהורין: מובא בסמוך בשם הזהר. ראה מאמרי אדה"א בראשית שם ובהנסמן שם בע' רפ. קונטרסים ע' רצז.
12) בז"א שנק' יעקב: ראה עץ חיים שער (מח) הקליפות פ"ג.
13) ישועות . . הפנה: ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' רפא.
14) וישע ה' אל הבל: בראשית ד, ד וברש"י שם.
15) אנו אומרים ולתפילתם שעה: בתפילת העמידה (ברכת רצה).
16) יאר ה' פניו אליך: נשא ו, כה.
17) והענין: **ב**: נרשם כאן: פ"ב.
18) מלכותך מלכות כל עולמים: תהלים קמה, יג.
19) הודו על ארץ: תהלים קמח, יג. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' מח. וש"נ.
20) כי עמך מקור חיים: נסמן לקמן בפ' וישב רה, א.
21) מסך מפסיק בין אצי' לבי"ע: ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי"ע פ"ד. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתפא. וש"נ.
22) שאנו אומרים אתה הוא: בתפלת השחר. ראה של"ה ג, ב. מאמרי אדה"ז מארז"ל ע' שלו. מאמרי אדה"א בראשית ע' תקסג.
23) כו' . . משנברא כו': **ג**: נבה"ע . . משנה"ע.
24) היש מספר לגדודיו: איוב כה, ג. ראה ספר המאמרים תרל"ה ח"א ע' נג.
25) אלף אלפים ישמשוני': דניאל ז, י.
26) בזוהר בהיכלות דפ' פקודי: ראה שם רנב, ב. רנג, ב. רנה, א ואילך.
27) דאין ערוך כלל: ראה גם לעיל פ' לך פ, א ובהנסמן לשם.
28) כערך טפה בים: ראה הוריות י, סע"א. ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' קסד. דרך מצותיך מצות אכילת ק"ק ע' צא ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שלח ואילך.
29) שאומר אין ערוך לך: ברכת יוצר לשבת.
30) עלמא דאתגליא . . בה"א . . העוה"ב שנברא ביו"ד: מנחות כט, ב.
31) שבי"ה צור עולמים: ישעי' כו, ד [בדילוג].
32) אנת הוא חד: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
33) לפני אחד מה אתה סופר: נסמן לעיל בפ' נח סו, ד.
34) ע"ס . . בלי מהות: ספר יצירה פ"א, מ"ב ובמפרשים שם.
35) שאין לו תחלה ולא תכלה: ראה חובת הלבבות שער היחוד ספ"ה. המשך תרס"ו ע' כ.
36) שבחי' האצי' והעשי' שוין: ראה גם לעיל בפ' לך פז, ד. וש"נ.
37) דז"א [**אג**: ניתוסף: דאצי'] . . דעשי': נסמן לעיל בפ' בראשית כט, ג הערה ג' מיני אדם.
38) א"ס: **אב**: אא"ס.
39) הקו"ח . . כצורת הוי"ו שראשו יו"ד: ראה גם לקמן פ' וישלח קפט, ג. ויחי רמ, ד.
40) כו': **אג**: הראשון כו'.

קסג, ד

41) יחיד חי העולמים מלך: נוסח ברכת ברוך שאמר. ראה גם לעיל בפ' נח סו, סע"ג.
42) הפשוט . . א"ס: **ב**: הפשוטה בתכלית. **ג**: הפשוטה . . **ג**: אא"ס.
43) עצמות ופנימות: **אג**: עצמיות ופנימיות. **ב**: עצמות ופנימי'.
44) בע"ח דאחר הצמצום . . בהעלאת מ"ן: ראה שם שער (ח) דרושי הנקודות ספ"ו. שער (ט"ל) מ"ן ומ"ד דרוש ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתמג בהערה.
45) במי נמלך: ראה בראשית רבא פ"ח, ז. רות רבא פ"ב, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' נה. דברים ח"ב ע' שע. וש"נ. ח"ד ס"ע א'שפד. ס"ע א'תיז ואילך. דרושי חתונה ח"ב ע' תיא ואילך. תורת שלום ע' 152.
46) אם לא בריתי: ירמי' לג, כה.
47) בראשית ברא בשביל התורה . . ישראל: נסמן לעיל בפ' בראשית מד, א.
48) ה' קנני ראשית דרכו: משלי ח, כב.
49) באור פני מלך חיים: משלי טז, טו.
50) באור פניך כי רציתם: תהלים מד, ד [ושם: ואור — ראה לקמן קעה, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רצ. וש"נ].
51) כי באור פניך . . חיים: סיום תפלת העמידה [בדילוג השם].
52) ביעקב . . יו"ד עקב: נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ד.
53) דבחכמה אתברירו: נסמן לעיל שם א, ד.
54) ויקם עדות ביעקב: תהלים עח, ה.
55) תתן אמת . . ליעקב: מיכה ז, כ.
56) אמת שהוא התורה: נסמן לעיל בפ' בראשית טו, ב.
57) תיקון: **אבגד**: ליתא.
58) ואמת . . הארת תרין תפוחין: ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלא, א. קלג, ב. עץ חיים שער (יג) א"א פ"ט. לקוטי תורה מסעי צג, א ואילך.
59) שופרי' דיעקב . . מעין שופרי' דא"ק: ראה בבא בתרא נח, א. לעיל בפ' בראשית כט, ג ואילך. לקמן קעה, ב. פ' וישלח קצח, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקב. בראשית ע' קפא.
60) ישועות: **אג**: ישועות יעקב. **ד**: מחק תיבת יעקב.
61) (ב): **ב**: (ג).
62) ויצא יעקב . . ויקח מאבני המקום: ויצא כח, י. יא.
63) אבנים . . האותיות . . ה' אבנים: נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ד.
64) ק"כ צירופים דשם אלקים: ראה עץ חיים שער (טו) הזיווגים פ"ו. שער (מד) השמות פ"ה. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קלז.

קסד, א

1) זא"ז: **א**: זה אצל זה.
2) בענין: **ב**: בבנין.
3) חלק: **אבגד**: ליתא.
4) דאורייתא היכלא עילאה דקוב"ה: ראה זהר ויקהל ר, א.
5) הביאני אל בית אמי חדר [**אג**: ואל חדר]: שיר השירים ג, ד [ושם: עד שהביאתיו].
6) דאבא אמר לאימ': נסמן לעיל בפ' בראשית ח, ג.
7) בחכמה יבנה בית: משלי כד, ג. ראה גם לעיל פ' לך צ, ד.
8) דאבא יסד ברתא: נסמן לעיל בפ' בראשית כב, ג.
9) מזה: **א**: מכל זה.
10) כולם בחב' עשית: תהלים קד, כד.
11) ובראשית בחוכמתא: ראה תרגום ירושלמי לבראשית א, א.
12) וקבען בפה: ראה ספר יצירה פ"ב, מ"ג.
13) והמליך אות ה"א: ספר יצירה פ"ה, מ"ב.
14) כנ"ל): **אבגד**: וד"ל).
15) והטעם: **ב**: נרשם כאן: פ"ד.
16) לפי: **אבגד**: הוא לפי.
17) מצומצם: **ב**: הוא מצומצם.
18) כלל: **א**: וחכ' ורצון כו' — וכנראה נשתרבב זה מלקמן ריש ע"ב שר"ה ליש.

קסד, ב

19) אבן מאסו הבונים: תהלים קיח, כב.
20) המל': **ב**: הנוק'.
21) המל' שנק' אבן: פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת אבן.
22) אב"ן א' ב"ן: נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ד.
23) דא"א תקינו לה . . ויבן . . את הצלע: נסמן לעיל בפ' וירא קח, א.

24) עצם . . דומם: **ראה גם ביאורי הזהר נשא פט, א.**
25) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
26) דכל עולם כלול מדצח״מ: **ראה עץ חיים שער (נ) קיצור אבי״ע פ״י קרוב לסופו.**
27) עולם האצי׳ כלול מדצח״מ: **ראה עץ חיים שם. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כד, א.**
28) ויפח באפיו נשמת חיים: **בראשית ב, ז.**
29) וברוח פיו כל צבאם: **תהלים לג, ו.**
30) (בפ׳ חיי שרה): **לעיל קכב, א. ואילך.**
31) (בפ׳ חיי שרה) . . קלילא כו׳: **בגד (ועד״ז א): בענין ה״א דאתא קלילא כו׳ (בפ׳ חיי שרה).**
32) בפ׳ בראשית בפ׳ וייצר: **לעיל כד, א ואילך.**
33) כמ״ש במ״א שהאותיות נק׳ סוסים: **ראה תורה אור בשלח סב, ג. ספר המאמרים תקס״ז ע׳ יד וע׳ מא. לקוטי תורה שיר השירים ב, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קכג הערה כי תרכב.**
34) כו׳) . . כו׳: **ב**: כו׳ . . כו׳).
35) החכ׳ שבראש . . חכ׳ בסוף: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.**
36) חכמו׳ ח״ע דאתמשך בח״ת: **נסמן לעיל שם.**
37) דבראשית נמי מאמר הוא: **ראש השנה לב, א.**
38) והחכ׳ מאין תמצא: **איוב כח, יב.**
39) חכים ולא בחכ׳ ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**

קסד, ג

40) ח״ס: **אב**: בחי׳ ח״ס.
41) דבראשית: **אב**: במ״ש דבראשית. **ג**: כמ״ש דבראשית.
42) וזהו: **ב**: נרשם כאן: פ״ה.
43) ה׳ צבאות אות הוא בצבאות שלו: **ישעי׳ מח, ב. ראה חגיגה טז, רע״א (כגי׳ העין יעקב). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שלה. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רנא.**
44) החכ׳: **א**: החי״ס.
45) לית מח׳ תב״כ: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
46) והלא במאמר א׳ יכול: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ג.**
47) ב״ה: **אב**: כ״ה בא.
48) (ג): **ב**: (וי״ו).
49) ברוך המקום: **מדות ספ״ה. הגדה של פסח פיסקא זו.**
50) הוא מקומו ש״ע: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.**
51) הנה מקום אתי: **נסמן לעיל שם.**
52) לך הוי׳ הגדולה והגבורה: **דברי הימים־א כט, יא.**
53) ויפגע במקום: **ויצא כח, יא. ראה גם ביאורי הזהר ויצא יז, א.**
54) ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה: **ויצא כח, יז.**
55) ואמרז״ל דיעקב עשה מכל האבנים: **ראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ח ע׳ רכח (כאן) ושם: ידוע. ובתורה אור (כאן) כא, ב: ועשה מהם אבן אחת. ובאור התורה כאן (ע׳ קצב): ויעקב עשה (הציונים באוה״ת כאן הם על כללות הענין).**
56) הוא: **אב**: הוא כנ״ל.
57) דבחי׳ מ״ה: **ב**: דכ״ח מ״ה. **ג**: דמ״ה.

קסד, ד

58) שהחכ׳ נק׳ ראשית: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.**
59) ראשית חכ׳: **תהלים קיא, י.**
60) בפנימי׳: **ב**: שמאיר בפנימי׳.
61) בתיקונים דאא״ס מלגיו: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ב.**
62) ומתחת זרועות עולם: **ברכה לג, כז. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רמד. ויקרא ח״ב ע׳ תתכד. לקוטי תורה שיר השירים מא, א.**
63) אני ראשון ואני אחרון: **ישעי׳ מד, ו.**
64) אך: **ב**: נרשם כאן: פ״ז.
65) הטעם: **ב**: הטעם הוא.
66) דנעוץ תב״ס . . וסב״ת: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.**
67) דכל הגבוה גבוה יותר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.**
68) והאיש משתאה: **חיי שרה כד, כא. ראה סידור שער נפ״א ע׳ 184. לעיל בפ׳ חיי שרה קמ, ג ואילך.**
69) גילוי העצמות דאוא״ס . . דחכמה: **ראה תניא פל״ה בהגה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כא. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תקנב. וש״נ.**
70) יראה תתאה . . ששרשו ביראה עילאה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג הערה בר״מ.**

קסה, א

1) (ד): **ב**: (ח).
2) וישכב י״ש כ״ב אתוון דאורייתא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלט, א. אור התורה כאן ריש ע׳ 392.**
3) אתוון: **אב**: שהן כ״ב אתוון.
4) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
5) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**
6) ואהי׳ אצלו אמון: **משלי ח, ל.**
7) אלפים שנה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**
8) ה׳ קנני ראשית דרכו: **משלי ח, כב.**
9) בספר הבהיר דוד המלך: **ראה שם (סנ״ח) סקצ״ו. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשפג וח״ד ע׳ א׳רכא. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תרכח בשם המדרש.**
10) אכן יש הוי׳ במקום הזה: **ויצא כח טז.**
11) אחת שאלתי שבתי בבית ה׳: **תהלים כז, ד.**
12) ספר וסיפור דהיינו תושב״כ ותושבע״פ: **ראה ספר יצירה בתחלתו. לעיל פ׳ חיי שרה קלא, א. לקמן פ׳ מקץ רכב, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ יז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קמג. וש״נ. דרושי חתונה ח״א ע׳ קפט.**
13) וישכם יעקב בבקר: **ויצא כח, יח.**
14) חסד אל כל היום: **תהלים נב, ג.**
15) והעלה: **אבג**: והעלאה.
16) במדת לילה ומדת יום: **ראה ברכות יא, ב. יב, א. סידור שער החנוכה רעט, סע״ב ואילך. ביאורי הזהר במדבר פז, ד.**
17) ביום יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
18) בבחי׳: **אבג**: בח״י.
19) וישם: **ב**: נרשם כאן: פ״ט.
20) מצבת . . בבנין: **ראה רמב״ם הל׳ עבודה זרה פ״ז, ה״ו. חינוך מצוה תצג.**
21) קמה אלומתי וגם נצבה: **וישב לז, ז.**
22) אות הוי״ו שראשו יו״ד: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרעח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ עט. וש״נ.**
23) (כידוע . . וגם: **ב**: כידוע . . (וגם.

קסה, ב

24) התורה שהיא בבחי׳ ח״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ג.**
25) התורה . . שנק׳ אמת: **מלאכי ב, ו.**
26) ונחתם לי אות אמת דא וי״ו: **נסמן לעיל בפ׳ נח סה, ב.**
27) להיותו: **אבג**: להיות.
28) דאפי׳ אור צח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א.**
29) איידי דטריד למבלע: **נסמן לעיל בפ׳ נח סג, ג.**
30) אהיה אנא זמין לאתגלאה: **שמות ג, יד. ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**
31) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**
32) דיעקב בריח התיכון: **נסמן לעיל שם ה, ג.**
33) המל׳ שנק׳ מצבה: **פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת מצבה מזהר נח עב, ריש ע״ב.**
34) (ה): **ב**: (יר״ד).
35) ויצוק שמן על ראשה: **המשך הכתוב וישכם יעקב בבקר (ויצא כח, יח).**
36) ח״ע: **א**: המשכת. **ב**: המשכה.
37) כי נר מצוה ותורה אור: **משלי ו, כג.**
38) שיתא סדרי משנה: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**

קסה, ג

39) תעלומות ח״ע: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
40) בחי׳: **אבד**: את בחי׳.
41) האור: **אבד**: את האור.
42) ושמן על ראשך לא יחסר: **קהלת ט, ח [ושם: אל יחסר — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקעב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שכא]. זהר בלק קפז, א. ראה שערי אורה שער החנוכה ע׳ 78.**
43) שאבות סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.**
44) רחבה מצותך מאד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
45) הגשמיות: **אבד**: הנעשה בגשמיות.
46) דשכר מצוה מצוה: **אבות פ״ד, מ״ב. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ג. וש״נ.**
47) ולא יכנף עוד: **ישעי׳ ל, כ.**
48) דמצו״ה באי״ת ב״ש: **ראה תקוני זהר תכ״ט (עג, א). ת״ע (קלא, ב). מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ג. וש״נ. קונטרסים ס״ע שכב ואילך.**
49) וכמו מתן בסתר: **ראה סידור ערב שבת קסו, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ס. וש״נ. ויקרא ח״א ע׳ נה. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ מ. וש״נ. לקמן פ׳ וישב רד, סע״א ואילך.**
50) שמן משחת קודש: **תשא ל, כה. לא.**
51) בפ׳ לך לך: **לעיל בח״א פב, ב.**
52) (ו): **ב**: (יא).
53) מה להלן באימה ויראה ורחת: **ברכות כב, א. ראה גם לעיל בפ׳ נח מט, סע״ג ואילך. ובהנסמן לשם.**

54) וכל העם רואים: **יתרו כ, טו.**
55) עכ"ד פרחה נשמתן: **נסמן לעיל בפ' נח מח, ג.**

קסה, ד

56) בחי' אין: **אבד: בבחי' האין.**
57) דבריו חיים וקיימים לעד: **ע"פ ברכת אמת ויציב.**
58) דבע"ק מותר בד"ת . . שאין ד"ת מקבלים טומאה: **ברכות כב, א.**
59) דת"ח אין אור של גיהנום שולט: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
60) דרבה ב"נ דלא פסיק מגירסא: **ראה בבא מציעא פו, א.**
61) בעוסקי [**א**: בעוסקי". **בד**: בעוסק] של"ש . . לשמה: **ראה פסחים נ, ב.**
62) מאור שבה מחזירו למוטב: **ראה ירושלמי חגיגה פ"א, סה"ז. תורת חיים תצוה ע' תקד ואילך. מאמרי אדה"א בראשית ע' תקעא. וש"נ. ויקרא ח"א ס"ע שיג.**
63) שנק' סס חיים: **עירובין נד, א.**
64) ומביאה רפואה לעולם: **כ"ה גם בככת"י. ראה עירובין נד, א. דרך חיים שער התפלה ע' 85. המשך תער"ב ח"א ע' תיג.**
65) (ז): **ב**: (יב).
66) והיה ה' לי: **אג: יהי' לי הוי'.**
67) כי אברהם לא ידענו . . יצחק: **ישעי' סג, טז [בהיפך הסדר — ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קעו. ויקרא ח"א ע' עז. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'רמט. ע' א'שכג. ע' א'תלח]. ראה שבת פט, ב.**
68) דאברהם הוליד את יצחק: **תולדות כה, יט.**
69) צחוק עשה לי אלקים: **וירא כא, ו. ב** (וכן לקמן): **עשה לנו — ראה ספר המאמרים תקס"ט ע' ב. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' רכח. לעיל פ' תולדות קמו, א. ג. קנב, א. ב. קנז, ד. קנט, ב.**
70) יצחק לשון להבא: **ראה גם לעיל פ' חיי שרה קכח, א.**
71) אז ימלא שחוק פינו: **תהלים קכו, ב.**
72) שעתיד הקב"ה לעשות קניגי לצדיקים: **נסמן לעיל בפ' תולדות קמו, ג.**
73) (בפ' תולדות): **לעיל קמו, ג. קנב, א.**
74) צחוק לפני המלך והשרים: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' חיי שרה קכח, א.**

קסו, א

1) כמ"ש למעלה בענין ר"ב: **בפ' תולדות קמג, ד. ובהנסמן לשם.**
2) וכך: **ב**: **נרשם כאן: פי"ג.**
3) ואת רוח הטומאה אעביר: **זכרי' יג, ב.**
4) אז אהפוך אל עמים: **צפני' ג, ט.**
5) נפלא: **אב: ופלא.**
6) ביותר: **אבג: יותר.**
7) את זלע"ז עשה האלקים: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ב.**
8) חדש: **בג: חידוש.**
9) אלקים בחי' שם ב"ן: **ראה גם עמק המלך שער (יד) קרית ארבע פקי"ח (קיא, ד). מקדש מלך (אחר ההשמטות לח"א) לוח השמות קכו, ב. רמ"ז לפ' משפטים שם צז, א (ע' קפא ואילך). לעיל פ' וירא קיט, ב. חיי שרה קלג, ב. תולדות קמו, סע"ג ואילך. קסב, ב. לקמן פ' וישב ר, ג. ויחי רלח, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'עט. וש"נ.**
10) יב"ש הוי יום: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
11) כמ"ש בפ' תולדות: **ראה לעיל שם קנח, ד ואילך. פ' חיי שרה קכח, ב.**
12) וזהו: **ב**: **נרשם כאן: פי"ד.**
13) יבורר: **אבג: יבוררו.**

קסו, ב

14) בנ"י: **אבג: כנ"י.**
15) עם שור: **אב: ושור.**
16) יצרו של אדם: **ראה סוכה נב, ריש ע"ב. לעיל פ' תולדות קנג, ד.**
17) שאם ישראל עושין תשובה: **ראה סנהדרין צז, ב. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרט. נביאים וכתובים ע' שצז. לעיל בפ' תולדות קנב, ד. קסא, ג. לקמן פ' וישב קצט, ג.**
18) שבע"ת גדולים מצ"ג: **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**
19) בע"ת: **ב**: **שבע"ת עומדי'.**
20) שגם אם יש מע"ט: **ראה גם לעיל בפ' תולדות קנב, ד. קסא, ג.**
21) גילוי: **אב: תוס' גילוי.**
22) בר"מ דמשיח אתא לאתבא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**
23) (ח): **ב**: (טו).
24) ויצא יעקב . . ויפגע במקום: **ויצא כח, י. יא.**
25) אין זה כי אם בית אלקים: **ויצא שם יז.**
26) המל' שנק' באר שבע: **זהר ויצא קנב, ריש ע"ב ובאור החמה שם. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת באר.**
27) חרנ"ה חרון אף: **זהר ויצא קמז, א. רש"י ס"פ נח.**
28) דחר"ן גי' גרו"ן: **לקוטי תורה להאריז"ל לך יב, ד [עה"פ ואברם בן ע"ה — (מה, א)]. ר"פ ויצא. עץ חיים שער (כח) העיבורים פ"ה. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' פג. וראה גם לקוטי שיחות נח כרך טו ע' 67.**
29) נחר גרוני: **תהלים סט, ד.**
30) נחר אותיות חרן: **ראה שער הפסוקים לך יב, ד. ספר המאמרים תקס"ח כאן ע' תרלא. תורה אור כאן כב, ב.**
31) נחור אחי אברם: **לשון הכתוב חיי שרה כד, טו.**
32) דחרן . . נחר: **ב**: **דחרון . . אב: נחור.**
33) דחרן אותיות נחר: **ראה לקוטי תורה להאריז"ל ס"פ וירא. ושער הפסוקים שם.**

קסו, ג

34) מלכה בחיר"ק מל' דק"נ: **ראה מבוא שערים ש"ע ח"ב פ"ה. סידור שער נפ"א צב, א. ומקבילו בספר המאמרים תקס"ג ח"א ע' לו. לעיל בפ' נח נא, א. חיי שרה קכח, א. קל, ד. קלט, ב.**
35) דקול . . מורכב מאש ומים ורוח: **נסמן לעיל בפ' בראשית לט, ד.**
36) הלב . . דאמ"ר: **ראה תניא פ"ג. אור התורה דברים ח"ד ס"ע א'תתקיז.**
37) קול הפנימי דלא משתמע . . דמשתמע: **ראה זהר בראשית נ, ב. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שח. וש"נ.**
38) במזיגה: **ב**: **היא במזיגה.**
39) דיסוד האש בחזה הלב: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ג.**
40) שנק': **אב: שנק' בל"א.**
41) בני אמי נחרו בי: **שיר השירים א, ו. ראה [לקוטי תורה שיר השירים ה, ד] מאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ע' לט. תקס"ג ח"ב ע' תרסה-ו.**
42) והנמשל: **ב**: **נרשם כאן: פט"ז.**
43) הקול קול יעקב: **תולדות כז, כב.**
44) קול ה' על המים . . בכח ובהדר: **תהלים כט, ג. ד. ראה גם לעיל פ' בראשית יד, ג.**
45) קול ודבור . . כלל ופרט: **ראה זהר ויחי רמו, ב. שמות ג, א. וראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'יז. ח"ד ע' א'תנג.**
46) יום ליום יביע אמ"ר: **תהלים יט, ג. ראה הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תעב.**
47) ויאמר אלקים: **בראשית א, ג.**
48) שכבודי לאחר לא אתן: **ישעי' מב, ח. מח, יא.**
49) והשמיע ה' [**ב**: **ניתוסף: את**] הוד קולו: **ישעי' ל, ל. ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' מט. וש"נ.**
50) נאלמתי דומי': **תהלים לט, ג.**
51) אל"ם דשם אלקי': **ראה הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תפו.**
52) בפי' פלג אלקי': **תהלים סה, י. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תקפט ואילך ומקבילו בלקוטי תורה במדבר ו, ד.**
53) כרחל לפני גוזזי' נאלמה: **ישעי' נג, ז [ושם: וכרחל — ראה לקמן קעא, ב. קעב, ב. ג. פ' וישלח קפב, א. וישב רז, ג. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות ע' 14. וש"נ. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תיא וע' תיב. קונטרסים ע' תקפז]. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרצה.**
54) כמ"ש בע"ח: **ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' שנו.**
55) ממ"ח צירופים האחרונים: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ד.**
56) אך: **ב**: **נרשם כאן: פי"ז.**

קסו, ד

57) ועליון יתן קולו: **שמואל-ב כב, יד. תהלים יח, יד.**
58) ישלח חיציו: **תהלים יח, טו [ושם (וכן בשמואל שם טו) וישלח — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' שנו].**
59) קול ה' . . וקול ה' יחיל מדבר: **תהלים כט, ז. ח.**
60) בקול אלקי' מתוך האש: **ואתחנן ד, לג.**
61) אל: **אבג: ושבתי בשלום אל.**
62) ואת רוח הטומאה אעביר: **זכרי' יג, ב.**
63) באבוד רשעים רינ"ה [**ב**: **רנ"ה**]: **משלי יא, י [ושם: ובאבוד — ראה ספר המאמרים תקס"ח כאן ע' תרלב. תורה אור כאן כא, ג. לעיל בפ' תולדות קנט, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' מג וע' קעו. וש"נ].**
64) חמץ ומצה . . נעשה מצה בה"א: **בתורה אור כאן כא, ג כמ"ש בזהר פ' פנחס ע"פ גער חית קנה — שם רנב, א.**
65) אות החי"ת סתום . . שיכנסו: **ראה גם סידור שחרית מה, א.**
66) לפתח חטאת רובץ: **בראשית ד, ז.**
67) באבוד רשעים . . ותיקונם: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תרו. וש"נ. בראשית ע' תסז. נביאים וכתובים ע' תקט.**

68) בא יבא ברנה: תהלים קכו, ו.
69) (ט): ב: נרשם כאן: פ״ח.
70) מאבני: אב: מכל אבני.

קסז, א

1) יניקה: ב: שום יניקה.
2) דלחם . . חורה . . ובגד . . המצות: ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתכ. וש״נ.
3) זו: אבג: ליתא.
4) בחריש ובקציר תשבות: תשא לד, כז. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשטז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תסט ואילך.
5) עתידה . . גלוסקאות . . כלי מילת: ראה לעיל בפ׳ בראשית לא, ד. ובהנסמן לשם.
6) ארץ ישראל: אבג: הארץ.
7) ואמנם: ב: נרשם כאן: פ״ט.
8) או יחזק במעוזי . . ושלום בפמשמ״ט: ישעי׳ כז, ה. סנהדרין צט, ב. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רפד. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רמה וע׳ ער. קונטרסים ע׳ שסז.
9) שלום . . התחברות . . הפכים: ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שסז ואילך.
10) כמיכאל וגבריאל . . עושה השלום [א: שלום] במרומיו: איוב כה, ב [ושם: שלום — ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ריש ע׳ שסא וע׳ שסז (ושם נדפס מגוכי״ק)]. ראה לעיל בפ׳ בראשית יז, ב. ובהנסמן שם.
11) בס״ טרף אש ומים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יג, א.
12) בענין ב׳ פרשיות דק״ש: ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשח ואילך ובהנסמן לשם.
13) שהקו: אבג: שבחי׳ הקו.
14) לאכללא . . בשמאלא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, א.
15) שלום שלום לרחוק ולקרוב: ישעי׳ נז, יט.

קסז, ב

16) התחברות . . ב׳ אופנים: ראה סידור שער תפלת ר״ה רלח, ד. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ דש. וש״נ.
17) וירד ה׳ על הר סיני: יתרו יט, כ.
18) הב׳: ב: והב׳.
19) מי יעלה בהר ה׳: תהלים כד, ג.
20) סמיכת גאולה לתפלה: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רעו. ח״ב ע׳ תתז (וש״נ). בראשית ע׳ תקטז. וש״נ.
21) שילוב הוי׳ באד׳: ראה מבוא שערים ש״ג ח״ב ספ״ה. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים שם.
22) והנה: ב: נרשם כאן: פ״ך.
23) ב׳ מיני שלום: ראה ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א כרך ו ע׳ לה.
24) ועמך כולם צדיקים: ישעי׳ ס, כ. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רצז ובהנסמן שם ע׳ צג.
25) הרחוק שנעשה קרוב: ראה ברכות לד, ב.
26) דבמקום שבע״ת עומדים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.
27) וגילוי רוה״ק: א: ורוח ה׳.
28) יצחק: ב: זה יצחק.
29) נקי כפים: תהלים כד, ד.

קסז, ג

30) וזהו . . (או: אד: (וזהו . . או.
31) (י): ב: נרשם כאן: (כא).
32) כי שמש ומגן: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לה, א ובהנסמן לשם.
33) השמש . . המאור: ראה בראשית א, יד ואילך. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רמד. וש״נ.
34) זיו . . בא מן הנרתק: נסמן לעיל בפ׳ בראשית שם.
35) כהדין קמצא: ראה בראשית רבא פכ״א, ה. הערה במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשכא.
36) האי חירגא דשמשא: ראה יומא כ, ב וברש״י. נדרים ח, ב.
37) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י.
38) יו״ד בחכמה וה״א בבינה: ראה זהר ויקרא יז, א. תקוני זהר בהקדמה ו, ב. אגרת התשובה פ״ד. ספר המאמרים תרפ״ט ע׳ 167 בהערה.

קסז, ד

39) אלקים חיים ומלך עולם: נוסח ברכת יוצר. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ מח.
40) חיים: בד: ח״י.
41) ח״ו ולא בחיים: ראה מורה נבוכים ח״א פנ״ז. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תקד.
42) מלך יחיד חי העולמים: ברכת ישתבח.
43) ונגלה כבוד ה׳: ישעי׳ מ, ה.
44) בענין כ״ו כל״ח: ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תיז. וש״נ. במדבר ח״ד ע׳ א׳תקלט. נביאים וכתובים ע׳ תכב. וש״נ. לעיל פ׳ חיי שרה קכח, ג.
45) לע״ל עתיד . . חמה מנרתיקה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.
46) הטוב דעה״ד: אבד: הכל בעה״ד.
47) דלע״ל יאמרו לפני הצדיקי׳ קדוש: בבא בתרא עה, ב. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקד. וש״נ.
48) צדיקים מחדפאין: נדרים ח, ב. ראה ביאורי הזהר תרומה נ, א. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קנה.
49) לו: אבג: לי.
50) (יא): ב: לא נרשם כאן פרק ובסמוך קסח, א בשו״ה אמר — והאבן, נרשם פכ״ב. וכנראה שזהו טעות המעתיק שם. ומקומו צ״ל כאן: (כב).

קסח, א

1) יותר) הרבה: אבגד: ביותר [א: כו׳). ד: ביותר)] הרבה יותר.
2) ולא יהיה לך עוד השמש: ישעי׳ ס, יט [ושם: לא — ראה לקמן פ׳ ויחי רמו, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שלו. במדבר ח״ג ע׳ תתקסז].
3) ה׳ יהיה לך לאור עולם: ישעי׳ שם כ (וראה גם פסוק יט).
4) השמים והארץ אני מלא: ירמי׳ כג, כד [ושם: ואת הארץ]. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שצה.
5) כו׳ וזהו: אד: כו׳) וזהו.
6) והיה אור הלבנה: ישעי׳ ל, כו.
7) בנעילה . . דהוי׳ הוא האלקים: בסיום תפלת נעילה.
8) אלקים שבכתר נעשה הוי׳ למטה: ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ כה. וש״נ.
9) פנימי׳ שבעליון נעשה מקיף לתחתון: ראה גם לעיל בפ׳ נח סה, ב.
10) כענין מאה ברכות: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכז. וש״נ.
11) ליעקב . . אוהלים בתשב״כ ושבע״פ: תולדות כה, כז. נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.
12) וכנ״ל במ״ש ויקם עדות ביעקב: לעיל קסג, ד.
13) שאם ישראל עושין תשובה נגאלין: לעיל קסו, ב.
14) והאבן: ראה הנרשם לעיל קסז, ד הערה (יא).
15) והאב״ן . . א׳ ב״ן: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.
16) עליית המל׳ . . למעלה משם הוי׳: ראה גם בסמוך הערה דב״ן.
17) המל׳ בחי׳ שם ב״ן: ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.
18) אב״ן: אבג: א׳ ב״ן.
19) א״ח עט״ב נקבה חסובב גבר: משלי יב, ד. ירמי׳ לא, כא.
20) ביום ההוא יצאו מים חיים: זכרי׳ יד, ח.
21) לכל [אג: ליתא] אשר תאמר אליך שרה: וירא כא, יב [ושם: כל — אבל כ״ה גם במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תט. וראה הנסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, א]. לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, א.
22) שרה שהוא ב״ן: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, א.
23) דב״ן יהיה למעלה מבחי׳ מ״ה לע״ל: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טז, סע״ג ואילך ובהנסמן לשם.
24) להחיות רוח שפלים: לשון הכתוב ישעי׳ נז, טו.
25) כנ״ל בפ׳ תולדות: קמז, ג.

קסח, ב

26) אבן מאסו הבונים: תהלים קיח, כב.
27) ז״פ הוי׳: בד: ז״פ כי הוי׳. כ״ה בכ״מ ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעג. וש״נ.
28) ז״פ . . ז׳ עליות: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ג.
29) ויוה״כ מעין העוה״ב: נסמן לעיל ר״פ נח מו, א.
30) (שיהיה . . יגילו: ד: כמ״ש ואביוני״ אד״ם שהן בע״ת בקדוש ישראל עצמו יגילו (שיהי׳ כנ״י כלי קבול לעצמו׳ א״ס ממש למעלה מתר״מ) ונק׳ כנ״י אז אר״ץ חפ״ץ חפצי״ בהן ע״י התשובה דוקא כנ״ל.
31) (שיהיה כנ״י . . מתו״מ) . . כנ״ל . . ודל״: ב: שיהי׳ כנ״י . . מתר״מ . . כנ״ל ודל״ל . . ליתא.
32) למעלה . . עצמו יגילו: א: שלמעלה מתו״מ כמ״ש ואביוני אדם שהן בע״ת בקדוש ישראל עצמו ונק׳ כלי אז אר״ץ חפ״ץ חפצי בה ע״י התשובה דוקא כנ״ל.
33) ארץ חפץ חפצי בה: מלאכי ג, יב. ישעי׳ סב, ד. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ שע: ח״ד ע׳ א׳רה ובהנסמן בהנ״ל. לעיל פ׳ נח סג, ג. חיי שרה קכז, א. לקמן פ׳ וישב קצט, ד.
34) ואביוני אדם: ישעי׳ כט, יט. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נב ואילך. ויקרא ח״ב ע׳ תקלט: בראשית ע׳ קכב ובהנסמן שם.

35) (יב): **ב**: נרשם כאן: (כג).
36) וכל אשר תתן לי: **ויצא כח, כב.**
37) דע"ם דאו"י וע"ם דאו"ח: **ראה לעיל בפ' ויירא קג, סע"ד ואילך ובהנסמן לשם.**
38) דהעשירי יהיה קודש: **בחוקותי כז, לב.**
39) שהמל' . . הכתר והכתר . . מל': **ראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תרכד. דברים ח"א ס"ע רמא. וש"נ.**
40) תשובה ומע"ט בעוה"ז: **אבות פ"ד, מי"ז.**

*

קסח, ג

1) ורחל היתה יפ"ת ויפ"מ: **מיוסד על ד"ה זה שנדפס במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות (קה"ת תשמ"ט) ע' 6. וראה גם שם ע' קסח-ט.**
יש לפנינו שלשה מאמרים והם ע"פ הסדר: א) ד"ה זה (ורחל היתה — בפ' ויצא). ב) ד"ה וישכם לבן בבקר — בפ' ויצא. ג) ד"ה וישלח יעקב — בפ' וישלח, שמצויין מאחד להשני כמובא בסמוך.
בד"ה זה (ורחל היתה קעא, ג) מציין ב"פ „שמבואר למעלה" וכנראה שהכוונה לד"ה וישלח יעקב, והוא הנדפס לקמן.
בד"ה וישכם לבן [קעט, ב] מציין ב"פ „כמש"ת בפ' וישלח", והכוונה לד"ה וישלח יעקב.
ברד"ה וישלח יעקב מציין „כמש"ת (וראה עוד גירסא בהערה לשם) בפסוק וישכם לבן בבקר".
ומזה לכאו' משמע שמתחלה נכתב **הדרוש דוישלח יעקב ואח"כ הדרושים ורחל היתה ווישכם לבן. אמנם בדפוס באו הדרושים ע"פ סדר הכתובים.**
אבל יש להעיר משינויי התאריכים בהכתבי יד, שעל הדרוש שלפנינו נרשם (כנסמן להלן) התאריך: תקפ"ד, **ועל דרוש הבא ד"ה וישכם לבן בבקר נרשם התאריך:** תקפ"ה, **ועל הדרוש דוישלח נרשם:** תקפ"ג. **ואולי י"ל שהדרושים לא נכתבו על סדר הזמנים כמבואר כ"ז ב„רשימה קצרה" נדפסה להלן.**
מאמר זה נמצא בביכלאך כת"י מעתיק דלהלן:
א = 70 ע' לד [חסר התחלה ונמצא מלקמן קע, ד שו"ה שיקיאנו — מתוק].
ב = 146 ע' קטז בכותרת: ב"ה פ' ויצא יו"ד כסלו התקפ"ד.
ג = 170 ע' ל.
ד = 223 ע' כג.
ה = 524 ע' כה [העתיק עד לקמן קעד, א פי"א].
ו = 568 ע' טז (הב') [בשערים של חלק שני: אדמו"ר מהר"מ . . צמח צדק . . נכתבה שנת תרנ"ה — וטעה המעתיק מי בעל המאמר].
ז = 659 ע' קיד (ולא נגמר בכתיבתו — עד לקמן קעד, ג שו"ה הזכיר — את].
ח = 671 ע' לד.
ט = 753 ע' א.
י = 2003 ח, ד.
יא = 2012 ע' לה [חסר התחלה ונמצא מלקמן קעב, ג שו"ה כנ"ל — רועה].
יב = 2013 לז, ב [ונרשמו בו י"ג פרקים כמצויין להלן. על שער הספר נרשם זמן העתקתו: שנת תרי"ג לפ"ק].
לקמן קע, ג מזכיר את ספרו ביאורי הזהר.
ורחל היתה . . ויאהב יעקב: **ויצא כט, יז. יח.**
2) האבות הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
3) שהאבות נק' הרים: **נסמן לעיל בפ' נח סא, ד.**
4) והאמהות נק' גבעות: **ראה ראש השנה יא, א. מכילתא בשלח יז, ט.**
5) שהאבות . . והאמהות . . מ"ה וב"ן: **ראה הנסמן לעיל בפ' לך פו, ד.**
6) והנערה טובת מראה מאד: **חיי שרה כד, טז. וראה לעיל שם קכז, ד.**
7) ויראו המצרים . . ויהללו אותה: **לך יב, יד (בדילוג). טו.**
8) ידעתי כי יפת מראה את: **לך שם, יא (בדילוג).**
9) שקר החן והבל היופי: **משלי לא, ל.**
10) דא"ח ע"ב: **משלי יב, ד.**
11) בטח בה לב בעלה: **שם לא, יא.**
12) גמלתהו טוב [**בח**: **ניתוסף: ולא רע**]: **משלי שם, יב.**
13) דרשה צמר . . תנו לה מפרי ידיה: **שם לא, יג. לא.**
14) ותקם בעוד לילה: **משלי שם, טו.**
15) טרף ע"ה רפ"ח [**בחי**: **רפ"ח ע"ה**]: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, א.**
16) אך: **יב**: **נרשם כאן: פ"ב.**
17) להבין: **חי**: **ליתא.**
18) ועיני לאה רכות: **ויצא כט, יז.**
19) ולאה ורחל . . ב' ההי"ן: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלט, א.**
20) שם הגדולה לאה . . ושם הקטנה רחל: **ויצא כט, טז.**
21) לאה . . רחל . . מח' ודיבור: **נסמן לעיל שם קלז, ב.**
22) דיעקב אותיות יבקע: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפה, ב.**
23) דיעקב . . יו"ד עקב: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ד.**
24) למחשבה ודיבור . . עלמא דאתכסיי': **ראה שער היחוד והאמונה פי"א ובהנסמן בליקוט פירושים לשם (ע' רמד). סידור ערב שבת קסא, ד. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קל. לעיל פ' תולדות קנד, ג.**
25) ברוך ה' כו' מן העולם: **תהלים קו, מח. דברי הימים-א טז, לו. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תיג. וש"נ. ד"ה להי"ע קי"ס מכ"ק אדה"א (קה"ת תשמ"ט) ע' 3. לקמן קעג, ב. קפ, א. פ' ויחי רמ, ב.**

קסח, ד

26) בס"י וקבען בפה: **ראה שם פ"ב, מ"ג.**
27) כי הוא א' ויהי: **תהלים לג, ט.**
28) שכל הנחלים הולכים אל הים: **קהלת א, ז.**
29) ע"כ יעזב איש: **בראשית ב, כד. ראה סידור דרושים לחתונה קלז, ב. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תסב ואילך.**
30) כי מאיש לוקחה זאת: **בראשית שם, כג.**
31) לבן . . לובן העליון: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"א. שער (לח) לאה ורחל פ"ג. מאמרי אדה"א בראשית ריש ע' רכב. וש"נ. נביאים וכתובים ע' קצד. וש"נ. לקמן קעח, ב. וראה גם בראשית רבא פ"ע, י.**
32) ז' מדות דעתיק. . ימי קדם: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' בראשית יג, ג.**
33) דעתיק: **בחי**: **דע"י.**
34) אין נותנים לאדם פרנסה: **ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קלב, ד ובהנסמן לשם.**
35) שאשתו כגופו דמי': **בכורות לה, ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל ברכות כד, א.**
36) סוף מעשה שעבמח"ת: **פיוט לכה דודי.**
37) דנחב"ם: **ספר יצירה פ"א, מ"ז.**
38) להניח ברכה אל ביתך: **יחזקאל מד, ל. ראה יבמות סב, ב.**
39) ביחו זו אשתו: **יומא ב, א (במשנה).**
40) (ב): **יב**: **נרשם כאן: (ג).**
41) לאה . . עלמא דאתכסיי': **נסמן לקמן בפ' וישלח קפב, ג.**
42) לא הכיר יעקב ולא השיג . . לאה: **וכ"ה במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א כאן ס"ע 6. ובע' קסט. וראה לקוטי שיחות ויצא כרך י ע' 214.**

קסט, א

1) שבאהבתה ישגה תמיד: **ע"פ משלי ה, יט.**
2) קץ: **בחי**: **קץ בו.**
3) כי שנואה לאה: **ויצא כט, לא.**
4) שכל הנעלם מכ"ר: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ב.**
5) רחל עלמא דאתגלייא: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפב, ג.**
6) יוכל לבוא להתפעלות זה: **בחי**: **יכול להביא זה בהתפעלות.**
7) בתענוגי': **בח**: **בתענוג. י**: **ליתא.**
8) אך: **יב**: **נרשם כאן פ"ד. פ"ה נסמן לקמן קע, א בהערה (ה).**
9) כלל הידוע דתענוג תמידי אינו תענוג: **ראה לקוטי אמרים להה"מ (קה"ת תשל"ג מא, ב) בשם הבעש"ט. נופת צופים לר"פ מקאריץ סס"ח (כז, א). לעיל פ' תולדות קמז, ב. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקסח. וש"נ.**
10) לאה לשון נלאה: **ראה לקוטי תורה להאריז"ל ס"פ תולדות. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קה. וש"נ.**
11) וילאו לשתות: **וארא ז, יח [ושם: ונלאו מצרים לשתות — ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה כאן ע' 7 בשולי הגליון].**
12) נלאתי נשוא: **ישעי' א, יד.**

קסט, ב

13) מר"ע שזלגו עיניו דמעות: **נסמן לקמן בפ' וישלח קפז, ב.**
14) וא' לאו כל מוחא סביל דא: **ראה גם עבודת הקודש ח"ד סתרי תורה רפ"ב בשם הרשב"י. של"ה תולדות אדם ב, א. תניא ספכ"ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' רלח. נביאים וכתובים ע' ד וריש ע' קו.**
15) שאין האשה כורתת ברית: **ראה סנהדרין כב, ב. מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' ארסח.**
16) שעכ"ד כו': **נסמן לעיל בפ' נח מח, ג.**
17) ביום חתונתו: **שיר השירים ג, יא.**
18) רוחא דשביק בגווי': **נסמן לעיל בפ' בראשית לז, א.**
19) אתבסמת נוק': **ראה זהר לך צד, א.**

20) דמקבל: **בחי**: וכ״ש בריבוי היחוד בקבלה בתמידות משום דתענוג תמידי אינו תענוג ונופל התשוקה דמקבל.
21) אם תענה כו׳ וישכב אותה ויענה: **ויצא לא, נ. וישלח לד, ב. ראה יומא עז, ב ובדקדוקי סופרים שם. מהרי״ט קדושין כב, ב ד״ה מאן.**
22) או״א דזיווגייהו תדיר: **נסמן לעיל בפ׳ נח מו, ג.**
23) או״א . . כתרין ריעין דלא מחפרשין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
24) או״א . . כחדא שריין: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצ, ב.**
25) והגית בו יומם ולילה: **יהושע א, ח.**

קסט, ג

26) ודברת בם: **ואתחנן ו, ז.**
27) דאורייתא מחי״ע נפקת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.**
28) אלה מועדי הו״: **אמור כג, ד.**
29) שהדמעות הוא דחיקת המוח: **ראה לקמן פ׳ וישלח קפז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקנז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קסד.**
30) חכ׳ אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**
31) והגית בה: **בסוף ע׳ שלפנ״ז „בו״ — ראה הנסמן לקמן בפ׳ מקץ רכז, א.**
32) והגית . . מצות העיון בתורה: **ראה לקמן שם רכו, א ובהנסמן לשם.**
33) ובתורתו יהגה יומם ולילה: **תהלים א, ב.**
34) ונהר יוצא מעדן: **בראשית ב, י.**
35) דיותר ממה שהעגל רוצה לינק: **ראה פסחים קיב, א. לקמן פ׳ ויגש רלא, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רפז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רפ.**
36) יותר: **בחי**: ליתא.
37) בלכתך . . שהתענוג . . שרש: **חי**: ובלכתך . . **בחי**: שתענוג . . **י**: נפקת ששרש.

קסט, ד

38) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.**
39) במצות ת״ת . . אחים ורעים: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ תצ ואילך. וראה גם תורה אור תרומה פ, א.**
40) שאו׳ ונשמח בד״ת: **בברכות ק״ש דערבית.**
41) אמר ר״ש חדאי נפשאי: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכח, ד.**
42) דבריו חיים וקיימים: **ע״פ ברכת אמת ויציב.**
43) שלש הנה לא תשבענה: **משלי ל, טו.**
44) ארץ לא שבעה מים: **משלי שם, טז.**
45) והרוה את הארץ והוליד׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ד.**
46) ארץ טובה ורחבה: **שמות ג, ח.**
47) נקבה תסובב גבר: **ירמי׳ לא, כא.**
48) תושבע״פ מל׳ קרינן לה: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
49) דבינה יתירה ניתנה באשה: **נסמן לעיל בפ׳ לך פב, ג.**
50) בלא . . ומח׳: **בחי**: בלי . . ומח׳ דוקא.
51) ולא[**בחי**: דלא] חלים אינש פילא: **ברכות נה, ב. ראה גם לקמן פ׳ מקץ רטז, א.**

קע, א

1) לאה מל׳ דבינה ותבונה: **ראה לקמן קע, ב.**
2) הדברים: **בחי**: מכל הדברים.
3) מה מאד עמקו מחשבותיך: **תהלים צב, ו [בדילוג — ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳פא. דברים ח״ב ע׳ תא. וש״נ].**
4) כי לא מחשבותי: **ישעי׳ נה, ח.**
5) בחי׳: **ב**: הוא בחי׳.
6) מחדש בכל יום מע״ב: **ע״פ ברכת יוצר.**
7) בראשית ברא אלקים: **בראשית א, א.**
8) דאבא א׳ לאימא: **ראה לעיל בפ׳ בראשית ח, ג ובהנסמן לשם.**
9) (ה): **יב**: נרשם כאן פ״ה. פ״ד נסמן לעיל קסט, א בהערה אך.
10) הכיר: **בחי**: הכיר והבין.
11) ויעקב הוא בחי׳ המדות: **ראה סידור שחרית לשבת קפא, ב.**
12) הענין: **בחי**: הענין הוא.

קע, ב

13) לאה . . ילדה ו׳ בנים: **ויצא ל, כ.**
14) לאה שהוא מל׳ דתבונה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, א.**
15) לאה . . אחוריים דאימא . . קשר של תש״ר: **ראה עץ חיים שער (לז) יעקב ולאה פ״ד. לקוטי תורה להאריז״ל ס״פ תולדות ופ׳ ויצא. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רפג.**
16) דל״ת רבתי דאחד: **ראה מאמרי אדה״א דברים שם.**
17) שעקבי לאה נכנס תוך ראש רחל: **ראה עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ״ג. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רנג ואילך. דברים ח״א ע׳ ריא וע׳ רפג. ח״ג ע׳ תתק. לקמן פ׳ וישב רג, ב.**
18) לאה . . בינה: **לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ ויצא שם.**
19) לאה . . אם הבנים: **ראה זהר ויצא קנד, סע״א. קנז, ב.**
20) בינה . . אם הבנים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ט, ד.**
21) לאה אותיות אלה: **ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ס״ע תתפג. ביאורי הזהר תרומה מט, ג. לקוטי תורה פקודי ד, ג. עץ חיים שער (לז) יעקב ולאה פ״ד. מאורי אור מערכת אלה ספ״א.**
22) מי ברא אלה: **ישעי׳ מ, כו.**
23) ו׳ מדות . . ל״ו ג״ר לאה: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ נח נו, ב.**
24) מו׳: **תוקן ע״פ בחי. ובנדפס מי׳.**
25) שלפי שכלו יהולל איש: **משלי יב, ח.**
26) מציאות: **בוח**: מציאותם.
27) בז״ת דבינה שהוא ע׳ רבתי דשמ״ע: **ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ ארנ. דברים ח״א ע׳ יב.**
28) ע׳ רבתי . . ד׳ רבתי דאח״ד וסי׳ ע״ד: **זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלו, ב.**
29) וי״ו [**ח**: רגל] הקצר שבה״א: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ג.**
30) דע״ת המתפשט במדות: **ראה גם לעיל בפ׳ תולדות קנה, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשמא.**

קע, ג

31) דלא קאי׳ אדעתי׳ דרבי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, א.**
32) ואמנם: **יב**: נרשם כאן: פ״ו.
33) אך בצלם יתהלך איש: **נסמן לעיל בפ׳ נח נה, ג.**
34) בוצין בוצין: **ברכות מח, א.**
35) בזוהר בלק ע״פ כי מראש . . בביאורי הזהר: **שם רג, ב. בלק כג, ט. ובביאורי הזהר שם קג, א ואילך.**
36) צורים: **חי**: ניתוספ: **אראנו.**
37) כנשר יעיר קינו: **האזינו לב, יא.**
38) דאימא פרים׳ גדפהא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנו, א.**
39) והאם רובצת על האפרחים: **תצא כב, ו.**
40) ועניו: **בי**: בבחי׳. **ח**: ליתא.
41) זו: **בחי**: ליתא.
42) ת״ר אלף . . במ״ת: **ראה שבת פח, א.**
43) ת״ר אלף . . בו״ק דז״א: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טו, ג ובהנסמן לשם.**
44) ואשא אחכם על כנפי: **יתרו יט, ד.**
45) הוא: **בחי**: ליתא.
46) מחיצוניות בינה שנק׳ חשמל: **נסמן לעיל בפ׳ נח נח, א.**
47) ולא השיג: **בחי**: והשיג.

קע, ד

48) הוקר רגלך . . תשבענו והקיאתו: **חיבור שני כתובים — משלי כה יז, טז [ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א כאן ע׳ 9 ובשולי הגליון].**
49) אכול דבש דייך: **משלי שם, טז [ושם: דבש מצאת אכל דיך].**

קעא, א

1) יעקב . . בריח התיכון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
2) (ו). **יב**: נרשם כאן פ״ז.
3) ששם עלו שבטים: **תהלים קכב, ד.**

קעא, ב

4) ויהי בבוקר והנה היא לאה: **ויצא כט, כה.**
5) והאדם ידע: **בראשית ד, א.**
6) ובפשעכם [**ב**: ובפשעיכם] שולחה אמכם: **ישעי׳ נ, א.**
7) רחל עקרת הבית: **ראה זהר ויצא קנד, א.**
8) כרחל לפני: **נסמן לעיל קסו, ג.**
9) אז הגדיל ה׳ לעשות עם אלה: **תהלים קכו, ב [בדילוג].**
10) כי תהיינה לאיש: **תצא כא, טו [בדילוג].**
11) לא יוכל . . לו משפט הבכורה: **תצא שם, טז. יז.**
12) צמאה לך . . כן בקדש . . הלואי כן: **תהלים סג, ב. ג. נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלב, ב.**
13) העם ההולכים בחושך: **ישעי׳ ט, א.**
14) לא ינום ולא יישן: **תהלים קכא, ד.**
15) שהגלות נק׳ שינה: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קיח, ב.**
16) כ״א: **בחי**: כו׳.
17) אני ישנה בגלותא ולבי ער: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ב.**
18) דפנימי׳: **בחי**: ביחר״ע דפנימי׳.

קעא, ג

19) (ז): **יב**: נרשם כאן פ״ח.
20) מלא שבוע זאת: **ויצא כט, כז.**
21) דפרש״י: **בשינוי לשון.**
22) ויעש יעקב כן: **ויצא שם, כח.**
23) ויבא גם אל רחל: **שם כט, ל.**
24) והי׳ בעיניו כימים אחדים: **ויצא שם, כ.**

25) מבואר למעלה: **ראה לקמן פ׳ וישלח קפ, ג. וראה גם בסמוך הערה שמבואר למעלה ובהנרשם בריש המאמר.**
26) יעקב . . בבחי׳ הת״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
27) הת״ת . . דחו״ג: **נסמן לעיל שם ח, ג.**
28) ישראל לסגולתו: **תהלים קלה, ד. ראה גם לקמן פ׳ וישלח קצב, ג ובהנסמן לשם.**
29) אברהם . . בקר . . ואתונות: **לך יב, טז.**
30) ויהי לי שור וחמור: **וישלח לב, ו.**
31) אחר שנתעשר מן הצאן . . כפירש״י: **ויצא ל, מג. לא, יח.**
32) בעובדא דמקלות: **שם ל, לז ואילך.**
33) ביום אכלני חורב: **ויצא לא, מ.**
34) הת״ת . . שעולה עד פנימי׳ הכתר: **ראה שערי אורה לר״י גיקטלייא שער ה (סג, ב).**
35) נחלת יעקב נחלה בלי מצרים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
36) א״: **בחי׳: דוקא א׳.**
37) ופרצת ימה וקדמה: **ויצא כח, יד.**
38) שמבואר למעלה: **ראה לקמן פ׳ וישלח קפ, ג ובהנרשם לעיל הערה מבואר למעלה.**
39) המל׳ שנק׳ רחל: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמד, א.**
40) וכמ״ש בזוהר: **ראה שם ויצא קסא, סע״א וע״ב.**
41) טוב: **בחי׳: הצאן.**
42) ה׳ רועי . . בנאות דשא ירביצני: **תהלים כג, א. ב.**

קעא, ד

43) הרחמים . . מדת יעקב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
44) שמתחלף: **בי (ועד״ז) ח: שמתחלק.**
45) הוציא אש ממים: **ראה לעיל שם יג, א ובהנסמן לשם.**
46) כמה: **ב: מכמה. חי׳: בכמה.**
47) נחלק: **בחי׳: נחלף.**
48) שע״י: **בחי׳: אמיתי׳ והוא התכללות שע״י.**
49) הרחמים: **בחי׳: הרחמים דוקא.**
50) ממדות: **חי׳: ממדריגות.**
51) כמדת הת״ת שמכריע: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קיא, ד.**
52) ששניהם: **בחי׳: שניהם ששניהם.**
53) מדת הרחמנות: **ב: מדה״ר. חי׳: מדת הרחמים.**
54) מדת הרחמים: **ב: מדה״ר. חי׳: מדת הרחמנות.**

קעב, א

1) כמו: **ביח׳: ליתא.**
2) לאגברא ימינא: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קא, ב.**
3) ועתה יגדל נא כח: **שלח יד, יז.**
4) והמרחם כי לא תמו חסדיך: **נוסח תפלת העמידה (ברכת מודים).**
5) זכור רחמיך ה׳ וחסדיך: **תהלים כה, ו.**
6) בענין כונות דשופר: **ראה גם זהר (רעיא מהימנא) אמור צט, ב ואילך. סידור שער התקיעות רמו, ד ואילך.**
7) שיעקב פדה את אברהם: **נסמן לקמן קעט, ד.**
8) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב.**
9) והנצח זה בנין ירושלים: **ראה ברכות נח, סע״א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפו.**
10) יה״ר מלפניך שיכבשו רחמיך: **ברכות ז, א.**
11) ורחמיו על כל מעשיו: **תהלים קמה, ט.**

קעב, ב

12) ברחמיך הרבים רחם עלינו: **ברכת יוצר. ראה גם לקמן קעז, ב.**
13) אדון עוזנו צור משגבנו: **בברכת יוצר. ראה גם לקמן קעז, ג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳מג. שערי תשובה ח״א שער התפלה כז, ג.**
14) שחס על נינוה: **יונה ד, יא.**
15) וכנשר הגשמי שטבעו רחמני: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
16) ופני נשר לארבעתן: **יחזקאל א, י.**
17) וישא קולו ויבך: **ויצא כט, יא [ושם: את קולו].**
18) הרחמים: **בחי׳: רח״ר.**
19) הקול קול יעקב: **תולדות כז, כב.**
20) הצאן . . הרחמים יותר מכל הבהמות: **ראה גם לקמן קפב, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקסא. וש״נ.**
21) נש״י שנק׳ צאן מרעיתו: **ראה תהלים ק, ג. עד, א. עט, יג. ירמי׳ כג, א. יחזקאל לד, לא.**
22) האומות: **תוקן ע״פ בחי׳. ובנדפס: עכו״ם.**
23) ישראל רחמנים בני רחמנים: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכה, ג.**
24) המו מעי לו: **ירמי׳ לא, יט.**
25) מ״ט עיזי מסגי ברישא: **שבת עז, ב. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעט. וש״נ. לקמן פ׳ וישלח קפה, א. ובהנסמן לשם.**
26) אוה״ע: **תוקן ע״פ בחי׳. ובנדפס: עכו״ם.**
27) כעשו איש שעיר: **תולדות כז, יא.**
28) יעבר נא אדוני . . ואנכי: **וישלח לג, יד [ושם: ואני].**

קעב, ג

29) מאוה״ע: **תוקן ע״פ בחי׳. ובנדפס: מעכו״ם.**
30) המל׳ רחל עקרת הבית: **נסמן לעיל בפ׳ וירא ק, ג.**
31) ורחל בתו באה עם הצאן: **ויצא כט, ט [בהוספת תיבת „בתו״]. ראה זהר בלק קפז, סע״א.**
32) רעייתי או רועה ישראל: **שיר השירים א, ט. ועוד. תהלים פ, ב.**
33) דאל״ם מאלקים: **ראה לעיל קסו, סע״ג ובהנסמן לשם.**
34) נאלמתי דומי׳: **תהלים לט, ג.**
35) ידינו רמה . . כחי . . לי יאורי: **האזינו לב, כז. עקב ח, יז. יחזקאל כט, ג.**
36) אומה״ע: **תוקן ע״פ בחי׳. ובנדפס: עכו״ם.**
37) ששנייך [**בחי׳: שניך**] כעדר הרחלים: **שיר השירים ו, ו.**
38) צאן: **בחי׳: ליתא.**
39) ויהיו חיי שרה: **חיי שרה כג, א. ראה גם מאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ 16 וע׳ קלח.**
40) שרה בחי׳ ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, א. וראה שם קכט. ב.**
41) המל׳ . . שר״ה בה״א: **ראה לעיל בפ׳ לך צא, ב.**
42) ו״א שני׳ דהוי עלמא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.**
43) ביעקב . . ת״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
44) לך ה׳ הגדולה: **דברי הימים־א כט, יא. ראה גם אגרת התשובה פ״ד. לקמן קעה, ד.**
45) אני ראשון ואני אחרון: **ישעי׳ מד, ו. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳קמא. לקמן פ׳ ויחי רמ, א.**
46) ראו כי אני אני הוא: **האזינו לב, לט [בדילוג].**
47) והוא מילוי דהה״א: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע מ. וש״נ.**
48) יעקב שהוא יו״ד עקב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ד.**
49) דבחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
50) שם ב״ן בחי׳ המל׳: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.**
51) דבר מלך שלטון: **קהלת ח, ד.**

קעב, ד

52) ת״ת: **בחי׳: ח״ת.**
53) בדיבור: **בחי׳: בדיבור דוקא.**
54) אל: **בחי׳: אל הים**
55) שם מ״ה מלגיו: **נסמן לעיל בפ׳ נח נח, א.**
56) דמדות: **חי׳: דז׳ מדות.**
57) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
58) ראש לשועלים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ג.**
59) דסוף [**בחי׳: בסוף**] מעשה שעבמ״ת: **פיוט לכה דודי.**
60) (ט): **יב: (ט). פ״ח נרשם לעיל קעא, רע״ג.**
61) מלא שבוע זאת: **ויצא כט, כז.**
62) מאת ה׳ היתה זאת: **תהלים קיח, כג.**
63) בזאת יבוא אהרן: **אחרי טז, ג. ראה תקוני זהר בהקדמה יא, סע״ב. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת זאת.**
64) תרין נוקבין פריש שלמה: **ראה זהר ויחי רמח, ב. רמז, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרפד. וש״נ. קונטרסים ע׳ תכח. וש״נ.**
65) מה זאת עשית . . עבדתיך: **ויצא כט, כה [ושם: עבדתי עמך].**
66) לא יעשה כן במקומנו: **ויצא שם, כו.**
67) שהן: **בחי׳: רק שהן.**

קעג, א

1) דה״ג מנצפ״ך: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רלז. וש״נ.**
2) ה״ג מנצפ״ך דא״: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, ד.**
3) דאימא אוזיפת מאנהא לברתא: **נסמן לעיל שם.**
4) מאמר סתום . . פתוח: **נסמן לעיל שם כט, א.**
5) דאבא יסד ברתא: **נסמן לעיל שם כב, ג.**
6) ויבן ה׳ אלקים את הצלע: **בראשית ב, כב.**
7) דמדיבור למחז׳ . . יש מיש: **ראה ספר המאמרים תקס״ג ח״ב ע׳ תר. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רעג. וש״נ.**
8) המחשבה בא [**בחי׳: באה**] מבחי׳ אין: **ראה לקוטי תורה ר״פ בלק. סה״מ תקס״ג שם.**
9) יהי אור: **בראשית א, ג.**

קעג, ב

10) יהי רקיע: **בראשית א, ו.**
11) ברוך ה׳ מן העולם: **נסמן לעיל קסח, ג.**
12) בטבע השמחה שמביאה לידי גילוי מן ההעלם: **ראה שערי אורה שער החנוכה ע׳ 58. תורת חיים בשלח ע׳ רכ. מאמרי אדה״א**

דרושי חתונה ח״ב ע׳ תיז ואילך. ח״א ע׳ רלח וע׳ שכה ואילך.
13) השמחה: **בי׳**: המשתה.
14) דז׳ ימי משתה דלאה עלו גם לרחל: **ראה פי׳ ראי״ג [ר׳ אברהם גילאנטי] באור החמה לזהר ויצא קנד, א. מקדש מלך שם. הובאו בניצוצי אורות (להחיד״א) שם.**
15) שיש בכלל מאתיים מנה: **בבא קמא עד, א.**
16) שעקבי לאה נכנסים תוך ראש רחל: **נסמן לעיל קע, ב.**
17) בחי׳: **בחי׳**: כמו.
18) דיבור שבמחשבה שהוא דלי״ת רבתי דאחד: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רפג.**
19) עקב ענוה יראת ה׳: **משלי כב, ד.**

קעג, ג

20) מה שעשתה ענוה: **ראה עץ חיים שער (לח) לאה ורחל פ״ג. שיר השירים רבא פ״א, א (ט). מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רנג. וש״נ. ח״ב ס״ע תתלט ואילך. דברים ח״ג ע׳ תתס.**
21) והנה: **יב׳**: נרשם כאן פ״י.
22) בענין ספר בראשית: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פה, ב. חיי שרה קלה סע״א ואילך. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ צא ואילך.**
23) ספר בראשית בשם ספר הישר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ב.**
24) הלא היא כתובה על ספר הישר: **יהושע י, יג.**
25) זה ספר תולדות אדם: **בראשית ה, א.**
26) לא ימוש ספר: **יהושע א, ח.**
27) דיפה שיחתן של עבדי אבות: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, ד.**
28) כמצות תפילין וקשרתם: **ואתחנן ו, ח. עקב יא, יח.**
29) ושמי הוי׳ לא נודעתי להם: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פה, ד ובהנסמן לשם.**
30) ולכאן: **בחי׳**: ולכאן כלל.
31) כי ישרים דרכי ה׳: **הושע יד, י.**
32) להגיד כי ישר ה׳ צורי: **תהלים צב, טז.**
33) ישר יחזו פנימו: **תהלים יא, ז.**
34) לעשות הישר: **פ׳ ראה יג, יט.**
35) החדש הזה לכם: **בא יב, ב.**

קעג, ד

36) אנכי ולא יהי׳ לך . . מ״ע . . ל״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ד.**
37) מ״ע . . החסדים . . ל״ת . . השמאל . . ה״ח וה״ג: **נסמן לעיל שם כו, ג.**
38) מימינו אש דת: **ברכה לג, ב. נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
39) כמ״ש: **ב׳**: כמו שהוא.
40) תולדות: **ב׳**: תולדותיו.
41) האבות שהן המרכבה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.**
42) דוד שהכין לשלמה: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פד, ד. חיי שרה קלה, רע״ג.**
43) הדורות: **תוקן ע״פ בחי׳. ובנדפס: המדות.**
44) דהאבות . . חג״ת דא״א וע״י: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ב.**
45) ואין קוראין אבות אלא לג׳: **נסמן לעיל שם פד, ד.**
46) הגדול והגבור . . ג׳ קווין: **ראה פרי עץ חיים שער (ט) העמידה פ״ט.**
47) וספר זה ס׳: **בי׳**: זה (ב)ס׳.
48) הקווין: **בחי׳**: ב׳ הקווין.
49) ויקם עדות ביעקב: **תהלים עח, ה.**
50) ואלה תולדות יעקב יוסף: **וישב לז, ב [ושם: אלה].**
51) יוסף . . יסוד: **נסמן לקמן פ׳ וישב רד, ד.**
52) דגוף וברית חשבי׳ חד: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ג.**

קעד, א

1) וכל אחיו עדיין חיים: **סוטה יג, ב.**
2) שיוסף . . יסוד ז״א: **נסמן לעיל שם פה, ג.**
3) ואנחנו מאלמים אלומים: **ראה לקמן פ׳ וישב רד, ג ואילך ובהנסמן לשם.**
4) עד ויוסף: **ב׳**: ועד יוסף. **חי׳**: עד יוסף.
5) דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכו, ד.**
6) אברהם ושרה . . מ״ה וב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ לך פו, ד.**
7) ושרה . . שבכחר . . ויהיו חיי שרה: **לקוטי תורה להאריז״ל ר״פ חיי שרה.**
8) א״ב ר״ם . . בפ׳ לך לך: **לעיל שם פ, א.**
9) יצחק ורבקה . . מ״ה וב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ לך פו, ד.**
10) ויעקב ולאה ורחל . . מ״ה וב״ן: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פו, ד.**
11) ומעתה: **יב׳**: נרשם כאן: פי״א.

קעד, ב

12) שקר החן והבל היופי: **משלי לא, ל.**
13) דאין אשה אלא ליופי: **ראה תענית לא, א.**
14) הנך יפה רעייתי: **שיר השירים א, טו.**
15) אם לא תדעי כו׳ [**ב׳**: לך] היפה בנשים: **שם א, ח.**
16) אשת זונים: **הושע א, ב.**
17) אשה יפה וסרת טעם: **משלי יא, כב.**
18) נזם זהב באף חזיר: **התחלת הכתוב אשה יפה.**
19) ויהללו אותה שרי: **לך יב, טו.**
20) ותפארת . . דחיוור וסומק וירוק: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, א.**
21) כשושנה בין החוחים: **שיר השירים ב, ב. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ו. וש״נ. לעיל פ׳ בראשית לז, ד.**
22) כלה שכלולה מהכל: **ראה דרך חיים שער התפלה ע׳ 186. שער היחוד ע׳ לה. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקצה וע׳ תרנו [ושם: וכמאמר — פירוש (קדמון — פז) למערכת האלקות פ״ד ע, א. רקאנטי בראשית ב, א].**
23) יאר ה׳ פניו אליך: **נשא ו, כה.**
24) כי באור פניך נתת לנו: **סיום תפלת העמידה.**
25) באשה שפי׳ מלאה דם וחמת: **שבת קנב, א.**
26) דנשים דעתן קלות: **שבת לג, ב. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תפט. וש״נ.**
27) כי מאיש לוקחה זאת: **בראשית ב, כג.**
28) שע״ה נהורין: **נסמן לעיל קסג, ג.**

קעד, ג

29) הנה: **יב׳**: נרשם כאן: פי״ב.
30) ההפרש בין תואר למראה: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלא, ג ובהנסמן לשם.**
31) לחיים: **בח׳**: וב׳ לחיים. **י׳**: ולחיי׳.
32) מה נאוו לחייך: **שיר השירים א, י [בהוספת תיבת „מה״. וכ״ה לעיל בפ׳ תולדות קנ, ג].**
33) ושפתיים: **ב׳**: או שפתיים.
34) (דהיינו: **ב׳**: (בל״א דהיינו.

קעד, ד

35) או״כ: **ב׳**: בחי׳ אור״כ.
36) אדמוני עם יפה עינים: **שמואל־א טז, יב.**
37) ומראך נאוה: **שיר השירים ב, יד.**
38) וחסד: **בחי׳**: וחסדן.
39) כל שתפארת לעושיה: **אבות פ״ב, מ״א [ושם: שהיא תפארת — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ של].**
40) ישראל אשר בך אתפאר: **ישעי׳ מט, ג.**

קעה, א

1) המצות שנק׳ רמ״ח איברים דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.**
2) בחסד דרועא ימינא: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
3) כולך יפה רעייתי: **שיר השירים ד, ז.**
4) כי נר מצוה . . ותורה אור: **משלי ו, כג.**
5) דחכ׳ אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**
6) כיוסף שהי׳ יפ״ת: **וישב לט, ו.**
7) ובאבשלום א׳: **ראה שמואל־ב יד, כה.**
8) מראשו: **חי׳**: ליתא.
9) באור פניך כי רציתם: **נסמן לעיל קסג, ד.**
10) דשם ע״ב בחכ׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
11) דעינים שהן נו״ה דחכמה: **נסמן לעיל בפ׳ ויראא קיד, ג.**
12) עיני העדה: **שלח טו, כד.**
13) עיניך יונים: **שיר השירים א, טו. ד, א.**
14) עיניו כיונים: **שיר השירים ה, יב.**
15) ותהלתי אחטם לך: **ישעי׳ מח, ט.**
16) לבעל החוטם: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקפח וע׳ תקצה.**
17) ושם ס״ג . . בבינה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
18) שהן: **בחי׳**: שהן ר״ה.
19) ומי׳: **בחי׳**: וי׳.

קעה, ב

20) שופרי׳ דיעקב . . דאדה״ר: **בבא בתרא נח, א.**
21) המל׳ . . מבחי׳ המל׳ דכל ספי׳: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ב.**
22) לתושבע״פ מל׳ קרינן לה: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
23) תושב״כ פנים מאירות: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלד, א.**
24) שופרי׳ דיעקב . . דא״ק: **ראה הנסמן לעיל קסג, ד.**
25) מ״ה שמו מ״ה שם בנו: **משלי ל, ד [ושם: ומה שם — ראה לעיל פ׳ תולדות קמו, ד. לקמן קעח, ג בהערה ומה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כו. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תקג. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ יז וע׳ עב].**
26) דא״ק: **חי׳**: דאדה״ר.
27) זולתם: **ה׳**: זולתה.
28) היפה בנשים: **שיר השירים א, ח. ה, ט. ו, א.**
29) רבות בנות עשו חיל: **משלי לא, כט.**
30) גם: **בחי׳**: כי גם.
31) בשרה ורבקה . . ב״ן דמ״ה: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלז, א.**
32) ומעתה: **יב׳**: נרשם כאן: פי״ג.
33) יפה כלבנה: **שיר השירים ו, י.**

קעה, ג

34) חכמת אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**

35) צהבו פניו של ר׳: חולין ז, ב. י: ר״א – נסמן לעיל ר״פ לך פא, ב.
36) פני משה כפני חמה: בבא בתרא עה, סע״א.
37) מדוע פניך רעים: נחמי׳ ב, ב.
38) המלבין . . ואזיל סומקא: בבא מציעא נח, ב.
39) נעשה אדם בצלמנו: בראשית א, כו.
40) שהי׳: **בחי׳**: גם שהי׳.
41) ותמלא כד״ה: ראה לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, א ובהנסמן שם.
42) ארוכה מארץ מדה: איוב יא, ט.
43) מאת ה׳ היתה . . נפלאת הוא [**ב**: היא]: תהלים קיח, כג [ושם: היא נפלאת].
44) אבן מאסו: תהלים שם, כב.
45) מ״ש . . בה: **חי׳**: מ״ש אח״כ . . בה לב.
46) אחע״ב . . בטח בה . . תנו לה: משלי לא, י. יא. לא.
47) ישכיל עבדי: ישעי׳ נב, יג.
48) למעלה מבחי׳ אדם: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.
49) לא תואר לו ולא הדר לו: ישעי׳ נג, ב [בהוספת תיבת „לו״ (השני)].
50) רק: **בחי׳**: ורק.
51) במשיח חיים נתת לו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, א.

קעה, ד

52) למרבה המשרה: ישעי׳ ט, ו. ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שנא ואילך ובהנסמן שם.
53) כתר שם טוב: ראה בהנסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.

*

1) וישכם לבן בבקר: מיוסד על ד״ה זה שנדפס בספר המאמרים תקס״ד ע׳ יד [הנחת כ״ק אדה״א]. ומקבילו בתורה אור ויצא כג, ד. וביאור על התו״א נדפס באור התורה ויצא (כרך ה׳) ע׳ תתסט.
המאמר נמצא בביכלאך (כת״י מעתיק דלקמן):
א = 70 מב, א חסר בתחלתו [מתחיל מלקמן קעח, ב שו״ה דאפי׳ – בבחי׳].
ב = 131 ע׳ קצב.
ג = 154 ע׳ קה.
ד = 184 ע׳ תלא, בכותרת: בעז״ה תורת אדמו״ר.
ה = 207 ע׳ כב [וחסר בסופו ונמצא רק עד לקמן קעט, ד שו״ה ומחו״ב – בכל].
ו = 678 ע׳ לא.
ז = 976 קכד, ב [נעתק עד לקמן קעח, ב שו״ה דאפי׳].
ח = 1154 ע׳ קלה, בכותרת: בעזה״י פ׳ ויצא מאדמו״ר ר׳ דובער שדרש תקפ״ה [המעתיק רשם כאן גם שם העיר, אבל אינו ברור ולא ניתן לקריאה].
ט = 2012 ע׳ עח.
המאמר הובא לעיל בפ׳ תולדות קסב, ב. לקמן בפ׳ וישלח קפ, ג. קצה, א. וראה הנרשם ברד״ה שלפנ״ז.
וישכם לבן בבקר: ויצא לב, א.
2) לך ה׳ הגדולה והגבורה: דברי הימים־א כט, יא. ראה גם אגרת התשובה פ״ד (צד, ב).
3) כי כל . . יסוד: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנז, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רכד. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תרפז. וש״נ.
4) כו׳: **וד**: ובארץ כו׳.
5) דאחיד בשמיא וארעא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ד.
6) חמשים ש״ב גי׳ דלך: ראה גם פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת לך. ספר המאמרים תקס״ו ע׳ ריג.
7) דבינה עד הוד אתפשטת: נסמן לעיל שם כג, ד.
8) כל היפך אותיות לך: ראה גם ספר המאמרים תקס״ד ע׳ כז ואילך.
9) יסוד . . יוסף: נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ג.
10) ששם עלו שבטים: תהלים קכב, ד. ראה זהר פקודי רכט, ב. רל, א. לקמן קעו, ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע רעח ואילך. וש״נ. בראשית ע׳ תקיב. וש״נ.
11) האבות . . הן הן המרכבה: נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.
12) שהאבות . . דחג״ת: נסמן לעיל בפ׳ נח סב, א.
13) עליונה בחי׳: **בדו**: העליונה לבחי׳.
14) והגדולה . . החסד: ראה גם תקוני זהר תכ״ב (סז, ב). שער היחוד והאמונה פ״ד. מאמרי אדה״ז כתובים ח״ב ע׳ רכד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקלד. וש״נ.
15) החסד . . אברהם . . יצחק: נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.
16) והת״ת . . יעקב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.
17) יעקב . . הרחמים: נסמן לעיל שם.
18) אלקי אבי אברהם: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.
19) לך ה׳ הגדולה בה״א: ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקעה ואילך.
20) שהה״א מורה לשון נוקבא: ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ס״ע נה ואילך.
21) המקבל: **בדו**: קבלת המקבל.
22) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י.
23) כי אמרתי עולם חסד יבנה: תהלים פט, ג.
24) שהחסד והגדולה ענין א׳ הוא: ראה בהנסמן לעיל הערה והגדולה.
25) במקום גדולתו . . ענותנותו: נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכג, ד.
26) דלגדולתו אין חקר: תהלים קמה, ג.
27) דבה״א בראש״ם: בראשית רבא פ״ב, ב.

קעו, א

1) והוכן בחסד כסא: ישעי׳ טז, ה [**גדוח**: כסאו – ראה לעיל פ׳ תולדות קמה, ג. קמו, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרמג. וש״נ].
2) אבות העולם . . בפ׳ תולדות: לעיל קמב, ב.
3) תולדות: **בגדוח**: ליתא.
4) גדול ה׳ ומהולל מאד: תהלים קמה, ג.
5) גדו״ל הו״י . . אימתי גדול: תהלים מח, ב. ראה זהר פקודי רלה, א. ויקרא ה, א. זהר חדש תשא מד, א. חוקת נא, רע״ד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ פ. וש״נ.
6) בהבראם באברהם: נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.
7) שבל׳ המקובלים הראשוני׳ . . חג״ת . . גג״ת: ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקעה. דברים ח״א ע׳ ר. אור התורה ואתחנן כרך ו ע׳ ב׳רכו. וש״נ.
8) יומם יצוה . . דאזיל עם כולהו יומין: תהלים מב, ט. ראה זהר אמור קג, א־ב. בלק קצא, א. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ אלה.
9) ואגדלה שמך: לך יב, ב.
10) אברהם . . אוהבי רחימא דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ב.
11) התהלך לפני: לך יז, א. ראה לקמן פ׳ ויחי רמג, א.
12) הלוך ונסוע הנגבה: לך יב, ט. ראה גם לעיל בפ׳ לך פד, ב ובהנסמן לשם.
13) בחסד: **בו**: בחי׳ (ה)חסד.
14) שארכובותיו דא לדא נקשן: דניאל ה, ו.
15) פחד ה׳ שיהי׳ לע״ל: נסמן לעיל בפ׳ נח עה, ד הערה ובכן.
16) פחד יצחק: נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.

קעו, ב

17) דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכו, ד.
18) זכות אבות לא תמו: שבת נה, א.
19) אך טוב וחסד: תהלים כג, ו.
20) כי טוב חסדך מחיים: תהלים סג, ד.
21) זכור רחמיך ה׳: תהלים כה, ו.
22) מימי קדם קדמונו של עולם: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלה, ב.
23) חח״נ ובג״ה ודת״י: נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א הערה דקו.
24) בפסח ושבועות וסוכות . . דאברהם . . דיצחק . . דיעקב: נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ד.
25) וירא העם וינועו: יתרו כ, טו.
26) ויעקב נסע סוכתה: וישלח לג, יז.
27) כנשר יעיר קינו: האזינו לב, יא.
28) דג׳ מועדי הוי׳ . . בג׳ התפלות: ראה סידור שחרית לד, א. לז, א ואילך. מאמרי אדה״א במדבר ח״ה ע׳ א׳תרנז ואילך.
29) שהתפלות אבות תקנום: נסמן לעיל בפ׳ נח נד, א.
30) ג״ר . . דאברהם . . דיצחק . . יעקב: נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ד.
31) שולחן בצפון: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מב, ג.
32) תח״ה . . גבורה דע״י: ראה סידור תפלת ר״ה רלז, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳לא.
33) גשמים . . בגבורה שבחסד: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תצח ואילך. דברים ח״ג ע׳ א׳כט. ח״ד ע׳ א׳תכח ואילך.
34) דטהרה מביאה לידי קדושה: ראה ירושלמי שבת פ״א, ה״ג. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳ק.
35) האבות נק׳ רועים: ראה גם לקמן פ׳ וישלח קפא, א ובהנסמן לשם.
36) מתי יגיעו מעשי: ראה תנא דבי אליהו רבא רפכ״ה. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקיב. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תקפד. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ שפז. אמרי בינה שער התפילין פקע״ב [קלז, ד]. ספר המאמרים תרנ״ד ע׳ רסו. ספר השיחות תורת שלום ע׳ 23.

37) האהבה האלקי׳ דאברהם: **ב: אברהם. גח: אברהם (ה)אלקי׳ דאברהם האהבה.**
38) כמו: **ב: כמו האהבה אלקי׳ דאברהם.**

קעו, ג

39) הבאים ישרש יעקב: **ישעי׳ כז, ו.**
40) שאנו אומרים אבל אנחנו עמך: **בתפלת השחר מתנא דבי אליהו רבא פכ״א.**
41) ישראל רחמנים בני רחמנים: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכה, ג.**
42) גומלי חסדים בני גומלי חסדים: **כתובות ח, ב.**
43) בני גומלי חסדים: **בגדוח: ליתא.**
44) מאמינים בני מאמינים: **שבת צז, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תמט בהערה.**
45) מאצי׳ . . נפסק הארת הקו: **עץ חיים שער (ג) סדר אצי׳ למהרח״ו בתחלתו. וראה שם שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ד (לו, א ד״ה והנה אע״פ). ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ג ע׳ רכד הערה 34.**
46) מסך מפסיק בין אצי׳ לבי״ע: **נסמן לעיל קסג, ג.**
47) יום: **בו: יום ויום.**
48) מאברהם . . המאמין הראשון: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קו, ד.**
49) בן ג׳ שנים הכיר את בוראו: **נדרים לב, סע״א. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ פ. וש״נ. שמות ח״ב ריש ע׳ תקפז. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ פט.**
50) נודע בשערים . . בכל חד: **משלי לא, כג. ראה זהר וירא קג, ריש ע״ב.**
51) שהלב מבין: **ברכות סא, סע״א.**
52) בעין השכל דבלבא אתחזי כולא: **נסמן לעיל בפ׳ נח מז, ב.**
53) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**
54) כולם ידעו אותי: **ירמי׳ לא, לג.**
55) ולא ילמדו איש את רעהו: **התחלת הכתוב (בדילוג) כולם ידעו אותי.**
56) למס״נ . . גם קל שבקלים: **ראה תניא פי״ח. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קיא. שמות ח״ב ריש ע׳ תכט. נביאים וכתובים ע׳ תקעג. וש״נ. קונטרסים ס״ע יא.**
57) בכאו״א: **בדו: בכח כאו״א.**

קעו, ד

58) גנבא אפום מחתרתא: **ראה גם לקמן בפ׳ מקץ רטו, ג ובהנסמן שם.**
59) מודים אנחנו לך: **נוסח מודים [בדילוג].**
60) וראיה: **ד: גמורה וראי׳. ו: וידיע׳.**
61) שאין קוראין אבות אלא לשלשה: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ד.**
62) דנופו בתר עיקרא גרירא: **ראה שבת ד, ב. ח, א. בבא מציעא קיח, ב.**
63) מרכבה תתאה: **הלשון מרכבה תתאה — השמטות (רעיא מהימנא) לזהר בראשית רסו, ב. ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמג, ב ובהנסמן לשם בהערה השבטים.**
64) די״ב בקר בים של שלמה: **מלכים־א ז, כה.**
65) דפני אריה: **יחזקאל א, י.**
66) ששם עלו שבטים: **ראה בהנסמן לעיל קעה, ד.**

קעז, א

1) כשם שאין בלבך אלא אחד: **פסחים נו, א. ראה גם לקמן פ׳ וישב רז, ג. רט, א. ויחי רמג, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳סג. וש״נ.**
2) ביום ההוא . . ושמו אחד . . למהוי אחד באחד: **נסמן לקמן פ׳ וישב רז, ג.**
3) ובידך כח וגבורה . . ולגדל **[וד: לגדל]** ולחזק לכל: **בפסוקי דזמרה [בדילוג] מדברי הימים־א כט, יב.**
4) למה תחתנו ה׳ מדרכיך: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ב.**
5) כי ידעתיו אשר **[ו: למען אשר]** יצוה: **וירא יח, יט [בדילוג].**
6) מרחוק ה׳ נראה להם: **ע״פ ירמי׳ לא, ב.**
7) הקטנים: **בדו: קטנים מהם.**
8) לבלתי ידח ממנו נדח: **שמואל־ב יד, יד.**
9) מבחי׳: **בדו: מבחי׳ מדריגו׳.**
10) השבטים . . מרכבה תתאה: **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמג, ב ובהנסמן לשם.**
11) ד׳ דגלים שמאירים בד׳ מחנות: **ראה ביאורי הזהר במדבר פה, א ואילך.**
12) האבות שהן מרכבה עילאה: **ראה זהר ואתחנן רסב, ב. ועוד.**
13) יעקב שנק׳ בריח התיכון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**

קעז, ב

14) והאכלתיך נחלת יעקב אביך: **ישעי׳ נח, יד.**
15) נחלה בלי מצרים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
16) ועתה לא יבוש יעקב: **ישעי׳ כט, כב [ושם: לא עתה יבוש — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שיב].**
17) ברחמיך הרבים רחם עלינו: **בברכת יוצר. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ה, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ס״ע תלג ואילך. ח״ג ע׳ א׳צב.**
18) הרחמים . . על דבר המושפל . . מצד ערך הרוממות: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית שם. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ שיב ואילך.**
19) הרחמי׳: **בדו: מדת הרחמי׳.**
20) כחשיכה כאורה: **תהלים קלט, יב. ראה עטרת ראש דרוש לעש״ת ע׳ נא.**
21) עולמות: **בד: עולמות העליונים.**
22) יו״ד תיקונין דאפיק לון: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
23) א״ק שנק׳ אדם דבריאה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כט, ג ובהנסמן לשם.**

קעז, ג

24) המגביהי לשבת המשפילי לראות: **תהלים קיג, ה. ו. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עט. וש״נ.**
25) באו . . כמו: **ד: ליתא. ו: באנו . . בדו: בחי׳.**
26) ד׳ מקיפים . . אדון עוזנו: **נסמן לעיל קעב. ב.**
27) כי אמרתי עולם חסד יבנה: **תהלים פט, ג.**
28) שא׳ המלך המרומם לבדו: **בברכת יוצר.**
29) לנש״י . . שעלו במח׳: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, ד.**

קעז, ד

30) אה״ע אהבתיך ע״כ משכתיך חסד: **ירמי׳ לא, ב [ושם: ואהבת — ראה לעיל בפ׳ תולדות קמב, ד. לקמן ויחי רלט, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקב. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שדמ. וש״נ. דרושי חתונה ח״ב ע׳ שפז וע׳ שצז].**
31) כי אתה אבינו ואברהם **[ו: כי אברהם]** לא ידענו: **ישעי׳ סג, טז.**
32) כי הוא עשנו ולא **[דו: ולו]** אנחנו: **תהלים ק, ג [בדילוג].**
33) הבן יקיר לי: **ירמי׳ לא, יט.**
34) מה שמו ומה שם בנו: **משלי ל, ד.**
35) בינה ליבא בה **[דו: ובה]** הלב מבין: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
36) המבין דבר מתוך דבר: **נסמן לעיל בפ׳ לך פב, א.**
37) קמי׳: **בדו: הרי קמי׳.**
38) כי אל דעות ה׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.**
39) זו: **בדו: בינה זו.**
40) דאדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל שם ו, ד.**
41) יתן: **דו: ותן.**
42) האבות . . רק ברוחניות: **ראה לעיל בפ׳ לך פה, ד ובהנסמן לשם.**
43) בפיקודיך אשיחה: **תהלים קיט, טו.**
44) רחבה מצותך מאד: **תהלים שם, צו.**
45) כי לא עם בינות הוא: **ישעי׳ כז, יא.**
46) דכל מי שאין בו דיעה: **ברכות לג, א. ראה לקוטי אמרים להה״מ [קה״ת] סקצ״ג. אור תורה [קה״ת] רטו, ד. ספר המאמרים תקס״ג ח״ב ע׳ תצז ואילך (נוסח א׳). מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תלה. וש״נ.**

קעח, א

1) שבבינה . . הרחמים: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תלה.**
2) כנשר יעיר קינו: **האזינו לב, יא.**
3) ב׳ מדריגות בלבן: **ראה סידור שער הל״ג בעומר דש, ג ואילך. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקצ. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקז וע׳ תקמב ואילך.**
4) לבן . . חשמ״ל דנוגה: **ראה גם מגלה עמוקות אופן לה. מאמרי אדה״ז שם ע׳ תקפט. בהנסמן בהערה שלפנ״ז.**
5) עד הגל הזה: **ויצא לא, נב.**
6) יעקב שנק׳ בעל עולם האצילות: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ״א.**
7) בלבן . . לובן העליון: **נסמן לעיל קסח, ד.**
8) חשמ״ל העליון: **ראה בסמוך בפנים. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תצד ואילך. וש״נ. ע׳ תצז.**
9) שהאבנים . . אותיות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ד.**
10) ישת חשך סתרו: **תהלים יח, יב.**
11) קרומא דאוירא . . הפרסא . . בין כתר לחכמה: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ ט.**
12) למעלה: **בו: למעלה מעלה.**
13) מעקה כמ״ש בע״ח: **ראה שם שער (מב) דרושי אבי״ע פי״ד [ושם בין אבי״ע].**

קעח, ב

14) הכתר ממוצע . . לנאצלים: **נסמן לקמן בפ׳ וישלח קפ, ד.**
15) דאפי׳ אור צח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א.**
16) אתחשיך קמיה: **דו: אוכם הוא לגבי.**
17) מאת כל **[ג: ליתא]** אשר לאבינו הציל כל **[גו:**

את כל]: ויצא לא, א [ושם: את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל].
18) בכל: **בדו**: בעל.
19) שנאמר (כי: **ב**: (שנאמר בו כי. **דו**: שנאמר כי.
20) כי טוב הוא: שמות ב, ב.
21) כו׳): **דו**: כו׳.
22) מן המים . . מ״ע: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ג.
23) נבואת הנביאים: **בדו**: נבואה ב(ל)נביאים.
24) הביטול: **בו**: בחי׳ הביטול.
25) אליהו שעלה למעלה בגופו: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כו, ב ובהנסמן לשם.
26) ויתהלך [**בדו**: ניתוסף: חנוך]: בראשית ה, כד.
27) בחי׳: **בו**: בבחי׳.
28) ממציאות . . בקו: **בו**: במציאות . . דקו.
29) וז״ש אליהו חי ה׳ אשר עמדתי לפניו: מלכים־א יז, א [בדילוג — ראה לעיל בפ׳ תולדות קמח, ד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רכח].
30) טלא דבדולחא: ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ד.
31) כי טל אורות . . תח״ה: ישעי׳ כו, יט. ירושלמי ברכות פ״ה, ה״ב.
32) בגופו ביטול . . יותר ממשה: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקנד וש״נ. דרושי חתונה ח״א ע׳ קיד.

קעח, ג

33) דאליהו גי׳ ב״ן: ראה פרי עץ חיים שער (ח) הק״ש פ״ח. מאורי אור מערכת אליהו סקמ״א. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתקנו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקלז. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳לב. לקמן פ׳ ויחי רלט, ב.
34) שמשה: **בו**: דהיינו משה.
35) ונחנו מ״ה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.
36) ומה: **בו**: מה — ראה לעיל קעה, ב בהערה מ״ה.
37) נשמות . . אחר חורבן בית שני . . רחב״ד: להעיר מסדר הדורות בערכו.
38) רחב״ד . . נחש כרוך על עקבו: ראה תוספתא ברכות פ״ג, ה״כ. ירושלמי ברכות פ״ה, ה״א. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שפה. וש״נ.
39) הרגיש: **בו**: הרגישו.
40) דחויא קטיר לרגלוהי דנוק׳: ראה תקוני זהר תכ״ז עב, א (ראה גם) מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ עז. וש״נ. ח״ב ע׳ תצג.
41) ואתה תשופנו עקב: בראשית ג, טו.
42) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ: זכרי׳ יג, ב.
43) ובלע המות: נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטז, ב.
44) והקדים לבא למים: ראה ירושלמי ברכות פ״ה, סה״א. רש״י ברכות לג, א ד״ה ומת הערוד.
45) רשב״י . . בחד קטירא . . בי׳ להיטא: נסמן לעיל בפ׳ לך צו, א.
46) רשב״י . . ניצוץ משה: ראה ספר הגלגולים לקוטים ענין משה (ווילנא תרמ״ז עא, א). עמק המלך שער (ז) רישא דלא אתידע פ״ד (מג, סע״ב). מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תקפז ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שס. וש״נ.
47) וד״ל . . היה: **בו**: וכנ״ל . . **ב**: הי׳. **דו**: היו.
48) הסבות . . בזוהר: ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳כד. נביאים וכתובים ע׳ קפז. לעיל בפ׳ בראשית מ, סע״ב ובהנסמן לשם.
49) רב יהודה . . מאימתא דמארי: ראה גם לעיל בפ׳ נח מט, ד ובהנסמן לשם.
50) כל לימודו . . נזיקין: ברכות כ, א. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רעא. וש״נ. המשך מים רבים תרל״ו ע׳ רלו. המשך תער״ב ח״ב ריש ע׳ א״נ. וע׳ א׳סד. תורת שלום ע׳ 136.
51) החיצוני׳ שהן ד׳ אבות נזיקין: בבא קמא ב, א (במשנה). ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קיח, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קסג. וש״נ. ח״ב ע׳ שפח. המשך תער״ב שם ע׳ א׳סד.
52) וכד שליף חד מסאני׳: ראה ברכות כ, א.
53) ד׳ שנכנסו לפרדס: ראה גם לעיל פ׳ וירא קא, ב ובהנסמן לשם.
54) לאגברא ימינא על שמאלא: נסמן לעיל שם.

קעח, ד

55) חשמ״ל: **בדו**: חשמ״ל הנ״ל.
56) הגל . . הפרסא בין כתר: ראה המשך תער״ב ח״א ע׳ רו.
57) מי שאמר לשמן וידליק: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כד, א.
58) התפלות שלו להחיות החולה: ראה גם לעיל בפ׳ נח נד, רע״ד ובהנסמן לשם.
59) קי״ס שנבקע הפרסא שמאצי׳ לבריאה: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ריב. וש״נ.
60) בכל ע״ש שאז עליות העולמות: ראה פרי עץ חיים שער (יח) השבת פ״ו ואילך. שער הכוונות ענין קבלת שבת דרוש א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קמט.
61) מראה הלבן . . מראה עצמי׳: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תפד. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳רלו.
62) טעם בגדי לבן: עטרת ראש שער יוהכ״פ פ״ה. מאמרי אדה״א דברים שם.
63) אפריון עשה לו המלך: שיר השירים ג, ט. ראה זהר בראשית כט, א. תרומה קכז, ב. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשעט. קצרים ע׳ רפ. תקס״ד כאן ע׳ טו. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקיז. דברים ח״ד ע׳ א׳רלז. נביאים וכתובים ע׳ רמו־ז.
64) עצמות האור דא״ס . . טהירו עילאה: ראה לעיל בפ׳ נח סט, ב. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בספר המאמרים תרנ״ט ע׳ עז.
65) ותחת רגליו . . לטוהר: משפטים כד, י.
66) דליח מח״ב: תקוני זהר בהקדמה יז, א.

קעט, א

1) אנת עילאה על כל עילאין: ראה תקוני זהר שם.
2) דיעקב . . ח״ת: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.
3) שם מ״ה מלגיו: נסמן לעיל בפ׳ נח נח, א.
4) במקלות אשר פצל: ויצא ל, לח. לט.
5) כמ״ש בס׳ הקבלה: ראה גם זהר ויצא קסא, סע״א.
6) והחליף את משכורתי . . אם כה יאמר: ויצא לא, ז. ח.
7) תוס׳: **בדו**: ריבוי תוס׳.
8) אפי׳: **בדו**: עפ״י.
9) אור החסד בכלי הגבורה: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מ, ד. ובהנסמן לשם.
10) מינים: **בדו**: מונים.

קעט, ב

11) שידוע בס׳ הקבלה: ראה גם עץ חיים שער (ו) העקודים פ״א.
12) ל׳: **בדו**: מונים ל׳.
13) כפירש״י: ויצא לא, ז.
14) כמש״ת בפ׳ וישלח: לקמן קפב, א.
15) כן: **בו**: בו.
16) ויפרוץ האיש לרוב ויהי לו צאן רבות: ויצא ל, מג [ושם: האיש מאד מאד ויהי — וראה בסמוך קעט, ג].
17) כנ״ל בפ׳ אלקי עולם ברחמיך הרבים: לעיל קעז, ב.
18) צאן לשון יציאה ובקיעה . . אז תעבורנה . . בפ׳ וישלח: ראה לקמן שם קפ, ג. ד. ובהנסמן לשם.
19) בחי׳ עיקר: **בדו**: עיקר בחי׳.

קעט, ג

20) מאד הוא בלי גבול: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלא, ג.
21) וכמ״ש ביעקב אז יבקע כשחר: ישעי׳ נח, ח. ראה זהר אמור קד, א שיעקב אומר פסוק זה. וראה גם הנסמן לקמן פ׳ וישלח קפה, ב. קפט, ג.
22) לבן . . חכמה דקליפ׳: ראה זהר אמור צו, ב. ובביאורי הזהר לשם (עט, ד ד״ה וכד).
23) חכמה דקליפ׳ שנק׳ ערמה: נסמן לעיל בפ׳ נח עט, א.
24) ארמי אובד אבי: נסמן לעיל שם.
25) ונהרו אליו כל הגוים: ישעי׳ ב, ב.
26) אז אהפוך אל עמים: צפני׳ ג, ט.
27) תפלת שחרית דאברהם: ברכות כו, ב.
28) וישכם אברהם בבקר: וירא כב, ג.
29) בקר דאברהם . . בקר אערך לך ואצפה: תהלים ה, ד. ראה זהר בלק רד, א. פינחס רלג, א. ובביאורי הזהר בלק שם (קח, ב ואילך).

קעט, ד

30) רב חסד . . דבי׳ אחיד אבא: ראה עץ חיים שער (יד) אר״א פ״א.
31) לקו הימין דחח״נ: נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א.
32) דזכות אבות לא תמו: שבת נה, א.
33) והמרחם כי לא תמו חסדיך: נוסח תפלת העמידה (ברכת מודים).
34) כה אמר [**ו**: ניתוסף: ה׳] ליעקב אשר פדה את אברהם: ישעי׳ כט, כב [ושם: ה׳ אל בית יעקב — ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ פח. וש״נ. דברים ח״א ס״ע שלב. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ שיא. לעיל פ׳ תולדות קמח, א. לקמן פ׳ וישלח קצח, ב].
35) א״ס: **בו**: אא״ס.
36) המשכת: **אגוח**: השכמת.
37) אתדבקות רוחא ברוחא: ראה זהר משפטים קכד, ב.
38) טבע הטוב להטיב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.

39) שבני בנים כבנים: **יבמות סב, ב.**
40) אם יגאלך טוב: **רות ג, יג.**

קפ, א

1) בהן: **ב: בהם התעוררו'.**
2) ברוך ה' כו' מן העולם: **נסמן לעיל קסח, ג.**
3) ויברך אותם: **בראשית א, כח [ושם: ויאמר להם — וכ"ה בד].**
4) את . . הטפל: **ברכות לו, ב. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תיד ובהנסמן שם.**
5) והם אותיות מ"ה בהיפוך: **ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' קנא.**
6) ימי שנותינו בהם: **תהלים צ, י. ראה גם סידור שער האלול רכט, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' תלה. ויקרא ח"ב ס"ע תשמח ואילך. במדבר שם ס"ע א'קנו ואילך. דברים ח"ב ע' תקנה. לעיל פ' נח נט, א.**
7) למ"ד כלים דז"א: **ראה עץ חיים שער (ל) הפרצופים דרוש א. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' שנב.**
8) בהם אחוריים דמ"ה: **ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' שפא.**

קפ, ב

9) והיה ברכה ונברכו בך: **לך יב, ב. ג.**
10) שכל העולם . . לצוות לזה: **ראה ברכות ו, סע"ב.**
11) אבינו אב הרחמן: **ברכת (אהבת עולם) ק"ש.**
12) (כמו . . כו'): **ד: ליתא. אגוח: באים תיבות אלו (בשורה זו) לפני התיבות „וזהו . . כו'".**
13) שוב למען עבדיך: **ישע' סג, יז.**
14) דהוא מקומו של עולם: **נסמן לעיל בפ' בראשית מג, א.**
15) ויעקב הלך לדרכו: **ויצא לב, ב.**

*

וישלח

קפ, ג

1) וישלח יעקב: **מאמר זה מיוסד על המאמרים דלהלן:**
א) מהתחלת המאמר עד שו"ה בראתיו — ולהבין — מיוסד על ד"ה עם לבן גרתי משנת תקס"ד נדפס [בתוס' הגהות וכו'] באור התורה וישלח ח"ב ע' רכז ואילך.
ב) מ„ולהבין ביאור זה" עד פ"ב מיוסד על ד"ה אם לא תדעי לך בסה"מ תקס"ד ע' יב ד"ה וזהו [ובהנסמן בריש המאמר שם].
ג) פ"ג-ה מיוסד על ד"ה עם לבן גרתי הנ"ל.
ד) מאמצע פ"ה-ח מיוסד על ד"ה וישלח תקס"ה נדפס בספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' פב — הנחת כ"ק אדה"א [נדפסה שם בתור נוסחא שני'. ונוסח א' שם הוא הנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז. והמאמר בתורה אור וישלח כד, א ואילך מורכב משניהם].
ה) פ"ט ואילך מיוסד על ד"ה עם לבן גרתי הנ"ל וד"ה ויקח מן הבא בידו תקס"ה נדפס בספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' עו הנחת כ"ק אדה"א [בכותרת: נוסחא שני'. ומקבילו שם הנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז. — והנחה אחרת בתר"א וישלח כו, א].
בביכלאך (כת"י מעתיק) דלהלן נמצא המאמר:
א = 131 קצז, ב בכותרת: בעזר"ה פ' וישלח.
ב = 135 ע' י (חסר התחלה) ומתחיל מלקמן (קפה, א) פ"י.
ג = 524 ל, ב. ונסמנו בו כ"ג פרקים.
ד = 653 ע' מב ולא נגמר בכתיבתו ונסמנו בו ח"י פרקים.
ה = 671 ע' נ.
ו = 678 לו, ב.
ז = 873 קנט, ב.
ח = 947 צא, ב.
ט = 976 ע' קכט וחסר בסופו.
י = 1119 לג, א בכותרת: פ' וישלח התקפ"ג (מהאמצעי נ"ע). **ונסמנו כ"ג פרקים.**
יא = 1154 ע' קמג.
יב = 1371 ע' כו מתחיל מלקמן קפד, ד.
יג = 2003 ע' א, חסר התחלה ומתחיל מלקמן קפא, א.
חלוקת הפרקים בביכלאך גדי נרשמו להלן במקומם.
עוד בנוגע למאמר זה ראה בנרשם לעיל בפ' ויצא קסח, ג.
המאמר נזכר ג"כ בספר זה לעיל בפ' תולדות קס, סע"ד. קסב, ג. ויצא קעט, ב. לקמן קצז, ב [ושם: כמ"ש למעלה באורך]. פ' וישב קצט, ב. ויחי רמח, ב.
וישלח יעקב . . ויצו אותם . . [כה . . לעשו: **אז: כו'] . .** ויהי לי: **וישלח לב, ד"ו.**
2) במדרש דמיד שנפטר מלבן: **ראה גם אור התורה כאן ע' 460.**
3) גרח"י גימטריא תרי"ג: **רש"י כאן. בראשית רבתי לר' משה הדרשן כאן.**
4) מצות: **[אז: שמרתי תרי"ג מצות] . .** לברר אותך: **ראה גם לקוטי שיחות וישלח כרך טו ע' 299 הערה 46.**
5) ויפרוץ האיש . . ושפחות ועבדים: **ויצא ל, מג. ולהעיר מפ' תולדות קנג, א.**
6) וישמע . . הכבוד הזה: **ויצא לא, א.**
7) לכבודי בראתיו יצרתיו: **נסמן לעיל בפ' בראשית כ, ג.**
8) כמשי"ת **[אז: כנ"ל] . .** וישכם לבן בבקר: **ראה לעיל פ' ויצא קעח, ב. קעט, א ואילך.**
9) התהו . . השבירה בבחינת ס"ג: **ראה גם לעיל בפ' בראשית ט, א ובהנסמן לשם.**
10) יעקב בעל עולם האצילות: **ראה עץ חיים שער (ו) העקודים פ"א.**
11) אם לא תדעי לך: **שיר השירים א, ח. ראה ספר המאמרים תקס"ד ע' יב. תורה אור ויצא כג, ג.**
12) צאן . . יציאה: **ראה שרש ישע מערכת צון. הנסמן בראש המאמר כאן. לעיל בפ' ויצא קעט, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' רכא.**
13) צאן . . צאינה וראינה: **שיר השירים ג, יא. ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א בהוספות ע' 15 ובהנסמן לשם.**
14) ותצא דינה לראות: **וישלח לד, א (בדילוג).**
15) השמש יצא על הארץ: **ויירא יט, כג.**
16) שבשעשועים העצמיים: **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**
17) פרט ועוללות: **ראה ג"כ אור התורה וישלח כאן ע' רכח.**

קפ, ד

18) והנה: **ג: נרשם כאן: פ"ב.**
19) בעובדא דמקלות אשר פצל: **ויצא ל, לז ואילך.**
20) הכתר . . הממוצע: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי"ע פ"א. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' שפא: ויקרא ח"ב ע' תס. לעיל פ' ויצא קעח, ב.**
21) הוא **[אז: כי הוא]** עשנו . . מרעיתו: **תהלים ק, ג (בדילוג).**
22) יעקב איש תם יושב אוהלים: **תולדות כה, כז.**
23) נשמות ישראל שנקראו צאן: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
24) וע"ש **[אז: וע"ש]: ועבדים ושפחות.**
25) והנה: **די: נרשם כאן: פ"ב.**
26) אז תעבורנה הצאן: **ירמי' לג, יג [ושם: עוד תעבורנה — ראה לעיל בפ' תולדות קנג, א. ויצא קעט, ב. ספר המאמרים תקס"ד ע' יג. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרמז. דברים ח"ג ע' תשנג. נביאים וכתובים ע' עז].**
27) מונה מספר לכוכבים: **תהלים קמז, ד. ראה גם לקמן קפב, א.**
28) מן אור: **גדהזט: אור [ז: האור] מן.**

קפא, א

1) לבלחי ידח ממנו נדח: **שמואל-ב יד, יד.**
2) וזהו: **גד: נרשם כאן: פ"ג.**
3) ורחל באה עם הצאן . . בזהר: **ויצא כט, ט. ראה זהר בלק קפז, סע"א.**
4) ירדו: **בכמה כת"י: וירדו.**
5) ששה סדרים: **ראה בהנסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**
6) דנעוץ תחלתן בסופן: **ספר יצירה פ"א, מ"ז.**
7) הנשמות . . שעלו במחשבה: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכח, ד.**
8) אז ראה ויספרה: **איוב כח, כז. ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' עו ואילך. בראשית ע' נד. שמות ח"ב ע' תסח.**
9) גד גדי . . לגדא דהר: **שבת סז, ריש ע"ב. חולין מ, א.**
10) ע' שרים דנוגה . . מזלות: **נסמן לעיל בפ' נח נט, ד.**
11) ע' שרים . . חי **[אז: חי מדבר]: ראה ספר המאמרים תקס"ד כאן ע' יג ובהנסמן לשם.**
12) ואלה המלכים: **וישלח לו, לא.**
13) הרועים . . האבות: **ראה סוכה נב, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרכב. וש"נ. לעיל פ' ויצא קעו, ב. לקמן פ' ויחי רמג, ב. רמד, ג.**
14) האבות: **אז: האבות שנק' רועים.**
15) אברהם איש החסד: **נסמן לעיל בפ' נח נז, ד.**
16) הלוך ונסוע הנגבה: **לך יב, ט. ראה זהר לך פ, א. פד, א. לעיל פ' לך פד, ב ובהנסמן לשם.**
17) יצחק . . במדת היראה ופחד: **ראה לעיל בפ' תולדות קמז, ג.**
18) ויעקב בבחי' התפארת: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
19) גדיותיך: **אז: את גדיותיך.**

קפא, ב

20) ב"ן . . עולה בבחי' ס"ג: **נסמן לעיל בפ' בראשית טז, ג.**
21) (ב): **גד: (ד). י: (ג).**
22) עשה: **אז: עשה יעקב.**
23) כלתה נפשי: **תהלים פד, ג.**

24) התשובה: **ז**: הבע"ת.
25) נובלות חכמה שלמעלה תורה: **בראשית רבא פי"ז, ה. פמ"ד, יז. לעיל פ' לך פב, ד.**
26) במקום: **אז**: במקורם.
27) כנ"ל) . . כו': **אז**: כנ"ל . . כו').
28) ואין כבוד אלא תורה: **נסמן לעיל בפ' לך צג, ג.**
29) ויקם עדות ביעקב: **תהלים עח, ה.**
30) ואהי' אצלו אמון שעשועים: **משלי ח, ל (בדילוג).**
31) רחל בחי' המל': **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמד, א.**
32) ביעקב [**אז**: יעקב] איש חלק חלק ה': **תולדות כז, יא. האזינו לב, ט. ראה בראשית רבא פס"ה, טו. לעיל פ' תולדות קנג, ג. קסא, א ואילך. לקמן קפד, סע"ד. קפט, ב. קצז, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' קעה. וש"נ.**
33) חלק ה': **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**
34) (ג): **גד**: (ה). **י**: (ד).
35) הודיע: **אז**: הודיעו.

קפא, ג

36) ידע שור קונהו: **ישעי' א, ג.**
37) שלא ירעו ולא ישחיתו: **ישעי' יא, ט. סה, כה.**
38) וגר זאב . . ופרה ודוב יחדיו: **ישעי' יא, ו. ז. [ושם: תרעינה יחדיו].**
39) ואריה כבקר יאכל תבן: **ישעי' יא, ז. סה, כה. ראה לקמן קפט, א. שערי אורה שער הפורים ע' 174. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשסה. בראשית ע' צו. וש"נ.**
40) בבהמות וחיות שנכנסו לתיבת נח: **ראה לעיל ר"פ נח.**
41) בציווי ה' על האריות: **דניאל ו, כג.**
42) חמורו של רבי פינחס: **נסמן לעיל בפ' בראשית לב, ג.**
43) וישרנה הפרות: **שמואל־א ו, יב [ושם: וגעו (וכ"ה בא כאן — ראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' שצט וע' תכג וע' תתלט). אז: ותשרנה — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשסו. וש"נ. במדבר ח"ב ע' שלט וע' תתלט. שמות ח"ב ע' תרלד]. ראה הנסמן בהנ"ל.**
44) לאין: **אז**: לאין האלקי.
45) דפני ארי' ופני שור: **יחזקאל א, י.**
46) אחרי ה' ילכו: **הושע יא, י. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ס"ע שא. וש"נ. שמות ח"ב ע' תעז. וש"נ.**
47) כח: **דהוזט**: סדר.
48) ויראוך כל המעשים: **תפלת העמידה לימים נוראים.**
49) ונפקחו: **בראשית ג, ה. ראה לעיל פ' בראשית ל, א ואילך.**
50) הביטול: **ז**: בחי' הביטול.
51) האדם עיקר החוטא: **אז** ניתוסף: שטעם מעה"ד ולא הבהמות וחיות".
52) האדם עיקר . . ולא הבהמות וחיות: **ראה זהר ויחי רכא, ב. ולהעיר מחזקוני בראשית ג, ו שתיבת גם לאישה (ראה רש"י שם) לרבות קין ותיומתו. ולפי"ז ליכא ריבוי שטעמו הבהמות וחיות מעה"ד.**
53) שיצר לב האדם רע מנעוריו: **נח ח, כא.**
54) בני האלקים שהן הנפילים: **בראשית ו, ד.**

קפא, ד

55) ויקרא האדם שמות לכל החיה: **בראשית ב, כ [ושם: שמות . . ולכל חית השדה. — ראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' נח].**
56) האדם רודה ומושל בכולם: **בראשית א, כו. כח.**
57) את דמכם לנפשותיכם . . אדרוש: **נח ט, ה.**
58) שבצלם אלקים עשה: **נח ט, ו.**
59) אדם אדמה לעליון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**
60) שנברא אדם הראשון ביום הששי: **בראשית א, כו ואילך.**
61) שכבר נבראו מלאכים: **ראה בראשית רבא פ"א, ג. הנסמן בספר המאמרים תש"ג ע' 73.**
62) מלאכים . . בהמות וחיות: **ראה לעיל בפ' בראשית יט, א ובהנסמן לשם.**
63) עדיין . . העליונים: **אז**: ליתא . . **אז**: העליונים עדיין בעולם.
64) אדם הראשון . . ה' מלך גאות: **תהלים צג, א. ראה פרקי דרבי אליעזר פי"א. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשס. וש"נ. שמות ח"ב ע' תר. לעיל פ' חיי שרה קל, ג. תולדות קנה, ג.**
65) המלוכה הוא על האדם . . ולא על הבהמות: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'מה. וש"נ.**
66) כמ"ש: **אז**: כמו.
67) שום תשים עליך מלך: **פ' שופטים יז, טו.**
68) ומלכותו ברצון קבלו: **נוסח תפלת ערבית.**
69) הביטול . . דומה . . יש האמיתי: **ראה לעיל פ' תולדות קנה, ב.**
70) סר צילם מעליהם: **שלח יד, ט. ראה גם הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שעא. במדבר ח"ג ע' א'קסה.**
71) מקבלים: **אז**: שמקבלים.
72) וכאברהם שרדף אחר ארבעה מלכים: **לך יד, יד. ראה גם לעיל פ' נח עה, א.**
73) איכה ירדוף אחד אלף [**אז**: ליתא]: **נסמן לעיל שם.**
74) ואני בהמות הייתי עמך: **נסמן לעיל בפ' בראשית יב, א.**
75) וזהו: **גד**: נרשם כאן: **פ"ו. י**: פ"ה.
76) וצאן לעבד: **בכמה כת"י**: לצאן ועבד.
77) להתברר: **אז**: לבהמות כשור וחמור להתברר.
78) הזכיר שור וחמור . . שכתוב בזהר: **פרשתינו קסו, ב.**
79) והכשבים הפריד יעקב: **ויצא ל, מ (בדילוג).**

קפב, א

1) ואנחנו עמו וצאן מרעיתו: **תהלים ק, ג [ושם: ולו אנחנו]. עט, יג [ושם: עמך . . מרעיתך].**
2) כרחל לפני גוזזי' נאלמה: **נסמן לעיל בפ' ויצא קסו, ג.**
3) שבקול הצאן . . הרחמים ביותר: **נסמן לעיל בפ' ויצא קעב, ב.**
4) (ד): **י**: נרשם כאן: (ו).
5) הבן יקיר לי אפרים: **ירמי' לא, יט (בדילוג).**
6) מיילדות העבריות: **ראה גם תורת חיים שמות מד, ב. מו, א.**
7) וארבה . . דיצחק גימטריא ארבה: **יהושע כד, ג. ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ בא. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' סו. וש"נ. לעיל פ' תולדות קנב, ג.**
8) כי אתה אבינו שהוא יצחק: **נסמן לעיל בפ' וירא קג, ג.**
9) בן פורת יוסף: **ויחי מט, כב. ראה לקמן פ' ויחי רמד, ב.**
10) ויוצא אותו החוצה: **לך טו, ה.**
11) גם כן הן: **אז**: הן גם כן.
12) שישראל נקראים ראשית תבואתו: **ירמי' ב, ג.**
13) התורה נקרא ראשית דרכו: **משלי ח, כב.**
14) הבוחר בתו' ובעמו ישראל: **ע"פ ברכת הפטורה.**
15) ובעמו ישראל: **א**: הבוחר בעמ"י". **ז**: הבוחר בעמו.
16) הבוחר בעמ"י [בעמו ישראל]: **נוסח ברכת — אהבת עולם — ק"ש.**
17) כו': **אז**: ב"פ מאד הא'.
18) הגדיל ה' לעשות עם אלה: **תהלים קכו, ב.**
19) שיהי' מספר בני ישראל: **הושע ב, א.**
20) שם מ"ה מלגאו: **נסמן לעיל בפ' נח נח, א.**

קפב, ב

21) שבחכ' אתברירו: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**
22) דרמ"ח אברים דמלכא: **נסמן לעיל שם יח, ג.**
23) ועשיתם אותם כאילו עשאוני: **בחוקותי כו, ג. ראה זהר שם קיג, סע"א. הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתכט. במדבר ח"ב ע' תקצה ואילך. קונטרסים ע' ח.**
24) המקלות . . ענין תפילין: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
25) נאוו לחייך בתורים: **שיר השירים א, י. ראה ספר המאמרים תקס"ד ע' ז ואילך ובהנסמן לשם.**
26) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט. ראה גם לעיל פ' בראשית ח, א ובהנסמן לשם.**
27) מיילדות העבריות: **ראה תורת חיים שמות לז, ב ואילך.**
28) טובה הארץ מאד מאד . . המרגלים: **שלח יד, ז. ראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' א'כה ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.**
29) דאת זה לעומת זה: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ב.**
30) עבדים ושפחות . . כתרין: **זהר וישלח קסו, ב.**
31) דעשר . . כתרין דמסאבותא: **ראה זהר שמיני מא, ב. אחרי ע, א. (אדרא רבא) נשא קמג, סע"א וריש ע"ב.**
32) וכי ימכור איש את בתו: **משפטים כא, ז. ראה זהר (סבא) משפטים צד, ב. תורת חיים שמות עא, ב ואילך. דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך אור התורה משפטים ע' א'קכז ואילך. (דרך מצותיך פג, ב).**
33) אומר שלא עשני עבד: **בברכות השחר.**
34) תחת שלש כו' תחת עבד . . ושפחה כי תירש: **משלי ל, כא. כב. כג.**
35) אנו אומרים אבינו מלכנו: **בתפלה. ראה גם לעיל פח, ג ובהנסמן שם.**
36) כי לי בני ישראל עבדים: **בהר כה, נה.**
37) ישראל . . שנקראים בנים: **שמות ד, כב. פ' ראה יד, א. אבות פ"ג, מי"ד.**

קפב, ג

38) (ה): **דגי**: (ז). **להבא להלן ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' פב נוסחא שני'. הנסמן בריש המאמר כאן.**

39) לעשו . . ששרשו מבחי' ז"מ דתוהו: **ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ס"ע סד ואילך ובמקבילו שם בריש העמוד. תורה אור וישלח כה, ג. הנסמן בהערה שלפנ"ז.**

40) השפעה: **אז**: **השפע.**

41) ד' מאות איש . . ד' מאה בתי דינין: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, סע"א. רקאנטי וישלח לב, ז. מגלה עמוקות אופן ר"נ. לקמן קפג, א.**

42) ת"י נימין דכתר: **ראה זהר שם קכח, סע"ב.**

43) ת' עלמין דכסופים: **נסמן לקמן הערה 53.**

44) גרתי אותיות תרי"ג: **ראה גם לקוטי שיחות וישלח ח"א ע' 68.**

45) דתרי"ג מצות . . תרי"ג ארחין דגלגלתא: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א. קלו, א.**

46) י"ג חיוורתי דע"י: **ראה זהר שם קכח, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתנ. וש"נ.**

47) באר מים חיים: **שיר השירים ד, טו.**

48) עבד י"ד שנה בשתי בנותיו: **ויצא לא, מא.**

49) לאה ורחל . . עלמין דאתכסיא ואתגליא: **ראה זהר (סתרי תורה) ויצא קנב, א. וארא כט, ב. עץ חיים שער (כג) מוחין דצלם פ"ד.**

קפב, ד

50) אך: **גדי**: **נרשם כאן: פ"ח.**

51) באנו אל אחיך . . ויירא יעקב מאד: **וישלח לב, ז. ח.**

52) ארבע מאות . . ת' עלמין: **חיי שרה כג, טז. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב. (תוספתא) חיי שרה קכג, ב.**

53) ת' עלמין דכסופין: **נסמן לעיל בפ' נח מז, ג.**

54) שעשועי המלך בעצמו: **נסמן לעיל שם סב, ג.**

55) עדן . . עין לא ראתה: **ראה ברכות לד, ב. ישעי' סד, ג.**

56) שחכמת אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**

57) ביום חתונתו וביום שמחת לבו: **שיר השירים ג, יא.**

58) דהיום לעשות': **ואתחנן ז, יא. ערובין כב, א.**

59) יחיינו מיומים . . וביום השלישי: **הושע ו, ב. ראה לעיל בפ' לך לך צו, ג ואילך.**

60) נכספה: **תהלים פד, ג.**

61) עובר לסוחר . . מלשון סחור סחור: **ראה שבת יג, א. תורה אור מגלת אסתר צח, ג. לקוטי תורה אחרי כט, סע"א.**

62) ב' מדרגות בבחינת התענוג: **ראה לעיל בפ' לך צה, סע"ד ואילך.**

63) אז תתענג . . שיר אל: **ישעי' נח, יד. ראה גם לקמן פ' וישב קצט, א. ויחי רמא, ב. מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קצ. קונטרסים ע' ריא.**

64) בכלי: **ז**: **כלל בכלי.**

65) ר"ש . . בחד קטירא: **נסמן לעיל בפ' לך צו, א.**

66) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**

קפג, א

1) דעתיק: **אז**: **דע"י.**

2) עתיק [**אז**: **ע"י**] ממוצע: **ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי"ע פ"א.**

3) עדן סתימא': **נסמן לעיל בפ' נח עח, ד.**

4) ובכל שבת מאיר מעין עוה"ב: **ראה מכילתא תשא לא, יג. הנסמן בלקוטי שיחות בשלח תשנ"ב הערה 57.**

5) מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת: **תהלים צב, א. תמיד בסופה. וראה מכילתא שם.**

6) בגן עדן . . עולים הנשמות: **ראה זהר תרומה קנו, סע"ב. לעיל פ' בראשית לד, ב. לקמן פ' מקץ ריד, א. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תסז. וש"נ.**

7) הנ"ל: **ז**: **העליון.**

8) והנה מה שנתן אברהם: **ראה לקמן פ' וישב ר, א. [הערה בתורת חיים שנזכר לעיל בפ' בראשית יט, א].**

9) ירידה: **אז**: **ענין ירידה.**

10) כאדם שזורע קב . . כורין: **ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלד.**

11) ת' עלמין . . ת' אלף עלמין: **נסמן לעיל בפ' נח מז, ג.**

12) לעוה"ב: **אז**: **לצדיקים לעוה"ב.**

13) אך: **גד**: **נרשם כאן: פ"ט.**

14) ראה ריח בני: **תולדות כז, כז. ראה גם לעיל פ' תולדות קס, סע"ג ואילך.**

15) ד' נהרות: **בראשית ב, י. ראה גם לעיל בפ' לך צו, ב ובהנסמן שם.**

16) שנופלים: **אז**: **שנופל.**

17) רישא דעשו בעטפוהי דיצחק: **נסמן לעיל בפ' לך פט, ד.**

18) סוספיתא דדהבא: **ראה זהר פקודי רכד, ב. ספר המאמרים תקס"ב ח"א ע' לג.**

19) קווצותיו כו' שחורות: **שיר השירים ה, י. ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלב, א.**

20) אלביש שמים קדרות: **ישעי' נ, ג.**

21) אל תראוני שאני שחרחרת: **שיר השירים א, ו. ראה מאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ס"ע לז ואילך. לקוטי תורה שיר השירים ה, ד.**

קפג, ב

22) המסתיר . . כסותם: **אז**: **אשים כסותם המסתיר לגמרי.**

23) התורה [**אז**: **שבגלות התורה**] חוגרת שק: **ראה סנהדרין קא, א.**

24) שם מ"ה המברר: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, ב.**

25) מי זה בא מאדום . . וכל מלבושי אגאלתי: **ישעי' סג, א. ג.**

26) הבגדים שמבשל קדרה: **שבת קיד, רע"א.**

27) כענין [**אז**: **וכענין**] תרומת הדשן: **ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' עג. וש"נ. במדבר ח"ד ע' א'תקמז. וש"נ.**

28) יתרון האור מן החושך: **קהלת ב, יג.**

29) בחורתו של ר' מאיר . . אור: **בראשית ג, כא. ראה בראשית רבא פ"כ, יב. אור תורה ס"פ בראשית. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' שעח. וש"נ. ח"ב ע' תצג. וש"נ. דברים ח"א ע' עח וע' קטו.**

30) עוטה אור כשלמה: **תהלים קד, ב.**

31) יריעות שלמה . . אהל"י קד"ר: **שיר השירים א, ה.**

32) טעמה כי טוב סחרה: **משלי לא, יח.**

33) (ו): **גד**: **נרשם כאן: (י). י': (ט).**

34) הפ': **אז**: **ענין הפ'.**

35) דנוגה: **ז**: **דקלי' נוגה.**

36) יושב אהלים דתשב"כ ושבע"פ: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.**

37) שהאבות הטעימן מעין העולם הבא: **ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קכא, א ובהנסמן לשם.**

38) וזהו: **י**: **נרשם כאן: פ"י.**

קפג, ג

39) ומעתה: **דג**: **נרשם כאן: פי"א.**

40) על ידי: **אז**: **עפ"י.**

41) ריבוי ההתכללות . . אדם: **ראה לעיל פ' חיי שרה קלח, א. ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' רנה ואילך. לקוטי תורה אמור לז, ג ואילך. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תז. וש"נ.**

42) שנתב"ס וסוב"ת: **ספר יצירה פ"א, מ"ז.**

43) בלי [**אז**: **מבלי**] ימצא ראש וסוף: **ראה קהלת ג, יא.**

44) דעחיק: **אז**: **דע"י.**

45) והעת עת דודים: **יחזקאל טז, ח.**

46) עם הפנימים: **אז**: **בפנימי'.**

47) ד' מדות: **אז**: **ד"מ.**

48) שום: **אז**: **בחי'.**

קפג, ד

49) בין אור פנימי לאור מקיף: **נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.**

50) וזהו: **גד**: **נרשם כאן: פי"ב. י': פי"א.**

51) שור לעול . . כחמור למשא: **עבודה זרה ה, ב.**

52) ורב תבואות בכח שור: **משלי יד, ד. ראה גם לעיל בפ' תולדות קנח, ג.**

53) יוסף שנקרא בכור שורו: **ברכה לג, יז.**

54) ויששכר . . חמור . . ויט שכמו לסבול: **ויחי מט, יד. טו. ראה ביאורי הזהר ויחי כח, סע"ג ואילך.**

55) נפשות עשו: **ראה גם מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' קסט. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שיא. וש"נ.**

56) בחינת: **אז**: **בבחי'.**

57) מלאכי: **אז**: **בחי' מלאכי.**

58) ויעקב הלך . . ויפגעו בו: **ויצא לב, ב.**

59) ויאמר מחנה אלקים זה: **ויצא שם, ג (בדילוג).**

60) והן המלאכים ששלח לפניו: **ראה בראשית רבא ס"פ ויצא. לקוטי שיחות וישלח כרך ה' ע' 390.**

61) אשר ברא אלקים לעשות לתקן: **נסמן לעיל בפ' בראשית ב, א.**

62) אחת שאלתי . . כי יצפנני [**אז**: **ויצפנני**]: **תהלים כז, ד. ה. ראה ד"ה זה וביאוריו בספר המאמרים תקס"ג ח"ב ע' תשד ואילך. הנסמן במאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תיא.**

קפד, א

1) במשל מלך: **ראה לעיל בפ' בראשית ד, ב. ובהנסמן שם.**

2) החכמה תחיה בעליה: **קהלת ז, יב. ראה לעיל שם ב, א.**

3) נהמא דכסופא: **ראה ירושלמי ערלה פ"א, ה"ג הובא בלקוטי תורה צו ז, רע"ד. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקצה.**

4) וכמו: **אז**: **וכמ"ש.**

5) לאהפכא חשוכא לנהורא . . מאן דלא מהפך: **ראה זהר בהקדמה ד, א. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קפ.**

6) ברכה: **אז: ברכה בזה.**
7) דאיהו ברוך ואיהי ברכה: **זהר תרומה קסב, א. (רעיא מהימנא) ואתחנן רסד, ב.**
8) זרע ברוכי ה': **ישעי' סה, כג.**
9) ואהבת . . בשני יצריך: **נסמן לעיל בפ' בראשית יא, ד.**
10) במקום שבעלי תשובה עומדי': **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**
11) זכה משה . . קודם [**אז: לפני**] מותו: **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**
12) משיח אחא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ז, א.**
13) שיעקב . . בעל תשובה: **נסמן לעיל בפ' תולדות קסג, ב.**

קפד, ב

14) דלית ברכתא שריא באחר פגים: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רצו, א.**
15) דלית ברכתא שריא . . באחר רקניא: **ראה זהר לך פח, א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקו.**
16) שאין השם שלם: **בשלח יז, טז וברש"י שם. תנחומא ס"פ תצא.**
17) ברכת ה' היא תעשיר: **משלי י, כב.**
18) ויברך את יום השביעי: **בראשית ב, ג (בדילוג).**
19) אין הברכה שורה . . כשכלול דכר ונוק': **ראה זהר בראשית נה, ב. ויצא קסה, א. וישב קפב, סע"א.**
20) ויברך כו' [**אז: [ז: אותם] אלקים ויאמר**] פרו ורבו: **בראשית א, כח (בדילוג).**
21) וזהו: **גד: נרשם כאן: פי"ג.**
22) שהיה לבוש בבגדי עשו החמודות: **תולדות כז, טו.**
23) קרבני לחמי: **פינחס כח, ב.**
24) ונח מצא חן: **בראשית ו, ח.**
25) ויחונך: **נשא ו, כה.**
26) (ח): **י: נרשם כאן: פי"ב.**
27) וישובו המלאכים: **וישלח לב, ז.**

קפד, ג

28) על חרבך תחיה: **נסמן לעיל בפ' לך פח, ב.**
29) הלעיטני נא: **תולדות כה, ל.**
30) ונחיה לפניו: **הושע ו, ב.**
31) סעודת לויתן: **ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית ד, ד.**
32) ולחם פנג: **נסמן לעיל בפ' לך צו, ג.**
33) המן שנבלע באברים: **יומא עה, ב.**
34) דא היא סעודתא דע"י: **ראה גם לעיל שם צו, א ובהנסמן שם.**
35) ולא פרש שבתכם: **נסמן לעיל שם צו, ב.**
36) ויעקבני זה פעמים: **תולדות כז, לו [ושם: והנה עתה].**
37) ויירא יעקב מאד: **וישלח לב, ח.**
38) שמא יגרום החטא: **ברכות ד, א.**
39) לחלק . . לשני מחנות: **וישלח שם.**
40) אם יבא עשו: **וישלח לב, ט.**
41) אלקי אבי אברהם: **וישלח שם, י.**
42) אברהם: **אז: אבי אברהם.**
43) אלקי אברהם ופחד יצחק: **ויצא לא, מב.**
44) שרץ עשו לקראתו ויחבקהו: **וישלח לג, ד.**
45) קטונתי מכל החסדים: **וישלח לב, יא.**
46) פחד דיצחק: **אז: דפחד יצחק.**

קפד, ד

47) (ט): **גד: נרשם כאן: פי"ד. י: פי"ג.**
48) והוא עבר לפניהם: **וישלח לג, ג.**
49) דז' מדות: **אז: דז"מ.**
50) אך: **י: נרשם כאן: פי"ד.**
51) לז' מדות הרעות . . ז' האומות: **ראה סידור שחרית לשבת קפט, ב. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' רמא. וש"נ.**
52) ז' האומות . . דשיורי הז' מדות: **ראה גם לעיל בפ' בראשית ח, א ובהנסמן שם.**
53) לא תחיה כל נשמה: **פ' שופטים כ, טז. ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקלז וע' תקנו.**
54) הז' מדות: **אז: הז' מלכים.**
55) ויעקב . . תפארת: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
56) תפארת שכולל לחסד וגבורה: **נסמן לעיל שם ח, ג.**
57) לפני מלך מלך לבני ישראל: **וישלח לו, לא.**
58) תאומים נולדו בבטן: **תולדות כה, כג.**
59) כי יעקב בחר לו י"ה: **תהלים קלה, ד.**
60) יעקב חבל נחלתו: **האזינו לב, ט.**
61) ואנכי איש חלק: **ראה הנסמן לעיל קפא, ב הערה ביעקב.**

קפה, א

1) דישראל עלו במחשבה . . ואוה"ע: **ראה גם לעיל בפ' נח עו, א ובהנסמן שם.**
2) הצמצום: **אז: הצמצום הראשון.**
3) הצמצום . . מקום פנוי: **ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
4) ואוה"ע: **תוקן ע"פ אז. ובנדפס: ועכו"ם.**
5) יעבר נא אדוני לפני עבדו: **וישלח לג, יד.**
6) דקליפה קדמה לפרי: **ראה זהר (סבא) משפטים קח, ריש ע"ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ס"ע רט. וש"נ.**
7) ואני אתנהלה: **המשך הכתוב יעבר נא.**
8) ר"ז לרב יהודה . . עיזי מסגי ברישא: **שבת עז, ב. ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ע' קעט. וש"נ. לקמן קפט, ב. קצא, ב. לעיל בפ' תולדות קסא, ב. ויצא קעב, סע"ב.**
9) ויצא הראשון אדמוני: **תולדות כה, כה.**
10) וכמשל השפופרת: **ראה בראשית רבא פס"ח, ח. הובא ברש"י תולדות כה, כו. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תשי. מאמרי אדה"א בראשית ע' קעט. וש"נ. לעיל בפ' תולדות קסא, א. לקמן קפט, ב.**
11) (י): **גדי: נרשם כאן: פט"ו.**
12) כי אל דיעות ה': **שמואל־א ב, ג. ראה מאמרי אדה"א בראשית ס"ע לז ואילך. וש"נ.**
13) כמ"ש: **אז: כמו שמהר"ע.**
14) בעצמו: **אז: בעצמו ממש.**
15) סדכ"ס דלית מח' תפיסא בי': **נסמן לעיל בפ' וירא קיט, ב.**
16) ישת חשך סתרו: **תהלים יח, כב.**

קפה, ב

17) יעקב לשון יבקע: **ראה עץ חיים שער הכללים פ"ח. פ"י. סידור שער הסוכות רנח, ב. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קנב ואילך ובהנסמן במראי מקומות לשם.**
18) יעקב . . יו"ד עקב: **נסמן לעיל בפ' בראשית לא, ד.**
19) שבחכמה אתברירו: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**
20) גולל אור מפני חשך: **תפלת ערבית. ברכות יא, ב. ראה גם לעיל בפ' תולדות קסא, ס"ע ג ואילך. מאמרי אדה"א בראשית ע' תד. וש"נ.**
21) וידו . . אוחזת בעקב עשו: **תולדות כה, כו.**
22) בשר: **אז: בשר ורתיחת הדמים כו'.**
23) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
24) ונחנו מ"ה: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ג.**
25) וגבה מאד: **ישעי' נב, יג.**

קפה, ג

26) וזהו: **גדי: נרשם כאן: פט"ז.**
27) דהחכ' מאין תמצא: **איוב כח, יב.**
28) דהחכ' . . כח מ"ה: **זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.**
29) מ"ה בלי מהות . . לשון מהות: **ראה גם לעיל בפ' בראשית א, ג. וש"נ.**
30) ואהי' אצלו: **משלי ח, ל.**
31) ויקם עדות ביעקב: **תהלים עח, ה.**
32) ולוחות ראשונות . . כתובים משני עבריהם: **תשא לב, טו. ראה לקמן פ' מקץ ריח, ג. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תקמט ואילך. בראשית ע' תסח. וש"נ. שמות ח"ב ע' תעא. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח בשולי הגליון לע' ב ואילך.**
33) מגילה כתובה פנים ואחור: **ראה הנסמן לעיל בפ' לך פב, ד.**
34) בפ' לך לך בענין נובלות: **לעיל פב, ג ואילך.**
35) שעל ידי תשובה ומעשים טובים . . נעשה העוה"ב: **ראה גם בהנסמן לעיל שם פג, א.**
36) ולא יכנף עוד: **ישעי' ל, כ.**
37) (יא): **גדי נרשם כאן: פי"ז.**

קפה, ד

38) כמ"ש: **אז: כמא'.**
39) יעקב יעקב: **ויגש מו, ב.**
40) בני בכורי ישראל: **שמות ד, כב.**
41) ראשית תבואתו: **ירמי' ב, ג.**
42) ולהבין: **גדי: נרשם כאן: פי"ח.**
43) הדעת: **אז: ודעת.**
44) וכש"כ בשר: **ראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"ג ע' אריט.**
45) עד דלא אכילנא: **ראה בבא קמא עב, רע"א.**
46) חמרא וריחא פקחין: **ראה יומא עו, ב. תניא פ"ז ובמהדורא קמא שם ע' נא.**

קפו, א

1) ז' מדות: **אז: ד"מ.**
2) טובה: **אז: ליתא.**
3) מוח וגם: **א: ומחום. ז: ומחשבה טובה וגם.**
4) מה מזבח . . אף שולחנו: **ראה ברכות נה, א. ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' קסב ואילך. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שסה.**
5) כי תהיינה לאיש . . לא יוכל לבכר . . לו משפט הבכורה: **ראה תצא כא, טו־יז. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקע ואילך (וע' תקצג ואילך). ובהנסמן בריש המאמר שם.**
6) לירד: **אז: לירד למטה.**
7) אדם כי יקריב מן הבהמה: **ויקרא א, ב [בדילוג — ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קפב. וש"נ. ח"ב ע' תרלה].**
8) וזהו: **ד: נרשם כאן: פי"ט.**
9) שנאבק עם שרו של עשו: **נסמן לעיל בפ' נח נא, ג.**

קפו, ב

10) כי ראיתי אלקים . . פנים: **וישלח לב, לא.**
11) סדר וחלק הילדים: **וישלח לג, א ואילך.**
12) ברוך המקום: **מדות ספ"ה. הגדה של פסח פיסקא זו.**
13) כי הוא עשנו: **תהלים ק, ג (בדילוג).**
14) ועבד הלוי הוא: **קרח יח, כג. ראה זהר שם קעח, ב.**
15) עתיקא: **אז: הוא עתיקא.**
16) אם יעקב ועשו: **תולדות כח, ה.**
17) ואוה"ע: **תוקן ע"פ אז. ובנדפס: ועכו"ם.**
18) זה: **אז: דהו"א זה.**
19) שהשתחוואות : **אז: שהשתחוואה.**
20) וירץ עשו לקראתו: **וישלח לג, ד.**
21) ונדבקו: **אז: ונדבק.**
22) והנה: **י: נרשם כאן: פי"ט.**
23) בענין נפילת אפים: **ראה גם פרי עץ חיים שער (יג) נפ"א פ"ב.**

קפו, ג

24) דשבירתן זוהי טהרתן: **ע"פ כלים פ"ב, מ"א.**
25) שב"א . . י"א ארורים: **ראה עץ חיים שער (יא) המלכים פ"י. הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' שמב.**
26) ישימו קטורה באפיך: **ברכה לג, י. ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד הערה ענין.**
27) הקו"ח שמתעגל וחוזר ומתעגל: **עץ חיים שער (א) עגולים ויושר ענף ב.**
28) שורה: **אז: שורים.**
29) (יב): **די: נרשם כאן: פ"כ.**
30) עליו: **אז: עליון.**

קפו, ד

31) נר [**אז: כי נר**] הוי' נשמת אדם: **נסמן לעיל בפ' בראשית ה, ג.**
32) הנה"א: **אז: הנשמה האלקי'.**
33) שגם: **אז: גם.**
34) בכל לבבך בשני יצריך: **נסמן לעיל בפ' בראשית יא, ד.**
35) וכמו: **אז: וכמו"כ.**
36) אורות: **אז: אורו.**
37) באברהם שנק' אב המון גוים: **לך יז, ה.**
38) שבאוה"ע כו': **תוקן ע"פ אז. ובנדפס: שבעכו"ם.**
39) בז' מדות: **אז: בד"מ.**
40) ז' מדות: **אז: ד"מ.**
41) וימינו תחבקני: **שיר השירים ב, ו. ח, ג.**
42) הכלל . . בכל יחוד משפיע ומקבל: **ראה מאמרי אדה"ז מארז"ל ע' תנה ובהנסמן לשם.**
43) משכני אחריך נרוצה: **שיר השירים א, ד. ראה גם ספר המאמרים תקס"ג ח"ב ע' תרצ ואילך.**
44) ב"ק מכרזת: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קמב. ח"ד ע' א'קעא ואילך.**

קפז, א

1) ואל אישך תשוקתך: **בראשית ג, טז.**
2) (יג): **דו: נרשם כאן: פכ"א.**
3) ויפול על צואריו: **וישלח לג, ד.**
4) נקוד על וישקהו: **בראשית רבא פע"ח, ט. ילקוט שמעוני עה"פ רמז קלג (ירושלים תשל"ג). וש"נ.**
5) התהו . . נקודות . . הכתרים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.**
6) השבירה . . ריבוי האור ומיעוט הכלי: **נסמן לעיל שם.**
7) אתדבקותא רוחא ברוחא: **ראה זהר משפטים קכד, ב.**
8) נקודה ספירה פרצוף: **ראה לעיל פ' נח סה, ד. ובהנסמן לשם.**
9) שנקודות בחכ': **תקוני זהר תס"ט (קה, א). הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תסט.**
10) ישקני מנשיקות פיהו: **שיר השירים א, ב וברש"י שם.**
11) שהטעמים לפעמים בכתר . . בחכ': **ראה מאמרי אדה"א דברים שם ע' א'תע. וש"נ. שמות ח"א ע' צט. וש"נ. נביאים וכתובים ע' רעא.**
12) ב"ן . . עולה לס"ג [**אז: בס"ג**]: **נסמן לעיל בפ' בראשית טז, ג.**

קפז, ב

13) אשת חיל עט"ב אבן מאסו: **משלי יב, ד. תהלים קיח, כב.**
14) שמבירורים דרפ"ח ניצוצים: **ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' מח ואילך.**
15) נקודה קו שטח: **ראה בהנסמן לעיל בפ' נח סה, ד.**
16) שם ע"ב במילוי יודי"ן: **נסמן לעיל בפ' בראשית כג, ב.**
17) וכמו נשמת ר"ע . . ואבטליון: **נסמן לעיל בפ' וירא קכא, ב.**
18) כי ציד בפיו: **תולדות כה, כח. ראה לקוטי תורה להאריז"ל עובדי'. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קעא. לעיל פ' תולדות קנג, ג.**
19) הנקודות: **אז: הנקודו' וישקהו'.**
20) (יד): **דו: נרשם כאן: פכ"ב.**
21) הענין הוא: **אז: ארז"ל.**
22) שבכו על ביהמ"ק ראשון ושני: **ראה גם ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' פא בנוסחא שני'.**
23) הבכי' . . דחיקת המוח: **ראה גם לעיל פ' ויצא קסט, ג ובהנסמן לשם.**
24) הדמעות . . נו"ה דחכ': **ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל ברכות לב, ב. מאמרי אדה"א דברים ח"א ריש ע' רלו בשם הע"ח. וש"נ.**
25) רע"ק ששמע סודות: **ראה מדרש הנעלם (זהר) וירא צח, ב. זהר חדש ז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א'קכג. וש"נ.**

קפז, ג

26) ויפג לבו: **ויגש מה, כו.**
27) כחכמת אדם שתאיר פניו: **קהלת ח, א.**
28) בר"א שמצא תוספתא חדתא: **נסמן לעיל בפ' לך פא, ב.**
29) דאספסיינוס . . שמועה טובה חדשן עצם: **גיטין נו, ב. משלי טו, ל. ראה גם לעיל שם צה, ד.**
30) אבר . . בשר וגידים ועצמות: **רמב"ם הל' טומאת מת פ"ב, ה"ג.**
31) בשורה טובה דשרה מיצחק: **ראה ריב"א ר"פ חיי שרה ד"ה ולבכתה.**
32) ועפ"י: **די: נרשם כאן: פכ"ג.**

קפז, ד

33) עקודים . . בכלי אחד: **נסמן לעיל בפ' בראשית ט, א.**
34) איש ואשה שכינה ביניהם: **ראה סוטה יז, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ס"ע ת ואילך.**
35) מבחינת: **אז: מצד בחי'.**
36) כלל התענוג והשמחה: **אז: התענוג והשמחה כלל.**
37) וישקהו . . ויבכו: **שמואל־א כ, מא.**
38) שם מ"ה החדש: **ראה עץ חיים שער (י) התיקון פ"ב. פ"ג.**
39) ע"כ: **אז: וע"כ.**
40) מים תחתונים בוכים: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ג.**
41) בבכי יבואו: **ירמי' לא, ח. ראה לקמן פ' וישב ר, ג.**
42) בכל חצות לילה . . ששאג: **ירמי' כה, ל. ראה ברכות ג, א. זהר ויקהל קצה, סע"ב ואילך.**

קפח, א

1) ענין: **אז: וענין.**
2) מעשה אבות סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ' לך פד, ב.**
3) הלך ילך ובכה: **תהלים קכו, ו (בדילוג).**
4) נחלי מים: **ירמי' לא, ח.**

*

1) ויקח מן הבא בידו מנחה: **חלק ראשון של המאמר (עד לקמן קצב, ג) מיוסד על ד"ה זה שנדפס בספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' ס [נוסחא שני' והיא הנחת כ"ק אדה"א. ושם נדפס ג"כ הנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז]. והנחה אחרת בתורה אור וישלח כה, ג. והגהות וכו' באור התורה שם כרך ב' ע' רלג ואילך (וע' תכו) וע' רלט ואילך. וכן בסה"מ תרכ"ז ע' נד ואילך.**
וחלקו השני (קצב, ג — פ"ו) מיוסד על ד"ה וישלח שנדפס בסה"מ תקס"ה ע' פו הנחת כ"ק אדה"א [נוסחא שני'. ומקבילו הנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז (נדפס שם ע' צו־צח וע' צ ואילך). והמאמר בתו"א (וישלח כד, ד ואילך) מורכב מב' הנוסחאות].
המאמר נמצא בביכלאך דלהלן:
א = 1194 גוכתי"ק אדה"א ע' קמה [מתחיל מלקמן קצג, ג שו"ה ביושר — והנה]. ע"פ בוך זה תוקנו בהוצאה זו בפנים שינויים קלים.
ב = 135 ע' יג.
ג = 678 ע' מד.
ד = 811 ע' עו בכותרת: (בעז"ה פרשת וישלח שנת תקפ"ה). וכן בסיומו נרשם: סליק תורות אדמו"ר הרב הגאון מו"ה ר' דובער נבג"מ זי"ע שבת פ' וישלח שנת תקפ"ה. בבוך זה נסמנו רק הפרקים ב. ג [נמצאים שינויים בבוך זה מה שלא נמצא בשארי הכת"י וחלק מהם צויינו להלן].
ה = 925 ע' פו.
ו = 1371 ע' כט [ובסופו רשם המעתיק: מוגה מכ"י מ' יעקב דוב].
ז = 2003 ע' יג. בכותרת: בעז"ה פ' וישלח.
ח = 2007 ע' פח [רק חלק — נעתק עד לקמן קצג, ב שו"ה בחינת — ולהבין].
מאמר זה הובא לעיל בפ' תולדות קסא, ב. בספר המאמרים תרמ"ג ע' קמז ושם „וע'

בתו"ח ד"ה ויקח מן הבא בידו מבואר ענין עיגולים ויושר דתהו ותיקון קרוב להמבואר בד"ה מילדות" [אור התורה שמות כרך ז ע' ב'תצא].
ויקח מן הבא בידו . . עזים מאתים: **וישלח לב, יד. טו.**
2) מנחת סולת . . מנחה: **ויקרא ב, א.**
3) הקריבהו נא לפחתך: **מלאכי א, ח.**
4) וישע ה' אל הבל . . מבכורות צאנו: **בראשית ד, ד.**
5) אם ה' הסיתך בי: **שמואל־א כו, יט. ראה תרגום ומצודת ציון שם. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תרלז. מאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תשנא.**
6) בתפלות שכנגד תמידין חקנו: **ברכות כו, ב. ראה לקוטי תורה פינחס עז, ג ואילך.**
7) דתמיד . . תפלת המנחה: **בתורה אור כאן (כה, ג): ועיין בתשו' אמונת שמואל סי' כ. ובהערת המר"ל לשם: כ"ז ניתוסף בדפוס זיטאמיר — ועפ"ז משמע שזהו הגהת הצ"צ.**
8) תפלת המנחה שתיקן יצחק: **ברכות שם.**
9) אז אהפוך אל עמים: **צפני' ג, ט.**
10) כלל הידוע . . ההשתלשלות . . אור וזיו: **ראה אגרת הקדש ס"כ. לקוטי תורה בהר מא, ג.**
11) באבי"ע . . ארבע אותיות דשם הוי': **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכח, ב.**
12) כי עמך מקור חיים: **נסמן לקמן בפ' וישב רה, א הערה באורך.**

קפח, ב

13) גליף גליפו בטה"ע: **זהר בראשית טו, א.**
14) שם ע"ב דחכ': **נסמן לעיל בפ' נח סו, ב.**
15) חכים ולא בחכ' ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**
16) שם ס"ג: **נסמן לעיל בפ' נח שם.**
17) עבד מאנא רברבא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בא מב, ב.**
18) ולאו מכל אינון מדות כלל: **ראה תיקוני זהר שם.**
19) אני הוי' . . לא שניתי: **מלאכי ג, ו.**
20) ע"ס בלי מ"ה בלי מהות: **ספר יצירה פ"א, מ"ב ובמפרשים שם.**
21) שלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י: **פ"א, מ"ז.**
22) רזא דשמא קדישא: **נסמן לעיל בפ' וירא צז, ד.**
23) מל' דא"ס . . אותיות: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תכד.**
24) אנת עילאה על כל עילאין: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
25) צופה ומביט . . בסקירה אחת: **נסמן לעיל בפ' נח סט, ב.**
26) ממך הכל: **דברי הימים־א כט, יד.**
27) אין זולתך לחיי עוה"ב: **ע"פ ברכת יוצר לשבת.**
28) ההשתלשלות . . כמו השלשלת: **ראה ספר המאמרים תקס"ה כאן ע' סא (נוסחא שני'). תורה אור כאן כה, ג. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תקלה. וש"נ.**
29) משלשלין פירות: **ביצה לח, ב: משילין פירות, ובר"ח שם פי' משילין משלשלין.**
30) כל אשר חפץ: **תהלים קלה, ו.**

קפח, ג

31) דז' שמיטות: **ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' ל. תקס"ה ח"א ע' קעח. תורה אור שמות נא, ד. תורת חיים שמות ע' נט ואילך. עטרת ראש דרוש לעש"ת ע' 134. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רסח. ח"ג ע' תשצד וע' א'קכד. דרושי חתונה ח"ב ס"ע תקכא. וראה ג"כ לקמן פ' מקץ ריז, ב ובהנסמן לשם.**
32) נ' אלפים יובלות: **ראה ספר המאמרים תקס"ה כאן ע' ס (נוסח א') בשם האריז"ל. ע' סא (נוסחא שני'). דרך מצותיך מצות ציצית טו סע"א ואילך. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רסח. וש"נ. בראשית ע' רסו. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תקסב. וש"נ. דרושי חתונה שם.**
33) וקדושים . . בלי הפסק . . כנשמת האבות: **נסמן לעיל בפ' תולדות קנט, ד.**
34) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
35) שאא"ס למעלה עד אין קץ: **נסמן לעיל בפ' נח סט, כ.**
36) צמצום . . מקום פנוי . . כמ"ש בע"ח: **ראה שם שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.**
37) כאשר יהיה האופן בתוך האופן: **יחזקאל א, טז. י, י.**
38) צמצום . . ישת חשך סתרו: **נסמן לעיל בפ' תולדות קסא, ב.**
39) מגלה עמוקות מני חשך: **איוב יב, כב.**
40) שהקו"ח מתעגל וחוזר ומתעגל: **עץ חיים שם.**

קפח, ד

41) בלב: **ד: בכלי.**
42) התהו . . אורות תקיפים וחזקים: **ראה גם לעיל בפ' בראשית ט, א ובהנסמן לשם.**
43) כנ"ל: **ג: ליתא. ה: כו'.**
44) שבה"כ דז' מדות [**בגדה: דז"מ**] . . ריבוי האור: **נסמן לעיל שם.**
45) השבירה . . פיזור ופירוד האותיות: **נסמן לעיל שם יג, ד.**
46) החלומות . . הרהורי לבו שביום: **נסמן לעיל בפ' נח סח, א.**
47) כמ"ש לקמן: **בדה: כמ"ש במ"א. ג: כמבמ"א.**
48) יוסף פותר חלומות . . מבחי' התהו: **ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' קפה וע' קצו. לקמן פ' ויחי רמה, ג ואילך ובהנסמן לשם. הנסמן במאמרי אדה"א במדבר ח"ב ע' תשפז.**
49) יוסף . . מלך החי': **ראה גם לקמן פ' וישב ריא, ב. מקץ רטז, ב. ויחי רמג, ד. ביאורי הזהר וישב כט, ב. בלק קי, א. שערי תשובה ח"א שער התפלה סו, ג. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקעג. דברים ח"ד ע' א'שפו. וש"נ.**
50) אין החלומות אלא אחר הפה: **ברכות נה, ב. ראה גם לקמן פ' מקץ ריז, א. ויחי שם ואילך.**
51) כאשר פתר כן הי': **מקץ מא, יג [ושם: פתר לנו].**
52) מי שם פה לאדם: **שמות ד, יא. ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' קפג. תורה אור שמות נב, ב. תורת חיים שמות ע' סו.**

41) יכיל: **דה: יכול.**

קפט, א

1) שזהו הכלל . . גבוה ביותר . . בדבר השפל ביותר: **נסמן לעיל בפ' בראשית כה, א.**
2) באריה שהוא להימין במרכבה: **יחזקאל א, י.**
3) באריה . . כשירד למטה . . בספר אוה"ח: **בפ' אחרי יז, ד (ד"ה ונראה). ראה גם לקוטי תורה שיר השירים ט, ד.**
4) ואריה כבקר יאכל תבן: **נסמן לעיל קפא, ג.**
5) ואחר: **גדה: והנה אחר.**
6) דישראל ואוה"ע עלו במח': **ראה גם לעיל בפ' נח עו, א ובהנסמן לשם.**
7) ואוה"ע: **תוקן ע"פ גד. ובנדפס: ועכו"ם.**
8) במח': **בג: בבחי'.**
9) ואוה"ע: **תוקן ע"פ גד. ובנדפס: ועכו"ם.**
10) ברשימו: **ב: בחיצוני'. ד: בבחי' חו"ס [חושך סתרו]. ה: כבפנים.**
11) ז' מלכין . . בארץ אדום: **נסמן לעיל בפ' תולדות קנג, ב.**
12) וימלוך וימת: **וישלח לו, לב ואילך.**
13) בזהר דכל מאן דנפיל מדרגי' נק' [**ד: איקרי**]: **נסמן לעיל בפ' נח ס, ג.**
14) ושק אשים כסותם: **ישעי' נ, ג. ראה גם לעיל קפג, א ואילך. פ' נח ס, א ובהנסמן לשם.**
15) על חרבך תחי': **נסמן לעיל בפ' לך פח, ב.**
16) גבורות . . אדום: **ראה מאורי אור מערכת אדום סל"ג.**
17) ויצא הראשון אדמוני: **תולדות כה, כה.**
18) כברייתו של עולם: **ראה שבת עז, ב.**

קפט, ב

19) מאי טעמא עיזי מסגי ברישא: **נסמן לעיל קפה, א.**
20) יעבר נא אדוני לפני עבדו: **וישלח לג, יד.**
21) אנכי עשו בכורך: **תולדות כז, יט.**
22) דקליפה קדמה לפרי: **נסמן לעיל שם.**
23) וכשליא לולד: **ראה אגרת הקודש ס"כ ע' קלא.**
24) ויעקבני זה פעמים: **תולדות כז, לו.**
25) ראשית אונו: **תצא כא, יז.**
26) משל השפופרת: **נסמן לעיל קפה, א.**
27) ששרשו עליון יותר: **ה: ששרש עשו.**
28) דז' מדות: **דה: דז"מ.**
29) שבה"כ משום שלא יכלו לסבול: **ראה גם לעיל בפ' בראשית ט, א ובהנסמן לשם.**
30) בענין הלבונה שבי"א סממני הקטרת: **ראה בהנסמן לעיל שם ל, ד הערה ענין הלבונה.**
31) דיו"ד: **דה: די"א.**
32) רם על כל גוים ה': **תהלים קיג, ד. ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רלז. לעיל בפ' לך צב, ד.**
33) אלקא דאלקייא: **סוף מנחות.**
34) שהפרידן מיחודו: **נסמן לעיל בפ' נח עה, ג.**
35) וכמ"ש אנכי: **ראה גם לעיל פ' תולדות קנג, ג.**
36) אנכי איש חלק חלק ה': **נסמן לעיל קפא, ב הערה ביעקב.**
37) חלק ה': **ה: כמו כי חלק הוי' כו' דהיינו.**
38) לשון . . והסתלקותו: **ה: ענין העלי' [למעלה?] והסתלקו' כו'.**
39) ול' למטה: **ה: והמשכה למטה.**
40) לך ה' הגדולה והגבור': **דברי הימים־א כט, יא.**

41) דלגדולתו אין חקר: **תהלים קמה, ג.**
42) כל: **ד: ליתא.**
43) עצמו ית׳: **ה: העצמות.**
44) ושניהם: **בג: ליתא.**
45) לא שייך אפי׳: **בגד: אפי׳. ה: אין שם.**
46) כו׳: **ד: שוין כו׳.**

קפט, ג

47) ואהי׳ אצלו אמון שעשועים: **משלי ח, ל (בדילוג).**
48) אנכי ולא יהי׳ לך שמפי הגבורה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
49) מימינו אש דת . . דחו״ג: **נסמן לעיל שם.**
50) קו המדה שנק׳ משחתא או מתקלא: **נסמן לעיל שם כו, א.**
51) משחתא או: **ד: ליתא.**
52) מי מדד בשעלו . . איה סופר: **ישעי׳ מ, יב. שם לג, יח. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עא ואילך.**
53) במ״ש: **ד: ליתא.**
54) אז ראה ויספרה: **איוב כו, כז. ראה מאמרי אדה״א שם ע׳ עו ואילך.**
55) דיעקב אותיות יבקע: **נסמן לעיל קפה, ב.**
56) אז יבקע כשחר: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעט, ג.**
57) ובקע להאיר ברשימו . . בקו״ח: **ראה גם לעיל בפ׳ נח עו, רע״א. ד״ה ועזוז נוראותיך במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע תקנג ואילך. ספר המאמרים תרנ״ט ע׳ עז בהערה.**
58) בקו״ח . . דו״ו דוהנורא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
59) בקו״ח . . אינו מן המדה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ב.**
60) והוא עצמו . . התכללות דחו״ג: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עה. וש״נ.**
61) לאכללא שמאלא בימינא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, א.**
62) ויקם עדות ביעקב: **תהלים עח, ה.**
63) הקו״ח . . שראשו יו״ד . . וי״ו: **ראה גם לעיל בפ׳ ויצא קסג, סע״ג.**
64) רמ״ח מ״ע . . אברים דמלכא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.**
65) כאברהם . . התומ״צ . . ברוחניות: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ג.**
66) כו׳: **ד״ה: ליתא.**
67) כאברהם . . דחפירת בארות: **ראה לעיל בפ׳ תולדות קמג, א ואילך. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתנב. וש״נ. בספר המאמרים תקס״ה כאן נוסחא שני׳ (ע׳ סו) ובתורה אור כאן (כה, ד) הובא „בארות ומקלות״ ולא הוזכר שמות האבות.**
68) ויעקב בעובדא דמקלות: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מה, ד ובהנסמן לשם.**
69) ושיעור: **גדה: ליתא.**
70) ואהבת: **ה: ראשון ובואהבת — ק״ש. ואתחנן ו, ד. ה.**
71) נקראים הצדיקים היכל ה׳: **ירמי׳ ז, ד. ראה גם לעיל בפ׳ תולדות קס, ב.**

קפט, ד

72) נודע בשערים . . לפום שעורא דיליה: **משלי לא, כג. ראה הקדמת התניא ע״פ הזהר וירא קג, ריש ע״ב.**
73) שיעור: **ד: שיעורא דילי׳.**
74) באוה״ע: **תוקן ע״פ דה . ובנדפס: עכו״ם.**
75) דאו״פ: **דה: דאו״כ.**

קצ, א

1) למלאות: **דה: שישמע למלאות.**
2) קחו מזמרת הארץ . . **ושקדים: מקץ מג, יא (בדילוג).**
3) במנחה שהביא אהוד לעגלון: **ס׳ שופטים ג, טו.**
4) עזים מאתים . . יש לי רב . . ויחבקהו: **וישלח לב, טו. לג, ט. ד.**
5) צפור המלומדת לדבר בלשון בני אדם: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה כאן בנוסח א׳ (ע׳ ר׳, וע׳ סח). נוסח ב׳ ע׳ סח. ח״ב ע׳ תתפח „ששמע ממורו ע״ה״. תורה אור כאן כה, ד. ויצא כא, ג. לקוטי תורה במדבר כ, א „וכמ״ש בלק״א בשם המגיד נ״ע״. סה״מ תרמ״ג ע׳ קלג. לעיל בפ׳ תולדות קנב, א. ויצא קסו, א.**

קצ, ב

6) ההכנעה: **ד: ההתעוררות.**
7) בקרבן מנחה דקין והבל: **בראשית ד, ג. ד.**
8) וישע ה׳ אל הבל: **שם ד, ד.**
9) להקריב קרבנו בהכנעה כדי: **ד: בהכנעה להקריב קרבנו.**
10) ונרצה לו לכפר: **ויקרא א, ד.**
11) וכהנים אוכלים . . ובעלים מתכפרים: **פסחים נט, ב. ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קסג ואילך.**
12) והוא הטעם: **ד: והטעם.**
13) הקרבן: **ד: ניחוסף: הגשמי.**
14) שבהמה . . שרשה בפני שור: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, א.**
15) וירח ה׳ את ריח הניחוח: **נח ח, כא.**
16) לא אוסיף עוד **[דה: ניתוסף: להכות]: המשך הכתוב וירח. (ושם: לא אסיף . . ולא אסיף עוד להכות).**
17) שאו מנחה ובואו לפניו: **דברי הימים־א טז, כט.**
18) וערבה לה׳ מנחת יהודה: **מלאכי ג, ד.**
19) ירח מנחה: **שמואל־א כו, יט.**
20) וכמו״כ . . (בח״י: **דה: (וכמו״כ . . בח״י.**
21) התפלה שבמקום קרבן: **ברכות כו, א־ב. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ד. וש״נ. לקמן קצה, ד. פ׳ ויחי רלו, א. רלז, ד.**
22) בשני יצריך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יא, ד.**

קצ, ג

23) שהריח אין הגוף נהנה: **ראה ברכות מג, ב.**
24) וירח את ריח בגדיו ויברכהו: **תולדות כז, כז. ראה סידור שער התפלה כז, ב. כח, ד. ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ כח ואילך (נוסחא שני׳). לעיל בפ׳ תולדות קסב, ג ואילך.**
25) הקרבנות רק בישראל: **ראה הערה 27.**
26) באוה״ע: **תוקן ע״פ דה. בנדפס: בעכו״ם.**
27) אדם כי יקריב: **ויקרא א, ב. ראה אמור כב, יח. מנחות מג, ב. לקוטי שיחות ויקרא כרך יב ע׳ 5 הערה 30.**
28) דמ״ה דתיקון מברר . . ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב.**
29) המלאכים . . ג״פ קדוש . . בלי הפסק: **ישעי׳ ו, ג. ראה גם לקמן פ׳ ויחי רלו, ד. רמג, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שלו. וש״נ. קונטרסים ע׳ רמז.**
30) בהתלהבות: **ד: בהתפעלות.**

קצ, ד

31) שבה״א בראם: **מנחות כט, ב. בראשית רבא פי״ב, ב.**
32) דאבא . . שמקבל ממזל הח׳: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רפט, ב. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית יב, ג.**
33) דבה״א נברא העוה״ז: **ראה מנחות כט, ב.**
34) ואלה המלכים . . שז״מ: **נסמן לעיל בפ׳ תולדות קנג, ב.**
35) שז״מ . . ע״ש דנוגה: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סד, ד. עג, ג.**
36) אז אהפוך אל עמים: **צפני׳ ג, ט [ושם: לעבדו — ראה לקוטי שיחות שלח כרך כג ע׳ 103 הערה 79].**
37) כל העמים תקעו כף: **תהלים מז, ב.**
38) הללו את ה׳ כל גוים: **שם קיז, א.**
39) הבו לה׳ משפחות עמים: **תהלים צו, ז. דברי הימים־א טז, כח.**
40) ס״ג . . שלמעלה מבחינת מ״ה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**
41) דב״ן יעלה לבחינת ס״ג: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, ג.**
42) א״ח עט״ב: **משלי יב, ד. ד: אח עשו ליעקב — מלאכי א, ב. אבל בספר המאמרים תקס״ה כאן (ע׳ עב) הובא הכתוב דבפנים.**
43) דוד . . המל׳: **ראה גם לעיל בפ׳ נח נא, ד ובהנסמן לשם.**
44) בחינת: **ד: מרכבה לבחי׳.**
45) מלך הגוים: **ירמי׳ י, ז.**

קצא, א

1) האבות היו מעין ודוגמא דלע״ל: **ראה גם לעיל ר״פ חיי שרה.**
2) תורת הוי׳ מצות הוי׳: **בא יג, ט. ויקרא ד, ב.**
3) חסד דרועא ימינא: **תקוני זהר בהקדמה יח, א.**
4) שיתא סדרי משנה: **ראה בהנסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
5) סדר זרעים הוא בחסד: **נסמן לעיל בפ׳ לך פז, ב.**
6) וזאת תורת האדם: **שמואל־ב ז, יט.**
7) וירא אלקים . . טוב לגנוז בכלי: **בראשית א, ד. נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.**
8) ע״פ מי מדד . . איה סופר: **נסמן לעיל קפט, ג.**
9) כל אמרת אלוה צרופה: **משלי ל, ה.**
10) שונים: **דה: ניתוסף: דוקא.**

קצא, ב

11) רץ: **ד: רק עולה. ה: רץ ועולה.**
12) רץ לבך: **תקוני זהר בהקדמה ז, א. ספר יצירה פ״א, מ״ח.**
13) כלתה נפשי צמאה לך נפשי: **תהלים פד, ג. סג, ב.**
14) צעק לבם: **איכה ב, יח.**
15) דבמקום שבע״ת עומדים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
16) עשו איש שעיר כשעיר עזים: **ראה תולדות כז, יא. בראשית רבא פס״ה, טו.**
17) מאי טעמא עיזי מסגי ברישא: **נסמן לעיל קפה, א.**
18) יחרון האור מן החושך: **ראה לעיל בפ׳ נח נט, סע״ד ואילך.**

קצא, ג

19) דמעשה אבות הי׳ סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.**

20) גמלים מניקות: **וישלח לב, טז.**

21) איש תם יושב אוהלים תושב״כ ושב״פ: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.**

22) דפסח מקריבים: **פינחס כח, יט. כב.**

23) ובסוכות ביום הראשון: **שם כט, יג. יז.**

24) ובשבועות . . כמו בפסח: **שם כח, כז. ל.**

25) ושתי הלחם וז׳ כבשים: **אמור כג, יז.**

26) הלחם: **דה: ניתוסף: וז׳ כבשים ופר אחד ואילים שנים כו׳.**

27) ולר״ח קרבן: **פינחס כח, יא ואילך.**

קצא, ד

28) בפסח . . החסד: **נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ד.**

29) ובשבועו׳ . . התי״ת: **ראה תקוני זהר תכ״א (נה, א). ספר המאמרים תקס״ה כאן (נוסחא שני׳) ע׳ עה.**

30) משתי הלחם . . התושב״כ ושבע״פ: **ראה זח״א (השמטות) רס, א.**

31) ובסוכות . . המקיפים דאימא: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ג.**

32) לאוה״ע: **תוקן ע״פ דה. ובנדפס: לעכו״ם.**

33) אשר בחר בנו: **ברכת התורה (בדילוג).**

34) הבוחר בתורה: **ברכת הפטורה.**

35) הבוחר בעמו ישראל: **נוסח ברכת (אהבת עולם) ק״ש.**

36) אך: **דה: אך ורק.**

37) ששרש יעקב למעלה גם מבחינת התהו: **ראה לעיל קפד, ד ואילך. קפט, ב. בפ׳ תולדות קסא, א ואילך.**

38) בשם מ״ה החדש . . מלך הח׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, א.**

קצב, א

1) (כ״א: **דה: (כמו.**

2) ויהי לו צאן רבות עקודים נקודים: **חיבור שני כתובים — ויצא ל, מג. לט.**

3) מצות . . בהעלאות והמשכות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ג.**

4) שקיים אברהם כל התו״מ: **נסמן לעיל בפ׳ לך פה, ד.**

5) בהכנסת אורחים כאברהם לא עשה כלום: **כ״ה גם בהכת״י.**

6) במקלות . . מצות תפילין: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מה, ד ובהנסמן לשם.**

7) ספר בראשית ספר הישר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ב.**

8) כו׳: **דה: העליון כו׳.**

קצב, ב

9) דחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**

10) טוב מאד זה מ״ה: **ראה גם לעיל בפ׳ נח ס, ב ובהנסמן לשם.**

11) הקטרת שמעצרת המגפה: **ראה לעיל בפ׳ בראשית לא, ג.**

12) כשהקטיגור: **ה: ניתוסף: עצמו.**

13) כשקטיגור נעשה סניגור: **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**

14) שזדונות נעשו כזכיות: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית שם.**

15) ויהפך ה׳: **תצא כג, ו. נסמן לעיל בפ׳ וירא קב, א הערה וכברכות.**

16) דאין ישראל נגאלין: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסו, ב.**

17) דמאן דלא מהפך: **ראה גם לעיל קפד, א ובהנסמן לשם.**

18) ליח: **דה: ניתוסף: לי׳.**

19) בכה רבי: **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**

20) משיח אתא לאתבא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**

21) דמשה לא זכה לתשובה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**

22) וירח . . כריח השדה: **נסמן לעיל קצ, ג.**

23) מבגדי עשו מעזים שעירות: **כ״ה גם בהכת״י.**

24) היום לעשותם דוקא ולמחר לקבל שכרם: **ואתחנן ז, יא. ערובין כב, א.**

25) כל ישראל . . ועמך כולם צדיקים: **סנהדרין ר״פ חלק (צ, א). ישעי׳ ס, כא.**

קצב, ג

26) יפה שעה אחת: **ראה לעיל בפ׳ תולדות קנג, ד ובהנסמן לשם.**

27) הגרים: **דה: ניתוסף: גם הצדיקים.**

28) הגרים כר״ע ור״מ: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ב.**

29) שיעקב . . עשה עצמו בע״ת: **נסמן לעיל בפ׳ תולדות קסג, ב.**

30) שיש בכלל מאתים מנה: **בבא קמא עד, א.**

31) ויירא יעקב מאד: **וישלח לב, ח.**

32) אם יבא עשו: **שם לב, ט.**

33) לד׳ מחנות מחנה מיכאל: **זהר במדבר קיח, ב.**

34) פני [**דה: וכן פני**] אריה: **יחזקאל א, ה ואילך.**

35) עיקר ההפרש . . התהו לעולם התיקון: **ראה גם תורה אור כאן כד, ד.**

36) הז׳ מדות: **ד: הז״מ. ה: הז׳ מלכים.**

37) דתהו שהן זה תחת זה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ד.**

38) ענפין מתפרדין: **ראה בהנסמן לעיל בפ׳ נח נח, א.**

39) טורי דפרודא: **ראה זהר בראשית כט, ב. ויצא קנח, א. פקודי רלד, סע״א.**

40) עלמא דפרודא: **ראה זהר בראשית כב, א.**

41) רה״ר עולם הקליפות: **ראה תקוני זהר רתכ״ד (סט, א). הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תעט.**

42) בד׳ נהרות שהן ד׳ מלכיות: **ראה בראשית רבא פט״ז, ד. ילקוט שמעוני בראשית ב, יד (רמז כב). ושם: מלכיות.**

43) ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**

44) התיקון . . ובבחינת ההתכללות: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, א.**

45) בקו . . חח״נ ובג״ה כדת״י [**כתר דעת ת״ת יסוד? דה: בדת״י**]: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א.**

46) בקו האמצעי . . בריח התיכון: **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳קצה. נביאים וכתובים ע׳ תקמט.**

47) בקו האמצעי . . עמודא דאמצעיתא: **ראה זהר (רעיא מהימנא) תשא קפז, ב. ביאורי הזהר שם נד, ב.**

48) סגול התחתון . . העליון: **ראה גם לעיל פ׳ וירא קי, ג. ויצא קעא, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ יט. וש״נ. זהר (רעיא מהימנא) פינחס רמז, ב.**

49) ישראל לסגולתו: **תהלים קלה, ד.**

קצב, ד

50) ישראל אשר בך אתפאר: **ישעי׳ מט, ג. ראה גם לעיל בפ׳ נח סד, ד.**

51) ישראל . . ת״ת: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ ג. וש״נ.**

52) ת״ת שכלול מג׳ גוונין: **ראה לעיל בפ׳ בראשית מ, א ובהנסמן לשם.**

53) בההפרש שבין קטן לגדול: **ראה בהנסמן בסמוך בהערה דהקטן.**

54) להכיל: **ה: לסבול.**

55) שמתחלק רק: **ד: רק שמתחלק.**

56) הדעת נוטה: **ראה לעיל בפ׳ וירא קי, ג ואילך.**

57) דהקטן בנקל להתפתות: **ראה אמרי בינה שער הק״ש פע״ג (סד, סע״ד). מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳רסז ואילך.**

58) נשים דעתן קלות: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעד, ב.**

59) והתירוץ מבואר: **ראה הערה דלעיל ד״ה דהקטן.**

60) הנשים . . בקו אחד: **ראה ד״ה והי׳ לכם לציצית תקס״ה נדפס בסידור שער הק״ש פ, ד. הנסמן לעיל בהערה דהקטן.**

קצג, א

1) דאין מרחמים בדין: **ראה כתובות פד, א (במשנה).**

2) קו האמצעי שהוא בחי׳ התי״ת: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קי, א.**

3) כי רבה רעת האדם: **בראשית ו, ה. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יד, א.**

4) כי יצר לב האדם: **נח ח, כא.**

5) לא ידון רוחי באדם [**ה: ניתוסף: כו׳**]: **בראשית ו, ג.**

6) התי״ת . . המכריע: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קיא, ד.**

קצג, ב

7) והכרעה זו: **דה: וההכרעה היא.**

8) שרש התי״ת בדעת: **ראה גם לעיל שם.**

9) בדרוש דארדה נא: **ראה לעיל קי, ג ואילך.**

10) מי כמוכה . . כמ״ש שם: **בשלח טו, יא. ראה שם קי, א.**

11) קול ה׳ בהדר: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יד, ג ובהנסמן לשם.**

12) לתפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם: **ע״פ אבות רפ״ב.**

קצג, ג

13) ויבא לו יין . . אמר מט״ט: **תולדות כז, כה. ראה זהר בלק קפט, א.**

14) שהיין . . הגבורות דאימא: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה כאן ס״ע פח. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפז. וש״נ.**

15) דיעקב . . התי״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**

16) בחסדים . . המים: **ראה זהר תרומה קסז, א. קעה, ב. שמיני מא, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שצב. וש״נ.**

17) התי״ת (שעולה עד הכתר: **ראה שערי אורה לר״י גיקטליא שער ה (סג, ב).**

18) תרי טעמא דעל . . לו: **זהר שם.**

19) המיצוע: **דה: ניתוסף: הזה.**

20) בפ׳ וירא באריכות: **ראה שם קיב, א ואילך.**

קצג, ד

21) הוא: **א: ליתא.**
22) כי יעקב בחר לו י״ה: **תהלים קלה, ד.**
23) רץ לבך: **נסמן לעיל קצא, ב.**
24) הנפש: **א: ניתוסף: ממש.**
25) אליך ה׳ נפשי אשא: **תהלים כה, א.**
26) נכספה וגם כלתה נפשי: **תהלים פד, ג.**
27) צמאה לך נפשי: **שם סג, ב.**
28) אחד: **א: ליתא.**
29) דזכאי קשוט . . בפ׳ מקץ: **ראה זהר ויחי רכ, א. לקמן ריג, סע״ד ואילך.**
30) וכמ״ש: **א: ניתוסף: במ״א.**
31) מי לי בשמים: **תהלים עג, כה.**
32) כלה שארי ולבבי: **תהלים שם, כו.**
33) דבחי׳ רצוא: **א: דרצוא.**
34) לפום שיעורא דיליה: **ראה זהר וירא קג, ריש ע״ב.**
35) וכלות: **א: וכליון.**
36) והאר עינינו בתורתך: **נוסח ברכת (אהבת עולם) ק״ש.**
37) כי טוב . . לגנוז האור בכלי: **נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.**
38) שבסוף מעשה . . תחלה: **ע״פ פיוט לכה דודי.**
39) סוף דבר: **קהלת יב, יג.**
40) דנעוץ תחלתן בסופן: **ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.**

קצד, א

1) דפיקו דליבא ברו״ש: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תמג. וש״נ.**
2) בתורה . . מחו״ג . . מימינו אש דת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ד.**
3) אש שחורה ע״ג אש לבנה: **נסמן לעיל שם כו, ג.**
4) כה״ח וה״ג דמ״ע ול״ת: **נסמן לעיל שם.**
5) אנכי ולא יהי׳ לך: **נסמן לעיל שם מה, ד.**
6) דד׳ שנכנסו לפרדס: **חגיגה יד, ב.**
7) דבן עזאי הציץ ומת: **ראה להלן (בפנים). הנסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ב.**
8) ר״ע נכנס בשלום: **בספר המאמרים תרמ״ט ע׳ רנט מציין שכ״ה בירושלמי [חגיגה פ״ב, ה״א]. וכ״ה בעין יעקב לחגיגה שם. שיר השירים רבא פ״א ד, א (הב׳). לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ בראשית ג, א (יט, ב).**
9) התורה . . הת״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ג.**
10) חכמה ברורה: **ראה לעיל בפ׳ בראשית יד, ד ואילך ובהנסמן לשם.**
11) מי מדד . . כל אמרת . . אל תוסף: **ישעי׳ מ, יב. משלי ל, ה. ו.**
12) שכל עיקר כוונתם: **ראה גם לעיל בפ׳ וירא קא, ב ובהנסמן לשם.**
13) ח״ס: **א: ח״ס כו׳.**
14) קול ה׳ חוצב להבות אש: **תהלים כט, ז.**
15) וקול דברים שמעו מתוך האש: **ע״פ ואתחנן ד, יב.**
16) רז״ל: **א: במדרש.**
17) בן עזאי . . אש מלהטת: **ויקרא רבא פט״ז, ד.**
18) כל עוף הפורח עליו: **ראה גם לעיל בפ׳ נח מט, ד ובהנסמן לשם.**
19) מלאכים שנקראים עופות: **ראה לעיל בפ׳ בראשית כה, ב ובהנסמן לשם.**
20) שבאהבתה ישגה תמיד: **משלי ה, יט.**
21) כי [**א: ליתא**] עזה כמות אהבה: **שיר השירים ח, ו.**
22) שנפשו חשקה בתורה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ג.**

קצד, ב

23) ג׳ סבין שמחו באד״ר: **זהר נשא קמד, א״ב.**
24) שלום . . יסוד: **זהר בחוקותי קטו, ב. במדבר קיח, א ובהגהות מהרח״ו שם. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רכו. וש״נ.**
25) התו׳ נק׳ שלום כמ״ש ה׳ יברך: **תהלים כט, יא. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רפד. וש״נ.**
26) דכולהו סתימאה אליבא דר״ע: **סנהדרין פו, רע״א.**
27) גובר: **א: גובר בו.**
28) הסבי עיניך כו׳ דמוקדין ליה: **ראה לקמן פ׳ מקץ ריג, א. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**
29) אין לי אלא תו׳: **יבמות קט, ב. נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ג.**
30) או: **א: (או.**
31) בזהר . . עייל ונפיק: **בספר המאמרים תרמ״ט ע׳ רס מציין כ״ק אדמו״ר שליט״א: ח״א כו, ב. במאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ לד: באדרא. ובהערה לשם: זוטא רצב, א. במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשנד: באד״ר — ראה זהר נשא קמא, סע״א.**
32) ואתה משמרה בקרבי: **נסמן לעיל בפ׳ נח עז, א.**
33) ע״כ [**תוקן ע״פ א**] אתה חי: **אבות ספ״ד. ראה תניא ספ״נ. ד״ה לבבתיני בספר המאמרים תקע״א (נמצא בדפוס).**
34) זה השער לה׳: **תהלים קיח, כ.**
35) וכל העלאה גורם המשכה: **ראה גם ד״ה להבין . . אנת הוא חד תקס״ה נדפס בסידור ערב שבת קסג, ד (סה״מ תקס״ה ח״ב ע׳ תשג). תורה אור מגלת אסתר קכא, ג. ספר המאמרים תקס״ז ע׳ רפד. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רי. וש״נ. קונטרסים ע׳ שעט. לקמן פ׳ וישב רח, ב.**
36) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**
37) אם ישים אליו לבו: **איוב לד, יד.**

קצד, ג

38) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
39) בשלום ובמישור הלך אתי: **מלאכי ב, ו.**
40) או יחזק במעוזי: **ישעי׳ כז, ה.**
41) תורה צוה לנו משה: **ברכה לג, ד.**
42) ואה׳ אצלו אמון אומנא: **משלי ח, ל. בראשית רבא בתחלתו.**
43) שנאמר: **א: שא׳.**
44) מן המים משתיהו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ג.**
45) נק׳ מחוקק: **ראה גם לקמן פ׳ מקץ רכו, א ובהנסמן לשם.**
46) כמו מצות תפילין וקשרתם: **ואתחנן ו, ח. עקב יא, יח.**
47) מ״ד: **א: מ״ד כו׳.**
48) שרצה משה . . לקיים מצות: **ראה סוטה יד, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרלז. וש״נ. דברים ח״א ע׳ ז וע׳ קמ. נביאים וכתובים ע׳ רמז ואילך.**
49) וניצוץ משה . . בחכמי ישראל: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ב, ג ובהנסמן לשם. לקמן פ׳ וישב רב, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצט.**
50) ז׳ מצות דרבנן: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, א.**
51) במלקות ארבעים דגרעו חדא: **ראה מכות כב, א״ב.**
52) אלה מועדי . . אפילו מוטעים: **אמור כג, ד. ראש השנה כה, א.**

קצד, ד

53) ה׳ תלמידים שלו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יג, ג.**
54) ויוחד מזה הי׳ באליהו: **ראה גם מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ קיג ואילך. קל, סע״א ואילך.**
55) באליהו שעלה למעלה בגופו: **ראה מלכים־ב ב, יא. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ב.**
56) פה אל פה אדבר: **בהעלותך יב, ח.**
57) ויאמר אם יבא עשו: **וישלח לב, ט.**
58) ויצו את . . ויצו גם את השני: **וישלח שם, יח. כ.**
59) במקלות . . מחשוף הלבן: **ויצא ל, לז ואילך.**
60) שלימו דאבהן: **ראה לעיל בפ׳ תולדות קמח, א ובהנסמן לשם.**
61) לא כאברהם שיצא: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכו, א.**
62) לבד: **א: לבד כו׳.**
63) דיעקב לא מת: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סד, ד ובהנסמן לשם.**

קצה, א

1) לבן . . לובן העליון: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסח, ד.**
2) כמ״ש בפ׳ ויצא: **ראה לעיל שם קעט, א ואילך.**
3) עם לבן גרתי תרי״ג מצות קיימתי: **וישלח לב, ה. ובבעל הטורים שם. וראה גם הנסמן לעיל קפ, ג.**
4) תרי״ג ארחין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.**
5) וי״ג חיוורתי: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב.**
6) ויהי לי שור וחמור: **וישלח לב, ו. ראה גם לעיל קפא, ד.**
7) לעו״ש: = **לעבד ושפחה — תוקן ע״פ א. ובנדפס: ע׳ שרים.**
8) לבן . . ערמה דקליפה: **ראה גם לעיל בפ׳ ויצא קעט, ג ובהנסמן לשם.**
9) ארמי אובד אבי: **נסמן לעיל בפ׳ נח עט, א.**
10) ימותו ולא בחכ׳: **איוב ד, כא. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רצט.**
11) חיצוניות חו״ב . . חכמות חיצוניות: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ט. וש״נ. ח״ג ע׳ א׳קטז. וש״נ.**
12) מכל [**א: ומכל**] אשר לאבינו . . הזה: **ויצא לא, א (ושם: ומאשר לאבינו עשה).**
13) ואחר עד עתה . . ואשלחה להגיד: **וישלח לב, ה. ו.**
14) דתהו: **א: דבחי׳ התהו.**
15) גם שמים לא זכו בעיניו: **איוב טו, טו [ושם: ושמים — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קצג]. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תיט. וש״נ.**

16) ולא יצדק לפניו כל חי: **ע"פ תהלים קמג, ב.**
17) באנו אל אחיך אל עשו: **וישלח לב, ז.**
18) ארבע מאות איש דבחי' שק דק"נ: **ראה בהנסמן לעיל בפ' חיי שרה קכה, א.**
19) ארבע מאות . . ד' מאות בתי דינין: **נסמן לעיל קפב, ג.**
20) אם צדקת: **איוב לה, ז.**
21) וכפשע יחשב: **ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתעט. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'רנד ואילך. ספר המאמרים תרפ"ט ע' 4. וש"נ.**
22) דכדבעי למעבד: **ראה כתובות סז, א.**
23) אומרים בש"ע [**א**: **ניתוספ: דוקא**] סלח לנו: **ראה גם לעיל בפ' וירא קד, ב ובהנסמן לשם.**
24) ומשם יפרד: **בראשית ב, י.**
25) ראשים: **א**: **ליתא.**
26) דמה: **א**: **דגם.**

קצה, ב

27) ויפגעו בו מלאכי אלקים: **ויצא לב, ב.**
28) ויקרא שם המקום מחנים: **שם לב, ג [ושם: המקום ההוא].**
29) והן המלאכי שלום ששלח יעקב: **ראה בעל הטורים שם.**
30) (שהוא . . כביטול: **א**: **שהוא . . (כביטול.**
31) (או: **א**: **או.**
32) וישיב: **תוקן ע"פ א . ובנדפס: ואמרת.**
33) אכפרה פניו במנחה: **וישלח לב, כא.**
34) קושיות: **א**: **כל הקושיות.**
35) ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם: **וישלח לב, י.**
36) וי"ו דוהנורא: **נסמן לעיל בפ' בראשית מא, ד.**
37) לה"א דהגדול . . והגבור: **ראה גם לעיל בפ' לך פה, א ובהנסמן לשם.**
38) שע"ג: **א**: **שעל.**
39) אני בינה לי גבורה: **משלי ח, יד.**
40) קטנתי מכל החסדים . . מחנות: **וישלח לב, יא [בדילוג].**
41) באות וי"ו שנקרא מקל: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת מקל לבנה.**
42) הצילני נא מיד אחי: **וישלח שם, יב.**
43) ואבות סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ' לך פד, ב.**
44) השכינה שנק' אם הבנים: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת אם הבנים.**
45) ובפשעיכם שולחה אמכם: **ישעי' נ, א.**
46) ואחה אמרת היטב איטב . . הים: **וישלח שם, יג [בדילוג].**

קצה, ג

47) והי' מספר בני ישראל: **הושע ב, א.**
48) בזמן שישראל עושים רצונו: **יומא כב, ב.**
49) דוד . . בע"ת: **ראה גם לעיל בפ' תולדות קסב, ד ובהנסמן לשם.**
50) יגעתי באנחתי [**א**: **ניתוספ: מטתי**]: **תהלים ו, ז (בדילוג).**
51) יש קונה עולמו: **עבודה זרה י, סע"ב.**
52) אביוני אדם: **נסמן לעיל בפ' ויצא קסח, ב.**
53) ודם: **א**: **ליתא.**
54) בשעיר לעזאזל . . חי: **ראה אחרי טז, ז ואילך. תורת כהנים שם פסוק י. רשב"ם שם פסוק י. יומא מ, ב. ראה גם בענין שעיר לעזאזל לקוטי שיחות אחרי כרך כב ע' 91 (בשולי הגליון). שופטים כרך כד ע' 3-122 ובהערות שם.**

קצה, ד

55) לתיאבון: **תוקן ע"פ א. ובנדפס: לתאוותו.**
56) ואכלת ושבעת: **עקב ח, י.**
57) כמ"ש: **דה**: **במ"ש.**
58) כמ"ש בגמ' פתח במזבח: **נסמן לעיל קפו, א.**
59) בתפלה שבמקום קרבן: **נסמן לעיל קצ, ב.**
60) כל בעל מום בקרבן: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' שמב. וש"נ. קונטרסים ע' רו ואילך. וש"נ.**
61) מי יעלה . . נקי כפים: **תהלים כד, ג. ד.**
62) לא ישא ברכה מאת הוי': **ע"פ תהלים שם, ה.**
63) דוקין שבעין: **ראה גיטין נו, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תרלד ואילך ובהנסמן שם. לקוטי שיחות נח תשנ"ב.**

קצו, א

1) גם חשך לא יחשיך: **תהלים קלט, יב.**
2) כמו: **תוקן ע"פ א. ובנדפס: משום.**
3) מי יתן טהור מטמא: **איוב יד, ד.**
4) עתיד חזיר ליטהר שיחזור להתירו: **נסמן לקמן בפ' מקץ רטז, א.**
5) יכרסמנה חזיר מיער בע' תלויה: **תהלים פ, יד וברש"י שם. ויקרא רבא פי"ג, ה. ראה ספר המאמרים תקס"ז ע' שכב ואילך. ע' שכח וע' שלד. לקוטי תורה ראה ל, ב.**
6) שהטמא: **א**: **מה שהטמא.**
7) וז"ש: **תוקן ע"פ א. ובנדפס: וז"ס.**
8) להבדיל בין טמא לטהור: **שמיני יא, מז [ושם: הטמא ובין הטהור].**
9) כראב"ד . . נשמתו בבכיה . . למעלה: **נסמן לעיל בפ' נח נח, ד.**
10) וקנה עולמו יותר מצ"ג כרבי: **ראה לעיל בפ' תולדות קסא, ד.**
11) שהמים המרים . . מחוקים: **ראה לקמן קצז, א ובהנסמן לשם.**
12) מעז יצא מתוק: **ס' שופטים יד, יד [ושם: ומעז — ראה הנסמן בסמוך]. ראה הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תלז.**
13) היפוך חשוכא לנהורא: **נסמן לעיל קפד, א.**
14) שבמקום שבע"ת עומדים צד"ג [**א**: **ניתוספ: בתומ"צ**]: **נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ד.**
15) וזהו . . ביותר: **תוקן ע"פ א. ובנדפס: (וזהו . . ביותר).**
16) אז אהפוך אל עמים: **צפני' ג, ט.**
17) גמלים . . חסדים . . גומל דלים: **ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קמ, א ובהנסמן שם.**
18) הני דרדקי: **ראה שבת קד, א. ביאורי הזהר בלק קז, ד.**

קצו, ב

19) ואגידה לכם: **ויחי מט, א. זהר שם רלד, ב.**
20) גומל חסדים טובים: **נוסח תפלת העמידה. ראה גם סידור שער הסוכות רנח, ד ואילך. מאמרי אדה"ז ענינים ע' ט.**
21) ויקח עשרה גמלים: **חיי שרה כד, י [בדילוג]. ראה גם לעיל שם קלט, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' רכח. וש"נ.**
22) הגמ"ח הטבעיות בבנ"א . . חטאת: **ראה תניא ספ"א.**
23) דימים יוצרו ולו אחד: **תהלים קלט, טז.**
24) ולו נתכנו . . לא [**דה**: **ולא**] אנחנו: **ראה גם לעיל בפ' לך פח, ג-ד ובהנסמן לשם.**
25) מפני שבהבדלה: **א**: **אך מפני שבהבדלה זו.**
26) וזרקתי עליכם מים טהורים: **יחזקאל לו, כה.**
27) ויקם בלילה . . ויקחם . . ויותר יעקב: **וישלח לב, כג. כד. כה.**
28) שחזר ליקח הפכים קטנים: **ראה חולין צא, א. רש"י וישלח שם, כה.**
29) זה: **א**: **ניתוספ: כו'.**
30) יב"ק ר"ת יחוד ברכה קדושה: **נסמן לעיל בפ' תולדות קסב, ג.**
31) בעבר הנהר . . דנהר זה . . דאשתמודע: **יהושע כד, ב. ראה זהר אמור צט, א. לקוטי תורה בחוקותי מז, א.**
32) הנהר שיוצא מעדן: **בראשית ב, י.**
33) בעדן עצמו שנטעו מקדם: **בראשית שם, ח.**
34) בספרי הקבלה: **ראה גם לעיל בפ' לך פ, ד ובהנסמן לשם.**
35) הנהר . . בינה: **זהר (אדרא דמשכנא) משפטים קכג, ב.**

קצו, ג

36) עקודים נקודים וברודים: **ראה לעיל בפ' נח סה, ד ובהנסמן לשם.**
37) יום שכולו טוב: **נוסח הרחמן (שבברכת המזון) ליום טוב.**
38) ברוך . . אשר קדשנו: **נוסח ברכת המצות (בדילוג).**
39) לאדם ואשתו פרו ורבו: **בראשית א, כח.**
40) איש ואשה זכו שכינה ביניהם: **נסמן לעיל קפז, ד.**
41) במקלות אשר פצל: **ראה לעיל בפ' בראשית מה, ד ובהנסמן לשם.**
42) ויפרוץ האיש מאד מאד: **ויצא ל, מג.**

קצו, ד

43) לאה ורחל ב' ההי"ן: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלט, א.**
44) בי"ב גבולי אלכסון: **נסמן לעיל שם קכט, ג.**
45) כו': **א**: **כו' ודי"ל.**
46) לד' ראשים שהן ד' מחנות שכינה: **ראה זהר בראשית כו, ב. ספר המאמרים תקס"ה כאן (נוסח א') ע' קג. תורה אור וישב כז, ג.**
47) תבונה . . מוחין לחג"ת: **ראה גם לעיל בפ' בראשית כח, ד.**
48) והמכריע . . ת"ת: **נסמן לעיל בפ' וירא קיא, ד.**
49) ושק אשים כסותם: **נסמן לעיל קפט, א.**
50) ד' נהרות: **ראה גם בענין ד' נהרות, ביאורי הזהר ויגש קלו, א. תורת חיים שמות נה, ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשח ואילך.**
51) דלהט החרב: **בראשית ג, כד.**

קצז, א

1) פנימית בינה . . המקוה: **ראה ביאורי הזהר בראשית ה, א.**
2) הגבורות: **א**: **הגבו' הקשו'.**
3) דאין מיתוק הדין אלא בשרשו: **נסמן לעיל בפ' וירא קח, ב.**
4) קטיגור . . סניגור: **נסמן לעיל בפ' נח ס, ב.**
5) ויורהו ה' עץ: **בשלח טו, כה. ראה גם לעיל בפ' בראשית לא, ג ובהנסמן לשם.**
6) כי גבר עלינו חסדו: **תהלים קיז, ב.**
7) המים: **א**: **המים הרעים.**
8) וכיסורים . . שממרקים: **נסמן לעיל בפ' בראשית לב, ב.**
9) הוציאוה בגלותא . . וחשרף בשלהובי טיהרא: **נסמן לעיל בפ' נח נט, א.**

קצז, ב

10) רשפיה רשפי אש: **שיר השירים ח, ו.**
11) נהר דינור: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לג, ד.**
12) וסביביו נשערה: **תהלים נ, ג. וראה גם לעיל שם לט, ב ובהנסמן לשם.**
13) הטבעי: **א: חום הטבעי.**
14) נכספה וגם כלתה נפשי: **תהלים פד, ג.**
15) ת׳ עלמין דכסופין: **נסמן לעיל בפ׳ נח מז, ג.**
6) ת׳ עלמין . . ארבע מאות שקל כסף: **נסמן לעיל קפב, ד.**
17) כמ״ש למעלה באורך: **ראה לעיל קפב, ד.**
18) חמרא דפרגיתא: **שבת קמז, ב.**
19) שמנת עבית: **האזינו לב, טו.**

קצז, ג

20) למר׳: **אוצ״ל: למ״ר = למים רעים.**
21) עד יעבור עמך ה׳: **בשלח טו, טז. ראה גם בהנסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכז, א.**
22) בנהר פרת . . שיוצא מעדן: **ראה בכורות נה, ב וברש״י שם. שער האמונה פנ״ב.**
23) יחיינו מיומים . . בעדן עצמו דעין לא ראתה: **הושע ו, ב. ראה ברכות לד, ב. ישעי׳ סד, ג.**
24) מ״ש ויותר יעקב לבדו: **להבא לקמן ראה ד״ה וישלח יעקב בספר התועדויות תשמ״ג ח״א ע׳ 551 ואילך.**
25) יעקב: **א: הנה יעקב.**

קצז, ד

26) דבחכ׳ דוקא אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
27) ויקם עדות ביעקב: **תהלים עח, ה.**
28) דד׳ מלכיות . . ד׳ נהרות: **נסמן לעיל קצב, ג.**
29) איש חלק חלק הוי׳: **נסמן לעיל קפא, ב הערה ביעקב.**
30) יעקב חבל נחלתו: **האזינו לב, ט.**
31) יש בכלל מאתים מנה: **בבא קמא עד, א.**
32) כי ראיתי אלקי׳ . . ותנצל נפשי: **וישלח לב, לא (בדילוג).**
33) כי שרית עם אלקים: **וישלח שם, כט.**
34) וראי׳ מן הגרים: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קפב.**
35) וכאונקלוס הגר: **ראה סדר הדורות חלק תנאים ואמוראים בערכו.**
36) ושמעי׳ ואבטליון . . ר״ע ור״מ: **נסמנו לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ב.**
37) עשו רץ לקראתו ויחבקהו . . וישקהו: **וישלח לג, ד.**
38) באתדבקות רוחא ברוחא: **ראה זהר משפטים קכד, ב.**
39) יפה שעה אחת: **ראה לעיל בפ׳ תולדות קנג, ד ובהנסמן לשם.**
40) השתחוה יעקב . . ז״פ עד גשתו: **וישלח שם, ג.**

קצח, א

1) ע״ד: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: עפ״י.**
2) בעבר הנהר ישבו אבותיכם: **יהושע כד, ב.**
3) הנפילים שהיו בארץ: **בראשית ו, ד.**
4) ומעין יצא כו׳ והשקה: **יואל ד, יח [ושם: ומעין מבית ה׳ יצא והשקה — ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א״א. ח״ד ע׳ א״תיג. דרושי חתונה ח״א ע׳ קפח].**

קצח, ב

5) יעקב . . משופרי׳ דא״ק: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ד.**
6) כמשה שזכה לתשו׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**
7) כמשה . . מעה״ח כמ״ש כי טוב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ג.**
8) וכמשיח שיעשה לצד״ג בע״ת: **נסמן לעיל שם ז, א.**
9) דמאן דלא מהפך: **ראה גם לעיל קפד, א ובהנסמן לשם.**
10) וירץ עשו: **וישלח לג, ד.**
11) כה אמר יעקב: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעט, ד.**
12) וד״ל): **תוקן ע״פ א . ובנדפס: ודו״ק.**

*

וישב

קצח, א

1) וישב יעקב: **מיוסד על ד״ה זה שנדפס במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קפג [והוא שם הנחת כ״ק אדה״א משנת תקס״ג]. והנחה אחרת בתורה אור פ׳ וישב כו, ג. וראה הגהות וכו׳ באור התורה וישב עה״פ (בכרך ב׳ וכרך ה׳ וכרך ז׳).**
המאמר נמצא בביכלאך דלהלן:
א = 1194 (גוכתי״ק אדה״א) ע׳ קז בכותרת: פ׳ וישב בעזר״ה. חסר מלקמן ר, ד שו״ה העלאות — וזהו, עד רב, ג פ״ז. בשולי העמודים וכו׳ קרוע [שינויים קלים תוקנו בפנים בהוצאה זו ע״פ גוכי״ק].
ב = 131 ע׳ רז בכותרת: בעז״ה פ׳ וישב.
ג = 203 ע׳ קסב.
ד = 1750 ע׳ 33 מתחיל מלקמן קצח, ג שו״ה גלות — בע״ש.
וישב יעקב . . בארץ כנען: **וישב לז, א.**
2) אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים: **תהלים קטז, ט.**
3) וכללותם . . (והן: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: (וכללותם . . והן.**
4) ארצות החיים . . ארץ עילאה . . תתאה: **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקעא בשם הזהר.**
5) ארצות החיים . . געה״ע וגעה״ח: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תס. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תעג.**
6) היושבת בגנים ב׳ גנים: **שיר השירים ח, יג. ראה תקוני זהר תנ״ה (פח, א). אור החמה לזהר ויקרא יג, א. מקדש מלך לזהר בשלח מו, א. ויקרא יג, א. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ מד. ח״ב ע׳ תקעב.**
7) אוצרות חיים: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: ארצות החיים.**
8) דארצות ואוצרות ענין א׳: **ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקעא: דארצו׳ אותיות אוצרות. לקמן רג, א.**
9) כי עמך מקור חיים: **תהלים לו, י.**
10) לבי ובשרי ירננו אל אל חי: **תהלים פד, ג.**
11) מלך יחיד חי העולמים: **נוסח ברכת ישתבח.**
12) החיים: **א: חיי החיים.**
13) אר״כ: **א: ארץ כנען.**
14) באי״ר: **א: הי׳ באי״.**
15) דגרוע שבכולן הוא כנען: **ראה בראשית רבא פל״ו ב אבוי דפחתא.**
16) דחם **[בנדפס ניתוסף: הוא]** אבי כנען: **נח ט, כב.**
17) דחם . . חום הגבורות: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, ב ובהנסמן לשם.**
18) ארור כנען עבד עבדים: **נח ט, כה.**
19) כנען . . לאחר בחי׳ החיקון שנק׳ א״י: **במאמרי אדה״ז פרשיות התורה כאן ע׳ קפד בשם הלקו״ת — להאריז״ל.**
20) אזלעו״ז עשה האלקים: **נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.**

קצח, ב

21) לבן הע׳ דקדושה: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסח, ד.**
22) ועשו . . התוהו: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפב, ג.**
23) התוהו שקדם לבחי׳ התיקון: **ראה גם לעיל בפ׳ נח ס, ג ובהנסמן לשם.**
24) בפרעה וג״ש . . בפ׳ מקץ: **לקמן ריב, ג ואילך** (אבל הציון הוא תיקון המו״ל). **א: בפ׳ ויחי — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תעא ואילך. [ואולי הי׳ כוונת אדה״א לסדרו בפ׳ ויחי — וראה גם ב„רשימה קצרה״ שנדפסה להלן].**
25) יובן: **א: יובן ג״כ.**
26) שמאלה נפצה כל הארץ: **נח ט, יט.**
27) נח . . יסוד אבא: **נסמן לעיל בפ׳ נח מו, א.**
28) שמוליד . . דחג״ת: **נסמן לעיל שם.**
29) והן בחי׳ ג׳ גווני קשת: **נסמן לעיל שם נו, ב.**
30) ג׳ גווני קשת . . חיוור וסומק וירוק: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ד.**
31) שירדו כל העולמות ע״י . . דאדה״ר: **ראה פרי עץ חיים שער (א) התפלה פ״ו. פ״ז. ספר הגלגולים ספי״ז. פי״ח. לקו״ת ראה לא, ב בשם פע״ח בכוונת שבת.**
32) שק״נ דעשי׳ . . טוב **[א: ניתוסף: כו׳]: נסמן לעיל בפ׳ וירא קד, ג.**
33) אוה״ע: **תוקן ע״פ א . ובנדפס: עכו״ם.**
34) בזוהר . . שבקו השמאל . . ירד האור: **ראה ספר המאמרים תר״ן ע׳ שצ. וש״נ.**
35) קשו׳: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: גסות.**
36) ויונקים: **א: ומסתעפי׳ ויונקים.**
37) ממ״ח צירופי׳ האחרונים: **נסמן לעיל בפ׳ נח סד, ד.**
38) אלקים אחרים: **ראה גם לעיל בפ׳ נח עג, ג ובהנסמן לשם.**

קצח, ג

39) תועבת מעשה ארץ כנען: **ראה אחרי יח, ג. כו.**
40) וגסו׳: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: וגבורות.**
41) דוקא: **א: ליתא.**
42) כנען בידו מאזני מרמה: **הושע יב, ח.**
43) ולא יהי׳ עוד כנעני: **זכרי׳ יד, כא [ושם: כנעני עוד — ראה לקמן רד, ב־ג. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קצא].**
44) אשר כנעני׳ נכבדי ארץ: **ישעי׳ כג, ח [בדילוג]. ראה ויקרא רבא פי״ז, ה. במדבר רבא פכ״ג, י. תנחומא מסעי ט.**

45) טעמה כי טוב סחרה: **משלי לא, יח.**
46) מנגד: **א: מנגד וכו׳.**
47) מהרויח . . שהריוח: **א: מרויח ריוח גדול.**
48) תשוב: **א: ותשוב.**
49) הלך ילך ובכה: **תהלים קכו, ו. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ג, ד ובהנסמן לשם.**
50) כלום אדם זורע קב: **ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלד.**
51) העם ההולכים בחושך: **ישעי׳ ט, א.**
52) נש״י שנתפזרו . . שצדקה עשה: **פסחים פז, ב. ראה גם הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קעג.**

קצח, ד

53) גלו לאדום שכינה עמהם: **נסמן לעיל בפ׳ לך צב, א.**
54) אנכי ארד עמך מצרימ׳: **ויגש מו, ד. וראה גם לעיל שם.**
55) הניצוצים שנפלו . . מצרים: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ג.**
56) ס״ר . . לקבלת התורה: **ראה שבת פח, א.**
57) אז יאמרו בגוים: **תהלים קכו, ב.**
58) בפ׳ שמות: **ראה תורת חיים שם נו, ב ואילך.**
59) עת אשר שלט: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לג, ב.**
60) שמל׳ . . שנק׳ אדם: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת אדם.**
61) חיל בלע ויקיאנו: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ג.**
62) נבלע ישראל בגוים: **הושע ח, ח [בדילוג — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ ש. נביאים וכתובים ע׳ צא ובהנסמן בהנ״ל].**
63) קודש ישראל לה׳: **ירמי׳ ב, ג [בדילוג].**
64) בזמה״ג שנק׳ לילה: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תטו. וש״נ.**
65) וכל: **א: כוע(?).**
66) עין בעין יראו **[א: ליתא]: ישעי׳ נב, ח.**
67) ומלאה הארץ דעה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נט, ב.**
68) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**
69) ובמשיח כתי׳ ישכיל עבדי: **ישעי׳ נב, יג. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קיב. וש״נ.**
70) הנה: **א: ליתא.**
71) יבוער רוח הטומאה: **זכרי׳ יג, ב.**
72) ובלע המות: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטז, ב.**
73) במ״ת שהי׳ חירות ממ״ה: **נסמן לקמן שם ריח, ג.**
74) לאחר חטא העגל חזר זוהמא: **ראה זהר בראשית נב, ב. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א לע׳ שלד.**
75) בימי שלמה דקיימא סיהרא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ג.**
76) סיהרא . . המל׳: **ראה זהר חדש יתרו לב, א. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת לבנה.**
77) לאוה״ע: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: להעכו״ם.**
78) שהגלות נק׳ עיבור: **נסמן לעיל בפ׳ נח נח, ב הערה שהגאולה.**
79) כמו הרה תקריב: **ישעי׳ כו, יז.**
80) במשנה אפי׳ בשעה: **ראה ברכות כט, ב. לקמן רח, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ לב. וש״נ. שמות ח״א ע׳ נה. וש״נ. קונטרסים ע׳ רכד.**
81) והגאולה נק׳ לידה כו׳ **[א: ליתא]: נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**

קצט, א

1) ונוגשיך צדקה: **ישעי׳ ס, יז. ראה גם הנחות הר״פ ע׳ קעח.**
2) שנוגשי׳ . . אוה״ע: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: שנגשו ולחצו אותם העכו״ם.**
3) מרויחים: **א: מזה מרויחי׳.**
4) בנ״י: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: כנ״י.**
5) צדקה צדק ה״א: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלט, ד.**
6) כי צדי׳ ה׳ צדקו׳ אהב: **תהלים יא, ז.**
7) צדקה עשה ה׳: **ראה פסחים פז, ב.**
8) אוה״ע: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: עכו״ם.**
9) ואו׳ זורע צדקות . . מצמיח ישועות: **בברכת יוצר. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע יב ואילך.**
10) זרעו לכם לצדקה וקצרו: **הושע י, יב [ושם: קצרו — נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב].**
11) ושוקל: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: בשוק.**
12) לא״ש: **א: לאין שיעור.**
13) בא אחיך במרמה: **תולדות כז, לה.**
14) וד״ל: **ניתוסף ע״פ א.**
15) טוב לי תורת פיך: **תהלים קיט, עב.**
16) בעריבות מתיקות ידידות עוז: **ראה אור החיים ר״פ אחרי (ד״ה א״י עז״ה). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קעו. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ רנג וע׳ רסב.**
17) בחד קטירא . . בי׳ להיטא: **נסמן לעיל בפ׳ לך צו, א.**
18) ברשפי **[בנדפס: כרשפי]** אש שלהבת י״ה: **ע״פ שיר השירים ח, ו.**
19) נכסוף נכספת **[בנדפס: נכספתי]: ויצא לא, ל.**
20) נכספה וגם כלתה נפשי **[א: ניתוסף: כו׳]: תהלים פד, ג.**
21) שהנשמו׳ נהני׳ מזיו השכינה: **ראה ברכות יז, א.**
22) אז תתענג על ה׳: **ראה גם לעיל בפ׳ וישלח קפב, ד ובהנסמן שם.**
23) שעשועי׳ עצמיי׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**

קצט, ב

24) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
25) ת׳ עלמין . . ד״מ שקל . . בפ׳ וישלח: **ראה שם קפב, ד.**
26) דאלפי׳ בכתר: **ראה עץ חיים שער (יג) א״א פ״ה. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תתצב. וש״נ.**
27) אאלפך חכ׳: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סה, ב ובהנסמן לשם.**
28) לבחי׳ חו״ב: **א: לחו״ב.**
29) וכל בניך למודי ה׳: **ישעי׳ נד, יג.**
30) יש להם: **א: ליתא.**
31) שמאיר מלמעלה על הנשמה: **ראה תורה אור ויקהל פז, ד.**
32) נשמה יתירה: **ביצה טז, א. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קה. וש״נ. קונטרסים ע׳ שיח. וש״נ.**
33) כי קרוב אליך הדבר בפיך: **נצבים ל, יד [ושם: הדבר מאד (וכ״ה בסמוך ר, א) — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תפד. וש״נ].**
34) סוף דבר: **קהלת יב, יג.**
35) סו״מ: **א: סו״מ בפו״מ.**
36) דאורייתא בלא דו״ר לא פרחא לעילא: **בתניא פל״ט: בתיקונים — תקוני זהר ת״י (כה, ב).**
37) דנתאווה להיות לו . . דירה בתחתונים: **תניא רפל״ו. וראה הנסמן בליקוט פירושים לשם.**
38) בפ׳ נח: **ראה לעיל סא, א ואילך.**
39) מ״ש: **א: ליתא.**
40) מים רבים: **שיר השירים ח, ז.**

קצט, ג

41) יפה שעה אחת: **אבות פ״ד מי״ז. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳קעט. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ רו. וש״נ.**
42) אנו אומרים: **א: אמרו.**
43) תכלית חכ׳ תשו׳ ומע״ט: **ברכות יז, א. ראה גם דרך חיים שער התשובה נ, ד. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקעב. דברים ח״ג ע׳ א׳קלג.**
44) ממעמקים קראתיך: **תהלים קל, א.**
45) תשובה תשוב ה״א: **ראה זהר [רעיא מהימנא] נשא קכב, א.**
46) (שנק׳ . . והוא: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: שנק׳ . . (והוא.**
47) שבמקום שבע״ת עומדי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
48) מנתן דצוציתא: **ראה שבת נו, סע״ב. סדר הדורות סדר תנאים ואמוראים בערכו. עדן ציון — לר׳ ישעי׳ הלוי הורוויץ — בערכו. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שעז. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תקנז וע׳ תרכח. ד״ה דור לדור מכ״ק אדה״א ס״ע 21.**
49) ומראב״ד שבכה ר׳: **עבודה זרה יז, א.**
50) דיפה שעה א׳ בתשומע״ט **[א: בתשובה]: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
51) אמר: **א: ליתא.**
52) משיח יעשה לצ״ג בע״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**
53) משה . . קודם מותו: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, א.**
54) דאם ישראל עושין תשו׳: **ראה לעיל בפ׳ ויצא קסו, ב ובהנסמן לשם.**
55) כמ״ש: **א: כמו שהוא.**
56) רעו״ד . . שם דוקא הוא נתפס: **ראה זהר (אדרא זוטא) האזינו רפט, ב. הנסמן במאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תטו. ספר המאמרים תרפ״ט ע׳ 105. וראה גם ד״ה לה״ע קי״ס מכ״ק אדה״א ע׳ 16.**
57) מן המיצר קראתי: **תהלים קיח, ה.**
58) לית מחתב״כ: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
59) ולמחת״ב . . מצו׳: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: ולמחתב״כ . . מציאות.**
60) דעיקר הדביקות . . ע״י התשובה: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקסד.**
61) דבע״ת משכי׳ לי׳ לקוב״ה: **נסמן לעיל בפ׳ נח ס, ב.**

קצט, ד

62) דסומ״מ **[א: דסובב וממלא]** . . כי ה׳ הוא האלקי׳: **ואתחנן ד, לה. לט. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ס״ע תקמ ואילך. וס״ע תשפח ואילך. דברים ח״ד ע׳ א׳תקג ואילך. ח״א ע׳ קעה ואילך. לעיל פ׳ נח מז, ג.**
63) אני ראשון ואני אחרון: **ישעי׳ מד, ו.**

64) סודכ״ד: **א**: **סופא דכל דרגין.**
65) קדוש ה׳ צבאות: **ישע׳ ו, ג.**
66) סוכ״ע . . בכלל המשכה: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳רפז. וש״נ.**
67) כו׳: **א**: **ליתא.**
68) לומר: **א**: **ליתא.**
69) שהי׳ הוא ושמו בלבד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**
70) אתה הוא קודם: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ג.**
71) אני ה׳ לא שניתי: **מלאכי ג, ו.**
72) מחה״כ . . תפיסא: **א**: **מח׳ הכללי׳ . . תפיסא ב׳.**
73) אין זולתך לחיי העוה״ב: **ע״פ ברכת יוצר לשבת.**
74) אני מרום וקדוש . . רוח: **נסמן לעיל בפ׳ נח נג, ד.**
75) תשב אנוש עד דכא: **תהלים צ, ג.**
76) כי תהיו אתם ארץ חפץ: **מלאכי ג, יב**
77) חפץ הוא התענוג: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תפ. וש״נ.**
78) כי חפץ בבת יעקב: **וישלח לד, יט.**
79) תקרא חפצי בה: **ישע׳ סד, ד [ושם: יקרא — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קז. וש״נ].**
80) בנ״י נק׳ ארץ חפץ: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ ויצא קסח, ב.**
81) כמים הפא״פ: **ע״פ משלי כז, יט.**
82) יאר ה׳ פניו: **נשא ו, כה.**

ר, א

1) שצמצם שכינתו: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכב, א.**
2) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**
3) והי׳ באחרית הימים . . האלה: **ואתחנן ד, ל [ושם: בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים — ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רח].**
4) רעות רבות וצרות: **וילך לא, יז. כא.**
5) ושבת עד ה׳ אלקיך כי תדרשנו: **חיבור ב׳ פסוקים ואתחנן ד, ל. כט.**
6) ופרעה הקריב [**א**: **ניתוסף: הקריב**] לבם: **בשלח יד, י. נסמן לעיל בפ׳ נח ס, ב.**
7) במהו״ע: **א**: **ניתוסף: ית׳.**
8) דרשו ה׳ בהמצאו: **ישע׳ נה, ו.**
9) בפיך זו תורה ובלבבך זו תשובה: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ג ח״ב ע׳ תשנה.**
10) היתה כאניות סוחר: **משלי לא, יד.**
11) המל׳ שנק׳ א״ח: **נסמן לקמן ר, ג.**
12) העולמות: **א**: **כל העולמו׳.**
13) כמאן דשדי בתר כתפי׳: **ראה תניא פכ״ב.**
14) שהע״ש . . תערובות טו״ר: **ראה גם לעיל בפ׳ נח נא, ג. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ ח.**
15) אם תגביה כנשר: **עובדי׳ א, ד.**
16) יודעים את רבונם . . ומתכוונים למרוד בו: **ע״ד הנסמן לעיל בפ׳ נח נא, א.**
17) וקרו לי׳ אלקא דאלקיי׳: **מנחות בסופה.**
18) להודיע כמה ארך אפים לפניו: **אבות פ״ה, מ״ב.**

ר, ב

19) כל אשר חפץ ה׳ עשה: **תהלים קלה, ו.**
20) כמ״ש ר״ע . . אם לעוברי רצונו: **מכות כד, ב.**
21) הון יקר ונעים: **משלי כד, ד.**
22) אם רעב שונאך . . כי גחלים: **משלי כה, כא. כב. נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ב.**
23) כו׳: **א**: **ליתא.**
24) והוא: **א**: **והן (?).**
25) ותקם בעוד לילה: **משלי לא, טו.**
26) טרף רפ״ח ע״ה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א.**
27) להיכלות . . ז׳ נערות אסתר: **ראה זהר פקודי רס, ב.**
28) לא בשמים היא: **נצבים ל, יב.**
29) ולא בים היא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, ב.**
30) דבלילא המל׳ אזלת לטורי חשוכא: **ראה זהר פינחס רמט, ריש ע״ב. ביאורי הזהר לשם קטו, ב ואילך.**
31) בלילא מאי עביד: **עבודה זרה ג, ב.**
32) קוב״ה: **א**: **ליתא.**

ר, ג

33) בבכי יבואו ובתחנוני׳ אובילם: **ירמי׳ לא, ח. ראה גם דרך חיים שער התשובה יד, ד. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳קכב.**
34) מ״ת בוכין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.**
35) בע״ת . . אין נשמתו שלימה: **ראה פרי עץ חיים שער (כו) השופר פ״ה. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תריב. דברים ח״א ע׳ שיט. ח״ב ע׳ תקו. ח״ג ע׳ תתקנז. ובהנסמן בכל הנ״ל.**
36) לימוהמ״ש: **א**: **לימי המשיח.**
37) ב״ן . . בבחי׳ ס״ג . . אחעט״ב: **משלי יב, ד. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, ג הערה ד״ה: שמבואר בע״ח.**
38) כסף וזהב . . חו״ג: **ראה תניא פ״נ. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רלט. לקוטי שיחות תרומה כרך ו ע׳ 159. וש״נ.**
39) בטח בה לב בעלה: **משלי לא, יא.**
40) קו השמאל . . בג״ה: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, א הערה דקו.**
41) כו׳: **א**: **בג״ה כו׳.**
42) להחיות רוח שפלים: **ישע׳ נא, טז.**
43) ואל אישך תשוקתך: **בראשית ג, טז. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רלז.**
44) אלקי׳ אל דמי לך . . דנהו״ת: **תהלים פג, ב. נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ב.**
45) שם אלקי׳ בחי׳ ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסו, א.**
46) למען יזמרך כבוד . . ולא ידום: **תהלים ל, יג. ראה הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא שם.**
47) כבוד התחתון . . לכבוד העליון: **ראה מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ א. וש״נ. ח״ב ע׳ תרכ. בראשית ע׳ ב. ע׳ טו. ע׳ תקלב.**
48) דמל׳ . . אש תמיד . . עולת תמיד: **נסמן לעיל בפ׳ וירא ק, ד.**
49) דוד . . המל׳: **ראה גם לעיל בפ׳ נח נא, ד ובהנסמן לשם.**
50) צמאה לך נפשי [**א**: **ניתוסף: כו׳**]: **תהלים סג, ב.**
51) בהיותו במדבר יהודה: **תהלים שם, א.**
52) בארץ ציה ועיף בלי מים: **המשך הכתוב צמאה.**
53) רשפיה רשפי אש: **שיר השירים ח, ו. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקג. וש״נ.**
54) הסבי עיניך . . דמוקדין לי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.**

ר, ד

55) כן: **א**: **שהרי אמר כן.**
56) כן בקדש . . הלואי: **תהלים סג, ג. נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלב, ב.**
57) עוה״ז שנק׳ מדבר העמים: **יחזקאל כ, לה. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קפ. ח״ב ע׳ תצד. בראשית ע׳ קכ. שמות ח״ב ע׳ תעח. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ ק.**
58) סמכוני באישות: **שיר השירים ב, ה.**
59) רצוא: **א**: **ניתוסף: זה.**
60) כו׳: **א**: **ליתא.**
61) ממש: **א**: **ניתוסף: כו׳.**
62) קרוב ה׳ לכל [**ב**: **ניתוסף: כו׳**]: **תהלים קמה, יח.**
63) שפת אמת תיכון לעד: **משלי יב, יט. ראה גם לעיל בפ׳ נח נ, סע״א ואילך.**

ר״א, א

1) בד״ז: **בד**: **בדבר זה.**
2) כעוונות [**בד**: **כעון**] שאדם דש בעקביו: **ראה עבודה זרה יח, א. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב לע׳ תתצג.**
3) עד מתי אתם פוסחים: **מלכים־א יח, כא.**
4) גנבא אפום מחתרתא: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ג.**
5) לא תגנוב: **יתרו כ, יג. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקלה. וש״נ.**
6) שש״ש שגור בפי הכל: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ שם.**
7) יען כי נגש: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ב.**

ר״א, ב

8) האה׳ התלוי׳ בדבר: **ראה אבות פ״ה, מט״ז.**
9) לא יגורך רע: **תהלים ה, ה. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תתכט ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קצא. וש״נ.**
10) תאבד: **בד**: **תעבור.**
11) שכל עצם אינו משתנה: **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמ, ד. תורת חיים שמות קיג, ב. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תעד. וש״נ. קונטרסים ע׳ רנד. וש״נ. וראה לקמן רו, א.**
12) ואבדה חכמת חכמיו: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תסא וע׳ תקפד.**
13) ב״פ לכל קוראיו: **ראה סידור שחרית נו, א.**
14) מי כה׳ . . אליו: **ואתחנן ד, ז (בדילוג).**
15) דתורה שנק׳ אמת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, ב.**
16) השמיעני . . דא קלא דאורייתא: **נסמן לעיל שם מב, א.**
17) הקל קול יעקב: **ראה לקמן פ׳ מקץ רכז, ב ובהנסמן לשם.**
18) קלא דלא משתמע . . דמשתמע: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסו, ג.**
19) קול צלותא דבלחש: **נסמן לעיל בפ׳ נח נב, א.**
20) שכל הלומד תורה בלחש [**בד**: **בחשאי**]: **ראה עירובין נד, רע״א. הלכות ת״ת לאדה״ז פ״ד, ה״ט.**

רא, ג

21) למען תהי׳ תורת ה׳ בפיך: **בא יג, ט.**
22) ואשים דברי בפיך: **ישעי׳ נא, טז.**
23) הי׳ מתמי׳ מאד: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שמה ואילך.**
24) ותתפלל חנה כו׳: **שמואל־א ב, א. וכנראה שהכוונה כאן להכתוב שם א, י [ושם: ותתפלל על ה׳ — ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ס״ע צב. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ א׳צה. וש״נ].**
25) והיא מרת נפש: **שם א, י.**
26) וקולה לא ישמע: **שמואל שם, יג.**
27) האומר אין לי אלא תורה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ג.**
28) בפרט . . לזה: **בד: ובפרט . . גדולה לזה.**
29) יו״ד שהוא החכ׳: **ראה זהר בראשית לא, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשסד ובהנסמן לשם.**
30) חכ׳ בראש וחכ׳ בסוף: **נסמן לעיל שם א, א.**
31) הנק׳ משכיל . . ח״ס): **בד: שנק׳ כח המשכיל . . תוקן ע״פ בד. ובנדפס: חכ׳.**
32) חכים ולא בחכ׳ ידיעא: **זהר חדש יתרו לד, ד. תקוני זהר בהקדמה (יז, ב).**
33) שהחכ׳ מאין: **איוב כח, יב.**
34) דבראשית בחוכמתא ברא: **ראה תרגום ירושלמי בראשית א, א.**
35) ביו״ד מאמרו׳: **אבות רפ״ה.**
36) יעקב יו״ד עקב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לא, ד.**
37) בריח התיכון דיעקב: **נסמן לעיל שם ה, ג.**
38) ועמדו רגליו ביום ההוא: **זכרי׳ יד, ד.**
39) הארץ הדום רגלי: **ישעי׳ סו, א [ושם: והארץ — ראה לקמן רג, ג. רל, ב. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלח].**
40) מקום רגלי אכבד: **ישעי׳ ס, יג [ושם: ומקום].**
41) רגלי השכינה: **ברכות מג, ב. חגיגה טז, א.**

רא, ד

42) לבא **[ד: כענין לבא]** לפומא לא גליא: **מדרש תהלים פט, א. קהלת רבא פ״ב, י.**
43) המשפיע: **בד: השפע.**
44) להיפוך: **ב: גם להיפך.**
45) וזהו . . (כמו: **תוקן ע״פ בד. ובנדפס: (וזהו . . כמו.**
46) סחרי מרכבה . . לחכם שמבין מדעתו: **ראה חגיגה רפ״ב (יא, ב).**
47) דאורייתא סו״ג **[בד: סתים וגליא]: ראה זהר אחרי עא, ב. עג, א.**
48) כי: **תוקן ע״פ בד: ובנדפס: כמו.**
49) דלתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**
50) ארוכה מארץ מדה: **איוב יא, ט.**
51) כרצה״ע: **בד: למה הרצה״ע.**

רב, א

1) ביוה״ד: **ב: ביו״ד הדברות.**
2) הדיבור: **בד: קול הדיבור.**
3) הנסתרות לה׳ אלקינו: **נצבים כט, כח.**
4) עכ״ד פ״נ: **נסמן לעיל בפ׳ נח מח, ג.**
5) כי באור . . תו״ח: **נוסח סיום תפלת העמידה.**
6) ג׳ קשרים: **ראה לקמן פ׳ מקץ ריח, א ואילך ובהנסמן לשם.**
7) ודברת בם: **ואתחנן ו, ז.**
8) למע׳: **בד: הם למעלה.**
9) כל הקורא בתור׳: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלד, ב ובהנסמן לשם.**
10) והוא: **בד: והרי.**

רב, ב

11) בפקודיך אשיחה . . אביטה אורחותיך: **תהלים קיט, טו [ושם: ואביטה — ראה הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ מג]. ראה גם ביאורי הזהר וישלח כ, א ואילך.**
12) תרי״ג ארחין דגלגלתא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מה, ג.**
13) אשרי מי שבא לכאן: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סה, ד ובהנסמן לשם.**
14) העוסק בתו׳ לשמה: **ראה אבות רפ״ו. הנסמן לעיל שם.**
15) שהתפלה נק׳ סולם מוצב **[בד: שמוצב]** ארצה: **נסמן לעיל שם נד, ב.**
16) ועכ״ז: **בד: וע״כ.**
17) מעלת . . די׳ הדברות . . להע״מ **[בד: על היו״ד מאמרות]: ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
18) מאן מלכי רבנן: **ראה גיטין סב, א. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקלח.**
19) וכמ״ש ריב״ז אני כשר: **ראה ברכות לד, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ לד וע׳ שנד ובהנסמן לשם. שמות ח״ב ע׳ שלב.**
20) נק׳: **ד: הן נק׳.**
21) מתניתא מלכתא: **נסמן לקמן רכה, ד. ד: מתניתי׳ — ביצה כח, ב.**
22) מועדי׳ שתלוי בב״ד: **ראה ראש השנה כה, א.**
23) ולגרוע . . דגרעו חדא: **ראה מכות כב, א־ב.**
24) לא תסור מן הדבר: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלד, ג ובהנסמן לשם.**
25) ששרשם ממשה: **ראה גם לעיל בפ׳ וישלח קצד, ג ובהנסמן לשם.**
26) בכל ביתי נאמן הוא: **בהעלותך יב, ז. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נד. וש״נ. דברים ח״ד ע׳ א׳תנט. וש״נ.**
27) תורה ציוה לנו משה: **ברכה לג, ב. ראה לעיל פ׳ בראשית ב, ג. לקמן פ׳ מקץ קצד, ג.**
28) נק׳ ת״ח . . שרים: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קע. וש״נ.**

רב, ג

29) כו׳): **א: כו׳.**
30) אלקי אבי אברה׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
31) וישב ה׳ מלך לעולם: **תהלים כט, י.**
32) (כמ״ש: **א: או גם מה שאמר.**
33) ג״ש יושב ועוסק בתורה: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
34) כו׳: **א: ניתוסף: שז״ש מלך במשפט יעמיד ארץ במשפט שבתו״ג דוקא דאוריי׳ מח״ע הפנימי׳ נפק׳ כו׳.**
35) מלך במשפט . . שבתו׳: **משלי כט, ד. נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ב.**
36) בי מלכים ימלוכו: **משלי ח, טו.**
37) ת״ח נק׳ . . בונים: **ראה ברכות סד, א. שבת קיד, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תיג. דברים ח״ד ס״ע א׳תכו ואילך. וש״נ.**
38) ורב שלום בניך: **ישעי׳ נד, יג.**
39) אביו: **א: ליתא.**
40) דיר״ע: **א: דיראי׳ יראי׳ עילא׳.**
41) הנה באמת: **א: ובאמת.**
42) לחשיבות: **א: טובה וחשיבו׳ דוקא.**
43) ביקש יעקב לישב בשלוה: **רש״י וישב לז, ב. בראשית רבא פפ״ד, ג.**
44) בארץ: **א: כתושבי הארץ.**
45) מגורי לשון יראה: **זהר וישב קפ, א.**
46) מגורי לשון יראה . . לשון מגורה: **ראה אור תורה וישב יז, ב. יח, א. ד״ה שלום רב תשל״ח [נדפס בספר המאמרים מלוקט ח״ב מכ״ק אדמו״ר שליט״א ע׳ רו].**
47) אוצר של י״ש: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ ריט, ב.**
48) יראת ה׳ היא אוצרו: **ישעי׳ לג, ו. א: ויראי׳ ה׳ אוצרו.**
49) פנימי׳: **א: החכמ׳ עילא׳ שהוא בחי׳ פנימי׳.**
50) הן יראת ה׳ היא חכ׳: **איוב כח, כח.**

רב, ד

51) אם אין יראה אין חכ׳: **אבות פ״ג, מי״ז.**
52) דתו׳: **א: ליתא.**
53) והאיש משה עניו מאד **[א: ליתא]** מכל: **בהעלותך יב, ג.**
54) ונחנו מ״ה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.**
55) יהב חכמתא לחכימין: **דניאל ב, כא. ראה ברכות נה, א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תקכג.**
56) וענוה גדולה מכולם: **עבודה זרה כ, ב.**
57) ר״א **[א: ר׳ אבא]** דגרים באורייתא: **ראה גם לקמן פ׳ מקץ רכט, ד. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, ד.**
58) ע״י: **א: כלו׳ שאינו מרגיש בעצמו גם זה הביטול בעצמו ולא מחזיק טיבותא לנפשי׳ ע״ד.**
59) הכלי: **א: אמיתי׳ הכלי.**
60) בקו״ד: **א: בקול ודיבור.**
61) לא בים היא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, ב.**
62) לא במרחיב דעתו . . בגסה״ר: **נסמן לעיל שם לד, ב.**
63) דאין התו׳ מתקיימת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ב.**
64) אדם כי ימות באוהל: **חוקת יט, יד.**
65) במ״ת שהי׳ באימה: **ראה ברכות כב, א.**
66) פחד יצחק: **נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.**
67) לע״ל שיפול פחד ה׳: **ראה גם לעיל בפ׳ נח עה, ד ובהנסמן לשם.**
68) רב יהודה דאימתא דמרי׳ עלי׳: **ראה גם לעיל שם מט, ד ובהנסמן לשם.**
69) רבא דיתי׳ באימת׳: **נסמן לעיל שם נ, ג.**
70) וכל ת״ח . . דומה לגזבר: **נסמן לעיל שם.**
71) דיראה מלתא זוטרת׳: **ברכות לג, ב.**

רג, א

1) משה שפיר קאמרת: **נסמן לעיל ב, ג.**
2) התבואה: **א: כמו התבואה.**
3) מאבוד: **א: ימים רבים.**
4) דיר״ע: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: דח״ע.**
5) ארץ אותיות אוצר: **ראה גם לעיל קצח, א ובהנסמן לשם.**
6) בחי׳: **א: כמו בחי׳.**
7) מ״ש: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: ממש.**

רג, ב

8) עכ״א . . וד״ל: **א: ע״כ אמר . . כו׳ וד״ל.**
9) עקב **[א: ועקב]** ענוה יראת ה׳: **משלי כב, ד. נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעג, ג.**

10) דענוה שהוא פרצוף לאה: **ראה עץ חיים שער הכללים פי"ב. שם שער (לח) לאה ורחל פ"ג. שער ההקדמות ד"ה סוד בחי' עליונה שבנוק' דז"א (קפז, א).**
11) עקביי' דלאה . . ראש רחל [**א**: **ניתוסף: כו'**]: **נסמן לעיל בפ' ויצא קע, ב.**
12) אותיות . . הבל: **א**: **יחוד יעקב ולאה בחי' אותיות מח' שבא בהבל.**
13) הנ"ל: **א**: **ליתא.**
14) הפה: **א**: **ליתא.**
15) המל' . . דיבור: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ד.**
16) והוכן בחסד כסא: **ישעי' טז, ה.**
17) המל' נק' כסה"כ: **ראה פרי עץ חיים שער (ו) הקדישים (קודם פ"א) מהדורא בתרא. [ובדפר"א שער ד פ"א].**
18) מל' . . ראש לשועלים: **נסמן לעיל בפ' לך פג, ג.**
19) ונבראים: **תוקן ע"פ א. ובנדפס: ונקראים.**
20) מל' . . אדנ"י: **נסמן לעיל בפ' נח סד, ג.**
21) מל' . . אלקים: **נסמן לעיל בפ' בראשית לז, ב.**
22) כי עמך מקו"ח: **תהלים לו, י.**
23) דיבור: **א**: **ניתוסף: העליון.**
24) מאמר יהי אור: **בראשית א, ג.**
25) דיעקב לשון יבקע: **נסמן לעיל בפ' וישלח קפה, ב.**
26) יצא יצא יעקב: **תולדות כז, ל. ראה גם הנסמן במאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תקיב.**
27) יחוד זו"נ . . קוב"ה ושכינתי': **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלח, ג.**
28) יר"ע: **א**: **ח"ע.**

רג, ג

29) דו"ר ורו"ד: **ראה גם ספר המאמרים תקס"ח ח"ב ע' תרמז ואילך. הנסמן לעיל בפ' בראשית כא, ג.**
30) דלאו אורח' דמלכא לאישתעי: **ראה זהר בהעלותך קמט, ב. לקוטי תורה אחרי כה, ד.**
31) מטה: **א**: **ליתא.**
32) ה' מלך גאות לבש: **תהלים צג, א.**
33) שאין ערוך כלל: **ראה גם הנסמן לעיל בפ' לך פ, א.**
34) כל שיראת חטאו קודמת: **אבות פ"ג, מ"ט.**
35) דקבעומ"ש: **א**: **דקבלת מ"ש.**
36) בבנ"י . . בירו"ת . . בקבעומ"ש: **א**: **בכנ"י . . ביחו"ת . . בקבלת מ"ש.**
37) ולאה . . ורחל שהן ב' ההי"ן: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלט, א.**
38) הוי': **א**: **ניתוסף: כו'.**

רג, ד

39) בהמשכה: **א**: **בבחי' ההמשכה.**
40) המקבל: **א**: **ניתוסף: כנ"ל.**
41) אה"ח: **א**: **ארץ החיים.**
42) לכה דודי לקראת כלה: **נוסח קבלת שבת. ראה גם סידור שער הר"ח ריא, ג. מאמרי אדה"ז מארז"ל ע' תנה.**
43) והתהלכתי בתוככם: **בחוקותי כו, יב. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשפב. ע' תשפה ואילך.**
44) לת': **א**: **ניתוסף: כו'.**
45) שילוב הוי' בא"ד: **נסמן לעיל בפ' ויצא קסז, ב.**
46) אתהלך בבחי' רו"ש: **ראה לעיל בפ' חיי שרה קלט, ג.**
47) בבינה . . ארץ: **ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' פב. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקנה.**
48) עילאה: **א**: **ניתוסף: ירא' עילא'.**
49) י"ה בחו"ב . . ו"ה בחי' זו"נ: **נסמן לעיל בפ' ויצא קסז, ג.**
50) כנ"ל: **א**: **כו' כנ"ל.**
51) אוצר: **א**: **הנק' אוצר.**

רד, א

1) כו': **א**: **ליתא.**
2) כו': **א**: **ליתא.**
3) במעהמ"צ: **א**: **במעשה המצו'.**
4) המצו' . . להוסיף אורות: **נסמן לעיל בפ' לך פ, ג.**
5) הלא כמוס עמדי: **האזינו לב, ד [בדילוג].**
6) באלף הד' שנק' מנוחה: **נסמן לעיל בפ' נח נט, ב.**
7) דוא"ש דהוי עלמא: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ב.**
8) וכמו: **א**: **וכמ"כ.**
9) כמו"כ: **א**: **כו' כך.**
10) דסנד"ל קושר כתרים: **נסמן לעיל בפ' נח עד, א.**
11) דצדיקי' יושבי' ועטרותי': **ברכות יז, א. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תפו ואילך.**
12) משל מתן בסתר: **נסמן לעיל בפ' ויצא קסה, ג.**

רד, ב

13) הזק: **א**: **ליתא.**
14) ולא יכנף עוד [**א**: **ליתא**]: **ישעי' ל, כ.**
15) דמצות בא"ת ב"ש הוא שם הוי': **נסמן לעיל בפ' ויצא שם.**
16) ולא יהי' עוד כנעני שם [**בד**: **ליתא**]: **נסמן לעיל קצח, ג.**
17) מוצא רוח מאוצרותיו שהכה בכורי מצרים: **תהלים קלה, ז. ח. ראה גם שערי תשובה ח"ב שער התשובה ח, א.**
18) ה' כגבור יצא: **ישעי' מב, יג.**
19) הושיעה לו ימינו: **תהלים צח, א.**
20) ימינך ה' תרעץ אויב: **בשלח טו, ו.**
21) בקבעומ"ש: **א**: **בקבלת מ"ש.**
22) תפול עליהם אימתה ופחד: **בשלח שם, טז.**
23) יפתח ה' לך אוצרו הטוב: **תבוא כח, יב [ושם: את אוצרו — וכ"ה לקמן רד, ג]. ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ע' ו. במדבר ח"ב ע' תקפה. דברים ח"ד ע' א'רכו. וש"נ.**
24) לחת: **א**: **את השמים לתת.**
25) דבשנת ת"ר לחיי נח: **נסמן לעיל בפ' נח סא, ב.**
26) נפתחו . . כו': **א**: **אפתחו . . דח"ע כו'.**
27) שג' אוצרות הטמין: **ראה פסחים קיט, א.**
28) והב' נתגלה לבנ"י: **כ"ה גם בא.**
29) כמו משל צידה לדרך: **ראה לקמן פ' ויחי רמז, ג ואילך.**
30) באוצר ששמו גוף: **ראה עבודה זרה ה, א וברש"י ותוס' שם. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקנג.**
31) אור זרוע: **תהלים צז, יא.**
32) כל: **א**: **ליתא.**
33) עין בעין יראו: **ישעי' נב, ח.**
34) ומלאה הארץ דיעה: **נסמן לעיל בפ' נח נט, ב.**
35) אז יאמרו בגוים: **תהלים קכו, ב.**

רד, ג

36) העלאות: **א**: **העלא' מ"ן.**
37) כי הוא: **א**: **שהוא.**
38) ברכת ה' היא תעשיר: **משלי י, כב.**
39) אם יצליחו: **בד**: **שמצליחים.**
40) הכסף . . כו' . . כו'): **תוקן ע"פ א. ובנדפס: ההון . . כו') . . כו'.**
41) ש"י עולמות שנק' יש: **ראה סוף עוקצי'. משלי ח, כא.**
42) ת' עלמין . . ד' מאות שקל: **ראה לעיל בפ' וישלח קפב, ד.**
43) צור שהוא מל' דנוק': **ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תשלז. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' ס.**
44) וזנתה את כל ממלכות [**תוקן ע"פ בד . ובבנדפס: ממלכתה**]: **ישעי' כג, יז.**
45) ולא נתמלא' צור: **רש"י תולדות כה, כג.**
46) שפחה כי תירש גבירתה: **משלי ל, כג.**
47) להגדיל: **תוקן ע"פ א . ובנדפס: להבדיל.**
48) והי' סחרה . . יהי' סחרה: **ישעי' כג, יח.**
49) לפני ה': **תוקן ע"פ ב . ובנדפס: לפניה.**
50) דגוף וברית חשבינן חד כנ"ל [**בד**: **כו'**]: **נסמן לעיל בפ' לך פה, ג.**

*

1) והנה אנחנו מאלמים אלומים: **מיוסד על ד"ה זה שנדפס בספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' צט (נוסחא שני' שם, והיא הנחת כ"ק אדה"א). ומקבילו הנחת הר"מ נדפסה שם [בד"ה ויחלום יוסף חלום] ונדפסה בשינויים בתורה אור פ' וישב כז, ג [שמיוסד על מאמרי אדה"ז הקצרים ע' יח ד"ה מאלמים אלומים — ראה שיחת ש"פ וישב תשי"ז סי"א. וראה גם בהערות המו"ל למאמרי אדה"ז שם]. והגהות וכו' באור התורה וישב כרך ב ע' 544־רעח. כרך ו ע' תתרפב ואילך. וראה גם ביאורי הזהר ויחי כט, א ואילך.**

המאמר נמצא בביכלאך כת"י מעתיק דלהלן:

א = 70 ע' מו.
ב = 146 ע' קכא.
ג = 449 עח, ב.
ד = 949 ע' סה.
ה = 1119 ע' סט. **ונחלק למאמר ושני ביאורים ביאור הא' מתחיל לקמן רט, ד (פי"ב) בכותרת:** בעז"ה ביאור על הנ"ל. **ביאור השני מתחיל לקמן ריא, ד (פט"ז) בכותרת:** בעז"ה ביאור שני על הנ"ל. **[בסיום המאמר רשם:** „מאדמו"ר נבג"מ. סליק דרוש והנה אנחנו מאלמים אלומים עם שני ביאורים"].
ו = 1154 יד, ב **בכותרת:** בעז"ה פ' וישב מאדמו"ר הרב ר' דובער ז"ל. **ונחלק למאמר וביאור, הביאור מתחיל לקמן (רט, ד) פי"ב בכותרת:** ביאור על הנ"ל.

ז = 2018 ע' א [בכותרת: בעזר"ה פ' וישב]. בוך זה רבו שינויי הנוסחאות, ונעתקו כאן רק אחדים.
מאמר זה הובא להלן בפ' ויחי רמה, ד. להלן רט, ג מזכיר את ספרו דרך חיים.
והנה אנחנו מאלמים אלומים . . נצבה: **וישב לז, ז.**
2) בא יבא ברנה: **תהלים קכו, ו.**
3) והאבות הן סימן לבנים: **נסמן לעיל בפ' לך פד, ב.**
4) ששם עלו שבטים שבטי י"ה: **תהלים קכב, ד.**
5) שהיו: **ז: שהמה. וראה בסמוך רד, ד הערה 12.**

רד, ד

6) השדה . . המל': **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת שדה.**
7) לפי: **דז: ניתוספ: ערך.**
8) בו"ק . . י"ב גבולי אלכסון: **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קסט. וש"נ.**
9) שהן י"ב גבולי אלכסון: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכט, ג.**
10) יוסף . . יסוד **[ז: ניתוספ: עולם]: ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלו, א. פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת יוסף.**
11) יוסף . . דדכורא . . והשבטים . . דנוק': **ראה זהר מקץ ר, א. ויחי רמו, ב. אור החמה לזהר ויצא קנה, א ד"ה והרח"ו.**
12) היו: **ז: המה. וראה לעיל רד, ג הערה 5.**
13) למה: **א: ליתא. בגדהוז: מה.**
14) דז' מדות: **דז: דז"מ = דז' מלכין.**
15) ואלה המלכים כו': **נסמן לעיל בפ' תולדות קנג, ב.**
16) באורות דתוהו . . נפילה: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תפ. וש"נ.**
17) האותיות שנק' כלים: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' ט. ח"ד שם ובהנסמן בהנ"ל.**
18) והעלאה . . כשאומר שירה: **ראה לעיל פ' בראשית לג, ד ואילך.**
19) ס"ג שלמעלה משם מ"ה: **נסמן לעיל בפ' נח סא, א.**
20) בריאה במח' . . ועשיה בפו"מ: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קנא ואילך. וש"נ. נביאים וכתובים ע' שפ. וש"נ.**
21) וברוח פיו כל צבאם: **תהלים לג, ו.**
22) אף ידי יסדה ארץ: **ישעי' מח, יג.**

רה, א

1) הד' יסודות ארמ"ע: **נסמן לעיל בפ' בראשית יט, ג.**
2) וד"ל: **דז: וכידוע וד"ל.**
3) בי"ע שהן שרפים וחיות ואופני הקדש: **ראה הנסמן לקמן בפ' מקץ ריד, ב.**
4) לכבודי בראתיו: **נסמן לעיל בפ' בראשית כ, ג.**
5) וכיון: **אבגדהוז: מוכרח לומר מאחר.**
6) א"כ מוכרח לומ': **אבגדהוז: ליתא. וראה הערה שלפנ"ז.**
7) לפני מלוך מלך: **וישלח לו, לא.**
8) אלא וודאי שבבחי': **אבגדהוז: וא"כ בבחי'.**
9) להעלותם: **ז: ניתוספ: למעלה.**
10) ידוע בכללות ענין ההשתלשלות: **ראה תניא פמ"ח. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"ב ע' תשט.**
11) עילה . . יחוס וערך עם העלול: **ראה אגרת הקדש ס"כ.**
12) אין ערך . . לנבראים בע"ג . . לנאצל: **ראה גם לעיל בפ' לך פ, א ובהנסמן לשם.**
13) אין ערוך לך: **ברכת יוצר לשבת.**
14) הודו על ארץ ושמים: **תהלים קמח, יג. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' מח. וש"נ.**
15) אור של תולדה: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכח, ג.**
16) ובאורך . . נראה אור: **תהלים לו, י. ראה לעיל פ' ויצא קסג, ג. חיי שרה קכח, ג. בראשית לה, א. מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שכה. וש"נ. דברים ח"א ע' קעח. וש"נ.**
17) ולגדולתו אין חקר: **תהלים קמה, ג.**

רה, ב

18) אך גם: **דז: וגם.**
19) ע"ס דאור חוזר: **נסמן לעיל בפ' וירא קג, ד.**
20) כאשר עלה ברצונו הפשוט: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.**
21) עד: **דז: ומח' במדות עד.**
22) ע"ס דאו"י: **נסמן לעיל בפ' וירא שם.**
23) בראשית ברא: **בראשית א, א.**

רה, ג

24) הרצון שנק' כתר: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת רצון. שיעור קומה — להרמ"ק — מערכת עשי' סמ"ז (נג, א). אגרת הקדש סכ"ט. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'שכו.**
25) וטעם: **דז: ניתוספ: שברצון.**
26) דבר: **דז: ניתוספ: מה.**
27) כל אשר חפץ ה' עשה: **תהלים קלה, ו.**

רה, ד

28) שבחי' יחידות בכתר . . והעשירות בחו"ב: **ראה ביאורי הזהר פ' חיי שרה קלא, ד. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תתצב.**
29) נתרחק: **דז: נתחלק.**
30) דהאלפים . . בכתר . . והמאות בחו"ב: **ראה עץ חיים שער (יג) א"א פ"ה. ביאורי הזהר שם קלא, ג. מאמרי אדה"א ויקרא שם. וש"נ.**
31) ואתא מרבבות קדש: **ברכה לג, ב. ראה ספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' תקכו ואילך. לקוטי תורה ר"פ ברכה [בלקו"ת שם: אתה — ראה הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' כב].**
32) דהנה: **דז: הרי.**
33) ההפרש . . בין בחי' האורות לבחי' הכלים: **ראה ביאורי הזהר ומאמרי אדה"א שם. לעיל פ' חיי שרה קכו, ד.**
34) הכלים . . האותיות: **ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' רפ. וש"נ. נביאים וכתובים ע' ה.**
35) מכאן ואילך צא וחשוב: **ראה ספר יצירה פ"ד, מי"ב [כהלשון כאן מובא גם במאמרי אדה"א דברים ח"ג ס"ע א'יח. נביאים וכתובים ע' תקלב].**
36) שבמל' נעשה ו' אלפים: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.**
37) ו' . . ספיראן: **ג: יו"ד. ז: רל"א . . ז: פרסאות. ואוצ"ל [במקום רל"א]: רל"ו — ראה לקמן פ' מקץ רכא, רע"ג. וראה אודות בוך זה לעיל בריש המאמר.**
38) הכלי: **דז: הכל [ז: ניתוספ: בא].**
39) לפי שרק חלק היו"ד: **ראה לקמן פ' מקץ רכד, ג ובהנסמן לשם.**
40) מל' שבעליון נעשה כתר לתחתון: **ראה עץ חיים שער (מו) כסא הכבוד פ"ב. פ"ה. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' לז.**
41) אנת הוא חד: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
42) דהיינו: **דז: ליתא.**
43) לתבונתו אין מספר: **תהלים קמז, ה.**

רו, א

1) ומשם יפרד: **בראשית ב, י. ראה תורת חיים שמות נה, א.**
2) לידי: **דז: לבחי'.**
3) העצם: **דז: ניתוספ: כלל.**
4) שידוע הכלל שאין עצם פשוט מתחלק: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתכד. וש"נ. קונטרסים ע' שיג. וש"נ.**
5) דאיהו וגרמוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
6) ממש: **דז: הוא ממש.**
7) לאו מכל אינון מדות כלל: **תקוני זהר שם יז, ב.**

רו, ב

8) גדול אדוננו ורב כח: **תהלים קמז, ה.**
9) ושעה: **דז: ורגע.**
10) אחד . . שנחלקו: **דז: הראשון . . שנתחלקו.**
11) וידבר שלמה שלשת אלפים משל: **מלכים־א ה, יב [בהוספת תיבת „שלמה" — ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קלה. וש"נ].**
12) מג' אותיות י"ב צירופים: **ראה לקמן פ' מקץ רכא, ג י"ב צירופי' מ„ד" אותיות. ובספר יצירה פ"ד, מי"ב שלש בונות ששה בתים.**
13) דמה' אותיות ק"ך צירופים: **ספר יצירה שם.**
14) לפרש: **דז: כשצריך לפרש.**

רו, ג

15) ולד' דלי"ת: **דז: ליתא.**
16) שם העצם דא' . . נק' באל"ף: **ראה זהר ויקרא ב, א. סידור שחרית נא, ב. פירוש המלות פפ"א. ספר הערכים ח"ב דמערכת אותיות במבוא ע' ח־יג ובהנסמן שם.**
17) אתה פוררת בעזך ים: **תהלים עד, יג. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' ה. וש"נ.**
18) המספר: **דז: ניתוספ: ניצוצות דתהו שנפלו למטה אינו אלא רפ"חי' לבד גם עתה שנתרבו מספר האותיות בפירודם והתחלקותם למטה מאד כנ"ל עכ"ז במקורן [הראשון המספר].**
19) ניצוצות דתהו שנפלו . . רפ"ח: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, ד.**
20) שהוא: **דז: שהרי הוא.**
21) ורוח אלקים מרחפת: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלז, ב.**
הלשון: „רפ"ח מת" — מובא גם במאמרי אדה"ז תקס"ה כאן נוסחא שני' ס"ע קד. ונוסח א' ר"ע קו. פרשיות התורה ח"א ע' א. ותורה אור כאן כז, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' נו. ובהמצויין לעיל שם. ועוד.

רו, ד

22) נשמות חדשות: **כ"ה גם בהכתבי יד.**
23) דור . . בעיבור: **דז: ניתוספ: ודור . . ז: ועבור.**

24) שיוצאי מצרים היו ס״ר: בא יב, לז.
25) ס״ר . . מנהר נילוס: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ג.
26) מנהר נילוס . . פישון: נסמן לקמן בפ׳ מקץ רכט, ב.
27) פישון: אבגדהוז: פרת — כ״ה גם בתורת חיים שמות לו, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשח.
28) כידוע: כנצ״ל: כידוע).
29) בכמה עיירות כפליים כיוצאי מצרים: גיטין נז, א.
30) יוסף ה׳ עליכם: דברים א, יא [ושם: ה׳ . . יוסף עליכם ככם — ראה מאמרי אדה״א דברים ע׳ כה. וש״נ]. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ פג.
31) שכל שבט כולל סך מסויים: ראה ספר המאמרים תקס״ו ס״ע קצ ואילך.
32) שכל שבט . . מ׳ או נ׳ או ס׳ אלפים: ראה במדבר פ״א. פינחס פכ״ו. ולא חש להעתיק גם מספר האלפים וכו׳.
33) יעקב שכל ידיו: ויחי מח, יד. ראה ספר המאמרים תקס״ח ע׳ תשח. מאמרי אדה״א במדבר ח״א ע׳ סז.
34) דפני אריה . . מיכאל: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ב.
35) בדגל מחנה יהודה . . מיכאל: ראה זהר בהעלותך קנד, א ובמקדש מלך שם.
36) דפני אריה להימין [דז: אל הימין]: יחזקאל א, י.
37) ומחנה [דז: למחנה] מיכאל . . ק״פ אלף: באמרי בינה שער הק״ש נא, ב מציין כמ״ש בהיכלות דפ׳ פקודי . . קפ״א אלף. ובמאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רכד מציין לזהר פקודי וראה בהנסמן לשם. וראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרמה. וש״נ. דברים ח״א ס״ע רל. ח״ג ע׳ א״ח וע׳ א׳כג. דרושי חתונה ח״א ע׳ תעא. לעיל פ׳ נח נז, ד.
38) יותר ולא יהי׳: ד: יותר ולא. ז: יתרון או.
39) תורה דבריאה ויצי׳: ראה לקוטי תורה להאריז״ל ר״פ בראשית בתחלתו. בהנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תסו. שמות ח״א ע׳ רצא.
40) דתו״מ: דז: דתורה.
41) עדן: דז: שנק׳ עדן.
42) אתה אחד ושמך אחד: בתפלת העמידה למנחת שבת. ראה גם לעיל פ׳ נח עה, ד ובהנסמן לשם.

רז, א

1) אדם כו׳: אגדז: האדם כמו שמו בעצם שנכלל בעצם האדם. וראה הערה שלאח״ז.
2) כמו . . בעצם האדם: אגדז: ליתא. וראה הערה שלפנ״ז.
3) דקודם שנברא ונאצל: ראה פרקי דרבי אליעזר פ״ג. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.
4) אתה הוא משנברא: ברכות השחר.
5) אתה ה׳ לבדך . . ושמי: נחמי׳ ט, ו [בדילוג . . שם: שמי — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצה. דברים ח״ג ע׳ א׳ז].
6) השמים ושמי השמים . . טה״ע וטה״ת: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ א׳ז: השמים ושמה״ש . . ובלשון הזהר וע״ח נק׳ בלשון טה״ע וטה״ת. שמות ח״ב ע׳ שצה ואילך. וש״נ. במדבר ח״ג ע׳ א׳פב. וש״נ.
7) דאיהו וחיוהי חד וגרמוהי חד: ראה תקוני זהר בהקדמה ג, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תנג בהערה.
8) וחשב מחשבות לבלתי ידח: שמואל־ב יד, יד.
9) לא ירעו ולא ישחיתו: ישעי׳ יא, ט. סה, כה.
10) ויראוך כל המעשים: תפלת העמידה לימים נוראים.
11) אהפוך אל עמים שפה: צפני׳ ג, ט.
12) ואהוי״ר: ז: ותשובה באוי״ר.
13) ומי כעמך ישראל: דברי הימים־א יז, כא.
14) מעלים: ז: שלהם בק״ש מעלים.
15) כי חלק הוי׳ עמו: האזינו לב, ט.
16) כי הוא עשנו ולא [דז: ולו]: אנחנו: תהלים ק, ג [בדילוג].
17) דישראל עלו במח׳: ראה בראשית רבא פ״א, ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כו. וש״נ.
18) ע׳ אומות: תוקן ע״פ דז . ובנדפס: דעכו״ם.
19) שבתפילין דמארי עלמא: ברכות ו, א.
20) פור התפוררה ארץ: ישעי׳ כד, יט.
21) בפירור: דז: בפירוד.
22) והי׳ מספר בנ״י: הושע ב, א.
23) היש מספר לגדודיו: איוב כה, ג.
24) אלף אלפים ישמשוניה: דניאל ז, י.

רז, ב

25) כי באלה חפצתי: ירמי׳ ט, כג.
26) אז יאמרו בגוים: תהלים קכו, ב. ראה תורת חיים שמות נו, ב.
27) וזרעתיה לי בארץ: הושע ב, כה.
28) והזורע קב . . כמה כורים: ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלד.
29) ישראל ראשית תבואתה: ירמי׳ ב, ג [בדילוג].
30) הלוך ילך ובכה: תהלים קכו, ו. ראה גם שערי תשובה ח״א שער התפילה סד, ב.
31) חיל בלע: נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ג.
32) לכל: דז: לכללות.
33) בשדה: דז: בתוך השדה.
34) וכמו: דז: ליתא.

רז, ג

35) כנקודה: דז: כאגודה.
36) ויחן ישראל: יתרו יט, ב [ושם: ויחן שם ישראל — ראה הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תרמז].
37) ברכנו אבינו כולנו כאחד: נוסח סיום תפלת העמידה.
38) אם יהיה נדחך: נצבים ל, ד.
39) א׳: דז: איש א׳.
40) ביחוד: דז: אל היחוד.
41) למהוי אחד באחד . . יחו״ת ביחו״ע: ראה זהר תרומה קלג, סע״ב ואילך. לקמן ריז, א.
42) הוי׳ אחד ושמו אחד: זכרי׳ יד, ט. זהר שם קלד, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקלז. וש״נ.
43) כשם שאין בלבך אלא אחד: ראה גם לעיל בפ׳ ויצא קעז, א ובהנסמן לשם.
44) שיהיו: ד: כשיהי׳. ז: כשיהי׳ חיבור.
45) חקל תפוחין קדישין: ראה זהר יתרו פח, א.
46) הנה . . כנ״ל: דז: ליתא . . הנ״ל.
47) אלומים לשון אלם: ראה בראשית רבא כאן פפ״ד, י.
48) נאלמתי דומיה: תהלים לט, ג.
49) כדחל כו׳ נאלמה: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסו, ג.
50) אלם מאלקים: ראה הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תפו.

רז, ד

51) הוא: דז: ליתא.
52) וקרא [דז: שנא׳ וקרא] זה אל זה . . ומקבלין: ישעי׳ ו, ג ובתרגום יונתן שם.
53) טוב: דז: ניתוסף: מאד.
54) מאמר פתוח: שבת קד, א. ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כט, א.
55) ואיידי דטריד למיבלע: נסמן לעיל בפ׳ נח סג, ג.
56) מרחשין שפתיו בחשאי: ראה גם לעיל שם נב, ג ובהנסמן לשם.
57) כלל: הו: כבפנים. אגדז: ניתוסף: כי בחי׳ הדיבור אצלו כלול בהעלם בשכל [אג: בכח השכל] שמשכיל לעצמו להיותו למעלה מהיות בחי׳ משפיע לזולתו בדיבור ע״כ בחי׳ הדיבור אצלו בבחי׳ אלם כאל״ם שא״י לדבר.
58) עובר ירך אמו הוא: גיטין כג, ב.
59) ואוכל מה שאמו אוכלת: נדה ל, ב.
60) כח: דז: ליתא.
61) ויהי האדם . . לרוח ממללא: בראשית ב, ז ובתרגום שם.
62) סייג לחכ׳ שתיקה: אבות פ״ג, מי״ג.
63) והחכ׳ מאין חמצא: איוב כח, יב. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנד ואילך.
64) וחכ׳ שנק׳ כ״ח מ״ה: ראה זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א. וראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.
65) מה פשפשת: זהר בהקדמה א, ב.
66) כי מן המים משיתיהו: שמות ב, י. ראה גם לקמן פ׳ מקץ רכב, ב ובהנסמן לשם.
67) שחיק רב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית טו, א.
68) מה לשון מהות: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.

רח, א

1) בש״ע שאומר אד׳ שפתי . . אין מלה בלשוני: מתהלים נא, יז. קלט, ד. נסמן לעיל שם כא, ב.
2) לדבר: דז: לדבר כלל.
3) לאין: דז: ניתוסף: בכל עו״ע.

רח, ב

4) ניצוצין: ז: ניתוסף: דתהו שנפלו למטה.
5) עד יעבור . . עיבו״ר: נסמן לעיל בפ׳ נח נח, ב.
6) עיבור שני: בתורה אור כאן: בע״ח — ראה שם שער הכללים פ״ד. פ״ה. שער ההקדמות דרוש ה׳ בזמן העיבור הב׳ מוחין [תל אביב תשכ״א ע׳ קסז].
7) הכלל שכל עליה . . בשביל ירידה: ראה גם הנסמן לעיל פ׳ וישלח קצד, ב.
8) עליות הנשמות בג״ע בכל שבת וחדש: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קפג, א.
9) שעולים דרך עמוד: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קמ, ב.
10) ג׳ רגלים . . שיראה כל זכורך: פ׳ ראה טז, טז.

11) שחייב אדם להקביל . . ברגל: **ראה ראש השנה טז, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' שפג. וש"נ. קונטרסים ע' כד.**
12) ליציאת: **דז: למציאות.**
13) שכל זה: **דז: שכ"ז = שכל זמן.**
14) הגלות שנק' עיבור: **נסמן לעיל בפ' נח נח, ב הערה ד"ה שהגאולה.**
15) במשנה אפי' בשעה: **נסמן לעיל קצח, ד.**
16) תלת גו תלת: **נסמן לעיל בפ' בראשית כג, ד.**
17) הלידה שהוא הגאולה: **נסמן לעיל בפ' נח שם.**
18) הרה תקריב ללדת: **ישעי' כו, יז.**
19) כן [ז: ליתא] הרינו חלנו: **חיבור שני כתובים ישעי' שם, יז. יח — ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' נה.**
20) ואשפוך את רוחי: **יואל ג, א [ושם: והי' . . אשפוך — ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' רסט. וש"נ. דברים ח"ד ע' א'תכא. וש"נ. נביאים וכתובים ע' רעג].**

רח, ג

21) העם ההולכים בחשך: **ישעי' ט, א.**
22) שטבע החלב לגדל האברים: **ראה גם ספר המאמרים תקס"ז ע' רלב בשם ספרי הרפואה. לקמן פ' ויחי רמב, ג.**
23) העשי' דמצות: **דז: מעשה המצות.**
24) בקטנות: **דז: דקטנות והעלם [ז: ניתוסף: מאד].**
25) ומלאה הארץ דיעה: **נסמן לעיל בפ' נח נט, ב.**
26) ברש"י ע"פ ישקני: **שיר השירים א, ב.**
27) ולא ילמדו איש [ז: עוד]: **ירמי' לא, לג [בדילוג].**
28) הפעוטות מקחן מקח: **גיטין נט, א.**
29) יחיינו מיומים . . יקימנו [**דז: ניתוסף: ונחי'. ז: ניתוסף: לפניו]: הושע ו, ב.**
30) שהנשמות . . לטבול חחלה בנהר דינור: **נסמן לעיל בפ' בראשית לג, ד.**
31) דנהר פרת . . היוצא מעדן: **נסמן לעיל קצז, ג.**

רח, ד

32) ישכיל עבדי: **ישעי' נב, יג.**
33) ת"ח אין להם מנוחה: **ראה גם לקמן פ' מקץ רכו, ב ובהנסמן לשם.**
34) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
35) שלימותא דכולא: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב. עבודת הקדש ח"א חלק היחוד רפ"ח.**
36) צדיק כתמר יפרח: **תהלים צב, יג.**
37) כו': **דז: בע"מ כו'.**
38) מי כמוך . . אין כמוך באלמים: **בשלח טו, יא. ראה גיטין נו, ב. ספר המאמרים תקס"ה ח"ב ע' תרז. מאמרי אדה"א קונטרסים ס"ע תקעב ואילך. וש"נ.**
39) דקוב"ה בגלותא אסתלק לעילא ולעילא [**דז: לעילא]: נסמן לעיל בפ' לך צה, א.**
40) הן הן גבורותיו . . שגוים מרקדין: **ראה יומא סט, ב. ילקוט שמעוני נחמי' רמז תתרעא.**
41) שגוים: **תוקן ע"פ דז. ובנדפס: שעכו"ם.**
42) דלית מח' ת"ב כלל: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
43) עו"ע: **דז: עילה.**

רט, א

1) מעלה: **דז: ליתא**
2) אלכה ואשובה אל מקומי: **הושע ה, טו [ושם: אלך אשובה — ראה בסמוך רט, ב. פסיקתא דרב כהנא (באבער) פסקא יג [דברי ירמיהו ע' קטו]. מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תשסד. נביאים וכתובים ע' פז. וש"נ].**
3) דבלילא שהוא הגלות: **ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תטו. וש"נ.**
4) דבלילא . . קוב"ה מאי קא עביד: **ראה עבודה זרה ג, ב.**
5) כרוב . . המל': **ראה גם מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב ע' תריג.**
6) גוים: **תוקן ע"פ דז. ובנדפס: שעכו"ם.**
7) והוא שותק כו' . . באלים: **אדז: ליתא . . אד: ניתוסף: באלמים. ז: באלמים.**
8) בשכינה שהוא [ז: שנק'] מל': **נסמן לעיל בפ' לך צב, א.**
9) י"ב בקר שתחת ים של שלמה: **מלכים־א ז, כג־כה. ראה זהר ויחי רמז, א. תורה אור ויחי קג, סע"א ואילך.**
10) שדה . . מל': **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת שדה.**
11) ד' רבתי דאחד: **נסמן לקמן בפ' מקץ ריז, ג.**
12) בידך אפקיד רוחי ר"ת באר: **תהלים לא, ו. ראה פרי עץ חיים שער (טז) ק"ש שעהמ"ט פ"ב. פ"י. מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' נט ובהנסמן לשם. מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'רסה. וש"נ. שמות ח"א ע' רעז.**
13) במל' שנק' באר: **ראה פרדס שער (כג) ערכי הכנויים מערכת באר.**
14) שמיכאל כה"ר מקריב נשמות: **נסמן לעיל בפ' בראשית מ, ב.**
15) בזיו השכינה . . מל' דאצי': **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שטז. דברים ח"ד ע' א'תפז.**

רט, ב

16) אור זרוע לצדיק: **תהלים צז, יא.**
17) אשובה: **ז: ואשובה — ראה לעיל רט, א הערה 2.**
18) משה שאמר ונחנו מה מ"ה בעצם: **נסמן לעיל בפ' בראשית כא, ג.**
19) משה . . עניו מכל האדם: **בהעלותך יב, ג.**
20) שכינה מדברת מתוך גרונו של משה: **נסמן לעיל שם לה, ב.**
21) יוסף . . טרוד . . בכיסי' וחושבני' [ז: בכתבי חושבני']. **ראה תרגום אונקלוס וישב לט, יא. לקמן פ' ויחי רמג, ג. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שב. וש"נ.**
22) דמשה שנק' איש האלקים: **ברכה לג, א.**
23) דמשה . . בעלה דמטרוניתא: **ראה זהר ויחי רלו, ב. תרומה קלז, ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' קנא. וש"נ. ח"ב ע' תתעב. דברים ח"א ע' שפז. שמות ח"ב ע' ת. וראה גם לעיל פ' נח נה, ב.**
24) תפלה למשה: **תהלים צ, א.**
25) ההתקשרות . . בחי' יסוד: **ראה אגרת הקדש סט"ו. ספר המאמרים תקס"ב ח"א ע' כא ואילך. סידור שחרית נ, א. נדפס גם במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' קסז.**
26) און גרוים: **ז: אין שטארקין.**
27) ברבי יהודה שהיה חכם לכשירצה: **גיטין סז, א. ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' יט. שמות ח"ב ע' שפו.**
28) קנה חכ' קנה בינה: **משלי ד, ה.**
29) ר"ע שהי' ע"ה: **פסחים מט, ב. ראה הנסמן לעיל הערה ברבי.**
30) ב"ע שנפשו חשקה בתו': **ראה גם לעיל בפ' נח נ, ג ובהנסמן לשם.**

רט, ג

31) הדבק לשחוור: **ספרי דברים א, ז. הובא ברש"י שם ובפ' לך לך טו, יח [וכן צ"ל במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' כד].**
32) במדות: **תוקן ע"פ דז. ובנדפס: ב' מדות.**
33) מעשה באחד שהעלה טינא [**ד: בלבו טינא. ז: בלבו]: סנהדרין עה, א.**
34) לקנות חכ' ולב אי"ן: **משלי יז, טז.**
35) פתח לבי בתורתך: **ברכות יז, א. תפלת אלקי נצור.**
36) כמ"ש במ"א: **ראה גם לעיל פ' חיי שרה קמ, ג ואילך.**
37) זה: **דז: הנ"ל.**
38) דנוק': **אד: דק"נ. ז: מבירורים דק"נ.**
39) לב נשבר . . בד"ח: **ראה שם שער התשובה כ, סע"ד ואילך.**
40) מרה שחורה . . בד"ח: **ראה שם שער התשובה ט, רע"ד. שער התפלה עט, א. פא, ב.**
41) משל . . במושך הקשת: **ראה תורה אור ויחי קג, א. קד, ד. והנחת הר"מ בן כ"ק אדה"ז בספר המאמרים תקס"ג ח"א ס"ע פג ואילך וע' צג. מאמרי אדה"א בראשית ע' תצו וע' תצז.**
42) וכך: **דז: ניתוסף: ישכון.**
43) שמים לרום וארץ לעומק: **משלי כה, ג. ראה גם שערי תשובה ח"א שער התפלה כג, א.**
44) מכנף הארץ זמירות שמענו: **ישעי' כד, טז.**

רט, ד

45) לאשתאבא בגופא דמלכא: **נסמן לעיל בפ' בראשית מ, ב.**
46) להשתחוות לפני ה': **ישעי' סו, כג [בדילוג].**
47) מ"ש במשנה [**דז: ניתוסף: האשה]** עולה עמו: **ראה כתובות סא, א. עץ חיים שער (לד) תיקון הנוקבא פ"ג. מבוא שערים שער ו ח"א דרוש א ודרוש ג. אור התורה מטות ע' א'שיב.**
48) ועלה האיש ההוא מעירו: **שמואל־א א, ג.**
49) (יב): **הו: באה כאן כותרת: ביאור על הנ"ל. — ראה הנרשם בריש המאמר.**
50) ששם עלו שבטים: **תהלים קכד, ב.**
51) באו"א שנק' י"ה: **ראה לעיל פ' בראשית ה רע"א ובהנסמן לשם.**
52) מס"נ באחד: **ואתחנן ו, ד. ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קיט, א. צו לג, א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תו. וש"נ. שמות ח"א ע' רעח ואילך. לקמן פ' ויחי רמ, ג.**
53) בר"ע שיצאה נשמתו באחד: **ברכות סא, ב.**
54) כידוע: **אד: ליתא.**
55) כל נבואת הנביאים . . מבחי' המל': **ראה בהערות שלאח"ז.**

רי, א

1) כל הנביאים נתנבאו בכה: **נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ב.**

2) בכה בחי׳ המל׳ . . בזה . . ז״א: **ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ צח וע׳ קפז. הנסמן בד״ה להי״ע קי״ס מכ״ק אדה״א (קה״ת תשמ״ט) ע׳ 5.**
3) אין ערך כלל לבע״ג לבלתי בע״ג: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פ, א ובהנסמן לשם.**
4) בכל נפשך אפי׳ נוטל את נפשך: **ראה ואתחנן ו, ה ובספרי שם. ברכות נד, א (במשנה).**
5) א״ח דאחד: **ראה פרי עץ חיים שער (ח) הק״ש פי״ב.**
6) ביחו״ת דבחי׳ המל׳: **אדז: ביחו״ע.**
7) ויחו״ע: **דז: ניתוסף:** (ד)בחי׳ המל׳.
8) דאיהו וחיוהי חד: **תקוני זהר בהקדמה ג, ב.**
9) דאתייחדא בכורסייא ברזא דאחד: **ראה זהר תרומה קלה, ריש ע״ב.**
10) אמתך אלקי: **תהלים עא, כב.**
11) ואמת הוי׳ לעולם: **תהלים קיז, ב.**
12) כאליהו שעלה למעלה: **ראה מלכים־ב ב, יא. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ב.**
13) חנוך שלקח אותו אלקים: **בראשית ה, כד. נסמן לעיל שם.**
14) באמת ויציב שהן ט״ו ווין: **ראה פרי עץ חיים שער (כח) הק״ש פכ״ח. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קא ובהנסמן לשם. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קמו. וש״נ. דברים ח״ב ע׳ תנא. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ קסח (נדפס גם בסידור שחרית נ, א). קונטרסים ע׳ תקצה. דרך חיים שער התפלה לט, סע״ב. תורת חיים תרומה תנ, ב. לעיל בפ׳ בראשית ד, א.**
15) בווין תתקטר: **זמירות ליל שבת (אזמר בשבחין).**

רי, ב

16) קישורא דנשמתא: **ראה גם דרך חיים שם. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקנב. ויקרא ח״א ע׳ ג וע׳ שג.**
17) אמת ויציב כמו יציבא מלתא: **דניאל ו, יג. ראה גם דרך חיים ותורת חיים שם. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקנ. דברים ח״ב ע׳ תז. וש״נ.**
18) מרוחא דשביק בגוה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, א.**
19) כמ״ש במ״א: **ראה גם דרך חיים ותורת חיים שם. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקעא. בראשית ע׳ תקו וע׳ תקנ.**
20) היכל הרצון [**אד: החיצון**]: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, א.**
21) וישק יעקב לרחל: **ויצא כט, יא. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תז. וש״נ.**
22) בק״ש שהוא היכל אה״: **ראה מאמרי אדה״א שם ע׳ תו ובהנסמן שם. בראשית ע׳ תקטו.**
23) היכל קד״ק בסמיכת גאולה לתפלה: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקטז. וש״נ.**
24) ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט: **אסתר ה, ב. ראה מאמרי אדה״א דברים שם ע׳ תח.**
25) נכח פתח הבית: **אסתר שם, א**
26) הנצב . . על הקוצרים: **רות ב, ה. ו.**

רי, ג

27) גם: **דז: ניתוסף: הוא.**
28) יוסף . . להמשיך הקו״ח גם בבי״ע: **ראה ספר המאמרים מלוקט ח״ג מכ״ק אדמו״ר שליט״א ע׳ רכד ואילך.**
29) בע״ח דקו״ח . . מאיר . . האצי׳: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעו, ג.**
30) כי ה׳ הוא האלקי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ד.**
31) גם חשך: **תהלים קלט, יב.**

רי, ד

32) ששרשו: **דז: ששרש יוסף.**
33) בחכמה שבראש . . בחכ׳ בסוף: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.**
34) מה רבו מעשיך: **תהלים קד, כד.**
35) אלף אלפים ישמשוניה: **דניאל ז, י.**
36) כולם בחכ׳ . . עשית: **המשך הכתוב מה רבו.**
37) שבחכ׳ אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
38) הח״ע . . הח״ע: **אד: היחו״ע . . היחו״ע.**
39) כו׳: **אדז: כאחד.**
40) שגם: **דז: שאם.**
41) והנה השמש והירח: **וישב לז, ט.**
42) שיעקב . . ת״ת: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.**
43) אלה תולדות יעקב יוסף: **וישב לז, ב.**
44) דגוף וברית הן יעקב ויוסף: **ראה לעיל בפ׳ לך פה, ג ובהנסמן לשם.**
45) הבוא נבוא אני ואמך: **וישב שם, י.**
46) יעקב שמר את הדבר: **שם לז, יא.**
47) ב׳ פירושים בענין ההשתחואה: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקי.**
48) להחיות רוח שפלים: **ישעי׳ נז, טו.**

ריא, א

1) כשכורע בברוך: **ברכות יב, סע״א.**
2) אלקים חיים ומלך עולם: **נוסח ברכת יוצר.**
3) ותבך ותפול לפני רגליו: **אסתר ח, ג [בהיפך הסדר — ראה לעיל פ׳ חיי שרה קמא, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרסז. וש״נ].**
4) המל׳ שנק׳ דל: **ראה פרי עץ חיים שער (כט) הלולב פ״ג (לר״י מערבי ד״ה וזהו פירוש). מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תכו. וש״נ.**
5) דלית ליה מגרמיה כלום: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
6) החסדים: **אדז: ליתא.**
7) הקב״ה מתפלל . . שיגולו רחמי: **ראה ברכות ז, א.**
8) שיעלה מנמוך לגבוה: **אדז: ליתא.**
9) מן . . ענינים כלל: **תוקן ע״פ הגהת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע [וכ״ה בהביכלאך אבגדהוז כדלקמן]. ובנדפס: יכ״א ע״י שיעלה תחילה הנמוך לגבוה מלמטה למעלה׳ ובשולי היריעה נדפס: מגוכ״י חסר ונראה שחסרו אלו התיבות. ולעיל בריש הספר בהגהות כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע כתב ע״ז כ״ק אדמו״ר שליט״א: „על כל זה העביר קולמוס וכן על הרשום בשולי הגליון „מגוכ״י — התיבות״, ונרשם מן הצד״ [כנ״ל בפנים].**
הגהה זו כנראה נעתקה מבוך ה או ו שגם שם חסירים התיבות שבהערה הבאה.
10) מלמטלמ״ע: **אבגדז: ניתוסף: שכל השתחוואה בבחי׳ ביטול גדול מלמטלמ״ע גורם הוא ענין השתחוואה מלמעלמ״ט.**
11) אין גילוי אור א״ס רק בחכ׳ . . במ״א: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרכא ואילך. הנסמן לעיל בפ׳ ויצא קסד, ד.**

ריא, ב

12) וישתחו ישראל על ראש המטה: **ויחי מז, לא.**
13) וישתחו . . שחלק כבוד למלכות: **אבן עזרא ובחיי כאן (ויחי מז, לא). תוספות השלם כאן (ירושלים תשמ״ו, סי״א) בשם פירש״י. וברש״י שלפנינו הובא זה לקמן (ויחי מח, ב).**
14) דכתר: **אד: ליתא. ז: דכח״ב.**
15) ברכות לראש צדיק: **משלי י, ו.**
16) יוסף . . מלך השמיני הדד: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפח, ד.**
17) מלך השמיני . . שם מ״ה החדש: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, א.**
18) נק׳ יוסף בן פורת: **ויחי נ, כב.**
19) פורת . . אותיות תופר ופותר: **נסמן לקמן בפ׳ ויחי רמב, ד.**
20) התוהו . . החלומות: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפח, ד.**
21) החלומות שהולכים אחר הפה: **נסמן לעיל שם.**
22) שכאשר פתר כן היה: **מקץ מא, יג.**
23) אני ישינה בגלותא: **נסמן לקמן בפ׳ מקץ רטו, ב.**
24) היינו כחולמים: **תהלים קכו, א.**
25) פורת לשון מפרה ומרבה . . ע״פ בן פורת יוסף: **לקמן פ׳ ויחי רמד, ב ובהנסמן לשם.**
26) למחיה שלחני אלקי׳: **ויגש מה, ה.**
27) להחיות לכם לפליטה גדולה: **ויגש שם, ז [ושם: ולהחיות — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ מ].**
28) ששכינה מראשותיו של יעקב: **ראה רש״י ויחי מז, לא.**
29) ומטתו של יעקב היתה שלימה: **ראה רש״י שם. פסחים נו, א.**
30) ברכות אביך גברו: **ויחי מט, כו.**
31) מידי אביר יעקב: **ויחי שם, כד.**
32) ליחוד מ״ה וב״ן שנק׳ אבן ישראל: **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמו, ד.**

ריא, ג

33) ממש: **דז: ליתא.**
34) בעליות התפילות . . בי״ב שערים: **ראה מגן אברהם הל׳ ק״ש ר״ס סח.**
35) הרצון: **ז: הראשון.**
36) למעלה בענין אין כמוך: **לעיל רח, ד (פ״י).**
37) הללוהו כל כוכבי אור: **תהלים קמח, ג.**

ריא, ד

38) עולם הפוך ראיתי: **פסחים נ, א. בבא בתרא י, ב.**
39) כשמואל דיתיב קמיה ר״י: **תוד״ה עליונים בבא בתרא שם. ערוך מערכת נגד הא׳.**
40) שמירה . . בבחי׳ המקיפים: **ראה גם ביאורי הזהר נח ד, ג ואילך. סידור שער הלולב רסה, ב. ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תמט וע׳ תסח ואילך.**
41) ונוצר חסד לאלפים: **תשא לד, ז [ושם נוצר — ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רנו. וש״נ].**
42) (טז): **ה** נרשם: **ביאור שני על הנ״ל — ראה הנרשם בריש המאמר.**
43) הביטול: **דז: בחי׳ הביטול.**
44) בה . . שזהו: **ד: ליתא . . דז: ליתא.**
45) אשה כי תזריע: **תזריע יב, ב.**

46) אתדל"ת . . שמעורר אתדל"ע: **ראה הנסמן לעיל בפ' וישלח קצד, ב הערה וכל העלאה.**
47) יעננו ביום קראנו: **תהלים כ, י. ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שמג.**
48) יהי חסדך ה' עלינו: **תהלים לג, כב.**
49) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ' בראשית יד, ב.**
50) אם ישים אליו לבו: **איוב לד, יד.**
51) דג' רגלים שעולים ומשתחוים: **נסמן לעיל בפ' בראשית לד, ג.**
52) הנני בורא חדשה בארץ: **ירמי' לא, כא [ושם: כי ברא ה' — ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תח. וש"נ. דרושי חתונה ח"א ע' שי. ח"ב ע' תקכט וע' תרלה].**

ריב, א

1) כאופן בתוך האופן: **ע"פ יחזקאל א, טז. י, י.**
2) יחרון מעלה בשרשן בתהו: **ראה מאמרי אדה"א קונטרסים ע' תכג ואילך.**
3) שנקבה בחי' ב"ן . . ס"ג .. א"ח עט"ב: **משלי יב, ד. ראה גם לעיל בפ' בראשית טז, סע"ג ואילך. ובהנסמן לשם.**
4) אופני הקדש בלא ו"ו: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
5) דלית ברכתא שריא באתר רקניא: **ראה זהר לך פח, א. יתרו פז, ב. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקו.**
6) וברכך ה' בכל אשר תעשה: **פ' ראה טו, יח [ושם: ה"א]. במאמרי אדה"א דברים ח"ג ס"ע תתקסג בשם המגיד. ראה שם ואילך ובהנסמן שם לע' א'עא.**
7) בהעלאת מ"ן דמקבל למשפיע: **ראה גם לקמן פ' ויגש רל, סע"ד ואילך.**
8) אדם מקדש עצמו מעט: **נסמן לעיל בפ' תולדות קנד, א.**

ריב, ב

9) ה' מצליח בידו: **וישב לט, ג. ראה גם שערי תשובה ח"א שער התפלה סו, ב.**
10) זו"נ: **אדז: ניתוסף: דתאובתא דנוק' לגבי דכורא. ראה זהר נח ס, ב.**
11) תשוקתה: **אדז: ניתוסף: ומתקשטת לפניו כו'.**
12) כו': **אדז: דדכוראי לגבי נוק' שיתעורר אלי' ביחוד וחיבוק ונישוק כמו יחבק לה בעלה"י כו' ואח"כ נעשה גוף היחוד.**
13) דדכורא: **ראה זהר לך פה, ב. תרומה קסה, סע"א.**
14) יחבק לה בעלה: **זמירות ליל שבת (אזמר בשבחין).**
15) מעוררת כו': **אדז: הנוק' מתעוררת בתשוקתה וקישוטה וכה"ג.**
16) לקבל: **אדז: ניתוסף: (וכמו) שאין אשתו בביתו והוא בפ"ע שלא יתן המשפיע דעתו עלי' כלל.**
17) (וכמו: **דז: (וכן.**
18) לפני רבו: **אדז: לרבו.**
19) להשפיע: **דז: ניתוסף: כי יותר משהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק כו'. נסמן לעיל בפ' ויצא קסט, ג.**
20) וכך: **אדז: (וכמו אין קישוי אלא לדעתי"י כשהנקבה לפניו שמעוררת אותו כו' כמו אשה מספרת עם בעלה"י כו') כך.**
21) אין קישוי אלא לדעת: **יבמות נג, סע"ב.**
22) אשה מספרת עם בעלה: **ברכות ג, א.**
23) דכנס"י שנק' אשה יראת ה': **נסמן לעיל בפ' נח סב, ג.**
24) לבחי' . . כו': **אדז: לבעלה שהוא בחי' . . דדכורא כו'.**
25) ובפשעכ' שולחה אמכם: **ישעי' נ, א.**
26) דאתתא אתתרכא מבעלה: **ראה זהר ויקהל רטז, ב.**
27) דקוב"ה בגלותא אסתלק: **נסמן לעיל בפ' לך צה, א.**
28) השאגה ששואג על כל משמר: **ברכות ג, א.**
29) יחוד קוב"ה ושכינתיה בכל מצוה: **ראה גם מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ס"ע תתיא ואילך.**
30) בדרוש דבן פורת יוסף: **לקמן בפ' ויחי רמו, ב.**
31) ויאמרו לו אחיו: **וישב לז, ח.**
32) והאבות הן המרכבה: **נסמן לעיל בפ' נח מט, ד.**
33) השבטים שהן בי"ב גבולי אלכסון: **נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכט, ג.**
34) י"ה שהן חו"ב: **ראה לעיל פ' בראשית ה רע"א ובהנסמן שם.**
35) בשרש: **דז: ניתוסף: שרשן.**
36) הביטו אל צור חוצבתם: **ישעי' נא, א.**
37) כי מראש צורים אראנו: **בלק כג, ט. ראה זהר בלק רג, ב וביאורי הזהר לשם קג, א ואילך (נדפס גם בספר המאמרים תקס"ח ח"א ע' רסט).**
38) דאבא: **דז: ניתוסף: ומר"ק דאבא.**

ריב, ג

39) דז"א . . הוי': **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א.**
40) שישראל אביהם אהב אותו: **וישב לז, ג.**
41) בפ' ויגש: **רלד, ריש ע"ד.**

ריב, ד

42) מלך הגוים: **ראה לקמן בפ' ויחי רמה, ב. ד. רמו, ב. ד. רמז, א. ביאורי הזהר ויחי כט, ב.**
43) רם על כל גוים ה': **תהלים קיג, ד.**
44) בפ' ויחי: **לקמן רמב, ד.**

*

מקץ

ריב, ג

1) ויהי מקץ שנתים ימים: **מיוסד על ד"ה זה הראשון שנדפס בתורה אור כאן ל, ג [וכנראה הוא שם הנחת כ"ק אדה"א] והגהות וכו' באור התורה מקץ [כרך ה] ע' תתקעא [והמשכו בכרך ו ע' תתש].**
המאמר נמצא בביכלאך דלהלן (כולם כתבי יד מעתיקים):
א = 23 ע' סח.
ב = 169 ע' מז.
ג = 251 ע' כט.
ד = 314 ע' קצא [חסר בתחלתו וקרוע בראשי העמודים ומתחיל מלקמן ריג, ב שר"ה דריסה — ולדרוך].
ה = 423 ע' קסז [בכותרת: בעז"ה תורת אדמו"ר נ"ע — העתיק עד לקמן ריד, ב שר"ה חיות — כנ"ל].
ו = 495 ע' יא (הב').
ז = 587 ע' ריח.
ח = 631 ע' רנט.
ט = 655 ע' קח.
י = 669 ע' פא.
יא = 697 ע' מג.
יב = 753 ע' קכז [בסוף פ"ג שלפנינו נרשם „סליק". וראה להלן בוך יג].
יג = 811 קמז, ב בכותרת: בעז"ה פ' מקץ שנת תקפ"א ליאבוויץ. וקודם פ"ד שלפנינו נרשם: ביאור על התו' מוש"ק תקפ"א מקץ (וראה גם לעיל בוך יב). ובסופו נרשם: מוגה מגכי"ק אדמו"ר נ"ע.
יד = 951 ע' יז [קרוב לתחלתו חסר דף].
טו = 962 ע' עט בכותרת: בעז"ה תורת אדמו"ר נ"ע.
טז = 1247 ע' עג.
יז = 2013 נו, ב [על שער הספר נרשם: שנת תרי"ג לפ"ק].
המאמר הובא לעיל בפ' וישלח קצג, ד. וישב קצח, ב. אבל ראה בהערה לשם. לקמן רכח, ב. אבל ראה בהערה לשם.

ויהי מקץ . . חולם [**יג: ניתוסף: והנה עומד**]: **מקץ מא, א.**
2) ולא זכר שר המשקים: **וישב מ, כג.**
3) דחולם חלום: **טיג: דחלום.**
4) הרעות . . הטובות: **טיג: הטובי' . . הרעי'.**
5) דהתו' נצחית היא: **נסמן לעיל בפ' לך צג, ב.**
6) בכל דור: **יג: בכדו"ד.**
7) סיפור מעשים: **טיג: סיפור(י) מעשיות.**
8) דאת זה לעו"ז: **ראה גם לעיל בפ' לך צא, ב ובהנסמן לשם.**
9) פרעה וג' שרים בקדושה: **ראה גם לעיל בפ' לך שם.**
10) פרעה . . פריעה והתגלות: **ראה זהר ויגש רי, א.**
11) ד' יסודות ארמ"ע: **נסמן לעיל בפ' בראשית יט, ג.**
12) יסוד האש משכנו בלב: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ג.**
13) מיסוד המים שבמוח: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ב.**
14) שבמוח החכ' שהוא קר ולח: **נסמן לעיל שם.**
15) הריאה שואבת כל מיני משקין: **ברכות סא, רע"ב.**
16) הריאה . . בנשיבתו על החלל השמאלי: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רלד, א. תקוני זהר תכ"ה (ע, א). מאמרי אדה"א בראשית ס"ע תעא. לעיל בפ' לך צא, סע"ב. תורה אור ויחי קד, ב.**
17) ושר הטבחים . . כמ"ש במ"א: **נסמן לעיל בפ' לך צא, ב.**
18) בהתבוננות: **איגיד: כמו בהתבוננות.**
19) הוי': **טיג: ה' אלקינו ה'.**
20) (ואעפ"י . . בעלה): **טיג: ואעפ"י . . בעלה.**
21) ליח [**טיג: א' ליח**] מח' תב"כ: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**
22) נודע בשערים בעלה: **משלי לא, כג.**

ריב, ד

23) לפום שיעורא דיליה: **ראה זהר וירא קג, רע"ב.**
24) גדולתו: **איגיד: גדולתו ית'.**

25) למעלה עד אין קץ . . אין תכלית: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
26) וכולא קמיה ממש כלא חשיבא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
27) ששוה: **איגיד: עד ששוה.**
28) בשמים ממעל ועל הארץ מתחת: **ואתחנן ד, לט.**
29) אין עוד מלבדו: **לשון הכתוב ואתחנן שם, לה.**
30) יחודא עילאה בפסוק ראשון . . ובשכמל״ו . . יחו״ת: **זהר בראשית יח, ב.**
31) חיות: **איגיד: ליתא.**
32) אלקים חיים ומלך עולם: **נוסח ברכת יוצר.**
33) גדול אדונינו ורב כח: **תהלים קמז, ה.**
34) כלתה [**טיג: ניתוסף: נפשי**] . . מי לי בשמים: **תהלים פד, ג. עג, כה.**
35) כטבע האש עולה למעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, ד.**
36) צמאה לך נפשי: **תהלים סג, ב.**
37) לב אחד לאביו שבשמים: **ראה ברכות נז, א.**

ריג, א

1) ואהבת . . בשני יצריך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יא, סע״ד.**
2) מי יעלה בהר ה׳: **תהלים כד, ג.**
3) בר [**יג: ובר**] שלא נשא: **שם כד, ד** [**ושם: אשר לא נשא**].
4) רץ לבך: **תקוני זהר בהקדמה ז, א. ספר יצירה פ״א, מ״ח.**
5) ישים: **טיג: ישוב.**
6) להאיר: **טיג: שהוא בחי׳ מים בקרירות כמים שיורדים מגבוה לנמוך׳ דהיינו שממשיך על נפשו האלקי מאור הוי׳ המאיר באותיות התר״מ להאיר.**
7) כמים שיורדים מגבוה לנמוך: **ראה תענית ז, א.**
8) וחי בהם: **אחרי יח, ה.**
9) האדם בהם באור: **ט: באור. יג: האדם מאור.**
10) מים: **טיג: בע״כ אתה חיי כו׳) כמו מים.**
11) בע״כ אתה חי: **אבות ספ״ד. ראה תניא ספ״נ. ד״ה לבבתיני בספר המאמרים תקע״א [נמצא בדפוס].**
12) מים קרים על נפש עיפה: **משלי כה, כה.**
13) הוי כל צמא . . לכו למים: **ישעי׳ נה, א. ראה תניא ספ״מ.**
14) הסבי עיניך . . דמוקדין ליה: **שיר השירים ו, ה. ראה זהר קדושים פד, א. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב. לעיל בפ׳ וישלח קצד, ב.**
15) מים רבים לא יוכלו לכבות: **שיר השירים ח, ז.**
16) החכ׳ . . מים: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתנה. וש״נ. בראשית ע׳ קכג. וש״נ.**
17) החכ׳ . . וים הקדמוני: **ראה גם לעיל פ׳ תולדות קנט, ד. מאמרי אדה״א בראשית ריש ע׳ קכה.**
18) האהבה: **טיג: האה״ר.**
19) שעכ״ז [**טיג: ש**]אין צד״ג יכולים לעמוד שם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
20) כי אמרתך חייתני: **תהלים קיט, נ.**
21) קנה חכ׳ קנה בינה: **משלי ד, ה.**
22) והנה גפן . . ובגפן . . וכוס פרעה בידי: **וישב מ, ט. י. יא.**
23) גפן ממצרים תסיע: **תהלים פ, ט. חולין צב, א. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תצה. וש״נ. לקמן פ׳ ויחי רלו, ב.**
24) כסו הרים צלה: **תהלים שם, יא.**
25) שלשה שריגים הן ג׳ אבות: **ראה לקמן פ׳ ויחי רמה, ד בשם הזהר. חולין שם.**
26) בגוף דפרי: **איגיד: וגוף פרי.**
27) ומברכים עליו בפה״ע: **ראה שו״ע אדה״ז הל׳ בציעת הפת סקס״ז, ס״א. ברכת הפירות סר״ב, ס״א. ס״י. סידור סדר ברכת הנהנין פ״א, ה״ב.**

ריג, ב

28) דריסה: **טיג: דריכה בגת.**
29) ובדריסה: **טיג: ובדריכה.**
30) שבו: **טיג: ליתא.**
31) האה׳: **טיג: האה״ר.**
32) ונפשי כעפר [**איג: ניתוסף: ממש**] לכל תהיה [**איג: ליתא**]: **ברכות יז, א. סיום תפלת העמידה (אלקי נצור).**
33) הוי שפל רוח: **אבות פ״ד, מ״ד ובתוספת יום טוב שם. טיג: והוי [וראה בסמוך בפנים] — שם מ״י ובתוירט שם.**
34) ומלחם את ערלת לבבכם: **עקב י, טז.**
35) ומל ה׳ את לבבך: **נצבים ל, ו** [**ושם: ה״א**]. **ראה גם לעיל בפ׳ לך צג, ד.**
36) כי [**טיג: ליתא. ט: ו**]כל הגוים ערלים ובני ישראל [**טיג: וישראל**]: **ירמי׳ ט, כה** [**ושם: וכל בית ישראל**]. **ראה גם לעיל שם.**
37) טמטום הלב: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקס ואילך. נביאים וכתובים ע׳ שיט. קונטרסים ע׳ שפז. לעיל שם.**
38) במעשה: **טיג: בח״נ.**
39) שעבירה מטמטמת לבו של אדם: **יומא לט, א. ראה דרך חיים שער התשובה יח, ג.**
40) רעה: **טיג: ליתא.**
41) שנעשה: **טיג: עד שנעשה כמו.**
42) ומפסיק: **ט: ומסתיר ומפסיק. יג: ומפסיק ומסתיר.**
43) מה׳: **טיג: מהוי׳ אחד.**
44) ומילה בלא פריעה אינה כלום: **שבת קלז, רע״ב.**
45) ומילה . . וענין הפריעה: **ראה גם לקמן ריט, ב. וש״נ.**
46) קדש עצמך גם [**יג: ליתא**] במוחר לך: **נסמן לקמן שם.**
47) שלימה: **טיג: ליתא.**

ריג, ג

48) נואף אשה חסר לב: **משלי ו, לב.**
49) שמנת עבית כו׳ וישמן: **האזינו לב, טו [בהיפך הסדר — ראה גם לעיל בפ׳ תולדות קג, א].**
50) דחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים: **ראה שבת קמז, ב.**
51) טפש כחלב[**טיג: ליתא**] לבם: **תהלים קיט, ע.**
52) כמו: **טיג: כמים.**
53) מהבל: **טיג: גם (ב)מהבל.**
54) הקול שמעורר הכוונה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נב, ד.**
55) דפרעה . . המל׳: **לקמן רטו, ב בשם הלקו״ת. וש״נ.**
56) נש״י . . בהם אה״ר: **איג: נשמה . . אטז: בה אוי״ר. ט: בה אור האה״ר.**
57) בכוונות דיין לקידוש שמגביה הכוס [**איג: את הכוס**]: **ראה פרי עץ חיים שער (יח) השבת פס״ז (מהחברים). פט״ו. וראה גם שולחן ערוך אדה״ז הל׳ שבת סרע״א, סי״ח.**
58) שמגביה הכוס . . של ברכה: **ברכות נא, א.**
59) הנה [**איג: הן**] על כפיים חקותיך: **ישעי׳ מט, טז.**
60) על כפיים כסה אור: **איוב לו, לב.**
61) נכנס יין יצא סוד: **ערובין סה, סע״א. ראה לקמן פ׳ ויחי רלו, ב.**
62) אור זרוע לצ״ע [**איג: לצדיק**]: **תהלים צז, יא.**
63) על ה׳: **טיג: ליתא.**
64) ה׳: **טיג: ליתא.**
65) כי ישרים דרכי ה׳: **הושע יד, י.**

ריג, ד

66) חנו שכר לאובד: **משלי לא, ו.**
67) ישתה וישכח רישו: **משלי שם, ז.**
68) גבי הרוגי ב״ד: **ראה סנהדרין מג, א** [**ושם: קורט של לבונה**].
69) שאומרים הוידוים בק״ש שעל המטה: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ס״ע א׳פא ואילך. וש״נ.**
70) התקן עצמך בפרוזדור: **אבות פ״ד, מט״ז.**
71) ואיך . . לכן יתדבק . . וידבוק: **טיג: איך . . ותדבק . . ודיבוק.**
72) ע״פ אסרי לגפן [**יג: ניתוסף: עירה**]: **ראה תורה אור ויחי מו, ב. לקמן בפ׳ ויחי ד״ה זה.**
73) ולהבין: **יג: מכאן מתחיל הביאור — ראה בהנסמן בריש המאמר.**
74) בזהר דזכאי קשוט: **ראה שם ויחי רכ, א.**

ריד, א

1) שהפשט: **טיג: שפשט המאמר.**
2) חיי נפשו: **ט: גופי. יג: חיי גופו.**
3) כיום שנפטרו: **טיג: כמו (ב)יום שיפטרו.**
4) כמו [**טיג: וכמו**] ריב״ז . . באיזו דרך: **ראה ברכות כח, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקנז. וש״נ. דברים ח״א ע׳ עט. וש״נ. ח״ב ע׳ תקא. וש״נ.**
5) טבילה [**איג: לבוא בטבילה**] בנה״ד: **ראה בהנסמן לעיל בפ׳ בראשית לג, ד.**
6) הזכרון: **איג: אף רושם הזכרון.**
7) מבקש שתשכיבני לשלום: **בברכת המפיל.**
8) ואומר וידוי: **בק״ש שעל המטה.**
9) כו׳: **ט: ובא״ר׳ כו׳. יג: כו׳ וביד״ך אפקיד רוחי״ כנ״ל.**
10) ובא״ר . . וביד״ך אפקיד רוחי: **תהלים לא, ו. ברכות ה, רע״א. ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקא.**
11) אם יביאו: **טיג: שאם היו מביאים.**
12) ילכו מחיל אל חיל: **תהלים פד, ח.**
13) עליות הנשמות . . מגעה״ת לגעה״ע: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפג, א.**
14) שצריכים טבילה . . פעם ב׳: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית לג, ד.**

ריד, ב

15) הרגשה: **טיג: הרגש ההשגה.**
16) מיכאל מקריב נשמות . . לאשתאבא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ב.**
17) ועכ״ז: **טיג: ומכ״ז.**
18) דזכאי: **טיג: בטעם דזכאי.**

19) כו׳: **יג: כנ״ל וד״ל.**
20) שרש: **טיג: ידוע (ב)שרש.**
21) נהר דינור . . מזיעתן של חיות: **חגיגה יג, ב.**
22) חיות הקודש: **נסמן לעיל בפ׳ לך צט, ג.**
23) כנ״ל: **טיג: כו׳.**
24) חיות הקדש והאופנים ושרפים [**יג: ושרפים ואופנים**]: **ראה לעיל פ׳ וישב רה, א. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ מד. וש״נ. קונטרסים ע׳ תקלה. וש״נ.**
25) בוערות כמראה הלפידים: **יחזקאל א, יג.**
26) מן: **טיג: ליתא.**
27) שחרדה מסלקת הדמים: **נדה ט, א. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקנב.**
28) דאורייתא מרתחא כו׳ [**טיג: לי׳ כו׳**]: **ראה תענית ד, א.**
29) ואימתך עליהם: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קל, ב.**
30) הטוב . . למטה: **טיג: הטוב שביין . . למטה מטה.**

ריד, ג

31) ויין . . כנ״ל: **טיג: תנו יין . . כו׳ כנ״ל.**
32) צעק לבם אל ה׳: **איכה ב, יח. ט: הוי׳ — וכ״ה באור התורה כאן ע׳ 1944. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ קסה. וש״נ.**
33) לגמרי . . דריסה: **טיג: ליתא . . דריכה.**
34) ענבי רוש אשכלות מרורות: **האזינו לב, לב.**

ריד, ד

35) אין עומדין להתפלל: **ברכות ל, ב.**
36) מתוך: **איג: ניתוספ: ופנימי׳.**
37) מאד: **איג: ניתוספ: ולבו נשבר באמת.**
38) והוא: **איג: ניתוספ: דוקא.**
39) באמרו: **איג: ניתוספ: בתפלה.**
40) וע״כ: **טיג: וא״כ.**
41) אלקות: **טיג: אור אלקי׳.**
42) ויין מלכות רב כיד המלך: **אסתר א, ז.**
43) מכוס: **אטיגידטוטז: בכוס.**
44) אלקות ואורות: **טיג: אורות.**
45) שבע״פ: **א: ניתוספ: כו׳ ובוי״ר סדרי משנה. ט: ניתוספ: כסרי״מ. יג: ניתוספ: בש״ס משנה.**
46) וירא אלקים . . טוב [**יג: ניתוספ: כי טוב**] לגנוז האור בכלי: **בראשית א, ד. נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.**
47) בקשתי את שאהבה נפשי: **שיר השירים ג, א.**
48) אחזתיו . . חדר הורתי: **שם ג, ד.**
49) בסו״מ: **איג: בש״ס משנה.**
50) כוס ישועות אשא: **תהלים קטז, יג.**
51) והשקות בכלי זהב: **אסתר א, ז.**

רטו, א

1) העליון: **איג: ליתא.**
2) המשקים: **טיג: המשקים דתורה.**
3) שעשועי המלך בעצמותו: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
4) ופרעה חולם: **אטיג: ליתא.**
5) ב׳ אלפים שנה שקדמה התו׳ לעולם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**
6) ואהי׳ אצלו אמון: **משלי ח, ל (בדילוג).**
7) כי אלף שנים בעיניך: **ראה לעיל בפ׳ בראשית ח, ד וש״נ.**
8) חכים ולא בחכ׳: **ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**
9) דק״נ: **טיג: דנוגה.**
10) אני ישינה בגלותא: **נסמן לקמן רטו, ב.**
11) בשוב ה׳ [**יג: ניתוספ: כו׳**]: **תהלים קכו, א.**
12) בנשמות: **טיג: בנש״י.**
13) במראה אליו אתודע: **בהעלותך יב, ו.**
14) חולם: **טיג: דמיון.**
15) וביד הנביאים אדמה: **הושע יב, יא. טיג: ביד — ראה לקמן רטו, ב.**
16) בתו׳ במדות: **טיג: במדות ד(ב)תורה.**
17) במדות שנק׳ ז׳ פרות: **נסמן לקמן רטו, ג.**
18) מ״ט פנים טהור [**יג: ניתוספ: ומט״פ טמא**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ג.**
19) את זה לעו״ז: **נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.**

רטו, ב

20) שהתו׳ חוגרת שק: **נסמן לעיל בפ׳ נח ג, ג.**
21) כו׳: **יג: ניתוספ: וד״ל.**
22) ומראיהן . . ממש: **טיג: הרעות כמו נבלע ישראל בגוים״ כו׳ וכן ויאכלו את ישראל בכל פה״ כו׳ ולא נודע כו׳ דהיינו אחר התפלה נראה הז׳ מדות הרעות כבתחילה ממש.**
23) נבלע ישראל בגוים: **הושע ח, ח.**
24) ויאכלו את ישראל בכל פה: **נסמן לקמן רטו, ג.**
25) בכלים: **יג: הכל בכלים.**
26) אין רע יורד מלמעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.**

*

1) ויהי מקץ: **מאמר זה מיוסד על ד״ה זה שנדפס בתורה אור מקץ לא, ג [שם הוא כנראה הנחת כ״ק אדמו״ר האמצעי]. וראה גם מאמרי אדה״ז כתובים ע׳ קפז ואילך. קצרים ע׳ ר.**

המאמר נמצא בביכלאך כת״י מעתיקים דלהלן:

א = 23 ע׳ נג.
ב = 495 ע׳ א (הב׳).
ג = 523 ע׳ רכח.
ד = 627 ע׳ קפד בכותרת: תורת אדמו״ר פ׳ מקץ. ויהי מקץ. **ובסיומו רשם המעתיק: „ותשלם המלאכה מלאכת הקודש יום ו עש״ק פ׳ אמור שנת תקצ״ה לפ״ק פה לובאוויטש״.**
ה = 1000 ע׳ 188 בכותרת: בע״ה פ׳ מקץ התקפ״ו.
ו = 1247 ע׳ 83.
ז = 2003 ע׳ כג. בכותרת: בעז״ה פ׳ מקץ שנת [**קשה לפענח**] לפ״ק פה ק״ק ליובאוויטש. **[ונרשמו ליד הכותרת עוד איזה קשקושים לנסיון הקולמוס, והעמודים בכת״י זה נכרכו לא ע״פ הסדר].**
ח = 2034 ע׳ קכא.
ט = 2129 ע׳ יא. **(בראש שלשה העמודים נרשם פ׳ מקץ שנת פלוני).**
י = 146 ע׳ מד [**מתחיל מלקמן ריז, ג ס״ד. וניכר שלא הי׳ לפניו התחלת המאמר].**

ויהי מקץ שנתיים ימים: **מקץ מא, א.**

2) בלק״ת דפרעה . . המל׳: **להאריז״ל כאן עה״פ שבע שבלים בריאות וטובות (מא, ה).**
3) המל׳ . . ההתגלות: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רטו ואילך. קונטרסים ע׳ שנג ואילך.**
4) דמבחי׳ מל׳ שבחסד: **ראה עץ חיים שער (לו) מיעוט הירח פ״א. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשצה. דברים ח״ג ע׳ תתפג. קונטרסים ע׳ שנב.**
5) פרעה . . דאתפריעו ואתגלו: **ראה זהר ויגש רי, א. וראה לקוטי תורה מקץ שם. ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ו ע׳ עט.**
6) מראה דמות כבוד הוי׳: **נסמן לעיל בפ׳ וירא צח, ד.**
7) הן במראה אליו אתוודע: **בהעלותך יב, ו [בהוספת תיבת „הן״ — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קמב. וש״נ].**
8) ה׳ אחרונה דשם הוי׳: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסז, ג הערה יו״ד.**
9) שבה׳ בראם: **בראשית רבא פי״ב, ב.**
10) אני ישינה בגלותא: **שיר השירים ה, ב. זהר אמור צה, א. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קנה.**
11) פתרון חלומות [**זח: החלומות**] דיוסף: **ראה לקמן בפ׳ ויחי רמג, ג ואילך ובהנסמן בריש המאמר לשם.**
12) דיוסף . . פות״ר ותופ״ר ופור״ת: **נסמן לקמן בפ׳ ויחי רמב, ד.**
13) כמ״ש [**זח: וכמ״ש**] בשוב . . היינו כחולמים: **תהלים קכו, א. ראה הנסמן לקמן בפ׳ ויחי רמג, ג.**
14) אלביש שמים קדרות: **ישעי׳ נ, ג.**
15) בע״ס: **זח: ע״ש.**
16) מלך אלקים על גוים: **תהלים מז, ט.**
17) גוים **הזח: ניתוספ: כו׳ והוא ממקיף [ה: מקיף. ח: המקיף] דשמי׳ העליוני׳.**
18) הן: **ה: הן באים.**
19) דבחי׳: **זח: בבחי׳.**
20) נקודה דחולם שהוא בראש אתוון: **ראה זהר (רעיא מהימנא) ויקרא יז, א. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קד ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.**
21) דמקיף: **ה: במקיף זה דחולם.**
22) בינה שנק׳ יאור: **ראה לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ וישב עה״פ (מ, ח) הלא לאלקים פתרונים ד״ה ונבאר כי ז״ס.**
23) ביד הנביאים אדמה: **הושע יב, יא [ושם: וביד וכ״ה בה. — ראה לעיל רטו, א בהערה. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קה].**
24) שבחלום אדבר [**הז: ניתוספ: בו**]: **בהעלותך יב, ו.**
25) בבחי׳: **זח: רק בבחי׳.**

רטו, ג

26) דמיון: **זח: כו׳ כ״ז בבחי׳ (ה)דמיון.**
27) מרחוק ה׳ נראה להם: **ע״פ ירמי׳ לא, ב.**
28) הולד . . שראשו בין ברכיו: **ראה נדה ל, ב.**
29) ועיניו סגורות: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ב ח״א ע׳ קלד ואילך. תורת חיים בא קס, ב. ויקהל תקצד, ב. תקצז, א.**
30) שעין בעין יראו: **ישעי׳ נח, ח.**
31) וידע כל פעול: **תפלת העמידה לר״ה.**
32) וכמ״ש דוד ואני בהמות . . כו׳ [**ה: כידוע**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יב, א.**
33) ז׳ פרות . . ז׳ מדות: **ראה בסמנך בפנים. לקמן רכט, ב. לעיל רטו, א. וראה גם הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ אריג.**

34) סבוני גם סבבוני: תהלים קיח, כא. ראה גם דרך חיים שער התשובה ח, רע"א.
35) רשע מכתיר את הצדיק: חבקוק א, ד.
36) וירא את העם כי ברע הוא: חבור שני כתובים תשא לב, (יט) כה. כב. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקמא. בראשית ע' שסח ובהנסמן בהנ"ל. במדבר ח"ד ס"ע א'תיט. נביאים וכתובים ע' תצח.
37) עבירה מכבה מצוה: נסמן לעיל בפ' בראשית לז, ג.
38) וראי': זח: ניתוסף: לזה.
39) והיפוכו: ז: ניתוסף: ממש.
40) ששם שמים שגור בפי הכל: ראה גם שערי תשובה ח"א שער התשובה ח, ב. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' קמב. וש"נ. לעיל פ' וישב רא, א.
41) גנבא אפום מחתרתא: ראה ברכות סג, א (ע"פ גי' העין יעקב). הנסמן במאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א לע' ט. לעיל פ' וישב רא, א.
42) כו': זח: ניתוסף: בשעה שגונב ועובר על ל"ת יאמר ה' יעזור לי ורחמנא קרי' שיעזרו ויאמין באמונה פשוטה דזהו ב' הפכי' בנושא א' דאם (הוא) מאמין בה' איך הוא עובר על רצונו כו'.
43) אלא: ה: אלא לפי.
44) ברע . . ע"כ גם: ז: ליתא.
45) היא: הח: אף שהיא.
46) עליון: הח: עליו.
47) הטוב: ה: הטוב שבו.
48) צדיקים: זח: הצדיקים.
49) הגנוז: ז: ניתוסף: בהעלם.
50) שמחזיקו: זח: שמחזקו.
51) נבלע ישראל: הושע ח, ח.
52) כי בלעונו [א: בעלונו כו'. ב: בעלונו. ה: וכמו בעלונו] אדוני': עד"ז מובא גם במאמרי אדה"א במדבר ח"ד ע' א'תיח וע' א'תיט.
53) ויאכלו את ישראל: ישעי' ט, יא. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ס"ע קב.
54) חיל בלע ויקיאנו: איוב כ, טו. ראה סידור סדר סעודת שבת רג, ב. מאמרי אדה"א בראשית ע' תקכא. וש"נ. לקמן רטז, סע"א. פ' ויחי רלט, ב.
55) והוצאתי את בלעו מפיו: ירמי' נא, מד.
56) ויתהלכו מגוי אל גוי: תהלים קה, יג. דברי הימים־א טז, כ. ראה גם מאמרי אדה"א דברים ח"ד ע' א'תסא. וש"נ.
57) לא הניח לאיש לעשקם: דברי הימים שם, כא.

רטו, ד

58) במציאותם . . שלא נודע: ז: מובא זה לקמן (בשינוי קל) בשו"ה כשנהפך אחרי תיבת וממילא.
59) מלאך כו' [זח: רע] בע"כ יענה אמן: נסמן לעיל בפ' וירא קי, ג.
60) שגם: זח: כמו שגם.
61) לא ירעו ולא ישחיתו: ישעי' יא, ט. סה, כה.
62) ואז [זח: וכתיב אז] אהפוך אל עמים: צפני' ג, ט (בדילוג).
63) הבו לה' משפחות עמים: תהלים צו, ז. דברי הימים־א טז, כח.
64) בכל לבבך בשני יצריך: נסמן לעיל בפ' בראשית יא, ד.
65) טוב מאד זה מה"מ: נסמן לעיל בפ' נח ס, ב.
66) וממילא: ראה לעיל הערה 58.
67) ולרשע א' [ה: כו'] מה לך: תהלים נ, טז (בדילוג).
68) מהות: ה: כח מהות.
69) שא"ז לעו"ז עשה: נסמן לעיל בפ' לך צא, ב.
70) והנה מן היאור: מקץ מא, ב.
71) כלל: הזח: (ורע) כלל וכלל.
72) ואחריהן . . ז"פ רעות מראה: מקץ שם, ג.
73) לא ראיתי כהנה: מקץ שם, יט.
74) וחבואנה אל קרבנה: שם מא, כא.
75) לפרות: ז: את הפרות.
76) וטוב: ז: ולא יטיב. הח: ויטיב.
77) בחי': זח: בבחי'.

רטז, א

1) שיחלום שהפיל יכנס בקופא דמחטא: ברכות נה, ב. עיי"ש.
2) דנוגה דבריאה רובו טוב: נסמן לעיל בפ' נח נא, א.
3) אמנם: זח: ליתא.
4) הרע: ה: בחי' הרע.
5) בלי שום: הזח: בלא.
6) אתהן: שם: אותן.
7) וכגרים . . אב המון גוים: ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, ב ובהנסמן לשם.
8) חזיר עתיד ליטהר: נסמן בלקוטי שיחות שמיני כרך יב ע' 175. תצא כרך כט ע' 128. וראה גם פענח רזא פ' ראה יד, ח. קינת סתרים לר"א גאלנטי סז, א. טעמי המצות להרדב"ז מצוה קפה (לה, ב). של"ה בית דוד כ, א בשם רז"ל. ביאורי הזהר תשא נה, ב. ספר המאמרים תקס"ה ח"א ע' פט וע' צג (נוסחא שני'). תקס"ז ע' שכב ואילך וע' שלד. פרשיות התורה ח"א ע' ריט. דרך מצותיך מצות קידוש החודש ע' 140. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקלא. לעיל פ' וישלח קצו, א. לקמן פ' ויחי רמח, ד.
9) מי יתן טהור מטמא: איוב יד, ד.
10) לא נתמלא' צור: רש"י תולדות כה, כג.
11) אשר שלט האדם באדם: נסמן לעיל בפ' בראשית לג, ב.
12) וינצלו את מצרים: בא יב, לו.

רטז, ב

13) שהי': ה: לפי שהי'.
14) כלל ותוספות: זח: בתוספות.
15) ואת רוח הטומאה אעביר [ה: ניתוסף: מן הארץ]: זכרי' יג, ב.
16) שלע"ל ישחוט ליצה"ר: סוכה נב, א.
17) ובלע המות: ישעי' כה, ח [ושם: בלע — ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' סג. וש"נ].
18) לולב הגזול פסול: סוכה כט, ב.
19) בדרוש דוהנחש הי' ערום: נדפס לעיל בפ' בראשית לא, א ואילך.
20) והייתם כאלקים יודעי טו"ר: בראשית ג, ה.
21) וליוסף יולד כו' דאתגלגלו: מקץ מא, נ. זהר שם רד, א. ביאורי הזהר שם לג, א. וראה גם לעיל פ' תולדות קנז, ב.
22) יוסף . . מלך הח': נסמן לעיל בפ' וישלח קפח, ד.
23) יפקוד המלך: ראה מקץ מא, לד ויפקד פקידים.
24) והי' אוכל השנים . . לארץ: מקץ מא, לה (אכל השנים הטבות). לו (והי' . . לפקדון לארץ).
25) למ"ד גפן הי': ברכות מ, סע"א.
26) בטוב רע: זח: טוב ברע.
27) אלה לחיי עולם . . בלעו [זח: את בלעו]: דניאל יב, ב.

רטז, ג

28) צדיק וטוב לו: ברכות ז, א. ראה גם לעיל בפ' תולדות קנז, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' מז.
29) במשה . . כי טוב בטי"ת רבתי: נסמן לעיל בפ' וירא קי, ב.
30) שאין: זח: שאין בו.
31) הי' משמיטת החסד: נסמן לקמן ריז, ב.
32) יסורים של אהבה: נסמן לעיל בפ' בראשית כח, ג.
33) רשע וטוב לו: ראה הערה דלעיל צדיק וטוב לו.
34) חלק א' מאלף: ראה גם תניא פ"י. אגרות לוי יצחק ע' שצה.
35) והרשע: זח: וברשע.
36) את [זח: ליתא] אשר תאור יואר: בלק כב, ו [ושם: את אשר תברך מברך ואשר].
37) תמותת רשע רעה: תהלים לד, כב. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ריש ע' תצח. וש"נ. לעיל בפ' תולדות קנט, ב.
38) כעלוקה שמושכת הדם: ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, א ובהנסמן שם.
39) רע ומות א' הוא: ראה גם לעיל שם לא, א. לג, ג.
40) המת מעיקרו: נסמן לעיל בפ' בראשית ו, ג.
41) קץ כל בשר: נח ו, יג. ראה גם לעיל בפ' וירא ק, ד.
42) השאול ואבדון: משלי טו, יא. כז, כ. ראה ערובין יט, א. זהר קרח קעח, א. עמק המלך שער (ו) עולם התוהו פס"ג (לה, ד).
43) לעלוקה ב' בנות ה"ב ה"ב: ראה גם לעיל בפ' בראשית לב, א ובהנסמן לשם.
44) ג' הנה לא תשבענה שאול: משלי ל, טו. טז.
45) אין רע יורד מלמעלה: נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.
46) ובורא רע: ישעי' מה, ז.
47) שלע"ל יבוטלו הטורפים ומזיקים: ראה תורת כהנים בחוקותי כו, ו. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תשסה. שערי אורה שער הפורים ע' 174. לקוטי שיחות בחוקותי כרך ז ע' 188 ואילך.
48) וגר זאב עם כבש: ישעי' יא, ו.
49) כסעודת לויתן ושוה"ב: נסמן לעיל בפ' בראשית ד, ד.
50) ויחזו את אלקי' [זח: האלקי'] ויאכלו: משפטים כד, יא.
51) סעודת שבת: ראה גם לעיל בפ' נח נא, ד ובהנסמן לשם.
52) וכלחם דמן ולחה"פ: ראה גם הנסמן לעיל שם נד, ד.
53) כלל: זח: כלל וכלל.
54) ואכלת ושבעת וברכת: עקב ח, י.
55) למה: ז: (בכת"י אחר?) נמחק למה ונכתב: לזה.
56) מי הגיד לך: בראשית ג, יא.

רטז, ד

57) דעה״ד . . הרגשה . . כמ״ש במ״א: **ראה לעיל בפ׳ בראשית ל, ב ואילך.**

58) בטן [**אט: ובטן**] רשעים תחסר: **משלי יג, כה.**

59) ישבעו ויתענגו [**ז: ניתוסף: מטובך**]: **תפלת העמידה לשבת (ישמחו במלכותך).**

60) מחמורו של רפב״י: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ג.**

61) בהמות [**זח: מבהמות**] בהרדי אלף: **תהלים נ, י.**

62) חטא: **זח: החטא.**

63) מצהלת [**זח: מצהלות**] הסוס כל מה [**זח: ליתא**] שהסוס רץ: **זכרי׳ יד, כ [ושם: מצלות]. ראה פסחים נ, א.**

64) אנו כחמורים: **שבת קיב, ב.**

65) בק״נ: **זח: בג׳.**

66) שטן ופנינה לש״ש נתכוונו: **ראה גם לעיל פ׳ נח נא, א ובהנסמן לשם.**

67) משל הזונה: **זהר תרומה קסג, א. ראה תניא ספ״ט וספכ״ט. מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ קנה. לעיל פ׳ תולדות קנד, ב.**

68) דנוגה מפתה לאתתא: **זהר ויקהל רג, ב.**

69) נתן עיניו במק״ר: **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**

70) עולם ברור . . הפוך: **ראה פסחים נ, א.**

71) שהמת שהוא אבי אבות: **ראה רש״י פסחים יד, ריש ע״ב ד״ה בחלל. יז, א ד״ה רבינא. הנסמן במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״ב לע׳ תרעה. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קסג.**

72) ה׳ ממית ומחי׳: **שמואל־א ב, ו.**

73) יחיו מתיך: **ישעי׳ כו, יט.**

74) באברהם שכבש הד״מ: **ראה לעיל בפ׳ נח עה, א ובהנסמן לשם.**

75) ויחלק: **לך יד, טו.**

76) יתן כעפר חרבו: **ישעי׳ מא, ב. תענית כא, א. מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ קמד ואילך.**

77) כי סר צילם . . מעליהם: **שלח יד, ט [בדילוג — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳שעא].**

78) איכה ירדוף א׳ אלף: **נסמן לעיל בפ׳ נח שם.**

79) בדוד מלך ישראל: **מועד קטן טז, סע״ב.**

ריז, א

1) שהרי: **זח: שהרי א׳.**

2) בז״פ . . לזפ״ר: **זח: בזפ״ר . . לרע דזפ״ר.**

3) לטובות: **שם: לטוב.**

4) מקברי ישראל שמטמאים: **ראה יבמות סא, א. רמב״ם הל׳ טומאת מת פ״א, ה״י־ה״ג.**

5) כל הגדול מחבירו . . ממנו [**זח: ליתא**]: **סוכה נב, סע״א. ראה הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שנא.**

6) ועובדא [**זח: כעובדא**] דר״ע חסידא: **דר׳ עמרם — קדושין פא, א.**

7) הזהרו בנחמני: **פסחים קיב, סע״ב.**

8) הרע: **זח: הרעב.**

9) ויקבצו את כל אוכל: **מקץ מא, לה.**

10) ויקבוץ את כל אוכל: **שם מא, מח.**

11) ויצבור בר כחול הים: **מקץ שם, מט (בדילוג).**

12) בארץ מצרים הי׳ לחם: **שם מא, נד.**

13) ויוסף הוא המשביר בר [**זח: ליתא**] לכל ע״ה: **מקץ מב, ו (בדילוג).**

14) שכל החלומות הולכין אחר הפה: **ברכות נה, ב. ראה גם לעיל פ׳ וישלח קפח, ד.**

15) האוכל דז״ש הטובות פקדון לארץ: **מקץ מא, לו.**

16) הא לכם זרע: **ויגש מז, כג.**

17) עוה״ב נק׳ עולם [**זח: שנק׳ יום**] שכולו טוב: **נוסח הרחמן (בברכת המזון) ליו״ט.**

ריז, ב

18) כו׳: **זח: ניתוסף: כלויתן כו׳.**

19) הז״ש: **זח: הז׳ שנים.**

20) דשמיטה . . בס׳ התמונה: **בתורה אור שמות נ, ד מציין: בהקדמה לתמונה ג דכ״ז כ״ט ל״א. ראה פרדס שער (כא) פרטי השמות ספ״ג. סידור תפלה למשה — להרמ״ק — בפי׳ ה׳ מלך (לח, ב). שיעור קומה — להרמ״ק — ספ״ג. הרחי״ו באור החמה שמות י, א. שער מאמרי רשב״י לאדרא רבא קלה, א. לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז״ל ר״פ קדושים. מגלה עמוקות אופן סד. סה. תורת חיים שמות נט, (א) ב ואילך. ספר המאמרים תרס״ח ע׳ מז. לקוטי שיחות בראשית כרך יו״ד ע׳ 176. וראה ג״כ לעיל פ׳ וישלח קפח, ג. ובהנסמן לשם.**

21) הז׳ [**זח: של הז׳**] רועי׳: **ראה זח״ג תוספות שא, סע״ב [אבל שם שבעה זכאי קשוט — וחושב יוסף אחרי יעקב]. סוכה נב, ב. ד״ה ת״ר מצות נר חנוכה בספר המאמרים תקע״א [נמצא בדפוס]. מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שטו. וש״נ.**

22) האבות: **ראה תקונים לזהר חדש קד, א. לקוטי שיחות חנוכה כרך כ ע׳ 643 [נדפסה גם באגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א חלק ח״י ע׳ תקנג]. בהערה שלפנ״ז.**

23) ואהרן ויוסף: **ראה ההערות שלפנ״ז.**

24) והקימונו עלינו [**זח: עליו**] ז׳ רועי׳: **מיכה ה, ד.**

25) ז׳ רועי׳ . . ושמנה נסיכי אדם . . בדרוש דחנוכה: **ראה תורה אור מקץ לג, סע״ג ואילך.**

26) כי: **ה: במשה.**

27) כי מן המים משיתיהו: **שמות ב, י. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תלה.**

28) נשמת חנוך: **ראה לעיל הערה דשמיטה. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תסט.**

29) חנוך שהוא אלי׳: **ראה מגיד משרים [להב״י — ירושלים תש״ך] פ׳ מקץ מג, א ד״ה והאי.**

30) אלי׳ . . משיח . . ושמנה נסיכי אדם: **סוכה נב, ב.**

31) משיח ויוסף: **ראה גם לקמן רכח, רע״ג. תורת חיים שמות נד, ריש ע״ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ שמה. וש״נ.**

32) החסד . . בצו״ח: **זח: החסד כנ״ל . . בצורה וחומר.**

33) למחי׳ להחיות [**זח: ולהחיות**] עם רב: **ויגש מה, ה. ויחי נ, כ.**

34) זו: **ה: כו׳.**

35) וחורבן ב״ר . . דע״ז וש״ד: **יומא ט, ב.**

36) גזירות תתנ״ו: **ראה סדר הדורות ד״א תתנ״ו. נזכר גם בשערי תשובה ח״א שער התשובה ה, ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תשעו.**

37) צרות: **זח: שמדות וצרות.**

38) אוה״ע: **תוקן ע״פ זח. ובנדפס: עכו״ם.**

39) כז״ש: **זח: כז׳ שני.**

40) מי יודע . . כי כל ימינו: **תהלים צ, יא. ט. ראה גם לעיל בפ׳ וירא קב, ב.**

41) הדינין: **ה: ניתוסף: הקשי׳.**

42) שא״ש דהוי עלמא [**זח ניתוסף: כו׳**]: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.**

43) והי׳ האוכל לפקדון לארץ: **מקץ מא, לו.**

44) את אשר האלקי׳ עשה: **מקץ מא, כה.**

45) בזוהר דאית יומין ושנין ידיעין: **ראה זהר מקץ רד, א.**

46) הטובות: **ה: הטבעי׳.**

47) מדות: **זח: בחי׳.**

48) והנה ז׳ שבלי׳ עולות בקנה א׳: **מקץ מא, ה.**

49) בוצין בוצין: **ברכות מח, א.**

50) והנה ז׳ שבלי׳ דקות: **מקץ שם, ו.**

51) כמוץ . . אשר תדפנו רוח: **תהלים א, ד.**

52) כמוץ ותבן דק״נ: **ראה זהר (רעיא מהימנא) משפטים קכ, ב. (ינוקא) בלק קפט, א.**

53) כמוץ ותבן . . ופטורי׳ מן המעשר: **ראה זהר עקב ערב, א. בהערה שלפנ״ז.**

54) בלק״ת ע״פ ותאכלנה הפרות: **להאריז״ל כאן (מא, ד).**

55) וה״א: **זח: מה״א.**

56) וכן (וזהו): **זח: וכל.**

57) ולפי . . קץ . . כו׳: **זח: לפי . . ח: מקץ . . זח: ליתא.**

ריז, ג

58) שייך: **זח: שייך זה.**

59) כו׳: **זח: חולם כו׳.**

60) השמש . . צו״ח: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מג, ב.**

61) צו״ח . . במלאכים: **ראה לעיל שם כה, ב. ובהנסמן לשם.**

62) באופני׳ . . דיצי׳: **ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רפג. וש״נ.**

63) שחומר שלהם מורכב . . כמ״ש הרמב״ן: **ראה גם לעיל שם כה, ב ובהנסמן לשם.**

64) ד׳ רבתי דאחד: **ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רפג. דרך מצותיך שרש מצות התפלה קלו, ב. אמרי בינה שער הק״ש כח, ב. לעיל פ׳ וישב רט, א. לקמן פ׳ ויחי רמ, ב.**

65) מדות: **זח: ממדות.**

66) יהי אור יהי רקיע: **בראשית א, ג. ו.**

67) בכלל: **זח: בכלי.**

ריז, ד

68) וצבא השמים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ג.**

69) שלא יסבו בלכתם: **יחזקאל א, יב. יז.**

70) ממש: **זח: ליתא.**

71) ע״י אמצעי . . במ״א: **ראה גם לעיל בפ׳ נח סח, א ואילך. ויירא צח, א ואילך.**

72) כי שמש ומגן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.**

73) חכ׳ אדם תאיר פניו: **קהלת ח, א.**

74) ודאי: **זח: ג״כ.**

75) באה אלא: **זח: כ״א.**

ריח, א

1) וח״ע: **הוז: (מצד) העצמיו׳ ופנימיי׳ ח״ע.**

2) הוא בחי׳: **זח: והוא בבחי׳.**

3) ישמח הוי׳ [ז: ניתוסף: במעשיו]: תהלים קד, לא.
4) בשמחת לבו: קהלת ה, יט.
5) ונגלה כבוד הוי׳: ישעי׳ מ, ה.
6) שלע״ל יוציא חמה מנרתקה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, א.
7) דג׳ קשרין הן: ראה זהר אחרי עג, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלט.
8) דקוב״ה סו״ג: ראה זהר שם. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ לט. ח״ג ע׳ תשעח ואילך.
9) דבחי׳: זח: בכלל שזהו בחי׳.
10) נק׳: זח: שנק׳.
11) כנ״ל: ז: כלל כנ״ל.
12) ובע״ס: זח: ובע״ס דאצי׳.
13) פלאות חכ׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.
14) תעלומות ח״ע: נסמן לעיל שם יז, ד.
15) התגין ונקודות . . ר״ע הי׳ דורש: מנחות כט, ב. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תע. וש״נ.
16) רננא ושיר כמו ויהי שירו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א.
17) הנסתרות . . והנגלות לנו ולבנינו: נצבים כט, כח.
18) וכן: זח: והן.
19) כתובה פנים ואחור: יחזקאל ב, י.
20) וזאת תורת האדם: שמואל־ב ז, יט. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ח, א ובהנסמן לשם.
21) דנר הוי׳ נשמת אדם: משלי כ, כז.

ריח, ב

22) סעמי׳ שבתו׳ . . כעונג: זח: טנת״א . . העונג.
23) סוכד״ר: הזח: סוף הכל.
24) כי טוב . . לגנוז האור בכלי: נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.
25) המכוון בתו״מ . . שיאיר . . בשם אלקי׳: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לה, ד. חיי שרה קכח, סע״ב ואילך.
26) כי הוי׳ הוא האלקי׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ד.
27) והיו הדברים האלה: ואתחנן ו, ו. ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמא, ד.
28) אנכי הוי׳: יתרו כ, ב.
29) אנכי מי שאנכי: נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.
30) עכ״ד פ״נ: נסמן לעיל שם מח, ג.
31) הוא: זח: והוא.
32) פב״פ דיבר הוי׳ עמכם: ואתחנן ה, ד.
33) וזאת לפנים בישראל [זח: ניתוסף: כו׳]: רות ד, ז.
34) כי אמרתך חייתני: תהלים קיט, נ.
35) קול אלקי׳ מדבר: ואתחנן ה, כג (בדילוג).
36) ודבריו חיים וקיימים: ברכת אמת ויציב.
37) ושננתם כו׳: ואתחנן ו, ז.

ריח, ג

38) כו׳: הז: פ״נ כו׳.
39) כאשר א׳ נעשה: משפטים כד, ז.
40) נקבע . . אף: זח: ונקבע . . ואף.
41) שא׳ ונעשה רצונו: ראה ספרי פינחס כח, ח.
42) ולא יכנף עוד [ה: ניתוסף: מוריך]: ישעי׳ ל, כ.
43) כמ״ש: זח: כמו שהן.
44) דישראל שעמדו בה״ס: שבת קמו, רע״א. ראה ספר המאמרים תרמ״ח ע׳ קצח ואילך.
45) דלע״ל ולז״א: זח: לע״ל ולזאת א׳.
46) חרות . . חירות ממ״ה: תשא לב, טז. ראה שמות רבא רפל״ב. פמ״א, ז. זהר בראשית לא, ב.
47) לוחות . . כתובים מב׳ עבריהם: תשא לב, טו. ראה בסמוך הערה לוחות.
48) מי כמוך באלים הוי׳: בשלח טו, יא. ראה לעיל בפ׳ נח סד, ג ואילך.
49) ח״ת: הז: ת״ת.
50) הוי׳ אלקיו עמו: בלק כג, כא.
51) שבכח״ב: וז: שבחכ׳.
52) ב׳ כתרי׳ . . ויתנצלו: תשא לג, ו. שבת פח, א.
53) עין הרע דשטן במ״ת: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טז, א ובהנסמן שם.
54) לוחות האחרונו׳ שלא היו . . בשוה: ראה לעיל הערה לוחות. הנסמן לעיל בפ׳ וישלח קפה, ג.

ריח, ד

55) נובלות חש״מ תורה: בראשית רבא פי״ז, ה. פמ״ד, יז.
56) ואשים דברי בפי״ך: ישעי׳ נא, טז.
57) המעשה: ה: כח המעשה.
58) אשרי מי שבא לכאן: נסמן לעיל בפ׳ נח סה, ד.
59) ותלמודו: זח: ותלמודו בידו.
60) בידו: זח: ליתא.
61) העוסק בתורה לשמה מגלין [ז: זוכה ומגלין]: ראה אבות רפ״ו. הנסמן לעיל שם.
62) אלא . . שבתורה: זח: רק . . דתר״מ.
63) דמצוה בא״ת ב״ש . . הוי׳: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסה, ג.
64) שהמצות . . תוס׳ אורות . . בע״ח: נסמן לעיל בפ׳ לך פ, ג.
65) מתן בסתר: נסמן לעיל בפ׳ ויצא שם.
66) בחי׳: זח: ליתא.
67) ויין מלכות רב כו׳ והשקות בכלי זהב: אסתר א, ז (בהיפוך הסדר). ראה לעיל ריד, ד. תורת חיים ויקהל תקעח סע״ב ואילך.
68) סוד הוי׳ [ז: ניתוסף: ליראיו]: תהלים כה, יד.
69) ויתשם מעל אדמתם: נצבים כט, כז [בדילוג השם].
70) והפנימי׳: הז: והפנימי׳ הוא.
71) יוחנן כה״ג ביטול המעוררי׳: נסמן לעיל בפ׳ וירא קיח, ג.
72) עורה למה תישן ה׳: תהלים מד, כד. — לקמן ריט, א הוי׳ — ראה ספר המאמרים תש״א ע׳ 12. לקוטי שיחות י״ב תמוז כרך יח ע׳ 478 [אגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ח ע׳ רכב].
73) וכי יש שינה לפני המקום: סוטה מח, א.
74) דלית גבינין: ראה הנסמן לעיל בפ׳ וירא קיח, ב.
75) ע״פ דלא נאים: נסמן לעיל שם קג, א.
76) בענין הקדמ׳ . . יובן: זח: יובן בענין הפ׳ . . ליתא.
77) דיש: זח: בשרש.
78) פרעה דקדושה . . דאתפריעו ואתגלו: נסמן בריש המאמר.

ריט, א

1) הולד: זח: הולדת.
2) דעה״ד . . בחו״ג המגולי׳: ראה לעיל ר״פ נח מו, סע״א ואילך ובהנסמן לשם.
3) וכן: זח: כמו.
4) אני ישינה: נסמן לעיל רטו, ב.
5) וכן: זח: וכן א׳.
6) דקוב״ה בגלותא אסתלק: נסמן לעיל בפ׳ לך צה, א.
7) הוי׳: זח: ה׳. ראה גם לעיל ריח, ד הערה 72.
8) פרע״ה . . שלא ידע את יוסף: שמות א, ח.
9) לא ידעתי את הוי׳: שמות ה, ב.
10) ואת צנועים חכמה: משלי יא, ב.
11) שמורין: הזח: שמור. ה: נכתב ממעל לשורה: סמוי.
12) בכל מידי דצייר וחתים [ה: ניתוסף: לית]: חולין קה, ב (ושם: מילי ובתוד״ה אלא תענית ח, ב הובא כבפנים).
13) הזכרון . . החכ׳: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקמא. נביאים וכתובים ע׳ צט ובהנסמן בהנ״ל.
14) ולזכרון בין עינינך: בא יג, ט.
15) מחודו״מ: ה: מר״ד.
16) בהסתלקות: וח: בהשתלשלות.
17) ופרע [זח ניתוסף: את] ראש האשה . . המכסה: נשא ה, יח ובספרי שם.
18) מל ולא פרע: שבת קלז, רע״ב (במשנה).
19) בפרוע פרעות בישראל: ס׳ שופטים ה, ב.
20) שהוא: זח: שהי׳.

ריט, ב

21) ביוסף . . על״י עי״ן: ויחי נ, כב. ראה גם לעיל בפ׳ וירא קיט, רע״א ובהנסמן לשם.
22) (משא״כ: הוז: משא״כ.
23) יאר הוי׳ פניו אליך: נשא ו, כה.
24) את פניך הוי׳ אבקש: תהלים כז, ח.
25) מילה ופריעה: ראה גם לעיל ריג, ב. אגרת הקדש ס״ד. עטרת ראש דרוש לש״ש ע׳ 94.
26) הגם: זח: הגם לגמרי.
27) ומלתם את ערלת לבבכם: עקב י, טז.
28) קדש עצמך במוחר לך: ספרי פ׳ ראה יד, כא. יבמות כ, א. ראה תניא ספכ״ז וספ״ל. מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ ה. וש״נ. (וראה גם) לעיל שם.
29) וארא כעין החשמל: יחזקאל א, ד (בדילוג).
30) ומתוכה ד׳ חיות: שם א, ה (בדילוג).
31) בר״ת דמי־יעלה . . וס״ת דמי יעלה: נסמן לעיל בפ׳ לך צג, ב.
32) ר״ת: זח: אותיות.
33) בשרש: ה: לעה״ע.
34) שראה ויספרה: איוב כח, כז.
35) מעבר לים: נצבים ל, יג.
36) כי קרוב אליך . . ובלבבך [ז: ניתוסף: לעשותו]: נצבים שם, יד.
37) מילה מ״ל י״ה: נסמן לעיל שם צד, א.
38) פרעה: וח: בפריעה.
39) ג״כ: זח: ליתא.
40) שאותיות פרעה . . העפר: ס׳ ערכי הכנויים לבעל סדר הדורות מערכת פרעה.
41) אוצר של י״ש: ברכות לג, ב. ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תתקצג. תורת חיים בשלח ע׳ שכח ואילך. לעיל פ׳ וישב רב, סע״ג. ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א כרך ד׳ ע׳ ש.
42) כנ״י . . אשה יראת ה׳: נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.

43) הן יראת ה׳ היא חכ׳: **איוב כח, כח. ראה לעיל בפ׳ וישב רב, רע״ד.**

ריט, ג

44) ונפשי כעפר . . פתח לבי בתורתך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ב.**

45) משה שהי׳ עניו מכל אדם: **בהעלותך יב, ג.**

46) וחכים: **זח: וחביב.**

47) אז יכנע לבבו הערל: **ע״פ בחוקותי כו, מא.**

48) אעא דלא סליק . . מבטשין לי׳ וסליק: **ראה זהר שלח קסח, א. תניא פכ״ט.**

49) שרואים: **זח: שאנו רואים.**

50) בנ״נ בשביל שהלך ג׳ פסיעות: **בתורה אור כאן מציין הצ״צ: סנהדרין צו [א] ע״ש וע׳ ילקוט [שמעוני מלכים־ב כ, יב (רמז רמד)]. וראה גם רש״י ירמי׳ יב, ה.**

51) לבטל: **זח: לבטש.**

52) טובה מרדות א׳: **ברכות ז, א.**

53) שביקש אברהם . . טרדת הפרנסה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מ, ד.**

54) רק: **זח: רך.**

55) בעיניו: **זח: בעיני ה׳.**

56) כי אתה . . וה׳ יגיה חשכי: **חיבור שני כתובים — תהלים יח, כט. שמואל־ב כב, כט.**

57) באיוב כשא׳ ואני עפר: **איוב מב, ו [ושם: על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר — וראה אבן עזרא שם].**

58) והגדילו בכפליים: **איוב שם, יב ואילך.**

59) אור: **הזח: ליתא.**

ריט, ד

60) שהכל הי׳ מן העפר: **ע״פ לשון הכתוב קהלת ג, כ.**

61) שויתי הוי׳ לנגדי תמיד: **תהלים טז, ח.**

62) הוי׳ . . הי׳ הוה ויהי׳: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנז, סע״ב. גנת אגוז (ירושלים תשמ״ט) ח״א שער ההוי׳ (ע׳ כב וע׳ כו ואילך). עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף א. שלחן ערוך אדה״ז חאו״ח רס״ה.**

63) אני הוי׳ לא שניתי: **מלאכי ג, ו.**

64) תאיר: **זח: ליתא.**

65) ב׳ אלפים שנה שקדמה התורה לעולם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.**

66) ואהי׳ אצלו אמון . . מופלא: **נסמן לעיל שם.**

67) ואהי׳ שעשועים . . חו״ב: **ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תנה.**

68) כי אלף שנים בעיניך: **ראה לעיל שם ח, ד ובהנסמן לשם.**

69) יחיינו מיומים: **הושע ו, ב. ראה גם לעיל בפ׳ לך צו, ג ובהנסמן לשם.**

70) כנ״ל: **זח: כמ״ש.**

71) ובלילה שיר״ה עמי: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ד.**

72) זמירות הי׳ לי חוקיך: **תהלים קיט, נד.**

73) ועכ״ז [**זח: וע״ז**] נענש דוד: **ראה סוטה לה, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשפג. וש״נ.**

74) עיקר זמירות הוא בכלי: **ראה לעיל בפ׳ בראשית לג, ד ובהנסמן לשם.**

75) מכנף הארץ זמירות שמענו: **ישעי׳ כד, טז.**

76) למען יזמרך כבוד: **תהלים ל, יג.**

77) השכם והערב עליהם לבהמ״ד: **גיטין ז, א.**

78) לבאר: **זח: להקדים ולבאר.**

79) רבות עשית ה׳ אלקי: **תהלים מ, ו [בדילוג].**

80) כל: **זח: של כל.**

81) עשי׳: **זח: עשי׳ גשמי׳.**

82) מה רבו . . בחכ׳ עשית: **תהלים קד, כד.**

רכ, א

1) שיגלה: **זח: שיתגלו.**

2) אראנו נפלאות: **מיכה ז, טו.**

3) עתיד להנחיל . . ש״י עולמות: **ראה סוף עוקצי׳.**

4) מי ימלל גבורות ה׳: **תהלים קו, ב.**

5) געה״ע דעולם הבריאה: **ראה תניא פל״ט. לקוטי תורה נצבים מט, ג.**

6) ויטע ה׳ אלקי׳ גן בעדן מקדם: **בראשית ב, ח.**

7) ויהי אור: **בראשית א, ג.**

8) ויעש את הרקיע: **שם א, ז [בדילוג].**

9) אור קדמאה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ג.**

10) אור ז׳ הימים: **ישעי׳ ל, כו.**

11) אור הגנוז לצדיקים: **חגיגה יב, א.**

12) בינה שנקי׳ רקיע: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תנ וע׳ תעב ובהנסמן שם.**

13) אמ״ר: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, א.**

14) זו״נ . . שמשא וסיהרא: **ראה תקוני זהר בהקדמה ח, סע״ב ואילך.**

15) כי [**זח: ליתא**] שמש ומגן: **תהלים פד, יב.**

16) דתדשא הארץ: **בראשית א, יא.**

17) מצמיח חציר לבהמה: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קכט, ב. ובהנסמן לשם.**

18) תוצא הארץ נ״ח: **בראשית א, כד.**

19) כנ״ל: **זח: כ״כ.**

רכ, ב

20) וידבר ג״א משל: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פא, סע״ד ובהנסמן לשם.**

21) ג׳ מאות משלים דר״מ: **סנהדרין לח, סע״ב.**

22) אד׳ בחי׳ המל׳: **נסמן לעיל בפ׳ נח סד, ג.**

23) כדי: **זח: ג״כ לאין שיעור למטה וזהו ורב כח ריבוי החלקים המסתעפי׳ מכח האלקי שנק׳ כח הפועל בנפעל בכלל כידוע וזהו רבות עשית בריבוי חלקי׳ ביריד המדריגות כדי.**

24) ולאו מכל אינון מדות: **תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

25) והי׳ הוי׳ לי לאלקי׳: **ויצא כח, כא.**

26) דסו״מ עבמ״ח: **פיוט לכה דודי.**

27) במי נמלך בנש״צ: **ראה בראשית רבא פ״ח, ז. רות רבא פ״ב, ג.**

28) משמים הביט ה׳ . . ממכון שבתו השגיח: **תהלים לג, יג. יד.**

29) עיניך פקוחות: **ירמי׳ לב, יט.**

30) כל אשר חפץ ה׳ עשה: **תהלים קלה, ו.**

31) ברצון: **זח: ברצונו וחכמתו.**

32) המגביהי לשבת המשפילי לראות: **שם קיג, ה. ו. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ עט. וש״נ.**

33) וכמ״ש ומסדר [**זח: וכמו מסדר**] הכוכבים ומזלות [**ז: ליתא**] ברקיע: **ע״פ תפלת ערבית.**

רכ, ג

34) קמי׳ כלא [**ח: ליתא**] כולא [**ז: כולא כלא**] חשיב: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**

35) דשמים לרום: **משלי כה, ג.**

36) למה יאמרו הגוים איה: **תהלים קטו, ב [ושם: איה נא].**

37) ואלקינו בשמים: **תהלים שם, ג.**

38) אי׳ מקום [**ז ניתוסף: כבודו**]: **נוסח קדושת כתר.**

39) רם על כל: **תהלים קיג, ד.**

40) א״א: **זח: א״ע.**

41) חפץ: **זח: חפץ למעלה.**

42) בראשית בשביל התורה: **בראשית א, א וברש״י שם.**

43) אם לא בריתי: **ירמי׳ לג, כה.**

44) דאסתכל באורייתא וברא עלמא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.**

45) דאורייתא מח״ע נפקת: **נסמן לעיל שם א, ב.**

46) אביטה נפלאות מתורתך: **תהלים קיט, יח [ושם: ואביטה — ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רנח].**

47) עושה נפלאות: **תהלים עב, יח.**

48) שכל הנעל׳ מכל רעיון: **נסמן לעיל שם כא, ב.**

49) למחת״ב: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**

רכ, ד

50) רזא דרזין: **זהר (אדרא רבא) נשא קכח, א. ראה אמרי בינה שער הק״ש פנ״ה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ לט.**

51) דחכ׳ שמאין תמצא: **איוב כח, יב.**

52) שישראל עבמ״ח: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, ד.**

53) עשה פלא: **בשלח טו, יא. ראה גם לעיל בפ׳ נח סה, ב.**

54) על נסיך ונפלאותיך . . עת [**זח: יום**]: **ע״פ תפלת מודים.**

55) ע״פ: **זח: הוא ע״פ.**

56) הלא הוא כמוס עמדי: **האזינו לב, לד.**

57) ואוה״ע: **תוקן ע״פ זח. ובנדפס: ועכו״ם.**

58) והימים ימי ביכורי: **שלח יג, כ. ראה זהר שלח קנח, ב. ראה גם שערי תשובה ח״א שער הבחירה טז, ד ריח, ב. עטרת ראש שער ר״ה ע׳ 8. מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקג.**

59) גבו״ק: **זח: גבורות קשות.**

60) כ״ז: **זח: גם זה.**

61) תקלא [**זח: טיקלא**]: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ ט. שערי תשובה שם יט, ב ואילך.**

62) אותותינו לא ראינו: **תהלים עד, ט.**

רכא, א

1) וחשב מחשבות: **שמואל־ב יד, יד.**

2) מה גדלו מעשיך ה׳: **תהלים צב, ו.**

3) דח״ס: **הזח: דחסד.**

4) דלא ידע לי׳ [**ח: ליתא**] בר איהו: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, ב. קמ, ב.**

5) גל עיני ואביטה: **תהלים קיט, יח.**

6) בפקודיך אשיחה ואביטה אורחותיך: **תהלים קיט, טו.**

7) והוא ורצונו העצמי׳ א׳: **ראה תניא פ״ד (ח, סע״א). פכ״ג (כח, סע״ב).**

8) אין קדוש כהוי׳ דגם דאורייתא קדישא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לג, א.**

9) אבל: **זח: ליתא.**

10) קדושי׳ תהיו יכול כמוני: **קדושים יט, ב. ויקרא רבא פכ״ד, ט. ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רכו. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ תקצד.**

11) לקדושים אשר בארץ: **תהלים טז, ג.**

12) אשר קדשנו [**ז: ניתוסף: במצותיו**]: **נוסח ברכת המצות.**

13) שלא נערוך אליו קדושתו: פיוט יגדל. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תקלג. וש"נ.
14) כי עמך כו': תהלים לו, י.
15) אנת הוא חד: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
16) ועמך כולם צדיקים: ישעי' ס, כא.

רכא, ב

17) אין [זח: ואין] זולתך מלכנו לחהעה"ב: ברכת יוצר לשבת.
18) חיי העוה"ב שנק' פרס: ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תעא. וש"נ. לעיל בפ' חיי שרה קלה, א. תולדות קנב, א.
19) פרס לשון מחצה: ראה בכורות נח, א. ערוך בערכו.
20) הכתר . . מחר"ך: נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.
21) ש"י . . להנחיל אוהבי יש: משלי ח, כא. סוף עוקצי'.
22) שכר מצוה מצוה: אבות פ"ד, מ"ב. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שכ. וש"נ.
23) יפה שעה א': אבות פ"ד, מ"ז. וראה לקמן פ' ויחי רלו, סע"ד. וראה ד"ה זה במאמרי אדה"א קונטרסים ע' רמא ואילך.
24) כו' . . מאמר זה . . אינו: זח: ליתא . . ליתא . . אין מאמר זה.
25) בירידות: זח: בריבוי.
26) גבורו' ה': זח: ליתא.
27) היש מספר לגדודיו: איוב כה, ג.
28) אלף אלפים ישמשוני': דניאל ז, י.
29) שלגדודיו אין מספר: חגיגה יג, ב.
30) שאין להיכלות מספר: ראה גם אור התורה שלח כרך ו ע' א'תשעב ואילך.
31) המוציא במספר צבאם: ישעי' מ, כו.
32) מונה מספר לכוכבים: תהלים קמז, ד.
33) עשר ולא תשע: ספר יצירה פ"א, מ"ד.
34) המדות דז"א . . שכל א' מתחלק . . הן עולין למספר: במאמרי אדה"א קונטרסים ע' שנג: דו"ק . . כל ספי' דז"א נחלקת לי' וי' לי' עד ה' פעמי' הרי עולה ת"ר אלף שהן ס"ר, ועוד נחלק פעם הו' לי' הרי י"פ ס"ר הן ת"ר רבבות, ועוד נחלק פעם הז' לי' הרי י"פ ת"ר רבבות הן ו' אלפי' רבבו"' ע"ש. וראה גם מאמרי אדה"א במדבר ח"א ס"ע פב ואילך.

רכא, ג

35) י"פ: באחדים מהביכלאך: ר"פ. וראה הערה שלפנ"ז.
36) ו' אלפי' רבבות ספי': נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.
37) שיעור קומה של יוצ"ב כמ"ש בס"י: ראה הנסמן באור התורה ואתחנן כרך ו ע' ב'רלג. מאמרי אדה"א קונטרסים ע' שסו. לעיל שם מו, א. שומר אמונים (לר"י אירגס) ויכוח ראשון סס"ד-ס"ה.
38) ורב כ"ח . . רל"ו: תהלים קמז, ה. ראה סידור שחרית ס, א. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתיט.
39) במספר: זח: (ב)גי'.
40) ה' אבנים בונות ק"כ בחים: נסמן לעיל בפ' בראשית כד, א.
41) דבחי' המל' . . שבמדות דז"א: נסמן לעיל בריש המאמר.
42) י"ב צירופי' מד' אותיות: ראה לעיל פ' וישב רו, ב. מ"ג' אותיות י"ב צירופים. ובספר יצירה פ"ד, מי"ב: ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים.
43) יב"ש . . נגד י"ב צירופי' . . הוי' . . ג"א: נסמן לעיל בפ' חיי שרה קכט, ג.
44) ששם עלו שבטים: תהלים קכב, ד.
45) ב"ב בקר: מלכים-א כג-כה. מד.
46) שתחת יש"ש כו': זח: דים של שלמה כידוע.
47) הפרש [זח: ניתוסף: בזה] בין אורות לכלים: ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' א"ב ואילך. וש"נ.
48) בד"י ארמ"ע: נסמן לעיל בפ' בראשית יט, ג.

רכא, ד

49) גילוי: זח: כגילוי.
50) מה: זח: כמו.
51) שלימותא דכולא: ראה תקוני זהר בהקדמה יז, ב. עבודת הקדש ח"א רפ"ח.
52) המגביל . . ושיעור: זח: כח המגביל כל שיעור.
53) וי"ן דוהנורא שכלול מחו"ג: ראה לעיל בפ' בראשית מא, ד ובהנסמן לשם.
54) מקום ארון אינו מן המדה: ראה לעיל בפ' נח סה, ג ובהנסמן לשם.
55) גם: זח: ליתא.

רכב, א

1) דאיהו וחיוהי חד: תקוני זהר בהקדמה ג, ב.
2) ע"כ: זח: מ"מ.
3) התחלקות: זח: התחל(ו)ת.
4) שהמדות: זח: שהמהו'.
5) איהו וגרמוהי חד: תקוני זהר שם.
6) דאיהו תפים בכ"ע: נסמן לעיל בפ' נח סו, ג.
7) למדת"ב: זח: ניתוסף: כלל.
8) הוא מקומו ש"ע: נסמן לעיל בפ' בראשית מג, א.
9) שצמצם שכינתו בין ב' בדי ארון: ראה בראשית רבא פ"ד, ד. הנסמן במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' עד.
10) איזה בית: ישעי' סו, א.
11) השמים ושמה"ש לא יכלכלוהו: מלכים-א ח, כז [ושם: יכלכלוך — ראה מאמרי אדה"א בראשית ע' קנח. וש"נ. קונט' ד"ה דור לדור [מכ"ק אדה"א, תשנ"ב] ע' 28 וש"נ].
12) בד' אמות של הלכה: ראה ברכות ח, א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תמד. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תב. וש"נ. ע' תז. קונטרסים ע' שסד.
13) דאורייתא היכלא עילאה דקוב"ה: ראה זהר ויקהל ר, ע"א.
14) א' שאלתי כו' [זח: ליתא] שבתי: תהלים כז, ד.
15) דרכי ה': שמואל-ב כב, כב. הושע יד, י. תהלים יח, כב.
16) אורחות הוי': תהלים כה, י. ראה הנסמן במאמרי אדה"א קונטרסים ע' שכד.
17) מצות ה' או תורת ה': ויקרא ד, ב. בא יג, ט.
18) כי שם הוי' נק' עליך: תבוא כח, י. ברכות ו, א.

רכב, ב

19) במראה אליו אתוודע: בהעלותך יב, ו.
20) מעלה: ח: ליתא.
21) אא"ס: זח: א"ס.
22) ארוכה מארץ מדה: איוב יא, ט.
23) ושלא: זח: שלא.
24) בחי': זח: בחי' (ה)תפשטות (האורך) דארץ ולא יכילנה בחי'.
25) הנסתרות להוי' אלקינו: נצבים כט, כח.
26) בע"ג: ח: ניתוסף: בב"ג [בבעל גבול].
27) ג"כ: זח: ליתא.
28) לא בשמים היא: נצבים ל, יב.
29) ולא בים היא: ראה הנסמן לעיל בפ' בראשית טז, ב.
30) כי קרוב אליך הדבר: נצבים שם, יד.
31) יכול: זח: יכול הוא.
32) סייג לחכ' שתיקה: אבות פ"ג, מי"ג.
33) כמשה שהי' כבד פה: שמות ד, י. ראה גם סידור שחרית סג, ד. מאמרי אדה"א בראשית ע' כט. וש"נ. ויקרא ח"ב ע' תשל. לעיל פ' וישב רז, ד.
34) חכ': זח: ח"ס.
35) כו': הח: כנ"ל.
36) הדיבור: זח: גם הדיבור.
37) לך דומי': תהלים סה, ב.

רכב, ג

38) והי' מספר בנ"י: הושע ב, א. ראה מאמרי אדה"א במדבר ח"א ע' קיג ואילך ובהנסמן בריש המאמר שם.
39) כנ"ל: זח: ליתא.
40) הזה: זח: הזה עצמו.
41) ע"כ: ה: א"כ.
42) ופרצת ימה נחלה בלי: ויצא כח, יד. שבת קיח, סע"א.
43) הפכים: הזח: הפירושים.
44) רחבה מצותך מאד: נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ד.
45) דח"ת: זח: דד"ת.
46) מי מדד: ישעי' מ, יב. ראה מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' עא ואילך.
47) עצמו: זח: עצמו דוקא.
48) העצמי': זח: העצמו' בטה"ע.
49) אז ראה ויספרה: איוב כח, כז.
50) שמותיו העצמי': ראה גם לעיל בפ' חיי שרה קלד, ב ובהנסמן לשם.

רכב, ד

51) שסיפור וספר [זח: שספר וסיפור] דתושב"כ ושבע"פ: נסמן לעיל בפ' ויצא קסה, א.
52) עד שבא: זח: ע"כ גם שבאו.
53) וכ"ז . . שהוא: זח: כו' . . מפני שהוא.
54) מרחב: זח: שיהי' מרחב.
55) דתוש"מ: זח: דתר"מ שלמטה.
56) בלי: זח: בלתי.
57) שלכל תכלה: התחלת הכתוב (תהלים קיט, צו) רחבה מצותך מאד.
58) אין . . עדיין: זח: עדיין אין . . ליתא.
59) תושב"כ: זח: בספר דתושב"כ.
60) ביוה"ד: זח: ביו"ד הדברות.
61) ואשים דברי . . בפיך: ישעי' נא, טז.
62) במצות . . רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת: מכות כג, סע"ב.
63) ואותיות [זח: ובאותיות] דתושב"כ הן ס"ר: ראה בהנסמן לעיל בפ' בראשית ד, ג.
64) דקודם שנברא העולם: ראה בראשית רבא פ"ג, ז. הערה במאמרי אדה"א דברים ח"ב ע' תקפג.
65) שברא: זח: שברא את.

66) דחורה: **זח**: ניתוסף: דוקא.
67) בחכ׳ יבנה בית: משלי כד, ג.
68) שקודם: **זח**: למעלה שקדם.

רכג, א

1) דהוי בני עלמין: ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלה, א.
2) מה רבו מעשיך ה׳: תהלים קד, כד.
3) מה גדלו מעשיך ה׳: תהלים צב, ו.
4) לעלול: **הח**: לעילה.
5) אין ערוך . . נברא . . נאצל: ראה גם לעיל פ׳ לך פ, א ובהנסמן לשם.
6) הכל: **הזח**: והכל.
7) ח׳ עלמין דכסופין: נסמן לעיל בפ׳ נח מז, ג.
8) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תסח. וש״נ. קונטרסים ע׳ שכה וע׳ תקע. לעיל פ׳ תולדות קמט, ד.
9) ויטע ה׳ גן בעדן: בראשית ב, ח [ושם: ה״א].
10) מאד: **ה**: ביותר מאד.
11) בחו״צ: בחומר וצורה.
12) שהארץ . . גרגיר חרדל: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ד.
13) כגבוה שמי׳: תהלים קג, יא.
14) דשמי׳ לרום: משלי כה, ג.
15) מן הארץ לרקיע מהלך ת״ק שנה: חגיגה יג, א.

רכג, ב

16) אני אענה את השמים: הושע ב, כג [בהוספת תיבת אני — ראה לקמן פ׳ ויגש רל, ד. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קצו. ויקרא ח״א ע׳ קנה].
17) כי רוח . . באופנים: יחזקאל א, כ. כא.
18) החיות היא: **זח**: החי׳.
19) שמים: **זח**: ניתוסף: בכלל.
20) דהגלגלי׳ . . כוכבי לכת: ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ א׳נז (שם ע׳ א׳נו).
21) השמש שהולך אל דרום וסובב: קהלת א, ה. ו.
22) ובא: **הח**: הוא בא.
23) כח: **זח**: כח הפועל.
24) שלא יסבו בלכתן: יחזקאל א, יב. יז.
25) דאא״ס למטה . . למעלה: נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.
26) העליונים: **זח**: העולמות.
27) באופנים: **זח**: כאופנים.
28) שאין לך עשב למטה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יט, א.
29) שהי׳ העולם מתפשט: ראה חגיגה יב, א.
30) והן: **זח**: ניתוסף: הן.
31) שא׳ לעולמו די: ראה חגיגה שם. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרנב. וש״נ.

רכג, ג

32) הבנין לקיום: **זח**: הקיום לבנין.
33) בראשית ברא בשביל התורה . . ובשביל ישראל: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מד, א.
34) ה׳ קנני ראשית דרכו: משלי ח, כב.
35) ואהי׳ אצלו . . מופלא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.
36) כולא קמי׳ כלא חשיב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.
37) רבות: **זח**: ניתוסף: עשית.
38) מי ימלל גבו׳ ה׳: תהלים קו, ב.
39) הללוהו בגבורותיו: תהלים קנ, ב.
40) הן הן גבורותיו: ילקוט שמעוני נחמי׳ רמז תתרעא.
41) נפלאותיך: **זח**: הנק׳ נפלאותיך.
42) פלא [**זח**: פלאות] דחכ״ע: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.
43) שנודעו: **זח**: דאע״פ שנודעו.
44) ותמלא כדה כו׳ [**זח**: ניתוסף: וד״ל]: ראה לעיל בפ׳ חיי שרה קכח, א. ובהנסמן לשם.
45) העליונות: **זח**: דעולמות.
46) הוי׳ אלקי: **זח**: ליתא.

רכג, ד

47) הוי׳: **זח**: הוי׳ אלקי.
48) שגם: **זח**: לפי שגם.
49) בגילוי: **זח**: בנגלות.
50) בד״ת: **זח**: גם בד״ת.
51) אור: **זח**: ליתא.
52) ולגדולתו . . אין חקר: תהלים קמה, ג.
53) לך הוי׳ הגדולה: דברי הימים־א כט, יא.
54) במקום גדולתו . . ענוותנותו: ראה מגילה לא, א. ספר המאמרים תרנ״א ע׳ עא. השי״ת ע׳ 40 בהערה. מאמרי אדה״א דברים ח״א ס״ע קצט ואילך.
55) ה׳ מלך גאות לבש: תהלים צג, א. ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקפג. נביאים וכתובים ס״ע יד.
56) הללוהו כרוב גודלו: תהלים קנ, ב. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ מו. וש״נ.
57) בחי׳: **זח**: יתכן בחי׳.
58) המעשים: **זח**: שגוף המעשים.
59) נק׳: **זח**: נק׳ זה.

רכד, א

1) קרסולי החיות כו׳ שוקי החיות: חגיגה יג, א.
2) מינים: **זח**: ניתוסף: רבים.
3) אלף אלפי׳: דניאל ז, י.
4) מכאן ואילך צא וחשוב: ספר יצירה פ״ד, מ״ב.
5) (שבא . . וכנ״ל: **הזח**: שבא . . (וכנ״ל.
6) בתוש״מ שנק׳ ספר החיי׳: ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תק. וש״נ.
7) ספר תולדות אדם: בראשית ה, א.
8) בו: **זח**: ליתא.
9) דאסתכל באורייתא ובראו עלמא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.
10) תדשא הארץ ועץ עושה פרי: בראשית א, יא (יב). חולין ס, סע״א.
11) תוצא הארץ . . בקומתן . . נבראו [**זח**: ליתא]: בראשית א, כד. חולין שם.
12) שבאותיות: **זח**: ניתוסף: התורה.
13) אומן: **הזח**: ליתא.
14) בג׳ דברים . . בספר וסופר וסיפור: ראה ספר יצירה בתחלתו.
15) שקדמה לעולם אלפיים שנה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, א.
16) קו . . משחתא או מתקלא: ראה הנסמן לעיל שם כו, א.
17) עד דלא הוה מתקלא: ראה זהר (ספרא דצניעותא) תרומה קעו, ב.
18) אי׳ סופר אי׳ שוקל: ישעי׳ לג, יח.

רכד, ב

19) בוניך שעוסקים בבנינו ש״ע: ראה ברכות סד, א. שבת קיד, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תכו. וש״נ.
20) לא: **זח**: לא בא.
21) אותיות: **זח**: אותיות בספר.
22) ית׳: **זח**: ליתא.
23) בענין: **זח**: בעיון.
24) מחה״ק סתימאה: **זח**: מח״ס הקדומה.
25) עלמין סתימין דלא אתגליין: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
26) דאא״ס: **זח**: דא״ס.
27) לתבונתו אין מספר: תהלים קמז, ה.
28) וכ״א [**זח**: וכן א׳] בס״י לפני א׳ . . מה: שם פ״א, מ״ז.
29) שהרי: **זח**: שהרי הי׳.
30) סופר שלמעלה מבחי׳ ספר: ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ נו. וש״נ.
31) כל אמרת אלו״ה צרופה: משלי ל, ה.
32) כו׳: **זח**: אל תוסף — משלי שם, ו.
33) שיש אם למקרא: קדושין יח, ב.

רכד, ג

34) שסופרי׳ כל האותיות: קדושין ל, א.
35) שהרי יכול להוסיף ולגרוע: ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלד, ג.
36) ודורשי׳ על כל קוץ תלי תלי [**זח**: תלים]: ערובין כא, סע״ב.
37) כנ״ל): **זח**: כנ״ל. וראה לקמן הערה 42.
38) עילה המשפיע . . מחלק העשירי שבו: ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תלה וע׳ תקכו. לקוטי תורה ברכה צג, ג. מאמרי אדה״א דברים ח״א ס״ע עדר. ח״ג ריש ע׳ א״יא.
39) גבוה מעל: קהלת ה, ז.
40) בחי׳ . . דמל׳: **זח**: מבחי׳ . . דמל׳ דמל׳.
41) וההתכללות: **זח**: ובהתכללות נכונה.
42) וד״ל): ראה לעיל הערה 37.
43) בסופר וסיפור: **זח**: בספר וסופר.
44) דגליף גליפו . . מה שעתיד: ראה זהר בראשית טו, א. הנסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ב.

רכד, ד

45) דכתי׳: **זח**: דכתי׳ בי׳.
46) האותיות: **הזח**: אותיות העצמיי׳.
47) דסה״ח: דספר החיים.
48) תושבע״פ מל׳ קרינן לה: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
49) דיש בינה יתירה באשה: נסמן לעיל בפ׳ לך פב, ג.
50) ר״ע דדש על כל קוץ: מנחות כט, ב.
51) ס׳ המה [**זח**: ליתא] . . ועלמות: שיר השירים ו, ח. ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״ב ס״ע תריט ואילך. לעיל פ׳ חיי שרה קלד, ד ובהנסמן לשם.
52) בטו״ט: בטמא וטהור.
53) כמ״ש להבדיל: שמיני יא, מז.
54) ואו״ה כו״פ: ואיסור והיתר כשר ופסול.
55) לא תסור: ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלד, ג ובהנסמן שם.
56) צו״ת: ציצית ותפילין. **זח**: טו״ת — טלית ותפילין.
57) סלסלה ותרוממך: נסמן לעיל שם קלג, ב.
58) כל שערה . . גומא בפ״ע: בבא בתרא טז, א. נדה נב, ב.

59) שרש: **ה**: שפע.
60) השערות . . המותרי מוחין: ראה לעיל פ׳ חיי שרה קכג, ג ואילך.

רכה, א

1) מזקן שקנה חכ׳ ממקורה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ג.
2) בשערות: **זח**: ניתוספ: שהן ההלכות שיהי׳ כל הלכה ברורה בטעמה בפ״ע ולא יהי׳ תערובות עם זולתה כמו הקושי׳ שמבלבלים הדינים וההלכות ובתירוץ הקושי׳ זהו כמו הסלסול בשערות.
3) קווצותיו תלתלי׳: שיר השירים ה, יא. ערובין כא, סע״ב.
4) באד״ר . . כל נימא ונימא: ראה שם קכח, סע״ב ואילך.
5) כו׳): **זח**: כו׳. וראה לקמן הערה 9.
6) במחשכי׳ הושיבני: ראה גם לעיל בפ׳ נח עב, א ובהנסמן לשם.
7) החשך: **זח**: את החשך.
8) כו׳: שם: במקורה כו׳.
9) וד״ל: **ז**: ודל). וראה לעיל הערה 5.
10) חכמות בחוץ: ראה בתחלת הספר ובהנסמן לשם.
11) סה״ח: **זח**: ספר החיים.
12) מחני נא מספרך: תשא לב, לב.
13) כשלמה שא׳ ג״א משל . . ויהי שירו: מלכים־א ה, יב. ראה לעיל רכ, ב ובהנסמן שם.
14) התוה״ק נק׳ משל הקדמוני: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.
15) שמטבע הטוב להיטיב כמ״ש בע״ח: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.
16) פיה . . על לשונה: משלי לא, כו.
17) שהתו׳ מן השמים ניתנה: נסמן לעיל בפ׳ וירא צג, ג.
18) המן שלא הי׳ בו פסולת: נסמן לעיל בפ׳ נח נד, ד.
19) וכלחם פנג: נסמן לעיל בפ׳ וירא צו, ג.
20) ולחם הפנים שכולו פנים: נסמן לעיל שם.
21) שכולו: תוקן ע״פ **זח**. ובנדפס: של כל.
22) יבא: **זח**: שהוא.
23) כי אמרתי עולם חסד יבנה: תהלים פט, ג.

רכה, ב

24) דאורייתא מח״ע נפקת: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.
25) מעה״ת: **זח**: מעשה התחתונים.
26) וכמ״ש בע״ח . . תלוי הכל במעה״ת: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ד.
27) הארץ האירה מכבודו: יחזקאל מג, ב [ושם: והארץ — ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳ר״א].
28) ואין כבוד: אבות פ״ו, ג.
29) לא בשמים . . כי קרוב אליך: נצבים ל, יב. יד.
30) לעשות חסד ומשפט . . חפצתי: ירמי׳ ט, כג [ושם: עושה . . משפט — ראה הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תא].
31) שבחכ׳ אתברירו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.
32) לכו לחמו בלחמי: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ג.
33) הוא שנותן: **זח**: נותן.
34) ארץ ממנה יצא לחם: איוב כח, ה.
35) בארץ: **זח**: ליתא.
36) טובה דגניז בגווה: ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמז, ג.
37) בריבוי: **זח**: ניתוספ: גדול.
38) הכל הי׳ מן העפר . . ארץ מגדלת חכמי׳: קהלת ג, כ. נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ד.
39) וגופו של אדה״ר מן העפר: בראשית ב, ז. ראה לעיל שם כא, ג.
40) הנשמה . . דפרח׳ מחה״ע: ראה גם לעיל שם יט, ב ובהנסמן לשם.
41) דלחם ג״ מזלא: ראה סידור שער בהמ״ז קז, ד בשם הע״ח. הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קכב. קונטרסים ע׳ קמו.

רכה, ג

42) מגיע: **הז**: ע״כ מגיע.
43) שעשועי המלך בעצמו׳: נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.
44) יתרון אור [**זח**: האור] מן החושך: ע״פ קהלת ב, יג.
45) דכל השונה הלכות: נדה בסופה. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תסה. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תא.
46) שהלכ״ה אותיות הכל״ה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ד.
47) ור״ת הלכ״ה הריעו לה׳ כל הארץ: נסמן לעיל שם לה, ג.
48) ותורתך בתוך מעי: תהלים מ, ט.
49) אם לא בריתי: ירמי׳ לג, כה.
50) מצות ת״ת בוקר וערב: ראה מנחות צט, ב.
51) חוקות לשון מזון: ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתמו. וש״נ.
52) חוקות ענין חקיקה: ראה גם מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רב.
53) שאין העולם מתקיים: נסמן לעיל בפ׳ נח נד, ג.

רכה, ד

54) ואשים דברי בפיך: ישעי׳ נא, טז.
55) ממש: **זח**: ליתא.
56) דקוב״ה משתעשע . . בג״ע: ראה זהר לך עז, א.
57) היושבת בגנים חברים: שיר השירים ח, יג.
58) השמיעני . . קולך ערב: שם ב, יד.
59) ד״ס שערב׳ יותר מיינה ש״ת: ראה עבודה זרה לה, א וברש״י שם.
60) מאן מלכי רבנן: ראה גיטין סב, א. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקלח.
61) ומתניתא מלכתא: כתובות סא, ב. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קפט. תורה אור וישב כז, ב. לעיל פ׳ וישב רב, ב.
62) בתעה״פ: **זח**: בתענוג הפשוט.
63) בעדן עין לא ראתה . . למאן דדייק: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ג.
64) שאין עונג יותר מהתורת הספיקות: מובא בשם: הרמב״ם בתורת חיים ויקהל ע׳ תרח: מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קי: אור התורה תזריע כרך ב ע׳ תצג [אבל יש לעיין אם מאמר זה הוא מהצ״צ — נדפס גם במגן אבות]. בשם: ספרי המחקר במאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקעג. בשם: אמר החכם: בספר המאמרים תרל״ו ח״א ע׳ א: ח״ב ע׳ שפא — ראה שו״ת הרמ״א ס״ה בתחלתו. תורת העולה — להנ״ל — ח״א פ״ו (ח, ב). מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תקמא.
65) יותר עונג רב: **ה**: עונג רב יותר.
66) מתלמידי יותר מכולם: תענית ז, א. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקצז.
67) איוב חכה לו: איוב לב, ד [ושם: ואליהו חכה את איוב בדברים]. וראה הנסמן לעיל בהערה בעדן.
68) בכח: **הזח**: ליתא.
69) מחשבותיך: **זח**: ניתוספ: מהלכות דתשבע״פ שהוא למעלה מעלה מבחי׳ אור ומקור לעולמות אלא הוא בבחי׳ עומק והעלם בבחי׳ מקיף מרחוק על כל העולמות שלא יוכל להתלבש בתוכם כלל (רק אפס קצהו.
70) הלכות לשון הילוך: ראה נדה בסופה. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תב. וש״נ.
71) הליכות עולם לו: חבקוק ג, ו.
72) הליכות אלי: תהלים סח, כה.
73) מגלה עמוקות מני חושך: איוב יב, כב.

רכו, א

1) תורה צוה לנו משה: ברכה לג, ד.
2) שנק׳ משה מחוקק: ברכה לג, כא. ראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ סה ואילך ובהנסמן שם. לעיל פ׳ וישלח קצד, ג.
3) דקדוקי סופרי׳: ראה סוכה כח, א. ועוד.
4) איה סופר בבחי׳ אי״ה: ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ סה.
5) לא ימוש . . והגית: יהושע א, ח.
6) העוסק במקרא . . מדה גדולה: בבא מציעא לג, א. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע עו ואילך. נביאים וכתובים ס״ע תד ואילך.
7) שש אנכי על אמרתך [על אמרתך ליתא ב**זח**]: תהלים קיט, קסב.
8) בעדותיך ששתי: תהלים שם יד [ושם: בדרך עדותיך].
9) שאנו אומרים ונשמח: בברכת ק״ש דערבית.
10) כו׳: **הז**: בד״ת כו׳.
11) אני תורתך שעשעתי: תהלים שם, ע.
12) יקרה היא כו׳: משלי ג, טו.
13) כל חפצי׳ . . חפצי שמים: שם ח, יא [ושם: וכל — אבל כ״ה בהמובא בסמוך]. מועד קטן ט, ריש ע״ב.
14) ולא המדרש עיקר: אבות פ״א מי״ז כגי׳ אדה״ז בסידור — אבל ב**ז**: הוא עיקר.
15) כ״א בחורת ה׳ חפצו: תהלים א, ב.
16) האומר אין לי אלא תו׳: יבמות קט, ב. וראה לקמן רכח, ד.
17) בחורת הוי׳ . . חושב״כ . . ובחורתו . . בחושבע״פ: ראה גם לקוטי תורה שלח נא, א.
18) מצות ת״ת בדיבור וכמ״ש ודברת בם: ואתחנן ו, ז. ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ב, הי״ב. מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ רמ. וש״נ. קונטרסים ע׳ תקעג. וש״נ.
19) במצות עיון בחושבע״פ: ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקכז. וש״נ. קונטרסים ע׳ תקמב. וש״נ. לעיל בפ׳ ויצא קסט, ג.
20) מפלפול: **זח**: מן הפלפול.
21) דכתי׳: **זח**: דבחי׳.
22) כו׳: **ה**: ובארץ כו׳.
23) בזה: **הזח**: זה.
24) מי לי בשמים: תהלים עג, כה.

רכו, ב

25) אשרי האיש . . מאד: **תהלים קיב, א** [ושם: איש — **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' רו. וש"נ**].

26) באהבתה ישגה תמיד: **משלי ה, יט** [ושם: תשגה].

27) בעוה"ב שנק' פר"ס: **נסמן לעיל רכא, ב.**

28) וחד חרוב: **ראש השנה לא, א.**

29) דת"ח אין להם מנוחה . . ילכו מחיל: **ברכות בסופה** [**ראה הנסמן במאמרי אדה"א ויקרא ח"א ע' מו**]. **תהלים פד, ח. ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' פ. נביאים וכתובים ע' תעב.**

30) כו': **זח: עה"ד כו'.**

31) אין חכם כבעל הנסיון: **נסמן לעיל בפ' בראשית ג, א.**

32) הנסיון) . . הנ"ל: **זח: הנסיון . . ז: הנ"ל וד"ל).**

33) שנק' תו"א: **תורתו אומנתו — שבת יא, א.**

34) לשמה לשם החורה עצמה: **ראה בהנסמן לעיל בפ' לך פג, ג.**

35) בס' הבהיר דדוד הי' מחבר: **נסמן לעיל בפ' וישלח קסה, א.**

36) כנ"ל: **זח: ליתא.**

רכו, ג

37) והי' כעץ שתול על פלגי מים: **תהלים א, ג.**

38) כ"א בחו' ה' חפצו מעיקרא אדעתי' דנפשי': **ראה גם מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' שסז. וש"נ. ויקרא ח"ב ע' תריט. וש"נ. דרושי חתונה ח"ב ע' תפג. וש"נ.**

39) כי אמרתך חייתני: **תהלים קיט, נ.**

40) ה' חפץ למען צדקו: **ישעי' מב, כא.**

41) יגדיל: **הח: יגדיל תורה.**

42) דחכ' שבסוף . . שבראש: **נסמן לעיל בפ' בראשית א, א.**

43) הנה ישכיל עבדי . . פלא יועץ: **נסמן לעיל בפ' בראשית לו, ד.**

44) חכם חרשים: **ישעי' ג, ג** [ושם: וחכם — וכ"ה **ב**ז].

45) ומלאה הארץ דיעה: **נסמן לעיל בפ' נח נט, ב.**

46) רצה הקב"ה לזכות את ישראל: **מכות כג, ב** (במשנה).

47) לפי: **זח: הנגלות לנו כו' שעולה למעלה הרבה מן הנסתרו' כו' כנ"ל משום דנתב"ס דוקא וזה הי' כל עיקר חפץ ה' למען צדקו העצמי' להגדיל תו' למטה דוקא לפי.**

48) מס"נ של יו"ד הרוגי מלוכה: **נסמן לעיל בפ' בראשית לה, ג.**

49) יו"ד הרוגי מלוכה: **ראה פיוט (ליום כפור) אלה אזכרה.**

50) יו"ד הרוגי מלוכה . . שמעלי' מ"נ: **ראה עץ חיים שער הכללים פ"א. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרכז. וש"נ. בראשית ס"ע שנז ואילך. וש"נ.**

51) לפקח: **זח: ניתוסף: פיקוח.**

52) לנקודה: **זח: לנקודת חייו.**

53) בשאול כאשר הי' דוד מנגן לפניו: **שמואל־א טז, כג.**

רכו, ד

54) בהפלאת : **ה: נרשם עה"ג: בהתפ, ונחתך הגליון. וכנצ"ל: בהתפעלות.**

55) ואין הדין נמתק אלא בשרשו: **נסמן לעיל בפ' וירא קח, ב.**

56) ב"ע הי' שונה: **ויקרא רבא פט"ז, ד. וראה גם לעיל בפ' וישלח קצד, א.**

57) על: **זח: ע"ז.**

58) וד"ל: **זח: כנ"ל.**

59) נובלות חש"מ תו': **בראשית רבא פי"ז, ה. פמ"ד, יז.**

60) ונובלות בינה ש"מ שכינה: **נסמן לעיל בפ' לך פב, ג.**

61) אאלפך חכ': **איוב לג, לג** [ושם: **ואאלפך**].

62) קנה חכ' קנה בינה: **משלי ד, ה.**

63) ב"פ קנה גי' ש"י: **ראה פרי עץ חיים שער** (כה) **תפלות ר"ה פ"ג. הנסמן במאמרי אדה"א דברים ח"א ע' טז. ח"ג ע' תשצ.**

64) הכתר דתר"ך: **נסמן לעיל בפ' בראשית מה, ג.**

65) ונוצר ועושה: **ראה מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' רכט ואילך. ובהנסמן לשם.**

66) אנא זמין לאתגלאה: **ראה זהר ויקרא יא, א. אחרי סה, ב.**

רכז, א

1) אין שום דרש . . מן הטעמים: **נסמן לעיל בפ' בראשית ד, א.**

2) חכמות בחוץ . . תרונה: **משלי א, כ.**

3) ובלילה שיר"ה עמי בה"א: **נסמן לעיל שם לד, ד.**

4) וכל העוסק בתו' בלילה: **חגיגה יב, ב.**

5) מכנף הארץ זמירות: **ישעי' כד, טז.**

6) בא יבא ברינה: **תהלים קכו, ו.**

7) כנ"ל: **זח: ניתוסף: וד"ל.**

8) דמל': **זח: ניתוסף: דמל'.**

9) יתפרדו כל פועלי און: **תהלים צב, י.**

10) וכהמס דונג: **שם סח, ג.**

11) ברבה ב"נ: **ראה בבא מציעא פו, א.**

12) תפול עליהם אימתה ופחד: **בשלח טו, טז.**

13) ואתה מרום לעולם . . אויביך יאבדו: **תהלים צב, ט. י.**

14) כו') . . וד"ל: **זח: כו' . . וד"ל).**

15) למחנה סנחריב . . הוד קולו: **נסמן לעיל בפ' בראשית כו, ד.**

16) השכם והערב עליהם: **גיטין ז, א.**

17) מצו' ת"ת היא בתמידות: **ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג, ה"ז. לעיל בפ' ויצא קסט, סע"ג ואילך.**

18) והגית בה: **יהושע א, ח** [ושם: בו — **ראה לעיל בפ' ויצא קסט, ג. מאמרי אדה"א בראשית ע' שמו וע' תפד. שמות ח"ב ע' שסט. במדבר ח"ב ע' תקצד**].

19) יש נוסחא . . לבהכ"נ להתפלל: **ראה מהרש"א שם ד"ה אמרתי.**

20) הב': **זח: הפסוק.**

21) דום לה' והתחולל לו: **תהלים לז, ז.**

22) לפניו: **ז: לפניך — וכ"ה בעין יעקב כאן.**

רכז, ב

23) פי': **זח: כי פי'.**

24) והתחולל לשון תפלה כמו ויחל: **מהרש"א שם.**

25) ויחל משה: **תשא לב, יא.**

26) אוחילה [**ז: אחלה**] פניו: **פיוט אוחילה לא"ל** (מוסף לימים נוראים).

27) דמצוה להתפלל . . עם דמדומי חמה: **ברכות כט, ב.**

28) דמדומי חמה . . דו"ם כפי' התוס': **ד"ה השכם גיטין כאן.**

29) שמש בגבעון דום: **יהושע י, יב.**

30) וידום אהרן: **שמיני י, ג.**

31) א': **זח: ניתוסף: א"נ.**

32) המבואר במ"א: **ראה מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' קפח ואילך. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' תלא. וש"נ. לעיל פ' וישב רא, ב ואילך.**

33) הקל קול יעקב: **תולדות כז, כב.**

34) כמ"ש בזוהר: **ראה הנסמן ע"ז באור התורה וישב כרך ב ע' 526** [**נדפס גם בפ' וישב כרך ה ע' 1788**].

35) דקלא דצלותא הוא בלחש: **ראה לעיל בפ' נח נב, א ובהנסמן לשם.**

36) ויצעקו אל ה': **תהלים קז, ו. כח.**

37) ויזעקו בקול גדול: **נחמי' ט, ד.**

38) ותעל שועתם אל האלקי': **שמות ב, כג.**

39) שאגתי מנהמת לבי: **תהלים לח, ט.**

40) מדברת על לבה וקולה לא ישמע: **שמואל־א א, יג** [**בדילוג**].

41) כל המשמיע קולו בחפלתו: **נסמן לעיל בפ' נח שם.**

42) נפשו: **זח: ניתוסף: דוקא כמו ואשפוך את נפשי" לפני ה' וכן לפני (ה') ישפוך שיחו" שענין שפיכה זו הוא כשפיכת מים הנגרי' ארצה שמתבטלים לגמרי כך שפיכת הנפש.**

43) ואשפוך את נפשי': **שמואל־א א, טו.**

44) לפני (ה') ישפוך שיחו: **תהלים קב, א** [ושם: ולפני — **ראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב ע' תקעב. וש"נ**].

45) זהו: **זח: זו זהו.**

46) דלמכא"מ כלל: **תקוני זהר בהקדמה יז, ב.**

47) ממשה שידעו ה' פב"פ [**ז: פא"פ**] כאשר ידבר: **תשא לג, יא. בהעלותך יב, ח. ברכה לד, י.**

48) ממשה . . ובתפלה . . מתנפל לארץ: **ראה עקב ט, יח. כה.**

49) מן המיצר: **תהלים קיח, ה.**

רכז, ג

50) אד' שפתי תפתח: **תהלים נא, יז.**

51) כי אין מלה בלשוני: **תהלים קלט, ד.**

52) יאר הוי' פניו אליך: **נשא ו, כה.**

53) הכלי שלו: **ה: לגמרי הכלי. זח: הכלי.**

54) אשתומם כשעה חדא: **נסמן לעיל בפ' בראשית לד, ג.**

55) השתיקה שהוא סייג לחכ': **אבות פ"ג, מי"ג.**

56) המשכות: **ז: מכח המשכיל:**

57) עומקו: **ה: עומק העיון.**

58) מרחש בשפתיו . . עומק השכל: **נסמן לעיל בפ' נח נב, ג.**

59) והתחולל: **זח: וזהו והתחולל.**

60) יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך: **ישעי' מא, יא.**

61) תו': **זח: ניתוסף: בקול.**

62) השמיעני כו' [**ז: את קולך**] . . קלא דאורייתא: **שיר השירים ב, יד. ראה זהר אחרי סא, א. פינחס ריג, א. ספר המאמרים תקס"ג ח"א ע' צט.**

רכז, ד

63) דחדושים: **ה: דח"ת. זח: דחדושי תו'.**

64) יניקה: **זח: אחיזה ויניקה.**
65) דאין רע יורד מלמעלה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.**
66) להבדיל [**זח: ניתוסף: בין**]: **שמיני יא, מז.**
67) תו׳ לשון הוראה: **נסמן לעיל שם יד, ד.**
68) במשה שא׳ כי טוב בט״ח רבחי: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קי, ב.**
69) יבא טוב זה משה: **ראה מנחות נג, ב. מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ לו. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תיח.**
70) לקח טוב: **משלי ד, ב.**
71) ת״ח אין אור של גיהנם שולט: **נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.**
72) שד״ק . . שבע״ק מותר בד״ת: **ברכות כב, א.**
73) שעבירה מכבה מצוה . . דתו׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, ג.**
74) ויורהו ה׳ עץ: **ראה גם לעיל שם לא, ג ובהנסמן לשם.**
75) כי עץ חיים היא: **משלי ג, יח [בהוספת תיבת „כי״ — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ צט. וש״נ].**
76) שם שם לו חוק ומשפט: **בשלח טו, כה. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קנג ואילך.**
77) ותו׳ שם בישראל: **תהלים עח, ה.**
78) ונא׳ [**זח: ויאמר**] אם שמוע: **בשלח שם, כו.**

רכח, א

1) מיין מדירין: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קז, ב.**
2) בשפע: **ה: בספר.**
3) משה . . מ״ע: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית ב, ג ובהנסמן שם.**
4) ה׳ חפץ למען צדקו: **ישעי׳ מב, כא.**
5) ותורתך בתוך מעי: **תהלים מ, ט.**
6) אין: **כ״ה בכל הכת״י. ובנדפס: [אין] (יש).**
7) אומן: **זח: אמון.**
8) דבינה יתירה ניתנה באשה: **נסמן לעיל בפ׳ לך פב, ג.**
9) יחיינו מיומים: **ראה גם לעיל בפ׳ לך צו, ג ובהנסמן לשם.**
10) דמ״ת . . אלף השלישי: **ראה סדר הדורות שנת כ״א תמ״ח.**
11) אלף השלישי . . הת״ת: **ראה לעיל בפ׳ בראשית ח, ד ובהנסמן לשם.**

רכח, ב

12) התענוג: **ה: חר״ב. זח: חר״ג, אינו ברור בהכת״י — וכן לקמן בתיבות דחר״ג.**
13) ש״י עולמות . . ב״פ קנ״ה: **נסמן לעיל רכו, ד.**
14) כו׳ . . כו׳): **הז: כו׳) . . הזח: כו׳.**
15) בחו״ג: **ה: בחר״ב.**
16) שארוכה מארץ מדה: **איוב יא, ט.**
17) המובדר: **זח: המובחר.**
18) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**
19) יום שכולו ארוך: **נסמן לעיל בפ׳ לך צו, ד.**
20) דחו״ג: **ה: דחר״ב.**
21) שנתיים: **הזח ניתוסף: ימים.**
22) שלא זכר שר המשקי׳ . . את יוסף . . וישכחהו: **מקץ מ, כג.**
23) למעל׳ [**הזח: במ״א**]: **המאמר שלפנ״ז.**
24) בן פורת יוסף: **ויחי מט, כב. ראה לקמן פ׳ ויחי רמד, ב. ובהנסמן לשם.**
25) יוסיף דעת: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכב, ד.**
26) טבע הטוב להיטיב: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.**
27) מגדיל תו׳ . . שיעור: **הזח: יגדיל אור . . הזח: ניתוסף: כלל.**
28) צדיק כתמר יפרח: **תהלים צב, יג.**

רכח, ג

29) במשיח שהוא בחי׳ [**זח: מבחי׳**] . . יוסף: **ראה גם לעיל ריז, ב ובהנסמן שם.**
30) שר המשקי׳ . . קנ״ה: **ראה הנסמן בסמוך הערה שרי פרעה.**
31) דיסוד המי׳ שבמוח החכ׳ שהוא קר ולח: **ראה לעיל בפ׳ לך צא, ב ובהנסמן לשם.**
32) חיצוני׳ התו׳ שנק׳ מים: **ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קמא. נביאים וכתובים ע׳ תקיד.**
33) ופנימי׳ התו׳ שנק׳ יין: **ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ סה. וש״נ.**
34) יין ג׳ סו״ד: **ערובין סה, סע״א.**
35) ויין מלכות רב: **אסתר א, ז.**
36) דתוה״ק נק׳ מ״ע: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ קכג.**
37) דתוה״ק נק׳ . . ים הקדמוני: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
38) יהי אור אור קדמאה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ז, ג.**
39) כי טוב . . לגנוז בכלים: **נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.**
40) וטוב לגנוז . . דתו׳: **בלקוטי תורה במדבר יח, ד: וע׳ בזהר פ׳ תרומה (דקמ״ט א׳). וראה בהנסמן במראי מקומות לשם. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תה. וש״נ. ויקרא ח״א ע׳ שלה. וש״נ.**
41) דוקא: **זח: ליתא.**
42) וגנזו לצדיקים לעוה״ב: **חגיגה יב, א.**
43) לעוה״ב שנק׳ יום שכולו טוב: **נוסח הרחמן (בברכת המזון) ליו״ט.**
44) יהי רקיע: **בראשית א, ו.**
45) בבינה שנק׳ מים ורקיע המבדיל: **ראה לעיל רכ, א ובהנסמן לשם.**
46) יקוו המים . . ותדשא הארץ: **בראשית א, ט (בדילוג). יא.**
47) שרי פרעה . . קנה וושט: **ראה גם לעיל בפ׳ לך צא, ב ובהנסמן לשם.**
48) ובגפן ג׳ שריגים: **וישב מ, י.**
49) התו׳ חוגרת שק: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ג.**
50) ולמשמאילים בה סמא דמותא: **ראה שבת פח, ב. רש״י שם סג, א ד״ה למשמאילין.**
51) לפי . . (ע״כ: **ה: (לפי . . הזח: ע״כ.**
52) ולרשע מה לך . . חוקי [**זח: ליתא**]: **תהלים נ, טז (בדילוג).**
53) לעולם יעסוק אדם בתו״מ של״ש: **ראה פסחים נ, ב. הנסמן לקוטי שיחות תולדות כרך ג ע׳ 781.**
54) המאור שבה . . יחזירנו למוטב: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסה, ד.**

רכח, ד

55) שבאש התאווה: **זח: ליתא.**
56) ר״ש שא׳ חדאי נפשאי: **פסחים סח, ב. ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רעח וע׳ רצ.**
57) ויהי מקץ: **מקץ מא, א.**
58) במ״ת . . נפסק מהם זוהמ׳ . . חירות ממות: **נסמן לעיל ריח, ג.**
59) לבניו: **זח: לבנ״י.**
60) פרעה . . דאתפריעו ואתגלו : **נסמן לעיל רטו, ב.**
61) הפנימי׳: **זח: ניתוסף: בחיצוני׳ הכלים.**

רכט, א

1) שאז הוא: **הז: שהוא.**
2) באו״ר פנימי׳ שבלב: **זח: ליתא. וראה לקמן בפנים שר״ה נהורין.**
3) מרחוק הוי׳ נראה לי: **ירמי׳ לא, ב.**
4) יען ניגש [**ז: כי ניגש**] העם הזה: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ב.**
5) ואבדה חכמת חכמים . . תסתר [**ז: תסתתר**]: **ישעי׳ כט, יד.**
6) הנקודה דחולם שהוא ע״ג אחוון: **נסמן לעיל רטו, ב.**
7) עצמה: **זח: ניתוסף: ומהותה.**
8) המבהיק: **זח: המבריק.**
9) בהילו נרו עלי ראשי: **איוב כט, ג.**
10) כי אתה תאיר נרי: **תהלים יח, כט.**
11) כי אתה נרי הוי׳: **שמואל־ב כב, כט.**
12) לך א׳ לבי: **תהלים כז, ח.**
13) שעל כ״ד פרחה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מח, ג.**

רכט, ב

14) בפנימי׳: **הז: ניתוסף: שבה.**
15) וז״ש: **הזח: וזהו שאנו.**
16) בזה״ג . . אני ישינה: **נסמן לעיל רטו, ב.**
17) היאור . . נהר נילוס: **רש״י ר״פ מקץ.**
18) נהר נילוס שהוא . . פישון: **רש״י בראשית ב, יא. ראה הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשח. ח״א שם ע׳ עב. שמות ח״ב ע׳ שצה. לעיל פ׳ וישב רו, ד.**
19) מנהר שיוצא: **ז: ליתא.**
20) ומשם יפרד . . שם הא׳ פישון: **בראשית ב, י. יא.**
21) ויטע ה׳ גן בעדן: **בראשית ב, ח [ושם: ה״א].**
22) ויצמח ה׳ . . וטוב להשכיל: **שם ב, ט [בדילוג. ושם: וטוב למאכל].**
23) ונהר יוצא מעדן: **התחלת הכתוב ומשם יפרד.**
24) ס״ר ניצוצות . . בנהר נילוס: **נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ג.**
25) ז׳ מדות . . ז׳ פרות: **נסמן לעיל רטו, ג.**
26) בהנחל עליון . . יצב: **האזינו לב, ח.**
27) ותאכלנה ז׳ פרות רעות: **ראה מקץ מא, ד.**
28) ג״ן סדרי׳ דאורייתא: **נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.**
29) סודכ״ד: = **סופא דכל דרגין.**

רכט, ג

30) ודל״ל: **זח: כנ״ל ודל.**
31) והנה מן היאור: **מקץ מא, ב.**
32) ותאכלנה כו׳ ולא נודע: **שם מא, כ. כא.**
33) ששרשו: **זח: ששרש התו׳.**
34) בעץ שהשליך למים המרים: **בשלח טו, כה.**
35) שמרגיש: **זח: שמפני שמרגיש[ים].**

רכט, ד

36) חלום הב׳ בז׳ שיבלי׳: **מקץ מא, ה ואילך.**
37) הנ״ל: **זח: הבל.**
38) כמ״ש: **זח: ובולעי׳ לכל בחי׳ המדו׳ הטובו׳ שגנוז בארץ שצומחי׳ ועושי׳ פרי טוב להוסיף אור חדש למעלה כנ״ל שצריך להיות בהיפך שבזה יהי׳ שלימות הבירור דרע שיובדל מן הטוב כנ״ל ובחי׳ הקטנות**

דשינה בחלום כמו בזמן הגלות נעשה להיפוך שבחי׳ הטוב שבחכ׳ [ח: שבח״ת] נבלע ברע בעוסקי׳ בפלפול שלא לשמה כלל שנבלע האמת בשקר והטוב ברע וכ״ז רק מצד בחי׳ הגסות דקליפה שנמשך בחי׳ הרגשה דדע״ת דקליפה כו׳ כמ״ש.

39) לא בשמים . . ולא בים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ב.

40) אין החו׳ מתקיימת: נסמן לעיל שם.

41) רב עולא דגרים: נסמן לעיל שם טו, ד. ז: ראב״ע. ח: ר״א — ראה לעיל פ׳ וישב רב, ד. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ כח. וש״נ.

42) גסות: זח: בחי׳ הגסות.

43) ובלילה שיר״ה עמי בה״א: נסמן לעיל שם לד, ד.

44) כל העוסק בתו׳ בלילה: ראה חגיגה יב, ב.

45) יומם יצוה ה׳ חסדו: תהלים מב, ט.

46) מה יפית: שיר השירים ז, ז.

47) למחכה לו למאן דדייק: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לה, ג.

48) אין רע יורד מלמעלה: נסמן לעיל שם ל, ד.

*

ויגש

רל, א

1) ויגש אליו יהודה: מיוסד על ד״ה זה שנדפס בספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קמב הנחת כ״ק אדה״א. ומקבילו שם הנחת הר״מ, ומתחיל קורות בתינו ארזים ונדפס בשינויים וכו׳ בתורה אור ויגש מג, ג [וקיצור באור התורה ויגש כרך ה ע׳ 1970. כרך ו ע׳ תתשח. וראה ג״כ כרך ב ע׳ 696 ואילך]. וראה גם ביאור בתר״א שם מד, ד — מצורף לשם ממאמר אחר כמצויין במראי מקומות לשם.

ולסיום המאמר (רלה, ד) ראה ד״ה ויגש שנדפס במאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ רז ואילך.

לקמן רלד, ד מובא „כנ״ל בפ׳ מקץ באריכות״ ולא נמצא ענין זה לפנינו וכנראה שהכוונה להנדפס במאמרי אדה״א בראשית לפ׳ מקץ [כמו שנרשם להלן במראי מקומות לשם]. ומלשון זה נראה שדעתו הק׳ הי׳ שמאמר זה דפ׳ מקץ יסודר בהספר תר״ח.

בנידון תאריך המאמר, הנה בהביכלאך שמובאים להלן לא צויין, אמנם מאמר זה מובא במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רט. ולפי מה שנרשם שם בריש המאמר שהוא משנת תקפ״ה, לפי״ז לכאו׳ משמע דמאמר ד׳דן הוא לא יאוחר משנה הנ״ל. אבל ראה ב„רשימה קצרה״ שנדפסה להלן.

המאמר נמצא בביכלאך דלהלן:

א = 1194 ע׳ קצא גוכתי״ק, שני דפים ובחלקן קרועים, מתחיל מלהלן פ״ד (רלא, ב) עד לערך ספ״ח רלד, א שו״ה שתכלית — בכחי׳ [תיקונים קלים תוקנו בפנים ע״פ בוך זה מבלי להעיר על כך בהערות].

ב = 98 ע׳ ריח והעתיק עד לקמן ספ״ח. [בא׳ מראשי העמודים רשם זמן העתקת המאמר] בעז״ה היום יום חמישי בשבת היום יום ה׳ פרשה אחמ״ו שנת תקצח״ת.

ג = 359 ע׳ כג. העתיק עד ספ״ח.

ד = 443 גז, ב ונסמנו בו י״א פרקים.

ה = 1051 ע׳ ח בכותרת: בעזר״ה פ׳ ויגש. העתיק ע׳ לקמן רלד, ד שו״ה בתחילה — יהודה (בכת״י נרשם ע׳ לקמן סוף הביאור על וידעת היום דצ״ז ע״ב — ולא נמצא בבוך זה).

ו = 1278 ע׳ קד. העתיק עד לקמן רלג, ד שו״ה הנמשך — כו׳.

ז = 1371 ע׳ מג [ובסיומו נרשם „סליק. מוגה מכ״י ר׳ צבי יצחק״].

ח = 1374 יא, ב בכותרת: בעזר״ה פ׳ ויגש. כמו ג.

ט = 1748 ע׳ קמו. כמו ג.

י = 2129 ע׳ א.

מאמר זה הובא לעיל בפ׳ וישב ריב, ג. לקמן פ׳ ויחי רמז, א.

ויגש אליו יהודה: ויגש מד, יח.

2) קורות בתים ארזים . . בבהמ״ק דשלמה: שיר השירים א, יז [ושם: בתינו — אבל כ״ה גם בספר המאמרים תקס״ה כאן ע׳ קמב] ובתרגום שם. ראה אור התורה שיר השירים כרך א ע׳ קעח.

3) רק הקורות ארזים: ראה לקוטי שיחות שמות כרך ו׳ ע׳ 20 בהערות.

4) היריעות תחשים כו׳: ראה תרומה כו, א״יד.

5) מחלוקת . . ארץ: בזי: מארז״ל דארץ. וראה הערה 7.

6) אם ארץ קדמה לשמים: ראה חגיגה יב, א.

7) או שמים קדמו לארץ: בזי: ליתא. וראה הערה 5.

8) בראשית . . את הארץ: בראשית א, א.

9) ביום עשות ה׳: שם ב, ד.

10) אור ישר ואור חוזר: ראה עץ חיים שער (כה) דרושי הצלם דרוש ו.

11) נעוץ תחלתן בסופן . . סופן בתחילתן: לקמן רלה, ב: כידוע הכלל. ראה ספר יצירה פ״א, מ״ז.

12) וכמ״ש בפרד״ס: ראה שם שער (טו) ממטה למעלה. עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש טו.

13) הנופל: זי: הנכפל.

14) כמעין [זי: כמו מי מעין] שחוזרין למקום [ז: למקור] נביעתן: ראה יומא לא, א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שצט.

15) סומעבמ״ת: פיוט לכה דודי. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רט. ספר המאמרים מלוקט מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ה ע׳ ריא ואילך.

16) לתחלת המח׳: ראה גם ספר המאמרים תרס״ו ע׳ יט.

17) וכתרגומו בקדמין: תרגום אונקלוס לבראשית א, א.

רל, ב

18) לא קאים אינש אדעתיה דרבי׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כח, א.

19) השפע: זי: השכל.

20) עולם חסד יבנה: תהלים פט, ג.

21) בראשית ברא כו׳: ז: בראשיתו הי׳. י: בראשית פי׳.

22) או ברצון: ז: בחכ׳ וברצון.

23) בראשית . . ברצון: ראה תרגום יונתן וירושלמי לבראשית א, א.

24) כמו הארץ [זי: כמ״ש והארץ] הדום רגלי: ישעי׳ סו, א. ראה הנסמן לעיל בפ׳ וישב רא, ג.

25) והכל הי׳ מן העפר: קהלת ג, כ.

26) חוצא הארץ: בראשית א, כד.

27) אפיק׳ יו״ד תיקונין . . לאחזאה: תקוני זהר בהקדמה יז, א־ב.

28) לאו מכל אינון מדות כלל: הקדמה שם ע״ב.

רל, ג

29) משום: זי: ליתא.

30) כנ״ל: זי: כלל כנ״ל.

31) וזהו: ז: ניתוסף: משום. י: משום.

32) מבלי שימצא ראש וסוף: ראה קהלת ג, יא.

33) קורא אני אליהם [זי: ניתוסף: שניהם] יעמדו יחדיו: ישעי׳ מח, יג [בהוספת תיבת שניהם]. ולהעיר שבכ״מ [ראה לעיל בפ׳ בראשית ח, ג. כב, ד ובהנסמן לשם. ועוד] מביא (לא התחלת הכתוב כבגמרא חגיגה שם, אלא) סיום הכתוב „קורא״ ואעפ״כ אינו מוסיף תיבת „שניהם״.

34) בסוף: זי: בשביל סוף.

35) דמ״ד: זי: דטעם מ״ד.

רל, ד

36) שכוללם: זי: ניתוסף: כולם.

37) בסקירה אחת . . שצופה ומביט: נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.

38) מח׳ עגולי׳: ראה גם ספר המאמרים תקס״ז ריש ע׳ ריב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשצז. לקמן פ׳ ויחי רמד, ד.

39) אני אענה את השמים: נסמן לעיל בפ׳ מקץ רכג, ב.

40) השמים . . הארץ . . סובב וממלא: ראה לקוטי תורה נשא כא, ג. מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקצג.

41) דשרש האור מהקו״ח . . הכלי . . הרשימו: ראה סידור ערב שבת קסו, א. מאמרי אדה״ז ענינים ע׳ שמו. לקוטי תורה ויקרא (הוספות) נד, א. דרך מצותיך מצות האמנת אלקות נא, א.

42) טהירו עילאה שנק׳ שמים: ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ס״ע רפג. הערה בספר המאמרים תרנ״ט ע׳ עז.

43) השמים ושמי השמים . . בטה״ע וטה״ת: מלכים־א ח, כז. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שצה. וש״נ.

44) השמים כסאי והארץ: ישעי׳ סו, א.

45) ששיער בעצמו בכח: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, ב.

46) איזה בית: המשך הכתוב השמים כסאי.

47) יותר משהעגל: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסט, ג.

48) להניק: זי: ליתא.

49) וכטבע הטוב להטיב: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ב.

רלא, א

1) בכלי: ז: בכי.

2) עם: ב: עֶש.

3) גלייגט: ג: גילַייגֶט. זי: גי לייגט.

4) רב המנונא: **א**: חסר (כנ״ל בריש המאמר). **בגדהוחט**: ר״נ.
5) רב המנונא סבא: בזהר (שבהערה הבאה) האי סבא. אמנם כ״ה גם בהמשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳קכ.
6) זכאה מאן דמליל: זהר תצוה קפו, ריש ע״ב.
7) מטובו: **זי**: ליתא.
8) כל: **י**: מכל. **א**: חסר כנ״ל. **בגהזחט**: כבפנים.
9) וכל אשר לאיש: איוב ב, ד.

רלא, ב

10) והיינו: **זי**: והונו.
11) ונמצא: **גזי**: וכמו בתיאובתא דדכורא שאינו רק לגבי נוק״י ולא כשאין נוק׳ לקבל משפעו ודוקא בהתעוררו׳ כלי הנוק׳ וכנ״ל במשל קבלת התלמיד [**ג**: ניתוסף: כו׳] ומ״מ מה שיש בו תענוג להשפיע מ״ד כבר מוטבע בו בתולדתו בכלי [**ג**: ניתוסף: הזרע] רק שאין קישוי אלא לדעתי״ דוקא [**ג**: ליתא] כמו והאדם ידע״י כו׳ והתיאובתא [**ג**: והיינו תיאובתא] דנוק׳ המקבל לגבי דכוראי״ המשפיע דוקא שמעורר בו גילוי העלם עצמו׳ התענוג לזיווג כידוע ונמצא.
12) בתיאובתא . . נוק׳: ראה זהר לך פה, ב. תרומה קסה, סע״א.
13) שאין קישוי אלא לדעת: יבמות נג, סע״ב.
14) והאדם ידע: בראשית ד, א.
15) והתיאובתא . . דכורא: ראה זהר נח ס, ב.
16) וירא את כל אשר עשה: בראשית א, לא [בהשמטת תיבת „אלקים״ (אבל מובא להלן רלא, ג) — ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רלט. וש״נ].
17) וקראת לשבת עונג: ישעי׳ נח, יג. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רי.

רלא, ג

18) והיו לבשר אחד: בראשית ב, כד.
19) דכללא דדכר ונוק׳ [**א**: ניתוסף: דוקא?]: ראה זהר בהקדמה יג, ב. מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ס״ע קכד ואילך ובהנסמן שם.

רלא, ד

20) ויכולו השמים . . התענוג: בראשית ב, א. ראה גם רקאנטי בראשית ב, ב: מלת ויכל תרגם בתרגום ירושלמי וחמיד מלשון נכספה וגם כלתה נפשי. וראה גם מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קמח.
21) בזה: **א**: ניתוסף: אמנם(?).
22) אלף הז׳ שבו מנוחה לחה״ע: נסמן לעיל ס״פ נח נט, ב.
23) אלף הששי שהוא יום הששי: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.
24) בו׳ אלפי שני: נסמן לעיל שם.

רלב, א

1) ממש: תוקן ע״פ **א**. ובנדפס: הוי׳.
2) חפץ חסד . . במעשה התחתונים: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ד הערה בע״ח.
3) הכללי: **א**: קרוע. **זי**: ליתא.
4) במי נמלך: ראה בראשית רבא פ״ח, ז. רות רבא פ״ב, ג.
5) שהי׳: **א**: ניתוסף: בנין.
6) למטה: **א**: ניתוסף: ממנו.
7) ד׳ מדריגות דאבי״ע: מובא גם בשם הע״ח בהמשך תער״ב ח״א ע׳ רפב. ראה מאורי אור אות ד׳ סכ״ד. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתסג.
8) ארמ״ע . . ד׳ אותיות הוי׳: ראה עץ חיים שער (מב) דרושי אבי״ע פ״א. לקוטי תורה — להאריז״ל —בראשית (ט, א).
9) לחי: **א**: ניתוסף: כו׳.
10) יש בכלל מאתים מנה: בבא קמא עד, א.

רלב, ב

11) בירך על פירות האילן: ברכות מ, א.
12) בפה״א: תוקן ע״פ **א**. ובנדפס: כו׳.
13) קא רבי: **א**: ליתא. וראה גם לקמן רלד, ג.
14) ארץ ממנה יצא לחם: איוב כח, ה.
15) האדם מן האדמה: בראשית ב, ז.
16) ארץ מגדלת חכמים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ד.
17) הארץ: **א**: ניתוסף: כו׳.
18) במ״א באריכות [**א**: ניתוסף: כו׳]: ראה מאמרי אדה״ז תקס״ג ח״ב ע׳ תרסד ומקבילו במארז״ל ע׳ רד ואילך.
19) אחרון: **א**: ניתוסף: כו׳.
20) ענין: **א**: ניתוסף: א׳.
21) ומבואר במ״א: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקצה ואילך.
22) תוצא הארץ תדשא הארץ: בראשית א, כד. יא.
23) דארץ אפיקת תולדין: ראה זהר בהקדמה יב, א. בראשית מו, ב.
24) כמ״ש במ״א: ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרג ואילך.
25) מעצם: **א**: עצם המעשה.
26) וסוב״ת: **א**: ניתוסף: כו׳.
27) החכ׳ מאין: איוב כח, יב. ראה לעיל בפ׳ חיי שרה קכא, ד. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשעט. וש״נ. ח״ד ע׳ א׳תט וע׳ א׳תמט.
28) כו׳): **א**: דוקא).
29) צומח שבדומם כמו ההר: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כ, א.

רלב, ג

30) הוא . . מ״מ: **א**: ליתא . . ומ״מ.
31) חומר . . כלל: **א**: ליתא . . ניתוסף: וכלל.
32) מעץ מורכב . . ארמ״ע: ראה גם אגרת הקדש סט״ו.
33) אך: **א**: ליתא.
34) חומר: **א**: ליתא.

רלב, ד

35) ב׳ מדריגות . . שהן ארבע: ראה שערי אורה שער הפורים ע׳ 124 ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ס״ע לז ואילך. וש״נ.
36) נקודה קו שטח: ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ נח סה, ד.
37) שהוא: **א**: ניתוסף: בא.
38) בלבד: **א**: ליתא.
39) אל״ף אאלפך: ראה בהנסמן לעיל שם סה, ב.

רלג, א

1) יקוו המים: בראשית א, ט.
2) דאבא יסד ברתא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כב, ג.
3) סייג לחכ׳ שתיקה: ראה הנסמן לעיל שם לד, ד.
4) והחכ׳ תחיה: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלא, א.
5) ויהי האדם לנפש חיה: ראה לעיל בפ׳ נח עט, ג ובהנסמן לשם.
6) מהעלם: תוקן ע״פ **א**. ובנדפס: מעצם.

רלג, ב

7) תעלומות חכ׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.
8) בוצין בוצין [**א**: ניתוסף: כו׳]: ברכות מח, א.
9) הדומם: **א**: ניתוסף: כו׳.
10) במשה שהי׳ כבד פה: שמות ד, י.
11) מי שם פה לאדם: שמות שם, יא.
12) בכתר שבכתר שנק׳ אנכי: ראה הנסמן לעיל בפ׳ לך פט, א.
13) דצ״ח: **א**: צח״ם (?).
14) קול דממה דקה תמן קאתי: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כז, ד.
15) אד׳ שפתי [**א**: ניתוסף: כו׳]: תהלים נא, יז. ראה גם לעיל בפ׳ נח נג, א.
16) מזל מחכים: שבת קנו, א.
17) אחור וקדם צרתני: תהלים קלט, ה.
18) שם הוי׳ יו״ד חכ׳: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסז, ג.
19) בחכ׳ אתברירו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.
20) משה . . ונחנו מ״ה: נסמן לעיל שם כא, ג.
21) משה . . דתושב״כ וחושבע״פ: ראה מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ שלא ואילך ובהנסמן שם.
22) דיריעות שש . . ו״ק דבינה: ראה תקוני זהר בהקדמה יג, א. קהלת יעקב מערכת שש משזר.
23) דעצי שטים עומדים: תרומה כו, טו.
24) המדות שנק׳ צומח: ראה ביאורי הזהר נשא פט, סע״ב. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ס״ע תרעה. לקוטי תורה חוקת נז, ג.

רלג, ג

25) מזה ומזה . . היריעות: תרומה שם, יג.
26) נוטה שמים כיריעה: תהלים קד, ב.
27) האדנים . . בית קיבול חללי: שבת צח, סע״ב וברש״י שם. רש״י תרומה כו, יז.
28) האדנים . . שם אדנ״י: ראה לקוטי תורה להאריז״ל תרומה כו, יט. ויקהל בסופו. ר״פ פקודי.
29) מלפני אדון חולי [**א**: ניתוסף: כו׳]: תהלים קיד, ז.
30) ויאמר פרו ורבו: בראשית א, כח [בדילוג — ראה מאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ קכה].
31) איש ואשה זכו: ראה גם לעיל בפ׳ וישלח קפז, ד ובהנסמן לשם.
32) שרויה: **א**: ליתא.
33) דאורייתא מחי״ע נפקת: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.
34) נובלות חכ׳ שלמעלה: בראשית רבא פי״ז, ה. פמ״ד, יז.
35) דצח״מ . . אותיות דהוי׳: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יט, ג.
36) דפנימית אבא . . ע״י: נסמן לעיל בפ׳ לך צ, ג.
37) א״ח עט״ב: משלי יב, ד.
38) וזכרתי את בריתי: בחוקותי כו, מב.
39) והבית בהבנותו: מלכים־א ו, ז.
40) אבן מאסו הבונים היתה: תהלים קיח, כב.

רלג, ד

41) וכמו״כ: **א**: **והוא כמו״כ.**
42) בחו״ב תרין ריעין: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ב.**
43) ארז אשר בלבנון: **מלכים־א ה, יג** [**ושם: הארז**].
44) אכלתי יערי עם דבשי: **שיר השירים ה, א** (**בדילוג**).
45) תמכין דאורייתא: **ראה זהר בהקדמה ח, א.**
46) אור צח כו׳ אוכם: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, א.**
47) ובלב כל חכם לב: **תשא לא, ו.**
48) לקנות חכ׳ ולב אין: **משלי יז, טז.**
49) דהוה קיימא סיהרא באשלמותא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ג.**
50) וישב שלמה על כסא ה׳: **דברי הימים־א כט, כג.**
51) בלשון המקרא: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: בנין המקורה.**
52) שטח: **א**: **ניתוסף: העליון מרוצף בקורות סדורות תכופות ודבוקות זו בזו כמו שעשוי׳ קורה מנסרים וע״כ שפיר קא׳ לשבח על עצם הארזים.**
53) שה״ש: **תוקן ע״פ א. ובנדפס: שרש.**
54) וה׳ נתן חכמה לשלמה: **מלכים־א ה, כו.**
55) וידבר כו׳ [**א**: **קרוע. ב׳ תיבות אלו ליתא בגט**] עד [**גט**: **כבפנים. ז׳**: **מן**] הארז: **מלכים שם, יג** [**ראה לקמן פ׳ ויחי רמט, ב**].

רלד, א

1) ויורהו ה׳ עץ: **בשלח טו, כה.**
2) עץ החיים [**תוקן ע״פ א. ובנדפס: חיים היא**] למחזיקים בה: **ע״פ משלי ג, יח.**
3) עוטה אור כשלמה: **תהלים קד, ב.**
4) כו׳: **א**: **קרוע. ז׳**: **לתכליתו.**
5) דאא״ם למעלה . . ולמטה: **נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.**
6) כי הנה המלכים . . יוסף ויהודה: **תהלים מח, ה. זהר ויגש רו, א.**
7) יסוד . . יוסף: **נסמן לעיל בפ׳ וישב רד, ד.**
8) ומל׳ . . ויהודה: **ראה זהר ויחי רלז, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ רצט. לקמן פ׳ ויחי רמב, ד.**
9) (ביחזקאל לז): **פסוק טו ואילך.**
10) בנ״י: **ביחזקאל שם טז: בית ישראל.**
11) בי אדני ידבר נא עבדך: **ויגש מד, יח.**
12) הוא: **ז׳**: **ליתא.**
13) ודוד עבדי נשיא . . מלך המשיח: **ראה גם לקמן פ׳ ויחי רמז, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ס״ע תשנא. לקוטי שיחות שופטים כרך יט ריש ע׳ 166 והערה 18.**
14) אסתר קרקע עולם: **סנהדרין עד, ב. ראה גם לעיל פ׳ בראשית כא, ד.**

רלד, ב

15) יסוד נק׳ עץ עשה פרי: **בראשית א, יב** [**ושם — ועץ. אבל כ״ה גם בהמובא בסמוך**] **ראה זהר תצוה קפו, ב.**
16) עץ השדה: **פ׳ שופטים כ, יט.**
17) והי׳ כעץ שתול: **תהלים א, ג.**
18) יוסף לשון חוס׳: **ראה לקמן פ׳ ויחי רמד, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תמב.**
19) יוסף ה׳ לי בן אחר: **ויצא ל, כד.**
20) יוסיף דעת: **ע״פ קהלת א, יח.**
21) בן פורת . . שמפרה ומרבה: **ראה לקמן פ׳ ויחי שם ובהנסמן לשם.**
22) אפרים . . עיקר עץ יוסף: **יחזקאל לז, טז ובמפרשים שם.**
23) כי הפרני אלקים בארץ: **מקץ מא, נב.**
24) (וכידוע: **דהזט**: **וכידוע.**
25) אש בבחי׳ אצי׳: **ראה עץ חיים שער** (**מב**) **דרושי אבי״ע רפ״א.**
26) דארמ״ע ודצח״מ באצי׳: **ראה עץ חיים שער** (**נ**) **קיצור אבי״ע בסופו. מבוא שערים ש״ו ח״ב פ״י. וראה גם הנסמן לעיל בפ׳ בראשית כד, א.**
27) וז״א: **ז׳**: **ו׳ ז״א.**
28) ומל׳: **ז׳**: (**ו**)**ה׳ מל׳.**
29) מל׳ שנק׳ אבן: **פרדס שער** (**כג**) **ערכי הכנויים מערכת אבן.**
30) אבן א׳ ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**
31) וכתי׳ הכל הי׳ מן העפר כו׳: **דז״ז**: **מובא זה בסמוך בשו״ה להאיר — ראה הערה 33. ה**: **כבפנים.**
32) כי האדץ עץ. השדה: **פ׳ שופטים כ, יט.**
33) דמשכן: **י׳**: **ליתא. דז״ז**: **באו כאן התיבות „וכתי׳ . . כו׳״ שמובא לעיל בשו״ה וכתי׳ — ראה הערה 31.**
34) אדני הקרשים . . דכסף: **תרומה כו, יט. כא. כה.**
35) ובדרך: **דז״ז**: (**ובדרך.**
36) א״ק אדם דבריאה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית כט, ג ובהנסמן לשם.**
37) למהוי אחד באחד: **ראה זהר תרומה קלג, סע״ב ואילך. לעיל בפ׳ וישב רי, א.**

רלד, ג

38) ה׳ אחד ושמו אחד: **זכרי׳ יד, ט. זהר שם קלד, א. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקלז. וש״נ.**
39) וכתר מל׳: **י׳**: **כו׳ ודל״ל.**
40) פרי העץ: **ז׳**: **פירות האילן. והשוה לעיל רלב, ב.**
41) הכל משבט אפרים: **ועד״ז מובא גם בסמוך בפנים. ספר המאמרים תקס״ה כאן** (**נוסחא שני״**) **ע׳ קמז. ראה רד״ק ומצודת דוד כאן** (**יחזקאל לז, טז**).
42) ואל אישך: **בראשית ג, טז.**
43) בחי׳: **ז׳**: **שהוא בחי׳.**
44) שלא הי׳ יכול יוסף להתאפק: **ויגש מה, א.**
45) עכשיו: **ז׳**: **הוא עכשיו.**
46) עץ: **ז׳**: **את עץ.**
47) יהיו: **ז׳**: **יהי׳.**

רלד, ד

48) א״ח . . ב״ן . . בפ׳ מקץ באריכות: **כנראה הכוונה למאמרי אדה״א בראשית ע׳ שג וע׳ שו ואילך. וראה מ״ש בריש המאמר.**
49) דוד מלך ישראל חי וקיים: **ראש השנה כה, א. נוסח קידוש לבנה. ראה גם מאמרי אדה״א שם ע׳ שיב. וש״נ. לקמן פ׳ ויחי רמז, א.**
50) חיים נחתי [**ז׳**: **נתת**] לו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, א.**
51) עד דוד הגדיל: **שמואל־א כ, מא. ראה ספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תקלז.**
52) שאמר יוסף שיהי׳ לו עבד: **מקץ מד, יז.**
53) שנפשו קשורה בנפשו: **ויגש מד, ל.**
54) ישב נא עבדך: **ויגש שם, לג.**
55) ע״כ יעזוב איש: **בראשית ב, כד.**
56) וכמבואר: **ז׳**: **ניתוסף: למעלה.**
57) כולם: **ז׳**: **כולו.**
58) הרי: **ז׳**: **ניתוסף: לא הי׳.**

רלה, א

1) תחלה: **ז׳**: **ליתא.**
2) יר״ת ויראה עילאה: **ז׳**: **יראה עילאה ויראה תתאה.**
3) ח״ת וח״ע: **ז׳**: **ח״ע וח״ת.**
4) הן יראת ה׳ היא חכ׳: **איוב כח, כח. ראה גם לעיל פ׳ וישב רב, סע״ג ואילך.**
5) ראשית חכ׳ יראת ה׳: **תהלים קיא, י. ראה גם לעיל פ׳ ויצא קסד, סע״ד. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ כט.**
6) ברע״מ . . דו״ר רו״ד: **ראה שם נשא קכג, סע״א.**
7) דאהוי״ר נק׳ ב״ן וב״ת: **ראה תניא פט״ז. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ נג.**
8) ויראו העם . . מרחוק: **יתרו כ, טו.**
9) מרחוק ה׳ נראה לי: **ירמי׳ לא, ב.**
10) לך אמר לבי: **תהלים כז, ח.**
11) צמאה לך נפשי: **תהלים סג, ב.**
12) כמים הפנים אל פנים: **ע״פ משלי כז, יט.**
13) דרוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**
14) כי זכר חסדו: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קד, ד.**
15) בינה . . ה׳ ראשונה: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסז, ג.**
16) והחיות רו״ש: **יחזקאל א, יד.**
17) אשרי איש יראה: **תהלים קיב, א. ראה גם מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ רלג.**
18) איש אש יו״ד: **ראה פרדס שער** (**כג**) **ערכי הכנויים מערכת אשה. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ס״ע ארס ואילך** [**ובהנסמן בריש המאמר שם**]. **ע׳ ארסג ואילך.**

רלה, ב

19) לאשה אש ה׳: **ראה זהר בראשית מח, ב. ביאורי הזהר נח ז, ב. מאמרי אדה״א שם.**
20) כי מאיש לוקחה: **בראשית ב, כג.**
21) עבדו את ה׳ ביראה: **תהלים ב, יא.**
22) ביראה: **ז׳**: **ליתא.**
23) ובמקום גילה . . רעדה: **ברכות ל, ב.**
24) בן פורת: **ויחי מט, כב.**
25) ואו״א תקינו לה: **נסמן לעיל בפ׳ וירא קח, א.**
26) כידוע הכלל דנעוץ תחלתן בסופן: **נסמן לעיל רל, א.**
27) חכ׳ שבראש: **ראה לעיל בפ׳ וישב רא, ג ובהנסמן לשם.**
28) חכ׳ . . כח מ״ה: **ראה זהר** (**רעיא מהימנא**) **צו כח, א. לד, א.**
29) ונחנו מה: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.**
30) בש״ע אד׳ שפתי תפתח: **מתהלים נא, יז. ראה גם לעיל בפ׳ נח נג, א.**
31) סוף דבר . . כל האדם: **קהלת יב, יג.**
32) במ״ת . . נעשה: **יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. ז.**
33) שעל כל דיבור: **שבת פח, ב.**

רלה, ג

34) ואלה דברי דוד: **נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.**
35) מראשית: **ז׳**: **מראשונים.**
36) דוד . . הוקם על . . תורה ומצות: **ראה**

במדבר רבא פי״ח, כא. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ רכה.

37) כתר שם טוב דמשיח: נסמן לעיל בפ׳ נח שם.

38) להיותה: זי: (ב)יותר.

39) מה פשפשת: זהר בהקדמה א, ב.

40) לעץ דלע״ל: דזי: לע״ל. וראה לקוטי שיחות ויגש כרך כה ע׳ 265 בהערה.

41) ענין: זי: ליתא.

42) והי׳ מדי חדש . . לפני ה׳: ישעי׳ סו, כג [בדילוג].

רלה, ד

43) לה׳: זי: ליתא.

44) אז תתענג על הוי׳: ישעי׳ נח, יד.

45) (וזהו: זי: וזהו.

46) בזאת יבא אהרן . . דיראה: אחרי טז, ג. ראה זהר אחרי נו, ב. מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ סב. ח״ב ע׳ תתט. בראשית ע׳ רטו ובהנסמן בהנ״ל.

47) כבוד אלקים . . הסתר דבר: משלי כב, ב.

48) באזני אדוני: המשך הכתוב ידבר נא עבדך.

49) אוזן דבינה: ראה זהר (אדרא רבא) נשא קלח, ב. עץ חיים שער (ד) אח״פ פ״ג.

50) אוזן מילין תבחן: איוב יב, יא.

51) אל יחר אפך בעבדך: להבא להלן ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ רז ואילך.

52) כפרעה בחי׳ פריעה והתגלות: ראה זהר ויגש רי, א.

53) דכד אריה וארייתא: ראה זהר ואתחנן ער, א.

54) ועוד: זי: (ועוד.

55) צדיק כתמר יפרח: תהלים צב, יג.

56) כשם שאין בלבך: פסחים נו, א.

57) אין רע: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.

58) כמ״ש . . אחד כו׳: דזי: ליתא.

59) בכתונת הפסים שעשה [דזי: ניתוספ: לו]: וישב לז, ג. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ קצה ואילך.

60) קנאה דנחש . . באדה״ר: ראה סנהדרין נט, ב. וראה גם לעיל פ׳ נח נא, א.

61) וחוה דבריאה: דזי: ליתא.

62) נחש הנחושת דמשה: חוקת כא, ט. ראה הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תקלח. לעיל פ׳ בראשית לג, א.

63) חויא דרבנן: ראה הנסמן לעיל בפ׳ נח נא, ב.

64) ראה יוסף: דז: דאחי יוסף. י: ליתא.

65) מזה יניקה למות ממש: זי: שמזה (ממש) נקרב למות.

66) לעשות אותם מרגלים: מקץ מב, ט.

67) בחי׳ צ״ע וצ״ת: דזי: ליתא.

68) ויבך על צוארי בנימין: ויגש מה, יד [ושם: ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך].

רלו, א

1) רק: דזי: ליתא.

2) בדקותו: דזי: דק״נ דאבי״ע שאינה רק [ד: ניתוספ: בדקותו. זי: ניתוספ:] כמו קנאה (רק) בדקות. וראה בסמוך בפנים שו״ה הענין.

3) דע״ש: ד: דנחה״ק. זי: דנחש.

4) ונתקנו ביו״ד הרוגי מלוכה: ראה פיוט אלה אזכרה (סדר עבודה ליוהכ״פ). הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ תרב.

5) לשרש . . נחה״ק: דזי: נחש. וראה לעיל הערה 2.

6) שהחריב לביהמ״ק: נסמן לעיל בפ׳ נח נא, א.

7) וכן במ״ת הקנאה גברה: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית טז, א ובהנסמן לשם.

8) כקוף בפני אדם: ראה זהר תרומה קמח, ב ובדרך אמת שם.

9) בר״ה שבאו להתייצב: נסמן לעיל בפ׳ לך צט, ג הערה ויבאו.

10) ויבא גם השטן בתוכם: איוב א, ו. ב, א.

11) רצועה לאלקאה: ראה זהר בהקדמה יא, ב.

רלו, ב

12) שבאוה״ע: תוקן ע״פ דזי. ובנדפס: שברשעים.

13) לכו ונכחידם מגוי: תהלים פג, ה.

14) איך אעלה: ויגש מד, לד.

15) הגבורות: זי: כל הגבורות.

16) כבוד מלכים חקור דבר: משלי כה, ב [ושם: וכבוד — ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תשכ. דברים ח״ג ע׳ א׳כא].

17) אדוני שאל את עבדיו: ויגש מד, יט.

18) דאורייתא מח״ע נפקת: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ב.

19) בגילוי כו׳: זי: ליתא.

20) דהתורה נצחית הוא[זי: היא]: נסמן לעיל בפ׳ לך צג, ב.

*

ויחי

רלו, א

1) אסרי לגפן עירה: מאמר זה הוא הנחת כ״ק אדה״א משנת תקס״ד [ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ שמה] ומקבילו בתורה אור ויחי מו, א.

למאמר זה ראה דרך חיים שער התפלה צז, ד ואילך (כמצויין להלן במ״מ בפרטיות). והגהות וכו׳ (על התר״א) באור התורה ויחי (כרך ה) ע׳ תתרז. (כרך ו) ע׳ 2256. (כרך ז) ע׳ 2536.

המאמר נמצא בכמה ביכלאך (כת״י מעתיק) כמצויין בסמוך, ובעיקר בשני ביכלאך אב ושאר הביכלאך הם (כנראה) העתק מבוך ב.

א = 78 ע׳ א בכותרת: שבת פ׳ ויחי.

ב = 1146 ע׳ מד [בכמה מקומות צויין סימן בגוכי״ק הצ״צ סימן לחלוקת הפרקים עד לקמן פ״ד — ונסמנו להלן במקומם. עוד אודות בוך זה ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ שמא].

ג = 1239 ע׳ ל.

ד = 2082 כו, ב.

ה = 2091 ע׳ נא [בריש הספר נרשם בגוכתי״ק כ״ק אדמו״ר מהר״ש: מקצת תקס״ב תקס״ד ל׳ אאזמו״ר ז״ל].

חלק מהמאמר כאן נדפס בתור דרוש בפני עצמו בסידור שחרית פט, סע״א ד״ה אתה קדוש [והוא העתק מהבא להלן רלו, ג פ״ב בשינוי קצת וכמצויין להלן שם. והמשכו בהביאור שנדפס להלן רלח, ב שו״ה אך — ידוע עד שו״ה כו׳ — וד״ל].

בשיחת ליל ד׳ דחה״ס תשמ״ו (ספר התוועדויות תשמ״ו ח״א ע׳ 248 סי״א) מזכיר מאמר זה בתור „דרוש המפורסם" בענין ושם נעשה לפניך כמצות רצוניך, ומבאר שם השייכות ענין זה לפ׳ ויחי.

אסרי לגפן . . חכלילי עינים: ויחי מט, יא. יב. לטור זה ראה דרך חיים שער התפלה צז, ד — צח, ב.

2) אסרי . . קאי אדסמיך ליה: ראה אור החיים כאן.

3) עד כי יבא שילה: ויחי שם, י.

4) הענין: אב: ניתוספ: הוא.

5) אין בין העוה״ז . . גליות [אב: מלכיות]: ברכות לד, ב. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרפו. דברים ח״א ע׳ קב וש״נ.

6) היום לעשותם: ואתחנן ז, יא.

7) שהשיבו משיח: ב: ניתוספ: לריב״ל.

8) היום אם תשמעו בקולי [ב: בקולו]: וכן הובא במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ שעב — תהלים צה, א. סנהדרין צח, א. [ושם: היום אם בקולו תשמעו — וכ״ה בגדה].

9) ויגרש [ב: ניתוספ: את] האדם: בראשית ג, כד.

10) לעבדה ולשמרה שהן רמ״ח מ״ע: בראשית ב, טו. ראה זהר בראשית כז, א. תרומה קסה, ב. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ עג. קונטרסים ע׳ שי.

11) שהי׳ מבער הקוצים: ראה עץ חיים שער (ח) דרושי הנקודות פ״ו. שער (לו) מיעוט הירח פ״ד. שער (מז) סדר אבי״ע פ״ה.

12) ואדם אין: בראשית שם, ה.

13) המצות תלוין [אב: תלויות] בארץ: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, א.

14) כמעט ד׳ חלקים: ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רסו הערה פ״ז.

15) שאנו אומרים ושם נעשה: נוסח תפלת מוסף (בדילוג). ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ קיד. שם בהוספות ע׳ תל ואילך. שמות ח״א ע׳ רכו. וש״נ.

16) התפילה במקום קרבן: נסמן לעיל בפ׳ וישלח קצ, ב.

17) התפלה יותר גדולה . . הקרבנות: באור התורה כאן ע׳ תתסט: וכן מבואר בגמרא פ״ה דברכות [לב, ב] ואמר ר״א גדולה תפלה מן הקרבנות.

18) במעלה מן הקרבנות: ב: מהקרבנות.

רלו, ב

19) אך הענין הוא: ב: נסמן סימן להתחלת פרק חדש. — להבא להלן ראה דרך חיים שם צח, ב (שו״ה במצות — והנה) עד צט, ג (ספצ״ג).

20) גפן ממצרים . . כסו הרים צלה: תהלים פ, ט. יא.

21) דכנס״י נמשלה לגפן: נסמן לעיל בפ׳ מקץ ריג, א.

22) לא הי׳ מביאין מן הדליות: באור התורה כאן ע׳ תתשכט מציין: „ספ״ח [מ״ז] דמנחות במשנה". ובגמ׳ מנחות (הוא פ״ט) פו, סע״ב במשנה.

23) חווריין [אב: חמר חווריין] עתיק: כריתות ו, א.

24) כמ"ש [אב: ניתוסף: אנכי] נטעתיך שורק: ירמי' ב, כא [ושם: ואנכי — וכ"ה להלן רלח, א באב].
25) כו': אב: דוקא כו'.
26) מה: אב: ליתא.
27) (והוא: א: והוא.
28) כנ"ל): א: ליתא.
29) נכנס יין יצא סוד: ערובין סה, סע"א.
30) וחדוות ה' [אב: ניתוסף: היא] מעוזו: ע"פ נחמי' ח, י.

רלו, ג

31) שהעלה טינא בלבו: סנהדרין עה, א.
32) וכמשי"ת: אב: וכמה שאכתוב.
33) (ב): ב: נסמן סימן להתחלת פרק חדש.
34) אומרים בשבת וינוחו בו: בתפלת העמידה לשחרית ומוסף. להבא לקמן ראה דרך חיים כאן פצ"ד.
35) הלא הוא . . שמו קדוש: נדפס גם בסידור שחרית פט, ב. ראה להלן רלו, ד הערה 55.
36) כי קדוש אני: שמיני יא, מד. מה. קדושים יט, ב. כ, כו. אמור כא, ח. בדרך חיים ותורה אור כאן מוכח שהכוונה להפסוק דקדושים יט, ב.
37) ואני ה' מקדשכם: תשא לא, יג.
38) שאנו אומרים אתה קדוש . . כו' [אב: קדוש]: בתפלת העמידה. מכאן עד סיום הפרק נדפס גם בסידור שחרית פט, סע"א. ראה הנרשם בריש המאמר.
39) שמלאכים . . מתהווים בכל יום: ראה לקמן רלח, ב ובהנסמן לשם.
40) הנה: אב ובסידור: כי הנה.
41) אדון הנפלאות: ברכת יוצר. ראה מאמרי אדה"א שמות ח"א ע' קכב.
42) כו': אב ובסידור: כלל.
43) כי יפלא ממך הדבר [אב ובסידור: דבר]: פ' שופטים יז, ח.
44) עושה פלא . . בחי' עשי': נסמן לעיל בפ' נח סה, ב.
45) החכ' מאין תמצא: איוב כח, יב.
46) בהפלאת: אב ובסידור: מפני הפלאת.
47) כולם בחכמה עשית: תהלים קד, כד.
48) בראשית ברא: בראשית א, א.
49) שבי"ה הוי' צור עולמים: ישעי' כו, ד.
50) י"ה הן חו"ב: ראה גם לעיל בפ' בראשית ה, רע"א ובהנסמן לשם.
51) ביו"ד נברא העוה"ב: מנחות כט, ב.
52) עין לא ראתה: ישעי' סד, ג.
53) הנשמות נהנין מזיו: ברכות יז, א.

רלו, ד

54) סתימא דכל סתימין: זהר יתרו פט, א. תרומה קמו, ב.
55) הגם . . עצמו: בסידור כאן פט, ב שר"ה כו' במקום התיבות שבפנים כתוב: דלכאורה, ומעתיק מלעיל (רלו, ג) רפ"ב שר"ה שמך — הלא . . שמו קדוש (שבשר"ה מקדשי). ראה לעיל רלו, ג הערה 35.
56) שבאתעדל"ת אתעדל"ע: ראה זהר לך פח, א. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' קצח. וש"נ. נביאים וכתובים ע' לה. וש"נ. קונטרסים ע' תקעב.
57) מהאצילות: אב ובסידור: מן האצילות.
58) הקב"ה מניח תפילין: ראה ברכות ו, א. לעיל בפ' לך פג, ב.
59) ממש: א ובסידור: כבפנים. ב: דווקא.
60) הוי': אב ובסידור: שם הוי'.
61) באא"ס עצמו: אב ובסידור: מאור א"ס ב"ה בעצמו.
62) כמו להיות נברא: אב: להיות נקרא כמו. בסידור: כמו להיות נק'.
63) הוא החכ' מאאלפ"ך: א: היא החכמה מאלפיך ב: הי' החכמה [והניח מקום פנוי]. בסידור: הוא החכמה אאלפך.
64) מאאלפך חכמה: ראה בהנסמן לעיל פ' נח סה, ב.
65) תפילין דמארי עלמא: ברכות שם.
66) אוא"ס: א ובסידור: כבפנים. ב ניתוסף: ב"ה. וראה לעיל הערה 61.
67) להיות: אב ובסידור: להוות.
68) ע"י: אב: כבפנים. בסידור: דהיינו ע"י.
69) לשמך: אב ובסידור: שמך.
70) אשר קדשנו במצותיו: נוסח ברכת המצות. ראה ספר המאמרים תקס"ד ע' ריא. מאמרי אדה"א בראשית ע' שלז.
71) וזהו: ב: נסמן סימן להתחלת פרק חדש.
72) (כי . . במ"א): אב ובסידור: כי . . במ"א.
73) יוצר משרתים ואשר משרתיו: ראה לקמן רלח, ב ובהנסמן לשם.
74) להחיות רוח שפלים: ישעי' נז, טו.
75) ותקם בעוד לילה: משלי לא, טו.
76) ולהיותם: אב ובסידור ניתוסף: מתחדשים.
77) משיגים . . ואומרים קדוש: ישעי' ו, ג. ראה מאמרי אדה"א דברים ח"ג ע' תתקמח. לעיל פ' וישב קצט, ד.
78) במציאותם: אב ובסידור: במקורם.
79) בערך מהם: אב כבפנים. בסידור: מהם בערך.
80) אי"ה מקום כבודו: נוסח קדושת כתר.
81) שהם [אב: שהוא] אומ' קדוש בלי הפסק כלל: ראה גם לעיל בפ' וישלח קצ, ג ובהנסמן לשם.
82) קדוש: א: ניתוסף (על הגליון): ולכן ארז"ל אין המלאכי' אומרי' למעלה קדוש עדי' וכו'.
83) אין המלאכי' . . עד: ראה חולין צא, ב. מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רעט. וש"נ.
84) דיפה [אב ובסידור: שיפה] שעה אחת: ראה גם לעיל בפ' מקץ רכא, ב ובהנסמן לשם.
85) בעוה"ז: אב: ליתא.

רלז, א

1) (ג): ב: נרשם כאן סימן להתחלת פרק.
2) תחת אשר לא עבדת . . וטוב [אב: ובטוב]: תבוא כח, מז. להבא להלן ראה דרך חיים כאן פצ"ה.
3) וצ"ל: אב: ויש להבין.
4) גדלה מעלת השמחה . . המצוה: ראה גם מאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' מ ואילך ובהנסמן לשם.
5) לבושין: אב: בחי' לבושין.
6) ואברהם זקן . . לבושין: חיי שרה כד, א. ראה זהר שם קכט, א. ויחי רכד, א. מאמרי אדה"א בראשית ע' שצג. וש"נ. נביאים וכתובים ע' תעה. וש"נ.
7) אורות: אב: אור מקיף.
8) פושעי ישראל מלאים מצות: ערובין יט, א.
9) ואנו רואים שאין המשכות . . כלל: ראה אור התורה כאן ע' 2260.
10) כלל עליהם כו': אב [א: אליהם]: עליהם כלל.
11) ש"מ זו: אב: זו ש"מ.
12) על כולם: אב: ע"כ.
13) מאלקי' חיים: אב: מה' אחד.
14) ממארי דחושבנא: זהר קרח קעח, א. תניא פכ"ט.
15) אין מיתוק הדין אלא בשרשו: נסמן לעיל בפ' וירא קח, ב.
16) לעולם ירגיז: ברכות ה, א. ראה הנסמן במאמרי אדה"א נביאים וכתובים ע' רנח. קונטרסים ע' שמו.
17) אדם יצר טוב: אב: ליתא.
18) והנה: ב: נרשם כאן סימן להתחלת פרק.

רלז, ב

19) וזהו המשך הפסוק: להבא להלן ראה דרך חיים כאן פצ"ו.
20) אא"ס: אב: ניתוסף: ב"ה.
21) זאת נחמתי בעניי: תהלים קיט, נ.
22) הוא חיות: אב: יהי' לחיות.
23) וזהו ענין: אב: וענין. להבא להלן ראה דרך חיים כאן קב, ב.
24) אין לערבב שמחת הנפש: ראה תניא פל"א.
25) ונפשו [אב: ונפשי] כעפר: ברכות יז, א. סיום תפלת העמידה (אלקי נצור).
26) ועתה: ב: נרשם כאן סימן לפרק חדש. להבא להלן ראה דרך חיים כאן קב, ג.
27) סותה . . מלשון מסוה: אבן עזרא כאן ובתשא לד, לג. חזקוני כאן ובתשא לד, לד. אור החיים כאן.
28) ולפי: אב: ניתוסף: תועלת שיגיע להם מן הצינה והחום וכדומה ולפי.
29) שתועלת': אב: שתועלת הפנים.
30) בחי': אב: ליתא.
31) דעל הלבושי' . . המקיפים: ראה פרי עץ חיים שער (א) התפלה פ"ב. מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תמד וש"נ. קונטרסים ע' יא. וש"נ.
32) והנמשל מכל זה: להבא להלן ראה דרך חיים כאן פצ"ו.
33) הראש: אב: הפנים.
34) עילוי: אב: שבעליות.
35) כלי ההבטה: אב: הבטה.
36) הביטו אליו ונהרו: תהלים לד, ו.
37) דחכמה . . ראי': ראה גם לעיל בפ' נח מח, א ובהנסמן לשם.
38) אליו ולא למדותיו: נסמן לעיל שם ס, ב.

רלז, ג

39) את זלעו"ז: קהלת ז, יד.
40) עינים להם ולא יראו: תהלים קטו, ה. קלה, טז.
41) בלעם הי' שתום העין: בלק כד, ג. ראה דרך חיים כאן קג, ב.
42) שאור המקיף מסמא עיני החיצונים: נסמן לעיל בפ' בראשית ל, ד.
43) לאסתכלא ביקרא דמלכא: נסמן לעיל בפ' חיי שרה קלב, ב.

44) מצוה: **אב**: ניתוסף: מלמטה למעלה כו׳. **וראה הערה הבאה.**
45) מלמטה למעלה כו׳: **אב**: ליתא. **וראה הערה שלפנ״ז.**
46) הצדיקים: **אב**: המצות דצדיקים.
47) שבמקום שבע״ת עומדים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
48) (ד): **ב**: נסמן כאן סימן להתחלת פרק. **להבא להלן ראה דרך חיים כאן קג, ב.**
49) לעבוד: **א**: כבפנים. **ב**: ניתוסף: **את האדמה.**
50) ויניחהו בג״ע: **בראשית ב, טו.**
51) ואלה [**א**: אלה. **ב**: ליתא] המצות אשר יעשה אותם האדם: **כ״ה בכ״מ. והוא חיבור שני כתובים בחוקותי כז, לד. אחרי יח, ה. ראה הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ רעא.**
52) שע״י מעשה המצות . . אדם לעילא: **ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קלח, ג ובהנסמן לשם.**
53) המשיח . . ישכיל עבדי: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ד.**
54) מאד אותיות אדם: **נסמן לעיל בפ׳ נח סה, ב.**
55) ר״ת [**א**: ור״ת] אד״ם אדם דוד משיח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ד.**
56) אדם בשלימות . . יוחר נעלה . . קודם שחטא: **ראה לעיל שם לב, סע״ג. ד.**
57) סר צילם מעליהם לחמנו הם: **שלח יד, ט [בהיפך הסדר].**
58) כי [**אב**:פי׳] צל אדם סר מעליה׳: **ראה גם לעיל פ׳ נח עה, א. מקץ רטז, ד.**
59) ואחד ירדוף אלף: **ע״פ יהושע כג, י.**
60) וראו כל בשר: **ישעי׳ מ, ה.**
61) כמו בשכל אנושי: **אב**: כו׳ **בשכלם האנושי.**

רלו, ד

62) משחרב בהמ״ק שולחנו ש״א: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפו, א.**
63) בחי׳: **אב**: **להיות בחי׳.**
64) בבחי׳: **אב**: **בו בחי׳.**
65) במקום: **אב**: **כנגד.**
66) באוא״ס: **אב**: **למעלה באוא״ס. ב ניתוסף: ב״ה.**
67) כו׳: **אב**: **נפש הבהמה כו׳.**
68) כי רוח האדם היא העולה: **נסמן בהערה 76.**
69) וזהו אסרי לגפן: **להבא להלן ראה דרך חיים כאן פצ״ז.**
70) כשיצאו: **אב**: **כשנסעו.**
71) עיר פרא אדם יולד: **איוב יא, יב [ושם: ועיר].**
72) עיר אלקינו: **נסמן בסמוך.**
73) בתחלת מולדתו: **אב**: **בראשית תולדתו.**
74) נתגבר: **אב**: **הוא נתגבר.**
75) ויכול לעמוד נגד: **אב**: **ויעמוד כנגד.**
76) כי רוח האדם הוא העולה: **קהלת ג, כא [ושם: מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה — ראה מאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקעב. וש״נ].**
77) אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעו, א.**
78) כתפארת אדם לשבת בי״ת: **ישעי׳ מד, יג.**
79) כמו בהמה: **אב**: **בהמי(ו)ת.**
80) אינו: **אב**: **הנה אינו.**

רלח, א

1) ולשרקה בני אתונו: **להבא להלן ראה דרך חיים כאן קד, ב ואילך. וראה גם שם צו, א ואילך.**
2) שרקה . . מועטין ומעט יין: **ראה אור התורה כאן ע׳ 2016 ד״ה ולשרקה. וש״נ.**
3) ימינא ושמאלא ובינייהו כלה: **זמירות ליל שבת [אזמר בשבחין].**
4) ה׳ צלך: **תהלים קכא, ה.**
5) ישת חושך סתרו: **תהלים יח, יב.**
6) אני הוי׳ לא שניתי: **מלאכי ג, ו.**
7) מרחוק ה׳ נראה לו: **ע״פ ירמי׳ לא, ב.**
8) וינועו ויעמדו מרחוק: **יתרו כ, טו.**
9) ממצרים . . חמור דקליפה: **ראה מאורי אור מערכת חמור ספ״ח.**
10) אשר בשר חמורים בשרם: **יחזקאל כג, כ.**
11) הוא חכמ׳ . . מצרים: **אב**: **[הוא בחי׳ חכמ׳ . . מצרים].**
12) חכמ׳ . . בחרטומי מצרים: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״א ס״ע ט. לעיל בפ׳ לך צב, ב.**
13) שנק׳ . . עיירים כו׳: **אב**: **ליתא.**
14) עיירים כו׳: **ס׳ שופטים י, ד. ראה גם אור התורה כאן ע׳ תתשלב.**
15) בנים אתם לה׳: **פ׳ ראה יד, א.**
16) ברא כרעיה דאבוה: **ראה עץ חיים שער (כד) פרקי הצלם פ״א. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ שלט.**
17) סותה: **אב**: **ליתא.**

רלח, ב

18) כי עין בעין יראו: **ישעי׳ נב, ח.**
19) עין לא ראתה: **ישעי׳ סד, ג.**
20) שהנשמות: **אב**: **שיהי׳ הנשמות.**
21) ושכר מצוה מצוה: **אבות פ״ד, מב.**

*

1) להבין שרשי הדברים: **הנחת כ״ק אדה״א משנת תקס״ד. ובשינויים והגהות וקיצורים באור התורה בראשית כרך ו ע׳ תתשלב. כרך ז ע׳ 2538.**
חלק קטן מהביאור נדפס גם בסידור שחרית פט, ד. וראה הנרשם לעיל (רלו, א) בריש המאמר.
הביאור נמצא ב[עיקר בשני ביכלאך כמצויין לעיל שם] ביכלאך דלהלן:
א = 78 ג, ב.
ב = 1146 מח, ב עם הגהות בגוכתי״ק הצ״צ ונעתקו להלן בהמראי מקומות.
ג = 1239 לד, ב.
ד = 2082 ע׳ ל.
ה = 2091 נח, ב.
2) גפן ממצרים . . כסו הרים צלה: **תהלים פ, ט. יא.**
3) שנעשית ראש לשועלים: **נסמן לעיל בפ׳ לך פג, ג.**
4) ותקם בעוד לילה: **משלי לא, טו.**
5) אשת חיל עטרת בעלה: **משלי יב, ד.**
6) אנו אומרים וקדושי׳: **בתפלת העמידה.**
7) יהלכון: **אב**: **ליתא.**
8) ידוע . . כו׳ וד״ל: **נדפס גם בסידור שחרית פט, ד בהקדמת התיבות: ולהבין שרשן של דברים הנה.**
9) יוצר משרתים . . כו׳: **בגוכתי״ק הצ״צ בבוך ב ניתוסף: כמ״ש בטא״ח סי׳ נ״ט. [ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ס״ע תרמג ואילך. וש״נ. בראשית ע׳ קכו. וש״נ].**
10) מן ו׳: **אב**: **בששת.**
11) ואשר מתחדשים: **בגוכתי״ק שם: ויש מלאכים המתחדשים.**
12) בהמה רבה דרביע: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לד, ג.**
13) שמרוח: **אב ובסידור**: **שמבחי׳ רוח.**
14) כו׳: **שם: חדא כו׳.**
15) במ״א: **ראה ביאורי הזהר נח ו, ד. הנסמן לעיל בהערה יוצר.**
16) שמשיגים בחי׳ קדוש: **נסמן לעיל רלו, ד.**
17) אי׳ מקום כבודו: **נוסח קדושת כתר.**
18) הנ״ל: **שם: במלאכים הנ״ל.**
19) מ״ה המבדר ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב. ראה אור התורה כאן ע׳ תתתע.**
20) אדון הנפלאות: **נסמן לעיל רלו, ג.**
21) פלא אותי׳ אלף: **נסמן לעיל בפ׳ לך פ, א.**
22) מאאלפ״ך [**אב ובסידור**: **אאלפ״ך**] חכמה: **ראה בהנסמן לעיל בפ׳ נח סה, ב.**
23) חכמה . . עשיה לגבי: **ראה תניא פ״ב בהגה. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ רנב.**
24) יין המשמח אלקים: **ס׳ שופטים ט, יג [ושם: תירושי המשמח אלקים — ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ כב].**
25) אלקי׳ הוא שם ב״ן: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסו, א.**

רלח, ג

26) נכנס יין יצא סוד: **ערובין סה, א.**
27) באור עונג: **אב**: **בעונג.**
28) כמ״ש במ״א: **ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ רפט.**
29) כבס ביין לבושו: **ויחי מט, יא.**
30) שמחו צדיקים בה׳: **תהלים צז, יב. ראה גם מאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ פג.**
31) הנ״ל: **אב**: **הללו.**
32) שהמצות שרשן בבחי׳ ארחין: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכט, א. קלו, א.**
33) עצם [**אב**: **שעצם**] הגלגלתא כלול מחרי״ג ארחין: **ראה בהערה שלפנ״ז. אור התורה כאן ע׳ תתתעא.**
34) מעשרת: **אב**: **מעטרת.**

רלח, ד

35) שהמ״נ דצדיקי׳ מלמעל׳ למטה: **ראה אור התורה כאן ע׳ 2542.**
36) שבמקום שבע״ת עומדי׳: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
37) אין צדיקי׳: **אב**: **צדיקים גמורים אינם.**
38) בז״א: **אב**: **לבד.**
39) ז׳ מד״ר: **מצות דרבנן — נסמן לעיל בפ׳ לך פג, א.**
40) מד״ר: **ב**: **ניתוסף בגוכי״ק הצ״צ: זהו וענפיה.**
41) מבחי׳: **תוקן ע״פ אב. ובנדפס: בבחי׳.**
42) כו׳: **ב בגוכתי״ק הצ״צ ניתוסף: בחי׳ כארז בלבנון ישגא [ישגא באל״ף בסוף כ״ה בגוכתי״ק שם — תהלים צב, יג].**
43) שנעוץ סופן בתחלתן: **נסמן לעיל בפ׳ מקץ רל, א.**
44) וזהו: **אב**: **ניתוסף: לפי.**
45) אסרי לגפן . . חכלילי עינים: **ויחי מט, יא. יב.**

46) שהיום לעשותם: **ואתחנן ז, יא.**
47) כו׳: **ב** בגוכתי״ק הצ״צ נרשם ממעל לתיבה זו: **בשלימות.**
48) ואדם אין לעבוד את האדמה: **בראשית ב, ה.**
49) אדם . . אדמה לעליון: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ו, ד.**
50) נעשה אדם בצלמנו כדמותנו: **בראשית א, כו.**
51) שאדם . . אדם דוד משיח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית לב, ד.**
52) בקטנות: **אב:** בבחי׳ קטנות.
53) לעבדה לבער הקוצים: **בראשית ב, טו. נסמן לעיל רלו, א.**

רלט, א

1) היחוד זו״נ פב״פ: **ראה עץ חיים שער (לב) הארת המוחין זו״ן פ״א. פ״ב.**
2) ישכיל עבדי: **ישעי׳ נב, יג. נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ד.**
3) מאד אותיו׳ אדם: **נסמן לעיל בפ׳ נח סה, ב.**
4) וגבה מאוד: **ישעי׳ שם.**
5) המצות: **אב:** העצמיות.
6) עצמי׳ אוא״ס: **אב:** עצמות א״ס.
7) טלא דבדולחא דנטיף: **ראה זהר (אדרא רבא) נשא קכח, ב. (אדרא זוטא) האזינו רפח, א.**
8) להחיות מתים לאחר . . יהי׳ שכר: **ראה אור התורה כאן ע׳ 2268.**
9) יהי׳ שכר: **א:** יהי׳. **ב:** ימי. **וכגוכתי״ק הצ״צ נכתב ממעל: השכר של.**
10) עבר: **אב:** ניתוסף: ולא יכבס.
11) הכנה: **אב:** ענין ההכנה.
12) עיר פרא: **נסמן לעיל רלז, ד.**
13) שעשר כתרין: **ראה הנסמן לעיל בפ׳ וישלח קפב, ב.**
14) יולד: **אב:** ודל.
15) אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעו, א.**
16) אבנים בונות . . בס״: פ״ד, מ״ב.
17) ד׳: **אב:** דברי.
18) ב״נ: **ב** בגוכתי״ק הצ״צ ניתוסף: שהיה.
19) והן בחיי: **ב** בגוכתי״ק הצ״צ נרשם ממעל לתיבות אלו: אינו מובן.
20) כו׳: **אב:** לנהורא כו׳.
21) ברא כרעי׳ דאבוה: **נסמן לעיל רלח, א.**
22) הנ״ל: **א:** הללו. **ב:** הנ״ל הללו.
23) דלפעמים יחוד זו״נ: **ראה עץ חיים שער (טו) הזיווגים פ״א (מ״ב מדרוש שלוח הקן). שער (לו) מיעוט הירח פ״א. שער (מז) סדר אב״ע פ״ד. פ״ה.**

רלט, ב

24) איהו בנצח ואיהי בהוד: **ראה עץ חיים שער (כט) הנסירה פ״ה ופ״ז. שער (לח) לאה ורחל פ״ו. הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ מ.**
25) עד: **אב:** היינו ענין.
26) ימין ושמאל תפרוצי: **ישעי׳ נד, ג.**
27) דרועין: **אב:** ניתוסף: אהבה ויראה עליונה שנמשכים עליה מלמעלה ע״י אתערותא דלתתא כידוע כמו״כ למעלה כשמלכות דאצי׳ נתחבק [**א:** נחבקת] בין תרין דרועין.
28) אך רק: **אב:** אלא.
29) מרחוק ה׳ נראה לו: **ע״פ ירמי׳ לא, ב.**
30) דכולא קמי׳ כלא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, ד.**
31) ובינ״ה עד הוד אתפשטת: **נסמן לעיל שם כג, ד.**
32) ג׳ מדריג׳ בקול: **ראה סידור ברכת נשואין קלו, ג. מאמרי אדה״א דרושי חתונה ח״א ע׳ שלג.**
33) שור״ק . . ולצד ימין דנצח: **ראה גם דרך חיים צו, ב.**
34) ששלח יוסף ליעקב: **ויגש מה, כג.**
35) חיל בלע ויקיאנו: **ראה גם לעיל בפ׳ מקץ רטו, ג ובהנסמן לשם.**
36) העורבים שכלכלו את אליהו: **מלכים־א יז, ו.**
37) ציוה ה׳ לעורבים: **מלכים שם, ד.**
38) שהעורבין . . ואכזרים: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ט, ב.**
39) ב״ן בגמטרי׳ אליהו: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעח, ג.**

רלט, ג

40) ב״ן . . בחי׳ מל׳: **ראה עץ חיים שער (לט) מ״ן ומ״ד דרוש ז.**
41) ענין: **אב:** הענין מענין.
42) עין בעין יראו: **ישעי׳ נב, ח.**
43) הביטו אליו: **תהלים לד, ו.**
44) שנגדלו המדות ע״י החלב: **ראה ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קעו ואילך. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקעד ואילך.**
45) זמן צמיחת השינים: **ראה עץ חיים שבהערה 51. לקמן רלט, ד.**
46) מדם שנעכר ונעשה חלב: **נדה ט, א. ראה מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תפב.**
47) לאכללא שמאלא בימינא: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, א.**
48) בו בשעה ההיא: **אב:** בלבבו.
49) השמחה עם המרירות . . בתנועה וסקירה אחת: **ראה תניא פל״א.**
50) שליבון השינים . . החלב: **ראה גם ספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קעז. לקמן רמב, ג.**
51) השינים הן ל״ב נתיבות חכמה: **ראה עץ חיים שער (כח) העיבורים פ״ה. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקעד. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קמה. לקמן רמב, ב.**

רלט, ד

52) להכיר: **אב:** ניתוסף: בו.
53) בפה הטיב: **אב:** ומדברה בפה.
54) גירס״א . . כמ״ש במ״א: **ראה לקמן רמב, ב. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקעה. וש״נ.**
55) ליבון הלכות הנק׳ [**א:** הנז׳] בר״מ: **ראה זהר (רעיא מהימנא) בהעלותך קנג, א. פינחס רמח, ב. הנסמן במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קפד. לקמן רמב, ג.**
56) בחכמה אתברירו: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.**
57) מן כו׳: **אב:** ליתא.

*

1) חכלילי עינים מיין: **מיוסד על ד״ה זה בספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קסז ומקבילו בתורה אור ויחי מז, א [ונדפס גם בתו״א — לעמבערג ג, ג], ועם הגהות וכו׳ באור התורה ויחי כרך ב ע׳ 730 ואילך. כרך ו׳ ע׳ 2282. וראה גם פלח הרמון ויחי קכז, ד. בסה״מ תקס״ה ובתו״א נמצא ביאור להמאמר.**

המאמר נמצא בביכלאך כת״י מעתיקים:

א = 443 ע׳ סח.

ב = 476 [**עלים מלוקטים**] בכותרת: „ב״ה שנת תקפ״ו״ [**באמצעו חסרים 4 עמודים**].

ג = 499 ע׳ ע׳ [**ובראשו נרשם בכת״י אחר: בדפוס בס׳ תורת חיים מאדמו״ר האמצעי נ״ע**].

ד = 631 ע׳ רפח.

ה = 1278 ע׳ קיד.

ו = 1750 ע׳ כא.

חכלילי עינים מיין: **ויחי מט, יב.**

2) לכו שברו . . יין וחלב: **ישעי׳ נה, א. תענית ז, א.**
3) אהבת עולם אהבתיך: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעז, ד.**
4) אה״ר אהבתנו: **ברכת ק״ש נוסח אשכנז.**
5) בכל חו״ח לפום שעו״ד: **ראה הקדמת התניא ע״פ זהר וירא קג, רע״ב.**
6) ריבוי רבבות עולמות: **ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים וישר ענף ב.**
7) היש מספר לגדודיו: **איוב כה, ג.**
8) מל׳ מכ״ע: **תהלים קמה, יג.**
9) ואתה מחי׳ את כולם: **נחמי׳ ט, ו.**
10) כהפב״נ: **כח הפועל בנפעל.**
11) עיקרא ושרשא דכ״ע: **ראה זהר בתקדמה יא, ב.**
12) מקור חיים: **תהלים לו, י.**
13) ואלקים חיים ומלך עולם: **ברכת יוצר.**
14) מי לי בשמים: **תהלים עג, כה.**
15) יחו״ת בבשכמל״ו . . יחו״ע דשמע ישראל: **זהר בראשית יח, ב. פסחים נו, א. ואתחנן ו, ד.**

רמ, א

1) קדוש בשמים ובארץ: **ע״פ ברכת ישתבח.**
2) בו: **הו:** ניתוסף: בחי׳.
3) אתה הוא קודם שנבה״ע: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ג.**
4) אני הוי׳ לא שניתי: **מלאכי ג, ו.**
5) הודו על ארץ ושמים: **תהלים קמח, יג. ראה מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ מח ובהנסמן לשם. לעיל פ׳ וישב רה, א.**
6) מלך מרומם . . מימו״ע: **ע״פ ברכת יוצר.**
7) ואמנם: **ה:** ניתוסף: ע״י.
8) מחדש בכ״י מעשה בראשית: **ע״פ ברכת יוצר.**
9) שאומרי׳ ישתבח: **כתפלת שחרית.**
10) אני ראשון ואני אחרון: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעב, ג.**
11) שאין ערוך כלל לנאצלים: **ראה גם לעיל בפ׳ לך פ, א ובהנסמן לשם.**
12) שאומרי׳ יש״ר מברך לעלם: **בנוסח הקדיש.**
13) כי עמך מקו״ח: **תהלים לו, י.**
14) אליך הוי׳ נפשי אשא: **תהלים כה, א.**
15) ונגלה כבוד ה׳: **ישעי׳ מ, ה.**
16) ההפרש בין ברכה להודאה: **ראה גם המאמרים שנסמנו בריש המאמר. תורה אור בשלח סו, ג. לקוטי תורה דברים א, א. מאמרי אדה״ז אתהלך לאזניא ע׳ קלו ואילך.**
17) דאיהו ברוך ואיהי ברכה: **זהר תרומה קסב, א. (רעיא מהימנא) ואתחנן רסד, ב.**

רמ, ב

18) סובב: **אגדו**: (ב)בחי׳ סובב. **ה**: סוכ״ע.

19) בג׳ עולמות . . דמח׳ דו״מ: **נסמן לעיל בפ׳ וישב רד, ד.**

20) ברוך ה׳ מן העולם ועד העולם: **נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסח, ג.**

21) והייתם ברכה בקרב הארץ: **חיבור שני כתובים — ישעי׳ יט, כד [ברכה בקרב הארץ]. זכרי׳ ח, יג [והייתם ברכה]. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קכג ואילך וש״נ.**

22) שהשרפים אומרים קדושה [**הו**: קדוש ה׳]: **ישעי׳ ו, ב. ג.**

23) והאופנים אומרים ברוך: **חולין צב, רע״א.**

24) ל׳ הגמ׳ הקדב״ה: **ברכות ג, א. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תמה ואילך. וש״נ.**

25) רוממות אל בגרונם: **תהלים קמט, ו.**

26) שמע שהוא לשון הבנה: **נסמן לעיל בפ׳ נח מז, ג.**

27) דבר כי שומע עבדך: **שמואל־א ג, י.**

28) ואו׳ זה לניצוץ האלקי שנק׳ ישראל: **ראה גם מאמרי אדה״ז תקס״ה כאן ע׳ קסח. פרשיות התורה ח״ב ע׳ תשנו.**

29) החי״ת הוא ז׳ רקיעים וארץ: **נסמן לעיל בפ׳ נח מב, ד הערה 39.**

30) תמליכהו [**ה**: כיון דאמליכתי׳] . . תו לא צריכת: **ראה ברכות יג, ב.**

31) תמליכהו בשמים . . העולם: **ראה זהר (רעיא מהימנא) פינחס רכג, סע״ב ואילך. עקב ערב, א. הנסמן במאמרי אדה״א בראשית ע׳ לד.**

32) מקום . . ו״ק דאצי׳: **נסמן לעיל שם מג, א הערה הנה מקום.**

33) ברוך המקום ברוך הוא: **מדות ספ״ה. הגדה של פסח פיסקא זו.**

34) דהוא ית׳ מקומו ש״ע: **נסמן לעיל שם.**

35) ברוך כ׳ הוי׳ ממקומו: **יחזקאל ג, יב.**

36) הנה מקום אתי: **תשא לג, כא.**

37) א׳ . . אלופו ש״ע: **ראה הנסמן לעיל בהערה החי״ת.**

38) צריך להאריך בד׳ דאחד: **ברכות יג, ב.**

39) המל׳: **ה**: **ניתוספ: דאצי׳.**

40) ד׳ רבתי דאחד: **נסמן לעיל בפ׳ מקץ ריז, ג.**

41) ד״ר: **ד׳ רוחות.**

42) מלכותו: **ה**: **ניתוספ: ל״ו = לעולם ועד.**

רמ, ג

43) שיתחבר: **א**: **שית׳. בגדהו**: **שיתברך.**

44) למסו״נ באחד: **נסמן לעיל בפ׳ וישב רט, ד.**

45) ואהבת את הוי׳: **ואתחנן ו, ה.**

46) הרצון שנק׳ . . נפש: **ראה מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שלט. וש״נ. שמות ח״ב ע׳ שסט. וש״נ.**

47) כלה שארי: **תהלים עג, כו.**

48) בכל לבבך ב׳[**הו**: בב׳] יצריך: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יא, ד.**

49) לאהפכא חשוכא לנהורא: **ראה זהר בהקדמה ד, א.**

50) ואהבת [**הו**: **ניתוספ**: גי׳] ב״פ אור: **נסמן לעיל בפ׳ תולדות קמב, ד.**

51) דאזלעו״ז עשה האלקי׳: **נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.**

52) כי קצר המצע: **נסמן לעיל בפ׳ נח נ, ב.**

53) מי יעלה . . נקי כפים: **תהלים כד, ג. ד.**

רמ, ד

54) והטעם: **הו ניתוספ: הוא.**

55) שקודם שנבה״ע הי׳ הוא שמו בלבד: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יז, ד.**

56) הקו״ח . . וי״ו ויו״ד: **ראה גם לעיל בפ׳ ויצא קסג, ג ובהנסמן לשם.**

57) הקו״ח . . שאינו . . טפה בים: **ראה ביאורי הזהר וארא לח, ב.**

58) בערך טפה בים: **ראה גם הנסמן לעיל בפ׳ ויצא שם.**

59) אומ׳ אין זולתך: **ע״פ ברכת יוצר לשבת.**

60) דלית מח׳ חפיס׳: **תקוני זהר בהקדמה יז, א.**

61) כי חלק ה׳ עמו: **האזינו לב, ט.**

62) כי הוא עשנו ולא [**הו**: ולו] אנחנו: **תהלים ק, ג (בדילוג).**

63) שכל עצם אינו משתנה: **נסמן לעיל בפ׳ וישב רא, ב.**

64) מים רבים לא יוכלו לכבות: **שיר השירים ח, ז.**

רמא, א

1) גם חושך . . כחשיכה כאורה: **תהלים קלט, יב. ה**: **וגם — ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתצב. שמות ח״ב ע׳ שלה.**

2) יעקב חבל: **האזינו לב, ט.**

3) כשלהבת העולה מאילי׳: **ע״פ שבת כ, א.**

4) נפש כי תחטא תוהא: **נסמן לעיל בפ׳ לך צו, א.**

5) מיד כלב יחידתי: **נסמן לעיל שם.**

6) כו׳) . . כו׳: **ו**: **כו׳ . . הו**: **כו׳).**

7) שימני כחותם . . דאע״ג דאזיל: **שיר השירים ח, ו. ראה זהר ויחי רמד, סע״ב ואילך. (סבא) משפטים קיד, א.**

8) שומר: **הו**: **בבחי׳ שומר.**

9) אך בצלם יתהלך איש: **נסמן לעיל בפ׳ לך צה, ג.**

10) האיך: **הו**: **א״כ איך.**

11) כמ״ש: **כמו שהיא.**

12) מ״ם דצלם: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תצט ואילך.**

13) אה״ר: **הו**: **ענין אה״ר.**

14) הרצון: **הו**: **ניתוספ**: **ו(ה)תענוג.**

רמא, ב

15) כנשמות שנהנין מזיו השכינה בג״ע: **ברכות יז, א.**

16) מה יפית ומה נעמת: **שיר השירים ז, ז.**

17) אז תתענג . . דא צלותא דמע״ש: **ישעי׳ נח, יד. ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תקו. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קצ. וש״נ.**

18) שעל ה׳ היינו למע׳: **ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ קי. וש״נ. נביאים וכתובים ע׳ תסז. וש״נ.**

19) שכל אה׳ . . אלא מרחוק: **ראה מאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ קעו ואילך. וש״נ.**

20) תפלת השבת שנק׳ ישראל: **ראה ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קעח ואילך. ומקבילו בלקוטי תורה בלק עב, א.**

21) ישראל שיר אל: **תקוני זהר בהקדמה (ג, סע״א). ת״ר (כה, א).**

22) והיינו . . (כמו: **ה**: **(והיינו . . הו**: **וכמו.**

23) להנחיל אוהבי יש: **משלי ח, כא.**

24) בכל: **ו**: **יש בכל.**

25) השבת שנק׳ סעודה דע״י: **נסמן לעיל בפ׳ נח נא, ד.**

26) וכלחם פנג [**ו**: הפנים]: **נסמן לעיל בפ׳ לך, צו, ג.**

27) וסעודת לויתן דלע״ל: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ד.**

28) וכמ״ש במ״א בענין המן: **ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ קצה. לעיל פ׳ לך שם.**

29) שבכל שבת יש מיום שכולו שבת: **נסמן לעיל בפ׳ נח סא, ד.**

30) בעליות הנשמות בע״ש: **נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפג, א.**

31) וקראת לשבת עונג: **ישעי׳ נח, יג.**

32) כמים הפנים אל הפני׳ [**הו**: **פנים**]: **ע״פ משלי כז, יט.**

33) רעדכ״ר . . מתגל׳ במנח׳ בשב׳: **זהר יתרו פח, ב. (אדרא רבא) נשא קכט, א. (אדרא זוטא) האזינו רפח, ב. רצג, סע״א.**

רמא, ג

34) אם תעירו ואם תעוררו: **שיר השירים ב, ז. ג, ה.**

35) רוח אייתי רוח: **נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, ב.**

36) פותח את ידיך: **תהלים קמה, טז.**

37) שיאיר: **אגדו**: **ניתוספ**: **מבחי׳ אה״ר [אגד: האה״] בתענוגים העצמי׳ הנ״ל שיאיר בהם שע״ז נמשכים בגילוי ביתר שאת בלב דכנ״י כנ״ל וד״ש פותח את ידיך בימין מקרבת להשביע לכל חי רצון פי׳ שנמשך.**

38) ישבעו ויתענגו: **נוסח תפלת העמידה לשבת (ישמחו במלכותך).**

39) ידיך הן יודין ווין: **ראה תקוני זהר בהקדמה ז, ב. תס״ט (קו, א). מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תרעט. לקוטי תורה תצא מ, ג.**

40) היודין . . בחי׳ הצמצום: **ראה אגרת התשובה פ״ד. מאמרי אדה״א דברים שם ע׳ תרנ וע׳ תרעח.**

41) וי״ן בחי׳ המשכה: **ראה אגרת התשובה שם. מאמרי אדה״א שם ע׳ תרעח.**

42) רצוא קודם לשוב . . מטי ולא מטי: **ראה בהנסמן לעיל פ׳ תולדות קס, ב.**

43) מטי ולא מטי: **נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ב.**

44) שנכנס יין יצא סוד: **ערובין סה, סע״א.**

45) התורה נק׳ בשם יין: **ראה בריש המאמר ובהנסמן לשם.**

46) יין שהיא גימטרי׳ סוד: **ערובין שם.**

47) טעמי המצות שנק׳ יינה של תורה: **ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לו, ד ובהנסמן לשם.**

רמא, ד

48) וירא . . כי טוב . . לגנוז האור בכלי: **בראשית א, ד. נסמן לעיל בפ׳ נח עג, ד.**

49) לגנזו לאור זה בתורה: **נסמן לעיל בפ׳ מקץ רכח, ג.**

50) קורא בתורה בדיבור בפה: **ראה גם לעיל שם רכו, א ובהנסמן לשם.**

51) לכח: **הו**: **לכ״ח = לכל חי.**

52) קבעת עתים לתורה: **שבת לא, א.**

53) בתענוגים: **הו**: **ואה׳ בתענוגים הנ״ל.**

54) אשרי מי שבא לכאן: **פסחים נ, א.**

55) והיו הדברים האלה: **ואתחנן ו, ו.**

56) ושננתם לבניך ודברת בם: **ואתחנן שם, ז. נסמן לעיל בפ׳ מקץ רכו, א.**

57) חיבור: **גו**: ניתוספ: לכאורה.
58) והי׳ הדברים . . בלימוד התורה: ראה גם לעיל שם ריח, ב.
59) עסק התורה שהיא מצוה תמידי׳: ראה גם לעיל בפ׳ נח מט, ד ובהנסמן לשם.
60) בלכתך בדרך ובשכבך: ואתחנן שם.
61) וכנ״ל בענין ג׳ קשרין: אולי הכוונה לעיל פ׳ מקץ ריח א (פ״ה). וראה בהנסמן לשם.

רמב, א

1) והיו . . כו׳: **הו**: אשר אנכי מצוך היום (ל)הדברים האלה.
2) עיניך יונים: שיר השירים א, טו. ד, א.
3) לאסתכלא ביקרא דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלב, ב.
4) באור פני מלך חיים: משלי טז, טו.
5) הסבי עיניך . . דמוקדין ליה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לט, ב.
6) ההתפעלות: **הו**: התפעלות התענוג.
7) עיניו כיונים: שיר השירים ה, יב.
8) מה יפית ומה נעמת: ראה לעיל בפ׳ תולדות קמט, ג.
9) מי שטרח בע״ש: עבודה זרה ג, א.
10) כשם שבא לראות: חגיגה ב, א.
11) עין ה׳ אל יראיו: תהלים לג, יח.
12) שא׳ דא היא סעודתא דעתיקא: סידור אדה״ז קידוש ליום השבת. ראה הנסמן לעיל פ׳ נח נא, ד.
13) ישקני: שיר השירים א, ב וברש״י שם.
14) כל חיך הטועם: ראה כתובות קיא, ב.

רמב, ב

15) רזי לי רזי לי: ישעי׳ כד, טז.
16) נפשנו חכתה לה׳: תהלים לג, כ. ראה ביאורי הזהר שמיני סה, ד.
17) יעשה למחכה לו: ישעי׳ סד, ג.
18) השיניים טוחנות: ראה (רעיא מהימנא) נשא קכא, ב. וראה שבת קנב, א.
19) ללעוס: **הו**: להיות.
20) דוק בככי וחשכח בנגרי: שבת קנב, א. ראה גם מאמרי אדה״א במדבר ח״ב ע׳ תעב.
21) ותורתך בתוך מעי: תהלים מ, ט.
22) כי אמרתך חייתני: תהלים קיט, נ.
23) לכו לחמי בלחמי: משלי ט, ה.
24) גרש כרמל: ויקרא ב, יד. ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ס״ע תפד ואילך. וש״נ. שמות ח״א ע׳ קמה.
25) בשיניים ל״ב נ״ח: נסמן לעיל רלט, ג.
26) צדיקים ילכו בם: הושע יד, י [ושם: וצדיקים — ראה מאמרי אדה״א שמות שם ע׳ ק. וש״נ].
27) חיים הם למוצאיהם בפה: משלי ד, כב.
28) רמ״ח איברים דמלכא: ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית יח, ג.
29) לפרנס לאביהם [**ה**: לאבש״ב]: ראה זהר ויקרא ז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א קונטרסים ע׳ תקפג.
30) דמצות א״צ כוונה: ראה ערובין צה, סע״ב.
31) רעייתי פרנסתי: שיר השירים א, ט. זהר ויקרא שם.

רמב, ג

32) תערובות: **הו**: ניתוספ: זר.
33) בעבודה שבלב בתפלה: ספרי (ופרש״י) עקב יא, יג. תענית ב, סע״א.
34) תערובות: **הו**: ניתוספ: רע.
35) שטבע החלב . . וגידול האיברים: ראה גם לעיל פ׳ וישב רח, ג ובהנסמן לשם.
36) טבע החלב ללבן ולזכך: ראה גם לעיל רלט, ג.
37) רוחצות בחלב: שיר השירים ה, יב.
38) ליבון הלכתא: ראה לעיל רלט, ד ובהנסמן לשם.
39) אבל: **הו**: ניתוספ: עדיין.
40) רמ״ח איבריו: אהלות פ״א, מ״ח.
41) בכל דרכיו [**בד**: דרכיך] דעהו: משלי ג, ו.
42) התהלך לפני: לך יז, א.
43) האה׳ שהיא שרש לרמ״ח מ״ע: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קלח, ד.
44) מצות אנשים מלומדה: ישעי׳ כט, יג. ראה גם מאמרי אדה״א שמות ח״ב ע׳ תסט. במדבר ח״ב ע׳ תקסג. נביאים וכתובים ע׳ עד. קונטרסים ע׳ רסט. ולהעיר ממאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתקיב.

רמב, ד

45) שנק׳ שענציע: **ג**: אשענציע. **ה**: אסענציא. **ו**: עשעניציי׳. — ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳ שנח (ובהנסמן שם). וע׳ א״שצ.
46) ונעשה: **הו**: שמזה נעשו.
47) בהתפשטות: **אבגדהו**: בהתפעלות.
48) וחכך כיין הטוב: שיר השירים ז, י.
49) כמ״ש בע״ח דט״ס דז״א: ראה שם שער (כד) פרקי הצלם פ״ו. לקוטי תורה בשלח ב, רע״ד. שיר השירים יח, א.
50) מטפ״ט . . רת״ס: מט׳ פעמים ט׳ . . ראש תוך סוף.

*

1) בן פורת יוסף: מיוסד על ד״ה זה דשנת תקס״ה הנחת כ״ק אדה״א (לא נדפס לע״ע — נמצא בבוך 2076 סז, א). ומקבילו הנחת הר״מ בן אדה״ז בספר המאמרים תקס״ה ח״א ע׳ קצב ואילך [שם מתחלק תוכן המאמר לכמה דרושים: ד״ה להבין מ״ש באחיו של יוסף, ויאסור יוסף (שם ע׳ קצט), כי אם זכרתני (שם ע׳ ר), כל הדברים יגיעים (שם ע׳ רא)]. תורה אור ויגש מד, ב (ד״ה וילקט יוסף). ובשינויים והגהות וכו׳ באור התורה מקץ (כרך ו) ע׳ תתשב. שם (כרך ב) ע׳ 686. ויגש ע׳ שנב. (כרך ו) ע׳ 2226. ע׳ 2224. ע׳ תתרצח. וראה גם מאמרי אדה״ז ענינים ע׳ תל.
המאמר נמצא בביכלאך כת״י מעתיקים דלהלן:
א = 23 ע׳ עג.
ב = 184 תנז, ב.
ג = 185 ע׳ א [חסר בתחלתו ומתחיל מלקמן קג, א שר״ה דמע״ב — וכן].
ד = 277 ע׳ מג [ובסיומו נרשם: זה הכתב של אדמו״ר ר׳ דובער].
ה = 459 ע׳ מו [בכותרת: פ׳ ויחי] נעתק עד לקמן רמו, ב שר״ה וד״ל. [דלג בהעתקתו פ״ג ופ״ד והוסיפו לסיום המאמר מבלי להעיר ע״ז].
ו = 653 ע׳ לו.
ז = 1271 ע׳ כד. ונסמנו בו י״ד פרקים [בשינויים — כנרשם לקמן במקומו].
ח = 1338 ע׳ קג.
ט = 1374 ה, ב.
י = 1757 ע׳ קנב.
יא = 2003 ע׳ לו [בכותרת: ב״ה פ׳ ויחי].
יב = 2016 פא, ב [בכותרת: ב״ה פ׳ ויחי]. העתיק עד לקמן ספי״ב.
יג = 2023 ע׳ רי [בכותרת: בעזר״ה פ׳ ויחי].
יד = 2129 קסג, ב.׳
טו = 1371 ע׳ נט [בסופו נרשם: מוגה מכ״י של מר״ה יעקב דוב].
מאמר זה נזכר לעיל בפ׳ וישלח קפח, ד „כמ״ש לקמן״ אבל ראה בהנסמן לשם (שזהו תיקון המו״ל). וישב ריא, ב. ריב, ב. ד. וכן נזכרו כאן הדרושים דפ׳ וישב (רמה, ד); ויגש (רמז, א); וישלח (רמח, ב).
להלן רמג, ג כותב „כמ״ש למעלה [והמו״ל תיקון „במ״א״] ע״פ בשוב״ — ולכאו׳ משמע מזה שהי׳ בדעת כ״ק אדה״א לסדרו בין דרושי התורת חיים וראה בהנסמן להלן שם.

בן פורת יוסף: ויחי מח, כב.
2) פורת . . תופר: ראה גם ספר המאמרים תקס״ד ע׳ קנו וע׳ קסב. ענינים ע׳ תל. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תצ. וש״נ. לעיל פ׳ וישב ריא, ב. מקץ רטו, ב.
3) פורת . . פותר: ראה אגדת בראשית פפ״ב. בעל הטורים כאן. ש״ך עה״ת כאן ובגימטריאות בסוף הפרשה. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״א ע׳ ל.
4) וכאשר פתר כן היה: ע״פ מקץ מא, יג.
5) שאביו אהבו . . פסים: וישב לז, ג.
6) והם לא הכירוהו: מקץ מב, ח.
7) ששם עלו שבטים: תהלים קכב, ד.
8) שבטים . . בבחי׳ האצי׳ (שבבריאה): **זיד**: בבחי׳ האצי׳. ראה גם תורה אור ויחי קג, סע״א.
9) יהודה . . המל׳: נסמן לעיל בפ׳ ויגש רלד, א.
10) הפעם אודה את ה׳: ויצא כט, לה.
11) יוסף . . מרכבה: ראה מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ יט (בשם הזהר). תקס״ב ח״א ע׳ רטו. תקס״ה ח״א ע׳ רסז (נוסחא שני׳). דרך מצותיך ע׳ פא.
12) צ״ע: ברוב הביכלאך ליתא. וראה בפנים בשורה שלפנ״ז.
13) האבות . . מרכבה: נסמן לעיל בפ׳ נח מט, ד.
14) בשרש: **יאיג**: ניתוספ: ענין.
15) אברהם איש החסד: נסמן לעיל שם נז, ד.
16) עמוק: **יאיביג**: ניתוספ: עמוק. **זיד**: כבפנים.
17) ומצאת את לבבו: נחמי׳ ט, ח.

רמג, א

1) א׳: **יאיב**: ליתא.
2) התהלך לפני: לך יז, א.
3) ילכו מחיל [**יאיג**: ניתוספ: אל חיל]: תהלים פד, ח. ראה גם בסמוך הערה 10.
4) מי יעלה בהר ה׳ [**יאיג**: ליתא]: תהלים כד, ג.
5) התפלה . . נק׳ סולם: נסמן לעיל בפ׳ נח נד, ב.
6) בזוהר ע״פ ואברהם זקן: חיי שרה כד, א. ראה זהר שם קכט, א.

7) הלוך ונסוע . . בסט׳ דדרום: לך יב, ט. נסמן לעיל בפ׳ לך פד, ב.
8) דאברהם אוהבי שנק׳ רחימא דמלכא: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לח, ב.
9) עומק: יאיג: ניתוסף: כנ״ל.
10) מחיל: זיאיג: ניתוסף: אל חיל. ראה גם לעיל הערה 3.
11) ונתתי לך מהלכים . . שהנשמות: זכרי׳ ג, ז. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תרסז. וש״נ. במדבר ח״ג ע׳ אלא. נביאים וכתובים ע׳ תמח. דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקיט.
12) הרוכב: זיאיג: ניתוסף: למעלה. ט: ניתוסף: שעולה.
13) להיות: יאיג: ליתן.
14) כנשמת משה . . וקדושים . . בלי הפסק: נסמן לעיל בפ׳ תולדות קנט, ד.
15) והתקשרות: יאיג: ניתוסף: למטה.

רמג, ב

16) כלל: שם ניתוסף: וכלל.
17) מרכבה לשם . . הי׳: בכל הביכלאך כל זה ליתא.
18) ויעל אלקי׳ מעל אברהם: לך יז, כב.
19) יצחק מרכבה . . גבורה: נסמן לעיל בפ׳ נח נז, ד.
20) גבורה שהוא שם אלקים: נסמן לעיל שם סד, ג.
21) בפחד דיצחק: נסמן לעיל שם מט, ד.
22) בפחד ה׳ שיהי׳ לע״ל: נסמן לעיל שם עה, ד.
23) ביעקב במדת הרחמים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ה, ג.
24) דיצחק: ז: ניתוסף: ואברהם. או: דאברהם ויצחק. ובשאר הביכלאך כבפנים. וראה גם לעיל בפ׳ בראשית מא, ד הערה דאברהם.
25) ואברהם [א: ואברם] כבד מאד: לך יג, ב.
26) רועי צאן עבדיך: ויגש מז, ג.
27) קין עובד אדמה . . צאן: בראשית ד, ב.
28) בלי: יאיג: ניתוסף: שום.
29) שהאבות נק׳ רועים: נסמן לעיל בפ׳ וישלח קפא, א.
30) ה׳ רועי לא אחסר: תהלים כג, א.
31) מחיות: שם ניתוסף: רעות.
32) השבטים . . מרכבה: ראה זהר ויחי רמא, א. ספר המאמרים תקס״ד ע׳ יד. תורה אור וישב כח, א. ויחי קג, סע״א. לעיל פ׳ ויצא קעו, סע״ד. קעז, סע״א.
33) האבות . . מרכבה עילאה: ראה זהר ואתחנן רסב, ב. ועוד.
34) דאיהו וחיוהי חד: תקוני זהר בהקדמה ג, ב.
35) ונחנו מה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כא, ג.
36) ואנכי עפר ואפר: וירא יח, כז.
37) ד׳ מחנות: זהר במדבר קיח, ב.
38) וכפני אריה אל הימין: יחזקאל א, י.
39) י״ב בקר שתחת יש״ש: ראה גם לעיל בפ׳ וישב רט, א ובהנסמן לשם.
40) שרפים שאומרים קדוש בתמידות: ראה גם לעיל פ׳ וישלח קצ, ג ובהנסמן לשם.
41) צמצום דבחי׳ אלקים: נסמן לעיל בפ׳ תולדות קמו, ד.

רמג, ג

42) כשם שאין בלבן: ראה גם לעיל בפ׳ ויצא קעז, א ובהנסמן לשם.
43) יחו״ע: יאיג: בחי׳ יחו״ע.
44) למהוי אחד באחד . . ושמו אחד: ראה זהר תרומה קלג, סע״ב ואילך. זכרי׳ יד, ט. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ תקלז. וש״נ.
45) כגוונא דאינון מתייחדין: ראה זהר שם קלה, סע״א.
46) והנה: ז: נרשם כאן: פ״ב.
47) יוסף לא היה רועה צאן . . בצאן: ראה שיר השירים זוטא א, טו. תרגום יונתן בן עוזיאל וישב לז, ב.
48) והוא נער את בני בלהה: וישב לז, ב.
49) ויבא יוסף . . בכתבי חושבני׳: וישב לט, יא [בהוספת תיבת „יוסף״] ובתרגום אונקלוס שם. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ רסה. וש״נ. קונטרסים ע׳ שב. וש״נ. לעיל פ׳ וישב רט, ב.
50) מצרים: יאיג: כל מצרים.
51) על פיך ישק . . מבלעדו לא ירים איש: מקץ מא, מ. מד.
52) כשהשביר בר לכל עם הארץ: שם מב, ו.
53) ולב מלכים אין חקר: משלי כה, ג.
54) נעלה: יאיג: ליתא.
55) במ״א: א: כבפנים (וראה להלן רמג, ד הערה 67). ג: חסר (כנ״ל בריש המאמר) ובשאר הביכלאך: למעלה. ועפ״ז זהו תיקון המו״ל. וראה עד״ז גם לעיל בפ׳ וישב קצח, ב.
56) ע״פ בשוב ה׳ . . באריכות: בד״ה בן פורת (הנזכר בריש המאמר) כאן (מהתחלת פ״ג שבפנים): אך הענין יובן ע״פ הקדמה בתחלה מה שמבואר למעלה בענין החלומות ששרשם נעלה מאד דהיינו מבחי׳ עגולי׳ דתהו.
והכוונה ב„מבואר למעלה״ הוא לד״ה שיר המעלות בשוב ה׳ שיבת ציון שנדפס (הנחת הר״מ) בספר המאמרים תקס״ה כאן ע׳ קפד, ואילך. ומקבילו בתורה אור וישב כח, ג. והנחת כ״ק אדה״א לא נדפסה לע״ע. ובתוס׳ אריכות בד״ה ויאמר ה׳ אל משה מזה בידך נדפס בתורת חיים שמות ע׳ נב ואילך.
והנה ממ״ש „כמ״ש למעלה ע״פ בשוב״ (ועד״ז בסמוך) לכאו׳ משמע שהי׳ בדעת כ״ק אדה״א להדפיס מאמר זה בתר״ח. וראה גם הערה שלפנ״ז.
57) א׳: יאיג: ברגע א׳.
58) בגלות שנק׳ שינה: נסמן לעיל בפ׳ מקץ רטו, ב.
59) הם: יאיג: ליתא.
60) ומקור . . שכליים: שם: למקור . . ושכליי׳.

רמג, ד

61) בענין דורמיטא: ראה עץ חיים שער הכללים פי״ג. בהערה הבאה.
62) ותרדמה נפל [יאיג: נפלה] על אברם: ראה גם לעיל פ׳ וירא קיח, ב ובהנסמן לשם.
63) עורה למה תישן ה׳: תהלים מד, כד.
64) דבגלותא קודב״ה . . לעילא: נסמן לעיל בפ׳ לך צה, א.
65) דח״ע: יאיג: דחכ׳.
66) בחלום אדבר בו: בהעלותך יב, ו. ראה גם מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתכד.
67) אלביש שמים קדרות . . במ״א [א ובשאר הביכלאך: למעלה. ג חסר כנ״ל]: ישעי׳ נ, ג. ראה לעיל רמג, ג הערה 56.
68) ולא יכנף עוד: ישעי׳ ל, כ.
69) שכל החלומות הולכים אחר הפה: ראה גם לעיל בפ׳ וישלח קפח, ד ובהנסמן לשם.
70) יוסף . . בבחי׳ [יאיג: ליתא] . . הי׳ [שם: ליתא] בחי׳ מלך החי׳ הדר [שם: ליתא): נסמן לעיל שם.
71) ומבררם: יאיג: ומחברם.

רמד, א

1) (ד): ז: (ג).
2) שכמו: יאיג: שכפי.
3) ור״ע: שם: ליתא.
4) יוסף פותר . . ולשר האופים: וישב מ, ח ואילך.
5) דשם מ״ה שמברר לב״ן: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, ב.
6) בחו׳: יאיג: דתר״מ.
7) ול״ב חוטי ציצית: שם: וציצית בל״ב חוטין.
8) דתורה: שם: דתר״מ.
9) במידה: יאיביג: במדידה.
10) מי מדד בשעלו מים: ישעי׳ מ, יב. ראה גם לעיל בפ׳ בראשית יד, ד ואילך. ובהנסמן לשם.
11) איה סופר איה שוקל: שם לג, יח.
12) ברורה: שם: חכ׳ ברורה.
13) מחקלא וקו המדה: נסמן לעיל שם כו, א.
14) כל אמרת אלוה צרופה: משלי ל, ה.
15) שש כנפים לאחד: ישעי׳ ו, ב.
16) קרסולי ושוקי החיות: חגיגה יג, א.
17) וכן . . הציור: יאיג: וכל . . היצור.
18) שכולם בחכמה עשית: תהלים קד, כד.
19) שבחכמה אתברירו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד.

רמד, ב

20) הללו: יאיג: ניתוסף: דחלומות.
21) אותיות: שם: פורת אותיות.
22) בחי׳ . . בחלומות: שם: ליתא . . שם: בתר״מ.
23) פורת לשון פרה ורבה: ראה תרגום אונקלוס ויחי מט, ב (הובא ברש״י שם). אגדת בראשית פפ״ב.
24) ופרינו בארץ: תולדות כו, כב.
25) שמפליא: שם: שמפרי׳.
26) יוסף . . עליכם [יג: ניתוסף: ככם] אלף פעמים: דברים א, יא [ושם: ה׳ . . יסף — ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תכה].
27) יוסף . . ועל בניכם: תהלים קטו, יד [ושם: עליכם עליכם ועל].
28) יוסף יפה תואר ויפה מראה: וישב לט, ו.
29) בענין יפה תואר: ראה לעיל בפ׳ ויצא קעד, ג ואילך.
30) נק׳ [יאיג: ע״כ נק׳] כנ״י יפ״ת: ראה גם לעיל שם קעה, א.
31) ישראל אשר בך אתפאר: ישעי׳ מט, ג.

רמד, ג

32) יעקב השתחוה על ראש המטה: נסמן לעיל ריא, ב.
33) לנש״י שנק׳ צאן: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית מה, ד ובהנסמן לשם.
34) באבות: יאיג: גם באבות.
35) (ה): ז: (ד).
36) שאין לו גוף: ע״פ פיוט יגדל.

37) כי לא אדם הוא: שמואל־א טו, כט.
38) כי לא ראיתם כל תמונה: ואתחנן ד, טו.
39) בצלם אלקים עשה את האדם: נח ט, ו.
40) ודברה תורה: ברכות לא, ב.
41) כי צדיק ה׳ [יאיג: ניתוסף: צדקות]: תהלים יא, ז.
42) אור זרוע לצדיק: תהלים צז, יא.
43) הצמצום . . מקו״פ וחלל ריקן: ראה עץ חיים שער (א) דרוש עגולים ויושר ענף ב.
44) דגליף גליפו [יאיג: ניתוסף: בטה״ע]: זהר בראשית טו, א.
45) הכחר שהוא הרצון: נסמן לעיל בפ׳ נח סט, ב.
46) מחשבה . . צופה ומביט . . בסקירה א׳: נסמן לעיל שם.
47) שית אלפי שנין: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ד, ב.

רמד, ד

48) כי ממך הכל: דברי הימים־א כט, יד.
49) שבידיעת עצמו יח׳ יודע: ראה גם לעיל פ׳ תולדות קנד, ב ובהנסמן לשם.
50) ברוך שאמר במחשבה אחת: ראה גם לעיל בפ׳ נח עג, סע״א.
51) כמח׳ עיגולי׳: ראה גם לעיל בפ׳ ויגש רל, ד ובהנסמן לשם.
52) זה היום . . כל היצור . . מי לא נפקד . . אתה זוכר: ברכת זכרונות (מוסף לראש השנה).
53) ענין: יאיג: ליתא.
54) אנת הוא עילאה: תקוני זהר בהקדמה יז, א.
55) סדכ״ם למתב״כ: זהר יתרו פט, א. תרומה קמו, ב.
56) מח׳: יאיג: ניתוסף: זו.
57) דתפים בכ״ע למדתב״כ: נסמן לעיל בפ׳ נח סו, ג.
58) הוא מקומו של עולם: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מג, א.
59) מי כהוי׳ אלקינו . . המשפילי: תהלים קיג, ה. ו.
60) משמים הביט ה׳: תהלים לג, יג.
61) ממכון שבתו [יאיג: ניתוסף: ממש] השגיח על [ז: אל]: נסמן לעיל בפ׳ וירא צז, א.
62) היוצר יחד לבם: תהלים שם, טו.

רמה, א

1) האיך: יאיג: וא״כ איך.
2) עיניך פקוחות: ירמי׳ לב, יט.
3) ורגע: יאיג: ניתוסף: זו.
4) דחכ׳ בראש . . דחכ׳ בסוף: נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, א.
5) הביט: יאיג: ניתוסף: כו׳ דוקא הביט.

רמה, ב

6) כי לא מחשבותי: ישעי׳ נה, ח.
7) כי: יאיג: ליתא.
8) (ז): ז: (ה).
9) אין סוף: יאיג: אוא״ס.
10) וכן: שם: וכ״ש.
11) מלך אלהים על גוים: תהלים מז, ט.
12) וזהו: יאיג: ניתוסף: הטעם.
13) דאצי׳ ועשי׳ שוין שם: ראה הנסמן לעיל בפ׳ לך פז, ד.
14) מסך המבדיל [יאיג: המפסיק. וראה בהערה שלאח״ז] בין אצי׳ לבריאה: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קסג, ג.

רמה, ג

15) מבדיל: יאיג: מפסיק. וראה בהערה שלפנ״ז.
16) מ״ש [שם: ליתא] אלה הגבורים: שמואל־ב כג, ח [אלה שמות הגבורים]. ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״א ע׳ ריא ואילך. תורת חיים בשלח ע׳ רעט ואילך.
17) בלא לב ולבב: דברי הימים־א יב, לג.
18) אם זכרתיך על יצועי: תהלים סג, ז. ראה גם לקוטי תורה בהר לט, ד. תורת חיים שם רעט, ב. ויקהל תר, ב. מאמרי אדה״א במדבר ח״ג ע׳ תתקיא ובהנסמן לשם.
19) באצי׳: יאיג: בבחי׳ אצי׳.
20) לב: שם ניתוסף: ולב שבלא לב.
21) דאצי׳: שם: דחג״ת.
22) גד ואשר . . ב׳ רגלים דימין ושמאל: ראה מקדש מלך לזהר ויחי רמ, א.
23) גד גדוד . . עקב: ויחי מט, יט.
24) טובל בשמן רגלו: ברכה לג, כד [ושם: וטובל].
25) וזבולון וישששכר תרין ירכין: זהר (סבא) משפטים קד, ב.
26) וירכתו על צידון: ויחי מט, יג.
27) ובין כתיפיו שכן: ברכה לג, יב.
28) י״ב ג״א: ספר יצירה פ״ה, מ״א. ספר הבהיר סמ״ב [סצ״ד־ה]. ונמנו בפרדס שער (כא) פרטי השמות פ״ו־ח.
29) מלך הח׳ . . שם מ״ה החדש: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ח, א.
30) בעל החלומות: וישב לז, יט.

רמה, ד

31) החלומות שוא ידברו: זכרי׳ י, ב [ושם: וחלומות השוא — ראה מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשג. וש״נ. דברים ח״א ע׳ לד].
32) הנ״ל: יאיג: הדר.
33) (ח): ז: (ו).
34) הם: יאיג: ליתא.
35) כפרעה שהוא מל׳: ראה מאורי אור מערכת פרעה סכ״ד.
36) כי כמוך כפרעה: ויגש מד, יח.
37) השמש והירח . . ואביו שמר את הדבר: וישב לז, ט. יא.
38) לעיל בפ׳ וישב: רי, ד ואילך.
39) ויוסף הורד מצרימה: וישב לט, א.
40) וג׳ שריגים . . אבות . . בזוהר: חולין צב, א. וראה גם זהר בלק קפט, ב. ובד״ה פתח וכו׳ ובגפן שלשה שריגי׳ תקס״ט נדפס בספר המאמרים תקס״ח ח״א ע׳ תצו וע׳ תצט.

רמו, א

1) בחלום אדבר: בהעלותך יב, ו.
2) בחי׳: יאיג: ליתא.
3) השמש וירח [יאיג: והירח] . . זו״נ: נסמן לקמן רמו, ד.
4) כוכבי אור: תהלים קמח, ג. ראה פסחים ב, א. סידור שחרית סו, א. נט, ד ואילך. ומקבילו במאמרי אדה״ז מארז״ל ע׳ תיב. ע׳ שצא. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תסז.
5) ותשתחוינה לאלומתי: וישב לז, ז [ושם: ותשתחוין].
6) וישתחו ישראל . . למלכות: נסמן לעיל בפ׳ מקץ ריא, ב.
7) שיוסף בנו בא אצלו [יאיג: אליו] . . המטה: ויחי מח, ב.
8) המטה שהיתה שלימה: פסחים נו, א. הובא ברש״י ויחי מז, לא.
9) שהיה שכינה מראשותיו: רש״י ויחי שם.
10) אלה תולדות יעקב יוסף: וישב לז, ב.
11) נהר פרת הוא דמעיקרא: בכורות נה, ב.
12) ויאמר יוסף . . עוד: ויגש מו, כט.

רמו, ב

13) נחלה בלי מצרים: שבת קיח, סע״א.
14) לקראת: יאיג: ויעל לקראת.
15) הקב״ה . . מלך הגוים: תהלים מז, ט.
16) כו׳: יאיג: בו.
17) ויקם עדות ביעקב: תהלים עח, ה.
18) לאחיו: יאיג: ניתוסף: (בפ׳ ויגש).
19) אל תעצבו . . כי זה שנתים כו׳ וישלחני אלקים: שם מה, ה־ז.
20) אל תיראו . . אלקים חשבה לטובה: ויחי נ, יט, כ.
21) התורה נצחית היא: נסמן לעיל בפ׳ לך צג, ב.
22) בחי׳ התיקון: יאיביג: התיקון דבחי׳ שם מ״ה.
23) ולהבין: ז: אולי כאן צ״ל: פ״ז.
24) הוי׳ ואלקים . . סובב וממלא: נסמן לעיל בפ׳ וישב קצט, ד.
25) אה״ר ואה״ע: ראה גם לעיל רלט, ד.
26) ביחו״ת בבשכמל״ו . . יחו״ע . . בשמע ישראל: זהר בראשית יח, ב. פסחים נו, א. ואתחנן ו, ד.
27) יחו״ע: יאיג: בחי׳ יחו״ע.
28) יחוד קוב״ה ושכינתי׳: ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ס״ע תתיא ואילך.
29) באוה״ע): תוקן ע״פ יאיביג. ובנדפס: בעכו״ם.

רמו, ג

30) כמ״ש אהבת עולם אהבתנו: בברכת ק״ש.
31) כח: יאיג: בהעלם ובכח.
32) רוחא דשביק בגווה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לז, א.
33) מים רבים לא [יאיג: ניתוסף: יוכלו]: שיר השירים ח, ז.
34) בגלות: יאיג: כ״כ בגלות.
35) במעט: שם: גם במעט.
36) להם: שם: לכם.
37) המשיח: שם ניתוסף: ועוה״ב.
38) הגדיל ה׳ לעשות עם אלה: תהלים קכו, ב.

רמו, ד

39) השכינה באוה״ע: תוקן ע״פ יאיג. ובנדפס: השבטים בעכו״ם.
40) אז אהפוך אל עמים: צפני׳ ג, ט.
41) כך: יאיביג: כך יהי׳.
42) החיות האלקי׳: גיאיג: ליתא. טיב: כבפנים.
43) אוה״ע: תוקן ע״פ ג. יאיג: שהן אוה״ע. ובנדפס: דעכו״ם.
44) היא: יאיג: ליתא.
45) וזרעתיה כו׳: הושע ב, כה.
46) שאדם זורע קב . . כורים: ראה פסחים פז, ב. הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ד ע׳ א׳תלד.
47) הלוך ילך . . אלומותיו: תהלים קכו, ו.

48) ראשית תבואתו: ירמי׳ ב, ג. וראה הערה במאמרי אדה״א שמות ח״א ע׳ א.
49) אוה״ע: תוקן ע״פ יאיג. ובנדפס: עכר״ם.
50) לעבדו שכם אחד: המשך הכתוב אז אהפוך.
51) (י): ז: (ח).
52) רועה ישראל האזינה: תהלים פ, ב.
53) מל׳ שנק׳ שכינה: נסמן לעיל בפ׳ לך צב, א.
54) דבגלות שכינה עמהם: נסמן לעיל שם.
55) כי רועה היא: ויצא כט, ט.
56) מידי אביר יעקב: ויחי מט, כד.
57) אבן ישראל שהוא היות [יאיג: להיות] יחוד דמ״ה וב״ן: ראה גם לעיל בפ׳ וישב ריא, סע״ב.
58) דשמשא וסיהרא . . זו״נ: ראה תקוני זהר בהקדמה ח, סע״ב ואילך.
59) ולא [יג: לא] יהיה . . וירח [יג: והירח]: ישעי׳ ס, יט [ושם: לא . . ולנוגה הירח — ראה הנסמן לעיל בפ׳ ויצא קסח, א. מאמרי אדה״א דברים ח״ב ע׳ תעה].
60) ה׳ יהיה לך לאור עולם: ישעי׳ שם, כ (וראה גם פסוק יט).

רמז, א

1) למל׳: יאיג: לבחי׳ המל׳.
2) המשיח . . ישכיל עבדי: נסמן לעיל בפ׳ בראשית לו, ד.
3) לקח עץ כו׳: יחזקאל לז, טז [ושם: ולקח].
4) ודוד עבדי . . לעולם: יחזקאל שם, כה.
5) כתר ש״ט דמשיח: נסמן לעיל בפ׳ נח סג, א.
6) ויגש . . בפ׳ ויגש: ויגש מד, יח. לעיל רלד, א ואילך.
7) אבל: יאיג: ניתוסף: לע״ל.
8) א״ח עט״ב: משלי יב, ד.
9) מי לא ייראך מלך הגוים: ירמי׳ י, ז.
10) אוה״ע: תוקן ע״פ יאיג. ובנדפס: עכר״ם.
11) הגוים [תוקן ע״פ יאיג. ובנדפס: העכר״ם]: יאיג: ניתוסף: (כעכשיו בזמן הגלות).
12) במשיח חיים נתתי [יאיג: נתת] לו: נסמן לעיל בפ׳ בראשית יד, א.
13) ה׳ ימלוך לעולם ועד: בשלח טו, יח.
14) דוד מלך ישראל חי וקיים: נסמן לעיל בפ׳ ויגש רלד, ב.
15) מכח: יאיג: בא מכח.
16) (יא): ז: (ט).
17) מ״ש בזוהר על יוסף . . גננא דגינתא: כ״ה גם בד״ה בן פורת (ראה בריש המאמר) כאן. ספר המאמרים תקס״ה כאן ע׳ קצח. וראה הלשון בתורה אור (כאן) ויגש מד, ג.
18) גננא דגינתא . . אודרע: ראה זהר תרומה קסו, ב. קסז, רע״א.

רמז, ב

19) דגינתא . . המל׳: פרדס שער (ח) מהות והנהגה פכ״ו (בפי׳ הזהר).
20) המל׳ . . שדה חקל תפוחין קדישין: ראה זהר ויחי רכד, ב.
21) שיצמיח: יאיג: ניתוסף: בו.
22) גן נעול אחותי כלה: שיר השירים ד, יב. ראה גם לעיל פ׳ נח עח, ד.
23) כו׳ . . דאורייתא: יאיג: כו׳ . . דאורייתא).
24) ובג״ן [יאיג: כגן] סדרים דאורייתא: נסמן לעיל בפ׳ נח סב, ג.
25) כנ״י כרם ה׳ צבאות: ישעי׳ ה, ז.
26) הגן . . תוציא: ח: כבפנים. יאיג: כח הגן . . שתוציא.
27) אור: יאיג: שזורע אור.
28) כי [יאיג: כמו כי] כארץ . . כן יצמיח ה׳ צדקה: ישעי׳ סא, יא [ושם: כן אדני הוי׳ יצמיח — ראה הנסמן במאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תתצח].
29) היושבת בגנים: נסמן לעיל בפ׳ וישב קצח, א.
30) ספיחים: ראה גם (ובהבא לקמן): מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תשעב. וש״נ. דברים ח״ג ע׳ תתקיא. וש״נ.
31) הא לכם זרע . . ה״א דיסוד: ויגש מז, כג. ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א בהוספות (מהדורת תשמ״ט) ע׳ 22. מאמרי אדה״א בראשית ע׳ שא.

רמז, ג

32) טוב מאד [איאיג: טובא] דגנוז בגווה: ראה גם לעיל בפ׳ מקץ רכה, ב. הנסמן לעיל בהערה 30.
33) ויזרע יצחק: תולדות כו, יב.
34) הזריעה: יאיג: אור הזרוע.
35) תדשא הארץ דשא: בראשית א, יא.
36) אור חדש על ציון תאיר: נוסח (אשכנז) ברכות ק״ש שחרית.
37) (יב): ז: (י).
38) וילקט יוסף . . ג׳ מטמונים: ויגש מז, יד. ראה פסחים קיט, א.
39) מאד: יאיג: ניתוסף: מאד.
40) רחוקה: שם: ליתא.

רמז, ד

41) רב: שם ניתוסף: זה.
42) כמו שאומר וגומל [יג: גומל] חסדים טובים: נוסח תפילת העמידה.
43) בד׳ גליות: ראה לקוטי שיחות וארא כרך טז ע׳ 91.
44) שהתורה נק׳ מזון . . ומצות . . ללבוש: ראה עץ חיים שער (מג) ציור עולמות פ״ג. הובא בתניא ח״א פ״ה. ח״ב ספ״ה [ושם צויין לשער מ״ד]. ראה גם מאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ס״ע תקד ואילך.
45) אם יהיה אלקים עמדי: ויצא כח, כ [בדילוג].
46) בשבר אשר הם שוברים: המשך הכתוב וילקט יוסף.
47) מקבץ כל אוכל . . כחול הים: מקץ מא, מח. מט.
48) ויביאם ביתה פרעה: המשך הכתוב וילקט יוסף [ושם: ויבא יוסף את הכסף].
49) פרעה בחי׳ המל׳: ראה מאורי אור מערכת פרעה סכ״ד.
50) פרעה . . פריעה והתגלות: ראה זהר ויגש רי, א.
51) אם כמטמונים תחפשינה: משלי ב, ד [ושם: וכמטמונים — ראה הנסמן במאמרי אדה״א ויקרא ח״ב ע׳ תקעד].
52) החסד ג׳ פרקין: ראה הלשון בתורה אור ויגש (כאן) מד, ד. עץ חיים שער (לג) האונאה פ״א־ב.

רמח, א

1) אוצרות חיים העליונים: ראה גם לעיל בפ׳ וישב קצח, א.
2) בג׳ רגלים . . חג״ת דז״א: ראה גם לעיל בפ׳ לך פד, ד ובהנסמן לשם. ויצא קעו, ב.
3) בג׳ תפלות בכל יום: ראה גם לעיל בפ׳ ויצא שם ובהנסמן לשם.
4) שבימות המשיח . . וסודות ורזי׳: ראה רש״י שיר השירים א, ב. מאמרי אדה״א דברים ח״ג ע׳ תשפט ובהנסמן לשם.
5) ומלאה הארץ: נסמן לעיל בפ׳ נח נט, ב.
6) הון יקר ונעים: משלי כד, ד.
7) אם יתן איש [יאיג: ניתוסף: את]: שיר השירים ח, ז.
8) אור הגנוז לצדיקים לע״ל: חגיגה יב, א.
9) (יג): ז: (יא).
10) שאמרז״ל שנענש יוסף: בראשית רבא פפ״ט, ג. מדרש תהלים קה, ו. רש״י ס״פ וישב.
11) כי אם זכרתני: וישב מ, יד (בדילוג).
12) בה׳ שמתיר אסורים: תהלים קמו, ז.
13) אין סומכין על הנס: ראה פסחים סד, ב. זהר וירא קיא, ב. קיב, ב. ויחי רל, ב.
14) שמא יגרום החטא: ברכות ד, א.
15) ויירא יעקב מאד: וישלח לב, ח.
16) ושלח לו מנחה: וישלח שם, יד ואילך.
17) וקראו אדוני כמה פעמים: בבראשית רבא פע״ה, יא: ח׳ פעמים — וישלח שם, ה. ו. יט. לג, ח. יג. יד. טו.
18) מחיצוניות: יאיג: ניתוסף: דחיצוני׳.
19) שיעקב . . בקו האמצעי: נסמן לעיל בפ׳ בראשית מא, א.
20) לא כאברהם שיצא ממנו: נסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכו, א.
21) ה׳ אלקיו עמו: ראה לעיל פ׳ נח סד, ד. ובהנסמן לשם.

רמח, ב

22) וכבודי לאחר לא אתן: ישעי׳ מב, ח. מח, יא.
23) דיעקב לא מת: נסמן לעיל בפ׳ נח שם.
24) וסביביו . . כחוט השערה: ראה גם לעיל בפ׳ בראשית לט, ב ובהנסמן לשם.
25) מד׳ מאות איש דעשו: ראה הנסמן לעיל בפ׳ חיי שרה קכה, א.
26) שרץ עשו לקראתו . . בפ׳ וישלח: לג, ד. לעיל ע׳ קפו, ג ואילך.
27) ויאבק איש עמו: וישלח לב, כה. חולין צא, א. הובא ברש״י וישלח שם.
28) ולאום: תולדות כה, כג.
29) דאת זה לעומת זה: נסמן לעיל בפ׳ לך צא, ב.
30) דהנה שרש יוסף: ראה לקוטי שיחות לך כרך טו ע׳ 486 ואילך. נדפס גם באגרות קודש מכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ב ע׳ קפ ואילך.
31) ושר המשקים . . החסדים דחכ׳: ראה גם לעיל בפ׳ לך צא, ב (ובהנסמן לשם).
32) ומה שברח משה: שמות ב, טו.
33) משה . . ששרשו . . הדעת: ראה גם לעיל בפ׳ וירא קי, ב ובהנסמן לשם.
34) דתורה ומצות: איאיג: ליתא.
35) דמשה מלגאו יעקב מלבר: תקוני זהר תי״ג (כט, א).
36) עינו בכבל רגלו: תהלים קה, יח.
37) מלך אסור: שיר השירים ז, ו.
38) שראה ריב״ל למשיח: ראה סנהדרין צח, א.
39) שרי ואסיר: יאיג: אסור ברומי — ברומי ראה גי׳ עין יעקב לסנהדרין שם.

רמח, ג

40) מלך: שם: בחי׳ מלך.
41) (יד): ז: (יב).
42) כל הדברים יגיעים . . העין [א: עין]: קהלת א, ח.
43) להוסיף: יאיג: והן נק׳.
44) שבהן: שם: המותרות שהם יוצאים.
45) שום: שם: תועלת או איזה.
46) ומעשה: שם: ליתא. וראה הערה שלאח״ז.
47) במדו״מ: שם: במר״ד. וראה הערה שלפנ״ז.
48) אתם חשבתם לרעה [יג: עלי רעה]: ויחי נ, כ [ושם: ואתם. בדילוג].

רמח, ד

49) (בנהר): יאיג: ליתא.
50) להט החרב: בראשית ג, כד.
51) אז אהפוך אל עמים: צפני׳ ג, ט.
52) וריק: איאיג: ניתוסף: ממש שלא יפול בהם גם ענין חיצוני׳ דחיצוני׳ גם לחלק הרע שאין בהם טר״ר כלל וגם [יא: וכן] בעסקים רבים שהן לריק ולבטלה וכן [יא: והבל וכך] כל תענוגי [א: ניתוסף: של] הבל וריק.
53) לבטלה: יאיג: לאיבוד ולבטלה.
54) יצא: שם: ימצא. וראה הערה 56.
55) שאין רע יורד מלמעלה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ל, ד.
56) נברא: יאיג: נמצא. וראה לעיל הערה 54.
57) בראת צדיקים בראת רשעים: בבא בתרא טז, א. וראה גם לעיל פ׳ חיי שרה קכה, ג. תולדות קנד, ג.
58) כמ״ש לעשות ולתקן [שם: לתקן]: נסמן לעיל בפ׳ בראשית ב, א.
59) המותרות ופסולת: שם: הרע.
60) ובדרך שאדם רוצה: מכות י, ב.
61) הכל ברא חוץ מן השקר: ראה פסיקתא רבתי פ׳ עשרת הדברות סוף פיסקא ו. תנא דבי אליהו זוטא פ״ג. ילקוט שמעוני האזינו לב, ד (רמז תתקמב).
62) האפיקורסים . . ולא מעלין: ראה רמב״ם הל׳ רוצח פ״ד, ה״י. שלחן ערוך יורה דעה סקנ״ח, ס״ב. חושן משפט סתכ״ה, ס״ה. ולאדה״ז הל׳ נזקי גוף ונפש ודיניהם ס״י. ובלוח התיקון לשם ע׳ 1925 [במהדורת תשמ״ה]. וראה ג״כ לעיל בפ׳ תולדות קמה, ג ובהנסמן לשם.
63) דגם: יאיג: הגם דגם.
64) חזיר עתיד ליטהר: נסמן לעיל בפ׳ מקץ רטז, א.
65) הנפילים שהיו בארץ: ראה הנסמן לעיל בפ׳ בראשית טז, א.

רמט, א

1) ושרש: יאיג: ניתוסף: שלו.
2) חוץ: יג: אותם לחוץ.
3) דחכמה שנק׳ כח מ״ה: זהר (רעיא מהימנא) צו כח, א. לד, א.
4) אני חכמה שכנתי ערמה: משלי ח, יב. נסמן לעיל בפ׳ נח עט, א.
5) ריקנות: יאיג: רקבון.
6) פויעלט): א: פולט. יא: פוליט. יג: פולקייט.
7) הגרעין: יאיג: ניתוסף: בארץ.
8) שנבראו בע״ש ביה״ש . . השדים: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ב.
9) אחר: שם ניתוסף: כלות.
10) כידוע): שם: כידוע.
11) שדין יהודאין . . שדין נוכראין: זהר (רעיא מהימנא) פינחס רנג, א. תניא פ״ח.
12) מקום שנזרע אור . . צ״ע: שם: ממים שבזרע שבאור . . לצ״ע.
13) מר [שם: כמר] מדלי וכשחק: ישעי׳ מ, טו.
14) כי לא ידח ממנו נדח: שמואל־ב יד, יד [ושם: לבלתי ידח — ראה מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ רלט ובהנסמן לשם].
15) כחבית המליא׳ . . כמ״ש במ״א: ראה גם לעיל בפ׳ חיי שרה קכד, ב ובהנסמן לשם.
16) וזהו: ז: נרשם כאן: פי״ג.

רמט, ב

17) ועליהו לא יבול: תהלים א, ג. נסמן לעיל בפ׳ בראשית א, ד הערה 54.
18) מחשבתו: יאיג: חכמתו.
19) וידבר שלמה: מלכים־א ה, יג [ושם: וידבר על העצים — ראה ביאורי הזהר ויחי לא, ב. פירוש המלות פז, ג. דרך חיים נה, א. שער היחוד פל״ז].
20) מן הארז . . עד . . אשר: שם: ועד . . אשר יצא [ראה ביאורי הזהר שם. ספר המאמרים תקס״ה ח״ב ע׳ תרפו. שער היחוד פכ״ה. פירוש המלות כג, ד. פז, ג. מאמרי אדה״א במדבר ח״ד ריש ע׳ א׳שצט. לעיל פ׳ ויגש רלג, ד].
21) דכל הגבוה . . למטה: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כה, א.
22) דבחכמה אתברירו: נסמן לעיל שם א, ד.
23) בחכמה תתאה דשלמה: נסמן לעיל שם לב, ג.
24) חכמת בחוץ [יג: ניתוסף: בחוץ]: משלי א, כ. ראה לעיל שם ג, ב ואילך.
25) שבתורה דוקא: יאיג: דוקא שבתושבע״פ.
26) וכידוע . . הוי׳: שם: כידוע שנק׳ משל הקדמוני — נסמן לעיל שם א, ב.
27) בכל: שם ניתוסף: מיני.
28) כו׳: שם: העולם בכלל ובפרט כידוע וד״ל.
29) שבדבור: יא: שבאדם.
30) הלב: יאיג: חו״ב.
31) כשנתגבר: שם: שנתברר.
32) החלומות [יאיג: ניתוסף: דגם] ששוא ידברו שיש [שם: יש]: נסמן לעיל רמה, ד.
33) ממש: שם ניתוסף: א׳ = אמר.
34) גלות זה האחרון: ראה מאמרי אדה״א דברים ח״ב ריש ע׳ תקלג.
35) בעצמו: שם: ובעצמות ביותר.

רמט, ג

36) אז ימלא שחוק פינו: תהלים קכו, ב.
37) כל הגוים כאין: ישעי׳ מ, יז.
38) ע״י: יאיג: ליתא.
39) (טז): ז: (יד).
40) שמספרים בשבחי [א: כבפנים. יאיג: בשבח] הבעש״ט ז״ל: ראה ד״ה בן פורת [הנסמן בריש המאמר] כאן. ספר המאמרים תקס״ה כאן ע׳ קצג. תורת חיים שמות סה, ב. אור התורה מקץ (כאן) ע׳ 2204. ספר המאמרים תרנא ע׳ צז. עזר״ת ע׳ קה (וראה גם לקוטי שיחות חג השבועות כרך ד ע׳ 1310. סה״מ תרכ״ז ע׳ רצט).
41) קבלת שבת אז עליות כל העולמות: נסמן לעיל בפ׳ ויצא קעח, ד.
42) וכמ״ש בזוהר . . גופים שלהם: נסמן לעיל בפ׳ בראשית כו, ב.
43) בצירופי הדברים: שם: בצירופים זרים ודברים.
44) בזוהר בר״מ [שם: ובר״מ] . . לדוך: ראה זהר חדש רות עז, סע״ב.
45) שכינתא . . ששוכן למטה בתחתונים: ראה תניא פמ״א (נז, ב). הנסמן במאמרי אדה״א נביאים וכתובים ע׳ צב.
46) ומלכותו בכל: תהלים קג, יט.

רמט, ד

47) חכם: יאיג: איש חכם.
48) כחות: שם: תוכחת.
49) לארץ: שם: לבטלה.
50) העליון כו׳: שם: להעלות כנ״ל וד״ל.
51) להביאם: שם ניתוסף: לבחי׳ התיקון בריבוי אורות.
52) הדר: שם: ליתא.
53) שחזר וכפל: שם: שכפל עוד לומר בן פורת.
54) ביותר: שם ניתוסף: שנפלו בבחי׳.
55) שזהו . . כידוע: טעות הדפוס. נמצא לעיל בפנים שר״ה שונים — שזה.
56) עיני העדה: שלח טו, כד.
57) עוד: שם: ליתא.
58) ב״פ ע״ע: בן פורת עלי עין.

מפתח ענינים

א

אב:

קב, ב (אהבתו העצמית לבנו). קכא, ג (אב ואם – ממשיכים נפש חומרי). ע"ע אם. או"א.

או"א:

קסט, ב־ד (זווגייהו תדיר בתרדל"מ – והגית בו תדיר). קע, א (יחוד תמידי דבלי זה אין קיום להעולמות).

ע"ע יחוד. חו"ב.

אבוקה:

לב, ב (התכללות הניצוצות באבוקה, לפי"ע ריבוי השלהבת).

אבות:

פג, ג (מעשה אבות הכנה ליחודים דמצות). פד, ג־ד (מעשה אבות הכנה לעבודת הבנים). פד, ד (מרכבה לחג"ת דאצי', ג' רגלים, ג' תפלות). פה, א (העולם עומד על האבות – ג' קוין כו', סימן והכנה לבנים). פה, ג (תשלום הכנת האבות ע"י יוסף). פז, ד (יחו"ע דהאבות אינו ממקום גבו' כ"כ מאחר שלא ירד בגשמי'). צו, ד (הטעימן מעין עוה"ב). קכז, א־ב (ואמהות – הטעימן מעין עוה"ב, שמע בקולה). קלה, ב (סיפור האבות, הן הן המרכבה). קלה, ג (כל הסיפורים של אברהם – מקור למצות דקו הימין וכו'). קלו, ד (זכותם לא תמה). קלז, ד (אבות ואמהות – מ"ה וב"ן שבכל פרצוף דאצי'). קנא, ג (זכות אבות תמו או לא). קעג, ד (ג' אבות – ג' קוין, ספורי האבות בספר בראשית). קעו, ב (תפלות אבות תקנום, ג' מועד הוי', רועי ישראל). קעו, ג (שרשי האילן, ירושה לנו, אמונה, מס"נ). קפא, א (נק' משכנות הרועים). קצב, א־ב (המנחה דיעקב למעל' משאר עובדות דהאבות). ריב, ב (מעשה אבות סימן לבנים – שיוכלו לייחד קוב"ה ושכינתי' בזמן הגלות). רמג, ב ואילך (מרכבה, היו רועי צאן כי אין בזה טרדא, הטעם האמיתי – כי הם רועים למע', מלבד יוסף).

ע"ע אברהם. אליעזר. אמהות. יחוד. יעקב. יצחק. מרכבה. בראשית. (ספר)

אביון:

קנב, ב (אביוני אדם). קנג, ג (כנ"ל).

ע"ע תשובה.

אבנים:

ד, ד (אבני שיש טהור). קלא, ד (שהם, ישפה, אבן ספיר). קסג, ד (אותיות נק' אבנים מב' טעמים, צירופים). קסד, ג (אבני המקום – אותיו' דאצי').

אברהם:

לב, ב (הגרים נמשכו להאור גדול שבנשמת אברהם). לח, ב (שלימות אהבתו שנכלל בה היראה שלא ליפרד, נסיונותיו). לט, ב (עוצם אהבתו בגילוי, יראה בהעלם). נט, ג־ד (טעם שביקש שיעבוד מלכיות במקום גיהנם). עה, א (כולם נתבטלו לפניו מצד הצלם אלקים). עה, ג (אחד [ממש] הי' אברהם). פ, א (אב – חכ', רם – רוממות וכו', ח"ס). פ, ב (לך לך – להמשיך יתר מכפי המדה הראשונה דצמצום הראשון). פ, ג (התחלת מ"ת, מילה ופריעה, פתח האוהל, ה"א דאברהם להשפיע). פ, ד (ע"י שמל ונתגלה גילוי אור רב, נכללו ניצוצות דק"נ בקדושה ונק' אב המון גוים). שם ואילך (הציווי לך לך – התעוררות להתחיל לצאת לגילוי, לך – בשבילך). פב, ב־ג (שרש הה' דאברהם). פג, ד (עבודתו לפני המילה [בחו"ל] ואחר המילה [ובא"י]). פד, א (הציווים לך לך וכו'). פד, ב (מזבח לה' הנראה אליו כו' ויעתק וכו' – פי' פרטי הכתובים, הכנה לבניו). פה, א (מילתו, בן צ"ט, חיבור גו"ר, הולדת יצחק אחר שמל אברהם, ירושת הבנים). פח, ב (יצא ממנו ישמעאל). פט, א־ב (ג' מדרי' בשנותיו – עד ע"ה, עד צ"ט, אחר צ"ט – ירידת האור). פט, ב (ואברכך כו' בכל האורות ומדרי' וכו' בקו הימין). פט, ג (אחרי הפרד לוט – אחוריים דאברהם). צ, א־ג (בן חמש שנים – המתקת דינין בה"ח, ושבעים שנה כו'). צ, ג (עיקר הציווי דלך לך – בירור ארץ כנען). צא, א (בנה מזבח חדש לה'). צא, ב (אברהם ושרה – מ"ה וב"ן). צא, ד (ירידת אברהם ושרי למצרים – סימן לירידת הבנים). צב, א (עוד כוונה בירידת אברהם ושרה למצרים). צד, א (פעולת המילה). צו, ד (מילתו – מעין עוה"ב). צז, א־ב (טעם למילתו בן צ"ט). קז, א (חסד דאצי'). קיח, א (מה בין תלמידיו של א"א כו' עין טובה). קכ, ד (הגשת אברהם, מעין לע"ל, שמה בקולה). קכא, א־ב (אברהם ושרה – מ"ה וב"ן דאצי'). קכא, ב (אב המון גו' לדורות, גרים). קכא, ד (אותיות בהבראם, אב רם – רוממות החכ'). קכה, ג (כל גר צדק נק' אברהם, וכרות עמו הברית – בירורים). קכז, ב (שינת אברהם – צרות הגלות). קלו, ד (אה"ר דאברהם נטוע בכאו"א). קלט, ד (חסדו מצד ביטול). קמג, ב (חפירת בארות באברהם ג"כ בחי' חסדים, מ"ע ולא מ"ת דהתהום). קמה, א (ואנכי עפר ואפר, מרכבה לחסד דאצי'). קמו, ד (שקרא אותו ה' ב"פ). קמז, א (פסיק טעמא בין אברהם הא' והב'). קמז, ב (אהב את יצחק כי התענוג בהיפוכו). קמח, ד (בחי' מ"ד). קנב, ד (יצחק שבאברהם – גבורה שבחסד – תגבורת השפע. ויתן לך האלקים). קנט, ד (הלוך ונסוע מדרגא לדרגא). קעט, ג־ד (בקר דאברהם). קפג, א (ד' מאות שקל כסף שנתן לעפרון). קפו, ד (נמשכו אחריו כל ניצוצי הגרים). רטז, ד (כבישת הר' מלכים – מעין לע"ל). רמג. א (עבודתו באהבה, הלוך ונסוע – ג' בחי' בחילוכו).

ע"ע שרה.

אברים:

קלח, ג (התכללות באברי האדם ובאברין דמלכא).

ע"ע אדם. התכללות.

אדום:

ח, א. לב, א (ארץ אדום – ב"ן).

ע"ע אוה"ע. תהו ותיקון.

אדם:

ט, א (בגי' מ"ה, אדם ובהמה – מ"ה וב"ן). יב. ג (מ"ה וב"ן דאדה"ע. שרש דב"ן – כי לא אדם הוא כו'). יג, ד (תיקון – יושר, בצלם אלקים). יח, ב־ג (ציור אדם חיצוני, אדם אדמה לעליון, בלי ראש וסוף). כ, ג (לעשות לתקן – ע"י האדם, אפי' יח"ע דאצי' ע"י האדם, אדמה לעליון דעצמותו ממש). כ, ד (כל דצ"ח בשביל האדם, ומתעלים על ידו כי הוא כוללם, גופו מדומם – להעלותו). כא, א (בירור כל העולמות ע"י האדם מצד נשמתו העליון וגופו התחתון). כה, א ואילך (התלבשות נפש האדם בגופו הדומם, כל הגבוה כו', דירה בתחתונים). כז, א (עיקר התיקון ע"י אדם ולא מלאכים). כז, ב (טעם שניתן גופים חומריים לנשמות דוקא). כט, ג (ג' מיני אדם). לא, ד (אדם אדמה – מ"ה וב"ן). סז, ב (אדם פנימי, אמצעי, חיצוני). סח, א (אדם אמצעי – ממוצע בין כוחות הכלולים לכוחות המתלבשים). סח, ב־ג (הג' בחי' אדם למע' בע"ס). עג, ב (אדמה לעליון. כי לא אדם). עג, ג־ד (אתם דוקא קרויים אדם כו'). עה, א (בצלם אלקים שולט על הכל, שורה בו שם מ"ה דאדם העליון). עה, ב (בלי ביטול לאלקות אינו נק' בשם אדם. אדם בליעל דקליפה – מתדמה לאדה"ע כקוף לאדם). עו, א (אתם קרויים אדם – ב' הפכים). פו, ג (את האדם ישר). צח, ב־ג (ציור אדם באו"כ). קכב, ג־ד (פו"ח שבציור אדם). קכג, ד ואילך (ג' מיני אדם באצי'). קל, ב (פני אדם שבמרכבה). קלח, ב־ד (אדם פנימי, אמצעי, חיצון, התכללות האיברין דמלכא). קנה, ב (דעת האדם להבדיל ולבחור בין טו"ר, אדמה לעליון. ב' הפכים שבאדם – יש, וביטול). קנח, ג (פרא אדם, אם לא היו אביו ואמו מדריכו הי' מזיק יותר מבע"ח). קצה, ג (אביוני אדם). קצח, ד (עת אשר שלט האדם

באדם). רלז, ג (אותיו' מאד, ר"ת אדם דוד משיח). רלט, א (פרא אדם).
ע"ע אברים. אדה"ר. יחו"ע. מ"ה וב"ן. מרכבה. משיח.

אדם הראשון:
יד, א (מספר שנותיו, מנח עד האבות, משה). יט, ב (התהוותו שונה מכל שאר הנבראים. גופו מעפר – למטה משאר גופות, נשמתו במע' העליונה – מעצמות א"ס ממש). יט, ג (שרש נשמתו וגופו בשם הוי', אין ערוך גופו לנשמתו ולכן לא נבראו כא'). כב, ד (טעם שגופו דומם ונשמתו חכ'). כה, ב (גופו נברא תחלה ולא כמו בע"ח ומלאכים). כט, ד (שופרי' דיעקב מעין דאדה"ר). ל, א (בע"ח: שקודם החטא ראשו בברי' וכו'). ל, ג (לפני ולאחרי החטא). ל, ד (אוכלים ומזדווגים רק ע"פ ציווי ה' בלא תאוה). לב, א־ב (גופו מעפר המשכן, מבחי' עפר העליון – ב"ן דתהו קודם השבירה). לב, ד (גופו הי' קדוש. ר"ת אד"ם. העונש דגירוש מג"ע). לג, א (אדם וחוה לא ידעו מרע כלל, הנחש הסיתו להביט במקום הקליפות ונמשך עד ששמע לאשתו). לה, ג. ס, ג־ד (שרשו, מקבל חיות מצו"ח, אחור וקדם). עג, ב (נק' כן נשמה בגוף). פז, א (בג"ע להוסיף אור באצי'). קפא, ד (לפני החטא הי' מושל בכולם, וכמו"כ אחר הבירור). רלח, ד ואילך (גרשוהו מג"ע לפי שהי' בקטנות המוחין).
ע"ע אברהם: אדם. חומר וצורה. חטא עה"ד. משית.

א"ק:
כט, ג־ד (אדם דבריאה). ל, א (המשכת מל' דא"ס בא"ק). סו, ב (מל' דא"ס – כתר לא"ק, מל' דא"ק – כתר לע"י כו'). רמה, ג (שם מ"ה החדש).
ע"ע עקודים. תהו ותיקון.

אד', שם:
ק, ג (מל' דאצי', אותי' דינא).
ע"ע הוי'. הוי' אדנ־י.

אדני השדה:
כד, ב (ממוצע בין צומח וחי).

אהבה ויראה:
פה, ב (מהאבות). קצט, א (אהוי"ר עצמיים דבחי' יחידה, זהב וכסף). רג, ג. רלה, א ואילך (דו"ר תתאה עילאה, בן בת, משפיע ומקבל).
ע"ע אהבת ה'. חסיד. יראה.

אהבת ה':
יא, ד (חולת אהבה). יב, א (אהבה רבה, למע' מטו"ד). לח, ב־ג (צ"ל כלול ביראה שלא ליפרד, קשר של קיימא – ב' קשירות, נסיונות דאברהם). לח, ג־ד (מעלת העובד באהבה). לח, ד (אהבה כלולה ביראה). מא, ג (אהבה ויראה בגילוי כאחד). נח, ד (אהבה טבעית – ממנה מס"נ, תשובה, אין מים רבים מכבים). ס, א־ב (חולת אהבה, ועמך לא חפצתי). סא, א (מים רבים לא מכבים אהבה הטבעית כי שרשה בעצמות, מס"נ). סא, ד (אהבה דבכל מאדך. התגלות האה"ר מלמעלה למטה). סב, ד (אהבה רבה, למע' מהון ביתו). סג, א (אה"ר העצמית למע' ממצוות). צד, ג־ד (ב' מדרי' כריתות ברית – להכריח האהבה, לזכור האהבה). קב, ב־ג (אהבה עצמית מאב לבן הקב"ה לכנס"י – רואה הכל בעין טובה). קמב, ג (ש"ש מתאהב בכל העולמות, ואהבת). קמט, ג (ואהבת בגי' ב"פ אור, התכללות דחו"ג באהבה). קנ, ב־ג (אהבה בתענוגים, חו"ג שבאהבה). קנ, ד (אה"ר – מקיף. אהבה כרשפי אש). קנא, ב (אהבה בתענוגים – במדות שבלב). קעו, א (אהבה וחסד – אור וכלי). ריג, א (כרשפי אש, התכלית באהבה כמים שלאח"ז). רלו, ב־ג (שמחה ומרירות). רמ, ג ואילך (אהבת עולם יש לה הפסק ומתחלף באהבה זרה, אהבה רבה אין לה הפסק – הטעם). רמא, א ואילך (אהבה רבה – מלמע' פתאום. אהבה השלישית הנק' אהבה רבה בתענוגים – בכל מאדך, יחידה, מאיר בשבת). רמא, ג (מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). רמו, ג (המסותרת, מים רבים לא כו', למחי' שלחני להוציאה לגילוי).

אהבת ישראל:
עד, ב (התכללות. בית שני).

אהי' (שם):
נז, ג (אנא זמין לאתגלאה). נח, ב (אנא זמין לאתגלאה, לע"ל). פא, ב. קלא, ב (ב"פ).
ע"ע לע"ל.

אהרן:
לא, ג (הקטרת שלו ע"פ הציווי, כמו בירורים דעכשיו). מ, ב־ג (בני אהרן בקרבתן).
ע"ע משה.

אוהל:
מה, ג (אור מקיף, יעקב – יושב אהל). פד, ב (אהלה – אהל ה"א). קנג, ב (יושב אוהלים – דתושב"כ ושבע"פ).
ע"ע פסוקים – אבי כל יושב אהל (בראשית ד, כ).

אויר קדמון:
ה, א (למע' מאור). ז, ד.
ע"ע אור.

אומות העולם, ז' אומות:
ח, א (טוענים ליסטים אתם, ז' אומות – מז"מ דתהו, נפילים). טז, ב (כנ"ל, אנשי מדות – מדות גדולות דתהו). עו, א־ב (שרשם מצמצום). עו, ב (אפשר להיות בהם התכללות מכח הרשימו). עו, ג (כלא ממש [ולא כאין האלקין]). עז, ב (חסד לאומים – מח' ר"י ור"ש). קטז, ב (הפרש בין ישראל לאוה"ע). קצח, א (כנען גרוע מכולן).
ע"ע בירור. דור הפלגה. מ"ה וב"ן. תהו ותיקון.

אוצר:
קצח, א (ארצות אוצרות ענין א' – קיבוץ אורות). רג, א (אוצר דיר"ש כלי לאוצר דתורה). רג, ד (ארצות החיים אוצרות חיים עליונים). רד, א־ב (גילוי האוצרות לע"ל, בזברז האוצרות לצורך מלחמה – חסדים עליונים הנק' ישועות, נפתחו ארובות השמים דח"ע, ג' אוצרות שהטמין יוסף, ההפרש בין אורות הגנוזים בכלים לגנוזים באוצרות).
ע"ע ישיבה.

אור:
א, ב (ההפרש בין אור ומים). ז, ג (ויהי אור – אור קדמאה, תיקון). ז, ד (ויהי אור, אויר קדמון). ח, ג (ביום הא', טוב וחסד). לו, ב ואילך (תוס' אור ע"י קרבן, ממתיק דין). מג, ג (ראשית גילוי אור – בחסד). פז, א (תוס' אור חדש – ב' אופנים בהמשכתו). קיד, ג (חכמה). קלב, ד (כי טוב – לגנוז בכלי). קס, א (ואהבת בגי' ב"פ אור).
ע"ע אור מים רקיע. גילוי ההעלם. חכמה. יפ"ת יפ"מ.

אור אין סוף:
יז, ב (לית מח' תפ"ב. בחכ' בקירוב מקום בבינה בריחוק. רק בדבר שהוא בטל, במשה בתורה, מקור החיים, התגלות יתר מכפי המדה). יז, ד (חד ולא בחושבן – תכלית הפשיטות. ע"ס הגנוזות שבו). יח, ב (מובדל וכו' מערך הספירות). סט, ב (אנת הוא חד. ב' מדרי' באוא"ס). קיט, ב־ג (למע' עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית – חו"ג – מ"ה וב"ן שבעצמות). קמב, ב (ע"י ק"ש נמשך גילוי יותר ממדת הצמצום). קסג, ג (לגבי' – עשי' ואצי' שוין). קסד, ד (אין גילוי אוא"ס אלא בבחי' אין דחכ' כשהיא בבחי' דומם). קעח, ד (נק' לובן העליון – פשיטות). קפח, ג (ב' מדרי' שבאוא"ס – למע' עד אין קץ ולמטה עא"ת, עגו"י שבו. – שרש לעגו"י שבקו). קצט, ג (אין אוא"ס שורה אלא בבחי' ביטול). רד, ג (לע"ל היחו"ע יהי' אור חדש בלי אתעדל"ת). רה, א (כל השתל' מהארה שבאי"ע, ענין א"ס, ביטולו בכל המדרי'). רלד, ב (דומם שבאוא"ס – אותי' דטה"ע).
ע"ע אור. אין ערוך. אור ומאור. צמצום.

אור וחשך:
ז, ג (יהי אור – אור קדמאה דתיקון להאיר חשך דתהו). ז, ד (חכ' וכתר. הבדלה). ח, ד (משתמשין בערבוביא, ויבדל, חשך – צמצום). לו, ב (יתרון אור דתקון מתוך חשך דתהו). עו, א (ישת חשך סתרו, צמצום, חשך דק"נ [לילה], שרש לאוה"ע, הבדלה בין האור והחשך). קנג, ג (תורה למע' מאור וחשך ע"כ מברר חשך דתהו). קסא, ג (ב' מיני אור וחשך).
ע"ע תהו ותיקון.

אור ישר, אור חוזר:
כא, א (עליית העולמות). כב, ג־ד (שמים וארץ – מחלוקת מי קדם). לב, ד (ב' האבנים דשהם וישפה). לה, ד (הלכה – הכלה – או"ח). ס, ב (או"ח – תשובה מתוך החושך כו'). קג, ד ואילך (בע"ס). קד, א (ב' מיני בירורים). קמב, ג ואילך (ההפרש, עבודת אברהם ויצחק). קמו, ב (רצון המאציל

בהשפעה באו"י ולא באו"ח – משקל לא שקלי כו'). קמו, ג (תענוג נפלא מהעלאה דאו"ח). קמו, ד (ירידת או"י דחסד מיעוט אחר מיעוט). קנ, ב־ג (אהבה בתענוגים – או"י ואו"ח). קנט, א־ב. קסג, ב (תו"מ תשובה, מחניים). רה, ב ואילך (אין הפרש בענין הביטול שבכל המדרי', גם באו"י העליון שולט עד למטה). ריח, ב (התגלות פני' בחיצו'). רכא, א. רכה, א ואילך (בתורה – ח"ע ח"ת). רל, א ואילך (ב' אופנים באו"ח – שלאחר או"י, שקודם לאו"י – ההפרש בין סוף מעשה שעבמ"ת לנעוץ סוב"ת כו'). קלא, ד (ב' מיני מראה).

ע"ע גלות. עלי'. תשובה. פסוקים: ושמתי כדכד (ישעי' נד, יב).

אור ומאור:

קכח, ב־ג (האור שבמאור נחשב כמוהו ממש, א"א להאיר כ"א ע"י צמצום). קלו, ב (באורך נראה אור). קסז, ג (כי שמש ומגן כו' – האור אינו מעצם המאור כ"א אור הנרתק). קפט; ג־ד (באוא"ס שייך הסתלקות והתפשטות משא"כ במאור, מצד המאור נמשך בהקו בחי' ההתכללות דצמצום והתפשטות). קצט, ד (מהו"ע לא שניתי משא"כ באור דסובב וממלא). רה, א (א"ס).

ע"ע אוא"ס. אין ערוך. הוי' אלקים. נרתק.

פסוקים: באורך נראה אור (תהלים לו, י).

אורות וכלים:

ט, א ואילך (הפרש בין תהו לתיקון). כה, ד (אין ריש, הפכים). כו, א ואילך (התכללותן – כ"א כלול מהיפוכו במזיגה נכונה). כז, ב (דוקא אור היותר עליון יכול לבוא בכלי היותר תחתון). נג, ג (בנין האורות קודם לכלים, בשרשם להיפך, לע"ל). סד, ג (פנו"ח דכל ספי', הכלי מסתיר על האור חוץ מבת"ת). סו, א (התלבשות אורות בכלים נק' תיקונין). סו, ב (כולהו שמהן כו', ע"ב ס"ג כו'). סז, ג (בנין הכלים קודם לאורות). עג, ב (שרש הכלים למע' מאורות). ק, א (פגם דחטא בכלים ולא באורות). קכו, ד (הפרש בין או"כ, מספר המרובה מספר המועט). קלב, ג־ג (שרש הכלים גבוה מן האורות לכן מתגבר להיות בבחי' שוב). קפט, ג (מדידתם ע"י קו המדה). רד, ב (ההפרש בין אורות גנוזות בכלים להגנוזים באוצרות). רה, ד (מספר המרובה והמועט). ריד, ד (כי טוב לגנוז אור בכלי). ריח, ד (עכשיו כלים מסתירים משא"כ לע"ל). רכא, ג־ד (יש מספר לאורות ואין מספר לכלים, מצד כח הגבול והבל"ג). רל, ד (מחלוקת מי קדם שמים או ארץ – אורות או כלים).

אור מים רקיע:

ה, א. ז, ד (חכ' דתורה).

אור מקיף, אור פנימי:

ע"ע מקיף ופנימי.

אור נכפל:

ע"ע או"ח.

אור של תולדה:

קכח, ב־ג (אור הנרתק). קסג, ג (הארה דהארה, ע"י המסך בין אצי' ובי"ע). רה, א (הקו).

ע"ע מסך. נרתק. צמצום. קו.

אותיות:

ח, ב (חקיקת אותי' התורה – מקור לאותי' הנשמות). כב, ג (צירופם, שרשם – חו"ב). כג, ב (אותי' הדיבור – דומם, משל הכלי שמקבל בו כמה מיני משקים וכו'). כד, א־ב (דעש"מ, דומם). כד, ג (ביחס לשכל ומדות). כז, ד ואילך (אותי' אינן עו"ע). כח, א ואילך (שרש האותי' קבועים בנפש, מציאות בפ"ע. צירופי אותי'). כח, ב (אותיות המורים על חסד או דין, שעטנ"ז ג"ץ כו'). כט, א־ב (כאמה בתה, אותי' לפי ההשגה, אבל שרשם בבחי' העצמות). לה, א (אותי' דעש"מ כמו חקיקת אותי' בדבר נבדל). נב, ב (קבועים בנפש עצמה, מצרף לחכ'). נה, ג (אותיות הכתב למע' מדיבור). נז, א־ב (אותי' סתומות – או"מ, פתוחות – או"פ [– כמה דוגמאות]. ציור האותי' מורה על אופן ההמשכה). עז, ב (שרשם במל' דא"ס דגליף כו', לה"ק). עז, ד (אבנים, מגדל דור הפלגה, העלאת אותיות התפלה בסולם דיעקב). צז, ד (דהשמות עסמ"ב). קכב, ב (הכלל שכל השפעות מעליון לתחתון הן רק בחי' אותיות, והן כוחות אלקיים ממש. המשל דרב ותלמיד אינו דומה כ"כ). קכח, ג־ד (אותי' הדיבור, שינוי המהות מאותי' הבל הלב, מסתירים ומגלים). קלד, א־ב (דתושב"כ וכו'). קנד, ג (אותי' הדיבור שלמע'). קסד, א (אותי' נמשלו לאבנים – ב' טעמים. התהוות ע"י האותי' דעש"מ). קסד, ב (טעם שהתהוות בי"ע צ"ל ע"י אותי'). קעג, א (התגלות מדות באותיות, מנצפ"ך). רו, ג (הפירוד שבאותי', שבה"כ). רכד, ג (חלק עשירי מההשפעה, שיער בעצמו מספר האותי'). רמד, ג (השתל' – רק מבחי' אותיות דטה"ע, והן אינן רק גילוי ההעלם וכלא חשיב).

ע"ע דיבור. מח'. תורה.

אותיות פרטיות:

אל"ף:

יח, ד (ב' יודי"ן). כג, א (ב' יודי"ן שמחוברין בקו האלכסוני).פ, א (– היפך פלא, ל' אולפנא). פח, ג (אלופו של עולם, כתר). פט, א (דאנכי). קנג, ג ((כתנות עור באל"ף).

בי"ת:

ז א (ב' רבתי דבראשית). פח, ג (חכ').

גימ"ל:

פג, ב.

דלי"ת:

מב, א (ד' רבתי דאחד). קע, ב (ד' רבתי דאחד, אחורי קשר תש"ר).

ה"א:

כה, ד (ה"א דחכ' – הכלי). מד, ב (גילוי, בבינה). נז, ג (הרגל קצר שבו). פ, ג (דאברהם). פב, ב (דאברהם). צא א (דאברהם ושרה). קכא, ב ואילך (ה' דאברהם – כח לעשות גרים). קכא, ג־ד (דאברהם, נבדל משאר אותיות). קע, ב (ו' הקצר שבה'). קעה, ד (לך הוי' הגדולה). קצ, ד (– דמנח"ה – ח"ת).

וא"ו:

ד, א (ט"ו ווין דאמת ויציב). פח, ד (ולו אנחנו). צב, ג (דויראו). קמו, ד (ואלקי אבותינו). קפט, ג (ו. דוהנורא). רי, א־ב (ט"ו ווין דאמת ויציב).

חי"ת:

קסו, ד (ח' דחרן נהפך לה' דרנה, ח' דחמץ לה' דמצה). קצ, ד (ח' דמנחה – ח"ע).

טי"ת:

קיז, א (ט' רבתי דכי טוב הוא במשה). רטז, ב (ט' ור' הגדולות שבתהו). רכז, ד (ט' רבתי דכי טוב שנא' במשה).

יו"ד:

כא, ג (יו"ד דיעקב). כג, א (ב' יודי"ן דוייצר). כט, ג־ד (כנ"ל). מד, ב (ג' קוצין). מו, ג (חכ', וקוץ התחתון לבינה). פ, א (הקוצין והיו"ד עצמו). פב, ב (בפרדס בענין ג' קוצין). צז, ד (רשימו, ראש הקו). קכב, א (קוץ התחתון די' מושרש בקוץ העליון). קכח, א־ב (יו"ד דיצחק). קסד, ג (וישם מראשותיו אבן אחד – י).

כ"ף:

פט, א (דאנכי).

למ"ד:

צה, ג־ד (למ"ד דצלם – חי').

ע"ע צלם.

מ"ם:

מט, א (מ"ם דממעמקים). נד, ב (מ"ם דצלם). נו, א (דצלם – יחידה). נו, ג ואילך (מ"ם סתומה, התיבה. הפרש מ' וס'). צה, ג־ד (יחידה).

ע"ע מרובע. אות סמ"ך.

סמ"ך:

נז, א־ב (סתום אבל עגול אין לו התיישבות, (הפרש בין ס' למ' סתומה ודרגתם).

ע"ע עיגול.

עיי"ן:

קצו, א (ע' תלוי' דמיער).

צדי"ק:

קע, ג (דצלם).

ריש:

רטז, ב (ט' ור' הגדולות דתהו).

אח, אחים:

קפו, ב (יעקב ועשו תאומים בבטן א').

אחא, ר':

לא, ג (עובדא דר"א שעשה קטרת לכפר).

אחאב:

מ, ג. סד, ד (בדור אחאב הצליחו מצד האחדות). עד, ד (הצלחתו מצד האחדות). עה, ב (עיקר הצלחת דור אחאב במלחמה הי' מפני בטחון בה'). עו, ד (נכנע לפעמים בביטול).

אחד, אחדות ה׳:
יז, ד (אחדות פשוטה — אוא״ס). יח, ג (הוי׳ אחד, יחוד כלים דאצי׳). עד, ד (טבע האחדות העליונה לשכון במקום האחדות גם למטה בק״נ, אחאב). עח, ב (אחד ואחת — דכר ונוקבא, מ״ה וב״ן). קסג, ג־ד (אחדות פשוטה — קמי׳ כולא כלא חשיב, יחיד). רז, א (גוי אחד). רי, א (אחד העליון והתחתון).
ע״ע אחדות וריבוי.

אחדות וריבוי:
צז, ב־ג (השגחה בפרטית). צז, ג־ד (אין הריבוי היפך האחדות, עיקר התי׳ — הצמצום). רה, ג־ד (תלוי בקירוב וריחוק לאחדות הפשוטה, יחידות בכתר כו׳). רו, א־ב (ומשם יפרד, ריבוי מצד הפשיטות).
ע״ע אחד, אחדות ה׳.

אחות:
סג, ב (בנ״י נק׳ אחות קטנה, חכ׳).
ע״ע חכ׳.

אחיתופל:
ע״ע ירבעם.

אחליפו דוכתייהו:
קסז, א (שלום).

אחשורוש:
מ, ב (קרבתו להמן).

איוב:
קז, ג.
ע״ע צדיק.

איידי דטריד למיבלע לא פליט:
קסה, ב (חכ׳ — טריד לקבל מפני׳ הכתר כו׳).

אין ויש:
ג, ב (אין ויש שבחכ׳ — מ״ה וב״ן, פו״ח דחכ׳). ח, ג (חו״ב). כה, ד (או״כ, מיזוג ההתכללות מאין ליש כו׳). פ, א (ב׳ מדרי׳ בחכ׳). פח, ד (אין אותי׳ אני. ולא, ולו). קפה, א ואילך (ב׳ בחי׳ אין — אין העצמי, אין של היש). רלב, ד (ב׳ שהן ד׳ — אין בעצם, ואין של היש שלמטה כו׳).
ע״ע יש מאין.

אין ערוך:
יח, א (אוא״ס, שוה ומשוה כו׳). לד, א (בין הנברא לכח המהווה). קמז, ק (לגבי׳ ית׳ אין מע׳ ומטה ויכול להיות בגילוי למטה כמו באצי׳ — לע״ל). קסג, ג (נבראים, עשי׳ ואצי׳ שוין לגבי׳ ית׳). רה, א ואילך (נברא לגבי הבורא ית׳, כל השתל׳ מהארה). רכג, א (— נברא וגם נאצל לגבי׳ ית׳). רכח, א (שעשועים שבעצמותו באי״ע לגבי שעשועים שבתורה). רמ, ד (השתל׳ אי״ע לגבי מהו״ע ית׳, אה״ר).
ע״ע אחד. ביטול. התהוות. יחו״ע.

איש:
סב, ג (אם יתן איש — צמצום וגבורות).
ע״ע אדם.

אכילה:
לו, א (אכילת אדם, אכילת מזבח). לו, ב (טעם וריח שבאכילה). צו, א־ב (תענוג האכילה מגשם, סעודת שבת). קצ, ג (בתפלה גם מאכל גם נכלל באלקות).
ע״ע קרבנות. שיניים.

א־ל (שם):
צ, ד (חכ׳ נק׳ א־ל).

אלקים (שם):
ח, ב (אלקי׳ עילאה — בינה). ח, ג (מדה״ד). לה, ב (בגי׳ הטבע — הסתר). לו, ג (שרשו מסדכ״ס, למע׳ משם הוי׳). לז, א (אלקי׳ למע׳ מהוי׳, מקבל מהוי׳ — ב״ן). נו, ג (את האלקים גו׳ — יחוד פנימי דחו״ב, אלקי׳ עילאה). עג, ג־ד (מ״ח צירופים אחרונים דשם אלקים). צ, ג (מ״ח צירופים אחרונים, בד׳ אומות). קכה, א (מ״ח צירופים). קכט, ב (פי׳ הב׳ בצחוק עשה לי אלקים — צמצום הראשון). קמו, ג־ד (צחוק עשה לנו האלקים). קסו, ג (בהסתלק י״ה משם אלקים נשאר אלם).
ע״ע הוי׳ אלקים. יין. שמחה.

אלומים:
רז, ב־ג (מאלמים אלומים נושא אלומותיו — להעלות הפירוד ליחו״ע). רז, ג ואילך (ל׳ אלם).
ע״ע בירורים.

אלי׳ הנביא:
כו, ב (עלה בגופו). קמח, ד (בעיבור י״ב חדשים). קעח, ב (גופו ונשמתו). רלט, ב ואילך (אלי׳ בגי׳ ב״ן, עורבים כלכלו אלי׳).

אליעזר (עבד אברהם):
לה, ג (סימן שלו — שאיבת מים). קלא, ב (זקן ביתו). קלז, ג (טעם שיפה שיחתן כו׳). קלט, ב (כל עובדא דאליעזר להעלות רבקה מהיכלות דנוגה). קלט, ג (לקח עמו כל טוב העליון דאברהם, יו״ד גמלים וכו׳). קמ, א (הסימן שניסה להוכיח על רבקה). קמא, א־ב (פרטי העובדא והכפלת דבריו).

אליעזר, ר״א הגדול:
יג, ג.

אלישע:
מ, ג.

אלם:
קסו, ג (ירידת המל׳ — בהסתלק י״ה משם אלקים נשאר אלם). רז, ד ואילך (ב׳ אופנים).

אלף השביעי:
ח, ד (נק׳ יום השבת).
ע״ע ששת ימי בראשית.

אם:
כט, א (אם ל׳ אומנות). צא, ב (אם הבנים כו׳, שרה בה״א — בינה).
ע״ע אב, או״א.

אמהות:
קלז, א (ד׳ אמהות — ד׳ שמות). קלט, א (שרשן — ד׳ שמות דשם ב״ן כו׳). קעד, א (ב״ן שבכל פרצוף. כמו סיפור האבות בספר בראשית כמו״כ בהאמהות).
ע״ע אבות. ועיין פרטי שמות האמהות בערכם.

אמון:
יח, ד (פי׳ המדרש ואהי׳ אצלו אמון).
ע״ע תורה.

אמונה:
ו, ד (אמונה פשוטה, ביצי״מ). יג, ב (ע״י האמונה מקבל יסורים בשמחה). רטו, ג (מקיף, גנבא אפום מחתרתא כו׳). קעו, ג־ד (כמו טבע בנפשותינו, ירושת האבות).
ע״ע יחידה.

אמורי:
ז, ב (משפט עון אמורי).

אמת, תיקון ואמת:
נ, א־ב (עיקר האמת — במעשה, שפת אמת). קיד, ג (חכמה). קסג, ד (תורה, יאר פניו דא״א).
ע״ע פסוקים — קרוב ה׳ (תהלים קמה, יח).

אמת הבנין:
פז, א (קו המדה).
ע״ע קו.

אנא אמלוך:
יג, ד (דתהו — אינו סובל זולתו, גסות, וימלוך וימת — שבה״כ). טז, א (תוקף המלוכה).
ע״ע שבה״כ. תהו תיקון.

אנוש:
מ, ב (דור אנוש — גבורה שבחסד).

אנפי רברבי, זוטרי:
ע״ע א״א. ז״א.

אסף:
רמו, ד (מ״ש (בתהלים) על זמה״ג רועה כצאן יוסף כו׳).

אספקלריא:
קלא, ד (אספקל׳ המאירה ושאינה מאירה).
ע״ע מראה.

אסתר:
לט, ג (אסתר ירקרוקת היתה). נג, א (ביטול). צב, ד (לקיחתה לאחשורוש אינו דומה ללקיחת שרה). ר, ב (ד׳ נערותי׳).

אפיקורס:
נא, א (יודעים את רבונם ומכוונין למרוד בו).

אפרסמון:
נז, ב (סמ״ך ומ״ם דאפרסמון).

אצבע:
ע׳ מארז״ל (סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו הקטנה כו׳.

אצילות:
כ, ג (יחו״ע בע״ס דאצי׳ — ע״י אדם, להוסיף אורות באצי׳). מג, א (ו״ק דאצי׳ — מתבטלים מחמת אור מקיף). נא, א (נוגה שבאצי׳ — הרגשת הביטול, ראו מ״ה, השתל׳ תערובות טו״ר). פ, א (הארה בעלמא באי״ע).
ע״ע אדם.

אקלים:
כא, ד. מב, ג. קח, ג (תיקון).

ארון:
מא, ד (מקום הארון אינו מן המדה — ת״ת ומל׳ — קו האמצעי כו׳).

ארור:
ע״ע קטרת.
ארז, ארזים:
רלג, ד (תכלית הגידול).
ארי׳:
ע״ע מרכבה.
אריך אנפין:
כט, ג־ד (יצירה דכללות). פ, א (ממוצע בין מאציל לנאצל). פח, ג ואילך (אות אל״ף, כי הוא עשנו כו׳).
ע״ע ז״א. כתר. מל׳. ספי׳. עתיק יומין.
ארץ:
ח, ג (מקבלת ממים שקדמו). לא, ד (עבודה באדמה – בירור ניצוצות). לב, א־ב (עפר האדמה קודם החטא – כולו קדש). מב, ג (ארץ החוילה, בדרום, שם הזהב והבדולח). מג, ב (מקבל). פ, א (מארצך – בינה דא״א, לאשר אראך – מל׳). פא, א (לך לך כו׳ אל הארץ – ב׳ פי׳). קכב, א (אשר אראך – מל׳). קצח, א ואילך (ארצות החיים – ארץ עילאה ותתאה – געה״ע געה״ת כו׳, ארץ ישראל).
ע״ע כנען. מזלות. שמים.
ארץ ישראל:
ח, א ואילך (כח מעשיו הגיד לעמו כו׳, העיקר במ״ת בקיום תומ״צ בא״י, נק׳ ירושה). פ, ד (מל׳, קו האמצעי). קנח, א־ב ([יבחר לנו] נחלתינו). קסב, א (חלק של יעקב גם בגלות, כל השתל׳ נמשך בה). קצח, א (נק׳ ארץ כנען).
אש:
נח, ד – נט, א (הטבעי, האלקי, ו׳ אשות הן כו׳). קצז, ב (ההפרש בין אש דנהר דינור ואש דגיהנום, תשוקה דרשפי אש מהפך אש זרה).
ע״ע ארמ״ע. יסודות.
ארמ״ע:
ז, ד. לט, ד (מזיגתן בקול הגרון). ע, ג (כ״א כלול מהפכו). ריב, ג־ד (ג׳ שרי פרעה בנפש האדם).
א״ת ב״ש כו׳:
קסה, ג (מצוה בא״ת ב״ש – הוי׳).
אתהפכא חשוכא לנהורא:
לה, ג (ע״י בטול, תו״מ, עמל תורה). קפד, א (תשובה).
אתונות:
רלט, ב (יוסף שלח עשרה אתונות ליעקב).
אתערותא דלתתא, אתעדל״ע:
צג, ד (מילה, תשובה).

ב

באר:
ע״ע אברהם, יצחק.
באר שבע:
קסו, ב (ז״מ – דחכ׳ בינה מל׳).
בבל:
מד, ב (מל׳ בלול).
ע״ע יבל. תלמוד בבלי.
בהמה:
יב, א (חזקה הרבה יותר מאדם). יב, ב (מוסיף בהאדם – באכילתה, בקרבנות). טז, ג (ע״י בהמה מתכפר, מחזק השכל, בהמות וחיות קדם לאדם במע״ב, בהמה רבה – ב״ן דתהו). מה, ד (מקנה צאן – נשמות, מקבלים ע״י יבל). ס, ג־ד (שרשו בתהו, משפיע חיות באדם, קרבן בהמה ריח ניחוח לשם מ״ה, בירורים). קפא, ג (יש בהם ביטול יותר מבאדם).
בושה:
ל, ג (מצד הרגשה, לפני החטא ולא יתבוששו, כמו בתינוק).
ע״ע הרגשה. חטא עה״ד.
בחירה (ידיעה ובחירה):
ל, ד (אין הידיעה דלמעלה מכרחת הבחירה). קנד, א (לאחר הבחירה בתחלה, עוזרין לו מלמע׳, נורא עלילה כו׳). קנד, ב ואילך (תשובה לפילסופים בענין ידיעה ובחירה). קנה, א (כח הבחירה – מעלה באדם דוקא). קנה, ג (בראת צדיקים כו׳ אינו סותר לבחירה, צדיק ורשע לא קאמר בדיבור – ב׳ טעמים). קנו, ב (הידיעה עוזר לבחירה אבל אינו מכרחת). קפא, ד.
ע״ע ד״ע ד״ת. שכר ועונש.
ביטול:
א, ג (ביטול היש גם בק״נ). טו, ד (העדר הרגשת עצמו). טז, א (ביטול וחלישות – ענין א׳). יז, ב (מצד הגילוי, כלי לגילוי, הא בהא תליא). יז, ג (ביטול ותקיפות הפכים ביחד). כא, ב־ג (דיר״ת ויר״ע – נתב״ס, דומם כלי לביטול, ביטול כדומם – בתפלת י״ח, נתב״ס). כא, ג (ביטול דדומם – כלי לכח מה, גוף כלי לנשמה). כז, ב (ביטול בעצם, ביטול היש – נשמות ומלאכים). כז, ד (העלאת מ״ן לתיקון – בביטול, כמו תפלת י״ח). לב, ב־ג (ביטול הגוים לשלמה). לג, ד (ביטול והעלאה – ע״י שירה). לד, א (מיש לאין, התחדשות). לד, א־ב (ביטול ההשגה כו׳ בשביל דרגה נעלית יותר, ר׳ זירא צם מאה תעניות כו׳). לד, ב (אופנים בביטול – בתפלה, בפרנסה, בלימוד התורה). לד, ג (ביטול היש, ביטול עצמי, ממוצע ביניהם. שירה). לד, ד (ב׳ מדרי׳ בביטול בהשגת החכ׳). לז, ד (ביטול הפשוט ע״י שיר פשוט, בלתי מורכב. היולי לכל מיני ביטול, משל הבא לפני המלך פתאום כו׳). לה ד (ביטול דמלאכים מגיע רק בהארה, דצדיקים – בהעצמות). לח, א (ביטול פשוט מיחידה שבנפש, ביטול מורכב בחו״ג). לט, א־ב (ביטול מצד האהבה והרוממות יחד – ב׳ אופנים. משל דב׳ כתות שרים לפני המלך). לט, ג (הג׳ אופני הביטול – ג׳ גונים). מג, א (ביטול ו״ק דאצי׳). מג, ב־ג (ביטול השמש – ביטול פשוט, בגבעון דום). נא, א (הרגש הביטול – ראו מ״ה). נג, ג־ד (ביטול דהשתחואה – ביטול החומר למע׳ מביטול הצורה). נה, א (גם משה הוצרך השתחוואה בגוף בתפלה). עג, ג (סט׳ דקדושה). עה, ב (אדם – ביטול לאלקות, טעות דור הפלגה). עו, ד (במשיח, דוד, בכאו״א – אות וסי׳ על שרשם במ״ה). צב, ב (ההילול דע״ש, אינו ביטול אמיתי, לע״ל יהי׳ ביטול אמיתי). צט, א־ב (ביטול דמלאכים עד שיכולים לומר ע״ע בשם ה׳, משל אברי האדם). קל, ב (התכללות הפכים ע״י ביטול למה שלמע׳ משניהם). קמ, א (קליפת דאומה – ראו שאני בטל). קמ, ב (ב׳ אופני ביטול – ב׳ אופני בירור). קמא, ג (ההפרש בין ביטול די״ח ודנפילת אפים). קמה, א (דאברהם, שמשים עצמו כשיריים, עפר ואפר). קסד, ד (דומם, חכ׳). קעח, ב־ג (במשה, באלי׳). קעח, ג (משה, אלי׳, תנאים ואמוראים, הסבות שבזהר כו׳). קפא, ג (בבהמות יותר מבאדם). קצט, ג (אין אוא״ס שורה אלא בבחי׳ תכלית הביטול). רב, ד (משה, תנאים ואמוראים, יר״ת יר״ע). רה, א (הביטול דאוא״ס בכל המדרי׳, כנר לאבוקה). רה, ב ואילך (תלוי בקירוב וריחוק לאואו״ס, ביטול כוחות הנפש בהעצם). ריט, ב־ג (פרעה אותי׳ עפר, ע״י ביטול כעפר נגלה אוצר של יר״ש).רלה, א (יראה, הביטול דיר״ת כמו יר״ע).
ע״ע הרגשה. עבודת ה׳. תהו ותיקון.
בינה:
ח, ב (אלקים עילאה, מדות ודיבור כלולים בבינה). ט, ד (אם הבנים – מדות). יד, ג (ז״ת דבינה התחלקות, לחייב לזכות כשר וכו׳). יד, ד (מ״ט שערי בינה). יט, ג־ד (מדות שבבינה – צומח שבחי). כב, א (תבונה – חיצו׳ בינה). מו, ד (חיצו׳ ופנימי׳ בינה). מז, ג (כל המקיפין בבינה, התלבשות התענוג בבינה, עיון דבינה מברר). מט, ג (חילוק ההתפעלות בחיצו׳ ופני׳ בינה). נז, ב־ג (מקיף דאימא). נז, ג (פו״ח בינה – אין יש, מי). נז, ג־ד ואילך (התכללות שע״י פני׳ בינה). עח, ד (ס״ג, משם יפרד). פא, ב (התגלות עתיק בבינה, תענוג בהשגה בג״ע). פא, ג (התפשטות הנקודה דחכ׳, דתענוג). פב, א (שרשה בכתר בעומק יותר מחכ׳ כי כל הגבו׳ כו׳, הוא דא עתיקא ממש). צ, ב (מ״ט שערי בינה). צא, ג (חם ויבש, ווושט, שר האופים). קי, ד (התחלקות בבינה – ז״ת שבו). קעה, ד (לך ה׳ – לך בני׳ נ׳ שע״ב).
ע״ע אותיות פרטיים – מ״ם. השגה. פלפול.
בין השמשות:
רמט, ג (דע״ש – עליות העולמות, בריאת השדים).
בינוני:
קנה, א (זה וזה שופטן, כח הבחירה באדם דוקא).
ביעור:
ע״ע בירור. טו״ר. לע״ל.
בירור, עבודת הבירורים:
ב, א ואילך (ע״י עמל תורה, לעשות לתקן). ג, א (כח הבירור ממקור ח״ע יותר מגוף ח״ע). ח,

א (דז' מדות כו'). יד, ב (בימי משה עדיין לא נשלם הבירור, במשיח יהי' החיצוני' כמו פנימי'). לא, ב (דעה"ד, ע"י תו"מ). לא, ד (שע"י תפלה, בירור האדמה – אחר החטא, ל"ט מלאכות). לב, א (בבירור ע"י חכ' נשאר פסולת שאין לה בירור רק זריקה בחוץ, עלוקה). לב, ב (אופן הבירור לולא החטא, בדרך מלחמה ובלי מלחמה – דוד, שלמה). מז, ד (בירור אמיתית השכל ע"י בינה ומדות). מט, א (בירור הלכה, העיקר הפועל ממש). פט, ב ואילך (בירור ניצוצות שע"י אברהם, שכרו, לוט עשו, משל מצרף לכסף). צ, א (דעמון ומואב – בימי שלמה). צה, א-ב (מילה, בירור שני). צו, ב (בירור שני – הבדלת חיצו' מהפני'). קד, א (ב' מיני בירורים – דאו"י דאו"ח). קכה, ג (בירורים דנשמות, ע"י גלגול). קלב, א (דנגה, יתרון האור כו', או"ח). קלג, ב (כח הירידה שבתורה לברר בירורים). קלד, א-ב (בירור ראשון בירור שני – תושב"כ ושבע"פ). קלז, א (בירור דאבות בספר בראשית). קמ, ב (ב' מיני בירור – ב' מדרי' בביטול). קמח, ג-ד (טיפת מ"ד מברר מ"ן). קנב, ג (בירור האמת דחכ' – בבינה). קנג, ג (בירור ז"מ דתוהו צ"ל ע"פ חכ' התורה). קנז, א-ב. קסז, א (פרטי הנדר דיעקב, ל"ט מלאכות, ושבתי כו' העלאת הבירורים לתענוג העליון). קפ, ד ואילך (מונה הניצוצות לבל ידח כו'). קפז, ב. ר, א (אשת חיל – ב"ן היורדת לברר, כאניות סוחר – שמרווחת הון גדול). רד, ג (נק' עליות וירידות. אינו מגיע להעשירות דלע"ל. אלומי השדה לאחר בירורי עבודת האדמה). רט, ד (בירור שני). רי, ד (להעלות ליחו"ע). רטו, ג-ד (לע"ל בירור הניצוצות שנבלעו ברע עד שמוסיף בקדושה, בע"ת). רטז, ב-ג (ב' אופנים בבירורים – להבדיל בין טו"ר, להפוך).

ע"ע אדם. טו"ר. לע"ל. מ"ה, ב"ן. ניצוצות. נפילת אפים.

בית א-ל:

צ, ד (חכ' נק' א-ל).

בית המקדש:

סד, ד (החילוק בין בית ראשון ושני בטעם החורבן). רלג, ב ואילך (הפרש בין משכן משה כפי סדר השתל', בית שלמה בדוגמא דלעתיד). רלה, ג (בביהמ"ק דלעתיד הדומם עיקר – ביטול אמיתי).

בית שמאי ובית הלל:

יד, ג. טו, א (הטעם שאלו מתירים ואלו כו').

ע"ע רב. תורה.

בכור:

קסא, א (יעקב, בני ישראל).

ע"ע אחים. יעקב.

בכי':

מא, ג (בכי' של שמחה). קפז ב עד גמירא (מותרי מוחין יוצאים מחמת דחיקת המוח, שרש הדמעות מנו"ה דחכ', בכי' של מרירות, של שמחה, בכי' דיעקב ועשו, המתקת דינים).

ע"ע דמעות.

בלבול:

מה, ב (כסדר ושלא כסדר – יבל).

ע"ע בבל. יבל. רוחות. תערובות.

בלעם:

קי, ב (עין רעה לעומת משה, דרגתו). קיז, א (שרשו, שרש אתונו כו'). קיח, א (עין רעה).

ע"ע משה. עין.

ב"ן (שם):

ע"ע מ"ה, ב"ן.

בן:

כח, ד (בן ובת).

בן עזאי:

מ, ב (הציץ כו'). קצד, א (נשמתו וכו', כניסתו לפרדס, עבודתו בבחי' רצוא, הציץ וכו').

ע"ע פרדס. רצו"ש.

בנאה, ר':

קכא, ב (עובדא דר' בנאה). קכה, ד ואילך (ביאור מאמר דר' בנאה, גלגול בניהו בן יהוידע).

בניהו בן יהוידע:

קכה, ד (ר' בנאה הי' גלגול בני' בן יהוידע בן איש חי).

בנימין:

קצו, ד (צ"ח, נכלל ביוסף).

בנין:

קסד, א (בנין בית לשכל ע"י אותי', משל דבנין בית באבנים).

ע"ע אבנים. אותיות.

בעלי תשובה:

ע"ע תשובה.

בצלאל:

כד, א (צירופים).

בקעה:

עט, א (וימצאו בקעה וכו' מבחי' צמצום הראשון, סיבה לפירוד מיחודו ית').

בקָר:

קעו, ד (בבקר מאיר בנשמת כאו"א מבחי' האבות). קעט, ג,ד (בקר דאברהם).

בָקָר, י"ב בקר:

קכט, ג (רבקה של בקר, י"ב בקר ביש"ש). רט, א.

בראשית (מאמר):

א, א (בראשית ברא – בח"ת ברא). ב, ד (בשביל התורה, לברר). ז, א (בי"ת רבתי דבראשית, בשביל התורה, תי"ר בחוכמתא – מקור להתהוות). ז, ב (פי' הא': בחוכמתא – חכ' דמע"ב וחכ' דתורה, התיווך). ז, ג (הג' פי': בחוכמתא [תי"ר], בתחלת [רש"י], בקדמין [ת"א], אם סמוך לתיבה שלאחריו). ז, ד (המשך, הג' פי', ודרשת רז"ל בשביל כו' – התיווך). ח, ב (פי' ת"א בקדמין, בהעלם הרצון, מאמר סתום).ט, א (פי' ת"א בחי' תהו, תי"ר – בחי' תיקון). יד, ג (מחלוקת ת"א ות"י – תהו תיקון, שניהם אמת בתחלה תהו ואח"כ נח המשיך תיקון). טו, ב (המשך. חכ' הקדומה – תיווך ת"א ותי"ר). טו, ד (בשביל ישראל, תורה – לברר). כא, ב (בחוכמתא – בחי' יש דחכ'). מה, ד (בשביל התורה כו').

בראשית (ספר):

ח, ב (ספר בראשית נק' ספר הישר – הטעם שאר ספרים). פד, ד (טעם שקדום לכל שאר הספרים). פה, ב-ג ואילך (קדימת ספר בראשית לשאר הספרים, אריכות הסיפורים יותר ממצוות. נק' ספר הישר). קלה, ב (ספר בראשית נק' ספר הישר – הטעם). קעג, ג ואילך (מעלת ספר בראשית. מקור כללי לשאר הספרים. ספר הישר – קו האמצעי).

ע"ע סופר ספר סיפור. ספר הישר.

ברודים:

ע"ע עקודים. תיקון.

בריאה (בריאת העולמות):

ז, א (בחכ' דתורה, בכל יום). ז, ג (בתחלה תוהו). ז, ד (לעשות – לתקן). יז, ב (חיצוניות, ע"י חכ'). יח, ד (בצביונן נבראו). כ, ג (לעשות לתקן ע"י האדם). לה, א (ע"י צמצום, שם אלקים, אותיות).

בי"ע:

כט, ג-ד (ג' מיני אדם וכו'). נא, א (השתל' תערובת טו"ר). קפ, ג (שרשם מתהו). רד, ד (נשתלשלה מתהו, הג' מדרי' דבי"ע).

ברית:

פה, ג (גוף וברית כחד). צג, ב (ועל בריתך לפני תורתך בבהמ"ז). צד, ג (ב' מדרי' כריתות ברית). צד, ד (ב' מיני ברית בין הקב"ה וישראל). צה, ב-ג (י"ג בריתות).

ברכה, ברכות:

פט, ב (דאברהם – בקו הימין, וקונה הכל). קכו, ב-ג (מאה ברכות). קנא, ב (דיצחק בשם אלקים). קסא, א (דעשו שקבל יעקב – הכח לנצח שרו של עשו). קסג, א (אנכי עשו בכרך – אינו שקר). קפד, א (כנס"י נק' ברכה). קפד, ב (ברכה – אור מקיף, לא שריא באתר פגים, רק בשכלול מדכר ונוקבא). רו, ד (לא ברך יעקב למנשה בימין כי הברכה אינו ממשיך יותר מכמו שהוא בשרש). ריב, א-ב (צ"ל כלי דלא שריא באתר רקניא, בכל אשר תעשה). ריט, א (בסמוי מן העין). רמ, א (הפרש בין ברכה להודאה).

ע"ע כוס.

ברהמ"ז:

צג, ב (ועל בריתך לפני תורתך).

ברכת הפירות:

יח, ד (אם ברך בפה"א יצא – הטעם).

בת:

כט, א-ב (כאמה בתה, בת מסט' דאימא – אותיות לפי ההשגה).

ע"ע אותיות.

בת קול:

צג, ג (אין משגיחין בב"ק). קמג, ב (שובו בנים, המשכת אהבה עליונה למטה מטה).

ע"ע הכרזה.

ג

גאולה:
נח, ב (נק' לידה, שם אהי', לסרבה המשרה). קמה, ג־ד (בצדקה). קנב, ד (עם תשובה). קנד, ד (הקץ – לא גליא). קסא, ג (אם עושין תשובה, אם לאו). קסו, ב (עם עושין תשובה נגאלין). קסח, א (כנ"ל). קעט, ד (ומביא גואל כו' – יסוד). קצב, ב (ע"י תשובה).
ע"ע לע"ל. משית.

גבוה (כל הגבוה כו'):
כז, ב (נשמת וגוף אדה"ר. כלל בכל מקום שכל הגבוה כו'). סג, א (כל הגבוה כו' – משל הרמז בתנועת היד גשמי ומרמז לשכל עמוק). פא, ד (כל הגבוה יותר צריך לבוא למטה מטה יותר – הטעם). פח, ג (שרש הנשמות וירידתן למטה). קסד, ד.
ע"ע אדם. אדה"ר.

גבול, ובלי גבול:
רה, א (נברא לגבי הבורא ית'). רכא, ד (באו"ס יש גם כח הגבול שהוא היפוכו, מצד שלימותא דכולא, והוא עצמו בל"ג).
ע"ע אוא"ס, אין ערוך, יכלת.

גבולי אלכסון, י"ב:
מב, א (י"ב שעות צירופים). עח, ד. קצו, ד (י"ב שבטים).

גבורה:
ח, ג (ביום ב'). טז, א (גבורות עליונות – תוקף האור). מ, ג ואילך (חסד שבגבורה, כמו אב המייסר לבנו שילך בטוב, גבורה שבחסד). ק, ד (גבורות קשות עולים למל'). קא, ג (המתקת דין). קח, ב (אין המתקת הגבורות אלא בשרשן). קלז, ב (ב"פ גבורה – עילאה ותתאה, גי' דתבל). קנב, ד (מזונות נמשך מגבורה, שולחן בצפון). קס, א־ב (שחיטה להוציא גבורות קשות שבדם). קס, ג־ד (אלקים, עשו וד' מאות איש). קסא, ב (שרש הגבורה למע' מחסדים – יצחק אהב את עשו). קצח, ב (גבורה דק"נ, כנען).
ע"ע חסד וגבורה.

גבינים:
ע"ע עין.

גבריאל:
צט, ג.

גדול:
יב, א־ב (אדם גדול מדותיו נכנעים לשכל).
ע"ע גדלות קטנות, מוחין ומדות, קטן.

גדולה:
רכג, ד (לך הוי' הגדולה – התפשטות).

גדי:
קפא, א (מלשון מזל).
ע"ע פסוקים (שה"ש א, ח) ורעי את גדיותיך.

גדלות קטנות:
ו, ד (בנש"י, בתו"מ). יב, א־ב (גדלות וקטנות במוחין ומדות – הפרש בין אדם גדול ותינוק). כ, א (בדצ"ח, במינים ואופנים שונים, באדם – בנפשו ולא [כ"כ] בגופו). כב, א־ב (במדות – ב' אופנים). כג, ב־ג (במדות, ב' אופני גדלות). סג, ב (בחכ'). עג, ב (בכלים). קכב, ד (– בשפע רוחנית, לפ"ע גדלות וקטנות המוח). קע, ב (במוחין ובמדות). קצב, ג ואילך (ההפרש בין תהו ותיקון כמו ההפרש בין גדול לקטן, ב' או ג' קוים).

גוונים:
לז, ד (ג' גוונים הנראים על העמוד שבג"ע, בקשת, בשושנה, שיר פשוט כפול כו'). לט, ג (לובן, אדום, ירוק – הג' אופני ביטול). מא, ג (שביריעות המשכן).
ע"ע לבן. שיר.

גוף ונפש:
לה, ג (לע"ל אוא"ס בגופים טהורים, גוף אדה"ר). צח, א־ב (חיבורם – הנפש מתפעל ממאורעי הגוף).
ע"ע אדם. דצח"מ. חומר וצורה.

גורל:
קנז, ד. קיג, ג (ביוה"פ). קיז, ג (יוה"כ, דהמן).

גחלת:
יח, א־ב (שלהבת הקשורה בגחלת).
ע"ע התכללות.

גידים:
יא, ב (גידי המוח – לכל הגוף). קכב, ג־ד (גידי המוח שנק' נערוין, גידי הרגשה וכו').
קכג, ג.

גיהנם:
קצז, ב (ההפרש בין אש דגיהנם לנהר דינור).
ע"ע נהר דינור.

גילוי:
ע"ע העלם וגילוי.

גירסא:
רלט, ד.
ע"ע שיניים.

גלגולים:
עב, ד. רו, ד. קכה, ג.

גלגלים:
כז, א (ביטולם). מג, ד (מ"ד גלגל קבוע ומזלות חוזרים).
ע"ע מזלות, מקיף, שמים, שמש, שפע.

גלגלתא (גלגולת):
יב, ג (מלובש בו חסד דע"י). צא, ד. רלח, ג.

גלות:
מ, ד (יסורי הגלות, בשביל העליי', חסד שבגבורה). נ, ד (פירוד ת"ת ומל', לכן יש חכ' בלי יראה וכן להיפך). נט, ד (עיקר גלות השכינה – התלבשות בע"ש). ס, ב (חולת אהבה בגלות דוקא, היסורים בגלות – לפתוח הלב בתשובה לעצמותו). עד, א־ב (בנוהי דאברהם בגלות דישמעאל, ספרד כו'). צב, א (כל אומה שישראל יבאו בהם בגלות מתעלה תחלה, כי שכינה עמהם כו', כמו נבוכדנצר, רומא וכן בגלות האחרון כו'). צב, ב (גלות השכינה). צד, ב־ג (יסורי הגלו'). צה, ב (בירור בגלות עד קיבוץ גליות). קב, ב (יסורי אורך הגלות). קיח, ב (קוב"ה אסתלק לעילא). קכז, ב (שינה דאברהם – צרות הגלות). קעא, ב (ורחל עקרה, השינה שבגלות אינה גמורה). קצח, ג ואילך (נמשל למסחור). קצח, ד (גלות השכינה בשביל הריוח). ריב, ב (יחוד קוב"ה ושכינתי' גם בגלות – חלומות דיוסף כו' סימן לבנים). רטו, ב (נק' שינה, ופרעה חולם). רטו, ג (נמשל לעיבור). רמו, ב ואילך (מלחץ הגלות נשכח השגת אלקות, אך בחמלת ה' שולח לפניהם בחי' יוסף צ"ע בכל דור).

גליף גליפו כו':
ח, ב (שיער בעצמו בכח כו', חקיקת אותי' התורה). יז, ד (ע"ס הגנוזות). סט, ב. קכח, ג־ד.
ע"ע אותיות. מארז"ל (זהר בראשית טו, א) בריש הורמנא כו'. השערה. טה"ע. רשימו.

גמלים:
קלא, ב (באליעזר ורבקה).

גן עדן:
לב, ב (קודם החטא, העבודה להוסיף אורות, והעלאת ניצוצי תהו כמו נר לפני האבוקה). מו, ב (יסוד אימא). עח, ד (חו"ב דאצי' להשקות הג"ן סדרים וכו'). קמ, ב (העמוד).
ע"ע עדן. עלי'. עמוד.

גסות הרוח:
נ, ג (בעבודה, יהפך לרע גמור).
ע"ע אנא אמלוך. ירבעם. עבודה. ס"ג (שם).

גפן:
ריג, א־ב (הגפן שבחלום שר המשקים, כנס"י כו').
ע"ע יין. ישראל.

גרון:
צ, א (מיצר הגרון, ממוצע בין מוחין למדות). קסו, ב (חרן בגי' גרון עם הכולל). קסו, ג (מזיגת היסודות שבגרון, ניחר גרוני).

גרים:
ו, ד (מעלתן). לב, ב (נמשכו לאברהם כנר לאבוקה). קכא, ב (ניצוצי קדושה שבנוגה, שמתכללים בקדושה). קכא, ג (לא גלו כו' רק שיתוסף גרים). קכה, ג (כל גר צדק נק' אברהם). קכה, ד (קשים כספחת. מדת האכזריות).
ע"ע נתינים.

גשמי', רוחני':
סח, א־ב (נפש המתלבש בגוף – שינוי מרוחני' לגשמיות). צח, א־ב (דילוג מכח הצומח רוחני להצמיח גשמי ע"י ממוצע).
ע"ע גוף ונפש. חומר וצורה.

ד

דביקות:
קנ, ג־ד (אהבה כמים).
ע"ע ביטול. חיבוק. יחוד. נשיקין. עבודת ה'.

דברות:
ע"ע עשרת הדברות. מתן תורה.

דברי סופרים:
רכד, ד (שסופרים כל האותי' שבתורה).
ע"ע סופר ספר סיפור.

דגים:
ד, ד (מובלעים במים). קנח, ב (ת"ח נדמים לדגים, נשמות הסבות ורשב"י וכל התנאים נק' נוני ימא).
ע"ע לויתן.

דגל:
רו, ד (מספר הדגלים).

דואג:
נ, ג (דואג ואחיתופל היו גדולים בחכמת התורה אבל גילו פנים שלא כהלכה מצד תערובות רע).
ע"ע ירבעם.

דוד:
מא, ג־ד (מפזז ומכרכר בכל עוז – ביטול והתנשאות כא'). נא, ד (בתכלית השפלות גם בהתנשאותו). עו, א (התנשאות דיש האמיתי). עו, ד (התנשאות וביטול, הי' מפזז). פד, ד (בכל כחי הכינותי – לשלמה). צד, ג (אהבת דוד ויהונתן). קמג, ד (שחוק, מפזז כו'). קנד, א. קסב, ד (צ"ג ובע"ת). קסג, ב (פדה בשלום – מרמז ליעקב שנפדה מעשו בשלום וכו'). רג, ד. רכו, ג ואילך (זמירותיו, עי"ז המתיק דינים, טעם שנענש).
ע"ע ביטול. משית. שלמה.

דצח"מ:
יח, ד ואילך (הפרש בין התהוות דצ"ח לאדם). כ, א (בדצ"ח יש קטנים וגדולים ומינים שונים והפרש רב ביניהם, באדם אין הפרש רב בין אנשים גדולים וקטנים). כ, ג (באדה"ע). כא, ב (דומם – ע"ש השתיקה מל' דום לה', העדר ההתפשטות, ועד"ז אין דחכ'). כב, ג (דומם – אותיות הדיבור). כג, ב (בנפש האדם). כד, א ואילך (דאדה"ע, חו"צ בערך זל"ז משא"כ דומם ומדבר – גוף ונפש האדם). צט, ד (השגח"פ בדצח"מ). קסד, א (השייכות דאותיות לדומם). רלב, א ואילך (בהשתל' דומם למטה מכולם, באו"ח למע' מכולם ובו כח הצמיחה). רלב, ג (דומם – חומר פשוט והיולי, וצח"מ כלול בו, צומח שבו למע' מחי שבו כי קרוב יותר לאין שבו כו').
ע"ע ממוצע.

דופק:
ע"ע דפק.

דור המבול:
עח, ד (השחיתו לצלם אלקים בהוז"ל, בזהר יש דעה שיש להם חלק לעוה"ב).
ע"ע דור הפלגה. נח.

דור הפלגה:
סד, ב (רצו לקבל משם מ"ה בלי להיות בטל, עשו מגדל – דבר המאחד, דמיון לביטול, נעשה לנו שם – מ"ה). סד, ד (חילוק בין דור הפלגה לדור המבול. פשטו יד בעיקרא ושרשא דע"ס, אין להם חלק לעוה"ב, מצד האחדות הי' להם קיום). עה, א־ב (התחכמותם וטעותם). עז, ב ואילך (ביאור פרטי הענינים בכתוב, שפה א', דברים אחדים וכו'). עח, ג (ביאור המשנה שאין להם חלק לעוה"ב שפשטו יד בעיקר). עט, ב (עוד כוונה בבנין המגדל – שלא ישלטו דינין כו').

דחילו ורחימו:
רג, ג (ד' מדרי').

דיבור:
ח, ב (הכל נברא בדיבור). כג, ב (אותיות הדיבור – דומם. דיבור היוצא מן הלב). כח, א ואילך (בחי' רחל, התחברות תענוג בדיבור, יכול לקבל תענוג יותר בדיבור, ת"ת בדיבור מצוה תמידית). מח, ד (ריבוי הדיבור – נטי' מהאמת). נב, ב־ד ואילך (חומר וצורה שבדיבור, דיבור בקול ובחשאי, קול מעורר הכוונה, בפסוד"ז וכו'). עט, ג (עיקר בחי' אדם, שרש אותי' הדיבור).צג, ג (מל' דאצי'). קנה, ג (התהוות טו"ר מדיבור, צדיק ורשע לא קאמר – בדיבור, אדם למע' מדיבור). קסד, א (אותיות הדיבור נק' אבנים, עש"מ).קסו, ג (קול ודיבור – כלל ופרט). קסח, ד ואילך (בחי' רחל). רא, ב־ג (בד"ת). רז, ד. רכב, ב־ג (עצמו מספר – ב' פי': שלא יוכל לבא בדיבור, שהדיבור יהי' בל"ג). רלג, א (שייכותו לחכ').
ע"ע אותיות. אלם. שתיקה.

דיוק:
מט, א (במילין דחוכמתא).
ע"ע חכמה. חו"ב. עדן. הלכה.

דילוג:
קכח, ג (שינוי המהות – ע"י צמצום).

דין:
ז, ב. ח, ד (מיום ב' דמע"ב – מקור הדין לאלף הב'). לו, ב (המתקת דין ע"י קרבן). לו, ג (המתקתו ע"י יין ושמחה). קל, א (המתקת הדין). קצז, א (אין המתקת דין אלא בשרשו, המתקה בעצם המהות).
ע"ע גבורה. חו"ג. משפט.

דירה:
ע"ע דירה בתחתונים. ישיבה.

דירה בתחתונים:
פ, ב (גילוי עצמות אוא"ס בעולמות). קמב, ג (ע"י שנתאוה שם שמים מתאהב בכל העולמות. עבודת אברהם גם בתחתונים ביותר). ריג, א (השוב שלאחר הרצוא – וחי בהם למטה).

דמיון:
רטו, ב (חלום).

דמעות:
קמ, ד (ר"ע זלגו עיניו דמעות).
ע"ע בכי'.

דניאל:
נו, א (חביריו – מזלייהו חזי).
ע"ע צדיק.

דעת:
קו, ד (מכריע). קי. ג (כולל חו"ב – סגול תחתון, כולל חו"ג – סגול עליון, ג' וד' מוחין, דעת נוטה). קיא, ג־ד (המשך. ע"י הדעת – ד' מוחין). קיב, א (ממוצע). קנה, ב (להבדיל ולבחור בין טו"ר, תינוק).
ע"ע ד"ע ד"ת. הרגשה.

דעת עליון, דעת תחתון:
יח, ג (וב' דיעות יחד). לה, א (ד"ת – מאין ליש ע"י צמצום, ד"ת מיש האמיתי לאין. יתגלה לע"ל). צז, ב (סובל ב' דעות יחד). ק, ב (ההפרש בין ידיעת האדם להידיעה למע' – מידיעת עצמו יודע כל הנמצאים). קיב, א־ב ואילך (למע' ולמטה מחו"ב). קיב, ב (עליון פי' כתר, הטיית הרצון ע"י ד"ע). קיב, ג־ד (כאשר נעשה הטיית הרצון פשוט ע"י ד"ע אז ממילא נעשה כן במוחין ע"י ד"ת, שרש ד"ת בד"ע). קנד, ב־ג (ידיעה ובחירה. ידיעת האדם – או"פ במורגש, למע' – מקיף ואינו במורגש). קנה, ד (ההפרש). קפה, א.
ע"ע דעת.

דת"י (דעת, תפארת, יסוד):
יד, א (קו האמצעי).
ע"ע נח.

דפק:
לה, א (שבלב, שבדם).

דקדוק:
מד, א־ב.

דרך:
פד, ב־ג (מלמטלמ"ע, ומלמעלמ"ט).

ה

הארה:
ע"ע אור. אור של תולדה. אוא"ס. העלם וגילוי.

הבדלה:
א, ג־ד (הבדלה דרקיע – התועלת, אינו הפסק גמור). ח, ד (הבדלה בין מ"ע ומ"ת, בין אור וחשך מצד חסד). טו, א־ב (להכריע הלכה). לא, ד (הבדלה בין טוב לרע ע"י החכמה). עו, א (בין אור לחשך בין ישראל לעמים). צג, ד (עיקר הבדלה בין ישראל לעמים – באות ברית קדש). קמה, ג (הבדלה בין חסד דאברהם ודישמעאל).
ע"ע הלכה, טו"ר.

הבהקה:
קלב, א (אור המאיר את החשך).
ע"ע אבן טוב. קשת.

הבחנה:
קכג, א (תלוי' בגידול המוחין).
ע"ע מוחין ומדות.

הבטה:
לג, א (ע"י הבטת אדה"ר בהיכלות הטומאה נמשך קצת ונכשל).
ע"ע הסתכלות. ראי'.

הבל:
רמג, ב (הבל וקין חלקו בעבודתם – הבל רועה צאן וממנו נמשך להאבות – הטעם).

הברקה:
י, א (נביעה מכח המשכיל נק' הברקה).
הגבהה:
כ, ד (עד"מ דכלי הגבהה הנק' ליוועד).
ע"ע עלי'.
הגנה (הצלה):
קכא, ב (צדיק א' – הגנה לעצמו, י' צדיקים – הגנה לעולם).
הגשה:
קח, א־ב (ויגש אברהם, לתוכחה). קכ, ד (דאברהם). רלד, ב (ויגש אליו יהודה – העלאת מ"ן דמל').
הדר (מלך הח'):
ע"ע נח. תהו ותיקון.
הוד:
ח, ד (יום ה' – אלף הה', רובו גבורות).
ע"ע שימ"ב.
הודאה:
קעו, ד (מודים).
ע"ע הלל. שבחים.
הולדה:
פג, א (בן ט', מוחרי מוחין). קמח, ב־ד (עיקר כח המוליד בזרע הזכר).
ע"ע לידה. מ"ן מ"ד.
הזדככות:
לב, ג (הזדככות העולם לפני החטא, הזדככות חמורו של רפב"י).
היולי:
רלב, א (דדומם). רלג, א (אופן ההתכללות בהיולי).
ע"ע חומר וצורה.
היכל (היכלות):
קסד, א (היכלא עילאה נבנה מאותיות התורה). קפג, ד (היכל דק"נ בין אר"פ לאו"מ).
הכאה:
ד, ד (בסלע – פלפול).
הכרזה:
קנג, ד (כמה עובדות שניצלו צדיקים ע"י ההכרזה למע' הזהרו בפלוני ותורתו כו').
הכרעה:
טו, א. סה, ב (ת"ת, שרש ההכרעה). קא, א (שרש ההכרעה). קא, ב־ג (ב' אופנים בהכרעה). קו, ג (קו המשקולת, שרש ההכרעה מבחי' טוב עין – עצמות הכתר, משמאל לימין תמיד). קי, ד (דעת). קיא, ג־ד (ב' מיני הכרעה ע"י הדעת נוטה). קיג, ב (שרשו ברצון פשוט שלמע' מהתחלקות). קטו, ד (שרשו מלמע' מהתחלקות דב' קוין). קצג, א ואילך (שרש ההכרעה, ת"ת, תיקון).
ע"ע הלכה. תורה.
הליכה:
נו, ג (התהלך נח, ויתהלך חנוך, אך בצלם יתהלך). קלט, ג (מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). קמ, ג (הילוך לפני שמגיעים למדרי' עליונה). רג, ד (ב' הילוך, מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט).
ע"ע אברהם.
הלכה:
ב, ג (עמל תורה – לברר). ג, ג. טו, א (הכרעת ההלכה – מכתר שבחכ'). לה, ג (חידושים מהפך חשך לאור). לה, ד (אותיות הכלה, או"ח). מט, א (חידוש הלכה ע"י עיון). קיא, ב (כדברי המכריע). רכד, ד (נק' שערות, שרשם, אין מספר). רכה, ג (כל השונה הלכות – הלכות ברורים בטעמיהן. ר"ת של הלכה). רכה, ד (ל' הילוך, התענוג עצמי שבהלכה). קנב, ב (הלכות מחודשים ע"י דיוק).
הִלֵּל:
מא, ד (הלל הזקן, אם אני כאן כו' – התנשאות ושפלות, מל').
ע"ע בית הלל, בית שמאי.
הַלֵּל:
לו, ב (ל' הבהקה, יתרון האור כו'). נג, ב (מל' בהלו נרו). צב, ב (כל גוים, מל' דק"נ מהלל למל' דקדושה, דע' שרים – אבל בלי ביטול אמיתי, להוסיף יניקה).
ע"ע שיר. שבחים. הודאה.
המן:
מ, ב (קרבת אחשורושת להמן).
המשכה:
נה, ד (המשכה נעלמת). נו, א (כנ"ל). קמו, ג (רצה"ע הוא בהמשכת אור מאין ליש באו"י כו').
ע"ע מ"ן מ"ד כו'.
הן, לאו:
פח, ד.
ע"ע כתר.
הסכם:
כג, ד (רק נה"י, מחשבה טובה כו').
ע"ע מדות.
הסתכלות:
קלב, א־ב (תענוג בהסתכלות יונה, מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). רמב, א (חכלילי עינים – לאסתכלא ביקרא דמלכא, יונים, בשבת).
ע"ע הבטה. יונה. יפ"ת יפ"מ. מלך. עין. ראי'. תענוג.
הסתלקות:
קיח, ב (הסתלקות השכל בשינה, בגלותא אסתלק קודב"ה כו').
העברה:
קצז, ג (ג' העברות דיעקב ולע"ל).
ע"ע יבק. נהר.
העלאה:
ע"ע עלי'.
העלאה והמשכה:
ע"ע מ"ן ומ"ד. המשכה.
העלאת מ"ן:
ע"ע מ"ן ומ"ד.
העלם וגילוי:
ז, א (חכ'). ז, ג־ד (הבריאה, מח' לדיבור). ז, ד (כתר וחכ', ויהי אור). ח, ב (שיער בעצמו – בהעלם). ח, ג (מדות מבינה). י, א (מוחין ומדות). יז, ד (הקו וע"ס מאוא"ס). יט, א (השפע מהמזל – להוציא מהעלם לגילוי לבד). לו, ג (יין, ושמחה מוציא ההעלם לידי גילוי, הוי' ואלקים). סא, א (למע' מהשתל' העלם וגילוי שוין). סח, ג (בע"ס, בנפש). עו, ב (ע"ס ברשימו). פח, ד (צמצום והתפשטות, אין ויש, הן ולאו). קמג, א (חפירת בארות דאברהם ויצחק – גילוי העלם בבחי' או"י ואו"ח). קסא, ב (ברישא חשוכא והדר נהורא). קסה, ג (המשכת תורה מהעלם לגילוי ע"י שמן). קפט, ג (התכללות שניהם מצד המאור).
הפטרה:
רלד, א ואילך (דפ' ויגש ושייכות להפר').
הפכים:
יג, ב (חיבור הפכים שבנפש). יד, א. יז, ב (חיבורם, עושה שלום). מא, ג (במקום א').
עא, ב (התכללות הפכים, וינחם).
ע"ע התכללות. כלים.
הפלגה:
ע"ע דור הפלגה.
הפשטה:
מח, ב (ידיעת השלילה). ריד, א (הפשטה מגשמיות בצדיקים בשביל עלי' בק"ש וכו', בעליי' הנשמות בג"ע).
הצלה:
ע"ע הגנה.
הצלחה:
נו, א (הצלחה אלקית בעושר וכו', שלמה, יוסף כו'). קנו, א (בהשגח"פ).
הר:
סא, ב (צומח שבדומם). פד, ב (ההרה – כתר מל'). צ, ד (ההרה בה"א הידיעה).
הרגשה, מורגש:
טו, ד (הרגשת עצמו – היפך הביטול, מעלת המורגש – תוקף, קשה כארז). טז, א (מדות דתוהו – ישות המורגש, תיקון – ביטול בלי הרגשת עצמו. אחיזה לסט"א בגילוי אור הקדושה במורגש). טז, ד (הרגשת עצמו אחר התפלה). ל, ב (תפיסה מורגשת – בכלים). ל, ג (במוח, בלב. לפני החטא – ולא יתבוששו, כמו תינוק, הרגשה בתאוות). לג, ב (רע במורגש שרש הנחש). לג, ג (רע במורגש, שרש למיתה). מט, ג (התפעלות המדות בהרגשה ובלי הרגשה – פו"ח בינה). נ, ב (הרגשת עצמו בתפלה, מצד חטא עה"ד). סט, ב (יש כח א' מעצ' הנפש שמרגיש א"ע בסקירה א' מתחלת הרצון עד הרגל). ככב, ג־ד (גידי הרגשה). רטז, ג־ד (אכילתו בעה"ד כדי שביעה במורגש, לע"ל – עונג דקדושה במורגש).
ע"ע ביטול. גידים. עבודה.
הרהור:
קע, ד.
ע"ע מחשבה.
הרכבה:
קסו, ג (הרכבת היסודות שבקול).
ע"ע ארמ"ע. יסודות.

השגה:
לד, ד (עלי' בהשגה ע"י כ' בחי' בביטול. שתיקה). מו, ד (פי' ל' השגה). מח, א־ב (השגת המציאות, המהות, השגת השלילה). מח, ב (השגת השלילה).
ע"ע בינה. מוחין. שכל. ידיעה.

השגחה, השגחה פרטית:
צז, ב (סובל ד"ע ודע"ת יחד). צט, ד (השגח"פ עד סוף המדרי'. מכריזין עליו למע' תחלה על כל פרט). קנה, א־ד ואילך. רמה, א. רכ, ב־ג (עד למטה, כל אשר חפץ ה' עשה – תשובה להמכחישים בהשגח"פ).
ע"ע בחירה. ד"ע ד"ת.

השערה (שיער בעצמו בכח כו'):
ח, ב (קודם ששיער, משל הכונה בנין). יז, ד (בריש כו' גליף כו' – ע"ס הגנוזות). מה, א (שיער בעצמו כו' ע"ס הגנוזות – נקודה שלפני הקו ושטח). רכד, ג (השערה בכח, במדה, במספר האותיות).
ע"ע אוא"ס. גליף גליפו כו'. ספירות.

השפעה:
קכב, א־ב (כלל – כל השפעה הוא רק חיצוניות של העליון). קכב, ג (השפעה חיצו' ופני'). קכג, ד ואילך (השפעה פו"ח באצי'). קכד, ב (מותרי השפעה למע'). קלט, ד (ההפרש בין קדושה לסט"א). קמו, א־ב (תענוג העליון הוא בחסד והשפעה מאין ליש כו'). רא, ג־ד (ב' מדרי' ביעקב – המשכת ההשפעה במשפיע עצמו). ריב, א־ב (צ"ל כלי בכדי לקבל ההשפעה). רכד, ג (בכל השפעה מעילה לעלול נמשך רק חלק העשירי והט"ס נשארים בהעלם). רל, ב ואילך (נעוץ סופן בתחלתן וכו' שבהשפעה. סוף מעשה עבמ"ח תחילה לפני ההשפעה). רלא, א (התענוג שבהשפעה תלוי בקבלתה).
ע"ע משפיע ומקבל. נעוץ סוב"ת כו'. סוף מעשה עבמח"ת.

השתוות:
סט, א־ב (הכוחות לגבי עצם הנפש, למע' באוא"ס). יג, ב (מברכים על הרעה כמו על הטובה).

השתוממות:
לד, ג־ד (להגיע לשכל חדש). קלז, ד (ביטול מכל וכל מדבר נפלא). רט, ג (עיון עד השתוממות, ואח"כ נמשך שכל חדש).
ע"ע שחיקה.

השתחוואה:
נג, א (בתפלה, לפני המלך). ר, ד ואילך (ב' מיני השתחוואה – מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט, ב' החלומות דיוסף. כורע בברוך כו'). רט, ד (לאלומות יוסף – בירור שני).
ע"ע ביטול.

השתלשלות:
סט, ג (סדר ההשתל' בפתח אלי'). סה, ב (הכלל שת"ת שבעליון נעשה כתר לתחתון). פ, ב (ע"י צמצום דקו המדה כו' ואין קשר בין המאציל לנאצלים, עד שבא אברהם). קמו, א (או"י או"ח). קפח, א־ב (בחי' הארה בלבד, כמו שלשלת גשמי). קפח, ג־ד (או"מ או"פ שבהשתל'). רה, א (השתל' מעצמותו יח' בדרך דילוג באי"ע). רלו, ד (ב' מיני השתל': להמשיך שפע חדשה; לחדש מעיקרא). רמד, ג (בצלם אלקים – יש דוגמא למע' מהענינים דלמטה, כל השתל' רק מבחי' אותי').
ע"ע התהוות. יש מאין. עו"ע.

התבוננות:
ס, א (שהשפעת עוה"ז אי"ע ופסולת, המביא לידי מרירות, חולת אהבה, ועמך לא חפצתי). צט, ב. ריב, ג־ד (בהוי' אחד [אף שלמחת"ב מ"מ נודע בשערים כו'], בשכמל"ו – יחו"ע יחו"ת). ריג, ד (יין המשכר).
ע"ע אהבה. התפעלות. מוחין ומדות. פסוד"ז. ק"ש.

התהוות:
יט, א (חומר וצורה כא' ממאמר א'). יט, ג־ד (התהוות דצח"ם (וארמ"ע) משם הוי'). לג, ד (מאין ליש, ע"י צירופי אותיות אלוקים). לד, א. קמז, א. קסד, א (ע"י אותי'). קסד, ב (טעם להתהוות בי"ע ע"י אותי' דוקא). רד, ד (התהוות מאין ליש – בג' דרגות, יחס כח הפועל לנפעל).
ע"ע בריה"ע. התחדשות. יש מאין.

התחדשות:
לג, ד (התחדשות החיות ע"י העלאה למקור). קלו, א (בירור שני – התחדשות לגבי בירור ראשון). קלו, ב (לע"ל יהי' כח החידוש בארץ מצ"ע). קמו, ג (תענוג מהתחדשות).

התחלקות:
ח, ד (דיעה הא' שהמדות דשימ"ב בבחי' התחלקות). מה, ד (הספי' מתחלקים לי' רי' לי' כו'). עח, ב (דע' לשון). קי, ד ואילך (שבשכל). קכו, ג־ד (התחלקות והתכללות – או"כ). קצו, ב ואילך (ע"י הנהר מכתר נעשה התחלקות משא"כ מעבר הנהר). רכ, ב (ריבוי ההתחלקות לפ"ע גודל העצם).
ע"ע אחדות וריבוי. התכללות.

התכללות:
ח, ד (דיעה הב' שהמדות דישמ"ב בהתכללות). יד, ב (מדבר והיפוכו, כמה דוגמאות. בתיקון – התכללות נצחי). טו, א (בכח כתר חכ'). טו, ב (בתורה, לאכללא ימינא בשמאלא וכו'). יז, א (התכללות המדות דתהו, מצד אוא"ס). יז, ב (התכללות הפכים, מצד הביטול). יז, ג (הפרש התכללות בתיקון ותהו – מב' טעמים). יח, א (התכללות בתהו – מצד א"ס השוה ומשוה, ביטול בתכלית. בתיקון – מצד חכ', ביטול היש בלבד). יח, ב (יתרון ההתכללות שבתהו על תיקון). יח, ג (בתיקון אין שלימות בלא הזולת, אמיתית יותר מעקודים. התכללות מצד יש האמיתי, מצד אין העצמי). כח, ג (דחו"ג, יוסף עם אחיו, יסורים באהבה). ל, ג (התכללות טו"ר בכלי א', בכלים מחולקים, התכללות האברים). לג, ד (עלי' והתכללות במקור בשביל התחדשות). לד. א (התכללות במקורו ע"י ביטול ויציאה מישותו). לח, ב (גילה ורעדה, אהוי"ר, נסיון עקדה). לט, ג (בגוונים). לט, ד (התכללות ביסודות ארמ"ע). מ, א (ת"ת, יעקב, שיר משולש). מ, ג־ד (התכללות דחו"ג). מ, ד (כנ"ל – אופן הב' ב"פ ק"ש. מדה"ר – אחר מדה"ד). מא, ב (התכללות דחדוה ומרירות – שיר משולש). מב, ב־ג (התכללות הרוחות). מה, א (מיני התכללות קו האמצעי, קו המדה). מה, ג־ד (התכללות הפכים – ב' אופנים). מה, ד (התכללות הב' – שכ"א כלול מזולתו, עד אין שיעור). נז, ג־ד (ההתכללות בפני' בינה – כמו עובר ירך אמו. לסרבה המשרה). ע, ב (התכללות הנעשה ע"י התחלקות). עא, א־ד (בתיקון, דוגמאות בתורה, התכללות דחסד ודין, בעבודה, בעניני עולם). עב, א־ב (התכללות בחכ' דתורה, תלמוד בבלי וכו'). עג, א (דעקודים, אינה אמיתית ההתכללות). עג, ב (שרש ההתכללות דברודים, בלי ראש וסוף). עו, ב (התכללות חיצוני בעכו"ם, התכללות ע"ס בהעלם בהרשימו). קיט, ג (התכללות דחו"ג באוא"ס). קכו, ג־ד (התכללות והתחלקות – או"כ). קכט, ג־ד (במרכבה, ב' טעמים להתכללות – ב' הפכים). קל, ב־ג (אופן הב' בהתכללות, ע"י ביטול למה שלמע' מהם, עושה שלום כו'). קלח, א־ב (התכללות האברים וכו'). קלח, ג (התכללות באברין דמלכא – מצוות, מצוות כלליות). קמט, ב־ג (חו"ג, גוונים – ת"ת). קנ, ג (בתענוגים). קנא, א (התכללות חו"ג שבתענוג). קסז, א־ב (התכללות הפכים, שלום. ב' אופנים – צ"ע צ"ת). קעא, ד (תיקון, ב' אופני התכללות – התכללות הפכים, התכללות אמיתית בביטול ההפכים כו'). קעד, ב ואילך (התכללות גוונים, יפ"ת יפ"מ, התכללות או"כ ע"ס כו'). קמז, ב (התכללות דכר ונוק' – חו"ג, אברהם ויצחק). קפט, ג (לאכללא שמאלא בימינא, צמצום והתפשטות כו', התכללות בהקו מכח העצמות). קצד, ב ואילך (התכללות דרו"ש, ר"ע שנכנס בשלום כו'). רה, ב (התכללות כוחות בהעצם, או"ח). רלב, ג ואילך (התכללות צח"מ בדומם, התכללות בהיולי).
ע"ע ביטול. התחלקות. יפ"ת. תהו תיקון.

התנגדות:
קט, ד (תוקף ההתנגדות דוקא כשאינו כלול מהיפוכו).

התנשאות:
טז, א (התנשאות אלקי). עה, א (באדם – התנשאות בעצם על כל החיות כו', בצדיקים). עו, א (התנשאות דיש האמיתי, משיח, דוד). עו, ג (בעכו"ם, התנשאות של שוא כו').
ע"ע דוד.

התפעלות:
ט, ב (התפעלות המדות תלוי בהתבוננות). ט, ד. י, א (התפעלות שכלית – בא ממדות

שבשכל). יא, ב (התפעלות המדות מצ״ע, השכל רק [כמו] מראה מקום). יא, ד (התפעלות שלא לפ״ע ההתבוננות מעצמות המדות). טז, ד (מהתפעלות בשעת התפלה נופל אח״כ בישות). כב, א־ב (ב׳ אופנים: לפי ההתבוננות, לפי גדלות השכל). מו, ג־ד (רק כשמעמיק דעתו בהרחבה). מז, א (כמה מיני התפעלות בעונג השכל ומדות). מט, ג (ב׳ מיני התפעלות: בהרגשה, בלי הרגשה, פו״ח בינה). עג, ג־ד (התפעלות מדות טבעיים, תהו, יפול אח״כ). צד, ב (תערובות פסולת בהתפעלות). רא, א־ב (התפעלות פני׳ וחיצו׳ הלב – אמת ושקר בעבודה). ריג, ב (טמטום הלב). ריד, ב (זיעתן של חיוה״ק, פסולת דהתפעלות). רמ, ג (נפסק ההתפעלות מיד שמסיח דעתו לרגע).

ע״ע הסתכלות. הרגשה. התבוננות. מדות. מוחין ומדות. עבודה. תענוג.

התקשרות:

ח, ב (התקשרות נש״י בתורה). נט, א (התקשרות הנשמה בחיי החיים, לא תכבה). סב, ב (התקשרות עצמית דמקבל מעורר התקשרות עצמית דמשפיע). פ, ב (התקשרות וחיבור בין המאציל והנאצלים). צד, ג־ד (כריתות ברית). צד, ד (כנס״י והקב״ה, תלת קשרין כו׳). צו, א (מצד יחידה, רשב״י). קצד, ג (דמשפיע ומקבל). רט, ב־ג (יסוד, א״א לאדם להגיע לשום דבר מה כ״א ע״י בחי׳ ההתקשרות העצמית כו׳, ביטול).

ע״ע דביקות. יוסף. יסוד. ישראל. משפיע ומקבל. קשר.

ו

וידוי:

קסא, ד. ריג, ד (בקשעהמ״ט).

ז

זהב:

לט, ג. מב, ג (בדרום, חום האויר מהפך העפר לזהב). קכב, ג־ד. (יתרונו על הכסף). קצט, א־ב (אלפי זהב וכסף).

ע״ע גוונים.

זווג:

קסט, א־ד (זווג זו״נ אינו תמידי, או״א זווג תדיר). קע, ד (יעקב ולאה). קעט, ד.

ע״ע זכר ונקבה. יחוד. נשמות.

זיכוך:

ע״ע הזדככות.

זיעה:

קכד, ד.

זירא, ר׳:

קמ, ד (צם מאה תעניות כו׳).

זכר נקבה:

עא, ד. קד, ד (בשרשם חו״ג). קיז, א (בלעם ואתונו – דו״נ דקליפה). קמז, ב (התענוג מההיפך).

ע״ע זווג. ז״א, זו״ן. משפיע ומקבל.

זכרון:

ריד, א (להעביר כח הזכרון כדי לעלות). ריט, א.

ע״ע שכחה.

ז״א בעתיקא אחיד וכו׳:

ע״ע מוחין ומדות.

ז״א, זו״ן:

פח, ד (אנפי זוטרי, ולו אנחנו בוי״ו). קכו, ג־ד (הפרש בין או״כ דזו״ן). רלט, א ואילך (יחוד זו״ן – אופנים בזה).

ע״ע או״א. יחוד.

זקן (וזקנים):

יב, ב (המוח שליט יותר מבנערים, אף שהמדות כמו ארז). כה, ד (ע׳ זקנים בדרגת משה, וקבלו מרוחו). לו, ג (יין ישן לזקן). צ, ב (שבעים, ראב״ע הרי אני כו׳).

זריעה:

רז, ב (המשכת נשמות בגופים, הצמיחה שע״י תומ״צ). רמז, א ואילך (יוסף).

ח

חדר:

יא, ב (ל״ב חדרים במוח). קיב, א (ל״ב חדרים במוחין). קפד, א (הצירופי אותיות כמו חדר שבבית להשראת אור השכל).

חום, קור (חמימות, קרירות):

מב, ב (כל חום מוליד). קמז, ב (מים קרים על נפש עייפה).

ע״ע רוחות.

חומר וצורה:

ז, ג (גוף ונפש השכלית). ט, א (נפש השכלית והטבעית, מ״ה וב״ן). י, ג (מדות טבעיים כמו חומר היולי לצורת השכל). י, ד (גידולם ביחד – ב׳ אופנים. שרש החומר למעלה משרש הצורה, שליטת הצורה בחומר). יא, א (הצורה עושה ציור בעצם גוף החומר ואין הצורה מהות בפנ״ע כך שכל במדות). יח, ד (אופן התהוות חו״צ בדצח״מ, בצביונן). יט, א (החומר בערך להצורה כשנבראו במא׳ א׳ [משא״כ האדם]). יט, ג־ד (יחס הצורה להחומר בדצח״ם, באדם – באי״ע). כ, ד (תיקון החומר יעלה הצורה). כה, ב (דמלאכים, דגלגלים). נג, ג (שרש החומר למע׳ מצורה). קכג, א (במוחין ומדות – החומר תלוי בצורה). ריז, ד (התגברות הצורה על החומר, התגלות הצורה בהחומר).

ע״ע או״כ. גוף ונפש. התהוות. מוחין ומדות. פנו״ת. צורה.

חופה:

צג, א. ריב, א (הסיבוב בחופה – נקבה תסובב כו׳).

חוץ:

ג, ג (חכמות בחוץ, אמצאך בחוץ – עולמות נפרדים).

חוצפא:

טז, ב (חציפי דרא שבכל דור, חוצפא יסגא קודם ימות״מ).

חזקי׳ המלך:

נד, ג (תפלתו). רכז, א (הפיל סנחרב ע״י קול דתורה).

חטא:

ק, א (מחטו לי חסר א׳, פגם החטא בכלים ולא באורות). קנב, ג (ע״י חטא נעשה יתום משרש הראשון).

ע״ע יתום. עה״ד. פגם.

חיבוק:

קפו, ד (הכלל שצ״ל חיבוק לפני יחוד). רלט, ב (בעבודה).

ע״ע יחוד. משפיע ומקבל. נשיקין.

חי׳ יחידה:

צה, ג־ד (ל׳ מ׳ דצלם – ההפרש בין מקיף דחי׳ ויחידה). צה, ד – צו, א.

ע״ע יחידה. נר״נ.

חיוב, שלילה:

מח, ב (בהשגת המציאות והכרת המהות).

ע״ע שלימות, הן ולאו.

חיוור:

ע״ע גוונים.

חיות הקדש:

צא, ג־ד (רצו״ש). ריד, ב־ג (מזיעתן נעשה נהר דינור).

חיים:

יד, א (שנות חיים – מנח להאבות ומשה נתמעטו הדורות, פו״ח דתיקון, משיח חיים נצחיים). סא, ג־ד (חיי עולם). צא, ד (רצו״ש). קנט, ב (טוב). קסז, ג (חי בעצם ולהחיות). קפח, ג (חי העולמים –קו).

ע״ע מנוחה. משה. נח. שבת. תהו ותיקון.

חיצוניות:

ע״ע פנימי׳ וחיצו׳.

חכם:

קיד, ג (חכם עדיף מנביא).

ע״ע חכמה, עין.

חכמה:

א, א־ב (דרגת החכ׳ המיוחדת בשביל הבריאה. חכ׳ שבא״ס. אור ומים דחכ׳ – ההפרש. חכמת שלמה. צמצומים בחכ׳). א, ג־ד ואילך (יהי רקיע בין חכ׳ עילאה לח״ת, אינו הפסק גמור. עמל תורה ועמל שיחה). ב, א ואילך (ב׳ מדרי׳: חכ׳ עצמה, וחכ׳ לתקן ולברר, כח מ״ה מברר ב״ן). ג, א (שרש כח הבירור ממקור ח״ע). ג, ב (פו״ח מ״ה וב״ן דח״ע – אין ויש. כח הירידה לברר – מצד היש דחכ׳). ד, א־ב (תחי׳ בעלי׳, משל דבן מלך כו׳). ז, א־ב (אמון, עולם חסד שבחכ׳ יבנה, מא׳ בראשית). ז, ד. ח, ב (חכ׳ הקדומה, חי״ר בראשית בחוכמתא). י, א (מכח המשכיל – הולדה יש מאין). יב, ג (גבורה דע״י שבח״ס). יד, ד

ואילך (אין, בחכ' דתורה סברא א' לחייב ולפטור). טו, א (ב' מדרי': ו"ק שבחכ' – התחלקות, כתר [או חכ'] שבחכ' – מכריע). טו, ב (חכ' הקדומה – חכ' ברורה כו'). יז, א־ב (כח מ"ה, אוא"ס בקירוב, התהוות מאין ליש ע"י חכ', ביטול). יז, ד (ולא בחכמה ידיעא). יח, א (התכללות מצד גילוי אוא"ס בחכ'). יח, ד (ח"ע ח"ת – ב' יודי"ן דאל"ף). כא, ב ואילך (ב' דרגות: בחי' יש דחכ' שמתחבר עם בינה תרין רעין כו', בחי' אין דחכ' שאינו מתלבש כ"א בדומם – העדר ההתפשטות, גוף אדם). כב, ג (מדות שבחכ', נקודת החכ', ביטולו כמו דומם, נתב"ס). כג, ב (ב' מדרי': ח"ע – שם ע"ב במילוי יודי"ן, ח"ת , מ"ה במילוי אלפין). כה, ד (התואר חכם וחכמה – אור וכלי). כט, ד (ורצון). לא, ד (בחכ' אתברירו, דעת החייט שבחכ' יש דין). לב, א (הבירור דחכ' כמשל מצרף לכסף). לב, ב־ג (חכ' שלמה בירור ממילא, יותר ממלחמות דוד). לד, ב (ביטול בלימוד התורה). לד, ג־ד (אין ויש דחכ', ביטול היש דחכ' להגיע לאין – שתיקה לקבל שכל חדש). לו, ג (התגלות סוד דחכ' ע"י יין). מו, ב־ג (פנימי' וחיצוני' דחכ'). מח, א ואילך (פני' דחכ', איזה חכם כו', ראי', עדיף מנביא). מח, ג (אין דחכ', ה' מדרי' בירידתה). מח, ד (נק' אמת, עיון ובירור כו'). סג, ב (קטנות וגדלות דחכ'). סה, ב (אל"ף). עט, א (חכ' דקליפה). פ, א (אין ויש דחכ' ב' פי' במ"ה, אבר"ם – ח"ס). פא, ב (התענוג שבחכ', צהבו פניו כו'). פט, ג (לוט, מגבורות דחכ'). צ, ב (בכח החכ' להמתיק דין). צא, ב (קר ולח, קנה, שר המשקים). קב, א (חכ' סתימאה – ב' מדרי'). קד, א־ב (חו"ג שבחכ'). קי, ד (ו"ק דאבא – התחלקות דחו"ג גם בהנקודה דחכ'). קיד, ג (נק' אמת ואור). קיד, ד (שרשו מראי' רוחנית שלמעל' מהשכל). קכא, ד (אב רם – ח"ס). קלג, א־ב (ב' הפכים שבחכ', שרש כח הירידה למע' מכח העלי'). קלו, א (המשכת ח"ע בח"ת ע"י תו"מ בפו"מ). קסג, ד (יו"ד דיעקב – בחכ' אתברירו). קסד, ב (ח"ת מאין דח"ע תמצא). קסד, ג (ח"ס מאין דא"ס תמצא. נקודה א' דאות יו"ד). קסה, ג (שמן, בבחי' שמן דחכ' שורה אוא"ס למטה כמו למע'). קעח, ד. קעט, א (גם חכ' בא בגוון). קפה, ג (ב' מדרי': פני' חכ', כח מ"ה – בלי מהות, חיצו' חכ' שירד לברר, מ"ה – מהות). רכה, א ואילך (או"י ואו"ח, לפני מ"ת ולאחרי מ"ת, ח"ת נזרע למטה לצמוח בחידושי תורה יותר מח"ע). רלה, א ואילך (ח"ע ח"ת – ענין א' עם יר"ע יר"ת). רלט, ג־ד (ל"ב נתיבות חכ' – שיניים).

ע"ע ביטול. כתר. עשה"ד. עשרה מאמרות. תורה. תענוג.

חכמה ובינה:

ח, ג (אין ויש). יד, ד (כנ"ל). יז, ב (ריחוק וקירוב אוא"ס בחו"ב, אין ויש). לו, ג (חכ' מאין כו', תושב"כ ושבע"פ, מזלות נו"נ). מח, ב (יחוד פנימי). מט, א (יחוד פנימי – היתרון). נח, ב־ג (פני' בינה יש בה ממ"ה דחכ', העושה שלום, תיבת נח, לע"ל). פא, ג (נקודה המסתתרת בהיכלא). פב, א (שרש בינה בכתר למע' מחכ'. הפרש בתענוג שבהם). צא, ב־ג (קנה חכ' קנה בינה). צא, ד (פני' חו"ב דבוק בגלגלת, חיצו' חו"ב לעורף). קיב, א (חכ' – בבחי' חסדים, בינה– בבחי' גבורה, מחסדים דאבא נעשו גבורות דאימא והיפוכו). קנב, ב (בבינה מתברר אמיתית החכ').

ע"ע או"א. בינה. זווג. חכמה.

חכם הרזים:

לו, ג (רזא דרזין).

חלב:

סג, ג (פני' התורה). רלט, ג.

חלום:

יג, ד (בחלום – פיזור האותיות בצירופים אחרים, משל לשבה"כ). קסט, ד (מחשבות בלתי מסודרות). קפח, ד (בלבול אותי' כו', יוסף פותר חלומות, אין חלום אלא אחר הפה דתיקון). ריא, א ואילך (ב' החלומות דיוסף, ב' מיני השתחוואה). רטו, א־ב (היינו כחולמים, חלום פרעה). רטו, ב (תהו, גלות, חלום פרעה). רטז, א (מקיפים דתוהו, ב' הפכים כא'). ריז, א (פתרון חלומות הולכין אחר הפה דתיקון). רכט, א. רמג, ג ואילך (תהו, הפכים כא', גלות, לע"ל, פתרון חלום אחר הפה דיוסף מקור התיקון). רמה, ד ואילך (חלום דיוסף).

ע"ע יוסף, נקודות, שבה"כ, תהו ותיקון.

חָם:

צ, ג (אבי כנען– גבו' קשות).

חמה:

ע"ע שמש.

חמור:

קפג, ד (עול תורה). רלח. א (חמור דקליפה, חמור דישראל ביצי"מ).

ע"ע אתונות. רפב"י.

חמץ:

ע"ע מצה.

חמר חוורין:

ע"ע יין.

חן:

קג, ב. קפד, ב (המשכת המקיף נק' חן).

ע"ע יופי.

חנה:

נג, א (שפתי' נעות ממילא).

חנוך:

כו, ב (עלה בגופו). נד, ד (גופו).

חנינא, ר' חנינא בן דוסא:

לה, ב (מי שאמר לשמן וידליק כו'). קמו, א־ב (שנתנו לו טס של זהב ורצה להחזיר – גדול נס האחרון). קעח, ג (הי' נחש כרך על עקבו ולא הפסיק תפלתו – מצד מעלת נשמתו, וכמו לע"ל). קעח, ד (טעם שעשה נסים גדולים).

חסד:

ז, א־ב (בריה"ע ופרנסה – בחסד דחכמה). ח, ג (חסד וטוב – ענין א'). לא, ד (ענף החכ', מ"מ יש בה גבורות – ה"ג דחסד). מ, ב (גבורה שבחסד – דוגמאות). מ, ג (חסד שבגבורה – דוגמאות). מ, ד (חסד שבגבורה, פי' הב'). פ, ג (ה"ח המתגלים במילה ופריעה, ה"א דאברהם). פג, ב (חס דלי"ת). צ, ג (בגי' ע"ב). קה, ג־ד (חסדים בטבעם בבחי' ירידה מגבוה לנמוך). קו, א (ככל שיורד החסד יותר נעשה חזק יותר כמו מים).קו, ב (חילוק בין חסד במקורו ובהמשכתו). קז, א (חסד זוטא, רב חסד, אברהם). קיז, ג (פני' הרצון כו' כולו חסד). קלט, ב (אין אור החסד מתעבה כו' ע"כ יצאו נשמות גבוהות). קלט, ד (דקדושה, דסט"א, שם ע"ב). קמה, א־ג (דאברהם, דישמעאל, לו ישמעאל כו' משא"כ וחסד לאומים חטאת). קמו, ג (רצה"ע הוא בחסד והמשכה כו'. חפץ חסד ביום). קמו, ד (אברהם, המשכת החסד מלמעלמ"ט מיעוט אחר מיעוט). קעה, ד (חסד וגדולה ענין א', הארה בלבד ומ"מ שלימות הגדולה בהשפעה). קעו, א (גדולה – בל' המקובלים הראשונים הי' נק' חג"ת בשם גג"ת, אזיל עם כולהו יומין, אברהם, או"כ דחסד). רמז, ד ואילך (מטמוני יוסף, חסד עליונים, בחסד ג' פרקים).

ע"ע אור. חו"ג. טוב. יום (י"ב שעות כו'). גלות.

חסד וגבורה:

יד ב (חסד וגבורה – קור וחום, יום ולילה). קא, א (ב' קוין שקולין, שכל המטה כלפי חסד כו'). קא, ג (יה"ר כו' – חסד כובש דין). קג, ג (בתחלה עלה במח' לברוא במדה"ד כו', ברישא חשוכא – גבורה קדם לחסד). קו, א (המתקת דינים ע"י התלבשות מדה"ר במדה"ד דוקא. טבע החסדים בירידה וגבורות בעלי' – או"י או"ח). קז, א (רב חסד הממתיק גבורה). קז, ב (המתקת הגבורה בחסד – ב' מדרי'). קח, ב (במלכות). קיא, ד (שמע והי' – אור החסד בכלי הגבורה והיפוכו). קכ, א (מצד העצמות הטוב מגביר חסד על דין). קמט, ב (חו"ג שבתענוג, מתיקות חמיצות, שמחה מרירות, אהוי"ר וכו'). קנ, ג (שבאהבה). קעא, ג־ד ואילך (התכללותן, אמיתית ההתכללות דחו"ג במדה"ר). קעב, א (ביטולם לגבי מדה"ר). קפח, ג (חו"ג שבאוא"ס – סילוק והמשכה, עגו"י).

ע"ע גבורה. התכללות. חסד. טוב. ימין ושמאל. מדה"ר.

חסיד:

ג, ד (ולא ע"ה חסיד הי' בזמן ביהמ"ק).

חפץ:

קצט, ד (הוא התענוג, חפץ העליון – התגלותו בבהמ"ק).

ע"ע תענוג.

חרב:
נא, ג (להט החרב המתהפכת לפעמים לטוב כו').
חריפות:
ע"ע עריבות.
חרן:
צ, א־ב (חרון אף ש"מ – מיצר הגרון, ואברם בן חמש שנים וכו' בצאתו מחרן – המתקת דינים ע"י ה"ח). קסו, ב (חרנה, חרון אף וכו', חרן בני גרון עם הכולל). קסו, ד (לע"ל נהפך מחרן לרנה).
חשך:
נז, ב־ג (ישת חשך סתרו). קד, ג (חשך ואפילה – עוה"ז). קפג, א (קדרות, עשו).
ע"ע אור. אור וחשך.
חשמל:
לו, ג (חשמל העליון, כתר שבכתר). נז, ב (חשמל העליון – ענן כו'). נח, א (חשמל התחתון מלביש לזו"ן, שרשו בחשמל העליון מ"ם וסמ"ך). עו, א (חשמל העליון). קלב, ד (לבוש חשמל – להתגבר על הרצוא). קעח, א (חשמל העליון – פרסא, עד הגל). ריט, ב.
ע"ע פרסא. קיקיון.

ט

טבילה:
נט, ג (טבילת העולם במים רבים כמקוה, טבילת נשמות בנה"ד בשביל העלי'). ריד, א (בנה"ד להעביר חיזו דהאי עלמא).
ע"ע נהר דינור. ביטול.
טבע:
י, ג (טבע שני). לה, ב (ע"י הסתר דשם אלקים, שינוי הטבע, ניסים שבטבע). מא, ד (התגלות למעלה מטבע בטבע). קנד, ד.
ע"ע מושכל כו'. בחירה.
טהירו עילאה, טהירו תתאה:
סט, ב. קסב, ג־ד (מטהר גם עוונות שאין להם תיקון עפ"י תורה). קעח, ד (פשיטות דאוא"ס).
ע"ע אוא"ס.
טהרה:
לב, ד (טהרה למי שנטמא, למטה מקדוש). קסא, ד (ב' מדרי' בטהרה, מביאה לידי קדושה). קצו, א־ב (מי יתן טהור מטמא, עתיד חזיר להטהר, הבדלת הטומאה ע"י מקוה, שם מ"ה).
ע"ע קדוש.
טוב:
ח, ג (טוב וחסד – ענין א'. ביום א' – כי טוב). מ, ג (יש בכל דור שמשפיע רב טוב עבור מעט טוב כדי להבדילם מטוב הצפון). קג, ב (עין טובה, טוב עין – החילוק). קיז, ג־ד (עצם הטוב, טוב מורכב). קנג, ב (טוב מאוד זה מלאך המות). קנט, ב (הוא חיים).
טוב ורע:
ל, ב (תערובתן, יניקת טוב מרע – ע"י החטא). לא, א־ב (בעה"ד, יש שיעור להרע, ע"י החטא נתערב, ואם יאכל מעה"ח יהי' קיום להרע). נא, א (השתל' תערובות טו"ר ושרשו מהרגשת עצמו בקדושה). קכג, א (הבחנה בין טו"ר תלוי במוח). קנד, ג (יודעי טו"ר). קנז, ב (שורש הענין). רטו, ג (בליעת הטוב בהרע, ולע"ל ויקיאנו). רטז, א ואילך (יישוב הסתירה אם בליעת הטוב מוסיף ברע, וכן אם להיפך בבירור הרע, טו"ר קודם ולאחרי החטא, ב' אופני בירור: הבדלה, אתהפכא). רטז, ג (לולא החטא לא הי' מות כי אין רע יורד, ובורא רע אינו רע המזיק). רלה, ד (בבריאה).
ע"ע בירור. טוב. עין. עה"ד. תהו תיקון.
טומאה:
ריז, א (טומאת קברי ישראל).
ע"ע טהרה.
טורי חשוכא, טורי נהורא:
קיב, ב (טורי חשוכא – מדות שבכתר, טורי נהורא – מדות שבחו"ב).
טל:
נד, ד (מעלת הטל דלע"ל על הטל דמן). קעח, ב (אלי').
ע"ע לע"ל.
טעמים, טנת"א:
לו, ב (שכתושב"כ). קמא, ג (זקף גדול – ביטול דמ"ה כו'). ריח, א.
ע"ע שיר.
טעמי תורה ומצות:
ד, א (טעמי תורה – למעלה מח"ע). לו, ד (יתגלו לע"ל, יינה של תורה – יין המשומר). מה, ג (טעמי תורה).
ע"ע יין המשומר. לע"ל. משיח.
טפל:
ע"ע שמים וארץ.

י

יאור:
ע"ע חלום, פרעה.
יָבֶל (יובל):
מד, א־ג (בקמץ, בחולם, במלאפום, מל' בלילה – התכללות). מד, ד (בחולם – שיר כפול). מה, א (במלאפום – שיר משולש ומרובע). מה, ב (מל' בלילה, בב' אופנים, בקמץ ובמלאפום – שלא כסדר וכסדר – או"מ ואו"פ). מו, א (יובל במלאפום – קו המדה, אחיו של יבל בקמץ, ולא של יובל בחולם).
יבק:
קצו, ב ואילך (ר"ת יחוד ברכה קדושה).
ע"ע יחוד. נהר.
יבש:
ע"ע רוחות. חום. ישוב.
יבשה:
ע"ע ים.
ידיעה:
ל, ב ואילך (הפרש בין ידיעה העליונה לידיעת האדם). ל, ג (באדם – הידיעה באה בהגבלה ובמורגש, תאוות, וידעו כי ערומים גו'). ל, ד. לא, א (ידיעת אלקים בלתי מוגבל בכלי, מקיף הרחוק, אינה מכרחת בחירה, ידיעת אדם בטו"ר מזיק לו). ק, ב (בידיעת עצמו יודע הכל ולא חוץ ממנו). קכד, א־ב (כללית ופרטית).
ע"ע בחירה. דעת. ד"ע ד"ת. הרגשה. השגה. טו"ר. מוחין. עה"ד.
יהודה:
רלד, א ואילך (יוסף ויהודה – יסוד ומל', הפטרה דויגש – עץ יוסף ויהודה).
יהודה, רב יהודה:
קעח, ג (כל לימודו בסדר נזיקין להשפיל יניקת החיצונים).
יהודה, ר' יהודה:
רט, ב (הי' חכם כשרצה ע"י התקשרות, מדריגתו).
הוי' (שם):
יט, ג־ד (התהוות משם הוי', דצח"ם ארמ"ע). כב, ב (ה"א וא"ו דאצי'). כב, ד (ה' תתאה, בה' בראם, דומם). כט, א (ב' ההי"ן – ים ויבשה). מב, א (ד' אותיות – י"ב צירופים, ת"ת). מד, א (נק' שמש, משפיע). נה, ד. ס, א (אות ה'). סד, ג־ד (שם מ"ה, ניקוד הוי' בציר"י בחסד וכו' – כוונת שם הוי' בתפלה, עקרו בת"ת, מעלתו על שאר הז' שמות). עו, ג־ד (בגילוי רק בנש"י ששרשם בת"ת). פה, ד (ושמי הוי' לא נודעתי). צא, ב (ויהללו אותה שרי פרעה ס"ת הוי'). צב, ג (המשך). קכא, ד (ה' דשם). קכט, א (שרש נש"י בשם הוי', תומ"צ, הוי' ואלקים כולא חד). קלו, ב־ג (ושמי הוי' לא נודעתי להם). קנח, ד (י"ב צירופים דהוי', בי"ב שעות היום). קסה, א (אכן יש הוי' במקום הזה). קסה, ג (מצוה בא"ת ב"ש – הוי'). קסז, ג־ד (אצי'). קפד, ב (אין השם שלם כו'). ריז, ב (ר"ת בהיפוך – הפרות יפות המראה והבריאות).
ע"ע אדנ־י. הוי' אדנ־י. הוי' אלקים. התהוות. עסמ"ב.
הוי' אדנ־י:
קיב, א.
הוי' אלקים:
לה, ד (כולא חד, יחוד הו"א – עיקר התורה, ביטול). לו, ג (הוי' מוסתר באלקים, ע"י ניסוך היין יצא סוד הוי', ז"פ הוי' הוא האלקים במוצאי יוהכ"פ). לז, א (שרש אלקים למע' משם הוי' ובהמתקתו נמשך כל ההעלם בגילוי, אלקים שלמטה משם הוי' המתקתו ע"י גילוי הוי', לע"ל יאיר הוי' בשם אלקים בגילוי, נבואה). לז, ב (עליית אלקים להכלל בהוי', ע"י שיר והלל). קסז, ג (כי שמש ומגן גו', לע"ל שם הוי' כמו שם אלקים דעתה). קסח, א־ב (בנעילה הוי' הוא האלקים). קצט, ד (סובב וממלא). רמו, ב (יחודם, יחו"ע

(סובב וממלא). רמו, ב (יחודם, יחו"ע במצוות).
ע"ע נרתק.

יהושע, ר' יהושע:
צג, ג (אין משגיחין בב"ק).

יובל (יובלא):
מד, ד (יובלא עילאה – פני' בינה). נז, ג (עולם החירות).
ע"ע יבל.

יוחנן כה"ג:
מ, ג. קיח, ג.

יוחנן, ר' יוחנן בן זכאי:
ריד, א (איני יודע כו' – הי' מסופק אם נזדכך לגמרי).

יום:
ד, ב (ולילה – חו"ג). ז, א (התהוות בכל יום ע"י חכ' דתורה, י"ב שעות היום וכו'). ח, ד (ו' יומין עילאין, כל יום אלף שנה). יד, ב (אין יום בלתי צמצום דחשך, כברייתו ש"ע ברישא חשוכא כו'). ק, ג (ירידת המל' בבחי' חסדים). קנח, ד (י"ב שעות היום ג"ש ראשונות וכו' – שם הוי').

יו"ט:
ע"ע מועדים. שבת.

יוהכ"פ:
לו, ג (ז"פ הוי' הוא האלקים במוצאי יוהכ"פ). צה, ב-ג (י"ג מדה"ר שבו – אינו דומה ללע"ל). קיג, ג (גורלות). קיז, ג (גורלות). קסח, א-ב (בנעילה – הוי' הוא האלקים).

יונה:
קלב, א-ב (יונה ובת זוגו שמסתכלים זב"ז).
ע"ע הסתכלות.

יונה, בן אמיתי:
עו, ד. קנג, ג.
ע"ע קיקיון.

יונתן:
ע"ע דוד.

יונתן בן עוזיאל:
מט, ד (כשעסק בתורה כל עוף הפורח עליו נשרף). קצד, א (כנ"ל).
ע"ע בן עזאי.

יוסף:
נו, א (הצלחה אלקית). פה, ג (האריך בסיפורים דיוסף יותר מיעקב, החלום, השבטים קבלו מיוסף, תשלום ההכנה של האבות). קיט, א (עלי עין). קעד, א (למע' מכל השבטים). קעה, ד (יסוד, השפעה). רד, ב (ג' אוצרות שהטמין יוסף). רד, ג (בירור דיעקב ע"י יוסף). רד, ד (דרגתו, למע' מהשבטים). רח, ד (קמה אלומתי כו' עליית המשפיע). רט, ב (העלאה דיוסף באי"ע מהשבטים, ביטול עצמי, לא הוצרך להתפשטות הגשמיות ובעת מלאכתו הי' מרכבה, יסוד). רי, ג (מחבר הקו שיומשך גם בבי"ע ולא יופסק ע"י הפרסא). ריא, ב (שרשו משם מ"ה החדש למע' מיעקב, בן פורת). רטו, א (פי' יוסיף נח"ר למע', מקץ שנתיים כו'). ריז, ב (משמיטת החסד, בכחו להחיות בשמיטה דגבו', פותר – תופר). רכח, ב. רכח, ג ואילך (ולא זכר שר המשקים את יוסף). רלד, א ואילך (עץ יוסף – יוסף ויהודה, הפטרת ויגש, מל' הוספה, למהוי אחד באחד). רלה, ד (טעם שציער את השבטים). רמג, ג ואילך (לא הי' רועה צאן, פותר חלומות דבחי' תהו אחר הפה, מלך הח' דהדר מקור התיקון). רמד, א ואילך (פורת, תופר, פותר, מל' הוספה, יפ"ת יפ"מ, מעלתו על השבטים, גם בטרדתו בעסק לא נפסק דביקותו). רמה, ב (הי' בחי' מרכבה למהו"ע ית' שכולא קמי' כל"ח ובהשגח"פ יחד, משא"כ השבטים). רמה, ד (טעם שלא הכירוהו, חלומות של עצמו). רמו, ב (למחי' שלחני – בכל דור נשלח לבנ"י בגלות בחי' יוסף צ"ע). רמח, א-ב (נענש על שאמר כי אם זכרתני כי הוא למע' מיעקב). רמט, ב ואילך (יכול להעלות גם צירופים הזרים מצד שרשו).
ע"ע אבות. חלום. עין. שבטים.

יופי:
מב, א (כל מיני התכללות). קלא, ג-ד (ההפרש בין יפ"ת ויפ"מ). קמט, ג. קנ, ב (יופי שבבחי' מקיף, חן). קעד, ב (המקבל צ"ל ביופי יותר מהמשפיע – ב' טעמים). קעד, ג-ד (ההפרש בין יפ"ת יפ"מ, או"כ מקיף ופנימי, לרחל הי' מעלת שניהם, למע' באו"כ). רמד, ב (יוסף יפ"ת ויפ"מ).
ע"ע ת"ת.

יחוד, יחודים:
מד, א (יחוד קוב"ה ושכינתי'). מו, ג (יחוד חיצוני דחו"ב). מז, ד (כנ"ל). מח, א (יחוד פנימי דאו"א). מח, ג (יחוד פנימי דאו"א – בשבת, ביו"ט). צב, ד (יחוד חיצוני – מקיף א' לשניהם). צח, ד (ב' אופנים ביחוד ספי' בהעצמות ע"י הקו). קלז, ד ואילך (יחודים כלליים ופרטיים, משל דאברים כלליים ופרטיים). קלח, ד ([המשך] יחוד כללי דמ"ה וב"ן וכו' ע"י נישואי יצחק ורבקה). קמב, ב (יחוד הספי' במאציל, ק"ש). קסט, ב (יחוד זו"נ אינו תמידי, לאחר היחוד נופל התשוקה). קעד, א (הסיפורים שבספר בראשית – עצם היחוד עליונים). קפו, ד (הכלל בכל יחוד שצ"ל חיבוק לפנ"ז). רג, ב (יחוד קוב"ה ושכינתי'). ריב, ב (כנ"ל בכל מצוה גם בזמן הזה).
ע"ע אבות. או"א. זו"ן. זווג. יב"ק. מ"ה וב"ן. קדוש.

יחודא עילאה, יחודא תתאה:
כ, ג (יחו"ע בע"ס דאצי' – ע"י האדם). עט, ד (יחו"ת שנק' שכם אחד). רד, ג (לע"ל יהי' היחו"ע מסיבת אור חדש מהעצמות ולא באתעדל"ת). רי, א (חיבור שניהם ע"י הארת יחו"ע לאמת היחו"ת). ריב, ג-ד (שמע ובשכמל"ו). רלט, ד. רמו, ב (אה"ע אה"ר).

יחזקאל:
לה, ג (החי' עצמות היבשות, ולע"ל). נד, ד (החי' עצמות היבשות).
ראה לע"ל.

יחיד:
רלא, ג. יז, ד (בעצמותו).

יחידה:
מה, א (שיר פשוט ממקיף דיחידה). נו, א (אור מקיף דיחידה הולך עם האדם בכל אשר יפנה בגו"ר כו'). צד, ד (התקשרות עצמית, ברית). צו, א (התקשרות דיחידה). קעו, ג (מדרי' האבות מאיר ביחידה, אמונה, מס"נ).
ע"ע חי' יחידה. נר"ן.

יין (ויין המשומר):
לה, ד (שירה על היין, נסכים). לו, ד (נכנס יין יצא סוד ה' – טעמי המצות דלע"ל, יינה של תורה – יין המשומר). לו, ג (בגימ' סוד, מוציא מהעלם לגילוי, ממתיק דין, מצד תגבורת השמחה, ניסוך היין). לו, ד (שרשו מפני' בינה, ניסוך היין משמח שם אלקים שיומתק, יצא סוד ה'). לז, א (ממתיק אלקים העליון, המשכת כל עניני קרבן למטה). קס, א (בסעודה דלע"ל יברך דוד על כוס יין המשומר משימ"ב). קצג, ג (מיזוג היין המתקת גבורות בחסדים). ריג, ג (המשמח, כוונת יין לקידוש כו'). ריג, ג-ד (יין המשמח, לישרי לב, יין המשכר למי שנפגם כו'). ריד, ג (יין המשכר – מענבים מבושלים, יחודו עם יין המשמח). ריד, ד (יין מלכות). רלו, ב (יין לבן, אדום, כנס"י נמשלו לגפן, נכנס יין יצא סוד). רלז, א (דם ענבים). רלז, ב ואילך (להקדים יין המשכר ליין המשמח, כבס ביין לבושו כו'). רמא, ג ואילך (– גימ' סוד, יינה של תורה, בשבת – יצא סוד). רמב, א (חכלילי עינים מיין תענוג באסתכלא במלכא, בשבת).
ע"ע ניסוך המים. שיר. שמחה.

יכולת:
רכב, א (כל יכול, באי"ע ואעפ"כ נמשך בעולם, שכינתו בין בדי הארון).

ים:
ד, ד (ים הקדמוני, נוני ימא). כט, א. לה, ג (ים הקדמוני – ח"ע). קלא, א (הקדמוני). קנח, ב (הפרש בין ברואים שביבשה לברואים שבים – עלמא דאתכסיא ואתגליא).
ע"ע לויתן.

ימות המשיח:
ע"ע לע"ל.

ימין, שמאל:
קא, א (מדה"ר מדה"ד). קא, ד (לאגברא שמאלא על ימינא). קב, א (לאכללא שמאלא בימינא ולא לאגברא בלבד). קיד, א (לית שמאלא בעתיקא). קיד, ב (ב' עיינין לטב לכיש). קיז, ד (הגברת ימין על שמאל בתמידות, הפי' דלית שמאלא בעתיקא).
ע"ע הכרעה. טו"ר. עין.

יניקה:
נז, ג (בפני׳ בינה אין יניקה כמו בתיבת נח ולע״ל). קס, ב (לע״ל לא יהי׳ יניקה כי יאיר הפני׳ בחיצוני׳).

יסוד:
ח, ג (יום ו׳ דמע״ב). ח, ד (יום השישי – אלף השישי). יג־ג־יד, א (יום ו׳, כלול מהכל). מג, א (יסוד אבא, יסוד דע״י). פ, ג (יסוד דח״ס – התקשרות משפיע כו׳, מילה ופריעה). פג, ב (צדיק). צד, א־ב (הפרשת ערלה, בגו״ר). צד, ג (גילוי יסוד דע״י, דא״ק לע״ל). קכא, ב (צדיק יסוד עולם, ומ״מ נצרך י׳ צדיקים לע״ס הכלולים ביסוד). קעה, ד (כי כל בשמים כו׳, יוסף, השפעה). קעט, ד (גאולה). רט, ב (התקשרות). רי, ג (שרש פני׳ דיסוד בעצמות אוא״ס שלפני הקו).

יסודות, ארבעה יסודות:
יב, ד (התחלקות, הרכבה). יג, א (התכללות, גם בעצמותם). יט, ג (ארמ״ע – ד׳ יסודות דהוי׳, עפר – ה׳ תתאה – כלי להנשמה). כא, ג (הכל הי׳ מן העפר, גוף אדה״ר מעפר המובחר). כא, ד (דומם – אותיות, מל׳ דאצי׳ נק׳ ארץ עילאה). לט, ד (התכללותן).
ע״ע ארמ״ע.

יסורים:
יג, ב (לקבלם בשמחה). לב, א (מבחי׳ חכ׳ – בכדי לתקן). מ, ד (יסורים של אהבה – חסד שבגבורה). ריט, ג (בצרות הגלות. מביא לביטול הגסות בכדי לקבל גילוי אור).
ע״ע גלות.

יעקב:
כז, ג (מנחתו לעשו). כט, ד (שופרי׳ דיעקב מעין דאדה״ר). מ, א (מדת הת״ת, רחמים). מב, א (קול יעקב התכללות). מה, א (קו האמצעי, ת״ת, התכללות). מד, ד (שרשו – קו האמצעי, פיצל מקלות – תפילין, רועה צאן, למטה כמו למעלה). נא, ד (יעקב מלבר משה מלגאו). סד, ד (ת״ת, שלימות). פה, ג (אלה תולדות יעקב יוסף – גוף וברית כחד). פז, ד (מקלות הם כמו תפילין, אבל לא ממקום גבו׳ כ״כ). פח, ב (שלמות דאדה״ע). פח, א־ב (יותר שלם שנולד מיצחק שנמול לז׳ כו׳, הוריש כל זה להשבטים). קמח, א (קו האמצעי, שלימו דאבהן כו׳). קנא, ד (תורה). קנג, ג (בשרשו האמיתי למע׳ מעשו, איש חלק – חלק הוי׳ עמו, בלי שערות וצמצומים). קסא, א (הברכות – כחו לנצח עשו, נוצר ראשונה, קו אמצעי, איש חלק). קסא, ב (שרשו למע׳ מהעלם וגילוי). קסא, ג (ב׳ מדרי׳ שבו – למטה ולמע׳ מתהו). קסב, א ואילך (טעם שרצה לקבל ברכות עשו שאינם מחלקו). קסב, ב־ג (בירר לבן, ברכות דאברהם דיצחק). קסב, ד (ענין המרמה בשביל הברכות). קסג, א־ב (אנכי עשו בכרך – אינו שקר, כח הנצחון מב׳ טעמים – שהי׳ צ״ג ובע״ח). קסג, ג (ז״א, כנס״י, צוה ישועות יעקב). קסג, ד (יו״ד עקב, המשכת חכ׳ דתורה לברר). קסד, ד (העלאת האבן למע׳ מע׳). קסז, א (תנאי הנדר דיעקב). קסח, ד (עבודת ז׳ שנים בשביל רחל). קעא, ג ואילך (בעל עולם התיקון, עבודתו בצאן לרבות צאן עליון). קעב, ג (טעם שאהב רחל). קעג, ב (ז׳ ימי משתה). קעז, א־ב (מדה״ר, ממשיך מהאבות להשבטים). קעט, א (עבודתו בצאן לבן). קפב, א־ב (עבודתו בתיקון צאן רבות). קפב, ג־ד (וישלח מלאכים לומר לעשו שגמר עבודתו עם לבן ועתה מוכן לבררו). קפג, ג (וישלח יעקב לפניו – למע׳ ממנו). קפג, ד (הה׳ בחי׳ דשור חמור כו׳). קפד, ד (ז׳ השתחוואות, שרש יעקב באמת בעצ׳ א״ס). קפה, ב (ב׳ מדרי׳ ביעקב, הוא הבכור). קפט, א (שרש יעקב ועשו). קפט, ג (אותי׳ יבקע – בקיעת הקו, התכללות דתומ״צ, יו״ד עקב). קצא, ב ואילך (העלאת מ״ן דיעקב לעשו כפי אופן מקיפין דתהו). קצא, ד (שרש יעקב למע׳ גם מתהו לכן ידע איך להעלות מ״ן לשם). קצב, א־ב (העובדא דמנחת יעקב למע׳ משאר מעשה אבות). קצה, א־ב (טעם שחלק לב׳ מחנות – יחוד תהו ותיקון). קצה, ג ואילך (המנחה שלו בהמות טמאות ועדיין חיים כו׳). קצז, ג־ד (פכים קטנים). קצט, א (בא במרמה דקדושה). רא, ג (יו״ד עקב – הילוך השפע במשפיע עצמו). רג, ב (יחו״ע דיעקב ולאה, יחו״ת דיעקב ורחל). רד, ג (בירור ע״י יוסף). רו, ד (טעם ששכל ידיו ולא ברך מנשה בימין). ריא, ב (השתחווה ליוסף).
ע״ע אבות. יוסף. צאן. רחמים. ת״ת.

יפת תואר ויפת מראה:
ע״ע יופי. ת״ת.

יצחק:
לט, ב (יראה בגלוי, אהבה בהעלם). פח, א (נולד לאחר שמל אברהם ע״כ הי׳ לו הארה משלימות זאת כו׳). פח, ב (יצא ממנו עשו). קכח, א (שרשו). קלא, ב (יצחק ורבקה בשרשם). קלו, ד (פחד יצחק נטוע בכאו״א). קלז, ג (אחר העקידה נתעלה למע׳ מאברהם). קלז, ד (נישואי יצחק ורבקה – דבר גדול מאד וענין כללי הכולל הרבה גופי תורה). קמב, ד (או״ח כו׳, חפירת בארות). קמג, א (עבודתו בבחי׳ או״ח, למע׳ מאו״י דאברהם). קמג, ג (טעם שסתמו פלשתים בארות דאברהם ולא של יצחק). קמד, ג (פחד יצחק דוחה קליפת פלשתים). קמו, ב־ג (כי אתה אבינו). קמו, ד (טעם השם יצחק, ישחק בשי״ן). קמז, א (ביצחק לא כתיב ב״פ יצחק כי העלי׳ היא שלא בהדרגה). קמז, ג־ד (העקדה ממעל לעצים – עה״ד עה״ח). קמח, ב (לע״ל כי אתה אבינו). קמח, ד (בחי׳ או״ח, מ״ן). קנב, ב־ג (יצחק ביו״ד לשון להבא – לע״ל, כל השומע בבינה, וארבה גי׳ יצחק – בריבוי אין שיעור). קנג, א (תחה״מ בברכת יצחק). קנג, ב (טעם שרצה לברך עשו). קנג, ד (לא הי׳ מברך יעקב כי נעלם מיצחק שצ״ל הבירור ע״י יעקב). קנז, ד (כי אתה אבינו). קנח, א (כנ״ל). קסא, ב (יצחק אהב את עשו – שרש גבורות למע׳ מחסדים). קסב, א ואילך (רצה לברך עשו וכו׳). קסה, ד (לשון עתיד, התענוג בתשלום הבירורים). קפב, א (בגי׳ ארבה).
ע״ע אבות. אמהות.

יצחק, אריז״ל:
מח, ג (השיג בחלום ברגע א׳ אור החכ׳ שהי׳ צריך לכתוב זמן רב).

יצירה:
כט, ג־ד (הל׳ יצירה, ב׳ יודי״ן בוייצר).
ע״ע אותיות פרטיות – יו״ד. בי״ע.

יראה:
כא, ג (יראה תתאה, עילאה – נתב״ס). לח, ג (יראה שמצד אהבה, גילו ברעדה). לח, ד (כלול בו אהבה, פי׳ הפשוט ב„וגילו ברעדה״). קמ, ב (יראה תתאה ועילאה). קמד, ג (דוחה קליפת הליצנות). קמז, ג (יצחק ופחד מצד התגלות רוממות המלך, לע״ל מפני ונגלה כבוד הוי׳). רב, ג־ד (מגורי אביו, יר״ת יר״ע. ביטול כלי לח״ע דאם אין יראה כו׳). רלה, א (ביטול, בת מקבל, אבן כו׳ לראש פינה, נעוץ תחלתן בסופן כו׳, יראה תתאה נעוץ ביראה עילאה).
ע״ע אהבה, ביטול, משה.

ירבעם בן נבט:
מ, ג. נ, ג (גסותו).
ע״ע דואג.

ירוק:
ע״ע גוונים.

ירושה:
פד, ד־פה, ד (מעשה אבות בספר בראשית ירושה לבנים). פח, א־ב (ירושת האבות לבנ״י ע״י מילה).

ירידה, ירידה צורך עלי׳:
ג, א (ירידת ח״ע לח״ת, מ״ע למ״ת – צורך עלי׳). מ, ד (יסורי הגלות בשבי להעליי׳ וכן בכ״א בפרט שהיסורים בשביל ההצלחה בתורה ומע״ט וכו׳). נט, א (ע״י ירידת הנשמה במים רבים נעשה עלי׳). ס, ד (ירידת הנשמה בגוף – עלי׳ לכחי׳ תהו כמו שהי׳ קודם השבירה. צ, ד (ירידת אברהם בכנען, ועלייתו). צז, ב (ירידה לטב, לביש). קה, ד (חסדים בטבעם בבחי׳ ירידה). קו, א (טבע החסדים להתמשך למטה וכל שיורד יותר נמשך חזק יותר כמו מים). קלא, א־ב (ברבקה, ותרד העינה ותמלא ותעל). קלב, ג. רט, ג (משל הקשת).
ע״ע חסד. נסיעה. נשמה.

יריעות:
מה, ג (התכללות שבהן). קפג, ב (יריעות שלמה). רלג, ב־ג (מקיפים).

יש:
טז, א (מורגש, לע״ל להנחיל אוהבי יש האמיתי). לה, ב (ביטול היש, יש האמיתי).
ע״ע אנא אמלוך. ס״ג (שם). תהו.

יש מאין:
ז, א־ב (חכ׳, מחדש בכ״י). קמו, ג (גדולים

מעשה צדיקים שעושים מיש לאין). רטו, ב (מאות ה' אחרונה).
ע"ע אין ויש. ביטול. התחדשות. התהוות.

ישוב:
מב, ב (עיקר בדרום יותר מבצפון).

ישועה:
קסג, ג (ישועה ל' הפנה, ישועות יעקב – הארת שע"ה נהורין בז"א).
ע"ע יעקב.

ישיבה:
נז, א (כל ישיבה במרובע). רב, ג (השפלה וירידה, וגם בחי' קיום לימים רבים כמו לישב בשלוה).
ע"ע מרובע.

ישמעאל:
פח, ב (חסד דק"נ). קמד, ד (הפרש בין קליפת ישמעאל ופלשתים). קמה, א-ג (חסד דישמעאל דומה לאברהם אביו, לו ישמעאל יחי' כו', דשאר האומות – חטאת).
ע"ע אברהם.

ישר (יושר):
קיט, ד (עיניך תחזינה מישרים גו'). קלה, ב (ת"ת, קו האמצעי – סיפור דיעקב ויוסף כו'). ריג, ג-ד (ישר לב, שלא נטמא לעולם).
ע"ע ספר הישר. עיגול.

ישראל:
ז, ב (בשביל ישראל – בעבורם). ח, א (עלו במח"ת). טו, ג (ישראל דלעילא – ז"א, כלי לתו"מ). מב, ד (משם הוי', טעם שפיזרן בד' רוחות). מד, א (שרשם, עלו במח', טעם שמונים ללבנה). עד, א (התכללות וביטול, עומדים בנסיונות, מתפלותיהם נעשה כתר לקונם). עה, ד (שרשם בעצמות שם הוי' ע"כ גם כשנתפזרו מתפללים כאיש א', עלו במח'). עו, א (אתם קרוים אדם מצד שרשם, ב' הפכים). עו, ד (אות וסימן על שרשם – הביטול). פז, ג (זכו למ"ת ע"י גלות מצרים). פח, א-ב (יכלו ישראל לקבל תו"מ בגשמי' לפי שירשו חיבור גו"ר בד"כ ע"י מילה דהאבות כו'). צד, ד (התקשרותם להקב"ה, ברית). קטז, ב (חילוק בין ישראל לעכו"ם). קמ, א (עיקרם ביטול וטוב). קנז, ד (שרשם בעצמות דקמי' תוהו ותיקון שוין). קפה, ג (עלו במח' ויעקב הבכור). רז, א (בכחם להעלות הפירוד ליחו"ע, גוי אחד). רז, ב (נק' ראשית תבואתה שנזרעים למטה בגוף בשביל הצמיחה שע"י תומ"צ). רלו, ב (נמשלו לגפן). רלו, ג ואילך (מקדישי שמך).
ע"ע תורה וישראל. נשמה.

ישראל (בעל שם טוב):
רמט, ג (התפלל כמה תפלות וכו' שיוכל להשיב לשואלו דבר בעת עלות נשמתו בע"ש ביהש"מ).

יתום:
קנב, ג (כי אבי ואמי עזבוני, ע"י חטאם כו', בך ירוחם יתום).
ע"ע פגם.

כ

כבוד:
לז, ב (למען יזמרך גו' עליית כבוד תחתון לכבוד עליון). קפא, ב (טענת בני לבן – את כל הכבוד הזה). ר, ג (כבוד נברא קארי תדיר לכבוד עליון – צמאון דמל').

כד:
לה, ג (כד דרבקה – כ"ד ספרים). קכח, א (כנ"ל).
ע"ע רבקה.

כה:
לה, ב (דמות דשם הוי', משא"כ במשה).

כהנים:
קטז, ד (תנופת הכהנים והלויים). קכה, א (טעם שהרזהרו ופאת כו' לא יגלחו).

כוכבים:
ריא, ג (מקיפים דבינה).

כולא קמי' כלא חשיב:
ע"ע אין ערוך.

כוונה:
ריג, ג (קידוש כוס של ברכה). רמב, ב (שיניים – דקדוק בכוונת המצוות).

כוס:
צא, ג (כוס של ברכה, כוס פרעה). ריג, ג (כוס של ברכה, קידוש).

כח הגבול:
ע"ע גבול וכל"ג. יכולת.

כח הפועל:
ע"ע מלכות.

כיבוש:
ח, א (דז' אומות – טענת ליסטים אתם).
ע"ע אוה"ע. בירור. תהו תיקון.

כל הגבוה כו':
ע"ע גבוה.

כל יכול:
ע"ע יכולת.

כלות הנפש:
קנ, ד.

כלי ההבטה:
רלז, ב.

כלי זמר:
לג, ד (י' מיני כל"ז – י"ס). לו, ב (כנ"ל).
ע"ע שיר.

כלים:
יח, ב (דאצי' – ריבוי, פנימי אמצעי חיצון). ל, ב-ג (ענין הכלים – תפיסת דבר במורגש, התכללות בכלים, גם בכלים מחולקים). קס, ב (עיקר התהוות כלים מבחי' הסתלקות והתפשטות). רד, ב (ההפרש בין אורות הגנוזים בכלים להגנוזים באוצרות). רל, ד (שרשם).
ע"ע אר"כ.

כלל ופרט:
ז, ד. יח, ג.
ע"ע העלם וגילוי.

כנור ועוגב:
מו, א (שיר כפול ומשולש).

כנים:
קכה, ב.

כניסה ויציאה:
ע"ע מ"ן מ"ד. העלאה והמשכה, פרדס.

כנען, ארץ כנען:
פט, ד. קצח, ג (ל' סוחר, להרויח). ר, ג-ד (ארץ כנען דקדושה).
ע"ע ארץ. אומות העולם.

כנפיים:
ה, ב (תועלת הכנפיים, כנפי המלאכים, כנפי שכינה, נוצת הכנפיים הן גשמיים). ה, ג (שרשם, כנפי נשרים דוקא). ו, ג (תחת כנפי השכינה – חילוק בין נש"י וגר). ז, א (כנפי נשרים לשוט בכח עצמם). נח, א (כנפי השכינה). קנט, ג-ד (אהוי"ר, כנפי נשר).
ע"ע לויתן. נשר.

כסא הכבוד:
קל, ב (כס א' – הסתר, כסא הוי'). רג, ב (מל', הוכן בחסד כסאו).

כסף:
לב, א (מצרף לכסף – נשאר פסולת הכי גס). פט, ד (מצרף לכסף – בירור הפסולת). קד, א (כנ"ל כב' אופנים – משל לאו"י אר"ח). קפב, ד (ת' שקל כסף – ת' עלמין דכסופין וכו').
ע"ע בירור. עלוקה.

כף מאזנים:
קו, ג (חו"ג – ב' קוין שקולין כמו כף מאזנים).

כרת:
קנז, ג.
ע"ע פגם.

כתנות עור:
קנג, ג (אור בא').
ע"ע מאיר.

כתפיים:
צ, ג (אחוריים דמדות).

כתר:
ד, ג (כתר שבכתר – מקור הרצון). מד, ב (קוץ היו"ד). נה, ד (ההשפעה שבכתר – המשכה נעלמת). פח, ג ואילך (אות אל"ף, כי הוא עשנו ולא כו'). פח, ד (הן ולאו שוין). קא, ד (חו"ג שבכתר). קב, א (חכ' שבכתר – ב' מדרי'). קב, א-ב (פני' הכתר – למע' מהטיי', שרש לסליחה). קיב, ב (כתר שבכתר – רצון פשוט ושרש לד"ע). קיג, ב (כתר שבכתר, רדכ"ר). קכו, ב-ג (הי"ס דכתר בהתכללות ואחדות, אינן ניכרים, מאה שנה). קכז, א-ב (עליית המל' בכתר שבכתר). קלט, ג (פני' הכתר – נורא, יתגלה לע"ל). קנב, ג (במ"ת). קעח, ב (ממוצע בחי' תחתונה שבמאציל וראש לנאצלים, פרסא בין כתר לנאצלים). קצו, ב (פני' הכתר למע' מהתחלקות רק ע"י פרסא).
ע"ע אותיות פרטיות – אל"ף. אריך אנפין. פלא. רצון.

כתר שם טוב:
ע"ע מל'. שם.

ל

לאה:
נז, א (אותיות מחיצוניות בינה). קסח, ג־ד (עלמא דאתכסיא, מח'). קסח, ד ואילך (לאה למע' מיעקב, כי שנואה לאה, לאה לשון נלאה). קע, א־ד (ב' מדרי' בלאה למע' ולמטה מיעקב, ישוב הסתירה שבסה"ק בהשרש דלאה). קעא, א־ב (אם הבנים).
ע"ע רחל. אמהות.

לב:
מז, א־ב (חזה הלב). נ, ב (לב א' – אמת). קס, ב (דפיקא דליבא – רו"ש). ריג, ג־ד (ישרי לב, טמטום הלב – סקילה רוחנית).

לבונה:
ע"ע קטרת. ממוצע.

לבושים:
נח, ב (לבושי דכיא דתו"מ). קס, ד (ריח בגדי עשו שהלביש יעקב). קסב, ד (כנ"ל). רלז, א־ב (לבושים להנשמה – מצוות, ב' מיני לבושים – לבושי הגוף והפנים).

לבן (בן בתואל):
קסב, ב־ג (בירור לבן). קסח, ד (לובן העליון – אעבדך ז' שנים להמשיך משם כו'). קעח, א (ב' מדרי' – לבן דקליפה, לבן העליון, עד הגל). קעט, א־ב (החליף משכורת יעקב מצד הפשיטות דלובן העליון). קעט, ג (חכ' דקליפה). קפ, ג (טענת בני לבן שלקח יעקב וכו'). קצה, א (ההפרש בין לבן לעשו בקדושה).

לבן (גוון):
קעח, ד (הבדלתו משאר הגוונים, ענינו למע').
ע"ע לבן (בן בתואל).

לבנה:
עט, ד (והי' אור הלבנה כו').

לוחות:
כו, ב (לוחות ראשונות בתוקף הגילוי בבחי' יש ונכשלו בעגל). נז, ב (חק יריכות, מ"ם וסמ"ך בנס). קפה, ג (לוחות ראשונות משני עבריהם משא"כ לוחות שניות). ריח, ג (הפרש בין לוחות ראשונות לשניות).

לוט:
פט, ג (בני' מ"ה – אחוריים דחכ', מל' לווטין וקללות).
ע"ע עמון ומואב.

לוים:
לו, א (מגבורות דבינה, העלאת קרבן ע"י שיר הלויים). קטז, ד (תנופת הלוים והכהנים).

לויתן:
ד, ד (שט בכל הים ברגע א' – נשמות גבוהות, סעודה דלע"ל). קנב, א. קנח, ב (ל' חיבור, צדיקים נק' לויתן). קנט, ב (יושב ומשחק עם לויתן – המתקת דינים, לויתן מנצח שור הבר – ביעור הרע). קנט, ג־ד (לויתן – תכלית הטוב, סנפיריו – אהוי"ר, שט כל הים הגדול בשיטה אחת).
ע"ע דגים. יין המשומר. לע"ל. סעודה. שור הבר.

לח:
ע"ע רוחות. חום. ישוב.

לחם:
לב, ד (לחם מן השמים, מן הארץ – מדריגתם). לז, ג (תורה נק' לחם. ענין שתי הלחם. למע' מלחם הקרבנות). רכה, ב ואילך (דתורה).
ע"ע לע"ל.

לידה:
י, א (התגלות המדות, ולא חידוש בעצם, כמו יציאת הולד מהבטן). י, ב (הלידה קאי על המדות שבשכל. כח המוליד בדומה לו – מוחין ומדות). רח, ב (גאולה).
ע"ע מוחין ומדות.

לילה:
מג, ב (מל'). ק, ג (עליית המל' בלילה). קמו, ג (אר"ח, משחק עם לויתן). קצח, ג־ד (גלות – לא יכבה בלילה נרה).
ע"ע חשך. יום.

לימוד:
ע"ע גירסא. חכמה. תורה.

ליצנות:
קמג, ד (קליפה קשה, שרש עצמי לכל תאוות).
ע"ע פלשתים.

למך:
מו, ב.

לעתיד לבוא (וימות המשיח):
ד, ב־ג (תרונה ל' עתיד – באלף הד' בשלימות הבירורים). ד, ד (הסעודה מלויתן ועליית נשמות גבוהות למע' ממנו). ה, א (ישיגו בסתים דתורה). טז, א (להנחיל אוהבי יש האמיתי). טז, ב (קודם ימוהמ"ש חוצפא יסגא). יח, ב (תהו לע"ל). יח, ג (ע"י תו"מ – עדן). לא, ג (יבוער הרע לגמרי, יהופך לטוב. ע"י תו"מ דעכשיו). לא, ד (לע"ל תוציא הארץ גלוסקאות כי תושלם תיקון החטא). לב, א (אעביר רוח הטומאה לגמרי, ישחוט יצה"ר כו'). לב, ג (יהי' הגילוי מבחי' פנימי' ועצמו' המאציל). לב, ד (כנ"ל, יבורר עה"ד. אופן העבודה לע"ל). לה, א־ב (יוציא חמה מנרתיקה ונגלה כבוד הוי' שלא ע"י אלקים. ד"ע). לה, ג (צמיחה בלי זריעה, ע"ד במע"ב). נג, ג (קדימת כלים לאורות, בתחה"מ). נד, ד (המשכת יש האמיתי בלא אמצעי, טל דלע"ל). נז, ב־ג (התגלות העצמות). נז, ג (וגר זאב וכו' – יובלא עולם החירות). נז, ד (לסרבה המשרה, התכללות כמו במ"ת). נח, ב (לידה, מההעלם דמ"ם סתומה, לסרבה המשרה). נט, ב (לא צריך טהרה מטומאה כי יתעבר לגמרי מחמת עוצם הגילוי). סא, ב (חיבור מ"ע ומ"ת). סא, ג־ד (בלי עליות וירידות, כולו שבת – מנוחה עצמית). סב, א (נח מצא חן – חסדים שיתגלו לע"ל). סג, ג (תתגדל אחות קטנה, נקבה תסובב גבר כו'). סט, ד (ב' מלכים בכתר א'). עד, ב (קיבוץ גליות). עה, ד (התגלות שמו הגדול). פז, ג (לע"ל יתגלה סוד טעמי המצוות). פט, ג („וזוכר חסדי אבות ומביא גואל" ראשון ואחרון כו'). צא, ג (יין המשומר). צב, ב (יהי' ביטול אמיתי בע"ש). צד, ג (קיבוץ גליות, מילה מלמעלמ"ט). צו, ג (והטיבך והרבך מאבותיך). צו, ד (חילוק בין ימוה"מ ותחה"מ). קג, ג (לויים יהיו הכהנים, פחד יצחק למע' מאברהם). קיז, ד (כולו טוב). קכא, ב (לאחר הבירור ב"ן למע' ממ"ה). קכז, א (עליית ב"ן בס"ג, עליית המל'). קכח, א (יו"ד דיצחק להבא – גילוי צחוק העליון לאחר כל הבירורים). קלא, ב (ב"פ אהי'). קלה, א (באלף הד' – מנוחה לח"ע, ונחי' לפניו ממש – התכללות במאור). קלו, ב (צמיחה מצ"ע, עליית המל' במאור עצמו). קלט, ג (ליצחק כי אתה אבינו). קמו, ג (שחוק מלויתן ושור הבר). קמז, ג (פחד כל הברואים מפני הגילוי גם בחיות ולכן לא יזיקו). קמט, א (בעליי' המל' לא תקבל נוק' מדכר, עתידה אשה שתלד בכ"י מצ"ע). קנב, א (קניגא לצדיקים, תענוג עצמי). קנז, ג ואילך (התגלות התענוג שבעבודת הבירורים). קנח, ב־ד (לויתן ושור הבר – ההפרש). קסה, ד ואילך (קניגא לצדיקים). קסו, ד (חרן נהפך לרנה). קסז, ג (חיבור ב' הבחי' דשלום). קסז, ד (עתיד כו' חמה מנרתיקה – התגלות שם הוי', שבת מעין דלע"ל, יאמר לפני צדיקים קדוש – עיקר הגילוי דלע"ל לצדיקים). קפא, א (מונה הניצוצות לבל ידח). קפא, ג (גם חיות מזיקות לא ישחיתו). קפג, א (התגלות עדן סתימאה, מעין זה בשבת). קצח, ד (גילוי למע' גם ממ"ת, מלפני החטא כו'). ר, ג (בבכי יבואו – ע"י תשובה יזכו לימוה"מ וכו'). רד, א ואילך (התגלות האוצרות דכל הו' אלפי שני). רד, ד (יחו"ע דלע"ל – אור חדש מעצמותו בלי העלאה). ריב, ד. רטז, ב־ג (בירור הרע. הסעודה). ריח, א (התגלות הפני' בהחיצו'). רכו, ג (לע"ל יגדיל תורה ויאדיר בתשלום הבירורים). רלד, ג ואילך (יהודה למע' מיוסף, ועבדי דוד כו'). רלו, א (ימוה"מ אינו שכר אלא עיקרו שלימות במצוות, כמצוות רצוניך). רמא, ב (בשבת מעין לע"ל באהבה בתענוגים). רמג, ד (עליית החלומות בשרשם כו'). רמו, ג־ד. רמז, א (בגלות יהודה מקבל מיוסף ולע"ל לא יצטרך לזה, ויהי' למע' מיוסף, משיח יהי' מלך ישראל (הפרש בין משיח בן דוד לבן יוסף), פליטה גדולה). רמח, א (מטמון הג' – פרק העליון דחסד יתגלה לע"ל, פניה"ת, אור הגנוז לצדיקים לע"ל).
ע"ע יין המשומר. לויתן. משיח. תחה"מ.

לפנים משורת הדין:
קיז, ב (צדקות ה').

לשון הקדש (ושאר לשונות):
עז, ב (שפה אחת – ל' נקבה, שרש ע' לשון, שרש לה"ק במל' דא"ס). עח, ב (שרש לה"ק, קדש העליון). עט, א (לה"ק סיוע להמשכת מ"ה, הצורך לבלבל).

מ

מאד:
קעט, ג (כל מאד הוא בל"ג). קפ, ד (ויפרוץ האיש מאד מאד).

מאזנים:
מא, א (משפט צדק כו').
ע"ע תורה.

מאיר, רבי מאיר:
טו, ב. מז, א. קיא, א (לא יכלו לעמוד על סוף דעתו). קפג, ב (בתורתו של ר' מאיר כתוב כתנות אור בא').
ע"ע כתנות.

מאכלים:
קפו, א (בכחם לחזק חיות האדם מצד שרשם).

מאמר:
ע"ע עשרה מאמרות.

מבול, דור המבול:
מ, ב (חסד שבגבו'). נח, ג (שרש מי המבול). נט, ב (לטהר מטומאה, כמקוה). סא, א־ב (נק' מי נח ל' נייחא שמטהרים ומהפכים חשוכא לנהורא). סד, א־ב (דור המבול – שנאוי המחלוקת לכן נאבדו, יש להם חלק לעוה"ב). קא, ג (כי יצר לב האדם רע מנעוריו – טעם לחוב, ואותו הטעם לזכות אחר קרבן נח). קיא, א (טעם א' לחוב ולזכות).
ע"ע דור הפלגה.

מגדל הפורח באויר:
נז, ב (סמ"ך).

מגיד:
מט, ד (של הב"י, אני המשנה כו').

מגפה:
ע"ע קטרת. רב אחא.

מדות:
ח, א (בירור ד' מדות). ח, ג (מדה"ד – אלקים). ח, ג (ו' מדות – ו' ימי בראשית, מבינה). ט, א (דתהו דתיקון, ההפרש). יא, ג (חי שבמדבר). יא, ב (מוכנים להתפעל מצ"ע). יא, ד ואילך (שרש המדות בעצמות הנפש. בבהמה חזקים מבאדם. מדות של קטן חזקים – הטעם). יב, ב (מעלת מדות דבהמה לגבי מדות האדם). יב, ד (התחלקות הקוין שבמדות – בתוקף). יג, ג (מעביר על מדותיו – ר"ע). טז, ד (כשחוזרים המדות בס"ג, מתכללים). יט, ג־ד (מדות שבבינה – צומח שבחי). כא, ד (קטנות וגדלות במדות, עץ ארז ואזוב). כב, ג (שבחכ' (ושברצון ותענוג) – ז"ת). כג, ב־ג (צומח, קטנות וגדלות שבמדות, ב' אופני גדלות במדות – בהתפעלות, בעצם. אנשי מדות). כג, ג (צמיחתן – משרשן הנעלם, כמו עץ השדה). כג, ד (נה"י – הסכם). כז, ד (עו"ע שבמדות משא"כ באותיות). כח, ד (מדות ודיבור – שמים וארץ). מט, ב (חו"ג המגולים, המכוסים, אחיזה למדות רעות). מט, ג (חו"ג המכוסים – בלי הרגשה). פח, ד (מדות דז"א ממדות דא"א). קכה, ג־ד (מדת אכזריות שבגרים, נתינים בימי דוד). קכט, ד ואילך (התכללות המדות). קסו, ב (ז' מדות – באר שבע). קעא, א.
ע"ע התפעלות. מוחין ומדות. עיבור. רחמים. תהו ותיקון.

מדידה:
רמד, א (בתומ"צ, בחכ').

מ"ה, ב"ן:
ב, ב (מ"ה – חכ', מברר ב"ן). ג, ב (מ"ה וב"ן שבחכ' – אין ויש פו"ח). ז, ג (תיקון ותהו, אור וחשך). ח, א (מלך השמיני הדר – מ"ה). ט, א (מ"ה – בגי' אדם). יב, ב (מ"ה מברר ב"ן, שרש ב"ן בס"ג שלמע' ממ"ה). יב, ג (מ"ה וב"ן באדה"ע, ב"ן – ממכ"ע). טו, ד (נשמות – מ"ה מברר נה"ב – ב"ן). טז, ג־ד (לאחר שמ"ה מברר ב"ן, עולה בשם ס"ג). כו, ג (תורה – תיקון). לא, ד (אדם בגי' מ"ה מברר ארץ – ב"ן). לב, א (עיקר השבירה בב"ן – אדום גבו' קשות). לו, ד. לז, א (הוי' אלקים). עד, ד (ע"י מ"ה שבקו האמצעי נעשה התכללות עד למטה מטה). עה, ג (עיקר שלימות שם מ"ה במ"ת). קכז, א (אחר תשלום הבירורים עולה ב"ן בס"ג). קלז, ד ואילך (היחוד דמ"ה וב"ן בנשואי יצחק ורבקה הוא יחוד כללי ודבר גדול מאד, משל דאברים כלליים ופרטיים). קסב, ב (ע"י הברכות ליעקב כל שפע לב"ן ע"י מ"ה). קעח, ב־ג (משה, אלי'). קסח, ג (הרים וגבעות – מ"ה וב"ן). קעד, א (דרגות ביחוד מ"ה וב"ן בנישואי האבות והאמהות). קפז, ד (שם מ"ה החדש דא"ק). קצא, ד (שרש יעקב משם מ"ה החדש). ר, א (ב"ן – מל' נק' אשת חיל). ריא, ב (שרש יוסף משם מ"ה החדש).
ע"ע בירור. יחוד. תהו תיקון. מהות.

מהות, מציאות:
יז, ד (מהות ומציאות בספי', בלי מ"ה – בלי מהות). מח, א (ראי' שמיעה, קירוב ריחוק – ידיעת המציאות והמהות). פ, א (מ"ה ל' מה פשפשת ול' מהות – אין ויש דחכמה).

מואב:
ע"ע לוט. עמון ומואב.

מוח, מוחין:
יא, ב (גידי המוח שנק' נערוי"ן, מל"ב חדרים שבמוח, בכל הגוף). יא, ג (בחי' מדבר). יב, ג (מוחין רק ממזלות ומותרי מו"ס, צומח שבחכ'). צ, ב־ג (מצד הרחבת השכל יכול להפוך סברא המחייב לזכות – כי יצר לב האדם כו'). קי, ד ואילך (נטיית המוחין, שתק רב). קכב, ג־ד (גידי המוח).
ע"ע מוחין ומדות.

מוחין ומדות:
ט, ב (התפעלות המדות תלוי בהתבוננות – גם מדות הטבעיים). ט, ג־ד (שיעור התפשטות המדות לפ"ע המוחין, וגם עצם גידולן לפ"ע גידול המוחין). ט, ד ואילך (מדות טבעיים מתולדתו ומ"מ המדות נולדים מהשכל). י, א (אופן הולדת המדות). י, ב (מה שמדות נק' תולדות השכל קאי על מדות שבשכל, מוחין ומדות מהותים נפרדים). י, ג ואילך (טבע שני. שליטת השכל במדות). יא, א (השכל עושה לבושים להמדות). יא, ב (המוח מורה מקום למדות). יא, ג (השכל מעביר למדות, הגידים ממוצעים ביניהם, מדות – חי שבמדבר, שכל – מדבר. מוח שליט על הלב כמו אדם על בהמה). יא, ד (המדות בשרשם למעלה מהשכל – ז"א בעתיקא כו', לכן יבא להתפעלות שלא לפ"ע ההתבוננות). יב, א (התגברות המדות גם נגד השכל – מצד שרשם. מה שהמוח שליט – אינו שליט בעצם המדות). יג, א־ב (בגדול, השכל פועל בהמדות חלישות והתכללות – מב' טעמים). יז, א (מוחין שולט על מדות מצד הביטול שבחכמה). כב, א־ב (בינה נק' אם הבנים, גידול המדות ע"י השכל – בב' אופנים). כג, ד (מדות הכלולים במוחין. עיבור יניקה ומוחין דגדלות). כט, א (כמו חו"צ, כונן שמים בתבונה דוקא). מו, ג (יחוד חצוני דאו"א לצורך העולמות). מו, ד (תולדות המדות מחיצו' בינה). צ, א־ב (שינוי ממהות למהות ע"י מיצר הגרון). קי, ג (דעת כולל חו"ב וחו"ג). קי, ד (התחלקות חו"ג גם בנקודת ההשכלה – ו"ק דאבא ז"ת דבינה). קכג, א (מוחין לפ"ע המדות – לפי שכלו יהולל איש). קע, ב (מדות לפי המוחין).
ע"ע גדלות קטנות. ידיעה. שכל.

מוח,לב, כבד:
קכב, ג. קלח, ב ואילך (אברים כלליים – משל ליחודים כלליים).
ע"ע יחוד.

מועדים:
קעו, ב (ג' מועדי הוי' – ג' אבות).
ע"ע שבת.

מוצאות:
קכא, ד (ה' מוצאות הפה).

מושכל מורגש מוטבע:
מז, א.
ע"ע הרגשה.

מותרות:
קכג, ג (חיצו' שבחיצו' שבהשפעה כמו שערות). קכד, ב ואילך (שרש המותרות למע' מגוף הדבר). קכה, ב (מותרות גסים וזרים כמו כינים). רמח, ג ואילך (ע"י חטא עה"ד שנתערב טו"ר נעשה מותרות פסולות חיצו' וכו'). רמט, ב (בחכם מופלג אין מותרות).

מזבח:
פד, ב (לה' הנראה אליו).
ע"ע קרבנות. שולחן. שיתין.

מזיקין:
כו, ב (נבראו בע"ש בה"ש).
מזל, מזלות:
יב, ג (נוצר ונקה כו' דא"א). יט, א (אין לך עשב כו' – רק מהעלם לגילוי). כא, ג-ד (שפע רוחני, מזל מחכים כו'). לו, ג-ד (ב' מזלות נוצר ונקה – תושב"כ, שבע"פ). מג, ד (השפעתן וסיבובן). נו, א (מזלייהו חזי). נו, ב (נו"נ, הכל תלוי במזל). קנו, א (מזל מחכים, מעשיר כו'). רכג, א (שפע המזלות). רלג, א-ב (מזל ונוצר – צומח).
מחילה:
ע"ע סליחה.
מחיצה:
ע"ע פרסא.
מחלוקת:
עה, א (סילוק אור הברכה, בית שני). עט, ד (לש"ש, שלא לש"ש).
מחנה:
קסג, ב (מחניים – אר"י אר"ח יחד). קפד, ג (יעקב חלק לשתי מחנות – דוגמת תהו שיש ב' קרין). קצו, ד (ד' מחנות שכינה).
מחשבה, דיבור, מעשה:
ג, א (במעשה נתברר אמיתית השכל, אין חכם כו'). ז, ג-ד (הבריאה ממחשבה לדיבור). ח, ב (נש"י עלו במחשבה, מחשבה ורצון). ח, ג (מו"ד – העלם וגילוי). י, ד (הבל הדיבור שרש בפנ"ע, מ"מ המח' שולט). יח, ג (מח' כללית – כלל אל הפרט). מט, א (מעשה בפועל, בירור האחרון). נ, א (שלימות במעשה דוקא, אמת). נו, ד (מאמר סתום, פתוח). קכד, א (מח' א' מראש לסוף, בסקירה א'). קנד, ד (ב' מדרי' במח' – הבאה בדיבור, עצם המח' – עלמא דאתכסיא). קסח, ד ואילך (מח' – בחי' לאה). קסט, ד (משוטטת תמיד בהקיץ ובשינה). קע, ג-ד (בחי' לאה המקבל מיעקב). קעג, א (אותיות). רל, ד (מח' אחת – שכולל ראש וסוף בסקירה א' – מ"ד שמים וארץ כא' נבראו). רמד, ג ואילך (מחשבה כללית, הכל בסקירה אחת). רמד, ד (התהוות בי"ע).
ע"ע סוף מעשה כו'.
מחשבה הקדומה:
ע"ע א"ק. מחשבה דיבור מעשה.
מט"ט:
צט, ג (מכלים דו"ק דברי').
ע"ע סנד"ל.
מטי ולא מטי:
נז, ב (נוגע ואינו נוגע, מרחפת). קלב, ד. קס, ב.
ע"ע רצו"ש.
מטמון:
רמז, ג ואילך (ג' מטמונים הטמין יוסף כו').
מי בוכים:
ע"ע מים.
מי השילוח:
ד, א (בשמחת בית השואבה).
מי חטאת:
לא, ד.
מיכאל:
מ, ב (מקריב נשמות כו'). צט, ג. קו, א (מיכאל שר של חסד, הסכים על הגז"ד של סדום). רט, א (כהנא רבא מקריב נשמות ע"ג מזבח העליון).
מילה:
פ, ג (מילה ופריעה – התגלות ה"ח ביסוד). פ, ד (הסרת הערלה, מצוותו אחר חטא עה"ד). פח, א (החילוק בין אברהם יצחק ויעקב). צג, ב (למע' מתורה, ר"ת מי יעלה גו'). צג, ד (מלמטלמ"ע מלמעלמ"ט, עיקר ההבדלה בין ישראל לאחרים באות ברית). צד, א (הפרשת הערלה). צד ב (כנ"ל ברוח'). צו, ב-ד (מילה [בירור] הב'). ריג, ב (מילה ופריעה דערלת הלב). ריט, א-ב (מילה ופריעה – פרעה, ח"ש-מ"ל, מי יעלה כו' – ר"ת מילה).
מים:
א, ב (אין בהם גוון, היולי, מצמיח, מטהר). א, ג (עירוב מים במים, מ"ע – ח"ע, מ"ת – ח"ת). ב, ד (ירידת מים עליונים למים תחתונים במ"ת, צורך עליי'). ד, ב (מ"ע ומ"ת, ג' מדרי'). ז, ג. ז, ד (חכ' – דתהו, דתיקון). ח, ג (מים עליונים – מים תחתונים, מים קדמו לארץ). לא, ג (מי המרים – המתקתם, מי סוטה). לה, ג (חיבור מים עליונים ומ"ת ע"י רבקה). לז, ג (העלאת מ"ת, ע"י ניסוך היין). מט, א (מים הרעים, נטי' מהאמת). נח, ד (מים רבים לא יוכלו וכו'). נט, א (מים רבים לא יוכלו כו' ואדרבה). סא, א-ב (מים רבים לא מכבים האהבה לאהפכא חשוכא לנהורא עד שנק' נייחא דרוחא). סא, ב (חיבור מ"ע ומ"ת במבול כמו לפני הבריאה וכמו לע"ל). סב, ב (מים רבים לא מכבים כו' מצד אה"ר העליונה). קמב, ד (טבע מים עליונים – מלמעלמ"ט, מים תחתונים מלמטלמ"ע). קמג, ב (ב' אופני מים עליונים – שברקיע, ושבארץ שמוצאים מיד. מ"ת בתהום – מים חיים).
ע"ע אור מים רקיע. מי השילוח. מי חטאת. מעיין. מתיקות. נהר. ניסוך המים.
מ"ן מ"ד, העלאה והמשכה:
יד, ב (בשביל מטר). כח, ד (האם מגדלת נקודת טיפת מ"ד). עא, ד. צד, א-ב (תערובות פסולת במ"ן ומ"ד, השליא). צה, ב (בירור שני להכלל במ"ד). קמח, ב-ג. קמח, ג-ד (עיקר שפע המוליד מטפת מ"ד, אר"י אר"ח, תולדות יצחק בן אברהם). קמט, א (לע"ל עלי' המל'). קסג, ד (העלאת מ"ן להמשיך אוא"ס למטה). קסה, ב. קפו, א (מנחה ששלח יעקב העלאת מ"ן לתהו). קפט, ד (– מנחה, לעורר השפעה). קצ, ד (רמז בתיבת מנח"ה). קצד, ב (כל העלאה גורם המשכה – כניסה ויציאה). רד, ג-ד (– מאלמים אלומים). רח, ב (כל העלאה בשביל ההמשכה). רט, א (העלאת מ"ן דנשמות ומלאכים עד מקורם בלבד). רי, א-ד. ריא, ג-ד (ב' מיני העלאה – להמשיך או"פ ומקיפים). ריא, ד (כורע בברוך, מ"ן). ריב, א-ב (והנה תסובינה אלומותיכם הכנת כלי לקבל המשכת מ"ד). רכו, ג (י' הרוגי מלכות). רלח, ג ואילך (ב' מיני העלאת מ"ן והמשכת מ"ד, צדיקים ובע"ת).
ע"ע המשכה. עלי'.
מיתה:
לג, ג (שרשו ברע מורגש). מ, ב (מיתת נשיקין). קנט, ב (הרע הוא המות, והמות הוא הרע). ריג, ד (ד' מיתות בב"ד של מעלה).
ע"ע מלאך המות. חיים.
מכות, עשר מכות:
מ, ב (חסד שבגבו').
מלאכה, ל"ט מלאכות:
לא, ד (להפריד הטוב מהרע). קסז, א (ל"ט מלאכות – התלבשות התורה בעה"ד לברר, לע"ל לא יצטרכו לזה).
מלאכים:
יט, א (יש מלאכים שנק' עשב, חיות כו'). כה, ב (נק' חציר, יצירת גופם ונפשם כא' כמו בע"ח, עשה מלאכיו רוחות גו' אש גו'). כו, ד (ביטולם למלכות – ארץ עילאה, ברו"ש ושיר – תיקון). כז, ד (התכללותן רק מצד הארת שם מ"ה עליהם). לד, ד (עלייתם ע"י שיר). לז, ב (שירת המלאכים). מט, ד (אופני הקדש – קדש בלי ו', חכ'). נ, א (בבי"ע, אופנים בבחי' עיגולים). צז, ג (יש מלאכים שנק' עיינין). צט, א (סוגים במלאכים, יכולים לומר ע"ע בשם ה'). צט, ג (ויש מלאכים שהם רק מרכבה בחי' בריאה נבדלת). קטז, ב (ב' מיני מלאכים). קכד, א (מלאכים דבי"ע – אברים חיצו').
ע"ע מרכבה. שיר.
מלאכים ונשמות:
כז, א (נשמות מפני' הכלים ומלאכים מחיצו' הכלים). כז, ב (ביטול הנשמות – ביטול בעצם, ביטול המלאכים רק ביטול היש. טעם שלנשמות ניתן גוף גם ולא למלאכים).
מלאך המות:
מט, ד (אין לו שליטה בעוסק בתורה). ס, ב ואילך (טעם שנק' טוב מאד).
ע"ע חיים. מיתה.
מלבוש:
נח, א (אותי' בשלום).
ע"ע חשמל.
מלחמה:
לב, ב-ג (בירור ע"י דוד בדרך מלחמה, משא"כ שלמה). רמט, ד (מהתערבות הקולות המרים והשמחים, מתבררים ונעשים ניגון טוב).
מלך:
לד, ג (מדרי' בביטול אל המלך, שמיעה ראי'). עו, ד (ירוץ אדם לקראת מלך עכו"ם שאם יזכה יבחין וכו'). קט, ב-ד (צריך להיות שומע כל דין כו', מלך המשפט לא בכל עת, יום ההכתרה, שלא בשעת הדין כולו רחמים כו').

קלב, ב (הסתכלות ביקרא דמלכא). רב, ב (מאן מלכי רבנן).
ע"ע מלכות.

מִלְכָּה:
קל, ד (בתואל בן מלכה). קלט, ב (בחירי"ק ולא בפתח). קסו, ב־ג (בחיריק, אשת נחור).

מלכות:
יב, ג (ב"ן – ממכ"ע, מקבל מקטנות ז"א). כט, ב (ארץ עילאה, דומם, אותיות). לו, ד (ב"ן – מל' פה תושבע"פ, מתניתין מלכתא). לז, ג (תושבע"פ, ב"ן, אלקים, שירה). מא, ג (כוללת כל ההפכים – שיר מרובע). מא, ג־ד (דוד – התנשאות וביטול). מא, ד (אין אני – ב' הפכים, תכלת). מב, ג (ד' רבתי). ס, א (הארת כבוד מל' בכל העולמות). סו, ב (מל' דא"ס נעשה כתר לא"ק). פ, ג־ד (פתח האהל). פג, ב (נק' דל, נער ונערה, צדיק צדקה). פט, ג (ואגדלה שמך – עלי' מל' עד מל' דא"ס). צא, א (ה"א דשרה – בנין המל' בבנין שלם). ק, ג (מקבל ומשפיע, עליית המל' בלילה והמשכתה בבוקר, אבן ספיר). קד, ד (והוי' – הוא וביתי דינו). קז, ב־ג (בנינה מהגבורות, המתקת' מחסדים דז"א). קח, ב (לפעמים גובר חסד ולפעמים גבורות). קכז, א (עלייתה אחר תשלום הבירורים). קלו, ב (עליית המל' לע"ל). קס, ד (חקל תפוחין קדישין). קסג, ג (בי"ע יש מאין מהארה דהארה דמל', אין בו שינוי אינו נבדל). קסג, ד (מל' דא"ס אחה"צ – הקו, יחיד חי העולמים מלך). קסו, ב (מל' נק' באר שבע שכלולה מז"מ). קעב, ג (רחל). קפח, ב (מל' דא"ס בחי' שם בלבד ונק' שמי' רבא, נק' מחשבה הכללית – ולית מחשבה תפב"כ). ר, א (אשת חיל). ר, ג־ד (ה"ג דמל' – תשוקת המל' לעלות ולא ידום, בכ"א). רטו, ב (פרעה דקדושה, ממל' דחסד נבנה חסד שבמל' וכו'). ריז, ג (כלול מאו"כ, פו"ת. כח הפועל וע"י נעשה פו"ח בכל הנבראים). רכד, ג (אותיות, חלק עשירי דהשפעה). רלד, ב (מל' דא"ס – דומם שלפנה"צ).
ע"ע אור של תולדה. אנא אמלוך. דוד. מ"ה ב"ן. מלך.

ממוצע, ממוצעים:
יא, ג (גידי המוח – ממרצע בין מוח ולב). כד, ב (ממרצע בין כל אחד מדצח"ם). לד, ג (בין ב' בחי' ביטול, סמיכת גאולה לתפלה, העמוד, שיעור ב' פתחים). מד, ב (חולם – ממוצע בין קמץ למלאפום). סה, א־ב (בין כוחות הכלולים בנפש להמתלבשים בגוף – אדם אמצעי). פ, א (עצם אות יו"ד – ממוצע בין העלם וגילוי. א"א – ממוצע בין מאציל לנאצלים). צו, א־ב (מיצר הגרון – ממוצע בין מוחין למדות). צא, ג (רוח, ווריד"ן), צא, ד (חו"ב). צג, א (מקיף דלבונה). צח, ב (מגשמי' לרוח', מעצם להתלבשות). צט, א־ד. קט, ד (משפט). קיב, א־ב (דעת). קטז, ב (משפט שבתורה). קכט, ד (רוח – ממוצע בין אש ומים, דעת, ת"ת). קמ, ב־ג (בכל עלי' צ"ל עמוד – ב' מיני ביטול). קעו, ד (השבטים ממוצעים בין האבות לבנ"י). רכ, ב (תפלה – ממוצע בין קלא דלא אשתמע דח"ס לקול דיבור). ריג, ג (הקנה – ממוצע בין מוח ולב).
ע"ע התכללות.

ממכ"ע, סוכ"ע:
קצט, ד (גם סוכ"ע בכלל השפעה בעולמות). רמ, א.
ע"ע אור ומאור. מקיף ופנימי. עיגול.

מן:
צו, ג.

מנוחה:
לד, ד (מנוחה מעליות, בהגיע למהו"ע יח'). סא, ג־ד (כששובת ממלאכה, או"ח, בכל עולם לפ"ע, נייחא דנפשא בעשי', דרוחא ביצי' כו', מנוחה עצמית).
ע"ע שבת.

מנחה:
קפו, א (מנחה ששלח יעקב – העלאת מ"ן לתהו). קפט, ד־קצ, א (ענינו כמו דורון למלך).
ע"ע קרבנות. מ"ן מ"ד.

מנין:
קפ, ד ואילך (לע"ל מונה הניצוצות).
ע"ע פסוקים – אז תעבורנה הצאן ע"י מונה (ירמי' לג, יג).
ע"ע ניצוצות.

מנשה:
ע"ע יעקב. ברכה.

מסירות נפש:
לה, ג (מס"נ על תו"מ למעלה ממס"נ דכלות הנפש). נח, ד (על קדה"ש – מצד אהבה הטבעית). קעו, ג (מיחידה, ירושה מהאבות). רכו, ג (די' הרוגי מלכות).

מסך:
לה, א (פועל בהאור שינוי המהות). קסג, ג (המסך בין אצי' לבי"ע).
ע"ע נרתק. צמצום.

מספר:
קכא, א (יחידות במל' עשריות בז"א ואו"א ומאות בכתר). קכו, ד (מספר המרובה והמועט – תירוץ הסתירה שבספה"ק). קכו, ד–קכז, א (שני חיי שרה בלי מספר). קצט, ב (מאות ואלפים – חו"ב וכתר). רה, ד (מספר מרובה ומועט – או"כ). רכא, ג ואילך (יש מס' לאורות ואין מספר לכלים). רכב, ג (מספר ולמע' ממספר. גבול בבל"ג).
ע"ע ספר יצירה (פ"א מ"ז) לפני א' כו'.

מספרים פרטיים:
ב:
קצו, ד (ב' שהן ד' ת"ת, ד' דגלים).
ג:
ז, א (ג' שעות ראשונות כו' השניים כו').
ד:
עיין מספר ב.
ז:
קעב, ג (עבודת יעקב ד' שנים לרחל).
ח:
קיב, א (אותיות דהוי' אדנ"י).
יא:
קיז, א (י"א ארורים דקליפה).
י"ב:
ז, א־ב (י"ב שעות, ג"ש כו'). קכט, ג (י"ב בקר ביש"ש, צירופים דהוי'. י"ב גבולי אלכסון). קנח, ד (י"ב צירופים דשם הוי' – שעות היום).
כב:
קסה, א (וישכב [במקום] – יש כ"ב [אותיות התורה]).
כד:
לה, ג (כ"ד דרבקה – כ"ד ספרים). קכח, א (כ"ד ספרים).
לב:
מו, ג (ל"ב שבילין, נמשך ללב). קיב, א (ל"ב חדרים שבמוחין). רלט, ד (ל"ב נתיבות חכ'. שיניים).
לו:
נז, ג (ל"ו – אלה). פח, ד (ל"ו – ז"א).
לט:
ע"ע מלאכה.
מט:
מו, ד (מ"ט פנים טהור, טמא).
נ:
קח, ג ([באברהם] נ' צדיקים – ה"ח כלול מי').
נג:
רכט, ב (להשקות הג"ן סדרים דתורה).
ע:
צ, ב (שבעים שנה בצאתו מחרן).
רפח:
קכו, ד (ותתן טרף – רפ"ח עם הכולל ניצוצות). רו, ג־ד (רפ"ח, התחלקותו לריבוי).
ע"ע ניצוצות.
שי:
רכח, ב (ש"י [עולמות] – ב"פ קנה חו"ב).
שעה:
קסג, ג (שע"ה נהורין).
ע"ע ישועה.
ת:
מז, ג (ת' עלמין דכסופין). קסב, ד (ד' מאות – שקל כסף שנתן לעפרון, ת' עלמין דכסופין כו', ד' מאות איש דעשו).
אלף:
ח, ד (אלף שנים כיום כו' שיתא אלפי שנין כו' אלף השביעי).
ת"ר אלף:
קנב, ב (מספר נש"י).

מעבר יבק:
ע"ע יבק.

מעון:
נה, ב (אותיות נועם).

מעיין:
ה, א (ונהר, חו"ב). קסט, ג, ד (נביעתו תמידית – מצות ת"ת תמידי).

מעלות:
ד, א (ט"ו מעלות).
מעקה:
קעח, א (פרסא).
מעשה אבות סימן לבנים:
ע"ע אבות.
מעשה בראשית:
ב, א־ב (החכ' שבמע"ב יש בו מח"ע, לכן התיקון הוא ע"י עמל תורה).
ע"ע בריאת העולמות. חכמה.
מעשר:
קסח, ב (עשר אעשרנו – ב' מיני מעשר תשובה ומע"ט). ריז, ב (מרץ ותבן דק"נ פטורים ממעשר).
מצבה:
קסה, א (דיעקב).
מצה:
קסו, ד (מחי"ת דחמץ נעשה מצה).
מצוות:
ז, א (גדול משכרה). סג, א (מעשה המצוות – מעלת שרשם). פג, א־ב (במצוות גשמיים שורה עצמות האור כו'). פג, ג (מעשה המצוות פועלים יחודים למע', הכנה ע"י האבות). פז, א (ברוח', בגשמי'). קלח, ג־ד (התכללות במצות, ברכה כוונה ומעשה). קסה, ג (מצוה באתב"ש הוי', כמונח בקופסא). רד, ב (בא"ת ב"ש – הוי'). ריח, ד (כנ"ל). רכב, א (בדברים גשמיים ובשיעורים כו' ועכ"ז מתלבש אור הוי'). רלו, א (בימוה"מ יהי' שלימות במצוות – כמצות רצוניך). רלז, א (לבושין להנשמה).
מקוה:
ה, א (ד' יודי"ן דמ' סאה). קצו, ב (אין ה־טומאה נעשה טהור אלא שהובדל ע"י המים).
ע"ע טהרה, נהר.
מקום:
מג, א (שרשו – ו"ק דשם הוי', הנה מקום אתי). פח, ד (הוא מקומו של עולם כו'). קסד, ג (ו"ק דאצי', אבני המקום – אותי' דאצי').
מקום פנוי:
יז, ד.
ע"ע צמצום (הראשון).
מקיף ופנימי:
ל, ב ואילך (ההפרש בין אר"מ לאו"פ). ל, ד (אר"מ בלתי מוגבל בכלי, מובדל, מסמא עיני החיצונים ואין להם יניקה). מג, ד (שמים – מקיף). מד, ג (אר"מ דהשמש). נג, ד ואילך (השראת מקיפין בהיותר חיצוני, בביטול החומר כו'). נו, א (האר"מ דהאדם הולך עמו בכל אשר יפנה, מזלייהו). נז, א־ב (הפרש בין אותיות סתומות או פתוחות – מקיף ופנימי, מ"ם סמ"ך – ב' בחי' מקיף, חי' יחידה). צג, א (אר"מ דקדושה מסמא עיני החיצונים). קלא, ג־ד (יפ"ת יפ"מ). קס, ב (רצו"ש. אר"מ מצחצח חצי הכלי מבחוץ ואו"פ כו' מבפנים). קסח, א (פני' העליון נעשה מקיף לתחתון). קפו, ב (מקיף ופנימי שייך רק בבחי' השתל').
קפח, ג־ד (ב' מיני השתל', דוגמא במוחין במדות).
ע"ע אר"י אר"ח. נר"נ ח"י. סובב כ"ע וממלא כ"ע. עיגול.
מראה:
קלא, ד (ב' מיני מראה – אר"י אר"ח). קלב, א (ע"י המסך המדובק בה באחורי' חוזר האור).
ע"ע אר"י אר"ח. יופי.
מרגלים:
טז, ב.
מרה לבנה:
קמג, ד (עוצם הקלות ופיזור הנפש, ליצנים).
ע"ע מרה שחורה. פלשתים.
מרה שחורה:
קמד, ב. רט, ג (הטבעית).
ע"ע מרה לבנה.
מרובע:
נז, א (מ"ם סתומה, תיבת נח, לסרבה המשרה, התיישבות).
ע"ע אותיות פרטיות – אות מ"ם, אות סמ"ך.
עיגול.
מרירות:
סא, ב (מצד הריחוק מה', בגלותא דוקא). ריד, ב (משכח התקשרותו לעוה"ז). ריד, ג־ד (מרירות ושמחה – ב' קוין שקולים, יחודם).
ריג, ד (יין המשכר). רלז, ב.
ע"ע יין. שמחה.
מרכבה עליונה:
ה, ג (הג' קוין שבמרכבה פני נשר כו'). עד, ד (כלילין דא בדא). קכט, ג (התכללות במרכבה באופן הא'). קל, ב־ג (התכללות במרכבה באופן הב'). קעו, ד (שבטים – מרכבתא תתאה). קפט, א (חיות שבמרכבה – למטה נעשו חיות טמאות). רמג, א (ג' תנאים לבחי' מרכבה).
ע"ע אבות. אדם. נשר.
משה:
ב, ג (טעם שהתורה נתנה ע"י משה, אתפשטותא דמשה בכל דרא נותן כח לברר). ב, ד (הכאה בסלע, תיקון לישראל). יד, א (חי רק קב שנה, בגי' בשגם, פנו"ח דתיקון). יד, ב (הוא משיח, לפני שלימות הבירור, לא האיר בו בחיצו' כמו בפני'). יז, ב (ונחנו מ"ה, חכ', ביטול). כה, ד (האצלת רוחו על הזקנים). לה, ב (לא הוצרך להפשטת הגשמי' בשעת הנבואה). לח, א (ונחנו מה, למעלה מביטול היש). מח, ג (ההפרש בין משה לנביאים). נא, ד (ביטולו, נבואתו בלא ביטול גשמי, שלח נא גו'). נד, ד (לא אכל בהר, מעלת גופו, שכינה מדברת וכו'). עו, א (שפלות והתנשאות). קי, ב (שרשו). קיז, א (כי טוב הוא – בט' רבתי, לעומתו בלעם). קיט, א (משה יוסף בשרש א'). קעח, ב (שרש נשמתו גם לאחר שנעשה הגל). קצד, ג (תורה, מן המים, מחוקק, חכמי הדור, ר"ע ניצוץ משה). רב, ב (שרש ת"ח ממשה). רב, ד (עניו כו' לכן שרה בו ח"ע בתמידית). רז, ד (שרשו, כבד פה). רלג, ב (כבד פה). רכו, א (טעם שנק' מחוקק). רכז, ד (כי טוב בט' רבתי).
ע"ע בירור. לע"ל. משיח. תהו תיקון. יוסף.
משיח:
ז, א (צדיקיא בתיובתא). יד, א־ב (משה הוא משיח לפני הבירור למטה, בחיצו' כמו הפני' – חיים נצחיים). כו, ב (תיקון והתיישבות האור). לב, ד (וגבה מאד – למעלה מאדם, אבל לא מאדם שלפני החטא). לו, ד. נא, ד (וגבה מאד וגם תכלית הביטול). סא, א (צדיקייא בתיובתא). סג, א (וגבה מאד – כתר ש"ט). סה, ב (ירום, יעלה, ונשא, וגבה). עד, ב (קיבוץ גלויות ע"י משיח). עו, א (התנשאות דיש האמיתי). עו, ב (משיח מדוד – הגבהה משפלות). עו, ד (ביטול, וגבה מאד). צב, ב־ג (ונהרו אליו כל הגוים). צו, ג (וגבה מאד). קנד, ד (קץ – לא גליא). רכח, ג (בחי' יוסף מלך הח'). רלד, א. רלה, ד. רמז, א (משיח נצחי משא"כ משיח בן יוסף).
ע"ע דוד. יין. לויתן. לע"ל. משה.
משכן:
יט, ב (גופו של אדה"ר – מעפר משכן העליון). מא, ג (גווני יריעות המשכן).
ע"ע בית המקדש. גוונים.
משל:
מז, ג (ע"י המשל מתברר אמיתית השכל).
ע"ע שלמה. ועיין לקמן מפתח משלים.
משנה (ששה סדרי):
פז, ב (לימוד ששה סדרי משנה – תוס' אור בו' מדות דחכ'). קצא, א (כלים כמו זרעים – חסד וכו').
משפט:
ז, ב (ע"פ חכמה). מא, א (משפט צדק – תורה). קט, ב (ת"ת הכלול מחו"ג, מלך ב־משפט יעמיד ארץ). קטז, ב (משפט שבתורה).
משפיע ומקבל:
ח, ג (שמים וארץ, מי קדם). טו, ג (אין משפיע בלא מקבל). טז, ד (לאחר הבירור המקבל למע' – עטרת בעלה). כא, ג־ד (המשפיע בכל מקום בבחי' רוחניו', והמקבל גשמי'. שמו"א, מדות ודיבור, צומח ודומם, ז"א ומל'). כו, א (עו"ע, או"כ – יחודם). לז, א (הוי' אלקים, מ"ה וב"ן אלקים ואנשים). לז, ג (כנ"ל, תושב"כ ותושבע"פ – בינה יתירה, א"ח עט"ב, נקיבה תסובב). מה, ד (תורה וישראל). מז, ד (חו"ב). סב, א־ב (צדיק עליון ותחתון – התקשרות עצמית מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט). עג, ב (האברים זל"ז). צד, א־ב (תערובות פנו"ח בהשפעה, בעבודה). ק, ג (מל'). קכז, א־ב (עכשיו אין כח בב"ן לברר כ"א בכח המשפיע, משא"כ לע"ל, שמה בקולה). קנ, ב (אהבה ממשפיע למקבל). קסט, א־ד (זיווגייהו לפרקים כי תענוג תמידי אינו תענוג). קסח, ד (אבות אמהות, פרנסת האיש עבור אשתו מצד שרש המקבל). קעד, ב (מקבל צ"ל ביופי יותר מהמשפיע מב' טעמים). קעט, ד (בנים בנות מ"ה ב"ן כו').

קפ, א (עלמא דדכורא, דנוקבא, תלוי מכח הנשיקין). קפו, ד (הכלל בכל יחוד משפיע ומקבל שצ"ל המשכת מקיף דחיבוק מהמשפיע תחלה לעורר תשוקת המקבל). קפז, ד (בכל יחוד בהכרח שיתגלה עליהם מבחי' עליונה יותר). קצד, ג (התקשרותם). רא, ג-ד (בכל השפעה צ"ל הילוך השפע בהמשפיע עצמו טרם שמתקבל – יו"ד עקב). רז, ד ואילך (בעליית המשפיע לקבל אינו יכול להשפיע דטריד למיכלע, ב' מדרי' באלם). ריב, א (סיבוב המקבל לפני היחוד כמו חופה). ריב, א-ב (המקבל צ"ל כלי לעורר המשפיע, השבלים ליוסף). רל, ד (מחלו' אם שמים קדמה לארץ או כו' – מחלו' בשרש משפיע ומקבל, או"כ). רל, ד ואילך (חפץ המשפיע תלוי בהמקבל).

ע"ע השפעה. התקשרות. יחוד. יוסף. יסוד. נעוץ תחילתן בסופן כו'.

מתיקות:

לא, ג (דמי המרים).

ע"ע גבורה. עריבות.

מתן תורה:

ב, ד (במ"ת ירידת ח"ע לח"ת, בראשית כשביל כו', ירידה צורך עלי'). ג, א-ב (חיבור מ"ע ומ"ת בזמן מ"ת). ז, ב. טז, א (גילוי אלקות במורגש ונכשלו). יז, ב (גילוי אוא"ס בחכ'). נז, ד (ס"ר נשמות במדריגות שונות, בהתכללות כאיש א'). סב, ג. סג, ג. עד, א (התכללות כל ישראל בשעת מ"ת). עה, ג (שלימות דשם מ"ה במ"ת). פ, ג (דירה בתחתונים). פג, א. קלב, ב (הסתכלות ביקרא דמלכא כו'). קנ, ב (נעשה ונשמע, כתרים). קסט, ב (ממ"ת נמשך התקשרות דכנס"י לדורות). קעו, ב (בחי' גבורה דיצחק). ריח, ב (התגלות פני' דקודב"ה תורה וישראל). ריח, ג (לפני ולאחרי החטא).

ע"ע משה. עשרת הדברות. תורה.

נ

נבואה:

כז, א (אור נשמתם גובר על גופם). לה, ב (הפשטת הגשמי', לפי"ע הגילוי. כה – שינוי המהות, משא"כ משה). מח, ג (ראיי', לפי"ע הפשטתם). נא, ד (הפשטה בעת הנבואה משא"כ משה). צג, ג (אינו רשאי לחדש). רט, ד (רק מבחי' המל').

ע"ע משה.

נבוכדנצר:

עה, ב. ריט, ג (בשביל הג' פסיעות פסקו לו גדולה כו').

נבראים:

ריז, ג (כלולים מחומר וצורה, פו"ח, גו"ר כו').

ע"ע התהוות. חו"צ.

נגע:

צג, א (אותיו' ענג).

נדה:

לט, ג (הל' נדה – מראות).

נדר:

קסז, א (נדר של יעקב – הפרטים שבו).

נהר:

ה, א (מעיין ונהר). סב, ב (כשטף גדול והתגברות, ועד"ז הבלבול דטרדות הפרנסה). קמג, ב (מ"ע שבארץ). קצו, ב-ג (– הפרסא שבין כתר לחו"ב, משם יפרד להתחלקות, משא"כ מעבר הנהר). רכט, ב (נילוס – פישון).

ע"ע מים. נהר דינור. נילוס.

נהר דינור:

לג, ד (טבילת הנשמות בשביל העלי'). קצז, ב (הפרש בין נהר דינור וגיהנום). ריד, ב (מזיעתן של חיות).

ע"ע טבילה.

נובלות:

פב, ג (ג' נובלות הן וכו'). פב, ד (שרשם). קכד, ב.

נוגה:

נא, ב (– ל' הוגה ובליטה כמראה הקשת כן מראה הנוגה).

נוני ימא:

מג, א (נוני ימא עילאה – נשמות דאצי').

נועם:

נה, ב (אותי' מעון, פנימי' התענוג). קמט, ג (פני' התענוג בגבורות ותוקף, מה נעמת – הפלגת התענוג).

ע"ע תענוג.

נוצה:

ה, ב.

ע"ע כנפיים.

נח:

יד א (איש צדיק). יד, ג (יסוד אבא). מא, א (ע"י קרבנו הפך למדה"ר – חו"ג). מו, א (יסוד אבא, תיבת נח). מו, ב (ואשתו). נו, א-ב (ג"פ נח שבפסוק אלה תולדות גו', ג' בני נח, הדורות עד נח). נו, ג (שרשו, שרש תיבת נח, התעכבות נח וג' בניו בהתיבה שנה שלימה). נו, ד (הפלא שבשינוי בנין התיבה). נז, ג (בתיבת נח אין יניקה כמו לע"ל וגר זאב וכו'). נח, ג (תיבת נח – ג' מדורים, היו שם שנה שלימה כמו ולד, מרובע ולא עגולה). סב, א (ב' פעמים, מצא חן). עה, א (בני נח תקנו חטא דור המבול מעט). קכד, ג (שרש נשמות הגבוהות מאדם עד נח). קלט, א (שרש נח ובניו וכו'). קצח, ב (נח ובניו, חם אבי כנען תוקף הקלי').

ע"ע מבול. מרובע. צדיק. קו האמצעי.

נחש (הקדמוני):

טז, א (קנאתו באדם וחוה). לא, ג. לג, א (שרשו, ידיעה מורגשת במציאות הרע, נתקנא באדם וחוה וחשק שידעו גם הם, הסית אדם להכיט בהיכלות הטומאה). לג, ב (כששמע הציווי שלא לאכול מעה"ד חרה לו מאד – הטעם והמשל לזה). לג, ג-ד (בחר בתערובות טו"ר שיהי' לו קיום, השתדלותו בערמומיות ושקר, אבל ידע האמת). פט, ג (נחש הנחשת דמשה). קטז, ג (ערמתו וכו'). קעח, ג (שורש הקליפות כו', מעשה ברחב"ד). רלה, ד.

נחשת:

פט, ג (נחש הנחשת דמשה).

ע"ע גוונים.

ניגון:

ע"ע שיר (ניגון).

נילוס:

קצז, ב. רכט, ב (הראשון בהד' נהרות היוצאין מעדן).

נינוה:

קנג, ג.

ע"ע יונה.

ניסוך המים:

לז, ג (כמו לע"ל – למע' מסודות התורה הנק' יין).

ע"ע יין.

ניסים:

לה, ב (שינוי צירופים, נס שבטבע ושלמע' מטבע). מא, ד (התגלות למע' מן הטבע בטבע). נו, א. סה, ג. קמו, ג (גדול נס האחרון דמיהב יהבי כו').

ע"ע רחב"ד.

ניצוצות:

עד, ב (קיבוץ גלויות – קיבוץ הניצוצות). פ, ד (ע"י מילה נתעלו ניצוצי קדושה לשרשן). פד, ב (העלאת ניצוצות ע"י אברהם). קכו, ד (ותתן טרף – רפ"ח עם הכולל). קלז, ב (מרחפת – מת רפ"ח). קפא, א (מנין הניצוצות לע"ל). ר, ב (בשרשן נק' הון יקר ונעים). רו, ג-ד.

ע"ע בירור. גרים. קיבוץ גלויות. שבירת הכלים.

נסיונות:

לח, ב-ג (דאברהם, בכל ישראל). עד, א (ישראל עומדים בנסיונות בלי שינוי). קלו, ד (ישראל באו לידי נסיונות במשך הדורות ועכ"ז נשארו בעצם ההתקשרות כו').

ע"ע אהבת ה'. התקשרות. מס"נ. קניגא. קשר.

נסיכים:

ריז, ב (ח' נסיכי אדם).

נסיעה:

(רו"ש – בכל נסיעה יש עלי' וירידה).

ע"ע אברהם.

נסכים:

ע"ע יין. יין המשומר. ניסוך המים.

נעוץ תחלתן בסופן וסב"ת:

כא, ב (אין דחכ' ודומם דגוף אדם). כא, ב-ג (בעבודת ה'). כב, ד (או"ח, בחכ' יסד ארץ, ארץ קדמה). כה, א (כל הגבוה גבוה ביותר כו'). קסח, ד. רל, א (ההפרש בינו לסוף מעשה עלבמ"ח).

ע"ע גבוה. השפעה. סוף מעשה עבמ"ת.

נעימות:
ע״ע נועם.
נעמה:
מו, ב (אחות תובל קין אשת נח).
נער, נערה:
פג, ב (מל׳).
נפילה:
נ, ג. קפח, ד (איקרי מת).
ע״ע שבה״כ.
נפילים (בני ענק):
ח, א (שרשם). כ, א (יצאו במקצת מגדר האנושי). כו, ב (שרשם מפסולת מ״ד).
ע״ע תהו תיקון.
נפילת אפים:
קמא, ג (ביטול למע׳ מי״ח). קפו, ב־ג (ללקט ניצוצות שנפלו).
נפלאות:
ע״ע פלא.
נפש, נפש וכוחותי׳:
יח, א (התכללות הכוחות כא׳ מצד עצמות הנפש – משל לעקודים). כח, א (נפש המדברת – ע״ש האותיות). סז, ב (כוחות הכלולים בנפש, מתגלה התחלקותן כשמאירין בגוף, לכן נק׳ אדם פנימי). סח, א (בהכרח להיות ממוצע בין כוחות הכלולים וכוחות המתלבשים – אדם אמצעי). סט, א (עצם הנפש, שלילת העצם מכוחות הנעלמים יותר משלילת כוחות הנעלמים מהגילוים, מאיר על כל הכוחות בשוה). צח, א (ריחוק ערך העצם מהכוחות המתלבשים ומ״מ מתחברים). קכב, ג־ד (פו״ח שבאדם, גידים). קסט, ד (כח הדמיון – בחי׳ אחרונה שבמח׳). רה, ב (ביטול כוחות הנפש בהעצם).
ע״ע גוף ונפש.
נפש האלקית ונפש הבהמית:
יב, ב (יש כח בנה״ב להעלות נה״א). טו, ד (נה״ב מע״ש דנוגה, תהו). מו, ב (שרש נה״ב). נג, ג (שרש החומר דנה״ב גבוה יותר). ס, ג (שרש נה״ב בתהו, למעלה מנה״א). קכא, ג (רע מנעוריו – מצד תערובות טו״ר מתאות אב ואם). קנח, ג (רב תבואות בכח שור).
נפש רוח נשמה חי׳ יחידה:
סא, ג (נייחא דנפשא ממלאכה – בעשי׳, דרוחא ממדות שבלב – ביצירה וכו׳). צה, ג־ד (פעולת מקיף דחי׳, מזלייהו חזי, מורגש ובלחי מורגש). צו, א (אין לנפש קשר עם יחידה).
נצח:
ח, ד (יום ד׳ – אלף הד׳, בית ראשון, בית שני ענף החסד).
נה״י (נצח הוד יסוד):
ע״ע הסכם. מדות.
נקודה, ספירה פרצוף:
סה, ד (נקודה קו שטח – עקודים נקודים ברודים). קפז, א (נקודות על וישקהו, תהו בבחי׳ נקודות – כתרים).
ע״ע נקודה, קו שטח. נקודות.

נקודה, קו שטח:
מה, א. סה, ד (נקודה ספי׳ פרצוף). קפז, ב (נקודה – העלם דחכ׳, נקודות ע״ג וישקהו). רלב, ד (ד׳ מדרי׳ דאין ויש).
ע״ע נקודה, ספי׳ פרצוף. נקודות. קו.
נקודות:
מד, ב (קמץ, פתח, חולם). מה, א (יובל בחולם ובמלאפום). מה, ב (קמץ דיבל). סד, ג (בשם הוי׳ – ציר״י בחסד שו״א בגבורה וכו׳). קלט, ב (חיר״ק – להקטין הענין, פתח – גילוי). קפז, א (נקודות על וישקהו, חולם). קצב, ג (סגול עליון ותחתון). קצה, ב (שורק – הג׳ עדרי צאן ששלח יעקב, סגול). רטו, ב (חולם – מקיף בהעלם ע״ג האותיות). רכט, א (חולם). רלח, א (שורוק, סגול – בעבודה).
ע״ע נקודה, ספי׳ פרצוף. נקודה, קו שטח.
נקודים:
יג, ג. יח, א (כמו העלם דחכ׳ באו״כ).
ע״ע תהו תיקון.
נרתק:
לה, א (משל לשם אלקים, שינוי מהות אור השמש, הנרתק הוא סיבה להזיו). קכח, ב־ג (בנרתק דבר והיפוכו – מסתיר ומגלה, א״א לגילוי בלי הנרתק). קסז, ג (לבוש המסתיר מגוף השמש עצמו).
נשיקין:
קנא, א. קעט, ד (וינשק לבן כו׳). קפ, א (המשך – נשיקין דלובן העליון). קפז, א (יחוד או״מ באו״פ, נקודות על וישקהו).
נשמה, נש״י:
ד, ב (נק׳ בנים, ירידה צורך עליי׳). ד, ג (גם לע״ל נשמות שטין ע״פ מ״ע דח״ע, שרשם במי נמלך וכו׳). ד, ד (גם עתה יש נשמות גבוהות ששטין בכל התורה בשיטה א׳). ה, ג (שבבחי׳ קטנות – נק׳ אפרוחים). ו, א (נק׳ בנים, כרחם אב על בנים). ו, ב (פני אדם – ע״י תו״מ מגיע לבחי׳ כי לא אדם). ו, ד (ביצי״מ בבחי׳ קטנות וגם במ״ת). ח, ב (עלו נש״י במח׳, מתקשרים בתורה). ט, ג (טבע הנשמות – ובחרת בחיים). טו, ג (שרשם בתיקון, באו״כ, בפנו״ח). טז, א (נשמות גבוהות, בהתנשאות). יט, ג (עצם מהותה למע׳ ממאמר ודיבור). כ, ג (דאדה״ע – יו״ד דחכ׳). כז, ב־ג (א״צ תיקון, ירדה רק לברר הגוף). מ, ב (נשמות גבוהות – עלייתן). ס, ד (מבחי׳ התיקון, ירידתה בשביל הבירור, עי״ז מתעלה לבחי׳ התהו כמו שהי׳ לפני השבירה). קכה, ג (טו״ר בנשמות, גלגולים). קכט, א (נשמות נק׳ נרות שמאירים גם במקום חשך ואפלה). קלב, א (אתם עדי, טובת מראה). קמב, ג (גילוי מלמע׳ לעורר נשמות באהבה). קנב, ב (נשמות חדשות). קנט, ד (עלי׳ בכל יום). קעב, ב־ג (נק׳ רחל כו׳). קעו, ג־ד (אמונה כו׳ ירושה מאבות ביחידה – כמו טבע בנפשתינו, הכרה באחדות ה׳ כו׳). קעח, ב־ג (נשמות מלמע׳ מן הפרגוד). קפ, ג (דבי״ע שרשם מתהו). קפט, ג (הכח להמשיך אוא״ס בכלים מצד שרשם בעצמות). קצח, ג (ירידתם בגוף ופיזור נשמות בגשמיות ועולים בתפלה למע׳ משרשם – כמו סוחר להרויח העלאת ניצוצות). רטו, ב ואילך (אני ישנה בגלותא).
ע״ע אדם. חי׳ יחידה. ישראל. מלאכים ונשמות. נר״ן ח״י.
נשר:
ה, ג־ד (קו אמצעי, רחמים). ה, ד (ב׳ הפכים בכנפיו – הגבהה והשפלה). ו, ב. קנט, ג (כנפי הנשר. למע׳ מהעלאת המלאכים). קעב, ב (פני נשר – רחמים).
ע״ע כנפיים. מרכבה.
נתינים:
קכה, ד (אכזריות הנתינים בימי דוד).

ס

ס״ג (שם):
ע״ע ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן. שבירת הכלים. תהו ותיקון.
סדום ועמורה:
עז, א (טעם שנתהפך). קח, ג (פירוד, שלי שלי כו׳, תהו).
סובב כ״ע:
רמ, א.
ע״ע ממלא כ״ע.
סוד:
לו, ג (גי׳ יין, יצא סוד – סוד דשם הוי׳ יצא מהעלם דאלקים).
ע״ע יין. שמחה.
סוטה:
ע״ע מים.
סוכה:
נז, ג (סוכת שלומיך, סכך, כי בסוכות – מקיף דמ״ם סתומה).
ע״ע אור מקיף. מועדים. אוה״ע.
סומק:
ע״ע גוונים.
סוס:
קסד, ב (אותי׳ נק׳ סוסים).
סוף מעשה עבמח״ת:
קכז, א. קסח, ד (אין נותנים לאדם פרנסה אלא בשביל אשתו). רל, א (במח׳ תחלה – לפני תחלת המח׳ – ההפרש בין סוף מעשה כו׳ לנעוץ סוב״ת כו׳). רלא, ג־ד (גמר המעשה עלה בעצמות ממש).
ע״ע גבוה. השפעה. נעוץ סופן כו׳.
סופר ספר וסיפור:
ח, ב. רכד, א ואילך.
סו״מ וע״ט:
לא, ב (לתקן חטא עה״ד).
ע״ע עה״ד.
סחורה:
ר, ב (הסחורה דהרפ״ח ניצוצות בשרשם נק׳ הון יקר ונעים כו׳).
ע״ע כנען.

סחיטה:
ריג, ב ואילך (סחיטת הענבים (בהחלום) – הסרת ערלת הלב).
ע"ע יין. ענבים.

סט"א:
עג, ג (כקליפה לפרי, ישות). צב, ב (מהלל לקדושה להוסיף יניקה). קלט, ד (ההפרש בין סט"א לסט' דקדושה, חסד דישמעאל).
ע"ע נוגה. קליפות.

סיבוב:
ריב, א (נקבה תסובב כו', עיגול שלמע' מהמשפיע, לפני היחוד). רי, ב־ג (והנה תסובינה כו'). רטו, ג (סבוני גם סבבוני, רשע מכתיר צדיק).
ע"ע חופה.

סיפור:
ע"ע בראשית (ספר). סופר ספר וסיפור.

סכין:
קס, א־ב (כשרות הסכין לשחיטה).
ע"ע שחיטה.

סליחה:
קב, א־ב (סליחת העוונות). קטז, ג (שרש הסליחות, עת רצון).

סם חיים:
לא, ג.
ע"ע קטורת.

סנד"ל:
צט, ג (ביצי', קושר כתרים לקונו).
ע"ע מט"ט.

סנהדרין:
יא, ד (בסנהדרין יושבין זקנים דוקא). קנח, ב (כמו דגים שבים). קיט, א (סנהדרין שלמע').
ע"ע מוחין ומדות.

סנחרב:
כו, ד. מ, ב (אופן מפלתו). עב, ב.

סניגור:
קב, א (קטיגור נעשה סניגור). ס, ב (קטיגור עצמו נעשה סניגור).
ע"ע הכרעה. ימין שמאל.

סנפירים:
ע"ע לויתן.

סעודה:
נד, ד (דע"י, דלויתן). קס, א (דלע"ל, כל הצדיקים יאכלו בסעודה זו ודוד יברך).
ע"ע יין המשומר, לויתן, שבת, שור הבר.

ספיחים:
רמז, ב.

ספירות:
טו, ד (ע"ס דנוגה דעשי' – מתהו). יז, ד (עשר ולא תשע כו'. חד ולא בחושבן. מציאות הספי' רק אחה"צ מהקו. ע"ס הגנוזות. בלי מ"ה). מה, א (שיער בעצמו כו' ע"ס הגנוזות – נקודה, בגילוי בקו, באו"כ – שטח). מה, ב (ע"ס שבעצמות, בלי מ"ה, למע' משיער בעצמו כו'). סד, ג (כל ספי' כלול מאו"כ). סז, א (יחוד ע"ס במאצילן גם אחה"צ). סח, ב־ד (ג' מיני אדם במא' דפתח אלי'). סט, א (ע"ס הגנוזות – בלי מ"ה). פ, ד (ג' קוין). צז, ד (ע"ס אינן היפך האחדות, נק' רזא דשמא קדישא – שמות בלבד וכו'). קג, ד ואילך (עשר ספי' דאו"י, דאו"ח). קכו, ב־ג (ע"ס דכתר. מאה שנה). קמב, ב (מיוחדים). קסג, ג (ע"ס נק' בלי מ"ה כי כלא חשיבי). רכד, ג (בהשפעה נמשך רק המל' והט"ס נשארים בהעלם).

ספר, ספרים:
ע"ע בראשית (ספר). סופר ספר וסיפור. ועיין ערך הבא.

ספר הישר:
פד, ד (הטעם שספר בראשית נק' ספר הישר). פה, ד ואילך. פו, א־ג (ישר – למע' מנטי' לקוין). קלה, א ואילך (טעם שספר בראשית נק' ספר הישר). קעג, ג (ספר הישר, למע' מהתחלקות).
ע"ע ישר. בראשית (ספר).

ספר תורה:
נו, ב (תלוי במזל).
ע"ע מאיר.

סקילה:
ע"ע מיתה.

סתים וגליא:
ה, א (קוב"ה אורייתא ישראל).
ע"ע פו"ת.

ע

ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן:
טו, ד (ס"ג – ג"ס, סיבת השבירה). טז, ד (עליי' ב"ן בס"ג. יג, ג (ס"ג – תהו). יג, ד (ס"ג אותיות ג"ס, תוקף הישות). כט, ג (ע"ב – מילוי יודי"ן, מ"ה – מילוי אלפין, בחי' יצירה). מז, א (ע"ב דס"ג). סד, ג (ע"ב ס"ג – חו"ב דאצי'). עח, ד (ס"ג – בינה, משם יפרד). צ, ג (ע"ב גי' חסד). קלט, ד (ע"ב בגי' חסד). קעה, א (התכללותן – יפ"ת כו').

עבד:
קפב, ב (ע"ס דנוגה – עבד ושפחה).

עבודה ועבודת התפלה:
טז, ד (הרגשת עצמו אחר התפלה). כא, ב־ג (נתב"ס בעבודה – יר"ת יר"ע). כו, ג־ד (רצו"ש, אוי"ר). כז, ד (ביטול, תפלת י"ח בלחש). לא, ד (מיני עבודה באדמה – אופני בירור ותיקון). לד, ב (בתחלה ביטול היש, שיר, השתחואה בי"ח). לה, ד (עובדי אלקים – לתקן אלקים). מ, ג (מי יעלה – אם אינו ראוי לכך נופל, וכן יש שהיו יראי ה' ועובדים שנדחו מלמעלה – דין שבחסד). מט, ב (חו"ג המגולים המכוסים, אחיזה למדות רעות, יחו"ע יחו"ת). נ, א־ב (שפת אמת ושקר, בעת התפלה ואחר התפלה). נ, ב (תערובות טו"ר בתפלה). נ, ג (גסות בעבודה מתהפך לרע גמור). נ, ד (עבודה בישות, בביטול). נא, ב־ד (מהרגשת עצמו מסתעף רע – דרגות בי"ע בזה). סב, ב (טרדת המח' בעניני פרנסה בתפלה). עא, ג (התכללות חו"ג, אוי"ר). עג, ג־ד (הנפילה שאחר התפעלות מדות הטבעיים בתפלה). צד, ב (ערלת הלב בעבודה). קלב, ג ואילך (התגברות השוב על הרצוא). קמז, ד (עכשיו – אהבה ושמחה). קמט, ב (עבודה לפי טבע הנשמות, אהבה או יראה כו'). קנט, ג (אהוי"ר – רו"ש). קצג, ד (רו"ש בתפלה). קצד, ב (רו"ש). קצז, א־ב (תשוקה דרשפי אש מהפך אש זרה דתאוות). ר, ג־ד (צמאה לך כו' לעלות מההסתר, דוגמת המל', חולת אהבה). רא, א־ב (פנו"ח הלב, אמת ושקר בעבודה). ריג, ב (שפלות וביטוש להסיר ערלת הלב). ריג, ג־ד (יין המשמח והמשכר בעבודה). ריד, ב (פסולת דהתפעלות, מרירות). ריד, ד (בקשת ברוך אתה ה' להמשיך גילוי אלקות בנפשו). רמא, ב (בחול – בכל לבבך נפשך, בשבת אהבה בתענוגים). רמב, ב־ד (שינויים בעבודה).
ע"ע הרגשה. התפעלות. תפלה.

עדות (עדים):
קלב, א (ישראל, תו"מ). קסה, ב (שרש התורה נק' עדות).

עדן:
ד, ד (עדן עילאה – יו"ד). יח, ג (עוה"ב). מט, א (למחכה לו, למאן דמדייק כו'). סב, ג (פנימי' ח"ע – טעמי המצות). עח, ד (פני' אבא פני' עתיק כו'). פא, ב (עדן – תענוג). קצו, ב־ג.
ע"ע גן עדן. לע"ל. עוה"ב. עמוד.

עוז:
ב, ב (תורה, כח ועוז לברר). ג, א־ב (דתורה, לברר).
ע"ע בירור. חכמה. תורה.

עולא, רב עולא בר אבא:
לד, ג (גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשי' כו' – ביטול בלימוד התורה).

עולם:
קסג, ג (ריבוא רבבות עולמות – מהארה דה').

עולם הבא:
רכו, ב (פר"ס אותיות ספר).
ע"ע לע"ל.

עומק רום עומק תחת:
ה, ד (רחמים, נשר). רט, ג.

עוונות:
ע"ע חטא. סליחה.

עוף, עופות:
ע"ע כנפיים. מרכבה. נשר.

עור:
קפג, ב (כתנות אור בא').

עורב:
רלט, ב (עורבים שכלכלו אלי').

עזי פנים:
טז, ב (בכל דור ודור).
ע"ע חוצפה.

עיבור (ועיבור יניקה מוחין):
ט, ד (מדות בהעלם השכל). רג, ד (עיבור

יניקה מוחין). רז, ד. רח, ב (אותי' – עד יעבור, גלות). רח, ג (עיבור ראשון ושני).
ע"ע גלות. התפעלות. לידה. מוחין ומדות.

עיגול, עגולים ויושר:
ט, א (יושר – תיקון). נג, ב (עגו"י – תהו ותיקון). נז, א (עיגול אינו מתיישב משא"כ מרובע, אות סמ"ך). פז, ד. קנז, ב (עגו"י – תהו ותיקון). קפב, ד (עובר לסוחר מל' סחור – עיגולים). קפח, ג-ד (עגולים ויושר שבקו – שרשו בחו"ג שבאוא"ס, תהו ותקון).
ע"ע או"מ או"פ. מרובע. תהו ותקון.

עילה ועלול:
רה, א (יש יחס ביניהם). רז, ד ואילך (עליית העילה לקבל). רכד, ג (העילה משפיע רק חלק עשירי). רלא, ב (הוטבע בעילה להתענג בהשפעה).

עין, עינים:
קב, ג-ד (עין טובה, רעה). קג, א (ב' עיינין, פקח עינך חסר – ע"פ הרוב מכריע משמאל לימין). קג, א-ב (ב' עיינין דטו"ר אתהדרו לחד – טוב עין שלמעלה מעין טובה). קי, ב (פקח עינך – ל' יחיד – עינא פקיחא דלא נאים, תרין עיינין אתחברו כחד). קיד, ב (עין ימין ושמאל – לטב לביש). קיד, ב-ג (עין השכל). קיד, ג-ד (ב' מיני ראיי'). קיח, ב (גבין על עיינין, סגירת העינים בשינה). קיח, ג-ד (דומה דודי לצבי – ישן ועינו אחת פתוחה, במ"ת – עין בעין, לע"ל, בלעם – צר עין ונסמית, משה – טוב עין – לא כהתה עינו כו'). קטו, ב (ב' עינים – נו"ה דחכ'). רמב, א (אדמימות בעין – הסיבה).
ע"ע הסתכלות. ראי'.

עיר:
קעו, א (עיר אלקינו – צירופי אותיו' התורה).

עלוקה:
לב, א. רטז, ג (הרעה תמותת רשע).

עלי', העלאה:
ב, ד (ע"י העלאת התחתון, מתעלה העליון ממילא, משל כלי הגבהה). לג, ד (עליית הנשמות ממדרי' למדרי', ע"י ביטול שע"י שירה, נהר דינור, העלאה למקור בשביל התחדשות). לד, א (בעבודת ה', ע"י ביטול). לד, ב (מגעה"ת לגעה"ע, מג"ע לאצי', מבבלי לירושלמי – מאה תעניות דר"ז). לו, א (עליית נשמיות לרוחני' בקרבן. כל העלאה ע"י שיר). לז, ב (עליית מל' להכלל ע"י שיר). פד, ב (העלאת ניצוצות ע"י אברהם כו'). פט, ג (קונה הכל, העלאת ניצוצות). קמז, א (ב' אופני עלי' – בסדר והדרגה ושלא בהדרגה). קנט, ד (עלי' בכל יום ויום כמו באברהם הלוך ונסוע כו'). רו, ד ואילך (עלי' מן הפירוד ליחו"ע). רט, ד (עלי' הנשמות במזבח עליון ע"י מיכאל – ב' דרגות בביטול). רמט, ג (עליית העולמות בע"ש, סיפור הבעש"ט).
ע"ע גבוה. מ"ן מ"ד. נסיעה. עליון תחתון. שיר.

עלי' לרגל:
רח, ב.

עליון תחתון:
כ, ד (מלמטלמ"ע: העלאת העליון תלוי בהתחתון [משל דכלי הגבהה הנק' ליוועד], חו"צ, גו"נ. מלמעלמ"ט: נהפוך הוא). קמ, ג (חיבורם ע"י ממרצע – ב' מיני ביטול). קסז, א-ב (ירידת העליון להתחבר עם התחתון העלאת תחתון לעליון, וצדיק עליון ותחתון). רה, ג-ד (או"ח או"י, שליטת העליון על התחתון, אחדות וריבוי).
ע"ע או"י או"ח. גבוה. העלאה והמשכה. עלי'. מ"ן מ"ד.

עלמא דאתגליא, דאתכסיא:
קנד, ג-ד (מו"ד). קנח, ב (כמו ברואים שבים ושביבשה, נשמות גבוהות כו' כמו דגים). קסח, ג-ד (לאה, רחל).
ע"ע מח' דיבור.

עם הארץ:
נ, ד (ולא עם הארץ חסיד הי' דוקא בזמן ביהמ"ק משא"כ בגלות האחרון שיכוון הע"ה יותר להאמת).

עמוד (שבין געה"ת לגעה"ע):
לד, ב (בין געה"ת לגעה"ע, ביטול ועלי'). לז, ד (הגוונים הנראים בו, כנגד שיר פשוט, כפול וכו'). לט, ג-ד.
ע"ע גוונים. ג"ע. עלי'.

עמון ומואב:
צ, א (עמון אותי' נועם – בינה דקליפה, מואב – חכ' דקליפה, בירורם בימי שלמה).

עמל:
א, ד (אדם לעמל יולד כו', עמל שיחה, תורה). ב, א (עמל תורה – לתקן וללבן). לה, ג (עמל תורה – פלפול, מגיע באור העצמות ומהפך חשך לאור).

עמלק:
טז, ב.
ע"ע גסות. הוי'. חוצפא. עזי פנים.

ענבים:
ריג, ג (פרטי הנשמות).
ע"ע גפן. יין. סחיטה.

ענג:
צג, א (אותי' נגע).
ע"ע תענוג.

ענוה:
ע"ע ביטול. משה. עקב.

ענן:
נז, ב-ג (על הכפרת, בעב הענן – סתר עליון).
ע"ע חשמל.

עפר:
ע"ע אש רוח מים עפר. יסודות. פלשתים. פרעה.

עפרון:
קפב, ד (ד' מאות שקל כו'). קפג, א (נוגה דבי"ע, ירידת הכסף לעפרון).

עץ:
יג, א (יובש ולחלוחית שבו). לא, ג (השלכת עץ להמתיק מי המרים – מבחי' עה"ח). קז, ב (המתקת העץ, מבחי' עץ החיים). קמז, ד (ממעל לעצים – הב' מיני עצים).
ע"ע יסודות. עץ החיים.

עץ הדעת, חטא עה"ד:
ל, ב (המשיך רע באדם, בידיעת אלקים – טו"ר מובדל ובאדם בתערובות). לא, א (הציווי לאדם לטובתו). לא, ד (תיקון החטא – עבודת האדמה, ל"ט מלאכות, משא"כ לע"ל). לב, ב. לב, ג (קודם החטא הי' העולם בהזדככות מושלל מתערובות, חמורו דרפב"י, אם גם לע"ל). לג, ב (לפני אזהרת עה"ד לא הסית הנחש כ"כ). מו, ב (שרשו מתחיל מצד גילוי החו"ג דאימא בז"א. אין אחיזה בפני' בינה וכו'). קנז, ב (שורש הענין). קפג, ד (קודם עה"ד הי' אדם מושל בכל וכמו אחר הבירור). רטז, ב (תערובות טו"ר כמו שמרים ביין למ"ד גפן הי' וכו'). רטז, ג (אם לא אכל לא הי' מות כי אין רע יורד כו').
ע"ע בירור. טו"ר. עה"ח.

עץ החיים:
לא, א (שרשו למעלה מטו"ר). לא, ב (בבחי' מקיף אין יניקה, משא"כ באכילת עה"ח בבחי' או"פ). מו, ב (עץ – יסוד אבא, החיים העליונים). מט, ד (תורה).
ע"ע עה"ד.

עצה:
קלג, ג (שכל נברר).

עצם והתפשטות:
רו, א (הכלל דעצם בלתי מתחלק נאמר רק בהעצם כשעדיין בפשיטותו).

עקב:
קפא, א (עקבי הצאן).
ע"ע יעקב. ענוה.

עקודים:
ט, א (ע"ס עקודים בכלי א'). טז, ג (לא הי' שבירה). יח, א (כל הע"ס בכלי א' בהתכללות). יח, ב (בעקודים לא הי' שבירה – ביאור הטעם). סה, ד (כלולים בכלי א'). סט, ד (טעם שלא הי' שבירה). עג, א (ההתכללות דעקודים). מד, ד (עקודים בכלי א'). קפז, ד.
ע"ע נקודים. שבה"כ. תהו תיקון.

עקיבא, רע"ק:
יג, ג (מעביר על מדותיו. מבחי' תיקון). קמ, ד (זלגו עיניו כו'). קסט, ב (זלגו עיניו מרזי תורה). קצד, א ואילך (מעלת ר"ע שנכנס בשלום כו'). קצד, ד (ניצוץ משה, עיקר תושבע"פ ע"י ר"ע וה' תלמידיו, תיקון). רט, ב (התקשרות). רכה, א (דרש על כל קרן).
ע"ע אבנים. עשרה הרוגי מלכות. פרדס.

עקידה:
ע"ע יצחק.

ערב רב:
נ, ג (גסותם – במעט ריחוק נדחו ונפרדו).
ע"ע ירבעם.

עריבות:
יג, א (מתיקות וחריפות יחד).
ע"ע מתיקות.

ערלה:
ריג, ב (ערלת הלב – טמטום הלב).
ע"ע מילה.

ערמומית:
מח, א. עט, א (ארמי אובד אבי – חכ' דקליפה).

עשו:
פט, ד (רישא דעשו בעטפוהי דיצחק). קנג, ג (אם הי' נתברר הי' למע' מיעקב, שרשו). קפז, א (וישקהו).
ע"ע יצחק. יעקב. מספרים פרטיים – ת'. תהו.

עשיר, עשירות:
קמה, ב (טבע העשירים). רד, ג (לע"ל עשירות בבחי' א"ס).

עשרה הרוגי מלכות:
רכו, ג (מס"נ, מעלתם).

עשרה מאמרות:
א, א. א, ד (מילין דהדיוטא, ומ"מ שרשם מעשה"ד). ז, א (עש"מ כלולים בבראשית – בשביל התורה, בראשית נמי מא', מא' פתוח). ז, ב (– מילי דהדיוטא, ועכ"ז יש בהם הארה דח"ע, בראשית נמי מא'). ז, ד (בי"מ ההעלם בא לידי גילוי). ח, ב (מאמר סתום). ח, ד (מא' יהי אור דיום א' – מקור להשפעת החסד דאלף הא'. מא' יהי רקיע – מקור לדין כו'). יב, ב (קדמו בהמות לאדם – הטעם). לה, א (אותיות דעש"מ). מז, א (מא' סתום, פתוח). קסד, א (האותי' דעש"מ).
ע"ע עשה"ד. רשב"י.

עשרת הדברות:
ג, ב (חיצו' ח"ע בעשה"ד לברר). ז, ב (עצמות דח"ע בעשה"ד מקור לעש"מ). צג, ג (אנכי ולא יהי' – בירור טו"ר).
ע"ע מ"ת. עשרה מאמרות.

עתיק יומין:
יב, ג (חסד דע"י – בגלגלתא, גבורה דע"י – בח"ס). מג, א (יסוד דע"י, ממתיק ומשקיט רוח סערה). מז, ג (עיקר התגלות ע"י בחיצו' בינה). סה, ב (ת"ת דע"י נעשה כתר לא"א). פא, ב (התגלות ע"י בבינה). פא, ב (עתיקא קדישא, סתימאה). פב, א־ב (בינה, הוא דא עתיקא ממש). קג, ב (לית שמאלא בהאי עתיקא). קפג, א (ממוצע בין א"ס לנאצלים). קצז, ב (גבורות דע"י, עובר לסוחר).
ע"ע א"א. בינה. יצחק. תענוג.

פ

פגם:
קנב, ג (נכרת משרש ראשון, כי אבי ואבי עזבוני). קנז, ג (הפוגם בע"ס דמל' נכרת משרשו). קפד, ב (ברכה לא שריא באתר פגים).
ע"ע חטא. יתום.

פה:
לג, ד (ה' מוצאות, דיבור העליון). קכא, ד. קפח, ד (בחי' תיקון).
ע"ע חלומות.

פחד:
ע"ע יראה.

פירוד:
ע"ע ריבוי.

פלא:
סה, ב (פני' הכתר, עושה פלא – שאין הכלי מסתיר, שרש לת"ת). סה, ג (נסים, אראנו נפלאות למטה כמו למע'). פ, א (ל' הפלאה וכסוי). רכ, ג ואילך (נפלאותיך ומח' אלינו). רכא, א (נפלאות שבתורה – פניה"ת). רלב, ד. רלו, ג (אדון הנפלאות, עושה פלא).
ע"ע אותיות פרטיות – אות אל"ף. ח"ס. כתר.

פלוסופים:
צז, ב (קושייתם על השגח"פ).

פלפול:
מט, א (ע"י פלפול מתברר יותר נקודת האמת, תלמוד בבלי, תערובת זר, חידוש).
ע"ע חו"ב. תורה.

פלשתים:
קמג, ג־ד ואילך (מל' מפולש, קליפה דהוללות וליצנות, סתמו בארות דאברהם). קמד, א־ב (הפלשתים סתמו בעפר – עוצם הקרירות שלא ליזוז). קמד, ג (יר"ש דוחה קליפת פלשתים – בארות דפחד יצחק). קמד, ד (ההפרש בין קליפת פלשתים וישמעאל).

פמליא:
קסז, ג.
ע"ע שלום.

פנחס, ר' פנחס בן יאיר:
לב, ג (חמורו). קפא, ג (חמורו – מלפני עה"ד).

פנים:
מו, ד (מ"ט פנים, פנים מסבירות). קלד, א ואילך (ההפרש בין תושב"כ ותושבע"פ – פנים מאירות ופנים מסבירות). קעה, א (הדרת פנים). קעה, ב. קעה, ג (צהיבות פנים כו', הארת פנים).
ע"ע יופי.

פנימי אמצעי חיצון:
כט, ג (ג' מיני אדם). ל, א. קכב, ג (סוגי השפעות).
ע"ע השפעה.

פנימיות וחיצוניות:
ג, ב (בחיצוני' יש מעלה על הפני'). יד, א (דתיקון). נב, א (מעלת החיצו' לגבי הפני'). פז, ג (שרש החיצו' למע' מהפני'). פט, ד (בירור בין פני' לחיצו'). צד, א־ב (בהשפעה). קכב, ג־ד (פו"ח בהשפעה, בגו"נ). קכג, ד ואילך (באצי'). קס, ב (לע"ל יאיר אור הפנימיות בחיצוניות הכלים). קפה, ג (דחכמה). רא, א־ב (פו"ח הלב). רא, ד ואילך (דתורה – במ"ת נתחברו). ריז, ג (בכל ההשתל' יש פני' המוסתר וחיצו' בהתגלות שנק' לבוש, חו"צ). ריז, ד ואילך (התגלות הפני' בהחיצו').
ע"ע מותרות. מקיף פנימי. פנימי אמצעי חיצון. פניה"ת.

פנימיות התורה:
קעה, ג (בל"ג). רכא, א (נפלאות שבתורה).

פסולת:
ע"ע מותרות.

פסוקי דזמרה:
ע"ע תפלה. וראה לקמן במפתח סידור.

פסח:
מ, ד (יום א' דפסח – יום דט"ב).

פר:
רטו, ג ואילך.
ע"ע חלום. פרעה.

פרגוד:
ע"ע פרסא.

פרדס:
קצד, א ואילך (ד' שנכנסו לפרדס, מעלת ר"ע שנכנס ויצא בשלום כו', דוגמתו בכ"א).
ע"ע התכללות. מ"ן מ"ד. ר"ע. רצו"ש.

פריעה:
ע"ע מילה.

פרנסה:
ז, א־ב (בחסד ע"פ משפט התורה). לד, ב (הצלחה בפרנסה ע"י ביטול היש). סב, ב (התקשרות הנפש בטרדות הפרנסה).
ע"ע שולחן.

פרסא:
קעח, א (עד הגל – אותי' בלתי מסודרים, צורך הפרסא). קעח, ג־ד (אם יבקע פרסא בין אצי' לבריאה כמו"כ יהי' בפרסא העליון). קצו, ב (ע"י הפרסא בין כתר לחו"ב נעשה התחלקות).
ע"ע חשמל. מים. צמצום.

פרעה:
צא, ב (שרי פרעה ויהללו אותה ס"ת הוי', ל' פריעה והתגלות). צא, ד (בהיפוך אותי' עורף, שרי פרעה דק"נ). צב, ב (שרי פרעה ראו שרה תחלה, ויהללו). צב, ד (ע"י ששרה היתה בבית פרעה הי' לו רוב שפע וברכה). ריב, ג ואילך (ענינו פריעה והתגלות כל נהורין עילאין, ג' שרי פרעה בנפש). ריג, ג (דקדושה מל' פריעה והתגלות אלקות). רטו א־ב (חלומו). רטו, ב (פרעה דקדושה – בחי' המל' וההתגלות מל' פריעה). רטו, ג ואילך (חלומו בז' פרות כו' – בליעת הטוב ברע). רטז, ד ואילך (חלומו מדבר בטו"ר דעה"ד קודם החטא). ריז, א ואילך (פתרון חלומו – אחר הפה דתיקון). ריז, ב (החלום הכ' בסוג הצומח). ריט, א (ב' אופנים בפרעה – הסתר דהפני' או התגלותה. פרעה אותי' עפר – שפלות לגלות אוצר של יר"ש). רכח, ג ואילך (וביאור ענין ג' שרי פרעה, ולא זכר שר המשקים את יוסף). רכט, ב עד גמירא (המשך ביאור חלום פרעה).

פשיטות:
רו, א־ב (ריבוי מצד הפשיטות).
ע״ע אחדות וריבוי.

פתח:
ע״ע מ״ן מ״ד.

צ

צאן:
מה, ד (נשמות נק׳ צאן יעקב וצאן לבן, עובדא דהמקלות). קעא, ג־ד (עבודת יעקב בצאן, יציאת אורות כו׳). קעב, ב (קול צאן מעורר רחמים). קעט, ב (ל׳ יציאה). קפ, ג־ד (יציאת מותרי תענוג העליון). קפ, ד (טעם שהזכיר יעקב צאן קודם עבדים כו׳). קפב, א (הפי׳ בצאן רבות). רמג, ב (האבות היו רועי צאן כי אין בזה טרדא. הטעם האמיתי – כי הם רועים למע׳).
ע״ע מנין. ניצוצות.

צבאות ה׳:
קל, ג. קסד, ג.

צבי:
קיח, ג (דומה דודי לצבי – ישן ועינו אחת פתוחה. בגלות וכו׳). קכז, ג (בגלות אינו שינה ממש כמו הצבי כו׳).
ע״ע עין.

צדיק:
יד, א (קו האמצעי). לה, ג (מעשה צדיקים אתהפכא). סב, א (נח, תיבתו, ירידת אור צ״ע בצ״ת). קכא, ב (צדיק יסוד עולם – להגן ע״ע, עשרה צדיקים נגד ע״ס דיסוד להגן על העולם). קכח, ד (עבודתם להפוך הצמצום כו׳). קכט, א (ה׳ גוזר וצדיק מבטל). קמו, ג (גדולי מעשה צדיקים שעושים מיש לאין). קנב, א (נדמה להם היצה״ר כהר, קניגא לצדיקים לע״ל). קנג, ד (צדיקים שנעשים בע״ת). קנה, ג (בראת צדיקים ובחירה). קנז, א (צדיק ורע לו רשע וטוב לו – בגו״ר בב׳ אופנים). קנז, ג (לע״ל יגלה התענוג שבעבודתם). קסה, ד (קניגא לע״ל). קסז, א־ב (צדיק עליון, צדיק תחתון). קסז, ד (לע״ל וראו כל בשר ומ״מ העיקר לצדיקים). קפד, א (שלימות עצמם ושלימות שע״י תשובה – משיח אתא לאתבא כו׳). קצג, ג (התקשרות דמקבל ומשפיע, צ״ע צ״ת). רטז, ג (צדיק וטוב לו וכו׳, יסורי הצדיקים).
ע״ע נת. צדקה.

צדקה:
סב, ד (כוללת כל המצוות). פג, ב (למטה ובשרשה). קלו, ג. קמה, ג־ד (מביא הגאולה). קצט, א (צדקה שפזרן בגלות).

צור:
רד, ג (מל׳ דנוגה, לא נתמלאה צור כו׳).

צורה:
כט, ד (צורה עצמית – א״א).
ע״ע חומר וצורה.

צחוק:
ע״ע יצחק, רבקה, תענוג.

ציור:
ח, ב (המשל דציור של הרוצה לבנות כו׳).
ע״ע השערה.

ציון:
קלא, ד־קלב, א (סימן, ישראל נק׳ ציון).

ציץ:
קיד, א.

ציצית:
מה, ג (או״מ כללי).

צירופים:
יג, ד (פיזור האותיות בצירופים אחרים – שבה״כ, חלומות). כב, ג (צירופי אותיות – מקדמות השכל). לה, א־ב (העלאת צירופי אותיות למקורם והמשכת צירופים חדשים, ר״ה יו״כ וכל יום). מב, ג (י״ב צירופים).
ע״ע אותיות. חלום. שיר.

צלה:
מו, ב (מל׳ צל).

צלם:
נד, ב (מקיף דמ״ם – למע׳ מצ״ל). נו, א (מ״ם דצלם – יחידה). נז, ב (צל מ״ם – ח״י). צח, ד (צלם בדכורא, דמות בנוק׳). קכח, ג (אך בצלם כו׳, צלם הנפש). קנב, ב (אביוני אדם שנפגם בהם צלם אלקים).

צמיחה:
כ, ב (צמיחה שבגוף האדם אינו מתיחס להצמיחה שבנפש). כא, ג (צמיחה מהארץ ע״י שפע עליון מהשמים – והם יענו את הארץ). כב, א־ב (צמיחת המדות – ב׳ האופנים). כג, ג (במדות). רכה, ב (בתורה).
ע״ע רצח״מ. זריעה. גדלות קטנות.

צמצום:
יז, ד (צמצום הראשון, נק׳ בע״ח מקו״פ, רק ע״י צמצום יש מציאות לספירות, לפנה״צ – פשיטות). לה, א (הצמצום סיבה להתפשטות הזיו, ברישא חשוכא כו׳, נרתק השמש). סט, ב (צמצום בעצמות אוא״ס עצמו לבוא בבחי׳ מקיף). עב, ד (בנפש להתקשר בגוף). עו, א (צמצום הראשון, ממנו צמצום גמור דק״נ). צ, א־ב (צמצום דמיצר הגרון). צז, ג־ד (צמצום הראשון – התירוץ לריבוי מאחדות). קג, ג (צמצום קדם לחסד). קכח, ב־ג (שם אלקים, דבר והיפוכו – צמצום והתפשטות, א״א שיאיר אור מהמאור כ״א ע״י צמצום, אותיות דמל׳, ברישא חשוכא כו׳). קכח, ד (להפוך הצמצום לאור, לע״ל). קמב, ב (צמצום הרא־שון). קסא, ב (ברישא חשוכא והדר נהורא). קסד, ב (צמצום השפע ע״י אותי׳). קפט, ב (לך הוי׳ גו׳ הגבורה, צמצום רק באור ולא שייך במאור). קפט, ג (התכללות דצמצום והתפשטות בהקו מכח העצמות). רכ, א (רבות עשית – ריבוי הצמצו׳). רכב, א (צמצום אור הוי׳ בגבול, צמצם שכינתו בין בדי הארון).
ע״ע אוא״ס. אור ומאור. ספירות. קו. רשימו. העלם וגילוי.

ק

קדוש, קדושה:
לב, ד (קדוש מבטן, שלא בא לכלל טומאה). לג, א (למע׳ מטהור, דרגות בקדוש). עג, ג (ביטול). קכו, ד (קודב״ה). קלט, ד (עיקר ההפרש בין סט״א לקדושה בבחי׳ ההשפעה). קנב, ב (בקדוש ישראל – למע׳ מתומ״צ, יכול כמוני, או״ח). רכא, א (אין קדוש כהוי׳ ולא נערוך אליו קדושתו). רלו, ג ואילך (ישראל נק׳ מקדישי שמך). רלו, ד (ג״פ קדוש כשמשיגים האין המהווה אותם).
ע״ע קדש.

קדם (וקדמון):
ז, ד (טעם שמזרח נק׳ קדם). ח, ג (קדמון ולא ראשון – ת״י ת״א בבראשית). יג, ג (ימי קדם – מדות דתהו). עז, ג (מל׳ דא״ס).

קדֶש:
סה, א (מלה בגרמי׳ כו׳).
ע״ע שבת.

קו (וקוים):
ו, ב (קו הימין ושמאל – א״א לעלות בלי קו הרחמים). יד, א (קו האמצעי דת״י – נח). יד, ד ואילך (קו האמצעי נק׳ קו המשקולת – מכריע). טו, ב (תורה, תיקון – קו האמצעי). יז, ד (בא אחה״צ, גילוי ההעלם מאוא״ס, על ידו המציאות דאו״כ דע״ס). מא, א (קו האמצעי כלול מב׳ הקוין, תורה, אמת, יעקב). מא, ד (הקו שרש לקו האמצעי, התכללות). מג, ד (קו האמצעי). מד, ג־ד (יובל במלאפום). מה, א (קו המדה – תיקון מדידה והתכללות, גילוי ההעלם דנקודת ההשערה, שיר משולש ומרובע). מו, א (שרש הקו בשם מ״ה דא״ק, יובל). סו, א־ב (אנת הוא עילת העילות כו׳ דאשקי לאילנא בהאי נביעו כו׳ – הקו, שרש כל האו״כ). סו, ב (קו המדה שמורד והוא עצמו למע׳ מבחי׳ מדה וע״כ יכול להחליף, כולל כמה מיני המשכות בהעלם). סו, ג (נק׳ מקומו ש״ע). עד, ד (קו האמצעי – התכללות הפכים, גם למטה בק״נ). פ, ד (קו האמצעי). פו, ב־ג (ספר הישר – קו האמצעי). צז, ד (קו ורשימו – נקודה די׳, ממנו נמשך הקו). קיט, ד (קו האמצעי נק׳ מישרים). קמב, ב. קמו, ד (ג׳ קוים). קמז, א (עד אצי׳ איהו וחיוהי חד ע״י הקו, מאצי׳ לבי״ע נפסק הארת הקו). קמח, א (קו האמצעי – יעקב, כולל הב׳ קוין). קסא, א (קו האמצעי מן קצה כו׳, בלי התחלקות). קסג, ג (כצורת וי״ו שראשו יו״ד – צמצום). קסג, ד (מל׳ דא״ס שלאחה״צ). קפח, א־ד (הארה בלבד, עגו״י שבהקו ושרשו מחו״ג שבאוא״ס). קפט, ג (כולל צמצום והתפשטות, מגביל ואינו מן המדה – מכח העצמות). רל, ד (קו ורשימו – ארץ ושמים, מחל׳ מי קדם). רי, ג (מאיר רק עד סיום האצי׳, ע״י יוסף נמשך גם בבי״ע).
ע״ע או״כ. יעקב. קו האמצעי. רשימו.

קודשא בריך הוא ושכינתי':
ע"ע יחוד. קדוש.

קול:
לט, ד (קול חדוה ומרירות וכו', מיזוג היסודות כהבל הקול). מב, א (קול ערב – קול דאורייתא, התכללות מיני קולות). נב, ד (מעורר הכוונה, הרמת קול, פסוד"ז). נג, ב (קול דשבחים מעורר כוונה היותר עליון). צא, ג (מורכב מב' שרים, אמ"ר). קסו, ג (קול ודיבור – כלל ופרט). רא, ג-ד (תפלה תורה, קול דאשתמע ודלא אשתמע, יעקב).

קוץ:
פ, א (שבאות יו"ד).
ע"ע אותיות פרטיות – יו"ד.

קור:
מב, ב (חסד).
ע"ע חום. ישוב.

קטורת:
ל, ד (י"א סממנים, לבונה – מקיף הרחוק). לא, ג (עוצרת מגפה – הטעם, העלאת ניצוצי תהו, מהפך מארור לברוך. עובדא דר"א – קטורת בלא תשובה, לא יפה עשה. אהרן עשה ע"פ הציווי). נח, א (ענן הקטורת – ממנו מקיפין דסוכה). צג, א (י"א סממני הקטורת). קפו, ג (לבונה). קצב, ב.

קטיגור:
ע"ע סניגור.

קטן:
ט, ד (אין לו מחשבה, בן ו' מקחן מקח). יב, א (טעם שמדותיו חזקים). יב, ב (מדותיו בקטנות). ל, ג (אין בלבו ומוחו הרגשת תאוה כלל).
ע"ע גדול. גדלות קטנות. הרגשה. ידיעה. עה"ד.

קטנות:
ע"ע גדול. גדלות קטנות. קטן.

קיבוץ גליות:
עד, ב. צד, ב-ג (אחר עבודת המילה).
ע"ע גלות. לע"ל.

קידוש:
ריג, ג (כוונת הקידוש). רמט, ג (קידוש דשבת הפסיק שלא יבראו גופות השדים).
ע"ע סעודה. שבת.

קין:
מו, ב (קניתי איש).
ע"ע הבל.

קיקיון:
עז, א (צל הקיקיון – חשמ"ל העליון, הרמז בפרטי הסיפור).
ע"ע יונה.

קירוב וריחוק:
לד, ג (ראי' ושמיעה). לח, ג (שמחה ומרירות מקירוב וריחוק – הא בהא תליא). לט, ב (אוי"ר). מח, א (ראי' ושמיעה, חו"ב). קסז, ב (שלום לקרוב ולרחוק כו'). רה, ב ואילך (ה' חילוקים בביטול לפ"ע הקירוב וריחוק לאוא"ס).
ע"ע ראי'. מהות.

קליפות:
טז, א (אחיזתן בגסות). לב, א (הפסולת שאין לה בירור, עלוקה). נא, א (ושמה ראומה – קלי' דאצי'). עד, ד (התכללות גם בקל"נ ע"י קו האמצעי). פ, ד (התגברות יניקה דק"נ אחר חטא עה"ד, מילה). קסא, ב (קדמה לפרי). ריז, א (מחפשים לקטרג בקדושה, כל הגדול יצרו גדול).
ע"ע סטרא אחרא.

קללה:
ע"ע לוט.

קנאה:
טז, א (נחה"ק באדם וחוה וכו'). כו, ב (דנחה"ק במ"ת ונכשלו בעגל).

קנה ושט ווריד:
צא, ב (קנה ושט – חו"ב). ריב, ג ואילך (ג' שרי פרעה דקדושה).

קניגא:
קנב, א. קסה, ד ואילך (לע"ל).
ע"ע לע"ל. צדיק.

קנין:
פט, ג (קונה הכל – העלאת ניצוצות).

קץ:
ע"ע גאולה. משיח.

קרבנות:
יב, ב. יד, א (קרבנות דנח – המשיך בחי' התיקון). לה, ד (תפלה, שירת הלוים, על הקרבנות – פסוד"ז, ניסוך היין). לו, א (נק' לחמי, להעלות ניצוצות שבבהמה לשם ב"ן דתהו, שיר הלוים, פסוד"ז ותפלה). לו, ב (עליית הקרבן לריח ניחוח, ממשיך תוס' אור והמתקת כל דין). לו, ד (להוי', תוס' אור). לז, ב-ג (שיר על היין, פסוד"ז). ס, ד (מבהמה מצד שרשה). קפט, ד ואילך (כללות הקרבנות נק' מנחה כמו ששולחין דורון לפני המלך, העלאת מ"ן לעורר השפעה). קצ, א-ב (ע"י המנחה המלך מצמצם א"ע ומקבלו – ב' טעמים). קצ, ב (תפלה, ריח ניחוח). קצ, ג-ד (בישראל ולא בעכו"ם וגם לא במלאכים, מנחה – מ"ן ח' ה' – ח"ע ח"ת, מל', מנוחה). קצא, ב ואילך (המנחה ששלח יעקב – כפי אופן מקיפין דתהו שלא ע"י התורה). קצה, ג ואילך (הדקדוקים בהל' קרבנות, רק לקרבנות דתיקון משא"כ בתהו).

קרומא:
ע"ע פרסא.

קרח:
קטז, ד (מחלוקתו).

קרי כתיב:
פח, ד (ולא ולו).

קריאת התורה:
לז, ג (בטעמים, מפני' התענוג, העלאה).
ע"ע תורה.

קריאת שמע, וברכותי':
מג, א (אח"ד – להמליכו כו'). צז, ב (הברכה אה"ע ואה"ר אהבתנו וכו'. הסדר דברית ותומ"צ שונה מפר' נצבים). קיא, ד (ב"פ ק"ש – אור החסד בכלי הגבורה כו'). קמב, ב (יחו"ע, ממשיך יותר על מדת הצמצום). קמב, ד (אהבת עולם לפני קר"ש, ואהבת – ב"פ אור). קעז, א (בשכמל"ו – יח"ת בבנ"י ע"י השבטים). קעז, ג-ד (הסדר בברכה שני'). רי, א-ב (מס"נ דבכל נפשך, מתאמת בהט"ו ווי"ן דאמת ויציב). רמ, ב ואילך (אומר לניצוץ אלקי שנק' ישראל – שמע ל' הבנה כו', אח"ד, ברוך שם כו' להמשיך בבי"ע, ב' בחי' מס"נ).
ע"ע תפלה.

קריאת שמע שעל המטה:
ריג, ד (ווידוי, קבלת ד' מיתות, יין המשכר). ריד, א (עליי' הנשמה בכל לילה, המפיל כו').

קריעת י"ס:
נג, א (ואתם תחרישון).

קשר:
לח, ב-ג (קשר של קיימא בעבודת ה', קשר הב' שלא ליפרד). מד, א (ג' קשרים – ישראל כו').
ע"ע התקשרות.

קשת:
נא, ב. סב, א (ג' גווני הקשת דיסוד אבא, ויולד נח ג' כו', ג' אבות). קלב, א (הבהקת אור השמש). רט, ג (משל הקשת).
ע"ע נוגה.

ר

ראומה:
נא, א (ראו מ"ה – הרגש הביטול). קמ, א (ראו שאני בטל).

ראי':
מח, א (איזה חכם הרואה כו', הכרת המהות). צז, ב (ראי' לטב, לביש). קיד, ב-ג (ראי' שכלית) קיד, ג-ד (ב' מיני ראי').
ע"ע הסתכלות. כלי ההבטה. עין. שמיעה. קירוב וריחוק. מהות.

ראש:
רי, ד ואילך (הרכנת ראש האדון, כורע ברוך).
ע"ע השתחוואה.

ראש השנה:
ק, ד. קו, א (המתקת הדין). קט, ב (טעם שנק' יום הדין).

ראשי תיבות וסופי תיבות:
צב, ג (ר"ת פנימיות האור, סו"ת חיצו').
עי' להלן מפתח הר"ת וסו"ת.

רב:
טו, א (שתיק רב). קי, ד (כנ"ל).

רב ותלמיד:
כו, ב (תלמיד היושב לפני רבו בביטול).

רבא:
קכח, א (אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן כו'). קמג, ד (כנ"ל).

רבה:
לז, ג (לא פסיק פומי' כו' חיי עולם). מט, ד

(לא שלט בו מלאך המות). רכז, א (לא פסיק פומי' כו').
ע"ע תורה. תורה ותפלה.

רבקה:
לה, ג (טובת מראה, חיבור מ"ע במ"ת, כד דרבקה – כ"ד ספרים, מעין לע"ל). מב, א (מראה טוב). קכט, ג (פי' תיבת רבקה, למע' במרכבה). קל, ד (ענינה למע', מצחק את רבקה, שואבת מים בכד). קלא, א־ב (ותרד העינה, ותמלא כדה). קלא, ג (פי' טובת מראה). קלז, ב (טובת מראה מאד – שכולל של שרה ורחל).
ע"ע אליעזר. יצחק.

רגלים:
פד, ד (ג' רגלים כנגד הג' אבות).

רוח:
ה, א (רוח אלקים שמרחפת ע"פ המים וכו').

רוחות:
מב, ב (פי' קצוות, ד' רוחות, התכללותן). מב, ג (המשך. מקור כללי שמנהיגן). מב, ד (ד' רבתי דאחד, פיזור ישראל בד' רוחות, בלבול הרוחות, רוח סערה). מד, א (כשם שא"א בלא רוחות כך כו' – ישראל).

רוחניות:
מח, ב (ידיעה ברוחני').
ע"ע גשמיות.

רועה:
מה, ד (שבכל דור ודור, יעקב, ז' רועים). ריז, ב (ז' רועים; שמונה נסיכי אדם). רמג, ב (טעם הפשוט וטעם האמיתי שהאבות היו רועי צאן).
ע"ע אבות, צאן.

רחל:
קסב, ב (רחל ולאה – ב' ההין – בינה מל'). קעא, ב (ורחל עקרה, זמה"ג). קעב, ג (נש"י, טעם שאהב יעקב את רחל, אעבדך כו' ברחל – במה שבתוכה). קעד, ג־ד ואילך (יפ"ת יפ"מ – ההפרש למע' באו"כ). קפח, ג־ד (עלמא דאתגליא, דיבור).

רחמים, י"ג מדה"ר:
ה, ד (לפ"ע השפלות ולפ"ע הרוממות, תחה"מ). ו, ב (מעלתו על ב' הקוין ימין ושמאל). מא, א (מיצוע מחו"ג). צה, ב־ג (ההפרש בין י"ג מדה"ר שביהכ"פ לי"ג מדה"ר של ומל ה' אלקיך דלע"ל). קב, א־ב (סליחת העונות). קל, א (ב' מיני רחמים). קנב, ג־ד. קעב, א־ב (נוטה לחסד, רחמים שבכל ספי', ורחמיו ע"כ מעשיו – לכ"א לפ"ע). קעא, ד ואילך (מדה בפ"ע. ביטול חו"ג לגבי מדת הרחמים – התכללות אמיתית). קעז, ב (ברחמיך הרבים כו' – כי אין אנו משיגים גודל הרחמנות).
ע"ע התכללות. יעקב. ת"ת.

ריבוי ומיעוט:
ט, א.
ע"ע או"כ, אחדות וריבוי, תהו ותיקון.

ריח:
לה, ד. לו, א (ריח ניחוח לשם הוי'). לו, ב (משיב את הנפש, ריח וטעם מתענוג העצמי). לו, ד (טעם וריח דקרבן). קנ, ג (אר"ח). קס, ג־ד (בגדי עשו, כריח השדה, ריח הנשיקין). קסב, ד (כנ"ל).

ריקוד:
קכג, ג.

רישא דלא אתיידע:
סה, ב (נורא תהלות).

רמז:
סג, א (שכל עמוק בא דוקא ברמז בתנועה גשמית. ע"פ הכלל דכל הגבוה כו').
ע"ע גבוה.

רנה:
קסו, ד (חי"ת דחרן נהפך לה' ונעשה רנה).
ע"ע שיר.

רדכ"ר:
קא, ד (יה"ר מלפניך דוקא).

רפאים:
טז, א (בני ענק, אנשי שם ס"ג).
ע"ע אוה"ע. תהו ותיקון.

רפאל:
צט, ג.

רפואה:
קל, א (דין שבחסד).

רצוא ושוב:
כו, ג (העלאה והמשכה, הכל לפי"ע, תיקון, בעבודה). לד, א (בשביל התחדשות, שירה). לט, ב. קיב, א (התפעלות רו"ש בשכל א'). קלב, ג־ג (יש כח עליון יותר בבחי' שוב). קנ, א (שבתענוג). קנט, ג (אהוי"ר). קס, ב (שרש רצו"ש במטי ולא מטי, דלע"ל). קצא, א־ב (בתומ"צ, תהו ותיקון). קצד, א ואילך (ד' שנכנסו לפרדס, מעלת ר"ע שרצו"ש שלו בבחי' התכללות). קצט, א (דיחידה). ריג, א (אהבה כרשפי אש, כמים, התכלית הוא השוב – דירה בתחתונים).

רצון:
ח, ב (רצון הפשוט נק' הורמנא (רשות), רצון המוחלט, מחשבה ורצון). כט, ד (סדר המשכת הרצון מרצון המחולט בא"ק וכו'). סה, ב (מדות שברצון, פנימיות הרצון מכריע). פא, ב (תענוג ברצון). קא, ד (מדות שברצון). קיב, ב (הטיית הרצון ע"י ד"ע). קיג, ב (רצון מורכב, פשוט, שרש ההכרעה). קיד, ד (הטיית הרצון תלוי בעין הרוחני). קטו, ד (ב' מיני רצונות: מורכב, פשוט – שרש להכרעה). קטז, ג (עת רצון). רל, ג (רצון ומעשה – נתב"ס). רמ, ג (רצון נק' נפש [בכל נפשך]).

רקיע:
א, ג־ד (מבדיל בין ח"ע לח"ת כדי להוות). ג, ג (הרקיע מבדיל רק בין חכ' דמע"ב ולא דתורה). ח, ב (נק' שמים – אש ומים). ח, ג (נברא ביום ב').
ע"ע אור מים רקיע. גבורה, שימ"כ.

רשות:
ח, ב (הורמנא, רצון).
ע"ע רצון.

רשימו:
סז, א (כולל הע"ס בהעלם גדול כמו בעקודים). סח, ד (כלול מע"ס בהעלם). עג, ב (שרש הכלי, למע' מאורות). עו, א (וכמ"ש בע"ח לא שנסתלק לגמרי אלא שאינו כמו אור הראשון כו'). עו, ב (כלול ממה שנתעלם ומה שעתיד להתגלות בקו, מכח הרשימו אפשר להיות התכללות גם למטה מטה). צז, ד (רשימו – יו"ד הנשאר אחה"צ וממנו נמשך הקו).
ע"ע או"כ. קו. צמצום.

רשע:
ע"ע צדיק.

ש

שבחים:
נג, ב (לרומם שם הוי').
ע"ע פסד"ז.

שבטים:
מב, א (שבטי י־ה). עד, א (י"ב שבטים ושער הי"ג הכולל כל השבטים). פה, ג (אעפ"י שאינם אבות הם שרשים כלליים, קבלו מיוסף). קסב, ב. קעו, ד (ממוצעים בין האבות וכנ"י, מרכבתא תתאה). קצו, ד (י"ב גבולי אלכסון). רלה, ד (קנאתם ביוסף). רד, ג. ריב, ב (טעם שקנאו ביוסף). רמה, ג (בבחי' קומת אדם – גד ואשר ב' רגלים כו'). רמה, ד (טעם שלא הכירו יוסף).

שביל:
מו, ג (ל"ב שבילין).

שבירת הכלים:
יג, ד (פי' פיזור האותיות וכו', בשם ס"ג, משל דבלבול מוח קטן משכל עמוק). טו, ד (הסיבה). מו, ב (במדות ולא בחכ'). קפח, ד (פיזור ובלבול האותי', כמו חלומות, שם יוכל לשכון או"מ בהעלם).
ע"ע מ"ה ב"ן, עסמ"ב, תהו ותיקון.

שבת:
ח, ג (מל'). כא, ב (בשבת עליי' המל' לאין דחכ'). מו, ב (קדש, מקרא קדש). נא, ד (סעודת שבת – עת"י, לויתן). סא, ב־ג (וישבות – תרגום ונח). סא, ג־ד (עליית פנימי' העולמות בכל עולם לפי ערכו, שבת תתאה – שביתה ממלאכה, שבת עילאה – מנוחה עצמית, יום שכולו שבת). צו, א־ב (שיר א־ל דשבת, סעודת שבת מגשם קצת). צו, ג (מעין לע"ל). קכח, ג (ונגלה כבוד הוי' מעין לע"ל). קסז, ד (מעין לע"ל – כי לעולם חסדו כ"ו פעמים). קפג, א (מעין ימוה"מ). רמא, ב (תענוג בשבת מעין לע"ל). רמט, ג (בשעת קבלת שבת עליות כל העולמות, בריאת השדים בין השמשות ע"ש, קידוש דשבת הפסיק שלא יברא גופם).

שדה:
קסב, ד (כריח שדה אשר ברכו הוי'). רז, ג (שדה העליונה).
ע"ע תפוח.

שד־י (שם):
קלו, ג (בחי' הצמצום).

שדים:
רמט, ג (נבראו בע"ש וקידוש דשבת הפסיק שלא נברא גופם).
ע"ע מזיקין.

שוהם וישפה:
לב, ד (או"י אור"ח).
ע"ע אבנים.

שוחד:
סה, ב. קא, א (כעוור ממש, בלתי רואה החוב וכו'). קיד, ד.
ע"ע הכרעה.

שולחן:
מב, ג (בצפון, השפעת מזונות). קנב, ד (בצפון, מזונות מגבורה). קצה, ד (שולחן של אדם במקום מזבח).
ע"ע פרנסה. קרבנות.

שור (ושור הבר):
קנח, ג־ד (גבורות קשות כו', שור הבר ושור שביישוב, שור הבר ולויתן – ההפרש). קנט, ב (לויתן מנצח השור הבר – ביעור רע). קס, ג (שור דאדה"ר קרן א' הי' במצחו).
ע"ע יין המשומר, לויתן, לע"ל, סעודה.

שחוק:
ע"ע יצחק. רבקה. תענוג.

שחיטה:
קס, א (הוצאת גבורות קשות, לויתן – הל' שחיטה לע"ל).
ע"ע לויתן.

שטן:
נא, א (שטן ופנינה לש"ש נתכוונו). קט, ב (דין קשה. הנה אנכי יצאתי לשטן – לנגד).

שטר:
ק, א (שטרי חובותינו). קט, ב (כנ"ל).

שיחה:
א, ד (עמל שיחה, עש"מ שיחה בעלמא).

שיטה:
ד, ג (ע"פ המים). ד, ד (במים, ע"פ המים, כמו השט ע"ג המושכל בשיטה אחת). ז, א (הנשמות בכח עצמן).
ע"ע לע"ל. צדיק.

שינה:
קיח, ב. קעא, ב (זמה"ג – אינו שינה גמורה). ריד, א (עליית הנשמה בעת השינה, ברכת המפיל כו').

שיניים:
רלט, ג־ד (טחינת המאכל להפריד אוכל ופסולת, כמו"כ בחכ' – ל"ב נת"ח). רמב, ב (בגשמי', בעבודה – המדקדק בכוונת המצוות).

שיער עצמו בכח כו':
ע"ע השערה.

שיר:
ג, ג־ד (העלאה, שיר ורנה כשמתחדש מרע לטוב – דוגמאות לזה, רננא ברמשא). ד, א (העלאת מ"ן, שמחת ביה"ש). לג, ד (עיקר השיר בכלי או בפה – ב' דיעות. שירת כל הברואים – ביטול והעלאה). לד, ד (שירת המלאכים – בעלי שיר אין עלי' בלי שיר, ב' בחי' ביטול ע"י ב' מיני שיר, שיר דתורה). לה, ד (הלוים על הקרבן – עכשיו פסד"ד). לו, א־ב (כשהי' ספק יאוש ועלה בהצלחה יתכן רנה ושיר, וכך בעליית הניצוצות). לו, ב (שיר פשוט – כתר, שיר כפול – חו"ב. תענוג, רננא דאורייתא, שירה בלילה – נוק'). לו, ד (שיר על היין, העלאה והמשכה). לז, ב (תענוג ועליית המקבל, יתרון שיר על היין מעל המאכל המענג). לז, ג (בתורה – העלאת לחם דתורה לאדה"ע, עגול). לז, ד (שיר כפול כו' כנגד מיני גונים). לח, א (שיר פשוט – ביטול דיחידה, כולל כל השירים, שיר מורכב – ביטול מורכב בטעם דחו"ג, תפלה). לט, ד־מ, א (שיר משולש – ת"ת). מא, א (שיר מרובע). מא, ב (שיר משולש – ת"ת, התכללות הפכים). מא, ב־ג (שיר מרובע, התכללו' שיר כפול ומשולש). מא, ג (שיר מרובע – מל'). מב, א (שיר פשוט, כפול משולש, מרובע, שיר השירים). מד, א (שיר מרובע). מד, ד (שיר כפול – יובל בחולם). מה, א (שיר פשוט – תענוג ושמחה עצמית, כמו שירת הים, מיחידה שלמעלה מהתחלקות). מה, ב (שיר השירים – שיר על כל השירים – מקור עצמי, שיר פשוט). מז, ב (הענג והתפעלות שבזה). נ, א. צו, א (שיר א־ל). רכט, ד (ובלילה שירה – שיר בה"א). רמט, ד (בהתערבות הקולות המרים ושמחים בעת המלחמה נעשה שיר טוב).
ע"ע מנחה. עלי'. קרבנות.

שיתין:
לז, ג (ניסוך היין בשיתין להעלות מ"ת).

שכחה:
ריט, א.
ע"ע זכרון.

שכינה:
ע"ע יחוד. כנפיים.

שכל:
מח, ב (השגת המציאות ומהות בידיעת החיוב והשלילה). קא, א־ג (שכל המטה כלפי חו"ג, הכרעת השכל – ב' אופנים). קד, א (חו"ג שבשכל).
ע"ע מוחין. מוחין ומדות. עין.

שָׁכם:
צ, ג (אחוריים דמדות).

שכר ועונש:
פט, ג (שכר דאברהם בל"ג). קנד, א (לאחר הבחירה בתחלה, עוזרין לו). קסה, ג (שכר מצוה – כמונח בקופסא).
ע"ע בחירה.

שכרות:
ע"ע יין.

שלהבת:
ע"ע אבוקה, גחלת.

שלום:
יז, ב־ג (עושה שלום כו' – התכללות הפכים). נח, א (בשלום אותיות מלבוש). קל, ב (עושה שלום במרומיו). קסג, ב (פדה בשלום – דוד מרמז ליעקב שנפדה בשלום מעשו וכו'). קסז, א־ב (חיבור הפכים, אחליפו דוכתייהו, ב' בחי' שלום – ירידת העליון לתחתון העלאת התחתון לעליון). קצד, ב (יסוד, ר"ע נכנס בשלום כו'). קצד, ג (שלום עליון ותחתון – התקשרות).
ע"ע צדיק. התכללות.

שליטה:
יב, א (המוח שליט בהנהגת המדות ולא בעצמותן).
ע"ע מוחין ומדות.

שלימות:
לח, ג (אין שלימות ניכרת אלא בשלילת ההיפך). עד, א (שלימות בישראל הוא דוקא עם הזולת). קלא, א (אין חכם כבעל הנסיון). קפג, ד ואילך (ב' ענינים – שלימות עצמו; שלימות לתקן).
ע"ע שלמה. שלום. תהו ותיקון.

שלמה:
א, ב (ג' דרגות בחכמתו). לב, ב (ביטול הגוים בדרך ממילא כעבדים מחמת חכמתו). לב, ג (ח"ת דמל', קיימא סיהרא באשלמותא, ביטול חכ' דקליפה מצד תוקף הגילוי ואפס קצהו מימות המשיח, כי לא נשלם הבירור). נו, א (עשרו – הצלחה אלקית). פא, ד (גודל חכמתו, משלים וחידות דוקא). פד, א (קיימא סיהרא באשלמותא). פד, ד (דוד הכין לו לבנין הבית). צ, א (בימיו בירור עמון ומואב). צב, ב (ביטול הע"ש בימי שלמה). קפג, ב (יריעות שלמה). רמט, ב (משלי שלמה, דרגתו).
ע"ע דוד. חכ'. לע"ל.

שם (שמות הקדושים):
סד, ג (ז' שמות – בז' מדות). סד, ד (בכלים, אינם נמחקים). עה, ד (ושמך קדוש כמו אתה). צז, ד (עסמ"ב – ע"ס, אהי' – כתר, מילויים, בחי' אותיות לבד). קמד, ג (כשמות אשר קרא להן אברהם – מלא וי"ו). קפח, א־ב (כל ההשתל' רק בחי' שמות ואותי'). רז, א (אתה ושמך אחד).
ע"ע מלכות. שמות הקדושים בערכן הפרטי.

שם ועבר:
יד, א (שם חי ת"ר שנה, בנו ארפכשד וכו', נתמעטו הדורות). יד, ב (גילוי שכינה בב"ד דשם ועבר).
ע"ע חיים.

שְׁמות (ספר):
פה, ב־ג.
ע"ע בראשית (ספר).

שמחה:
ד, א (שמחת בית השואבה). יג, ב (ביסורים, מברכים כו׳ כמו על הטובה). לו, ג (יין, מקור לכל חסד, ממתיק דין, פורץ גדר למע׳ מעונג, פתיחת הנפש, מוציא מהעלם לגילוי – הוי׳ אלקים). מא, ג (מצד השפלות, דוד). קעג, ב (מביא גילוי ההעלם, ד׳ ימי שמחה בנישואי יעקב). קפז, ב־ג (שמחה הגורם בכי׳, הגורם הרחבת הגוף). ריג, ב (סחיטת ענבים להוציא יין המשמח בעבודת הנשמות). ריג, ג־ד (רק לישרי לב). רכז, ד (בשמחת תורה נמתק דינים). רלו, ב־ג (ומרירות). רלז, א (שש״מ ממשיך יין לבן דלמע׳). ריד, ג־ד (שמחה ומרירות – ב׳ קוין שקולין, יחוד יין המשכר עם יין המשמח).
ע״ע יין.

שמיטה ויובל:
קפח, ג (ז׳ שמיטות , נ׳ אלפים יובל – עליות עד אין שיעור). ריז, ב (ז׳ רועים, יוסף, שמיטה דעכשיו – גבורה).

שמים וארץ:
ז, א. ז, ב (שמים ביד ימין, וארץ בשמאל). ח, ב (שו״א השפעה וכלי, את השמים ואת כו׳ ל׳ טפל). ח, ג (משפיע מקבל, הפלוגתא מי קדם – ג׳ דעות וכולם אמת). כא, ג־ד ואילך (משפיע ומקבל, כמו צומח לגבי דומם, דכר ונוקבא, זו״ן, ארץ עילאה – אותיות). כב, ג (מי קדם – אר״י אר״ח). כב, ד (את השמים ואת הארץ ר״ת א״ה ו״ה, גי׳ טוב). כט, ג (מי קדם – טעם המחלו׳). מג, ב (שמים – מקיף, משפיע). מג, ד (שמים – מקיף דו״ק). עז, ג (שמי השמים, שער השמים). קסה, א (שער השמים – אותיות התורה). רז, א (שמים ושמי השמים – טה״ת טה״ע). רל, א (מח׳ רז״ל מי קדם, שניהם אמת, סוף מעשה עבמ״ת כו׳). רל, ד (שמי השמים טה״ע, לא יכלכלוך). רל, ד (מח׳ מי קדם – מח׳ בשרש משפיע ומקבל, אר״כ וכו׳).

שמיעה:
מח, א (בינה, ידיעת המציאות, מרחוק). קנב, ב (בבינה – מתברר האמת דחכ׳).

שמירה:
קלב, ד (ואתה משמרה כו׳ – שרשו מכח עליון יותר). קסז, א (כל שמירה מהחיצונים דק״נ). קע, ג (והאם רובצת כו׳, חשמל). ריא, ד (– מקיף, ואביו שמר כו׳).

שמן:
קסה, ב־ג (ויצוק שמן כו׳ סימן לבנים – המשכת התורה מהעלם לגילוי ע״י שמן, לבושי גשמי׳ לא יסתירו).

שמעון, רשב״י:
ז, ב (הי׳ יודע הפנימיות של העשרה מאמרות). טז, א (אנא סימנא בעלמא – התנשאות). נה, א (וחבירו פטור מתפלה – מעין לע״ל). צו, א (בחד קטירא כו׳ – התקשרות דיחידה). קעח, ג (ביטולו, ניצוץ משה). קנח, ב (וכל התנאים – כמו דגים שבים). קצט, א (בחד קטירא וכו׳, אהוי״ר שלו).

שמש:
ז, ד (זריחת השמש במזרח). מג, ב (שרשו, הילוכו, חומר וצורה שלו). מג, ג (ביטולו, סיבובו). מג, ד (שמש העליון – ו״ק). מד, א (– הוי׳, משפיע בארץ – מל׳). מד, ג (סדר סיבובו, רוח השמש – מקיף). נג, ד (ביטול החו״צ – שירה וסיבוב). קסז, ד (שם הוי׳). קסח, א (והי׳ אור הלבנה כאור החמה וכו׳). רמו, ד (שמש וירח משתחוים ליוסף).
ע״ע אור ומאור. הוי׳ ואלקים. נרתק. קשת.

שעיר המשתלח:
לב, א (הפסולת שאין לה תיקון, שולחו לחוץ).

שער:
עד, א (שער הכולל – שער הי״ג). קסה, א (שער השמים).

שערות:
קכג, ג־ד (מותרי מוחין, השערות הם כמו וי״ו שבראשו יו״ד כו׳). קכד, ג (באשה ערוה, מעלמא דפרודא). קכה, ב (כינים). רכד, ד ואילך (הלכות נק׳ שערות, סלסול בשערות).

שעשועים:
מה, ב (שעשועי המלך בעצמו, ע״ס בעצמות, למע׳ מההשערה). נה, ב. עח, ד. צו, ד (ונחי׳ לפניו – שעשועי המלך בעצמותו). קלא, ב (אהי׳ אשר אהי׳ – שעשועים לע״ל). קנא, א. קנב, א (אר״ח, תענוג עצמית). קנט, ד. רכו, ב (שעשועים עצמיים שבתורה). רכח, א ואילך (יש קץ לשעשועים שבתורה משא״כ השעשועים שבעצמות שנבדל בערך).
ע״ע צאן. תענוג.

שפלות:
קיח. ד.
ע״ע ביטול. משה. פרעה.

שפע:
מג, ד (שפע המזלות). צג, א (פשע). צד, א־ב (בכל שפע יש פנימיות וחיצוניות).

שק:
קפג, ב (ד׳ מאות איש דעשו נק׳ שק, ק״נ).

שקר:
לג, ג־ד (שקר ורמומיות של הנחש). נ, א (הרצונות זרות, ועד ארגיעה ל׳ שקר, שפת שקר). נז, א (אותיות שקר אין לו רגלים).
ע״ע אמת.

שר:
לט, א (כמה אופנים בשרים – ביטולם, שרי הוועד הנק׳ סענאט, משל ב׳ כתות היושבים לפני המלך כו׳). צא, ג (שר המשקים מים, יין – תורה, יינה ש״ת).
ע״ע ביטול. ורידין. ושט. פרעה. קנה.

שרה:
צא, א (שרה, מטרוניתא). צא, ב (ב״ן, שרה ביו״ד בה״א, חו״ב, לשון שררה כו׳). צב, א (מל׳ דקדושה, לקיחתה לבית פרעה). צב, ד ואילך (ע״י לקיחתה לבית פרעה הי׳ לו רוב שפע – מעין יצאו ברכוש גדול, אינו כמו לקיחת אסתר). קכו, ב־ג (שרה – ב״ן, זכתה לחיין עילאין ע״י הבירור, מאה שנה וכו׳). קכו, ד (טעם שכפל הפסוק „שני חיי שרה״ ובלי מספר). קכז, ג (סוגי הבירור ע״י שרה, גדולה בנביאות מאברהם – מעין לע״ל שמ״ה מקבל מב״ן).
ע״ע אברהם. אמהות.

שרים, ע׳ שרים:
נא, ג (– ומכוונים למרוד). עג, ג (שרשם). צב, ב (אומרים שירה בכ״י).
ע״ע אומות העולם. פרעה. שר.

שריפה:
ע״ע אש, מיתה.

ששת ימי בראשית:
ד, ב־ג (ו״ק דאצי׳, כל יום אלף שנה). ח, ג (ימי בראשית ע״ש שרשם בחכ׳ הנק׳ ראשית, ו׳ מדות – יום א׳ חסד וכו׳, כל יום אלף שנה). ח, ד (בהתכללות או בהתחלקות – ב׳ דיעות, תהו ותיקון). יג, ד (בתחלה מדות דתהו, אח״כ תיקון, יום ו׳ נעוץ ביום ה׳). סא, ב־ג (נק׳ ששת ימי המעשה).
ע״ע בראשית, בריה״ע.

שתיקה:
לד, ד (שתיקה ביטול מקרוב, למעלה משיר). קלז, ד (ביטול). קמ, ד (לאחרי השתוממות בא לידי שתיקה, סייג לחכ׳). קסד, ד.
ע״ע השתוממות.

ת

תאוות:
ע״ע הרגשה. ידיעה. עה״ד.

תאומים:
ע״ע אחים.

תבואה:
ע״ע זריעה. ישראל.

תבונה:
כב, א (נה״י דאימא). כח, ד (אותי׳ בן ובת). כט, א.
ע״ע בינה.

תבל:
קלז, ב (גי׳ ב״פ גבורה). קנט, ב (כנ״ל).

תהו ותיקון:
ז, ג (אור וחשך, מ״ה וב״ן). ז, ד (בקדמין קאי על תהו שקדם לתיקון). ח, א (ז״מ דתהו שורש לז׳ אומות, מלך השמיני – מ״ה דתיקון). ט, א (התחלת ביאור ההפרש: תהו – ריבוי האור מיעוט הכלי, השבירה, בשם ס״ג, קשה כארז. תיקון – מיעוט האור ריבוי הכלי, בהתכללות, שם מ״ה רך כקנה). יב, ד (תהו – פירוד בתוקף). יג, ג (נקודים – עצמיים וכו׳). יג, ד (תיקון – מ״ה דא״ק, התכללות מבחי׳ החכ׳, תחלת וימ״ב – תהו). יד, א (מבול – תהו, נח – תיקון, הפיכת דין לחסד, פנימיות וחיצוניות דתיקון). יד, ב (התכללות דתיקון – נצחי (לא ישבותו), תהו – נפילה והפסק).

יד, ג (פי' הת"י בראשית – תיקון, ת"א – תהו. ושניהם אמת). טו, ב (תיקון – קו האמצעי, תורה). טו, ד (נשמות – תיקון, מברר נה"ב – תהו). טז, א (תוקף וחלישות – ס"ג מ"ה, אורות דתהו שקודם השבירה – המעלה והחסרון). טז, ב (תיקון – ביטול, משה, מהפך הגסות). יז, א־ג (בעליית מדות דתהו בשם ס"ג, הם מתכללים עוד בתקפם מצד הארת העצמות). יז, ג (הפרש ההתכללות בין תהו ותיקון – מב' טעמים. בתהו יותר ביטול. בתהו תוקף וביטול – חיבור הפכים). יח, א (בחי' נקודים – התחלקות יו"ד אורות ביו"ד כלים, כ"א בפנ"ע). יח, א־ב (יתרון התכללות בתהו לע"ל מצד עצמות א"ס, התוקף עם תכלית הביטול ואין זה דבר והיפוכו). יח, ב (בתהו לא יוכלו הכלים לסבול – טעם השבירה). יח, ג (ריבוי כלים דתיקון – אדמה לעליון – אמיתית התכללות. בירורים דתהו בתחה"מ). כה, ג־ד (השבירה בז"ת דבינה מצד ריבוי אור, תיקון התיישבות ע"י אור מועט וריבוי הכלים). כז, ג (רך כקנה קשה כארז, חילוק בין העלאת מ"ן לתהו לתיקון). לא, ג (העלאת ניצוצות דתהו – ע"י קטרת). מה, א (עיקר התיקון – כלים הנק' ברודים, שיר מרובע, שטח). מה, ב (מלך הח' משם מ"ה לתקן). ס, ג (תהו – אורות תקיפין, ממנו התגברות נה"ב, גבורות קשות כמו חיות טורפות עזי פנים וכו'. האדם מקבל שפע מצו"ח מצד שרשם). סה, ד (נקודים וברודים). סט, ד (טעם השבירה. נקודה מורה על העצמיות). ע, א (בתיקון – מיעוט האור ריבוי כלים). ע, ב (טעם שאין שבירה בתיקון – ב' מיני התחלקות). עא, א־ב (התכללות דתיקון – דוגמאות בתורה). עב, ד (נקודים – פירוד בעצם מתחלת ההוי'). עה, ד (בהכרח שיש שרש לתהו למע' מע' וע"כ אפשר לתקנן). קנז, ב (שורש ענין עה"ד כו'). קנז, ג (הכל באה מאתו ית' בשביל יתרון האור כו'). קעא, ג ואילך (יעקב – בעל עולם התיקון). קפג, א־ב (מקיפין דתהו נעשים או"פ דתיקון). קפד, ג (ב' קוין). קפה, ד (בסדר השתל' עשו קודם ליעקב, למע' מן השבירה, יעקב קדם). קפז, א (תהו בבחי' נקודות – כתרים, הנקודות ע"ג וישקהו). קפח, ג (שרש תהו מצמה"ר ותיקון מהקו, עגו"י). קפט, ב (אף שתיקון בא לאחר תהו שרשו בעצמות). קצא, ב ואילך (יעקב שלח מנחה לעשו לפי אופן העלאת מ"ן דתהו). קצא, ד (שרש יעקב במ"ה החדש למע' גם מתהו וידע איך להעלות מ"ן לשם. תהו בבחי' המאות, תיקון בבחי' עשיריות). קצב, ג ואילך (ויחץ לב' מחנות, תהו – ענפין מתפרדין, ב' קוין, תיקון – התכללות, ג' קוין). קצה, א־ב (יעקב חלק לב' מחנות – יחוד תהו ותיקון). קצה, ג ואילך (כל הדקדוקים בקרבנות בתיקון, בתהו כלא חשיב). רד, ד (בתהו סילוק האורות נפילת הכלים, ממנו התהוות בי"ע). רה, א (בכלים דתהו הי' הג' דרגות בי"ע). רו, ד ואילך (תיקון – להעלות הפירוד ליחו"ע, ע"י גוי אחד). רמג, ג ואילך (חלומות יוסף).

ע"ע בירור. התכללות. ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. עקודים. שבה"כ.

תהום רבה:

קמג, ב (מ"ת – בארות דיצחק ולא דאברהם).

תואר:

ע"ע יופי.

תובל קין:

מו, ב.

תוף ומחול:

מב, א (שמחת נצחון).

תורה:

א, ד ואילך (ההפרש בין חכ' דתורה לחכ' דמעש"ב). ב, א־ב (עמל תורה – יגיעה לברר וללבן, נק' עוז). ב, ג (קדמה לעולם ואעפ"כ אין זה שפלות כשיורד לברר. טעם שתורתו אומנתו פטור מתפלה. טעם שנתנה ע"י משה דוקא). ג, ג (אין הרקיע מבדיל, ירידה צורך עלי'). ד, ג (מח"ע נפקת אבל שרשה בעצמות). ז, א־ב ואילך (בשביל התורה – בריה"ע ע"פ חכ' דתורה, תורת חסד, ג' שעות עוסק בתורה. בשביל התורה – בעבורה, מ"ת, עמל תורה, הארה דתורה בעש"מ). ז, ג ואילך (נק' ראשית). יד, ג (תיקון, גם לפי ת"א בקדמין). יד, ג־ד (שרשה, ירידתה. מ"ט פנים – ז' מדות כלול מז'). יד, ד (חכ' ברורה, קו האמצעי – משקולת). טו, ב (נק' אמת, קו האמצעי, תיקון, חכ' ברורה). כז, ג (טענת המלאכים תנה הודך כו' והתשובה). לא, ב (עיקרה לברר עה"ד). לד, ב (השגת התורה ע"י ביטול, ר' עולא בר אבא). לד, ד (עליית אור התורה בשיר). לה, ג (חידושים מגיע באור העצמות, מהפך חשך לאור. עמל תורה – פלפול דוקא). לז, ג (ע"י תורה נמתק דין, חיי עולם, שרש לחם דתורה – למע' מלחם הקרבן, קרה"ת בטעמים). מא, א־ב (שרשה בת"ת – התכללות דחו"ג. נק' אמת – קו האמצעי). מב, א (נק' ס' הישר, לאכללא שמאלא וכו'). ג, ג־ד (אין ד"ת מקבלים טומאה ומ"מ שלא לשמה נעשה סמא דמותא. מצד ירידתה בעה"ד. ולא ע"ה חסיד רק בזמן הבית). סב, ג (נק' משל או ים הקדמוני, הון ביתו – פנימיות ח"ע). סג, ג־ד (פני' ונגלה דתורה). סה, ד (ת"ת שבתורה). עב, א־ב (התחלקות והתכללות בחכ' התורה. טעם שנק' תורת אדם). פז, ב (לשמה – לשם התורה עצמה). צא, ג (מים, יין). צג, ב (ברית לפני תורה בברהמ"ז). צג, ג (לאחר שירדה התורה לא בשמים היא, ב' מדרי' בתורה). קד, ב־ג (לימוד התורה בעיון ובירור דאו"י דאו"ח – חריף ומקשה מתון ומסיק). קטז, ב־ג (משפטי התורה, הכרעה כפי שרשה). קכח, ב (מתחדש בכ"י). קלג, א (נק' אור ומים – ההפרש). קלג, ב־ג (כח הירידה שבתורה, לפלפל לתרץ ולחדש כו', בחכ' אתברירו, נק' משל הקדמוני). קלג, ג־ד (נק' חכ' ברורה, אמת, ישר, נסיון בפו"מ). קלד, ב ואילך (עיון, פלפול, חידושים וכו' – בירור שני צמיחה יותר מבירור ראשון). קלו, ב (עמל תורה – לדייק לתרץ ולחדש). קלז, ב (נגלה ופני' – לאה ורחל). קלח, ד (טעם שנמנו וגמרו שתלמוד גדול כו'). קנא, ד (אמת ליעקב חסד לאברהם). קנב, ג (עמל תורה). קנג, ג (בירור חושך דתהו ע"י תורה שלמע' מחשך ואור). קנז, א (סוד כל התורה לברר עה"ד). קנט, א (הקב"ה עוסק בתורה – המשכת חסדים דתענוג עליון כו'). קסג, א (ברכת יצחק מטל השמים וכו' – מקרא משנה וכו'). קסה, א (כב אותיו' התורה). קסה, א (אותיות התורה, ישכב – יש כ"ב, שער השמים – אותי' התורה, המשכת התורה). קסה, ב (יעקב המשיך שרש התורה הנק' עדות). קסה, ג (המשכתה מהעלם לגילוי – ע"י שמן, בלי הסתר דלבושים גשמיים). קסט, ב (והגית בו – מצות ת"ת בדיבור תמידית. אף שתענוג תמידי אינו תענוג. יחוד או"א). קעח, ג (לימוד דר' יהודה בסדר נזיקין להשפיל היניקה). קפב, א. רב, ד (אין ח"ע שורה אלא במי שממית כו' – בבחי' ביטול במציאות, משה, הביטול התנאים ואמוראים). ריב, ג (נצחית בכל זמן ולא סיפור מעשים). רכד, א ואילך (לוח המצוייר בו כל אופני הבנין, נק' ספר, סופר ספר וסיפור). רכה, א ואילך (צמיחה בתורה – חידושים ע"י פלפול וכו'). רכו, א ואילך (כל חפצי' לא ישוו בה אפי' חפצי שמים, שעשועים העצמיים שבתורה). רכז, א (זמירות דתורה – ב' מדרי'). רכז, ב ואילך (קול דתורה, עיון והגיון דתורה עד שמתבטל כו' כמו תפלה ממש). רכז, ד (ע"י השמחה בת"ת נמתק דינים, ב' מדרי' בשמחה שבתורה, עה"ח). רלו, ב (נצחית בכל דור וזמן). רלט, ד (גירסא). רלט, ד ואילך (נק' יין, חלב). רמא, ד (בדיבור, יין, עיקר השאלה למע' קבעת עתים, כי טוב לגנוז בתורה).

ע"ע חכמה. תורה וישראל. תושב"כ תושבע"פ. תומ"צ.

תורה שבכתב, תורה שבעל פה:

לז, ג (שתי הלחם (דשבועות) – מן השמים והארץ, יתרון תושבע"פ על תושב"כ כמו בינה יתירה וכו'). מט, א (דקדוקי סופרים). קלד, א ואילך (ההפרש, באותיותיהם. בירור ראשון ושני). קצד, ד (עיקר תושבע"פ ע"י ר"ע וה' תלמידיו). רכד, ד (תשבע"פ – בינה יתירה, חידושים שע"י פלפולים – בירור רפ"ח ניצוצות, דברי סופרים). רכז, ג־ד (עיון בתושבע"פ, בלילה).

תורה ומצוות:

ו, ד (בבחי' קטנות). ח, א (במעשה, בא"י). כו, ג (קו האמצעי, העלאה והמשכה, בלי תוס' וגרעון – תיקון). לה, ג (שרשם במהו"ע, כלי שינוי, בכחם להפוך מחשך לאור). מה, ג (ריבוי מדרי', אבל שרשן בתענוג עצמי). מה,

ד (בהתחלקות ובהתכללות). סב, ג. סב, ד (מעלת מעשה המצוות על תורה, נתלבשו בגשמי' דכל הגבוה כו'). פג, א (בדברים גשמיים – הוראה על מעלת שרשה). פז, ב (תוס' אור חדש). פז, ג (בגשמי' – ע"י גלות מצרים). צג, ב (נצחית בכל דור וזמן). קכט, א (ביכלתם להפך חשוכא לנהורא). קלא, א (ירדו בגשמיות, להעלות בירורים, סו"מ עבמ"ת). קלב, א (עדות). קלה, ג (כל הסיפורים של אברהם – מקור להמצוות דקו הימין וכו'). קלו, ג (ע"י תורה בגשמיות נעשה שם הוי' שלא נודע להאבות). קמט, ג (יש מצוות בכחי' העלאות, בכחי' המשכות. בתורה – התכללותם, יפ"ת). קסג, ד (שרשם, ממשיכים אוא"ס למטה). קסז, א (התלבשות בעה"ד לברר ע"י ל"ט מלאכות). קפא, א (גם למטה יש בהם הארת תענוג). קפט, ג (התכללות דחו"ג בתורה). קצא, א (כלים לשם הוי'). קצד, ג (ע"י משה, כח חכמי הדור לחדש דבר כו'). רא, ד (סתים וגליא, קלא דלא אשתמע ודאשתמע). רכב, ג (איהו נתפס ממש, ולא כמו איהו תפיס בכ"ע).

תורה ותפלה:

כו, ג (רצו"ש). לז, ב-ג (מעלת התורה על התפלה כמו מעלת יין על קרבן). מט, ד (חילוק אור"ר שבתורה ותפלה). נד, א-ב (תומ"צ – ציור אדם, תפלה – מעמיד קומת אדם). נד, ב (חיי עולם חיי שעה). נד, ג (השפעה ע"י תורה – בהגבלה, ע"י תפלה – לפנים משוה"ד).

תורה וישראל:

ה, א (סתים וגליא, לע"ל). טו, ג (בשביל התורה ובשביל ישראל – משפיע ומקבל – ת"ת תיקון, מקור למע"ב). יח, ג (בשבילם, שניהם נק' אדם, ע"ש אדמה לעליון – תיקון). מה, ד (ישראל מקבל מס"ר אותיות התורה). ריח, א (תורה וישראל וקוב"ה מתקשראין דא בדא וכ"א פנו"ח).

תורתו אומנתו:

ע"ע רשב"י. תורה.

תחיית המתים:

ה, ד (ברחמיך רבים מעומק רום לעומק תחת). ו, ב (כנ"ל). יח, ג (אינו רק בחי' בירורים דתהו שמתו). לה, ב (יש האמיתי). לה, ג (יחיו הגופים מחיי החיים). נד, א (מאן דכרע במודים קם בתחה"מ). נד, ד (המשכת יש האמיתי בלי אמצעי). צו, ד (יחיו גופים קדושים – כלים לעצמות (משא"כ בימה"מ)). קנב, ד (מגבורה דע"י, יצחק).

ע"ע לע"ל. משיח.

תיבה:

סא, א (הרמת תיבת נח על פני המים רבים – אהבה הטבעית למס"נ). סא, ב (הרמתה והנחתה – עליית הנשמה. תפלה).

ע"ע אותיות. נח.

תינוק:

ע"ע קטן.

תיקוני דיקנא, י"ג:

קכד, ב.

תכלת:

מא, ד (מל', כוללת כל הגוונים בגילוי).

ע"ע מל'.

תכשיטין:

קעד, ב (באשה דוקא).

ע"ע יופי.

תלמוד בבלי, ירושלמי:

מט, א (מתברר נקודת האמת יותר ע"י פלפול). עב, א-ב.

ע"ע פלפול. תורה.

תלמיד חכם:

רב, ב (כמו שרי המלוכה ונק' מלכים מצד ביטולם, שרשם). רב, ד (ביטול בת"ת, כל ת"ח שאין בו יר"ש דומה לגזבר כו'). רג, א (כל ת"ח יש בו מעין משה בעסקו בתורה).

ע"ע עם הארץ.

תנאים ואמוראים:

קעח, ג (מעלת נשמתם). רב, ב (ביטולם, לכן נק' מלכים). רב, ד (ביטולם, לכן האיר בהם ח"ע).

ע"ע תורה, תלמיד חכם. ועי' פרטי שמות התנאים ואמוראים בערכם.

תעלומות חכמה:

ע"ע חכמה.

תענוג:

לו, ב (רינה של תורה – מפני' התורה, ריח וטעם שבמאכל). לו, ג (אינו פורץ גדר כמו שמחה). מה, א (תענוג עצמי – שיר פשוט). מז, ב (המורגש והבלתי מורגש, חו"ב). פא, ב (המדרי' שבתענוג). פא, ג-ד (תענוג בחכ' בהעלם ומתפשט בבינה במורגש). צה, ד (תענוג מורגש, שמועה טובה תדשן עצם, ובלתי מורגש – ההפרש בין חי' ליחידה). צו, א-ב (הגשמה ע"י תענוג, גם בסעודת שבת). קכח, א (תענוג בלתי מורכב – בדיחותא). קכח, א-ב (דרגות בשחוק – לפני גמר הבירורים ולאחר"כ). קכט, א-ב (צחק עשה לי אלקים באתהפכא חשוכא לנהורא). קלב, ב (בהסתכלות ביקרא דמלכא וכו'). קמג, ד (שחוק דלעו"ז, דקדושה). קמו, א-ב (תענוג העליון בהשפעה למטה, והעלאה היפך התענוג). קמו, ג (תענוג מדבר נפלא וחדש, מהעלאה מיש לאין, ב' מיני תענוג – פשוט, מורכב). קמז, ב (עיקר התענוג מההיפך). קמט, ב (מתחלק לחו"ג – יש מתענג ממאכל מתוק ויש מחמיצות, שמחה מרירות, במלאכים, עבודת הנשמות וכו'). קמט, ד (דאו"י דאו"ח, חו"ג, מקיף פנימי). קנא, א (התכללות חו"ג שבתענוג). קנא, ג (שרש האבות בתענוג). קנב, א (פרס – חצי מן התענוג, יצחק, קניגא לצדיקים לע"ל, תענוג בלתי מורכב). קסה, ד (שחוק – תענוג מדבר חדש). קסט, א (תענוג הוא מדבר המושג. ומדבר הנעלם מצטער). קסט, א-ד (תענוג תמידי אינו תענוג ונהפך לצער למקבל וגם למשפיע, אעפ"כ מצות ת"ת תמיד). קעה, ב (המאיר בחכ' – יפ"מ). קפ, ג-ד (צאן, יציאת מותרות התענוג). קפא, א (עקבי הצאן). קפב, ד (ב' מדרי' שבו, עובר לסוחר). קפה, ב (ב' המדרי' דתענוג). קפז, ג (חדשן עצם). רל, ד ואילך (בקבלת השפעה). קצט, א-ב (תענוג הנעלם שלמע' ממורגש, אהרי"ר שבתענוג העצמי). רלז, א ואילך (תלוי במילוי הרצון). רכה, ד (אין תענוג כהתרת הספיקות בהלכה ע"י עיון ופלפול, תענוג העצמי שבהלכה).

ע"ע התפעלות. טעמים. יצחק. לבן. לע"ל. נועם. שעשועים.

תערובות:

ל, ב (טו"ר). לא, א (תערובות טו"ר בכל העולמות). מה, ב (יבל מל' בלילה ותערובות, כסדר ושלא כסדר). צד, א-ב (פנו"ח בהשפעה). צו, א-ב (תערובות תענוג גשמי באלקי). רטז, ב (תערובות טו"ר, כמו שמרים ביין למ"ד גפן הי').

ע"ע בירור. טו"ר. עה"ד.

תפארת:

ח, ג (כלול מחו"ג, יום ג'). ח, ד (אלף השלישי שבו מ"ת, ביהמ"ק). כג, ב (ת"ת דז"א כעין דא"א). מ, א (התכללות גוונים). מא, א (התכללות, עיקר בחי' התיקון, שלישי המכריע, תורה). מא, ד (מבריח מן הקצה כו' – מכתר עד מל', יסבול ב' הפכים). מב, א (שם הוי' בת"ת). מה, א (קו האמצעי, מכריע). מז, א (חילוק בין שליש העליון לב"ש התחתונים). סד, ג (שם הוי', הכלי אינו מסתיר). סה, א-ב (אמת, מכריע, יעקב, שרשו בפני' ע"י). סה, ג (יש בו משרשו בפנימי' הכתר פלא העליון, הכרעה, תורה). עג, ד (שרשו במ"ה העצמי שלפנה"צ). קי, א (מבריח כו', שרשו מלמעלה מהתחלקות). קעב, א (מכריע להיותו כח עליון כו'). קעד, ד (התכללות מגוונים הפכיים). קצג, א ואילך (מכריע, התכללות, תיקון). קצג, ב (בעירוב והתכללות גוונים שונים וכו').

ע"ע יופי. קו. רחמים.

תפוח:

קס, ד (חקל תפוחין קדישין דמל').

תפילין:

מא, א (נק' פאר מצד הד' פרשיות). מה, ג (הקב"ה מניח תפילין כו'). נה, ב-ג (צריך תפילין עם ק"ש, מקיף, קלף גשמי). קי, ג (דעת, ד' מוחין).

תפלה:

כז, ג (יוצר אור). לא, ד (בירור הניצוצות ע"י התפלה). לד, ג (דרגות דביטול בתפלה, סמיכות גאולה לתפלה – ממוצע). לה, ד (פסוד"ז לפני התפלה – הטעם). לו, א (תפלה – קרבן דנה"ב, פסוד"ז – שיר שלפני הקרבן). לז, ב (פסוד"ז לפני התפלה).לח, א-ב (מיני ביטול ושיר בתפלה – תלוי בהתבוננות). נ, א (פסוד"ז, ברכת ק"ש, אמת ויציב – טעם שתקנו סדר זה). נב, א (פסוד"ז

בקול רם – מעלתו לגבי תפלה בלחש). נג, א (י"ח למע' מק"ש, בחשאי – ביטול שבבחי' דומם, ממשיך מעצמות). נג, ג־ד (תפלת י"ח – התגלות רדכ"ר). נג, ד (טעם שנק' פסוד"ז הכנה לי"ח, ביטול החו"צ בי"ח). נד, א (ח"י ברכות – ח"י חוליות, מעמיד כל בנין הגוף). נד, ב (טעם שהתפלה מדרבנן, ונק' חיי שעה). נד, ג־ד (ממשיך מלמעלה מסדר השתל'). נו, א (בח"י ברכות דתפלה – המשכה למטה. ברוך אתה יחיד בכתר עצמו – המשכה נעלמת, המשכת כל מקיפין). סד, ג (כוונת ניקוד שם הוי' בתפלה). סו, ב (וי"ו דוהנורא – הקו). סו, ג (פי' יחיד חי העולמים). עד, א (כל תפלות ישראל עולים כא' ע"י שער הכולל [הי"ג]). עז, ד (העלאת אותיות התפלה בסולם דיעקב). פד, ד (ג' תפלות – ג' אבות כו'). פט, ג (פי' ברכה ראשונה דשמו"ע שלנגד אברהם). צ, ג (יה"ר שיכבשו רחמיך וכו'). צו, א (תפלה דשבת). צו, ד (ושמת שמו אברהם כו' וכרות עמו – ממש). צז, ב (הברכה דאה"ע ואה"ר אהכתנו וכו', הסדר דברית ותו"מ שונה מפר' נצבים). קא, ב (העונה איש"ר בכל כחו מגביר חסד על דין). קא, ד (יה"ר מלפניך – רדכ"ר, להגביר חסד על דין). קיב, ד ואילך (יה"ר שיכבשו כו'). קל, ג (ברכות ק"ש וקדושה). קמא, ג־ד (ביטול די"ח, דנפ"א, אדנ"י שפתי). קמב, ב (אלקינו ואלקי אבותינו). קמב, ד (מגן אברהם, ומביא גואל לניצוצות שנפלו). קעו, ב (המשכה ממדרי' האבות בתפלה). קעט, ד (ברכה הא' דשמו"ע). קפב, ב (ברכת שלא עשני עבד). רב, ב (ממוצע בין קלא דלא אשתמע לקול הדיבור). רכז, ב ואילך (שפיכת הנפש, ב' מדרי' בקול תפלה). רלז, ד (במקום קרבן ולא ממש). ריא, א (כורע בברוך). רמ, ב (פסוד"ז – הלל וברכה, הכנה לק"ש).

ע"ע עבודה – עבודת התפלה. ק"ש.

תשובה:

ו, ג (בע"ת כמו גר שעלה מנ' שע"ט). ו, ד (מעלת בע"ת על צדיקים, ברח"ר כמו תחה"מ, גידול כנפיים ע"י תומ"צ בצירוף תשובה דוקא, נגאלין, צדיקיא בתיובתא). מו, ב. נו, א (מה שנופל הרהור תשובה פתאום – מזלייהו). נח, ד (מאהבה הטבעית). ס, ב (מצד יסורי הגלות, מתוך החשך בחילא יתיר). צז, ד (תשו"ע תשו"ת – ב' בחי' מילה). קנב, ב (יתרון האור כו', אביוני אדם). קנב, ד (קדמה לעולם). קנג, ב (כח גדול יותר מחכ'). קנג, ד (לצדיקים, בלי תומ"צ לא יועיל). קסא, ג (תשובה תתאה, עילאה). קסב, ג־ד (תשובה עילאה). קסו, ב (אם עושין תשובה נגאלין). קסח, א (כנ"ל). קפד, א (שלימות ע"י תשובה). קפז, ד (בכי' דבע"ת ממתיק דינים). קצב, ב־ג (גאולה ע"י תשובה, צ"ל תשובה עם תומ"צ). קצט, ג־ד (צ"ל תשובה ומע"ט, עיקר הדביקות ע"י תשובה, מגיע במהו"ע). ר, ג (בבכי יבואו כו').

תשעה באב:

מ, ד (יהי' יו"ט – נופל באותו יום כמו א' דפסח).

מפתח פסוקים

בראשית

בראשית (נק׳ ספר הישר – נסמן לעיל במפתח ענינים ערך בראשית (ספר)).

א, א בראשית – בשביל התורה כו׳ (בשביל – בעבור): א, א.

בראשית – בשביל התורה: ז, א.

בתחלה עלה במח׳ לברוא במדה״ד כו׳: ח, ג.

בראשית ברא אלקים (אבא א׳ לאימא זיווג תדיר): מו, ג.

את השמים ואת הארץ (ר״ת א״ה ו״ה, גי׳ טוב): כב, ד.

א, ב ורוח אלקים מרחפת (רפ״ח): ה, א.

ורוח אלקים מרחפת (מת רפ״ח): קלז, כ.

א, ג ויאמר אלקים יהי אור וגו׳ (גם אור נברא בדיבור): ח, ב.

א, ד וירא את האור כי טוב (אור דאוי״ר, לגנוז בכלים דתו״מ): עג, ד.

כי טוב (לגנוז האור שיאיר בכלי): ריח, ב.

א, טז א״א לשני מלכים כו׳ בכתר א׳: יג, ד.

ע״ע אנא אמלוך; שם ס״ג; שבירת הכלים.

א, כו ויאמר אלקים נעשה אדם (התהוות גופו של אדה״ר בלי מאמר): יט, ב.

בצלמנו כדמותינו (צלם בדכורא, דמות בנוק׳): צח, ד.

א, כז ויברא אלקים את האדם בצלמו (נשמת האדם בצלם אלקים משא״כ חיות שאר כל בשר מהבל של המאמר): יט, ב. כג, א.

א, לא וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד (תענוג ההשפעה תלוי בקבלתה): רלא, ב.

ב, ג אשר ברא אלקים לעשות (לעשות – לתקן, ע״י עמל תורה): ב, א.

אשר ברא אלקים לעשות (לתקן): ז, ג.

ע״ע תהו ותיקון.

ב, ז וייצר ה׳ אלקים (ב׳ יודי״ן וב׳ שמות): כג, א.

ויפח גו׳ (ובמלאכים כתיב וברוח פיו גו׳ – ההפרש): כז, א.

ויפח באפיו נ״ח גו׳ (המשכת מל׳ דא״ס בא״ק): ל, א.

ב, י ונהר יוצא מעדן . . ומשם יפרד (שנפרד מאחדות הפשוטה): רו, א.

ע״ע ריבוי אחדות.

ב, כד ועלה גם היא ילדה את תובל קין: מו, ב.

ג, טז והוא ימשול בך: קכא, א.

ג, כב הן האדם הי׳ כאחד ממנו: לא, א.

ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וחי לעולם (פי׳ ויהי׳ גם להרע חיות לעולם, ועתה גו׳ – לפני הבירור): לא, א־ב.

ועתה פן ישלח כו׳ וחי לעולם (וחי גם הרע לעולם): קנט, ג.

ג, כג וישלחהו ה׳ אלקים מג״ע לעבוד את האדמה: לא, ג.

ג, כז וידעו כי ערומים הם גו׳: ל, ג.

ע״ע הרגשה; ידיעה; בושה.

ד, כ יבל הוא הי׳ אבל כל ישב אהל (מקור כל המקיפים): מה, ד.

ה, א זה ספר תולדות אדם: פו, א.

ו, ה. ו. ז כי רבת רעת האדם גו׳ וינחם ה׳ וגו׳ אמחה וגו׳: יג, ד.

ע״ע תהו תיקון.

ו, ח ונח מצא חן גו׳ (אור מקיף היותר עליון שמאיר עליו): נו, ב.

נח

ו, ט אלה תולדות נח גו׳: נו, ב.

את האלקים התהלך נח (אלקים בינה או מל׳, התהלך ל׳ עבר והוה): סב, א.

ז, יח. יט ויגברו המים מאד מאד (מכח שרשם בתהו): סא, ב.

ח, כא כי יצר לב האדם רע מנעריו גו׳ לא אוסיף וגו׳ (טעם א׳, לשני מדות הפכיות. התכללות דתיקון): יד, א. עא, ב.

ע״ע נח; תיקון.

ח, כב לא ישבתו (התכללות דתיקון – נצחי): יד, ב.

לך לך

יב, א לך לך כו׳ אל הארץ כו׳ אראך (פי׳ הזהר ולקו״ת – מלמעלמ״ט או מלמטלמ״ע, אראך – א״י או אברהם, שני הפי׳ אמת): פט, ב.

יב, ד ואברהם בן חמש שנים כו׳ בצאתו מחרן (המתקת דינין ע״י ה״ח): צ, א־ג.

יב, ה ויעתק משם ההרה ויט אהלה (אהלה בה״א): צ, ד.

יב, ו ויעבר אברם בארץ וכו׳ שכם כו׳ (בירור ארץ כנען וכו׳): צ, ג.

יב, טו ותקח האשה בית פרעה (טעם שלא הספיק ההילול): צב, ג־ד.

יד, טו ויחלק עליהם לילה ויכם כו׳ (הפריד הרע מן הטוב): קנט, ג.

טו, טז כי לא שלם עון האמרי עד הנה כו׳ (דקדוק משפטי התורה): ז, ב.

יז, א התהלך לפני והי׳ תמים (הילוך תמידי): רמג, א.

יז, ה כי אב המון גוים נתתיך (נתתיך לדורות – גרים): קכא, ב.

יז, כו בעצם היום הזה (מעין לע״ל): צו, ד.

וירא

יח, כא ארדה נא ואראה גו׳ (ירידה וראיי׳ לטב ולביש): צז, א־ב.

הכצעקתה גו׳ עשו כלה גו׳ (האם גם עפ״י ההשגחה דאו״י חייבים כליי׳): קה, א.

הכצעקתה הבאה אלי (פי׳ עלי כמו להתייצב **על** הוי׳): קט, א.

יט, כד והוי׳ – הוא ובית דינו (מל׳, שם אדנ״י): קד, ד.

כ, ו ואחשוך . . אותך מחטו לי (בזהר – מחטו חסר א׳): ק, א.

כ, יב וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי כו׳ (שרש הראשון דאותיות בחכ׳): כח, ד. כט, ב.

ע״ע אותיות.

כא, ו צחק עשה לי אלקים (התענוג מהיפוך צמצום לאור): קכט, א־ב.

כא, יב כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה (מעין עוה״ב שא״ח עט״ב): קכז, א.

חיי שרה

כג, טז ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (ת׳ עלמין דכסופין, עובר למע׳ מסוחר – מקיפין דתענוג מורגש): קפב, ד.

כד, טז והנערה טובת מראה כו׳ (טובת מראה בעצם): קלב, ג.

כד, כא והאיש משתאה לה מחריש גו׳: לד, ג־ד.

ע״ע שתיקה.

תולדות

כה, יט אלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק (העלאת מ״ן דיצחק מכח המשכת מ״ד דאברהם): קמח, ד.

כה, כח כי ציד בפיו (נשמות דר״ע, ר״מ, עובדי׳, אונקלוס, שמעי׳ ואבטליון וכה״ג): קפז, ב.

כז, יא אנכי איש חלק (חלק הוי׳, בלי צמצום דשערות): קנג, ג.

ע״ע יעקב עשו.

ואנכי איש חלק: קכא, א.
ע"ע יעקב.
אנכי איש חלק (חלק ה' עמו – שרש התיקון בעצמות): קפט, ב.
כז, יט אנכי עשו בכוריך (אינו שקר): קסג, א.
כז, כב הקל קול יעקב (הקול הא' חסר וי"ו והשני' מלא – תפלה, תורה): רא, ב־ד.
הקל קול יעקב (קול מלא וחסר, דאשתמע ודלא אשתמע, תורה תפלה): רכז, ב.
כז, ל והנה אך יצא יצא יעקב (ב"פ יצא – יחו"ע יחו"ת): רג, ב.
כז, לה בא אחיך במרמה ולקח ברכתיך: קצט, א.
ע"ע כנען.
כז, לח וישא את קולו ויבך (לעורר רח"ר): קעב, ה.

ויצא

כח, יא וישכב במקום ההוא (ישכב – יש כ"ב, אותי' התורה): קסה, א.
כח, טז אכן יש הוי' במקום ההוא (יכול הוי' לבא בגילוי גמור במקום הזה): קסה, א.
כח, כא ושבתי בשלום אל בית אבי (תנאי הבירורים שיתעלו לאבי יצחק – תענוג העליון כו'. ב' אופני שלום): קסז, א.
ע"ע שלום, יצחק.
והי' הוי' לי לאלקים: קסז, ג־ד.
כח, כב עשר אעשרנו לך: קסח, ב.
כט, יח אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה: קעב, ד.
כט, כו לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה (באו"י א"א להיות דיבור קודם למח', כוונת יעקב – או"ח): קעג, א.
כט, לא כי שנואה לאה (מצד מדרגתה שלמע' מיעקב): קסט, א.
ל, מג ויפרוץ האיש מאד מאד (פי' ב"פ מאד): קפ, ד.
לא, ז. ח והחליף את משכורתי עשרת מונים . . אם כה יאמר וכו' (מצד הפשיטות יכול להחליף וכו'): קעט, א־ב.
לא, מב אלקי אבי אברהם ופחד יצחק (יעקב שלימו דאבהן): קמח, א.
לא, נב עד הגל הזה: קעח, א־ב.
לב, א וישכם לבן . . ויברך אתהם (אתהם – את מ"ה): קפ, א.
וילך וישב לבן למקומו (אחר התפלה): קפ, ב.
לב, ז וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך גו' וד' מאות איש עמו: קפד, ב־ג.
לב, כג ויקם בלילה הוא גו' ויעבר את מעבר יבק: קצו, ב ואילך.
לב, כה ויותר יעקב לבדו (בלי זכות אברהם ויצחק כו'): קסא, א.

וישלח

לג, ג והוא עבר לפניהם: קפו, ב.
לג, ד וירץ עשו לקראתו ויחבקהו (וירץ מלמטלמ"ע, מלמעלמ"ט): קפו, ג ואילך.
לג, יז ויעקב נסע סכתה (סוכות בחי' רחמים): קעו, ב.

וישב

לז, א וישב יעקב בארץ מגורי אביו (ישיבה – השפלה, מגורי – ג' פי': דירה, יראה, אוצר): רב, ג ואילך.
לז, ב אלה תולדות יעקב יוסף כו' (אריכות בסיפורי יוסף יותר מיעקב): פה, ג.
לז, ח ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו: ריב, ב ואילך.
לז, יא ואביו שמר הדבר: ריא, ד.
לח, כד הוציאוה ותשרף (הוציאוה בגלותא כו'): קצז, א.
מ, טי והנה גפן לפני ובגפן שלשה שריגים כו' (גפן – כנס"י וכו'): ריג, א.

מקץ

מא, א והנה עומד על היאור: רכט, ב ואילך.

ויגש

מד, יח ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני (אזן – ס"ג דבינה): רלה, ד.
מו, כט וירא אליו ויפול על צואריו ויבך כו': רמו, א ואילך.
מז, יד וילקט יוסף את כל הכסף: רמז, ג.

ויחי

מז, לא וישתחו ישראל על ראש המטה – ואמרז"ל חלק כבוד למלכות (פי' חלק כבוד למלך הח'): רמו, א.
מט, י עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים: רלו, א.
מט, יא ולשרקה בני אסונו: רלח, א.
ובדם ענבים סותה (סותה ל' מסוה): רלז, ב.
מט, יב חכלילי עינים מיין: רמב, א.
ולבן שינים מחלב: רמב, ב.

שמות

ג, ח ארץ זבת חלב ודבש (זבת מעצמה בלי עמל): נט, ד.
ג, יד אהי' אשר אהי': פא, ב.
אהי' אשר אהי': קכז, א.
אהי' אשר אהי' (אהי' הב' לע"ל, בחי' שעשועי' המלך בעצמותו): קלא, ב.

וארא

ו, ג ושמי הוי' לא נודעתי להם: פה, ד.

בא

יב, יב ועברתי בארמ"צ אני ולא מלאך וגו' (במקום שפל כזה צריך מעצמות, משה דוקא עושה מופתים): כז, ב.

בשלח

יג, יז ולא נחם אלקים כו' פלשתים כי קרוב הוא (התענוג דקדושה קרוב לנפילה בפלשתים): קמד, א.
טו, ו ימינך ה': קב, ב.
טו, יא מי כמוך בא־לים ה' נורא תהלות כו': סה, א ואילך.
טו, טז עד יעבור עמך ה' כו' (יעבור אותיות עיבור): נח, ב.
טו, כה ויורהו ה' עץ גו' וימתקו המים (בחי' עה"ח): לא, ג.
ע"ע עץ, עץ החיים.
יז, ז היש ה' בקרבינו אם אין: סה, ג.

יתרו

יט, ב ויחן שם ישראל גו' (כאיש א' – פלא יותר מביטול דהמרכבה וכו'): קל, ד.

משפטים

כא, ז וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (בתו – הנשמה ברתא דמלכא וכו') קפב, ב.

תשא

לא, יז כי ששת ימים עשה (ששת ולא בששת): ח, ד.

צו

ו, ו אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (תשובה דרשפי אש בגבורות דמל'): ד, ג.

שמיני

יא, לו אך מעיין ובור גו' (ד' יודין דמ' סאה): ה, א.

אחרי

טז, ב ואל יבא בכל עת אל הקדש: ק, ג־ד.

בחוקותי

כז, לד אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם: רלז, ג.

שלח

יג, לא כי חזק הוא ממנו (מדות דתהו חזקים יותר ממדות דתיקון): טז, ב.
ע"ה תהו ותיקון.
יג, לא כי חזק הוא ממנו (אורות דתהו חזקים מתיקון): קנז, ג.

קרח

יח, כג ועבד לוי הוא גו' (שרש הלוים מגבור' דבינה. שירם): לו, א.

ועבד לוי הוא (הוא – בינה שבו התגלות עתיק): פא, ב.

חוקת

כא, יח באר חפרוה שרים: קמד, ג.

בלק

כב, ו את אשר תברך מבורך (מבורך מכבר – הפי' דר' מיכל מזלאטשוב): קי, ג.

כג, כא לא הביט און ביעקב כו' הוי' אלקיו עמו (הוי' כו' עמו הוא טעם שלא הביט כו'): סה, א.

ואתחנן

ד, כט ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת (ע"י תשובה – ומצאת למהו"ע): ר, א.

ו, ד שמע ישראל כו': יח, ג.

ו, ה ואהבת כו' בכל לבבך וגו' (בשני יצריך): יא, ד. יב, א.

ואהבת גו' (ל' ציווי, ל' ממילא): מט, ג.

ע"ע בינה; הרגשה.

ואהבת כו' (גי' ב"פ אור, או"י או"ח): קס, א.

ו, ו והיו הדברים האלה: רמא, ד.

עקב

יא, יב ארץ אשר ה' דורש אותה גו' (השפעה שלא ע"י המזלות): נט, ד.

ראה

יא, כט הר גריזים . . והר עיבל: קיז, ג.

טו, יח וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה (דברכתא לא שריא באתר ריקניא): ריב, א.

שופטים

כ, יט כי האדם עץ השדה גו': כב, ב.

תצא

כא, טו כי תהי' לאיש שתי נשים וכו' לו משפט הבכורה (איש – יעקב, הא' אהובה והא' שנואה – רחל ולאה, בזמה"ב, פי שנים – או"י או"ח): קעא, ב.

כי תהיינה לאיש שתי נשים וכו' (– נה"א נה"ב): קפו, א.

כב, ו והאם רובצת על האפרוחים (מקיף דמ"ם סתומה): נז, ב־ג.

כג, ו ולא אבה ה' אלקים לשמוע אל בלעם: קיז, א.

נצבים

כט, כח הנסתרות לה' גו' והנגלות גו' (שם הוי'): נה, ד.

ל, ה והטיבך והרבך מאבותיך: צו, ג.

ל, ו ומל הוי' כו' למען חייך (למען חייך העצמיים): צה, א.

ל, יב מי יעלה לנו השמימה (ר"ת מילה ס"ת הוי'): צג, ב ואילך.

ל, יד כי קרוב . . בפיך ובלבבך גו' (בלבבך – תשובה): ר, א.

כי קרוב אליך כו' לעשותו: רכב, ב.

האזינו

לב, ט כי חלק הוי' עמו (התכללות בישראל): עד, א.

לב, יא כנשר יעיר קנו (מדה"ר): קמח, א.

ברכה

לג, ב מימינו אש דת כו' (חו"ג שבתורה): יד, ג.

לג, ד תורה צוה לנו משה כו' (משה נק' מחוקק): רכו, א.

יהושע

י, יב שמש בגבעון דום (חומר הגלגל בערך לצורה): כה, ב.

שמש בגבעון דום (לפי שפסק לומר שירה): לד, א.

י, יג הלא היא כתובה על ספר הישר: פד, ד.

ע"ע בראשית (ספר).

הלא היא כתובה על ספר הישר (מעלת ספר בראשית): קעג, ג.

ע"ע בראשית (ספר).

שופטים

ט, יג החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים גו': לה, ד ואילך.

שמואל־א

ב, ג כי א־ל דעות ה' ולו נתכנו עלילות (ד"ע ד"ת): צז, ב ואילך.

כי א־ל דעות ה' ולו נתכנו עלילות (ולא ולו כתיב וקרי): קנה, ד.

ע"ע ד"ע ד"ת.

שמואל־ב

ו, יד־טז ודוד הי' מפזז ומכרכר בכל עוז (שמחה – ביטול והתנשאות כא'): מא, ג.

כב, א נאום הגבר הוקם עול (– עולה של תורה): רלה, ג.

מלכים־א

ה, יב וידבר ג' אלפים משל (רק התפשטות מחכ'): א, ב.

וידבר שלשת אלפים משל (מצד עומק החכ'): פא, ד.

ה, כו וה' נתן חכ' לשלמה (מחכ' דא"ס ממש): סו, ג.

יח, כא עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים: רא, א.

ע"ע אמת.

ישעי'

ט, א והעם ההולכים בחשך (דגלות) ראו אור גדול: קצח, ג. קצט, א.

ט, ו לסרבה המשרה גו' (לע"ל, מ"ם סתומה – פני' בינה, מ' ל' שררה כו'): נז,־נח, ב.

יט, כד ביום ההוא יהי' ישראל שלישי' (סגול): קצב, ד.

כט, יג יען כי נגש העם הזה אלי בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני (התפלות פו"ח הלב): רא, א.

ע"ע אמת.

כט, יג־יד מצות אנשים מלומדה, לכן ואבדה חכמת חכמיו וגו': רכט, א.

כט, טז מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק עליון: רט, ג.

כט, יט בקדוש ישראל יגילו: קנב, ב.

ל, כו והי' אור הלבנה כאור החמה כו': קסח, א.

לג, יז מלך ביפיו תחזינה עניך (הסתכלות, כמו במ"ת): קלב, ב.

מ, לא וקוי ה' יחליפו כח: ו, ב־ג.

מא, ד קורא הדורות מראש: סח, ג.

מב, כא ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: רכו, ג.

מט, ג ישראל אשר בך אתפאר (אתפאר – ת"ת): טו, ג.

נא, ד ותורה מאתי תצא (חידוש הלכה ששחיטה זו כשרה): קנג, ד.

נב, יג ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאוד: סה, ב.

נד, ט כאשר נשבעתי מעבור מי נח עוד (כי לא יצטרך לטהר עוד): סא, ד.

נד, י וחסדי מאתך לא ימוש: סא, ד. סב, א.

נד, יב ושמתי כדכד שמשותיך (או"י או"ח): לב, ד.

ושמתי כדכד כו' חד אמר שהם וח"א ישפה (או"י או"ח כו'): קלא, ד.

נה, ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם (אינו נתפס במח'): רמה, ב.

נז, יט שלום שלום לרחוק ולקרוב: קל, א.

שלום שלום לרחוק ולקרוב: קנז, א.

שלום שלום לרחוק ולקרוב (ב' בחי' שלום): קסז, ב.

ע"ע שלום.

ס, יז ונוגשיך צדקה: קצט, א.

ס, יט לא יהי' לך עוד השמש לאור גו' והי' לך הוי' לאור עולם: קלו, א.

ס, כא ועמך כולם צדיקים: נו, ג.

ועמך כולם צדיקים (צ"ע צ"ת): קסז, ב.

ע"ע צדיק, שלום.

סג, טז כי אתה אבינו (אתה ממש): קלו, ד.

סג, יז למה תתענו ה' מדרכיך תקשיח לבנו וגו': פה, ב. קנח, א. קעז, א.

סד, ג עין לא ראתה כו׳: קנב, א.
סד, ג יעשה למחכה לו (למען דמדייק כו׳) (בירור נקודות האמת ע״י פלפול): מט, א.
סו, כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי (בגופא דמלכא): קנז, ג.

ירמי׳

לא, ב אהבת עולם אהבתיך ע״כ משכתיך חסד: רמא, ג.
ע״ע אהבה.
לא, ח בבכי יבואו ותחנונים אובילם (בכי׳ דבע״ת וכו׳ אובילם לתחה״מ): ר, ג.
לא, יב והפכתי אבלם לששון: מ, ד.
וע״ע תשעה באב.
לא, כא נקבה תסובב גבר (בינה מקיף לחכ׳): פא, ג.
נקבה תסובב גבר (בחופה, והנה תסובינה): ריב, א.
ע״ע סיבוב.
לב, יט עיניך פקחות (בב׳ עייניין לטב ולביש): קיח, א.
לג, יג אז תעבורנה הצאן ע״י מונה (לע״ל): קפ, ד.
לג, כה אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ (כל העש״מ בשביל ברית תו״מ): ז, א.
ע״ע עשרה מאמרות, עשרת הדברות, בראשית, תורה.
לג, כה אם לא בריתי יומם ולילה חוקות וגו׳ (יומם ולילה – מצות ת״ת בקר וערב, חוקות – ל׳ מזון, חקיקה): רכה, ג.

יחזקאל

א, כו ועל דמות הכסא כו׳ כמראה אדם (כמראה אדם – ולא אדם ממש, או״כ): צח, ב.
יח, לב לא אחפוץ במות המת (פי׳ הזהר במות המת שכבר מת מעיקרו): קנט, ב.
לו, כו והסירותי לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר (לע״ל חומר הגוף יהי׳ טהור וקדוש): קס, ב.
לז, טו (הפטרה דפר׳ ויגש ושייכותו להפר׳): רלד, א.

הושע

ב, כג אענה את השמים והם יענו את הארץ (עניי׳ זו לשון שפע): כא, ג.
אני אענה את השמים והם יענו את הארץ (אענה – ל׳ השפעה): רכג, ב.
ב, כה וזרעתי׳ לי בארץ (זריעת נש״י למטה להצמיח בהגדלה ותוס׳ אור): רז, ב.
ו, ב יחיינו . . לפניו (לפניו ממש): ה, א.
יחיינו מיומיים כו׳ ביום השלישי כו׳ לפניו (מיומיים – מתושב״כ ושבע״פ, לפניו – ממש): צו, ג־ד.
יחיינו מיומיים ביום השלישי גו׳ (ימות המשיח ועוה״ב): קפב, ד.
יב, ח כנען בידו מאזני מרמה כו׳: קצט, א.
יד, ד בך ירוחם יתום: קנב, ג.

עמוס

ד, יג יוצר הרים ובורא רוח גו׳ (חו״ב ומדות): ב, ב.
מגיד לאדם מה שיחו (עמל תורה, שיחה): ב, ב.

מיכה

ז, טו כימי צאתך מארמ״צ אראנו נפלאות: סה, ג.
ז, יח כי חפץ חסד הוא (תענוג העליון בחסד והשפעה מגבוה לנמוך מאין ליש וכו׳): קמו, א־ב.
ז, כ תתן אמת ליעקב חסד לאברהם: קנא, ד.

זכרי׳

ב, י כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם: מב, א ואילך.
כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם גו׳ (כארבע ולא בארבע): מב, ד.
יד, ח והי׳ ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חציים אל ים הקדמוני (מ״ת משפיעין במ״ע): קמג, ב.

מלאכי

ג, ו אני הוי׳ לא שניתי ואתם בנ״י לא כליתם (כמו שאני לא שניתי כך אתם לא כליתם): נט, א.
אני הוי׳ לא שניתי: קכח, ד.
אני ה׳ לא שניתי: רלח, א.

תהלים

א, ב כ״א בתורת ה׳ חפצו (– מעיקרא אדעתה דנפשי׳, ואח״כ לשם התורה עצמה): רכו, ג.
ב, יא עבדו את ה׳ ביראה, וגילו ברעדה (שמחה הכלולה ביראה): לח, ד.
יז, ב מלפניך משפטי יצא עניך גו׳: קיט, א.
יח, יב ישת חשך סתרו (העלם דכתר): ז, ד.
ע״ע העלם וגילוי, אור וחשך.
יט, ג יום ליום יביע אמ״ר (התכללות): מג, ב.
יט, ה בכל הארץ יצא קום: מג, ד.
לשמש שם אהל בהם (אהל – מקיף העליון, ביטול השמש): מג, ד. מד, א.
כב, כא מיד כלב יחידתי: צו, א.
כג, ו אך טוב וחסד כו׳ (טוב וחסד ענין א׳): ח, ג.
כד, ג. ד מי יעלה גו׳ בר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי: נ, א.
כז, ד אחת שאלתי כו׳ שבתי בבית ה׳ (בחי׳ הכלים דתומ״צ): קלב, ד.
כז, י כי אבי ואמי עזבוני גו׳ (ע״י חטאים, וה׳ יאספני): קנב, ג.
כט, י וישב ה׳ מלך לעולם (וישב – השפלה): רג, ג.
ל, ו כי רגע באפו גו׳ ברצונו (באותו רגע – באפו וברצונו): קט, ב.
ל, יג למען יזמרך גו׳ (נה״ת קארי תדיר כו׳ אלקים הוי׳): לז, ב.
ע״ע שיר, הלל, הוי׳ אלקים.
למען יזמרך כבוד ולא ידום (כבוד תחתון קארי תדיר לכבוד העליון): ד, ג.
לא, כ מה רב טובך (עצם הטוב): קיז, ג.
לג, יג משמים הביט ה׳ ראה את כל בני אדם (גם בשמים – סובב, הביט את כל הפרטים): צז, ג.
לד, ו הביטו אליו ונהרו גו׳: רלז, ב.
לד, כב תמותת רשע רעה כו׳ (שהרעה עצמו תמותתו): רטז, ג.
לו, ז אדם ובהמה תושיע ה׳ (מ״ה וב״ן, עלייתן): טז, ב. ג.
לו, י באורך נראה אור (ע״י תו״מ נראה עצמותך): לה, ג.
כי עמך מקו״ח באורך נראה: קכח, ג.
באורך נראה אור (אור עצמותך ממש): קלא, ד.
באורך נראה אור (באורך העצמי הנק׳ מאור כו׳): קלו, ב.
כי עמך מקור חיים כו׳ (עמך טפל לך, באורך העצמי נראה הארה): קסז, ג.
כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (מקור חיים – קו, נראה אור – הארה דהארה לבד וכו׳): קפז, א־ב.
באורך נראה אור כו׳: רה, א.
לז, ז דום לה׳ והתחולל לו: רכז, א־ב.
לז, כג מה׳ מצעדי גבר גו׳ (השגח״פ על כל פרט): צט, ד.
לט, ז אך בצלם יתהלך איש (מקיף דיחידה): נו, א.
מ, ו רבות עשית גו׳ נפלאותיך ומח׳ אלינו (רבות – ריבוי הצמצומים וכו׳): ריט, ד ואילך.
אגידה ואדברה עצמו מספר כו׳: רכב, ב ואילך.
מב, ט ובלילה שירה עמי: רכז, ד.
מד, ה צוה ישועות יעקב (הארת שע״ה נהורין דא״א בז״א): קסג, ג.
מז, ה יבחר לנו את נחלתינו (נחלתינו – א״י): קנח, א־ב.

מז, ו עלה אלקים בתרועה (המתקת גבורות ע״י שופר): קו, א.
נא, יז אדנ־י שפתי תפתח: רח, א־ב.
נב, ג חסד א־ל כל היום: ז, א־ב.
נה, יט פדה בשלום נפשי כו׳ כי ברבים כו׳ (דוד מרמז ליעקב שנפדה בשלום מעשו, ברבים – מחניים): קסג, ב.
סג, ב צמאה לך נפשי . . בלי מים כן בקודש גו׳ (צמאון דמל׳, בלי מים עליונים, כן בקודש – הלואי בקודש): ה, ג־ד.
סג, ג כן בקדש חזיתיך (הלואי כן בקודש): קלב, ב.
סג, ו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי (תענוג מורגש): צה, ד.
סו, ה נורא עלילה על בני אדם: קנד, א ואילך.
עג, כב ואני גו׳ בהמות הייתי עמך (אוי״ר טבעיים): טז, ג.
עד, יז אתה הצבת כל גבולות (הביאור בסידור): כא, ד.
עח, ה ויקם עדות ביעקב (יעקב – קו האמצעי): פד, ד. – פה, ב.
ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל: קסה, ב.
ויקם עדות ביעקב כו׳: קפט, ג.
פ, ט. יא גפן ממצרים תסיע כו׳ כסו הרים צלה: רלו, ב.
פ, יא כסו הרים סלה כו׳: רלח, א.
פד, ח ילכו מחיל אל חיל (עליית הנשמות. לע״ל): לד, ד. קנט, ד. קצד, ג.
פט, ג כי אמרתי עולם חסד יבנה: ז, א.
צ, א תפלה למשה איש האלקים גו׳: נה, ב.
צ, ג תשב גו׳: נה, ב.
צ, י ימי שנותינו בהם שבעים שנה (בהם, לברר): קפ, א.
צא, א. ב ישב בסתר עליון בצל גו׳ מחסי גו׳ (מקיף דמ״ם סתומה): נז, ג.
צב, ו מאד עמקו מחשבותיך: רכד, ב.
מה גדלו מעשיך מאד עמקו מחשבותיך (מעשיך שנמשכו לצורך העלמות, עמקו מח׳ שלמע׳ מהתלבשות בעולמות): רכה, ד.
מה גדלו מעשיך:
ע״ע (לקמן קד, כד) מה רבו מעשיך.
צב, יג צדיק כתמר יפרח גו׳ (יפרח בגלות, ישגה בעוה״ב): רח, ד.
צב, טז כי ישר הוי׳ צורי ולא עולתה בו (אין אחיזה לק״נ כלל): עו, ד.
צג, א ה׳ מלך גאות לבש (בחי׳ צמצום ולבוש): רג, ג.
צד, יב אשרי הגבר אשר תיסרנו י־ה (י־ה פי׳ חו״ב): לב, א.
צז, יא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה: ריג, ג.
צח, ג זכר חסדו גו׳ (הזכר רובו חסדים): קד, ד.
ק, ג כי הוא עשנו ולא אנחנו (עשנו – בעשי׳, ולא, ולו – ז״א, א״א): פח, ג־ד.
קד, ד עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט (פי׳ הרמב״ן על הפסוק שבכל מלאך יש חומר וצורה): כה, ב.
קד, כד מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכ׳ עשית: רכג, א.
מה רבו מעשיך (ההפרש בין מה רבו למה גדלו): רכג, ד.
כולם בחכ׳ עשית (חכ׳ שבעשי׳): א, ב.
כולם בחכ׳ עשית (כולם בחכ׳ דתורה עשית כו׳): ז, א.
ע״ע מארז״ל; אסתכל באורייתא; עשרה מאמרות; עשרת הדברות.
קה, יג ויתהלכו מגוי אל גוי כו׳ לא הניח לאיש לעשקם (ויתהלכו – נפילת הניצוצות בק״נ כו׳): רטו, ג.
קו, מח ברוך ה׳ מן העולם ועד העולם (מעלמא דאתכסייא לעלמא דאתגליא): קעג, ב.
קיא, ו כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (טענת ליסטים אתם): ח, א.
ע״ע אומות העולם.
קיג, ד רם על כל גוים ה׳ (רוממות וריחוק): צב, ד.
קיג, ד רם על כל גוים (מצד ירידתם א״א לקבל בפני׳ כ״א במקיף): קפט, ב.
קיג, ז מקימי מעפר דל: פג, ב.
קטז, ט אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים: קצח, א.
קטז, יג כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא: ריד, ד.
קיז, א הללו את ה׳ כל גוים (מל׳ דקליפה מהלל למל׳ דקדושה): צב, ב.
הללו את ה׳ כל גוים (פסוקים אודות הגוים לע״ל): קצ, ד.
קיז, ב כי גבר עלינו חסדו (חסדו הפשוט והעצמי): קטז, ד.
קיח, טז ימין ה׳ רוממה . . עושה חיל (לאגברא על שמאל): קטז, ד.
קיח, כ זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו (יבואו במס״נ שלהם): קצד, ב.
קיח, כב אבן מאסו הבונים גו׳ (אבן – מל׳ וכו׳): קסד, ב.
אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה: רלד, ד ואילך.
קיט, טו בפיקודיך אשיחה, אביטה אורחותיך: רב, ב.
קיט, נ זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני: רלו, ב.
קיט, נד זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי: ריט, ד ואילך.
קיט, סו טוב טעם ודעת למדני (לע״ל): סב, ד.
קיט, עב טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (טוב לי תומ״צ למטה בגוף מאלפי זהב – אהוי״ר כו׳ שלמע׳): קצט, א־ב.
קיט, צו רחבה מצותך מאד (רחבה – א״ס): קלה, ג.
קכב, ד ששם עלו שבטים שבטי י־ה (עלייתם באצי׳): קעו, ד.
ששם עלו שבטים שבטי י־ה: רט, ד ואילך.
ששם עלו שבטים כו׳ עדות לישראל: ריב, ב.
קכו, ב אז ימלא שחוק פינו (שחוק לע״ל): קמו, ג.
קכו, ו הלך ילך ובכה כו׳ בא יבא ברנה גו׳: קכה, ג.
הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, בוא יבוא ברנה נושא אלמותיו: רז, ב.
ע״ע זריעה; [אלומים].
קלו, ד לעושה נפלאות גו׳: סה, ב.
קלט, ה אחור וקדם צרתני (אחור – ביום ו ומצד גופו כו׳, וקדם – מצד הנשמה, צרתני ל׳ יצירה): יט, ב־ג.
קמה, ג ולגדולתו אין חקר (א״ס): רה, א.
קמה, ט ורחמיו על כל מעשיו (לכ״א לפ״ע): קעב, א־ב.
ע״ע רחמים.
קמה, טז פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון (ידיך – ב׳ ידות ודימין ושמאל כו׳): רמא, ג.
קמה, יח קרוב ה׳ לכל . . אשר יקראוהו באמת (באמת – באמיתית נקודת הלב בתשובה אמיתית): ר, ד.
קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (לכל קוראיו – בתפילה, באמת – תורה): רא, ב.
קמז, ד מונה מספר לכוכבים: קפ, ד.
קמז, ה לתבונתו אין מספר (עצמות ח״ע): ז, ב.
קמח, ב הללוהו כל צבאיו וגו׳ (שירת וביטול צורת השמש וירח וכו׳): לד, א.
קמח, ה. יג יהללו את שם הוי׳ (שיר דשם אלקים להוי׳): לז, ב.
קנ, ב הללוהו כרב גודלו (כרוב ולא כגודל גודלו): רכג, ד.
קנ, ג הללוהו בנבל וכינור וגו׳: לג, ד.
ע״ע כלי זמר.
הללוהו בנבל וכנור . . בתוף ומחול (שמחת נצחון): מב, א.
קנ, ו כל הנשמה תהלל גו׳ (שירת הנשמות): לג, ד.

משלי

א, כ חכמות בחוץ תרונה (המשכת חכ׳ לברר): א, א.
חכמות בחוץ תרונה (חכמות – ח״ע וח״ת שבתורה): ג, ב.
חכמות בחוץ תרונה וגו׳ (ב׳ חכמות, בחוץ – בעולמות נפרדים): ג, ג.
חכמות בחוץ תרונה (תרונה ל׳ עתיד באלף הז׳ בשלימות הבירורים): ד, ב־ג.

חכמות בחוץ תרונה (רינה בתורה כו׳): לז, ג.
ג, יט הוי׳ בחכמה יסד ארץ כו׳ (הארת ח״ע בהבריאה, כמו בחכ׳ יבנה בית): ז, ג.
הוי׳ בחכ׳ יסד ארץ (חכ׳ מתלבש בדומם דוקא): כב, ג.
בחכ׳ יסד ארץ כונן כו׳ (צירופי אותיות הדיבור מנקודת החכ׳): כח, ד.
כונן שמים בתבונה (מדות מתכוננים ע״י תבונה דוקא, אבל בחכ׳ לא שייך ל׳ כונן): כט, א.
ח, כא להנחיל אוהבי יש (בינה): ה, א.
ח, כב ה׳ קנני ראשית דרכו (תורה נק׳ ראשית): ז, א. – ז, ב.
ח, ל ואהי׳ אצלו אמון (חכ׳ התורה – אומן לבנות כל העולמות): ז, א.
ואהי׳ אצלו אמון (חכ׳ שבמע״ב – מחכ׳ דתורה): ז, ב.
ואהי׳ אצלו אמון גו׳ (אומן, לתקן): ג, ב.
ע״ע תורה.
ואהי׳ אצלו כו׳ (ל׳ עבר ולהבא): קלו, ב.
ואהי׳ אצלו כו׳ ואהי׳ כו׳ (ואהי׳ ב׳ פעמים): רכו, ד.
יב, ד אשת חיל עטרת בעלה: טז, ד.
ע״ע משפיע ומקבל, מ״ה וב״ן.
אשת חיל כו׳ (אחר בירור דשם ב״ן): צא, א.
א״ח עט״ב: קכז, א.
אשת חיל עט״ב (מקדש שלמה): רלג, ג. ד.
יב, ח לפי שכלו יהולל איש (גדלות המדות תלויים בגדלות השכל): ט, ג.
יב, יט שפת אמת תיכון לעד כו׳: ר, ד ואילך.
יד, לד וחסד לאמים חטאת (משא״כ חסד דישמעאל): קמה, ג.
טו, ל שמועה טובה תדשן עצם (התפשטות תענוג מורגש): צה, ד.
טז, ו בחסד ואמת יכופר עון: קנב, א־ב.
יח, ב לא יחפוץ כסיל בתבונה כ״א בהתגלות לבו (תערובות שקר בתפלה): נ, ב.
כ, כז כי נר הוי׳ נשמת אדם (נר הוי׳ ממש, שלהבת י״ה): נח, ד.
כב, ד עקב ענוה יראת ה׳: רג, ב.
כב, ו חנוך לנער ע״פ דרכו וגו׳: י, ג.
כד, ג בחכ׳ יבנה בית גו׳ (בחכ׳ דתורה נבנה העול׳): ז, א.
כד, ד ובדעת חדרים ימלא (ע״י הדעת ימלאון לב חדרים): קיב, א.
כה, ג ולב מלכים אין חקר: רמג, ג.
כה, כה מים קרים על נפש עייפה (תענוג מההיפך, חמימות קרירות): קמז, ב.
ל, ד מה שמו ומה שם בנו (הולדה בדומה לעצמותו): כז, א.
מה שמו ומה שם בנו (שמו מ״ה): כט, ד.
ל, ה כל אמרות אלוק צרופה (חכ׳ דתורה): טו, ב.
ל, טו לעלוקה ב׳ בנות: לב, א.
לא, י־יד אשת חיל גו׳ היתה כאניות סוחר (מל׳ – שם ב״ן היורדת לברר כו׳, כאניות סוחר – שמרווחת בזה): ר, א.
לא, יא בטח בה לב בעלה כו׳ (כי לאחר הבירור עולה ב״ן בס״ג שלמע׳ ממ״ה): ר, ג.
לא, יד היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה (סחורה דרפ״ח ניצוצות, מרחק – מקיפים שנעשו ע״י הבירורים וכו׳): ר, א ואילך.
לא, טו ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותי׳ (טרף גימ׳ רפ״ח עם הכולל כו׳): ר, ב.
לא, יח טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה (גלות השכינה, כמו סוחר בשביל רווח דרפ״ח ניצוצות): קצח, ג־ד.
לא, כג נודע בשערים בעלה (כחו״ח לפוש״ד): קפט, ד.
נודע בשערים בעלה (אף דלמחת״ב מ״מ נודע כו׳): ריב, ג־ד.
לא, כו פי׳ פתחה בחכמה ותורת חסד וגו׳ (חסד דחכ׳): ז, א.
ותורת חסד על לשונה (ותורת דין): טו, א.
ותורת חסד על לשונה (חו״ג שבחכ׳): קד, א.
לא, ל שקר החן והבל היופי (קאי על נוק׳ בק״נ משא״כ בקדושה צ״ל המקבל ביופי יותר מהמשפיע): קעד, ב.
שקר החן והבל היופי כו׳ (קאי על לע״ל): קעה, ג.

איוב

א, ו ויבאו בני אלקים להתייצב על הוי׳: קט, א ואילך.
יב, כב מגלה עמוקות מני חשך (ע״י פלפול): רכה, ד.
יד, ד מי יתן טהור מטמא (הטמא עצמו יהי׳ טהור לע״ל): קצו, א.
כ, טו חיל בלע ויקיאנו (לע״ל יבורר הטוב שנבלע בהרע): רטו, ג.
כה, ב עושה שלום במרומיו (חיבור הפכים): יז, ב.
עושה שלום במרומיו (התכללות הפכים מצד גילוי נעלה): מה, ג.
כח, ה ארץ ממנה יצאה לחם (לחם דתורה): רכה, ב.
כח, יב והחכ׳ מאין תמצא ואי זה מקום בינה (מאין – מקום הנעלם, תמצא מציאותה): לו, ג.
והחכ׳ מאין תמצא (ח״ת מאין דח״ע): קסד, ב.
והחכ׳ מאין תמצא (ח״ס מאין דא״ס): קסד, ג.
כח, כג אלקים הבין דרכה וגו׳ (אלקים – כתר, הבין דרכה דחכ׳ וכו׳): לו, ג.
כח, כז אז ראה ויספרה וגו׳: מט, א.
אז ראה ויספרה כו׳ (ספר בראשית): פו, א.
אז ראה ויספרה כו׳: קלה, ד.
לה, ו־ז אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה לו גו׳ (נאמר בעה״ח עצמו קודם אכילתו): לא, א־ב.

שיר השירים

א, ח אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים: קפ, ג ואילך.
א, טו עיניך יונים (תענוג בהסתכלות וכו׳): קלב, א־ב.
א, יז קורות בתינו ארזים: רל, א.
ב, ו שמאלו תחת לראשי וימיני תחבקיני (אברהם ויצחק): קמב, א.
ב, ט דומה דודי לצבי גו׳: קיח, ג.
ב, יד השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה: מב, א.
ג, ד אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי: ריד, ד.
ד, א עיניך יונים (ראה לעיל א, טו).
ז, ז מה יפית מה נעמת אהבה בתענוגים (תענוגים ל׳ רבים): קמט, א ואילך.
ע״ע תענוג, ת״ת, נועם.
ח, ז מים רבים לא יוכלו לכבות כו׳ י״ה (טרדות הפרנסה אינו מכבים אהבה מסותרת): נח, ד.
אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו: סב, ב־ד.
ח, ח אחות לנו קטנה ושדים אין לה וכו׳: סג, ג־ד.

איכה

ג, לח מפי עליון לא תצא הרעות (מפי עליון ע״ד רשע לא קאמר – בבחי׳ דיבור, ההפרש בידיעה למע׳ ולמטה): ל, ד.
ע״ע ידיעה.

קהלת

א, ה וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח: מג, ד.
א, ח כל הדברים יגיעים ולא יוכל איש לדבר ולא תשבע עין לראות ולא תמלא האוזן משמוע: רמח, ג.
ב, יג יתרון האור מתוך החשך (מצד שרש החשך): נט, ד ואילך.
יתרון האור מתוך החושך (פי׳ הא׳: אהבה דועמך לא חפצתי, תשובה): ס, ב.
פי׳ הב׳: מתוך החושך גופא: ס, ב־ג.
ע״ע מלאך החיים.

ג, כ הכל הי׳ מן העפר: יח, ד.
ז, יב החכ׳ תחי׳ בעלי׳: ב, ג.
והחכ׳ תחי׳ בעלי׳ (קאי על חכמתו בתיקון דבר וכו׳): ד, א־ב.
ז, יד את זה לעומת זה כו׳ (שרי פרעה): צא, ב.
ח, א ומי כהחכם ומי יודע פשר: טו, ב.
חכ׳ אדם תאיר פניו (התגלות הפני׳ בהחיצו׳): ריז, ד.

דניאל

ב, כא יהיב חכמתא לחכימין: ג, א.
ד, טז אשתומם כשעה חדא (להגיע להשכלה עמוקה יותר): לד, ג־ד.
ע״ע השתוממות.
ד, לב כולא . . כלא חשיבין (בשינוי ל׳. סיבה להתכללות בתהו). [וע׳ זהר בהקדמה יא, ב]: יח, ב. קסג, ג.
ע״ע התכללות; אין ערוך; תהו ותיקון.

נחמי׳

ט, ו ואתה מחי׳ גו׳ (כ״ב אותי׳ וה׳ מוצאות): לג, ד.
וצבא השמים לך משתחוים (הילוך רוחני): מג, ב.
ט, ז. ח אתה הוא כו׳ אשר בחרת באברם ושמת שמו אברהם כו׳ וכרות עמו הברית: קכה, ג.

דברי הימים־א

כט, יא לך ה׳ הגדולה כו׳ (ו׳ מדות, לך בני׳ נ׳ שע״ב, כל היפך לך, ה׳ דהגדולה – התפשטות): קעה, ד.
לך . . הגדולה כו׳ (ה״א – התפשטות הגדולה, בטל לך): קעו, א.
לך ה׳ הגדולה והגבורה . . לך ה׳ כו׳: (בהאור שייך גדולה וגבורה, לך – בעצמות לא שייך מעו״מ): קפט, ב.
לך הוי׳ הגדולה כו׳: רכג, ד.

מפתח מאמרי חז״ל

ברכות

ה, ב אבא בנימין מצטער שתהא תפלתו סמוכה למטתו: נד, ב.
ז, א יה״ר שיכבשו רחמיך כו׳: צ, ג. קא, ד. קיב, ד ואילך.
כב, א מה להלן באימה ויראה כו׳ אף כאן (יתכן מצד בחי׳ השמן): קסה, ג־ד.
כח, ב ריב״ז – אינו יודע באיזה דרך כו׳: ריד, א.
ל, ב במקום גילה שם תהא רעדה (היפך פי׳ הפשוט ב„וגילו ברעדה״): לח, א – לט, א.
לא, ב דברה תורה כלשון בני אדם (שייך אחר הצמצום, דוגמאות): צח, ב־ג.
לג, א גדולה דעה כו׳ (ד״ע ד״ת): קיב, א.
לג, ב הכל בידי שמים חוץ מיר״ש (בחירה, נורא עלילה כו׳ שכרו ועונש): קנד, א־ב.
הכל בידי שמים חוץ מיר״ש (בחירה אף שכלפי שמיא גליא): קנה, ג־ד.
אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא (קאי על יר״ת): רב, ד.
לד, ב במקום שבע״ת עומדים אין צ״ג יכולים לעמוד שם: רלז, ג.
אין בין עוה״ז וימות״מ אלא שעבוד מלכיות בלבד: רלו, א.
לה, א אין אומרים שיר אלא על היין (העלאה והמשכה, יצא סוד הוי׳): לז, ב.
ע״ע יין; שיר; שמחה; הוי׳ אלקים.
נה, א משחרב ביהמ״ק שולחנו של אדם מכפר עליו: רלז, ד.
נה, ב אין חלומות אלא אחר הפה (פה – תיקון): קפח, ד.
נח, א והתפארת זו מ״ת: מא, א. – מב, א.
ס, א איש מזריע תחילה כו׳ אשה מזרעת תחלה כו׳: קמח, ב־ג.
סד, א ת״ח אין להם מנוחה כו׳: רכו, ב.

שבת

ל, ב עתידה אשה שתלד בכ״י (מכח עצמה): קמט, א.
רבא הוי אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן והדר . . פתח בשמעתתא (שרש השחוק): קמג, ד.
עתידה א״י שתוציא גלוסקאות כו׳ (לע״ל לא צריכים הל״ט מלאכות): קסז, א.
לא, א דעלך סני כו׳ זהו כל התורה: עב, ב.
לא, א־ב כל ת״ח כו׳ שאין בו יר״ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימי׳ ולא מסרו לו מפתחות החיצוני׳: רב, ד.
מא, א אכל ולא שתה אכילתו דם: קמח, ג.
מז, א אשתומם כשעה חדא (להגיע להשכלה עמוקה יותר): לד, ג־ד.
נא, ב כל בעלי שיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר (עליית המלאכים ע״י שיר): לד, ד.
נה, א מ״ד זכות דאבות לא תמה (טעמו): סו, ג.
זכות אבות לא תמה: קלו, ד.
זכות אבות לא תמה: קנא, ג.
עז, ב כברייתו ש״ע, ברישא חשוכא כו׳: יד, ב.
ע״ע יום ולילה.
כברייתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא (הצמצום סיבה להתארה המהווה): לה, א.
כברייתו ש״ע ברישא חשוכא והדר נהורא (בסדר ההשתל׳ דוקא, אבל למעלה מהשתל׳ שוין): סא, א.
[מ״ט עיזי מסגי ברישא והדר אימרי כו׳ כברייתו של עולם] ברישא חשוכא והדר נהורא (שורת הגבורות למע׳ מחסדים): קסא, ב.
ברישא חשוכא והדר נהורא (עשו קדמה ליעקב, קליפה לפרי כו׳): קפט, א־ב.
פג, ב אין תורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי׳ (ביטול במציאות): רב, ד.
פח, א מלמד שהתנה הקב״ה כו׳ וא״ל אחזיר לתהו ובהו: ז, א.
שם ע״פ תתן אמת ליעקב: קלז, ג.
ע״ע תהו ותיקון; תורה.
פח, ב השמחים ביסורים וכו׳ עליהם אר׳ ואוהביו וכו׳: יג, ב.
קיג, ב אהוריירי דרבי עתיר משבור מלכא: קמה, ב.
קיח, ב אלמלא שמרו בנ״י ב׳ שבתות (אלמלא שמרו שבת עילאה ותתאה): סא, ד.
קיט, א אין אדם רואה חובה לעצמו (נדמה שאין בזה עול ורע): קיד, ב.

עירובין

יג, ב מאיר עיני חכמים בהלכה: קיד, ג.
ע״ע עין.
סה, א נכנס יין יצא סוד (ראה סנהדרין לח, א).
ק, ב נבונים לא אשכח: פב, א.

פסחים

ח, א־ב האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' כו' (הפרש בין ישראל לעמים): קמ, א.

נו, א כשם שאין בלבנו אלא אחד כו': רט, א.
כשם שאין בלבך אלא א' כו': רמג, ג.

פז, ב לא גלו ישראל לבין עכו"ם רק שיתוסף עליהם גרים כו' (ע"י עבודה נעשה כמו גר): קכא, ג.
צדקה עשה הקב"ה שפזרם: קצט, א.

ראש השנה

לא, א שיתא אלפי שנין דהוה עלמא (שרשם מהו' מדות): ח, ד.

יומא

כא, ב אש שותה כו' (מים שבאש): יג, א.

לט, א מקדש אדם א"ע מעט מלמטה כו': קנד, א.

סוכה

כא, ב שיחת ת"ח צריכין לימוד: ז, ב.
שיחת ת"ח צריכין לימוד: פב, ד.
ע"ע גבורה.
שיחת ת"ח צריכים לימוד: רמט, ב.

נג, א אם אני כאן הכל כאן (הלל התנשאות ובטול. מל' – ללמ"כ והכל כאן): מא, ד.
ע"ע דוד.

ביצה

ו, א שתיק רב: טו, א.

תענית

ג, ב כשם שא"א לעולם בלי רוחות כך א"א לעולם בלי ישראל: מב, ב. מד, א.

כ, א לעולם יהא אדם רך כקנה וכו': ט, א.
ע"ע תהו ותיקון.
לעולם יהא אדם רך כקנה וכו' (ע"י השכל): יג, ב־ג.
לעולם יהא אדם רך כקנה ולא קשה כארז: טו, ד.

כה, א גמירי מיהב יהיבי ומשקל לא שקלי (רצה"ע בהשפעה וחסד ולא באו"ח): קמו, א־ב.
מי שאמר לשמן וידליק יאמר כו' (שינוי צירופי אותיות): כד, א.
מי שאמר לשמן וידליק וכו' (כנ"ל): לה, ב.

לא, א אין אשה אלא ליופי: קעד, ב.

חגיגה

יב, א שהי' העולם מתפשט עד שאמר לעולמו די: רכג, ב.
הפלוגתא: שמים נבראו תחלה או ארץ כו' או יחדיו: ח, ג.

יב, ב כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו: רכט, ד.

יד, ב כשתגיע לאבני שיש טהור: ד, ד.

יבמות

מז, ב קשים גרים לישראל כספחת (ואעפ"כ ואהבתם כו'): קכה, ד.

סא, א אתם קרויים אדם כו': עג, ג־ד.

קט, ב האומר אין לי אלא תורה . . אין לו: רא, ג.
האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו (המשך. אין לי אלא תורת הנגלית אפי' תורה אין לו): רב, ג.

כתובות

ה, א גדולים מעשה צדיקים כו' (שמבטלים מיש לאין): לה, ג.
גדולים מעשה צדיקים כו' (כנ"ל): קמו, ב.

נדרים

ח, ב האי חיגרא דשמשא (הנרתק מני' ובי' דהשמש): קסז, ג.
ע"ע אור ומאור.

לא, ב גדולה מילה כו' י"ג בריתות: צד, ג־ד.

נזיר

לט, א הפלוגתא בגמ' נזיר אי שרשא רביא כו': קכג, ד.

סוטה

ג, א אין אדם עובר עבירה כו' (כבהמה ממש): יב, א.
אין אדם כו' אלא א"כ נכנס בו רוח שטות: טז, ג.

מט, ב פני הדור כפני הכלב (כלב – גסות): ז, ב.

גיטין

ז, א השכם והערב עליהם לבהמ"ד והן כלין מאליהן: רכז, א. ג ואילך.

נו, א דוקין שבעין . . לדידהו לא הוי מומא כו' (לדידהו – תהו): קצה, ד. קצו, א.

נו, ב אין כמוך באלמים: רח, ד.

נט, א פעוטות מקחן מקח: כג, ד.

סב, א מאן מלכי רבנן: רב, ב.

קדושין

לד, ב אשה בעלה משמחה (המתקת מל' ע"י שמחת ז"א): לז, א.
ע"ע הוי' אלקים.

מ, ב נמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא וכו' (וזיל בתר טעמא): סב, ד.

בבא מציעא

נט, א אין נותנין לו לאדם פרנסה אלא בשביל אשתו (שרש הכלי למע' מהאור): קלב, ד.
אין נותנים פרנסה אלא בשביל אשתו: קסח, ד.

בבא בתרא

טז, א בראת צדיקים כו' (בטבע תולדתו): קנד, ד.

נח, א שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר: כט, ד.
שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר (יפ"ת כו'): קעה, ב.
מעשה דר' בנאה: קכא, ב.

סנהדרין

ו, ב אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (ב' עיינין טו"ר): קג, א.

לח, א אגברו חמרא אדרדקי כו': לו, ג.
נכנס יין יצא סוד (יצא סוד הנעלם דחכ'. גילוי שם הוי'): לו, ג.

לח, ב שעה ראשונה צבר עפרו ועשאו גולם (גופו של אדה"ר – בלי מאמר): יט, ב.
הושיט אצבעו הקטנה ושרפם: יז, ב. כו, ד. מ, ב.
הושיט הקב"ה אצבעו הקטנה ביניהם ושרפם (ביטול מצד הגילוי): קמז, ג.

פו, א כולהו סתימאה אליבא דר"ע: קצד, ב.

פח, ב רב עולא בר אבא דגריס באורייתא תדיר ולא מחזיק טיבותא לנפשי': טו, ד.

צב, רע"ב לעתיד יעשה ה' לצדיקים כנפיים כנשרים ושטין ע"פ המים: ה, ב.

מכות

כג, ב רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תו"מ שנאמר ה' חפץ וגו': רכו, ג.

כד, א אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה (חו"ג הכלולים בעצמות): קיט, ב.

עבודה זרה

ג, ב יב"ש הוי היום ג' שעות ראשונות יושב ועוסק בתורה וכו': ז, א.
ג' שעות עוסק בתורה ג"ש כו' לויתן: קנב, א.
בלילה מאי עביד קוב"ה, רוכב על כרוב קל [– מל'], ושט בח"י אלף עולמות כו': ר, ב.

ג, ב עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה: קסז, ד.

ז, ב יסדר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל (פסד"ז בקול ואח"כ י"ח בלחש): נב, א ואילך.

ח, א ישראל שבחו"ל עובדי עכו"ם בטהרה כו': ס, א.

יד, ב עכו"ם דאברהם אבינו ד' מאות פרקי (ז"מ ב"נ): פח, א.
כ, ב ענוה גדולה מכולם: רב, ד.
לה, א ערבים עלי דברי סופרים (א"ח עט"ב): ג, ג.

אבות

פ"א, מי"א חכמים הזהרו בדבריכם כו' (תערובות פסולת בהשפעה): צד, א.
פ"ב מ"ה ולא עם הארץ חסיד (הי' רק בזמן הבית משא"כ בגלות האחרון שיכול הע"ה לכוין לאמת יותר): נ, ד.
פ"ג מי"ג סייג לחכמה שתיקה (ביטול): לד, ד.
ע"ע השגה.
סייג לחכמה שתיקה: רז, ד.
סייג לחכמה שתיקה (שרש השתיקה בח"ס שנק' פלא כו'): רלג, א.
פ"ג, מי"ז אם אין יראה אין חכ' כו' (ביטול כלי לח"ע): רב, ד.
פ"ד, מ"א איזהו גבור הכובש כו': יב, א.
פ"ד, מ"ב שכר מצוה מצוה (כמונח בקופסא): קסה, ג.
פ"ד, מי"ז יפה שעה א' בתשובה ומע"ט כו': ס, ד.
פ"ה, מ"א במאמר א' יכול להבראות: ח, ג.
פ"ה, מי"א נוח לרצות: יג, ג.
פ"ה, מ"כ הוי עז כנמר וגיבור כארי (עז – בגבורת הגוף, גבור – בלב): קנו, ג.
פ"ה, מכ"א לפום צערא אגרא (טבילה בנה"ד, בשביל הגילוי דג"ע): נט, ג.
ע"ע טבילה.
פ"ו, א העוסק בתורה לשמה מגלין לו רזי תורה: רב, ב.

מנחות

מג, ב חייב אדם לברך ג' ברכות (חייב אדה"ע להמשיך כתר למל' כו'): קכו, ג.
פו, ב לא הי' מביאין מן הדליות אלא מן הרגליות: רלו, ב.
ע"ע יין.

חולין

ס, א בצביונן נבראו ובקומתן ובדעתן (בגוף ונפש נבראו כא'): יח, ד.
ס, ב א"א לשני מלכים (ראה פסוקים בראשית א, טז).
פט, א תכלת דומה לים וים לרקיע כו' (מל' בינה): מא, ד.

תמיד

לב, א איזה חכם הרואה את הנולד: מח, א.

נדה

לא, ב איש מזריע תחילה (ראה ברכות ס, א).
מה, ב בינה יתירה ניתנה באשה כו' (בתושבע"פ): פב, ג.

ירושלמי

ברכות

פ"ב, ה"ד ר"ח מחזיקנא טיבותא לרישא דמנפשי' כרע: נד, א.

מדרשים

ספר יצירה

פ"א, מ"א (בג' דברים ברא כו' בספר וסופר וסיפור): רכד, א ואילך.
פ"א, מ"ב (ע"ס בלימ"ה – בלי מהות): צז, ד.
פ"א, מ"ד הבן בחכ' וחכם בבינה: פב, א־ב.
פ"א, מ"ז נערץ תחלתן בסופן: קכא, ד. קנז, ד.
(אצי' – שלהבת): כה, ד.
(שלהבת הקשורה בגחלת): סו, א. קמב, ב. קמז, א.
לפני א' מה אתה סופר (ספי' באוא"ס): סט, ב.
לפני א' מה אתה סופר (כי שם למע' ממספר עשר): קכז, א. קסג, ג. רכד, ב.
פ"ב, מ"ג [אותיות] וקבען בפה כו' והמליך אות ה"א כו': ס, א. קסד, א. קסה, ד.
פ"ד, מי"ב כד, א. עז, ד. רלט, א.
(אותיות וצירופים): קכב, ב.
(מכאן ואילך צא וחשוב): רה, ד. רכא, ג.

* * *

יג, א. כו, א. מד, ג. מה, ד. ע, ג. עא, א. עב, א. קד, א. קכט, ד. קסז, א. רכא, ג.

ספר הבהיר

סקצ"ו (דוד המלך הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה): קסה, א. רכו, ב.
עמוד בין גה"ע וגעה"ת (ראה זהר ויקהל ריא, א).

פרקי היכלות

שעור קומה של יוצר בראשית: מו, א.

ספר התמונה

(ז' שמיטות): ריז, ב.

פרקי דרבי אליעזר

פ"ג קודם שנברא העולם הי' הוא ושמו בלבד (וכן קודם שנאצל, שמו – אוא"ס, בלבד – אחדות פשוטה): יז, ד.
ע"ע צמצום, קו, ספירות.
קודם שנברא העולם הי' הוא ושמו בלבד (אור הכלול במאור): קכח, ג.
הוא ושמו בלבד: רז, א.
פי"ח נטה יד ימינו וברא את השמים כו': ז, ב.

בראשית רבא

פ"ה, ב קודם שנברא העולם הי' מים במים: א, ג.
פ"ח, ז במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים (נמלך – בהכרח שכבר קדמו): ד, ג.
במי נמלך כו': קסג, ד.
במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים: רלב, א.
פי"ז, ה ג' נובלות הן וכו': פב, ג.
פכ"א, ה כהדין כמצא דמני' ובי' (נרתק השמש – מגוף השמש עצמו): קסז, ג.
פמ"ד, כ א"א ביקש שיעבוד מלכות כו' (פי' טרדות הפרנסה וכו'): נח, ד.
פמ"ז, ט נמול אברהם – מאיליו: צג, ב.
פנ"א, ב וה' הוא ובית דינו (ראה פסוקים וירא יט, כד).
פנ"א, ג אין רע יורד מלמע' (למע' מן הדיבור): קנד, ג ואילך.
פ"ס, ח יפה שיחתן של עבדי אבות וכו': קלה, א.
פס"ח, ט הוא מקומו של עולם וכו' (ר"ק דאצי'): מג, א.
הוא מקומו ש"ע כו' (איהו תפיס בכולהו עלמין וכו'): פח, ד.

ויקרא רבא

פי"ג, ג (לא הזכיר שור הבר אלא בהמות סתם): קנג, ד.
תורה חדשה מאתי תצא (חדשה – מבחי' עה"ח שלמע' מתורה דעכשיו, מאתי ממש): קס, ג.
ע"ע לויתן שור הבר, שחיטה.

שירה השירים רבא

ספ"ג לא זז מחבבה עד שקראה בתי . . אמי . . אחתי כו' (עליית המל', אותיות): כט, ב.

תנחומא

לך לך

ט מעשה אבות סימן לבנים (העובדא דמנחת יעקב לעשו אינו דומה לשאר עובדא דהאבות): קצב, א־ב.
(סימן ונתינת כח שיוכלו הבנים לייחד קוב"ה ושכינתי' בזמה"ג): ריב, ב.

נשא

טז נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים: ח, א. קמב, ג.

מדרש תהלים

ספצ"א מפני מה ישראל צועקין בתפלה ואינן נענין כו' (כוונת ניקוד שם הוי' בתפלה): סד, ג.

ילקוט שמעוני

ישעי'

רמז תמז לעתיד יעשה הקב"ה כנפים לצדיקים ויהיו שטין ע"פ המים (על פני המ"ע דח"ע גם אחר כל העליות): ד, ג.

* * *

ארדה נא – (ירידה ממדה"ר למדה"ד): צז, א.

זהר

הקדמה

א, ב מה פשפשת כו' (ידיעת השלילה): מח, ב.

ב, א אוזיפת כו' (אותיות המו"ד): כט, א.

ד, א אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא: לא, ג.
ועיי"ע עץ, מתיקות, מים, לע"ל.

ו, א ר"ה סבא ששט ימא רבא ברגע א': ד, ד.

יא, ב כולא קמי' כלא חשיבין כו' (סיבה להתכללות): יח, א.

יא, ב־יב, א אהבה דלא אתכלילו בתרין סטרין אינה אהבה שלימה: לח, ג.

בראשית

טו, א בריש הורמנא דמלכא גליף וכו': ח, ב.
גליף גליפו בטה"ע (השערה בכח): סז, א.

כב, א אבא אמר ואימא כו': ח, ג.

נח

עד, א ודף ע"ו ע"ב: סד, א־ב.

עא, ב (ע"פ אבן ספיר): ק, ג.

סט, א (יש דעה שיש לדור המבול חלק לעוה"ב): עח, ד.

עה, א לאפקא מרשו עילאה וכו' (דור הפלגה): עט, א.

לך

עו, ב־עז, א (הפי' בלך לך כו' – מלמעלמ"ט): פט, ב.

וירא

קא, א עובדא דר' אחא שעשה כמו קטרת ועצר המגפה וכו': לא, ג.

קה, ב (ארדה נא – ירידה מרחמי לדינא) צז, א־ב.
אשכחן ראי' לטב ולביש: קיד, ב.

קו, א (הכצעקתה ל' נוק'): ק, ג.
דא הוא גזרת דינא דתבעא על עלמא כו' (עליית המל'): ק, ג־ד.

קיז, א בפר' נת. נפתחו ארובות השמים כו' (התגלות אוצרות ח"ע): רד, ב.

חיי שרה

קכב, ב אתת חוה כו', אתת שרה ונחתת וסלקת וכו'.

קכט, ב דבע"ת משכין לי' לקודב"ה בחילא יתיר: קצט, ד.

קל, ב למחכה לו – למען דדייק במילין דחכ' (עמל תורה חידושי הלכות וכו' מגיע באור העצמות, מהפך חשך לאור): לה, ג.
(יעשה למחכה לו למאן דדייק במילין דחוכמתא): רכה, ד.

תולדות

קלד, א אסתכל באורייתא ובראו: א, א. ז, א. רכד, א.
ע"ע סופר ספר סיפור. רשב"י.

ויצא

קנ, רע"א קיימא סיהרא באשלמותא: פד, א.

קנ, א קיימא סיהרא באשלמותא (בימי שלמה): רלג, ד.

קסב, א (עובדא דמקלות שפיצל יעקב): מה, ד.

וישלח

קסז, ב סנדל קושר כתרים לקונו מתפלות ישראל (אף כשמפוזרים בד' רוחות העולם): עד, א.

וישב

קפ, ב תוקפא דנפשא חולשא דגופא כו': יב, ב.

קפא, ב (במשיח) – ונשא מסט' דאברהם וגבה בסט' דיצחק כו': סה, ב.

מקץ

רד, א דאית יומין ושנין ידיעין לעילא שנק' ימי הטוב או ימי הרעים דדינין שלטין בי': ריז, ב.
אתגלגלו אתוון דטי"ת ורי"ש: קנז, ב.
(ע"פ וליוסף יולד – טי"ת ורי"ש הגדולות דתהו): רטז, ב.

ויגש

רה, א כל יומא ויומא עביד עבידתי': ח, ד.

רי, א (פרעה – דאתפריע ואתגלו בה כל נהורין עילאין): רטו, ב.

ויחי

ריט, א (ג' גונים הנראה בעמוד בגעה"ת): לז, ד.

רכ, א זכאי קשוט כל יומייהן מסתכלי בליבייהו כאילו ההוא יומא מסתלקי מעלמא (הפשטת הגשמיות לתפלה וכו'): ריד, א.

וארא

לב, א (א"י יהי' ביד ישמעאל עד משיח): קכז, ד.

בשלח

סב, א אורייתא מח"ע נפקת (נובלות): א, ב.
נפקת (נפקת לחרץ לח"ת, לברר): ב, ב.
ע"ע עוז.
אורייתא מח"ע נפקת: טו, ב.

יתרו

סז, א־ב (ע"ס נק' (בזהר) רזא דשמא קדישא – שמות לבד): צז, ד.

פז, א כל הקורא בתורה קורא שמותיו של הקב"ה (שמות העצם): רב, א.

פח, א חקל תפוחין קדישין: רז, ג.

משפטים

קטז, ב רעיא מהימנא: מח, ב.

תרומה

קכו, ב (רזא דמהימנותא): צז, ג.

קסא, א־ב אסתכל באורייתא (ראה זהר תולדות קלד, א).

קסז, א והאי גינתא מגרמי' אזדרע כו': רמז א ואילך.

קעו, ב עד דלא הוה מתקלא וכו' (תיקון): יג, ד.
(מתקלא ל' מפעיל): קיג, א.

תצוה

קפו, ב שאמר ר' המנונא סבא על רשב"י „זכאה מאן דמליל על אודנין דשמעין" (תענוג להשפיע תלוי בקבלת ההשפעה): רלא, א.

ויקהל

ר, א אורייתא היכלא עילאה (היכל הנבנה מאותי' התורה): קסד, א.

רג, ב נוגה מפתה לאתתא: רטז, ד.

ריא, א חיון עלאין: רז, ד.
העמוד בין געה"ת לגעה"ע: לד, ב. קמ, ב.

פקודי

רנב, ב הכל כלא חשיב: קסג, ג.

רנו, ב אלקים אל דמי לך גו': ר, ג.

ויקרא

ח, א מחטו חסר א' – מחט: ק, א.

יג, ב ונפש כי תחטא – תוהא: צו, א. קנה, ג. רמא, א.

תזריע

מט, א הזה עליהם מי חטאת שיורי' דטלא דבדולחא בגוונא סומקא אתחזי' בי' כו': לא, ד.

אחרי

עג, א אורייתא כלא שמא דקדב"ה וכו': רב, א.
וראה לעיל יתרו פז, א.
ג' קשרים הן כו' כולא חד: ד, ג.
תלת קשרין מתקשראן כו': מד, א.
ג' קשרים הן כו': צד, ד.
ג' קשרין הן כו': ריח, א.

עה, א בכיא תקיעא בלבאי מסט' דא כו' (שמחה ומרירות מקירוב וריחוק – הא בהא תליא): לח, ג.

קדושים

פד, א ע"פ הסבי עניך מנגדי – שלהבא דרחימותא וכו': ר, ג.
ע"פ הסבי עיניך מנגדי „דמוקדין לי' בשלהבי דרחימותא" (שלא כפי הכוונה בדירה בתחתונים): ריג, א.

בהר

קח, א בפ' נח – נייחא דרוחא, דנשמתא, עילאה, תתאה, – שבת: נט, ב.

במדבר

קכ, א בת מסט' דאימא (דיבור לפי ההשגה): כט, א־ב.

נשא

קכט, א לית שמאלא בהאי עתיקא: קיד, א ואילך.
לית שמאלא בהאי עתיקא (אך טוב): קיז, ד.

קלה, א דהוי בני עלמין ולא נתקיימו עד דאתבריאו בבחי' אדם (קיום ע"י התיקון): רכג, א ואילך.

בהעלותך

קמט, ב לאו אורחא דמלכא לאשתעי במילין דהדיוטא (עש"מ – מילי דהדיוטא): א, ד.

קנג, ב משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא: ז, א.
אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא: קסב, ד.

קרח

בתחלתו לאכללא שמאלא בימינא כו': מא, ד.
ע"ע קו האמצעי.

קעח, א (לאגברא ימינא על שמאלא): קא, ד.
(לאכללא שמאלא בימינא ולא לאגברא בלבד): קב, א.

בלק

קפז, ב (ע"פ וידגו כו' הארץ – נשמות דימא רבא אזלין ביבשתא לשמוע חידושי תורה מנשמות שביבשתא): קנח, ב.

רג, ב ע"פ כי מראש צורים כו': קע, ג. ריב, ב.

פינחס

רכג, ב קול דממא דקה דא צלותא דבחשאי דתמן קאתי מלכא (ביטול בתפלה י"ח): נג, א.
ע"ע תפלה.

רכה, א איהו תפיס בכלא ולית מאן דתפיס בי' כו' (הוא מקומו של עולם): פח, ד.
איהו תפיס בכולהו עלמין וכו' (מצד כל יכול): רכב, א.
איהו תפיס בכו"ע ולית מחת"ב: רמה, א.

רמט, א־ב בלילה המל' אזלת לטורי חשוכא ומשם ארחא מזונא: ר, ב.

רנו, ב אבא יסד ברתא: כב, ג. כח, א ואילך.

האזינו

רפח, א כהאי בוצינא דאדליק מני' לכל סטר כו' (ולא נגרע מהנר עצמו): סח, ג.

רצב, א ז"א בעתיקא אחיד ותליא: יא, ד.
ז"א בעתיקא אחיד ותליא (הביאור): יב, ג.

תקוני זהר

הקדמה

ג, ב איהו וחיוהי חד כו' חד (או"כ): סט, א.
איהו וחיוהי חד כו' (עד אצי' ע"י הקו, באצי' נפסק הארת הקו ואינו חד): קמז, א.

יז, א פתח אלי': סב, ד ואילך.
פתח אלי' (ביאור סדר הענינים ופרטי הלשונות): סו, א.
מאמר פתח אלי' (המאמר נחלק לג' – עקודים נקודים וברודים): סו, ג.
פתח אלי': צז, ג ואילך.
אנת הוא חד כו': יח, ד.
לית מחשבה תפ"ב כלל (דיוק ל' כלל): קמא, ד.
לית מח' תפיסא בי' כלל (אפי' מל' דא"ס שנק' מח' אינו ת"ב): קפח, ב.

יט, ב מ"ת בוכין אנן בעינן כו' (מפני שנפלו בגק"ט): א, ג.
מ"ת בוכין כו': קמג, ב.
מ"ת בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא (בכי' דבע"ת): ר, ג.

כה, ב אורייתא בלא דו"ר לא פרחא לעילא: רג, ג.

קיב, א אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא (ע"י יש כח לבנ"י לברר): ב, ג.

זהר חדש

רות

עז, ב שכינתא אזלא מאתר לאתר כו': רמט, ג.

* * *

רישא דעשו בעטפוהי דיצחק: פט, ד.

סידור

ברכות השחר:

שלא עשני עבד: קפב, ב.

קדיש:

שמי' רבא – סובב: רמ, א.

פסוקי דזמרה:

משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו (חסידיו – נשמות, עבדיו – מלאכים): לג, ד.
ישתבח שמך וכו' (שמך – מלכות): רמ, א.

ברכות ק"ש:

אדון עוזנו כו' משגב בעדינו כו': קעז, ג.
אלקים חיים ומלך עולם: קסז, ד.
ברחמיך הרבים רחם עלינו (וקאי אדסמיך לי' המלך המרומם לבדו כו' – עומק רום נמשך לעומק תחת): ה, ד.
(ברחמיך הבל"ג כי אין אנו משיגים גודל הרחמנות כו'): קעז, ב.

שמונה עשרה:

אדנ־י שפתי תפתח כו' (תפתח כי אין מלה בלשוני, ביטול עצמי): נג, א.
אלקי אברהם כו' גומל חסדים טובים קונה הכל כו' (ברכה ראשונה – כנגד אברהם קו הימין): פט, ב־ג.
א־ל עליון (עליון – כתר): קיב, ב.
א־ל עליון וכו' ומביא גואל וכו': קעט, ד.
משיב הרוח כו' (הנהגת הרוחות): מד, ג.
ממית ומחי': יח, ג.
וקדושים בכל יום יהללוך סלה (נשמות הקדושים, עליות עד אין שיעור): קפח, ג. רלו, ג.

מפתח מאמרי חז"ל / סידור –

המברך את עמו ישראל בשלום (בשלום אותיות מלבוש): נח, א.
עושה שלום במרומיו: יז, ב.

עלינו:
ביום ההוא כו' ה' אחד ושמו אחד (– יחוד מ"ה וב"ן): צא, א.

תפלת ערבית:
גולל אור מפני חשך וכו' (אור וחשך – תהו ותיקון): קסא, ד.
אמת ואמונה כל זאת (מל' מקבל מז"א ומשפיע לעולמות): כא, ד.
אמת ואמונה כל זאת: ק, ג.
ופרוס עלינו: ה, ג.
ופרוס עלינו (להגן מהחיצונים, כמו ביצי"מ): נח, א.

ק"ש שעהמ"ט:
ברכת המפיל: ריד, א.

קבלת שבת:
סוף מעשה עלה במח' תחלה: ח, א־ג.
וע"ע משפיע ומקבל.

תפלת העמידה:
וינוחו כו' מקדשי שמך: רלו, ג.

זמירות לשבת:
בווין תתקטר: רי, א־ב.
ימינא ושמאלא ובנייהו כלה (סגל): רלח, א.
יחבק לה בעלה: רלט, ב.

שחרית לשבת:
וכל קומה לפניך וגו' (קומת א"ק): ל, א.

מוסף לשבת:
ושם נעשה את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצוניך: רלו, א.

מנחת שבת:
אתה אחד ושמך אחד: רו, ד ואילך.

תפלת העמידה לימים נוראים:
ושמך נורא על כל מה שבראת: קמז, ג.

מפתח ספרים ואנשים

ראב"ע (אבן עזרא)
נח
יא, ג (והראב"ע פי' ע"ד הטבע הפשוט האנושית): סג, ד. עד, ב.
(ונמצא דפי' הפשוט דראב"ע הוא ג"כ ע"ד הסוד): (המשך) עד, ג. עז, ג.

ביאורי הזהר
כד, ג (עשרה גמלים שלקח אליעזר עבד אברהם): קכח, א.
מב, א (בענין הרוחות שבים העליון): מג, א.
קג, ד (ונדפס בביאורה"ז): קע, ג.

דרך חיים
ט, ב (הקליפה קשה דליצנות שרש לכל רע וכו'): קמג, ד.
ט, ד (מרה שחורה הטבעיות כמ"ש בד"ח): רט, ג.

חייט
(וע"כ הסכימו רוב המקובלים הראשונים לדעת החייט שהחכמה הוא בחי' דין): לא, ד.

כתבי האריז"ל
יז, ד. מו, א. סו, ג. סז, א. צ, א. רלט, א.

לקוטי אמרים (של הה"מ)
נח
ז, ד סא, ב.

לקוטי אמרים
אגה"ק
ס"ה נב, ב. נג, ג.

לקוטי תורה להאריז"ל
בראשית
ו, ח נו, ג.

לך
פ, א.
ד"ה לך (הפי' בלך לך כו' – מלמטלמ"ע): פט, ב.
יב, טריז צג, א.

וירא
לב, ג.

מקץ
מא, ה רטו, ב.

מלכים
ג לב, ג.

* * *

לג, א. צא, ב. קטז, ד.

מגיד מישרים
(אני המשנה המדברת בפיך כו'): מט, ד.

מיכל, ר' מיכל מזלאטשוב
(פירושו על פסוק את אשר תברך מבורך ולא יבורך – מבורך מכבר וכו'): קי, ג.

מקדש מלך
מא, ד.

משה, רמב"ם
הל' יסודי התורה
פ"ב, ה"טרי (בידיעת עצמו יודע כל הנבראים): צז, ב.

הל' בית הבחירה
פ"ב, ה"ב (אדם נברא מעפר ממקום המזבח): יט, ב.

משה, רמב"ן
(ע"פ עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש – כל מלאך כלול מחו"צ דאש ורוח): כה, ב.
(כנ"ל): ריז, ג.

סידור
שג, א (ע"פ אתה הצבת כל גבולות ארץ): כא, ד.

עץ חיים
ש' הכללים לה, ג (מעלת עשרה הרוגי מלכות): רכו, ג.
ש"א פ"ב יז, ד. קמב, ב.
ש"ג פ"א רי, ג.
ש"ו פ"ג קלב, ד.
ש"ח פ"א קיד, ג.
ש"ח פ"ו קסג, ד.
ש"ח ספ"ו (חפץ חסד): רלב, א.

שכ"ד פ"ו רמב, ד.
שכ"ה פ"ג קכד, ג.
שכ"ו פ"א (הנשמה א"צ תיקון): כז, ב.
של"ד פ"ג רט, ד.
של"ד פ"ד קיב, א.
של"ו פ"א (מבחי' מל' שבחסד נבנה חסד שבמל' וכו'): רטו, ב.
של"ח פ"ג (מה שעשתה ענוה עקב לסולית עשתה יראה עטרה לראשה): רג, ב.
(עקביי' דלאה נכנסים תוך ראש רגל): רג, ב.
של"ט פי"א פג, ב. פז, א. ריח, ד.
שמ"ב פ"א כד, ב.
שמ"ט פ"ו נא, א.

* * *

סד, ג. סז, ג. ע, ב. עב, ג. צ, ג. קז, א. קי, ג. קמה, ד. קסו, ג. רכה, א.

פירוש המלות

כו, ב (בפי' השמים מספרים): מד, א.

פרדס (להרמ"ק)

ש"ד פ"ה"ו סו, ג.
ש' הצנורות פ, ד.
ש"י פ"ב מא, ד.
שי"ב פ"ב פ, א.
שט"ו רל, א.
שכ"ז פי"ג (בענין ג' קוצין שביו"ד): פב, ב.

פרי עץ חיים

ש"ב פ"א (לישתף אינש בהדי ציבורא): עד, ב.

שולחן ערוך

יורה דעה

סקפ"ח לט, ג.

שלמה, רש"י

בראשית

א, א ז, א. (אר"י לא הי' צריך להתחיל כו'): ח, א.
ב, יא יח, א.
ד, א מו, ב.
ד, כ מה, ג. ד.

וירא

יח, כא קט, א.
יח, כג קח, ד. קכ, ד.
יח, כה קח, ד.
כא, יב קכא, א. קכו, א.

חיי שרה

כד, כא קלד, ד. קמ, ב.

ויצא

ל, מג (אחר שנתעשר יעקב מהצאן קנה גם שור וחמור): קעא, ג.
לב, ב קסג, ב.

שיר השירים

א, ב רח, ג.

שמואל, רשב"ם

בבא בתרא

נח, א קכז, ב.

שערי תשובה (לאדמו"ר האמצעי)

ח"א יד, א (ומבואר בס' ש"ת): סא, ב.

תניא

ראה לקוטי אמרים.

תפארת ישראל (להמהר"ל)

הקדמה ג, ד [בהשמטה. נדפס במראי מקומות לשם הערה 51].

גימטריאות

אברהם – גי' רמ"ח: קנא, ד.
אדם – גי' מ"ה: ט, א. כג, ב. לא, ד.
א"ה ו"ה – גי' טוב: כב, ד.
אלקים – גי' הטבע: לה, ב. סה, ג.
אלי' – גי' ב"ן: קעח, ג. רלט, ב. רמא, ג.
ארבה – גי' יצחק: קנב, ג. קפב, א.
בשגם – גי' משה: יד, א.
גרתי – גי' תרי"ג: קפ, ג.
ואהבת – גי' ב"פ אור: קמד, ד. קמט, ג. קס, א. רמ, ג.
חסד – עיין ע"ב.
חרן – גי' גרון עם הכולל: קסו, ב.
טרף – גי' רפ"ח עם הכולל: קכו, ד. קסח, ג. ר, ב.
יין – גי' סוד: לו, ג. רכח, ג. רמא, ג.
יצחק – ע"ע ארבה.
לוט – גי' מ"ה: פט, ג. ד.
לחם – גי' מזלא: רכה, ב.
לך – גי' חמישים [שע"ב]: קעה, ד.
ע"ב [שם] גי' חסד: צ, ג. קיא, ד. קלט, ד. קמו, ד.
רוי' – ג' ארך: קכז, א.
שי – גי' ב"פ קנה: רכח, ב.
תבל – גי' ב"פ רי"ו דהיינו גי' גבורה: קלז, ב. קנב, א. קנט, ב.

ראשי תיבות וסופי תיבות

אדם – ר"ת אדם דוד משיח: עו, ב. רלז, ג.
את השמים ואת הארץ – ר"ת א"ה ו"ה: כב, ד.
באר – ר"ת בידך אפקיד רוחי: רט, א.
הלכה, הכלה – ר"ת הריעו לה' כל הארץ: רכה, ג.
הריעו לה' כל הארץ – ר"ת הלכה: לה, ג.
יבק – ר"ת יחוד ברכה קדושה: קצו, ב.
הוי' בהיפוך – ר"ת הפרות יפות המראה והבריאות: ריז, ב.
יום ליום יביע אמ"ר – ר"ת אש מים רוח: קסו, ג.
מי יעלה לנו השמימה – ר"ת מילה וס"ת הוי': צג, ב. ריט, ב.
שרי פרעה ויהללו אותה – ס"ת הוי': צא, ב. צב, ג.
עי' לעיל בהמפתח ענינים ערך ראשי תיבות וסופי תיבות.

בל״א

ד, ד (חפיסת מושכל קטן ע״י חכם גדול)
בל״א ער נעמט דעם קלין שכל ארום תיכף אין אין בליץ.

ז, ג (פי׳ בקדמין בל״א)
צום ערשטן כו׳.

י, א (כמו ברק המבריק בל״א)
עס בליצט.

כ, ד (כלי שמגביהין בו המשא)
שנק׳ ליבער.

ל, ג (ידיעה הבאה בהתפעלות מורגשת)
בל״א ער דער הערט דיא זאך זייער.

ל, ד (ידיעה למע׳ אינה ידיעה במורגש)
ער הערט דאס ניט.

לה, א (התפשטות האור והזיו המאיר)
שנק׳ ליכטיקייט.

לט, ב (התקשרות העמוקה)
שנק׳ קלעפ.

לט, ג (ירוק ככרתי הוא)
מראה גע״ל ולא בלוי״א.

לט, ד (ג׳ מראות הכלולים בירוק)
גע״ל ובלוי״א וגרי״ן.
(מראה נחשת קלל)
שנק׳ מע״ס.
(נחשת אדום)
שנק׳ קופער.

מ, א (טעם קיוהא)
שנק׳ קוויקונג.

מח, א (ברק המבריק)
עש בליצט או עש שוועבט איבערין מוח.

נא, ג״ד (גסות וישות בקדושה)
עש איז זייער בולט אן גיזעהען פאר אזאך שנק׳ אן שטעל.

פא, ג (ברק המבריק)
עס בליצט.
(נביעת ההשכלות)
עס קוועלט.

פב, ד (כמו מילתא דבדיחותא שנק׳)
גלייך ווערטיל.

קיד, ב (עין טובה ועין רעה)
ווי ער קוקט אן מיט די אויגין די זאך צי גוטן אדער צו שלעכטן.

קיד, ד (המשך)
ער זעהט ניט אן דיא זאך נאר לטובה און זעהט ניט אן לרע כלל.

קטו, א (המשך)
ער זעהט און קוקט ניט מער אז לרעה און זעהט ניט אן לטובה כלל.

קטו, ג (המשך)
ווי מען וויל אן זעהען אויף איטליכער זאך אזו גיפינט מען וויל מען זעהען דאש צום גוטין גיפינט מען דאס גוטש גאנץ גוט ע״פ שכל וויל מען זעהען צו שלעכט גיפינט מען דאס שלעכט בתכלית ע״פ שכל מען קאן אן זעהען איטליכע זאך זייער גוט אדער זייער שלעכט דהיינו עש זעהט זיך ממילא לטוב מיט עין טוב זעהט זיך אנדערש ניט אן ובעין רעה זעהט זיך ממילא לרעה זעהט זיך אנדערש ניט אן נאר אזוי׳ כו׳.

קיח, ג (המשך)
ער פאר גינט ניט קיינעם קיין גוטש.

קכ, ב (ארדה נא ואראה)
אז איך וועהל אליין זעהן און אן קוקן דיא זאך דער זעהן איז גאר ניט גלייך ווי אנדערע זעהינש.

קכב, ג (גידי המוח)
שנק׳ נערוין.

קכג, ב (גידי המוח)
שנק׳ נערוין.

קלא, ג (מראה הפנים)
דער בליק און דער אויסווייז.

קלא, ד (וכמו מראה שנק׳)
שפיגל.

קלח, ב (וגידים שהן העורקים שנק׳)
נערוין.

קמג, ג (קליפת פלשתים)
פוסקייט אונ צו לאזן קייט.

קמה, א (הנחת עצמותו)
ער גיט זיך גאר אוועק כו׳.

קמט, ד (כלות הנפש)
אויס גיין.

קנ, א (התענוג בטעם חריפות ודבר קיוהא)
עס קוויקט.

קנ, ג (הדביקות שבאהבה כמים)
דער קלעפף ער קלעפט זיך זייער אריין אין דער זאך.

קנא, ב (הולדת שכל מהתענוג)
קוועלט.

קסו, ג (ניחר גרוני)
שנק׳ הייזיריק.

קעד, ג (תואר)
גישטאלט.
(יפ״ת)
עס פאסט איינע צו די אנדערע.
(יפ״ת)
זיי זיינין גישטעלט זייער שיין זיי פאסין איינע צו די אנדערע.
(ציור ודמות)
פאטרעט.

קפז, ב (חלישות בגידי המוח)
צו רייצט נערווין.

קצג, ג (דרך המיצוע)
מיטעל.

רט, ב (התקשרות)
דער קלעפ אין לימוד איין שטארקין קלעפ און גרויס אריין לייגין זיך מיט גאר דעם רצון שבלב.

רט, ג (דביקות)
דער צו קלעפ.

רכט, א (הודאה מרחוק, מח׳ בלי התפעלות ושמחה)
טויט און קאלט בלא חיות קיין לעבעדיקייט.

רלא, א (קבלת השפע בכי טוב)
עס איז זייער אן גלייגט.
(אודנין דשמעין)
ער נעמט צו זייער גוט.

רלא, ב (עצם טבע הטוב)
גוטער.

רלג, ד (עונג דחכ׳)
דער קוועל אין שכל כו׳.

רמט, א (ריקניות הנפש כריקבון הגרעין)
פויעלט.

ביטויים שונים

א, א	אבל האמת יורה דרכו.
יג, א	כידוע בספרי הטבע.
יג, ג	יש בנ"א שעברתם שמורה לנצח ולא יוכל למחול כו'.
כ, א	לבד בני ענק שהן הנפילים כו' שיצאו במקצת מגדר האנושי להיותם הנולדים מבני האלקים שבאו אל בנות האדם וילדו להם כו'.
כ, ב	אך הרי מזה ראיי' גמורה.
לא, ד	וע"כ הסכימו רוב המקובלים הראשונים לדעת החייט שהחכ' הוא בחי' דין.
לב, א	כידוע לרופאים.
לג, ב	ויש בזה משל עמוק.
לז, ד	כמבואר בזהר וספרי קבלה.
לט, א	וכמו שרי הוועד הנק' סענאט אשר כל דבר מלכות נחתך על ידם.
מב, א	וכידוע בספרי הקבלה.
מב, ב־ג	ידוע בספרי הטבע.
מג, ג	כידוע שהשמש שנשקע במערב הולך ברקיע מתחת לארץ ומאיר על ארץ שמתחת רגלינו (שנק' ארץ החדשה והיא אמעריקא) ויום שלנו אצלם לילה יחשב.
מד, א	ע"פ דקדוק לה"ק.
מח, ג	וכהאר"י ז"ל שהשיג בחלום ברגע א' אור החכ' שהי' צריך לכתוב זמן רב.
נ, ג	וכמו שמצינו בדורות הראשונים וגם באחרונים שגדולי תורה נפלו למטה בשאול תחתית.
סב, ג	לפי שכל המצות הן כלים מכלים שונים לגילוי אור יקר העליון.
סג, ד	והראב"ע פי' ע"ד הטבע הפשוט האנושית.
סה, ד	והנה להבין כל זה בתוס' ביאור וכפרטים רבים באופנים אחרים.
סו, ג	וצריך ביאור וכבר מבואר כל זה בפרד"ס לפי דרכו וגם בכתבי האר"י ז"ל.
ע, ד	כידוע בס' הטבע.
עא, א	ויש בזה חילוקי דעות בס' הטבע האחרונים והאמת הוא.
עד, א	וע"כ עומדים בנסיונות ג' אלפים שנה כלי שינוי כלל.
עד, ד	וכמו שאנו רואים שיש אחדות וריעות גם בעכו"ם . . גם במלכים ושרי ארץ שכל א' הוא יש גדול בפנ"ע כו'.
עח, ג	וכמו שמצינו במעין ודוגמא זו בגשמיות גם בדורות האחרונים וגם עתה . . מן האפיקורסין שבונים עיר ומגדל במחשבתם ודמיונם הכוזב . . עד שמחזיקים עצמם בבחי' אדם בשלימות הדעת והמדות בטבעיות ושכליות ואוהבים באהבת ריעים שוין כקטן כגדול כו' כידוע וסוף מחשבתם ניכרת מתחלת מעשיהם רק בניאוף וזנות כבהמות בשוק . . והגרועים מהם יותר . . כאריסטו וסייעתו.
פ, א	עפ"י דרכי הסוד. ובל' הגאונים.
פג, ב	ידוע בספרי הקבלה.
פט, ב	ושני הפירושים אמת.
צב, א	כי פרעה זה הי' זקנו של פרעה מלך מצרים ששיעבד בישראל . . נינו ונכדו. כי הנה ידוע דכל אומה ומלכות שישראל יבאו בהם בגלות הן מתעלים תחלה בתכלית העילוי ביותר מכל האומות והולכים ומתגדלים בהיות ישראל תחתם דוקא וכמו במל' נבוכדנצר . . רומא בבית שני . . וכ"ה בכל הגלויות כמו גם בגלות האחרון.
צז, ב	(השגח"פ) . . שנבוכו בה כל הפילוסופים הראשונים . . ובאמת אין מקום לקושיא זו כלל.
צז, ג	שזהו עיקר התירוץ האמיתי.
קג, ג	אך הנה עדיין יש להבין בזה ו' דברים.
קה, ג	ואפשר לפרש ע"פ דוחק . . ואמנם אין זה עולה ומתיישב בלשון הזהר והמדרש כפי פשט דבריהם . . נשארה קושיא זאת בתקפה ובמקומה.
קח, ד	זהו דבר שאין להעלותו עה"ד כלל.
קי, ג	כמו שאמרו בשם הרב ר' מיכל מזלאטשוב ז"ל בפי' . . ולפי"ז אפשר ליישב קצת.
קיט, ג	ולזאת כל חייבים שחטאו בחטא משפט מות מוסרים נפשם להביא משפטם לפני המלך בעצמו.
קכא, ב	והנה זה המאמר כולו פלא ולהבין אפס קצהו ע"ד הקבלה.
קכב, ד	ולא כמ"ש בס' הרפואה.
קכב, ד	כמו שניסו באיש א' שנלקה בגידים הללו בידו ולא הרגיש בה מכת חרב ולא אש ומים רותחים כלל וכלל כו'.
קכו, ד	ובזה יתורץ גם הקושיא הידוע בשני הכללים שנמצאו בס' הקבלה שסותרים זא"ז.
קלו, ד	שבודאי ישמרו לדורות הבאים עד ימות המשיח בלי הפסק ובטול . . נשארו בעצם ההתקשרות בתו"מ ובאו לידי נסיון בפ"מ על התו"מ כמו בימי מרדכי . . וכמו צרות ונסיונות רבים שעברו עליהם ועמדו בנסיונות רובם ככולם עד היום.
קלט, א	כידוע בס' הקבלה.
קמו, א	וביאור הדבר ע"פ הקבלה מ"ש גמירי היינו ע"פ הקבלה אלקית בסדר ההשתלשלות.
קמז, ד	וכך הוא העבודה עכשיו מאהבה ושמחה ודביקות, והיראה והפחד ה' נכללת בהעלם באהבה כו'.
קמט, ב	כמו בני ישמעאל מסטרא דחסד שמתפעלים ומתענגים מניגון דמרירות ועוצב ובני אדום שהם מסט' דגבורה שהתפעלותם ותענוגם מקול שמחה שהעונג מלובש בהיפוכו כו'.
קנד, ב	ענין התירוץ האמיתי לפי הקבלה על קושיית הפילוסופים.
קנז, א	וזהו סוד כל התורה ומצוות.
קנח, ג	כך פרא אדם אם לא היו אביו ואמו מדריכים אותו הי' מזיק יותר משאר חיות ובהמות.
קס, ב	כידוע בס' הרפואה.
קסח, ג	כידוע בס' הקבלה.
קע, ב	יש להקדים תחלה במה שמצינו בס' הקבלה ענין סתירה.
קעו, א.	בל' המקובלים הראשונים.
קעט, א	כמ"ש בס' הקבלה.
קפב, ד	מבואר בס' הקבלה.
קפז, ב	כידוע בספרי הרפואה.
ר, ב	ובל' הגמרא.
ריז, ב	שמיטה זו דעכשיו שהיא בבחי' גבורה ודין קשה, כנראה בעליל במשך זמן בדורות הראשונים שהי' המבול ודור הפלגה וטומאת מצרים וכנען מזוהמת של נחה"ר כו' וחורבן ב"ר מן העוונות דע"ז וש"ד כו' וחורבן ב"ש כו' עד גזירות תתנ"ו כו' וכל צרות וכל הדינין קשין במלחמות אוה"ע בכללות כו'.
רלט, א	ושרש הדברים כו' יש להקדים ענין הידוע בכתבי האריז"ל.
רמו, ב־ג	בזמן הגלות מחמת עוצם הסתר אלקות בנש"י מצד הלחץ ודחק בטרדות הפרנסה יכובד שיעבוד הגלות וכה"ג . . . משך זמן רב בגלות זה האחרון הי' ח"ו נפילה . . . אך בחמלת ה' עליהם . . . שולח לפניהם בחי' יוסף צ"ע להיות לנש"י הנמצאים בכל דור בגופים למחי' ממש וז"ש יוסף כי למחי' שלחני אלקים לפניכם כו'.
רמט, ג.	ובזה יובן מה שמספרים בשבחי הבעש"ט ז"ל שהתפלל כמה תפלות והתענה תעניתים שיוכל להשיב לשואל דבר בעת עליית נשמתו בע"ש בין השמשות בקבלת שבת דוקא.

רמט, ד שאנו רואים כמה מעשים ועניינים בטלים מעיקרן כמלחמות רבות שנהרגו ונאבדו רבבות נפשות לחנם כי בטל טעם המלחמה. אמנם מהקולות המרים וגם שמחים מנאנחים וזועקים ברינה בעת המלחמה שמתערבים יחד מתבררים ונעשים שיר וניגון טוב למעלה שיוכל לעשות התפעלות אהוי"ר בלב כמה בני אדם צדיקים שעי"ז נתברר הכל בכל אשר נעשה כל מעשה הבטל. וכן כמה דבורים בטלים שיספרו בנ"א זה לזה עד שיגיע לאיזה חכם וצדיק שיתפעל מזה ויקח ממנו כחות מוסר וכה"ג וד"ל.

ב, א (חכ' שבמעשה בראשית)

משלים

עד"מ מלך שגוזר . . ואין ידוע לחכמתו שום טעם בזה כלל . . ונדמה להם רק שזה שיחת דברים בעלמא בלא טעם ודעת כלל, אך המלך בעצמו יודע.

ד, ב (והחכמה תחי' בעלי' ועומדת לו לפרנסתו וכה"ג)

וכמ"ש כמ"א במשל בן מלך שהי' כלי מוכן בכל חכמה כו' ואח"כ שלחו למרחקים שיראה איזה חכ' בענין פרנסתו בכלי אומנות וכה"ג שעי"ז יקנה שלימות נפשו יותר כאשר אין צריך לקבל משום אדם כי יכול לפרנס א"ע בחכמתו וחכמתו עמדה לו כו'.

ז, א־ב (תורה נק' אומן, חכ' דבמע"ב נלקח מחכמת התורה)

כמו שהאומן בונה עפ"י החכמה העצמית שלמד והשכיל כבר כו' . . כמשל חכם גדול המצוה לאומן לבנות בנין שלפי"ע כח עצמות חכמתו כן יהי' חכמה גדולה במעשה הבנין ג"כ ונק' נובלות חכמתו שבאה בעשי'.

ז, ד (הפרטים הכלולים ברצון)

עד"מ הרוצה לבנות בנין גדול בכל פרטי אופניו שתחלה עולה כללות כל הבנין מראשו לסופו בבת אחת ואח"כ נתחלק . . ואמנם שרש וטעם לציור אופני הבנין שמתגלה אח"כ כבר הוקדם בכח החכ' הקדומה.

ח, ב (השערה בכח בהעלם)

כמשל הנ"ל שרוצה לבנות בנין שתחלה עלה במחשבה ורצון בכח והעלם בעצמו ממש.

יא, ב (פעולת המוחין במדות כשהן שני מהותים נבדלים)

וא"כ אין זה רק כדמיון השליח שבא ממקום רחוק ומודיע לאיש רעהו שיש אוצר טוב במקום פלוני . . שמיד יעשה התעוררות בלב האיש ההוא ויתפעל לבו ויומשך לדבר זה . . לפי אופן פרטי הידיעה הזאת דוקא, ובוודאי השליח איש נבדל במהות בפ"ע.

יג, ד (שבירת הכלים)

כמו עד"מ מתוקף אור עומק השכל בכלי המוח הקטן שלא יוכל הכלי לסבול ויתבלבלו האותיות ויתפזרו ונעשים צירופים אחרים לגמרי כמו החלומות כו'.

יז, ב־ג (עושה שלום כו' — התכללות הפכים)

וכידוע המשל בזה מב' שרים גדולים שהן מפורדים ומחולקים זה מזה בתכלית כשיבאו לפני המלך שמרומם ונעלה משניהם, יתבטלו ויתכללו בשלום ואחדות לפי שנתבטל כל א' ממציאותו וכל ביטול היש גורם האחדות וחיבור דב' הפכים. וכמו משל ב' תלמידים שמחולקים ומנצחים זא"ז . . כשיבאו לפני רבם . . יתבטלו מטעם הנ"ל.

כ, ד (גוף אדה"ר מדומם בכדי להעלות הכל, גם דברים הכי תחתונים)

עד"מ כלי שמגביהין בו המשא הנק' ליבער, אם ישימו אותו תחת היותר תחתון שבדבר המשא אזי יגבה כל מה שעליון הימנו.

כג, ב (אותיות הן דומם שבאדם)

כמו הכלי שמקבלים בתוכו כמה מיני משקים גם הפכיים כי אין הכלי מתיחסת אל המשקה רק שהוא בית קיבול לקבל הכל כו'.

כז, ב (דוקא להאדם שיש בו נשמה גבוהה דבחי' אין, ניתן גוף חומרי להפכו לאין)

עד"מ לפני מלך מרומם ביותר יפול גם איש הגיא וגם הרוח ביותר . . משא"כ לפני השר וכו'.

לב, א (הפסולת שאין לה בירור כ"א לזורקה לחוץ)

כמו משל העלוקה המושכת פסולת הדם כו' וכאשר תתמלא ממנו נופלת ומתה.

לב, ב (בירור הניצוצות מצד גילוי אור גדול. משיכת הגרים לאברהם, ביטול הגוים לשלמה המלך)

עד"מ כמו ביטול הנר בפני האבוקה הרי כל שהאבוקה יותר גדולה אזי יש בכח יותר להיות כל אור וניצוץ קטן העומד מרחוק אלי' נמשך והולך ונכלל בה.

לג, ב (כששמע הנחש הציווי שלא לאכול מעה"ד חרה לו מאד)

ויש בדבר זה משל עמוק כמו שידוע בעניני המלחמה של המלכים שעושין עיר מצור בחומה וחיל סביב בכמה ענינים של חפירות . . ומגדלות רבות, ויש בזה שכל וחכמה עמוקה . . האומנים העוסקים בזה נעלם מהם כל הפרטים למה עושין כך, אבל השונא יודע היטב מכל פרט ופרט . . שהוא רק להנצל ולהשמר ממנו.

לד, ג (ביטול היש ואח"כ ביטול עצמי)

כאשר נקרא אדם אל המלך מתבטל מהתפשטות ישותו מפני קטנות ערכו לגבי רוממות המלך כו' קודם שנכנס להיכל המלך פנימה, אך בכניסתו . . שרואה את המלך בעיניו מתבטל בטול עצמי . . שתפול אימתו עליו בהיותו מקרוב אליו כו'.

לז, ד (ביטול הפשוט ובלתי מורכב)

כמו דמיון הבא לפני המלך פתאום שמתבטל לגמרי מכל מציאותו מכל וכל ונופל בהשתחוואה כו'(גם לא ירגיש במה שהוא בטל).

לט, א (וגילו ברעדה)

ע"ד דמיון מן השרים הגדולים היושבים במשתה וסעודה עם המלך שצריכים לשמוח עמו יחד . . והנה יש בשרים היושבים לפניו ב' כתות . . המקורבים . . הבלתי מקורבים.

מ, ג (חסד שבגבורה)

וכמו שאנו רואים בתוכחת מוסר האב לבנו שמוכיחו בדברים קשים ביותר לבזותו בתכלית שלא הי' מדבר קשה ובבוז כזה גם לשונאו עד שיבוא לכלל הכאה ברצועה לייסר את בנו בדין קשה מאד והכל רק כדי שישמע אליו לילך בדרך הישר והטוב בעיני אלקים ואדם ויעזוב דרך הרשע כו' שהרי הדין הקשה הנראה בגילוי גמור . . בחי' החסד כלול בו ומלובש בהעלם שהוא רוב האהבה שאהב לבנו יוצא חלציו שחפץ בהצדקו שיהי' צדיק וכשר . . וכל שמגלה יותר הדין והעונש יותר ניכר בזה עוצם האה"ר וחסד הפנימית שמלובש בזה.

נג, ב (פסוד"ז)

עד"מ בשבחים שמשבחים למלך ב"ו וכו'.

נו, א (אור מקיף הולך עם האדם בכל אשר יפנה)

וכמשל הזורק אבן שהמקיף מכח הנזרק מוליך לאבן באויר עד שיפול כו' וכך בכוכבי לכת כנודע.

סב, ג (אם יתן איש את כל הון ביתו)

עד״מ הון יקר שבבית שהוא טמון ונעלם . . כאוצרות המלכים.

סג, א (כל הגבוה יותר כו׳)

ועד״מ הידוע מן הרמז שאור שכל עמוק ביותר שא״א להביאו בדיבור כלל הרי יכול להביאו ברמז באצבעו בתנועה הגשמית.

ע, ד (התכללות הפכים)

משל . . מן המרקחת שנעשה מב׳ הפכים דב׳ טעמים חריפות ומתיקות . . שנעשה טעם ממוזג . . שנק׳ עריבות.

פג, א (מחגבורת העצמות נעשה מוחרות)

וכמשל חבית מלאה ביותר . . שיוצא המותרות כו׳.

כמשל האבוקה הגדולה שמאירה למרחוק ביותר כו׳.

פד, ד (מעשה אבות סימן [הכנה] לבנים)

עד״מ האב שמוריש לבנו מכל אשר לו הנה האב הכין הכל ביגיעתו ועבודתו כל ימיו בכל . . כמו שהכין דוד המלך לבנין ב״ה.

פז, א (השערה בכח)

ועד״מ הבונה בנין שיומדד בו הרצון ושכל ומדות באופן בנין זה בדקדוק ושיעור בעצמו לא יוסיף ולא יגרע אופן ציור הבנין ואז ממילא נעשה כן בגלוי הרצון.

פט, ד (רישא דעשו בעטפוהי דיצחק)

וכמשל המצרף לכסף שקודם ההתוך, הסיגים מעורבים ומתכללים בטוב ומובחר בלתי ניכרים לפסולת כלל ואחר גמר ההתוך . . הטוב נעשה ברור מכל סיג – וכן במשל המסנן יין משמריו.

ק, ב (ד״ע — ידיעה כללית)

ועד״מ אדם שיודע את עצמו שבידיעה זו יודע ממילא כל פרטי כוחות אבריו בידיעת עצמו בסקירה א׳.

קא, ב (הכרעה בין חסד לדין)

ע״ד דוגמא וויכוח בב׳ שרים במשפט מב׳ דייני המלך זה גוזר שכלו לזכות וזה לחוב והמה יביאו המשפט לפני המלך והוא מכריע כא׳ מהם, זהו הכרעת רצון המלך.

קד, א (ב׳ מיני בירורים — או״י, או״ח)

עד״מ בהיתוך ובירור הכסף במצרף ע״י האש . . יש בו ב׳ אופנים, א׳ שמברר הפסולת . . להוציא מהם הנקי ומה שישאר מזה עוד פסולת גם יותר יברר ויהתך עוד בהיתוך שני עד כמה פעמים . . שיברר גם לפסולת הגס ביותר ויזרקנו בחוץ, ואופן הב׳ . . לברר את הנקי כמה פעמים . . ולא ישאר רק תכלית הנקי ביותר.

קיב, ג (רצון פשוט)

ויובן זה עד״מ לשון המאזנים שבו תלוי הכרעת הכף אך בטרם שיטה להכריע לימין או לשמאל הרי הוא עומד ביושר ובהשוואה.

קיג, ד (רצון פשוט שהן ולאו שוין)

כמו אחים שמחולקים בירושת אביהם שבטלו הבחירה והרצון לגמרי וחלק זה שוה לפניו כמו חלק שני אזי יפילו גורל . . אבל בלא גורל לא יוכלו לחלק שאין הכרע כלל ברצון שניהם.

קיט, א (מלפניך משפטי יצא)

ועד״מ ממלכותא דארעא שלא כל משפט יובא לפני המלך בעצמו אלא שולח המשפט לאנשי המשפט . . ואחר גמר דעתם ישלחו אל המלך וכפי שחותם כן יקום כידוע וכן הוא במלכותא דלעילא.

קיט, ד (לית שמאלא בהאי עתיקא)

עד״מ ממלך טוב ורב חסד בעצם כאשר יובא לפניו תביעות דין ומשפט דבר מה על איזה איש וחפץ ורצון המלך לעשות רק טוב . . אך פן ירבו המחייבין על המזכים . . אז יתחכם שיובא לפניו הדבר תחלה כדי שיעיין הוא בעצמו . . ומפני שטבעו הטוב . . יעמוד בעצמו בגבורת חסדו לנגד הדין ויוחלט הדבר אצלו לזכות וחסד ואז ממילא . . בבית דינו בבית הוועד . . יכריע החסד על הדין.

קכ, א (ארדה נא ואראה כו׳)

מלך שכל משפטי אנשי המדינה שולח למקום המשפט . . רק לפרקים . . יצוה להביא לפניו הדבר שרוצה לשפוט ד״ז בעצמו . . שזהו וודאי בחי׳ ירידה וצמצום גדול אצלו.

קכ, ב (להוציא המשפט בגילוי)

עד״מ גם במלך על בנו שא״א שיעלים משפטו . . מ״מ יביא לשפוט לפניו לגמור משפטו בפסק בפ״מ.

קכב, ב (השפעה ע״י אותיות)

כמו שצירופי אותיות הדיבור מקבל התלמיד מקור השכל שמבין מתוך השכל שבאותיות הדיבור, הרי מן השכל המלובש בהבל אותיות הדיבור, ממנו מקור מוצא לשכל שמשיג ומקבל התלמיד (ובאמת אין המשל הזה דומה עם הנמשל . . ועכ״ז אפס קצהו בדוגמא דדוגמא . . .)

קכח, א (תענוג בלתי מורכב)

הצחוק ושחוק בדבר מה שעושין לפני המלך שעושה תענוג גדול ונפלא יותר מן התענוג שמתענג בכל הון ועושר וגדולת המלך וראי׳ לזה שכאשר המלך בצער ויגון לא תנוח דעתו מכל עונג וגעגועים שבאוצרות הון וסגולת המלכים ומכל יקר תפארת גדולת מלכותו כמו מן התענוג שיהי׳ לו מן הצחוק ושחוק שיעשו לפניו באיזה דבר מה שיפלא בעיניו . . להיותו בחי׳ תענוג מפולש בלתי מורכב בדבר מה.

קל, ב (עושה שלום במרומיו, מלמעלמ״ט מצד אימת מל׳)

כמו משל ב׳ שרים גדולים שהן מנגדיים, כאשר באים לפני המלך מתבטל כ״א ממציאותו ומתכללים יחד כאלו הן אחד ממש ואינם הפכים כלל וכן ב׳ תלמידים זה אוסר וזה מתיר . . כאשר באים לפני רבן שלמע׳ הרבה מהשגת שניהם, יתבטלו ממציאותם ויתכללו יחד כו׳, וכן בביטול העבדים לפני המלך מצד שרצון אחד להם לעבודת המלך אעפ״י שזה עבודתו מצד האהבה וזה מצד היראה מתכללים יחד בעבודה זאת כאיש אחד ממש בביטול.

קלח, א־ד (יחוד מ״ה וב״ן בכל מצוה דרך פרט בלבד לעומת עיקר יחודם בנישואי יצחק ורבקה)

משל א׳ באברים . . שיש בהן ג״כ בחי׳ כלל ופרט . . שכל אבר בפרט יש בו מבחי׳ התכללות מכל האברים . . וראיי׳ לזה מן הרפואה . . מהקזת דם ברגל שיתרפא כאב חולי הראש . . והנה ידוע שיש באדם ג׳ אברים כלליים שהן המוח והלב והכבד . . הגם שהם אברים פרטים יצאו מגדר כל אבר פרטי במה שנק׳ כוללים לכל האברים וכו׳.

קמ, ב (ביטול בעצם)

עד״מ הידוע כאשר צריך לעלות ולבא אל המלך פנימה שמתבטל מישותו ונסותו בתכלית בטרם שנכנס בהיכל המלך ואמנם מרגיש הוא עדיין א״ע . . אבל אין זה ערך כלל וכלל לבחי׳ הביטול העצמי שנתבטל לגמרי בבואו להיכל המלך פנימה . . בלי הרגשה כלל א״ע יהי׳ כאבן דומם ממש מבלי שידע . . גם מזה שהוא בטל ואיזה טעם הוא בטל כידוע.

קמב, ג (ע״י שנתאוה דירה בתחתונים שם שמים מתאהב בהעולמות)

וכמו עד״מ המלך שמתגלה אל עבדיו הנאמנים לו ביותר מכל אדם מראה להם עוז אהבתו אליהם . . ובזה . . מתאהב אצלם ביותר ובהיפוך מלך שיושב סגור בהיכלו לא יתאהב כ״כ בעיני שריו ועבדיו רק יראים ממנו ביותר.

קמו, ג (תענוג מדבר חדש ופלא)

עד״מ מן השחוק שעושין לפני המלך מדברים מחודשים ונפלאים ביותר שלא לפי הטבע וסדר העולם כלל שמזה דוקא

יקבל המלך עונג ושעשועים גדולים יותר מכל התענוגים.

קמז, ג (מדת פחד מה׳ בא מצד הקירוב בהתגלות)

ד״מ מלך בשר ודם כאשר יושב בהיכלו סגור אין אימתו ופחדו נופלת ומתפשטת כ״כ כ״א כאשר יוצא ומתגלה מקרוב אל שריו ועבדיו אז פחדו נופל עליהם מאוד.

קנ, ב (טוב עין)

עד״מ אב הרחמן שחס וחמל על בנו יחידו שעשה חטא משפט מות . . יצוה ויבקש מהם שיביאו משפט בנו לפניו שישפוט הוא בעצמו.

קנד, ב (ללחום עם היצה״ר)

וכמשל הזונה עם בן המלך שמפתה אותו, וכאשר לא ישמע אלי׳ גם היא תעזור אותו למנוע מן הרע.

קנו, ג (קניגא לצדיקים לע״ל)

כמו השחוק שעושין לפני שרים ומלכים, שמעמידים ב׳ חיות גדולות כארי ונמר שילחמו זע״ז וינצח זל״ז במלחמתן, ובתחלה מגרים זה על זה שיתעוררו בכל עוז . . וכאשר ינצח זה לזה יהי׳ מזה שחוק ותענוג גדול . . ולעולם לא הי׳ א׳ מנצח לחבירו . . אלא שהשרים החפצים בשחוק יעשו תחבולות שונות . . ונמצא כפי רצון השרים כן יהי׳ גמר הנצחון.

קסג, ד (אותיות הדיבור — כמו אבנים)

עד״מ האבנים שמקבצין לבנין, הנה תחלה היו האבנים מפוזרים או קבוצים בגל א׳, וכאשר מביאין אותם בשביל בנין בית, מסדרין אותן בסדר נכון זה אצל זה באופן הנצרך לציור החדרים באורך ורוחב כו׳ כדי שיעשה מהם הבנין לפי רצון הבונה . . וכך יובן הנמשל באותיות הדיבור שצריך להיות צירופי אותיות הדיבור מכוונים בכל תיבה ותיבה בסדר נכון . . כמו בית דירה וחדר להשראת אור השכל.

קסד, ד (כל הגבוה יורד למטה יותר כו׳)

משל העיגול שבעליונו הוא בגובה ביותר ולמטה תחתיתו בנמוך ביותר, ובסיבובו נעשה מעליון תחתון ומתחתון עליון כו׳.

קסט, א (תענוג מדבר המושג דוקא)

עד״מ אדם שמשכיל ומשיג איזה שכל טוב בלימודו בטוב טעם ודעת הרי מתענג בו ביותר . . אבל כאשר השכל מופלא ממנו, ולא יכול להכילו בכלי מוחו כלל אז שכלו קץ . . היפוך העונג המורגש בהשגה הנ״ל וד״ל.

קפד, א (שלימות בחכ׳ כשעומדת לו לתקן דבר שנתקלקל)

כמו שכתוב במ״א במשל מלך ששלח לבנו השלם החכ׳ ללמוד אומנות שיוכל בחכמתו לפרנס את עצמו והיא במה שיתקן דבר מה כו׳, כענין החכמה תחי׳ בעלי׳ דחכ׳ כו׳ שבזה קנה שלימות יותר משלימות עצמו שלא יאכל נהמא דכסופא וידמה לאביו ממש כו׳.

קפט, ד־קצ, א (העלאת מ״ן ע״י קרבן שנק׳ מנחה)

וזהו״ע המנחה שהוא הדורון שמביאים לפני השרים ומלכים דבאמת אין הדורון מצ״ע נחשב לדבר מה בעיני רוממות המלך . . אך אנו רואים שמפני הבאת הדורון והמנחה יבא לכלל שפלות וירידה מעצם הרוממות ויקבלנו בסבר פנים יפות וברצון כאלו נותן לו דבר החשוב מאד . . עד שיהי׳ נפנה לשואלו דבר מה כו׳.

קצח, ג (הריוח מירידה למטה, כנען)

עד״מ הסוחר הגשמי שמפזר כל מעותיו לקנות סחורה . . ולא נשאר בידו כלום . . לא ידע בנפשו אם ימכור אותה ונמצא נפשו מרה לו ביותר כי חייו תלויים לו מנגד ונק׳ פיזור הנפש . . ואמנם כוונתו הי׳ בפיזור זה רק שירויח הון רב כסף וזהב בכפלי כפלים ממה שהוציא וכשימכור הסחורה ביוקר . . אז מהריוח הגדול שהרויח חשוב נפשו אליו ברוב עונג ושמחה יתירה ותתנחם נפשו על הצער הגדול ופיזור הנפש שהי׳ לו.

רה, ג (או״י או״ח)

כמו כאשר עולה ברצון האדם לבנות בנין ולא בנה עדיין שסוף מעשה עלה ברצון כו׳ בבחי׳ או״ח אבל כאשר מתחיל לקיים רצונו לבנות הבנין בפו״מ אז נהפוך הוא שיורד הרצון ומתלבש בשכל כו׳ . . ועכ״ז הרצון שולט בשכל ושכל במדות.

רט, ג (ע״י השפלות מתעלה הנשמה עד אין שיעור)

וזהו כמו משל המבואר במ״א במושך הקשת שכל שמושכו למטה אל עצמו בנמיכות יותר כך יהי׳ יותר עליית החץ בתגבורת גדולה למעלה מעלה ביותר.

רטז, ג (תמותת רשע רעה שהרעה תמותת כו׳)

כעלוקה שמושכת בדם הפסולת ומתה . . אלא שזהו חיותו דוקא כשמכלה ומפסיד כו׳.

רכו, ב (שעשועים שבתורה)

כמשל חכם גדול שא׳ דבר חכמה עמוקה ביותר ומלבישה במשל וסיפור שמשתעשע בחכ׳ זו שהוברר אצלו בשעשועים עצמיים שלו יותר מכל הון ביתו.

רלט, ד (לב נתיבות החכמה)

כמשל השיניים הטוחנין המאכל . . זמן צמיחת השיניים דל״ב נתיבות החכ׳ אחר זמן היניקה מן החלב מפני שנתרבה המוחין כ״כ עד שיכול לירד ממנו ל״ב נתיבות בלבון השיניים לברר וללבן כו׳.

אגרות מכ"ק אדמו"ר האמצעי

— ע"ד הספר —

אגרת א

[תקפ"ד]

להודיע לכל מאן דבעי למידע על הדפסת הכתבי תורות על הסדרות שיהי' לב כל איש נכון ובטוח שיגיע לידו במקח ח' קטנים כל בוגין כאשר יפרש ידידי השד"ר מוכ"ז, כל חלק וחלק לא יותר מעשרים עד כ"ה בוגין ויומשך משך זמן ב' שנים מהיום כדי שלא להכביד על הקונים, אך באופן שיבאו על החתום רוב המנין ולא פחות מעשרים איש במנין בינוני כדי שיהי' עסק זה בטוח מאד שלא יוזק המדפיס בכולו כו'.

ועוד זאת להודיע שזהו רצוני וחפצי כל הימים שיעסקו אנ"ש באגודות יחד כאיש אחד חבירים ללמוד בעיון כדי שיוקבעו הדברים בליבם כל הימים ולא ישכח לגמרי ח"ו, ובפרט הנערים הפנויים וגם הבע"ב הטרודים בעת שהם פנויים כמו בשבת וכה"ג, ומצפה אני לקבל תשובתם בפנקס שתחת יד השד"ר מוכ"ז אליו תשמעון וכו' והעיקר אם קימו וקיבלו עליהם לעסוק באגודות בבהמד"ר שלהם דוקא כי ה' יודע כוונתי הרצויה לטובתם שימשיכו עליהם עול מלכות שמים בתפלה ותורה ומצות כל ימיהם בחיזוק שיש בו ממש ולא יפול הנופל ח"ו וד"ל, וע"ז ישיבוני דבר ברור להיות לי לנחת ורצון וכו'.

ד' או"נ המודיע באמת וכו'

והאנשים המונעים מעסק הנ"ל בבהמד"ר יודיעו אלי שמותם כדי לתקן הדבר כפי העת והזמן וכו'.

אגרת ב

[ב' כסלו תקפ"ה]

עתה באתי עוד הפעם לעורר לבבם הטוב לקיים בקשתי שכתבתי בשנה דאשתקד שיתאספו אגודות יחד כאיש א' חברים בבהמד"ר בקביעות עתים בוקר וערב ובש"ק ויו"ט וכל עת ושעת הכושר לעסוק יחד בעיון טוב ובלב נכון במילי דחסידות היקרים הכתובים ונדפסים לחקוק בלוח לבם היטב בהתקשרות אמיתית למען ילמדו ליראה את ה' ולדבקה בו כל הימים באמת ובאמונה, מפני ששמעתי מידידי השד"ר מוכ"ז שנתעוררו רבים בכל מנין לזה וראו בעצמם שמסיבת מיעוט העסק והיגיעה בדברים המקרבים הלב והמוח לה' אחד נופלים ומתרפים לגמרי בעול תפלה ותורה ויראת אלקים, ובפרט מצוק העתים בפרנסה ה"י, ע"כ באתי לחזקם דברי אמת עוד הפעם וחפץ ה' בידם יצליח בוודאי כי לא ימנע ה' הטוב לכל דורש אלקים באמת ובתמים לכל אחד ואחד במדריגתו.

ועתה באתי ג"כ להודיעם מאשר נודע לי ע"י השד"ר מוכ"ז בח"י שלהם מכל מנין אנשים מעט על הדפסת ביאורים על הסדרות שיקחו כ"א במקח ח' קט' כל בוגין ומצד העדר בריאותי עד כה לא הי' לי עת הכושר להשיבם ולמלאות רצונם כפי הבטחתי. אמנם עתה בראותי כישר וטוב הכנת לבבם לעסוק באמונה בד"ח אמרתי בלבי עת לעשות לה' ולא למנוע הטוב מבעליו כו', והנני מוכן לקיים בפ"מ בדפוס חלק א' מביאורים שכתבתי על ס' בראשית על כתבי תורות של אאמו"ר ז"ל בשנה שעברה ויחזיק ערך ל"ה בוגין בדפוס מפ' בראשית עד פ' ויצא והמקח מכל בוגין לא יהי' רק ששה קט' לבד כי המדפיס יוזיל המקח מן

אגרת: אגרת זו ושלאחרי' נדפסו כאן מקונטרס מילואים לאגרות־קודש כ"ק אדהאמ"צ ע' יג־טו.

תקפ"ד: האגרת שלפנינו נזכרת באגרת ב' כסלו תקפ"ה דלקמן, „שכתבתי בשנה דאשתקד", וא"כ נכתבה האגרת שלפנינו בשנת תקפ"ד (מקורות והערות שם).

הכתבי חורות על הסדרות: הוא הספר תורת חיים, שנדפס לראשונה בשנת תקפ"ו, וכלל רק התורות שעד סו"פ חיי שרה. בפעם השני' נדפס על כל ספר בראשית — זמן רב לאחר הסתלקות אדמו"ר האמצעי (ווארשא תרכ"ו). וראה גם אגרת שלאח"ז.

שלא להכביד על הקונים: ע"ד „צוק העתים בפרנסה" ראה אגרת שלאח"ז, ובהנסמן שם.

ועוד זאת להודיע: ראה מקורות והערות (בקונטרס הנ"ל).

אגרת ב

שכתבתי בשנה דאשתקד: בההעתקה (שנכתבה מעל"ד האגרת שלפנ"ז) נכתב כאן: כמבואר למעלה מעל"ד.

מצוק העתים בפרנסה: השוה עד"ז אגרות־קודש אגרת כא־כד.

העדר בריאותי: ראה גם אגרת שלאח"ז (בקונטרס הנ"ל), וב„מקורות והערות" שם.

ל"ה בוגין . . ויצא: לפועל נדפס רק עד סוף פ' חיי שרה, וכלל מ"ד בוגין: 40, (1) ח, צה, עט דף. ובשער: מפ' בראשית עד פ' תולדות.

ההדפסה וכאשר יפרש השד"ר מוכ"ז שלא להכביד על הקונים בפ"א ולא יעלה חלק זה הא' יותר משני רובל וא' זהב ובעוד ג' או ד' חדשים יקבלו חלק השני מס' בראשית מפ' ויצא עד פ' ויחי. אך גודל הבקשה כפולה ומכופלת לקיים בליקוח הספרים מיד השד"ר מוכ"ז ל"פ מעשרים ספרים במנין גדול עד שלשים ובמנין בינוני מט"ו עד עשרים ובמנין קטן עשרה שלא יגרמו היזק גדול בממון שיומסר להמדפיס מידי תומ"י וכדי להוציא מכח אל הפועל הדפסת כל הכתבים במשך שנה וחצי או יותר כפי המספר הנצרך כאשר יפרש אהו' השד"ר מוכ"ז, וע"כ לא צויתי להדפיס כעת רק החצי מספר בראשית ולגודל בטחוני באמיתת לבבם הנאמן אלי קצרתי.

דברי הכותב ומודיע נאמנה לטובתם באמת וה' יודע ועד כוונתי הרצוי' בזה וכו'.

דובער באאמו"ר הגאון מוהרש"ז ז"ל

יום ג' ב' כסלו התקפ"ה לפ"ק.

אגרת המביא לבית הדפוס

הוצאת ווארשא תרכ"ו

לכלל אנ"ש אצילי בנ"י המופלגים הוותיקים והחסידים

ה' עליהם יחיו

הן כל יקר ראו עיני כל הקרב אל מאורי אור תורה של כ"ק אאזמו"ר הגאון נבג"מ עפ"י יסודי כ"ק בנו אדמו"ר נ"ע בהדפסת הסידורים עם פי' המלות אשר הוציאנו מחדש בדפוס המעולה והמפואר דזיטאמיר עד יתרון השתדלות לטוב מאשר ייעדנו בהמודעא הראשונה שעל הדפסה הנ"ל ע"פ כח ורשות אבינו דודינו הרב החסיד מוהר"מ נחום שי' באדמו"ר נ"ע וקיימנו כאשר הבטחנו כנ"ל, הן עתה העיר אותנו כבוד א"ד' [=אבינו דודינו] הרב שי' הנ"ל לאמר, הן חפץ ה' בידכם הצליח, קומו ואזרו מתניכם לקיים מילי דאבות כ"ק אאמו"ר נ"ע אשר צוה עלי קודם הסתלקותו כמה שעות בגזירת כבוד אב להדפיס ספר תורת חיים אשר נדפס בחיים חיותו עד פ' תולדות ונדפסו מעט וגם ספו תמו, להדפיסם מחדש ביחד עם עוד סך 320 בוגין עכ"פ על חמשה חומשי תורה אשר מחמת סיבת הטרדות דעדו עלי לא יכולתי להפיק רצון כ"ק אבא מארי נ"ע ותהי בלבי כאש עצורה בעצמותי — ועתה

משני רובל וא' זהב: = רובל הוא מאה קטנים שהם עשרה זהובים.

כל הכתבים: בהקדמת בנו להוצאה שניה (ווארשא תרכ"ו): ואמנם בכתי"ק השאיר לנו ביאור על כל חמשה חומ"ת אשר איותה נפשו עוד בחיים חיותו להביאם לביה"ד.

בהוצאה שניה הנ"ל נדפס גם על פרשיות תולדות־ויחי, תורת חיים לס' שמות נדפס לראשונה ע"י קה"ת — שנגהאי תש"ז.

אגרת המביא לבית הדפוס

אגרת: נדפס בקובץ „אהלי שם" קובץ ז' כפר חב"ד תשנ"ב ע' עג.

ובפתיחה לאגרת זו כתבו שם המו"ל:

הננו מגישים בזה מכתב מכת"י מעתיק שטרם נדפס, והוא כנראה נכתב ע"י הרה"ח כו' מוהר"ר רפאל מרדכי שניאור סאן (לפי השערה, כי גם במודעה שבספר תורת חיים בראשית ח"ב המצו"ב לקמן בא על החתום הרה"ח ר' רפאל מרדכי ושם גם כותב ש„עלי הטיל כל מלאכת השגחת ההדפסה".) בנו של הרב ר' ברוך שמואל בהרה"ק ר' חיים אברהם בנו של כ"ק אדמו"ר הזקן, בקשר להמשך הדפסת ספר תורת חיים (בראשית ח"ב ושאר חומשי תורה).

הרה"ח ר' רפאל מרדכי הנ"ל הי' שותף (כמובא במודעה הנ"ל) עם הרה"ח וכו' מוהר"ר שניאור בנו של הרה"ק ר' מנחם נחום בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי.

השותפים הנ"ל הדפיסו את „סידור נוסח אדמו"ר הזקן" זיטומיר תרכ"ג־ד ובשנת תרכ"ז הדפיסו „פירוש המילות" לכ"ק אדמו"ר האמצעי בורשא, ואז הדפיסו עוה"פ הסידור הנ"ל.

ולהעיר מזכרונותיו של הגה"ח הרב מנחם זאב גרינגלאס שליט"א על הר"ז וועליזשער (שבועון „כפר חב"ד" גליון 118) „כשיצא לאור הספר תו"ח על ספר בראשית מאדמו"ר האמצעי נ"ע בשנת תש"ו ע"י ישיבת תות"ל בשאנחיי וכן לאחר מכן על ספר שמות (מכת"י הר"ש דער שרייבער) ספרתי אז לכ"ק אדמו"ר שליט"א שכמדומני שאצל ר' זלמן ע"ה היה „ביכלאך" על כל החמשה חומשי תורה — תו"ח, והיו מסודרים בכתיבה ישרה במיוחד לדפוס, ושמעתי על כך שלפני מלחמת העולם הראשונה, היתה הצעה מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע להר"ר זלמן שידפיסם. ונתנם ר' זלמן ע"ה למעתיק אחד כדי להעתיקם בכתיבה ישרה וכו'.

לאחר מכן אמר לי כ"ק אדמו"ר שליט"א שמסר את מה שסיפרתי לחותנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע, ואמר לו שאמנם אינו יודע אם היה על כל החמשה חומשי תורה, ואולם זאת יודע שהיו הרבה כתבים אצל אביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע והיו גם כתבים בודדים שהיו מטושטשים, ובפרט בסופי הגליונות היו חסרים תבות ולפעמים גם חצאי שורות, ואמר אז כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע לבנו כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע למסור את הכתבים לידי ר' זלמן ע"ה, כי הוא בקי — בהבנתם — בסגנון לשונו הקדוש של אדמו"ר האמצעי, ויכולים לסמוך עליו להגיה, להשלים ולמלאות את החסר וכו' (וביני לביני פרצה אז מלחמת העולם הראשונה, ולא בא אז הדבר לידי פועל).

כי זקנתי ושבתי וראיתי כי עת לעשות לה׳ והכל מתוקן גם בצענזורי׳ מאז רק לא אוכל לצאת ולבא לעסוק בזה. ואתם המיועדים ומוכשרים לעסק זה התאזרו כח לעסוק בזה עם כ׳ אנ״ש השרידים אשר ה׳ קורא עליהם כורתי בריתם עלי שבח המגיע לכתבי כ״ק של אבותינו הק׳ נוחי נפש, זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל להיות בעזריכם להוציא [ל]אורה כל אמרותיהם אמרות טהורות בפנים מאירות ומסבירות ואשר העטופים והקשורים באהבתם אה״ר ואה״ע בנפשות שוקקות לאמר מי ישקוני מים מבאר מים חיים ונוזלים מן לבנון, יתקשרו באהבים אתכם ולהיות מסייעין שיש בו ממש בדבר התקשרות לקבל כאו״א מהנדפסים בחיבה יתירה, ונשמע קול קורא בצדק, ונאזור מתנינו להכניס עצמינו בעול משמע ומשא, והן כי המלאכה מרובה וכבד עלינו לשאת זאת לבדינו, וגם להקל על הקונים, הסכמנו להדפיס בדפוס מהודר הנ״ל ולחלקם לעשרה חלקים על חמשה חומשי תורה, כל חומש יחלק על ב׳ כרכים, וכל הבא לצבא צבי צביונו של אותו צדיק נ״ע יבא עה״ח בפנקס פתוח שביד הסוכן השליח מאיתנו, ויהי׳ בשני הכרכים ערך ע״ה בוגין [כש]יתן כ״א הבא עה״ח דמי קדימה סך א רוכ״ס, ובעד כל כרך וכרך ישלם לפי מכסת הבוגין ארבעה קט׳ כ׳ בעד כל בוגין, והמעות מדמי קדימה ינוכה בכרך האחרון אי״ה.

לזאת אחרי כל הדברים הנ״ל הנאמרים בצדק, שמתי עתירתי ביד ידידי המופלג הוותיק כ׳ מ׳ אהרן צבי הירש שי׳, שיתאמץ לקבל האופגאבין, וירשום בהפנקס אשר תחת ידו, ויהי [לבו] כל או״א בטוח, שבוודאי אי״ה יגיעו לידם הספרים במועד וזמן גמרו מהדפוס, ומי יתן, והיו מעם ד׳, מנכבדי עם מהגבירים הנדיבי לב ועושי חסד לחזק ידים רפות באיזה סך כסף בהלוואה עדי יוגמר מלאכת הקודש בההדפסה. הנני מבטיח את כל אשר ידבנו לבו לאלה, אשר בטח יסולק לידו בלי מגרעת ח״ו, ויהי לבו בזה שקט ושאנן, ועל הטוב יזכר שם המלווה, ברב תודה, בפתח השער מהספרים, לזכרון עד, בדבר היותו לסיוע ועזר לחיבת הקדש, וזכות צדקתו וחסידותו של אאזמו״ר נ״ע יעמוד להם ולזרעם להאיר אור נשמתם בחיי עולם, ולהשפיע עליהם רב טוב בחסדים מגולים להעניקם שפע ברכה בבני חיי ומזוני, ולהרים קרנם בהרמת כל קרן ישראל ברוחו״ג מנפש ועד בשר בכל מילי דמיטב.

כנפשם ונפש ידידם הדו״ש מעתירם ומבקשם

מודעת המביא לבית הדפוס

הוצאת ווארשא תרכ״ו

לכל זמן ועת לכל חפץ. ואימתי בחודש השלישי להוציא לאור תעלומות חפץ ורצון צדיקו של עולם מרן דודי אדמו״ר מרנא ורבנא **דובער** נ״ע. אשר אותה נפשו עוד בחיים חיותו להביא לביה״ד על חמשה חומשי תורה **תורת חיים** הם למוצאיהם בפה ובכתב מפורש בביאור הדברים ובלשון לימודם למען הבין ולהשכיל לכל הבאים בשערי אור תורת אביו מרן אאזמו״ר הגאון האמיתי מוה׳ **שניאור זלמן** נ״ע אמנם לא הספיק לגמור מאוויי נפשו עד כי לקח אותו אלקים כו׳. ועכ״ז ציוה קודם פטירתו על בנו הרב המפורסם כו׳ מוה׳ **מנחם נחום** נ״י שהוא ימלא משאלות לבבו בזה כו׳. אך מסיבת כל הסיבות הי׳ מניעה שלא היה ביכולתו לקיים פקודת אביו מרן דודי אדמו״ר נ״ע. עד שנתעורר לזה כ״ק חותני הרב המאוה״ג כו׳ מוה׳ **הלל הלוי** ז״ל מחמת כי גם חפצו הי׳ להוציא מגמת כ״ק דודי אדמו״ר נ״ע מכאה״פ ומה גם שהי׳ הפצרת בנו הרב המפורסם הנ״ל לזה חזקה. ואחרון חביב כי כ״ק ב״ד אדמו״ר הגאון מרנא מוה׳ מ״מ נ״ע בקש אותו ג״כ שיכניס א״ע בזה. לזאת עשה קשר שותפות ביני ובין נ״ד שי׳ ועלי הטיל כל מלאכת השגחת ההדפסה כו׳. והן אמת שהי׳ בדעת כ״ק חותני הרב ז״ל לקבל אוי״ג מאנ״ש על הדפסת תו״ח על כל חמשה חומשי תורה אמנם אחרי כי גם אותו לקח האלקי׳ טרם יציאת מחשבתו מכאה״פ לזאת החדלנו לבקש עזר מאנ״ש ולהתקשר להדפיס על כל חמשה חומשי תורה. אמנם בטחונינו בהתקשרות עוז אהבתם לכ״ק אבותינו הקדושי׳ נ״ע וחפצם לאור באור תורתם אשר מעצמם יחפצו למלאות רצון הצדיק נ״ע והוא במה שכאו״א יזדרז לקנות כרכי׳ הראשוני׳ אשר יצאו מביה״ד על ספר בראשית ואז ממילא יהי׳ סיפוק בידינו להדפיס גם כרך שני על ס׳ שמות וכן כו׳ ומה גם בראותנו שעוז אהבתם והתקשרותם מתנוסס בקרבם. יהי׳ בטחונינו שגם לכרכים הבאים יזדרזו למצוה רבה זו ובינו לבינו יבוצע שימולא רצון הצדיק נ״ע וכמו״כ יהי׳ למליץ יושר בעדם ובעדינו בעלמא דקשוט שימלא ה׳ משאלות לבנו לטוב ברו״ג:

יום ה׳ ג׳ סיון כתר״ו לפ״ק

ד׳ המודיע נאמנה והמעתיר **רפאל מרדכי בהרב ר׳ ברוך שמואל ז״ל שניאור סאן.**

ב"ה

הקדמת המו"ל

להוצאה הרביעית והחמישית

[קה"ת תשל"ד]

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א — בקשר עם היות שנה זו שנת המאתיים להולדת כ"ק אדמו"ר האמצעי (ט' כסלו תקל"ד — תשל"ד) —

הננו מו"ל בזה את הספר תורת חיים (על ספר בראשית) אשר לכ"ק אדמו"ר האמצעי.

חלק הראשון של ספר זה (על פרשיות בראשית—חיי שרה) נדפס עוד בחיי אדמו"ר האמצעי (סדליקוב—קאפוסט, תקפ"ו). הוצאה שני* (ביחד עם חלק שני (על פרשיות תולדות — ויחי)) (ווארשא, תרכ"ו). הוצאה שלישית [עפ"י טעות נדפס בשער שם: הוצאה שני'] (שנגהאי, תש"ו).

הוצאה זו היא צילום מהוצאת ווארשא.

נוסח שער השני — וכן לחלק השני — „ספר תורת חיים .. בן לאותו צדיק .. נבג"מ זי"ע" — הועתק משער דהוצאת ווארשא, תרכ"ו.

בהוצאה זו הוספנו: א) בתחלת הספר — לוח המפתחות. ב) הגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, נעתקו מעל גליון הס' תורת חיים שלו (נדפסו גם בהוצאת שנגהאי). ג) בסוף הספר — פאקסימיליא של השער דהוצאה הראשונה. ד) הערות וציונים (נערכו ע"י הרב התמים ר' יהודה ליב שי' גראנער).

מפתח (קצר של) ענינים, פסוקים, מאמרי חז"ל אשר נתבארו בספר זה — נדפס בספר המפתחות לדרושי ומאמרי חסידות חב"ד (קה"ת, תשכ"ו) — מדור ספרי אדמו"ר האמצעי.

מערכת „אוצר החסידים"

ימי חנוכה ה'תשל"ד, ברוקלין, נ.י.
שנת המאתיים להולדת אדמו"ר האמצעי,

---

*) בהוצאה השני' ניתוספו אותן ההשמטות שנשמטו בהוצאה הראשונה מפני יראת הצנזור.

ב"ה

עם ההוצאה החמישית

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א מדפיסים אנו את הספר תורת־חיים באה"ק ת"ו, ובהוצאה זו הבאנו פאקסימיליות נוספות וכן רשימת דפוסי התורת־חיים. כמו"כ תוקנו כמה מטה"ד שבדפוסים הקודמים.

מערכת „אוצר החסידים"

ח"י אלול ה'תשל"ד, כפר־חב"ד אה"ק ת"ו

רשימה קצרה

ע"ד הספר

ספר תורת חיים

הספר „תורת חיים", דרושי כ"ק אדמו"ר האמצעי על התורה, נכתב על ידו מלכתחילה בשביל להדפיסו, והוא אשר נתן לו את השם „תורת חיים"[1]. כפי שמעיד באחד ממכתביו[2], הי' ברצונו להדפיס את כל הספר על חמשה חומשי תורה[3] ב„משך זמן ב' שנים", או כמ"ש במ"א[4] „הדפסת כל הכתבים במשך שנה וחצי או יותר". אך למעשה הספיק להדפיס רק חלק קטן מהדרושים על חומש בראשית, עד סוף פ' חיי שרה, למרות אשר „אותה נפשו עוד בחיים חיותו להביאם לבית הדפוס"[5].

הגיעו לידינו גם מסמכים המעידים על מידת התערבותו בפרטי ההדפסה, ההוצאה לאור והמכירה, כגון המכתב[2] בו הוא מפרט אשר „הכתבי תורות על הסדרות . . במקח ח' קטנים כל בויגין", ומוסיף „כל חלק וחלק לא יותר מעשרים עד כ"ה בוגין", ובמ"א[4] כותב „ויחזיק ערך ל"ה בויגין . . והמקח מכל בוגין לא יהי' רק ששה קט' לבד". ובטעם הדבר מפרט בהמשך דבריו „כי המדפיס יוזיל המקח מן ההדפסה", „ולא יעלה חלק זה הא' יותר משני רובל וא' זהב", ומוסיף „אך גודל הבקשה כפולה ומכופלת לקיים בליקוח הספרים . . ל"פ [לא פחות] מעשרים ספרים במנין גדול עד שלשים ובמנין בינוני מט"ו עד עשרים ובמנין קטן עשרה", „שלא יגרמו היזק גדול בממון שיומסר להמדפיס מידי תומ"ר".

וכבר הצביע כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו[7] על כך, שכ"ק אדמו"ר האמצעי הי' משתדל להדפיס מאמרי חסידות באופן שמאמרים אלו יהיו בהישג ידו של כאו"א, על ידי הדפסת[8] כל בוגין בפני עצמו ומחירו יהי' מספר מועט של קופיקות, כדי שלא להכביד על הקונים, באופן שהדברים יגיעו גם למעוטי יכולת בגשמיות שאינם יכולים להוציא אלא סכום קטן מאד.

המקור הראשון ממנו אנו למדים על רצונו של רבינו להדפיס ספר זה הוא במכתב הנ"ל[2] משנת תקפ"ד[9]. במכתב אחר משנת[4] תקפ"ה הוא כותב שהמניעה להדפסת הספר עד אז היתה „מצד העדר הבריאות"[11], וממשיך שם „והנני מוכן לקיים בפ"מ (=בפועל ממש) בדפוס ח"א מביאורים על ס' בראשית . . להדפיס כעת רק חצי מספר בראשית[12] . . מפ' בראשית עד פ' ויצא . . ובעוד ג' או ד' חדשים יקבלו חלק השני מס' בראשית מפ' ויצא עד פ' ויחי".

אך כאמור מישאלה זו לא יצאה לידי פועל, וחלק א' שנדפס בקאפוסט בשנת תקפ"ו[13] כלל רק את הפרשיות בראשית — חיי שרה. החלק השני על הפרשיות תולדות — ויחי נדפס ע"י בנו[14] הרה"ק ר' מנחם נחום בווארשא בשנת תרכ"ו[15] (חלק זה נדפס מהעתקות, ולא הי' לפני המדפיסים גוף כתב יד קודש רבינו).

תאריכי המאמרים

באגרתו הנ"ל[4] מב' כסלו תקפ"ה כותב רבינו „מביאורים שכתבתי על ס' בראשית . . בשנה שעברה . . עד פ' ויצא ובעוד ג' או ד' חדשים יקבלו חלק השני מס' בראשית עד פ' ויחי", ולכאו' משמע מזה, שכתב את כל הספר „בשנה שעברה" והטעם שמדפיסו בשני חלקים הוא כמפורש שם „שלא להכביד על הקונים בפ"א". אבל קשה לפרש כן, כדלהלן.

ועפ"ז לכאו' צ"ל שמ"ש „שכתבתי . . בשנה שעברה" קאי רק על ח"א דהיינו עד פ' ויצא (והחלק השני היינו פ' ויצא־ויחי, חשב לגמור במשך איזה חדשים בשנת תקפ"ה] אבל גם בזה יש לעיין כדלהלן.

---

1) כ"ה שם הספר שנדפס בחייו. וכ"ה בהקדמה לספר.

2) משנת תקפ"ד — נדפס לעיל ע' 688.

3) וכלשון בנו בהקדמה לספר — „בכי"ק השאיר לנו ביאור על כל חמשה חומשי תורה".

4) מכתבו משנת תקפ"ה — נדפס לעיל ע' 688.

5) לשון ההקדמה לספר.

6) רובל הוא מאה קטנים שהם עשרה זהובים.

7) נדפסה בספר התוועדויות תשמ"ה ח"ב ע' 768 ואילך — רשימה (הנחה) שלא הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א — ובמ"מ שם צויין למכתבים הנ"ל.

8) אך יש לעיין אם כך מפרש כ"ק אדמו"ר שליט"א את המכתבים הנ"ל. ויותר נראה שהי' מקור אחר לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, והרושם ערבב ב' הדברים. ואכ"מ.

9) לכאורה יש להביא סמך לדבר מד"ה והנחש הי' ערום שנדפס בקונט' בפני עצמו (ראה להלן ברשימת דפוסי התו"ח בהוספה ובהערה שם). אלא שתבנית קונטרס זה אינה כחלק מהספר אלא כקונטרס בפני עצמו, וא"כ נדפס שני פעמים. ועדיין יל"ע בדבר.

אך יש להעיר ממ"ש אדמו"ר הצ"צ באגרתו הידועה (ג' שבט תקצ"ז), שרבינו הזקן רצה להדפיס את מאמריו ו„הרבה מהם שם עין עיונו עליהם והגיהם", „אלא שלא הי' רצון קדשו להדפיסם צבחר צבחר עד אשר ילוקטו אחד אחד" (הוספות לתורה אור ע' קמא).

10) ולהעיר מד"ה וישלח יעקב תקפ"ג (הנדפס בספר), שנכתב ג"כ בסגנון דרושי התורת חיים.

11) אודות מצב בריאותו במשך השנים תקפ"ג־תקפ"ה — ראה הנסמן לעיל ע' 688 בהערה.

12) להעיר שספר זה הוא היחיד מכל הספרים שהדפיס רבינו בחייו, „עשרה ספרי דבי רב" (לשון בנו בהקדמה — וראה הערה במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' קפח), שלא כתב לו הקדמה.

13) בפרטיות ראה להלן ברשימת דפוסי הספר אות א.

14) ראה בהקדמת הספר, במכתבים שנדפסו להלן, וברשימת הדפוסים.

15) להעיר, שגם אדמו"ר הצמח־צדק השתדל להדפיס את כתבי רבינו. ראה לעיל ע' 690.

מצינו על כמה דרושים שנשמרו עליהם תאריכים[16] בכתבי יד המעתיקים:

א) בראשית הא׳ — תקע״ט,
ב) ואלה תולדות — תקפ״ה,
ג) ויתן לך — תקפ״ה,
ד) ורחל היתה — תקפ״ד,
ה) וישכם לבן — תקפ״ה,
ו) וישלח יעקב — תקפ״ג,
ז) ויקח גו׳ מנחה — תקפ״ה,
ח) ויהי מקץ — תקפ״א,
ט) ויהי מקץ — תקפ״ו,
י) אוסרי לגפן תקס״ד,
יא) חכלילי — תקפ״ו.

בנוסף לתאריכים הנ״ל יש ללמוד אודות זמן כתיבת ואמירת כמה מאמרים מהציונים במאמרים עצמם:

א) בד״ה וישלח יעקב תקפ״ג (קפה, ג) מציין למה ש„מבואר בפ״[17] לך לך״, וכוונתו לד״ה ויאמר גו׳ לך, ולפי זה גם ד״ה ויאמר גו׳ לך הוא משנת תקפ״ג[18] (או קודם לה).

ב) בד״ה וישלח שם (קפ, ג) כותב „כמשי״ת[19] בפסוק וישכם לבן בבקר״ (שנדפס בפ׳ ויצא), שהוא משנת תקפ״ה.

ג) בד״ה ורחל היתה (דפ׳ ויצא) דשנת תקפ״ד (עא, ג) כותב „שמבואר למעלה״[20] אודות ד״ה וישלח הנ״ל דשנת תקפ״ג.

ד) בד״ה להבין מה שבברכה ראשונה[21] מי״ד מ״ח תקפ״ה (עש״ק וירא) מציין ל„מ״ש במ״א בפ׳ ויצא״, וכוונתו לד״ה וישכם לבן הנ״ל דשנת תקפ״ה.

ומכל זה פשוט שהדרושים לא נכתבו על הסדר, ולכן לפעמים מציין לדרוש מפרשה מאוחרת יותר בלשון שנתבאר לעיל, וכן להיפך. וע״כ אין ללמוד תאריכי הדרושים מציונים אלה.

ולפי זה אפשר שמ״ש רבינו במכתבו הנ״ל „שכתבתי . . בשנה שעברה״ דקאי על ח״א, כוונתו לגמר העריכה והכתיבה על מנת להדפיסם שהיתה בשנת תקפ״ד [כמו הדרוש דבראשית ששינה בו באותה שנה]. והדרושים דתולדות שהתאריכים עליהם הם משנת תקפ״ה [ולפנינו נדפסו בח״ב] אפשר שנכתבו בתקפ״ד ונתפרסמו בשנת תקפ״ה [והתאריך שנרשם עליהם הוא תאריך העתקת המאמר[22]]. ובפשטות יותר, אפשר שדרושים אלו יוצאים מן הכלל, וכוונתו באותו מכתב היא לרוב הדרושים.

חלק שני

כאמור, נדפס החלק השני של הספר לראשונה ע״י ר׳ מנחם נחום בן רבינו בשנת תרכ״ו. אך נראה, כי למרות מ״ש בהקדמה ש„בכי״ק השאיר לנו ביאור על כל חמשה חומשי תורה״, לכאורה אין הכוונה שרבינו הכין את הדרושים לדפוס כמו שהם, אלא הרמ״נ ליקט מתוך כתבים רבים, ותוך כדי כך אפשר שהשמיט (שלא היו לפניו) דרושים שחשב רבינו להדפיס בספר זה, והכניס דרושים אחרים שלא הי׳ בדעת רבינו להדפיסם. וכך נראה גם מלשונו בהקדמה „ואחרי כל העמל לקבץ כל הכתבים על יד על יד מנחם יצא לעבודת הקדש״.

וכמה ראיות לדבר:

א) בפ׳ ויחי הדפיס ד״ה אוסרי לגפן וביאורו, שהן הנחות רבינו ממאמרי אביו אדמו״ר הזקן בשנת תקס״ד. והרי בחלק הראשון לא הדפיס רבינו אלא דרושים שלו שהם ביאורים על דרושי אביו, ולא הנחות שרשם בחיי אביו. וכן כתב במכתבו מב׳ כסלו תקפ״ה שהדרושים שבספר זה הם מה „שכתבתי על ספר בראשית על כתבי תורות[23] של אאמו״ר ז״ל״.

ב) במאמר דפ׳ וישב (קצח, ב) צויין בגוף כתי״ק לפ׳ ויחי, וכוונתו לדרוש הנדפס בס׳ מאמרי אדמו״ר האמצעי בראשית, שנראה שחשב להדפיסו בספר זה[24]. והמו״ל שינה את הציון, כי לא מצא דרוש זה (כמצוין בהערות שם).

ג) בפרשת ויגש (רלד, ד) מציין למ״ש „כנ״ל בפ׳ מקץ באריכות״, וכנראה הכוונה למאמר הנדפס בס׳ מאמרי אדמו״ר האמצעי בראשית בפ׳ מקץ (ועיין בהערה לעיל שם).

ד) בד״ה בן פורת (רמג, ג) מציין למ״ש „למעלה״ ע״פ בשוב ה׳ כו׳ היינו כחולמים באריכות[25]. שלא נדפס בספר זה. והמו״ל שינה מ„למעלה״ ל„במ״א״, מטעם הנ״ל.

בוך כת״י 375:

נדירים המה כתבי יד מעתיקים מדרושי החלק הראשון של ספר זה, מכיון שנדפס סמוך מאד לכתיבתו.

---

16) בפרטיות ראה מ״ש בריש כל מאמר.
בדרך כלל, לא נהג רבינו לרשום תאריכים בכותרות מאמריו, ורוב התאריכים הם מעשה ידי המעתיקים. משום כך, לפעמים התאריך הוא של ההעתקה ולא אמירת המאמר, וזה מיישב (בחלקו) את הסתירות בין תאריכי מאמרים שונים.

17) ברוב דרושיו מציין רבינו למ״ש „במקום אחר״ או „על פסוק״ מסויים. ולכן מסתבר, שכשכותב „בפרשה״ כוונתו לדרושים שרצה להדפיס בספר זה.

18) ולפי זה נראה להקדים את הדרוש אלה תולדות נח הב׳ (שמציין אליו בד״ה ויאמר גו׳ לך) לשנת תקפ״ג.

19) או כגירסת הכתב יד „כנ״ל״.

20) ראה הנרשם לעיל לדף קסח, ג ברד״ה ורחל היתה.

21) נדפס במאמרי אדמו״ר האמצעי דרושי חתונה ח״ב ע׳ תקמג.

22) ראה לעיל הערה 16.

23) אך בדוחק יש לומר דקאי רק על חלק א׳, או שזהו בדרך כלל, ויש יוצאים מן הכלל.

24) אך ראה מ״ש בס״פ נח (עט, ד) „כמ״ש במ״א ע״פ ואני נתתי״ (ולא צויין שם לפ׳ ויחי).
אבל אפ״ל [וכן בהבא לקמן] שזה הי׳ הסלקא דעתך, ואח״כ שינה דעתו הק׳ ומשנה לא זזה ממקומה. ועד״ז מצינו אצל הצ״צ בהנוגע ללקו״ת. ואכ״מ. ואבוהן דכולהו — שער היחוד והאמונה בהקדמה (לקוטי שיחות וישב־י״ט כסלו כרך כ״ה ע׳ 199 ואילך).

25) להעיר, שבספר תורה אור סידר הצמח־צדק מאמר בד״ה זה בפ׳ וישב. גם יש להעיר, שזהו המאמר היחידי (באם הי׳ צ״ל נדפס בספר זה) בכל הספר שאינו מתחיל בפסוק מפרשת השבוע.

מד"ה וייצר יש בידינו כתב יד אחד, שנים מד"ה והנחש[26], אחד מד"ה אלה תולדות נח הא' ואחד מד"ה ויהי כל הארץ. בנוסף לכך, נראה שהם כתבי יד מאוחרים, אם כי לא נעתקו מהספר הנדפס.

יוצא מכלל זה הוא בוך מס' 375[27], שחסר בתחילתו, אך מע' קמ ואילך נעתקו בו כמה מדרושי חלק ראשון (פ' נח־תולדות) ודרוש אחד מחלק שני (מפ' ויצא).

כתב היד נכתב בתקופת הדפסת החלק הראשון, ובתחילת כל מאמר יש כותרת (שם הפרשה), וכן נחלק כל מאמר לפרקים (השונים מאלה שבדפוס).

בע' קמ שם מתחיל מאמצע דרוש אלה תולדות נח הב', ומסיים בד"ה וידר יעקב בפ' ויצא, באמצע חסרים כמה מאמרים, וגם אחריו חסרים כמה עמודים.

המאמרים הנמצאים בכת"י הם:	המאמרים החסרים הם:
א) אלה תולדות נח הב',	א) ויהי כל הארץ,
ב) ויאמר גו' לך,	ב) ויראו אותה שרי פרעה,
ג) בעצם היום הזה,	ג) ויאמר גו' ארדה הב',
ד) ויאמר גו' ארדה הא',	ד) והנערה טובת מראה,
ד) ויהיו חיי שרה,	ה) ויתן לך.
ה) והאיש משתאה,	
ו) ואלה תולדות יצחק,	
ז) וידר יעקב נדר.	

ואולי אפשר ללמוד מכתב יד זה מה שנתן רבינו בפעם הראשונה[28] להדפיס בספרו ואח"כ הוסיף[29] עוד[30] דרושים[31].

26) לאחרי הדפסת הספר נתקבל בהספרי' בוך כת"י מעתיק # 2444 כנראה נכתב בחיי כ"ק אדמו"ר האמצעי ושם לה, א נמצא דרוש זה בכותרת „בעה"ש שבת בראשית".

27) הוא כתב־יד מלוקט וציוני העמודים הם בכתב מאוחר.

28) וכן משמע מציוני הפרקים והכותרות שהם מעשה ידי המעתיקים עבור ההדפסה.

29) ראה לעיל ע' 693 שהמאמרים לא נכתבו על הסדר.

30) מאמר א' לכל פרשה.

31) אבל מד"ה וידר (שבחלק שני) משמע שזהו מזמן מאוחר, או יש לומר שבתחלה חשב להדפיס הכל בס' אחד, ועדיין יל"ע בכ"ז.

הספר שבדפוס בהשוואה לכתבי היד

א) דרכו של רבינו היתה להדגיש מלים ע"י הוספת מרכאות, שההדגשה מוסיפה בהבנת הענין, כגון שלפעמים כותב כ"ח מה, היינו שמדגיש תיבת כח, ולפעמים כח מ"ה, שההדגשה היא על תיבת מה. אך נראה שהמעתיקים לא דייקו בזה, וכן המדפיסים לא שמו לב לזה כלל, כך שחסר ענין עיקרי בהעתקת הדרושים.

ב) כל התיבות שכתבם רבינו בקיצור עם סימן של קיצור, כגון „בחי"", הרי המעתיקים מעצמם הדפיסו התיבה בשלימותה, ופיענוחה כהבנתם (כגון בחינה או בחינת או בחינות), ולא דייקו בזה.

ג) כל הפסוקים נכתבו במקור כצורתם אך המדפיס שינה והדפיס כמה מהם בכתיב חסר או למקוטעין, וכן בכמה תיבות, ומשום זה קשה להבינם. ואין כל שיטה אחידה בזה.

ד) במקומות אחדים השמיטו המדפיסים סימני סוגריים, ופעמים אף התחילו פרק חדש באמצע קטעים המוסגרים.

ה) במקומות ספורים תיקן המו"ל את הלשון, ופעמים תיקונים ללא צורך.

ו) מראי המקומות שבפנים הספר [בחלק שני יש רק אחדים] הם תוספת המדפיס. כך גם חלוקת הפרקים, שברוב כתבי יד לא מצאנו[32], ובכמה מהם יש חלוקה שונה.

ז) בהוצאה השני' נדפסו כמה תיבות שבלשון אשכנז באותיות קטנות, ועוד שינויים, כפי שכותב מעבר לשער של החלק השני[33].

למרות כל זה נדפסה הוצאה זו כתבנית דפוס ווארשא, וכמה מהשינויים צוינו בהערות.

32) בפרטיות ראה הנרשם בריש כל מאמר.

33) במהדורת קה"ת תשל"ד הושמט.

רשימת הדפוסים

א) ספר **תורת־חיים** ובו דרושים ובאורים . . . מהמנוח הרב מוהר״ר שניאור זלמן נ״ע . . . מפרשת בראשית עד פ׳ תולדות . . . הרחיבם בתוס׳ ביאור בנו הרב מוה׳ דוב בער שי׳ . . . קאפוסט, בדפוס הרבני מוה׳ יהודה יפה, תקפ״ו.

[1], ח, צה, עט דף. 4°.

רשיון הצנזור דווילנא ניתן (בשנת 1826) להדפסה בסדילקאב אך הספר נדפס בקאפוסט.

בכמה טפסים נדפס שער עליו נרשם: בדפוס של . . . מוה׳ יעקב במו׳ שמואל סג״ל . . . בסדילקאב. — אך גוף הספר נדפס בקאפוסט. נוסח השער בא בכמה שנוים קלים ובהשמטת הקטע: ומובטח באנשים . . . בחיי עולם. (ראה תצלומים לקמן ע׳ 696 — שמט).

מעבר לשער קטע (ברוסית) ע״ד מהות הספר, רשיון הצנזור ושנדפס בקאפוסט. וכן מודעה „וגם אלו לחכמים״ (ע״ד הבטויים גוי, נכרי וכד׳). בטופס השני (סדילקאב) שנויים קלים בכל הנ״ל, לא נזכרת ההדפסה בקאפוסט ובנוסח המודעה נשמט הביאור „כ״מ שנזכר ע״ש הכוונה על עובדי שדים״.

ישנם שנויי־טפסים רבים (השונים בסידור העמודים ומיספורם, סוג הניר וכד׳) אך שנוי העיקרי הוא בין טפסים שבוקרו ע״י הצנזור ובין טפסים שלמים. הדפים המבוקרים סודרו מחדש במאות השמטות של תיבות או קטעים (בציון המקום הנשמט ע״י חצאי־עגול, או — כשמרובה דבר השמיטה — חלקו התחתון של העמוד נותר חלק. ראה תצלומים לקמן ע׳ 698 — שנ).

הדפים צ־צב צונזרו במדה מרובהי ובסידורם מחדש (באותיות קטנות) רוכזו כולם בדף צ׳ כשאחריו ממשיכה הספירה מדף צג. בכל הטפסים (גם בטופס סדילקאב) נדפס בעמוד האחרון קישוט בו מובלט שם הקיסר אלכסנדר הראשון וחותם המדפיס דקאפוסט. בכמה טפסים נשמט קישוט הדפוס[2] בסוף פרשת נח (צה, ב).

ב) ספר **תורת־חיים** חיים הם למוצאיהם בפה . . . אדמו״ר . . . מרנא ורבנא שניאור זלמן נבג״מ . . . בנו . . . אדמו״ר . . . מוהר״ר דובער נבג״מ . . הרחיבם בתוס׳ ביאורים . . . והוא חלק ראשון מספר בראשית . . . הובא עתה פעם שני׳ לביה״ד ע״י פקודת הרב . . . מוה׳ מנחם נחום נ״י בן לאותו צדיק מרן אדמו״ר מרנא דובער נבג״מ זי״ע . . . ווארשא, בדפוס של הרבני מהור״ר נתן שריפטגיסער, תרכ״ו (רשיון הצנזור 1865).

[2], קמא: [1], קח, דף. [1] עמ׳. 4°.

שער החלק השני: תורת חיים . . . והוא חלק שני מספר בראשית אשר עד הנה הי׳ בכתובים . . . והשאיר צוואתו ופקודתו . . . להביאם לביה״ד . . .

מעבר לשער זה: . . . הכתבים נדפסו מהעתקות שונות ולא מגוף כי״ק . . . לספר שני שערים, הראשון קצר ובו התיבות תורת חיים . . . ווארשא בצבע אדום.

בתחלת החלק הראשון הקדמת המבלבה״ד הרב מנחם נחום הנ״ל. עמוד האחרון (לכל זמן ועת לכל חפץ . . . המודיע נאמנה . . . רפאל מרדכי . . . שניאור סאן) נמצא בטפסים בודדים בלבד (נדפסה לעיל ע׳ 690). בהוצאה זו נדפס כל הנשמט ע״י הצנזור בהוצאה הקודמת.

כל ההוצאות הבאות נדפסו בצלום מהוצאה זו.

ג) ספר **תורת־חיים** . . . הוצאה שני׳ [צ״ל שלישית] הוצאת ספרים קרני הוד תורה קה״ת . . .

1) מסוף סע״ף נ׳ עד סר״ס נ״ד (בד״ה ויהי כל הארץ: דף עו, א — עז, ב בהוצאת קה״ת).

2) הזהה לקישוט בשער דקאפוסט.

שנגהאי, אוצר החסידים, תש״ו. (קובץ שלשלת האור, היכל רביעי, שער שני).

[2], קמא, [1]: [1], קח, [1] דף. 4°.

בשער החלק השני: הוצאה שני׳.

מעבר לשער הראשון פתח־דבר מכ״ק אדמו״ר שליט״א, וכן: הגהות שנעתקו מגכתי״ק כ״ק אדמו״ר מהורש״ב נ״ע על גליון „התורת חיים״ שלו.

ד) ספר **תורת־חיים** . . . הוצאה רביעית . . .

ברוקלין, אוצר החסידים, תשל״ד. שנת המאתיים להולדת אדמו״ר האמצעי.

[4], קמא: [1], קח, [2] דף: [1] עמ׳. 4°.

בשער החלק השני: הוצאה שלישית.

בהקדמת המו״ל: בהוצאה זו הוספנו: לוח המפתחות . . . פאקסימיליא של השער דהוצאה הראשונה [שער סדילקאב] . . . הערות וציונים <נערכו ע״י הרב התמים ר׳ יהודה ליב שי׳ גראנער>.

ה) ספר **תורת־חיים** . . . הוצאת חמישית . . .

כפר חב״ד, אוצר החסידים, תשל״ד.

[4], קמא: [1], קטז דף. 4°.

בשער החלק השני: הוצאה רביעית.

בהוצאה זו נדפסו פאקסימיליות נוספות וכן רשימת דפוסי ה„תורת־חיים״.

ו) ספר **תורת־חיים** . . . הוצאה ששית . . .

ברוקלין, אוצר החסידים, תשנ״ג. צד״ק שנה לכ״ק אדמו״ר שליט״א.

נסדר מחדש באותיות מרובעות, ע״פ סדר ומספר הדפים כתבנית הוצאת ווארשא תרכ״ו.

[4], קמא: [1], קח: [1], קד [שנג] דף. 4°

בשער החלק השני: הוצאה חמישית.

בהקדמת המו״ל: הוספנו בהוצאה זו: א) תיקוני טעויות, שינויי נוסחאות והשמטות . . . ב) מראי מקומות . . . ג) מפתח ענינים, פסוקים ומחז״ל וכו׳. ד) אגרות כ״ק אדהאמ״צ ואגרות המו״ל (דהוצאת ווארשא תרכ״ו) — ע״ד הדפסת הספר. ה) רשימה קצרה . . ו) פקסימיליות מגוכתי״ק . . . ועוד.

הוספה

ז) **והנחש היה ערום** . . . חמוש״ד [קאפוסט לפני תקפ״ו?]. ד׳ דף, [3] עמ׳.

מאמר זה — בחלוקה לפרקים ובתוספת מ״מ לפסוקים — נדפס בתורת־חיים (דף ל, א — לג, ד בהוצאת קה״ת). בדוגמתו הנוכחית לא שלטה בו יד הצנזורה שהשמיטה ממנו כשנדפס התורת־חיים בקאפוסט (דף ל, ב — לה, א) ויש להסיק מכהנ״ל שנדפס קודם לתורת־חיים[3]. ראה תצלום לקמן ע׳ 700.

ח) ששת סעיפים הראשונים ממאמר הראשון שבתורת־חיים נדפסו בפלח הרמון — בראשית (ווילנא תרמ״ז: ברוקלין תשי״ד) עם הגהות הרה״ק ר׳ הלל מפאריטש נ״ע.

3) לפשר הדפסה זו כותב ר׳ חיים ליברמן: „יש לבאר דבר זה על פי מכתבו של אדמו״ר ר׳ דובער זצ״ל משנת תקפ״ד, שבו הציע לאנ״ש שידפיס תורות על הסדרות במקח ח׳ קטנים כל בוגין בכדי שלא להכביד על הקונים, והתחילו אז להדפיס מאמרים בודדים וזה אחד מהם״ (שערי חב״ד [בקובץ ,עלי ע״ר] סי׳ 37״). [אבל ראה לעיל ע׳ 692 הערה 9].

ספר

תורת חיים

ובו דרושים ובאורים טובים אשר נמצאו בין כתבי קודש שנשארו מהמנוח הרב מוה"ר
שניאור זלמן נ"ע - ונזה כעודו חייותו להביא לבית הדפוס - והם
מיוסדים על פרשיות של תורה מרע"ה מפרשת בראשית עד פ' תולדות ומפני
שה"נגטרסם הללו המה כתובים בלשון קצרה מאוד הרחיבם בתוס' ביאור כמ
הרב מוה' דוב בער שי' בסדר שוה' מובנים בכל טוב בלשון מדסת
ומבטח באנשים הבאים בשערי אור תורת אביו הרב הנוסד נ"ע שיהי' עריבים
עליהם דברי סופרים ויהגו בהם בכל עת מצוא חדש ושבת ובכל יום ימצאו
מרגוע לנפשם להאיר באור החיים לראות בחיי עולם :

ברפוס של
ברנט
המופלג הנגיד
מוה' יהודא
יפה הקראפוסנו

ברשיון
הצענזור
דאקטעריא
דווילנא :

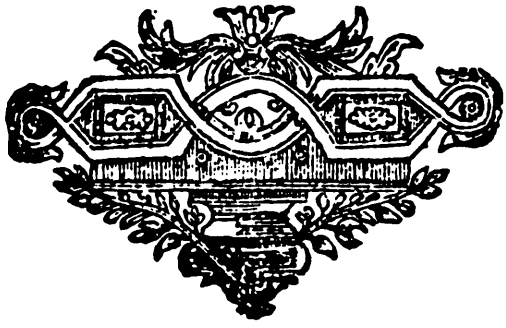

במצות הדפסות והתאמצות חשנת הכתבים הנ"ל ע"י המופלג הנגיד מוה' טודרוס בהר"
יהודא יפה .

בקאפוסט

בשנת תקפ"ז לפ"ק

ספר
תורת חיים

בו דרושים וביאורים וגם תוכחת מוסר טובים וישרים אשר נמצאו בין כתבי הקודש של הרב הגאון כו' המניח מו' **שניאור זלמן** נ"ע: וצוה בעוד חיים חיותו להביא לביח הדפוס: והמה מיוסדים על פרשיות של תורת כרעיה מפ' בראשית עד פ' תולדות: ומפני שהקינטרסים הללו המה בכתובים מיעחקים בלשון קצרה מאד הרחיבם בחוס' ביאור בנו הרב הגדול המפורסם וכו' מוהרר **דוב בער** שיחי' בכדי שיהי' סבונים בלשון מדברת לכל אדם:

בדפוס של
הרבני
הגביר
המופ' מוה' יצחק
במו' **שמואל**
סגיל מדפים דקק
סדילקאב

ברשיון
הצענזור
דאקדעמיא
דווילנא

נדפס **בסדילקאב**

בשנת **תקפ"ו** לפ"ק

שער התורת־חיים הוצאה ראשונה (טופס ב)

פרשת יד יד

שלהן קשור ודבוק למעלה בפנימיות סמוכין דתו"ב שבפנים עלמן שדבוקים בעצם הגלגלת התופף ע"ג הסוכין דתו"ב כו' ובחי' החצונים שלהם דבוק בשורף ליחן סם ג"כ שפע חצוניות · (והיינו ע"י הורידין שבטאר שמתוך נתפרקת יותר כו') וס"כ הרי ב' קנים דתו"ב הכ"ל הן כמו בחי' המעלעים בכלל בין בחי' הפנימיות שבפנים שנמשך מתוח ללב ובין בחי' חצוניות וחחוריים שנמשך בשורף ומפרקת לחצונית הגוף וד"ל :

והנה בכל הנ"ל יובן דרך כללות מ"ש וירחו אותה. שרי פרעה ויהללו אותה כו' דכל הנ"ל בענין שרי פרעה דקדושה שהוא ב' קנים דתו"ב שמתשיכים גם השפע החצונית לעורף בחי' פרעה דק"ג הנה בהתלבשו' מל' דקדושה שנק' שרה במל' דק"ג בסוד גלית השכינה כנ"ל זה היה ענין ירידת אברם ושרה למצרים שיקבלו השפע מתל' דקדושה בהסתר והעלם כו' וזהו ותקח התש' בית פרעה האשה דוקא שהיא שרה ולא אברם כו' ותחלה יש להבין למיזה טעם היה ענין ירידה זאת דאברם ושרי למצרי' כי ודאי האבות הן סימן לבנים דהיינו שכל מהלכם ומעשיהם וכל הקורות אותם היה סימן לבנים והורות שאחר הם בכל פרט ופרט וגם כאן ירידת אברם ושרי למצרים היה סימן לירידת ישראל למצרים בגלות קשה רד"ו שנה כו' שיוכלו לצאת משם מאפילה דל' ס"ט לקדושה האלקית בקבלת התורה פב"פ כו' ע"כ היה ירידת אברם ושרי לכם תחנה ובכח היה"ע שעשה שם ואשר היתה שרה תל' דקדושה בגלות בבית פרעה ויצאה משם בקדוש' ועוברה כמ"ש ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו כו' נמשך כח ועוז לאלקים בחי' מל' דקדושה בהיות ישראל בגלות מצרים שנצאה שכינה עמהם כמ"ש (בראשית מו) אנכי ארד עמך כו' שיעלו משם בקדושה ועוברה כו' וד"ל ·

אך הנה היה עוד כוונה בירידת אברם ושרה לפרעה מלך מצרים כדי להעלותו בזה עד כל הענין דישראל והיה צריך שיתעלה תחלה ע"י אברהם ושרה דוקא מפני שעתידים ישראל בניהם להיות בגלות תחת ידו ונכרו כי הנה ידוע דכל אומה ומלכות שישראל יבאו בהם בגלות הן מתעלים תחלה בתכלי העלוי ביותר מכל האומות והולכים ומתגדלים בהיות ישראל תחתם דוקא וכמו במלכות נבוכדנצר שנחרותם תחלה על כל הגוים והיה מוצך בכפה כדי שישראל יומסרו ביד מלך על כל הגוים ולא ביד אומה שפלה וכן במלכות רומא בבית שני כו' כידוע · והעצם הוא לפי שבכל גלות ישראל גלתה שכינה עמהם כמאחר גלו לאדום שכינה עמהם ואין כבוד השכינה שהוא בחי' המלכות להיות בגלות רק אצל מלך על כל הגוים משום שגא' (תהלים קנ) ומלכותו בכל משלה כו' וד"ל

וכ"ה בכל הגלות כמו בגלות האחרון הזה כמו שרואין בכל דור ובכל זמן שאומה שישראל תחתם בגלות מתגאתה על כל הגוים כו' וקרה היה בתחלת הגלות הראשון דישראל למצרים משום דשכינה ירדה עמהם כמ"ש אנכי ארד עמך כו' ע"כ היה בתחלה עלייה גדולה לאומה דמצרים בשעבוד וגבורה על כל הגוים וסיה ראשית והתחל לעניית מצרים בימי פרעה הראשון ע"י אברם ושרה שירדו למצרים והוא ע"י הרעב שהיה בכל הארץ וכמו כלם לשבור חוכל למצרים וקבץ כל כסף וזהב שבעולם כמו שהיה ע"י יוסף במצרים נפרעה ביפ ונכדו ונתגדל ביותר עד שפרעה מינו ונכדו היה מולך בכיפה כו' וכל הגדולה היתרה הזאת לא היה יכול להיות נמשכת לפרעה זה שהוא בחי' מל' דק"ג אם לא שהיו אברהם ושרי אצלו בתחלה וז"ש ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה כו' ורוקא ע"י שרי אשת אברם שהיא בחי' מל' דקדושה שירדה להשפיע למל' דק"ג בסוד גלות בהעלם וסיה הענין בזה כדי לברר וליחן כח לבני בהיותם בגלות של פרעה ונכדו שיצאו משם ברכוש גדול כו' כנ"ל וזהו שנלקחה שרה לבית פרעה כמ"ש ותקח האשה בית פרעה כי עי"ז שהיתה שרה בחי' מל' דקדוש' בבית פרעה מל' דק"ג נמשך שפע רב וגדולה יתירה לחל' דק"ג עד פרעה האחרון שנעבד בישראל · ואמנם כ"ז היה רק להזיל כל בחי' הטוב העליון דקדושה האלקית שהיה נגוז בהן כמ"ש (קהלת ח) עת אשר שלט האדם באדם לרע לו כו' כידוע וד"ל ·

וזהו וירחו אותה שרי פרעה תחלה . כו' כי ענין ירידת האור דמל' דקדושה במל' דק"ל אל"ת כ"ש ע"י בחי' שרי פרעה תחלה שיהללו אותה אל פרעה כו' ואח"כ ותקח האשה בית פרעה וד"ל · ובאור הענין יובן עפ"י כל הנ"ל בשרש בחי' ב' שרים דקנים תו"כ שר המשקים ושר האופים דמל' דקדושה שהן קנים ושם שהן בחי' מעלעים בין הפנימיות דתוחי' דפנימית לחצונית השפע בנמשך בשורף כנ"ל וע"כ בהפרת שבהגלות עליית האור דמל' דקדושה שהיא שרי אשת אברם

פרשת לך לך

אלהן הקדוש הבורא המתחין דהו"ב
שבפיים עמהן שדבוקים בגלגל הגלגלה הרוקע ע"ג
המתחין דהו"ב כו' ובחי' החצוניה שהם דביק בעורף ליתן
סם ג"כ שפע חצוניות (והיינו ע"י הורידין שבטאר
שמתוך למפרקת יותר כו') וא"כ הרי ב' קניים דהו"ב
הנ"ל הן כחו בחי' המוגעים בכלל בין בחי' הפנימיות
שבפיים שמשך מתוח ללב ובין בחי' חצוניות והחוריים
שמשך בעורף ומכדקה לחצוניות הגוף וד"ל :

ן **והנה** בכל הנ"ל יובן דרך כללות מ"ש וירחו אותם
שרי פרעה ויכללו אותה כו' דכל הנ"ל בענין
שרי פרעה דקדושה שכולן ב' קניים דהו"ב שמשיכים גם
הפנים החצוניות לעורף בחי' פרעה דק"ל הנה בהחלבשו
מל' דקדושה שנק' שרה במל' דק"ל בסוד גלות השכינה
כנ"ל זה היה ענין ירידת אברהם ושרה למצרים שיקבלו
הפנים מחל' דקדושה בהסתר והעלם כו' ותהו ותקח האשה
בית פרעה האשה דוקא שהיא שרה ולא אברהם כו' ותחלה
ים להבין למה עשה היה ענין ירידה זאת דאברהם ושרי
למצרי' כי ודאי הכונה הן שיתן לבנים דהייני שכל מהלכם
ומעשיהם יכל הקורות אותם היה שיתן לבנים ודורות
שאחריהם בכל פרט וכרט . וגם כאן ירידת אברהם ושרי
למצרים היה שיתן לירידת ישראל למצרים בגלות קשה
ר"ו שנה כו' שוכלו לגמר משה מתפלה דל' ש"ע לקדושה
שהלקיח בקבנת החורה פב"פ כו' ע"כ היה ירידת אברהם
ושרי לשם הלה ובכח היח"ע שעשה שם ואשר היתה
שרה תא' דקדושה בגלות בבית פרעה ויגלה משם בקדוש'

ח ב

ובהיה כמ"ש ויעל אברם מצרים הוא ואשתו וכל אשר לו
כו' נמשך כח ושון לחלקים בחי' מל' דקדושה בהיות ישראל
בגלות מצרים שנלחל שכינה עמהם כמ"ש (ברחשית מו)
אנכי ארד עמך כו' שיעלו משם בקדושה ובהיה כו' וד"ל:
)(וז"ש ויהי רעב בארץ ויבא
אברם מצרימה כו' והוקא ע"י שרי אשת אברם שהיא
בחי' מל' דקדושה שירדה להשפיע למל' דק"ל בסוד גלות
בהעלם והיה הענין בזה כדי לברר ולתן כח לבני
בהיותם בגלות של פרעה נכרו שיצאו משם ברכוש גדול
כו' כנ"ל וזהו שנלקחה שרה לבית פרעה כמ"ש ותקח
האשה בית פרעה כי עי"ן שהיתה שרה בחי' מל' דקדוש'
בבית פרעה מל' דק"ל נמשך שפע רב וגדולה יחירה למל'
דק"ל עד פרעה המחרון שהיעבד ביסראל . ואמנם כ"ז
היה רק להוציא כל בחי' הטוב העליון דקדושה המלקים
שהיה בגות בהן כמ"ש (קהלת ח) עת אשר שלט האדם
באדם לרע לו כו' כידוע וד"ל :

ו **וזהו** וירחו אותה שרי פרעה תחלה כו' כי ענין
ירידת האור דמל' דקדושה בחי' דק"ל
אי"א כ"א ע"י בחי' שרי פרעה תחלה שיכללו אותה אל
פרעה כו' ואח"כ ותקח האשה בית פרעה וד"ל . ובאמר
הענין יובן עפ"י כל הנ"ל בשרש בחי' ב' שיש דקנים
הנ"ב שר המשקים ושר האופים דמל' דקדושה שהן קנים
ושם שהן בחי' המוגעים בין הפנימיות דמ"ח' דפנימיות
לחצוניות השפע שנמשך בעורף כנ"ל ועי"כ בסברם
שבגלות עליה האור דמל' דקדושה שהיא שרי אשת
אברם

בראשית

והנחש היה ערום מכל חיית השדה כו׳ ויאמר
אל האשה כף׳ עד ויאמר הנחש אל
האשה לא מות תמותון כי יודע אלקים כי ביום
אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי
טוב ורע: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל כו׳
ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם וכו׳ עד
סוף הפרשה ויאמר ה׳ אלקים הן האדם היה כאחד
ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם
מעץ החיים ואכל וחי לעולם וישלחהו ה׳ אלקים
מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לקח משם כו׳: והנה
הדקדוקים בסיפור מעשה זו רבו מאד כי אין להענין
כזה הכנה ע״ד הפשט כלל והיותר קשה הוא מה
שהנחש היה יודע מענין זה שכאשר יאכלו מעה״ד
ע״ר ודאי יפקחו עיניהם ויהיו כאלקי׳ גמשם יודעי
ע״ר ודאי שיודע לו וכיון אל אמיתית דבר זה ממה
שמוכיח סיף הפ׳ שכדבריו כן אמר ה׳ הן האדם היה
כאחד ממנו לדעת כו׳ וכמ״ש בפי׳ והפקחנה עיני
שניהם כו׳ וזה דבר כלא ביותר מאין הי׳ יודע הנחש
דבר זה ומן האדם והשתו נעלם דבר זה דגם שקבלו
ליווי ה׳ שלא לאכול מעה״ד טו״ר הרי שמע טעמו
של דבר כי ביום אכלך ממנו מות תמות ולא נודע לו
טעם זה שיפקחו עיניו ולפי הפשט הרי הנחש כיון
אל הטעי׳ האמתי שלא יהיה האדם כאלקים יודע
טו״ר כמשמעות סוף הפ׳ שאמר ה׳ הן האדם היה
כאחד ממנו כו׳ ועתה פן ישלח ידו כו׳ ואם מן
האדם נעלם דבר זה איך נגלה להנחש ואם מפני
שהי׳ ערום ביותר זה לא יהייב שידע הוד ה׳בעה״ד
טו״ר שנטע בתוך הגן שהאוכלו יהיה כאלקים כו׳
וגוד י״ל בעיקר הטעם למה לזה ה׳ שלא יאכל
מעה״ד פן יפקחו עיניו כו׳ מאחר שיהי׳ האדם
בתדריגות אלקים לידע טו״ר למה לא ירצה ה׳בזה
ואחרבא מהרלוי שיצוו לאכול מעה״ד כדי שיפקחו
עיניו ויהי׳ כאלקים שהרי חפץ חבר הוא וטוב ה׳
לכל כמו עד״מ שמטבע הטוב להטיב לזולתו ובפרט
להטיב לאדם שבר׳ בצלמו כו׳ ומה זה שאמר הן האד׳
הי׳ כאחד ממנו דמשמע שזה מינו לטובת האדם
כלל אחדבא לרעתו כמ״ש כי ביום אכלך ממנו מות
תמות שגם טעם זה אמת כידוע אך הנה תהלה י״ל

א

בענין מה שאמר הן האדם היה כאחד ממנו לדעת
טו״ר וכן מה שאמר הנחש בתהל׳ והייתם כאלקי׳ יודעי
טו״ר ענין ידוע׳ ואמת מה היא דלכאור׳ משמע כפשוטו
שכאלקי׳ יודע טו״ר בידיעה גמור׳ כתו ידיעת האד׳
בטו״ר כי׳ ובאמת א״א לומר כן שהרי הא׳ כאלקים
טהור עינים הראיה ברע וכן לא יגורברע כו׳ וכמ״כ
יש להפליא׳ על מ״ש ידע מה בחשוכא ומהורא עמיה
שריא כו׳ ידיעה זאת איך היא כו׳ אמנם הנה הענין
דרך קצר׳ שעה״ד טו״ר אם לא היה אוכלו אדם רק
מה שיש בו מבחי׳ ידיעה עליונ׳ דאלקים שיודע טו״ר
לא היה נמשך בחי׳ רע כלל וכלל רק כאשר אכלו אדם
דוקא נמשך בחי׳ רע ממש וגם שנפקחו עיניו והי׳
כאלקים יודעי טו״ר אין זה ד מ׳ כלל למה כאלקי׳
יודע טו״ר דמה שאלקים יודע טו״ר הרי הטוב
מובדל מן הרע לגמרי ואין כאן הערובות כו״ר כלל
ע״כ אין לרע יניקה מן הטוב כלל רק הוא
מהות בפ״ע ומשא״כ כשאכל אדם מעה״ד טו״ר ויודע
טו״ר הרי נתערב הרע בטוב ונקבל הרע יניק׳מן
הטוב ומתילא נרס מותא לכל עלמא וזה עיקר טעם
וטוב ה׳ בביווי שלו לאדם שלא יאכל מעה״ד טו״ר כי
ביום אכלכ׳ ממנו מות תמות שזה אמת ומה שיפקחו
עיני׳ והי׳ כאלקים אין זה טוב׳ לגבי האדם כלל אלא
הע׳ גמור׳ וגז׳ מחזרן הקושי׳ הב׳ ומתילא יחורן
הקישי׳ הא׳ אך להבדן זה יש לדקדק תהלה בענין
ידיעת טו״ר שאין ידיעת אלקים טו״ר כידיעת
האדם טו״ר שידיעת אלקים טו״ר
הוא בבחי׳ או״מ וידיעת אדם
טו״ר הוא בבחי׳ או״פ ולזה הטעם בידיעת אלקים
טו״ר הטוב מובדל מן הרע ובידיעת האדם טו״ר
מעורבים טו״ר כנ״ל זהו חוכן הענין בקדרה ולהבין
ביאור זה יש להקדים ענין ההפרש בין בחי׳ מקיף
לפנימי בכ״מ ומזה יובן ג״כ ענין ההפרש בין מקיף
לפנימי שבענין ידיעה זאת דטו״ר בין ידיעת אלקי׳
לידיעת האדם דהנה ידוע עיקר ההפרש בין בחי׳
או״מ לא״פ ששפנימי מונבל בכלי ובכלים יש בחי׳
הערובות והתכללות (כי ענין הכלי הוא הפיסת
הדבר במורגש כמו אור השכל בכלי המוח שנתפס
במקום שכל לפי כלי המוח המכיל ומשיג. וידוע שיש

טו״ר

א

עמוד הראשון מד״ה והנחש היה ערום [קאפוסט לפני תקפ״ו ?]

פאקסימיליות

פאקסימיליא מגוכי"ק אדמו"ר האמצעי [ד"ה בראשית ברא בשינוי התחלה]

— נדפס לעיל דף א, א —

פאקסימיליא מגוכ״ק אדמו״ר האמצעי [סיום ד״ה בראשית ברא]

— נדפס לעיל דף ו, א —

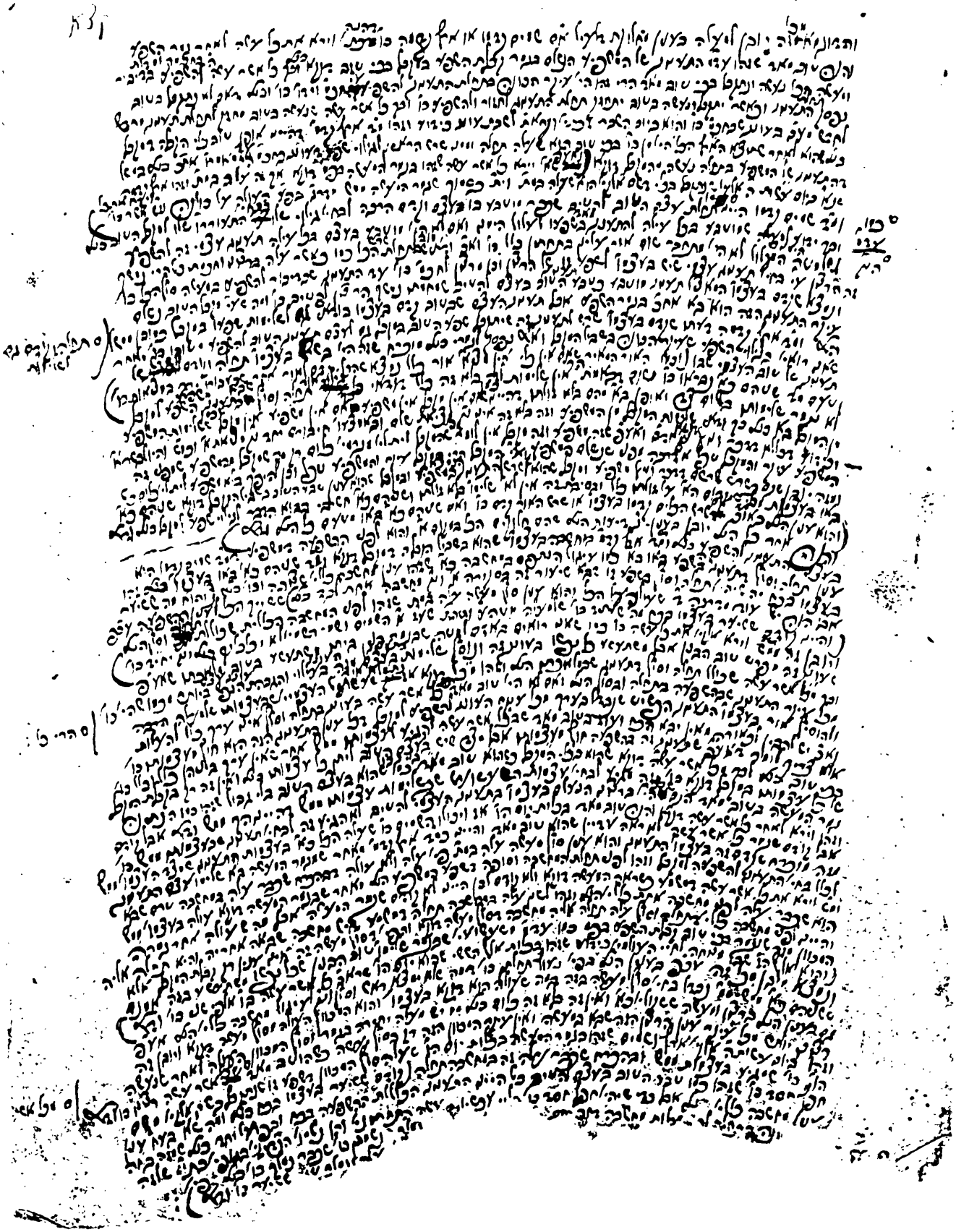

פאקסימיליא מגוכי״ק אדמו״ר האמצעי

— נדפס לעיל דף רלא, ב —

פאקסימיליא מכת"י מעתיק עם הגהות גוכי"ק אדמו"ר הצ"צ הגהות על מאמר אוסרי לגפן תקס"ד
— נדפס לעיל בס' זה דף רלח, ב —

פאקסימיליא מגוכי"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הג"ה על ספר תו"ח
— נדפס לעיל דף ריא, א —

פאקסימיליא מגוכי"ק אדמו"ר מהורי"צ הערה על ספר תו"ח לעיל קנד, ד

צילום כת"י מעתיק של הספר תו"ח (כת"י מס' 375)

— נדפס לעיל דף סג, ד ודף פ, א —

לזכות

שניאור זלמן בן אסתר
וזוגתו חוה בת שרה ברכה
בנו יצחק מאיר בן חוה
בתו אסתר בת חוה
בנו נתן בן חוה
כלתו חנה רבקה בת רחל דוואשע
חתנו מנחם נחום בן גיטל
כלתו צבי׳ מרים בת שינא חוה
נכדו מנחם מענדל בן חנה רבקה
וזוגתו אסתר בת פריידא באבא מאליא
ובנם יעקב בן אסתר
ובתם חי׳ מושקא בת אסתר
נכדתו שרה ברכה בת חנה רבקה
ובעלה יהושע בן עטא דבורה
ובנם מנחם מענדל בן שרה ברכה
ובתם חי׳ מושקא בת שרה ברכה
ובנם אלחנן בן שרה ברכה
ובנם ישראל ארי׳ ליב בן שרה ברכה
נכדתו אסתר בת חנה רבקה
ובעלה יוסף בן מנוחה
ובתם חי׳ מושקא בת אסתר
ובתם דבורה לאה בת אסתר
ובנם משה בן אסתר
נכדו אברהם יהושע העשיל בן חנה רבקה
וב״ג נחמה דינה בת מינדל
נכדו צבי הירש בן חנה רבקה
נכדתו נחמה דינה בת חנה רבקה
ובעלה מנחם מענדל בן חי׳ גאלדע
נכדו נתן בן חנה רבקה
נכדתו פריידא מלכה בת חנה רבקה
נכדו ישראל בן חנה רבקה
נכדתו גיטל בת חנה רבקה
נכדו שמואל בן חנה רבקה
נכדו משה בן חנה רבקה
נכדתו רבקה בת אסתר

ובעלה אהרן בן גיטל לאה
ובנם לוי יצחק בן רבקה
ובתם חנה בת רבקה
ובנם יהודה לייב בן רבקה
ובנם שמואל בן רבקה
נכדתו שרה ברכה בת אסתר
ובעלה מנחם מענדל בן האדא רייזל
ובנם לוי יצחק בן שרה ברכה
ובתם חנה בת שרה ברכה
ובנם יעקב יוסף בן שרה ברכה
נכדתו מלכה בת אסתר
ובעלה דוד בן חוה
ובתה חי׳ מושקא* בת מלכה
ובתם חנה בת מלכה
ובנם לוי יצחק בן מלכה
נכדתו חנה בת אסתר
ובעלה ישראל מאיר בן חנה הינדא
ובנם לוי יצחק בן חנה
ובתם חי׳ מושקא בת חנה
ובתם מלכה שיינדל בת חנה
נכדו אברהם יהושע העשיל בן אסתר
וזוגתו מריאשא גיטל בת רחל
נכדו יוסף יצחק בן אסתר
נכדו נתן בן אסתר
נכדו שלמה בן אסתר
נכדתו רחל רייזל בת אסתר
נכדו שלום דובער בן אסתר
נכדתו דבורה לאה בת אסתר
נכדו אברהם יהושע העשיל בן צבי׳ מרים
נכדתו חנה בת צבי׳ מרים
נכדו משה מרדכי בן צבי׳ מרים
נכדתו אסתר בת צבי׳ מרים
נכדתו דבורה לאה בת צבי׳ מרים
נכדתו רבקה בת צבי׳ מרים
נכדתו שטערנא שרה בת צבי׳ מרים

שיחיו

*) ולע״נ אבי׳ המנוח אליעזר אלימלך ע״ה בן ניסן שיחי׳